

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

CLASS

768
1848

**MACROBII
AMBROSII THEODOSII**

V. C. ET INL.

SATURNALIORUM

LIBRI VII.

**EXCUSSIS EXEMPLARIBUS TAM MANU EXARATIS QUAM TYPIS
DESCRIPTIS EMENDAVIT: APPARATUM CRITICUM, ADNOTATIONES,
CUM ALIORUM SELECTAS TUM SUAS, ADIECIT**

LUDOVICUS IANUS.

ACCEDUNT INDICES.

**QUEDLINBURGI ET LIPSIAE
TYPIS ET SUMPTIBUS GODOFREDI BASSII.**

MDCCCLII.

**MACROBII
AMBROSII THEODOSII**

V. C. ET INL.

O P E R A

QUAE SUPERSUNT.

EXCUSSIS EXEMPLARIBUS TAM MANU EXARATIS QUAM TYPIS
DESCRIPTIS EMENDAVIT: PROLEGOMENA, APPARATUM CRITICUM,
ADNOTATIONES, CUM ALIORUM SELECTAS TUM SUAS, INDICESQUE
ADIECIT

LUDOVICUS IANUS.

VOLUMEN II.

SATURNALIORUM LIBRI VII. ET INDICES.

QUEDLINBURGI ET LIPSIAE

TYPIS ET SUMPTIBUS GODOFREDI BASSII.

MDCCCLII.

GATHER

ma /

PA 6498
A2
1848
V. 2
MAIN

PRAEFATIO.

Alterum Macrobiani mei volumen quum edebam, eodem illo anno sperabam hoc alterum me esse absoluturum: interiectum est quadriennium, quo quidem quadriennio facta sunt quae fieri posse negabam. His temporibus huius voluminis confectionem aliquantulum esse retardatam non iverim infitias; at minus certe quam rei difficultate et mora a typographo iniecta. Nam ego nullum tempus intermisi nisi aliquot anni MDCCCXLIX. menses, quibus infirma prohibebar valetudine, eoque ipso anno primae plagulae prelo sunt subiectae, neque umquam frustra quae describeret a me petivit typographus; ipse saepius, semel ne monito quidem me per semestre spatium, cessavit.

De re ipsa non multa habeo quae dicam: nam de editionis condicione et forma egi in primi voluminis praefatione, de apparatu critico in prolegomenis pag. LXXX sqq. Hic auctus est iis quae praeter excerpta e codice Borbonico (N) commemorata ibidem pag. LXXXVII. ad me misit, quae est eius liberalitas, H. KEILIIUS exscripta ex eodem illo codice ¹⁾, e Mediceo codice VIII. plutei

¹⁾ Collatis cum edit. Bipont. his Saturnaliorum partibus: I, 7, §§ 36, 37; I, 10, 3; I, 17, §§ 10, 20; II, 2, 17; II, 7, §§ 3 et 9—11; III, 16, 18. — 17, 14; veterum Latinorum poetarum versibus VI, 1, 8. — 5, 5. Descriptioni codicis quae legitur prolegg. p. LXXXVII. addenda sunt haecce: Libri in codice Borbonico non sunt distincti, sed nova linea a maiore littera incipit in verbis: *Accentaque* (sic) *sorte* (I, 7, 28); *Quae de libero patre* (I, 19, 1); *Saturnus ipse* (I, 22, 8); *Sicubi* (sic) *modestus* (II, 1, 1); *Haec tot interpretationis ambages* (III, 2, 12); *Sermone movetur* (IV, 1, 1); *Post haec* (V, 1, 1); *Hic* (VI, 1, 1), hoc quidem loco praemissis verbis: FINIT DE HIS QVE VIRGIL. A GRECIS TRAXIT. DE HIS Q. A VETERIBVS LATINIS MARO TRANSTVLIT; *Primis mensibus* (sic, VII, 1, 1). In libro VI. inde a cap. 1, § 8. verba Virgilii et veterum poetarum binis columnis

LI (M) ²⁾, e Palatino 886. (V, i. e. Vaticano) ³⁾, e Reginensi

inter se opponuntur. Vocabula saepe cohaerent; scriptura est nitida; compendia rara.

²⁾ Qui est meus Ml., prolegg. p. LXXXIV. Cum editione Riviana (v3) contulit V. D. Sat. I, 2, 1. — 5, 9; I, 7, 36. — 8, 5; I, 10, 3 — 9 et 16; II, 42; 16, 18; II, 7, 1 — 11; III, 10, 7; 13, 7 — 9; 14, 5. — 18, 12. et totum librum VI.

³⁾ Codex membranaceus formae quadratae sec. X. praeter alia complura continet inde a fol. CXXV. excerpta quaedam e Saturnaliorum libris I—III. Quae ibi leguntur fere omnia contulit V. D. cum edit. Bipont. Inscriptio est: EX LIBRO MACROBII SATVRNALIVM EXCERPTVM DE SERVIS. Sequuntur verba: *Iocone an serio* cet. I, 11, 2 — 43. inserta ante § 35. inscriptione: ANCILLAS ETIAM FORTIA FACTA FECISSE COMMORAT; II, 1, 7. — 2, 17; 4, 25. 7, 11; III, 13, 11 et 12; 14, 5., inde a verbis *adeo et ipse*, usque ad libri finem, cui subscribitur: MACROBII THEODOSII V. CONVIVIORVM SECVNDI EXPLICIT. Hoc ergo codice putaveris Is. Pontanum potuisse uti ad probanda sua commenta, de quibus vid. prolegg. p. XXXII seq.: at numerus II. in hoc codice, ut in P (cf. prolegg. p. LXXXII.), videtur esse referendus ad ordinem dierum. Praeterea idem V. D. in bibliotheca Vaticana vidit hos codices:

a) Palatinum 1575., membr. form. max. sec. XV. „Janocci Manetti“, in quo legitur inscriptio: *Macrobi Theodosii viri illustrissimi Saturnaliorum liber primus incipit feliciter*, et subscriptio: *Macrobi Theodosii V. C. et inl. conviviorum tertii diei liber feliciter explicit*. Sequitur Ciceronis Somnium Scipionis cum Commentariis Macrobi.

b) Vaticanum 3417. membr. formae minimae sec. XIV. Inscriptio: *Macrobi Theodosii vñ. et ill. conviviorum primi diei Saturnaliorum incipit feliciter*; subscriptio: *Macrobi Theodosii vñ. et inl. conviviorum tertii diei*.

c) Urbinatem 1214. membr. formae maximae sec. XV. elegantissime scriptum. Inscriptio: MACROBII THEODOSII VIRI ILLVSTRIS SATVRNALIORVM LIBER I.; subscriptio: M. THEODOSII V. C. ET ILL. CONVIVIORVM TERTII DIEI EXPLICIT FELICITER.

d) Ottobonianum 1197. „Ex bibliotheca Serenissimae Reginae Num. 1820.“ membr. formae quadratae sec. XIV. Continet Commentarios in Somnium Scipionis et Saturnaliorum librum VII. cum inscriptione: *Liber Macrobi viri consularis incipit*, et cum subscriptione: *Macrobi Theodosii viri consularis et illusrū (sic) conviviorum tertii diei Saturnaliorum liber explicit*.

e) Ottobonianum 1747. membr. formae maximae sec. XV. Inscriptio: *Macrobi Theodosii Saturnaliorum liber primus incipit ad Eustachium filium*, et subscriptio: *Macrobi Theodosii Saturnaliorum liber septimus et ultimus explicit VI ianuarii MCCCCXLV. Bononiae per me Iohannem olim (ordin.?) Benedicti de Florentia*.

f) Ottobonianum 1935. membr. formae quadratae sec. XIV. Continet foliis LXIII. partes quasdam Saturnaliorum sine ulla subscriptione.

g) Ottobonianum 2047. membr. formae maximae sec. XV. Inscriptio (fol. CXLIV.): *Macrobius in Saturnalibus. Qui et dicitur cena pñgorum (philosophorum?)*; subscriptio: *Macrobi vi. cl. et illustris conviviorum tertii diei*.

1650. (R) ⁴). In scriptoris verbis emendandis eam secutus sum rationem quam exposui in illa praefatione p. xi., in Graecis fero ubique nisus auctoritate codicis P. Coniecturae in his et in veterum Latinorum scriptorum poetarumque verbis rarissime me indulsisse vix est quod moneam, quum in tali scriptore non tam quaeratur quae sit illorum fragmentorum vera forma, quam quae fuerit in iis exemplaribus quae ille habuerit ante oculos: neque ego satis calleo artem metricam satisve instructus sum subsidiis ad illa fragmenta penitus emendanda necessariis. ⁵) Sic, quum numeri non raro vitiis

⁴) Ottobonianum 2052. „Altaempe“, membr. formae quadratae sec. XIV. vel XV. Subscriptio: *Macrobbi Theodosii viri illustrissimi conviviorum tertii diei liber explicat.*

⁴) Hic codex membr. formae quadratae sec. X. binis columnis exaratus inde a folio XLI. continet Saturnaliorum libros I–III. omissis primis verbis: *Multas variasque in hac vita*, et libro II. addita subscriptione: **MACROBII THEODOSII V. C. ET INL. CONVIVIORVM PRIMI DIEI SATURNALIORVM EXPLICIT**, libro III. tantummodo: *Explicit.*

In eadem bibliotheca V. D. vidit codices:

a) Reginensem 1647. membr. formae quadratae sec. XV. „Collegii Socii Iesu Olomneii; Catal. macr. 1604.“ Inscriptio: *Macrobbi Theodosii liber primus incipit de Saturnalibus.* Ultima Saturnaliorum verba leguntur fol. CLIII. Fol. CLV. sequitur liber VII. usque ad c. 12, § 29.

b) Reginensem 1983. chart. formae maximae sec. XV. Subscriptio: **MACROBII THEODOSII VIRI CONSVLARIS ET ILLVSTRIS CONVIVIORVM TERTII DIEI FINIT.**

Patavii denique in bibliotheca Sti. Antonii vidit fragmentum VI. foliorum sec. X., quod incipit a verbis: **MACROBII AMBROSII THEODOSII QVINCLIES CSVLIS (i. e. V. C.) ET INLVSTRIS AD EVSTATIVM FILIVM SVVM SATVRNALIORVM LIB. INCIPIT.** *Deinde idem per plura infert ideo Saturnalibus talium commertiorum (I, 11, 50.) et desinit in verba (I, 15, 20.): initia mensium id ē Kalendas huic deae consecravit feliciter.*

⁵) Quum omnia iam typis erant descripta, mihi in manus venit Eduardus Munkii liber qui inscribitur de fabulis Atellanis (Lips. 1840). Ibi p. 143 sq. inveni Pomponii versus qui leguntur Sat. VI, 4, 13. sic constitutos:

*Vocem deducās oportet, ut videantur mulieris
verba. — Iube modo afferatur manus tenuem et tinnulam
vocem ego reddam.*

Ibidem legitur fragmentum e Gallis Transalpinis (Sat. VI, 9, 4.) et p. 146. fragmentum fabulae quae inscribitur Maevia (Sat. I, 4, 22.) sine ulla discrepantia, sed ad hoc alterum fragmentum adnotatur vocem *dies* his pro una computari syllaba. Fragmentum Novii (Sat. I, 10, 3.) p. 184. mutato ordine verborum legitur:

*Olim veniant exspectata septem Saturnalia;
et fragmentum Mummii (Sat. I, 10, 3.) quem Mummium s. Mummius dicit Munkius, p. 186.:*

laborent, ne potui quidem ad eos indicandos addere, ut adsolēt, accentus. De loco Plautino qui legitur Sat. III, 16, 2. nuper consului F. RITSCHLIUM, qui quae pro egregia sua humanitate mecum communicavit non possum quin hic ponam.

Versus illos Baccariae (sic nomen fabulae esse scribendum) ait Vir Clarissimus vulgo haberi pro Saturniis et eius generis versus sic fere posse constitui:

*Quis mortalist tantā fortūna affectus umquam
Quam ego nūc sum quōtus vētri | haec portātur pōmpa?
Vel hic qui mihi acipēser | latuit in mari antehac
Eius lātus in latebras reddam | dēntibus et mātis.*

Sed quum omnino verisimile non esset Plautum composuisse versus Saturnios, nec vehementiore, immo leviore, opus esset immutatione, ut efficerentur optimi septenarii iambici, quo metro illum poetam saepissime usum esse constaret, sic potius hos versus videri esse scribendos:

*Quis est mortalis tām bona fortūna affectus umquam
Quam ego nūc sum, quōtus haec [dāpsillīs] vētri portatur pōmpa?
Vel hīc qui mihi in mari — acipēser latuit antehac,
In latebras eius reddam latus meis dēntibus et mātis.*

Bona fortuna similiter legi in Aulularia (I, 3, 22.), apud Ciceronem (in Verr. IV, 3, 7.), saepeque in inscriptionibus F. B. *Vel* (v. 3.) idem esse ac *velut* et legi *vel hic* sic etiam alias, ut Menaech. V, 2, 119. In ultimo versu minus probandam esse verborum collocationem: *Eius in latebras reddam latus*. A voce *manibus*, quae falso legeretur apud Macrobiū, nimis remotum esse *maxillis*: vix illi aetati tribui posse *mandibulis*, sed etiam *malis* facile in illam vocem potuisse mutari: *dentibus* producta ultima syllaba apud Plautum non esse reprehendendum.

Adnotationem largiorem flagitaverunt res in Saturnaliorum libris tractatae; sed tamen servavi quam mihi proposueram rationem. Interpretabar potius, veterum scriptorum plerumque verbis, quantum valebat curta supellex, ea quae scripsit Macrobius, quam anxie quaerebam, essentne vera quae doceret: quod si voluissem ubique facere, vix invenissem finem, in rebus mythologicis praesertim et in interpretationibus verborum Virgilii: sed id genus quae aliis locis essent ab aliis disputata non mittebam consulto *).

*Nostri maiores, veluti bene multa instituere, hoc optime,
a frigo e summo fecere dies septem Saturnalia.*

*) Ad Sat. V, 18, 2 aqq. addas id quod nuperrime (Neue Jahrb. f. Phil.

In voluminis I. praefatione p. VIII. commemoravi adnotationes in margine editionis Londinensis exempli quod est in bibliotheca publica Dorpatensi adscriptas, quas ad me misit M. L. MERCKLINUS. Maximam vir doctissimus impendit operam adnotationibus illis describendis, additis numeris paginarum et versuum editionis Zeunianae quam me habere cognoverat: ego vero nusquam earum feci mentionem. Quod cur factum sit, non possum hic non dicere, quin aut negligens esse videar aut ingratus. Litteras mihi datas anno MDCCCXII. in aliud tempus reservans condidi, vel potius, ut sit, abdidi, ita ut meas adnotationes conscripturus ipse non repererim, nec nisi nuperrime in eas inciderim. Antea si eas habuissem, haud exigua opera essem liberatus in quaerendis Virgilianis locis, quos in Saturnaliorum libri IV. aliqua parte non indicavit Zeunius, et in emendando libello de differentiis et societatibus Graeci Latinique verbi, in quo destitutus eram paene omnibus subsidiis. Conscriptae sunt illae adnotationes, si fides habenda est I. A. Noesseltio, penes quem olim erat illud editionis Londinensis exemplum, ab Ioanne Alberto Fabricio, quod quidem, ut ait ille, et manus sive scriptura prodit et index scriptorum quos citaverat Macrobius, quamquam hic longe locupletior est eo quem reperies in Fabricii Bibl. Lat. T. III. p. 137 sq. ⁷⁾ Quae de indice dixit scriptorum, ea fateor me nescire quid velint: refragari ea potius quam suffragari illi opinioni vidit Mercklinus, qui quidem subiecit legi in fronte libri ab eadem manu scripta nonnulla de fragmentis Macrobii quae omnino congruerent cum iis quae legerentur in Fabricii Bibl. Lat. III, p. 186. Idem aliud deprehendit vestigium quo indagaretur illarum adnotationum auctor. Adscripsit enim hic ad Sat. V, 13, 25: „Vide quae dixi ad Long. p. 39.“; sed de Longo aut de Longino quidquam scripsisse Fabricium non magis quam ego habuit compertum Mercklinus. Continent autem

n. Paed. Suppl. XVII, p. 618) bene observavit R. Klotzius, Virgilium in Georgicorum exordio dixisse:

Poculaque inventis Acheloia miscuit uvis

non propterea, ut vult Macrobius, quod Graeci Dodonaei oraculi auctoritate moti saepe Acheloum pro quavis aqua posuissent, sed propterea quod prope hunc fluvium inventae essent uvae.

⁷⁾ Editionis V., ut videtur; nam in edit. IV. omnino non legitur hic index et in editione ab Ernestio digesta et aucta legitur vol. III, p. 186 sqq. Cf. praef. Fabric. vol. I, p. XLIII. Ceterum notandum est Fabricium suum indicem scriptorum non sumpsisse ex editione Londinensi, qua qui has adnotationes acripuit usus est, sed ei praemisisse verba: *Ex editione Io. Isaaci Pontani Lugd. Bat. 1626.*

hae adnotationes multa quae a me aliunde hausta non est quod repetam: multae praeterea insunt coniecturae quas cognita codicum manu scriptorum lectione fuitiles esse apparuit: alia vero etiamnum digna sunt quae in lucem proferantur, quamobrem additis iis quae addenda esse mihi videbantur ea hic inserenda esse putavi.

Sat. I, 7, 8. *Religio nulla vetuit* Virg. Georg. I, 270. — 7, 36. Schol. Comici ad Νεφέλας p. 149. b. [ad v. 397.]: Ἔστι δὲ Κρόνια παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν ἑορτὴ, τὰ παρὰ Ῥωμαίοις καλούμενα Σατουρνάλια ἢ Ἀπατούργια. — 8, 9. Sathkyros pro Sathunos ante emendarat Ia. Casaubonus lib. I. cap. 2. de Satira. — 9, 9. Sane ut Iano apud Latinos sic Apollini apud Graecos novus annus sacer. V. ad II. Attic. Petit. p. 85. — 12, 3. Plutarchus in Quaestionibus Romanis, non procul ab initio [18.]: Καὶ παρέστη τισὶν οἰεσθαι καὶ λέγειν ὡς οὐ δάδεκα μῆσιν ἀλλὰ δέκα συνεπλήθουν οἱ τότε Ῥωμαῖοι τὸν ἐνιαυτόν. — 12, 8. Varro l. V. de l. l. c. 4. [VI, 33.]. Secundus mensis, ut Fulvius scribit et Iunius, a Venere, quod ea sit Aphrodite. — 13, 1. Nihil muto [in verbis: sub caelo rudi]. Iuvenalis [X, 50.] Crassoque sub aere nasci. — 14, 5. Una voce scribe anteterminum, ut Graeci ἀμπεδιον pro ἀνὰ πεδιον. — 15, 11. Glosaas Isidori: Conclassare, convocare. — 16, 26. E Livio alia paullo de die cladis Alliensis narrat Plutarchus et refutat Κεφαλ. καταργ. Ῥωμ. p. 481. ed. Steph. [c. 25.]. — 16, 33. Seneca ep. XCIV. Probat Turn. XV, 22.; Κανούσιον Plut. [Adde ad ind. auct. n. Geminus: Sueton. Caes. 9. Tanusius Geminus in Historia. Plutarch. Caes. 22. Τανύσιος λέγει κτλ. Senec. ep. 93, 10. Annales Tanusii scis quam ponderosi sint et quid vocentur, ubi Fickert. citat Voss. de hist. Latt. I, p. 59. ed. Fref.] — 17, 23. Sospitatem. Sic faustitatem Horatius [Od. IV, 5, 18.] dixit nove. — 17, 35. Suidas in Πεισανδρος et Κάμειρος et Καμειραίος scribit. Neo muto quidquam, quum Camerenses sit Macrobio satis dignum. Camerenses ut Carthaginienses, Nemausienses, Berytienses. Posteriora duo inventis apud Eusebium in Chronico; nisi impedierit tamen quod p. 303. [§ 45.] Camirenes dixit. — 17, 38. V. Heraclid. Pont. Alleg. Hom. p. 417 sq. ed. Gale. — 17, 45. Ναπαῖος potius a νάπη. Ita Delphi ante dicti; v. Paus. [X, 6, 1.]. Aliter Stephanus in Νάπη [πόλις Λέσβου ... ὁ πολλὴς Ναπαῖος, καὶ Ἀπόλλων Ναπαῖος]. — 17, 46. Etymologus voce ἥλιος: ἢ παρὰ τὸ ἥλιος, τὸ σινηθροισμένον πῦρ. λέγεται γὰρ παρὰ τὸ ἀλλῶ τὸ συναθροῖσθαι, ὡς Ἐμπεδοκλῆς ἄλλ' ὁ μὲν ἀλισθεῖς μέσον οὐρανὸν ἀμφικολεύει. — 17, 49. Aristoteli ὑέτιος, aliis ὄμβριος. De Iove tamen hoc alias, non de Apolline. — 17, 50. ἀπὸ τῆς πένσεως, ut vult Strabo X. [immo IX, 3, 5 p. 419. habet: Κεκλησθαι δὲ καὶ τὴν προφητὴν οὕτω καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ πωθέσθαι.] et Phorn. p. 226. [vid. not., ubi addas Eustath. p. 274, 15.]. — 17, 55. Atqui Προναία ea erat. V. Hesychium, tamen adde Ex. Spanh. ad Callim. p. 621. — 17, 59. Forte sunt anapaesti Aristophanici. . . Nam media Graecis ἀπόλειψις non saepe observatur. — 17, 64. Aliter Stephanus in ΔΙΔΥΜΑ (vid. not.); aliter Solinus cap. LVII. vet. ed. [In ed. Salm. c. 49. legitur: Ob cuius gloriae insigne dedit nomini suo, ut altaria ibi statueret Apollini Didymaeo. Hoc est collimitum in quo limes Persicus Scythia iungitur.] — 17, 65. Ne Numenium Apameensem cape, sed alterum sub Traiano viventem Rhetorem. De utroque Suidas. — 18, 3. Apollini Ἀμνυλαίω. V. Liban. Διηγήμεσι cap. XXV. — 18, 11. Sebadium non facile imitari in Sabazium. Sabazium enim

nocturnum Dionysum Iovis et Proserpinae natum Diodorus IV. [c. 4.] tradit. Ut Medentius, Septidonium, ita Sebadius pro Mesentius, Septisonium, Sabasius. De Sabazio Baccho vid. Schol. Aristoph. ad Σφήκ. p. 132 b. c. [v. 9.], fusius ad Ὀρν. p. 563 a. p. 12 a. [v. 574 et 578.] atque Spencer ad Orig. [Adde Real-Enc. s. v. Sabazius et Salmas. Exerc. Plin. p. 834. b. G.]. — 18, 16. Amplio. Nam Scallger quidem et alias Naevium cum Laevio confundit. Vid. Theod. Rycquium Dissert. de Aeneae in Italiam adventu. — 18, 19. Ἰάω [sic] dicitur Iehovah etiam Origeni Com. in Ioan. tom. II, p. 45. Adde Scalig. sine de emendatione temporis et H. Sanford de descensu Christi ad inferos et Spenc. ad Orig. adv. Cels. lib. VI, p. 81. a. — 19, 16. Describunt κηρύττεια eodem fere modo scholiastae Thucydidis ad C. I. p. 36. Steph. [vid. not.] et Dionis Chrysostomi ad orat. VII. [9.], nisi quod alas ἐκάρτεσθαι neglegunt: adduntur eas in veteri numo aereo Drusi Tiberii F. ap. Torrent. ad Suet. Calig. c. XIII. p. 290. — 20, 5. ventura trahuntur edd. Virgillii. — 21, 12 extr. E Plutarcho et Clemente Alexandrino vide haec bene explicata ab Alexandro Donato lib. I. de urbe Roma. — 22, 1. Virtus et hic dea est Aristoteles Ethic. II, 9. Νέμεσις δὲ μεσότης φθόρον καὶ ἐπιχειρῶσαίλας, et mox ὁ μὲν γὰρ νημεστικὸς λυπείται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐ πράττουσιν. cet. — 22, 7. Vid. de hoc amore Fed. Morell. ad Dionis Prusaei orat. VI. p. 22. [Add. Alexand. Problem. phys. I, 134. Κακὸς τινες ὡς δαίμονα τὴν ἡχὴν μυθεύουσιν εἶναι. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸν Πᾶνα πεφιλημένα ταύτην. Ptolem. nov. hist. lib. VII. ap. Westerm. Mythogr. p. 196, 24. Διὰ τοῦτο Ἀφροδίτη νημεσήσασα ἐμβάλλει Πανὶ τὸν Ἥχοῦς ἔρωτα. Anonym. de incredib. 11. ib. p. 323 sq. Τοῦ δὲ Πανὸς τὸ στρατήγημα τιμῶντες τὴν Ἥχῃ τῷ Πανὶ φιλὴν ἔδομεν.] — 22, 8. Priapus quoque sol est. V. Schol. Anthol. p. 477. Πρωτόπαιος Ἀπόλλων. Tzetza ad Lycophr. p. 6. b. — 24, 11. Vitium mentis est insaniam. Quid tricabimus?

Sat. II, 2, 6. Maevia Gallo nupta malum. — 5, 2. Sic et Velleius [II, 100, 3] recte. Vid. H. Norisii Cenot. Pisan. dies II. c. VIII. p. 182 sq.

Sat. III, 4, 2. Omnino addendus est locus egregius Asconii Pediani in Ciceronis Divinationem p. 4. ed. Hotom. [Pseudo-Ascon. in Div. 1, 3: Sunt qui templa esse dicant singularum deis attributorum locorum, delubra multarum aedium sub uno tecto a diluvio pluviae musitarum. Alii delubra dicunt ea templa in quibus sunt labra corporum abluendorum more Dodonaei Iovis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. Sunt etiam qui delubra ligna delibrata, id est decorticata, pro simulacris deorum more veterum posita existiment, sed male.] — 19, 2. V. c. ogranum. Pelusium Columellae [V, 10, 19., ubi legitur Pelusiana] vel Petisium Plinii [XV, 14, s. 15.] inde reponit Io. Bodaeus a Stapel ad Theophr. Hist. plant. IV. c. 6. p. 399. et vox pro Tibur Tiburtium legit. V. Hor. II. Sat. IV, 70. — 20, 1. Kkacidia vel Kkalcitis e Columella corrigit Io. Bodaeus a Stapel ad Theophr. IV, 6. p. 385. a. — 20, 4. In adductis locis pomum malum est, non quilibet fructus arboreus, ut vult Macrobius. V. Io. Bodaeum a Stapel ad Theophr. Hist. pl. IV, 6. p. 383. b.

Sat. V, 16, 6. Μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον. Hoc Hesiodi est, non Homeri. [V. Op. et D. v. 312., ubi legitur Μέτρα φυλάσσεσθαι. καὶ ρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος.] — 20, 8. Affert hoc distichon Anthol. II, 40. p. 239., ubi schol. vide et Steph. n. Ἰάγγαρα, ubi est αἰάξω δεῖ μοῦνος ἐν [quod ut ex Edit. vet. attulit Zeun.], male. Vid. ib. Berkelium. — 21, 12. Apud schol.

DISPUTATIONES

QUAS MACROBIUS SATURNALIORUM LIBRIS INSERUIT

PER DIES DIGESTAE.

Lib. I.

Praef. Auctor consilium suum exponit.

c. 1. Id quomodo exsecuturus sit demonstrat.

c. 2. Postumianus promittit Decio se esse ei relaturum sermones Saturnalibus apud Vettium Praetextatum aliosque habitos.

§ 15. Incipit narratio.

Pridie Saturnalia

apud Vettium disputant

c. 3. Caecina de principio et fine civilis diei;

c. 4. Servius de dubiis casuum formis, noctu futura, die crastini, Saturnaliorum;

c. 5. Vettius de dictione mille verborum.

Saturnaliorum die primo

apud Vettium disputant

1) ante coenam

c. 6. Vettius de suo cognomine et de toga praetexta;

c. 7. Vettius et Evangelus de vera sermonum ratione, de convivis non vocatis, de convivarum numero;

§ 18 sqq. Vettius de Saturnaliorum origine,

c. 8. de Saturno,

c. 9. de Iano,

c. 10. de Saturnaliorum diebus,

c. 11. de servis,

§ 47 sqq. de Sigillaribus;

c. 12. quo modo annum ordinaverit Romulus,

§ 18 sqq. (de Maia, de Matre Magna, de Bona Dea)

c. 13. quo modo Numa,

c. 14. quo modo Iulius Caesar et Augustus;

c. 15. de Kalendis Idibus Nonis,

c. 16. de diebus festis profectis fastis cott.;

§ 38 sqq. Eustathius, quid ab Aegyptiis et a Graecis mutuatus sit Iul. Caesar;

Vettius deos omnes ad solem esse referendos,	c. 17 sqq.
Apollinem,	§ 7 sqq.
Liberum patrem,	c. 18.
Martem Mercuriumque,	c. 19.
Aesculapium Herculem Sarapin atque Iain,	c. 20.
Adonin Attinem Osirin Horum, zodiaci duodecim signa,	c. 21.
Nemesin Pana (Innum) Saturnum,	c. 22.
Iovem Assyriorumque deum Adad.	c. 23.
Symmachus Virgilium defendit a contumeliis Evangelii.	c. 24.
Indicantur disputationes proximis diebus habendae.	§ 14 sqq.

2) post coenam

Lib. II.

Avienus et Vettius de huius coetus gravitate;	c. 1.
Symmachus de iocis veterum ac nobilium virorum.	§ 8 sqq.
Prolati iis quae cuque de dictis talibus in mentem venerunt disserunt	c. 2.
Symmachus de iocis Ciceronis;	c. 3.
Avienus de iocis quos protulit et quos pertulit Augustus,	c. 4.
de dictis et moribus Iuliae,	c. 5.
de honestis virorum quorundam iocis,	c. 6.
de Laberio et Publio Syro, de Pylade et Hyla;	c. 7.
Caecina de bellariis;	c. 8.
Eustathius (postquam Evangelus hortatus est, ut vino indulgerent decreti Platonici auctoritate), quid de vino et libidinibus statuerint Plato Aristoteles Hippocrates.	§ 4 sqq.
(Reliqua desunt.)	

Saturnaliorum die secundo

apud Flavianum disputant

1) ante coenam

Eustathius de Virgilii astrologia et philosophia;	
Flavianus de eius scientia iuris auguralis;	
Vettius de eius scientia iuris pontificii;	Lib. III.
(Decet principium.)	
cur dixerit (Aen. II, 719): <i>Donec me flumine vivo Abluero,</i>	c. 1 sqq.
cur (Aen. V, 238): <i>Porriciam in fluctus,</i>	c. 2.
cur (ib. 237.) <i>voti reus,</i>	§ 6.
cur (Aen. IV, 219.) <i>arasque tenentem;</i>	§ 8 sqq.
quid sit <i>vitulari,</i>	§ 11 sqq.
quid sacrum, quid profanum, quid sanctum, quid religiosum,	c. 3.
quid delubrum,	c. 4.
qui dii Romanorum proprii, i. e. Penates,	§ 6 sqq.
quae genera hostiarum;	c. 5.
cur Mezentium vocaverit (Aen. VII, 648.) <i>contemptorem divum;</i>	§ 9 sqq.
de Virgilii doctrina circa externa sacra;	c. 6.
cur Apollinem (Aen. III, 89.) vocaverit <i>patrem,</i>	§ 2 sqq.
cur Herculem (Aen. VIII, 362.) <i>victorem;</i>	§ 9 sqq.

- c. 7. quod vaticinium insit in verbis (Ecl. IV, 43 sq.) *Æaries .. croceo mutabit vellera luto;*
 § 3 sqq. cur (Aen. X, 419 sq.) dixerit: *telisque sacrarunt Evandri,*
 c. 8. cur de Venore (Aen. II, 632.): *ducente deo,*
 § 4. cur de columba (Aen. V, 517 sq.): *vitamque reliquit in astris Aereis,*
 § 5 sqq. cur Metabum dixerit (Aen. XI, 542.) *Camillam appellasse filiam,*
 § 8 sqq. cur (Aen. VII, 601 sqq.): *Mos erat Hesperio in Latio cett.,*
 c. 9. cur (Aen. II, 351.): *Excessere omnes adytis cett. (de evocatione deorum);*
 c. 10. Vettius, cur (Aen. III, 21.) Iovi fecerit mactari taurum,
 c. 11. cur dixerit (Georg. I, 344) *Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,* et (Aen. VIII, 279.) *In mensam lacti libant,*
 c. 12. cur (Aen. VIII, 285 sq) *Salios dederit Herculi eosque populeis ramis dixerit vinctos,*
 (§ 10.) cur dixerit (Aen. VI, 58.) *Didonem pro nuptiis rem divinam facere Cereri et Phoebæ et Lyæo.*
 (Desunt nonnulla.)
 2) post coenam
 c. 13. Caecina de luxuria veterum;
 c. 14. Furius de saltatione apud veteres,
 c. 15 sq. de piscium pretiis,
 c. 17. de legibus contra luxuriam latis;
 c. 18 sqq. Servius de malorum pirorum ficorum olearum uvarumque generibus.

Saturnaliorum die tertio

apud Symmachum disputant

1) ante coenam

Lib. IV. Symmachus de violentissimis inventis vel sensis rhetoricæ apud Virgilium, i. e. quomodo expresserit animi affectus;

(Deest principium et finis.)

Eusebius de arte oratoria;

Lb. V. c. 1. Eusebius de quattuor generibus dicendi et de duplici stilo;

c. 2 sqq. Eustathius de iis quæ de Græcis sumpserit Virgilius, de Homero præsertim;

- c. 18. cur dixerit (Georg. I, 9.): *pocula Acheloia,*
 § 13 sqq. cur de Hernicia (Aen. VII, 689 sq.): *Vestigia nuda sinistri Instituire pedis,*
 c. 19. cur (Aen. IV, 698 sq.): *Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem Abstulerat,*
 § 9 sqq. cur (Aen. IV, 513.): *falcibus acenis;*
 § 15 sqq. qui sint (Aen. IX, 585.) *Palici,*
 c. 20. quæ sint (Georg. I, 104.) *Gargara;*
 c. 21. de poculorum generibus;
 c. 22. cur unam ex comitibus Dianæ *Opin* vocaverit (Aen. XI, 532 et 836.),

cur dixerit (Aen. II, 351 sq.): *Excessere omnes . . Di*, § 7 sq.
 cur (Georg. III, 391.): *Pan niveo lanae munere Lunam* § 9 sq.
 inlexiase perhibeantur;
 cur (Aen. III, 251 sq.) dixerit: *Quae Phoebus pater* § 11 sqq.
omnipotens, mihi Phoebus Apollo Praedixit;

Furius, quid Virgilius a veteribus poetis Latinis mutuatus sit in Lib. VI.
 versibus, c. 1 sqq.

Caecina, quid in verbis; c. 4 sq.

Servius de iis quae Virgilius invenerit ipse quibus orationi ad- c. 6.

liceret leporem;

de quaestionibus quas de Virgilianis locis protulit Avie- c. 7 sqq.
 nus,

quid significet (Ecl. VI, 76.) verbum *versasse*, § 7 sqq.

cur Buisiris (Georg. III, 5.) dicatur *inlaudatus*, § 12 sqq.

cur tunica (Aen. X, 314) *squalens auro*, § 17 sqq.

cur Picus (Aen. VII, 187 sq.) *lituo parvaque succinctus* c. 8.
trabea;

quid sit (Aen. I, 137.) *Maturate fugam*, § 7 sqq.

quid (Aen. VI, 273.) *vestibulum Orci*, § 14 sqq.

quid (Aen. VII, 93 al.) *bidentes hostias*; c. 9.

cur dicatur (Georg. III, 116.) *eques pro equo*, § 8 sqq.

cur *equus Troianus* (Aen. II, 112.) *trabibus contextus* (§ 13.)
acernis.

(Ultima desunt.)

2) post coenam

Lib. VII.

Symmachus et Eustathius de philosophia ad epulas admit- c. 1.
 tenda;

Eustathius de interrogationibus quibus delectentur interrogati, c. 2.

de scommatum variis generibus; c. 3.

Disarius de quaestione a Vettio proposita, utrum simplex an c. 4.

multiplex cibus digestu sit facilius,

Eustathio obloquente ab Evangelo provocato; c. 5.

Flavianus vini naturam frigori propiorem esse quam calori; c. 6.

Disarius, cur mulieres raro in ebrietatem cadant, crebro senes; § 16 sqq.

Horus mulierum naturam calidiores esse virili, c. 7.

Symmacho obloquente; § 8 sqq.

Disarius, cur non inebriet mustum, § 15 sqq.

cur difficile digestu sit isicium, c. 8.

cur nonnulli carnes validiores facilius digerant quam § 4 sqq.
 tenues,

cur sinapi et piper ventrem non laedant, § 7 sq.

cur in Aegypto vinum frigidum nascatur, § 9 sqq.

cur qui in aqua calida se moverit maiorem sentiat ca- § 12 sq.
 lore,

cur aer calidus flabro motus frigus acquirit, § 14 sq.

cur qui saepe in orbem rotentur, patiantur vertiginem, c. 9.

cur sensus a cerebro ministrentur, quum cerebro non § 8 sqq.
 insit sensus,

cur Homerus senes *πολιοχρότους* vocet, c. 10.

- § 12 sqq. cur eunuchi acutae vocis sint,
c. 11. cur ii quos pudeat erubescant,
§ 6. cur ii qui gaudeant,
§ 7 sqq. cur ii qui metuant pallescant,
c. 12. cur laridum ad diurnitatem servetur admixto sale,
§ 6 sq. cur defaecatum vinum validius sit viribus sed infir-
mius ad permanendam,
§ 8. cur faex mellis non in imo subsidat,
§ 9 sq. cur optimum sit mel recentissimum et vinum vetustis-
simum,
§ 11 sq. cur in vasis semiplenis vinum corrumpatur sed oleum
fiat suavius,
§ 13. cur Hesiodus dicat, cum ad medium dolii perventum
sit, esse conperendum,
§ 14 sqq. cur oleum in summo, vinum in medio, mel in fundo
sit optimum,
§ 17. cur eadem potio meracior videatur ieiuno,
§ 18 sq. cur qui esuriens hiberit famem sublevet, qui vero si-
tiens cibum sumpserit sitim accendat,
§ 20. cur maior voluptas sit siti quam fame sedata,
§ 21. cur eos qui avidius vorent facilius capiat satietas,
§ 22 sq. cur edulia calida facilius comprimamus ore quam manu
sustineamus,
§ 24 sqq. cur noxia sit aqua e nive resoluta,
§ 28 sq. cur vina raro congelascant,
§ 30 sqq. cur aqua marina gelu non contrahatur nisi in Bosporo
Cimmerio,
§ 38. cur dulcia frigida videantur esse dulciora,
c. 13. cur ieiuni magis sitiant quam esuriant,
§ 7 sqq. cur anulus in digito qui minimo vicinus est, manu
praecipue sinistra, gestetur,
§ 18 sqq. cur aqua dulcis magis quam salsa idonea sit sordibus
abluendis,
c. 14. cur in aqua simulacra maiora veris esse videantur;
§ 5 sqq. Eustathius de videndi natura;
c. 15. Disarius de errore Platonis qui putet potum per arteriam delabi,
§ 14 sqq. Eustathius obloquente;
c. 16. Disarius, ovumne prius extiterit an gallina;
§ 17 sqq. Disarius et Eustathius, cur lunae magis quam solis lumen
efficiat putredinem;
§ 33 sq. Eustathius, cur aes prohibeat putredinem.
(Finis decet.)

EXPLICATIO COMPENDIORUM

VOLUMINIS SECUNDI.

1) Signa codicum.

A (Anglicus) Cantabrigiensis sec. XIII. Conf. prolegomena . . . p. LXXXI.			
A* idem codex consentiente Is. Pontano.			
„Angl.“	Bodleianus	aliasve codex I. Gronovii . . .	- LXXXII.
B	Bambergensis	M. V, 5. sec. X.	- LXXXIII.
BAR.	Baroccianus		- LXXXIII
BEN. vel „B“	Collegii S. Benedicti		ibid.
BODL.	Bodleianus		- LXXXII.
C vel CANT.	Cantabrigiensis		- LXXXIV.
E	S. Emmerani E. 55., nunc Monac., sec. XIII. . . .		- LXXXV.
G.	Gudianus 312., nunc Guelferbytanus, sec. XIII. . .		- LXXXIII.
H vel H1.	(Helveticus) Bernensis 514. sec. IX. . . .		ibid.
H2.	Bernensis 404. sec. XII.		ibid.
H1. et 2. Excerpta e codicibus in exempl. Bernensi edit.			
	Camerar.		- LXXXIII.
M vel M1.	Mediceus cod. VIII. plut. Ll. sec. XII. . . .		- LXXXIV.
(Cf. praef. vol. II, p. v.)			
M2.	Mediceus cod. XXXVI. plut. LXV. sec. XV. . . .		ibid.
M3.	- - XXV. - XC. sec. XIII. . . .		- LXXXV.
„Ms.“	Bodleianus (nisi aliud additur nomen) . . .		- LXXXII.
N (Neapolitanus)	Borbonicus CCCCIV. sec. XI. vel XII. . . .		- LXXXVII.
(Cf. praef. vol. II, p. v.)			
P vel P1.	Parisinus 6371. sec. XI.		- LXVII.
		et	- LXXXII.
P2.	- 5197. - XIII.		- LXXXVI.
P3.	- 6367. - XIV.		ibid.
P4.	- 6370. - IX.		ibid.
P5.	- 8676. - XIV.		ibid.
P6.	- 8677. - XV.		ibid.
P7.	- 8678. - XV.		ibid.

R Reginensis 1650. sec. X. Cf. praef. vol. II, p. vi.

S Salisburgensis 38, nunc Monac., sec. XV. Cf. prolegg. p. LXVI.

THUAN. Thuanus - LXXX.

V (Vaticanus) Palatinus 886. sec. X. Cf. praef. vol. II, p. vi.

Codicum penitus excussorum signa post editiones posita indicant nihil ex iis esse enotatum. — a p. m. est a prima manu, a sec. m. a secunda manu, sup. supra addito, in mg. in margine. Reliqua facile intelliguntur.

2) Signa editionum.

v Editiones Venetae. Conf. prolegomena p. LXXXVIII aqq.
v1. anni MCCCCLXXII., v2. anni MD., v3. anni MDXIII.

i Iuntina anni MDXV. - xc.

c Editiones Coloniaenses Arnoldi Vesalionsis . . - xci.

cl. anni MDXXI., c2. anni MDXXVI., c3. anni MDXXVII.

a Aldina anni MDXXVIII. p xci sq.

h Hervagiana Ioach. Camerarii anni MDXXXV. . - xcii.

g Gryphiana anni MDL. - xciii.

s Stephaniana anni MDLXXXV. - xciii sq.

p Editiones Pontani. - xciv sq.

p1. anni MDXCVII, p2. anni MDCXXVIII.

d Gronoviana (Lugd. ap. Doude et Driehaysen) anni

MDCLXX. p. xcvi.

z Zeuniana anni MDCCLXXIV. - xcvi.

b Bipontina anni MDCCLXXXVIII. ibid.

Signum (-) indicat supplenda esse signa editionum inter duas nominatas positaram, ut v-g idem sit quod vicahg, s-b idem quod spdzb.

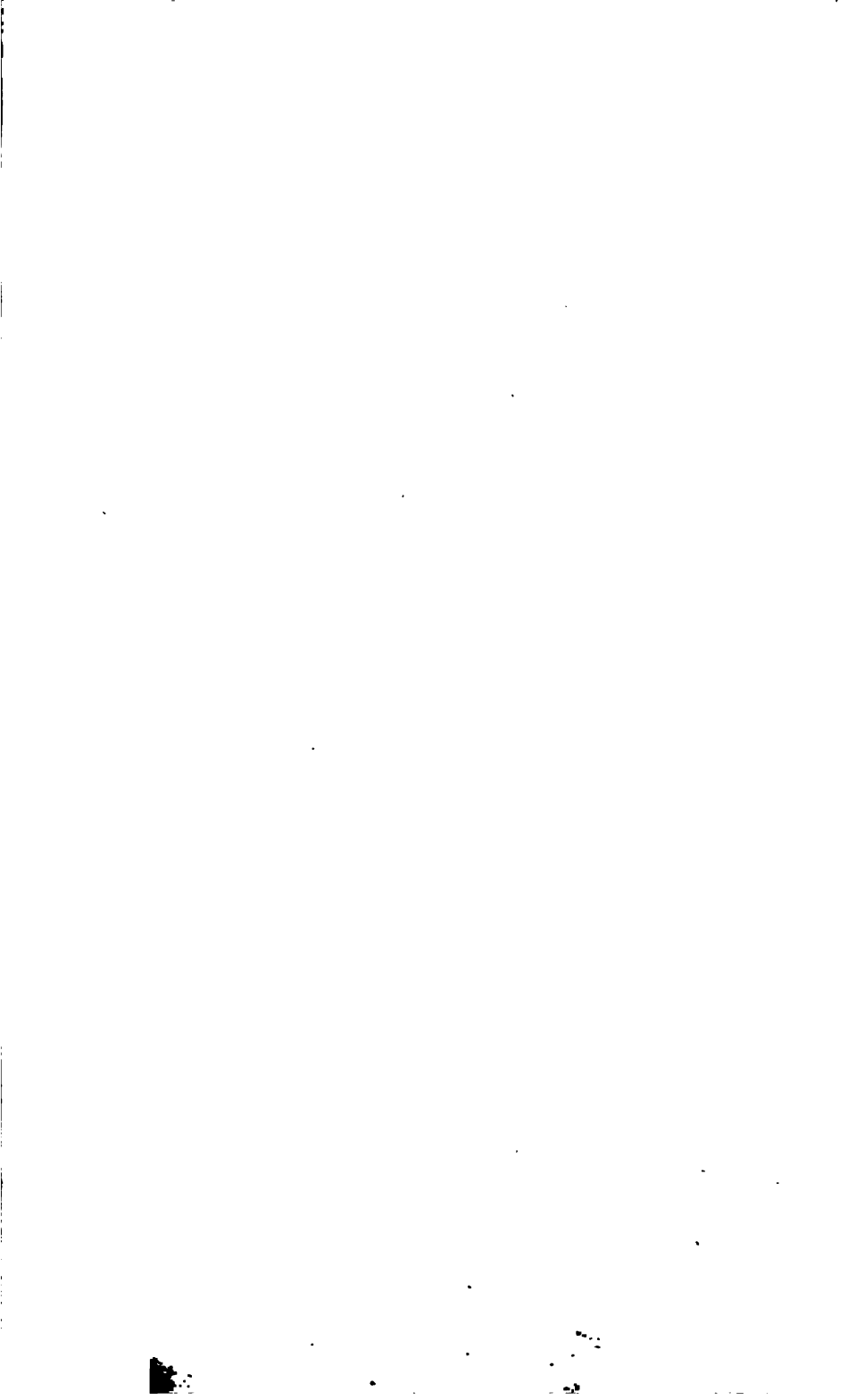
Praeterea Becker Handb. significat: Handbuch der Römischen Alterthümer, Leipz. 1843 aqq.; Boettiger Id.: Ideen zur Kunst-Mythologie, Dresd. u. Leipz. 1826 et 1836. Creuzer. referendum est ad eins librum qui inscribitur: Symbolik und Mythologie der alten Völker, III. Ausg., Leipz. u. Darmst. 1837 aqq; Hartung. ad: Die Religion der Römer, Erlang. 1836; Hertzberg. ad: De diis Romanorum patriis, Hal. 1840; Klausen. ad: Aeneas und die Penaten, Hamburg u. Gotha 1839; Lobeck. ad Aglaophanum s. de theologiae mysticae Graecorum causis libros III., Regimont. Pr. 1829; Merkel. ad Prolegomena ad Ovidii Fastorum libros, Berol. MDCCCXLI; Pellegrin. ad: Andeutungen über den ursprünglichen Religionsunterschied der römischen Patricier u. Plebeier von Dr. D. Pellegrino (Krüko.), Leipz. 1842; Real-Enc. ad: Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft, herausgegeben von A. Pauly, fortgesetzt von Chr. W'alz u. W. S. Teuffel, Stuttg. 1839-52; Schwenck. ad: Die Mythologie der Römer, Frankf. 1845; Symbol. ad Symbolas ad Macrobiani libros Saturnaliorum emendandos, Suevofurt. 1843. Cf. praef. ad vol. I. p. viii.

MACROBII
AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

SATURNALIORUM

LIBRI VII

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET ILL.

CONVIVIORUM PRIMI DIEI

SATURNALIORUM

LIBER PRIMUS.

[Ed. Bip. vol. I. p. 197.]

PRAEF. Multas variasque res in hac vita nobis, Eustachi fili, natura conciliavit: sed nulla nos magis quam eorum qui e nobis essent procreati caritate devinxit, eamque nostram in his educandis atque erudiendis curam esse voluit, ut parentes neque, si id quod cuperent ex sententia cederet, tantum ulla alia ex re voluptatis, neque, si contra eveniret, tantum maeroris capere possent. Hinc est quod mihi quoque institutione tua nihil antiquius aestimatur, ad cuius perfectionem compendia longis amfractibus anteponenda ducens moraeque omnis inpatiens non op-

[Mas. ABGPS. Edd. vica hgs p d r b.]

*Macrobius Theodosius v. c. et illustris conviviorum primi diei saturnaliorum incipit AM3 (B illustris et incipit feliciter; G Theodosii v. c. ac inl.; N et ill.). Ambrosii Theodosii Macrobius Viri Clarissimi et Illustris primi diei Saturnaliorum liber I. incipit P. Macrobius Theodosius viri illustrissimi Saturnaliorum liber primus incipit SM1 (M2 om. viri). Macrobius Ambrosii Theodosii incipit liber Saturnaliorum P3. Eiusdem incipit Saturnaliorum liber I. P46. Incipit libri Macrobius de Saturnalibus feliciter P7. Aurelius Macrobius Theodosius v. consul. conviviorum primi diei saturnaliorum incipit prologus Bar. Macrobius Aurelius Theodosius v. c. et ill. Conviviorum primi diei Saturnaliorum liber primus Edd. L1 (v3-g add. ad Eustachium (ahg Eustathium) filium; hg *Aurelius, in marg. Ambrosii; a viri clarissimi et illustris).*

Praef. Multas variasque res om. add. in marg. a rec. m. G. — Eustachi ABGSvicM12P234567. Eustathi ag-bPM3. — karitate A. — eveniret b. — possent scripsi e coni. possint Mas. et Edd. possimus P5. 2 existimatur S. — omnis om. P. — promoveas corr. a rec. m. in

Praef. 1. Conciliavit] i. e. aliquam necessitudine nobis adiunxit atque conciliavit. Cf. Cic. Acad. pr. II. 12. Honeste autem vivere fructibus iis quas primas hominum natura conciliet octus Academia censuit, et de harusp. resp. 27, 57. Parentibus et diis im-

mortalibus et patriae nos primum natura conciliat.

possent] Necessarium est tempus imperfectum, quum antecedit idem tempus in verbis cederet et eveniret, neque ullo simili loco Macrobius defendi possit praesens tempus possint.

perior ut per haec sola promoveas quibus ediscendis naviter ipse invigilas, sed ago ut ego quoque tibi legerim, et quicquid mihi, [198] vel te iam in lucem edito vel antequam nascereris, in diversis seu Graecae seu Romanae linguae voluminibus elaboratum est, id totum sit tibi scientiae supellex, et quasi de quodam litterarum peno, si quando usus venerit aut historiae quae in librorum strue latens clam vulgo est aut dicti factive memorabilis reminiscendi, 3 facile id tibi inventu atque depromptu sit. Nec indigeste tamquam in acervum congegimus digna memoratu: sed variarum rerum disparilitas, auctoribus diversa confusa temporibus, ita in quoddam digesta corpus est, ut quae indistincte atque promiscue ad subsidium memoriae annotaveramus in ordinem instar membrorum cohaerentia convenirent. Nec mihi vitio veritas, si res quas ex lectione varia mutuabor ipsis saepe verbis quibus ab ipsis auctoribus enarratae sunt explicabo, quia praesens opus non eloquentiae ostentationem sed noscendorum congeriem pollicetur: et boni consulas oportet, si notitiam vetustatis modo nostris non obscure modo ipsis antiquorum fideliter verbis recognoscas, prout 5 quaeque se vel enarranda vel transferenda suggesserint. Apes enim quodammodo debemus imitari, quae vagantur et flores carpunt, deinde quicquid attulere disponunt ac per favos dividunt et

Mss. ABGPS.]

promovearis G. *te promoveas* i-g improbante Zeun. Vid. not. — *naviter* (sup. scr. g) A. *gnaviter* i-g. *graviter* Sv. — *ipse* om. ch. — *ego qñ; tibi* (in mg. quoque) G. *ego quicquid* g in mg. — *penu* v-gb. *promo* G. — *usus venerit* A. — *inventu atque in promptu* G. *inventum atque depromptum* P5. 3. *Neque* A. — *ab auctoribus* (i auth.) *diversis* ichg. — *corpus digesta* G. — *ad subsidium memoriae* Mss. et Gell. N. A. Praef. § 3. *ad memoriae subsidium* Edd. 4. *ipse saepe* vc-g. — *sunt* om. P5. — *pollicetur* id est *ad utilitatem respicias*. et *boni consulas* A „2 Angl“. 5. *Apes enim* cet. usque ad *conspirata* (§ 10) cf. Senec. Epist. 84. §§ 2—10. — *attulerint* (sup. re) G. — *per favos di-*

2. *promoveas*] „Ed. vet. *te promoveas*. Sed adiectione *te* opus non est, quia *promovere*, h. e. proficere, etiam simpliciter occurrit, veluti Gell. V, 10 [7.] Quum in studio facundiae abunde *promovias* est.“ Zeun.

quasi de quodam litterarum peno] Gellius N. A. Praef. § 2, quem locum Macrobius, cum haec scribat, ante oculos habuit, scripsit *quasi quoddam litterarum penus*, ut certe non sit quod editionibus in quibus est *penu* magis obsecramur quam libris Mss. Conf. de hac voce Klausen. Aen. u. d. Pen. II. p. 636 aqq.

clam vulgo est] i. e. vulgus fugit. cf. I, 4, 1. *quod . . clam ceteris esse velis*, VI, 7, 3. *quod ea de quibus ambigis clam te esse non pateris*. Handiae Turs. II, p. 93. docet formulam *clam te est pro*

te fugit apud comicos et quidem apud Terentium legi in una Hecyra (II, 2, 19; III, 4, 10; IV, 1, 53; IV, 2, 1.).

3. *Nec indigeste* cet.] His verbis suam rationem opponit Gellianae quae exponitur l. c.

variarum rerum disparilitas . . in quoddam digesta corpus est] Vox *disparilitas* debetur Gellio l. c. § 3, ubi vid. Lion, qui citat eundem VII, 3, 47 et Varron. L. L. IX, 2 § 36; *hypallage rerum disparilitas . . digesta est* non item.

4. *Nec mihi vitio veritas est*.] Hanc veniam ei non dederunt homines quidam docti, quorum iniqua iudicia conscripsi prolegg. p. LVIII.

noscendorum] i. e. rerum cognita dignarum.

si notitiam vetustatis . . recognoscas] Exspecto aut si notitiam ve-

sucum varium in unum saporem mixtura quadam et proprietate spiritus sui mutant. Nos quoque quicquid diversa lectione quae-6
sivimus commitemus stilo, ut in ordinem eodem digerente coalescat. Nam et in animo melius distincta servantur, et ipsa distinctio non sine quodam fermento quo conditur universitas in[199] unius saporis usum varia libamenta confundit, ut, etiamsi quid apparuerit unde sumptum sit, aliud tamen esse quam unde sumptum noscetur appareat: quod in corpore nostro videmus sine ulla opera nostra facere naturam. Alimenta quae accipimus, 7
quamdiu in sua qualitate perseverant et solida innatant, male stomacho oneri sunt: at cum ex eo quod erant mutata sunt, tum demum in vires et sanguinem transeunt. Idem in his quibus aluntur ingenia praestemus, ut quaecumque hausimus non patiamur integra esse, ne aliena sint, sed in quandam digeriem concoquantur: alioquin in memoriam ire possunt, non in ingenium. Ex omnibus colligamus unde unum fiat ex omnibus, sicut unus 8
numerus fit ex singulis. Hoc faciat noster animus: omnia quibus est adiutus abscondat, ipsum tamen ostendat quod effecit: ut qui odora pigmenta conficiunt ante omnia curant ut nullius sint odoris propria quae condientur, confusura videlicet omnium sucos

Edd. vlcabgpdab.]

gerunt Sen., ut adnotat Pont. — mixtura v-g. 6. coalescant a-bP.
7. arripimus v. accepimus Sen. — aut sanguinem v. et in sanguinem Sen. — non sinamus G. — non ingenium (om. in) v. 8. fuit (om. ex omnibus; sup. fiat) BG. — ipsum tantum apud Senec. Mes. ple-rique. — efficit Gch. — ut non unius „in Boll. adscr.“ — proprii „Bndl. et 2 Angl.“ sup. lin. additur in A. — condientur ABPSvs-zM13 P567. condientum M2. condiantur GP2. condiantur c-gb. conduntur i. — confusura ABGSv1 (v2 confura) ie-zP6. confusuri Pv3c-gbP257. „Lego ex vet. cod. confusuri.“ Menrs. „Lectionem antiquiorum librorum condiantur, confusuri leges linguae postulant et orationis series.“ Zeun.

tustatis habeas, aut si notas tibi vetustatis sententias recognoscas, vel simile quid. Deinde ad non obscure et fideliter addendum erat participium prolatam vel simile quid. Cf. Comm. I, 13, 17. quia profectum ulterius non requirit, ubi ulterius non tam ad verbum requirit quam ad substantivum profectum est referendum. Vid. not. ad c. 1. § 2.

6. eodem] sc. stilo.

7. solida innatant] Cf. VII, 8, 2. facit ut innatet udo cibo quem in medio ventris invenerit, nec adhaereat cuti ventris de cuius calore digestio promovetur.

male stomacho oneri sunt] „Quid? Num male mutandum est in magno aut magnopere? Neutiquam. Male enim est ealde, ut apud Terentium male timeo.“ Zeun. — Vir doctus videtur spectasse ad Hec. III, 2, 2, male metuo, sed magis ad hunc le-

cum facit id quod legitur Enn. IV, 7, 4, male mulcabo ipsam, alia similia.

8. odora pigmenta] i. e. odora-menta, vel odora unguenta. Sic apud Firm. Math. VIII, 17. herbarum pigmenta dicuntur herbarum suci.

ut nullius sint odoris propria] i. e. ut eorum odorum qui antea fuerant nullum referant vel praecipuum vel solum.

quae condientur, confusura ... in spiramentum unum.] Quid in his verbis Zeunio legibus linguae contrarium esse videatur, non intelligo. Quae condientur sunt ea quae condiendo vel miscendo parabantur, vel arte componentur, cf. Cic. de or. III, 25, 98, unguentis ... acerrima suavitate condita; et confusura omnium sucos odoraminum in spiramentum unum dicuntur quae fusa sint odorem talem, ut confusa

9 odoraminum in spiramentum unum. Vides quam multorum vocibus chorus constet: una tamen ex omnibus redditur. Aliqua est illic acuta aliqua gravis aliqua media, accedunt viris feminae, interponitur fistula: ita singulorum illic latent voces, omnium ap-
 10 parent, et fit concentus ex dissonis. Tale hoc praesens opus volo: multae in illo artes, multa praecepta sint, multarum aetatum exempla, sed in unum conspirata: in quibus si neque ea quae iam tibi sunt cognita asperneris, nec quae ignota sunt vites, [200] invenies plurima quae sit aut [voluptati legere aut cultui legisse] 11 aut usui meminisse. Nihil enim huic operi insertum puto aut

[Mss. ABGPS.

9. *acce dunt* (fuerat *accen dunt*) *vires* (sup. ab ead. m. vel *viros*, a rec. m. *viris*) G. *ita vires singulorum illic latent, voces omnium apparent* ich „haec lectio usui convenientior esse videtur auctoris, qui in concinnitate orationis saepenumero laborat.“ Zeun. 10. *sint ABGS v12a-z. sunt v3-gbP „Non male“. Zeun. (Seneca: ut multae . . . sint). — tibi iam A. — cognita sunt Sv-g. — quae sit (B sup. add. n) s-bP. quae sint AGSv3-g. quae sunt v12.* 11. *praeceptu ABG. — inge-*

dantur, i. e. non amplius possint dignosci, singuli suci, ut *confusa corporum lineamenta* dicuntur apud Iustin. III, 5, 11, et Petron. Sat. 105, 11. *Spiramentum* est id quod spiretur vel exhaletur, cf. VII, 9, §§ 4, 7, 18, 20, 24. et Vitruv. VII, 12, 1. *dolia operculis obturant, ne spiramentum emittat* (ubi aut emittant aut emittatur videtur esse legendum).

9. *aliqua est illic acuta aliqua gravis* Cf. Comm. II, 4, 2. *Ut sonus ipse aut acutior aut gravior proferatur, ictus efficit*, et II, 1, 9. *ita gravitati acumina consonabant, ut . . . ex variis impulsibus unum sibi consonans nasceretur.* Pontanus cum hoc loco contulit Apuleii de Mundo [c. 29.] verba: *ut in choris . . . concinentium vulgus virorum et feminarum mixtis gravibus et acutis clamoribus unam harmoniam resonant, poterat ex eiusdem libri cap. 20. addere: Pictura ex discordibus pigmentorum coloribus . . . confusione modica temperatis, imaginibus iis quae imitantur simile facit: etiam ipsa musica, quae de longis et brevibus, acutis et gravioribus sonis constat, tam diversis et dissonis vocibus harmoniam consonam reddit.* Ex hoc ipso loco patet non esse obaequandum Zeunio qui comprobavit id quod legit in ed. vet.: *ita vires singulorum illic latent.* Sablier (Variétés sérieuses et amusantes Amstel. MDCCLXV. vol. I. p. 1.)

praeter priorem illum Apuleii locum cum hoc confert Augustini verba de civ. dei II, 21. desumpta e Ciceronis libri de rep. II. fine [c. 42 Mai], *ut in fidiis ac tibiis atque cantu ipso ac vocibus concentus est quidam tenendus ex distinctis sonis, quibuscum Moserus confert de fin. IV, 27, 75.*

10. *multae in illo artes, multa praecepta sint* i. e. quae in illo insunt, ad multas artes pertineant, multa praecepta contineant Cf. infra c. 2 § 8. et Cic. de or. II, 11, 34. *non omnia, quaecunque loquimur, mihi videntur ad artem (oratoriam) et ad praecepta esse revocanda.* Quod Seneca (ep. 84, 10, unde haec desumpta sunt), in animo vult esse multas artes, putaverim artes referendas esse ad eruditionem (*viele wissenschaftliche Kenntnisse*).

in unum *conspirata* Freundius in lexico s. h. v. a *spira* derivandum censet hoc vocabulum, ut idem ait ac *convoluta, conglobata.* Magis Senecae, cuius haec verba esse modo diximus, mentem assecutum esse putaverim Forcellinum, qui vult idem esse ac *confata*; quum *conspirati* homines sint coniuncti, qui ad aliquid efficiendum consonaverint.

quae sit aut voluptati legere aut cultui legisse aut usui meminisse Latius patet apud Macrobiū hic dativi usus, cf. III, 19, 1. *esui*, et VII, 4, 12. *neglectui et risui.*

cognitu inutile aut difficile perceptu, sed omnia quibus sit ingenium tuum vegetius, memoria adminiculatio, oratio sollertior, sermo incorruptior, nisi sicubi nos sub alio ortos caelo Latinae linguae vena non adiuvet. Quod ab his, si tamen quibusdam 12 forte nonnumquam tempus voluntasque erit ista cognoscere, petatum impetratumque volumus ut aequi bonique consulant, si in nostro sermone nativa Romani oris elegantia desideretur. Sed ne 13 ego incautus sum, qui venustatem reprehensionis incurri a M. quondam Catone profectae in A. Albinum qui cum L. Lucullo consul fuit. Is Albinus res Romanas oratione Graeca scriptitavit. 14 In eius historiae primo scriptum est ad hanc sententiam nemi-

Edd. vicahgpdsh.]

nium tuum ... incorruptior] cf. Gell. N. A. Praef. § 16. — nisi sicubi Edd. P. niscubi B. ni sicubi AS. ne sicubi G. — nos om. P. — caelo ortos A. 12. ab hisce v-g. — ista om. A. — gnosceret G. — boni (sup. add. que) A. 13. nec ego G. — sim A. — Qui venustatem reprehensionis incurri ... uti ignosceretur (§ 15.) cf. Gell. N. A. XI, 8. — venustatem (sup. add. a rec. m. quondam) G. — incurram v-gbP „Diversa est et melior scriptura: sed nos ego incautus sum qui etc. incurram. Sic etiam infra [§ 15.]: nunc tu, inquit, Aule.“ Gron. „Antiquam hanc lectionem sensus requirit.“ Zeun. — profecto B (G sup. e a rec. m.).

11. sed omnia] „Intellige cognitu utilia et facilia perceptu. Si cui vero haec ellipsis nimis dura videatur, legat clara aut omnia alia.“ Zeun. — Immo intelligas: sed omnia quae inserui ea esse puto quibus cet.

memoria adminiculatio] Gellii editores interpretantur „magis in promptu“: sed praestat quod e glossario Barthiano protulit Gronovius: „adiutorio expeditior“.

nisi sicubi] Rectius hanc scripturam vulgatam, quia quae sunt in libris Mas. ni sicubi et niscubi nullis aliis exemplis possunt confirmari, ut alterum si a librario videretur esse omissum. Niscubi responderet Graeco *ἐν μὴ nov*: nisi sicubi idem valet ac *πλὴν ἐλ nov*. Cf. Hand. Tursell. IV. pp. 188 et 239 sqq.

sub alio ortos caelo] Ubi natus sit Macrobius, non constat. Vid. prolegg. p. vi.

Latinae linguae vena] i. e. peritia atque usus linguae Latinae. Audacior haec metaphora in eo nititur, quod alii (Hor. Od. II, 18, 10; A. P. 409. Ovid. Trist. III, 7, 16. Quintil. VI, 2, 3.) indolem dixerunt ingenii venam.

12. Quod .. ut aequi bonique consulant] Haec videntur esse iungenda. Sed cf. § 4.

cognoscere] Infinitivus pro genitivo gerundi positus addendus est

iis quae disserui in prolegg. p. xxxiv sq.

13. ne] Haec scripturae et hic et § 15. alteram nos esse praefendam adnotavit Gronovius, eique suffragatur Koppius ad Martian. p. 11. Sed ne, quod in meis codicibus praeter unum S legitur omnibus, defendit Handius Tursell. IV, p. 23.

qui venustatem reprehensionis incurri] „Forma venustatem reprehensionis incurere [de qua vid. prolegg. p. xlii.] paulo durior videtur, orta ex male mutatis Gellii verbis XI, 8, 1.: iuste venustaeque reprehendere, unde noster locus omnino est sumtus. Sed quaedam aliter leguntur, veluti pro primo [§ 14.] apud Gellium melius principio, pro eloquium Graecum [cf. III, 20, 8.] legitur Graeca oratio, id quod latinus est, et Cornelii Nepotis, ex cuius libro de illustribus viris se hunc locum transcripsisse ait Romanus, elegantia dignius pro noxam imperio compellentis admisimus [§ 15.] extat hodie compulsi peccavimus minus eleganter, et pro te, inquit, oro elegantius apud Gellium legitur tibi, inquit, oro te.“ Zeun.

qui cum L. Lucullo consul fuit cet.] a. u. c. DCIII. Cf. Cic. Brut. 21, 81., Acad. II, 45, 137. Polybius XL, 6. p. 715. Schweighäuserne laudat eius *πονημα* et *παραματην*

nem succensere sibi convenire, si quid in illis libris parum conposite aut minus eleganter scriptum foret. *Nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio; et eloquium Graecum a nobis alienissimum est.* Ideoque veniam gratiamque malae existimationis, si
 15 quid esset erratum, postulavit. Ea cum legisset M. Cato: *Ne tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari quam culpa vacare: nam petere veniam solemus aut cum imprudentes erravimus aut cum noxam imperio compellentis admisimus. Te, inquit, oro, quis perpulit ut id committeres quod, priusquam*
 16 *faceres, peteres ut ignosceretur?* Nunc argumentum quod huic operi dedimus velut sub quodam prologi habitu dicemus.

[201] I. Saturnalibus apud Vettium Praetextatum Romanae nobilitatis proceres doctique alii congregantur, et tempus sollemniter feriatum deputant colloquio liberali, convivia quoque sibi mutua comitate praebentes, nec discedentes a se nisi ad nocturnam quietem. Nam per omne spatium feriarum meliorem diei partem seriis disputationibus occupantes coenae tempore sermones conviviales agitant, ita ut nullum diei tempus docte aliquid vel lepide proferendi vacuum relinquatur: sed erit in mensa sermo iocundior, ut habeat voluptatis amplius, severitatis minus. Nam cum apud alios quibus sunt descripta convivia tum in illo Platonis symposio non austeriore aliqua de re convivarum sermo, sed Cupidinis varia et lepida descriptio est, in quo quidem Socrates non artionibus, ut solet, nodis urget atque implicat adversarium, sed eludendi magis quam decertandi modo adprehensis dat elabendi

[Mss. ABGPS.

14. unde et eloquium i-g. 15. vacare (sup. add. a rec. m. carere) G. — ut committeres (om. id) P. — uti ignosceretur Edd. P.

I. Caput primum. Argumentum totius operis vi. Caput I. Argumentum totius operis quod sit ch. Caput I. Argumentum operis totius g-b. Prologus G. 1. vettium (B a p. m.) Gs-bP. vectium A (B a sec. m.) Sv-g. — nobilitatis romanae ASv-g. 2. sermones conviviales A a sec. m. conviviales sermones c-g. conviviales sermones vi. — sed in hoc libro erit in mensa A. — iocundior AGS. iocundior Edd. BP. 3.

sunt discreta v. — ut assolet i-b. — magisque (om. quam) s-z. — elabendi

ιστορίας. Vid. Orellii Onomast. Tull. II, p. 494.

1. 1. apud Vettium Praetextatum] De hoc vid. prolegg. p. xviii sq. nec discedentes a se] i. e. alii ab aliis cf. c. 5. § 17.

2. conviviales] Codicum mss. auctoritatem secutus sum, quamquam II, 1, 1. et VII, 3, 24. legitur convivalis,

docte aliquid vel lepide proferendi vacuum] „Saturnalibus conveniebat παίζειν, γελῶν et τερπνόν, ait Iulianus in Caesaribus, seu λόγοι ἀστειοὶ καὶ παιδικοί, σκώμματα et παιδικά, uti docet Lucianus in Cronosol. [18. vol. III, p. 467. lac.] Hinc Gellius XVIII, 2: Saturnalia, inquit, Athenis agitabamus hilare prorsum et modeste, non, ut dicitur,

remittentes animum. Cf. Spanh. ad Iulian. Caes. pag. 1.“ Ζευκ. — Adverbia docte et lepide non tam significant modum quo singula sint prolata, quam rerum in conviviis prolatarum conditionem, ut non sit mirandum, si quis malit scribere docti vel lepidi. Sed vid. quas adnotavimus ad praef. § 4. Inusitato modo iungitur vacuum cum genitivo gerundii: minus insolens esset ablativus cum praepositione a. 3. quibus] e poetarum more dicitur pro a quibus.

in illo Platonis symposio cet.] Cf. Athen. XI, 118. p. 508 d. ἀλλὰ συμπόσια μὲν καὶ λόγους ἐπὶ τῷ ἐσθλῶς εἰρημνέους . . συνίστηται.

eludendi] Gladiatorium hoc verbum. Cf. Cic. de opt. gen. dic. 6,

prope atque effugiendi locum. Oportet enim versari in convivio 4 sermones ut castitate integros ita adpetibiles venustate: matutina vero erit robustior disputatio, quae viros et doctos et praeclarissimos deceat. Neque enim Cottae Laelii Scipiones amplissimis de rebus, quoad Romanae litterae erunt, in veterum libris disputabunt: Praetextatos vero Flavianos Albinos Symmachos et Eu-^[202]stathios, quorum splendor similis et non inferior virtus est, eodem modo loqui aliquid licitum non erit. Nec mihi fraudi sit, si uni 5 aut alteri ex his quos coetus coegit matura aetas posterior seculo Praetextati fuit: quod licito fieri Platonis dialogi testimonio sunt, quippe Socrate ita Parmenides antiquior, ut huius pueritia vix illius adprehenderit senectutem, et tamen inter illos de rebus arduis disputatur: inclytum dialogum Socrates habita cum Timaeo disputatione consumit, quos constat eodem seculo non fuisse: Par- 6

Edd. vicahgspdsb.]

benti (sup. di) B. — *effugienti* B. 4. *coctas* S. *tots* G. — *et Scipiones* v-g. — *praetextatus flavianus symmachus et eustachius* B ubique us mut. in os; G *praetextatos*, sup. add. u. — *Eustachios* ASvic. 5. *quos coetu coegit matura aetas, posteriori* v-g. — *fuit* AGS. in BP utrum sit fuit an sint non liquet. *sint* v-g. *sit* a-b. — *quod* (in marg.

16. Non enim in acie versatur et ferro, sed quasi rudibus eius eludit oratio. A me autem (ut cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur.

4. Neque enim Cottae . . . disputabunt: Praetextatos vero . . . eodem modo loqui licitum non erit] „Comparat auctor suos disputatores cum illis viris qui a Cicerone disputantes sunt inducti, dicitque, cum sui nec gloria nec virtute cedant Ciceronianis disputantibus, hos ipsos de rebus amplissimis quaedam loqui esse aequum.“ Ζευν. — Idem non perspexit huius sententiae structuram, ideoque complures vanas eam mutandi proposuit rationes, quas nolui repetere. Cicero dixisset: An (vel An vero) Cottae . . . disputant: Praetextatos . . . eodem modo loqui licitum non erit? De qua ratione vid. Hand. Tursell. I, p. 351. Macrobius pro interrogatione usus est sententia negativa. Neque pertinet ad disputabunt et ad licitum non erit.

in veterum libris] Cotta loquens inducitur in Ciceronis libris de nat. deor., cf. I, 6, 15; Laelius in libris de re publ., cf. I, 12, 18; in Catone maiore, cf. I, 3; in libro de amicitia qui ipsius fert nomen, cf. I, 3; Scipio in libris de re publ., cf. I, 12, 18. et in Catone maiore, cf. I. c.

Flavianos cet.] Vid. prolegg. p. xxiv sqq.

5. matura aetas posterior seculo Praetextati] Zonnius maturam aetatem putavit poni pro senectute et seculum pro aevo vel annorum spatio quos homo fere viveret. At matura aetas, ut apud Virg. Aen. XII, 437. mox cum matura adoleverit aetas, idem est quod Graece ἡλικία, aetas corroborata; et seculum idem est quod aetas vel tempus. Cf. Cic. Or. 12, 39. quorum aetas quum in eorum tempora, quos nominavi, incidisset. Platon. Symp. p. 173. καὶ δὲ οὐκ ὄντων ἡμῶν ἔτι, et infra: ut huius pueritia vix illius adprehenderit senectutem. Vid. Salmas. Ex. Pl. p. 252 a. F.

Socrate ita Parmenides antiquior cet.] cf. Athen. XI, 113. p. 505 f. Παρμενίδην μὲν γὰρ καὶ εἰδέναι εἰς λόγους τὸν τοῦ Πλάτωνος Σωκράτην μόλις ἢ ἡλικία συγγαγεί, ad quae verba Casaubonus adnotavit haecce: „Auctore Diogene Laertio Parmenides florebat circa tempora Olympiadis sexagesimae nonae, iam grandis natu et καλῶς ἀνδρῶδες. Natus autem Socrates Olympiade septuagesima septima. Itaque etiam si concedamus Parmenidem quam diutissime vixisse, incidet inventus Socratis in aetatem eius decrepitam.“

habita cum Timaeo disputatione]

alus vero et Xanthippus, quibus Pericles pater fuit, cum Protagera apud Platonem disserunt secundo adventu Athenis morante, quos multo ante infamis illa pestilentia Atheniensis absumpserat. Annos ergo coeuntum mitti in digitos exemplo Platonis nobis suffragante non convenit. Quo autem facilius quae ab omnibus dicta sunt apparere ac discerni possent, Decium de Postumiano, quinam ille sermo aut inter quos fuisset, sciscitantem fecimus. Et ne diutius lectoris desideria moremur, iam Decii et Postumiani sermo palam faciet quae huius colloquii vel origo fuerit vel ordo processerit.

[Mss. ABGPS (M inde a cap. II.).

a rec. m. quos] G. 6. apud Platonem] Protag. p. 314 sq. ed. Steph. — seculo adventu S. — pestilentia Athenis v-g. — assumpserat (G sup. add. b) S. assumptat B. 7. postumiano (om. de) P. de posthumiano (sic ubique) GSV-g.

De hoc loco Fabricius in bibl. Gr. III, 1, 31. vol. III. p. 21. ed. Hamb. 1716: „Fallitur, inquit, Macrobius, si verum est, quod Cicero V. de fin. [29, 81.] et I. Tusc. [17, 39, ubi post verba: Platonem ferunt, ut Pythagoreos cognosceret, in Italiam venisse olim legebatur: et in ea cum alios multos tum Archytam Timaeumque cognovisse], Hieron. in Apol. contra Rufin. non longe ab extremo [lib. III. p. 637]; alique [ut Valer. Max. VIII, 7, 3 ext.] testantur Timaeum hunc a Platone in Italia fuisse auditum“; et Schiweighäuser. ad Athen. I. c.: „Macrobius, ut passim alibi, ipsa Athenaei verba ob oculos videtur habuisse. Quare etiam cum apud eundem Macrobius legantur vulgo haec verba: Inclutur dialogum Socrates habita cum Timaeo disputatione consumit, quos constat eodem seculo non fuisse: recte Ionsius de script. hist. philos. p. 36. monuit non Timaeo sed Phaedro scriptum oportuisse praecunte Athenaeo.“ Apud quem I. c. leguntur haecce: Ἀδύνατον δὲ καὶ Φαίδρον οὐ μόνον κατὰ Σωκράτην εἶναι, ἥπου γε καὶ ἐρώμενον αὐτοῦ γεγονέναι, ut sane Macrobius lapsus esse videatur.

6. Paralus vero et Xanthippus cet.] Cf. Plat. Protag. p. 310 extr. et p. 314 sq. Steph. Haec quoque Macrobius debet Athenaeo, apud quem legitur I. c.: Ἀλλὰ μὴν οὐ δύνανται Πάραλος καὶ Ξανθίππος οἱ Περικλέους υἱοὶ τελευτήσαντες τῷ λοιμῷ Πρωταγόρῃ διαλέγεσθαι, ὅτε δεῦ-

τερον ἐπεδήμησε ταῖς Ἀθῆναις, οἱ ἔτι πρότερον τελευτήσαντες. Casaubonus legi voluit ἔτερι πρότερόν τελευτήσαντες, Zeunius adnotavit vel Athenaei locum non esse tentandum, vel Macrobius ad Casauboni rationem esse emendandum, ita ut pro quos multo ante reponeretur quos quinto anno ante. At vide ne apud Athenaeum legendum sit οἱ α (vel οἱ α γε) πρότερον τελευτήσαντες. Perierunt autem Periclis filii OL. LXXXVII. anno ultimo, vid. Casaub. ad Athen. V, 58, p. 217 e. Ad verba (c. 59. p. 218 b.): Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ἐν τῷ Πρωταγόρῃ διάλογος . . γενόμενος . . τοῦ Πρωταγόρου παραγεγορότος τὸ δεύτερον οὐ πολλὰς πρότερον ἡμέραις adnotavit Casaubonus: „Necesse est habitos eos sermones praetore Aminia aut Alcaeo certe, id est anno secundo vel tertio Olympiadis LXXXIX. Plato tamen disputationis illius annum designat Olympiadis insecutae primum praeturae obtinente Aestyphilo.“

mitti in digitos] i. e. numerari, computari digitis. Vid. not. ad Comm. II, 11, 17.

7. Decium de Postumiano sciscitantem fecimus] Vid. prolegg. p. xxxi.

vel ordo processerit] Cf. Comm. I, 15, 2. Cum de hoc competens sermo processerit. Ceterum huc referendum est pronomen quae, ut proprie fuerit dicendum: vel qui ordo processerit.

II. Decius: Temptanti mihi, Postumiane, aditus tuos et 1 mollissima consultandi tempora commodo adsunt seriae quas indulget magna pars mensis Iano dicati. Ceteris enim ferme diebus[203] qui perorandis causis oportuni sunt, hora omnino reperiri nulla potest, quin tuorum clientum negotia vel defendas in foro vel domi discas. Nunc autem, scio te enim non ludo sed serio feriari, si est commodum respondere id quod rogatum venio, tibi ipsi, quantum arbitror, non iniocundum, mihi vero gratissimum feceris. Requiro autem abs te id primum, interfuerisne convivio 2 per conplusclos dies continua comitate renovato, eique sermoni quem praedicare in primis quemque apud omnes maximis ornare laudibus diceris? quem quidem ego ex patre audissem, nisi post illa convivia Roma profectus Neapoli moraretur: aliis vero nuper interfui ammirantibus memoriae tuae vires, universa quae tunc dicta sunt per ordinem saepe referentis. Postumianus: Hoc 3

Edd. vicahgpdzb.]

II. Cap. II. De die vel vario modo distinguendi diem ac noctem vi. Caput II. Quae convivialis huius sermonis origo et quis ordo fuerit ch-b.

1. Decius om. (ut loquentium nomina omittuntur etiam in sequentibus) via; add. in marg. AGch; add. D sup. lin. B. — quomodo B. quo (sup. add. modo) G. cum (vel quum) modo v-g (g in mg. „Legendum certe est commodo, id est opportune“). — quis S. — causis opportuni perorandis v-g. — nulla reperiri G. — clientum ABGM23. clientium Edd. PSM1. — negotium G. — in foro om. A. — scitote enim vl. — iniocundum AGSM. iocundum B. iniucundum Edd. P. 2. per plusculos vl. — atque sermoni v3. — Quae quidem S. — ex parte (etiam infra) v3. — convivia Romana ABGM. — nuper fui (sup. add. inter) G. 3.

II. 1. Temptanti ... tempora] „Ad umbratum de Marone [Aen. IV, 293 sq. Temptaturum aditus et quae mollissima fandi Tempora]. Martialis quoque [V, 6, 9 sqq.]: Nosti tempora tu Iovis sereni, Cum fulget placido suoque vultu, Quo nil supplicibus solet negare.“ Pont.

commodo] Cf. Charis. II, 37, p. 177. P. Cotidio, ut falso, pro cotidie ... Similiter et commodo dixerunt, ut Plautus in Trivolaria. Commode Titinius in Iurisperita ... Id est in tempore.

seriae quas indulget cot.] E fortis quae commemorantur infra c. 16, § 6. pertinent ad Ianuarium mensis Agonalis et Carmentalis. Cum hac verbi indulgendi constructione comparas c. 6. § 2. ut se nobis indulgerent, et constructionem passivam in Digest. XLVIII, 16, 17. Abolitio rerum quae publice indulgetur.

diebus qui perorandis causis oportuni sunt] i. e. diebus fastis. Cf. c. 16. § 14.

negotia] Haec vox posita esse

videtur, ne parvo intervallo iteraretur vox causa. Vid. prolegg. p. XLIV.

vel domi discas] Quid ait discere (causam) docet Quintil. XII, 8: in primis conf. § 2. pridie ad se venire litigatorem aut eodem matutino iubent. Cf. etiam c. 6. § 2. instruendarum cura defensio-

num. respondere id quod rogatum venio] Cf. Plaut. Merc. I, 2, 73. si tibi quod me rogas respondeo.

2. continua comitate] cf. § 4. interrogandi et respondendi comitate.

ex patre] cf. § 3 ex patre Albino, isque videtur esse Caecina Albinus (vid. inf. § 15.), non Furius Albinus, ut qui minor natus fuisse videatur. Certe Avienus, qui cum eo commemoratur § 16., adolescens esse dicitur VI, 7, 1. et VII, 3, 28. vires] Minus commode positus est numerus pluralis, qui ad corpus potius soleat referri.

saepe referentis] i. e. plus semel. Cf. c. 4. § 10. et Cic. p. Arch. 4, 11. testamentum saepe fecit, ubi

unum, Deci, nobis (ut et ipse, quantum tua sinit adolescentia, videre et ex patre Albino audire potuisti) in omni vitae cursu optimum visum est, ut, quantum cessare a causarum defensione licuisset, tantum ad eruditorum hominum tuique similium congressum aliquem sermonemque conferrem. Neque enim recte institutus animus requiescere aut utilius aut honestius usquam potest, quam in aliqua oportunitate docte ac liberaliter colloquendi, interrogandique et respondendi comitate. Sed quodnam istud convivium? An vero dubitandum non est, quin id dicas quod doctissimis procerum ceterisque nuper apud Vettium Praetextatum fuit et discurrens post inter reliquos grata vicissitudo variavit? De-
[204]cius: De hoc ipso quaesitum venio, et explices velim, quale illud convivium fuerit, a quo te abfuisse propter singularem omnium
6 in te amicitiam non opinor. Postumianus: Voluissem equidem, neque id illis, ut aestimo, ingratum fuisset: sed, cum essent amicorum conplures mihi causae illis diebus pernoscendae, ad coenam tum rogatus meditandi non edendi illud mihi tempus esse respondi, hortatusque sum ut alium potius nullo involutum negotio
7 atque a cura liberum quaerent. Itaque factum est. Nam

[Mes. ABGPSM.]

visum (om. est) ab. vi est P. — totum g in mg. — sermonem quae v3. sermonem om. que Pa-z (A craso que) „quod ne subsistere quidem posse puto“. Gron. 4. recte om. A. — quid nam G. 5. dubitandum est (om. non) v-gb. Vid. not. — vettium a-bPM. vgtium B. vetium G. vettium ASv-g. — et quod discurrens a-bP; in G quod add. a rec. m. Vid. not. — gratia h. — a quo abfuisse (om. te) S. 6. neque in illis A. — ut existimo Sv-g. — atque cura (om. a) S; in G add. a a sec.

R. Klotzius comparat inter tot annos ad duos annos relatum, ut infra § 13. tot dies dicuntur dies tres vel (si respicias ad ea quae leguntur infra § 15. usque ad cap. 5) quattuor, et VII, 3, 24 tot philosophantes dicuntur Aristoteles, Plutarchus, Apuleius.

3. licuisset] Plusquamperfectum pro imperfecto ponitur.

tantum] „Subintelligendam temporis, otii, cessationis.“ Gron.

5. An vero dubitandum non est quin id dicas] Haec si interpretatus fueris: „An vero ne dubitare quidem licet quin id dicas?“, tolleretur dubitatio quam movit Zeninus adnotando haecce: „Hunc locum esse corruptum linguae leges convincunt. Etenim cum non dubitare, si interrogative ponitur, habeat vim aperiendi, non debet sequi particula quin, sed an. Quapropter aut antiquam lectionem, quae omittit illud non, revocandam esse censeo, aut, quod fortasse melius est, sublata interrogatione an mutandum in at: adeo ut Postumianus

sibi ipse respondet. Certe enim at vero occupationibus servire dum a viris eruditis est observatum.“ Namque interrogatio illa rhetorica non tollit negationem.

quod . . . fuit, et discurrens . . . vicissitudo variavit] E nominativo quod intelligendus est accusativus in altera sententiae parte, quod cum non bene se habere videretur, scriptum est et quod discurrens. At vid. not. ad Comm. I, 6, 77. et prolegg. p. xxxix extr.

doctissimis procerum ceterisque] Offendit me ceteris, cum non certus sit numerus ad quem haec vox referatur. Interpreteris ceterisque qui aderant; ut infra inter reliquos et omnium ad convivium numerum nondum proditum refertur.

6. Voluissem equidem] Ex antecedentibus abfuisse . . . non opinor intelligas non abfuisse.

pernoscendae] idem esse videtur ac discendae, cf. § 1.

ad coenam tum rogatus] i. e. invitatus, vocatus. Eadem vi usurpatum esse solum verbum rogandi

facundum et eruditum virum, Eusebium rhetorem inter Graecos praestantem omnibus idem nostra aetate professis, doctrinae Latinaris haud inscium, Praetextatis meum in locum invitari imperavit. Decius: Unde igitur illa tibi nota sunt, quae tam iocunde 8 et comiter ad instituendam vitam exemplis, ut audio, rerum copiosissimis et variae doctrinae ubertate prolata digestaque sunt? Postumianus: Cum solstitiali die, qui Saturnaliorum festa quibus 9 illa convivia celebrata sunt consecutus est, forensi cura vacuus laetiore animo essem domi, eo Eusebius cum paucis e sectatoribus suis venit, statimque vultu renidens: Permagna me, inquit, 10 abs te, Postumiane, cum ex aliis tum hoc maxime gratia fateor obstrictum, quod a Praetextato veniam postulando mihi in coena vacuefecisti locum: itaque intellego non studium tantum tuum sed ipsam quoque, ut aliquid abs te mihi fiat commodi, consentire atque aspirare fortunam. Visne, inquam, restituere id nobis 11 quod debitum tam benigne ac tam libenter fateris, nostrumque hoc otium, quo perfrui raro admodum licet, eo ducere ut his qui- [205] bus tunc tu interfueris nunc nos interesse videamur? Faciam, 12 inquit, ut vis. Narrabo autem tibi non cibum aut potum, tametsi ea quoque ubertim casteque adfuerint: sed et quae vel in conviviis vel maxime extra mensam ab isdem per tot dies dicta sunt, in quantum potero, animo repetam. Quae quidem ego cum au- 13

Edd. vicahgspdz.]

m. 7. *latiaris* BPSM (AG a p. m.) a-zHP² (h in mg). *latialis* (AG a sec. m.) v-gb „Sic legendum puto. Nam non hic dici potest a Latiari h. e. feriei Latinae, sed a Latio. Significat enim litteras Latinae.“ Zeun. 8. *iocunde* AGSvi. *iocunde* Bc-b Bodl. — *digesta* (om. que) ASvichg. 9. *solstitialis dies* BGSv-g. — *ille* B. 10. *tum ex aliis* S. — *mihi abs te* G. — *inspirare* (sup. add. as) G. *sperare* P. 11. *interfueris tunc tu* v-h. *interf. nunc tu* g. 12. *adfuerunt* A (S aff., M adfuer.). — *sed ea quae* c-g. — *quae in* (om. vel) F. — *ani-*

demonstrat Pontanus ad V, 7, 2 allatis duabus locis Apuleii, Metam. I, 22 et III, 12 et uno ex interprete Apollonii Tyrii.

7. *idem . . professis*] i. e. eandem artem, rhetoricam, cf. Cic. in Pis. 29. 71. *quam* (philosophiam) *qui proficitur, gravissimam sustinere mihi personam videtur.*

Latialis] Hanc alteram adiectivi formam Zeunius haud recte vult mutari in *Latialis*.

invitari imperavit] Vid. not. ad Comm. II, 1, 10.

9. *solstitiali die qui . . consecutus est*] *Solstitialis dies* est bruma, quae est IX. Kal. Ian. Saturnalia, ut Macrobius refert c. 10. § 23., a sexto decimo Kal. Ian. coepta in quartum decimum desinunt, sed Sigillariorum adiecta celebritas in septem dies laetitiam religionis extendit.

forensi cura vacuus] Caesum tantum, ut videtur. Nam *solstitialis dies* comitalis fuit, in quo et cum populo agi et lege agi posset. Cf. c. 16, § 14.

e sectatoribus suis] Sectatores rhetoris sunt eius discipuli.

renidens] Vid. prolegg. p. XLIV.

10. *veniam postulando*] i. e. non accipiendo invitationem.

aspirare fortunam] Cf. Virg. Aen. II, 385. *Aspirat primo fortuna labori.*

11. *eo ducere*] i. e. in id convertere.

ubertim casteque] i. e. ut laute, ita non luxuriose.

12. *extra mensam ab isdem*] Qui quidem convivii illis intererant.

per tot dies] Cf. § 13. et vid. not. ad § 2.

direm, ad eorum mihi vitam qui beati a sapientibus dicerentur accedere videbar: nam et quae pridie quam adessem inter eos dicta sunt Avieno mihi insinuante comperta sunt, et omnia scripto mandavi, ne quid subtraheret oblivio: quae si ex me audire gestis, cave aestimes diem unum referendis quae per tot dies sunt dicta sufficere. Decius: Quemnam igitur et inter quos aut unde ortum sermonem, Postumiane, fuisse dicebat? Ita praesto sum indefessus auditor. Tum ille: Declinante, inquit, in vespertinum die quem Saturnale festum erat insecuturum, cum Vettius Praetextatus domi convenire se gestientibus copiam faceret, eo venerunt Aurelius Symmachus et Caecina Albinus, cum aetate tum etiam moribus ac studiis inter se coniunctissimi. Hos Servius inter grammaticos doctorem recens professus, iuxta doctrinam mirabilis et amabilis verecundia, terram intuens et velut latenti similis sequebatur. Quos cum aspexisset obviamque processisset ac perblande salutavisset, conversus ad Furium Albinum, qui tum forte cum Avieno aderat: Visne, ait, mi Albine, cum his quos advenisse [206]peropportune vides quosque iure civitatis nostrae lumina dixerimus eam rem de qua inter nos nasci coeperat sermo communis? Quidni maxime velim? Albinus inquit, nec enim ulla alia de re quam de doctis quaestionibus colloqui aut nobis aut

[Mss. ABGPSM.]

mum SM. 13. *existimes v-g.* — *unum diem G. diem unam v-g.*
 14. *Quenam AS.* — *et unde (sup. aut) A.* — *Ita sum (om. praesto) S.*
 15. *Postumianus.* Tum ille Edd. In AP Posthum. add. in mg., et in A supra ille legitur s. eusebius. — *in vespertinam „Charta Academica, quod Macrobio asserant vel illa capitis seq. [§ 15.] deinde vesperta.“ Gron.* — *domum S. domini M.* — *convenire (om. sc) Ps-z.* „se est recipiendum, ut referatur ad Praetextatum et domi possit recte locum suum obtinere.“ Zeun. — *caecina (semp.) Sv-g.* — *tum aetate AS (G a sec. in).* — *doctores v.* — *iuxta (sup. add. aequaliter) doctrina A „2 Angl.“.* *iuxta doctrinam Edd. BGPS,* — *verecundia AMH1 (v amabilis: verecundia) „2 Angl.“.* *verecundiae a-z.* *verecundie G.* *verecunde Si-gbBP „Tolerabilior est haec lectio. Igitur amabilis pertinet ad iuxta doctrinam. Quod si vero, ne concinnitas pereat, nomen retinendum putas, corrige verecundia.“ Zeun.*
 16. *aspexisset Mss. iH2 „B.“.* *adspexisset „Ms.“.* *prosperisset vc-b.* — *Furium S Edd. cf. I, 24, 19; III, 14, 1; VI, 1, 1 et 2; VII, 8, §§ 1, 4, 7.* *rustum ABGP (M a p. m.; S in mg.) „Ms.“.* *cf. I, 4, 1. Ruffum H1.*
 17. *aut his aut nobis P.* *aut his (om. aut*

13. *ad eorum mihi vitam ... accedere videbar]* Exspectes: ad eos accedere. Cf. Cic. p. Lig. 12, 38. *Homines enim ad deos nulla re propius accedunt.*

insinuante] Cf. prolegg. p. XLIV.

14. *dicebat]* sc. Avienus, cf. § 13. *Ita]* i. e. ut haec audiam. Vid. Hand. Tursell. III, p. 486.

15. *copiam faceret]* Cf. Plaut. Capt. III, 5, 90. *ut mihi eius facias conveniendi copiam.*

inter grammaticos doctorem recens professus] Exspectes: artem grammaticam professus, cf. c. 7. § 1. *medendi artem professis.*

iuxta .. verecundia] i. e. aequo mirabilis propter doctrinam atque amabilis propter verecundiam. Cf. I, 16. § 44. *poeta doctrina ac verecundia iuxta nobilis,* et I, 7. § 3. *vir corpore atque animo iuxta validus,* et c. 4. § 4. *in hoc coetu non minus doctrina quam nobilitate reverendo.* Vid. Hand. Tursell. III. p. 539 sq.

latenti] i. e. se abscondenti vel latitanti.

16. *coeperat]* Plusquamperfectum suam habet vim: „coeperat, antequam illi advenirent.“

his potest esse iocundius. Cumque consedisent, tum Caecina: 18
Quidnam id sit, mi Praetextate, tametsi adhuc nescio, dubitare
tamen non debeo esse scitu optimum, cum et vobis ad colloquen-
dum causam attulerit et nos eius esse expertes non sinatis. At- 19
qui scias oportet eum inter nos sermonem fuisse, ait, quoniam
dies crastinus festis Saturno dicatis initium dabit, quando Satur-
nalia incipere dicamus, id est quando crastinum diem initium su-
mere existimemus. Et inter nos quidem parva quaedam de hac 20
disputatione libavimus: verum quia te quicquid in libris latet in-
vestigare notius est quam ut per verecundiam negare possis, per-
gas volo in medium proferre quicquid de hoc quod quaerimus
edoctum tibi comprehensumque est.

III. Tum Caecina: Cum vobis qui me in hunc sermonem 1
adducitis nihil ex omnibus quae veteribus elaborata sunt aut igno-
ratio neget aut oblivio subtrahat, superfluum video inter scientes
nota proferre. Sed ne quis me aestimet dignatione consultatio-
nis gravari, quicquid de hoc mihi tenuis memoria suggererit
paucis revolvam. Post haec, cum omnes paratos ad audiendum[207]
erectosque vidisset, ita exorsus est. M. Varro in libro Rerum 2

Edd. vicahgpdzb.]

nobis] M. aut a nobis aut ab his v. — iucundius Edd. BP. 18.
tunc GS. — cecina (sup. add. albinus) A. — praetextate (sup. add. vecti)
A. — et nobis v. 19. Atqui scias oportet Mss. (A supraacr. s. Vectius
inquit) a. Atqui scias, inquit, oportet v-gd-b. Atque scias oportet p
„Stephanus dedit atqui. Sed utrumque defectum, alterum et nugato-
rium est. Lego atqui scias, inquit, oportet. Nam loquentis persona
mutatur, et desinente Caecina Praetextatus incipit.“ Gron. — fuisse, ut,
quoniam Mss. et Edd. Vid. not. — quoniam a-b. qm A (B sup. quod)
GHl. quum vSi. cum vlc-g. 20. vestigare v. — quam per (ut sup.
add. a sec. m.) A. — eductum A* „recte“. Pont.

III. Caput III. De principio ac divisione civilis dici. ch-b. 1.
adducitis A*BGSMv-gPb „2 Angl“ „Quod fuerit adducitis.“ Pont. in-
ducitis a-bPHl. — quae veteribus (sup. add. a) B. — videor G. — quid
(sup. scr. quis) G. — existimet ASv-g. — dignationē M. — resolvam G a
sec. m.; S a p. m. 2. M. Varro ... oriri ammonet (§ 10.)] cf. Gell.

18. dubitare tamen non debeo
esse scitu optimum] Saepius hac
constructione usus est Macrobius,
ut III, 19, 4. et Comm. I, 6, 43.

19. Atqui scias oportet .. ait]
Gronovius inquit, quod eiecerat
Carrio, revocavit, quo indicaretur
mutatio personae loquentis. Ego
malui scribere ait pro particula ut,
quae vulgo sine sensu inseritur,
quamquam etiamnum dubium me
facit locus. Nam in sententiae ini-
tio hoc verbum erat ponendum. Cf.
§ 16. At ita si scripsit Macrobius,
haec ipsa res aneam dare poterat
immutationi.

cum inter vos sermonem fuisse, ...
quando Saturnalia incipere dicamus]
Haec iangenda sunt. Quod qui
non perspicierent, et putarent pro-
nomen cum necessario aequi debere

particulam ut, hanc videntur intrin-
sisse, qua quidem addita verborum
structuram plane distorserunt. Ego
certe quo illud ut referrem, frustra
quaesivi: ideoque mutavi in ait.

20. edoctum tibi comprehensumque
est] Macrobius propter comprehen-
sum videtur scripsisse edoctum tibi
est: erat enim dicendum edoctus es.

III. 1. inter scientes] Imitatur
dictiones Graecas μετ' εἰδόςιν ap.
Hom. II. I, 250 et ἐν εἰδόςιν ap.
Thucyd. II, 36, al.

dignatione consultationis] i. e.
quod vobis videar dignus quem in-
terrogetis. Vid. not. ad I, 5, 13.
defensionum dignatione, et ad 7, 5.

erectosque] Apud Ciceronem Brut.
54, 200. erecti iudices opponuntur
ocitantibus.

humanarum quem de diebus scripsit: *Homines, inquit, qui ex media nocte ad proximam mediam noctem his horis viginti quattuor 3 nati sunt uno die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur die-
rum observationem divisisse, ut qui post solis occasum ante me-
diam noctem natus sit illo quem nox secuta est, contra vero qui
4 qui post eam noctem diluxerit. *Athenienses autem aliter obser-*
vare idem Varro in eodem libro scripsit, eosque a solis occasu ad
solem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem esse
dicere: Babylonios porro aliter; a sole enim exorto ad exortum
eiusdem incipientem id spatium unius diei nomine vocare: Umbros
vero unum et eundem diem esse dicere a meridie ad insequentem
5 *meridiem. Quod quidem, inquit Varro, nimis absurdum est. Nam*
qui Kalendis hora sexta apud Umbros natus est, dies eius natalis
videri debet et Kalendarum dimidiatus et qui post Kalendas

[Mss. ABGFSM.

N. A. III, 2. — in rerum humanarum libro v-g. — a media nocte Censorinus de die nat. 23, 5. — in his horis „apud Agell. lib. III. cap. 2. et Censorin. c. 23.“ Moura. Cf. § 3. 3. *dividisse A.* — post solem occasum Gell. l. c. — illo die G. — quem nox ASI-bPM123. quem mor nox BGv. — consecuta v-g ut Gell. l. c. § 1. — qui sex (om. in) S.
4. *Dies Atheniensium. Athenienses A.* — usque ad solis occasum ad solem S (M a p. m.). eosque a sole occasu ad solem Gell. l. c. — *Dies babiloniorum. Babilonios A.* — totum id spatium ... appellare: multos vero in terra Umbria Gell. l. c. — *Dies umbrorum. Umbros A.* — ad insequentem v3. ad sequentem cah. 5. *apud umbros hora sexta S.* — natus est apud Umbros Gell. l. c. — et qui est

3. *quem nox secuta est*] Planius Gellius N. A. III, 2, 3, a quo die ea nox coeperit; idem ib. § 1. habet quem nox ea consecuta est. Particulam mor e duobus eiusdem originis libris Mss. et edit. princeps ceteris libris Mss. refragantibus nolui recipere, licet c. 12. § 8. simili modo legatur: sequens mor; alia res est c. 13. § 4. Numae ordinationem finitimi mor secuti.

4. *Athenienses etc.*] „Eadem praeter Gellium, ex quo noster sua transcripti, uno consensu tradunt Plinius N. H. II, 79 [a. 77.] et Censorinus de die nat. c. 23 [§ 3.] et de Romanis Plutarchus in Quaest. Rom. [c. 84.]. Isidorus vero Lib. V. Orig. cap. 30 [4.], qui de caeteris consentit, aliter tradit de Atheniensibus, quos diem secundum inchoare ait a sexta hora diei atque Aegyptiorum diem, cuius initium non differre statuit Plinius a Romano, numerari narrat ab occasu solis. Fortassis Isidorus per horam sextam diei e ratione Umbrorum et aliorum antiquitatis astrologorum, quos can-

dem secutos esse rationem dicit Harduinus ad Plinium l. c., ipsum solis occasum intellexit, adeo ut inter nostrum et Isidorum vera repugnantia statuenda sit nulla. De Aegyptiis rem expediant interpretes Plinii. Huius locum huc transferre non alienum putamus: *Ipsam diem alii aliter observare: Babylonii inter duos solis exortus, Athenienses inter duos solis occasus, Umbri a meridie in meridiem, vulgus omne a luce ad tenebras, sacerdotes Romani et qui diem diffinire civilem, item Aegyptii et Hipparchus, a media nocte in mediam.*“ ZEUN. — Cf. Laurent. Lyd. de mens. II, 1, qui de Atheniensibus nihil habet, de Aegyptiis autem cum Isidoro consentit. De Babyloniis idem: *Βαβυλώνιοι μὲν γὰρ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου ἕως αὐτῶν λαμβάνουσι δυομῶν, νυκτὸς οὐδ' ὅλως μηνύην ποιούμενοι*, quod pertinere videtur ad ea quae tradidit Herodotus II, 109: *Τὰ δυώδεκα μέρη τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίαν ἔμαθον οἱ Ἕλληνες.*

6. *nimis absurdum*] Absurda haec

erit usque ad horam eius diei sextam. Populum autem Roma-6 num ita uti Varro dixit dies singulos annumerare a media nocte ad mediam proximam multis argumentis ostenditur. Sacra sunt enim Romana partim diurna, alia nocturna, et ea quae diurna sunt ** ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus inpenditur. Ad hoc ritus quoque et mos auspicandi eandem esse 7 observationem docet. Nam magistratus, quando uno die eis et[ae] auspicandum est et id agendum super quo processit auspicium,

Edd. vicahgspszb.]

post Kalendas dies ante horam Gell. l. c. notante Meursio. — *eius diei* ABGS, apud Gell. l. c. codd. plerique. *eiusdem diei* Edd. PM. 6. *Dies romanorum.* Populum A. — *alia nocturna* Mss. s-zM23 Gell. l. c. „Vide, si operae est, observata patri lib. III. Obs. cap. 2.“ Gron. *partim nocturna* v-gbP7 in mg.; M a sec. m. et Gellii edd. vett., unde hoc commendat Meurs. — *ea quae diurna sunt. ab hora* Mss. v-gM23P26. et ad *ea quae diurna sunt. ab hora* P6 (P5 ad haec). et *ea quae diurna sunt, ab initio diei ad medium noctis protenduntur: ab hora* s-b. „Haec verba et sensus loci et Gellii auctoritatem comprobant. Etenim utraque sacra et diurna et nocturna, quae ante commemoravit, sunt explicanda. Deinde Gellius III, 2. eandem expressit sententiam, quam noster hic, quod mirum est, cum aliqua verborum immutatione sequitur. Ille enim sic: *Sed ea (sacra) quae inter noctem fiunt, diebus addicuntur, non noctibus. Quae igitur sex posterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur qui proximum eam noctem illucceperit.*“ Zeun. Vid. not. 7. processit Edd. PSM. praecessit ABG. — *eodem die egisse* P.

ratio visa est Varroni, quippe qua divideretur dies naturalis (vid. not. ad § 10.), in duas partes: quum secundum alias omnes hic esset indivisus.

6. *partim diurna, alia nocturna*] Vid. Hand. Tursell. IV. p. 394 sq. et cf. c. 24. § 19. *alter in verbis, Caeleina in verbis.*

et *ea quae diurna sunt ** ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus inpenditur*] Quae, ubi indicavi lacunam, leguntur inde ab edit. Steph., ea debentur Carriani: nec suffragatur codex P, quo ille est usus. Sensu loci et Gellii auctoritate ea comprobari non concedo Zeunio. Nam sacra diurna usque ad mediam noctem protendi nec Gellius docuit (vid. app.), nec Censorinus qui l. c. § 3 aq.: *Ceterum Romani, inquit, a media nocte ad mediam noctem diem esse existimant.* Indicium sunt sacra publica et auspicia etiam magistratum, quorum si quid ante mediam noctem est actum, diei qui praestitit adscribitur, si quid autem post mediam noctem et ante lucem factum est, eo die gestum dicitur quod eum sequitur noctem. Exquidiseo aliquid apparet sed verba et ea quae diurna sunt demonstrant Ma-

crobius paulo uberius quam Gellium hunc locum tractasse, et haec fere esse supplenda: et *ea quae diurna sunt suis addicuntur diebus: quae sex prioribus noctis horis fiunt ea praestititi diei sacra nocturna sunt: ab hora sexta noctis sequentis nocturnis sacris tempus inpenditur.* Ita si scripserat Macrobius, librarius facile a verbis diurna sunt aberrare potuit ad nocturna sunt, ut in iis quae proxime sequuntur libarius qui scripsit codicem P a verbis post mediam noctem transit ad post primam facem, ne asseram multa eiusmodi exempla quae praebent codices Plinii praeter Bambergensium omnes. Denique verba noctis sequentis non esse iungenda, sed ad sequentis ex iis quae intercederunt trahendum esse diei, vix est quod moneam.

7. *super quo processit auspicium*] Gellius scripsit: *super quo auspicaverunt.* Quae si Macrobius reddidisset verbis super quo praecessit auspicium, ad tempus potissimum spectasset, nam sensus esset: „es ist voraus gegangen“. At eius mos dicendi, quem attigi in prolegg. p. XLIV., flagitat ut scribamus processit, hoc sensu: „in-

post mediam noctem auspicantur et post exortum solem agunt, 8 auspicatique et egisse eodem die dicuntur. Praeterea tribuni plebis, quos nullum diem integrum abesse Roma licet, cum post mediam noctem proficiscuntur et post primam facem ante mediam noctem sequentem revertuntur, non videntur abfuisse diem, quoniam ante horam noctis sextam regressi partem aliquam illius 9 in urbe consumunt. Quintum quoque Mucium iureconsultum dicere solitum legi non esse usurpatam mulierem quae, cum Kalendis Ianuariis apud virum matrimonii causa esse coepisset, a. d. IV. Kalendas Ianuarias sequentes usurpatum isset: non enim posse impleri trinoctium quo abesse a viro usurpandi causa ex duodecim tabulis deberet, quoniam tertiae noctis posteriores sex horae 10 alterius anni essent qui inciperet ex Kalendis. Virgilius quoque

[Mas. ABGPSM.

egisse eadem die v-g. 8. cum post primam (om. post mediam . . . et) P. — sequentem add. a sec. m. A. — affuisse (sup. ab) GM. aufuisse (sup. ab) A. — die Pv. unum diem Gell. l. c. — parte aliqua illius in urbe Romana sunt Gell. l. c. 9. iuris consultum v-g Gell. — legi c-g Gell. l. c. lege vis-b Mas. „Eadem et Anglicano scriptura fuit. Videntur tamen immissa voce legendum legi: lege.“ Pont., suffragante Zeunio. — esse usurpatam ABGSv3c-gM13. esse usurpatum vli (h in mg.) M2. isse usurpatum s-bP (non A, ut affert Pont.). Vid. not. — ianuarii G (infra: ian.). — ad diem quartum ASv-pbBGP. a. d. diem quartum dz. et ante diem (sup. om. cum) Gell. l. c. — sequentem Mv1. — usurpatum isset Aa (hg in mg.) s-bP Gell. l. c. usurpatum esset BG (S a p. m.) M12M11. usurpata esset (S a sec. m.) vichgM3. — posset (B

stitutum est auspicium, „es ist vor sich gegangen.“ Cf. Comm. I, 5, 15. de quibus secutus sermo procedet; ib. 15, 2. cum de hoc competens sermo processerit, et II, 15, 28. de quibus inquisitio ista procedit.

post mediam noctem auspicantur] Cf. Fest. lib. XIX. p. 348. s. v. Silentio surgere: qui post mediam noctem auspicandi causa ex lectulo suo silens surrexit. Dionys. A. R. II, 6. καὶ περὶ τὸν ὁρθρον ἀνίσταμενοι ποιοῦνται τινας εὐχὰς ὑπὸ αἰθροῖ. Hartung. Relig. d. Roem. I, p. 122.

8. post primam facem] Cf. § 15.

9. Quintum quoque Mucium] Est Q. Mucius Scaevola, cum P. Licinio Crasso consul a. u. c. DCLIX., quem Cicero dicere solebat iuris peritorum eloquentissimum, eloquentium iuris peritissimum. Cf. Brut. 64, 229; de orat. I, 37, 170. et 39, 180; de off. I, 32, 116. et III, 11, 47.

legi] Sic cum Gellio scripsi, quia aliter accusativus cum infinitivo, Q. Mucium dicere solitum, non habet quod referatur. Qui desideraverit nomen lege, is cum Pontano

debebit coniungere verbum et nomen legi lege.

non esse usurpatam] i. e. non perfectam esse eius usurpationem, vel usucapionem non esse interruptam, ideoque eam non amplius sui iuris esse sed in manum venisse mariti. Cf. Digest. XLII, 3, 2. Usurpatio est usucapionis interruptio, et 3. Usucapio est adiectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti, et commentar. Servian. ad Virg. Georg. I, 31. Tribus enim modis apud veteres nuptiae fiebant, usu, si verbi gratia mulier anno cum viro, licet sine legibus, fuisset cet. Apparet h. l. legi non posse isse usurpatum, quod esset „diacessisse a viro usurpandi causa“, ut infra: quae a. d. IV. Kal. usurpatum isset. Ceterum vid. interpretes Gellii ad l. c. — Zeunius ad h. l. adnotavit: „Non est quod pro isse usurpatum cum odd. velt. esse usurpatam recipiamus. Non enim aliquid contorti habet ratio Schultingii qui ad Quinct. Decl. 17. usurpatam esse putat pro usurpasse positum. Caeterum recte hic interpretatur usurpare sc. ius suum, adeo ut significet usucapionem in-

id ipsum ostendit, ut hominem decuit poeticas res agentem, recondita atque operta veteris ritus significatione:

Torquet, inquit, medios nox humida cursus:

Et me saevus equis oriens adflavit anhelis.

His enim verbis diem quem Romani civilem appellaverunt a sexta noctis hora oriri ammonet. Idem poeta quando nox quoque incipiat expressit in sexto. Cum enim dixisset:

Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis

Iam medium aethereo cursu traiecerat axem,

mox suggestit vates:

Nox ruit, Aenea: nos flendo ducimus horas.

[209]

Ita observantissimus civilium definitionum diei et noctis initia descripsit. Qui dies ita dividitur. Primum tempus diei dicitur 12 *mediae noctis inclinatio*: deinde *gallicinium*, inde *conticium*, cum et galli conticescunt et homines etiam tum quiescunt: deinde *diluculum*, id est cum incipit dinosci dies: inde *mane*, cum dies clarus est. *Mane* autem dictum, aut quod ab inferioribus locis, id 13

Edd. vicahgpdzb.]

a sec. m.) Sv-g. — quod Gell. l. c. 10. Vergilius ch-h. — *Torquet* Aen. V, 738. — *quam* BG. — *appellavere* v-g. — *a sexta autem* (autem del. a sec. m.) A. 11. *admonet idem poeta*. Quando autem A. — *Hac vice* Aen. VI, 535. — *In medium* v3chg. — *aethereo* BG. *aethereo* AS Edd. P. — *Nox* Aen. VI, 539. — *dicimus* G. — *Sed ita v.* — *observandissimus* M. — *definitionum* AGSMvi. 12. *Divisio dierum romanorum*. Primum A. — *primum diei tempus* G. — *conticium* BGP (M a p. m.) s-z. *conticinium* A*S (M a sec. m.) v-gb (h in mg. Al. *conticium*). — *homines etiam tunc* BG. et *homines et tum etiam* S. — *dinosci dies* BGSvi. *dignosci* Mc-g. *dies dinosci* A. *dies dignosci* s-bP. — *dum dies clarus* (om. est) vicag. 13. *inferioribus locis* AGS Mv-g. „Ms. Anglicana: quae lectio non, ut olim (in notis addiderat: „sed male.“) existimavimus, omnino reiicienda. Nam Plinius et Martialis, ut me postea commonuit Petr. Scriverius, videntur asserere lectionem

terrumpere. Vid. Gean. in Thea. s. v. *usurpare*.”

10. *Virgilius quoque id ipsum ostendit* Fateor me hoc non intelligere, namque Virgilius priore loco nihil aliud dixit, nisi iam alteram adesse partem noctis, quae ad lucem vergat, ut ait Curtius IV, 7, 22., et altero, qui non legitur apud Gellium, nihil aliud nisi diem, eius parte dimidia elapsa, vergere ad noctem, ut recte hunc locum interpretatus est Wagnerus.

diem quem Romani civilem appellaverunt Cf. Censorin. de die nat. c. 23. § 1 sq. *Dies, ut mensis aut annus, partim naturalis partim civilis est. Naturalis dies est tempus ab oriente sole ad solis occasum. Cuius contrarium tempus est nox ab occasu solis usque ad exortum. Civilis autem dies vocatur tempus quod sit uno eadi circumactu, quo dies verus et nox continetur.*

12. *Qui dies* ac. civilis, cf. § 10. De hac divisione vid. Censorin. de die nat. c. 24. Varron. L. L. VI, 2, 7; VII, 4, 78 sq.; Serv. ad Virg. Aen. II, 268; Isidor. Orig. V, 31.

mediae noctis inclinatio Censorinus l. c. habet *de media nocte*.

conticium Altera huius vocis forma *conticinium* legitur apud Varonem, Servium, Isidorum II. cc., et apud Plautum Asin. III, 3, 95. Sed formam *conticium* non abhorreere ab analogia recte monuit Forcellinus. Contra *conticinium* adulteratum putaverim imitatione formae vocis *gallicinium*. Apud Censorinum l. c. in libris mss. est *conticium*. Idem inter hoc noctis tempus et inter *diluculum* inserit ante lucem.

13. *ab inferioribus locis, id est a Manibus* „Martialis lib. XII. epigr. 63. [ap. Schneidew. 62.] Nec regale nimis fulmen, nec fulmine digna

est a *Manibus*, exordium lucis emergat, aut, quod verius mihi videtur, ab omine boni nominis. Nam et *Lanubini mane* pro bono dicunt: sicut apud nos quoque contrarium est *inmane*, ut *inmanis* 14 *belua* vel *inmane facinus* et hoc genus cetera pro non bono. Deinde a *mane ad meridiem*, hoc est ad medium diei: inde iam supra vocatur *tempus occiduum*, et mox *suprema tempestas*, hoc est diei novissimum tempus, sicut expressum est in duodecim 15 tabulis: SOLIS OCCASUS SUPREMA TEMPESTAS ESTO: deinde

[*Mss. ABGPSM.*

codicis membranacei.“ Pont. in auctario notarum, in Ed. II. Vid. not. inferibus locis B. inferioribus (om. locis) s-bP. — *lanubini* A (B sup. v., G in mg. *lanuini*). SMi P6 „2 Angl.“. *lanuvini* c-g. *lanobini* vi. *Lanuvii* s-bP. „Etsi consuetudo latine scribendi probat Ed. vet. lectionem *Lanuvini*: cum tamen Graeci dicunt *Λανυότιος*, a vero non abhorret auctorem suos populares esse imitatum.“ Zeun. — et *inmanis belua* S. — pro non bono (A add. in mg.) g-bP. non pro bono ABGSv-hM123. 14. ad medium diem c-gb. „Recte. Nam non video, cur hic deterioorem orationis formam tribuamus auctori, qui aliis locis dicit *medium diem*,

[Schneidew. digni] *Scissa nec ad Manes, sed sita dives humus*. Plinius vero H. N. lib. XXXIII. in prooemio [§ 2. Sill.] *Imus in viscera eius [telluris] et in sede Manium opes quaerimus*. Toto vero hoc loco Macrobius Varronem sequitur, aut potius non sequitur. Non enim a *Manibus* ille sed a *manando* dictionem istam deducit. Ait Varro [L. L. VI, 2, 4.]: *Diei principium mane, quod tunc manat dies ab oriente: nisi potius quod bonum antiqui dicebant manum, ad cuiusmodi religionem Graeci quoque, cum lumen adfertur, solent dicere πῶς ἀγαθόν*. Sed ad posteriorem hanc sententiam Macrobius quoque post inclinat.“ Pont. — Zeunius Varronis locum (VI, 2.) et ipse attulit additis verbis Servii ad Aen. I, 143 [139.]: *Manum antiqui bonum dicebant: unde et mane dicitur: quid enim melius? Praeterea conf. Iseidori Orig. V, 30, 14. Mane lux matutina et plena, nec iam crepusculum. Et dictum est mane a mane: manum enim antiqui bonum dicebant. Quid enim melius est luce? Alii mane existimant vocari a Manibus, quorum conversatio a luna ad terram est. Alii putant ab aere, quia manus, id est clarus et perspicuus, et VIII, 11, 100; Non. I, 337; Fest. lib. XIII. p. 157 sq. et apud Paul. Diac. lib. XI, p. 122 et 125. Muell.; Serv. ad Aen. II, 268, et III, 63. Schol. Acr. ad Horat. Carm. I, 4, 16. Hartung. R. R. I. p. 43.*

Lanubini] Non incolarum, ut vult Zeunius, nomen esset *Lanuvii*, sed urbis ipsius, quae est ex antiquissimis Latii.

pro non bono] Sic ut scriberem neglecta plerorumque codicum auctoritate, me adduxerunt ea quae leguntur c. 7. § 2. *sine delectu cari vel non amici*, et III, 20, 4: *Quid quod ficum tamquam non pomum secerni a pomis apud idoneos reperimus?* Si verus est ordo is quem obtinent codices, non pro bono, cum emphasi quadam praepositum est non.

14. a mane ad meridiem] Censorinus l. c. habet *ad meridiem tantum*.

ad medium dies] Evincit librorum *Mss.* consensus, licet Zeunius non temere defendat *ad medium diem*.

iam supra] sc. meridiem, „*darüber hinaus*“. Noli iungere iam supra vocatur, idque referre ad Comm. II, 7, 13: *Nam et in occasum cadit (umbra) oriente sole, et in ortum, cum sit occiduum*. Nam sic nusquam ab hoc opere ad illud Macrobius delegat lectorem.

SOLIS OCCASUS] „Mirum similiter hanc formulam concipi etiam in editionibus praeiis, cum manifestum sit et proculcatum iam in XII. tabulis legi SOL OCCASUS. Et fallor? an apud Valerium cap. 3. lib. VII. legendum hac itidem forma *sole orto*, pro, quod editur, *solis ortu*.“ Pont. — Gellius XVII, 2, 10. sane e duodecim tabulis affert: SOL OCCASUS

vespera, quod a Graecis tractum est. Illi enim *ἑσπέραν* a stella Hespero dicunt: unde et Hesperia Italia, quod occasui subiecta sit, nominatur. Ab hoc tempore *prima fax* dicitur, deinde *concupia*, et inde *intempesta*, quae non habet idoneum tempus rebus gerendis. Haec est diei civilis a Romanis observata divisio. Ergo 16 noctu futura, cum media esse coeperit, auspiciis Saturnaliorum erit, quibus die crastini mos inchoandi est.

IV. Hic, cum omnes quasi vetustatis promptuarium Albini[210] memoriam laudavissent, Praetextatus Avienum videns Furio insurrantem: Quidnam hoc est, mi Aviene, inquit, quod uni Albino

Edd. vicahgpdzb.]

ut Comm. II, 7 [§ 13] et alibi. "Zeus. — EST P. 15. tractum est A¹BGSvicagbPM. „Omnino verum; et istud (tractatum) typographi mendum putassem, nisi reperissem in pluribus editionibus." Pont. tractatum est ha-z. — ECINHPAN P. ut in Gr. (in mg. *ἑσπέραν*) G. — Deinde intempesta BG. 16. Haec civilis est diei S.

IV. Caput IV. Latine dici Saturnaliorum, noctu futura et die crastini. ab-b. 1. Furio v3-b. rufio ABGPSvIM13. cf. 1, 2, 16. ruffio H1. raso M2. — hoc (om. est) v-g. — mi add. a sec. m. G. — aviane (A

SUPREMA TEMPESTAS ESTO. Sed apud Censorinum l. c. § 3. nunc legitur *solis occasus*. Idem omisit *occiduum tempus* et habet *suprema tantum*, id quod commendatur adscripto plebis acito quod tulit M. Plaetorius tribunus, in quo legitur: *usque supremam ad solem occasum*.

15. quod a Graecis tractum est] Cf. V, 2, 2. quae traxit a Graecis; VI, 1, 7. quos ab aliis traxit; VI, 5, 1. haec a veteribus tracta monstrabo; et VI, 1, 1. quod idem Mars de antiquis Romanis scriptoribus traxerit; VI, 6, 1. quae traxit de vetustate.

prima fax] Censorinus l. c. qui, ut Varro et Servius ll. cc., post *vesperam* inserit *crepusculum*, habet *prima face*, idemque sua aetate hoc tempus refert dictum esse *luminibus accensis*, quod legitur apud Plinium N. H. XI, 19, 21: *Papilio luminibus accensis advolitans*. Graece *περὶ λύγνων ἀφάς*. Cf. Valcken. ad Herodot. VII, 215., qui citat Philostrat. de vit. Apoll. VII, 15., Diodor. XIX, 31. et Suid. *λύγνων ἀφάς· τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἀπτονουσιν τοὺς λύγνους*, unde dicitur etiam *λύγνων ἡμμένων*, cf. Brodaei Miscell. IV. c. 33. et Lobeck. ad Soph. Ai. 285. ed. II. p. 206. Mahul nos delegat ad Horatium qui habet Sat. II, 7, 33. sub *lumina prima* et Ep. II, 2, 98. ad *lumina prima*, et ad Livium qui

XXXI, 23, 4. dicit: *primis tenebris*.

concupia] ac. nox. Sic *concupia nocte* dixerunt Sisenn. ap. Non. 91, 22; Cic. de divin. I, 27, 57; Liv. XXV, 9, 8; Iustin. XII, 8, 8; Tac. Ann. I, 39; Hist. III, 69. (Plin. XXIX, 6, 34. § 110. Sill. add. in). Sed Censorinus et Varro ll. cc. habent *concupium*; apud Servium l. c. lectio non certa esse videtur, certe in ed. Lion. legitur *conticinium* (*concupium*); apud Isidorum l. c. legitur: *conticinium est, quando omnia silent*.

intempesta] Censorinus, Varro, Servius, Isidorus, cum Macrobio consentiunt: sed Festus (ap. Paul. Diac. lib. IX. p. 110. Muell.): *Intempesta noctem*, inquit, *dicimus pro incertiore tempore, quia non tam facile noctis horae quam diei possint intelligi*.

16. noctu futura . . Saturnaliorum . . die crastini] Sic loquentem fecit Caecinam Macrobius, quo facilis annexeretur sequentem expositionem. Cf. c. 5. §§ 3 et 13.; c. 6. §§ 2 et 26; c. 16. § 44.

auspicium] Hanc huius vocis usum nullo exemplo simili possis confirmare.

IV, 1. *vetustatis promptuarium*] Cf. Apul. de Dogm. Plat. I, 14. *homini promptuarium potius rectae rationis et suavissimae orationis hoc datum est*.

Furio insurrantem] Cf. VI, 7, 1.

2 indicatum clam ceteris esse velis? Tum ille: Moveor quidem auctoritate Caecinae, nec ignoro errorem in tantam non cadere doctrinam: aures tamen meas ista verborum novitas perculit, cum noctu futura et die crastini magis quam futura nocte et die crastino dicere, ut regulis placet, maluit. Nam noctu non appellatio sed adverbium est: porro futura, quod nomen est, non potest cum adverbio convenire: nec dubium est hoc inter se esse noctu et nocte quod diu et die: et rursus die et crastini non de eodem casu sunt, et nisi casus idem nomina in eiusmodi elocutione non iungit. Saturnaliorum deinde cur malimus quam Saturnalium dicere, opto dinoscere. Ad haec cum Caecina renidens taceret, et Servius a Symmacho rogatus esset, quidnam de his existimaret: Licet, inquit, in hoc coetu non minus doctrina quam nobilitate reverendo magis mihi descendum sit quam docendum, famulabor tamen arbitrio iubentis, et insinuabo primum de Saturnalibus, post de ceteris, unde sit sic eloquendi non novitas sed vetustas. Qui [211] Saturnalium dicit regula innititur: nomina enim quae dativum pluralem in *bus* mittunt numquam genitivum eiusdem numeri syllaba crevisse patiuntur, sed aut totidem habet, ut *monilibus monilium*, *sedilibus sedilium*, aut una syllaba minus est, ut *carminibus carmi-*

[Edd. ABGPSM.

sup. e) B. — indicato B (G sup. um). 2. cum (sup. add. cur) S. — futura nocte ABGSv-gM. nocte futura a-bP. 3. appellatio (sup. add. i. e. nomen) A. — non eodem (om. de) Sv-g. — eiusmodi BGSv-g. huiusmodi AMs-bP. — inde S. — dignoscere v-g. 4. renitens (sup. d) G. — non coetu dz. — nobilitate quam doctrina a-bP. — famulabo (r add. a sec. m) G. fabulabor v-g (h in mg. famulabor. ant.). 5. munilibus munilium (sup. o) G. — liminibus liminum ABGM. luminibus

clam ceteris esse] vid. not. ad I, 1, 2.

2. ista verborum novitas perculit] Vid. prolegg. p. XLII. Eodem pertinet id quod sequitur, ut regulis placet.

magis . . maluit] Hic pleonasmus posterioris tantum aetatis est. Vid. Hand. Tursell. III, p. 576.

3. appellatio] i. e. nomen substantivum, ut Comm. II, 15, 12. nomen adiectivum. Cf. Quint. Inst. or. IX, 3, 9. cum infinito verbo sit usus pro appellatione, et ib. I, 4, 20. fuerunt qui ipsum adhuc vocabulum ab appellatione didicerunt, ut esset vocabulum corpus visu tactuque manifestum, domus, lectus: appellatio, cui vel alterum deesset vel utrumque, ventus, coelum, deus, virtus.

nomen] sc. adiectivum.

non dubium est] iungitur accusativo cum infinito ut I, 2, 18. dubitare non debet.

et nisi casus idem nomina . . non iungit] „Post idem interpungo, et

intellige sit. Deinde iungit mutetur in iunguntur seu iungi licet sensu postulante.“ Zkun. — Quidni idem casus dici potest iungere nomina?

4. magis] Vid. not. ad Comm. II, 5, 31.

famulabor tamen arbitrio iubentis] i. e. obtemperabo voluntati Symmachi, ut ait Caesar B. C. I, 35, 1. insinuabo] Salmas. E. Pl. p. 19 a. D. hoc loco allato adnotavit: „insinuare est διδάσκειν, ἐμποιεῖν. Inde nostrum enseigner.“ Vid. prolegg. p. XLIV.

5. quae dativum pluralem in *bus* mittunt] Hunc huius verbi usum alias nusquam inveni. Nomina casus mittere dicuntur, ut stirpes folia et flores, cf. Plin. N. H. XVIII, 7 s. 10. § 68 Sill. Folium quaedam ab radice mittunt quaedam a cacumine; XXIV, 9 s. 38. § 60. Prima (vitex) album florem mittit cum purpureo. — De re ipsa vid. C. L. Schneider. Formenl. p. 262 sqq. crevisse patiuntur] Exspectes cre-

num, liminibus liminum: sic ergo Saturnalibus rectius Saturnalium quam Saturnaliorum. Sed qui Saturnaliorum dicunt auctoritate 6 magnorum muniuntur virorum. Nam et Salustius in tertia Bacchanaliorum ait, et Masurius Fastorum secundo: Vinaliorum dies, inquit, Iovi sacer est, non, ut quidam putant, Veneri. Et, ut ipsos 7 quoque grammaticos in testimonium citem, Verrius Flaccus in eo libello qui Saturnus inscribitur: Saturnaliorum, inquit, dies apud Graecos quoque festi habentur, et in eodem libro: Dilucide me, inquit, de constitutione Saturnaliorum scripsisse arbitror. Item Iulius Modestus de feriis: Saturnaliorum, inquit, seriae, et in eodem libro: Antias, inquit, Agonaliorum repertorem Numam Pompilium refert. Haec tamen, inquires, auctoritas quaero an possit aliqua 8 ratione defendi. Plane, quatenus alienum non est committi grammaticum cum sua analogia, temptabo suspicionibus eruere, quid sit quod eos a solita enuntiatione detorserit, ut mallent Saturnaliorum quam Saturnalium dicere. Ac primum aestimo, quod haec 9 nomina, quae sunt festorum dierum neutralia carentque numero singulari, diversae conditionis esse voluerunt ab his nominibus quae utroque numero figurantur. Compitalia enim et Bacchana-

Edd. vicahgspdz.]

luminum S Edd. P. 6. salustius Bc-bP. — in tertia (A a p. m) BGSMa-z. in III viag. in tertio A a sec. m.; chhP. „sic lege cum ed. vet.“ Zoun. — inquit, dies v-g. 7. saturus S. — quoque om. A. — fasti g in mg. 8. quatinus (sup. quia) G. — solita (om. a) v-g. 9. existimo Svi. — et Vinalia v-g. — non iam GS. — positivum

scere, sed respicitur ad formam hac mutatione natam.

6. Salustius in tertia] Secutus sum longe maiorem librorum Mss. numerum, licet haud sciam an in tertia, sc. historia, exemplis possit comprobari, nisi via huc trahere Annali tertio § 18. Macrobius ubi Salustii verba attulit (III, 13, 5. et 14, 5; VII, 12, 34; de diff. 19, 29; 21, 7.), nusquam designavit librum. Fragmentum plenius exhibet Nonius VIII, 49. (p. 489, 25.): Exaudirique sonus Bacchanaliorum.

7. ut . . in testimonium citem] „Petron. [c. 2.] Et ne poetas quidem ad testimonium citem, Varro de re rust. c. 4. [lib. I.] sed quid ego illum voco ad testimonium.“ Pont.

Agonaliorum] Vid. not. ad § 9.

8. quatenus] Quum hac vi causali antea a poetis tantum quatenus esset usurpatum, in prosam orationem posteriore demum aetate inductus est hic eius usus. Vid. Laur. Vall. Eleg. II, 42. Locus nostro simillimus est apud Quintil. IX, 2, 81. Quatenus huc incidimus, paulo plus scholis demus. Antiquos

grammaticos non recte distinxisse inter quatenus, pro qua parte, quousque, et inter quatinus, pro quoniam, docuit Drakenborch. ad Liv. II, 55, 9.

committi grammaticum cum sua analogia] velut ad certamen ineundum. Cf. Suet. Aug. 45. Quos (pugiles Latinos) solebat cum Graecis committere.

a solita enuntiatione] i. e. ab usu communi, a solita nomina declinandi ratione.

9. aestimo . . quod voluerunt] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

Compitalia] Cf. § 27. et c. 7. § 34. Varro de l. l. VI, 3 (§ 25). Compitalia dies attributus Laribus, ideo ubi viae competunt tum in competis sacrificatur. Quotannis is dies concipitur. Inter serias conceptivas a Macrobio numerantur Compitalia h. l. c. 16. § 6.; vid. Appar. crit. ad h. c. § 27. et Dionys. Halic. A. R. IV, 14. ἡν ἐν καθ' ἡμᾶς ἐορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διετέλουν ὀλίγαις ἡμέραις τῶν Κρονίων . . Κομπitalia προσαγορεύοντες αὐτὴν ἐκ τῶν στενωπῶν κομπίτους γὰρ

lia et Agonalia Vinaliaque et reliqua his similia festorum dierum
 [12] nomina sunt, nec singulariter nominantur, aut, si singulari numero
 dixeris, non idem significabis, nisi adieceris festum, ut *Bacchanale
 festum*, *Agonale festum* et reliqua, ut iam non positivum sit, sed
 10 adiectivum, quod Graeci ἐκιδέτον vocant. Animati sunt ergo ad
 faciendam discretionem in genitivo casu, ut ex hac declinatione
 exprimerent nomen sollemnis diei, scientes in nonnullis saepe no-
 minibus dativo in *bus* exeunte nihilominus genitivum in *rum* finiri,
 11 ut *domibus domorum*, *duobus duorum*, *ambobus amborum*. Ita et
viridia, cum ἀντὶ ἐκιδέτον accipiuntur, genitivum in *um* faciunt,
 ut *viridia prata*, *viridium pratorum*: cum vero ipsam loci viridita-
 tem significare volumus, *viridiorum* dicimus, ut cum dicitur: *for-
 mosa facies viridiorum*: tunc enim *viridia* quasi positivum poni-
 12 tur, non accidens. Tanta autem apud veteres fuit licentia huius
 genitivi, ut Asinius Pollio *vectigaliorum* frequenter usurpet, quod
vectigal non minus dicatur quam *vectigalia*. Sed et cum legamus:
 13 *Laevaeque ancile gerebat*, tamen et *anciliorum* relatum est. Viden-

[Mss. ABGPSM.]

(om. sit) S. — ΕΠΙΘΕΤΟΝ A. ut in Gr. (in mg. epide-ton) G.

10. ut haec (sup. ex hac) B. — declinatione (in mg. al. discre.) S. — ex-
 primerent add. a sec. m. G. 11. cum pro epiteto G. cum (om. ἀντὶ
 ἐκιδέτον) A. — genitivum in *um* faciunt om. S. — in um ABG. in *um*
 Edd. PM. 12. Tanta enim a-bP. — cum vectigal S (G a sec. m.).
 — Laevaeque] Virg. Aen. VII, 186. — ancile laevaeque A. 13. veteres

τοὺς στενωποὺς καλοῦσι. Har-
 tung. Relig. d. Roem. vol. I. p. 62.
 Hertzberg. de diis patr. p. 41 sq.
 Schwenck. Myth. d. Roem. p. 240.
 Becker. Handb. d. roem. Ant. II, 1;
 p. 174. Creuzer. Symbol. u. Mythol.
 III. p. 567.

Bacchanalia] Erant occulta et
 nocturna sacra ex Etruria Romam
 translata, de quibus vid. Liv.
 XXXIX. 8-19.

Agonalia] Inter ferias stativas
 memorantur c. 16. § 6. Iano age-
 bantur a. d. V. Id. Ian., XII. Kal.
 Iun., III Id. Dec. Cf. Ovid. Fast.
 I, 317-332., V, 721 sq. Varro L. L.
 VI, 3, 12. Fest. ap. Paul. I, p. 10.
 s. v. *agonium*. Hartung. II, p. 33.,
 ubi additur XII. Kal. Apr., de quo
 die vid. ad § 15. Merkel. ad Ovid.
 Fast. p. x.

Vinalia] Iovi agebantur a. d. IX.
 Kal. Mai. et XIV. (vel XIII.) Kal.
 Sept. Cf. Ovid. Fast. IV, 863 sqq.
 Varro L. L. VI, 3, § 16., et R. R.
 I, 1, 6. Plin. N. H. XVIII, 29. s. 69.
 § 284 sqq. Hartung. II, p. 36. Mer-
 kel. p. XLVI sqq.

singulariter] idem est atque id
 quod sequitur, *singulari numero*.

positivum] i. e. substantivum, cf.
 § 11.

10. Animati sunt . . ad facien-
 dam discretionem] cf. c. 11. § 21.
 qui in Augusti necem fuerat ani-
 matus.

in nonnullis saepe nominibus] est
 pleonasmus quidam. Aut dicen-
 dum erat in nonnullis nominibus,
 aut saepe tantum. Ceterum vid.
 not. ad c. 2. § 2.

11. viridiorum] Haec forma ex
 hoc uno loco nota est. Cf. C. L.
 Schneider Formenl. p. 286.

positivum . . , non accidens] i. e.
 substantivum, non adiectivum. Cf.
 § 9.

12. ut Asinius Pollio vectiga-
 liorum frequenter usurpet] cf. Char-
 ris. I, p. 46. P. Asinius: vectiga-
 liorum reipublicae curam esse ha-
 bendam, ib. p. 119. praeter hunc
 locum affertur: Vectigaliorum,
 Cicero ad Atticum (quem tamen
 locum in illis epistolarum libris
 non invenias) et Varro de biblio-
 thecis secundo: vectigaliorum.
 Schneider l. c. p. 265. addit Sueton.
 Aug. extr. Tiber. 49. Calig. 16.

quod . . dicatur] Dicendum erat
 aut quum aut in quo nomine.

anciliorum] Charis. I. p. 46. unum
 Horatii locum (Od. III, 6, 10.) af-

dum ergo, ne magis varietas veteres delectaverit, quam ut ad amussim verum sit festorum dierum nomina sic vocata. Ecce enim et praeter sollemnium dierum vocabula alia quoque sic declinata repperimus, ut praecedens sermo patefecit, *viridiorum* et *vectigaliorum* et *anciliorum*: sed et ipsa festorum nomina secundum regulam declinata apud veteres repperio, siquidem Varro *Feralium diem* ait a *ferendis in sepulchra epulis* dici. Non dixit *Feraliorum*: et alibi *Floralium*, non *Floraliorum*, ait, cum idem non ludos Florales illic, sed ipsum festum Floralia significaret. Masurius etiam secundo Fastorum: *Liberakium dies*, inquit, a pontificibus *agonium Martiale appellatur*, et in eodem libro: *Eam noctem deincepsque insequentem diem, qui est Lucarium*, non dixit *Lucariorum*: itemque *Liberakium* multi dixerunt, non *Liberakiorum*. Unde pronuntiandum est veteres indulsisse copiae per varietatem, 16

Edd. vicahgepdzb.]

om. va. — sic vocata reperimus P. 14. *Feralium* Mss. et Edd. — diem ab (sup. ait) G. — in sepulchra (sup. chris) A. — *Feraliorum* Mss. et Edd. — *floralium* non *floraliorum* S. — illis M. 15. *festorum* v. — *deinceps, quae v-g. — dixere a-bP.* 16. *longanimos* et

fert: *Anciliorum* et nominis et togae.

13. ad amussim] i. e. omnino, plane. Cf. Gell. I, 4, 1; XX, 1, 34; Varro R. R. II, 1, 26. et ap. Non. I, 28. Plautus Amphitr. II, 2, 222. habet *crumussim*, de quo vid. Charis. II, p. 178; Festus ap. Paul. lib. I, p. 6. amussim tantum.

Ecce] Vid. not. ad Comm. II, 10, 8, et prolegg. p. xli.

14. *Feralium* .. *Feraliorum*] *Ferialium* et *Ferialiorum*, quod legitur in omnibus Mss. et Edd., ferri non potest. Simile mendum est atque in cod. S in sequentibus: *florialium* et *floraliorum*. Apud Varonem nunc non legitur genitivus, sed nominativus (VI, 3, § 13.): *Feralia* ab inferis et ferendo, quod ferunt tum epulas ad sepulcrum quibus ius ibi parentare. Agebantur a. d. IX. Kal. Mart. Cf. Fest. ap. Paul. Diac. VI, p. 85. Ovid. Fast. II, 567. Merkel. p. clxix. Crenzer. III, p. 627. Hartung. I, p. 50. Hertzberg. p. 6. Schwenck. p. 235.

alibi *Floralium*] Nunc nihil eiusmodi legitur in libris Varronis. Sed ad eundem locum videtur respicere Plinius l. c. § 286., ubi legitur: *Itaque iidem Floralia quarto Kalendas eiusdem (Maii) instituerunt urbis anno DXVI. ex oraculis Sibyllae, ut omnia bene deflorescerent. Hunc diem Varro determinat sole Tauri partem quartam decimam ob-*

tinente. Iustinus XLIII, 4. habet sollemni *Floraliorum* die. De hoc festo vid. Ovid. Fast. IV, 947. et V, 183 sqq. Merkel. p. xlviii, clxii, cxcliii. Crenzer. IV, 762; Schwenck. p. 204 sqq. Hartung. II, p. 141 sqq. Hertzberg. p. 38 et 40., Klausen. I, p. 276. Hildebrand. ad Arnob. VII, 33, et quae adnotavimus ad c. 14. § 9.

15. *Liberakium dies* .. a pontificibus *agonium Martiale appellatur*] Cf. Varro L. L. VI, 3, § 14. *Liberalia* dicta, quod per totum oppidum eo die sedent sacerdotes Liberi, annus edera coronatae cum libis et foculo pro emptore sacrificantes. In libris Saliorum, quorum cognomen *Agonensium*, forsitan hic dies appellatur potius *Agonia*. Liberalia agi a. d. XVI. Kal. Apr. dicerte ait Ovidius Fast. III, 713. Ergo cur *agonium Martiale* non a. d. XVI. Kal. sed a. d. XII. Kal. Apr. fuisse Hartungus (II, p. 34.), statuerit, non intelligo. Liberalia a. u. c. CCLX. instituta esse e Dionys. A. R. VI, 17. concludit Merkel. p. clviii.

Lucarium] Cf. Fest. ap. Paul. lib. X, p. 119. *Lucaria festa* in luco colebant Romani, qui permagnus inter viam Salariam et Tiberim fuit, pro eo quod victi a Gallis fugientes e proelio ibi se occultaverint. In Calendario Maffeianno legitur XIV. (Kal. Aug.) *Lucar. Np.* et *XIIC. Lucar. Ludi*. Hartung. II, p. 55.

ut dicebant *exanimos* et *exanimos*, *inermos* et *inermes*, tum *hilaros* atque *hilaros*: et ideo certum est licito et *Saturnaliū* et *Saturnaliorum* dici, cum alterum regula cum auctoritate, alterum, 17 etsi sola sed multorum, defendit auctoritas. Reliqua autem verba quae Avieno nostro nova visa sunt veterum nobis sunt testimoniis adferenda. Ennius enim, nisi cui videtur inter nostrae aetatis politiores munditias respuendus, *noctu concubia* dixit his versibus:

Qua Galli furta noctu summa arcis adorti

Moenia concubia, vigilesque repente cruentant.

18 Quo in loco animadvertendum est non solum quod *noctu concubia*, sed quod etiam *qua noctu* dixerit. Et hoc posuit in Annalium septimo, in quorum tertio clarius idem dixit:

Hac noctu filo pendebit Etruria tota.

Claudius etiam Quadrigarius Annali tertio: *Senatus autem de nocte* 19 *convenire, noctu multa domum dimitti*. Non esse ab re puto hoc in loco id quoque ammonere, quod decemviri in duodecim tabulis inusitatissime *nox* pro *noctu* dixerunt. Verba haec sunt: SI NOX FURTUM FACTUM SIT. SI IM OCCISIT IURE CAESUS

[Mss. ABGPSM.]

longanimos Hl. — *inermes* et *inermos* ASv-gM. — *licite* g in mg. — *defendit* ABGv-gM. *defendat* s-bPS. 17. *autem averbiose* (sup. av

add. d) *avieno* A, non *averbiose* ut Pontanus refert, qui id censet verissimum esse hoc sensu: „ab usu suo et effereudi forma noviora paruerant.“ — *visa* (om. sunt) e „libro“ affert Pont.; sed in A est *visa sunt*. — *munditia* v-g. — *his verbis* v-g. — *Qua*] cf. Ennii Annal. fragm. lib. VII, v. 93 sq. (Lips. 1825.) — *Pullus* ... *adortus* con. Merula.

18. *sed etiam quod* v-g. — *ponit* S. — *clarius quidem idem* v-g. — *Hac*] Enn. fragm. lib. III, v. 19. — *etruria* v-g. — *Claudius quoque* s-bPS. — *de noctu* v-hs-b. *noctu* (om. de) g. — *demitti* P. 19. *inuitate* s-bP. — *SI. NOX*] Vid. Freund. lex. vol. IV. p. 1030, tab. VIII. — *SEI* s-b. — *ESIT. SEI* s-b. — *im aliquis* v-gb. „recte“ Zoon. — *occidit* i. — *IOVRE. CAISVS* s-b. — *esto* i. — *notandum est* A

16. *exanimos* .. *hilaros*] Cf. Isidor. Orig. X, 90. *Exanimis* et *exanimus* dicimus, sicut *unanimus* et *unanimis*, *inermus* et *inermis*, et hoc nostro iudicio subiacet. Iordan. ad Cic. p. Caec. § 63.; Freund. lex. s. his vocc., qui docet *exanimos* dici inprimis numero plurali, *inermos* rarissime, *hilaros* non minus frequenter quam *hilaros*.

cum .. *defendit*] Sic scripsi motus auctoritate codicum, quia etiam § 20. legitur cum solum dicitur die, et VII, 3, 14.: cum eadem, si obnoxio dicantur, exagitant, in omnibus libris Mss. excepto uno (P), ex quo nihil est enotatum. Vid. prolegg. p. xli.

17. *Ennius enim* ... *sed im dixerunt* (§ 19.)] Haec Macrobius desumpsit e Gellii N. A. libri VIII., qui nunc perditus est, capite I, id quod elucet ex capitum argumentis quae sunt in edd.

nisi ... *respuendus*] cf. VI, 1, 5. ne omnino memoria veterum deleretur: quos, sicut praesens sensus ostendit, non solum neglectui verum etiam risui habere iam coepimus.

Galli .. *adorti*] Merula in fragmentis Ennii lib. VII, v. 93. legit *Pullus* .. *adortus*, referens ad Erycem arcem bello Punico primo a. u. c. DIV. captam. Vid. Supplem. Liv. XIX, 30.

18. *animadvertendum est*, .. *quod* ... *dixerit*] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

noctu concubia] Vid. Stallbaum. ad Ruddimanni instit. I. p. 119. not. 48.

19. *nox pro noctu*] Cf. Ennius ap. Prisc. VI, p. 724. (vid. fragm. lib. XVII. v. 7.) *Si luci, si nox, si mor, si quum data sit frux*. Plaut. Rud. II, 4, 4. *si nox venies*, ubi alii scripserunt *mor*.

ESTO: in quibus verbis id etiam notandum, quod ab eo quod[214] est is non *eum* casu accusativo sed *im* dixerunt. Sed nec 20 *die crastini* a doctissimo viro sine veterum auctoritate prolatum est, quibus mos erat modo *diequinti* modo *diequinte* pro adverbio copulate dicere: cuius indicium est quod syllaba secunda corripitur, quae natura producitur, cum solum dicitur *die*. Quod 21 autem diximus extremam istius vocis syllabam tum per *e* tum per *i* scribi, consuetum id veteribus fuit, ut his litteris plerumque in fine indifferenter uterentur, sicut *praefiscine* et *praefiscini*, *proclive* et *proclivi*. Venit ecce illius versus Pomponiani in mentem, qui 22 est ex Atellanianis quae Maebia inscribitur:

**Dies hic sextus, cum nihil egi: die quarte moriar fame.*

Edd. vicahgsdpzb.]

Edd. P. 20. prolatum est] c. 3 § 16. — *die quinti* ... dicitur *die*] cf. Gell. N. A. X, 24, § 1. — *copulative a-bP.* 21. *tum per e tum per i* ... *proclivi*] cf. Gell. l. c. § 8. — *differentes M.* — *sicuti AG.* — *pro-fiscine et profiscini* (sup. *pescolei*) G. *ficine et ficini S.* *pristine et pristini v-g.* — *proclive proclivi* (om. et) *v-g.* 22. *Venit ... fame*] cf. Gell. l. c. § 5. — *Ecce venit BG.* — *pompiniani* (A a p. m.; S a sec. m.) viP2. *pompeiani P.* — *in memoriam a-bPS.* — *atellania BGMv1 P2R.* *atellania v3i.* *atellania A.* *Atellana c-p1 Gell. l. c.* *Atellana p2-bPS.* — *Maebia A* (B sup. add. o) „2 Angl.“. *Maebia GSM.* *maeba R.* — *Maevia bP.* *Mevia v-z* (chg in mg. *Metui*). *scribitur Gell. l. c.* — *his P.* — *tertius coni.* *Scriver. et Both.* *poet. scen. Lat. V, 2 p. 111.* — *nihil egi A Edd. BPSM Gell. l. c. nihil legi* (puncto posito sub altero l) G. *nihil edi coni. Pont. et Both. l. c.* — *die septime moriar coni. Pont. Vid. not. die quarti emoriar coni. Both. l. c.*

im] Cf. Plauti fragm. ap. Non. II, p. 541. *Boni im miserantur irident mali*, ubi tamen lectio non certa.

20. *cum ... dicitur*] Cf. § 16. *cum ... defendit.*

21. *praefiscine et praefiscini*] Cf. Charis. II. p. 210. P. *Item* (prae) *pro eo nonnumquam quod est sine accipitur: praefiscine, id est sine fascine, quod Graeci ἀφίσκιναντα dicunt*, et ib. p. 189. 165 sq. *Praefiscini: Titinnius in Selina* .. *Praefiscinae: Afranius in Conso-brinis* .., .. *per e non per i.* Praeterea *praefiscine* legitur. Plant. As. II, 4, 84., ubi tamen alii habent *praefiscini*, quod legitur Casin. V, 2, 48. et in fragm. trag. ap. Petron. 73. *Burm.*

proclive et proclivi] *Proclive* apud Ciceronem probat Oehler. Eclog. Cic. p. 55., sed Madvig. ad Cic. de fin. V, 28, 84.: „Recte, inquit *proclivi* pro *proclivius* restituerunt Davis. et Goerenz. Eandem formam habent optimi codices Tusc. IV, 42., ubi nunc editur *proclive*, ut apud Lucretium II, 456. scriptum est [ubi edd. Havercamp. et Creech. habent in *proclive*] .. Utro enim

modo scripserimus, non ablativos erit, cuius natura ab hoc usu abhorret, sed, quod etiam e comparativo *proclivius* perspicitur, adverbium eiusdem formae atque facile, sublime, quod recte quidam [vid. Kühner. ad l. c.] comparant, sed frustra inde efficiunt *proclive* Ciceronem scripsisse, hoc est, quod, quemadmodum neutrum genus adiectivorum, nulla propria terminationis nota insigniatur, sed levem et communem litterae vocalis sonum pronuntiandi gratia asciscat .., eadem pronuntiandi ambiguitate in *i* vocalem transeuntem, qua antiquiores *heri* pro *here* dicebant et scribebant (Quintil. I, 4, 8. I, 7, 22.).“

22. *ecce*] Vid. prolegg. p. xli. *ex Atellanianis*] Recte dicitur c. 10. § 3. *ars Atellanica*, ita ibid. *Atellanarum* (sc. fabularum) *probatissimus scriptor*. Sed cum et h. l. et VI, 4, 13. libri Mas. commendent scripturam *Atellania*, hanc vel aperta Gellii auctoritate putavi recipiendam.

**Dies hic sextus, cum nihil egi: die quarte moriar fame*] „Quomodo die quarte, quum iam sextum diem prae-

- 23 *Die pristina* eodem modo dicebatur, quod significabat *die pristino*, id est priore: quod nunc *pridie* dicitur converso compositionis ordine, quasi *pristino die*. Nec initias eo lectum apud veteres *die quarto*: sed invenitur hoc de transacto, non de futuro, positum. Nam Cn. Mattius homo impense doctus in Mimiambis pro eo dicit quod *nudius quartus* nos dicimus in his versibus:

Nuper die quarto, ut recorder, et certe

Aquarium urceum unicum domi fregit.

- Hoc igitur intererit, ut *die quarto* quidem de praeterito dicamus, 25 *die quarte* autem de futuro. Verum ne de *die crastini* nihil retulisse videamur, suppetit Coelianum illud ex libro Historiarum secundo: *Si vis mihi equitatum dare et ipse cum cetero exercitu me sequi, die quinti Romae in Capitolio curabo tibi coenam coctam.* 26 Hic Symmachus: Coelius tuus, inquit, et historiam et verbum ex Originibus M. Catonis accepit, apud quem ita scriptum est: *Igitur*

[Mas. ABGFSM.]

23. *Die pristina* . . . *pristino die*] cf. Gell. l. c. § 8. *pristini* Gell. l. c.
24. *in infestas* S. — *hoc om. a-bP.* — *Nam Cn. . . de futuro*] cf. Gell. l. c. § 10. — *gnaeus* ABGvMR. — *mattius* AMa-bPS (h in mg.). *mattius* BGa (g in mg.) B. *macius* „Ma.“ *Martius* vi. *Marius* chg. — *in mimi iambis* A. — *diximus* G. — *in iis* vl. — *et certo* „Antiquus codex habet, id est de industriu.“ g in mg. *exerte* „Adscriptum orae codicis Scriveriani.“ Pont. — *aquarius* G. — *orcium* PM. — *unicum* om. P. — *die quarte* autem Mas. spl. *die quartae* autem „Angl.“ *die autem quarte* v-g (M a sec. m.). *die quarti* autem p2-b. 25. *nihil de die crastini* G. *die crastini nihil* (om. de) ch. — *suppetit . . . cocta erit* (§ 26.)] Gell. l. c. §§ 6 et 7. — *Coelianum* ABGMica. *Caelianum* h-bPS. *Caecilianum* v. „In cod. vetere est *Caecilianum*. Sed bene ex Agellio reposuerunt viri docti *Caecilianum*.“ Meurs. Vid. not. — *quinto* P. — *Si quis* ABGP12M „Angl.“ — *daret* GP. — *exercitu* om. P. — *me velis sequi* Bar. — *quinto* BG. — *in Capitolium* a-zS Gell. l. c. — *coena sit cocta* Gell. l. c. 26. *Tunc* Symm. v. — *Coelius* BGMica. *Caelius*

teritum fateatur? An scribendum *die septime*, item *edi pro egi*? ut respexerit scilicet poeta illud Varonis: *Nec non id etiam est ad vim facultatesque eius numeri (septenarii) augendas, quod quibus inedia mori consilium est septimo demum die mortem appetunt.* Pont. — Reddidit quod inveni in codd. mas. Sed haud displicet mihi coniectura Bothii, qui vult scribi: *Dies hic tertius, cum nihil edi: die quarti emoriar fame.* Sic numerus septem dierum, de quo vid. Comm. I, 6, 78., impletur, dummodo computes illud *die quarti* non a primo inediae die, sed a die praesenti qui dicatur esse tertius. Versus est octonarius.

24. *ut die quarto de praeterito dicamus, die quarte autem de futuro*] Praeter Gellium nemo hoc discrimen protulit. Pontanus dicit breve etiam esse praeteriti temporis, brevi futuri. Sed in uno illo

exemplo quo hoc probare vult, Catull. in nupt. Iul. et Manl. v. 186., non, ut affert, *breve* editur, sed *bene*.

25. *Coelianum illud*] „Fuit Coelius Antipater historicus non ignobilis. Laudat eum Cicero lib. I. de oratore [immo II, 13, 54. III, 38, 153. vid. Orell. Onom. Tull. II, p. 112.] et Val. Maximus lib. I. c. 7 [6.]. Scripsit Annales et Historias. Illos citat Nonius non semel: has Festus in *Topper* [p. 352. Müll. Cf. p. 181.]. De aetate eius Gracchorum fratrum coetaneum fuisse colligo ex Valerii verbis citatis.“ Meurs. — Eandem rem tradit Livius XXII, 51., qui Maharbalem praefectum equitum ita Hannibali suadentem inducit: *Imo, ut quid hac pugna sit actum scias: die quinto, inquit, victor in Capitolio epulaberis: sequere. Cum equite, ut prius venisse quam venturum sciant, praecedam.*

dictatorem Carthaginiensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum, die quinti in Capitolio tibi coena cocta erit. Et Praetextatus: Aestimo nonnihil ad demonstrandam consuetudinem 27 *veterum etiam praetoris verba conferre quibus more maiorum ferias concipere solet quae appellantur Compitalia. Ea verba haec sunt: DIE NONI POPOLO ROMANO QUIRITIBUS COMPITALIA ERUNT.*

V. Tum Avienus aspiciens Servium: Curius, inquit, et Fabricius et Coruncanius, antiquissimi viri, vel etiam his antiquiores Horatii illi trigemini plane ac dilucide cum suis fabulati sunt: neque Auruncorum aut Sicanorum aut Pelasgorum, qui primi

Edd. vicahgspdz.]

Ah-bPS. *Caecilius v. — cartaginensium* (supp. add. i) A. — *mecum equitatum romam* A. *Romam mecum equitatum* v-g. — *tibi om.* Ps-z.

27. *Tunc praetext.* S. — *Existimo* Sv-g. — *etiam et* v-g. — *praetoris verba . . . ERUNT*] cf. Gell. l. c. § 3. — *qui more* v-g. — *non* (in mg. noni) G. — *POPOLO ROMANO QUIRITIBUS* s-bP (h in mg.) H2 Gell. l. c. post K. *quiritibus* BP7N. post Kl. *quiritibus* AG. post *Calendas* (vel *Kal.*) *Ianuarii* (vel *Ian.*) v-g. post *Cal. Quintil.* S. — *ERUNT* Mss. v-gM23P256N. *ERUNT. QUANDO. CONCEPTA. FOVERINT.* N. s-b (Gell. l. c. *FUERINT. NEFAS.*).

V. *Caput V. De exauctoratis obsoletisque verbis: tum recte ac Latine dici, mille verborum est.* ch-b. 1. *Curius . . . insolens verbum* (§ 2.)] cf. Gell. N. A. I, 10. — *Coruncanius* v-g. — *trigemini* v. — *neo*

26. *dictatorem Carthaginiensium*] Ad Gellium l. c. adnotavit A. Lion.: „De v. *dictator* pro duce Carthaginiensium posito v. Kluge ad Aristotel. de Politia Carthag. p. 94.“

27. *ERUNT*] Quae in edd. recentioribus adduntur e Gellio l. c. desumpta, ea putaverim a Macrobio esse omissa, ut quae non pertinerent ad rem.

V, 1. *Curius et Fabricius et Coruncanius*] M^r. *Curius ille Dentatus*, qui a. u. c. CCCCLXIV. fuit consul et, ut ait Cicero Cat. mai. 16, 55, quum de Samnitibus, de Sabiniis, de Pyrrho triumphavisset, in vita rustica consumpsit extremum tempus aetatis. C. *Fabricius Luscinius*, cos. a. u. c. CCCCLXXII. et LXXXVI. Pyrrhi bello praeclare rem gessit. Ti. *Coruncanius* primus e plebe pontifex maximus, cos. a. u. c. CCCCLXXXIV. in praecipuis habebatur Ictis vetere illa aetate. A Cicerone saepius una hi viri nominantur, quos inter se coniunctissimos fuisse refert Lael. 11, 39. Conf. ib. 5, 18. Numquam ego dicam C. *Fabricium* M^r. *Curium* Ti. *Coruncanium*, quos sapientes nostri maiores iudicabant, ad istorum (i. e. philosophorum Graecorum) nor-

mam fuisse sapientes; ibid. 8, 28. C. *Fabricii* et M^r. *Curii* fit mentio, et p. Cael. 17, 39. *Fabriciorum Camillorum Curiorum*. Cat. mai. 6, 15. *Fabricii Curii Coruncanii* dicuntur aenes qui rem publicam consilio et auctoritate defenderint. Vid. Orell. Onom. Tull. s. hh. vv. Carrio ad Gell. N. A. I, 10. affert Senecae (op. 114. § 13.) verba: *Multi ex alieno seculo petunt verba: duodecim tabulas loquuntur: Gracchus illis et Crassus et Curio nimis culti et recentes sunt: ad Appium usque et Coruncanium redeunt.*

Horatii illi trigemini] Cf. Liv. I, 24, 1. Forte in duobus (Romanorum et Albanorum) exercitibus erant trigemini fratres, nec aetate nec viribus dispares. Horatios Curiatiosque fuisse satis constat . . . Cum trigeminis agunt reges, ut pro sua quisque patria dimicent ferro: ibi imperium fore, unde victoria fuerat cet.

Auruncorum aut Sicanorum aut Pelasgorum] Hos populos praeis temporibus Italiam incoluisse dicit Virgilius Aen. XI, 317 sq., VIII, 600. Pro Sicanis Plinius N. H. III, 5. s. 9. § 56. et Dionysius A. R. I, 60. habent Siculos, Σικελούς.

coluisse in Italia dicuntur, sed aetatis suae verbis loquebantur: tu autem, proinde quasi cum matre Evandri nunc loquere, vis nobis verba multis iam seculis obliterata revocare, ad quorum congeriem praestantes quoque viros, quorum memoriam continuus legendi usus instruit, incitasti. Sed antiquitatum vobis placere iactatis, quod honesta et sobria et modesta sit: vivamus ergo moribus praeteritis, praesentibus verbis loquamur. Ego enim id quod a C. Caesare, excellentis ingenii ac prudentiae viro, in primo de analogia libro scriptum est habeo semper in memoria atque in pectore, ut, tamquam scopulum, sic fugiam infrequens atque insolens verbum. Mille denique verborum talium est quae, cum in ore priscae auctoritatis crebro fuerint, exauctorata tamen a sequenti aetate repudiataque sunt. Horum copiam proferre nunc possem, ni tempus noctis iam propinquantis necessariae dissectionis nos ammoneret. Bona verba quaeso, Praetextatus morali, ut adsolet, gravitate subiecit, nec insolenter parentis artium antiqui-

[**Mss. ABGPSM.**

*auruncorum A. neque aut eoruncorum M. — coluisse Italiam conii. Davis. ad Cic. de N. D. II, 5. Sic Gell. l. c. — verbis utebantur s-bP. — perinde p2-bP Gell. l. c. ed. Lion. Cf. Hand. Tursell. vol. IV, p. 456 et 459. — nunc om. s-bP. — loquere ABv-g „2 Angl.“. — vocare B. — praestantis via. praestantibus chg. 2. ac modesta G. — quod a C. Caesare . . . insolens verbum] Cf. Io. Saresb. VIII, 10, ubi legitur *Gayus Claudius Caesar. — a gaio AB. — prudentias Mss. vicagHBar. Gell. l. c. providentiae hs-b. — de analogia AGSv-gbM „2 Angl.“ Gell. l. c. de analogiae B. Analogiae Ps-z. 3. auctoritatis priscae G. — crebra Bar. — iam noctis vc-g. — morari (sup. li) BG. 4. ne inso-**

coluisse in Italia] Usu quidem unice commendatur *Italiam* (vid. app.): at obstat librorum mss. auctoritas.

cum matre Evandri] Nympha fuit, cuius Latinum nomen est *Carmen-tis* vel *Carmenta*, cf. Virgil. *Aen.* VIII, 336. Ovid. *Fast.* I, 499. Liv. I, 7, 8. Strab. V, 3. Dionys. A. R. I, 31 sqq., ubi inprimis animadvertenda sunt verba c. 33.: *λέγονται δὲ καὶ γραμμάτων Ἑλληνικῶν χοῆραν εἰς Ἰταλίαν πρῶτοι διακομίσαι.* Plutarch. *Quaest. Rom.* 56. Serv. ad Virgil. l. c. Anrel. Vict. de orig. gent. R. 5, 1. Solin. I, 1. Klausen. p. 883 sqq. Graecum nomen est apud Strabonem, Servinum, Arelinum, Solinum *Νυκτοστάτην*, apud Dionysium l. c. *Θέμις*. Utrumque nomen legitur apud Plutarchum l. c. Vid. Kopp. ad Martian. II, § 159. Pausanias VIII, 43. refert eam fuisse nympham, Ladonis filiam; in commentario Serviano ad Virg. *Aen.* VIII, 130. dicitur fuisse Ledaë et Tyndarei filia, nomine Timandra.

ad quorum congeriem . . incitasti] i. e. ad quae congerenda, cf. § 3.

ni tempus . . . necessariae dissectionis nos ammoneret, et prolegg. p. XLII. legendi usus] Vid. not. ad Comm. I, 14, 13.

2. *ut . . fugiam . . insolens verbum]* Pontanus confert Quintilianii *Instit. Or.* I, 6, 43 sqq.

3. *Mille . . verborum . . est]* Haec dicentem fecit Macrobius Avienum, quo facilius annecteret ea quae § 5 sqq. excerptis e Gellio. Cf. c. 3 § 16.

priscae auctoritatis] i. e. hominum priscae aetatis quorum apud nos valeat auctoritas. Cf. VI, 9, 8. ab Ennio et omni bibliotheca vetere et similia prolegg. p. XLII sqq.

exauctorata] insolens est hic usus huius verbi e re militari desumpti.

4. *Bona verba quaeso]* Cf. Terent. Andr. I, 2, 33. cum dictatis Rahnkenii.

morali . . gravitate] i. e. gravitate moribus eius conveniente. Cf. Comm. I, 1, 6. *morali gravitate Socraticae dulcedinis*, et infra § 13. *ornatu morum gravitateque vitae*, et V, 1, 16. *Sunt . . stili dicendi duo dispari moralitate diversi. Unus est maturus et gravis,*

tatis reverentiam verberemus, cuius amorem tu quoque dum dissimulas magis prodis. Cum enim dicis: *mille verborum est*, quid aliud sermo tuus nisi ipsam redolet vetustatem? Nam licet M. 5 Cicero in oratione quam pro Milone concepit ita scriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum versabatur valentium, non versabantur*, quod in libris minus accurate scriptis repperiri solet, et in sexta in Antonium: *Qui umquam in illo Iano inventus est qui L. Antonio mille nummum ferret expensum?*: licet Varro quoque, eiusdem seculi homo, in septimo decimo Humanarum dixerit: *Plus mille et centum annorum est*: tamen fiduciam sic componendi non nisi ex antecedentium auctoritate sumpserunt. Nam Quadri-6 garius in tertio Annalium ita scripsit: *Ibi occiditur mille hominum*, et Lucilius in tertio Satirarum:

Ad portum mille a porta est, sex inde Salernum.

[217]

Alibi vero etiam declinationem huius nominis executus est. Nam 7 in libro quinto decimo ita dicit:

Edd. vicahgsdpzb.]

lenter v-gb „recte“ Zeun. — *dum simulas A.* 5. M. Cicero .. *repperiri solet*] cf. Gell. N. A. I, 16, 15. — *in oratione*] c. 20, § 53. — *quam scripsit pro Milone* Gell. I. c. — *substitutionis A.* — *in sexta ... expensum*] cf. Gell. I. c. § 5. — *in sexta*] c. 5, § 15. — *Qui umquam Mas. s-z. qui inquam vi. quis unquam c-gb. Cic. et Gell. II. cc.* — *in illo anno v. — inventus (est add. a sec. m.) G.* — *in septimo decimo ... annorum est*] cf. Gell. I. c. § 3., ubi vulgo legitur in *XIII.* 6. *Quadrigarius ... Salernum*] cf. Gell. I. c. § 1 et 2. — *in tert. Sat.*] fragm. 2. — *ad portum scripsi cum Carrione, I. Gronovio ad Gell. I. c. et Gerlachio nuperrimo Lucilianorum fragmentorum editore. ad portam Mas. et Edd.* — *mille, a porta est sex inde* Edd. (e Mas. nihil enotavi). *mille a porta est: exinde Gerlach.* (exinde legitur etiam in edd. vett. apud Gell.). *mille a Paesto est, sex inde coni. I. Gron.* 7. *vero aliam G. vero et v. — Nam ... esse milia (§ 8.)* cf. Gell. I. c. §§ 11-13. — *in lib. quint. dec.] fragm. 2. — in XV. libro Svig. in decimo quinto libro cah. — mille*

.. *Alter huic contrarius ardens et erectus et insensus.*

verberemus] idem valet ac *volemus*. Cf. c. 6. § 20. *animam eius ad inquirendum everberat* i. e. cogit, stimulat.

dum dissimulas magis prodis] *Magis h. I.* idem est quod *potius*, vid. Hand. Tursell. III. p. 563., vel quod *ultrō*, vid. Doederlein Synon. III. p. 108.

5. *quam pro Milone concepit*] Macrobius mutavit id quod invenit apud Gellium: *scripsit pro Milone*, aut ne idem verbum brevi intervallo repeteretur, id quod summo studio eum evitasse Zeunius multis locis adnotavit (cf. infra: *dixerit ... sic componendi*), aut quo magis exprimeret orationem hanc non esse a Cicerone habitam in iudicio.

versabantur] Hoc nunc legitur apud Ciceronem in optimis libris

mas. *Infra mille nummum habendum est pro genitivo pendenti a vocabulo expensum.*

Quis] Hoc quum neque a Cicerone neque a Gellio agnoscat, putaveris huc translatum esse ex iis quae sequuntur: *qui ... ferret expensum*; sed vid. Kruegeri gramm. § 430., not. 1.

6. *Ad portum mille a porta est, sex inde Salernum*] *Mille et est* non disungi debere, ut vulgo sit commate post *mille* posito, tam ex sententiarum nexu patet, quam ex iis quae sequuntur apud Gellium: *Mille, inquit, est, non mille sunt.* Haec autem si iunguntur, ferri non potest *ad portam*, quam ob rem scripsi *ad portum*. Ad *sex* intelligas *millia passuum*. Quominus cum Gronovio scribamus a *Paesto*, prohibemur multo maiore intervallo quod est inter haec op-

*Hunc milli passum qui vicerit atque duobus
Campanus onipes subcursor nullus sequetur
Maiore spatio, ac diversus videbitur ire.*

Item in libro nono:

Tu milli nummum potes uno quaerere centum.

- 8 *Milli passum* dixit pro mille passibus et *milli nummum* pro mille nummis, aperteque ostendit mille et vocabulum esse et singulari numero dici et casum etiam capere ablativum, eiusque plurativum esse *milia*. Mille enim non ex eo ponitur quod Graece *χίλια* dicuntur, sed quod *χιλιάς*, et sicut una *χιλιάς* et duae *χιλιάδες*, ita *unum mille* et *duo milia* veteres certa atque directa
- 10 ratione dicebant. Et heus tu hisne tam doctis viris, quorum M. Cicero et Varro imitatores se gloriantur, adimere vis in verborum comitiis ius suffragandi, et tamquam sexagenarios maiores de

[Mss. ABGPS (M usque ad § 9.).

(AM a p. m.) B. — successor Gell. et Gerlach. — nullam G. — sequatur vi. — maiori G (S a sec. m.). maiori in Gell. et Gerlach. — ac om. ch. — diversus forte videbitur G. — idem Edd. — in lib. non.] fragm. 20. — uno om. M. — quem centum S. 8. dixit om. A. — pro mille passus G. — pro milli pass. et mille nummum om. B. — et milli nummum dixit Av-g. — pro milli nummis B. pro mille nummos G. — plurativum A Edd. PSM123 Gell. l. c. pluralem BG. 9. Mille .. dicebant] cf. Gell. l. c. § 8. — pro eo Gell. l. c. — *χίλια* Sv-g. *chilia* s-bABGPM. *χίλιοι* Gell. l. c. — *χιλιάς* Sv-g. *chilias* s-bABGPM. — una *chilias* Mss. et Edd. — duae *chiliades* Mss. et Edd. — unum mille ... hinc tam (§ 10.) om. A. 10. *Etheustuhine* B. *Et eustachl. Ne* G. — adimere ius in verborum disseremus (om. comitiis .. *plura de hoc*) A. — verborum suorum comitiis S. — sexagenario coni. Pont.

pida. Quod oppidum intelligendum sit, nescio. Ceterum vid. Gerlach. ad l. c.

8. vocabulum] i. e. substantivum. plurativum] Apud Gellium praeter locum unde haec desumpta sunt haec vox legitur N. A. XIX, 8, 4; XX, 6, § 8 et § 11.

9. ex eo ponitur] Mirum sane est, quod Macrobius respuit id quod apud Gellium invenit: *pro eo ponitur*. Videtur eius animo observatum esse ex eo fit, vel simile quid.

10. in verborum comitiis] i. e. in comitiis, ubi de verbis ferantur suffragia. Usus est hac translatione, ut proverbio quod sequitur daretur locus.

sexagenarios maiores de ponte dei- cius] Zenius lectorem delegat ad Erasmi adagia, I, 5, 37. Macrobius cum Varrone apud Nonium Marcellum (s. v. *Sexagenarios* p. 523. ed. Merc. et s. v. *Carnales* p. 86, et s. v. *Murmur* p. 214.) et cum Festo (s. v. *Sexagenarios* p. 334. Muell. et apud Paul. s. v. *Depon-tani* p. 75.) nonnisi de comitiorum ponte cogitasse patet, Ciceronem

tamen p. Rosc. Am. 35, 100. spectasse ad veterem quandam fabulam, ex qua Romani dicerentur senes sexagenarios de ponte in Tiberim deiecis- se, nuper evicit V. D. Osenbrüggen in illius orationis editione p. 45 sqq., licet Ovidius Fast. V, 621 sqq., quem sequitur Hertzbergius (p. 65.), dixerit hanc fabulam e falsa prisci ritus interpretatione natam esse, qui ritus virorum simulacra (quos Argeos dicebant) in Tiberim mittendi commemoratur etiam a Plutarcho Quaest. Rom. c. 32. Vid. Klausen. p. 944 sq. — Deinde constructio verborum *sexagenarios maiores* non sine causa offendit Pontanum, qui tamen non *sexagenario*, sed *sexagenariis* debebat proponere, et poterat afferre Liv. XLV, 15, 1. *filius quinquenni maior*, et Iul. Capitolin. Pertin. 4. *Factus est autem sexagenario maior imperator*. Ut enim dicere licet maiores *sexaginta annos nati*, vel *maiores sexagenum annorum*, (cf. Madv. lat. Sprachl. § 586.), ita nusquam apud bonum scriptorem *maior* iungitur hac ratione cum eiusmodi adiecti-

ponte deicias? Plura de hoc dissereremus, ni vos invitos ab invito discedere hora cogeret. Sed vultisne diem sequentem, quem plerique omnes abaco et latrunculis conterunt, nos istis sobriis fabulis a primo lucis in coenae tempus, ipsam quoque coenam non obrutam poculis, non lascivientem ferculis, sed quaestionibus doctis pudicam et mutuis ex lecto relationibus exigamus? Sic enim ferias prae omni negotio fetas commodi senserimus, non animum, ut dicitur, remittentes (nam remittere, inquit Musonius, animum quasi amittere est) sed demulcentes eum paulum, atque laxantes iocundis honestisque sermonum inlectionibus. Quod si ita decernitis, dis Penatibus meis huc conveniendo gratissimum feceritis. Tum Symmachus: Nullus, qui quidem se dignum hoc conventu meminerit, sodalitatem hanc vel ipsum conventus regem repudiabit: sed, ne quid ad perfectionem coetus desideretur, invi-

Edd. vicaahgsdzb.]

11. ab invito om. A. — Avienus. Sed vultisne S. — diem sequentem cenae tempus (om. quem ... lucis in) A. — omnes plerique v-g. plerique (om. omnes) G. — laterulis Bar. — nostris istis S. — doctis ut (sup. pudicam A. doctis ut ita dicam et velut ex dilectu Bar. — ex lectione Sv-g. — rationalibus (al delet. sed punctis signat.) A. 12. non animum ... inlectionibus] cf. Gell. N. A. XVIII, 2, 1. — musionius (del. i) A. — quasi (add. a sec. m.) G. — paululum a-bP. — in lectionibus S. illectionibus (in mg. al. inlectionibus) h. — Quos si vl. — diis v-gb. 13. repudiavit (corr. ab al. m. in averit) A. —

vis. Et hoc et infra in verbis invitos ab invito, plerique omnes, in primo lucis, apparet exquisitae orationis studium.

11. quem .. abaco et latrunculis conterunt] Cf. Sueton. Aug. 71. Aleae rumorem nullo modo expavit, lussitque .. praeterquam Decembri mense alijs quoque festis profestisque diebus. Lucian. Saturnal. 2, 4, 8, 9; Cronosol. 18. Gell. XVIII, 13, 1. Saturnalibus Athenis alea quadam festiva et honesta lusitabamus huiusmodi. Cic. p. Arch. 6. § 13. quantum alii tribuunt tempestivis conviviis, quantum denique alveolo, quantum pilae cet. — Sueton. Ner. 22. cum .. quadrigis eburneis quotidie in abaco luderet, Sen. ep. 106. § 11. Latrunculis ludimus, ubi vid. interpreti.

coenam non obrutam poculis, non lascivientem ferculis, sed quaestionibus doctis pudicam] A coenantibus ad coenam haec translata sunt. Cf. Cic. Cat. mai. 13, 44. caret (senectus) epulis astructisque mensis et frequentibus poculis, et ib. 14, 46. me vero et magisteria delectant a maioribus instituta et is sermo, qui more maiorum a summo adhibetur in poculis, et pocula, sicut in symposio

Xenophontis (2, 26) est, minuta atque rorantia.

mutuis relationibus] cf. Sat. II, 1, 8. relatione mutua proferamus.

exigamus] cf. Plin. ep. III, 1, 1. Nescio an ullum iocundius tempus exegerim, ubi Doeringius adnotat poetarum esse hanc dictionem.

12. fetas commodi] i. e. utiles. Fetas alias solet lungi ablativo.

dis Penatibus] qui dicuntur tueri hospites. Vide infra c. 24. § 25. et quae congestit Klausen. p. 649 sq. Ovid. Fast. IV, 531; VI, 523. Met. VIII, 638. Virg. Aen. VIII, 123. Cic. Deiot. 5, 15. Orell. Inscr. 1675. Sil. VI, 432. et II, 32. Martial. IV, 64, 29. Stat. Silv. II, 1, 76. Theb. I, 481. Sen. Phoen. 503. Liv. XXVIII, 18, 2.

13. qui ... meminerit] i. e. qui sibi conscius erit.

conventus regem] cf. o. 7. § 12. excepto rage convivii, II, 1, 3. res mensae, i. e. magister convivii, συμποσιαρχος; cf. Platon. Sympos. p. 213. extr. Steph. ἀρχοντα αἰγούμαι τῆς πόσεως ἡμῶν, quem locum imitatur Plutarchus Sympos. I, 4, 1. ἡμῶν αἰγούμαι συμποσιαρχον ἡμῶν. Sic quae ma-

tandos ad eundem congressum convictumque censeo Flavianum qui, quantum sit mirando viro Venusto patre praestantior, non minus ornatu morum gravitateque vitae quam copia profundae eruditionis adseruit: simulque Postumianum, qui forum defensionum dignatione nobilitat: et Eustathium, qui tantus in omni genere philosophiae est, ut solus nobis repraesentet ingenia trium
 14 philosophorum de quibus nostra antiquitas gloriata est. Illos dico quos Athenienses quondam ad senatum legaverant impetratum uti multam remitteret quam civitati eorum fecerat propter Oropi va-

[**Mss. ABGPS.**

quantum ABGSs-z. quanto v-gbP (non A, ut affert Pont.). — sit om. g. — mirando A*BGSv-gbPM123. mirandum s-z. — venusto s-z. et venusto v-gbP. — qui quanto sit, mirando viro, Venusto patre, praestantior, vel etiam Murrano Virio Venusto patre pr. „ut nomina haec propria sint, cuius modi in thesaur. inscr. Gruter. occurrunt“ coni. Scriverius (vid. p2.). qui quanto sit mirando ore venusti patris (vel venusto patre) praestantior coni. Zeun. — morum ornatu vitaeque gravitate v-g. — asserunt (corr. in uit) G. „Ne minus hic simpliciter et satis steriliter positum videatur, vel corrige ornatus, vel, quod forte melius, repono laudis. Deinde post asseruit excidisse sibi et leges linguae et syllabae sequentis similitudo facile probant.“ Zeun. — dignitate vel dignatione G. — Eustachion vl. Eustachium v3ic. — qui totus G. — omni om. G. — philosophiae genere Edd. PS. — e quibus B. 14. Illos quoque dico G. — quos Athenienses ... Coelio senatore] cf. Gell. N. A. VII, 14. §§ 8-10. — legaverant Mss. Gell. l. c. legavere v-g. legaverunt s-b. 15.

gisteria dicuntur a Cicerone l. c. ad § 11., Horatio Od. I, 4, 18. sunt regna vini: et ut idem Od. II, 7, 25.: quem, inquit, Venus arbitrum Dicit bibendi, Lucianus Saturn. 4.: ἐν καὶ βασιλέα ἐπ' ἀπάντων, γενομένου τῷ ἀστρογάλῳ κατηύσαντα. Saturnalibus diebus regem quompam esse designatum ex Arrian. in Epictet. I, 25, p. 97. docuit Cilano Röm. Alterth. III, p. 345. Cf. Boettiger. Kleine Schriften III. p. 212 sqq. — *Conventus regem Symmachus dicit Praetextatum.*

quantum sit ... praestantior] Scripserunt quanto qui putaverunt quantum iungi non posse cum comparativo: sed non raro hoc inveniri apud posterioris aetatis scriptores docuit F. Haasius (Beisig. lat. Sprachwissensch. not. 400.).

mirando viro Venusto patre] Scriverius mihi persuasit ut Venusto haberem pro nomine proprio. Ad libros mss., in quibus nomina propria non insignantur litteris maioribus, et spectamus, haec nulla est mutatio. Adiectivum autem venustus, etiam interdum idem valet ac factus, ut apud Plin. ep. III, 9, 2. Inde dictum Baeticorum (ut plerumque dolor etiam venustus fa-

cit) non inlepidum ferebatur, post verba mirando viro profecto locum non habet: et requiritur nomen patris, cf. I, 2, 3. et ex patre Albino audire potuisti. Denique Venustus, nomen proprium, affertur ex inscriptionibus (vid. Forcell. lex. s. h. v.), neque obstat illius temporis mos, quominus Flaviani patri fuerit nomen Vennato.

adseruit] i. e. demonstravit, quam huius verbi vim a Macrobio usum (vid. prolegg. p. XLIII. sq.) minime abhorrentem offendisse Zeunium miror.

defensionum dignatione] Est hoc: „praeclearis causarum defensionibus“, ut ait Sueton. Vesp. 4. Africam integerrime nec sine magna dignatione administravit, nisi forte magis conferre I, 3, 1. ne quis me aestimet dignatione consultationis gravari, atque interpretari: „quod non dedignatur causas defendere in foro.“

qui tantus .. est] Vid. not. ad c. 3. § 15.

14. quem .. fecerat] Hoc verbo Gellius, a quo haec compilavit Macrobius, usus esse videtur quia sermo est de multa alienae civitati indicta. Idem enim (N. A. XI, 1,

stationem. Ea multa fuerat talentum fere quingentum. Erant 15 isti philosophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: quos ferunt seorsum quemque ostentandi gratia per celeberrima urbis loca magno conventu hominum dissestatis. Fuit, ut relatum est, facundia Carneades violenta et rapida, scita et tereti Critolaus, modesta Diogenes et sobria; sed in senatum introducti interprete usi sunt Coelio senatore. At hic noster cum sectas omnes adsecutus sed probabiliorem secutus sit, omniaque haec inter Graecos genera dicendi solus impleat, inter nos tamen ita sui locuples interpretis est, ut nescias qua lingua^[219] facilius vel ornatius expleat operam disserendi. Probavere omnes 17 Q. Aurelii iudicium quo edecumatos elegit sodales: atque his ita constitutis primum a Praetextato simul deinde a se discedentes domum quisque suam regressi sunt.

Edd. vicahgspdz.]

hominum conventu v-gb.

16. teriti B (A corr. in tereti). teriti P. teretia Gell. l. c. — etiam sobria v. — usi (om. sunt) vi. — Coelio v. Caecilio ch. Apud Gell. l. c. legitur Caecilio, Cacilio, C. Acilio; Moura. ad h. l. coni. C. Aquilio. 17. ede cumatos (sup. i. e. optimos) A. — eligit G. — suam add. a sec. m. A.

7.) ad Catonis verba: Imperator noster, si quis extra depugnatum ivit, ei multam facit, adnotavit haecce: Potest autem videri consulta elegantis mutasse verbum (ut non diceret multam dixit), cum in castris et in exercitu multa fieret, non in comitio nec ad populum diceretur. Ceterum Gellius habet ad senatum populumque Romanum, et remitterent et fecerant, sed Cicero de erat. II, 37, 155. et Tusc. IV, 3, 5. habet ad senatum tantum. Vid. not. sequ.

propter Oropi vastationem] cf. Plutarch. Cat. mai. 22. καταδίκην τινὰ παρατηρόμενοι τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, ἣν ἐτήμην ὅφλον Ὀρωπίων μὲν διαφάτων, Σικωνίων δὲ παρατηρησαμένων, τίμημα τολάντων πεντακοσίων ἔχουσιν. Cic. ad Att. XII, 23, 2. quibus consulibus Carneades et ea legatio Romam venerit, scriptum est in tuo annali. Haec nunc quaero, quae causa fuerit? De Oropo, opinor: sed certum nescio. Qui praeterea hanc legationem commemoraverunt (Ael. V. H. III, 17; Plin. N. H. VII, 30 s. 31. § 112; Quintil. XII, 1, 35.) causam non attigerunt. Baehrius (Gesch. d. Röm. Lit. vol. II. § 328.) refert eam missam esse Olymp. CLVI, 1.; a. n. c. DXCVIII. De Carneade vid. Köpp. ad Maritiam. IV. § 327.

15. Erant isti philosophi cet.] Plutarchus et Cicero in Tusc. II. cc. nominant Carneadem tantum et Diogenem, Aelianus l. c. Carneadem et Critolaum, sed Cicero de or. et Plinius II. cc. tres commemorant.

16. interprete usi sunt Coelio senatore] Quod inveni in libris Mss. et in edd. plerisque tangere nolui. Sed e Plutarchi l. c. verbis: καὶ τοὺς πρῶτους λόγους αὐτῶν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀνὴρ ἐπιφανής.. ἡρμηνεύσας, Γάιος Ανίλιος, suo iure Lipsius Elect. II, 3. videtur emendavisse C. Acilio.

probabiliorum] Dicendum erat probabilissimam: contra infra utra lingua pro qua lingua, Graeca scilicet an Latina.

sui locuples interpretis est] i. e. non opus est ei interpretis, ut illis Graecis philosophis. Locuples interpretis est fide dignus. Sic Cicero Divin. I, 19, 37. nec ullum, inquit, sine locuplete auctore atque teste.

17. edecumatos sodales] „h. e. exquisitos, selectos, probatos. Edecumare seu edecimare est verbum minus probatae latinitatis.“ Zumpt. — In Bernensi editionis Camer. exemplari ad marginem adscriptum legitur: „Gallice edecumatos. Glossa Decumatam δόκιμον, ἐκλεκτόν.“ Maellerus ad Festi verba: ap. Paul. lib. V, p. 80.: *Exdecimata, electa,*

1 VI. Postero die ad aedes Vettii matutini omnes inter quos
 2 pridae convenerat adfuerunt, quibus Praetextatus in bibliothecam
 receptis, in qua eos opperiebatur: Praeclarum, inquit, diem mihi
 fore video, cum et vos adestis et adfuturos se illi quos ad con-
 ventus nostri societatem rogari placuit sponponderunt. Soli Po-
 stumiano antiquior visa est instruendarum cura defensionum, in
 cuius abnuentis locum Eusebium Graia et doctrina et facundia
 clarum rhetorem subrogavi, insinuatumque omnibus, ut ab exorto
 die se nobis indulgerent, quandoquidem nullis hodie officiis publi-
 cis occupari fas esset: togatus certe vel trabeatus paludatusve seu
 3 praetextatus hac die videtur nullus. Tum Avienus (ut ei inter-

[Mss. ABGPS.

VI. Cap. III. Colloquium sequentis diei v1 (v3t insequentis). Caput
 VI. De origine ac usu praetextae, quomodo haec in usum transierit nominis:
 inibique de aliorum quorundam nominum propriorum origine. ch-b.

1. Postera G. — vettii s-bP (B vgtii). *ve tii* (vid. fulsae vect.) G. *vectii*
 v-g. *vestitii* (corr. in *vectii*) A. *praetextati vectii* S. 2. *mih*
diem G. — *gratia et doctrina* AS (in G t add. a rec. m.). — *clarum om.*
 Ps-s „Plenior laus in veteri: *clarum rhetorem*.“ Pont. — *insinuavitque*
 vl. *insinuavitque* c-g. „Placet lectio edit. Colon.“ Zeun. — *paludatus-*

affert: „Glossar. Labb. *Edecumatio*
ἀποδιδάσκωσις. *Edecumatus*, ἀδέκα-
στος ἀδωποδόκητος. *Edecumo*, ἀπο-
δεκατώ.“ Dacerius interpretatur:
 „Quae e multis decima, sive po-
 titus quae e decimis decima capiun-
 tur.“ Cf. II, 1. § 8. Symmach.
 ep. V, 81. (al. 83.) IX, 21. (al. 23.)
 a se] i. e. alii ab aliis, cf. I, 1, 1.

VI, 1. *matutini*] Cf. Comm. I, 3,
 9. *matutinus ei precatore* occurrit. Ne
 Graeci quidem prosae orationis
 scriptores sic usurpant adiectivum
μαθητικός. Cf. Plat. Phaed. p. 59.
 Steph. *οὐλλεγόμενοι* *ἐωθεῖν* *εἰς* *τὸ*
διδασκῆσιον. Cum iis quae sequun-
 tur licet conferre Platon. Sophist.
 init. *κατὰ τὴν χθὲς ὁμολογίαν*
ἤκουον αὐτοὶ τε κοσμίως καὶ τόνδε
τινὰ ξένον ἀγορεύον.

2. *instruendarum cura defensionum*]
 cf. o. 2. § 6. et c. 5. § 13.
insinuatum] h. e. *mandatum*. Cf.
 not. ad c. 4. § 4.
se nobis indulgerent] Vid. not. ad
 c. 2, § 1.

togatus certe vel trabeatus palu-
datusve seu praetextatus Zeunius
 bene affert Senecae epistolam 18,
 ubi § 1. legitur: *ingenti apparatu*
sonant omnia: tanquam quicquam
inter Saturnalia intersit et dies re-
rum agendarum .. *Utrum nihil ex*
cotidiana consuetudine movendum,
an, ne dissidere videamur cum pu-
blicis moribus et hilariter coenandum
et exuendam togam? Nam quod

feri nisi in tumultu .. *non solebat,*
voluptatis causa ac festorum dierum
vestem mutavimus. — *Togati*
Saturnalibus non esse solebant
Romani, sed synthesi induti, quae
erat vestis coenatoria (Vid. Lipsii
Saturn. serm. 1, 2. Hartung. II.
 p. 126. Becker. Gall. I. p. 87 aqq.
 Martial. VI, 24; XIV, 1 et 141.).
Trabea primo erat vestis solennia
 regum Romanorum (cf. Plin. N. H.
 VIII, 48, s. 74. § 195. *Praetextae*
apud Etruscos originem invenere.
Trabeis usos accipio reges, et IX,
39 s. 63. Purpureae usum Romae
semper fuisse video, sed Romulo in
trabea. Nam toga praetexta
et latiore clavo Tullum Hostilium e
regibus primum usum Etruscis de-
victis satis constat, Ovid. Fast. I,
37., II, 504. Isidor. Hesp. Orig. XIX,
24, 8. Dionys. A. R. III, 61. Laur.
Lyd. de mens. I, 19. Becker. R. A.
II, 1, p. 337.: deinde angurum (cf.
 Serv. ad Virgil. Aen. VII, 188 et
 612., Kopp. ad Martian. V, p. 386.)
 et consulam, ubi solennibus quibus-
 dam diebus quibus regum vice
 fungerentur, vel triumpharent (cf.
 Dionys. l. c. 62. Virgil. Aen. VII,
 612. Claudian. in Raf. I, 219., in
 Eutr. prol. 10. Land. Stil. II, 3.),
 et equitum in transvectione (Valer.
 Max. II, 2, 9.) et in aliis solenni-
 tatibus (cf. Tac. Ann. III, 2. Stat.
 Silv. IV, 2, 32. et V, 2, 18.; Dio-
 nys. A. R. VI, 18.; Sueton. Domit.

pellandi mos erat): Cum sacrum mihi, ait, ac reipublicae nomen, Praetextate, tuum inter vocabula diversi habitus refers, ammoneor non ludicrae, ut aestimo, quaestionis. Cum enim vestitus togae⁽²⁰⁾ vel trabeae seu paludamenti nullum de se proprii nominis usum fecerit, quaero abs te, cur hoc de solo praetextae habitu usurpaverit vetustas, aut huic nomini quae origo contigerit? Inter haec 4 Avieni dicta Flavianus et Eustathius, par insigne amicitiae, ac minimo post Eusebius ingressi alacriorem fecere coetum, acceptaque ac reddita salutatione consederunt percontantes quidnam offenderint sermocinationis. Tum Vettius: Peroportune adfuistis, inquit, 5 adsertorem quaerenti. Movet enim mihi Avienus noster nominis quaestionem, et ita originem eius efflagitat, tamquam fides ab eo generis exigenda sit. Nam cum nullus sit qui appelletur suo nomine vel togatus vel trabeatus vel paludatus, cur Praetextatus nomen habeatur postulat in medium proferri. Sed et cum post 6 inscriptum sit Delphici templi, et unius e numero septem sapien-

Edd. vicahgapdzb.]

que s-bP. 3. ut illi G — admoneo A. — existimo S. extimo v-g.
4. Cap. VIII. Quae origo sit huic nomini quod est praetextatus vi.
5. Vettius s-bBGP. Vectius (A a s. m.) Sv-g, Vectitius A a p. m. — affuistis inquit S. inquit affuistis P. adfuisti inquit ABGP6. affuistis mihi inquit v-g. inquit affuistis mihi s-b. — noster nominis Mss. vP6 „Ma.“ Gron. noster mei nominis l-g. nostri nominis (A a sec. m.) s-b. „Vel nobis Avienus nostri, vel mihi Avienus mei fuerat dicendum, etai neutrum a Macrobio. Ma. noster. Quod forte non alienandum.“ Gron. — efflagitat AGPSP6 „2 Angl.“ flagitat Edd. B. — exigenda sit ABGSv-g „2 Angl.“ „Nec hoc male.“ Zeun. exigatur s-bP. 6. Sed cum (om. et) B. — septem sapientum PSv-gM123 cf. c. 17. § 4. septem sa-

14.). Paludati solebant imperatores ad bellum proficisci (cf. Varro L. L. VII, 3, 37. Cic. ep. ad fam. XV, 17, 3. Isidor. l. c. 9.). Praetextati qui fuerint, ex iis quae sequuntur elucet. Vid. not. ad I, 3, 16.

3. ut ei interpellandi mos erat] Vid. prolegg. p. xxix.

Cum enim vestitus togae . . . nullum de se proprii nominis usum fecerit] „Atqui observavit Scriverius in tabula marmorea effossa Romae a. 1592. Urum Togatum, qui . . . fatetur ibidem se victum a Vero III. consule. Vid. [Gruter. Inscr.] pag. DCXXXVII. N. 1.“ Pont.

4. par insigne amicitiae] Exspectes aut amicorum aut amicitia.

quidnam offenderint sermocinationis] i. e. τίς λόγος ἐκινήσεν. Cf. c. 7. § 4. Postquam tantum coetum adurgentem sibi ingressus offendit.

5. adfuistis, inquit] Hoc natum esse putaverim e Graeco παρῆνθε, quod potest esse et adfuistis et supervenistis. Cf. infra c. 7. § 10

Supervenire fabulis et Xen. Mem. IV, 4, 5. παρῆνθε τῷ Σωκράτει λέγοντι πρὸς τινάς, et glossa: „παρῆνθα supervenero“. — Singularis numerus quem tuentur plerique codd. mss. minus congruit cum antecedente percontantes.

adsertorem quaerenti] sc. Avieno. Cf. VII, 4, 3. Nec longe petendus adsertor est, i. e. qui solvat quaestionem. Nam quamvis sequantur verba: tamquam fides ab eo generis exigenda sit, eundem noluerim intelligere Vettii adsertorem sive libertatis, ut ait Sen. ep. 13, 14. Catoni gladium adsertorem libertatis extorque, Martial. I, 52, 5. Si de servitio gravi queruntur, Adsertor venias, sive dignitatis, ut ait Sueton. Tib. 2: Adsertores unicos dignitatis ac potentiae patriciorum semper fuisse.

6. post . . . Delphici templi] Comm. I, 9, 1. legitur fronti templi.

unius e numero septem sapientum] Thaleti vulgo tribuitur haec sententia, sed etiam Chiloni et Bianti.

tum eadem sit ista sententia, γινῶθι σεαυτὸν, quid in me scire aestimandus sim, si nomen ignoro? Cuius mihi nunc et origo 7 et causa dicenda est. Tullus Hostilius, rex Romanorum tertius, debellatis Etruscis sellam curulem lictoresque et togam pictam atque praetextam, quae insignia magistratuum Etruscorum erant, primus ut Romae haberentur instituit. Sed praetextam illo seculo puerilis non usurpabat aetas: erat enim, ut cetera quae enume- 8 ravi, honoris habitus. Sed postea Tarquinius Demarati exulis

[Mos. ABGPS.

pientium ABG. sapientum (om. septem) a-h. — γινῶθι σεαυτὸν vl. Gnothiseauton i. cognosce te ipsum A. — existimandus Sv-g. — nunc mihi A. 7. Tullius GSvi. — Hostilius ABGSv-gP257M123. Hostilius Hosti filius a-bP (hg in mg.). — Etruscis (semp.) Sv-g. — curulem (infra quoque) v. curialem (sup. curul.) B. — cetera quae om. P. —

Cf. Stob. flor. XXI, 11-13. et 26. et quae e Lex. Rhet. p. 233. 13. affert Stephanus in Thea. s. v. γινῶσκω: Γινῶθι σεαυτὸν, ἀπόφθεγμα. Οἱ δὲ Χελωνὸς φασιν, Ἐμπικρος δὲ Δελφὸν ἐννοῦχόν φησιν εἰρημέναι τὸ γινῶθι σεαυτὸν καὶ ἐν τῷ ναφῇ ἐπιγράφαι. Χαμαιλέον δε θαλοῦ φησιν εἶναι τὴν γνῶμην ταύτην.

quid in me scire aestimandus sim] Ineptissima haec esse minime nego. Neque tamen suffragor Zeennio censi-
senti esse legendum aut: Quid de meo scire aestimandum sit, aut: Quid? num me scire aestimandus sim?

7. Tullus Hostilius.] Quae inde ab edit. Stephan. ex uno, ut videtur, libro Parisino addita sunt, Hosti filius, ea vide ne διπτογραφία debeantur. Zeennius adnotavit: „Alii scriptores, ut Liv. I, 12., Dionys. Hal. A. R. III, 1. Plin. N. H. XVI. 4. s. 5. Plutarch. in Romulo [c. 38.] omisso Hosto patre non nisi avum commemorant, Hostum Hostilium, cuius virtus in bello adversus Sabinos extiterit egregia. Etai igitur improbabile non est patrem nostri regis ipsum Hostum appellatum esse, imo sic paulo infra [§ 16.] ab ipso Macrobio vocari concedo: cum tamen avus clarior extiterit, more scriptorum qui in primis nobilitatis in commemorandis alicuius maioribus rationem habere solent, Macrobius quoque videtur hunc regem ab avo potius clarissimo definivisse, quam a patre, homine obscuro; adeoque non filius, sed nepos scripserit. Nostrum locum aliquam culpa librorum mutationem subiacere patet

ex antiquioribus libris, ubi verba Hosti filius plane sunt omissa.“ — Adde quod a Dionysio et Plutarcho Hostilius tantum ille homo nominatur, neque a Livio dicitur Tulli Hostilii regis avus.

debellatis Etruscis sellam curulem . . . instituit] „Quae hic de origine insignium imperii narruntur, admodum reperiuntur incerta. Ab Etruscis quidem insignia magistratuum sumsisse pleraque maiores Romanorum, uti Salustius B. C. 51. [§ 38.] ait, constanti Dionysii Hal. III, 61. 62. Strabonis V. [c. 2.] Livii I, 8. [§ 3.] Flori I, 5. et Plinii N. H. IX, 63. consensus comprobatur, si recesseris ab Aelliano, qui H. A. X, 22. [cf. Liv. et Dionys. II. cc.] narrat a Romulo duodecim lictores in memoriam laeti augurii duodecim vulturum esse institutos. Verum quis regum Romanorum id fecerit, non convenit. Etenim Dionysius et Florus rei originem tribuunt Tarquinio Prisco, Livius refert ad Romulum: atque Plinius Romulum quidem trabeam purpuream gestasse, sed toga praetexta et latiore clavo Tullum Hostilium e regibus primum usum Etruscis devictis satis constare scribit: Tullum eundem primum fascibus usum esse narrat Eusebius in Olymp. XXVI. Sententia Macrobii me male habet etiam hoc nomine, quod hic Etrusci per Hostilium debellati dicantur, quos tamen demum a Tarquinio Prisco subactos esse ex Livio et Dionysio satis constat.“ ZEUN. — C. O. Mueller. Etrusk. I. p. 261. addit Diodorum V, 40.; Plutarch. Romul. 25.; Festum s. v. Sardi.

Corinthii filius Priscus, quem quidam Lucumonem vocitatum ferunt, rex tertius ab Hostilio, quintus a Romulo, de Sabinis egit triumphum: quo bello filium suum annos quattuordecim natum, quod hostem manu percusserat, et pro contione laudavit et bulla aurea praetextaque donavit, insigniens puerum ultra annos fortem praemiis virilitatis et honoris. Nam sicut praetexta magistratum, ita bulla gestamen erat triumphantium, quam in triumpho prae se gerebant inclusis intra eam remediis quae crederent adversus invidiam valentissima. Hinc deductus mos ut praetexta et bulla in usum puerorum nobilium usurparentur ad omen ac vota conciliandae virtutis ei similis cui primis in annis munera ista cesserunt. Alii putant eundem Priscum, cum is statum civium solertia providi principis ordinaret, cultum quoque ingenuorum puerorum inter praecipua duxisse, instituisseque ut patricii bulla aurea cum toga cui purpura praetextitur uterentur, dumtaxat illi quorum patres curulem gesserant magistratum: ceteris autem ut praetexta tantum uterentur indultum, sed usque ad eos quorum parentes equo stipendia iusta meruissent: libertinis vero nullo iure uti praetextis licebat, ac multo minus peregrinis, quibus nulla esset cum Romanis necessitudo. Sed postea libertinorum quoque filiis praetexta concessa est ex causa tali, quam M. Lae-

Edd. vicahgspdash.]

enumerantur S. — habitus om. P. 8. lucii nomen A. 9. crederent (sup. bant) S. 10. et vota Edd. S. 11. cum istatum A. cum ista. tum G. cum statum (om. is) P. cum is quoque statum dz. — provide princeps BG. 12. iusta (sup. ista) stipendia equo G.

8. quem quidam Lucumonem vocitatum ferunt] Hoc refert Dionysius Hal. III, 47. et 48., quem citat Zeonius, et Livius I, 34.; Aurelius Victor de viris illustr. 6, 2.; Strabo V, 2. Sed vid. Niebuhr. R. Gesch. I, p. 137. et Mueller. Etrusk. I. p. 365.

de Sabinis egit triumphum] Cf. Liv. I, 36, 3; Aurelius Victor l. c. § 8 sq.; Dionys. Hal. III, 66. — Similem fabulam tradit Plutarchus Quaest. Rom. c. 101; sed hic commemorat bullam tantum, et rem, cum bellum cum Latinis atque Etruscis gereretur, factam esse dicit. Plinius N. H. XXXIII, 1 s. 4. § 10. nullum nominat bellum.

9. bulla gestamen erat triumphantium cet.] Cf. Plin. N. H. XXVIII, 4. s. 7. § 39. Fascinus imperatorum quoque, non solum infantium custos, .. currus triumphantium sub his pendens defendit medicus invidiae. Cf. Mueller. Etrusk. I. p. 374.

10. Hinc deductus mos] Cf. Hor. Carm. IV, 4, 19. Mos unde de-

ductus. Infra c. 16. § 36. legitur tractus. Plinius lib. XXXIII. l. c.: Unde mos bullae duravit.

puerorum nobilium] Plin. l. c.: ut eorum qui equo meruissent filii insigne id haberent, ceteri lorum.

ei] i. e. eius virtuti, primis in annis] i. e. puero, vel primo tempore aetatis, ut ait Cicero de leg. I, 4, 13. Cf. § 8. ultra annos.

11. Alii putant] Hi qui fuerint, non constat. Namque Plinium l. c. non recte allegat Zeonius.

patricii] sc. pueri, patriciorum filii.

12. sed usque ad eos] i. e. sed usque ad eos tantum. Infra hos nullis illa aetate dicitur concessa fuisse toga praetexta. Quod Plinius l. c. hos bullae insigne habuisse retulit, id neminem offendet, quoniam aliam sententiam ac § 10., ubi omnibus nobilibus pueris bullam datam esse dixerat, hic se praefere ipse Macrobius indicat § 11. verbis: Alii putant.

13. M. Laelius augur] „Hic oc-

lius augur refert, qui bello Punico secundo duumviros dicit ex senatus consulto propter multa prodigia libros Sibyllinos adisse et inspectis his nuntiasse in Capitolio supplicandum lectisterniumque ex conlata stipe faciendum, ita ut libertinae quoque quae longa 14 veste uterentur in eam rem pecuniam subministrarent. Acta igitur [222] obsecratio est pueris ingenuis itemque libertinis sed et virginibus patrimis matrimisque pronuntiantibus carmen: ex quo concessum ut libertinorum quoque filii, qui ex iusta dumtaxat matrefamilias nati fuissent, togam praetextam et lorum in collo 15 pro bullae decore gestarent. Verrius Flaccus ait, cum populus Romanus pestilentia laboraret, essetque responsum id accidere,

[Mos. ABGPS.]

13. *Laelius* (om. M) G. — *lecti sterquilinum* (del. quili) A. 14. *Aucta* Sichg. — *obsecratio* (om. est) v-g. *obsecratione* (om. est) S. — *sed etiam* S. — *matrimisque* om. BG. — *concessum est* S. — *nati essent* S. — *totam* B (A a p. m. — *pro bulla gestarent* A. 15. *pestilentia laborasset* P (G a p. m.). *pestilentia ret* (sup. add. *labora*) B. —

currit apud Ciceronem de Nat. D. III, 2 [5.], et aliis in locis. Zeun. Cf. Phil. II, 33, 83. At utroque loco legitur *C. Laelius*, neque usquam *M. Laelium* inveni, ut Macrobius videatur errasse in praenomine, nisi forte *M.* natum est ex antecedente *quam*. In codicibus quidem A et B sine compendio scriptum est *marcus*.

duumviros] Sic omnes libri mss. et edd. Sed scribendum erat *deceumviros*. Namque iam a. u. c. CCCLXXXVI. pro duumviris sacris faciundis deceumviri creati sunt; cf. c. 17. § 29. et Liv. VI, 37, 12. et 42, 2; et ad illud ipsum tempus refertur id quod legitur apud eundem XXI, 62, 6. *Ob cetera prodigia libros adire deceumviri iussi*, ubi lectisternium commemoratur § 9. Cf. ibid. XXII, 10, 9., sed lectisternium stipe collata factum esse neutro loco dicitur.

quae longa veste uterentur] Fortasse hoc idem est atque „quae iustae essent matres familiae.“ Cf. § 14. et Ovid. Art. am. I, 31 sq. *Este procul, vittae tenues, insigne pudoris, Quaeque tegis medios, instita longa, pedes.* et Hor. Sat. I, 2, 29. *Quarum subuta talos tegat instita veste*; 94 sq. *Matronae praeter faciem nil cernere possis, Cetera, ni Catia est, demissa veste tegentes*; 99. *Ad talos stola demissa et circumdata palla. Quamquam stolam libertinis non concessam fuisse docent Boettiger. Sa-*

bin. p. 361, 378. Becker. Gall. I. p. 323.

14. *obsecratio*] i. e. supplicatio publica qua in rebus adversis decorum imploretur auxilium. Vid. Liv. XXI, 8, 2; 9, 6. et Hartung. I. p. 177.

libertinis] Hartung. l. c. hanc vocem etiam ad virgines retulit, id quod non recte eum fecisse censeo.

patrimis matrimisque] Huc quadrare videtur explicatio Servii ad Virgil. Georg. I, 31. *Confarreatio appellabatur, ex quibus nuptiis patrimi et matrimi nascebantur.* Contra Festus ap. Paul. lib. XI. p. 126.: *Matrimes ac patrimes dicuntur quibus matres et patres adhuc vivunt.*

ex iusta dumtaxat matrefamilias] Cf. Gell. XVIII, 6. 9. *matrem familias appellatam esse eam solam, quae in mariti manu mancipioque, aut in eius, in cuius maritus, manu mancipioque esset.* Idem fere legitur apud Servium ad Virg. Aen. XI, 476, ubi additur: *Alii matronas virgines nobiles dicunt, matres familias vero illas quae in matrimonium per coemptionem convenerunt.* Vid. Becker. Gall. I. p. 18 sq.

lorum] Cf. Plinii locum ad § 10. citatum et Iuv. V, 164 sq. *Etruscum puero si contigit aurum Vel nodus tantum et signum de paupere loro, Pseudo-Ascon. in Cic. Act. II. in Verr. I. § 152. bulla suspendi in collo infantibus ingenuis solet aurea, libertinis scortea.*

quod di despicerentur, anxiam urbem fuisse, quia non intellegeretur oraculum, evenisseque ut Circensium die puer de coenaculo pompam superne despiceret et patri referret quo ordine secreta sacrorum in archa pilenti composita vidisset: qui cum rem gestam senatui nuntiasset, placuisse velari loca ea qua pompa veheretur, atque ita peste sedata puerum qui ambiguitatem sortis absolverat togae praetextae usum munus impetravisse. Vetustatis peritissimi 16 referunt in raptu Sabinarum unam mulierem nomine Hersiliam, dum adhaeret filiae, simul raptam: quam cum Romulus Hosto cuidam ex agro Latino qui in asylum eius confugerat virtute conspicuo uxorem dedisset, natum ex ea puerum, antequam alia ulla Sabinarum partum ederet: eum, quod primus esset in hostico procreatus, Hostum Hostilium a matre vocitatum et eundem a Romulo bulla aurea ac praetextae insignibus honoratum. Is enim

Edd. vicahgpdzb.]

accedere B. — di om. A. — dispicerentur (sup. de) B. — evenissetque vl. — matri (S a p. m.) vl. — pilento imposita „antiquus codex“ g in mg. — loca ex quo G a p. m. loca qua (om. ea) v. — togae et praetextae ASv-g. — impetrasse (sup. visse) A. 16. adhaereret (G a s. m.) v-g. „non male.“ Zenn. — ulla alia Gv-g. — eumque quod Edd. P. — praetexta v-gb. „Sic lege, aut corrige etiam aureae bullae.“ Zenn.

15. *quod di despicerentur*] Cf. Cic. de rep. III, 9. *si quis . . gentes et urbes despiciere et oculis collustrare possit.* Quod unum exemplum me legere memini apud proasae orationis scriptorem huius verbi propria vl cum accusativo coniuncti. Inde ambiguitas orta est oraculi.

Circensium die] Cf. Cic. in Verr. IV, 15, 33. *ludis Circensibus.* Alias dicuntur *ludi magni.* Circensis pompa commemoratur infra c. 22. § 13. et a Suetonio Caes. 76, et describitur a Dionysio A. R. VII, 70 sqq.

de coenaculo] Cf. Varro L. L. V, 33, § 162.: *Posteaquam in superiore parte coenitare coeperunt, superioris domus universa coenacula dicta.* Festus p. 54. s. h. v. *coenacula dicuntur ad quas scalis ascenditur.* Liv. XXXIX, 14, 2. *Plant. Amphitr. III, 1, 3.* Lobeck. *Aglaopham.* p. 55. confert Callimachi Hymn. in Cor. 4. *Τὸν κάλαθον κατιόντα χαμαὶ θασεῖσθε βέβαλοι, Μηδ' ἀπὸ τῷ τέγεος.*

secreta sacrorum] infra l. c. commemorantur *deorum simulacra.*

in archa pilenti] *Pilenta* alias tribuantur matronis. Cf. Fest. p. 246. s. h. v.; Liv. V, 25, 9; Virg. Aen. VIII, 665. Hoc loco *pilentum* ponitur pro *tensa* vel *thensa*. Cf. Fest.

lib. XX. p. 364. *Tensam ait vocari Sinius Capito vehiculum quo eruviae deorum ludicris Circensibus in circum ad pulvinar vehuntur.* Serv. in Virg. Aen. I, 17. *Pseudo-Aecon. l. c. in § 154. p. 200.* Orell. *Casaubonus* ad Sueton. l. c. *velari*] Cf. Ovid. Am. III, 13, 12. *It per velatas annua pompa vias.* sortis] i. e. oraculi. Cf. Cic. de div. II, 55, 115.

absolverat] Vid. prolegg. p. XLIII.

16. *Hersiliam*] Commemoratur a Plutarcho Romul. c. 18. *Dionysius Hal. A. R. III, 1.* dicit *Ἐρεῖλιον θυγατέρα, τὴν ὑφηγησάμενην ταῖς δημοθνήσει προεβεῖσαι πρὸς τοὺς κατέρας ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν.*

Hosto cuidam] „Haut dubie est intelligendus avus Tulli Hostilii Romanorum regis de quo supra [ad § 7.] vidimus.“ Zenn. citato Dionys. l. c. Sed hic et Plutarchus l. c. *Hostilium* eum vocant.

ex agro Latino] Cf. Dionys. l. c. *ἐκ πόλεως Μεδυλλίας, ἣν Ἀλβανοὶ μὲν ἔκτισαν, Ῥώμυλος δὲ Ῥωμαίων ἐποίησεν ἀποικίον . . μετενεγκάμενος εἰς Ῥώμην τὸν βίον.*

virtute conspicuo] Cf. Dionys. l. c. *μεγάλα ἔργα ἐνδείκxαμενος . . καὶ θάπτεται πρὸς τῶν βασιλέων . . στήλης ἐπιγραφῇ τὴν ἀρετὴν μαρτυρούσης ἀμειψθείς.*

cum raptas ad consolandum vocasset, spopondisse fertur se eius infanti quae prima sibi civem Romanum esset enixa, illustre munus daturum. Nonnulli credunt ingenuis pueris attributum, ut [223] cordis figuram in bulla ante pectus annecterent, quam inspicientes ita demum se homines cogitarent, si corde praestarent, togamque praetextam his additam, ut ex purpurae rubore ingenuitatis pudore regerentur. Diximus unde *praetexta* adiecimus et causas quibus aestimatur concessa pueritiae: nunc idem habitus quo argumento transierit in usum nominis paucis explicandum est. Mos antea senatoribus fuit in curiam cum praetextatis filiis introire. Cum in senatu res maior quaequam consultabatur eaque in posterum diem prolata est, placuit ut hanc rem super qua tractavissent ne quis enuntiaret priusquam decreta esset. Mater Papirii pueri, qui cum parente suo in curia fuerat, percontatur filium quidnam in senatu egissent Patres. Puer respondit tacendum esse, neque id dici licere. Mulier fit audiendi cupidior: secretum rei et silentium pueri animum eius ad inquirendum ever-

[Mss. ABGPS.

17. *Cap. V. Qua figura sit bulla. v. — togam quoque praetextam v-g.*

18. *existimatur Sv-g.* 19. *Mos ... prudentiam (§ 24.)* cf. Gell. N. A. I, 23. §§ 4-13. — in curia A. — *consultabatur BGPvis-z* (A consultabatur quod ab ead. m. mutatum est in tab., a sec. m. in ed.). „Modus verbi consultabatur si non usui particulae cum repugnat, certe repudiatur a sequentibus eaque ... prolata esset. Itaque vel sequere lectionem Gellii consultata, vel revoca Arnoldi in ed. Col. lectionem consultaretur.“ Zeun. *consultaretur Sv3-g.* — in diem posterum GS. — prolata esset A Edd. PS. 20. *fit audiendi cupidior secretum rei; h* suadente Zeunio. — *silentium debere puer affirmans Gellii edd. quaedam improbant Zeunio.* — *eius animum vi. eius animum que a. ani-*

spopondisse fertur se . . illustre munus daturum] Cf. Plutarch. Quaest. Rom. c. 101. *πότερον ἐπὶ τῇ μὲ τῶν ἡρεκασμένων γυναικῶν ὥσπερ ἄλλα πολλὰ καὶ τοῦτο ἐψηφίσαντο τοῖς ἐξ αὐτῶν γενναίοις ὑπάρχειν; ἢ τὴν Ταρκύνιον τιμῶντες ἀνδραγαθίαν;* et Romul. 20. *φορεῖν δὲ καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βούλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὅμοιον πομφόλυγι περιδεδωμένον τι καὶ περιπόρφυρον.*

17. *ut cordis figuram in bulla ante pectus annecterent*] Hinc bullam cordis effigiem referre ait Harduinus ad Plin. N. H. XXXIII, 1. s. 4., sed bullam rotundam fuisse elucet et ex Plutarchi l. c. et e Quaest. Rom. (c. 101. *ἀλλὰ θρα μὴ καὶ τοῦτο διὰ τὴν σελήνην φοροῦσαι. τὸ γὰρ φαινόμενον σχῆμα τῆς σελήνης ὅταν ἢ διζόμενος, οὐ σφαιροειδὲς ἀλλὰ φακαιοειδὲς ἐστί καὶ διακροειδές*.) et ex antiquis statuis, qualis est in C. O. Mueller. et C. Oesterley. Denkm. d. alt. Kunst Vol. I. tab. LVIII, 29). Cum aenea

sane quodammodo cordis figuram reddit bulla, sed vide ne Macrobius dixerit pueros ingenuos gestasse cordis figuram in bulla inclusam.

ut . . *ingenuitatis pudore regerentur*] Cf. Plut. Q. R. l. c. *ἢ καὶ πρὸς ἐὶταξίαν ἐστὶ φυλακτῆριον τοῦτο, καὶ τρόπον τινὰ τοῦ ἀκολάστον χαλῶς αἰσχυνομένων ἀνδρῶν εἶναι τὸ παιδικὸν ἀποθεῖσθαι παράσημον;* et quae ibidem sequuntur: *τοῦτο σύμβολον ἐβουλίας περικεῖσθαι τοὺς παῖδας.* Fest. ap. Paul. lib. II. p. 36. *Bulla aurea insigne erat puero-rum praetextatorum, quae dependebat eis a pectore, ut significaretur eam aetatem alterius regendam consilio.* Dicta est autem bulla a Graeco sermone βούλη, quod consilium dicitur Latine; vel quia eam partem corporis bulla contingat, id est pectus, in quo naturale manet consilium.

20. *secretum rei et silentium pueri animum eius ad inquirendum ever-*

berat: quaerit igitur compressius violentiusque. Tum puer ur-21
gente matre lepidi atque festivi mendacii consilium capit. Actum
in senatu dixit, utrum videretur utilius magisque e re publica
esse, unusne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta
esset. Hoc illa ubi audivit, animo compavescit: domo trepidans 22
egreditur: ad ceteras matronas adfert: postridieque ad senatum
copiosae matrumfamilias catervae confluunt. Lacrimantes atque
obsecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret quam ut
uni duae. Senatores ingredienti curiam quae illa mulierum in-23
temperies et quid sibi postulatio isthaec vellet mirabantur, et ut
non parvae rei prodigium illam verecundi sexus impudicam in-224
saniam pavescebant. Puer Papirius publicum metum demit. Nam 24
in medium curiae progressus, quid ipsi mater audire institisset,
quid matri ipse simulasset, sicuti fuerat, enarrat. Senatus fidem 25
atque ingenium pueri exosculatur, consultumque facit uti posthac
pueri cum patribus in curiam ne introeant praeter illum unum
Papirium. Eique puero postea cognomentum honoris gratia de-

Edd. vicahgspdsb.]

munusque eius chb. Vid. not. 21. ex republica Sv-g. — unumque aut
h (G sup. ut). — aut una (sup. ut) G. 22. ubi illa viag. illa ut
oh. — defert „apud Gellium, qui hausit haec rem ex Catone elegantiae
studioso, reperitur, quod latinus est quam affert.“ Zeun. — postridie
(om. quae) S. — copiosae .. catervae Mas. (AGS copiosae) v-g „Angl.“
„Haec opus non est latione. Nam cum caterva sit nomen, quod col-
lectivum vocant grammatici, recte caterva confluent dici potest.“ Zeun.
copiosae .. caterva s-b. — matris familias G. 23. illae pda. „Cor-
rige illa.“ Zeun. — ista haec BG. ita acc Sv1. istae A. ista (om. haec)
Bar. — et ut .. pavescebant om. Gell. l. c. — non ut Sv-g. — impudici-
tiam pavescebant S. 24. sicut s-hP. — fidem pueri atque ingenium
exosculabatur G. 25. non introeant Edd. — postea puero G. — praeter-

berat] Zennio verborum constructio
contorta et haud dubie vitiosa esse
videtur, quamobrem coniecit esse
scribendum: et silentium pueri ani-
mumque eius, ad exquirendum,
everberat. Quae opinio eo niti vi-
detur quod putaverit eius esse re-
ferendum ad puerum, quam refe-
rendum sit ad mulierem. Propterea
etiam coerberat falso dicit signi-
ficare quod aliis dicatur obtundere,
„saepe rem eandem repetendo et
offlagitando molestum esse et im-
portunum“. Immo everberat est
stimulat atque excitat, neque est
quod cum Pritaeo e Gellii lib. I.
capite 11. § 1. recipiamus evibrat:
quamquam hic huius verbi usus
non minus solitarius est quam
paulo infra vocis compressius pro
instantius, et § 25. exosculatur pro
valde laudat, quae Gellio debentur
omnia. Vid. supra c. 5. § 3. nec
insolenter .. antiquitatis reverentiam
verberemus.

21. una apud duos nupta esset]

Cf. Plant. Stich. I, 2, 83. invita
quae ad virum nuptum datur.

22. copiosae matrumfamilias ca-
tervae] Cf. c. 9. § 18. multas per-
duellum catervae. Pluralem nu-
merum praeterea commendat Ho-
ratus (cf. od. III, 20, 6. et IV, 9,
43.). Similes seminarum turbas
tradidit Livius XXXIV, 1.

una potius .. quam uni duae]
Pontanus confert Aristeneti epist.
II, 11.: ἀλλ' εἴθε καθάπερ οἱ ἑρω-
τες τῇ ἐμῇ συνομιλοῦντες ἐνδιατρί-
πται ψυχῇ, οὕτω ζηλοτυφίας χάρις
αἱ γυναῖκες συνοήσον ἀλλήλαις.

24. insaniam pavescebant] Unum
huius dictionis exemplum e proae
orationis scriptore affertur, Tacit.
Annal. I, 4. bellum pavescere.

quid ipsi mater audire institisset]
Nullum inventi locum ubi instandi
verbum sic iungeretur cum dativo
personae et cum infinitivo.

25. exosculatur] Vid. not. ad
§ 20.

creto inditum *Prætextatus*, ob tacendi loquendique in prætextata
 26 aetate prudentiam. Hoc cognomentum postea familiae nostrae in
 nomen haesit. Non aliter dicti Scipiones, nisi quod Cornelius
 qui cognominem patrem luminibus carentem pro baculo regebat
 Scipio cognominatus nomen ex cognomine posteris dedit: sic
 Messala tuus, Aviene, dictus a cognomento Valerii Maximi qui,
 postquam Messanam urbem Siciliae nobilissimam cepit, Messala
 27 cognominatus est. Nec mirum si ex cognominibus nata sunt no-
 mina, cum contra et cognomina ex propriis sint tracta nominibus,
 28 ut ab Aemilio Aemilianus, a Servilio Servilianus. Hic subiecit
 Eusebius: Messala et Scipio, alter de pietate, de virtute alter, ut
 refers, cognomina reppererunt. Sed Scrophia et Asina, quae viris
 non mediocribus cognomenta sunt, volo dicas unde contigerint,
 29 cum contumeliae quam honori propiora videantur. Tum ille:
 Nec honor nec iniuria sed casus fecit haec nomina. Nam Asinae
 cognomentum Corneliis datum est, quoniam princeps Corneliae
 gentis empto fundo seu filia data marito, cum sponsores ab eo
 [225]sollemniter poscerentur, asinam cum pecuniae onere produxit in
 30 forum, quasi pro sponsoribus praesens pignus. Tremellius vero
 Scrophia cognominatus est eventu tali. Is Tremellius cum familia

[*Mss. ABGPS.*

tata v3-gh. „Hanc lectionem et sensus ratio et Gellii editionisque Colon.
 auctoritas confirmat.“ Zeun. *prætexta* *Mss. prætextae s-z.* 26. *cogno-*
mine patrem S. — cognomento (om. a) v-g. 27. *cognominibus (om. ex)*
P. — Servilio GaghP2. *Servio* ABPSviche-zM123P567. „Neque Servius
 proprium nomen familiae fuit in republica, ut *Aemilius*: neque a *Servio*
Servilianus. Nihil utroque falsius. Et tamen vulgatum occurrit in *Ms.*
 et add. In sola anni 1607. anonymo praeside invenio a *Servilio*, quod
 procul dubio verum.“ Gron. „*Servilio* esse legendum ipsa linguae
 analogia docet. Etenim a *Servio* debet proficiaci *Servianus*, quod autem
 ab hoc loco et historia est alienum.“ Zeun. 28. *cognomenta* *repe-*
runt chg. — *propiora* Ap2-bP. 29. *gentis cornelie* BG. 30.

26. *Cornelius*] Qua ille fuerit
 aetate, non liquet. Primus qui
 nobis cognitus sit Cornelius Scipio
 a. u. CCCCLVI. consul vicit Etru-
 scos.

Messala tuus] Persona fortasse
 ficta ad introducenda ea quae se-
 quuntur (vid. not. ad I, 3, 16.).

Valerii Maximi] M. Valerius Ma-
 ximus Corvinus Messala consul fuit
 a. u. c. CCCXCII., quem Zeunius
 confundit cum M. Valerio Messala
 illo qui biennio post Ciceronem
 fuit consul. Cf. Sen. de brev. vit.
 13, 5. Sane et hoc ad rem pertineat,
 quod *Valerius Corvinus* primus
Messanam vicit, et primus ex fami-
 lia *Valeriorum* urbis captae in se
 translato nomine *Messana* appel-
 latus est, paulatimque vulgo permutante
 literas *Messala* dictus est. Contra
 Freinsheimius Suppl. ad Liv. XVI, 47. ipsas res evidenter

ait arguere ideo potius hoc nomen
Messalae impositum esse, quod
Messanam a Poenis et Hierone
 diacessu Ap. Claudii acris infestam
 illis submotis hoc reconciliato
 liberasset.

27. *sint tracta*] i. e. derivata.
 Facile patet hanc rem cum ante-
 cedenti vix posse comparari, cum
 illic cognomen ipsum abierit in
 nomen, hic e nomine derivatum sit
 cognomen.

a *Servilio*] *Servio*, quod est in
 plerisque libris *ms.*, non nisi li-
 brariorum incuriae videtur deberi.

29. *Asinae cognomentum* *Corne-*
liis datum est cet.] Haec a solo
 Macrobio memoriae sunt prodita.

30. *Scrophia*] „Aliam aequè lepi-
 dam huius cognominis causam com-
 memorat Varro de R. R. II, 4. Tre-
 mellium enim ait quaestorem in
 Macedonia a praetore relictum, ut

atque liberis in villa erat. Servi eius, cum de vicino scrophæ erraret, subreptam faciunt: vicinus advocatis custodibus omnia circumvenit, ne qua efferri possit: isque ad dominum appellat restitui sibi pecudem. Tremellius, qui ex vilico rem conperisset, scrophæ cadaver sub centonibus conlocat super quos uxor cubabat: quaestionem vicino permittit. Cum ventum est ad cubiculum, verba iurationis concipit: nullam esse in villa sua scropham nisi istam, inquit, quæ in centonibus iacet: lectulum monstrat. Ea facetissima iuratio Tremellio Scrophæ cognomen dedit.

VII. Dum ista narrantur, unus e famulatio, cui provincia 1 erat admittere volentes dominum convenire, Evangelum adesse nuntiat cum Disario, qui tunc Romæ præstare videbatur ceteris medendi artem professis. Congrugato indicavere vultu plerique de 2 considentibus Evangelii interventum otio suo inamoenum minusque

Edd. vicahgspdz.]

qua efferri scripsi e coni. qua hæc ferri (B a sec. m.) G. qua hæc ferri APS. que ferri B a p. m. qua hæc efferri v-gb. „Recte.“ Zeun. qua efferri s-z. — in villa sua esse A. illa a. — centonibus a. — cognomen v-g.

VII. Caput VII. De Saturnaliorum origine ac vetustate: ubi et alia quaedam obiter perstringuntur. ch-h. 1. e famulatio v-gb. — cui providentia erat G. — videbantur v-g. 2. considentibus P. — con-

exercitui præesset, in repentino adventu hostium milites hortatum esse, ut caperent arma et exirent contra, dictitantem, se celeriter illos, ut scrofa porcos, disiecturum. Cf. Ern. in Clave.“ Zeun. — Macrobius hanc rationem quodammodo commendat Meliesi illud apud Gell. XVIII, 6, 4. *Matrona est quæ semel peperit, quæ saepius materfamilias: sicuti sus quæ semel peperit porcetra, quæ saepius scrophæ.*

eventu tali] Cf. c. 9. § 17. ex eventu.

de vicino] Hoc per se potest referri et ad locum, ut ait Terent. Andr. III, 2, 10. *clamat de via*, et ad hominem, ut ait Tacitus Ann. I, 37. *fisci de imperatore reпти*, quod Handius Tursell. vol. II. p. 188. interpretatur: „pecunia quæ apud imperatorem deponebatur“. Sed alteram hanc rationem commendat id quod sequitur, vicinus.

ne qua efferri possit] Sic scripsi, quum hoc lis quæ in libris mss. leguntur propius sit quam quod vult Zeunius, hæc efferri, et scriptura efferri mutationi magis fuerit obnoxia quam illa. Saepius talia e prioribus temporibus repetiit Macrobius. Cf. C. L. Schneider. Elementarl. p. 561.

ad dominum appellat restitui sibi

pecudem] Exspectes: „dominum appellat, ut sibi restituatur“. Præpositio ad excusatur non qui obtinuit in digestis, infinitivus non item. Cf. Dig. IV, 4, 39. *Adversarii, ut impedirent cognitionem præsidis, ad Imperatorem appellaverunt.* Drakenborch. ad Liv. IX, 26, 10.

sub centonibus] Centones proprie sunt culcitæ vel stragula vilioris generis, qualia dabantur servis et ancillis. Cf. Festus s. v. *Prohibere comitia* p. 254. Muell.

verba iurationis concipit] Cf. Tac. Hist. III, 51. *quum cetera iuris iurandi verba conciperent*, ubi Rupertius adnotavit: „iuris iurandi verba concipere dicitur qui vel ipso sollemnem eius formulam conficit pronuntiatque, vel alio verba præeunte repetit, ut h. l. et c. 41. „princ.“ Iuratio legitur apud Augustin. ep. 154. et Tertull. Idol. 21.

VII, 1. cui provincia erat admittere] Cf. c. 15. § 9. *pontifici minori hæc provincia delegabatur, ut cet.* Sic c. 6. § 19. legitur: *Mos antea senatoribus fuit .. introire*, et ibid. § 10. *Hinc deductus mor, ut cet.*

Evangelum cum Disario... 3. Horus] Vid. prolegg. p. xxx. sq.

placido conventui congruentem. Erat enim amarulenta dicacitate et lingua proterve mordaci, procax ac securus offensarum quas [226]sine delectu cari vel non amici in se passim verbis odia serentibus provocabat. Sed Praetextatus, ut erat in omnes aequae placidus ac mitis, ut admitterentur missis obviis imperavit. Quos Horus ingredientibus commodum consecutus comitabatur, vir corpore atque animo iuxta validus, qui post inter pugiles palmas ad philosophiae studia migravit, sectamque Antisthenis et Cratetis atque ipsius Diogenis secutus inter Cynicos non incelebris habebatur. Sed Evangelus, postquam tantum coetum adsurgentem sibi ingressus offendit: Casusne, inquit, hos omnes ad te, Praetextate, contraxit, an altius quiddam cui remotis arbitris opus sit cogitaturi ex disposito convenistis? Quod si ita est, ut aestimo, abibo potius quam me vestris miscebo secretis, a quibus me amovebit voluntas, licet fortuna fecisset intruere. Tunc Vettius, quamvis ad omnem patientiam constanter animi tranquillitate firmus, nonnihil tamen consultatione tam proterva motus: Si aut me,

[Mss. ABGPS.]

ventu S. — lingua proterve mordaci ABGSv-gb „2 Angl.“. „Germanior, immo germana plane lectio, quae in scripto et vetusto quoque cussis.“ Pont. lingua proterve mendaci P. linguae protervae, mendacii a-z.

3. iuxta om. P. — post inter pugiles ABGV-g. primo inter pugiles S. post innumeras inter pugiles v-bP. 4. coetum tantum Sv-g. — ad se AB (G a p. m.). — quidem S a p. m. — cogitanti vl. — existimo v-g.

5. Tum Edd. P. — vettius Bs-bP. Ve tius (eraso c) G. Vectius ASv-g. — firmus esset v-g. — insultatione coni. Meurs. Vid. not.

3. ingredientibus commodum consecutus] Cf. Apul. Met. I, 22. p. 112. Commodum coenare incipientem invento, et Hand. Tursell. II, p. 99.

post inter pugiles palmas] Ad praepositionum iuxta se positarum praepensionem mitigandam videtur insertum esse adiectivum innumeras, quod non agnoscunt libri mss. a me ipso inspecti. Cf. Comm. I, 6, 73. Inter pugiles, et Sueton. Ner. 22. Neque dissimulabat velle se palmarum numerum ampliare.

Antisthenis et Cratetis atque ipsius Diogenis] Non iusto ordine hi philosophi commemorantur. Namque Antisthenes Atheniensis fuit auctor Cynicae sectae: eius discipulus fuit Diogenes Sinopensis, eiusque demum Crates Thebanus. Cf. Bruckeri hist. crit. philos. I. pp. 860, 871, 888 sqq., Suid. et Real-Encycl. d. class. Alt. Wiss. s. hh. vv.

4. offendit] Cf. c. 6. § 4. Quidnam offenderint sermocinationis. abibo potius quam me vestris miscebo secretis] Cf. III, 16, 16. verba Titii: Quid mihi negotii est cum istis nugatoribus potius quam

potamus multum, ubi vid. not. Usitatior structura esset quam misceam, quam solam esse latinam dicit Madvigius ad Cic. de fin. IV, 8, 23. (Vid. lat. Sprachl. § 360. Not. 4. Hand. Tursell. IV. p. 514. et Bremi. ad Corn. Eumen. 11, 4.) Cf. Plaut. Truc. II, 4, 88. me potius non amabo quam huic desit amor. Minus recte Kritzius ad Sal. Ing. 106, 3., et Kühner. ad Cic. Tusc. II, 29, 52. alii per ellipsin interpretantur coniunctivum: perpeesus est omnia potius quam (id egit ut) consensio . . indicaret. — Denique secreta non sunt, ut vult Zeunius, intelligenda sensu obscuro; immo cogitandum est de rebus quae maiestatis legibus teneantur, vel quae spectent ad everrenda sacra publica.

fecisset intruere] Vid. prolegg. p. xl. 5. consultatione tam proterva] „Id est interrogatione tam proterva. Et ita ea voce iterum usus est cap. 16. [§ 1. cf. § 37.] item cap. 17. [§ 50. Adde cap. 3. § 1.], item lib. VII. cap. 4. [§ 2. cf. § 4.], et ibid. cap. 2. [§ 3.] qui vult amoenus esse consuler, id est interrogator. Quod

inquit, Evangele, aut haec innocentiae lumina cogitasses, nullum inter nos tale secretum opinarere, quod non vel tibi vel etiam vulgo fieri dilucidum posset, quia neque ego sum inmemor nec horum quemquam inscium credo sancti illius praecepti philosophiae, *sic loquendum esse cum hominibus, tamquam dii audiant; sic loquendum cum diis, tamquam homines audiant*: cuius secunda pars sancit ne quid a dis petamus quod velle nos indecorum sit hominibus confiteri. Nos vero, ut et honorem sacris feriis habemus et vitaremus tamen torporem feriandi atque otium in negotium utile verteremus, convenimus diem totum doctis fabulis^[22] velut ex symbola conferendis daturi. Nam si per sacra sollemnia⁸ *rivos deducere religio nulla prohibet, si salubri fluvio mersare oves fas et iura permittunt*: cur non religionis honor putetur dicare sacris diebus sacrum studium litterarum? Sed quia vos quoque⁹ deorum aliquis nobis additos voluit, facite, si volentibus vobis erit, diem communibus et fabulis et epulis exigamus, quibus ut omnes hodie qui praesentes sunt acquiescant impetratum teneo. Tunc ille: Supervenire fabulis non evocatos haud equidem turpe¹⁰ existimatur: verum sponte intruere in convivium aliis praeparatum nec Homero sine nota vel in fratre memoratum est, et vide ne

Edd. vicahgpdzb.]

6. *opinare* (A a p. m.) B. *opinareris* v-g. — vel et v-g. — nec ego S. — *sic loquendum* cf. Senec. ep. 10, § 5. ubi tamen legitur: *sic vive cum hominibus tamquam deus videat*, et deinde: *cum deo*. — *indecorum* (sit add. a sec. m.) G. 7. *ut honorem* (om. et) S (BG a p. m.). — *in negotium* (om. utile) s-bP. „Anglicanus et item editio vetus in negotium utile.“ Pont. — *symbolo* v-g (h in mg. *symbola ant.*). 8. *rivos* cf. Virg. Georg. I, 269. — *nulla religio* s-bP. — *prohibebit. si* ABG (fort. *prohibet, et si?*). 10. *Tum ille* S (G a sec. m.). — *Supervenire ... memoratum est* Cf. Io. Saresb. VIII, 7. — *verum t'pe* (sup. *sponte*) G. — *nec ab Homero* Edd. *nec Menelao* P a sec. m. — *et inde* A. 11.

monitum volui, ne quis alios [vid. App. crit.] mutantos sequatur.“ Pont. Cf. § 17. *consultis*, et prolegg. p. XLIV.

6. *si aut me ... cogitasses* i. e. *si ipse evangeles*, si me respexisses, et infra *opinarere, dixeris aut*, *suspicareris*.

ne quid a dis petamus ... confiteri Seneca l. c. (ep. 10. § 5.) apud Athenodorum sit se iavensisse haec: Tunc scito te esse omnibus cupiditatibus solutum, quum eo perveneris, ut nihil deum roges, nisi quod rogare possis palam.

7. *velut ex symbola conferendis* cf. c. 24. § 14.

8. *rivos deducere* Hoc III, 3, 10. (cf. I, 15. 21.) explicatur: *rivos veteres sordidatos detergere*.

salubri fluvio mersare i. e. ut curetur scabies, cf. c. 16. § 12. III, 3, 11 et 12. Praeterea vid. Hartung. I. p. 186 sq.

9. *si volentibus vobis erit* „Est graecismus pro: *si vultis*. Sic apud Plat. in Phaed. 24. [p. 78. Steph.] occurrit *et ei ἡδονὴν δοῦναι* h. e. *si tibi placeat*, et in Cratyl. 1. *et ei βούλησιν δοῦναι*, h. e., *si vis*. Vid. Viger. de idiot. p. 202. [243.]“ Zswn. — Cf. II, 3, 14. VI, 1, 3. et 6, 1. VII, 7, 2. et 13, 11. et vid. Leopardi Emend. IV, 23 et 24. Reischg. lat. Sprachw. p. 756. cum nota Haasii.

impetratum teneo Simili modo Itali recentiores utuntur verbo *te tengo* cum participio praeteriti.

10. *nec Homero sine nota vel in fratre memoratum est* „Spectat Evangelus illud Homericum II. β', 408. ubi ad magnitudinem vimque amicitiae fraternae exprimendam ultro, non invitatus, Menelaus dicitur venire ad coenam Agamemnonis.“ Zswn. — Macrobius imitatus est Platonem Sympos. p. 174.

nimum arroganter tres tibi velis Menelaos contigisse, cum illi
 11 tanto regi unus evenerit. Tum omnes Praetextatum iuvantes
 orare blandeque ad commune invitare consortium, Evangelum
 quidem saepius et maxime, sed nonnumquam et cum eo pariter
 12 ingressos. Inter haec Evangelus petitu omnium temperatus: M.
 Varronis, inquit, librum vobis arbitror non ignotum ex saturis
 Menippeis qui inscribitur: *Nescis quid vesper vehat*, in quo con-
 vivarum numerum hac lege definit, ut neque minor quam Gratia-
 rum sit, neque quam Musarum numerosior. Hic video excepto
 rege convivii tot vos esse quot Musae sunt: quid ergo perfecto
 13 numero quaeritis adiciendos? Et Vettius: Hoc, inquit, nobis
 praesentia vestra praestabit, ut et Musas impleamus et Gratias,
 [228] quas ad festum deorum omnium principis aequum est convenire.
 Cum igitur consedisent, Horus Avienum intuens, quem familia-
 14 rius frequentare solitus erat: In hoc, inquit, Saturni cultu, quem

[Mss. ABGPS.

convivium vel consortium A a p. m. 12. M. Varronis ... numero-
 sior] cf. Gell. N. A. XIII, 11. §§ 1 et 2. et Io. Saresb. VIII, 10. — sa-
 turis AB (GS a p. m.) vl. satyris (GS a sec. m.) v3-bP. — nempeis
 S. — vesper serus chgb Gell. l. c. — diffinit S. — nequaquam musa-
 rum P. — esse om. A. — sunt musae v-g. — adiciendo p2dz. 13.
 Vettius a-bAPPS. os tius (oraso c) G. Vectius v-g et hic et infra
 (§ 17.). — praesentia vestra nobis v-g. — solitus fuerat G. 14. In
 hoc ABGSv-gP2567. In huius a-bP. — deorum (om. principem) A. deo-

Steph. Ὅμηρος μὲν γὰρ ... θυσίαν
 ποιούμενον καὶ ἐστιῶντος τοῦ Ἀγα-
 μέμνονος ἄλιητον ἐποίησεν ἔλδόντα
 τὸν Μενέλεον ἐπὶ τὴν θύστην χεῖρα
 ὄντα ἐπὶ τὴν τοῦ ἀμεινονος.

11. ad commune .. consortium]
 Est sane pleonasmus, ut mirandum
 non sit, in cod. A scribere voluisse
 aliquem convivium. Cf. tamen c.
 6. § 2. ad conventus nostri sociata-
 tem.

12. temperatus] i. e. quasi miti-
 gatus, abiecta illa amarulenta di-
 cacitate, cf. § 2.

ex saturis Menippeis] „Pleraque
 Varronis satyrae fuerunt Menip-
 peae, h. e. prosa Menippi Cynici,
 quem infra c. 11. [§ 42.] Macrobius
 philosophum et servum fuisse dicit,
 exemplo, carminis vario genere
 distincta atque expolita scriptae
 erant. Vid. Ern. ad Fabric. bibl.
 Lat. p. 129.“ Zehn. — Nunc vid.
 F. Oehler. M. Varronis satur. Me-
 nippi. reliq. p. 21 sqq.

Nescis quid vesper vehat] cf. II,
 8, 2. Vid. F. Oehler. l. c. p. 170.,
 ubi afferuntur Virg. Georg. I, 461.
 et Liv. XLV, 8, 6.

ut neque minor .. numerosior]
 Haec Gellius XIII, 11, 2. sic in-
 terpretatur: id est proficisci a tribus

et consistere in novem, ut, cum pau-
 cissimi convivae sunt, non pauciores
 sint quam tres, cum plurimi, non
 plures quam novem. Cf. Hor. Od.
 III, 19, 11. Tribus aut novem
 Miscetur cyathis pocula commodis.
 Qui Musas amat impares Ternos
 ter cyathos attonitus petit Vates:
 tres prohibet supra Risarum metuens
 tangere Gratia.

excepto rege convivii] Vid. not.
 ad I, 5, 13. Sed nisi haec ab alio
 quodam inserta sunt, qui putaret
 praeter Vettium novem adfuisse
 convivas, Macrobius ipse erravit,
 sunt enim novem cum Vettio, non
 sine eo. Vid. prolegg. p. xxii.

13. ut et Musas impleamus] i. e.
 earum numerum.

deorum omnium principis] Saturni.
 Cf. § 14.

quem familiarius frequentare soli-
 tus erat] i. e. quocum familiarius
 vivebat. Alias dicitur vel schola
 vel domus frequentari, aut certe
 homo non nisi ab aliis multis.
 Cf. Cic. Off. I, 39, 139. si (domus)
 aliquando alio domino solita est
 frequentari, Tac. Ann. XIII, 18.
 Ne coetu salutantium frequenta-
 retur Agrippina. — Plusquam-
 perfectum ponitur pro imperfecto.

deorum principem dicitis, ritus vester ab Aegyptiorum religiosissima gente [dissentit. Nam illi neque Saturnum nec ipsum Sarapim receperant] in archana templorum usque ad Alexandri Macedonis occasum: post quem tyrannide Ptolemaeorum pressi hos quoque deos in cultum recipere Alexandrinorum more, apud quos praecipue colebantur, coacti sunt. Ita tamen imperio paruerunt, 15 ut non omnino religionis suae observata confunderent. Nam quia numquam fas fuit Aegyptiis pecudibus aut sanguine sed precibus et ture solo placare deos, his autem duobus advenis hostiae erant ex more mactandae: fana eorum extra pomerium locaverunt, ut et illi sacrificii sollemnis sibi cruore colerentur nec tamen urbana templa morte pecudum polluerentur: nullum itaque Aegypti oppidum intra muros suos aut Saturni aut Sarapis fanum recepit. Horum alterum vix aegreque a vobis admissum audio: Saturnum 16

Edd. vica hgs p d z b.]

rum patrem Bar. — ritus vester a-b Mes. M3P2. ritus vestri M2. ritus videtur v-g M1P6. — dissentit ... receperant om. ABGSv-g M123P2567. — Serapim a-bP. Vid. § 15. — in archana om. P. — usque (om. ad) A. „Bar. ab aliis hoc loco longe abit: r. v. Ae. rel. g. in arcana t. recessus non est usque Alex. Macedonis occasum (sic)“. — .. occasum defluisse vi. .. occasum defuisse c-g. — ptolemaeorum S. ptolemaeorum AB. ptolemaeorum G. — coacti (om. sunt) Bar. 15. omnino (add. ab al. m.) G. — fuit fas G. — deos placare A. — pecudum morte v-g (h more). — Sarapis A a. p. m. (cf. c. 20. § 13 sqq.); v1. Serapis (ABG a sec. m.) Sv3-bP. syrapis (AG a p. m.). — recipit AS. 16. vix aegre (om. que) s probante Pontano qui contulit apud Apul. lib. I. curiose sedulo, apud Catullum iocose lepide, apud Plautum etiam quoque, apud Virgil. Aen. I. quoque et, apud Terent. Hecyr. ergo propterea, apud Apul. ergo igitur, apud Ciceronem quamvis licet. — His opposuit Gronovius ex ipso Macrobio: breviter absoluteque, manifeste clareque, presse pureque, plene et

14. ritus vester] Quod pro vester in edd. vett. legitur, videtur, ortum esse videtur e a scripturae compendio ὄρ. Ita hoc compendium facile poterat intelligi, quia nullum erat in tota sententia verbum (vid. not. seq.). Sed vester bene se habet in ore Hori Aegyptii.

dissentit ... receperant] Haec quum in solo codice P legantur, in quo contra desiderantur verba in archana, neque satis sensui sint apta, pro spuris habenda, nec tamen, ut unius codicis auctoritate nisa, omnino tollenda esse putari, quum in reliquis codd. mss. intercidisse quaedam appareant.

usque ad .. occasum] Cf. Clo. Acad. I, 2, 8. post L. Aelii nostri occasum.

tyrannide Ptolemaeorum pressi] A Tacito (Hist. II, 83.) Ptolemaeus rex qui Macedonum primus Aegypti opes firmavit, a Plutarcho (Is. et Osir. 25. et de solert. anim. 36.) Ptolemaeus Soter, sed a Clement. Alexandr. (Protrept. p. 31. B.) Pto-

lemaeus Philadelphus dicitur Sinope advexisse Sarapim.

hos quoque deos] Haec verba nomina eorum in iis quae intercidere soluisse memorata demonstrant.

15. religionis suae observata] Cf. Comm. I, 20, 5. directi cursus consueti et prolegg. p. xxxix.

precibus et ture solo] Creuzerns II. p. 122. etiam libationes commemorat. Sed Aegyptios pecudes (xρῖνκα) immolavisse docet Herodotus II, 39. Vid. Schwenck. Rel. d. Aeg. p. 14 sq.

extra pomerium] Opponitur infra: intra muros suos, cf. c. 9. § 6. Forcellin. s. h. v. Mueller. Etr. II, p. 147 sq.

Saturni] Schwenck. Myth. d. Aeg. p. 191. monet hunc non esse Aegyptiorum deum Seb; Creuzerns (II, p. 48.) inter veteres Aegyptiorum deos memorat Saturnum.

16. alterum vix aegreque a vobis admissum] „Serapidis, illius Aegyptiorum Aesculapii, cultus Pisonis et Gabinio Coss. deiectis aris Romae

vero vel maximo inter ceteros honore celebratia. Si ergo nihil est
 17 quod me hoc scire prohibeat, volo in medium proferatur. Hic
 Avienus in Praetextatum expectationem consulantis remittens: Li-
 cet omnes, ait, qui adsunt pari doctrina polleant, sacrorum tamen
 Vettius unice conscius potest tibi et originem cultus qui huic deo
 penditur et causam festi sollemnis aperire. Quod cum Praetexta-
 tus in alios refundere temptasset, omnes ab eo impetraverunt ut
 18 ipse dissereret. Tunc silentio facto ita exorsus est.

[229] Saturnaliorum originem illam mihi in medium proferre fas est,
 non quae ad archanam divinitatis naturam refertur, sed quae aut
 fabulosis admixta disseritur aut a physicis in vulgus aperitur. Nam
 occultas et manantes ex meri veri fonte rationes ne in ipsis quidem

[Mss. ABQPS.

docte, rationabiliter vereque, saepe ac libenter, satis abundeque, benigne
 ac libenter, dilucide ac plane, et Comm. I, 7. [4.] vis aegreque (quod h.
 l. legitur in pl et 2); vid. not. 17. sacrorum tamen omnium ASv-g
 „2 Angl.“ — Vettius a-b (c Mss. nihil enotavi). Vestius v-g. — tibi
 om. B. — Tunc ille S Edd. 18. Cap. VI. Saturnaliorum orige. v.
 (Cap. V. i.) — fabuli s (ras. inter i et s) B. — a philosophis v. —
 meri „deleverim ut natum ex voce sequenti.“ Meura. — scire Svchg.

est sublatas, quod turpium religio-
 num et novarum superstitionum
 seminarium putabant. Servius ad
 Virg. Aen. VII. [immo VIII, 698.]
 Ideo, inquit, monstra dixit, quod sub
 Augusto necdum Romani Aegyptiaca
 sacra susceperant. Apud Romanos
 tamen postra latum cultum iterum
 esse receptum, quamquam mihi de
 tempore non constat, cum ex hoc
 Macrobiani loca tum aliunde est cer-
 tum. “Zuv. — Cf. Tacit. Hist. IV,
 81-83. et Tertullian. Apolog. c. 6.
 Sarapidem et Isidem et Harpocra-
 tiam cum suo Cynocephalo Capitolio
 prohibitos inferri, id est curia deo-
 rum pulso, Piso et Gabinus consu-
 los (a. u. c. DCXCV.) .. eversis
 etiam aris abdicaverunt turpium et
 otiosarum superstitionum vitia cohi-
 bentes, cf. adv. Nat. I, 10. — Val-
 ler. Max. I, 3, 3. L. Aemilius Pau-
 lus consul (a. u. c. DCCIII.), cum
 senatus Isidis et Serapis fana di-
 ruenda censuisset, eaque nemo opi-
 fectum attingere auderet, pennis praet-
 extae securim arripuit, templique eius
 foribus infixit. — Dio Cass. XLII,
 26. ἅλλα τε συνθήκη καὶ μέλισσαι ἐν
 τῷ Καπιτωλίῳ παρὰ τὸν Ἡρακλῆα
 ἰδρύθησαν ἐνέγγχον γὰρ ἰσὰ Ἰσίδι
 τότε γιγνόμενα. Ἰδοὺς γνῶμη τῶν
 μάντεων πάντα αὐτῆς τὰ τε εὐσεβή
 καὶ τὰ τοῦ Σαράπιδος τρε-
 νίσματα κατασπάσαι (a. u. c.
 DCCVI.). Contra ib. XLVII, 15.
 τὸν μὲν οὖν ἐλευτὸν εὐσεβῶν (a. u.

c. DCCXI.) τὰτα τε ὄφτως ἐκὼλ-
 γαν (δ τε Κάλιστος καὶ δ Ἀντάνιος καὶ
 δ Ἀκκιδος) καὶ πρὸς τῷ τε Σαρ-
 πιδι καὶ τῇ Ἰσίδι ἐκὼλγαντο. Vide
 praeterea quae adnotantur in ed.
 Hildebrand. ad Arnob. II, 73. —
 De scriptura nominis Sarapis vid.
 Hildebrand. ad Apul. vol. I. p.
 1017.; de particula vis aegreque
 Doederl. Synon. III. p. 94., ubi ex
 Apul. addas Motam. I, 14 et 19.

17. in Praetextatum expectatio-
 nem consulantis remittens] i. e. Prae-
 textatum provocans, ut Horo re-
 sponderet. Vid. not. ad § 5.

sacrorum .. conscius] i. e. peritus.
 Cf. c. 12. § 9. Homerus naturae
 conscius; c. 14. § 3. Aegyptios
 aplos divinarum rerum omnium
 conscios; c. 24. § 1. hunc esse
 unum archanae deorum natu-
 rae conscium; Comm. I, 1, 9.
 quasi ipse veri conscius; et 2, 18.
 (Vid. infra), 6, 4.: Timaei ratio na-
 turae ipsius conscia testis; et in-
 fra § 18. intra conscientiam. De
 re vid. prolegg. p. xxii.

cultus qui huic deo penditur] quasi
 tributum, i. e. tribuitur, ut ait Ci-
 cero de invent. II, 63, 161.

18. fabulosis admixta] Cf. c. 17.
 § 2. et Comm. I, 2, 13 sqq., in
 primis § 17.

manantes ex meri veri fonte ratio-
 nes] Cf. Comm. I, 2, 18. summati-
 bus tantum viris sapientia interprete
 pari archani conscia. — Meri non

sacris enarrari permittitur: sed si quis illas adsequitur, continere intra conscientiam tectas inbetur. Unde quae sciri fas est Horus noster licebit mecum recognoscat. Regionem istam, quae nunc 19 vocatur Italia, regno Iani optinuit, qui, ut Hyginus Protarchum Trallianum secutus tradit, cum Camese aequae indigena terram hanc ita participata potentia possidebant, ut regio Camesene, oppidum Ianiculum vocitaretur. Post ad Iani solum regnum 20 redactum est, qui creditur geminam faciem praetulisse, ut quae ante quaeque post tergum essent intueretur: quod procul dubio

Edd. vicahgpdzb.]

19. Praetextatus. Regionem G. — Hyginus in libro perditio. Higinius v. — trallianum S. trallianum vi. — Camase G a p. m. camasene (alterum e ex corr.) A. — possidebat (A a sec. m.) v-g „Melius“. Meurs. Vid. not. — camesene (supp. vel ena) G. camasene AP.

est quod deleamus auctore Meursio; cf. Hor. Ep. I, 18, 8. Dum volt libertas dici mera veraque virtus.

si quis illas adsequitur] Cf. Comm. l. c. vel haec (mysteria) adeptis, et vid. Lebeck. Aglaoph. p. 105.

quae sciri fas est] sc. a vobis. Propterea posuisse videtur Macrobius passivum, quum paulo supra dixerit mihi in medium proferre fas est. Horatius, qui Od. IV, 4, 23, Nec scire, inquit, fas est omnia, se ipsum non excludit.

19. quae nunc vocatur Italia] „Italia unde nomen habet, non satis constat. Sunt, et in his Varro (R. R. II, 6. Cf. Columella praef. lib. VI., Dionys. et Servius II. infra cc.), qui a copia et praetantia bonum, quos veteres *Ἰταλὸς* dixerint, eam nomen duxisse putent. Sed Servius ad Virg. Aen. I, 583. [cf. ad I, 2.] et Dionysius Ital. Ant. I, 35., quod vero similis videtur, a rege quodam Italo sic dictam esse contendunt. Alii aliam huius nominis causam afferunt. Ante illa tempora hanc regionem Graecis appellatam esse Hesperiam et Ausoniam, indigens vero Saturniam, idem tradit Dionysius l. l.“ Zsuv.

cum Camese] „Draco Corcyraeus apud Athenaeum XV, 13. Camesem seu potius Camisem non Iani fratrem sed sororem coniungere commemorat.“ Zsuv. — Casaubonus ad Athen. XV, 46. p. 692 c. cit in Catonia Originibus se reperire Camisem, fratrem Iani, ubi quidem in ed. Baail. 1530, p. 4 sqq. Camesem se legisse refert Creuzerus III. p. 608., qui e Beresi fragmentis p. 44 sq. ed. Richter. offert Camesonem cum Iano fuisse

regem Italiae. Iani uxorem Camasensem vocavit Demophilus apud Laur. Lyd. IV, 2. (p. 150. Rôth.).

aeque indigena] „Ab sententia Macrobi dissentit Aurelius Victor [orig. gent. R. c. 2], qui Iani Apollinis filium a Xutho Atheniensium rege adoptatum, nec patrio regno contentum, refert cum classe in Italiam devenisse atque occupato monte urbem ibidem condidisse, quam de suo nomine appellaverit Ianiculum.“ Zsuv. — E Graecia in Italiam inigrasse Iani tradiderunt etiam Plutarchus Quaest. Rom. c. 22., Athenaeus l. c., Servius ad Virg. Aen. VIII, 357. Creuzerus l. c. p. 586. statuit e Ponto atque e Samothrace ad Etruscos cum venisse. Contra Ambrosch (Studien u. Aend. I. p. 143 sq.) priscorum Latinorum deum cum fuisse defendit auctoritate Dionysii Hal. qui (A. R. III, 22.) eum dicit *Ἰανόκληρον θεόν τῆς ἡ δαίμων*.

possidebant] „Σχολιάζει Meursius, cum ex v. c. possidebat profert, melius opinatus. Iani cum Camese possidebant, ut [Virg. Aen. I, 292.] Remo cum fratre Quirinus Iura dabunt.“ Gnos. — Apud Virgilium quidem l. c. praecedit *Cana Fides et Vesta*, sed apud Ciceronem (Phil. XII, 11, 27.) legitur: *Sulla cum Scipione . . condiciones contulerunt. oppidum Ianiculum*]. Cf. Arnob. III, 29. Aurelius Victor. l. c. nomen dicit fuisse oppidi: Athenaeus l. c., apud quem legitur *Ἰανόκληρος*, mentis: Ovidius (Fast. I, 245.) et Virgilius (Aen. VIII, 357.) orcia.

20. geminam faciem praetulisse] *Bifrons* appellatur a Virgilio Aen.

ad prudentiam regis sollertiamque referendum est, qui et praeterita nosset et futura prospiceret, sicut Antevorta et Postvorta, divinitatis scilicet aptissimae comites, apud Romanos coluntur. Hic igitur Ianus, cum Saturnum classe pervectum excepisset hospitio et ab eo edoctus peritiam ruris ferum illum et rudem ante fruges cognitas victum in melius redegisset, regni eum societate munera-
vit. Cum primus quoque aera signaret, servavit et in hoc

[Mss. ABGPS.

20. *divitiarum scilicet* „videbatur referre Anglicanus ille vetus“ Pont. Sed in A est *divinitatis*. 21. *et excepisset* G. — *numeravit* A (B a sec. m.). 22. *signavit* G a p. in. — *memoriam et in AS. memoriam*

VII, 180. et XII, 198.: διπρόσωπος a Dionysio et ab Athenaeo II. cc.; forma biceps in aere signata esse dicitur Ovid. Fast. I. 230. Cf. c. 9. et Boettiger. Id. I, p. 263.

ad prudentiam regis sollertiamque] „Mihi verosimilior videtur sententia eorum, qui Ianum bifrontem de societate imperii, quod cum Saturno communicarit, satique concorditer administrarit, intellectum volunt, adeoque ut eiusmodi imagines, quas vel nummi exhibent vel postarum ingonium fingit carmine, bifrontes et Ianum et Saturnum significare possunt.“ ZEUN. — Cf. c. 9. § 9. Alii geminam faciem ad commune Romuli et Tullii regnum retulerunt (cf. Serv. ad Virg. Aen. I, 291. et XII, 198. Niebuhr. Röm. Gesch. I. p. 324. Schweneck. Myth. d. Röm. p. 132.). Plutarchus I. c. duplicem offert causam: πρότερον ὅτι . . . μετέβαλε καὶ γλώτταν καὶ δάκτυλον; ἢ μᾶλλον ὅτι τοὺς περὶ τὴν Ἰταλίαν . . . εἰς ἑτέρον βίον σχῆμα . . . μετέβαλε καὶ μετακόμην; Crouzerus I. c. p. 593. citato Gaudio Basso apud Lydum I. c. ait geminam faciem Iani eo a nonnullis fuisse relatum, quod hominum preces ab hominibus ferret ad deos, ut altera facies ad deos, altera ad homines videretur conversam. Miram Varronis interpretationem profert Augustinus de civ. dei VII, 8.: *Das enim facies ante et retro habere dicitur, quod hiatus noster, cum os aperimus, mundo similis videntur, . . . a quo hiatus oris et foras esse aditus ad dentes versus et introversus ad fauces.* Servius ad Virg. Aen. VII, 607. ait Ianum bifrontem significare solis ortum et occasum, quadrifrontem quatuor tempora anni.

qui . . . prospiceret] Cf. c. 20. § 5. Antevorta et Postvorta] „In Fa-

stis [I, 633.] est: Porrima placatur, Postvortaque, sive sorores, Sive fugae comites, Maenali diva, tuas.“ Pont. Adde quae sequuntur: Altera quod porro fuerat cecinisse putatur: Altera versurum postmodo quidquid erat. — Maenali diva est Carmenta, mater Evandri, cf. c. 6. § 1. Apud Gellium XVI, 16, 4., duae commemorantur Carmentes, quarum altera Postvorta cognominata est, Prosa altera: a recti perversique partus et potestate et nomine, quae verba dicuntur esse M. Varronis. Cf. Serv. ad Virgil. VIII, 336. Ambrosch. Religionsbûch. d. Röm. p. 13.

divinitatis] Liv. I, 7, 8. venerabilior divinitate creditur Carmentis matris, quam fatilicquam . . . miratae hae gentes fuerant, cf. Virg. Aen. VIII, 340.

21. cum Saturnum . . . excepisset hospitio] Cf. Ovid. Fast. I, 233 sqq. Aurel. Vict. de orig. gent. B. c. 3., Lactant. I, 13, 7., Minut. Fel. Octav. 23, 9.

cum . . . victum in melius redegisset] „Memoriam huius beneficii quod Saturnus Aboriginibus praestitit, continere videtur gemma apud Begerum ad Florum in Tr. de Rom. orig. p. 4., ubi senex cum fulce et fasciculo aristarum expressus conspicitur.“ ZEUN. — Cf. Plutarch. Num. 19. Virgil. Aen. VIII, 314 sqq., Aurel. Vict. I. c. Minut. I. infra c.

22. Cum primus quoque aera signaret] „Cf. Minutius Fel. 22, 9. et Cyprian. de idololorum vanitate I, 3.“ ZEUN. — Adde Tertull. Apol. 10. Athen. XV, 46. p. 692 e. Aurel. I. c. Isidor. Orig. XVI, 18, 3. Contra Plinius XXXIII, 3 s. 13. § 43. Servium regem primum ait signavisse aera. Vid. not. seq.

servavit et in hoc Saturni reveren-

Saturni reverentiam, ut, quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero navis exprimere-tur, quo Saturni memoriam in posteros propagaret. Aes ita fuisse signatum hodieque intellegitur in aleae lusum, cum pueri[230] denarios in sublime iactantes *capita aut navia* lusu teste vetusta-tis exclamant. Hos una concordisque regnasse vicinaque oppida 23 communi opera condidisse praeter Maronem, qui refert:

Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen,
etiam illud in promptu est, quod posterius quoque duos eis conti-nuos menses dicarunt, ut December sacrum Saturni, Ianuarius alterius vocabulum possideret. Cum inter haec subito Saturnus 24

Edd. vicahgepdab.]

etiam in v-gb „recte“ Zeun. — Aes ita Mss. v-gb „2 Angl.“ (in B sup. Nec). ita (om. aes) s-z. — in aleae lusum APSv. in ale orum (sup. ad. lu) B. in alea usum (sup. a add. e; ante u est ras.) G. in aleae lusu c-b. — navim a lusu S. navim lusu v-g. 23. concordet (om. que) v-g. — vicineque A. — opera communi v-g. — Maronem] Aen. VIII, 359. — qui fert A. — hinc S. 24. augmenta A (B a sec. m.) s-bP. aug-

tiam] Cf. Plutarch. Quaest. Rom. 41. πότερον, ὡς οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ἐπὶ τῇ μὲν Κρόνον πλοῖον διαπερά-σαντος εἰς Ἰταλίαν; Ovid. Fast. I, 235.

ut . . ex una quidem parte sui ca-pitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur] Ovid. l. c., 239. dicit in universum navalem formam signatam fuisse in altera parte, Aurelius Vict. l. c. navem, Plinius l. c. rostrum navis, (quod quidem maxime convenit cum assibus Ro-manis ad nostram aetatem serva-tis, vid. Creuzer. l. c. vol. III. tab. III, 10. b.), Plutarchus l. c. πλοῖον πρόμακρον ἢ πρόμακρον, Athenaeus l. c. ἢ σκεδῶν ἢ στίφονον ἢ πλοῖον. Zeunius adnotavit M. Baebii Cos. nummum exstare apud Begerum l. c. pag. 3, cuius una pars effigiem bifrontem exhiberet, altera tres naves.

quo Saturni memoriam in poste-ros propagaret] „Hinc Naso [l. c. 239.] At bona posteritas puppim signavit in aere Hospitis adven-tum testificata dei.“ Pont.

in aleae lusum] Cf. c. 12. § 26. quod in aedem eius omne genus herbarum sit, et Krueger. Gramm. § 382. not. 4.

denarios] „Cave denarios pro ar-genteis nummis accipias, sed pro ase ex aere. Quia et minutior moneta ex aere, sic appellatur.“ HARPUTIN. ad Plin. l. c. — Cf. Vo-pisc. Aurelian. 9. aeris denarios centum.

capita aut navia] „Affinis huic lusu illo Augusti [Sueton. Aug. 71, cf. Horat. Sat. II, 3. 248.] per impar. Graecis est ζυγὰ ἢ ἄζυγα [Schol. in Aristoph. Plut. 817. παίζουεν ἄρτια ἢ περισσεύα, . . . ὅπερ ἐν τῇ συνήθειᾳ ζυγὰ ἢ ἄζυγα λέ-γομεν.]. Vide et Festum [p. 168 et 169. Muell.; vid. not. Scaligeri p. 529. Lind.] qui lignum excavatum interpretatur ut navis.“ Pont. — Est igitur parvi navigii genus quod Bavari dicunt Einbaum. Cf. Pom-pon. Mel. III, 7. Arundinum fissae internodia, veluti navia, binos et quaedam ternos etiam vehunt. — Paulo aliter hunc ludum describit Aurel. Vict. de orig. gent. R. 3. 5. Unde hodieque aleatores posito num-mo oportoque optionem collusoribus ponunt enuntiandi quid putent sub-esse, caput aut navem: quod nunc vulgo corrumpentes naviam dicunt.

23. Hos . . regnasse . . praeter Ma-ronem . . etiam illud in promptu est quod . . dicarunt] Valde contorta est verborum structura. Aut dicendum erat: Ad comprobandum hos . . re-gnasse . . praeter Maronis verba . . etiam illud in promptu est, quod . . dicarunt, aut: Hos . . regnasse in promptu est (cf. Lucret. II, 148 et 246): idque praeter Maronem . . etiam illud comprobatur, quod . . dica-runt.

alterius vocabulum possideret] i. e. nomen a Iani nomine tractum ha-beret.

24. Cum . . Saturnus non con-

non comparuisset, excogitavit Ianus honorum eius augmenta. Ac primum terram omnem ditioni suae parentem Saturniam nominavit: aram deinde cum sacris tamquam deo condidit, quae Saturnalia nominavit. Tot seculis Saturnalia praecedunt Romanae urbis aetatem. Observari igitur eum iussit maiestate religionis quasi vitae melioris auctorem: simulacrum eius indicio est, cui falcem, 25 insigne messis, adiecit. Huic deo insertiones surculorum pomorumque educationes et omnium huiuscemodi fertilium tribuunt disciplinas. Cyrenenses etiam, cum rem divinam ei faciunt, ficis recentibus coronantur placentasque mutuo missitant, mellis et fructuum repertorem Saturnum aestimantes. Hunc Romani etiam

[*Mss. ABGPS.*

mentum (B a p. m.; G a sec. m.) Sv-g „Angl.“ argumentum G a p. m. — Romae urbis h. — actorem (sup. u) G. — adiecit (BG a p. m.).

25. insitiones g in mg. — huiuscemodi BG (AS a sec. m.). cuiuscemodi (A a p. m.) s-bP. eiuscemodi v-g. eiusmodi S. — et mellis S. — existimantes S. estimantes v-g. — stercurum A (B a p. m.) Ga-bP.

paruisset] Cf. Ovid. Fast. I, 237 sq. Inde diu genti mansit Saturnia nomen: Dicta quoque est Latium terra, latente deo. Sic Latium terram dictam esse a latendo referunt etiam Virgil. Aen. VIII, 322 sq., Arnob. IV, 24., Lactant. I, 13, 10., Minuc. Fel. 22, 10. Late Saturniam terram, ex Ennio protulit Varro L. L. V, 42, Saturnia arva dicit Latium Virgil. Aen. I, 569., Saturnia Italia legitur apud Festum l. XVIII. p. 322. Muell. Cf. Iustin. XLIII, 1. Virg. Georg. II, 173. Dionys. Hal. A. B. I, 34.

quasi vitae melioris auctorem] Cf. c. 10. § 19. quasi vitae cultioris auctores. Zeun. confert Dionys. Hal. A. R. I, 38. πάσης εὐδαιμονίας δοτήρα καὶ πληρωτὴν ἀνθρώπων.

falcem, insigne messis] Cf. Festus p. 325. culturae agrorum praesidere videtur, quo etiam falx est ei insigne; August. de civ. d. VII, 19. Falcem habet, inquit (Varro), propter agriculturam; Arnob. VI, 25. Falx messoria, quae est attributa Saturno; ib. c. 12. Saturnus cum obunca falce, custos ruris ut aliquis ramorum luxuriantium tonsor; Plut. Quaest. Rom. 42. ἡ δὲ καὶ κατὰ ἀρετὴς ἢ γεωργίας ἡγεμὼν ὁ θεός; ἡ γὰρ ἀρετὴ τοῦτο σημαίνει. Isidor. Orig. VIII, 11, 32. Contra Ch. Walsius de relig. Roman. antiquissima p. 13. reprehendit Buttmannum qui Mytholog. II. p. 29. Saturnum diis agrestibus adnumeratum esse putaret: nam profundioris huius numinis sensum recte

intellexisse eos quos sequeretur Plutarchus Quaest. Rom. 17. τὸν δὲ Κρόνον ἡγοῦνται θεὸν ἡγεμῶνα καὶ γένοντα. Cf. Boettiger. Ideen. I. p. 224 et 228 sq. Saturnus dicitur falcifer ab Ovidio Fast. I, 234. Ib. 218., a Martiale XI, 6, 1., ab Arnobio III, 29. Cf. Creuser. III, tab. III, et p. 201.; Merkel. p. cccxx. Klausen. p. 862.

25. insertiones surculorum] Cf. August. ep. 20, 20. insertio oleastri, Colum. Arbor. 8, 2 et 3. surculus insertus. Saepius dicitur arborum insitiones; cf. Cic. Sen. 16, 64., Plin. N. H. XVII, 14. s. 24., Colum. V, 11., Pallad. lib. XIV.

pomorumque educationes] Cf. Plin. N. H. XVI, 26. s. 39. educatio in pomo est.

omnium huiuscemodi fertilium .. disciplinas] i. e. omnia quae pertinent ad arborum fructiferarum culturam.

ficis recentibus coronantur] Ficis aridis redimiebantur puellae in mysteriis Bacchicis. Vid. Creuser. IV. p. 93.

mutuo missitant] Cf. § 32 et 33. c. 11., § 49.

mellis] Huc referendae sunt placentae. Cf. II, 8, 3., Hor. Ep. I, 10, 11. Pane ego iam mellitis potiore placentis, Cato R. R. 76.

fructuum repertorem] Cf. c. 10. § 19. quod Saturnus eiusque uxor tam frugum quam fructuum repertores esse credantur. Arnob. III, 29. vitisatorem falciferam, IV, 9. Saturnum praesidem sativis. Augu-

Stercutum vocant, quod primus stercore fecunditatem agris comparaverit. Regni eius tempora felicissima feruntur, cum propter rerum copiam tum quod nondum quisquam servitio vel libertate discriminabatur: quae res intellegi potest, quod Saturnalibus tota servis licentia permittitur. Alia Saturnaliorum causa sic traditur. Qui erant ab Hercule in Italia relictī, ut quidam ferunt, irato, quod incustoditum fuisset armentum, ut nonnulli aestimant, consulto eos relinquentē, ut aram suam atque aedem ab incursionibus tuerentur: hi ergo cum a latronibus infestarentur, occupato

Edd. vicahgspdb.]

stercutium (Sh in mg) H1P6. sterculum P7. sterculium B a sec. m.; v-gM125P2. sterculitum S in mg.; P5. „Scriptus stergutius, quod valet stercutius.“ Pont. (in A nihil eiusmodi est). — prius v-g. 26. cuius S a p. m. — tum propter A a sec. m. — tum etiam Edd. — tuta g in mg. 27. incuroribus A (corr. in sion). — ii ergo a-g. hi enim

stin. C. D. VII. 13. penes quem sectionum omnium dominatus est.

[Stercutum vocant] „Nec de scriptura, nec de viro, cui hoc nomen tributum sit, satis inter scriptores convenit. Apud Lactantium quidem Inst. I, 20. commemoratur quidam Stercutus, qui stercoreandi agri rationem primus induxerit, divorans a Saturno. Sed in scriptura admodum discrepante inter se reperiuntur codd. et edd. Alii enim habent Sterculus, alii Sterculius, alii Stercutius, alii Sterculinus, alii Stercus, alii denique Sterculius. Eadem fere variatio deprehenditur in libris Macrobiū, Tertulliani Apol. 25. lib. II. ad Nat. c. 9., Augustini Civ. D. XVIII, 15. et Plinii N. H. XVII, 9. [c. 6.], apud quem occurrit rex Italiae Stercutus, Fanni filius, cui ob inventum agrorum stercoreandorum immortalitas fuerit tributa. Isidorus Orig. XVII, 1. [3.]: Stercoreandi, inquit, agri rationem primus induxit quidam nomine Stercutus in Italia, cuius ara a Pico dedicata est Romae. Verum certe nomen esse trisyllabon intelligitur ex metri ratione apud Prudentium neq[ue] stercoreān 450, ubi poeta canit: Ianum bifrontem et Sterculum Colit senatus .. Et festa Saturni senis. Ceterum non Sterculum sed Stercutum legendum esse mihi sit probabile ex eo, quod forma diminutivi quam habet Sterculus a re et persona est aliena. Ad analogiam Stercutus vero accedit aliquo modo Matuta.“ Zkun. — Vid. Hartung. II. p. 128., ubi etiam Serv. ad Aen. XI, 850. et Georg. I, 21. citatur,

et Merkel. p. ccxxxi. Klausen. p. 862.

26. quod nondum .. discriminabatur] Cf. Instin. XLIII, 1. Saturnus tantae iustitiae fuisse traditur, ut neque servierit sub eo quisquam, neque quidquam privatae rei haberet: sed omnia communia et indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset.

quae res intellegi potest, quod .. permittitur] i. e. inde quod. Cf. § 37. et Iustin. I. c. Ob cuius exempli memoriam cautum est, ut Saturnalibus exaequato omnium iure passim in convivio servi cum dominis recumbant. Sen. ep. 47, 12. Instituerunt diem festum, non quo solo cum servis domini vescerentur, sed quo utique honores illis in domo gerere, ius dicere permiserunt et domum pusillam rem publicam esse iudicaverunt. Athen. XIV, 44. p. 639 b. ταῖς τῶν Κρονίων ἡμέραις, ἐν αἷς Πρωτων καισιν ἔθος ἔστιν ἐστῖν τοὺς οὐκ ἐκ τῶν αὐτῶν τὰς τῶν οὐκ ἐκ τῶν ἀναδεχομένων λειτουργίας. Dio Cass. LX, 19. ἐπειδὴ περ ἐν τοῖς Κρονίοις οἱ δοῦλοι τὸ τῶν δεσποτῶν σχῆμα μεταλαμβάνοντες ἐφορᾶζοντο. Martial. XI, 6., XIV, 1. Vid. Lips. Saturn. serm. I, 2. Hartung. II. p. 125 sqq.

27. Qui erant ab Hercule in Italia relictī] „Rem fere eandem commemorat Dionysius A. R. I. [34. et] 44.“ Zkun. — Aliam remunerandi causam assert Dionysius I. c.: ἐξ ὧν τινες Ἡρακλέα παρατιθεσάμενοι τῆς πραγματείας ἀπεθῆναν καὶ ταῦτα τὰ πρὸς τὴν ἀπάμειναν. occupato edito collo] „Dionys. Hal. A. B. I, 34. ait hunc ipsum fulseo

edito colle Saturnios se nominaverunt, quo ante nomine etiam idem collis vocabatur: et quia se huius dei senserunt nomine ac religione tutos, instituisse Saturnalia feruntur, ut agrestes vicinorum animos ad maiorem sacri reverentiam ipsa indicti festi observatio vocaret. Nec illam causam quae Saturnalibus adsignatur ignoro, quod Pelasgi, sicut Varro memorat, cum sedibus suis pulsi diversas terras petissent, confluerunt plerique Dodonam et incerti, quibus haerent locis, eiusmodi accipere responsum:

Στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν Σατούρνιον αἶαν
 Ἥδ' Ἀβοριγενέων, Κοτύλην, οὐ νᾶσος ὀχεῖται,
 Οἷς ἀναμυχθέντες δεκάτην ἐκπέμπετε Φοῖβῳ
 Καὶ κεφαλὰς Δίδυ καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα·

acceptaque sorte, cum Latium post errores plurimos adpulissent, in lacu Cutiliensi enatam insulam deprehenderunt. Amplissimus

[Mss. ABGPS.

v1. illi (om. ergo) v3. — *excelso colle* G a p. m. — *etiam nomine S.* — *eius dei S.* — *Saturnalia* add. a sec. m. A. 28. *haerent* (sup. add. *re a sec. m.*). *adhaerent* v-g. — *Στείχετε ... φῶτα* om. A nullo spatio relicto; G add. *ut in Gr.*; P spatio relicto vacuo. Cf. Dionys. A. R. I. c. 19. — *ΣΤΕΙΧΕΤΕ ΜΑΙΟΜΕΝΟΙΣ ΚΕΛΩΝ Β* (P3 .. ΝΟΙΟΙ. ΚΕΛΑΩΝ). — *σικελῶν S.* — *Σατούρνιον* Sv1aM13 „v. c.“ *Μενρα. σατούρνιον* BM2 (P2 .. πτον). *σατούρνιαν* v3ch-bP7. *Σατούρνιαν* Dionys. *σατούρνια* i. — *Ἥδ' c-z. ἡδ' v3ib. τήνδ' v1.* — *Ἀβοριγενέων* BSv1P2. *Ἀβοριγενέων* v3-b. *Ἀβοριγενέων* Dionys. — *οὐ νᾶσος* Sichg. *οἰνακος B.* *ΜΑΝΑΛΒ* P2. — *ὀχεῖται S.* — *οἷς* BSv1aP27 Dionys. „v. c. *melius.* Nam Aborigines intelligit.“ *Μενρα. αἷς* v3ich-b. — *ἐκπέμπετε* BSv1P267. *ἐκπέμψατε* v3-b Dionys. — *ἔδην* Edd. (v3 ἔδην). *Κροσιλῶ* Dionys. Vid. not. ad § 31. In S. additur: „Ita quaerentes siciliam saturniam terram aboriginumque ubi insula vehitur: quibus permixti decimam emittite phebo et capita plutoni et patri mittite hominem.“ — *Cutiliensi enatam* ABGS

collem qui postea Capitolinus dictus fuerit.“ Ζευκ. — Cf. Varro L. L. V, 42. *Hunc (Capitolinum) antea montem Saturnium appellatum prodiderunt, et 45. qui cum Hercule Argivo venere Romam et in Saturnia subsederunt. Festus s. v. Saturnia p. 322. Muell. mons, qui nunc est Capitolinus, Saturnius appellabatur, quod in tutela Saturni esse existimatur.*

Saturnios] Cf. Fest. l. c. *Saturni quoque dicebantur qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant.* Cf. c. 10. § 4.

28. *Pelasgi* cet.] „Rem discite ex Dionys. Hal. Ant. I, 19.: *Οἱ δὲ Πελασγοὶ (τυγχάνουσι γὰρ ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ κατὰ δαίμονα περὶ Κοτύλην πόλιν Ἀβοριγινῶν αὐλιζόμενοι, κλησίον τῆς λερᾶς λήνης) ὡς τήν τε νησίδα τήν ἐν αὐτῇ περιδοουμένην κατέμαθον, καὶ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων, οὓς ἐκ τῶν ἀγῶν ἔλαβον, ἤκουσαν τῶ τῶν ἐκχωρῶν δομα, τέλος ἔχεν ὥσπερ τὸ θεοπρόκιον ὑπέλαβον. Ὁ γὰρ ἐν*

Λοδάκη γινόμενος ἀτόις χορηγός, ἐν φησι Λεύκιος Μαυρίλιος ἀπὸ οὗ ὅτι ἄσχημος ἀτόις ἰδεῖν ἐπὶ τιμὸς τῶν ἐν τῷ τεμένει τοῦ Διὸς καμένων τροπῶν γράμματις ἀρχαίους ἐπεχαραγμένον. Tam sequitur ipsum oraculum quod apud Macrobiū expressum vides.“ Ζευκ.

Στείχετε cet.] „Hoc oraculum auctore Dionysio Hal. l. c. in quadam tripode aedis Iovis inscriptum exstat quoque apud Stephanum Byzant. s. v. *Aborigines.* Lactantius vero Inst. I, 21. ex Varrone ultimum tantum illius laudat verbum.“ Ζευκ.

Σικελῶν] Cf. Dionys. I, 16. *Τὴν μὲν δὴ πρώτην οὐσίαν Ἀβοριγῖτες ἐν τούτοις λέγονται ποιήσασθαι τοῖς τόποις, .. ἐντεῦθεν δὲ ὀρμώμενοι τοῖς τε ἄλλοις βαρβάρους καὶ πάντων μάλιστα Σικελίοις ὁμοτέροισιν οὖσιν ἔπερ τῆς χώρας ἐπολέμουν.*

accepta sorte] Cf. c. 6. § 15. *in lacu Cutiliensi*] Cf. Plin. N. H. III, 12. s. 17. § 109. *In agro Reatino Cutiliae lacum in quo*

enim cespes, sive ille continens limus seu paludis fuit coacta compage virgultis et arboribus in silvae licentiam comptus, iactantibus per omnem fluctibus vagabatur, ut fides ex hoc etiam Delo facta sit, quae celsa montibus, vasta campis, tamen per maria migrabat. Hoc igitur miraculo deprehenso has sibi sedes praedictas esse di- 30 dicerunt, vastatisque Siciliensibus incolis occupavere regionem decima praedae secundum responsum Apollini consecrata erectisque[332

Edd. vicahgpdzb.]

(a-bP Cutyl. „vera scriptura“ Zeun.). *cutiliensis natam* i. *cutiliensis natam* v. *cutiliensium natam* c-g (c in mg. „al. Cutiliae“; h. in mg. „Al. Cutiliae. Cutiliensis enatam ant.“). 29. *per omnem* B a p. m.; G. *per omnem lacum* A*. *per omne mare* Sv-g. *per amnem* B a sec. m. a-bP. „De Cutiliensi lacu loquitur, quem an amnem recte dixerimus, cogitemus.“ Pont. — etiam ex hoc G. — *migrabat* A*BGSv-g „2 Angl.“. *ambulabat*

fluctuet insula Italiae umbilicum esse M. Varro tradit; et Dionys. I, 15. Ἀπὸ δὲ σταδίων ἑβδομήκοντα Πέαιτον Κορύλλα πόλις ἐκφυγανῆς, .. ἧς ἐστὶν οὐ πρόσω λίμνη τεττάρων κλέθρων ἔχουσα τὴν διάστασιν κ. τ. λ. Vil. infra. Nunc vocatur Lago di Contiglienne.

enatam] Malim scriptum *vectam* vel *nantem* propter ea quae antecedunt, οὐ νᾶσος ὀχεῖται, et quae sequuntur, *fluctibus vagabatur*. Vid. not. seq.

29. *Amplissimus enim cespes ... fluctibus vagabatur*] Cf. Dionys. I. c.: ἡ δὲ νῆσος .. ἀνίδρυτός ἐστι καὶ περιήχεται πολλὰν, δινοῦντος αὐτὴν ἄλλοτε κατ' ἄλλους τόπους τοῦ πενόμετος. Χλόη δὲ τις ἐν αὐτῇ φύεται βουτόμψ προσεμφερῆς καὶ θάμνοι τῶς οὐ μεγάλοι. Senec. Nat. Quaest. III, 25, 6 sqq. Ipse ad *Cutillas* natantem insulam vidi... *Cutiliarum* insula et arbores habet et herbas nutrit, tamen aqua sustinetur et in hanc atque illam partem non tantum vento impellitur, sed et aura... *Ipsius insulae materia vectabilis*.. non eat corporis solidi, quamvis arbores alat. Fortasse enim leves truncos frondesque in lacu sparsas pinguis humor apprehendit ac vinxit... Quae ubi purgamenta aquarum coalescerunt, ex spuma solidantur, ubi vid. Koelleri notam; Varron. L. L. V, 10, 72. *Commotas ad lacum Cutiliensem a commotu, quod ibi insula in aqua movetur*; Plin. l. c. et II, 95. s. 98. ad *Cutillas* aquas opaca silva, quae nunquam die ac nocte eodem loco valetur.

continens limus] Cf. Liv. II, 53. *ita in vadis haesitantis frumenti acervos sedisse inlitos limo. Insu-*

lam inde paulatim factam. Vox continens quaeritur num opponatur voci *paludis* an verbis *coacta compage*? Verborum collocatio prius illud videtur commendare, ut *continens* limus sit limus terrenus. Quod si ita est, Macrobius nimia libertate secutus est exempla qualia haec sunt: Livius XLIV, 29, 12. *qui propiores continenti littori erant*, et Horat. Carm. II, 18, 22. *parum locuples continente ripa.*

coacta compage] Similiter translato quidem sensu ait Tacitus Hist. IV, 74. *compages haec coaluit*, et Iuvenalis VI, 618. *fracta compage.* in *silvas licentiam comptus*] i. e. arboribus consitus, quae tam libere crescerent, ut silva quaedam fieret.

per omnem] sc. lacum. Obtemperavi codicum plerorumque auctoritati. Neque tamen negaverim Macrobius amnem pro aqua potuisse dicere.

per maria migrabat] Delum Virgilius dicit Aen. III, 75. *oras et littora circum errantem*; Plin. N. H. IV, 12. s. 22. § 66. *diu fluctuatam*.

30. *vastatisque Siciliensibus incolis*] Cf. Dionys. I, 16. οἱ τοὺς Σικελούς ἀγορεύς τε καὶ φέροντας διετέλουν, ἐπειδὴ τὴν αὐτῶν ἐξέλιπον.

decima praedae Apollini consecrata] Fest. s. v. *Potitium*, p. 237. Muell. *Hercules cum .. decimam bovum .. profanasset*. Aurel. Vict. orig. gent. R. 6, 5. Tum *Recaranus* sub *Aventino* *Inventori Patri aram* dedicavit, appellavitque *Maximam*, et apud eam *decimam pecoris profanavit*. Dionys. I, 44. θύσας τοῖς θεοῖς τὰς δεκάτας τῶν λαφύρων.

Diti sacello et Saturno ara, cuius festum Saturnalia nominarunt.
31 Cumque diu humanis capitibus Ditem et virorum victimis Saturnum placare se crederent propter oraculum in quo erat:

Καὶ κεφαλὰς Ἀιδῆ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα,
Herculem ferunt postea cum Geryonis pecore per Italiam revertentem suasisse illorum posteris, ut faustis sacrificiis infausta mutarent inferentes Diti non hominum capita sed oscilla ad humanam effigiem arte simulata, et aras Saturnias non mactando viro

[Mas. ABGPS.

e-bP. 30. erectis (om. quo) v-g. 31. Saturnum om. S. — καὶ .. φῶτα om. A (G add. ut in gr.). — *similata* „libens rescribo, id erit ficta et formata. Saepionle haec vox in melioribus libris corrupta.“ Pont. — *vire* ABS (G ab end. m. add. s) vl. *viros* v8-bP „Sic quas inopexi editiones. Chartaceus tamen viro. Quod sane verba oraculi desiderant, et reiectum apparet ab illis qui non adverterant singulis paginis a Cicerone et Livio eiusmodi ablativos libenter poni, ut *defendenda*

erectisque Diti sacello et Saturno ara] Cf. c. 11. § 48. in *sacellum Ditis arae Saturni cohaerens.*

31. *virorum victimis Saturnum placare se crederent*] i. e. Saturno litari vel sacra et accepta esse crederent. Cf. III, 5, 4. *litare, quod est sacrificio facto placasse nomen.* Dionys. A. R. I, 38. ἀπομειλιττομένους τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν. Lucian. Saturnal. I. Ὁ Κρόνος .. σοὶ τίθεται καὶ πεκαλλιέρεται παρ' ἡμῶν. — „Priscos Italiae incolae, Carthaginenses, Gallos et alias quasdam orientales gentes [immo τὶς τῶν ἐσπερίων ἰδῶν] habet Dionysius] Saturno victimas humanas immolasse tradit Dionys. Hal. A. R. I, 38. De Carthaginensibus rem confirmat quoque Silius Ital. IV, 767., Tertull. Apol. I, 9, et Minut. Fel. 30, 3., qui tradit quoque Gallos humanas victimas immolasse, sed Mercurio. Herculi ipsi Poenos quotannis victimam humanam obtulisse aucter est Plinius N. H. XXXVI. 5. [s. 4, 12. § 39.]. De Molechi Orientalium dei culta per humanas victimas res nota est ex libris divinis.“ Zeyn. — Vid. Lactant. I, 22, 9. Hildebrand. ad Arnob. II, 68., ubi legitur: *Ante adventum in Italia Herouliis cum ex Apollinis monitu patri Diti ac Saturno humanis capitibus supplicaretur: et hunc similiter morem non fraude callidula et nominum ambiguitate mutastis?* Pellegrino Andeut. p. 88., Klausen. p. 864.

Καὶ κεφαλὰς Ἀιδῆ] „In Lactantio [I, 21, 7. cf. Dionys. Hal. A. R. I,

19.] tamen est καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ. At abnuat Macrobius qui Ditem capitibus, Saturnum vero viris ait placatum. Ἀιδῆ itaque in Firmiano refingendum sit, et τὸ πατρὶ Saturnum denotaverit.“ Pont. — „Quasi Ἀιδῆ non esset Κρονίδῃς. Omnino certam putamus Lactantii lectionem et utroque Macrobi loci Ἀιδῆς videtur fuisse explicatio glossae Κρονίδῃς: nam ita legitur etiam apud Dionysium Hal. et Stephanum in Ἀποριγίνες, qui de Dionysii lectione dubitari non permittit.“ Gnon.

Herculem . . . postea . . . revertentem] „Rem copiose enarrat Dionys. Hal. A. R. I, 39 seqq. et Liv. I, 7.“ Zeyn. — Adde Aurel. Vict. de orig. gent. R. c. 7 sq. et vid. not. seq. *suasisse illorum posteris, ut faustis sacrificiis infausta mutarent*] Cf. infra c. 11. § 48., Dionys. I, 38., Ovid. Fast. V, 625 sqq., Festus s. v. *sexagenarios* p. 334. Maell. et s. v. *Potitium*, p. 257., Plut. Quaest. Rom. 32., Arnob. II, 68., Lactant. I, 21, 8., Hartung. II, p. 106. Creuzer. II, p. 654.

oscilla ad humanam effigiem arte simulata] Cf. c. 11. § 48., *oscilla quaedam, et ibid. paulo supra: capita non viventium sed fictilia.* Dionysius l. c. commemorat: ἐδῶλα ἀνδρείκελα, ἐδῶλα μορφαῖς ἀνθρώπων εἰκασμένα τριάκοντα τὸν ἀριθμόν, Plutarchus l. c. ἐδῶλα tantum. Scirpea fuisse dicuntur haec simulacra ab Ovid. l. c. 622., Varrone VII, 44. (cf. V, 45.), Festo l. c., Lactant. l. c. Non confundenda sunt haec

sed accensis luminibus excolentes, quia non solum virum sed et lumina *poeta* significat. Inde mos per Saturnalia missitandis cereis coepit. Alii cereos non ob aliud mitti putant quam quod hoc principe ab incomi et tenebrosa vita quasi ad lucem et bonarum artium scientiam editi sumus. Illud quoque in litteris invenio, quod, cum multi occasione Saturnaliorum per avaritiam a clientibus ambiciose munera exigent idque onus tenuiores gravaret, Publicius tribunus plebi tulit, non nisi cerei ditioribus missitarentur. Hic Albinus Caecina subiecit: Qualem nunc permutatorem sacrificii, Praetextate, memorasti, invenio postea Compitalibus celebratam, cum ludi per urbem in compitis agitabantur, restituti scilicet a Tarquinio Superbo Laribus ac Maniae ex responso

Edd. vicahgspdzb.]

pace, dimittendis adversariis etc." Gron. — *sota* ABGS. — *significat* v-g.

32. *simus* A. 33. *tribunus plebis* in „Lego ex coniectura et v. a. *tribunus plebei tulit* ut non n. c. d. Genitivus antiquus *plebei*." Menrs. — *tulit* ut non v-g. *tulit* ne S. — *cerei ditioribus* G. *ditioribus cerei* a-bP.

34. *cum compitalibus* B (G a sec. m.). — *in compitalibus* G. — *tarquinio* S. — *capitibus pro capitibus* Bv1. *capitibus* (om. pro capit.) I.

oscilla cum Bacchiis quae commemorantur a Virgilio Georg. II, 389., quae sunt *αλώποι* Graecorum, de quibus vid. Servium ad illum locum, Salmasium ad Tertullian. de pallio p. 130., Turneb. Advers. XX, 24., Crouzer. IV. p. 93. Hoc loco *ocellum* est diminutivum nominis *os*, sed apud Virgilium derivandum est ab *oscillando*.

accensis luminibus] Cf. Crouzer. I. p. 102.

32. *missitandis cereis*] Cf. c. 11. § 49. et Varro L. L. V, 64. *Saturnalibus cerei superioribus mittuntur*. Festus ap. Paul. lib. III. p. 54. Maell. *Cereos Saturnalibus muneri dabant humiliores potentioribus, quia candelis pauperes, locupletes cereis utebantur*. — Dativus, quem dicas licet dativum commodi, ponitur pro genitivo, *missitandi cereis*.

33. *Illud .. invenio, quod*] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

ambiciose] h. e. nimio studio vel blandia verbis singulos aducendo, cf. Petron. Sat. 65. *quae ut comessumus, ambitiosissime a nobis Trimalchio petiit*. Cic. ad fam. XIII, 1, 5. *homo minime ambitiosus, minime in rogando molestus*. Ioven. III, 182 sq. *hic vivimus ambitiosa Paupertate omnes; vel arroganter petendo*, cf. Tac. Ann. III, 13. *ambitiose avaraque habitam Hispaniam*, Agric. 30. *si locuples hostis est, avari, si pauper, ambitiosi*.

munera] Cf. Sueton. Octav. 75. Plin. ep. IV, 9, 7. Martial. V, 18., VII, 53. Lucian. Cronosol. 14 sq. Ep. Sat. 1 et 2.

Publicius tr. pl. tulit] Quod tempore factum sit, non constat.

34. *Compitalibus*] Vid. not. ad I, 4, 9. et Hildebrand. ad Arnob. III, 41.

cum ludi per urbem in compitis agitabantur] Cf. Cic. orat. in Pis. 4, 8. ad quem locum adnotavit Ascinius (p. 7. Or.): *Solebant magistri collegiorum ludos facere, sicut magistri vicorum faciebant Compitalitios, praetextati* [Or. comma posuit post *faciebant*], *qui ludi sublati collegiis* (L. Iulio et C. Mario cos.) *discussi sunt*. Post novem deinde annos, *quam sublata erant*, P. Clodius *tribunus plebis lege lata restituit collegia*. Verba cum .. *agitabantur* videntur significare illa aetate hos ludos non amplius esse celebratos. Servius auctor est Virgilium Aen. VIII. 717 sqq. describere hos ludos.

restituti scilicet a Tarquinio Superbo Laribus ac Maniae] Plinius N. H. XXXVI. extr. refert Tarquinium Priscum Servio Tullio, qui Laris familiaris esse filius crederetur, nato primum Compitalia ludos instituisse Laribus. Dionysius A. R. IV, 14. urbe in certas partes divisa ait Servium Tullium per omnia compita (*κατὰ πάνας τοὺς στενωποὺς*) sacella iussisse constitui,

Apollinis, quo praeceptum est ut pro capitibus capitibus supplica-
 35 retur. Idque aliquamdiu observatum, ut pro familiarium sospi-
 tate pueri mactarentur Maniae deae, matri Larum. Quod sacri-
 [233]ficii genus Iunius Brutus consul pulso Tarquinio aliter constituit
 celebrandum. Nam capitibus allii et papaveris supplicari iussit, ut
 responso Apollinis satisfaceret de nomine capitum, remoto scilicet
 scelere infaustae sacrificacionis: factumque est ut effigies Maniae
 suspensae pro singulorum foribus periculum, si quod immineret

[Edd. ABGPS.

pro compitis capitibus g in mg.

familiarum v1 (chg in mg). — pulso Tarquinio v1. Tarquinio pulso h-h.

— Apollini vi. — ludosque (om. ipsos) v. — ex trivitis (sup. vel viis) S.

in iisquo anno quoque sacra cele-
 brari e singulis domibus collatis
 libia. Lares compita servare dicit
 Ovidius Fast. II, 612 sq. Augu-
 stum compitalicios ludos resti-
 tuisse, atque instituisse, ut Compi-
 tales Lares bis anno floribus orna-
 rentur, refert Sueton. Aug. 31., cf.
 Ovid. Fast. V, 129 sqq. Vespasiani
 aetate in urbe CCLXV. compita
 Larum fuisse Plinius N. H. III, 5.
 s. 9. § 66. De Mania quae nullo
 horum locorum commemoratur vid.
 infra. Cf. Hartung. I. p. 62. Creu-
 zer. III. p. 567. Schwenck. p. 240.
 Hertzberg. p. 40 sqq. Mueller. Etr.
 II. p. 90 sqq.

ex responso Apollinis] Hoc nus-
 quam, quod aciam, alias comme-
 moratur.

35. *Maniae deae matri Larum]*
Mania mater Larum vocatur etiam
 a Varrone L. L. IX, 38, 62. et ab
 Arnobio III, 41., ubi vid. not. Hil-
 debrandi: Festo *Mania* est mater
 vel avia materna Larvarum, Muell.
 p. 128, 129., ubi Merkel. ad Ovid.
 Fast. p. cccix. mavult legi *larium*,
 sed Arnobius l. c. refert Varronem
 antiquorum sententias referentem
 dixisse Larvas esse Lares. Ab Ovi-
 dio mater Larum vocatur Fast. II,
 570. Tacita, v. 581. Muta, v. 597.
Lara, a Lactantio I, 20, 36. *Muta*,
Lara vel *Larunda*. Ultimum no-
 men commemoratur etiam a Var-
 rone L. L. V, 74., et ab Ausonio in
 odyllio de deis *Lar* dicitur *La-*
runda progenitus. Vid. Lobeck.
 Aglaoph. p. 1081. Mueller. Etrusk.
 II. p. 101 sqq. Kopp. ad Mart. II.
 § 164.

capitibus allii] Pontanus confert
 verba Persii V, 187 sq. si non Prae-
 dictum ter mane caput gustaveris
 alli. Adde Plin. N. H. XXVI, 7. s.

35. *aliquando (sup. vel diu) B. —*

—

—

19. § 33. *in qua extrema (radice)*
allii caput est, et XX, 6. s. 23. §
53. tribus (allii) capitibus in aceto
trititis.

infaustas sacrificacionis] cf. § 31.

effigies Maniae suspensae] Cf.

Festus ap. Paul. lib. X. p. 121.

Muell. *Lanae effigies Compitali-*

bus noctu dabantur in compita, quod

Lares, quorum is erat dies festus,

animae putabantur esse hominum re-

ductae in numerum deorum, et lib.

XIV. p. 239. Pilae et effigies vi-

riles et muliebres ex lana Compitali-

bus suspendebantur in compitis, quod

hunc diem festum esse deorum infe-

rorum, quos vocant Lares, putarent,

quibus tot pilae, quot capita servorum,

tot effigies, quot essent liberi,

ponebantur, ut viciis parcerent et es-

sent his pilis et simulacris contenti.

Scaliger contulit Martial. Spectac.

ep. 29. v. 6. *lactat ut impositas*

taurus in astra pilas. Adde Ascon.

in Cornelian. p. 62. Or. *Simulacra*

effigie hominum ex foeno fieri sole-

bant, quibus obiectis ad spectaculum

praebendum tauri irritarentur. De-

nique Maniae censeo esse dativum,

nam haec respondent antecedenti-

bus, ut pueri mactarentur Maniae

deae matri Larum. Cf. Fest. l. c.

et Virgil. Aen. VI, 860. *arma patri*

suspendet capta Quirino, et

Horat. Carm. I, 5, 15. *Suspen-*

disse potenti Vestimenta maris

deo, id quod mones propter eos

qui vertunt „die aufgehängten Bil-

der der Mania“. Vid. Schwenck. p.

249. Pauly Real-Encycl. IV. p.

1480. Mueller. Etrusk. II. p. 101.

Nec me movent ea quae e vetero

interprete Persii attulit Pontanus:

Manium dicit deformem et ignotum;

eo quod Maniae dicuntur indecori

vultus personae quibus pueri terren-

familiis, expiarent: ludosque ipsos ex viis compitorum in quibus agitabantur Compitalia appellaverunt. Sed perge cetera. Et 36 Praetextatus: Bene et oportune similis emendatio sacrificiorum relata est: sed ex his causis, quae de origine huius festi relatae sunt, apparet Saturnalia vetustiora esse urbe Romana, adeo ut ante Romam in Graecia hoc sollemne coepisse L. Accius in Annalibus suis referat his versibus:

Maxima pars Graium Saturno et maxime Athenae 37
Conficiunt sacra, quae Cronia esse iterantur ab illis,
Eumque diem celebrant: per agros urbesque fere omnes
Exercant epulis laeti: famulosque procurant
Quisque suos, nostrique itidem: et mos traditus illinc
Iste, ut cum dominis famuli epulentur ibidem.

VIII. Nunc de ipso dei templo pauca referenda sunt. Tull-1
 lum Hostilium, cum his de Albanis, de Sabinis tertio triumphas-[234]

Edd. vicahgspdzb.]

— appellaverunt (sup. add. it) A. — perage Gi-g. 36. Tunc Praetextatus i-g. Tum Praet. a-b. — urbe roma P. romana (om. urbe) A. — ante omnia N. — Iaccius N. — his verbis v-g (M a p. m.). — Maxima vi. — Cumque diem v-g (i Quumque), Lego Eumque d. Namque em pro cum veteres dicebant, sicut eundem pro eundem. Ad Macrobiū quod attinet, ingenue fateor magis placere lectionem v. c. Cumque. Meurs. „Imque pro cumque fecere, ut fiat illud Festi: *Nis antiqui dicebant pro nobis, iam pro suam, im pro cum.* Gloss. *Im αὐτόν, εἰς αὐτόν* Pont. — fere „ia Ben. exulabat, et per additum erat supra versum“. Sic A. „Sed cur tam sollicitè appictum fere omnes? an historica fide, an qua alia re? Anglicanus disertè urbesque per omnes.“ Pont. „Sic lego cum Pontano, et praeterea: nostrisque itidem est mos traditus illinc.“ Gron. — suo B (G sup. add. s). — nostrisque g in mg.

VIII. Caput VIII. De templo Saturni, deque his quae in huius aede aut imagine visuntur: et quomodo intelligenda sint ea quae de hoc deo fabulose dici consueverunt. ch-b. 1. Tullium AGSvi. — inveni a-bP.

tur. Haec desumpta sunt e Feste ap. Paul. Diac. lib. XI. p. 144. Maniae turpes deformesque personae. Idem lib. XII. p. 129. habet Manias Aelius Stilo dicit ficta quaedam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas appellant. Manias autem, quas nutrices minitentur parvulis pueris, esse larvas, id est Manes deos deasque, qui aut ab inferis ad superos manent, aut Mania est eorum avia materna. Menreius quae ad h. l. adnotavit sumpsit e Feste non nominato.

36. apparet Saturnalia vetustiora esse urbe Romana] Cf. infra c. 10. § 22. et Athen. XIV. 44. p. 639. b: Ἑλληνικὸν δὲ τοῦτο τὸ ἔθος. ἐν Κρήτῃ γούν τῇ τῶν Ἑσμάτων ἡορτῇ τὸ ὅμοιον γίνεται. ... Ἐσχατονμένων γὰρ τῶν οἰκετῶν οἱ δεσπότης ὑπηρετόνσι πρὸς τὰς διακονίας. καὶ ἐν Τροίῃ δὲ μνητὶ Γηραιούσι πα-

νήγοις δὲ τότε γίνεται πολυήμερος, ἥς ἐν μιᾷ οἱ δοῦλοι μετὰ τῶν πολιτῶν κοινῇ τε ἀσπασαλλίζονται καὶ οἱ κύριοι τοὺς δούλους ἐστιῶσιν. . . Βήρωσος δὲ . . . φησὶ . . . ἔγεσθαι ἡορτὴν Σαυέαν προσαγορευομένην ἐν Βαβυλώνι ἐπὶ ἡμέρας πέντε, ἐν αἷς ἔθος εἶναι ἔργεσθαι τοὺς δεσπότης ὑπὸ τῶν οἰκετῶν, ἀσπασαλλίζεσθαι τε τῆς οἰκίας ἐνα αὐτῶν ἐνδεσνύκοντα στήλην ὁμοίαν τῇ βασιλικῇ. . . Μνημονεύει τῆς ἡορτῆς καὶ Κησιᾶς ἐν δευτέρῳ Περσικῶν . . . 45. Βάτων δὲ ὁ Σινωπεύς . . . σαφῶς ἐμφανίζει τὴν τῶν Σατοουραλλῶν ἡορτὴν Ἑλληνικωτάτην, φάσκον αὐτὴν παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς Πελωκίαν καλεῖσθαι.

37. iterantur] i. e. referuntur, dicuntur. Sic nominativo cum infinitivo iunctum alias nusquam invenias hoc verbum: ne accusativo quidem cum infinitivo.

VIII, 1. Tullium Hostilium . . . Saturnum Saturno ex voto consecravisse]

set, invenio fanum Saturno ex voto consecravisse et Saturnalia tunc primum Romae instituta: quamvis Varro libro sexto, qui est de sacris aedibus, scribat aedem Saturni ad forum faciendam locasse L. Tarquinium regem, Titum vero Larcium dictatorem Saturnalibus eam dedicasse. Nec me fugit Gellium scribere senatum decreuisse ut aedes Saturni fieret, eique rei L. Furium tribunum 2 militum praefuisse. Habet aram et ante Senaculum. Illic Graeco

[Mas. ABGPS.

— consecrasset cah. — faciendum Av-g. — Larcium BPα-zGP2M. Lartium ASH. Largium vicag. — gallium (sup. e) S. — decreuisse ABγ-gb „Ma. Sic supra dixit fesse, suplesse, scisse, implesse, consuerunt, et amoenus in his antiquorum lusus omnibus notus.“ Gron. decreuisse GPSα-z M. — ei (om. que) s-b. 2. ante senaculum AB (G a p. m.) s-bPM3. ante cenaculum G a sec. m.; SM12. ante se cenaculum v-g (h in mg.

Huc fortasse pertinet id quod Dionys. A. R. III, 35. retulit tanquam causam cur Tulli Hostilii aedes fulmine ictae esse dicerentur: ἐκλειψεν γὰρ ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκείνου πατρὸς τινὲς θύλας, ἐτέρως δ' οὐκ ἐπαρκοῦσας ἐπικροῦσιν ῥωμαίοις παραγαγεῖν. — „Dionysius Hal. A. R. II, 60. narrat T. Tatium Sabinum, quem in societatem imperii receperit Romulus, praeter alia templa Romae etiam Saturno aedem ex voto exstruxisse. Caeterum olim in Italia ante Romam conditam plura Saturno fana dicata fuisse et rei natura facile docet et Dionysii I, 34. et VI, 1. auctoritatis satis confirmat.“ Zeux. — Cf. Varro L. L. V, 74.

Saturnalia tunc primum Romae instituta] „Huic videtur repugnare locus Livii II, 21. [2.] Consules, inquit, Qu. Cloelius et T. Lartius. Inde A Sempronius et M. Minutius [a. u. c. CCLVI.]. His consulibus aedes Saturno dedicata: Saturnalia institutus festus dies.“ Zeux. — Cf. ibid. XXII, 1, 19. Postremo Decembris iam mense ad aedem Saturni Romae immolatum est, lectisterniumque imperatum .. et convivium publicum: ac per urbem Saturnalia diem ac noctem clamatum, populusque cum diem festum habere ac servare in perpetuum iussus.

aedem Saturni ad forum ... dedecasse] Cf. Dionys. A. R. VI, 1. ἐκ τούτων φασὶ τῶν ὑπάρχοντων (Ἀβλὸν Σεμπρονίον καὶ Μίνιον Μινυκίον) τὸν νεὸν καθιερωθῆναι τῷ Κρόνῳ κατὰ τὴν ἄνοδον τὴν εἰς τὸ Καπιτώλιον φέρονσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ δημοτελεῖς ἀναδεικνύειν τῷ θεῷ

καθ' ἑαυτὸν ἐνιαυτὸν ἑορταῖς τε καὶ θυσίαις ... τὴν δὲ γραφὴν τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ τινὲς μὲν ἰστοροῦσι λαβεῖν Τίτον Λάκιον τὸν ὑπατεύσαντα τῷ πρόδεδεν ἐνιαυτῷ· οἱ δὲ βασιλεῖα Ταρκύνιον τὸν ἐκπεσόντα τῆς ἀρχῆς. τὴν δὲ καθιερωσιν τοῦ ναοῦ λαβεῖν Πόστονιον Κομύτιον κατὰ ψήφισμα βουλῆς. Vid. Livii locum modo allatum, et de scriptura nominis Larcii Mai. ad Cic. de rep. II, 32.

Gellium] „Est hic C. Gellius annalium scriptor, cuius meminit infra cap. 16. [§ 21.], lib. III, c. 17. [§ 3.]. Restituendum hoc nomen Atticarum noct. scriptori lib. XVIII. cap. 12. [§ 6.], ubi male Cn. Felinus. Lego Cn. Gellius. Vide eundem A. Gellium lib. VIII. c. 14., lib. XIII, c. 22. [§ 13.] et Censorium cap. 17. Murens.

L. Furium tribunum militum] Complures L. Farii Medulliani fuerant tribuni militum consulari potestate (vid. Pauly Real-Encycl. vol. III. p. 563 sq.), e quibus quis hic fuerit, non constat. Becker. Handb. I. p. 314. auspiciator aedem Saturni a L. Furio restauratam esse a. u. c. CCCXXIII.

2. Habet aram et ante Senaculum] „Onufrius in urbe Roma, regione VIII. quae Forum Romanum appellata: Templum Saturni cum ara, ubi erat aerarium. Valerius quoque notavit lib. II. cap. 2., ubi ita constituenda eius verba: Ante Senatus stationem eo loci peragebat qui hodieque Senatum appellatur.“ Pann. — „Ut coenaculum est locus ubi coenatur, ita Senaculum videtur esse locus ubi senatores deliberandi causa consistunt. Huc per-

ritu capite aperto res divina fit, quia primum a Pelasgis post ab Hercule ita eam a principio factitatem putant. Aedem vero Saturni aerarium Romani esse voluerunt, quod tempore quo incoluit Italiam fertur nullum in eius finibus furtum esse commissum, aut quia sub illo nihil erat cuiusquam privatum:

Edd. vianhgepdsh.]

„senaculum ant.“) „Se a loci sensu non est alienum.“ Zeun. — aperto (BS a sec. m.) v-g. — primo Edd. 3. romae S. — voluerunt esse BG. — in eius finibus nullum esse furtum commissum v-g. — sub ipso G.

tinet locus Livii XLI, 27. [7.] Clivum Capitolinum silice sternendum curarunt censorum et porticum ab aede Saturni in Capitolium ad Senaculum ac super id curiam. Cf. Duker. ad h. l. Item locus Dionys. Hal. A. R. I, 34, ubi narrat ex Euxeno poeta vetere: τὸν βαμὸν τῷ Κρόνῳ τοὺς Ἑσπερίους ἰδρῶσασθαι μεθ' Ἡρακλέους, ὃς ἐπὶ καὶ τῶν διαμέτρων παρὰ τῇ ὁλῇ τοῦ λόφου κατὰ τὴν ἐνδοξὴν τὴν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς φέρουσαν εἰς τὸ Καπιτώλιον.“ Zeun. — Becker. l. c. p. 286. Senaculum rei publicae temporibus non nisi arcem quandam fuisse, in qua solerent consistere senatores, coniecit ex loco Livii quem attulit Zeun. et e loco Valerii Maximi quem plenius quam Pontanus exscripsit. Habet enim: Antea Senatus assiduam stationem eo loci peragebat, atque addit: nec expectabat ut edicto contraheretur, sed inde citatus in curiam venire; et praeterea affert Varron. L. L. V, 156. Senaculum supra Graecostasim, ubi aedis Concordiae et basilica Opimia. Senaculum vocatum, ubi senatus aut ubi seniores constituerent. Contra imperatorum aetate statuit senaculum fuisse locum quo conveniret senatus ad deliberandum, coll. Lamprid. Heliogab. c. 4. Vopisc. Aurel. c. 49., eoque sensu hoc vocabulo uti Festum, qui (p. 347. Muell.): Senacula, inquit, tria fuisse Romae, in quibus senatus haberi solitus sit, memoriae prodidit Nicostratus in libro qui inscribitur de senatu habendo: unum, ubi nunc est aedis Concordiae inter Capitolium et Forum, in quo sedebant magistratus dumtaxat cum senioribus deliberare, alterum ad portam Capenam, tertium citra aedem Bellonae, in quo exterarum nationum legatis senatus dabatur. De ara Saturni agit Becker. l. c. p. 313., ubi etiam affert Fest. p. 322. Saturnii quoque dicebantur qui castrum in imo elivo

Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum videbatur.

illuc Graeco ritu capite aperto res divina fit] „H. e. non velata, quamquam frons erat serto circumdata. Cf. infra c. 10. [§ 22.]“ Zeun. — Cf. Dionys. I, 34: τὴν τε θύσαν ἦν καὶ ἐπ' ἑποῦ Ῥωμαῖοι ἔθνον φυλάττοντες τὸν Ἑλληνικὸν νόμον, et VI, 1. ἐπ' οὗ τὰς ἐμπόρους ἀπαρχὰς ἔθνον Ἑλληνικοῖς ἔθασιν, et Fest. l. c. quia apud eam supplicabant apertis capitis; nam Italici auctores Aenea velant capita; Plat. Quaest. Rom. 11. Διὰ τὴν Κρόνον θύσαν ἀπαρχαλύνετο τῇ κρηναίῃ. Idem mos erat in sacrificiis Herculi ad aram Maximam faciendi. Cf. III, 6, 17. Hildebr. ad Arnob. III, 43.

3. Aedem vero Saturni aerarium Romani esse voluerunt] Cf. Plutarch. Poplic. 12. ταμιεῖον μὲν ἀπέδειξε τὸν τοῦ Κρόνου ναόν, ὃ μέγιστον χρηματεῖον διατελοῦσαι, Q. R. 42. Festus ap. Paul. p. 2. Muell. Solin. l. p. 2. A. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 319 et 522., Georg. II, 502. Becker. l. c. p. 316 sq., Klausen. l. c. — „Alium assignat causam in illud Forell [II, 59. vid. ed. Iuhn. p. 289 sq.]. Saturnique impulsit aera interpretes vetus: Aes, inquit, in aede Saturni condebatur nondum argento auroque signato: unde aerarium nomen accepit. Interpreti assentitur et Cyprianus de idolorum vanitate [I, 3.]: Hic literas imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit: unde aerarium Saturni vocitatur.“ Pont.

nullum . . furtum] Cf. Plutarch. Quaest. Rom. l. c. Ovid. Metam. I, 90.

nihil erat cuiusquam privatum] Cf. Ovid. Metam. I, 135 sq. Amor. III, 8, 42. Hesiod. Epy. 90 sq. Arat. 110 sq.

Nec signare solum aut partiri limite campum

Fas erat: in medium quaerebant:

ideo apud eum locaretur populi pecunia communis, sub quo fuissent cunctis universa communia. Illud non omiserim, Tritonas cum bucinis fastigio Saturni aedis superpositos, quoniam ab eius commemoratione ad nostram aetatem historia clara et quasi vocalis est, ante vero muta et obscura et incognita: quod testantur caudae Tritonum humi mersae et absconditae. Cur autem Saturnus ipse in compedibus visatur, Verrius Flaccus causam se ignorare dicit: verum mihi Apollodori lectio sic suggerit. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, et solvi ad diem sibi festum, id est mense hoc Decembri: atque inde proverbium ductum, deos laneos pedes habere: significari vero decimo mense semen in utero animatum in vitam grandescere, quod, donec erumpat in lucem, mollihus naturae vinculis detinetur. Est porro idem Κρόνος καὶ χρόνος. Saturnum enim in quantum mythici

[Mas. ABGPS.

— Nec] Virg. Georg. I, 126., ubi legitur: *Ne signare quidem*. 4. commemoratione hg in mg. — historia elata v-g. 5. dilectio BG. — suggerit (om. sic) Sv-g. — atque (om. inde) A. — quo donec B. 6. Κρόνος καὶ χρόνος om. A. ΚΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΚΡΟΝΟΣ G. — mysticum (in

4. Tritonas cum bucinis] Cf. Ovid. Metam. I, 335 sqq.

5. Cur autem Saturnus ipse in compedibus visatur] „Lucianus qui in Cronosol. [10. Adde Saturn. 7, 8. Salt. 37.] Saturni compedibus vincti mentionem facit, idem in Astrol. [21.] causam rei arcessit ab orbe Saturni longissime a nobis remoto eiusque motu tardissimo.“ Zeun. — Vid. Creuzer. II, p. 616. Cic. N. D. II, 25, 64; Arnob. IV, 24.

solvi ad diem sibi festum] Cf. Stat. Silv. I, 6, 4 sq. Saturnus mihi compede exsoluta Et multo gravidus mero December, et Plutarch. de Is. et Osir. c. 69. Παφλαγόνες δὲ (τὸν Κρόνον) καταδείσθαι καὶ καθειργνύσθαι χειμῶνος, ἥρος δὲ κινεῖσθαι καὶ ἀναλύεσθαι φασιν.

deos laneos pedes habere] Erasmus Adag. chil. I, cent. 10., 82., (unde etiam adnotationem proxime antecedentem sumpsit Zeunius, qui praeterea citat Cornutum de nat. deor. 7. et Sallust. de diis c. 4.) de hoc proverbio protulit haecce: „Plutarchus in problematis scribit Tyriis fuisse morem ut deorum statuis vincula iniicerent. Quid autem sibi velit vulgatum illud proverbium, mihi nondum satis liquet: nisi forte illud inuit deos ad scelus ultionem lente quidem procedere, sed tamen aliquando de

malefactis poenam sumere vel inopinato.“ Cf. Petron. Sat. 44. *Itaque dii pedes lanatos habent, quia nos religioni non sumus, et quae ad Horatii (Carm. III, 2, 31 sq.) verba: Raro antecedentem scelerum Deservit pede Poena claudo, adnotavit Porphyrio: Hoc proximum est illi quod dicitur deos iratos pedes laneos habere, quia nonnumquam tarde veniunt nocentibus.* Klausen. Aen. p. 1078. censet hoc proverbium referendum esse ad flocculum lanae quem super apice tulerint flamines (coll. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 664.).

quod .. mollihus naturae vinculis detinetur] Cf. Plutarch. de Is. c. 65. διὸ καὶ λέγεσθαι τὴν Ἰσὶν ἀλθεομένην ὅτι κύνι περιέφασθαι φηλακτῆριον, et ib. 68.; Cic. de div. II, 70, 145. matrona dubitans essetne praegnans visa est in quiete obsignatam habere naturam.

6. Est porro idem Κρόνος καὶ χρόνος] „Dionys. Hal. A. R. I, 39. εἰτε χρόνον αὐτὸν διὲ καλεῖν, ὡς Ἕλληνες ἀξιοῦσιν, εἰτε Κρόνον, ὡς Πωμαῖοι.“ Zeun. — Cf. infra c. 22. § 8.; Plutarch. Quaest. Rom. 12. πόρερον, ὥσπερ ἔναι τῶν φιλοσόφων χρόνον οἰοῦνται τὸν Κρόνον εἶναι, et de Is. et Osir. 32 ὥσπερ Ἕλληνες Κρόνον ἀλληγοροῦσι τὸν χρόνον. Cic. de nat. deor. II,

fictionibus distrahunt, in tantum physici ad quandam verisimilitudinem revocant. Hunc aiunt abscidisse Caeli patris pudenda: quibus in mare deiectis Venerem procreant, quae a spuma unde coalluit *Ἀφροδίτη* nomen accepit. Ex quo intellegi volunt, cum chaos esset, tempora non fuisse: siquidem tempus est certa dimensio quae ex caeli conversione colligitur. Tempus coepit inde: ab ipso natus putatur *Χρόνος* qui, ut diximus, *χρόνος* est. Cum-8 que semina rerum omnium post caelum gignendarum de caelo fluere, et elementa universa quae mundo plenitudinem facerent ex illis seminibus fundarentur: ubi mundus omnibus suis partibus membrisque perfectus est, certo iam tempore finis factus est pro-

Edd. vicahgsdzb.]

mag. mistici] G. — Caeli A a sec. m. (vel Coel) v-g. — proiectis G. — quia ea spuma A. — undae vi. 7. a coelo autem tempus coepit. Inde ab ipso natus Saturnus putatur Bar. „Cum anctor non amet asyndeta, forte et sensui aptius legeris: Tempus igitur coepit inde, a quo ipse natus putatur *Χρόνος*.“ Zeun. — natus G. — *Χρόνος* om. A. — *crōnō* est A. 8. fundarentur Mas. M13P257 „2 Angl. funderentur

25.: *Χρόνος* enim dicitur, qui est idem ac *χρόνος*, ubi vid. not. Crenzeri; Arnob. III, 29. Varro ap. Augustin. de civ. d. VII, 19. Isidor. Orig. VIII, 11, 31. Crenzer. ad Plotin. vol. III, p. 187. — Καί pro et sic saepius ponitur inter nomina Graeca, ut c. 17. § 21. Cf. in etymologiis § 9. *παρά τὴν σάβην*, et ἀπὸ τοῦ, c. 17. §§ 5, 7, 16, 19, 37, 39, 46, 50. al., prolegg. p. xiv, 2.

[abscidisse Caeli patris pudenda] Cf. Hesiod. Theog. 186., Apollod. Bibl. I, 1, 4. Arnob. IV, 24., ubi vid. not. Hildebr.; Augustin. I. c.

[Venerem procreant] Cf. Hesiod. Theog. 194 sqq. et schol. ad Lycophr. 406. — „Arnobius [I. c.] non longe dissimilibus verbis: Numquid (a nobis dicitur) ex polagi spuma et ex Coeli genitalibus amputatis Cythereae Veneris concretum coalluisse candorem.“ Pont. coll. Per-
vigilio Veneris 9 sqq.

7. cum chaos esset, tempora non fuisse] „Vide quae supra lib. II. somn. Scip. c. 10. de origine mundi ac tempora disputantur peregre-gie.“ Zeun. Cf. Ovid. Metam. I, 5 sqq. et 71.

[tempus est certa dimensio cet.] Cf. Comm. II, 10. § 9., Varro L. L. VI, 3. Tempus esse dicunt interval-
lum mundi motus cet., Cic. Tim. 9. Itaque nesciunt hos siderum erro-
res id ipsum esse quod rite dicitur
tempus. N. D. I, 9, 21. Secula
nunc dico, non ea quae dierum noc-
tiumque numero agnitis cursibus con-

sciuntur: nam fateor ea sine mundi
conversione effici non po-
tuisse. Plotin. Ennead. III. lib.
VII. p. 337. B. Fic. *Ἰδὲ καὶ ἐλθῆται
ἄμα τῷδε τῷ παντὶ γεγονέναι
(τὸν χρόνον), ὅτι ψυχὴ αὐτὸν μετὰ
τοῦδε τοῦ παντός ἐγέννησεν. Ἐν
γὰρ τῇ τοιαύτῃ ἐνέργειᾳ καὶ τόδε
γεγένηται τὸ παν. καὶ ἡ μὲν χρόνος
δὲ ἐν χρόνῳ. Εἰ δὲ τις λέγοι χρό-
νος λέγεσθαι αὐτῷ καὶ τὰς
τῶν ἄστρων φορὰς, ἀναμνησθήτω,
ὅτι καὶ τὰυτὰ σφoλ γεγονέναι πρὸς
δήλασιν καὶ διορισμὸν χρόνου καὶ
τὸ ἡμῖν ἐναργεῖς.*

[ab ipso natus] Hoc referendum
est ad caelum, non, ut Zennius
voluisse videtur, ad tempus.

8. semina rerum] Idem legitur
Ovid. Met. I, 9, et v. 80 sq. *sive
recens tellus . . cognata retinebat se-
mina caeli.* Cf. infra c. 17 § 53.

[elementa universa] Cf. Cic. Acad.
post. I, 7, 26. *Aer . . et ignis et aqua
et terra primae sunt (qualitates): ex
iis autem ortae, animantium formae
earumque rerum quae gignuntur e
terra. Ergo illa initia et (ut e
Graeco verlam) elementa dicuntur.*

[ex illis seminibus fundarentur] i. e.
conderentur vel, id quod paulo in-
fra sequitur, procrearentur. Qui
huius verbi usus licet exemplo
omnino aequali confirmari non pos-
sit, facilius tamen in hoc verbo
statui poterit, quam in funderen-
tur, quod spreto codd. mss. aucto-
ritate in exemplaria typis edita
omnia receptum est.

cedendi de caelo semina ad elementorum conceptionem, quippe quae iam plena fuerant procreata. Animalium vero aeternam propagationem ad Venerem generandi facultas ex humore translata est: ut per coitum maris feminaeque cuncta deinceps gignerentur.

- 9 Propter abscisorum pudendorum fabulam etiam nostri eum Saturnum vocitaverunt, *κατὰ τὴν σάθρην*, quae membrum virile declarat, veluti Sathunnum: inde etiam Satyros veluti Sathunos, quod sint in libidinem proni, appellatos opinantur. Falcem ei quidam [236] aestimant attributam, quod tempus omnia metat exsecet et inci-
10 dat. Hunc aiunt filios suos solitum devorare, eosdemque rursus evomere: per quod similiter significatur eum tempus esse a quo vicibus cuncta gignantur absumanturque et ex eo denuo renascantur.
11 tur. Eundem a filio pulsum quid aliud est quam tempora senescentia ab his quae post sunt nata depelli? Vincetum autem,

[Mss. ABGPS.

Edd. M2P6. — *Animalium* Mss. v-p1M123P2567. „Orationis mens immo nec oratio stabit, nisi cum scripto scribas ad animalium.“ Pont. (At in A non legitur ad). ad *animalium* p2-b. — *translatus* P. — *maris et feminae* A. 9. *abscisorum* ABGv „2 Angl.“. *abscisorum* Sv-g. *abscissionis* s-bP. — *vocitarunt* c-bP. — *ΠΑΠΑΤ* quae A. — *qui* Sv1. *quod* v3-g. — *sathunnum* BGSichgM123. „Non male. Certe ita derivatio Satyrorum inde facilius efficitur.“ Zeun. *Sathunnum* Chastunnum Bar. *sathunum* A. *Sathurnum* a. Sic coni. Meurs. *sathurnum* v3. *Sathurnium* v1P7. *Sathimnum* sp. *Sathimnum* p2-bP. — *unde* S Edd. A. — *sathuros* B (S a p. m.). — *satyros etiam* (S ya sec. m.) v-gP7. — *veluti* om. S. — *sathunos* BGv1chg. *sathunos* P6. *sathonos* APSM13 „2 Angl.“. *sathonnos* M2. *sathuros* a. *Sathimnos* s-b. „Emendo *Sathyros*.“ Meurs. — *ad libidinem* S. — *quidem* g-z „pro quidem lege *quidem*.“ Zeun. — *putant* Edd. S. 10. *gignantur cuncta* G. — *absumanturque* B. *assumanturque* A. — *et eo* (om. ex) v1. 11. *Eun-*

procedendi de caelo semina] Hic soloecismus (cf. prolegg. p. xh.) videtur proditiase et verborum structura Graecis uisitata: τοῦ ποιεῖναι τὰ ἐνέκτατα. Dicendum erat: *spargendis de caelo seminibus*. Ceterum cf. Ovid. Met. I, 81. *cognati retinebat semina caeli*.

Animalium ... translata est] Verborum constructio haec est: *ad Venerem translata est facultas ex humore generandi animalium aeternam propagationem*. Ita si ordinaveris contortam verborum collocationem, nihil te offendet nisi verborum structura: *generandi animalium propagationem*, pro: *generandi atque in aeternum propagandi animalia*, quam ut expedirent, scripserunt ad . . *propagationem*. At haec offendere non poterit eum qui consideraverit Macrobius in praefatione (§ 13.) scripsisse: *qui venustatem reprehensionis incurri, alia similia*. Vid. prolegg. p. xlii.

ad Venerem generandi facultas ... translata est] „Hoc sensu apud

Anacreontem Od. LI, 8. *Venus dicitur Μανάραν φέποιος ἀρχή*.“ Zeun.

9. *κατὰ τὴν σάθρην*] Cf. Aristoph. Lysistr. 1119. et vid. not. ad § 6.

Sathunnum] Sic scripsi cum pterisque libris mss., licet item infra habeant *Sathunos*: poterat enim Macrobius statuere in nomine *Sathurni* natum esse *rn* ex *nn*, et in nomine *Satyrorum* vel *Saturorum* *r* ex *n*. Analogia quidem flagitare videtur, ut scribamus aut *Sathunnum*, ut Cicero de nat. deor. II, 26, 66. dicit: *ut Fortunus a portu, sic Neptunus a nando, aut Sathunnum, ut dicitur Portunus, Fortunus*.

quod tempus omnia metat] „Ratio quae supra cap. 7. [§ 24.] de falce insigni messis afferbatur, praeferenda esse videtur.“ Zeun.

10. *filios suos solitum ... evomere*] Cf. Hesiod. Theog. 459 et 495. Apollodor. Bibl. I, 1, 5. et I, 2, 1. Varro apud Augustin. de civ. d. VII, 19.

11. *Eundem a filio pulsum*] Cf.

quod certa lege naturae comexa sint tempora, vel quod omnes fruges quibusdam vinculis nodisque alterentur. Nam et falcem 12 volunt fabulae in Siciliam decidisse, quod sit terra ista vel maxime fertilis.

IX. Et quia Ianum cum Saturno regnasse memoravimus, de 1 Saturno autem quid mythici, quid physici aestiment, iam relatum est: de Iano quoque quid ab utrisque iactetur in medium proferemus. Mythici referunt regnante Iano omnium domos religione 2 ac sanctitate fuisse munitas: idcircoque ei divinos honores esse decretos, et ob merita introitus et exitus aedium eidem consecratos. Xenon quoque primo Italicon tradit Ianum in Italia pri- 3 mum dis templa fecisse et ritus instituisse sacrorum: ideo eum in sacrificiis praefationem meruisse perpetuam. Quidam ideo eum 4 dici bifrontem putant, quod et praeterita sciverit et futura providerit. Sed physici eum magnis consecrant argumentis divinita- 5 tis. Nam sunt qui Ianum eundem esse atque Apollinem et Dia- 6 nam dicant, et in hoc uno utrumque exprimi numen affirmant. Etenim, sicut Nigidius quoque refert, apud Graecos Apollo coli- 6 tar qui *Θυγαίος* vocatur, eiusque aras ante fores suas celebrant,

Edd. vicahgspdz.]

demque e-bP. — nata sunt G. — comexa et' S. — vel omnes (om. quod) S. — alternantur G.

IX. Caput IX. Qui deus Ianus, deque variis eius dei nominibus et potestate ch-b. 1. memoravimus] c. 7. § 21. commemoravimus BG. — aestimant P. existunt v-g. — iam relatum est] c. 7. § 19 sqq. et c. 8. § 5 sqq. 2. idcirco (om. quo) A. — fuisse decretos S. 3. primum (sup. o) S. — italicum vl (S sup. o). Italicorum a. Italicarum v3chg (h in mg. Italicon). — ideoque Bar. — ideo in sacrificiis eum G. 4. cum bifrontem dici G. dictum bifrontem (om. eum) S. 5. magis v-gb. „Recte, quod orationis seriei convenientius putandum est.“ Zeun. — dicant et dianam G. — nomen (o corr. in u) S. 6. Etenim

Hesiod. Theog. 491. et 624 sqq. Apollodor. II. ec. Homer. II. ε', 208. Vinctum] Cf. § 5.

IX, 2. religione ac sanctitate] Cf. quae c. 8. § 3. dicuntur de tempore quo Saturnus incoluit Italiam. Cum toto hoc capite conf. Hartung. II. p. 218 sqq.

3. primum dis templa fecisse] Cf. Laur. Lyd. IV, 2. Ἄλλος δὲ φησι τὸν Ἰανὸν ἤρῳα γενέσθαι καὶ πρῶτον κατασκευάσαι τερῆν καὶ τερὰς τοῖς θεοῖς ἐπιτελέσαι, καὶ διὰ τοῦτο μνηρῆν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς γενέσθαι. Aencl. Vict. de orig. gent. R. c. 3. Iano, qui nihil aliud quam ritum colendorum deorum religiosumque induxerat. Vid. Klausen. II, p. 710 sqq. Inde Pellegri. p. 104. concludit Etruscos primos aedificasse templa, Quirites non nisi aras vel aedificas.

eum in sacrificiis praefationem meruisse perpetuam] Cf. § 9. et c. 16. § 25. Cic. N. D. II, 27, 67.

principem in sacrificando Ianum esse voluerunt; Festus s. v. Chaos ap. Paul. lib. III. p. 52. Muell. Qui primo supplicabant, veluti parenti et a quo rerum omnium factum putabant initium. Arnob. III, 29. quem in cunctis anteponitis precibus. Serv. ad Aen. VII, 610. ideo (Ianum) primum in veneratione nominari. Aencl. Vict. l. c. in sacris omnibus primum locum Iano detulerunt. Ovid. Fast. I, 171 sqq. Liv. VIII, 9, 6. Martial. VIII, 8, 3; X, 28, 2. Horat. Sat. II, 6, 21 sq.

4. quod .. providerit] Cf. c. 7. § 20.

5. cum magnis consecrant argumentis divinitati] Cf. Cic. N. D. II, 24, 62. quem nostri maiores augusto sanctoque Liberum .. consecraverunt, i. e. ut deum colerunt.

utrumque exprimi numen] Cf. Boettiger. Id. I, p. 22.

6. qui *Θυγαίος* vocatur] „Eodem sensu idem dicitur προσατήριος

ipsam exitus et introitus demonstrantes potentem: idem Apollo apud illos et Ἀγνιεύς nuncupatur, quasi viis praepositus urbanis: illi enim vias quae intra pomeria sunt ἀγνιεύς appellant: Dianae vero ut Triviae viarum omnium tribuunt potestatem. Sed apud nos Ianum omnibus praeesse ianuis nomen ostendit, quod est simile Θυγαλῶ. Nam et cum clavi ac virga figuratur, quasi omnium et portarum custos et rector viarum. Pronuntiavit Nigidius Apollinem Ianum esse Dianamque Ianam, adposita d littera quae

[Mas. ABGPS.

quoque sicut nigidius quoque S. — et ΑΙΤΥΕΥC A. et ΑΤΥΙΕΥC (sup. add. Γ) B. et atyleis G. et ἀγνιεύς ἀγνιεύς S. — atyas G. 7. iidem tribuunt Edd. P. — nomen etiam ostendit S. — quod simile (om. est) Ps-1. — θυγαλῶν v-g. 7. et cum virga v. 8. quae sepe

apud Sophocel. Electr. 640. [637.] Cf. Spanh. ad Callim. Hymn. in Dian. 144. Ζεὺν. — Conf. Herald. ad Arnob. VI, 12, qui praeterea citat Tertullian. de idol. c. 15. Etiam apud Graecos Apollinem θυγαλῶν et Antelios daemones ostiorum praesides.

potentem] „Graecismus pro praesidem, tutorem, deum tutelarem, qui regat, praesideat.“ Ζεὺν. Cf. § 9; c. 12. § 20; c. 13. § 8; c. 16. § 37; c. 19. §§ 4 et 9. et Horat. Od. I, 3, 1; I, 5, 15; I, 6, 10; Gronov. ad cap. 20. § 6, Kopp. ad Martian. II, § 180.

et Ἀγνιεύς nuncupatur] „Eodem nomine quoque Apollo apud Demosth. adv. Mid. [p. 531.] appellatur. Auctore vero Hesychio ita dicitur ara pro foribus posita formam columnae prae se ferens. Conf. Phurnut. de nat. deor. 32. sub fin.“ Ζεὺν. — Cornuti verba haec sunt: Ἀγνιεύς δ' ἐκλήθη δεόντως ἰδρυνθεῖς ἐν ταῖς ἀγνιαις. καταναγάζει γὰρ ταύτας καὶ πληροῖ φωτὸς ἀνατέλλων, ὥς ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰσέρχεται τὸ ἄσπερο τ' ἥλιος σκιδνωρὲ τε πᾶσαι ἀγνιαι. Apud Suidam s. h. v. inter alia legitur: Ἀγνιεύς δ' ἐκ τῶν ἀλλῶν θυγαλῶν κωνοειδὲς κλῶν ἱερὸς Ἀπολλωνος καὶ ἀντὶς θεός. Cf. Aeschyl. Agam. 1069. Eurip. Phoen. 634. Aristoph. Vesp. 875. Av. 1233. Theam. 488. Pausan. I, 31, 3. c. not. Siebel. Eustath. p. 166. Stephan. Byz. s. v. Ἀγνιεύς.

quae intra pomeria sunt ἀγνιεύς appellant] Cf. c. 7. § 15. Pollux IX, 35. Ἐπειχίος τόπος εἰς αἰγίχους. .. τὰ δὲ ἐνδον ἀγνιαι μὲν κατὰ τὴν ἀγοάντα καὶ καθ' Ὀμήρου. Triviae] Cf. Varro L. L. VII, 16.

Diana est ab eo dicta Trivia, quod in trivio ponitur fere in oppidis Graecis; et Servius qui Virgillii verba (Aen. VII, 516.): Triviae longe lacus interpretatur: locus haud longe ab Aricia, in quo lacus est qui Speculum Dianae dicitur. Cf. Laurent. Lyd. III, 7: καὶ Τριόδιτιν τὴν Ἐκάρην, οἷον τὴν Ἐλλήνην οἱ ποιεῖται καλοῦσι.

7. nomen. . . quod est simile Θυγαλῶ] Cf. Cic. N. D. II, 27, 67. quod ab eundo nomen est ductum, ex quo transitiones perviae iani, foresque in liminibus profanarum aedium ianuae nominantur. Cf. Laurent. Lyd. IV, 2. Ὁ γὰρ μὴν Δημόφιλος πρῶτον αὐτὸν βοῦλεται οἰκὸς καὶ πυλῶνας κατασκευάσαι, καὶ ἀπὸ τῆς ἰανούας (θύρας) Ἰανονάριον ὀνομασθήναι.

cum clavi et virga] Cf. Ovid. Fast. I, 99. Ille tenens baculum dextra, clavamque sinistra; Arnob. VI, 26, dentata illa qua insignitus est clavis. et ib. c. 26. ubi inter doorum attributa commemorantur claves et baculi. Suidas s. v. Ἰανονάριος: οἱ δὲ κλάττουσιν αὐτὸν ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κλεῖδα κατέχοντα, ὥς ἀρῆν τοῦ χρῶντος καὶ ἀνοῖξιν τοῦ ἐναντιοῦ καὶ θυγαλῶν. Laurent. Lyd. IV, 1. καὶ οἱ μὲν διμορφον αὐτὸν πρὸς τοῦτοι, τὸν μὲν κλεῖς τῇ δεξιᾷ φέροντα. Creuzer. Symb. III, p. 690 sq. Boettiger. Id. I, p. 248 et 258.

portarum custos et rector viarum] i. e. Θυγαλῶς καὶ Ἀγνιεύς, cf. §§ 2 et 6. Creuzer. III. p. 589.

8. Apollinem Ianum esse Dianamque Ianam] Cf. Varro R. R. I, 37, 3. Nunquam rure audivisti octavo Ianam [Iunam] et crescentem et contra senescentem? et quae crescente luna fieri oporteret, [et] tamen quae-

saepe i litterae causa decoris adponitur, *reditur redhibetur reintegratur* et similia. Ianum quidam solem demonstrari volunt, et 9 ideo geminum, quasi utriusque ianuae caelestis potentem, qui exorians aperiat diem, occidens claudat: invocarique primum, cum alicui deo res divina celebratur, ut per eum pateat ad illum cui immolatur accessus, quasi preces supplicum per portas suas ad deos ipse transmittat. Inde et simulachrum eius plerumque 10 fingitur manu dextera trecentorum et sinistra sexaginta et quinque numerum tenens ad demonstrandam anni dimensionem, quae praecipua est solis potestas. Alii mundum, id est caelum 11

Edd. vicahgapdszb.]

littera (om. i) A. — *reditur* om. A. ut *reditur* Edd. 9. per illum G. — *ad illum deum* i-g. 10. Unde BG. — *dextra v-g.* — CCCLV coniecit Pontanus, qui adnotavit: „Est quidem haec anni perfecta dimensio, qualis a Caesare constituta. At quum Numa, qui simulachrum hoc dedicavit, CCCLV solummodo sciverit, malim cum Plinio legere, qui diserto lib. XXXIV. cap. 7. trecentorum, inquit, *quingenta quinque dierum nota*. Georgius tamen Codinus in Constantinopoli, *περὶ ἀγρίωντος Ἰανναρίου*, cum Macrobio fuit.“ Refragatur Gronovius. Vid. not. — *trecentorum vi.* — *retinens a-bP.* 11. *idem caelum*

dam melius fieri post octavo Ianum [Ianum] *quam ante?* et Scalig. de vet. ann. Rom. in Graev. thes. VIII. p. 311., Crouser. l. c. p. 592. Si Ianus est luna, Ianus est sol. Cf. § 9. et Boettiger. Id. l. p. 247 sq.

9. *solem*] Cf. c. 17. § 42. Arnob. III, 20. *quem quidam ex vobis mundum, annum alii, solemque esse prodidere nonnulli.*

geminum, quasi utriusque ianuae caelestis potentem] Vid. not. ad c. 7. § 20. et ad h. c. § 6. Serv. ad Aen. VII. 610. *Quasi mundo ei duas facies dederunt, Orientis et Occidentis.* Isidor. Orig. VIII, 11, 37.

qui exorians aperiat diem] Cf. Horat. Sat. II, 6, 20. *Matutine pater, seu Iane libentius audis.*

invocarique primum] Cf. § 3.

ut per eum pateat . . accessus]

„Hanc sententiam explicat Ovidius Fast. I, 173., ubi Ianus rogatus, cur sibi primo ferantur tura et morum: *Ut per me poesis aditum, qui limina servo, Ad quoscunque vocas, inquit, habere deos.*“ Zuv. Cf. Arnob. III, 29. *quem . . viam vobis pandere decorum ad audientiam creditis*, et Serv. l. c. *Alii Ianum aevum credunt, et quia vocis genitor habentur, idcirco mandari ei preces nostras ad deos perforandas.*

10. *fingitur manu dextera trecentorum et sinistra sexaginta et quinque numerum retinens*] Cf. Plin. N. H. XXXIV, 7 s. 16. *Ianus geminus a Numa rege dictus, qui pacis*

bellique argumento colitur digitis ita figuratis, ut trecentorum sexaginta quinque dierum nota per significationem anni temporis et aevi esse deum indicaret. (Sic legendum esse probare studui in Sillig. ed. min. vol. V, p. 390., et Münchn. Gel. Anzeig. 1845. N. 218.) Suidas s. v. Ἰανναρίος: *ἑτεροὶ δὲ τῇ δεξιᾷ τ', τῇ δὲ ἀριστερᾷ ἑξὶ κατήχοντα ὄντες τὸν ἐνιαυτὸν.* Laurent. Lyd. IV, 1. *νῦν δὲ (μυθολογούσι) τῇ μὲν δεξιᾷ τριακοσίας, τῇ δὲ ἑτέρᾳ ἐξήχοντα πέντε ψήφους ἀριθμοῦντα, ὄντες τὸν ἐνιαυτὸν.* Ad Plin. l. c. Harduinus ex Bedae libello de indagatione tom. I. offert haecce: *ut unguis indicis et pollicis in manu dextera blando coniungantur amplexu, haec enim nota trecenta significat: sexaginta index pollicis superpositus in laeva manu: quinque deum in eadem manu anularis seu proximus a minimo erectus.* Gronovius corruptela in verbis illis Plinii adductus statuit, quotiens numerum dierum anni mutarent Romani, erexisse eos etiam novos Ianos digitorum positu pro ratione numerorum commutato, ut alium Ianum respexerit Plinius, alium Macrobius et cum eo Codinus. Consentit Boettiger. Id. l. p. 267 sq. *anni dimensionem*] i. e. anni solaris, non illius quem Numa instituerat. Cf. c. 13. § 8 sq. Liv. I, 19, 6. 11. *mundum, id est caelum*] Vid.

volverunt; Ianumque ab eundo dictum, quod mundus semper eat, [23] dum in orbem volvitur et ex se initium faciens in se refertur: unde et Cornificius Etymorum libro tertio: *Cicero, inquit, non Ianum sed Eanum nominat, ab eundo.* Hinc et Phoenices in sacris imaginem eius exprimentes draconem flexerunt in orbem redactum caudamque suam devorantem, ut appareat mundum et ex 13 se ipso ali et in se revoli. Ideo et apud nos in quattuor partes spectat, ut demonstrat simulachrum eius Faleris advectum. Gavius Bassus in eo libro quem de dis composuit Ianum bifrontem fingi ait, quasi superum atque inferum sanitorem: eundem quadriformem, quasi universa climata maiestate complexum. Salio-

[Mos. ABGPS.

GS. — *cornificius etymorum A.* 12. *mundum ex ipso ali* (om. et et se) S. — *ali om. G.* add. a sec. m. B. 13. *Ideoque et S.* — *demonstret B a sec. m.; G.* — *Phaleris ca. Phalaris* (in mg. „*Valeris, opinor.*“ h; g om. opinor). — *adiectum v3.* „In scripto erat *adactum*, quod alii cogitabant.“ Pont. At in A legitur *advectum.* — *Caius* (vel C) v-g. (h in mg. „*Gavius Bassus ant.*“) *Gabius* vult Mears; Scriverius defendit *Gavius.* — *Bassus* add. a sec. m. G. — *quasi . . . quadriformem om. h.*

not. ad Comm. I, 20, 8. et quae ex Arnobio et Servio attuli ad h. c. § 9. Adde ex Serv. l. c.: *Alii Ianum mundum accipiunt, cuius caulae ideo in pace clausae sunt, quod mundus undique clausus est.* Ovid. Fast. I, 117 sqq.; Lydus de mens. IV, 2; Varro ap. Augustin. de civ. d. VII, 8. Mueller. Etrusk. II. p. 58. Vid. not. ad c. 7. § 20.

Ianumque ab eundo dictum] Cf. Serv. l. c. *Quidam Ianum Eanum dicunt ab eundo, eumque esse Martem.*

Cicero] Vid. not. ad § 7.

12. *Phoenices . . draconem flexerunt*] Vid. quae de Oanne tradit Creuzerus I. p. 60. et III. p. 634.

13. *in quattuor partes spectat*] Cf. Suidas s. v. *Ἰανουάριος*: ἀγαλμα τετραμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπὰς. Laurent. Lyd. IV, 1. *ἔνθεν καὶ τετραμορφον, ἀπὸ τῶν τεσσάρων τροπῶν*, et Serv. ad Virg. Aen. VII, 607. *Ianum sane apud aliquos bifrontem, apud aliquos quadrifrontem esse non mirum est. Nam alii eum dici dominum volunt, in quo ortus est et occasus: alii anni totius, quem in quattuor tempora constat esse divirum, et ib. ad v. 610. alii quattuor (ei dederunt facies) secundum quattuor partes mundi.* Augustin. de civ. d. VII, 8. *Cum vero eum faciunt quadrifrontem et Ianum Geminum appellant, ad quattuor mundi partes hos interpre-*

tantur. Isidor. Orig. VIII, 11, 37. Mueller. Etrusk. II. p. 39.

simulachrum eius Faleris advectum] Pontanum huc referenda esse patentem verba Stephani de urbibus: *Φάλαρα πόλις Θερυλλίας, refutavit Zenonius subiiciens: „Servius [ad Virg. Aen. VII, 607.] quoque auctor est Ianum quadriformem ex Fallis (leg. Faliscis) [ed. Lion. Phaleris] Tusciae civitate captis in forum transitorium Romam translatum fuisse. Quapropter exlatimo Macrobius scripsisse Faleris.“* — Etiam Varro L. L. V, 162. habet *Faleris.* Vid. not. Maelleri ad V, 38. De re vid. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cccxvii.

Gavius Bassus cot.] Cf. Laurent. Lyd. IV, 2. *Ὁ δὲ Γάριος Βάσσος ἐν τῷ περὶ θεῶν διαλογῷ αὐτὸν εἶναι νομίζει τετραγμένον ἐπὶ τοῦ αἵματος, καὶ δι' αὐτοῦ τὰς τέρας ἀνθρώπων εἰσὶν ἀναφέρεσθαι τοῖς κρείττοσι. ταύτῃ διμορφος εἶναι λέγεται ἢ τε τῆς πρὸς ἡμᾶς ἢ τε τῆς πρὸς θεοὺς ὁρᾶς.*

universa climata] Videtur spectare ad quattuor caeli regiones. Vid. supra et cf. Herodian. II, 11, 2. *Ὅδὲ τι ἦν γῆς μέρος ἢ κλίμα εὐρανοῦ ὅπου μὴ Ῥωμαῖοι τὴν ἀρχὴν ἔδειξαν.*

14. *Saliorum*] Cf. Laurent. Lyd. IV, 2. *Ἀποκαλεῖται προτάτους πρὸς τοῦ Νομᾶ τοὺς καλομένους Σαλλίους διὰ τὴν αἰσιν, ἀρροῦντας τὸν Ἰανὸν κατὰ τὸν τῶν Ἰταλῶν πρῶτον ἀριθμὸν.*

rum quoque antiquissimis carminibus deorum deus canitur. Marcus etiam Messala, Cn. Domitii in consulatu collega idemque per annos quinquaginta et quinque augur, de Iano ita incipit: *Qui cuncta fugit eademque regit, aquae terraeque vim ac naturam gravem atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animae levem, in innensum in sublime fugientem, copulavit circumdato caelo: quae vis caeli maxima duas vis dispares conligavit.* In sacris quoque invocamus Ianum Geminum, Ianum Patrem, Ianum Iunonium, Ianum Consivium, Ianum Quirinum, Ianum Patultium et Clusivium. Cur Geminum invocemus, supra iam diximus: Patrem, quasi deorum deum: Iunonium, quasi non solum mensis Ianuarii sed mensium omnium ingressus tenentem; in ditione autem Iunonis sunt omnes Kalendae, unde et Varro libro quinto Rerum divinarum scribit Iano duodecim aras pro totidem mensibus dedicatas: Consivium a conserendo, id est a propagine ge- [230]

Edd. vicahgspdsb.]

14. *Gnoi* B. — *eque* (sup. add. a) *terraeque* A. — *dilabentem* S. — *animae lumen* P. — *innensum* (om. in) i-bP. — *vires* i-g. 15. *concicium* (s add. sup. prius c.) B. — *pacultium* A. *petultium* vl. *patulecium* s-b. — *clusium* v-g. 16. *supra*] § 9. — *omnium mensium* Ge-bP. — *rerum humanarum* Sv-g. — *conseruando* (corr. in *conserendo*)

deorum deus] Cf. § 16. Mornia ad Enail fragmenta p. 82. scribi iubet *Diem Deus* propter fragmentum carminis Salaris quod legitur apud Varren. L. L. VII. § 27. *Divum empta ante, divum deo supplicante.* Vid. Crenzer. III, p. 595.

Cn. Domitii in consulatu collega] „A. U. DCC [Varr. DCC]. Vid. Ern. Clavia.“ Zuvv.

aquae terraeque vim ac naturam gravem] Cf. Comm. I, 22, 4 sqq. et II, 15, 16 sqq. et Ovid. Fast. I, 108 sqq., Varro ap. August. de civ. d. VII, 6.

duas vis] „ἀμφιπῶς. Salust. III. Hist. [ap. Priscian. VI, 707.] *Adiunctum ad omnes vis controversiarum.*“ Pont. Adde Lucret. II, 586. *multas vis*, et III, 266. *multas vis*.

16. *Geminum*] Bifrontem geminum dicit Macrobius, cf. § 9. et c. 7. § 20., ut qui geminam habeat faciem, cf. Ovid. Fast. I, 135; item Plinius l. c. ad § 10. Contra Augustinus et Isidorus II. cc. ad § 18. *geminum* dicunt quadrifrontem.

Patrem, quasi deorum deum] Cf. § 14. Gell. N. A. V, 12, 5., ubi Gronov. ex Lucil. Sat. I. adscripsit: *Ut nemo sit vestrum quin pater optimus dicum oet.* Horat. Sat. II, 6, 20., Epist. I, 16, 59. Arnob. III, 29. Crenzer. III, p. 596 et 599.

Iunonium] Cf. c. 15. § 12. Serv.

ad Aen. VII, 610. *Idem Iunonius, inde pulchre Iuno portas aperire dicitur* (cf. ad II, 610). Crenzer. l. c. p. 617., ubi citatur Kopp. ad Mart. Cap. p. 19 sq.; Pellegr. l. c. p. 55. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cccxviii. hoc cognomen a Macrobio l. c. censet non recte referri ad calendae Iunoni consecratas; vid. ib. p. cccxlii. Laheo ap. Laurent. Lyd. IV, 1. *Ἰουνώνιον, τούτιόντι ἀέριον.* in ditione Iunonis sunt omnes Kalendae] Cf. c. 15. § 19.

Varro libro quinto] Cf. Laur. Lyd. IV, 2. *Φροντήριος δὲ ἐν τῷ Περὶ ἀγαλμάτων . . . οἴεται . . . δῶδεκάβωμον εἶναι τὸν ἀπὸ τοῦ ναὸν κατὰ τὸν τῶν μηνῶν ἀριθμὸν.* Alia idem ibid. tribuit Varroni in libro XIII. *duodecim aras*] P. Victor refert eas fuisse in regione urbis XIV.

Consivium] Crenzer. III. p. 494. confert Laur. Lyd. l. c. ὁ Λαβίων οὖν φησὶν αὐτὸν καλεῖσθαι Ἰανὸν Κοσίβιον τούτῳστιν βουλαῖον, et Plutarch. Romul. 13, 3. *Ὀνόμαζον δὲ τὸν θεὸν Κῶνσον, εἴτε βουλαῖον ὄντα . . . εἴτε Ἰππειον* Ποσειδῶ, et statuit Consivium significare et consulentem et marinum deum. Ambrosch (üb. d. Rel.bücher d. R. p. 12). Laur. Lydi interpretationem refutans ad hominis ortum hoc cognomen refert, quod affert etiam ex Tertull. ad Nat. II, 11. Adde

neris humani quae Iano auctore conseritur: Quirinum, quasi bellorum potentem, ab hasta quam Sabini curim vocant: Patultium et Clusivium, quia bello caulae eius patent, pace clauduntur. 17 Huius autem rei haec causa narratur. Cum bello Sabino quod virginum raptarum gratia commissum est Romani portam quae sub radicibus collis Viminalis erat, quae postea ex eventu Ianua-

[Mss. ABGPS.

A. — *id est propagine* (om. a) Sv1. — a Iano Av „2 Angl.“. — *quirinium* AB „2 Angl.“. *virinum* P7. — *curim* BGMSF6 (M1P2 a sec. m.). *curim* Edd. PM2. *curium* P5. *corim* M1 a p. m.; P7. *quirin* AS (R1 a p. m.; M1 in mg.). — *pacultium* A. *patulcium* a-bP. *atultium* P7. — *clysivium* A. *clusivum* M23. *clusinium* H2. *clausium* i-g. — *caulae* ABPvs—M13P27. *aulae* M2P56. *valvae* GSt-g. *portae* b. „Sic lege cum ed. vot.“ Zeuss. 17. *autem* om. A. — *virginem raptarum causa* G. *raptarum virginum gratia* S. — *iunialis* A. *Capitolini* coni.

Aug. C. D. VII, 9. Varro enumerare deos coepit a conceptione hominum, quorum numerum exoritur est a Iano. Ceterum conf. *Opem Consiviam* III, 9, 4.

Quirinum] Cf. Laur. Lyd. l. c. *Κυρίνον, οὐλοῦν πρόμαχον*, et IV, 2. *καὶ δὲ τὸν αὐτὸν καὶ ἑσπερον τῶν ἐπὶ πόλεμον ὁμῶντων τυγχάνειν*. Hor. Carm. IV, 15, 9. *Ianum Quirini clausit*. Klansen. II. p. 714. Creuzer. l. c. p. 598. Buttmannus Mytholog. p. 90 sq. censet Ianum Quirinum fuisse heroem conditorem gentis Sabinae ut Romulum Quirinum Romanae. Pellegrino l. c. p. 45 sqq. ex Pap. Stat. Silv. V, 129. et ex inscriptione ap. Orell. 2244. conicit Iano Quirino dedicata fuisse duodecim ancilia.

bellorum potentem] Vid. not. ad § 6.

hasta quam Sabini curim vocant] Cf. Ovid. Fast. II, 475 sq. *Sive quod hasta curis prisca est dicta Sabinis, Bellicus a telo venit in astra deus*. Festus ap. Paul. lib. III, p. 49. Muell. *Curis est Sabine hasta, unde Romulus Quirinus, quia eam ferebat, est dictus, et s. v. Coelibari hasta* ib. p. 62. et Kopp. ad Martian. II, 149.

Patultium et Clusivium] Cf. Ovid. Fast. I, 129 sq. *modo namque Patulcius idem, Et modo sacrificio Clusius ore vocor*. Serv. ad Virg. Aen. VII, 610. *Alii Clusivium dicunt, alii Patulcium, quod patendum portarum habeat potestatem*. Labee ap. Laur. Lyd. l. c. *Κλοσίστιον ἀπὲρ τοῦ ὀδιστοῦ, .. Πλατοῦλκιον καὶ Κλοῦσειον, οὐλοῦν θυρεόν*. Etiam Iuppiter dicitur

Patulcius et Iuno Patulcia, vid. Forcell. s. h. v.

caulae] Vid. Serv. l. c. ad § 11. Praeterea haec vox valde usitata est Lucretio, cf. II, 960; III, 256, 702, 707; IV, 624, 664; VI, 839. Varro L. L. V, 20. et Festus p. 46. Muell. docent caulas dictas esse a caveo.

pace clauduntur] Servius ad Virg. Aen. I, 291. refert ter clausum esse Iani templum, primum regnante Numa, tum post bellum Punicum secundum (Varro L. L. V, 164. ait: *Tito Manlio consule bello Carthaginiensi primo confecto*), tertium post bellum Actiacum. Cf. Ael. Lamprid. Commod. c. 16. Iul. Capitolin. Gord. c. 26. Procop. Bell. Goth. I, 26, p. 122. Dind.

17. *haec causa narratur*] Cf. Ovid. Fast. I, 263 sqq. Serv. l. c. (cf. ad VII, 610. et ad VIII, 361. et Varro L. L. V, 156. s. v. *Lau-tolae*). De Niebuhrri coniectura (Roem. Gesch. I. p. 324) egerunt Becker. Handb. I, p. 118 sq. et Merkel. p. cxviii.

portam quae sub radicibus collis Viminalis erat] Errasse videtur Macrobius. Merkel. p. lxxxv. refert Bunsenium in descript. Urb. I, p. 145. Nibbyi secutum opinionem ab aliena manu perfectam censere verba quae . . erat. Idem p. cxix. Macrobius ait minus accurate loqui, incredibile enim esse vetus Romuli pomoerium eo usque portigisse. Becker. l. c. p. 118 sq. et p. 254 sq. portam illam statuit non fuisse portam urbis, sed fuisse sitam in media urbe, in Argiletis, ad forum Romanum, et unum idemque fuisse templum Iani Gemini illamque

lis vocata est, claudere festinarent, quia in ipsam hostes ruebant: postquam est clausa, mox sponte patefacta est: cumque iterum ac tertio idem contigisset, armati plurimi pro limine, quia claudere nequibant, custodes steterunt: cumque ex alia parte acerrimo praelio certaretur, subito fama pertulit fusos a Tatio nostros. Quam ob causam Romani qui aditum tuebantur territi profu-
gerunt: cumque Sabini per portam patentem irrupturi essent, fer-
tur ex aede Iani per hanc portam magnam vim torrentium undis
scatentibus erupisse, multasque perduellium catervas aut exustas
ferventi aqua aut devoratas rapida voragine deperisse. Ea re pla-
citum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto deo, fo-
res reserarentur. Haec de Iano.

X. Sed, ut ad Saturnalia revertamur, bellum Saturnalibus 1
sumere nefas habitum, poenas a nocente isdem diebus exigere] ²⁴⁰
piaculare est. Apud maiores nostros Saturnalia die uno finieban-
tur, qui erat a. d. quartum decimum Kalendas Ianuarias: sed

Edd. vicahgspdsb.]

Hartung. Relig. d. Room. II, p. 224. — ruebant ABGs—m123. irru-
ebant Sv-gbP. „Recte. Sic postes irrupturi.“ Zena. — ex altera parte
vo-g. 18. fugerunt (pro add. ab al. m.) A. — per totam BG. —
ex sede B. — exustas B. — exustas ferventi aut om. dz. — deperisse Edd.

X. Caput X. Quo die Saturnalia celebrari consueverint, et quod primo
uno tantum, deinde pluribus diebus sunt celebrata. ch-b. — ut .. revertia-
mur] cf. c. 7. §§ 18-37. — a nocentibus P. 2. ad quar-

portam. At Macrobius certe distin-
guit aedem et portam, eum § 18.
dicat: ex aede Iani per hanc por-
tam.

ex eventu] Cf. c. 6. § 30. eventu
tali.

Ianualis vocata est] Cf. Varro L.
L. V, 164: Praeterea intra muros
videtur portas dici. . . 165. Tertia est
Ianualis dicta ab Iano, et ideo ibi
positum Iani signum et ius institu-
tum a Pompilio, ut scribit in Anna-
libus Pico, ut sit aperta semper nisi
quom bellum sit nusquam.

mox sponte patefacta est] Contra
apud Augustin. de civ. d. III, 12.
legitur: Clausaque portis se tueban-
tur. Quibus dolo apertis admis-
sique hostibus intra moenia cet. In-
num Geminum sua sponte apertum
esse prodidit Ael. Lamprid. Com-
med. c. 16.

18. undis scatentibus] Cf. Ovid.
Fast. I, 269 sq. Oraque, qua pollens
ope sum, fontana reclusi, Sumque
repentinis eiaculatus aquae.
Servius ad Virgil. Aen. I, 201. alii
dicunt Romulo contra Sabines pug-
nante, quum in eo caset ut vincretur,
validam aquam ex eodem
loco erupisse, quae fugavit exer-
citus Sabinorum.

multas perduellium catervas] Cf.
c. 6. § 22. copiosae matrumfami-
lias catervae. — Ceterum cf.
Gaius in Dig. L, 16, 234. Quos nos
hostes vocamus, eos veteres per-
duelles vocabant, et Cic. de off. I,
12, 37.

velut ad urbis auxilium profecto
deo] Aliter Servius ad Virg. VII,
610: ad auxilium petendum ut pa-
teant.

X, 1. bellum Saturnalibus sumere
nefas habitum] Cf. c. 16. § 16. die-
bus Saturnaliorum . . . nefas est
praelium sumere. Salust. Ing. 20,
5. prius tamen omnia pati decrevit
quam bellum sumere, et 83, 1.
Omne bellum sumi facile, ceterum
acerrime desinere. Suet. Caes. 60.
Proelia non tantum destinato sed ex
occasione sumebat.

2. Saturnalia die uno finiebantur]
Cf. Liv. II, 21, 2. Saturnalia insti-
tutus festus dies, et XXII, 1, 19.
postremo Decembri iam mense ad
aedem Saturni Romae immolatum
est, lectisterniumque imperator . . et
convivium publicum: ac per urbem
Saturnalia diem ac noctem clama-
tum, populusque eum diem festum
habere ac servare in perpetuum ius-
sus. Varro L. L. VI, 22. Satur-

postquam C. Caesar huic mensi duos addixit dies, sexto decimo coepta celebrari. Ea re factum est ut, cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, nonnullique a C. Caesare inserto die et alii veteri more celebrarent, plures dies Saturnalia numerarentur: licet et apud veteres opinio fuerit septem diebus peragi Saturnalia, si opinio vocanda est quae idoneis firmatur auctoribus. Nervius enim, Atellanarum probatissimus scriptor, ait:

Olim expectata venimus septem Saturnalia.

Mummus quoque, qui post Novium et Pomponium diu iacentem artem Atellaniam suscitavit: *Nostri, inquit, maiores, velut bene multa instituere, hoc optine. A frigore fecere summo dies septem 4 Saturnalia.* Sed Mallius ait eos qui se, ut supra diximus, Saturni nomine et religione defenderant per triduum festos instituisse dies et Saturnalia vocavisse: *unde et Augustus huius, inquit, rei opinionem secutus in legibus iudiciariis triduo servari ferias iussit.* Masurius et alii uno die, id est quarto decimo Kalendas Ianuarias fuisse Saturnalia crediderunt: quorum sententiam Fenestella confirmat, dicens Aemiliam virginem XV. Kal. Ianuar.

[Mss. ABGFS.

tum Mss. v-g. — concessit (sup. *grius*, infra quoque) A. — addixit AB GSH2 „2 Angl.“ addidit Edd. P. — X^o VI° S. — incerto A. — veteri G.

3. probatissimus Atellanarum Edd. P. — Mummus P7. Mummus M. Mummus s-bP. „Sic lego. Eius meminerant Agellius lib. XIX. cap. 9. et Nonius Clivus.“ Menrs. „Gaius sive C. Mummus citatur de triumpho Luculli a Servio ad Virgil. Aen. IV, 261.“ Pont. — et Pomponium om. BGH2. — facere B (G a p. m.) P6 N. 4. supra c. 7. § 27. — saturnino nomine G. — defenderent G. — vocasse A. a p. m. — huius rei, inquit s-bP. — ferias servari v-g. 5. decimo quarto a. — ianuarii affuisse v-g. — Fenestella sententiam S. — decimo quinto cha. — Kal. ianuar. B. Kalendarum ianuariarum Av3-bPS (G a sec. m.).

naliam dicta ab Saturno, quod eo die feriae eius, ut post diem tertium Opalia Opia.

huic mensi duos addixit dies] Cf. c. 14. § 9. Decembri vero (Caesar dedit) quartum et tertium Kalendas Ianuarias. — Ex librorum mss. auctoritate scripsi addixit, licet infra § 23. legatur: ex edictis a Caesare huic mensi diebus, non tam quod ibid. legitur: quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit, quam quod Sueton. Aug. 32. ad tres iudicum decurias, inquit, quantam addixit ex inferiore censu.

sexto decimo coepta celebrari] „In Calendario, inquit Hardinus ad Plin. XIX, 34., rustica apud Gruterum pag. 133. die XVI. Kalendas Ianuarias assignantur Saturnalia.“ Zhrv.

a C. Caesare inserto die] immo eo die quo celebranda erant mense duobus diebus a Caesare insertis aucto.

septem diebus peragi Saturnalia]

Cf. Lucian. Saturnal. 2. ἐπεὶ μὲν ἡμεῶν ἡ καὶα παλαιά, .. ἐκ αἰσῶν δὲ ταῖς ἐνταῖς ἐνομοθετοῖ μὲν οὐδὲ ἀποκατὸν διαμνησθῆναι ποτὶ στυγερῶνται, αἰώνος δὲ οὐκ.

3. A frigore .. summo] i. e. illo tempore quo summum est frigus. De metro adhuc dubito.

4. in legibus iudiciariis] Huc cui aetas sint assignandae non constat. Infra § 23. idem constitutum esse dicitur ex edicto Augusti, quod Morkel. p. iv. ad edictum pontificium refert, indeque concludit non ante annum u. c. DCCXLI., quo anno pontificatus maximus ad Augustum deferretur, hoc fieri potuisse.

5. Aemiliam virginem] Hae iudicium commemorat Plutarch. Quaeat. Rom. c. 83. et Ascantius in Milton. § 32. p. 46. Or.: Quo tempore Sen. Poduacens tribunus plebis (a. u. c. DCCXXIX.) criminatus est L. Metellum Pontificem Maximum totumque collegium pontificum male iudi-

esse damnatam. Quo die si Saturnalia gererentur, nec causam omnino dixisset. Deinde adicit: *Sequebantur eum diem Saturnalia. Mox ait: Postero autem die, qui fuit tertius decimus Kalendarum Ianuariarum, Liciniam virginem ut causam diceret iussam: ex[941]* quo ostendit XIII. Kal. Ianuar. profectum esse. Duodecimo vero 7 feriae sunt divae Angeroniae, cui pontifices in sacello Volupiae sacrum faciunt: quam Verrius Flaccus Angeroniam dici ait, quod angores ac sollicitudines animorum propitiata depellat. Masurius 8

Edd. vtenhgspsub.]

cal. ianuariarum S. *Kalendarum Ianuarium* G a p. m.; vl. — et om. B. G. adicit B. adiecit (G ex corr.; A del. e) Edd. PS. — qui fuit tertio decimo cal. SM. qui fuit decimus tertius cal. cab. — *Liciniam* Edd. *Luciniam* Mas. et P6M. — XIII. ABGvi. decimo tertio c-g. tertio decimo a-zS (cf. c. 11. § 50.). tertium decimum bP. „Haut dubie ste debet legi. Error (tertio decimo) est ortus ex scribendi compendio per incuriam aut inestitiam librariorum.“ Zenn. — *Kalendarum Ianuariarum* AG. *Kalendas* (om. Ianuar.) vl. *Kalendarum* (om. Ianuar.) c-b BPS. — *profectum* AGP. — *esse post tredecimum diem calendarum Ianuariarum. Duo decimo. G. 7. angorinus P. — angonivm B. — animorum sollicitudines* Edd. P. 8. *Masurius addicit* (A

casse de incesto virginum Vestalium, quod unam modo Aemiliam damnaverat, abeolverat autem duas, Marciam et Liciniam (cf. § 6.), populus L. Cassium creavit, qui de iisdem virginibus quaereret: isque et utraque eas et praeterea complures alias . . damnavit. Cf. Supplem. in Liv. LXIII, 7, 8, 11. De gente Aemilia conf. Kleesen. Aen. p. 972.

nos] Idem, ut saepius, significant ac ne . . quidem. Cf. prolegg. p. xxi. G. *Kalendarum Ianuariarum*] Idem casus legitur et supra (§ 5.) in plerisque libris mas. et infra (§ 14.) in omnibus. Et hoc loco et § 14. consensus eorum me adduxit ut nihil mutarem, licet non ignorem hanc constructionem nulla praeter libris mas. nisi auctoritate: sed paulo supra et infra malui recipere compendium scripturae quod priore quidem loco ex cod. B enotavi. Vide tamen Solin. I. c. ad § 7.

Liciniam] Hanc defendisse L. Licinium Crassum, quum aunes XXVII. natus esset, retulit Cicero Brut. 48. § 160. Vid. not. ad § 5. Scripturam *Luciniam*, quae est in libris mas. omnibus, nolui recipere, quia nemo usquam, quod sciam, sic scripsit notae illius gentis Remanae nomen.

7. *feriae sunt divae Angeroniae*] Cf. Varro L. L. VI, 28. *Angeronalia* ab *Angerone* qui sacrificium fit in curia Aculeia et quoque

feriae publicae is dies, et Festus ap. Paul. lib. 1. p. 17. *Angeronae* deae sacra a Romanis instituta sunt, quum angina omne genus animalium consumeretur, cuius festa *Angeronalia* dicebantur. Plin. N. H. III, 5. v. 9. § 65. Sili. Namque diva *Angerona*, cui sacrificatur a. d. XII. Kalend. Ianuarii, ore obligato obsignatoque simulacrum habet. Haec excerptit Solinus I, p. 1. C., nisi quod minus recte scripsit: Inter antiquissimas sane religiones sacellum colitur *Angeronae*, cui sacrificatur ante diem duodecimum *Kalendarum Ianuariarum*, Macrobius ipse III, 9, 4. deam nominat *Angeronam*, ubi vid. not., et praeterea Salmas. Exerc. Plin. p. 6 sq. et Creuzer. III, p. 714., ubi citantur Saxe de dea *Angerona* Tralect. 1766., Kopp. ad Mart. Cap. p. 19., Hartang. II, p. 247., Pauly Real-Encyclop. vol. I. p. 491 sq., Beettiger. Kl. Schriften III, p. 288 sqq., cui Plinius poeticeum sequenti assentitur Crassus. Hartang. l. c. confert os obligatum fuisse ne ederetur mali omnis voces.

in sacello Volupiae] Cf. § 8. in ara Volupiae; Varro L. L. V, 84, § 164. Alteram (intra muros portam video) Romanulam ab Roma dictam, quae habet gradus in Nova via ad Volupiae sacellum (vid. Becker. Handb. I, p. 114.), Augustin. de civ. d. IV, 8. Volupiae,

adicit simulachrum huius deae ore obligato atque signato in ara Volupiae propterea collocatum, quod qui suos dolores anxietatesque dissimulant perveniant patientiae beneficio ad maximam voluptatem. Iulius Modestus ideo sacrificari huic deae dicit, quod populus Romanus morbo qui angina dicitur praemisso voto sit liberatus. Undecimo autem Kalendas feriae sunt Laribus dedicatae, quibus aedem bello Antiochi Aemilius Regillus praetor in campo Martio curandam vovit. Decimo Kalendas feriae sunt Iovis quae appellantur Larentinalia: de quibus, quia fabulari libet, haec fere opiniones sunt. Ferunt enim regnante Anco aedituum Herculis per ferias otiantem deum tesseris provocasse ipso utriusque manum tuente, adiecta conditione, ut victus coena scortoque

[*Mss. ABGPS.*

altero s. orasso] P6. — *alligato* P. — *colligatum* P. 9. *angina* ABVIM. 10. *Calendarum* c-g. — *Laribus consecratae* e-bP. — *eodem bello* vi. — *antiochia millius regillus* ABGS. *Antiochia* Aemilius Regillus v-g. — *vovit* (sup. vel *fovet*) B. 11. *Laurentinalia* (B sup. lin.) MBH1. — *quis* (sup. *quia*) G. — *haec fere sunt opiniones* SH2. *haec sunt opiniones* (om. *fere*) v-g. 12. *lateralis vel abacis tesseris* G (cf. c. 5. § 11.). — *ipse* (sup. *e*) G. — *multaretur* .. La-

quae a voluptate appellata est, et
11. *de voluptate Volupia.*

8. *ore obligato atque signato*] Cf. III, 9, 4.; Plin. et Solin. II. cc.

9. *angina*] Cf. Fest. I. c.

10. *Laribus* .. quibus aedem .. Aemilius Regillus .. curandam vovit] Cf. Liv. XL, 52, 4. Idem (M. Aemilius) dedicavit aedem Larum Permarinum in Campo. Voverat eam annis undecim ante L. Aemilius Regillus navali proelio adversus praefectos regis Antiochi, oct. Vid. Hertzberg. p. 33 et 51. Crenner. III. p. 564. Kopp. ad Martian. II. § 155. — In Campo Martio curandam idem valet ac: quam in Campo Martio aedificandam esset curaturus.

11. *feriae sunt Iovis*] Cf. § 15.

Larentinalia] Cf. Varro L. L. VI, 3. § 23. *Larentinal*, quem diem quidam in scribendo *Larentalia* appellant, ab Acca Larentia nominatus est. *Larentalia* scribit Ovid. Fast. III, 57., quam scripturam apud Macrobiū quoque censet praefendam Zeunius. Sed Lactantius I, 20, 4. habet *Larentinalia*. Vid. Hartung. II. p. 146. Hertzberg. p. 37 sq.

haec fere opiniones sunt] „Sed Aetias historicus apud Gellium lib. IV. cap. 7. [§ 6 sqq.] scribit istam meretricem testamento vel Romulam ipsam vel populum R. bonis

suis heredem fecisse, adeoque a flamine Quirinali sacrificium ei publice factum esse, et diem e nomine eius in fastos additum. Lactantius vero I, 20. [§ 5.] praeter Larentiam Faustuli uxorem et Floram, quae meretrices immortalitatem fuerint consecratae, etiam Faustam memorat [cf. Plutarch. Qu. R. 35. τῇ δὲ διὰ τὴν Λαρεντία Φαβόλαν ἐκλήσαν εἶναι λέγουσιν.], quam ex auctoritate Verrii Herculis scortum fuisse ait. Alteram vero sententiam, quae probabilior esse videtur, qua Acca Larentia Faustuli uxor et Romuli Romique nutrix intelligitur, etiam tuerentur Sabinus Masurius apud Gellium I. I. [§ 8.], Ovidius [Fast. III, 55.], Lactantius [I. c. § 2.], atque Plinius N. H. XVIII. 2., qui de adoptione Romuli fratribusque Arvalibus fere eandem tradit quae Masurius.“ Zeun.

12. *ipse utriusque manum tuente*] i. e. utriusque in iaciendo vice fungente. *Manus* significat apud Sueton. Aug. 72. pecuniam post infelicem iactum solvendam. Cf. Augustin. de civ. d. VI, 7. *ludit tesseris secum utraque manu alternante, in una constitutus Herculem, in altera se ipsum*. Melius Plutarch. Quaest. Rom. c. 35. τὴν μὲν ὑπὸ δευτέρῳ, τὴν δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ βάλων, et Romul. c. 5. τὰς μὲν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τιθεῖς, τὰς δὲ ὑπὸ αὐτοῦ φέροντες.

multaretur. Victore itaque Hercule illam Accam Larentiam, no-13
bilissimum id temporis scortum, intra aedem inclusisse cum coena,
eamque postero die distulisse rumorem, quod post concubitus
dei accepisset munus, ne commodum primae occasionis, cum se
domum reciperet, offerendae aspernaretur. Evenisse itaque, ut 14
egressa templo mox a Carutio capto eius pulchritudine compella-
retur: cuius voluntatem secuta adsumptaque nuptiis post obitum
viri omnium bonorum eius facta compos, cum decederet, popu-⁽²⁴²⁾
lum Romanum nuncupavit heredem. Et ideo ab Anco in Vela-15
bro loco celeberrimo urbis sepulta est, ac sollemne sacrificium

Edd. vicahgpdzh.]

rentiam om. P. 13. laurentiam G (B sup. lin.). — nobilissimum id
tempus vl. nob. per id tempus v-gb. per id tempus nobilissimum s-a.
— cumque (sup. add. a). — nec commodum Pa-z „Locus huius et
corruptus esse videtur. Forte emendatur ita, ut particula nec mutetur
in ne, quae lectio iam reperitur in ed. Colon., et post accepisset pute-
mus excidisse, ob similitudinem praecedentis syllabae, particulam ut.
Caeterum si cui videatur post munus reponendum esse hanc vocem aut
respondum, per me facile licet, quamquam hoc non opus esse arbitror
propterea quod illam facile intelligi potest.“ Zeun. 14. mor
templo v3-g. mor templa vl. — Carutio s-bF. carvitis S. — sumpta-
que v-g. 15. belabro A. — sculpta est v-g. (g in mg.: „qui poste-

13. Accam Larentiam] „Alii Lau-
rentiam per diphthongum scribunt,
ut Plin. l. c., Varro l. c. et Diony-
sius Hal. A. R. I, 84. et 87. secun-
dum receptam lectionem; alii vero
Larentiam per simplicem litteram,
ut Liv. I, 4., Ovid. l. c., Gellius l.
c., Lactantius l. c., Minuc. Felix
25, 9., Plotarchus II. cc. et Lapi-
codex Dionysii Hal. l. c. Utra ratio
igitur sit praefenda, nos igno-
rare fatemur.“ Zeun. — Apud Var-
ronem nunc legitur Larentia, apud
Plinium et Dionysium idem in non-
nullis certo codicibus. Quamquam
ergo apud Augustinum l. c. legi-
tur Laurentiam, et infra §§ 16. et
17. complures libri mss. exhibent
Laurentiam, vix dubitandum est
quin Macrobius scripserit Laren-
tiam. Cf. Muehl. Est. II. p. 101 sq.

nobilissimum scortum] Cf. Augu-
stin. l. c. nobilissimum meretri-
cem. Liv. XXXIX, 9, 5. Scortum
nobile. Serv. ad Virg. Aen. VI,
758. Illustres. Hoc nomen notitiae
fuit, non meriti. Unde etiam in me-
retricibus invenitur. Nam et nobi-
les et illustres vocantur.

id temporis] Gronovius ad cap.
17. § 37. (ubi quidem id temporis
non pro adverbio ponitur) attulit
Minut. Fel. [2, 4.] id temporis, et
Arnob. lib. V. [c. 5.] illud tempe-
ris. Adde Cic. Cat. I, 4, 10, al.

quod . . accepisset] Vid. not. ad
Comm. I, 13, 18.

offerendae] Est verum participium
futuri passivi: occasionis se oblata-
rae vel quae offerretur, qui usus
non nisi infimae Latini sermonis
aetatis est. Vid. Krüger. Gramm.
d. lat. Spr. p. 650. Not.

14. a Carutio] Apud Augustinum
l. c. nominatur Tarutius, quae scrip-
tura fide dignior est, cum Plutar-
chus II. cc. habeat Ταρρύντιος vel
Ταρρύντιος, Varro l. c. § 24. com-
memoret Accam Tarentinam, et Gel-
lius l. c. eam Acca Larentia Caiam
Tarratiam. In verbis agros Tara-
cem Samurium (§ 16.) Hertsb. .
de diis patr. p. 40. censet latere
Turaciae nomen. Ciceronis fami-
liaris (cf. de div. II, 47, 98) fuit
L. Tarutius Firmenus, quem Soli-
nus c. 1. p. 2. D. vocat Lucium
Taruntium.

15. in Velabro loco celeberrimo ur-
bis sepulta est] „Velabrum, ait Ern.
in Clave, fuit planities inter Capito-
lium, Palatium et Aventinum. Ci-
cero quoque Ep. I, 15. ad Brutum
hoc in loco Larentiam esse sepul-
tam scribit: sed Varro istam mu-
liercem vocat Accam Taruntiam,
cuius ipse Gellius l. I. mentionem
facit.“ Zeun. — Cf. Varro l. c. Hoc
sacrificium fit in Velabro, quae in
Novam viam exiit, ut aiunt qui-
dam, ad sepulcrum Accae, ut

- eidem constitutum, quo dis Manibus eius per flaminem sacrificaretur, Iovique feriae consecratae, quod aestimaverunt antiqui animas a Iove dari et rursus post mortem eidem reddi. Cato ait Larentiam meretricio quaestu locupletatam post excessum suum populo Romano agros Turacem Semurium Lintirium et Solinium reliquisse, et ideo sepulchri magnificentia et annuae parentationis honore dignatam. Macer Historiarum libro primo Faustali coniugem Accam Larentiam Romuli et Remi nutricem fuisse confirmat. Hanc regnante Romulo Carutio cuidam Tusco diviti denuptam auctamque hereditate viri: quam post Romulo, quem educasset, reliquit: et ab eo parentalia diemque festum causa pietatis statutum. Ex his ergo omnibus colligi potest et uno die Saturnalia fuisse et non nisi quarto decimo Kalendarum Ianuariarum celebrata: quo solo die apud aedem Saturni convivio dissoluto Saturnalia clamitabantur: qui dies nunc Opalibus inter Sa-

[Mss. ABGPS.

rora leget, videbit legendum esse sepulta est.“) — quod is A. quod die S. quod diis G. — quia Edd. P. — existimaverunt BSV3-g. estimaverunt vl. 16. Larentiam om. P. laurentiam BGH2. — Romano om. dub. — semurium G. — lintirium BG. Lintirium (gh in mg.) Bar. linterium ASM „Angl.“ Lincerium v-g. Lutirium s-bP. 17. laurentiam BGH2. — Carucio s-b. Tarutio H2. — quam primo vl. — pietatis causa v-gb. pietatis (om. causa) H. 18. decimo quarto c-g. — ianuarium i. — convivio soluto v-agh. solito h. „Camerarii et item ed. prisca.“ Pont. „Ed. Colon. habet solito, non male. Etenim, quamquam dissolutum a rei festivitate et hilaritate non est alienum: cum tamen auctor de tempore stato solemniter et definito loquatur, mihi solito orationis seriei convenientius esse videtur. Hinc [§ 23.] solita celebrari.“ Zeun. Vid. not. — comitabantur A*. „An committebantur, quomodo ludos committere? Aut remotior potius vox fuit scriptumque comissabantur,

quod ibi prope faciunt Diis Manibus Servilibus sacerdotes, qui uterque locus extra urbem antiquam fuit, non longe a porta Remana. Cf. Plut. Rom. 5. et Becker. I, p. 492.

per flaminem] Dialem, puto, cum feriae sint Iovis.

quod aestimaverunt antiqui animas a Iove dari] Cf. Comm. I, 12, 2. Per has portas animas de caelo in terras meare et de terris in caelum remeare creduntur; et II, 17, 14. animas . . permittuntur . . ad naturae suae principia, quod est caelum, . . remeare. Hertzsberg. p. 26. et p. 52. Mueller. Etrusk. II, p. 69.

16. Semurium] Hic ager commemoratur a Cicero Phil. VI, 5, 14.

Solinum] Hoc nomen valde dubium esse dicit Mueller. Etrusk. II, p. 104.

annuae parentationis] Cf. § 15. sollemne sacrificium eidem constitutum.

17. Faustuli coniugem] Cf. Liv.

I, 4, 7. Ab eo (Faustale) Larentias uxori educandos lates.

Romulo . . reliquit] Plutarchus Qu. R. l. c. scripsit τῇ νόλει, Rom. l. c. τῷ θυμῷ, Augustin. l. c. populo Romano cf. § 14. Romulum Accae Larentiae filium esse dedisse Sabini Marci verbis retulit Gelius VI, 7, 8.

18. Kalendarum Ianuariarum] Cf. § 6.

convivio dissoluto] „Dissolutus Ecce-tos hic est.“ Pont.

Saturnalia clamitabantur] „Livius XXII, 1. sub fin.: Convivium publicum, inquit, ac per urbem Saturnalia diem ac noctem clamatum [ubi in ed. Drakenb. interpungitur post publicum]. Convivium et Saturnalia clamare seu clamitare dicitur in praconibus, qui voce antis clara ad convivium invitant, quod Saturnaliis solet celebrari. Sic apud Martialem [I, 49, 30.] occurrit conviva clamatus h. c. invitatus.“ Zeun. — Ad invitationem hoc

turnalia deputatur, cum primum Saturno pariter et Opi fuerit ascriptus. Hanc autem deam Opem Saturni coniugem crediderunt, et ideo hoc mense Saturnalia itemque Opalia celebrari, quod Saturnus eiusque uxor tam frugum quam fructuum reperi-
tores esse credantur: itaque omni iam fetu agrorum coacto ab hominibus hos deos coli quasi vitae cultioris auctores: quos etiam nonnullis caelum ac terram esse persuasum est, Saturnum-
que a satu dictum, cuius causa de caelo est, et terram Opem, cuius ope humanae vitae alimenta quaeruntur, vel ab opere per quod fructus frugesque nascuntur. Huic deae sedentes vota concipiunt, terramque de industria tangunt, demonstrantes ipsam matrem terram esse mortalibus adpetendam. Philochorus Saturno et Opi primum in Attica statu-
isse aram Cecropem dicit, eosque deos pro Iove terraque coluisse, instituisseque ut patres familiarum et frugibus et fructibus iam coactis passim cum servis vescerentur cum quibus patientiam laboris in colendo rure toleraverant: delectari enim deum honore servorum contemplatu laboris. Hinc est quod ex instituto peregrino huic deo sacrum aperto ca-

Edd. vicahgpdzb.]

vel, ut in Orthographicis scribendum praecipit Velius Longus, comisabantur? Super tota voce ita Festus: *Comisatio*, inquit, a vicis, quos Graeci *καμπος* dicunt, appellatur: quibus in locis alii alios convictus causa invitabant. Glossae Latinae *comisatum*, *ἐκλ καμπος*; Graeci *καμπος comisatum*, *comisatio*. Aristophanes Pluto (1040): *ἐοικε δ' ἐκλ καμπος βαδίζων*, quod ita verunt, videtur ad lascivum convivium ire." Pont. „Non est quod de verbo clamitabantur dubitemus." Zenn. Vid. not. — Saturni pariter z. 19. iam omni fetu G. 20. et terram Sv-g. — persuasum esse B. 21. et ipsam a-b. — terram matrem esse G. matrem esse terram a-b. — a mortalibus P. 22. instituto (om. ex) S (G add.

referendum esse non putaverim, quum Livius l. c. dicat: *diem ac noctem clamatum*, et Martialis XI, 2, 5. *Clamant esse mei: Io Saturnalia verus*.

qui dies nunc Opalibus .. deputatur] Cf. Varro L. L. VI, 3. § 22.: *Saturnalia dicta ab Saturno, quod eo die feriae eius, ut post diem tertium Opalia Opis*.

19. Opem Saturni coniugem] Cf. Varro L. L. V, 10. § 57. *Principes dei Caelum et Terra. Hi dei eodem qui Aegypti Serapis et Isis .. Item principes in Latio Saturnus et Ops*. Festus ap. Paul. lib. XIII, p. 187. Muell. *Opis dicta est coniux Saturni per quam voluerunt terram significari*. Orell. Inscr. 1507. *Locus assignatus aedi Opis et Saturni*. Klauen. Aen. p. 361. Zennius confert Cornutum de nat. deor. 6 et 7.

tam frugum quam fructuum reperi-
tores] Cf. c. 7. § 24 sq., ubi vid. not. Ad agriculturam pertinet etiam cognomen *Consiviae*, quod

Opi datum esse dicitur III, 9, 4. Vid. etiam h. lib. c. 12. § 22.

quasi vitae cultioris auctores] Cf. c. 7. § 24. *quasi vitae melioris auctorem*.

20. Saturnumque a satu dictum, cuius causa de caelo est] Cf. c. 8. § 8. et Arnob. IV, 9. *Saturnum praesidem sativis*. Servius ad Virg. Georg. I, 21. refert a ratione dictum esse Satorem deum.

cuius ope .. alimenta quaeruntur] Cf. Fest. l. c. *quia omnes opes humano generi terra tribuit*. Koppius ad Martian. I. § 72. adnotavit Orph. Hymn. XIII, 11. *Εὐφύητος κατὰ γονὰς σὺν ἐδάβοις κτεάτεσσι*.

21. terramque de industria tangunt] Cf. III, 9, 12. *Cum Tellurem dicit manibus terram tangit*.

22. in Attica] Cf. c. 7. § 37. *ut patres familiarum .. passim cum servis vescerentur*] Cf. c. 11. § 1. Cap. 24. § 23. *religiosae domus dicuntur prius famulos dapibus honorare*.

contemplatu laboris] Cf. c. 16. §

23 pite facimus. Abunde iam probasse nos aestimo Saturnalia uno tantum die, id est quarto decimo Kalendas, solita celebrari: sed post in triduum propagata, primum ex adiectis a Caesare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit: a sexto decimo igitur coepta in quartum 24 decimum desinunt, quo solo fieri ante consueverant. Sed Sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum et laetitiam religionis extendit.

XI. Tunc Evangelus: Hoc quidem, inquit, iam ferre non possum, quod Praetextatus noster in ingenii sui pompam et ostentationem loquendi vel paulo ante honori alicuius dei assignari voluit quod servi cum dominis vescerentur, quasi vero curent divina de servis aut sapiens quisquam domi suae contumeliam tam foedae societatis admittat, vel nunc Sigillaria, quae lusum reptanti adhuc infantiae oscillis fictilibus praebent, temptat officio religionis ascribere, et quia princeps religiosorum putatur, nonnulla iam et superstitionis admiscet, quasi vero nobis fas non sit Praetex-

[Mss. ABGPS. (Vinde a verbis *locone an serio*, c. 11. § 2.)

ex a sec. m.). — operto G. 23. extimo vl. existimo Sv8-g. — decimo quarto c-g. — Kalendarum (vel Cal.) Edd. PS. — prorogata S. — huic mense vi. — decimo sexto cab. — decimum quartum a (ch XIII).

XI. Caput XI. Non esse contemnendam sortem servorum, cum et dii horum curam gerant, et multos ex his fideles, providos, fortes, et philosophos quosque fuisse constat. Tum Sigillarium origo quae fuerit. ch-b.

1. noster ingenii (om. in) G. — paulo (om. vel) S. — paulo ante] c. 10. § 22. — cura sit diis tanta non curent dii ulla conl. Zeun. — domui BG. — vel Sigillaria (om. nunc) s-z. — nunc] c. 10. § 24. — quae usum A. — scotilibus g in mg. — ut putatur A. — iam et APSvH2. et (om. iam) BG1-g „2 Angl.“. etiam s-g. — vero fas (om. nobis) S. —

31. aestimatu aetatis; II, 1, 6. admixtu voluptatis.

Hinc est quod . . huic deo sacrum aperto capite facimus.] A Pelasgis et ab Hercule hunc ritum derivat c. 8. § 2.

23. a Caesare] Praenomen C., quod bis additur supra § 2, a ple-risque codd. mss. c. 11. § 50. abest. ex edicto Augusti] Cf. § 4.

trium dierum ferias] „Et Caligula post, ut notat Suetonius, unum quoque adiecit, cap. 17. Et ut laetitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellavitque Iuvenalem. Dio LX. quintum Saturnalia hunc credidit.“ PONT. — Dio Cassius LIX, 6. προσεπηύθεας, inquit, τὰς ἐκπιδας αὐτῶν τὰ τε Κρόνια ἐπὶ πέντε ἡμέρας ἐορτάζεσθαι κελεύσας cet., et LX, 25. τοῖς τε Κρονίοις τὴν πέμπτην ἡμέραν τὴν καταδείχθεισαν τε καὶ τοῦ Γαίον καὶ μετὰ τοῦτο καταλυθεῖσαν ἀνίδου. Quartum diem quis

addiderit non censtat: Lipsius Saturn. Serm. I, 3, p. 17. censet quartum diem irrepiasse extremis annis Augusti. Cf. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xx.

coepta] Cf. § 2. coepta celebrari.

24. Sigillarium] Cf. c. 11. § 46 sqq.

in septem dies] Cf. § 3.

XI, 1. honori alicuius dei] i. e. honori ab aliquo deo servis tributo, cf. c. 10. § 22. delectari enim deum honore servorum.

quasi vero curent divina de servis] „Hic locus vel corruptus est et corrigendus (vid. app. crit.), vel, quod tatius et mollius forte est, graecismi sunt statuendi, divina pro dii et de servis pro servos, ut θεῖα et σκοντίζων πρὸς.“ Zeun. — Cf. c. 17. § 1. divina voluerunt.

oscillis Actilibus] Cf. § 48. et c. 7. § 31.

princeps religiosorum] Cf. c. 17. § 1. sacrorum omnium praesul.

tato aliquando non credere. Hic cum omnes exhorruissent, Prae-2
textatus renidens: Superstitiosum me, Evangele, nec dignum cui
credatur existimes volo, nisi utriusque tibi rei fidem ratio adserta
monstraverit. Et, ut primum de servis loquamur, iocône an se-
rio putas esse hominum genus quod di immortales nec cura sua
nec providentia dignentur? An forte servos in hominum numero
esse non pateris? Audi igitur, quanta indignatio de servi sup-
plicio caelum penetraverit. Anno enim post Romam conditam 3
quadringentesimo septuagesimo quarto Autronius quidam Maxi-
mus servum suum verberatum patibuloque constrictum ante
spectaculi commissionem per circum egit: ob quam causam in-

Edd. vicahgspdz.]

aliquando om. P. 2. nec indignum S. — aestimes s-h. — asser-
ratio Sv-g. — monstraverat (sup. add. i) B. — penetravit S. 3. Cap.
VII. Historia Atronii de servo punito. v (i Cap VI.). — quadringentesimo
septuagesimo quarto Mas v-gP6. „Alit“ Meurs. quadring. quadragesimo
quarto s-z. „Corrige CCLXIV. auctore Livio II, 36.“ Zeun. ducentesimo
sexagesimo quarto b. „Meliores“ Meurs. — Atronus Sv-g. — ob hanc

2. cum omnes exhorruissent] Cf.
c. 24. § 8.

renidens] Cf. I, 4, 4.

ratio adserta] sc. a me. Cf.
Comm. II, 5, 13. Et quia animo fa-
cilius inlabitur concepta ratio de-
scriptione quam sermone.

3. quadringentesimo septuagesimo
quarto] Cum eo loco, ubi haec re-
fert Livius, convenit sane numerus
quem proposuit Zeunius, CCLXIV.:
sed obsequor codicibus mss. Vid.
not. ad § 5.

Autronius quidam Maximus], Prae-
tor Livium [II, 36.] eandem rem
narrant Cicero Divinat. I, 26., Lac-
tanti. Inst. II, 7. [§ 20 seqq.], Valer.
Max. I, 7, 4., August. Civ. D. IV,
26., Dionys. Hal. A. R. VII, [c. 68.],
Plutarch. in Gerol. p. 275. [c. 24.],
Arnob. VII, p. 244. [c. 39.]. — Dio-
nysio hic vocatur ἀνὴρ οὐκ ἀγα-
θός; Valerio et Livio [adde: Arne-
bio] quidam paterfamilias [Plutarch:
ὁδύτην τις αὐτοῦ . . ἐπέλεσεν ἐξά-
γειν δι' ἀγορᾶς μαστιγοῦντας, Ci-
cero: servus per circum . . ductus est,
Augustin.: in quodam scelero qui . .
ad supplicium duci iussus est], Lac-
tantio Autronius Maximus quidam,
ubi alii libb. legunt Autronius, alii
Atronus, alii Atonius. Sed Lip-
sius de cruce III, 8. Autronius
probandum esse censet. Zeun.

patibuloque constrictum] „Patibu-
lum hic non differre a furca recte
iudicat Lipsius l. l. Nam Lactan-
tius, Valerius, Livius habent sub
furca et Cicero furcam ferens. Apud

Plautum occurrat [Mil. II, 4, 7.]
dispositis manibus patibulum habere,
item [Mostell. I, 1, 53.] ire patibu-
latum per vias etc.; cf. Lips. l. l.“
Zeun. — Adde fragm. Plauti ap.
Non. III, 183. Patibulus (al. pati-
bulatus) ferat per urbem, deinde af-
figat cruci. Arnobius l. c. habet:
servum . . per Circi arcem mediam
transduxisse caecum virginis, et ex
more multasse post patibuli poena,
ubi patibulum ponitur pro cruce.
Quem morem confirmat Dio Cass.
LIV, 2. τινὰ δὲ ἔρεπον (τὸν δοῦ-
λον) διὰ τε τῆς ἀγορᾶς μέσης μετὰ
γομμάτων τὴν ἀκτὴν τῆς θαλασ-
σῆς αὐτοῦ δηλοῦντας διαγωγόντος
καὶ μετὰ ταῦτα ἀνασταυρώ-
σαντος οὐκ ἠγαθήνης. Plutar-
chus l. c. addit εἰς ἀκροντεῖναι,
Dionysius l. c. ἐπὶ τιμωρίᾳ θανά-
του, Valerius Max., Lactantius, Au-
gustinus II. cc. ad supplicium.

ante spectaculi commissionem] Cf.
II, 7, 9. Pontanus apud Valerium
Max. pro priusquam pompa duceretur,
quia in codd. nonnullis legitur
croma, coniecit legendum esse
acroama, sed Plutarchus l. c. ha-
bet: ἡ κομῆ κατὰ τὴν ἡκολο-
θήναι, idemque et Dionysius: κατὰ
τῆς κομῆς; Livius: nondum com-
misso spectaculo, Cicero: qui (iud.)
antequam fierent, Augustin.: populo
spectante, Lactantius nihil olusmodi.

Anno quidam] „Super hominis
huius nomine inter auctores dis-
sensus est. Valerio, Livio, Plutar-
cho et Dionysio T. Latinus appel-

dignatus Iuppiter Annio cuidam per quietem imperavit, ut senatui nuntiaret non sibi placuisse plenum crudelitatis admissum. 4 Quo dissimulante filium ipsius mors repentina consumpsit, ac post secundam denuntiationem ob eandem negligentiam ipse quoque in subitam corporis debilitatem solutus est. Sic demum ex consilio amicorum lectica delatus senatui retulit, et vix consummato sermone sine mora recuperata bona valitudine curia pedibus 5 egressus est. Ex senatus itaque consulto et Maenia lege ad propitiandum Iovem additus est illis Circensibus dies, isque instauratitius dictus est, non a patibulo, ut quidam putant, Graeco nomine ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, sed a redintegratione, ut Varroni placet, 6 qui *instaurare* ait esse instar novare. Vides, quanta de servo ad deorum summum cura pervenerit. Tibi autem unde in servos tantum et tam inane fastidium, quasi non ex isdem tibi et constant et alantur elementis eundemque spiritum ab eodem princi-

[Mss. ABGPSV.

causam v-g. — senatu v1. 4. debilitatem corporis S. — ingressus (sup. add. e) G. 5. Maenia AB. menia P5P6. „2 Angl.“ moenia GV. Mevia v-g. Maevia a-b. — dies itaque h. dies is qui a-bP. „Vetus, isque instauratitius.“ Pont.; at in A est instauratitius. — ἀποροία sed A. 6. inane A*BGVM123. „2 Angl.“ „Quod palato quidem non hebeti movendae sit salivae.“ Pont. immane Edd. PS. — quasi non ...

latur. Lactantius Inst. II, 8, [immo 7, 20. cf. 16, 11.] Ti. Atiniam extulit, et amplectitur Pighius, qui antiquam et plebeiam ait familiam Atiniam. Corte Macrobian scriptura parum ab hac Lactantii voce deviat, et corrupta potius censenda quam falsa. „Pont. — Consentit Zennius, qui recte dicit etiam apud Livium et Valerium reperiri Ti. Atiniam, apud Ciceronem nonnisi quendam rusticum Romanum.

plenum crudelitatis admissum], „Elegantius alii scriptores rem expriment, non sibi placuisse ludis praesultorem [sic legitur apud Valerium et apud Lactantium: apud Ciceronem vel praesultorem vel praesulem, apud Livium vel praesultorem vel praesultatorem]. Graece ὀρχηστὴν καὶ τῆς κομπῆς.“ Zenon.

4. in subitam corporis debilitatem solutus est] Cf. Polyb. XI, 24, 5. Σωματικῇ δυνάμει παραλελυμένος.

5. Maenia lege] Eo tempore quo haec facta esse refert Livius nullus memoratur Maenina tribuna plebis (cf. Real-Enc. IV. p. 1357.). Lex Maenia quam commemorat Cicero Brut. 14, 55. in id fere tempus incidit quod posuit Macrobius, nam lata est a. u. CCCCLXVI. (Cf. Orell. Onom. Tull. III. p. 215.)

Quid, si notior haec lex huic imposita?

illis Circensibus] Cicero l. c.: Quum bello, inquit, Latine ludi votivi maximi primum fierent, Liv. l. c.: Ludi forte ex instauratione magni Roma parabantur, Valerius Max. l. c.: plebeis ludis, Augustin. l. c.: ut ludi Romani instaurarentur. Apud Graecos scriptores non additur nomen ludorum. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxix. de hoc loco agens: „De ludis magnis, inquit, sive Romanis“, quos quidem distinguit Witzschel., Real-Encycl. IV. p. 1208.

ἀπὸ τοῦ σταυροῦ] Vid. not. ad a. 8 § 6.

Varroni] Merkel. l. c. in Rerum divinarum lib. IX. haec censet infaisse.

instaurare ait esse instar novare] Cf. Festus p. 111. Muell. Instaurari ab instar dictum est, quum aliquid ad pristinam similitudinem reficitur.

6. tam inane fastidium] Pontanus confert Plant. Mil. [IV, 6, 17.]: Ergo iste me melius macerat, quod ille fastidiosus est, et Pers. [I, 1.]: O quantum est in rebus inane, et Virg. [Aen. IV, 210.] inania murmura.

ex isdem elementis] Cf. c. 8. § 8.

pio carpant? Vis tu cogitare eos quos ius tuum vocas isdem seminibus ortos eodem frui caelo, aequae vivere aequae mori? Servi sunt? immo homines. Servi sunt? immo conservi, si cogitaveris tantundem in utrosque licere fortunae. Tam tu illum videre liberum potes, quam ille te servum. Nescis, qua aetate Hecuba servire coeperit, qua Croesus, qua Darei mater, qua Diogenes, qua Plato ipse? Postremo quid ita nomen servitutis horremus? 8 Servus est quidem: sed necessitate, sed fortasse libero animo[246] servus est. Hoc illi nocebit, si ostenderis quis non sit. Alius libidini servit, alius avaritiae, alius ambitioni, omnes spei, omnes timori. Et certe nulla servitus turpior quam voluntaria. At nos iugo a fortuna inposito subiacentem tamquam miserum vilemque calcamus: quod vero nos nostris cervicibus inserimus non patimur reprehendi. Invenies inter servos aliquem pecunia fortiorem: invenies dominum spe lucri oscula alienorum servorum manibus infigentem: non ergo fortuna homines aestimabo sed moribus. Sibi quisque dat mores: conditionem casus adsignat. Quemadmodum

Edd. vicahgspdzb.]

(§ 15.) tacebant] Cf. Io. Saresb. VIII, 12. — *principe e-z.* „Haut dubie legendum est cum ed. Colon. *principio*. Postulat enim sensus.“ Zeun.

7. Vis tu ... aequae mori] cf. Sen. Ep. 47. § 8. — *Servi ... conservi*] ib. § 1. — *in utroque S.* — *Tam ... servum*] Sen. l. c. § 8. — *Nescis ... Plato ipse*] ib. § 10. — *coepit* Edd. — *darei* BSV (G craso e et sup. scr. i) Sen. l. c. *darii* AEd. PSar. — *Plato* BGi-gbPV; cf. § 41. *Platon* ASva-z Sen. l. c. 8. *Servus est ... voluntaria*] cf. Sen. l. c. § 14 et 15. — *sed fortasse liber animo. Servus est, interpungere et emendare voluit* Meurs. Sic legitur apud Sen. l. c.; sed idem postea habet *ostende non si ostenderis*. Zeun. con. *nocebit? sed ostende sis.* 9. *peior* (sup. turpior) G. 10. *oscula ... infigentem*] cf. Sen. l. c. § 11. — *aliorum* Sar. — *Non ergo fortuna ... adsignat*] ib. § 13., ubi tamen legitur: *non ministeriis, et infra ministeria casus adsignat.* — *Quemadmodum ...*

elementa universa quae mundo plenitudinem facerent. Zeunius confert Comm. II, 12 et 13.

7. *Nescis qua aetate Hecuba servire coeperit* cet.] „Nam expugnata Troia Hecubam servam sortitus esse traditur Ulysses. Dietya Cret. V, 13. De Croeso servo res satls nota est ex Herodoto [I, 86.] et Iustino [I, 7.]. *Darii mater* fuit Siaygambis, quae ab Alexandro capta est. Vid. Iustin. [XI, 9.], Arrian. [II, 11.] et Curt. [III, 11. 24.]. *Diogenem* Cynicum, cum senex Aeginani navigaret, captum esse a piratis venditumque in Creta Xeniali, qui illum Corinthum reduxerit filisque regendis praefecerit, narrat Laertius VI, 4, 29., Gellius II, 18 [9. Adde Lactant. III, 25, 16.]. *Platonem* vero, postquam iterum Syracusas venerit, a Dionysio minori Siculorum tyranno venditum esse cuidam Anniceri, auctor est Olympiodorus in vita Platonia.“ Zeun.

— De Platone vid. Diog. Laert. III, 14, 19. et Lactant. l. c.

8. *libero animo servus est*] „Conferatur hic Ciceronis paradoxon [V.]: *Omnes sapientes liberos esse et stultos omnes servos.*“ Zeun.

si ostenderis] Zeunius putavit aut hoc esse mutandum (Vid. app. crit.), aut si ex graecismo positum esse pro an. At omnia bene se habent, dummodo interpreteris: „hoc tum demum illi nocebit, si ostenderis“ cet.

omnes spei] Haec non leguntur apud Senecam, neque commendantur Iuvenalis X, 4 sq. verbis: *Quid enim ratione timemus Aut cupimus, ut vult Pontanus. Namque illud cupimus non tam ad spem pertinet, quam ad libidinem, avaritiam, ambitionem.*

10. *pecunia fortiorem*] Cf. Hor. Od. III, 8, 49 sq. *Aurum ... sperare fortior.*

Sibi quisque dat mores: conditio-

- stultus est qui empturus equum non ipsum inspicit sed stratum eius ac frenos, sic stultissimus est qui hominem aut ex veste aut ex conditione, quae nobis vestis modo circumdata est, aestimandum putat. Non est, mi Evangele, quod amicum tantum in foro et in curia quaeras. Si diligenter adtenderis, invenies et domi. Tu modo vive cum servo clementer: comiter quoque et in sermonem illum et nonnumquam in necessarium admitte consilium. Nam et maiores nostri omnem dominis invidiam, omnem servis contumeliam detrahentes, dominum *patremfamilias*, servos *familiares* appellaverunt. Colant ergo te potius servi tui, mihi crede, quam timeant. Dicet aliquis nunc me dominos de fastigio suo deicere, et quodammodo ad pileum servos vocare, quos debere dixi magis colere quam timere. Hoc qui senserit obliviscetur id [247] dominis parum non esse quod dis satis est. Deinde qui colitur etiam amatur: non potest amor cum timore misceri. Unde putas adrogantissimum illud manasse proverbium quo iactatur *totidem hostes nobis esse quot servos*? Non habemus illos hostes sed facimus, cum in illos superbissimi contumeliosissimi crudelissimii sumus, et ad rabiem nos cogunt pervenire deliciae, ut quicquid non ex voluntate respondit iram furoremque evocet. Domi enim nobis animos induimus tyrannorum, et non quantum decet, sed quantum licet, exercere volumus in servos. Nam, ut cetera cru-

[Mss. ABGPSV.

putat] ib. § 14. — *conspicit Sar. — modo vestis nobis* Edd. *vestis modo nobis* Sen. l. c. 11. *Non est ... domi* cf. Sen. l. c. § 14. — *quaeres* B (G sup. add. α). — *vive .. appellaverunt* cf. Sen. l. c. § 11 sq. — *comiterque et S.* — *nostri maiores v-g.* 12. *Colant ... misceri* cf. Sen. l. c. § 16 sq. — *servi tui potius G.* — *eicere (d add. a rec. m.) G.* — *debere magis dixi S.* — *Haec qui i-g.* — *non parum S. parum (om. non)* Sen. l. c. ante Fickertum, qui restituit *parum non.* — *et amatur S.*

13. *Unde .. servos in vl adnectuntur antecedentibus non addite interrogationis signo. — adrogantissimum ... sed facimus* cf. Sen. l. c. § 3 sq. — *quod iactatur v-g.* — *nobis esse hostes G. nobis hostes esse Sv-g.* — *et ad rabiem ... evocet* cf. Sen. l. c. § 17. — *(non ex voluntate) non respondit B. nobis respondet G. responderit S Sar. — provocet Sar.*

14. *Domini Bv-g (chg in mg. „Aliae Domi.“).* — *nobis om. v-g.* — *nobis .. tyrannorum* cf. Sen. l. c. — *quantum licet* ib. § 10. *quantum libet*

nem casus adsignat] „Imo iuxta illud: Sui cuique mores fingunt fortunam [cf. Corn. Nep. Att. 11, 6. ibique Staveren.]. In Seneca est *ministerium casus adsignat*. Epistol. 47.“ Pont. — „Suis ea cuique fingitur moribus inquit Cicero l. 1.“ Zuv. — Cf. Plautus in Trinummio II, 2, 86. *sapiens ipse fingit fortunam sibi.*

12. *ad pileum servos vocare* Cf. praeter Senecam l. c. Liv. XXV, 32, 9; Sueton. Tib. 4.

Hoc qui senserit] „Seneca l. 1. habet *Hoc qui dixerit*: melius, quia praecedat *dicet aliquis*.“ Zuv.

13. *totidem hostes nobis esse quot servos* Cf. praeter Senecam l. c.

Erasmi adagia Chil. II. cent. 3. adag. 31., et Festus p. 261. Muell. *Quot servi tot hostes in proverbio est, de quo Sinius Capito existimat errorem hominibus intervenisse praepostere plurimis exultantibus: vero enim similis esse dictum initio quot hostes tot servi.*

cum .. crudelissimi sumus] Fortasse Macrobius coniunctivum, quem sensus fugit, non posuit quo manifestius significaret rem ita se habere. Sed vid. prolegg. p. xli.

14. *non quantum decet, sed quantum licet.* Cf. Sen. de clem. I, 16, 1. *et in principio cogitandum est, non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittat aequi bo-*

delitatis genera praeteream, sunt qui, dum se mensae copiis et aviditate distendunt, circumstantibus servis movere labra nec in hoc quidem, ut loquantur, licere permittunt: virga murmur omne conpescitur, et ne fortuita quidem verberibus excepta sunt: tussis sternutamentum singultus magno malo luitur. Sic fit ut isti de 15 domino loquantur quibus coram domino loqui non licet. At illi quibus non tantum praesentibus dominis sed cum ipsis erat sermo, quorum os non consuebatur, parati erant pro domino porrigere cervicem et periculum imminens in caput suum vertere: in conviviis loquebantur, sed in tormentis tacebant. Vis exercitas in servili pectore virtutes recenseamus? Primus tibi Urbinus occurrat: qui cum iussus occidi in Reatino lateret, latebris proditis unus ex servis anulo eius et veste insignitus in cubiculo ad quod intruebant qui persequerentur pro domino iacuit, militibusque ingredientibus cervicem praeiunxit et ictum tamquam Urbinus excepit. [249] Urbinus postea restitutus monumentum ei fecit titulo scriptionis

Edd. vicahgspdz.]

i-gb quod, „cum decet et licet non satis, uti senectus requirit, sibi opponantur“ probat Zeun. — ut . . praeteream] cf. Sen. l. c. § 4. — dum se . . . tacebant (§ 15.) ib. § 2 sq. — ne in hoc quidem c-g. — sine verberibus excepta v-gbV quod aperta Senecae auctoritate probat Zeun.

15. sermo erat v-g. — pro domino ABGSvicahg2. Sen. l. c. cum domino h-bpV. — avertere „habet Seneca: non male.“ Zeun. 16. Urbinius e Valer. Max. legere voluit Meurs. Vid. not. — addito v-g.

nique natura, et ib. 2. quum in servum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet.

dum se . . distendunt] Melius Seneca l. c.: ingenti aviditate onerat distendunt ventrem. Idem in iis quae sequuntur habet ne in hoc quidem, ut loquantur, licet, ut pleonasmum licere permittunt non agnoscat. Vid. not. ad § 21.

nec . . quidem] Cf. Comm. I, 1, 4. virga . . conpescitur] Pontanus confert Iuvenal. Sat. XIV. [63.] Vox domini fremit [al. furit] instantis virgamque tenentis.

ne fortuita quidem verberibus excepta sunt] i. e. non excepta sunt quin verberibus puniantur. Cf. Tao. Agric. 15. Nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. Si verberibus excipere h. l. idem caset quod verberibus cadere, ut vult Zeunius, non scribendum esset sine verberibus excepta sunt, ut ei placuit praecedentibus edd. vet., sed verberibus non sunt excepta.

tussis sternutamentum] Cf. Sen. de ira II, 25, 4. Quid enim est, cur tussis alicuius aut sternutamentum . . . nos in rabiem agat?

15. isti . . illi] Sic Seneca suae aetatis servos opposuit praeiis.

16. Urbinus] „Apud Appian. Civil. IV. [44.] et Valerium Maximum VI, 8, 6, ubi eadem narratio extat, dicitur Urbinius Panopion.“ ZEUN. — Immo apud Appianum dicitur Appius. Rem nullo posito nomine narraverunt Sen. de ben. III, 25; et Dio Cass. XLVII, 10.

cum iussus occidi in Reatino lateret cet.] Cf. Val. M. l. c. Qui cum ad dominum proscriptum occidendum domesticorum indicio certiores factos milites in Reatinam villam venisse cognoscat, commutata cum eo veste, permutato etiam anulo, . . se in cubiculum ac lectulum recepit et ut Panopionem occidi passus est. Etiam Seneca l. c. eum dicit fuisse proscriptum. Dio Cass. XLVII, 10. similia retulit non additis nominibus.

postea restitutus] rescissa sc. proscriptione.

titulo scriptionis . . adiuncto] i. e. inscripto titulo, ut praestare videatur inscriptionis. Valer. Max. l. c. grato titulo. Minellius adnotavit: „Nam in sepulchro inscribi iussit: Hic positus qui pro domino sese obtulit hosti.“

17 qui tantum meritum loqueretur adiecto. Aesopus libertus Demosthenis conscius adulterii quod cum Iulia patronus admiserat tortus diutissime perseveravit non prodere patronum, donec aliis
 18 coarguentibus consciis Demosthenes ipse fateretur. Et ne aestimes ab uno facile celari posse secretum, Labienum ope libertorum latentem ut indicarent liberti nullo tormentorum genere compulsi sunt. Ac, ne quis libertos dicat hanc fidem beneficio potius libertatis acceptae quam ingenio debuisse, accipe servi in
 19 dominum benignitatem, cum ipse a domino puniretur. Antium enim Restionem proscriptum solumque nocte fugientem diripientibus bona eius aliis servus conpeditus inscripta fronte, cum post damnationem domini aliena esset misericordia solutus, fugientem persecutus est, hortatusque ne se timeret scientem contumeliam suam fortunae inputandam esse non domino, additumque ministe-
 20 rio suo aluit. Cum deinde persequentes adesse sensisset, senem quem casus obtulit iugulavit et in constructam pyram coniecit: qua accensa occurrit eis qui Restionem quaerebant dicens damnatum sibi poenas luisse multo acrius a se vexatum quam ipse ve-
 21 xarat: et fide habita Restio liberatus est. Caepionem quoque qui in Augusti necem fuerat animatus, postquam detecto scelere damnatus est, servus ad Tiberim in cista detulit, pervectumque Hostiam inde in agrum Laurentem ad patris villam nocturno iti-

[Mss. ABGPSV.

18. *extimes vi. existimes* Sc-gb. — *posse celari* S. — *indicaret* A. — *liberto* v. 19. *aliis servis* v. — *aliena esset solutus misericordia* S. *aliena esset solutus custodia* v-g. *aliena esset misericordia sequutus* P. — *inputandum* (sup. add a) G. 20. *instructam* (sup. con.) A. — *veraverat* s-bP. 21. *Hostium* (sup. a) G.; cf. III, 16, 10. — *inde agrum* (om. in) P. — *ad villam patris* Edd. — *Tum is deinde* S. *Cum is*

17. *Demosthenis*] Quis ille fuerit Demosthenes Augusto aequalis, non constat.

cum Iulia] Cf. II, 5.

18. *Labienum*] Fortasse Qn. Attius Labienus est intelligendus, qui postquam cum P. Ventidio in Parthia pugnavit, per aliquod tempus latuit in Cilicia, cf. Dio Cass. XLVIII, 40. Alius certe est ille quem Appianus l. c. c. 26. proscriptum refert ipsum se tradidisse percussoribus. Vid. tamen Schweighaena. ad illum locum.

19. *Antium enim Restionem*] „Eandem servi fidem narrat Val. Max. [7.] et Appian. [c. 43.] l. l.“ ZEUN. — Adde Dion. Cass. l. c.

aliis sc. *servis*. Cf. Val. Max. l. c.: *cum omnes domesticos circa rapinam et praedam occupatos videret, et: Illis, quorum felicius in domo status fuerat, lucro inten-*

conpeditus inscripta fronte] Dio l. c.: *στυγναιας τας*, Val. l. c.: *servus*

ab eo vinculorum poena coercitus in-expiabileque litterarum nota per summam oris contumeliam iniustus.

aliena .. misericordia] l. e. non ab ipso domino.

hortatusque .. additumque] Alterum *que* abundat.

ministerio suo aluit] l. e. victum conquisivit atque apportavit.

20. *quam ipse vexarat*] Dicendum erat *veravisset*, namque sunt ipsius servi verba. Vid. prolegg. p. xli.

21. *Caepionem*] Zennius citat Sueton. Tib. 8. Vid. ibid. Octav. 19., Vellei. II, 91, 2. *L. Murena et Fannius Caepio .. cum inissent occidendi Caesaris consilia*, Dio Cass. LIV, 3., Sen. de brev. vit. 5, 4., de clem. I, 9, 5. Haakh. in Pauly Real.-Enc. III, p. 422, 14. addit annum u. c. DCCXXXII.

qui in Augusti necem fuerat animatus] l. e. qui Augusti necandi consilium ceperat, cf. c. 4. § 10.

nere perduxit. Cumis deinde navigationis naufragio una expulsum dominum Neapoli dissimulanter occuluit: exceptusque a centurione nec pretio nec minis ut dominum proderet potuit adduci. Asinio enim Pollione acerbè cogente Patavinos ut pecuniam et arma conferrent, dominisque ob hoc latentibus, praemio serviscum libertate proposito qui dominos suos proderent, constat servorum nullum victum praemio dominum prodidisse. Audi in servis non fidem tantum sed et facuudum bonae inventionis ingenium. Cum premeret obsidio Grumentum, servi relicta domina ad hostes transfugerunt. Capto deinde oppido impetum in domum habita conspiratione fecerunt et extraxerunt dominam vultu poenam minante ac voce obviis adserente, quod tandem sibi data esset copia crudelem dominam puniendi: raptamque quasi ad supplicium obsequiis plenè pietate tutati sunt. Vide in hac fortuna etiam magnanimitatem exitum mortis ludibrio praeferentem. C.

Edd. vicahgspdz.]

de (om. inde) P. 22. dominis (om. que) B. 23. sed etiam S. — foecundum c-bP. — obsidio om. P. — hac voce P. 24. etiam om. P. — C. Vettium s-bPV. Cūgrum B. Cuetium G. C. Fectium S

navigationis naufragio] Similis est pleonasmus ac § 14. licere permittunt. et c. 14. § 3. exordium .. ordinationis initurus.

22. cogente Patavinos ut pecuniam et arma conferrent] Videntur haec pertinere ad id quod memoriae tradidit Dio Cassius LV, 25. his verbis: 'Ἐπεὶ μηδὲς πόρος ἀφίσταν τῶν εὐρίσκειτο, ἀλλὰ καὶ πάντων πάντες, οὗτοι καὶ ἐξητείτο, ἐπαρμόνουν, ἐσθύνοντο, ὁ Ἀθηνόστρατος χρηματὰ ... Ὡς δ' ὅν τὰ αὐτὰ τὰ ἐλαχίστα πρὸς τὸ κληθεὶς τῶν ἀνελυσκομένων ἦν, καὶ ἀθανάτων τινὸς εὐπορίας ἐδεῖτο, προσέταξε τοῖς βουλευταῖς ζητῆσαι πόρους ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστον, καὶ τοὺς ἐς βιβλία γράψαντας, δοῦναι οἱ διασκέψασθαι. Conf. etiam Vellei. II, 76, 2.

23. facuudum bonae inventionis ingentum] Cf. Liv. XXVIII, 25, 14. ut ingenia humana sunt ad suam cuique levandam culpam nimio plus facunda; ubi Duckerus coniecit facunda. Apud Livium adiectivum facuudus suam magis retinuit vim, sed Macrobius non, ut oportet, a fundo, sed a faciendo id videtur derivasse. Adde quod apud Plinium N. H. XXXVI, 10. s. 15. § 72. in bonis codicibus legitur: ingenio facundo (Bamb. facundi) Novi mathematici.

cum premeret obsidio Grumentum cot.] Eandem rem e Claudii Qua-

drigarii annalibus prodidit Seneca de benef. III, 23., ubi legitur cum obsideretur Grumentum, in veteribus quibusdam edd. Drumentum, et in aliis e Mureti coniectura Adrumantum, quod refert Pontanns, qui non recte adiecit in nonnullis editionibus male esse Cluentum. Videtur hoc inde natum esse quod pro C. Vettium infra editiones veteres habent Cluentium. Commemoratur Grumentum Lucaniae oppidum a Livio XXIII, 38, 10., et XXVII, 41, 1., a Plinio N. H. XIV, 6, s. 8. § 69 Sill., et Grumentini, incolae Ib. III, 11, s. 15. § 98, ubi Harduinus adnotavit: „Γρούμενον Ptolemaeo in mediterraneis Lucanorum oppidis lib. III. cap. 1. et Straboni lib. VI, p. 254.“ Fortasse rem ipsam tangit Florus III, 18., ubi loquens de bello sociali: Ecce Oriculum, inquit, ecce Grumentum .. caedibus ferro et igne vastantur.

quod .. sibi data esset copia] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

obsequiis] Plurali numero similiter usus est Plancus apud Cicero-nem ad fam. X, 11, 3.: Omnia ei obsequia polliceor, si modo rem publ. respicere velit.

24. in hac fortuna] i. e. apud aerves, cf. §§ 10 et 30.

exitum mortis] Cf. Vellei. II, 7, 1. Hunc Ti. Graeci liberi .. vitae mortisque habuere exitum.

C. Vettium Pelignum Italicensem]

Vettium Pelignum Italicensem comprehensum a cohortibus suis, ut Pompeio traderetur, servus eius occidit, ac se, ne domino su-
 25 perstes fieret, interemit. C. Gracchum ex Aventino fugientem Euporus servus vel, ut quidam tradunt, Philocrates, dum aliqua spes salutis erat indivulsus comes, qua potuit ratione tutatus est: super occisum deinde animam scissis proprio vulnere visceribus
 26 effudit. Ipsum P. Scipionem Africani patrem, postquam cum Hannibale conflixerat, saucium in equum servus inposuit et cete-
 27 ris deserentibus solus in castra perduxit. Parum fuerit dominis [250] praestitisse viventibus: quid, quod in his quoque exigendae vindictae repperitur animositas? Nam Seleuci regis servus, cum serviret amico eius a quo dominus fuerat interemptus, coenantem in
 28 ultionem domini confodit. Quid, quod duas virtutes quae inter nobiles quoque unice clarae sunt in uno video fuisse mancipio, imperium regendi peritiam et imperium contempnendi magnani-
 29 mitatem? Anaxilaus enim Messenius, qui Messanam in Sicilia condidit, fuit Rheginorum tyrannus. Is cum parvos relinqueret liberos, Miccytho servo suo commendasse contentus est. Is tute-
 lam sancte gessit, imperiumque tam clementer optinuit, ut Rhegini a servo regi non dedignarentur. Perductis deinde in aeta-
 tem pueris et bona et imperium tradidit: ipse parvo viatico

[Mss. BGPSV.]

(hg in mg.). *cunctum* A. *Cluentium* v-g. *Eetium* Bar. — ne Pompeio v-gb. 25. c. *gracchum* V. C. *Gracchum* Ga-d (in z ex errore typogr. *Gracchum*). „Corrige C. *Gracchum*, uti est in ed. Colon. et apud Valer. Max. VI, 8, 3.“ Zeun. *Gracchum* (om. C.) A. — *coporus* BG. *cupurus* M. — *velut* quidam A. 26. *publicum scipionem* A. — *Anni-*

bale v-z. 28. *inter ignobiles* H2. — *unicae* Svi. — *fuisse* om. P. 29. *Messenus* A „2 Angl.“ — *Miccytho* B. *micytho* G. *Mycitho* Sv-g bP. *micytho* V. *mycithio* (del. i) A. *micitio* s-z. — *regina* servo V.

Apud Senecam, qui de benef. III, 23, 4. eandem rem narravit, dicitur C. Vettius praetor Marsorum. Cognomen *Italicensis* ad bellum sociale pertinet, in quo qui contra Romam stabant, ut ait Velleius II, 16, 4., caput imperii sui *Corfinium* legerant atque appellabant *Italicam*, quo cum loco Kritizius confert Strab. V. p. 369. C. Almelov. et Diodor. Sic. Eclog. lib. XXXVII, 1. Tom. II. p. 639. ed. Wesscl., se ipsos autem *Italicenses*, cf. de bello Alex. 53, 4.

25. C. *Gracchum* ex *Aventino* fugientem] Cf. praeter Valerium Maximum, quem citavit Zeunius, Velleium II, 6, 6., Florum III, 14., Appianum I, 26.

Euporus servus vel .. Philocrates] *Euporum* eum vocat Velleius l. c., *Philocratem* Valerius l. c., qui tamen addit: *Euporum alii hunc vocitatum existimant.*

26. P. *Scipionem* .. *saucium* in

equum servus inposuit] „Livius XXI, 46. [§ 10.] memorat eandem rem ex Coelio scriptore, sed ipse consulis servati decus mavult ad filium delegare.“ Zeun. — Hoc facinus filio tribuunt etiam Valerius Maximus V, 4, 2, Seneca de ben. III, 33., Silius Ital. IV, 456., Polybius X, 3.

27. *dominis praestitisse viventibus*] Ex iis quae antecedunt, § 23 sq., intelligas *fidem* vel *magnanimitatem*: nam *praestitisse* pro *praestato* fuisse positum esse nemo crediderit.

eius] i. e. Seleuci. Hoc mones, ne quis hoc pronomen iungat proxime sequenti pronomini relativo *quo*, quod pertinet ad *amico*. *Amicus* ille fuit Ptolemaeus Cerannus; cf. Pausan. I, 16, 2. Iustin. XVII, 2, 4.

29. *Anaxilaus* cet.] Cf. Iustin. IV, 2, et Diodor. XI, 48 et 66., Herodot. VII, 170; denique Pausan. V, 26, 4., ubi servos vocatur *Εμπεδοκ.* ipse .. *Olympiae* .. *consequit*] Ali-

sumpto profectus est et Olympiae cum summa tranquillitate consenuit. Quid etiam in commune servilis fortuna profuerit, non 30 paucis docetur. Bello Punico cum deessent qui scriberentur, servi pro dominis pugnuros se polliciti in civitatem recepti sunt, et Volones, quia sponte hoc voluerunt, appellati. Ad Cannas quo- 31 que victis Romanis octo milia servorum empta militaverunt: cumque minoris captivi redimi possent, maluit se res publica servis in tanta tempestate committere: sed et post calamitatem apud Thrasimenum notae cladis acceptam libertini quoque in sacramentum vocati sunt. Bello sociali cohortium duodecim ex libertinis con- 32 scriptarum opera memorabilis virtutis apparuit. Caesarem, cum milites in amissorum locum substitueret, servos quoque ab amicis accepisse et eorum forti opera usum esse conperimus. Cae- [251] sar Augustus in Germania et Illyrico cohortes libertinorum conplures legit, quas voluntarias appellavit. Ac, ne putes haec in 33 nostra tantum contigisse re publica, Borysthenitae obpugnante

Edd. vicahgpdzb.]

30. qui hoc (sponte add. a sec. m.) G. — vocati G. 31. cum (que add. a sec. m.) G. — minores B (G sup. add. f). — Thrasimenum BV. thrasimenum B (G del. altero n). Thrasimenum Edd. PS. — nocte vl. 32. conscripto (sup. arum) G. — C. Caesarem s-bp; cf. c. 10. § 23. — subsisterent A. 33. haec S. — Borysthenitae h-bp. borystheniae B. Borystenidae v-a. boristenidae AS. borysthenide G.

ter Herodotus l. c.: οὗτος δὲ κεῖ ἐκπαῖον ἐν Πύρῳ καὶ Τεγέῃ τῇν Ἀρκάδων οὐκίσας ἀνέδραυε τοὺς πολλοὺς ἀνδράντας, quem secutus est Pausanias l. c.

30. in civitatem recepti sunt] Haec verba non recte addita, cives enim eos non esse factos censet Becker. Handb. II, 1, p. 78.

Volones] Cf. Fest. ap. Paul. lib. XIX, p. 370. Muell. Volones dicti sunt milites, qui post Cannensem cladem usque ad octo milia, quum essent servi, voluntarie se ad militiam obtulere. Etiam Liv. XXIII, 35, 6., XXIV, 10, 3. et 14, 3. post pugnam Cannensem commemorat illos Volones. Sed Macrobius de alio belli Punici tempore videtur cogitare, quia § 31. addidit: Ad Cannas quoque cet. Cf. Liv. XXV, 20, 4. et 22, 3., XXVII, 38, 8 et 10.

31. octo milia servorum empta militaverunt] Deaumpta haec sunt e Livio XXII, 57, 11., ubi: Et aliam, inquit, formam novi delectus inopia liberorum capitum ac necessitas dedit, octo milia iuvenum validorum ex servitiis, prius sciscitantes singulos vellentne militare, empta publice armauerunt. Hic miles magis placuit, quum pretio minore redimendi captivos copia fieret.

Cf. Appian. Hist. Rom. VII, 27. Fest. l. c.

post calamitatem apud Thrasimenum notae cladis acceptam] Cf. Liv. XXII, 7, 1. Haec est nobilis ad Thrasimenum pugna atque inter paucas memorata populi Romani clades.

libertini quoque in sacramentum vocati sunt] Cf. ibid. 11, 8. Magna vis hominum conscripta Romae erat: libertini etiam, quibus liberi essent et aetas militaris, in verba iuraverunt.

32. cohortium duodecim ex libertinis conscriptarum] Cf. Appian. B. C. I, 49. In epitome libri LXXIV. Livii falso tunc primum militare coepisse dicuntur libertini. De illis quae sequuntur nihil ab aliis reperi relatum.

33. Borysthenitae] Cf. Herodot. IV, 18. Ἀπὸ διαφάντι τὸν Βορυσθένην .. ἀπὸ οὐκίσουσι ἑκτόθαι γαστροῖς τοὺς Ἕλληνας οἱ οὐκίσοντες ἐπὶ τῷ Ὑκάνι ποταμῷ καλέουσι Βορυσθένητας, σφέας δὲ αὐτοὺς Ὀλβιολίτας, et 78. τὸ Βορυσθένηταιον ἔστυ· οἱ δὲ Βορυσθένηται οὗτοι λέγουσι σφέας αὐτοὺς εἶναι Μελιόλους, et Mela II, 1, 6., Stephan. Byz. a. h. v. De Zopyrionis expeditione cf. Iustin. XII, 2. In uni-

Zopyrione servis liberatis dataque civitate peregrinis et factis ta-
 34 bulis novis hostem sustinere potuerunt. Cleomenes Lacedaemo-
 nius, cum mille et quingenti soli Lacedaemonii qui arma ferre
 possent superfuissent, ex servis manu missis bellatorum novem
 milia conscripsit. Athenienses quoque consumptis publicis opi-
 35 bus servis libertatem dederunt. Ac, ne in solo virili sexu aesti-
 mes inter servos extitisse virtutes, accipe ancillarum factum non
 minus memorabile, nec quo utilius rei publicae in ulla nobilitate
 36 repperias. Nonis Iuliis diem festum esse ancillarum tam vulgo
 notum est, ut nec origo et causa celebritatis ignota sit. Iunoni
 enim Caprotinae die illo liberae pariter ancillaeque sacrificant sub
 arbore caprifico in memoriam benignae virtutis quae in ancilla-
 37 rum animis pro conservatione publicae dignitatis apparuit. Nam
 post urbem captam cum sedatus esset Gallicus motus, res publica
 vero esset ad tenue deducta, finitimi oportunitatem invadendi Ro-
 mani nominis aucupati praefecerunt sibi Postumium Livium Fi-
 denatium dictatorem, qui mandatis ad senatum missis postulavit
 ut, si vellent reliquias suae civitatis manere, matres familiae sibi
 38 et virgines dederentur. Cumque patres essent in incipiti delibe-
 ratione suspensi, ancilla nomine Tutela seu Philotis pollicita est

[Mas. ABGPSV.

borysteni de V. 34. dederit (sup. runt) S. 35. existimes Sa.
 extimes vichg. — memorale (i eras. ante a) G. — ac ne quo Sv-g.

36. nec causa G Edd. PV. — quae ancillarum (om. in) v-g. — con-
 versione BG. 37. res vero publica v-g. — ducta A. — fidenatum

(sup. ium) G. — matres familias (sup. e) S. — darentur (sup. dede.) G.
 38. cytela A „1 Angl. Dileta, alter Angl. Cythela“. 40. do-

versum Dio Chryseost. 36, 4.: Ἡ δὲ
 πόλις, inquit, ἡ τῶν Βορυσθενιτῶν
 τὸ μέγεθος ἐστὶν οὐ πρὸς τὴν πα-
 λαιὰν δόξαν διὰ τὰς συνεχεῖς ἀλώ-
 σεως καὶ τοὺς πολέμους. ἄτε γὰρ ἐν
 μέσοις οἰκοῦσα τοῖς βαρβάρους τοσού-
 τον ἤδη χρόνον καὶ τοῦτοις σχεδόν
 τι τοῖς πολεμικωτάτοις ἀεὶ μὲν πολε-
 μεῖται, πολλὰκις δὲ καὶ ἐλάσσει.

34. Cleomenes . . ex servis manu
 missis bellatorum novem milia con-
 scripsit] Plutarchus Cleom. 11.:
 Ἀνακληρώσας, inquit, τὸ πολίτευμα
 τοῖς χαριεστάτοις τῶν περιό-
 κων ὁπλίτας τετρακισχιλίους
 ἐποίησε, de servis, quod sciam, ni-
 hil.

Athenienses quoque . . servis liber-
 tatem dederunt] Servos Athenien-
 sium primum pugnasse in proelio
 Marathonio refert Pausanias I, 32,
 3., quod an verum sit dubitat
 Boeckhins (Staatsk. d. Ath. vol. I.
 p. 276.). Praeterea conf. Xenoph.
 Hell. I, 6, 24. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι . .
 ἐψηφίσαντο βορθητῶν ναυολὸν
 καὶ δέκα, ἐσβιβάζοντες τοὺς ἐν ἡλι-
 κίᾳ ἄπαντας καὶ δοσίλους καὶ

ἐλευθέρους. Demosthenes Phil.
 I. § 36. ἐμβαλεῖν τοὺς μετοίκους
 ἔδοξε καὶ τοὺς χωρὶς οἰκοῦντας,
 εἰτ' αὐτοὺς πάλιν ἀντεμβιβάζειν.

36. Iunoni . . Caprotinae] Cf.
 Varro L. L. VI, 3, 16. Nonae Ca-
 protinae, quod eo die in Latia Iu-
 noni Caprotinae mulieres sacri-
 ficantur et sub caprifico faciunt. Ar-
 nob. III, 30., ubi vid. not. Hildebr.
 Ad capram Amalthaeam cum Eckhe-
 lio de numm. vet. V, p. 295. hoc no-
 men refert Boettigerus Id. II. p. 226.

37. Nam post urbem captam cet.]
 Cf. infra III, 2, 14., Plutarch. Romul.
 29. et Camill. 33. Varro l. c.
 matres familiae et virgines] Sic
 Plut. Rom. l. c. Ἄν οὖν κέμψωμι
 παρθένους τε συγγὰς καὶ γυ-
 ναικῶν τὰς ἀνάνδρους, ad Ca-
 mill. l. c. αὐτὴν παρὰ τῶν Ῥωμαίων
 παρθένους ἐλευθέρους γυναῖκας.

38. ancilla nomine Tutela seu
 Philotis] Plut. Rom. l. c. θεράπεινα
 Φιλωτί, ὥς δ' ἐνοὶ λέγουσι, Τον-
 τόλα καλονόμη, et Camill. l. c.
 θεραπεινίδα τόντομα Τοντοῦλαν,
 ὥς δ' ἐνοὶ λέγουσι, Φιλωτίδα.

se cum ceteris ancillis sub nomine dominarum ad hostes ituram; habituque matrumfamilias et virginum sumpto hostibus cum prosequentium lacrimis ad fidem doloris ingestae sunt. Quae cum a Livio in castris distributae fuissent, viros plurimo vino provocaverunt diem festum apud se esse simulantes: quibus soporatis ex arbore caprifico quae castris erat proxima signum Romanis dederunt. Qui cum repentina incursione superassent, me-
mor beneficii senatus omnes ancillas manu iussit emitti dotemque his ex publico fecit et ornatum quo tunc erant usae gestare concessit, diemque ipsum Nonas Caprotinas nuncupavit ab illa caprifico ex qua signum victoriae ceperunt, sacrificiumque statuit annua sollemnitate celebrandum, cui lac quod ex caprifico manat propter memoriam facti praecedentis adhibetur. Sed nec ad philosophandum ineptum vel inpar servile ingenium fuit. Phaeton ex cohorte Socratica Socraticae et Platoni perfamiliaris adeo, ut Plato eius nomini librum illum divinum de immortalitate animae dicaret, servus fuit forma atque ingenio liberali. Hunc Cebes Socraticae hortante Socrate emisit dicitur habuisseque in philosophiae disciplinis: atque is postea philosophus infustris emersit: sermonesque eius de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci servi fuerunt qui post philosophi clari extiterunt: ex quibus ille Menippus fuit, cuius libros M. Varro in saturis aemulatus est, quas alii Cynicas, ipse appellat Menippeas. Sed et Philostrati Peripatetici servus Pompylus et Zenonis Stoici

Edd. vicahgsdzsb.]

temque eis Edd. P. — caprotinas nonas A. — ceperunt AV. 41. ne (sup. add. c) V. — Phaeton ... ἀνάνητος (§ 45.)] cf. Gell. N. A. II, 18. — Foedon BV. Fedon (sup. add. r) AG. Phedron v. — Socrati (om. que) v. — divinum librum (om. illum) A. — aluisseque cod. Reg. apud Gell. I. c. prob. Gron. et Lion. — eius om. A. — dicuntur S. 42. satyris Edd. V. — appellavit vc-g. — „Theophrasti P. s. Pompylus emendo.

ad fidem doloris] Non est quod cum Zenone quaeramus, num Macrobius acriserit doli. Voluerunt enim Romani fidem facere dolori simulato.

ingestae sunt] Mire modo dictum est. Nam alia res est quod luettinus XI, 14. Ubi confertissimos hostes, inquit, pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat.

40. diemque ipsum Nonas Caprotinas nuncupavit ab illo caprifico] Cf. Plut. Rom. I. c. Καὶ Καπρωτῖναι μὲν αἱ γυναῖκες καλοῦνται διὰ τὸν ἐκπερὸν καπρωτῖνος ὕδωρ πομαλὸν ὀνομαζόμενον, et Camill. I. c. lin. 45. Varro I. c. ad § 36.

41. Phaeton] Cf. praeter Gellium, unde haec desumpta sunt, Lactantium III, 25, 15., et Diog. Laert. II, 31 et 105., qui eum captivum in servitutem incidisse tradidit, et Athenaeum XI, 116., p. 507. c.

sermonesque eius de Socrate] i. e. Σωκρατικοὶ διάλογοι. Dialogos eius nonnullos commemorant Diogenes Laertius II, 106. (cf. 64.), Suidas, Pollux. Vid. Fabric. Bibl. Gr. II, 23, 39.

42. Menippus] De hoc philosopho Cynico, qui fuit auctore Fabricio Bibl. Gr. III, 13. Sinopensis patria, orta Phoeniciis Gadarensis, vid. Diog. Laert. VI, 99 sqq.

cuius libros M. Varro in saturis aemulatus est] Cicero Acad. I, 2, 8. Varronem facit loquentem: Et tamen in illis veteribus nostris, quae Menippum imitati, non interpretati, quadam hilaritate conspersimus, multa admista ex intima philosophia multa dicta dialectice. Vid. not. ad c. 7. § 12.

Philostrati] Licet verum sit Theophrasti, ut recto vidit Meursius,

[43]servus qui Perseus vocatus est et Epicuri cui Mys nomen fuit philosophi non incelebres illa aetate vixerunt: Diogenes etiam Cynicus, licet ex libertate in servitutem venum ierat. Quem cum emere vellet Xeniares Corinthius et, quid artificii novisset, percontatus esset: Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. Tunc Xeniares responsum eius demiratus emisit manu, filiosque 44 suos ei tradens: Accipe, inquit, liberos meos quibus imperes. De Epicteto autem philosopho nobili, quod is quoque servus fuit, recentior est memoria quam ut possit inter obliterata nesciri. 45 Cuius etiam de se scripti duo versus feruntur, ex quibus aliud latenter intellegas, non omni modo dis exosos esse qui in hac vita cum aerumnarum varietate luctantur, sed esse archanas causas ad quas paucorum potuit pervenire curiositas:

Δούλος Ἐπικτήτος γενόμεν, καὶ σῶμ' ἀνάγκης,
Καὶ πνίην Ἴρος, καὶ φίλος ἀθανάτοιο.

[Mss. ABGPS (V usque ad § 48.).

Vide Gellium lib. II, cap. 18, et Diogenem Laertium lib. V. [36.] in vita Theophrasti. "Meura. *pompulus* B. (S in mg. *popilius*). *populus* V (G sup. *publius*). *pompilius* H2. *pompulus* Aa-bPM123. *Polus* v-g. — *Diogenes autem cynicus* BG. 43. *Seniades* V. — *eo quid* BM5. *hic quid* G. — *percontatus est* BGM9. *percontatus est* AM12. *percontatus* (om. *esset*) Gell. l. c. — *eiusdem miratus* ABv, „2 Angl.“. *eius miratus* GSI-g. — *emit et misit manu coniecerunt* Meura. et Scriver. „Quomodo manu misit quem nondum emerat?“ Meura. *emit et manu emisit* Gell. l. c. Fortasse Macrobius scripsit: *emit et emisit manu*. 45. *illud latenter intelligas* c-b. *latenter intelligas* (om. *aliud*) Gell. l. c. — *omnino* Sv-g. — *dis* om. (sup. *add. is*) G. — *exosos* S. *exosum* A. — *Δούλος* .. *ἀθανάτοιο* om. A. (G *add. ut in* Gm.). — *γινόμενην* (del. *εν*) S. — *σῶμ' ἀνάγκης* PSM123 Iacobi Anthol. Gr. ἐπιγράμμα ἀδέσποτον DLXXXVI. (Anthol. Palat. V. 1, p. 512.) „Thuan. *σῶμα νάπηρος*. Med. *σῶμ' ἀτάκηρος*.“ Gron. in marg. *COMAN* *ΑΛΗΡΟΥ* B. *σώματι* *πηρὸς*

tamen quem Macrobius ipse puto esse errorem nolui corrigere.

Diogenes etiam Cynicus, licet ex libertate in servitutem venum ierat. [Sic etiam de diff. 21. § 1. (nam Comm. I, 19, 12. codices mss. suadent, ut scribatur: *licet* .. *finis sit*) *licet* iungitur cum indicativo modo (de qua constructione vid. Goetz. et Kopp. ad Martian. lib. I. § 11. p. 40.) sed deest verbum primum. Gellius l. c. scripsit: *Diogenes etiam Cynicus servitutem servavit: sed is ex libertate in servitutem venum ierat*, quae Macrobius ita contraxisse videtur, ne plures eiusdem originis voces confunderet.

43. *quid artificii novisset*] Cf. II, 6, 4. *Quid artium facis*.

emisit manu] Non sine causa Meursius et Scriverius requisiverunt verbum *emit*, quod legitur apud Gellium l. c.: inserere tamen illud nolui refragantibus omnibus libris mss., quamvis facile potuerit

excidere propter idem utriusque verbi principium *emi*. Cf. § 40 sq.

44. *De Epicteto*] Cf. Suidas s. h. v. Ἐπικτήτος Ἱερραπόλεως τῆς Φρυγίας φιλόσοφος, δούλος δὲ Ἐπαφροδίτου τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως Νήρωνος.

recentior est memoria cet.] E Gellio, quamvis suae aetati minus convenientia, haec transcripsit Macrobius.

45. *de se scripti duo versus*] In Anthologia Graeca (vid. App. crit.) inter *ἀδέσποτα* est hoc epigramma. F. Jacobs. in animadvers. in epigr. Anth. Gr. Vol. III. part. 2. pag. 187. adnotavit: „Vat. C. p. 313. ἄδηλον. In Plan. p. 289. St. 427. W. epigrammatis *ἰσοψηφοῦς* Leonidae Alexandrini annumeratur... Sed Planudem fefellit, quod in vetustissimo exemplari, unde Anthologiam suam decerpit, praecedebat Leonidae distichon *ἰσοψηφον*.“ *σῶμ' ἀνάγκης*] Adnotavit F. Ia-

Habes, ut opinor, adsertum non esse fastidio despiciendum ser-46
vile nomen, cum et Iovem tetigerit cura de servo et multos ex
his fideles providos fortes, philosophos etiam, extitisse constiterit:
nunc de Sigillaribus, ne ridenda me potius aestimes quam sancta
dixisse, paucis recensendum est. Epicadus refert Herculem oc-47
ciso Geryone, cum victor per Italiam armenta duxisset, ponte qui
nunc sublicius dicitur ad tempus instructo hominum simulachra
pro numero sociorum quos casu peregrinationis amiserat in flu-
vium demisisse, ut aqua secunda in mare advecta pro corporibus
defunctorum veluti patriis sedibus redderentur, et inde usum ta-48
lia simulachra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei
illa origo verior aestimatur quam paulo ante memini retulisse:
Pelagos, postquam felicius interpretatio capita non viventium sed
fictilia, et *φωρὸς* aestimationem non solum hominem sed etiam
lumen significare docuisset, coepisse Saturno cereos potius accen-

Edd. vicahgspdzh.]

Edd. et Gell. I. c. 46. *despiciendum* (G sup. e) v. — *Iovem*] Cf. §
3. — *et philosophos* AS. — *me ... dixisse*] c. 10. § 24. — *existimes* Sc-g
b *extimes* vi. 47. *casus* G. — *advecta* ABGPM3. *devecta* S Edd.
M12. 48. *rei origo* (om. illa) A. — *existimatur* Sa. *estimatur* vichg.
— *paulo ante*] c. 7. § 31. — *Actitia* g in mg. — *significare* om. P. 49.

cobsius I. c.: „*Ἰηρωδὲς δὲ τὸ οὐ-
λὸς ὑπὸ φέρματος* dicitur apud Sni-
dam T. I. p. 817. [Fabricius Bibl.
Gr. IV, 7. attingit praeterea Sim-
plicii locum infra positum.] Alii
[Fabric. I. c. nominat Colsum apud
Origenem lib. VII. p. 368. et Cae-
sarium dialogo IV. Idem similia
refert tradidisse Nazianzenum in
Iulian.] ab irato domino crux eius
fractum esse tradebant. Vid.
Schweigh. in Epict Dissert. T.
III. p. 126. et 130. Dixeris hunc
verum obversatum esse Simplicio
in Comm. in Euch. 13. p. 102. αὐ-
τὸς ὁ ταῦτα λέγων Ἐπικτητος καὶ
δοῦλος ἦν καὶ τὸ σώμα ἀσθενὲς καὶ
χρῆδος ἐν νέας ἡλικίας, καὶ πέναν
ἀκροτάτην ἐπετηδευσεν.“

ἴρος] Cf. Hom. Od. ε', 1. πτωχὸς
πανδημιος, δς κατὰ ἔστυ Πτωχεύσας
Ἰθάκης.

47. *Epicadus*] „An eumpse intel-
ligat de illustribus Grammaticis
[c. 12.] Tranquillus? Cornelius
Epicadus, inquit, L. Cornelii Sul-
lae Dictatoris libertus calatorque sa-
cerdotio augurali.“ PONT. — Dio-
nysius A. R. I, 34: ἔλλοι τινὲς τῶν
Ἰταλικῶν μυθογράφων.

occiso Geryone] Cf. c. 12. § 28.

ponte qui nunc sublicius dicitur]
Cf. Lactantius I, 21, 6. Apparet ta-
men antiquum esse hunc immolando-
rum hominum ritum, siquidem Sa-

turnus in Latio eodem genere sacri-
ficii cultus est, non quidem ut homo
ad aram immolaretur, sed uti in
Tiberim de ponte Milvio mittre-
tur, ubi Meursius emendat de ponte
Sublicio. Sano ipse Lactantius
citatur Ovidii Fast. V, 621 sq. ver-
sus: Tunc quoque praeorum virgo
simulacra virorum Mittere robo-
reo scirpea ponte solet. Vid.
Becker. Handb. I. p. 695 sqq. et
notas seqq.

hominum simulachra] Cf. Ovid. l.
c. et v. 631 sq. Illuc (Tirynthium)
stramineos in aquam misisse Qui-
rites: Herculis exemplo corpora
falsa iaci.

italia simulachra fingendi] Cf. Ovid.
ll. cc. et Fest. ap. Paul. lib. I. p.
15. Muell. *Argeos* vocabant scir-
peas effigies quae per virgines
Vestales annis singulis iaciebantur
in Tiberim, Varro L. L. VII, 3, 44.
*Argei sunt e scirpeis. Simula-
cra hominum XXIII: ea quotannis
de ponte Sublicio a sacerdotibus pu-
blices deiici solent in Tiberim.* Vid.
not. ad c. 7. § 31.

48. memini retulisse] Vid. pro-
legg. p. xl.

capita non viventium sed fictilia]
Intelligas significari ex intuitivo
activo significare cultus subiectum
est *φωρὸς* aestimationem. De huius

dere et in sacellum Ditis arae Saturni cohaerens oscilla quaedam
 49 pro suis capitibus ferre. Ex illo traditum ut cerei Saturnalibus
 missitarentur, et sigilla arte fictili fingerentur ac venalia pararen-
 tur quae homines pro se atque suis piaculum pro Dite Saturno
 50 facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorum coepta celebri-
 tas septem occupat dies, quos tantum feriatos facit esse, non fe-
 stos omnes: nam medio, id est tertio decimo Kalendas, fastum
 probavimus: et aliis hoc adsertionibus ab his probatum est qui
 rationem anni mensium dierumque et ordinationem a Caesare di-
 gestam plenius retulerunt.

XII. Cumque hic facere vellet finem loquendi, subiecit Au-
 relius Symmachus: Pergin, Praetextate, eloquio tam dulci de anno
 quoque edisserere, antequam experiaris molestiam consulentiis, si
 quis forte de praesentibus ignorat quo ordine vel apud priscos
 [255] fuerit vel certioribus postea regulis innovatus sit? Ad quod
 discendum ipse mihi videris audientium animos incitasse de die-
 bus mensi additis disserendo. Tum ille eodem ductu orandi re-
 2 liqua contexit. Anni certus modus apud solos semper Aegyptios

[Mas. ABGPS.

cerei S. — et ... pararentur om. P. 50. celebritas coepta ASv-g.
 — quos tantum v-gb probante Zeunio. — feriatos esse facit A. Zennius
 arbitratur legendum esse: feriatos facit sed non festos omnes. — fastos
 (sup. add. e) G. — decimo tertio c-g. — fastum AB (GS sup. add. e).
 Vid. not. festum Edd. P. — a C. Caesare s-bP.

XII. Caput XII. Quomodo annum ordinaverit Romulus ch-b. Cap.
 VIII. Quo ordine fuerit annus: quove sit. v (i Cap. VII.). 1. his b.
 — finem loquendi facere vellet v-g. — Perge, mi Praetextate v-g (hg in
 mg. „pergin. ant.“). — de annoque BG. — dicendum BGSvl. — au-
 dientium Be-zS. — de diebus ... disserendo] c. 10. § 23. — contexit BG

nominis usu singulari conf. pro-
 legg. p. XLII. extr.

in sacellum Ditis arae Saturni co-
 haerens] Cf. c. 7. § 30 sq., ubi
 complures arae Saturniae memo-
 rantur.

oscilla quaedam] Cf. ibid. oscilla
 ad humanam effigiem arte simulata.

49. Ex illo traditum ut] idem
 valet ac c. 6. § 10. Hinc deductus
 mos ut cet., vel c. 7. § 32. Inde
 mos per Saturnalia missitan-
 dis cereis coepit.

pro Dite] i. e. piaculum proprie
 Diti ferendum.

50. talium commerciorum] Refe-
 rendum esse videtur ad sigilla
 quae arte fictili fingerentur ac ve-
 nalia pararentur. Sic commercia
 habet Plinius N. H. XXVI, 4. s. 9.
 § 18.

quos tantum feriatos facit esse,
 non festos omnes] i. e. efficit cele-
 britas, ut opera cessent omnibus
 illis diebus (cf. c. 16. § 9.), non
 ut dies essent omnes dicati (cf. c.

16. § 2.), Festus ap. Paul. lib. VI,
 p. 86. Muell. et aliae (feriae) erant
 sine die festo, ut nundinae: aliae
 cum festo, ut Saturnalia, quibus
 adiungebantur epulationes ex pro-
 ventu felus pecorum frugumque. Si-
 militia adnotavit Zeunius.

fastum] i. e. quo fas sit ius di-
 cere, cf. c. 16. §§ 3. et 14. Ant
 sic aut profestum legendum esse
 probavit Zeunius coll. c. 10. § 23.
 a Caesare] Vid. not. ad c. 10. § 23.

XII, 1. antequam experiaris mo-
 lestiam consulentiis] i. e. antequam
 tibi interrogando molestiam affer-
 rat, si quis cet. Cf. prolegg. p.
 XLIV. Hanc verbi consulendi vim
 non intellexisse videtur Zeunius,
 qui coniecit audientis vel consilen-
 tis vel (e Gellio XII, 1, 22) consi-
 lescentis.

innovatus] idem fere est quod
 novatus vel mutatus, aliter constitu-
 tus.

2. Anni certus modus apud solos
 semper Aegyptios fuit] Cf. c. 14. §

fuit. Aliarum gentium dispari numero pari errore nutabat: et, ut contentus sim referendo paucarum morem regionum, Arcades annum suum tribus mensibus explicabant, Acarnanes sex, Graeci reliqui trecentis quinquaginta quattuor diebus annum proprium computabant. Non igitur mirum in hac varietate Romanos quo-3 que olim auctore Romulo annum suum decem habuisse mensibus ordinatum, qui annus incipiebat a Martio et conficiebatur diebus trecentis quattuor, ut sex quidem menses, id est Aprilis Iunius Sextilis September November December, tricenum essent dierum, quattuor vero, Martius Maius Quintilis October, tricenis et singulis expedirentur: qui hodieque septimanas habent Nonas, ceteri quintanas. Septimanas autem habentibus ab Idibus revertebantur 4

Edd. vicahgsdzb.]

SH2 „Vetus“ Pont. contexit A Edd. P. 2. mutant „pessimo alii“ Gron. 3. quia annus A^v-g. — a Martio incipiebat Sv-g. — ut quidem sex G. — tri genum G. — tri genis G. — ceterique A. — re-

3. Herodot. II, 4. Πρώτους Αἰγυπτίους ἀνθρώπων ἀπάντων ἐξευρέειν τὸν ἐνιαυτὸν, δωδέκα μῆνας δασαμένους τῶν ὡρέων ἐς αὐτόν. . . . Αἰγύπτιοι δὲ τριηκονημέρους ἄγοντες τοὺς δωδέκα μῆνας ἐπαγόνει ἀνά πᾶν ἔτος πέντε ἡμέρας πάρος τοῦ ἀριθμοῦ. Forbiger Handb. d. alt. Geogr. I. p. 525. praeterea affert Diod. Sic. I, 50. Gemin. Elem. astron. c. 6. Alii alia docent. Solinus Polyh. c. I. p. 3 D.: Nam ante Augustum Caesarem incerto modo annum computabant, qui apud Aegyptios quatuor mensibus terminabatur. Accuratus Censorinus de die nat. 19, 4.: Et in Aegypto quidem antiquissimum ferunt annum bimestrem fuisse; post deinde ab Iseone rege quadrimestrem factum: novissime Arminon ad tredecim menses et dies quinque perduxisse. Idem 18, 10.: Nam eorum (Aegyptiorum) annus civilis solus habet dies CCCLXV sine ullo intercalari. Contra Plinius N. H. VII, 48 s. 49. § 156 Sill.: quidam lunae senio (annum determinabant), ut Aegyptii. Plinii et Censorini sententias coniungit Plutarchus Num. 18.: Αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτός, εἰς τετραμήνος, ὡς φασί. Solin. I. p. 3 C.: qui (annus) apud Aegyptios quatuor mensibus terminabatur.

ut contentus sim referendo] Alias Macrobinus, ut plerique inferioris aetatis scriptores, adiectivum contentus iungit cum infinitivo aut praesentis temporis, ut Comm. II, 14, 21. persuadere contentus, aut perfecti, ut c. 11, § 20. commendasse

contentus, et Comm. I, 13, 2. ues fesse contentus. Vid. prolegg. p. XL. Arcades . . . explicabant] Consentiant Plinius, Solinus, Censorinus II. cc. Sed Plutarchus I. c.: ὡς ἐνιοὶ τῶν βαρβάρων τρισὶ (ἐξῶντο μηνὶ ἐς τὸν ἐνιαυτόν), καὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀκαῖδες μὲν τέσσαρες, δὲ δὲ Ἀκαρνανες.

Acarnanes sex] Consentiant Solinus, Censorinus, Plutarchus II. cc. trecentis quinquaginta quattuor diebus annum proprium computabant] Sic Numa quoque Graecorum observatione instructus dicitur annum CCCLIV. diem constituisse c. 13. § 1., ubi vid. not. Annus proprius est annus civilis.

3. annum suum decem habuisse mensibus ordinatum] Cf. Solin. I. c. Censorin. 20, 3. Ovid. Fast. I, 27 sqq.; III, 121.

et conficiebatur diebus trecentis quattuor, ut sex quidem menses . . . tricenum essent dierum, quattuor vero . . . tricenis et singulis expedirentur] Aliter Plutarch. Num. 18.: Παμύλου γὰρ βασιλευσέντος ἀλόγως ἐξῶντο τοῖς μηνὶ καὶ ἀτάκτως, τοὺς μὲν οὐδὲ εἰκοσὶν ἡμερῶν, τοὺς δὲ πέντε καὶ τριάκοντα, τοὺς δὲ πλείονων λογίζόμενοι, . . . ἢ φολάτοντες μόνον, ὅπως ἐξήκοντα καὶ τριάκοντων ἡμερῶν ὁ ἐνιαυτός ἔσται.

qui hodieque . . . quintanas] Cf. c. 13. § 7., c. 14. § 8. Septimanas Nomen sunt quae incidunt in mensis diem septimum, quintanas, quae in quintatum. Vid. Laurent. Lyd. III, 7 (4).

Kalendae ad diem septimum decimum, verum habentibus quintanas ad octavum decimum remeabat initium Kalendarum. Haec fuit Romuli ordinatio, qui primum anni mensem genitori suo Marti dicavit: quem mensem anni primum fuisse vel ex hoc maxime probatur, quod ab ipso Quintilis quintus est, et deinceps 6 pro numero nominabantur. Huius etiam prima die ignem novum Vestae aris accendebant, ut incipiente anno cura denuo servandi novati ignis inciperet: eodem quoque ingrediente mense tam in regia curiisque atque flaminum domibus laureae veteres novis laureis mutabantur: eodem quoque mense et publice et privatim ad Annam Perennam sacrificatum itur, ut annare perennareque commode liceat. Hoc mense mercedes exolvebant magistris quas completus annus deberi fecit, comitia auspicabantur, vectigalia locabant, et servis coenas adponebant matronae, ut do-

[Mes. ABGPS.

vertebatur vi. 4. a. d. septimumdecimum s-bS. — a. d. octavumdecimum s-bS. ad decimum octavum chg. 5. quintilis qui quintus Bar. — nominabatur vi. numerabantur (sup. nom.) S. 6. die prima v-g. — quam flaminum Bar. — et privatim et publice G. — perennareque Avl. et perennare S. — commodi S. commode B. quo-

4. ab Idibus revertebantur Kalendae cet.] l. c. computabantur ab Idibus ad Kalendas modo XVII. modo XVIII. dies: quoniam menses qui quintanas habebant Nonas, tricennum, qui septimanas, tricennum et singulorum dierum erant. Cf. c. 13, § 6. ac post Idus in omnibus a. d. septimum decimum Kalendas computabatur, et similia § 7. Verba revertebantur et remeabat videntur spectare ad dies inde a Kalendis retro numeratos. Cf. c. 14. §§ 8 et 10.

5. quem mensem anni primum fuisse] Cf. Solin. et Censorin. II. co. Ovid. Fest. III, 97 sqq. Plutarch. Num. c. 19. Serv. ad Virg. Georg. I, 43. Isidor. Orig. V, 33, 5. Laurent. Lyd. de mens. I, 14 et 16; IV, 63.

quod ab ipso Quintilis quintus est] Cf. Solin. Servius II. cc., Ovid. l. c. 149., Laur. Lyd. IV, 63., Plutarch. l. c. et Quaeest. Rom. 19.

6. ignem novum Vestae aris accendebant] Cf. Solin. l. c. Ovid. l. c. 143 sq.

tam in regia curiisque atque Flaminum domibus] „Noli existimare pro tam legendum tam aut iam. Nam atque significat hic quam, ut Plaut. Amphitr. I, 1, 287. Tam consimile est atque ego.“ Zumpt. — At ibi atque non ad tam pertinet, sed ad consimile. Cf. Hand. Tur-

soll. I, p. 469 sq. Fatenmur potius Macrobius, si sic scripserit, admisisse barbarismum. — Curiae sunt Curiae veteres, de quibus vid. Varron. L. L. V, 52, 155., Fest. ap. Paul. lih. III, p. 49. et Becker. Handb. I. p. 100 sq. Flamines putaverim esse Dialem Martialem Quirinalem, qui dicebantur maiores. laureas .. mutabantur] Cf. Solin.

l. c. Ovid. l. c. 137 sqq. ad Annam Perennam] Cf. Ovid. l. c. 145 sq. et 523. Calend. Vatic. Orell. Inscr. II, 387. Martial. IV, 64, 17. Klausen. II, p. 717 sqq.

ut annare perennareque commode liceat] Cf. Laurent. Lyd. de mens. IV, 36.: καὶ εὐχὰς ὁμοσίου ὑπὲρ τοῦ ὕψιωνος γενέσθαι τὸν ἐνιαυτὸν. Creuzer. III, p. 683.

7. mercedes .. quas completus annus deberi fecit] Pontanus confert Iuvenal. [VII, 242 sq.]: Haec, inquit, curae, et cum se verterit annus, Accipe, victori populus quod postulat, aurum, cum solum vete-tere: ut in theatro solent petere quinque aureos. Nam non licebat amplius dare. — De constructione verborum deberi fecit, vid. prolegg. p. XL.

comitia auspicabantur] Cf. Solin. l. c. adeo ut eius die prima .. senatus et populus comitia agerent.

vectigalia locabant] Cf. Becker. Handb. II, 2. p. 233. et p. 241 sq.,

mini Saturnalibus: illae, ut principio anni ad promptum obsequium honore servos invitarent, hi, quia gratiam perfecti operis exolverent. Secundum mensem nominavit Aprilem, ut quidam 8 putant, cum aspiratione quasi Aphrilem, a spuma quam Graeci ἀφρόν vocant, unde orta Venus creditur. Et hanc Romuli adserunt fuisse rationem, ut primum quidem mensem a patre suo Marte, secundum ab Aeneae matre Venere nominaret, et hi potissimum anni principia servarent a quibus esset Romani nominis origo, cum hodieque in sacris Martem patrem Venerem genitricem vocemus. Alii putant Romulum vel altiore prudentia vel 9 certi numinis providentia ita primos ordinasse menses, ut, cum praecedens Marti esset dicatus, deo plerumque hominum necatori, ut Homerus naturae conscius ait:

Ἄρες Ἄρες βροτολογιῇ, μαιφόνε, τευχσεῖβλητα·

Edd. vicabgspsz.]

modo (sup. com.) G. 7. hi, quasi b. „Cl. Salmasius legit: hi quasi gratiam. Vide Exercit. Pliniana pag. 18 (p. 13 b. G ed. Trai.) ex verbis Solini.“ Gron. „Haut dubie amplectenda est emendatio Salmasii quasi pro quia, quod plane alienum est.“ Zeun. 8. ἀφρόν vocant b (suadente Zennio) P. aphron vocant S. afron vocant ABGz. vocant ἀφρόν v-g. — fuisse asserunt s-bP. — hodie quoque Sv-gb „Recte.“ Zeun. 9. vel certe S. — nominis BG. — Homerus] ll. 2, 31. — ait naturae conscius v-gb. — τευχσεῖβλητα BSM12P7. τευχσεῖβλητα M3. τευχσεῖβλητα v1P6. τευχσεῖβλητα P2. τευχσεῖβλητα v3. τευχσεῖβλητα ihg (h

ubi profertur suspicio, non mense Martio, sed ex Kalendis Martiis locata esse vestigalia.

et servis coenas apponebant ... hi, quia gratiam perfecti operis exolverent] Simillimo Solinus l. c.: ut . . matronae servis suis coenas ponerent, sicuti Saturnalibus domini: illae, ut per honores promptius obsequium provocarent: hi quasi gratiam rependerant perfecti laboris, ut ex eodem fonte hausisse videntur. Retinui tamen minus illam quidem blandam scripturam omnium librorum Mss., quia; et in coniunctivo exolverent inesse puto: „quia putabant sic se gratiam exolvere perfecti operis.“ Rem eandem tradit Laurent. Lyd. III, 15. (7.), sed alias addit causas, ὥν αἱ μὲν δι' Ἄρεος τιμὴν δουλεύουσι τοῖς ἄλλοις οἰκιστῶν, διὰ τὴν κρείττονα φύσιν, οἱ δὲ (ἀποτρώσκουσι) ὥσπερ θεοκρατεῖαν εἰσαγόντες τῷ Κρόνῳ τοῖς ἐκείνων δοῦλοις ἐδούλευον, ὅπως μὴ ταῖς ἀληθείαις γεμιστῶν τι παθόντες εἰς δουλείαν πολέμων καταπέσωσι.

8. a spuma, .. unde orta Venus creditur] „Sententiam Macrobi cecidit Ovid. Fast. IV, 61. Sed Veneris mensem Graio sermone notatum Auguror: a spumis est dea dicta

II.

maris.“ Zeun. — Cf. c. 8. § 6. Censoria. 22, 9. Laurent. Lydus IV, 44. Alia ratio, cur Veneri hic mensis dicatus sit, legitur c. 21. § 6.

hanc Romuli fuisse rationem] „Vid. Ovid. Fast. IV, 23 seqq.“ Zeun. — Adde Plut. Quaest. Rom. 19. anni principia servarent] i. e. anni principia praecedent.

Martem patrem] Cf. c. 19. § 3.

Venerem genitricem] Cf. c. 8. § 8. et quae Koppius ad Martian. I. § 85. affert: Dio Cass. XLIX. p. 599. Reim.; Appianus II, p. 470. Steph.; Plin. N. H. VII, 38 s. 39; VIII, 42 s. 64; XXXV, 4 s. 9. et 12 s. 45; Sueton. Caes. 61, 78, 84. Adde Ovid. Fast. IV, 95; Lucret. I, 1; Stat. Silv. I, 2, 172; Stobae. Ecl. I, 10. p. 268 Heer.; Klausen. Aen. p. 897.

9. altiore prudentia] „Sic auctor vocat rationem physice explicandarum fabularum.“ Zeun.

certi numinis providentia] i. e. certo quodam numine providente, vel certi cuiusdam numinis iussu. Prudentia homini, providentia deo tribuitur.

naturae conscius] Cf. Comm. I, 6, 4. et vid. not. ad Sat. I, 7, 17.

7

- secundus Veneri dicaretur, quae vim eius quasi benefica leniret.
 10 Nam et in duodecim zodiaci signis, quorum certa certorum numinum domicilia creduntur, cum primum signum Aries Marti ad-
 11 signatus sit, sequens mox Venerem, id est Taurus, accepit. Et
 [857] rursus e regione Scorpius ita divisus est, ut deo esset utrique communis. Nec aestimatur ratione caelesti carere ipsa divisio: siquidem aculeo velut potentissimo telo pars armata posterior domicilium Martis est, priorem vero partem, cui *Ζυγός* apud Graecos nomen est, nos Libram vocamus, Venus accepit, quae velut
 12 iugo concordii iungit matrimonia amicitiasque componit. Sed Cingius in eo libro quem de fastis reliquit ait inperite quosdam opinari Aprilem mensem antiquos a Venere dixisse, cum nullus dies festus nullumque sacrificium insigne Veneri per hunc mensem a maioribus institutum sit, sed ne in carminibus quidem Saliorum
 13 Veneris ulla, ut ceterorum caelestium, laus celebretur. Cingio etiam Varro consentit adfirmans nomen Veneris ne sub regibus

[Mas. ABGPS.

in mg. „*τεχνοειρήνη* ant.“) *τεχνοειρήνη* c. *τεχνοειρήνη* a-hP. — *beneficia* vl. 10. *signis zodiaci* G. — *adsignatum* BG. — *idem* vl.

11. *existimatur* Sv-g. — *coelesti ratione carere* v-g. *ratione coelesti casti carere* ab (in d in fine paginae legitur *coele-* suppositis syllabis *eti ca-* et altera pagina incipit a *sti carere*). — *zyroc* (sup. *chele*) G. *zyroc* P. 12. *Cingius* BGPSv-g. 1123. *cignis* (sup. add. u) A. *Cincius* a-b (hg in mg.). — *de festis* PS. — *antiquius* A. — *caelestium ceterorum* S. — *celebratur* v-g. 13. *Cingio* BGPSv-g. *Cingnio* A. *cingo* laud. Hertz. de Lucii Cincii p. 32. ex Edd. Brix. a. 1486. et Ven. n. 1492. *Cincio* a-b (hg in mg.). — *nec sub regibus quidem ap. Rom. AS. ne sub*

10. *certa certorum numinum domicilia*] Cf. c. 21, 16. *Leonisque inibi signum domicilium solis appellant*, et Comm. I, 21, 24 sqq. *Incerti fragm.* in edd. Censorini 3, 10. *cum primum signum cot*] Cf. Comm. I, 21, §§ 23 et 26. *Incerti fragm.* l. c. Serv. ad Virgil. Georg. I, 33. *Propter verba sequens mos vid. not. ad c. 3. § 2.*

11. *Scorpius ita divisus est cot.*] Cf. c. 21. § 25. *Scorpius totus, in quo Libra est*, et Comm. I, 18, 13. *Libram, id est Scorpii chelas, et Servium l. c.: Aegyptii duodecim esse asserunt signa, Chaldaei vero undecim. Nam Scorpium et Libram unum signum accipiunt. Chelae enim Scorpii Libram faciunt.* Martian. VIII. § 839. *Scorpius enim tam suum spatium corpore quam chelis occupat Librae.* Schol. ad Arat. 402. *Μέγα δὲ τίρας τὸν Σκορπίον φησί, . . ὅτι δύο ζωδίων ἐπέχει τάξιν.*

12. *Sed Cingius cot.*] Cf. M. Hertz. de Lucii Cincii p. 32 sqq. Laur. Lyd. IV, 44. *Κίγνιος δὲ ὁ Ποσειδῶνος σεσημασμένης φησι τὴν Ἀφρο-*

δίτην ἐξ Ἀφροδῖτος τεχθῆναι, οἷον ἐκ τοῦ γυναικείου αίματος καὶ τῆς πυρρᾶς οὐσίας τὸ ἐκὼς ἀποτεχθῆναι. Deinde addit: *ὁὗτος μὲν οἱ Ἕλληνας.*

quosdam] Hi sunt teste Varrone L. L. VI, 33. (et Censoriu. 22, 9.) *Falvius* (Nobilior) et *Iunius* (Gracchanus), ut ait Merkelius ad Ortd. Fast. p. LXXX. Et hanc et Varro nis sententiam proferre Plutarchum Num. c. 19 et Isidorum Orig. V, 83, 7. recte monuit Hertzius l. c.

nullus dies festus] Cf. § 15. *Plutarchus l. c. ἐν ὅθοναι τε τῇ θραὶ, inquit, καὶ ταῖς καλάνδαϊς ὁσπερ φανόμεναι αἱ γυναῖκες μυστικῶς λούονται.* Ovidius Fast. IV, 13 tantum: *Veneris ad quartum, inquit, quo tu celeberrima, mensem; sed vid. ibid. 126 sqq. et in primis v. 123: Rite deam Latiae colitis matresque nurusque.* Similia habet Laurentius Lydus, qui IV, 46. refert IV. Non. April. *Veneri in Cypro apris factam esse rem divinam, unde F. C. Schwenck. p. 177. huius mensei nomen datum esse conficit.*

13. *Varro consentit*] Macrobinus videtur respicere locum notis

quidem apud Romanos vel Latinum vel Graecum fuisse, et ideo non potuisse mensem a Venere nominari. Sed cum fere ante 14 aequinoctium vernalis sit caelum et nubibus obductum, sed et mare navigantibus clausum, terrae etiam ipsae aut aqua aut pruina aut nivibus contegantur, eaque omnia verno id est hoc mense aperiantur, arbores quoque nec minus cetera quae continet terra aperire se iam germen incipiant: ab his omnibus mensem Aprilem dici merito credendum est, quasi Aperilem, sicut apud Athenienses ἀνθεστηριών idem mensis vocatur ab eo quod hoc tempore cuncta florescant. Non tamen negat Verrius Flaccus hoc 15 die postea constitutum ut matronae Veneri sacrum facerent: cuius rei causam, quia huic loco non convenit, praetereundum est. [258] Maium Romulus tertium posuit, de cuius nomine inter auctores 16 lata dissensio est. Nam Fulvius Nobilior in fastis quos in aede

Edd. vicahgsdz.]

regulis quidem Romanorum P. — e Venere h. 14. aut nubibus contegantur ABG; cf. VII, 12, 26. aut nivibus congregantur vl. — credendum (om. est) v-gb. „Conieceram esse, quia haec quoque, ut praecedentia dependent a superioribus Varro consentit affirmans. Video nunc a Stephano appositum verbum est, tanquam Cincii ipsius aut Macrobii sit collectio. Potius tamen, licet ei addicat Ma. in charta, sequerer vet. editiones, quae neutrum habent.“ Gron. — ab eoque quod G. — florescunt A. 15. hodie P. — causa .. praetereunda est P. 16. posuit

servatum, L. L. VI, 33. Cf. Spengel. ad h. l., ubi legitur: quibus (Veneris) nomen ego, antiquis literis quod nunquam inveni, magis puto dictum, quod ver omnia aperit Aprilis. Censoria. 22, 11.

14. cum fere .. nubibus obductum] Cf. Laur. Lyd. l. c. ad § 12.

mare navigantibus clausum] Cf. Ovid. Fast. IV, 131. Vires monat (Venus) furas maternas per quora puppes iros, nec hibernas iam timuisse minas.

arbores quoque .. aperire se in germen incipiant] Cf. c. 21. § 6. Censoria. l. c.: quod tunc fere cuncta gignantur et nascendi claustra aperiat natura. Ovid. Fast. IV, 127 sq. Nunc herbae rupta tellure cacumina tollunt, Nunc tumide gemmas cortice palmes agit. Laurent. Lyd. l. c. αὐτὸ δὲ Παλαιὸς Ἀπρίλιος αὐτὸν ὠνοει ἀπρίλιον (ὀλονει ἀνοικτικὸν τοῦ καιροῦ) φασίν. Plutarch. l. c. Τινὲς δὲ εὖ διὰ τῆς Ἀφροδίτης τὸν Ἀπρίλιον φασίν, ἀλλ' ὀνομαζομένην τοῦτομα ψιδόν, Ἀπρίλλιον κεκλησθαι τὸν μήνα τῆς ἰαρωῆς ὥρας ἀνακαλομένης ἀνοικόντα καὶ ἀνακαλοῦντα τοὺς βλαστοὺς τῶν φυτῶν. ταῦτο γὰρ ἡ γλῶττα σημαίνει.

merito credendum est] Sic omnes

libri Mas. Pro sua ergo vendit hanc sententiam Macrobius.

ἀνθεστηριών ... quod hoc tempore cuncta florescant] Hartung. II, p. 143. Ἀφροδίτη censeat apud Romanos respondisse Floram refragante Hefftero Neue Jahrb. f. Phil. u. Paed. XXX, 8, p. 289.

15. hoc die] i. e. aequinoctio verno, cf. § 14.

ut matronae Veneri sacrum faceret] Vid. not. ad § 12. Laurent. Lyd. IV, 45. Ταῖς τοῖσιν Καλὴνδαῖς Ἀπρίλαις αἱ σεμναὶ γυναῖκες ὑπὸ ὀμολογίας καὶ βίου εὐφορίας ἐτίμων τὴν Ἀφροδίτην. Merkel. p. cxxxvii. censeat hoc referendum esse ad sacrum Fortunae Virili in aede Veneris Verticordiae faciendum.

cuius rei causam ... praetereundum est] Cf. III, 6, 1. Mirandum est huius poetae .. doctrinam. „Huius constructionis paulo insolentioris rationem vid. Perizon. ad Sanct. Minerv. III, 8.“ Zeun. — Vid. Kruegeri Gramm. d. lat. Spr. § 487, 3. et prolegg. p. xl. — Merkelius l. c. Macrobius filio puero plura narrare verecundatum esse putat. Cf. Ovid. Fast. IV, 147 sqq.

16. lata dissensio] i. e. magna, ut iuris periti culpam dicunt latam

Herculis Musarum posuit Romulum dicit, postquam populum in maiores iunioresque divisit, ut altera pars consilio altera armis rempublicam tueretur, in honorem utriusque partis hunc Maium
 17sequentem Iunium mensem vocasse. Sunt qui hunc mensem ad nostros fastos a Tusculanis transisse commemorent, apud quos nunc quoque vocatur deus Maius qui est Iuppiter, a magnitudine
 18scilicet ac maiestate dictus. Cingius mensem nominatum putat a Maia, quam Vulcani dicit uxorem, argumentoque utitur, quod fla-

[Mas. ABGPS.

tercium A. — infaustis S. — minoresque A sup. ab ead. m. iuniores; hg add. in mg. „iuniores ant.“ — mensem om s-bP. — mensem vocasse. Sunt qui hunc (librario ab errante abaltero mensem ad alterum) B (G sup. add. appellasse). 17. quoque om. G. 18. Cingius A. Cincius s-bP (hg in mg.). — mensem (sup. add. maium) nominatum putat B. nominatum putat mensem S. mensem dicit nominatum G. — dixit v-g.

Digest. L, 16, 213. et XI, 6, 1 fin. De re vid. Ovid. Fast. V, 1 sqq.

in aede Herculis Musarum] „Graecis dicitur Μουσῶν ἑστῆς, Musarum ductor, quo nomine ipsum interdum Apollinem appellari Macrobius ait supra Comm. II, 3 [3]. Caeterum Marcium Philippum aedem Herculis Musarum exstruxisse tradit Suet. in Aug. 29.“ Ζεὺν. — At hoc loco sermo est de aede a M. Fulvio Nobiliore Aetolorum victore (a. U. C. DLXXIII. auctore Muellero Handb. d. Archaeol. § 180, 2.) dedicata Herculi et Musis, ut cogitandum non sit de Hercule Musarum. Cf. Hartung. II. p. 31. Becker. Handb. I. p. 612 sq. Merkel. p. cxliv. A. Weichertum, qui in excursu de aede Herculis Musarum (Imp. Caes. Augusti scriptorum reliq. p. 71 sqq.) studet probare nullum ante Marcianum illam fuisse aedem Herculis Musarum, hic locus omnino fugisse videtur.

postquam populum in maiores iunioresque divisit] Cf. Ovidius Fast. V, 57 sqq.; VI, 83 sqq. Quod Cicero de rep. II, 22., Livius I, 43, 2., Dionys. A. R IV, 16. referunt, Servium Tullium populum in centurias seniorum et iuniorum divisisse, id huc non pertinet. Vid. Becker. I. c. II, 1, p. 144 et 215.

in honorem utriusque partis] Hanc sententiam Fulvio et Iunio tribuunt Varro L. L. VI, 33. et Censorin. 22, 9. Varronem Censorinus l. c. § 12. dicit auctorem esse Maium non a maioribus sed a Maia nomen accepisse: utramque sententiam nullo auctore nominato profert Festus p.

134. Muell. Cf. Ovid. Fast. II. cc. et I, 41; V, 427. Mensis erat Maius, maiorum nomine dictus. Isidorus Hisp. Orig. V, 33, 8. habet: Hunc mensem (Maium) maioribus, sequentem vero minoribus Romani consecraverunt, et 9: Unde et Iunius dictus. Ante enim populus in centurias seniorum et iuniorum divisus erat. Plutarchus Num. 19. Εἰδοὶ δὲ τινες οἱ τοῦτοντος ἡλικίας ἐκινούμενοι εἶναι λέγοντες προσεβότερας καὶ νεώτερας· μαιώδης γὰρ οἱ προσεβότεροι παρ' αὐτοῖς, ἰωνιώδης δὲ οἱ νεώτεροι καλοῦνται. (Cf. Quaeest. Rom. 86.) Laur. Lyd. IV, 56. Οὕτως οὖν τοῦ πέμπτου μηνὸς εἰς τμήν τῆς γερονσίας πρὸς τοῦ βασιλέως Νουμά διατεθέντος, ἐλείπετο ἅρα τὸν ἕκτον εἰς τμήν τῆς νεολαίας διασθῆναι· βουλὴ γὰρ γερόντων καὶ νεωτέρων ἀνδρείᾳ διοικεῖσθαι, ὥς φησι Πλάτων, τὸ πολέτευμα. (Cf. Censoria. de die nat. 14, 2.)

17. deus Maius qui est Iuppiter] Cf. Creuzer. III, 686. Ambrosch. Rel.buech. d. Roem. p. 39.

18. a Maia, quam Vulcani dicit uxorem] Apud Laurentium Lydum hoc auct quidem non legitur, sed notandum est post Maiam eum memorare IV, 54. quattuor Vulcanos. Gellius N. A. XIII, 22, 2. inter comprecationes deum immortalium quae ritu Romano fierent affert Maiam Vulcani. Videtur haec dea prisca Romanorum deinde confusa esse cum Maia Graecorum. Cf. Schwenck. p. 174. Hartung. II. p. 110. et p. 261.

men Vulcanalis Kalendis Maiis huic deae rem divinam facit: sed Piso uxorem Vulcani Maiestam, non Maiam, dicit vocari. Con-19
tendunt alii Maiam Mercurii matrem mensi nomen dedisse, hinc maxime probantes, quod hoc mense mercatores omnes Maiæ pa-
riter Mercurioque sacrificant. Adfirmant quidam, quibus Corne-20
lius Labeo consentit, hanc Maiam cui mense Maio res divina ce-
lebratur terram esse hoc adeptam nomen a magnitudine, sicut et
Mater Magna in sacris vocatur: adsertionemque aestimationis suae
etiam hinc colligunt quod sus praegnans ei mactatur, quae hos-
tia propria est terrae: et Mercurium ideo illi in sacris adiungi
dicunt, quia vox nascenti homini terrae contactu datur, scimus
autem Mercurium vocis et sermonis potentem. Auctor est Cor-21
nelius Labeo huic Maiæ, id est terrae, aedem Kalendis Maiis dedi-

Edd. vicahgapszb.]

— *Kalendis maias* B. *Kalendas maias* G. 19. *sacrificabant* (punc-
tis positis sub litteris ab) G. 20. *quidam add. a sec. m. A. — hanc*
Maiam om. P. — *in sacris* om. P. — *extimationis* S. *extimationis* vic
hg. — *eo mactatur* P. — *est propria* Sv-g. — *illi qui in sacris* (del. qui)
A. *illi his sacris* G. — *eum tactu* G. 21. *id est terrae* om. s-bP.
„Hanc quaquam fastidio, quod fecerunt nuperi, veterum exemplarium et
ms. scripturam. Ubique eaim hic auctor ita se exponit. Et sic cap. 15.
[§. 17.] *Regina sacrorum, id est regis uxor.*“ Gron. Cf. c. 17. § 18. —

flamen Vulcanalis] Cf. Varro L. L.
V, 15, 84., Hartung. I. p. 159.

Maiestam] Apud Ovidium Fast.
V, 43 sqq. *Maiestas* dicitur Iovis
fidiissima custos. Festus apud Paul.
lib. XI, p. 136. Muell.: *Maiestas* a
magnitudine dicta, quod quidem du-
bium est an ad hanc deam sit re-
ferendum.

19. *Maiam Mercurii matrem*] Cf.
Laurent. Lyd. IV, 52. (VI. 1.) Οἱ δὲ
ἀπὸ τῆς Μαιας τῆς Ἀτλαντος
τῆς Ἑρμοῦ ἀξιοῦντες ὀνομασθῆναι
τὸν Μάιον πρὸς ἕτερον βλέποντες
οὕτω φασίν, ἀλλὰ μὴν καὶ διὰ τὸ
ιερόν αὐτῆς, ὅτι κατὰ τοῦτον τὸν
μήνα ιεροθῆναι λέγεται. Ovid. Fast.
V, 85 sqq. VI, 35. Fest. l. c.

quod hoc mense mercatores omnes
Maiæ pariter Mercurisque sacri-
ficiant] Cf. Laurent. Lyd. IV, 53.
ἤρχοντο δὲ Μαίᾳ τε καὶ Ἑρμῇ
οἱ πραγματευταὶ ἀνέδδονα τὰ τῶν
μερῶν εἶναι. Plutarch. Num. 19.
Ἑρμῇ γὰρ ἀνιέρωνται. Huins sacri
non meminit Ovidius, vid. Merkel.
p. cxxxii.

20. *hanc Maiam .. terram esse*]
Cf. Laur. Lyd. IV, 53. Τιμῶσιν
οὖν κατὰ τοῦτον (τὸν Μάιον) τὴν
Μαίαν, τουτέστι τὴν Γῆν, θε-
οαυνοῦντες.

Mater Magna] Cf. Lactant. I, 22,
19. *Melissam vero a patre primam*

sacerdotem Matri Magnae consti-
tutam.

sus praegnans .. quae hostia pro-
pria est terrae] Cf. Ovid. Fast. I,
671 sq. Placentur matres frugum
Tellusque Ceresque Farre suo
gravidæ visceribusque suis. Fe-
stus ap. Paul. lib. XIV. p. 219.
Muell. *Præcidaneam* porcum
dicebant, quam immolare erant soliti
antea quam novam frugem præcide-
rent. Porcus castratus, quia mense
Maio vel quia Maio immolabatur,
dicebatur *maialis*. Cf. Varron. R. R.
II, 4, 21.

quia vox nascenti homini terrae
contactu datur] „Vid. Rhodig. Lect.
Ant. XXIX, 14.“ ZEUN. — Cf. Lau-
rent. Lyd. l. c. Μοῦμιος δὲ ὁ
Ῥωμαῖος τὸν Ἑρμῆν τὸν προχωρη-
κὸν λόγον εἶναι βούλεται· οὐδὲ γὰρ,
φησι, πρότερον βρέφος φθέγ-
ξαιτο, πρὶν ἂν τῆς γῆς ἐπα-
ψαιτο, ὥστε Μαίαν εἰς Γῆν κα-
λῶς ἐξελάμβανον οἱ πολλοί, ubi vi-
detur legendum esse φθέγγαιτο ἂν,
πρὶν πλ.

Mercurium vocis et sermonis po-
tentem] Vid. not. ad c. 9. § 6. et
Horat. Od. I, 10, 1 sqq. *Mercuri*,
facunde nepos Atlantis, Qui ferus
cultus hominum recentum Voce for-
mast, Ovid. Fast. V, 663 sqq. *Claro*

[259]catam sub nomine Bonae Deae: et eandem esse Bonam Deam et terram ex ipso ritu occultiore sacrorum doceri posse confirmat: hanc eandem Bonam Faunamque et Opem et Fatuam pontificum 22 libris indigitari: Bonam, quod omnium nobis ad victum bonorum causa est; Faunam, quod omni usui animantium favet; Opem, quod ipsius auxilio vita constat; Fatuam a fando, quod, ut supra diximus, infantes partu editi non prius vocem edunt quam 23 attigerint terram. Sunt qui dicant hanc deam potentiam habere Iunonis, ideoque regale sceptrum in sinistra manu ei additum. Eandem alii Proserpinam credunt, porcaque ei rem divinam fieri, quia segetem quam Ceres mortuibus tribuit porca depasta est: 24 alii *Χθονίαν Ἐνάτην*; Boeoti Semelam credunt. Nec non ean-

[Edd. ABGPS.

hanc eandem etiam v-g. — Bonam deam s-bP. — et Opem Bs-bP. Opem (om. et) ASvi. Opemque Gc-g. 22. quod add. a sec. m. A. — constat Edd. — supra § 20. 23. dicunt P. — sceptrum regale s-bP. — Χθονίαν Ἐνάτην om. A. — κατὰ B. 24. Boeoti om. AS. βοιω-

nepos Atlantis... Quo didicit cultu lingua favente loqui.

21. *aedem... dedicatam sub nomine Bonae Deae*] Videtur respicere templum quod dedicasse Claudiam Quintam et restituisse Liviam refert Ovidius Fast. V, 148 sqq. Aliud esse templum quod commemoret Publius Victor in reg. urb. XII. censet Schwenck. p. 202.

eandem esse Bonam Deam et terram] Hoc verum esse negat Hartungus II, p. 198. Cf. Klausen. Aen. p. 849 sqq.; Boettiger. Id. z. Kunstmyth. I. p. 278 sqq.

ex ipso ritu occultiore sacrorum] Sacra Bonae Deae dicuntur a Cicerone de leg. II, 9, 21. nocturna mulierum sacrificia, a Plinio N. H. X, 56 s. 77. *opertanea sacra*, a Iuvenale VI, 314. *Bonae secreta Deae.*

Bonam Faunamque et Opem et Fatuam] Cf. Lactant. I, 23, 9. *Faunus... sororem suam Fatuam Faunam, eamque coniugem, consecravit... Idcirco illi mulieres in aperto sacrificant et Bonam Deam nominant.* Arnobius V, 18. *Fentam igitur Fatuam, Bona quae dicitur Dea, transeamus.* Serv. ad Virg. Aen. VII, 47. *Quidam deus est Fatuellus: huius uxor est Fatua. Idem Faunus et eadem Fauna*, et ad VIII, 314. *Faunus habuisse filiam dicitur... disciplinis omnibus eruditam, quam quidam, quod nomine dici prohibitum fuerat, Bonum Deam appellari volunt.* Plutarch. Caes. 9. *Ἐστὶ δὲ Παισιόλοισι θεὸς ἦν Ἀγαθήν*

ὀνομάζουσιν, ... Παλαιὸι δὲ τὴν φωνὴν Ἀναδά Φαύρα συνειρήσαντες. — *Ops Saturni uxor et terra esse dicitur c. 10. § 19 sq.*

pontificum libris indigitari] His libris continebantur ritus sacri. Cf. Becker. Handb. I. p. 11. De verbo vid. not. ad c. 17. § 15. et Fest. apud Paul. lib. IX. extr. *Indigitanto, imprecanto, et Indigitamenta incantamenta vel indicia.*

22. *Faunam, quod... favet*] Cf. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 314. *Quidam Faunum appellatum volunt cum quem nos propitium dicimus.*

Fatuam a fando cet.] Vid. Cruent. III, p. 628. Kopp. ad Martian. II, § 167. Lactant. I. c. *quam Gellius Bassus Fatuam nominatam tradit, quod mulieribus fata canere consuevisset, et Faunus viris.* Apud Isidorum quoque Orig. X, 103. *Fatua dicitur Fauni uxor fatidica.*

23. *Proserpinam*] Cf. Plutarch. I. c. *Ἑλληνες δὲ τῶν Διονύσιον μητέραν τὴν Ἀΐδην.* Klausen. Aen. p. 862. Laur. Lyd. IV, 38. *Διονύσιον... ἐκ Αἰδὸς καὶ Περσεφόνης γενόμενον.*

porcaque ei rem divinam fieri] Cf. § 20. Iuvenal. II, 86 sq. *Atque Bonam tenerae placant abdomine porcae Et magno cratere Deam.* Schwenck. p. 203.

Χθονίαν Ἐνάτην] Cruent. III, p. 571. ait eam esse Cererem *χθονίαν.*

Boeoti Semelam credunt] Cf. Laurent. Lyd. I. c. *Φέρεται δὲ καὶ τις μῦθος περὶ αὐτοῦ (τοῦ Διονύσιου).*

dem Fauni filiam dicunt, obstitisseque voluntati patris in amorem suum lapsa, ut et virga myrtea ab eo verberaretur, cum desiderio patris nec vino ab eodem pressa cessisset: transfigurasse se tamen in serpentem pater creditur et coisse cum filia. Horum om-
nium haec proferuntur indicia, quod virgam myrteam in templo
haberi nefas sit, quod super caput eius extendatur vitis qua ma-
xime eam pater decipere temptavit, quod vinum in templum eius
non suo nomine soleat inferri, sed vas in quo vinum inditum est
mellarium nominetur et vinum lac nuncupetur, serpentesque in

Edd. vicahgsdzb.]

τιοι v1. Boeotii v3-a. — emelam AS. — creditur pater S. 25. hoc proferunt indicia γ-gb „Cur mutatum?“ Gron. — in templo S. — inditum sit γ-g. — mellarium coniecerunt Canterus et Pontanus, hic allata

σου) κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, ὡς εἴη γεγινὼς ἐκ Διὸς καὶ Ἰῆς, τῆς δὲ Ἰῆς Θεμελῆς προσγαγορευμένης δια τὸ εἰς αὐτὴν πάντα καταθεμελιῶσθαι, ἥν κατὰ συναλλαγὴν ἐνὸς στοιχείου τοῦ ὁ Σεμέλην οἱ ποικταὶ προσηγορεύουσι.

24. nec non eandem Fauni filiam dicunt] Schwenckius l. c. haec cum antecedentibus, a quibus sane vulgo commate tantum dirimuntur, ita iungit, ut dicat Boeotos eam Fauni filiam dixisse. At quid Fauni filia ad Boeotos? Intellige potius alii vel tale quid. Ceterum vid. § 27. et quae ad § 21. attulimus e Servio et e Plutarcho.

obstitisseque voluntati patris cot.] Cf. § 27. Aliter Lactantius l. c. § 11. Sec. Clodius .. refert Fauni hanc usorem fuisse, quae quia contra amorem decusque regium clam vini ollam ebiberat et ebria facta erat, virgis myrteis a viro usque ad mortem caesam, postea vero, cum cum facti sui poeniteret, et desiderium eius ferre non posset, divinum illi honorem detulisse: idcirco in sacris eius obvolutam vini amphoram poni. Apud Arnobium, qui fore eandem habet (V. 18.), legitur: quod, cum ei rem divinam mulieres faciunt, vini amphora constituitur oblecta. Similia refert Plutarchus Quaeest. Rom. 20.

in amorem suum] Vid. prolegg. p. XXXIX.

nec vino] i. e. ne vino quidem. Vid. prolegg. p. XLI.

pressa] Cf. Lactant. IV, 13, 13. Sed veritate pressus negare non potuit, et Corn. Nep. Ages. 6, 1. Quam a plerisque ad escundam premeretur, .. exire nescit.

in serpentem] Cf. Plutarch. Caes.

9. καὶ θράκων ἱερὸς παρακαθίδουται τῇ θεῷ κατὰ τὸν μέθον.

25. quod virgam myrteam in templo haberi nefas sit] Schwenckius l. c. censet hoc referendum esse ad domum in qua fierent sacra Bonae Dae, citata Plutarcho (Quaest. Rom. 20): Κομποῦσαι σπῆδον αἱ γυναῖκες οἴκου μυρσίνας οὐκ εἰς φέρονσι. Adde (quem locum attulit Pontanus) Arcob. l. c. quod cum ei divinam rem mulieres faciunt, .. nec myrteas fas sit inferre verbenas. Cf. apud Senecam (ed. Fickert.) ep. 97. § 2. extra conceptum, apud Ciceron. Parad. IV, extr. opertum Bonae Dae. Sed Macrobius, qui infra bis in templo eius habet, de aedo huic deae dedicata cogitare putaverim.

quod super caput eius extendatur vitis] Cf. Plutarch. Caes. 9. Ὄθεν ἀμπελίνους τὰς σκηνὰς κλήμασιν ἑορτάζουσι.

qua .. temptavit] non ipsa vile, sed vino, i. e. succe vararum ex illa provenientium.

quod .. mellarium nominetur] „Mellarium in balneo locum habebat forinsecus inter soliorum spatia, cf. Palladius lib. I, cap. 40. Erant autem mellaria eadem quae alvearia. Varro de re rust. III, 16: Μελιτῶνας ita facere oportet, quos alii μελιττοροφία appellant, eadem quidam mellaria. Appellabatur vero vas illud vinarium Bonae Dae sacris inferri solitum mellarium, qua ratione sacerdotes eius Μέλισσαι. Porphyrius lib. de Nymph. antro [c. 18.]: τὰς Δήμητρος (haec eadem cum Bona Dea) ἱερῆας, ὡς τῆς χθονίης θεᾶς μελισσῶς, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκά-

templo eius nec terrentes nec timentes indifferenter appareant.
 26 Quidam Medeam putant, quod in aedem eius omne genus her-
 barum sit ex quibus antistites dant plerumque medicinas, et quod
 [260] templum eius virum introire non liceat propter iniuriam quam
 27 ab ingrato viro Iasone perpressa est. Haec apud Graecos ἡ Θεὸς
 Γυναικεία dicitur, quam Varro Fauni filiam tradit adeo pudicam,
 ut extra γυναικωνίτην numquam sit egressa nec nomen eius in
 publico fuerit auditum nec virum umquam viderit vel a viro visa
 28 sit, propter quod nec vir templum eius ingreditur. Unde et mu-
 lieres in Italia sacro Herculis non licet interesse, quod Herculi,

[Mss. ABGPS.

glossa: Χαλκείον olla, aeneum, miliarium. Vulgatum mellarium defendit
 Meurs. Vid. not. — indifferenter om. a-bP. 26. in aede c-g. —
 sit om. G (B add. a sec. m.). 27. apud grecos ἡ r. dr. A. — ἡ Θεὸς
 BGbP. Θεὸς (om. ἡ) Sv-gM123. ὁ Θεὸς a-z. — filiam Fauni tradidit
 v-g. Fauni filiam esse tradit a-z (b esse tradidit). — γυναικωνίτην Edd.
 om. A. — vel visa sit a viro A. nec a viro visa sit a-bP. 28. quia

λων. Euripidis Scholiastes ad
 Hippol. [v. 72.] Τὰς ἱερὰς (Δήμη-
 τρος) μέλισσας ἐκάλουν οἱ ποιηταί,
 Callimachus Hymno 2. [v. 110.]:
 Ἀποὶ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδαρ φο-
 ρεῖσθαι μέλισσαι. Ita autem dic-
 tae a Melissa filia Melissei Creten-
 sium regis, ut ex Didymi libris
 ἐξηγήσας Πινδαρικήs memorat Lac-
 tantius lib. 1, 22, 19. Meurs. — Adde
 schol. ad Pind. Pyth. IV, 60.

et vinum lae nuncupetur] Cf. Plu-
 tarch. Q. R. 20. οἶνον σπένδουσι,
 γάλα προσαγορεύοντες, et Lo-
 beek. Aglaoph. vol. II. p. 879.

serpentesque ... appareant] Hoc
 eo referendum censet Hartungus
 II, p. 198., quod arti medicae
 praeceps putaretur haec dea. Sed
 conf. § 24.

indifferenter] Cf. Sueton. Domit.
 23. Occisum eum populus indiffe-
 renter tulit.

26. Medeam] Hartungus l. c.
 cum Bona Dea confert Anguitiam,
 Medae sororem, quam Marsi co-
 lobant artis medicae magistram,
 coll. Solin. p. 11. C, Virg. Aen.
 VII, 759., Sil. Ital. VIII, 498.

in aedem] „Pro in aede, archaia-
 mus est“ Pomt. — Vid. not. ad c. 7.
 § 22. in aleae lusum. Contrarium
 est in antecedentibus (§ 25.) in
 quo vinum inditum est.

omne genus herbarum] Cf. Plu-
 tarch. l. c. καίτοι πᾶσι φιλοτιμού-
 μεναι χρῆσθαι τοῖς βλαστάνουσι
 καὶ ἀνθούσι.

27. ἡ Θεὸς Γυναικεία] Cf. Pla-
 tarch l. c. τῇ Γυναικεῖα Θεῷ,

ἢ Ἀγαθὴν καλοῦσιν. Similia le-
 guntur apud eundem Caes. c. 9. et
 Cic. c. 19. Propert. IV, 9, 25. fe-
 mineam deam eam vocat. Est au-
 tem γυναικεία Θεὸς quaevis dea a
 mulieribus coli solita; conf. He-
 sychium s. v. Καλλιόω, et Fron-
 ton. Ep. II, 8, p. 65. Nieb. Γυναι-
 κεία δὲ τις αὐτῇ Θεὸς παρὰ ταῖς
 κλειστόις τῶν γυναικῶν θρησκύεται
 ἡ Ἀπάτη. Vid. Steph. Thes. s. v.
 Γυναικείος.

Varro Fauni filiam tradit adeo
 pudicam cet.] Cf. § 24., et quae ad
 § 21. adnotavi e Servio, et Lactant.
 I, 22, 10. Eandem Varro scribit tem-
 pae pudicitiae fuisse, ut nemo eam,
 quoad viserit, praeter virum suum
 mas viderit, nec nomen eius audierit.
 Merkel. ad Ovid. Fast. p. CLXXXVIII.
 confert Tertullian. ad nat. II, 9.

28. Unde et mulieres in Italia
 sacro Herculis non licet interesse]
 Eodem fere modo hanc rem tradit
 Propertius IV, 9. Nulla addita
 causa Gellius XI, 6, 2: Nam (mu-
 lieres) Herculeae sacrificio absti-
 nent. Aliam causam profert Aurel.
 Vict. de orig. gent. Rom. 6, 6:
 Recaranus eo quod Carmentis in-
 vitata ad id sacrum non adfuisse,
 sanxit, ne cui feminae fas esset vasa
 ex eo quod eidem arae sacrum es-
 set: atque ab ea re divinae feminae
 in totum remotae. In ambiguo rem
 relinquit Plutarchus Quaest. Rom.
 60. πρότερον ὅτι τῶν ἱερῶν αἱ περὶ
 τὴν Καρμέντιαν ὑπόκεινται, .. ἡ διὰ
 τὰ μυθολογούμενα περὶ τοῦ χιτῶνος
 καὶ τῆς Διαιτέας.

cum boves Geryonis per agros Italiae duceret, sitiienti respondit mulier aquam se non posse praestare, quod feminarum deae celebraretur dies nec ex eo apparatu viris gustare fas esset: propter quod Hercules facturum sacrum detestatus est praesentiam feminarum, et Potitio ac Pinario sacrorum custodibus iussit ne mulierem interesse permetterent. Ecce occasio nominis, quoniam Maiam 29 eandem esse et terram et Bonam Deam diximus, coegit nos de Bona Dea quaecumque conperimus protulisse. Iunius Maium se- 30 quitur, aut ex parte populi, ut supra diximus, nominatus, aut, ut Cingius arbitratur, quod Iunonius apud Latinos ante vocitatus diuque apud Aricinos Praenestinosque hac appellatione in fastos relatus sit, adeo ut, sicut Nisus in Commentariis fastorum dicit, apud maiores quoque nostros haec appellatio mensis diu manserit, sed post detritis quibusdam litteris ex Iunonio Iunius dictus sit. Nam et aedes Iunoni Monetae Kalend. Iuniis dedicata est. Nonnulli putaverunt Iunium mensem a Iunio Bruto qui primus 31

Edd. vicahgsdab.]

Herculi Edd. P. — per Italiae agros v-g. — posse om. add. a sec. m. A. — potio P. 29. quoniam Maiam scripsi e coni. quoniam (corr. in quom iam, om. Maiam) B. quo Maiam AG Edd. PSV. — esse eandem v-g. — bonam deam (om. et) AG (B a p. m.). — diximus] § 21. — esse diximus A. — quodcumque G. 30. Cap. IX. Iunius v (i Cap. VIII.). — supra] § 16. — cingius A. Cincius s-b. — Iunonis v. — dedicata est ... Kalendis Iuniis (§ 31.) om. add. in mg. G. 31. quod mense

cum boves Geryonis .. duceret] Cf. c. 11. § 47.

Potitio ac Pinario] Cf. III, 6, 12 sqq.

custodibus iussit ne .. permitterent] Vid. prolegg. p. XL.

29. Ecce occasio nominis, quoniam Maiam eandem esse ... diximus] Pro quoniam vulgo legitur quo. Pronomen ad antecedens nominis referendum ferri aequit; quameobrem Symbol. p. 8. consueci scribendum esse quoniam Maiam, eandem. Verae et plonae scripturae videtur altera pars servata esse in cod. B.: quoniam eandem, altera in ceteris: quo Maiam eandem. Particula quoniam bene se habet in causa fortuita. Vid. Staerenburg. ad Cic. de offic. I, 3, 8., et de particula ecce prolegg. p. XL.

coegit nos .. protulisse] Infinitivus perfecti pro praesenti ponitur, cum non ad idem tempus, quo verbum coegit, sed ad id ipsum tempus referatur, quo haec scripta sunt. Conf. prolegg. p. XL. et Hausii not. 463. ad Reisig. lat. Sprachwissensch.

30. Iunonius] Cf. Ovid. Fast. VI, 26., ubi Iuno loquitur: Iunius a nostro nomine nomen habet, et v.

50 sqq. Inspice quos habeat nomoralis Aricia fastos: Et populus Lavernis, Lanuviumque meum: Est illio mensis Iunonius. Inspice Tibur, Et Praenestinae moenia sacra deae: Iunonale leges tempus. Festus apud Paul. lib. IX, p. 103. Muell. Iunium mensem dictum putant a Iunone. Iidem ipsum dicebant Iunonium et Iunonalem. Censorin. 22, 12. Iunium quoque a Iunone potius, quam Iunioribus, quod illo mense maxime Iunoni honores habentur.

aedes Iunoni Monetae Kal. Iun. dedicata est] a. u. c. CCCXLVI. L. Furie Camille, qui eam inter ipsam dimicationem cum Auruncis voverat Iunoni. Locus in arce destinatus est, quae area aedium M. Manlii Capitolini fuerat. Cf. Liv. VI, 20, 13. et VII, 28, 4., Plutarch. Camill. 36., Dio Cass. fr. 31., Ovid. Fast. VI, 183 sqq., Valer. Max. I, 8, 3., Lactant. II, 7, 11., Becker. Handb. I. p. 392 sq., Hartung. II. p. 69., Schwenck. Mythol. d. Roem. p. 41., Boettiger. Id. II, p. 226 et 291. Laur. Lyd. IV, 57. Καλὴν δαίαν Ἰουνίαν ἐορτὴν Ἥρας καὶ εὐχαί ἐν τῷ Καπετωλλῷ.

31. a Iunio Bruto] Hanc huius

Romae consul factus est nominatum, quod hoc mense, id est Ka-
 26] pendis Iuniis, pulso Tarquinio sacrum Carnae deae in Caelio
 32] monte voti reus fecerit. Hanc deam vitalibus humanis praeesse
 credunt. Ab ea denique petitur ut iecinora et corda quaeque
 sunt intrinsecus viscera salva conservet: et quia cordis beneficio,
 cuius dissimulatione brutus habebatur, idoneus emendationi pu-
 33] blici status extitit, hanc deam quae vitalibus praestit templo sacra-
 vit. Cui pulle fabacia et larido sacrificatur, quod his maxime
 34] rebus vires corporis roborentur. Nam et Kalendae Iuniae faba-
 riae vulgo vocantur, quia hoc mense adultae fabae divinis rebus
 adhibentur. Sequitur Iulius qui, cum secundum Romuli ordina-
 tionem Martio anni tenente principium Quintilis a numero voca-
 retur, nihilominus tamen etiam post praepositos a Numa Ianua-
 rium ac Februarium retinuit nomen, cum non videretur iam
 quintus esse, sed septimus: sed postea in honorem Iulii Caesaris
 Dictatoris legem ferente M. Antonio M. filio consule Iulius ap-

[Moe. ABGFS.

(om. hoc) A. 32. ab eademque S. — emendatione BG. — hanc quae
 (sup. add. deam) A. 33. fabacia ABP (S a p. m.) viha-zM13 (M2 a
 sec. m.). fabatia Gv3. fabaria S a sec. m.; icaqb (M2 a p. m.). —
 larido S. — vires maxime his rebus v-g. — vocant B. 34. Cap. X.
 Iulius. v (i Cap. IX.). In B verba Sequitur ... secundum scripta sunt li-
 teris maiusculis. — Marti filio B. — ad quartum Moe. v-g. — Quinti-

nominis derivationem alias frustra
 quaesivi. Carnae diem festum
 commemorat Ovid. Fast. VI, 101 sqq.
 sacrum Carnae deae] Cf. Ovid. l.
 c., ubi dea cardinis esse dicitur,
 de qua ro vid. Merkel. p. exciv sq.,
 Hartung. II. p. 225., Schwenck. p.
 126 sq., Creuser. III. p. 697. Ne-
 men derivatur et a cardine et a
 carne. Vide tamen ne ea quae h.
 l. sequuntur ad καρδίας potius nos
 ducant.

voti reus] i. e. quia suscepto voto
 se numini obligarat, cf. III, 2, 6.

32. cuius dissimulatione brutus
 habebatur] „Brutus h. o. stupidus.
 Livius I, 56, [8.]: ex industria, in-
 quit, factus ad imitationem stulti-
 tiae, quum se suaeque praedae esse
 regi vinceret, Bruti quoque haut ob-
 nuit cognomen etc.“ Zeyn. — Adde
 ib. § 7. iuvenis longe alius ingenio
 quam cuius simulationem induerat;
 et ipsum Macrobius III, 20, 5.

33. pulle fabacia et larida] Cf.
 Ovid. Fast. VI, 169 sqq. Pinguis
 cur illis gustentur larida Kalendis,
 Mixtaque cum calido sit faba farre,
 rogas? Frisca dea est, aliturque
 cibus quibus ante solebat, Nec petit
 coctus luxuriosa dapas. Plin. N. H.
 XVIII, 12. s. 30. § 118. Quin et
 prius ritu fabacia (farina) suae

religionis diis in sacro est. A Mar-
 tiale V, 78, 10. in frugali coena
 commemoratur: Et pallens faba
 cum rubente larido.

34. Quintilis a numero] Cf. § 5.
 post praepositos a Numa Ianua-
 rium ac Februarium] Cf. e. 13, §
 2 sqq. Aliam sententiam accutus
 est Plutarchus Num. 18: Πολλοὶ
 δὲ εἰπὼν, ὅτι καὶ προσεθῆναι τοῦτον
 ὃνδὲ Νομῶ τοὺς μῆνας λέγουσι τὸν
 τῶν Ἰανουάριον καὶ τὸν Φεβρουάριον.
 Idem e. 19. Romanos ab initio
 non nisi decem menses habuisse
 concedit. — Censorinus, 20. 4
 Postea sive a Numa, ut ait Ful-
 vius, sive, ut Iunius, a Tarquinio
 XII. facti sunt menses. Laurent.
 Lyd. I, 16. ἐπὶ δὲ Νομῶ προσέ-
 θησαν Ἰανουάριος καὶ Φεβρουάριος.
 non .. iam quintus, sed septimus]
 Laurent. Lyd. IV, 65. Τὸν Ἰούλιον
 μῆνα πέμπτον μὲν ἂν τις ἀπὸ τοῦ
 πολιτικοῦ, ἔβδομον δὲ ἀπὸ τοῦ ἱε-
 ρατικοῦ λάβοι ἐνιαυτοῦ. Plutarch.
 Num. 19. συνήρπασεν αὐτοῖς τὸν εἰ-
 ρημένον μῆνα πέμπτον μὲν ὀνομά-
 ζειν, ἔβδομον δὲ ἀριθμῶν.

in honorem Iulii Caesaris .. Iulius
 appellatus est] „Conf. Sueton. in
 Caes. 76., Dio Histor. lib. XLIV.
 [c. 5.], Plutarchus in Numa [c. 12.]
 et alii.“ Zeyn.

pellatus est, quod hoc mense a. d. quartum Idus Quintiles Iulius procreatus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, 35 donec honori Augusti daretur ex senatusconsulto cuius verba subiici: CUM IMPERATOREM CAESAREM AUGUSTUS MENSE SEPTILI PRIMUM CONSULATUM INIERIT. ET TRIUMPHOS TRES IN URBEM INTULERIT. ET EX IANICULO LEGIONES DEDUCTAE SECUTAEQUE SINT SUI AUSPICIA AC FIDEM. SED ET AEGYPTUS HOC MENSE IN POTESTATEM POPULI ROMANI REDACTA SIT. FINISQUE HOC MENSE BELLIS CIVILIBUS IMPOSITUS SIT. ATQUE OMNIA HAS CAUSAS HIC MENSIS NOSTR[262] IMPERIO FELICISSIMUS SIT AC PUEKIT. PLACERE SENATUI UT HIC MENSIS AUGUSTUS APPELLERETUR. Item plebiscitum factum ob eandem rem Sexto Paucio tribuno plebem rogante. Mensis Sep- 36 tember principalem sui retinet appellationem: quem Germanici ap-

[Hic. v. i. c. h. g. p. d. s. b.]

lis BGV-g. 35. Cap. XI. Augustus v (i Cap. X.). — deinde qui (om. est) S. — ante vocatus est a-b-a-f. — senatus consultum Q. — intulerit in urbem Sv. — sed aegyptus (om. et) A. et Aeg. (om. sed) v-g. — hoc mensi (bellis) B. — Idem v-g. „Non auscultandum: disparari enim debent plebiscitum et senatus consultum.“ Pont. — Pacuvio S; cf. II, 4, 4; III, 8, 7; VI, 1, 36; VI, 5, 14. 36. Cap. XII. September. v (i Cap. XI.). — septembris G. — sui retinet BG. sui nominis retinet

legem ferente M. Antonio .. consul] Cf. Censorin. 22, 16.: Quintilis Iulius cognominatus est C. Caesare V. et M. Antonio Coss. anno Iuliano secundo (a. u. c. DCCX.).

quod hoc mense ... procreatus sit] Aliter Laurent. IV, 66.: Φασί δὲ αὐτὸν τὸν Ἰούλιον ἐκτρέφειν τεχθῆναι καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἔρδον μῆνα τοῦ ἱεραινοῦ ἡμεροῦς εἰς τὴν οὐρανὴν μεταβαλεῖν προσήγοραν.

36. donec honori Augusti daretur] „Suetonius in Aug. 81. non nisi duas commemorat huius mutationis causas, primum consulatum et insignes victorias quae Augusto obtigerint.“ Zuvv. — Eadem Dio Cass. LV, 6. Cf. Censorin. l. c.: Qui autem Sextilis fuerat, ex S. C. Marcio Censorino C. Asinio Gallo Coss. in Augusti honorem dictus est Augustus, anno Augusti vigesimo (a. u. c. DCCXLVI.).

PRIMUM CONSULATUM INIERIT] XIV. Kal. Sept. a. u. c. DCXI. Cf. Weichert. Imp. Ones. Augusti scriptor. reliq. vol. I. p. 210., Dio Cass. XLVI, 43 sq.

TRIUMPHOS TRES] Dio Cass. LV, 8. dicit tantum: καὶ μὲν πρὸς πολέας καὶ μεγάλας ἐνεκινήσει, ut Suetonius l. c.

EX IANICULO LEGIONES DEDUCTAE]

Dubito an huc referri possit id, quod eo tempore quo Octavianus ad ineundum consulatum Romanum profectus est, factum refert Dio Cass. XLVI, 45.: Κάκ τούτων καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐκ τοῦ Ἰανικώλου κατήργησαν καὶ τοὺς τὰ στρατιώτας καὶ ταυτοὺς αὐτῶ παρόδον.

AEGYPTVS etc.] a. u. c. DCCXXV. Cf. Dio Cass. LI, 17.

FINIS .. BELLIS CIVILIBUS IMPOSITVS SIT] Cf. Velleit. II, 88. Dum ultimam bello Actiaco Alexandrinorum Caesar imponit manum, M. Lepidus ... interficiendi, simul in urbem resertheat, Caesaris consilia duxerit. Tunc .. C. Maecenas .. speculatus est .. consilia iuvenis, et .. oppresso Lepido immane novi se resurrecturi belli vitellia restinxit initium. (c. 89. 8.) Finita vicesimo anno bella civilia.

36. September principalem sui retinet appellationem] Dio Cass. LV, 5. refert nonnullos Septembrem, ut Augusti mensem natalem, Augustum nominare voluisse, sed praetulisse ipsum Sextilium. Tiberius auctore Suetonio Tib. 26. interocessit, ut mensis September Tiberius et October Livius vocaretur; nec prospero successit Domitiani conatus, de quo vid. not. seq. quem Germanici appellatione .. in-

37 pellatione, Octobrem vero suo nomine Domitianus invaserat. Sed ubi infaustum vocabulum ex omni aere vel saxo placuit eradi, menses quoque usurpatione tyrannicae appellationis exuti sunt: cautio postea principum ceterorum diri ominis infausta vitantium mensibus a Septembri usque ad Decembrem prisca nomina reservavit. Haec fuit a Romulo annua ordinata dimensio, qui, sicut supra iam diximus, annum decem mensium dierum vero quattuor et trecentorum habendum esse constituit, mensesque ita disposuit, ut quattuor ex his tricenos singulos, sex vero tricenos 38 haberent dies. Sed cum is numerus neque solis cursui neque lunae rationibus conveniret, nonnumquam usu veniebat ut frigus anni aestivis mensibus et contra calor hiemalibus proveniret: quod ubi contigisset, tantum dierum sine ullo mensis nomine patiebantur absumi quantum ad id anni tempus adduceret quo caeli habitus instanti mensi aptus inveniretur.

1 XIII. Sed secutus Numa, quantum sub caelo rudi et seculo [263] adhuc inpolito solo ingenio magistro comprehendere potuit, vel

[Mss. ABGPS.

v1. sibi retinet v3-ag. — ex Germanici appellatione. v3-ag (in v add. Cap. XIII. October; in i Cap. XII. October). — suo (nomine add. ab al. m.) A. 37. infaustum voc. B. — usurpationem cont. Gron. coll. Comm. I, 9, 3. et 13, 6. — appellatione (sup. io) P. 38. annua a romulo S. — supra] § 3. — iam supradiximus BG. — instituit a-bP. — menses quoque S. — et singulos Sv-g Bar. 39. assumi v-g „Male.“ Zeun. — ad anni (om. id) h. — aptum G.

XIII. Caput XIII. De ordinatione anni per Numam: et quae causa fuerit intercalandi: quoque tempore primum intercalatum sit. ch-h. Cap. XIII. Divisio anni per nummam. v (i Cap. XIII.). 1. quantum sae-

vaserat] Cf. Sueton. Domit. 13. Post autem duos triumphos Germanici cognomine assumpto Septembrem mensem et Octobrem ex appellationibus suis Germanicum Domitianumque tranominavit: quo altero suscepisset imperium, altero natus esset. Plutarch. Num. 19. Τὸς δὲ ἐπεξῆς Διομετιανὸς εἰσεπολῆς ταῖς αὐτοῦ ἐπωνυμίαις οὐ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ τὰς αὐτῶν ἀναλαβόντες πάλιν ἐκείνου σφαγνέτος ὁ μὲν ἔβδομος ὁ δὲ ὄγδοος καλοῦνται.

37. ubi infaustum vocabulum ... placuit eradi] Cf. Sueton. Domit. 23. Senatus adeo laetatus est, ut ... eradendos ubique titulos abolendamque omnem memoriam decerneret.

cautio postea principum .. prisca nomina reservavit] „At huic Macro- bii sententiae repugnat historia de Commodio Imperatore. Herodianus enim I, 14., scriptor fide dignissimus, narrat a Commodio nomina mensium esse immutata, quorum pleraque nomina coniunctionem habuerint cum Hercule, quem Com-

modus sibi imitandum proposuerat. Atque Lampridius et Xiphilius ista nomina nova diserte commemorant.“ Zeun. — Cf. Censorin. 22, 17. Postea vero multi principes nomina quodam mensum immutaverunt suis nuncupando nominibus, quod aut ipsi postmodum mutaverunt, aut post obitum eorum illa nomina pristina suis reddita mensibus sunt. Sic iam antea Nero Aprilem appellavit Neroneum, ut ait Suetonius Nero 55.

diri ominis infausta] Cf. I, 7, 15. religionis suae observata et prolegg. p. XXXIX.

39. instanti mensi] i. e. praesenti. Vid. not. ad de diff. 15, 1.

XIII, 1. sub caelo rudi] Caelum rude videtur opponi perpetuae caeli serenitatis apud Aegyptios, quae commemoratur Comm. I, 21, 9.

solo ingenio magistro ... vel quia Graecorum observatione forsitan instructus est] Cf. Plutarch. Num. 1. Λεγομένου δ' οὖν, ὡς Νομάς γένοιο Πτοθαγόρου συνήθης, οἱ μὲν ὅλους

quia Graecorum observatione forsitan instructus est, quinquaginta dies addidit, ut in trecentos quinquaginta quattuor dies, quibus duodecim lunae cursus confici credidit, annus extenderetur. At-2 que his quinquaginta a se additis adiecit alios sex retractos illis sex mensibus qui triginta habebant dies, id est de singulis singulos, factosque quinquaginta et sex dies in duos novos menses pariratione divisit: ac de duobus priorem Ianuarium nuncupavit pri-3 mumque anni esse voluit, tamquam bicipitis dei mensem respicientem ac prospicientem transacti anni finem futurique principia, secundum dicavit Februo deo, qui lustrationum potens creditur: lustrari autem eo mense civitatem necesse erat, quo statuit ut

Edd. vicahgsdpzb.]

culo rudi et adh. impol. conl. Menra. — quinquaginta et quattuor dies B. quinquaginta dies et III^{or} G. 2. his quinquaginta diebus BP. — illis mensibus sex v. 3. principium B a sec. m.; G. — civitatem eo

ἀξιούσαι μὴδὲν Ἑλληνικῆς παιδείσεως Νομᾷ μετεῖναι, καθάπερ ἡ φύσει δυνατόν καὶ ἀνάγκη γενέσθαι πρὸς ἀρετὴν, ἢ βελτίον Πυθαγόρου βαρβαρὸν τινὲν τὸν βασιλέως ἀποδοῦναι καίδουσιν, οἱ δὲ Πυθαγόραν μὲν ὀφείλει γενέσθαι, ... Πυθαγόραν δὲ τὸν Σπαρτιάτην... κληηθέντα περὶ τὴν Ἰταλίαν συγγενέσθαι τῷ Νομᾷ καὶ συνδιακομῆσαι τὴν πολιτείαν.

quinquaginta dies addidit] ad trecentos quattuor qui fuerant, cf. c. 12. § 3. Cur Solinus l. p. 3. E. et Censorinus 20, 4. unum et quinquaginta dies dicant additos, e nota sequente elucet; contra aliam sententiam secutum esse Plutarchum elucet e notis ad c. 12. § 3. et § 34.

ut in trecentos quinquaginta quattuor dies .. annus extenderetur] Infra § 5. legitur: Paulo post Numa in honorem imparis numeri .. unum adiecit diem. Consentit ergo Macrobius cum Censorino, qui l. c.: Facti sunt, inquit, dies CCCLV, quomodo luna XII. suis mensibus CCCLIII. dies videbatur explere. Sed ut unus dies abundaret, aut per imprudentiam accidit, aut, quod magis crede, ea superstitione qua impar numerus plenus et magis sanctus habebatur, et cum Solino qui l. c. tantum: Lunari computatione, inquit, annum peraequantur quinquaginta et uno die auctus .. Sic annus habere quinque atque quinquaginta et trecentos dies coepit. Plutarchus, cuius ratio, ut dixi, praeterea non convenit, Num. 18.: Ὡς τοῦ μὲν αἰληνικιοῦ τριακοσίας πεντήκοντα τέσσαρας ἔχοντος

ἡμέρας. Cf. Martian. VIII. § 866. c. not. Koppil.

2. retractos illis sex mensibus ect.] Cf. c. 12, § 3., Censorin. l. c. Sex illis cavis mensibus dies sunt singuli detracti, et Solin. l. c.

3. bicipitis dei] Cf. c. 7. § 20. et Plutarch. Num. 19.

Februo deo] Cf. Hartung. II, p. 179. Mueller. Etr. II. p. 79. Laur. Lyd. IV, 20. (V, 1.) Τῷ Φεβρουαρίῳ μὴν ἀπὸ Φεβρουάας θεᾶς οὕτω προσαναγορευομένης τὸ ὄνομα γέγονεν. Φεβρούαν δὲ ἑφορον καθαρτικὴν τῶν πραγμάτων οἱ Ῥωμαῖοι παρέλαβον. Ἀντίστος δὲ ἐν τῷ Περί μνηῶν Φεβρουῶν τὸν καταχθόνιον εἶναι τῇ Θούσῃαν φωνῇ λέγει, καὶ θεοαπένεσθαι πρὸς τῶν Λουπηρῶν ὑπὲρ ἐκιδόσεως τῶν καρπῶν. (Apud Murmannum II, § 149. Iuno dicitur Februaria ac Februa, ubi vid. Kopp.) Censorin. 22, 13 sq. Februarium a februo. Est februum quidquid expiat purgatque. Varro L. L. VI, 4, 32. Ego magis arbitror Februarium a die Februato. Februare idem esse quod purgare, lustrare, et februa purgamenta praeter Censorin. l. c., docent Varro l. c. et apud Non. 114, 22., Festus ap. Paul. lib. VI. p. 85. Muell., Ovid. Fast. II, 19 sqq., Plutarch. Num. 19.

lustrationum potens] Vid. not. ad c. 9. § 6.

ut iusta dis Manibus solverentur] Cf. c. 14. § 7. Varro l. c. Ab diis inferis Februarius appellatus, quod tum his parentatur. Solin. et Plutarch. II. cc. Ovid. Fast. II, 33 sqq. et 52. Lambini Supplem. ad Cic. de legg. II, 21.

- 4 iusta dis Manibus solverentur. Numa ordinationem finitimi mox secuti totidem diebus totidemque mensibus, ut Pompilio placuit, annum suum computare coeperunt: sed hoc solo discrepabant, quod menses undetriceum tricenique numero alternaverunt.
- 5 Paulo post Numa in honorem imparis numeri, secretum hoc et ante Pythagoram parturiente natura, unum adiecit diem quem [264] Ianuario dedit, ut tam in anno quam in mensibus singulis praeter unum Februarium impar numerus servaretur. Nam quia duodecim menses, si singuli aut pari aut impari numero putarentur, consummationem parem facerent, unus pari numero institutus universam putationem impari fecit. Ianuarius igitur Aprilis Iunius Sextilis September November December undetriceis censebantur diebus et quintanas Nonas habebant, ac post Idus in omnibus a.
- 7 d. septimum decimum Kalendas computabatur. Martius vero Maius Quintilis et October dies tricenos singulos possidebant. Nonae in his septimanae erant: similiterque post Idus decem et septem dies in singulis usque ad sequentes Kalendas putabantur: sed solus Februarius viginti et octo retinuit dies, quasi inferis et deminutio
- 8 et par numerus conveniret. Cum ergo Romani ex hac distributione Pompilii ad lunae cursum sicut Graeci annum proprium computarent, necessario et intercalarem mensem instituerunt more

[Mss. ABGPS.]

mense GS. 4. ordinare coeperunt S. — undetriceumque (om. tricenum) G (B add. sup. tricenum). — in numero v-g Bar. 5. duodecim mensibus AS. — si om. S. — pari (om. numero) G. — unius computationem (i. e. univsam put.) v. 6. ac primo idus v. — ad septimum decimum Kalendas computabantur Mss. (v Kalē; i Kal.; a Kalendae). septemdecim ad Kalendas computabantur chg; cf. § 7. 7. possidebant singulos G. — decem septem ABG (B sup. add. et; G a a. m. decembris). — dies om. (add. post in singulis) G. — computabantur v-g. diminutio v-g. 8. Cap. XV. De intercalatione v (i Cap. XIII.). —

5. Numa .. unum adiecit diem] Vid. Censorin. l. c. ad § 1. et Laurent. Lyd. III, 7, (4). Ὁ Νουμᾶς κατα-
ζῶν τὸν περὶ τὸν (ἀλλ' οὐ τὸν
ἀριον) ἀριθμὸν τιμῶν.

et ante Pythagoram] Cf. Plutarch. l. c. ad § 1. Solin. l. c.: Hortante observatione imparis numeri, quem Pythagoras monuit proponi in omnibus oportere. Comm. II, 1, 13, Pythagoras tanti secreti compos. De impari numero Zennius iubet conferri Virgil. Ecl. VIII, 75. numero deus impari gaudet et quae Macrobius tradit de numerorum ratione Comm. I, 6. Adde Festum ap. Paul. lib. IX. p. 109. Muell. Plin. N. H. XXVIII. 2. a. 5. § 23. Plutarch. Quaest. Rom. 85.

praeter unum Februarium] Cf. § 7. 6. quintanas Nonas] Cf. § 7. Nonae in his septimanae erant, et c. 15. § 7. Hinc aliis quintus a

Kalendis dies aliis septimus Nonas facit, et c. 12. § 3.

post Idus .. computabatur] l. c. proximus ab Idibus dies dicebatur a. d. XVII. Kal.

7. quasi inferis .. per numerum conveniret] Cf. Laur. Lyd. III, 44. Ὅτι τὸν Φεβρουάριον ἐκτενέες ποιεῖ τοὺς Θεούκτους ἐλαττωσαι, ἐκτενέ ταις τῶν καταχθονίων ἐοικταῖς φαίνεται πρὸς τοῦτομα ἡμετέροις, καὶ οὐ δευτέρου ἢ ἰσα τοῖς οὐρανίοις αὐτοῖς τιμᾶσθαι. ibid. IV, 44. (V, 1). Ὁν παρὰ τοῖς Παπαιοῖς Φεβρουάριον καλοῦσι, κατὰ τὸ ἀριστον τοῦ ἀριθμοῦ Ἰλλούτῳ καὶ τοῖς καταχθονίοις ἀφωσιάζη. Solin. l. c. Praeter pares (dies) Februarius quasi ominus diis inferis deputatur. Lebeck Aglaoph. lib. II. p. 249 f.

8. intercalarem mensem] Dicebatur Mercedonius, cf. Kalend. Rom.

Græcorum. Nam et Græci, cum animadverterent temere se trecentis quinquaginta quattuor diebus ordinasse annum (quoniam appareret de solis cursu, qui trecentis sexaginta quinque diebus et quadrante zodiacum conficit, deesse anno suo undecim dies et quadrantem), intercalares stata ratione commenti sunt, ita ut octavo quoque anno nonaginta dies, ex quibus tres menses tricennum dierum composuerunt, intercalarent. Id Græci fecerunt, 10 quoniam erat operosum atque difficile omnibus annis undecim dies et quadrantem intercalare. Itaque maluerunt hunc numerum(255) octies multiplicare, et nonaginta dies, qui nascuntur si quadrans cum diebus undecim octies componatur, inserere in tres menses, ut diximus, distribuendos: hos dies *ὑπερβαλνντας*, menses vero *ἑμβόλιμους* appellabant. Hunc ergo ordinem Romanis quoque 11 imitari placuit: sed frustra, quippe fugit eos diem unum, sicut supra ammonuimus, additum a se ad Græcum numerum in homo-

Edd. vicahgspdzh.]

intercalat e vl. — conatituerunt BG.

p. statuta ratione ve-g.

10. *Idem græci S. — operosum erat P. — inter tres S. — ut diximus] § 9. — ὑπερβαλνντας om. A. — ἑμβόλιμους Bahdz. ἑμβόλιμους Sviesep P7. „Lego ἑμβόλιμους. Simile mendum in Solino cap. 3. et Isidore lib. VI. cap. 17. [§ 22.] quos ambos una opera restitue.“ Meurs. „Lego ἑμβόλιμους. Vide Claud. Salmasium in Exercit. Plinianis.“ [p. 14. b. F.] Pont. „Recte iam legitur la Camerariana et in aliis ad marginem ita corrigitur. Soli Stephano visum est auctorem pariter et lectorem vexare.“ Gron. *ΕΜΒΟΛΙΜΟΙΣ G. ΕΜΒΟΛΙΜΟΙΣ P. — ere impellitabant (om. ἑμβόλιμους) A.* 11. *unum diem a-bP. — supra] § 5. — additum (om. a se) P. additum esse a-s. „A quoniam additus iste numerus? a Romanis an a Græcis? aegro prima fronte exculpseris. Quare cum scripto et ve-**

ap. Grut. 133., Plutarch. Caesar 59.; vel Mercedinus, cf. Plot. Num. 18., quod upud veteres nomen fuisse Novembris mensis refert Laurent. Lyd. IV, 92. Falsæ enim XXII. dierum docuit Plutarchus II. cc.

more Græcorum] Cf. Censorin. 18, 2 sqq. Solinus l. c.

9. octavo quoque anno] An nono quoque, siquidem tertio quoque die idem est quod alternis diebus? At c. 14. § 15. legitur quinto quoque incipiente anno pro eo quod est ib. § 13., quarto quoque anno confecto, et ib. § 6. dicitur quarto quoque anno quod est apud Plinium N. H. II, 8 s. 6. § 35. quinto anno. Cf. c. 18. § 5. et Censorinus 18, 4. Est octacteteris facta, quæ tunc ennaeteris vocata, quia primus eius annus nono quoque anno redibat, et Solin. l. c. Græci ergo singulis annis XI. dies et quadrantem detrahebant, eosque octies multiplicatos in annum novum reservabant, ut contractus nagenarius numerus in tres menses

per tricenos dies scinderetur, qui anno nono restituti efficiebant dies quadringentos quadraginta quattuor, quos embolimos vel hyperballontas nominabant, ubi Meursius non recte contendit esse scribendum in annum octavum. Cf. §§ 12. et 13. et not. ad c. 16. § 34. Forbiger Handb. d. alt. Geogr. I, p. 527. recte monet non uno anno tres hos menses esse intercalatos. Vid. § 12.

10. hos dies *ὑπερβαλνντας*, menses vero *ἑμβόλιμους* appellabant] Paulo aliter Solinus l. c. Salmasius Exerc. Plin. p. 14. b. G. sq. adnotavit: „Dies etiam ipsi *ἑμβόλιμοι*, ut Solinus vult: nam ex his et menses isti constabant. Hesychius: *ἑμβόλιμον τὸν μήνα καὶ τὴν ἡμέραν*. Plutarchus quoque *ἑμβόλιμους μήνας* et *ἑμβόλιμους ἡμέρας* vocat.“ Apud Plutarchum II. cc. menses dicuntur *ἑμβόλιμοι*, sed apud Dionem Cass. XLIII, 26. et XLVIII, 33. dies, ubi quidem sermo est de anno a Iulio Caesare ordinate.

- rem inparis numeri. Ea re per octennium convenire numerus at-
 12 que ordo non poterat. Sed nondum hoc errore conperto per
 octo annos nonaginta quasi superfundendos Graecorum exemplo
 computabant dies, alternisque annis binos et vicanos, alternis ter-
 nos vicanosque intercalantes expensabant intercalationibus quat-
 tuor. Sed octavo quoque anno intercalares octo affluebant dies
 ex singulis quibus vertentis anni numerum apud Romanos super
 13 Graecum abundasse iam diximus. Hoc quoque errore iam cognito
 haec species emendationis inducta est. Tertio quoque octennio
 ita intercalandos dispensabant dies, ut non nonaginta sed sexa-
 ginta sex intercalarent, compensatis viginti et quattuor diebus pro
 illis qui per totidem annos supra Graecorum numerum creverant.
 14 Omni autem intercalationi mensis Februarius deputatus est,
 quoniam is ultimus anni erat: quod etiam ipsum de Graecorum
 imitatione faciebant. Nam et illi ultimo anni sui mensi super-
 fluos interserebant dies, ut refert Glaucippus qui de sacris Athe-
 15 niensium scripsit. Verum una re a Graecis differebant. Nam illi
 [126] confecto ultimo mense, Romani non confecto Februario sed post

[Mss. ABGPS.

tuste vulgato legendum *additum a se*. Ab ipsis Romanis adiectus iate
 dies, et, ut supra docuit, a Numa." Pont. 12. binos vicanos (om. et)
 v. — ternos et vicanos a-b. — intercalantes vicanosque S. vicanosque inter-
 calares v3-b. — intercalatores octo A (G a sec. m.) Svic. „Non male."
 Zeun. intercalantes octo a-b. — et ex G. — vertentibus G. — supra a-b.
 — habuisse P. — diximus] §§ 5 et 11. 13. ita dispensabant inter
 dies calendos S. — sed LXVII BG. — quatuor et viginti a. XXVIII vi.
 viginti quatuor chg. — creverunt G a p. m. 14. scribit Pa-z.
 „Praeferendum est scripsit." Zeun. 15. Nam et illi S. — ultimo

12. octavo quoque anno] Vid. not.
 ad § 9. Sed h. l. minus reprehen-
 dendum est octavo quoque, quia
 agitur de re quae effecta sit octo
 annorum spatio, non quae instituta
 sit post annum octavum.

vertentis anni] i. e. *περιελθόντων*
ἐνιαυτῶν. Est h. l. annus civilis, ut
 apud Censorin. 20, 2. Annum ver-
 tentem Romae .. statim ab initio
 duodecim mensium fuisse scripserunt.
 Cf. c. 14. § 4.

13. haec species emendationis in-
 ducta est] Censorinus et Solinus
 hanc rationem non commemorant.
 Vid. not. ad § 19. Iac. Gronovius
 in Observationum lib. II. cap.
 XVIII. eam a Scaligeri et Petiti
 criminatationibus defendit.

Tertio quoque octennio] Haec non
 congruunt cum iis quae sequuntur:
compensatis viginti et quattuor die-
bus qui per totidem annos ... cre-
verant. Namque tertio octennio
 nondum praeterierant viginti quat-
 tuor anni quibus hic numerus die-
 rum cresceret. Itaque Macrobius

scribere debebat aut: *tertio quo-*
que octennio compensatis .. diebus
qui .. crescerent, aut: *quarto*
quoque octennio compensatis .. die-
bus qui .. creverant, ut c. 14. §
 14. recte dicitur: *ut illi tres dies*
qui per annos triginta et sex .. ex-
creverant sequentibus annis duo-
decim nullo die intercalato devora-
rentur. Vid. not. ad § 9.

14. quoniam is ultimus anni erat]
 Cf. c. 12. § 5. Sed h. cap. § 3.
 Numa dicitur Ianuarius primum et
 Februarius secundum anni men-
 sem esse voluisse, quod cum his
 non satia convenire videtur. Schwen-
 ckius p. 276. a Decemviris demum
 hunc mensium ordinem refert esse
 constitutum. E Macrobii his locis
 elucet Namam duplicem insti-
 tuisse mensium ordinem, ut esset
 in vita Ianuarius primus et Fe-
 bruarius secundus mensis, in rebus
 sacris Ianuarius undecimus et Fe-
 bruarius duodecimus, id quod con-
 firmat etiam Laurentius Lyd. l. c.
 ad c. 12. § 34. At in intercalando

vicesimum et tertium diem eius intercalabant, Terminalibus scilicet iam peractis: deinde reliquos Februarii mensis dies, qui erant quinque, post intercalationem subiungebant: credo vetere religionis suae more, ut Februarium omni modo Martius consequeretur. Sed cum saepe eveniret ut nundinae modo in anni principem 16 diem modo in Nonas caderent (utrumque autem perniciosum rei publicae putabatur), remedium quo hoc averteretur excogitatum est: quod aperiemus, si prius ostenderimus cur nundinae vel primis Kalendis vel Nonis omnibus cavebantur. Nam quotiens incipiente anno dies coepit qui addictus est nundinis, omnis ille annus infaustus casibus luctuosus fuit: maximeque Lepidiano tumultu opinio ista firmata est. Nonis autem conventus universae multitudinis vitandus existimabatur, quoniam populus Romanus exactis etiam regibus diem hunc Nonarum maxime celebrabat, quem natalem Servii Tullii existimabat: quia, cum incertum esset quo

Edd. vicahgspdsb.]

om. P. — tertium eius diem BG. tertium diem (om. eius) v-g. — Terminalibus scil. iam peractis om. P. — mensis om. G. — qui erat quintus G a p. m. — omnino Martius sequeretur v-g. 16. Cap. XVI. De nundinis v (i Cap. XV.). — caederent B. cederent G. — quod hoc A.

17. incurrente anno v. — additus est G. adiectus est v-g. 18. Cap. XVII. De nonis v (i Cap. XVI.). — aestimabatur Ps-a. — celebrat S. celebrabant s-bP. — existimabant Edd. P. — natus esset v-g. — no-

pristinus ille ordo erat servandus, cf. c. 14. §§ 10 et 11., et not. sequ.

15. Terminalibus scilicet iam peractis] Cf. Censorin. 20, 6. Inter Terminalia et Regifugium intercalatum est. Varro L. L. VI, 3, 13. Terminalia, inquit, quod is dies anni extremus constitutus; duodecimus enim mensis fuit Februarius, et quem intercalatur, inferiores quinque dies duodecimo demuntur mense. Agebantur Terminalia VII. Kal. Mart. Cf. Ovid. Fast. II, 637 eqq. Hartung. II. p. 52.

16. nundinae] Cf. c. 16. §§ 6 et 26 eqq.

primis Kalendis . . cavebantur] Cf. Dio Cass. XLVIII, 33. Καὶ ἡμέρα ἐμβόλιμος παρὰ τὰ καθεστῆκα ἐνεβλήθη, ἵνα μὴ ἡ νομηνία τοῦ ἐχομένου ἔτους τῇν ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην λάβῃ, περὶ ἀπὸ τοῦ πάννυχτον σφοδρὰ ἐφυλάσσετο. Similem superstitionem prodidit ex aetate posteriore Laurent. Lydus IV, 10. (5.) Εἰ μὲν γὰρ συνέβῃ ἡμέρᾳ ἧλλον συνδραμεῖν τὴν ἐορτὴν τῶν Καλενδῶν, κολήμους καὶ ἀρχόντων διαφθορὰς . . . ἀνέμενον.

17. quotiens incipiente anno dies coepit qui addictus est nundinis] l. e.

quotiens primo anni die erant primae nundinae.

omnis annus . . luctuosus fuit] Cf. Dio Cass. XL, 47. Κάκ τούτων οὕτε τι ἄλλο χειρότερον συνέβη, καὶ ἡ ἀγορὰ ἡ διὰ τῶν ἐννέα ἀλ' ἡμερῶν ἀγομένη ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Ἰατουαρίου νομηνίᾳ ἤχθη. καὶ τοῦτό τε αὐτοῦς, ὅς οὐκ ἀπὸ ταῦτομάτου συμβῆν, ἀλλ' ἐν τέρατος λόγῳ γινόμενον, ἐθοροῦν.

Lepidano tumultu] „Rei gravitas, quae commemoratur, facile indicat intelligendum esse tumultum illum, quem excitavit M. Lepidus Consul a. n. c. DCLXXV. de actis L. Sullae, quem vehementer oderat, rescindendis; sed Q. Catulo, altero Consule, intercedente, magna seditio et bellum civile ortum est. Vid. Cic. Catil. III, 10. Suet. Caes. 3. Oros. V, 32.“ Zumpt. — Adde Flor. III, 23. Liv. Epit. XC. Plutarch. Pomp. 15. Appian. I, 107. Contra Merkelius ad Ovid. Fast. p. xxxii. „Immo, inquit, est ille anni DCCXI., de quo Dio XLVI, 50 eqq., Vellei. II, 64., Cic. opp. XII, 8 et 10. Eo enim anno necesse est littera nundinalis fuerit A.“ Cuius ratio videtur constare.

18. natalem Servii Tullii] Cf. c. 16. § 33.

mense Servius Tullius natus fuisset, Nonis tamen natum esse constaret, omnes Nonas celebri notitia frequentabant: veritos ergo qui diebus praeerant, ne quid nundinis collecta universitas ob desiderium regis novaret, cavisse ut Nonae a nundinis segregarentur. Unde dies ille, quo abundare annum diximus, eorum est permissus arbitrio qui fastis praeerant, uti, cum vellent, intercalaretur, dummodo eum in medio Terminaliorum vel mensis intercalaris ita locarent, ut a suspecto die celebritatem averteret nundinarum. Atque hoc est quod quidam veterum retulerunt non solum mensem apud Romanos verum etiam diem intercalarem 20 fuisse. Quando autem primum intercalatum sit, varie refertur, et Macer quidem Licinius eius rei originem Romulo adsignat. Antias libro secundo Numam Pompilium sacrorum causa id invenisse contendit. Iunius Servium Tullium regem primum intercalasse commemorat, a quo et nundinas institutas Varroni placet.

[Mos. ABGPS.

nis tantum v1. — notitia celebrabant P. — regis desiderium Edd.

19. dies om. P. — diximus § 5. — ut, cum v-g. — intercalarentur (det. n) A. intercalarent v-g. — dummodo ... intercalaris om. S. — averterent Edd. P. 20. primo a-bP. — intercalatum est S. 21. tuti-

omnes Nonas celebri notitia frequentabant] i. e. tanta celebritate, ut rem multis notam esse apparet. Cf. Sen. ep. 19. § 2. *Tanta notitia te invasit, et de re cf. infra c. 15. § 13. et c. 16. § 33., Varr. L. L. VI, 4, 28. Eodem die (Nonis) in urbem ab agris ad regem conveniebat populus.*

veritos ergo .. cavisse] Sententiarum structura minus recte procedit, nec liquet, unde veniat accusativus cum infinitivo.

qui diebus praeerant] „Paulo post [§ 20.] qui fastis praeerant: sunt intelligendi pontifices. Hinc Iulius Caesar et Augustus, ut pontifices, fastos corrigendos susceperunt.“ Zeun. — Cf. c. 14. § 1.

collecta universitas] „Universitas pro multitudine seu plebe est inferioris latinitatis significatio.“ Zeun.

19. dies ille ... eorum est permissus arbitrio] Censorinus 20, 6., Solinus, p. 4. A., Ammianus Marcell. XXVI, p. 334 Lind., sacerdotum arbitrio intercalandi rationem omnino fuisse permissam referunt; et sane Macrobius c. 14. § 1., ut Plutarchus Caes. 59. Sueton. Caes. 40., videtur concedere sacerdotibus maiorem quam in singulos dies datam fuisse potestatem.

dummodo .. ita locarent cet.] Hoc loco haud scio an Macrobius er-

rorem commiserit. Equidem certe putaverim non quæri, in quo loco positus sit ille dies, sed utrum additus est an omnesse: nam addito tantum vel dempto die id efficitur, ut in certum quendam diem non incidant nundinae. Denique verba in medio Terminaliorum minus quadrant cum iis quae leguntur § 15., Terminalibus iam peractis.

a suspecto die] i. e. a primis Kalendis vel Nonis, cf. § 16.

20. Macer .. Licinius .. Romulo adsignat] Cf. Censorius 20, 2. Annum vertentem Romae Licinius quidem Macer et postea Funestulus statim ab initio duodecim mensum fuisse scripserunt: sed magis Iunio Gracchano et Fulvio et Varroni et Suetonio aliisque credendum, qui decem mensum putaverunt fuisse.

Antias .. Numam Pompilium ... id invenisse contendit] Item Plutarchus Num. 18., Censorinus 20, 4. Postea sive a Numa, ut ait Fulvius, sive, ut Iunius, a Tarquinio XII. facti sunt menses et dies CCCLV. Hanc anni ordinationem Macrobius (§ 1.) et ipse Numae tribuit, sed quis primus intercalarem mensem instituerit, incertum relinquit: quamquam § 8. ad Pompilii distributionem annorum dicit pertinere mensem intercalarem.

a quo et nundinas institutas] Cf. c. 16. § 33.

Tuditanus refert libro tertio Magistratum Decemviros, qui de 21
 cem tabulis duas addiderunt, de intercalando populum rogasse:
 Cassius eosdem scribit auctores: Fulvius autem id egisse M'. Aci-
 lium consulam dicit ab urbe condita anno quingentesimo sexage-
 simo secundo, inito mox bello Aetolico. Sed hoc arguit Varro
 scribendo antiquissimam legem fuisse incisam in columna aerea a
 L. Pinaris et Furio consulibus, cui mentio intercalaris ascribitur.
 Haec de intercalandi principio satis relata sunt.

XIV. Verum fuit tempus cum propter superstitionem inter-1
 calatio omnis omisa est: nonnumquam vero per gratiam sacer-
 dotum, qui publicanis preferri vel inimici consulto anni dies vo-
 lebant, modo auctio modo retractio dierum proveniebat: et sub[268]
 specie observationis emergebat maior confusionis occasio. Sed 2
 postea C. Caesar omnem hanc inconstantiam temporum vagam ad-
 huc et incertam in ordinem statae definitionis coegit adniten- sibi
 M. Flavio scriba, qui scriptos dies singulos ita ad dictatorem re-

Edd. vica hgapdzb.]

denus ABGP2; cf. c. 16. § 32. tuditanus P. tudanus P6. — magi-
 stratum A. — Fulvius (om. autem) SM12P7. Flavius v-g „Quae lectio
 praeferenda videtur propterea, quod aequum me legere memini scrip-
 torem Fulvium, at certo apud Plin. N. H. IX, 8. occurrit Flavius Alfus
 scriptor, quam noster forte intelligit.“ Zeun. At cf. c. 12. § 16. — M'.
 Acilium scripai e coni. Manium h. Martium B (G a acc. m.) ShgP7.
 Marcium AM1P25. Marcum PM3. M. v-a. Marium M2. Matium G
 a p. m. Vid. not. — Aetolico P. — Sed hunc s-bP. — antiquissimam
 legem scribendo G. — in columna A. — pinario (sup. i) B. — mensis
 intercalaris coni. Zeun. — sint A Edd. P.

XIV. Cap. XIV. Quom in modum primus Iulius, deinde Augustus
 Caesares annum correxerint. ch-h. 1. propter suspicionem S. —
 amissa B a p. m.; G. — qui cum (vel quum) v-g. — proveniebant vl.
 2. gavius caesar AB. — statae Sv-g. — diffinitionis GS. — M.
 Favio ch „Male.“ Zeun. Ca. Flavio coni. Menrs Vid. not. — possit vl.

§1. Decemviros qui decem tabulis
 duas addiderunt] a. u. c. CCCCXLVIII.
 Cf. Liv. III, 37, 4.

M'. Acilium] Sic scripsi, cum
 praenomen solum ferri non possit,
 ut M'. Acilium latere videretur in
 scriptura Marcium. Fuit autem
 M'. Acilius consul a. u. c. DLXII.
 e fastis Capitol. Ad eundem spec-
 tant ea quae sequuntur: Initio mox
 bello Aetolico. Cf. Liv. XXXVI, 1.
 et 3, 7 sqq. Zeunius censuit le-
 gendum esse Cn. Manium (qui fuit
 consul anni a. c. DLXIV. e fastis
 Capitol.) et mox significare paulo
 ante, quod ita tantum fieri posset,
 ut mox referretur ad verbum egisse.
 Vid. Hand. Tursell. III, p. 661 sq.

incisam in columna aerea] De hoc
 more vid. Kopp. ad Martian. I,
 § 24.

a L. Pinaris et Furio consulibus]
 „Quorum consulatus incidit in an-
 num a. c. CCLXXXII. e ratione

Cat.“ Zeun. — Immo e ratione
 Varr.

cui .. ascribitur] Hic arctior re-
 quiritur sententiarum nexus.

XIV, 1. per gratiam sacerdotum]
 „Filio pontificum ait Suetonius
 Caes. 40.“ Zeun. — Vid. not. ad c.
 12. § 19.

preferri] „eo loco idem est quod
 augeri.“ Port. — Cf. Solin. c. 1. p.
 4. A. qui plerumque gratifican-
 tes rationibus publicanorum
 pro libidine sua subtrahabant tem-
 pora vel augebant.

2. adniten- sibi M. Flavio scriba]
 „Praestantissimos a Caesare adhi-
 bitos esse philosophos et mathe-
 maticos narrat Plutarchus [Caes.
 59.]. Plinius vero N. H. XVIII. c.
 57. [§ 211.] commemorat Sosige-
 num astrologiae peritum, cuius
 opera dictator ait non in anno ad
 solis cursum accommodando.“ Zeun.
 — Sic M. Flavio scriba aliando

tulit, ut et ordo eorum inveniri facillime posset et invento certus status perseveraret. Ergo C. Caesar exordium novae ordinationis initurus dies omnes qui adhuc confusionem poterant facere consumpsit: eaque re factum est ut annus confusionis ultimus in quadringentos quadraginta tres dies protenderetur. Post hoc imitatus Aegyptios solos divinarum rerum omnium conscios ad numerum solis, qui diebus tricenis sexaginta quinque et quadrante cursum conficit, annum dirigere contendit. Nam sicut lunaris annus mensis est, quia luna paulo minus quam mensem in zodiaci circumitione consumit, ita solis annus hoc dierum numero colligendus est quem peragit dum ad id signum se denuo vertit ex quo digressus est: unde annus vertens vocatur, et habetur

[Mss. ABGPS.

3. *gains caesar AB.* — *ordinationis nove A.* — *confusionem adhuc v-g.* — *tenderetur. Post haec a-bP.* „Ed. Col. protenderetur, non male.“ Zenon. — *omnium rerum G.* — *diebus tricenis bP.* *diebus singulis tricenis a-z.* „Media vox a Stephano apposita quid ponderis apportet, non video. Nec Ms. nec ullae ante eum edd. agnoscunt.“ Gron. 4. *annus (om. mensis) S.* — *qui a luna GS.* — *circuitione v-g.* 5. *Virgilius] Aen.*

non est notus. Meursium, qui Ca. illum Flavianum qui ins civile ac fastos vulgaverit (cf. c. 15. § 9.) intelligendum esse putavit, refutavit Gronovius, annos amplius ducentos inter eos interesse demonstrans.

3. C. Caesar exordium novae ordinationis initurus] „Anno u. c. DCCVII., cum Caesar tertium gereret consulatum.“ Zenon. — Cf. Censorin. 20, 8. C. Caesar pontifex maximus suo III. et M. Aemilii Lepidi consulatu, quo retro delictum corrigeret cot. De pleonasmo exordium initurus vid. not. ad c. 11. § 21.

dies omnes . . consumpsit] h. e. illi anno inseruit, non ratione vulgata computatos. Cf. Dio Cass. XLIII, 26. ἐπὶ καὶ ἐξήκοντα ἡμέρας ἑμβολῶν, ὅσαι περ εἰς τὴν ἀπαρτίλογον παρέπεσον, praeter mensem scilicet intercalarem in illum annum incidentem, ut ait Censorin. l. c.: duos menses intercalarios dierum sexaginta septem in mensem Novembrem et Decembrem interponeret, cum iam mense Februario dies tres et viginti intercalasset.

ut annus confusionis ultimus in quadringentos quadraginta tres dies protenderetur] „Consentit Censorinus cap. 20. [§ 8.], nisi quod dies XLV. dicat. Solinus vero loco citato indubie mendosus: Illa ergo annus solus CCCXLIII. dies habet. Scribe: CCCXLIII. dies h. Suetonius in

Julio Caesare cap. 40. cum dicit annum cum habuisse XV. menses, eodem recedit.“ Gron. — Apud Solinum praeterea offendit, quod dicit: dies XXI. et quadrantem simul intercalavit. Nam, ne alia commemorem, quadrans in intercalatione non potest computari. Censorinus 20, 8.: ut . . duos menses, inquit, intercalarios dierum LXVII. in mensem Novembrem et Decembrem interponeret. In numero dierum consentit Dio l. c. Quid ergo, si statuissem Solinum scripsisse: menses II. et quadrantem intercalavit, nisi major menses III. et quadrantem, quin Censorinus adiecit: cum iam mense Februario dies tres et viginti intercalasset. Ceterum etiam Suetonius ut Censorinus l. c. dicit inter Novembrem et Decembrem mensem interiectos esse duos menses praeter intercalarium qui in eum annum incidisset.

imitatus Aegyptios] Cf. c. 16. § 29. et c. 12. § 2.

divinarum rerum omnium conscios] „H. e. astronomicarum.“ Zenon. — Praeterea vid. not. ad I, 7, 17.

4. annus vertens] H. l. est annus naturalis, ut apud Censorin. 19, 1. Annus vertens est natura, dum sol percurrentes XII. signa eodem unde profectus est redit, vel, ut ait Livius I, 19, 6. solidus annus, qui solstitiali circumagitur orbe. Cf. c. 13. § 12.

magnus, cum lunae annus brevis putetur. Horum Virgilius 5 utrumque complexus est:

Interea magnum sol circumvolvitur annum.

Hinc et Ateius Capito annum a circuitu temporis putat dictum, quia veteres an pro circum ponere consueverunt, ut Cato in Originibus: *Arator an terminum*, id est *circum terminum*, et *ambire* dicitur pro *circumire*. Iulius ergo Caesar decem dies observationi 6 veteri superadiecit, ut annum trecenti sexaginta quinque dies, quibus sol lustrat zodiacum, efficerent: et, ne quadrans deesset, statuit ut quarto quoque anno sacerdotes, qui curabant mensibus ac

Edd. vicahgapdab.]

III, 264. — complexus (om. est) Svl. — *circumvolvitur orbem* P. — *Hinc et ateius G. hinc aetate ius* B a p. m. *hic etate ius* A. *hinc et ab eius* B a sec. m.; P. *Hinc Ateius* (om. et) Edd. S — *ponere solebant* BG v-g. — *Arator an terminum* scripsi e conl. *Oratorum an terminum* AB PSP56 „Mas.“ *orator. an terminum* G. *oratorum: An terminum* v-gM13 P2. *oratorum. an terminum* M2P7. *an terminum* (om. *oratorum*) s-b. „In vetere codice, Cato in *Originibus* *oratorum*. Emendo et interpungo: Cato in *Originibus*. *Oratores an terminum*.“ Meurs. „In Scripto ego inveni: *Oratorum an terminum*, quomodo repouendum „Pont. — id est *circum terminum* om. H2. — *ambire* (om. dicitur) v-gbBP „Dele rō dicitur et vide praecedentia.“ Gron. 6. *tricenti sexaginta* B. *trecenti* (vel CCC) et LXX. v-g. — *Zodiacum lustrat* s-bP. — *ut ne* B (G sup. et). —

et habetur magnus] Cf. Comm. II, 11, 6. Contra Censorinus c. 18. dicit annum magnum esse complurium annorum periodum, cf. lb. § 1. Nunc de annis maioribus dicam, quorum magnitudo adeo diversa .. est, ut alii annum magnum esse in annis vertentibus duobus, alii in multis milibus annorum arbitrati sint, qualis annus is est, quem vere vertentem dicit Cicero Somn. VII, 3, et mundanum Macrobius Comm. II, 11, 8.

5. *Arator an terminum*] Interpretis: Ducatur sulcus circum terminum. Sic ut scribendum esse coniecero me adduxerunt praeter ea quae exhibent codd. mss. ea quae leguntur apud Isidorum Hispalensem Orig. XV, 2, 3: *Locus enim futurae civitatis sulco designabatur, id est aratro*. Cato: *Qui urbem, inquit, novam condet, lauro et vacca aret, ubi araverit, murum faciat*. Cf. Symbol. p. 12. Muell. Etr. II, p. 142 sq. et Fest. lib. XX. p. 375. Muell.: *Urvas Ennius in Andromeda significat circumdat, ab eo sulco qui sit in urbe condenda urvo aratri, unde forsitan qui coniecerit esse legendum: Urvas*. Pontanus dicit Ios. Scaligerum ad Festum s. v. *Antermini* (p. 324. Lind.) decere non divulsa legendum esse

an terminum, sed coniuncto anteterminum, et addit: „In glossario est *Anterminus, Ἀντέμινος*.“ Quod quidem non congruit cum sententia Scaligeri qui anteterminum iunctum cum nomine *oratorum* statuit esse genitivum numeri pluralis adiectivi *antermen*.

6. *observationi veteri*] e qua annus factus erat dierum CCCLV, cf. c. 13. §§ 1 et 5.

quarto quoque anno] Cf. Dio Cass. XLIII, 26. *τὴν μὲντοι πλὴν τὴν ἐκ τῶν τετραετημοσίων συζηλουμένην διὰ πέντε καὶ αὐτὸς ἐτῶν ἑσθλαγῶν*. Censorinus 20, 10. *Instituit ut peracto quadriennii circuitu dies unus, ubi mensis quondam solebat, post Terminalia intercalaretur*. Suetonius autem l. c., ut Macrobius: *ut unus dies quarto quoque anno intercalaretur*. Cf. § 13. et vid. not. ad c. 13. § 9.

qui curabant] Haec ἐν παρρησίᾳ dicta sint. Cf. § 8. *ne .. religionem, quae stato erat die .. corrumpere*, et c. 16. § 30., *ut rustici, qui .. veniebant, litus componerent*. Similia vid. infra § 10.

curabant mensibus ac diebus] Non recte Zeunium de hac constructione mutanda cogitasse apparet ex aliis hinc locis: c. 21. §

diebus, unum intercalarent diem, eo scilicet mense ac loco quo etiam apud veteres mensis intercalabatur, id est ante quinque ultimos Februarii mensis dies, idque bissextum censuit nominandum. Dies autem decem, quos ab eo additos diximus, hac ordinatione distribuit: in Ianuarium et Sextilem et Decembrem binos dies inseruit, in Aprilem autem Iunium Septembrem Novembrem singulos: sed neque mensi Februario addidit diem, ne deum inferum religio immutaretur, et Martio Maio Quintili Octobri servavit pristinum statum, quod satis pleno erant numero, id est die-
rum singulorum tricenorumque. Ideo et septimanas habent Nonas, sicut Numa constituit, quia nihil in his Iulius mutavit: sed Ianuarius Sextilis December, quibus Caesar binos dies addidit, licet tricenos singulos habere post Caesarem cooperiat, quintanas tamen habent Nonas, et ab Idibus illis sequentes Kalendae in undevicesimum revertuntur, quia Caesar quos addidit dies neque ante Nonas neque ante Idus inserere voluit, ne Nonarum aut Iduum religionem, quae stato erat die, novella conperendinatione

[*Mac. ABGPS.*

diebus ac mensibus G „Haec dabo excidit particula *de*. Nam noster solet graecismo abruptus verbo curare innuere *de*; ut supra cap. 11. [§ 1.] „Zeun. — mensis om. *a-bP.* — ante ultimos quinque S. — bissextum *c-gb. Meurs.* 7. *diximus*] § 6. — *mense februario S.* — *deo infero B a sec. m*; *G ichgb* „Haec lectio praefenda esse videtur, quia supra c. 13. [§ 3.] ait Februarium mensem Februo deo dicatum esse.“ Zeun. Vid. not. *deum infero B a p. m.* — *imitaretur v. mutaretur (sup. im) S.* 8. *sic Numma (om. ut) vl.* — *Iunius vl.* — *Calendas chg.* — *undevicesimum (om. in) ABP.* — *statuto AGSv-g.* — *erant a-bP.*

24. *ὀνύχους ἡλιανῇ, quas fructibus curat; VII, 12, 2. ab eo qui corporibus curat, et 16, 23. Qui vitro solvendo formandoque curant.*

ante quinque ultimos Februarii mensis dies] Cf. c. 13. § 15.

idque bissextum censuit nominandum] Cf. Laurent. Lyd. III, 4. „Ὁ τι βλαξέρον ἔγχεται διὰ τὸ δις πρὸ τῆς Καλενδῶν Μαρτίων ἀριθμεῖν παρὰ τετραετίας Ποικίλους, et III, 7. Celsus Dig. L, 16, 98. (quem citat Ulpian. ib. IV, 4, 3. § 3.) *Id biduum, inquit, pro uno die habetur, sed posterior dies intercalatur, non prior, e quibus hoc alterum falsum esse videtur. Nam sic esset intercalatum post Regifugium. Vid. not. ad c. 13. § 15. Ulpianus l. c. obscurus: posterior dies Kalendarum intercalatur. Meræ fabulae sunt quae de bissexto leguntur apud Isidorum Orig. VI, 17, 26. Censorinus l. c. tantum: quod nunc, inquit, bissextum vocatur. Hanc ibi servavit scripturam O. Iahnus: neque codices mei suffragantur*

Meursio ad h. l., Hensingero in observat. antibarb., Freundio in lexico, flagitantibus ut scribatur *bissextum*.

7. *binos dies inseruit*] ut essent dierum XXXI, qui fuerant dierum XXIX. Cf. c. 13. § 6.

singulos] ut essent dierum XXX. Vid. ibid.

deum inferum] „Si quis malit (vid. app. crit.) genitivum *deum inferum* retineri, intelligendi sunt dii Manes, quibus illo mense lustrando civitatem ineta solvebatur.“ Zeun. — Cf. c. 13. § 7.

servavit pristinum statum ect.] Vid. ibid.

8. *septimanas habent Nonas*] Vid. not. ad c. 12. § 3. Conseria. 20. § 10.

sicut Numa constituit] et ante eum Romulus. Cf. c. 12. § 3. et c. 15. § 7.

quintanas tamen habent Nonas] Cf. c. 13. § 6.

ab Idibus illis] i. e. illorum mensium.

novella conperendinatione] Vex no-

corrumpere. Sed nec post Idus mox voluit inserere, ne feria-
rum quarumque violaretur indictio: sed peractis cuiusque mensis
feriis locum diebus advenis fecit: et Ianuario quidem dies quos
dicimus quartum et tertium Kalendas Februarias dedit, Aprili
sextum Kalendas Maias, Iunio tertium Kalendas Iulias, Augusto
quartum et tertium Kalendas Septembres, Septembri tertium[270]
Kalendas Octobres, Novembri tertium Kalendas Decembres, De-
cemabri vero quartum et tertium Kalendas Ianuarias. Ita factum 10
est ut, cum omnes hi menses quibus dies addidit ante hanc ordi-
nationem habuissent mensis sequentis Kalendas ad septimum deci-
mum revertentes, postea ex augmento additorum dierum hi qui
duos acceperunt ad nonum decimum, qui vero unum, ad octa-
vum decimum haberent reditum Calendarum. Feriarum tamen 11
cuiusque mensis ordo servatus est. Nam si cui fere tertius ab
Idibus dies festus aut feriatus fuit et tunc a. d. sextum decimum
dicebatur, etiam post augmentum dierum eadem religio servata
est, ut tertio ab Idibus die celebraretur, licet ab incremento non
iam a. d. sextum decimum Kalendas sed a. d. septimum deci-

[Ed. vicahgapendb.]

9. inferre dzb. — dies om. s-z „Ed. Col ante quos habet dies. Non
male.“ Zenn. — aprilis A. — tertium Kalendas Majas i-gb „quao est
vera lectio.“ Zeun. — tertium et quartum G. — Septembris v-g. Sep-
tembris s-z. — Octobris v-z. — Decembris v-g. — tertium et quartum B
signis supra positis restituito ordine (G tertium). 10. facta est A. —
a. d. septimumdec. dzb. — augmento Sylva. — a. d. nonumdec. dzb. —
a. d. oct. dzb. 11. ferias tertius vl. — et cum chg. — ad sext. Mas.
v-p. — augmentum vla. — reservata est BG. — ab idus die AB. — ad
sextum decimum Mas. sp. ad decimum sextum v-g. — ad septimumdecim-
um BPSv-p. ad septimum (om. decimum) A (G add. a sec. m.). —

vella apud superioris aetatis scrip-
tores in re rustica in primis usur-
pata est. Conperendatio non sine
causa haec mutatio dicitur, quia
bini inserendi erant pennellis sal-
tem mensibus dies.

9. nec] i. e. ne quidem. Vid.
prolegg. p. xli.

mor] i. e. continue vel parvo in-
tervallo. Vid. not. ad c. 3. § 3.

feriarum ... indictio] Idem fere
est quod feriarum tempus.

diebus advenis] i. e. additis. Alii
scriptores animantes tantum dicunt
advenas.

sextum Kalendas Maias] Hoc ferri
non posse censuit Zeunius, cum
Floralia essent celebrata die IV.
Kal. Maias, uti Plinius XVIII, 69.
et alii traderent. At Floralia non
eo solo die agebantur, sed com-
pluribus, ita ut ne mense quidem
Aprili finirentur. Cf. Ovid. Fast.
IV, 947. *Exiit et in Maias sacrum
Florale Kalendas*, et V, 184. *In-
cipit Aprili, transis in tempora Maii.*

Itaque dies Aprili mense inseren-
dus post haec ferias inseri non po-
terat: inserendus ergo erat ante
eas, idque factum est peractis Ro-
bigalibus (quae erant VII. Kal.
Mai.), i. e. VI. Kal. Mai. Quod
demonstravi Münch. Gel. Anz. 1845.
N. 219.

10. ad septimum decimum rever-
tentes] Cf. § 8. *sequentes Kalendae
in undecimum revertuntur*, et c.
12. § 4. *Septimanas autem habenti-
bus (Nonas) ab Idibus reverte-
bantur Kalendae ad diem sep-
timum decimum*, et infra: *habe-
rent reditum Calendarum*. Ad rem
quod attinet, conf. c. 13. § 6. ratio-
nem Numae, et c. 16. § 40.

qui duos acceperunt ... qui vero
unum] Cf. § 7. et Censorin 20, 9 sq.

11. fere] i. e. de more consueto.
Cf. Hand. Tursell. II. p. 693.

ut ... celebraretur] sc. dies festus
aut feriatus.

non iam] i. e. inde ab illo tem-
pore non, ut iam post ab incremento

mum, si unus, a. d. octavum decimum, si duo sunt additi, dicere-
 12 tur. Nam ideo novos dies circa finem cuiusque mensis inseruit,
 ubi finem omnium quae in mense erant repperit seriarum, adiec-
 tosque omnes a se dies fastos notavit, ut maiorem daret actioni-
 bus libertatem: et non solum nullum nefastum sed nec comitia-
 lem quemquam de adiectis diebus instituit, ne ambitionem magi-
 13 stratum augeret adiectio. Sic annum civilem Caesar habitis ad
 lunam dimensionibus constitutum edicto palam posito publicavit.
 Et error hucusque stare potuisset, ni sacerdotes sibi errorem no-
 vum ex ipsa emendatione fecissent. Nam cum oporteret diem
 [271] qui ex quadrantibus confit quarto quoque anno confecto, ante-
 quam quintus inciperet, intercalare: illi quarto non peracto sed
 14 incipiente intercalabant. Hic error sex et triginta annis perman-
 sit: quibus annis intercalati sunt dies duodecim, cum debuerint
 intercalari novem. Sed hunc quoque errorem sero deprehensum
 correxit Augustus, qui annos duodecim sine intercalari die transigi
 iussit, ut illi tres dies qui per annos triginta et sex vitio sacerdo-
 talis festinationis excreverant sequentibus annis duodecim nullo
 15 die intercalato devorarentur. Post hoc unum diem secundum or-
 dinationem Caesaris quinto quoque incipiente anno intercalari

[Mas. ABGPS.

unus aut ABGv. — ad octavum decimum Mas. ap (vi ad XVIII). ad
 decimum octavum chg. — additi sunt a-bP. — dicentur vl. 12. no-
 nos vl. — seriatum S. — omnes om. a-bP. omnis via. omneis chg. —
 factos S. 13. ad limen A. — hucusque error v-g. — a quadrantibus
 G. — cum sit A. 14. ut illi tres dies ... intercalari iussit (§ 15.) om.
 S. 15. anno incipiente BG.

sit pleonasmus. Cf. Hand. Thr-
 sell. III, p. 130.

12. circa finem .. inseruit] Cf.
 Censorin. l. c. eosque dies extre-
 mis partibus mensum adposuit cet.
 fastos notavit cet.] Cf. c. 16. § 14.
 nec] Vid. § 9.

ne ambitionem magistratuum au-
 geret] i. e. ut maior privatis dare-
 tur libertas agendi, neve tam fa-
 cile in iniquum tempus quis posset
 detrudi comperendinatione. Cf.
 Cic. in Verr. Act. I, 10, 31.

13. habitis ad lunam dimensionibus
 constitutum] An forte ad solem?
 Cf. § 3. ad numerum solis .. an-
 num dirigere contendit. Cf. Lau-
 rent. Lyd. III, 4. Αὐτὸν δὲ (τὸν
 Καίσαρα) δέκα καὶ μίαν ἐπεμβαλόμε-
 νον ἡμέραν τοῖς σεληνιακοῖς μηνὶν
 ἐπιδιδόναι, καὶ ταύτῃ ἡλιακὸν ἀπο-
 τελέσαι τὸν ἐνιαυτόν. At idem
 III, 7 extr. Ἦρσε δὲ ὁμοῦ τῷ Καί-
 σαρι καὶ μετὰ τὴν ἡλιακὴν τῶν μη-
 νῶν διατύπασιν τὰς σεληνιακὰς
 ἑορτὰς τοῖς μηνὶ καταλείψαι; et

Plutarch. Quaest. Rom. 24. Ὅτι ταῖς
 τῆς σελήνης διαφοραῖς ὀφείλον-
 τες τὸν χρόνον ἐάσαν ἐν τοσούτῳ γνο-
 μένῃ διαφοραῖς τὴν σελήνην κατὰ
 μῆνα ταῖς μετέσταις.

error hucusque stare potuisset] i. e.
 fieri potuisset, ut nulla inde nasce-
 retur error, ut Solinus, qui l. c. (p.
 4. B.) eadem fere refert: Et tunc
 quoque, inquit, vitium admissum est
 per sacerdotes.

confit] Cf. c. 15, § 1. et Comm.
 II, 3, 2.

quarto quoque anno confecto, ante-
 quam quintus inciperet] Cf. § 6. So-
 linus l. c. Et oporteret confecto
 quarto anno id observari, ante-
 quam quintus auspicaretur.
 Poterat certe dici quinto quoque
 anno. Vid. not. ad c. 13. § 9.

14. annis permansit] De hoc ab-
 lativi usu vid. Krueger. Gram. §
 374, b. De re vid. Sueton. Aug. 31.
 devorarentur] i. e. compensaren-
 tur, cf. c. 13. § 13., vel repensa-
 rentur, ut ait Solinus l. c.

iussit, et omnem hunc ordinem aereae tabulae ad aeternam custodiam incisione mandavit.

XV. Tunc Horus: Dies quidem hic, inquit, intercalaris, an-1
tequam quintus annus incipiat, inserendus cum Aegypti matris
artium ratione consentit: sed nihil in illorum mensibus explican-
dis videtur operosum, quos tricenum dierum omnes habent: eoque
explicitis duodecim mensibus, id est trecentis sexaginta diebus
exactis, tunc inter Augustum atque Septembrem reliquos quinque
dies anno suo reddunt, annectentes quarto quoque anno exacto
intercalarem, qui ex quadrantibus confit. At hic non a primo in 2
ultimum mensis diem ad incrementum continuum numerus acce-
dit, sed post Kalendas dirigitur in Nonas: inde ad quasdam Idus[273]
deflecti audio: post rursus, mi fallor, immo ut nunc quoque re-
tulisti, in sequentes Kalendas. Quae omnia quid sibi velint, scire 3
equidem vellem. Nam illud nec consequi posse me spero, ut vo-
cabula comprehendam quae singulis apud vos diebus adduntur,
dum alios fastos variisque alios nominibus nuncupatis. Nundinas
quoque vestras nescire me fateor: de quibus observatio tam dili-
gens tam cauta narratur. Haec nec mihi erubescendum est igno-
rare peregrino: a te vero, Praetextate, discere nec civem puderet.
Tunc Praetextatus: Non solum tibi, inquit, Hore, cum sis Aegypto 4
oriundus, sed ne nobis quidem, quibus origo Romana est, eru-
bescendum puto quaerere quod quaesitu dignum omnes veteres

Edd. vicahgspñb.]

XV. Caput XV. De Kalendis Idibus ac Nonis. ch-b. 1. eo quod
v-gbP „quae lectio est recipienda, male a Stephano electa.“ Zeun.

2. unde s-bAP. 3. ne consequi Svl. — me spero posse G. — va-
riisque aliis A. — me nescire G. — narratur] c. 13. § 16 sqq. — Hoc S.
— ne mihi vl. 4. inquit tibi Se-bP. — ab hominibus (sup. omn.) G.

15. ad aeternam custodiam] i. e.
ut hic ordo in aeternum servaretur.
XV, 1. Aegypti matris artium]
Cf. Comm. I, 19, 2. Plato Aegyptios
omnium philosophiae disciplinarum
parentes secutus est, et h. l. c. 14. § 3.
imitatus Aegyptios solos divinarum rerum
omnium conscios.

eoque] Cf. Hand. Tarselliu. II.
p. 410 sq.: „Additur novum, quod
ex antecedente prodit, praedicatum,
ubi nos dicimus: und eben
darum, eben daher. Nonnulli scrip-
tores eoque etiam ab initio senten-
tiae ponere amant, imprimis Vel-
leius et Quintilianus.“

inter Augustum atque Septembrem]
Cf. Censorin. 18, 10. Ad Aegyptio-
rum vero annum magnum luna non
pertinet, quem Graece *xyvndv* La-
tine canicularem vocamus, propterea
quod initium illius sumitur,
cum primo die eius mensis,
quem vocant Aegyptii *Θουθ*,

caniculae sidus exoritur: ubi
O. Iahnus citat Ideler. Chron. I.
p. 124 sqq.

annectentes .. intercalarem] Aliter
Censorinus l. c.: Nam eorum annus
civilis solos habet dies CCCLXV.
sine ullo intercalari: itaque
quadriennium apud eos uno circiter
die minus est quam naturale qua-
driennium, eoque fit, ut anno
MCCCCLXI. ad idem revolvatur
principium, ubi V. D. citat Ideler.
l. c. p. 157 sq.

confit] Vid. c. 14. § 13.

2. hic] i. e. apud Romanos.

accedit] i. e. progreditur. Vid.

prolegg. p. XLIII.

ad quasdam Idus] Horum facit
nescientem quid sint Idus. Vid.
seqq.

3. nec] Vid. c. 16. § 9.

dum .. nuncupatis] Singularia
hic est particulae dum usus. Te-
net enim locum particulae quum.

putaverunt. Nam de Kalendis Nonis et Idibus deque feriarum variis observationibus innumeros auctores cura quaestionis exercuit; et ideo nos quae de his ab omnibus dicta sunt in unum breviter colligimus. Romulus, cum ingenio aeri quidem sed agresti statum proprii ordinaret imperii, initium cuiusque mensis ex illo sumebat die quo novam lunam contigisset videri. Quia non continuo evenit ut eodem die semper appareat, sed modo tardius modo celerius ex certis causis videri solet, contigit ut, cum tardius apparuit, praecedenti mensi plures dies, aut cum celerius, pauciores darentur: et singulis quibusque mensibus perpetuam numeri legem primus casus addixit. Sic factum est ut alii triginta et unum alii undetriginta sortirentur dies. Omnibus tamen mensibus ex die Nonarum Idus nono die repraesentari placuit: et inter Idus ac sequentes Kalendas constitutum est sedecim dies esse numerandos. Ideo mensis uberior duos illos quibus augebatur dies inter Kalendas suas et Nonas habebat. Hinc aliis quintus a Kalendis dies aliis septimus Nonas facit. Caesar tamen, ut supra diximus, stata sacra custodiens, nec in illis mensibus quibus binos adiecit dies ordinem voluit mutare Nonarum, quia peractis totius mensis feriis dies suos rei divinae cautus inseruit. Priscis ergo temporibus, antequam fasti a Cn. Flavio scriba invi-

[Mss. ABGPS.

— colligimus v3-bP. 5. Romulus enim a-bP. 6. quia vero c-b. — sic contingit v1. sic contingit v3. — adduxit S a sec. m. — At sic G. 7. Omnibus sibi ex die P. — nonarum id est nona A (P nona). — die derepraesentari B (G. del. de). — et cal. sequentes S. — dies numerandos (om. esse) P. 8. supra c. 14. § 8. — statuta S. — die suo rei divinae cautus (ut cautus haberetur pro substantivo quod significaret: „quidquid in sacris cavendum et religionis gratia vitandum aut omittendum esset“, vid. § 12.) coniecit Lipsius Elector. I, 21. id quod placuit Pontano, sed refutatum est a Gronovio. 9. Gn. (om. α) AG.

4. scriptores cura quaestionis exercuit] i. e. auctores curiose quaesiverunt.

colligimus] Non negaverim melius ac habere futurum tempus. Sed libri mss. demonstrare videntur et hoc loco et infra, ubi in edd. inseruntur particulae enim et vero, auctoris indigentiam ab aliis postea esse correctam.

6. ex certis causis] Huc fortasse pertinet quod de luna dicit Laurent. Lyd. III, 7.: Ὅθεν τῶν γὰρ, αἱ ἀριστοτέλης φησὶ, ποιεῖται τὴν ποσὴν τὴν πρὸς τῷ χειμῶνι τροπῇ, βραδύτεραν δὲ τὴν πρὸς τῷ θερινῷ, ὁμάλην δὲ τὴν πρὸς τῷ ἰσημερινῷ. Sed vide ne etiam cogitandum sit de caelo nubibus oblecto.

primus] positum esse videtur pro primo.

7. repraesentari] i. e. computari,

eum diem iis constitui, quo quasi adessent.

sedecim dies] Cf. c. 12. § 6. et Mueller. Etr. II. p. 327.

mensis uberior] i. e. mensis quivis uberior vel omnes menses uberiores.

8. dies suos] „Quibus auxit annum, cum eum ex lunari solarem faceret.“ Gron. — Cf. c. 14. § 9. locum diebus advenis fecit, et § 12. novae dies.

rei divinae cautus] „Hec modo prospiciens, ne qua in re divina offensio fieret. Cautus rei divinae, ut felices studiisque locique et similia. Vid. eadem cap. 14. [§ 8.]“ Gron. — Comparaverim potius: Cic. N. D. II, 22, 56.: Natura .. provida utilitatum opportunitatumque omnium, et Tac. Ann. IV, 38. Rerum vestrarum providum.

tis Patribus in omnia notitia proderentur, pontifici minori haec provincia delegabatur, ut novae lunae primum observaret aspectum visamque regi sacrificulo nuntiaret. Itaque sacrificio a 10 rege et minore pontifice celebrato idem pontifex calata, id est vocata, in Capitolium plebe iuxta curiam Calabram, quae casae Ro-

Edd. vicahgepsb.]

— provincia (sup. add. de) B. providentia GP. 10. kalata o-z. Kalabram o-z. Kalabram B. Calatam g in mg. — quinquies die Ac-g.

9. antequam fasti ... proderentur] „Hanc rem tradunt copiose Plinius N. H. XXXIII, 6. [c. 1. § 17.], Liv. IX, 46. [§ 5.], Valer. Max. II, 5. [2.] et Cicero passim remattigit.“ Zuvv. — Becker. Handb. I. p. 22. offert Cic. p. Mur. II, 25. et ad Att. VI, 1, 18. Adde Digest. I, 2, 7. Aedilia curulla fuit Cn. Flavius a. u. c. CCCCXLIX.

invitis Patribus] Cf. Plinius l. c. § 18. Additum Flavio, ut simul et tribunus plebis esset, quo facto tanta senatus indignatione exarsit, ut annulos ab eo abiectionis fuisse in antiquissimis reperitur annalibus.

pontifici minori] Cf. §§ 10., 12. et 19. Ex his locis videtur elucere non nisi unum praeclis temporibus fuisse pontificem minorem, nisi forte Macrobius dicere voluit unum e pontificibus minoribus. Tres commemorantur in orat. de harusp. resp. 6, 12. Praeterea vid. Liv. XXII, 57, 3. L. Cantilius, scriba pontificis, quos nunc minores pontifices adpellant (ubi vid. notas interpretum. Eadem fere leguntur apud Iul. Capitolinum in Macrino c. 7.). Vid. inscriptiones ap. Orell. 643. et 2153., Hartung. I. p. 209 sqq.

haec provincia delegabatur] Cf. c. 7. § 1. Cui provincia erat admittere.

regi sacrificulo] Cf. § 12. a rege sacerorum, § 19. regina sacerorum, id est regis uxor. Liv. II, 2, 1. Quia quaedam publica sacra per ipso reges facitata erant, ne ubique regum desiderium esset, regem sacrificulum creant. Fest. l. XVIII. p. 318. Muell. Sacrificulus rex appellatur, qui ea sacra quae facere reges sivebant, facit. Dionys. A. R. IV, 74. Ἰνα δὲ καὶ τοῦνομα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, πάτριον ὄντα, ἔχον ἡμῖν, ... αὐτῆς ἐνεκα τῆς δόξης φυλάττειναι, ἱερῶν ἀποδεικνύσθω τῆς δὲ βασιλεὺς ὁ τὴν τιμὴν τὰς

τὴν ἔξω διὰ βίον πάσης ἀπολειψάμενος πολεμικῆς ἀρχαίας ἐν τούτῳ μόνον ἔχων ἔργον, ὥστε ὁ βασιλεὺς, τὴν ἡγεμονίαν τῶν ὀθηπολιτῶν, ἔλλοι οὐδέν, (cf. ibid. V, 1.). Hartung. I. p. 159.

10. calata .. plebe iuxta curiam Calabram] Cf. Servius ad Virg. Aen. VIII, 654. Curiam Calabram dicit, quam Romulus texerat culmis: ad quam calabatur, i. e. vocabatur, senatus. vocabatur et populus a rege sacrificulo, ut, quoniam adhuc fasti non erant, ludorum et sacrificiorum praenoscerent dies. Varro L. L. VI, 4, 27. Primi dies mensium nominati Calendae ab eo quod his diebus calantur eius mensis Nonae a pontificibus, quintanae ex septimanae sint futurae, in Capitolio in curia Calabra sic: Dies te quinque calo, Iuno Covella. Septem dies te calo, Iuno Covella (al. Novella; cf. ibid. V, 1, 13.). Laurent. Lyd. III, 7. Καλένδας δὲ αὐτὰς οἱ καλοῖσι προσηγόρευσαν ἐξ Ἑλληνικῆς σημασίας ἀπὸ τοῦ καλεῖν τὸν ἀρχιερεῖα τὴν βουλὴν ἐν τῇ λεγομένῃ Καλαβρῶ βασιλικῇ, καὶ σημαίνειν εἰς τὴν κατὰ τὴν πεμπταίαν, εἰς κατὰ τὴν διχότομον τῆς σελήνης ἐπιτελεῖσαι τὴν τῶν Νωνῶν ἐοχτήν. Verr. Fast. Praenest. Cal. Ian. (apud Pellegrin. Andeut. p. 107.): quos Pontifex minor quo libet mense ad Nonas singulas calat in Capitolio id curia Calabram]. Festus ap. Paul. lib. III, p. 49. Muell. Calabra curia dicebatur, ubi tantum ratio sacerorum gerebatur, cum adnot. p. 369. Lind. Quod orthographiam attinet, magis sibi sonetare Carrionis (in ed. s) rationem, acribentis Kalabra, non nego: sed libris meo. obtemperandum esse duxi.

quae casae Romuli proxima est] Veteres scriptores alii (Dionys. A. R. I, 79. Plutarch. Rom. 20. et Notit. Urbis Rom. reg. X.) casam

- mulī proxima est, quot numero dies a Kalendis ad Nonas superessent pronuntiabat: et quintanas quidem dicto quinquies verbo
 11 καλῶ, septimanas repetito septies praedicabat. Verbum autem καλῶ Graecum est, id est *voco*: et hunc diem, qui ex his diebus qui calarentur primus esset, placuit Kalendas vocari. Hinc et ipsi curiae ad quam vocabantur Calabriae nomen datum est, et classi,
 12 quod omnis in eam populus vocaretur. Ideo autem minor pontifex numerum dierum qui ad Nonas superessent calando prodebat, quod post novam lunam oportebat Nonarum die populares qui in agris essent confluere in urbem accepturos causas feriarum a rege

[Mos. ABGPS.

11. *Graecum (om. est) S. — kalarentur s-z. — Calabriae s-z. Calatae g in mg. — et classi ... vocaretur om. s-bP „Addebatur in Anglicano, et vetustis item editionibus.“ Pont. — in eam omnis G. 12. superesset A. — kalando s-z. — populos P. — accepturos cautus sacram „lego et ita in Macrobio scriptum diserte primae editionis.“ Lips. Elector. I, 21. p. 120. „At meus et item vetusto casu diserte causas fe-*

Romuli in Palatio fuisse tradiderunt, alii (Senec. Consol. ad Helv. 9. § 3. Ovid. Fast. III, 184. Valer. Max. IV, 4, 11. Dio Cass. XLVIII, 43. et LIV, 29., qui, nbi Palatium commemorat LIII, 16., dicit tantum *πρὸς τὴν τοῦ Ρωμύλου προνοίκης*) locum incertum relinquunt, alii (Vitruv. II, 1. Virgil. Aen. VIII, 653 sq. Senec. Contr. II, 1 et 6.) videntur dicere eam fuisse in Capitolio. Becker. Handb. I. p. 401 sq. statuit Macrobius errorem commississe adductum verbis Virgilii (Aen. VIII, 653 sq.): *Stabat pro templo et Capitolia celsa tenebat, Romuloque recens horrebat regia culmo*, male intellectis, quae Servius l. c. recte non ad casam Romuli, sed ad curiam ipsam Calabrum retulisset; idemque studet docere non obesse huic suae sententiae locos ab aliis allatos: sed vide ne praefenda sit Lipsii ratio, qui ad Senecam (Consol. ad Helv. l. c.) adnotavit haecce: „Quid autem in hoc dissensu dicimus? Ego nihil, nisi duplicem casam Romuli fuisse: veram et veterem in Palatio, alteram adsimilem, religionis causa in mente Capitolino, ubi omnia aut praecipua sacra.“ Cf. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxlvi. Philologus I, 1. p. 82 sq. dicto quinquies verbo καλῶ] Alter Varro l. c. Laurentius Lydus modum pronuntiandi non addidit.

11. *placuit Kalendas vocari*] Aliam derivationem profert Plutarchus Quaest. Rom. 24. *Ὀνομάζοντι τὸν*

μὲν ἀφανισμὸν αὐτῆς (τῆς σελήνης) καὶ τὴν κρῆσιν Καλάνδας, ὅτι πᾶν τὸ κρῆμα καὶ λάθρα κλάμ, καὶ κηλᾶρε τὸ λαγθάνειν. Sed idem paulo supra: ὥς οἱ περὶ τὸν Ἰόβαν λατοροῦσιν, ὅτι ταῖς Καλάνδαις ἐκάλουν τὸν δῆμον οἱ ἔρχοντες καὶ κατήγγελλον εἰς πέμπτην τὰς Νόννας. Cf. Laur. Lyd. et Varr. II. cc.

curiae .. Calabriae] Haec videntur esse coniungenda, ut verba ad quam vocabantur ἐν παρενθέσει dicta sint. Nam si construas: curiae nomen datum est Calabriae, minus bene adiungitur simplex dativus classi.

et classi, quod omnis in eam populus vocaretur] „Cui etymo et Fabius astipulatur lib. 1. cap. 10. [6, 33.] Iam fit, inquit, et classis a calando.“ Pont. — Non recte Carrio unum cod. P secutus haec eiecit.

12. *populares*] Cf. Capitolin. M. Aurel. 17.: *Pestilentia gravis multa milia et popularium et militum interemerat*, ubi Casaubonus: „Urbanam multitudinem vocat populares, et militibus opponit... Ulpianus de officio praefecti urbi: *Debent etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam popularium quietem.*“ Haec leguntur Digest. I, 12, 1, § 12, et paulo supra: *Quies quoque popularium et disciplina spectaculorum ad praefecti urbi curam pertinere videtur.*

accepturos causas feriarum] „Id est: quae feriae cur aut cui deo

sacrorum sciturosque, quid esset eo mense faciendum. Unde qui- 13
dam hinc Nonas aestimant dictas, quasi novae initium observa-
tionis, vel quod ab eo die semper ad Idus novem dies putantur:
sicut apud Tuscos Nonae plures habebantur, quod hi nono quo-
que die regem suum salutabant et de propriis negotiis consule-
bant. Iduum porro nomen a Tuscis, apud quos is dies *Itis* vo- 14
catur, sumptum est. *Item* autem illi interpretantur Iovis fidu-
ciam. Nam cum Iovem accipiamus lucis auctorem, unde et Lu-

Edd. vicahegpdzb.]

riarum promunt; possitque videri probum, nisi vox *causas* turbaret. Fe-
cerim itaque ex ea *pausas feriarum*.“ Pont. coll. Symmachi loco: *Ubi*
tuendis feriis modus nullus est, pausa nulla, et Lucretii [III, 949.] *Fri-*
gida quem semel est vitae pausa secuta. „Haud difficile indicium est.“
Gron. Vid. not. — *scripturosque a-z*. „Placet magis veteris codicis lec-
tio *sciturosque*.“ Meura. „Quaeris quis ait vetus ille codex? Quodvis
exemplar editum ante Stephanum.“ Gron., qui recte monuit rusticos vo-
teres Romanos non ita fuisse scribendi peritos. — *quod esset v.*
13. *existant* Sa. *estimant* vichg. — *vel quia S*. „Forte auctor posuit
vel ab eo quod.“ Zeun. — *die om. h-z*. — *ab idibus* (sup. ad idus) G.
— *putentur* AGSv-g. — *quod ii* PS. — *nona* (sup. o) A. 14. *Cap.*
XVIII. De idibus v (i *Cap. XVII*). — *tis P. idis g* in mg. — *voca-*
batur G a sec. m. — *interpretabantur* Edd. P. — *in carmine a-bP.* — *Alia*

essent celebrandae.“ Gron. — Cf. Varro L. L. VI, 3, 13. *Rex quom*
ferias menstruas Nonis Fe-
bruariis edicit, hunc diem Februa-
tum appellat, et 4, 28. *Eodem die*
in urbem ab agris ad regem
conveniebat populus. Harum
rerum vestigia in sacris Nonalibus
in arce, quod tunc ferias primas
menstruas, quas futuras sint eo
mense, rex edicit populo. Muell-
erus Etrusk. II, p. 326. monet
significari responas Lucemonum
Tuscorum.

13. Unde quidam hinc Nonas
aestimant dictas etc.] Cf. Varro l. c.:
Nonae appellatae, aut quod ante
diem nonum Idus semper, aut
quod, ut novus annus calendae Ia-
nuariae ab novo sole appellatae, no-
vus mensis ab nova luna Nonis.
Laurent. Lyd. III, 1. *Ἀπὸ τῆς δὲ*
πρωτῆς κατὰ Πυμολοῦς Νῶναι
καλεῖται, ἀπὸ τοῦ ἐννια, τοσού-
τοι γὰρ ἴστω. Plutarch. Qu. R. 24.
Τῆς δὲ πρώτης φάσιν Νόννας τῆς
δευταίας τῶν ὀνομάτων (ὀνο-
μάτως) νοσηνίας ὀνομα.

putantur] idem est h. i. ac com-
putantur.

apud Tuscos] Cf. Mueller. Etrusk.
II, p. 326.

regem suum salutabant] Muellerus
Etrusk. II, p. 367. confert Fest. lib.
XVII, p. 270. a. v. Redhoeiro:

Veiens regem salutat cet. Illum
vide etiam p. 324.

et .. consulebant] Cf. c. 13. § 19.
et c. 16. § 33.

14. apud quos is dies *Itis* voca-
tur] Cf. Varro l. c. *Idus ab eo*
quod Tusci Itus, vel potius quod
Sabini Idus dicunt. Cf. Mueller.
Etrusk. II, p. 323.

Iovem ... *Lucetium Salii* ... ca-
nunt] „Glossae: *Lucerius, Ζεύς*.
Sed illud putem rectius: Marc. Ca-
pella ut Iovem *Lucetium* sic Iu-
nonem *Lucetiam* dicendam censuit.
Ait lib. II, c. 5. [§ 149.] *Te Luci-*
nam, quod lucem nascentibus tribuas,
ac Lucetiam convenit nuncupari.“
Pont. — Cf. Fest. ap. Paul. lib.
X, p. 114. Muell. *Lucetium Iove-*
m appellabant, quod cum lucis esse
causam credebant; Gellius N. A. V,
12, 6 sq. *Dictus est (Iovis) et Lu-*
cetius, quod nos die et luce
quasi vita ipsa afficeret et inuaret.
Lucetium autem Iovem Cn. Nae-
vius in libris belli Punici appellat;
Servius ad Virg. Aen. IX, 570. Sane
lingua Osa *Lucetius* est Iuppiter,
dictus a luce, quod praestare dicitur
hominibus. Praeterea Muellerus ad
Varronem l. c. adnotavit: „Nomen
Leucocius inesse videtur iis verai-
bus quos Terentius Scaurus de or-
thogr. p. 2261. P. e Sallari car-
mine apponit.“ Plutarch. l. c. H

- estium Salii in carminibus canunt et Cretenses *Μα τὴν ἡμέραν* vocant, ipsi quoque Romani Diespitrem appellant, ut diei patrem.
- 15 Iure hic dies Iovis fiducia vocatur, cuius lux non finitur cum solis occasu, sed splendorem diei et noctem continuat inlustrante luna: quod semper in plenilunio, id est medio mense, fieri solet: diem igitur, qui vel nocturnis caret tenebris, Iovis fiduciam Tusco nomine vocaverunt: unde et omnes Idus Iovis serias observandas
- 16 sanxit antiquitas. Alii putant Idus, quod ea die plena luna videatur, a videndo *vidus* appellatas, mox litteram *v* detractam: sicut contra, quod Graeci *ἰδεῖν* dicunt, nos *v* littera addita *videre* dicimus. Nonnullis placet Idus dictas vocabulo Graeco, *οἶον ἀπὸ τοῦ εἶδους*, quod eo die plenam speciem luna demonstret. Sunt qui aestimant Idus ab ove Iduli dictas, quam hoc nomine vocant
- 17 Tusci, et omnibus Idibus Iovi immolatur a flamine. Nobis illa

(Edd. ABGPS.

τὴν ἡμ. om. A. 15. cum solis occasu non finitur v-g. — diei et noctis Edd P. „Scriptura habet noctem. Elicto ex vestigiis prioris sectionis, splendorem diei et noctu continuat, vel ex hac splendore diei et noctem.“ Pont. — continent P. — diem vero v-g. — quod vel Bar. — Iovi feriatas G. in mg. 16. eo die S. die (add. ea) G. — vidus (sup. add. quasi) G. idus P. — sicut greci contra quod G. — dicunt ἰδεῖν S. idem dicunt A. *ἰδεῖν* dicere G. — *οἶον ... εἶδους* om. A. ἀπὸ τοῦ εἶδους om. οἶον vicag. — ea die G. — demonstrat (sup. add. e) B. — existimant S. existiment v-z. existiment v-ghP. — a bove vS. — Iovi vs-bPM12P567. Iovis ABSM3P2. ovīs Gi-g. 17. proprior

τῷ Διὶ τὴν ἡμεραν ἐποδιδότες. Laur. Lyd. l. c. ad § 18.

Diespitrem appellant, ut diei patrem] Cf. Varro L. L. V, 10, 64. Hoc .. ostendit antiquius Iovis nomen; nam olim *Diōvis* et *Diespiter* dictus; i. e. dies pater. Gellius l. c. Namque Iovis Diespiter appellatus, id est diei et lucis pater; Servius l. c.: Ipse ut enim nostra lingua Diespiter, i. e. diei pater. Horatius [Carm. I, 84, 5 sq. cf. IH, 2, 29.] Namque Diespiter plerumque per purum tonantes. Egit equos.

15. splendorem diei et noctem continuat] i. e. per noctem. Non est ergo quod cum Pontano scribamus noctu.

in plenilunio] Cf. Laurent. Lyd. III, 7. *Ἰληνιλοῦνιον τὰς Εἰδους καλοῦντες, οἷον ἐκ πληροσέληνον.* Plutarch. l. c. ad § 16.

Iovis serias] Cf. Laur. Lyd. l. c. *Ὅθεν καὶ Διὸς αὐτὴν ἐφορτὴν, οἷον ἡλίου, νενομιχασί, δι' οὗ σύμφαμεν φωτίζεσθαι τὴν σελήνην,* et l. c. ad § 18.

16. οἶον ἀπὸ τοῦ εἶδους] Cf. Laur. Lyd. l. c. *Τὸ δὲ τῶν Εἰδῶν*

ὄνομα παρὰ μὲν τοῖς πολιτικοῖς ἐκ τοῦ εἶδους τῆς σελήνης, παρὰ δὲ τοῖς ἱεροῦσιν ἀπὸ θυσίας τοῦτον εὐφρασκομεν εἰσενηγεμένον; Plut. Q. R. 24. *Ἢ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὸ εἶδος, ὀλενλήφον καθισταμένης τῆς σελήνης.*

ab ove Iduli dictas] Cf. Festus ap. Paul. lib. IX, p. 104. Muell. Idulis ovīs dicebatur, quas omnibus Idibus Iovi mactabatur. Laur. Lyd. l. c. et Ovid. Fast. I, 56. et 567 sq. Ceterum ab Idibus dicta esse videtur ovīs Idulis (cf. sacra Idulia ap. Fest. l. c. ad § 19.), ut a tribu tribulis. Itaque illi derivationi similia esset haec: „Ostern vom Osterlamm.“ Cf. Maellen. Etrenk. H. p. 325 sq.

quam hoc nomine vocant Tusci, et .. Iovi immolatur a flamine] Ipse olim putabam haec festi non posse, ideoque (Symbol. p. 8.) conieci legendum esse Iovi ovīs. At v. pronomine quam, ut saepius apud Macrobiū (vid. prolegg. p. xxxix ceter. et nott. ad Comm. I, 6, 77.) intelligendus est nominativus quās. Senius esse videtur: „namque hoc nomen, quod a Tusciis praedit, datur etiam quae quibusvis Idibus Iovi

ratio nominis vero propior aestimatur, ut Idus vocemus diem qui dividit mensem. *Iduare* enim Etrusca lingua *dividere* est: unde *vidua*, quasi *valde idua*, id est *valde divisa*: aut *vidua*, id est *aperta* *viro divisa*. Ut autem Idus omnes Iovi ita omnes Kalendas Iu-18 noni tributas et Varronis et pontificalis adfirmat auctoritas. Quod etiam Laurentes patriis religionibus servant, qui et cognomen deae ex cerimoniis addiderunt, Kalendarem Iunonem vocantes, sed et omnibus Kalendis a mense Martio ad Decembrem huic deae Kalendarum die supplicant. Romae quoque Kalendis omnibus, prae-19 ter quod pontifex minor in curia Calabra rem divinam Iunoni facit, etiam regina sacrorum, id est regis uxor, porcam vel agnam in regia Iunoni immolat: a qua etiam Ianum Iunonium cognomi-

Edd. vicahgapdx.]

p2dx. — *estimatur* vl. *existimatur* Sv3-gb. — *inde* ha-bp. — *idua* (sup. add. v) *valde idua* S. 18. *confirmat* v-g. — *calendarem* (in mg.: „al: calarem“) S. — *Kalendarem* (sup. u) *diessuplicant* B. *Kalendarum dies supplicant* G. — *supplicabant* P. 19. *Kalabra v-z.* — *id est regis uxor* om. a-b. Defendit has voces Gronov. ad c. 12. § 21. — *idem* A. — *regia* om. P. — *in regia Iunonis* S. — *vocatum esse* diximus

a flamine immolatur.“ De re conf. § 18.

17. *diem qui dividit mensem*] Hanc interpretationem probat Muellerus l. c.

aut *vidua*] Vide ne legendum sit: aut *viri idua*, quo magis haec accommodantur ad ea quae sequuntur.

18. *Idus omnes Iovi, .. omnes Kalendas Iunoni tributas*] Cf. § 15. et c. 9. § 16. Laurent. Lyd. III, 7. *Ἰουλιὸν δὲ θεὸν αἱ Καλένδαι Ἦρας θεοῦ τῆς ἐκτέλεως, τοῦτέστιν αἰζηῆς, .. τὰς δὲ Ἐίδους .. Διὶ, ἥγονν ἡλίῳ, ἀνέπερον.* Plutarch. l. c. ad § 14. Ovid. Fast. I, 55 sq. *Fendicat Ausoniae Iunonis cura Kalendas.* Idibus alba Iovi grandior agna cadit.

pontificalis .. auctoritas] i. e. auctoritas commentariorum pontificum, quos commemorat Livius IV, 2, 9.

Laurentes] Commemorantur, quia Laurentum erat unum ex antiquissimis Latii oppidis. Cf. Virg. Aen. VII, 171.

omnibus Kalendis .. huic deae Kalendarum die supplicant] Haec iamdiu mihi sunt suspecta (cf. Symbol. l. c.): sed qua ratione sint emendanda, nondum liquet. Verba *Kalendarum die* (vel *dies*, ut legitur in codd. BG) huc inserta esse putaverim e sequentibus (§ 19.): *huic deae cuncti Kalendarum dies videntur ascripti.*

a mense Martio ad Decembrem] i. e. mensibus veteribus. Cf. c. 12. § 3.

19. *pontifex minor*] cf. § 10.

regina sacrorum] *Regina* tantum vocatur apud Festum ap. Paul. Disc. lib. IX. a. v. *inarculum*, p. 113. Muell. et apud Servium ad Virg. Aen. IV, 137.

in regia] Non regiam Numae, quae erat coniuncta cum templo Vestae, sitam in radicibus Palatii omnibusque fori Romani (ut ait Serv. ad Virg. VIII, 863.), sed domum regis sacrificuli, et h. l. et c. 16. § 30. et apud Varron. L. L. VI, 3, 12. (*Agonales*, per quos res in regia arietem immolat) esse intelligendum statuit Pellegrin. Andeutungen etc. p. 40., qui tamen videtur neglexisse locum Festi p. 200. Muell. Sacrum viam quidam appellatum esse existimant, ... quod eo itinere utantur sacerdotes Idulium sacrorum conficiendum causa. Naque ne catenus quidem, ut vulgus opinatur, sacrum appellanda est a regia ad domum regis sacrificuli, sed etiam a regis domo ad sacellum Strenae, et rursus a regia usque in arcam, ubi et diserto a regia distinguitur domus regis sacrificuli, et videtur significari pompa quaedam in sacris Idulibus a domo regis sacrificuli in regiam instituta, ut in hac sacro ovis immolata esse

- natum diximus, quod illi deo omnis ingressus, huic deae cuncti
 20 Kalendarum dies videntur ascripti. Cum enim initia mensium
 maiores nostri ab exortu lunae servaverint, iure Iunoni addixe-
 runt Kalendas, lunam ac Iunonem eandem putantes: vel quia luna
 per aerem meat, unde et Graeci lunam Ἀρτέμιν nuncuparunt, id
 est ἀερότομιν, quod aera secat, Iuno autem aeris arbitra est, me-
 rito initia mensium, id est Kalendas, huic deae consecraverunt.
 21 Nec hoc praetermiserim, quod nuptiis copulandis Kalendas No-
 nas et Idus religiosas, id est devitandas, censuerunt. Hi enim
 dies praeter Nonas feriati sunt: feriis autem vim cuiquam fieri
 piacularare est: ideo tunc vitantur nuptiae, in quibus vis fieri vir-

[Mss. ABGPS.

s-bP. — diximus] c. 9. § 15. — omnes S. — ascribi G. 20. initium
 v. — servavit S. — Kalendas (vel Cal.) addixerunt v-g. addixerunt
 detadas P. — ἄρτεμιν i. artemin S. ἄρτεμιν hgs. Correxit H. Stephanus
 in praefatione. — nuncupaverunt v-g. — id est Mss. s-b. quasi v-g.
 „Lectionem aliarum editionum hic nequaquam mutandam censuissim,
 quam particulam quasi in locis huiusmodi usitatissimam illique aptissi-
 mam esse constat.“ H. Steph. l. c. — ἀερότομιν P v1 P6. ἀερότομιν SM2.
 ἀερότομιν v-b. epitomin AG (B a sec. m.). epitomon B a p. m.
 epitomin M3. epitomin (in mg. a sec. m. ἄρτεμιν) M1. — autem (sup.
 enim) G. 21. Nonas om. P. — consueverunt vl. consueverunt v3. —

videatur. De regia vid. Becker. Handb. I. p. 223 sqq.

20. ab exortu lunae] Cf. § 5. ex illo . . die quo novam lunam contigisset videri.

lunam ac Iunonem eandem putantes] Cf. Varro l. c. ad § 10 et V, 10, 69. Ab Latinis Iuno Lucina dicta: . . a quo parientes eam invocant, luna enim nascentium dux, quod menses huius. Cic. de nat. deor. II, 27, 68. Luna a lucendo nominata: eadem est enim Lucina. Itaque, ut apud Graecos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Iunonem Lucinam in pariendo invocant. Laurent. Lyd. III, 7. Οἱ γὰρ πρῶτοι, . . Δία μὲν τὸν ἥλιον, Ἥραν δὲ τὴν σελήνην ἐνόμιζον εἶναι, et IV, 29. Κατὰ δὲ τὴν πρῶτην τοῦ Μαρτίου μηνὸς Ἥραν ἐτίμων, οἰονεῖ τὴν σελήνην.

Ἀρτέμιν . . id est ἀερότομιν] Sic ut scribatur eundem oodd. mss., et cf. Cramerii Exc. e Theognost. Canon. Cod. Barocc. 50. f. 108. in H. Stephani Theos. Gr. l. s. v. ἀερότομος: Ἀρτέμις ἡ σελήνη ἀερότομιν τις οὖσα ἡ τέμνονσα τὸν αἶθρα. Contra Laurent. Lydus II, 1. Ἀρτέμιν, οἰονεῖ ἀερότεμιν, σελήνην. et Etymol. magnum et Gudanium s. v. Ἀρτέμις: ἀερότεμιν τις οὖσα, et Clemens Alex. Strom. V, 564. B. ἀερότομος τις οὖσα.

Iuno autem aeris arbitra est] „Cf. Phurnut. de N. D. 3.“ Zen. — Cf. c. 17. § 54., c. 20. § 10., lib. III, c. 4. § 8., et Comm. I, 17, 15. Cic. de nat. deor. II, 26, 66. Aer autem, ut Stoici disputant, interiectus inter mare et caelum, Iunonis nomine consecratur. Arnob. III, 30. Si aer illa (Iuno) est, quemadmodum vos ludere ac dictare consuevit Graeci nominis praeposteritate repetita. Plutarch. Is. et Osir. c. 32. Kopp. ad Martian. I, § 67. II, § 160. et 160, ubi affert Isidor. Etym. VIII, 11, 98. — Arbitra dicitur, ut Notus apud Horatium Od. I, 3, 15. arbiter Hadriae.

21. religiosas, id est devitandas] Cf. III, 3, 8 sqq. Festus p. 278. Muell. Dies autem religiosi, quibus nisi quod necesse est nefas habetur facere, et quod homini ita facere non liceat, ut, si id faciat, contra deorum voluntatem videatur facere. Vid. not. ad c. 16. § 14.

hi enim dies . . feriati sunt] Kalendae tribuebantur Iunoni, Idus Iovi. Cf. §§ 15 et 18.

piacularare est] Cf. Festus apud Paul. lib. XIV. p. 244. Muell. Piacularia auspicia appellabant quae sacrificantibus tristitia portendebant.

in quibus vis fieri virgini videtur] Cf. Plutarch. Q. R. 29. Ἢ βοῦλονται δοῦναι εἰσέναι βιαζόμενας, οὐχ ἐκού-

gini videtur. Sed Verrium Flaccum iuris pontificii peritissimum dicere solitum refert Varro, quia feriis tergere veteres fossas liceret, novas facere ius non esset, ideo magis viduis quam virgini-^[276] bus idoneas esse ferias ad nubendum. Subiciet aliquis: Cur ergo 22 Nonis, si feriatus dies non est, prohibetur celebritas nuptiarum? Huius quoque rei in aperto causa est. Nam quia primus nuptiarum dies verecundiae datur, postridie autem nuptam in domo viri dominium incipere oportet adipisci et rem facere divinam, omnes autem postriduani dies seu post Kalendas sive post Nonas Idusve ex aequo atri sunt, ideo et Nonas inhabiles nuptiis esse dixerunt, ne nupta aut postero die libertatem auspicaretur uxori-
am aut atro immolaret quo nefas est sacra celebrari.

XVI. Sed quia nos ad commemorationem dierum ordo de- 1

Edd. vicahgspdsb.]

feri vis ASv-g. — virginibus Edd. — *Valerium Flaccum* conl. Mercklinus ad Ovid. Fast. p. xcv. addens: „Ia est L. Valerius C. f. P. n. Flaccus flamen Martialis qui in fastis Capitolinis consul anni u. c. 622. refertur.“

22. *Subicit S. — ergo iunonis S. — primus nuptiarum (vni. dies) B. — postridiani AS (G sup. u). postriani (sup. add. du) B. — postera die v-g.*

XVI. *Caput XVI. Quae discrimina diversitatesque fuerint dierum*

ας, ἔπον μέλλουσι διαλύειν τὴν παρθενίαν. Cf. Romal. 15. et not. proximo seq. Festus p. 289. Muell. *Rapi simulatur virgo ex gremio matris* cct. Hartung. II. p. 88

quia feriis tergere veteres fossas liceret] Cf. III, 3, 10.; Columell. II, 22.; Serv. ad Virg. Georg. I, 272.; Hildebrand. ad Arnob. IV, 7.

magis viduis quam virginibus idoneas esse ferias ad nubendum] Cf. Plutarch. Q. R. 106. *Διὰ τὴν αἰτίαν ἐν ταῖς δημοσίαις ἑορταῖς ἔθος οὐκ ἔστι γαμεῖσθαι παρθένους, αἱ δὲ γῆραι γαμοῦνται; πότερον, ὥς ὁ Βάββαν εἰσηκεν, ὅτι λυπούμεναι μὲν αἱ παρθένοι γαμοῦνται, χαίρουσαι δὲ αἱ γυναῖκες. ἑορτῇ δὲ δεῖ μὴδὲν λυπονόμενους ποιεῖν μὴδὲ πρὸς ἀνάγκην; ἢ μᾶλλον ὅτι ταῖς μὲν παρθένοις καλὸν μὴ ὀλέων, ταῖς δὲ γῆραις αἰσχρὸν πολλῶν ὄντων γαμεῖσθαι, ... ἢ ὅτι καὶ τὰς Σαβίων θυγατέρας ἀγαπᾶσαντες ἐν ἑορτῇ παρθέτους ὄσδας, εἰς πόλεμον κατέστησαν, ἐξοιών/σαντο γαμεῖν παρθέτους ἐν ἱερῇς ἡμέραις;*

22. *verecundiae datur*] ut nuptae licent esse otiosae, necdum res divina ei sit facienda.

dominium incipere ... adipisci] In duobus his verbis inest pleonasmus quidam. Videtur autem hoc dominium esse moderatio re-

rum domesticarum, cui infra op-
ponitur libertas uxoria.

omnes .. postriduani dies .. ex aequo atri sunt] Cf. c. 16. § 21 sqq. Fest. lib. XIII. p. 178. Muell. *Nonarum dies item Iduum, Kalendarum nuptiis alieni habentur, quia novae nuptae sic diem postridie nuptias ereditur atrum inluciscere cct.*

ideo et Nonas inhabiles nuptiis esse] Ipsas nefastas habitas esse dicit Laurent. Lyd. III, 7: nefastis autem diebus nuptias celebrare non licuisse apparet ex Ovid. Fast. II, 557 sq. VI. 219 sq. Quod Pontanus adnotavit: „De Maio quoque mense notum adagium: Mense malas Maio nubere vulgus ait“, de eo vid. Ovid. Fast. V, 487 sqq., Plutarch. Q. R. c. 86., Erasmus. Adag. Chil. I, Cent. 4. Ad. 9.

ne nupta .. libertatem auspicaretur uxoriam] ut quae non adipisceretur dominium, neque curaret res domesticas. Cf. Liv. XXXIV, 2, 14. *Omnium rerum libertatem, immo licentiam (si vera dicere volumus), desiderant.* et Ovid. Fast. I, 167 sq. *Tempora commisi nascentia rebus agendis, Totus ab auspicio ne foret annus incrs.* Hartung. II, 221.

atro] Cf. c. 16. § 21 sqq. Muell. Etr. II. p. 328..

duxit, de hoc quoque quod Hori nostri consultatio continet pauca
 2 dicenda sunt. Numa ut in menses annum, ita in dies mensem
 quemque distribuit, diesque omnes aut festos aut profestos aut
 intercisos vocavit. Festi dis dicati sunt: profesti hominibus ob
 administrandam rem privatam publicamque concessi: intercisi deo-
 3 rum hominumque communes sunt. Festis insunt sacrificia epulae
 ludi feriae: profestis fasti comitiales conperendini statim praelia-
 res: intercisi in se non in alia dividuntur: illorum enim dierum
 [277] quibusdam horis fas est, quibusdam fas non est ius dicere. Nam,
 cum hostia caeditur, fari nefas est: inter caesa et porrecta fari
 licet: rursus, cum adoletur, non licet. Ergo de divisione festo-
 4 rum et profestorum dierum latius disserendum est. Sacra cele-
 britas est vel cum sacrificia dis offeruntur vel cum dies divinis

[Mas. ABGPS.

apud Romanos. ch-b. 1. *Hori nostri consultatio*] cf. c. 15. § 3.
 2. *Cap. XIX. De divisione dierum* v (i *Cap. XVIII.*). — *mensem quoque*
S. — *festi dies diis a-b.* — *et hominum G.* 3. *procliarcs ABGSv1.*
procliales a-bP. — *non alia (om. in) vl.* — *fas non est. quibusdam fas*
est A. — *rursus ... non licet om. P.* — *est disserendum S.* 4. *cum*

XVI, 2. Numa .. dies .. omnes
 .. vocavit] Cf. Liv. 1, 19, 7. *Idem*
nefastos dies fastosque fecit,
quia aliquando nihil cum populo
agi utile futurum erat.

festi dis dicati sunt] Cf. §§ 4—
 12. Cic. in Pis. 22, 51. *Qui (dies)*
quasi deorum immortalium fe-
sti atque solennes apud omnes sunt
.. celebrati. Hartung. I. p. 152.

profesti] Cf. §§ 13—15. *Fest. lib.*
 XVI. p. 253. *Muell. diem profe-*
stum diem sine feriis esse. Non.
 434, 3. *Profesti dies, a festivi-*
tate vacui. Plin. N. H. XVIII, 6,
 8, 40. *peiores (esse patrumfami-*
lias) qui profestis diebus ageret
quod feriatis deberet.

3. *illorum enim dierum quibus-*
dam horis fas est ... ius dicere] Cf.
 Varro L. L. VI, 4, 31 sq. *Inter-*
cisi dies sunt, per quos mane et
vesperi est nefas, medio tempore
inter hostiam caesam et exta
porrecta fas; a quo quod fas tum
intercedit, aut eo est intercisum ne-
fas, intercisum. Dies qui vocatur
sic: Quando rex comitiavit, fas,
is dictus ab eo quod eo die rex sa-
crificiolus erat ad comitium, ad quod
tempus est nefas, ab eo fas; itaque
post id tempus lege actum saepe.
Dies qui vocatur: Quando ster-
cum delatum, fas, ab eo appellat-
us quod eo die ex aede Vestae ster-
cus evertitur et per Capitolinum cli-
vum in locum deferretur certum. Ovid.

Fast. I, 49 sqq. Nec toto perstare
die sua iura putaris: Qui iam fa-
stus erit, mane nefastus erat.
Nam simul exta deo data sunt, licet
omnia fari, Verbaque honoratus li-
bera praetor habet.

inter caesa et porrecta] „*Proprie*
est, inquit Ernest. in Clav., tem-
pus interiectum inter victimae
inactionem et extorum in aram
impositionem, quo tempore fari li-
cet.“ Zumpt. — Cf. III, 2, 2, ibi-
 que not., Varro, Ovid. II. cc. Ple-
 nius Varro L. L. VI, 3, 16. *inter*
quos exta caesa et porrecta.
Abierunt haec in proverbium, cf.
Cic. ad Att. V, 18, 1. Ne quid in-
ter caesa et porrecta, ut aiunt,
oneris mihi addatur aut temporis.
 Erasmi Adag. Chil. I, Cent. 3,
 Ad. 60.

cum adoletur] sc. hostia, vel
 eius exta tantum. Cf. Ennius ap.
 Lactant. I, 11, 63. *Eamque ho-*
stiam, quam ibi sacravit, totam
adolevit. Ovid. Fast. III, 803.
Viscera qui tauri flammis ado-
lenda dedisset. Servius ad Virg.
 Aen. I, 704. *Adolere proprie est*
augere. In sacris autem κατ' ἐξῆν
μῦθον adolere per bonum omen
dicitur. Nam in aris non adoleatur
aliqua, sed cremantur. Melius
 Doederlinus Synon. IV, p. 254. ad
 nidorem refert hoc verbum.

4. *Sacra celebritas*] i. e. dies fa-
 stus.

epulationibus celebratur vel cum ludi in honorem aguntur deorum vel cum feriae observantur. Feriarum autem publicarum genera sunt quattuor. Aut enim stativae sunt aut conceptivae aut imperativae aut nundinae. Et sunt stativae universi populi communes certis et constitutis diebus ac mensibus et in fastis statis observationibus annotatae, in quibus praecipue servantur Agonalia Carmentalia Lupercalia: conceptivae sunt quae quotannis a magistratibus vel sacerdotibus concipiuntur in dies vel certos vel etiam incertos, ut sunt Latinae Sementivae Paganalia Compitalia:

Edd. vicahgspdz.]

diis A. cum diis S. 6. in fas statis P. — observantur GS. — vel a sacerdotibus B a sec. m. a-bP. — in dies certos (om. vel) a-bP. — vel incertos etiam G. — sementinae: Paganalia vi. Paganalia: Sementinae

cum dies divinis epulationibus celebratur] Cf. Arnob. VII, 32. Iovis epulum cras est, c. not. Hildebr. Idem epulum commemoratur a Livio XXV, 2, 10; XXXI, 4, 7; XXXIII, 42, 11. Valer. Max II, 1, 2. Vid. Hartung. I. p. 164.

feriae] Cf. Festus ap. Paul. lib. VI, p. 85. Muell. FERIA a feriendis victimis vocata, et p. 86. FERIAE aliae erant sine die festo, ut nundinae, aliae cum festo, ut Saturnalia, quibus adiungebantur epulationes ex preventu fetus pecorum frugumque.

6. Et sunt stativae cet.] Cf. Fest. apud Paul. lib. XVII, p. 345. Stata dicebantur sacrificia quae certis diebus fiebant, et Ovid. Fast. II, 525 sq. Curio legitimis nunc Fornacalia verbis Maximus indicit, nec stata sacra facit. Varro L. L. VI, 3, 25. statutos dies dixit.

Agonalia] „In honorem Iani quotannis sunt celebrata. Vid. Ovid. Fast. I, 317.“ ZEUN. — Cf. Varr. L. L. VI, 3, 12. Agonales, per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agone, eo quod interrogatur a principe civitatis et princeps gregis immolatur. Commemorantur c. 4. § 9. ubi vid. not.

Carmentalia] „Sacrificia tertio Idus Ian. celebrata in honorem Evandri matris, quam, uti auctor est Dionys. Hal. A. R. I, 31., Latini vocant Carmentem, sed Graeci Themin. Cf. Ovid. Fast. I, 461.“ ZEUN. — Cf. Varro l. c. Carmentalia nominantur, quod sacra tum et feriae Carmentis, de qua vid. not. ad c. 5. § 1. Carmentalia agebantur bina a. d. III. Id. Ian. et XVIII. Kal. Febr. Cf. Ovid. l. c.

et 617 sqq. Hartung. II, p. 199. Schwenck. p. 164 sq.

Lupercalia] „Sacrificia in honorem Panis, qui apud Arcadas antiquissimus habitus est deus, ab Evandro Arcade instituta et mense Febr. post solstitium hibernum celebrata. Dionys. Hal. Ant. I, 32.“ ZEUN. — Cf. Varro l. c. 13. Lupercalia dicta, quod in Lupercali luperci sacra faciunt, i. e. in Luperci vel Panis Lycæi fano eius sacerdotes. Agebantur a. d. XV. Kal. Mart. Cf. Ovid. Fast. II, 265 sqq. Dionys. l. c. Hartung. II, p. 178. Schwenck. p. 140 sqq.

Conceptivae sunt cet.] Consentit Festus, nisi quod in incertos tantum dies has ferias dicit concipi, ap. Paul. lib. III, p. 62. Muell. Conceptivae feriae ea festa dicebantur, quae incertis diebus observabantur quotannis, ut Sementinae Compitaliae, Varro L. L. VI, 3, 25 sq. non item. Nam is conceptivas ferias non eas solas vocat quae quotannis concipiuntur, quas dicit annales, sed etiam imperativas. Addit enim: Praeterea feriae conceptivae quae non sunt annales, ut haec quae dicuntur sine proprio vocabulo, aut cum perspicuo, ut Novendialis, sunt. Vid. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cliv.

Latinae] „Cf. Varro de L. L. V, 3. [l. c.]: Similiter Latinae feriae dies conceptivus dictus a Latinis populis, quibus ex Albano monte ex sacris carnem petere fuit ius cum Romanis.“ ZEUN. — Vid. not. ad § 17., Hartung. II, p. 19 sq., Schwenck. p. 16 sqq.

Sementivae] „Cf. Varro l. c.: Sementivae [Muell. Sementinae] fe-

imperativae sunt quas consules vel praetores pro arbitrio potestatis indicunt: nundinae sunt paganorum itemque rusticorum, quibus conveniunt negotiis propriis vel mercibus provisuri. Sunt praeterea feriae propriae familiarum, ut familiae Claudiae vel Aemiliae seu Iuliae sive Corneliae, et si quas ferias proprias 8 quaeque familia ex usu domesticae celebritatis observat. Sunt singulorum, uti natalium fulgurumque susceptiones, item funerum atque expiationum: apud veteres quoque qui nominasset Salutem Semoniam Seiam Segetiam Tutilinam ferias observabat: item fla-

[*Mos. ABGPS.*

c-g. — *paganorum id est rusticorum v-gb*, „quod haud dubie est probandum propterea, quod non modo itemque in tali loco alienum est a consuetudine Macrobi, sed etiam discrimen inter utrumque hominum genus non apparet.“ Zeun. — *qui negotiis v-l*. 7. *Claudiae familiae v-g* (g in mg. *Claudianae*). 8. *ut in natalium A. ut in natalium Sv-l. ut natalium v3-b.* — *observabant P. — flaminea S a p. m.* —

riae dies is, qui a pontificibus dictus: appellatus a semine, quod sationis causa susceptae. Cf. Ovid. Fast. I, 657. “Zeun. — Cf. Laurent. Lyd. III, 6.: *Αἱ τοῦ σπόρου ἑορταὶ αἱ λεγόμεναι παρὰ Ῥωμαίοις σημανταί, τυνέσσι σπόροιμοι, οὗκ ἔλαχον ἀρισμένην ἡμέραν*... ἤγοντο δὲ ἐπὶ δύο ἡμέρας, οὐκ ἐφεξῆς, ἀλλὰ μέσον γινομένων ἐπὶ καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἑορτοποιοῦν Δήμητρι, ὅλον τῇ Γῇ, .. εἶτα μετὰ ἐκτὰ ἡμέρας Κόρη. Ovidius Fast. I. 661 sq.: *Utque dies incerta sacri, sic tempora certa, Seminibus iactis est ubi fetus ager.* Vid. Merkel. p. clv. Hartung. II, p. 85. Schwenck. p. 198.

Paganalia] „Festa rusticorum. Vid. Ovid. Fast. I, 669.“ Zeun. — Cf. Varro l. c.: *Paganicae eiusdem agriculturae causa susceptae, ut haberent in agris omnes pagi, unde paganicae dictae sunt.* Dionysius Hal. A. R. IV, 15. refert a Servio Tullio terra in pagos divisa instituta esse Paganalia. Vid. Merkel. l. c., Hartung. II, p. 77., Schwenck. p. 197 sq., Becker. Handb. II, 1, p. 172.

Compitalia] „De his vid. nostrum supra cap. 7. [§ 34.]“ Zeun. — Vid. not. ad c. 4. § 9. Verba quibus concipi solebant leguntur ib. § 27.

Imperativae] Has in conceptivarum foriarum numero referro Varonem supra diximus. Cf. § 9. in dictis conceptisque.

Nundinae] Vid. infra § 28 sqq. *paganorum itemque rusticorum*] Videtur Macrobius distinxisse paganos et rusticos, sed quomodo,

non liquet. Becker. Handb. II, 1, p. 174. id dicit, ut rusticae tribus urbanis, opponi paganos montanis, coll. Varr. L. L. VI, 24., orat. p. domo 28., Fest. p. 245.

negotiis propriis vel mercibus provisuri] Cf. § 34. ad mercatum legesque accipiendas.

7. *ut familiae Claudiae cet.*] Non videtur Macrobius cogitare de certis quibusdam feriis, sed exempli tantum causa commemorare familias nonnullas satis notas.

8. *natalium fulgurumque susceptiones cet.*] Cf. Censorin. c. 2 et 3. Hartung. I. p. 38 sq., p. 126 sq., Liv. I, 20, 6 et 7. Cetera quoque omnia publica et privata sacra pontificis scitis subiecit (Numa). .. Nec caelestes modo ceremonias, sed iusta quoque funebria placandosque Manes, ut idem pontifex edoceret, quaeque prodigia fulminibus aliove quo visu missa susciperentur atque curarentur. Horat. Od. III, 8; IV, 11, 17.

Salutem] Hanc Romanis eandem deam fuisse ac Graecis Hygeam demonstrat Kopp. ad Martian. I, § 45.

Seiam Segetiam Tutilinam] Cf. Augustin. IV, 8. *Sata frumenta quamdiu sub terra essent, praepositam voluerunt habere deam Seiam: cum vero iam super terram essent et segetem facerent, deam Segetiam: frumentis vero collectis atque reconditis, ut tuto servarentur, deam Tutilinam praeposuerunt.* Paulo aliter Plinius N. H. XVIII, 2. § 8. *Hos enim deos tunc maxime nove-*

minica quotiens tonitrua audisset feriata erat, donec placasset deos. Adfirmabant autem sacerdotes pollui ferias, si indictis con- 9
ceptisque opus aliquod fieret. Praeterea regem sacrorum flami- 10
nesque non licebat videre feriis opus fieri: et ideo per praeconem
denuntiabant, ne quid tale ageretur, et praecepti neglegens mul-
tabatur. Praeter multam vero adfirmabatur eum qui talibus die- 11
bus imprudens aliquid egisset porco piaculum dare debere: pru-
dentem expiare non posse Scaevola pontifex adseverabat: sed Um-
bro negat eum pollui qui opus vel ad deos pertinens sacrorumve
causa fecisset vel aliquid ad urgentem vitae utilitatem respiciens
actitasset. Scaevola denique consultus, quid feriis agi liceret, re 11

Edd. vicahgpdzh.]

feriata esset G a p. m. 9. aliquod opus S. — ideo (om. et) a-b. —
per praeciam coni. Meurs. qui adnotavit: „Nam quibus id muneris da-
batur Praeciae dicebantur. Cf. Fest. s. h. v. Scioli isti librarii non in-
telligentes in praeconem mutarunt, bella et felici, ut videbatur, emenda-
tione.“ — denuntiabant B. denuntiabatur a-bP. 10. affirmabant
v-gb. „quod concinnas videtur et superiori affirmabant autem melius
respondet.“ Zeun. — dari B (G a p. m.). expiari „B“ „Num forte pro
dare legi debet facere? aut porcum piaculo dare?“ Zeun. — affirma-
bat Pa-s „Libri prisci asseverabat: nam vix vera supra dictum iam af-
firmabant.“ Pont. „Lege asseverabat, ut repetitio fastidiosa verbi af-
firmare vitetur, quam auctor magnopere fugit.“ Zeun. — sacrorumve (om.
causa) A* „Nec est cur exprimamus causa.“ Pont. 11. Quapropter

rant, Seiamque a serendo, Sege-
stam a segetibus appellabant, qua-
rum simulacra in circo videmus.
Tertiam ex his nominare sub
tecto religio est. Tertia illa vi-
detur fuisse Tutilina. Cf. Varron.
apud Non. 247, 29. Tutilina
in auspicio nominari nefas
erat. Hartungus II, 131. censet
fuisse Semoniam.

flaminica] „Vid. Gellius X, 15.“
Zeun. Ubi non haec ipsa sed si-
miles commemorantur flaminum et
flaminicarum religiones. Cf. § 30.

9. per praeconem denuntiabant]
Hi praecones alias dicebantur
praeciae vel praeciamitatores. Cf.
Fest. ap. Paul. I. XIV. p. 224.
Muell. Praecias dicebant qui a
flaminibus praemittebantur, ut de-
nuntiarent opificibus, manus ab-
stinerent ab opere, ne, si vidisset
sacerdos facientem opus, sacra
polluerentur, et lib. XVI, p. 248.
Praeciamitatores (al. Praeciami-
tatores) dicebantur qui flammis Diali
.. antecederent clamantes, ut homi-
nes se ab opere abstinerent, quia his
opus facientem videre irreligi-
osum erat, ubi non additur fe-
riis tantum hoc esse factum. Ma-
crobio autem consentit Servius ad
Virg. Georg. I, 268: Sunt enim

aliqua, quae si festis diebus
fiant, ferias polluant: quapropter
et pontifices sacrificaturi
praemittere calatores suos so-
lent, ut sicubi viderint opifices ad-
sidentes opus suum prohibeant, ne
pro negotio suo et ipsorum oculos et
cerimonias deum attaminent. Cf.
Plut. Quaeest. Rom. 25. Πομπαιοὶ δὲ
τὸ καλῶν ἐν ταῖς ἑορταῖς οὐδὲν
ἐκινούμενον οὐδὲ ἐκινούμενον ἀλλ’ ἢ
περὶ τοὺς θεοὺς ἡσυχολοῦντο, καὶ
τοῦτο ἐκράττον, ὥσπερ ἐν νῦν
προκηρῦττονσιν οἱ ἱερεῖς ἐπὶ
ταῖς θυσίαις βαδίζοντες, et Num.
14., ubi legitur: ὅταν ἀρχῶν πρὸς
θεοῖαν ἢ θυσίας διατρέβῃ, βοῶ-
σιν δὲ αἶε.

10. porco piaculum dare] Simili-
ter Cicero de leg. II, 22, 57. porco
femina piaculum pati, et, id
quod magis mirum est, Liv. VIII,
10, 12. piaculum hostia caedi.

prudentem expiare non posse] sc.
commisum. An legendum est
cum cod. „B“ expiari? Cf. Varro
L. L. VI, 4, 30. Praetor qui tum
fatus est, si imprudens fecit,
piaculari hostia facta piatur:
si prudens dixit, Q. Mucius am-
bigebat cum expiari ut impium
non posse.

spondit: quod praetermissum noceret. Quapropter si bos in specum decidisset eumque paterfamilias adhibitis operis liberasset, non est visus ferias polluisse: nec ille qui trabem tecti fractam
 12 fulciendo ab imminente vindicavit ruina. Unde et Maro omnium disciplinarum peritus, sciens lavari ovem aut lanae purgandae aut scabiei curandae gratia, pronuntiavit tunc ovem per ferias licere mersari, si hoc remedii causa fieret:

Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Adiciendo enim *salubri* ostendit avertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandae lanae causa, fieri concessum. Haec de festis et qui inde nascuntur, qui etiam nefasti vocantur. Nunc de profestis et qui ex his procedunt loquamur, id
 13 est fastis comitialibus conperendinis statis praeliaribus. Fasti sunt quibus licet fari praetori tria verba sollemnia, *do dico addico*;
 14 [279]his contrarii sunt nefasti: comitiales sunt quibus cum populo agi licet; et fastis quidem lege agi potest, cum populo non potest, comitialibus utrumque potest: conperendini quibus vadimonium licet dicere: statim qui iudicii causa cum peregrino instituuntur, ut Plautus in Gurgulione:

[Edd. ABGPS.

om. s-z „quam particulam sensus videtur postulare.“ Zenn. — *fulciendo fractam* G. 12. *scabie* A. *scabiae* Bv. — *Balantumque* Georg. I, 272. — *mersare adiciendoque salubri* (om. priori *salubri*) S. 13. *nefasti* A a sec. m. Edd. P15 (P2 a p. m). *nefasti* A a p. m. BGSM123 P57. — *loquamur* v-gbP. — *praeliaribus* AGv-g. *preliabus* (sup. ri) S. *proclialibus* Ba-bP. 14. *comitiales ... utrumque potest* om. S. — *licet agi cum populo* G. — in Gurgulione] I, 1, 5. — Gurgulione. status ABPSviaM13P2567. Gurgulione. status GM2. Curculione: Si status

11. si bos in specum decidisset] Comparavit Pontanus Evangelium Matthaei c. 12. v. 2. et Lucae c. 14. v. 6.

12. sciens lavari ovem aut lanae purgandae aut scabiei curandae gratia] Cf. III, 3, 11 sq. et Cato R. R. 96. Deinde lavito (oves) in mari: si aquam marinam non habebit facit aquam salsam, ea lavito. Si haec sic feceris, neque scabrae fient et lanae plus et meliorem habebunt. Colum. II, 22. Velant quoque lanarum causa lavari oves, nisi propter medicinam: ... sunt enim vitia quorum causa pecus utile sit lavare.

13. qui etiam nefasti vocantur] Cf. § 14.

de profestis] Cf. § 2.

14. Fasti sunt quibus licet fari... his contrarii sunt nefasti] Cf. Varro L. L. VI, 4, 29 sq. Dies fasti, per quos praetoribus omnia verba sine piaculo licet fari... Contrarii horum vocantur dies nefasti, per quos dies nefas fari praetorem: do

dico addico; itaque non potest agi; necesse est enim aliquo eorum uti, cum lege quid peragitur, ibid. 7, § 53., Fest. ap. Paul. Diac. lib. VI. p. 93. Muell., ibid. lib. XII. p. 164 sq. Liv. l. c. ad § 2. Ovid. l. c. ad § 3. Reia Privatrecht p. 465 sq. Gellius N. A. IV, 9, 5. Religiosi dies dicuntur tristi omine infames impeditique, in quibus et res divinas facere et rem quampiam novam exordiri temperandum est, quos multitudo imperitorum prave et perperam nefastos appellant; et V, 17, 1., ubi dies atri distinguuntur a nefastis.

Comitiales] Cf. Varro VI, 4, 29. Comitiales dicti, quod tum ut coiret populus constitutum est ad suffragium ferendum; nisi si quae feriae conceptae essent, propter quas non liceret, ut Compitalia et Latinae. Fest. ap. Paul. lib. III. p. 38. Muell., Ovid. Fast. I, 53.

Conperendini, quibus vadimonium licet dicere] Forcellin. haec interpretatur: „i. e. in quos transferri

— *Status conductus cum hoste intercessit dies.*

Hostem nunc more vetere significat peregrinum. Praeliores ab 15 iustis non segregaverim, siquidem iusti sunt continui triginta dies quibus exercitui imperato vexillum russi coloris in arce positum

Edd. vicahgspdzh.]

ch-h. 15. Praeliores Gv-g. preliares ASP7. procliores B. procliores a-bP. — a iustis BG. — continui om. P (G add. a sec. m.). — exercitu imperato coni. Meurs. exercitui imperando coni. Zeun. Vid. not. — russi vi. rufi c-g (h in mg.: „russi ant.“). — preliares ASP7.

licet causae actionem“, et addit Gai. Instit. IV. § 15. Posteaquam iudex datus esset, comperendinum diem, ut ad iudicem venirent, denuntiabant. Neque tamen quibus est dativus. Sed vadimonium dicere videtur esse explicandum ut causam dicere, ut sit agere causam vadimonio in certam quandam diem dilatare. Sic vadimonium sistere dicit Cato ap. Gell. II, 14, 1. et Cic. p. Quint. 8, 29, et respondere vadato Horat. Sat. I, 9, 36.

Stat.] Cf. Fest. l. XVIII. p. 314. Muell.: *Status dies* vocatur qui iudicii causa est constitutus cum peregrino: eius enim generis ab antiquis hostes appellabantur quod erant pari iure cum P. R. atque hostire ponebatur pro aequare. Plautus cet. Vid. not. seq.

Hostem nunc more vetere significat peregrinum] Cf. Festus l. c. et Cic. de off. 1, 12, 37.: *Hostis* enim apud maiores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Inducunt duodecim tabulae ut extra dies cum morte, quem locum citavit Zeunias.

15. Praeliores a iustis non segregaverim] C. O. Maellerus ad Festum p. 103. bene monuit non dicere Macrobius dies iustos eosdem esse quos praeliores, sed se non disinctim tractare velle iustos et praeliores. Adde, quod utroque ad rem militarem pertinere intelligebat.

iusti sunt cet.] Cf. Festus ap. Paul. lib. IX, p. 103. Muell.: *Iusti* dies dicebantur triginta, quam exercitus esset imperatus et vexillum in arce positum. Etiam in iudiciis hoc nomen obtinebat. Cf. Gell. XX, 1, 42.: *Confessi* igitur aeris ac debiti iudicantis triginta dies sunt dati conquirendae pecuniae causa, quam dissolebant, eosque dies decemviri iu-

stos appellaverunt, velut quoddam iustitium, i. e. iuris inter eos quasi interstitutionem quandam et cessationem, quibus diebus nihil cum iis agi iure posset.

exercitui imperato] „Non est, quod cum Meursio legamus exercitu. Nam eiusmodi dativi loco praepositionis ad hanc infrequentes sunt, inprimis apud Livium. Sed pro imperato sensus requirit imperando, ut esset sensus ad exercitum imperandum, h. e. delectum militum habendum, erectum esse vexillum. Caeterum hunc ritum respicit Cicero ad Attic. X, 17. [immo 15, 2.] Phil. V. [11, 29.]: num quando perditis civibus vexillum quo concurrant, defuturum putatis? Zeun. — Dativus bene se habet, dum intelligas: quo concurrat. Quid sit exercitum imperare, bene docuit I. F. Gronovius Observ. lib. I. cap. 1.: idem non recte Varronem L. L. VI, 88 sqq. et Laelium Felicem apud Gellium XV, 27, 4. secutus ad comitia tantum centuriata hanc dictionem retulit. Ad rem militarem eam retulisse Macrobius apparet, et consentit Servius ad Virg. Aen. VIII, 1. Vid. Mueller. ad Festum l. c.

vexillum russi coloris in arce positum est] Cf. Fest. l. c. et Serv. l. c., ubi legitur: *Qui fuerat ducturus exercitum, ibat ad Capitolium et exinde proferens duo vexilla unum roseum (al. ruseum), quod pedites evocabat, et unum caeruleum, quod erat equitum ... Alii album et roseum vexilla tradunt et roseum bellorum, album comitiorum signum fuisse. In Capitolio, non in Ianiculo, vexillum positum esse contra Dion. Cassium (cf. XXXVII, 27: ἀνέδοκαμεν ἐς τὸ Ἰανίκουλον .. καὶ τὸ σημεῖον τὸ στρατιωτικὸν κατέλασαν) defendit Lipsius de milit. Rom. I, 3, p. 21 sq.*

est, praeliaries autem omnes quibus fas est res repetere vel hostem lacessere. Nam cum Latiar, hoc est Latinarum sollemne, concipitur, item diebus Saturnaliorum, sed et cum Mundus patet, nefas est praelium sumere: quia nec Latinarum tempore, quo publice quondam induciae inter populum Romanum Latinosque firmatae sunt, inchoari bellum decebat, nec Saturni festo, qui sine ullo tumultu bellico creditur imperasse, nec patente Mundo, quod sacrum Diti patri et Proserpinae dicatum est: meliusque oclusa Plutonis fauce eundum ad praelium putaverunt. Unde et Varro ita scribit: *Mundus cum patet, deorum tristium atque inferum*

[Mes. ABGPS.

praeliaries BG. proeliares s-bP. — res om. SP7. 16. latiarum v. latia ic. latiare ag. — hoc (om est) P7. — incipitur A „in B supra con scriptum in, sicut in alio Angl. incipitur“. 17. Quare nec v-g. — quod publice BG. — nam saturni A. 18. quom v. — dilectum

praeliaries] Cf. Fest. ap. Paul. lib. XIV. p. 226. Muell. *Praeliaries dies appellantur, quibus fas est hostem bello lacessere. Erant enim quaedam feriae publicae, quibus nefas fuit id facere.*

res repetere] Cf. Varro L. L. V. 15, 86. Per hos (feciales) fiebat ut iustum conciperetur bellum. ... Ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent.

16. Latiar, hoc est Latinarum sollemne] Cf. Cic. ad Quint. fr. II, 4 extr. Dies erant duo qui post Latinas habentur religiosi: ceteroqui confectum erat Latiar. Praeterea vid. not. ad § 6. Klausen. Aen. p. 792 sqq.

diebus Saturnaliorum .. nefas est praelium sumere] Cf. c. 10. § 1. bellum Saturnalibus sumere nefas habitum, ubi vid. not.

cum Mundus patet] „Ex Plutarcho in Romulo p. 23. [c. 11.], Festo et Servio ad Aen. III, 134. patet mundum fuisse fossam seu aram deorum inferorum.“ Zeun. — Festi lib. XIII. p. 154 sq. Muell. verba haec sunt: *Mundus, ut ait Capitolinus in lib. VII. pontificali, ter in anno patere solet, diebus his: postridie Volcanalia [i. e. a. d. IX. Kal. Aug. Adde: et ante diem III. Non. Oct.] et ante diem VI. Id. Nov.: qui quid ita dicatur sic refert Cato in commentariis iuris civilis: Mundo nomen inpositum est ab eo mundo qui supra nos est: forma enim eius est, ut ex his qui intravere cognoscere potui adsimilis illi. Eius inferiorem partem veluti consecratam dis Mani-*

bus clausam omni tempore, nisi his diebus qui supra scripti sunt, maiores censuerunt habendam, quos dies etiam religiosos iudicaverunt ea de causa, quod quo tempore ea quae occultae et additae religionis deorum Manium essent, veluti in lucem quandam adducerentur, et pateficerent, nihil eo tempore in rep. geri voluerunt: itaque per eos dies non cum hoste manus consuebant, non exercitus scribebatur, non comitia habebantur, non aliud quicquam in rep., nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur. Vid. § seq. et Hartung. II. p. 91. Schwanck. Myth. d. Röm. p. 228 sq. Creuzer. III. p. 570. Mueller. Etr. II. p. 96.

17. quia nec Latinarum tempore ... inchoari bellum decebat] Cf. Dionys. A. R. IV, 49. Τοῦ δὲ μένειν εἰς ἄπαντα τὸν χρόνον τὰ συγκείμενα ταῖς πόλεσι πρόνοιαν ὁ Ταρκύνιος λαμβάνων ἱερὸν ἔγνω κοινὸν ἀποδείξαι Ῥωμαίων τε καὶ Λατίνων. ... ἀγαπητῶς δὲ πάντων τὸ πρῶγμα δεξαμένων τόπον μὲν ἀπέδειξεν ἑνθα κοιήσονται τῆς σύνοδος, ἐν μέσῳ μάλιστα τῶν ἱερῶν κελυμένων, ὅρος ὀφθίδον, ὃ τῆς Ἀλβανῶν ὑπὲρκειται πόλεως, ἐν ᾧ πανηγύρεις τε ἀνὰ πᾶν ἔτος ἄγεσθαι καὶ ἐκ χειρὸς εἶναι πᾶσι πόδες πάντας ἐνομοθέτησε, θυσίας τε συντελεῖσθαι κοινὰς τῷ Λατινικῷ καὶ συνεστιάσεις. .. ταύτας τὰς ἑορτάς τε καὶ θυσίας μέγροι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων τελοῦσι Ῥωμαῖοι Λατῖνας καλοῦντες, et not. ad c. 10. § 1.

qui sine ullo tumultu bellico creditur imperasse] Cf. c. 7. § 23 sqq.

quasi ianua patet: propterea non modo praelium committi, verum etiam dilectum rei militaris causa habere, ac militem proficisci, navem solvere, uxorem liberum quaerendorum causa ducere, religiosum est. Vitabant veteres ad viros vocandos etiam dies qui essent notati rebus adversis: vitabant etiam feriis, sicut Varro in Augurum libris scribit in haec verba: *Viros vocare feriis non oportet: si vocavit, piaculum esto.* Sciendum est tamen eligendi ad pugnandum diem Romanis tunc fuisse licentiam, si ipsi inferrent bellum: at cum exciperent, nullum obstitisse diem, quo minus vel salutem suam vel publicam defenderent dignitatem. Quis enim observationi locus, cum eligendi facultas non supersit? Dies autem postriduanos ad omnia maiores nostri cavendos putarunt, quos etiam atros velut infausta appellatione damnarunt: eosdem tamen nonnulli communes velut ad emendationem nominis vocitaverunt. Horum causam Gellius Annalium libro quinto decimo et Cassius Hemina Historiarum libro secundo referunt.

Edd. vicahgspdzb.]

BM (AG a p. m.). *delectum* S (AG a sec. m.) Edd. P. — *ad militem* (sup. c) A. — *navim* a-bP. 19. *scripsit* BG. — *in augurum libris* (vel libro) scribit *inesse haec verba* conl. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxv., coll. Gell. XIII, 14. Serv. ad Aen. III, 537; VIII, 95 al. — *oportere* S. 20. *fuisse tunc* S. — *aut* (del. u) cum *acciperent* (sup. ex) A. 21. *postridianos* Aa-bP. — *eiusdem* P. — *vocitarunt* G. — *Gallius* i. — *deci-*

18. *Mundus cum patet, deorum .. inferum quasi ianua patet*] Haec satis clare demonstrant Pontanum non recte cogitare de Cereris Eleusinae mundo quem commemorat Apuleius de mag. c. 13. Debebat potius respicere ad ea quae leguntur apud Paul. Diac. p. 128. Muell.: *Manalem lapidem putabant esse ostium Orci per quod animas inferorum ad superiores manarent, qui dicuntur manes.* Cf. Creuzer. et Mueller. II. cc.

19. *ad viros vocandos*] „Etsi alia haec forma significat populum ad censum vocare [cf. Varr. L. L. VI, 9, 96.]: cum tamen hic de re militari sit sermo, videtur valere milites (qui saepe viri vocantur, ut in illo *vir virum legit*) certo ritu ad proelium invitare.“ Zehn. — Immo ad militiam convocare. Cf. Serv. ad Virg. Aen. X, 241.: *Viros vocari significat eos qui necessitate in bellum, non voluntate, conveniunt.*

qui essent notati rebus adversis] Qui dicebantur *atri* et *religiosi*. Vid. praeter ea quae h. l. sequuntur Gellium II. cc. ad § 14. Talis erat imprimis *dies Alliensis* (XV. Kal. Sext.), de quo vid. Varron. L.

L. VI, 4, 32. et F. Lachmann. in dissertatione Gottingae 1822 scripta. Hartung. I. p. 152. et praeter ea quae citantur ad § 21. Lips. Excurs. ad Tac. Ann. XV. c. 31.

si vocavit] Omittitur more Graeco subiectum aliquis, vel is cui hoc negotium datum est.

20. *cum exciperent*] sc. ab aliis illatum. Sic Latini dicunt *excipere impetus* (Caes. B. C. I, 58, 1.), Graeci ἀναδέχεσθαι πόλεμον (Polyb. I, 68, 12. al.).

21. *Dies autem postriduanos* cet.] „Conf. Gellius V, 17.“ Zehn. — Gellii verba sunt haec: *Verrine Flaccus in quarto de verborum significatione dies qui sunt postridie Kalendas Nonas Idus, quos vulgus imperite nefastos dicit, propter hanc causam dictos habitosque atros esse scribit* cet. Adde c. 15. § 22. Ovid. Fast. I, 58. Varr. L. L. VI, 4, 29. Fest. lib. XII. ext. p. 178. lib. XVII, p. 278. Muell. Liv. VI, 1, 12. Hartung. I. c. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xxxiii. Sed nomen *dies postridui* praeter Macrobinum (et h. l. et c. 15. § 22.) nemo habet scriptorum Latinorum.

communes] i. e. omnibus pariter infausti.

- 22 Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio a tribunis militum Virgilio Mallio Aemilio Postumio collegisque eorum in senatu tractatum, quid esset propter quod toties intra paucos annos male esset afflicta res publica; et ex praecepto Patrum L. Aquinium haruspitem in senatum venire iussum religionum requirendarum gratia dixisse: Q. Sulpicium tribunum militum ad Alliam adversus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia fecisse postridie Idus Quintiles, item apud Cremeram multisque aliis temporibus et locis post sacrificium die postero celebratum male cessisse conflictum. Tunc Patres iussisse ut ad collegium pontificum de his religionibus referretur, pontificesque statuisset postridie omnes Kalendas Nonas Idus atros dies habendos, ut hi dies neque praeliaries neque puri neque comitiales essent. Sed et

[Mss. ABGPS.

moquinto hg (v-a XV.). 22 tribunis (nm. a) v. — Virgilio BPS ag-xM12. vergilio M3. vergillio G. vergio A „2 Angl.“. Virgulo vich. Virgino b „Haec nomina corrupta corrigenda sunt ex Liv. VI, 1. Virgino, Manlio, Aemilio, Postumio.“ Zeun. — Mallio Mss. vls-xM123. Manlio v8-gh. — Aemilio ABGP (S a sec. m.) a-bM3. aelio S a p. m. aeolio M12. Eolio vich. Coelio h (g Caelio). — Postumio As-bBGP M1. Posthumio v-gM23. posthumo S. — inter v-g. — Licinium vl. Lucinium v2. Locinium v3. — Aquilium verum esse censent Lachmann. de die Alliensis p. 4. et Mueller. Etr. II. p. 35. — haruspitem Be-bP. aruspitem AGc-g. auruspitem Svi. 23. Q. Sulpicium ... postridie Idus] Gell. N. A. V, 17, 2. — quintum supplicium A. — Alliam s-z. — adversum Edd. P. — fecisse dimicandi gratia G. — quintilis v-g. 24. praeliaries AGv-g. preliaries S. procliaris B. procliales a-bP.

22. Anno ab urbe condita trecentesimo sexagesimo tertio. c.] Ab Orellio in Fast. cons. p. xvi. a. u. c. CCCLXIV., qui est vulgo annus CCCLXV., afferantur tribuni militares consulari potestate L. Verginius Tricostus, A. Manlius Capitolinus, L. Aemilius Mamercinus II., L. Postumius Regillensis Albinus, L. Valerius Poplicola II., P. Cornelius: iidem a Livio VI, 1, 8.

Virgilio Mallio] Haec nomina licet e Livio mutanda sint in Virgino Manlio, id quod docuit Zennius, libria tamen mss. obsequendum putavi.

collegisque eorum] i. e. L. Valerio et P. Cornelio.

23. item apud Cremeram .. post sacrificium die postero celebratum male cessisse conflictum] Apud Cremeram bello Voiente cecidisse sex et trecentos Fabios constat: C. Horatio et T. Menenio consulibus a. u. c. CCLXXVI. Cf. Liv. II, c. 50 sq. Gell. N. A. XVII, 21, 13. Verba die postero Lipsius in excursu ad Taciti Annal. lib. XV, c. 41., quem cum Livio VI, 1. citavit Zennius,

non recte coniunxit cum verbis male cessisse conflictum, ideoque iniuste reprehendit Macrobius. Videtur autem die postero h. l. idem esse quod die postridiano. Alio eoque vulgari sensu in eadem re exponenda verbis postero die blauns est Livius II, 48, 10, et 49, 2. Ceterum Macrobius auctores suos non dicit referre clades ad Alliam atque ad Cremeram eodem die esse acceptas, id quod legitur apud Liv. VI, 1, 11., Plutarch. Camill. c. 10., Tacit. Hist. II, 91.: minus igitur quam hi scriptores abhorret a ratione Ovidii, qui Idibus Februariis dicit (Fast. II, 195.) cecidisse Fabios. Namque verba Macrobbi non prohibent quin postridie Idus Februarias hoc factum esse putetur. Cf. Merkel. p. LXIII et cIII. — Conflictus significant pugnam, ut apud Pacat. Paneg. ad Theodos.

24. ut hi dies neque praeliaries neque puri neque comitiales essent] Cf. §§ 14 et 15. Dies puri alius non commemorantur, ut quis putare possit esse legendum neque

Fabius Maximus Servilianus pontifex in libro XII. negat oportere atro die parentare; quia tunc quoque Ianum Iovemque praefari] necesse est, quos nominari atro die non oportet. Ante diem 26 quoque quartum Kalendas vel Nonas vel Idus tamquam inominalem diem plerique vitant. Eius observationis an religio ulla sit tradita quaeri solet: sed nos nihil super ea re scriptum invenimus, nisi quod Q. Claudius Annalium quinto cladem illam vastissimam pugnae Cannensis factam refert ante diem quartum Nonas Sextiles. Ad rem sane militarem nihil attinere notat Varro, 27 utrum fastus vel nefastus dies sit, sed ad solas hoc actiones respicere privatas. Quod autem nundinas ferias dixi potest argui, 28 quia Titus de feriis scribens nundinarum dies non inter ferias retulit sed tantum sollemnes vocavit: et quod Iulius Modestus adfirmat Messala augure consulente pontifices, an nundinarum Romanarum Nonarumque dies feriis tenerentur, respondisse eos nundinas sibi ferias non videri: et quod Trebatius in libro primo Religionum ait nundinis magistratum posse manu mittere iudiciaque

Edd. vicahgpadb.]

25. praefare A. 26. Ante diem ... Sextiles] Gell. l. c. § 8. — Ante quartum (om. diem quoque) A. — inominalem coni. Meurs. adiciens: „Innominalis est nefastus“. — sextilis Sv-g. 27. Ad eam rem S. 28. nundinis (sup. a) A. — dixi] § 8. — Titius dzb. Cincius coni. Merkelius in prolegg. ad Ovid. Fast. p. LXXVI., adiciens: „ea nomina permutata sunt apud Io. Sarsaber. VIII, 7. vel potius apud Macrobium II, 9. [III, 13, 13.], ubi vide Meursium“, probante M. Hertzio de Luc. Cincii p. 35 sq. cf. III, 2, 11. — nundinens (sup. as) A. —

iusti. Sed purus dies videtur poni religioso, ut apud Ciceronem de legg. II, 23, 57. familia pura opponitur funestae, quae religione teneatur (cf. ib. § 55.). Noctes dicuntur pure haberi, quae sint a voluptate liberae, Plaut. Asin. IV, 1, 62.

25. negat oportere atro die parentare] Cf. Cic. l. c. § 55. Eas (denicales ferias) in eos dies conferre ius, ut neque ipsius neque publicae feriae sint. Cf. Hartung. l. p. 50.

Ianum Iovemque praefari] Cf. c. 9. §§ 3 et 9. et quae attulit Hartung. II, p. 32. Varro ap. Augustin. de civ. dei VII, 9. Penes Ianum prima, penes Iovem summa, Cato R. R. 134. Thure vino Iano Iovi Iunoni praefato et 141. Ianum Iovemque vino praefamino, Liv. VIII, 9, 3. Iane, Iupiter cet.

26. inominalem diem] i. e. diem infaustum, mali ominis. De hoc die Cannensi et de aliis qui erant similiter religiosi, vid. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xxxiii.

27. utrum fastus vel nefastus dies sit] Utrum — vel pro utrum — an

alias nusquam apud Macrobium me legero memini.

28. et, quod Iulius Modestus] Particula quod h. l. et infra in verbis et quod Trebatius post antecedens quia eo magis offendit, quod in principio huius enuntiati alio sensu legitur quod.

Messala] Quis hic fuerit non constat.

magistratum posse manu mittere] sc. servum vindicta. Cf. Reim. Privatrecht p. 271 sq. Proprie quidem non manu misit servum magistratus, sed dominus apud magistratum. Cf. Liv. XLI, 9, 10 sq. Ad legem et edictum consulis senatus consultum adiectum est: ut dictator consul interres censor praetor qui nunc esset, apud eorum quem manu mitteretur, in libertatem vindicaretur, ut iusiurandum daret qui cum manu mitteret, civitatis mutandae causa manu non mittere.

iudiciaque addicere] Cf. verba solennia (§ 13.) de dico addico, et Varr. L. L. VI, 7, 61. Hinc illa: .. prodixit diem, addixit iudicium,

- 29 addicere. Sed contra Iulius Caesar sexto decimo Auspici-
libro negat nundinis concionem advocari posse, id est cum populo
agi: ideoque nundinis Romanorum haberi comitia non posse.
Cornelius etiam Labeo primo Fastorum libro nundinis ferias esse
30 pronuntiat. Causam vero huius varietatis apud Granium Licinia-
num libro secundo diligens lector inveniet. Ait enim nundinas
Iovis ferias esse, siquidem flaminica omnibus nundinis in regia
Iovi arietem soleat immolare: sed lege Hortensia effectum ut fa-
[282]stae essent, uti rustici, qui nundinandi causa in urbem veniebant,
lites conponerent: nefasto enim die praetori fari non licebat.
31 Ergo qui ferias dicunt a mendacio vindicantur patrocini-
votatis: qui contra sentiunt aestimatu aetatis quae legem secuta
32 est vera depromunt. Harum originem quidam Romulo adsignant,
quem communicato regno cum T. Tatius sacrificiis et sodalitati-
bus institutis nundinas quoque adiecisse commemorant, sicut Tu-
33 ditanus adfirmat. Sed Cassius Servium Tullium fecisse nundinas
dicit, ut in urbem ex agris convenirent urbanas rusticasque res
ordinaturi. Geminus ait diem nundinarum exactis iam regibus
coepisse celebrari, quia plerique de plebe repetita Servii Tullii
memoria parentarent ei nundinis: cui rei etiam Varro consentit.

[Mas. ABGPS.

adiicere vichg. 29. *decimosexto* hg. — *nundinas ferias* G a sec.
m.; S a p. m. *nundinis feriis* A. 30. *Caio Licinianum* g in ang.
— *invenit* vl. — *ut rustici* A. 32. *quidem* ch. — *tutidianus* ABG; cf.
o. 13. § 22. *tutidianus* S. *tutidianus* P. 33. *ut et in vl.* in (sup.
add. ut) G. — *Geminus* g „sola editio Lugdunensis“ Pont. „V. c. Sed
Geminus rectum est.“ Meurs. — *servi* AB. — *in nundinis* s-bP.

quod interpretantur „litigandi po-
testatem fecit“, et in verbis XII.
tabularum apud Gell. XVII, 2, 10.
*Post meridiem praesenti litem ad-
dixit.*

29. *haberi comitia non posse*] Cf. §
14. et Fest. l. XIII. p. 173. Muell.
*Nundinas feriarum diem esse
voluerunt antiqui, ut rustici conve-
nirent mercandi vendendique causa,
eumque nefastum, ne, si liceret
cum populo agi, interpellarentur
nundinatores.* Plin. N. H. XVIII,
3, § 13. *Nundinis urbem revisita-
bant et ideo comitia nundinis
haberi non licebat, ne plebs ru-
stica vocaretur.*

nundinis ferias esse pronuntiat]
Cf. Fest. l. c. et ap. Paul. Diac.
lib. VI. p. 86. Muell. et aliae (fe-
riae) erant sine die festo, ut nun-
dinae. et Mueller. Etr. II. p. 325.

30. *diligens lector*] Cf. Comm. II,
5, 28. *non otiosus lector.*

*siquidem flaminica . . soleat im-
molare*] Cf. de flaminica § 8, et de
toto hoc sacro Hartung. I, pp. 151.,

159., II. p. 33. Pellegrin. Andeut.
pp. 40, 77, 108.

in regia] Vid. not. ad c. 15. § 19.
lege Hortensia] Videtur lata esse
a Q. Hortensio dictatore a. u. c.
CCCCLXVII. Vid. Real-Enc. II. p.
536., IV. p. 974., V. p. 777.

qui . . veniebant] Vid. not. ad c.
14. § 6.

nundinandi causa] Cf. Fest. l. c.
ad § 29. *mercandi vendendique causa,*
et § 34.

nefasto . . non licebat] Cf. § 14.

31. *aestimatu aetatis*] Vid. not.
ad c. 10. § 22.

32. *Romulo adsignant*] Cf. Dio-
nys. A. R. II, 18. *Ἐνεργεῖας τε αὐ-
τοῦ καὶ πανηγύρεις καὶ πόων ἀνα-
παύλας καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα . .
κατεστήσαντο,* et *nundinarum πανή-
γυρις* ap. Cic. ad Att. I, 14, 1.

33. *Servium Tullium fecisse nun-
dinas*] Cf. c. 13. § 21.

parentarent ei nundinis] Cf. c. 13.
§ 18. Muellor. Etr. II. p. 324 sq.
et Hartung. vol. I. p. 314.

Rutilus scribit Romanos instituisse nundinas, ut octo quidem 34 diebus in agris rustici opus facerent, nono autem die intermisso rure ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent, et ut scita atque consulta frequentiore populo referrentur, quae trinundino die proposita a singulis atque universis facile noscebantur. Unde etiam mos tractus ut leges trinundino die promulgarentur. 35 Ea re etiam candidatis usus fuit in comitium nundinis venire et in colle consistere unde coram possent ab universis videri: sed haec omnia negligentius haberi coepta et post abolita, postquam internundino etiam ob multitudinem plebis frequentes adesse coe-

Edd. *vicahgsdub.*]

34. *Rutilus* (u sup. e) A. — *proposita* A. — *nascbantur* vl. 35. *internundino* BGF (hg in mg) „Hoc recipiendum, vel in *internundino*.“ Gron. in *ternundino* e-z. *trinundino* v „Me“ Gron. in *trinundino*

34. octo quidem diebus] Immo septem. Cf. Varro R. R. II. praef. § 1. Itaque annum ita dividerunt (maiores) ut nonis modo diebus urbanas res usurparent, reliquis VII. ut rura colerent. Dionys. A. R. VII. 58. Αἱ δ' ἀγοαὶ Ῥωμαίους ἐγίνοντο .. δι' ἡμέρας ἐννάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγοῶν οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν, τὰς τ' ἀμειψείς ἐποιοῦντο τῶν ὁρίων, καὶ τὰς δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον .. τὰς δὲ μεταξὺ τῶν ἀγοῶν ἐπὶ ἡμέρας αὐτοσυχοὶ τ' ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες ἐν τοῖς ἀγοαῖς διετρίβον. Hanc rationem verum esse demonstrant octo litterae nundinales ABCDEFGH: Namque nundinae ipsae computabantur pro die primo. Vid. not. ad c. 13. § 9 et Real-Encycl. s. v. *Calendarium*. Drakenborch. ad Liv. III. 35. 1. *intermisso rure*] i. e. intermisso opere rustico.

scita atque consulta] i. e. plebi scita et senatus consulta. Cf. Fest. lib. XVIII. p. 293. Mnell. *Scita plebei* appellantur ea quae plebs suo suffragio sine patribus iussit plebeio magistratu rogante, Pompon. de orig. iur. fragm. § 12. *Plebis citum*, quod sine auctoritate patrum est constitutum: .. *Senatus consultum*, quod solum senatu constituyente inducitur sine lege. et Dionys. l. c. τὰ τε κοινὰ, ὅσων ἦσαν κύριοι κατὰ τοὺς νόμους καὶ ὅσα ἡ βουλὴ ἐπιτρέψειεν αὐτοῖς, ψήφον ἀπαλαμβάνοντες ἐπεκράουν.

trinundino die] Non recte rem intellexisse videtur Macrobius, nisi forte dicm dixit pro tempore: nam non uno die ea de quibus esset de-

liberandum promulgabantur sed trinum nundinum i. e. per trinas nundinas. Cf. Cic. Phil. V, 3, § 8. *Ubi est promulgatio trinum nundinum?* p. domo 16, 42. Si, quod in ceteris legibus trinum nundinum esse oportet, id in adoptione satis est trium esse horarum, nihil reprehendo, et 17, 45. *trinum nundinum producta die*, et p. Flacc. 7, 15. *re multos dies promulgata*. Et h. l. et § seq. erat ergo dicendum *per trinundinum*, sc. tempus.

35. *Unde mos tractus ut cet.*] Cf. c. 6. § 10. *Hinc deductus mos ut cet.*

Ea re] i. e. propterea, ut saepe dicitur *quare*.

in comitium nundinis venire et in colle consistere cet.] Cf. Liv. XXVI, 18, 6. *Moxta itaque civitas .. comitiorum die tamen in campum descendit* ... 7. *Quum subito P. Cornelius .. professus se petere, in superiore, unde conspici posset, loco constitit, et Cic. ad fam. XVI, 12, 3. Ad consulatus petitionem se venturum: ... praesentem trinum nundinum petiturum*. Haud acio an non recte duas res diversas confuderit Macrobius. Namque ad nundinas non tam pertinet illud in colle consistere, quod per se non eleganter dictum est, sed adesse et populo Romano supplicare, ut ait Cicero de pet. cons. 2, 8. Cf. ibid. 8, 31. *Perquiras et investigas homines ex omni regione, eosque cognoscas, appetas, confirmes, cures ut in suis vicinitatibus tibi petant et tua causa quasi candidati sint.* *internundino*] i. e. tempore quod

- 36 perunt. Est etiam Nundina Romanorum dea a nono die nascentium nuncupata, qui lustricus dicitur. Est autem dies lustricus [283] quo infantes lustrantur et nomen accipiunt: sed is maribus nonus, octavus est feminis.
- 37 Plene, ut arbitror, anni ac mensium constitutione digesta habet Horus quoque noster quod de dierum vocabulis et observatione consuluit. Et scire equidem velim, numquid sit quod argutus Niligena et gentis accola numerorum potentis ex hoc ordine Romanae dispensationis inrideat, an Tuscum quoque Tiberim aliquid ex disciplinis suis hausisse consentiat. Subiecit Eustathius: Non solum Horus noster, gravis vir et ornatus, sed nec quisquam alius, ut aestimo, tam futilis posset esse iudicii, qui Romani anni sic ad unguem, ut aiunt, emendatum ordinem non probaret, cui maiorem gratiam et tenax memoria et luculenta oratio referentis adiecit. Nec mirum, si haec digereries morsum reprehensionis evasit, cui accersita est ab Aegypto postremae correctionis auctoritas. Nam Iulius Caesar ut siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis disciplinis hausit, ita hoc quoque ex eadem institutione mutuatus est, ut ad solis cursum finiendi anni tempus extenderet. Latii vero veteres incolae, quia nihil iam tum discere ab Aegypto licebat, ad quam nullus illis commeatus patebat, morem Graeciae in numerandis

[Mss. ABGPS.

- i-g. inter trinundino S (A del. ter). 36. lustricus dies BG. — sed his ABGS. 37. Pleni S. — quoque om. a-bP. — consulit z. — quidem BG. — discipulis (in mg. disciplinis) S. — habere (sup. hausisse) G. 38. Eustachius AGvic. — inter (sup. nr) graves (sup. i) B. noster inter graves vir G. — existimo Sagb. extimo vich. — Nec mirum ... evasit reprehensionis (sic) add. in mg. G. — accersita d-bP. 39. de eadem (sup. ex) G. 40. ab aegyptiis vl. — mensium

interest inter binus nundinae. Eodem sensu e Mar. Victoria. art. gramm. I, 2469. affertur internundinium.

36. Nundina Romanorum dea] Haec hoc solo loco commemoratur a scriptore vetere. Cf. Hartung. I. p. 151. et II. p. 244.

dies lustricus] „Lustricus dies, Nominalia Tertulliano cap. 6. libro de Idololatria. Glossarium: Nominalia, *δωκατοθέλια*." Pont. — Cf. Fest. ap. Paul. Diac. lib. X. p. 120. Muell. Lustrici dies infantium appellatur, puellarum octavus, puerorum nonus, quia his lustrantur atque iis nomina imponuntur. *Γενέθλια* hos dies dixisse Graecos monet Muellerus ad h. l., *Ἀμφιπόλια* Scaliger ad eundem. Commemoratur dies lustricus apud Suetos. Ner. 6. et ex emend. Meursii Arnob. III, 4. Cur pueris nono, puellis octavo die data essent no-

mina, disseruit Plutarch. Quaest. Rom. c. 102. Vid. praeterea Lohebeck. I. p. 434. Hartung. II. p. 244. Becker. Gall. I. p. 26.

37. consuluit] Vid. prolegg. p. XLIV.

Niligena] Ibid. p. xxx sq. gentis . . numerorum potentis] Vid. not. ad c. 9. § 6, et cf. c. 15. § 1.: Aegypti matris artium.

Tuscum quoque Tiberim] Hoc dictum esse videtur propter antecedens Niligena.

38. Non solum] Altera negatio intelligenda est ex iis quae sequuntur: nec quisquam alius, quae sequatur sed ne . . quidem, vid. prolegg. p. xli.

ad unguem] Cf. Colum. XI, 2, 13. Horat. Sat. I, 5, 32., A. P. 294.

ab Aegypto] Cf. c. 14. § 3.

39. ad solis cursum] Cf. l. c. ad numerum solis.

40. nihil iam tum] Exspectes ni-

mensium diebus secuti sunt, ut retroversum cedente numero ab augmento in diminutionem computatio resoluta desineret. Ita enim nos decimum diem deinde nonum et postea octavum dicimus, ut Athenienses *δεκάτην καὶ ἐννάτην φθίνοντος* soliti sunt dicere. Homerus quoque, cum ait:

Τοῦ μὲν φθίνοντος μηνὸς, τοῦ δ' ἱσταμένου, [281]
quid aliud nisi illum *φθίνοντα* dicit cuius paulatim deficientis supputatio in nomen desinit secuturi, et *ἱστάμενον* illum qui praecedit numerum successurus priori in defectum meanti? Quod et Homerus vester Mantuanus intellegens, illud stare dici ad quod acceditur, ait:

Stat sua cuique dies,
extremum diem stare dicens, quasi ad quem per omnes eatur. Idem poeta doctrina ac verecundia iuxta nobilis, sciens Romanos veteres ad lunae cursum et sequentes ad solis anni tempora digressisse, utriusque seculi opinioni reverentiam servans: *Vos*, quoque inquit,

Edd. vicahgspdz.]

numerandis v. 41. *δεκάτην ... φθίνοντος* om. A (G ut in Gr.) — *δεκάτη καὶ ἐνάτη* S. 42. *Homerus*] Oδ. ξ', 162. — Τοῦ .. ἱσταμένου om. A (G ut in Gr.). — *φθίνοντος* BF. — τοῦ α P. — illum *φθίνοντα* ABP. illum *ἱστάμενον* vl. — et *ἱστάμενον* om. A. et *σταμένον* G. *ἱστάμενον* (om. et) G. et *φθίνοντα* vl. — *precepit* B. — illum numerum G.

43. *noster* v-g. „Male. Nam Eustathii verba sunt.“ Pont. — *istud* (sup. illud) S. — *Stat*] Aen. X, 467. — *per omnes statur* s-bP (*tatur* „B“).

44. *id est* B. *item* z. — *Vos*] Georg. I, 5. — *inquit: Vos, quoque* Ps-z. *Vos o clarissima mundi Lumina inquit* v-g. „Locus Vir-

hildum illo tempore. Cf. Hand. Turc. vol. III. p. 123 sq.

retroversum cedente] Cf. Cland. Mamert. de statu animae I, 7. *Radii corporum repercussu retroversim cedentes.*

ab augmento in diminutionem] i. e. a maiore numero ad minorem. Revera Graeci tantummodo ab augmento ad diminutionem transierunt in computandis mensium diebus.

41. *δεκάτην .. φθίνοντος*] Constat Athenienses in tres partes divisisse menses, ut primum numerarentur deni dies μηνὸς ἀρχομένου vel ἱσταμένου, deinde deni ἐπὶ δέκα vel μηνὸς μεσοῦντος, denique deni et alterna mensibus, qui erant dierum undetricenorum, noveni ἐπ' εἰκάδι, vel inversa computatione *δεκάτη, ἐννάτη* (aut *ἐννάτη, ὀγδόη*) x. τ. λ. μηνὸς φθίνοντος vel *πανομένου* vel *λήγοντος* vel *ἀκύντος*. Cf. Wachsmuth. Hellen. Alt.kunde II, 2, p. 496. ed. I. — De particula *καὶ* vid. prolegg. p. xiv. 2.

42. *ἱστάμενον ... meanti*] Haec

mensis pars, si ad eiusdem mensis extremam partem spectamus, praecedit illum numerum (in diminutionem computatum), sed si ad priorem mensem (τὸν φθίνοντα) spectamus, successura est in defectum meanti. Cf. supra: in nomen desinit secuturi, et Ovid. Fast. I, 705. *At quae venturas praecedit sexta Calendas.* An forte legendum est: *qui illum praecedit numerum*, hoc sensu: „qui finem facit illi numero“, ut illum numerum etiam ad mensem antecedentem possimus referre? Melius certe hoc convonit cum iis quae sequuntur. Non recte vulgo comma ponitur post *illum*, ut iungatur *ἱστάμενον illum*, non illum numerum.

43. *Homerus vester Mantuanus*] Sic ait Eustathius Graecus. Eandem rationem videmus servatam libro quinto. Vid. nott. ad V, 1, 4. et ad V, 2, 17. Praeterea conf. V, 1, 4. *facundia Mantuani.*

44. *iuxta*] Vid. not. ad c. 2 § 15. *Romanos veteres .. digressisse*] Cf. c. 12. § 30.; c. 13. § 1.; c. 14. § 3.

— *labentem caelo qui ducitis annum,
Liber et alma Ceres,*

tam lunam quam solem anni hac invocatione designans.

XVII. Hic Avienus: Hoc equidem mecum multum ac frequenter agitavi, quid sit quod solem modo Apollinem modo Liberum modo sub aliarum appellationum varietate veneremur. Et quia sacrorum omnium praesulem esse te, Vetti Praetextate, di-
[225]vina voluerunt, perge, quaeso, rationem mihi tantae sub uno nomine in nominibus diversitatis aperire. Tum Vettius: Cave aestimes, mi Aviene, poetarum gregem, cum de dis fabulantur, non ab adytis plerumque philosophiae semina mutuari. Nam quod omnes paene deos, dumtaxat qui sub caelo sunt, ad solem refe-

[Mss. ABGPS.

gilli recto expressus est in Ed. vet. quam Stephanus temere, ut sarpe, neglexit. Zeun. inquit: *Vos o clarissima mundi Lumina* b. — quae y-gb.

XVII. *Caput XVII. Omnes deos referri ad Solem. Et quod ex variis Apollinis ostendatur nominibus, ipsum eundem esse deum, quem Solem dicimus.* ch-b. 1. Hinc vi. — mutlo mecum multum A. — sole A. — Et qui A. — Vetti G. Vetti ASv-g — numine cui „Non male.“ Zeun. — in omnibus AGs-bP. 2. Tunc G. — Vettius G. Vettius ASv-g. — Cave ne G. — existimes Sagb. existimes vich. — de his (sup.

Liber et alma Ceres designans] Haec ansam dant sequenti disputationi. Vid. not. ad c. 3. § 16.

XVII. 1. *sacrorum omnium praesulem esse te*] i. e. omnibus sacris te praeesse. Salmasius ad Vopisc. Antonin. Philos. 4. p. 302. affert glossam veterem: *prosalter, ó év τοῖς ἱεροῖς προσηγορούμενος*. Cf. prolegg. p. xxii sqq. et c. 19. § 17; 24. § 23.

divina] Vid. not. ad c. 11. § 1. *tantae sub uno nomine in nominibus diversitatis]* Malueris forsitan: in nominibus, quod videtur commendari iis quae leguntur § 4.: ostendit unius dei effectus varios pro variis consensos esse nominibus. At sequitur ibidem: ita diversae virtutes solis nomina dis dederunt, et c. 19. § 6. legitur: *Et certe rationis naturalis exigit, ut di caelorum caelestis parentes magis nominibus quam re substantiaque divisi sint, et h. l. paulo supra: quod solem ... sub aliarum appellationum varietate veneremur*. Quod in quibusdam codd. et edd. legitur, in omnibus, id quomodo defendi possit neacio, nisi forte huc vis referre c. 23. § 20. *Solem esse omnia et Orpheus testatur his versibus*. An forte probandum est quod in nonnullis edd. legitur, *sub uno nu-*

mine? Videtur suffragari quod legitur c. 18. § 7. *Solem ac Liberum patrem eiusdem nominis habendum*: et Serv. ad Virg. Georg. I. 5. *Stoici dicunt non esse nisi unum deum et unam eandemque potestatem, quae pro ratione officiorum nostrorum variis nominibus appellatur*: et refragatur praepositio *sub*, quae facilius iungitur cum nomine, et supra: *sub aliarum appellationum varietate*. Quae ego recopi, ea hoc significant: „perge rationem diversorum nominum sub uno solis nomine latentium aperire“. Cf. Comm. I, 3, 2. *Omnium .. quinque sunt principales et diversitates et nomina*.

2. *cum de dis fabulantur]* Cf. Comm. I, 2, 21. *de dis fabulati sunt*.

ab adytis .. philosophiae semina mutuari] Inest *κατάχρησις* quaedam. Sed conf. Eurip. Hippol. 619 sqq. *Χρήν ... σοῖσιν ἐν καοῖς βροτοῖς καὶ δῶν ἡλασθαὶ σπέρμα*.

deos .. qui sub caelo sunt] Hi videntur opponi diis inferis.

ad solem referunt] Aliter Angustin. de civ. D. IV, 11. *Illi omnes dii deaque sit unus Jupiter: sive sint, ut quidam volunt, omnia ista partes eius sive virtutes eius*.

runt, non vana superstitio sed ratio divina commendat. Si enim 3
sol, ut veteribus placuit, *dux et moderator est luminum reliquo-*
rum, et solus stellis errantibus praestat, ipsarum vero stellarum
cursus ordinem rerum humanarum, ut quibusdam videtur, pro
potestate disponunt, ut Plotino constat placuisse, significant: ne-
cesse est ut solem, qui moderatur nostra moderantes, omnium
quae circa nos geruntur fateamur auctorem. Et sicut Maro, cum 4
de una Iunone diceret: *Quo numine laeso*, ostendit unius dei ef-
fectus varios pro variis censendos esse numinibus, ita diversae
virtutes solis nomina dis dederunt: unde ἐν τὸ πᾶν sapientum
principes prodiderunt. Virtutem igitur solis quae divinationi cu- 5
rationique praeest Apollinem vocaverunt: quae sermonis auctor
est Mercurii nomen accepit. Nam quia sermo interpretatur co-
gitationes latentes, *Ἐμῆς ἀπὸ τοῦ ἐμῆνεύειν* propria appella-
tione vocitatus est. Virtus solis est quae fructibus, effectus eius- 6
dem est qui frugibus praeest. Et hinc natae sunt appellationes
deorum sicut ceterorum qui ad solem certa et archana ratione
referuntur: et, ne tanto secreto nuda praestetur adsertio, auctori-
tates veterum de singulis consulamus.

Apollinis nomen multiplici interpretatione ad solem refertur, 7

Edd. vicahgspdzb.]

diis) G. 3. dux] Cic. Somn. Scip. IV, 2. — *reliquorum luminum*
vichg. — vel ut Plotino Edd. S. 4. Et sic v. — Maro] Aen. I, 8.
— de iunone (sup. add. una) B. — una .. pro variis om. A. — *solis vir-*
tutes A. — sapientium G; cf. I, 6, 6. 5. *Ἐμῆς .. ἐμῆνεύειν* om. A.
(G ut in gr.). Ita etiam in seqq. plerumque omittuntur in his Mes.
Graeca, id quod non singulis locis putavi adnotandum. 7. Cap.
XX. De Apollinis variis nominibus. v (i Cap. XIX.). — peragam S.

3. praestat] Idem valet ac prae-
est, ut dux et moderator, cf. § 21.
ut Plotino constat placuisse] Conf.
Comm. I, 19, 27.

4. pro variis censendos esse nu-
minibus] Conf. Servius ad Virg.
Aen. I, 8: Namque Iuno multa ha-
bet numina (al. nom.) ... Sunt et
alia eius numina (al. nom.). Me-
rito ergo dubitat, quod eius laeserit
numen Aeneas. Adstipulatur Goss-
rau ad Virg. l. c. Alias huius loci
interpretationes protulerunt et ipso
Servius et Heynius in Excurs. ad
Aen. lib. I. et Wagnerus ad h. l.
Praeterea conf. Lobeck. Aglaop-
ham. I. p. 598., qui citat Maxi-
mum Grammat. in epist. ad Augu-
stin. XVI, 15, 15.

sapientum principes] Xenophanes
inprimis et post eum Melissus.
Cf. Isocr. Hel. encem. p. 208. D.
Μέλισσος, δὲ ἀπαικὼν τὸ πλῆθος
πρωτόνων τῶν πραγμάτων ὡς ἐνδὲς
ὄντος τοῦ παντός ἐπεχέλησεν
ἀποδείξας εὐφροσύνην.

5. quae divinationi curationique
praeest] Cf. § 13. sqq. et c. 18. § 6.
quae sermonis auctor est ceter.] Cf.
c. 19. § 9. quia mentis potentem
Mercurium credimus, appellatumque
ita intellegimus ἀπὸ τοῦ ἐμῆνεύειν.

6. Virtus solis est quae fructibus,
effectus eiusdem qui frugibus prae-
est.] Haec ego sic intelligo: „Sol
sua ipsius virtute fructus elicit ex
arboribus, idemque efficit, ut aran-
tium opera non pereat, sed fruges
exeat e terra.“

ceterorum qui ad solem ... refe-
runtur] Haec verba videntur spec-
tare ad eos qui commemorantur
cap. 21.

7. ordinem pergam] Cf. § 31.
quod obliquum circum .. pergit.
Sic Terentius Hec. I, 2, 119., Sa-
lustius lug. 79, 5: auct. belli Afr.
69, 5. dixerunt iter pergere. Infini-
tius pangere, qui in add. legitur,
debetur interpolatori.

Plato .. ἀπὸ τοῦ ἀποκάλειν τὰς
ἀκτῖνας] Sic o codicibus hic locus

[286] cuius rei ordinem pergam. Plato solem Ἀπόλλωνα cognominatum scribit ἀπὸ τοῦ ἀποπάλλειν τὰς ἀκτῖνας, id est a iactu radiorum: Chrysippus [Apollinem], ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φανύων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα, primam enim nominis litteram retinere significationem negandi: ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί, nam et Latinitas eum, quia tantam claritudinem solus optinuit,

[Mss. ABGPS.

pergam pandere Edd. — scribit cognominatum BG. — ΑΠΟΠΑΛΛΕΙΝ B M123. ἀπὸ πάλλειν P6. ΑΠΟΠΑΛΛΕΙΝ P2. ΑΠΟΠΑΛΛΕΙΝ G. ΑΠΑΛΛΕΙΝ P. πάλλειν vica. ἀεὶ βάλλειν h. βάλλειν g. ἀεὶ πάλλειν s-b. ἀπολλεῖν S. Vid. not. — a iactura divorum A. — πολλῶν (om. τῶν) S. τὸν το πολλῶν P2. — τοῦ πυρὸς (om. ὄντα) S. ΤΟΝ ΠΥΡΟΕΟΝΤΑ P2. — prima s-bBP. — enim om. P6. — litterarum A (G a p. m.). littera s-bP. — retinet s-bP16. — claritatem chgb. — solis dz. S. ab multis G. —

est constituendus, sed non convenit eum iis quae apud Platonem legitimus in Cratylō p. 405 sq., ubi Apollinis nomen interpretans inter alia dicit: διὰ δὲ τὸ ἀεὶ βολῶν ἐγκαταῆς εἶναι τοξικῇ ἀεὶ βάλλων ἐστὶ; sed Palladis nomen interpretans p. 406. extr.: τὸ γὰρ που ἢ αὐτὸν ἢ τι ἄλλο μετεωρίζειν ἢ ἀπὸ τῆς γῆς ἢ ἐν ταῖς χειρὶ πάλλειν τε καὶ πάλλεσθαι ... καλοῦμεν, quae confudisse videtur Macrobius. E priore illo loco Camerarius scripsit ἀπὸ τοῦ ἀεὶ βάλλειν. H. Stephanus in epistola ad lectorem: „Vulgares, inquit, editiones βάλλειν habent, ista autem πάλλειν: et hoc quidem magis mihi placet, quod aptius sit etymologiae nominis Ἀπόλλων: sed illud vicissim magis probandum videri potest, quoniam cum Macrobiana interpretatione melius convenit ... Scimus enim βάλλειν esse potius iacere quam quaterere: ut vicissim πάλλειν potius quaterere (aut vibrare seu agitare) quam iacere. Quid si vero (quod cum Platonis venia dictum sit) vocem hanc Ἀπόλλων potius a verbo ἀπάλλειν deducamus, ut Ἀπόλλων quasi Ἀπάλλων vocatus sit? Atqui ἀπάλλειν non dicitur. Fateor: sed in etymologia plerisque multo plus libertatis sibi concedit Plato, quam ut fingamus ἀπάλλειν per syncopen ex ἀποπάλλειν factum: ex quo ἀπάλλειν sit Ἀπάλλων, ex quo Ἀπόλλων. Alioqui si βάλλειν, non πάλλειν, scripsit Plato, Ἀπόλλων quasi βάλλων dictus fuerit: quod multo durius est.“

Chrysippus [Apollinem] Nomen dei unciis inclusi, quia et h. l. et infra ex antecedentibus supple-

dam est: solem Ἀπόλλωνα cognominatum scribit, cf. Symbol. p. 8.

ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν ... καὶ οὐχὶ πολλοί Cf. Plutarch. de Ei Delph. p. 393 C. Ἀπόλλων μὲν γὰρ ὅλον ἀφροσύμενος τὰ πολλὰ καὶ τὸ πλήθος ἀποφάσκειν ἐστίν, et de Is. et Os. p. 381. F. Οἱ δὲ Πυθαγόρειοι καὶ ἀριθμοὶ καὶ σχήματα θεῶν ἐκόσμησαν προσηγορίας: ... τὸ δὲ ἐν Ἀπόλλωνα πλήθος ἀποφάσει καὶ ἀπλότῃ τῆς μονάδος ex emend. Wytttenbachii, Animadv. III, p. 206. Plotin. Enn. V. lib. V. p. 525. D. Ὅθεν καὶ Ἀπόλλωνα οἱ Πυθαγόρειοι συμβολικῶς πρὸς ἀλλήλους ἐσημαίνον ἀποφάσει τῶν πολλῶν, cum nota Creuz. Laur. Lyd. II, 3. p. 15. Αναγράφεται δὲ ἡ μὴ εἰς Ἀπόλλωνα, τοῦτέστιν εἰς τὸν ἕνα ἥλιον, ὃς Ἀπόλλων λέγεται, διὰ τὸ ἀπὸ θεῶν εἶναι τῶν πολλῶν. καὶ Ῥωμαῖοι δὲ αὐτὸν Σόλεμ, ἥτοι μόνον, λέγουσι. Clemens Strom. lib. I. p. 151. Ἀπόλλων μυστικῶς κατὰ στέρεσιν τῶν πολλῶν νοούμενος, δὲ εἰς ἐστὶ θεός. Hesychius: Ἀπόλλων .. ἐτυμολογείται δὲ μὴ μετὰ πολλῶν συναριθμούμενος. Osannus ad Ceraut. p. 371. e vita Platonis ap. Heeren. Bibl. f. alt. Lit. u. Kunst. fasc. 6. ined. p. 8. profert: Ἀπόλλων γὰρ ὅλοι οἱ κεχωρισμένοι τῶν πολλῶν τὸ γὰρ ἀπ στερεητικὸν μόριον. nam et Latinitas est.] Cf. Comm. I, 20, 4. Laur. Lyd. l. c. Varro L. L. V, 10, 68. Sol, vel quod ita Sabini, vel solus ita lucret, ut ex eo duo dies sit. Cicero N. D. II, 27, 68: iam Apollinis nomen est Graecum: quem solem esse volunt: ... cum sol dictus sit, vel quia solus ex omnibus sideribus est tantus, vel

solem vocavit: Speusippus, quod ex multis ignibus constet vis 8
eius, ὡς ἀπὸ πολλῶν οὐσιῶν πυρὸς αὐτοῦ συνεστῆτος: Clean-
thes, ὡς ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς ἀνατολὰς ποιουμένου,
quod ab aliis atque aliis locorum declinationibus faciat ortus:
Cornificius arbitratur Apollinem nominatum ἀπὸ τοῦ ἀναπολεῖν, 9
id est quia intra circuitum mundi quem Graeci πόλον appellant
impetu latus ad ortus refertur: alii cognominatum Apollinem pu-
tant ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα: exanimat enim et perimit animantes,
cum pestem intemperie caloris inmittit, ut Euripides in Phae- 10
thonte:

᾽ὦ χρυσοφεγγὲς ἦλι', ὡς μ' ἀπώλεσας,
ὄθεν σ' Ἀπόλλων' ἐμφανῶς κλήζει βροτός,

item Archilochus:

Ἀναξ Ἀπολλον, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους
σημαίνει, καὶ σφαῖς ὅλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις.

Denique inustos morbo Ἀπολλωνοβλήτους καὶ ἡλιοβλήτους ap- 11
pellant: et quia similes sunt solis effectibus effectus lunae in iu-

Edd. vicahgsdpzb.]

constat A. — Cleanthes cum Graecis om. A. ΚΛΕΑΝΘΗΣ B. ΚΛΕΑΝΤΗΣ
P. — ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τόπων τὰς h. ΑΠΟΛΛΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΔΑΛΩΝ ΤΟΠΩ
τας P. ΑΠΑΛΛΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΟC B. ἀπ' ἄλλων καὶ ἄλλων τὰς (om.
τόπων) s-bS. ἀπ ἄλλων τὰς (om. καὶ ἄλλων τόπων) v-g. „Vitioso.“ Zeun.
9. qui intra AS. qui (intra add. a sec. m.) G. — ΑΠΟΛΛΩΝ P. —
ἀπόλλυντα S. — τὰ om. BG. 10. in phetonte ut in gr. et quia similes
(sup. item archilocus ut in gr. appellant) G. in Phaetonte] fragm. ed.
Matth. p. 265. — ἀπώλεσας s-h. — θῆν σε N. — Ἀπόλλων' a Porson
ad Orest. 584. Ἀπόλλων ich-bP Matth. Ἀπολλων v (BR ΑΠΟΛΛΩΝ).
απολλωνι N. ἀπόλλωνος S. — ἐμφανῶς Sv1. — κλήζει Pors. et Matth.
κλήζει viaN (BPR κληζει). βλήζει S. κλήσει ch-b. — Idem v-g.
Archilochus] Trimetr. IV. p. 65. ed. Ign. Liebel. — Ἀπόλλων
Schg (b Ἀπολλων). — καίσι P. καίσι P2. — μὲν τοὺς αἰτίους S. τοὺς
ματίους vic. τοὺς μὲν σίτους N. — σημαίνει aN. CHMAI N BP26R. ση-
μαίνω S. πῆμαινε h-b. — σφαῖς P2. — ὅλλυ om. S. οὕλλυ vic.
δλλυ P7. — ὥσπερ N. ὥσπερ BP2R. — ἀπόλλυνσ. SP7. αλλυεις N.

11. inustus v1. — ΑΠΟΛΛΩΝΟΒΑΝΤΟΥC P. ἀπολλωνοβλήτους v. ἀπόλλων
δ βλητούς i. ἀπολλωνοβλήτους c-g. — effectibus om. h-b. „Ms. Thuan.
et ed. Iunt. (Mas. vicag) auctius: effectibus effectus, quae vox propter
similitudinem praecedentis facile potuit omitti iniuria typothetae.“ Gron.

quia, cum est exortus, obscuratis
omnibus solus apparet, cum not.
Crenseri. Martian. lib. II. § 187.:
Solem te Latium vocitat, quod so-
lus honore Post patrem sis lucis
aper, cum not. Koppii, qui praeter
alios affert Fulgent. myth I, 11,
p. 43. Munk.

9. ὡς ἀπολλύντα τὰ ζῶα] Creu-
ser. Symb. vol. II. p. 681. confert
Aeschylli Agamem. v. 1078 sqq.
Ἀπολλον, Ἀπολλον, Ἀγνιῦ ἔ', ἀπόλ-
λων ἐμός. Ἀπώλεσας γὰρ σὲ μό-
λις τὸ δούτερον. Cornut. v. 82. Τι-
σὺς δὲ αὐτόθεν Ἀπόλλωτα αὐτόν
ἀπὸ τοῦ ἀπολλύναι φασὶν εἰ-
σφθεῖσθαι· καὶ γὰρ τὸν ἀπολλύντα

ταύτην τὴν διακρίσιν τοῦτον εἶ-
ναι διὰ τοῦ διατρίβειν ἀδιαλείπτως
πάντοθεν αὐτῇ τὸ ὄργον καὶ τῷ αἰ-
θέρι προσνατατάττειν. Fulgentius
l. c. Ἀπόλλων enim Graeco per-
dens dicitur, quod fervore suo
omnem sucum virentium decoquendo
perdat herbarum.

10. τοὺς μὲν αἰτίους σημαίνει]
Cf. Aesch. Prom. 619. Σήμνηνον
δοτις ἐν φάραγγι δ' ὄχμασεν.

11. inustus morbo] quem nos di-
cimus Nonnenstich.
ἡλιοβλήτους] De arbore Aelian.
H. A. VIII, 26. Καὶ ἔσκειν ἡλιοβλή-
τω ὅτ' ἀνθρώπου βίαιον ἐρηφὴ γεγέ-
νημένω.

vando nocendoque, ideo feminas certis adflictas morbis *σεληνοβλήτους* et *Ἀρτεμιδοβλήτους* vocant. Hinc est quod arcu et sagittis Apollinis simulachra decorantur, ut per sagittas intellegatur vis emissa radiorum:

[287] *Αὐτὰρ ἔπειτ' αὐτοῖσι βέλος ἔχευεν κῆς ἐφίεις βάλλ'.*

13 Idem auctor est et publicae sospitatis, quam creditur sol animantibus praestare temperie: sed quia perpetuam praestat salubritatem et pestilens ab ipso casus rarior est, ideo Apollinis simulachra manu dextra Gratias gestant, arcum cum sagittis sinistra: quod ad noxam sit pigrior, et salutem manus promptior largiatur.

14 Hinc est quod eidem attribuitur medendi potestas, quia temperatus solis calor morborum omnium fuga est. Nam *ὥς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα* tamquam *Ἀπέλλωνα* cognominatum

15 putant. Quae sententia Latinae quoque nominis enuntiationi congruens fecit, ne huius dei nomen verteremus, ut Apollinem appellentem mala intellegas, quem Athenienses *Ἀλεξίκακον* appel-

[Mss. ABGPS.

in marg. — *σεληνοβλήτους* (B τοις) ET ART. BPR. *σεληνοβλήτους* καὶ Edd. S. — vocent ABGR. 12. *radiorum*. unde *Homerus*: v3-h. — *Αὐτὰρ* II. α, 51. — *βάλλ'* om. S. 13 *quoniam creditur* G a sec. m. quia cred. A a sec. m. — *temperiem* A (G a sec. m.). — *casu* S. — *dextera* ASv-g. — *et ad salutem* G. — *dextera manus* viohg. *dextera manus* b. „Hanc lectionem sensus necessario requirit.“ *Zenn. dextera* (om. manus) a. 14. *Nam* om. cum Graecis G. *nam tam* v-g. — *ωσαυταύτωντα* P. *ὥς ἀπελούντα* S. — *ἀπόλλων* v1. — *tamquam* om. cum Graecis (add. sup.) G. *tamquam ἀπέλλωνα ἀπόλλωνα* S. *quam ἀπέλλωνα* v1. *quam ἀπόλωνα* v3. *quam ἀπολῶντα* i. *quam ἀπολούντα* ca. *quam ἀπολλούντα* g. *quam ἀπολλύντα* (in mg.: „In ant. ita: *Nam ὥς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους* tanquam *ἀπέλλωνα* cogn.“) h. 15. *latini* v-g. — *appellentem* (sup. ant) G. *appellantem* A. *appellantem* v1.

σεληνοβλήτους] Conf. scholiast. ad Arist. Nub. v. 397. qui vocem *βεκκεσέληνε* interpretatur: *ὅλον σεληνοβλήτε* καὶ ἀπόβλητε.

13. *sospitatis*] Vid. prolegg. p. XLII.

manu dextra Gratias gestant] Cf. schol. in Pind. Olymp. XIV, 13.: *ἦσαν αὐτὰν ἰδρυμένοι (αἱ Χάριτες) ἐν τοῖς δεξιούσι τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐν 16.: ἐν γοῖν Δελφοῖς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς εἰσιν ἰδρυμένοι τοῦ Ἀπόλλωνος*. Pausan. IX, 35, 1. *Καὶ Ἀργελλῶν τε καὶ Τεκταῖος, οἳ γε Δωρύνσου τὸν Ἀπόλλωνα ἐργαζόμενοι Ἀηλίοις τρεῖς ἐποίησαν ἐπὶ τῇ χειρὶ αὐτοῦ Χάριτας*. In manu sinistra eas positas esse refert Plutarchus de mus. 14. *Καὶ ἡ ἐν Ἀήλῳ δὲ τοῦ ἀγάλματος αὐτοῦ (Ἀπόλλωνος) ἀφ' ὧντος ἔχει ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τόξον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ Χάριτας*. Vid. C. O. Müller. Handb. d. Archaeol. § 359. 5.

sit pigrior] sc. Apollo. Ad sinistram manum haec retulisse videtur qui infra inseruit dextera, nisi haec vox tantummodo interpretatio est verborum *manus promptior*.

14. *ὥς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους*] Corunt. c. 32. *Τὸν δ' Ἀπόλλωνα ὥς ἀπολούντα ἡμᾶς τῶν νόσων ἢ ἀπελαύνοντα ἀφ' ἡμῶν αὐτὰς ἢ ἀπολόντα ταύτας ταύτης τετυγχέναι τῆς προσήγορας*.

Ἀπέλλωνα] Cf. Fest. ap. Paul. lib. I. p. 32. *Muell. Appellinem antiqui dicebant pro Appellinem*. *Muell. Etrusk.* II. p. 69.

15. *quem Athenienses Ἀλεξίκακον appellant*] Cf. Pausan. VIII, 41, 5: *Τὸ δὲ θνομα (Ἐκκουόριος) ἐγένετο τῷ Ἀπόλλωνι ἐκκουρήσαντι ἐπὶ νόσῳ, καθότι καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἐκκουρήσαν ἔλαβεν Ἀλεξίκακος, ἀποτρέψας καὶ τούτοις τὴν νόσον, et I, 3, 3.: Ὅν δὲ καλοῦσιν Ἀλεξίκακον Κάλανος ἐποίησε. τὸ δὲ θνο-*

lant. Sed et Lindii colunt Apollinem *Αἰλμιον*, hoc cognomine finita pestilentia nuncupatum. Eadem opinio sospitalis et medici dei in nostris quoque sacris fovetur. Namque virgines Vestales ita indignant: *Apollo Medice, Apollo Paean*. Cum ergo sint 16 huiusce sideris, id est solis, duo maximi effectus, alter quo calore temperato iuvat mortalium vitam, alter quo iactu radiorum nonnumquam pestiferum virus immittit, duo eademque cognomina circa singulos effectus propriis enuntiationibus signant, appellantes deum *Ἰήιον* atque *Παιᾶνα*: quae cognomina utrique effectui apta sunt, ut sit *Ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι*, id est a sanando, et *Παιᾶν ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνθας*, et rursus *Ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰέναι*, ab immittendo,

Edd. vicahgspdz.]

aspellentem c-gbP. „Melins“ Zeun. — et (om. sed) a-bP. — lindi „3 Angl.“. *lidi* ig. *lydii* G (S in mg.). *indi* S. — et *medici* (sup. add. *quoque*) S. 16. *mortalium vitam iuvat* v-g. *iuv. mort. vitas* (as in ras.) A. — *immittit virus* Sv-g. — *ἴον* S. — *cognominata* A. — *sunt apta* v-g. — *ἴος* S. *hoc* B. — *id est* om. a-bP (G obtinuit sup. add. *h. a sanando*). — *παῖνα* S. — *παύειν* a-z. „*Παύειν* recipiendum puto propterea, quod nt prius nomen *Ἰήιος* a duplici origine anctor derivat, ita et posterius *παῖνα* a duplici causa eaque contraria arcescendum putat ἀπὸ τοῦ παύειν et παύειν.“ Zeun. — *ἰηιος* BP. om. AG. *ἰήιος* Edd. *ἴος* S. — *id est* ad immittendo v-g. *ἐφίεις* ab immitendo S. — *βέλος*]

μα τῷ θεῷ γενέσθαι λέγουσιν, οὗτι τὴν λοιμωδὴν σφίσι νόσον ὁμοῦ τῷ Πελοποννησίῳ πολέμῳ κίχουσαν κατὰ μάντευμα ἔκαστος Δελφῶν. Vid. Sillig. Catal. Art. p. 115.; Visconti Musée Pie-Clém. vol. I. p. 144., ubi *Ἀλεξίκακος* recte vertitur *Averuncus*. Eustath. 786, 62. Οἱ μὲθ' Ὀμηρον *Ἀλεξίκακον* εἶπον *Δία καὶ Ἀπόλλω καὶ Ἡρακλῆς*.

Αἰλμιον] Vid. not. ad § 47.

in nostris quoque sacris] Cf. Merkel. p. cccxxiv.: „Praeterea inde ab anno U. C. CCCXXII. ex iussu librorum Sibyllinarum teste Livio IV, 25, 3, is Apollo ... coli coepit; vide Ambrosch. p. 171. ann. 66. et Clausen. p. 258—271., p. 1098 sqq., plerumque propter pestilentias, abortus vel similia morbosa prodigia expianda.“

indignant] i. e. in precibus invocant dei virtutes nominibus in iure divino constitutis indicantes. Cf. c. 12, § 21. Ambrosch. ub. d. Rellig.büch. d. Röm. p. 35. Klausen. Aen. p. 908.; Hildebrand. ad Arnob. IV, 25., Pellegr. p. 21, qui dicit *indigare* idem valere atque *indigitem* invocare, coll. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 330. Nam et a pontificibus *indigitari* solet (Tiberinus). Cf. etiam Varron. de lib. educ. ap. Non. p. 352.: *Quam deam*

solent indigare etiam Pontifices. Tertullian. leun. 16. *Indigare precem*. Fest. ap. Paul. lib. IX. p. 114. Muell. *Indigilanto, imprecanto*.

16. *Ἰήιον atque Παιᾶνα*] Cf. Soph. Oed. Tyr. 154. *Ἰήιε Δάμει Παιᾶν*, et ibid. 1087. *Ἰήιε Φοῖβε*. Aesch. Agam. 117. *Ἰήιον δὲ καλέω Παιᾶνα*. Homerus brevius II. ó, 365. et v, 152. *ἦϊε Φοῖβε*. Cornut. l. c. p. 193. *Ὁς. Καθ' ἣν ἔνομιαν καὶ Παιήων ἐκλήθη καὶ Ιατρὸς ἔδοξεν εἶναι*, et p. 201. *Παιᾶνα δ' αὐτὸν ἐκάλεσαν εἰσὺν κατὰ ἀντίφρασιν ἐξελαστικόν, ἵνα μὴ νόσους αὐτοῖς ἀναπέμψῃ, .. εἴτε ὡς τῷ ὄντι τοῦ αἵματος ὕγιαις τῷ σώματι αἰτίον γενομένου*.

ut sit *Ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰᾶσθαι* ... et rursus *Ἰήιος ἀπὸ τοῦ ἰέναι*] Cf. Hesychius: *ΙΗΙΟΣ*, διασέως μὲν ὁ Ἀπόλλων ἀπὸ τῆς ἀφέσεως καὶ τῆς τοξείας, ψιλῶς ἀπὸ τῆς ἰάσεως, ἱατρὸς γὰρ ὁ θεός. Snidas: *Ἰήιος ὁ τοξότης*, et *Ἰήιος γὰρ ὁ Ἀπόλλων*, εἰς δὲ ἡ ἀγγελία τῶν λοιμῶν ἀναφέρεται. Etymol. Gud. *Ἰήιε, ἱατρὲ, ἔαν δὲ διασύνεται, τοξότα*. In schol. ad Hom. II. ó, 365. (*ἦϊε*) inter alia similia leguntur haec: *Ἀρίσταρχος διασύνει παρὰ τὴν ἔσιν τῶν βελῶν* ... ὁ δὲ Ἡρώδια- νός ψιλῶι (al. οἱ δὲ περὶ τὸν Κρά-

- [288] — βέλος ἐχευκνὲς ἐφίεις,
 17 et Παιῶν ἀπὸ τοῦ παῖειν, a feriendo. Optinuit tamen ut, cum sanitatem dari sibi precantur, ἢ Παιῶν per η litteram enuntient, id est *medere Paean*: cum autem ἱς Παιῶν per ε litteram dicunt cum aspiratione prioris litterae, significant hoc dici in aliquem adversa preceatione, βάλς Παιῶν, id est *inmitte feriendo*: qua voce ferunt Latonam usam, cum Apollinem hortaretur impetum Pytho-
 18 nis incessere sagittis, cuius rei naturalem rationem suo loco red-
 dam. Hanc vocem, id est ἱς Παιῶν, confirmasse fertur oraculum Delphicum Atheniensibus petentibus opem dei adversus Amazo-
 19 nas Theseo regnante. Namque inituros bellum iussit his ipsis
 verbis semet ipsum auxiliatorem invocare hortarique. Apollodo-
 rus in libro quarto decimo περὶ θεῶν Ἰήϊον [solem] scribit [ita]

[Mss. ABGPSV.]

cf. § 12. — ΠΑΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΠΑΙΕΙΝ ΒΕΛΟΣ ΕΙΧΕΥΚΝΕΣ ΕΦΙΕΙΣ ΕΙ a ferendo B. βέλος ἐχευκνὲς. Παιῶν ἀπὸ τοῦ παῖειν a feriendo S. βέλ. ἐφ. ἐφίεις καὶ Παιῶν α. τ. π. id est a feriendo v-g. 17. precatur BG. — ἡ ΠΑΙΩΝ per ΗΤΑΜ litteram P. ἡ ΠΑΝΗΤΑ litteram BG. ἡ ἱε (vel ἡ ἱε) Παιῶν p. η. litt. v-g. „Perperam. Forto auctor scripsit ἡ, ἢ Παιῶν.“ Zeun. citato Callimacho. Vid. not. — *medere παῖαν* AB (S παῖαν). — ἡ ΠΑΙΩΝ per ε litteram dicunt A. (Conf. Athenaeus lib. XV. p. 701. ἱς καὶ.) ἡ ΠΑΙΩΝ per ε litt. dic. BP. ἡ ΠΑΙΩΝ per ε litt. dic. G. per ε litteram dicunt ἱς Παιῶν S. — ΒΑΛΣ PM123. Athenaeus l. c. ed. Schweigh. ΠΑΛΣ BG. βάλς S Edd. et Athen. l. c. vulgo. — impetum om. P. — suo loco] § 53.

18. idē le παῖαν A. id est ἡ ΠΑΙΩΝ B. „Quatuor has voces ut glossema subolentes inducere mavelim.“ Pont. „Quid differt haec enuntiatio ab illa praecedenti (§ 16.) huiusce sideris, id est solis? Haec vana fastidia memini iam supra [ad cap. 12. § 21.] occurrissae.“ Gron. — invocari v-g. 19. decimoquarto c-g. — ΕΙΩΝ BM2. ΤΑΩΝ MS. ἡ ἱωον (in mg. ἱών) S. ἱών i. — scribit (om. ita) v-gbP. „Particulam

τητα φιλοῦς). ἀεὶ γὰρ τὸ ἡ πρὸ φωνήεντος φιλοῦται. οἱ δὲ παρὰ τὴν ἱάσιν ἢ τὸ ἱέναι. ἡ ἱος γὰρ ἐστὶ. Eadem fere habet Eustathius ad eundem locum p. 1020. et p. 500: καθά ποιν καὶ Ἀπόλλων ἡ ἱος ὁ ἱεὶς ὡς τοξικός, ἢ ὁ ἱατρικός. Athenaeus VIII. p. 363. B. Bacchum ait cognominatum fuisse Ἰήϊον.

Παιῶν ἀπὸ τοῦ παῖειν .. et Παιῶν ἀπὸ τοῦ παῖειν] Cf. Hesych. Ὀναξ Παιῶν, ὁ βασιλεῦς, ὁ κατὰ παῖων, Ἀπόλλων. et Etymol. Gnd. Παιῶνες (sic!), παρὰ τὸ παῖσω παῖων καὶ κατὰ τροπὴν τοῦ ὁ εἰς ἱ. καὶ οὕτως ὁ Διδυμός. Contra Aristophanes Pac. 453. ΧΟΡ. Ἡμῖν δ' ἀγαθὰ γένοιτ', ἢ Παιῶν, ἢ. ΤΡ. Ἀφείκε τὸ παῖειν, ἀλλ' ἢ μόνον λέγε.

17. ἢ ... Ze] Cf. Suidas s. h. v.: Τοῦτο φιλοῦται, ὅταν μὴ ἢ ἐν ἁμῶν, ἐκεῖ γὰρ δασύ ἐστιν. Cui ad stipulatur schol. ad Aristoph. Ran. 1307. Athenaeus XV, p. 701. D.

Ἔστω δὲ παρεγγλύνοντες τε τὴν λέξιν καὶ ἐπὶ τοῖς δεινοῖς ἀλεξητήριον τινα παρομιλῶν λέγουσιν ἢ παῖων. καὶ οὕτως ἱς καὶ.

ferunt Latonam usam] Idem refert Athenaeus l. c., nisi quod habet ἱς καὶ. Contra Callimachus Hymn. in Apoll. 103. Ἐπηγέρης δὲ λαός, Ἰὴ ἢ καίηον, ἱς βέλος, et Claudianus in Praef. in Rufin. 11.: Omnis le Paean regio sonat, quos citavit Zeunius. Adde Terentianum Maur. 1587. Delphici feruntur accolae Hortantes acuisse animum bellantis, ... ἢ Παιῶν.

18. confirmasse fertur oraculum Delphicum] Haec res nunc apud veteres scriptores nusquam, quod sciam, legitur, sed tradita esse videtur ab uno ex illis scriptoribus quos commemorat Plutarchus Thea. c. 26.

19. Ἰήϊον [solem] scribit [ita] appellari Apollinem] Ea quae in codd. leguntur ferri non posse apparet: non sufficit autem, ut cum edd.

appellari Apollinem ἀπὸ τοῦ κατὰ τὸν κόσμον ἔσεθαι καὶ ἰέναι, quod sol per orbem impetu fertur. Sed Timotheus ita: 20

Σὺ τε, ὃ τὸν ἀεὶ πόλον οὐράνιον
λαμπραῖς ἀκτίσ' ἤλιε βάλλων,
πέμψον ἑκαβόλον ἐχθροῖσι βέλος
σᾶς ἀπὸ νεύρας, ὃ ἔε Παιάν.

Eundem deum praestantem salubribus causis Οὔλιον appellant, 21 id est sanitatis auctorem, ut ait Homerus:

Οὐλὲ τε καὶ μάλα χαῖρε.

Meandrius scribit Milesios Ἀπόλλωνι Οὐλῶ pro salute sua immolare. Pherecydes refert Thesea, cum in Cretam ad Minotau-

Edd. vicalhgapdzb.]

ita non sensus magnanimo postulatur. Zenn. — Apollinemque v-g. — ἔσεθαι v-g. — καὶ ἰέναι iea-b. καίεναι B. 20. σὺ τε ὃ PSPNR. CITEO B. οὐ τε ὃ P6. σὺτω v. σὺτῶ ic. σὺ τ' ὃ h-b. σὺ γε ὃ a. — τόνειναιον N. — ἀμπτραῖς B. ἄμα ταῖς P6 (g in mg. ἄμα τοῖς). — ἀκτινισατε N. — ΠΑΙΔΑΙΩΝ R. — ΠΑΙΔΑΙΩΝ H. — ΝΕΥΡΑ BR. — ωιε καίαν PN. ωεπαιαν BE. ὃ παιάν (om. ἔε) SP7. καίαν (om. ὃ ἔε) Edd. 21. ΟΥΛΙΟΝ P. (vae.) ΛΙΟΝ (sup. A add. ε) B — Οὐλῆς Odysse. ὃ, 402. — Meandrius AGs-bP. Meandri B. Meandrus S. Menandrus v-g (h in mg. „Maeandrius aut.“). „Emendo: Leandrius.“ Meurs. Vid. ind. auct. — ἀπόλλωνι S. — Pherecydes om. A. — cum cretam (om. in)

vett. deleamus ita, quod poterat sane nasci e verbis scribit appellari per διττογραφίαν: nam delendum est aut solem aut Apollinem, e quibus potest illud esse interpretatio vocis Ἰήϊον non recte lectae, hoc additum per διττογραφίαν propter id quod sequitur, ἀπὸ τοῦ, nisi mavis deletis verbis Ἰήϊον solem scribero: Apollodorua ... scribit ita appellari Apollinem, quod a me propositum in Symbol. p. 7. retinere nolui, quia nimis remotum est nomen Ἰήϊον.

ἰέναι] Admittendum non esse ἰέναι, quod in plerisque edd. legitur, iam vidit Heynius ad Apollod. p. 390. Cf. supra not. ad § 16.

20. Σὺ τε, ὃ] Hiatus et h. l. et infra in ὃ ἔε exclamatio defenditur. Cf. Butt. Ansf. Gr. vol. II. p. 391. Matthiae Ansf. Gr. § 42. Versus ego primus distinxī, ad quos restituendos scripsi e conjectura ἀκτίσ' pro ἀκτίων, et contra ἐχθροῖσι pro ἐχθροῖς, et e codice P revocavi ὃ ἔε. Imperativus ἔε si omittitur, e dimetro anapaestico sit parcomiacus. In ἀκτίσ' movet me elisio, quam in hoc casu rarissimam esse dicit Buttmanus l. c. § 30. Not. 4. Sed tamen recipere eam ausus sum lectis iis quae habet Matthiaeus l. c. § 44., quum aliter nescirem versus ordinare. Nam si admissio participio aoristi

scripsissem: ἤλιε λαμπραῖς ἀκτίσι βάλλων, id minus etiam, opinor, esset probandum. Ceterum τὸν ἀεὶ non est innegandum cum sequenti nomine πόλον, sed est intelligendum χρόνον, ut apud Sophocli. Electr. 1071.: Πρώδοτος δὲ μόνᾳ σαλεύει Ἥλέκτρα τὸν ἀεὶ πατρός Δειλαία στενάζουσα.

21. praestantem] Vid. not. ad § 3. Οὔλιον] Cf. Strabo XIV. 1. p. 166. Tauchn.: Οὔλιον δ' Ἀπόλλωνα καλοῦσι τινα καὶ Μιλήσιοι καὶ Ἀήλιοι, ὅλον ὕγιαστικόν καὶ παυνικόν. τὸ γὰρ οὐλεῖν ὕγιαίνειν. ἀφ' οὗ καὶ τὸ οὐλή καὶ τὸ Οὐλὲ τε καὶ μέγα χαῖρε, ἱατρὸς γὰρ ὁ Ἀπόλλων. Eustathius ad Hom. II. ε', 36 p. 32.: Ἀήλιοι Οὔλιον τιμῶσιν Ἀπόλλωνα, ἡγουν ὕγιαστικόν. Adde quae leguntur in Steph. Thes. Gr. I. ed. Paris.: „Schol. Hom. II. ε', 515. Cram. An. Paris. vol. III p. 211, 20. Ἀπόλλων Οὔλιος ὁ ποιῶν οὐλλεῖν, ἡγουν ὕγιαίνειν, κατὰ τὸ Οὐλὲ τε καὶ μέγα χαῖρε. Conf. Buttman. Lexil. vol. I. p. 190. Sunt etiam qui Οὔλιον Apollineum dictum velint, quod pestem et ὀλέθρον immittat.“ et Snid.: Οὔλιος ὁ Ἀπόλλων. ἱατρὸς γὰρ ἦν. σημαίνει δὲ καὶ ὀλέθριος. Boettiger. Id. I. p. 50.

Thesea ... novisse. Ἀπόλλωνι Οὐλῶ] Plutarch. Thes. 18. tantum

rum duceretur, vovisse pro salute atque reditu suo Ἀπόλλωνι
 22 Οὐλάῳ καὶ Ἀρτέμιδι Οὐλάῳ. Nec mirum, si gemini effectus variis nominibus celebrantur, cum alios quoque deos ex contrario
 [289] in eadem re duplici censi et potestate accipiamus et nomine, ut Neptunum quem alias Ἐνόςιχθονα, id est terram moventem, alias Ἀσφαλλωνα, id est stabilientem, vocant: item Mercurius hominum mentes vel oculos et excitat et sopit, ut ait poeta:

Εἴλετο δὲ ῥάβδον, τῇτ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει.

- 23 Unde et Apollinem, id est solem, modo sospitatem modo pestem significantibus cognominibus adoramus, cum tamen pestis quae ab eo noxiis inmittitur aperte hunc deum bonis propugnare
 24 significet. Hinc est quod apud Pachynum Siciliae promuntorium Apollo Libystinus eximia religione celebratur. Nam cum Libyes invasuri Siciliam classem adpulissent ad id promuntorium, Apollo, qui ibi colitur, invocatus ab incolis inmissa hostibus peste et paene cunctis subita morte interceptis Libystinus cognominatus est. Nostris quoque continetur annalibus similis eiusdem dei praesentiae maiestas. Nam cum ludi Romae Apollini celebrarentur ex vaticinio Marcii vatis carmineque Sibyllino, repentino hostis adventu plebs ad arma excitata occurrit hosti, eoque tempore nubes sagittarum in adversos visa ferri et hostem fugavit et victores Romanos ad spectacula dei aospitalis reduxit: hinc

[Mae. ABGPS.

S. — novissime A. — οὐλάῳ καὶ ἀρτ. οὐλάῳ S. 22. et neptunum B. — terram ... id est om. B. — stabilientem S. — mentes oculos (om. vel) ASv1. mentes et oculos v3-g. — Εἴλετο] Hom. II. α', 343. — κιατο P. — θεσανδρον B. — εακει B. τεαρεν P. 23. inmittitur noxiis G. 24. Libystinus .. Apollo om. AP. — lybies G. Libyci Edd. 25. ludi primo Romae v-gb. „Melius.“ Zeun. — celebrarent v1. — Marcii As-bGS. Martii Bv-g. Marti P. — hosti occurrit v-g. —

dicit: Ἐθνην ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Ἀπόλλωνι τὴν διετηρίαν.

22. gemini effectus] Cf. § 16. Ἐνόςιχθονα] Commode Creuzer. vol. II. p. 260. affert schol. ad Hom. Od. α', 74. Ἐνόςιχθων, ὁ τὴν γῆν κινῶν. Ἐνόςις γὰρ ἡ κίνησις.

Ἀσφαλλωνα] Alias vocatur Ἀσφάλιος. Cf. Eustath. ad Hom. II. α', 36. p. 32. Ὡσπερ γὰρ Ποσειδῶν πῇ μὲν σεϊσίχθων τὸ φοβερόν, πῇ δὲ ἀσφάλιος τὸ εὐφημον, οὕτω καὶ ἥλιος πῇ μὲν ἀπώλλων, πῇ δὲ ἀλεξίκακος. Creuzer. I. c. uit Meletem. I. p. 31. Not. 30. se disse-ruisse de hoc cognomine et confert Heliodor. Aethiop. VI. p. 232. (Cor. p. 207.). Pausan. VII, 21. (ubi legitur Ἀσφαλιάτος) et III, 11, 8. Strabon. I, p. 57. (p. 155. Tzsch.) et, ubi coniunguntur cognomina Ἀσφάλιος et Γαιήοχος. Plut. Thes. 36., et Schol. ad Aristoph. Acharn. 509. 683. Suid. s. h. v. Apud Ho-

merum Od. δ', 216. Ἀσφαλλων famulus est Menelai.

Εἴλετο cet.] Debebat Macrobius addere versum qui sequitur: ὣν ἐθέλει, τοὺς δ' αὖτε καὶ ἐπνώοντας ἐγείρει. Non recte Zennius citavit Od. α', 2, ubi eadem fere, sed aliis verbis, leguntur. Recto autem adiecit Virg. Aen. IV, 242: Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco Pallentes, alias sub tristitia Tartara mittit: Dat somnos adimitque, et lumina morte resingnat.

23. bonis propugnare] „Id est pro bonis pugnare.“ Pont. — „Infra cap. 20. [§ 8.] Ipse creditur Gigantas interemisse, cum caelo propugnaret.“ Gron.

24. Apollo Libystinus] Hoc uno loco, quod sciam, hoc dei cognomen commemoratur.

25. Marcii ontis] Cf. § 28. et ind. auct.

intellegitur praelii causa, non pestilentiae, sicut quidam aestimant, ludos institutos. Haec est autem huius aestimationis ratio, quod 26 tunc sol super ipsum nostrae habitationis verticem fulget. Nam Cancer in aestivo tropico est, in quo meante solē radii temperatam nostram non eminus sed superne demissi rectis fulgoribus lustrant: unde aestimatum est a nonnullis ad propitiandum tunc 27 maxime deum caloris Apollinaribus litari. Sed invenio in litteris hos ludos victoriae, non valitudinis causa, ut quidam annalium scriptores memorant, institutos. Bello enim Punico hi ludi ex libris Sibyllinis primum sunt instituti, suadente Cornelio Rufo decemviro, qui propterea Sibylla cognominatus est, et postea corrupto nomine primus coepit Sylla vocitari. Fertur autem in 28 carminibus Marcii vatis, cuius duo volumina inlata sunt in senatum, inventum esse ita scriptum: *Hostem, Romani, si ex agro expellere vultis, vomicam quae gentium venit longe, Apollini censeo*

Edd. vicahgspdzb.]

existimant Sv-g. 26. existimationis Sv3-g. estimationis vl. — existimatum Sab. extimatum viehg. — ante in illis (in mg. a nonnullis) S. — tunc om. S. 27. litteris om. S. — victoriae non valitudinis causa ... spectare iussus (§ 29.)] cf. Liv. XXV, 12. §§ 9–14. — enim om. P. — Rufo vic. — corruptione (om. nomine) S. — Sylla coepit Edd. — sibylla (sup. silla) G. — vocari (sup. add. it) S. 28. Martii BGS v-g. — inventumque S. — ita om. A. — ex agro om. Liv. l. c. — vom-

26. huius aestimationis] Intellige: opinionis eorum qui pestilentiae causa ludos institutos esse putant. tunc] i. e. eo tempore quo ludi Apollinares celebrantur. Conf. Calendarium (Real-Encycl. vol. II. p. 68.)]: *Prid. Non. Iul. Ludi Apollin. Cancer medius occidit, calor.*

super ipsum... verticem] Cf. Comm. I, 21, 2 et 4.

in aestivo tropico] Cf. Comm. II, 7, 4. Ibid. I, 6, 57. nunc demum video Macrobius errasse, cum scripserit: a tropico verno usque ad auctumnale tropicum, pro: ab aequinoctio verno usque ad auctumnale aequinoctium. Cf. ibid. I, 12, 1., ubi Cancer dicitur tropicum signum.

rectis fulgoribus lustrant] mire dictum est pro: sie fallen in verticaler Richtung auf. Opponentur transversi radii § 31.

Apollinaribus litari] i. e. sacra fieri ludis Apollinaribus. Ceterum conf. III, 5, 4.

27. invenio in litteris] Vide Festum l. XVIII. p. 326. Muell. et Klansen. I. p. 258 sq. Zeunius adnotavit disputationem hanc de ludis Apollinaribus auctorem hausisse ex Livio XXV, 12. Rectius dixisset Livium illo loco eadem

fere tradere: nam nihil ille de Cornelio Rufo Sibylla, quem § 3. Sullam tantummodo vocat: ne senatus quidem consulta eadem apud illum leguntur: nam primum et tertium contracta sunt in unum secundo loco positum: *Ut decemviri sacra Graeco ritu facerent iisque hostiis: Apollini bove aurato et capris duabus albis auratis, Latonae bove femina aurata.* Reliqua vid. infra et in App. crit.

victoriae, non valitudinis causa] Supra, § 25. iam dixit: *praelii causa, non pestilentiae.*

Sylla] Sic hoc nomen scribitur in omnibus codd. et edd., et hanc scripturae suffragatur etymologia. Cf. Schneider. Elementarlehre I. p. 47 sq.; Gellius N. A. I, 12, 16. P. Cornelius, cui primum cognomen Sullae (edd. vet. Syllae) impositum est. Charis. I, 18, 40. p. 85. Sibyllam Epicadus de cognominibus ait appellatum qui ex Sibyllinis libris primo sacrum fecit, deinde Syllam.

28. duo volumina] Livius l. c. habet tantum: *Ex huius Marcii duobus carminibus.* Alterum h. l. commemoratur. Vid. ind. auctororum.

vomicam quae] Codices secutus

vovendos ludos qui quotannis comiter Apollini fiant. His ludis faciendis praesit is praetor qui ius populo plebique dabit summum: decemviri Graeco ritu hostiis sacra faciant. Hoc si recte facietis, gaudebitis semper fietque res publica melior: nam is divus extin-

29 quet perduelles vestros qui vestros campos pascunt placide. Ex hoc carmine cum procurandi gratia dies unus rebus divinis impensus esset, postea senatus consultum factum: uti decemviri, quo magis instruerentur de ludis Apollini agundis reque divina recte facienda, libros Sibyllinos adirent. In quibus cum eadem reperta nuntiatum esset, censuerunt Patres: Apollini ludos vovendos faciendosque, inque eam rem duodecim milia aeris praetori et duas

[29] hostias maiores dari, decemvirisque praeceptum: ut Graeco ritu hisce hostiis sacrum facerent, Apollini bove aurato et capris duabus albis auratis, Latonae bove femina aurata. Ludos in circo

30 populus coronatus spectare iussus. Haec praecipue traditur origo ludorum Apollinarium. Nunc ex aliis quoque huius dei nomini-

31 bus eundem esse Apollinem et solem probemus. *Λοξίας* cogno-

[Mss. ABGPS.

camque quae Edd. et Liv. l. c. — comiter ABGvls-zSM123 Liv. l. c. communiter v3-g (a cōiter) bP. „Nec male.“ Meura. „Melius et rei aptius, h. e. publicis sumtibus.“ Zenn. Vid. not. — Apollini om. s-bP. „Illud Apollini quoque libris Livianis comprobatur.“ Zenn. — hostiis sacrificant B. — Haec si recte faxitis et res vestra Liv. l. c. — divos s-bP. — extinguit c-g. — campos vestros A. 29. agundis ... Apollini om. (add. in mg. sed: cum idem repente nuntiatum esset. censuerunt apollini patres cot.) G. — faciendosque, et quando ludi facti essent duodecim milia aeris praetori ad rem divinam et dandas Liv. l. c. — decemque viris v-g. — praeceptum est Edd. P. — sacrum „Scripto aberat, benelasimo (sic!). Notum hoc Maronis [Ecl. III, 77]: Cum faciam vitula. Et mirum quam affectet eius ubique dictionem Macrobius.“ Pont. At in A legitur sacrum. 31. *Loxias* Edd. et Mss. — cognominatus

sum, non editiones Liviumque, quia vomitum habendum esse videtur pro oppositione nominis hostem.

comiter] Varro L. L. VII, 89. explicat: „hilarare ac lubenter“, i. e. „freudig“. Apud Livium quidem quae sequuntur: quum populus dederit ex publico partem, privati uti conferant pro se quisque, ea suffragantur scripturas communiter. At vide ne haec orta sint ex huius vocis praepostere illatae explicatio.

praetor] i. e. praetor urbanus. Cf. Ernesti Clav. Cic. s. h. v.

Graeco ritu] Cf. III, 6, 17.

29. dari] Concinnus est id quod apud Livium legitur, dandas.

bove aurato et capris] Zeunius conferri iubet Virg. Aen. IX, 627., X, 271. et Clarkium ad Odyss. γ, 438. Adde Gessrau ad Virg. Aen. V, 366., qui inter alia confort Plin. N. H. XXXIII, 3. [§ 39. Sill.] Deorum vero honori in sacris nihil aliud

excogitatum est quam ut auratis cornibus hostiae, maiores dumtaxat, immolarentur.

31. *Λοξίας*] Alii hoc Apollinis cognomen interpretantur κατὰ τὸ λοξῶς μαντεύεσθαι: sed cum iis auctoribus quos sequitur Macrobius facit Achilles Tat. Isag. in Arat. p. 169. A. Ὁ ζωδιακὸς καὶ λοξίας ὑπὸ τινων καλεῖται, ἐπειδὴ ἥλιος τὰς ὁδοὺς ἐν αὐτῷ πορεύεται λοξός. Ἐν δὲ τῷ ἡλίῳ δ' Ἀπόλλων, ὃς καλεῖται λοξίας ὑπὸ τῶν ποιητῶν, εἶναι πιστεύεται. Ultramque interpretationem prodidit Cornut. c. 32. p. 197. Os. Λοξῶν δὲ καὶ περισσεύων ὄντων τῶν χρησμῶν οὕς διδῶσι Λοξίας ἀνόμεσται. ἢ ἀπὸ τῆς λοξότητος τῆς πορείας ἣν ποιεῖται διὰ τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου, ubi Osannus citat Diodor. I, 98., Laert. in Zenonis vita p. 455., Plutarch. de plac. philos. II, 12. p. 88. a quo laudatur etiam Οἰνοπίδης ὁ Χίος. Cf. V, 22, 13.

minatur, ut ait Oenopides: *ὅτι ἐκπορεύεται τὸν λοξὸν κύκλον ἀπὸ δυσμεῖν ἐκ' ἀνατολᾶς κινούμενος*, id est quod obliquum circulum ab occasu ad orientem pergit: aut, ut Cleanthes scribit: *ἐπειδὴ κατ' ἑλικας κινεῖται· λοξαὶ γὰρ εἰσὶν καὶ αἵται*, quod flexuosum iter pergit: ἢ *ὅτι λοξὰς τὰς ἀκτῖνας ἴησιν ἐφ' ἡμᾶς βορείους ὄντας νότιος ὦν*, vel quod transversos in nos a meridie inmittit radios, cum simus ad ipsum septentrionales. De-32
lius cognominatur *ἀπὸ τοῦ δῆλα καὶ φανερά πάντα ποιεῖν τῷ φωτὶ*, quod inluminando omnia clara demonstret. Φοῖβος ap-33
pellatur, ut ait Cornificius, *ἀπὸ τοῦ φοιτᾶν βλεῖν*, quod vi fertur: plerique autem a specie et nitore Φοῖβον, id est *καθαρὸν καὶ λαμπρὸν*, dictum putant. Item Φάνητα appellant *ἀπὸ τοῦ φαίνε-34
ναι*: et Φανεὸν, *ἐπειδὴ φαίνεται νέος*, quia sol cotidie renovat sese: unde Virgilius: *Mane novum*. Camerenses, qui sacram Soli 35

Edd. vicahtgspdz.]

B. — Oenopides BGha-bP27. Enopides cP5. Aenopides vagP6. Aenopides i. oenipides P. oenipides A „B“. Xenopides S. — *λοξον* B. *λόξονα* S. — *ἐκ' ἀνατολᾶς* B a sec. m.; PSP267. *ἐκ' ἀνατολᾶς* vl. *ἀνατολᾶς* (om. ἐκ') v3. *εἰς ἀνατολᾶς* i-b. „Forse legendum quod per obliquum.“ g in mg. — *pergit* ut (om. aut) A. — *κατ' ἑλικας* S. — *γὰρ καὶ* (om. εἰσὶν) S. — *flexuosum* S. — *inter pergit* A. *pergit* iter Edd. PS. — *λοξὰς τὰς* P167. *λοξας* B. *λόξας* (om. τὰς) S. — *ἴησι* e-g. *ἴησει* v. *ἴησιν* i. *ἴησιν* B. — *βορείου ὄντας* S. *οὐρανίας* B. *βορείας οὐσας* g in mg. — *νότιος* Edd. S. 32. *cognominatus* B. — *ἀπὸ τοῦ δηλῶσαι ἢ δηλᾶ* S. — *demonstrat* (sup. e) A. 33. *appellatus* BG. — *quo die fertur* B (G add. a sec. m.). — *Phoebon* S. *phebon* AB. *Phoebum* Edd. GP. 34. *Phaneta* Mes. et Edd. — *ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι* S. — *ἐμφανέον* BP. et *Φανεὸν* om. v-a (AG) et *Φαναῖον* h-b. καὶ νέον S. — *Mane*] Georg. III, 325. 35. *Ca-*

transversos] i. e. non superne demissos rectis fulgoribus intransites, ut ait § 26.

32. *Delius*] Hoc cognomen a Delo insula erat derivandum, quam rationem ubique respuit Macrobius. Sed etiam Cornutus l. c. p. 196. Os.: *Δήλιον δὲ, inquit, αὐτὸν ἀνόμασαν καὶ Φαναῖον ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι δι' αὐτοῦ τὰ ὄντα καὶ φωτίζεσθαι τὸν κόσμον*. Cf. infra § 56. Diodor. V, 77. Thuc. III, 104. Soph. Al. 695. Aristoph. Nub. 693 sqq.

33. *Φοῖβον, id est καθαρὸν καὶ λαμπρὸν*] Cf. Cornut. l. c. p. 195. *Φοῖβος μὲν λέγεται διὰ τὸ καθαρός εἶναι καὶ λαμπρός*. Vid. not. ad *Χρυσόκυμνος*, § 47.

34. *Φάνητα*] Cf. c. 18, § 12 sq. Alii *Phaneta* dixerunt Hereuleum. Vid. Crenzer. II, pp. 224, 226, 246.

Φανεὸν] Hanc scripturam e meis codicibus recepi, interpretationi quae sequitur aptissimam, quamquam Cornutus l. c. ad § 32. suffragatur ei quae Macrobius donavit Camerinus, *Φαναῖον*: quod no-

men a portus et promontorii in Chio insula nomine derivat Oscanus l. c. p. 373 sq. Adde Strab. XIV, 1. p. 182. Tauchn. *Φάναϊ λιμὴν βαθὺς καὶ νεὸς Ἀπόλλωνος*.

35. *Camerienses*] „Logo Camerenses, ut paulo post [§ 45]. Camirus una de tribus urbibus Rhodi, quae soli sacra insula. Apud Theocritum quoque in epigrammatibus [90.], ubi est *Πάσανδρος ἐντίγχαρην αὖ' x Καμείριον*. Emendant viri magni *Καμείριον*, ego *Καμῖρον*. Neque in eo solum, sed et in Strabone: *Κάμειρος* enim urbis nomen, *Κάμειρος* autem conditoris. Pindarus Olymp. Od. VII. [v. 135. Heyn.]. Eustathius ad Dionysium: *Καὶ Κάμειρος διὰ τοῦ τ' γράφομεν πρὸς ἀντιδιαστολήν τοῦ κυρίου*. Οὐ γὰρ Κάμειρος τὸ κύριον γράφεται διὰ τοῦ διαφθόγγου.“ *Μεννα*. — Legitur sane *Καμειρός*, apud Stephanum Byzant. *Κάμειρος, πόλις ἐν Ῥόδῳ, . . . ὁ πολλὴς Καμειρός*. Contra apud Strabon. XIV, 2. p. 198. Tauchn. et Diodor. V,

incolunt insulam, *Ἀειγενέτῃ* Apollini immolant, τῷ τὸν ἥλιον αἰε
γίγνεσθαι καὶ αἰε γεννᾶν, id est quod semper exoriens gignitur,
 36 quodque ipse generat universa inseminando fovendo producendo
 alendo augendoque. Apollinis Lycii plures accipimus cognominis
 causas. Antipater Stoicus Lycium Apollinem nuncupatum scribit
 [292] ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι πάντα φωτίζοντος ἡλίου. Cleanthes Ly-
 37 cium Apollinem appellatum notat, quod, veluti lupi pecora ra-
 piunt, ita ipse quoque humorem eripit radiis. Prisci Graecorum
 primam lucem, quae praecedit solis exortus, *λύκην* appellaverunt
 ἀπὸ τοῦ λευκοῦ. Id temporis hodieque *λυκόφως* cognominant.
 38 De quo tempore ita poeta scribit:

[Edd. ABGPS.

ma rientes S. Camienses a. — *ΑΕΙΓΕΝΕΤΗ* PS. *ΑΕΙΓΕΝΕΤΙ* BG. *αἰγενέ-
 την* vl. *αἰε γενετῇ* v3i. *αἰγενετῇ* ca. *αἰγεννητῇ* h-p. *αἰγεννητῇ* d.
αἰγεννητῇ zb. — τῷ τὸν ἥλιον αἰε γίγνεσθαι καὶ αἰε γεννᾶν P. „Sic le-
 gendum.“ Pont. „At quare ita? Non indigemus voce ἥλιον, quia de eo
 solo agitur. Ma. et Edd. (v-gb; i αὐτόν; g τῶν) constanter, τῷ τὸν
 αὐτόν αἰε γίγνεσθαι καὶ αἰε γεννᾶν, nisi quod Camerar. (h) ante γίγνεσθαι
 (immo ante αἰε γίγνεσθαι) etiam καὶ habet et alia (?) secundum καὶ
 omittat. Sed illud omnino approbandum.“ Gron. τῷ τὸν αἰε γίγνεσθαι
 καὶ ἥλιον αἰε γεννᾶν a-z. „Ed. vet. τῷ τὸν αὐτόν καὶ αἰε γίγνεσθαι γε-
 νᾶν. Utraque lectio vitio haut dubie laborat. De posteriori quidem res
 est in promptu: in priori vero illud ἥλιον est ineptum. Igitur illius
 loco reatitue ὅλον, quis in interpretatione est universa. Deinde cum τὸν
 hic non recte pronomini locum tueri possit, lege: τῷ τὸν αὐτόν καὶ αἰε
 γίγνεσθαι καὶ ὅλον αἰε γεννᾶν. Itaque ex utraque lectione paucis mutatis
 sensum effioi arbitramur, qui sequentibus satis conveniat.“ Zenn. (γε-
 νέσθαι S. γενετῇ B.) — ipse om. P. 36. ἀπὸ τοῦ λευκαίνειν ἢ
 λευκαίνεσθαι S. ἀπὸ τοῦ λευκένεσθαι vl. ἀπὸ τοῦ λευκαίνεσθαι ca. —
 quia veluti a-bP. — ita quoque ipse S. 37. solus P. — exortis. appel-
 laverunt αὐκην A. — *λυκίην* h in mg. — *απο τοῦ λε.* BG. ἀπὸ τοῦ λυ-
 κων Sv-a. — id est, temporis. Edd. P. id est, luce temporis g in mg.

55. legitur *Καμειρεῖς*, et urbs
 etiam ab Homero II. β', 656. voca-
 tur *Κάμειρος*.

Ἀειγενέτῃ Aliter ac Macrobius hoc
 nomen explicat Eustath. ad Iliad.
 β', 400, p. 245. *Αἰεγενέται* δὲ ἡ
 ὦν τὸ γένος αἰε διαρκεῖ, ἡ, ὥς καὶ
 ἀλλὰ τοῦ φησὶν, αἰε ἐόντες. λέγεται
 γὰρ παρὰ τῶν παλαιῶν ὅτι οἱ Ἴωνες
 τὸ εἶναι γενέσθαι φασὶν. ὅθεν αἰε-
 γενέτης ὁ αἰε, ὦν. Quae cum no-
 stro loco confort Loebck. p. 482.

36. *Apollinis Lycii*] „Nonnulla
 veterum loca huc pertinentia col-
 legit Clarkius ad Iliad. δ', 101. et
 η', 433., ubi reperuntur iidem ver-
 sus qui paulo post commemoran-
 tur ab auctore.“ Zenn. — Etiam
 hoc loco Macrobius nullam ratio-
 nem habuit Lyciae terrae, ad quam
 hoc cognomen (*Λύκιος*) retulerunt
 Pindarus Pyth. I, 39. (Heyn),
 Euripides Rhes. v. 224., Diodorus
 V, 56 et 77. Eustathius ad Hom.
 Iliad. p. 364, 16. Crenzer. vol. II. pp.
 533, 537, 540, 594., qui tamen Ly-

ciam terram lucis vocat et pp. 533
 et 554. dicit in Aegyptiorum reli-
 gionibus lupum cohaerere cum
 luce. Ad lupum hoc cognomen re-
 tulerunt Cornutus l. c. et Pausan. II,
 9, 7 et 19, 3. (qui tamen l, 19, 4.
 novam eius habet etymologiam
 ἀπὸ Λύκων τοῦ Πανδίωνος), Por-
 phyr. de abstia. III, 17. p. 352.
 Schol. ad Aristoph. Av. 369. De
 luce in hoc cognomine explicando
 paucissimi veterum videntur cogi-
 tasse. Praeter locos quos supra
 commemoravi *Λύκειος* vel *Λύκειος*
ἄναξ vocatur Apollo apud Aeschyl-
 um Sept. 146, 1257, Suppl. 685.,
 apud Sophoclem El. 647., 1375.
 Oed. Tyr. 203 et 910., in Anth.
 Pal. VII, 10, 5. ap. Stephan. Byz.
 s. v. *Λύκαια*.

λευκαίνεσθαι] Cf. Enrip. Iph. Anl.
 156. *Λευκαίνει* τόδε φῶς ἥδη
λάμπουσ' ἡώς.

37. id temporis] „Ut id noctis
 cap. 21. [§ 13.] lib. I. in Somn.
 Minutius Felix [2, 4.] Nam id tem-

Ἦμος δ' οὐτ' ἄρ' πω ἦώς, ἔτι δ' ἀμφιλύκη νύξ.

Idem Homerus:

Εὖχαιο δ' Ἀπόλλωνι Λυκηγενεὶ κλυτοτόξω,
quod significat τῷ γεννῶντι τὴν λύκην, id est qui generat exortu suo lucem: radiorum enim splendor propinquantem solem longe lateque praecedens, atque caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. Neque minus Romani, ut pleraque alia ex 39 Graeco, ita et lucem videntur a λύκη figurasse. Annuum quoque vetustissimi Graecorum λυκάβαντα appellabant, τὸν ἀπὸ τοῦ λύ-

Edd. vicahgpdzh.]

„Verba ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, id est temporis, quomodo ferri possunt? Videant igitur lector interim an acquiescendum sit enidam de hoc loco coniec-turae eum ita emendanti, λύκην appellaverunt ἀπὸ τοῦ λευκοῦ, id est, a luce temporis. Mihi certe Gellium (sic!) τὸ λευκὸν interpretaturum fuisse lucem parum sit veri simile.“ Stephan. in praef. „Imo verius id est candoris.“ Pont. „Certe verius τὸ λευκὸν redditur candoris quam temporis: sed non verius est candoris quam temporis hoc loco ascripisse Macrobius. Frustra quoque alii id est luce temporis aut λύκον, id est temporis. Tantum erroris dedit una vox male inculcata. Non enim in-terpretatus est τὸ λευκὸν Macrobius, sed scripsit: ἀπὸ τοῦ λευκοῦ. id temporis hodie λυκόφως cognominant. Hoc acceptum referas licet inge-nio illustri Grotii ad Aratea.“ Gron. Vid. not. 39 ita poeta Edd. PS. — Ἦμος II. ἦ, 433. — ἔστι δ' v1. ἔστι δὲ v3i. ἔτι (om. δὲ) p-bB. — Εὖχαιο II. δ', 101. — ΛΥΚΗΓΕΝΕ B. λυκηγένη S. λυκηγενέη v1. λυ-κειγενεὶ ca. — φῶγ εἶνονι τῷ γεννῶντι S. — ΤΗΝ ΛΥΚΗ BP. — dies qui v1. 39. ita lucem (om. et) c-b. — a lyce Mss. et Edd. — appel-lant Edd. BPS. — ΤΟΝ ΥΠΟ P. — id est sole om. S. idem sole A.

poris .. in temperiem semet au-tumnitas dirigebat, Arnobius lib. V. [25.] Qui illud temporis has partes incolebant terrigenae.“ Gron. — Sed duo ultima exempla huc non quadrant, quia in iis, ut apud Ciceronem p. Mil. 20, § 54. al., id et illud temporis adverbii, non ut h. l. nominis substantivi, locum tenet.

hodieque] Inde a Quintiliani aetate hand raro idem valet quod hodie quoque, id quod non perspex-isse videntur ii qui distinxerunt ante hanc vocem.

λυκόφως] Cf. Enstatth. ad Hom. II. ἦ, 433. p. 689.: „Οὗτοι ἀμφιλύκη νύξ τὸ παρ' ἡμῖν ἰδιωτικώτερον λε-γόμενον λυκόφως, ὅπερ ὅτε ἡμέ-ρα ἤδη ἔστιν, ἀλλ' οὐδὲ νύξ ἔστιν ἀπλῶς. ... λέξις δὲ καὶ αὐτὴ γνωστὴ τοῖς παλαιοῖς, οἳ καὶ ἔγραψαν, ὅτι λυκόφως ὁ παρ' τῆς ἀνατολῆς χρό-νος.“

38. Λυκηγενεὶ] Hoc cognomen Enstatthius ad h. v. p. 448. inter-pretatur: οἷονεὶ Λυκηγενῆς, ὡς ἐν Λυκίᾳ γεγονὼς ... καὶ ἄλλως δὲ λυκηγενῆς λέγεται, ὅτι λύκος, φαῖν, ἐπεφάνη τῇ Αἰητοῖ ἐν τῷ το-κεφί, et Hesychius: τῷ ἀπὸ Λυ-

κίας ὄντι ἢ γενομένῳ. G. Her-mannus Opusc. VII. p. 289. de hoc loco disputavit haecce: „Macro-bius λυκηγενῆ interpretatur τὸν γεννῶντα τὴν λύκην, inepte qui-dem, quia, si λύκη lux est, nomen illud potius ex luce natum signi-ficet necesse est Sed falsam esse istam interpretationem mihi qui-dem non dubium videtur, siquidem λυκαυγὲς et λυκόφως et ἀμφιλύκη νύξ diluculum cogitari postulant... Est ergo λυκηγενῆς is dici putan-dus, qui nascitur pallescentibus nocturnis tenebris.“ Vid. not. ad § 39.

τὴν λύκην] Vox aliunde non nota, quae reperitur infra §§ 39 et 41. .

39. λυκάβαντα] „Aelianus [Hist. an. X, 26.] Λέγουσι δὲ φίλον ἡλίου εἶναι αὐτὸν [τὸν λύκον], καὶ διὰ ταῦτα εἰς τιμὴν τὴν τοῦ ζώου κε-κλήσθαι καὶ τὸν ἐναυστὸν λυκά-βαντα εἶναι οἱ λέγουσι, χαίρειν δὲ αὐτῷ καὶ τὸν Ἀπόλλωνα λόγος. Glossarium λυκοφῶς crepusculum, diluculum. Proverbium Gallicum inter lupum et canem ad hunc glossarii locum pertinet. Proprio enim λυκόφως lupi lux.“ Pont. — Hanc vocem alii aliter interpretati

40 *κου*, id est sole, *βαινόμενον καὶ μετρούμενον*. *Λύκον* autem solem vocari etiam Lycopolitana Thebaidos civitas testimonio est: quae pari religione Apollinem itemque lupum, hoc est *λύκον*, colit, in utroque solem venerans, quod hoc animal rapit et consumit omnia in modum solis ac plurimum oculorum acie cernens te-
 41 nebras noctis evincit. Ipsos quoque *λύκους* a *λύκη*, id est a prima luce, appellatos quidam putant, quia hae ferae maxime id tempus aptum rapiendo pecori observant, quod antelucanum post
 42 nocturnam famem ad pastum stabulis expellitur. Apollinem *Πατρῶν* cognominaverunt, non propria gentis unius aut civitatis religionis, sed ut auctorem progenerandarum omnium rerum, quod sol humoribus exiccatis ad progenerandum omnibus praebuit causam, ut ait Orpheus:

Πατὴρ ἔχοντα νόον καὶ ἐπιφρονα βουλὴν

unde nos quoque Ianum patrem vocamus, solem sub hac appellatione venerantes. *Νόμιον Ἀπόλλωνα* cognominaverunt, non ex

[*Ms. ABGPS.*

itemque lupum (add. id est sole ... Apollinem) G. 40. id est S. — animas S. — aciem cernens B. cernens aciem (del. m) G. 41. a lyce BGSvi. a lyce AP. ἀπὸ τῆς λύκης c-b. a luce prima v-g. 42. et Apollinem v-g. — huius (corr. in unius) B. — ac civitatis Av-g. — ad progenerandarum omnibus B (G punctis positis sub ar). progenerandarum omnibus Svl. progenerandis omnibus v3-g. — Πατρός] Orph. fragm. ed. Herm. p. 463. Lobbeck. Aglaoph. p. 478. 43. Gr. cognominave-

sunt. Suidas: *Λυκάβας, ἐνιαυτός, ἀπὸ τοῦ ταχέως βαίνειν ἢ λυγρῶς βαίνειν, ὃ ἐστὶ σποτεινῶς καὶ ἀδήλως* ἢ ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν λύκων, οὗ τοῦς ποταμούς περῶσι ἀλλήλων κατέχοντες τὰς οὐρὰς χειμῶνος ὁρα· *λυκάβας οὖν ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος περὶ τὰ ζῶα. ἐκόμενα γὰρ ἀλλήλοις τάξῃ δέισι τὸν ποταμόν*. Utramque interpretationem habet Eustath. ad Odys. ξ', 161. p. 538. 41 sq.: priorem Hesychius s. h. v., Didymus ad Hom. l. c., schol. ad Apoll. Rhod. Arg. II, 1123: posteriorem praeter Aelianum Artemidorus Onir. II, 12. c. not. Reiffii II, p. 335 sq. Vid. Crenzer. II, p. 533 sq. Zeunius citat adnotationes ad Odys. l. c. in ed Ernest.

τὸν ἀπὸ λύκων .. βαινόμενον] Haec non suffragantur iis qui pro Graeco habent Macrobius (vid. proleg. p. vi.), nisi forte ἀπὸ mutandum est in ὑπό, ut acripit Hermannus l. c.

40. Lycopolitana Thebaidos civitas] Cf. Crenzer. II, p. 554. et Diodor. I, 88. fin. Ἔνιοι δὲ λέγουσι τῶν Αἰθιοπῶν στρατηγόντων ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον ἀφροισθείας καμπληθεῖς ἀγέλας λύκων ἐκδιῶσαι τοὺς ἐκελθόντας ἐκ τῆς χώρας, ὑπερ πόλιν

τὴν ὀνομαζομένην Ἐλεφαντίνην· διὸ καὶ τὸν τε νομόν ἐκείνον Λυκοπολίτην ὀνομασθῆναι, καὶ τὰ ζῶα τὰ προειρημένα τυχεῖν τῆς τιμῆς.

42. Apollinem Πατρῶν cognominaverunt cet.] Athenienses certe propria gentis et civitatis religionis eum sic cognominaverunt. Cf. Demosth. de cor. § 141. p. 274. Ἀπόλλων τὸν Πύθειον, δὲ πατρός ἐστὶ τῇ πόλει, Plat. Euthyd. p. 302. Ἀπόλλων πατρός (τοῖς Ἀθηναίοις ἐστὶ) διὰ τὴν τοῦ Ἰωνος γένεσιν. Pausan. I, 3, 3. Apoll. Rhod. I, 410. Harpocr. s. v. Ἀπόλλων, schol. ad Arist. Av. v. 1526. et Nub. 1472. Crenzer. II, p. 556 sqq. Ianum patrem vocamus cet.] Cf. c. 9. §§ 9 et 15.

43. Νόμιον Ἀπόλλωνα cognominaverunt cet.] Cf. Cornutus l. c., Diodor. IV, 81., Schol. Ven. ad Hom. II, β', 766.: Νόμιος ὁ θεὸς ἐξ ἐκείνου ἀφ' οὗ ἐθήτευσεν τῷ Ἀδμήτῳ κ. τ. λ. Serv. ad Virg. Georg. III, 2: Apollo spoliatus divinitate ob occisos Cyclopes Admeti regis pavisae armenia dicitur. Unde eum nunc invocant qui Nomius vocatur vel ἀπὸ τῆς νομῆς, i. e. a pascuis, vel ἀπὸ τῶν νομίον, i. e. a lege choridarum. Pind. Pyth. IX, 67.

officio pastorali et fabula per quam fingitur Admeti regis pecora pavisse, sed quia sol pascit omnia quae terra prognerat. Unde 44 non unius generis sed omnium pecorum pastor canitur, ut apud Homerum Neptuno dicente:

Φοῖβε, σὺ δ' ἑλλίποδας ἑλικας βοῦς βουκολέεσκες.

Atque idem apud eundem poetam equarum pastor significatur, ut ait:

Τὰς ἐν Φηρίῃ θρέψ' ἀγρυρότοξος Ἀπόλλων,
ἄμφω θηλείας, φόβον Ἀρης φορεούσας.

Praeterea aedes, ut ovium pastoris, sunt apud Camirenses Ἐπι- 45
μηλίου, apud Naxios Ποιμνίου· itemque deus Ἀρνοκόμης colitur, et apud Lesbios Ναπαῖος: et multa sunt cognomina per diversas civitates ad dei pastoris officium tendentia. Quapropter universi pecoris antistes et vere pastor agnoscitur. Apollo Ἐλελεὺς ap- 46
pellatur ἀπὸ τοῦ ἑλλίτεσθαι περὶ τὴν γῆν, quod aeterno circa terram meatu veluti volvi videtur, ut ait Euripides:

Edd. vicahgspdzb.]

runt A. — ut fabula v-g. 44. Φοῖβε] II. φ', 448. — εἰλιποδας B. ἑλποδας c. ἑλποδα S. ἑλινόποδας v1. ἑλικόποδας v3i. εἰλιπαδ c P. — Τὰς] II. β', 766. — Φηρίῃ V4 „Med.“ φηρίῃ S. φηρίει B. φηρίφι P. φηριφίη „Thuan.“ φηρίη M123. φηρίν v1. φηρίν v3. φηρί i. Πιερίη c-b. Πηρίῃ Hom. ed. Wolf. l. c. 45. ut omnium pastorum v-g. — ἐπιμηλίου B. εἰπιμηλίου A. ἐπιμηλίου v3i. ἐπὶ μηλίου a-z. „Scribo ἐπιμηλίου.“ Menra. — ποιμνίου S. — ἀρτοκόμης P. κομης BG. 46. εἰλελεὺς A. Ἐλεῖ vel ἑλλεοειδής (in mg. ἑλελεὺς) S. — appellatus BGV. — Euripides] Phoen. v. 3., ubi metro flagitante legitur εἰλλέων. —

(115. Heyn.), Apoll. Rh. II, 506.: Ἀργεῖα καὶ Νόμιον. Ad hunc Apollon. loc. schol. adnotavit: ὅτι τὴν κατὰ τοὺς ἀγροὺς θεραπείαν τοῖς νομεύσιν εἰσηγγίσατο. Contra Cic. N. D. III, 23. 57. Quartus in Arcadia, quem Arcades Νόμιον appellant, quod ab eo se leges ferunt acceperisse, et Clem. Alex. Protr. p. 8. Τέταρτον τὸν Ἀρκάδα τὸν Σίληνοῦ. Νόμιος οὗτος κέκληται παρ' Ἀρκάδων. Crenzer. IV. p. 51. etiam Apollinem Νόμιον Arcadium legislatores dicit fuisse, sed II, p. 686. pastorem gregis stellarum eum vocat.

[fabula est.] Cf. Eurip. Alc. I aqq.

44. βοῦς βουκολέεσκες] Sic Eurip. I. c. ἐβουφορόβουν ἔξενφ.

ἐν Φηρίῃ] Haec videtur esse vera scriptura. Nam in hac terra erant equi Admeti Φηρηιάδαο (Iliad. β', 763). et fortasse in ea habitaverant Φῆρες (ib. 743. et α', 268). Urbis nomen β', 711. est Φεραί, sed fortasse verius cansa. Certe urbs prope Pylum sita vocatur Φηραί. II. ε', 543., ι', 151, 293, Od. γ', 488., σ', 185. Cf. F. A. Wolfii prolegg. p. xxviii., Symbol. p. 14.

45. apud Camirenses] Vid. not. ad § 35.

[Ἐπιμηλίου] Alias, quod etiam, non invenitur hoc Apellinis cognomen, quod tribuitur Mercurio apud Pausaniam IX, 34, 2. Sed Pindarus Pyth. IX, v. 114. Heyn. Apollinem vocat ὀπάονα μάλων.

Ποιμνίου .. Ἀρνοκόμης] Creuzer. II. p. 584. haec cognomina inter alia similia commemorat, ex hoc loco, opinor, sumpta: nam alias ea inveni nusquam.

apud Lesbios Ναπαῖος] Conf. schol. ad Arist. Nub. 145. Ἐν Λέσβῳ δὲ Γονναπαίου Ἀπόλλωνος ὁ δοθεὶς Πέλοπι (χηρμός), ubi videtur legendum esse τοῦ Ναπαίου. Vid. Lobeck. p. 257. et Pindar. Pyth. VI, 9. ἐν πολυχρόσῳ Ἀπολλωνία .. γάπα, cum scholio: τῇ Πυθολί .. ἐκεῖ γὰρ ἡ Ἀπολλωνία γάπη, περὶ ἧς ἐν Παιῶσιν εἰρηται, κ. τ. λ.

46. Ἐλελεὺς] Hoc cognomen videtur esse referendum ad exclamationem ἑλελεῦ. Cf. Hesychius: Ἐλελεῦ ἐπιφώνημα πολεμικόν, οἱ δὲ προαναφώνησις παιανισμοῦ. Alias cognomen est Bacchi,

Ἥλιε θεοαῖς ἵπποισιν ἐλίσσων φλόγα,
ἧ ὅτι συναλίσθεντος πολλοῦ πυρὸς περιπολεῖ, ut ait Empedocles:
Ὅυνεκ' ἀναλίσθεις μέγαν οὐρανὸν ἀμφιπολεύει.

Platon: ἀπὸ τοῦ συναλίζειν καὶ συναθροίζειν τοὺς ἀνθρώπους,
[294] ὅταν ἀνατελλῇ, quod exorians homines conducit in coetum.
47 Apollo Χρυσόκομας cognominatur a fulgore radorum, quas vocant comas aureas solis: unde et Ἀκερσικόμης, quod numquam radii possunt a fonte lucis avelli: item Ἀργυρότοξος, quod ena-

[Mss. ABGPS.

ΦΟΛΙΣΚΟΙΣΙΝ M123. ΦΟΛΙΣΚΟΥΣΙΝ B. θεαῖς τε ποῦσιν S. ΦΟΛΙΣΚΟΥΣΙΝ P2. θεαῖσιν ἵπποισιν a. θ. i. (om. seqq. naque ad ἀνατελλῇ) V. — ἐλίσσων σθένος πολλοῦ πυρὸς (om. φλόγα ἧ ὅτι συναλίσθεντος) v-c (c in mg. φλόγα πολλόν). — vel ut v3-g. — ΟΥΝΕΚ' ΑΝΑΛΙΣΘΕΙΣ BPR. οὐνεκ' ἀναλυσθεις S. οὐνεκα ἐλίσθεις v-a. — ἀμφιπολεύεις hg. ἀμφιβολεῖ B. — [Platon] Cf. Crat. p. 409. Steph. ΠΛΑΤΩΝ M12P7. ΠΛΑΤΩΝ B. ΤΛΑΤΩΝ P. πλάταν S. ὑπαλλάττων via. ὑπαλλάττων c. ὑπὸ τ' ἄλλων h-b. — συναλίζειν scripsi e conl. ΣΥΝΑΛΙΣΚΕΙΝ BP (M1 a sec. m.). συναλλάσκειν SM2P7. ΣΥΝΑΛΙΣΚΕΙΝ M1 a p. m. συναλίσκειν vi. συνελεύσεσθαι c. συνελεύθειν c in mg.; a. συναλίσκειν h-b. — ΣΥΝΑΤΡΟΙΖΕΙΝ Bca. — ΑΝΑΤΕΛΛΗ P. ἀνέτειλε v-a. ἀνάτειλε P6. ἀναστελλῇ P7. 47. chrysocomas BGPSH-pl. chrysocomas A. chrysocomos v-g. chrysocomos p2-b. — cognominatus B. — quos Sv3-g. — vocat v-a. — unde et alii S. — ΑΚΕΡΣΙΚΟΜΗΣ GP (S vel ἀκερσικόμης). ΑΚΕΡΣΙΚΟΜΕΣ B. ἀκερσεκόμης vich-b. ἀκερσικόμης a (rhg in mg). Vid. not. — possint S. — a fronte v-pl. „Nihil certius, quam rescribendum a fonte lucis, et ita nunc reponi curavimus.“ Pont. „Luci fons tribui non potest; et vid. infra [§ 64].“ Zeun. — argyrotos A.

ut apud Ovid. Metam. IV, 15. Cf. Boettiger. Id. z. Kunstmyth. I, p. 48.

ἀπὸ τοῦ ἐλίσσεται περὶ τὴν γῆν] Cf. Plato Cratyl. p. 409. Steph. Τῷ περὶ τὴν γῆν αἰεὶ εἰλεῖν ἴων. ἀπὸ τοῦ συναλίζειν] Quod in codicibus legitur, συναλάσκειν, nihili est: συναλίσκειν, quod inde fecit Camerarius, non magis huc quadrat quam συναλλάσκειν, propterea hoc recepi quod proxime accedit ad verba Platonis l. c. Ἄλλος οὖν εἴη μὲν ἂν κατὰ τὸ ἀλλίζειν εἰς ταῦτό τοὺς ἀνθρώπους, ἐπειδὴν ἀνατελλῇ. Fortasse corruptelae natae sunt e falsa scriptura ΣΥΝΑΛΙΣΚΕΙΝ. Conf. Symbol. p. 10.

47. Χρυσόκομας] Cf. Cornut. l. c. p. 195. Χρυσόκομαν καὶ ἀκερσικόμαν προσαγορεύοντες, ἐπειδὴ χρυσόωπός ἐστι καὶ ἔξω πένθος καθέστως διὰ τὴν ἀγνόητα. Martian. lib. I, § 12. Hincque esse quod illis Phoebus et hic vocitetur Auricomus. Nam Solis augmentum caput radiis perfusum circumactumque flammantibus velut auratam caesariem rutili verticis imitatur. Koppius confert Valerium Flacc. IV, 92. et Virgil. Aen. XII, 143.

Ἀκερσικόμης] „Ἀκερσεκόμης, alias ἀκερσικόμης. Utrumque rectum. Homerus εἰς Ἀπόλλωνα [v. 134] Φοῖβος ἀκερσεκόμης.“ Post. — Cf. II. v', 39. et versum qui legitur apud Lucian. Alex. 36. et Martian. lib. I, § 19. Suidas: Ἀκερσεκόμης ὁ καὶ ἀκερσικόμης, ὁ τὴν κόμην μὴ κειρόμενος. Tertiam formam ἀκερσικόμης apud Nonnum scribi solere adnotavit Iacobs. ad Philostr. p. 510. Vid. Fix ad II. Steph. Th. Gr. l. a. v. ἀκερσικόμης. — Aliam praeter illam interpretationem habet Hesychius: ὁ ἀκαρπος τὰς κόμας, ἔξ ὅου δηλοῦνται τὸ ἀπενθές· διὸ καὶ Φοῖβος λέγεται ὁ Ἀπόλλων, καθαρὸς ὢν παντὸς πάθους. Cf. Cornut. l. c.

Ἀργυρότοξος] Sic in Iliade passim cognominatur Apollo inde ab α', 37., ad quem locum adnotavit Eustath. p. 32.: Ἀργυρότοξε, ταντέστι λαμπρότοξε. Οὐ γὰρ ἐστι πλάσαι τόξον ὅλον ἀργύρεον. εἰ δὲ καὶ ἀνακείται, ὥσπερ τῷ ἡλίῳ ὁ χρυσός, οὕτω τῇ σελήνῃ ὁ ἀργυρός, ὅμως οἰκιστοῦται ὁ Ἀπόλλων ἡλίος καὶ τὸ τῆς σελήνης, ἐπεὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐκίνησεν ἔχει τὸ φῶς· ὅλον δ' ὅτι καὶ χρυσότοξος ὁ αὐτός.

scens per summum orbis ambitum velut arcus quidam figuratur alba et argentea specie, ex quo arcu radii in modum emicant sagittarum. *Σμινθεὺς* cognominatur, *ὅτι ζέων θεῖ*, quia fervens 48 currit: *Καρνεῖος*, *ἐπεὶ καιόμενος ὁράται νέος*: vel quod, cum omnia ardentia consumantur, hic suo calore candens semper novus constat: item *Ἀπόλλων Κίλλαῖος*, *ὅτι τὰς κινήσεις λαϊὰς*

Edd. vicahgspdsb.]

argyrotorus Edd. BGPS. 48. *σμινθεὺς* S. *σμινθεῖς* BG. Gr. A. *Smynthens* Edd. P. — *Κάρνειος* chg in mg. — *ἐπὶ* S. *ὅτι* Edd. — *καίμενος* B. — *unde* (sup. vel) quod G. — *consummantur* A. — *idem* (sup. t) S. — *Κίλλαῖος* „Thuan.“ *κίλλαῖος* BM12 „Med.“ *κίλλαῖος* P. *σκιάλαος* S. *συλλαῖς* M3. *σκιάλλιος* Edd. *Ciāllius* ch in mg. — *κινήσεις* M3. *κινήσει* v. *κινήσεις* i. „Non video quid hic faciant istae *κινήσεις*. Forte fuit *ὅτι τὰς σκιάς ἄλλοις ποιεῖ*. Nempe quia ipse ab austro nobis currit, facit ut umbrae in aliam et diversam partem, hoc est septentrionem, iaciantur.“ Gron. coll. Comm. II, 7, 13. — *λαϊὰς* BPSM12.

Schol. Ven.: *Διὰ τὴν χρεῖαν τῶν βελῶν τοῦτο γησιν*. *ἔστι δὲ μηδὲν διαφέρεισθαι περὶ τὸν ἄγρον καὶ τὸν χρυσόν*.

in modum . . sagittarum] Cf. Martian. lib. I. § 13. Hinc quoque *Sagittarius*, . . quod possit *radiorum* *iaculis* *icla* penetrare. Cornut. I. c. p. 191 sq. *Ἀπόλλων ὁ ἥλιός ἐστιν*. *Ἀρτεμῖς δὲ ἡ σελήνη*. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοξότας αὐτοὺς ἀμφοτέρους κατήγαγον, τὴν ὥσαντι ἔφεσιν πόδες τῶν ἀκτίνων αὐντόμενοι.

48. *Σμινθεὺς*] Putaveris *Macrobium* scripsisse *Σμινθεὺς*, ut scribitur *Ζεφύρα* et similia, quum hoc nomen interpretetur: *ὅτι ζέων θεῖ*. Sed cf. Hom. *Iliad.* α, 39.; ad quem locum adnotavit *Eustathius* p. 26.: *Ὅτι Σμινθεὺς Ἀπόλλωνος ἐκίδετο*. καὶ οἱ μὲν φασιν ἀπὸ *Σμίνθης* πόλεως περὶ *Τροίαν*, . . οἱ δὲ ἀπὸ τῶν *σμίνθων*, ὃ ὅλοϊ τοὺς νόδας, αὐτὸν οὐτὼ καλεῖσθαι φασί. δοκεῖ γάρ ποτε ἀναίρετης γενέσθαι *σμίνθων* *βλαπτόντων* τοὺς ἐκεῖ. Similia habet schol. Ven. et *Strabo* XIII, 1. p. 131. *Tauchen*. *Vid. Klau- sen*. I. p. 69 sqq., *Hildebrand*. ad *Arnob.* III, 33.

Καρνεῖος] Cf. *Hezychius*: *Ἐκίδετον Ἀπόλλωνος*, ἴσως ἀπὸ *Κάρνου* τοῦ *Διὸς* καὶ *Εὐρώπης*, et schol. ad *Theocrit.* V, 88. *Κάρνεα* δὲ ἑορτὴ *Ἀπόλλωνος* *Καρνεῖου*, ἀπὸ τινος *Κάρνου*. οὗτος δὲ ὁ *Κάρνος* μάντις ὢν εἶπετο τοῖς *Ἡρακλείδαις*, ἔσσημα τοῦτοις *μαντενόμενος* ὅτινα ἐκτραχεῖς εἰς τῶν *Ἡρακλείδων*, *Ἰκπότης* τοῦνομα, *λόγη* *βαλάν* ἀπέκτεινε· δι' ὃν *λομὸς* ἐγένετο ἐν τῇ

Πελοποννήσῳ καὶ ἀπελθόντες *ἑλαβον* *χρησμον* ἐξ *Ἀπόλλωνος*, *Κάρνειον* τιμῆσαι *Ἀπόλλωνα*, καὶ τοῦτο κοινῶς ἐπαύσαντο τοῦ λοιμοῦ κ. τ. λ. *Pausan.* III, 13, 8. eadem fere habet, et adiecit: *Λήγεται δὲ καὶ ἄλλος ἐπ' αὐτῷ λόγος*. ἐν τῇ *Ἰδῇ* τῇ *Τρωϊκῇ* *κρῆναις* ἐν *Ἀπόλλωνος* ἄλσει *πεφονκίαις* τοὺς *Ἕλληνας* *ἐκτεμεῖν* ἐς τοῦ *Ἰπκον* τοῦ *δορυλοῦ* τὴν *κοίτην*. *μαθόντες* δὲ ὁργὴν *φασιν* *ἔχειν* τὸν *θεόν*, *θυσίας* *λάσσονται* καὶ *Ἀπόλλωνα* *ὀνομάζουσι* *Κάρνειον*, ὅπερ τῶν *κρῆναιων*, *μεταθέντες* τὸ ὄνομα κατὰ δὴ τι ἀρχαῖον, quae apud *Theocritum* I. c. alius attigit scholiastes.

Κίλλαῖος] Σ, quod in omni bus fere codicibus huic cognomini praepositur, non congruit cum interpretatione quae sequitur: *ὅτι τὰς κινήσεις λαϊὰς ποιεῖ*, et *Κίλλαῖος*, quamquam ob aliam causam, etiam alias nominatur *Apollo*. *Vid. Symbol.* p. 11. et quae ad *Hom. Iliad.* α, 37 sq. *Ὅς Χρύση ἀμφιβέβηκας*, *Κίλλαν* τε *ζαθέην* *ἀδναται* *Eustathius* p. 33.: *Ἡ δὲ Κίλλα πολέμιον μὲν ἦν Τρωϊκῶν*. . . τὸ δὲ ὄνομα ἔσχεν ἀπὸ τινος ἡνιοχοῦντος τῷ *Πέλοπ*, δε *Κίλλας* μὲν ἐκαλεῖτο· αὐτόθι δὲ τεθνεὼς καὶ ταφὴς ἐτιμήθη πρὸς τοῦ *Πέλοπος* κλισίᾳ πόλεως ἦτις δι' ἐκεῖνον *Κίλλα* ἐκλήθη· καὶ ἀπ' αὐτοῦ *Κίλλαῖος* *Ἀπόλλων*. Eadem fere habet schol. Ven. *Strabo* XIII, 1. p. 129 sqq. *Tauchen*. (p. 612.): *Ἐν δὲ τῇ Ἀδραμυττινῇ ἐστὶ καὶ ἡ Χρύσα καὶ ἡ Κίλλα*. *πλησίον οὖν τῆς Θήβης* ἐστὶ νῦν *Κίλλιτις* τόπος, ἐν ᾧ *Κίλλαῖον* *Ἀπόλλωνός* ἐστὶν ἱε-

49 ποιεῖ, semper nobis ab austro currens. Θυμβραῖος Ἀπόλλων, ὁ τοὺς ὄμβρους θείς, quod est deus imbricator. Ἀπόλλων Φιλήσιος, quod lumen eius exoriens amabile amioissima veneratione
50 consalutamus. Ἀπόλλων Πύθιος οὐκ ἀπὸ τῆς πύσεως, id est non a consultatione oraculorum, dictus a physicis aestimatur, sed ἀπὸ τοῦ πύθειν, id est σήπειν, quod numquam sine vi caloris
51 efficitur. Hinc ergo Πύθιον dictum aestimant: licet hoc nomen ex nece draconis inditum deo Graeci fabulentur, quae tamen fabula non abhorret ab intellectu naturalis archani: quod apparebit, si percurratur ordo qui de Apolline nascente narratur, sicut paulo

[Mss. ABGPS.

om. M3 et cum reliquis Græcis AG. ἀλλοίως Edd. 49. Ἀπόλλων om. v-g. — ομβροσ P. — veneratione oculorum v-g. — consultamus G (S a sec. m.) i. 50. οὐκ vi. οὐκ c-g. ἀπὸ τῆς πύσεως vl. ἀπὸ τοῦ πύθειν v3i. ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι c-g (hg in ing. τῆς πύσεως). — oculorum BG. occultorum v-a (g in mg.). — existimatur Sv3-g. existimatur vl. 51. πύθων v-g. — existimant Sv3-g. existimant vl. — fabulantur A. — non horret B. 52. obetecisse h. — effusus esset

ρόν. ... Φησὶ δὲ Δίης ὁ Κολωνεύς ἐν Κολωναῖς ἰδρυθῆναι πρῶτον ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς Ἑλλάδος πλευσάντων Αἰολέων τὸ τοῦ Κίλλαιον Ἀπόλλωνος ἱερὸν καὶ ἐν Χρυσῇ δὲ λέγουσι Κίλλαιον Ἀπόλλωνα ἰδρῦσθαι· ἄδῃλον, εἴτε τὸν αὐτὸν τῷ Σμινθεὶ εἰδ' ἕτερον.

semper nobis ab austro currens] Occidentem versus spectantibus et velut cum sole currentibus a parte laeva semper est ab austro currens, i. e. κινήσεις λαϊὰς ποιεῖ.

49. Θυμβραῖος] Cf. Steph. Byz. Θύμβρα, πόλις Τροάδος, Δαρδάνου κτίσμα, ἀπὸ Θύμβρου φίλου αὐτοῦ, οὗ ποταμὸς Θύμβριος. ἀφ' οὗ Ἀπόλλωνος Θυμβραῖος ἰσρόν, et Strabo XIII, l. p. 107. Eustathius ad Hom. Iliad. x', 430, p. 816. Stat. Theb. VIII, 202. Hesych. s. h. v. Crenzer. IV. p. 209. Klausen. I. p. 184 sqq.

imbricator] i. e. imbres ciens. Apud Aplei. de mundo cap. 37. cognomen est Iovis: ab Ennio infra VI, 2, 28. Austri spiritus vocatur imbricator.

Φιλήσιος] Cf. Plin. N. H. XXXIV. 8. s. 19. § 75. Sill. Canachus (fecit) Apollinem nudum, qui Philæsius cognominatur, in Didymæo. Arnobius I, 26. inter alia hoc Apollinis cognomen memorat. Pausanias bis commemorat illam statuat, II, 10, 4. et IX, 10, 2, non addito cognomine.

50. Πύθιος] Omnes paene in eo consentiunt, ut hoc cognomen de-

rivent a Pytho Phocidis urbe, et huius deinde nomen studeant interpretari, ut Horatius Od. I, 16, 6., ait: incola Pythius. Cf. Eustath. l. infra c.

a consultatione oraculorum] Hanc rationem amplectitur Cornutus l. c. p. 196. Καὶ εὐρεθὲν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον τῷ Ἀπόλλωνι προσωνόμασαν Πύθιον, ἀπὸ τοῦ δεῦρο ἐρχομένους τοὺς ἀνθρώπους πυνθάνεσθαι τὰ καθ' ἑαυτοὺς. Sed H. Stephanus in Thea. Gr. l. s. h. v.: „Alii, inquit, Πυθῶ dictam volunt διὰ τὸ δύνασθαι τοὺς ἐκεῖ χρομένους πυνθῆσθαι, ἥτοι μανθάνειν, τὰ μέλλοντα: cuius etymologiae mentio fit et in Lex. meo vet. Sed minus eam rationi consentaneam esse vel ex eo discimus, quod πν producit in Πύθω, in πυνθῆσθαι autem corripitur.“

ἀπὸ τοῦ πύθειν, i. e. σήπειν] Cf. Hom. Hymn. in Apoll. v. 371 sqq. Τὴν δ' αὐτοῦ κατέπνυ' ἱερὸν μένος ἡέλιου. Ἐξ οὗ νῦν Πυθῶ κλησκειται· οἱ δὲ ἀνακτα Πύθιον καλέουσιν ἐκάννημον, οὕνεκα κῆθι Αὐτοῦ πῦσε κέλωρ μένος ὀξέος ἡέλιου. Eustath. ad Iliad. β', 274. Ἡ δὲ Πυθῶ κάλει μὲν ποτε Παρνασσία ἐκαλεῖτο. ... εἴτα Πυθῶν ἐκλήθη διὰ τὸν ἐκεῖ τοξευθέντα ὑπὸ Ἀπόλλωνος καὶ σακέντα δράκοντα, ὥς ἐκ τοῦ πύθω τὸ σήπω, ... ἔθεν καὶ Πύθιος Ἀπόλλων ὁ ἐκεῖ τιμώμενος.

51. si percurratur ordo qui ...

superius enarraturum me esse promisi. Latonae Apollinem Dia- 52
namque pariturae Iuno dicitur obstitisse, sed, ubi quandoque par-
tus effusus est, draconem ferunt, qui *Πύθων* vocitabatur, inva-
sisse cunas deorum, Apollinemque in prima infantia sagittis
beluam confecisse. Quod ita intellegendum naturalis ratio de- 53
monstrat. Namque post chaos, ubi primum coepit confusa de- 295
formitas in rerum formas et in elementa enitescere, terraque ad-
huc humida substantia in molli atque instabili sede nutaret, con-
valescente paulatim aethereo calore atque inde seminibus in eam
igneis defluentibus haec sidera edita esse creduntur: et solem
quidem maxima vi caloris in superna raptum, lunam vero humi-
diore et velut femineo sexu naturali quodam pressam tepore in-
feriora tenuisse, tamquam ille magis substantia patris constet,
haec matris: siquidem Latonam physici volunt terram videri, cui 54
diu intervenit Iuno, ne numina quae diximus ederentur: hoc est
aer, qui tunc humidus adhuc gravisque obstabat aetheri ne ful-
gor luminum per humoris aerii densitatem tamquam e cuiusdam

Edd. vicahgepsdb.]

coni. Menrs. — *deorum cunas* v-g. 53. *in elementa nitescere* P. ele-
menta nitescere (om. in) v-gb. — *terraeque cah.* — *molli* (om. in) P. —
aethereo G a. p. m. Sv-g. — *quidem* om. v-g. — *caloris vi* v-gb. — *hu-*
miliore S. — *quondam* S. — *pressa* A. — *inferiore* (sup. a) A. 54.
terram volunt A. — *aetheri a.* — *hominum a.* — *ne fulgor refulgeret*
(omissis verbis interiectis) B. — *ne fulgore fulgeret* (sup. „vel fulgor
eff.“) G. — *humosi aeris a-bP.* „humoris aerii libri veteres.“ Pont. — *ex*

narratur] Exspectes: si percurrerent ordine quae . . narrantur.

52. *quandoque*] i. e. aliquando, incerto quodam tempore. Cf. Comm. II, 10, 7. *mundum quandoque coepisse.*

qui Πύθων vocitabatur] Vocatur *Πύθων ὄφις* ab Apollodoro I, 4, 1, § 3. Cf. Plutarch. Quaest. Gr. 12. p. 293. C., Strabon. IX, 3. p. 283. Tauchn., Ovid. Met. I, 430 sqq., Claudian. I. praef. 1; V, 80., Lucan. V, 408., VII, 148 Hygin. fab. 140.

53. *Namque*] Haec particula, ut § 57. *nam* et § 61. *enim*, ponitur post ita, ut Graece γὰρ post τῶδε τῷ τῶν.

confusa deformitas] Cf. Ovid. Met. I, 7. *rudis indigestaque moles* et quae sequuntur, Fast. I, 103 sqq.

humida substantia] sunt ablativi absoluti.

nutaret] Coniunctivus ponitur, quasi antecedit *quum*.

seminibus] Cf. c. 8. § 8. et Comm. I, 17, 15.

maxima vi caloris] tamquam ignis vi, cf. Comm. II, 14, 11.

humidiore et velut femineo sexu] Cf. lib. VII. cap. 10. extr. Ponta-

nus confert Apuleii Metamorph. XI, 2. *Ista luce feminea collustrans cuncta moenia et nudis ignibus nutriens laeta semina, conciliens legendum esse uvidis ignibus*, quod nunc recepit Hildebrandus.

naturali quodam . . tepore] Cf. VII, 16, 19. Voederlinus (Handb. d. Etymol. p. 188.) cum *tependi* verbo confert Graecum τῷπεν.

54. *Latonam physici volunt terram videri*] Alii eam pro nocte habuerunt. Cf. Creuzer. II. p. 524.

intervenit] Cf. § 52. *obstitisse*, et infra *qui obstabat*. Calpurn. Ecl. 3, 23. *Quis vestro deus intervenit amori.*

Iuno . . hoc est aer] Cf. Comm. I, 17, 15. Sat. I, 15, 20; III, 4, 8. Cic. N. D. II, 26, 66. *Aer autem, ut Stoici disputant, interiectus inter mare et caelum, Iunonis nomine consecratur.* Kopp. ad Martian. I. § 67.

luminum] i. e. solis et lunae. Vid. not. ad Comm. I, 3, 13.

e cuiusdam partus progressionem] Idem valere videtur ac *partu quodam procedente*.

55 partus progressionem fulgeret. Sed divinae providentiae vicit instantia, quae creditur iuvisse partum: ideo in insula Delo ad confirmandam fidem fabulae aedes Providentiae, quam *ναὸν Προ-*
 56 *βολας Ἀθηνᾶς* appellant, apta religione celebratur. Propterea in insula dicuntur nati, quod ex mari nobis oriri videntur. Haec insula ideo Delos vocatur, quia ortus et quasi partus luminum
 57 omnia facit *δῆλα*, id est aperta clarescere. Haec est autem de nece draconis ratio naturalis, ut scribit Antipater Stoicus. Nam terrae adhuc humidae exhalatio meando in supera volubili impetu atque inde sese, postquam calefacta est, instar serpentis mortiferi in infera revolvendo corrumpibat omnia vi putredinis,
 [296] quae non nisi ex calore et humore generatur, ipsumque solem densitate caliginis obtegendo videbatur quodammodo lumen eius eximere: sed divino fervore radiorum tandem velut sagittis incidentibus extenuata exiccata enecta interempti draconis ab Apol-
 58 line fabulam fecit. Est et alia ratio draconis perempti. Nam solis meatus, licet ab ecliptica linea numquam recedat, sursum

[Mss. ABGPS.

cuiusdam v-g. 55. *Ἀθηνᾶς* om. v-a. „quod nec sensus postulat.“ Zeun. 56. *ea in insula* i-g. — *enati* P. — *qui ortus a.* 57. *in supera* v-g. — *infera* (om. in) A. *in inferiora* v-g. — *videbatur* om. P. — *exsiccatis* (sup. a) G. — *enecata* G. *evecata* S. 58. *perempti*

fulgeret] post substantivum *fulgor* est pleonasmus quidam, qui excusatur quodammodo eo quod verbum arcte iungendum est cum antecedentibus: per . . densitatem.

55. divinae providentiae] Cf. Cic. Div. I, 51, 117. *Esse deos et eorum providentia mundum administrari.* Idem N. D. I, 8, 18. et II, 22, 58. addit etiam vocem Graecam *πρό-βοια*.

instantia] idem fere est quod contentio. Cf. Plin. ep. III, 5, 18. *Quid est enim quod . . haec instantia non possit efficere.*

ναὸν Προβολας Ἀθηνᾶς] Cf. Harpocrat. s. v. *Πρόνοια*: *Ἀσκληῆς ἐν τῷ κατὰ Κησιφώντος* [cc. 108 et 110 p. 69.]. *ὀνομαζέτο τις παρὰ Δελφοῖς Ἀθηνᾶ Πρόνοια, διὰ τὸ πρό τοῦ ναοῦ ἰδρῶσθαι, ἣ δτι προὐνόησεν ὅπως τέκοι ἡ Ἀθηνᾶ. ταύτην δὲ Πρόδοτος ἐν τῇ ὀγδόῃ* [c. 37 sqq.] *Προνοίην* [immo *Προνοίην* vel *Προναίην*] *ὀνομαζει.* *Πρόνοιαν* vocant praeterea Demosth. c. Aristogit. I, Pausan. X, 8, 6., Plutarch. praec. ger. reip. p. 825. B. Eustath. ad Hom. Iliad. α, 197, p. 83.; sed τὸ τῆς *Προβολας Ἀθηνᾶς* legitur apud Diodor. XI, 14. et apud Hesychium, apud Pausan. IX, 10, 2. *πρόβας*. De his

Minervae cognominibus Gotting. 1845. scripsit Wieseler.

56. *ideo Delos vocatur*] Cf. § 32. *facit δῆλα, id est aperta clarescere*] Sic adiectivum *δῆλα* explicatur verbis: *aperta clarescere*. Si posueris comma post *aperta*, iungenda erunt verba *facit δῆλα clarescere*, id quod minus commodum esse videtur.

57. *Nam*] Vid. not. ad § 53. *in supera*] Noli ex edd. vet. recipere *superna*. Nam opponuntur *infera*; et *superna* § 53. sensu absoluto, ut ita dicam, idem fere valet quod *summa*, sed *in supera* nihil aliud est nisi *sursum*, sensu relativo. Cf. c. 21. § 26, ubi *infernae partes* idem fere volunt ac *imae partes*, et *supera* idem fere ac *superiora*.

volubili impetu] Conf. quae de ventis ait Lucretius I, 293 sqq: *Ruuntque Impetibus crebris; interdum vertice torto Corripiunt rapidoque rotantia turbine portant.*

quae . . generatur] Cf. VII, 16, 18. 58. *sursum tamen ac deorsum ventorum vices certa deflexione variando*] Cf. c. 19. § 10. et Comm. II, 7, 10. Constat autem solem neque sursum ultra Cancrum neque

tamen ac deorsum ventorum vices certa deflexione variando iter suum velut flexum draconis involvit. Unde Euripides: 59

— Πυριγενῆς δὲ δράκων
ὁδὸν ἡγεῖται ταῖς τετραμόρφοις
ῥραισι ζευγνύς ἀρμονία
πλούτου πολύνεκρον ὄχημα.

Sub hac ergo appellatione caelestis itineris sol, cum confecisset suum cursum, draconem confecisse dicebatur: inde fabula exorta est de serpentis nece. Sagittarum autem nomine non nisi radiorum iactus ostenditur, qui tunc longissimi intelleguntur, quo tempore altissimus sol diebus longissimis solstitio aestivo conficit annum cursum, inde Ἐκνηβόλος et Ἐκατηβόλος dictus, ἕκασθεν τὰς ἀκτῖνας βάλλων, e longissimo altissimoque radios in terram usque demittens. De Pythii cognomine sufficere ista potuissent, ni haec 61

Edd. vicahgspdzh.]

draconis G. 59. Euripides] cf. Matth. fragm CLXXVII. F. Gu. Wagner. 996. — πυριγενῆς δὲ δρα. (rol. om.) V. πυριγενῆ i. πυριγενῆ c. — δειδροκον v. — ὁδὸν Matth. et Wagn. ὅλον Mss. et Edd. R a sec. m. σκοπ R a p. m. — τοῖς τετραμόρφοις vi. — ῥραισι scripsi e con. ωραι Mss. ῥραις v3. ῥραις e-g. ῥραις p-b. — ζευγνῖς P. „Thuan.“. ζευγνῖ vi. ζευγνῖ ca. — ἀρμονία B. ἀρμονία vihg. — πλούτου M12 „Mod.“. πλούτου B. πλούτ P2. πούτου S. πλούτου P7. ὁ πλούτου P6. δπλου τοῦ vica. δπλου τοῦ v3i. δπλου τοῦ g. om. P (qui habet ἀρμονιακοῦ καρπον) hs-b. — πολύνεκρον v-a. — cursum suum BG. — confecisse g in mg. — dicebatur (sup. videb.) S. — unde Sv-g. 60. καὶ Ἐκατηβόλος dictus S. dictus καὶ Ἐκατηβόλος v-g. — ἕκασθεν ... βάλλων om. v-a. — ex longissimo P. — dimittens ABGv1. 61. possent a-bP.

ultra Capricornum deorsum meare. Plin. N. H. II, 16. s. 13. § 67. Sill. Sol medio (zodiaco) fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inaequalis. ... Haec erit latitudinum ratio ad Austrum descendentium aut ad Aquilonem subeuntium; Varro R. R. III, 5. Orbis ventorum octo. Erat cum conlicerem: sursum tamen ac deorsum venit horarum vices certa deflexione variando, ut Horatius ait Carm. IV, 7, 3. Mutat terra vices, et I, 12, 15 sq. variisque mundum temperat horis. At sic oritur asyndeton, ut scribendum esset: et iter .. involvit; et anni tempora non efficiuntur certa deflexione sed sole in linea ecliptica procedente.

iter suum .. involvit] i. e. velut spiras vel orbes facit eundo. Cf. Virgil. Georg. II, 153 sq. Nec rapit immensos orbis per humum, neque tanto Squameus in spiram tractus se colligit anguis, et Aen. II, 217. spirisque ligant ingentibus. Conf. quae G. O. Muellerus Handb. d. Arch. p. 279. refert de zodiacis Imperatorum Romanorum aetate

in Aegypto factis, et infra c. 19. § 16.

59. Πυριγενῆς cet.] Metrum anapaesticum restituere conatus sum, in Symbol. p. 14 sq. e codd. mss., ῥραισι tantummodo scribens pro ῥραις. Due versus, quorum alter incipit a verbo ῥραις, distincti sunt inde ab ed. Steph. F. Gu. Wagnerus refert Matthiaeum hoc fragmentum censere esse e Phaëtonte, Musgraviu e Piriithoo.

confecisset ... confecisse] Animadvertit Mahul duplici sensu h. l. usurpatum esse verbum conficiendi, ut esset modo idem quod perficere modo idem quod interficere: potius dixerim altero loco ambiguum esse eius vim.

60. radiorum iactus] Cf. § 12. Ἐκνηβόλος] Schol. Ven. ad Hom. Iliad. α', 14. ὁ ἕκασθεν ἐκπυρρῶν. Ἐκατηβόλος] Eustath. ad Hom. Iliad. α', 75. cognomen Ἐκατηβέλης etiam interpretatur ὁ ἕκασθεν βάλλων. Idem ibidem reprobat etymologiam Simonidis, ὡς ἕκαστον βέλεσιν ἀνέλεν ὁ Ἀπόλλων τὸν ἐν Πυθῶι δράκοντα. Non recte Ma-

quoque ratio eiusdem appellationis ingereret. Cum enim sol in signo Cancrī aestivum solstitium facit, in quo est longissimi diei terminus, et inde retrogressum agit ad diminutionem dierum, Pythius eo tempore appellatur, ὡς πύματον θεῶν, ὃ ἐστὶ τὸν τε-
 62 λευταῖον δρόμον τρέχων. Idem ei nomen convenit et cum Capricornum rursus ingrediens ultimum brevissimi diei cursum in-
 [297]tellegitur peregrisse, et ideo in alterutro signorum peracto annuo spatio draconem Apollo, id est flexuosum iter suum, ibi confecisse memoratur. Hanc opinionem Cornificius in Etymis retulit.
 63 Ideo autem his duobus signis quae portae solis vocantur, Cancro et Capricorno, haec nomina contigerunt, quod Cancer animal retro atque oblique cedit, eademque ratione sol in eo signo obliquum, ut solet, incipit agere retrogressum: caprae vero consuetudo haec in pastu videtur, ut semper altum pascendo petat, sed
 64 et sol in Capricorno incipit ab imis in alta remeare. Ἀπόλλωνα Διδυμαῖον vocant, quod geminam speciem sui numinis praefert ipse inluminando formandoque lunam: etenim ex uno fonte lucis gemino sidere spatia diei et noctis inlustrat: unde et Romani solem sub nomine et specie Iani Didymaei Apollinis appellatione ve-
 65 nerantur. Ἀπόλλωνα Δέλφειον vocant, quod quae obscura sunt claritudine lucis ostendit, ἐκ τοῦ δηλοῦν ἀφανή, aut, ut Nume-

[Mss. ABGPS.

— in haec S. ni hoc v3c-g. — se ratio a-bP. — ingereretur S.

62. Id est nomen A. — rursus A. — ultissimum G. — brevissimum S. — altero utro BG. — ibi om. v-g. — in echinis S. 63. haec omnia v-bP. „Haec nomina libri veteres.“ Pont. — in cedit G. — in capricornum A. 64. sui luminis „Monuerunt amici de hac coniectura summae spei adolescentis Hugeiani Grotii. Et placuit placetque serio.“ Pont. — illustrant Ps-z. illustrat S. — iam didyma ei S. anni didymati v1. anni didymaei: v31. anni, Didymaei ehg (h in mg. „Iani ant.“). 65. claritudine lucis S. — ἀπὸ τοῦ c-b. — ΔΗΑΥΤΑ ΛΦΑΝΕ B. ΔΗΑΥΤΑ

crobius haec cognomina retulit ad certum quoddam anni tempus.

61. enim] Vid. not. ad § 53. — longissimi diei terminus] i. e. terminus qui efficitur longissimo die. Similiter infra § 62. ultimum brevissimi diei cursum.

63. quae portae solis vocantur] Conf. Comm. I, 12, 1.

ut semper altum pascendo petat] Cf. c. 21. § 26., et c. 22. § 6.

64. Διδυμαῖον] Conf. Stephan. Byz. Δίδυμα, οὐδενέως, τόπος καὶ μαντεῖον Μιλήτου ἀφιερωμένον Διὶ καὶ Ἀπόλλωνι. ... τὸ ἔθνηκόν Διδυμὲν καὶ Διδυμαῖος κητικόν. Plin. N. H. V, 29. s. 31. § 112. Oraculum .. Didymaei Apollinis. Strab. XIV, 1, p. 165. Tauchn. Ἐξῆς ἐστὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Διδυμείως (al. Διδυμ.) Ἀπόλλωνος τὸ ἐν Βοργηλαῖς, Pausan. VII, 2, 4. Τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Διδύμοις τοῦ Ἀπόλ-

λωνος καὶ τὸ μαντεῖον. Hildebrand. ad Arnob. I, 26. citat Mueller. Dor. I. p. 224. Hoeck. Creta II, p. 318 sq. Etiam Etymol. M. p. 272, 45. hoc cognomen derivat ἀπὸ τῶν ἐν Μιλήτῳ Διδύμων, Macrobius minus recte ἀπὸ τοῦ διδύμων, quamobrem geminam ei tribuit speciem. Cf. Zeitschr. f. A. W. 1841. p. 560. Zennius citat Ernestium ad Sueton. Calig. 21. qui existimet Apollinem geminum in universum vocari, quod cum Diana uno partu sit editus.

Iani] Conf. c. 9. § 5 sqq.

65. Δέλφειον] Alias, ut apud Platon. de legg. III, p. 686. A. et H. Orph. 33, 4., vocatur Δελφικός.

quod ... ostendit] „Videatur etiam allusio poeta illo versa: — ἀντὰρ ὁ βαμὸς Ἀντὸς Δέλφειος καὶ ἐπὶ φίλος ἔσσεαι αἰεὶ. Exstat hymno εἰς Ἀπόλλωνα [v. 495 sq.].“ Pont.

nio placet, quasi unum et solum. Ait enim prisca Graecorum lingua δέλφον unum vocari: unde et frater, inquit, ἀδελφὸς dicitur, quasi iam non unus. Hieropolitani praeterea, qui sunt gentis 66 Assyriorum, omnes solis effectus atque virtutes ad unius simulachri barbati speciem redigunt, eumque Apollinem appellant. Huius 67 facies proluxa in acutum barba figurata est, eminente super caput calathos: simulachrum thorace munitum est, dextera erectam tenet hastam superstante Victoriae parvulo signo, sinistra floris porrigit speciem, summisque ab humeris Gorgoneum velamentum redimitum anguibus tegit scapulas. Aquilae propter exprimunt instar[298]

Edd. vicahgapdab.]

ἀπὸ τοῦ Α. — δέλφον S. — Gr. unum vocari. unum et inquit frater Gr. dicitur A. — vocitari Sv-g. 66. Hieropolitani p2-6P. — gentes v-g. — eundem (om. que) S. eundemque Edd. P. 67. calathos A. — munitum (om. est) S. — speciem porrigit G. — tegit scapulas; (post tegit est rasura: semicolon additum videtur a sec. m.) A. tegit. Scapulas BS (G Scapulis, sup. ae). tegit spatulas P. — Aquilae propter exprimunt instar volantium coni. Pont. aquilae instar exprimunt propter v. coni. Meura. „Utriusque mutatio corrumpit potius quam emendat vulgatam lectionem,

δέλφον unum vocari] Lexica non agnoscunt hanc vocem. Aliam vocis ἀδελφὸς etymologiam habet Hesychius: Ἀδελφοὶ οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς δελφῶνος γεγονότες, δελφὸς γὰρ ἡ μήτηρ λέγεται.

66. Hieropolitani ... omnes solis effectus .. ad unius simulachri barbati speciem redigunt cet.] Lucianus de dea Syria c. 34.: Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τηρῷ ἐκείνῳ ἐν ἀριστέῳ πλάττει πάντα μὲν θρόνος ἡλίου, αὐτοῦ δὲ εἶδος οὐκ ἐνι. ... μετὰ δὲ τὸν θρόνον τοῦτον κείται ξόανον, Ἀπόλλωνος, οὐκ ὅλον ἐώθεε ποιέσθαι· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες Ἀπόλλωνα νύον τε καὶ πρῶθῃβην ποιέουσι, μῦθοι δὲ οὗτοι Ἀπόλλωνος γε νεῖηται ἔσαν δεικνύουσι, ... μῦθοι Ἀπόλλωνα εἰμασι κομίσουσιν. Creuser. vol. IV. p. 245. in Tarsensium nummis commemorat Apollinem barbata. Infra c. 23. § 12. dei Heliopolitani simulacrum, quod levis solisque consociatam potentiam monstraverit, dicitur fuisse aureum specie inderbi.

67. calathus] Cf. Servius ad Virg. Buc. II, 45.: Sane calathus Graecum est: nam Latine quasillum dicitur. Calathus vel modius, fertilitatis signum, alias Cereris et Dianae Ephesiae capiti impositus conspicitur. Conf. Mueller. Handbuch d. Archael. § 344. (p. 480. extr.) et § 357. 5. et 7.; Denkmäler d. alt. Kunst vol. II. tab. 8. fig. 92. et vol. I. tab. 2. fig. 12.

Gorgoneum velamentum] Gorgonea facies in aegide posita tribuitur Minervae, cf. § 70.; sed Gorgo conspicitur etiam in pectore Cereris vel Canephorae Mueller. Denkm. vol. II, tab. 8. fig. 92. anguibus quidem non additis. Cf. Handb. § 65, 3. et § 357, 6.

Aquilae propter exprimunt instar volatus] Aquilae pro subiecto est habendum, quod non intellexit Pontanus qui, quod de plurius aquilis non una solum ageretur, scribendum esse cenavit Aquilas. Idem adiecit: „Locutio fere par lib. VII. cap. 15. [§ 4.] duas esse fistulas instar canalium. Porro propter exprimunt est iuxta exprimunt, quod sciunt quibus Latinae linguae vel minimus sensus.“ Gronovius: „Recte, inquit Pontanus accepit τὸ ἰστέον.“ Sed rectius, opinor, interpretatus est Meursius qui adnotavit: „Est autem instar hoc loco idem quod effigies et figura. Ausonius in Parentalibus: Voce ciere animas funeris instar habet, A. Gellius lib. II. cap. 6. [§ 10.]: Inculpatus autem instar est absolutae virtutis. Apuleius Florid. Num. XII. Psittacus Indiae avis est: instar illi minimo minus quam columbarum. Pro forma posuit Virgilius Aen. lib. VI. extremo: — quantum instar in ipso. Pro effigie et simulacro Macrobius hic et Suetonius in Iulio Caesare [c. 61.]: Cuius etiam instar pro aede Ven-

volatus: ante pedes imago feminea est, cuius dextera laevaue sunt
 68 signa feminarum: ea cingit flexuoso volumine draco. Radios in
 terram superne iaci barba demissa significat: calathus aureus sur-
 gens in altum monstrat aetheris summam, unde solis creditur
 esse substantia: hastae atque loricae argumento imago adiungitur
 Martis, quem eundem ac solem esse procedens sermo patefaciet:
 Victoria testatur cuncta submitti huius sideris potestati: floris
 species florem rerum protestatur quas hic deus insemnat proge-
 69 nerat fovet nutrit maturatque. Species feminea terrae imago est,
 quam sol desuper inlustrat: signa duo aequae feminea quibus amb-
 itur hylem naturamque significant confamulantes: et draconis ef-
 figies flexuosum iter sideris monstrat: aquilae propter altissimam
 70 velocitatem volatus altitudinem solis ostendunt. Addita est Gor-
 gonea vestis, quod Minerva, quam huius praesidem accipimus, so-
 lis virtus sit: sicut et Porphyrius testatur Minervam esse virtutem
 solis quae humanis mentibus prudentiam subministrat. Nam ideo
 haec dea Iovis capite prognata memoratur, id est de summa
 aetheris parte edita, unde origo solis est.

XVIII. Haec quae de Apolline diximus possunt etiam de
 [299]Libero dicta existimari. Nam Aristoteles, qui Theologumena
 scripsit, Apollinem et Liberum patrem unum eundemque deum

[Mss. ABGPS.

qua nihil clarius integrius sincerius." Gron. Vid. not. — femine (sup.
 add. a) G. — dextra BGSA. — signa sunt A. 68. superne add. a soc.
 m. G. — demissa BG. — sigt S. signat v-g. — monstrat ati (sup. add.
 d) aetheris A. — summum v-g. — matris A. — procedens sermo] c. 19. —
 patefaciet (sup. add. ac) A. — nutrit fovet Sv-g. 69. ambitus B (G a p.
 m.). — hylem S. — flexuosum v. — id est om. A.

XVIII. Caput. XVIII. Liberum quoque patrem cum ipsum esse deum
 quem solem. ch-b. Cap. XXI. De Libero patre: quodque idem sol et Li-
 ber pater. v (i. Cap. XX.). DE LIBERO PATRE (A in mg.) BGP12.

1. de Libero patre a-b. — aestimari a-z. — multis (om. aliis) Pa-z.

ris Genetricis postea dedicavit." Ad-
 verbium propter non tam, ut vult
 Gronovius, cum verbo exprimunt,
 quam cum nomine Aquilae est iun-
 gendum. Explices Aquilae quae
 prope adsunt et conferas Comm. I,
 21, 9. Aegyptiorum retro maiores.
 et de diff. 15, 19. omnis retro ae-
 tas, prolegg. p. XLIV.; nisi forte
 propter errore huc translatum est
 e § 69.

dextera laevaue] i. e. a dextera
 laevaue parte, cf. § 69.

68. in terram superne iaci] Cf.
 c. 22. § 2. Superne h. l. idem va-
 let quod ex alto: sed idem quod in
 altum apud Plinium N. H. XIX, 5.
 s. 25. § 76. Solum hoc genus su-
 perne tendit, non ut cetera in ter-
 ram.

procedens sermo patefaciet] Cf.
 prolegg. p. XLII.

protestatur] Hoc verbo usus esse

videtur Macrobius, ne parvo inter-
 vallo repeteretur verbum testatur.
 Cf. prolegg. p. XLIV.

69. hylem] Cf. c. 22. § 3. et
 Comm. I, 12, 11.

propter altissimam velocitatem vo-
 latus] Dicendum erat: propter al-
 tissimum et velocissimum volatum.
 Similia vid. prolegg. p. XLII.

70. quam huius praesidem acci-
 pimus] i. e. cuius hanc propriam
 esse accipimus.

de summa aetheris parte edita]
 Conf. III, 4, 8. Pontanus adnota-
 vit: „Arnobius [III, 31.] doctis-
 sime: Eandem hanc alii aethe-
 reum verticem et summitatis
 ipsius esse summam dixerunt. Me-
 moriam nonnulli, unde ipsum nomen
 Minerva, quasi quaedam Meminerva,
 formatum est.“

XVIII, 1. Apollinem et Liberum ..
 eundem deum esse] Conf. Arnob. III,

esse cum multis aliis argumentis adserat, etiam apud Ligyreos ait in Thracia esse adytum Libero consecratum ex quo redduntur oracula: sed in hoc adyto vaticinaturi plurimo mero sumpto, uti apud Clarium aqua pota, effantur oracula. Apud Lacedaemonios 2 etiam in sacris quae Apollini celebrant, Hyacinthia vocantes, hedera coronantur Bacchico ritu. Item Boeotii Parnasum montem 3 Apollini sacratum esse memorantes simul tamen in eodem et oraculum Delphicum et speluncas Bacchicas uni deo consecratas co-

Edd. vicahgspdzb.]

— adserat A. asserat Pa-z. adserit G. asserit BH2. asseverat Sv-gb. — tum etiam v-gb. „Melior lectio et legibus linguae convenientior (asseverat, tum etiam).“ Zeun. — hoc in adito A. — potata Ss-b (P aqua potata aqua). 2. celebrabant BG. — et sacris (om. in) vl. — yacinthia BG. iacinthia A. 3. boetii ABGS. — parnasum B. —

33. Quid, cum Liberum Apollinem Solem unum esse contenditis nomen vocabulis amplifcatum tribus. Laur. Lyd. IV, 38. (p. 81.) Δίβεσ παρὰ Παμάλους ὁ Διόνυσος, οἷον ἐλευθέρος, τὸν τεύτον Ἕλιος. Plutarch. Quaest. Rom. 104. Hildebrand. ad Arnob. I, 36. Lobeck. p. 296. Creuzer. I, p. 466.

apud Ligyreos] Haec natio mihi quidem non aliunde est nota.

redduntur oracula] Indicativus amodus pro coniunctivo positus est, ut saepius. Cf. prolegg. p. xli. De re conf. Osann. ad Cornut. p. 357. qui citavit Athen. II, p. 38. καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ τῆς ἀληθείας τρέφους· διὸ Ἀπόλλωνος οὐκείος διὰ τὴν ἐκ μαντικῆς ἀλήθειαν, Διονύσου δὲ διὰ τὴν ἐν μέθῃ. Euripides Bacch. 279. μάντις δ' ὁ δαίμων ὅδ' ἐκ. τ. λ.

apud Clarium aqua pota] „De Clarii Apollinis oraculo apud Colophonios Tacitus Annal. II, 54. ita: Non femina illie, ut apud Delphos, sed certis e familiis et ferme Mileto accitus sacerdos numerum modo consultantium et nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum editi responsa, atque Anacreon XIII. Οἱ δὲ Κλάρον παρ' ἑχθραὶς Λαρνηφόριου Φοίβου λάλον πίνοντες ἑδάσθ' Μερμηρότες βοῶσιν.“ Zeun. — Adde infra § 19. et Plin. N. H. II, 103, s. 106, § 232.: Colophone, inquit, in Apollinis Clarii specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breviora vita. Iamblich. Myster. III, 2. Τὸ δὲ ἐν Κολοφῶνι μαντεῖον ὁμολογεῖται παρὰ πᾶσι δι' ἑδάτος χρηματίζειν, εἶναι γὰρ πηγὴν ἐν οἴκῳ καταγείφ καὶ ἀπ'

αὐτοῦ πίνειν τὸν προφήτην κ. τ. λ. Pausan. VII, 3, 1., Plin. N. H. V, 29 s. 31. § 116. Mueller. Dor. I, 226., Klausen. I, p. 215. — Apud Clarium idem est atque in Apollinis Clarii fano. Vid. not. ad c. 20 § 6.

2. Hyacinthia] Per triduum celebrata sunt in honorem Hyacinthi Amyclae filii. Conf. Hesych.: Ἐκατομβεὺς, μὴν παρὰ Λακεδαιμόνιους ἐν ᾧ τὰ Ὑακινθία, et Pausan. III, 10, 1.: Καὶ (ἐπ' αὐτῇ γὰρ Ὑακινθία) ἀφ' αὐτοῦ τοὺς Ἀμυκλαίους οὐκ αὐτὸς ἀπελθόντας τὰ καθ' ἑσπερίαν Ἀπόλλωνι καὶ Ὑακινθῷ δρᾶσαι, et 19, 1.: Ὑακινθίοις πρὸ τῆς τοῦ Ἀπόλλωνος θυσίας. Conf. eundem III, 1, 3. Athen. IV, 17; 7. p. 139. D; Manso Sparta I, 2, p. 203 sqq. et III, 2, p. 201. Heyne Antiqu. Aufa. I. p. 97-107. Real-Enc. s. h. v. Hedera eos coronari solitos esse solus Macrobius refert: quod dicit Athenaeus l. c., καὶ διὰ τὸ πένθος τὸ γενόμενον περὶ τὸν Ὑάκινθον οὕτε στεφανοῦνται ἐκ τῶν δαίμωνος κ. τ. λ., id ad primum diem tantummodo pertinet.

Bacchico ritu] Cf. Ovid. Fast. III, 767. Hedera est gratissima Baccho. Plin. N. H. XVI, 34 s. 62. § 144: Ita coronato exercitu .. exemplo Liberi patris, cuius dei et nunc adornat thyrsos cet. Servius ad Virg. Buc. VII, 25. Hedera coronantur poetas quasi Libero consecrati.

3. speluncas Bacchicas] Plutarchus Quaest. Graec. 12. commemorat τινὰ τόπον παραγωγῆς: Pausanias X, 32. antra complura, sed Baccho sacrum nullum: quamquam § 5. Τὰ δὲ νεφῶν τέ εἰσιν, inquit,

lunt: unde et Apollini et Libero patri in eodem monte res divina celebratur. Quod cum et Varro et Granius Flaccus affirmant, etiam Euripides his docet:

Διόνυσος δὲ θύροισι καὶ νεβρῶν δοραῖς
καθαπτὸς ἐν πένκαισι Παρνασσὸν κατὰ
κηδᾶ χορεύων.

5 In hoc monte Parnaso Bacchanalia alternis annis aguntur: ubi et Satyrorum, ut affirmant, frequens cernitur coetus et plerumque voces propriae exaudiuntur, itemque cymbalorum crepitus ad aures hominum saepe perveniunt. Et, ne quis opinetur diversis dis Parnasum montem dicatum, idem Euripides in Licymnio Apollinem Liberumque unum eundemque deum esse significans scribit:

Ἀέσποτα φιλόδαρνε Βάκχε, Παιὰν Ἀπόλλων εὐλυρε.

Ad eandem sententiam Aeschylus:

[Mss. ABGPS.

consecratum v-g. — unde ... celebratur om. P. 4. affirmant A. — Euripides] In principio Hypsipyles. Vid. Matth. et Wagner. fragm. Aristophan. Ran. 1242. (1213.) et schol. ad Nub. 601. — Διονύσιος P2. — δς om. Mss. v-agspR. — θύροισι P v1. θύροις v3i. θυρεοῖς cag. — νεβρῶν S. — δώροις καθ' ὅπως SP7. — πένκαισι P. — παρνασσὸν via. παρνασσὸν hgabB. ἀπ' αὐτοῦ P. παρνασσέον P7. παρνασσέον S. παρνασσὸν i, „Male.“ Zeun. — κατὰ κηδᾶ hs. κατακηδᾶ, una voce, v-agp-b; (in dzb, in quibus solis versus distincti sunt, κατακηδᾶ χορεύων tribuitur secundo). κατακιδαι BR. κατακιδαι P. κατακιδαι P2. — χορεύων SP7. 5. parnasse BP. — propriae eorum a-bP. 6. dis om. A. — parnassum BG. — in Licymnio] Cf. Matth. et Wagner. fragm. IV. — Licymnio S. lycinnio A. licynio B. licinio v-b. — ΒΑΙΑΝ BP2R. — Ἀπόλλων isR (P2 om. εὐλυρε, sed add. ΟΡΑΚΕΙΟΕΟΜΑΝΤΙC). „Lego Ἀπόλλων quinto casu.“ Meurs. — Aeschylus] Cf. Both. fragm. 73, ubi le-

ἀνωτέρω τὰ ἄκρα καὶ αἱ Θυιάδες
ἐπὶ τοῖσι τῷ Διονύσῳ καὶ τῷ
Ἀπόλλωνι μαίονται. Ceterum ad Bacchum pertinere videtur antrum Corycium, a nympha Corycia nominatum. Nam Sophocles Antig. 1114. habet Ἐνθα Κορύκεια νόμφαι Στελζουσι Βακχίδες. Vid. Schwenck. Myth. d. Gr. p. 392. et not seq.

Apollini et Libero patri .. res divina celebratur] Cf. Pausan. l. c. 5. et ibid. 4, 2. Aristoph. Nub. 600. Euripidis Phoen. 222 sqq. Iph. Taur. 1243 sqq. Ion. 714 sqq. Plutarch. de Is. et Os. 35. Lucan. V, 73. Catull. 64, 391. Lobeck. Aglaoph. p. 617 sqq. Mueller. Orchom. p. 383 f. Real-Encycl. II. p. 915, et V. p. 1176. Kepp. ad Martian. p. 39.

4. καθαπτὸς] Cf. § 22. v. 5. νεβροῖο .. καθαφαί δέμα, Hesych. a. h. ἄγει τὸν καθαιμένον καὶ ἐπεφάρμενον τὰς δοράς.

Παρνασσὸν] Duplex σ servavi in Graeco nomine, quamquam, ubi Latine scriptum est, cum aliis

praeteli scripturam Parnasus, codicum mss. auctoritate secutus, e quibus solus B constanter exhibet Parnassus, sed omnes Παρνασσὸν commendant, nam eo ducit etiam vitium scripturae παρνασσέον, litteris ΣΕ natis ex ΣΣ. Ceterum sequentem versum schol. ad Aristoph. Ran. 1244. supplet: παρθένοις ἐὼν Σελζέων.

5. alternis annis] Alias haec Bacchanalia dicuntur Trieterica. Conf. Lucan. V, 73. Ovid. Fast. I, 394. Metam. VI, 587. IX, 642. de remed. Am. 593 sq. Virg. Aen. IV, 302. Sidon. Carm. IX, 204. Ammian. XXII, 8. Eurip. Bacch. 133. Schneider. d. Att. Theaterwesen p. 39. Real-Enc. II. p. 1066 sq. C. F. Hermann. Lehrb. d. gottesd. Alterth. d. Griech. § 46, 14. Schwenck. l. c. p. 391. — Alternis annis idem valet ac tertio quoque anno. Vid. not. ad c. 13. § 9.

6. Ἀέσποτα cet.] F. Gu. Wagnerus ad Eurip. fragm. 480. adnotavit: „Chorus his verbis deos

Ὁ Κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Βακχεῖος, ὁ μάντις.

Sed licet illo prius adserto, eundem esse Apollinem ac solem, 7 edoctoque postea ipsum esse Liberum patrem qui Apollo est, [300] nulla ex his dubitatio sit Solem ac Liberum patrem eiusdem numinis habendum: absolute tamen hoc argumentis liquidioribus astruetur. In sacris enim haec religiosi archani observatio tenetur, ut sol, cum in supero, id est in diurno, hemisphaerio est, Apollo vocitetur: cum in infero, id est nocturno, Dionysus, qui est Liber pater, habeatur. Item Liberi patris simulachra partim puerili aetate partim iuvenis fingant: praeterea bar-

Edd. vicahgspdsb.]

gitur: „ὁ Καβαῖος. Pates legendum esse καὶ Ἀβαῖος. v. Herodot. VIII, 33., Pausan. Phoc. c. 35.“ Consentiant Lobeck. p. 79. et ad Alac. p. 332. C. Schwenck. Zeitschr. f. A. W. 1840. p. 108. Καβαῖος defendit Welckerus in Trilog. p. 130. litteram Aeolicam praetextens. — ὁ κισσεὺς Ἀπόλλων v-g (1 Ἀπόλλων; hg in mg.: „ὁ κισσεὺς ἀπόλλων, ὁ καβαῖος ὁ μάντις ant.“). — ὁ Βακχεῖος SM123. οβακείος P2. οβακείος BR. ὁ βάκχιος P7. ὁ βάκχε v-gP6. οκαβαῖος P. ὁ καβαῖος a-b (hg in mg.) Quod reiecit G. Hermannus in censura thes. H. Stephani a Britannia editi p. 20. „Lego δ καὶ βάκχος.“ Meurs. „Silent alii. Nos ultimum (μάντις) tanquam nimis commune mutabamus in Μάσαρις. Sic enim Liberum apud Caras vocatum testis est Stephanus s. v. Μάσαντα. Sed omnino sic totus locus scribendus est: Ὁ Κυλλεὺς Ἀπόλλων, ὁ Ἑρικαπαῖος, ὁ Μῆτις. Vel sola Procli verba persuadebant: Μῆτις γὰρ αὐτὸ καὶ οὗτός ἐστιν .. αὐτός τε ὁ Διόνυσος καὶ Φάνης καὶ Ἑρικαπαῖος συνεχῶς ὀνομάζεται. Quae cum aliis huc facientibus vide sis apud Leopardum VI. Emend. 22.“ Gron. Barnes. ad Eur. Bacch. 408. emendavit δ Σαβαῖος. Nicol. Perottus Cornucop. p. 694. et p. 994. ὁ Βάκχε ὁ μάντις. Vid. not. — ὁ μάντις v-gP6. ὁ μάρις S. 7. prius] c. 17. § 7 sqq. — eundemque A. — postea] c. 18. — fit ASvichg. — ad liberum (om. solem et eiusdem numinis) S. 8. ut cum sol vchhg. — in superno S. — in inferno S. — dionysius S. dionisius AG. dyonisius B. — qui et A. 9. pueri aetate S. — iuvenili g-bP. — Inter praeterea et barbatus in

Delphicos alloquitur; nam Euripidem Bacchumque esse unum eundemque deum dixisse quis credat?“

Ὁ Κισσεὺς Ἀπόλλων, ὁ Βακχεῖος, ὁ μάντις] Schwenckius l. c. Macrobius ait cognomine Κισσεὺς velle probare Apollinem et Liberum unum et eundem esse, cum Bacchus etiam vocaretur Κισσεὺς; cf. Pausan. I, 31. extr. Lobeck. p. 80., qui confert § 2. et monet hederam fuisse sacram etiam Apollini et Musis, Osann. ad Cornut. p. 362. Cum his quae sequuntur, conf. Euripidem Hec. 676. Μῶν τὸ βακχεῖον κάρα τῆς θεοπιδόθ' δεύρο Κασσάνδρας φέροις; et Lycophr. 28. Ἡ δ' ἐνθεον σφάσσα βακχεῖον σόφρα. An et Βάκχιος scribendum est, ut ipse Bacchus dicatur μάντις? Cf. apud Aristophanem Thesmoph. 986. κισσοφόρος Βάκχιος δέσποτα, ubi vid. not. Fritzscheii.

7. eiusdem numinis habendum] i.

e. eiusdem numinis esse nomina diversas.

absolute] Idem fere valet ac plane vel quae res omnino absoluitur.

nocturno, Dionysus] Dicitur Νυκτεῖος, Plutarch. de EI Delphico 9, p. 389. A. Pausan. I, 40, 5. Ovid. Metam. IV, 15. et de art. am. I, 567.

9. partim puerili aetate cet.] „Ulpianus ad orationem κατὰ Μειδίον: Ἐκ πάσης δὲ ἡλικίας ἡγονίζοντο μοῖοι τῷ Διονύσῳ, διδοῖ καὶ πᾶν εἶγμα αὐτῷ περιουθεῖσθαι. καὶ γὰρ καὶ αἰα καὶ κρεβντήν καὶ ἄνδρα γράφουσιν αὐτόν. Macrobius physicam rationem reddit.“ Meurs. — Cornutus c. 30. p. 217. Πάντεται δὲ καὶ νῖος καὶ κρεβντήν διὰ τὸ πάση ἡλικίᾳ πρόσφορος εἶναι. Vid. imaginem eius ap. Crenzer. IV, 1. tab. 1 sqq. et C. O. Mueller. (Wieseler.) Denkm. d. alt. Kunst II, 3, tab. 31 sqq.

bata specie, senili quoque, uti Graeci eius quem *Βασσαρέα*, item quem *Βρισεά* appellant, et ut in Campania Neapolitani celebrant 10 *Ἡβωνα* cognominantes. Hae autem aetatum diversitates ad solem referuntur, ut parvulus videatur hiemali solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto die certa, quod tunc brevissimo die veluti parvus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis aequinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraeque juvenis ornatur: postea statuitur eius aetas plenissima effigie barbae solstitio aestivo, quo tempore summum sui consequitur augmentum: exinde per diminutiones veluti senescenti 11 quarta forma deus figuratur. Item in Thracia eundem haberi

[Mss. ABGPS.

S est lacuna trium paene digitorum. — senilique ore „legendum pro senili quoque.“ Pont. — *βασσάρεα* S. *Bassarea* dzb ex emend. Meursii. *baccapae* BGP h in mg. spH2. *Bacchapea* A. *Bacchapaean* v-ag: *Bacchopaeae* h. — *βρίσεα* S. *Brisea* BGs-bAP. *Brisea* v-g „Restitutio *Brysea*.“ Meurs. — *Hebona* s-bABGP. *Ebona* v-g. *αἴβωνα* S. Vid. not. 10. exinde (om. autem) S. — *argumentis* S. — *similiter adulescentis* (om. atque) G. — *eius aetas statuitur* v-g. *statuitur aetas* (om. eius) sb. — *deminutiones* B. *diminutiones dierum* s-bP (sp dem.).

Βασσαρέα] Cornutus l. c. p. 219.: *Καὶ Βασσαρέα καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ βάξειν*. Aliter Schol. Horat. Od. I, 18, 11.: *Bassaris* est genus vestis ad pedes usque demissae, dictae a *Bassara*, loco *Lydiae*, ubi sit. Pollux VII, 59.: *Ἀνδρῶν δὲ Βασσάρα χιτῶν τις Διονυσιακὸς ποδήρης*. Hesych. *Βασσάραι*, *χιτῶνες οὗς ἐφόρουν αἱ Θράκαι βάνχαι*. Schol. Pers. I, 101. *Quibusdam videtur a genere vestis, qua Liber pater utitur demissa ad talos, quam Thracae bassarin vocant: sed idem addit: Quidam a vulpibus, quarum pellibus Bacchae succingebantur. Vulpes Thracae bassares dicunt*. Hesych. *Βασσαρὶς ἀλώπηξ* .. *παρὰ Κυρηναίους*. Vid. Creuzer. IV, p. 103., Osann. ad Cornut. p. 360., ubi citatur Gaisford. ad Hephaest. p. 70. Scriptura *Baccapae* nata est e *BACCAPEA*. Cf. Kopp. ad Martian. p. 276.

Βρισεά] Etymol. M. p. 214. 5. *Βρισεῖος, οὗτος ὁ Διόνυσος· καὶ εἰ μὲν διὰ τοῦ ἱ, παρὰ τὸ βρίζειν ἐστίν, ὁ δὲμνητικός, εἰ δὲ διὰ τοῦ ἥ, ἀπὸ ἀρχαίας Ἀσθιακῆς Βρήσης, ἥς μέμνηται Ἀνδοκυρίων, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦ θεοῦ ἐν τῇ Βρίση φησὶν ἰδοῦσθαι ἀπὸ Μάναρος*. *Βρίσαν* illud promontorium vocat Stephan. Byz. Boeckhius Corp. Inscr. II, p. 72.: „In titulis Smyrnaeis est *Θεῷ Βρησεῖ Διονύσω* et *Βρησεῖ Διονύσω*,

quanquam semel etiam *τὸν Βρησεῖα Διόνυσον*, h. e. *Βρισεά*.“ *Βρίσαι* etiam dicuntur nymphae Etym. M. p. 213. extr. Vid. Creuzer. l. c.

Ἡβωνα] Cognomen ex hoc uno loco notum. Vid. Merkel. p. ccxxxviii. Non recte Heben confusus esse videtur cum Baccho tauriformi qui est in nummis Magnae Graeciae et Siciliae apud Creuzerum IV. pp. 18, 112, 273. (ubi citatur eiusd. Dionysus I, p. 282.), Eckhel. de numm. vet. I, p. 136., Millingen. Recueil de médailles inéd. p. 7 sqq., et apud Schwenck. Myth. d. Gr. p. 404. Boettiger. Id. z. Kunstmyth. I. p. 311. et 323. Osann. ad Cornut. p. 356. Streberus (Abhandl. d. k. b. Akad. d. Wiss. 1837. II, p. 517.) istam sententiam docet esse prolatam ab Avellino (Opusc. div. I. p. 131.) et refutatam a Millingenio (Transactions of the R. Soc. I, 1. et II, 1, p. 100.). Nisi in eorum numero relatus esset *Ἡβων*, qui essent senili specie, conicerem esse legendum *Ἡβωντα*; cf. § 10. postea statuitur aetas plenissima effigie barbae. Boettigerus Id. z. K. I, p. 324. nomen dicit esse Punicum.

10. *summum sui .. augmentum*] Vid. prolegg. p. xxxix. *veluti senescenti*] sc. soli. Est dativus commodi.

11. *In Thracia eundem haberi solem atque Liberum*] Lobeck. p.

solem atque Liberum accipimus, quem illi Sebadium nuncupantes magnifica religione celebrant, ut Alexander scribit: eique deo in colle Zilmisso aedes dicata est specie rotunda, cuius medium interpatet tectum. Rotunditas aedis monstrat huiusce sideris speciem: summoque tecto lumen admittitur, ut appareat solem cuncta vertice summo lustrare lucis inmissu, et quia oriente eo[1] universa patefiunt. Orpheus quoque solem volens intellegi ait in-12 ter cetera:

Τῆκων αἰθέρα διόν, ἀκίνητον πρὶν ἔόντα,

Edd. vicahgspdzb.]

11. quem (om. illi) γ-g. — sebladium P. ἀπό τοῦ σέβω (add. a sec. m. sebiadium) S. sebazium b. — sidmisso BG. — immissum A. 12. Orpheus] Cf. Orphica ed. Gesn. p. 372., ed. Herm. p. 463., Lobeck. Aglaopham. p. 497. — v. 1. Σείων Herm. — ἀκίνητόν περ ἔόντα Gesn Herm.

296. ad haec verba adnotavit: „Παλιν εἰς βέβαιον μὲν ἥλιον, ἀγαλμα δὲ ἡλίον Παιονικὸν δισπῶς βραχὺς ὑπὲρ μακροῦ ξύλου. Maxim. Tyr. VIII, 8, 142. Sophocles versum [fr. 523.] Ἦλις φιλικῶς ὀφείλει πρὸς βίον σέβας alibi emendavimus. Eratosthenes Catast. c. 24. Orpheum dicit Soli, quem Apollinem vocaret et deorum principem duceret, sese totum dicasse neglecto Dionysso, quod non video quomodo cum ceterorum testimoniiis conciliari possit, qui Orpheum sacrorum Bacchicorum inventorem ferunt.“

Sebadium] „Lego Sabazium. Eustathius ad Dionysium: Ἦσαν δὲ καὶ ἔθνος Θρακικὸν Σάβαι, ὅπερ τοὺς βάρχους δηλοῖ Φρυγία διαλέκτῳ· ἐξ οὗ καὶ ὁ Διόνυσος ἔοικε Σαβάξιος λέγεσθαι, διότι καὶ βάρχος ὁ αὐτός.“ MEUR. — „Ex veteribus lapidum monumentis scribendum Sabazium. Inscriptio .. Romae: .. IOVI. SABAZIO. Et sic in aliis. Vide inscript. ipsam p. XXII. num. 5. et aliam num. 4.“ SCRIVER. — „Ernest. ad Sueton. Octav. 94., ubi de luco et aede Bacchi sermo est, Sabazium vel Sebazium legendum esse existimat. Recte. Nam etiam ab Orpheo Bacchus dicitur Σαβάξιος, in hymnis 47.“ ZEUN. — Adde Diodor. IV, 4. et Laur. Lyd. IV, 38.: Διόνυσον, τὸν ὑπὸ τινῶν Σαβάξιον ὀνομαζόμενον, Cic. N. D. III, 23, 58. tertium (Dionysum), .. cui Sabazia (al. Cabiria) sunt instituta. At cf. Apulei. Met. VIII, 25. sanctus Sabadius, et Arnob. V, 21. sacra et ritus initiationis ipsius (Iovis) quibus Saba ditis nomen est,

et quae ad utrumque locum adnotavit Hildebrand. Lobeck. p. 296. adnotavit: „Σεβάξιος legitur in schol. Bav. ad Demosth. p. 65., mendosius Σεβάνδιος in Etym. Gud. p. 495., Σαβάδιος Artemidorus l. c. [II, 13.], Sabadius Apul. Metam. VIII, 170., alternantibus litteris Δ et Ζ, ut iudaidiare pro iudaizare“ cet. Vid. ibid. pp. 655 sq. et 1046 sqq. Crenzer. IV, p. 102.

in colle Zilmisso] Sententiarum nexus docet hunc fuisse in Thracia, sed alias nusquam eum inveniri commemoratum.

cuius medium interpatet tectum] Cf. VII, 15, 16.: Pulmo .. interpatet rimis. Lactant. de opif. dei 11. § 9. Haec Astula spiritalis .. ad os quoque interpatet, et addita praepositione inter Martian. VIII. § 837. Nam inter septentrionalem circulum et inter solitalem interpatet tantundem, Végét. de ro mil. III, 15. Senos pedes inter singulas acies diximus interpatere debere. Rossius Hellen. vol. I. fasc. 1. p. 37. hanc templi in barbara terra siti descriptionem monet commendare potius quam refutare rationem eorum qui eiusmodi templa apud Graecos in usu fuisse negarent.

12. Τῆκων αἰθέρα διόν] Geocorus ad Orphica p. 463. ed. Herm. adnotavit haec: „Quis sit ille τῆκων αἰθέρα, ex ipsa re intelligitur, nempe primus opifex rerum et Demiurgus. Sed quid sit τῆκων τὸν αἰθέρα, solus fere redux ab inferis Orpheus dixerit.“

Ἐξανέστην θεοῖσιν ὄραν κάλλιτον ἰδέσθαι] Iungas vel temporis

ἐξανέφηγε θεοῖσιν ὄραν κάλλιστον ἰδέσθαι,
 ὃν δὴ νῦν καλέουσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον
 Εὐβουλήα τ' ἄνακτα καὶ Ἀνταύγην ἀριδὴλον.
 5 ἄλλοι δ' ἄλλο καλοῦσιν ἐπιχθονίων ἀνθρώπων.
 Πρῶτος δ' ἐς φάος ἦλθε, Διόνυσος δ' ἐπεκλήθη,
 οὐνεκα δινεῖται κατ' ἀπείρουνα μακρὸν Ὀλυμπον.
 ἀλλαχθεὶς δ' ὄνομ' ἔσχε, προσωνυμίας πρὸς ἕκαστον
 παντοδαπὰς κατὰ καιρὸν, ἀμειβομένοιο χρόνιοι.

- 13 Φάνητα dixit solem ἀπὸ τοῦ φωτός καὶ φανεροῦ, id est a lumine atque inluminatione, quia cunctis visitur cuncta conspiciens: Διόνυσον, ut ipse vates ait, ἀπὸ τοῦ δινεῖσθαι καὶ περιφέρεσθαι,
 14 id est quod circumferatur in ambitum. Unde Cleanthes ita cognominatum scribit ἀπὸ τοῦ διανύσαι, quia cotidiano impetu ab oriente ad occasum diem noctemque faciendo caeli conficit cursum.
 15 Physici Διόνυσον Διὸς νοῦν, quia solem mundi mentem esse dixerunt: mundus autem vocatur caelum, quod appellant Iovem: unde Aratus de caelo dicturus ait:

[**MS. ABGPS.**

— v. 2. ἐξανέφηγε P. — θεοῖσιν Svi. θεοῖς chgb „Recte“ Zeun. Correx-
 it Gron. in suo exemplari. Gesn. Herm. Lob. — ὄραν chg-b Gesn.
 Herm. Lob. Gesnerus tamen coniecit legendum esse Ὄρον, quod proba-
 vit Hermann. in censura Thesaur. Steph. p. 244. obloquente Lobeckio
 p. 497. — κάλλιστον P. κάλαις τον v. καλλίστην i. — v. 3. τούνεκά
 νιν Diodor. I, 11. Vid. not. ad § 18. — καλέουσιν S. — φάνητα BP2.
 φανῆα S. — v. 4. εὐβουλή i. — ἀνταύγην P. ἀνταύγην P7. ἀντ' αὐ-
 τήν v. ἀντ' αὐτῆς i. ἀντάντην c. „Male. Lege ἀνταύγην.“ Zeun.
 ἀνταύγην z. δὴ ταύτην P7. δὴ ταῦτ' ἦν M123. — ἀρ. ΔΗΛΟΝ P. ἀρ-
 ΔΗΛΟΝ B. — v. 5. αμοι δαλλο v. ἀ μῆδ' ἄλλο i. ἀ μῆδ' ἄλλοι ca. —
 καλέουσιν ica. — v. 6. ἐπεκλήθη P. ἐπεκλήθη S. ἐκλήθη vic. ἀπε-
 κλήθη a. — v. 8. ἕκαστον (om. πρὸς) v-a. „Vitiose. Melius Gesnerus τε
 ἕκαστον.“ Zeun. Sic b. Herm. et Lob. qui conl. προσωνυμίας δ' ἐκέ-
 καστο παντοδαπαίς. δ' ἕκαστον h. — v. 9. ἀμειβομένοιο B. ἀμειβοίο
 P. 13. Phæneta Edd. P. faneta ABG. — πορφύρεος B. — καὶ
 φανεροῦ om. v-a. — conspiciens: Διόνυσον scripsi e conl. conspiciens.
 Dionysos bBP. conspiciens. Dionysios S. conspiciens. Dionysius vica.
 conspiciens: Dionysus h. conspiciens dionysos (sup. add. i) G. conspi-
 cians Dionysos s-a. conspiciens Dionysius v3ig. — καὶ σείεσθαι (in mg.
 περιφέρεσθαι) S. 14. ἀποκοιλιανικαὶ (corr. in ΔΙΑ) P. — occasus

causa ἐξανέφηγε ἰδέσθαι et ὄραν
 κάλλιστον, licet § 22. v. 15. legatur
 μέγα θαῦμα ἰδέσθαι. Conf. Pindar.
 Ol. VIII, 24. Ἦν δ' ἰσορᾶν καλός,
 et Sophocl. Ai. 809. ἐχθίστου δ'
 ὄραν, Oed. C. 320. δύσμοιρ' ὄραν,
 Xenoph. Anab. II, 6, 9. ὄραν
 στυγνός ἦν.

Ἀνταύγην] Hoc solis vel Bacchi
 cognomen alias invenitur nusquam,
 neque explicatur infra, ut cetera.
 Significat autem iacentem radios
 oculis adversos.

13. Φάνητα] Cf. c. 17. § 34.
 Hoc nomen Crouzer. IV, p. 80.
 censet derivandum a Coptica voce
 Phakneh, et significare Aeternum.

Conf. Lobeck. p. 498 sqq., Real-
 Encycl. V, p. 1000.

15. Διόνυσον Διὸς νοῦν,] Cf.
 Laur. Lyd. IV, 38. Διόνυσον δὲ,
 ὡσανεὶ τὸν τοῦ Διὸς νοῦν, οἷον εἰ
 τῆν τοῦ κόσμου Ψύχην· πολλὰ
 γὰρ εὐρίσκομεν, ὥς δ' σύμπε-
 ς κόσμος Ζεὺς ὀνομάζεται διὰ τὸ
 ἀεζῶν καὶ ἀτελεύτητον. Alias
 huius nominis etymologia vid.
 Etym. M. p. 277, 35; 280, 6. et
 apud Platonem Cratyl. p. 406. C.
 et apud Cornutum c. 30.

mundi mentem] Conf. Somn. 4, 2.
 et Comm. I, 20, 6.

mundus vocatur caelum] Cf. l. c.
 § 8. et II, 11, 12.

quod appellant Iovem] Conf. Comm.

Ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα.

Liber a Romanis appellatur, quod liber et vagus est, ut ait Nae-16
vius:

Hac qua sol vagus igneus habenas

Inmittit propius iugatque terrae.

Idem versus Orpheici *Εὐβουλῆα* vocantes boni consilii hunc 17
deum praestitem monstrant. Nam si conceptu mentis consilia[302]
nascuntur, mundi autem mentem solem esse opinantur auctores,
a quo in homines manat intellegendi principium: merito boni
consilii solem antistitem crediderunt. Solem Liberum esse mani-18
feste pronuntiat Orpheus hoc versu:

Ἥλιος δὲ Διόνυσον ἐπικλήσιν καλέουσιν.

Et is quidem versus absolutior: ille vero eiusdem vatis operosior:

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἄιδης, εἰς Ἥλιος, εἰς Διόνυσος.

Huius versus auctoritas fundatur oraculo Apollinis Clarii, in quo 19
aliud quoque nomen soli adicitur, qui in isdem sacris versibus
inter cetera vocatur *Ἰαώ*: nam consultus Apollo Clarius, quis deo-
rum habendus sit qui vocatur *Ἰαώ*, ita effatus est:

Edd. vicahgpdzb.]

G. 15. *Δις* P. — *ἀρχώμεσθα* v1. *ἀρχώμεσθα* v3ic. 16. *Nae-*
vius] „Falso hic Naevium citari pro Laevio ait Ios. Scaliger. cap. 27.
lib. II. Lectionum Anaonianarum.“ Pont. — *proprius* B. — *vagatque*
(sup. iug) S. *iungitque* g in mg. 17. *Idem* gb. — *Orphei* Si-g.
„Sic plurimi, non male. Ms. (nt ABG) et editus 1500. (ut v) *Orpheici*.
Alterum utrum procul dubio reponendum, nisi malis *Orphaici*, ut I. Somn.
12 [12].“ Gron. *Orphici* s-bP. — *monstrat* S. — *solem* opinantur (om.
esse) v-g. — *manet* (sup. a) A. 18. *Orpheus*] cf. Gean. p. 363.,
Herm. p. 455., Lob. Aglaoph. p. 498. — *Is* (om. Et) v. — *ANΔHC* B.
ἀΐδης Svi. *ἔδης* (vel *Ἄδς*) v3ic-bP. — *εἰς Παιός* B. 19. *in quo*
quoque aliud S. — *eisdem* c-g. — *Ἰαώ* (bis) p2-b (sp1 infra *Ἰαώ*). 110

I, 17, 14., ubi verba *Ἐκ Διὸς ἀρχώ-*
μεσθα vertuntur: *Ab Iove princi-*
pium.

16. *Liber*] Aliter Cicero N. D.
II, 24, 63. Sed quod ex nobis natos
liberos appellamus, idcirco Cerere
nati nominati sunt *Liber* et *Libera*.
Sen. de tranq. 16, 15. *Liberque*
non ob licentiam linguae dictus est
inventor vini, sed quia liberat ser-
vitio curarum animum. Festus
ap. Paul. lib. X. p. 115. Muell. *Li-*
ber repertor vini ideo sic appellatur,
quod vino nimio usi omnia libere
loquantur, et paulo infra: *Nae-*
vius: Libera lingua loquemur lu-
dis Liberalibus. Obscenam nomi-
nis causam affert Augustinus C.
D. VI, 9. Vid. supra ad § 1. lo-
cum Laur. Lydi.

17. *Εὐβουλῆα*] Hoc cognomen
tribuitur Baccho in hymn. Orph.
29, 6; 41, 2; 51, 4. apud Plutarch.
Sympos. VII, 9, p. 714 C. Inscr.
ap. Boeckh. vol. II. p. 48. n. 1948.

Contra Iovi Diodor. V, 72., Plutoni
Orph. 71, 3. et Nicand. Al. 14.,
Adonidi Orph. 55, 3. Apud Cicero-
nem N. D. III, 21, 63. *Tritopato-*
res fuisse dicuntur *Zagreus Eubu-*
leus Dionysus. Vid. Steph. Thes.
Gr. I. s. h. v.

praestitem ... antistitem] Cf. Fest.
ap. Paul. lib. XIV. p. 223. Muell.
Praestitem in eadem significatio-
ne dicebant antiqui qua nunc dicimus
antistitem. Cf. c. 19. § 17.; c. 23,
§ 6.

18. *Ἥλιος δὲ Διόνυσον* cet.] Lo-
beck. p. 498. cum hoc versu con-
fert Diodor. I, 11.: *Ἐμολκος μὲν*
ἐν τοῖς Βαρυκοῖς ἐπεί φησιν·
Ἀστροφαῖ Ἀδόνυσον ἐν ἀντί-
ρυσσι πρῶτον, Ὀρφεὺς δὲ·
Τούνεκά μιν καλεῖουσι Φάνητά
τε καὶ Διόνυσον, et Tzetz. in
Exeg. p. 63. Cf. § 12. v. 5.

absolutior] i. e. strictior. Vid. not.
ad Comm. II, 16, 2.

19. *Apollinis Clarii*] Conf. § 1.

20

“Ὅρα γὰρ μὲν δεδαῶτας ἐχρῆν νηπενθέα κεύθειν,
εἰ δ’ ἄρα τοι παύρη σύνεσις καὶ νοῦς ἀλαπαθνός,
φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν Ἰαῶ,
χέλματι μὲν τ’ Ἀἰδῆν, Ἀλα δ’ εἰαρος ἀρχομένιοι,
Ἡέλιον δὲ θέρεις, μετοπώρου δ’ ἄβρὸν Ἰαῶ.

[Mss. ABGPS.

(bia) AB. ὅαω (bia) vica. Ἰαός (bia) hg. ὕλενος (infra ὕλεος) S. — affatus P. 20. v. 1. ὀρκαμεν P. δοκαμεν (reliquis Graecis verbis omissis) v. 2. — v. 2. ἔν h-bP6. εἰς S. — ἀρατοι BM13P3. ἔρ τοι M2. ἀρατοι P. ἀπάγοι „Thuan.“ ἀπάτη h-b. δοται S. δοτα P6. — παίρη M3. παίρη BP3. πλῆρη P „Thuan.“ πλῆρη SM2. πλῆρης M2. — v. 3. τὸν h-b. τὸν BPSP37. — ὑπατο P. ἀροιητήν S. — ἔμμεν Ἰαὼ h (gr-b Ἰάω). ἔμμενα B. ἔμμενα δ SP67. ἔμμενα (om. 1aω) P3. — v. 4. χέλματι μὲν τὰ δ’ εἶναι δ δι εἰρος S. χέλματι μὲν τὰ δᾶναι δ διειρος P6. — ἀρχομένοιο P. — v. 5. θέρεις SP6. — μετοπώ-

Ἰαῶ] „Diodorus Siculus Histor. lib. I. [c. 94.], ubi verba facit de legum latoribus antiquis qui simularunt se deorum munere acceptas leges popularibus suis constituisse, haec confestim subiicit: Παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῆν (προσκοιήσασθαι τοὺς νόμους αὐτῷ διδόναι) τὸν Ἰαῶ ἐπικαλούμενον θεόν. Haec ille. Unde, ut ex loco et verbis Apollinis a Macrobio iam citatis liquere potest eundem illud nomen quod *Iehouam* SS. Scripturae appellant, etiam ethnicis, ac praesertim Graecis, non fuisse incognitum. Vide item N. Fullerii Miscell. Sacra cap. 6. lib. II. et lib. IV. c. 14. Pont. (Sic dx)—„Loco Diodori Siculi, quem Pontanus laudavit, adde Clement. Alexand. Stromat. V., qui nominis, quod theologorum consuetudo vocat tetragrammaton, facta mentione: Λέγεται δὲ, inquit Ἰαῶ, ὁ μεθερμηνεύεται δ ὦν καὶ ὁ ἰσόμενος. Plura vide de hac re apud Dilherr. Diapp. Tom. II, p. 169. et Bynaeum de Nat. I. C. I, 1, p. 95. Zkun. — Lobeckius, qui p. 460. (v. 5.) scripsit ἄβρὸν Ἀδωνιν, adnotavit: „Hoc confidenter reposui pro vulgato Ἰάω; nam hoc dei nomen peregrinum eat, cuius vim quattuor domesticorum deorum vocabulis explanat oraculi compositor. Lydus de mens. p. 83. Dionysium a Chaldaeis Punice *Iao* et multis in locis *Sabaoth* dici refert, quae nomina si apud antiquiores legerentur, libens subscriberem Vossio hinc *Sabi* seu *Sabasii* vocabulum deducenti. Antisymp. T. I, 185. Ceterum Ἰάω scribitur apud Macrobiū, Ἰαῶ Diod. I, 94., ple-

rumque Ἰαῶ, v. Ioh. Drusii Tetragrammaton c. XI, 19.“ — Lydi verba, ad quae respicit Lobeckius, haec sunt: IV, 38 extr. Οἱ Χαλδαῖοι τὸν θεὸν Ἰαῶ λέγουσιν, ἀπὸ τοῦ φᾶς νοητόν τῇ Φωίνικαν γλώσση, καὶ Σαβαῶθ δὲ πολλοῦ λέγεται, οἷον ὁ ὑπὲρ τοὺς ἐκτὰ πόλους, τουτῆστιν ὁ δημιουργός. Praeterea hos versus defendit a ratione Iablonskii, qui Panth. II, c. 6. § 5. eos a Christiano eoque gnostico dicit esse compositos. In H. Stephani thesauro adicitur: Alex. Trall. II, p. 199.: Ὁρῶν σε τὸ ὄνομα τὸ μέγα Ἰαῶθ, Σαβαῶθ, ὁ θεὸς ὁ σηρίξας τὴν γῆν.

20. v. 1. νηπενθέα] Haec vox, quae significat *infanda*, proprio quidem quae exquirere fas non sit, in H. Stephani thes. Gr. I. ex hoc uno loco affertur.

v. 2. Εἰ δ’ ἄρα τοι] Emendavi e codd. in Symbb. p. 15. Εἰ δ’ ἄρα apud Vigerum p. 515. vertitur *sic vero*, εἰ ἄρα apud Devarium p. 41. ed. Klotz. si forte. Τὸ est pronomen personale pro *sol*, referendum, ut φράζεο, ad eum cui datum est oraculum.

v. 3. τὸν πάντων ὕπατον] In tanto codicum consensu dubitabam aliquantisper, sitne scribendum *τῶν*, quod quidem explicari non potest, nisi referat ad consultationem, ut *τῶν πάντων* significet *eorum omnium*.

v. 4. μὲν τ’] In edd. minus recte legitur μὲν τ’. Has particulas sequi solet δέ τε. Exemplum, in quibus ut nostro loco sequitur simplex δέ, vid. apud Hartung. Lehre von d. Partik. d. gr. Spr. I. p. 73.

v. 5. ἄβρὸν Ἰαῶ] Lobeckium con-

Huius oraculi vim, numinis nominisque interpretationem, qua Li-21 ber pater et sol *Ἰαώ* significatur, executus est Cornelius Labeo in libro cui titulus est: *De oraculo Apollinis Clarii*. Item Orpheus 22 Liberum atque Solem unum esse deum eundemque demonstrans de ornatu vestituque eius in sacris Liberalibus ita scribit:

Ταῦτά τε πάντα τελεῖν, ἥρι σκευὴ πυκάσαντα
σῶμα θεοῦ, μίμημα περικλύτου ἡλλοιοῦ·
πρῶτα μὲν οὖν φλογέαις ἐναλγχιον ἀκτινέσσειν
πέπλον φοινίκεον πυρὶ εἵκελον ἀμφιβαλέσθαι·

5 αὐτὰρ ὑπερθε νεβροῖο παναίολον εὐρὺ καθάψαι

[303]

Edd. vīahgsrpdzb.]

ρφ P7. μετοπαρω B. μετω. προi P. μετοπαρῶ P6. μετοπαρῶ S. — ἄβρον Edd. λαβρὸν SP67. — *Ἰαώ* sp. *Ἰαω* h. *ἰάω* gdz. *γᾶω* A. *ἰω* B. *ἰωω* P. *ῥάλλω* S. *Ἰδων* scripsit Lobeck. p. 460 21. *ἰάω* Edd. — cui titulus (om. est) BG. 22 *Orpheus*] cf. Gean. p. 371. Herm. p. 464. Lob. Aglaoph. p. 727. — unum add. a. sec. m. G. — Ταῦτα τε BPM123 (In P237 non liquet utrum sit τε an γε). αὐτὰ τε P6 (αὐτὰ τε πάντα omittis reliquis verbis Graecis -a). ταῦτα δὲ S. ταῦτά γε h-b. — ἥρι scripsi e conjectura Geelii. Vid. not. ΤΕΛΕΙΝ ΠΕΡΙΚΛΥΤΗ B (M3 σκευεῖ; P3 σκευιν; P2 σκευινε). τελεῖ περικλυτῇ SM12. τελεῖ περικλυτῇ P7. τελεῖν περικλυτῇ P3. ΤΕΛΕΙΝ ΠΕΡΙΚΛΥΤΗ P. τελεῖν ἰεραῖ σκευῇ h-b. — v. 2. θεοῖ P. „Thuan.“ — μίμημα BPSM123P267. ΜΙΜΗΜΑ „Thuan.“ πλάττειν h-b. — περικλύτου BSM12P367. ΠΕΡΙΚΛΥΤΟΥ M3. ΠΕΡΙΚΛΥΤΟΥ P2. ΠΕΡΙΚΛΥΤΟΥ P „Thuan.“ ἐριανθοῦς h-b. — v. 3. οὖν φλογέαις BSM123. ΟΥΝ ΦΛΟΓΕΑΙΣ P3. ΟΥΝ ΦΛΟΓΕΑΙΣ P2. P2. ΑΥΓΦΛΟΓΕΑΙΣ P. ΑΥΓΦΛΟΓΕΑΙΣ „Thuan.“ ἀργυφέαις h-b. — ἐαλγχιον S. — v. 4. πεπλόν P. — φοινίκεον p-z. — πυρὶ εἵκελον b auctore Zeun.; Gean. Herm. Lob. coll. Argonaut. v 222 et 517. πυρὶ εἵκελον h-z. ΠΥΡΙΚΕΛΟΝ PM23. ΠΥΡΙΚΕΛΟΝ BM1. περικέλον S. — v. 5. ΑΥΤΑΝ ΑΥΤΑΣ „Thuan.“ — ΠΕΡΕΝΕΒΡΟΙΟ BM12P36. ΠΕΡΕΒΡΟΙΟ (sup. add. vε) S. — παναίολον BPSM12P36 „Thuan.“ παναίολον h-b. — καθάψαι p2-b.

iacias *Ἰδων* commemoravi in app. erit. At quum supra (§ 18.) post deorum nomina quae his verbis praecedant legatur εἰς Διόνυσος, et infra (§ 21.): quae *Liber* pater et sol *Ἰαώ* significatur, non est dubitandum, quin h. l. commemoratus fuerit Bacchus. Quamobrem vide, ne scribendum sit *Ἰαχχον*, quod facile poterat abire in *Ἰαώ*. Solem vernum fuisse iacchum refert Boettiger. Id. I. p. 18. Quod ad adiectivum *ἄβρον* attinet, Pentheus ignotum quidem sibi Bacchum apud Euripidem Bacch. v. 353. vocat τὸν θηλύμορφον ξένον, et ibid. 453. ἀτὰρ τὸ μὲν σῶμ', inquit, σὺν ἄμορφος εἶ, ξένη, Ὡς εἰς γυναικας, et v. 493. Πρῶτον μὲν ἄβρον βόστρον τεμὼ σέθεν. Cornut. c. 30. p. 216. θηλύμορφος μὲν πλάττεται, quo cum loco confert Osannus Ovid. Metam. IV, 19 sq. tibi, quum aine cornibus adstas, Virgineum caput est.

22. de ornatu vestituque eius] i. e.

II.

de ornatu statuac dei. Cf. Crenzer. IV. p. 137 sq.

in sacris Liberalibus] i. e. ἐν τοῖς Διονυσίοις.

v. 1. ἥρι] In Symbol. p. 15 sq. scripseram τελεῖν ἐπερὶ σκευῇ πυκάσαντα, statuens in codicibus excidisse litteras πε. Sed in aliam sententiam me traduxit I. Geelius, vir summus, qui in epistola ad me scripta: „Tu, inquit, si iterum attenderis varietatem quam ipse attulisti, ΤΕΛΕΙΝΕΠΙ, potius nihil mutabis et mecum leges τελεῖν ἥρι σκευῇ πυκάσαντα. Non ineptum videtur praecipui sacerdoti, ut statuam Apollinis mane dici festi ornent iis insignibus quae solem orientem significant. In antiquissimo codice patuit, ut nosti, scribi EPI pro HPI.“ — Quae in proximis versibus emendavi e codicibus mss., ea vix egent commendatione; sed cum v. 2. (μίμημα) conf. v. 7.

12

δέγμα πολύστικτον θηρὸς κατὰ δεξιὸν ἄμυν,
ἄστρον δαιδαλέων μίμημ' ἱεροῦ τε πόλοιο.
Εἶτα δ' ὑπερθε νεβρῆς χρύσειον ζωστήρα βαλέσθαι,
παμφανόοντα, πέριξ στέρνων φορέειν, μέγα σῆμα.

- 10 εὐδὺς ὅτ' ἐκ περάτων γαίης φαέθων ἀνορούων
χρυσείαις ἀκτίσι βάλη ὄον ὠκεανοῖο,
αὐγὴ δ' ἄσπετος ἦ, ἀνὰ δὲ δρόσφ' ἀμφιμιγεῖσα
μαρμαίρη δίνησιν ἐλίσσομένη κατὰ κύκλον,
πρόσθε θεοῦ· ζωστήρ δ' ἄρ' ὑπὸ στέρνων ἀμετρήτων
15 φαίνεται ὠκεανοῦ κύκλῳ, μέγα θαῦμα ἰδέσθαι.

23 Hinc et Virgilius, sciens Liberum patrem solem esse et Cererem lunam, qui pariter fertilitatibus glebae et maturandis frugibus vel nocturno temperamento vel diurno calore moderantur,

— Vestro, ait, si munere tellus

Chaoniam pingui glandem mutavit arista.

24 Solem vero terrenae esse fecunditatis auctorem idem poeta profano mox docuit exemplo, cum ait:

Saepe etiam steriles incendere profuit agros,
et reliqua. Si enim hominum commentio ignis adhibitus multiplex praestat auxilium, quid ascribendum est aetherio solis calori?

XIX. Quae de Libero patre dicta sunt, haec Martem eun-

[Edd. ABGPS.

κατὰ φαι BPSM12. κατὰ φαι h-p1. καταλαί P3. κατάπται P6. —
v. 6. νοαίστικτον θηρὸς P. πολυστυκθηρὸς P6. πολυστυκθηρὸς S. —
v. 7. Δαιδαλείων P23. αἰδαλείων P. — ἱεπογυῖα P. εἰρο-
τενολοιο B. ἐροῦτ' ἐνολοιο M12. ἐροῦτ' ἀνολοιο S. ἐριτονολοιο P3.
εἰροτενοπορο P2. — v. 8. νέβρις S. — v. 10. ἡῦδ' ὅτ' ἐκ coniecti
Symbol. p. 16. Vid. not. — ἀνορούων BPSM12P36 „Thuan.“ ἀνορού-
ων h-b. — v. 12. αὐτὴ BPP3. αὐτὴ S. αὐτὴ M12. — ἡ ἀνα P.
πιανα BP3. νιληα SM12. — ἀμφιμιγεῖσαι SP6. — v. 13. μαρμαίρη M2.
μορμαίρη SP6. — v. 14. ζωστήρ SM12P6 „Thuan.“ ζωστήρ B. ζωστήρ
P. — γκο P. γνο „Thuan.“ πο B. ἀπό SM3P6. — v. 15. φαίνεται
BSM12P36. φαίνεται P „Thuan.“ φαίνεται ἄρ' h-b. — θαῦμα ἰδέσθαι
SM12P67. θαῦμα ἰδέσθαι B. θαῦμα ἰδέσθαι P. θαῦμα ἰδέσθαι h-b.

23. Virgilius] Georg. I, 7. — scribens v-h. 24. fecunditatis esse
G. — idem poeta] Georg. I, 84. — et cetera G. — aetherio Sv-g.

XIX. Caput XIX. Ne Martis quidem aut Mercurii aliud esse numen

v. 5. καθάφαι] Cf. § 4. νεβρῶν
δοραῖς καθάφαι.

v. 10. εὐδὺς ὅτ'] Ad has parti-
culas Symbol. p. 16. adnotavi
haecce: „Omnes mei codices ut
edd. habent εὐδὺς ὅτ', quare apud
Macrobius nihil ausim mutare,
sed si quaerimus, quid scripserit
poeta ipse, equidem putaverim ve-
rum esse ἡῦδ' ὅτ'. Nam parti-
cula ἡῦδ' apud Homerum quidem
saepius inservit comparationi, semel
etiam cum conianctivo iuncta, Il.
q', 547.; de pronomine οὗ ad prae-
cedens substantivum ἡέλλοιο refe-
rendo conf. Naegelsbachii Adnott.
ad Hom. II. ed. I. p. 218 sq.: con-
tra εὐδὺς apud Homerum ne semel

quidem legitur, ita ut in dialecto
epica usitatum non fuisse videat-
ur, licet in Batrachomyomachia
his, ni fallor, legatur: quid autem
hoc loco εὐδὺς ὅτ' sibi velit, fateor
me nescire.“

v. 15. θαῦμα ἰδέσθαι] Haec mu-
tata esse videntur in θαῦμα ἰσιδέ-
σθαι ab homine cui ignotum fuerit
digamma Aeolicum.

23. vel nocturno temperamento vel
diurno calore] Inverso ordine supra
dixit: Liberum patrem solem esse et
Cererem lunam.

Vestro cet.] „Conf. Barth. ad
Claudian. de raptu Proserp. I, 16.“
Zevn.

XIX, 1. Martem eundem ac solem

dem ac solem esse demonstrant: siquidem plerique Liberum cum[304] Marte coniungunt, unum deum esse monstrantes: unde Bacchus *Ἐννάλιος* cognominatur, quod est inter propria Martis nomina. Colitur etiam apud Lacedaemonios simulachrum Liberi patris hasta 2 insigne, non thyrsos: sed cum thyrsus tenet, quid aliud quam latens telum gerit, cuius mucro hedera lambente protegitur? Quod ostendit vinculo quodam patientiae obligandos impetus belli. Habet enim hedera vincendi obligandique naturam: nec non et calor vini, cuius Liber pater auctor est, saepe homines ad furorem bellicum usque propellit. Igitur propter cognatum utriusque effectus 3 calorem Martem ac Liberum unum eundemque deum esse voluerunt: certe Romani utrumque patris appellatione venerantur, alterum Liberum patrem, alterum Marspitrem, id est Martem patrem, cognominantes. Hinc etiam Liber pater bellorum potens probatur, 4 quod eum primum ediderunt auctorem triumphi. Cum igitur Liber pater idem ac sol sit, Mars vero idem ac Liber pater: Martem solem esse quis dubitet? Accitani etiam, Hispana gens, si 5 mulachrum Martis radiis ornatum maxima religione celebrant, Ne-

Edd. vicahgspdzb.]

quam solem. ch-b. Cap. XXII. De Marte. v (i Cap. XXI.) DE MARTI. B. 1. liberum plerique G. 2. sed et cum s-bP. — quid aliquod (sup. alius quam) G. — geritur v-g (S gerit?). — labente vi. — obligandi vincendi que G (S ordine signis supra positis restituito). — cuius libet S. 3. utrumque romani S. 4. liber bellorum (om. pater) A. 5. Accitani ABs-hPM3. Acitani Sv-gM1P6. Accintani P2. Acuitani (e corr.) P7. Aquitani GM2. Attitani P5. — Neiton BGs-h (hg in mg.) PM3P6. necnon M2H2 (ASM1P25 ne convocantes). necum P6. Necyn v-g „Ms. cum editis omnibus, quomodo et Ortelius allegat. Came-

esse] Hoc probare conatus est Uscholdius coll. Hymn. Hom. ζ, 6 sqq. Zeitschr. f. d. A. W. 1842. p. 359.

Bacchus *Ἐννάλιος* cognominatur] In Steph. Thes. Gr. l. ed. Paris. s. h. v. affertur Dionys. de comp. verb. c. 17. p. 107. l.: Βρόμει δοροποφόρ' Ἐννάλιε πολεμονέλαδε. Creuzer. IV. p. 58. citat Mazocchi ad Tabb. Heracl. l. p. 138. — Hesychius: Ἐννάλιος Ἀρης ἡ ὁ τοῦτον νίδος. Martis filius Bacchus fuisse dicebatur in mysteriis Samothraciis. Cf. Creuzer. IV. p. 250.

2. cuius mucro hedera lambente protegitur] Cf. Cornutus l. c. p. 217. Τινὲς δὲ τῶν θύραων καὶ ἐπιδορατίδας κρυπτομένας ὑπὸ τῶν φύλλων ἔχουσιν, ὡς καὶ ὀδυνηφόρον τινὸς ἔσθ' ὅτε κρυπτομένον τῇ παρὰ τὴν πολυποσίαν λαφύσῃ, εἰς ὄφρως ἐνίων καὶ παρακοπὰς ἐκπιπόντων. Salmas. de homen. hyl. intr. p. 4., qui confert Plin. N. H. XVI, 31. s. 62. § 144. Cuius dei et

nunc adornat (hedera) thyrsos et Eurip. Bacch. v. 25. Θύρσον τε δοὺς εἰς χεῖρα, κίσσινον βέλος, et v. 710 sq. ἐκ δὲ κισσίνων θύρσων.

3. Marspitrem] Cf. e. 12. § 8.; Gellius N. A. V, 12, 5.; Hartung. II, p. 158. Casus obliquos improbat Varro L. L. VIII, 17, 33. et IX, 46, 75 sqq.

4. bellorum potens] Conf. § 9. et vid. not. ad c. 9. § 6.

probatur] Observanda est huius verbi constructio cum duplici nominativo. Cf. § 7.

eum primum ediderunt auctorem triumphi] Rom huiusmodi fere verbis tradidit Cornutus l. c. p. 219.: Ἐδοξε καὶ πολεμιστῆς εἶναι καὶ πρῶτος καταδεικνέμενος τὸν ἐν ταῖς πολεμικαῖς νίκαις ἀγόμενον θρίαμβον. Hartung. II. p. 19, hanc docet fuisse sententiam Graecorum, sed Romanos hunc honorem tribuisse Iovi et Herculi. Cf. ibid. p. 26.

5. Accitani, .. Hispana gens]

6 ton vocantes. Et certe ratio naturalis exigit ut di caloris caelestis parentes magis nominibus quam re substantiaque divisi sint: fervorem autem quo animus excandescit excitaturque alias ad iram alias ad virtutes nonnumquam ad temporalis furoris excessum, per quas res etiam bella nascuntur, Martem cognominaverunt, cuius vim poeta exprimendo et similitudini ignis adplicando ait:

[305] *Malvero δ' ὥς τε Ἄρης ἐγχείσπαλος ἢ ὀλοὸν πῦρ.*

In summa pronuntiandum est effectum solis, de quo fervor animorum, de quo calor sanguinis excitatur, Martem vocari.

7 Ut vero Mercurius sol probetur, superius edocta suffragio sunt. Eundem enim esse Apollinem atque Mercurium vel hinc apparet quod apud multas gentes stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur, et quod Apollo Musis praesidet, Mercurius sermonem, quod est Musarum munus, impertit. Praeter hoc quoque Mercurium pro sole censi multa documenta sunt: primum quod simulachra Mercurii pennatis alis adornantur, quae res monstrat solis velocitatem. Nam quia mentis potentem Mercurium credimus, appellatumque ita intellegimus ἀπὸ τοῦ ἐρμηνεύειν, et sol mundi mens est, summa autem est velocitas mentis, ut ait Homerus:

[Mes. ABGPS.

rarius tantum et Stoeriana testantur in antiquo esse *Neton*.“ Gron. ad c. 21. § 18. 6. *diversi* v-g. — *Malvero*] II. 6, 605. — δὲ ὥς dz. — ἐγχείσπαλος ἢ ὀλοὸν S. 7. *Cap. XXIII. De Mercurio.* v (i *Cap. XXII. DE MERCURIO.* ABG. — *superius*) Vid. not. — *suffragia sunt* v-g. „Non haec forma a Macrobio usu abhorret. Sic paulo inferius (§ 8.) multa documenta sunt.“ Zenn. — *eundem* (om. enim) G. — *impertit* Sv-g.

8. *quod per simulacra* S. — *pinnatis* Ach-bP. — *monstrant* BG.

9. *et ἀπὸ* vl. — *est autem* BS. *est* (add. a sec. m. autem) G. — *Ho-*

Conf. Plin. N. H. III, 3 s. 4. § 25. Sill.: *Carthaginem conveniunt populi LXV. exceptis insularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellenses.* Harduinus adnotavit: „Col. IUL. GEM. ACCITANA apud Grut. p. 271. [6.]. *Accis*, hodie Guadix, in Granatensi regno... In nummis antiquis: C. I. G. ACCI et COL. GEM. ACCI.“ — Adde ibid. p. 452. 4. IN AGRO ACCITANO. Mannertus Geogr. d. Gr. u. R. vol. I. p. 388. ed. I. Accoa inter Oscam Illegitum et Lacurim sitos negat eandem urbem esse ac Guadix.

6. *caloris caelestis parentes*] Hac dictione saepius usus est Cicero (ad Att. IX, 10, 3., Tim. II, de fin. II, 1, 1., de leg. I, 24, 62.) alii-que, ut Plin. N. H. VII, 30. s. 31. § 117. et XXV, 2, 6. § 11. Horat. Od. I, 10, 6. Apud Macrobius hoc unum exemplum adnotavi.

ad temporalis furoris excessum] Vid. prolegg. p. XLII. *exprimendo* . . ait] Vid. ibid. p. XL.

7. *Mercurius sol probetur*] Vid. not. ad § 4.

suffragio sunt] Singulari quadam vi dicitur pro adiumento sunt.

stella Mercurii ad Apollinis nomen refertur] Haec nusquam me legere memini. Videntur ergo verba *superius edocta* referenda esse ad ea tantum quae sequuntur.

Apollo Musis praesidet] In Saturnalibus Macrobius hoc docuit nusquam, sed in Comm. II, 3, 3.

Mercurius sermonem . . impertit] Cf. c. 12. § 20.; c. 17. § 5.; Comm. I, 12, 14.

8. *solis velocitatem*] Conf. c. 17. § 69.

9. *mentis potentem*] Cf. §. 4. et Corant. c. 16. p. 164. Τυχάνει δὲ Ἑρμῆς ὁ λόγος, ὃν ἀπέστειλαν πρὸς ἡμᾶς ἐξ οὐρανοῦ οἱ θεοὶ κτλ. ἀπὸ τοῦ ἐρμηνεύειν] Conf. c. 17. § 5.

sol mundi mens est] Cf. c. 18. § 15.

summa est velocitas mentis] „Huo

— ὥσει πτερόν ἢ νόημα·

ideo pennis Mercurius quasi ipsa natura solis ornatur. Hoc argu-
mentum Aegyptii lucidius absolunt ipsius solis simulachra pen-
nata fingentes, quibus color apud illos non unus est. Alterum
enim caerulea specie alterum clara fingunt. Ex his clarum supe-
rum et caeruleum inferum vocant: inferi autem nomen soli da-
tur, cum in inferiore hemisphaerio, id est hiemalibus signis, cur-
sum suum peragit: superi, cum partem zodiaci ambit aestivam.
Eadem circa Mercurium sub alia fabula fictio est, cum inter su-
peros et inferos deos administer ac nuntius aestimatur. Argi-
phontes praeterea cognominatur, non quod Argum peremerit,
quem ferunt per ambitum capitis multorum oculorum luminibus^[306]
ornatum, custodisse Iunonis imperio Inachi filiam, eius deae pellicem,
conversam in bovis formam: sed sub huiusmodi fabula Ar-
gus est caelum stellarum luce distinctum, quibus inesse quaedam

Edd. vicahgpszsb.]

merus] Od. η, 36. — pinnis B (S a p. m.) vich-b (g in mg. pennia) P.
— ipse vsichg. 10. lucidius Aegyptii v-g. — pinnata Avich-b (g in
mg. penn.) P. — caerulea s-b. — clarum Sv. — cum inferiore (om. in)
ASv-g. 11. aestimatus (sup. r) B. existimatur Sv-g. 12. Ἀρ-
γυφόντης S. argifontes ABG. — cognominatus BG. cognominatur Sv1.
— peremerit S. — filiam Io hs-bP. — eiusmodi BG. huiusmodi c-b.

pertinet locus Cic. Tusc. I, 19.
quem Clarkius laudat ad Odys.
η, 36.: Nihil est animo velocius,
nulla est celeritas quae possit cum
animi celeritate contendere. Home-
rus sive quisquis est auctor, in
hymno in Mercur. 43. eidem deo
tribuit ὥσιν νόημα. Ζευς. — Adde
Laur. Lyd. IV, 52. (p. 102.) Ἐπι
μὴν ὀκνύτατον πεποληνται τοῦτον
ταρσάσαντες πτεροῖς, τοῦ δέξ-
τητα καὶ τάχος λόγον διὰ τῆς
τοιᾶςδε τέχνης αἰνιττόμενοι. ὁ γοῦν
ποιητὴς φησιν· Ἐπεα πτερόεντα,
et Cornut. l. c. p. 166.: Πέδιλα δὲ
φέρει πτερωτὰ καὶ δι' αἶρος φέρε-
ται, συμφωνῶς τῷ Ὀμήρῳ, καθάπερ
εἴρηται τὰ (τῶ?) Ἐπεα πτερόεντα.

10. solis simulachra pennata] Vi-
detur respicere ad orbis illos ala-
tos qui saepe conspiciuntur in
Aegyptiorum monumentis. Cf. C.
Schwenck. Mythol. Aeg. tab. 3.,
nisi forte in animo habuit simula-
cra alata, quale est Ammonis
Kneph apud Creuzer. II, t. tab. II.

11. inter superos et inferos deos]
Conf. Horat. Od. I, 10, 19 sq. Su-
peris deorum Gratus et imis, ad
quem locum Orellius attulit Clau-
dian. Rapt. Pros. I, 89. Commune
profundis et superis numen.
Adde Apulei. Metam. XI, 11. Ille
superum commeaor et inferum.*

administer et nuntius] Cornut. l. c.
p. 166.: Παράδεδωται δὲ καὶ κῆρυξ
θεῶν, καὶ διαγγέλλει αὐτὸν ἑφασάν
τὰ παρ' ἐκείνων τοῖς ἀνθρώποις, c.
not. Osanni.

12. Argiphontes] Cf. Cornut. l. c.
Ἀργειφόντης δὲ ἔστιν, οἷον ἐλ ἀργε-
φόντης, ἀπὸ τοῦ ἀργῶς πάντα φαί-
νειν καὶ σαφηνίζειν· τὸ γὰρ λεγόντων
ἀργὸν ἐκάλουν οἱ παλαιοί· ἢ ἀπὸ
τῆς κατὰ τὴν φωνὴν ταχύτητος.
Arnob. VI, 25. Mercurius pinnatus
Argiphontes. Homer. II, β', 103.
διακτόρῳ Ἀργειφόντῃ, ubi vid.
schol. et Eustath.

Inachi filiam] i. e. Io, cuius no-
men in nonnullis exemplaribus le-
gitur additum.

eius deae pellicem] Quid sit pel-
lex, docent Gellius IV, 3, 3., Fe-
stus ap. Paul. lib. XIV, p. 222.,
Paulus Dig. L, 16, 144. Genitivo
casu additur aut eius nomen, quo-
cum illa vivit, aut eius, cuius lo-
cum occupavit. Cf. V, 16, 10. Ga-
nymedem non ut Iunonis pellicem
a Iove raptum; Plaut. Merc.
IV, 1, 24. ut videas simul tuam
Alcumenam pellicem, Iuno mea;
Cic. p. Cluent. 70, 199. filiae pel-
lex; Ovid. Met. X, 347. matris
pellos.

caelum stellarum luce distinctum]
Conf. § 13. ambitus caeli stella-

- 13 species caelestium videtur oculorum. Caelum autem Argum vocari placuit a candore et velocitate, *παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ*. Et videtur terram desuper observare: quam Aegyptii hieroglyphicis litteris cum significare volunt, ponunt bovis figuram. Is ergo ambitus caeli stellarum luminibus ornatus tunc aestimatur enectus a Mercurio, cum sol diurno tempore obscurando sidera veluti enecat, vi luminis sui conspectum eorum auferendo mortalibus.
- 14 Pleraque etiam simulachra Mercurii quadrato statu figurantur solo capite insignita et virilibus erectis: quae figura significat solem

[Mes. ABGPS.

13. vocitari c-h. — *παρὰ τὸ λευκὸν ταχύ* (om. καὶ) v1. *παρὰ τὸ ἄργον ταχύ* c. *παρὰ τὸ ἄργον καὶ ταχύ* g. „Nihil sufficit. Lego: *παρὰ τὸ ἄργον, τούτεστι λευκὸν καὶ ταχύ*. Tale quid omnia requiritur.“ Gron. ἀπὸ τοῦ ἄργου, ταχύς ἡ λευκός S. — *signare* s-bP. — *His ergo* Av1. — *estimatus* (sup. r) B. *existimatur* Sv-gb. — *velut* p-h. — *neecat* (sup. add. e) G. 14. *uberibus erectis* sen *arrectis* sen *virgatis* con1. Zonn. coll. Anacreont. Od. XXIX, 30. *μεταμάξιον δὲ πολεῖ Διδύμας τε χεῖρας Ἐρμοῦ*, Virg. Aen. XI, 639. *adrecto pectore*, Sen. Herc. Oct. 146. *Quae virgata tibi praebuit ubera*, et quod infra c. 20. § 18. de uberibus lei-

rum luminibus ornatus, et Enstath. l. c. p. 138., *Ἄϊκνος ἦν διὰ βίον, ἄστροις μὲν τιδιν ἀνατέλλουσιν ἐκανοίγων τοὺς μύοντας ὀφθαλμοὺς συνανατέλλοντας ὥσπερ καὶ αὐτοὺς, ἑτέροις δὲ αὐτὸν πάντων ἀστέρων δυομένοισι ἐγκαταμύων τοὺς βλέποντας ὀφθαλμοὺς, καὶ ὥσπερ συγκαταδύων τὸν ἐν αὐτοῖς ὀπτικὸν ἥμιον, δ καὶ Εὐριπίδης δηλοῖ ἐν οἷς φησιν· Ἄργον ὅμματα τὰ μὲν ξὺν ἀστέρων ἐπιτολαῖσι βλέποντα, τὰ δὲ κρύπτοντα δυνόντων μετὰ.*

13. *παρὰ τὸ λευκὸν καὶ ταχύ*] Conf. Cornut. l. c. ad § 12. et Hesych. *Ἀργεφόντης* .. *λευκοφάντης*, ... ἡ ταχέως καὶ τρανῶς ἀποφαννόμενος, et *Ἀργίος λευκός, ταχύς*. ponunt bovis figuram] Creuzer. II, p. 94. Not. refert apud plerasque veteres gentes taurum significasse terram cet. Commentatt. Herodot. Part. I. p. 124 sqq.

14. *quadrato statu*] Conf. Real-Encycl. vol. IV. p. 1857 sq.; Cornut. c. 16. p. 167. *Πλάττεται δὲ καὶ ἄχειρ καὶ ἄπους καὶ τετραγώνος τῷ σχήματι ὁ Ἐρμῆς κτλ.* Laur. Lyd. l. c. *Εἶτα δὲ τετραγώνου σχήματι Ἕλληνες ἀναπλάττονσι τοῦτον (τὸν Ἐρμῆν), τεκμήριον μέγιστον παρεχόμενοι, λόγον εἶναι τοῦτον καὶ λόγον ἀληθῆ κτλ.*, et quae adnotavit Roetherus, qui citat etiam Creuzer. Commentatt. Herod. I. p. 135. Martian. VII. p. 734. *Hic numerus quadratus ipsi Cyllenio deputatur, quod quadratus deus so-*

lus habeatur (cf. II, § 106.). De religione Hermarum nuper disseruit E. Gerhardus, Berol. 1845.

virilibus erectis] Vid. C. O. Mueller. et Oesterle. Denkm. d. alt. Kunst II, 30, 337., et conf. Cornut. l. c. *Οἱ δ' ἄρχαιοι τοὺς μὲν πρεσβυτέρους καὶ γενειῶντας Ἐρμῆς ὀρθὰ ἐπόλουν τὰ αἰδοῖα ἔχοντες*, κτλ. c. not. Osanni, et Plotin. Ennead. III, 6. p. 321. F.: *Ὅθεν οἶμαι καὶ οἱ πάντες σοφοὶ μυστικῶς καὶ ἐν τελεταῖς ἀντιτόμενοι Ἐρμῆν μὲν ποιούσι τὸν ἄρχαῖον τὸ τῆς γενέσεως ὄργανον αἰεὶ ἔχοντα πρὸς ἐργασίαν, τὸν γεννῶντα τὰ ἐν αἰσθήσει δηλοῦντες εἶναι τὸν νοητὸν λόγον*, et quae attulit Creuzer., Herodot. II, 51. *Τοῦ δὲ Ἐρμῆος τὰ ἀγάλματα ὀρθὰ ἔχειν τὰ αἰδοῖα ποιούντες οὐκ ἀπ' Αἰγυπτίων μεμαθήκασι, ἀλλ' ἀπὸ Πελασγῶν πρῶτοι μὲν Ἕλληνας ἀπάντων Ἀθηναῖοι παραλαβόντες, παρὰ δὲ τούτων ἄλλοι.* Cic. N. D. III, 22, 56. *Mercurius unus Caelo patre Dia matre natus, cuius obscenitas excitata natura traditur, quod adpectu Proserpinae commotus sit.* Pausan. VI, 26, 3. *de Cylleniorum diis: Τοῦ Ἐρμοῦ δὲ τὸ ἄγαλμα .. ὀρθὸν ἐστὶν αἰδοῖον ἐπὶ τοῦ βάθρου.* Lucian. Iup. Trag. 42. *Κυλλήριοι (θεοὺς) Φάληται.* Plutarch. an seni resp. gerenda sit, extr. p. 797. F. *Διδὸ καὶ τῶν Ἐρμῶν τοὺς πρεσβυτέρους ἄχειρας καὶ ἄποδας, ἐν τεταμένους δὲ τοῖς*

mundi esse caput et rerum satorem, omnemque vim eius non in quodam divisorum ministerio membrorum, sed in sola mente consistere, cuius sedes in capite est. Quattuor latera eadem ratione 15 finguntur qua et tetrachordum Mercurio creditur attributum. Quippe significat hic numerus vel totidem plagas mundi vel quattuor vices temporum quibus annus includitur, vel quod duobus aequinoctiis duobusque solstitiis zodiaci ratio distincta est: ut lyra Apollinis chordarum septem tot caelestium sphaerarum motus praestat intellegi, quibus solem moderatorem natura constituit. In Mercurio solem coli etiam ex caduceo claret, quod Aegyptii 16 in specie draconum maris et feminae coniunctorum figuraverunt[307]

Edd. vicahgspdzb.]

dis leguntur. — *diversorum* „B“.

15. quae et P. — *signat* G. —

μορφοῖς δημιουργοῦσιν κτλ., quem locum excerpserunt Cornut. l. c. et Eudocia de Violario p. 155., Porphyrius ap. Enarb. in praep. evang. III, p. 114. Ὁ δὲ ἐν τεταμένως Ἑρμῆς δηλοῖ τὴν εὐτονίαν· δείκνυσιν δὲ καὶ τὸν σπερματικὸν λόγον τὸν διήκοντα διὰ πάντων. — Cf. Fulgent. Mythol. II, 4. *ersectis falce Saturni virilibus*. Arnob. V, 11. *viribus absicis*, c. not. Hildebrand. in capite] Cf. Comm. I, 6, 81.

15. *tetrachordum Mercurio attributum*] Cf. Cornut. l. c. p. 169. Τῆς δὲ λύρας εὐρετῆς ἔστιν, οἷον τῆς συμφωνίας καὶ ὁμολογίας κτλ., ubi Osannus attulit Philostr. imag. I, 10. init. Τῆς λύρας τὸ σόφισμα πρῶτος Ἑρμῆς πῆξασθαι κεράτοιιν θοοῖς, κατὰ ζυγόν καὶ γέλυος. Apollodor. III, 10, 2. § 4. *Λύραν εὐρε καὶ κλήκτρον*. Horat. Od. I, 10, 6. *Curvaeque lyrae parentem*. Idem Od. III, 11, 1 sqq. cum eo componit testudinem septem nervis resonantem, et in hymno Homer. in Mercur. v. 51. Mercurius in lyra a se inventa dicitur tetendisse septem chordas. Pausanias V, 14, 6. Mercurio lyrae, Apollini citharae inventionem tribuit. Alia vid. Real-Encycl. s. v. lyra. Plutarch. Sympos. IX, 3, 2. Ἑρμῆι δὲ μάλιστα τῶν ἀριθμῶν ἡ τετραὶς ἀνάκειται.

zodiaci ratio distincta est] i. e. *zodiacus divisus est*. Cf. prolegg. p. XLII.

lyra Apollinis chordarum septem] Cf. Plutarch. l. c., 1. Ἡ δὲ ἔβδωμάς τῃ Μουσῇ γένη προσκεκλήραται Inventio citharae septem chordis praeditae Terpendro tribuitur a Plinio N. H. VII, 56 s. 57.

§ 204., Strab. XIII, p. 425. Euclid. introd. harm. p. 19. Meib. Cf. Schneidewin Del. p. 237. *Ἡμεῖς τοι τετραγῶν ἄποστρέξαντες ἀοιδὴν Ἑπτατόνῳ φόρμῳ γι νέους κελιάδισμεν ὕμνον*.

tot caelestium sphaerarum . . quibus solem moderatorem natura constituit] Cf. c. 17. § 3. Somn. Scip. 4, 2. et Comm. I, 17 sqq.

16. *ex caduceo claret*] Conf. Real-Enc. vol. IV. p. 1860. Philologus, I, 3, p. 512 sqq. ubi Prellerus inter alia affert schol. Thucyd. I, 58. *Κηρύκιον ἔστι ξύλον ὀρθόν, ἔχον ἐκατέρωθεν δύο ὄψεις περιπεπλεγμένους καὶ ἀντιπροσώπων πρὸς ἀλλήλους κειμένους, ὅπερ εἰσθασίην φέρειν οἱ κήρυκες μετ' αὐτῶν*. Serv. ad Virg. Aen. IV, 232. Plin. N. H. XXIX, 3 s. 12. § 54., ubi legitur: *Hic tamen complexus anguium et efferatorum concordia causa videtur esse, quare exterae gentes caduceum in pacis argumentis circumdata effigie anguinum facerint*. Cornut. l. c. p. 166.: *Οἱ δ' ἀποκλήρουντες περὶ τὴν εἰρημένην ῥάβδον τὸ τοῦ κηρύκιον σχῆμα δρᾶντες σύμβολόν εἰσι τοῦ καὶ τοὺς θηριώδεις ὑπ' αὐτοῦ κηλίσθαι καὶ καταθέλεσθαι, λύοντος τὰς ἐν αὐτοῖς διαφορὰς καὶ συνδέοντος αὐτοὺς ἄμματα δυσόλκω. διὰ τοῦτο γὰρ τὸ εἰρηνοποιὸν δοκεῖ τὸ κηρύκιον εἶναι*. Antiquissimis temporibus caduceo non tribuebantur serpentes (conf. Boettg. Amalth. I, p. 104. et Id. z. Kunstmyth. II, p. 116.). Non recte ergo ab Aegypto hanc caducei formam deducit Macrobius, qui videtur spectare ad Aegyptiorum οὐραίων. — *Claret est archaismus*. Cf. V, 20, 6.

Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media voluminis sui invicem nodo quem vocant Herculis obligantur, primaeque partes eorum reflexae in circulum pressis osculis ambitum circuli iungunt: et post nodum caudae revocantur ad capulum caducei ornanturque alis ex eadem capuli parte nascentibus. Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quae γένεσις appellatur, Aegyptii protendunt, deos praestites homini nascenti quattuor adessee memorantes, Δαίμονα Τύχην Ἐρωτα Ἀνάγκην: et duos priores solem ac lunam intellegi volunt, quod sol auctor spiritus caloris ac luminis humanae vitae genitor et custos est, et ideo nascentis δαίμων, id est deus, creditur: luna τύχη, quia corporum praesul est quae fortuitorum varietate iactantur: amor osculo significatur: necessitas nodo. Cur pennae adiciantur, iam superius absolutum est. Ad huiusmodi argumenta draconum

[Mss. ABGPS.

tota zb. 16. draconis S. — in nodum Sv-a. — oculis BGSvi. — post modum GSv-g (B post nodum, sed n e corr.). — aliis Av-h. 17. genesis Mss. et Edd. — esse (sup. add. ad) G. — duo s-bP. — et lunam G. — daemon Mss. et Edd. — ΤΥΧΗ BP. ΤΥΧΗ A. 18. pin-

voluminis sui] Cf. c. 20. § 9. In draconum volumina desinebant, et V, 17, 12. tortuosa volumina; Virg. Aen. II, 208. sinuant immensa volumine terga. Hoc loco expectes pluralem numerum, ut ibid. V, 85. septena volumina traxit, et XI, 753. serpens sinuosa volumina versat, et Ovid. Met. XV, 721. Perque sinus crebros et magna volumina labens, sed singulari numero colectivo sensu utitur idem Ovidius Met. IV, 600. iunctoque volumine serpunt. Nos: „die Windung.“

nodo quem vocant Herculis] Cornutus l. c. ἄμμου διολύτω. Conf. Plin. N. H. XXVIII, 6. s. 17. § 63. Vulnere nodo Herculis praeligare mirum quantum ocior medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo vim quandam habere utilem dicuntur, quippe cum Hercules eum prodiderit, ubi Hardinnus adnotavit: „Hoc est arctissimo“, et: „Quo nexu id fuerit, non est satis exploratum“, et affert Festum (p. 63. ed. Muell): Cingulum (novae nuptae) Herculaneo nodo vincit vir solvit omnis gratia, ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui septuaginta liberos reliquit. Adde Sen. ep. 87. § 33. Unus tibi nodus, sed Herculeus, restat, et Athenaeo. XI, 101, p. 600 a. δ λεγόμενος Ἡράκλειος δεσμός, Erasmi. Adag. I, 9, 48.

revocantur] i. e. reflectuntur. Conf. Gronov. Observ. II, 19. p. 290. ornanturque alis .. nascentibus] Idem vult ac: eademque capuli pars ornatur alis. Haec caducei forma conspicitur apud C. O. Muell. et Oesterl. Denkm. d. a. K. II. tab. XXIX, 314, 315, 316, 319, 323.

17. Argumentum] est id quod additur quo quid significetur, „das Attribut“, ut c. 21. § 15. Eodem argumento significatur et tempus, c. 23. § 16. vitis argumento .. tempus ostensum est, ib. § 18 sq. argumentis quibus ornantur significantes multiplicem praestantiam duplicis numinis. Ipsa autem argumenta solis rationem locuntur. Cf. c. 22. § 5. et Plin. N. H. XXXVI, 5 s. 4. § 43. Sill. femineis argumentis.

protendunt] idem est ac referunt. praestites] Cum genitivo casu iuncta haec vox legitur c. 18. § 17. et c. 23. § 6. — De re ipsa vid. Hartung. II. p. 233 sq.

luna τύχη] Conf. Kopp. ad Martiani. I, § 88.: „In planetis sunt sortium loci; Nemeseos in Saturno, Τύχης in Luna (Manil. Astron. III, 96.; Palaeogr. crit. III, § 282.).“

praesul] Cf. c. 17. § 1. et c. 24. § 23.

18. draconum volumen] Conf. § 16. et c. 17. § 58.

praecipue volumen electum est propter iter utriusque sideris fle-
xuosum.

XX. Hinc est quod simulachris et Aesculapii et Salutis draco 1
subiungitur, quod hi ad solis naturam lunaeque referuntur. Et
est Aesculapius vis salubris de substantia solis subveniens animis
corporibusque mortalium: Salus autem naturae lunaris effectus[303]
est quo corpora animantium iuvantur salutifero firmata tempera-
mento. Ideo ergo simulachris eorum iunguntur figurae draconum, 2
quia praestant ut humana corpora velut infirmitatis pelle depo-
sita ad pristinum revirescant vigorem, ut revirescant dracones
per annos singulos pelle senectutis exuta: propterea et ad ipsum
solem species draconis refertur, quia sol semper velut a quadam
imae depressionis senecta in altitudinem suam ut in robur rever-
titur iuventutis. Esse autem draconem inter praecipua solis ar- 3
gumenta etiam nominis fictione monstratur, quod sit nuncupatus
ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id est *videre*. Nam ferunt hunc serpentem

Edd. vicahgspdzb.]

nae ASvich-bP. — *superius*] § 9. — *Ab huiusmodi argumento* (sup. a) S.
— *praecipuo* (sup. e) volumine lectum S.

XX. Caput XX. Quin Aesculapium quoque et Salutem et Herculem et
cum Ixide ipsum etiam Serapim alios quam solem deos non esse. ch-b.
Cap. XXIII. De Aesculapio. v (i Cap. XXIII). DE AESCVLAPIO. ABG.

1. simulacris Aesculapii (om. et) s-b. — Aesculapii, Salutis (om. et)
ch. — corpora animantium BG. animantium corpora v-g. — a salutifero
h. — 2. vel (sup. velud) A. — revirescant (sup. u) A. — virorem s-b
P. — revirescant A (G a p. m.). virescunt s-bP. — quia semper (om.
sol) G. quia sole semper S. — in robur (sup. add. ut) A. 3. et in

XX, 1. Salutis] Eandem hanc
deam esse Romanis quam Graecis
Ἑλέαν demonstravit Koppius ad
Martian. I, § 45.

vis salubris de substantia solis]
Cf. Pausan. VII, 23, 6., ubi homo
Sidonius in Aesculapii templi tra-
ditur dixisse: Ἀσκληπιὸν μὲν γὰρ
ἀέρα γένει τε ἀνθρώπων εἶναι καὶ
πᾶσιν ὁμοίως ζωοῖς ἐπιτήθειον πρὸς
ὑγίαν, Ἀπὸλλῶνα δὲ ἥλιον, καὶ
αὐτὸν ὁρῶντα Ἀσκληπίῳ παρέρα
ἐπονομάζεσθαι, ὅτι ἐς τὸ ἀρμόζον
ταῖς ὥραις ποιούμενος ὁ ἥλιος τὸν
δρόμον μεταδίδωσι τῷ ἀέρι ὑγίαν.
Sickler. die Hieroglyphen in dem
Mythus des Aesculap (Meining.
1819) p. 9. 10. Creuzer. II, p. 559.

salutifero temperamento] Cf. Co-
lum. III, 12, 3. Opus est inter has
tam diversas aequalitates magno
temperamento, quod in corporibus
quoque nostris desideratur, quorum
bona valetudo calidi et frigidi, hu-
midi et aridi, densi et rari, certo et
quasi examinato modo continetur.

2. figurae draconum] Cf. Real-
Encycl. I, p. 190 sq. Cornutus c.
33. Διὰ τοῦτο γὰρ δράκοντα ἀν-

τῷ (τῷ Ἀσκληπίῳ) περιστῶσιν, ἐμ-
φαλόντες ὅτι ὁμοῖον τι τοῦτο πᾶ-
σιν οἱ χρόμνοι τῇ λατρικῇ, κατὰ
τὸ οὐδὲ ἀναναΐειν ἐν τῶν νόσων
καὶ ἐκδύεσθαι τὸ γῆρας. Real-
Encycl. I, p. 189 sq., Boettiger.
Id. I, p. 56.

pelle senectutis exuta] Cf. Cornut.
l. c. Plinius N. H. XXX, 9 s. 23.
§ 81. ait membrana senectutis
anguium, et XXVIII, 11 s. 48. §
175. cutem quam relinquunt an-
gues, sed VIII, 31. s. 49; XX, 23 s.
95 al. brevius dicit senectutem vel
senectam exuere serpentes.

ad ipsum solem] Cf. c. 17. § 58.

3. ἀπὸ τοῦ δέρκειν, id est *videre*]
Pontanus attulit verba Festi [ap.
Paul. lib. IV, p. 67.]: Dracones
dicti ἀπὸ τοῦ δρακνῆν [δέρκεσθαι]
quod est *videre*. Clarissimam enim
dicuntur habere oculorum aciem, qua
ex causa incubantes eos thesauris
custodiae causa finxerunt antiqui.
Ideoque Aesculapio attribuntur,
quod vigilantissimi generis putantur,
quae res medicinae maxime necessa-
ria est. Dacerius apte contulit Ho-
rat. Sat. I, 3, 26 sq. Tam cernis

acie acutissima et pervigili naturam sideris huius imitari, atque ideo aedium adytorum oraculorum thesaurorum custodiam draconibus adsignari. Aesculapium vero eundem esse atque Apollinem non solum hinc probatur, quod ex illo natus creditur, sed quod ei et vis divinationis adiungitur. Nam Apollodorus in libris quibus titulus est *περὶ θεῶν* scribit quod Aesculapius divinationibus et auguriis praesit. Nec mirum: siquidem medicinae atque divinationum consociatae sunt disciplinae. Nam medicus vel commoda vel incommoda in corpore futura praenoscit, sicut ait Hippocrates oportere medicum dicere de aegroto *τά τε παρῶντα καὶ τὰ προγεγονότα καὶ τὰ μέλλοντα* *ἔσεσθαι*, id est

Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura sequentur,
quod congruit divinationibus quae sciunt

[309] — *τά τ' ἔοντα τὰ τ' ἔσσομενα πρό τ' ἔοντα.*

6 Sed nec Hercules a substantia solis alienus est: quippe Hercules ea est solis potestas quae humano generi virtutem ad similitudinem praestat deorum. Nec aestimes Alcmena apud Thebas Boeo-

[*Mss. ABGPS.*

nominis finctione BG. — huius sideris v-g. 4. hinc esse probatur G. — et ius AB Edd. GS. — dominationis P. 5. atque divinationis v-g „Angl.“ — sic ut cah. — Hippocrates In prognostici exordio. — *oportet v-g. — aegro As-bP. — τὰ (ras.) παρῶντα* (corr. in *παρὰ θ.*) .. *καὶ τὰ μέλλοντα* ε (ras.) *εσθαι* (sup. *γιν*) B. *τά τ' ἔοντα τὰ δ' ἔσσομενα τα προ τ' ἔοντα* (In mg.: „Al. *τά τε παρῶντα ... καὶ τὰ μέλλοντα γινέσθαι*) S. *τά τ' ἔοντα τὰ τ' ἔσσομενα καὶ πρό τ' ἔοντα v-a* (v3 *tan ἔσσομενα*; v3 *καὶ πρώτ' ἔοντα*; ic *καὶ πρώτ' ἔοντα*; a *πρώτ' ἔοντα*, om. *καὶ*). — *Quae sint*] Virgil. Georg. IV, 392. — *sunt BG. — fuerunt* (sup. *i*) G. — *secuntur G. — τὰ τ' ἔοντα*] Homer. II. α, 70. — *τά τε ὄντα* Edd. — *πρό τ' ἔοντα om. S. καὶ πρώτ' ἔοντα v-c* (v3 *πρωτέοντα*; ic *πρώτ' ἔοντα*). 6. Cap. XXV. De Hercule. v (i Cap. XXVIII). DE HERCULE. AG. Quod idem Sol et Hercules. E6. — *ab substantia A. — est ea G. — existimes Sv-g. — Alcmena G a sec. m.; v-g. — boetias ABGS. —*

acutum Quam aut aquila aut serpens Epidaurius. Adde Cornut. l. c.: „Ἀμα δ' ἐπεὶ προσοχῆς ὁ δράκων σημεῖον, ἧς πολλῆς δεῖ πρὸς τὰς θεραπείας.

oraculorum thesaurorum custodiam] Cf. fabulam de Pythone et praeter Festi locum quem modo attulimus Martialis versus (XII, 53, 3 sq.) quos citavit Pontanus: *Largiris nihil, incubasque gazas Ut magnus draco.*

4. ex illo natus] Cf. Cornut l. c. *Τὸν Ἀσκληπιὸν υἱὸν αὐτοῦ (τοῦ Ἀπόλλωνος) ἔφασαν γενέσθαι*, et Pausan. l. c. ad § 1, Apollodor. III, 10, 3. § 6. al.

quod ei et vis divinationis adiungitur] Cf. c. 23. § 13. *Divinatione praepollet, quae ad Apollinis potestatem refertur.* Serpentibus haec tribuitur ab Aeliano N. A. VI, 16. Cf. Boettiger. Id. z. Kunst-myth. I. p. 204.

scribit quod .. praesit] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

6. nec Hercules a substantia solis alienus est] Cf. Nicomachi verba quae leguntur apud Laurent. Lyd. IV, 46. (p. 93.): *Ἡρακλῆς μὲν οὖν ὁ τὴν περὶ τὸν αἶρα κλάσιν τῇ τῶν ὥρων περιτροπῇ ποιούμενος, τοῦτο ἐστὶν Ἥλιος.* Haec erat sententia et Aegyptiorum et Lyderum, cf. § 11., ubi Pontanus citavit Serv. ad Virg. Aen. VI, 395. Nam cum plura fecerit (Hercules), duodecim tantum ei adsignantur (labores) propter agnita duodecim signa. Creuzer. II, p. 607 sqq., 625 sqq. Real-Encycl. III, p. 1185 sq., ubi proponitur nova quaedam nominis explicatio, ἦρος (ἔαρος) κλέος.

virtutem ad similitudinem praestat deorum] Pontanus confert Senecae Agamem. v. 810 sq. *Semper ingentes educas alumnos, Imparem aequasti numerum deorum, ubi ex*

tias natum solum vel primum Herculem nuncupatum: immo post multos atque postremus ille hac appellatione dignatus est honoratusque hoc nomine, quia nimia fortitudine meruit nomen dei virtutem regentis. Ceterum deus Hercules religiose quidem et 7 apud Tyron colitur: verum sacratissima et augustissima Aegyptii cum religione venerantur, utraque memoriam, quae apud illos retro longissima est, ut carentem initio colunt. Ipse creditur et 8 Gigantas interemisse, cum caelo propugnaret quasi virtus deorum.

Edd. vicohgpsdb.]

naturam (sup. natu') G. — atque postremos ASvi. „Dictio atque non est in antiquis codicibus.“ g in mg. — virtutem vegetis conicit Pontanus coll. Pompon. Maiali [ap. Non. 183, 2]. *Animos Venus veget ingenibus ventis*. Vulgatum defendit Gronovius. Vid. not. 7. *longissima* (est add. a sec. m.) G. 8. *gigantes* ASv-g. — *caelo propugnaret*

Anglicano vetere, ut ait, pro imparem vult poni impetu, coll. Herc. Fur. v. 956. *Inferna nostros regna sensere impetus*.

apud Thebas Boeotia.] Conf. infra § 7. apud Tyron et c. 18. § 1. apud Clarium, c. 21. § 20. apud Heliopolim, c. 23. § 13. apud Antium, V, 1, 20. et VII, 1, 17. apud Athenas Atticas, Hand. Tursell. I, p. 414 sq., Hildebrand. ad Arnob. II, 12.

post multos atque postremus] Cicero N. D. III, 16, 42. et Laur. Lyd. IV, 46. (C. IV, p. 94.) sextum ei tribuunt locum: Laurentius septimum adiecit Iovis et Maiae filium. Servius ad Virgil. Aen. VIII, 564.: Tunc enim, sicut Varro dicit, omnes qui fecerant fortiter Hercules vocabantur, licet eos primo XLIII. enumeraverit. Hinc est quod legimus Herculem Tirynthium Argivum Thebanum Libyn. Vid. Palmblad Neue Jahrb. f. Phil. u. Paed. Suppl. XI, 2, p. 283.

nimia fortitudine meruit nomen] „Certa de causa oraculum consulenti Apollinis et compati veterum facto hoc insuper carmen et omen a deo editum [ap. Tzetzi. ad Lycophr. 662]: *Ἡρακλῆν δὲ σὺ Φοῖβος ἐπ' αὐτῶν ἐξονομάζει, Ἡρὰ γὰρ ἀνθρώποισι φέρων κλέος ἀφ' αὐτῶν ἔξει.*“ Pont. — G. Hermannus ep. de Hom. p. 20. nomen interpretatur δὲ ἥρατο κλέος. Nimia fortitudo est quae excedat modum humanum. Cf. Plaut. Mil. gl. IV, 2, 8. *Hominem nimium lepidum et nimia pulcritudine*.

dei virtutem regentis] „Deus regens virtutem est praeses virtutis, quem aliter [cf. c. 21. § 24.] dicere

solet curantem virtuti (quemodo praefecti in exercitu curare dicuntur), frequentissime autem potentem virtutis. Sic Apollo *Θυγαίος* [c. 9. § 6., ubi vid. not.] exitus et introitus potens, Mercurius [c. 12. § 20.] vocis et sermonis potens. Et quidni hic, ut lib. I. Som. cap. 9. [§ 6.] *Hisque* (prius regibus) .. etiam in caelo regendi res humanas adsignat officium?“ Gnon.

7. apud Tyron] Cf. § 6. Zeunius contulit Curtium IV, 2, 3. [add. 3, 22.] et Cic. I. c.: *Quartus Iovis et Asteriae, Latonae sororis, qui Tyri maxime colitur, cuius Karthaginem filiam ferunt*. Add. Lucian. de dea Syria 3. Real-Encycl. III, p. 1187.

Aegyptii cum .. colunt] Cf. Cic. I. c. *Alter traditur Nilo natus, Aegyptius*. Laurent. I. c. *Δεύτερον Νεῖλλον παῖδα .. τέταρτον Διὸς καὶ Θήβης τῆς Αἰγυπτίας*. Vid. not. ad § 6. Real-Encycl. III, p. 1182.

quae apud illos retro longissima est] Cf. Comm. I, 21, 9., ubi vid. not.

8. creditur et Gigantas interemisse] Cf. Pind. Nem. I, v. 100. Heyn. cum scholio: *Φλέγρα δὲ τόπος ἐν Θράκη καὶ κόμη, ἐνθα οἱ Γίγαντες ἀνθρώποισιν ἐπὶ θεῶν τῶν δὲ ἐχόντων τῆς μάχης πρὸς τοὺς Γιγάντας καὶ μὴ περιγινόμενων τῇ μάχῃ φασὶν ἐλαφύναι τὴν Γῆν μὴ ἄλλως ἀλῶναι τούτους, εἰ μὴ συμμαχήσειαν αὐτοῖς δύο τῶν ἡμιθεῶν. Ἡρακλῆους τοίνυν καὶ Διονύσου συνεληθόντων ἐκράτησαν οἱ θεοὶ τῶν Γιγάντων*. Apollodor. I, 6, 1, § 5 sqq. Diodor. IV, 21. al.

cum caelo propugnaret] Zeunius,

Gigantas autem quid aliud fuisse credendum est quam hominum quandam inpiam gentem deos negantem et ideo aestimatam deos
 9 pellere de caelesti sede voluisse? Horum pedes in draconum volumina desinebant: quod significat nihil eos rectum nihil superum cogitasse totius vitae eorum gressu atque processu in inferna mergente. Ab hac gente sol poenas debitas vi pestiferi caloris
 10 exegit. Et revera Herculem solem esse vel ex nomine claret. *Ἡρακλῆς* enim quid aliud est nisi *Ἥρας*, id est aeris, *κλέος*? Quae porro alia aeris gloria est nisi solis inluminatio, cuius recessu profunditate occultitur tenebrarum? Praeterea sacrorum
 11 administrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem dei adserunt potestatem, significantes Herculem hunc esse τὸν ἐν
 12 πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥλιον. Ex re quoque alibi terrarum gesta
 [310] argumentum non vile colligitur. Nam Theron rex Hispaniae ceterioris cum ad expugnandum Herculis templum ageretur furore instructus exercitu navium, Gaditani ex adverso venerunt proVecti navibus longis, commissoque praelio adhuc aequo Marte consistente pugna subito in fugam versae sunt regiae naves, simulque

[Mss. ABGPS.]

ABGES-zM3. „Haec constructio cum a legibus linguae recedat, aut revoca lectionem Ed. vet. (v3-gb) *pro coelo pugnasset*, aut emenda *pro coelo propugnaret*, quae forma saepe apud Latinos auctores occurrit.“ Zeun. *caelo propugnasset* Sv. — *gigantes* ASv-g. — *fuisse* add. a sec. m. G. — *existimatam* Sv3-gb. *extimatam* vl. 9. *nihil eorum* h. — *inferna* (om. in) P. — *ab hac gente* om. P. 10. *Hercules* enim S (A a sec. m.). — *heras* Sv-g. — *aeris cleos* v-g. *eris cleos* G. *eriscleos* A. *eriocleos* B. *eris clerios* P. *aeris chleos* S. — *alia* om. S. — *profunditas* S. *profunditate spiritus* v-g (vl spu's) „Vitiose, fortassis.“ Zeun. 11. *hunc esse* om. v. *hinc non esse* (sup. nunc esse) G. — *καὶ διὰ πάντων ἥλιον* om. S. 12. *colitur* S. — *expurgandum* S. — *instructo* v-g. — *exercitui* vl. — *averso* G. — *existente* Ps-z. „Non video, cur Stephanus verbum existere in sensu plane barbaro receperit, cum in Edit. vet. consistente legeretur, quod est exquisitum.“ Zeun. — *conversae*

qui hanc constructionem a legibus linguae recedere contendit, ipae c. 17. § 23. sine ulla dubitatione scripsit *bonis propugnare*.

9. *in draconum volumina*] Conf. c. 19. §§ 16 et 18., c. 17. § 67. *Ea cingit flexuoso volumine draco*.

10. *Herculem solem esse*] Cf. Laur. Lyd. IV, 46. *Ἡρακλῆς* δὲ ὁ χρόνος παρὰ τῷ Νικημάχῳ εἰρηται, ἀλλὰ μὴν καὶ Ἥλιος, λέγοντι οὕτως. *Ἡρακλῆς* μὲν οὖν ὁ τὴν περὶ τὴν ἀέρα κλάσιν τῇ τῶν ἀρῶν περιτροπῇ ποιούμενος, τούτεστιν Ἥλιος.

Ἥρας, id est aeris, κλέος] Vid. not. ad § 6. Cf. Diodor. IV, 10. Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ μὲν Ἥρα δύο δράκοντας ἀπέστειλε τοὺς ἀναλώσοντας τὸ βρότερος· ὁ δὲ καὶς .. ἀπέκνιξε τοὺς δράκοντας. Διόπερ Ἀργεῖοι .. Ἡρακλῆα προσηγόρευσαν, ὅτι δι

Ἥραν ἔσχε κλέος, Ἀλκαῖον πρότερον καλούμενον. Apollodorus II, 4, 12, § 1 sq. Ἀπὸ τῶ συνέβη κατὰ τὴν Ἥραν μανῆναι καὶ τοὺς ἰδίους παῖδας .. εἰς πῦρ ἐμβαλεῖν ... διὸ καταδικάσας ἑαυτοῦ φονγὴν καθαιρεται μὲν ὑπὸ Θεστίου. Παραγενόμενον δὲ εἰς Δελφούς .. ἡ Πυθία τότε πρώτον Ἡρακλῆα αὐτὸν προσηγόρευσε· τὸ δὲ πρώτον Ἀλκείδης προσηγόρευετο, (vid. etiam I, 6. 2.). — *Iuno aer esse dicitur etiam* c. 15. § 20; c. 17. § 54; Comm. I, 17, 15.

12. *alibi terrarum*] Sed templum Gaditanum a Tyriis dictum Herculi Aegyptio dicatum fuisse retulit Pomp. Mela III, 6. Hoc templum commemorat etiam a Strabone III, 5, p. 272 et 276 sq. Tauch. et a Plinio N. H. II, 97 s. 100. et XIX, 4 s. 22 al. (conf. Creu-

inproviso igne correptae conflagrauerunt. Paucissimi qui superfu-
erant hostium capti indicaverunt apparuisse sibi leones proris
Gaditanae classis superstantes ac subito suas naves inmissis ra-
diis, quales in Solis capite pinguntur, exustas.

Eidem Aegypto adiacens civitas, quae conditorem Alexan-
drum Macedonem gloriatur, Sarapin atque Isin cultu paene atto-
nitae venerationis observat. Omnem tamen illam venerationem
soli se sub illius nomine testatur inpendere, vel dum calathum
capiti eius infigunt, vel dum simulachro signum tricipitis animantis
adiungunt quod exprimit medio eodemque maximo capite leonis
effigiem: dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie
blandientis: pars vero laeva cervicis rapacis lupi capite finitur,
easque formas animalium draco conectit volumine suo, capite re-
deunte ad dei dexteram qua conpescitur monstrum. Ergo leonis
capite monstratur praesens tempus, quia conditio eius inter prae-
teritum futurumque actu praesenti valida fervensque est: sed et
praeteritum tempus lupi capite signatur, quod memoria rerum
transactarum rapitur et aufertur: item canis blandientis effigies
futuri temporis designat eventum, de quo nobis spes, licet incerta,

Edd. vicaahspdzb.]

S. — apparuisse om. P. 13. Cap. XXVI. De Sarapi. v. De Sarapi.
Cap. XXV. i. DE SARAPI. A. DE SERAPI. B. De Serapi. Quod idem
sol et Serapi. P6. — Serapin BG (A a p. m.; S a sec. m.) i-gbPM3.
Serapim M2. — Isim aM2. — infingunt v. — et iungunt (sup. add. ad)
A. 14. adfigiem P. — Dextera Edd. P. Dextra eius S. — „Caput
canis exoritur. Ita reposuimus ex libris pro leonis.“ Pont. At omnes h.
l. habent canis, paulo supra (§ 13.) capite leonis legitur etiam apud Pon-
tanum. — conectitur vl. — conspicitur (B sup. lin.) v-g (i conspec.).
15. sed (om. et) v-g. — quod et memoria S. — auferatur (del. a) A.

zer. II, 451 sq.), sed fabulam il-
lam nusquam inveni alias.

qui superfuerant] Sic saepius Ma-
crobius plusquam perfecto usus est
pro perfecto, ubi Graeci utuntur
aoristo, περιγενόμενοι. Cf. c. 7. § 4.
II, 3, 15; 4, 22; VI, 2, 4.

leones] Hoc quoque animal ab
Aegyptiis ad solem esse relatum
elucet ex cap. 21. § 16.

13. Sarapin atque Isin] Cf. c.
7. § 14 sqq. et Martian. II, § 191.
Iseum Te (solem) Serapim Nilus,
Memphis veneratur Osirim, ibique
Kopp., Plut. Is. et Osir. 29. Σάρα-
πις δὲ θεομα τὸ τὸ πᾶν κοσμοῦν-
τὸς ἐστὶ παρὰ τὸ σαίρειν, ὃ καλ-
λύνειν τινὲς καὶ κοσμεῖν λέγουσιν.

calathum] Cf. § 15. Hic vulgo
Sarapidi tribuitur, ut in imagini-
bus eius quae depictae sunt in
Visconti Mus. Pio-Clem. vol. IV.
tab. a III. fig. 6., ubi Serapis
in genibus positus est inter solem
et lunam, et vol. VI. tab. XV., ubi
dei caput radiis est ornatum. Zeu-

nus nos delegat ad Ezech. Span-
hemium ad Callim. H. in Cererem
v. 1.

signum tricipitis animantis] Ca-
nem tribui Sarapidi refert Creuzer.
II, p. 246. Tricipitem illam ani-
mantem commemorat idem ib. p.
69: Cerberum eam vocat Schwenck.
Myth. d. Aeg. p. 273.

14. caput canis exoritur] Non
recte Pontanus cogitavit de Anu-
bide, Iuvenalem citans VI, 534.
cum scholio: Anubis dictus, quia
caput caninum accepit per mysteria.
draco] est οὐράιος vel ἀναθόδαλ-
μων. Cf. Creuzer. II, p. 225.
monstrum] i. e. draco.

15. valida fervensque] Cf. c. 21,
§ 8. leonibus, validis impetu atque
fervore animalibus, et § 17. quia
impetu et calore praestat animalia.
... validusque est leo pectore et
priora corporis parte.

rapitur et aufertur] Cf. c. 17, §
40, quod hoc animal rapit et con-
sumit omnia in modum solis.

[311] blanditur: tempora autem cui nisi proprio famularentur auctori? cuius vertex insignitus calatho et altitudinem sideris monstrat et potentiam capacitatis ostendit, quia in eum omnia terrena redeunt, dum inmisso calore rapiuntur. Accipe nunc quod de sole vel Sarapi pronuntietur oraculo. Nam Sarapis, quem Aegyptii deum maximum prodiderunt, oratus a Nicocreonte Cypriorum rege, quis deorum haberetur, his versibus sollicitam religionem regis instruxit:

17 *Εἰμὶ θεὸς τοιόσδε μαθεῖν, οἷόν κ' ἐγὼ εἶπω·
οὐράνιος κόσμος κεφαλῇ, γαστήρ δὲ θάλασσα,
γαῖα δὲ μοι πόδες εἶσι, τὰ δ' οὐατ' ἐν αἰθέρι κεῖται,
ὄμμα τε τηλαυγὲς λαμπρὸν φάος ἡέλλιοι.*

18 Ex his apparet Sarapis et solis unam et individuum esse naturam. Isis iuncta religione celebratur, quae est vel terra vel natura rerum subiacens soli. Hinc est quod continuatis uberibus corpus deae omne densetur, quia vel terrae vel rerum naturae altu nutritur universitas.

[Mas. ABGPS.

— famulatur A „B“. — rapacitatis conl. Meurs. quod sequitur: dum inmisso calore rapiuntur. Obloquitur Gronovius. — ostentat s-bP. — in eo P. — quod v-gb. „Recte.“ Zeun. 16. Serapi B a sec. m.; G Si-gbPM3. Serapis B a sec. m.; GSi-gbP. — Nicocreonte v1. Nicocreonte G. Nicocreonte B. niquocreonte A. — rege cypriorum G.

17. v. 1. καὶ ὡ v-a. „Lege cum Edit. vet. καὶ ὡ.“ Zeun. Sic b. καὶ ὡ B2. καὶ S. — v. 2. γὰρ τῇδε θάλασσα S. — v. 3. γαῖα δ' ἐμὲ SP7. γαῖα S. — v. 4. τετρηλαυγὲς P. τετρηλαυγὲς B. τετρηλαυγὲς R. τετρηλαυγὲς P3. τε δὴ τηλαυγὲς SP7. 18. Saerapis B. Serapis GSi-bP. — esse et individuum v-g. — cuncta religione Av-g. cuncta rerum religione S. — est terra (om. vel) S. — quia terrae (om. vel) s-b.

potentiam capacitatis] „Quia omnia terrena inmisso colore in eum redire possunt, inde amplitudinem eius calathi, hoc est capacitatis potentiam, ostentat calathi figura.“ Gron.

16. Nicocreonte Cypriorum rege] Hic commemoratur apud Diodor. XIX, 59; Plutarch. Alexandr. 29; Diogen. Laert. II, 17, 4. IX, 10, 2.

18. Isis .. terra] Cf. Plutarch. Is. et Os. c. 32. (p. 363. E.) Ὅντω κατ' Ἀλεγκτίους Νεῖλον εἶναι τὸν Ὅσιον Ἰσιδι συνόντα τῇ γῇ (ad quem locum respexit Laurent. Lyd. IV, 32. p. 78.) et ibid. c. 38. et 57. Etym. M. s. v. Ἰσις: Ἰση γίνετα Ἰσις ἡ αὐτὴ γὰρ ἐστὶ τῇ γῇ καὶ γὰρ ἡ γῇ Ἰση ἐστὶ καὶ σφαιροειδής. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 696. et Isidor. Orig. VIII, 11, 84. Isis lingua Aegyptiorum est terra quam Ἰσην (vulgo Isin) volunt esse. Real-Encycl. IV. p. 276.

natura rerum subiacens soli] Cf. Apul. Met. XI, 5. En adsum, ..

rerum naturae parens, cum not. Hildebrand, Real-Enc. IV, p. 297.

continuatis uberibus] Ibid. p. 297. conferri iubetur Ceres mammosa apud Arnob. III, 10., sed idem ille VI, 25. ait Ceres mammis cum grandibus. Aptius Hildebrand. ad Apul. Met. XI, 10. (p. 1023) comparat Dianam Ephesiam mammis multis et uberibus exstructam ap. Minuc. 21. § 14. et multimammiam quam Graeci πολύμαστον vocant in Hieron. prooen. in Epist. Pauli ad Ephes. (qualis depingitur in Museo Pio-Clem. I. tab. 32.) Idem ibid.: „Cf. Montf. Antiq. Expl. I. p. 156. qui testatur se vidisse Isidem multis mammis pictam, et Cayl. T. IV, 52 n. 5. exemplum eius protulit. Cf. Caper. Numism. Antiqu. explic. 8. in Polen. Suppl. Thes. Antt. T. II, p. 234., et ad XI, 5. (p. 994.): „Ita extat Isidis effigies in Kopp. Palaeogr. III, 2, 8, § 524. edita, ubi Isis πολύμαστος

XXI. Adonin quoque solem esse non dubitabitur inspecta 1 religione Assyriorum, apud quos Veneris Architidis et Adonis maxima olim veneratio viguit, quam nunc Phoenices tenent. Nam physici terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, [312] Veneris appellatione coluerunt: inferius vero hemisphaerium terrae Proserpinam vocaverunt. Ergo apud Assyrios sive Phoenicas lu- 2 gens inducitur dea, quod sol annuo gressu per duodecim signorum ordinem pergens partem quoque hemisphaerii inferioris ingreditur, quia de duodecim signis zodiaci sex superiora sex inferiora censentur. Et cum est in inferioribus et ideo dies breviores 3 facit, lugere creditur dea, tamquam sole raptu mortis temporalis amisso et a Proserpina retento, quam numen terrae inferioris circuli et antipodum diximus: rursumque Adonin redditum Veneri credi volunt, cum sol evictis sex signis inferioris ordinis incipit

Edd. vicahgæpdsb.]

XXI. Caput XXI. Adonin, Atlinem, Osirin, et Horum aliud non esse quam solem. Praeterea et duodecim signa zodiaci ad naturam solis referri. ch-b. Cap. XXVII. De Adone Attine et Osiri. v. De Adone Attine et Osiri. Cap. XXVI. i. DE ADONE ATTINE (B ATHINE) ET OSIRI. ABG.

1. Adonim A. — dubitatur B a p. m.; v3-g. — Archiditis A Bodl. Dercitidis Hl conl. Scaliger. coniectaneis ad Varronem „detorta nimis voce a Syriaco Adardaga. [Sic p-z. Sed vide ne legendum sit Adargada, cum in dz conferatur c. 23. § 18. dea nomine Adargatis] Sed causas qui uberius volet ibidem videto.“ Pont. Aphacidis (sic) „legit Seldenus de diis Syriis cap. 3. syntag. 2. Non enim, inquit, Derceto, non Adargidis aut Ategatis monte Libano colebatur, sed Venus Aphacitis a regione cognomine dicta. Zosimus hist. I. Aphaca locus est inter Helipolim et Byblum, ubi fanum est Veneris Aphacidis.“ dz subscripto nomine Pontan. — hemisphaerium ... vero om. A. 2. Phoenices hg. — duodecim (om. de) G. de duodecim om. A. — zodiacis AG. 3. amisso a (om. et) s-z. „Ad evitandum asyndeton, quod auctor cavet, cum Ed. vet. ante a pone et.“ Zoun. — adonim AB. — evictis h. — signis

circumdata est quatuor elementorum symbolis.“

XXI, 1. Adonin solem esse] Cf. Martian. II, § 192., ubi sol vocatur Byblius Adon. Koppinus citavit Theocr. XV, 143.: „Παθι νῦν, φιλ' Ἀδωνι, sed in scholiis ad Theocr. III, 48. legitur: Ἀδωνις, ἥγουν ὁ σίτος ὁ σκισφόμος. Creuzerna II, pp. 426, 430 sqq., n. 476. Adonin dicit esse virtutem solis germina e solo producendi: quae ratio defenditur Real-Enc. I, p. 68. Cf. Boettiger. Id. I, p. 281.

Veneris Architidis] Cognomen deae aliunde non notum, fortasse corruptum ex Adargatidis. Vid. not. ad c. 23. § 18.

inferius hemisphaerium terrae Proserpinam vocaverunt] Cf. Creuzer. II, p. 409. Augustin. de civ. dei VII, 23. Proserpina, quae secundum aliam in eisdem libris (Varro-

nis de diis selectis) positam opinionem non terrae secunditas sed pars inferior perhibetur, sed superior pars ibi non vocatur Venus, sed Dispater vel Orcus. Ceterum patet superius hemisphaerium h. I. dici septentrionale, inferius meridionale, cf. §§ 2 et 3.

2. lugens inducitur dea] Cf. Creuzer. II, p. 477 sq. Ovid. Metam. X, 724 sqq.

3. a Proserpina retento] Cf. Apollod. III, 14. 4. § 5. Ὅν (Ἀδωνι) ἡ Ἀφροδίτη διὰ κάλλος ἔτι νήπιον κήρυκα θεῶν εἰς λάρνακα κρύψασα Περσεφόνη κατέσταντο· ἐκείνη δὲ, ὡς ἐθεύαστο, οὐκ ἄπειδ' ἰδὼν· κρίσεως δὲ ἐπὶ Διὶ γενόμενης εἰς μόρας διηρέθη ὁ ἔνιαυτός· καὶ μίαν μὲν παρ' αὐτῶν μένειν τὸν Ἀδωνι, μίαν δὲ παρὰ Περσεφόνην προσέταξε, τὴν δὲ ἑτέραν παρὰ Ἀφροδίτην· ὃ δὲ Ἀδωνις ταύτην προσέειπε καὶ τὴν ἰδίαν μόραν.

- nostri circuli lustrare hemisphaerium cum incremento luminis et
 4 dierum. Ab apro autem tradunt interemptum Adonin, hiemis
 imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hispidus et asper
 gaudet locis humidis lutosus pruinaque conlectis, proprieque hie-
 mali fructu pascitur, glande: ergo hiems veluti vulnus est solis,
 quae et lucem eius nobis minuit et calorem: quod utrumque ani-
 5 mantibus accidit morte. Simulachrum huius deae in monte Li-
 bano fingitur capite obnupto, specie tristi, faciem manu laeva in-
 tra amictum sustinens, lacrimae visione conspicientium manare
 creduntur: quae imago, praeter quod lugentis est, ut diximus,
 deae, terrae quoque hiemalis est, quo tempore obnupta nubibus
 sole viduata stupet, fontesque veluti terrae oculi uberius manant,
 [313]agrique interim suo cultu vidui maestam faciem sui monstrant.
 6 Sed cum sol emersit ab inferioribus partibus terrae, vernalisque
 aequinoctii transgreditur fines augendo diem: tunc est Venus
 laeta, et pulchra virent arva segetibus, prata herbis, arbores foliis.
 Ideo maiores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt.
 7 Similiter Phryges fabulis et sacrorum administrationibus in-
 mutatis circa Matrem Deum et Attinem eadem intellegi praestant.
 8 Quis enim ambigat Matrem Deum terram haberi? Haec dea
 leonibus vehitur, validis impetu atque fervore animalibus, quae

[Mss. ABGPS.

sex S. sex signis annuis v-gb. „Certe verbum annuis non inutile de-
 bet existimari.“ Zeun. 4. interemptum adonim tradunt G. — adonim
 AS. — animalc AP. — et lutosi Edd. PS. — vulnus solis (om. est) P.
 — lucem nobis (om. eius) S. 5. praeterquam quod v3-gbP. „Sensus
 poscit hanc lectionem.“ Zeun. — ut diximus § 3. — sole om. P. — ocu-
 lis A. 6. sol om. A. — emergerit Av-g. — et Venus c-g. est et

nostri circuli] i. e. septentriona-
 lis. Cf. Comm. I, 15, 13.

4. Ab apro interemptum] Cf.
 Apollodor. et Ovid. II. cc. Creuzer.
 II, p. 424 et 429 f.

5. in monte Libano] Lucianus de
 dea Syria 6. Εἶδον δὲ, inquit, καὶ
 ἐν Βύβλω μέγα ἰδὼν Ἀφροδίτης Βυ-
 βλῆς, ἐν τῇ καὶ τὰ ὄρη ἐς Ἀδωνιν
 ἐπιτελείουσιν (cf. Strab. XVI, 2. p.
 364. Tauchn.) et 9: Ἀνέβην δὲ καὶ
 ἐς τὸν Αἰβανὸν ἐκ Βύβλου, ὁδὸν
 ἡμέρης, πυθόμενος αὐτόθι ἀρχαῖον
 ἰδὼν Ἀφροδίτης ἔμμεναι, τὸ Κι-
 νώρης εἶσται, καὶ εἶδον τὸ ἰδὼν καὶ
 ἀρχαῖον ἦν.

praeter quod] Hand. Tursell. IV,
 p. 543. neminem antiquiorum scrip-
 torum ait sic dixisse, sed recentis-
 simae aetatis homines.

6. Aprilem mensem Veneri dica-
 verunt] Cf. c. 12. § 8 sqq. Creuzer.
 IV, p. 762.

7. circa Matrem Deum et Atti-
 nem] Cf. Martian. II. § 192., Schnei-
 dewin. Philol. III, 2, S. 247.

eadem intellegi praestant] i. e.
 eadem intellegenda esse ostendunt.
 Verborum constructio nova.

8. Matrem Deum terram haberi]
 Cf. infra c. 23, § 20. Lucret. II,
 598 sq. Quare magna deum ma-
 ter materque ferarum Et nostri ge-
 netrix haec dicta est corporis una
 (Tellus). Augustin. de civ. dei VII,
 24. Nam et ipse Varro .. unam
 deam vult esse Tellurem. Ean-
 dem, inquit, dicunt Matrem mag-
 nam: quod tympanum habeat, signi-
 ficari esse orbem terrae cet. Laur.
 Lyd. III, 34. (p. 49.) λέγεται δὲ
 καὶ Κυβέλη ἀπὸ τοῦ κυβικῆς συγ-
 ματος κατὰ γεωμετρίαν ἡ Γῆ. Cf.
 Martian. VII, § 740. ibique Kopp.
 Boettiger. Id. I, p. 278 sqq.

leonibus vehitur] Cf. Lucret. II,
 600 sqq.: Hanc veteres Graium docti
 cecinere poetae Sedibus in curru bi-
 tuihos agitare leones: Aeris in spa-
 tio magnam pendere docentes Tel-
 lurem: neque posse in terra sistere
 terram. Adiungere feras, quia quam-

natura caeli est cuius ambitu aer continetur qui vehit terram. Solem ~~vep~~ sub nomine Attinis ornant fistula et virga. Fistula 9 ordinem spiritus inaequalis ostendit, quia venti, in quibus nulla aequalitas est, propriam sumunt de sole substantiam: virga potestatem solis adserit qui cuncta moderatur. Praecipuum autem 10 solis in his cerimoniais verti rationem hinc etiam potest colligi, quod ritu eorum catabasi finita simulationeque luctus peracta celebratur laetitiae exordium a. d. octavum Kalendas Aprilis: quem diem Hilaria appellant, quo primum tempore sol diem longiorem nocte protendit.

Idem sub diversis nominibus religionis effectus est apud 11 Aegyptios, cum Isis Osirin luget. Nec in occulto est neque aliud

Edd. vicahgsdpdz.]

Venus s-bP. 9. ornat et v-g. — solis potestatem v-g. 10. potest intelligi Sv-g. — catabasis BGS. καταβάσει v-g. — finita (sup. o) G. — ad octavum ABGP. — primo A „Angl.“ 11. Osirim A a sec. m.; Sv-gM2. — nec aliud G. — Osirim A a sec. m.; BS-v-gM23. osyrim G. —

vis effera proles Officiis debet moliri victa parentum, cum nota Haverkampii; Plin. N. H. XXXV, 10 c. 36. § 109. Deumque Matrem in Leone sedentem. Similia habet Augustinus l. c. Ovid. Fast. IV, 215 sqq., Virg. Aen. III, 113. Opiian. Cyneg. lib. III. ineunte. Vid. etiam nummum Hadriani ap. Creuzer. II, 2, tab. IV, 35., Boettig. l. c. p. 288 sq.

quae natura caeli est] Cf. § 16 sq. cuius ambitu aer continetur qui vehit terram] Pontanus praeter Lucretii versus quos supra scripsimus attulit Lucan. [I, 89 sq.]: Dum terra fretum terramque levabit Aer. Plin. N. H. II, 5 [a. 4. § 10.] Huius (aeris) vi suspensam cum quarto aquarum elemento librari medio spatio tellurem, Claudian. [de IV. cons. Hon. v. 288.] Et qui perpetuo terras ambitque vehitque Nos premat incumbens oneri nec cesserit aer. Adde Cic. N. D. II, 36, 91.

9. Solem sub nomine Attinis] Martian. II. § 192. inter nomina quae dat soli habet etiam: Attis pulcher item. Cf. Creuzer. II, p. 380., Boettiger. l. c.

ornant fistula et virga] Cum fistula pastoricia et pedo depingitur Attis in numo Faustinae maioris ap. Creuzer. II, 2, tab. IV, 36.

venti, in quibus nulla aequalitas est] Cf. Horat. Od. II, 9, 3. inaequales procellae.

10. catabasi] Cf. § 2.

Hilaria] Cf. Lamprid. Alex. Sev.

II.

37. Hilaris Matris Deum, cum adnot. Casauboni, in qua inter alia legitur: „Photius in Excerptis ex Isidori vita: Λέγει ο συγγραφεύς, ότι τῇ Ἱερραπάλει ἐγκαθιδύσας ἐδόκουν θναρὸς ὁ Ἀττης γενέσθαι καὶ μοι ἐπιτελεῖσθαι παρὰ τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν τὴν τῶν Ἰλαρίων καλουμένην ἑορτήν, ὅπερ ἐδήλου τὴν ἐξ ἁδὸν γεγονυῖαν ἡμῶν σωτηρίαν, et Maximus scholiastes ad Dionys. epist. ad Demophilum: Ἦν δὲ καὶ Ἰλαρία ἑορτὴ ἰδικὴ Ῥωμαίων εἰς τιμὴν τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν αὐτῶν, μάλλον δὲ δαιμόνων, ὥς φησι Δημόφιλος ἐν τῷ περὶ τῶν παρ' ἀρχαίους θναίων καὶ ἑορτῶν.“ Vid. Turneb. Advers. XLIV, 44. et Boettiger. Id. I, p. 290.

11. cum Isis Osirin luget] raptum a Typhone. Cf. Plut. Is. et Osir. c. 13 sq. et c. 59.

neque aliud esse Osirin quam solem] Cf. Diodor. I, 11. Τὸς δ' οὖν κατ' Ἀλκυπτον ἀνθρώπους . . ὑπόλαβειν εἶναι δύο θεοὺς ἀδίδους τε καὶ πρώτους τότε ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, ὧν τὸν μὲν Ὅσιριν, τὴν δὲ Ἰσιν ὀνομάσαι κ. τ. λ. Laur. Lyd. II, 4. (c. II, p. 15.) Πολλὰς ὀνομασίας καλεῖται ὁ ἥλιος. Ἥλιος, Ὁρος, Ὅσιρις κ. τ. λ. Plutarch. l. c. c. 52. (p. 372 D.) Εἰς γὰρ οἱ τὸν Ὅσιριν ἄντικρυς ἥλιον εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι Σελίον ὑφ' ἑλλήνων λέγοντες: sed ipsius Plutarchi sententia haec non est, cf. c. 64. (p. 376 F.) Ὅτε ἔδαρ οὕτε ἥλιον οὕτε γῆν οὕτε οὐρανὸν Ὅσιριν ἢ Ἰσιν ὀρθῶς ἔχει νομίζεν κ. τ. λ.

13

esse Osirin quam solem, nec Isin aliud esse quam terram, ut diximus, naturamve rerum: eademque ratio, quae circa Adonin et Attinem vertitur, in Aegyptia quoque religione luctum et laetitiam vicibus annuae administrationis alternat. Hanc Osirin [s14] Aegyptii ut solem esse adserant, quotiens hieroglyphicis litteris suis exprimere volunt, insculpunt sceptrum inque eo speciem oculi exprimunt, et hoc signo Osirin monstrant, significantes hunc deum solem esse regalique potestate sublimem cuncta despiciere, 13 quia solem Iovis oculum appellat antiquitas. Apud eosdem

[Mos. ABGPS.

Isin ABGSv-g. — ut *diximus*] cap. 20. § 18. — *adon im* A. — *Attinem* Gv1. — *alternant* G. 12. *Hinc* Edd. P. — *Osirim* A a sec. m.; Bv-gM12. — *asserunt* Svi. — *sceptron* BGS. — *Osirim* A a sec. m.; v-g

Supra alias retulit sententias, c. 28 et 35. Osirin esse eundem ac Dionysum (cf. Herod. II, 42 et 144., Diodor. I. c. et c. 25. Martian. II, § 158.), c. 33. esse Nilum, c. 41. mundum lunarem, c. 52. Osiridis indagatiōnem vocari solis circuitum. Vid. Creuzer. II, p. 23, 37, 46 sq., 248., Real-Encycl. s. h. v., Boettiger. I. c.

nec Isin aliud esse quam terram .. naturamve rerum] Cf. Plutarch. I. c. et ibid. c. 44. *Ἰσιν δὲ τὸ ὑπὲρ τῆς γῆς καὶ φανερόν*, et quae adnotavimus ad c. 20. § 18.

quae circa Adonin et Attinem vertitur] Cf. §§ 3 et 9. Adonis Cypriorum idem esse putabatur atque Osiris. Cf. Creuzer. II, p. 421. Vid. praeterea ib. p. 429. et quae leguntur p. 432: „Phot. Bibl. p. 1050. et Suid. I, p. 550. et II, p. 68. Kust.: *Ὅπως διέγνω τὸ ἀρόγον ἀγαλμα τοῦ Ἀλῶνος ὑπὸ τοῦ θεοῦ κατεχόμενον, ὃν Ἀλεξανδρεῖς ἐτιμῶσαν Ὅσιριν ὄντα καὶ Ἀδωνιν, ὡς ἀληθῶς φάναι, θεοκρασίαν. ... Damasc. fol. 286. cod. Mon.: Ἐχομεν καὶ παρὰ τοῖς θεολόγοις, ὅτι εἰσὶ θεοὶ ἐν ὑπερτέρα μὲν τάξει τὴν λῆξιν ἰδρυσάμενοι, τοῦ δὲ ἐξῆς διακόσμου προϊστάμενοι κατ' ἰδίωτα*” οἷον ὁ Ἄττις ἐν τῇ σιληναίᾳ καθήμενος λῆξιν δημιουργεῖ τὸ γεννητόν· οὕτως ἔχοντα καὶ τὸν Ἀδωνιν εὐφρασκεν ἐν ἀποδόχοις.” Apud Arnob. I, 41. legitur accusativus *Attin*.

luctum et laetitiam .. *alternat*] „Magnus ab Aegyptiis huic idolo honores habitus. Satirici [Juvenal. VIII, 29 sq.] carmen de eodem capiendum: *Exclamare libet populus quod clamat Osiri invento*. Clamatum autem, uti invenio in glossis

vetustis, *εὐφράσκεν, συγκαίρομεν*.” Pont. — Adde Ovid. Metam. IX, 692. *Nunquamque satis quaesitus Osiris*, et Tibull. I, 8 (7), 27. *Te (Nilus) canit atque eum pubes miratur Osirin Barbara*. Creuzer. IV, p. 757.

12. *insculpunt sceptrum inque eo speciem oculi exprimunt*] Cf. Plutarch. I. c. 51. (p. 371 E.) *Τὸν δὲ Ὅσιριν αὐτὸν καὶν ὀφθαλμῷ καὶ σκήπτρῳ γράφουσιν, ὃν τὸ μὲν τὴν πρόνοιαν ἐμφανίζει, τὸ δὲ τὴν δύναμιν*, et ibid. c. 10. (p. 354 sq.) *Τὸν γὰρ βασιλέα καὶ κύριον Ὅσιριν ὀφθαλμῷ καὶ σκήπτρῳ γράφουσιν· ἔτι οἱ δὲ καὶ τὸ νόμα διεκμηνεύουσι πολυὸς ὀφθαλμος, ὡς τοῦ μὲν ΟΣ τὸ πολὺ τοῦ δὲ ΙΡΙ τὸν ὀφθαλμὸν Ἀλγυπτία γλώττῃ φράζοντος*. Cf. Real-Enc. V, p. 1012 sq.

significantes hunc deum solem esse] „Carphylides: *Τὶ ἥλιος; σὺράνιος ὀφθαλμός, et apud Hesiodum [Op. et D I, 265.]: Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμός*.” Pont. — „Vide Laur. Pignorum mensae Isiacae exposuit. p. 16. ubi docet ab Eusebio Osirin multioculum dictum itemque a Diodoro et Plutarcho.” Gron. — Cf. c. 23. § 8. et not. proximo antecedentem et Diodor. I, 11. *Μεθεκμηνευόμενον γὰρ τούτων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῆς διαλέκτου τρόπον, εἶναι τὸν μὲν Ὅσιριν πολυὸς ὀφθαλμος, εἰκότως· πάντῃ γὰρ ἐπιβάλλοντα τὰς ἀκτῖνας ὥσπερ ὀφθαλμοὺς πολλοῖς βλέπειν ἄνασσαν γῆν καὶ θάλασσαν. Καὶ τὸν κοινητὴν δὲ λέγειν σύμφωνα τούτοις· Ἡέλιος δ' ὅς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐκακούμεν*. Solem et lunam tantquam duos huius mundi oculos esse adnotavit Creech. ad Lucret. V, 776.

Apollo, qui est sol, Horus vocatur: ex quo et horae viginti quatuor quibus dies noxque conficitur nomen acceperunt, et quatuor tempora quibus annuus orbis impletur horae vocantur.

Idem Aegyptii volentes ipsius solis nomine dicare simulachrum figuravere raso capite, sed dextra parte crine remanente. Servatus crinis docet solem naturae rerum numquam esse in operto: dempti autem capilli residente radice monstrant hoc sidus etiam tempore quo non visitur a nobis rursum emergendi, uti capillos, habere substantiam. Eodem argumento significatur et tempus quo angusta lux est, cum velut abrasis incrementis angustaque manente extantia ad minimum diei sol pervenit spatium, quod veteres appellavere brumale solstitium, brumam a brevitate dierum cognominantes, id est *βραχὺ ἡμέρα*: ex quibus latebris vel angustis rursus emergens ad aestivum hemisphaerium, tamquam enascens, in augmenta porrigitur, et tunc ad regnum suum pervenisse iam creditur. Propterea Aegyptii animal in zodiaco consacrare ea caeli parte qua maxime annuo cursu sol valido effervet calore, Leonisque inibi signum domicilium solis appellant, quia id animal videtur ex natura solis substantiam ducere: primum quia impetu et calore praestat animalia, uti praestat sol sidera: validusque est leo pectore et priore corporis parte ac degenerat posterioribus membris, aequae solis vis prima parte diei ad

Edd. vicahgspdzb.]

M12. *osyrim* G. 13. *nomina* A. „Angl.“ — annuus A e corr.; G del. altero u. annus S. *annis* (del. i) B. 14. *Idem* S Edd. P. — dextera GS. — *dicet* (sup. o) A. — *ut capillos* S. 15. *naturaeque manente extantia* Pa-z. „Faciendum angusta manente extantia indicio Anglicani scripti, cui, ut fore solet, assentitur vetuste cusus.“ Pont. (A angustaque). „Sic lege, h. e. residente seu relicta particula parva lucis.“ Zeun. — *renascens* B e corr.; conl. Meurs. 17. *primumque*

13. *Apollo . . Horus vocatur* Cf. Herod. II, 144. Diodor. I, 25. Plutarch. Is. et Osir. 12, 61. Aelian. An. hist. X, 14. Laur. Lyd. I. c., et, qui citatur Real-Enc. III, p. 1513., Horapoll. I, 17. Crenzer. II, pp. 34, 246, 555 sqq., 657., III, p. 328.

ex quo et horae . . nomen acceperunt Cf. Laur. Lyd. I. c. *ῥαῖον καὶ καίρων ταρίης*.

horae vocantur Graece scribendum erat *ῥαῖαι*. Conf., quem citavit Meursius, Censorin. 19, 6. Sunt qui tradunt hunc annum trimestrem Horum instituisse, eoque ver aestatem autumnum hiemem *ῥαῖας* et annum *ῥαῖον* dici.

14. *Figuravere raso capite* cet.] Eiusmodi simulacrum alias nusquam inveni commemoratum.

15. *Eodem argumento*] Vid. not. ad c. 19. § 17.

brumam a brevitate dierum cogno-

minantes] Cf. Varro L. L. VI, 7, 63., Isid. Orig. V, 36, 5., Ruhnck. ad Ter. Phorm. IV, 4, 28., qui citat Geon. ad Claudian. rapt. Pros. II, 106.

16. *domicilium solis*] „Eandem rem narrat Aelianus de anim. XII, 7. *Τὸν λέοντα, inquit, οἶκον ἡλίου φασὶν εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι· καὶ δταν γέ ἡ ἑαυτοῦ θεομύθετος καὶ θεοειδ- ταιος ὁ ἡλιος, λέοντι αὐτὸν καλεῖσθαι τῷ ὀφθαλμῷ φασὶ κ. τ. λ.*“ Zeun. Cf. c. 12. § 10. not.

17. *praestat animalia, uti praestat sol sidera*] Cf. § 8. et cap. 19. § 15. et c. 22. § 5. — „Tyrannus enim dominatorque quodammodo in silvestri ille ac vasto regno est.“ Pont.

priore corporis parte cet.] Cf. Aelian. I. c. *Τὰ μὲν πρόσθια τοῦδε τοῦ ζώου πρὸ ἀποσπένουσιν, ὅδατι μὴν τὰ κατόπισθ.*

degenerat] Cf. § 26.

- meridiem increscit, vel prima parte anni a vere in aestatem, mox elanguescens deducitur vel ad occasum qui diei, vel ad hiemem quae anni pars videtur esse posterior: idemque oculis patentibus atque igneis cernitur semper, ut sol patenti igneoque oculo ter-
 18ram conspectu perpetuo atque infatigabili cernit. Nec solus Leo sed signa quoque universa zodiaci ad naturam solis iure referuntur: et, ut ab Ariete incipiam, magna illi concordia est. Nam is per menses sex hibernos sinistro incubat lateri, ab aequinoctio verno supra dextrum latus: sicut et sol ab eodem tempore
 19dextrum hemisphaerium, reliquo ambit sinistrum. Ideo et Ammonem, quem deum solem occidentem Libyes existimant, arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal valet, sicut soli radiis. Nam et apud Graecos ἀπὸ τοῦ κάρα κρῖος appellatur.
 20Taurum vero ad solem referri multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit: vel quia apud Heliopolim taurum soli consecratum,

[Mss. ABGPS.

(om. quia) Edd. P. — ut (sup. add. i) A. — videtur esse inferior vichg. videtur inferior (om. esse) a. 18. Nam et is v-g. — hibernales Edd. P. — dextrum (bis) s-bP. — ab eodemque cah. 19. Hammonem vis-bP. — radiis sol v-g. — κάρα Mss. vl (hg in mg.) s-zM123. κέρως v3-g (c κέρως). „Pro κάρα, quod significat caput, repone vel cum Ed. vet. κέρως vel κέρας, h. e. cornu, quod sensus loci et rei natura iubet. Nam paulo ante commemorata sunt arietina cornua.“ Zeun.

18. sinistro incubat lateri cet.] Eandem fabulam narrat Aelian. H. An. X, 18 Ἀκούων τὸν κριὸν, τὸ ζῶον, ἔξ μηνῶν τῶν χειμεριωτάτων κατὰ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς κείσθαι καὶ καθεύδειν, ὅταν αὐτὸν αἰρεῖ καὶ περιλαμβάνει ὕπνος· ἀπὸ δὲ τῆς ἐαρινῆς ἰσημερίας ἔμπροσθεν ἀναπαύεσθαι κατὰ δὲ δεξιᾶς κείσθαι. Οὐκ οὖν καθ' ἑκατέραν ἰσημερίαν τὴν κατὰ κλισίαν ἀμείβει ὁ κριός, et similem Plutarch. Terrest. an aequat. anim. sint callidiora c. 21. (p. 974 F.) Τὰς γὰρ αὐτῶν (τῶν Λιβύων) ὁμοῦ πάσας αἰγας, ὅταν ἀνάσχη μεθ' ἡλίου τὸ ἄστρον (Σελήιος), ἀτρεκῶς ἐκεί στρεφόμενας ἀποβλέπειν πρὸς τὴν ἀνατολήν.

dextrum hemisphaerium] Idem § 15. vocatur aestivum. Est hemisphaerium septentrionale quod soli, ut videtur, ab oriente ad occidentem meanti est a dextro latere.

19. Ammonem, quem deum solem occidentem Libyes existimant] „Festus Pompeius [ap. Paul. lib. IX, p. 102. Muell.] Hammonem cognominatum tradit, quia in arena putatur inventus, quae Graece ἄμμος dicitur. At propius Hebraei rem explicant quibus Hamma vox solem ac calorem diserte notat, unde et Cham sive Ilham quoque dictus

iisdem est, quod eius scilicet posterius a sole usui nigrique sint.“ Pont. — Inter solis cognomina apparet Ammon apud Martian. II, § 192. Jablonckius Panth. Aeg. II, 2, p. 166. ait errare Macrobius qui referret solem occidentem vocari Ammonem, quamvis Amant apud Aegyptios significaret occidentem. Vossius censet Ammonem solem occidentem dictum esse non apud ipsos Libyes, sed tanquam deum Libyum occidentem versus habitantem, ut opponeretur Mithrae Persarum, id quod probant Buttmannus Mytholog. I, p. 225. et Creuzer. I, p. 241 sq. Sed Plutarchus Is. et Os. c. 9. tradit hoc nomen a Manethone et ab Hecataeo referri ad κρόνον. Conf. etiam Real-Enc. s. v. Ammon.

arietinis cornibus fingunt] „Hoc inde est, quod orientales populi cornicari pro radiare seu coruscare acceperunt. Unde et Mosi cornua tribuuntur, quod vultus eius coruscare ac radiare videretur.“ Pont. — Conf. Martian. II. p. 157. et quae ibi attulit Koppius, et Real-Encycl. I. c.

ἀπὸ τοῦ κάρα] Sic videtur Macrobius ipse scripsisse pro: ἀπὸ τοῦ κέρας.

quem Neuton cognominant, maxime colunt, vel quia bos Apis in civitate Memphi solis instar excipitur, vel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo consecratum soli colunt taurum, Bacin cognominantes, insignem miraculis convenientibus na-

Edd vicahgspdzb.]

20. *multiplicatione S.* — Neuton ABPSM123H2 „2 Angl.“ (hg in mg.) „Seldenus in Ma., ut praedicat, vetustissimo invenit, cui placet Mævin, quem sequitur Grotius ad Exodon, et hactenus acquiesco.“ Gron. Vid. not. nepton G. Neriton v12. „Ms. cum editione anni 1500.“ Gron. Netiron v3-g. Neton a-h. „Hoc vocabulum Hispanica lingua Marti datum supra [c. 19. § 5.] dixit Macrobinus, sed ex Stephani mutatione.“ Gron. — herminthi v12. herminthi v3i. Hermunthi a. „Sic ob auctoritatem Graecorum scribendum puto.“ Zeun. Vid. not. — Bacin B sup. lin.; PSs (hg in mg.) M123. baon B a p. m.; G. bacyn H2. bacin A. Bacchin hg. „Angl.“ Bacchim v-a. Pacin p-b. — naturae solis

20. apud Heliopolim] Conf. c. 20. § 6. et Real-Encycl. s. h. v. taurum soli consecratum, quem Neuton cognominant] Cf. Plutarch. Is. et Os. c. 33. p. 364. C. Ὁ δὲ ἐν Ἡλίουπόλει τρεφόμενος βοῦς, ὃν Μνεῦιν καλοῦσιν, Οἰρίδος δὲ ἱερὸν, ἔτιοι δὲ καὶ τοῦ Ἀπίδος πατέρα νομίζουσι, μέλας ἐστὶ καὶ δευτέρως ἔχει τιμὰς μετὰ τὸν Ἄκιν. Diodor. I, 84.: Τὰ γινόμενα περὶ τὸν Ἄκιν τὸν ἐν Μέμφει καὶ τὸν Μνεῦιν τὸν ἐν Ἡλίῳ πόλει. Strabo XVII, 1. p. 444. Tauchn.: Ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ἡ τοῦ Ἡλίου πόλις .. ἔχουσα .. τὸν βοῦν τὸν Μνεῦιν .. ὃς παρ' αὐτοῖς νερόμεται ἕως ὥστε ἐν Μέμφει ὁ Ἄκιν. (ibid. p. 442. fere eadem leguntur.) Idem nomen legitur Aelian. An. H. XI, 11., Ammian. Marc. XXII, 14, p. 245. Lind., Porphy. ap. Euseb. Praep. Ev. III, 13. In tanto omnium consensu dubitandum non est quin tauri nomen apud Macrobinum corruptum sit. M potuit intercideri propter antecedens quem. Apud Plinium N. H. XXXVI, 8 s. 14. § 65. in codice Bamb. legitur in-neuidis regia. Ceterum vid. Creuzer. IV. p. 272. et Real-Enc. s. v. Mævis.

bos Apis in civitate Memphi solis instar excipitur] Vide praeter locos supra commemoratos Herodot. III, 27 sqq. Tacit. Histor. V, 4., Plin. N. H. VIII, 46, § 184 sqq., Solin. 32., Pomp. Mel. I, 9. Sed apud Aelianum et apud Marcellinum Iunae consecratus fuisse dicitur Apis, et apud Plinium Solinumque inacula candidans Apidis ad Iunae cornua refertur, et apud Plutarch. Is. et Osir. 43. Apis Osiridis

imago animata fuisse dicitur (cf. Strab. I. c. et Diodor. I, 21. Creuz. I, 108; II, 25 sq. 1-3, 203 sq.). Praeterea conf. Real-Enc. s. v. Apis.

in oppido Hermunthi] „Strabo quoque lib. XVII. [I. p. 464. Tauchn.] hanc rem tradit. Ceterum de scriptura huius nominis quaeritur. Edit. vet. habet Hermunthi, Strabo et Ptolemaeus IV, 5. scribunt Ἐμμονθίς, et Stephanus de urbibus profert Ἐμμωνθίς.“ Zeun. — „De varia nominis orthographia v. intt. Antonini Itin. p. 160, ubi Hermunthi scriptum, quod apud Aristid. vol. I. p. 339: Ἐν νομῷ ὄνομα Ἐμμωνθί, ubi liber unus Ἐμμονθί, mutandum esse in Ἐμμωνθί satis probabile reddit librorum Strabonis I. c. inter Ἐμμονθίς et Ἐμμωνθίς variatio. Ἐμμον. ex numo Wildiano attulit Wesseling. Sed scripturam per ω et numi alii et inscrr. ap. Pocock. inscr. ant. p. 83; 94, 15, papyr. Aegypt. Peyroni fasc. 2. p. 46, 44., et libri scripti confirmant.“ L. Dinn. ad Steph. thes. Gr. I. s. h. v.

taurum, Bacin cognominantes] Strabo I. c. hunc taurum commemorat, sed nullum adiicit nomen. Fortasse idem est atque Onuphis taurus quem etiam hirsutum aetis in adversum nascentibus dicit Aelianus Hist. An. XII, 11. Ceterum Bacin alias vatem significat. Vid. Hildebrand. ad Arnob. I, 62. Real-Encycl. s. h. v. Creuzer. I, p. 414. (Comment. Herodot. I, p. 113.) comparat nomen sacri tauri apud Indos Apen Pascha, et II, p. 203. hoc nomen suspicatur esse

21 turae solis. Nam et per singulas horas mutare colores adfirma-
 1316]tur et hirsutus setis dicitur in adversum nascentibus contra na-
 turam omnium animalium: unde habetur velut imago solis in
 22 adversam mundi partem nitentis. Gemini autem, qui alternis
 mortibus vivere creduntur, quid aliud nisi solem unum eundem-
 que significant modo descendantem in ima mundi modo mundi in
 23 summam altitudinem resurgentem? Cancer obliquo gressu quid
 aliud nisi iter solis ostendit, qui viam numquam rectam sed per
 illam semper meare sortitus est

Obliquus qua se signorum verteret ordo:

maximeque in illo signo sol in cursu supero incipit obliquus in-
 24 feriora iam petere. De Leone iam supra dictum est. Virgo au-
 tem, quae manu aristam refert, quid aliud quam δύναιμις ἡλιακῇ
 quae fructibus curat? Et ideo Iustitia creditur, quae sola facit

[Mss. ABGPS.

miraculis convenientibus G. 21. hirsutis (sup. u) S. — veluti Edd. P.
 — adversam (sup. add. in) A. in adversam s-bP. 22. motibus A.
 „2 Angl.“ „Sed ego non audio.“ Pont. Vid. not. — modo mundi om.
 (sup. add. modo) G. modo (om. mundi) v-g. 23. nonumquam B.
 — remeare G. mereare (del. re) A. — Obliquus] Virg. Georg. I, 239.
 — verterit AG. „2 Angl.“ 24. supra iam s-b. — supra] cf. §§ 16,
 17. — ferit „2 Angl. Sed in altero i littera crassa fuit.“ — curvatur

referendum ad Bacchicam Graeco-
 rum religionem.

21. solis in adversam mundi par-
 tem nitentis] Cf. Comm. I, 18.

22. qui alternis mortibus vivere
 creduntur,] Minutius [Octav. 21,
 16. et Cyprian. de idol. vanit. I,
 2.]: Castores alternis moriuntur.
 Manilius [IV, 157.]: Otia et aeter-
 nam peragunt in morte iuven-
 tam.“ Pont. — „Homerum imita-
 tur noster Odys. λ', 303 sq.: „Ἄλλοτε
 μὲν ζῶοντο“ ἔτερον ἡμεροί, ἄλλοτε δ'
 αὖτε Τεθνῶσιν· τιμὴν δὲ λείδωχας
 ἴσα θεοῖσιν. De dissensu veterum
 super hac re vide interpretes ad
 h. l. et Hemsterh. ad Lucian. T.
 I. p. 286. quem laudat Ernesti.“
 Zeun. — Cellarius ad Minut. l. c.
 adnotavit: „Dixi plura ad Sil. Ital.
 IX, 295. Alternusque animae mu-
 tato Castore Pollux. Adde Servium
 ad Aen. VI, 121.: Si fratrem Pollux
 alterna morte redemit.“ Cf. Zeit-
 schr. f. d. A. W. 1844. p. 411 sqq.,
 ubi praeterea citantur Ovid. Fast.
 V, 715 sqq., Apollodor. III, 11, 2,
 § 6. Sil. Ital. XIII, 805. Lucian.
 dial. mort. 26. Hygin. fab. 80. Ce-
 terum veteres philosophi non di-
 xerunt Geminos esse solem, sed esse
 hemisphaeria alterna vice a sole
 illustrata. Cf. Sext. Empir. adv.
 Phys. p. 557. ed. Fabric. Τὰ δύο

ἡμισφαίρια τὸ τε ὑπὲρ γῆν καὶ τὸ
 ὑπὸ γῆς Διοσκουόρους οἱ σοφοὶ
 τῶν τότε ἀνθρώπων ἔλεγον. et Laur.
 Lyd. IV, 13, (p. 65.) Οἱ φιλόσοφοι
 φασὶ Διοσκουόρους εἶναι τὸ ὑπὸ
 γῆν καὶ ὑπὲρ γῆν ἡμισφαίριον·
 τελευταῖοι δὲ ἀμυβᾶδόν μυθικῶς,
 οἰονεῖ, ὑπὸ τοῦς ἀντιπόδας εἶναι ἀμυ-
 βῆς φερόμενοι. Creuz. III, p. 34 et
 163.

23. Cancer obliquo gressu cet.]
 Cf. Martian. VIII, § 849. Orbem
 solis obliquitas motus aut inpr-
 mit aut extollit. Quis enim dubitat
 Cancerum Geminosque verbi gratia
 in mundi arduum sublimari, rursumque
 Sagittarium Capricornumque per-
 erratis deflexibus infirmari.

24. Virgo, quae manu aristam
 fert] Hoc inde profectum esse re-
 fert Creuzer. II, p. 611., quod
 verno tempore Aegyptii egerint so-
 lennia ad messem pertinentia. Cf.
 Arat. 97. Παρθένον, ἣ ε' ἐν χειρὶ
 φέρει στάχυν ἀγλήσσαν. Manil. V,
 267 sq. Virginis hoc anni possunt
 floresque coronae. At cum ter do-
 cima consurgens horrida parte Spica
 ferens prae se, nascentis et oculus,
 aristae, Arborum ingemorat stu-
 dium cet.

fructibus curat] Cf. Prolegg. p.
 xxxix. et not. ad c. 14. § 6. et c.
 24. § 6. famae suae .. curavit;

nascentes fructus ad usus hominum pervenire. Scorpius totus, in 25 quo Libra est, naturam solis imaginatur, qui hieme torpescit et transacta hac aculeum rursus erigit vi sua, nullum natura damnum ex hiberno torpore perpassa. Sagittarius, qui omnium zodiaci 26 domiciliorum imus atque postremus est, ideo ex homine in feram per membra posteriora degenerat, quasi postremis partibus suis a superis in inferna detrusus: sagittam tamen iacit, quod indicat tunc quoque universorum constare vitam radio solis vel ab ima parte venientis. Capricornus ab infernis partibus ad supera solem reducens caprae naturam videtur imitari; quae, dum pascitur ab imis partibus, semper prominentium scopulorum alta deposcit.

Edd. vicahgapdzb.]

v-g. „Haec malitiosa erga Inrisconsultorum gregem lectio est exterminanda, et retinenda Stephaniana (quae est etiam in hg in mg.) curat; quae quamquam ab praeceptis grammaticorum abhorret, cum Macrobii tamen consuetudine probe convenit.“ Zenn. Vid. not. — ad hominum usus Edd. 25. naturae s-bP. — de hiberno S. — tempore B. 26. Sagittarius S. — in inferiora S a sec. m.; ag. — sagittam S. — ab inferis A. — ad superna h. — dum pascitur, ab imis partibus Edd. — prominentium semper s-bP. — deposcit P (AB a sec. m.) „2 Angl.“ Coni. Menrs. „Libri si qui depascit hic habent pro deposcit, omnino sunt emendandi.“

V, 17, 2 stabulo regio curantes; VII, 12, 2. qui corporibus curat; VII, 16, 24. qui vitro solvendo formam doque curant.

Et ideo Iustitia creditur] Haec Stoicorum videtur fuisse sententia. Certe Crenzer. III, p. 101. et IV, p. 777. ab his Libram refert vocatam Astracem, Iovis et Themidis filiam, aut Iustitiam, coll. Hygin. poet. astron. 28, p. 477. Conf. Arat. 98 et 105. Εἰς ὅν Ἀστράλον κλην γένος, .. καὶ ἐστὶν καλέσκειον, cum schol.; Gell. XIV, 4, 4. Verba ipsa Chrysippi de Iustitia scripta haec sunt: Πάρεσθαι δὲ εἶναι λέγεται κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, quae quidem videntur respicere ad Hesiod. Op. et D. I, 254. Ἡ δὲ τε πάρεσθαι ἐστὶν Ἀλχη. Schwenck. I. p. 431.

quae sola cet.] Hesiodus Theog. 901 sqq. hoc adscribit tribus Horis: Δεύτερον ἡγάγετο λιπαρὴν Θέμιν ἢ τέκεν Ὀρεας, Εὐνομίην τε Ἀλχην τε καὶ Εὐφροσύνην τεταλυσίαν, Ἀντὶ δὲ αὐραλοῖσι καλὰ θνητοῖσι βροτοῖσι, sed Arat. 112 sq. Ἀλλὰ βόες καὶ ἄροτρα καὶ αὐτὴ πότνια λαῶν Μυρία πάντα παρείχετ' Ἀλχη, δώτειρα δινάων.

facit .. pervenire] Cf. Prolegg. p. xxxix sq.

25. Scorpius totus, in quo Libra est] Vid. not. ad c. 12. § 11.

naturam solis imaginatur] Imagi-

nari, quod alias idem est ac παραθεσθαι, hoc loco idem valet ac ἐκονίζειν, quam vim activo tribuit Gellius N. A. XVI, 18, 3. ut speculum .. nihil imaginat. Cf. § 27. naturae suae imaginatio.

qui hieme torpescit] Similiter Plinius N. H. XI, 25 a. 30. § 69. et XXXVII, 10 a. 54. § 140. refert scorpiones in frigidioribus terris esse innocuos. Idem XX, 21 a. 84. § 223. habet: Folium inpositum scorpionibus torporem affert, et XXXVII, 2. § 6. Torpescunt scorpiones aconiti tactu.

26. imus atque postremus est] nt qui sit vicinus imo tropico australi brumalique (cf. fragm. Censor. 2. § 4.).

in feram .. degenerat] Cf. § 17. et Hygin. Astronom. II, 27. Hunc (sagittarium) complures Centaurum esse dixerunt: alii autem hac de causa negaverunt, quod nemo Centaurus sagittis sit usus. Hic autem quaeritur, cur equinis cruribus sit deformatus et caudam habeat ut Satyri.

ab infernis partibus ad supera] Vid. not. ad c. 17. § 57.

solem reducens] Namque tropicum signum est Capricornus. Cf. Comm. I, 12, 1.

quae, dum pascitur ... scopulorum alta deposcit] „Bene deposcit: petunt enim altam semper pascen-

27 Aquarius nonne ipsam vim solis ostendit? Unde enim imber ca-
[317]deret in terras, nisi solis calor ad supera traheret humorem cuius
refusio pluvialis est copia? In ultimo ordine zodiaci Pisces locati
sunt: quos consecravit soli non aliqua naturae suae imaginatio,
ut cetera, sed ostentatio potentiae sideris, a quo vita non solum
aeris terrenisque animalibus datur, sed illis quoque quorum con-
versatio aquis mersa velut a conspectu solis exultat: tanta est vis
solis, ut abstrusa quoque penetrando vivificet.

XXII. Et, ut ad solis multiplicem potestatem revolvatur
oratio, Nemesis quae contra superbiam colitur quid aliud est
quam solis potestas, cuius ista natura est ut fulgentia obscureret et
conspectui auferat quaeque sunt in obscuro inluminet offeratque
conspectui?

2 Pan ipse, quem vocant Inuum, sub hoc habitu quo cernitur
3 solem se esse prudentioribus permittit intellegi. Hunc deum Ar-
cades colunt appellantes τὸν τῆς ὕλης κύριον, non silvarum do-
minum sed universae substantiae materialis dominatorem signi-
ficari volentes, cuius materiae vis universorum corporum, seu illa
4 divina sive terrena sint, componit essentiam. Ergo Inui cornua

[Mes. ABGPS.

Pont. Vid. not. 27. ad superna h. — imitatio s-bP. — potentiae
om. S. — aeris Av-cp2-bP. aeris h-pl. „Melius v. c. aeris.“ Meura.
— aspectu vl. e conspectu v-g. — exultat B.

XXII. Caput XXII. Quod Nemesis, Pan, Saturnus, aliud non sint,
quam sol. ch (g Pan seu Inuus et Saturnus; s-b Pan quem vocant
Inuum, et Saturnus). Cap. XXVIII. De Nemese v (i Cap. XXVII.).
DE NEMESI ABG. 1. revertatur v-g. — efferat (om. que) S.

3. Cap. XXIX. De Inuo v (i Cap. XXVIII.). DE INVO ABG. 3.
τῆς ἀνθ B. τῆς ἀνθ G. τῆς γῆς S. — seu terrena s-bPS. 4. na-

do caprae, et dixit iam idem ante
noster cap. 17. [§ 63.] his verbis:
Caprae consuetudo haec in pastu vi-
detur, ut semper altum pascendo
petat. Petit, inquit, altum pascen-
do, id est, ut hic loquitur, dum
pascitur. Item c. 22. [§ 6.] quod
... semper peteret alta pascendo.“
PONT.

27. naturae imaginatio] Cf. §
25. naturam solis imaginatur.
quorum conversatio ... exultat] Cf.
Comm. I, 19, 24. et 21, 34.

XXII, 1. Nemesis, quae contra
superbiam colitur] „Diserte expres-
sit Catullus [4, 18.]: Nunc audax
cave sis: precesque nostras Oramus
cave despuas oculo; Ne poenas Ne-
mesis reposcat a te. Est vehemens
dea, laedere hanc caveto. Est enim
audax hoc loco θραύς ex glossa-
rio, quomodo nescio an aliis sump-
tum.“ PONT.

quid aliud est quam solis potestas]
Martianus I. § 88. (ubi vid. not.

Kopp.) eandem dicit eam esse ao.
Fortunam, cui eadem quae hic tri-
buuntur Nemese tribuit Horatius
Od. I, 34, 12 sqq. et 35, 2 sqq.,
Lactantius I, 21, 23. Ledam post
mortem in caelum evectam.

2. Pan ipse, quem vocant Inuum]
Cf. Liv. I, 5, 2. Lyceum Pana ve-
nerantes, .. quem Romani deinde
vocarunt Inuum. Serv. ad Virg.
Aen. VI, 776. Inuus autem Latine
appellatur, Graece Πάν. Vid. Hil-
debrand. ad Arnob. III, 23. Muel-
ler. Etr. II, p. 63.

3. universae substantiae materia-
lis] Cf. Comm. I, 12, 11. Haec est
autem hyle, quae omne corpus
mundi, quod ubicumque cernimus,
ideis inpressa formavit; ib. I, 6, 9.
silvestris materia; I, 12, 7. et 22,
6. silvestris tumultus. Creuxer.
IV, p. 68. Salmas. Exerc. Plin. p.
294 sqq.

4. cornua] Pani tribuebantur ca-
prina: ab eodem animali desumpta

barbaeque proliza demissio naturam lucis ostendunt, qua sol et ambitum caeli superioris inluminat et inferiora conlustrat: unde Homerus de eo ait:

ῥορνῶ' ἐν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι, ἥδ' ἐ βροτοῖσιν. [316]

Quid fistula vel virga significant superius in habitu Attinis expressimus. Quod in caprae pedes desinit, haec argumenti ratio 5 est, quia materia, quae in omnem substantiam sole dispensante porrigitur, divinis de se corporibus effectis in terrae finitur elementum. Ad huius igitur extremitatis signum pedes huius ani- 6 malis electi sunt, quod et terrenum esset et tamen semper peteret alta pascendo, sicut sol, vel cum radios superne demittit in terras vel cum se recolligit, in montibus visitur. Huius Inui amor 7 et deliciae Ἡχὼ creditur nullius oculis obnoxia: quod significat harmoniam caeli, quae soli amica est quasi sphaerarum omnium de quibus nascitur moderatori, nec tamen potest nostris umquam sensibus deprehendi.

Saturnus ipse, qui auctor est temporum et ideo a Graecis 8 inmutata littera Κρόνος quasi χρόνος vocatur, quid aliud nisi sol intellegendus est, cum tradatur ordo elementorum temporum nu-

Edd. vicahgpdzb.]

turam solis S. — Homerus] Il. λ', 2; τ', 2; Od. ε', 2. — φῶς v3. φῶς i. — φερῖο P. φερῖοι B. φέρῃ SviM12. — βροτοῖσι v-g. — superius] c. 21. § 9. — expressum est G. 5. porrigitur sole dispensante G.

6. Ad huius ergo v-g. — dimittit vi. 7. osculis BG. — quas sign. vi. — potest om. v12. „Ma. et prisca editio Veneta τὸ potest non habent, et agnosco in eo putidam apissationem, cum respiciat oratio τὸ significat: neque enim praecedentia sola explicant secretum Ἡχῶς, sed et haec ipsa. Lege: quod significat harmoniam coeli soli amicam esse ... nec tamen nostris unquam sensibus deprehendi.“ Gron. 8. Cap. XXX. De Saturno v (i Cap. XXIX.). DE SATVRNO ABG. De Saturno. Quod Saturnus ad eundem. P6. — ipse est S. — nexu (sup. add. s) G. — tractus v-g.

est eius barba et pedes (§ 5.). Cf. Crenzer. IV, p. 48.

naturam lucis ostendunt] Cf. c. 17. § 68. et Creuzer. II, p. 696.; IV, p. 60, 69, 212 sqq.

φέροι] Sic sine ulla discrepantia legitur V, 6, 15. et 9, 11. Quamobrem nihil mutavi h. l., quamvis codices faveant scripturae φέρῃ.

fistula vel virga] Cf. Artemidor. IV, 72. καλαυρόπιον καὶ σφύγγιον, et Creuzer. IV, p. 68 et 214. Fistulae cantum invenisse dicitur Pan apud Hygin. fab. 274.

5. argumenti] Vid. not. ad c. 19. § 17.

quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62. 6. peteret alta pascendo] Cf. c. 21. § 26.

cum se recolligit] idem valere videtur ac cum ortui proxima est.

7. amor et deliciae] Cf. Eutrop. VII, 21. Amor et deliciae humani

generis. Cicero plurali numero dicit amores et deliciae de Divin. I, 36, 79; ad Att. XVI, 6 extr.; Phil. VI, 5. init.

Ἡχὼ] Lucianus Dial. deor. XXII, 4. Pana facit dicentem: Ἐγὼ δὲ τῇ τε Ἡχοῖ καὶ τῇ Ἰλνὶ συνέμι. In epigrammate in Panis statuam post Persas devictos a Miltiade positam Anthol. Gr. III, p. 215. (II, 515.) III. Pan dicitur ὁρεσάβλου πόσις Ἀχόυς. Cf. Crenzer. IV, p. 64. sphaerarum .. moderatori] Cf. Somn. Scip. 4, 2; Comm. I, 20, 3 sqq. et II, 3, 3.

harmonia caeli] Cf. Comm. II, 3, 1.

nec tamen potest ... deprehendi] Cf. Comm. II, 4, 14.

8. qui auctor est temporum cot.] Cf. c. 8. § 6 sq.

conductus] i. e. coniunctus, ut ait II, 1, 2. Et heroici seculi pudicitiam

merositate distinctus, luce patefactus, nexus aeternitate conductus, visione discretus, quae omnia actum solis ostendunt?

XXIII. Nec ipse Iuppiter, rex deorum, naturam solis videtur excedere: sed eundem esse Iovem ac solem claris docetur indiciiis. Nam cum ait Homerus:

[319] *Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν μετ' ἀμύμονας Αἰθιοπίας
χθρὺς ἔβη μετὰ δαίτα, θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔποντο,
δωδεκάτῃ δὲ τοι αὐθιγὶ ἐλεύσεται Οὐλύμπονδε,*

2 Iovis appellatione solem intellegi Cornificius scribit, cui unda oceani velut dapes ministrat. Ideo enim, sicut et Posidonius et Cleanthes adfirmant, solis meatus a plaga quae usta dicitur non recedit, quia sub ipsa currit oceanus qui terram et ambit et dividit, omnium autem physicorum adsertione constat calorem humore nutriri. Nam quod ait: *θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἔποντο*, sidera intelleguntur, quae cum eo ad occasus ortusque cotidiano impetu caeli feruntur eodemque aluntur humore. Θεοὺς enim dicunt sidera et stellas, ἀπὸ τοῦ θέειν, id est *τρέχειν*, quod semper in 4 cursu sint, ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι. Addit poeta: *δωδεκάτῃ δὲ τοι αὐθιγὶ*, non dierum sed horarum significans numerum, quibus 5 referuntur ad hemisphaerii superioris exortum. Intellectum nostrum in eandem sententiam ducunt, etiam de etymo, Platonis

[Mas. ABGPS.

XXIII. Caput XXIII. Iovem quoque et Assyriorum Adad eundem esse quem solem. Tum et theologorum et Orphei auctoritate ostendi posse, omnes deos referri ad solem. ch-b (ch om. Assyriorum; s-b om. deos). Cap. XXXI. De Iove v (i Cap. XXX). DE IOVE ABG. 1. solis naturam Edd. — Nam om. z. — Homerus] II. α, 423. — Ζεὺς γὰρ ἐς ὠκεανὸν (reliquis Graecis verbis om.) v-a. — ΔΑΜΑ P. ΘΑΜΑ B. δ' ἅμα S. δ' ἅμος h. ἅμα (om. δ') dzb. — οὐλύμπονδε S. 2. unda (sup. add. e) ... ministrant A. „Anglicanus: cui undam Oceani. Sed hac lectione oratio vix stat, nec vulgata sententia. Non ambigo quia scripserit longaevus: cui undam oceanus. Et hoc est quod clarius in Somnium dixit lib. II. cap. 10. [§ 10.]“ Pont. — terram ambit (om. et) A. 3. δ' ἅμα (sup. δ') S. — ἔποντο v. — quotidie v-g (a col.). — in cursu A. — θεωρεῖσθαι vi. θεωρεῖσθαι ca. „hoc est currere, quae lectio magnam accipit probabilitatem ex eo quod auctor nullam addidit explicationem, uti antecedenti θέειν, adeo ut videatur utique synonymum posuisse. Ut nihil dicam θεῖν derivari a θεωρεῖσθαι nimis esse contortum et ineptum. Non enim θεός inde proficiscitur, sed θεωρός.“ Zenn. 4. δωδεκάτῃ γένετ' ἡώς v-g. — αὐθιγὶ ἐλεύσεται οὐλύμπονδε S. 5. ducunt in eandem sententiam s-bP. — de etymo scripsi e conl. de Timaeo Mas. et Edd. Vid. not. — Platonis] „In Phaedro Platonis leguntur.“ Cam. (Vid.

et nostri conduxit elegantiam, et Lucretius I, 398. et III, 538. partem conducere in unum.

XXIII, 2. Iovis appellatione solem intellegi] „De re confer nostrum supra in Somn. Scip. II, 10. [§ 11.]“ Zenn.

cui .. ministrat] Indicativus modus pro coniunctivo positus est, quum ut haec pertineant ad Cornificii sententiam. Vid. prolegg. p. xxi.

plaga quae usta dicitur] Cf. Comm. I, 15, 13.

oceanus qui terram .. dividit] Cf. Comm. II, 9.

calorem humore nutriri] Cf. VII, 13, 5. et Comm. II, 10, 10 sq.

4. non dierum sed horarum] Hoc non quadrat cum narratione Homeri, imprimis cum versibus 421 et 422: Ἀλλὰ σὺ μὲν οὖν ... πολέμου δ' ἀποκασέο κάμπην.

5. etiam de etymo] Ferri non

haec verba: 'Ο μὲν δὴ μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς ἐλατύνων πτηγνὸν ἄρμα πρῶτος πορεύεται διακοσμῶν πάντα καὶ ἐπιμελούμενος· τῷ δὲ ἔπεται στρατιὰ θεῶν καὶ δαιμόνων κατὰ ἑνδεκα μέρη κεκοσμημένη, μένει δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνη. His enim verbis magnum in caelo ducem solem vult sub appellatione Iovis intellegi, alato curru velocitatem sideris monstrans. Nam quia, in quocunque signo fuerit, praestat omnia signa et 6 sidera signorumque praestites deos, videtur cunctos deos ducatu[320] praecire ordinando cuncta ornandoque, atque ideo velut exercitum eius ceteros deos haberi per XI signorum partes distributos, quia ipse duodecimi signi, in quocunque signo fuerit, locum occupat. Nomen autem daemonum cum deorum appellatione con- 7 iungit, aut quia di sunt δαίμονες, id est scientes futuri, aut, ut Posidonius scribit in libris quibus titulus est περὶ ἡρώων καὶ

Edd. vicahgspdzb.]

not.) — μὲν δὲ v1. — μέγας om. vich. — ὁ ζεὺς vic. — διὰ κόσμον SP6. — ἐπιμελούμενος (h in mg.) s (p-bP κάπι.). — δ' ἔπεται c-g. — δώδεκα vicagb „Recte.“ Zenn. — μένει γὰρ Edd. Plat. ἡ δὲ (om. μένει) SP6. 6. cunctis deos P. — ordinando cuncta ordinandoque A (B altero loco del. di). ordinando cuncta (add. ornandoque) G. cuncta ordinando (om. ornandoque) S. „B a secunda manu ordiendo cuncta.“ ornando cuncta ordinandoque s-z. „Mellior ordo est in Edit. vet. (v-gbP) ordinando cuncta ornandoque. Sed omnino, uti ex sexcentis aliis locis deprehendere mihi visus sum, Stephanus pro lubitu verba disposuit traiecitque contra librorum auctoritatem.“ Zenn. — XI signorum scripsi e conjectura. XII signorum Edd. et Mas. Vid. not. — locum tenet et occupat i-g. 7. di om. h. — δαίμονες Sv-a. — aetherea A a sec. m.;

posse id quod vulgo legitur, de Timaeo, facile patet, quum verba Platonia non in hoc dialogo legantur, sed in Phaedro, p. 246. Similia inveniuntur Cratyl. p. 397. Φαίνεται μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τοῦτους μόνους τοὺς θεοὺς ἡγείσθαι, οὐπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων, ἥλιον καὶ σελήνην καὶ γῆν καὶ ἀστρα καὶ οὐρανόν· ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα αἰεὶ λόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν θεοὺς αὐτοὺς ἐκονομάσαι· ὥστερον δὲ κατανοοῦντες τοὺς ἄλλους πάντας ἦδη τότε τῷ δρόμῳ προσεγορεύειν. Vox etymologica ipsa commendatur. Cf. Varro. L. L. VI, 7, 51.: Eorum hoc genus videntur ἔτυμα, et infra V, 19, 17. Interpretationem quoque nominis eorum, quam Graeci ἔτυμολογίαν vocant, expressit; et si scriptum erat de etymo, quia inde fieri potuerit de timoe, nemo negabit, praesertim quum sequatur nomen Platonia.

6. praestat omnia signa et sidera] Cf. c. 21. § 17. uti praestat

sol sidera, et c. 24. § 8. qui priscos .. doctrina praestat. Cum dativo iungitur hoc verbum II, 1, 10.

signorumque praestites] Vid. not. ad c. 18. § 17.

ducatu] Vox militaris post Augusti demum aetatem usitata. Cf. Sueton. Tib. 19., Ner. 35.; Flor. III, 21, 2; Justin. II, 15, 14; IX, 6, 8. (ubi vid. Beneck.); XXX, 2, 5.

per XI signorum partes distributos] Sic scribendum est, quia in verbis Platonia legitur κατὰ ἑνδεκα μέρη κεκοσμημένα vel in codicibus Macrobianis (non, ut in nonnullis editionibus, quibus suffragatur Zen-ninus, κατὰ δώδεκα μ. x.), et quia infra sol ipse dicitur duodecimi signi locum occupare.

7. quia di sunt δαίμονες] Cf. Plat. Cratyl. p. 398. Steph. Ὅτι φρόνιμοι καὶ δαίμονες ἦσαν, δαίμονας αὐτοὺς ἀνόμασε. Schol. ad Hom. II. ε. 222. Οὕτως δαίμονας καλεῖ τοὺς θεοὺς, ἦτοι οὗτοι δαίμονες, ἡμῖνοι γὰρ καὶ ἰδριες πάντων αὐτῶν εἶναι, Martian. II, § 154. Isidor. Orig. VIII, 11, 15. Lactant. II, 14, 6.

δαιμόνων, quia ex aetheria substantia parta atque divisa qualitas illis est, sive ἀπὸ τοῦ δαιομένου, id est καιομένου, seu ἀπὸ τοῦ δδαιομένου, hoc est μεριζομένου. Quod autem addit: μένει δὲ Ἑστία ἐν θεῶν οἴκῳ μόνῃ, significat quia haec sola, quam terram esse accipimus, manet immobilis intra domum deorum, id est intra mundum, ut ait Euripides:

Καὶ Γαῖα μήτερ, Ἑστίαν δὲ σ' οἱ σοφοὶ
βροτῶν καλοῦσιν ἡμένην ἐν αἰθέρι.

[Mss. ABGPS.

GSch-bP. — partita A. — illius S. — δαιομένου id est καιομένου PS M123 (B ΔΔΕΟΥΜΕΝΟΥ (del. prior. ε); a-b (hg in mg.) δεομένου). „Lego δαιομένου. Nam δαίεσθαι utrumque significat et καίεσθαι et μερίζεσθαι.“ Zoun. δαῖνν: id est καῖνν v12. δαλεῖν (vel δαλεῖν) id est καίειν v3-g. — ΔΔΕΟΥΜΕΝΟΥ P. ΔΔΕΟΥΜΕΝΟΥ B. — id est P. 8. ΔΔΕΟΥΜΕΝΟΥ B (S δὲ ἔστ.). δ' ἔστια Edd. P. — significat om. cum Graecis A. — accipimus e-g. — intra deorum domum S. — Euripides] fragm. inc. 178 (168). — καὶ γαῖα μὲν πάντες οἱ βροτοὶ γ-aP6. — σοφοὶ om. BS. — οἴκουσι ἡμῶν

ex aetheria substantia parta atque divisa qualitas illis est] Cf. Cic. Somn. Scip. 3, 4. Hisque (hominibus) animus datus est ex illis sempiternis ignibus quae sidera et stellas vocatis, et Comm. I, 14, 4 sqq. et 21, 34. Augustin. VII, 6. Varronis verbis dicit: A summo autem circuitu caeli usque ad circulum lunae aetherias animas esse astra ac stellas, eosque caelestes deos non modo intelligi esse, sed etiam videri: inter lunae vero gyrum et nimborum ac ventorum cacumina aerias esse animas, sed eas animo, non oculis videri et vocari heroas et lares et genios. Martian. II, § 156 et 160. Arnob. III, 41. Lucan. IX, 6 sqq.

ἀπὸ τοῦ δαιομένου] Participium pro infinitivo positum esse videtur ut servarentur litterae μ et ν. Talis usus participii non raro invenitur apud Thucydidem, ut II, 63. τὸ τιμώμενον τῆς πόλεως. Cf. Kühner. ausf. Gr. § 474 γ. id est καιομένου] Cf. Hom. II. ε', 316 sq. Μηδ' ὅπως ἄν Τροίη μολεῶ πυρὶ πάσα δάηται ΔΔΙΟΥΜΕΝῃ, δαίωσι δ' Ἀργῖοι νῆες Ἀγαίων. Eadem leguntur φ', 376 sq., ubi in plerisque codicibus est καιομένη et καίωσι.

hoc est μεριζομένου] Cf. schol. ad Hom. II. α', 222: Ἡ δὲ διαίτηται εἶσι καὶ διοικηται τῶν ἀνθρώπων, ὡς Ἀλκμῶν ὁ λυρικός φησὶν, ὅς ἐθεν πάλοις ἔπαλεν δαίμονας δ' ἐδάσαστο, τοὺς μερισμοὺς, τὰς διαίσεις αὐτῶν.

8. quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

quam terram esse accipimus] Cf. Ovid. Fast. VI, 267. Festa eadem est et terra, et 454. Tellus Vestaque numen idem. Augustin. C. D. VII, 16. Vestam .. propterea dearum maximam putaverunt, quod ipsa sit terra, et 24. Tellurem putant esse ... Vestam, quod vestiat herbas. Arnob. III, 32. Nonnulli autem Vestam (terram esse dixerunt), quod in mundo stet sola. Suid. Ἰῆς ἀγαλμα γυναικα κλάττωσι τὴν Ἑστίαν, ὁλοῦν τὴν γῆν. Dionys. A. R. II, 66. Ἑστία δὲ ἀνακαίεσθαι τὸ πῦρ νομίζουσιν, ὅτι γῆ τε οὕσα ἡ θεὸς καὶ τὸν μέσον κατέχουσα τοῦ κόσμου τόπον τὰς ἀνάψεις τοῦ μεταστροφῶν ποιεῖται πυρὸς, ἀφ' ἑαυτῆς. Cornut. c. 28. p. 206. Ἑκατέρω (Δημήτρῃ καὶ Ἑστίᾳ) δ' ἔκειν οὐχ ἑτέρα τῆς γῆς εἶναι. Klausen. II, p. 624 sqq. Kopp. ad Martian. I. § 72., qui praeterea citat Gal. et Astinum ad Plat. II. cc.

manet immobilis] Cf. Cornut. I. c. Ταύτην μὲν γὰρ διὰ τὸ ἑστάναι διὰ πάντων Ἑστίαν προσηγόρευσαν οἱ παλαιοί, ἢ διὰ τὸ ταύτην ὑπὸ τῆς φύσεως ἑωσάτω ταθεῖσθαι, ἢ διὰ τὸ ἐκ αὐτῆς σῶσαι ἐπὶ θεμελίον τὸν ὅλον ἑστάναι κόσμον.

intra domum deorum, id est intra mundum] Cf. c. 18. § 15. Mundus autem vocatur caelum, et Comm. I, 14, 2. Bene autem universus mundus dei templum vocatur. Ovid. I. c. v. 275. Par facies tem-

Hinc quoque ostenditur quid de sole et Iove sit sentiendum, cum 9 alibi dicatur:

Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμὸς καὶ πάντα νοήσας,
et alibi:

Ἥλιος δ' ὃς πάντ' ἐφορᾷ καὶ πάντ' ἐπακούεις,
unde utrumque constat una potestate censendum. Assyrii quo-
que solem sub nomine Iovis, quem *Δία Ἡλιουπολίτην* cognomi-
nant, maximis cerimoniis celebrant in civitate quae Heliopolis nun-
cupatur. Eius dei simulachrum sumptum est de oppido Aegypti
quod et ipsum Heliopolis appellatur, regnante apud Aegyptios
Senemure, seu idem Senepos nomine fuit: perlatumque est pri-
mum in eam per Opium legatum Deleboris regis Assyriorum sa-
cerdotesque Aegyptios quorum princeps fuit Parthemtis, diuque
habitum apud Assyrios postea Heliopolim commigravit. Cur ita
factum quaque ratione Aegypto profectum in haec loca ubi nunc
est postea venerit, ritumque Assyrio magis quam Aegyptio colatur,
dicere supersedi, quia ad praesentem non attinet causam. Hunc
vero eundem Iovem solemque esse cum ex ipso sacrorum ritu
tum ex habitu dinoscitur: simulachrum enim aureum specie inberbi
instat dextera elevata cum flagro in aurigae modum, laeva tenet

Edd. vicahgsdzb.]

v-a. 9. sentiendum sit G. — dr ABG. dicitur v. — Πάντα] He-
siod. *Ἔργ.* α', 265. — δ' ἰδὼν v. — π.ιν B. — Ἥλιος] Hom. *Il.* γ', 277. —
δ' om. P. — ἐφ' οὐοῖς v1. — ἐπακούσεις S. — constat om. Sv. 10.
sub Iovis nomine Sv-g. — *dia heliu politem* A. *dia heliu politen* (sup. o)
B. *dia heliopolitē* G. *danielapolitē* (sup. o) S. *Dia Heliopoliten* Edd.
P. — *dici* s. „lego ex vet. cod. dei.“ Meurs. — et ipsum om. v. —
Oppiam v-g. — *Deloboris* A. „2 Angl.“ *Delebois* v-ag. — fuit om. B.
— *Parthemtis* S. *Parmetis* v-g. „Quid? Num forte *Pathmetes*, quia
Mela I, 9. oppidum Aegypti *Pathmeticum* commemorat? Res mihi est
incerta.“ Zeun. 11. *Heliopolin* BG. *helipolin* v1. — *migravit* (sup.
add. cō) G. — *aegypto* (sup. add. ab) G. — *haec loca* (om. in) P. — *co-*
latur om. S. 12. *Nunc* v-g. — *esse cum eo* (sup. ēe ipso) G. —
dignoscitur v-g. — *instat* (sup. con) A. — *dextra* S Edd. P. — *demon-*

10. in civitate quae Heliopolis
nuncupatur] „Plures olim huius
nominis fuisse urbes auctor est
Stephanus Byzant. de urbibus:
*Ἡλιούπολις, πόλις Αἰγύπτου, ἣν ἔκτισ-
σεν Ἄκτις ὁ Ἥλιον καὶ Ῥόδον. Ἡρό-
δοτος δειντέρα. ἔστι δὲ Θράκης καὶ
τῆς ἀρωματοφόρου ἀπὸ τῆς Αἰ-
γυπτίας, καὶ δύο ἐν Σάρδεσι· καὶ ἡ
Κόρινθος Ἡλιούπολις ἔλεγτο. . . ἔστι
καὶ ἐν Φοινίκῃ. Hanc fortassis
Macrobius hic intelligit. De hac
locum anonymi apud Gothofredum
in Exegesi totius mundi laudat
Thomas de Pinedo: Ἡλιόπολις ἡ
πλησιάζει τῷ Λιβάνῳ ὅπου γυναῖκας
εὐμόρφους βόσκει κ. τ. λ.“ Zeun. —
Cf. Strab. XVI, p. 752. (c. 2. p.
360. Tanchu.), Ptolem. V, 15., Plin.
N. H. V, 22 s. 18., et imprimis
quem citat Mannertus Geogr. d.*

Gr. u. R. VI, 1, p. 413. Malala
Chron. XI, p. 129. *Ἄλιος Ἀντωνίνος*
Πίος ἔκτισε ἐν Ἡλιουπόλει τῆς
Φοινίκης τοῦ Λιβάνου καὶ τῷ
Διὶ μέγαρον, ἕνα καὶ αὐτὸν ὄντα τῶν
θεαμάτων. Nunc vocatur Baalbeck.
Alia vid. Real-Enc. s. h. v.

de oppido Aegypti quod et ipsum
Heliopolis appellatur] Cf. c. 21.
§ 20. Herodot. II, 3, 7, 59. Cic.
N. D. III, 21, 54., Tac. Ann. VI,
28., Real Enc. s. h. v. Non recte
huc traxit Zeunine quod Diodorus
I, 45 refert, *Διὸς πόλιν* vocatam
esse a Graecia Thebas.

12. Hunc vero eundem Iovem so-
lemque esse] C. 17. § 66. Apollinis
Hieropolitani simulacrum descri-
bitur, sed ab hoc diversum, nam
barbatum esse et alia in manibus
habere dicitur.

fulmen et spicas, quae cuncta Iovis solisque consociatam potentiam monstrant. Huius templi religio etiam divinatione praepollet, quae ad Apollinis potestatem refertur, qui idem atque sol est. Vehitur enim simulachrum dei Heliopolitani ferculo, uti vehuntur in pompa ludorum Circensium deorum simulachra: et subeunt plerumque provinciae proceres, raso capite, longi temporis castimonia puri, ferunturque divino spiritu, non suo arbitrio sed quo deus propellit vehentes: ut videmus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa. Consulunt hunc deum et absentes missis diplomatibus consignatis: rescribitque ordine ad ea quae consultatione addita continentur. Sic et imperator Traianus initurus ex ea provincia Parthiam cum exercitu constantissimae religionis hortantibus amicis, qui maxima huiusce numinis ceperant experimenta, ut de eventu consuleret rei coepatae, [32] egit Romano consilio prius explorando fidem religionis, ne forte fraus subesset humana: et primum misit signatos codicillos ad 15 quos sibi rescribi vellet. Deus iussit afferri chartam eamque signari puram et mitti, stupentibus sacerdotibus ad eiusmodi factum: ignorabant quippe conditionem codicillorum. Hos cum maxima admiratione Traianus excepit, quod ipse quoque puris

[*Ms. ABGPS.*

strant v-g. 13. quidem atque S. — heliopolitani A (B sup. o). — veluti v-g. — vidimus v-g. 14. consignati S. — iturus v. — inceptas G. — codicillos (sic semp.) G. 15. Deus (in mg. dehinc) B.

[*agro*] Cf. V, 11, 21.

13. divinatione .. quae ad Apollinis potestatem refertur] Cf. c. 20. § 4.

Vehitur .. simulachrum dei Heliopolitani cet.] De hoc refert Lucianus de dea Syria c. 36: *Εστ' ἂν ἐθέλη χρησμηγορέειν, ἐν τῇ ἔδρῃ πρῶτα κινέεται· οἱ δὲ μὴν ἰσθῆες αὐτὶ λα αἰσχροῦσιν· ... εὐτ' ἂν ὑποδύντες φέρωσιν, ἄγει σφέας πάντῃ περιδινέων καὶ ἐς ἄλλον ἐξ ἑτέρου μεταπηδέων· τέλος δ' ἀρχιεὺς ἀντιώσας ἐπερέεται μὴν περὶ πάντων προημμάτων· ὁ δὲ ἦν τι μὴ ἐθέλη ποιέεσθαι, ὁπίσω ἀναχωρεῖ, ἦν δὲ τι ἐπαινέει, ἄγει ἐς τὸ πρόσω τοὺς προσφύροντας ὄκωσπερ ἡνιοχέων.*

uti vehuntur ... simulachra] Cf. Dionys. A. R. VII, 72. Πάντων αἱ τῶν θεῶν εἰκόνες ἐκόμενον ὄμοις ὑπ' ἀνδρῶν φερόμεναι. Haec pompa commemoratur etiam c. 6. § 15.

apud Antium] Vid. not. ad c. 20. § 6. Sic etiam Tacitus Ann. III, 71. Repertum est aedem esse apud Antium quae sic (Equestris Fortu-

nae) nuncuparetur. Rupertus in adnotat.: „apud Antium, Antii“, et: „Antii prae ceteris diis colebantur Fortunae duae, prospera et adversa, quae dicebantur gemellae, sorores, Equestris et Felix, Fortunae Antiatinae, quarum duae effigies in numo ap. Oisel. p. 327. Cf. 15, 23. Suet. Cal. c. 57. Martial. V, 1, 3. Bulenger de sortibus in Thes. Graev. T. V, p. 363. (de sortibus Antiatinae)“ cet. Horat. Od. I, 35, 1. O diva gratum quae regis Antium, ubi Orellius inter alia adnotavit haecce: „Inscript. near. Lat. N. 1739: FORTUNAE VICTORICAE ANTIIATINAE. Fortunae Antiatiae expressae sunt in gentis Rustiae denario apud Eckhel. D. N. V. p. 296. Cfr. Gerhard. Text zu den ant. Bildw. I, p. 62.“ Klausen. Aen. p. 764 sq.

promoveri] Orellius l. c. non recte interpretatur: sich vorwärts bewegen. Hartung. II, p. 239. sich vorwärts bewegen.

14. constantissimae religionis] Haec verba cum amicis iungenda videntur significare eo minus opus fuisse tali experimento.

tabellis cum deo egisset. Tunc aliis codicillis conscriptis signa-
tisque consuluit, an Romam perpetrato bello rediturus esset? Vi-
tem centuriam deus ex muneribus in aede dedicatis deferri ius-
sit, divisamque in partes sudario condi ac proinde ferri. Exitus
rei obitu Traiani apparuit ossibus Romam relatis. Nam fragmen-
tis species reliquiarum, vitis argumento casus futuri tempus
ostensum est. Et, ne sermo per singulorum nomina deorum va-
getur, accipe, quid Assyrii de potentia solis opinentur. Deo
enim, quem summum maximumque venerantur, *Adad* nomen de-
derunt. Eius nominis interpretatio significat *unus unus*. Hunc
ergo ut potentissimum adorant deum: sed subiungunt eidem
deam nomine *Adargatin*, omnemque potestatem cunctarum rerum

Edd. vicaahgsdzb.]

— *tabulis* s-bP. 16. *vitam* s. „V. c. *vitem*. Optime. Clamant sequentia.“ Meurs. *aw* (om. *vitem*) S. — *in aedem* v8. — *dicatis* Gt-g. — *perinde* AGSvi. — *delatis* (sup. r.) S. *referri* P. — *futurum* P.
17. *de solis potentia* Edd. P. — *ad* (sup. add. ad) G. „Admō Philoni Bybliensi. Sed Adad legendum monet Scaliger in notis ad fragm. operi de Emend. temp. subiecta.“ Pont. Vid. not. — *unus* (om. alt. *unus*) A Edd. 18. *potissimum* A. — *Adargatim* Aih. *Adargadim* (S „B“ a

16. *Vitem centuriale*m] Dicendum erat *centurionale*m. Cf. Plin. N. H. XIV, 1 s 3 § 19. Quid quod (vites) insertae castris summam rerum imperiumque continent? Centurionum in manu vitis et opimo praemio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis poenam ipsam honorat, et scholion ad Iuvenal. XIV, 193. Aut vitem posce libello: Ut centurio fas da libellos, id est milita. Vitis nam insigne centurionum est a Libero patre inventum qui primus triumphavit et inventor vitis est. al.

vitis argumento casus futuri tempus ostensum est] Vid. not. ad c. 19. § 17. Ex antecedentibus patet belli tempus esse intelligendum.

17. *Adad ... unus unus*] „Significaverit itaque appellatio dei unum, at ipso deo solem. Non discriminavit Scaliger pater Exercit. CLIII, 4. „...*Adad*, inquit, legi olim solem dictum Persarum lingua. Eiusdem nominis in Africa radix est,” cet. Iacobus Raevardus libro Variarum III, cap. 10, ubi de Heliogabali nomine disserit, laudat munus veterem cum hac inscriptione: SACERDOS DEI SOLIS. ELADAB Unde videndum, ait, monente Guidone Laurino, non hoc Macrobi loco pro *Adad Agab* referendum sit. *Adad* Assyriis unum

notasse, sed *Akad* vel *Elhad* potius scribendum docent me harum seu orientalium linguarum, peritiores: tum et confundi subiinde, cum etiam *Badad* vox orientalibus sit *solus* seu *unicus*, ut ita *Adad* ommissa perperam primore littera pro *Badad* hoc loco accepta videatur positaeque. His adde alia quaedam notata Seldeno cap. 6. Syntagmatis lib. I. de diis Syriis. **PONT.** — Macrobius videtur statuisse *ad* significare *unum*, his ergo positum *Adad* esse *unum unum*. Cf. Plin. N. H. XXXVII, 11. s. 71. *Adadus nephros, eiusdem oculus, et digitus dei: et hic colitur a Syris*. Salmasius in Exerc. Plin. p. 248 a F. „*Adadus* vel *Adodus* deus apud Syros. Hesychius: Ἀδαδὸς θεὸς τις κατὰ Φορὴν καλεῖται ἑρμαφρόδιτος. Immo κατὰ Σύρους.

18. *dum nomine Adargatin* Cf. Strabo XVI, 1, p. 351. Ταχνα. Ἡ Βαβυλών, ἣν καὶ Ἐδεσσα καὶ Ἰερὰν πόλιν καλοῦσιν, ἐν ἣ, τιμῶσι τὴν Συρίαν θεδὸν τὴν Ἀταργάτιν. et ib. lib. extr. Αἱ δὲ τῶν ὀνομάτων μεταπτώσεις καὶ μάλιστα τῶν βαβυλωνίων πολλαί· καθάπερ... Ἀταργατὴν τὴν Ἀδάραν. Διεμετὼ δ' αὐτὴν Κτησίας καλεῖ. Crouzer. II, p. 349, 392. *Atergatin* eam vocat additis p. 403 et 466. compluribus nominis formis: Boettiger. Id. I, p. 293. *Atergatin*.

his duobus attribuunt solem terramque intellegentes, nec multitudinem nominum enuntiantes divisam eorum per omnes species potestatem, sed argumentis quibus ornantur significantes multis rationem locuntur. Namque simulachrum Adad insigne cernitur radiis inclinatis, quibus monstratur vim caeli in radiis esse solis qui demittuntur in terram. Adargatidis simulachrum sursum [323]versum reclinatis radiis insigne est monstrando radiorum vi sursum perne missorum enasci quaecunque terra progenerat. Sub eodem simulachro species leonum sunt, eadem ratione terram esse monstrantes qua Phryges finxere Matrem Deum, id est terram, leonibus vehi. Postremo potentiam solis ad omnium potestatum summitem referri indicant theologi, qui in sacris hoc brevissima precatione demonstrant dicentes: *Ἥλιε παντοκράτωρ, κόσμον πνεῦμα, κόσμον δύναμις, κόσμον φῶς*. Solem esse omnia et Orpheus testatur his versibus:

*Κέκλυθι τηλεπόρου δίνης ἑλικάνυγεα κύκλον
οὐρανίαις στροφάλιγξι περιδρομον αἰὲν ἑλίσσων,
ἄγλαε Ζεῦ Διόνυσε, πάτερ πόντου, πάτερ αἴης,
ἥλιε παγγενέτωρ πανταίολε χροσόφοργές.*

XXIV. Hic cum Praetextatus fecisset loquendi finem, omnes in eum adfixis vultibus admirationem stupore prodebant: dein laudare hic memoriam, ille doctrinam, cuncti religionem, adfirmantes, hunc esse unum archanae deorum naturae conscium, qui

[Mss. ABGPS.

sec. m.). *Adargatim* v. cag. 19. *Adargatidis* scripsi e con. *Adargidis* ABGS „B“. *Adargatis* is-bP. — radiis add. a sec. m. G. 21. et omnium S. — potestatem summitemque c-gb. „Quae lectio utique commendatur elegantia, adeo ut potestas summitemque sit summa potestas. Atque eadem usui auctoris videtur esse convenientior; nam paulo post tantorum potestatem numinum dicit.“ Zenn. — παντοκράτωρ v. 1. παντακράτωρ v. 3ichg. 22. *Orpheus*] Gesn. p. 371. Herm. p. 464. Loheek. Aglaoph. p. 745. — vv. 1. 2. *Κέκλυθι* ... ἑλίσσων om. c. — v. 1. δὴ ποροι SP7. πόρου (om. τηλε) v. 1. πόρου a. — δίνης ἑλικάνυγεα om. v. 1. Δίνης ἑλικάνυγεα P. Δίνης ἑλικάνυγεα B (P5 Δίνης). δίνης εα κάγγεα P7. δινύσσα κάγγεα S. — v. 2. οὐρανίαις P7. οὐρανίαις v. 1. — στροφάλιγξι (v3i lei). — περιδρομον αἰὲν P. περιδρομον ἥλιε v. 1. — ἥελιος ὦν v. 1. — v. 3. πόντοι B. ποντοιο v3i. παντός S. — v. 4. παγγενέτωρ v. 1. παντενέτωρ B. παγγενήτωρ SP7. — πανταίολε BPSv1P57. παναίολε c-b. Πάν αἰόλε Gesn. Herm. Lob.

XXIV. Caput XXIV. De laudibus variaque eruditione Virgilii. Tum de iis quae sequentibus libris per ordinem sunt explicanda. chb. Cap. XXXII. De laudibus Virgilii v (i Cap. XXXI). 1. finem loquendi a-bP. dicendi finem S. — Deinde Sv3c-g. 3. cum dicret] Cf. c. 16.

[argumentis] Vid. not. ad c. 19. § 17.

[solis rationem locuntur] i. e. aperte indicant, ut alias (Cic. p. Mil. 20, 53.) absolute: *Res loquitur*.

Adad] h. l. genitivum casum significat. *sursum versum*] est pleonasmus

quidam (Vid. not. ad C. II, 5, 25.), qui invenitur apud Lucretium II, 188; apud Catonem R. R. 32, 1 et 33, 1. atque apud ipsam Ciceronem Or. 39, 135. et Parit. or. 7, 24.

20. *qua Phryges finxere Matrem Deum*] Vid. not. ad c. 21. § 7 eq.

XXIV, 1. *Conscium*] Vid. not. ad c. 7. § 17.

solutus divina et adsequi animo et eloqui posset ingenio. Inter 2
haec Evangelus: Equidem, inquit, miror potuisse tantorum pote-
statem nūquā comprehendī: verum, quod Mantuanum nostrum
ad singula, cum de divinis sermo est, testem citatis, gratiosius^[324]
est quam ut iudicio fieri putetur. An ego credam, quod ille, 3
cum diceret: *Liber et alma Ceres* pro sole ac luna, non hoc in
alterius poetae imitationem posuit, ita dici audiens, cur tamen
diceretur ignorans? Nisi forte, ut Graeci omnia sua in inmen- 4
sum tollunt, nos quoque etiam poetas nostros volumus philoso-
phari: cum ipse Tullius, qui non minus professus est philoso-
phandi studium quam loquendi, quotiens aut de natura deorum
aut de fato aut de divinatione disputat, gloriam quam oratione
conflavit incondita rerum relatione minuat. Tum Symmachus: 5
De Cicerone, Evangele, qui conviciis inpenetrabilis est, post vide-
bimus: nunc, quia cum Marone nobis negotium est, respondeas
volo, utrum poetae huius opera instituendis tantum pueris idonea
iudices an alia illis altiora inesse fatearis? Videris enim mihi ita
adhuc Virgilianos habere versus qualiter eos pueri magistris prae-
legendibus canebamus. Immo pueri cum essemus, Symmache, 6
sine iudicio mirabamur, inspicere autem vitia nec per magistros
nec per aetatem licebat: quae tamen non pudenter quisquam ne-
gabit, cum ipse confessus sit. Qui enim moriens poema suum
legavit igni quid nisi famae suae posteritati subtrahendo curavit?

Edd. vicahgspdz.]

§ 44. — et luna G Edd. — et non AG „2 Angl. — *posuerit* v-gb. „Leg-
ibus linguae magis est consentaneum.“ Zeun. 4. *poetas etiam* v-g.
— cum .. *professus est philosophari* add. in mg. B. *philosophari* P
(AG sup. andi). — *oratio* G. 5. *videmus* (sup. add. bi) G. — *tan-*
tum om. P. — *esse* (sup. add. in) S. 6. *Symmache, inquit Evan-*
gelus, c-gb. „Recte. Nam ita non modo orationis perspicuitati, sed con-
suetudini quoque Macrobianae consulitur.“ Zeun. — *quisque* S. — *negabat* vl.
— *qui nisi a. — famae suae convitia* v-g (ag. .cia). *famae suae vulnera*
s-bp. „Postrema vox (vulnera) non est in uno Angl.; sed in altero,
nempe B, est consulens.“ — *posteritati* om. G (in quo legitur *famae suae*
re retrahenda, sup. add. *memoriam posteritati subtrahendam*). — sub-

2. *gratiosius*] i. e. magis e gra-
tia ortum.

3. *credam, quod*] Vid. not. ad
Comm. I, 13, 18.

4. *quoque etiam*] Animadvertas
has particulas coniunctas. Nam
sufficiebat dicere nos quoque poe-
tas nostros.

5. *De Cicerone .. post videbimus*]
Vid. prolegg. p. xiii.

ita .. qualiter] Vid. prolegg. p.
xxxv. not.

6. *non pudenter quisquam nega-*
bis] i. e. impudens erit qui negabit.
moriens poema suum legavit igni]
Cf. Donatum in vita Virgilii, quem
citavit Zeunius, c. 14.: *Qui cum*
gravari morbo sese sentiret, scrinia
saepe et magna instantia petivit

crematurus Aeneida: quibus negatis
testamento comburi iussit, ut
rem inemendatam imperfectamque, et
Gell. N. A. XVII, 10, 7. Itaque,
cum morbo oppressus adventare mor-
tem videret, petivit oravitque a suis
amicissimis impense, ut Aeneida,
quam nondum satis elimavis-
set, adolerent.

quid nisi famae suae .. curavit]
Vid. not. ad c. 21. § 24. Hunc
huius verbi construendi morem
Macrobianae ignorasse videntur qui
pro *subtrahendo* (sc. *poema*) scrip-
serunt *vulnera* (*famae*) *subtra-*
henda e libr. III, cap. 10. § 1.:
quin in medium delegat inscien-
tiae Virgilianae vulnera. Ad
vocem *quid* intelligendum est egit

- 7 Nec inmerito: erubuit quippe de se futura iudicia, si legeretur petitio deae precantis filio arma a marito cui soli nupserat nec ex eo prolem suscepisse se noverat, vel si mille alia multum pu-
 (325) 8 ssenda seu in verbis modo Graecis modo barbaris seu in ipsa dispositione operis deprehenderentur. Cumque adhuc dicentem omnes exhorruissent, subtexit Symmachus: Haec est quidem, Evangele, Maronis gloria, ut nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuat: verum ista quae proscindis defendere quilibet potest ex plebeia grammaticorum cohorte, ne Servio nostro, qui priscos, ut mea fert opinio, praeceptores doctrina praestat, in excusandis talibus quaeratur iniuria: sed quaero, utrum, cum poetica tibi in tanto poeta displicuerit, nervi tamen oratorii, qui in
 9 eodem validissimi sunt, placere videantur? Haec verba primum Evangelii risus excepit. Deinde subiecit: Id hercle restat denique, ut et oratorem Virgilium renuntietis: nec mirum, cum et ad phi-
 10 losophos ambitus vester paulo ante provexerit. Si in hac opinione es, inquit Symmachus, ut Maro tibi nihil nisi poeticum sensisse aestimetur, licet hoc quoque eidem nomen invideris: audi, quid de operis sui multiplici doctrina ipse pronuntiet. Ipsius enim Maronis epistola, qua compellat Augustum, ita inci-
 11 pit: *Ego vero frequentes a te litteras accipio*, et infra: *De Aenea quidem meo, si mehercle iam dignum auribus haberem tuus, libenter mitterem: sed tanta inchoata res est, ut pene vitio mentis tantum opus ingressus mihi videar, cum praesertim, ut scis, alia quoque*
 12 *studia ad id opus multoque potiora impertiar*. Nec his Virgilii verbis copia rerum dissonat, quam plerique omnes litteratores

[Mss. ABGPS.]

trahendo scripsi e con. subtrahenda Edd. ABPS. 7. Nec inmerito erubuit quippe Bdz. Nec inmerito erubuit: quippe v1. — deprecantis (om. deae) ABGv-g. „2 Angl.“ — vel similia BG. 8. subtexit a-z. „Recto Edit. vet. subtexit. Senatus enim et natus Macrobius postulat. Sic infra [II, 4, 12.] *plura in iocos effusa subtexit, et alibi.*“ Zeun. — est equidem a-bP. — nullus (sup. add. i; bis) B. — in tanto opere (in mg.: al. poeta) S. — sunt validissimi Sv-g. 9. hercl'e G. hercule Edd. P. — ut oratorem (om. et) c-g. — cum ad (om. et) v-g. „B“. eum et ad (sup. add. cum) B. cum eum et ad H2. — eum ambitus a-bPS. 10. Symmachus inquit v-g. — nil S. — existimetur Sv-gb. — incipit (ita add. a sec. m.) B. 11. litteras a te G. — mehercule h-bP. — tuis haberem S. — pene mentis (om. vitio) A' „Fallor? an scripserat Maro: Penuria mentis? Penuria enim, teste Festo id est quod pene minus sit, quam necesse est. Coniecturam tamen quis praestet.“ Pont. — ut scias A. — im-

Ceterum hic locus delendus est prolegg. p. XLIII.

7. *petitio deae precantis filio arma a marito*] „Aeneid. VIII, 383. Ceterum de aliis quae in Virgilio olim sint reprehensa vide A. Gellium X, 9 et 10.“ Zeun. Immo X, 16 et XVII, 10.

8. *dicentem . . exhorruissent*] Cf. Virg. Aen. VII, 265. *Vultus neve exhorrescat amicos*. Idem verbum absolute ponitur c. 11. § 2.

qui priscos . . praestat] Vid. not. ad c. 23. § 6.

ne Servio . . in excusandis talibus quaeratur iniuria] Cf. Terent. Andr. V, 1, 8. *Remittas iam me onerare iniuriis*, ubi Ruhnkentius *iniurias* interpretatur *preces iniquas et iniustas*.

9. *ambitus*] h. l. idem est ac *iactatio*, vel *nimia gratia*.

12. *litteratores*] Vid. not. ad § 20.

pedibus inlotis praetereunt, tamquam nihil ultra verborum explanationem liceat nosse grammatico. Ita sibi belli isti homines[326] certos scientiae fines et velut quaedam pomeria et effata posuerunt, ultra quae si quis egredi audeat, introspexisse in aedem deae a qua mares absterrentur existimandus sit. Sed nos, quos 13 crassa Minerva dedecet, non patiamur abstrusa esse adyta sacri poematis, sed archanorum sensuum investigato aditu doctorum cultu celebranda praebeamus reclusa penetralia. Et ne videar 14 velle omnia unus amplecti, spondeo violentissima inventa vel sensa rhetoricae in Virgiliano me opere demonstraturum: Eusebio autem, oratorum eloquentissimo, non praeripio de oratoria apud Maronem arte tractatum, quem et doctrina et docendi usu melius exequetur: reliquos omnes qui adestis impense precatus sim, ut quid vestrum quisque praecipuum sibi annotaverit de Maronis ingenio velut ex symbola conferamus. Mirum in modum alacritatem omnibus qui aderant haec verba pepererunt, et adsurgens quisque in desiderium alios audiendi non vidit et se in idem munus vocandum. Itaque hortatu mutuo concitati in adsensum fa-

Edd. vicahgspdz.]

partiar chg. 12. plerique pene omnes v-g. plerique et pene omnes „B“. — inlotis om. P. — sententiae cal. — extenterentur A. „Scriptus extenterentur, nisi fuerit exterrantur.“ Pont. 14. docendi usus v. — exequitur A. — ex symbolo Edd. P. „Anglicanus symbola. Symbolum item symbolus et symbola indifferenter dici litteratoribus observatum est. Macrobius [I, 7, 7.] velut ex symbola conferendis.“ Pont. — conferemus (sup. a) G. 15. peperere S. — audiendi non vidit (add. a sec. m. in) A. „Scriptus audienti non invidit. Verum erit audiendi, non invidit. Et

pedibus inlotis] Proverbium quod Erasmus Adag. I, 9, 55. ait esse a sacrorum ceremoniis translatum, et interpretatur „confidenter atque imperite“. Cf. Gell. I, 9, 8; XVII, 5 extr.; Dig. I, 2, 1. Graeco ἀνέκτατοι πόλις apud Lucian. Demon. 4.; Rhet. praec. 14.; Pseudol. 4.

velut quaedam pomeria et effata] Cf. Liv. I, 44, 4. Pomœrium .. est locus quem in condendis urbibus quondam Etrusci, qua murum ducturi erant, certis circa terminis inaugurato consecrabant. .. Hoc spatium .. neque habitari neque arari fas erat, .. et in urbis incremento semper quantum moenia processura erant, tantum termini hi consecrati proferebantur; Gell. XIII, 14, 1. ex definitione agrorum P. R.: Pomœrium est locus intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani aspectui. Servius ad Aen. VI, 197. Proprie effata sunt agrorum praec. Unde ager post pomeria, ubi captabantur auguria, dicebatur ef-

fatus. Vid. etiam Varron. L. L. V, 32, 143. et VI, 7, 65. Hartung. I, p. 114. Real-Enc. V, p. 1842 sq. deae a qua mares absterrentur] i. e. Bonae Dene. Cf. c. 12. § 26. — „Marcos γενναῖος accipio, nam nec bestiae mares intrare fas fuit. Invenalis [VI, 339.]: Testiculi sibi conscius unde fugit mus.“ Pont. — Adde Sen. ep. 97. § 2.

13. crassa Minerva] Vid. Erasmi. Adag. I, 1, 36: „Minerva iuxta poetarum fabulas artibus atque ingeniis praesidet: unde et illud fluxit: invita Minerva, praeterea illud: pingui aeu crassa Minerva.“ Cf. Horat. Sat. II, 2, 3. Abnormis sapiens crassaque Minerva.

14. violentissima inventa vel sensa rhetoricae] De his et quae sequuntur cf. prolegg. p. xix sq. et librum IV.

ut quid vestrum quisque .. annotaverit .. conferamus] Dicendum erat: ut quod .. conferat. Cf. II, 1, 15.

15. adsurgens quisque in desiderium] Cf. Flor. III, 1, 10: In ultionem Metellus assurgit.

cile ac libenter animati sunt, intuentesque omnes Praetextatum orabant ut iudicium suum primus aperiret, ceteris per ordinem quem casus sedendi fecerat secuturis. Et Vettius: Equidem inter omnia quibus eminet laus Maronis hoc assiduus lector ammiror, quia doctissime ius pontificium, tamquam hoc professus, in multa et varia operis sui parte servavit: et, si tantae dissertationi sermo [327] non cesserit, promitto fore ut Virgilius noster pontifex maximus adseratur. Post hunc Flavianus: Apud poetam nostrum, inquit, tantam scientiam iuris auguralis invenio, ut, si aliarum disciplinarum doctrina destitueretur, haec illum vel sola professio sublimaret. Eustathius deinde: Maxime, inquit, praedicarem, quanta de Graecis cautus et tamquam aliud agens modo artificii dissimulatione modo professa imitatione transtulerit, ni me maior ammiratio de astrologia totaque philosophia teneret, quam parvus et sobrius operi suo nusquam reprehendendus aspersit. Furius Albinus alterum fovens Praetextati latus, iuxtaque eum Caecina Albinus, ambo vetustatis adfectionem in Virgilio praedicabant, alter

[Edd. ABGPS.

puto mens liquet." Pont. 16. *doctissimum eius P. — operis sui arte a-bP. — dissertationis ASv-gd-b. — non cesserit A*BGSviag „2 Angl.“ „Recte.“ Pont. non recesserit ch. „Non male.“ Zeun. concesserit Pa-z.*
17. *iuris angularis vl.* 18. *artificii AB „B“ Gron. ad Comm.*

quem casus sedendi fecerat] Noli coniungere casus sedendi. Intelligendum est: *quem ordinem sedendi.*

16. *quia]* Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

in multa et varia operis sui parte] Cf. V, 13, 33. *in omni operis sui parte.* Hoc loco Macrobius singulari pro plurali numero utendo elegantiam quandam affectasse videtur, ut aiant poetae, Virg. Ecl. I, 34. *multa victima*, Horat. Od. IV, 5, 33. *multa prece*, et Epod. II, 31. *multa cane*, in quibus quidem locis paulo alia est ratio, quum substantiva collectivae sensu sint uarupata. Hoc is non intellexisse videtur qui pro parte scripsit arte.

si tantae dissertationi sermo non cesserit] Si non ponitur pro nisi, et sermo dissertationi cedere dicitur tanquam oneri, ut ait Quintil. X, 1, 24. et labuntur aliquando et oneri cedunt. Similem sententiam Cicero de re p. I, 23, 37. expressit sic: *Neque enim est periculum ne te de re publica disserentem deficiat oratio.*

ut Virgilius noster pontifex maximus adseratur] Cf. lib. III, cc. 1-9. et prolegg. p. xix. Videtur imitari Servium. Certe multa eius similia citat Klausen. (Aen. p. 913.), ad

Virg. Aen. I, 179, 305, 706; II, 2; III, 20, 359, 607; IV, 29, 103, 137, 262; VI, 176; VIII, 552; X, 228; XI, 76; XII, 492. Adde VIII, 363. Sed Aeneas ipso dicitur esse pontifex et apud Servium et infra III, 2, 17. et 6, 3.

17. *Post hunc Flavianus]* Huius de iure augurali disputatio tota intercidit. Cf. Prolegg. p. xviii sq. *sublimaret]* Cf. Fest. lib. XVIII, p. 306. Muell.: *Sublimavit dixit (Cato), id est in altum extulit, Originum lib. II.: In maximum decus atque in excelsissimam claritudinem sublimavit.*

18. *quanta de Graecis .. transtulerit]* Cf. totum librum V.

tamquam aliud agens] Cf. III, 4, 5. *velut aliud agendo*, et V, 2, 2. *tamquam illic nata*, et Servium ad Virg. Georg. I, 269. Idem valet latenter apud eundem ad Aen. I, 179. et IV, 262.

artificii dissimulatione] Cf. V, 16, 12. *dissimulante imitatur*, et .. *faciat velut aliud videri.*

de astrologia totaque philosophia] Cf. § 21. et V, 2, 2. Nam praeter philosophiae et astronomiae amplem illam copiam, de qua supra disseruimus.

19. *alter in versibus, Caecina in*

in versibus, Caecina in verbis. Avienus: Non adsumam mihi, ait, 20 ut unam aliquam de Virgilianis virtutibus audeam praedicare, sed audiendo quaecunque dicetis, si quid vel de his mihi videbitur vel iamdudum legenti annotandum visum est, oportunius proferam: modo memineritis a Servio nostro exigendum ut quicquid obscurum videbitur quasi litteratorum omnium longe maximus palam faciat. His dictis et universo coetui conplacitis Praetextatus, cum 21 in se conversa omnium ora vidisset: Philosophia, inquit, quod unicum est munus deorum et disciplina disciplinarum, honoranda est anteloquio: unde meminerit Eustathius primum sibi locum ad disserendum omni alia professione cedente concessum. Huic tu, mi Flaviane, succedes, ut et auditu vestro recreer et aliquanto silentio instaurem vires loquendi.

Inter haec servilis moderator obsequii, cui cura vel adolendi 22 Penates vel struendi penum et domesticorum actuum ministros[328] regendi, ammonet dominum familiam pro sollemnitate annui moris epulatam. Hoc enim festo religiosae domus prius famulos in- 23 structis tamquam ad usum domini dapibus honorant: et ita de-

Edd. vicahgspdz.]

II, 16, 4. *artificii* Edd. GP. *artificis* S. 19. *alter in verbis* v-gb. „Caecina inepte repetitur. Igitur repone *alter*, quod reperitur in Edit. vet.“ Zenn. 20. *mihi, inquit*, v-g. — *omnium linguis maximus* comi. Pontanus dicens se in scripto legisse longius. At in A est *longe*. 21. *ante eloquia* S. — *mihi Flaviane* vl. 22. *obsequi* ch (A sup. add. i). — *poeni* S. 23. *patrias familias* BG. *patri familias* S.

verbis] Cf. I, 3, 6. *partim diurna, alia nocturna*, et vid. lib. VI, capp. 1-3 et 4 sq.

20. *audiendo*] Vid. prolegg. p. xl. a *Servio nostro exigendum* cet.] Cf. lib. VI, capp. 6 sqq.

quasi litteratorum longe maximus] Hic locus et supra alius, § 8. *qui priscos praeceptores doctrina praestat*, addendi erant prolegg. p. xxix, g. Sed *litteratum*, non *litteratorem*, Servium appellasse forsitan dixeris Macrobius, quum apud Sueton. illustr. gramm. c. 4. legatur: *Sunt qui litteratum a litteratore distinguant, ut Graeci grammaticum a grammatista; et illum quidem absolute, hunc mediocriter doctum existiment*. At cf. § 12. et V, 19, 31. Neque res est satis certa: nam idem Sueton. paulo supra Cornelii Nepotis locum attulit, qui docuit *litteratos* eosdem *litteratores* vocitatos. Vid. etiam Gu. A. Becker. Gall. I, p. 121. ed. I.

21. *Philosophia . . . honoranda est anteloquio*] Cf. § 18. *Disputatio ipsa intercidit*. Vid. prolegg. p. xviii. extr. — *Vocem anteloquium*, quae legitur etiam infra § 24., et

VII, 4, 2., raram esse observavit Barthius Advers. XXXVII, 6. p. 1683.

auditu vestro] i. e. vos audiendo.

22. *servilis moderator obsequii*] Idem infra § 23. dicitur *praesul famulitii*. Varia ei tribuuntur ministeria: cui cura vel adolendi Penates, quod est atriensis, (cf. Sueton. Domit. c. 17. *Puer curae Larium cubiculi ex consuetudine assistens*, et Becker. I. c. p. 110 sq. Klausen. II, p. 648.), vel struendi penum, quod est cellarii, vel condi promi vel procuratoris peni (cf. Plant. Pseudol. II, 2, 14., Becker. I. c. p. 109 et 111.), et domesticorum actuum ministros regendi, quod est actoris (cf. Colum. I, 7 extr. *Ita fit, ut et actor et familia peccet*, Becker. I. c. p. 108). Ceterum imitatus est Macrobius Virgilium Aen. I, 703 sq.: *Quinquaginta intus famulae, quibus ordine longo Cura penum struere et flammis adolere Penatiae*. Quid sit penus, docet Gellius N. A. IV, 1, 14 sqq. Klausen. II, p. 636 sqq.

pro sollemnitate annui moris] Vid. prolegg. p. xlii. Supra, c. 10. §

- mum patribus familias mensae apparatus novatur. Insinuat igitur
 24 praesul famulitii coenae tempus et dominos iam vocare. Tum
 Praetextatus: Reservandus igitur est Virgilius noster ad meliorem
 partem diei, ut mane novum inspiciendo per ordinem carmini
 destinemus. Nunc hora nos ammonet ut honore vestro haec
 mensa dignetur. Sed et Eustathius et post hunc Nicomachus
 meminerint crastina dissertatione servari sibi anteloquii functio-
 25 nem. Et Flavianus: Ex placita iam vos lege convenio, ut se-
 quenti die Penates mei beari se tanti coetus hospitio glorientur.
 His cum omnes assensi essent, ad coenam, alio aliud de his quae
 inter se contulerant reminiscente adprobanteque, cum magna ala-
 critate animi concesserunt.

[Mss. ABGPS.

patris familias v-g. — *vocatur* (sup. nov.) G. — *Insinuat ergo* v-g. — *famuli tui* S. *famuli* cui vl. *famulitii* cui v3ch. 24. *reservandus ergo* v-g. — *et mensa* B a p. m.; G. — *Sed Eustathius* (om. et) A (G. . . *cus*). — *Nicomachus* St-gbP. „Ms. et editi omnes pariter. Rectissime: id enim fuit nomen Flaviani.“ Gron. *nickomachus* ABG. *Symmachus* u-z. 25. *animi om.* „B“. — *discesserunt* M2.

Macrobbi Ambrosii Theodosii viri illustris Saturnaliorum liber primus explicit feliciter. M3. *Macrobbi Theodosii viri illustrissimi Saturnaliorum liber primus explicit feliciter.* M1. *Macrobbi Theodosii viri illustris Saturnaliorum liber primus explicit.* P6. *Macrobbi Saturnaliorum liber primus explicit.* Incipit secundus. M2. *Explicit liber I. Saturnaliorum.* incipit secundus. P. *Explicit liber primus.* incipit liber secundus. P7. Pleraeque editiones subscriptione carent. In chg legitur *Finis libri primi* et praeterea haec Arnoldi Vossii verba: „Facile (g. add.: „inquit Vesaliensis“) hic primi libri finis ostendit, quam multa in sequentibus desiderentur. Quota enim pars de rhetoricis observationibus extat? Ubi de scientia auguralis nulla sit mentio? Ut ne dicam interim, quam multa deint et reliquorum, quam confusa omnia sint, uti suis locis sumus indicaturi.“ In s quindecim sunt asterisci.

22. *cum servis vesci* dicuntur do-
mini.

23. *ita*] h. l. idem fere est quod
hoc facto, vel tum. Vid. Hand.
Tursell. III, p. 488 sq.

Insinuat] Cf. prolegg p. XLIV.
praesul famulitii] Cf. supra § 22.
et c. 17. § 1.

24. *ad meliorem partem diei*] i.
e. ante coenam. Cf. c. 5. § 11.

ut honore vestro haec mensa dignetur] „*Ἀρχαῖται*. Dignor passive protulit secutus Maronem [Aen. III, 475.]: *Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo*. Immo Plautum potius, qui in re conviviali similiter dixerat, absque correctoribus fuisset, Pseudolo [V, 1, 8]: *Ita victu excurato, ita munditiis dignati*.“ PONT., qui adicit vulgo legi *digni ah*, ab aliis mutatum in *digae ah*.

Nicomachus] Alteram hoc nomen est Flaviani, qui in dicendo succedere Eustathio iubetur § 21. Vid. prolegg. p. xxvi. Quod ignorasse videtur Carrio, qui in edit. Steph. primus scripsit *Symmachus*.

25. *Ex placita iam lege*] Hoc quo referendum sit, minus liquet. C. 2. § 5. res narratur tantummodo; c. 5. § 11. et c. 7. § 7. de primo tantum Saturnaliorum die sermo est. Itaque haec verba ad proxime antecedentia tantum possunt referri.

vos . . convenio] quod idem fere valet ac *vos . . adeo*, haud commode h. l. dictum esse facile patet. Verborum, praesertim proxime sequentium, tumorem notavi prolegg. p. xxxix. Praeterea vid. not. ad c. 5. § 12.

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM PRIMI DIEI

SATURNALIORUM

LIBER SECUNDUS.

[Ed. Bip. vol. I. p. 329.]

I. Hic ubi modestus edendi modus cessare fecit castimoniam ferculorum et convivalis laetitia minusculis poculis oriebatur, Avienus ait: Bene ac sapienter Maro noster tumultuosum et sobrium uno eodemque versu descripsit sub paucorum verborum immutatione convivium. Nam ubi sub adparatu regio procedere solet luxur ad strepitum,

Postquam prima, inquit, quies epulis:

at, cum heroes castigatis dapibus adsidunt, non reducit quietem, quia nec praecessit tumultus, sed:

[Mss. ABGPS. Edd. vicahgspdzx.]

Macrobius Theodosius Saturnaliorum liber secundus. A. Macrobius Aurelii Theodosii viri consularis et illustris Saturnaliorum liber secundus. v-g. Aurelii Macrobius Ambrosii Theodosii viri clarissimi et illustris conviviorum secundi diei Saturnaliorum liber secundus. s-z (b primi diei.) „Haec conviviorum in dies discretio Stephani solius inventum est. Secundi hic diei conventum fecit qui revera adhuc primi est. Hoc si mihi non creditur, credatur vel exodie libri praemissi, ubi non discessus indicitur, sed ad epulas et pocula concessus.“ Pont.

I. Caput I. Qua occasione de iocis ac dictariis veterum sermo ortus fuerit inter connoivas. ch-b. 1. Hinc ubi P5. Sic ubi v-gM13. — ferculo v. — convivalis A. — ac sobrius Edd. PS. — imitatione A. mutatione GSV. — *Postquam prima*] Aen. I, 723. — *escati gratis dapi-*

I, 1. Hic] i. e. deinde. Cf. I, 11, 2; I, 24, 1.

cessare fecit castimoniam ferculorum] Cf. prolegg. p. XL et XLII eq. Non castimonia cessavit, sed ipsa fercula, quae dicuntur fuisse caeta.

minusculis poculis] Modum significare vult, ut ait Cicero Cat. M. 14, § 46.: pocula, sicut in symposio

Xenophontis [2, § 26.] est, minuta atque vorantia.

uno eodemque versu] i. e. versibus in eundem modum comparatis. Communia sunt his versibus verba: *Postquam ... epulis, mensaeque remotae*, differunt autem insertis verbis in alterum *prima quies*, in alterum *exempta fames*.

nec] Hoc loco idem fere valet ac

[330] *Postquam exempta fames epulis.*

2 Nostrum hoc convivium, quod et heroici seculi pudicitiam et nostri conduxit elegantiam, in quo splendor sobrius et diligens parsimonia, Agathonis convivio vel post magniloquentiam Platonis
3 non componere tantum sed nec praeferre dubitaverim. Nam ipse rex mensae nec in moribus Socrate minor et in re publica philosopho efficacior: ceteri qui adestis eminentiores estis ad studia virtutum quam ut poetis comicis et Alcibiadi, qui tantum fuit
4 fortis ad crimina, aliisque quibus frequens illud convivium fuit vos quisquam aestimet comparandos. Bona verba quaeso, Prae-
textatus ait, circa reverentiam tantum Socraticae maiestatis: nam reliquis qui in illo fuere symposio haec lumina quis non praepo-
5 nenda consentiat? Sed quorsum tibi, Aviene, hoc tendit exem- plum? Quia sub illorum, inquit, supercilio non defuit qui psal-
triam intromitti peteret, ut puella ex industria supra naturam mollior canora dulcedine et saltationis lubrico exerceret inlecebris
6 philosophantes. Illic hoc fieri temptatum est, ut Agathonis victoria celebraretur: nos honorem dei cuius hoc festum est nullo admixtu voluptatis augemus. Neque ego sum nescius vos nec tri-

[*Mss. ABGPS (Vinde a § 7.).*

bub P. — sed inquit i-b. — Postquam exempta] Aen. 1, 216. 3. ceteros „B“. — eminentiores estis om. A „abest ab Angl.“. — ad virtutum studia v-g. — et calcibus adi A. — existimet Sv3-gb. extimet vl.

4. *Quia ... philosophantes] Cf. Io. Saresb. VIII, 12. — reverentiam tamen S. — fuerunt Sv-g. — contendit „B“. 5. saltriam A. — salutationis v. — illecebras S. 6. agemus aut agamus conf. Zeun. cum adnot.: „Honor enim dei hic significat diem festum in honorem dei. Agere autem esse celebrare vel pueris notum est.“ — nos nec v. — nu-*

non, sed infra § 2. apertius significat ne-quidem. Cf. prolegg. p. xli.

2. *conduxit] h. l. idem valet ac in se coniunxit. Cf. I, 22, 8. nexus aeternitate conductus.*

Agathonis convivio] Cf. I, 1, 3. in illo Platonis symposio, qui locus totus cum hoc est conferendus.

3. *rex mensae] est Vettius Praetextatus. Cf. I, 5, 13. et prolegg. p. xxii sqq.*

poetis comicis] His verbis describit Aristophanem.

qui tantum fuit fortis ad crimina] „Iuvenal. [IV, 3.] Solaque libidine fortis, et Seneca rhetor. [Contr. I. praef. med.] In istis vulsis atque expolitis et nusquam nisi in libidine viris quaerite oratores.“ Pont.

4. *Bona verba quaeso] Haec verba ad Terent. Andr. I, 2, 33. Ruhnkenius (quem vid.) interpretatus est: loquere meliora.*

haec lumina] Cf. Cic. Catil. III,

10, 24. Clarissimis viris interfectis lumina civitatis extincta sunt.

5. *sub illorum supercilio] i. e. quamvis graves se esse illi simularent.*

qui psaltriam intromitti peteret cet.] Eryximachus dicitur apud Platonem p. 176. ingressam tibicinam ad mulieres statim relegasse, videntur ergo haec referenda esse aut ad eum qui hanc advocaverat, aut ad Alcibiadem qui p. 212. dicitur venire cum tibicina.

supra naturam mollior] i. e. delicatior.

saltationis lubrico] Cf. Comm. I, 8, 4. tam rigidae definitionis abruptum et prolegg. p. xxxix. Pontanus confert Iuvenal. XI, 162-167.

6. *Agathonis victoria] Cf. Plat. Symp. p. 173. Ὅτι τῇ πρώτῃ τῶν ἀγῶν δία ἐβίησαν Ἀγάθων.*

dei cuius hoc festum est] Cf. I, 7, 30. Saturno .. cuius festum Saturnalia nominarunt.

admixtu voluptatis] Vid. not. ad I, 10, 22.

stitiam nec nubilum vultum in bonis ducere, nec Crassum illum quem Cicero auctore Lucilio semel in vita risisse scribit magnopere mirari. Ad haec cum Praetextatus diceret ludicras voluptates nec suis Penatibus aduetas nec ante coetum tam serium producendas, excepit Symmachus: Quia

Saturnalibus optimo dierum,

[331]

ut ait Veronensis poeta, nec voluptas nobis ut Stoicis tamquam hostis repudianda est, nec ut Epicureis summum bonum in voluptate ponendum, excogitemus alacritatem lascivia carentem: et, ni fallor, inveni, ut iocos veterum ac nobilium virorum edecumatos ex multiugis libris relatione mutua proferamus. Haec nobis sit litterata laetitia et docta cavillatio vicem planipedis et sabulorum

Edd. vicahgepdzb.]

bilum multum s. „At Anglicanus et vetusto omnes eusi nubilum vultum et ita reponi fecimus.“ Pont. — *semel om. P.* — *scribitur A. dicit S.*

7. Praetextatus cum s-bP.

8. Veronensis poeta] Catull. ad Calv.

Licin. 15. — *habeamus* (sup. *excogitemus*) G. — *ut et iocos* G.

9. *vitans morem Planipedis et Sannionis* g in mg. „Subulonis legendum putat Theod. Marcilius ad Sueton. At Salmasius ad eund. *manu* *vult fabulonis* ex glossis Isidori, in quibus *fabulo congerro* exponitur, item *fabulo fabulas componens*, et *fabulones fabularum inventores*.“ Pont. Verum Festus [p. 309. Muell.] *Subulo*, inquit, Tusca est dictio qua significatur tibicen, quod ipsum et Q. Ennius poeta in hoc versu posuit: *Subulo quondam marinas propter adstabat aquas*. Vid. Petr. Crinitum lib. 18. c. 5. Glossarium *subulo αὐλητής*. Posteriorem hanc emendationem non respicit sententia Prisci (vid. not.). At alteram illam quae *fabulo* legit, videntur ipsa Macrobiani verba euadere. Add. in dz. „Gesnerus in Thesaurus legendum esse existimat *subulonis*: quod nomen apud Ausonium Epigr. LXIX, 8. dicitur in homine impuro, corruptore puerorum.“ Zeun. Cf. Mueller. Etrusk. II, p. 201., ubi reprehenditur Boettigerus, quod Amalth. III, p. 195. *subulones* dixerit ludibrio nominatos esse tibicines Tuscus.

nec nubilum vultum in bonis ducere] „Alluenum, ut puto, ad istud vetus [Ovid. Metam. VIII, 678 sq.]: *Super omnia vultus Accessere boni nec iners pauperque voluntas*. Cyprianus de lapsis: „*Veste mutata neglecto capillo, vultu núbilo*.“ Pont. — Adde Ovid. Metam. V, 512 sq. *Ibi toto núbila vultu Ante Iovem passis stetit invidiosa capillis*, et quae praeterea attulit Freundius in lexico s. h. v. II, 13. quem Cicero .. *semel in vita risisse* scribit] „Locus extat Fin. V, 30. [§ 92.] Hunc M. Crassum nunquam risisse auctor est Plinius N. H. VII, 19. [s. 18. § 79.]“ Zeun. — Adde Pseudo-Ascon. in Act. I. Verr. p. 128.

7. *suis Penatibus*] Vid. not. ad I, 5, 12.

8. *edecumatos*] Vid. not. ad I, 5, 17.

ex multiugis libris] Cf. Apul. de mag. 36. *Aristotelis* .. *multiuga volumina*, et alia declinatione Ci-

cero ad Att. XIV, 9, 1. *ex tuis litteris, quas quidem multiuges accepi uno tempore*.

9. *litterata laetitia* et *docta cavillatio*] „Talo quoque Prisci symposium apud Martial. [IX, 27.]: *Quod optimum sit disputat convivium Facunda Crispi pagina: Et multa dulci, multa sublimi refert, Sed cuncta docto pectore. Quod optimum sit quaeritis convivium? In quod chorales non venit*.“ Pont.

vicem planipedis et sabulonis .. *imitata*] „*Planipedes neaniscologi* sunt, ut docet ad Iuvenalis [VIII, 191.] illud: *Planipedes audit Fabius* interpres vetus. Sed videndum num apud interpretem illum legi praestet *neaniscologi*.“ Pont. — Salmasius de pall. p. 335. melius emendavit *neaniscologi*. — „*De planipede* ad Gellium I, 11. [§ 12. *planipede saltanti*] locum Diomedis lib. III. [p. 487. P.] laudat Carrio: *Quarta est species planipedis, qui Graece dicitur μῦπος*. Ideo autem

nis impudica et praetextata verba iacientis ad pudorem ac modestiam versus imitata. Haec res et cura et studio digna veteribus visa est: et iam primum animadverto duos quos eloquentissimos antiqua aetas tulit, comicum Plautum et oratorem Tullium, eos 11 ambos etiam ad iocorum venustatem ceteris praestitisse. Plautus quidem ea re clarus fuit, ut post mortem eius comoediae, quae incertae ferebantur, Plautinae tamen esse de iocorum copia nosce- 12 rentur. Cicero autem quantum in ea re valuerit quis ignorat qui vel liberti eius libros quos is de iocis patroni composuit, quos

[Mss. ABGPSV.

— *praetexta* ABGV „2 Angl.“ — *at pudorem* Avag. *ac pudorem* ich. *et pudorem* „2 Angl.“ — *modestiam risus* g in mg. 10. *digna est* (sup. visa) B. — *etiam primum* ASvi. *et iam primo* cahg. „Ineptam reddit orationem immissa vox iam, eliminanda fide libri.“ Pont. — *dūhos* (ū o corr.) B. 12. *de patroni iocis* v-g. — *sua etiam* A. 13.

Latine planipes dictus, quod actores planis pedibus, id est nudis, in proscaenium introirent, non, ut tragici actores cum cothurnis, neque ut comici cum soccis: sive quod olim non in suggestu scenae, sed in plano orchestrae positis instrumentis mimiciis actitabant. Cuius planipedis Atta togatarum scriptor ita in aedilicia fabula meminit: Daturin' estis aurum? exultat planipes.“ ZEUN. — Idem valere videtur planus ap. Cic. p. Cluent. 26, 72., Petron. Sat. 82., Plin. N. H. XXXV, 10 s. 36. § 89. Sill. — *Sabulo*, si genuinum, est *ἡπαξ λεγόμενον*, fortasse a sabulo derivatum, ut nebulo a nebula, quod quidem negat Doederlinae Synon. VI, p. 234. et Handb. d. Etym. p. 119. Nos certe fere eodem sensu dicimus: einem Sand in die Augen streuen et einem einen blauen Dunst vormachen.

impudica et praetextata verba] „*Praetextata verba* quid sint, cum ex hoc loco intelligi potest, ubi permutantur cum impudicis, tum ex Gell. IX, 10. [§ 4.], ubi opponuntur puris et honestis. Sed unde sic dicantur, inter interpretes non convenit. Festus quidem [lib. XVI, p. 245.] sic dicta esse contendit, quod nubentibus depositis praetextis clamata sint obscena a multitudine puerorum. Sed vide quae contra dicat Gronovius ad Gellium I. I.“ ZEUN. — Festus I. c. aliam praemittit interpretationem: *quod praetextatis nefas sit obsceno verbo uti*. Alii, ut Freundius in lexico, dicunt praetextata esse velata verba: „*verblünte Worte*“. Forcellianus esse verba quibus aliquid

praemitti vel praetexti debeat honoris causa. Quae verba dicantur *praetextata* (quam scripturam in tanto consensu aliorum scriptorum nolui mutare, quamvis maior codicum numerus habeat *praetexta*), docet etiam Suetonius, qui Vespas. c. 22. *Erat enim, inquit, dicacitatis plurimae et sic scurrilis ac sordidae, ut ne praetextatis quidem verbis abstineret.*

10. *ceteris praestitisse*] Alias Macrobius hoc verbum iungit cum accusativo. Vid. not. ad I, 23, § 6.

11. *Plautinae esse . . noscerentur*] Notanda est verborum structura, cuius par omnino exemplum non iaveni apud Macrobius. De re vid. Gell. N. A. III, 3 aeqq.

12. *vel liberti eius libros*] „Quintilianus Institut. VI, 4. (immo 3, 5.): *Ultimam, inquit, libertus eius Tiro, aut alius quisquis fuit qui de hac re (facetiis et iocis Ciceronis) libros edidit, parcius dictorum numero indulgissent et plus iudicii in eligendis quam in congerendis studii abhibuissent: minus obiectus calumniantibus foret (nam Cicero a L. Papirio Paeto quoque scurra veles dictus est), qui tamen nunc quoque, ut in omni eius ingenio facilius quid reiici quam quid adici possit, inveniant.* Conf. Corradi Quaest. p. 41. ed. Lips., ubi Cicero et adversus Plutarchi criminationes defenditur.“ ZEUN.

de iocis patroni] „Eiusmodi antiquitus libelli ineptiae inscripti. Tranquillus [de ill. gramm. 21.]: *Atque . . libellos ineptiarum, qui nunc iocorum inscribuntur, componere instituit.*“ PONT.

quidam ipsius putant esse, legere curavit? Quis item nescit consulare eum scurram ab inimicis appellari solitum? quod in oratione etiam sua Vatinius posuit. Atque ego, ni longum esset, 13 referrem, in quibus causis, cum nocentissimos reos tueretur, victoriam iocis adeptus sit: ut ecce pro L. Flacco, quem repetundarum reum ioci oportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in oratione non extat: mihi ex libro Fusii Vivaculi notus est, et inter alia eius dicta celebratur. Sed in hoc 14 verbum non casu incidi: volens feci. Iocos enim hoc genus ve- [332] teres nostri dicta dicebant. Testis idem Cicero, qui in libro epistolarum ad Cornelium Nepotem secundo sic ait: *Itaque nostri, cum omnia quae dixissemus dicta essent, quae facete et breviter et acute locuti essemus, ea proprio nomine appellari dicta voluerunt.* Haec Cicero. Novius vero Pomponiusque iocos non raro dicteria

Edd. vicahgspdsb.]

manifestis G. — constat G. — Fusii Edd. PS „BC“. eusi A. Frisii P5. Fusii g in marg. Fusii BGVM123. — Vivaculi Mss. v-gM123P267 (Quod e „C“ enotatum est, uun, videtur etiam significare viv.). Iuvaculi „B“. Bivaculi ap. Bibaculi dzb (g in mg). — dicteria v-gbP. „Lege cum Edit. vet. dicteria hic semper praeterquam infra ubi dicta Nonii et Pomponii sunt retinenda ob particulam vero, quae indicat aliquid novi proferri, ... et titulus ipse huius capituli comprobatur dicteria.“ Zeun. 14. in hoc verbo v-g. — locus BGSM1P57 (A sup. a sec. m. orum). locus V. locum M2. — dicteria v-gb. — facere A. — acuta elocuti V. — dicteria v-gb. — Novius ASVvias-zM123P267. Nevius BG. Nonius chgbP. „Lege cum Ed. vet. Nonius.“ Zeun. — locus V. — dicta a-z.

quos .. legere curavit] Similiter Cicero, sed cum negatione, Acad. I, 2, 4: *Itaque ea nolui scribere quae nec indocti intelligere possent nec docti legere curarent.*

scurram] Cf. Cic. ep. ad famil. IX, 20, 1., ad quem locum modo respexit Zeunius.

13. repetundarum reum] cum Asiam provinciam obtinisset D. Iunio Silano et L. Licinio Mureno consulibus.

ex libro Fusii Vivaculi] „Macrobius lib. III, c. 2. [§ 8.] Valesios et Fusios dictos prius nunc Valerios et Furios dici. Non itaque hic mendum, sed scribendi vetus norma.“ Poxr. — Obsecutus sum, quum haec scriptura non omnino destituta sit codicum auctoritate. Certe erravit Macrobius, si scripsit Fusios, cum Furia gente ortus esset Bibaculus. Fusii fortasse scripsit, ut antiquitatem affectaret. Falsam orthographiam Vivaculi tangere nolui in tanto codicum consensu. Hic Bibaculi liber videtur inscriptus fuisse Lucubrations. Cf. Plin. Praef. in N. H. § 24. Sill.

14. hoc genus] Est accusativus ille quem dicant relationis, cuius exempla vide apud Freundium s. v. genus II, B, 1, b.

veteres nostri dicta dicebant] „Plantus Stichio scen. ult. act. II. [v. 75.]: Ibo intro ad libros et discam de dictis melioribus.“ Poxr. — „Varro de ling. Lat. [VI, 61.]: Hinc appellatum dictum in mimo ac dictiosus. Hinc in manipulis castransibus dicta ducibus. Martialis. [I, 4, 3 sq.]: Consuevere iocos vestri quoque ferre triumphis, Materiam dictis nec pudet esse ducem. Videndae animadvers. Casauboni ad lib. I. Suetonii cap. 26. [immo 56.].“ Add. in dz. — Adde Cic. de or. II, 54, § 222. Nam ea (salsa) dicta appellantur proprio iam nomine. Quintil. VI, 3, 16: Quin illae ipsae (materiae) quae dictae sunt ac vocantur, quas certis diebus festae licentiae dicere solebamus. cot. Graeco dicantur ἀνορθέματα. Vid. not. ad § 15.

iocos non raro dicteria nominant] „Varro ὄνος λόγος [Cf. Nonius 101, 3. Dicteria quasi dicta non seria]: Et orthophaellica attulit psalle-

- 15 nominant. Marcus etiam Cato ille Censorius argute iocari solitus est. Horum nos ab invidia muniret auctoritas, etiamsi nostris cavillaremur: at cum veteribus dicta referamus, ipsa utique auctorum dignitate defendimur. Si ergo probatis inventum, agite quod cuique de dictis talibus in mentem veniet vicissim memoriam nostram excitando referamus. Placuit universis laetitiae excogitata sobrietas: et ut Praetextatus incipiendo auctoritatem de exemplo praeberet hortati sunt.

- II. Tum ille: Dictum volo hostis referre, sed victi et cuius memoria instaurat Romanorum triumphos. Hannibal Carthaginiensis apud regem Antiochum profugus facetissime cavillatus est.
- 2 Ea cavillatio huiuscemodi fuit. Ostendebat Antiochus in campo copias ingentes quas bellum populo Romano facturum comparaverat, convertebatque exercitum insignibus argenteis et aureis florantem: inducebat etiam currus cum falcibus et elephantos cum turribus equitatumque frenis et ephippiis, monilibus ac faleris praefulgentem. Atque ibi rex contemplatione tanti et tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem aspicit et: *Putasne*, inquit, *satis esse Romanis haec omnia?* Tunc Poenus eludens ignaviam inbelliamque militum eius pretiose armatorum: *Plane*, inquit, *sa-*

[Mss. ABGPSV.

„Nihil id novi, nam iam docuerat ex Cicerone. Sed aliud vult et servat liber, in quo: *dicteria*.“ Pont. 15. *censeri* (sup. *iocari*) G. — a veteribus v-g. — *excitando referemus* (sup. *add. r*) B. 16. *etiam ut A punctis positis sub iam*; „B“. et ideo ut Sv-g.

II. Caput II. De diversorum iocis atque dictariis. ch-b. Cap. I. De dictariis. v3i. In v1 est littera maior, sed inscriptio nulla. 1. *Quum* v3. *Tuum* i. 2. *Ea .. de praeda* (§ 3.) Cf. Gell. N. A. V, 5. et Ioann. Saresber. VI, 19. — *Obtendebat P. — fascibus v-g* (g in rug. *falcibus*). *curribus V. — mobilibus v. — phaleris v-ag-bP. phalaris h. — ac tam PV. — inspicit e scripto affert Pontanus addens: „Gloss. inspicit, ἐπισπλέ-
ναι. Petron. Arbitr. Anumque inspicere diligentius coepi“, et in auctario notarum: „Quam lectionem confirmat Scriverius Martialis sui loco [VI, 82, 2]: Inspectum velut emtor aut lanista et alii.“ At in A est *aspicit*.*

ria: Quibus sonant in Graecia *dicteria*.“ Pont. — „Res, inquit Gesnerus in Theos., ipsa e Graeco petita est, quia *δεικτήρια* proprie dicebantur dicta quae fundebant numarii scurras in initio fabularum ad colligenda studia spectatorum: quae cum essent pleraque ridicularia, hoc vocabulum in maledicae procacitatis infamiam abiit.“ Zeyn. — Adde Martial. VI, 44, 3. *Omni- bus arrides, dicteria dicis in omnes*.

15. Cato ... argute iocari solitus est] Cf. Plutarch. Cat. M. 7. *Τοιαύτην δὲ τινα φαίνεται καὶ ὁ λόγος τοῦ ἀνδρὸς ἰδέαν ἔχειν ... φιλοσκάμων καὶ αὐστηρὸς, ἀποφθειγματικὸς καὶ ἀγανιστικὸς*. Fortasse huc trahenda sunt ea quae leguntur apud Ciceronem de off. I, 29, 104. *Multaque multo-*

rum facete dicta, ut ea quae a sene Catone collecta sunt, quae vocant ἀποφθέγματα, si modo haec idem valent ac quae ex ore Catonis collecta sunt (cf. ep. ad fam. III, 13, 1. *quibus ego a tali viro contentus eram*, Münch. Gel. Anzeig. 1841. N. 228.). Sed nuper rem dubiam mihi reddiderunt ea quae leguntur de or. II, 67, 271. *Nam quod apud Catonem est, qui multa retulit cet.*

II, 2. *convertibatque exercitum*] Cf. Caes. B. G. I, 25, 7. et II, 26, 1.; Liv. VIII, 11, 4. *conversa signa*. Hoc loco decursio exercitus videtur esse intelligenda. Vid. interpretes Gellii l. c.

3. *inbelliam*] Festus ap. Paul. lib. X, p. 114. Muell. interpretatur *belli inscientiam*.

tis esse credo Romanis haec, etsi avarissimi sunt. Nihil prorsum neque tam lepide neque tam acerbe dici potest. Rex de numero exercitus sui ac de aestimanda aequiparatione quaesiverat: respondit Hannibal de praeda. Flavianus subiecit: Sacrificium apud 4 veteres fuit quod vocabatur *propter viam*. In eo mos erat ut, si quid ex epulis superfuisset, igne consumeretur. Hinc Catonis iocus est. Namque Albidium quendam, qui bona sua comedisset et novissime domum quae ei reliqua erat incendio perdidisset, propter viam fecisse dicebat: quod comesse non potuerit, id combussisse. Symmachus deinde: Mater M. Bruti, Servilia, cum 5 pretiosum aere parvo fundum abstulisset a Caesare subiciente hastae bona civium, non effugit dictum tale Ciceronis: *Equidem, quo melius emptum sciatis, comparavit Servilia hunc fundum tertia de-*

Edd. vicahgspdzb.]

3. *prorsu* (s add. a sec. m.) G. *prorsus* Edd. — *neque acerbe* (om. tam) AS. — *existimanda* v3-g. *extimanda* v1. — *aequiparatione* Sv-gbPV. — *quaesierat* S. 4. *propterviam* M3 (M12 del. altero p). *proterviam* G (B sup. add p). *protervia* Sv-gM3. *proterina* P7. *prope viam* P5. „*Propter viam* emendavit ex Festo Turnebus [Advers. IX, 4].“ Pont. — *combureretur* e scripto affert Pontanus adiciens: „Quae vox in re simili apud Festum [Paul. l. III, p. 65. Muell.]: *Culina* vocatur locus, in quo epulae in funere comburuntur.“ At in A est *consumeretur*. — *Hinc* c-bP. — *Nam* Q. a-bP. — *sua bona* Edd. A. — *reliquerat* V. — *proterviam* B a p. m.; GSv-g. — *cumesse* V. — *ideo* P. 5. *Cap. II.* *Dictum Ciceronis in Serviliam.* v3i. — *bruti marci* S. — *hastae* S. — *quo-*

4. *Sacrificium .. quod vocabatur propter viam*], „Plautus Rudente Sc. 2. Act. I. [v. 62.]: *Propter viam illi sunt vocati ad prandium.* Videnda ad eum locum editio Taubmanni. Erasmus in chiliad. [I, 9, 44.] ut proverbium adducit, sed ut vulgo editum, *proterviam* fecit. Unde et perperam nec suo sensu explicat.“ Pont. — „Gesnerus in Thesuro: „Videtur, inquit, respexisse etiam ad hoc, nunc posse discedere aequo animo Albidium, qui nihil Romae reliquum haberet.““ Festus [lib. XVI. p. 229. Muell.]: *Propter viam*, inquit, fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia, *Herculi aut Sanco*, qui scilicet idem est deus. Huius combustionis causa, addit Gesnerus, videtur culina fuisse in templis quibusdam Herculis.“ Zkun.

Hinc] Reliqui id quod a Carrione e cod. P receptum transiit in edd. recentiores omnes. Nam non possum mihi persuadere hic h. l. idem esse ac in *haec* re, cuius rei exemplum omnino alia protulit Handius Tursell. III, p. 77 sq., qui p. 83. hic et hinc sumptissime a librariis commutata esse ne exemplis qui-

dem demonstrandum esse putavit. Infra III, 1, 4. etiam bona codex B habet hic pro hinc.

5. *Mater M. Bruti, Servilia*] „Haec Servilia Caepionis nupta fuit L. Lucullo qui M. Brutum adoptavit. Unde Cic. Phil. X, 11. dicitur Q. Caepio Brutus. Cf. Ern. in Clave Hist.“ Zkun. — In Orellii oenomast. Tull. II, p. 541 sq. Manutius et Reinesio testibus dicitur Servilia primum nupsisse M. Bruto et ex eo peperisse M. Brutum, interfectorem postea Caesaris: deinde uxor fuisse L. Luculli. Ceterum eandem rem quam hic Macrobius aliis verbis tradidit Suetonius Caes. 50.

tertia deducta] „Ex ambiguo iocus. Tertia aut filia Serviliae intellegi potuit aut pecuniae dandae portio. *Deducitur* sive auferitur in emptionibus pars pretii, in re amorum puella. Tibullus [III, 4, 31.]: *Ut iuveni primum virgo deducta marito.* Quod Naso imitatus in Fastis [IV, 153.]: *Cum primum cupido Venus est deducta marito.* Huius contrarium est *producere*: producebantur enim meretrices. Petron. [c. 126., ubi qui-

ducta. Filia autem Serviliae erat Iunia Tertia eademque C. Cassii uxor, lasciviente dictatore tam in matrem quam in puellam. Tunc luxuriam senis adulteri civitas subinde rumoribus iocisque 6 carpebat, ut mala non tantum seria forent. Post hunc Caecina [334] Albinus: Plancus in iudicio forte amici cum molestum testem destruere vellet, interrogavit, quia sutorem sciebat, quo artificio se tueretur. Ille urbane respondit: *Gallam subigo*. Sutorium hoc habetur instrumentum, quod non infacite in adulterii exprobrationem ambiguitate convertit. Nam Plancus in Maevia Galla nupta 7 male audiebat. Secutus est Furius Albinus: Post Mutinensem fugam quaerentibus, quid ageret Antonius, respondisse familiaris eius ferebatur: *Quod canis in Aegypto: bibit et fugit*: quando in illis regionibus constat canes raptu crocodilorum exterritos currere et bibere. Eustathius deinde: Publius Mucium inprimis malivolum cum vidisset solito tristiores: *Aut Mucio*, inquit, *nescio* 8 *quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni*. Inde Avie-

[Mos. ABGPSV.

que BGV. — gai ABGV. — Cassi V. Crassi v-g. 6. Cap. III. Sutoris dictum facetur. v3i. — sutorem esse sciebat S. — infacite V. inficete s-bF. — exprobrationem AS. — Mevia B-g. media (sup. v) G. menia S. 7. Cap. IIII. Antonii familiaris dictum. v3i. — Albinus ABGSVM123P27. Albinum Edd. P. „Malit Scriverius Albinus.“ Pont. — bibit enim „B“. — corcodrillorum (del. primo r) A. 8. Cap. V. Publii dictum. v3i. — malevolum v-gb. — nescio inquit BG. 9. Cap.

dam alii legunt duceret]: *Rogavi, ut in platanona produceret dominam*. Unde glossae: *producit, ποδά-ys*. Graecae ποδάγγος, ποδωσος, lenocinator. At deducere in liisem *θέσθαι* exponitur, quod est sibi vindicare et velut exponere.“ Pont. — Vid. Freundii lexicon s. v. deducere, ubi de concubinato afferantur hi loci: Plaut. Casin. II, 8, 36. Sueton. Callig. 25, Ner. 28.

[*Iunia Tertia*] „Eadem per diminutivum dicitur quoque *Tertulla*. Cf. Ern. in Clave et Lipsius ad Tacit. Annal. III. sub. fin.“ Zehn. — Vid. Orell. onomast. Tull. s. v. *Tertia*.

6. *testem destruere*] Cf. Quintil. V, 7, 25: *Verum interim et singulos ut exornare ita destruere contingit aut recitatis aut nominatis testibus*.

[*quia sutorem sciebat*] sc. cum esse, ut videretur esse humilis ideoque vilis. Cf. Quintil. l. c. § 23.

[*Gallam subigo*] „Valet *gallam* tero, eam enim auctores tritam atramento sutorio conficiendo aliis rebus miscent. Subest etiam alia turpis significatio ex suspitione et fama quae de amoribus Planci et Gallae manarat.“ TURNER. Advers.

XVIII, 4. — Cf. Plin. N. H. XVI, 6 s. 9.: *Quae glandem ferunt omnes et gallam ... coriis perficiendis aptissimam*; et Tertull. adv. Nat. II, 11: *Dea Pertunda et Subigus et Prema ... parcite dei impudentes*; Augustin. de Civ. D. VI, 9.: *Adest deus Subigus, ut viro subigatur (virgo)*. Sueton. Caes. 49. *Pudicitiae eius famam nihil quidem praeter Nicomedis contubernium laesit ... Gallico triumpho milites eius ... vulgatissimum illud pronuntiaverunt: Gallias Caesar subegit, Nicomedes Caesarem*.

7. *Post Mutinensem fugam*] Cf. Cic. ad fam. X, 14, 1. *Fugisse ex proelio Mutinensi dicuntur notissimi latronum duces, et ad eundem Pollio, ib. 33, 4.: Antonium turpiter Mutinae obsessionem reliquisse*.

[*quod canis in Aegypto*] „De hac consuetudine canum Aegyptiorum videatur Aelian. V. H. I, 4., et alter Aelianus de an. VI, 53. et Plin. VIII, 40. [s. 61. § 148. Sill.].“ Zehn. — Adde Solin. c. 15, p. 25. E., Phaedr. fab. I, 25.

8. *accessit*] h. l. idem valet quod *accidit*.

nus: Faustus Syllae filius, cum soror eius eodem tempore duos mœchos haberet, Fulvium fullonis filium et Pompeium cognomine Maculam: *Miror*, inquit, *sororem meam habere maculam, cum fullonem habeat*. Hic Evangelus: Apud L. Malliam, qui 10 optimus pictor Romae habebatur, Servilius Geminus forte coenabat: cumque filios eius deformes vidisset: *Non similiter*, inquit, *Malli, fingis et pingis*. Et Mallius: *In tenebris enim fingo*, inquit, *luce pingo*. Eusebius deinde: Demosthenes, inquit, excitatus ad 11 Laidis famam, cuius formam tunc Graecia mirabatur, accessit, ut et ipse famoso amore potiretur. Qui ubi dimidium talentum unius pretium noctis audivit, discessit hoc dicto: *Ὅτι ἀγοράζω* [335] *τοσούτου μετανοῶσαι*. Inter haec cum Servius ordine se vo- 12 cante per verecundiam sileret: Omnes nos, inquit Evangelus, impudentes grammaticæ pronuntias, si tacere talia vis videri tuitionem pudoris: unde neque tuum nec Disarii aut Hori supercilium liberum erit a superbiae nota, ni Praetextatum et nos velitis imitari. Tunc Servius, postquam magis silentium erubescendum vi- 13 dit, ad libertatem se similis relationis animavit. Marcus, inquit,

Edd. vicahgpdzb.]

VI. Fausti dictionum. v3i. — *sillas* AS. *Sullae a-bP*. — *fulvium* (post l add. a sec. m. o) A. „B Fullinum. Alter Fullinum.“ — cognomine om. a-z. 10. Cap. VII. Servilii iocus. v3i. — *caenabat* (in mg. *ca-nebat*) B. — *pingis et fingis* G. — *luce* (sup. add. in) B. 11. Cap. VIII. Demosthenis argutus iocus. v3i. — *greci admirabantur* G (V am-mir.). — *decessit* c-g. — *τοσούτῳ* S. *corroxy* P. — *τὸ μετανοεῖν* S.

12. *nec dissarii* A. *neque dissarii* S. 13. *Otacilius a-b*. „Et

9. *Faustus Syllae filius*] „Libertum Sullae non filium agnoscunt Brasonius Facet. lib. IV. Et Lycosthenes Titul. de adulterio.“ Pont. — At vide Orell. onom. Tull. II, p. 196 f.

Pompeium, cognomine Maculam] Is commemoratur a Cicerone ad fam. VI, 19, 1.

10. *L. Mallium*] Hunc pictorem aliunde non notum hominum imagines pinxisse ex hoc ipso loco collegit R. Rochette, lettre à M. Schorn pag. 348. ed. II.

Servilius Geminus] Duo eius nominis homines commemorantur in Orellii Onom. Tull. II, p. 544. Sed utrum alter ex illis an alius quis hic sit, quis affirmaverit?

in tenebris .. luce] De praepositione altero loco non posita conf. Garsten. ad Cicer. in Vatim. 14, 34; p. 108. Halm.

11. *Demosthenes* cet.] „Rem paulo aliter narrat Gellius I, 8., quem vide.“ Zen. — Demosthenis nomine non addito eadem fere leguntur in epigrammate Martiali afficto 21. Athenaeus XIII, 54, p.

588. C. *Αἰδώς δὲ*, inquit, *τῆς ἐξ Ἰνυάδων, πόλιν δ' αὖτις Σικελικήν, ἀπ' ἧς αἰγυάλωτος γενομένη ἦεν εἰς Κόρινθον, ὡς ἰστορεῖ Πόλεμων* .. ἧς καὶ Ἀριστάρκος ἦρα καὶ Δημόσθενος ὁ ὀλίτωρ Διογένης τε ὁ πύων. De hac Laide minore vid. praeterea Pansan. II, 2, 4. et Real-Encycl. IV, p. 785 sq.

unius pretium noctis] „Mos iste paciscendi noctes ex comiciis poetis aliisque notus. Apul. [de mag. p. 558., ubi vid. Hildebrand. qui inter alia citavit Met. X, p. 714. *Depacta est noctis unius concubitum*]: Cum ipso de uxoris noctibus paciscuntur. Iterum [Met. IV, p. 298.]: *Votis nuptialibus pacto iugali pridem destinatus*. Sed apud Petronium [c. 81.] quid est unius noctis tactus omnia vendidit? At unius noctis pacto non coniectura sed res est.“ Pont.

12. *se*] Dicendum erat eum.

13. *Marcus*, inquit, *Otacilius Pitholaus*] „Exstat iterum eius vocabulum apud Suetonium de claris rhetoribus [3]. At ibi *Lucius* praenomen est, non *Marcus*: item Pili-

Otacilius Pittholaus, cum Caninius Revilus uno tantum die consul 14 fuisset, dixit: *Ante flamines, nunc consules diales sunt*. Nec Disarius ultra exprobrationem taciturnitatis expectans ait:

* * * * *

15 Post hunc Horus quoque: Adfero ad vos, inquit, *διστιχον* Platonis, quo ille adulescens luserit, cum tragoediis quoque eadem aetate praeluderet:

[Mss. ABGPSV.

ita legendum ex veteri nummo censuit ad Tranquillum Torrentina. "Pont. „Quidam Octacilius legunt. Otacilius autem malo cum Sigonio legere quam Octacilius cum Gyraldo aut Votacilius, ut quidam libri habent: nam primam habet brevem in illo Martialis [X, 79, 4.]: Cucumam fecit Otacilius. In Chronicis Eusebii male Voltacilius legitur. Erasmus in apophthegm. Votacillum habet." P. Leopard. Emend. III, 16, p. 82. Votacilius Mss. v-gm123P2567. Notacilius, B". — Pytholaus V. Psycholaus P5. — Caninius Revilus a. Vid. not. Caninius Revilus ch-b. C. maius servilius P. gaius servilius ABGVM13P2567H „Angl.". C. Servilius Svi (M2 caius). „Erasmus vitiatos Macrobi codices secutus male pro Revilio Servilium legit." P. Leopard. l. c. „C. Servilius uno die consul fuisse illic dicitur, ego Caninius Rebilus vel Revilus legendum censeo." Turneb. Advers. IX, 4. — hunc tantum P5. uno tamen vl. 14. exprobrationem S. — ait. post (nulla lacuna) Mss. et M12P57. Inter ait et post lacuna est in M3P2a-b. In c-g additur: Desunt verba Disarii. In v3i incipit novum caput nullo addito lacunae signo. 15. Cap. IX. Platonis distichon nec non Ciceronis in multis ioca plurima. v3i. — quo ... διαβησομένη] Cf. Gell. N. A. XIX,

tus agnomen, non Pittholaus. Et notandum idem hoc dictum Otacilio hic tributum repeti lib. VII, cap. 3. [§ 10.] et Ciceroni tribui. "Pont. — Idem Suetonius Caes. 75. habet: Pittholai carminibus male-dicentissimis laceratam existimationem suam civili animo tulit. Fortasse hic idem est ille Pittholaus ab Otacilio quodam manu missus aequo ac Pilius ille apud Suetonium. In Orellii onomast. Tull. a. v. Caninius legitur M. Otacilius Philolaus, id quod error, opinor, debetur. Putavi autem recedendum esse a codicum vestigiis, quum Otacilia gens satis nota, sed Votacilius ait nomen inauditum, hoc autem loco omnes codices corruptissimos esse appareat. Littera V fortasse nata est e dittographia finis vocis proxime antecedentis. — Quod infra VII, 3, 10. hunc iocum Macrobius tribuit Ciceroni, id putaverim factum esse memoriae lapsu, cum alii Ciceronis in eundem Revilum ioci legantur c. 3. § 6.

cum Caninius Revilus uno tantum die consul fuit] Codices mss. suffragantur nomini C. Servilius, quod tamen emendandum esse putavi c. 3. § 6, ubi Macrobius ad hunc

ipsum locum respicit. Revilus, non Revilius, quod sane propius adest a codicum corrupteliis, scripsi, quia illud in maiore codicum numero legitur l. c., et Rebilus vocatur hic unius diei consul a Tacito Hist. III, 37., Plinio N. H. VII, 53. § 181., Suetonio Ner. 15. Nullum cognomen addit Cicero, qui ad fam. VII, 30, 1.: Consulem, inquit, hora septima renuntiavit, qui usque ad Kalendas Ian. esset: quae erant futurae mane postridie. Ita Caninio consule scito neminem prandisse, et Dio Cassius qui XLIII, 46.: Καὶ ἐπειδὴ, inquit, ὁ Φάβιος τῇ τελευτᾷ τῆς ὑπατείας ἡμέραν ἀπέθανεν, εὐθὺς ἀντ' αὐτοῦ ἕτερον πρὸς τὰς περιλοιπούσας ὥρας Γάϊον Κανίνιον ἀνθέτετο. Rebilium eum vocavit solus Plutarchus, qui Caes. 58.: Ὡς καὶ Μαξιμόν, inquit, τοῦ ὑπάτου τελευτήσαντος εἰς τὴν περιούσαν ἐτι τῆς ἀρχῆς μίαν ἡμέραν ὑπάτον ἀποδείξαι Κανίνιον Περβίλιον, ubi unus codex habet σερβίλιον. Rem nullo omnino nomine addito narravit Sueton. Caes. 76. Facta est a. u. c. DCCCVIII.

diales] loci causa derivatur a dio. 14. ait:] Interciderunt ea quae protulit Disarius.

Τὴν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλοῶν ἐπὶ χεῖλεσιν ἔσχον·
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὥς διαβησομένη.

Orta ex his laetitia et omnibus in censorium risum remissis 16
ac retractantibus quae a singulis antiquae festivitatis sapore pro-
lata sunt, Symmachus ait: Hos Platonis versiculos, quorum ma-
gis venustatem an brevitatem mireris incertum est, legisse me
memini in Latinum tanto latius versos quanto solet nostra quam
Graecorum lingua brevior et angustior aestimari: et, ut opinor, 17
haec verba sunt:

Dum semiulco savio

[336]

Edd. vicaḡspdzh.]

11, 2. — *proluderet* BGv1. — Τὴν ψυχὴν „Vat. Cod. p. 99. Ex
Diogene Laert. L. III, p. 183. venit in Append. Anthol. Plannd. p.
526 St. 25. W.“ Jacobs. Animadv. in Anthol. Gr. Vol. I. p. 337. (cf.
Brunek. Anal. I, p. 169). ΤΗΝ ΤΥΧΗΝ (om. cett.) A. — εἶχον vi.
ἔχον SP7. — γὰρ om. vi. — ΗΤΑΝΩΝ P. ηταῖμων vR6. ἦτα ἡμων i.
ἡ τλήμων a. ΗΤΑΥΝΩΝ V. — ὥς om. P. 16. *incensorium risum* A. *in*
censorium iudicium Ps-zS. „Non est quod multis exagitemus hoc cen-
sorium iudicium. Vett. omnes *censorium risum* me disceptante admodum
blande.“ Gron. Vid. not. — *emissis* ch. — *singulis* (om. a) P. — *inde*
symmachus G. — *venustatem an brevitatem* c-gb. *brevitatem an vetustatem*
(sup. π) G. *vetustatem an brevitatem* ABPSVvis-z. „*Vetustatem* etiam
in V. C. Lego tamen *venustatem*.“ Meurs. „Plane nihil est in illis quod
vetustatem linguae aut simplicitatem redolet.“ Gron. — *me* om. P. (sup.
add. BG.) — *existimari* Sv3-gb. *extimari* vl. 17. *Dum ... viverem*]
Cf. Gell. l. c. § 4. — In vi versus plerumque bini in unum sunt con-
iuncti, ut ultimae versuum voces sint: *savior* — *tramite*, — *mihī* — *ri-*
mata — *nittitur* — *plusculae* — *transisset* — *feret* — *viverem*. — v. 1.
semhiulco c. *semihulco* h-bP. *semihulco* Gell. l. c. — *savio* om. P7.

15. quo . . *luserit*] Mireris h. l.
coniunctivum modum apud Macro-
bium qui in sententiis relativis
tantopere amet indicativum. At
coniunctivus debetur Gellio l. c.

cum *tragœdiis* . . . *proluderet*]
Gellius l. c. plenius: *cum tragœ-*
diis quoque eodem tempore facien-
dis proluderet.

16. *in censorium risum*] Dicere
vult convivas post haec dicta in
risum resolutos, non ineptum il-
lum cachinnum, sed ut decebat
tanta lumina, ponderando eorum
sales et docte examinantes, in
quibus foret excitatus acumen,
quod ipsum augebat hilaritatem.“
Gron. — Cf. VII, 1, 2. *non tam-*
quam censoria et plus nimio vere-
cunda mater familias.

antiquae festivitatis sapore] „Po-
tron. [Satir. 3.] *Adolescens quoniam*
sermonem habes non publici sapa-
ris.“ Pomr. — Adde Cio. Brut. 46,
172. *Tineam non minus multa ridi-*
cule dicentem Granius obruebat
nescio quo sapore vernaculo.

venustatem] Sic scripsi spreta li-
brorum mss. auctoritate, flagitante
sensu. Nam cur quis miretur *vetu-*
statem, sive cum Gronovio hanc
vocem retulerit ad sermonis colo-
rem, sive ad ipsam versuum acta-
tem: et quomodo *vetustas* utroque
aensu potest opponi *brevitati*? De-
nique conf. c. 1. § 10. *ad iocorum*
venustatem, et quae Gellius l. c.
dicit de his ipsis versibus: *quod*
sint lepidissimi et venustissimae
brevitatis. Has voces saepe con-
fundi constat. Hoc loco fortasse
vetustatem scriptum est propter an-
tecedentia *antiquae festivitatis*:
at quis contenderit idem valere vo-
cem *vetustatem*?

legisse me memini] Gellius l. c.:
Amicus meus οὐ νέμοντας adolescens
in plures versiculos licentius liberius-
que vertit.

17. v. 1. *semiulco*] Haec forma,
quam commendant codices, vera
esse videtur, e contractione nata,
qualis est in *Polymnia*, *nil*, *mi*,
prendo, *vemens*, et in quibusdam
Apuleii codicibus Met. V, 18. *in se-*

*Meum puelum savior,
Dulcemque florem spiritus
Duco ex aperto tramite:*

- 5 *Anima aegra et saucia
Cucurrit ad labias mihi
Rictumque in oris pervium,
Et labra pueri mollia
Rimata itiner transitus*
10 *Ut transire nititur!
Tum si morae quid plusculae
Fuisset in coetu osculi,
Amoris igne percila
Transisset et me linqueret:*
15 *Et mira prorsum res fieret,
Ut ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus viverem.*

[Mss. ABGPS (V usque ad fin. cap. II.).

suavio ch (A a sec. m.). — v. 2. suavior ch (A a sec. m.) — v. 5. anima aegra Mss. v-aM12SP2567N. anima aegra amore ha-b. anima aegra tunc g. animula aegra Gell. l. c. ed. Lien, qui affert: „Scal. Anima tunc aegra. Scriber. anima intus aegra. Cum codd. Gron. et Guelf. Long. anima aegra et s. currit interlapaa forte litera a pro accurrat.“ — v. 6. ad labia ASvi (G eras. s) P2567. labiam „B a sec. m.“. „In Anglicano erat ad labiam mihi. Plautus Stichus [V, 4, 41.]: Refer ad labias tibias.“ Pont. — v. 7. Rictumque in oris BGPVN. rictumque oris (om. in) ca. orisque rictum (om. in) g. — v. 8. labia vi. — itineri ca (g in mg) Gell. l. c. itinere G. itinera S. — v. 10. ut transire ABGPN. ut tranire M. ut transiret Svi. et transire P7. ut transiliret c-b Gell. l. c — v. 11. 12. quid fuisset plusculae ASvi. — v. 12. coitu c-g. Refragatur Pontanus. Vid. not. — v. 13. igni c-b. — v. 14. mel inquaeret V. me relinqueret N. me relinquerit P. — v. 15. prorsum cis-b. — foret c-gbB (h in mg.: „fieret ant.“). — v. 17.

mianti pro semihianti (cf. ib. X, 28. acripturam seminantes).

v. 5. *Anima aegra et saucia*] Si sequimur codices, et hic verus et verus 10. et 17. non ut ceteri sunt iambici dimetri acatalecti (de quibus vid. Munck. Metrik d. Griech. u. Roemer p. 131), sed trochaici dimetri catalectici, dummodo statuas primam syllabam vocis anima in arsi produci, vel legas Animula cum compluribus Gellii editionibus.

v. 9. *Rimata itiner transitus*] „Emenda Agell. lib. XIX. cap. 11. ubi male: itinere transitus. Est vero itiner nominativus [h. l. accusativus] antiquus. Invenio et apud Manilium lib. I. [v. 140.] et Capellam lib. IX. [§ 897.].“ Mavna. — Alia exempla vid. apud Freund. s. h. v.

v. 10. *Ut transire nititur!*] De versu vid. not. ad v. 5. Verbum transire commendatur versibus 9.

et 14. Exclamatio huic loco magis certe convenit quam ut cum imperfecto coniunctivi.

v. 12. *fuisset in coetu osculi*] „Dixit Ansonius [ep. 108.]: *Ubi lassa libido Femineos coctus et non sua bella lacescit*, ex Lucretio, ut puto, qui lib. III. [v. 857.]: *Nil tamen hoc ad nos qui coetu coniugioque Corporis atque animae consistimus uniter apti*. Arietaenetus *μῆτιν* appellavit lib. II, cap. 18. *καὶ ἡ μῆτις αὐτῇ γλυκεία γλυκεῖται τῶν φυχῶν*, quod indubie manavit ab hoc Petronii [c. 132.]: *Animarum quoque mixturam fecerant*.“ Pont. — „Q. Curtius lib. IX. [4, 9.] *annium coctum ad eandem hanc formam dixit*. Verba eius sunt: *Ceterum annium coetus maritimis similes fluctus movent*.“ Add. in du uncis inclusa.

v. 17. *Ad puerum intus viverem*] Vid. not. ad v. 5.

III. Sed miror omnes vos ioca tacuisse Ciceronis, in quibus facundissimus, ut in omnibus, fuit: et, si videtur, ut aedituus responsa numinis sui praedicat ita ego quae memoria suggesserit refero dicta Ciceronis. Tum omnibus ad audiendum erectis ille sic incipit: *M. Cicero, cum apud Damasippum coenaret et ille 2 mediocri vino posito diceret: Bibite Falernum hoc, annorum quaginta est: Bene, inquit, aetatem fert. Idem cum Lentulum generum suum, exiguae naturae hominem, longo gladio adinctum vidisset: Quis, inquit, generum meum ad gladium alligavi? Nec 4 Q. Ciceroni fratri circa similem mordacitatem pepercit. Nam cum in ea provincia quam ille rexerat vidisset clypeatam imaginem eius ingentibus lineamentis usque ad pectus ex more pictam (erat autem Quintus ipse staturae parvae), ait: Frater meus dimidius maior est quam totus. In consulatu Vatinii, quem paucis diebus gessit, notabilis Ciceronis urbanitas circumferebatur. Magnum ostentum, inquit, anno Vatinii factum est, quod illo consule nec bruma nec ver nec aestas nec autumnus fuit. Querenti deinde Vatinio, quod gravatus esset domum ad se infirmatum ve-*

Edd. vicalgspdz.]

ut intus c-gp-b. intus (om. ut) Mss. viasN. „Augeo una voce ad puerum ut intus viverem. Ex Agellio.“ Moura.

III. Caput III. De iocis M. Tullii Ciceronis. ch-b. 1. fecundissimus (sup. a) A. — sui numinis G. — referam v8-gb „Recte.“ Zenn.

2. refert G. 3. staturae A a sec. m.; v-gbP. „In utroque Angl. supra scriptum staturae.“ „Sic lege.“ Zenn. — adinctum S. — ad gladium add. a sec. m. A. 4. in illa G. — quem ipse A. — depictam imaginem S. — lineamentis B a sec. m.; Sv-ag. — ipse om. S.

III, 1. ioca] Non sibi constat Macrobius in huius nominis declinatione: nam habet § 13. et c. 1. § 14. et c. 4. § 1. iocos. Vid. Schneider. Forment. p. 474.

ut aedituus responsa numinis sui praedicat] „Seneca [ep. 41, 1.] Non sunt ad coelum elevandae manus, nec exorandus aedituus, ut nos ad aures simulachri, quasi magis exaudiri possimus, admittat. Prope est a te deus, tecum est, intus est. Tacitus internuntius numinis dixit Hist. lib. IV. [c. 65.]. Porro Graecis hierophantae hi dicti: et aliquoties usum ea voce reperio etiam D. Hieronymum.“ Pont.

2. Damasippum] Hunc L. Licinium Damasippum Sullae iussu iugulatum esse tradidit Salustius Cat. 51, 32.

Bene aetatem fert] i. e. sapor non prodit aetatem, qua quidem melius fit vinum. Cf. VII, 12, 9. Barth. Advers. I, 6, p. 13.; XXXIII, 22; XXXVIII, 8. Petron. 43.

3. Lentulum generum] Fuit ille P. Cornelius Lentulus Dolabella,

apud quem Tullia ex partu decessit. Vid. not. ad § 13. et Plutarch. Cic. 41.; Ascon. in Pis. p. 5.; Orell. Onom. Tull. II, p. 183.

exiguae naturae] „Vult dicere staturae. Interim apud Caesarem de b. Gall. lib. VI. [c. 26.]: Eadem est feminae marisque natura, item lib. V. [cap. 13.]: Insula natura triquetra.“ Pont. — Staturae sane legitur § 4., et confunduntur hae voces lib. III, c. 8, § 2.

4. in ea provincia quam ille rexerat] i. e. in Asia. Cf. Cic. ad Att. I, 15, 1.

clypeatam imaginem] Cf. Plin. N. H. XXXV, 3, 4. § 13. Scutis enim qualibus apud Troiam pugnatum continebantur imagines, unde et nomen habuere clypeorum; et ibid. 2 § 4. Sueton. Calig. 16. Domit. 23. Tac. Ann. II, 83. Liv. XXV, 39, 13.; XXXV, 10, 12.

5. In consulatu Vatinii] a. u. c. DCCVI.

gravatus esset] Cum humana quadam exprobratione dictum est pro noluisse: „daß es ihm nicht

nire, respondit: *Volui in consulatu tuo venire, sed nox me comprehendit.* Ulcisci autem se Cicero videbatur, ut qui respondisse sibi Vatinius meminerat, cum humeris se rei publicae de exilio reportatum gloriaretur: *Unde ergo tibi varices?* Caninius quoque Revilus, qui uno die, ut iam Servius retulit, consul fuit, rostra cum ascendisset, pariter honorem iniit consulatus et eieravit: quod Cicero omni gaudens occasione urbanitatis increpuit: *Δογωδέωρτος est Caninius consul*, et deinde: *Hoc consecutus est Revilus, ut quaereretur quibus consulibus consul fuerit.* Dicere praeterea non destitit: *Vigilantem habemus consulem Caninium, qui in*

[Mss. ABGPS.

6. *Revilus* ABG^{va}M13P2567 „2 Angl.“. *Revilus* Sich-bP (M2 puncto posito sub altero i) „Sic lego, ut ante.“ Meurs. — ut .. retulit] c. 2. § 13. — iam om. AS^v-g. — et egeravit P. et exiit S. et peieravit v3, quod afferens Leopardus Emend. III, 17. emendat eieravit. — gaudens omni v-g. — Δογωδέωρτος A. Δογωδέωρτερος B. ut in Gr. G. „Paulus Leopard. Emend. III, 17. legendum putat δολωορτέος, quae vox et contemnendum significat et paucarum horarum consulem. Quam Leopardi coniecturam quomodo redarguat Ios. Castalio, videre est Observationum eius Decade X. cap. 10.“ Pont. — Deinde (om. et) v-g. — Hoc consecutus (corr. in consecutus) A. — *Revilus* Gich-bP. — *Vigilantem in-*

gefällig gewesen wäre.“ Cf. Cic. de or. I, 35, 164. Rogo .. ne grave-ris exaedificare id opus quod instituiti.

infirmatum] „i. e. aegrotantem. Suetonius in Augusto [c. 84.]: infirmatis faucibus. Plinius lib. VII, ep. 26. Optimi sumus, dum infirmi sumus.“ Pont.

sed nox me comprehendit] In Caninium similia dixisse Ciceronem refert Plutarchus Cnes. 58, qui: Πόδες δὲν, inquit, ὡς ἔοικε πολλῶν δεξιώσασθαι καὶ προπέμψαι βαδίζοντων ὁ Κινέων. „Σπεύδωμεν, ἔφη, πρὶν φθάσῃ τῆς ὑπατείας ἐξελευθῶν ὁ ἀνθρῶπος.“ Ad eundem spectare videtur ipse Macrobius VII, 3, 10. Et sane magis haec quadrant in unius diei consulem. Vid. Leopardum l. c.

Unde ergo tibi varices?] E nimia contentione oriri in cruribus varices hoc ioco significatur. Cicero-nis autem varices commemorat Quintil. XI, 3, 143., ubi refert Plinium Secundum tradere Ciceronem togam ad calceos demittere solitum esse velandorum varicum gratia: et Sidonius ep. V, 5. eum dixit varicosum Arpinatem, quod quidem dici poterat etiam in Marium. Cf. Cic. Tusc. II, 15, 35. Plin. N. H. XI, 45, s. 104., Sen. ep. 78, 17.

ut qui .. meminerat] Hoc quoque loco indicativus positus est pro coniunctivo. Vid. prolegg. p. xli.

6. pariter ... eieravit] i. e. una eademque oratione. Cf. Tac. Hist. III, 37. Pridie Cal. Nov. Rosius Regulus iniit eiuravitque: ... nam consul uno die et ante fuerat Caninius Rebilus C. Caesare dictatore, cum belli civilis praemia festinarentur. Dio Cass. XLIII, 46. Ὅτι ἀπελευθέρηται ἅμα ὑπατος καὶ ὑπάτευσε καὶ ἐπαύσατο.

Δογωδέωρτος] i. e. opinione, non re. Cf. Procl. de sphaera c. 2. extr. Μόνος γὰρ ἐν τῷ κόσμῳ κύκλος ἐστὶν αἰσθητὸς ὁ τοῦ γαλακτος, οἱ δὲ λοιποὶ λόγῳ μόνον θεωροῦνται, et Plutarch. de plac. phil. I, 3. p. 376. C λόγῳ θεωρητὰ μόρια, et p. 377. D. σώματα λόγῳ θεωρητὰ, et F σχήματα λόγῳ θεωρητὰ. Vid. etiam Lamb. ad Lucret. V, 149.

Vigilantem habemus consulem] Cf. VII, 3, 10. et Cic. ad fam. VII, 30, 1. Nihil tamen eo consule mali factum est; fuit enim mirifica vigilantia, qui suo toto consulatu eorum non viderit. Dio Cass. l. c.: Ὅπερ καὶ ὁ Κινέων διασώπων τοιαύτη, ἔφη, τὸν ὑπατον καὶ ἀνδρῶν καὶ φροντίζει ἐν τῇ ἀρχῇ κερήσθαι, ὥστε μηδὲ τὸ βραχύτατον ἐν αὐτῇ κεκοιμηθῆαι.

consulatu suo somnum non vidit. Pompeius Ciceronis facetiarum 7
 impatiens fuit: cuius haec dicta ferebantur: *Ego vero quem fu-*[338]
giam habeo, quem sequar non habeo. Sed et cum ad Pompeium
 venisset, dicentibus sero eum venisse respondit: *Minime sero veni:*
nam nihil hic paratum video. Deinde interroganti Pompeio, ubi 8
 gener eius Dolabella esset, respondit: *Cum socero tuo.* Et cum
 donasset Pompeius transfugam civitate Romana: *Hominem bellum,*
inquit, Gallis civitatem promittit alienam, qui nobis nostram non
potest reddere. Propter quae merito videbatur dixisse Pompeius:
Cupio ad hostes Cicero transeat, ut nos timeat. In Caesarem 9
 quoque mordacitas Ciceronis dentes suos strinxit. Nam primum
 post victoriam Caesaris interrogatus, cur in electione partis
 errasset, respondit: *Praecinctura me decepit,* iocatus in Caesa-
 rem, qui ita toga praecingebatur ut trahendo laciniam velut mol-
 lis incederet, adeo ut Sylla tamquam providus dixerit Pom-
 peio: *Cave tibi illum puerum male praecinctum.* Deinde cum 10

Edd. vicaHgpdzb.]

quit G. 7. haec de eo dicta Edd. S. — eum sero s-bP. 8. O
 hominem ASv-g. 9. In Caesare A. — tunica praecingebatur coniecit
 ne scie quis improbante Gu. A. Beckero Gall. II, p. 92. ed. I. — laciniam
 v1h. — adeo ... praecinctum] Cf. Ioann. Saresb. III, 14. — silla A Sar.

7. *Minime sero veni*] Pontanus
 Erasmus reprehendit, qui in
 Apophthegmatis dixerit: „Sero ve-
 nit qui tarde venit, et sere qui post
 tempus.“ Ipse Ciceronem dicit ne-
 tare ipsum coenae tempus sive
 vespeream, allatis duobus Apuleii
 locis Met. III, p. 194. et I, p. 54.,
 ubi quidem sero idem valet quod
heri vespere, et veribus Martialis
 VIII, 57., ubi pro: *Ut iantes, sero*
scribit: Aut cur non sero, Caeci-
liane venis. At haec dixit profecto
 Cicero sic, ut nos dicere solemus:
Sero venientibus ossa, loco sane a
 coena sumpto, ut § 13. Cf. Plant.
 Capt. IV, 2, 91. *Abi stultus: sero*
post tempus venis, et Menaechn.
 V, 6, 30. *Sed metuo, ne sero ve-*
niam depugnato proelio.

8. *gener eius Dolabella*] Vid. not.
 ad § 3.

Cum socero tuo] i. e. cum Cae-
 sare. Cf. Sueton. Caes. 21.

9. *qui ita toga praecingebatur ut*
trahendo laciniam velut mollis ince-
deret] Vid. de verbis prolegg. p.
 XL. et infra § 16., de re Sueton.
 Caes. 45.: *Etiam cultu notabilem*
ferunt. Usum enim lato clavo ad
 manus fimbriato, nec ut umquam
 aliter quam super eum cingeretur, et
 quidem fluxiore cinctura. Unde ema-

nasse Sullae dictum optimates sae-
 pius admonentis, ut male praec-
 inctum puerum caverent. Dio
 Cass. XLIII, 43: *Τῇ τε γὰρ ἐσθῆτι*
χαυνότερα ἐν πᾶσιν ἐνηργούντο. ...
Τὸ δ' οὖν χαύνον τοῦ ζωματος αὐ-
τοῦ ὁ μὲν Σύλλας ὑπετόκησεν, ὥστε
καὶ ἀποκτείνει αὐτὸν ἐθέλησαι, τοῖς
τε ἐξαιτῆσαί μιν εἶπεν, ὅτι ἐγὼ
μὲν χαριούμαι τούτων ὑμῖν, ὑμεῖς
μέντοι καὶ πάντα τοῦτον τὸν
κακῶς ζωννύμενον φυλάττε-
σθε. ὁ δὲ Κικέρων οὐ συνενόησεν,
ἀλλὰ καὶ σφαλεῖς ἔσθῃ, ὅτι οὐκ
ἂν ποτε προσεδόκησεν τὸν κα-
κῶς οὕτω ζωννύμενον Πομπη-
κίον κρατῆσειν. Plutarch. Caes.
 4. Guil. A. Beckerus Gall. II, p.
 92. hunc locum statuit esse cor-
 ruptum, sed concedit non sanari
 eum scribendo tunica pro toga.
 Afferit Quintiliani locum XI, 3,
 138.; sed erunt huc referenda ea
 potius quae leguntur § 143.: *To-*
gam veteres ad calceos usque demit-
tebant, ut Graeci pallium: . . cum
hoc amictus genus in status, eorum
quoque qui post Ciceronem fuerunt,
appareat. Vide ergo ne verba: *toga*
ita praecingebatur h. l. valeant
 idem ac *togam ita demittebat*. Cf.
 etiam Horat. Sat. II, 8, 69 sq.: *ut*
omnes Praecincti recte pueri
complique ministrent.

Laberius in fine ludorum anulo aureo honoratus a Caesare e vestigio in quattuordecim ad spectandum transiit violato ordine, et cum detractatus est eques Romanus et comminus remissus, ait Cicero praetereunti Laberio et sedile quaerenti: *Recepissem te, nisi anguste sederem*, simul et illum respuens et in novum senatum iocatus, cuius numerum Caesar supra fas auxerat. Nec in-pune. Respondit enim Laberius: *Mirum, si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere*, exprobrata levitate Ciceronis qua inmerito 11 optimus civis male audiebat. Idem Cicero alias facilitatem Caes[399]saris in adlegendendo senatu inrisit palam. Nam, cum ab hospite

[Mss. ABGPS.

Sulla a-bP. 10. cum Laberius cet.] Cf. lib. VII, c. 3, § 8. — anulo (om. aureo) dz. — in quattuordecim gradus S „B“. in quattuordecim gradibus v-g. — ad expectandum BP. — transit Avl. transisset c-gbP. — detractatus A (B a p. m.) „Angl.“ detractus S. — esset G a sec. m.; i-gbP. — comminus BP5 (G ex corr.). cum minus AP6. cum minus G a p. m.; c-bM123. quum minus vi. — exprobrata S. — Ciceroni P. — quia v. — audiebat S. 11. Facilitatem ... difficile est] Cf. Io. Saresb. l. c. — adlegendum ABGaM13P7. allegendo a-dH. allegando SzP2 Sar. „Verbum allegare de hac re non dicitur. Melius Ed. vet. (vichgbP) eligendo. Sed hant dubie scripsit allegendo.“ Zeun. coll. Sueton. Caes. 41. legendo M2. — senatum AGSM12P2. — irritum irri-

10. in fine ludorum] quos quidem egit peractis bellis civilibus. Vid. Sueton. Caes. 39.

anulo aureo honoratus] Cf. c. 7. § 8. III, 14, 13, et Becker. Handb. d. roem. Alt. II, 1, p. 273 sqq. Casanbonus ad Sueton. l. c. adnotavit haecce: „Eodem tempore et facto eodem ordinem equestrem amisit Laberius ac mernit: amisit, cum egit mimum in scena, recepit donatus a Caesare anulo aureo.“

e vestigio in quattuordecim ad spectandum transiit violato ordine] Suetonii l. c. verba haec sunt: *Ludis Decimus Laberius eques Romanus mimum suum egit: donatusque quingentis sestertiis et anulo aureo sessum in quattuordecim e scena per orchestram transiit.* Hoc ipsum videtur animos movisse equitum, quod illo qui antea suo iure sederat in XIV. ordinibus e scena ipsa transiit in eos: ideoque Macrobius dicere videtur ordinem ab eo esse violatum. Caesarem hac in re imitatum Balbum quendam quaestorem Aemilius Pollio scribit Ciceroni (ad fam. X, 32, 2.): *Ludis, quos Gadi-bus fecit, Herennium Gallum histri-nem summe ludorum die anulo aureo donatum in XIV. sessum deduxit: tot enim fecerat ordines equestri loci.* Vid. etiam Wieland. ad Hor. Sat. I, 10, 6.

cum detractatus est eques Romanus] l. e. cum noluerunt eum habere pro equite Romano. Cf. Sueton. Tib. 25. *Quidam etiam principem detractabant non a se datum, et Caes. 80. clam palamque detractante dominationem.*

comminus] apud inferioris aetatis scriptores idem valet ac: „sine ullo negotio“, ut sit comminus remissus „ohne Weiteres fortgeschickt“. Vid. Hand. Tursell. II, p. 98, 6. Quod vulgo legitur cum minus, id ferri nequit. Si verum esset minus, esset scribendum ut minus.

in novum senatum] Cf. § 11.

duabus sellis sedere] Haec Erasmus Adag. I, 7, 2. sic interpretatur: „Incertarum esse partium et ancipiti fide ambabus satisfacere velle.“ Idem valet levitas quae opponitur gravitati. Wieland. l. c.: „der zweideutige Charakter.“

11. in adlegendendo senatu] Cf. Suet. Caes. 80. *Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis senatori novo curiam monstrare velit; et illa vulgo canebantur: Gallos Caesar in triumphum ducit: iidem in curia Galli dracas deposuerunt, latum clavum sumpserunt, et Dio Cass. XLIII, 47. Καὶ ποσὲς παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν μὴδὲν διακρίθων, μὴδ' ἐπὶ τῇς στρατιῶν τῇς καὶ τῇς ἀπολευθέρου καὶς ἦν, ἐβήσαντες, ὥστε*

suo P. Mallio rogaretur ut decurionatum privigno eius expediret, adistente frequentia dixit: *Romae, si vis, habebit: Pompeis difficile est.* Nec intra haec eius mordacitas stetit: quippe ab Androne 12 quodam Laodiceno salutatus cum causam adventus requisisset comperissetque, nam ille se legatum de libertate patriae ad Caesarem venisse respondit, ita expressit publicam servitutem: *Ἐὰν ἐκτιτύχῃς, καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον.* Vigeat in eo excedens 13 iocos et seria mordacitas, ut hoc est ex epistola ad C. Cassium dictatoris violatorem: *Vellem Idibus Martiis me ad coenam invitasses, profecto reliquiarum nihil fuisset: nunc me reliquiae vestrae exercent.* Idem Cicero de Pisone genero et M. Lepido lepidissime cavillatus est.

Edd. vicahgsdzb.]

sit chg. — suo (sup. eius) S. — si ius Sv-g (in G non satis liquet). — habebis (sup. t) G. — Pompeis e-bPSar. Pompeiis Lips., qui hunc locum restituit Antiq. Lect. II, 6. Pompeius ABGSvIhg. Pompe. v3i. Pomp. cm. 12. eius om. v-g. — requisivisset v-g. — pro libertate P7. — servitutem ut in Gr. G. servitutem εἰς ἐξίτη. (cett. om.) AV. — περὶ ἡμῶν v-h. — πρέσβευσον v. πρέσβευσον. Si obtinueris et pro nobis intercede. ABG (S add. id est) i-gP2 (P4 om. verbis Graecis). „Ma. Flor.“ Gron. in marg. Pontanus non recte affert e Cam. seu vetustis editionibus: si impetraveris. 13. iocos ha-b defendente Gron. Vid. not. iocus ABGSicagM3 probante Pontano. iocis vM12. — Vellem] Cic. ep. ad fam. XII, 4, 1. — profectis P. — nostrae vic. 14. Di-

καὶ ἐνναντίους τὸ κεφάλαιον ἀντὶν γενέσθαι. Rem attigit etiam Cicero de div. II, 9, 23.

[decurionatum] i. e. locum decurionis vel senatoris in municipio, Pompeiis, ut apparet ex iis quae sequuntur.

12. ab Androne quodam Laodiceno salutatus] Cicero ad fam. XIII, 67, 1. Andronem Artemonis filium Laodicensem, quem Romae libentissime se vidiase ait, commendat P. Servilio.

καὶ περὶ ἡμῶν πρέσβευσον] Conferendus est iocus ille in Pompeium conversus, qui legitur § 8.

13. Vigeat in eo excedens iocos et seria mordacitas] Pontanus suffragatus est scripturae codicum, iocus, existimans alioquin iocos et seria coniuncta pendere a verbo excedens. Ad seria utique pro adfectivo generis feminini esse habendum, ut intelligeretur: seria mordacitas, docuit Gronovius adiciens: „Excedens iocus hili non est.“ Sane nullam habeo quod proferam exemplum, ut problem excedens per se idem valore atque excedens modum, „excessiv“: et iocus a Macrobie nunquam refertur ad rationem iocandi, sed ubicunque ponitur numero singulari (ut c. 2.

§ 4. et c. 6. § 1.), unum quendam significat iocum. Adde quod praecedunt verba: *Nec intra haec eius mordacitas stetit*, atque c. 4. § 19. legitur: *iocis mordaciora*, et quod etiam supra c. 1. § 14. *iocos* in codicibus depravatum est in *iocus*. Id unum me offendit, quod haec nulla particula adnectuntur antecedentibus. Hoc fortasse admissum est, quo maiore vi efferreretur verbum vigeat. Est autem excedens iocos et seria mordacitas illud iocorum genus quod a Graecis vocatur εὐνασμός.

[dictatoris violatorem] i. e. Caesaris interfectorem. Cf. Cic. Parad. III, 2, § 25. In patris vita violanda multa peccantur.

[Idibus Martiis] a. u. c. MDCCIX. quibus Caesarem interfectum esse constat.

[de Pisone genero] „Piso gener hic Ciceronis dicitur, cum constat Dolabellae Tulliam Ciceronis filiam nuptam fuisse. Sed sciendum Tulliam Ciceronis tres maritos habuisse. Primus fuit hic C. Piso Frugi, cui desponsa ante reditum Ciceronis ab exilio. Alter Furius Crassipes, qui eam duxit Cn. Marcellino et P. Philippo Coss. Tertius P. Cornelius Lentulus Dola-

- 14 Dicente adhuc Symmacho et, ut videbatur, plura dicturo intercedens Avienus, ut fieri in sermonibus convivalibus solet: Nec Augustus, inquit, Caesar in huiusmodi dicacitate quoquam minor, et fortasse nec Tullio: et, si volentibus vobis erit, aliqua eius quae
- 15 memoria suggererit relaturus sum. Et Horus: Permite, Aviene, Symmachus explicet de his quos iam nominaverat dicta Ciceronis:
- 16 et oportunius quae de Augusto vis referre succedent. Reticente Avieno Symmachus: Cicero, inquam, cum Piso gener eius mollius incederet, filia autem concitatus, ait filiae: *Ambula tamquam vir*. Et cum M. Lepidus in senatu dixisset, patribus conscriptis Tullius [340]ait: *Ego non tanti fecissem ὁμοιοπολῆτον*. Sed perge, Aviene; ne ultra te dicturientem retardem.

[Mes. ABGPS.

centi coni. Gron. Dicente autem haec (in mg. adhuc ad) S. — sermonibus (om. in) v. 16. concitatus, ait ABPSM123P2567. concitatus, ait genero: *Ambula tamquam femina* et ait G (Edd. om. et). „Videtur sententia pascere, ut priori loco, qui Pisonem tangit, legatur: *tamquam vir*; altero vero, qui filiam Tulliam, *tamquam femina*, nisi fuerit utrobique *ambulas*. Sed illud magis placet“ Pont. „Videturque manifesta vocis utriusque transpositione sententia inversa corruptaque.“ Add. in dz. — conscriptis ABGPvM123P2567. conscriptis ὁμοιοπολῆτον S. conscriptis: *Ego non tanti fecissem simile factum*; i-b. — Tullius ait om. z. — ὁμοιοπολῆτον M2 a p. m.; M1 a sec. m. simile factum ὁμοιοποίητον B. simile factum S (G add. ut in Gr.). ὁμοιοποίητον P. ὁμοιοποίητον A. ὁμοιόπρωτον Edd.P.M3 (M1 a p. m.; M2 a sec. m.).

bella, cui nupsit, cum proconsul esset in Cilicia Cicero; et apud eum ex partu decessit. Errant Asconius et Plutarchus, cum duos tantum Tulliae maritos referunt, Crassipedem non agnoscentes.“ Pont. — Vid. not. ad § 3., et Cic. ad Att. I, 3, 3; ad Qu. fr. II, 4, 2; 5, 1; 6, 1; ad fam. I, 7, 11; II, 15, 2; 16, 5.

14. si volentibus vobis erit] Vid. not. ad I, 7, 9.

15. quos iam nominaverat] § 13. Cf. Cic. de imp. Pomp. 13, 36. quas paulo ante commemorare coeperam, ubi simili modo est tempus plusquamperfectum ad indicandum id quod erat commemoratum ante quam alia prolata sunt, sed nondum absolutum.

16. mollius incederet] Cf. § 9. et III, 13, 5. Hildebrand. ad Arnob. II, 41. de vocabulo incedere effeminatis et muliebribus proprio citat Burmannum ad Petron. c. 126. Vid. Doederl. Synon. IV, p. 55.

tamquam vir] i. e. „sic ut tuus maritus.“ Hoc modo in Ciceronis quidem, cui h. l. adscribitur, libris numquam, sed ab aliis saepe usurpatur vox *vir*, neque suam vim

habet *tamquam*, ut mirari non liceat, quod alii alia mutanda esse putarint. At per filiam socerum reprehendit, ut illud: ait genero: *Ambula tamquam femina*, minime sit necessarium.

in senatu dixisset] i. e. orationem habuisset. Cum his verbis vulgo nulla posita interpunctione coniunguntur verba patribus conscriptis, quae sic abundant, quam ob rem ego ea, ut paulo supra filiae, coniungenda esse putavi cum verbo ait. Quae vulgo inseruntur: *Ego non tanti fecissem simile factum*, ea nata sunt ex iis quae sequuntur, male in Latinum conversa voce ὁμοιοπολῆτον.

Ego non tanti fecissem ὁμοιοπολῆτον] Sic scripsi, quia recepta voce ὁμοιόπρωτον nescio quid velit hic iocens. Ὅμοιόπρωτον quid sit docemur a Rutilio Lupo II, § 13. his verbis: *Hoc in duobus verbis eundem habet casum aut eandem novissimam syllabam. Id est huiusmodi: In rebus adversis cui praesto est consilium, non potest deesse auxilium.* (Conf. Rhet. Gr. ed. Walz. VIII, pp. 476, 562 al.). Si igitur hac voce Cicero irrisit affectationem artis in Le-

IV. Et ille: Augustus, inquam, Caesar adfectavit iocos, 1 salvo tamen maiestatis pudorisque respectu, nec ut caderet in scurrām. Aiace m tragoediam scripserat, eandemque, quod sibi 2 displicuisset, deleverat. Postea L. Varius tragoediarum scriptor interrogabat eum, quid ageret Ajax suus. Et ille: *In spongiām*, inquit, *incubuit*. Idem Augustus, cum ei quidam libellum trepi- 3

Edd. vicahgspdzb.]

IV. Caput IV. De iocis Augusti in alios et aliorum rursus in ipsum. ch-b. Cap. X. Augusti ioca. v3l. 2. eundemque. — L. Varius scripsi e coniectura quam A. Weichertus defendit de L. Varro poeta § 2. N. 5. p. 8. et recepit Caes. Augusti Scriptorum reliqu. p. 96. lucius gavius GH „B“. Lucius gravis Edd. ABPS. „Ex nummis Torrentius L. Itium hunc nuncupat. Quis autem is Lucius tam gravis tragoediarum scriptor fuerit, quaerunt docti. I. Rycquius lib. I. Epist. 27. in Vaticano codice ms. reperisse se testatur L. Gavius. Quod fortasse verum esse tragicum nomen putat: nisi fuerit potius Lucius Varius Horatii Virgilique aequalis ac familiaris.“ Pont. Vid. not. — Et ille om S. — inquit (add. a rec. m. suam) G. 3. cum ei .. dare] Cf. Io. Saresb. III, 14. — et

pidi oratione, ut in Isocratis orationibus Plutarchus (bellone an pace clariore fuerint Athen. 8, p. 350. D.) verbis: Ἀντίθετα καὶ κἀριστὰ καὶ ὁμοιοπύκνωτα πολλῶν κτλ., nullus inest iocus. Inest vero, si novam finxit vocem, qua significaret nimis lepide dixisse Lepidum. Cf. § 13.

IV, 1. ut caderet in scurrām] i. o. ea ratione, quae caderet in scurrām.

2. Aiace m tragoediam scripserat] Vid. A. Weichert. Caes. Aug. Script. reliq. p. 95 aqq., ubi inter alia legitur: „Teste Suida s. n. Ἀἰάκος Κανθαρος, ὁ καὶ Σπαστός καὶ Ὀκταβιανὸς ἐπικληθεὶς ἔγραψε ... καὶ τραγῳδίας Ἀλάντος τε καὶ Ἀχιλλέως: quocum convenit Endocia in Villoisoni Anecd. Gr. Tom. I, p. 69.“, et quae modo afferemus e Suetonio et Laur. Lydo.

L. Varius tragoediarum scriptor] „De eo est illud Virgilii Eclog. IX, [35 sq.]: Nam neque adhuc Varro videor, nec dicere Cinna Digna. De eodem et Quintilianus lib. X, c. 1. [§ 98.]: Varii Thyestes cuiuslibet Graecarum comparari potest.“ Pont. — „Lucanus in Paneg. ad Pison. [226 sq.]: Maecenas tragicos quaticulent pulpita gestu Evexit Varium.“ Uncis inclusa add. in dz. — Vido inprimis Weichertum in libro de huius poetae reliquiis scripto. Hunc ego secutus sum, quoniam in iis quae vulgo leguntur: Lucius gravis

tragoediarum scriptor, solum praenomen Lucius forri non potest. Poterat sane nomen Varius mutari in gravis. Sed etiam nunc mutuo dubius, utrum hoc sit factum an in uno nomine Lucius lateant duo L. Varius, ut scribendum sit: L. Varius gravis tragoediarum scriptor.

Ajax suus] Dicendum erat eius. Vid. proleg. p. xxxix.

in spongiām, inquit, incubuit] Cf. Sueton. Octav. 86.: Nam tragœdian magnò impetu exortus non succedente stilo abolevit: quaerentibusque amicis: quidnam Aias ageret, respondit Aiace m suum in spongiām incubuisse, ubi vid. not. Casaub., et Laur. Lyd. III, 39.: Ὅτι Ἀἰάκος τὸν τοῦ Σοφοκλέους Ἀλάντα εἰς τὴν πατριὸν φωνὴν μετήνεγκεν· εἰτα ... ὡς ἀναξίαν ἐκ παραβολῆς πρὸς Σοφοκλέα τὴν ἑαυτοῦ διεγίνωσκεν τραγῳδίαν, ταύτην ἐξήλειπεν· εἰτα ἐρωτηθεὶς πρὸς τοῦ Κικέρωνος ..., πού τυγχάνοι ὁ γραφόμενος Ἀίας, αὐτὸν ἀσελῶς ἅμα καὶ νονηχῶς ἀποκρίνασθαι, σπόγγον τὸν αὐτοῦ Ἀλάντα, καθάπερ σιδήρεον τὸν τοῦ Σοφοκλέους ἐκίπτεσθαι. Virorum doctorum (Maffei de amphitheat. I, 14; Burmann. ad Sueton. I, p. 428, b., F. A. Wolf. ad Sueton. I, p. 211., atque Oudendorpii) sententias recensuit A. Weichertus Caes. Aug. script. rel. p. 98., ubi agnovit allusionem vocum in spongiām (qua deleteretur scilicet scriptura) pro in gladium adhibitam, sed Laurentium merito

- dus offerret, et modo proferret manum modo retraheret: *Putas, in-*
 4 *quit, te assem elephantio dare?* Idem cum ab eo Pacubius Taurus
 congiarium peteret, diceretque iam hoc homines vulgo loqui, non
 parvam sibi ab illo pecuniam datam: *Sed tu, inquit, noli credere.*
 5 Alium praefectura equitum submotum et insuper salarium postu-
 lantem dicentemque: *Non lucri causa dari hoc mihi rogo, sed ut*
iudicio tuo munus videar impetrasse, et ita officium deposuisse, hoc
 dicto percussit: *Tu te accepisse apud omnes affirma, et ego de-*
 6 *disse me non negabo.* Urbanitas eiusdem innotuit circa Heren-
 nium deditum vitium iuvenem. Quem cum castris excedere iussis-
 [341]set, et ille supplex hac deprecatione uteretur: *Quomodo ad pa-*
trias sedes revertar? quid patri meo dicam? respondit: *Dic me*
 7 *tibi displicuisse.* Saxo in expeditione percussus ac notabili cica-
 trice in fronte deformem, nimium tamen sua opera iactantem, sic
 leniter castigavit: *At tu, cum fugies, inquit, numquam post te re-*
 8 *spereris.* Galbae, cuius informe gibbo erat corpus, agenti apud
 se causam et frequenter dicenti: *Corrige, in me si quid reprehen-*
dis, respondit: *Ego te monere possum, corrigere non possum.*
 9 Cum multi Severo Cassio accusante absolverentur, et architectus
 fori Augusti expectationem operis diu traheret, ita iocatus est:
 10 *Vellem Cassius et meum forum accuset.* Vettius cum monumen-

[Mss. ABGPS.

proferret (sup. add. modo) G. 4. *pacubius* Sv3-bP. Vid. I, 12, 35.
 — *ab illo sibi v-g.* 5. *minus videas* (sup. r) A. 7. *deform-*
atum H. — *leviter v-g.* 8. *Corrige me* (om. in) BGv1. 9. *ex-*
pectationem diu operis G. — *vocatus G.* — *accusasset v-gb.* „Leges lin-
 guae commendant hanc lectionem.“ Zeun. 10. *Vetetus G. Vettius*

reprehendit, quod ultra veritatem rem exornaverit.

3. *te assem elephantio dare*] „Est apud Suetonium Augusto cap. 53., ubi tamen non *assem* sed *stipem* elephantio porrigere legitur, et explicat luculente Isaacus Casaubonus ex Aeliani historia de animalibus [VI, 10.] et loco Galeni [initio *ἐκδοῶ* vel postremi libri *de usu partium*], cur assis seu stipem elephantio detur, nimirum, ut eam acceptam elephas proboscide in sa-
 tori suo porrigat.“ PONT. — Suetonium sequitur Io. Saresb. III, 14.

4. *congiarium*] Cf. Sueton. Aug. 41. *Congiaria populo frequenter dedit, sed diversae fere summae: modo quadragenos, modo tricenos, nonnumquam duceos quinquagenosque nummos.* Quintil. VI, 3, 52. *Fabius Maximus, incensans Augusti congiariorum quae amicis dabantur exiguitatem, hominaria esse dixit.*

5. *salarium*] Cf. Plin. N. H. XXXI, 7 s. 41. § 89. *Honoribus etiam militibusque interponitur (sal)*

salaris inde dictis. Ulpian. Dig. II, 15, 8, § 23. *Si in annos singulos certa quantitas alicui fuerit relicta homini honestioris loci veluti salarium annuum.* De re ab Augusto instituta vid. Dio Cass. LII, 23.

6. *me tibi displicuisse*] i. e. „es hätte dir nicht bei mir gefallen.“

8. *Galba*] Ad eundem redit Macrobius infra c. 6. § 3 sq. Fuit pater imperatoris Galbae, de quo Suetonius Galb. 3.: *Pater, inquit, consulatu functus, quam brevi corpore atque etiam gibber, modicaeque in dicendo facultatis, causas in-*
dustrae agitavit.

corrigere non possum] In eo ludit, quod *corrigere* et ad animi et ad corporis vitia refertur.

9. *Vellem Cassius et meum forum accuset*] Non tam accusasset exspectaveris, quod habent editiones veteres cum Bipontina, quam accusaret. Veluit autem Augustus ut absolveretur forum, i. e. ut perficere. Cf. Sueton. Oct. 29. *Fori extruendi causa fuit hominum et iudiciorum multitudo, quae videbatur*

tum patris exarasset, ait Augustus: *Hoc est vere monumentum patris colere*. Cum audisset inter pueros quos in Syria Herodes 11 rex Iudaeorum intra bimum iussit interfici filium quoque eius occisum, ait: *Melius est Herodis porcum esse quam filium*. Idem 12 Augustus, quia Maecenatem suum noverat stilo esse remisso molli et dissoluto, talem se in epistolis quas ad eum scribebat saepius exhibebat, et contra castigationem loquendi quam alias ille scribendo servabat in epistola ad Maecenatem familiari plura in iocos effusa subtexuit: *Vale, mel gentium *meculle, ebur ex*

Edd. vicahgspdz.]

v-g. — exarasset .. patris om. P. „Suspiciatur Erasmus dixisse Caesarem: *Hoc est vere monumentum patris colere*. Quem vide: nec forsau displicebit.“ Pont. „Sed displicebit, si inspicies locum et verba Christi apud Lucam. c. 11, v. 45., ubi *aedificare monumenta* est ornare et excolere; quod hic convenit.“ Add. in dz. 11. cum inter pueros audisset A. — rex iudeorum herodes S. — *Melius est ... filium* APEdd.M123P67 (B6 esse porcum). *Mallem Herodis porcus esse quam filius* BP2 (G esse porcus; P5 malle). 12. augustum A. — *stilo esse G. esse stilo* Edd. PS. — remisso om. G. remissio (del. i) A. — in locos A. — *effusus* „Casaubono placet.“ Pont. — *me legentium* GSR1. „Hoc nos ad gentinam vulgatam ducit. Quod G. de Rhoer de Caes. Aug. stud. c. II, § 16. conjectura dedit *Mel meum*, id eo minus probandum censeo, quo magis ita perit quaesitum ab Augusto *καὶ ὄφελον*.“ A. Weichert. Aug. script. rel. p. 185. — *meculle* B (G corr. in *meicude*) M123P2567. *meicule* S. *metulle* Al. *metuelle* v-g. *melcule* a-bP (hg in mg.) „In Anglicano nostro et veteri vulgato constanter remanet *metuelle*. Quod quid sit, quis facile expedit? Coniecturae tamen si sit locus, valde verisimiliter refinctorum *mi tenelle*. Albinovanni in eius obitum: *Iam nunc ille tener, tum gravis hostis erat*. Nec aliter Iuvenalis Sat. XII. [38 sq.] *Vestem Pur-*

non sufficientibus duobus etiam tertio indigere. Itaque festinantius ... publicatum est.

10. cum monumentum patris exarasset] Cf. Cic. Leg. II, 28, 68. Quum multa in eo loco sepulcra fuissent, exarata sunt.

colere] „Colimus ea quae veneramur, et colitur agor, cum exaratur.“ Pont.

11. intra bimum] „Evangelista Matthaeus cap. 2, v. 16. *ἀπὸ δια- τοῦς καὶ κατωτέρω, a bimatu et infra*. Macrobius hoc eleganter intra bimum dixisse satis habuit.“ Pont. — Noli tamen putare hunc ipsum locum ante oculos habuisse Macrobius. Vid. prolegg. p. iv. 6. Zeunius conferri iubet Noldii Hist. Idem. p. 65 aqq. et interpretes ad Matthaeum: item Casaubeni Exercit. adv. Baron. II, 16.

Melius est Herodis porcum esse quam filium] „Miratur Scaliger ad Eusebium p. 163. Augusto haec verba excidisse, cum ipse Augustus sententiam capitis in tres filios Herodis iudicio suo probatam confirmarit.“ Pont. Conf. A. Wei-

chert. l. c. p. 164. — „Aelianus V. H. XII, 66. *Διογένης ὁ Σινωπεὺς ἔλεγε πολλὰ τὴν ἀμαθίαν καὶ τὴν ἀκαίδευσίαν τῶν Μεγαρίων διαβάλλον καὶ ἐβόσκετο Μεγαρίων ἀνδρὸς κριὸς εἶναι μᾶλλον ἢ νιός*. Haec a se invicem videntur mutata.“ Gron. — Vix est quod adnotetur locum eo spectare quod Iudaei abstinere carne suilla.

12. quia Maecenatem suum noverat stilo esse remisso molli et dissoluto] Conf. Sueton. Oct. 86.: *Esagittabat nonnumquam inprimis Maecenatem suum, cuius μνησθη- τῆς, ut ait, cincinnos, usquequaque persequitur et imitando per iocum irridet*.

contra castigationem loquendi quam alias ille scribendo servabat] Cf. Sueton. l. c.: *Genus loquendi scotus est elegans et temperatum, vitatis sententiarum ineptiis atque inconcinnitate, et reconditorum verborum, ut ipse dicit, foetoribus*.

*mel gentium *meculle*] Weichertus defondit vulgatam *melcule*, sed ipse concedit miram sic esse du-

Etruria, lasar Arretinum, adamas supernas, Tiberinum margari-

[Mss. ABGPS.

pursam teneris quoque Maecenatibus aptam. Haec exaraveram, cum offendi in Adversariis [XVIII, 1.] divinaasse Turnebum *Medullae* vel *Vetuloniae*. Et vero *Vetuloniae* non absimile vero sit. Casaubonus tamen ad Suetonium [p. 293 sq.] *Medullae* retinet, et legit insuper *mel gemmeum*. Et ante eum Simeo Bosius [ad. Cicer. ad Att. VIII, 15.] *Mel Centinum et Veiens*. Lector arbitrabitur. Pont. „Invita Minerva Casaubonus correxit *Mel gemmeum Medulliae*. Melius Gyraldus de hist. poet. dialog. IV, p. 152. tentavit *mel gentium et medulla*, nisi quod copula huic Augusti stilo plane contraria est. Fuit que ego ipse tentarem *mellitule*, „*mein Honigmännchen*“ coll. Apul. Met. III, p. 205. Quid autem, si sanissima est lectio *melcule*? Apud Plantum occurrit adiectivum *melliculus* et substantivum *melliculum* Cas. IV, 4, 18. et Curcul. I, 1, 11. Iam, uti apud eundem Cas. IV, 4, 14. teste Prisciano III, p. 610 P. legimus *Meum . . melculum*; ita mihi vix dubium est quin Augustus ioci gratia ex *mellicule* per syncopen fecerit *melcule*, et rariore et insolentiore forma Maecenatem ludificatus fuerit. Neque tamen dissimulo offensioni mihi esse duplicem mellis commemorationem, . . nisi eam studiosae quaesitam dixeris. Weich. — *Hetruria* Sv-g. „Male Crinitus de honest. discipl. XXIIV, 12. habet *ebur Hetruriae*.“ Weich. — *lasar* Mss. vI M123P2567. „Quod etiam Crinitus et Meibomius in Maecen. somel c. 2. § 23. habet. At vero mihi persuasum est *laser* h. l. mendosum esse. Optime R. Maffens in Comment. rer. urban. lib. XVII. et Gyraldus tentarant *Esar* i. e. deus: quae coniectura vitiosa lectione *lasar* egregie iuvatur, praeteritum si acriperis *Aesar*, quod a P. Crinito temere reiectum extra omnem dubitationem ponit Suetonius Aug. c. 97.: ut *inter deos referretur quod Aesar*, i. e. . . *Etrusca lingua deus vocaretur*. Cf. Dio Cass. LVI, c. 29.“ Weich. G. de Rhoer. p. 34. conciliet *Lar Arretine. laser* vs. *laser* i-b. — *arretinum* Sc-bPM12 „Vid. Duker. et Drakenb. ad Liv. IX, 32. in. et X, 37, 4. Schneider. Gr. Lat. I, 2, p. 428. Inscriptionea ap. Gruter. et Orell. praeferrunt *diplasiaesum*.“ Weich. *arrentinum* vI.

plicem mellis commemorationem. Mihi ne *mel gentium* quidem sanum esse videtur, nisi in *meculle* latet nomen aliquod. An forte legendum est *genitum*? Erat quum coniecerem: *mel gentis meum Cilniae*, et infra: *culinarum smaragde*.

ebur ex Etruria cet.] „Allusum ad impensum Maecenatis in gemmas similesque deliciss lapillorum studium. Nec dissimulat ipsemet hoc epigrammate super Horatii obitu:

*Lugent, o mea vita, te smaragdus,
Beryllus quoque et ipse; nec nitentes
Nuper, candida margarita, quaere,
Nec quos thynnica lima perpolivit
Anellos nec iaspides lapillos.*“

PONT., qui sic mutavit versum secundum, ubi vulgo: *Beryllus quoque* (vel *mihi*) *Flacce* legitur. Cf. Burmann. Anthol. II, 224., ed. Meyer. 82., Isidor. Orig. XIX, 32, 6., Weichert. I. c. p. 188., qui p. 185. adnotavit haecce: „Augustus in *ἑξονοπλασία* sequentibus respicit ludendo cum rerum omnis generis deliciosarum tum imprimis lapillo-

rum pretiosorum studium, cuius Maecenas insimulabatur [qui scripsisse videtur de gemmis auctore Plinio in Elencho libri XXXVII, Vol. I, p. 124. Sill.], angetque τὸ *γέλοιον* sententiae eo quod illas delicias adiectis nominibus designat quasi omnes ad Etruriae, Maecenatis eiusque maiorum patriae, urbes regionesque pertineant, ibique reperiantur. . . Maecenatem lepide appellat *ebur*, rem per se pretiosam, quam h. l. non India sed Etruria mittat! Perdidicula!“

lasar Arretinum] *Aesar*, quod apud Etruscos significaret deum, legendum esse censens Weichertus oblitus est rem quandam pretiosam fuisse nominandam. Ipse adnotavit haecce: „Post eboris mentionem quilibet expectet unionem, gemmam, aliave pretii lapidem; sed nominatur *laser Arretinum*. Cur *Arretinum* dicatur *laser*, liquet: *Arretinum* una ex duodecim urbibus Etruriae principalibus et, ut ex Livii lib. X, c. 3. [adde Sil. VII,

tum, Cilniorum smaragde, iaspi figulorum, berylle Porsenae, car-

Edd. vicahgspsdab.]

arretinum v3. — *supernas* (sup. num) A. *supernus* B. Weichert. ex G. affert *scaevae*. — *tyberinum* P2. *tiburinum* G. — *cilniorum* Ga-bP „est

29.] colligi licet, natalis Maecenati: sed *laser* quid sibi hic velit, perobscure est. . . Quod etsi teste Plinio N. H. lib. XIX, c. 3, s. 15. auctoritate clarissimum fuit ac magnificum pretiosumque in usum medicamentisque (cf. Salmas. in Exercitt. Plin. p. 249. et Sprengel. in Beitræg. z. Gesch. der Medicin I, p. 213 sqq.): tamen nullo pacto adduci possum, ut Augustum his verbis significare voluisse cum Taubmanno (ad Plant. Rud. III, 2, 15; cf. G. de Rheor. l. c. et Billerbeck. in Flora classica p. 73.) credam Maecenatem apud Etruriae populos in eodem esse pretio quo apud omnes laserpitium (Gr. *ἀλ-
κυν*, cf. Herodot. IV, 169. cum not. Baehr., Boettiger. Archaeol. u. Kunst I, p. 226; Arrian. de Exped. Alexandr. III, 28, § 10. Ell.). — Taubmanno, opinor, non sic refragatus esset Weichertus, nisi eum fugisset Plinium praeter eum quem commemoravit locum, ubi legitur: *Ab his proximum dicetur auctoritate laserpitium, . . . cuius sucum vocant laser*, dicere XXII, 23 s. 49. § 101.: „*Laser e silphio profuens quo diximus modo inter eximias naturae dona numeratum, et in fine libri XXXVII. a me in cod. Bamb. invento, § 204. Sil.: Rerum autem ipsarum maximum est pretium . . . e terra exsuntibus in cocco in lasere* (Bamb. a sec. m. lasare).

adamas supernas] „Ridicule Augustus Maecenatem sic vocat, quia nullus ibi reperitur adamas, ut neque ebur in Etruria aut margaritum in Tiberi, ut notat in Theauro suo geographico Abrah. Ortelius in voce *infernas*.“ PONT. — „Lapis ille maximi inter gemmas pretii, qui in Etruria non reperitur, tamen h. l. *supernas* audit, quia quidem voce a Romae incolis notatur quicumque ad mare superum s. Adriaticum, uti *infernas* qui ad mare inferum s. Tyrrhenum natus est (Forcellin. in Lexico h. v.). Me mirum habet quod Maecenas non dicatur *infernas* ob Etruriae situm Tyrrheno mari vicino-

rem quam Hadriatico. An forte respicitur tractus Padanus ad Spinam et Adriam usque pertinens quem Etrusci pariter tenuisse feruntur et incoluisse?“ WICHA. — De Adriatico mari profecto non est cogitandum. Mellius C. O. MueLLERUS Etrusc. p. 376. ad Apenninum hoc referendum esse statuit, nam *supernas* est nostrum „*von oben her*“ i. e. saepe idem ac „*von der Winterseite*“, ut haec regio opponatur calidis illis regionibus in quibus inveniuntur pretiosissimi adamantes. Cf. Plin. N. H. XXXVII, c. 4. s. 15., et ibid. XV, 12. s. 11. *Supernatia* (Persica) e *Sabinis* veniunt, ad quae Harduinus perdidicisse haec adnotavit: „Quae ex Sabinis, qui superiorum mare accolebant, sive Adriaticum, in urbem advehuntur,“ et XVI, 39. s. 76. § 196 sq. Et in totum deteriores (arbores) ex humidis opacisque, spissiores ex apricis ac diuturnae. Ideo Romae infernas abies supernati praefertur. Non tamen est negandum supernatam Apennini partem ab Etruria esse averas, cf. Vitruv. II, 10. Citerior eius curvatura quae vergit ad Etruriae Campaniaeque regiones, apricis est potestatibus: . . . ulterior autem, quae est proclinata ad superum mare, septentrionali regioni subiecta continetur umbris et opacis perpetuitatibus. . . 2. Ideo infernates (abietes) quae ex apricis locis apportantur, meliores sunt quam quae ab opacis de supernatibus advehuntur.

Tiberinum margaritum] „MueLLERUS l. c. p. 376. illius fluvii fontes potissimum intelligendos censet [cf. ibid. p. 224. et Plin. N. H. III, 5. s. 9. § 53. Tiberis . . . e media fere longitudine Apennini, finibus Arretinorum profuit.]: sed universus Tiberis audit apud Romanos annis Tuscus. Vid. Sil. Ital. VIII, 362. ibique Rupert. Insolentiorum formam *margaritum* pro *margarita* (de qua exponit Charis. Inst. gr. I. p. 42 et 83. P. c. 17. § 10. et c. 18. § 36. L. et Oudend. ad Suet. Cal. 37.) ab Augusto de industria sumptam esse putato.“ WICHA.

[342] *δυσκूलιον* * *habeas*, ἵνα συντέμω πάντα, μάλαγμα *moeccharum*.

[Mss. ABGFS.

lectio unice vera.“ Weich. *cilnecorum* Av-gM3P2 Crinitus. *cilkeorum* B. *ctincorum* P7. *crincorum* SM1. *crincorum* M2. „Pentagathus legendum putat *Ciliniurum smaragde*. [Sic etiam Ureinus ad Liv. X, 3, 1.] Nam dictus *Cilinius* Maecenas. Bruseonius lib. 4. cap. 6. Facetiurum legit: *Cillonum smaragde*. Cicero c. Salust. [6, 18]: *quicquid impudicorum cillonum*.“ Pont. — *smaragde* o G affert Weich. — *iaspis* Si-gbP (A a sec. m.) „Equidem praetuli Graecam vocativam formam, quae Augustus data opera videtur usus esse, eamque praeferunt Butgersius, Schottus, Fabricius, Forcellinius et Muellerae.“ Weich. Idem scripsit *Figulorum* pro vulgato *figulorum*. Vid. not. — *berille* ASvM1P7. *berulle* BP2 (G a p. m.). — *porsennae* B a sec. m.; v-gP2. — *carbunculum* h'at ut in Gr. G „Coniecit Ie. Casaubonus *Carbunculum Italiae*, καὶ ἵνα. Simeo Bosius licentius *Carbunculum Tolunni*; *habeas*, ἵνα.“ Pont. „Crinitus et Gyraldus ediderunt *berylle* et *carbunculum Porsenae*: et ille quidem *habeas* et quae sequuntur Graeca plane delevit; hic post *Porsenae* posuit punctum novumque καὶ οὖν incepit *Habeas*, ἵνα καὶ.; Schottus *habeas* de mendo suspectum habet; in Casauboni correctione nomen *Italiae* a contextu alienissimum est, quippe in quo omnia speciatim ad Etruriam referri oporteat, et copula haec verborum complexionem ἀσυνδέτως factam turbat. Denique Bosius verbis quidem audacius, sed sensu longe commodius correxit: *carbunculum Tolunni*; *habeas*, ἵνα καὶ. Vid. Liv. IV, 17. *Habeas* placet, neque tamen licentius correxeris *valeas*. Verum enim vero mihi scrupulum inicit vocativus *carbunculum*. Neutrum huius vocis non reperitur: nisi forte h. l. illud ἀπαξ λεγόμενον

Cilnecorum smaragde] *Cilnio* genere ortus erat Maecenas. Cf. Sil. Ital. VII, 29. et interpretes ad Liv. X, 3. Mueller. Etrusk. I, p. 376. — Weichertus smaragdum ait καὶ ἱξογήν designare viridis coloris gemmas, coll. interpret. ad Iuvenal. VI, 458.

iaspi figulorum] „Mentionem figulorum factam esse plurimi existimant propter Arretium, cuius ager terra abundabat aptissima ad coquenda fictilia, de quibus Plinius N. H. XXXV, c. 12. § 160 S. Ia ea opinione est G. de Rhoer, itemque Od. Muellerae in Etrusk. I, p. 246. et 376. . . Ego . . nomen proprium desidero, nomen hominis qui vivus in Etruscorum rebus studiisve famam adeptus post mortem in magna esset honore. Meditanti mihi in mentem venit P. Nigidius Figulus, aequalis Ciceronis, praetor a. u. c. 695. . . Annius Viterbiensis, ut Crinitus refert, *figulos* poetis dictos accepit. Inficete!“ Wtch. — Equidem Muellerum sequor, nec quidem est quod me dubium faciat: Arretium est patria figulorum, hi autem non utuntur iaspide (vid. Plin. N. H. XXXVII, c. 8. s. 37), quae iocose hic iis tribuitur, sed terra illa rubra quae prope Arretium effoditur

(vid. Etrusk. II, p. 244.). Cum Porsena denique commode longi posse figulos docet Martialis epigramma (XIV, 98.), quod Muellerae attulit II, p. 243. Arretina nimis ac spernas vasa monemus. Latus erat Tusci Porsena fictilibus.

berylle Porsenae] Haec addita esse censet, Weichertus, „quo fortius Maecenas etiam ob belli gerendi peritiam et fortitudinem laudetur.“ Ego maluerim cogitare de fictilibus illis Porsenae vasis, nisi quis forte mavult huc referre lapides quadratos quibus exstructus erat labyrinthus quem fecit sibi Porsena rex Etruriae sepulcri causa, ut refert Plinius N. H. XXXVI, 13. s. 19. § 91. De beryllo vid. ibid. XXXVII, 6. s. 20.

*carbunculum * habeas*] Haec corrupta esse nemo non videt. Inter ea quae alii tentaverunt maxime mihi placet *habeas*: sed tamen eo offendit coniunctivus post imperativum *Vale*, et vocativus *carbunculum*. Vide ergo ne legendum sit *carbuncule mas*: quod si scriptum erat, facile mutari poterat in *carbunculum as*, *carbunculum hās*, *carbunculum habeas*. Cf. Plin. N. H. XXXVII, 7 s. 25. § 92.: *Principatum habent carbunculi* . . . *Prae-*

Exceptus est a quodam coena satis parca et quasi cotidiana. 13 Nam paene nulli se invitanti negabat. Post epulum igitur inops ac sine ullo apparatu discedens vale dicenti hoc tantum insusuravit: *Non putabam me tibi tam familiarem.* Cum de Tyriae 14 purpurae quam emi iusserat obscuritate quereretur, dicente venditore: *Erige altius et suspice*, his usus est salibus: *Quid? ego, ut me populus Romanus dicat bene cultum, in solario ambulaturus*

Edd. vicahgpdzb.]

probandum est." Weich. — *ἵνα συντέλω πάντα* ca (g in mg.). *ἡνία συντέλω πάντα* (cott. Gr. om.) A. *ἡνία συντέλω πάντα* M8. *ἡνίας τέλλω να* (cott. Gr. om.; in mg. *πᾶσιν ἐπιτέλλω* (sup. ω) *πάντα μάλαγμα*) M1. *πᾶσιν ἐπιτέλλω πάντα* SM2P7. „Forte *ἵνα συντέλω* (scn *συντέλλω*, si malis referre ad alterum) τὰ *μάλαγματα*. Nam malagmata alia mixta fuisse, alia coctas, patet ex Celso de Med. V, 18. pag. 259. et alibi." Zeun. — *μάλαγματα* v-a (g in mg.). — *moecharum* cum Graecis om. G. *metharum* S. 14. *suscipe* v. — *Quid ergo* v-g. — *me* om. A.

terea in omni genere masculi appellati acrius, at feminas languidius *refulgentes*. Fortasse carbunculi gemmae commemorandae aneam dedit carbunculus ille de quo Vitruvius II, 6, 6.: *Uti in Campania*, inquit, *crusta terra cinis, sic in Etruria excocta materia efficitur carbunculus*. Utraque autem sunt egregia in structuris cot. Cf. Mueller. I, p. 246. et Weichert. p. 187., qui suspicatur inesse in locutione *carbunculus habere* aut significationem proverbialem aut solemnem cuiusdam formulae vim coll. Publ. Syr. ap. Petron. c. 55. *Probitas est carbunculus*. Additamentum autem *mas*, si verum est, cohaeret cum iis quae sequuntur, *μάλαγμα moecharum*.

ἵνα συντέλω] i. e. *ἵνα συντέλω* εἶπω. Cf. Eurip. Troad. 441. *ὥς δὲ συντέλω*.

μάλαγμα moecharum] In his verbis sensum quandam petulantem et obscenum inesse censet Weichertus, haud scio an non recte. Namque *μάλαγμα* non tantum id significat quo aliquid molliatur, sed est etiam vocabulum nauticum, ut apud Hesychium s. v. *Σκεῖραι*: τὰ *μάλαγματα τῶν πλοῶν*, quae in Steph. Thes. sic explicantur: „Intelligit funes complicatos quos lateribus navium, quum in portu sunt, appendunt nautae, ne attritu inter se detrimenti quid capiant. Angl. *Fenders*." Huc ibidem referuntur verba Plutarch. Sympos. I, 2, 6. p. 618. F. *Διδοῦναι δὲ καὶ στραγγαλιῶντας* ... *ἀλλήλων, τινὰ παρ-*

τιθῆναι μέσον, ὥσπερ μάλαγμα τῆς ἀντιπνικίας, et eodem referenda esse videntur quae paulo supra ibid. leguntur verba Alcinoi de doctr. Plat. c. 23.: *Τὸν πνέοντα δὲ ἐμχανήσαντο τῆς καρδίας χάριν μαλακῶν τε καὶ ἀναιμον*, .. *ὥπως ἔγῃ μάλαγμα πηδῶσα ἡ καρδία κατὰ τὴν ζέσιν τοῦ θυμοῦ*, et praeterea Longini 32, 5.: *Ὅλον μάλαγμα, ἂν ὁ θυμὸς, ὁπότε ἐν αὐτῇ ζέσῃ, πηδῶσα εἰς ὑπεῖκον μὴ λυμάληται*. Haec altuantur Platonis verbis (Tim. p. 70. C.): *Καὶ περὶ τὴν καρδίαν αὐτὸν (τὸν πνέοντα) περιέστησαν ὅλον εἶμα μαλακῶν, ἵνα, ὁ θυμὸς ἦνικα ἐν αὐτῇ ἀμείβοι, πηδῶσα εἰς ὑπεῖκον καὶ ἀναψυχομένη, ποιοῦσα ἥττον μᾶλλον τῷ λόγῳ μετὰ θυμοῦ δύναιτο ὑπηρετεῖν*. Quae si consideraveris, mihi concedes *μάλαγμα moecharum* dici posse eum qui libidinum impetum atque intemperantiam coercent. Vid. tamen Dion. Cass. LIV, 30.

13. nulli se invitanti negabat] Cf. Terent. Phorm. I, 2, 62 sq. *Obsceat, Ut sibi eius faciat copiam. Illa enim se negat, et Hec. I, 2, 45. Ille primo se negare. ac sine ullo apparatu*] sc. institutum. Vid. not. ad § 26.

14. *Erige altius*] „Facit ad ioci huius lucem illud Senecae lib. I. N. Qu. [5, 12.] *Purpuram Tyriam, quo melior saturiorque est, eo oportet altius teneas, ut fulgorem suum ostendat*." Pont.

in solario] i. e. in summa parte domus, „auf dem Söller." Vid. Becker. Gall. I, p. 94. ed. I.

- 15 *num?* Nomenclatori suo, de cuius oblivione querebatur, dicenti: *Numquid ad forum mandas? Accipe*, inquit, *commendatitias*, quia
 16 *illic neminem nosti*. Vatinio in prima sua aetate eleganter insultavit. Contusus ille podagra volebat tamen videri discussisse iam vitium, et mille passus ambulare se gloriabatur. Cui Caesar:
 17 *Non miror*, inquit: *dies aliquanto sunt longiores*. Relata ad se magnitudine aeris alieni, quam quidam eques Romanus dum vixit excedentem ducenties celaverat, culcitam emi cubicularem in eius auctione sibi iussit, et praeceptum mirantibus hanc rationem reddidit: *Habenda est ad somnum culcita in qua ille, cum tantum de-*
 18 *beret, dormire potuit*. Non est intermittendus sermo eius quem Catonis honori dedit. Venit forte in domum in qua Cato habitaverat. Dein Strabone in adulationem Caesaris male existimante de pervicacia Catonis, ait: *Quisquis praesentem statum civitatis*
 [343] *commutari non volet, et civis et vir bonus est*. Satis serio et Catonem laudavit et sibi, ne quis adfectaret res novare, consuluit.

[Mes. ABGPS.]

15. *nomen ioculatori* A. *nomenclatori* c-bP. „Non temere Scriverio consento in scriptis (ABGvi) reperitur *nomenclatori*.“ Pont. Vid. not. — *commendatitias* BGvi. 16. *Vatinius* S. — *contusus* bP. *confusus* ABGSv-zM123P2567. „*Lege confissus*. Gronovius *contusus*, ut Iuvenalis [immo Horatius Sat. II, 7, 15.]: *postquam illi iusta podagra [chiragra] Contudit articulos*. Ac *confissus* est a *confindo* et *findo*, Martial. X, 2. *Marmora Messalae findit caprificus*. Item IX, 94. *Podagra chiragraque secatur Caius*. Atque ita *confissus* nihil est aliud quam *sectus*.“ Haec in dz tribuuntur Pontano, sed in neutra ed Pont. ego ea reperi. — „Bentleius ad Horat. Serm. II, 7, 15. cum Gronovio recte legendum censet *contusus*. Sic enim apud Horat. l. l. *chiragra* dicitur *contundere articulos*, et apud Pers. Sat. V, 61. *frangere articulos*.“ Zeann. — iam om. v-g. 17. *ducenties sestertia* S. *ducentias* LLS ica. *ducentis* LLS hg (g in mg. *ducenties*). — *culcitram* Svg. — *actione* A. — *orationem* (puncto pos. sub o) A. — *culcitra* v-g. 18. *de Catonis*

15. *Nomenclatori*] „Sic disertè effert Martialis lib. X, epigr. 30. [23.]: *Nomenclator mugilem citat notum*. Est et in inscriptionibus: *C. EGNATIVS C. L. EVRIPVS NOMENCLATOR*, quamvis in illadem quoque monumentis occurrat non semel *nomenclator*, ita ut utroque modo hoc nomen usurpatum veteribus videatur.“ Pont. — Cf. Schneider. Elementari. p. 171. et de re ipsa Becker. l. c. p. 114. et 249. *commendatitias*] sc. litteras. Cf. Cic. ad Fam. V, 5, 1.

16. *discussisse iam vitium*] Sic saepius dicitur *discuti morbus*, ut Plin. N. H. XXVIII, c. 7 extr., et *calculorum vitia* ib. XXXI, 2 a. 8, *febris* ibid. et Cels. II, 17; III, 15. al.

17. *excedentem ducenties*] „In editionibus praeiis: *ducentias* LLS. Et solent sic quoque *sestertia* notare vetores. Omitti tamen honeste potest. Martialis [V, 70, 5.]: O

quanta est gula centies comesse.“ Pont. — Cf. § 23. Intelligenda sunt *ducenties* centena *sestertia* vel *ducenties* centena milia nummum. Contra vid. c. 7. § 8. cum *quingentis sestertiis* et infra § 24. *centum*, i. e. *quingentis milibus* et *centum milia sestertium*. Cf. Krueger. Gramm. p. 739.

18. *male existimante*] „Valeat quod apud Graecos *λοδοποιῶτος*. Quomodo et Seneca de vita beata sub finem [de otio 5. § 16] *De quo male existimare consuevimus*, et iterum lib. III. de ira [22, 2.]. Qui . . de rege suo male existimant. *Audierat omnia Antigonus*. Vide item Ciceronem Epist. lib. XIII, ep. ad Servil. [i. e. ep. 69, 2. ut de se bene existimes]. Pont. — Adde de off. II, 10, 36. *Non omnes eos contemnunt de quibus male existimant*. Vid. Casaubon. ad Suet. Oct. 51., ubi citatur Seneca ep. 31, 9; 68, 5; 107,

Soleo in Augusto magis mirari quos pertulit iocos quam 19 ipse quos protulit, quia maior est patientiae quam facundiae laus, maxime cum aequanimiter aliqua etiam iocis mordaciora pertulerit. Cuiusdam provincialis iocus asper innotuit. Intraverat 20 Romam simillimus Caesari et in se omnium ora converterat. Augustus perduci ad se hominem iussit, visumque hoc modo interrogavit: *Dic mihi, adolescens, fuit aliquando mater tua Romae?* Negavit ille, nec contentus adiecit: *Sed pater meus saepe.* Tem- 21 poribus triumphalibus Pollio, cum Fescenninos in eum Augustus scripsisset, ait: *At ego taceo. Non est enim facile in eum scribere qui potest proscribere.* Curtius eques Romanus deliciis diffluens, 22 cum macrum turdum sumpsisset in convivio Caesaris, interrogavit, *an mittere liceret.* Responderat princeps: *Quidni liceat?* Ille per fenestram statim misit. Aes alienum Augustus cuiusdam senato- 23

Edd. vicahgspdz.]

pervicacia v-g. — res novas cons. B a p. m; Gv-g. res nova reconsult A. 19. ammirari (del. a) B. admirari G. 20. Intraverat .. saepe] Cf. Io. Saresb. III, 14. — hominem ad se ASv-g. 21. Pollio ... proscribere] Cf. Io. Saresb. I. c. 22. Curtius ... misit] Cf. Io. Saresb. I. c. — defluens Mss. vi. affluens Sar. — Respondit S. — statim per

11. Idem est ac quod nos vulgo dicimus „raisonniren“.

et civis et vir bonus est] „Hoc de Catone Augnati iudicium exprimere voluit Valerius quoque lib. 11. sub finem [10, 8.]: Quae quidem (virtus) effecit, ut quisquis egregium et sanctum virum civemque significare velit, sub nomine Catonis destinet.“ PONT. — „Sueton. Octav. (87.): Cum (Augustus in epistolis autographis) hortatur ferenda esse praesentia qualiacumque sint: Contenti simus, ait, hoc Catone.“ ZEUN.

ne quis adfectaret res novare] Sic affectare cum infinitivo construitur cum a poetis tum a Quintiliano V, 10, 28.: Quid affectet quisque, locuples videri an dives; et X, 1, 97.: Qui esse docti affectant.

19. aequanimiter] i. e. aequo animo, quod adverbium praeterea dicitur legi apud Sulpic. dial. I, 14. et Ammian. XIX, 10.

20. Sed pater meus saepe] quasi sparius natus esset Augustus.

21. Temporibus triumphalibus] i. e. triumviratus tempore. Sic Seneca de ben. II, 11, 1.: Ille triumphali proserpione servatus.

Pollio] C. Asinius, non Veditius, saevus iste lurco, quem memoravit Dio Cass. LIV, 23., ut opinatum esse Fabricium refert Weichertus I. c. p. 95.

II.

cum Fescenninus in eum Augustus scripsisset] Thorbeckius de C. Asinii Pollionis vita p. 18. hoc factum esse statuit a. n. c. DCCXI., quo exarserit proscriptio: sed Weichertus I. c. postea demum, quum Pollio actio a. d. Kal. Novembr. a. u. c. DCCXV. triumpho in vitam privatam et otium se addidisset. Fescennini versus illa aetate erant festiva convicia. Cf. Mueller. Etrusk. II, p. 284 sq. Sen. Med. 113. Martial. VII, 8, 7.

22. deliciis diffuens] Sic scribendum esse putavi vel invitis codicibus mss. Cf. Cicero Lael. 15. § 52. homines deliciis diffuentes, cum adnot. M. Seyfferti.

an mittere liceret] tanquam nimis macrum ad edendum. Hoc quidem certum est, sed quaeri potest, utrum mittere h. l. idem sit ac abicere, an iocus in eo consistat, ut Curtius dixerit se velle turdum dimittere, ut dimittunt aucupes aves nimis macras. Cf. III, 16, 16. turdum pinguem, et Terent. Ad. V, 2, 5.: Mitte me, et infra § 26. avemque dimisit.

Responderat] Plusquamperfectum post perfectum interrogavit positum ita tantum excusari potest, ut dicatur propter sequens perfectum, misit pro: quum respondisset positum esse.

16

ris cari sibi non rogatus exolverat numerato quadragies. At ille
 24 pro gratiarum actione hoc solum ei scripsit: *Mihi nihil*. Solebat
 Licinius libertus eius inchoanti opera patrono magnas pecunias
 conferre: quem morem secutus centum promisit per libellum in
 quo virgulae superductae pars ultra pecuniae defectionem proten-
 debatur vacante infra loco. Caesar occasione usus priori alterum
 centies sua manu iunxit spatio diligenter expleto et adfectata lit-
 [34] terae similitudine: geminatamque accepit summam dissimulante
 liberto, qui postea coepto alio opere leniter factum suum Caesari
 obiecit libello tali dato: *Confero tibi, domine, ad novi operis in-*
 25 *pensam quod videbitur*. Mira etiam censoris Augusti et laudata
 patientia. Corripiebatur eques Romanus a principe, tamquam
 minuisset facultates suas. At ille se multiplicasse coram probavit.
 Mox eidem obiecit quod ad contrahendum matrimonium legibus
 non paruisset. Ille uxorem sibi et tres esse liberos dixit. Tum
 adiecit: *Posthac, Caesar, cum de honestis hominibus inquiris, hone-*
 26 *stis mandato*. Etiam militis non libertatem tantum sed et teme-
 ritatem tulit. In quadam villa inquietas noctes agebat rumpente
 somnum eius crebro noctuae cantu. Prendendam curavit noctuam.
 Miles aucupii peritus et spe ingentis praemii pertulit. Laudato
 imperator mille nummos dari iussit. Ille ausus est dicere: *Malo*
vivat, avemque dimisit. Quis non miratus est non offenso Caesare
 27 abisse militem contumacem? Veteranus, cum die sibi dicto
 periclitaretur, accessit in publico ad Caesarem, rogavitque ut sibi
 adesset. Ille advocatum quem ex comitatu suo elegerat sine
 mora dedit, commendavitque ei litigatorem. Exclamavit ingenti

[Mss. ABGPS (V inde a § 25.).

fenestram v-g. 23. scribit s-z. rescripsit „B“. 24. pecunias (in
 mg. copias) S. — ultra pec. ad defectionem S. — locum (sup. o) S. —
 proprio vi. — tali om. S. 25. eidem Mss. v-gM123P2567. idem
 s-bV. — obiecit ASVv-gM123P56. subiecit Ba-bP127. — liberos tres esse
 G. tres liberos esse v-g. — Tunc Edd. P. — posthac AS. posthanc P.
 26. sed etiam S. — In quadam villa .. contumacem] Cf. Io. Sar.
 l. c. — inquietas B (G a p. m.) V. —prehendendam S. — eam spe g
 in mg. — mox dari iussit millenum (sup. add. mos.) G. — Male A. —
 in offenso S. — abiisse v-gbP. 27. Veteranus ... videri] Cf. Io. Sar.

23. quadragies] i. e. quadragies
 sestertio, vel quadragies centenis
 milibus nummum. Vid. not. ad § 17.

Mihi nihil] Cf. Sen. de benef. II,
 7, 1. Hoc non est donare, sed credi-
 tores convocare.

24. Licinius libertus eius] Si Au-
 gusti fuit libertus, quaeritur unde
 nomen ei fuerit Licinio?

centum promisit] Scripsit HS. C.
 i. e. centum sestertia. Cf. Kraeger.
 Gramm. § 739, 6.

ultra pecuniae defectionem] i. e.
 ultra numerum pecuniam signi-
 ficantem.

alterum centies] Centies videtur
 hoc loco tantummodo signum C

indicare. Nam ea vis qua signi-
 ficat centies centena millia sest. ad-
 mitti non potest, quia supra dictum
 est centum promisit, non centies.

25. honestis mandato] i. e. qui
 non calumniatur.

26. aucupii peritus et spe ingen-
 tis praemii] Cf. § 13. post epulum
 inops ac sine ullo apparatu. Sup-
 plendum est concitatus vel simile
 participium. Sed malim abesse
 particulam et, quam omisit Io.
 Saresberiensis III, 14. Idem ver-
 bum pertulit sic interpretatus est:
 captam tulit ad Caesarem.

27. die sibi dicto] Dicendum
 erat: dicta.

voce veteranus: *At non ego, Caesar, periclitante te Actiaco bello vicarium quaestui, sed pro te ipse pugnavi, detexitque impressas cicatrices.* Erubuit Caesar, venitque in advocacionem, ut qui videretur non superbis tantum sed etiam ingratus videri. Delecta-
 tus inter coenam erat symphoniaciis Toronii Flacci mangonis, at-
 que eos frumento donaverat, cum in alia acroamata fuisset num-
 mis liberalis: eosdemque postea Toronius aequae inter coenam
 quaerenti Caesari sic excusavit: *Ad molas sunt.* Sublimis Actiaca
 victoria revertebatur. Occurrit ei inter gratulantes corvum te-
 nens, quem instituerat haec dicere: *Ave, Caesar victor imperator.*
 Miratus Caesar officiosam avem viginti milibus nummum emit.
 Socius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate pervenerat, ad-
 firmavit Caesari habere illum et alium corvum, quem ut adferre
 cogeretur rogavit. Adlatus verba quae didicerat expressit: *Ave,*
victor imperator Antoni. Nihil exasperatus satis duxit iubere il-
 lum dividere donativum cum contubernali. Salutat^{us} similiter a
 psittaco emi eum iussit. Idem miratus in pica hanc quoque red-
 emit. Exemplum sutorem pauperem sollicitavit ut corvum insti-
 tueret ad parem salutationem: qui impendio exhaustus saepe ad
 avem non respondentem dicere solebat: *Opera et impensa perit.*
 Aliquando tamen corvus coepit dicere dictatam salutationem. Hac
 audita dum transit Augustus, respondit: *Satis domi saluatorum*
talium habeo. Superfuit corva memoria, ut et illa quibus domi-
 num querentem solebat audire subtexeret: *Opera et impensa pe-*
rit. Ad quod Caesar risit, emique avem iussit quanti nullam
 adhuc emerat. Solebat descendenti a Palatio Caesari honorificum

Edd. vicahgspdz.]

l. c. — *periclitante* (te add. a sec. m.) A. 28. *Turonii* ASv-g. „*Lego*
Toronii“ Salmas. Exerc. Plin. p. 29. b. F. — *numinis liberalis* S. — *num-*
mis liberalis A a p. m.; B. *liberalis nummis* v-g. — *Turonius* ASv-g.

29. *in actiaca victoria* G. — *occurrit* (om. ei) S. — *instruxerat* H.
 — *hoc* v-g. sic H. — *Habe* s-b. — *nummorum* s-bP. *nummis* G. —
Habe s-b. 30. *iussit eum* v-g. — *Exemplum autem* S. — *instrueret*
 H. — *corvus tamen* G. — *habeo* Pontanus dicit abesse a scripto, adii-
 ciens: „Nec male: commendat enim dicteria arguta illa brevitās.“ At in
 A legitur *habeo*. — *rursusque* GV. 31. *id facturum* v-g. — *brevi*

28. *Toronii Flacci* „*Thoranium*
 appellat Tranquillus Augusto [c.
 27]. Item Plinius lib. VII, cap. 12.
 [§ 55.] et eum imitatus Solinus
 cap. 5. [immo c. 1. p. 6. F. Salm.]“
 Pont. — Ubique nunc legitur *To-*
ronius, sed apud Plutarchum Ser-
 tor. 12. *Θωράκιος* nominatur lega-
 tus Metelli. Plinii *Toronius* etiam
mango vocatur: est ergo idem. Sed
 plane diversus est C. Toranius Suetoni-
 ii, qui tutor Augusti dicitur fuisse.
Ad molas sunt] „*Frumentarias*
videlicet. Dicit autem id indigna-
 tus Augusto Thoranius, quod pue-
 ros symphoniacos quasi molarum
 curatores frumento donaverat. Lu-

serat non absimiliter ad Atticum
 [II, 1, 9.] Tullius: *Ut Rhodi videretur*
molis potius quam Moloni ope-
ram dedisse.“ Pont.

29. *corvum tenens* „*De alio cor-*
vo eiusmodi sub Tiberio vid. Plin.
 N. H. X, 43. [s. 60, § 121.]“ Zeyn.
donativum] proprie est donum a
 novo imperatore militibus datum.
 Vid. Doederl. Synon. IV, p. 143.

30. *impendio*] tam ad operam
 quam ad pecuniam impensam est
 referendum. Cf. Curt. IX, 4, 21.
Regi suo parvo impendio immortalitatem
famae daturus.

Superfuit] i. e. suppetivit. Cf. c. 5,
 § 2.

[346] aliquod epigramma porrigere Graeculus. Id cum frustra saepe fecisset, rursumque eum idem facturum vidisset Augustus, breve sua manu in charta exaravit Graecum epigramma: pergenti deinde ad se obviam misit. Ille legendo laudare, mirari tam voce quam vultu: cumque accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu paucos denarios protulit quos principi daret: adiectus hic sermo: *Νῆ τὴν σὴν τύχην, Σεβαστέ· εἰ πλεον εἶχον, πλεον ἐδίδουν*. Secuto omnium risu dispensatorem Caesar vocavit et sestertia centum milia numerare Graeculo iussit.

[Mss. ABGPSV.

s-b. „*Ms. brevi manu sua*“ Pont. coll. Dig. XXIII, 3, 13. *brevi manu acceptum a muliere*. Add. in dz.: „*Legi posse existimo breve, ut sit substantivum, unde nostrum Brief fluxerit*. Isidori glossae: *brevi — gerulus, qui breve gerit*. Est in Vopisco in vita Bonosi [c. 15.]: *Brevis munerum*. Idem Vopiscus in Aureliano [c. 30.]: *breve[m]* [al. *breve*] *nominum*, ut ita *breve* et *brevis* utrumque substantivum sumatur. Seneca appellat indicem epist. 39. [§ 2.]“ „*Ab omnibus editoribus expressum olim breve adiectivum*. Dum non considerat Pontanus quid Ictis dicatur *brevi manu fieri*, sic vara vibiam secuta est. Nos, lector, tuum iudicium appellamus.“ Gron. „*Breve probari nequit*. Etsi enim *breve* et *brevis* aliquando pro libello ponitur in quo quid scriptum est: id tamen h. l. constructio non admittit. Lego igitur *brevi* et interpretare *breviter*, ex tempore, subito.“ Zeun. „*Praestat breve quod ad epigramma referri debet*.“ Weich. l. c. p. 101. — *manu sua in charta exaravit graecum i-g. graecum manu sua in ch. exar. v. — mirari add. in mg. S. — in fundum pauperem ASH. in pauperem fundam s-bP. — ΝΗΤΗΝ CHN ΤΥΧΗΝ V. ΝΗΤΗΝ ΤΥΧΗΝC (reliquis om.) A. νῆ τὴν τύχην σου M12. νῆ τὴν ψυχὴν σου S. Μῆ τὴν σὴν τύχην h in mg. Non secundum fatum tuum auguste. Si plus haberem, plus darem. ΜΗ ΤΗΝ CHN ΤΥΧΗΝ B. μὴ τὴν σὴν τύχην s-z. ΜΗ ΤΗΝ ΤΥΧΗΝ CHN P. μὴ τὴν τύχην (om. σὴν) P6. οὐκ τὴν τύχην σου P7. μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν v-gb. „Videtur legendum esse aut κατὰ τὴν τύχην σου aut τὴν σὴν.“ Weich. „Edit. vet. (vic) *Μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν, Σεβαστέ, εἰ πλεον, ἐδίδουν; non secundum fortunam tuam Auguste; si plus haberem, plus darem*. Si addideris *εἶχον, πλεον*, quod in recentiori (a-b) reperitur, haut dubie antiqua lectio est praefenda. Nam non modo interpretatio adiecta eam probat; sed melior quoque efficitur sensus. Nam *μὴ κατὰ τὴν τύχην σὴν* referuntur ad antecedentia, ad denarios paucos quos Caesari Graeculus exhibuit, h. e. tu maiori praemio es dignus, hoc pretium non satis tuae fortunae convenit.“ Zeun. — *ἐδίδουν*. Non secundum fortunam tuam Auguste: si plus haberem, plus darem. v-g (G ut in Gr. Non secundum fatum tuum cet.). „*Secundum factum tuum Auguste si plus haberem. et insecuto* (reliquis om.) Male cod. Flor.“ Gron. in marg.*

31. *exaravit Graecum epigramma*] „*Suetonius in August. 85. narrat Augustum epigrammata, quorum modicus extet liber, fere tempore balnei meditatam esse*.“ Zeun. — Nunc vid. Weichert. l. c. p. 89 sqq. et p. 100 sq.

legendo laudare] Vid. prolegg. p. xl. *cumque accessisset ad sellam*] in Rostris, videtur, quo interim venerat Augustus. Cf. Cic. Phil. II, 34. § 85. *Sedebat in Rostris collega tuus .. in sella. .. Escendis, accedis ad sellam*.

Νῆ τὴν σὴν τύχην] affirmantis

est, ut vulgo *νῆ τὸν Δία*. Conf. Alciph. II, 2. *Νῆ τὰ μυστήρια, νῆ τὴν τούτων τῶν κακῶν ἀπαλλαγὴν*. Interpretationem Latinarum diversitas ipsa docet deberi eas interpolatori. Conf. c. 3. § 16. et huius libri finem. Similis interpolatio invenitur c. 6. § 5. Minus suspecta mihi est ea quae legitur Comm. I, 6, 41. *ἐδίδουν*] Vid. G. Hermann. de partic. ἄν I, 13.

dispensatorem] Fuit unus e servis, apud imperatores interdum ingenuus. Vid. Becker. Gallus I, p. 109. ed. I. Orell. ad inscr. N. 4002.

V. Vultis aliqua et filiae eius Iuliae dicta referamus? Sed 1 si garrulus non putabor, volo de moribus feminae pauca praemit-tere, ni quisquam vestrum habeat seria et discenda quae proferat. Hortantibusque omnibus, ut coepto insisteret, ita de Iulia orsus est. Annum agebat tricesimum et octavum, tempus aetatis, si 2 mens sana superesset, vergentis in senium: sed indulgentia tam fortunae quam patris abutebatur, cum alioquin litterarum amor multaque eruditio, quod in illa domo facile erat, praeterea mitis humanitas minimeque saevus animus ingentem feminae gratiam conciliarent, mirantibus qui vitia noscebant tantam pariter diver-3 sitatem. Non semel praeceperat pater, temperato tamen inter in-3 dulgentiam gravitatemque sermone, moderaretur profusos cultus perspicuosque comitatus. Idem cum ad nepotum turbam simili-347] tudinemque respexerat qua repraesentabatur Agrippa, dubitare de pudicitia filiae erubescibat. Inde blandiebatur sibi Augustus lae-4

Edd. vicahgspdzb.]

— „sestertia centum milia Vitium est Latini sermonis. Lege sestertium mille, vel si illud nimium est, sestertios centum, ut monuit pater lib. I. Pec. Vet. cap. 4. [p. 48 sq.].“ Gron. — numerari graeculo S. graculo numerari v-g.

V. Caput V. Super iocis ac moribus Iuliae, Augusti filiae. ch-b. Cap. XI. De moribus foeminarum. vi. 1. ni quis (sup. add. quam) V. ni quisque A. ne quisquam P. ne quis (add. a sec. m. ni quisquam) G. ut quisque Sv. 2. trigesimum et octavum S. tricesimum octavum (om. et) a-b. — et tempus a-bP. „In Ed. vet. abest et, non male.“ Zeun. — cum alio: lectio S. cum aliqui c-g. — quae in illa esset h in mg. Vulgatam lectionem probavit Pont. — saevus coni. Pont. coll. Gell. N. A. XII, 13, 4. — tantum patere in eadem diversitate vel tant. pa- tris et filiae div., vel tant. apparere pariter div. coni. Zeun. 3. Nam semel SP7 (M1 a p. m.). — praeceperat ABGPVvM123P257. prae- ceperit P6. praeceperat ei Si-gb. „Recte.“ Zeun. — patri P5. — inter indulgentiam gravitatemque A. indulgentia gravitateque S. — moderetur BGV. quatinus moderetur ea (hg quatenus). „Lege ut moderaretur.“ Zeun. — comptus g in mg. — similitudinem (om. que) zb. — pudicitia (om. de) P. pudicitiam a-z. „Ed. vet. de pudicitia. Melius.“ Zeun.

numerare Graeculo iussit] „Li-beraliter hanc suam nec igno-rari voluit ipse Caesar. Extat in epistola eius ad Tiberium [ap. Sueton. Oct. 71., Weich. p. 153.]: Ego perdidici viginti milia nummum meo nomine; sed cum effuse in lusu liberalis fuisset, ut solem plerumque. Nam si quas manus remisit cuique eregissem, aut retinuissem quod cuique donavi, vicissem vel quinquaginta milia. Sed hoc malo. Be-nignitas enim mea me ad caelestem gloriam efferet.“ Pont. — Cf. etiam Suet. Oct. 41.

V, 2. Quod in illa domo facile erat] „Explico ex Suetonio [Oct. 64.]. Filiam (inquit de Augusti fa-milia et domo loquens) et neptem ita instituit, ut etiam lanificio assue-faceret, velaretque loqui aut agere quidquam nisi propalam et quod

in diurnos commentarios referretur. Quod sumptum indubie a Lacedae-moniis. Cf. Plutarchus Lycurgo [c. 20.].“ Pont.

mirantibus . . tantam pariter di-versitatem] Cf. Sueton. Oct. 65. Sed laetum eum atque fidem et sobole et disciplina domus fortuna de-stituit. Iulias filiam et neptem omni-bus probis contaminatas rele-gavit, et Sen. ep. 5, 6. Quomodo ista tam diversa pariter sunt?

3. profusos cultus] Hoc ad li-centiosorem vestitum inprimis vide-tur esse referendum. Cf. § 5.

perspicuos] Salmasius Exerc. Plin. p. 543 a. F. interpretatur ἐνδύλους, περιβλέπτοους, i. e. qui populi ocu-los in eam converterent. Cf. § 6.

similitudinemque cet.] Cf. § 9.

4. blandiebatur sibi] „Inusitata

tum in filia animum usque ad speciem procacitatis, sed reatu liberum: et talem fuisse apud maiores Claudiam credere audebat. Itaque inter amicos dixit duas habere se filias delicatas, quas necesse haberet ferre, rem publicam et Iuliam. Venerat ad eum licentior vestitu, et oculos offenderat patris tacentis. Mutavit cultus sui postera die morem, et laetum patrem adfectata severitate complexa est. At ille, qui pridie dolorem suum continuerat, gaudium continere non potuit, et: *Quantum hic, ait, in filia Augusti probabilior est cultus?* Non defuit patrociniuo suo Iulia his 6 verbis: *Hodie enim me patris oculis ornavi, heri viri.* Notum et illud. Averterant in se populum in spectaculo gladiatorum Livia et Iulia comitatus dissimilitudine, quippe cingentibus Liviam gravibus viris, haec iuventutis et quidem luxuriosae grege circumsi-

[**MS. ABGPSV.**

4. haberet (del. t, om. se) G. se habere s-bP. — 4 et 5. rempublicam. et iulia venerat ad eum BV. rempu. Iulia venerat ad eum i. Iuliam et Rempublicam. Iulia venerat ad eum c-g. remp. Et Iulia venit ad eum P7. remp. et iulia (ras.) venerata deum G. remp. et iulia venerata deum P7. remp. et iulia venerata dominum ASvM123P26. 5. vstitui ABGvP67. habitu i-bPSV. — cultu S. — gaudio A. — Et quantum, ait, in fil. Aug. prol. est hic cultus i-g. 6. Averterant ABGSvi-zM13 (P7 a p. m. averterent). „Scribe converterant ex aliis editionibus, vel adverterant.“ Gron. adverterant M2. converterant bP15. convertebant vP6. — equidem (om. et) G. — luxurioso (G a sec. m.) vl. — circumsi-

verbi blandiri significatio est, h. e. credebat, seu ob indulgentiam inducebat animum ut crederet filiam quidem videri impudicam sed re esse castam.“ Zeun. — Freundius affert Ulpian. Dig. XXVI, 7, 3. s. 2. Blandiuntur enim sibi qui putant honorarios tutores omnino non teneri, et Ovid. Am. II, 11, 54. Cur non votis blandiar ipse meis?

reatu] i. e. culpa. Cf. Hildebrand. ad Apul. Metam. VII, 9. p. 550. — Messalam hac voce primum usum esse retulit Quintil. VIII, 3, 34.

talem fuisse apud maiores Claudiam] Zeunius, qui censet intelligi Q. Metelli Celeris uxorem, de cuius foeda libidine constet ex Cic. pro Caelio, ad Att. II, 1. et Plutarcho in Cicerone iisque quae Manutius adnotaverit ad Cic. Divers. V, 2., toto coelo, ut aiunt, errat. Namque hanc fuisse apud maiores Augustus certe dicere non potuit, neque sermo est de muliere foeda libidine infami, sed de dubia fama feminae castae, qualis fuerat illa Claudia de qua Suetonius Tib. 2.: *Claudia, inquit, fuit et quae navem cum sacris Matris Deum Idaeae obhaerentem Tiberino vado extraxit precatam propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia con-*

staret. Cf. Livius XXIX, 14, 12. *Matronae primores civitatis, inter quas unus Claudiae Quintae insigne est nomen, accipere: cui dubia, ut traditur, antea fama clariorem ad posteros tam religioso ministerio pudicitiam fecit;* Plin. N. H. VII, 35. *Pudicissima femina ... iudicata est .. religionis experimento Claudia inducta Romam Deum Matre; Lactant. II, 7, 12. Claudiam ferunt, quae semper impudica esset habita ob nimios corporis cultus, deam .. orasse, ut, si se castam iudicaret, suum cingulum sequeretur;* Sil. Ital. XVII, 35. *Claudia non aequa populi male credita fama.* Non recte vulgo pro virgine Vestali Claudiam haberi docuit Dukerus in adnot. ad Livium l. c. Cf. etiam Cic. p. Caol. 14, § 34. et de harusp. resp. 13, § 27.

5. adfectata severitate] Cf. Cic. de har. resp. l. o. Q. Claudia, cuius priscam illam severitatem sacrificii mirifica tua soror estimatur imitata.

6. Averterant in se populum] a spectaculo vel a ceteris qui aderant. Cf. Liv. II, 5, 6. *Sed a ceteris .. consulis liberi omnium in se averterant oculos.*

dehatur. Ammonuit pater scripto: *Videret, quantum inter duas principes feminas interesset.* Eleganter illa rescripsit: *Et hi mecum senes fient.* Eadem Iulia mature habere coeperat canos, quos 7 legere secrete solebat. Subitus interventus patris aliquando oppressit ornatrices. Dissimulavit Augustus deprehensis super vestem earum canis: et aliis sermonibus tempore extracto induxit aetatis mentionem, interrogavitque filiam, utrum post aliquot annos cana esse mallet an calva: et cum illa respondisset: *Ego, [348] pater, cana esse malo,* sic illi mendacium obiecit: *Quid ergo istae te calvam tam cito faciunt?* Item cum gravem amicum audisset 8 Iulia suadentem melius facturam si se composuisset ad exemplar paternae frugalitatis, ait: *Ille obliviscitur Caesarem se esse: ego memini me Caesaris filiam.* Cumque conscii flagitiorum mirarentur 9 quomodo similes Agrippae filios pareret quae tam vulgo potestatem corporis sui faceret, ait: *Numquam enim nisi navi plena tollo vectorem.* Simile dictum Populiae Marci filiae, quae miranti 10 cuidam, quid esset quapropter aliae bestiae numquam marem considerarent nisi cum praegnantem vellet fieri, respondit: *Bestiae enim sunt.*

Edd. vica hgs p dzb.]

dehatur BGVv. — et illa BG (S in mg. al. Iulia). — scripsit S. 7. secreto ASv-g. — vestem eius s-bP. „In Ms. erat earum, scilicet ornatricum. Praecessit enim ornatricum vocabulum.“ Pont. — aliquot dies (sup. annos) G. — an calvam A. — illa om. v. ille i. — responderet Sv. — ille (sup. i) B. 8. facturam om. P. futuram BGP2. futurum P5. — ad exempla v. — me om. S. 9. filios procrearet v-g. — sui corporis s-bP. — tollo V. 10. martis (sup. ci) G. — praegnantem cum G.

7. *super vestem earum*] Hoc non excusatur quidem eo quod collectivum quem vocant sensu dicitur *stragula vestis*, aut (Cic. p. Planc. 12, 29.) quos videtis veste mutata: sed tamen propter eiusmodi dictiones hoc sibi indulgisse videtur Macrobius.

8. *paternae frugalitatis*] Vid. Sueton. Octav. 72 sqq.

9. *Numquam nisi navi plena tollo vectorem*] „Casp. Barthius Advers. lib. XXXVII, cap. 6. probare mihi haud quaquam potest eam esse verborum horum sententiam, ut *vector*, licet ea ambigua vox sit, et modo eum qui vehit, modo qui vehitur, significans, hic navarchum notet: quasque dictum voluerit Iulia se non admittere eum qui pater esset futurus, nisi prius alieno congressu satiata libidine; cum omnino contrarium velit, se nimirum non nisi plena navi, id est utero iam ex mariti congressu impleto clausoque, et, ut loquitur Hippocrates, ubi in

ventre habuerit, recipere adalterum, quem nomine vectoris intelligit. ... Navim autem pro horto muliebri metaphorice accipi inque obscenis haberi liquet ex Plauti Menaechn. [II, 3, 50.]. Videndus etiam Lipsius Epistol. quaest. lib. V, ep. 3. et maxime Andreas Laurentius lib. VIII. Histor. anatom. quaest. 22., ubi causas adducit, cur bruta gravida marem non admittant ut inter homines mulier.“ Pont. — Taubmann. ad Rudent. II, 3, 24. adnotavit illo Menaechni loco intelligi succubam et pelli-cem, ubi Erotius quaerit: *Quam tu mihi navem narras?* Cf. etiam Mil. III, 3, 42.; Macrobius Comm. II, 14, 8. *Ut in navi sarcina seu vector quiescens*, ubi vid. not.; Martial. II, 14, 17. *Perque tuam, vector lascive, puellam*; Interpretes Petronii ad c. 103. *Unus forte e vectoribus*, et ad c. 107. *Quum omnis vector nihil prius quaerat quam cuius se diligentiae tradat.*

10. *Populiae*] Hoc nomen vide-

VI. Sed, ut a feminis ad viros et a lascivis iocis ad honestos revertar, Cascellius iuris consultus urbanitatis mirae libertatisque habebatur, praecipue tamen is iocus eius innotuit. Lapidatus a populo Vatinius, cum gladiatorium munus ederet, optinuerat ut aediles edicerent, ne quis in arenam nisi pomum misisse vellet. Forte his diebus Cascellius consultus a quodam, an nux pinea pomum esset, respondit: *Si in Vatinium missurus es, 2 pomum est.* Mercatori deinde, quemadmodum cum socio navem divideret, interroganti, respondisse traditur: *Navem si dividis, nec 3 tu nec socius habebitis.* In Galbam eloquentia clarum, sed quem [349]habitus, ut supra dixi, corporis destruebat, M. Lollii vox circum-

[Mss. ABGPSV.

VI. Caput VI. Rursus de virorum iocis augurisque responsis. ch-b. Cap. XII. Cecilius urbanitas. v3l. 1. Cascellius s-bV. Vid. infra. Cascellius c-g. cecellius M2. Caecilius BGPSviM3P267. Cecilius AM1. Cetilius P5. „V. c. Caecilius, Recto. Sextum Caecilium I. C. cum Favirino super XII. tabb. legibus disserentem laudat Agellius lib. XX, cap. 1. Postea iterum lege Caecilius.“ Meura. — Laudatus g in mg. — gladiatorum GS. — Cascellius As-bPVM3. Casellius B. Casellius Gi-gM1. caselius v. celius (sup. asel.) S. Caecilius P67 „Angl.“ Catilius P5. — pomum eius (corr. in est) V. 2. socio (om. cum) B (G socius (sup. o) G. — navim (bis) s-bP. — creditur B. — eam habebitis S. 3. ut supra dixi] c. 4. § 8. — destituebat H2. — Lollii vl. Lelii

tur esse corruptum, sed quid restituendum sit, nescio: num *Pupiolae* an *Publiliae*? Quae sequuntur, *Marci filiae*, ea videntur provocare ut scribamus *Tulliolae*, vel addito, quod desideratur, verbo: *proferatur Tulliae*. At huic quis obtruserit tam lascivum iocum?

VI, 1. [Cascellius] Invisis codicibus retinui hanc recentiorum editionum scripturam, quum paulo infra iidem illi huic scripturae suffragentur, et nomen multo magis notum, *Caecilius*, e § 5. huc translatum esse videatur. De hoc iuris consulto aetatis Augustanae, qui scripsit librum bene dictorum, vid. Real-Encycl. II, p. 182. et Varron. L. L. IX, 42, 71. Coniectura pro *Cecilio* vel *Caelio* illatus est in Cicero. de invent. lib. II, c. 9. § 28.

ut aediles edicerent, ne quis in arenam nisi pomum misisse vellet] Quo scilicet tolleretur ignominia. Zeunius adnotavit: „Poetas malos, molestos muscos et spectaculorum editores minus probatos saxia petitos esse a populo, bonos vero et probatos *φυλλοβολῶν* seu iaculo floris serti et soluti honoratos esse multis exemplis ostendit Is. Casaubonus ad Athen. VI, 11.“ Conf. quae attulit Beckerus in Charicle II, p. 275. e Demosth. de

car. § 262, p. 314.: Ἐπειταγωνίστηκες σῦνα καὶ βότρους καὶ ἐλάσας συλλέγων, ὥσπερ ὀκαρώνης ἐκ τῶν ἀλλοτριῶν χωρίων, κλεῖα λαμβάνων ἀπὸ τούτων [τρανύματα] ἢ τῶν ἀγώνων οὐδ' ὑμῖς περὶ τῆς ψυχῆς ἡγωνίσασθε. ἦν γὰρ ἀσπονδὸς καὶ ἀκήρυκτος ὑμῖν πρὸς τοὺς θεατὰς πόλεμος, ὅψ' ὦν πολλὰ τρανύματ' ἐληφώς ἐκόςτως τοὺς ἀπειροὺς τῶν τοιούτων κινδύνων ὥς δειλοὺς σκάπτει, ubi significari videtur histrio contemptus qui collegerit poma in aliorum honorem coniecta, et Athen. IX, 17. p. 406. e. f. Ἠγήμων ὁ Θάσιος ὁ τὰς παραφθίας γράφας Φακὴ ἐπεκαλεῖτο. ... Εἰσήλθε δὲ ποτε καὶ εἰς τὸ θέατρον διδάσκων καμφοδῖαν λῖθον ἔχων πλήρες τὸ ἱμάτιον· οὐδ' βάλλων εἰς τὴν ὀρχήστραν διαπορεῖν ἐποίησε τοὺς θεατὰς. καὶ ὄληρον διαλιπὼν εἶπε· Λίθοι μὲν οὐδ'· βαλλέτω δ' εἰ τις θέλει, Φακὴ δὲ καὶ ἐν θέρει καὶ ἐν χειμῶνι ἀγαθόν. Hic mos e Graecia Romam videtur esse translatus. an nux pinea pomum esset] Conf. III, 19, 1. ut nuxes dicant omne pomum quod foris duro tegatur.

2. nec tu nec socius habebitis] Cf. Terent. Ad. I, 2, 23. Haec si neque ego neque tu fecimus. Krueger. Gramm. d. lat. Spr. § 287. Not. 3. Vid. etiam infra c. 7. § 1.

ferebatur: *Ingenium Galbae male habitat*. In eundem Galbam 4 Orbilius grammaticus acerbius inrisit. Prodierat Orbilius in reum testis. Quem Galba ut confunderet, dissimulata professione eius interrogavit: *Quid artium facis?* Respondit: *In sole gibbos soleo fricare*. L. Caecilius, cum C. Caesar aliis qui secum pila 5 lusitabant centena sestertia, illi uni quinquaginta dari iussisset: *Quid? ego*, inquit, *una manu ludo?* Cum iratus esse P. Clodius 6 D. Laberio diceretur, quod ei mimum petenti non dedisset: *Quid amplius*, inquit, *mihi factururus es, nisi ut Dyrrhachium eam et red-* eam? ludens ad Ciceronis exilium.

VII. Sed quia et paulo ante Aurelius Symmachus et ego 1 nunc Laberii fecimus mentionem, si aliqua huius atque Publii dicta referemus, videbimur et adhibendi convivio mimos vitasse lasciviam et tamen celebritatem, quam, cum adsunt, illi excitare pollicentur, imitari. Laberium asperae libertatis equitem Roma-2 num Caesar quingentis milibus invitavit ut prodiret in scenam et

Edd. vicahgsdz.]

v3. 4. inruit G. — eius professione v-g. — Quod artificium s-bP. — fricare soleo v-g. 5. Lucilius cecilius AG. L. Celius (sup. ci) S. — gaius AB. — Quid ergo SP7. quid (om. ego) P5. — inquit, una om. P. — ludo ABGP (M1 a p. m.) M3P256. ludo. sed non duabus P7 ludo, et non duabus, ut plus habere possim (S sup. et add. scilicet) Edd. V (M1 add. a sec. m.) „Venustius et brevius in Anglicano: Quid? ego una manu ludam? Et frangunt profecto reliqua illa et veluti elumbant dicti leporem.“ Pont. „Noque ea exhibet ullus Ms.“ Gron. in mg. — D. Laberio s-bS. dec. laberio M2. decimo liberio P7. Decimo Valerio ABGPV-gM13P26. — nummum Sv-g. „Vitiose. Nam Laberius fuit mimus.“ Zeun. (hg in mg. mimum). minimum A „2 Angl.“ — mihi inquit S. — ludens Mss. viM123P2567. alludens c-b.

VII. Caput VII. De sententiis ac dictis Laberii et Publii mimographorum: deque Pylade ac Hyla histrionibus. ch-b. Cap. XIII. De Laberio. vi. 1. paulo ante] c. 3. § 10. — nunc] c. 6. § 6. — tunc h. — imitari videbimur v1. videbimur (add. a s. m. imitari) M. — adhibendi (sup. o) G. — minos G. — et eam celebritatem imitari v3. — pollicentur v om. imitari; M. del. imitari. „Praeoptem imitati.“ Pont. 2.

4. In eundem Galbam] Aliter Suetonius gramm. 9.: *Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit (Orbilius): si quidem ignotus adhuc, quum iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus a Varrone diversae partis advocato: Quidnam ageret et quo artificio uteretur? Gibberosos se de sole in umbram transferre respondit, quod Murena gibber erat. De hoc A. Terentio Varrone Murena vid.* Real-Enc. IV, p. 1075.

Orbilius grammaticus] Est Horatii ille praceptor quem plagosum appellat Ep. II, 1, 70. Cf. Sueton. Gramm. 9.

In sole] Cf. c. 7, § 6. Paulo aliter Sueton. l. c.

5. L. Caecilius] Et L. Caecilio Metello et L. Caecilio Rufo, qui

quidem fuerunt aequales Caesari, haec res indigna esse mihi videtur. De liberto aliquo cogitandum esse putaverim.

ego una manu ludo?] Quae his vulgo subiiciuntur, ea debentur interpolatori. Vid. not. ad c. 4. § 31.

6. D. Laberio] Sic legendum esse et res ipsa docet et ea quae leguntur c. 7. § 1., ubi Macrobius ipse Laberii modo se fecisse mentionem ait. Vid. etiam c. 3, § 10. Laberio videtur esse mutatum in laverio, idque in valerio.

ut Dyrrhachium eam] Cf. Cic. ad fam. XIV, 1, 7. et ad Att. III, 22, 4.

VII, 1. fecimus]. Vid. not. ad c. 6, § 2.

2. quingentis milibus] sc. nummum vel sestertium. Vid. not. ad

[350]ipse ageret mimos quos scriptitabat. Sed potestas non solum si invitet, sed etiam si supplicet, cogit: unde se et Laberius a Caesare coactum in prologo testatur his versibus:

- 3 *Necessitas, cuius cursus transversus impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quo me detrusit paene extremis sensibus?
Quem nulla ambitio, nulla umquam largitio,*
5 *Nullus timor, vis nulla, nulla auctoritas
Movere potuit in iuventa de statu,
Ecce in senecta ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Summissa placide blandiloquens oratio?*
10 *Etenim ipsi di negare cui nihil potuerunt,
Hominem me denegare quis posset pati?
Ego bis tricenis annis actis sine nota
Eques Romanus e Lare egressus meo
Domum revertar mimus: nimirum hoc die*
15 *Uno plus vixi mihi quam vivendum fuit.
Fortuna inmoderata in bono aequae atque in malo*

[Mss. ABGPSV.

sed et si AVN. sed si (om. etiam) S. sed etiam (om. si) h. — a caesare augusto A „2 Angl.“. 3. Necessitate .. retineo] „Super Laberii istis versibus et Agellius aliquid evulgaverat cap. 15. lib. VIII.: quod et eius hodie soli indices superstitibus loquantur.“ Pont. Cf. Schneidewin. Rhein. Mus. f. Phil. N. F. vol. II. fasc. 4. p. 636. — v. 1. currus (sup. s) S. cursu a. — transversos „B“. averso a. — impetu A (B a p. m.) GVRH „Angl.“. — v. 3. Quo modo (om. me) R. — detrusti „Scaliger.“ Schneid. — v. 4. nulla inquam G. nulla quem „Bothius infirmam ob causam.“ Schneid. — v. 5. vis nulla auctoritas (om. nulla) vl. — v. 6. in iuventa potuit P. — v. 7. labefecit G. — v. 8. elementi „Bothius“ Schneid. demente A. — v. 10. dii negare cui nihil S. dii negare cui nil v-g. de negare cui nihil V (B sup. i) Montepesculanus ap. Schneid. NR. denegare cui nil A. cui nichil di negare G. — v. 11. me negare vl. — v. 12. Ergo bis Ae-zGSMNR (Ergo annis bis tricenis „Bothius.“ Schneid.). — trigenis G (V a sec. m.). trecentis P. — v. 13. e Lare Schneid. Lare (om. e) Mss. et Edd. ex Lare „Bothius.“ Schneid. „Scribo E. R. Lared egressus meo metri causa.“ Menrs. — v. 14. domum adnectitur versui antecedenti in Mss. viNR. — minus AN. — v. 15. om. PN. — v. 16. inmoderato N. — in bona A. — aequae „deleo libri fide. Libenter enim et crebro sic veteres. In Priapeis: Quae succo caret atque

c. 4, § 17. Erat hic census equester.

3. v. 3. extremis sensibus] „Cf. Barthius ad Claudian. p. 352., qui extremos sensus explicat per sensus in extrema aetate.“ Zann. — Immo idem est ac deficientibus sensibus. Cf. Caes. B. G. II, 25. et Sueton. Ner. 6. (in) extremis suis rebus, et Catull. 51, 6. quod omnes Eripit sensus mihi, et similia ibid. 66, 25. Ovid. Metam. III, 631.

v. 6. de statu] ac. existimationis. Cf. Boeth. ad Top. II, p. 302 Or. Capitis deminutio est prioris sta-

tus permutatio: .. minima, quum nec civitas nec libertas amittitur, sed status prioris qualitatis immutatur. Habebatur autem ars mimica pro quaestu sordido. Vid. Rein. Roem. Priv. R. p. 107 sqq.

v. 9. summissa] Cf. Cic. Orat. 17, 56. Volet ille qui eloquentiae principatum petet et contenta voce atrociter dicere et summissa leniter.

v. 12. sine nota] i. e. sine ignominia, ut ait Cic. p. Cluent. 46, § 129, ubi etiam legitur: Is censoriae severitatis nota non uretur?

- Si tibi erat libitum litterarum laudibus
 Floris cacumen nostrae famae frangere,
 Cur, cum vigebam membris praeviridantibus,
 20 Satisfacere populo et tali cum poteram viro,
 Non flexibilem me concurvasti ut carperes?
 Nuncine me deicis? quo? Quid ad scenam adfero?
 Decorem formae an dignitatem corporis,
 Animi virtutem an vocis iocundae sonum?
 25 Ut hedera serpens vires arboreas necat,
 Ita me vetustas amplexu annorum enecat.
 Sepulchri similis nihil nisi nomen retineo.* [351]

In ipsa quoque actione subinde se, qua poterat, ulcisceretur in- 4

Edd. vicahgspdzb.]

petra pumex. Et Valerius ita resingendus lib. V. cap. 1. *Affirmantes se atque illas virilis concubitus expertes futuras.*“ Pont. At in A legitur *aeque.* — v. 18. *Florus* „Verissime Lipsius, nisi forte versus excidit.“ Schneid. — v. 21. *me flexibilem* Bothius, Schneid. — *ut paceres* „Iani Guilelmi coniectura animo meo verum est. *Pacere pangere* est doctore Feste. Sciunt autem res rusticas callentes tenerarum arborum ramos decerpi aut curvari, ut pascuntur novae. Et tale in se debuisse fieri ait Laberius.“ Pont. — v. 22. *Nuncine me deicis quo?* „Hanc meam emendationem librorum consensus paene postulat. Ex quibus *deicis* quivis facile perspiciat auctori reddendum fuisse. Pronuntiandum *δισυλλάβως*, ut apud Virgilium [Ecl. III, 96.] *reice capellas*, ne plura advocem. Labanti ita verum subveni fulero, si quid video, aptissimo. Commotus Laberii animus ab altera exclamatione indignabundus transiit ad alteram. Primum enim praesens senium opponit pristinae viriditati sic: *Nuncine me cogis prodire in scenam!* *Scenam* autem vix sustinet eloqui prae rubore: hinc altera accedit quaestio indignantis: *quo me*, qui adhuc dignitatem tuebar meam, *deicis?* Sentis iam, cur quo particula postposita sit: neque caesurae versus insolentia in tali causa te morabitur. Pronomen *me* absorpserat *ine.*“ Schneid. *Nunc me deicis. quo.* ABM123 (SVv *deicis*). *Nunc me deicis quo.* GPR (N *mei*). *Nunc me deicis? sed quo?* „B“. *Nunc me quo deicis? c-b.* *Nunc deicis quo me?* „Bothius.“ Schneid. — quod N. — v. 25. *viros arboreas secat* „Malim, praesertim quia subnectitur: *Ita me . . necat.* Iuvenal. [X, 316.]: *Necat hic ferro, secat ille cruentis verberibus*, et Catull. [LXXI, 2.]: *Aut si quem merito tarda podagra secat.*“ Pont. — v. 26. *annorum enecat* Ps-b Schneid. *annorum necat* ABGSVv-gr „Angl.“ *annorum enecat* „Bothius.“ Schneid. — v. 27. *Sepulchri* (vel . . *cri*) Vb-bPN. „Rectius singularem praestant MP.“ Schneid. *Sepulchris* (vel . . *cri*) ABGSv-gr. 4. *se om.* S.

v. 22. *Nuncine me deicis? quo?*
 In versus constituendo obtemperandum putavi Schneidewino V. Cl. Sed signum interrogationis posui post *deicis*, quum in melioribus codicibus sit punctum: et quo interpretor quem ad finem vel cui bono, ut opponatur antecedenti ut carperes. Vid. G. Regel. ad Horat. Od. II, 3, 9.

Quid ad scenam adfero? „Non abeismilis fuit Catonis in Servium Galbam oratio: *Multa me dehortata sunt huc prodire, anni aetas vox vires senectus.* Exstat apud Agellium [N. A. XIII, 24, 15.].“ Pont.

v. 25. *hedera . . necat* Cf. Plin. N. H. XVI, 44. s. 92. *Hedera necari arbores certum est.*

v. 26. *Ita me . . enecat* „Ut *necat* et *enecat* sibi respondent, sic supra v. 10, 11. *negare et denegare.*“ Schneid. — Elegantius hoc esse repetitione verbi eiusdem in eodem versus loco positi nemo negabit. Quamobrem unum codicem P sequi malui quam plures illos in quibus verbum *necat* e versus antecedenti in hunc translatum esse videtur.

v. 27. *nihil nisi nomen retineo*
 „Ovidius Naso [Met. XI, 429.]: *Et*

ducto habitu Syri, qui velut flagris caesus praeripientique se similis exclamabat:

Porro Quirites! libertatem perdimus,
et paulo post adiecit:

Necesse est multos timeat quem multi timent.

- 5 Quo dicto universitas populi ad solum Caesarem oculos et ora convertit, notantes inpotentiam eius hac dicacitate lapidatam. Ob
6 haec in Publium vertit favorem. Is Publius, natione Syrus, cum puer ad patronum domini esset adductus, promeruit eum non minus salibus et ingenio quam forma. Nam forte cum ille servum suum hydropicum iacentem in area vidisset increpuiissetque, *quid in sole faceret*, respondit: *Aquam calefacit*. Ioculari deinde super coena exorta quaestione, *quodnam esset molestum otium*,
7 aliud alio opinante ille: *Podagrici pedes*, dixit. Ob haec et alia manu missus et maiore cura eruditus, cum mimos componeret ingentique adsensu in Italiae oppidis agere coepisset, productus Romae per Caesaris ludos, omnes qui tunc scripta et operas suas in scenam locaverant provocavit, ut singuli secum posita invicem materia pro tempore contenderent. Nec ullo recusante superavit
8 omnes, in quis et Laberium. Unde Caesar adridens hoc modo pronuntiavit:

[Mss. ABGPSV.

— *perdidimus* v-g. — *Necesse ... timent*] Cf. Io. Saresb. VIII, 13.
5. *eius inpotentiam* v-g (chg in mg. „Al. *potentiam*). — *ob haec* (sup. o) S. — *Publium* PV. 6. *Publius* PV. — *domum* i-g. — *quaesissetque increpuiissetque* v. *quaesissetque* „B“. — *super coenam* ASv-g. — *modestum* M. 7. *maiori cura* GS. *maior* (sup. add. i cura) B. — *perductus* V. — *locaverat* v3. *vocaverant* (sup. loc.) G. — *in quis* (in mg. quibus) B. *inquit* G. 8. *et arridens* A. — *hoc modo* om. P.

saepe in tumultis sine corpore nomina legi, et apud Ausonium [epigr. 35, 10.]: Mors etiam saxi nominibusque venit.“ Pont.

4. *velut flagris caesus praeripientique se similis*] Cf. Ulpian. Dig. XXI, 1, 17, 4. *Ne eum quidem (servum esse fugitivum), qui, cum dominum animadverteret verberibus se adficere velle, praeripuiisset se ad amicum quem ad precandum perduceret.*

Porro Quirites!] „Formula erat antiqua, qua ad auxilium ferendum excitari solebant Romani.“ HAND. Tursell. IV, p. 483.

libertatem perdimus] *Perdidimus* si scribitur, ultimo loco senarii est anapaestus qui ferri non potest, quamquam hoc ipsum eius exemplum attulit Orellius ad Eclogg. poett. latt. p. 182.

5. *universitas populi*] Vid. prolegg. p. XLII.

6. *ad patronum domini*] i. e. ad Caesarem.

promeruit eum] i. e. eius gratiam aibi conciliavit. Cf. Plin. Paneg. 62, §§ 4 et 7. *Nunc inter principem senatumque dignissimi cuiusque caritate certatur. . . Quisquis probatos senatui viros suscipit, hic maxime principem promeretur, et Arnob. VII, 23. Ita nihil prodest promereri velle per hostias deos lac-*

vos.
in sole] Cf. c. 6. § 4.

7. *qui tunc scripta et operas suas in scenam locaverant*] Noli putare hoc esse soloeum. Cf. Plant. Trinum. IV, 2, 1 sq. *Nam ego operam meam Tribus numis hodie locavi ad artes nugatorias, et ibid. III, 3, 52. Ubi erit locata virgo in matrimonium.*

pro tempore] Quaeritur, quo haec verba sint referenda? In edit. Bipont. verba: *posita invicem materia commatibus sunt inclusa, ut iungenda esse videantur verba: ut singuli secum pro tempore contenderent.* Sic pro tempore idem est ac

Favente tibi me victus es, Laberi, a Syro:

statimque Publico palmam et Laberio anulum aureum cum quingentis sestertiis dedit. Tunc Publius ad Laberium recedentem ait:

Quicum contendisti scriptor, hunc spectator subleva. [352]

Sed et Laberius sequenti statim commissione mimo novo interiecit hos versus:

Non possunt primi esse omnes omni in tempore.

Summum ad gradum cum claritatis veneris,

*Consistes aegre, *ne me citius decidas.*

Cecidi ego, cadet qui sequitur: laus est publica.

Publii autem sententiae feruntur lepidae et ad communem usum 10 adcommodatissimae, ex quibus has fere memini singulis versibus circumscriptas:

Edd. vicahgspdz.]

— *Publilio P.* — *Publius P.* — Qui (om. cum) A. 9. v. 1. *esse omnes. omni in tempore* BPVN. *esse omni in tempore omnes* G (Schneid. affert omni tempore). *omnes omni tempore* (sup. add. *esse*) S. *esse omnes in tempore* (om. omni) a-b. — v. 3. *Consistes* priori versui tribuitur in v-a. *consistentes* V. — *agere* (sup. *egre*) G. — *ne me scripsi e* coniectura. Vid. not. nec vM12 (AM3 puncto posito sub c). et BGSV Edd. PN Schneid. — *citius* (om. *quam asc. vel descendas*) scripsi e conl. *citius quam ascendas* PSHgM3N. *citius quam descendas* BGvica (g in mg.) R Mont. *quam descendas* (om. *citius*) a-b. „Vel versus doceat absonum esse in aliis editionibus *citius quam ascendas decides*. Frustra itaque et ille Senecae adductus locus: *Ad summum perducta rursus ad infamam, velocius quidem quam ascenderant, relabuntur*. Nam id solum acute voluit Laberius, quod is qui ad summum claritatis gradum pervenerit, aegre consistet, imo quod, antequam descendere et locum cedere aliis cogitaverit, ruet.“ Pont. *citius quam ascendas* „quod huic loco convenit egregie. Ex dittographia *ascendas et descendas* intelligere mihi videor poetam neutrum scripsisse. Pontani istam argutam sententiam non omissione vocabuli ab omnibus libris monstrati *citius*, non usurpatione simplicis *quam pro antequam redemerim*.“ Schneid. (Cf. Symbol. p. 13.) — *decidas* AB (G a p. m.) M123R „Thuan.“ *decides* G a sec. m.; PEdd. VN. *cedes* Sanadon. Schneidew. 10. *Publii* ... *putes* (§ 11.) Cf. Gell. N. A. XVII, 14, 3 et 4. — *lapide* N. 11.

suo quisque tempore. Sed quum pro tempore soleat idem valere ac pro conditione temporis (cf. Hand. Tursell. IV, p. 584 sq.), vide, ne iungenda sint verba: *posita invicem materia pro tempore*.

8. *anulum aureum cum quingentis sestertiis*] Cf. supra § 2. et c. 3. § 10.

9. *commissione*] „hoc est recitatione,“ ait Barthius Advers. XXIII, 28. p. 1167. Cf. I, 11, 3.

**ne me citius decidas*] Scripsissem cum Schneidewino V. Cl. et *citius quam ascendas cades*, si *cedes* codicum auctoritate niteretur et verba *quam ascendas* consentirent cum antecedentibus: *Summum ad gradum cum claritatis veneris*, quae, ut illa ferri possent, sic interpretanda essent, cum prope ac-

cesseris ad summum gradum: nam qui ad ipsam summum gradum venit is non amplius potest ascendere. *Decidas* in plerisque codicibus legitur, et commendatur iis quae Schneidewinus adnotavit ad § 3. v. 26. Coniunctivus flagitat particulam *ne*, quae latere videtur in *nec*, quod est in nonnullis codicibus, praesertim quum in duobus deletum sit c. *Me* fateor me inersuisse ad explendum et verum et sensum, ut sit idem quod *quam ego*. Hoc pronomen si antecedente *ne* absorptum erat, facile ad explicandum comparativum *citius* addi potuit *quam ascendas vel quam descendas*. Sed pro illo, si respexeris ad Senecae illum locum quem citavit Pontanus, flagitabis praeteritum *ascenderis*, quod tamen

- 11 *Beneficium dando accepit qui digno dedit.*
Feras, non culpes, quod mutari non potest.
Cui plus licet quam par est plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
- 5 *Frugalitas miseria est rumoris boni.*
Heredis fletus sub persona risus est.
Furor fit laesa saepius patientia.
Inprobe Neptunum accusat qui iterum naufragium facit.
Nimum allercando veritas amittitur.
- 10 *Pars beneficii est, quod petitur si cito neges.*
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo iniuriam invites novam.
Numquam periculum sine periculo vincitur.
- 12 Sed quia semel ingressus sum scenam loquendo, non Pylades hi-

[Mss. ABGPS (V usque ad fin. § 11.).

Malum consilium est, quod mutari non potest v-gb habent ante verum 1. e Gellio l. c. Idem suadet Pont. „ex Agellio et libris.“ — Beneficium ... vincitur] Cf. Io. Saresb. VIII, 14. — v. 1. accepit dando Sar. — v. 2. cum culpes M. quam culpes H. — imitari Sar. — v. 3. licet aut (del. licet) M. — v. 4. facundus comes SM. — v. 5. miseria est Mss. v-gNR. „Angl.“ est miseria Io. Saresb. l. c. et VIII, 13. quia frugalitas boni rumoris miseria est (al. inserta). inserta est s-bV Gell. codd. et edd. vett. „Inserta ἐπιβληται. Idem Publius apud Arbitrum [c. 55.] Probitas est carbunculus.“ Pont. „Insertam pro emblemate accipiebat Scaliger. Sed non video quo sensu nec quam argute dicatur frugalitas emblemata bonae famae. Praeterea vetustissimae membranae quas vidi, item excerpta Macrobianae vetustatis in eo versu legunt: incerta est. Quae verissima est lectio et bellam efficit sententiam. Frugalitas famam habet interdum avari et deparci, interdum viri boni ac frugi... Si inserta hac notione veteribus nota fuisset, non quaesisset in senatu Tiberius [apud Suet. c. 71.], quo nomine dici posset in Latio Graecum ἐπιβληται.“ Salmas. Exerc. Plin. p. 789. b. D. Vid. etiam Gronov. ad Gell. l. c. — v. 8. Inprobe in s-b tanquam versus clausula suam tenet lineam, ut verus (8) incipiat a voce Neptunum. — fecit N. — vv. 9 et 10. apud Gell. leguntur post v. 13., quod iam Meursius animadvertit. — emittitur V. — v. 10. scito negas N. si belle negas Gell. l. c. „Magis placet Macrobianae lectio, quam etiam ipsi (Gellio) velim restitutam.“ Meurs. — v. 11. posse hunc (sup. add. ut) fieri inimicum putes. G. ut posse inimicum fieri putes. Sar. — hunc om. h-bP Saresb. „In Agellio est ut fieri hunc i. p. Carminis ratio inbet transponere vocem (hunc): posse ut fieri inimicum hunc putes.“ Meurs. — v. 12. invites ABGVMN Gell. invitas Edd. PS Saresb. invitis „Angl.“ — v. 13. periculum A (B a sec. m.) GSvi Sar. periculo A (B a sec. m.)

in versum non magis intrat quam descendas.

11. v. 5. *Frugalitas miseria est rumoris boni.* Ita cur non sit scribendum, ego non video. Nam frugalitas iis quidem qui libidinibus inserviunt miseria esse videtur, sed iidem fatebuntur bonam famam eam afferre.

v. 6. *Heredis fletus sub persona risus est* [„Perperam vir quidam doctus ad Gellium hunc versum

sic interpretatur: *Fletus heredis est risus personarum.* Personae enim hic locum habent nullum: una persona, ac comica, sufficit ad dissimulandum risum et occultandum.“ Zeyn.

v. 8. *Inprobe* Hanc vocem cum sequentibus unum versum eumque trochaicum tetrametrum efficere recte defendit Gronovius ad Gell. l. c. Nam Macrobius ipse § 10. singulis versibus has sententias dicit esse circumscriptas.

strio nobis omittendus est, qui clarus in opere suo fuit temporibus Augusti et Hylam discipulum usque ad aequalitatis contentionem eruditione provexit. Populus deinde inter utriusque suffragia divisus est, et cum canticum quoddam saltaret Hylas cuius clausula erat: Τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα, sublimem ingentemque] Hylas velut metiebatur. Non tulit Pylades, et exclamavit e cavea: Σὺ μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς. Tunc eum populus coegit idem saltare canticum: cumque ad locum venisset quem reprehenderat, expressit cogitantem, nihil magis ratus magno duci convenire quam pro omnibus cogitare. Saltabat Hylas Oedipodem, et Pylades hac voce securitatem saltantis castigavit: Σὺ βλέπεις. Cum in Herculem furem prodisset et nonnullis incessum histrioni convenientem non servare videretur, deposita persona ridentes increpuit: Μωροὶ, μαινόμενον ὀρχοῦμαι. Hac fabula et sagittas iecit in populum. Eandem personam cum iussu Augusti in triclinio ageret, et intendit arcum et spicula inmisit. Nec indignatus est Caesar eodem se loco Pyladi quo populum Romanum fuisse. Hic, quia ferebatur mutasse rudis illius saltationis ritum,

Edd. vicahgepdzb.]

Svi Sar. 12. Cap. XIII. De Pylade histrione. v3i. — nec Pylades a-bP. — ad aetatis contentionem vl. 13. hylas saltaret S. (ras.) saltaret (videtur fuisse psaltaret; sup. add. can.) hylas G. — τὸν μετὰ τὰ μέμνονα A. ut in Gr. G. om. S. — veluti S. — κυμακρο (rel. Gr. om.) A. ut in Gr. G. — οὐ μεταποιεῖς v-a (g in mg.). 14. illum populus G. populus eum a-b. 15. κυβαενεὶς B. κυβαενεὶς A. „βαενεὶς quasi βαίνεῖς Angl.“ 16. in Hercule furente „placet ex emendatione patris ad Senecae hoc nomine tragoediam.“ Gron. — παροίμαι (rel. Gr. om.) A. ut in Gr. G. μόνον μαινόμενον S. μακρὸν μαινόμενον vic. — iniecit v-g. 17. misit a-bP.

12. Pylades histrio] Pontanus confert Athenaeum I, c. 17. p. 20. d. e.: Τῆς δὲ ὀρχήσεως τῆς τραγικῆς καλονμένης πρῶτος ἐισηγητὴς γέγονε Βάθυλλος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὃν φησὶ νομίζεσθαι ὀρχήσασθαι Σέλενος τοῦτον τὸν Βάθυλλον, φησὶν Ἀριστόνικος, καὶ Πυλάδην, ὃς ἐστὶ καὶ σύγγραμμα περὶ ὀρχήσεως, τὴν Ἰταλικὴν ὀρχαίαν συστήσασθαι ἐκ τῆς κομικῆς, ἣ ἐκαλεῖτο κόρδαξ, καὶ τῆς τραγικῆς, ἣ ἐκαλεῖτο ἐμμέλεια, καὶ τῆς σατυρικῆς, ἣ ἐλέγετο οἰωνυς, et Zosim. lib. I.: Octaviani temporibus pantomimorum saltatio prius incognita in usu esse coepit Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus.

et Hylam discipulum] „Vid. Sueton. August. 45., ubi Hylas pantomimus ab Augusto ipso palam verberibus caesus et Pylades urbe atque Italia submotus dicuntur.“ Zeun. — Cf. Dio Cass. LIV, 17. Non recte Pontanus censuit hoc nomine intelligendum esse Bathyllum coll.

Juvenal. VI, 63. Dion. Cass. lib. LIV. l. c. Tac. Ann. I, 54.

13. cum canticum quoddam saltaret] „Qualis ea saltatio, expressit Cassiodorus IV. Varior.: His sunt additae orchestrae loquacissimae manus, linguosi digiti, silentium clamoribus, expositio tacita. Et glossarii auctor: saltat, ὀρχεῖ, ὀρχεῖται. Vide ad Aristacnetum elegantissimum Mercetum.“ PONT. — Adde Heindorf. ad Horat. Sat. I, 5, 63. et Bähr. Gesch. d. roem. Lit. I, p. 205.

e cavea] ubi erat inter spectatores. Cf. Plant. Amphitr. prol. 66.

15. securitatem] i. e. τὴν ἀσφάλειαν.

16. Cum in Herculem furem prodisset] i. e. ut saltaret Herculem furem. Singularis quidem est haec ratio dicendi, neque ulum eius mihi notum est exemplum, nolui tamen sequi Gronovium commendantem patris sui coniecturam: in Hercule furente,

quae apud maiores viguit, et venustam induxisse novitatem, interrogatus ab Augusto, quae saltationi contulisset, respondit:

Αὐλαὶν συρρίγγων τ' ἐνοπήν, δμαδόν τ' ἀνθρώπων.

19 Idem cum propter populi seditionem pro contentione inter se Hyllamque habita concitatem indignationem excepisset Augusti, respondit: *Καὶ ἀχαριστεῖς βασιλεῦ· ἔασον αὐτοὺς περὶ ἡμᾶς ἀσχολεῖσθαι.*

[354] VIII. His dictis et excitata laetitia cum in Avieno memoria florida et amoenitas laudaretur ingenii, mensas secundas minister admovit. Et Flavianus: Multi, ut aestimo, in hoc a Varrone dissentiunt, qui in illa lepidissima satira Menippea, quae inscribitur *Nescis quid vesper vehat*, de secunda mensa placentas removit: sed quaeso dicas, Caecina, verba ipsa Varronis, si tibi beneficio memoriae tenacioris haeserunt. Et Albinus: Locus, inquit, Varronis quem referri a me imperas in his fere verbis est: *Bellaria ea maxime sunt mellita quae mellita non sunt: dulcibus enim*

[Mss. ABGPS.

18. qui apud ich. „Melius“ Zeun. — Respondit ... Augusti (§ 19.) om. S. — *Αὐλῶν* Hom. II. x', 13. — *αυλων κυρι* (rel. Gr. om.) A. ut in Gr. *λυδῶν συρρίγγων* (rel. Gr. om.) v-a. „Forte *Αυδίων*, ut apud Lucianum [Harmonid. I. p. 534.]: *Αὐδῖος ἀρμονία*. Pindari scholiast. [in Olymp. I, 26. Cf. Nem. IV, 73.]: *Ἀρμονίαι δὲ πλείονες, Δάριος, Φρόγιος, Αὐδῖος*. Apul. Miles. X. [37, p. 745]: *Iam tibiae multiforates cantus Lydicos dulciter sonant.*“ Pont. 19. *ΚΑΙΧΑΡΙΤΙΣ*. (rel. Gr. om.) A. ut in Gr. G. — *καὶ ἀχαριστεῖς* om. v-a. — *ἀσχολεῖσθαι* B. *ἀπολεῖσθαι καὶ εὐχαρίσεις* vic (a *καὶ εὐκαιρήσεις*). „Forte auctor scripsit *Καὶ γὰρ ἀχαριστεῖς ... ἀσχολεῖσθαι, καὶ εὐχαριστήσεις*. Certe ita sensus commodus efficitur, qui in lectione vulgari admodum friget.“ Zeun. Vid. not.

VIII. Caput VIII. Quomodo Plato vino indulgendum esse praeceperit: et quam periculorum turpeque sit, tactus ac gustus voluptatibus esse obnoxium. ch-b. 1. His verbis dictis P6. — excitata (om. et) BG. — admonuit ABG (S in mg. amovit) M123P567. Cf. III, 17, § 17. 2. in hoc ut estimo G. ut existimo in hoc Sab. ut extimo in hoc vichg. — satyra Edd. PS. — vesper serus chg. 3. Bellaria ... Liberi bellaria] Cf. Gell. N. A. XIII, 11, §§ 6 et 7. et Io. Saresb. VIII, 7. — πέμ-

quum voluerit Macrobius significare ipsam Herculeum eum egisse.

19. indignationem excepisset Augusti] „Immo et serio aliquando in eum animadvertit Augustus. Tranquillus: *Pyladem urbe atque Italia submovit, quod spectatorem a quo exhibilabatur demonstrasset digito conspicuumque fecisset*. Dio restitutum dicit libro iam citato.“ Pont. — Vid. not. ad § 12.

ἀχαριστεῖς] „h. e. At enim ingratus erga nos, rex, existis, quod nobis succenses ob populi seditionem et tumultum nostra causa. Sine istum nostra causa tumultuari et dissidere, atque gratias ages nobis, quod nos ita impedivimus, quo minus res novaret ac te de regno deliceret.“ Zeun., qui post *ἀσχολεῖσθαι* voluit addi: *καὶ εὐχα-*

ριστήσεις. Interrogationis signum, quod erat post *βασιλεῦ*, anastuli.

VIII, 1. His dictis et excitata laetitia] Sic bini sunt ablativi absoluti. Deleta particula et pro ablativo instrumenti habendum esset *His dictis*: quod melius esse non negaverim.

2. de secunda mensa placentas removit] Dicit enim (§ 3.): *Bellaria ea maxime sunt mellita* (i. e. suavia) *quae mellita* (i. o. cum melle facta) *non sunt*: placentas autem mellitas dicit Horat. Ep. I, 10, 11.

3. quem referri a me imperas] Hoc huius constructionis exemplum addas prolegg. p. xl.

dulcibus] Cf. Isidor. Orig. XX, 2, 18. *Dulcia sunt genera pistorii operis a sapore dicta, melle enim asperso sumuntur.*

cum πέψει societas infida. Significant autem *bellaria* omne mensae secundae genus. Nam quae πέμματα Graeci, vel τραγήματα dixerunt, ea veteres nostri appellavere *bellaria*: vina quoque dulciora est invenire in comoediis antiquioribus hoc vocabulo, dictaque ea *Liberi bellaria*. Et Evangelus: Agite, antequam surgen-⁴ dum nobis sit, vino indulgeamus: quod decreti Platonici auctoritate faciemus, qui aestimavit fomitem esse quendam et ignitabulum ingenii virtutisque, si mens et corpus hominis vino flagret. Tunc Eustathius: Quid agis, inquit, Evangele? an Platonem aesti-⁵ mas haurienda passim vina suasisse, et non magis inter minuta[355]

Edd. vicahgspdsb.]

μασιν enim cum πέψει „ex Agellio videatur faciendum.“ Pont. „Mas-
serius apud Aulian Gellium cap. 11. lib. 13. ex Caelio Rhodigino hunc
locum sic restituit: πέμματα enim et πέψει“ g in mg. — hoc vocabulo ap-
pellata Gell. l. c. 4. Cap. XV. De vino. v31. — decreti .. flagret! Cf. Gell. XV, 2, 3. Sed vid. not. — quia aestimavit P. qui existimavit
SV-gb. — incitabulum ASv-g. „Melius.“ Meurs. Sic Gell. l. c. 5.
Tum ASv-g. — Eustathius ASvic. — agit (sup. s) A. ais g in mg. —
an Platonem ... (§ 9.) diluamus] Cf. Io. Saresb. VIII, 10. — existimas

cum πέψει] i. e. cum digestionem.

Significant autem *bellaria* omne mensae secundae genus] Cf. Petron. Sat. 68. Secundas enim habetis mensas: si quid belli habes, affer, et Donat. ad Ter. Adelph. IV, 2, 51. Proprie bellissimum dixit. Unde et huius modi ad irritandam gulam cibi *bellaria* dicuntur.

quae πέμματα Graeci vel τραγήματα dixerunt] „Nuncupabat haec etiam, ματτύας Macedonum lingua Graecia vetus, Sparta ἐπάικλα. Athenaeus lib. XIV. extr.: Μόλις δ' ὁ Λάκων τὰ παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις ἐπάικλα, ὃ σημαίνει τὰς ἐπιδειπνίδας, ματτύας φησὶ λέγεσθαι παρὰ τοῖς ἄλλοις, et de epaiciis clarius apud eundem Athenaeum lib. IV, cap. 4. [c. 8, p. 140 f.] Persaeus: Εὐθύς, inquit, τοὺς μὲν εὐπόρους ζημιοὶ εἰς ἐπάικλα· ταῦτα δ' ἔστι μετὰ δειπνον τραγήματα. [Adde ibid. p. 140. c.: Ἐπὶ φησὶν ὁ Πολέμων καὶ τὸ δειπνον ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων ἄϊκλον προσαγορεύεσθαι. .. Ἄϊκλον δ' οὐ λέγουσιν οἱ Λάκωνες τὴν μετὰ τὸ δειπνον μοῖραν. .. ἀλλ' ἐπάικλα μὲν λέγεται ταῦτα, ὅσα οἷον ἐκτραγήματα τοῦ συνεταγμένου τοῖς φειδίταις ἄϊκλον.] Priorem vocem Latinitas asseruit et exstat apud Suetonium Caligula [c. 38.] et apud Martialem lib. X. [ep. 59.]“ Pont. — Adde XIII, 92., Senec. Controv. IV, 27. Ubique nunc fere legitur *mattea*.

4. quod decreti Platonici auctoritate faciemus] Haec apud Gellium tribuuntur homini qui Platonicum esse philosophum diceret, de quo ille: Erat autem, inquit, nihili homo et nugator atque in Graecae facundiae gloria iactabundus, et praeterea vini libidine adusque ludibria ebriosus. Non sine causa ea Macrobius tribuisse videtur Evangelo, de quo vid. Prolegg. p. xxxi.

fomitem esse quendam et ignitabulum ingenii virtutisque] Cf. Plat. de leg. II, p. 671. Οὐκ οὐν ἔφαμεν .. τὰς ψυχὰς τῶν πινόντων διαπύρους γιγνομένας μαλθακώτερας γίνεσθαι καὶ νεώτερας, ὥστε εὐαγάτους ξυμβαίνειν τῷ δυναμένῳ τε καὶ ἐπισταμένῳ παιδεύειν καὶ πλάττειν, καθάπερ δὲ ἦσαν νέαι, et p. 666. Salmasius Exerc. Plin. p. 127. a. E. haec verba interpretatur coll. Serv. ad Virg. Aen. I, 176. et Fest. ap. Paul. lib. VI, p. 84 sq. Muell., ubi fomites esse dicuntur assulae ex arboribus, dum caeduntur, excisae. (Vid. Comm. I, 9, 3.). Ignitabulum idem ibid. dicit esse Graece ὑπέκκιωμα, et p. 126. a. G. πυρεῖον: Festus apud Paulum lib. IX, p. 105. esse ignis receptaculum. Cf. Solin. c. 11. Pyrrpole etiam (dicitur Delos) quoniam et ignitabulum ibi et ignis inventa sunt. Est ergo fomes et ignitabulum nostro sermone: Zunder und Feuerzeug.

5. passim] i. e. nullo ordine et

pocula iucundiores liberalioresque invitationem, quae fieret sub quibusdam quasi arbitris et magistris conviviorum sobriis, non improbasse? Et hoc est quod in primo et secundo de legibus non inutile viris esse decernit. Nam et modicis honestisque inter bibendum remissionibus refici integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, redditosque sensim laetiores ad intentiones rursus capessendas fieri habiliores; et simul, si qui penitus in his affectionum cupiditatumque errores inessent quos celaret alioquin pudor reverens, ea omnia sine gravi periculo libertate per vinum data detegi et ad corrigendum medendumque fieri oportuniore. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non diffugiendas esse huiusmodi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam, neque ullum umquam continentem prorsus aut temperantem satis fideliter visum esse cui vita non inter ipsa errorum pericula et in mediis voluptatum inlecebris explorata sit.

8 Nam cui libentiae gratiaeque omnes conviviorum incognitae sint, quique illarum omnino expertus sit, si eum forte ad participandas huiusmodi voluptates aut voluntas tulerit aut casus induxerit aut necessitas inpulerit, mox deleniri et capi, neque mentem eius ani-

[*Mss. ABGPS.*

Sab. extimas vichg. — iucundiores ... diluamus (§ 9.) Gell. N. A. l. c. § 4-8. — *magis conviviorum B. — et in secundo v-g Gell. l. c. — in primo et secundo de legibus* Cf. p. 638, 647, 649, 666, 671. Steph.

6. *extimavit vichg. — et ad Si-g (Gell. reddidit eos sens. lact. atque ad int. rurs. capiendas). — alioqui (A a p. m.) i-g. alios qui Sar. — detegit vl.*

7. *defugiendas Gell. — huiusmodi v-g. — exerrationes „Lipsio [Elect. I, 7.] omnino emendandum placuit, ut videlicet ita appellaverit mentis illos errores et quasi primas hallucinationes ante plenam ebrietatem.“ Pont. — adversus v-g Gell. ad g in mg. — neque illud Sar. — prorsus Gell. Sar. — cui vita victusque „Agellina auctior. Sed in scripto et veteribus est cui vita.“ Pont.*

8. *libentia Sar. — deleniri B (G a p. m.) Gell. deliniri A (G a sec. m.) S Edd. P. — sub-*

modo. Cf. Hand. Tursell. IV, p. 405 sq.

inter minuta pocula] Ioann. Saresb. l. c. addit et modesta, ut Cicero Sen. 14, 46. dicit pocula minuta atque vorantia.

6. *redditosque sensim laetiores cet.] Cf. Plato de leg. I, p. 649. Πίνοντα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν αὐτοῦ ποιεῖ (ὁ οἶνος) πρῶτον ἴλεων εὐδὴς μᾶλλον ἢ πρότερον, καὶ ὁπόσω ἂν πλεον αὐτοῦ γένηται, τοσοῦτον πλείονων ἐλπιδῶν ἀγαθῶν πληροῦσθαι καὶ θανάμωσος εἰς δόξαν; καὶ τελευτῶν δὲ πάσης ὁ τοιοῦτος παρρησίας ὡς σοφὸς ἂν μεσοῦνται καὶ ἐλευθερίας, πάσης δὲ ἀφοβίας, ὡς τε εἰπεῖν τε ἀόκνως ὁτιοῦν, ὡς αὐτῶς δὲ καὶ παῖξαι;*

7. *non diffugiendas esse huiusmodi exercitationes adversum propulsandam vini violentiam*] Cf. ibid. p. 648. *Εἰ τε τις ἐαυτῷ πιστεύων*

φύσει καὶ μελέτῃ καλῶς παρεσκευασθαι μὴδὲν ὀκνοῖ μετὰ ξυμποτῶν πλείονων γυμναζόμενος ἐκδεικνυσθαι τὴν ἐν τῇ τοῦ πάματος ἀναγκαίᾳ διαφθορᾷ δύναμιν ἐπερθεῖαν καὶ κρατῶν κτλ.

neque ullum .. explorata sit] Conf. ibid. p. 647. *Ἡ τῇ μὲν διαίτῃ τῇ ἐν αὐτῷ περισσάζομενον καὶ κινῶντα αὐτὴν δεῖ τέλειον οὕτω γίγνεσθαι πρὸς ἀνδρίαν, ἀπειρος δὲ δὴ πον καὶ ἀγύμναστος ὢν τῶν τοιοῦτων ἀγώνων δεττισοῦν οὐδ' ἂν ἤμεις ἐαυτοῦ γένοιτο πρὸς ἀρετῇ.*

8. *libentiae gratiaeque omnes conviviorum*] Plato dicit l. c.: *Σοφῶν δὲ ὕρα τέλειος ἔσται μὴ πολλαῖς ἡδοναῖς καὶ ἐπιθυμίαις προτρεπούσαις ἀναισχυντεῖν καὶ ἀδικεῖν διαμεραχήμενος, ... ἀλλ' ἀπαθὴς ὢν πάντων τῶν τοιούτων.*

mentem eius animumque consistere]

mumque consistere. Congrediendum igitur et tamquam in acie⁹ quadam cum voluptariis rebus cumque ista vini licentia comminus decernendum, ut adversus eas non fuga nec absentia simus tuti, sed vigore animi et constanti praesentia moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, et calefacto simul refoto-^[356]que animo, si quid in eo vel frigidae tristitiae vel torpentis verecundiae fuerit, diluamus.

Sed, quia voluptatum fecimus mentionem, docet Aristoteles¹⁰ a quibus voluptatibus sit cavendum. Quinque enim sunt hominum sensus, quos Graeci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quaeri videtur, tactus gustus odoratus visus auditus. Ex his omnibus voluptas, quae immodice capitur, ea¹¹ turpis atque improba est. Sed enim quae nimia ex gustu atque tactu est, ea igitur gemina voluptas, sicut sapientes viri censuerunt, omnium rerum foedissima est: eosque maxime qui sese duabus istis voluptatibus dediderunt gravissimi vitii vocabulis Graeci appellaverunt, vel ἀκρατεῖς vel ἀκολάστους: nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. Istas autem voluptates duas,¹² gustus atque tactus, id est cibi et Veneris, solas hominibus communes videmus esse cum beluis, et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur quisquis est his ferarum voluptatibus occupatus: ceterae ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum tantum propriae sunt. Verba super hac re Aristotelis¹³ philosophi in medium proferam, ut quid de his infamibus voluptatibus tam clarus atque inclytus vir sentiat publicetur: Διό τοι¹⁴ κατά τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν ἐγγινομένην ἐὰν ὑπερβάλ-

Edd. vicahgpdzb.]

sistere Ps-z. 9. quominus Sar. — animi vigore v-g. — deluamus Gell. abluamus Sar. 10. Sed quoniam a-bP. — dicit P. — Aristoteles] Problem. XXVIII, 7; Ethic. ad Nicom. VII, 4 seqq. — Quinque .. ἐκαστὴν (§ 17.)] Cf. Gell. N. A. XIX, 2. — etenim a-bP. 11. Ex iis vi Gell. — improba g in mg. — ea voluptas (om. igitur gemina) c-g. — foedissima (sup. add. est) G. — appellaverit BG. 12. duas voluptates G. — atque Veneris v-g. — ferarumque (om. animalium) numerum (sup. o) G. — ex aliis tribus G. 13. de iis vi. 14. Διό .. πάσχει om. GSM3 (A Διατοίματα rel. om.). — Διό τοι scripsi e conji. Διατοί BPM12P27. Διὰ τί vñ (i διὰ τίνα τὰ τῶν). Διὰ τί οἱ (vel διατὶ οἱ) cag-b Gell. — τῆς om. vi. — ἐγγινομένην BPM12. ἐγγενομένην vi. ἐγγινομένην h-pl. (p2 ἐγγ.) εἰ γινομένην dz. „Ei abest a Gellio et Ed. vet. recte. Verum omnino sensus postulat, ut legas: διὰ τί κατὰ τὴν ... ἡδονὴν γινομένοι, ἂν (i. e. ἐὰν) ὑπερβάλλωσιν. Nam γίγνεσθαι κατὰ seu περὶ τι est versatum esse in re, deditum esse rei. Atque ἂν ὑπερβάλλωσι idem est quod alibi Aristoteles dicit καθ' ὑπερβολήν. Zeun. ἐγγιγνόμενην P7. γιγνομένην ca. — ἐὰν BPM12viP27. ἂν c-b Gell. — ὑπερ-

i. e. satis firmum esse. Sic Cicero (Phil. II, 28, 68., ad Quint. fr. II, 3, 2. al.) dicit mente consistere.

11. vel ἀκρατεῖς vel ἀκολάστους] Cf. Plutarch. de virt. mor. 6, p. 445. D.: Κατὰ ταῦτα δὲ οἰονται καὶ τὴν ἀκρασίαν ἑλαττόν τι κακίας εἶναι, παντελῆ δὲ κακίαν τὴν ἀκολασίαν. ... ἢ δὲ ἀκρασία τῷ

μὲν λόγῳ σώζει τὴν κρίσιν δοθῆν οὔσαν, τῷ δὲ πάθει φέρεται παρὰ τὴν κρίσιν ἰσχύοντι τοῦ λόγου μάλ-λον· ὅθεν διαφέρει τῆς ἀκολασίας· ὅπου μὲν γὰρ ἡττάται τοῦ πάθους ὁ λογισμὸς, ὅπου δὲ οὐδὲ μάχεται.

13. Verba super hac re Aristote-
lis] Eandem rem sed aliis verbis

ωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται· οἱ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι, οἱ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις, τῶν δὲ κατὰ [357] τὴν τροφήν ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὐχετο ἔχειν· [οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι.] Ἡ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινόμενας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ἅτε δὲ οὐσῶν κοινῶν αἰσχροῦν εἶναι τὴν ὑποταγὴν, αὐτίκα τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡ-

[Mas. BP (AGS om. Glaec.).

βάλλωσιν c-b (a ἡπερβ.) Gell. ὑπερβάλλωσι vi. *ΥΠΕΡΒΑΛΛΩΣΙΝ* PM12P27. *ΥΠΕΡΒΑΛΛΩΣΙ* B. — οἱ τε γὰρ BPM12v-g Gell. οἷτε δὲ a-b. „δὲ alieno loco est. Igitur repone γε, vel cum Edit. vet. et Gellio γάρ.“ Zeun. — τοιοῦτοι, οἱ τε BPM12P7. τοιοῦτοι οἱ vi. οὔτοι, οἷτε h-z. οἷτε (om. τοιοῦτοι) cab. „Οὔτοι recte abest ab Ed. vet. et Gellio.“ Zeun. — τὸ ἡδύ om. vi. *τοεΔν* B. *τοπΔν* P. — ἐν τῇ λάρ. P7. — *ΛΑΡΙΓΓΙ* BM12P7. *ΛΑΡΥΓΓΙ* P. — διὸ .. λάρυγγα om. vi. — *ΛΑΡΙΓΓΑ* BM12P7. *ΛΑΡΙΤ* P. φάρυγγα ch. „Non male: vid. Foesii Oeconomia Hipp. v. φάρυγξ.“ Zeun. — πῦ- χετο P (M12 in mg.) vi. — εὐχειν vi. — [οἱ δὲ .. οὐκέτι.] om. BPM12 vi. — οἱ δὲ ca Gell. ἡ δὲ h-b. — H om. vi. — τὰ ἀπὸ ep. τὰς ἀπὸ realitnit Meurs. — γενομένας vi (B prius e in ras.). — *ΑΤΑΔΗ ΟΥΩΝ* M12P7. *Λεοντων* (om. ἅτε) B. ἅτε οὖν οὐσῶν c. ἅτε οὖν οὐσαι a. τῶν δὲ οὐσῶν vi. — κοινὰ (om. αἰσχροῦν .. αὐτῶν καὶ) a. — αἰσχροῦν vi. — *ΤΗΝ ΥΠΟ ΤΑΓΗΝ ΑΥΤΙΚΑ* P. *ΤΗΝΙΠΟΤΑΤΗΝ ΑΥΤΙΚΑ* B. τὴν ὑποταγὴν αὐτοὶ τε ἀποφαίνομεν καὶ M12. τὴν αὐτίκα (sic cum lacuna, om. etiam τὸν ὑπὸ τούτων) vi. τὴν ὑποταγὴν (p2-b ὑποσταγὴν) αὐτῶν καὶ ἀτιμότη- ται εἰσὶ διὸ καὶ μάλιστα μόναι ἐκονεῖδιστοι· ὥστε h-b (ca om. αἰσχροῦν εἶναι τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν). „Gellius: [non, ut addit Zeun., Ed. vet., i. e. c.] ἅτε οὖν οὐσαι κοινὰ ἀτιμότηται εἰσὶ διὸ καὶ μάλιστα ἡ μόναι ἐκονεῖδιστοι. ὥστε κτλ. Recte.“ Zeun. — *ΤΟΝΠΟΤΟΝ ΤΟΝ* P. *ΤΟΠΟ- ΤΟΝ* B. τὸν ὑπὸ τοιοῦτων M12. — *ΠΤΙΩΜΕΝΟΝ* B. — καὶ ακρ. καὶ B. καὶ ἀκρατῆ (om. καὶ) a-x. „Post ἀκρατῆ intersere καὶ, uti sen- sus, Ed. vet. et Gellius comprobant.“ Zeun. — λέγομεν om. vi. — ὑπὸ

tractavit Aristoteles Ethic. ad Nicom. III, 10. et ad Eudem. III, 2. 14. τοιοῦτοι] i. e. εἰσὶν ἀκρατεῖς. ἐν τῇ γλώττῃ .. ἐν τῷ λάρυγγι] i. e. alii ligurientes alii voraces sunt. Cf. Athen. III, 28. p. 113. f. (80.) Ἀνόσιοι λάρυγγες, ἀλλοτρίων κτεάνων παραδειπνίδες.

Φιλόξενος] Cf. Aristot. ad Nicom. I. c. Διὸ καὶ ἠδῆατο τις Φιλόξε- νος Ἐρύειδος ὀψοφάγος ὦν τὸν φάρυγγα αὐτῷ μακρότερον γεράνου γενέσθαι, et ad Eudem. I. c. Διὸ οἱ ὀψοφάγοι οὐκ εὐχονται τὴν γλώτταν ἔχειν μακρὰν, ἀλλὰ τὸν φάρυγγα γεράνου, ὥσπερ Φιλό- ξενος ὁ Ἐρύειδος. Athen. I, 10, p. 6. h.

οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν] Intelligas ὑπερβάλλοντες, quamquam haec respondent antecedentibus: Οἱ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφρο- δίσια ἀκόλαστοι et οἱ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. Cf. Aristot. ad Nicom. I. c. Οἱ γὰρ χαίροντες τοῖς

διὰ τῆς ὀφείας .. οὔτε σώφρονες οὔτε ἀκόλαστοι λέγονται, καί- τοι δόξειεν ἂν εἶναι καὶ ὥς δεῖ χαί- ρειν καὶ τούτοις καὶ καθ' ὑπερ- βολὴν καὶ ἔλλειψιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀκοήν· τοὺς γὰρ ὑπερβεβλημένως χαίρον- τας μέλειν ἢ υποκρίσει οὐδεὶς ἀκόλαστους λέγει, et ad Eudem. I. c. Περὶ δὲ τὰς δι' ὀφείας ἢ ἀκοῆς ἢ ὀσφρήσεως ὁμῶς οὐδεὶς λέγεται ἀκόλαστος ἂν ὑπερ- βάλλῃ.

οὐκέτι] Intelligas ἀκόλαστοι εἶσιν. ἀπὸ τούτων] i. e. ἀπὸ τῆς ἀφῆς καὶ γενέσεως.

τὴν ὑποταγὴν] i. e. si quis iis se dedit.

αὐτίκα] h. l. idem est quod Latine continuo (vid. Hand. Tursell. II, p. 105.), nostro sermone sofort. Significat ex iis quae dicta sint colligi rem nulla interposita deli- beratione.

ἡττάσθαι;] Signum interrogatio-

ταῖσθαι; Οὐδὼν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε τὰ ἄλλα ῥῶα ἀπὸ δύο μόνων ἥδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. Quis igitur habens aliquid humani 15 pudoris voluptatibus istis duabus, coeundi atque comedendi, quae homini cum sue atque asino communes sunt, gratuletur? Socra- 16 tes quidem dicebat multos homines propterea velle vivere ut ederent et biberent, se bibere atque esse ut viveret. Hippocrates autem, divina vir scientia, de coitu Venerio ita existimabat, partem esse quandam morbi taeterrimi quem nostri comitiales dixerunt. Namque ipsius verba haec traduntur: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

* * *

Edd. vichahspdz.]

χειρίστων (om. τῶν) M12. ὑπὸ τῶν χειρίσταιν vi. — τῶν δὲ αἰσθήσεων (om. οὐδὼν, vi. — ἀπὸ δύο μόνων BPa. ἀπὸ δύο μόνον vi. ἀποδουμένα τῶν προειρημένων c. ἀπὸ δύο μόνων τῶν (g τοῦ) προειρημένων h-b (Gell. δύο). — ἢ κατὰ τὸ vi. ικα B. — πάσχει δὲ μὲν γὰρ ὁ δρῶν (ag Gell. ὁρῶν μὲν γὰρ τὸ δρῶν) ἢ ὁσφραίνόμενον χαίρει, ὅτι ἀπολαύει, καὶ ὅταν πληρωθῇ, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἢ τοῦ ταρλχους ὁδμῇ, ὅταν ἄδην ἐχωμεν τοῦ φαγεῖν, ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν, ἡδέια· ἢ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδέια. c-g Gell. 15. Quid P7. 16. Socrates... viveret] Cf. Io. Saresb. VII, 8. — homines multos Sv-g. — se autem bibere Si. sese bibere ch. — divinae vir scientiae G a sec. m. — venerio Sv-g. — τὴν συνουσίαν .. ἐπιληψίαν om. BGSP7 (A τὴν cy. rel. om.). — τὴν cyclian M3. — μικρὰν om. dz. μικραν M3. — ἐπιληψίαν, id est, coitum esse parvum morbum comitiales v3-b.

nis posui, ut ἢ in sententiae initio esset an.

16. Socrates .. dicebat] Cf. Plutarch. de aud. poet. 4, p. 21. E. Athen. IV, 48, p. 158. F. Diog. Laert. II, 5, 16.

velle vivere, ut ederent et biberent] „Talis ille apud Plautum: Non hic ut possit edit, sed posse cupit, ut edat.“ Pont. — Hoc fragmentum inter incerta (34.) recepit Pontano auctore Weisius.

Hippocrates] Oiselius ad Gellium I. c. adnotavit haecce: „In Hippocratis scriptis, quae hodie exstant, huiusmodi verba non reperiuntur. Et Galenus Comm. I. in lib. III. Epidem. Hippocrat. huiusmodi dictum Democriti fuisse refert: Τίς γὰρ, inquit, ἀνάγκη γράφειν Δημόκριτον μὲν εὐφρανέαι μικρὰν ἐπιληψίαν εἶναι τὴν συνουσίαν. Quomodo etiam capien-

das Clemens Alex. Paedag. lib. II. Μικρὰν ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ Ἀβδηρῆτης ἔλεγε σοφιστής. Potuit tamen et Hippocrates idem dixisse: vel dicendum Gellium hic memoria lapsum.“ Vide etiam Menagium ad Diog. Laert. lib. IX, p. 410, et Casaubon. ad eund. lib. c. 43., ubi dicitur ad Eryximachum referri hanc sententiam a Stobaeo, qui tamen non dissimilem tribuat Democrito: ξυνουσίη ἀποκληΐη μικρά.

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν] Interpretatio Latina quae vulgo adicitur quin interpolatori debeatur dubitandum non est. Vid. not. ad c. 4. § 31. Non minus certum est huius libri interlitterasse finem. Sed Pontanum haud recte huc transtulisse octo ultima libri III. capita demonstrare conatus sum in prolegg. p. xxxiii sq.

[Mss. ABGPS.

Macrobian Theodosii V. C. et inl. conviviorum primi diei Saturnaliorum explicit. ABM3P2R (G add. Incipit secundus). Macrobian Theodosii viri et illustris conviviorum primi diei Saturnaliorum libri II. explicit. M1. Macrobian Theodosii viri illustris conviviorum primi diei et secundi Saturnaliorum V. C. libri II. explicit. Incipit tertius feliciter. P6. Macrobian Saturnaliorum libri II. explicit. incipit III. M2. Explicit liber secundus, incipit tertius. P7. In P, in quo quattuor lineae sunt relictas vacuas, et in Svi nulla est subscriptio. In chg subiiciuntur haec Arnoldei Vesal. verba: „Finis libri secundi. Secundo huic libro animum deesse finem, et sequenti item principium, id facilius perspectum est, quam ut admonendus sit lector. Si quid tamen lucis tantis addi tenebris queat, hanc librorum putem fuisse cohaerentiam: In fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio. Sed cum coenae tempus interpellaret, placitum fuit sermonem eum reservari colloquio diei sequentis. Quare cum secundus liber ea contineat, quae dicta erant inter coenandum, restabat, ut tertio ea quae de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem desiderari nemo non facile animadvertit. Sed haec deplorari a nobis possunt, emendari non possunt.“ In a legitur: „Desunt multa.“ In s sunt quindecim asterisci. In p-b octo libri tertii capita (XIII-XX.) adnectuntur tanquam huius libri capita IX-XVI. additis in p-z his Pontani verbis: „Hic libri huius in omnibus ad hoc aevum editionibus finis fuit, et viderunt tamen homines eruditi plurima desiderari, quae deplorare facilius potuerunt, quam emendare. Nos Anglicani indicio [at in A nihil eiusmodi est] primi hunc hiatus sanavimus, et octo ex tertii libri iniusta possessione extorsimus capita, veterique huic suae et verae sedi redonavimus. Instituta enim de luxuria et de voluptatibus et praesertim περί τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις narratio convenienter iam istis pertextitur, finiturque secundus liber. Paucula interim deesse post verba parvum morbum comitalem et sub initium quoque sequentis capituli, non inficior, sed paucula, inquam, id est verba duo quatuor, quibus parabatur responsus obiectanti Horo priscorum abinentiam. Patet ex fine subaequi capituli [III, 13, 16.]: Neque ego nunc antiquitati nos praefereudos vel comparandos dico; sed respondi obiectanti Horo, asserens, ut res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse quam nostro. Dixi desiderari post haec paucula, quae, nisi fallor, repperi, et sunt ista: Fugienda sunt ergo omnibus modis et abscindenda igne et ferro, totoque artificio superanda, languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a civitate seditio, a domo discordia, et in communi a cunctis rebus intemperantia. Laudat sub Macrobian nomine Ioh. Sarsberiensis lib. 8. cap. 15. Ego apud Macrobian legisse non memini. Hic autem insanum in modum conveniunt. Fallor itaque? aut loci huius fragmentum est.“

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM SECUNDI DIEI

SATURNALIORUM

LIBER TERTIUS.

[Ed. Bip. vol. II. p. 1.]

I. *** violatum cum se nosset multa caede pollutum: 1

Edd. vicahepdzb.]

In Mss. nulla est inscriptio, nisi quod in M3 legitur in margine a vet. mann adscriptum: *Tertius dies*. In Edd.: *Macrobii Aurelii Theodosii viri cons. et ill. Saturnaliorum liber III. vichg. Liber tertius. Deest huius tertii libri principium. a. Aurelii Macrobii Theodosii V. C. et inlustri Conviviorum secundi diei Saturnaliorum liber tertius. s-b.*

I. Caput I. Quam accurate Vergilius (z Virg.) expresserit diversos ritus sacrificandi. ch-b. Cap. I. De ritu sacrorum. v3i. 1. *Violatum cum se nosset multa caede pollutum: Tu cet. ABSM123 (G Aeneas violatum; P5 Iolatum; P2 Iolatum cum se noster; A a sec. m. P1 et multa; R Iolatum cum se nosse). Violatum cum se nosset (v noscet) Aeneas multa caede pollutum, ait: Tu cet. v-sP6. caede pollutum: Tu cet. (om. violatum .. multa) P. 1) Congregatis in tempore constituto in domo Vettii, qui venire debuerant, 2) inter caenandum coepit Evangelus Vettium taliter compellare: Dixisti, inquit, mi Vetti, inter omnia quibus eminet laus Maronis hoc te lectorem assiduum admirari, quia doctissime ius pontificium, tanquam hoc professus, in multa et varia operis sui parte servavit. Et si tantae dissertationis sermo non cederet, 3) promisisti fore ut Vergilius noster Pontifex maximus videretur. Nunc igitur comple promissum, vel sermonem a memoria tua credam cessasse, vel potius praesulem nostrum Vergilium Pontificem ignorasse. Tunc Praetextatus decenti rubore perfusus: Non, inquit, o Evangele, propter verba tua magis vana quam vera, sed propter totius coetus reverentiam, quem scio avide istud audire, ostendam nec me sermonis oblitum, nec sacrorum Vergilium imperitum. Hoc autem reputo principaliter praemit-*

I, 1. *** violatum cum se nosset] Hoc huius libri valius, ut alia, panne assuto velare conatum ls. Pontanum refutavi in prolegg. p. xxxiv. Quid interciderit, docui ibid. p. xviii sq. Hic tantum moneo ea quae supersint esse par-

tem disputationis Vettii Praetextati de Virgilio iuris pontificii scientia, et hoc quidem loco demonstrari poetam non immemorem fuisse legis illius e qua nefas erat sacra attingere hominem caede pollutum.

- [2] *Tu, genitor, cape sacra manu patriosque Penates.
Me bello e tanto digressum et caede recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.*

2 Post Caietae quoque nutricis sepulturam, quo potissimum navigans adpellitur quam ad eam partem per quam

— *fluvio Tiberinus amoenus*

In mare prorumpit,

ut confestim in ipso Italiae limine fluviali unda ablutus possit quam purissime

— *Iovem Phrygiamque ex ordine Matrem*

- 3 invocare? Quid quod Evandrum aditurus per Tiberim navigat, quod eum esset reperturus Herculi sacra celebrantem, ut sic purificatus sacris possit hospitalibus interesse? Hinc et Iuno ipsa conqueritur non magis quod Aeneam contigisset contra suum velle in Italiam pervenire quam quod *optato* potiretur *Tibridis alveo*, quia sciret eum hoc amne purificatum posse sacra etiam sibi

[Mss. ABGPS.

tendum, quo ad hoc quis diis superis rem sacram recte perficiat, 4) prius eum rite purificari oportere. Et hoc 5) Vergilius prius plane demonstrat, quum Aeneam Pontificem introducit 6) patri suo sic loquentem: Tu cet. p-b. In p adscriptum est in mg.: „Hactenus ex Ms. Vide Notas.“ Adnotationes additae sunt haecce: 1) „Omnia haec adusque, Tu genitor, ex veteri eodem eruius genuina germana Macrobiani nostri.“ Pont. — 2) „Ante caenandum] Ita omnino legendum, non inter caenandum. Nam cum (ut liquet ex fine libri 2. antecedentis) exorto sole ut congregarentur constitutum esset, id temporis adusque caenam silentio transmissum, verisimile haud est. Itaque pro inter, ante reponendum curavimus.“ Idem. — 3) „Supra (I, 24, 16.): Et si tantae, inquit, dissertationi sermo concesserit, promitto fore ut Virgilius noster pontifex maximus asseratur.“ Idem. — 4) Martialis ad Domitianum [Praef. ad lib. VIII.]: Meminerit non nisi religionis purificatione lustratus accedere ad templa debere. Glossarium: ἀνίσχω, purgo, purifico.“ Idem. — 5) „Virgilius prius plane demonstrat] Existimo in eo latere *ἐλθετω*, quale solet Virgilio dare Macrobius pro artificio quod in eo demonstrat. Forte Virgilius pius. Infra cap. 5. [§ 9.] Adeo omnem pietatem in sacrificiis quae diis exhibenda sunt posuit.“ Gron. — 6) „Quod in vetustis licet libris est: Violatum . . pollutum, ait, sensui solum turbando est. In scripto quodammodo quoque comperi, sed confusum et lacerum.“ Pont. — Tu genitor] Virg. Aen. II, 717. — ex tanto S. et ante B a p. m. e ante P. tanti G. — attractare BG. 2. per quod P. — fluvio] Aen. VII, 30. — possit Edd. PS. — Iovem] Aen. VII, 139. 3. per evandrum tiberim aditurus S. — sic om. B a p. m. p2-z. 4. Hic B-a-z. „Ed. vet. recte habet Hinc.“ Zenn. — et contra v. — optato] Aen. VII,

Tu genitor cape sacra manu] „Respexit Seneca libro de benef. III. [37, 1.]: Cum complexus sacra et penates religiosus senex vadentem non simplici sarcina premeret.“ Pont.

2. quo potissimum . . quam] Scribendum erat aut potius, aut nisi pro quam.

3. quod eum esset reperturus Herculi sacra celebrantem] Hoc Aeneas non dixerat deus Tiberinus, sed tan-

tum (Aen. VIII, 57.): *Ipsae ego te ripis et recto flumine ducam.* Itaque his verbis non Aeneas sed poetae significatur consilium. Ceterum vid. infra (v. 69 sq.) verba: rite cauis undam de flumine palmis sustinet.

4. Aeneam] Dicendum erat Aeneas. contra suum velle] Vid. not. ad Comm. I, 17, 10.

posse sacra etiam sibi rite perficere] Cf. Aen. VIII, 60. Iunoni fer

rite perficere: nam ne supplicari quidem sibi ab eo vellet. Nunc, 5 quoniam purificationem ad sacra superiorum pertinentem deorum [3] in Virgiliana observatione monstravimus, videamus utrum et circa inferiorum deorum cultum proprietatem moris idem poeta servaverit. Constat dis superis sacra facturum corporis ablutione pur- 6 gari: cum vero inferis litandum est, satis actum videtur si aspersio sola contingat. De sacris igitur superiorum ait Aeneas:

— donec me flumine vivo

Abluero.

At Dido, cum sacra dis inferis instituit, ait:

Annam, cara mihi nutrix, huc siste sororem:

Dic corpus properet fluviali spargere lympham.

et alibi: *Sparserat et latices simulatos fontis Averni.*

Nec non, cum Misenum sepulturae mandari refert:

Idem ter socios pura circumtulit unda,

Spargens rore levi.

Sic et, cum facit Aeneam apud inferos ramum Proserpinae consecraturum, ita infert:

Occupat Aeneas aditum corpusque recenti

Spargit aqua.

II. Verborum autem proprietates tam poetae huic familiares 1 est, ut talis observatio in Virgilio laus esse iam desinat: nullis [4] tamen magis proprie usus est quam sacris vel sacrificialibus verbis. Et primum illud non omiserim, in quo plerique falluntur: 2

— *Extaque salsos*

Porriciam in fluctus,

non, ut quidam, *prociam*, aestimantes dixisse Virgilium procienda exta, quia adiecit *in fluctus*. Sed non ita est. Nam et ex disci- 3

Edd. vicahgsdzb.]

303. — nam nec P. 5. utrum etiam v-g. — idem postea G. 6. satis factum B. — contingit ASv-g. — donec] Aen. II, 719. 7. inferis statuit „Erat in calamo exarato. Et ex vox propria sacrorum est.“ Pont. allat. Virg. Eclog. V, 68. et Sueton. Aug. cap. 101. Tertullian. Scorp. cap. 10. — Annam] Aen. IV, 684. — Sparserat] Aen. IV, 512. 8. refert idem: Ter Pv-g. — Idem] Aen. VI, 229. — circumtulit g in mg. — Sed et cum Av-g. — Aenean ABM1. — ita infert ABPSvic-z M123. ita refert Gc-gb. „Ed. vet. melius refert ob consuetudinem Macrobiani (c. 2. § 11., c. 3. § 2. et § 5. et alibi).“ Zeun. — Occupat] Aen. VI, 635.

II. Caput II. Quam proprie Vergilius usus sit verbis ad sacra pertinentibus ch-b.

1. autem om. v. — laus om. v-g. — designat G. — magis tamen G. 2. Extaque] Aen. V, 237. — porricit v. — proiciit v. — existimantes Sv-gb. — quia adiecit S. Idem „retracta ex proxima

rite preces, et 83 sqq. Sus: Quam pius Aeneas tibi enim, tibi, maxima Iuno, Mactat, sacra ferens.

5. proprietatem moris] Vid. prolegg. p. XLII.

6. corporis ablutione purgari] Cf. Arnob. VII, 16. Quorum templa cum adire disponitis, ab omni vos labe

puros lautos castissimosque praestatis, ibique Hildebrand.; Hartung. I, p. 191.

8. ramum] aureum. Vid. Virgil. Aen. VI, 136 sqq.

infert] Cf. c. 10, § 3. Labeo vero sexagesimo et octavo libro intulit.

II, 2. quia adiecit] Sic scriben-

plina haruspicum et ex praecepto pontificum verbum hoc sollemne sacrificantibus est, sicut Veranius ex primo libro Pictoris ita dissertationem huius verbi executus est: *Extā porriciunto, dis danto, in altaria aramve focumve eove quo exta dari debebunt.*
 4 Porricere ergo, non proicere, proprium sacrificii verbum est: et quia dixit Veranius: *in aram focumve eove quo exta dari debebunt,* nunc pro ara et foco mare accipiendum est, cum sacrificium dis
 5 maris dicatur. Ait enim:

*Di, quibus imperium est pelagi, quorum aequora curro,
 Vobis laetus ego hoc candentem in litore taurum
 Constituam ante aras voti reus, extaque salsos
 Porriciam in fluctus, et vina liquentia fundam.*

Ex his docetur in mare rite potuisse porrici exta, non proici.
 6 *Constituam ante aras voti reus.*

Haec vox propria sacrorum est, ut *reus* vocetur qui suscepto voto se numinibus obligat, *damnatus* autem qui promissa vota iam solvit. Sed de hoc non opus est a me plura proferri, cum vir
 [5] doctissimus Eustathius paulo ante hanc partem plenius executus sit.

[**MS. ABGPS.**

dictione literala“ coni. Pont. qui adiecit Edd. ABGP. 3. Nam ex (om. et) Sv-g „2 Angl.“ — venerantius (del. ne) A. — est executus BG. — porriciunt ha. proicuit P5. — dis danto Sp-z (gb diis) „Ita refinximus ex Scripte, in quo: porriciunto distanto.“ Pont. dis tanto A (B in mg.) GM12P267 (v-a diis). dis tato B. odistante P5. dis dando PM3 (h. diis; s odis). 4. verbum (om. est) G. — non pro ara chg. — et pro foco v-g. 5. Di] Aen. V, 235. — aequore curro A. aequore curvo S. — Ex iis vl. — ritu (sup. add. e) B. 6. sacrarum B (AG a p. m.). — vota non solvit ich-bP (hg in mg.; iam). „Multis disputat Ios. Castallo I. C. Observatt. dec. III, c. 9. hic legi debere sublata negatione: qui promissa iam solvit. At Macrobius intelligit potius eum proprie voti damnatum appellari, qui promissum votum cum non solvit, is damnus sive damnatus habeatur, ut solvat. Itaque praecedat obligatio, quam qui praestitit voti reus dicitur.“ Pont. — paulo ante] In deperdita

dum esse putavi cum Pontano unoque codice, quum in his verbis inest causa cur quidam existimarent Virgilium scripsisse proiciam. Pronomen relativum qui flagitaret modum coniunctivum.

3. *Extā porriciunto, dis danto]* Non omnino reliendum est gerundium dando, quo indicaretur modus quo porriciantur exta. Sed talium formularum rationi magis accommodatus esse videtur repetitus imperativus. Cf. Varro R. R. I, 29, fin. *Sic quoque exta deis cum dabant, porricere dicebant.* Liv. XXIX, 27, 5. *Secundum eas preces cruda exta victimas, uti mos est, in mare porricit.* Festus apud Paul. lib. XIV, p. 219. Muell. *Porriciam, porro iaciam.* Serv. ad hunc Virg. locum. Muell. Etrusk.

II, p. 185., qui confert Xenophont. Anab. IV, 3, 18. *σπαρτάσαςθαι σὺς τὸν ποταμὸν.* Orvillius ad Charit. VIII, 2, p. 662. Hartung. I, p. 162.

6. *damnatus autem, qui promissa iam solvit]* Solvit est pro tempore praesenti habendum, non pro perfecto, quod statuisse videntur ii qui putaverant scribendum esse non solvit. Ut in iudicio reus, i. e. accusatus, opponitur damnato, sic voti reus dicitur qui votum suscepit, voti damnatus qui compos factus est eius rei, pro qua votum suscepit, ut nunc votum ei sit solvendum. Cf. I, 12, 31. Serv. ad h. Virg. l. Interpret. Livii ad VII, 28, 4. et XXXIX, 11, 4. Cornel. Nepot. ad Timol. 6, 3. Münchn. Gel. Anz. 1845. N. 219.

Est profundam scientiam huius poetae in uno saepe reperire 7 verbo, quod fortuito dictum vulgus putaret. Multifariam enim legimus, quod litare sola non possit oratio nisi ut is qui deos precatur etiam aram manibus adprehendat. Inde Varro Divina-8 rum libro quinto dicit aras primum asas dictas, quod esset necessarium a sacrificantibus eas teneri: ansis autem teneri solere vasa quis dubilet? Commutatione ergo litterarum aras dici coeptas, ut Valesios et Fusios dictos prius nunc Valerios et Furios dici. Haec 9 omnia illo versu poeta executus est:

*Talibus orantem dictis arasque tenentem
Audiit omnipotens.*

Nonne eo additum credideris, non quia orabat tantum, sed quia et aras tenebat, auditum? Nec non cum ait:

Talibus orabat dictis arasque tenebat.

item: *Tango aras, medios ignes ac numina testor,*
eandem vim nominis ex adprehensione significat.

Idem poeta tam scientia profundus quam amoenus ingenio 10 nonnulla de veteribus verbis quae ad proprietatem sacrorum noverat pertinere ita interpretatus est ut mutato verbi sono integer tellectus maneret. Nam primo pontificii iuris libro apud Picto-11 rem verbum hoc positum est, *vitulari*, de cuius verbi significato Titius ita retulit: *Vitulari est voce laetari*. Varro etiam in libro

Edd. vicahgspdzb.]

nunc operis parte. 7. Cap. II. De verborum proprietatibus. vi. — Multifariae (del. a) B. multifariam (sup. e) G. — possit oratio (sic cum lac.) A. — nisi et is ich-bS. nisi is (om. vt) v3a. 8. divinorum A. — ansas ASv-g. — ea h. — dictos ... Furios om. P. 9. ille S. — poeta executus est versu c-g. — exsequuntur (om. est) P. — Talibus orantem] Aen. IV, 219. — eo auditum G. — Talibus orabat] Aen. VI, 124. — Tango] Aen. XII, 201. 10. Item G. 11. iuris om. v.

Cum particula iam conf. c. 9. § 2. Cum obsiderent urbem hostium eamque iam capi posse confiderent.

7. Est .. reperire] Addendum erat hoc exemplum in prolegg. p. XL.

quod litare sola non possit oratio] Dicendum erat: litari sola non possit oratione: sed sic saepe solet actionem quandam nominibus abstractis tribuere Macrobius. Vid. prolegg. p. XLII. Litare quid sit, docetur c. 5, § 4.

nisi ut .. adprehendat] ponitur quasi praecedat: litari possit nulla alia ratione. Vid. Hand. Tursell. IV, p. 247.

8. aras primum asas dictas] Ad eos qui sequuntur Virgilii versus (Aen. IV, 219 sq.) in Servianis commentariis adnotatum est: Veteres asas dicebant, postea aras dixerunt, sicut Valesios Valerios, Fusios Furios, quod Varro li-

bro V. Rerum divinarum plenius narrat. Cf. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxviii. Hartung. I, p. 146., qui adiecit commodius aram derivari a verbo αἶψα.

Valesios et Fusios] Praeter Servium l. c. conferas Festum apud Paul. lib. I, p. 23. Muell.: Ut Valesii Papii pro eo quod est Valerii Papirii.

9. Nonne eo additum credideris] i. e. Nonne hoc idem valet ac si additum esset cet.

arasque tenebat] „Servius ad h. l. (Aen. VI, 124.) ita: Rogabant deos ararum ansas tenentes. Simulacrum ita precantium exhibet numus apud Niedek. de adoration. Cf. Ovid. Amor. I. El. 4. [27.] Tange, presor, mensam tangunt quo more precantes.“ Zeyn. — Adde Trist. V, 2, 44. Nullas submovet ara manus. Hartung. I, p. 174. eandem vim nominis] i. e. arae.

- [6] quinto decimo Rerum divinarum ita refert, *quod pontifex in sacris quibusdam vitulari solet, quod Graeci $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\lambda\acute{\iota}\sigma\epsilon\upsilon\nu$ vocant.*
 12 Has tot interpretationis ambages quam paucis verbis docta elegantia Maronis expressit:

— *Laetumque choro pacana canentes!*

- Nam si vitulari est voce laetari, quod est $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\lambda\acute{\iota}\sigma\epsilon\upsilon\nu$, nonne in
 13 cantu laeti $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\sigma$ enarratio verbi perfecta servata est? Et, ut
 huic vocabulo diutius inmoremur, Hyllus libro quem de dis con-
 14 posuit ait *Vitulam vocari deam quae laetitiae praest.* Piso ait *vitulam victoriam nominari.* Cuius rei hoc argumentum profert, *quod postridie Nonas Iulias re bene gesta, cum pridie populus a Tuscis in fugam versus sit* (unde *Populifugia* vocantur) *post victo-*
 15 *riam certis sacrificiis fiat vitulatio.* Quidam nomen eius animadversum putant, quod potens sit vitae tolerandae: ideo huic deae

[Mss. ABGPS.

viri A. — *Cingius* cont. Merkel. ad Ovid. Fast. prolegg. p. LXXVI. „Non dubito, inquit, quin quae Macrobius Sat. III, 2. . . sub Titii nomine profert, sint ex L. Cincii libris de verbis priscis, non ex C. Titii Sex. f. Sex. n. tribuni plebis a. u. c. 597. orationibus.“ Consentit M. Hertz. de Lucii Cincii p. 35. adiciens: „Quae coniectura ingeniosa diplomaticis certe rationibus egregie firmatur“ cet. Cf. I, 16, 28. — *quinto decimo libro divinarum rerum* G. — *Varro . . refert cum seqq. Titii verbis adnumerantur in s-b.* — $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\lambda\acute{\iota}\sigma\epsilon\upsilon\nu$ vocant om. P. una linea relicta vacua. ita $\iota\alpha\nu\phi\epsilon\iota\sigma\iota\nu$ vocant A. ut in gr. vocant G. 12. Maronis elegantia v-gbP. eloquentia Maronis s-z. „An hic agitur de eloquentia poetae? Nunc quoque Stephanum audimus. Antiqui *elegantia*, qui iudicium meum accipiunt.“ Gron. Vid. not. — *Laetumque* Aen. VI, 657. — *est ut in gr. G.* — $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\sigma$ narratio B. $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\sigma$ -oce. narratio A. $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\lambda\acute{\iota}\sigma\epsilon\upsilon\nu$ narratio S. enarratio (om. $\kappa\alpha\iota\alpha\nu\sigma$) G. — *servata* (om. est) v-g.

13. *Hylus* Pv. *Hyginus* „Rescripserat Scriverius ad oram libri sui. Qui et aliquoties a Macrobio in testimonium adducitur. Quamvis eodem notante *Hyllus* inter Romana etiam nomina reperiat in inscriptionibus et apud Martialem.“ Pont. — *Vitulinam* g in mg. — *praest leticie* G. 14. *Piso* G a sec. m.; Si-bM2. om. B. *Poso* A (B a sec. m.; G a p. m.) PvM1. — *Populifugia* dicuntur chg. — *post victoriam sequentem* v. 15. *Virgilius* Eclog. III, 77. — *vitulam pro*

12. *docta elegantia Maronis*] „Ea consistit in delectu priorum cuique rei verborum, quam in illo Vettius iam ostendit. Infra c. 11. [§ 9.]: *Poeta enim aequae in rebus doctrinae et in verbis sectator elegantiae.* Cap. 4. [§ 6.] vocat non incuriosam subtilitatem.“ Gron.

14. *vitulam victoriam nominari*] Sic vulgo etiam vitulari putatur ortum esse e *victulari*. Cf. Hartung. II, p. 256. Sed Doederlinus hoc verbum dicit esse diminutivum Graeci $\alpha\lambda\theta\upsilon\nu$, comparans Synon. VI, p. 408. Gothicum *withan, sich weiden*, Handb. d. Etym. p. 209. Gothicum *withan, bewegen*.

a *Tuscis*] Supra (I, 11, 37.) dicuntur fuisse finitimi qui sibi praefecerint Postumium Livium

Fidenatium dictatorem. Cf. Varro L. L. VI, 3, 18. *Qui tum sub urbe populi, ut Ficuleates ac Fidenates et finitimi alii, contra nos coniuraverunt.*

Populifugia] Cf. Varro l. c. *Dies Poplifugia videtur nominatus, quod eo die tumultu repente fugerit populus.* Merkel. l. c. p. CLVIII. huc refert etiam ea quae leguntur apud Augustin. C. D. II, 6.: *Nec ubi Fugalia celebrarentur effusa omni licentia turpitudinum, et vere Fugalia, sed pudoris et honestatis.*

15. *Quidam nomen eius animadversum putant, quod potens sit vitae tolerandae*] i. e. Quidam putant se intellexisse nomen eius inde derivandum quod potens sit cet. Praeterea vid. not. ad I, 9, 6.

pro frugibus fieri sacra dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur. Unde hoc esse animadvertimus? Quod ait Virgilius:

Cum faciam vitulam pro frugibus, ipse venito,
ut *vitulam* dixerit pro vitulatione, quod nomen esse sacrificii ob laetitiam facti superius expressimus? Meminerimus tamen sic legendum per ablativum:

Cum faciam vitula pro frugibus,
id est: cum faciam rem divinam non ove, non capra, sed vitula, tamquam dicat: cum vitulam pro frugibus sacrificavero, quod est: cum vitula rem divinam fecero. Pontificem Aeneam vel ex nomine referendorum laborum eius ostendit. Pontificibus enim permissa est potestas memoriam rerum gestarum in tabulas conferendi, et hos annales appellant equidem maximos, quasi a pontificibus maximis factos. Unde ex persona Aeneae ait:

Et vacet annales tantorum audire laborum.

III. Et quia inter decreta pontificum hoc maxime quaeritur, I quid *sacrum*, [quid *profanum*,] quid *sanctum*, quid *religiosum*,

Edd. vicahgspdzb.]

(B a p. m.) G. *vitula pro* (B eraso m) Edd. APS. *vitulum* Iuvenalis veterem interpretem Sat. IX. [v. 117.] citare monet Meurs. — *vitulam dixerit* S. *vitula dis.* Edd. ABGP. — *superius*] Cf. § 14. 17. *Pontificem ... ostendit* om. P. — *Aeneam* Bz-bM1. — *ex nomine* (sup. ex ordine) G. — *in tabula* vl. — *magnis* (sup. maximis) G. — *Et*] Aen. I, 373. — *vacat* Sz-zA. — *nostrorum* v-g (h in mg. „tantorum ant.“).

III. Caput III. De sacro, profano, sancto et religioso: quid ea sint, et quam diligenter horum verborum proprietates expresserit Maro. ch-b.

1. *quid profanum* om. Mss. v-z. „Inserit Anglicanus (A in mg. a sec. m.) *quid profanum*. Quod germanissimum est, et agitur de eo altero statim loco. Plautus [ap. Fest. p. 228. Muell.]: *Quid sacrum, quid profanum habeas, parvi penditur.*“ Pont. — *utrum iis* v-g. — *diffinitionem*

Cum faciam vitulam] Ablativum, quamvis ab omnibus fere codicibus et a Servio commendaretur, respondendum esse putavi, quia infra Macrobius dicit: *sic legendum per ablativum*, et sic tantum *vitula pro vitulatione* accipi potest, si legitur *faciam vitulam*, i. e. fiet a me vitulatio (cf. § 14.), et optimi codices Virgilii habent accusativum. Sed in re ipsi scriptori dubia offendeat enantiatio certa atque firma: *Unde hoc esse animadvertimus, quod cet., quam ob rem signum interrogationis posui et post animadvertimus et post expressimus.*

16. *Meminerimus*] Cf. Comm. II, 16, 5. *ut meminimus.*

17. *Pontificem Aeneam ... ostendit*] Vid. not. ad I, 24, 16.

Pontificibus enim ... quasi a pontificibus maximis factos] Klausenius Aen. u. d. Pen. p. 1012. apte contu-

lit Serv. ad h. Virg. l. (Aen. I, 373.): *Ita autem annales conscribuntur. Tabulam dealbatam quotannis pontifex maximus habuit, in qua praescriptis consulum nominibus et aliorum magistratum digna memoratu notare consueverat domi militiaeque terra marique gesta per singulos dies. Cuius diligentiae annuos commentarios in octoginta libros veteres retulerunt, eosque a pontificibus maximis, a quibus fiebant, annales maximos appellarunt: unde quidam ideo dictum ab Aenea annales aiunt, quod et ipse religiosus sit, et a poeta tum pontifex inducatur. Praeterea conf. Fest. ap. Paul. lib. XI, p. 126. Mnell., Cicero de or. II, 12, 52., Dionys. Halic. I, 73. Becker. R. A. I, p. 4 sq.*

III, 1. *quid profanum*] Haec uncis inclusa addidi, licet non legantur in codicibus excepto margine codicis A, ut necessaria propter § 3.

quaerendum, utrum his secundum definitionem suam Virgilius usus sit, et singulis vocabuli sui proprietatem more suo servarit.

- 2 *Sacrum est*, ut Trebatius libro primo de religionibus refert, *quicquid est quod deorum habetur*. Huius definitionis poeta memor, ubi sacrum nominavit, ammonitionem deorum paene semper adiecit:

Sacra Dionaee matri divisque ferebam.

Item: *Sacra Iovi Stygio quae rite incepta parabam.*

Item: — *Tibi enim, tibi, maxima Iuno,*

Mactat sacra ferens.

- 3 *Profanum* omnes paene consentiunt id esse quod extra fanaticam causam sit, quasi porro a fano et a religione secretum. Cuius significatus exemplum executus est, cum de luco et aditu inferorum sacro utroque loqueretur:

[8] — *Procul, o procul este profani,*

Conclamat vates, totoque abstine luco.

- 4 Eo accedit quod Trebatius *profanum id proprie dici* ait quod *ex religioso vel sacro in hominum usum proprietatemque conversum est*, quod apertissime poeta servavit, cum ait:

Faune, precor, miserere, inquit, tuque optima ferrum

Terra tene, colui vestros si semper honores:

Quos contra Aeneadae bello fecere profanos.

Dixerat enim:

Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum

Sustulerant,

unde ostendit proprie profanatum, quod ex sacro promiscuum humanis actibus commodatum est.

- 5 *Sanctum est*, ut idem Trebatius libro decimo Religionum refert, *interdum idem quod sacrum idemque quod religiosum, inter-*

[Mss. ABGPS.

GS. — suo more. As-bP. — servarit a-bP. 2. *Quid sacrum: quid sanctum: quid religiosum: quid profanum.* Cap. v1. Cap III. *De sacro, sancto, religioso, et prophano* v31. — *diffinitionis A. — Sacra Dionaee* Aen. III, 19. — *Sacra Iovi* Aen. IV, 638. — *paravi* Edd. et Virg. l. c. — *Tibi* Aen. VIII, 84. 3. *et religione* (om. a) S. — *consecutus est* v-g. — *adytu vi. adyto* chg (g in mg. aditu). — *Procul* Aen. VI, 258.

4. *apertissime v. vel apertissime* Si-g. — *Faune* Aen. XII, 777. — *profanum* hg. — *Sed* ib. 770. — *prophanatum A. profanum* a-bP. *pro-*

2. *Sacrum est*] Cf. c. 7, § 3. et Fest. lib. XVIII, p. 321. Muell. Gallus Aelius ait *sacrum esse quocunque modo atque instituto civitatis consecratum sit*.

3. *Profanum*] Cf. Fest. lib. XVI, p. 253. *Profanum est quod sani religione non tenetur.*

quod extra fanaticam causam sit] Cf. Fest. ap. Paul. lib. VI, p. 92. *Fulguratum, id quod est fulmine ictum, qui locus statim fieri putabatur religiosus, quod cum deus sibi*

dicasse videretur. Fanatica dicitur arbor fulmine icta. — Causa idem fere est quod condicio. Cf. Cic. de leg. III, 2, 9. *meliore in causa et statim communiore condicione.*

4. *ex sacro promiscuum*] i. e. ex sacro vulgare factum. Aliter enim *promiscuum* et *commodatum* inter se longi nequeunt, nisi forte magis interpretari ut *promiscuum*. Servius, qui ad Aen. XII, 779. fere eadem habet, sed aliis verbis: *Docuit, inquit, profanum esse quod a religione in usum hominum transit.*

dum aliud, hoc est nec sacrum nec religiosum, est. Quod ad secundam speciem pertinet:

*Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpa,
Descendam.*

Non enim sacro aut religioso eius anima tenebatur, quam sanctam, hoc est incorruptam, voluit ostendere, ut in illo quoque:

*— Tuque, o sanctissima coniunx,
Felix morte tua.*

In quo castitatis honorem incorruptae uxoris amplexus est: unde et sanctae leges, quae non debeant poenae sanctione corrumpi. Quod autem ad priorem speciei definitionem de sancto attinet, 7 id est ut non aliud sit quam sacrum aut religiosum:

*Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex,*

[9]

et paulo post:

*Nos pavidi trepidare metu crinemque flagrantem
Excutere et sanctos restinguere fontibus ignes.*

Hic enim sanctos ac si sacros accipiemus, quia divinitus contigerunt. Item:

*— Tuque, o sanctissima vates
Praescia venturi,*

non aliud nisi sacram vocat, quam videlicet vatem, et deo plenam et sacerdotem.

Edd. vicahgspdz.]

fanum esse Si-g. — *accommodatum* v-g. 6. *Sancta* Aen. XII, 648. — *nescia* c-gb. „quod a Stephano temere mutatum esse videtur.“ Zeun. — *illo quoque loco* S. — *Tuque* Aen. XI, 158. — *coniunx* B a p. m.; g-bP. — *debet* Sc-g. 7. *diffinitionem* GS. — *non ut aliud* v-h. — *et religiosum* S. — *Ecce* Aen. II, 682. — *Nos* ib. 685. — *metu* om. v1. — *Tuque* Aen. VI, 65. — *sacrum* v. — *videlicet vatem* scripsi e coni. Vid. not. *videbat et vatem* ABGSv-g. *videbat* (om. et *vatem*) s-bP. „Ed. vet. quam videbat et vatem et Deo pl. cet. Forte haec est vera lectio, dummodo post vatem deleveris illud et, ut vates Deo plena sit unum.“

5. *Sanctum*] Quae leguntur in Farnesiano fragmento Festi lib. XVIII, ea apud Maellerum p. 317. sic sunt suppleta: *Sanctum* ait dici *Opilius Aurelius*, quod nec sacrum est (sit?) nec religiosum. At *Aelius Gallus*, quod utrumque esse videatur et sacrum et religiosum: plerique autem, quod qui violaverit ei poena sit multave sancta.

6. *hoc est incorruptam*] Cf. comm. Servian. ad h. Virg. l.: *Hic sancta incorrupta* accipiendum est: neque enim sacro aut religioso eius anima tenebatur.

castitatis honorem] Cf. comm. Servian. ad h. Virg. l.: *Sanctissima incorruptae castitatis* significat, unde et sanctae leges appellantur, quae neque corruptae sunt, neque corrumpi possunt.

7. *ac si*] Singulari quadam vi usurpatum esse videtur pro proinde ac. Servius ad h. Virg. l.: *Sanctos* vero, ut venerabilius fieret; sane sanctum est interdum non idem quod sacrum, neque idem quod religiosum; interdum non aliud quam sacrum. Hic ergo sanctos sacros accipiemus, quippe quo loco auspiciis ferebant.

quam videlicet vatem] Sic scripsi e coniectura intellecto verbo vocat. Cf. c. 5. § 7. Hinc enim videlicet et nomen hostiae acquisitum est. Lib. I. praef. § 8. *confusura videlicet*. V, 11, 15. *quoniam videlicet* cet. VI, 6, 3. *qui ex caesis videlicet profunditur*. — *Videlicet* facile potuit mutari in *videbit* et, et deinde in id quod vulgo legitur, *videbat* et. In verbis quam videbat et

- 8 Superest ut quid sit *religiosum* cum Virgilio communicemus. Servius Sulpicius *religionem esse dictam* tradidit *quae propter sanctitatem aliquam remota ac seposita a nobis sit, quasi a relin-*
 9 *quando dicta ut a carendo cerimonia.* Hoc Virgilius servans ait:

Est ingens gelidum lucus prope Caerētis amnem

Religione patrum late sacer,

et adiecit, quo proprietatem religionis exprimeret:

undique colles

Includere cavi, et nigra nemus abiete cingit,

quae res utique faciebat lucum a populi communione secretum. Et ut relictum locum ostenderet non sola adeundi difficultate, adiecit et sanctitatem:

Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos

Agrorum pecorisque deo.

- 10 Secundum Pompeium Festum *religiosi sunt qui facienda et vitanda discernunt.* Hinc Maro ait:

[10] — *Rivos deducere nulla*

Religio vetuit.

- Quod autem ait *deducere*, nihil aliud est quam detergere. Nam festis diebus rivos veteres sordidatos detergere licet, novos fodere
 11 non licet. In transcurso et hoc notandum est quod et ipse velut

[Mas. ABGPS.

Zeun. 8. *dictam esse tradidit B. tradidit esse dictam G.* — *quae om. G.* — *ceremonia ch-bP.* 9. *Est] Aen. VIII, 597. — cerētis (AB a sec. m.) GS. ceteris (AB a p. m.). ceritis via. — undique] ib. 598. — a communione populi Sv-g. a populi communicatione z. — Silvano] ib. 600. — pecorisque A a p. m.; BSv. — sordidatos (sup. o) A. — Rivos]*

vatem et deo plenam et sacerdotem non ferendum est triplex et: quare Zeunius censuit delendam esse hanc particulam post vatem. Sed me offendit etiam verbum videbat post vocat, praesertim tempore imperfecto.

8. *cum Virgilio communicemus] i. o. o Virgilii sententia, quasi communiter cum Virgilio, consideremus. Cf. c. 10, § 5.*

Servius Sulpicius] „Gellius lib. IV, c. 9. [§ 8.]. Maevium Sabinum huius sententiae laudat auctorem. Necessario in alterutro mendum.“ MEURS.

religionem esse dictam ... quae] Melius Gellius l. c.: Religiosum est, quod.

quasi a relinquendo dicta] „A relegendo videtur deducere versus hic vetus [ap. Gell. l. c. § 1.]: Relegentem esse oportet, religiosum nefas.“ PONT. — Sic Cicero N. D. II, 28 extr. A relegendo derivant Serv. ad Virg. Aen. VIII, 349. Lactant. IV, 28. Augustin. Retract. I, 13. Hartung. I, p. 140.; Doc-

derlinus Handb. d. Etym. p. 155. a re et ἀλλέγειν.

ut a carendo cerimonia] „Ceremoniae vocem ab oppido Cere fluxisse videtur innuere Valerius Maximus lib. I, c. 1, § 10. Qui videndus.“ PONT. — Conf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 44. Muell. Niebuhr. Roem. Gesch. I, p. 428. Etymologia suadet ut scribatur caeremonia, sed in omnibus meis codicibus est cerimonia.

10. *Secundum Pompeium Festum] Cf. lib. VIII, p. 289. Religiosi dicuntur qui faciendarum praetermittendarumque rerum divinarum secundum morem civitatis dilectum habent. Eadem leguntur apud Serv. ad Virgilii locum qui sequitur, Festo non nominato.*

nihil aliud est quam detergere] Servius ad Georg. I, 269. Rivos deducere id est siccare. Nam irrigare inducere est, sed ad v. 272 idem: Ergo hic, ut aliquibus videtur, deducere purgare est.

festis diebus ... non licet] Cf. I,

praeteriens sub unius verbi significatione proiecit. Cavetur enim in iure pontificio ut, quoniam oves duabus ex causis lavari solent, aut ut curetur scabies aut ut lana purgetur, festis diebus purgandae lanæ gratia oves lavare non liceat, liceat autem, si curatione scabies abluenda sit. Ideo hoc quoque inter concessa numeravit: 12

Balantumque gregem fluvio mersare —, quod si hucusque dixisset, licita et vetita confunderet: sed adiciendo *salubri* causam concessae ablutionis expressit.

IV. Nomina etiam sacrorum locorum sub congrua proprietate proferre pontificalis observatio est. Ergo *delubrum* quid pontifices proprie vocent, et qualiter hoc nomine Virgilius usus sit, requiramus. Varro libro octavo Rerum divinarum: *Delubrum* 2 ait *alios aestimare in quo praeter aedem sit area adsumpta deum causa, ut est in Circo Flaminio Iovis Statoris: alios in quo loco dei simulacrum dedicatum sit*, et adiecit: *sicut locum in quo figerent candelam candelabrum appellatum, ita in quo deum ponerent nominatum delubrum*. His a Varrone praescriptis intellegere pos-

Edd. vicahgspdz.]

Georg. I, 269. 11. enim inique B. autem inique (sup. enim) G. — pontifico vl. — purgetur lana v-g. — oves lavari ASv-g. — adhibenda sit P. 12. *Balantumque*] Georg. I, 272. — greges Ps-z. „Edit. vet. habet gregem, quod etiam in codd. Virgilii reperitur constanter.“ Zeun. — mersare salubri vi. — confuderat s-bP.

IV. Caput IV. Quid delubrum, qui [p2dz quid. „Ed. vet. qui. Non male. Nam sic solet auctor alias loqui, ut § 7.“ Zeun.] Dii Penates. Et quod ne in his quidem Vergilius a sua recesserit diligentia. ch-b. Cap. IIII. Quid delubrum. vi. 1. proprie pontifices G. 2. divinarum rerum G. — existimare Sah. estimare vichg. — Varro ... delubrum] Cf. Serv. ad Aen. II, v. 225, ubi legitur libro XXVII. et Iovi Statori. Vid. not. — dedicatum est Ps-zG. — appellatur s-z. „Ed. vet. habet appellatum, quod praefereendum propter videtur, quod statim sequitur in eadem constructione nominatum delubrum.“ Zeun. 3. possumus intelligere

15, 21. et cum §§ 11 et 12. conf. I, 16, 12., ubi vid. nott.

IV, 2. Varro libro octavo Rerum divinarum] Cf. Serv. ad Aen. II, 225.: Varro autem Rerum divinarum libro XXVII. delubrum esse dicit aut ubi plura numina sub uno tecto sunt, ut Capitolium, aut ubi praeter aedem cet. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxxiii sqq. Inter libri VI. fragmenta hoc recepit.

in Circo Flaminio] Intelligendus est campus ad Tiberim prope Campum Martium situs, de quo vid. Becker. R. A. I, p. 593 sqq. Totus campus sic vocatus est a circo ibi aedificato, cf. Varro L. L. V, § 164. Circus Flaminius dicitur qui circum aedificatus est Flaminium campum.

Iovis Statoris] Fuit hoc delubrum in Metelli (postea Octaviae) porticu, cum aede Iunonis. Vid. Becker. I.

c p. 606. Plin. N. H. XXXVI, 5. a. 4. § 35. Sill. Intra Octaviae vero porticus in aede Iunonis ipsam aedem Dionysius (fecit), .. Timarchidis filii Iovem qui est in proxima aede. Duo alia delubra ibidem sita idem commemorat l. c. § 26. Sed in magna dignatione Cn. Domitii delubro in Circo Flaminio Neptunus ipse ... Mars est etiamnum sedens colosseus eiusdem in templo Bruti Callaici apud circum eundem.

nominatum delubrum] „Glossarium: delubrum καθίδρυμα, ἱερόν [log. ἱερόν], ἀνάθημα; item θέρεμα, delubrum.“ Pont. — Cum priore glossa convenit id quod legitur apud Paul. Diac. lib. IV, p. 73. Muell.: Delubrum dicebant fustem delibratum, hoc est decorticatum, quem venerabantur pro deo, et apud Serv. ad Aen. II, 225.: Masurius

sumus id potissimum ab eo probatum quod ex sua consuetudine in ultimo posuit, ut a dei dedicato simulachro delubrum coeperit nuncupari. Virgilius tamen utramque rationem diligenter est excutus. Ut enim à postrema incipiamus, observavit delubrum nominaturus aut proprie deorum nomina aut ea quae dis accommodarentur inserere:

At gemini lapsu delubra ad summa dracones

Effugiunt,

et, ut mox simulachrum nominaret, subtexiit:

saevaeque petunt Tritonidis arcem,

Sub pedibusque deae clypeique sub orbe teguntur,

item: *Nos delubra deum miseri, quibus ultimus esset*

Ille dies.

5 Illam vero opinionem de aræ, quam Varro praedixerat, non omisit:

Principio delubra adeunt, pacemque per aras

Exquirunt,

et mox: *Aut ante ora deum pingues spatiantur ad aras.*

Quid enim est *spatiantur* quam spatium lati itineris obambulat?

Quod adiciendo ante aras ostendit aream adsumptam deorum causa. Ita suo more velut aliud agendo inplet archana.

6 De dis quoque Romanorum propriis, id est Penatibus,

[Mas. ABGPS.

v-g. — ab dei v-g. et dei (om. a) S. 4. excutus (om. est) h. — propria S. — At] Aen. II, 225. — delubra ad summa ... Sub pedibusque deae] Cf. Serv. l. c. — saevaeque] ib. 226. — Tritonidos s-bP. — Nos] Aen. II, 248. 5. dimisit v-g. — delubrum (sup. a) G. — Principio] Aen. IV, 56. — Aut] ib. 62. — Aut ... obambulat] Cf. Serv. ad Aen. IV, 56. — est aliud v-a. aliud est hgbP. — spatiantur (vel spac.) v-g. — lati loci Serv. l. c. — obambulabat P. — alia agendo S. 6. Cop. V. Quid dii penates vs3i (v1 Qui). — decimo nono

Sabinus: Delubrum effigies a delibratione corticis: nam antiqui feliciū arborum ramos cortice detracto in effigies deorum formabant, unde Graeci ἑόκαρον dicunt. (Vid. eund. ad Aen. IV, 56.). Doederlinus (Etyim. p. 54.) hanc vocem derivat ab eo quod est lavare, λούειν. Cf. Serv. l. c. Delubrum dicitur, quod uno tecto plura complectitur numina, quia uno tecto diluitur, ut est Capitolium in quo est Minerva Iuppiter Iuno. Alii [ut Cincius] dicunt delubrum esse locum ante templum, ubi aqua currit, a dituendo. Est autem synecdoche, h. e. a parte totum. ... Alii delubrum dicunt templum ab eo quod nulli iunctum aedificio pluvio diluatur. Hartung. l. c. p. 144. delubrum ait significare locum ab omni usu privato deliberratum.

4. aut ea quae dis accommoda-

rentur] i. e. aut deorum cognomina, ut infra Tritonis.

inserere] Vid. prolegg. p. XL.

5. quam] positum est pro nisi.

Quod adiciendo] sc. verbum spatiantur. Vulgo male hoc verbum in antecedentibus scriptum est vulgaribus litteris, sed in sequentibus ante aras litteris distinctis, quasi haec essent verba Virgillii.

velut aliud agendo] Cf. I, 24. 17. tamquam aliud agens.

6. id est Penatibus] In Servianis Commentariis ad eum Virgilii locum quem citavit Macrobius (Aen. III, 119.) legitur: Sane hoc loco Virgilius secutus veterum opinionem Neptunum tantum et Apollinem nominavit: dicuntur enim hi dii Penates fuisse, quos secum advenit Aeneas, quamvis diversis locis alias opiniones aliorum secutus poeta de diis Penatibus diversa diserit, et ad

aspersa est huic operi non incuriosa subtilitas. Nigidius enim de dis libro nono decimo requirit, *num di Penates sint Troiano-*^[12]
rum Apollo et Neptunus, qui muros eis fecisse dicuntur, et num eos in Italiam Aeneas adve-
xerit. Cornelius quoque Labeo de dis Penatibus eadem existimat. Hanc opinionem sequitur Maro, cum dicit:

Sic fatus meritos aris maclabat honores,

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

Varro Humanarum secundo *Dardanum refert deos Penates ex 7*
Samothrace in Phrygiam, et Aeneam ex Phrygia in Italiam detul-
isse. Qui sint autem di Penates, in libro quidem memorato Varro non exprimit: sed qui diligentius eruunt veritatem Penates esse dixerunt per quos penitus spiramus, per quos rationem animi possidemus: esse autem medium aethera Iovem, Iunonem

Edd. vicnbgapdzl.]

ahg. — non di (sup. add. i) G. — adduxerit S. — Labeo libro Sv-g. — existimat v. — Sic] Aen. III, 118. 7. humanarum rerum S (G a sec. m.). — Aenean a-z. — et frygiam B a p. m. ex Troia a-bP. 8. Penates esse dixerunt ... coniunxit] Cf. Serv. ad Aen. II, 296. — penitus om. Serv. — animi rationes Serv. — possideamus (del. a) A. — Demara-

I, 878.: Sane de diis Penatibus licet varias opiniones secutus sit Virgilius, omnes tamen diversis locis complexus est. Nam alii, ut Nigidius et Labeo deos Penates Aeneas Neptunum et Apollinem tradunt, quorum mentio fit III, 119. Varro deos Penates quaedam sigilla lignea vel marmorea ab Aenea in Italiam dicit esse advecta, cuius rei Virgilius III, 148. meminit. Idem Varro hos deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, de Phrygia Aeneam in Italiam memorat portavisse. Alii autem, ut Cassius Hemina, dicunt deos Penates ex Samothracia appellatos θεοὺς μεγάλους, θεοὺς δυνατοὺς, θεοὺς χρηστοὺς. Quorum diversis in locis meminit, III, 12, 487 et 731. Vid. eundem ad Aen. II, 325. et Heyn. Excurs. IX. ad Aen. lib. II. Muell. Etrusk. II, p. 87. Klausenius Aen. p. 658. animadvertit nihil dixisse Virgilium illo loco de Penatibus. Cf. eundem p. 647. et Arnob. III, 40.: Nigidius Penates deos Neptunum esse atque Apollinem prodidit, qui quondam muris urbem Ilium conditione adiuncta cinxerunt. Idem rursus in libro sexto exponit et decimo, disciplinas Etruscas sequens, genera esse Penatium quattuor et esse Iovis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tertios, mortalium hominum quartos. Hartung. I, p. 79. Hertzberg. de diis Romanorum patriis

p. 76. Muell. Etrusk. II, p. 87 sq. Creuzer. Symb. III, p. 555 sq. 676 sqq

7. ex Samothrace] Cf. Serv. ad Virg. Aen. I. c., et ad III, 12.: Dii Penates a Samothracia sublati, ab Aenea in Italiam advecti sunt, unde Samothracae cognati Romanorum esse dicuntur. Dionys. Hal. A. R. II, 66. Οἱ μὲν ἐκ τῶν ἐν Σαμοθράκῃ λέγοντες ἱερῶν μοῖραν εἶναι τῷ Ἀλνείᾳ φυλαττομένην τὴν ἐνθάδε, Ἰαχάδανον μὲν εἰς τὴν ὑφ' αὐτοῦ κτισθείσαν πόλιν ἐκ τῆς νήσου τὰ ἱερὰ μετενεγκάμενον, Ἀλνείον δὲ, ὅτε ἔφηνεν ἐκ τῆς Τρωάδος, ἅμα τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα κομίσαντος εἰς Ἰταλίαν. Augustin. C. D. VII, 28. Hinc etiam Samothracum nobilia mysteria in superiore libro sic interpretatur (Varro) cet. Hartung. I. c. Hertzberg. p. 88.

8. per quos penitus spiramus] Cf. Arnob. III, 40. Nec defuerunt qui scriberent Iovem Iunonem ac Minervam deos Penates existere, sine quibus vivere ac sapere nequeamus, sed qui penitus nos regant ratione calore ac spiritu. Creuzer. I. c. p. 577 sq.

medium aethera Iovem] De Servio vid. app. Summam aetheris partem Iovis caput esse dicit Macrobius I, 17, 70., Iovem esse caelum I, 18, 15. et Comm. I, 17, 15., Varro apud Augustin. I. c.

Iunonem vero imum aera cum

vero imum aera cum terra, et Minervam summum aetheris cacumen: et argumento utuntur quod Tarquinius, Demarati Corinthii filius Samothracicis religionibus mystice imbutus, uno templo ac 9 sub eodem tecto numina memorata coniunxit. Cassius vero Hemina dicit *Samothracas deos eisdemque Romanorum Penates, proprie dici θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, θεοὺς δυνατοὺς*. Noster haec sciens ait:

10 *Cum sociis natoque, Penatibus et magnis dis,* quod exprimit θεοὺς μεγάλους. Sed et omnia haec nomina cum in uno de supradictis numinibus servat, doctrinam procul dubio suam de omni hac opinione confirmat. Cum enim ait:

[*Mss. ABGPS.*

thi vichg. *Damarathi a. — samothraciis GSv-g (v1 cis) Serv. — coniungit v-g.* 9. *Cassius (om. vero) a-bF. — Hemina PS. — Samothracas B a p. m.; G. — dici ut in Gr. (sic etiam infra) G. dicit GR. A. — θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς om. S. — θεοὺς μεγάλους ... § 12. extr. ignem] Non iisdem plane verbis habet Servius l. c. — θεοὺς χρηστοὺς, θεοὺς δυνατοὺς om. v-a. — Cum] Aen. III, 12. 10. *Sed (om. et) BG. — cum uno B sup. add. in; G o corr. in i. — hac omni Sv-g. —**

terra] Cf. I, 15, 20., ubi vid. not., Serv. et Augustin. II. cc.

Minervam aetheris cacumen] De summa aetheris parte genita esse dicitur I, 17, 70., ubi vid. not. Augustin. l. c.: *Caelum Iovem, terram Iunonem, ideas Minervam vult intelligi (Varro). ... Caelo enim tribuit masculos deos, feminas terrae. Inter quas posuit Minervam, quam supra ipsum caelum antea posuerat.* Serv. l. c. Hartung. II, p. 81. Kopp. ad Martian. I, § 39.

Samothracicis religionibus] Vid. not. ad § 7.

uno templo ac sub eodem tecto numina memorata coniunxit] Cf. Serv. l. c. Boettiger Id. z. Kunstmyth. I, p. 21. Muellerus Etrusk. II, p. 44. citat Servium ad Virg. Aen. I, 422: *Quoniam prudentes Etruscae disciplinae aiunt apud conditores Etruscarum urbium non putatas iustas urbes fuisse, in quibus non tres portae essent dedicatae et votivae et tot templa, Iovis Iunoni et Minervae.* et p. 146. Vitruv. I, 7, 1.: *Acidibus vero sacris, quorum deorum maxime in tutela civitas videtur esse, et Iovi et Iunoni et Minervae in excelssimo loco, unde moenium maxima pars conspiciatur, aerae distribuuntur.* Praeterea conf. Dionys. Hal. A. R. IV, 59. *Ἐκεῖνος γὰρ (ὁ Ταρκύνιος) ἐν τῷ τελευταίῳ πόλεμῳ μαχόμενος πρὸς Σαβίνοις εὗρετο τῷ Διὶ καὶ*

τῇ Ἥρᾳ καὶ τῇ Ἀθηνᾷ. Liv. VI, 16, 2. *Iuppiter optime maxime, Iunoque regina ac Minerva ceterique dii deaque qui Capitolium arcemque incolitis.* P. Victor. reg. VIII. *In templo Iovis optimi maximi erant tria delubra, medium Iovis, dextrum Minervae, laevum Iunonis.* Serv. ad Virg. Aen. III, 134. *Sane Varro Herum divinarum refert inter sacratas aras focos quoque sacrari solere, ut in Capitolio Iovi Iunoni Minervae, nec minus in plurimis urbibus oppidisque.* et idem l. c. ad § 2. Becker. R. A. I, p. 395 sq. Ibid. tab. 5. n. 15 et 16. picti sunt duo numi, in quibus templum illud conspicitur, quod descripsit etiam Muellerus Etrusk. tab. I, 1.

9. *Samothracas deos ... dici θεοὺς μεγάλους cet.]* Pontanus confert Petron. Satir. 140. *Dii maiores sunt qui me restituerunt in integrum.* Sed conf. potius Servium l. c. ad § 6. et Varron. L. L. V, 10, § 58. *Terra enim et Caelum, ut Samothracum initia docent, sunt dei magni et hi quos dixi multis nominibus ... et hi quos augurum libri scriptos habent sic: Dii qui potes, pro illo quod Samothracas θεοὶ δυνάτοί.*

et magnis dis] Cf. Ennius VI, 38. *Doque volentibus cum magnis diis.* Servius ad h. Virg. l.: *Nam dii magni sunt: Iuppiter Iuno Minerva Mercurius, qui Romae cole-*

Iunonis magnae primum prece numen adora,
τὴν μεγάλην nominavit;

Adsit laetitiae Bacchus dator et bona Iuno,
τὴν χρηστὴν; *dominamque potentem, τὴν δυνατὴν.* Eodem no-^[13]
mine appellavit et Vestam, quam de numero Penatium aut certe
comitem eorum esse manifestum est, adeo ut et consules et
praetores seu dictatores, cum adeunt magistratum, Lavinii rem
divinam faciant Penatibus pariter et Vestae. Sed et Virgilius, ubi 12
ex persona Hectoris dixit:

Sacra suosque tibi commendat Troia Penates,
mox adiecit:

Sic ait, et manibus vultus Vestamque potentem,

Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Hyginus in libro quem de dis Penatibus scripsit vocari 13
eos θεοὺς πατρῶους. Sed nec hoc Virgilius ignoratum reliquit:

Edd. vicahgepdzb.]

Iunonis] Aen. III, 437. — *nominat* v-g. — *Adsit]* Aen. I, 734. — *domi-*
namque] Aen. III, 438. 11. *penatum* A (G a p.m.) v-g. — *ut consu-*

les (om. et) S. — *consules praetores* (om. et) s-z. — *sed et dictatores* g
in mg. — *ineunt* c-g. — *faciunt* Gvi. 12. *Sacra]* Aen. II, 293. —
mox subiecit s-b. — *Sic]* ib. 296. 13 *Hyginus* B. *Iliginus* AGs-b.

Hyginus S. *Higinus* v-g. *thygrinus* P. — *vocari eos* om. cum Gr.
G. — *πατρῶους* Edd. Mss. — *Sed ne* AGBP. *Nec* (om. sed) v-g. —

bantur: Penates vero apud Lau-
rolavinium. Unde apparet non esse
unum.

10. *Iunonis magnae]* Eadem
exempla leguntur apud Serv. ad
Virg. Aen. I, 378. et II, 296. Cf.
Ennius VIII, 61. *Optuma caelicolum*
Saturnia magna deorum, ubi
magna dictum esse pro maxima
censuit Priscian. lib. XVII.

11. *eodem nomine] i. e. poten-*
tem. Cf. § 12. Cum Iunone Vestam
aequiparat Martian. II, § 168. Nam
eccam tibi Iuno aetherea, seu
Vesta est.

quam ... comitem eorum esse ma-
nifestum est] Cf. Serv. ad Aen. II, 296.
Hic ergo quaeritur, utrum Vesta de
numero Penatium sit, an comes
eorum accipiatur Cic. in Catil. IV,
9, 18. *Patria communis .. vobis*
aras Penatium, vobis illum ignem
Vestae sempiternum .. commendat;
de harnsp resp. 6, 12. De deorum
Penatium Vestaeque matris cae-
rimoniis. Tacitus Annal. XV, 41.
Numae regia et delubrum Vestae
cum Penatibus P. R. *erusta.* Sed
de sede Penatium res minime
certa. Sacrarium eorum prope a
Vestae templo sub Velia fuisse do-
cet Hartung. I, 76. (coll. Cic. N.
D. II, 27., Dionys. I, 68., Liv.

XLV, 16., Solin. p. 2. E., Niebuhr.
I, p. 431. not.). Cf. Hertzberg.
p. 68. Creuzer. III, p. 564, 578 sqq.
Pellegrino Andent. p. 38 sq. Heyn.
Excurs. IX. ad Virg. Aen. lib. II.,
et quae hic statim sequuntur.

adeuntes magistratum] Serv. l. c.
habet *abentes* magistratu. Sed
cf. Val. Max. I, 6, 7. Cui consuli
in Hispaniam ituro haec prodigia
acciderunt: Cum Lavinii sacri-
ficium facere vellet, pulli cavea
emissi in proximam silvam fugerunt.
Cic. de har. resp. 6, 12. Ascon. ad
or. p. Scaur. p. 21. Klausen. p. 621.

Lavinii] Cf. Serv. l. c. et ad III,
12. Varro L. L. V, 144. *Oppidum,*
quod primum conditum in Latio
stirpis Romanae, Lavinium; nam
ibi dii Penates nostri. Pollegr. p.
38, 58, 121. Hartung. I, p. 77.
Creuzer. III, p. 579.

12. *Vestamque potentem]* Servius
l. c. adnotavit: *Potentem potest*
ad illud accipi θεοὺς δυνατοὺς,
sicut vocari Penates dictum est.

13. *θεοὺς πατρῶους]* Hertzberg.
p. 75. praeter Virgillii locos citat
Plant. Merc. V, 1, 5. *Di Pena-*
tes meum parentum, et orat. p.
domo 57, 144. Patrii Penates
familiaresque qui huic urbi et rei
publicae praesident. Alias Cicero

Di patrii, servate domum, servate nepotem,
et alibi: — *patriique Penates.*

V. Nec minus de sacrificiorum usu quam de deorum scientia diligentiam suam pandit. Cum enim Trebatius libro primo de Religionibus doceat *hostiarum genera esse duo, unum in quo voluntas dei per exta disquiritur, alterum in quo sola anima deo sa-*
[14] *cratur*, unde etiam haruspices animales has hostias vocant; utrum-
2 *que hostiarum genus in carmine suo Virgilius ostendit. Et primo quidem illud quo voluntas numinum per exta monstratur:*

— *Mactat lectas de more bidentas,*
et mox: — *Pecudumque reclusis*
Pectoribus inhians spirantia consulit exta.

3 Alterum illud in quo hostia animalis dicitur, quod eius tantum anima sacratur, ostendit, cum facit Entellum victorem Eryci mactare taurum. Nam ut expleret animalis hostiae causas, ipso usus est nomine:

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis;
et ut nuncupata vota signaret, ait *persolvo*, quod de voto proprie dicitur; utque ostenderet persolutum dis, signavit dicens:

Sternitur, exanimisque tremens procumbit humi bos.
4 Videndum etiam ne et illam hostiam ostendat animale:
Sanguine placastis ventos et virgine caesa,
Cum primum Iliacas Danaï venistis ad oras:
Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
Argolica.

Nam et *animam*, id est hostiae nomen, posuit, et *litare*, quod significat sacrificio facto placasse numen.

[Mss. ABGPS.

Di] Aen. II, 702. — *di patriae P. — nepotum P. — alibi]* Vid. not.

V. Caput V. Quanta fuerit Vergilii cura in exprimendis diversis hostiarum generibus: et cur Mesentium contemptorem dixerit deorum. ch-b. Cap. VI. Hostiarum genera. vi. 1. *hostiarum genera ... hostias vocant]* Cf. Serv. ad Aen. IV, 56. — *exquiritur* Serv. — *appellant* Serv. — *unde et v-g. — genus hostiarum A. — Virgilius (chg Verg.) in carmine (om. suo) v-g.* 2. *Mactat]* Aen. IV, 57, ubi legitur *mactant. — Pecudumque]* ib. 63. 3. *Entellem (sup. u) RG. — Hanc]* Aen. V, 483. — *Daretis Persolve S. — et (sup. add. ut) G. — significaret v-g. — significavit Sv-g. — Sternitur]* Aen. V, 481. 4. *Sanguine]* Aen. II, 116. — *idem hostias nomen A. idem nomen (sup. add. hostiae)*

(p. Sulla 31, 86, ubi vid. Halm., p. Sestio 20, 45., de har. resp. 17, 37.) dicit patrii Penatesque dii, quod Hertzberg. p. 74. ait idem esse ac Larcs et Penates. Cf. Creuzer. III, p. 580., I. F. Gronov. Diatr. ad Stat. Silv. p. 449 sqq. ed. Hand.

patriique Penates] Nominativam inveni nusquam, sed legitur Aen. II, 717. *patriosque Penates*, IV, 598. *Quem secum patrios aiunt portare Penates*, V, 26 sq. *Addi-*

bete Penates Et patrios epulis et quos colit hospes Acestes.

V, 1. *animales has hostias vocant]* Cf. Comm. Serv. ad Aen. IV, 56; V, 483; II, 118. Ibidem ad Aen. III, 231: *Sunt autem hae animales hostiae quae tantum immolantur [et caro sacerdotibus proficit].* Pellegr. p. 87. Mueller. Etrusk. II, p. 179 sq.

4. *litare]* Cf. c. 2, § 7. Serv. ad Aen. II, 118. *Litare, verbo pontificali,*

In his ipsis hostiis, vel animalibus vel consultatoriis, quae-5
dam sunt quae iniuges vocantur, id est quae numquam domitae
aut iugo subditae sunt. Harum quoque noster poeta sic meminit:

Nunc grege de intacto septem mactare iuencos

[15]

Praestiterit, totidem lectas de more bidentes,
et ut iuges evidentiùs exprimeret, adiecit:

— *Et intacta totidem cervice iuencos.*

Eximii quoque in sacrificiis vocabulum non poeticum ἐπιθετον 6
sed sacerdotale nomen est. Veranius enim in Pontificalibus quac-
tionibus docet eximias dictas hostias quae ad sacrificium destina-
tae eximantur e grege, vel quod eximia specie quasi offerendae nu-
minibus eligantur. Hinc ait:

Quattuor eximios praestanti corpore tauros,

ubi quod eximuntur eximios, quod eliguntur praestanti corpore
dicendo monstravit. Ambarvalis hostia est, ut ait Pompeius Fe-7
stus, quae rei divinae causa circum arva ducitur ab his qui pro
frugibus faciunt. Huius sacrificii mentionem in Bucolicis habet
ubi de apotheosi Daphnidis loquitur:

Haec tibi semper erunt, et cum sollemnia vota

Reddemus nymphis, et cum lustrabimus agros,

ubi lustrare significat circumire: hinc enim videlicet et nomen
hostiae acquisitum est, ab ambiendis arvis; sed et in Georgico-
rum libro primo:

Edd. vicubgsdpdz.]

B. — placare c-gb. 5. In ipsa (om. his) AS. — consultatoriis v. —
quae hostiae iniuges Edd. — domitae sunt aut iugo subditae G. — ac
iugo v-g. — Nunc] Aen. VI, 38. — de niveo v-gbP. „Male, cum diis
inferis sacra parentur.“ Heyn. ad Virg. l. c. — et ut .. iuencos om. a.
— Et intacta] Georg. IV, 540 et 551. — de more iuencos (sup. cervice)
G. cervice iuencos v-gb. „Hoc apud Virgilium utroque loco extat, et
sensus poscit.“ Zeun. 6. poeticum ut in Gr. G. — Veranius B a sec.
m.; s-bPM2P6. Veratius A (B a p. m-) GSV-gM8P27. Veracius M1P5.
Vid. ind. auctor et app. ad c. 6. § 14. — eximuntur Ps-z. „Lege cum
Ed. vet. eximantur. Nam sequitur statim eligantur.“ Zeun. — vel (sup.
add. quod) A. — offerenda p2dz. — Hic AP17. — Quattuor] Georg. IV,
538 et 550. — eximantur G. — dicendo om. v-g 7. Haec] Ecl. V,
74. — circumire v-g. — Sed (om. et) BG. — libro primo] v. 345. 8.

usus [est, i. e.] sacrificiis deos pla-
care. Graece χαλλισειν.

5. iniuges] Cf. Fest. ap. Paul.
lib. IX, p. 113. Muell. Iniuges
boves qui sub iugo non fuerint.

grege de intacto] Quod inde ab
edit. Stephan. legitur e cod. P
sumptum, de niveo, id videtur
inde ortum esse quod quis minus
intelligeret in his quae sequuntur:
Et intacta totidem cervice iuven-
cos primarium vocem, ad quam re-
ferendum esset illud adiecit, esse
cervicem. Hos locos coniunxit
etiam Servius ad Aen. VI, 38., qui
intacto interpretatur indomito.

6. Eximii] Cf. Fest. ap. Paul.
lib. V, p. 82. Eximium inde dici

coeptum quod in sacrificiis optimum
pecus e grege eximebatur, vel
quod primum erat natum.

sacerdotale nomen] Cf. c. 4. § 11.
Eodem nomine appellavit et Fe-
stus.

quod eximuntur .. quod eliguntur]
Vid. not. ad Comm. I. 13, 18.

7. Ambarvalis hostia] Festus ap.
Paul. lib. I, p. 5. Ambaruales
hostiae dicebantur quae pro arvis ..
sacrificabantur. Serv. ad Virg. Ecl.
III, 77. Dicitur autem hoc sacri-
ficiu ambarvale, quod arva am-
biat victima, (cf. ad Ecl. V, 75. et
ad Georg. I, 345.).

lustrare significat circumire] Cf.
Comm. Serv. ad hunc ipsu locu

Terque novas circum felix eat hostia fruges.

- 8 Observatum est a sacrificantibus ut, si hostia quae ad aras duceretur fuisset vehementius reluctata ostendissetque se invitam altaribus admoveri, amoveretur, quia invito deo offerri eam putabant. Quae autem stetisset oblata, hanc volenti numini dari aestimabant. Hinc noster:

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aras,

[16] et alibi: *Et statuam ante aras aurata fronte iuvenum.*

- 9 Adeo autem omnem pietatem in sacrificiis quae dis exhibenda sunt ponit, ut propter contrariam causam Mezentium vocaverit contemptorem deorum. Neque enim, ut Aspro videtur, ideo *contemptor divum* dictus est, quod sine respectu deorum in homines inpius fuerit: alioquin multo magis hoc de Busiride dixisset, quem
10 longe crudeliorem *inlaudatum* vocasse contentus est. Sed veram huius contumacissimi nominis causam in primo libro Originum Catonis diligens lector inveniet. Ait enim *Mezentium Rutulis imperasse ut sibi offerrent quas dis primitias offerebant, et Latinos omnes similis imperii metu ita vovisse: IUPPITER, SI TIBI MAGIS CORDI EST NOS EA TIBI DARE POTIUS QUAM MEZENTIO, UTI NOS*
11 *VICTORES FACIAS.* Ergo quod divinos honores sibi exegerat, merito dictus est a Virgilio contemptor deorum. Hinc pia illa insultatio sacerdotis:

— *Haec sunt spolia et de rege superbo*

Primitiae,

ut nomine contumaciae cui poenas luit raptas de eo notaret exuvias.

[Mss. ABGPS.

vehementius retenta P. — admoveri (om. amoveretur) P. admoveri abnueretur v. — existimabant Sv-gb. — Et ductus] Georg. II, 395. — Et statuam] Aen. IX, 627. — iuvenum G. 9. posuit v-gb. „Recte, quia sequitur vocaverit.“ Zenn. — invocaverit S. vocaret v. — enim et ut vl. — Aspero v3s-z. Aspro B a p. m. — contemptor] Aen. VII, 648. — aliqui c-g. — inlaudatum] Georg. III, 6. 10. ita vocasse p2dz. „Ed. vet. recte vovisse sensu postulante.“ Zenn. — O iuppiter S. — UTI s-b. 11. dictus (om. est) G. — Haec] Aen. XI, 15. — nomini h. — cuius i-bP. — pena S.

cam: *Lustrare hic circumire: dicitur enim ambarvale sacrificium.*

8. *hostia quae ad aras duceretur]* „Ducere solemniter in ea re dictio, et reddenda Iuvenali Sat. XII, [3.] *Niveam reginae ducimus agnam ex scripto nostro. Vulgo caedimus.*“ Pont.

stabit] Cf. Serv. ad hunc Virg. versum: *Placebit Tunc est enim aptum sacrificium, cum dedicatum animal victimae patiens invenitur: unde et alibi [Aen. IX, 627. ubi vid. Serv.] sic ait: Et statuam . . i. e. placere faciam. Contra Lucanus [VII, 165.]: Discussa*

fugit ab ara Taurus. C. F. Hermann. Handb. d. gottesd. Alt. d. Gr. § 28, 5.

9. *inlaudatum]* Cf. VI, 7, 16.

10. *contumacissimi nominis] i. e. nominis quod hominem contumacissimum significet.*

Latinos . . ita vovisse] Cf. Fest. apud Paul. lib. XVII, p. 265. *Rustica vinalia . . Iovis dies festus, quia Latini bellum gerentes adversus Mezentium omnis vini libationem ei deo dedicaverunt.*

11. *luit]* Tarnus, quem apud Virgilium Mezentium suum esse dicit Aeneas.

VI. Mirandum est huius poetae et circa nostra et circa externa sacra doctrinam. Neque enim de nihilo est quod, cum De-^[17]lon venit Aeneas, nulla ab eo caesa est hostia, nisi, cum profisceretur, Apollini et Neptuno res facta divina est. Constat² enim, sicut Cloatius Verus Ordinatorum libro secundo docet, esse Deli aram apud quam hostia non caeditur, sed tantum sollemni deum prece venerantur. Verba Cloatii haec sunt: *Deli ara est Apollinis Γενέτορος in qua nullum animal sacrificatur, quam Pythagoram velut inviolatam adoravisse produnt.* Hanc ergo esse,³ quae adoratur ab Aenea, Γενέτορος aram poeta demonstrat, siquidem templum ingressus pontifex nullo acto sacrificio statim inchoat precem, et ut Γενέτορα expressius nominaret:

Da, pater, augurium.

At vero cum taurum mox immolat Apollini et Neptuno, apud⁴ aliam utique aram factum intellegimus: et bene supra tantummodo *patrem*, quod ibi proprium est, et infra, quod commune est, *Apol-
linem* nominat. Meminit huius arae et Varro Cato de liberis edu-⁵

Edd. vicahgspdz.]

VI. Caput VI. Mirandum fuisse Vergilii cum circa Romana, tum circa externa etiam sacra doctrinam: quod ex Apollinis Delii et Herculis Victoris sacris ostenditur. ch-g. 1. *Miranda est ... doctrina* v3-g. — *de longe venit G* (B del. ge). — *nisi om. a-bP.* — *profiscerentur v.* — *res divina facta v-g.* 2. *prece deum G.* — *sunt haec A.* — *Deliaca est S.* — Γενέτορος Edd. P. ut in Gr. G. — *adorasse v-g.* 3. Γενέτορος Edd. P. ut in Gr. G. — ut om. G. — *genetora A* (G a p. m.). Γενέτορα a-bP. *genitora v-g.* *genitura B a p. m.* *genituram G a sec. m.* — *Da*] Aen. III, 89. 4. *tauro AP.* „Angl.“ — *infra*] ib. 119. 5. *Varro Cato coni.* Menarius adiciens: „Cato (immo Catus) sive de liberis educandis notissimus Varronis liber. Librarii indocti male hic convenire utraque ista nomina existimantes alteram insignita fraude eiecerunt.“ Idem suadet F. Ritschlius in indice scholarum in universa. litt. Frid. Guil. Rhonana habend. per menses hibern. a. MDCCCXLV. et XLVI. p. IV. his verbis: „Gellius IV, 19.: *M. Varro in*

VI, 1. *Mirandum est ... doctrinam*] Vid. prolegg. p. XL.

nulla ab eo caesa est hostia] Cf. Virg. Aen. III, 79. *Egressi veneramur Apollinis urbem* sqq.

nisi] Sic *nisi* etiam a Cicerone ponitur, ubi facile potest substitui *sed*, ad Fam. XIII, 73, 2. *De re nihil possum iudicare: nisi illud mihi certe persuadeo cet.* Vid. Hand. Tursell. IV, p. 234.

2. *Deli ara est Apollinis Γενέτορος*] „Meminit Laertius Diogenes lib. VIII. [1, 13.] *Ἀπέλει καὶ βωμὸν προσκυνῆσαι μόνον ἐν Ἀθήναις τὸν Ἀπόλλωνος τοῦ Γενέτορος, ὃς ἐστὶν ὤκεισθαι τοῦ Κρατίνου διὰ τὸ ποσοῦς καὶ κριθᾶς καὶ τὰ πόπανα μόνα τίθεσθαι ἐκ αὐτοῦ ἄνευ πυρός, ἱερεῖον δὲ μὴ δέειν.* Flaccus quoque [V, 404.] allusit: *Phoebi Genitoris ad aram Ven-*

tum, ait.“ Pont. — Menagius ad Diog. l. c. attulit Iamblich. [de Pythag. vit. c. 5, p. 60. Kieisl.]: *Λέγεται δὲ περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον θανασιδῆναι αὐτὸν περὶ τὴν Ἀθῶν προσελθόντα πρὸς τὸν ἀναλμακτον λεγόμενον καὶ τοῦ Γενέτορος Ἀπόλλωνος βωμόν.*

3. *pontifex*] i. e. Aeneas.

4. *apud aliam utique aram*] Hoc Virgilinus quidem non dicit, qui (Aen. III, 118 sq.): *Sic fatus, inquit, meritis aris mactavit honores, Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.*

5. *Meminit huius arae et Varro Cato de liberis educandis*] Verum hoc esse mihi habeo persuasum: id unum vereor, ne ipsum correxerim Macrobius. Scilicet potuit Varro Cato facile haberi pro *ditoyqavla*. Non Catus sed Cato hic

candis in haec verba: *Nutrix haec omnia faciebat in verbenis ac 6 tubis sine hostia, ut Deli ad Apollinis Genitivi aram.* Eodem versu non omittendum puto cur saxo vetusto dixerit exstructum templum. Velius Longus: *Inmutatio est, inquit, epitheti: vult enim dicere vetustatem templi.* Hunc multi alii commentatores secuti sunt: sed frigidum est aedificii aetatem notare. Epaphus autem, vir plurimae lectionis, libro septimo decimo ait *Delphis quodam tempore evenisse ut templum religiosum antea et intactum spoliatum incensumque sit, et adicit: multas circa Corinthum urbes 18 insulasque proximas terrae motu haustas, Delon neque antea neque postea hoc incommodo vexatam, sed semper eodem manere saxo.* 8 Thucydides etiam Historiarum libro tertio idem docet. Non mi-

[Mss. ABGFS.

logistorio qui inscriptus est Catus aut de liberis educandis. Idem XX, 11: In logistorio M. Varronis qui inscribitur Catus. Novius septies et tricesies Varro Cato vel de liberis educandis. Hinc emendandus Macrobius Sat. III, 6. Meminit huius arae et Cato de liberis educandis: cuius libri prorsus solitaria memoria. Scribendum esse et Varro Cato de l. c. vidit Krahnerna de Varr. antiq. p. 11. Cato (om. Varro) Mss. et Edd. — sine hostiis v-g. — genitivarum B a p. m.; G a sec. m. genitivarum A (G a p. m). genitivi aram R „ulterque Angl.“.

6. Eodem versu] „Pro versu res postulat, ut legas vel loco vel libro, vel ut mutes eodem versu in ante hunc versum. Nam locus, quem auctor spectat, reperitur v. 84. Forte scripsit auctor eodem loco, ut pag. seq. [§ 11.] in pari causa.“ Zeun. — venusto A „quidam ex Angl.“. — constructum A „Angl.“. — velis (sup. us) A. — sunt secuti BG. — frigidum (om. est) A. 7. et intactum (sup. exin captum) G. — multas terras

liber a quibusdam falso dicitur fulsae inscriptus. Catus autem hic, cui Varro (cf. fragm. apud Non. p. 77.) hunc librum misit, quod petiverat, ut educationis filii sibi esset socius, quis fuerit, non est compertum, nisi quod in Aeliorum numero videtur esse referendus. Vid. app. et Gellium ed. Lion. II. ec. Varron. ed. Bipont. p. 318 sqq. Baehr. G. d. R. L. II, p. 35. n. 28. Blutschl. l. c. p. xi.

in verbenis ac tubis] Donatus ad verba Terent. Andr. IV, 3, 11. *Ex ara hinc nunc verbenas adnotavit: Ex ara scilicet Apollinis quem Ἀήλιον Menander vocat, et: Verbenae quasi herbenae redimicula sunt ararum.* Cf. Serv. ad Virg. Aen. XII, 120. et Ecl. VIII, 65. Sed etiam suffitas esse in sacrificiis verbenas testatur Arnobius V, 3. his verbis: *Mola salsa tus sanguis verbenarum suffitio.* Cf. Hartung. I, p. 200 sq. — Tubis quin usi sint in sacris Romani, non negaverim, cf. Varr. L. L. VI, 14. *Dies Tubulstrum appellatur, quod vo die .. sacrorum tubae lustrantur,* et Calpurn. Ecl. I, 67.

lussitque silentibus armis Inter sacra tubas, non inter bella, sonares sed hic quid velint tubae fatens nescire. Quid ergo si legamus ac libis? Quod facile potuit mutari in tubis et tubis, et respondet in Diogenis Laertii illo loco verbis τὰ πότρυα. — De praepositione in vid. Hand. Tursell. III, p. 267.

6. Eodem versu] Minus accurate dictum est pro eodem loco. Nam illud legitur v. 89; hoc v. 84.

saxo vetusto] Servius ad h. l. interpretatur religioso. Idemque Epaphi verba (§ 7.) affert. Sed Virgilius VIII, 478: *saxo fundatam vetusto dicit etiam Agyllam Etruriae urbem.*

7. vir plurimae lectionis] Servius l. c.: *vir peritissimus.*

8. Thucydides historiarum libro tertio] Lib. II, c. 8. legitur: *Ἐν δὲ Ἀήλος ἐκινήθη ὀλίγη πρὸς τοῦτων, πρότερον οὐκ αἰσθηθεῖσα ἀφ' οὗ Ἑλληνες μέμνηται.* Adde Herodot. VI, 98. *Ἀήλος ἐκινήθη, ὥς ἔλεγον οἱ Ἀήλιοι, καὶ πρῶτα καὶ θοράκα μέγχι ἐμὲν αἰσθηθεῖσα,* et Plin. N. H. IV, 12 s. 22. § 66. ex interpunctione Silligii: *Delos .. sola motum terrae*

rum ergo, si praesidio religionis tutam insulam semper ostendens ad reverentiam sibi locorum accessisse dicit continuum saxi eiusdem, id est insulae, firmitatem. Ut servavit Apollinis Genito-9 ris proprietatem patrem vocando, idem curavit Herculem vocando victorem:

Haec, inquit, limina victor

Alcides subiit.

Varro Divinarum libro quarto *victorem* Herculem putat dictum, 10 *quod omne genus animalium vicerit*. Romae autem Victoris Herculis aedes duae sunt, una ad portam Trigeminam, altera in foro Boario. Huius commentii causam Masurius Sabinus Memorabi- 11 lium libro secundo aliter exponit. *Marcus, inquit, Octavius Herrenus, prima adolescentia tibicen, postquam arti suae diffusus est, instituit mercaturam, et bene re gesta decimam Herculi profanavit.*

Edd. vlcahgspdzb.]

circa P. 8. libro tertio] Vid. not. — et reverentiam Sv-g. — eiusdem saxi A. 9. vocando patrem As-bGP. — *Haec*] Aen VIII, 362. — *limina As.* — *alcidas* P. 10. animalium genus v-g. 11. cognomenti scripsit Cl. Salmasius Exerc. Plin. p. 76. F. adiciens: „Perperam apud Macro- bium hodie legitur huius commentii.“ — Masurius gbM1. Masurius AB PSv-ha-zM13P267. masurius G. Massanius P6. — Sabinus s-b (g in ing.). Albinus Mas. v-gM123P2567. — Memorabilium ABGSv-gM123R7 memorialium s-bP. Vid. ind. auct. s. v. Masurius. — lib. I. v-g (a primo). — Herrenus ABG. herenus v. Herennius Si-bP. — prima in adolescentia S. — arti suae diffusus est B (G e corr. Vid. fuisse artis et diffusus) Sv-gM2. arti diffusus suae est b. artis suae diffusus est A (P diffusus suae) M13. artis distisus suae est s-z. „Festus [p. 72. Muell.]: Distisum et pertinum dicebant, quod nunc distaesum et pertaesum.“ Pont.

non sensit ad M. Varronis aetatem. Mucianus prodidit bis concussam. Sen. N. Q. VI, 26, 2. Hanc philosophi quoque, credula natio, dixerunt non moveri auctore Pindaro.

ad reverentiam sibi locorum accessisse] i. e. ei visum esse locum reverentia dignum.

9. Herculem vocando victorem] Cf. Comm. Serv. ad hunc Virg. locum, ubi eadem fere quae apud Macrobinum leguntur, Hartung. II, p. 26. Merkel. p. cc.

10. libro quarto] Sic etiam Servius l. c.; sed Merkel. p. cxviii. haec tribuit quinto libro.

quod ... vicerit] Servius l. c.: Quod omne genus animalium decies vicerit. Additam vocem molestam dicit Merkel. l. c.

ad portam Trigeminam] i. e. prope Aventinum. Cf. Becker. R. A. I, p. 156. et p. 476.

in foro Boario] i. e. prope circum Maximum. Ibi erat ara Maxima. Cf. Serv. ad Aen. VIII, 271. Dionys. A. R. I, 40. Ovid. Fast. I, 561. Liv. I, 7, 10. Prop. IV, 9, 67.

Plut. Quaest. Rom. 60. Becker. R. A. I, p. 469. Idem p. 476. hanc aedem commemorat afferens Solin. I, 10. Tac. Annal. XV, 41. Plin. X, 29, 41.; XXXIV, 7, 16.; XXXV, 4, 7. Vid. etiam Salmas. Exerc. Plin. p. 7 sq. Merkel. p. cxxi.

11. Huius commentii] Intelligas inventionem huius cognominis, ut minime necessaria sit Salmasii coniectura.

Herrenus] In nomine dabio codicum auctoritati obsecutus sum. Apud Servium l. c. ed. Lion. legitur Hersennus (Esennius). Qui memoratur c. 12. § 7. Octavius Hersennius haud scio an sit idem.

postquam arti suae diffusus est, instituit mercaturam] Cf. c. 14. § 12. Quae res ad hanc artis suae fiduciam Roscium abstraxit, et Cic. Tuscul. V, 1, 8. Equidem ... huic incipio sententiae diffidere; et Plaut. Stich. III, 1, 26. Ubi coenas hodie, si hanc rationem instituis?

decimam Herculi profanavit] „Profanare in his Masnrii verbis non βεβήλοεν est, ut supra [c. 3. § 4.]

Postea, cum navigans hoc idem ageret, a praedonibus circumventus fortissime repugnavit et victor recessit. Hunc in somnis Hercules docuit sua opera servatum. Cui Octavius impetrato a magistratibus loco aedem sacravit et signum, Victoremque incisis litteris appellavit. Dedit ergo epitheton deo quo et argumentum veterum victoriarum Herculis et commemoratio novae historiae quae recenti Romano 12 sacro causam dedit contineretur. Nec frustra in eodem loco dixit:
Et domus Herculei custos Pinaria sacri.

[19] Quidam enim aram Maximam, cum vicino conflagraret incendio, liberatam a Pinariis ferunt, et ideo sacri custodem domum Pinariam dixisse Virgilium. Asper: *Κατὰ διαστολήν*, inquit, *Potitiorum*, qui ab Appio Claudio praemio corrupti sacra servis publicis 14 prodiderunt. Sed Veranius Pontificalium eo libro quem fecit de

[Mas. ABGPS.

— bene gesta (om. re) P. — pugnavit v-g. — in somniis v-g. — litteris incisis a-bP. 12. *Et domus*] Aen. VIII, 270. — *herculi* (sup. c) A. — *quidam* (om. enim) P. — *aram Maximam ... a Pinariis*] Conf. Serv. ad Aen. VIII, 269. — *flagraret* v-g. — *sacris* P. 13. *Asper: Κατὰ διαστολήν* ipse sic distinxi. *Asper κατὰ διαστολήν* hs-b. *ΑΣΠΕΡ ΚΑΤΑ ΔΙΑΣΤΟΛΗΝ* AB (S ἀπερ). *κατὰ διαστολήν* (om. *Asper*) vicag. ut in Gr. G. — *potitiorum* (sup. add. ti) A. — *quia ab P. — publicis* A. 14. *Veranius* P2. *Veratius* Mas. (A Severatius sup. add. t) Edd. P7. *Veracius* P56. „*Veratius* etiam v. c. Lego tamen *Veranius*, cuius multa mentio Festo [ed. Muell. p. 158 bis., 203, 205, 250 bis, 253, 289, 348.] et ipsi huic

in Trebatii, sed *τεπειθέειν*. Varro fanare dixit lib. V. Verba eius, quia huic loco unice illustrando sunt, sic habent [Nos damus, ut ea emendavit Muellerus lib. VI. § 54.]: *Hinc profanatum in sacrificio; atque inde Herculi decuma appellata ab eo est, quod sacrificio quodam fanatur, id est ut fani lege sit. Id dicitur polluctum, quod a porriciendo est factum; quom enim ex mercibus libamenta porrecta sunt Herculi in aram, tum polluctum est, ut, quom profanatum dicitur, id est proinde ut sit fani factum.*“ Pont. — Cf. c. 12. § 2. Aurel. Victor. Orig. g. R. 6, 5 sq. Tum Recaranus sub Aventino Inventori Patri aram dedicavit, appellavitque Maximam, et apud eam decumam sui pecoris profanavit: .. inde videlicet tractum, ut Herculi decimam profanari mos esset. Fest. lib. XVI, p. 237. Muell. Potitium et Pinarium Hercules, cum ad aram quae hodieque Maxima appellatur, decimam bovum, quos a Geryone abductos abigebat Argos in patriam, profanasset, genus sacrificii edocuit. Platarch. Sull. c. 35. Hartung. II, p. 25. Merkel. p. cor.

cum navigans hoc idem ageret] ut

scilicet re bene gesta decimam profanaret Herculi.

in somnia] Cf. Comm. I, 5, 1.

argumentum] i. e. signum, vel indicium, ut ait Petron. Sat. 137, 8.: *Amoris hoc est argumentum, non malignitatis.*

12. aram Maximam] Vid. not. ad § 10.

cum ... conflagraret] idem esse videtur ac cum periculum cesset, ne conflagraret.

13. *Κατὰ διαστολήν ... Potitiorum*] i. e. ut distingueretur a Potitiis.

qui ... prodiderunt] Cf. Liv. 1, 7, 14. Potitii ab Evandro edocti antistites sacri eius per multas aetates fuerunt: donec tradito servis publicis sollemni familiae ministerio genus omne Potitiorum interiit. Festus l. c. Quae familia et posteri eius non defuerunt decumentibus usque ad Ap. Claudium censorem qui quinquaginta milia aeris gravis his dedit, ut servos publicos edocerent ritum sacrificandi: quo facto Potitii, cum essent ex familia numero duodecim, omnes interierunt intra diem XXX. Similia habet etiam Servius l. c.

14. Veranius Pontificalium eo li-

supplicationibus ita ait: *Pinariis, qui novissimi comeso prandio venissent, cum iam manus pransores lavarent, praecepisse Herculem, ne quid postea ipsi aut progenies ipsorum ex decima gustarent sacrandi sibi, sed ministrandi tantummodo causa, non ad epulas, convenirent: quasi ministros ergo sacri custodes vocari.* Ut 15 ipse Virgilius alibi:

At Triviae custos iamdudum in montibus Opis,
id est ministra; nisi forte custodem dixit eam quae se prohibuerit et continuerit a sacris, ut ipse alibi:

*Et custos furum atque avium cum falce saligna
Hellespontiaci servet tutela Priapi.*

Hic utique custodem prohibitorum avium furumque significat.

Haec ubi dicta, dapes iubet et sublata reponi

16

Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili.

Non vacat quod dixit *sedili*. Nam propria observatio est in Herculis sacris epulari sedentes: et Cornelius Balbus *Ἐξηγητικῶν* libro octavo decimo ait *apud aram Maximam observatum ne lectisternium fiat*. Custoditur in eodem loco ut omnes aperto capite 17

Edd. vicahgsdzb.]

Macrobio. "Meurs. Cf. h. lib. cap. 2. § 3.; c. 20, 2. Cap. 5. § 6. Mss. plerique habent *Veratius*. — Pontificalium eo libro conl. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xcvi. Pontificalis in eo libro Mss. et Edd. — *lavassent* G a sec. m. — *ministrantes* a-bP. 15. At] Aen. XI, 836. — *Et custos*] Georg. IV, 110. — *prohibitorumque* vi. 16. *Haec*] Aen. VIII, 175. *Herculis sacris* (om. in) v-g. in *herculis sacro* S. — *ita ait* v-g „B“. *ita* (om. ait) AS „unus ex Angl“. *id* (om. ait) P. — *nec lecti sternium* A. 17. *aperto* Edd. PM123. Cf. I, 8, 2; 10, 22. *aperto* BGS. *ope-*

bro] Sic suadente Merkelio scribere non dubitavi, et propter ea quae leguntur in app. crit., et quod c. 5. § 6. legitur: *Veratius* (vel *Veratius*) in *Pontificalibus quaestionibus*. Praepositio in simili modo omittitur c. 4. § 1. et § 6., hoc cap. § 10. et § 16., c. 7. § 8. al. *qui novissimi comeso prandio venissent*] Cf. Liv. I. c. § 13. Forte ita evenit, .. ut *Pinarii extis adosis* ad ceteram venirent dapem. Festus I. c.: *Pinarius* quod non adfuit sacrificio. Servius I. c.: *Perfecto itaque matutino sacrificio, cum circa solis occasum essent sacra repetenda, Potitius prior advenit, Pinarius postea extis iam redditis*. Plutarch. Quaest. Rom 60. *Ἐξέτησε δὲ καὶ τὸ Πιναρίων γένος*. Dionys. Antiq. I, 40. *Ταύτην δὲ αὐτοῖς προσεδόηται τὴν ἀντικλινὴν ὀφίμην τῆς παρῳοῦσας ἔνεα, ἐπὶ ἡδὲν αὐτοῖς κλεινοῦσθαι ἦσαν, ἐσπλάγγνευμένων ἥδη τῶν ἰερῶν ἀφύκτο*. Buttman. Mythol. II. p. 294 sqq. Hartung. R. R. II, p. 29.

ministrandi tantummodo causa] Cf. Serv. I. c. *Unde iratus Hercules statuit ut Pinariorum familia tantum ministra esset epulantibus Potitiis et complentibus sacra*.

15. *id est ministra*] Cf. Comm. Serv. ad h. Virg. I. [vel] *ministra* [vel] *observatrix*. Potest et pro comite accipi, vel custos mandatorum Triviae, ne inulta Camilla moriatur].

prohibitorum avium furumque] Servius ad Georg. IV, 111. confert Horat. Serm. I, 8, 4. *Nam fures dextra coercet, Obscenoque ruber porrectus ab inguine palus: At importuna volucres in vertice arundo Terret fusa*.

16. *ne lectisternium fiat*] Cf. Serv. ad Aen. VIII, 176.: *Nam in templo Herculis lectisternium esse non licebat*.

17. *aperto capite*] ut Saturno. Cf. I, 8, 2. *Illis Graeco ritu capite aperto res divina fit, et 10, 22. Hinc est quod ex instituto peregrino huic deo sacrum aperto capite facimus*. Hartung. II, p. 26.

sacra faciant. Hoc fit, ne quis in aede dei habitum eius imitetur: nam ipse ibi operto est capite. Varro ait *Graecum hunc esse* [20] *morem, quia sive ipse sive qui ab eo relictus aram Maximam statuerunt Graeco ritu sacrificaverunt*. Hoc amplius addit Gavius Bassus. Idcirco enim hoc fieri dicit, *quia ara Maxima ante adventum Aeneae in Italia constituta est, qui hunc ritum velandi capitis invenit*.

VII. Ea quoque quae incuriose transmittuntur a legentium plebe non carent profunditate. Nam cum loqueretur de filio Polionis, id quod ad principem suum spectaret, adiecit:

Ipse sed in pratis aries iam suave rubenti

Murice, iam croceo mutabit vellera luto.

2 Traditur autem in libro Etruscorum, si hoc animal insolito colore fuerit inductum, portendi imperatori rerum omnium felicitatem.

[Mss. ABGPS.

rato (sup. a) A. — *ibi operto ipse capite est* v-g. *ipse ibi operto capite est* M3. *ipse ibi aperto est capite* B a sec. m.; M1 a p. m. — *ab eo relictus* (om. qui) S. *ab eo relictus qui* v-a. *ab eo relictus quia* hg. — *addidit* Sv-gM1. — *Gavius* Sa-bPM13P67. „Scribo Gavius.“ Meurs. *gravius* (B del. r) G. *Gravius* P6. *Caius* v-g (chg C.). — *quae hunc* P. *qua hunc* s-z. „Lego (ut est in v. c.) qui, de quo ritu plenius in Variarum libris.“ Meurs.

VII Caput VII. Ea etiam, quae negligenter in Vergilio transmittuntur a legentium vulgo, non carere sensuum profunditate. Et homines sacros cur occidere licuerit. ch-b. 1. idque (om. quod) s-bP. — expectaret P (B sup add. s). — Ipse Ecl. IV, 43. — iam om. z. vellere aluto B.

2. Traditur ... felicitatem] Cf. Serv. ad h. Virg. l. — in libris Serv. — Etruscorum v-g. — miro et insolito Serv. — indutus Edd. PS. infectum Serv. — omnium rerum s-bP. — felicitatem vel cum felicitate

ne quis in aede dei habitum eius imitetur] Cf. Serv. ad Aen. III, 407. Sane sciendum sacrificantes diis omnibus caput velare consuetos ob hoc, ne se inter religionem aliquid vagis offerret obtutibus excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio esse videretur, [quia Saturnus velato capite ibi cernitur. Et Herculi in templo suo, quia et ipse capite operto est, vel quia hae arae ante adventum Aeneae a Iunone vel Evandro consecratae sint].

qui hunc ritum velandi capitis invenit] Cf. Virg. Aen. III, 405 sqq. Purpureo velare comas adopertus amictu. ... Hac casti maneant in religione nepotes. Festus lib. XVIII, p. 322. Muell. Saturnii quoque dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum videtur, quia apud eam supplicant apertis capitibus: nam Italici auctore Aenea velant capita cet. Praeterea vid. Plutarch. Quaest. R. 10 et 11., Klausen. p. 917.

VII, 2. in libro Etruscorum] Exspectes in libris Etruscorum, ut legitur apud Serv. ad Ecl. IV, 43. Cf. Cic. de har. resp. 12, 25. Atque in apum fortasse examine nos ex Etruscorum scriptis haruspices, ut a servitio caveremus, monerent, et 17, 37. Haec quae nunc ex Etrusca libris in te conversa atque interpretata dicuntur; de divin. I, 12, 20. Chartis promebat Etrusca, ex secundo de consulatu libro, et 33, 72. Quod Etruscorum declarant et haruspici et fulgurales et tonitruales libri. Mueller. Etrusk. II, p. 22 sq. Becker. R. A. I, p. 12 sq. Putabantur hi libri a Tagete esse profecti. Vid. not. ad V, 19, 13.

insolito colore fuerit inductum] Commodius Servius l. c.: infectum. Sed inductum videtur respondere Tarquitiis verbis si aspergetur. Cf. Plant. Most. III, 2, 143. Si sunt inducti pice, Plinius N. H. XXIV, 8. s. 33. Humor . . cuti nitorem inducit, et XXXV, 10. s. 36. § 102.

Est super hoc liber Tarquiti transcriptus ex Ostentario Tusco. Ibi reperitur: *Purpureo aureoque colore ovis ariesve si aspergetur, principi ordinis et generis summa cum felicitate largitatem auget, genus progeniem propagat in claritate laetiolemque efficit.* Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu vaticinatur.

Verbis etiam singulis de sacro ritu quam ex alto petita significet, vel hinc licebit advertere:

*Iniecere manum Parcae, telisque sacrarum
Evandri.*

Nam quicquid destinatum est dis sacrum vocatur: pervenire autem ad deos non potest, nisi libera ab onere corporis fuerit, anima, quod nisi morte fieri non potest. Ita ergo oportune sacratum Halesum facit, quia erat oppetiturus. Et hic proprietatem et humani et divini iuris secutus est. Nam ex manus iniectione paene mancipium designavit, et sacrationis vocabulo observantiam divini iuris inplevit. Hoc loco non alienum videtur de conditione eorum hominum referre quos leges sacros esse certis dis iubent, quia non ignoro quibusdam mirum videri quod, cum cetera sacra violari nefas sit, hominem sacrum ius fuerit occidi. Cuius rei

Edd. vicahgsdzb.]

largitatem S. cum foelicitate largitatem v. „Optime, declarant sequentia illa Tarquiti verba: *summa cum felicitate largitatem auget.*“ Meura. — *Tarquiti ABGa-bP (M1 a p. m.) M3. Tarquini i-g (M1 in mg.) M2. Tarquini S a p. m.; v. tranquiti S in mg. tranquini P7.* „In veteri [editione] recte Tarquini. Quo et illa Lactantii spectaverint: *At Tarquini Prisci librorum nullus quod sciam ex auctoribus.* Supra lib. II, cap. 16. [III, 20, 3] *ostentarium arborarium Tarquini Prisci laudatur.* Qui an idem sit cum hoc Tarquiti, et an ibi etiam reponi Tarquiti debeat, ibi videndum. Nolim enim adversari Pitheco, qui Advers. I, 20. ex Plinio et Marcellino Tarquiti hoc loco retinendum censuit et altero illo refingendum.“ Pont. „Ed. vet. male Tarquini. Nam videtur esse L. Tarquiti ille, cuius libri de Etrusca disciplina a Plinio memorantur in indice auctorum.“ Zeun. — *Thusco chs-bP. — ariesque P. — aspergetur ABGSv-gM123. aspergetur P5. aspergatur s-bP. — principio P. — progeniemque v-ag.* „Bene.“ Zeun. *propaginemque h.* 3. *de ritu sacro v-g. — Iniecere Aen. X, 419. — ad eos v-g. — non potest anima nisi libera ... fuerit. s-b. — sacrum v-g. — alesum S.* 4. *proprietatem humani (om. et) S. — executus est v-g.* 5. *eorum omnium (corr. in hominum) A. — violare PS.* 6. *in suis fini-*

Huic picturae quater colorem induxit. Quod legitur inde ab ed. Steph., *indutum*, id quodammodo commendatur sequenti Virgilii versu: *Sponte sua sandis pascentes vestiet agnos.*

ex Ostentario Tusco] Cf. c. 20. § 3. et ind. auct. s. v. *Tarquiti*. Vocem *Ostentario* Koppius ad Martian. II, § 151. interpretatur „ostentivim docente“ sc. libro.

principi ... largitatem auget] Mueller. Etr. II, p. 24. in his verbis agnoscit et orationem et indolem principibus faventem Etrusco-rum.

3. *sacrum*] Cf. c. 3, § 2. *libera ab onere corporis*] Cf. Comm. I, 9, 3 et 6.

oppetiturus] Potest ex antecedentibus suppleri *mortem*, quod tamen non necessario est addendum. Cf. Virg. Aen. I, 96. XII, 543 et 640. Tac. Ann. II, 24. Plin. N. H. X, 3 s. 4. § 14.

5. *hominem sacrum ius fuerit occidi.*] „Lex tribunicia: si quis in qui plebis scito sacrum sit occiderit, parricida ne sit. Vide Festum in *Sacer mons* et in *Ver sacrum*. Budaeus in Commentario linguae Graecae: *Anathemata dicti sacri*

- 6 causa haec est. Veteres nullum animal sacrum in finibus suis esse patiebantur, sed abigebant ad fines deorum quibus sacrum esset: animas vero sacratorum hominum, quos * zanas Graeci 7 vocant, dis debitas aestimabant. Quemadmodum igitur quod sacrum ad deos ipsos mitti non poterat a se tamen dimittere non dubitabant, sic animas, quas sacras in caelum mitti posse arbitrati sunt, viduatas corpore quam primum ire illo voluerunt.
- 8 Disputat de hoc more etiam Trebatius Religionum libro nono, cuius exemplum, ne sim prolixus, omisi. Cui cordi est legere, satis habeat et auctorem et voluminis ordinem esse monstratum.
- [22] VIII. Nonnullorum quae scientissime prolata sunt male enuntiando corrumpimus dignitatem, ut quidam legunt:

Discedo ac ducente dea flammam inter et hostes

Expedit,

- 2 cum ille doctissime dixerit: *ducente deo*, non *dea*. Nam et apud Calvum Aterianus adfirmat legendum:

[Mss. ABGPS.

bus G. — sacrum (sup. add. at) B. — sacrorum (sup. at) B. — *sanas* Graeci ABGPM123P567 (P2 *zanas*, sup. s; in S est lacuna ante graeci). ζῳάνας Graeci vi. Graeci ζῳάνας c-b. — *existimabant* Sv-gb. 7. demittere Avl. — dubitant v-g. — *illo ire* Edd. PS. 8. *hoc more* (sup. add. de) A.

VIII. Caput VIII. Quae male enuntiando apud Vergilium corrumpantur. Et quod ea nec ratione apud hunc poetam careant, quae fortuita esse videntur: cum aliis quibusdam. ch-b. Cap. VII. Quae male enuntiando corrumpantur apud Maronem. v8i. Quae scientissime prolata a nonnullis male enuntiando corrumpantur. Cap. vi. 1. *Discedo* Aen. II, 632, ubi legitur *Descendo*. — *Discedunt* (sup. *escendo*) S. — *hac ducente* v1.

2. Calvium P2. — Aterianus scripsi e coni. Aterianus Edd. P. Acthe-

homines, quorum capita diis inferis dicata sunt et devota. Vide an huc spectet illud Pauli ad Rom. c. 9, v. 3. optantis pro fratribus fieri anathema." Pont. — Festi verba haec sunt: Lib. XVIII, p. 318. Muell. *Homo sacer is est quem populus iudicavit ob maleficium: neque fas est eum immolari, sed qui occidit parricidii non damnatur, nam lege tribunicia prima cavetur, si quis eum qui eo plebei scito sacer sit occiderit, parricida ne sit: ex quo quivis homo malus atque improbus sacer appellari solet; et ap. Paul. lib. XIX, p. 379. Ver sacrum vocendi mos fuit Italis. Magnis enim periculis adducti volebant quaecumque proximo vere nata essent apud se animalia immolatueros. Sed quum crudele videretur pueros ac puellas innocentes interficere, perductos in adultam aetatem velabant atque ita extra fines suos exigebant; ubi Muellernus confert Fest. a. v.*

Mamertini p. 158., et s. v. *Sacrani* p. 321., Nonium e Sisenna p. 522, 14. M., Servium in Virg. Aen. VII, 796.

quos * zanas Graeci vocant] H Stephanus in Thes. Gr. I. s. v. ξῳάνας refert Caelinum Rhodig. Antiq. Lect. XII, 11. dicere ξῳάνας vocari sacratos homines. Sed vide ne sit *zanas* ortum e detruncata Graeca voce, et legendam quos ἀναθήματα Graeci vocant, vel simile quid. Scilicet, si duplicata littera s scriptum erat quos ΣΑΝΑΘ., facile inde oriri poterat quos ΖΑΝΑC.

8. cuius exemplum] i. e. ipsa verba. Cf. Cic. ad Att. IX, 6, 3. Capua litterae sunt allatae hoc exemplo cet.

ordinem] inter reliquos libros, i. e. numerum.

VIII, 1. *ducente deo*, non *dea*] Ad hanc ipsam Virgilii versum Servius adnotavit haecce: Secumcundum eos qui dicunt utriusque sexus participationem habere numina.

Pollentemque deum Venerem,

non deam. Signum etiam eius est Cypri barbatum corpore, sed veste muliebri, cum sceptro ac natura virili: et putant eandem marem ac feminam esse. Aristophanes eam Ἀφροδίτην appellat. 3 Laevinus etiam sic ait: *Venerem igitur alium adorans, sive femina sive mas est, ita uti alma Noctiluca est.* Philochorus quoque in Attide eandem adfirmat esse lunam, et ei sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili, quod eadem et mas aestimatur et femina.

Edd. vicahgspdz.]

rianus Bv1MSP6. Aetherianus AGM2. etherianus SP27. Atherianum P5. — legendo S. — etiam huius v-g. — natura G. Coni. Creuzer. Symb. II, p. 492. coll. Larcher. Mém. sur Vénus p. 46. Siebelis. ad Philochor. p. 19. Serv. ad Aen. II, 632. statura Edd. ABPS (G in mg.). — viri v-g. — aphridioton (corr. in aphrodit.) A. 3. „Lavinus forte legendum, cuius librum Sordiderum vocabulorum citat Agellius lib. XX, cap. 11.“ Meurs. — Attide ABG. — lunam. Nam et chgb. „Melius.“ Zeun.

Nam ait Calvus: *Pollentemque deum Venerem.* Item Virgilius (VII, 498.): *Nec dextrae erranti deus abfuit, cum aut luno fuerit aut Aleto.* Est etiam in Cypro simulacrum barbatae. Veneris [corpore et veste muliebri cum sceptro et natura virili] quod Ἀφροδίτην vocatur: (cui viri in veste muliebri, mulieres in virili veste sacrificant: quamquam veteres deum pro magno numine dicebant. Sallustius: *Ut tanta mutatio non sine deo videretur.*) Et hoc ad Graecorum imitationem, qui ὁ θεὸς et ἡ θεὰς dicunt, sicut ὁ ἀνδρῶπιος et ἡ ἐνδρῶπιος, vir et femina. Sed rectius recentiores Virgilii interpretes dicunt deum h. l. dici numen, τὸ θεῖον.

2. Aterianus] Sic scripsi, ne nimis discederem a librorum mas. vestigiis. Vulgo vocatur *Hateria* nus. Vid. Lion. Praefat. ad Serv. p. ix. Baehr. Gesch. d. R. L. I, p. 236. Suringar. Histor. crit. schol. p. 170.

cum sceptro ac natura virili] Facile obtemperavi Creuzero iubenti sic scribi pro eo quod antea legabatur ac statura virili. Quid enim vult statura virilis cum sceptro coniuncta, quum supra dictum esset barbatum corpore. Membrum virile naturam vocat etiam Cicero N. D. III, 22. At quid hoc cum sceptro? Quid al' intelligendum est sceptrum phallo ornatum, non ipse simulacri membrum? Ceterum conf. Serv. l. c. et not. seq.

II.

Voces natura et statura confunduntur etiam II, 3, 3.

3. Ἀφροδίτης] Meinekius fragm. com. Graec. II, 2. p. 1206. adnotavit: „Grammaticus in Bekk. Anecd. p. 272, 24.: Ἀφροδίτης ὁ Ἐκταφροδίτης παραλήται δὲ τούτῳ ἄλλοι δαίμονες, Ὁρδάνης Πιλάκος. Hesychius: Ἀφροδίτης. Θεόφραστος μὲν τὸν Ἐκταφροδίτην φησιν, ὁ δὲ τὰ περὶ Ἀμαθούσσης γεγραμῶς Πάτων εἰς ἀνδρα τὴν θεὸν ἐσχηματίζου ἐν Κύπρῳ λέγει.“

uti alma Noctiluca est] „Glossarius: Noctiluca Ἐκότη νυκτοφαίνουσα. Scribendum fors. Noctiluca. Sed in Ioh. Sariaberiense lib. II. cap. 17. reperio glossarii lectionem: *Quale est quod Nocticulam quandam . . noctis dominam concilia et conventus de nocte asserunt convocare.* Si retinemus *Noctiluca*, scribetur rectius, ut monuit Franc. Douza, *Nocticola*.“ Pont. — Cf. Varro L. L. V, 10, § 68. *Luna vel quod sola lucet noctu, itaque ea dicta Noctiluca in Palatio: nam ibi noctu lucet templum.*

viros cum veste muliebri] Cf. Servius l. c. et Creuzer. Symb. II, p. 361.

quod eadem et mas aestimatur et femina] „Et hoc est quod Parthi eam *Lunum* coluerunt non sexu solum sed nomine quoque masculo. Aelius Spartianus in Caracalla [c. 7.]: *Et quoniam dei Luni fecimus mentionem, sciendum doctissimis quibusque id memoriae traditum: atque ita nunc quoque a Carrenis praeci-*

19

- 4 Hoc quoque de prudentia religionis a Virgilio dictum est:

*Decidit exanimis, vitamque reliquit in astris
Aereis.*

[23] Hyginus enim de proprietatibus deorum, cum de astris ac de stellis loqueretur, ait *oportere his volucres immolari*. Docte ergo Virgilius dixit apud ea numina animam volucris remansisse quibus ad litandum data est.

- 5 Nec nomen apud se, quod fortuitum esse poterat, vacare permittit:

— *Matrisque vocavit*

Nomine Casmillae mutata parte Camillam.

- 6 Nam Statius Tullianus de vocabulis rerum libro primo ait *di-
xisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium*, quo vo-
cabulo significant praeministrum deorum. Unde Virgilium ait Me-
tabum *Camillam* appellasse filiam, Dianae scilicet praeministram.
7 Nam et Pacubius, cum de Medea loqueretur:

[Mss. ABGPS.

— existimatur Sv-gb. 4. *Decidit*] Aen. V, 517. — *Aertis* a-bP. *aetheriis* Virg. l. c. — Yginus ABG. Hyginus S. Higinus c-bP. Igi-
nus vi. — enim cum de propr. deor. vi. — eorum (sup. add. d) A. — ac
stellis (om. de) Edd. P. et stellis S. 5. permittat S. — *Matrisque*
Aen. XI, 542. — *Ca millae* (ras post a). 6. Statius ... praemini-
stram] Cf. Serv. ad Aen XI, 543. — *Callimadium apud Camillam appel-
lari* Serv. — *Thuscos* ch. — *deorum ministrum* Serv. — *bene ait* Serv.
— *Matabum* P. — *scilicet Dianae ministrum* Serv. 7. Pacubius B

pue haberi, ut qui Lunam femineo nomine ac sexu putaverit nuncupandam, is additus mulieribus semper intersiat: at vero qui marem deum esse crediderit, is dominetur usori neque ulla muliebres patiatur insidias. Unde quamvis Graeci vel Aegyptii eo genere quo feminam hominem etiam Lunam deam dicant, mystice tamen deum dicunt. Casaubonus in notis suis ad eum locum varietatis huius, quod Luna virili ac femineo genere efferatur, causam ex linguis atque idiomate Orientalium repetendam demonstrat. Quem omnino vide. Pont.

4. *animam volucris*] i. e. columbae ab Eurytione ictae sagitta. Cf. Virg. Aen. V, 516.

ad litandum] Cf. c. 5. § 4.

6. *dixisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium*] „In eadem voce Varro lib. VI. [p. 88. Bip.; VII, 34. Muell.]: *Verbum esse Graecum arbitror, quod apud Callimachum in poematis eius inveni.* Porro interprete Apollonii [I, 917.]: *Κάσμιλλος Ἑρμῆς ἐστίν, ὡς ἰστορεῖ Διονυσόδωρος.* Pont. — Adde quae illis verbis antecedunt apud Varronem: *Casmilus nomi-*

natur Samothrace mysteriis diis quidam administer diis magnis. Cum magnis diis coniungitur Mercurius apud Servium ad Aen. II, 296. et III, 12. Cf. Crenzer. Symb. II, p. 561 sq. Lobeck. Aglaoph. p. 1245. et quae leguntur in Steph. Thes. Gr. I. IV, p. 752. ed. Par.: „Arcad. p. 56, 2.: Τὸ δὲ Κάδμιλος ὁ Ἑρμῆς περιπαῖται. Et Choerobosc. in Cramerii Anecd. II, p. 229, 13. Lycophr. 162.: Ὁ Κάδμιλον γένος· ubi schol. Κάδμιλος ὁ Ἑρμῆς ἐν Τυρρῶνι λα.“

Dianae scilicet praeministram] Turnebus, quem citat Pontanus, Advers. lib. XIV. cap. 13.: „Scio, inquit, quam erudite de Camillae nomine argutetur Macrobius, et quam e recondito originem eius repetat: sed mihi versum Maronis consideranti longe alia sententia animo surgit et incessit: mihi enim videtur Mare innuere Camillam a Casmille deduci detracta littera: quod cum ita sit, Camillam ut Camaenam esse existimabo, ut Casmillam Casmenam. Nam quae a Latinis postea Camaenae vocatae sunt, ante a cassis priscisque La-

Caetium camilla, expectata advenis, salve hospita.

Romani quoque pueros et puellas nobiles et investes *camillos* et *camillas* appellant, flaminicarum et flaminum praeministros. Hanc quoque observationem eius non convenit praeterire.

Mos erat, inquit, Hesperio in Latio, quem protinus urbes Albanae coluere sacrum, nunc maxima rerum Roma colit.

Varro de moribus *morem* dicit *esse in iudicio animi, quem sequi* 9 *debeat consuetudo.* *Iulius Festus de verborum significationibus

Edd. vicahgsdzb.]

(A a sec. m.) vl. Pachubius P. paucibus A. Pacuvius Sv3-b. Vid. I, 12, 35. — *Pacuvius in Medea cum de Medea* Serv. — *adveni a-bP.* — *pueros puellas* (om. et) AB. *pueros puellasve* r-g. — *appellabant* Serv. — *flaminicarum et flaminium* (del. i) A. 8. *Mos* Aen. VII, 601. 9. de muneribus, ut legitur in ed. Ald. Censorini c. 2. pro de numeris, legendum esse censet Ritachl. in Ind. lectt. Bona. a. MDCCCXLV. p. vi. — *esse dicit* Edd. P. — „*Pompeius Festus indicatum iam aliis rescribendum videri. At libris auctoribus destitutus quis mutet?*“ Pont. Cf. Anton. Augustin. ad Paul. Diac. lib. XI, p. 511. Lind. — „*Libro XI.*

tinis Caemenae, ut Varro scribit, dicebantur. Musarum autem et Camaenarum virgini quamvis bellatrici non erat indecorum gerere nomen.“ Quae praeterire nolui, quamquam me non habet consentientem homo doctissimus.

7. *Pacubius, cum de Medea loqueretur*] Serv. l. c. male addit *in Medea*. Varro l. c. habet in *Medio*. Adnotavit Muellernus: „*Versus est Pacuvii, cuius Medii a. Medi inulta extat mentio*“, et ad VI, 60.: „*Etiam apud Festum modo Medo modo Medio legitur. Hoc inde factum, quod Medene filius, qui Μηδευος est Hesiodo, Μηδος dicitur Apollodoro aliisque. Medea his locis male illatum est.*“

investes] Hildebrandus ad Apul. Metam. V, 28, p. 373. Oud.: *quae puerum ingenuum et investem sollicitavit*, adnotavit haecce: „*Vestis quum lanuginem malas et inguina vestientem significet, factum est, ut investis proprie imberbis sit et impubes, et quia iste Venerem non expertus est, incorruptus et puerus. Cf. glossa. Philox. p. 125. investis, ἀφθορος. Optime de hoc vocabulo exposuit Voss. in Etym. s. v. vestis p. 564.*“

camillos et camillas], Iterum Varro [l. c.]: *Camillam qui glossemata interpretati sunt diserunt administram. Et statim: Dicitur in nuptiis Camillus qui cumerum fort, in quo quid sit in ministerio*

plerique extrinsecus noctunt. Sed bene emendatum Scaligero: extrinsecus nesciunt. Et forte insuper faciendum: in quo quid insit mysterii.“ Pont. — Cf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 63. Muell. *Cumeram vocabant antiqui vas quoddam quod opertum in nuptiis ferebant, in quo erant nubentis utensilia, quod et camillum dicebant, eo quod sacrorum ministrum κάμυλον appellabant, et p. 43 Camillus proprie appellatur puer ingenuus, et lib. VI, p. 93. Flaminius camillos puer dicebatur ingenuus patrimus et matrimus, qui flamine Diali ad sacrificia praeministrabat, antiqui enim ministros camillos dicebant. Alii dicunt omnes pueros ab antiquis camillos appellatos, sicut habetur in antiquo carmine, quum pater filio de agricultura praeciperet: Hiberno pulvere, verno luto, grandia farra, camille, metes. In Comm. Serv. ad Georg. I, 101. eidem versui qui legitur etiam apud Macrobius V, 20, 19. additur: Camillus adulescens est. Cf. Scaliger ad Varron. l. c. et Hartung. I, p. 157 sq II, p. 71 sq. Moeller. Etr. II, p. 70 sqq.*

9. *Varro ... consuetudo*] Serv. ad h. Virg. l.: *Varro vult morem communem consensum omnium simul habitantium, qui inveteratus consuetudinem facit.*

*Iulius Festus] Hoc nomen quin corruptum sit, non dubito; nam

libro tertio decimo: *Mos est*, inquit, *institutum patrum, pertinens*
 10 *ad religiones ceremoniasque maiorum.* Ergo Virgilius utrumque
 auctorem secutus, et primo quidem Varronem, quoniam ille dixe-
 rat morem praecedere, sequi consuetudinem, postquam dixit: *Mos*
 [24] *erat*, subiunxit: *Quem protinus urbes Albanae coluere*, et: *Nunc*
 11 *maxima rerum Roma colit*, quo perseverantiam consuetudinis
 monstrat. Et quoniam Festus pertinere ad ceremonias ait, hoc
 idem docuit Maro adiciendo *sacrum*:

— *Quem protinus urbes*

Albanae coluere sacrum.

12 Mos ergo praecessit et cultus moris secutus est, quod est con-
 suetudo: et hic definitionem Varronis inplevit. Adiciendo deinde
sacrum ostendit morem ceremoniis dicatum, quod Festus adseruit.
 13 Idem observavit et in duodecimo libro, cum ait:

— *Morem ritusque sacrorum*

Adiciam,

14 in quo ostendit aperte morem esse ritus sacrorum. Sed histo-
 riae quoque fidem in his versibus secutus est:

Mos erat Hesperio in Latio, et reliqua.

Servavit enim regnorum successionem: quippe primi regnave-
 runt Latini, deinde Albani, et inde Romani. Ideo: *Mos erat*,
 primum dixit, *Hesperio in Latio*, et postea: *Quem protinus urbes*
Albanae coluere sacrum; deinde subiecit: *Nunc maxima rerum*
Roma colit,

[25] IX. *Excessere omnes adytis arisque relictis*

Di quibus imperium hoc steterat.

Et de vetustissimo Romanorum more et de occultissimis sacris

[Mas. ABGPS.

scribo. Librarii nimium quantum supini in unitatis nota scribenda.
 De Iulio Festo mendam esse olim notavit vir magnus. Meurs. — de-
 cimotertio h. — *Mos ... maiorum*] Fest. lib. XIII, p. 157. Muell. — per-
 tinens om. P. — ceremonias ch-g. caerimonias b. 10. auctorum B.
 actorem G. — quando ille G. — subiunxit om. S. — Nunc (om. et) S.
 et (om. Nunc) G. — quod a-bP. — demonstrat G. 12. esse dicatum
 a-bP. 13. servavit v-g. — in duodecimo libro] v. 836. — in quo ..
 sacrorum om. P. 14. historiae quidem fidem v. — inde Albani
 ASv-g. — quem protinus una Albani coluere viri ABGPv („B“ unam).
 IX. Caput IX. De carmine quo evocari solebant dii tutelares et aut
 urbes aut exercitus devoveri. ch-b. 1. Excessere] Aen. II, 351. — ista

vix putaverim Macrobius ipsum,
 qui Festum c. 3. § 10. et c. 5. § 7.
 recte nominaverit Pompeium, hoc
 nomen h. l. confudisse cum Iulii
 (Caesaris) nomine: sed quomodo
 emendandum sit, nescio. Fortasse
 Macrobius posuerat praenomen Sex-
 tus, idque scriptum VI.TVS muta-
 tum est in IV.LIVS.

11. *sacrum*] Aut hoc verbum
 omitti poterat, aut quae deinde
 repetuntur Virgilii verba. Cf. c. 5.
 § 5.

12. *hic*] h. e. haec dicendo, op-

ponitur enim id quod sequitur:
Adiciendo deinde.

13. *in quo ostendit aperte morem*
esse ritus sacrorum] Hanc interpre-
 tationem non admittit particula
que.

14. *Servavit enim regnorum suc-*
cessionem] Poterat Macrobius etiam
 h. l. comparare Aen. XII. v. 826 sq.:
Sit Latium, sint Albani per secula
reges, Sit Romana potens Italia
virtute propag.

IX, 1. *de vetustissimo Romano-*
rum more et de occultissimis sacris]

vox ista prolata est. Constat enim omnes urbes in alicuius dei esse tutela, moremque Romanorum archanum et multis ignotum fuisse ut, cum obsiderent urbem hostium eamque iam capi posse confiderent, certo carmine evocarent tutelares deos: quod aut aliter urbem capi posse non crederent, aut etiam, si posset, nefas aestimarent deos habere captivos. Nam propterea ipsi Romani et 3 deum in cuius tutela urbs Roma est et ipsius urbis Latinum nomen ignotum esse voluerunt. Sed dei quidem nomen nonnullis 4 antiquorum, licet inter se dissidentium, libris insitum: et ideo ve-

Edd. vicahgspdzb.]

om. v. 2. certo certamine S. — invocarent G. — posse capi A. — aut si posset (om. etiam) s-bP. aut etiam si posset etiam S. — existimarent Sv3-gh. extimarent v1. 3. ut ipsius s-z. 4. dei quidem (om. nomen) S. — licet om. S. — dissidentium v1. — vetustas ABGSv-g.

Cf. Plin. N. H. XXVIII, 2. s. 4. § 18. *Verrius Flaccus auctores ponit, quibus credat in oppugnationibus ante omnia solitum a Romanis sacerdotibus evocari deum cuius in tutela id oppidum esset, promittique illi eundem aut ampliorem apud Romanos cultum. Et durat in pontificum disciplina id sacrum, constatque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Exemplum talis evocationis vido apud Livium V, 21, 3. Te simul, Iuno regina, quae nunc Veios colis, precor, ut nos victores in nostram tuamque mox futuram urbem sequare: ubi te dignum amplitudine tua templum accipiat, et § 5. *Peientes ignari ... deos votis ex urbe sua evocatos hostium templa novaeque sedes spectare.**

2. quod ... nefas aestimarent deos habere captivos] Cf. Serv. ad h. Virg. l.: *Quia ante oppugnationem evocabantur ab hostibus numina propter vitanda sacrilegia.* Pontanus contulit Arnobium [VI, 3]. *Ista non prima et maxima contumelia est, habitationibus deos habere districtos? et Cyprian. de idol. vanit.: Cum homo latius maneat, qui intra unam aediculam vim tantae maiestatis includat? Poterat addere eiusdem libri Arnobiani capp. 17, 18, 23, ubi quaeritur, aintne simulacra pro ipsi diis habenda.*

3. deum ... ignotum esse voluerunt] Vid. Plinii quae supra attuli et Serv. l. c.: *Inde est, quod Romani celatum esse voluerunt, in cuius dei tutela urbs Roma sit, et iure pontificum cautum est, ne suis nominibus dii Romani appellaren-*

tur, ne exaugurari possint; et in Capitolio fuit clypeus consecratus cui inscriptum erat: GENIO URBS ROMAE SIVE MARS SIVE FESINA, et pontifices ita precabantur: Iuppiter optime maxime, sive quo alio nomine te appellare volueris. Nam et ipse ait: Sequimur te, sancte deorum, Quisquis es. Cf. Plutarch. Quaest. Rom. c. 61., ubi fere eadem leguntur.

ipsius urbis Latinum nomen] *Valentianum hoc fuisse dicit Solinus de l., qui praeterea secutus est Plinium, qui N. H. III, 6. s. 9. § 65. Sill.: Roma ipsa, inquit, cuius nomen alterum dicere arcanis caerimoniae nefas habetur, optimaque et salutari fide abolitum enuntiavit Valerius Soranus, luitque mox poetas. Non alienum videtur inserere hoc loco exemplum religionis antiquae ob hoc maxime silentium institutae. Namque diva Angerona, cui sacrificatur a. d. XII. Kal. Ian. ore obligato obsignatoque simulacrum habet. Valerium Soranum nominat etiam Plutarch. l. c. Apud Servium ad Aen. I, 277. tribunus plebis dicitur fuisse. Aliter Laurent. Lyd. IV, 50.: *Ὁνόματα δὲ τῇ πόλει τρία, ... τελεστικὸν μὲν, οὐρανὸν Ἐρως, ... λεγατικὸν δὲ Φάωρα, ... πολιτικὸν δὲ Πάμια, καὶ τὸ μὲν λεγατικὸν πάντων ἦν δῆλον καὶ ἀδελφὸς ἐξεφέρετο, τὸ δὲ τελεστικὸν μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐξάγειν ἐπὶ τῶν λεγῶν ἐπετέτακτο:* ubi Roetherus adnotavit nomen ROMA, si retrorsum legeretur, fieri AMOR.*

4. insitum] Dicendum erat inscriptum. Sed in tanto omnium exemplarium consensu nolui quidquam mutare.

tusta persequentibus quicquid de hoc putatur innotuit. Alii enim Iovem crediderunt, alii Lunam: sunt qui Angeronam, quae digito ad os admoto silentium denuntiat: alii autem, quorum fides mihi 5 videtur firmior, Opem Consiviam esse dixerunt. Ipsius vero urbis nomen etiam doctissimis ignoratum est, caventibus Romanis ne quod saepe adversus urbes hostium fecisse se noverant idem ipsi quoque hostili evocatione paterentur, si tutelae suae nomen 6 divulgaretur. Sed videndum ne quod nonnulli male aestimaverunt [26] nos quoque confundat, opinantes uno carmine et evocari ex urbe aliqua deos et ipsam devotam fieri civitatem. Nam repperi in libro quinto Rerum reconditarum Sammonici Sereni utrumque carmen, quod ille se in cuiusdam Furii vetustissimo libro repperisse 7 professus est. Est autem carmen huiusmodi quo di evocantur, cum oppugnatione civitas cingitur: SI DEUS SI DEA EST CUI POPULUS CIVITASQUE CARTHAGINIENSIS EST IN TUTELA, TEQUE MAXIME, ILLE QUI URBIS HUIUS POPULIQUE TUTELAM RECEPISTI, PRECOR VENERORQUE VENIAMQUE A VOBIS PETO UT VOS POPULUM CIVITATEMQUE CARTHAGINIENSEM DESERATIS, LOCA TEMPLA SACRA URBEMQUE

[Mss. ABGPS.

— putant Angl. — mihi fides v-g. 5. ignotum a-bP. — quoque ipsi S. 6. male om. vS. — existimaverunt Sv3-g. estimaverunt vl. — rerum conditarum BG. reconditarum (om. rerum) vl. — quo ille (om. se) P. 7. POPULVS (sic semper) a-bP. — carthaginensis S. Kartaginiensis (del. i) A. — tu que S. — ille add. a sec. m. A. — carthaginensem S. Kartaginensem A. carthaginensium v-g. 8. civitatique

vetusta] Sic inde ab ed. Steph. legitur fortasse e cod. P. Quod in codicibus mss. ceteris et in add. vett. est, *vetustas*, non revocandum esse censui, quia nec *vetustas* .. innotuit commodum praebet sensum, si pro substantivo hoc nomen habemus, nec, si pro adiectivo, elipsis nominis res ferri potest.

Iovem] Cf. Serv. l. c. ad § 3.

Lunam] Hoc quis docnerit, nescio. Complura templa eam habuisse Romae constat. Fortasse cogitandum est de Iunone Lucina, cf. Varr. L. L. V, § 69. Aram, ut aliis diis, Lunae dedicatam esse a Tatio rege refert idem ib. § 74. et Dionys. Halic. II, 50. Vid. Hartung. II, p. 83 sq.

Angeronam] „Variae super hac dea opiniones. Scaliger ad Varron. [p. 130. ed. Bip.] amat rescribere: *Angenora*, quia cohibet ea, et dea sit ἔχουσα, unde Sophocles [Oed. Col. v. 1062.] αἶς καὶ χεῖρα κληῖς ἐπὶ γλαύκῃ βέβαιον. Glossarius consilii atque oportunitatum deam facit. *Angerona*, inquit, ἡ θεὸς τῆς βουλῆς καὶ καιρῶν. Qued Conseo tribuit in *Consualia* Festus.

Consi, inquit, quem deum consilii putabant.“ Pomr. — Quae praeterea attulit Pontanus, ea leguntur lib. I, c. 10. § 7 sqq. Vid. not. ad illum locum et ad h. cap. § 3. Klausen. Aen. p. 1037.

Opem Consiviam] Cf. I, 10, 19 sqq. et 12, 21 sq. et Varr. L. L. VI, § 21. *Opeconsiva* dies ab dea *Ope Consivia*, quous in Regia sacrarium, quod ita actum, ut eo praeter virgines Vestales et sacerdotem publicum introeat nemo. Fest. lib. XIV, p. 186. Muell. *Opima* spolia dicuntur originem quidem trahentia ab *Ope Saturni uxore*, quod ipse sacrorum cultor habetur ... Itaque illa quoque cognominatur *Consiva*, et esse existimatur terra: ideoque in Regia colitur a P. R., quia omnes opes humano generi terra tribuat. Hartung. II, p. 130. Creuzer. Symb. III, p. 498 et 714.

6. utrumque carmen] In nostrum sermonem conversa leguntur apud E. v. Lasaux, Ueber den Fluch bei den Griechen u. Römern. Würzb. 1843. 4. p. 17 sq. Cf. Pellegrin. Andent. p. 23. Hartung. R. R. I, p. 106.

EORUM RELINQUATIS ABSQUE HIS ABEATIS, EIQUE POPULO CIVI-8
 TATI METUM FORMIDINEM OBLIVIONEM INICIATIS, PRODITIQUE RO-
 NAM AD ME MEOSQUE VENIATIS, NOSTRAQUE VOBIS LOCA TENPLA
 SACRA URES ACCEPTIOR PROBATIONQUE SIT, MIHIQUE POPULOQUE
 ROMANO MILITIBUSQUE MEIS PRAEPOSITI SITIS UT SCIAMUS INTELLI-
 GAMUSQUE. SI ITA FECERITIS, VOVEO VOBIS TENPLA LUDOSQUE
 FACTURUM. In eadem verba hostias fieri oportet auctoritatemque 9
 videri extorum, ut ea promittant futura. Urbes vero exercitusque
 sic devoentur iam numinibus evocatis, sed dictatores imperato-
 resque soli possunt devovere his verbis: DIS PATER VEIOVIS MANES, 10
 SIVE QUO ALIO NOMINE FAS EST NOMINARE, UT OMNES ILLAM UR-
 BEM CARTHAGINEM EXERCITUMQUE QUEM EGO ME SENTIO DICERE
 FUGA FORMIDINE TERRORE CONFLEATIS, QUIQUE ADVERSUM LEGIO-
 NES EXERCITUMQUE NOSTRUM ARMA TELAQUE FERENT, UTI VOS
 EUM EXERCITUM EOS HOSTES EOSQUE HOMINES URBES AGROSQUE EO-
 BUM ET QUI IN HIS LOCIS REGIONIBUSQUE AGRIS URBIBUSVE HABI-

Edd. vicahgpdzb.]

v3-b. — metum om. P. — ad me nosque S. — mihi quoque (B del. quo; G quo a sec. m.) v-g. — romanoque populo A. — ludos templaque G.

9. se dictatores P. 10. pater ve iovis AM3 (M1 sup. sive) pateros iovis BG. pater vel iovis P. pater sive iovis Sv-gM2. — sive vos s-bP. — terrorum (sup. e) B. TERROREQUE s-bP. — adversus A-v-g. — eos exercitus Sv-g. — eosque hostes v. — urbisque Sv-g. — illis legibus

8. voveo vobis templa ludosque facturum] Cf. Arnob. III, 38. Cincius numina peregrina novitate ex ipsa appellata pronuntiat; nam solere Romanos religiones urbium superatarum .. consecrare. Interpretes contulerunt Prudent. contra Symmach. II, 18. Innumeros post deinde deos virtute subactis Urbibus ex claris peperit sibi Roma triumphis. Inter fumantes templorum armata ruinas Dextera victorias simulacra hostilia cepit. Et captiva domum venerans ceu numina verit.

9. In eadem verba hostias fieri oportet auctoritatemque videri extorum] Plus uno modo haec verba me offendunt. Nam in eadem verba commodum tantum dicitur in actionibus quae ipsae verbis efficiuntur. Cf. Liv. XXXI, 9, 9. Vovit in eadem verba consul, et reliqua exempla quae congescit Handius Tursell. III, p. 324. Deinde hostias alias non dicuntur fieri, sed aut caedi aut mactari aut feriri, quod verbum forsitan quis pro illo ponere maluerit: exta denique alias dicuntur inspicere.

10. DIS PATER] Is mortis deus dicitur Comm. I, 11. §§ 2 et 4.

VEIOVIS] Hic, qui etiam Vedius est nominatus, etiam ex inferis erat

diis. Cf. Mueller. Etrusk. II, p. 59 sq., qui citavit Martian. II, § 166. Idem Pluton, quem etiam Ditem Veiovemque dixere. Idem I, § 58. eius meminit, ubi Koppius citavit Cic. N. D. III, 24., P. Victor. urb. Rom. reg. 8., Plin. N. H. XVI, 40. s. 79., Gell. V, 12. Fest. s. v. vesculi. Ovid. Fast. III, 430, 437, 440. Praeterea vid. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cccxii., Klausen. p. 1062 sqq. Hartung. II, p. 53 sqq. MANES] Cf. I, 13, 3. Comm. I, 12, 4. Muellerus Etrusk. II, p. 95. Manes dicit idem valere ac θεὸς τοῦς χηρστῶς, quod congruit cum iis quae docet Macrobius I, 3, 13.

QUEM EGO ME SENTIO DICERE] Haec formula infra repetitur, et legitur in verbis quibus arcem a Romanis inauguratam esse retulit Varro L. L. VII, § 8: Olla veter arbos, quir-quir est, quam me sentio dississe, ubi eam vertit Muellerus (quem vid.) Etrusk. II, p. 133. „was ich damit genannt haben will“, Lasaulx h. l. „welches (infra: die) ich meine.“

FUGA FORMIDINE TERRORE] Inest quoddam ὕστερον πρότερον, nam a terrore nascitur formido, e formidine fuga, sed id quod summum est primo loco est positum. Cf.

TANT ABDUCATIS LUMINE SUPERO PRIVETIS EXERCITUMQUE HOSTIUM
URBES AGROSQUE EORUM QUOS ME, SENTIO DICERE, UTI VOS HAS UR-
BES AGROSQUE CAPITA AETATESQUE EORUM DEVOTAS CONSECRATAS-
QUE HABEATIS OLLIS LEGIBUS QUIBUS QUANDOQUE SUNT MAXIME HO-
11 STES DEVOTI. EOSQUE EGO VICARIOS PRO ME FIDE MAGISTRATUQUE
MEO PRO POPULO ROMANO EXERCITIBUS LEGIONIBUSQUE NOSTRIS DO
DEVOVEO, UT ME MEAMQUE FIDEM IMPERIUMQUE LEGIONES EXERCIT-
TUMQUE NOSTRUM QUI IN HIS REBUS GERUNDIS SUNT BENE SALVOS
SERVITIS ESSE. SI HAEC ITA FAXITIS UT EGO SCIAM SENTIAM INTEL-
LEGAMQUE, TUNC QUISSUIS HOC VOTUM FAXIT UBI FAXIT RECTE
FACTUM ESTO OVIBUS ATRIS TRIBUS. TELLUS MATER TEQUE IUPTI-
12 TER OBTESTOR. Cum Tellurem dicit, manibus terram tangit: cum
Iovem dicit, manus ad caelum tollit: cum votum recipere dicit,
13 manibus pectus tangit. In antiquitatibus autem haec oppida in-
veni devota: *Stonios Fregellas Gavius Veios Fidenas, haec intra
[29] Italiam, praeterea Carthaginem et Corinthum; sed et multos exer-
citus oppidaque hostium Gallorum Hispanorum Afrorum Mauro-
14 rum aliarumque gentium quas prisca locuntur annales. Hinc ergo
est quod propter huiusmodi evocationem numinum discessionem-
que ait Virgilius:

[Mss. ABGPS.

v3-bP. — *quandocumque* v1. 11. *et pro populo v-g. — deo devo-*
voo A. „Angl.“ — *sinetis* B (AG a p. m.; v nos iri sinetis esse). *si-*
natis Si-g. — *votum hoc* ASv-g — *vbi. vbi a-bP. — o tellus* S.
13. *Stonios* ABGv-gM3P26. *Seonios* P5. *stoinos* M1. *stomos* SM2P7.
Tonios a-bP. — *Figellas* P5. — *Gavius* Edd. *Cavius* AGM23 (B *freg-*
ella. scaviove. ios). *caivos* M1. *soavios* P2. *canios* P5. *Camos* S.
— *vehios* M2. om. P7. — *quos* (sup. a) B. 14 *est ergo* Sv-a. —
eiusmodi Edd. — *numinumque discessionem* vi. *numinum discessionem*
(om. que) G. — *assignaret v-g.* 15. *Ferus*] Aen. II, 326.

Cic. p. Rosc. Am. 2, 5. *Forsitan*
quaeratis qui iste terror sit et quae
tanta formido. Lasaulx minus
bene vertit: „*Flucht, Furcht, Er-*
starrung.“

ABDUCATIS] Sc. vobiscum ad in-
feros. Cf. Freund. lex. s. h. v., ubi
inter alia citantur verba epitaphii
Scipionis Barbati orsidisque AB-
DOUCIT. Nos: „*Der Teufel soll sie*
kölen.“ Lasaulx laxius „*wegfüh-*
ren.“

AETATESQUE] sc. omnes. Cf. Tac.
Hist. III, 68. *Innoxiam liberorum*
aetatem miserarentur.

11. VICARIOS] Hanc vocem Tur-
nebus Adv. XVIII, 4. sic interpre-
tatur: „qui in vicem aliorum exi-
tio pestique devoventur, quae aliis
erant eventura.“ Cf. Quintil. Decl.
IX, 22. *Perituri vitam mariti vica-*
ria morte sua redemit.

FIDE MAGISTRATUQUE MEO] i. e.
fide mea atque publica. Infra:
meamque fidem imperiumque.

OVIBUS ATRIS] atrae sunt, quia
immolantur diis inferis. Cf. Virg.
Georg. IV, 547. *Et nigram macta-*
bis ovem, et Lucret. III, 52. *Et*
nigras mactant pecudes et Mani-
bis divae Inferas mittunt, et in-
terpretes Horatii ad Od. III, 8, 6.
Hartung. I, p. 163.

12. manibus terram tangit] Cf.
I, 10, 21. et Hartung. I, p. 175. et
II, p. 84.

13. *STONIOS] Sic scripsi cum
plerisque codd. mss. Sed genui-
num hoc nomen esse non dixerim.
Quis enim unquam huius nominis
urbem commemoravit? Nam quod
legitur in Livii lib. LXII. epitome:
Q. Marcius consul Stoenos, gen-
tem Alpinam, et apud Stephanum
Byzantinum p. 681.: *Στονίος πό-*
λις Ἀργεῶν ol πολιται Στονίους,
id huc referri vix potest, quum in-
tra Italiam hoc oppidum situm
esse dicat Macrobius, et consula-
tus Q. Marci Regis cadat in an-

Excessere omnes adytis arisque relictis

Di,

et ut tutelares designaret, adiecit:

quibus imperium hoc steterat.

Utque praeter evocationem etiam vim devotionis ostenderet, in 15 qua praecipue Iuppiter, ut diximus, invocatur, ait:

— *Ferus omnia Iuppiter Argos*

Transtulit.

Videtur vobis probatum sine divini et humani iuris scientia non 16 posse profunditatem Maronis intellegi?

X. Hic cum omnes concordi testimonio doctrinam et poetae 1 et enarrantis aequarent, exclamavit Evangelus diu se succubuisse patientiae, nec ultra dissimulandum, quin in medium detegat inscientiae Virgilianae vulnera. *Et nos*, inquit, *manum ferulae* ali- 2 quando *subduximus*, et nos cepimus pontificii iuris auditum: et ex his quae nobis nota sunt Maronem huius disciplinam iuris^[29] nescisse constabit. Quando enim diceret, 3

Caecicolum regi mactabam in hircio taurum,

Edd. vicabgspxzb.]

X. Caput X. Cur Vergilius tertio Aeneidos fecerit Iovi immolari taurum: et quibus diis tauri immolari soleant. ch-h. 1. Hi cum h. Nam cum BG. — et narrantis Sv-g. et enarrantis A. — exclamat Bb-bP. — vulnus s-bP. 2. aliquando ferulae G. — auditum B sup. add. u; G eras. u. — nota sunt nobis v-g. — se nescisse G. 3. Cae-

num U. C. DCXXXV., non ergo ad ea tempora pertineat, ut hoc nomen primo loco fuerit ponendum.

14. *Excessere omnes adytis]* „Quid etiam hic ex Aeschylī interprete observet Turnebus, videndum Adversar. XIV. cap. 15. Adi item Camerar. lib. I. cap. 10. parte secunda Meditationum historicarum, qui ex SS. Scripturis non dissimilia adducit de vocatione deorum deorumque ex urbibus obsessis “ ΠΟΝΤ. — Locus Aeschylī, ad quem respexit etiam Muretus Var. Lect. V, 19., est Sept. c. Theb. 203 sq. ‘*Ἄλλ’ οὖν θεοὺς αὐτοὺς ἀλοῦσης πόλεος ἐκλείπει λόγος*, et Muretus attulit scholion: *λέγεται γὰρ ὅτι, θύαν ἐμὲλλε πορθηθῆναι ἡ Τροία, ἐπὶ ἤρσαν οἱ θεοὶ τοῖς Τρωσὶν ἀνελόμενοι, ἐκ τῶν ναῶν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν*, Turnebus: *Εἰσῆται δὲ καὶ ἐν Παναγοφόροις Σοφοκλέους ὡς οἱ θεοὶ ἀπὸ τῆς Ἰλίου φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὁμῶν τὰ ἐκτῶν ξόανα, εἰδότες ὅτι ἀλλοιῶνται.*

X, 1. Hic] Cf. II, 1, 1.

se succubuisse patientiae] i. e. se esse impatientem.

inscientiae Virgilianae vulnera] Haec metaphora est audacior, et

iniuria ea translata est in alterum locum, ubi vulgo legitur, I, 24, 6.

2. *Et nos, inquit, manum ferulae aliquando subduximus]* „D. Hieronymus ad Domnionem: *Et nos didicimus litteras, et nos saepe manum ferulae subduximus.* Sidonius Apollinaris lib. II, Epist. ad Hesperium suum: *Nam cum videmus in huiusmodi disciplinam iuniorum ingenia succrescere, propter quam nos quoque subduximus ferulae manum, copiosissimum fructum nostri laboris adipiscimur.* Aspexere omnes Iuvenalem Sat. I. [v. 15.] *Et nos ergo manum ferulae subduximus.* Iuvenalis, ni fallor, illud Timoclis apud Athenaeum [lib. XIII, p. 571. a.] *Πληγὰς λαβεῖν ἀκαλαῖαι χερσὶν ἡδὺ γε.*“ ΠΟΝΤ. — Heinrichius ad Iuven. l. c. confert Horatianum (A. P. 415.) illud: *Et ego didici estimique magistrum.*

cepimus ... auditum] Hanc vel similem dicendi formulam nusquam me legere memini, nisi forte comparandum est capere somnum vel cibum, similia. An verum est id quod legitur in cod. Bamb. a

si sciret taurum immolari huic deo vetitum, aut si didicisset quod Atteius Capito comprehendit? Cuius verba ex libro primo de iure sacrificiorum haec sunt: *Itaque Iovi tauro verre ariete immolari non licet*. Labeo vero sexagesimo et octavo libro intulit nisi *Neptuno Apollini et Marti taurum non immolari*. Ecce pontifex tuus quid apud quas aras mactetur ignorat, cum vel aedituis haec 5 nota sint et veterum non tacuerit industria. Ad haec Praetextatus renidens: Quibus deorum tauro imoletur, si vis cum Virgilio communicare, ipse te docebit:

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

6 Vides in opere poetae verba Labeonis? Igitur ut hoc docte ita illud argute. Nam ostendit deo non litatum ideo secutum

Horrendum dictu et visu mirabile monstrum.

7 Ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. Sed et noverat hunc errorem non esse inexplabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locasti, adiecit haec verba: *Si quis forte tauro Iovi fecerit, piaculum dato*. Committitur ergo res non quidem inpianda, insolita tamen: et committitur non ignorantia, sed ut locum monstro faceret secuturo.

[Mas. ABGPS.

licolum] Aen. III, 21. — taurum BGSv-g (M1 a sec. m.) M2P26. tauro As-bP (M1 a p. m.) M3P5. — si comprehendisset Ps-z. „Ed. vet. didicisset. Quod praeferendum videtur propterea quod statim sequitur comprehendit. Nam noster, ut aliquoties monuimus, studio commutate dicendi trahitur maxime.“ Zeun. 4. innuit g in mg. — quidem apud v.

5. imoletur tauro Sv-g. taurus imoletur G in mg., ubi leguntur omissa verba haec .. si vis. — Taurum] Aen. III, 119. 6. ideo non Mas. v-z. — deo b. — Horrendum] Aen. III, 26. — et dictu video Virg. l. c. 7. esse non explabilem (sup. add. in) G. — in aciem S. — tauro (om. Iovi) v. Iovi tauro i-g. — piaculum esto S (g in mg.). — monstro locum v-g. — futuro M.

prima et in Gud. a secunda manu, aditum?

3. si sciret taurum immolari huic deo vetitum] Cf. Serv. ad h. Virg. l.: Contra rationem Iovi taurum sacrificat ... Ubique enim Iovi iuvenum legimus immolatum, ut IX, 627., Ecl. III, 87., Iuvenalis XIII, 9. Nam in victimis etiam aetas est consideranda. — Taurum, accusativo casu, legitur etiam infra § 4. et c. 6, 4, sed in Capitonis verbis et § 5. tauro.

4. intulit] Cf. c. l. § 8. ita infert.

Ecce pontifex tuus] Cf. prolegg. p. xli. et l. 24, 16.

et .. non tacuerit] i. e. neque ea tacuerit.

5. Ad haec .. renidens] Cf. l. 4, 4. si vis cum Virgilio communicare] „Pro: si a Virgilio discere cupias.“ Pont. — Cf. c. 3. § 8. Virgilii hunc verum Macrobius commemorat etiam V, 13, 11.

6. deo non litatum] Cum editore Bipontino, quem merito offendit quod vulgo legitur duplex ideo, sic scripsi: nam ut absolute dici potest litari, ita addi potest datus casus. Cf. Cic. Div. II, 17, 38.: Quid? quum pluribus diis immolatur, qui tandem evenit, ut litetur aliis, aliis non litetur? et Plin. N. H. X, 28. s. 40. litatum est ei deo: Ceterum conf. c. 5. § 4.

ideo] i. e. ob id ipsum, ut indicaretur deo non esse litatum.

secutum .. monstrum] Haec sunt iungenda. Conf. huius capitis finem et sequentis principium, et Servium qui l. c.: Adeo, inquit, et hinc putetur subsecutum esse prodigium. Non recte ergo vulgo ponitur colon post secutum, quasi idem valeat atque ea quae sequuntur.

hostiam contrariam fecit] Intelligas: immolantem poeta.

XI. Subiecit Evangelus: Si eventu excusantur inlicita, dic,^[30] quaeso, quod erat monstrum secuturum et cum Cereri libari vino iuberet, quod omnibus sacris vetatur?

Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho.

Vinum autem Cereri non libari debuit illum vel Plautus docere, 2 qui in Aulularia ait:

Cererin', Strobile, hi sunt facturi nuptias?

[Qui?] Quia temeti nihil adlatum video.

At hic vester, flamen et pontifex et omnia, tam quid immoletur 3 quam quid libetur ignorat, et, ne non ubique in libando pari errore sit devius, in octavo ait:

In mensam laeti libant, divosque precantur,

cum non in mensam sed in aram secundum morem libare debuerint. Ut prius tibi, Praetextatus inquit, de posteriore quaestione 4 respondeam, fateor te non inmerito de usurpata in mensam libatione quaesisse; ampliusque speciem difficultatis auxeras, si magis Didonem in mensam similiter libantem notasses:

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem.

Nam et Tertius, cum de ritu sacrorum multa dissereret, ait sibi 5 hunc locum in quaestionem venire, nec tamen haesitationem suam requisita ratione dissolvit. Ego autem quod mihi magistra lectione compertum est publicabo. In Papiriano enim iure evidenter relatum est arae vicem praestare posse mensam dicatam.

Edd. vica h g p d z b.]

XI. Caput XI. Quod Vergilius illo versu primi Georgicon, *Cui tu lacte* (ch rite) *favos et miti dilue Baccho*, significavit (s-n significavit), Cereri mulso litandum esse. Tum quomodo et in primo et in octavo libro Aeneidos in mensam libari faciat, cum in aram tantum esset libandum. ch-b. 1. ut cum P. — Cui] Georg. I, 344. 2. in Aulularia] II,

6, 5. — Cererin strobile P. cerer in strobile A (B a p. m.) S. cereri in strobile B a sec. m.; G a p. m. cereri vin strobile G a sec. m. Cererin' mi Strobile Edd. — istas vel has facturi (om. hi sunt) Edd. Plaut. has facturi Fest. lib. XX, p. 364. Muell. — Qui om. Mss. vl. — video ABGSv1 et Fest. l. c. iubeo P. intellego v3-b Edd. Plaut. Serv. ad h. Virg. l.

3. tamen quid B. — quam que B. — in octavo] v. 279. 4. us. in mensa lib. S. — hauseras S. — in mensa sim. v-g. — Dixit] Aen. I, 736. — et in mensa v-g. 5. tertius M3. Publius (i pub.; c-g P.) Tertius v-g. p (i. e. pro) tertius „B“. terentius G. terentianus M3.

M. Hertz. de Cinciis p. 39. videtur flagitare ut legatur P. Titius. — in quaestione Edd. — venisse a-bP. — quid mihi v-g. 6. Populo-

XI, 1. quod omnibus sacris vetatur] Aliter Servius ad h. Virg. l.: Nam superfluum est quod quidam dicunt contra religionem dixisse Virgilium (licere) Cereri de vino sacrificari: pontificales namque hoc non vetant libri. Quod autem ait Plautus, cuius illi utuntur exemplo: Cererine nuptias facturi estis? Qui? Quia temeti nihil allatum intelligo, non est huic loco contrarium. Nam aliud est sacrificium, aliud nuptias Cereris co-

lebrare: in quibus revera vinum adhibere nefas fuerat.

3. hic vester] h. l. et c. 12. § 1. in ore Evangelii idem valet ac quem vos praedicatis. Sed vid. V, 2, 15. et omnia] Cf. Ovid. Her. XII, 162.

Qui nobis omnia solus erat. Liv. XL, 11, 3. Demetrius iis unus omnia est.

4. magis] idem est ac potius. Conf. § 7 sq. et prolegg. p. XLIV.

5. magistra lectione] Cf. Virg. Aen. VIII, 442. arte magistra.

arae vicem praestare posse men-

6 *Ut in templo, inquit, Iunonis Populoniae augusta mensa est. Namque in fanis alia vasorum sunt et sacrae suppellectilis, alia ornamentorum: quae vasorum sunt instrumenti instar habent, quibus semper sacrificia conficiuntur, quarum rerum principem locum optinet mensa in qua epulae libationesque et stipes reponuntur: ornamenta vero sunt clypei coronae et huiusmodi donaria. Neque*

[Mas. ABGPS.

neae ch. — *augustata mensa* legit Turneb. Advers. XVIII, 4. et interpretatur: „ea quae augusta facta est, i. e. quae consecrata est.“ — *semper om. a-bP.* — *constituuntur* (sup. fci) S. — *principalem* S. — *ornamento* vero B. — *huiusmodi* BGv-gbP. *ciusmodi* SM23. *cuiscumodi*

sam dicatam] Pontanus confert Petron. [c. 135.]: *Oenothea mensam veterem posuit in medio altari, quam vivis implevit carbonibus, ubi videas interpretes: adde Festum ap. Paul. lib. III. p. 64. Curiales mensae, in quibus immolabantur Iunoni quae Curis appellata est, ad quae adnotavit Muellerus: „Ita Dionysius II, 60. de Tatio: Έν ἀνάσσει δὲ ταῖς νομλαῖς Ἡρά τραπίζας ἔθετο Κυρίτιζ λεγομένην αὐ καὶ εἰς τὸδε χρόνον κείται,“ et Serv. ad Aen. I, 736. (740.) Tangit ritum Romanorum qui paniceas sacratasque mensas habebant, in quas libabant, et ad VIII, 279. quae posui infra. Hartung. I, p. 145.*

In Papiriano iure] Cf. Dionys. A. R. III, 36. Συγμύλλοντας (ὁ Τόλλος Ὀστύλλιος) τοὺς ἱεροφάντας, καὶ τὰς περὶ τῶν ἱερῶν συγγραφάς, ὡς Πομπύλιος συνεστήσατο, παρ' αὐτῶν λαβὼν, ἀνέγραψεν εἰς δέλτους. ... ὡς ἀφανισθῆναι συνέβη τῷ χρόνῳ. ... μετὰ δὲ τὴν ἐκβολὴν τῶν βασιλείων εἰς ἀναστροφὴν δημοσίαν αὐτοῖς ἤχθησαν ὑπ' ἀνδρὸς ἱεροφάντου Γαίου Παπυρίου τὴν ἀπάντων τῶν ἱερῶν ἡγεμονίαν ἔχοντος, et quos praeterea affert Beckorus I, p. 14., Pompon. in Dig. I, 2, 2., et Paulum qui ibid L, 16, 144. commemorat Grani Flacci librum de iure Papiriano; Glück. de iure civili Papiriano Hal. 1780; Einert. de Papirio et iure Papiriano Lips. 1798; Niebuhr. Röm. Gesch. I, p. 277. Adde Servium ad Virgil. Aen. XII, 836, et Real-Encycl. IV, p. 660.

6. *Iunonis Populoniae*] Cf. Martian. II, § 149. *Populoniam plebes* (dicit Iunonem). Apud Arnobium quoque (III, 31.) haec dea dicitur cognominata fuisse *Populonia*. Quid significet hoc cognomen, non liquet.

Seneca apud Augustin. C. D. VI, 10. in dearum viduarum numero refert *Populoniam*, quamobrem cum ea Symphaliorum Ἡραν τὴν χήραν comparat et illud nomen a populando derivat Creuzerus Symb. II, p. 222., ubi Macrobius citat auctorem eius interpretationis, ex qua Iuno dicitur nominata fuisse *Populonia*, quod e coniugiis nascantur populi; quae unde sumpta sit, nescio. A populo hoc nomen ductum esse statuit etiam Hartung. II, p. 44. Cf. etiam Real-Enc. IV, p. 679.

vasorum sunt et sacrae suppellectilis] Cf. Serv. ad Aen. VIII, 279. inter vasorum suppellectilem. Hand Tursell. II, p. 478, 7.: „Saepe id quod additur (cum particula et) ita comparatum est, ut antecedentem notionem alio nomine declararet, quod alibi verbis aut, id est, similibus exprimitur.“ et Forcellin. s. v. var: „Quin et omnis generis supellex nonnumquam vasorum nomine venit,“ qui praeter Plaut. Aul. I, 2, 17. et Sen. Benef. I, 1. (ubi Lipsius adnotavit: „*Vasa debitoris*, instrumentum, suppellectilem .. Graeci ita laxo etiam τὸ σκεῦος) et Grat. Cyn. 219. affert Ulpian. Dig. XXXIII, 7, 8. *Vasa quae utilia culturae sunt, aratrum, ligones* cet. Nos similiter *Küchengeschirr* et *Ackergeschirr*.

ornamentorum] Cf. Caesar. B. C. II, 18, 1. *Pecuniam omnem omniaque ornamenta ex fano Herculis in oppidum Gadis contulit*, Cic. in Verr. act. II, lib. IV, 32, 71; 46, 103; 55, 123.

epulae] Cf. Hartung. I, p. 164 sqq. *stipes*] Cf. Varro L. V, 36, 182. *Etiā nunc diis cum thesauris asses dant, stipem dicunt*; Lips. ad Tac. Ann. XIV, 15; Gronov. de pec. vet. IV, 11.

enim dedicantur eo tempore quo delubra sacrantur, at vero mensa arulaeque eodem die quo aedes ipsae dedicari solent, unde mensa hoc ritu dedicata in templo arae unum et religionem optinet pulvinaris. Ergo apud Evandrum quidem fit iusta libatio, quippe apud 7
eam mensam quae cum ara Maxima more utique religionis fuerat dedicata et in luco sacro et inter ipsa sacra in quibus epulabantur: in convivio vero Didonis, quod tantum regium constat, non etiam sacrum, fuisse, apud humanam mensam in triclinio, non in templo, quia non erat religiosa sed usurpata libatio, solam fecit libasse reginam, in cuius persona nulla observationis necessitas et multa ad usurpandum in potestate permissio. At vero hic 8
— omnes

In mensam lacti libant, divosque precantur,
quia quod recte fieri noverat ab omnibus simul in templo epu-^[32]
lantibus et uni sacratae adsidentibus mensae factum esse memoravit. De illo autem versu: 9

Cui tu lacte favos et miti dñue Baccho,
paucis, quod male accusatur, absolvam. Poeta enim aequè in

Edd. vicahgspdzb.]

As-z (M1 cu isce.) om. M2. — enim om. M2. — donaria dedicantur Edd. SM1. — aedes ipsa P. — unum arae G. 7. *fit vetusta* S. — in loco A. — personam AS. 8. omnes] Aen. VIII, 278. — in mensa v-g. — assistentibus h. 9. Cui] Cf. § 1. — quod Maro accusatur

clypeis] Cf. Plin. N. H. XXXV, 3. s. 3. § 12. Suorum vero clypeos in sacro vel publico dicare privatim primus instituit, ut reperio, Appius Claudius, qui consul cum Servilio fuit anno urbis CCLIX. Posuit enim in Bellonae aede maiores suos, placuitque in excelso spectari et titulos honorum legi, et s. 4. § 13. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum, continebantur imagines, unde et nomen habuere clypeorum, non ut perversa grammaticorum subtilitas voluit, a cluendo.

coronae] Iovi inprimis in Capitolium coronas aureas mittere solebant Romani. Cf. Liv. II, 22, 6; III, 57, 7; XXXII, 27, 1; XXXVI, 35, 12; XLIII, 6, 7., sed etiam aliis diis, ut Veneri et Cupidini, Plaut. Asin. IV, 1, 68 sq.

donaria] Cf. Liv. XLII, 28, 9. Saepius dona dicuntur illa ἀνὰ δῶμα.

mensa arulaeque .. dedicari solent] Cf. Serv. l. c.: *Apud antiquos inter vasorum supellectilem etiam mensam cum aris mos erat consecrari quo die templum consecratur.*

religionem optinet pulvinaris] Quaelia diis posita sunt in lectisterniis.

Cf. Liv. XXII, 10, 9. et Cic. p. dom. 53. § 136. Quum .. aram et aediculam et pulvinar .. dedicasset.

7. cum ara Maxima] quae erat in foro Boario. Vid. cap. seq. §§ 1, 3, 4. et c. 6. § 10 sqq.

more utique religionis fuerat dedicata] „Formula dedicationis arae fere talis est: QUANDO TIBI NOBIS HANC ARAM DABO DEDICABOQUE, HIS LEGIBUS HISQUE REGIONIBUS [leg. RELIG.] DABO DEDICABOQUE QVAS HIC MODIE PALAM DIXERO, VTI INFINITUM SOLVM HVIVSQUE ARAM TITVLORVMQUE EST. SI QVIS TERGERE ORNARE BENEFICERE VOLET QVOD BENEFICII CAUSA FIAT IVS FASQUE ESTO. Cetera vide in notis ad Festi scedae.“
PONT.

usurpata libatio] i. e. non religione concessa. Cf. infra: *ad usurpandum*, et Suet. Claud. 25. *usurpare Romana nomina et civitatem Romanam usurpantes.* Cod. Iust. VIII, 10, 8. et Ulp. Dig. XLVII, 22, 2.

fecit libasse] Cf. prolegg. p. XL.

8. hic] i. e. apud Evandrum. *sacratae mensae]* Cf. Serv. l. c. ad § 5.

9. quod male accusatur, absol-

rebus doctrinae et in verbis sectator elegantiae, sciens Cereri mulso libari, adiecit: *miti Baccho favos diluo*, scilicet mitescere vinum dicens, cum mulsum coeperit fieri. Nam ita hic *mitis* vinum dixit, ut alibi ait *domitum*:

— *Et durum Bacchi domitura saporem.*

Notum autem esse non diffitebere, quod a. d. duodecimum Kalendas Ianuarias Herculi et Cereri faciunt sue praegnate panibus mulso.

XII. Oportune mehercle, Praetextate, fecisti Herculis mentionem, in cuius sacra hic vester gemino errore commisit:

Tum Salii ad cantus incensa altaria circum

Populeis adsunt evincti tempora ramis.

Nam et Salios Herculi dedit, quos tantum Marti dicavit antiquitas, et populeas coronas nominat, cum ad aram Maximam sola

[*Ms. ABGPS.*

Sv-g. „Non inepte.“ Zeun. 10. *mitis hic vinum ita dixit* v-g. — *Et durum*] Georg. IV, 102. — *ad diem AGv-a* (g in mg.) apb. diem (om. ad) hg. a. d. diem dzS. — *duodecimam* v-a. — *praegnante* v-g. — *Panibus mulso* s-z. *penatibus mulso* G a p. m.; ich. „Nec aliter fuit in scripto nostro [in A est panibus]. Falsum tamen, et certum mihi rescribere panibus, mulso.“ Pont. Vid. not. „Vulgaris lectio est retinenda, dummodo scribas et distinguas: panibus, mulso.“ Zeun.

XII. *Caput XII. Herculi cur Salios assignarit Vergilius; curque hos populeis ramis coronatos induxerit.* ch-b. 1. *mehercule* Edd. P. — *hic virgilius* (om. vester) Sv „B“. — *Tum*] Aen. VIII, 285. — *ad cantum* ABGSvIM123. — *incensi* AS. — *tempora* (om. evincti) P. *cincti tempora*

vam] i. e. docebo male eum accusari. Cf. prolegg. p. XL. et p. XLIII. *sciens Cereri mulso libari*] Immo vixit ait Cato R. R. c. 184.

scilicet mitescere vinum dicens] Statuit Macrobius *πρόληψιν* quandam, de qua Virgilius non videtur cogitasse, qui paulo supra (v. 341.) dicit: *et tum mollissima vina*. Magis etiam erravit Servius, qui putavit *miti Baccho* esse casum dativum.

10. *Herculi et Cereri faciunt*] Cf. Hartung. II, p. 31.

praegnate] est forma Plantina. Cf. Trac. I, 2, 102; IV, 3, 37. Nonnulli eam tribuunt etiam Ciceroni ad Att. I, 10, 5. Macrobius ipse Virgilio eam tribuisse videtur IV, 2, 8.

panibus mulso] „Probaverat Maronem per *mitem Bacchum* mulsam intellexisse: restabat itaque, ut et Cereri mulo libatam antiquitus ostenderet. Cur autem panibus factum Festus [ap. Paul. lib. XIV, p. 220. Muell.] quodammodo aperit: Panibus, inquit, redimebant caput equi immolati Idibus Octobribus in campo Martio, quia sacri-

ficiam fiebat ob frugum eventum.“ Pont. — Adde Athen. IV, 38. (c. 13. p. 153. c.): *Ἐν τῇ Πρωματῶν πόλει, ὅταν ἐδωχῶνται ἐν τῷ τοῦ Ἡρακλέους ἱερῷ, δεινύουσιν τοῦ κατὰ καιρὸν θρασυβέοντος, καὶ ἡ παρασκευὴ τῆς ἐδωχῆς Ἡρακλεωτικὴ ἐστὶ. διοικροῦνται μὲν γὰρ οἱ ὀβύςλι· τὰ δὲ βρώματα ἄγροι μέγιστοι καὶ καπνιστὰ ἐφθὰ κρέα, καὶ τῶν προσφάτως καθιερωθέντων ὅσα δαψιλῇ.*

XII, 1. *Oportune est.*] Loquitur Evangelus, ut cc. 10 et 11.

in cuius sacra hic vester gemino errore commisit] In Digestis saepius (cf. Freund. s. h. v.) dicitur absolute: *committere in legem*, sed nemo, quod sciam, addidit unquam nomen casu ablativo, quod ponendum erat accusativo casu.

populeas coronas nominat] „Hanc immerito. Hinc et Phaedrus III, fab. 17. [v. 4.]: *Populus celsa*, inquit, *placuit Herculi*, atque Tertullianus de corona mil., quem locum laudat Niedek. de adoratt., dicit: *Herculem capite praeferre nunc populum nunc oleastrum nunc apium*.“ Zeun. — Cf. § 4.

lauro capita et alia fronde non vinciant. Videmus et in capite 2
praetoris urbani lauream coronam, cum rem divinam Herculi fa-
cit. Testatur etiam Terentius Varro in ea satura quae inscribitur
περὶ κεραννοῦ maiores solitos decimam Herculi vovere, nec de- [33]
cem dies intermittere quin pollucerent, populum *ἀσύμβολον* cum
corona laurea dimitterent cubitum. Hiccine est, Vettius ait, er- 3
ror geminus? At ego in neutro dico errasse Virgilium. Nam,
ut primum de frondis genere dicamus, constat quidem nunc lauro
sacrificantes apud aram Maximam coronari, sed multo post Ro-
mam conditam haec consuetudo sumpsit exordium, postquam in
Aventino Lauretum coepit virere, quam rem docet Varro Huma-
narum libro secundo. E monte ergo proximo decerpta laurus 4

Edd. vicahgspdzb.]

B (A sup. add. sua; G sup. praecincti) v1.

2. in capite (om. et) v. — fecit v. — satura A. satira pñ. satyra GSV-shBP. — quae inscri-
bitur ut in Gr. G. — ac populum s-hPS. — ad ἀσύμβολον v-g. — de-
mitterent Pvi. 3. hicine (sup. add. e) G. haecine (sup. i) B. hinc-
cine h. — Vettius ait Avi. ait Vettius g. — vivere S. 4. ad tempora

ad aram Maximam] Zeunius ci-
tat Plutarch. Quaest. Rom. 60.
Vid. not. ad c. 6. § 10.

et alia fronde non] Dicendum
erat: non alia fronde.

2. cum rem divinam Herculi fa-
cit] In Comm. Serv. ad Aen. VIII,
276. legitur: Neque alia fronde
circumdat caput praetor urbanus
qui Graeco ritu sacrificat.

decimam Herculi vovere] Zeunius
citatur Plut. l. c. 18, et Dionys. Hal.
A. R. I, 40. Vid. not. ad c. 6. § 11.
et Plaut. Stich. II, 1, 80. (Zeun.
citatur I, 3, 80.) Ut decimam par-
tem Herculi polluceam, Bacch.
IV, 3, 29. Herculeum fecit ex pa-
tre: Decumam partem ei dedit.

nec decem dies intermittere] Cf.
Plant. Bacch. II, 2, 31 sq. Non
tantulum Unquam intermittit tem-
pus, quin eum nominet.

quin pollucerent] Cf. c. 16. § 17.
Ad polluctum Herculis ultimi
cum venirent, et 17. § 16. Pollu-
cibilem sane coenam paravit. Pol-
luere significat epulas praebere
publicas. Cf. Plutarch. Sull. c. 36.
Ἀποδόων δὲ τῆς οὐλας ἀπάσης ὁ
Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην
ἐστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δῆμῳ πο-
λυτελεῖς. Hartung. II, p. 27 sq.
Oehler. ad Terent. Varr. Sat. rel.
p. 102.

populum ἀσύμβολον] i. e. sine
symbola vel gratuito convivio ex-
ceptum. Sic ἀσύμβολον δειπνον di-
cit Eubulus apud Athen. I, 14, p.
8. c. Haec cum sequentibus vi-

dentur continere interpretationem
verbi pollucerent, quamobrem par-
ticulam ac, quam e codice P, cui
suffragatur cod. S, recepit Carrio
in ed. Stephan., delevi tribus aliis
meis codicibus obsecutus. Deleta
illa particula forsitan quis volue-
rit coniungere verba: ut pollue-
rent populum ἀσύμβολον, quum
Plautus Curc. I, 3, 37. dicat: pol-
luctus virgis, quod explicatur: lar-
giter exceptus, ut vide, ne tum scri-
bendum esset ἀσυμβόλων et magis
desideraretur particula.

dimitterent cubitum] Haec viden-
tur significare ad multam noctem
protracta esse convivia.

3. multo post Romam conditam]
In comm. Serv. l. c. legitur tan-
tum: sed haec post urbem condi-
tam coepit fieri.

postquam in Aventino Lauretum
coepit vivere] Comm. Serv. l. c.:
Varro Rerum humanarum docet in
Aventino institutum Lauretum,
de quo proximo monte decerpta lau-
rus sumebatur ad sacra. Plin. N.
H. XV. § ult. Loretum in Ave-
ntino vocatur, ubi silva lauri fuit;
Varro L. L. V, 42, § 152. In eo
Lauretum ab eo quod ibi sepulchrum
erat Tatius rex, qui ab Laurentibus
interfectus est, (cf. Fest. lib. XX,
p. 360.), vel ab silva laurea quod
ea ibi excisa est aedificatus vicus.
Dionys. Antiq. R. III, 43. Ὅς (ὁ
Ἀβεντινὸς λόφος) τότε μὲν ὕλης
πανταδαπῆς μεσὸς ἦν, κλειστής
δὲ καὶ καλλίστης δάφνης, ἐφ'

sumebatur operantibus, quam vicina offerebat occasio. Unde recte Maro noster ad ea tempora respexit quibus Evander ante urbem conditam apud aram Maximam sacra celebrabat et utebatur populo utique *Alcidae gratissima*. Salios autem Herculi ubertate doctrinae altioris adsignat, quia is deus et apud pontifices idem qui et Mars habetur. Et sane ita Menippea Varronis adfirmat quae inscribitur *Ἄλλος οὗτος Ἡρακλῆς*, in qua, cum de multo Hercule loqueretur, eundem esse ac Martem probavit. Chaldaei quoque stellam Herculis vocant quam reliqui omnes Martis appellant. Est praeterea Octavii Hersennii liber qui inscribitur de sacris Saliaribus Tiburtium, in quo Salios Herculi institutos operari diebus certis et auspiciato docet. Item Antonius Gniphio, vir doctus cuius scholam Cicero post laborem fori fre-

[**MS. ABGPS.**

(om. ea) v-g. — *Alcidae*] Virg. Ecl. VII, 61. 5. *ubertatem* B. propter ubertatem Sv-g. libertate G. 6. *menippea* P. — adfirmat om. P. — *Ἡρακλῆς ἦν ἢ ἄλλ' ὃ οὗτος*. Quia AB (G ut in Gr. Qua). *Ἡρακλῆς ἦν ἢ ἄλλ' ὃ οὗτος*. Quia SP7. — de multo Hercule ABGSP7. de Hercule (om. multo) P. de Hercule multa Edd. 7. *hersennii* Av-g. *herennii* (sup. e) S. 8. Ita A. — *enipho* AB. *enipho* S (G, in quo erat omissum, a sec. m.)

ἡς Δαυρητον ὑπὸ Ποσειδῶν καλεῖται τόπος τις ἐξ αὐτοῦ· νῦν δὲ οὐκ ἔστι πληθὺς αἰας. Becker. R. A. I, p. 449 sq.

4. *operantibus*] Hoc verbum Nominus 523, 9. interpretatur: *religiose et cum summa veneratione sacrificiis litare*. Cf. infra § 7.

recte Maro noster ad ea tempora respexit] Comm. Serv. l. c.: *Sed poeta ad illud tempus retulit quo Evander apud aram Maximam sacra celebravit.*

et utebatur populo utique *Alcidae gratissima*] Comm. Serv. l. c.: *Quamvis ipse dixerit: Populus Alcidae gratissima, et paulo supra: Herculi consecrata, qui cum ad inferos descendens fatigaretur labore, dicitur de hac arbore corona facta caput velasse*. Hartungus II, p. 28. not. Evangelo suffragatur, dicens iniuria pro lauro poetam commemoravisse populum Herculi quidem, sed non Recarano, sacram.

5. *Salios .. Herculi ... adsignat* cet.] Cf. Comm. Serv. ad Aen. VIII, 285. [Salii sunt] qui tripudiantes aras circumstant .. [Saltabant autem ritu veteri armati post victoriam Tiburtinorum de Vulcis. Sunt autem Salii Martis et Herculis, quoniam Chaldaei stellam Martis Herculem dicunt, quos Varro sequitur. Tiburtes Salios etiam dicebant. cet.], et ad v. 275. Secundum pontificalem ritum

idem est Hercules qui et Mars. Nam et stellam unam habere dicuntur. . . Item paulo post ad Salios Herculi quos Martis esse non dubium est. Hartungus II, p. 768. ait Salios pertinuisse ad Herculem, quum et ipse fuerit deus belli. Cf. eund. II, p. 22 sq. et Crenzer. Symb. III, p. 692. Oehler. l. c. p. 94.

6. *de multo Hercule*] Sic collectivo, quem dicimus, sensu Virgil. Eclog. I, 34. dicit multa victimam, Ovid. Fast. IV, 772. multa agna, Amor. III, 5, 4. multa avis, Lucan. III, 707. multae .. meriens al.

Chaldaei quoque stellam Herculis vocant quam reliqui omnes Martis appellant] Cf. Serv. II. cc. Plin. N. H. II, 8. a. 6. § 34. Tertium (sidus est) Martis, quod quidam Herculis vocant. Harduinus in annotatione addit stellam Martis dictam esse *Ἡρακλέους ἀστέρα* a Tatio Phaenon. c. 17. § 135. Praeterea citat Hyginum Astron. poet. lib. II, p. 76. Aristot. de mundo c. 2, p. 602. et Apul. de mundo p. 169, c. 2, ubi legitur: *Et loco tertio Pyrois (globus est), quem multi Herculis, plures Martis stellam vocant.*

7. *operari*] Cf. § 4.

8. *post laborem fori*] Cf. Sueton. de ill. gramm. 7.: *Scholam eius (M. Antonii Gniphonis) claros quoque viros frequentasse aiunt: in his*

quentabat, Salios Herculi datos probat in eo volumine quo disputat quid sit *festra*, quod est ostium minusculum in sacrario, quo[31] verbo etiam Ennius usus est. Idoneis, ut credo, auctoribus certisque rationibus error qui putabatur uterque defensus est. Si qua sunt alia quae nos commovent, in medium proferamus, ut ipsa collatio nostrum, non Maronis, absolvat errorem.

Tunc Evangelus: Numquamne tibi, Praetextate, venit in mentem toto, ut aiunt, caelo errasse Virgilium, cum Dido suam rem divinam pro nuptiis faceret?

— *Mactat* (enim inquit) *lectas de more bidentes*

Legiferae Cereri Phoeboque patrique Lyaeo,

et quasi expergefactus adiecit:

Iunoni ante omnes cui vincla iugalia curae.

* * *

Edd. vicahgspdzb.]

v-a. *anipho*, B. — *festra* a-bPM3 (M1 sup. a sec. m. ne). „Ita iam dudum legendum in Macrobio suspicati sumus, cum ecce confirmata est sententia nostra libro Macrobiani manuscripto, cuius copiam nobis fecit Petr. Pithoeus.“ Scaliger ad Paul. Diac. s. v. *festram*. *festra* B. *festra* G. *fenestra* Sv-gM2. — *hostia* P. — *Ennius etiam* v-g. 9. *actoribus* G. — *qui putatur* A. 10. *suam rem* v-g. — *Mactat* Aen. IV, 57., ubi legitur *Mactant*. — *frugiferae* A in mg. — *Iunoni* ib. 59.

„Et hic multa deesse verba quis tam stupidus ut non vel sine admonitione omni animadvertat? Nam neque respondetur ad quaestionem ab Evangelo propositam, neque sequentia ulla ratione cum his, quae praecedunt, cohaerent. Nobis apparet loci continentiam habuisse hoc modo: In bibliotheca, ut ex fine primi libri intelligere licet, ostensum iam erat, quam peritus iuris pontificii esset Vergilius. Quare cum coenae tempus sermonem de Vergilio interromperet, dilatus est sermo hic in diem sequentem, atque interim inter coenandum hilariora quaedam tractata, quemadmodum et in secundo libro factum videmus. Quantum itaque suspicari licet, ortus inter coenandum sermo fuit de luxu. Ubi cum Horus sui seculi luxuriam nimiam reprehenderet, Cecinna ita ei respondet, ut ostendat antiquitati maiorem deliciarum curam fuisse quam seculo suo. Hori verba omnia desiderantur, nec Cecinnae responsio plene adest.“ Arnoldi Vesal. verba quae leguntur in chg. „Multa hoc loco desint necesse est.“ a. In s sunt quindecim asterisci. In omnibus his editionibus, ut in Mss., sequitur caput XIII., at in p-h, quibus in editionibus capita XIII-XX. sunt libri II. capita IX-XVI., hic finis est libri III., nisi quod adiciuntur haec verba, a Pontano, ut vide-

Marcum Ciceronem, etiam cum praetura fungeretur. Non erat ergo quod Zeuanius putaret Antonii Gniphonis nomen esse mutandum in Antipatri Stoici vel Aeschylus Gnidii vel Apollonii Molonis.

festra] Cf. Festum ap. Paul. lib. VI, p. 91. Muell. *Festram antiqui dicebant quam nos fenestram*. Petron. Sat. fragm. p. 676. Oudend. Merkel. ad Ovid. Fast. p. cxiij.

9. *ipsa collatio*] sc. dubitationum atque sententiarum. Videtur cumpsisse vocem a collatione bonorum, de qua vid. Digest. XXXVII, 6.

10. *Dido suam*] Dicendum erat eius. Vid. prolegg. p. xxxix.

cui vincla iugalia curae] Responsum Praetextati intercidit, et fortasse alia nonnulla. Cf. prolegg. p. xix. Lacunam explere conatus est Pontanus, qui respondendi partes tribuit Servio, e cuius commentariis excerpit quaedam quae huc pertinere ei viderentur: idem octo quae sequuntur capita transtulit in librum II. Vid. app. crit. et prolegg. pag. xxxii. et p. xxxiv.

[Ed. Bip. vol. I. p. 357.]

XIII. Accipite et M. Varronis verba de agricultura libro tertio, qui cum de pavonibus in villa nutriendis loqueretur, sic ait: *Primus hos Q. Hortensius augurali coena posuisse dicitur, quod potius factum tum luxuriose quam severe boni viri lauda-*

[Mss. ABGPS.]

tur, afficta: ¹⁾ Tunc Sereius respondere rogatus, ait: ²⁾ *Leges Ceres dicitur invenisse; nam et sacra ipsius ³⁾ Themisferia vocantur. Sed hoc ideo fingitur, quia ante inventum frumentum a Cerere passim homines sine lege vagabantur. ⁴⁾ quae feritas interrupta est invento usu frumentorum. itaque ex agrorum divisione inventa sunt iura. Phoebus vero praest auspicis. Lyaeus vero, id est, Liber, urbibus liberatis est deus, unde Marsias eius minister in civitatibus libertatis est indicium. Communis hoc habet sensus, quod Dido sacrificabat numinibus quae urbi praesunt, quasi nuptura pro reipublicae utilitate. Demum lunoni, cui curae sunt nuptiae. Est etiam sensus altior. Nam ⁵⁾ facturi aliquid ante adversos placamus deos, et sic propitiis supplicamus, ut [Aen. III, 120.] Nigram hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam. Igitur ante placat Cererem nuptura, quae propter raptum filiae nuptias execratur; et Apollinem, qui expertus uxoris est; et Liberum, qui nisi raptam uxorem habere non potuit. Et sic lunonem conciliavit noster Servius. Cum autem dictis omnes applaudissent, placuit eis audire Eusebium, quo noster Vergilius tanquam rhetor effulsit. Ad quae Pontanus (p-2) adnotavit haece: ¹⁾ „Quae deinde sequuntur ad finem usque libri huius ex eodem Cantabrigiensi explevimus. [At in A nihil eiusmodi legitur.] Servio vero uti ista dicendi partes dat, ita apud eundem quoque ad Maronem eundem fere invenies. Paucula tamen meliora hic quam ibi reperies, uti istud: Sic propitiis supplicamus; nam ibi est: Sic protinus invocamus. Porro Themisferia adscriptum [sic! fort. ad scriptum] expressimus, quae Servio et aliis Themisphoria. Arnob. [V, 24.] Vultis enim consideremus mysteria et illa divina, quae Thesmophoria nominantur a Graecis: quibus gente ab Attica sancta illa pervigilia consecrata sunt.“ — ²⁾ „Tribuit item politicum munus Cereri Homerus in eius Hymno: χαίρε θεά καὶ τήνδε σάον πόλιν.“ — ³⁾ „Ex loco Arnobii iam citato reponendum Thesmophoria.“ — ⁴⁾ „Erant enim id aevi homines βαλανηφάγοι. Unde et vetus illud natum, ἄλλος βλος, ἄλλη δλαῖτα.“ — ⁵⁾ „Respexit etiam magnus Hippocrates libro de insomniis: Καὶ τοῖς θεοῖς εὐχεσθαι (χεῖ) ἐπὶ μὲν τοῖσιν ἀγαθοῖσιν ἡλῶ, Διὶ οὐρανίῳ, Διὶ κτησίῳ, Ἀθηνῇ κτησίῳ, Ἐμψῇ, Ἀπόλλωνι· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐναντίοις, τοῖσιν ἀποτροπίοις, καὶ γῇ καὶ ἡρώσιν ἀποτροπῆαι γενέσθαι τὰ χαλεπὰ πάντα.“*

XIII. Caput XIII (p-b Lib. II. Cap. IX.) De luxu seu luxuria Q. Hortensii, Fabii Gurgitis, Metelli Pii ac Metelli pontificis maximi. Tum de porco Troiano, de leporum ac cochlearum saginatione. ch-b. 1. libro tertio) cap. 6. — augurali adiciali coena hg Edd. Varronis l. c. — dicitur posuisse Sv-g. — tuum A. — luxuriosi quam severi Edd. Varr. Ausonium Popmam sic (sed om. tum) in Notis ad Varronem emendasse ait

XIII, 1. Accipite cet.] Loquitur, ut apparet ex huius capituli fine et initio sequentis, Caecina Albinus Horo respondens de luxuria veterum.

Primus Q. Hortensius] Cf. Plin. N. H. X, 20. s. 23. Pavonem cibi gratia Romae primus occidit orator

Hortensius adiciali coena sacerdotii, ubi Harduinus praeter h. l. affert Aelium. hist. an. V, 21. [Add. III, 42.] et Tertull. de pall. p. 119. [p. 31. Salm.]. Adde Becker. Gall. I, p. 295 sq. ed. I.

severe] Cf. Plaut. Cist. III, 16. Voluisti istuc severum facere, ubi

bant. Quem cito secuti multi extulerunt eorum pretia, ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facile quinquagenis. Ecce res 2 non ammiranda solum sed etiam pudenda, ut ova pavonum quin- nis denariis veneant, quae hodie non dicam vilis, sed omnino nec veneunt. Is Hortensius platanos suas vino irrigare consuevit: 3 adeo ut in quadam actione quam habuit cum Cicerone susceptam precario a Tullio postulasset ut locum dicendi permutaret se- cum: abire enim in villam necessario se velle, ut vinum platano, quam in Tusculano posuerat, ipse suffunderet. Sed forte ad no- 4 tam seculi sui non sufficit Hortensius, vir alioquin ex professo mollis et in praecinctu ponens omnem decorem. Fuit enim ve- stitu ad munditiam curioso, et ut bene amictus iret, faciem in speculo quaerebat, ubi se intuens togam corpori sic applicabat, ut

Edd. vicahgapdzb.]

Pont. — ita ut hg Edd. Varr. 2. sed et pudenda v-g. — nec veneunt B a sec. m.; Sv-g (M1 a sec. m.) M2P567. nec venent AG (BM1 a p. m.) M3P2. non veneunt s-bP. 3 in actione quadam s-bP. in qua- dam occasione S. — suscepta v-g. — vino platanum BG. 4. Sed forte ... (§ 5.) ruga mutasset] Cf. Io. Saresb. VIII, 12. — alio- qui G. — mundiciem (sup. a) BG. — vene amictus A. — in speculo ponebat s-z. „Scriptus habebat gercebat [immo querebat]: unde facile eruitur firmaturque antiqua scriptio, in speculo quaerebat.“ Pont. Vid. not. — tunicam G. — ne forte AS „Angl.“. — nodos (sup.

Tambmannus adnotavit: „Nonius docet severum significare aliquando saevum, implacidum.“

laudabant] i. e. nominabant. Cf. Gell. N. A. II, 6, 16. Festus ap. Paul. lib. X. p. 118. Muell.

denariis .. quinis] i. e. circiter hinc florenis.

2. omnino nec veneunt] i. e. ne veneunt quidem omnino. De particula nec et de ea quae paulo su- pra legitur, ecce, vid. prolegg. p. xli.

3. platanos suas vino irrigare consuevit] „Platanos inprimis um- brarum gratia veteres aluisse ostendit Barthius ad Clandian. Fescenn. 18. ex Aelian. V. H. II, 14., Horat. Carm. II, 15, [4.], Mar- tial. III, 58, [3].“ Zsuv. — Cf. Plin. N. H. XII, 1. s. 4. Tantum- que postea honoris increvit (plata- nis), ut mero infuso enutriantur: compertum id maxime prodesse ra- dicibus: docuimusque etiam arbores vina potare; ubi Harduinus hunc l. citat et Martial. IX, 61, 16. Crevit et affuso lactior umbra mero, et epigramma Philippi Anthol. Gr. lib. I. c. 59. [ap. Jacobs. II, p. 213.]. Adde Plin. XVI, 44. s. 91. et Gronov. Observ. I, 5. p. 40.

quam habuit cum Cicerone suscep-

tam] ut defensionem Sullae, vid. ed. Halm. p. 4., et Sestii, ib. p. 5.

necessario] Hoc adverbium cum verbo velle coniunctum quem non offendat? At interpreteris: quod necesse esset, ne perirent scilicet platani.

quam .. posuerat] Dicendum erat posuisset, vid. proleg. p. xli.

4. vir .. mollis] Cf. Salmas. ad Tertull. de pall. p. 376. Real-En- cycl. III, p. 1498.

vestitu ad munditiam curioso] Pas- sivam hanc huius adiectivi vim praetermisit Frenndius, sed For- cellinus affert Plin. N. H. XXX, 11. s. 30. § 99. curiosa Apionis interpretatione, et Quintil. VII, 5, 2. praeturae curiosa consilia. Adde infra c. 14. § 5. Erat saltandi cura, dummodo non curiosa cet. Prae- terea conf. Ovid. art. am. III, 133 sqq. Munditiis capimur: non sint sine lege capilli ... et specu- lum consulat ante suum. Tac. Ann. III, 30. Diversus a veterum instituto per cultum et munditias. Cic. off. I, 36, 130. Adhibenda praeterea munditia est, non odiosa neque exquisita nimis.

faciem in speculo quaerebat] „Al- lusum aut vetus dicitur, quo victu aut vestitu mollem notabat:

rugas non forte sed industria locatas artifex nodus astringeret et sinus ex composito defluens modum lateris ambiret. Is quondam cum incederet elaboratus ad speciem, collegae de iniuriis diem dixit, quod sibi in angustiis obviis offensus fortuito structuram togae destruxerat: et capital putavit, quod in humero suo locum

[*Mss. ABGPS.*

i) B. — adstringeret B. adtringeret G. constringeret s-bP. — nodum lateris s-bP. nodum latius coni. Salmas. ad Tertull. de pall. p. 373 sqq. Vid. not. 5. „elaboratus ad speculum placuit Scriverio nostro, quia praecessit: faciem in speculo quaerebat. Nobis vix evilescit prius.“ Pont. — offenso BG. — stricturam v. — capitale St-g. — logium (sup. e) B.

Hic virum quaerit. Neo aliter perstrictus a Cinna poeta Magnus Pompeius: Fasciola qui crura tegit, digito caput uno Scalpit: quid credas hunc sibi velle? virum. Porro Macrobio convenienter ad Marcellam D. Hieronymus: Vidua nostra ante morosius ornabatur, et die tota quid sibi deesset quaerebat ad speculum.“ Pont. — Cf. Ovid. l. c. et Apul. de mag. 15. Novissimam pronuntiandi congruentiam ab speculo petivit.

ut rugas ... artifex nodus astringeret] Cf. Plin. N. H. XXXV, 8. s. 34. § 57. In veste et rugas et sinus invenit (in picturis Cimo). Virgil. Aen. I, 320. Nuda genu, nodoque sinus collata fluentis. Tertullian. de pall. 5. Nec artifice necesse est qui pridie rugas ab exordio formet, et inde deducat in tilias totumque contracti umbonis figmentum custodibus forcipibus adsignet, cum adnotatione Salmasii p. 368., qui p. 375. nodum ait a Macrobio appellari umbonem togae quo rugarum et plicarum in umbilici modum collectarum congregatio stringeretur. De adiectivo artifex vid. not. ad Comm. II, 16, 4.

sinus ex composito defluens] Cf. Plin. et Virg. ll. cc., Tertull. l. c. (qui) ambitum vero eius, ex quo sinus nascitur, .. retrahat a scapulis et exclusa dextera in laevam adhuc congerat. cum adnot. Salmas. p. 379 sq. Quintil. XI, 3, 137. Veteribus nulli sinus: perquam breves post illos fuerunt. Becker. Gall. II, p. 82 sqq. ed. I.

modum lateris ambiret] Difficilia haec sunt explicatu, sed augebis, non minues, difficultatem praefereundo id quod in recentioribus editionibus legitur, nodum lateris. Est autem latus superior corporis pars, ut apud Horatium Sat. I, 2,

98. Brevi latere ac pede longo est: igitur modus lateris est quod nos dicere solemus „die Taille“, et si haec sunt genuina verba Macrobi, modum lateris ambiret dicit pro latus ambiret pro eius modo, quam rationem huic usitatissimam esse docuimus prolegg. p. XLII. Olim putabam esse scribendum: Sinus ex composito defluens in modum lateris, sed sic adiecta praepositio in vim mutat nominis modum, et nimis nude ponitur verbum ambiret.

5. cum incederet] Vid. not. ad II, 3, 16.

elaboratus ad speciem] „Interpres historiae Apollonii Tyrii: Videntes omnes cives speciem Tarsiae et ornamentum dixerunt: Felix pater cuius filia Tarsia. Cyprianus: Neque enim fas est virgini ad speciem suae formae comi. Et Propertius [II, 31, 3]: Tota erat in species Poenis digesta columnis, Statius [Silv. V, 1, 53 sq.]: Tibi quamquam et origo niteret, Et felix species.“ Pont. — I. F. Gronov. in diatrib. ad Stat. sylv. V, 5., p. 595. reprehendit Pontanum, quod male acciperet verum Propertii. Handius ibid. confert Liv. XXXVII, 40. Addebant speciem frontalia et cristae, et Cic. in Verr. II. Act. I, 22, 58. Forum comitumque adornatum ad speciem magnifico ornatu. Hertzbergius, qui apud Propert. l. c. legit in speciem cum Lachmanno, confert Manil. V, 152 sq. Femineae vestis, nec in usum tegmina plantis, Sed speciem fractique placent ad mollia gressus, et praeterea Cues. B. G. VII, 23, 5. Hoc cum in speciem .. opus non deforme est, tum ad utilitatem summam habet opportunitatem.

5. capital] Cf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 48. Capital facinus, quod capitis poena luitur, ubi Muel-

ruga mutasset. Ergo hoc praetermisso ad viros venio triumphales quos victores gentium luxuria vicit, et, ut taceam Gurgitem a devorato patrimonio cognominatum, quia insignibus virtutis secutae vitia prioris compensavit aetatis, Metellus Pius in quam[359] foveam luxus et superbiae successuum continuatione pervenit? Et, ne multis morer, ipsa de eo Salustii verba subiceo: *Ac Metellus 7 in ulteriorem Hispaniam post annum regressus magna gloria, concurrentibus undique virile et muliebre secus, per vias et tecta omnium visebatur. Eum quaestor C. Urbinus atque cognita voluntate cum ad coenam invitaverant, ultra Romanum ac mortalium etiam morem curabant exornatis aedibus per aulaea et insignia sce-*

Edd. vicahgspdzh.]

6. primoris a-bP. — In quam foveam luxus et superbiae Metellus Pius pervenit continuatione successuum v (i-g successuum continuatione pervenit). — Salustii Hist II, (41.) ed. Cort. p. 960. Cf. Non. 1180, 21.

7. *Ac Metellus* ABGSM123R. *At Metellus* Edd. P. — *ulteriora* (sup. cm) A. — *virile et muliebre secus* G a p. m.; a-bP. *virili et muliebri secus* G a sec. m. *virile et muliebre sexus* (a sec. m. *virili et muliebri*) M. *virili et muliebri sexus* B a p. m. (A *virilic*). *virili et muliebri sexu* B a sec. m.; v-g. — *Cum quaestor ichg. Et cum quaestor a. Et quaestor v(3).* — *quum ad coenam v(3).* *eum ad coenam i-g.* — *cognita eius voluntate S.* — *invitassent a-bP.* — *Romanorum v3-h* — „et signa legenti Ciacconio assentior. Sic de rep. ord. [1, 8.] Domum signis, au-

lerus confert Non. p. 38, 14. v. capital.

6. *Gurgitem a devorato patrimonio cognominatum* cet.] „Respexit Iuvenal. Sat. 11. [v. 40 sq.]: *Ac rebus mersis in ventrem foeneris atque Argenti gravis et pecorum agrorumque capacem.* Iterum Satir. 6. [v. 265 sq.] *Dicite vos neptes Lepidi caecique Metelli Gurgitis aut Fabii quae ludia sumscrit unquam Illos habitus.*“ Pont. — Qu. Fabius Qu. f. M. n. Maximus Gurgis, consul a. CCCCLXI, CCCCLXXVII, CCCCLXXXVIII., Samnites vicit, et, ut pater et avus, fuit princeps senatus (cf. Plin. N. H. VII, 41 a. 42.), orta autem seditione servorum diem supremum obiit in oppugnatione Volsiniorum. Cf. Real-Encycl. III, p. 400 sq.

Metellus Pius ... successuum continuatione] Qu. Caecilius Metellus Pius cum L. Cornelio Sulla consul a. DCLXXIII. Sertorio victo superbissimum se praebuit. Cf. Plutarch. Sert. 22 et Valer. Max. IX, 1, 5. Real-Enc. II, p. 32.

Salustii verba] „Quae ad illustrationem huius Sallustiani fragmenti pertinent, vide Thysium ad Sallust. p. 417 sq.“ Zevn.

7. *in ulteriorem Hispaniam* Val. Max. I c. *In horrida et bellicosa*

provincia cum praesertim acerrimus hostis Sertorius Romanorum exercituum oculos Lusitania telis perstringeret.

virile et muliebre secus] Cf. Siscenn. ap. Non. 222, 27. *Tum in muro virile ac muliebre secus populi multitudine omni collocata, et quae similia congressit* l. F. Gronovius ad Liv. XXVI, 47, 1.

per vias et tecta omnium visebatur] i. e. omnes viae et omnia tecta plena erant eum conspicientium.

ultra Romanum ac mortalium etiam morem curabant] Cf. Plin. Ep. I, 5, 15. *curatur a multis, quod Doeringius interpretatur: collitur observatur, frequenter.* Plautus Stich. V, 3, 9. *Nunc ibo hinc et amicos meos curabo hic advenientis,* ib. I, 2, 39. Men. V, 4, 7 et 9. De re ipsa conf. Plutarchum et Val. Maximum II. c.

per aulaea] Cf. Val. Max. I. c. *Cum Attalicis aulaeis contextos parietes lacto animo intuebatur.* De aulaeorum usu vid. Serv. ad Virg. Aen. I, 697.

et insignia] Cf. Cic. p. Sest. 26, 57 *Sedens cum purpura et sceptro et illis insignibus regis, ubi adnotavit Orellius: „Hic significatur diadema regni vel maximum in-*

8 nisque ad ostentationem histrionum fabricatis. Simul croco sparsa humus et alia in modum templi celeberrimi. Praeterea tum sedenti in transenna demissum Victoriae simulachrum cum machinato strepitu tonitruum coronam ei inponebat, tum venienti ture quasi deo 9 supplicabatur. Toga picta plerumque amiculo erat accumbenti, epulae vero quaesitissimae, neque per omnem modo provinciam sed trans maria, ex Mauritania volucrum et ferarum incognita antea plura genera. Quis rebus aliquantam partem gloriae dempserat, maximeque apud veteres et sanctos viros superba illa gravia in-

[Mss. ABGPS.

laeis aliisque operibus exornare." Cort. l. c. 8. cum sedenti Edd. PS. — in trasenna B a p. m.; G. in transemia vl. — dimissum ABGSR. — turi (sup e) B. 9. ei accumbenti v-g. — vero om v-g. — exquisitissimae a-bP. — sed trans maria ex Mauritania Edd. sine interpunct. — et plura S. — maxime (om. que) c-bP. — existimantes Sagh. extimantes

signe", nisi forte h. l. intelliguntur fasces laureati.

scenisque ... fabricatis] Cortius adnotavit: „Nempe et histriones adhibebant conviviis, Liv. XXXIX, 6. [8]. Petronius passim; vide Bultenger. de conviv. III, cap. 12."

8. croco sparsa humus] Hoc odoris causa factum esse docet Lucretius II, 414 sqq. Neu simili penetrare putes primordia forma In naribus hominum, cum tetra cadavera torrent, Et cum scena croco Cilici perfusa recens est. Cf. Plin. N. H. XXI, 6. s. 17. Martial. VIII, 33. 4. Propert. IV, 1, 16. Apul. Met. X, 34. Spartian. Hadrian. 19. Martian. IX, § 903. Barth. Advers. XXV, 11. p. 1237.

in transenna demissum Victoriae simulachrum] „Servius Aeneid. 3. [immo V, 488.] legit cum sedenti transenna demissum. Quod Brodaeus placet Miscell. lib. IV, cap. 19. Nonius transennam citat et fenestram interpretatur. Servio transenna est extensus funis: Brodaeus cancelli." PONT. — Forcellinus s. v. transenna docet legi apud Noniam 2, 859. quoque transenna omissa praepositione in, et in glossa Philox. Βρόχος ἐν ἀφῆρη-γίαις τεταμένος, transenna. Videtur esse h. l. machina funibus demissa. Cf. Salmas. Exerc. Plin. p. 647, a, C. Plutarchus l. c. ad § 6.: Νῆκαι πεποιημέναι, δι' ὀργάνων ἐπιδρόμων χρύσεια τρόπαια καὶ στεφάνους διαφέρουσαι κατήγοντο. Valer. Max. l. c. habet tantummodo: demissasque lacunaribus aureas coronas.

strepitu tonitruum] Cortius apte

confert Phaedri fab. V, 7, 23 sq. Aulaco misso, devolutis tonitribus Di sunt locuti more translatis. ture] Plutarchus l. c. Θυσίαις δ' αὐτὸν αἱ πόλεις ἐυφοροῦντα καὶ βωμοῖς ἐδέχοντο. Cort. nos delegat ad Sen. de ira III, 18, 1. Prudent. Apotheos. 187, 198, 292. Lactant. I, 20. Struv. Synt. ant. Rom. p. 485. Val. Max.: Tunc, cum in Hispania adventus suos ab hospitibus aris et ture excipi patiebatur.

9. Toga picta ... accumbenti] Plutarch. l. c.: Ἐσθῆτα θριαμβικὴν ἔχων ἔκειτο. Valer. Max.: Cum palmata veste convivio celebrabat. Iunguntur toga picta et tunica palmata ap. Flor. I, 5, et Capitolina. Gordian. 4. Vid. not. ad I, 6, 2.

quaesitissimae] Codices mss. refragantur Freundio dicenti ante Augusti aetatem hanc vocem usitatam non fuisse. Idem affert Tac. Ann. II, 58. Excipere Graeci quaesitissimis honoribus, III, 26. Quaesitiores iam et plures (leges) Solon perscripsit, et 57. quo quaesitior adulatio fuit. Plutarch. l. c. Δέκνων σοβαρώτε-ρων ὑποδοχάς, Valer. Max.: cum immanibus epulis.

trans maria] Sic saepe Plinius: locos congesti in adnot. ad N. H. XXXIV, 1. s. 2.

apud veteres et sanctos viros] Cf. Liv. XLII, 47, 4. Veteres et moris antiqui negabant se in ea legatione Romanas agnoscere artes. Metellum ipsum hominem sanctissimum dicit Cicero p. Arch. 5, 9. et p. Balbo 22, 50.

gravia] Cort. confert Iug. 38. extr.

digna Romano imperio aestimantes. Haec Salustius, gravissimus alienae luxuriae obiurgator et censor.

Accipite inter gravissimas personas non defuisse luxuriam. 10 Refero enim pontificis vetustissimam coenam quae scripta est in indice quarto Metelli illius pontificis maximi in haec verba: *Ante 11 diem nonum Kalendas Septembres, quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, domus ornata fuit: triclinia lectis eburneis strata fuerunt: duobus tricliniis pontifices cubuerunt, Q. Catulus,*

Edd. vicahgspdzb.]

vich. — *Nec Sal.* (BG a p. m.) R. *ex Sal.* A a p. m. et *Sal.* G a sec. m. 10. et inter a-bP. — *enim vobis* a-bP. 11. *septembris* A Edd. — *martialis flamen* BGR. — *strata fuit. tunc* A. — *Catullus* B a

Quae gravia quamquam et flagitii plena erant.

gravissimus alienae luxuriae obiurgator et censor] Snae non item. Cf. Gellius N. A. XVII, 18. *M. Varro .. in libro quem inscripsit: Pius aut de pace, C. Salustium scriptorem seriae illius et severae orationis, in cuius historia notiones censorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehensum .. dicit.*

10. *pontificis]* i. e. Lentuli, ut apparet c § 11., non Metelli, ut statuisset Arnoldus Vesaliensis videtur, ut qui in huius capituli summario scripserit: *De luxu ... Metelli Pii ac Metelli pontificis Maximi*, et post illum Hertzberg. de diis patr. p. 82.: quos timore ipse secutus sum in prolegg. p. xix. Nam aditiales coenae iis erant edendae qui sacerdotium inibant (cf. § 1. Plin. N. H. X, 20. s. 22; Sen. ep. 95, 42). Metellus igitur pontifex maximus non edidit sed descripsit illam coenam, isque non diversus est a Metello illo Pio, quem pontificem maximum fuisse refert Asconius in Cornel. p. 80., eique in pontificatu successit C. Iulius Caesar (cf. Plut. Caes. 7.; Dio XXXVII, 37., Sueton. Caes. 13.).

vetustissimam coenam] Quo anno haec edita sit, incertum est, sed ante annum urbis DCLXXXIX., quo anno mortuus esse dicitur Metellus. De hac coena uberius disputavit C. A. Boettigerus *Kleine Schriften* III, p. 217 sqq., eiusque disputationem addita annotatione in Francogallicum vertit F. I. Bastius.

in indice quarto] Quaeritur quid sit index? Nam in illis librorum indicibus quos a Graecis appellari

αἰλλόβους ait Cicero ad Att. IV, 4, b. tale quid perscriptum fuisse non videtur. Nisi ergo mavis existimare indices illos fuisse appendices quasdam ad annales maximos quarti anni quo fuerit Metellus pontifex maximus, sunt intelligendi annales, quum Servius ad Virg. Aen. I, 373. deceat pontifices maximos quotannis in tabula dealbata notavisse digna memoratu, in quibus quidem coenae pontificalis singula fercula esse relata miraria. Boettigerus l. c. p. 218. vertit: „in seinen archivalischen Nachrichten“, et adnotat: „gewisse Register, die der oberste Pontifex zu halten pflegte“.

11. *Lentulus]* L. Cornelius Lentulus Niger, de quo vid. Orell. Onomast. Tull II, p. 179. et Real-Enc. II, p. 685. *L. Lentulus flamen Martialis* commemoratur in Vatin. 10, 25; de har. resp. 6, 12. et in schol. Bob. in Clod. p. 336; brevius *Lentulus flamen* ad Att. II, 24, 2; XII, 7, 1.

domus ornata fuit] aulacis, signis, similibus ornamentis. Vid. app. ad § 7. et apud Gell. XV, 8, 2., verba Favorini: *Stratus auro argento purpura amplior aliquot hominibus quam diis immortalibus adornatur.*

triclinia lectis eburneis strata fuerunt] „Conf. Mercurialis de art. gymn. I, 11. et Bynaeus de morte I, c. 1, 3.“ ZEUN. — Nunc vid. Becker. Gall. II, 143 sqq., inprimis p. 149.; et Hor. Sat. II, 6, 102 sq. *In locuplete domo .. rubro ubi cocco Tincta super lectos canderet vestis eburnos.*

cubuerunt] Beckerus l. c. p. 144. animadverit desiderari nomina Lentuli ipsius et Metelli pontificis

- [360] *M. Aemilius Lepidus, D. Silanus, C. Caesar, rex sacrorum, P. Scaevola Sextus, Q. Cornelius, P. Volumnius, P. Albinovanus, et L. Iulius Caesar augur qui eum inauguravit: in tertio triclinio Popilia Perpennia Licinia Arruntia virgines Vestales et ipsius uxor*
 12 *Publicia flaminica et Sempronia socrus eius. Coena haec fuit: Ante coenam echinos, ostreas crudas quantum vellent, peloridas*

[Mss. ABGPS

sec m.; V. l. *catullius* AGSR. — *Syllanus* v-g. — *G. caesar. A.* — *precevola sectus A.* — *voluminus A. volomnius* (sup. u) *B. volominus* R. *volumnus G.* — *albinovalus G. aloinus vanus S.* — *quicum AB GR.* — *auguravit AG.* — *poplia ABGVR.* — *perpenia v-g.* — *Arruntia Vvi. Aruntia ABS.* *Aruncia* chg. — *ipsius* (om. et) *h.* — *flaminia S. flaminia v3.* 12 *Antecoenam*, una voce, Lipsius *Antiq. lect. III*, p. 72. *Antecoenam* Salmas. ad *Capitol. Gordian. inn. 21*. p. 107. *Bast. ap.*

maximi. Cum sex feminae essent in uno triclinio, in duobus aliis seni viri videntur accubuisse. Vid. infra.

Q. Catulus] *Q. Lutatius Q. f. Q. n. Catulus*, qui Iovis Capitolini nedem dedicavit et a. u. c. DCXCIII. mortuus est consule *Q. Metello Celere* (Cic. accns. in *Verr. IV*, 31, 69. et p. *Cael. 21*, 59.).

M. Aemilius Lepidus] Nisi legendum est *M'*., ut sit *Manius Aemilius Mam. f. M. n. Lepidus*, qui consul fuit a. u. DCLXXXVII., intelligendus est *M. Lepidus* triumvir, qui a. n. c. DCCIX. in locum *Caesaris* occisi factus est pontifex maximus (cf. *Cic. Phil. V*, 15, 40).

D. Silanus] *D. Iunius Silanus* a. u. DCXCI. fuit consul.

C. Caesar] Cf. *Vellei. II*, 43, 1. *Absens pontifex factus erat in Cottae consularis locum, cum paene puer a Mario Cinnaque flamen dialis creatus victoria Sullae, qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amisisset id sacerdotium, quod refert etiam Sueton. Caes. 1.*

rex sacrorum] Vid. not. ad *I*, 15, 9. Queritur quis hic fuerit? Vulgo haec adiunguntur antecedentibus, ut *Caesar* esse dicatur rex sacrorum. At hoc equidem legi nusquam, neque putaverim eum fuisse regem sacrorum antequam pontificem maximum, quum Festus illi priorem tribuat locum his verbis (lib. XIV, p. 185. *Muell.*): *Maximus videtur rex, dein dialis, post hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto pontifex maximus*. Videtur ergo omisum esse nomen regis sacrorum, ut cum pontifice maximo numerus virorum

qui illi coenae interfuerint, sit XII. Vid. not. seq.

P. Scaevola Sextus] Hic aliunde non est cognitus, nam *Scaevolae*, pontifices ambo et *litem iuris peritissimi*, quos memorat Cicero de legg. II, 19, 47., sunt alii, e quibus minor, Quintus, (qui alterius, *Publii*, fuit filius) occisus est a. u. DCLXXI. *Guil. Teuffel. in Real-Encycl. V*, p. 187. non recte statuit esse sermonem de pontifice maximo. Ceterum me offendit *Sextus* cognomen, quod solet esse praenomen. Quum apud Ciceronem de *harusp. resp. 6*, 12. legatur: *P. Galba, . . . L. Claudius rex sacrorum, Sex. Caesar flamen Quirinalis*, potuerit quis conicere scripsisse *Metellum: L. Claudius rex sacrorum, P. Galba, Sext. Caesar.*

Q. Cornelius] cum *P. Albinovano* qui sequitur a Cicerone l. c. commemoratur inter pontifices minores.

P. Volumnius] fortasse idem est qui p. *Cluent. 70*. § 198. dicitur fuisse iudex in *Cluentium*.

L. Iulius Caesar augur] Videtur is esse qui DCLXXXIX. (XC.) fuit consul cum *C. Marcio Figulo*. Cf. *Orell. Onom. Tull. II*. p. 314. *Real Enc. IV*, p. 426.

virgines Vestales] *Hertzberg. l. c.* adnotavit: „Quot quidem adultae erant, h. e. quattuor: nam quae intra primos sacerdotii annos essent, impuberes puellas, adhiberi vix par erat.“

flaminica] Cf. *I*, 16, 30.

12. *Ante coenam*] *Boettigerus l. c.* monet in tres partes fuisse divisa convivium, sed tertiam, *mensas secundas*, hic esse omisam. *Lipsius Antiq. lect. III*. p. 71.:

sphondylos, turdum asparagos subtus, gallinam altilem, patinam

Edd. vicahgsapdz.]

Boettig. Opusc. III. p. 219. defendit ante coenam. — ostrea cruda A. — pectoridas P2. — sphondilos V. fondilos SP7. phodilos P6. — turdum

„Caenam, inquit, antiqui in tres partes tribuerunt, sive placet dicere missus; primum missum antecaenam sive gustationem sive gustum dixerunt: secundum, in quo praecipui et lautissimi cibi, propriae caenae: tertium, in quo bellaria, mensam pomorum sive mensas secundas,“ coll. Petron. 21. gustatione mirifica initiati, [add. 31. Allata est tum gustatio valde lauta], et Martial. XI, 52, 12. Haec satis in gustu, [add. 31, 4. Gustu prolinus has edes in ipso]. Eadem brevius Turneb. Advers. XVII, 10. et XVIII, 4. Gustum, genere neutro, legitur apud Apicium IV, 5. Paulo infra Lipsius: „Vocarunt antecaenam etiam promulsidem, ideo videlicet quod daretur ante muleum“, coll. Petron. 24. in promulside libidinis, [add. 31. in promulsidari]. Consentit Boettigerus l. c., qui adiecit Lipsium in epist. miscell. Cont. I, 65. p. 87. vocem antecoenam dicere esse dubiam, sed eam usurpavisse Salmasium, qui ad Capitolin. Gord. iun. 21. etiam frigida dici docuerit, ubi affertur inter alia Plutarch. Symp. VIII, 9, 3. *Ἄ καλοῦμεναι ψυχρὰ καὶ τράπεζαι πρότερον ὀστέων, ἐχίνων, ὀμῶν λαχάνων, ἀπ' οὐράς ἐπὶ στόμα μεταχθίσαι τὴν πρῶτην ἀντὶ τῆς ἐσχάτης τάξιν ἔχουσιν*, et Martial. XIII, 14.: Claudere quae coenas lactuca solebat avorum, Dic mihi, cur nostras inchoet illa dapes, et III, 50. Inter lactuca oxygarumque. Una voce dictum esse videtur antecoenium et plurali numero antecoenia. Apud Apul. Metam. II, 15. legitur *Veneris antecoenia*. Hildebrandus (qui conferri iubet Buleg. de conviv. I, c. 4. in Graev. Thes. XII. p. 60.) affert Isidor. Orig. XX, 2, 12. unde antecoenia vocatur, sed Lindemannus scripsit vocantur. Idem ex Io. Saresburiensis Policratico affert antecoenia, quod vult mutari in antecoeniam: sed in meo exemplari VIII, 7, p. 555. legitur antecoenium vel, ut ait Portunianus, paracoenium. Vid. Becker. Gall. II, p. 139. ed. I. echinos] Intelligendum est appo-

suit, vel simile quid. De echinis vid. Athen. III, 41, p. 91, n. Aristot. H. An. IV, 5. Plin. N. H. IX, 31. s. 51. § 99. Sen. ep. 95. § 27. Plaut. Rud. II, 1, 8. Testaceum esse echinum docet Laur. Theod. Gron. ad Plin. l. c.

ostreas crudas] Cf. Athen. III, 35. p. 88, b sqq. Plin. N. H. IX, 54. s. 79. Sen. et Plaut. II. cc. Barth. Advers. XLIII, 22 extr.

quantum vellent] sc. conviviae. *peloridas*] Cf. Athen. III, 44, p. 92 extr. *Ἡ δὲ πελωρίδες ὀνομάζουσαν παρὰ τὸ πελώριον· μῆζον γὰρ ἐστὶ χήμης καὶ παρηλλαγμένον*. Plin. N. H. XXXII, 11. s. 53. § 147. (e cod. Bamb.) *Chamae, peloridum generis, varietate distantes et rotunditate*; et IX, 31. s. 51. § 99. *pelorides emolliunt alvum*.

sphondylos] Cf. Columella VIII, 16. Sen. l. c. Apud Plinium lib. XXXII. § 151. legitur *spondylus* etiam in cod. Bamb.: *σφόνδυλος* est forma Attica.

turdum] Boettiger. l. c. interpretatus est: „*Wendrofsel* (turdus musicus Linn.)“, ut esset avis quae commemoratur infra c. 16. § 16. et II, 4, 22.: at me offendit numerus singularis, quum Athenaeus II, 68, p. 64, f. dicat: *Κίχλαι. Καὶ τούτων ἦσαν καὶ ἄλλων θρόνιδων ἀγέλαι ἐν τοῖς προπούμασι*. Idem piscem eiusdem nominis et singulari et plurali numero commemorat VII, 71. p. 305.: quamobrem equidem putaverim intelligendum esse piscem, de quo Plinius lib. XXXII. l. c.: *Turdus inter saxatiles nobilis*, Columella l. c.: *Rursus optime saxosum mare nominis sui pisces nutrit, qui scilicet, quod in petris stabulantur, saxatiles dicti sunt, ut meruleae turdique*, et c. 17. *Turdi complura genera*.

asparagos subtus] Haec coniungenda esse videntur cum antecendenti *turdum*, quia *subtus* est adverbium loci, non temporis (ut existimavisse videntur ii qui scripserunt *asparagos*. *Subtus gallinam* col.), nec praepositio. Bastius apud Boettigerum l. c. eandem

ostrearum peloridum, balanos nigros, balanos albos: iterum sphondylos glycomaridas urticas ficedulas, lumbos capraginos aprugnos,

[Mss. ABGPS.

asparagos subtus, gallinam scripsit Bastius apud Boettigerum, Kleine Schriften III. p. 220. *turdum, asparagos. subtus gallinam* Edd. Becker. Gall. II, p. 142. Codices nonnullos Paris. habere dicit improbens Bast. l. c. — *patina ex ostrearum* (A corr. in *ostreor.*) BGSVM13P267 (P5 *ho-streor.*) — *balanos nigras balanos albas* P5. *balanos nigros* (om. *balanos albos*) P7. — *spondilos SV. splondilos* P5. — „*glycomerides* lac. Gutherius de iure pontificio lib I. cap. 26. legit ex Plin. cap. 11. lib. 32.“ Pont. *gliomaridas* P2. — *ficedulas* A. — *capraginos* P5. *capragines* ABI-bGPSM23 (hg in mg.: „forte legendum *caprigenos*). *capuagines* M1. *capagines* P2. *caprigenes* v1. *caprigines* v3. *caprugineos* vel *capruginos* legit Salmas. Exerc. Plin. p. 323. a. G. (p. 455.) probante Boettigero p. 222. „Tentatum reperio *lumbos capriginos*. Sed iis ignotum *lumbos ἀλκῶς* sive *lumbulos*, uti nuncupat Apicius [VII, 8], in amoribus ac deliciis fuisse voluptariis viris. Glossa, *lumbi ὀσφύες, λογία*. Porro *capragines*, quod sequitur, non satis expedit; et labor ut corrigam *capras oryges*. Cf. Plin. VIII, c. 53. [s. 79. § 214. Sill.] et Invenal. [XI, 140.], et Columella lib. X. [immo IX, 1].“ Pont. — *In coena*

fere quam ego habet interpunctionem; Boettigerus vertit: „*Spargel mit einer Poularde oder fetten Henne*.“ Cf. Athen. II, 62, p. 63, e. *gallinam altilem*] Plinius N. H. X, 50. s. 71. e lege Fannia: *Ne quid volucre poneretur praeter unam gallinam quae non esset altilis.*

patinam ostrearum peloridum] i. e. ostreae et pelorides coctae in iure. Boettigerus l. c. confert Apicium I, 29 et IX, 7. [adde IV, 2.], Bastius ait idem esse atque *ostreas patinarias*, et citat interpretes Plauti ad Asinar. I, 3, 28. et Horatii ad Sat. I, 3, 80. Add. Martial. XIII, 62. et vid. infra. Sed quaeritur quid latent in codicum scriptura: *patina ex ostrearum*. Num forte *patinas sex*? Equidem statuere malo ex ortum esse e littera m.

balanos nigros, balanos albos] Nullo coloris discrimine *balanos* nominant Plinius l. c. § 145., Colum. VIII, 16., Athenaeus III, 35. p. 87, extr. Idem ibid. 40. p. 91 a.: *Αἱ δὲ βάλανοι καλούμεναι ἀπὸ τῆς πρὸς τὰς δρυῖνας ὁμοιότητος διαφέρουσι παρὰ τοὺς τόπους*.

iterum] Boettigerus interpretatur: „Zweiter Gang“, et dicit esse alteram gustationis missum, ut coenam ipsam in VIII. partes distribuat.

glycomarides] Apud Plinium l. c. § 147., ubi vulgo legitur *chamae glycymerides* quae sunt maiores quam *pelorides*, in cod. Bamb. invenitur tantum *chamae glycy mari-*

des; pro maiores scilicet dicendum erat aut *minores* aut *meliores*.

urticas] Cf. Plin. N. H. IX, 45. s. 68. Apud Plautum l. c. legitur *marinam urticam*, apud Athenaeum II, 61, p. 63. *ἀκαλήφη*, et III, 39. p. 90 extr. *κνίδαι*.

ficedulas] Cf. Plin. N. H. X, 29. s. 44., Apic. IV, 2. Martial. XIII, 49. Favorin. ap. Gell. XV, 8, 2. Qui negant ullam avem praeter *ficedulam* totam comesse oportere. Apud Athen. II, 69, p. 65. vocatur *σφαλλίδες*, Boettigerus l. c.: „*Feigenschnepfen*“. Idem recte animadvertit infra easdem esse intelligendas alio modo paratas.

lumbos capraginos] Vid. app. Si recte vertit Boettigerus l. c.: „*Coteletten von Rehwildpret*“, fortasse scribendum est *capreaginos*. Alteram scripturam *capragineos* si quis praetulerit, me non habebit obloquentem, nam quod est in codicibus compluribus, *capragines*, id poterat non minus eiecto quam in e mutato o nasci. *Caprigenos* Camerarius videtur sumpsisse e lib. VI, cap. 5. § 14., qua in re confudit diversa.

aprugnos] Cf. Plin. N. H. VIII, 51. s. 78. Iam Catonis Censoris orationes *aprugnum exprobrant callum* (i. e. „die Schwarte“, cf. Plaut. Poen. III, 2, 2; Pers. II, 5, 4.). In tres tamen partes divisio media ponebatur *lumbus aprugnus appellata*. Apic. VII, 1. et 8.

altilia ex farina involuta, ficedulas murices et purpuras. In coena sumina, sinciput aprugnum, patinam piscium, patinam suminis, anates, querquedulas elizas, lepores, altilia assa, amulum, panes Picentes. Ubi iam luxuria tunc accusaretur, quando tot rebus farta 13 fuit coena pontificum? Ipsa vero edulium genera quam dictu turpia? Nam Titius in suasionem legis Fanniae obicit seculo suo

Edd. vicahgspdz.]

summa codd. nonnulli Paris. (P25) improbante Bastio l. c. (A, ut dubitos sitne mm an min). — *anates* V a p. m.; R. — *amulum* ABGSVM123P25. *amylum* Edd. P. *amilum* R. — *panis* V. *panes* om. Par. 6367 ap. Bast. l. c. 13. *facta* S. — *Nam Titius ... armatis fuit* Cf. Io. Saresb. VIII, 7. — *Titius* ABGS Saresb. „Quod magis probo [quam *Cincius*]. Meminit huius Titii Festus in *Offendices*. Vide infra etiam huius libri cap. 16. [§ 15.], ubi ita habes: *C. Titius* etc. Vere emendavi. Nec ta-

altilia ex farina involuta] Boettigerus vertit: „*Fine Hühnerpastete*“. Melius, opinor, Bastius dialecto Vindobonensi: „*Backene Hendl*“, et Francogallice: „*poulets en marinade*“. Huc pertinet glossa quam Harduinus attulit ad Plin. N. H. X, 50, 71.: *Altilia dicuntur volatilia saginata studio*. Cf. c. 16. § 18.

murices et purpuras] Cf. Colum. VIII, 16. Plin. N. H. IX, 33. s. 52. et 35. s. 60. Martial. XIII, 87. Athen. III, 36, p. 88 sq.

sumina, sinciput aprugnum] Cf. Plin. N. H. VIII, 51. s. 77. *Neque alio ex animali (quam ex sue) numerosior materia ganeae: quinquaginta prope sapes, cum ceteris singuli.* Hinc Censoriarum legum paginae, interdictione coenis abdomina glandia testiculi vulvae sincipita verrina, ut tamen Publii mimorum poetae coena, postquam servitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo inposito. c. 16. § 18. Plutarch. de carn. esu II, 1. p. 997., A. Martial. XIII, 44. Plaut. Cure. II, 3, 44.; Capt. IV, 3, 4.; Pseud. I, 2, 34.; Men. I, 3, 28.; Pers. VI, 70.; Petron. 135. Glossa Philox. *Sinciput*, .. *ἡμυτράλον*.

patinam piscium] „Hinc patinarum apud Plautum [Aein. I, 3, 28.]: *Is (piscis) habet succum, is suavitatem: eum quovis pacto condias Vel patinarium vel assum, vorses quo pacto lubet.*“ Pont. — Vid. paulo supra et Apic. IV, 2. Boettigerus haec omisit, ut quae typographi errore intercidissent in ed. Zeun.

patinam suminis] Boettiger.: „*Ragout von Schweinseuter*“ coll. Apic. VII, 2. Adde IV, 2. et Martial. X, 48.

anates] Boettigerus: „*Gebratene Entenbrüste*“, sed, quem citat, Martial. XIII, 52. habet: *Tota quidem ponatur anas: sed pectore tantum Et cervice sapit: cetera redde coco.* Cf. Apic. VI, 2. Gell. XV, 8, 2.

querquedulas elizas] Boettiger.: „*Wilde Enten fricasirt.*“ Sed querquedulas cum anatis in *ὑποποδείοις* ali solitas esse docet Varro R. R. III, 3 et 11. et Colum. VIII, 15. Quod anatum genus hoc sit, incertum est. Varro L. L. V, 12, 79. habet: *querquedula νεκρονολε*. *amulum*] Boettiger.: „*Crème aus Kraftmehl.*“ Plinius N. H. XVIII, 7. s. 17. *Amylum ... appellatum ab eo quod sine mola fiat: qua ratione, docetur et ibid. et a Catone R. R. 87., ubi etiam cum lacte coqui dicitur.* Cf. Apic. II, 2; VIII, 2 et 3.

panes Picentes] „Plinius [XVIII, 11. s. 27.] *Durat sua Piceno in panis inventionem gratia.* Martialis [XIII, 47.]: *Picentina Ceres niveo sic nectare crescit, Ut levis accepta spongia crescit aqua.*“ Pont. — Boettigerus: „*Picentinische Zwiebacke, in Milch getaucht.*“ Hos idem ait per totam coenam pro pane edisse convivas: Bastius in ferculorum numero eos refert. Alteram hanc rationem commendare videntur ea quae adiicit Plinius l. c.: *Ex alicae materia. Eum novem diebus macerant, decimo ad speciem tractae subigunt uvae passae succo: postea in furnis, ollis inditum, quae rampantur ibi, torrent: neque est ex eo cibus, nisi madefacto, quod fit lacte maxime mulso.*

13. *dictu turpia*] ut mollia nimis atque delicata.

legis Fanniae] Cf. c. 17. § 3 sqq.

quod porcum Troianum mensis inferant, quem illi ideo sic vocabant, quasi aliis inclusis animalibus gravidum, ut ille Troianus 14 equus gravidus armatis fuit. Exigebat hoc quoque illa gulae intemperantia, ut et lepores saginarentur teste Varrone, qui de agricultura libro tertio, cum de leporibus loqueretur, sic ait: *Hoc quoque nuper institutum, ut saginarentur, cum exceptos e leporario* 15 *condant in caveis, et loco clauso faciant pingues.* Si cui hoc mirum videtur, quod ait Varro lepores aetate illa solitos saginari, accipiat, aliud quod maiore ammiratione sit dignum, cochleas saginatas, quod idem Varro in eodem libro refert. Verba ipsa qui 16 volet legere, ubi quaerere debeat indicavi. Neque ego nunc antiquitati nos praeferendos vel comparandos dico, sed respondi obiurganti Horo, adserens, uti res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse quam nostro.

XIV. Subiecit Furius Albinus, antiquitatis non minus quam Caecina peritus: Miror te, inquit, Albine, non retulisse quanta illis affluentia marinarum procurari solita fuerit copiarum, cuius relatu

[**MS. ABGPS.**

men nescio L. Cincium Alimentum, cuius mentio apud Agellium, Festum, Livium Nonium et alibi apud hunc ipsum Macrobius. Meurs. Consentit R. Merkel. ad Ovid. Fast. p. lxxv. et M. Hertz. de Lucii Cincii p. 35. „Cincius librarii lapsu scriptum pro C. Titius.“ Duebner. ad Meyeri orat. Rom. fragm. p. 274. tutius M3. titus P5. citius P6. atius P12. cintius M1. cincius P7 Edd. — obiecit pz-hPSR. — inserant S. 14. ut (om. et) v-g. — teste Varrone ... (§ 15.) in eod. libro refert] Io. Saresb. l. c. — sic ait add. a sec. m. B. — Hoc quoque] „Verba sunt Varronis lib. III. cap. 12. de R. R., quae tamen paulo secius quam Macrobius refert Saliaberiensis Policrat. l. c. Lego: Hos quoque n. i. est ut saginarent pleraque cum exceptos e leporario concludant i. c.“ Meurs. Sic Varro l. c. — e leporario P7. de porariis P. a leporario G. — condant s-bP. quondam A a sec. m.; BGSvliR. quodam A a p. m. quidam v3c-g. concludant Varro l. c. — faciam AB GSR. 15. illud Edd. P. — in eodem libro] cap. 14. — debeat quaerere Sv-g. 16. Neque ego enim S.

XIV. Caput XIV. (p-b Lib. II. Cap. X). Saltandi cantandique studium atque adeo ne histrioniam quidem apud vetustiores Romanos inter turpia nominatum fuisse. ch-b. 1. Albine om Edd. albine cecinna S. — non add. a sec. m. B. — cuius relaxata P. — lecta zb. 2.

porcum Troianum] Incldebant vel aves vivas. Cf. Petron. 40. Becker. Gall. II, p. 168.

ideo] Hanc particulam sequi debebat una e particulis quod, quia, quoniam cum enuntiatione integra, pro qua sequitur quasi .. gravidum.

15. cochleas saginatas] Cf. Plin. N. H. IX, 57. s. 82. Cochlearum vivaria instituit Fulvius Hirpinus in Tarquiniensi paulo ante civile bellum quod cum Pompeio Magno gestum est ... Quin et saginam earum commentus est, sapa et farre aliisque generibus, ut cochleae quoque altiles ganeam implerent.

16. obiurganti Horo] Eius verba intercederunt. Sed cadit talis obiurgatio in eum, quem Macrobius statuerit esse philosophum Cynicum. Cf. prolegg. p. xix. et p. xxx sq.

maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse] „Plinius lib. XXXVI, c. 1. [s. 2] Exstant censoriae leges glandia in coenis gliresque et alia dictu minora apponi vetantes.“ Pomt. — Cf. ibid. VIII, 51. s. 77., § 209. et 57. s. 82., § 223. et quae hic sequuntur.

XIV, 1. antiquitatis non minus quam Caecina peritus] Vid. prolegg. p. xxvii sq.

maximam conviviorum nostrorum sobrietatem doceres. Et Caecina: Profer, inquit, in medium quae de hac quoque parte lectu comperisti: ultra omnes enim polles memoria vetustatis. Et Furius sic ingressus est: Vetustas quidem nobis semper, si sapimus, adoranda est. Illa quippe secula sunt quae hoc imperium vel sanguine vel sudore pepererunt, quod non nisi virtutum faceret ubertas: sed, quod fatendum est, in illa virtutum abundantia vitiis quoque aetas illa non caruit, e quibus nonnulla nostro seculo morum sobrietate correcta sunt. Et de luxu quidem illius temporis circa marinas copias dicere institueram: sed quia in adsertionem nostrae emendationis alia ex aliis proferenda se suggerunt, de piscibus non omitto, sed differo dum de alia lascivia qua nunc caremus ammonedo. Dic enim, Hore qui antiquitatem nobis obicis, ante cuius triclinium modo saltatricem vel saltatorem te vidisse meministi? At inter illos saltatio certatim vel ab honestis adpetebatur. Ecce enim, ut ab illo ordiar tempore quod fuit optimis moribus, inter duo bella Punica ingenui, quid dicam ingenui, filii senatorum in ludum saltatorium commeabant et illic crotalia gestantes saltare discebant. Taceo quod matronae etiam saltationem non inhonestam putabant: sed inter probas quoque earum erat saltandi cura, dummodo non curiosa usque ad artis perfectionem. Quid enim ait Salustius: *Psallere saltare elegantius*

Edd. *vicahgsdz.*

adoranda est semper si sapimus G. — *Illam quidem secula* P. 4. *Dic* (om. enim) A. — *oro* B. — *saltatricem* (sup. *torem*) vel *saltatricem* A. — *ut ab illo ordiar tempore* ... (§ 13.) *constat* Cf. Io. Saresb. VIII, 12. — *Punica: ingenui* b. Zennii monitu: „Post Punica distingue. Nam ingenui referendum est ad sequentia.“ — *crotalia* BGM3. *crotalia* S. *crotala* A Edd. PM12. 5. *matronae saltationem etiam* G. — *Salustius* Catil. 25. — *Salustius* Bc-bP. — *sallere* M. — *psallere* B. — *probe* AG.

3. *nostrae emendationis*] i. e. morum nostrae aetatis emendationem.

non omitto, sed differo] sc. dispositionem.

4. *qui antiquitatem nobis obicis*] i. e. qui obiurgandi causa nobis proponis antiquitatis exemplum. Cf. c. 13. § 16.

Ecce] Cf. prolegg. p. xli.

inter duo bella Punica] secundum scilicet et tertium.

crotalia] Haec forma diminutiva alius quod sciam usurpatur tantum de inauribus, cf. Plin. N. H. X, 35. s. 56., § 114. Sed tamen compluribus bonis codicibus obtemperandum esse putavi, quod facile haec forma mutari posset in alteram propter Scipionis verba (§ 7.): cum *crotalis saltare*, quae Macrobius repetit § 8. In cod. A legitur interpretatio: „Est autem *crotalum* genus instrumenti resonantis acute

in modum tabellarum sese vehementi impulsu collidentium.“

5. *inter probas quoque earum*] Raro sic cum adiectivo certam quandam conditionem indicante inungitur genitivus partitivus: sed conf. Plin. N. H. VIII, 48. s. 73., § 193. *lanarum nigrae*, et XI, 50. s. 111., § 265. *canum degeneres*. Krueger. Gramm. d. lat. Spr. § 336. Not. 4. Madvig. Lat. Sprachl. § 281. § 5.

dummodo non curiosa] Non referendum est ad adiectivum *curiosa* (Vid. Händ. Tursell. II, p. 327 sq.), quod nimum stadium significat. Cf. Quintil. VIII, 3, 55. *Est etiam quae nequissima vocatur, supervacua, ut sic dixerim, operositas, ut a diligenti curiosus distat*. Hoc loco id imprimis est mirandum, quod cura dicitur esse curiosa. Vid. not. ad c. 13. § 4.

Psallere saltare elegantius] Curtius ad Salustium l. c. adnotavit

quam necesse est probae? adeo et ipse Semproniam reprehendit, non quod saltare sed quod optime scierit. Nobilium vero filios et, quod dictu nefas est, filias quoque virgines inter studiosa numerasse saltandi meditationem testis est Scipio Africanus Aemilianus, qui in oratione contra legem iudiciariam Tib. Gracchi sic ait: *Docentur praestigias inhonestas: cum cinaedulis et sambuca*

[*Mss. ABGPS.*

proba est B. probere P. 6. „inter studia seria puto fuisse. Scriptus variat legitque studiosas [A studiosa]. Sed Seneca pater hoc fecerit: *Castandi, inquit, saltandique nunc obscurna studia effeminatos tenent.*“ Pont. Vid. not. — *lege iudiciorum* (sup. a) *legem agrariam C. Gracchi* con. Meyerus. Vid. not. 7. *sabuca A* MVR* „Forte sabulo,

haec: „Saltare ita ut psallere suis limitibus non turpe erat, vid. Ovid. I. Art. am. v. 595. Horat. Sat. I, 9, 24., Passerat. ad Propert. p. 332. Immo in sacris quibusdam tam viris quam feminis necesse erat teste Servio ad Eclog. V, 73. Seneca de tranq. c. 15. Loccen. ad Nep. Epam. c. 1. [Adde Quintil. I, 11, 18.] Verum uti excessus in psallendo psaltriarum erat, sic in saltando ad histiones et pantomimos ablegatum, vid. Graev. ad Cic. Offic. I, 42.; immo saltatrices Romae honestas aequae odiosae ac psaltriae, Ammian. XIV, 6.“ — Praeterea conf. Cic. Catil. II, 10, 23. et p. Mur. 6, 13., Sueton. Tit. 3., Gell. N. Att. XIX, 9, 3.

quam necesse est probac? Cortius l. c.: „Castae, inquit Graevius l. c., et sane *probum* pro casto et *improbum* pro impudico dici pluribus probat N. Abram. ad Cic. p. Mil. c. 4. Saltatrices enim . . . spectantium libidinem excitare solebant, lege Iuvenal. Sat. XI. v. 162. Simili dictione utitur Plinius V. ep. 19. *Utitur et cithara perite ultra quam comoedo necesse est.* . . Tacit. V. Annal. c. 1. *Comis ultra quam antiquis feminis probatum.*“ Adde Quintil. I, 10, 31. *Psalteria et spadicas etiam virginibus probis recusanda.*

6. *inter studiosa*] Hoc esset: „inter ea ad quae studia sua converterent“. Sed hoc sensu nemo, quod sciam, hanc vocem usurpavit. Quid ergo, si legamus: *inter studia sua?* Nam adiectivi curiosus usus is ex quo significat rem in quam cura impenditur (vid. not. ad c. 13. § 4.) vix potest huc referri.

contra legem iudiciariam Tib.

Gracchi] Errorem admisisse videtur Macrobius: Nam quamquam Plutarchus in vita Ti. Gracchi c. 16.: *Ἀνδρὶς ἄλλοις νόμοις*, inquit, *ἀνελάμβανε τὸ πλήθος, . . . καὶ τοῖς κρινουσι, τότε συγκλητικοῖς οὖσι, καταμνηρὸς ἐν τῶν ἱππέων τὸν ἴσον ἀριθμὸν*, iudiciariam tamen legem, qua iudicandi munus a senatu ad equites translatum est, C. Graccho et idem Plutarchus in huius vita c. 5., et ceteri scriptores adscribunt. Cf. Vellei. II, 32, 3; Appian. Bell. civ. I, 22. Pacudo-Ascon. in Verr. p. 145. Florus III, 17, 3. Orell. Onom. Tuill. III, p. 266. Hanc vero iudiciariam legem H. Meyerus ad orator. Rom. fragm. p. 105. (215.) animadvertit a. DCXXXI. post mortem domum Africani esse latam, ideoque censet esse haec referenda ad C. Gracchi legem agrariam a. DCXXIV. latam coll. schol. Vatic. ad Cic. p. Mil. c. 7, 2. p. 283. Or.: *P. Scipio Aemilianus, cum Latinorum causam societatis iure contra C. Gracchum triumvirum eiusque collegas perseveranter defensurus esset, ne uger ipsorum divideretur, repentina morte domi suae interceptus est.*

7. *praestigias inhonestas*] Cf. Gell. N. A. XIII, 23, 2. *Graccae* istorum *praestigiae philosophari se dicentium, umbrasque verborum inanes fingentium.*

cinaedulis] Sic contemptum propter mollietatem, ut *Graculi*, dicuntur *cinaedi*, quae vox paulo infra sequitur, ubi Pontanus citavit Iuv. XIV, 28 sqq. Poterat addere II, 10. Apud Pollucem VI, 126. *κίναυδος* inter alia dicitur *πόρος* et *καταπόρων*. Sed h. l. mollem tantum saltatorem significat, ut in verum Luciliano ap. Non. I, 15. *Stultia*

psalterioque eunt in ludum histrionum, discunt cantare, quae maiores nostri ingenuis probro ducier voluerunt: eunt, inquam, in

Edd. vicahgsdpzb.]

cuiusmodi organi musici meminit Apuleius II. Floridum [53. N. XV.] *dextra psallentis gestu suo (an suae?) sabulum citharae admovet* [ubi Hildebr. scripsit *quassabulum*]. Deinde pro *cinaedulis* malim *cinaediciis*. Varro [ap. Non. 101, 3.] *ut comici cinaedici, scenatici.* Pont. „Vindex horum verborum, quae temere dubitantur, est locus unicus apud Polybium lib. V, cap. 37. Ἐβουλόμην ἂν σε, ἔφη (Cleomeanes), καὶ λίαν ἀντι τῶν ἱππῶν κιναιδούς ἄγειν καὶ σάμβυκας.“ Gron. — *salterioque M.* — *in ludum histrionum* inavult Meyerus Oratt. Rom. fragm. p. 215. —

saltatum te inter venisse cinaedos, et Plant. Mil. III, 1, 73. Tum ad saltandum non cinaedus malucis aequae est atque ego.

sambuca] Cf. Athen. IV, 77, p. 175, d: Καὶ τὸ τρίγωνον δὲ καλούμενον ὄργανον Ἰόβας.. Σύρων εὐρημά φησιν εἶναι, ὥς καὶ τὸν καλούμενον λυροφοίνικα σάμβύκην. τοῦτο δὲ τὸ ὄργανον Νεανθῆς ὁ Κυζικηνὸς .. εὐρημα εἶναι λέγει Ἰβόνου τοῦ Ῥηγίνου ποιητοῦ. XIV, 40, p. 637, b. Τῇ σάμβύκῃ πρώτην φησὶ χορηγεῖσθαι Σίβυλλα .. Σκάμων ὁ προειρημένος ὀνομασθῆναι δ' αὐτὴν εὐρεθείσαν ὑπὸ Σάμβυκος τινος, et 35, p. 633, f. „Ἐφη ὁ Μασσούριος ὁ ξυφογγὸν εἶναι μουσικὸν ὄργανον τὴν σάμβύκην ... χρῆσθαι φησας αὐτῷ Πάρθους καὶ Τρωγλοδύτας τετραχόρδον δυντα. Marc. Donat. ad Liv. XXXIX, 6. § 8. adnotavit haec: „Nos arpam sambucam fuisse non dubitamus, ex Porphyrii dictis in Ptolemaei Harmonica, ubi scribit: *Sambuca triangulum instrumentum est, quod ex inaequalibus longitudine sicut et crassitudine nervis efficitur.*“ Idem sensit Turnebus Advers. XX, 1. Vid. etiam Suidam s. v. Ἰβνός, Πρώτος εὐρε τὴν καλούμενην σάμβύκην· εἶδος δὲ ἐστὶ κιθάρας τρίγωνον. Isidorus Orig. III, 20, 7. *Sambuca*, inquit, in musicis est species symphoniarum. Mirum est quod cum personis iunguntur instrumenta musica: quid ergo si verbis *sambuca psalterioque* intelligamus homines his instrumentis musicis cantantes? Certo Polybius V, 37, 10. αἱ κιναιδοὺς ἄγειν καὶ σάμβύκας, et apud Plautum Stich. II, 3, 56 sq. alii legunt: *Fidicinas, tibicinas Sambucas* advenit secum forma eximia, alii, *sambucinas*, id quod minus convenit metro, quum

in *sambuca* producat penultima. *Sambucistriae* dicuntur apud Livium l. c. et Fest. l. XVIII, p. 325. Muell. Praeterea Salmasius ad Spartian. Adrian. c. 26.: *In convivio tragoedias comoedias Atellanas, sambucas, lectores poetas prore semper exhibuit, dicit sambucas esse non instrumenta musica, sed mulieres quas illo instrumento ludere sciant, et confert Martiani IX, § 924. Psaltas, cordacistas sambucos, cum glossa vetere: Sambucus, histrio, saltator.* Sed tamen talis interpretatio non est comprobanda, nam nihil eiusmodi dici potest de psalterio, et sequitur: *Discunt cantare: potius ergo cum cinaedulis statuamus dictum esse pro inter cinaedos, quod legitur infra.* Cf. Iahn. ad Pers. V, 95., Schneidewin. ad Ibyc. p. 71 sq. Hildebr. ad Arnob. II, 42. Buleng. de Theat. II, 47. in Graev. Thes. T. IX, p. 1056.

psalterioque] Huius nominis instrumentum musicum commemoratur a Varrone ap. Non. 215, 16.; Cic. de har. resp. 21, 44., Virgil. Cir. 177. Quintil. I, 10, 31. et Arnob. l. c. Marc. Donat. ad Livium l. c. e D. Hieronymi expositione psalmorum affert haecce: *Psalterium proprie est genus organi musici melius sonans quam cithara, similitudinem habens citharae, sed non est cithara. Inter psalterium et citharam hoc interest, quod cithara deorsum percutitur, psalterium vero sursum, et ex alio loco: Cithara deorsum habet cavamen, et sex chordas habet: psalterium sursum habet cavamen; eadem fere refert scribere D. Augustinum, et D. Ambrosium testari in convivii inseri solitum psalterium ad libidines excitandas, coll. Plutarch. Sympos. VII, 7.*

quae .. probro ducier voluerunt]

ludum saltatorium inter cinaedos virgines puerique ingenui. Haec cum mihi quisquam narrabat, non poteram animum inducere ea liberos suos homines nobiles docere: sed cum ductus sum in ludum saltatorium, plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibusque [363] *quinquaginta, in his unum (quod me reipublicae maxime misertum est) puerum bullatum, petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare quam saltationem inpudicus servulus* 8 *honeste saltare non posset. Vides quemadmodum ingenuerit Africanus, quod vidisset cum crotalis saltantem filium petitoris, id est candidati, quem ne tum quidem spes et ratio adipiscendi magistratus, quo tempore se suosque ab omni probro debuit vindicare, potuerit coercere, quo minus faceret quod scilicet turpe non habebatur. Ceterum superius plerumque nobilitatem haec propudia celebrare conquestus est. Sic nimirum M. Cato senatorem*

[Mss. ABGPS.

probo BG. — quisque (sup. am) A. quispiam desiderat Meyerus. Vid. not. — narrabit (sup. a) A. — nobiles homines v-g. — virginibus (om. que) M2. — quinquaginta GM3. quingenta ABVM12R. quingentis S Edd. P. Meyerus l. c. „Salsaberienensis lib. VIII. cap. 12. ducentis.“ Moura. — quo me v-g. „Melius.“ Meurs. — maxime om. Sv. — misertum ABMR. misertum Edd. GPSV. 8. ingemuit v. — adipiscendi ratio potuerit (v3 potuerat) coercere magistratus quo .. debuit vindicare: quo v. — probo A. — potuit i-g. — tempore non habebatur v1. — Ceteram G. — plerumque ABGV1 (a placr.) hM123. plerumque Scg. plerumque (v placr.) a-bP. — haec pro pudicitia S. 8. 9. conquestus est Cato. Sic nimirum M senatorem v1 (v3 inde senatorem) — M. senatorem (om. Cato) BGVM3 in mg. a rec. m. add. Cato). men. senatorem M1 a p. m. in senatorem M2 (M1 a sec. m.). „M. Caelium lego ex Agellio lib. I. cap. 15. et Festo in Spatiatorem et Asconio ad Milonianam. Apud Ioannem

Haec poterant haberi pro obiecto antecedentis verbi *cantare*: sed ad Cornelii Nepotis praefationem si spectamus, pro appositione habenda sunt, ut ea quae antecedunt omnia a maioribus probro ducta esse videantur.

quisquam] Meyerus l. c. adnotavit: „Vim pronomini non intellico: desidero equidem *quispiam*. Manutius vero ad Cic. Ep. ad fam. VIII, 8. in M. Coelio Rufo similem pronomini usum eo excusare studet, quod veteres ita locuti sint. Vid. ad Cat or. de Rhod. p. 51.“ — Haec pronomina sane saepe confunduntur. Vid Haas. not. 360. ad Reisig. lat. Sprachwiss. Ego invitus secutus sum codicem vestigia.

plus .. vidi pueris virginibusque quinquaginta] Quem offendit ablativus sequens accusativum obiecti, is conferat Cic. in Verr. III, 48. § 114. Si ostendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse decumae. Numerum quem recepi

tam res ipsa commendat quam codicum scripturae.

puerum bullatum] Cf. I, 6, 10.

quam saltationem .. honeste saltare non possit] Eadem quae paulo supra hic oritur quaestio, sed alia ratione, opinor, solvenda. Nam cum *crotalis saltare* non omnino dedecet *inpudicum servum*, sed tantummodo saltare saltationem obscenam, ut *quam saltationem dictum esse videatur pro eam saltationem quam*. Cf. Cic. Brut. 62. § 225. *ut saltatio quaedam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset*. Nec me movet quod infra sequitur tantum quod vidisset cum *crotalis saltantem filium petitoris*.

8. *quo tempore ... debuit vindicare*] Cf. Cic. p. Mil. 16. § 42. Cum honoris amplissimi contentio et dies comitiorum subesset, quo quidem tempore .. omnia, non modo quae reprehendi palam sed etiam quae obscure cogitari possunt, timeamus cet.

plerumque nobilitatem] Cf. Salust.

non ignobilem Caecilium spatiatorem et Fescenninum vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: *Descendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere*, et alibi in eundem: *Praeterea cantat, ubi collibuit, interdum Graecos versus agit, iocos dicit, voces demutat, staticulos dat*. Haec Cato, cui, ut videtis, etiam can-
tare non serii hominis videtur: quod apud alios adeo non inter
turpia numeratum est, ut L. Sylla, vir tanti nominis, optime can-
tasse dicatur. Ceterum histriones non inter turpes habitos Cicero
testimonio est, quem nullus ignorat Roscio et Aesopo histrioni-
bus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum sua sollertia

Edd. vicahgspdzb.]

Salisberiensem [lib. VIII. c. 12.] male quoque *Caecilium*. „Quidam libri habent *Caerilium*, sed corrupte.“ Dac. ad Fest. s. v. *spatiatorem* p. 716. Lind. „*Caecilium* Macrobi. Sat. II, 10. iisdem conviciis peti-
tum dicit, sed Festus rectius.“ Mueller. ad Fest. p. 345. — *Fescennium*
AVvM123. Festus ed. Lind. p. 264. *Fescennium* cag. *Fescinium* h. —
iis verbis v3. — *cantherio* SM. — *staticulos* V. *satticulos* B. — *ridicula*
PSM. — *locos* AM. *iocus* V. — *datur* V. 10. *serii hominis sic vi-*
detur vch. — *lucius silla* A. L. *Sulla* s-BP. *Decius Sylla* v. 11.

Cat. 23, 6. *Pleraque nobilitas invidia aestuabat.*

Caecilium] In tanto codicum consensu Macrobius corrigere nolui: quamquam verum esse videtur nomen *M. Caelium*, Vid. app.

9. *spatiatorem et Fescenninum*] Cf. Festus lib. XIX. p. 344. Muell. *Spatiatorem erratorem Cato in An. (M.) Caelium „si se appellavisset“: In coloniam mercurules scribere nolum, si trium virum sim, spatiatorem atque Fescenninum*. Hunc locum minus plene attulit Pontanus, cuius adnotationi uncis inclusa subiiciuntur in ed. Gron. haec: „Vide Danielis Parei commentarium in Musaei Erotop. p. 135.“ — Turnebus Advers. XVII, 10.: „A saltationis, inquit, spatiis, ut quidam censent, *spatiatorem* vocavit Cato *Caelium*, sed satius sit cum Festo erratorem intelligere: quem eundem et *Fescenninum* a versibus *Fescenninis* obsoenae lasciviae appellavit.“ Cf. II, 4, 21. Nos: „*einen Pflastertreter und Pasquillanten*.“

staticulos dare] Pontanus nos delegat ad Taubmanni notas ad Plaut. Pers. V, 2, 43. [al. 48.]: sed hic nihil egit nisi exscripsit verba Turnebi l. c.: „*Staticuli sunt saltationes statariae quaedam, non perinde motoriae, quales erant in eo chori genere quod ὁρχήμων a Graecis vocatur, vel staticuli a parte saltationis dicuntur*“, quas

repetita sunt ibid. XVIII, 4. Vid. etiam Salmas. Exercitt. Plin. p. 94., qui bene confert Virgil. Georg. I, 350. *Det motus in compositos.*

de cantherio] Cf. Fest. ap. Paul. lib. III. p. 46. *Est cantherius equus cui testiculi amputantur*, et Varro R. R. II, 7, 15

ridicularia] eodem modo legitur apud Plaut. Asin. II, 2, 64; Trin. I, 2, 28; Truc. III, 2, 16.

10. *Sylla*] Huius mores exemplo esse non poterant probo homini Romano. Cf. Plutarch. Sull. 2 et 36; Sal. Jug. 95. Val. Max. VI, 9, 6.

11. *Cicero testimonio est*] „Vide quae Corradus in Quaest. pag. 41. ed. Lips. contra dicat.“ Zkun. — Cf. de re publ. fragm. IV, 10. (ex Augustin. C. D. II, 13.): *Sicut apud Ciceronem Scipio loquitur: Cum artem ludieram scenamque totam probo ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum carere sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt*, sqq. p. Quinct. 25. § 78. *Cum (Roscius) artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse qui in scena spectetur, tum vir eiusmodi est, ut solus dignus videatur qui eo non accedat*. Vid. supra II, 3, 10. et 7, 2 sqq.

Roscio et Aesopo . . . tam familiariter usum] Cf. Schol. Bob. in or. p. Arch. p. 357. *Q. Roscius Gallus, illustris comici operis actor, quem familiarissime Cicero dilexit;*

ludum saltatorium inter cinaedos virgines puerique ingenui. Haec cum mihi quisquam narrabat, non poteram animum inducere ea liberos suos homines nobiles docere: sed cum ductus sum in ludum saltatorium, plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibusque [363] *quinquaginta, in his unum (quod me reipublicae maxime miseritum est) puerum bullatum, petitoris filium non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare quam saltationem impudicus servulus honeste saltare non posset. Vides quemadmodum ingemuerit Africanus, quod vidisset cum crotalis saltantem filium petitoris, id est candidati, quem ne tum quidem spes et ratio adipiscendi magistratus, quo tempore se suosque ab omni probro debuit vindicare, potuerit coercere, quo minus faceret quod scilicet turpe non habebatur. Ceterum superius pleramque nobilitatem haec propudia celebrare conquestus est. Sic nimirum M. Cato senatorem*

[Mss. ABGPS.

probo BG. — *quisque* (sup. am) A. *quispiam* desiderat Meyerns. Vid. not. — *narrabit* (sup. a) A. — *nobiles homines* v-g. — *virginibus* (om. que) M2. — *quinquaginta* GM3. *quingenta* ABVM12R. *quingentis* S Edd. P. Meyerns l. c. „*Salisberiensis lib. VIII. cap. 12. ducentis.*“ Meurs. — *quo me* v-g. „*Melius.*“ Meurs. — *maxime om.* Sv. — *miseritum* ABMR. *misertum* Edd. GPSV. 8. *ingemuit* v. — *adipiscendi ratio potuerit* (v3 *potuerat*) *coercere magistratus quo . . debuit vindicare: quo v.* — *probo* A. — *potuit* i-g. — *tempore non habebatur* vl. — *Ceteram* G. — *pleramque* ABGV i (a *placr.*) hM123. *pleramque* Seg. *plerumque* (v *placr.*) a-bP. — *haec pro pudicitia* S. 8. 9. *conquestus est Cato. Sic nimirum M senatorem* vl (v3 *inde senatorem*) — *M. senatorem* (om. *Cato*) BGVM3 in mg. a rec. m. add. *Cato*). *men. senatorem* M1 a p. m. in *senatorem* M2 (M1 a sec. m.). „*M. Caelium lego ex Agellio lib. I. cap. 15. et Festo in Spatiatorem et Asconio ad Milonianam. Apud Ioannem*

Haec poterant haberi pro obiecto antecedentis verbi cantare; sed ad Cornelii Nepotis praefationem si spectamus, pro appositione habenda sunt, ut ea quae antecedunt omnia a maioribus probro ducta esse videantur.

quisquam] Meyerus l. c. adnotavit: „*Vim pronomini non intelligo: desidero equidem quispiam. Manutius vero ad Cic. Ep. ad fam. VIII, 8. in M. Coelio Rufo similem pronomini usum eo excusare studet, quod veteres ita locuti sint. Vid. ad Cat or de Rhod. p. 51.*“ — *Haec pronomina sane saepe confunduntur. Vid Haas. not. 360. ad Reisig. lat. Sprachwiss. Ego in vitus secutus sum codicem vestigia.*

plus . . vidi pueris virginibusque [363] *quinquaginta*] Quem offendit ablativus sequens accusativum obiecti, is conferat Cic. in Verr. III, 48. § 114. *Si ostendo minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse decumae. Numerum quem recepi*

tam res ipsa commendat quam codicum scripturae.

puerum bullatum] Cf. I, 6, 10.

quam saltationem . . honeste saltare non possit] Eadem quae paulo supra hic oritur quaestio, sed alia ratione, opinor, solvenda. Nam cum *crotalis saltare* non omnino dedecot impudicum servum, sed tantummodo saltare saltationem obscenam, ut *quam saltationem dictum esse videatur pro eam saltationem quam.* Cf. Cic. Brut. 62. § 225. *ut saltatio quaedam nasceretur, cui saltationi Titius nomen esset. Nec me movet quod infra sequitur tantam quod vidisset cum crotalis saltantem filium petitoris.*

8. *quo tempore . . debuit vindicare*] Cf. Cic. p. Mil. 16. § 42. *Cum honoris amplissimi contentio et dies comitorum subesset, quo quidem tempore . . omnia, non modo quae reprehendi palam, sed etiam quae obscure cogitari possunt, timeamus cet.*

pleramque nobilitatem] Cf. Salust.

non ignobilem Caecilium spatiatorem et Fescenninum vocat, eumque staticulos dare his verbis ait: *Descendit de cantherio, inde staticulos dare, ridicularia fundere*, et alibi in eundem: *Praeterea cantat, ubi collibuit, interdum Graecos versus agit, iocos dicit, voces demutat, staticulos dat*. Haec Cato, cui, ut videtis, etiam can- 10 tare non serii hominis videtur: quod apud alios adeo non inter turpia numeratum est, ut L. Sylla, vir tanti nominis, optime cantasse dicatur. Ceterum histriones non inter turpes habitos Cicero 11 testimonio est, quem nullus ignorat Roscio et Aesopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationesque eorum sua sollertia

Edd. vicahgspdsb.]

Salisberiensem [lib. VIII. c. 12.] male quoque *Caecilium*. "Meurs. „Quidam libri habent *Caecilium*, sed corrupte." Dac. ad Fest. s. v. *spatiatorem* p. 716. Lind. „*Caecilium* Macrobi. Sat. II, 10. iisdem conviciis petitum dicit, sed Festus rectius." Mueller. ad Fest. p. 345. — *Fescennium* AVvIM123 Festus ed. Lind. p. 264. *Fescennium* cag. *Fescinium* h. — *is verbis* v3. — *cantherio* SM. — *staticulos* V. *satticulos* B. — *ridicula* PSM. — *locos* AM. *iocus* V. — *datur* V. 10. *serii hominis sic videtur* vch. — *lucius silla* A. L. *Sulla* a-bP. *Decius Sylla* v. 11.

Cat. 23, 6. *Pleraque nobilitas invidia aestuabat*.

Caecilium] In tanto codicum consensu Macrobiium corrigere nolui: quamquam verum esse videtur nomen *M. Caecilium*. Vid. app.

9. *spatiatorem* et *Fescenninum*] Cf. Festus lib. XIX. p. 344. Muell. *Spatiatorem* erratorem Cato in *An. (M.) Caecilium* „si se appellavisset": *In coloniam mehercules scribere nolum, si trium virum sim, spatiatorem atque Fescenninum*. Hunc locum minus plene attollit Pontanus, cuius adnotationi uncia inclusa subiiciuntur in ed. Gron. haec: „Vide Danielis Parei commentarium in Musaei Erotop. p. 135." — Turnebus *Advers.* XVII, 10.: „A saltationis, inquit, spatiis, ut quidam censent, *spatiatorem* vocavit Cato Caecilium, sed satius sit cum Festo erratorem intelligere: quem eundem et *Fescenninum* a versibus *Fescenninis* obsoecationis lasciviae appellavit." Cf. II, 4, 21. Nos: „*einen Pflastertreter und Pasquillanten*."

staticulos dare] Pontanus nos delegat ad Taubmanni notas ad Plaut. *Pers.* V, 2, 43. [al. 48.]: sed hic nihil egit nisi exscripsit verba Turnebi l. c.: „*Staticuli sunt saltationes statariae quaedam, non perinde motoriae, quales erant in eo chori genere quod στάδιον a Graecis vocatur, vel staticuli a parte saltationis dicuntur*", quas

repetita sunt ibid. XVIII, 4. Vid. etiam Salmas. *Exercitt.* Plin. p. 94., qui bene confert Virgil. *Georg.* I, 350. *Det motus incompósitos*.

de cantherio] Cf. Fest. ap. Paul. lib. III. p. 46. *Est cantherius equus cui testiculi amputantur*, et Varro *R. R.* II, 7, 15

ridicularia] eodem modo legitur apud Plaut. *Asin.* II, 2, 64; *Trin.* I, 2, 28; *Truc.* III, 2, 16.

10. *Sylla*] Huius mores exemplo esse non poterant probo homini Romano, Cf. Plutarch. *Sull.* 2 et 36; *Sal. Ing.* 95. *Val. Max.* VI, 9, 6.

11. *Cicero testimonio est*] „Vide quae Corradus in *Quaest.* pag. 41. ed. Lips. contra dicat." Zeun. — Cf. de re publ. fragm. IV, 10. (ex Augustin. C. D. II, 13.): *Sicut apud Ciceronem Scipio loquitur: Cum artem ludieram scenamque totam probo ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum carere sed etiam tribu moveri notatione censoria voluerunt*, sqq. p. Quinct. 25. § 78. *Cum (Roscius) artifex eiusmodi sit, ut solus dignus videatur esse qui in scena spectetur, tum vir eiusmodi est, ut solus dignus videatur qui eo non accedat*. Vid. supra II, 3, 10. et 7, 2 sqq.

Roscio et Aesopo . . tam familiariter usum] Cf. Schol. Bob. in or. p. Arch. p. 357. *Q. Roscius Gallus, illustris comici operis actor, quem familiarissime Cicero dilexit;*

tueretur: quod cum aliis multis tum ex epistolis quoque eius de-
 12 claratur. Nam illam orationem quis est qui non legerit, in qua
 populum Romanum obiurgat quod Roscio gestum agente tumultu-
 arit? Et certe satis constat contendere eum cum ipso histrione
 [364] solitum, utrum ille saepius eandem sententiam variis gestibus ef-
 ficeret an ipse per eloquentiae copiam sermone diverso pronun-
 tiaret. Quae res ad hanc artis suae fiduciam Roscium abstraxit,
 ut librum conscriberet quo eloquentiam cum histronia compara-
 13 ret. Is est Roscius qui etiam L. Syllae carissimus fuit et anulo
 aureo ab eodem dictatore donatus est. Tanta autem fuit gratia
 et gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine

[Mss. ABGPSV.

cum ex aliis Sar. — tum exemplis quoque S. 12. obiurgavit i-g.
 — tumultuaverit c-bP. — afficeret i-g. — quod V. — histroniam cum
 eloquentia S. „Al. histronica“ ch in mg. 13. lucio sillae A. L.

de divin. I, 36, 79. *amores ac de-
 liciae tuae, Roscius*, inquit Q.
 Cicero cum Marco colloquens,
 idemque ib. 37, 80. in *Aesopo fa-
 miliari tuo*; ad fam. VII, 1, 2.
Deliciae tuae, noster Aesopus.
 Nota est oratio pro Q. Roscio
 Comoedo. Praeterea cf. de or. I,
 61, 268. p. Sest. 56, 120. et 58, 123.
 Plutarch. Cic. 5.

12. *illam orationem*] Intelligit
 sine dubio orationem deperditam
 de Othone (cf. ad Att. II, 1, 3.), de
 qua Plutarchus Cic. 13.: *Τὸν γὰρ
 ἱππικῶν*, inquit, *πρότερον ἐν τοῖς
 θεάτροις ἀναμειγμένων τοῖς πολ-
 λοῖς .. πρῶτος διέκρινεν ἐπὶ τιμῇ
 τοὺς ἱππείας ἀπὸ τῶν ἄλλων πολι-
 τῶν Μάρκος Ὀθῶν στρατηγῶν καὶ
 διένειμεν ἰδίαν ἐκείνοις θείαν, ἣν ἔτι
 καὶ νῦν ἐξαίρετον ἔχουσι. Τοῦτο
 πρὸς ἀτιμίαν ὁ δῆμος ἔλαβε καὶ
 φανεῖντος ἐν θεάτρῳ τοῦ Ὀθῶνος
 ἐφωβρίζων ἐσύριττεν, οἱ δ' ἱπ-
 πῆς ὑπέλαβον κρότον τὸν ἄνδρα
 λαμπρῶς. Ἀνδρὶς δὲ ὁ δῆμος ἐπέ-
 τεινε τὸν συριγμὸν, εἰτα ἐκείνοι τὸν
 κρότον. Ἐκ δὲ τούτου τραπέμνοι
 πρὸς ἀλλήλους ἐχρῶντο λοιδορίαις,
 καὶ τὸ θεάτρον ἀκοσμία κατε-
 εἶχεν. Ἐπεὶ δ' ὁ Κικέρων ἦκε,
 πωθόμενος καὶ τὸν δῆμον ἐκκαλέ-
 σας πρὸς τὸ τῆς Ἐννοῦς ἱερὸν ἐπε-
 τίμησε καὶ παρήγεσεν.*

Roscio gestum agente] Cf. Cic.
 de or. II, 57, 233. Soleo saepe mi-
 rari eorum impudentiam qui agunt
 in scena gestum spectantem Roscio
 (eandem fere leguntur p. Quinct.
 24, 77.); III, 26, 102. Nunquam
 agit hunc versus Roscius eo gestu
 quo potest; I, 59, 251. Quis negat

opus esse oratori .. Roscii gestum
 et venustatem.

variis gestibus] Cf. Cic. p. Arch.
 8, 17. Ergo ille (Roscius) corpo-
 ris motu tantum amorem sibi con-
 ciliarat a nobis omnibus: nos ani-
 morum incredibiles motus celerita-
 temque ingeniorum negligemus?

ad hanc artis suae fiduciam] Cf.
 c. 6. § 11. Postquam arti suae dif-
 ficius est.

abstraxit] idem fere est quod ex-
 tulit, nisi quod significat ad prae-
 vium insolentiam cum abiesse. Cf.
 Salust. lug. 29, 2. Magnitudine
 pecuniae a bono honestoque in prae-
 vium abstractus est.

cum histronia] Cf. Plaut. Am-
 phitr. prol. 90. Iovem facere hi-
 strioniam.

13. anulo aureo .. donatus est]
 Vid. not. ad II, 3, 10. Pontanus
 contulit Sueton. Vitell. cap. 12.
 extr. et Galb. c. 14.

ut mercedem diurnam .. mille de-
 narios .. acceperit] Mille denarii
 sunt quattuor milia aesteriorum
 vel e ratione Kruegeri (vid. Gramm.
 § 739. Not.) circiter CCCC floreni.
 Plinius N. H. VII, 39 s. 49.:
HS. D annua Roscium meritasse
refert, Cicero p. Rosc. Com. 8, 23.
dicit decem annis proximis HS.
sexagies eum honestissime conse-
qui potuisse, i. e. quovis anno
sexcenta aesteria. Quodsi statui-
mus Roscium, quoties in scenam
prodiret, illam mercedem accepisse,
centies vices quinquies uno anno
ei erat predeundum, ut efficeretur
ea summa quam habet Plinius:
contra si statuimus quovis die il-

gregalibus solus acceperit. Aesopum vero ex pari arte ducenties 14 sestertium reliquisse filio constat. Sed quid loquor de histrionibus, cum Appius Claudius, vir triumphalis qui Salius ad usque senectutem fuit, pro gloria optinuerit quod inter collegas optime saltitabat? Ac priusquam a saltatione discedo illud adiciam, uno 15 eodemque tempore tribus nobilissimis civibus non modo studium saltandi sed etiam, si dis placet, peritiam qua gloriarentur fuisse, Gavinio consulari, Ciceronis inimico, quod ei etiam Cicero non dissimulanter obiecit, et M. Caelio, noto in turbas viro, quem

Edd. vicahgspdz.]

Sullae s-bP. 14. filio suo S. — usque ad Edd. P. 15. saltatione S. — illud addam S. — uno eodem (om. que) s-bP. „Pro uno eodemque. Et statim versu insequenti non modo studium saltandique, interponendum canendi saltandique, aut saltem legendum saltandi.“ Pont. — Gavinio ABGV. gannio P. Gabinio Edd. S. — etiam (om. ei) B. ei et Edd. P. — M. Cecilio v. — viro om. BGV.

lam mercedem ei esse datam, multo maior efficitur summa quam quae legitur apud Ciceronem. Budaeus de asse II. p. 235 sqq. qui apud Plinium legit HS. CCCL. et huc traxit quod infra dicit Macrobius Aesopum ducenties sestertium reliquisse filio, rem perturbavit potius quam explanavit.

de publico] Cf. Cic. Verr. III, 44, 105. Quotidie solitum esse non modo in publico sed etiam de publico convivari.

sine gregalibus] Cf. Cic. Fam. VII, 33, 1. Nos .. nihil sumus .. gregalibus illis quibus te plaudendo vigeamus amissis.

14. ducenties sestertium] i. e. ducenties centena sestertia, circiter vicies centena milia florenorum.

reliquisse filio] Cf. Plin. N. H. IX, 35 s. 59.: Clodius tragoedi Aesopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres, et X, 51. s. 72. Maxime tamen insignis est in hac memoria Clodii Aesopi tragici histrionis patina, .. in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone vocales cet. Haec ad ipsum Aesopum cum Plinio retulit Tertullianus de pall. p. 32. et Salmasius in notis p. 457., sed Val. Max. IX, 1, 2., ad filium quem ille honorum suorum heredem reliquisset, Luxuriam eius perstrinxit etiam Horat. Sat. II, 3, 239.; eumque commemorat Cic. ad Att. XI, 15, 3.

Appius Claudius vir triumphalis] Quis hic fuerit nescio, quia nusquam inveni scriptum quis Clau-

diorum fuerit Salius. Fortasse fuit Appius Claudius Appii fil. Pulcher, consul anni DCC., quem postulasse saltem triumphum scripsit Ciceroni Caelius ad fam. VIII, 6, 1.

ad usque senectutem] Poetarum est haec verborum collocatio, sed non repudianda, quum Macrobius c. 15. § 7. scripserit ab usque freto Siculo, et (in verbis Sammon. Sereni) c. 16. § 7. ad usque Traiani imperatoris venit aetatem; Gellius N. A. XV, 2, 2. ad usque ludibria ebriosus.

quod inter collegas optime saltitabat] Cf. Varro L. L. V, 15, § 85. Salii a saltando, quod facere in comitio in sacris quotannis et solent et debent, Fest. l. XVIII, p. 329. Muell. At Critolaus Saonem, ex Samothrace cum Aenea deos Penates qui Lavinium transtulerit, saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos Salios. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 663. Salios, qui sunt in tutela Iovis Martis Quirini. Dicti Salii ideo quod circa aras saliant et tripudiant; et ibid. 285.

15. si dis placet] est indignantis. Cf. c. 15. § 5. et Cic. in Pis. 16. § 38. Appellatus est hic volturius illius provinciae, si dis placet, imperator. Alia exempla vid. in Freund. Lex. s. v. deus.

quod ei .. Cicero .. obiecit] Cf. p. Planc. 35. § 87. et quae ibi collegit Manutius, p. red. in sen. 6, § 13; p. domo 23. § 60; in Pis. 8, § 18; 10, § 22.

M. Caelio, noto in turbas viro] Cf. Arusian. Mess. p. 240. Lind.:

idem Cicero defendit, et Licinio Crasso, Crassi eius qui apud Parthos extinctus est filio.

XV. Sed de saltatione veterum ad praedae marinae transire luxum Liciniorum me nomen ammonuit: quos Murenas eognomi-
 1365 natos, quod hoc pisce effusissime delectati sint, satis constat.
 2 Huic opinioni M. Varro consentit adserens eodem modo Licinios
 appellatos Murenas quo Sergius Orata cognominatus est, quod
 3 ei pisces qui auratae vocantur carissimi fuerint. Hic est Sergius
 Orata qui primus balneas pensiles habuit, primus ostrearia in
 Baiano locavit, primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudi-
 cavit. Fuit autem aetate L. Crassi illius disertī, qui quam gravis

[Mss. ABGPSMV.

XV. Caput XV. (p-b Lib. II. Cap. XI.) Quanto in pretio fuerint apud paulo vetustiores Romanos pisces, et praesertim muracna. ch-b. Cap. VIII. Nonnullos ex piscibus traxisse cognomina vi. 1. delectati sunt S Edd. PM12. „Lege sint. Nam statim sequitur quod ... fuerint.“ Zeun.

In illam rem pro causa illius rei... Salustius: .. Etruria omnis cum Lepido suspecta in tumultum erat, nisi mavis in turbas intelligere sensu concreto, quem dicimus, ut possit conferri Cic. ad Att. IX, 5, 2. dies .. in vulgus notus, similia, quae congestit Hand. Tursell. III, p. 333. De Caelii moribus vid. Cic. Brut. 79, 273.: Qui, quamdiu auctoritati meae paruit, talis tribunus plebis fuit, ut nemo contra civium perditorum popularem turbulentamque demeritiam a senatu et a bonorum causa steterit constantius... Hic cum summa voluntate bonorum aedilis curulis factus esset, nescio quomodo discessu meo discessit a sese, ceciditque posteaquam eos imitari coepit quos ipse perverterat. Ex oratione p. Caelio, 2, 3 aqq. intelligi potest, quae vitia ei obiurgaverint adversarii. Praeterea conf. Vell. II, 68 : In praetura novarum tabularum auctor extitit: in urbe seditionem, at in agris occulte bellicum tumultum movens; .. circa Thurios oppressus est (M. Caelius); et Real-Enc II. p. 477 sq. De saltatione nihil traditum est.

Licinio Crasso] Huius saltandi ars ex hoc ipso loco docetur Real-Enc. IV. p. 1069.

XV, 1. praedae marinae] Cf. Plant. Rud. IV, 2, 4. Ovid. Met. XIII, 936.

transire .. me ammonuit] Huius constructionis exempla e poetis et Augustene aetatis scriptoribus con-

gessit Freundius in lexico s. v. admonco.

Murenas cognominatos] Cf. Varro R. R. III, 3, 10; Colum. VIII, 16, 5. Plin. N. H. IX, 54. s. 80.

2. Sergius Orata] Cf. Varr. et Colum. II. cc. Plin. ibid. s. 79, Val. Max. IX, 1, 1. Apud Cic. de orat. I, 39, 178. legitur Aurata, sed Orata de finn. II, 22, 70., de off. III, 16, 67. Cf. Festus I. XIII, p. 182. Muell.: Orata genus piscis appellatur a colore auri, quod rustici orum dicebant, ut auricularis oriculas: itaque Sergium quoque quendam praedivitem, quod et duobus anulis aureis et grandibus uteretur, Oratam dicunt esse appellatum.

qui auratae vocantur] „Graecia dicitur χρύσοπρως, quod loco superciliorum aureo colore resplendet; Ephesiis teste Arcestrato apud Athenaeum [VII, 136. p. 328. b.] χρυσόπρως et Hesychio ἐκρήδς dicitur. Auratas autem in deliciis fuisse veteribus, imprimis Ephesiis, tradit idem Arcestratus.“ Zeun — Harduinus ad Plin. N. H. IX, 16. s. 25. cum aurata confert χρύσοπρως Aeliani H. A. XIII, 28. Hanc commemorat etiam Athenaeus VII, 20. p. 284 c.

3. balneas pensiles] Plinius I. c. (s. 79.) habet pensiles balneas, Val. Max. I. c. pensilia balnea.

ostrearia] Plinius I. c., unde haec et proxime sequentia sumpta sunt, habet ostrearum vivaria. Vide etiam Val. Max. I. c.

aetate L. Crassi illius disertī] Plin.

et serius habitus sit etiam Cicero docet. Is tamen Crassus, vir 4 censorius, nam cum Cn. Domitio censor fuit, cum supra ceteros disertus haberetur essetque inter clarissimos cives princeps, tamen murenam in piscina domus suae mortuam atratus tamquam filiam luxit. Neque id obscurum fuit, quippe collega Domitius in senatu 5 hoc ei quasi deforme crimen obiecit: neque id confiteri Crassus erubuit, sed ultro etiam, si dis placet, gloriatus est censor, piam affectuosamque rem fecisse se iactitans. Piscinas autem quam 6 refertas habuerint pretiosissimis piscibus Romani illi nobilissimi principes, Lucullus Philippus et Hortensius, quos Cicero *piscinarios* appellat, etiam illud indicium est, quod M. Varro in libro de agricultura refert M. Catonem qui post Uticae periit, cum heres testamento Luculli esset relictus, pisces de piscina eius quadra-

Edd. vicahgspdzb.]

4 gneo BGMV. 5. Neque obscurum (om. id) M. — si displicet G. — iactans v-g (A sup. ab ead. m. ti). 6. Lucullus SH (M a sec. m.) con. Zeun. et I. Becker., Zeitschr. f. d. Alt. Wiss. 1843, p. 250. Vid. not. Lucilius ABGV (M a p. m.) a-bP. Lucius via. L. chg. — Cicero] ad Att. I, 19, 6 et I, 20, 3. — piscinarios appellat Cicero S. Cic. piscinarios vocat G. — Marcus autem Catonem G. — Luculli SH (M a sec. m.) con. Zeun. et Beck. Lucilii ABGV (M a p. m.) Edd. P (in c-g addito asterisco). L. Philippi chg in mg. — M. Varro] R. R. III,

l. c.: Aetate L. Crassi oratoris, ante Marsicum bellum.

etiam Cicero docet] Cf. p. Font. 7, 14.: Quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? in Pia. 26, 62. L. Crassus, homo sapientissimus nostrae civitatis.

4. cum Cn. Domitio censor fuit] Cf. fast. Capitol. a. u. c. DCLXI.

murenam .. luxit] „Nam, ut narrat Aelianus [H. A. VIII, 4.], ita in amoribus habita Crasso sua murenna, ut puellari eam et habitu et mundo adornaret, et addit: Καὶ καλοῦντος τοῦ Κράσσου τὸ φάνημα ἐγνώρισε καὶ ἀνέηκετο καὶ ὀρέγοντος οἷον ἦδε ἡθεὺς προθύμως καὶ ἐτοίμως λαμβάνουσα.“ Pont. — Cf. Plin. N. H. IX, 55. s. 81. § 172. et not. seq.

5. Domitius .. hoc ei .. obiecit] „Iterum Aelianus: Καὶ ποτε Λομελίον πρὸς αὐτὸν εἰπόντος· Ὁ μᾶρξε, μέλαιναν ἑλάνσας τεθνεῶσαν· ὃ δὲ σκολαβὼν· Ἐγὼ θηρίον, ἔφατο, σὺ δὲ τρεῖς γυναικας θάψας οὐκ ἑλάνσας.“ Pont. — Zennius citavit Val. Max. IX, 1, 4., sed ibi non de hac re agitur, sed de columnis Hymettiis quae in porticu domus habuit Crassus. Huc pertinet Plutarch. de solert. anim. 23. p. 976. A. Cf. Real-Enc. II, p. 1209. et IV, p. 1061.

si dis placet] Cf. c. 14. § 15.

6. Lucullus Philippus et Hortensius] „Lucullum intelligit Cicero Attic. I, 19. et Varro R. R. III, 2. et 17. commemorat piscinas Luculli, et idem cap. 3. sub finem laudat piscinas Philippi Hortensii Lucullorum. Igitur et paulo post pro Lucilii restitue Luculli. Rem eandem tradit Varro R. R. III, 2. sub fin.“ Zeun. — Cf. Plin. N. H. IX, 54. s. 80. Cuius (Licinii) deinde exemplum nobilitas secuta est, Philippi Hortensii: Lucullus exciso etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio quam villam exaedificaverat, euripum et maria admisit, qua de causa Magnus Pompeius Xerxen togatum cum appellabat. De Lucullo similia refert Velleius II, 33. 4. Haud scio an hoc loco non ipsum correxerim Macrobium. Sed L. Lucullum esse intelligendum ex iis praesertim elucet quae sequuntur. Quod particula et altero tantum loco ponitur, id me non ita offendit, ut velim cum edd. vet. scribere L. Philippus, quamquam intelligitur L. Marcus Philippus, de quo vid. Orell. Onom. Tull. II. p. 380 sq. Real-Enc. IV. p. 1538 sqq. De Hortensio conf. c. 13. § 3 sqq.

cum heres testamento Luculli esset relictus] Cf. Varro R. R. III, 2.

7 ginta milibus vendidisse. Accersebantur autem murenæ ad piscinas nostræ urbis ab usque freto Siculo, quod Rhegium a Messana dispescit. Illic enim optimæ a prodigis esse creduntur tam, [366]Hercules, quam anguillæ, et utraque ex illo loco Græce *πλωται*

[Mss. ABQPSMV.

2. — vendidisset AM. 7. Accersebantur ASv-pM. accersabantur BQV. accersiebantur „B“. arcessebantur dzhP. — regium MV. Rhegyum vichg. — dispescit coni. Scriber. „correctione electa.“ Pont. Vid. not. dispicit A (G a sec. m.) V. „uterque Angl.“ despicit B (G a p. m.) Si-gM123P267 „forte non absone.“ Pont. respicit vs-bP15. — hercu-

Age non M. Cato nuper, cum Luculli accepit tutelam, e piscinis eius quadraginta milibus sestertiis vendidit pisces? Colum. VIII, 16. Maxime laudabatur severitas Catonis, qui nihilo minus et ipse tutor Luculli grandi aere sestertium milium quadringentorum piscinas pupilli sui venditabat. Cic. ad Att. XIII, 6., de fin. III, 2, 7. ibique Madv. Inde apparet erravisse Macrobius, cum scriberet: cum heres .. esset relictus.

quadraginta milibus] Consentit Varro l. c.: Columella l. c. decies multiplicavit numerum, Plinius centies, qui l. c.: Quadragies inquit, HS. piscinae a defuncto illo venire pisces.

7. ab usque freto Siculo] Vid. not. ad c. 14. § 14. et Varron. R. R. II, 6. Muraenæ optimæ flutæ sunt in Sicilia, Martialis. l. infra c., Plin. l. c. s. 79.: Muraena (melior) in Sicilia, Athen. I, 6. p. 4 v. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι διὰ στόματος εἶχον τὰς ἐν Σικελικῷ μυχῶν, τὰς πλωτὰς ἐγγέλεις, et VII, 90. p. 312 f. Ἀρχίστρατος δὲ ὁ Ἡδονικὸς φιλόσοφος, φησὶν. Ἰταλίας δὲ μεταξὺ κατὰ στενοκύμονα πορθμὸν Ἡ πλωτὴ μύριονα καλουμένη ἂν ποτε ληφθῇ, ὧν τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐκεί θανάσιον ἔδεσμα.

quod Rhegium a Messana dispescit] „Varro [ap. Non. 205, 31.]: Inter Italiam et Siciliam qui fretus est inter Rhegium et Messanam, Plinius [N. H. V, 9. s. 10. § 53.] de Nilo: Africam ab Aethiopia dispescens.“ Pont. — Add. ibid. II, 68. § 173. Idem (Oceanus) interfusus .. Africam Europam Asiamque dispescit. Unde idem verbum hic legendum esse conieci ante quam Scriverium in idem incidisse comperi. Conf. Apul. Flor. II, 15. p. 50. Nec ab ea (a Samo Miletus)

multo pelagi dispescitur, et de deo Soer. 4, p. 127. Cum ea habitacula summa infimis tanta intercapedo fastigii dispescat. Apud Martian. VI. § 622. Quarum primam atque ultimam (i. e. Europam atque Africam) interruptio dispescit Oceani recepit Kopp. e tribus codd. Leidensibus pro eo quod vulgo legitur, dissecat; ibid. § 603. Grotius recte videtur statuere legendum esse: Nam utique terra duas sibi partes hemicycliorum quadam diversitate dispescit pro dispescit. Contra ibid. § 624. non minus recte legitur: Ab Europa Calpe, [ab] Africa Abyla monte dispescitur quam apud Macrobius Comm. I, 15, 16. Non eadem pars caeli omnium verticem dispescit.

tam, Hercules, quam anguillæ] Forsitan quis putaverit esse scribendum tam hæc, Hercules, quum hoc pronomen facile potnerit absorberi voce quæ sequitur: sed manum de tabula: nam sæpe sic legitur tam, Hercules (vel Hercule, hercle), quam, ubi id quo referatur tam supplendum est aut ex antecedentibus aut ex sententia, ut sensus sit: eodem iure ac. Handius Tursell. III, p. 59. statuit hercule pro adverbio esse habendum apud Varronem R. R. I, 2, 26. Et tamen verum dicit ..? Ille tam, hercle, quam hoc, et apud Plin. Ep. VI, 19, 6. Hoc vendendi tempus tam, Hercule, quam in provinciis comparandi, ubi rectius, opinor, Doeringius statuit inversionem particulæ tam, quæ referenda sit ad vendendi. Hanc interpretationem adiuvat locus Quintilian, qui est apud Handium, I, 2, 4.: Adsum multa eius rei exempla tam laesæ, hercle, quam conservatæ utrobique opinionis. Adde Plin. N. H. VII, 39. s. 40. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam, Hercule,

vocantur, Latine flutae, quod in summo supernantes sole torrefactae curvare se posse et in aquam mergere desinunt atque ita faciles captu fiunt. Et si enumerare velim quam multi magnique auctores murenas e freto Siculo nobilitarint, longum fiat: sed dicam quid M. Varro in libro qui inscribitur *Gallus de admirandis* dixerit his verbis: *In Sicilia quoque*, inquit, *manu capi murenas flutas, quod eae in summa aqua prae pinguedine flutentur*. Haec Varro. Sed quis neget indomitam apud illos et, ut ait 9 Caecilius, *vallatam* gulam fuisse, qui ex tam longinquo mari instrumenta luxuriae compararent? Nec rarus hic Romae piscis, ut 10 peregre accitus, erat. Auctor est Plinius C. Caesarem dictatorem, cum triumphales coenas populo daret, sex milia murenarum a Gavio Hirrio ad pondus accepisse. Huius Hirrii villam, quamvis

Edd. vicahgspdz.]

lis ASMVia. hercule vchg. — πλωται s-b. „quam scripturam non probō.“ Stephan. in Thes Gr. I. plotae v-g. plote ABGSMV. — supernatantes S. 8. fiat (B a p. m.) GSVchs-gA. cf. c. 17. § 1. fiet B a sec. m.; viaghPV. — quod V. — Marcus ABV „2 Angl.“ M. om. s-bP. — scribitur M. — Gallus de murenis (vel muraen) v3c-g. — iis verbis v. — Papirius manu Pe-z. „Dele Papirius volentibus libris.“ Pont. „Ed. vet. recte omisit Papirius. quod est alienum.“ Zenn. — quod esse BV (G ēc). quod hae Edd. P. — prae pinguitudine AV-g. pro pinguitudine S. pro pinquetudine P7. — flutentur Pe-z. fluitentur ASM. fui B sup. ant; G sup. vi. flutent coni. Menrs. „ex veteris codicis vestigiis.“ fluitent v-gb. flu (in versus fine) V. „Libri fluitent item fluctentur. Plinius [IX, 10. s. 12] de testudinibus: ut . . non queant mergi invitaeque fluitent.“ Pont. 9 caelius (sup. add. ci) A. 10. Plinius] N. H. IX, 55. s. 81. — muraenarum mutua sen mutuo coni. Zenn. coll. Varr. R. R. III, 17. et Plin. IX, 55. — a Gavio ABG (S a sec. m.) VM23P27. Gavio I. gaio S a p. m.; M1P5. C. Edd. P. — Hirrio ABGia-bPVM123P6. hyrrio S. Hirio v3c. hyrio P7. hircio P3. Horio v1. — Hirri v3c. hyrii

quam libidinis non formas, et non, Hercule, magis quam apud eundem II, 3., VII, 34.; denique infra c. 17. § 8. ita, Hercules, ut. Apud Apuleium Metam. IX, 22. Non tam, Hercules, laboris libertatem gratulabar quam quod . . mulieris artes prospectare poteram, Hercules inservit indignationi, ut supra § 5. si dis placet.

Graece πλωται vocantur, Latine flutae] Cf. Athen. et Varron. II. cc. Colum. VIII, 6. Item flutas quae maxime probantur muraenas.

in aquam mergere desinunt] Cf. Martialis XIII, 80: Quae natat in Siculo grandis muraena profundo Non valet crustam mergere solo cutem. Salmas. ad Tertull. de pall. p. 445. e Cassiodoro [Variar. XII, 14.] attulit: Exormiston quoque inter pisces regium genus, compar muraenis corpore, colore distans, . . cum spumis fluctuantibus inter aeris confinia coeperit enatare, nescit ad cubilia redire quae descriit. . . Haec

sunt in litore Rhegino quae diximus, sed male hos pisces dicit ἐξοquistῶνας: est enim exormiston genitivus pluralis a voce ἐξοquistός. De testudinibus idem refert Plin. I. c. in app.

8. flutentur] Revocavi a Biontisis relectam scripturam codicis P, ut quae maxime congruat cum voce fluta, quam explicat Varro. Passivum genus commendant omnes codices in quibus non mutilum est hoc verbum: facilius autem illud potuit tribui rariori formae flutare (quam vid. apud Lucret. III, 190.) quam vulgari flutare. Licet autem comparare duplex genus verbi in fluctuare et fluctuari, de quo vid. Quintil. Inst. IX, 3, 7.

10. a Gavio Hirrio ad pondus accepisse] Plinii verba I. in app. c. haec sunt: Muraenarum vicarium privatim excogitavit C. Hirrius ante alios, qui coenis triumphalibus Caesaris dictatoris sex milia numero muraenarum mutuo appendit:

non amplam aut latam, constat propter vivaria quae habuit quadrages HS. venundatam.

XVI. Nec accipenser, quem maria prodigis nutriunt, illius seculi delicias evasit: et, ut liqueat secundo Punico bello celebre nomen huius piscis fuisse, accipite ut meminerit eius Plautus in fabula quae inscribitur Baccharia ex persona parasiti:

2 Quis est mortalis tanta fortuna adfectus umquam

Qua ego nunc sum, cuius haec ventri portatur pompa?

[367] *Vel nunc, qui mihi in mari accipenser latuit antehac,

*Cuius ego latus in latebras reddam meis dentibus et manibus.

3 Et, ne vilior sit testis poeta, accipite adsertore Cicerone in quo

[Mss. ABGPSMV.

S. — ut latam A. — sestertium c-bBGPSMV. sextertium Avi. „Corrigendum Sestertio. Adhibe sis patrem lib. IV. pec. vet. cap. 4.“ Gron.

XVI. Caput XVI. (p-b Lib. II. Cap. XII.) De accipensere (h accip.), mullo, scaro, lupo. ch-b. Cap. IX. De accipensere vi (vs accip.). 1.

accipenser (semper) A (B semel ancip.) GSMVv11hP267. accipiens P5. accipenser (semper) cag-b. — qua SM. 2. Quis est] Cf. Plaut. ed.

Weisii II. p. XIII. et p. 445. — v. 1. Qui (add. s a sec. m.) B. — umquam om. Weisius, qui statuit hos versus esse Saturnios, p. XIII., retinuit idem p. 445. — v. 2. Quam Edd. P. Plaut. ed. Weis. quia S. —

portaretur SM. — v. 3. Vel hic qui mihi accipenser latuit in mari antehac Weis. l. c. — v. 4. meis dentibus reddam (om. et manibus) Weis. „red-

dam forte scripserit Plautus. Susplicari tamen libet in latebras condam. Idem Epidico: in latebras condas pectori penitissimo [immo Cistell. I, 1,

64. in latebras abscondas pectore penitissimo]. Turnebus vero, quem ille latebras legero reperio et tueri, quomodo sequar? Pont. in dz. Vid. not. —

„dentibus et faucibus emendo. Sic infra loquitur ex hoc versu indubie Macrobius cap. 17. [§ 15.] Cum Antonius ... faucibus ac dentibus suis sub-

deret. Possit cui etiam legendum videri dentibus et maxillis, vel (ut placet magno Scaligero) mandibulis.“ Meurs. 3. asertorem Cice-

nam permutare quidem pretio noluit aliave merce. Huius villam intra quam modicum quadrages piscinas vendiderunt, ubi Macrobius videtur legisse intra quam modicam. Fons Plinii est Varro R. R. III, 17.: Memini hunc Caesari duo milia muraenarum mutua dedisse in pondus et propter piscium multitudinem quadrages sestertio villam veniisse.

quadrages HS] Sic scripsi, a Cicerone apud Gell. X, 1, 7. monitus, ut solocismo liberarem Macrobius, nec tamen mutarem omnino id quod in omnibus quae vidi exemplaribus legitur, quadrages sestertium.

XVI, 1. accipenser] Quamvis falsa sit haec scriptura, tamen in tanto omnium codicum consensu eam retinendam esse putavi.

2. *Vel nunc .. *Cuius ego latus in latebras reddam] Vide ne legendum sit: *Vah! nunc .. huius*, quo significetur summa parasiti laetitia. Pronomen cuius, quod vulgo legi-

tur, fateor me explicare non posse: nec tollitur difficultas, si cum Weisio scribimus hic pro nunc, nam pronomen illud non habet quo referatur. Latus ridicule dicitur corpus piscis, quo augentur annominatio quae est in verbis latuit et latebris. Nec me male habet verbum reddam. Qui antehac, inquit, latuit in mari, huius latna nunc iterum latebit in meo ventre. Turnebus, ad quem respicit Pontanus, Advers. XVIII, 4. illatebras legens haec verba sic interpretatur: „Officiam dentibus et manibus meis, ne in eius latere quicquam celari possit, ita discernendo aperiam.“

meis dentibus et manibus] Inest quoddam ὑπερβολὴν πρότερον, tolerabile tamen illud, ut non assentiar iis qui haec ideo censent esse mutanda. Numeros viderint alii.

3. adsertore] i. e. auctore. Cf. c. 18. § 11.

honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum. Haec sunt in dialogo de fato verba Ciceronis: *Nam cum esset apud se ad Lavernium Scipio unaque Pontius, ad-4 latus est forte Scipioni accipenser, qui admodum raro capitur, sed est piscis, ut ferunt, imprimis nobilis. Cum autem Scipio unum et alterum ex his qui eum salutatam venerant invitavisset, pluresque etiam invitaturus videretur, in aurem Pontius: Scipio, inquit, vide quid agas, accipenser iste paucorum hominum est. Nec infitias eo 5 temporibus Traiani hunc piscem in magno pretio non fuisse, teste Plinio Secundo qui in Naturali historia, cum de hoc pisce loqueretur, sic ait: Nullo nunc in honore est, quod equidem miror, cum sit perrarus inventu. Sed non diu stetit haec parsimonia. Nam 6 temporibus Severi principis, qui ostentabat duritiam morum, Sammonicus Serenus, vir seculo suo doctus, cum ad principem suum scriberet faceretque de hoc pisce sermonem, verba Plinii quae superius posui praemisit et ita subiecit: *Plinius, ut scitis, ad usque 7 Traiani imperatoris venit aetatem. Nec dubium est, quod ait nullo honore hunc piscem temporibus suis fuisse, verum ab eo dici. Apud antiquos autem in pretio fuisse ego testimoniis palam facio vel eo**

Edd. vicahgspdz.]

ronem B. — is piscis S. — et Munatium v. 4. Nam cum] Cf. Cic. ed. I. Orell. IV, 2. p. 235. — se ad om. v. — ad Lavernium B. alaoernium A. „ad Laurentum legit Ioh. Passeratius. Vid. praefat. eius in III. lib. Propertii.“ Pont. in dz. — rara V. — ex iis Orell. l. c. — invitasset A Edd. PV. — plures (om. que) S. 5. teste Plinio ... (§ 7.) introferri] Cf. Io. Saresb VIII, 7. — in Nat. hist.] lib. IX. c. 17. s. 27. — Nullo nunc ABGa-bPVM3P2, ap. Plin. codd. Toled. Riccard. Reg. II. nullo modo SVM12. nullo (om. nunc) Edd. Plin. — equidem ABGSVP256. quidem Edd. PM. — perrarus scripsi e conl. pervus (sup. paucus) G. parvus APSVviM123P56. pavus B. pavuus P2. rarus c-b Plin. 6 nec diu v-g. — Nam et G. — ostendebat v. — vir ut saeculo suo doctus vl. vir ut eo seculo doctus v3c-g. vir suo saeculo Severus doctus i. — ita ipse P. 6. 7. subiecit Plinius. A. — faciam c-bPV. —

4. Lavernium] Oppidum in Campania, ut videtur, situm, aliunde nonnisi ex ep. ad Att. VII, 8, 4. cognitum.

ex his] Apud Ciceronem quod recepit Orellius, ex iis, probro: apud Macrobius pronomen demonstrativum reicere nolui.

5. perrarus] Quod in plerisque codicibus legitur, parvus, id videtur ortum esse e compendio prarus. Similiter apud Livium VI, 1, 2. quod vulgo legitur, parvas et raras mutatum est in perraras. Cf. Zeitschr. f. d. A. W. 1845. N. 101.

6. qui ostentabat duritiam morum] Cf. Ael. Spart. Sever. imper. 19.: Hic tam exiguis vestibibus usus est, ut vix tunica eius aliquid purpureae haberet, et cum hirta chlamyde humeros velaret: cibi parcissimus, le-

guminis patrii avidus, vini aliquando cupidus, carnis frequenter ignarus.

ad principem suum] Infra utitur numero plurali, scitis et dignatione vestra, ubi non cogitandum esse de plurali illo maiestatis apparet e cap. 17. § 4, ubi vid. not.

7. ad usque Traiani imperatoris aetatem] „Notat Scaliger ad Eusebium Sammonicum hic confundere Plinium iuniorem cum maiore. Vide eius addenda ad animadv. pag. 190.“ Pont. — Subiicitur in dz.: „Vide item quae habet Hermolaus Barbarus ad praefationem Plinii, quae praefixa est Naturali historiae, oppido notanda.“ Ibi docet Hermolaus in Eusebio etiam Hieronymum scribere Plinium invisentem Vesuvium Traiani principatum anno imperii eius XII. de-

magis quod gratiam eius video ad epulas quasi postliminio redisse,
 [368] *quippe qui, dignatione vestra cum internum convivio sacro, anim-*
advertam hunc piscem a coronatis ministris cum tибicinis introferri.
Sed quod ait Plinius de accipenseris squamis, id verum esse maxi-
mus rerum naturalium indagator Nigidius Figulus ostendit, in
 8 *equama secunda, accipenser adversa sit. Haec Sammonicus, qui*
turpitudinem convivii principis sui laudando notat, prodens vene-
rationem qua piscis habebatur, ut a coronatis inferretur cum tibi-
cinis cantu quasi quaedam non deliciarum sed numinis pompa.
 9 *Sed, ut minus miremur accipenserem gravi pretio taxari solitum,*
Asinius Celer, vir consularis, ut idem Sammonicus refert, nullum
unum septem milibus nummum mercatus est. In qua re luxu-

[Mss. ABGPSMV.

dignatione nostra P. — animadverto v-g. — verum esse diximus P.

8. *Hic BGV. — non deliciarum quaedam G. quaedam non deliciarum i-g*
 (in v3 est compendium q). — *luminis M a p. m.* — 9. *Sed (om. ut)*
 AM. — VI. *milibus*, mavult cum Iuvenale et Tertulliano Franc. Iu-
 nius. Pont. Idem vult Salmas. ad Tertull. de pall. p. 454. — *illum*

cessasse, quem errorem refutat. Ad
usque legitur etiam c. 14. § 14.

quasi postliminio redisse] Cf. Cic.
 Top. 8, 37. *Scaevola P. F. iunctum*
putat esse verbum, ut sit in eo et
post et limen, ut quae a nobis
alienata sunt, quum ad hostem per-
venerint, et ex suo tamquam limine
exierint, dein quum redierint post
ad idem limen, postliminio vi-
deantur rediisse.

convivio sacro] solita adulatione
 hoc dicitur pro convivio tuo i. e.
 imperatoris vel principis. Cf. § 8.
 et Martial. VII, 99, 4: *Namque so-*
lent sacra Caesaris aure frui, et
 VI, 76, 1. *sacri lateris custos, alia*
similia et in Theodosii et in Iusti-
niani codice.

quod ait Plinius de accipenseris
squamis] Plinius N. H. IX, 17. a.
 27.: *Unus, inquit, omnium squa-*
mis ad os versis, contra quam in
nando meant.

8. *quasi .. numinis pompa] vel*
 quasi funeris exsequiae, ut de
 corvo hominis vocem imitato re-
 fert Plinius N. H. X, 43. s. 60. §
 122.: *Funusque innumeris aliti cele-*
bratum exsequiis .. praecedente tibi-
cine et coronis omnium gene-
rum. Cf. § 2. — Zennius praeter
 Horat. Sat. II, 2. 47. citat Athe-
 naeum VII, 12, i. e. 44. p. 294, e.,
 ubi leguntur haec: *Ἀγέστωρος δὲ*
.. περὶ τοῦ ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων

τὸν αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ
Ῥωμαίοις μετὰ ἀγλῶν καὶ στε-
φάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφε-
ρομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ
τῶν φερόντων αὐτόν, καλούμε-
νον δὲ ἀχικῆσιον. Vid. etiam
 Salmas. Exerc. Plin. p. 940 sq.
 Heindorf. ad Horat. l. c. Aelianus
 H. A. VIII, 28. refert piscatores
 ellope, i. e. accipensere, capto na-
 vigia sertis ornare et canere tibiis.

9. *Asinius Celer, vir consularis]*
 Sammonicus haec mutuatus easo
 videtur a Plinio qui N. H. IX, 17,
 31. *Asinius Celer e consulari-*
bus, inquit, hoc pisce prodigus Caio
principe unum mercatus octo milibus
nummum: quae reputatio aufert
transversum animum ad contempla-
tionem eorum qui in conquestione
luxus coquos emi singulos pluris
quam equos quirabant, Harduino
Asinius extraordinarium consulta-
tum gessisse videtur; at conf pro-
leg. p. III. Conferas Catonia, quod
attulit Pontanus, dictum: Pluris
Romae piscem venire quam bovem;
 et Martial. X, 31.

nullum unum septem milibus num-
um mercatus est] Modo vidimus
apud Plinium legi octo milibus
nummum: utrumque Salmasius
vult corrigi e Tertulliano de pallio
 c. 5., ubi legitur: *Asinius Celer*
nulli unius obsonium VI. M. HS.
detulit. Idem habet Iuvenalis IV,
 15.: *Nullum sex milibus emit Ae-*

riam illius seculi eo magis licet aestimare, quod Plinius Secundus temporibus suis negat facile mullum repertum qui duas pondo libras excederet. At nunc et maioris ponderis passim videmus et pretia haec insana nescimus. Nec contenta illa ingluvies fuit ma-
10 ris sui copiis. Nam Optanus praefectus classis, sciens scarum adeo Italicis litoribus ignotum ut nec nomen Latinum eius piscis habeamus, incredibilem scarorum multitudinem vivariis navibus huc advectam inter Hostiam et Campaniae litus in mare sparsit,

Edd. vicahgpdzb.]

(sup. mullum) repertum G. — premia SM. — tunc v3. 10. marinis B a sec. m. — suis copiis BG. — Optanus ABVvP6M123. optanius G. opianus P5. optimum S. optavius S. Octavius i-b. Optatus Plin. l. c. s. 29. — Hostiam Mas et Edd. Cf. I, II, 21. (M a p. m. hostias, a s. m. hostias). — scarum St. sacrum A a p. m.; v1. — scarorum B a sec. m.; Si. sacrorum A a p. m.; v1. — in variis A a sec. m.; v-g.

quantem sane paribus scettertia libris. Cf. Budaenum de asse lib. II. extr.

Plinius Secundus temporibus suis negat cet.] „H. N. IX, 18. [17. s. 30. Ex reliqua nobilitate et gratia maxima est et copia mullis, sicut magnitudo modica: binasque libras ponderis raro exsuperant.] Ceterum loca veterum, Varronis Plinii Petronii et Martialis, de insania Romanorum nonnullorum, de deliciis piscium, muraena scari ostreae cet., sedulo collegit Io. Menrsius in libello de luxu Romanorum c. 14. A Plinio ratione magnitudinis dissentit Seneca, qui quadrilibris nulli [ep. 95, 42. Quattuor pondo et ad selibram fuisse aiebant], et Iuvenalis [l. c.], ubi mullus sex librarum occurrit. Plura de mullo eiusque pretio apud veteres tradit Ionston. de pisc. p. 61. quem videsis.“ ZEUN. — Adde trilibrem mullum apud Horat. Sat. II, 2, 33. et mullum quattuor librarum apud Martial. X, 31, 3. Plinius ipse c. 18. s. 31. Mullum, inquit, LXXX. librarum in mari rubro captum Licinius Mucianus prodidit.

10. Optanus praefectus classis] „Plinius lib. IX, cap. 17. habet Optatus Eliportius. Unde Gelenius fecit: Optatus s. libertis eius.“ PONT. — „Plinius IX, 17. Octavium libertum Claudii Tiberii Principis vocat.“ ZEUN. — Plinius l. c. s. 29. habet: Promontorium Troadis Lecton sponte numquam transit (scarus). Inde advectos Tiberio Claudio principe Optatus Eliportius praefectus classis inter Ostiensem et Campaniae oram sparsos disseminavit. Quinquennio fere cura est ad-

hibita, ut capti redderentur maris. Postea frequenter inveniuntur Italiae in litore, non antea ibi capti. Coniecturae Gelenii suffragatur quodammodo cod. Riccard., in quo est Eliportius; in Paris. 6797. legitur id quod recepit Harduinus, elipertius, in Tolet. elipertius. In nomine Optatus nulla notatur eodicum discrepantia, nec dubito quin hoc sit verum nomen, quod quidem legitur etiam in inscriptione a me emendata Zeitschr. f. d. A. W. 1845. p. 795 eqq. Vid. ibid. 1842. p. 318., et Lersch. Mus. inscr. Rhen. p. 97., N. 59. Sed veritus sum, ne ipsum corrigerem Macrobius.

scarum .. Italicis litoribus ignotum] „Enniano elogio [ap. Apul. de mag. 39.]: Scarum praeterii cerebrum Iovis paene supremi, Nestoris ad patriam hic capitur magnusque bonusque.“ PONT. — „Hoc genus piscium inprimis reperiri Asiae Graeciaeque litoribus Sicilia tenos tradit Columella VIII, 17. [immo c. 16. extr.], in mari Carpathio Plinius IX, 17. [l. c.], in Euripo Aristoteles H. A. IX, 17. [Harduinus citat II, 21. et VIII, 5.], circa Byzantium Archestratus apud Athenaeum VII. [c. 113, p. 320. b.].“ ZEUN.

Nec nomen Latinum eius piscis habeamus] „Scarum, inquit Ionstonius de pisc. p. 40. sic dicitur ἀπὸ τοῦ σκαλῶν [cf. Athen. VII, 125. p. 324 d.], h. e. vel a tripudiando vel quod inclusus nassis crebris caudae ictibus, qui σκαρῶν seu σκαλῶν dicuntur, exitum sibi patefacit, vel quod algam aliasque

miroque ac novo exemplo pisces in mari tamquam in terra fruges aliquas seminavit: idemque, tamquam summa in hoc utilitatis publicae verteretur, quinquennio dedit operam ut, si quis inter alios pisces scarum forte cepisset, incolumem confestim et inviolatum mari redderet.

- 11 Quid stupemus captivam illius seculi gulam servisse mari, cum in magno vel dicam maximo apud prodigos honore fuerit etiam Tiberinus lupus et omnino omnes ex hoc amni pisces?
- 12 Quod equidem cur ita illis visum sit ignoro: fuisse autem etiam M. Varro ostendit, qui enumerans, quae in quibus Italiae partibus optima ad victum gignantur, pisci Tiberino palmam tribuit his verbis in libro Rerum humanarum undecimo: *Ad victum optima fert ager Campanus frumentum, Falernus vinum, Cassinas oleum, Tusculanus ficum, mel Tarentinus, piscem Tiberis.* Haec Varro de omnibus scilicet huius fluminis piscibus: sed inter eos, ut supra dixi, praecipuum locum lupus tenuit, et quidem is qui inter duos pontes captus esset. Id ostendunt cum multi alii tum etiam C. Titius, vir aetatis Lucilianae, in oratione qua legem

[Mss. ABGPSMV.

— innari G. — scaurum Si. sacrum A a p. m. — inviolatum (om. et) ah. 11. Qui stupemus B. Quid extimemus v. — magno (om. in) S. amne v-gbP. omni A. 12. M. Varro ostendit .. (§ 17.) Haec Titius] Cf. Io. Saresb. VIII, 7. — illis ita Sv-g. — optimum fert ager frumentum ex vestigiis scripturae apud Ioann. Sarisberiensem fecerim.“ Pont. Equidem apud illum Polier. VIII. c. 7. legi optima. — refert ager BGR. — Cassinas VR „B“. 13. supra] § 11. — tenuit lupus G. — duas (etiam infra) V. — captus est s-bPMV. 14. gaus ABGMV Sar.

herbas depascitur. Nam *oxalqueu* interdum significat *πέσθαλ*.“ Zeyn. — Adde Oudendorp. ad Apul. de mag. c. 39.

11. captivam .. gulam servisse mari] Cf. Ovid. Am. I, 2, 30. *Et nova captiva vincula mente feram.*

12. ager Campanus frumentum] Cf. Plin. N. H. III, 5. s. 9. § 60. *Hinc felix illa Campania est. Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles*

.. atque, ut veteres dixere, summum Liberi patris cum Cerere certamen.

Falernus vinum] Plinius (XIV, 6. s. 8.) primum locum tribuit Pucino vel Praeciano vino, sed adiecit § 62.: *Secunda nobilitas Falerno agro erat, et ex eo maxime Faustiano, et § 63.: Nec ulli in vino maior auctoritas: solo vinorum flamma accenditur.*

Cassinas oleum] Plinius XV, 2. s. 3. de oleo loquens: *Principatum, inquit, in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano.* Consentiant Horatius Od. II, 6, 16.; Sat. II, 4, 69. et 8,

45. et Martialis XIII, 101. *Venafrum autem vicinum est Casino.*

Tusculanus ficum] Plinius XV, 18. s. 19. inter alias commemorat ficum Tiburtinam praecocem, Tusculanam, quod sciam, nusquam.

mel Tarentinus] Horatius Od. II, 6, 14. de Tarento: *Ubi non Hy-metto, inquit, mella decedunt, et III, 16, 33. Quamquam nec Calabrae mella ferant apes.*

13. lupus .. qui inter duos pontes captus est] „De dicto Philippi apud Cassinum de lupo Tiberino vid. Varro R. R. III, 3. et Colum. VIII, 16.“ Zeyn. — Columella l. c. *Docta et erudita palata fastidire docuit fluviale lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset, Plinius IX, 54. s. 79. Lupi pisces (miliores) in Tiberi amne inter duos pontes, Horat. Sat. II, 2, 31 sqq. Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus an alto Captus hiet? pontisne inter tactatus an amnis Ostia sub Tusci?*

14. C. Titius, vir aetatis Lucilianae] Cf. c. 13. § 13. et not. ad c.

Fanniam suasit. Cuius verba ideo pono, quia non solum de lupo inter duos pontes capto erunt testimonio, sed etiam mores quibus plerique tunc vivebant facile publicabunt. Describens enim homines prodigos in forum ad iudicandum ebrios commeantes, quaeque soleant inter se sermocinari, sic ait: *Ludunt alea stu-* 15 *diose, delibuti unguentis, scortis stipati. Ubi horae decem sunt, iubent puerum vocari, ut comitium eat percontatum, quid in foro gestum sit, qui suaserint, qui dissuaserint, quot tribus iusserint, quot vetuerint. Inde ad comitium vadunt, ne litem suam faciant. Dum eunt, nulla est in angiporto amphora quam non impleant, quippe qui vesicam plenam vini habeant. Veniunt in comitium: tristes* 16 *iubent dicere: quorum negotium est narrant: iudex testes poscit.* [370]

Edd. virahgspdzb.]

— *luciniane A* — *ebrios M. hebreos AV.* — *commeantesque* (sup. add. que) *soleant G. quique soleant Sar.* 15. *Ludunt* Cf. *Orat. Rom.* fragm. ed. Meyer. p. 158. *R. Klotz. N. Jahrb. f. Phil. u. Paed. Suppl. X. 1. p. 158.* — *alea M.* — *studiosi G.* — *unguentis delibuti* Edd. *PSM.* — *scortis b.* — *percunctatum a-zSM.* — *quod in foro V.* — *gestum* (sup. e) *A.* — *quid suaserint: quid dissuaserint; quid tribus iusserint, quid vetuerint.* v1 (v3 *quid dissuaserint: quid dissuaserunt*). — *Unde et ad S.* *Unde et* (om. ad) *M.* — *comitium A a p. m. comitem G a p. m.* — *eant Sar.* — *angiportu Sar.* — *quippe quin G.* 16. *narrat iudex.*

17. § 3. *Cic. Brut. 45, 167. Eiusdem fere temporis* (ac *L. Crassus* et *L. Philippus*) *fuit eques Romanus C. Titius, qui meo iudicio eo pervenisse videtur quo potuit fere Latinus orator sine Graecis litteris et sine multo usu pervenire.* Meyer. *Orat. Rom. fragm. p. 157 sq. (272.) legem Fanniam* Cf. c. 17. § 3 sqq.

15. *Ludunt alea studiose* Haec recte iunxisse *Klotzium N. Jahrb. f. Phil. u. Paed. Suppl. X, 1. p. 158.* praecunte cod. *G* et *Ioanne Saresb.*, quum in omnibus *Macrobbii* editionibus comma positum sit ante *studiose*, docet *Suetonius*, qui *Claud. 33. Aleam*, inquit, *studioissime lusit.* Ea quam *h. l.* legimus constructione usus est *Cicero Phil. II, 23, 56. Hominem omnium nequissimum, qui non dubitaret vel in foro alea ludere, lege quae est de alea condemnatum*, et *Horatius Od. III, 24, 56 sqq. ludere doctior .. vetita legibus alea.*

ubi horas decem sunt i. e. multo serius quam iis illuc erat eundum. *ut comitium eat percontatum* Videtur legendum easse in vel ad comitium, ut infra. Nam a verbo *percontatum* vix potest pendere comitium.

qui suaserint cet.] sc. legem. Cf. § 14 et *Cic. de or. I, 14, 60. apud populum* (dicere) *de legibus iubent-*

dis aut vetandis. Agitur de comitiis tributis in quibus et leges ferebantur et agebantur iudicia. Cf. *Rein. Roem. Privatrecht p. 31 sq. et p. 40 sq.*

ne litem suam faciant Cf. *Turneb. Advers. XVIII, 4.:* „Litem faciebat suam iudex non solum qui male iudicabat, sed etiam qui qua iudicare hora debebat ad comitium non veniebat“, et *Rein. l. c. p. 355.*

nulla est in angiporto amphora „Talia vasa urinis excipiendis apta *Lucretio IV, 1020. dicuntur dolia curta, in quae totius corporis sacculus humor effundatur.*“ *Zeyn.* — His verbis iisque quae sequuntur *R. Klotz Handb. d. lat. Lit.gesch. I, p. 262. probat nudis verbis non abstinuisse veteres Romanos.*

vesicam plenam vini „*Varro* [apud *Non. 78, 2 sq.] περί νομίσματος: In quo nobilius est Philippeum quod accipimus quam quod bibimus, cum alterum addamus in bulgam, alterum in vesicam: sed ibi legi malim addamus.*“ *PONT.*

16. *tristes iubent dicere* Vulgo interpungitur post *tristes.* Sed iterum secutus sum *Klotzium*, qui *N. Jahrb. l. c.* docet verba *Veniunt in comitium* tempus quo illuc venirent significantia respondere antecedentibus: *Dum eunt.*

- *ipsus et minctum: ubi redit, ait se omnia audivisse: tabulas poscit, litteras inspicit: vix prae vino sustinet palpebras. Eunt in consilium: ibi haec oratio: Quid mihi negotii est cum istis nugatoribus potius quam potamus mulsum mixtum vino Graeco, edimus turdum pinguem bonumque piscem, lupum germanum qui inter duos*
 17 *pontes captus fuit? Haec Titius. Sed et Lucilius, acer et violentus poeta, ostendit scire se hunc piscem egregii saporis qui inter duos pontes captus esset, eumque quasi ligurritorem catillonem appellat, scilicet qui proxime ripas stercus insectaretur. Proprie autem catillones dicebantur qui, ad polluctum Herculis ultimi*
 18 *cum venirent, catillos ligurribant. Lucilii versus hi sunt:*

[Mss. ABGPSMV.

S. dicunt. Iudex s-bP. — testis S. — *ipsus* (om. it; sup. ipse it) A. *ipsum* sit BV. *ipsius* ad Sar. — *minctum* Gv-g. *nutum* Sar. — *eunt* scripsi e coni. *eunti* Edd. et Mss. (V eunte). — *in consilio* P. — *vero haec* (om. ibi) G. *ubi haec* h. — *nugacibus?* s-bP. *nugatoribus?* Sar. — *potius quam* Mss. v-gM23P2567 Sar. *quam potius* s-b. Scaliger confert Copam. v 6. *Quin potius* coni. Madvig. ad Cic. de fin. IV, 8. § 20. — *potemus* Sar. Klotz. l. c. — *duos* om. Sar. 17. *vinolentus* M. — *catillonem* (et infra *catillones*) v1. — *polluctum* ASMv1. *polluctum* v3i. — *convenirent* (om. cum) AGSMR (B sup. add. cum). 18. Lu-

ipsus] Hanc formam comicis usitatam vel Cicero vindicat Diomedes grammaticus I, 138.

Eunt in consilium] Sic scribendum esse putavi, ut haec responderent verbis: *Veniunt in comitium*. Cum participio *eunti*, quod vulgo legitur, non quadrat, quod sequitur, *ibi*. Poterat autem facile i addi propter sequens *in*.

cum istis nugatoribus] Oratores et testes intelligit. Cf. Cic. de Sen. 9, 27. Non vero tam isti, quam tu ipse, *nugator*, et p. Flacc. 16, 38. *Neque in istum nugatorem, tamquam in aliquem testem invehar*.

potius quam potamus] Facillius videtur esse ratio eorum qui scripserunt *quam potius*. Sed recte Madvigius ad Cic. de Fin. IV, 8, 20. monuit exemplo e Copia sumpto uti non licere: nam ne lectio quidem ibi certa est, et Silligius e praestantissimo cod. Gud. recepit, quod antea Ilgenius legendum esse coniecerat, *Quam potum*. Quod autem h. l. scribi vult idem ille vir doctissimus, *Quin potius*, id nimis certe recedit a librorum mss. vestigiis: nec necessaria esse videtur talis immutatio. Klotzium l. c. legendum proposuit: *quam potius potemus*, quod invenitur apud Io. Saresberiensem, neque caret veri specie, statuens coniunctivum me-

dum in indicativum mutatum esse ab iis qui nescirent coniunctivum esse *edimus*. De multis quae huius rei praebet Plantae exemplis affertur unum in quo eadem est persona, Poen. III, 1, 34. *Est domi quod edimus*. Sed tamen codices mss. secutus sum. Nam etiamsi forte Titius scripserat coniunctivum, a Macrobio certe more dicendi non abhorret indicativus. Cf. I, 7, 4. *Abibo potius quam me vestris miscebo secretis, ubi vid. not.*

turdum pinguem] Cf. II, 4, 22. *macrum turdum*.

germanum] „Fortasse ideo, ut *γερμανος* ostendat qui inter duos pontes captus.“ Pont. — Quid quod Meyerus l. c. scripsit *Germanum*?

17. *quasi ligurritorem catillonem appellat*] „Catillones quid sint, observavit quoque glossarius: *λίγρος*, inquit, *gulosus, ligurius, catillo*, et alibi: *ligurio λίγρος*.“ Pont. — Cf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 44. *Catillones appellabant antiqui gulosos*, ubi Muellerus citat Placid. p. 450. *Catillo gulosus a catelli appetentia*. Hoc quidem loco significatur piscis ligurritis in flavio quisquiliis pinguis factus.

ad polluctum Herculis] Cf. c. 12. § 2.

ligurribant] De hac poetica for-

Fingere praeterea adferri quod quisque volebat.

Illum sumina ducebant atque altitium lanx:

Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

XVII. Longum fiat, si enumerare velim quot instrumenta i gulae inter illos vel ingenio excogitata sint vel studio confecta. Et hae nimirum causae fuerunt propter quas tot numero leges de coenis et sumptibus ad populum ferebantur, et imperari coepit, ut patentibus ianuvis pransitaretur et coenaretur, sic oculis civium testibus factis luxuriae modus fieret. Prima autem omnium 2 de coenis lex ad populum Orchia pervenit, quam tulit C. Or- [371] chus tribunus plebi de senatus sententia tertio anno quam Cato censor fuerat. Cuius verba, quia sunt prolixa, praetereo: summa autem eius praescribebat numerum convivarum. Et haec est lex 3 Orchia de qua Cato mox orationibus suis vociferabatur, quod plures quam praescripto eius cavebatur ad coenam vocarentur. Cumque auctoritatem novae legis aucta necessitas imploraret, post

Edd. vicanhgspezb.]

cili] ed. Gerlach. lib. IV, 5. — *Finge S.* — *summa AS.* — „*Tiberinu' duo legendum esse me monuit F. Douza.*“ Pont. — *potens A.* — *captos AGvIR.*

XVII. Caput XVII. (p-b Lib. II. Cap XIII.) De legibus latis contra luxuriam veterum Romanorum. ch-h. 1. *fiet B a sec. m.* — *co-*

gitata a-bP. — *referebantur BGK.* — *imperari coepit cet.] Cf. Io. Saresb. VIII, 7. ubi totum fere hoc caput legitur exscriptum. — cenaretur G. — sic, ut g in mg. „Senans poscit, ut ante sic reponatur ac.“ Zeun.*

2. *G. Orchus A. cum orchus G „B.“ G. korchus (G in ras.) B. C. Orchus v. — plebi AMVNR. Cf. I, 7, 33. plebis Edd. BGPS. — quo cato B a p. m. GR. quam quo cato S. — prolixa sunt Edd. P. 3. Cato mox orationibus ABGS v-gM123P2567NR. mox orationibus (om. Cato) P. Cato in orationibus (om. mox) a-z. „Aptius est quod habet Ed. vet. de qua mox Cato cet.“ Zeun. mox Cato in orat. b. — vociferatur P5 vociferebatur N. — praesto eius BVR. tum ad coenam v-g. — auctorem (aut. vel auth.) v-g. — lata est B a sec. m. Edd. S. — quin-*

ma, quam tuerentur omnes codices, vid. Krueger. Gramm. § 105. 2.

18. *sumina . . atque altitium lanx]* Cf. c. 13. § 12., ubi patina idem est quod h. l. *lanx.*

Tiberinos] Tiberinus, quod legi voluit F. Douza, aliquantum commendatur eo quod infra in nonnullis codicibus legitur *captos pro captus.* Sed verius constat, dum a in duo legas quasi sit consonans v.

XVII, 1. *ad populum ferebantur]* Hoc postulat consuetudo Latini sermonis, non *referebantur*, ut in nonnullis codicibus legitur. Cf. P. Manutius in Cic. Ep. fam. I, 1. et Davis. ad Caes. B. C. I, 6, 6.

oculis civium testibus factis] „Et haec syssitionum causa apud Laecedaemonios. Iustinus lib. III. [c.

3.] *Convivari omnes publice iussit, ne cuius divitiae vel luxuriae in occulto essent,* Plutarchus [Lyr. 10.] clarins: *Ἐπιθέσθαι τῇ τροφῇ καὶ τὸν ζῆλον ἀφελέσθαι τοῦ πλοῦτος διανοηθεὶς . . ἐπήγε τὴν τῶν συσσιτίων κατασκευήν.* Pont — Cf. Senec. ep. 11, 6. et 26, 4 sqq.

2. *tertio anno quam Cato censor fuerat]* i. e. a. u. DLXXI. nam anno DLXIX. Cato fuit censor secundum fast. Capitol.

3. *Cato . . orationibus suis]* Primo cum hanc legem discussisset, sed deinde sensit ne derogaretur apparet e Festo s. v. *Perunciatum* l. XVI. p. 249. Muell. et *Obsonitavere* l. XIV. p. 201. Plin. N. H. VIII, 51. s. 78. Orell. Onom. Tull. III, p. 273. Meyer. Orat. Rom. fragm. p. 43 sq. ed. I.

annum vicesimum secundum legis Orchiae Fannia lex data est, anno post Romam conditam secundum Gellii opinionem quingentesimo nonagesimo secundo. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: *Lex Fannia, sanctissimi Augusti, ingenti omnium ordinum consensu pervenit ad populum: neque eam praetores aut tribuni, ut plerasque alias, sed ex omnium bonorum consilio et sententia ipsi consules pertulerunt, cum res publica ex luxuria convivorum maiora quam credi potest detrimenta pateretur, siquidem eo res redierat, ut gula inlecti plerique ingenui pueri pudicitiam et*

[**Mss. ABGPSMV.**

gentesimo nonagesimo secundo b ex emend. Pighii. „Recte emendavit Pighius hunc locum. Haec enim ratio non modo comprobatur Gellii II, 24. auctoritate, sed etiam temporis intervallo, quod auctore Macrobio inter Orchiam et Fanniam legem, atque iterum inter Fanniam et Dediam [sic] effluxit.“ Zeun. DLXXXXIII. conl. Harduinus not. LX. ad Plin. N. H. lib. X. „Scriptum erat, inquit, per literarum compendium. Librarii deinde, ut alias saepe advertimus, denarii nota postrema in quinarium versa DLXXXVIII. perperam scripserunt.“ *quingentesimo octogesimo octavo* Mss. v-as-zNR. LXXXXIII. (om. *quingentesimo*) hg.

4. *sanctissimi* om. P. — neque ea A. — ex omni s-bPV. — *pertulere* Sv-g. — et luxuria A (G sup. ex) R. luxuria (om. ex) S. — *pate-*

lex data est] Hoc reprehendendum non esse, ubi quidem additus non caset legislator, Krehsius Antibarb. p. 168. probavit his locis Ciceronis: Verr. II, 49, 121; de leg. agr. II, 19, 52; 20, 54. Infra (§§ 6, 7, 8, 10.) Macrobius, ut oportebat, usus est verbo *ferendi*, quod h. l. sine causa ei est tributum.

quingentesimo nonagesimo secundo] Hic numerus non congruit, ut recte monuit Zeunius, et cum verbis Gellii II, 24, 2 sq. *Legi . . senatus decretum vetus C. Fannio et M. Valerio Messala Coss. factum. . . Sed post id senatus consultum lex Fannia lata est*, et cum ipsius Macrobius verbis: *post annum vicesimum secundum legis Orchiae Fannia lex data est*. Adde Plin. N. H. X, 50, 71. Hoc primum antiquis coenarum interdictis exceptum invenio iam lege C. Fannii Cos. XI. annis ante tertium Punicum bellum. In onom. Tull. l. c. docemur ita ortam esse corruptelam, ut numerus DLXXXII mutatus sit in DLXXXIX. Sed nova difficultas nascitur inde, quod ne ille quidem numerus convenit cum aetate Titii, qui c. 16. § 14. dicitur vir aetatis Lucilianae, et a Cicerone l. ibi c. aequalis L. Crassi et L. Philippi: quare Westermannus statuit aliam fuisse legem Fanniam quam suaserit Titius. Vid. Orat. Rom.

fragm. ed. Duebner. p. 273. Hanc doctioribus relinquo solvendam.

4. *sanctissimi Augusti*] „Haec omnium antiquiorum scriptura, quam putavimus retinendam, cum anteriores Augustum paene semper dignati fuerint hoc titulo, vel *sacrosancti* aut *sacratissimi*, ut saepe Firmicus.“ Gron. — Quaesitur, qui sint hi Augusti? Sammonicus Serenus c. 16. § 6. dicitur scripsisse ad Severum principem, sed plures, non unum, alloquitur in iis verbis quae paulo infra ponit Macrobius. Videtur ergo appellavisse Severum et Bassianum filium, vel illum cum Bassiano et Geta filiis. Cf. Spartian. Sever. 16.: *Ob hoc etiam filium eius Bassianum Antoninum, qui Caesar appellatus iam fuerat, annum decimum tertium agentem participem imperii dixerunt milites*, et 18.: *Quum . . milites . . eius filium Bassianum qui una erat, Augustum fecissent*, et Carac. 1. *Ex duobus liberis quos Septimius Severus reliquit, Getam et Bassianum, unum exercitus alter pater dicit*. In adnotatione ad primum locum Casaubonus comparavit Tertullianum de pallio 2., ad secundum Salmasius inscriptionem in qua uterque Severi filiorum dicitur Augustus.

consules] C. Fannius et M. Valerius Messala.

*libertatem suam vendiderent, plerique ex plebe Romana vino maddidi in comitium venirent, et ebrii de rei publicae salute consulere-
rent.* Haec Sammonicus. Fanniae autem legis severitas in eo 5
superabat Orchiam legem, quod in superiore numerus tantum-
modo coenantium cohibebatur, licebatque secundum eam unicui-
que bona sua inter paucos consumere, Fannia autem etiam
sumptibus modum fecit assibus centum: unde a Lucilio poeta festi-
vitatibus suae more *centussis* vocatur. Fanniam legem post an- 6
nos decem et octo lex Didia consecuta est. Eius ferundae dup-
lex fuit causa: prima et potissima, ut universa Italia, non sola [372]
urbs, lege sumptuaria teneretur, Italicis existimantibus Fanniam
legem non in se sed in solos urbanos cives esse conscriptam:
deinde ut non soli qui prandia coenasve maiore sumptu fecissent,
sed etiam qui ad eas vocitati essent atque omnino interfuissent,
poenis legis tenerentur. Post Didiam Licinia lex lata est a P. 7
Licinio Crasso Divite, cuius ferundae probandaeque tantum stu-
dium ab optimatibus impensum est, ut consulto senatus iuberetur,
ut ea tantummodo promulgata, priusquam trinundino confirmare-
tur, ita ab omnibus observaretur quasi iam populi sententia con-
probata. Lex vero haec paucis mutatis in plerisque cum Fannia 8

Edd. vicahgspdz.]

rentur GR. — Romano h. 5. Haec Sammonicus om. P. — Fanniae
leges (om. autem) cah. — autem et v-gh. autem (om. etiam) p2dz. —
a Lucilio] Fragm. incert. 133. ed. Gerlach. 6. ferundae s-bP. — causa
fuit s-bP. — Italis i-g. — aestimantibus v-z. — civis p2dz. — scriptam
(sup. add. con) A. — cenae suae M. — maiori G. maiores N. — vocati

5. numerus .. coenantium cohi-
debatur] Athenaeus VI, 108. p. 874. c.
Ἐκείνους δ' ὁ νόμος, inquit, τριῶν
μὲν πλείονας τῶν ἑξω τῆς οἰκίας μὴ
ποδοῖχεσθαι· κατὰ ἀγορὰν δὲ
τῶν πέντε. τοῦτο δὲ τοῖς τοῦ μη-
νὸς ἐγένετο.

sumptibus modum fecit assibus
centum] Cf. Gell. N. A. II, 24, 4.
Hanc Lucilius poeta legem signi-
ficat, cum dicit: Fanni centussis
misellos. In quo erraverunt quidam
commentariorum in Lucilium scripto-
res, quod putaverunt Fannia lege
perpetuae in omne dierum genus
centenos aeris statutos. Centum
enim aeris Fannius constituit, sicut
supra dixi, festis quibusdam diebus
[§ 3. ludis Romanis item ludis ple-
beis et Saturnalibus], eosque ipsos
dies nominavit: aliorum autem die-
rum omnium in singulos dies sumptus
inclusit intra aeris alias tricenos,
alias denos. Adde Athen. l. c. Ὁμο-
νεῖν δὲ πλείονος τῶν δυεῖν δραχ-
μῶν καὶ ἡμίσεος οὐκ ἐπέτρεπε.

6. lex Didia] Ex hac una eius
commemoratione haec nota est.

7. a P. Licinio Crasso Divite]

II.

Quaeritur, quo anno hoc factum
sit. F. Wuelchner (Allg. Schul-
zeit. 1830. Dec. N. 156.) statuit
Crassum praetorem anno DCL. (ex
ana. Pighii III, p. 156.), quia § 4.
Sammonicus Serenus de lege Fan-
nia: Neque eam, inquit, praetores
aut tribuni, ut plerasque, alias, sed
.. ipsi consules pertulerunt, nulla
autem alia lex sumptuaria a prae-
tore est lata. Pighius et Freins-
hemius Suppl. Liv. LXIV, 62. hanc
legem adscripserunt P. Crasso tri-
buno plebis a. u. DCXLII., Vargas
Rhein. Mus. f. Phil. III, p. 42. ad
annum DCXLIV., Badius Hist. In-
riapr. p. 165. et van Hensde Stud.
crit. in Lucil. ad annum DCLVII.
(DCLVI.) eam referunt, Gronov. ad
Gell. II, 24., ad annum DCLXVI.
Meyerus in orat. Rom. fragm. p.
184. collato Dione Cassio XXXIX,
37. eam M. Licinio Crasso et Cn.
Pompeio Magno consulibus a. u.
DCXCVIII. tribuit. Cf. Onom. Tull.
III, p. 275.

trinundino] Cf. I, 16, 34.

8. cum Fannia congruit] Gel-
lius l. c. § 7.: Lex deinde Licinia,

22

congruit. In ea enim ferenda quaesita est novae legis auctoritas exolescente metu legis antiquioris ita, Hercules, ut de ipsis duodecim tabulis factum est: quarum ubi contemni antiquitas coepit, eadem illa quae illius legibus cavebantur in alia latorum nomina
 9 transierunt. Sed legis Liciniae summa: ut *Kalendis Nonis nundinis Romanis cuique in dies singulos triginta dumtaxat asses edundi causa consumere liceret, ceteris vero diebus, qui excepti non essent, ne amplius daretur adponeretur quam carnis aridae pondera tria et salsamentorum pondo libra et quod ex terra vite arboreve*
 10 *sit natum.* Video quid remordeat. Ergo indicium sobrii seculi est ubi tali praescripto legum coercetur expensa coenarum? Non ita est. Nam leges sumptuariae a singulis ferebantur quae civi-
 [373]tatis totius vitia corrigerent: ac nisi pessimis effusissimisque moribus viveretur, profecto opus ferundis legibus non fuisset. Vetus verbum est: *Leges, inquit, bonae ex malis moribus pro-*
 11 *creantur.* Has sequitur lex Cornelia et ipsa sumptuaria, quam tulit Cornelius Sylla dictator: in qua non conviviorum magnificentia prohibita est nec gulae modus factus, verum minora pre-

[Mus. ABGPSMV.

ASVv-g. 7. consultu G. 8. quaesita (om. est) s-bP. — legis om. M. lege V. — illis legibus Edd. (V illus). 9 sumere h. — non amplius A. — daretur GV(M a p. m.). daret B. daretur et N. daretur vel S. om. Edd. P(M a sec. m.) — quod (om. et) Sv-g. — natum sit v-g. 10 iudicium vi. — totius civitatis Ge-bP. civitatis (om. totius) i. — hac nisi V. at c-bP. — pessimis (om. effusissimis-que) P. pessimusque (om. effusissimis) N. 11. silla AM. sulla s-bP. — non om. A „B“. — modus factorum P. — gulae servire (om.

inquit, rogata est, quae cum certis diebus, sicuti Fannia, centenos aeris impendi permisisset, nuptiis ducenos indulsit, ceterisque diebus statuit aeris tricenos, cum et carnis aridae et salsamenti certa pondera in singulos dies constituit: sed quidquid esset natum e terra vite arbore promiscue atque indefinite largita est, additis Laevii et Lucillii quibusdam verbis. Eam suasiae dicitur Favorinus quidam, vel Favonius, ibid in argum. cap. 8. libri XV. Cf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 64. Muell. Centenariae coenae dicebantur, in quas lege Licinia non plus centussibus praeter terrae nata impendebatur, id est centum assibus, qui erant breves numi ex aere. ita, Hercules, ut] Vid. not. ad c. 15. § 7.

illius] referendum esse videtur ad antiquitatem, cui sic hoc loco magis concreta, quam dicunt, supra abstracta tribuitur vis. Quod vulgo legitur, illis legibus, propter ipsam facilitatem mihi est suspectum.

9. Kalendis Nonis nundinis] Cf. l. 1, 15, 7 aqq. et 16, 28 aqq. Nundinas commemorat etiam Athenaeus l. c. ad § 5., ubi de lege Fannia agitur, Kalendas Idus Nonas et ferias quasdam sollemnes Gellius l. c. ad § 11., de lege Cornelia.

carnis aridae cet.] Athenaeus l. c. Κρέας δὲ κακνιστοῦ δεκατέρε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐπιαντὸν ἐπεχόμεναι, καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα καὶ ὀσπρίων ἐπὴναρα.

10. Leges bonae ex malis moribus procreantur] Cf. Liv. XXXIV, 4, 8. Sicut ante morbos necesse est cognitos esse quam remedia eorum, sic cupiditates prius natae sunt quam leges quae iis modum facerent. Tacit. Annal. III, capp. 26 et 27. quorum finis est: et corruptissima re publica plurimae leges, et XV, 20. Usu probatum est leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.

11. quam tulit Cornelius Sylla] s. u. DCLXXII.

minora pretia rebus inposita] Gellius l. c. § 11. Legem ad populum

tia rebus imposita, et quibus rebus, di boni, quamque exquisitis et paene incognitis generibus deliciarum! quos illic pisces, quasque offulas nominat, et tamen pretia illis minora constituit! Ausim dicere, ut vilitas edulium animos hominum ad parandas obsoniorum copias incitaret, et gulae servire etiam qui parvis essent facultatibus possent. Dicam plane quod sentio. Adprime 12 luxuriosus mihi videtur et prodigus cui haec tanta in epulis vel gratuita ponantur. Itaque tanto hoc seculum ad omnem continentiam promptius, ut pleraque harum rerum quae Syllana lege ut vulgo nota comprehenduntur nemo nostrum vel fando compererit. Sylla mortuo Lepidus consul legem tulit et ipse cibariam: 13 Cato enim sumptuarias leges cibarias appellat. Dein paucis interiectis annis alia lex pervenit ad populum ferente Antio Restione: quam legem, quamvis esset optima, obstantio tamen luxuriae et vitiorum firma concordia nullo abrogante inritam fecit. Illud tamen memorabile de Restione latore ipsius legis fertur, eum quoad vixit foris postea non recoenasse, ne testis fieret con-

Edd. vicahgspdzh.]

et) P. 12. epulis (om. in) G. — incontinentiam v-g. — earum rerum i-b. — Sillana AM. sullana e-b. 13. Silla M. Sulla s-b. — constituit V. — Deinde G. Dehinc S. — furente N. — optima (anp. honesta) G. — post V a p. m.; v-g (in G add. in mg.; om. postea). — coe-

tulit (Sulla), qua cautum est, ut Kalendis Idibus Nonis diebusque ludorum et feriis quibusdam sollemnibus sestertios tricenos in coenam insumere ius potestasque esset, ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternis, et Plutarch. Sull. 36. Παρίστανε δὲ καὶ τὰ περὶ τῆς εὐτελείας τῶν δειπνῶν ὅτι αὐτοῦ τεταγμένα πότοις καὶ συνδελφείοις. Onom. Tull. III, p. 276.

offulas] „Facit huc Claudii Caesaris [ap. Sueton. 40.] verbum: Rogo vos, quis potest sine offula vivere.“ Pont.

12. Dicam plane quod sentio] Sic saepe Cicero, ut Parad. I, 1.

hoc seculum] Cf. c. 14. § 2. Nonnulla nostro saeculo morum sobrietate correcte sunt.

13. Lepidus consul legem tulit et ipse cibariam] Eodem anno quo Sulla mortuus est, a. u. DCLXXV. M. Aemilius Lepidus fuit consul, anno proximo Man. Aemilius Lepidus: ab altero utro consule lex illa lata esse videtur. Cf. Gell. II, 24, 12. Praeter has leges Aemilianae quoque legem invenimus: qua lege non sumptus coenarum, sed ciborum genus et modus praefinitus est. Contra ad M. Aemilium

Scaurum hanc legem refert Plinius N. H. VIII, 57. s. 82. his verbis: Sorices et ipsos hieme condidi auctor est Nigidius, sicut glires quos censoriae leges princepsque M. Scaurus in consulatu non alio modo coenis ademere quam conchyliis aut ex alio orbe convectas aves; et script de viris illustr. 72.: M. Aemilius Scaurus ... consul legem de sumptibus et libertinorum suffragiis tulit, quem consulatum Harduinus ad Plin. l. c. refert ad annum urbis DCXXXIX. Bachius l. c. statuit duas fuisse leges Aemilianas sumptuarias. Vid. Onom. Tull. III, p. 276 sq.

Antio Restione] Cf. Gell. N. A. II, 24, 13. Lex deinde Antia praeter sumptum aeris id etiam sanxit, ut qui magistratus esset magistratumve capturus esset, ne quo ad coenam, nisi ad certas personas, itaret. Adiungit Gellius (quam Macrobius omisit, sed commemoravit Suetonius Aug. 34.) legem Iuliam Octavianii Augusti.

foris postea non recoenasse] i. e. non foris rursus coenasse, mirum quidem in modum usurpato verbo composito cum particula re: sed tamen hanc in plerisque codicibus inventam omittere nolui.

- 14 temptae legis quam ipse bono publico pertulisset. His legibus [371]annumerarem edictum de sumptibus ab Antonio propositum qui postea triumvir fuit, ni indignum crederem inter cobibentes sumptum Antonio locum facere, cuius expensae in coenam solitae conferri sola unionis a Cleopatra uxore consumpti aestimatione 15 superatae sunt. Nam cum Antonius quicquid mari aut terra aut etiam caelo gigneretur ad satiandam ingluviem suam natum existimans faucibus ac dentibus suis subderet, eaque re captus de Romano imperio facere vellet Aegyptium regnum, Cleopatra uxor, quae vinci a Romanis nec luxuria dignaretur, sponsione provo- 16 cavit insumere se posse in unam coenam sestertium centies. Id mirum Antonio visum, nec moratus sponsione contendit, dignus sculna Munatio Planco qui tam honesti certaminis arbiter electus est. Altera die Cleopatra pertemptans Antonium pollucibilem

[Mss. ABGPSMV.

nasse a-bPS. 14. *sumptus* v-g. 15. *terrae* ASV. — etiam om. G. — caelo om. P. — *ingluviem* A. — *estimans* G. — *aegyptinum* P. — ne luxuria S. 16. *Antonio mirum* v-g. — *culina* Sv-g (hg in *mg. sculna*, et in g praeterea: „sunt qui legant: *pignus* custodiens *Munatio Planco*.“) M1 in *mg*; M2. Io. Saresb. — *Numatio* i-g. *manutio* (UG a p. m). *mulnatio* A. *minatio* M1 a p. m. *Minatius* (Plancus) Io. Sar. l. c. „Censeo legendum *Munacius Plancus*. Is enim *sculna* sive sequester fuit, non Antonius. Qui nec potuit. Faciendum quoque punctum post contendit Quomodo fere apud Ioan. Sarisberiensem.“ Pont. „V. c. et Salisberiensis lib. VIII. c. 7. *culina Numatius Plancus* (Vid. sup.). Emendo: dictus *sculna Munatius Plancus*.“ Meura. „Sic se emendare ait Fulvius in Appendice ad Claeconii Triclinium pag. 87. Forte tamen: *digno sculna Mun. Planco*.“ Gron. „Forte pro *dignus* auctor scripsit *digna*, ut pertineret ad antecedens *sponsione*.“ Zeun. —

14. *edictum de sumptibus ab Antonio propositum*] Fortasse huc referenda sunt ea quae leguntur apud Gellium l. c. § 15.: *Esse etiam dicit Capito Atteius edictum, divine Augusti an Tiberii Caesaris non satis commemini, quo edicto per dierum varias sollemnitates a trecentis HS. ad usque duo milia sumptus coenarum propagatus est, ut his saltem finibus luxuriae effervescentis aestus coerceretur.*

unionis a Cleopatra uxore consumpti] Apud Plinium, qui eandem hanc rem tradit N. H. IX, 35. s. 58. § 119 sqq., Cleopatra dicitur regina meretrix, quam Antonii uxorem dicit Macrobius, ut Horatius Od. I, 15, 7. *Paridis Helenaeque nuptias* et Od. I, 17, 7. *olentis uxores mariti.*

15. *nec*] i. e. ne quidem. Cf. prolegg. p. xli.

sestertium centies] Cf. c. 14. § 13. Eandem pecuniae summam commemoravit Plinius l. c.

16. *dignus sculna Munatio Planco*]

„Apud veteres Latinos *sculna* idem qui *sequester*. Vid. Agell. lib. XX, cap. 11.“ Meura. — Pontanus non videtur intellexisse *sculna* esse casum ablativum. Sed Zeunio scribenti sponsione *digna* assentiror, si unus codex suffragaretur: similiter enim Plinius l. c.: *ille*, inquit, *tantae quaestionis victrice*, paulo supra idem: *L. Plancus, iudex sponsionis eius*. Sed potest etiam Antonius ipse dici dignus *sculna Planco*, de quo Velleius II, 63, 1 sq.: *Cum fuisset, inquit, humillimus assentator reginae et infra servos clienti, cum Antoni librarius, cum obscoenissimarum rerum et auctor et minister, cum in omnia et in omnibus venalis, cum caeruleatus et nudus caputque redimitus arundine et caudam trahens genibus innixus Glaucum saltasset in convivio, refrigeratus ab Antonio ob manifestarum rapinarum indicia transfugit ad Caesarem.*

pollucibilem sane coenam] i. e. satie lautam ad epulas publicas. Cf.

sane coenam paravit, sed quam non miraretur Antonius, quippe qui omnia quae adponebantur ex cotidianis opibus agnosceret. Tunc regina adridens sialam poposcit, cui aceti nonnihil acris in-17 fudit atque illuc unionem demptum ex aure altera festinabunda demisit, eumque mature dissolutum, uti natura est eius lapidis, absorbit: et quamvis eo facto sponsione vicisset, quippe cum ipsa margarita centies sestertium sine contentione evaluisset, manum tamen et ad alterius unionem auris similiter admovit, nisi Munatius Plancus iudex severissimus superatum Antonium mature pronuntiasset. Ipse autem unio cuius fuerit magnitudinis inde 18 colligi poterat, quod qui superfuit postea victa regina et capta Aegypto Romam delatus dissectusque est, et factae ex una mar-375] garita duae, inpositaeque simulachro Veneris, ut monstruosae magnitudinis, in templo quod Pantheum dicitur.

Edd. vicahgspdzb.]

opponerentur SV. — ex quotidianis dapibus coni. Menrs., sed vid. not.

17. arridens regina s-bP. — sialam S. phialam v3-bP. — acris S. — illis h. — nature A. — manus G. — ad alterius unionem auris scripsi cum Io. Saresb. l. c. ad alterius unionis aurem Mas. et Edd. (Vulgaris). „Quis non conspirantes in haec verba editiones omnes insulas vocet et transponat mecum ad alterius auris unionem. Sicut paulo ante unionem demptum ex aure altera.“ Gron. — admonuit BGV. — Numotius i-g. Minutius Io. Saresb. l. c. 18 unio om. P. — magnitudinis fuerit Sv-g. — poterat ABGV Io. Saresb. l. c. poterit Edd. PSM. — postea om. S. — capto h. — dissectusque vl. dissectusque s-bP. — pantheon dicitur B a sec. m. dicitur pantheum A.

not. ad c. 12. § 2. et quae adnotavit Taubmannus ad Plant. Stich. II, 1, 80: „Pollucibiliter coenare i. e. salutariter, opiparo et splendido.“

ex cotidianis opibus agnosceret] sc. esse. „Omnino et elegantissimo opibus. Sunt autem eae delicias quas quisque ex suo fundo aut agro depromit. Martialis lib. VII. [immo X, 48, 8.]: — et varias quas habet hortus opes. Item Lucretius lib. V. [v. 1393.]: Non magnis opibus iucunde corpora habebant.“ Pont.

17. mature dissolutum, uti natura est eius lapidis, absorbit] „Hoc Cleopatrae facinus imitatus magnifico Caesar Caligula. Suetonius [c. 37.]: Ut pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet.“ Pont. — Cf. Plin. l. c. § 120. Aceti, cuius asperitas visque in tabem margaritas resolvit; ubi Haradinus attulit haecce: Vitruv. VIII, 3, 19. Margarita, nec minus saxa silicea, quae neque ferrum neque ignis potest per se dissolvere, cum ab igne sunt percoacta, aceto sparso dissiliunt et persolvuntur.

Horat. Sat. II, 3, 239 sqq. Filius Aesopi detractam ex aure Metellae, Scilicet ut decies solidum exorberet, aceto Diluit insignem bacam. Hanc rem paulo aliter narrat Plinius l. c. s. 59. — Lapis dicitur unio, ut aliis locis, Ovid. de med. fac. 21; Martial. XI, 60, 4. Sen. Hippol. 391. Silius XII, 230., quos conguessit Orellius ad Horat. Od. III, 24, 48.

ad alterius unionem auris] Si Macrobinus scripsisset id quod vult Gronovius: ad alterius auris unionem, vix inde factum esset id quod vulgo legitur, sed verborum collocatio, quam ego recepi, et ansam habet corruptelae et defenditur iis quae protuli in prolegg. p. XLIV, 3.

18. victa regina et capta] Haec ego iungo (ut Plinius l. c.: capta illa . . regina), et Aegypto Romam delatus. Vulgo commatis positus post regina et post Aegypto iunguntur haec: et capta Aegypto.

inpositaeque simulachro Veneris] Plinius l. c.: Ut esset in utrisque Veneris auribus Romae in Pantheo dimidia eorum coena.

XVIII. Adhuc dicente Furio secundae mensae inlata bellaria novo sermoni principium dederunt. Symmachus enim adtrectans manu nuces: Vellem, inquit, ex te audire, Servi, tanta nucibus nomina quae causa vel origo variaverit, aut unde, tot mala cum hac una appellatione vocitentur, fiunt tamen seorsum diversa tam vocabulo quam sapore. Ac prius de nucibus absolvas volo quae tibi memoria crebrae lectionis occurrunt. Et Servius: Nux ista iuglans secundum nonnullorum opinionem a iuvando et a glande dicta existimatur. Gavius vero Bassus in libro de significatione verborum hoc refert: *Iuglans arbor proinde dicta est ac Iovis glans. Nam quia id arboris genus nuces habet quae sunt suaviore sapore quam glans est, hunc fructum antiqui illi, qui egregium glandique similem ipsamque arborem deo dignam existimabant, Iovis glandem appellaverunt, quae nunc litteris interlisis iuglans nominatur.* Cloatius autem Verus in libro a Graecis tractorum ita memorat: *Iuglans, D praetermissum est, quasi Diuglans, id est Διὸς βάλανος*, sicut Theophrastus ait: *Ἰδία δὲ τῶν*

[Mss. ABGPSMV.]

XVIII. Caput XVIII. (p-b Lib. II. Cap. XIV.) De nucum generibus. ch-b. Cap. X. De nuce iuglande. vi. 1. enim om. a. — duas attrectans v-g. — vocitentur. Fiunt Mss. vi M123. vocitentur, fiant e-h. — memoriae S. 2. adiuvando A. — existimator (sup. u) A. — Gavius s-bP. cf. I, 9, 13. III, 6, 17. gavius ABGSVM13P56. gavius P7. Caius (vol C) v-g. „V. c. Caius. Sed etiam heic Gavius legi debet.“ Moura. — vero (om. Bassus) v. Bassus vero i-g. 3. perinde dicta est AG. dicta est perinde Sv. dicta inde est perinde i-g. — quia om. Sv-g. „abest ab Angl.“ — suaviori S. 4. Verius vi. Verrius c-g. — tractor G. — iuglans GV (B del. altero u). — d praetermissum est conl. Salmas. Exerc. Plin. p. 423. b. E. Vid. not. de praetermissum est BV optimus liber Salmasii. di praetermissum est AGMc-bPS. om. vi. — diuglans vi Salmas. l. c. a diuglans AGSc-bBPM. — id est ut in Gr. G. — Theophrastus] „Haec quidem ita in antiquo codice, locus autem Theophrasti in vulgatis codicibus libro tertio [c. 4.] aliter habet.“ Camerer. (hg in mg.) — Ἰδία ... βάλανος om. Avic. ut in Gr. G. — δία

XVIII, 1. secundae mensae inlata bellaria] Cf. II, 8, 1 et 3.

tanta .. nomina] Dicendum erat: tot nomina, ut infra tot mala.

quae causa .. variaverit, aut unde .. fiunt tamen] A coniunctivo in interrogatione indirecta transitur ad indicativum modum. Hoc in codicibus mss. et vetustissimis editionibus ita evitatum est, ut punctum positum sit ante fiunt: in recentioribus editionibus legi grammaticae satis factum est scribendo fiunt. Illam rationem sequi omnino non licet, quia sic verba aut unde non habent quo referantur: posterior haec ratio veri quidem prae se fert speciem, praecertim quum fiunt facile mutari potuerit in fiunt; sed tamen, quoniam Macrobius in hac ipsa re saepius laesit legem grammaticam, in tanto

codicum consensu coniunctivum nolui recipere.

absolvas] i. e. disseras. Cf. prolegg. p. XLIII extr.

3. Iovis glans] Cf. Serv. ad Virg. Bucol. VIII, 30. Nuces in tutela sunt Iovis: unde et iuglandes vocantur, quasi Iovis glandes. Varro L. L. V, 21, 102.: iuglans, quod quum haec nux, antequam purgatur, similis glandis, haec glans optima et mazuma ab Iove et glande iuglans est appellata, et Salmas. Exerc. Plin. p. 424, 1.

4. D praetermissum est] Salmasius Exercit. Plin. p. 423. b, C.: „Fallitur, inquit, Cloatius: nec enim hoc nomine D littera praetermissa est, non certe magis quam in voce Iupiter.“ Ceterum, si suffragantur codices, mallet legi: D praetermisso est quasi cet.

ὄρινῶν δ' ἐν τοῖς πεδίοις οὐ φέεται, τερέβινθος πρῖνος φιλό-
ρη ἀφάρρη καρύα, ἣ καὶ Λιδὸς βάλλανος. Hanc Graeci etiam[876]
basilicam vocant. Nux haec Abellana seu Praenestina, quae est 5
eadem, ex arbore est quae dicitur corylus, de qua Virgilius dicit:
Corylum cere. Est autem natio hominum iuxta agrum Praenesti-
num qui Carsitani vocantur ἀπὸ τῶν καρύων, cuius rei meminit
Varro in logistorico qui inscribitur *Marius de fortuna*: inde scilicet
Praenestinae nuces. Est et illud apud Naevium in fabula Ariolo: 6

— Quis heri

Apud te? Praenestini et Lanuvini hospites.

Suoapte utrosque decuit acceptos cibo,

Alteris inanem bulbam madidam dari,

Edd. vicahgspdzb.]

δὲ τῶν ὀρίνων S. — τερέβινθος (om. Ἰδία ... φέεται) a. — πρῖνος h-b.
TIPINOC V. ἔρινος a. — ΦΙΛΩΡΗ (sup. π) P. φιλόρη S. φιλόρη a.
— ΑΦΑΡΗ P. — ΚΑΡΙΑ Ph-b. — ἣ καὶ om. a. ἣ καὶ s-b. ΗΚΑΙ B.

5. Cap. XI. De nuce avellana. vi. — *Avellana* Edd. PS. *abellina* V.
— quae eadem (om. est) A. — *corylus* dicitur (S coril) v-g. dicitur co-
rylos s-bP. — [Virgilius] Georg. II, 299. — *disit* v-g. dicunt A a p.
m. — vocantur ut in Gr. G. — ΚΑΡΙΩΝ A. — *fortuna* (om. de) S.

6. *ariola* V. — *Heri Quis apud te scripsit Salmas.* ad Lam-
prid. Hellogabal. 21. In s-b *Quis ... hospites* est unus versus, in v-g
non distinguuntur versus. — *hospite* M. — *suoapte* B a sec. m.; h-bP.
suapte A (B a p. m.) GSy-aM123. — *bulbam* Sv-gM12. „Vitiose.“ Zeun.
(hg in wg. bulbam). *vulvam* Sriverius ad marg. libri sui. Vid not.
bulbum (*madidum*) legere voluisse videtur Pontanus qui attulit Apic.
[VII, 12.] *Aqua decoquant bulbos qui Feneris usum quaerunt*, et Athen. II,
25. οὐδὲν ὀνήσει βοῶντος, ἀν μὴ νεῦρε' ἔλγῃ. — *madidatam* Scriver. *madi-*

τῶν ὀρίνων] Rectius scriberetur
ὄρινῶν, sed refragantur omnes co-
dices, et exstat glossa: Ὀρίνη,
montana.

Hanc Graeci etiam basilicam vo-
cant] Cf. Plin. N. H. XV, 28 s. 24.
§ 87. Et has e Perside a regibus
translatas indicio sunt Graeca no-
mina: optimum quippe earum persi-
con atque basilicon vocant. Dion-
cor. I, 178. Κάρυα βασιλικὰ, δ'
ἐνιοι Περσικὰ καλοῦσι: contra Pol-
lux VI, 80. Κάρυα Περσικὰ, δ' ὅν
βασιλικὰ. Athen. II, 42. p. 54. a.
Diodor. III, 45. et Theophr. C. Pl.
IV, 2. 1.

6. *Abellana*] Hanc scripturam
tuentur etiam codices Plinii l. c.
§ 88., ubi vulgo legitur: in av-
ellanis et ipso nucum genere, quae
antea *Abellanas* patrio nomine ap-
pellabant; sed nihil eiusmodi in-
venio adnotatum ibid. lib. XVII,
13. s. 21. § 97., ubi legitur nuces
avellanas. Cf. Serv. ad Virg. Georg.
II, 65. *Avellanae* ab *Avellano*
(eodd. *Avellino*) Campaniae oppido,
ubi abundantes nominatae sunt. Ea-
dem habet Isidorus Orig. XVII, 7,

24., qui subiicit: *Hae a Graecis
Ponticae appellantur eo quod circa
Ponticum mare abundant.*

seu *Praenestina*] Plin. lib. XVII.
l. c. habet nuces *avellanas* et *Prae-
nestinas*, Cato R. R. 51., unde
ille haec sumpsit, *nuces Praenesti-
nas* tantum. Cf. ibid. c. 8. et c.
143. Festus apud Paul. lib. XII,
p. 172. *Nuculas Praenestinas*
appellabant, quod inclusi a Poenis
Casilini famem nuuibis sustentarent,
vel quod in eorum regione plurimae
nux minuta nascitur, de qua ro Li-
vius XXIII, 19, 12.: *Nuces tamen
fusae a Romanis castris, quum me-
dio anni ad Casilinum defluerent,
cratibus excipiebantur.*

Carsitani] Hoc nomen alias nus-
quam mihi occurrit, ut genuinum
id esse affirmare non possum.

Marius de fortuna] Ritschl. Ind.
schol. Bonn. MDCCCXLV. p. iv.
confert schol. Veron. in Virg. Aen.
VII, 681.: *Varro ... libro qui inscri-
bitur Marius ant de fortuna.*

6. *bulbam madidam*] Reddidi id
quod in omnibus fere exemplaribus
inveni, quod quidem idem valet ac

Alteris nuces in proclivi profundere.

Hanc autem nucem Graeci Ponticam vocant, dum unaquaeque natio indit huic nuci nomen ex loco in quo nascitur copiosior. 7 Nux castanea, de qua Virgilius: *Castaneasque nuces*, vocatur et Heracleotica. Nam vir doctus Oppius in libro quem fecit de sil-

[Mas. (A usque ad § 9.) BGPSMV.

dantem Salmas. l. c. et Scaliger. ad Festum (ibid. dare). — „in proclivis Cantabrigienais scriptus [in A est in proclivi]. Divinabam in proluviis, Laberius [ap. Non. LXIV, 12.] *proluvium meretricis*, Apuleius [Metam. X, p. 719. Ond.] *proluvium Veneris suscitaram*, et Arnobius [V, 23.] *proluvium intestinorum*. Scriverius postmodum elicit in praebis. Videndus Festus in voce *praebiae*.“ Pont. — *profundier* Scriver. ad marg. — indicit BG. 7. Cap. XII. De nuce castanea vi. — Virgilius Eclog. II, 52. — Opus ABGPMV, sed cf. c. 19. § 4. *Opilius* conl. Menrs., qui adnotavit: „Est autem Aurelius Opilius, o cuius libris de silvestribus arboribus verba producit Festus in *Fomites*: cui etiam his reddes hoc nomen in *Ordinarium hominem* et *Ratitum quadrantem*. Utrobique habes *Oppius*: male. Quid monitus a me mutato.“ Vid. not.

quod confecit Scriverius, *vulvam madidatam*. Cf. § 5. *Abellana*, § 8. *fabum*, § 12. *caba*, Schneider. Elementarlehre I. p. 227. Scriverius adiecit: „Plin. N. H. XI, 37. [s. 84.]: *vulva eiecto partu melior, primiparae suis optima*; itemque hoc Martialis in Xenii [lib. XIII.] epigr. 56.: *Te fortasse magis capiet de virgine porca: Mi materna gravi de sue vulva placet*. Ut ita has delicias respicere Naevius videntur inanem *vulvam* vocando. *Madidatam* autem vocat, quia sumen hoc addito gari liquamine mariave sumebatur. Martialis lib. X. epigr. 48.: *Et madidum thynni de sale sumen erit*.“ At alia res est sumen. Vid. not. ad c. 13, § 12. Participio *madidatam* opus esse non videtur, quum in *madidam*, ut § 9. in *tegulas*, prima syllaba fulciatur accentu. Cur autem Lanuvinis, nam hi sunt priore loco *alteri*, tales deliciae apponendae sint, mihi quidem non liquet.

in *proclivi profundere*] Intelligas: in *proclivi* est, unde pendet infinitivus *profundere*, non ab antecedenti *decuit*. Cf. Plant. Capt. II, 2, 86; Ter. Andr. IV, 2, 18; Salust. orat. ad Caes. II, 8, 6. Pontanus videtur in mento habuisse in *proluviis*, nam Laberius et Apuleius ll. co. scripserunt *prolubium*; Arnobius autem l. c. *intestina proluvia*. — Verbum *profundere* nihil aliud potest significare quam largiter dare. Passiva forma *profundier*, quam recipi voluit Scriverius, aliquantum commendatur anteco-

denti dari, quod quidem potest coniungi cum verbo *decuit*. Dacerrius ad Festum p. 534. Lind. haec refert ad Livii locum quem attuli ad § 5.

Graeci Ponticam vocant] Cf. Plin. N. H. XV, 22. s. 24. § 89. In Asiam Graeciamque e Ponto venero et ideo Ponticas nuces vocantur, Athen. l. c. Turnebus Advers. XX, 6. affert veterem glossam: *Calvae, Ποντικά περσσυμένα*.

7. Nux castanea] Cf. Plin. N. H. XV, 23. s. 25. *Nuces vocamus et castaneas, quamquam accommodatiores glandium generi*.

Heracleotica] Cf. Athen. l. c. p. 54 b. *Καὶ τὰ Ἡρακλεωτικά καὶ τὰ Πεπονὰ κάρυα*. Hezych. s. v. *Λιδὲ βάλαρος* et Salmas. Exercitt. Plin p. 424. b. E. (e Theophrast. Hist. III, 15.) docent dictas esse ab urbe Ponti celeberrima. Salmasius ibidem de omnibus his nucum generibus agit.

Oppius] „Meminit Oppii Suetonius libro de illustribus grammaticis [c. 3.]. Cognomen eius *Cares* facit. Meminit quoque *Oppilii* cuiusdam eodem libello c. 6.“ Pont. — Bachrius Real-Encycl. V. p. 957. refert Casaubonum ad Sueton. l. c. dicere Oppium Suetonii eundem esse ac Macrobi: sed rem esse dubiam, quum Plinius N. H. XXVIII, 4, 3. 7. e simili libro aliquod excerptum *Opillii* nomine, quod nomen Eggerum (Lat. serm. vetust. reliqq. p. 28.) restitui velle apud Macrobi: eum tamen non eundem esse videri at-

vestribus arboribus sic ait: *Heracleotica haec nux, quam quidam castaneam nominant, itemque Pontica nux atque etiam quae dicuntur basilicae iuglandes germina atque flores agunt similiter isdem temporibus quibus Graecae nuces.* Nunc dicendum est quae sit 8 Graeca nux. Ac simul hoc dicens amygdalam de lance tulit et ostendit. Nux Graeca haec est quae et amygdale dicitur, sed et Thasia eadem nux vocatur. Testis est Cloatius in Ordinatorum Graecorum libro quarto, cum sic ait: *Nux Graeca amygdale.* Atta vero in Supplicatione:

Nucem Graecam, ait, favumque adde quantum libet.

Nucem molluscam licet hiemis nobis tempus invideat, tamen, 9 quia de nucibus loquimur, indictam non relinquemus. Plautus[377] in Calceolo sic eius meminit:

— *Molluscam nucem*

Super eius dixit inpendere tegulas.

Ecce Plautus nominat quidem, sed quae sit nux mollusca non 10 exprimit. Est autem Persicum quod vulgo vocatur: et mollusca nux dicitur scilicet, quod ceteris omnibus nucibus mollior sit. Huius rei idoneus adsertor est Suevius, vir longe doctissimus, in 11

Edd. vicahgpdsh.]

— *castaneam vocant a-bP.* — *Pontica* (om. *nux*) ch. *Pontica* mos apl. „Emendo *Pontica nux*, ut etiam erat in v. c.“ Meurs. 8. et *amygdala* Gv-g. — *Et ostendens nux Graeca haec est, inquit, et g in mg.* — „*Originationum Graecarum* et h. l. et cap. seq. [§ 2.] legendum Scriverio videtur. Cloatius enim Verus libro a Graecis Tractorum hoc eod. cap. [§ 4.] citatur.“ Pont. — *amygdala* v-g. — *Acta* S. *Acca* v-g. — *supplicatione* (om. in) S. — *inquit* V. — *favum* (GM a sec. m.) Edd. P. Cf. lib. I. praef. § 5. *fabum* Mas. reliqui. 9. *relinquimus* v-g. *relinquamus* a-bP. — *Plautus in Calceolo* et quae sequuntur usque ad libri finem desiderantur in A. — *calceolo* BGV. *calcedo* v. — *Molluscam* .. *tegulas* non in versus distincta leguntur in Mas. et Edd. — *superius* S. 10. *quid sit a-bPS.* — *mollusca nux* (priori loco) Sv-g. — *ex ceteris* (sup. add. omnibus) G. 11. *Suevius* M123. *Suetius*

que Aurelium Opilium illum grammaticum. Apud Festum altero e duobus illis locis quos citavit Meursius s. v. *Ordinarium*, lib. XIII, p. 182. Muellernus ne commemoravit quidem Opilii nomen, sed altero s. v. *Ratili*. *quadrant*. lib. XVII, p. 274. assentitur Scaligero et Uraino praeferebantibus *Opilius*.

8. *Graeca nux*] Cf. Plin. N. H. XV, 22. s. 24. § 89 sq. *Tertia ab his natura amygdalis* ... *Haec arbor an fuerit in Italia Catonis aetate, dubitatur, quoniam Graecae nominat, quas quidam et in iuglandium genere servant, et ibid.* XXIII, 8. s. 76.; Plin. Valerian. II, 59., Celsus IV, 4. et 10. Cato R. R. c. 8. Colum. V, 10.

sed et Thasia eadem nux vocatur] Haec ab amygdala distinguit Plinius l. c. § 90., ubi Harduinus affert

Florentin. in Geopon. lib. X. cap. 57. p. 282. *Θασιάς τὰς ἀμυγδαλάς.* Gollius VII, 16, 5. *nuces Thasias* commemorat inter praecipua edulium genera.

adde] Versum restituas scribendo des.

9. *Nucem molluscam*] Plinius qui l. c. § 91.: *Practerea, inquit, molluscae putamen rumpentes, aliud genus videtur intelligere.* Salmasius Exercitt. Plin. p. 426, a. B. nuces Persicas distinguit a Persicis malis, quae confudit Macrobius. Idem fecit Athenaeus III, 24. p. 82, c. Cf. infra c. 19. §§ 1 et 3.

licet hiemis nobis tempus invideat] Cf. Isidor. Orig. XVII, 7, 7. *Malum Persicum, cui brevis admodum vita concessa est, trium generum fertur esse, duracinum Armeniacum et Persicum.*

idyllio quod inscribitur *Moretum*. Nam cum loquitur de hortulano faciente moretum, inter cetera quae eo mittit et hoc pomum mitti ait his verbis:

12

*Admisce *missa in cava silicis haec nunc partim,
Partim Persica: quod nomen sic denique fertur
Propterea quod qui quondam cum rege potenti,
Nomine Alexandre Magno, fera praelia bello
In Persas tetulere, suo post inde reventu
Hoc genus arboris in praelatis finibus Graiis
Disseruere novos fructus mortalibus dantes.*

[Mss. BGPS (M usque ad extrem. § 12) V.

BG. „Male aliis laudatum reperio Succium. Tranquillus videndus libro de illust. gramm. cap. 5, ubi tamen Saesius est.“ Pont. — idyllio Gv. edulio Sichg (h in mg. „idyllio ant.“). 12. *Admisce tua cava (b sup. alt. u) silicis haec nunc partim B (S (M1 a sec. m.) tua cava silicis; M1 a p. m. tua cava silicis; M23 tua cava; (M2 sup. cava) silicis; Gv tu cava basilicis). Admisce tu Accae basilicis haec nunc partim Edd. P (v om. partim; Sica nux partim). Admisce tu Accae basilicis, haec nux partim persica affert Turneb. Advers. XI, 1. Admisce baccam e basilicis: haec nunc partim vel: Admisce baccam basilicis: hoc nomine partim coni. Salmasius Exerc. Plin. p. 422 a. E. (p. 598.) Vid. not. — sit denique B a p. m.; G. — rege ponti Sv-g. — fere (corr. in fecere) G. — tetulere BGMV Salmas. l. c. retulere Edd. PS. — reventum v-g. „Magis aridet Anglicani scriptura primo inde reventu.“ Pont. (In A haec omnino non inveniri supra monui.) — grais V. — disseruere Gi.*

11. *Moretum*] Quo modo hic cibus fuerit paratus, dicimus e carmine quod eodem hoc nomine inscriptum fertur inter Virgilli carmina et e Columella XII, 57. Commemoratur etiam ab Ovidio Fast. IV, 367. Nomen Silligius in prooem. in Moret. p. 309 sq. a mortario tractum esse videri ait: moretarium vocatur ab Apicio VI, 4. et a Donato in Terent. Phorm. II, 2, 4.

12. v. 1. *Admisce *missa in cava silicis*] Haec ego restituere conatus sum ex iis quae leguntur in codd. mss. adhibitis iis quae antecedunt: inter cetera quae eo mittit et hoc pomum mitti ait his verbis, et quae leguntur in Moreto, quod vulgo tribuitur Virgilio, v. 23: *Præverrit cauda silices geminumque molarem et v. 96. lapidisque cavum demittit in orbem*. Quae in editionibus omnibus leguntur paucis mutatis: *Admisce tu, Accae, basilicis haec nunc partim*, ea saltem esse docet et metrum corruptum (nam haud recte producit ultima syllaba vocativi in *Accae*, et duae primae syllabae vocis *basilicis*, contra eundem vocis syllaba ultima, quae est brevis, corripitur) et ipse sensus. Ea enim quae antecedunt,

inprimis verba et hoc pomum mitti ait, non congruant cum verbis: *Admisce, tu Accae, et pro basilicis haec exspectes basilica his quum sequatur Persica*. Quod ego inveni, *missa*, id facile potuit omitti tanquam e repetitione ultimarum syllabarum verbi *Admisce* natum. Productio primae syllabae vocis *silicis* excusatione non eget.

v. 4. *Alexandro Magno*] Hae omnino non facit quod Salmasius Exercit. Plin. p. 677. b. E. ait, certum esse multo ante Alexandri aetatem nuces iuglandes in Europa notas fuisse: nam agitur de nucis molliscae.

v. 5. *tetulere*] Haec perfecti forma satis usitata est comicis. Cf. Lambin. ad Lucret. VI, 672.

praelatis] Nullum inveni exemplum, in quo sic hoc participium legeretur nulla omnino instituta comparatione: nam quae vulgo leguntur apud Plinium N. H. XXXVII, 7. a. 29. a *praelatis floribus*, ea e codice Bamb. mutanda sunt in *locis appellatis floribus*. Est vero idem ac *caris, dilectis*, referendum ad patriam comitum Alexandri.

Mollusca haec nux est, ne quis forte inscius erret.

Nux terentina dicitur quae ita mollis est ut vix adtractata fran- 13
gatur. De qua in libro Favorini sic reperitur: *Item quod quidam*
Tarentinas oves vel nuces dicunt, quas sunt tarentinas a tereno,
quod est Sabinorum lingua molle: unde Terentios quoque dictos pu-
lat Varro ad Lebonem primo. Quam in culpam etiam Horatius
potest videri incidere, qui ait et:

— *molle Tarentum.*

Nux pinea hos nobis qui adpositi sunt nucleos dedit. Plautus 14
in Cistellaria:

Qui e nuce nucleos esse vult frangit nucem. [378]

XIX. Et, quia mala videmus admixta bellariis, post nuces 1
de malorum generibus disserendum est. Sunt de agricultura
scriptores qui nuces et mala sic dividunt ut nuces dicant omne

Edd. vicahgspdz.]

Salmas. l. c. „vetus idem veteri forma.“ Pont. Vid. not. 13. Cap.
XIII. De nuce Tarentina. vi. — tarentina v-g. — Favorini BVv-g. —
Itemque quidam vc-bS. Itemque quidem P3. — tarentinas PS. tarenti-
nas V. tarentinus F3. terentios V. — incedere BV. — Horatius] Sat. II,
4, 34. — ait: Et molle Edd. 14. Cap. XIII. De nuce pinea. vi. —

oppositi s-z. „Ed. vet. apppositi. Non male.“ Zenn. — nucleos (bis) P.
— Plautus in Cistellaria] „Carcellione [I, 1, 55.] legitur.“ Pont. „In hoc
omnes, quos editos vidi, sunt constantes. At ego nihil ineptius, nihil
insultius fingi posse aio hac allegatione Plautina. Quid enim a Macrobio
dicitur cui lux per eam sit? Omnino quia nucleos vocabulum ibi positum
est, ideo scholasticus imperitus id annotavit ex memoria, cui locus Plau-
tinus inhaerebat. Miror potuisse hic viros doctos asserere et magis etiam
eos qui tamquam genuina haec tractare potuerunt “Gron. — nucleum Plant.
l. c. — nucleos vult elicere P3. „Anglicanus noster [Y] non esse referebat,
sed eicere, ut manifesto fuisse credam: Qui e nucis nucleum icere vult,
frangat nucem.“ Pont. allat. o Vidularia fuscina ici vidulum, et coni. Tru-
cul. I, 1, 16. sin icit rete. — frangit PSVhs-z. Plaut. l. c. frangat BGv-abP3.

XIX. Caput XIX. (p-b Lib. II. Cap. XV.) De generibus malorum
et pitorum. ch-b. 1. admista v-g. admissa s-z. „Legendum admi-

v. 7. Disseruere] „Antiqui deserui
desertum efferebant, cuius vicom
hodie deseui densum frequentatur.
Tibullus [I, 1, 15.]: Nam veneror
scu stipes habet desertus in agris.“
Pont. — Stallbaumius ad Ruddi-
mann. inatit. gramm. Lat. I. p.
250. refert Priscianum col. 900.
probare Ennii testimonio veteres
hoc sensu etiam dixisse serui, et
adiicit Liv. X, 24, 5. quam arbores
conseruisset, Colum. III, 4. ia qui
conseruavit ea, et paulo post: et
cum seruavit, Caton. Origin. II. ap.
Priscian. col. 903. Seruavit ibi hor-
denum.

13. Nux tarentina] Cf. Plin. N.
H. XV, 10. a. 2. Grandissimus (fruc-
tus) pineis nucibus. ... Harum ge-
nus alterum tarentinae, digitis
fragili putamine autumque furto in
arbare, Athenaeus XIV, 57, p. 647. a.

in placentiarum generibus refert
Tegervivon.

Tarentinas .. nuces] Cf. Plin. l. c.
22. s. 24, § 90. Tarentinarum
duo genera, fragili putamine as-
dura, quae sunt et amplissimae et
minime rotundae, nisi forte hoc
quoque loco legendum est taren-
tinarum. Colum. V, 10.

14. Nux pinea] Cf. Plin. l. c.
ad § 18. et c. 22. s. 24. § 86.:
Nuces iuglandes .. multum pineis
minores universitate, eademque por-
tione ampliores nucleos.

nucleos] Ut significaret hoc no-
mine dici interiorum nucum par-
tem, adiecit Macrobius Plauti ver-
sum qui sequitur. Cf. Plin. l. c.
et §§ 88 et 89., ubi nuclei oppo-
nuntur putamini.

XIX, 1. nuces et mala sic divi-
dunt cet.] Cf. Plin. N. H. XV, 28.

pomum quod foris duro tegatur et intus habeat quod esui est, malum vero quod foris habeat quod est esui et durum intus includat. Secundum hanc definitionem Persicum, quod Suevius poeta superius inter nuces numerat, magis erit inter mala numerandum.

- 2 His praemissis malorum enumeranda sunt genera, quae Cloatius in Ordinatorum Graecorum libro quarto ita diligenter enumerat: *Sunt autem genera malorum: Amerinum cotonium citreum coccymelum conditivum ἐπιμηλὶς musticum Mattianum orbiculatum*

[Mos. BGPSV.

sta. " Pont. — duro cortice tegatur G. — intus habet Gv. — quod esui est (et durum) G. quod esui (om. est) a-bPS. — Suevius M123P7. cum eius BGv1P2. cum esset P5. cum e P3. — superius] c. 18. § 12.

2. quae . . malorum om. V. — in om. Sv-g. — *Originatationum Graecarum* conl. Pont. ad c. 18. § 8. — *diligenter* om. P3. — *Armenium* v-g. — *catonium* M1 (sup. o). — *coccymelum* ag. *coccimellum* M1P7. *coccinellum* P5. *cocimellum* M2. *covimellum* vic. — *conditivum* P5. — *ἐπιμηλὶς* om. v3 (G ut in Gr.; v1 ἐπι-). *ἐπιμελὶς* ic. — *musticum* a-bP.

s. 34. *Alia bacis (gignuntur) quarum intus lignum et extra caro. . . Quae bacis natura, cadem et pomis. Aliorum intus corpus et foris lignum, ut nucum: aliis foris corpus intus lignum, ut Persicis et prunis* Servius ad Virg. Buc. II, 52. *Nuces generaliter dicuntur omnia tecta corio duriore, ut avellanae amygdalae iuglandes castaneae, sicut e contra poma dicuntur omnia molliora.*

esui] Vid. not. ad I, praef. 10.

2. *Amerinum*] ab Ameria, Umbriae oppido, nominatum. Cf. Plin. l. c. 14. s. 15. § 51. *Patriam nobilitare Amerina*, ibid. 15. s. 16. § 55.; s. 17. § 58.; 16. s. 18. § 59. Colum. V, 10. Cels. II, 24. et IV, 19.

cotonium] Cf. VII, 6, 13. *Mala . . cydonia quae cotoneia vocat Cato* (R. R. 7, 3.) Plinius l. c. 11. s. 10.: *His proxima amplitudine mala quae vocamus cotonea, et Graeci cydonia ex Creta insula advecta, ubi Harduinus citat Seren. Sammonic. 25.: Aut quae poma Cydon Cretaeis misit ab oris, et XXIII, 6. s. 54. Cydonia commemorat Colum. l. c. Isidor. Orig. XVII, 7, 4., cotonea Varro R. R. I, 59, 1. Cels. II, 24. IV, 19.*

citreum] Cf. § 3 sq. Plin. l. c. 14. s. 14. *De citreis cum sua arbore diximus: Medica autem Graeci vocant patriae nomine. De malo Medica vid. ib. XII, 3. s. 7. et de malis citreis XXIII, 6. s. 56. Isidor. l. c. § 8. Athen. III, 25 sqq.*

coccymelum] Cf. Athen. II, 33. p. 49. d. *Ἐπεὶ πλείστον ἐν τῇ τῶν Δα-*

*μασηγῶν ἐστὶ χώρῳ τὸ κοκκύμηλον καλούμενον καὶ κάλλιστα γασσγείται, ὁδῶς καλεῖται τὸ ἀρμόδιον Δαμασκηόν. et ibid. f. Νικανδρὸς· Μῆλον δ' κόκκυνος καλεῖται, ibid. 24. p. 82. f. Ὑπὸ τινων δὲ Περσικὰ κοκκύμηλα. Illa similia habet Isidorus l. c. § 10., qui addit: *Quam Latini ob colorem prunum vocant. Salmasius Exercitt. Plin. p. 426. b. C. auspicatur Clontium ratione nominis inductum inter malorum genera posuisse coccymelum, quod prunum significare notum esset. Ibid. B. affert e Sulda: Κοκκύμηλον εἶδος ὁπώρας, τὸ παρ' ἡμῖν λεγόμενον βερβιωνιον. Idem p. 528. b. D. ait male Plinium XIII, 7. s. 15. verba Theophrasti (Histor. IV, 2.) μέγεθος ἡλλιον κοκκύμηλον vertere: magnitudine sorbi, nam κοκκύμηλον prunum esse, non sorbum.**

conditivum] Commemorantur a Catone 7, 3., et a Varrone I, 59, 1. *conditiva mala*, sed ibi non certum aliquod genus videtur intelligi, sed omnia genera quae servantur condita.

ἐπιμηλὶς] Cf. Dioscor. I, 170. *Μεσπλλον δὲ καὶ ἑτερόν ἐστιν εἶδος ἐν Ἰταλίᾳ γεννᾶμενον, δ' ἐνιοὶ ἐπιμηλὶδα καλοῦσιν. . . δένδρον ἐστὶ μῆλῳ ἐμφορὲς καὶ τοῖς φύλλοις, ὅτε μὴ μικρότερον· ἔχει δὲ καρπὸν καὶ τοῦτο στρογγύλον, βρώσιμον, κ. τ. λ., Isidor. l. c. § 12. *Epimelis sorbo similis, medicicis arbor et flore candidulo, dicta, quod dulcis sit eius fructus et acuto sapore commixtus.**

ogratianum praecox pannuceum Punicum Persicum Quirianum

Edd. vicahgspdzb.]

murteum P3. — *martianum* v-g. *macianum* P5. — *ogranum*, B⁶.
ogranum v-g. — *pamicum* P3 (M2 a sec. m.). *panicum* M2 a p. m.

Athen. III, 23. p. 82. d. Ἐπιμηλὺς δὲ καλεῖται, ὅσοι Πάμφιλος, τῶν ἀρίων τε γένος. Galenus de alim. 2. unctonem in Italia vocari testatur fructum τοῦ θάμνον τοῦ τὰς ἐπιμηλίδας φέροντος, Salmasius autem l. c. p. 362. b. D. defendit Plinium qui XV, 24. s. 28. et XXIII, 8. s. 79. unctonem alio nomine ait vocari arbutum.

musteum] Cf. Plin. XV, 14. s. 15. § 51. *Mustea a celeritate mitescendi*, quae nunc *melimela* dicuntur a sapore melleo. Similia leguntur apud Varron. R. R. I, 69, 1. Commemoratur etiam Cato 7, 3., et post *melimela* Columella V, 10, 19., qui ut Plinius l. c. 11. s. 10. cydoniorum generi ea adnumerat.

Mattianum] Sic codices, et infra c. 20. § 5. *Mattius*: sed *Matianum* invenitur apud Columell. V, 10, 19. et XII, 45, 5., eamque scripturam e codice ms. restituit Barthina Advers. LIV, 17. apud Sueton. Domit. 21., ubi antea legebatur *Mattianum*. Plin. N. H. XV, 14. s. 15. § 49. *Habent originem a Matio*. De hoc Matio vid. eundem XII, 2. s. 6. *Primus C. Matius ex equestri ordine, Divi Augusti amicus, invenit nemora tonsilia intra hos LXXX. annos*, et Colum. XII, 44, 1. *Nec ignoro plurima in hunc librum non esse collata quae C. Matius diligentissime persecutus est: illi enim propositum fuit urbanas mensas et lauta convivio instruere: libros tres edidit quos inscripsit nominibus coci et ceterii et salgamarii. Nobis tamen abunde sunt ea quae ex facili rusticae simplicitati non magna impensae possunt contingere, uti sunt inprimis omnium generum mala. Vide etiam interpretes Taciti ad Annal. XII, 60. Isidorus l. c. § 3.: *Mala Mattiana*, inquit, a loco vocata, unde prius advocata sunt. Scripturam *Mattianā* servant exemplaria Athenaei III, 23. p. 82. c., ubi adiunguntur haec: Ἄνεξ νομίσθαι λέγεται ἀπὸ τῆς κατῆς ἰδρυμένης ἐκ τῶν περὶ Ἀνυλῆς Ἀλπεων.*

orbiculatum] Cf. Plin. l. c. § 51. *Orbiculata a figura orbis in re-*

tunditatem circumacti. Haec in Epiro primum proeniseis argumento sunt Graeci qui Epirotica vocant. Pallad. Febr. 25, 18. *Mala rotunda, quae orbiculata dicuntur, sine cura toto anno servari possunt.* Commemoratur etiam a Varrone I, 69.; a Colum. V, 10, 19. et XII, 45, 5.; a Celso II, 24.

ogratianum] Hoc nomen neque inveni usquam neque scio unde sit derivandum: vix ergo dubito, quin corruptum sit. Quid si statuamus scriptum fuisse *Horatianum*, idque omisso h et supra scripto g correctum esse in *Gratianum*? Ordo litterarum non obstat, si vera sunt ea quae adnotavi ad *harundinea* c. 20. § 1.

praecox] Cf. Plin. XV, 12 s. 11. *Persicorum palma duracinis...* Post autumnum marescunt, aestate praecocia, intra XXX. annos reperta et primo denariis singula venundata. Harduinus vertit: *des abricots*. Dioscor. I, 164 sq. τὰ δὲ Περσικὰ μῆλα εὐσθόμαχα... τὰ δὲ μικρότερα, καλούμενα δὲ Ἀρμενικὰ, Πομαίοι δὲ πραικόμια. Galenus de alim. facult. 2., ut refert Stephanus in thes. Gr. l. s. h. v., locus de Persacia dicitur τὰ περσικὰ καλούμενα esse ἀμεινω τῶν Ἀρμενικῶν. *Praecoqua* dicit Martialis XIII, 46. Apud Pallad. Novemb. 7, 4. leguntur dubiae fidei verba: *Genera eorum (Persicorum) sunt duracina praecoqua Persica, Armenia.* Vid. etiam Salmas. Exerc. Plin. p. 426 s. F. sqq.

pannuceum] Cf. Plin. XV, 14. s. 15. § 52. *Celerrime in rugas marescunt pannucea*, ubi Harduinus refert Turnebum Adversar. XXVIII, 32., p. 1019. (?) hoc nomen interpretari: „quasi in pannos fatiscientia et rugarum plicae.“

Punicum] Cf. Plin. XIII, 19. s. 34. *Sed circa Carthaginem Punicum malum sibi vindicat (Africa): aliqui granatum appellant*, ibid. XV, 11. s. 11. Cat. 7. 3. Colum. XII, 41, 2. Varr. I, 69, 3. Cels. II, 24. et IV, 18. Isidor. Orig. XVII, 7, 6.

Persicum] Cf. § 8 sq. et supra c. 18. § 9 sqq. Plin. XIII, 9. s. 17. et

prosum rubrum Scaudianum silvestre struthium Scantianum tibur
 3 *Verianum*. Vides Persicum a Cloatio inter mala numeratum,
 quod nomen originis suae tenuit, licet iam dudum nostri soli ger-

[*Mss. BGPSV.*

panuteum P5. — *scaudianum* BG (S a p. m.) P7. *scandianum* S a sec. m.; v-gp2-bPV. *scandianum* spl. „*Scandianum*. Enrendo *Scandianum*. Columella lib. V. cap. 10.“ Meurs. — *struthium* GSVaM123. *sirutium* vic. — *Scantianum* om. v3-a. 3. *dinummeratum* P5. — *nostri oris* P3.

XV, 11. s. 11. Colum. X, v. 406 sqq. Pallad. l. c.

Quirianum] Sic hoc nomen legitur apud Plinium XV, s. 15. § 50., sed *Quirintianus* apud Catonem 7, 3. et Varronem 1, 59, 1.

prosum] Etiam hoc nomen frustra quaeres alias: praeterea animadvertas turbatum litterarum ordinem: nam requiritur nomen a littera *r* incipiens, an forte *Rosium* ut apud Plinium N. H. XIX, 9. s. 56. legitur *cannabis Rosea*, a *Rosea* vel *Rosia* Sabinerum oppido dicta?

rubrum] Fortasse intelliguntur poma Appiana, de quibus Phalaris XV, s. 15. § 49.: *Odor, inquit, est his cotoneorum, magnitudo quas Scandianis, color rubens.*

Scandianum] Sic scribendum esse putavi e plerorumque codicum auctoritate. Nam apud Plinium eo quidem loco, quem modo attuli, solus codex Chiffletianus habet *Scudiana*, sed paulo supra (§ 49.), ubi vulgo legitur: *habent originem . . a Scandio* e quattuor codicibus (Chiff. Reg. Colb. Thuan.) enotatum est *Scandio*. Utrumque nomen aliunde ignotum, nisi quod *Scandiana* mala commemorantur apud Celsum II, 24. et IV, 19., et apud Colum. V, 10, 19., ubi legitur etiam *gaudiana*, apud Varr. I, 59, 1., ubi in nonnullis exemplaribus legitur *Scantiana Scandiana*, in aliis *Scantiana* tantum. An vero non recte distinguuntur *Scudiana* (vel *Scandiana*) et *Scantiana*, et legendum est apud Plinium a *Scantio*, quod nomen est satis notum?

silvestre] Cf. Plin. XV, s. 15. § 52. Sunt et parva grutia saporis atque etiam acutiora odore *silvestria*. Eorum usum in medicina memorat idem XXIII, 6. s. 55. et Celsus l. c. *Silvatica* vocat Cato 143, 3.

struthium] Cf. Plin. XV, 11. s. 10. *Minera ex eodem genere* (ac cotonea) *struthea* odoratus vibrant, serotino proventus. Colum. V, 10. *Cydonia*, quorum genera tria sunt, *struthia chrysomeliana mustea*. Athen. III, 20. p. 81. a. *Tà δὲ Κυδοβία, ὧν ἑνὴ στροβίλια λέγεται*, et similia habet ib. p. 81. c. d. et 21. p. 81. d. Cat. 7, 3.: *Mala struthea cotonea; struthea sola commemorat c. 143, 3.*

Scantianum] Cf. Cat. 7, 3. et 143, 3. Varro I, 59, 1. Plin. l. c. s. 15. § 50.

tibur] Fortasse legendum est *tubur* vel *tuber*. Certe Plinius, ubi malorum genera enumerat, XV, 14. s. 14.: *Aeque peregrina*, inquit, *sunt sisipha et tuberes, quas et ipsa non pridem venerunt in Italiam, haec ex Africa, illa ex Syria*, et: *Tuberum duo genera: candidum et a colore syricum dictum*, ubi Haradmi codices regii dicantur habere *Tuburum*. Cf. Colum. XI, 2, 11; et ib. 96., ubi etiam e tribus exemplaribus enotatur *tuberes*. Palladius Ian. 15, 20.; Sept. 14., ubi etiam e duobus exemplaribus enotatur *tuburum*. Martialis XIII, 42. et 43., ubi in optimis codicibus legitur *tubures*, in nonnullis *tibur*.

Verianum] est nomen alias incognitum. Si esset pirum, scriberem *Tiberianum* e Plin. l. c. s. 16. § 55.

3. *Persicum*] c. 16. § 10.

nomen originis suae tenuit] Cf. Plin. XV, 13. *In totum quidem Persica peregrina etiam Asiae Graeciaeque esse ex nomine ipso apparet, atque ex Perside advecta*. Isidorus XVII, 7, 7. *Persicum*, inquit, *vocatum, quod cum arborem primum in Aegyptio savoris Persens, qua in re cum Persica affam arborem, Persicam, confusam esse tradidit Plinius l. c.*

men sit. Quod autem ait idem Cloatius *citreum*, et ipsum Persicum malum est secundum Virgilium:

Felicitis mali quo non praestantius ullum
et reliqua. Et ut nemo dubitet haec de citreo dixisse Virgilium, 4 accipite quae Oppius in libro de silvestribus arboribus dicat: *Citrea item malus et Persica: altera generatur in Italia, et in Media* [379] *altera. Et paulo post de citreo loquens ait: Est autem odoratissimum: ex quo interiectum vesti lineas necat. Fertur etiam venenis contrarium, quod tritum cum vino purgatione virium suarum bibentes servat. Generantur autem in Perside omni tempore mala citrea: alia enim praecarpuntur, alia interim maturescunt. Vides* 5

Edd. vicahgapdzb.]

— secundum Virgilium] Georg. II, 127. — praesentius Virgil. l. c.
4. Et (om. ut) h. — Opius P3. „Etiam heic Opilius legendum.“ Meurs. Cf. c. 18. § 7. — item v3a-bPVM3. idem BGv1P3. id est SiM12P5. — vestibus P5. — Fertur autem venenis v-g. — cum veneno P. — alia autem interim maturescunt P5. „Praefero scriptiorem Anglicani[?]: alia interim procreantur. Palladius [Mart. 10, 16.]: In fundis meis comperi .. per gradus quosdam sibi semper poma succedere, cum maturis se acerba substituant, acerbiorum vero aetatem florentia consequantur.“ Pont.

et ipsum Persicum malum est] Cf. quae e Plinio attuli ad § 2. et quae Athenaeus III, 26. mutuatus est a Theophrast. Hist. plant. IV, 4., et Hesych. *κίτριον, τὸ Μηδικὸν μῆλον*, et Salmas. Exercit. Plin. p. 666 aqq. Virgilius eo loco, quem citavit Macrobius, Georg. II, 124 aqq. *Animas*, inquit, et olentia *Medi Ora* fovent illo, et sanibus medicantur anhelis. Sed neque *Modorum* silvae ditissima terra, Nec pulcher *Ganges* atque auro turbidus *Hermus*, *Laudibus Italiae* centent.

praesentius] Hoc Virgilio nemotribuet, sed apud Macrobius librorum inss. consensus refragatur ei, quod rectius est, praesentius.

4. Oppius] Cf. c. 18. § 7.

citrea item malus et Persica] Haec alii non distinguunt. Cf. Dioscor. I, 166. *Τὰ δὲ Μηδικὰ λεγόμενα ἢ Περσικὰ ἢ κεδρόμηλα Ῥωμαῖσι δὲ κίτρια πᾶσι γινώσκοντα*, Theophrastus et Athen. II. cc. *Ἡ δὲ Μηδικὰ χώρα καὶ ἡ Περσικὴ ἀλλὰ ἔχει κίτρεα καὶ τὸ μῆλον τὸ Περσικόν ἢ Μηδικόν καλούμενον*, et Athen. ib. p. 83. f. *Ἐκ τούτων ἐγὼ κινούμενος .. τὸ κίτριον εἶναι λέγεσθαι πεπιστεύκα*. De Virgilio vid. quae citavi ad § 3. Isidorus Orig. XVII, 7. *Medica arbor*, cuius etiam nomen carminibus Mantuanis inclavit, asportata primum a *Medis*, unde et vocabulum sumpsit. Hanc

Graeci *κεδρόμηλον*, Latini *citriam* vocant. Plinium Salmasius Exerc. Plin. p. 672. a. G aqq. ait distinguere malum Assyriam vel Medicam, de qua XII, 3 a. 7.: *Sed nisi apud Medos, inquit, et in Perside nasci viduit, a citrea, de qua XIII, 16. a. 31.: Alia, inquit, est arbor eodem nomine, malum ferens excoeratum aliquibus odore et amaritudine, alio aspidium, demas etiam decoerans.*

Est autem odoratissimum col.] Cf. Plin. XII, 2. a. 7., Theophrast. et Athen., Virgil., Isidor. II. cc.

purgatione virium suarum] Videtur vires dici pro intestinali, cf. Theophrast. ap. Athen. I. c. *Διόθεν γὰρ ἐν ὅλῳ διακρίνεται τὴν κοιλίαν καὶ ἐξάγει τὸ φάρμακον*, et Dioscor. I. c. *Ἀνάμνη δὲ ἔχει πολλὰς τε ὑπάρχειν*: an pro suo et sanguine, ut nonnulli interpretantur in inscriptione vires tauri, quae esse cornua contendit Salmasius ad Lamprid. Hellogabal. 7. p. 806. ? Sed offendit me etiam pronomen suarum. Quid ergo si statinamus verum esse viscerum, et vulgatam scripturam ortam esse e corruptela virum et supra scripta emendatione scerum?

Generantur ... maturescunt] Cf. Plin., Theophrast. et Athen., Dioscor., Isidor. II. cc.

hic et citreum nominari et omnia signa poni quae de eo Virgilius dixit, licet nomen citrei ille non dixerit. Nam et Homerus, qui citreum *θύον* appellat, ostendit esse odoratum pomum:

Θύον δ' ἀπὸ καλὸν ὀδάδει,

et, quod ait Oppius inter vestem poni citreum, idem significat Homerus, cum dicit:

Εἴματα δ' ἀμφιέσασα θυώδεα σιγαλόεντα.

Hinc et Naevius poeta in bello Punico ait *citrosam vestem*.

- 6 Pira haec quae videmus varietas nominum numerosa discernit. Nam idem Cloatius sic eorum vocabula describit: *Anicianum cucurbitivum cirritum cervisca calculosum Crustuminum decim-*

[*Mae. GPSV.*

5. *Vide V.* — hic om. S. — et omnia sunt ultima verba codicis B. — pomi v1 „B“. — *τίον v.* *εἶον ic.* ut in Gr. G. — *Θύον δ' ἀπὸ* „Vera lectio est *θύον δ' ἀνὰ νῆσον ὀδάδει.* Hom. *Odyss. l.* 60.“ Zenn. (Cf. hg in marg. et V, 12, 8.) — *θύον ἀπο* (om. δ') VM123P3. *θύον ἀπὸ* Sa. *θύον δ' ὑπὸ s-bP.* *εἶον ἀπὸ v3l.* *εἶον ἀπὸ v1.* Emendavit P. Leonard. Emend. VIII, 6. ut in Gr. G. — opius V. „Opilius iterum scribe.“ Meurs. Cf. § 4. — et *homerus V.* — *Εἴματα* „*Odyss. l.* 284., ubi nunc legitur *εἴματα τ' ἀμφιέσασα θυώδεα καὶ λούσασα.*“ Zenn. — *εἴματα* (rel. Gr. om.) v-a. ut in Gr. G. om. P3. — *εἰώδεα M3.* — *CIΠΑΑΟΝΤΑ P.* 6. *Cap. XV. De piris. vi.* — scribit P5. — *anitianum S.* *avitianum P7.* *antianum v-g.* — *cucurbitivum s-bGPSVM13.* *cucurbitinum v-gM2P57.* — *cirritum v-g.* *curritum S a sec. m.; P3.* *circium P5.* — *cervisca S.* — *crustuminum v3lag-bGPVM3.* *crustumnium ch.* *crustumium S a s. m.; v1M12.* *crustumium S a p. m.* — „*decumanum* lege.“

5. qui citreum *θύον* appellat] Cf. Plin. XIII, 16. s. 30. Nota etiam Homero fuit, *thyen Graeca* vocatur, ab aliis *thya*. Loquitur de arbore citri e qua Romani pretiosissimas illas faciebant mensas: ab hac distinguit s. 31. eam arborem de qua loquitur Macrobius: nec pomum sed arborem esse dicit Plinius, qui adiecit: *Hanc itaque inter odores uri tradit.* Plinio suffragantur Graeci scriptores quos citat Salmas. Exercit. Plin. p. 667. a. D., Diodor. V, 46. *Τὰ δὲ θυράματα τοῦ ναοῦ θαυμαστάς ἔχει τὰς κατασκευὰς ἐξ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ καὶ ἑλεφαντος, ἐν δὲ θύραις δειμνονογυμνίας,* et Strab. IV, 6. p. 326. Tauchn. *Πολλὰ δὲ καὶ τῇ κοικίᾳ τῶν θυτῶν οὐκ ἔστι χεῖρα πρὸς τὰς τραπέζοικας.* Athen. V, 38. p. 205 b. *Αἱ δὲ θύραι . . θυτῶν κατασκευάσθησαν σάνισιν,* et 41. p. 207. e. *Τὰς δὲ θύρας ἑλεφαντος καὶ θυλον.* Turnebus denique Advers. VIII, 4. Praeterea de hac nomine disputavit P. Victorius Var. lect. XXXII, 5.

citrosam vestem] Cf. Fest. ap. Paul. lib. III, p. 42. Muell. *Citrosa vestis appellata est a simili-*

tudine citri, et Isidor. Orig. XIX, 29, 20. *Citrosa, quasi conerispa ad similitudinem citri.* Naevius Pulchramque ex auro vestemque citrosam. Rem incertam reliquit Scaliger ad Festum l. c., sed Festo et Isidoro suffragatur Barthius, Advers. XXXII, 7. p. 1475.

6. *Anicianum*] Commemoratur a Plinio XV, 15. s. 16. et 17. s. 18. § 61., a Catone 7, 3., a Columella V, 10, 18., a Celso IV, 19.

cucurbitivum] *Cucurbitina* habet Plin. XV, s. 16. § 56. et Cato l. c. § 4.

cirritum cervisca calculosum] Nomina alias incognita.

Crustuminum] Cf. Plinius l. c. § 53. *Cunctis autem Crustumia gratissima,* Virgil. Georg. II, 87. *Crustumii Syriisque piris gravibusque volemis,* Isidor. Orig. XVII, 7, 15. *Crustumia sunt pira ex parte rubentia ab oppido Crustumio nominata,* ubi Otto et duobus codicibus recepit *Crustumina*, quam nominis formam habet Columella V, 10, 18. et XII, 10, 4. et Celsus II, 24.

decimanum] h. e. magnum. Sed Plinius l. c. § 53.: *Sed confectio,*

manum Graeculum Lollianum Lanvinum laureum Lateresianum myrapium Milesium murteum Naevianum orbiculatum Praecianum rubile Signinum Tullianum Titianum timosum Turranianum praecox volenum, mespilum serum, sementivum serum, Sextilianum serum, Tarentinum serum, Valerianum serum.

Edd. vicahgspdz.]

Pont. — *lolianum* S. — *laureum* S. — *myrapium* GV(h in ing.) M3. *myrapium* s-bP. *miraprium* v-g. *miraprium* SM12P7 „B“. — *millesium* P5. — *myrteum* Gv-g (h in ing. *musteum*) „Vetus *musteum*, quod placet. Plinius [N. H. XV, 15. s. 16.]: *Dixit volema Virgilius a Catone sumpta, qui et sementiva et mustica nominat. Mustea vero, ut idem annotat, dicta a celeritate mitescendi.*“ Pont. *musteum* P5. *murceum* P7. — *naevium* (sup. add. an) G. *nervianum* M2. — *orbiculatum* v1. — *praescianum* P3. — *signum* (sup. add. n) G. *signinum* „B“. — *Fullianum* s-b. — *ticianum* P5. — *timosum*. *turranianum* GSV12SP5 (P *turrin.*; „B“ *timosum* add. a sec. m.). „Columella [V, 10.] *Turranianum.*“ Meura. *timosum curavianum* P7. *Turrinianum*, *timosum* i-b (h in ing. „*turranianum*, *timosum* ant.“). „Leg. *timosum.*“ Meura. — *volenum* v-g. *volenum* P5. — *mespilum* serum GSV12. *mespilum*. serum hM3. *mespillum*, serum s-bP. „Leg. *mespillum serum*, sine commate intermedio.“ Pont. *mespillum serum* v3icag. *mespilus*. serum v1. — *sementinum* serum Sv-aP5. *sementinum* sex P7. — *sextilianum* serum v3-bVM3 om. GPSv1M12P356 „B“. — *tarentinum* sex P7. *tarentinum serum* P5. om. G. — *valerianum* sex P7. *valerianum* (om. serum) M3.

inquit, urbis vocabulis auctores suos nobilitare *Decimiana* cett.

Graeculum] *Graeca* ait Plinius l. c. § 55., sed mala *Graecula* commemorat ibid. s. 16. § 50.

Lollianum Lanvinum] Haec nomina alias inveni nusquam.

laureum] Commemoravit Plin. l. c. § 55. Colum. XII, 10, 4.

Lateresianum] Plinius l. c. § 54. *Lateriana*, Columella l. c. *Lateritiana*, ubi in aliis exemplaribus legitur *Laterisiana*, idem V, 10, 18. *Lateritiana*, quod nomen Freundius derivat a *Laterio* oppido in Arpinatium agro sito.

myrapium] Cf. Plin. l. c. § 55. Colum. XII, 10, 4. Cels. IV, 19.

Milesium] Alias inveni nusquam. *murteum*] Vid. app. *Mustea* habet etiam Cato 7, 4., unde hoc nomen sumpsit Plinius.

Naevianum] „Haec fragilis Celso [II, 24.]: *Pirum*, inquit, *fragile*, quale *Crustuminum* vel *Naevianum*.“ Pont. Cf. Colum. II. cc.

orbiculatum] Eius nominis malum vid. § 2.

Praecianum] Vinum *Praecianum* ex Adriatico sinu miris laudibus celebrare Graecos refert Plinius XIV, 6. s. 8. § 60.

rubile] alias est incognitum.

II.

Signinum] a *Signia*, Latii oppido, nominatum. Cf. Plin. XV, § 55. *Signina*, quae alii a colore testaceo appellant, Colum. V, 10, 18. Cels. II. cc.

Tullianum Titianum timosum] nomina ex hoc uno loco nota.

Turranianum] Qf. Plin. l. c. § 54.: *Seviana* et quae ex iis nata sunt, *Turriniana*, longitudine pediculi distantia, ubi annotavit Harduinus: „nomen a Nigro Turrano, quem ob insigne agricolationis stadium Varro laudat in praefat. lib. II. [§ 6.] de re rust.“ Colum. V, 10, 18.

praecox] Cf. Plin. XVI, 26. s. 43.; 27. s. 50.; XVII, 2. s. 2. § 18.

volenum] Cf. Virg. Georg. II, 88. *gravibusque volemis*, Cat. I. c., Col. II. cc., Plin. XV, s. 16. extr.

mespilum serum] Cf. Plin. XV, 20. s. 22. *Malorum pirorumque generi adnumerentur iure mespila atque sorba.*

sementivum serum] *Sementiva* tantum dicuntur apud Caton. 7, 3.; Varr. I, 59, 3.; Plin. XV, s. 16. extr.

Sextilianum serum] Hoc *pirum* alias non commemoratum fortasse nomen traxit a *Sextilio* praetore cui Cassius Dionysius libros *Magonis* in Graecam sermonem ver-

[380] XX. Ammonent nos et fici aridae ut enumeremus genera ficorum eodem Cloatio nos de his ut de aliis instruente. Sic enim diversas ficos diligentiae suae more dinumerat: *Africa albula harundinea asinatra, atra palusca, Augusta bifera Carica, caldica*

[Mss. GPSV.]

XX. Caput XX. (p-b Lib. II. Cap. XVI.) De ficum, olearum uvarumque generibus. ch-b. Cap. XVI. De ficis. vi. 1. *diversas ficos l-g. — denumerat P3. enumerat P5. — Africa (sup. add. na) M2. „Legendum Africana. Plin. XV, cap. 18 [s. 19. § 69.] Africanas diserte nominat. Et statim inde [s. 20.] addit a Catone appellatam Africanam.“ Pont. — arundinea V. „Hirundinea lego. Ea est quam chelidonium vocat Columella lib. X. [v. 415.]“ Meurs. „An verisimile omissam hic Macrobio chelidonium [cf. Plin. l. c. § 71. Athen. III, 7. p. 75 d.] et harundineam non hirundineam voluisse dicere? Nam et idem Plinius eod. l. diserte: et quas harundinum folii macula variat.“ Pont. — asinatra M2. asinatra M3. asinatra P3. — atropalusca G. atra (om. palusca) M2. atra, palusca Edd. PSVM13. „An Falisca? an Libysca? an marisca?“ Forcell. in lex. s. v. palusca. „Editio Lugdunensis [Stoer. s. 1597.] non habet h. l. atra; forte quia sequitur statim Tellana atra. Alii libri constanter agnoscunt. Quocirca laborare potius putem quam abundare. Et fuerit fors aratia. Plinius mihi libicen lib. XV, c. 18. [s. 19.] Est . . et aratia alba.“ Pont. — brifera s. „Emendo bifera ex Columella.“ Meurs. Cf. lib. X, v. 403. — Chalcedica alba nigra „Ita legendum, non, ut vulgo est: Caldica.“ Salmas. Exerce. Plin. p. 658. b. A. coll. Colum. lib. X, v. 414. „Lego Chalcidica.“ Meurs. „Legendum*

eos misisse dicitur apud Varr. I, 2, 10.

Tarentinum serum] Cf. Plin. l. c. § 55. Graeca et in his Tarentina, et c. 17. s. 18. § 61., Cato l. c. Colum. V, 10, 18., Cels. II. ca.

Valerianum serum] hoc uno loco commemoratur.

XX, 1. Africa] Ut Plinius locis a Pontano citatis (vid. app.) Africanam vocant Cato 8, 1.; Varro I, 41, 6.; Colum. V, 10, 11. Athen. III, 8, p. 75 f.

albula] ex hoc uno loco nota. Fortasse ea est quae apud Plinium XV, 18. s. 19. § 70. vocatur albicorata.

harundinea] Sic tam constanter legitur in codicibus mss., ut aspirationem delere non ausus sim, quamvis turbetur ordo litterarum. Nam fortasse Cloatio pro littera eam non habuit. Quod sequitur Heroulaeum, nihil facit ad rem, quum positum sit inter d et l. Vid. not. ad ogranianum c. 19. § 2. Contra hirundinea, quod voluit Meursius, litterarum ordo non admittit, et recte nomen harundinea defendit Pontanus. Vid. app. Cf. Plin. l. c. quas harundinum folii macula variat.

asinatra, atra palusca, Augusta] Alias non leguntur haec nomina:

atra palusca pro uno nomine habendum esse docet ordo litterarum: Nominis Augusta Forcellinus b. v. Augustus auspiciatur intelligi Res virides biferas quas auctore Suetonio in eius vita c. 76. maximo appetiverit Augustus. Quod si verum est, fortasse iungenda sunt nomina: Augusta bifera, et eadem haec esse videtur ac Liviana ad quam quae adnotavi vide.

bifera] Cf. Plin. l. c. § 71. et XVI, 27. s. 50. Colum. V, 10, 11. et X, v. 408.; *διποποις* vocatur apud Athen. l. c. p. 75. d.

Carica] „Caricarum multa apud Columellam et Palladium mentio: videnturque ita dictae a Caria regione, sic uti Chalcidicae a Chalcide, Chiae a Chio. De quibus singulis etiam Plinius.“ Pont. — Carica et gentilium nomen est, ut apud Plinium XIII, 5. s. 10.; XV, 19. s. 21. § 83., et sicca ficus significat, ut ibid. 28. s. 34. § 116. Quaedam in Aegypto (placuit) eusa, ut caricae: destrahitur haec fici virentibus, ut putamen, eodem in siccis maxime placet. Salmas. Exerce. Plin. p. 658. a. A.: „Igitur *καρὰς* proprio ficiu cicocta. Latini dixerunt caricam. Glossae: *καρὰς*, carica. Aliae optimae ac vetustissimae: *ficus cōna*, caricae *καρὰδες*, capite

alba nigra, Chia alba nigra, Calpurniana alba nigra, cucurbitiva duricoria Herculanea Liviana ludia leptoludia Marsica Numidica

Edd. vicahgspdz.]

Carica Chalcidica. Pont. — *Chia alba nigra, Calpurniana alba nigra* om. P⁵. *Chia* (om. *alba nigra*) Calp. alb. n. S. *Chia alba nigra* (om. Calp. alb. n.) v1 „B“. *chya calpurniana* (om. bis *alba nigra*) P⁵. *calpurniana, chia* (om. bis *alba nigra*) v-g (a calp.). — *calpurniana* P. — *cucurbitiva* GSs-bPM123. *cucurbitiva* V. *cucurbitina* v-g. *cucurbitina* P⁵. — *duricoria* v1. *duricornea* S. — *Liviana* s-bPV. *liviana* GSv-g (hg in mg. Liv.) M123P35. *liviana* P7. — *lepto. ludia* M1. „Scribe *Lydia, Leptolydia.*“ Meurs. et Pont. — „*Marsica lego.*“ Meurs.

de fructibus. Locus Ciceronis lib. II. de Div. [40, 84.] id evincit: Cum M. Crassus exercitum Brundisii imponeret, quidam in portu caricas Cauno adfectas vendens Caunens clamitavit: ubi caricas Caunens sunt *Kavvīai λυγάρδες*. „Caunum urbem esse Cariae constat, et docet Plin. V, 28. s. 29. Aude Athen. III, 9. p. 76. n. *Ὅτι δὲ καὶ τὰ ἀπὸ Καύων τῆς Καρίας ἐκτρέφονται, κοινόν*. De hac ipsa re conf. Plin. XV, 19. s. 21. § 83. Pruterea Caunias ficos commemorat Colum. X, v. 414; Petron. Sat. 160; Caricas Ovid. Met. VIII, 675; Fast. I, 185; Stat. Silv. IV, 9, 26. Isidorus Orig. XVII, 7, 7.: *Caricae*, inquit, a copia nominatae, ut videntur cogitare de verbo Italico *caricare*.

cauldica alba nigra] Recte emendatum esse censuo *Chalcidica* (cf. Plin. XV, 18. s. 19. § 69. et 71. Varr. I, 41, 6; Col. V, 10, 11; X, v. 414. Athen. III, 8. p. 75 f.) neque tamen in tali nomine a librorum mss. vestigiis mihi discedendum esse putavi. *Alba nigra* duas divores species videntur significare, ut Plinius I. c. ult § 70 sq.: *Nigra et Rhodica est et Tiburtina et aratis alba, et paulo infra alba ac nigra*.

Chia] Cf. Plin. I. c. § 69. Varr. Col. Athen. II. cc. Martial. VII, 25, 8.

Calpurniana] alias non commemoratur.

cucurbitiva] „*Cucurbitivas* sive *cucurbitinas* a forma dictas, ut capra malum [immo pirum, cf. s. 19. § 6.] *cucurbitivum*.“ Pont.

duricoria] Cf. Plin. I. c. § 71. *Serotinas* et a corio appellatas dure.

Herculanea] Cf. Plin. I. c. § 70. et 72. *Herculanas* vocat Cato 8, 1.

Liviana] „Apud Plinium legitur cap. 18. lib. XV.: *Sunt et auctorum nomina iis, Livias, Pompeias. Legerim Livianas Pompeianas.*“ Pont. — *Liviam* commemorat etiam Pullad. I. c., sed *Livianas* Col. V, 10, 11. *Ἀσπινά* Athen. I. c. *Harduinus* ad Plin. I. c. hoc nomen censet tractum esse ab iis quas de morte Augusti tradidit Dio Cass. LVI, 30.: *Καὶ τινὰ ὑποψίαν τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡ Λεοντα ἔλαβεν, ἐπειδὴ . . . οἶνα τινὰ ἐπὶ δένδροις ἐκόντα, ἀφ' ὧν ὁ Ἀδριανὸς αὐτοχειρὰ συνάξεν εὐώδει, φαρμάκω ἐχρίσε κτλ.*: statuit ergo *Livianam* ficum eandem esse atque Augustam. *ludia*] *Lydia* vocatur apud Plin. I. c., Varr. I, 41, 1., Col. V, 10, 11. et X, v. 418. Cf. Athen. III, 9. p. 76 b. *Τὰ καλούμενα παρὰ τοῖς Παρτοῖς αἰμάγνια ταῦτά ὄντα τοῖς Ἀνδείοις καλούμενοις, διὰ τὸ ἐρυθρὰδες καὶ τῆς προσηγορίας ταύτης ἐκτετε.*

leptoludia] Hoc nomen, quod alias iovenias nusquam, nisi aliud quid latet, quo indlectat fens cato tanni, oxilem significat ficum *Lydiam*.

Marsica] „Sic et vinum *Marsicum*. Sunt enim Marsi Italiae populi, Picentibus et Samnitibus finitimi.“ Pont. — Coniecturam Meursii, qui censet legendum esse *Marsica*, adjuvant Plinius XV, 18. s. 19. § 72., Cato 8, 1., Colum. X, 415., Martial. VII, 25, 7. Denique de hoc nomine Salmasius Exerce. Plin. p. 793. b D.: „*Marsicus* iuncus (apud Plin. N. H. XVI, 18. s. 69.) pro maiore, idem qui et masculus. Nam mas *marsicus* est ὑποκορισμῶς, ut Syrus *Syriscus*, . . . Sic *ficus marsica* quas maiores sunt et masculae.“

Numidica pulla] Quam haec nominis alias legenter nusquam, quae-

- 2 *pulla Pompeiana praecox, Tellana atra*. Sciendum quod ficus alba ex felicibus sit arboribus, contra nigra ex infelicibus. Docent nos utrumque pontifices. Ait enim Veranius de verbis pontificalibus: *Felices arbores putantur esse quercus aesculus ilex suberis fagus corylus sorbus, ficus alba, pirus malus vitis prunus*
- 3 *cornus lotus*. Tarquitijs autem Priscus in Ostentario arborario sic ait: *Arbores quae inferum deorum avertentiumque in tutela sunt, eas infelices nominant: alternum sanguinem filicem, ficum*

[Mss. GPSV.

— *numica* P. — *pulla*, Pompeiana v-gM12. *pulla Pompeiana* a-bPVM3 (in S nulla est interpunctio a *pulla* usque ad *atra*). — *tellana* M1. *tellana* M2. *calana* P5. — *astra* P3. — „*Tellana, atra* Plinius disparato.“ Pont. (Non ita post Harduinum qui etiam apud Macrobius inusit dederit comma.) 2 *fil* ich. — *contra virga* P3. — *suberis* scripsi e coni. Vid. not. *suberis* P. *superus* GSVv-g (g in mg „*alias capinus*“) M13. *suparus* M2. *supernus* P3. *suber* a-b (ch in mg). — *pyrus* V. — *lotus* a. *lorus* S. 3. *Tarquinius* Mss. et Edd. „Cap. 7. [§ 2] hic idem, ut videtur, Tarquitijs dicitur: citaturque ibi liber eius transcriptus ex Ostentario Tusco, quod hic Ostentarium arborarium nominatur. Meminit quoque eius inter historicos Latinos Gerh. leh. Vossius, legendumque utrobique existimat Tarquitijs. Vide et Petr. Pithoeum Subseciv. lib. I. c. 20. qui de Tarquitijs omnium primus coniecturam iniecit.“ Pont. Tarquitijs emendavit etiam Harduinus in edit. Plin. ind. auctor. s. h. n. allata inscriptione Gruteri p. 635. L. TARQVITIO L. F. POM. ETRVSCO. — *Etruscus* vel *Tuscus* coni. Harduin. l. c. Vid. not. — *ostentatorio* P3. — *arbores quaeque* vl. *arborum quae* S. — *alternum* G. *alaternum* H coni. Salmas. Exerce Plin. p. 430. a. D., Menra. et Pont. coll. Plin. N. H. XVI, 26. et Colum. VII, 6. „*Alaternum* vel ad *myrtum sanguine infelicem*.“ g in mg. Similiter: „*alaternus sanguinis infelix*, id est sanguinea et est eruenta materia.“ Turneb. Advers. XVIII, 4. — *sanguinum* coni. Salmas. l. c. et de homonym. hyl. intr. cap. 71.

ritur utrum significent unam speciem an duas, praesertim quum *pulla* ponenda esset post *praecoxem*.

Pompeiana] Vid. not. ad *Liviana praecox*] Cf. Plin. l. c. §§ 70, 71., 73., 74., *πρόδοξος* vocantur apud Athen. III, 12. p. 77. c.

Tellana atra] *Telanus atra* vocat Cato 8, 1. et Plin. l. c. § 72.

2. quod] Cf. prolegg. p. xl. *felices arbores*] Cf. Ammian. XXIX, 1. *Verbenas felicias arboris gestans*. Similia videntur fuisse apud Festum lib. XVIII, p. 309. Muell. s. v. *supplicia*. Serv. ad Virg. Aen. XII, 120.: *Verbenas*, inquit, iam vocamus omnes frondes *sacratas*, ut est *laurus, oliva vel myrtus*. Festus ap. Paul. lib. VI, p. 92. *Felices arbores*, inquit, Cato dixit, quae fructum ferunt, *infelices quae non ferunt*: aliter ergo ac Veranius ille eas definiit, sed consentiens enim Plinio, cuius verba infra ponam.

suberis] Sic scripsi, quia Isidorus Orig. XVII, 7, 27.: *Suberis*

arbor, inquit, ex qua validissimus cortex natorius extrahitur cet. Eadem fere suppleta sunt apud Festum lib. XVIII, p. 294.

3. Tarquitijs autem Priscus] Tarquitijs scripsi propter cap. 7. § 2. Sed cognomen Priscus retinui, quoniam et ipse Harduinus refert alium quidem Tarquitijs Priscum legi apud Tullium Ann. XIV, 46., et verisimile est propter hoc ipsum cognomen Tarquitijs mutatum esse in Tarquinius.

Ostentario] Vid. not. ad cap. 7. § 2. *avertentiumque*] Turnebus Advers. XVIII, 4.: „*Avertentes*, inquit, deos suspicor velut ἀεικνάνους καὶ ἀνορθοπαλούς, qui prodigia portentaque averruncabant et averrunci erant, qui et a Persio [V, 167.] dii depellentes vocantur.“ Cf. Varr. L. L. VII, 5. § 102.: *Ab avertendo averruncare*, ut *deus qui in eis rebus praecet, Averruncus*. Itaque ab eo precari solent, ut pericula avertat.

eas infelices nominant: alternum]

atram, quaeque bacam nigram nigrosque fructus ferunt, itemque acrifolium, pirum silvaticum, pruscum rubum sentesque quibus portentia prodigiaque mala comburi iubere oportet. Quid quod 4

Edd. vicalhgsdzb.]

salicem coni. Meurs. — *filicem* s-bPVM23. Salmas. II. cc. *felicem* GSc-g (vi *foelic.*) M1P3. — *atramque quae* S. — *agrifolium* V. *atrifolium* a. *acufolium* vel *aquifolium* flagitat Salmas. Exerc. Plin. p. 191. a. D.; p. 371. b. E.; p. 582. b. D.; p. 675. h. B. *aquifolium* habet Turneb. I. c. — *pirum* om. P5. — *salvaticum* v. „B“. Verba *pirum silvaticum* e glossamate nata esse censet Salmas I. c. p. 191 a. E. et p. 582. b. D. — *pruscum* Mss. v-g (chg in mg. „al. *prunum*) M123P3 „B“. *ruscum* s-b Salmas. Exerc. Plin. p. 191. a. D. Vid. not. — *rubrum* SM12P3 „B“.

Videtur hæc esse forma brevior nominis *alaterni*. Cf. Plin. XVI, 26. a. 45.: *Fructum arborum solae nullum ferunt... tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, ulmus Atinia, alaternus, cui folia inter ilicem et olivam: infelices autem existimantur damnataeque religione quae neque seruntur unquam neque fructum ferunt.* A Columella VII, 6, 1. inter arbuscula et frutecta quibus maxime gaudent caprinum pecus afforantur arbutus atque *alaternus*, ubi in cod. Lips. legitur *alternus*.

sanguinem] „A sanguen dicitur, quo cornus femina sive arbor est cuius cortex ad sanguinis similitudinem rubet. Hinc frutices sanguinei, item virgae sanguineae apud Philolam. Meminit et Molestinus Dig. lib. XLVIII. tit. 9. 1. 9. Poena parricidii more maiorum haec instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus deinde oleo insuatur.“ Pont. — Apud Plinium legitur XVI, 18. a. 30. et 28. a. 69. sanguinei frutices, et XIX, 10. a. 58. Sunt qui sanguineis virgis tangunt ea quae nolunt his (eracis) obnoxia esse, et XXIV, 9. a. 41. et 10. a. 43. *Vulgus infelicem arborem eam (myricen) appellat, .. quoniam nihil ferat nec seratur unquam. .. Neo virga sanguinea felicior habetur.* *filicem*] Cf. Plin. XXVII, 9. a. 55. Filiois duo genera nec florem habent nec semen.

acrifolium] Cf. Caton. R. R. 31, 1. *Vectes iligneos acrifolios laureos ulmeos facito.* Plinius, qui haec recepit in suum librum XVI, 43. a. 84., scripsit *aquifolios*, et paulo infra *aquifolium*, quam scripturam etiam in hunc locum inferri vult Salmasius II. cc. in

app. Plinius sarpe commemorat *aquifoliam* (ilicem) ut XVI, 6. a. 8., 18. a. 30., et unus locus, XXIV, 13. a. 72. *Aquifolia arbor in domo aut villa sala veneficia arceat* (quod de rhummo refert Dioscorides I, 119.) huc inprimis facere videtur, sed ibidem Plinius habet: *Agri-folia .. articulorum morbis prosunt, quod nomen etiam apud Plinium Valerianum* (II, 25; III, 15. et 49) legi docet Hardinius ad I. c. Neutro genere *aquifolium* legitur XVI, 21. a. 33., 24. a. 38., 43. a. 84. Primo loco Hardinius adnotavit: „*Ἀγρία* Theophr. I, 15.“ Idem ad sect. 12.: „In Notis, inquit, quae falso Tironi ascribuntur, apud Gruterum p. 170., ubi arborum genera recensentur: *Fraxinus, acrifolium, illex*.“ Non est ergo quod mutemus id quod legitur in codd. mss.

pirum silvaticum] Haec glossae deberi putat Salmasius II. cc., quia Dioscorides I, 122.: *Ὀξύδακτον*, inquit, .. *δένδρον ἐστὶ παρακλήσιον ἄγριας*. Certe dicendum erat *silvaticam*.

pruscum] Sic scribendum esse putavi in tanto codicum mss. consensu. Sed ruscum commendatur a Plinio qui XXIII, 9. a. 83.: *Castor, inquit, oxyrrysinae myrti foliis acutis, ex qua sunt ruri scopae, ruscum vocavit, et rusum commemorat* XXI, 15. a. 59. et 27. a. 100., et a Colum. X, 374., ubi legitur: *Hirsuta sepes nunc horrida rusco Prodit.*

rubum] Cf. Plin. XVI, 37. a. 71.; Col. XI, 3, 4, 5.; Pallad. I, 34, 5. Theocrit. in adnot. seq.

quibus *portenta prodigiaque mala comburi iubere oportet*] Aplo Turnebus Advers. XVIII, 11. confert Catull. 36, 2 sqq.: *Votum solvite*

ficum tamquam non pomum secerni a pomis apud idoneos reperimus? Afranius in Sella: *Pomum holus ficum uvam*. Sed et [381] Cicero Oeconomicon libro tertio: *Neque serit vilem neque quae 5 sata est diligenter colit: oleum ficos poma non habet*. Nec hoc ignorandum est, ficum solam ex omnibus arboribus non florere. Lacte proprie ficornum dicitur. Grossi appellantur fici quae non maturescunt. Hos Graeci dicunt *όλύνθους*. Mattius:

[Mss. GPSV.

— mala om. P5. 4. Sella s-bP. sella SVv-gM123 „B“. sella G. sala P5. — *ficus*, poma cahg. 5. lacte i-bP. lacti GSVM123P567. lactis v (chg in mg). lactere P3 (G in mg.). — dicitur P5. dicitur om. s-bP. — *quae* Sv-gM123P5. qui s-bGPV. — „Ita mecum et colloca et rescribo: *Nec.. non florere*. Mattius: *Florum in milibus tot non videbitis ficum*. *Lao est proprie ficornum*. *Grossi appellantur fici*, qui non maturescunt: hos ... *όλύνθους*“ C. Barthius Adversa. XIII, 18. Id. ibid. XLIII, 12.: „*In milibus tot ficum non videbitis grossum*.“ „Totum lacum ita distingue ac lege: *Lacte proprie ficornum grossi appellantur*. *Fici*, qui non maturescunt, hos Graeci dicunt *όλύνθους*. Retinendum autem lacte casu nominandi. Plantus [Merc. V, 9, 30.]: *Neque aqua aquae, ne-*

pro mea puella. Nam sanctae Veneri Cupidinique Vouit ... Klektissima pessimi poetae Scripta tardipedi deo daturam Infelicibus ustulanda lignis, et Theocrit. XXIV, 86 sqq. *Ἀλλὰ, γόναι, πῶς μὲν τοι ὑπὸ σποδῶ εὐτυκον ἔστω, Κάκωνα δ' ἀσπαλάθω ξύλ' ἐτοιμάσας, ἢ καλιούρω*. „*H βάτω ἡ ἀνέμω δεδονημένον ἄνθον ἀχρεδον*“ *Καίε δὲ τῷδ' ἀγρίαισιν ἐπὶ σελίζαισι δράκοντες Νυκτὶ μέσῃ, ὅκα παῖδα κάρην τὸν ἡδελον αὐτοί*, ubi Klesling. laudat Heins. et Glerig. ad Ovid. Fast. II, 28. et 559. et not. 139. ad Alciphron. epist. II, 4. germanice versam Attisch. Mus. III, 2. p. 256 sq. Adde quod Cicero p. Mil. 13, 33.: Clodii cadaver ait infelicissimis lignis semustulatum, et conf. formulam legis p. Rab. perd. 4. arbore infelici suspendito.

4. tamquam non pomum] Cf. I, 3, 13. pro non bono, ubi quidem in plerisque codicibus legitur non pro bono. Ceterum Plinius pomis adnumerat ficum XIII, 7. s. 14. et 15.; XV, 18. et 19. ss. 19, 20, 21.

Sella] Aliud huius fabulae fragmentum legitur apud Gellium XIII, 8, 3. Cf. Neukirch. de fab. tog. p. 249.

5. ficum solam ex omnibus arboribus non florere] Paulo aliter Plinius XVI, 25. s. 40. Non omnes florent: et sunt tristes quaedam quaeque non sentiant gaudia annorum. Nam neque illex picea larix

pius ullo flore exhalantur, nataleve pomorum recursus annuos versicolori nuntio promittunt: nec fici atque saprifici: protinus enim fructum flores gignunt. Perperuos esse ficornum flores docet Okenius Atbg. Naturgesch. III, p. 1558.

Lacte proprie ficornum dicitur] i. e. de sacro ficornum proprie usurpatum nomen lactis, nisi forte in proprie latet substantivum. Quod in codicibus fortasse omnibus legitur, lacti, id nescio interpretari. Nominativi lacte non est quod afferam exemplum. De piris Plinius XV, 15. s. 16.: *Faleria*, inquit, a potu, quoniam tanta vis suci abundat, lacte hoc vocatur, de ficio XIII, 7. s. 14. *Per singulas aetates multo lacte abundante*, et s. 15. *Sed grossus eius non maturescit nisi incitura emisso lacte*, et XV, 18. s. 19. *Alexandrinam.. materis validam, lentam, sine lacte*, 19. s. 21. *Mox lacteum humorem, hoc est infantiam pomi, absumunt, et succus maturescentibus lactis, percoctis mellis*. Adde Colum. VII, 8, 1. *Nec minus ficulneo lacte, quod emittit arbor, si eius virentem saucies corticem*. Haud apte haec cum sequentibus coniungi a Pontano ex his ipsis locis apparet.

grossi] Cf. Plin. XIII. l. c. et XV, 18. s. 19. *deprehensaeque in hieme grossae*, XVII, 24. s. 37. § 225. *Grossi cadunt, si vel imbris nimii fuere*, et 28. s. 47. § 263. *Ita futurum ut non decendant grossi, et*

In milibus tot (ficorum) non videbitis grossum,
et paulo post:

Sumas ab alio lacte diffusus grossos.

Et Postumius Albinus Annali primo de Bruto: *Ea causa sese stultum brutumque faciebat, grossulos ex melle edebat.*

Olearum genera haec enumerantur: *Africana albigerus Aquilia Alexandrina Aegyptia culminea conditiva Liciniana orchas*

Edd. vicahgepzb.]

qua lacte lacti est uspiam similis. Et alia quoque nibi ita usurpatum id vocabuli. Pont. In dz uncis inclusa adiciuntur haecce: „Casaubonus epist. ad Car. Labbaeum videtur notare Macrobinum, quai ille senserit aut scripserit lacte sive lac esse proprium ficorum, cum nihil hic tale habeat Macrobius, qui grossos proprie appellari lacte ficorum nos docet. Quam autem vel ille vel Labbaeus secuti editionem Macrobi sint, ut tam praecertim absonum Casaubonus in animum suum asper Macrobio conceperit, comminisci nequeo: cum Macrobius non dicat *ficorum* seu proprium ficorum esse lac; sed lac ficorum seu lacteus ficos proprie appellari grossos asserit: quod est verissimum, et ostendit id maximorum quae sequuntur auctorum testimonio.“ (In p1 omissum est punctum in s post *ficorum* positum, sed restitutum est in p2, et legitur in dzb.) — *Mattius*] Mimilamborum fragment. in Anthologia II. Meyeri, N. 120. v. 13—15. *M. Attilius* v1. *M. Attilius* v-g. — *diffusus* (sup. o) S. 6. *affrica* (sup. add na) V. — *aquila* S. — *lativiana* P5. — *orchas*

26. s. 43. *Fici serotinae sunt, si primae grossi, sum fabae magnitudinem excessere, detrahantur. Eadem fere leguntur apud Colum. V, 10, 10. Sed grossulos priore fructum decutit, praeterea apud Cat. 94. Grossi non cadunt et fici ut grossos teneant, Pallad. March. 10, 31. Incipientes grossos decutit et quando grossi incipient subtrahere, ut appareat grossos esse omnes ficos nondum maturas. De grossis illis quas dicit Macrobius Plinius XVI, 26. s. 40.: In ficos, inquit, mirabiles sunt et abortus qui nonquam maturescunt.*

όλυνθος] Cf. Hesych. *Όλυνθος* τὸ μὴ πεπρωμένον σῆκος, Theophr. C. Plant. V, 1, 8. *Οι δ' όλυνθοι συνεγενέσθαι ἤδη τῆς γῆρας περαινοῦνται μίχρη τινός*, et paulo post: *Αἱ μὲν γὰρ όλυνθοειδῆς μόνον, οἷα δὲ οὐ γίγνεται*, et 9, 12. *Συμβαίνει δὲ τότε τὰ ἐκτὸς ἀπορροῖν καὶ τοὺς όλυνθους.*

In milibus tot (ficorum) est.] In superioribus editionibus haec scripta sunt, tanquam sit prosa oratio. Sunt autem versus qui e mimilibus reliqui sunt omnes sententiae, quae propter, quumquidam C. Barthius Adversar. XII, 18. p. 1147.: „Cn. Matius, inquit, scazonum conditor, qui nonnumquam puris iambis id genus carminis in-

gruere fecit“, non licet, ut equidem volui antea, vocem *grossum* tribuere versui sequenti. Sententiae, qui hoc versus ordinavit ad Terentian. p. 348., scripsit — *ficorum* in milibus tot, ut *ficorum* tribuatur versui antecedenti, eumque secutus est H. Meyerus. Bothius delevit vocem *ficorum*, ego uacis eam inclusi, tanquam interpretationis causae a Macrobio additae.

6. *Africana*] Cf. Plla. XV, 3. s. 4. § 18. *Sunt et praedulces (olivae), per se tantum siccatae visque passis dulciores, admodum raras, in Africa et circa Emeritam Lusitaniae.*

albigerus] Hoc nomen corruptum esse vel e terminatione apparet, quae prodit masculinum genus pro feminino. Fortasse legendum est *albiceris*: nam *albicerem* eam vocant Cato 6, 1. et Varro I, 24, 1.: *albiceram* Plinius XIII, 5. s. 6, ubi quidem Catonis placita se referte dicit.

Aquila] Aliae, quod sciam, hoc nomen non commemoratur.

Alexandrina Aegyptia] Cf. Plla. XV, 3. s. 4. § 15. *In Aegypto carnesimilis olei erigum.*

culminea] Sic apud Columellam XII, 49, 8. legitur; apud Varronem I. c. *colminiam*, apud Catonem I. c. *colminiam*, apud Plin-

oleaster pausia paulia radius Sallentina Sergiana Termutia;
7 sicut uvarum ista sunt genera: *Aminea*, scilicet a regione, nam
Aminei fuerunt ubi nunc Falernum est, *asinusca atrusca albive-*

[*Mss. GPSV.*

P5. *orchites* Cato et Varro ll. cc. — *posea* ildem. — *paulia* om. P8.
„Lego *Paphia*, ita dicta a Papho, unde allata. Vid. Isidor. XVII, 7.“
Meurs. — *salentina* Sm2. *ternutia* G. 7. *amineas* SP7. — est
falernum S. „Scriptus disereto *Salernum*“ Pont. *Salentum* conl. Har-
duia. ad Plin. N. H. XIV. 2. s. 4. — *asinusca* „B“. *asinusca* S. *asin-*
cusca M2P7. *asinusca* P8. — *etrusca* P6. — *albivernus* ha-bGPVM123.

nium XV, 5. s. 6. *Cominianam* et
3. s. 4. § 13. *Cominia*.

conditiva] Sic Cato l. c.: Varro
l. c. *conditaneam* dicit.

Liciniana] Cf. Cato 6, 2.: *Qui*
ager frigidior et macrior erit, ibi
oleum Licinianum scri oportet.
Eadem fere leguntur apud Varro-
nem l. 24, 2.; Plinius eam XV, 2.
s. 3.; 3. s. 4.; 5. s. 6. vocat *Lici-*
niam, ut Columella l. c., sed 2. s.
3. *oleum Licinianum*.

orchas] Sic Virgilius Georg. II,
86.; *orchitem* vocant Cato Varro ll.
cc., Plinius l. c. ss. 2. et 6; *orchit-*
am Colum. XII, 47, 9. et 48, 1.

oleaster] De oleo ex oleastro
facto Plinius l. c., s. 7.: *Tunc id,*
inquit, multoque amarius quam
oleae: tantum ad medicamentum
utile.

pausia] Sic Virgil. l. c. et Plin-
ius l. c. ss. 2, 4. 6. Apud Colum-
ellam XII, 47, 4. et 48, 1. legitur
pauseae; ibid. 49, 3. *posia*, et 47,
4. et apud Caton. et Varron. ll. cc.
posea.

paulia] Verum nomen videtur
esse *phaulia*. Cf. Plin. XV, 3. s.
4. § 15. *Phauliae grandissimae,*
alioqui minimo succo, et Theo-
phrast. de caus. pl. VI, 11. *ὅτι δὲ*
ἡ σὰρξ πολλή, ὁ δὲ πυρὴν μικρὸς,
ὀλιγοέλαιον, καθάπερ αἱ φασίλια.

radius] Sic Virgilius l. c. et Plin-
ius l. c. s. 2., s. 4. § 13. *Ra-*
dium maiorum commemorant Cato
et Varro ll. cc., Plinius s. 6.

Sallentina] Sic legitur apud Var-
ron. l. c.: apud Caton. et Plin. ll.
cc. *Salentinam*. Illam scripturam
defendit Taschukkius ad Eutrop.
VIII, 9.

Sergiana] Sic Cato, Varro, Plin-
ius ll. cc., *Sergiam* vocat Plinius
l. c. s. 4.

Termutia] Nomen ex hoc uno
loco cognitum.

7. *Aminea*] Cf. Virg. Georg. II,

97. *Sunt et Amineae vites, fir-*
missima vina, unde fluxisse viden-
tur verba Plinii XIV, 2. s. 4. § 21.:
Principatus datur Ammineis prop-
ter firmitatem. Idem ibid. 4. s. 6.
§ 46. dicit *Amminaeum minusculum*
et maius, quod mutnatus est a Var-
rone l. 25. Apud Catonem c. 7. §
2. legitur *Aminnaeum minusculum*
et maiusculum. Harduinus ad
Plin. l. c. s. 4. citavit Auson. epist.
2. ad Ursul. et Q. Serenum c. 38.
p. 150 et Hesych. s. v. *Ἀμιναιός*.
Vid. not. seq. et add. Colum. III,
2, 7 aeq., Isidor. Orig. XVIII, 6, 18.

nam Aminei fuerunt, ubi nunc
Falernum est] Propter ea quae
apud Hesychium leguntur: *Ἀμι-*
ναιός, δὲ ἐνός γ, ὀλῶς· ἡ γὰρ
Πευκερία Ἀμιναιὰ λέγεται, et
apud Plinium III, 11. s. 16. § 99.
Graeci Messapiam a duco appella-
vero, et ante Peucetia a Peucetio
Oenotri fratre in Salentino agro,
Harduinus l. c. censet hoc loco
esse legendum: ubi nunc *Salen-*
tum est. At minime certa res est,
quum Macrobius non memoraverit
Peucetiam, et Galenus contra,
quem citavit Heynius ad Virgil. l.
c., Meth. med. XII, 4. dixerit:
Ὅτι Νεαπολίτης ὁ Ἀμιναιός ἐν
τοῖς περὶ Νεάπολιν χωρίοις
γενόμενος, ὥστε καὶ ὀνομάζεσθαι οὖ-
τως αὐτόν, et Philargyrus ad Virg.
l. c.: *Amineos*, inquit, *Aristoteles*
in politicis hoc scribit, Thessalos
fuisse qui suae regionis vites in Ita-
liam transtulerint, atque illis inde
nomen impositum, cf. Forbiger.
Handb. d. a. Geogr. vol. III. p. 530.
Ne quis dicat *Falernum* non esse
oppidi nomen, ne *Salentum* quidem
est oppidum, nam ut *Falernus* sic
Salentinus ager solet dici. Sed
fortasse intelligendum est *Fal-*
ernum vinum.

asinusca] Memoratur a Plinio
XIV, 3. s. 4. § 42.

rus albena apiana Apicia bumamma (aut, ut Graeci dicunt, βοῦ-
μαστος) *duracina labrusca melampsithia Maronia Marcotis Nu-*
mentana precia prannia psithia pilloolata Rhodia stephanitis vo-

Edd. vicahgepdzb.]

albivera S. *albuierus* v-ag. *alberierus* P3. — *albena* Sv1M23P3 „B“. *avena* M1. — „*Appiana* scribo.“ Meurs. — *bumamina* SP7. *bumam-*
mia v-g. — βοῦμαστος S. ut in Gr. G. — *duricina* GSM123. *durina*
V. — *abrusca* S. *labrusca* P5. — *melampsiithia* P7 „B“. *melampsi-*
chia P5. — *marconia* P5. — *Nomentana* conl. Meurs. — *prannia* VM13.
peannia M2. *prammina* S. *prannia* Edd. P. *praennia* G. — *phitua* P7.
— *pilleolaca* vl. *pilliolata* c-g. — *rodistephanitis* GSM1P7. *rodisto-*

atrusca albiverus albena] Haec
nomina ex hec uno loco cognita
sunt, nisi forte hac trahendum est
quod legitur apud Colum. III, 2,
24. et Plin. I. c. s. 4. § 31., *albuelia*.

apiana] Cf. Plin. XIV, 2. s. 4. §
24. *Apianis* apes dederit cognomen
praecipue earum avidae, et Colum.
III, 2, 17 sq. Magnis etiam dotibus
tres *apianae* commendantur: ... nisi
matura lectae pluvii ventisque et
apibus offerunt praedam, quarum
vocabulo propter hanc expopulationem
cognominantur, et XII, 39, 3.
et 45, 6. Columellae illum locum
compilavit laidorus Orig. XVII, 5.
§ 20.

Apicia] Cf. Catonem 6, 4. et 7, 1.,
quem secutus est Plinius XIV, 4.
s. 5. § 46., et Varronem I, 58.

bumamma (aut, ut Graeci dicunt,
βοῦμαστος) Cf. Varr. II, 5, 4. Novi
maiestatem boum et ab his dici ple-
raque magna, ut .. uvam quoque
bumammam; Plin. XIV, 1. s. 3.
§ 15. Tument vero mammarum modo
bumasti. Haec nominis forma
legitur etiam ib. 3. s. 4. § 42. et
apud Colum. III, 2, 1. et apud
Virgil. Georg. II, 102.

duracina] Cf. Plin. XIV, 1. s. 3.
§ 14. *Uva* non aliubi gratior callo,
ut inde possit invenisse nomen *du-*
racina, et 3. s. 4. §§ 40. et 42.
Cat. 7, 2., Colum. III, 2, 1. Ca-
saub. ad Sueton. Aug. 76.

labrusca] Cf. Colum. VIII, 5, 23.
Eoque (cibus aves) ut fastidiant
efficit uva *labrusca* de oepribus
immatura lecta, et laidor. Orig.
XVII, 5, 3.: *Labrusca*, inquit, est
vitis agrestis quae in terras margi-
nibus nascitur. Unde et *labrusca*
dicta a labris et extremitatibus ter-
rae. Commemoratur etiam a Plin.
XIV, 3. s. 4. § 37.

melampsithia] Cf. Plinium XIV,
9. s. 11. *Pythium* et *melampsy-*

thium passi genera sunt, suum sa-
porem, non vini, referentia. Vid. not.
ad *psithia*.

Maronia] Plinius XIV, 4. s. 6.:
Vino antiquissimo claritas Maro-
nae in Thraciae maritima parte ge-
nito, ut auctor est Homerus. Cf.
Odyss. I, 196 sqq. Ἀτὰρ αἶνον
ἀειδὼν ἔχον μέλανος οἴνοιο Ἡδίοος,
ὃν μοι ἔδωκε Μάρων, Εὐάνθιος
εἶδος, Ἰγέρδς Ἀπόλλωνος, δὲ Ἰσμαρον
ἀμφιβέβηκε.

Marcotis] Cf. Virgil. Georg. II,
91. *Marcotides* albae, quod respi-
cit Plin. XIV, 3. s. 4. § 39.; Co-
lum. III, 2, 24. et Horat. Od. I,
37, 14., ubi adnotavit Orellius:
„*Marcoticum* vinum dulce odorife-
ram et leve ad *Marcoticam* palu-
dem circa *Maream*, oppidum Aegypti
inferioris, prope *Alexan-*
driam. Strabo XVII, 14. p. 527.
Athen. I, 25. [60.] p. 33. Contra
vile est Lucano X, 160.“

Numentana] Non sine causa
Mourais coalecit legendum esse
Nomentana, nam *Columella* III, 2,
14. *Nomentanae*, inquit, (vites)
vini nobilitate subsequuntur *Ami-*
neae. Similia habet Plinius XIV,
2. s. 4. § 23. *Vinearum* in agro
Nomentano magnum pretium com-
memorat idem ib. 4. s. 5. § 48.
Conf. denique Martial. XIII, 119.

preciae] Cf. Colum. III, 2, 23. et
Plin. XIV, 2. s. 4. § 29. *Preciae*
duo genera magnitudine acini dis-
cernuntur, et Virgil. Georg. II, 95.,
ubi adnotavit Servius: *Hae cito*
maturescunt, unde et praeciae
dictae sunt.

prannia] Cf. Plin. XIV, 4. s. 6.
§ 54. *Prannia* (vino), quod idem
Homerus celebravit, etiamnunc ho-
nos durat. Nascitur *Smyrae* re-
gione iuxta delubrum *Matris* deum.
Athen. I, 55. p. 30. c. sqq., ubi in-
ter alia legitur: Πύσαι δὲ ἐν Ἰνδ-

8 *nucula variola laeae*. Inter haec Praetextatum: Vellem Servium nostrum diutius audire, sed hora nos quietis ammonet, ut exorto iubare eloquio Symmachi domi suae fruamur. Atque ita facta discessio est.

[Mss. GPSV. Edd. vicahgsdab.]

phantis M2 (M3 pilleo latorodi. Stephanitis). — *vennucula* GVM13. *vennucula* P7v-g. *vennucula* M2. *venitcula* P3. — *laeae* V (G sup. a). — *iubaret loquilo* V. — *domui suae* P3. „Nugae verborum. Cum scripto rescribendam: ut exorto iubare eloquio Symmachii domisque fruamur. Non enim apud Symmachum sequens aut ulla harum habita dissertatio, sed apud Vettinum Praetextatum. Liqueat vel ex iis quas supplevimus in fine sequentis libri [i. e. libri III. Nam Pontanus statuit haec pertinere ad librum II]. Alludit autem ad dona quae mitti mos Saturnalibus. Nec turbet quem, quod non Symmachus sequenti statim libro, sed Praetextatus eloquiis continet. Fit autem id ideo quod libri quinque reliqui [III-VII.] unius conventus, id est secundi diei, sermo sint. Quatuor eorum, id est tertius, quartus, quintus et sextus, ante caenationem de Marone portractant. Septimus tandem ipsius convivii concessum et sermonem continet, atque ibi Symmachus dicendi vires, quas hic opularis et varius ad eum sermo perduxerat, assumit.“ Pont.

Macrobii Theodosii viri industrii (M1 illustrissimi) Conviviorum secundi diei explicit. M13. Macrobii Theodosii Conviviorum secundi diei explicit liber tertius. Incipit quartus P6. Explicit. G. Macrobii Theodosii V. conviviorum secundi explicit. V. Saturnaliorum liber III explicit. Incipit IIII. M2. Explicit liber tertius. Incipit quartus. P7. Explicit lib. II. Saturnaliorum. Incipit tertius in laude Virgilii. P. In e quindocim enut notaveri.

ροφ, φησιν Ἐκακρίδης, ὁ Πράμυσιος, ἔστι δὲ οὗτος γένος τι ὀλβον καὶ ἔστιν οὗτος οὗτε γλῶσσοι οὗτε παρὸς, ἀλλ' αὐστηρὸς καὶ σκληρὸς, .. οἷος Ἀριστοφάνης οὐχ ἡδεσθαι Ἀθηναίους φησὶ, ἐπὶ Ἀλδμοῦ δὲ Πράμυσιον φησιν ὀλβον, ἀπὸ παραμυίας ἀμπελίου οὕτω καλομένης, οἱ δὲ ἰδίας τὸν μέλινα, quocum potest conferri pramnia, gemma, quam Plinius XXXVII, 10. s. 68. dicit nigerissimo colore translucere. Pramnia vinum commemorant Homer. II. λ', 639., Od. λ', 235., Aristophanes Equit. 107. fr. 301. et 563, Hippocrates p. 610, 6; 667, 10; 669, 35., Dioscor. V, 9.

psithia] Psythiam vitem commemorat Plinius XII, 27. s. 60. et laetavit. ad melampsythia, Virgillius Georg. II, 98.

pilleolata] Alias, quod sciam, non commemoratur.

Rhodia] Cf. Virgil. Georg. II, 102. Plin. XIV, 3. s. 4. § 32. Colum. III, 2, 1. Isidor. Orig. XVII, 5, 17.

stephanitis] Plin. l. c. coronario naturae luru stephanitis, Isidor. l. c. stephanitiae a rotunditate. Columella III, 2. § 2. stephanitas commemorat inter uvas quas specie commendari possint.

venucula] Cf. Horat. Sat. II, 4, 17. Venucula convenit ovis; Co-

lum. III, 2, 2. Quorum vocis temporibus hiemis durabiles uvae conduntur, ut venuculae, et 27. Venucula eademque scirpula atque sticula; et XII, 43, 9. Plinius XIV, 2, 4. § 34. Venientiam inter optimo deflorescentes et ovis aptissimam Campani malunt circalam cocere, alii sticulam.

variola] ex hoc non loco nota est. laeae] Cf. Virgil. Georg. II, 98. Et parvo psithia utitur, tenuisque laeae, ad quas Servius adnotavit haecce: Quas Latine leporaria dicitur: tenuis autem penetrabilis, quas cito descendit ad venas. Isidorus Orig. XVII, 5, 16. Praequas vocatas, quod cito maturescunt et ante omnes sole coquantur. Has Graeci laeas dicunt, quod currunt ad maturitatem velociter ut lepus. Plinius l. c. § 30. Distit Virgilius Thasias et Marcitidas et laeas compluresque ceteras quae non reperiuntur in Italia.

8. exorto iubare] Imitatur Virgil. Aen. IV, 130. It portis iudare exorto delecta iuventus, vel Paenivium, cuius verum: Exorto iubare, noctis decurso timore canomoraivit Varro L. L. VI, 2, 6.

eloquio Symmachii domi suae fruamur] Vid. prolegg. pp. xxx, xxxii, xxxix.

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM TERTII DIEI

SATURNALIORUM

LIBER QUARTUS.

[Ed. Bip. vol. II. p. 37.]

I.

*** sermone movetur,

[Mss. APS. Edd. vicahgspdz.]

In Mss. nulla est inscriptio praeter eas quae notatae sunt in fine libri III. In Edd.: *Macrobio Aurelio Theodosio viri consularis et illustris Saturnaliorum liber IIII.* vichg. In chg praemittuntur Arnoldi Vesal. verba: „Quemadmodum libro praecedenti pontificis iuris expertissimum fuisse Vergilium Praetextatus ostendit, ita hoc libro quantus in rhetorica idem poeta fuerit, demonstrat Eusebius. Verum quanta pars horum servata ab interitu est? quando et principium et finis cum aliis tam multis desiderantur, ut vix sextam libri partem superesse sit verisimile. Utinam vero aut casu aut studiosorum industria aliquando contingat, ut haec, si non omnibus modis, at aliqua certe ex parte integritati suae restituantur. Id quod tum demum fieri licuerit, sicubi forte emendatus aliquod ex pulverulentis bibliothecis eruatur exemplar. Alioquin aut ego plane desipio aut fieri istuc non potest.“ *Liber quartus. Initium huius libri desideratur.* a. *Aurelii Macrobio Ambrosio Theodosio V. C. (s. viri clarissimi) et illustris conviviorum quarti diei Saturnaliorum liber quartus.* a-h. In pdz legitur adnotatio: „Imo secundi adhuc; quod monuimus sub finem libri II. [cf. flu. lib. III.] et probamus sub finem VI.“ Pont.

I. *Caput I. De affectu movendo ex habitu personae.* ch-b. 1. *Nec magis incepto vultum sermone movetur (integer verus Aen. VI, 470.) v-g (vi moventur).* In p-b leguntur verba a Pontano addita: *Tunc Eusebius taliter exorsus est: Rhetores omnes orationibus patheticis studere palam est, quales multas non erit difficile in Vergilio reperire. Nam Aeneam apud inferos Didoni fugienti loquentem inducit: Invitus Regina tuo de littore cessi, Sed me iussa Deum Imperiis egere suis. Siste gradum teque aspectu ne subtrahere nostro.* [cf. Aen. VI, 460. et 465.] *subiungit: Nec magis incepto vultu sermone movetur, et in pdz est adnotatio: „Libri huius initium, cum hactenus similiter editionibus omnibus exularat, quale excudi curavimus, in Anglicano sive Veteri deprehendimus. Tantum pro: orationibus patheticis studere est sententia et re exigente refinximus expressimusque, studere palam est.“* Pont. At in A est nihil eiusmodi. 1. *sermone]* Virg. Aen.

I, 1. *** sermone movetur] Haec ad disputationem a Symmacho ter-

tio die habitam videntur pertinere, quae (I, 24, 14.) apoponderat cu vio-

*Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes.
Tandem corripuit sese atque inimica refugit.*

Idem pathos est et in hoc versu:

Obstupui, steteruntque comae et vox faucibus haesit.

2 Sed et tota Daretis fatigatio habitu depingitur:

*Ast illum fidi aequales genua aegra trahentem
Quassantemque utroque caput crassumque cruorem
Ore ciectantem.*

Sociorum quoque eius trepidationem breviter ostendit:

— *Galeamque ensemque vocati*

Accipiunt,

quasi non sponte accepturi munus, quod erat damnum verecundiae. Ex eodem genere est illud:

— *Totoque loquentis ab ore*

Scintillae abstant, oculis micat acribus ignis.

3 Est et in descriptione languoris habitus, ut est tota descriptio pestilentiae apud Thucydidem, et:

*Labitur infelix studiorum atque immemor herbae
Victor equus,*

et: — *Demissae aures, incertus ibidem*

Sudor, et ille quidem moriturus frigidus.

4 Est inter pathos et pudor, ut circa Deiphobum

[Mss. APS.

VI, 470. — *marsepia* Ml. — *Idem scripsi e con. item Mss. et Edd. — Obstupui*] Aen. II, 774. *obstupui* A a p. m. *obstupuit* gzb. *obstupuit* spd.

2. *fatigati* (o add. a sec. m.) A. — *Ast*] Aen. V, 468. — *lactantemque* Virg. l. c. — *sociorumque eius* vl. — *breviter* om. S. — *Galeamque*] ib. v. 471. — *Eodem* (om. ex) S. — *Totoque*] Aen. XII, 101. — *ardentis* Virg. l. c. 3. *apud Thucydidem*] II, 49. *Thucydidem* A „B“. — *Labitur*] Georg. III, 498. — *Demissae*] ib. 500. — *moriturus* S.

lentissima inventa vel sensa rhetoricae in Virgiliano opere esse demonstraturum. Principio deperdito hic liber incipit ab exemplo e Virgili Aeneide petito quo probetur poetam habitus hominum bene expressisse. Depingitur his versibus, qui pleniores leguntur in apparatu critico, stupor Didonis apud inferos videntis Aeneam. Quae praemisi Pontanus, ea ab eo ipso afflicta esse Macrobio facile patet. Vid. prolegg. pp. xix. et xxxv.

Marpesia cautes] i. e. marmor Parium. Cf. Steph. Byz. *Μάρπησης, ὄρος Πάρου, ἀπ' οὗ οἱ λίθοι ἐξάγονται.*

Idem pathos] Sic legendum esse videtur, ut significetur stupor.

Obstupui] Loquitur Aeneas de eo tempore quo vidit umbram Creusae.

2. *Daretis*] ab Entello cestu victi. quod erat damnum verecundiae]

i. e. quod fieri non poterat nisi ut esset his pudori. Cf. VII, 2, 5. Quod extremum verecundiae damnum putant, .. Omne hoc infortunium pudoris sui imputat consulenti; et Quintil. VIII, 3, 39. *Ego Romani pudoris more contentus .. verecundiam silentio vindicabo.* Servius adnotavit: *Bene eorum ostendit pudorem.*

loquentis] Mala interpolatio, ut ait Heynius, quae apud Virgilium legitur in solo codice Moret. III., pro *ardentis*, pertinet ad Tarnum certamen singulare cum Aenea parantem.

3. *Est .. habitus*] Idem fere est ac: *Adhibetur ... habitus.* Cf. §§ 2. *Daretis fatigatio habitu depingitur*, et § 5. *Et luctus habitu proditur*, et Cic. Top. 22, 83. *Additur etiam descriptio, quam Graeci χαράνθηκα vocant.*

Victor equus] sc. correptus morbo.

— pavitantem et dira legentem

Supplicia.

Et luctus habitu proditur, ut in Euryali matre:

5

Expulsi manibus radii revolutaque pensa:

Evolat infelix.

Et Latinus, quia miratur, — *Defixa.*

Obtutu tenet ora:

et Venus, quia rogatura, est

Tristior et lacrimis oculos suffusa nitentes:

[38]

et, Sibylla quia insanit,

— *Subito non vultus, non color unus,*

Non compta mansere comae.

II. Nunc videamus pathos quo tenore orationis exprimitur. 1

Ac primum quaeramus quid de tali oratione rhetorica arte praecipitur. Oportet enim ut oratio pathetica aut ad indignationem aut ad misericordiam dirigatur, quae a Graecis οἰκτος καὶ δεινώσις appellantur. Horum alterum accusatori necessarium est, alterum reo: et necesse est initium abruptum habeat, quoniam satis

Edd. vicahgspsub.]

4. pavitantem] Aen. VI, 498.

5. ut (om. in) S. — *Exoussi* manibus, ut Virgil. Aen. IX, 476., v-gM2. — *Defixa*] Aen. VII, 249. — *rogatura* erat a-bP. — *Tristior*] Aen. I, 228. — *Subito*] Aen. VI, 47.

II. Caput II. Pathos tenore ipso orationis quomodo exprimitur. ch-b. Cap. I De oratione pathetica vi.

1. quo ASv-gM23. quos (del. s) M1. quod a-bP. — ut queramus A. — praecipitur a-b. — ut ratio S. ut pro oratione (del. pro) P7. — οἰκτός i. — δεινώσις AhgM13. θῆμωσις vel δεινώσις S. — appellatur S. — necessarium (om. est) SM12.

4. pavitantem cet] apud inferos, quia cum pudebat vulnerum acceptorum Helenae insidiis, quae post Paridis mortem ei nupserat.

5. in Euryali matre] filii occisi munitio accepto.

quia miratur] quae dixit Ilioneus ab Aenea ad eum missus.

quia rogatura] Iovem, ut misereatur Aeneae. Vulgo interpungitur: quia rogatura est, et infra: et Sibylla, quia insanit.

quia insanit] fata cantura Aeneae, ut ait Virgilius in iis quae sequuntur (VI, 50.): adfata est numine quando iam propiore deo.

H, 1. quo tenore orationis] Orationis conformatio opponitur descriptioni habitus hominum bestiarumque, de qua sermo est in cap. 1. exprimitur] Et h. 1. et paulo post in verbo praecipitur modus indicativus ponitur pro conunctivo. Vid. prolegg. p. xli.

οἰκτος καὶ δεινώσις] δεινώσις h. 1. vocatur indignatio, c. 5. § 11. horror. Cf. Aristot. Rhet. III, 19.

Μετὰ δὲ ταῦτα (δεῖ) εἰς τὰ πάθη ἄγειν τὸν ἀρχοατήν· ταῦτα δ' ἐστὶν ἔλεος καὶ δεινώσις κτλ. Apsin. art. rhet. 12. Ὁ περὶ ἐπιλόγου τόπος τομωσῆς ἐστίν. ἔχει γὰρ καὶ ἀνάμνησιν τῶν εἰρημένων καὶ ἔλεον καὶ δεινώσιν· ἡ δὲ δεινώσις κατὰ τὴν αὐξήσιν θεωρεῖται. Quintilianus quoque δεινώσιν opus esse accusatori dicit his verbis (VI, 2, 24.): Namque in hoc eloquentiae vis est, ut iudicem non in id tantum compellat, in quod ipsa rei natura ducetur: sed aut qui non est aut maiorem quam est faciat affectum. Haec est illa quae δεινώσις vocatur: rebus indignis asperis invidiosis addens vim oratio; similiter idem VIII, 3, 88.: Praecipua, inquit, eius (eloquentiae) opera δεινώσις, in exaggeranda indignitate.

satis indignanti] „Est idem quod valde indignanti. Sic enim posteriores hac vocula usi. Noster VI, 2. [8.] satis longum est, VII, 12. [22.] edulia satis calida. Apul. II.

2 indignantis leniter incipere non convenit. Ideo apud Virgilium Iuno sic incipit: — *Quid me alta silentia cogis*

Rumpere?

et alibi: — *Mene incepto desistere victam?*

et alibi: *Heu stirpem invisam et fatis contraria nostris*

Fata Phrygum.

Et Dido: — *Moriemur inultae?*

Sed moriamur, ait,

et eadem: — *Pro Iuppiter! ibi*

Hic, ait.

Et Priamus: *At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis.*

3 Nec initium solum tale esse debet, sed omnis, si fieri potest, oratio videri pathetica, et brevibus sententiis et crebris figurarum

4 mutationibus debet velut inter aestus iracundiae fluctuare. Una ergo nobis Virgiliana oratio pro exemplo sit.

Heu stirpem invisam:

initium ab oepbonesi. Deinde secuntur breves interrogatiunculae:

— *Num Sigaeis occumbere campis,*

Num capti potuere capi? num incensa cremavit

Troia viros?

Deinde sequitur hyperbole:

Medias acies mediosque per ignes

Invenere viam.

Deinde ironia: *At credo mea numina tandem*

Fessa iacent odiis aut exsaturata quievi.

5 Deinde ausus suos inefficaces queritur:

[Mas. APS.

— *indignanti s-bP.* „Quid eat satis indignanti? An fatis indignanti et de Iunone capiendum, cuius letud subnectitur: *fatis contraria nostris Fata Phrygum?* Sed hoc nisi sit omnino legendum, credam satis agentis. Agellius lib. IX. [11, 4.] consulis de vi ac multitudinis hostium satis agentibus.“ Pont. Vulgatam Gronovius praeter ea quae leguntur in adnotatione defendit his verbis: „Huic dari solet abruptum principium ob quemque irascenti, non solum propter fata. Satis agentis vix convenit nisi penitus desperanti.“ — *accipere A a p. m. P6.*

2. sic incipit Iuno s-bP. — *Quid?* Aen. X, 63. — *Mene?* Aen. I, 37. — *Heu?* Aen. VII, 293. — „factis alias legitur: id est conatibus.“ g in mg. — *Moriemur?* Aen. IV, 659. — *Pro?* Aen. IV, 590. *Proh Sv-g.* — *At tibi?* Aen. II, 535.

3. videri om. Sv-g. — *sed crebris s-bP.* 4. *Virgiliana oratio?* Aen. VII, 293 aqq. — *interrogatiunculae ASv-gMI23P6.* quae est iunculae s-bP. — *Non (sup. num) sigaeis S.* *Non sigaeis P6.* — *Non capti .. non incensa P6.* — *Invenire h. — aut credo*

Met. [21. p. 144.] *satis peregrinus.*“ Gron. — Consentit Hildebrand. ad Apul. I. c.

2. Iuno] respondens Veneri de duris Aeneae fatis querenti.

et alibi] Quum vidisset modo Troianos e Sicilia in Italiam proficiacentes, mode a Lavinia hospitio exceptos.

Dido] antequam se confoderet ferro. Quae sequuntur, ea dicit,

postquam comperit vela dedisse Aeneam.

Et Priamus] Pollite occiso obturgans Pyrrhum.

4. Heu stirpem cot.] Redit ad eum locum quem commemoravit § 2.

ab oepbonesi] Cf. c. 6. § 17., ubi idem nomen legitur Graeco scriptum.

— *Per undas*

Ausa sequi et profugis toto me opponere ponto.

Secunda post haec hyperbole:

Assumptas in Teucros vires caethique marisque.

Inde dispersae querelae:

*Quid Syrtis aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
Profuit?*

Iungitur deinde argumentum a minore, ut pathos augeatur: 6

— *Mare perdere gentem*

Inmanem Lapithum valuit.

Minor scilicet persona: ideo illud sequitur:

Ast ego magna locis conituna.

Deinde, cum causas quoque contulisset, quanto impetu dea dixit:

— *Infelix quae memet in omnia verti!*

[40]

Nec dixit: Non possum perdere Aeneam, sed:

Vincor ab Aenea.

Deinde confirmat se ad nocendum, et, quod proprium est ira-7
scentis, etsi desperat perfici posse, tamen impedire contenta est:

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Non dabitur regnis, esto, prohibere Letimiae,

At trahere, atque meras tantis licet addere rebus.

At licet amborum populos excindere regum.

Post haec in novissimo, quod irati libenter faciant, maledicit: 8

Sanguine Troiano et Rutulo dotabere virgo,

et protinus argumentum a simili conveniens ex praecedentibus:

— *Nec face tantum*

Cisseis praegnas ignes enixa iugales.

Vides quam saepe orationem mutaverit ac frequentibus figuris 9
variaverit, quia ira, quae brevis furor est, non potest unum conti-
nuare sensum in loquendo. Nec desunt apud eundem orationes 10
misericordiam commoventes. Turnus ad Iuturnam:

An miseri fratris letum ut crudelo videres?

Edd. vicahgapdsh.]

SP6. 5. terraeque marisque S. 6. Iungitur inde v-g. — con-
ius b. 7. desperet A. 8. praegnas Av-g Virg. l. c. v. 330.
ed. Wagn. — ignes om. P. 9. „praecedentibus figuris erat in libro.
Festus [lib. XVI. p. 242. Maell]: „procedere dicebant interdum pro succe-
dere.“ Pont. (In A est haec (del. A) frequentibus). 10. An] Aen. XII,
636. — fratris miseri Virg. — a se (sup. pro) S. — Vidi] ib. v. 638. —

6. argumentum a minore] Ob-
serva omissum esse versum 366.,
in quo commemoratur deum geni-
tor.

8. face .. Cisseis praegnas] Cf.
Virgil. Aen. X, 704. Foec praegnas
Cisseis regina Parim creat, et
poet. apud Cic. de div. I, 21, 42.
Quia mater gravida parere se ar-
dentem faciem Visa est in somnis
Hecuba. De forma praegnas vid.
not. ad III, 11, 11.

9. ira, quae brevis furor est] Cf.
Horat. ep. I, 2, 62. Ira furor bre-
vis est, et quae ibi attulit Orellius:
Philemon p. 417. M.: Μαιώμεθα
πάντες, όταν όργίζόμεθα, et The-
mist. orat. I, p. 7. D. Έγώ οίμαι
τήν όργήν μανίαν όλγοχρόνιον είναι.

10. ad Iuturnam] sororem, quae
in faciem Metisci aurigae conversa
Turni regit currum, eumque ad
proelium cum Teacris committen-
dam incitat.

et idem, cum auget invidiam occisorum pro se amicorum:

Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem

Murranum.

- 11 Et idem, cum miserabilem fortunam suam faceret, ut victo sibi parceretur:

— *Vicisti, et victum tendere palmas*

Ausonii videre,

- [41] id est quos minime vellem: et aliorum preces orantium vitam:

Per te, per qui te talem genuere parentes,

et similia.

III. Nunc dicamus de habitu pathus quod est vel in aetate vel in debilitate et ceteris quae secuntur. Eleganter hoc servavit,

- 2 ut ex omni aetate pathos misericordiae moveret. Ab infantia:

Infantumque animae fontes in limine primo.

- 3 A pueritia:

Infelix puer atque impar congressus Achilli,

et:

— *Parvumque patri tendebat Iulum,*

ut non minus miserabile sit periculum in parvo quam in filio, et:

— *Superet contumaxne Creusa?*

Ascaniusque puer?

et alibi:

— *et parvi casus Iuli.*

- 4 A iuventa vero:

Inpositique rogis iuvenes ante ora parentum,

et: *Pubentesque genas et iuvenali in corpore pallor.*

- 5 A senecta: — *Dauni miserere senectas,*

[Mss. APS.

Murranum v-g. 11. *ne victo P6.* — *Vicisti*] Aen. XII, 986. — *videre tui P6.* — *Idem quos SP6.* — *Per te*] Aen. X, 597. — *per te qui* (per a sec. m.) A.

III. *Caput III. Pathos ab aetate, a fortuna, debilitate, loco, tempore. ch-b. Cap. II. De habitu pathus. vi.* 1. *et habitu AP.* et de habitu

P7. — *pathos ASv.* — *observavit* (om. Acc) A. — *seroavit ... moveretur* om. P. — *misericordiam v.* — *moveret ASvicag moveretur* h-b.

2. *Infantum*] Aen. VI, 427. 3. *Infelix*] Aen. I, 475. — *Parvum*] Aen. II, 674. — *Superet*] Aen. II, 597. *Superet ASM123. superest* Edd. P. — *et parvi*] Aen. II, 563. — *parvi* (om. et) vi. 4. *Inpositi*] Aen. VI, 308. et Georg. IV, 477. — *et* (ante Pub.) om. ASv-p. In sp excidit etiam versus *Pubentesque .. pallor.* „Nec ille versus ab re.“ Pont. — *Pubentes*] Aen. XII, 221., ubi nunc e nonnullis codd. legitur: *Tabentesque.*

— *et iuvenali A* Virg. Charis. I. p. 108. Vid. not. et iuvenili s-bPS.*

Murranum] quem occiderat Aeneas. Cf. Aen. XII, 529 sqq.

11. *quos minime vellem*] *Intelligas: me videre victum. aliorum*] i. e. Ligeria.

III, 3. *Infelix puer*] *Troilus.*

periculum] ne privaretur patre ad instauranda proelia abeunte. Haec quum ad antecedentia sint referenda, male vulgo ante ut ponitur punctum.

4. *iuvenali in corpore*] „*Ausonius*

[Prof. Burd. I, 15, 1.] *Facete, comis, animo iuvenali senex.* Iustinus lib. XVII. [1.] *Sed in hac aetate utrique animi iuvenales erant.* Ex Mss.; vulgo et ibi *iuvniles.*“ Pont. — *Iuvenalis* est forma poetica, quae post Augusti demum aetatem in prosam orationem transiit. Priscianus quidem IV, p. 631.: *Iuvenis, inquit, iuvenalis: invenitur tamen et iuvenilis.* Vid. Hildebrand. ad Apul. Metam. X, 23. p. 943.

et: *Ducitur infelix aevo confectus Aletes,*
 et: *Canitiem multo deformat pulvere.*
 Movit et a fortuna modo misericordiam modo indignationem. Mi- 6
 sericordiam:

— *Tot quondam populis terrisque superbum* [42]
Regnatorem Asiae,

et Sinon: — *Et nos aliquod nomenque decusque*
Gessimus,

et: — *Ausoniisque olim ditissimus arvis.*

Indignationem vero ex verbis Didonis:

— *Et nostris inhuserit advena regnis?*

Eleganter enim ex contemptu Aeneae augeat iniuriam suam.

Et Amata: *Exulibusne datur ducenda Lavinia Teucris?*

et Numanus: *Bis capti Phryges.*

Movit pathos misericordiae et ex debilitate:

— *Ex quo me divum pater atque hominum rex*

Fulminis adflavit ventis et contigit igne,

et alibi: — *Et truncas inhoneste vulnere nares,*

et de Mezentio: — *Attollit in aegrum*

Se femur,

et: *Huc caput atque illic humero ex utroque pependit,*

et: *Te decisa suum, Laride, dextera quaerit,*

et: — *Aterque cruento*

Pulvere perque pedes traiectus lora tumentes.

Movit pathos misericordiae frequenter et a loco:

Cum vitam in sibus inter deserta ferarum

Lustra domosque traho.

et: — *Libyae deserta peragro,*

et: *At nos hinc alii sitientes ibimus Afros,*

Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxem.

Et illud egregie et breviter:

Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros.

10

[43]

Edd. vicahgspdzab.]

iuvenili (om. et) v-g. 5. *Danni*] Aen. XII, 934. — *Ducitur*] Aen. XI, 85. — *Acetes* Virg. I. c. — *Canitiem*] Aen. X, 844. 6. *Tot*] Aen. II, 556. — *Et nos*] Aen. II, 80. — *Ausoniisque*] Aen. VII, 537. — *Ausoniis quondam* S. 7. *Et nostris*] Aen. IV, 591. — *Exulibus*] Aen. VII, 359. — *Bis*] Aen. IX, 599. 8. *misericordiam* v. *misericordiae* frequenter S; cf. § 9. — *Ex quo*] Aen. II, 648. — *igni* c-g Virg. — *Et truncas*] Aen. VI, 497. — *Attollit*] Aen. X, 856. — *Huc*] Aen. IX, 755. — *et: Te* ... *quaerit* om. Psp. — *Te*] Aen. X, 395. — *Aterque*] Aen. II, 273. 9. *misericordiam* v. — *Cum*] Aen. III, 646. — *ferarum* om. P. — *Libyae*] Aen. I, 384. — *At nos*] Ecl. I, 65. — *in Oaxem* P7. *Oaxem* apud Virg. scripsit Wagnerus. 10. *Ter*] Aen. I, 483. — *defenderet* (sup. a) A.

6. *modo misericordiam modo indignationem*] Cf. § 1.

Regnatorem Asiae] Priamum.

ditissimus] Gulaeus.

8. *Ex quo*] Poterant addi etiam quae praecedunt verba Anchisae: *Iam pridem insens divis et inutilis annos Demoror.*

II.

truncas .. *nares*] Deiphobi. Cf.

c. I. § 4.

caput] Pandari.

Te .. *suum*] i. e. cuius fuerat dextera.

Aterque] Hector.

9. *Cum* .. *traho*] Haec dicit Achaemenides Cyclopes fugiens:

24

Iliacos,

id est patriae muros, quos ipse defenderat, pro quibus efficaciter per decem annorum spatia pugnaverat.

11 Et illud: *Nos patriam fugimus,*

et: *Litora cum patriae lacrimans portusque relinquo,*

et: — *Dulces moriens reminiscitur Argos,*

et: — *Ignarum Laurens habet ora Mimanta,*

[et:] *Lyrnesi domus alta, solo Laurente sepulchrum.*

12 Et ut Agamemnonem indigne ostenderet occisum, adsumpsit locum:

— *Prima inter limina dextra*

Oppetuit,

et illud: *Moenibus in patriis atque inter tuta domorum.*

13 Sacer vero locus praecipue pathos movet. Occisum inducit Orpheae, et miserabiliorum interitum eius a loco facit:

Inter sacra deum nocturnique orgia Bacchi.

Et in eversione Troiae:

— *Perque domos et religiosa deorum*

Limina.

14 Cassandrae quoque raptum vel deminutionem quam miserabilem fecit sacer locus:

Ecce traheretur a templo adytisque Minervae?

Et alibi: — *Divae armipotentis ad aram*

Procubuit.

15 Et Andromache cum de Pyrrhi nece diceret, ut invidiam occidentis exprimeret:

Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.

[Mss. APS.

11. *Nos* Ecl. I, 4. — *Litora* Aen. III, 10. — *tum g in mg.* — *Dulces* Aen. X, 782. — *argos* SP6. — *Ignarum* Aen. X, 706. — *mimanta* vl. *numenta* S. — [et] om Mss. et Edd. Vid. not. — *Lyrnesi* Aen. XII, 547. 12 *Prima* Aen. XI, 267. — *intra* legitur apud Virg. e codd. fore omnibus. Cf. c. 4, § 22. — *Moenibus* ib. v. 882. 13. *facit* add. a sec. m. A. — *Inter* Georg. IV, 521. — *in eversione* S. — *Perque* Aen. II, 365. 14 *deminutionem* A a sec. m; v-g. — *facit* v-g. — *Ecce* Aen. II, 403. — *Divae* ib. v. 425. — *et aram* A. — *procubuit*

quae statim sequuntur, ipse Aeneas; quae deinde, Meliboeus.

11. *Litora* .. *relinquo*] Addendum erat: *Et campos ubi Troia fuit.*

reminiscitur Argos] Conf. quae praecedunt apud Virgilium, Aen. X, 779 sq. *Herculis Antorem comitem, qui missus ab Argis Haecserat Evandro atque Italia consederat urbe. Ignarum* i. e. peregrinum.

[et] *Lyrnesi domus*] Uncia inclusum addidi et, quod desideratur in omnibus exemplaribus. Non est quidem h. l. excidendi causa ita perspicua, ut § 4., ubi superfluum esse videbatur propter *Pubentesque*: sed non minus necessaria est

particula, quam qui omiserunt videntur existimavisse hunc versum ad eundem Mimanta esse referendum, quum pertineat ad Aeolum.

12. *dextra*] Ad hanc vocem interpretandam assumendum est principium versus: *Coniugis infandae.*

Moenibus .. *domorum*] Apud Virgilium sequitur: *Confixi expirant animas, ac Latini fugientes.*

14. *deminutionem*] Cf. Instit. iur. Rom. I, 16, 1. *Maxima capitis diminutio est, cum aliquis simul et civitatem et libertatem amittit, Digest. IV, 5, 11.*

Procubuit] Ceroebus.

15. *occidentis*] Orestis.

Et Venus, quod Aeneas in mari vexatur ira Iunonis, quam invi-^[44]
diose de loco queritur Neptuno:

In regnis hoc ausa tuis?

Fecit sibi pathos et ex tempore: — *Priusquam*

16

Pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.

Et Orpheus miserabilis ex longo dolore:

Septem illum totos perhibent ex ordine menses,

et Palinurus: — *Vix lumine quarto*

Prospexi Italiam.

et Achemenides:

Tertia iam lunae se cornua lumine complent.

Et: *Septima post Troiae excidium iam vertitur aestas.*

IV. Frequens apud illum pathos a causa. Revera enim ple-
rumque efficit causa ut res aut atrox aut miserabilis videatur, ut
Cicero in Verrem, qui ob sepulturam in carcere necatorum a pa-
rentibus rogabatur. Hic enim non tam rogari aut pecuniam exi-
gere, quam ob hanc causam, indignum erat. Et Demosthenes, 2
cum queritur quendam a Midia circumventum, ex causa auget in-
vidiam. *Circumvenit*, inquit, *arbitrum*, qui inter me atque se inte-
gre iudicaverat. Ergo et Virgilius egregie saepe ex hoc loco tra-³
xit affectum. *Occiditur*, inquit, *in acie Galesus*. Hoc per se non
est dignum misericordia belli tempore, sed admovit causam:

Edd. vicahgspdz.]

Virg. 15. Excipit] Aen. III, 332. — veraretur c-g. — de loco queri-
tur. Neptuno ASP6. loquitur neptuno P. queritur de loco Neptuno v.
queritur Neptuno de loco i-b. — In] Aen. V, 792. 16. pathos saepe
et S. — Priusquam] Aen. I, 472. — Septem] Georg. IV, 507. — perhibent
totos P. — Vix] Aen. VI, 356. — Achaemenides dzh. Achimenides vchg.
— Tertia] Aen. III, 645. — Septima] Aen. V, 626. — aestas hg (g in mg.
aestas).

IV. Caput IV. Pathos a causa, modo, et materia. ch-b. 1. apud
illos P. — plerumque efficit om. v(2). — efficit ASv3-g (M2 e ex corr.)
M3P6 „Augl.“. officit M1P7. conficit s-bP (hg in mg.). — quo Pspd.
— Hic APSP67. Hoc Edd. 2. invidia circumventum v-g (hg in
mg. a Midia). — inter se atque me S. 3. Ergo (add. a sec. m. et)
A. — egregie et saepe P6. — Galesus Edd. et Mas. „Lego Halesus. Vir-
gilius Aeneid. X. [v. 352].“ Meurs. „Est apud Virgilium et Halesus et
Galesus, sed quem occidi ait poeta, dum paci medium se offert, Galesus
dicitur lib. VII, v. 535.“ Gron. — admonuit h. — Dum] Aen. VII, 536.

16. Septem .. menses] Addendum
erat ex iis quae sequuntur apud
Virgilium: fleuisse.

Achemenides] Vid. not. ad § 9.

Septima .. aestas] Poterat prae-
mitti: et Troades (sc. miserabiles
sunt propter longos labores), nam
earum nomine loquitur Iris in Be-
roes faciem conversa. Sic saepe
in hoc libro negligiter versuum
qui afferantur copulatio.

IV, 1. ut Cicero in Verrem] Di-
cendum erat: ut apud Ciceronem.
Verba Ciceronis in Verr. act. II,
V, 45, 119. haec sunt: Multi et

graves dolores inventi parentibus et
propinquis: multi, verumtamen mors
sit extrema. Non erit. Estne ali-
quid ultra quo progredi crudelitas
possit. Reperietur. Nam illorum
liberi quum erunt securi percussi ac
necati, corpora feris obiciuntur. Hoc
si luctuosum est parenti, redimat
pretio sepeliendi potestatem, cf. 49.
§ 130. Apparet non recte in re-
centioribus editionibus (s-h) verba:
qui .. rogabatur, distinctis litteris
scripta esse, quasi ab ipso Cicerone
profecta.

2. Demosthenes] Rem exponit in

[45] *Dum paci medium se offert.*

4 Idem alio loco:

Sternitur infelix,

deinde subicit causam miserabilem:

alieno vulnere:

5 id est, cum in alium telum esset, emissum. Et cum Palamedem indigne occisum vellet:

— *Quem falsa sub proditione Pelasgi*

Insontem infando indicio, quia bella vetabat,

Demisere neci.

6 Et Aeneas, ut ostenderet magnitudinem timoris sui, bene causam posuit:

— *Et pariter comitique onerique timentem.*

7 Quid? Iapix ut contemptis ceteris artificiiis *inglorius*, quemadmodum poeta ait, viveret, qualis causa proponitur?

Ille ut depositi proferret fata parentis.

8 Ex eodem genere est:

Fallit te incautum pietas tua.

9 Haec enim causa illum hostibus etiam miserabilem fecit. Sed Aeneas, cum hortatur ut sepeliantur occisi, quam causam proponit?

— *Qui sanguine nobis*

Hanc patriam peperere suo.

10 Nec non et indignatio demonstratur a causa, ut illic:

Multa gemens, ignominiam plagasque superbi

Victoris, tum quos amisit inultus amores.

11 Et illud a causa est ex affectu indignantis:

— *An solos tangit Atridas*

Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis?

[46] et illud: — *At tu dictis, Albane, maneres.*

[Mss. APS.

4. Sternitur] Aen. X, 781 — alio vulnere AS. — id est om. P. — ad alium P6. aliud (om. in) S. 5. palamedem S. — Quem] Aen. II, 83. 6. Et pariter] Aen. II, 729. — comiti (om. que) P6. 7. Quid Iapix Edd. et Mss. (S apix). Iapix cod. Medic. apud Virg. XII, 391., ubi vulgo legitur Iapis. Vid. Wagner. ad l. c. — ceteris (vel oet.) artificiiis Sv-gP6 „B“ (A artificis). artificis (om. ceteris) s-bP. — inglorius] Aen. XII, 397. — Ille] ib. v. 395. 8. Fallit] Aen. X, 812. — etiam sic Edd. S. 9. Sed et s-bP. — Qui] Aen. XI, 24., ubi legitur Quae, sc. animae. 10. Multa] Georg. III, 226. — ignominiamque plagas S. — cum P6. — misit vl. 11. a causa (om. est) v. — effectus „Angl.“ — An] Aen. IX, 138., ubi legitur nec. — At tu] Aen. VIII,

oratione in Midiam §§ 83-101. Bekk; sed non hisdem his verbis quae ei tribuit Macrobius.

4. infelix] Antor, cf. c. 3. § 11.

7. contemptis ceteris artificiiis] Cf. ea quae praecedunt apud Virgilium: Ipse suas artes, sua munera, Iactus Apollo, Augurium citharamque dabat celeresque sagittas.

depositi] i. e. desperati.

8. te] Lausum, qui, postquam

Mezentium patrem eripuit Aeneae, ab hoc est occisus.

hostibus] Aeneae haec dicenti.

10. gemens] taurus certamine victus.

11. An solos tangit Atridas cot.] Haec Turnum dicentem facit Virgilius imitatus Homericum illud II. I, 340. Ἥ μούνοι φίλονσ' ἄλόχους μερόπων ἀνδράων Ἀτρεΐδαι.

Albane] Intelligitur Mettus Fuffetius, foederis Romani Albanique

et illa omnia: *Vendidit hic auro patriam, —
Quique ob adulterium caesi, —
Nec partem posuere suis.*

Ad pathos movendum nec duos illos praetermisit locos quos 12
rhetores appellant a modo et a materia. Modus est, cum dico:
Occidit manifeste vel occulte. Materia est, cum dico, ferro an ve- 13
neno. Demosthenes de modo invidiam Midiae facit, se pulsatum
cothurno; Cicero Verri, cum nudum quendam dicit ab eo statuæ
inpositum. Virgilius non minus evidenter: 14

— *Altaria ad ipsa trementem
Trahit, et in multo lapsantem sanguine nati,*

et: — *Capulo tenus addidit ense.*

Et illa omnia a modo sunt:

— *Rostroque inmanis vultur adunco*

Inmortale iecur tondens, et reliqua,

et: *Quos super atra silex iam iam lapsura cadentique
Inminet adsimilis.* 15

[Edd. vicahgsdsh.]

643. — *Vendidit* Aen. VI, 621. — *Quique* ib. v. 612. — *Nec* ibi v. 611.
12 *vel veneno* i-g. 13. *cothurno* om. A „B“. „Non invenie-
bam in veteri cothurno. Et tamen tale quid requiritur.“ Pont. Vid. not.
— *Cicero* Cf. in Verr. Act. II, lib IV, c. 40, § 86 sq. 14. *Altaria*
Aen. II, 550. — *laxantem* S. — *Capulo* l. c. v. 553. 15. *Rostroque*
Aen. VI, 597. — *adunco* apud Virgil. l. c. post *Heinsium* scripsit Hey-
nina. — *tondens* A a sec. m. Cf. Comm. I, 10, § 12. — *Quos* Aen. VI,
602. — *cadenti* (om. que) Sv-g. 16. *Latos* Georg. IV, 522. — *Ob-*

raptor, ut ait Livius I, 28, 6,
cuius supplicium in Aeneas clypeo
expressum fingit Virgilius.

illa omnia] quae dicit Sibylla
varia scelera enumerans, quorum
poenas dent mortui.

12. *manifeste*] Haec huius ad-
verbii forma in lexicis affertur
tantum ex Apul. Metum. VI, 17.
p. 412.

ferro an veneno] i. e. utrum ferro
an veneno occiderit. Dicendum
erat: *ferro vel veneno*, ut congrue-
ret cum antecedentibus: *Occidit
manifeste vel occulte.*

13. *se pulsatum cothurno*] Sic si
scripsit Macrobius, erravit. Nam
apud Aristophanem quidem Ly-
sistr. 667. legitur: *Πατάξω τῷ κο-*
θόρνῳ τὴν γνάθον, sed apud De-
mosthenem nihil eiusmodi. Quod
vox *cothurno* omissa est in cod. A,
id videtur docere eum qui hunc
codicem scripsit invenisse vocem
Graece scriptam. Forsitan quis
coniiciat *κορυμβόλω*, respiciens ad
orat. Mid. § 72. *ὅταν κορυμβόλοις*:
at ibi non de se ipso loquitur De-
mosthenes, et leviores enumerat
iniurias, sed de se dicit § 68 sq.:

*Ἐχθρὴν γὰρ αὐτόν, .. δὲ ἐγὼ τῆς
Πανδιονίδος χορηγὸς ὑπέστην ἐν
τῷ δήμῳ, τότε ... μ' ἀφαιρέσθαι
τὴν νίκην, ὑβρίσκειν δὲ τοιαῦτα καὶ
τύπτειν μηδὲ τότε· νῦν δὲ τοῦτο
μὲν οὐκ ἐποίησεν, ... ἐμοὶ δ', ὃς ..
χορηγὸς ὑπέστην, οὕτω φανερώς
καὶ μισθῶς ἐπηρεάζων παρεκολού-
θησεν, ὥστε μηδὲ τῶν ἱερῶν ἡμετέρων
μηδὲ τοῦ χοροῦ μηδὲ τοῦ σώματος
τῷ χειρὶ τελευτῶν ἀποσχέσθαι μόν,*
et § 74. *Ἐγὼ δ' ὅν' ἐχθροῦ .. ἐναν-
τίαν πολλῶν καὶ ξένων καὶ πολιτῶν
ὑβρίζομην, καὶ ταῦτ' ἐν ἱερῷ καὶ οὐ
πολλῇ μοι ἦν ἀνάγκη βαδίζειν χο-
ρηγοῦντι, ut χορηγόν, vel cho-
ragum in archetypo videatur fuisse,
vel, quod vulgatae propius est,
quia in facile poterat absorberi
antecedente m, in choragio, i. e.
in ornamento scenico. Cf. Fest.
s. h. v. Plin. N. H. XXXVI, 14 s.
24. § 115. Apul. Met. IV, 33. p.
312. et de mag. 13. p. 416. Cete-
rum ad *se pulsatum* intelligendum
est: *dicens.**

14. *trementem trahit*] Politen Pyr-
rhus. Cf. c. 2. § 2.

15. *illa omnia*] in descriptione
poenarum infernalium.

16 Sed et misericordiam a modo saepe commovet, ut de Orpheo :

— *Latos iuvenem sparsere per agros,*

et illud: *Obruit auster aqua involvens navemque virosque,*

et: *Saxum ingens volvunt alii,*

et: *Mortua quin etiam iungebat corpora vivis,*

et in Georgicis: *Nec via mortis erat simplex,*

17 et cetera in descriptione morbi. Sed et materia apud rhetoras

[47] pathos movet, ut dum queritur Cicero flammam ex lignis viridibus factam atque ibi inclusum fumo necatum. Hoc enim a materia est, quoniam hic usus est fumo materia ad occidendum, ut alius gladio alius veneno: et ideo acerrimum pathos ex hoc motum est. Idem facit et cum flagellis caesum queritur civem Ro-

18 manum. Invenies idem apud Virgilium:

At pater omnipotens densa inter nubila telum

Contorsit: non ille faces nec fumea taedis

et reliqua. Eleganter autem illius quidem materiam elusit, ex
19 huius autem vera et vehementi materia expressit iracundiam. Et singula quidem enumeravimus, ex quibus apud rhetoras pathos nascitur, quibus ostendimus usum Maronem. Sed nonnumquam Virgilius in una re ad augendum pathos duobus aut pluribus
20 locis coniunctis utitur: ut in Turno ab aetate:

— *Miserere parentis*

Longaevi,

a loco: *quem nunc maestum patria Ardea longe*

Dividit;

21 et circa Cassandram ex modo:

Ecce trahebatur,

ex habitu corporis: *passis Priameia virgo*

Crinibus,

[Mas. APS.

ruit] Aen. VI, 336. — *involvensque P.* — *Saxum]* ib. v. 616. — *Mortua]* Aen. VIII, 486. — *in Georgicis]* III, 461. — *de inscriptione vP6.*

17. *rhetores* Mas et Edd. Vid. not. — *Cicero]* Cf. in Verr. Act. II. lib. I. c. 17. § 48. et lib. V, c. 54, § 142. et p. Rab. perd. 4, § 12. — *ut queritur* (om. dum) *cicero S (P7 quae).* ut dudum queritur *clusum* (in mg. add. Cicero) A. — *inclusam P6.* — *necat hg (g in mg. necatum).* — *Hoc est inde a materia P6.* Hoc enim a mat. (sup. add. est) A. — *et alius P7.* 18. *At]* Aen. VI, 593. — *et fumea v.* — *taedis om. P.* — *materia elusit vichg.* 19. *enumerabimus v.* — *rhetores Sv-g.* 20. *Miserere]* Aen. XII, 43. 21. *Ecce]* Aen. II, 403. 22. *amennonem A.* — *ipse]*

16. *iuvenem sparsere]* discerptum Ciconum matres.

Obruit auster] quos quidem apud inferos Aeneas cernit maestos et mortis honore carentes.

navemque] „Solet enim in eiusmodi semper casu censerī ac notari ipsa potissimum navis, ut cardo videlicet discriminis omnis aut salutis. Observavit quoque Rudente [II, 6, 21.] Plautus.“ Pont. alii] in Tartaro.

iungebat] Mezentius.

apud rhetoras] Sic vel refragantibus omnibus exemplaribus scribendum esse putavi, quia Graeca forma legitur in codd. AP infra § 19. et lib. V, c. 2. § 1., et in cod. P c. 6. § 13.

18. *telum contorsit]* ut occideret Salmonea, cuius materiam, qua Iovis imitabatur fulmina, Iuppiter dicitur elusisse. Cf. c. 5. § 3.

ex loco: a templo ... adytisque Minervae:
et circa Agamemnonem a patria:

22

Ipse Mycenasus,

a fortuna: magnorum ductor Achivum,
a necessitudine:

[48]

Coniugis,

a loco: prima inter linina,

a causa: — possedit adulter.

Tacite quoque et quasi per definitionem pathos movere solet, 23
cum res quae miserationem movet non dilucide dicitur, sed da-
tur intellegi, ut cum dicit Mezentius:

— Nunc alte vulnus adactum.

Quid enim aliud ex hoc intellegendum est quam hoc, altum vul-
nus esse amittere filium? Et rursus idem:

24

— Haec via sola fuit qua perdere posses.

Sed et hic scilicet accipiendum est perire esse amittere filium.

Et Iturna, cum queritur quod adiuvaré fratrem prohibeatur: 25

Immortalis ego?

Quid enim sequitur? Non est immortalitas in luctu vivere. Haec, 26
ut dixi, vim definitionis habent, et a poeta eleganter introducta
sunt.

V. Sunt in arte rhetorica ad pathos movendum etiam hi
loci qui dicuntur circa rem, et movendis affectibus peropportuni
sunt. Ex quibus primus est a simili. Huius species sunt tres,
exemplum parabola imago, Graece *παράδειγμα παραβολή εἰκὼν*.
Ab exemplo Virgilius:

2

Si potuit Manes accersere coniugis Orpheus,

[49]

Edd. vicahgsdzb.]

Aen. XI, 266. — a necessitudine: coniugis om. P — Coniugis AvM3P6
„2 Angl.“. coniugis SM1. Coniugis infandae M2. coniugis infandum
i-h. — inter linina dextra M2. intra linina dextra i-g Virg. Cf. c. 3,
§ 12. — a causa om. ASv-gM123P6. — possedit adulter APSapM13P6 ap.
Virg. codd. Mod. et Gud. a s. m. subscdit adulter vdz et reliqua Virgilii
exemplaria. om. i-g. Oppetiit, devictam asiam subscdit adulter
(tot. vers. Virg.) M2. 23. diffinitionem Svi. — quae res v. — dicit
mezentios A. Mezentius dicit Edd. — Nunc] Aen. X, 850. — adactum
P. — vulnus (om. esse) S. 24. Haec] Aen. X, 879. — haec una sola
P6. — sed hic (om. et) v-a. 25. Immortalis] Aen. XII, 882. — ego
om. P. ergo P6. — est mortalis S. 26. diffinitionis Svi. — intro-
ducta sunt in arte reth. (e cap. seq.) A.

V. Caput V. Pathos a simili. ch-h. Cap III. Pathos a simili. vSi.

1. Sunt et in v-g. — παραβολή εἰκὼν om. S. 2. Si] Aen. VI,
119. — accersere as-hP. Vid. not. ad Comm. I, 13, 7. — traicia A. —

22. a causa] Haec recepi ex
uno cod. P, quia sensus ea flagi-
tare videbatur.

possedit] Macrobius hoc sumpsisse
videtur ex interpolato exemplari
Virgiliano. Servius ad h. l. verba:
devictam Asiam subscdit interpreta-
tur: Ab Agamemnone devictam
Asiam adulter Aegisthus factione

possedit, et paulo supra: dolo pos-
sedit.

23. filium] Lausum. Vid. not.
ad § 8.

25. fratrem] Turnum. Vid. not.
ad c. 2. § 10.

V. 1. παράδειγμα παραβολή εἰ-
κὼν] Cf. Aristot. rhet. II, 20. et
III, 4.

*Threicia fretus cithara, fidibusque canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit.*

... Quid Thesea magnum,
Quid memorem Alciden?

[Antenor potuit mediis elapsus Achivis.]

Haec enim omnia misericordiam movent, quoniam indignum videtur negari sibi quod aliis indultum sit. Deinde vide unde augetur invidiam:

Si potuit Manes accersere coniugis Orpheus.

Habes causam disparem: Manes illic coniugis, hic patris; illic accersere, hic videre.

Threicia fretus cithara.

Hic materiam eius inrisit.

4 *Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties.*

Hoc iam a modo, plus est enim saepe ire quam semel.

Quid Thesea magnum,

Quid memorem Alciden?

Hic propter egregias personas non habuit quod minueret vel augeret, verum quod in illis elucebat hoc sibi iactat cum his esse commune:

Et mi genus ab Iove summo.

5 Simile est et illud ab indignatione: Quid enim? ait Iuno:

— *Pallasne exurere classem*

Argivum?

Iam hoc plus est, classem victricem, quam reliquias fugientium. Deinde causam minuit:

Unius ob noxam et furias Aiacis Oilei,

[Mss. APS.

alcidem v1. — Antenor] Aen. I, 242. — haec omnia enim S. 3. arcessere as-bP. — arcessere Sas-bP. — misericordiam vichg (hg in mg. materiam). „Lego misericordiam ex vet. cod.“ Meurs. „Materiam erat in Scripto, et retinent codices fore omnes excepto uno, in quo perperam misericordiam.“ Pont. Vid. not. 4. alcidem ASv1. — quid SviM12P6. — vel augeret AM3 „Angl.“. vel quid augeret SviM12P6. vel quod augeret cahg. atque augeret s-bP. — illis (om. in) vP6. — cum iis v-g. 5. Pallasne] Aen. I, 39. — Argivum potuit P. — oilei

2. Antenor ... Achivis] Hunc verum, qui quidem in omnibus exemplaribus legitur, uncis inclusi tanquam suspectum, quod in iis quae sequuntur antecedentia tantum explicantur, iisque hic versus ex alio libro desumptus, qui ne integrum quidem praebet sensum, adnectitur nulla interposita particula, ubi erant potius addenda ea quae leguntur § 4.: *Et mi genus ab Iove summo.* Dicit autem haec Aeneas a Iove finem petens malorum. Quid ergo, si quis hunc versum ut antecedentibus similem in margine adscripsit, et alius quidam hic cum inserendum esse putavit?

Haec .. omnia] quae dicit Aeneas, quum vellet in Orcum descendere patrem visurus.

3. *auget]* Continuativus erat ponendus: sed vid. prolegg. p. xli. *materiam eius]* „Intelligit Threiciam citharam et fides canoras, rem levem, quae ex Orco excivit coniugis Manes Orpheus.“ Pont. — Cf. c. 4. § 18.

5. *causam minuit]* cur Pallas exusserit classem Argivorum. Eo maius ergo videtur esse id quod ei fuerat concessum. Cf. § 6.

noxam] De hac voce conf. Laur. Vallam de eleg. ling. Lat. c. 36. Alciatum et A. Floridum de Lat. in-

quam minuit, ut *noxam* diceret, quod levis culpae nomen est, et *unius*, quod facile possit ignosci, et *furentis*, ut nec culpa sit.

Et alibi:

6

— *Mars perdere gentem*

Inmanem Lapithum valuit.

Vides easdem observationes, *gentem* et *inmanem*: deinde aliud exemplum:

Concessit in iras

Ipsae deum antiquam genitor Calydonia Dianae,

antiquam, ut plus honoris accederet ex vetustate: deinde in utroque causam minuit:

Quod scelus aut Lapithis tantum aut Calydone merente?

A parabola vero, quoniam magis hoc poetae convenit, saepissime *pathos* movet, cum aut miserabilem aut iracundum vellet inducere. Miserabilem sic:

Qualis populea maerens Philomela sub umbra,

— *Qualis commotis excita sacris*

Thyas, —

Qualem virgineo demessum pollice florem,

et aliae plurimae patheticae parabolae in quibus miseratus est. Quid de ira?

8

Ac veluti pleno lupo insidiatus ovili

Cum fremit ad caulas,

et: *Mugitus veluti, fugit cum saucius aram*

Taurus.

Et alia plura similia qui quaerit inveniet. Et imago, quae est a 9 simili pars tertia, idonea est movendis affectibus. Ea fit, cum aut forma corporis absentis describitur, aut omnino quae nulla est fingitur. Utrumque Virgilius eleganter fecit. Illud prius circa 10 Ascanium:

O mihi sola mei super Astyanactis imago,

[51]

Edd. vicahgspdzb.]

S. iolei A. 6. Mars] Aen. VII, 304. — genitor om. SP6. 7. Parabola (om. a) v-g. — movit Sv-g. — Qualis pop.] Georg. IV, 511: — philomena AS. — Qualis comm.] Aen. IV, 301. — Qualis ... Thyas om. v. — thiras (del. r) A. Cf. V, 17, 16. thais P. — Qualem] Aen. XI, 68. — Qualis S. — plures S. 8. Ac] Aen. IX, 59. At bP. — Cum ASP6 Virgil. l. c. dum Edd. P. — Mugitus veluti] Aen. II, 223., ubi, ut infra V, 13, 9. apud ipsum Macrobius, legitur *Qualis mugitus*, non *mugitus qualis*, ut est in mg. g. — similiaque P6. — quaeret S. 9. que sunt (sup. est) assimili A. 10. O mihi] Aen. III, 488. — Quam]

ris consult. p. 9 sqq. Doederlein. Synon. II, p. 153.

6. Et alibi] ubi eadem loquitur Iuno.

7. Philomela] Cum hac comparatur Orphens de uxore iterum amissa conquerens.

Thyas] vel Thyias, quae est forma rectior sed a Macrobius codicibus aliena, componitur cum Didone dolente de Aenea clam fugam parante.

florem] confert Virgilius cum exanimi corpore Pallantis.

miseratus] vix potest non pro nomine substantivo haberi, etsi frustra quaeras in lexicis.

8. veluti .. lupo] Turnus dicitur lustrare muros castrorum Troianorum.

Mugitus veluti cet.] Clamores ad sidera sustulisse dicitur Laocoön, quorum causa non tam ira est quam dolor.

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.
Fingit vero, cum dicit:

— *Quam fama secula est,*
Candida succinctam latrantibus inguina monstribus.

11 Sed prior forma *οἰκτρον* praestat, haec *δείνωσιν*, id est, prior misericordiam commovet, horrorem secunda, sicut alibi:

Et scissa gaudens vadit Discordia palla,
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello,

12 et omnia illa quae de Fama dixit. Sed et illud nimium pathetice:

— *Furor inpius intus*

Saeva sedens super arma, et centum vinctus aenis
Post tergum nodis fremit horridus ore cruento.

VI. Diximus a simili: nunc dicamus a minore pathos a poeta positum. Nempe cum aliquid proponitur quod per se magnum sit, deinde minus esse ostenditur quam illud quod volumus augeri, sine dubio infinita miseratio movetur. Ut est illud:

O felix una ante alias Priameia virgo,
Hostilem ad tumultum Troiae sub moenibus altis
Iussa mori.

Primum quod ait *felix*, comparationem sui fecit, deinde posuit a loco: *Hostilem ad tumultum*, et a modo, quod non minus acerbum est: *Iussa mori*. Sic ergo haec accipienda sunt: Quamvis *hostilem ad tumultum*, quamvis *iussa mori*, felicior tamen quam ego, 3 quia *sortitus non pertulit ullos*. Simile est et illud:

— *O terque quaterque beati,*
et quod de Pasiphae dicit:

Proetides inplerunt falsis mugitibus agros,
deinde, ut minus hoc esse monstraret:

At non tam turpes pecudum tamen ulla secula est
Concubitus.

4 Quid illud? nonne vehementer patheticum est a minore:

Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,

[Mos. APS.

Eclog. VI, 74. — *inguine A.* 11. *prior fama* v3 (cf. infra). — *oecton A.* *οἰκτρον* v1. *οἰκτρον* v3i. — *praestat om.* V. — *dinosin A.* — *sic alibi S.* — *Et scissa* Aen. VIII, 702. — *consanguineo (om. sequitur)* A. — *de forma* Edd. (in v3 qui supra forma mutavit in fama, id h. l. videtur facere voluisse). „In scripto erat fame (A fama). Camerarii editio (hg) ad oram fama. Verisimile est respicere descriptionem Famae apud Maronem.“ Pent. Cf. Aen. IV, 173–189. 12. *Sed illud* (om. cl) v-g. — *Furor* Aen. I, 294. — *fremet* Virg. — *ora A.*

VI. Caput F.I. Pathos a maiori et minori. ch-h. Cap. IIII. Pathos a minori. v3i. 1. *minus* (om esse) v. 2. *O felix* Aen. III, 321. — *primum .. iussa mori* om. S. — *et ad tumultum* AvIP67. 3. *O terque* Aen. I, 48. — *phasiphe* AP6. — *Proetides* Ecl. VI, 48. — *si plerunt A.* — *ut hoc minus* P6. — *tamen illa P.* 4. *non* (om. ne) A. —

9. *quae est .. pars terti]* Cf. § 1.

10. *Quam* Scyllam.

11. *quae de Fama dixit* Cf. infra V, 13, 31.: *Hoc idem Maro de Fama dixit, sed incongrue.*

12. *nimium*] i. e. valde. Cf. VII, 7, 1. et 12. §§ 28. et 36.

Furor cet.] Haec dicit Iuppiter, dum Veneri exponit Aeneadam fata. VI, 2. *Priameia virgo*] Polyxena. 3. *beati*] in patria mortui.

Hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno?

Quid hic intellegimus, nisi omnia quae passus erat minora illi visa quam patris mortem? A maiore negaverunt quidam augeri 5 rem posse: sed eleganter hoc circa Didonem Virgilius induxit:

Non aliter, quam si inmissis rual hostibus omnis

Carthago, aut antiqua Tyros.

Dixit enim non minorem luctum fuisse ex unius morte quam si tota urbs, quod sine dubio esset maius, ruisset. Et Homerus idem fecit:

— Ὅς εἰ ἄπασα

Ἰλιος ὀφρυνέσσα πύρρ' ἐμήχοιτο κατ' ἄρκας.

Est apud oratores et ille locus idoneus ad pathos movendum qui 6 dicitur praeter spem. Hunc Virgilius frequenter exercuit:

Nos tua progenies, caeli quibus annuis arcem, et cetera.

Et Dido:

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,

Et perferre, soror, potero.

[53]

Aeneas de Evandro:

Et nunc ille quidem spe multum captus inani

Fors et vota facit.

Et illud:

— *Advena nostri,*

Quod numquam veriti sumus, ut possessor agelli

Diceret: Haec mea sunt, veteres migrate coloni.

Invenio tamen posse aliquem et ex eo quod iam speraverit mo- 8 vere pathos, ut Evander:

Haud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,

Et praedulce decus.

Oratores ὁμοιοπάθειαν vocant quoties de similitudine passionis 9 pathos nascitur, ut apud Virgilium:

— *Fuit et tibi talis*

Anchises genitor,

Edd. vicahgspdzb.]

Nec] Aen. III, 712. — illis v-g. — visa add. a sec. in A. 5. Cap. I' Pathos a maiori. v3i. — rem augeri Edd. P. — non] Aen. IV, 669. — aut antiqua Tyros om. A. — tyros S. — Ὅς] II. γ', 410. — Ὅς .. ἄρκας om. ASviP6. — Τῇ δὲ μάλιστα' ἀρ' ἐξην ἐναλίγκιον ὥσει ἄπα- σα (tot. vers. Hom.) a. — κατ' ἄρκας ahg. 6. Est et ap. or. et S. — Nos] Aen. I, 250. — Hunc] Aen. IV, 419. 7. Evandro (om. de) ASviP6. — Et nunc] Aen. XI, 49. — Advena] Ecl. IX, 2. — Quo Virg. Vid. not. 8. et ex eo Mes. et P6 „Angl.“. ex eo (om. et) Edd. — Haud] Aen. XI, 154. — nova gaudia P. 9. ὁμοιοπάθεια S. homo eo pathian A. — Fuit] Aen. XII, 933. — Anchise S. — Patriae] Aen. IX, 294. — et: Subiit

5. unius] Annae.

6. Nos, tua progenies] Iovi dicit Venus ad Aeneam filium respiciens. tantum .. dolorem] quantum cepit o faga Aeneae.

7. Quod numquam veriti sumus] Apud Virgilium legitur quo, quod refertur ad ea quae ab initio ver- sus dicit Moeris: O Lycida, vivi pervenimus.

9. ὁμοιοπάθειαν] Cf. Longin. de invent. p. 586, 20. W. Κινεῖ δὲ ἔλεον καὶ τὸ τῆς ὁμοιοπαθείας στοιχείον καλούμενον, ὅλον ὑπὲρ παιδὸς τις ἀγωνίζεται, ἢ μητρὸς ἢ πατρὸς. Ubi aliter ac hoc loco haec figura definitur: nam idem ibi esse dicitur ac συμπάθεια. tibi talis] inquit Turnus, qualis mihi Daunus senex.

- et: — *Patriae strinxit pietatis imago,*
 et: — *Subiit cari genitoris imago,*
 et Dido: *Me quoque per multos similis fortuna labores.*
 10 Est et ille locus ad permovendum pathos in quo sermo dirigitur vel ad inanimalia vel ad muta, quo loco oratores frequenter utuntur. Utrumque Virgilius bene pathetice tractavit, vel cum ait Dido:
Dulces exuviae, dum fata deusque sinebant,
 vel cum Turnus: — *Tuque optima ferrum*
Terra tene,
 et idem alibi: — *Nunc, o numquam frustrata vocatus*
Hasta meos,
 et: *Rhoebe, diu, res si qua diu mortalibus ulla est,*
Viximus.
 11 Facit apud oratores pathos etiam addubitatio, quam Graeci ἀπόρησις vocant. Est enim vel dolentis vel irascentis dubitare quid agas:
En, quid ago? rursusne procos inrisa priores
Experiar?
 12 Et illud de Orpheo:
Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
 et de Niso:
Quid faciat? qua vi iuvenem, quibus audeat armis
Eripere?
 Et Anna permovetur:
Quid primum deserta querar? comitemne sororem...
 13 Et attestatio rei visae apud rhetoras pathos movet. Hoc Virgilius sic exequitur:
Ipse caput nivei fultum Pallantis et ora
Ut vidit levique patens in pectore vulnus.
 14 Et illud: *Inplevitque sinum sanguis,*

[Mss. APS.

.. imago om. v. — Subiit] Aen. II, 560. — Me] Aen. I, 628. 10. Dulces] Aen. IV, 651. — sinebat ap. Virg. vulgo. — Tuque] Aen. XII, 777. — Nunc] Aen. XII, 95. — et om. s-bP. — Rhoebe] Aen. X, 861. Rhoebe AS. Rhebe v-z. 11. aporesin A. — et dolentis S. — En] Aen. IV, 534. 12. Quid faceret] Georg. IV, 504. — bis om. v1. — Quid faciat] Aen. IX, 399. — Quid primum] Aen. IV, 677. — comitemne S. 13. rhetoras P (cf. c. 4. § 19.). rhetores Edd. AS. — Ipse] Aen. XI, 39. — fultum S. 14. Inplevitque] Aen. X, 819. — sinum ASv-gM123P6. Virg. l. c. sinus

patriae .. pietatis imago] Aeneae est pietas Euryali erga matrem.

Subiit .. imago] Sequitur apud Virgilium: *Ut regem aequaeuum crudeli vulnere vidi Vitam exhalantem.*

Me .. similis fortuna] atque Aeneae lactatam hac demum voluit consistere terra.

10. inanimalia] Hoc adiectivum in lexicis praeterea enotatum est tantum ex Apul. Asclep. 21. p. 88. et Tertull. Apol. 48.

muta] animalia. Cf. VII, 5, §§ 7 et 11. et Cic. de fin. I, 21, 71. Si infantes pueri; mutae etiam bestiae paene loquuntur.

Dulces exuviae] Supra dicit Virgilius: *Postquam Iliacas vestes notumque cubile Conspexit.*

ferrum] i. e. hastam Aeneae in lenta oleastri radice fixam.

Rhoebe] est nomen equi Mezentii.

11. En, quid ago?] inquit Dido.

12. permovetur] morte sororis, ideoque profert dubitationem.

comitemne sororem] Addenda erant quae sequuntur apud Virgilium: *Sprevisti moriens?*

13. Ipse] Aeneas.

14. sinum] Lausi ab Aenea enso percussi.

et: — *Moriensque suo se in sanguine versat,*
 et: *Crudelis nati monstrantem vulnera cernit,*
 et: *Ora virum tristi pendebant pallida tabo,*
 et: *Voluitur Euryalus . . , pulchrosque per artus*
It cruor,

et: *Vidi egomet duo de numero cum corpora nostro . . .*

Facit hyperbole, id est nimietas, pathos: per quam exprimitur vel 15
 ira vel misericordia. Ira, ut cum forte dicimus: *miles ille perire*
debuerat, quod est apud Virgilium:

Omnes per mortes animam sentem ipse dedissem;

miseratio, cum dicit:

Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones

Interitum.

[55]

Nascitur praeter haec de nimietate vel amatorium vel alterius ge- 16
 neris pathos:

Si mihi non haec lux toto iam longior anno est,

et illud seorsum: — *Maria ante exurere Turno*

Quam sacras dabitur pinus,

et: — *Non si tellurem effundat in undas.*

Exclamatio, quae apud Graecos ἐκπαράγωγος dicitur, movet pathos. 17
 Haec fit interdum ex persona poetae, nonnumquam ex ipsius
 quem inducit loquentem. Ex poetae quidem persona est: 18

Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!

Infelix! utcumque ferent ea facta nepotes, —

Edd. vicahgspdzb.]

a-bP. — *Moriensque*] Aen. XI, 669. — *in sanguine om. apatio relicto S.*
 — „*mersat* immensum melius Anglicanus noster.“ Pont. (A *versat*). —
Crudelis] Aen. VI, 446. — *Ora*] Aen. VIII, 197. — *Voluitur*] Aen. IX, 433.
Euryalus APSP6. *Euryalus leto* (ut Virg. l. c.) Edd. — et om. a-b
 AP. — *Vidi*] Aen. III, 623. — cum om. A. 15. *exprimitur ira* (om.
 vel) a-z. — *miles i-h. millies g-b. — Omnes*] Aen. X, 854. — *Daphni*]
 Ecl. V, 27. 16. *Si*] Ecl. VII, 43. — *Maria*] Aen. IX, 115. — *Non*]
 Aen. XII, 204. 17. *Cap. VI. De exclamatione. v3i. — ecfonesis A.*
 18. *Et v3 — persona quidem poetae i-bP. — Mantua*] Ecl. IX, 28.
 — *Infelix*] Aen. VI, 823. — *facta* AP6 apud Virg. codd. plerique. *fata*
 Edd. PS. — *minores* Virgilii codices fere omnes. — *Crimen*] Aen. X,

Moriensque] Enneus a Camilla
 occisus.

monstrantem] Eriphylen ab Alc-
 maeone filio uccisam.

Ora virum] Caci speluncae fori-
 bus affixa.

Vidi . . nostro] Adde quae so-
 quantur: *Frangeret ad saxum* (Po-
 lyphemus).

15. *animam . . ipse dedissem*] in-
 quit Mezentius, si servare potuis-
 sem filium.

16. *Si mihi non . . est*] canit Thy-
 ra, ut exprimat desiderium amicae.
seorsum] h. l. fere idem caso vi-
 detur ac ex altero genere.

sacras . . pinus] i. e. naves Troia-
 norum quae in nymphas mutat Venus.

Non si . . in undas] Antecedunt
 haec: *Nulla dies pacem hanc Italiam,*
nec foedera (Latini et Aeneae) *rum-*
pet, . . nec me via ulla volentem avertet.

17. *ἐκπαράγωγος*] Cf. c. 2. § 4.

18. *Mantua . . Cremonae*] Haec
 Moeridi tribuit Virgilius respiciens
 ad agros Mantuanorum propter vi-
 cinitatem Cremonensium, qui Cas-
 sii et Bruti partes secuti fuerant,
 Octaviani militibus assignatos.

Infelix, utcumque] Haec non
 recte coniunxit Macrobius. Nam
 exclamatio *Infelix!* pertinet ad an-
 tecedentia, in quibus Brutus dicitur
 filios suos supplicio afficiasse,
 reliqua autem ad ea quae sequun-
 tur: *Vincet amor patriae* cet.

Crimen amor vestrum! et alia similia;

19 ex persona vero alterius:

— *Di capiti ipsius generique reservent!*

et: — *Di talia Graiis*

Instaurate, pio si poenas ore reposco!

et: — *Di talem terris avertite pestem!*

20 Contraria huic figurae ἀποσιώπην, quod est taciturnitas. Nam ut illic aliqua exclamando dicimus, ita hic aliqua tacendo subdu-

21 cimus, quae tamen intellegere possit auditor. Hoc autem praecipue irascentibus convenit, ut Neptunus:

Quos ego! — sed motos praestat componere fluctus,
et Mnestheus: — *Nec vincere certo.*

Quamquam, o! — sed superent quibus hoc, Neptune, dedisti,
et Turnus: *Quamquam, o, si solitae quicquam virtutis adesset!*

[56]et in Bucolicis: *Novimus et qui te transversa tumentibus hircis,*

Et quo — sed faciles Nymphae risere — sacello.

22 Sed et miseratio ex hac figura mota est a Sinone:

— *Donec Calchante ministro —*

Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata revolvo?

23 Nascitur pathos et de repetitione, quam Graeci ἐκπαραφορὰν vocant, cum sententiae ab isdem nominibus incipiunt. Hinc Virgilius:

— *Eurydicen vox ipsa et frigida lingua,*

Ah miseram Eurydicen! anima fugiente vocabat.

Eurydicen toto referebant flumine ripae,

et illud: *Te dulcis coniunx, te solo in litore secum,*

Te veniente die, te decedente canebat,

et illud: *Te nemus Angitiae, vitrea te Fucinus unda,*

Te liquidi flevire lacus.

24 Ἐπιτιμῆσις, quae est obiurgatio, habet et ipsa pathos, id est, cum obiecta isdem verbis refutamus:

Aeneas ignarus abest, ignarus et absit.

* * *

[Mss. APS. Edd. vicahgspdz.]

188. 19. *Di capiti*] Aen. VIII, 484. *dii Sv-g.* — *Di talia*] Aen. VI, 529. *dii Sv-g.* — *grais* Sa. — *Di talem*] Aen. III, 620. *dii Sv-g.* 20. *aposiopesis* AS. 21. *Quos*] Aen. I, 135. — *Nec*] Aen. V, 194. neque Virg. — *Quamquam o si*] Aen. XI, 415. — *in Bucolicis*] III, 8. — *Novimus qui* (om. et) vl. — *irrisere* vl. *irrisere* v3. 22. *Donec*] Aen. II, 100 — *ego. haec* S. — *nec quidquam* P6. 23. *epanaphoran* A. *ἐκπαραφορὰ* S. *ἐκπαραφορὰν* a. *ἐκπαραφορὰν* (corr. *ἐκπαραφορὰ*) h. — *Eurydicen*] Georg. IV, 525. — *Ah om. A.* — *miseram* S. — *flumina* A. — *Te dulcis*] Georg. IV, 466. — *coniux* bP. — *Te nemus*] Aen. VII, 759. — *vitrea* coh. 24. *Epitimesis* A. *Epithimesis* S. — *habet ipsa* (om. et) P. — *Aeneas*] Aen. X, 85. — *ignarus absit* (om. et) a.

Nulla librorum distinctio est in APM123, nulla subscriptio in S. „Decesse huic libro finem iam ante monuimus.“ chg. (Vid. h. lib. init) „Finis huius libri ita ut principium deasyderatur.“ a. In s sunt quindecim asterisci.

Crimen amor vestrum] Significatur Cupavo eiusque pater Cynus.

19. *ipsius*] Mezentii, cui mala precatur Evander.

Di . . reposco] inquit Deiphobus.

Di . . pestem] inquit Achemenides.

23. *Te . . canebat*] Eurydicen.

Te . . flevire] Umbranem.

24. *Aeneas . . absit*] inquit Iuno. — *De iis quae h. l. interciderunt* vid. prolegg. p. xix. a.

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM TERTII DIEI SATURNALIORUM LIBER QUINTUS.

[Ed. Bip. vol. II. p. 57.]

1. Post haec cum paulisper Eusebius quievisset, omnes inter se consono murmure Virgilium non minus oratorem quam poetam habendum pronuntiabant, in quo et tanta orandi disciplina et tam diligens observatio rhetoricae artis ostenderetur. Et 2 Avienus: Dicas mihi, inquit, volo, doctorum optime, si concedimus, sicuti necesse est, oratorem fuisse Virgilium, si quis nunc velit orandi artem consequi, utrum magis ex Virgilio an ex Cice-^[58] rone proficiat? Video quid agas, inquit Eusebius, quid intendas, 3

[Mss. APS. Edd. vicahgpdzb.]

De stilo Virgilii Liber V. conviviorum tertii diei P6. De stilo Virgilii AM1. Macrobius Aurelius Theodosius viri consularis et illustris Saturnaliorum liber V. vichg. Liber quintus. a. Aurelius Macrobius Ambrosii Theodosii viri clarissimi et illustris conviviorum quinti diei Saturnaliorum liber quintus. s. Aurelius Macrobius Ambrosii Theodosii V. C. et illustris Saturnaliorum liber quintus. p-b.

1. Caput 1. Si non aliis, hoc certe praefendum esse Ciceroni Virgilium, quod ille in uno tantum, hic in omnibus dicendi generibus excelluerit. Tum de (Cum de h; de (om. tum) g-z improbante Zeunio) quatuor generibus dicendi deque duplici stilo. ch-b. 1. ornandi vicg. ordinandi (in mg. orandi) h. 2. sicut Av. 4. altam et profundam

I, 1. Eusebius] De hac eius disputatione vid prolegg. p. xix sq.

omnes] excepto certe Evangelo, ut apparet ex cap. 2. § 1. et lib. I. c. 24. § 2.

consono murmure] Cf. Liv. XXXVI, 34, 5.: Consonante clamore nominatim Quinctium orare, et Apul. Met. 1, 10. p. 42. Quoad mu-

tua hortatione consono clamarent.

2. utrum magis ex Virgilio an ex Cicerone proficiat] Virgilio quomodo usi sint artis oratoriae magistri, docet Servius, qui ad Aen. X, 18: Et Titianus, inquit, et Calvus qui themata omnia de Virgilio elicuerunt et adformaverunt ad dicendi usum. Ceterum conf. I, 24, 4 sq.

quo me trahere coneris: eo scilicet, quo minime volo, ad conparationem Maronis et Tullii. Verecunde enim interrogasti, ut eorum praestantior, quandoquidem necessario is plurimum conlaturus sit qui ipse plurimum praestat. Sed istam mihi necessitatem altam et profundam remittas volo: quia *non nostrum* inter illos *tantas componere lites*, nec ausim in utramvis partem talis sententiae auctor videri. Hoc solum audebo dixisse, quia facundia Mantuani multiplex et multiformis est et dicendi genus omne conplectitur. Ecce enim in Cicerone vestro unus eloquentiae tenor est, ille abundans et torrens et copiosus. Oratorum autem non simplex nec una natura est: sed hic fluit et redundat, contra ille breviter et circumcise dicere adfectat: tenuis quidam et siccus et sobrius amat quandam dicendi frugalitatem, alius pingui et luculenta et florida oratione lascivit. In qua tanta omnium dissimilitudine unus omnino Virgilius invenitur qui eloquentiam ex omni genere conflaverit. Respondit Avienus: Apertius vellem me has diversitates sub personarum exemplis doceres. Quattuor sunt, inquit Eusebius, genera dicendi: copiosum, in quo Cicero dominatur: breve, in quo Salustius regnat: siccum, quod Frontoni ascribitur: pingue et floridum, in quo Plinius Secundus quondam et nunc nullo veterum minor noster Symmachus luxuriatur. Sed apud unum Maronem haec quattuor genera reperies. Vis audire illum tanta brevitate dicentem, ut artari magis [59] et contrahi brevitatis ipsa non possit?

[Mss. APS.

om. P. „Scriptura fore referebat et profundam rem mittas volo [A remittas]. Sententiam meam non urgebo pertinaciter, quod tamen iniecit suspicio, non ailebo, compendio nimirum scribendi elapsam fortassis legitimam lectionem necessitatem alteram et profundam rem mittas volo. Id certe a re non alienum, ut alluaret obiter ad angurum disciplinam qui alteram avem pro non bona sive improspere usurpabant. Unde postmodum, ut Festus [ap. Paul. lib. 1. p. 7.] docet, alter pro adverso subinde dicebatur et malo.“ Pont. — non] Cf. Virg. Ecl. III, 108.
5 tenuis quidem S. — dicendi add. a ser. m. A. — dissimilitudine Svichg (hg in mg. dissimilitudine) M1P6 — invenitur Virgilius via (chg Verg.) P6. — ut eloquentiam P7. 6. Quod genera dicendi. Cap. vi. Cap. I. Quot sint dicendi genera. v3i. 8. brevitatis (om. ipsa) P6. — Et

4. istam .. necessitatem] i. e. necessitatem de ea re, de qua tu vis, disputandi.

dixisse, quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

Ecce] Cf. §§ 8. et 15. et vid. prolegg. p. xli.

in Cicerone vestro] dicit Eusebius, ut qui ipse sit Graecus. Cf. infra c. 2. § 17; I, 16, 43; prolegg. p. xxx.

torrens] Cf. § 19. Torrentem orationem dixerunt etiam Quintil. Inst. III, 8, 60. et Plin. N. H. XXVI, 3. s. 7.

5. dicere adfectat] e poetarum more dictum est; cf. Plant. Bacch.

III, 1, 10.; Ovid. A. A. II, 39.; Stat. Theb. I, 132.; Sil. IV, 138

quandam dicendi frugalitatem] Imitatur Quintilianum, qui XII, 10, 21.: Quapropter, inquit, mihi falli multum videntur, qui solos esse Atticos credunt tenues .. et quandam eloquentiae frugalitate contentos.

7. Frontoni] Hunc Enmenius Panegyric. Constant. 14. Romanae eloquentiae non secundum sed alterum decus dicit, et eius discipuli dicebantur Frontoniani. Cf. Sidon. Apoll. I, 1. Real-Enc. III, p. 621.

noster] dicitur Symmachus, ut qui intersit convivio, non respectu

Et campos ubi Troia fuit.

Ecce paucissimis verbis maximam civitatem hausit et absorpsit: non reliquit ille nec ruinam. Vis hoc ipsum copiosissime dicat? 9

Venit summa dies et inductabile tempus

Dardaniae: fuimus Troes, fuit Ilium et ingens

Gloria Teucrorum. Ferus omnia Iuppiter Argos

Transiit: incensa Danaï dominantur in urbe.

O patria, o divum domus Ilium, et incluta bello

10

Moenia Dardanidum!

Quis cladem illius noctis, quis funera fando

Explicet, aut possit lacrimis aequare dolorem?

Urbs antiqua ruit multos dominata per annos.

Quis fons, quis torrens, quod mare tot fluctibus quot hic verbis inundavit? Cedo nunc siccum illud genus elocutionis: 11

Turnus, ut ante volans tardum praecesserat agmen,

Viginti lectis equitum comitatus, et urbi

Inprovisus adest: maculis quem Thracius albis

Portat equus cristaque tegit galea aurea rubra.

Hoc idem quo cultu, quam florida oratione, cum libuerit, pro- 12 fertur?

Forte sacer Cybelae Choreus olimque sacerdos

Insignis longe Phrygiis fulgebat in armis,

Spumantemque agitabat equum, quem pellis aenis

In plumam squamis auro conserta tegebat.

5 *Ipse peregrina ferrugine clarus et oestro*

Spicula torquebat Lycio Cortynia cornu. . .

Pictus acu tunicas et barbara tegmina crurum.

[60]

Sed haec quidem inter se separata sunt. Vis autem videre, 13

Edd. vieghgspdxb.]

campos] Aen. III, 11. — fumat A a p. m. — absorpsit (om. et) A. et absorbuit P6. — reliquit A. — ille ASv-h, B⁴. illi g-bP. 9. Venit] Aen. II, 324. — tempus APSv-aM12SP6 Virg. l. c. fatum (ut Virg. Aen. VIII, 334.) h-b. — Dardani (sup. add. e) A. Dardanidae ha-bP. — gloria Dardanidum h. — agros AP6. — O patria] Aen. II, 241. — illum A. — incluta AbP. incluta s-z. — Dardanidum (sup. add. d) A.

10. Quis] Aen. II, 361. — lacrimis possit A (S lackry.). — aequare labores v-g Virg. l. c. 11. Turnus] Aen. IX, 47. 12. profertur ASI-gb. — Forte] Aen. XI, 768. — Cybele Av-g. — choreus A. Apud

Virgilium nunc legitur Chlorens, sed vario modo discrepant codices: Mediceus habet Choreus. — phrygius A. — aenis add. a s. m. A. — In plumam squamis om. APSP6. — cortynia (sup. e) S. Cortynia recte legitur apud Virgil. — Pictus S. 14. Saep] Georg. I, 84. — v. 6.

patriae, ut Cicero dicitur vester § 4.

8. nec] Vid. prolegg. p. xli. Hoc loco observandum est antecedere non, ut apud Graecos iunguntur particulae οὐ et οὐδέ.

10. Quis . . inundavit] Dicendum erat Qui et redundavit.

12. profertur] PraeSENS tempus e codicibus meis unus habet P, unde

receptum est a Carrione, sed repudiatum a Bipontinis. Equidem putaverim futurum, proferetur, illatum esse ab iis qui libuerit, quod est perfectum coniunctivi, haberent pro futuro exacto, neque intelligerent haec esse referenda ad sequentia, in quibus idem sane describitur, habitus equi et equitis.

quemadmodum haec quattuor genera dicendi Virgilius ipse permisceat, et faciat unum quoddam ex omni diversitate pulcherrimum temperamentum?

- 14 *Saepe etiam steriles incendere profuit agros
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occullas vires et pabula terrae
Pinguia concipiunt, sive illis omne per ignem*
5 *Eccoquitur vitium atque exudat inutilis humor,
Seu plures calor ille vias et caeca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua succus in herbas,
Seu durat magis et venas astringit hiantes,
Ne tenues pluviae rapidive potentia solis*
10 *Acrior aut Boreae penetrabile frigus adurat.*
15 Ecce dicendi genus quod nusquam alibi deprehendes, in quo nec praeceps brevitatis nec infrunita copia, nec leiuna siccitas nec laetitia pinguis.
16 Sunt praeterea stili dicendi duo dispari moralitate diversi. Unus est maturus et gravis, qualis Crasso adsignatur. Hoc Virgilius utitur, cum Latinus praecipit Turno:
*O praestans animi iuvenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tanto me impensius aequum est
Consulere, et reliqua.*
17 Alter huic contrarius, ardens et erectus et infensus, quali est usus Antonius. Nec hunc apud Virgilium frustra desideraveris:

[Mss. APS.

relaxet SP6. 15. *infrunita* Sv-g (M1 a sec. m.) M2. „Male. Nam *infrunitum* est verbum rarius et exquisitum.“ Zenn. Vid. not. 16. Cap. III. *Stili dicendi*. vi. — *O praestans*] Aen. XII, 19. 17. *usus*

15. *infrunita*] i. e. stupida, inepta, ut recte interpretatur Zenninus. Cf. Sen. de vit. beat. 23, 3. *Alterum infruniti animi est, alterum timidi et pusilli*, ubi Lipsius haec adnotavit: „Festus [ap. Paul. lib. VI. p. 92.] *Fruniscor et frunitum dixit* Cato: nosque quum adhuc dicimus *infrunitum*, certum est antiquos dixisse *frunitum*. Agellius IV. cap. 9. *Verba infrunita et obtundentia*. Noster de benef. III. cap. 16. [3] *Infrunita est et antiquaria*. Est quasi *ἀσπρον* vel *infrons*: et in Glossis explicatur, *ἀπειράντος*, *infrunitus insolens*.“ Apud Gellium i. e. vulgo legitur *infrunita*; vox *infrunita* debetur Carriioni. Idem ille XVII, 2, 6. *frunisci* recte derivat a *frundo*.

laetitia] Cf. Tacit. dial. de orat. 20. *Adfluens et vagus auditor ad-suevit iam exigere laetitiam et pulchritudinem orationis*, et 14. *laeta* .. poetarum quam oratorum similior oratio, ad quem locum

haec adnotavit Dronkhus: „*Lactus* dicitur de genere dicendi ex ubertate quadam, metaphora fore poetica, qua *laetas* segotes dixit Virgilius. Ita Ernest. Lex. technol. Lat. rhet. p. 236. Cf. Spalding. ad Quintil. X, 1, 46. et XII, 9, 2.“ Adde Cic. de orat. I, 18, 81. *Nitidum quoddam genus est verborum et laetum*, et vid. infra § 19.

16. *moralitate*] Cf. I, 5, 4. *moralis* .. *gracitate*.

qualis Crasso adsignatur] Cicero de or. II, 45, 188. ei tribuit *flumen gravissimorum optimorumque verborum*. Ceterum hic L. Licinius Crassus non est confundendus cum M. Crasso *ἀγέλαστος* qui commemoratur II, 1, 6. Vid. not. seq.

17. *quali est usus Antonius*] Cf. Cic. de or. III, 9, 32. *Videtisne genus hoc quod sit Antonii? forte, vehemens, commotum in agendo, praemunitum et ex omni parte causae septum, acris acutum enucleatum, in unaquaque re com-*

— *Haud talia dudum*

Dicta dabas. Morere, et fratrem ne desere frater.

Videsne eloquentiam omni varietate distinctam? quam quidem 18 mihi videtur Virgilius non sine quodam praesagio quo se omnium^[61] profectibus praeparabat de industria permiscuisse, idque non mortali sed divino ingenio praevidissee: atque adeo non alium ducem secutus quam ipsam rerum omnium matrem naturam banc praetextuit velut in musica concordiam dissonorum. Quippe si mun- 19 dum ipsum diligenter inspicias, magnam similitudinem divini illius et huius poetici operis invenies. Nam qualiter eloquentia Maronis ad omnium mores integra est, nunc brevis nunc copiosa nunc sicca nunc florida nunc simul omnia, interdum lenis aut torrens: sic terra ipsa hic laeta segetibus et pratis ibi silvis et rupibus hispida, hic sicca arenis hic irrigua fontibus, pars vasta aperitur mari. Ignoscite, nec nimium me vocetis, qui naturae rerum Vir- 20 giliū comparavi. Intra ipsum enim mihi visum est, si dicerem decem rhetorum qui apud Athenas Atticas floruerunt stilos inter se diversos hunc unum permiscuisse.

Edd. vicahgsudz.]

est P. usus (om. est) zb. — *Haud*] Aen. X, 599. 18. *mihi quidem* S. — *de industria sua* s-bP. — *secutus ducem* A. — *concordiam dissonorum* Ai-plb. „Recte. Nam auctor loquitur de artificio Virgilii qui ex diversis (*dissonis*) generibus dicendi effecerit unum (*harmoniam*).“ Zeun. *concordia dissonorum* SvM123. *concordiam sonorum* Pp2-z. 19. *et* (sup. ad) omnium A. 20. *dicere* „B“. — *permiscuisse. De rhetoricis observationibus Virgilius finit.* AP6.

morans, honeste cedens, acriter insequens, terrens, supplicans, summa orationis varietate, nulla nostrarum aurium satietate. Cum Crasso, quem triennio minorem fuisse refert Cicero Brnt. 43, 161., hic laudatur ab eodem Cicerone Brnt. 36, 128.; 57, 207; 59, 215; 88, 301; Orat. 30, 106; de or. I, 7, 24. De solo Antonio vid. Brnt. 37, 139 aqq. *fratrem .. frater*] Lucagum Liger ab Aenea occisus.

18. *non sine quodam praesagio quo se omnium profectibus praeparabat*] Haec si Mahul, ut mihi quidem videtur, recte sic vertit: „qu'une sorte de présience divine lui révélait, qu'il était destiné à servir de modèle à tous,“ sententia relativa quo .. *praeparabat* posita est pro accusativo cum infinitivo qui penderet a voce *praesagio*, sic fore: „hoo modo sese ita praeparare ut omnium profectus maxime adjuvaret.“ Vertendum est ergo: „Nicht ohne ein gewisses Vorgefühl, nach dem er sich für die Förderung der Bildung Aller vorbereitete.“ Cf. § 2.

praetextuit] sc. operi suo. Sed quum ad totum opus, non ad eius principium tantum, hoc sit referendum, erat potius dicendum: *perplexuit*.

velut in musica] Cf. I, praef., 9. 19. *qualiter .. sic*] Vid. prolegg. p. xxxv. not.

integra] h. e. satis accommodata. *nunc simul omnia*] i. e. nunc omnes illas virtutes complectitur.

20. *nimium*] i. e. excedentem modum. Cf. Tac. Hist. I, 85. *nimii verbis*.

Intra ipsum] Dicendum erat: *infra eum*, ut apud Quintil. XII, 9, 7. legitur: *tangquam infra eum sint*. Nam *intra* sic usurpator non nisi sequente numero, ut apud Quintil. I, 5, 30. *intra numerum trium syllabarum continetur*, et apud Liv. I, 43, 4. *intra centum*. Vid. Hand. Tursell. III, p. 378, 10. et 439, 17.

decem rhetorum] Cf. Lucian. Scyth. 10. *Παύσαι δὲ καὶ λόγων θανάμει τῇ Ῥητορικῇ δεκάδι παραβάλλουσιν*. — *Rhetores oratores dixisse vel Ciceronem* (Brnt. 11, 42; de orat. II,

II. Tunc Evangelus inridenti similis: Bene, inquit, opifici deo a rure Mantuano poetam conparas, quem Graecos rhetoras, [62] quorum fecisti mentionem, nec omnino legisse adseveraverim. Unde enim Veneto rusticis parentibus nato, inter silvas et frutices educto, vel levis Graecarum notitia litterarum? Et Eustathius: Cave, inquit, Evangele, Graecorum quemquam vel de summis auctoribus tantam Graecae doctrinae hausisse copiam credas, quantam sollertia Maronis vel adsecuta est vel in suo opere digessit. Nam praeter philosophiae et astronomiae amplam illam copiam, de qua supra disseruimus, non parva sunt alia quae traxit 3 a Graecis et carmini suo tamquam illic nata conseruit. Et Praetextatus: Oratus sis, inquit, Eustathi, ut haec quoque communicata nobiscum velis, quantum memoria repente incitata suffecerit. Omnes Praetextatum secuti ad disserendum Eustathium provocaverunt. Ille sic incipit: Dicturumne me putatis ea quae vulgo nota sunt, quod Theocritum sibi fecerit pastoralis operis auctorem, ruralis Hesiodum, et quod in ipsis Georgicis tempestatis serenitatisque signa de Arati Phaenomenis traxerit, vel quod ever-

[Mss. APS.

II. Caput II. Quae Vergilius traxerit a Graecis: quodque tota Aeneis effigiata sit ad exemplar Iliadis atque Odysseae Homericæ. ch-b.

1. rhetores Sv-g (cf. lib. IV. c. 4. § 19.; c. 6. § 13.). — „Unde enim Vergilius legendum.“ Meurs. Vid. not. — educato v-g. 2. Eustathius P6. eustacheus (sup. i) A. — quemquam de (om. vel) P6. — vel suo (sup. add. in) A. — de qua om. P. — supra] Vid. not. — traxerit Sv3ch. — natus S (M1 a sec. m). — conseruit Av-gM123P6. disseruit S. inseruit a-bP. 3. communia v. 4. Dicturumne a-bP. Quae Virgilius traxit a graecis dicturumne v-g (chg lerg.) M12P6. R Quae Virgilius traxit a grecis. R Dicturumne M3. Quae .. a graecis dicturum (om. ne) S. (Dicturum in nova linea A.) — putetis

3, 10; de finn. II, 6, 17. al.) adnotavit Heindorf. ad Horat. Sat. I, 10, 12. Add. Bremi ad Cornel. Epamin. 6, 3.

apud Athenas Atticas] legitur eodem modo infra VII, 1, 17. et apud Apuleium Metam. I, 24; Athenas Atticas habet idem Florid. IV. (N. XVIII.) p. 86 et Plautus Rud. III, 4, 36., Mil. II, 1, 22., ubi Taubmannus confert Lucilianum [III, 4.] Campana Capua, et Epic. III, 4, 65., ubi idem dicit sic Athenas distingui a quinque aliis quas recensent Stephanus Byzant.; Athenas Atticas denique Plaut. Truc. II, 6, 16. De praepositione vid. not. ad I, 20, 6.

II, 1. Evangelus] Vid. prolegg. p. xxxi, m.

opifici deo] Cf. VII, 14, 23. et Comm. II, 10, 9. mundum fuisse .. conditore deo, et infra c. 11, § 16. sanguis ille opifex.

nec omnino legisse] i. e. omnino

ne legisse quidem. Vid. prolegg. p. xli.

Veneto] Cf. Sidon. ep. poet. IX, 15. extr. Venetam lacessat ut favore Mantuam.

2. philosophiae et astronomiae] Cf. I, 24, 18. Ni me maior ammiratio de astrologia totaque philosophia teneret, quam parvus et sobrius operi suo .. aspersit. Disputationem ipsam, quae desideratur, secundi diei primam fuisse apparet ex eodem capite § 21.

tamquam illic nata] Cf. I, 24, 18. Quanta de Graecis cautus et tamquam aliud agens modo artificii dissimulatione modo professa imitatione transtulerit.

conseruit] Hoc verbo fortasse usus est Macrobius, quo magis exprimeret arctam cum ipso opere coniunctionem. Alioquin accommodatus est inseruit.

4. quod] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

sionem Troiae cum Sinone suo et equo ligneo ceterisque omnibus quae librum secundum faciunt a Pisandro paene ad verbum transcripserit: qui inter Graecos poetas eminet opere quod a 5 nuptiis Iovis et Iunonis incipiens universas historias quae mediis omnibus seculis usque ad aetatem ipsius Pisandri contigerunt in unam seriem coactas redegerit et unum ex diversis hiatus temporum corpus effecerit, in quo opere inter historias ceteras interitus quoque Troiae in hunc modum relatus est, quae Maro fide- [63] liter interpretando fabricatus sibi est Iliacae urbis ruinam? Sed 6 et haec et talia ut pueris decantata praetereo. Iam vero Aeneis ipsa nonne ab Homero sibi mutuata est errorem primum ex Odyssea, deinde ex Iliade pugnas? quia operis ordinem necessario rerum ordo mutavit, cum apud Homerum prius Iliacum bellum gestum sit, deinde revertenti de Troia error contigerit Ulixi, apud Maronem vero Aeneae navigatio bella quae postea in Italia sunt gesta praecesserit. Rursus Homerus in primo, cum vellet 7 iniquum Graecis Apollinem facere, causam struxit de sacerdotis iniuria: hic, ut Troianis Iunonem faceret infestam, causarum sibi congeriem comparavit. Nec illud cum cura magna relaturus sum, 8 licet, ut aestimo, non omnibus observatum, quod, cum primo versu promississet producturum sese de Troiae litoribus Aeneam:

Edd. virahgępzb.]

M2. putas P6. — deaurati phaen. A. — ceterisque aliis P6. — ad verbum penetrans scripserit A. 5. contingerunt A. — fideliter Maro Edd. S. — est sibi Edd. P. 6. pueris (om. ut) P. — ordine P6. — ulixi A. ulxi Svi. Ulyssi c-bP. — gestu sunt S. 7. Illinc g in mg. 8. existimo Sv3b. extimo vl. — in omnibus (om. non) S. — se S. — de troiae finibus P. — Troiae] Aen. I, 1. — Lavinagae] Mss. et Edd.

a Pisandro] Hoc non quadrat cum iis quo leguntur apud Suidam, qui Pisandro maiori tribuit unum poema quod fuisse inscriptum Ἡράκλειον, et de minore tradit haec: Ἡελανδρος, .. γεγονώς ἐπὶ Ἀλεξάνδρου βασιλέως τοῦ Μαμαίας παιδός, ἐποιοῦς καὶ αὐτός· ἔγραψεν ἱστορίαν ποιήλην δι' ἐπών, ἣν ἐπεγράφει Ἡρακλίων Θεογαμιών, ἐν βιβλίῳ 13, ut aetate multo posterior Virgilio fuisse dicatur, quem ex eo hausisse refert Macrobius. Inscriptio Ἡρακλίων Θεογαμιών videtur respondere iis quae sequuntur infra § 6.: a nuptiis Iovis et Iunonis incipiens, sed Heynius in Excurs. I. ad Virg. Aen. lib. II. recte monuit adiectivum Ἡρακλίων esse formam inauditam, ideoque legendum esse Ἡρακλίων, quod probavit Bernhards ad Suid. I. c.: iidemque viri docti censent errorem commississe Macrobiū et praeterea Io. Merriek. ad Tryphiodor. Dias. p. LXIV sqq., sed Valckenarius in

Diatribae in Eurip. p. 24. et Kusterna ad Suidam I. c., hunc ipsum duo Pisandros confudisse statuerunt, et inniori assignasse poema, quod vetustiori tribuendum esset. Welckerus, der epische Cyclus p. 99., theogonias istas necio quem Alexandrinorum veteris Pisandri nomine composuisse suspicatur. Macrobiū de vetere poeta cogitasse docent verba: universas historias quae mediis omnibus seculis usque ad aetatem ipsius Pisandri contigerunt.

6. quod] Est accusativus pendens a verbo incipiens, nisi forte magis statuere Macrobiū scrip- sisse quo, idque mutatum esse in quod, quoniam complura incisa in iis quae proximo antecedunt ab hac particula incipiunt.

historias, quae .. contigerunt] i. e. res dignas memoria.

7. sacerdotis] Chrysaee, cf. Iliad. α, 11.

causarum .. congeriem] Sumpsit Virgilius illas et a Carthagine

— *Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora,*

ubi ad ianuam narrandi venit, Aeneae classem non de Troia sed de Sicilia producit:

*Vix e conspectu Siculae telluris in altum
Vela dabant laeti.*

- 9 Quod totum Homericis filis texuit. Ille enim vitans in poemate historicorum similitudinem, quibus lex est incipere ab initio rerum et continuam narrationem ad finem usque perducere, ipse poetica disciplina a rerum medio coepit et ad initium post re-
10 versus est. Ergo Ulixis errorem non incipit a Troiano litore de-
[64]scribere, sed facit eum primo navigantem de insula Calypsonis, et ex persona sua perducit ad Phaeacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quemadmodum de Troia ad Calypsonem usque pervenerit. Post Phaeacas rursus Ulixis navigationem usque ad
11 Ithacam ex persona propria poeta describit. Quem secutus Maro Aeneam de Sicilia producit, cuius navigationem describendo perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Aeneas usque ad Siciliam de Troia navigationem suam: et addidit uno versu quod iam copiose poeta descripserat:

Hinc me digressum vestris deus adpulit oris.

- 12 Post Africam quoque rursus poeta ex persona sua iter classis usque ad ipsam descripsit Italiam:

*Interea medium Aeneas iam classe tenebat
Certus iter.*

- 13 Quid, quod et omne opus Virgilianum velut de quodam Homericis operis speculo formatum est? Nam et tempestas mira imita-

[Mss. APS.

probante Servio. *Lavinaque* Virg. cod. Med. — *Vix* Aen. I, 34. — *laeti* et *sp. S.* — *texit a-z.* „Lege cum Ed. vet. *texuit.*“ Zeuss.

9. *Ipse enim v.* — *ab exordio P.* — *continuum rationem P.* 10. *ulyxis Svi.* *Ulyssis c-bP (bis).* — *primo* Od. α, 11-95., et ε-δ'. — *Illic* Od. ι-μ'. — *rursus* Od. ν' sqq. 11. *Maro* lib. I — *Illic* lib. II. — *Didonis om. P.* — *ipse narrat etias S.* — *iam om. a-b.* — *Hinc* Aen. III, 715. 12. *clausis A.* — *describit Edd.* — *Interea* Aen. V, 1.

aemula Romae et a Paridis iudicio raptuque Ganymedis, cf. Aen. I, 8 sqq.

8. *primo versu*] Non agnoscit ergo Macrobius quattuor illos versus in codice quidem Mediceo omisos sed vulgo e Servii Donati-que auctoritate primo Aeneidos libro praemissos.

ad ianuam narrandi] Vid. not. ad Comm. I, 2, 4.

9. *vitans . . historicorum similitudinem*] Cf. c. 14. § 11. ut *historicum stilum vitet.*

10. *Calypsonis*] De hoc genitivo, et de formis quae sequuntur, Calypsonem et Didonis, vid. Schneider.

Formenl. p. 146 sq. et Oudendorp. ad Apul. Metam. I, p. 107.

ex persona sua perducit] Homerus; sed ipse dicitur Ulixes. Cf. § 11. *ipse Aeneas* et § 12. *poeta ex persona sua.*

Post Phaeacas] i. e. Post ea quae referuntur apud Phaeacas vel dicta vel facta; cf. § 12. *Post Africam*, et vid. not. ad Comm. I, 1, 7.

13. *de quodam Homericis operis speculo*] Cf. Lucret. III, 987. *Hec igitur speculum nobis natura futuri Temporis exponit*, et Cic. de fin. II, 10, 32. *Quas* (Epicurus) *putat esse specula naturae.*

tione descripta est (versus utriusque qui volet conferat), ut Venus in Nausicaae locum Alcinoi filiae successit, ipsa autem Dido refert speciem regis Alcinoi convivium celebrantis. Scylla quoque 14 et Charybdis et Circe decenter attingitur, et pro Solis armentis Strophades insulae finguntur. At pro consultatione inferorum descensus ad eos cum comitatu sacerdotis inducitur. Ibi Palinurus Elpenori, sed et infesto Aiaci infesta Dido et Tiresiae consiliis Anchisae monita respondent. Iam praelia Iliadis et vulnenum 15 non sine disciplinae perfectione descriptio et enumeratio auxiliorum duplex et fabricatio armorum et ludicri certaminis varietas ictumque inter reges et ruptum foedus et speculatio nocturna et legatio reportans a Diomede repulsam Achillis exemplo, et super Pallante ut Patroclo lamentatio, et altercatio ut Achillis et Agamemnonis ita Drancis et Turni, utrobique enim alter suum alter publicum commodum cogitabat, pugna singularis Aeneae atque Turni ut Achillis et Hectoris, et captivi inferiis destinati ut illic Patrocli hic Pallantis:

— *Sulmone creatos*

Quattuor hic iuvenes, totidem quos educat Ufens,

Viventes rapit, inferias quos immolet umbris.

Quid, quod pro Lycaone Homérico, qui inter fugientes deprehen- 16 sus non mirum si ad preces confugerat, nec tamen Achilles propter occisi Patrocli dolorem pepercit, simili conditione Magus in medio tumultu subornatus est:

Edd. vicahgopdrb.]

13. *versus utriusque*] Aen. I, 81 seqq. et Odys. ε, 291 seqq. — *Venus*] Aen. I, 314 seqq. — *Nausicaae*] Od. ζ, 139 seqq. — *nausia* co A. *nausicaae* S. — *Dido*] Aen. I, 446 et 697 seqq. — *Alcinoi*] Od. η, 82. et θ, 57 seqq.

14. *Scylla et Charybdis*] Od. μ, 235 seqq. Aen. III, 420 seqq. — *Circe*] Od. α, 135 seqq. Aen. VII, 10 seqq. — *pro Solis armentis*] Od. μ, 262 seqq. — *Strophades*] Aen. III, 209 seqq. — *pinguntur* S. — *pro consultatione inferorum*] Od. λ, 23 seqq. — *descensus*] Aen. VI, 236 seqq. — *Palinurus*] Aen. VI, 337. — *Elpenori*] Od. λ, 51. *elponeri* A. *Epenori* n-b. — *Aiaci*] Od. λ, 543 sqq. — *Dido*] Aen. VI, 450 sqq. — *Tiresiae*] Od. λ, 90 sqq. — *Anchisae*] Aen. VI, 679 sqq.

15. *enumeratio auxiliorum*] Iliad. β, 484 seqq. et Aen. VII, 641 seqq. — *fabricatio armorum*] Il. ε, 369 seqq. et Aen. VIII, 370 sqq. — *ludicri certaminis*] Il. ψ, 267 sqq. et Aen. V, 104 sqq. Cf. infra c. 7. § 4 sqq. — *ictum inter reges et ruptum foedus*] Il. γ, 264 seqq., δ, 104 seqq. et Aen. VII, 266. et 616 sqq. — *speculatio nocturna*] Il. α, 299 seqq. et Aen. IX, 176 sqq. — *a Diomede*] Aen. XI, 226 sqq. — *repulsa* PSP6. — *Achillis*] Il. ε, 307 sqq. — *super Pallante*] Aen. X, 505 seqq. — *Patrocle*] Il. ε, 6 seqq. — *altercatio Achillis et Agamemnonis*] Il. α, 121 seqq. — *Drancis et Turni*] Aen. XI, 236 seqq. — *pugna singularis Aeneae atque Turni*] Aen. XII, 11 seqq. — *Achillis et Hectoris*] Il. λ, 35 seqq. — *inferis* S. *inferiis* (sup. iis) A. — *Patrocli*] Il. φ, 26 sqq. — *Pallantis*] Aen. X, 517. — *hic om.* A.

16. *Lycaone*] Il. φ, 34. — *sed ad preceps* A. — *Magus*] Aen. X,

14. *sacerdotis*] Cf. Virg. Aen. VI, 35 sq. *Phoebi Triviaeque sacerdos*, *Deiphobe Glauci*, quae ibid. v. 98. nominatur *Cumaea Sibylla*.

15. *ut Patrocle*] Addenda erat praepositio *super*. Cf. Krueger. Gramm. d. I. § pr. § 691. Not. 2.

16. *qui . . pepercit*] Miro modo mutatur subiectum omnino non monito lectore. Dicendum erat saltem: *nec tamen ei Achilles pepercit*.

in medio tumultu] i. e. in medio proelio.

Inde Mago procul infestam contenderat hastam?

Et, cum ille genua amplectens supplex vitam petisset, respondit:

— *Belli commercia Turnus*

Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.

17 Sed et insultatio Achillis in ipsum Lycaonem iam peremptum in Tarquitium a Marone transfertur. Ille ait:

Ἐνταυθοῖ νῦν κείσο, et cetera;

[66]at hic vester:

Istic nunc, metuende, iace, et reliqua.

III. Et si vultis me et ipsos proferre versus ad verbum paene translato, licet omnes praesens memoria non suggerat, tamen qui se dederint obvios annotabo:

2 *Νευρήν μὲν μαζῶ πέλασεν, τόξω δὲ σίδηρον.*

Totam rem quanto compendio lingua ditior explicavit? Vester, licet periodo usus, idem tamen dixit?

Adduxit longe, donec curvata coirent

Inter se capita, et manibus iam tangeret aequis,

Laeva aciem ferri, dextra nervoque papillam.

3 Ille ait:

— *Οὐδὲ τις ἄλλη*

φαίνεται γαῖαν, ἀλλ' οὐρανὸς ἡδὲ θάλασσα.

— *Nec iam amplius ulla*

Adparet tellus, caelum undique et undique pontus.

4

Πορφύρεον δ' ἄρα κύμα περιστάθη, οὐρεῖ ἴσον,

[Mss. P (AS om. Graec.).]

521. — cum tenderet chg (g in mg. contenderat). contuderat i. — vitam supplex Sc-g. vitam supplexque vi. — Belli] Aen. X, 532. — abstulit P6. 17. Tarquitium v (Virg. Aen. X, 550.). tarquinum S. — Ἐνταυθοῖ] ll. φ', 122. — Ἐνταυθοῖ νῦν κείσο et cetera APSP6. Ἐνταυθοῖ νῦν κείσο μετ' ἰχθυόσιν, οἳ σ' ὠτειλῆς Αἰμ' ἀπολιχμήσουσιν ἀκηδέες, οὐδὲ σε μήτηρ Ἐνθεμένη λεχέεσσι γοήσεται, ἀλλὰ Σκάμανδρος Οἰσεὶ δινηεὶς εἰσω ἄλδος εὐρέα κόλπων, etc. Edd. — hic noster Sv-gP6 (hg in mg. vester). — Istic] Aen. X, 557.

III. Caput III. De diversis Vergilii locis ex Homero traductis. ch-b. 1. me ipsos (om. et) S. 2. Νευρήν] ll. δ', 123. — ΝΕΥΡΕΝΝ (om. μὲν) A. Νευρήν „Angl“. ΝΥΡΗΝ (om. μὲν) P. — τοῦ Totam (om. δὲ σίδ.) A. — lingua doctior P6. — Adduxit] Aen. XI, 860. Et duxit Virg. — dextera A. dextro s-z. 3. Ille ait om. v-g. — Οὐδὲ τις] Od. μ', 403. Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν οὐδὲ τις v-g. — θάλασσα (vi θάλαττα) Δὴ τότε κυανέην νεφέλην ἔστησε Κρονίων Νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς· ἥχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς. Edd. — Nec] Aen. III, 192. — ullae Apparent terrae c-g Virg. 4. Πορφύρεον] Od. λ', 243. Πορφύρεον ... κυρτωθὲν om. vic. —

17. vester] Vid. not. ad c. 1. § 4. Eustathium fuisse Graecum apparet e prolegg. p. xxx. Sic etiam infra loquentem facit Eustathium Macrobius, nisi quod c. 21. § 7. dicit: Sed nec cymba in nostro sermone reperies, et § 9. apud Graecos et apud nos.

III, 1. praesens] dicitur memoria, ut alibi (cf. Cic. in Verr. act. II. lib. IV, 49, 107. Virg. Georg. II, 127. Colum. VI, 14.) auxilium vel remedium, nisi mavis huic ad-

lectivo tribuere factitivam, quam dicant, vim, ut memores apud Horatium dicuntur fasti Od. III, 17, 4. et IV, 14, 4. et vigiles lucernae ib. III, 8, 14., vel comparare id quod dicit Plinius N. H. XVII, 1. § 4. Crassus .. praesens ingenio semper. Ceterum dicendum erat: licet memoria mea non satis sit praesens ut suggerat omnes.

2. lingua ditior] i. e. lingua Graeca, quamvis sit ditior.

Vester] Cf. c. 2. § 17.

κυρτωθέν.

Curvata in molis faciem circumstetit unda.

Et de Tartaro ille ait:

Τόσσον ἐνερθ' Ἀΐδεω, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίης.

Bis palet in praeceps tantum tenditque sub umbras,

Quantus ad aethereum caeli suspectus Olympum.

[67]

Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο.

6

Postquam exempta fames, ei amor compressus edendi.

Τῷ δ' ἕτερον μὲν δῶκε θεός, ἕτερον δ' ἀνένευσε.

7

νηῶν μὲν οἱ ἀπαύσασθαι πόλεμόν τε μάχην τε

δῶκε, σόον δ' ἀνένευσε μάχης ἑξακοντέςθαι.

Audiit, et votis Phoebus succedere partem

Mente dedit, partem volucres dispersit in auras.

Νῦν δὲ δὴ Ἀλνείαιο βλή Τρώεσσιν ἀνάσσει,

8

καὶ παίδων παῖδες, τοὶ κεν μετόπισθε γένωνται.

Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,

Et nati natorum ei qui nascentur ab illis.

Καὶ τότε Ὀδυσσεύης λῦτο γούνατα καὶ φίλον ἦτορ.

9

et alibi: Ἄλας δ' ἐφθίγησε κασιγνήτοιο πεσόντος.

Hic de duobus unum fabricatus est:

Extemplo Aeneae solvuntur frigore membra.

Πότνι Ἀθηναίη, ἱερὸς Πτολί, δια θεάων,

10

ἄξον δὴ ἔγχος Διομήδεος, ἡδὲ καὶ αὐτὸν

πρηνέα δός πεσέειν Σκαιῶν προπάροιθε πυλάων.

Armipotens, praesens belli, Tritonia virgo,

Edd. vicahgspsdab.]

ΚΥΜΑ ΚΑΡΙΣΤΑΤΟ P (fort. pro παρίστατο). — ΚΥΡΤΩΤΕΝ (sup. θ) P. — *Curvata* Georg. IV, 361. — in um. S. — *molis* APvi. *molis* SP6. *montis* (ut Virg. l. c.) c-h. 5. *Τόσσον*] Il. θ', 16. — *Bis*] Aen VI, 578. — *aethereum* A. 6. *Αὐτὰρ*] Il. α', 469. al. — *Postquam*] Aen. VIII, 184. 7. *Τῷ δ'*] Il. κ', 250. Ὡς ἔφατ' ἐφθόμενος τοῦ δ'

ἐκλυε μητίετα Ζεὺς. *Τῷ δ'* Edd. (h *Τῷ δ'*). — *αωκηθεος* P. *ἔδωκε* *κατῆρ* (ut Hom. l. c.) Edd. — δ' om. P. — *ἀνένευσεν* v-g. — *δῶκε* i. — *Audiit*] Aen. XI, 794. — *votis Phoebus* P6 Codd. nonnulli Virg. *votis foebus* A. *phoebus votis* P. *voti Phoebus* (ut edd. Virg.) v-g. *Phoebus voti* s-hS. 8. *Nῦν*] Il. υ', 307. *Nῦν ... ἀνάσσει* om. v-a. — *ἀνάξει* (ut Hom. l. c.) h-h. — *παῖδες παίδων* c-g. — *Hic*] Aen. III, 97. 9. *et alibi ille ait: Καὶ* Edd. *Καὶ*] Od. ε', 297. — *ἦτορ*. Ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς δὲν μεγαλήτορα θυμόν. Edd. — *et alibi* om. v-g. — *et alibi ille ait* S. — *Ἄλας*] Apud Homerum legitur: Il. θ', 330. *Ἄλας δ' οὐκ ἀμείλησε κασιγνήτοιο πεσόντος*, et δ, 436. *Ἄλας δ' ἐφθίγησε κασιγνήτον δὲ προσηύδα*. Vid. not. ΔΙΑΣ ΔΙΕΠΠΙΓ (lacuna)

κασιγνήτοιο πεσόντος P. om. Edd. — *Extemplo*] Aen. I, 92. 10. *Πότνι*] Il. ζ', 305. — *Πότνι ... θεάων* om. v-a. — *ἈΘΗΝΑ ΙΝΕ ΡΥΚΤΟΔΑ* (sup. l) P. — *προπαιθενυδαων* (om. προ) P. — *Armipotens*] Aen. XI, 483. — *praesens* APSviM123 ap. Virg. codd. nonnulli, inter

9. *Ἄλας .. πεσόντος*] Videtur Macrobius ante oculos habuisse exemplar Homeri, in quo in Il. θ', 330. verbum *ἐφθίγησε* translatum erat ex δ, 436. Vid. nott. ad § 12., c. 6. § 2.

10. *praesens belli*] Apud Macro-

bium quin sic ait scribendum non est dubitandum; sed apud Virgilium praetulerim *praesens* propter genitivum *belli*, quamvis Horatius Od. I, 35, 1 sqq. habeat: *O diva .. Praesens vel imo tollere de gradu Mortale corpus*.

- Frangere manu telum Phrygii praedonis et ipsum
Pronum sternere solo portisque effundere sub ipsis.*
11 Οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαίνει.
Ingréditurque solo et caput inter nubila condit.
12 Ille de somno ait:
Νήδυμος, ἡδιστος, θανάτῳ ἄγχιστα εἰσιώσ.
Hic posuit:
[68] *Dulcis et alia quies placidaeque simillima morti.*
13 Ναὶ μὰ τόδε σκήπτρον, τὸ μὲν οὐποτε φύλλα καὶ ὄρους
φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσσι λέλοιπεν,
οὐδ' ἀναδηλήσει· περὶ γὰρ ῥά ἐ χαλκὸς ἔλεπεν
φύλλα τε καὶ φλοιὸν νῦν αὖ τέ μιν υἱὲς Ἀχαιῶν
ἐν παλάμαις φορέουσι δικασπόλοι, οἵτε θέμιστας
πρὸς Διὸς εἰρύεται.
14 *Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gererat)
Numquam fronde levi fundet virgulta neque umbram,
Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
Matre caret, posuitque comas et brachia ferro,
Olim arbos, nunc artificis manus aere decoro
Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis.*
15 Sed iam, si videtur, a collatione versuum translatorum facesso,
ut nec uniformis narratio pariat ex satietate fastidium et sermo
16 ad alia non minus praesenti causae apta vertatur. Perge quaeso,
inquit Avienus, omnia quae Homero subtraxit investigare. Quid
enim suavius quam duos praecipuos vates audire idem loquentes?
quia, cum tria haec ex aequo impossibilia putentur, vel Iovi ful-
men vel Herculi clavam vel versum Homero subtrahere, quod,
etsi fieri posset, alium tamen nullum deceret vel fulmen praeter
Iovem iacere, vel certare praeter Herculem robore, vel canere

[Mss. P (AS om. Graec.).

quos Medic. a sec. m. praeses (ut ap. Virg. vulgo) c-b. — sub altis
Virg. l. c. 11. Οὐρανῷ 11. δ', 443. Ἥτ' ὀλίγη μὲν πρῶτα κο-
ρύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα Οὐρανῷ Edd. — Ingréditur Aen. IV, 177. et
X, 767. 12. Νήδυμος P. Cf. Od. γ', 79. et 80. Νήδυμος ... posuit
om. vi. Καὶ τῷ νήδυμος ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἐκίπτε, Νή-
γρετος ἡδιστος (ut Homer. l. c.) c-b (c-g om. hic posuit; c in mg.:
„Locus restitutus ex 13 odyss.“). — Dulcis Aen. VI, 522. 13. Ναὶ
11. α', 234. Ἄλλ' ἔκ τοι ἐρέω, καὶ ἐπὶ μέγαν ὄρκον ὁμοῦμαι. Ναὶ
c-b. — ΦΙΛΑΛΛΟΖΟΙC P. — ἔλεπε b. — παλάμης Edd. ut Hom. l. c.
— ΦΕΡΕΟΥCΙ ΔΙΚΑCΑΛΙCΙC P. — εἰρύεται. δέ τοι μέγας ἔσσε-
ται ὄρκος γ-g. 14. U] Aen. XII, 206. — hoc dextra. sceptrum ASP.
— nec SP6. — umbra ASP6. umbras Virg. — immo A. — Inclusis ASP6.
15. si om. S. 16. de Homero Sv-gP6. — putentur ASv-gM123P6.
iudicentur s-bP. — possent hs-bP. — nullum deterrere P6. — „cla-

12. Νήδυμος] Ex antecedenti in
hunc versum translata est haec
vox, ut videatur in Macrobiani exem-
plari Homericum locum mutasse
cum voce νήγρετος, nisi forte ipse
hanc vocem in hoc loco posuit,
quia Virgilii versus incipit a voce
Dulcis. Cf. § 9.

15. si videtur] i. e. si vobis
placet, et docet.

a collatione .. facesso] Cf. Eun.
ap. Non. p. 306, 29. Vos ab hoc
facessite, et Cic. de leg. I, 13,
39. Ab omni societate rei publicae
... paulisper facessant, rege-
mus.

quod cecinit Homerus: hic oportune in opus suum quae prior vates dixerat transferendo fecit ut sua esse credantur. Ergo pro voto omnium feceris, si cum hoc coetu communicata velis quae-^[69] cumque vestro noster poeta mutuatus est. Cedo igitur, Eusta-¹⁷ thius ait, Virgilianum volumen, quia locos singulos eius inspi- ciens Homericorum versuum promptius ammonebor. Cumque Sym- machi iussu famulus de bibliotheca petitem librum detulisset, te- mere volvit Eustathius, ut versus quos fors obtulisset inspiceret, et: Videte, inquit, portum ad civitatem Didonis ex Ithaca mi-¹⁸ grantem:

*Est in secessu longo locus; insula portum
Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur inque sinus scindit sese unda reductos.*

- Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur*
5 *In caelum scopuli, quorum sub vertice late
Aequora tuta silent: tum silvis scena coruscis
Desuper horrentique atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquae dulces vivoque sedilia saxo,*
10 *Nympharum domus. Hic fessas non vincula naves
Ulla tenent, unco non adligat anchora moru.*

Φόρκυνος δὲ τίς ἐστι λιμὴν, ἄλλοιο γέροντος,
ἐν δῆμῳ Ἰθάκης· δύο δὲ προβλήτες ἐν αὐτῷ
ἄκται ἀπορῥῶγες λιμένος ποτιπεπτηνῖαι·

19

- αἱτ' ἀνέμων σκεπώσσι δυσαήτων μέγα κῦμα
5 ἔκτοθεν· ἔντοσθεν δὲ τ' ἄνευ δεσμοῖο μένουσαι
νῆες εὐσσελμοι, ὅταν ὄρμου μέτρον ἵκωνται.
αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος τανύφυλλος ἐλαίη·
ἀγρόθι δ' αὐτῆς ἄντρον ἐπήφατον ἥεροειδὲς,
ἱρὸν νυμφαῶν αἰ Νηϊάδες καλέονται.

Edd. vicahgspdzb.]

rere praeter Herculem scriptus, non absone; nam, ut verba Firmiani sunt l. 9. *Hercules ob virtutem clarissimus.* Pont. (A certare). — hic oporteret A. — vestro noster APSviM13. vester a nostro M2. a vestro noster c-b.

17. eius singulos Edd. — tenere voluit S. — Eustachius vi. — et versus AP6. . Et dum versus v-g. „Non male.“ Zoon. et cum versus „B“. — detulisset P. 18. Videte (om. et) v-g. — Est] Aen. I, 159. — v. 10. His fessas p2dz. 19. Φόρκυνος] Od 9, 96. — v. 6. ΕΚ-
τοθεν P. ἔκτοθ' vi. — δὲ ἄνευ (om. τ') c-b. — v. 6. ΜΕΤΡΩΚΩΝΤΑΙ
P. — v. 7. ΕΠΙΚΡΙΤΟΣ P. ἐπὶ κρατὸς h. — v. 9. ἱκὼν P. ἱρὼν v-a.
ἱρὼν h. ἱρὸν gb. — καλέονται Έν δὲ κρητῆρες τε καὶ ἀμφιφο-
ρες ἱάσιν Λάϊνοι, Ἴνθα δ' ἔπειτα τιθαιβώσσοισι μέλισσαι. Edd.

16. Homero subtrazit] tamquam invito.

ut sua esse credantur] Haec huius verbi constructio invenitur apud Quintil. Inst. III, 1, 11. et XII, 7, 3. al.

vestro noster poeta mutuatus est] Dicendum erat a vestro, ut inde a Coloniensibus legitur in omnibus editionibus: sed codicum consen-

sus nos Macrobius soloecismo li-berare vetat. Ceterum h. l. vester est Homerus, noster Virgilius, quia loquitur Avienus. Vid. not. ad c. 2. § 17. et prolegg. p. xxviii sq.

17. Symmachi iussu] Ex hoc ipso loco apparet in Symmachi domo habitam esse hanc disputationem. Vid. prolegg. p. xxxiii.

- [70] IV. Et cum rogasset Avienus ut non sparsim sed ab initio per ordinem annotaret, ille manu retractis in calcem foliis sic exorsus est:

2 *Aeole, namque tibi divum pater atque hominum rex
Et mulcere dedit fluctus et tollere vento.*

*Κεῖνον γὰρ ταμὴν ἀνέμων πολίησε Κρονίων,
ἡμὲν πανέμεναι ἡδ' ὀρνύμεν, ὃν κ' ἐθέλησιν.*

3 *Sunt mihi bis septem praestanti corpore nymphae:
Quarum quae forma pulcherrima, Deiopeia,
Connubio iungam stabili propriamque dicabo.*

*Ἄλλ' ἴθ', ἐγὼ δὲ κέ τοι Χαρίτων μίαν ὀπλοτεράων
δώσω ὀπνιέμεναι, καὶ σὴν κεκλησθαι ἄκοιτιν.*

4 Tempestas Aeneae Aeolo concitante cum adlocutione ducis res suas conclamantis de Ulixis tempestate et adlocutione descripta est, in qua Aeoli locum Neptunus optinuit. Versus, quoniam utrobique multi sunt, non inserui: qui volet legere ex hoc versu habebit exordium:

*Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem,
et apud Homerum de quinto Odysseae:*

Ὡς εἰπὼν, σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον.

5 *Ut primum lux alma data est, exire locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant, nam inculta videt, hominesne feraene,
Quaerere constituit, sociisque exacta referte.*

[71] *Ἄλλ' ὅτε δὴ τρίτον ἡμᾶρ εὐπλόκαμος τέλεσ' Ἡώς,
καὶ τότ' ἐγὼν ἐμὸν ἐγχος ἔλῶν καὶ φάσγανον ὄξυ
καρπαλλμῶς παρὰ νηὸς ἀνήϊον ἐς περιωπὴν,*

[Mss. P (AS om. Graec.).

IV. Caput IV. De iis, quas in primo Aeneidos sunt ex Homero traducta. ch-b. 1. rogasset P6 regnasset h. — retractatis P6.

2. Aeole] Aen. I, 65. — Κεῖνον] Od. κ', 21. Κεῖνον ... ἐθέλησιν] om. ASv-a. — εθελεν ci P. ἐθέλησεν hg. ἐθέλησεν apd. ἐθέλησι zh.

3. Sunt] Aen. I, 71. — Deiopea AP6 Codd. Virg. deiopeia P. deiopeam v. Deiopeiam i-b. — Ἄλλ' ἴθ'] Il. ξ, 267. Ἄλλ' ἴθ' ... πάντα om. ASvic. — οπηριεμεκαι P. — ἄκοιτιν, Πασιδέην, ἥς αὐτὴν ἡμεῖς εἰς ἡμᾶτα πάντα. a-b. 4. Ulixis A. ulysis vi. Ulyssis c-bl'S. — Haec] Aen. I, 81. — convulsa S a sec. m. — de primo odysseae (A odysiae) P16. — Ὡς εἰπὼν] Od. ε', 291. — πόντον, Χερσὶ τριαιταν ἐλῶν, πάσας δ' ὀρόθυενεν ἀέλλας Παντοίων ἀνέμων. Edd. 5. Ut primum] Aen. I, 306. — feraene Av. — Ἄλλ' ὅτε] Od. κ', 144. Pro his versibus in v-g legantur Od. ζ', 118-121. et 126. Ἐξόμενος δ' ὤρμαινε cet. (hg in mg.): „In antiquo codice citantur versus ex ὁδῶ. κ'. ἀλλ' ὅτε ... πνθομένην.“) — v. 2. καὶ τότ' Edd. Hom. καττιτ P. Δή

IV. 1. manu retractis in calcem foliis] De forma huius Virgiliani voluminis, ut dicitur c. 3. § 17., si quaerimus, apparet non de vero volumine cogitasse Macrobius, sed de tali codice potius quales nunc in bibliothecis servantur.

4. Tempestas] Cf. c. 6. § 1.

Versus .. non inserui cet.] Quum ex sua persona hic loquatur Macrobius, haec cum, ut compendium excusaret, quasi ἐν παρενθέσει addidisse statuendum est, ne oblitus esso videatur se facere loquentem Avienum. Cf. c. 7. §§ 4., 6., 7.

εἰ πως ἔργα ἴδοιμι βροτῶν ἐνοπὴν τε πυθολίμην.

*Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
O quam te memorem, virgo? namque haud tibi nullus
Mortalis, nec vox hominem sonat, o dea certe,
An Phoebe soror an nympharum sanguinis una?*

6

Γουνουῦμαί σε, ἄνασσα· θεός νύ τις ἢ βροτός ἐσσι;
εἰ μὲν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὖρον ἔχουσιν,
Ἄρτεμιδι σε ἔγωγε, Διὸς κούρη μέγαλοιο,
εἰδός τε μέγερδός τε φνὴν τ' ἄγχιστα ἔδωκα.

*O dea, si prima repelens ab origine pergam,
Ei vacet annales nostrorum audire laborum,
Ante diem clauso conponet vesper Olympos.*

7

— Τίς κεν ἐκεῖνα

πάντα γε μυθήσαιο κατὰ θνητῶν ἀνθρώπων;
οὐδ' εἰ πεντάετες γε καὶ ἑξάετες παραμυμένων
ἑξερέοις, ὅσα κείδι πάθον κακὰ δίοι Ἀχαιοί.

*At Venus obscuro gradientes aere sepsit,
Ei multo nebulae circum dea fudit amictu,
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posses,
Molirive moram aut veniendi poscere causas.*

8

Καὶ τότε Ὀδυσσεὺς ὦρτο πόλινδ' ἴμεν· ἀμφὶ δ' Ἀθήνη
πολλὴν ἡέρα χεῦε, φίλα φρονέουσ' Ὀδυσῆϊ,
μή τις Φαιήκων μεγαθύμων ἀντιβολήσας
κερτομέοι τ' ἐπέεσσι καὶ ἑξερέοισι δ' τις εἴη.

*Qualis in Eurotae ripis aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros, quam mille seculae
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnis.*

9

5 *Latoniae tacitum pertemptant gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se laeta ferebat.*

Ὄη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὖρεος λοχέαιρα
ἢ κατὰ Τηϋγέτον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανδρον
τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι·
τῇ δὲ δ' ἅμα νύμφαι, κούραι Διὸς αἰγιόχοιο,

10

Edd. vicaligspdzb.]

τοτ' (hg in mg.) a-b. 6. Nulla] Aen. I, 326. — Γουνουῦμαι] Od. ζ', 149. — νύ τοι v. ἦτοι i. 7. O dea] Aen. I, 372. — Τίς] Od. γ', 113. Τίς... Ἀχαιοί om. vi. In c-g leguntur versus Od. λ', 328-330. Πάσας δ' οὐκ εἶν. (hg in mg.): „Hoc quoque loco citantur in antiquo codice versus ex Odyss. γ'. Τίς κεν... ἀχαιοί.“. 8. At] Aen. I, 411. — gradientis A. gradientis a. — multum v-g. — possit Edd. PS. Apud Virgil. codd. plerique. — Καὶ τότε] Od. η', 14. 9. Qualis] Aen. I, 498. — omnes vic. omnes a-hg. — Talis... ferebat om. P. 10. Ὄη] Od. ζ', 102. — v. 4. κούραι νύμφαι διὸς vl. — v. 7. πάγαι v.

8. *gradientes*] Hanc scripturam quoniam plerumque omnia mea exemplaria habeant, ubi scriptura rectior (is) in singulis codicibus legitur, satis habui id adnotare; ubi vero

omnes mei codices consentiunt in altera illa scriptura, reliccere eam nolui. Cf. infra § 9. *omnis*, c. 8. § 8. *tris et omnis*, § 9. *Laurentis*.

- 5 ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Ἀητώ·
 πασάων δ' ὑπὲρ ἦγε κάρη ἔχει ἡδὲ μέτωπα,
 ρεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δέ τε πᾶσαι·
 ὥς ἦγ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀγνή.
- 11 *Restitit Aeneas claramque in luce refulsi
 Os humerosque deo similis. Namque ipsa decoram
 Caesariem nato genitrix humenque iuventae
 Purpureum et laetos oculis adflarat honores:*
- 5 *Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
 Argentum Pariusve lapidis circumdatur auro.*
- 12 *Αὐτὰρ Ὀδυσσεῖα μεγαλήτορα ᾗ ἐνὶ οἴκῳ
 Εὐφρόνιμῃ ταμίῃ λούσεν καὶ χρίσεν ἑλαίῳ·
 ἀμφὶ δέ μιν φᾶρος καλὸν βάλεν ἡδὲ χιτῶνα·
 αὐτὰρ καὶ κεφαλῆς χεῦεν πολὺν κάλλος Ἀθήνη,
 5 μείζονα τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα· καδ' δὲ κάρητος
 οὐλας ἦκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοίας.
 ὥς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχέυεται ἀργύρῳ ἀνήρ
 ἴδῳσι, δὴν Ἥφαιστος δέδασεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
 τέχνην παντοίην, χαρίεντα δὲ ἔργα τελέει,
 ὥς ἄρα τῷ περιέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις.*
- 13 — *Coram quem quaeritis adsum,
 Troius Aeneas Libycis ereptus ab undis.*
 Ἐνδον μὲν δὴ ὅδ' αὐτὸς ἐγὼ, κακὰ πολλὰ μογήσας,
 ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαίαν.
- [18] V. *Conticuerunt omnes, intentique ora tenebant.*
 Ὡς ἔφαθ', οἱ δ' ἄρα πάντες ἀκὴν ἐγένοντο σιωπῇ.
- 2 *Infandum, regina, iubes renouare dolorem,
 Troianas ut opes et lamentabile regnum
 Eruerint Danaï.*
 Ἀργαλέον, βασίλεια, διηνεκέως ἀγορεύσαι
 κήδε', ἐπεὶ μοι πολλὰ δόσαν θεοὶ οὐρανίωνες.

[Mss. P (AS om. Graec.).

πάσαι i. — v. 8. *ΑΡΝΗ* P. εἰδήσεις (ut edd. Hom.) Edd. 11. *Restitit* Aen. I, 588. — v. 6. *pariesue* A. 12. *Αὐτὰρ* Od. ψ', 153. In v-g pro his versibus leguntur Od. ζ', 229-2 5. *Τὸν μὲν Ἀθηναίῃ* cet. (hg in mg.: „Et hoc loco citantur in antiquo versus his quidem similes sed ex Odysse. ψ'."). *Αὐτὰρ ... χιτῶνα* (v. 1-3.) om. s-b. — v. 8. *Δεδασεν καὶ πάσσονα καδ' Δεσ ΑΘΗΝΗ* P (cf. v. 5.). — v. 10. *ὥς ἄρα* (ut Hom et v-g altero illo loco) P. *ὥς μὲν* (ut edd. Hom. h. l.) s-b. 13. *Coram* Aen. I, 595. — *Troius egeas* A. — *Lybicus ereptus* h. — *Ἐνδον* Od. φ', 207. *Ἐνδον ... γαίαν* om. vic. *Κείνος μὲν τοι ὅδ' αὐτὸς ἐγὼ, πάτερ, δὴν σὺ μεταλλῆς Ἥλυθον* (Od. α', 321.) s. V. *Caput V. Quae in secundo Aeneidos traducta sint ad Homero.* ch-b. 1. *Conticuerunt* Aen. II, 1. — *Ὡς ἔφαθ'* II. ή, 92. — *Ὡς ... σιωπῇ* om. ASvi (nullo spatio relicto). In c restitutus est hic versus, add in mg.: „Locus restitutus ex VII Iliados.“ — *σιωπῇ* P. 2. *Infandum* Aen. II, 3. — *Ἀργαλέον* Od. ή, 241. Pro his versibus in v-g leguntur Od. ζ, 12 et 13. *Σοὶ δ' ἐμὰ κήδεα* cet. (hg in mg.: „In ant. hoc loco sunt positi versus ex Ὀδυσ. ή. Ἀργαλέον .. οὐρανίωνες.“). 3. *Pars*]

10. *παρθένος ἀγνή*] Cf. Od. ε', 128., δ', 202. et ε', 71. *Ἀρτεμις ἀγνή*.

- Pars stupet innuptae domum exitiale Minervae;*
Et molem mirantur equi: primusque Thymoetes
Duci intra muros hortatur et arce locari,
Sive dolo seu iam Troiae sic fata ferebant.
 5 *At Capys et quorum melior sententia menti*
Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
Praecipitare iubent subiectisque urere flammis,
Aut terebrare cavas uteri et templare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
 "Ὡς ὁ μὲν εἰστήκει, τοὶ δ' ἄκριτα πόλλ' ἀγόρευον,
 ἡμενοὶ ἀμφ' αὐτόν· τριχὰ δὲ σφίσιν ἦνδαν βουλῇ,
 ἢ διατρῆξαι κοῖλον δορυ νηλεῖ χαλκῷ,
 ἢ κατὰ πετράων βαλλεῖν ἐρυσαντας ἐπ' ἄκρας,
 5 ἢ ἑαῶν μέγ' ἄγαλμα θεῶν θελακτῆριον εἶναι,
 τῆπερ δὴ καὶ ἔπειτα τελευτήσεσθαι ἐμελλεν·
 αἶσα γὰρ ἦν ἀπολιέσθαι, ἐπὶν πόλιν ἀμφικαλύψῃ
 δουράτεον μέγαν ἱκπον, ὃδ' εἶατο πάντες ἄριστοι
 Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες.
Vertitur interea caelum et ruit oceano nox
Involvens umbra magna terramque polumque.
 "Ἐν δ' ἔπειδ' ὤκειανθ' λαμπρὸν φάος ἡέλλιοιο,
 ἔλκον νύκτα μέλαιναν ἐπὶ ζεῖδωρον ἄρουραν.
 Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ad illo
 Hectore, qui rediit exuvias indutus Achilli,
 Vel Danaum Phrygios iaculatus purpuribus ignes!
 "Ὡ πόποι, ἦ μάλα δὴ μαλακώτερος ἀμφαφάσσει
 "Ἐκτωρ, ἦ ὅτε νῆας ἐνέπρησεν πυρὶ κηλέφ.
 — Iuvenisque Choroebus
 Mygdonides, illis qui ad Troiam forte diebus
 Venerat insano Cassandrae incensus amore,
 At gener auxilium Priamo Phrygiisque ferebat.
 Πέφνε γὰρ Ὀδῤρουνῆα Καθησόδου ἐνδον ἔοντα,
 8 ὃς ἦα νέον πολέμοιο μετὰ κλέος εἰληλούθει.
 ἦτε δὲ Πριάμοιο θυγατρῶν εἶδος ἀρίστην,
 Κασσάνδραν, ἀνάεθνον· ὑπέσχετο δὲ μέγα ἔργον,
 5 ἐκ Τροίης ἀέκοντας ἀπωσέμεν υἱας Ἀχαιῶν.

Edd. vicahgspxzb.]

Aen. II, 31. — v. 2. Thymoetes v-g. Edd. Virg. thimetes A. Timotes a-bP. timetes S. — v. 4. seu dolo S. — v. 6 sq. dona .. subiectisque om. A. — v. 7. iubet vi. 4. Ὡς] Od. S', 505. — v. 1. εἰστήκει Edd. Hom. — v. 4 sqq. Εἶδαν μετ' ἀγαλμα θεῶν θελακτῆριον εἶναι κατὰ πετράων βαλλεῖν ἐρυσαντας ἐπ' ἄκρας. τῆπερ αν και P (verau 4. posito post 5:). — ἄκρης edd. Hom. — v. 5-9. Τῆπερ .. φέροντες om. v-g. 5. Vertitur] Aen. II, 250. — "Ἐν δ'] II. S', 485. "Ἐν δ' ἔπειδ' ... ἄρουραν om. vic. 6. Hei] Aen. II, 274. — Achilles Edd. S. — "Ὡ πόποι] II. γ', 373. "Ὡ πόποι ... κηλέφ om. vic. — κηλωι P. 7. Iuvenisque] Aen. II, 341. — qui apud Virg. delevit Heinkeus ex Mediceae et veterum librorum et Servii auctoritate. 8. Πέφνε] II. γ', 363. Πέφνε .. κλέος om. vi. — v. 3. Hec g-b. — v. 4. ΔΕΔΝΟΝ P. — v. 6 sq. Τῷ δ' ὁ γέγων ... κλέος om. c-g. — v. 6.

- τῷ δ' ὁ γέρων Πρίαμος ὑπὸ τ' ἔσχετο καὶ κατένευσε
 δασέμεναι· ὁ δὲ μάριναδ' ὑποσχεσίγῃσι πιδήσας.
- 9 Sic animis iuvenum furor additus. Inde, iuxta
 Raptores atra in nebula, quos improba ventris
 Exegit caecos rabies, catulique relict
 Faucibus expectant siccis: per tela, per hostes
 5 Vadimus haud dubiam in mortem, mediaeque tenemus
 Urbis iter: nox atra cava circumvolat umbra.
- 10 Βῆ ὃ' ἔμην ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅστ' ἐπιδεινὴς
 δηρὸν ἐν κρειῶν, κέλεται δὲ ἔθνιμος ἀγῆνωρ
 μῆλων περὶήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
 εἴπερ γὰρ ἔ' εὐρησι μετ' αὐτόφῃ βώτορας ἄνδρας
 5 σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
 οὐ ῥα τ' ἀπείρητος μέμονε σταδμοῖο διεσθαι.
 [75] ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἦ ἤρπαξε μεθάλλμενος, ἥδ' αὖ καὶ αὐτὸς
 ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
- 11 Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
 Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
 Adtollentem iras et caerula colla tumentem:
 Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
 Ὡς δ' ὅτε τις τε δράκοντα ἰδὼν καλλινόρσος ἀπέστη
 οὐρεὸς ἐν βήσῃ, ὑπὸ τε τρόμος ἔλλαβε γυῖα,
 αὖ τ' ἀνεχώρησεν, ὥχρος τέ μιν εἴλε παρειάς.
 ὥς αὐτίς καθ' ὅμιλον ἔδν Τρώων ἀγερώχων,
 δεισας Ἀτρεὺς υἱὸν Ἀλέξανδρος θεοειδής.
- 12 Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
 Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
 Nunc positus novus exuviis nitidusque iuventa,
 Lubrica convolvit sublato pectore terga
 Arduus ad solem et linguis micat ore trisulcis.
 Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειρὶ ὀρεστερος ἄνδρα μένῃσι,
 βεβρωκὼς κακὰ φάρμακ', ἔδν δὲ τέ μιν χόλος αἰνός,
 σμερδαλέον δὲ δεδορκεν, ἐλίσσόμενος περὶ χειρῖ.
 ὥς Ἐκτωρ, ἄσβεστον ἔχων μένος, οὐχ ὑπεχώρει.
- 13 Non sic, aggeribus ruptis cum spruteus amnis

[Mss. P (AS om. Gracc.).

ὑπέσχετο (ut Hom. odd. vett.) a-b. 9. Sic] Aen. II, 355. 10. Bῆ] II. μ', 299. Βῆ ὃ' ἔμην ... ἄκοντι om. vic. Pro his versibus leguntur in a II. κ', 156-159. Οἱ δὲ λόχοι ὥς ... δάκτυον, in hg II. κ', 297 et 298. Βάη ὃ' ἔμην ... μέλαν αἶμα (in mg.: „lavenio et hoc loco citari verus 8 ex II. μ', quorum primus est Βῆ ὃ' ἔμην cet."). — v. 1. oc Γεπὶ Δεγνς P. — v. 2. εν κριων P. — v. 4. Μεταγτοθι P. παρ' αὐτόφῃ (ut Hom. l. c.) a-b. — v. 7. αλαοταρη P. Ἄλλ' ὅγ' ἄρ' (om. ἦ) a-b. 11. Improvisum] Aen. II, 379. Improvisam h. — aspris S. — androgeos (sup. us) A. androgeus Sv-g. — Ὡς δ' ὅτε] II. γ', 33. — v. 1. Ὡς δὲ dzh. — τις (om. τε) v. — απεισιν P. — v. 2. γπο τε MIN TE ΤΡΟΜΟΣ P (cf. v. 3.). — v. 5. ἀτρέως vl. 12. Qualis] Aen. II, 471. — frigidum vl. — Ὡς δὲ δράκων] II. χ', 93. Ὡς δὲ .. ὑπεχώρει om. v-a. — v. 1. IN ΔΜΑΝΗΙCΙ (om. ἄνδρα) P. — ουχυπεχωρει P. εκ ανεχωρει hg. ουχχ αν εχωρει a. ουχ ανεχωρει pl. ουχ αν εχωρει p2dx. ουχ ανεχωρει b. 13. Non sic] Aen. II, 496. — v. 2. ruptis S.

*Exiit oppositasque erupit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnes
Cum stabulis armenta trahit.*

Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίωνδε κάτεισι
χειμάφρους κατ' ὄρεσφιν, ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρω,
πολλὰς δὲ θρύς ἀβαλέας, πολλὰς δὲ τε πύκτας
ἐσφέρειται, πολλὸν δὲ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει.

Ter conatus ibi collo dare brachia circum: 14

*Ter frustra comprehensa manus effugit imago,
Par levibus ventis volucrique simillima fumo.*

Τρὶς μὲν ἐφορμήθην, ἔλκειν τέ με θυμὸς ἀνάγει [76]
τρὶς δὲ μοι ἐκ χειρῶν, σκιῇ ἔκλειον ἢ καὶ ὄνειρῳ,
ἔπειτα· ἐμοὶ δ' ἄχος ὅξυ γενέσκειτο κηρόδι μᾶλλον.

VI. Alia tempestas Aeneae hic et illic Ulixis, numerosis 1
ambae versibus. Sed incipiunt haec ita:

Postquam altum tenuere rates, nec iam amplius ullae.

Ille ait: Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδὲ τις ἄλλη. 2

*Accipe et haec, manuum tibi quae monumenta mearum
Sint, puer.*

Τῇ νῦν, καὶ σοὶ τοῦτο, τέκος, κειμήλιον ἔστω,
Μνήμ' Ἑλένης χειρῶν.

Tendunt vela Noti fugitus sprucantibus undis, 3

Edd. vicahgsydz.]

evicit v-g. — Ὡς δ' ὁπότε] II. λ', 492. — Ὡς δ' .. βάλλει om. vi. Pro his versibus in ea leguntur II. ε', 87-92. Θῦνε γὰρ ἀμπαθίων ... αἰ-
ζήων (c in mg.: „Restitutus locus ex 8 Iliad.“). — v. 3. ΔΡΥΟΔΑΕΑΣ P.
— v. 4. εἰσφέρεται h-b. — ΠΟΛΛΩΝ P. — ΠΑΛΛΑΕΝ P. 14. Ter] Aen.
II, 792. — sibi vi. — compressa (ut multi codd. Virg.) S. — fumo APSa-b
M13. „Ita conceptus etiam in scriptis hic versus.“ Pont. somno v-g
(h in mg. Virg. fumo) M2. — Τρὶς] Od. λ', 206. — ἐφορμήτην hg. —
ἀνάγει Edd. — ἔπειτα (om. ἐμοὶ .. μᾶλλον) v-g.

VI. Caput VI. Tertius et quartus Aeneidos quae habeant ab Homero
sumpta. ch-b. 1. Ulyxis vi. Ulyssis c-bPS. — haec incipiunt Sv-g.
— Postquam] Aen. III, 192. — Ait ille] S. — Ἄλλ' ὅτε] Od. μ', 403. —
Ἄλλ' ὅτε ... ἄλλη om. vi. In h-b adduntur tres versus sequentes: Φαί-
νετο γαῖάων ... ἡχλυσε δὲ πόντος ὅπ' ἀδότης. Pro his versibus in
ea leguntur Od. ε', 301. 306. Ἄλλ' ὅτε δὴ Κρήτην μὲν ... καὶ ἱμβαλε
σητ' κεραιονόν. (c in mg.: „Restitutus locus ex 14 Odys.“).
2. Accipe] Aen. III, 486. — ΤΗΝ ΝΥΝ ΚΑΙ ΟΙ ΤΟΥΤΕ ΤΟΚΟΣ ΚΕΙΜΗ
Ν ΔΙΟ ΝΕΣΤΩΝ ΝΗΜ ΕΛΕΝΕΝ ΟΥΞΙΡΩΝ. Accipe ... puer. P. Accipe ... puer
(om. Graec.) vi. Accipe ... puer. Δωρόν τοι καὶ ἐγώ, τέκνον
φίλε, τοῦτο δίδωμι Μνήμ' Ἑλένης χειρῶν (Od. δ, 125 sq.) c-b (c in
mg.: „Restitutus locus ex 16 Od.“). Vid. not. 3. Tendunt] Aen. III,

VI, 1. Alia tempestas] Cf. c. 4.
§ 4.

2. Τῇ νῦν ... χειρῶν] Haec
nusquam invenias coniuncta in no-
stris quidem exemplaribus Home-
ricis. Nam verba Μνήμ' Ἑλένης
χειρῶν, quae codici P, quem secu-
tus sum, communia sunt cum edi-
tionibus, leguntur tantum Od. δ,
126, ubi praemittitur ille versus,

qui ex Arnoldi Vesaliensis restitu-
tione h. l. vulgo legitur. At II.
ψ', 618, legitur: Τῇ νῦν καὶ σοὶ
τοῦτο, γέρον, κειμήλιον ἔστω
Πατρόκλου τάφον μνήμ' ἔμμεναι,
unde prior versus paululum im-
mutatus in illum locum translatus
fuisse videtur in exemplari quod
ante oculos habuit Macrobius. Vid.
not ad c. 3. § 9.

Qua cursum ventusque gubernatorque vocabat.

Ἡμεῖς δ' ὅπλα ἕκαστα πονησάμενοι κατὰ νῆα
ἡμεῖθα· τὴν δ' ἄνεμός τε κυβερνήτης τ' ἴθυνεν.

4 *Dextrum Scylla latus, laevum inplacata Charybdis*
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos et sidera verberat unda.

5 *At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris*
Ora exertantem et naves in saxa trahentem.

[77] *Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo*
Pube tenus, postrema inmani corpore pistris,
Delphinum caudas utero commissa luporum.

10 *Praestat Trinacrii melas lustrare Pachyni*
Cessantem longos et circumflectere cursus,
Quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam et caeruleis canibus resonantia saxa.

5 Homerus de Charybdi:

Δεινὸν ἀνεβρόβησε θαλάσσης ἄλμυρόν ὕδωρ.
ἦτοι ὅτ' ἐξεμέσειε, λέβης ὥς ἐν πυρὶ πολλῷ,
πᾶς ἀναμορμύρεσκε κυκωμένη· ὑψόσε δ' ἄχνη
ἄκροισι σκοπέλοισιν ἐπ' ἀμφοτέροισιν ἐπιπτεν·

5 ἀλλ' ὅτ' ἀναβρόξει θαλάσσης ἄλμυρόν ὕδωρ,
πᾶς ἔντοσθε φάνεσκε κυκωμένη· ἀμφὶ δὲ πέτρῃ
δεινὸν βεβρόχει· ὑπένερθε δὲ γαῖα φάνεσκε
ψάμμῳ κυανέῃ· τοὺς δὲ χλωρόν δέος ἦρει.

6 Homerus de Scylla:

Ἐνθα δ' ἐνὶ Σκύλλῃ ναίει, δεινὸν λελακνῖα·
τῆς ἦτοι φωνὴ μὲν ὅση σκύλακος νεογιλῆς,
γίνεται, αὐτῇ δ' αὐτὲ πέλωρ κακόν· οὐδὲ κέ τις μιν

[Mas. P (AS om. Graec.).

268. — vocabat AP Virgil. ed. Wagn. vocabant Edd. S. Virgil. ed. Heyn. — Ἡμεῖς Od. λ', 9. Ἡμεῖς .. ἴθυνεν om. vi. Ἰκμενον οὐρον
ἔει πλησίον ἐσθλὸν ἱταῖον Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς
αὐδηέσσα Ἡμεῖς ... ἴθυνεν ca (c in mg.): „Restitutus locus ex II
odysse.“). 4. *Dextrum*] Aen. III, 420. — *Scylla tenus P.* — v. 5.
prohibet A „B“. — v. 6. *navis* A a p. m. — v. 8. *pistris* Av-a.

5 *de charybdi et de scylla* v-g. — *Δεινὸν*] Od. μ', 236. Ἐνθεσ μὲν
γὰρ Σκύλλ', ἐτέρωθεν δὲ διὰ Χάρυβδιδος Δεινὸν Edd. — v. 5. *αλαατ*
P. — ἀλλ' ὅταν αὐθις ἀναβρόξει γὰρ ἄλμυρόν ὕδωρ vi. — v. 7. *ἐβεβρό-*
χει (ut edd. Hom.) Edd. — *Γαῖαν εὖς πειρεῖσκε* P (cf. v. 8.). —
v. 9. *τοὺς δὲ χλωρόν ... ἀγαστονος Ἀμφιτρίτῃ* (§ 6. v. 13.) om. v-a. —
τοὺς δὲ χλωρόν δέος ἦρει om. hg.

6. *ΗΜΕΙΣ ΔΕ ΣΙΛΛΑ* in A legi-
tur post § 7. v. 1. — *Ἐνθα*] Od. μ', 85. — v. 3. *ΤΕΙΝΕΤΑΙ* P. — v. 4.

5. v. 7. *Δεινὸν βεβρόχει* Seentus
sum codicem P qui omittit aug-
mentum, quo omisso multe gra-
vior ideoque ad rem aptior sit
rhythmus.

6. v. 3. *Γίνεται*] Hanc huius
verbi formam, quam omnes Macro-

bii editiones habent, retinui, quia
γίνεται, quod valge legitur apud
Homerum, magis etiam remotum
est ab eo quod legitur in cod. P.,
et forma γέινεται, quam ille prae-
cipue commendat, non usurpatur
pro eo quod est *fit*, sed tantum
pro eo quod est nascitur.

- γηθήσειεν ἰδῶν, οὐδ' εἰ θεὸς ἀντιάσειεν.
 5 τῆς ἦτοι πόδες εἰσὶ δυνάδεια πάντες ἄωροι·
 Ξε δὲ τέ οἱ δειραὶ περιμήκεες· ἐν δὲ ἐκάστη
 σμερδαλέῃ κεφαλῇ, ἐν δὲ τρίστοιχοι ὀδόντες,
 πυκνοὶ καὶ θαμέες, πλείοι μέλανος θανάτου.
 μέσση μὲν τε κατὰ σπείλους κόλλοιο δέδυνεν·
 10 ἔξω δ' ἐξίσχει κεφαλᾶς δεινοῖο βερέθρου·
 αὐτοῦ δ' ἰχθυῖα σκόπελον περιμαιμῶσα
 δελφῖνᾶς τε κύνας τε καὶ εἰ ποθὶ μεῖζον ἔλγχι
 κῆτος, ἃ μύρια βόσκει ἀγαστονος Ἀμφιτρίτη.

[78]

O mihi sola mei super Astyanactis imago!

7

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat.

Κέλινου τοι τοιοῦδε πόδες τοιαῖδε τε χεῖρες,
 ὀφθαλμῶν τε βολαὶ κεφαλῇ τ' ἐφύπερθε τε χαῖται.

Ter scopuli clamorem inter cava saxa dedere:

8

Ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.

Τῷ δ' ὑπο δῖα Χάρυβδις ἀναρῶοιβδεῖ μέλαν ὕδωρ.

τῷς μὲν γάρ τ' ἀνίσχιν ἐπ' ἡματι, τῷς δ' ἀναρῶοιβδεῖ.

— Qualis coniecta cerva sagitta,

9

Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit

Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum

Nescius: illa fuga silvas saltusque peragrat

Dictaeos, haeret lateri letalis arundo.

Ἀμφ' ἑλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὃν δ' ἔβαλ' ἀνῆρ

10

ἰὼ ἀπὸ νευρῆς· τὸν μὲν τ' ἤλυξε πόδεσσι

φείγων, ὅφρ' αἶμα λιαρὸν, καὶ γούνατ' ὀρώρει.

αὐτὰρ ἐπειδὴ τόνγε δαμάσσειται ὥκως οἷστος,

ἁμοφάγοι μιν θῶες ἐν οὔρεσι δαρδάπτουσιν.

Dixerat. Ille patris magni parere parabat

11

Imperio: et primum pedibus talaria nectit

Aurea, quae sublimem alis sive aequora iuxta,

Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.

5 Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco

Pallentes, alias sub Tartara tristia mittit,

Edd. vicahgsdzb.]

ΓΗΘΗΤΟΝΕΣΙCΝ ΙΔΩΝ P (cf. v. 5.). — v. 11. ἰχθυῖα Edd. IXEYAA P.

7. O mihi] Aen. III, 489. — oculo A. — Κέλινου] Od. δ', 149. — γάρ (ut edd. Hom.) Edd. — χαῖται zb. 8. Ter] Aen. III, 566. — Τῷ δ']

Od. μ', 104. Τῷ δ' ... ἀναρῶοιβδεῖ om vic Τῷ δ' ... ὕδωρ om. a. Τῷ δ' hgs. Τῷ δ' b. — ἀναρῶοιβδεῖ s-b. ἀναρῶοιβδεῖ Δεινόν a. 9. Qualis] Aen.

IV, 69. — incauta A. — Cresia Sv-pl Virg edd. rec. Cressia p2-lP Virg. edd. vett. Chresia „B“. thresia A. — spxit A. 10. Ἀμφ'] Il.

λ', 475. Ἀμφ' ... δαρδάπτουσιν om. v-a. — ὃν τ' (ut vulgo legitur ap. Hom.) h-b. — ὀρώρει legitur ap. Hom. — αὐτὰρ .. δαρδάπτουσιν om.

h-b. — ΔΑΡΔΑΠΤΟΙCΙ P. 11. Dixerat] Aen. IV, 238. — v. 3. aequora supra (ut edd. Virg.) v-g. — v. 4. terra A. — v. 5. Tum c AS. — v. 9.

11. v. 3. aequora iuxta] Hoc in Macrobiani exemplari hac translatus fuisse videri e versu 256., volat

aequora iuxta, pro eo quod sensus flagitat, aequora supra, bene animadvertit Heynius.

*Dat somnos adimitque et lumina morte resignat.
Illa fretas agit ventos et turbida tranat
Nubila.*

- 12 Ὡς ἔφατ'· οὐδ' ἀπλήθησε διάκτορος Ἀργειφόντης·
αὐτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλά πέδιλα,
ἀμβρόσια χρύσεια τὰ μιν φέρον ἡμὲν ἐφ' ὕρην
ἣδ' ἐπ' ἀπείρονα γαῖαν ἅμα πνοιῆς ἀνέμοιο.
[79] ἔλτεο δὲ φάβδον, τῇ τ' ἀνδρῶν ὄμματα θέλγει,
ὦν ἐθέλει, τοὺς δ' αὐτὰ καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει.
τὴν μετὰ χερσὶν ἔχων πέτετο κρατὺς Ἀργειφόντης.

- 13 *Ac velut annoso validam cum robore quercum
Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor, et alte
Consternunt terram concusso stipite frondes.*
5 *Illa haeret scopulis, et quantum vertice ad auras
Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.*

- 14 Οἷον δὲ τρέφει ἔρνος ἀνὴρ ἐριθιλὲς ἐλαίης
χάρφ' ἐν οἰοπόλῳ, ὅθ' ἄλῃς ἀναβέβρυχεν ὕδωρ,
καλὸν τηλεθάον· τὸ δέ τε πνοιαὶ δονέουσι
παντοίων ἀνέμων, καὶ τε βρῦναι ἄνθεϊ λευκῷ·
5 ἔλδων δ' ἑξαπλῆς ἄνεμος σὺν λαίλαπι πολλῇ
βόθρου τ' ἐξέστρεψε καὶ ἐξετάνυσσ' ἐπὶ γαίῃ.

- 15 *Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithonī croceum linquens Aurora cubile.*
Ἡὼς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγανοῦ Τιθωνοῖο
ᾄρνυθ', ἵν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἣδὲ βροτοῖσι· —
Ἡὼς μὲν κροκόπεπλος ἐκιδνατο πᾶσαν ἐπ' αἶαν.

VII. *Ut pelagus tenere rates nec iam amplius ulla
Occurrit tellus, maria undique et undique caelum:
Olli caeruleus supra caput adstitit imber
Noctem hiememque ferens, et inhorruit unda tenebris.*

- [80] Ἄλλ' ὅτε δὴ τὴν νῆσον ἐλείπομεν, οὐδέ τις ἄλλη
φαίνεται γαίαν, ἀλλ' οὐρανὸς ἣδὲ θάλασσα,
ὅτ' τότε κυανέην νεφέλην ἐστήσε Κρονίων

[Mas. P (AS om Graec.).

Nubila om. cum Graec. A. 12. Ὡς ἔφατ' Il. ω, 539. 13. Ac velut
Aen. IV, 441. — v. 1. veluti v-g. — annoso validam AS—AM123. Virg.
Codd. meliores. annoso valido P. annosam valido v-gb. „Recte.“ Zeun.
— v. 3. illinc GR. A. — v. 3. altae Virgil. edd. rec. o. end. Med. — v. 5.
Ille AP „B“. Ille S. Ipsa Edd. et Virg. — v. 6. Etheas S. — in
tartara mittit S. 14. Οἷον Il. ρ', 53. Οἷον ... γαίῃ om. vi. Pro
his versibus in c-g leguntur Il. μ', 132-134. Ἔστασαν ... ἀραρυῖαι
(c in mg.: „Restitutus locus ex 12 Iliad.“; hg in mg.: „In antiquo codice
citantur versus ex Iliad. ρ'. Οἷον .. ἐπὶ γαίῃ.“) — v. 6. ἐπὶ ποταμῷ
P (cf v. 5). 15 Et iam Aen. IV, 584. Et cum A. Et tum „B“.
— Ἡὼς Il. λ', 1. — Ἡὼς μὲν Il. ς', 1. Ἡὼς ... ἐπ' αἶαν om. v-a.

VII. *Caput VII. Quae in quinto et sexto libris Vergilius ab Homero*
sit mutatus, ch-b (AS om. ab). 1. Ut Aen. V. 8. — undique undique
(om. et) A. — Ἄλλ' ὅτε Od. μ', 403. Ἄλλ' ὅτε .. ὑπ' αὐτῆς om. vi. Pro
his versibus in ca leguntur similes Od. ξ, 301-306. Ἄλλ' ὅτε δὴ Κρόνην
μὲν ἐλείπομεν ... καὶ ἐμβαλε νηὶ Κρονίων. (c in mg.: „Restitutus

νηὸς ὑπὲρ γλαφυρῆς, ἤχλυσε δὲ πόντος ὑπ' αὐτῆς.

Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisae magni, manesque Acheronte remissos. 2

Οἶνον ἀφυσσάμενος χαμάδις χέε, δεῦε δὲ γαῖαν,
φυγὴν κικλήσκων Πατροκλῆος δειλοῖο.

Leivibus huic hamis conseriatam auroque trilecem
Loricam, quam Demoleo detraxerat ipse
Victor apud rapidum Simoenta sub Illo alto. 3

Δώσω οἱ θώρηκα, τὸν Ἀστεροπαῖον ἀπηύρων,
χάλκεον, ᾧ πέρι χεῦμα φαινοῦ κασσιτέροιο
ἀμφιδεδίνηται· πολέος δέ γ' ἄξιον ἔσται.

Et cursorum certamen utrobique simile. Et quia versibus est 4
apud utrumque numerosis, locum loco similem lector inveniet.
Initia haec sunt:

Haec ubi dicta, locum capiunt, signoque repente.
Στὰν δὲ μεταστοιχεῖ· σήμαινε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεύς. 5

Pugilum certamen incipit apud hunc:

Constitit in digitos extemplo adrectus uerque.
apud illum: Τῷ δὲ ζωσαμένῳ βήτην ἐς μέσσον ἀγῶνα.
ἅντα δ' ἀνασχομένῳ χερσὶ στιβαρῶσιν ἅμ' ἄμφω.

Si velis comparare certantes sagittis, invenies haec utriusque 6
principia:

Protinus Aeneas celeri certare sagitta.

Αὐτὰρ ὁ τοξευτῆσι τίθει λόντα σίδηρον.

Capita locorum, ubi longa narratio est, dixisse sufficiet, ut quid 7
unde natum sit lector inveniat.

Dixerat, et tenues fugit ceu fumus in auras. 8

Edd. vicahgsdzb.]

locus ex 14 Od. ("). — κρήτον (sic) μὲν g in mg. — νηὸς .. αὐτῆς
(v. 4.) om. h-h. — Γλαφυρὰ ἐκαυσε P. 2. Vinaque] Aen. V, 98.
— Οἶνον] ll. φ', 220. — ἀφυσσάμενος c-h. 3. Leivibus] Aen. V, 259.
— de mole c A. — Δώσω] ll. ψ', 560. Pro his versibus in v-a leguntur
ll. ψ', 807 et 808. Τῷ μὲν ἐγὼ δώσω ... ἀπηύρων. — ΑΣΤΕΡΟΠΑΙΟΝ
P. — ἀπηύρων h-bP. — v. 3. πολέος .. ἐπὶ om. h-h. — ΔΕΓΑΣΙΟΝ P.
δὲ οἱ ἄξιον edd. Hom. 4. Haec] Aen. V, 315. — Στὰν] ll. ψ', 358.
Pro hoc versu in v-a leguntur eiusd. lib. vv. 754 et 755. Ὡς ἔφατ' ...
Νέστορος νιός. — ΟΜΑΙΝΕ P. σήμηνε Edd. σήμηνε edd. Hom.
5. apud hunc incipit Sv-g. — Con·titit] Aen. V, 426. — erectus (corr. in
arr.) A. — Τῷ δὲ] ll. ψ', 685. Τῷ δὲ .. ἀγῶνα om. Edd. — ἀνασχο-
μένῳ z. — ἄμφω, Σὺν ᾧ ἔπαισον, σὺν δὲ σφι βαρεῖαι χεῖρες ἔμμιχ-
θεν. Edd. 6. Protinus] Aen. V, 485. — Αὐτὰρ] ll. ψ', 850. — τίθη
v. — σίδηρον, Κάδδ' ἐτίθει δέκα μὲν πελέκας, δέκα δ' ἡμιπέ-
λεκας. Edd. (v ἐτίθη) 7. narratione (om. est) .. B". — inveniet
Svi. 8. Dixerat] Aen. V, 740. — auras. Ψυχὴ δὲ κατὰ χθονός,

VII, 4. certamen] Hunc rem at-
tigit supra c. 2. § 13.

lector inveniet] Cf. § 6. invenies
et § 7. ut .. lector inveniat, et vid.
not. ad c. 4. § 4. et ad c. 11, § 1.

σήμαινε] Rectius vulgo legi aoristi
non negaverim: sed putavi
obsequendum esse auctoritati co-

dicis P, quoniam a scriptura nulla
litterarum permutatione ex σήμηνε
nasci potuit.

7. Capita locorum] Haec qui ad
sequentia refert, quam rationem
equidem haud improbo, is debet
intelligere eos versus in quibus
sententiarum summa inest.

[81]

*Aeneas: Quo deinde ruis, quo proripis? inquit,
Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arceat? —
Ter conatus erat collo dare brachia circum,
Ter frustra comprensa manus effugit imago.*
Ὡς ἔφατ'· αὐτὰρ ἔγωγ' ἔδελον φρεσὶ μερμηρίζας
μητρός ἐμῆς ψυχὴν ἔλκειν κατατεδννήλης.
τρεῖς μὲν ἐφωρμήθη,ν, ἔλκειν τέ με θυμὸς ἀνώγει·
τρεῖς δὲ μοι ἐκ χειρῶν σκυῖ ἔϊκελον ἦ καὶ ὄνειρον,
ἔπτατ'· ἔμοι δ' ἄχος ὅζυ γένεσκετο κηρόδι μᾶλλον.

9 Sepultura Palinuri formata est de Patrocli sepultura. Haec incipit:

Principio pinguem taedis et robore secto.

Illā sic: Οἱ δ' ὕσαν ὕλοτόμους πελέκας ἐν χειρὶν ἔχοντες.

Et alibi: Πόλησαν δὲ πυρὴν ἐκατόμποδον ἐνθα καὶ ἐνθα.

10 Ipsa vero utriusque tumuli insignia quam paria?

*At pius Aeneas ingenti mole sepulchrum
Inponit, suaeque arma viro remiūque tubamque
Monte sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, aeternumque tenet per secula nomen.
Αὐτὰρ ἐπεὶ νεκρός τ' ἐκὰν καὶ τεύχεα νεκροῦ,*

[Mas. P (AS om. Græc.).]

ἦ ὅτε καπνός, Ὡς ἔφατ' ἐπεὶ γυνῖα. (Il. ψ', 100 sqq.) Edd. (vg-b Ὡς ἔφατ'). — arceat? Μητερ ἐμῇ, τί νύ μ' οὐ μίμνεις ἔλκει μεμαῶτα, (sic ἔλκει pro ἔλκειν, cf. Od. λ', 210.) a. — Ter] Aen. VI, 700. — conatus ibi Virg. Cf. c. 5. § 14. — compressa (nt S l. c.) Sv-g. — Ὡς ἔφατ'] Od. λ', 204. Ὡς .. κατατεδννήλης (v. 2.) om. v-g. — κατακονήγινε P. κατα-τεδννήτης s-b. — v. 3. ἀνώγει (ut l. c.) P. ἀνώγει Edd. — v. 4. ἔκλειον c-z. — v. 5. ἔπτατο (om. ἔμοι ... μᾶλλον) Edd. — ἔπτατο καὶ δα-χειρῶν οὐκ (cf. v. 4.) P. — κηδὲ μαμὸ P. 9. Haec incipit] om. A. — Principio] Aen. VI, 214. — illa sic. haec incipit. A. ille sic ait vca. Ille sic h. Ille ait g. — Οἱ δ'] Il. ψ', 114. Οἱ δ' ... et alibi om. v-a. — πελέκας h-d. — ἐν (ut Hom. l. c.) P. μετὰ Edd. — Πόλη-σαν] Il. ψ', 164. Κηδεμόνες δὲ παρ' αἰθι μένον καὶ τήσων ἔλην Πόλησαν v-a. — ἐκατόμπεδον v-z. — ἐνθα. Et alibi vic. 10. At] Aen. VI, 232. — v. 3. aereo S. — Αὐτὰρ] Od. μ', 13. Vid. not. 11.

8. *Dixerat .. in auram*] Huic verum optime quidem respondet Homericus is quem inseruit Arnoldus, sed tamen codicem P secutus sum. Nam praesertim quum, ut hic versus a verbo *Dixerat*, sic versus Homericus qui sequuntur a verbis Ὡς ἔφατ' incipiant, a Macrobio, quem fugerint simillimi illi versus, hi videntur esse coniuncti. Nec magis volui inseruere post arceat (v. 3.) verum Homericum, id quod factum est in ed. Ald. Mirum id quidem est, quod h. l. eam libro V. versibus iunguntur versus Virgilii ex libro VI. sumpti, qui locum suum habebant in capitis fine: sed videtur Macrobius ea voluisse coniungere, quas continuis qui sequuntur versibus Homeri responderent; nisi

forte magis statueret Virgilii versus *Ter conatus erat ... effugit imago*, quos, quia etiam Aen. II, 792 sq. leguntur (quamobrem laudati sunt iam supra c. 5, § 14.) libro VI. nonnulli (vid. ed. Gossrau), iniuria insertos esse arbitrantur, in Macrobio exemplari post arceat fuisse adscriptos. Zeunius, qui eam ex Ed. vet. (c), ubi lacuna deprehenderetur, tum ex serie orationis conclusit post arceat excidisse locum Homericum, et haud recte suspicatus est Macrobiū spectavisse ad Od. β', 363 sqq., ubi Euryclaea nutrix Telemachum proficiscentem alloquitur, reprehendit Barmannum, qui ad Virg. Aen. V, 742. diceret versus *Ter conatus erat ... effugit imago* sumptos esse ex Aeneid. II, 792.

τύμβον χεύαντες καὶ ἐπὶ στήλην ἐρύσαντες
πήξαμεν ἀκροτάτῳ τύμβῳ εὐήρες ἐρετμόν.

Tunc consanguineus Leti Sopor.

11

Ἐνθ' Ἵπνω ξύμβλητο, κασιγνήτῳ Θανάτῳ.

Quod te per caeli iucundum lumen et auras

12

Per genitorem oro, per spes surgentis Iuli,

Eripe me his, invicte, malis, aut tu mihi terram

[82]

Iniice, namque potes, portusque require Velinos.

Νῦν δέ σε τῶν ὀπιθεῖν γονάζομαι, οὐ παρεόντων,

13

πρὸς τ' ἀλόχου καὶ πατρὸς, ὃ σ' ἔτρεφε τυτθὸν ἔοντα.

Τηλεμάχου θ', ὃν μῶνον ἐνὶ μεγάροισιν ἔλειπες.

οἶδα γάρ, ὥς ἐνθένδε κιῶν δόμου ἐξ Ἀἰδαο,

5 νῆσον ἐς Αἰαίην σήσεις εὐεργέα νῆα.

ἐνθα σ' ἔπειτα, ἄναξ, κέλομαι μνήσασθαι ἐμεῖο,

μή μ' ἄκλαυστον ἄδαπτον ἰὼν ὀπιθεῖν καταλείπειν,

νοσφισθεῖς, μή τοι τι θεῶν μήνιμα γένωμαι·

ἀλλὰ με κακῆται σὺν τεύχεσιν, ὅσα μοι ἐστίν,

10 σῆμά τέ μοι χεῖραι πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης,

ἄνδρὸς δυστήνοιο, καὶ ἐσθόμενοισι πυθέσθαι.

ταῦτα τέ μοι τελέσαι, πῆξαι τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμόν,

εἴθ' καὶ ζωὸς ἐρεσσον, ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἐτάροισιν.

Nec non ei Tityon, Terrae omniparentis ahumum,

14

Cernere orat: per tota novem cui iugera corpus

Porrigitur, rostroque immanis vultur obunco

Immortale iocur tendens fecundaque poenis

Viscera rimaturque opulis habitataque sub alio

Pectore nos fbris requies datur ulla renatis.

Καὶ Τυτθὸν εἶδον, Γαίῃ ἐρικυδέος υἱὸν,

15

Edd. vicahgepdab.]

Tunc] Aen. VI, 278. Tum v-g. Edd. Virg. — Ἐνθ'] Il. ξ', 231. — σύμ-
βλητο vi. — Θανάτῳ. Καὶ τῷ νήδυμος ... ἀγχιότα εἰκνώς. (Od. ν',
79, 80.) v-a. 12. Quod] Aen. VI, 363. 13. Νῦν] Od. λ', 66. —

v. 2. ΔΑΟΧΟΝ ΜΟ ΚΑΙ Ρ (cf. v. 3.). — v. 4. ΧΕΧΙΩΝ Ρ. — v. 5. ΕΣ
ΑΓΑΙΑΝ Ρ. — οἶδα .. μνήσασθαι ἐμεῖο (v. 4-6) om. v-g (hg in mg.:
„In ant. totius locus expositus erat.“). — v. 7. ὀπισθεν καταλείπειν vi.

— v. 8. μή τί τοι ε-γ. — v. 9. κακῆται h. ΚΑΚΗΝΗΑΙ Ρ. κακείαι
Hom ed. Weiff. — ἔσσε (ut edd. Hom.) Edd. — v. 10. τ' ἐμοῖ a-b. — ΧΕΥΣ
Ρ. — ἄνδρὸς ... ἐτάροισιν vv. 11-13. om. v-g. 14. Nec non] Aen.

VI, 595. — immani S. — ab unco M2. ad unco Sv-g. — tendens Av-h
M123. Cf. Comm. I, 10, 12 tendens Sg-bP. 15. Καὶ] Od. λ', 576.

10. Αὐτὰρ ... ἐρετμόν] „Quis
non videt hunc locum, ubi sermo
est de sepultura Elpenoris, plane
alienum esse a consilio Macrobii,
qui de Patrocli sepultura se esse lo-
cuturum paulo ante promisit? Exu-
let igitur iste locus, et restituitur
Hud. ψ, 165. Ἐν δὲ πυρῇ ὑπᾶτη
νεκρὸν θέσαν κτλ.“ Ζευσ. — At
hic non de rogo sermo est, sed de
tumuli insignibus: eiusmodi autem
nihil apud Homerum de Patroclo

legitur, sed tantum Il. ψ', 257:
Χεύαντες δὲ τὸ σῆμα κάλω κλον. Vix
ergo dubium est, quin Macrobius
commiserit errorem ea, quae ad
Elpenorem (quem c. 2, § 14. cum
Pallastro composuit) pertinent, ad
Patroclum referendo. Cf. etiam § 13.

14. Nec non et Tityon cet.] Mu-
retus Var. lect. VIII, 5. confert
Aen. VI, 413. Gemuit sub pondere
cymba, cum Hom. Il. ε, 886. Μέγα
δ' ἔβραχε φήγινος ἔξω.

καίμενον ἐν δαπέδῳ· ὁ δ' ἐκ' ἐννέα κείτο πέλεσθρα·
γῦπε δέ μιν ἐκότερθε παρημένω ἥπαρ ἔκειρον,
δέστρον ἔσω δύνοντες· ὁ δ' οὐκ ἀπαμύνετο χερσὶ·

5 Ἀητῶ γὰρ εἵλκυσε, Διὸς κυδρὴν παρόκοιτιν,
Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ καλλιχόρου Πανοπήος.

16 Non, mihi si linguae centum sint oraque centum,
Ferreus vox, omnis scelèrum comprehendere formas,
Omnia poenarum percurrere nomina possim.

[83] Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι, οὐδ' ὀνομήνω,
οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλώσσαι δέκα δὲ στόματ' εἴην,
φωνὴ δ' ἄρφηκτος, χάλκεον δὲ μοι ἦτορ ἐνείη.

VIII. Hinc exaudiri gemitus iraeque leonum

Vincta recusantum et sera sub nocte rudentum,
Setigerique sues atque in praesepibus ursi
Saevire ac formae magnorum ululare luporum:

5 Quos hominum ex facie dea saeva potentibus herbis
Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.

Εὐρον δ' ἐν βήσσησι τετυγμένα δώματα Κίρκης
ἔστοισι λάεσσι, περισκέπτῳ ἐνὶ χώρῳ.
ἄμφι δέ μιν λύκοι ἦσαν ὀρέστεροι ἢ δὲ λέοντες,
τοὺς αὐτὴ κατέδειλεν, ἐπεὶ κακὰ φάρμακ' ἔδωκεν.

2 Quid petitis? quae causa rates aut cuius egentis
Litus ad Ausonium tot per vada caerulea vexat?
Sive errore viae seu tempestatibus acti,
Qualia multa mari nautae patiuntur in alto.

Ἦ τι κατὰ προῆξιν ἢ μασιδίας ἀλάλησθε
οἷά τε ληϊστῆρες ὑπεὶρ ἄλλα, τοὶ γ' ἀλώονται
ψυχὰς παρθεμένοι, κακὸν ἀλλοδαποῖσι φέροντες;

3 Ceu quondam nivei liquida inter nubila cynci
Cum sese e pastu referunt et longa canoros
Dant per colla modos: sonat amnis et Asia longe
Pulsa palus.

[84] Τῶν δ' ὄσθ' ὀρνίθων πετεηνῶν ἔθνεα πολλὰ,
χηνῶν ἢ γεράνων ἢ κύκνων δουλιχοδείρων,
Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι Καῦστρου ἄμφι ῥέεθρα,
ἔνθα καὶ ἔνθα ποτῶνται ἀγαλλόμεναί πετερίγεσσι,
κλαγγηδὸν προκαδιζόντων, σμαραγεῖ δὲ τε λειμῶν.

4 Illa vel inlactae segetis per summa volaret

[Mas. P (AS om. Graec.).

— v. 4. Δεφρον P. — v. 5. εἵλκυσε i-z. εἵλκυσε v. ἤλκυσε Hom.
ed. Wolf. 16. Non] Aen. VI, 625. — omneis chg. — possen v-g.
— Πληθὺν] Il. β', 488.

VIII. Caput VIII. In septimo et octavo qui versus sint ab Homero sumpti.

1. Hinc] Aen. VII, 16. — Εὐρον] Od. κ', 210. — v. 1. Δωμῶ P. — v. 2. ἔστοισιν Edd. Hom. — v. 3. Δεμῶν Γοι P. 2. Quid] Aen. VII, 197. — egentis v. egentis c-g. — Ἦ τι] Od. γ', 72. Ὡ ξεῖνοι, τίνας ἐστέ; πόθεν κλειθ' ὄγρ' ἀέλευθα; Ἦ τι Edd. — ὑπερ ἄλλα i-b. 3. Ceu] Aen. VII, 699. Ceu .. cynci om. ASv-gM123. — liquida om. s-bP. Versus damnatum supplevi e Virgilio. — cinthi P. — et pastu AM3. — Τῶν δ'] Il. β', 459. 4. Illa] Aen. VII, 806.

*Gramina, nec teneras cursu laesisset aristas,
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, celeres nec tingeret aequore plantas.*

Αἰ δ' ὅτε μὲν σκιριῶεν ἐπὶ ξειδωρον ἄρουραν,
ἄκρον ἐπ' ἀνθερίων καρπὸν θεόν οὐδὲ κατέκλων·
ἀλλ' ὅτε δὴ σκιρτῶεν ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης,
ἄκρον ἐπὶ φηγμῖνος ἁλὸς πολιοῖο θέεσκον.

*Vescitur Aeneas simul et Troiana iuventus
Perpetui tergo bovis et lustralibus extis.
Postquam exempta fames, et amor compressus edendi,
Rex Evandrus ait.*

5

Νῶτοις δ' Ἀλанта διηνεκέσσι γέραιφεν
ἥρως Ἀτρεΐδης εὐρυκρεῖων Ἀγαμέμνων.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἔντο,
τοῖς ὁ γέρων ἀμπρωτος ὑφαίνειν ἥρχετο μῆτιν.

*Evandrum ex humili tecto lux suscitāt alma,
Et matutinus volucrum sub culmine cantus.
Consurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.*

6

5 *Tum lateri atque humeris Tegeaeum subligat ense,
Demissa ab laeva pantherae terga retorquens.
Nec non et gemini custodes limine in ipso
Praecedunt, gressumque canes comitantur herilem.*

[85]

ῥῶντι ἄρ' ἐξ εὐνήφιν Ὀδυσσῆος φίλος υἱὸς
εἰματα ἐσθάμενος· περὶ δὲ ξίφος ὀξὺ θέν' ὤμοις,
Ποσὶ δ' ὑπὸ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα. —
Βῆ δ' ἔμην εἰς ἀγορὴν· παλάμῃ δ' ἔχε χάλκεον ἔγχος,
οὐκ ὁλός· ἅμα τῶγε κύνας πόδας ἀργοὶ ἔποντο.

7

Edd. vicahgapdab.]

— *inactae S.* — *celeris S.* — *tingeret AP „B“.* — *Αἰ δ' ὅ* II. 6, 226.
— *ξειδωρον P.* — *v. 3. Ἀλλ' ὅτε (om. δὴ) v1. αλλοτε μὲν v3. ἀλλ' ὅτε μὲν i. Αἰδ' ὅτε δὴ ca.* 5. *Vescitur] Aen. VIII, 182.* — *extis. Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρειυσεν ἀναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων, Ἀρσενα, πενταέτηρον, ὑπερμενέει Κρονίωνι (II. 4, 314 sq.). Νῶτοις δ' Ἀλанта διηνεκέσσι γέραιφεν (c-b γέγαιφεν). Postquam exempta fames et amor compressus edendi, Rex Evandrus ait. Edd. In A, non, ut fieri solet, ubi Graeca verba omissa sunt, post extis adduntur litterae Gk. Ex S nihil enotavi. — Νῶτοις] II. 4, 321. Νῶτοιςιν edd. Hom. — ἥρως ... Ἀγαμέμνων om. v-g. — ο ΓΕΡΩΝΤΟΣ (om. ἀμπρω) P. — ΕΝΗΡΧΕΤΟ ΜΗΤΙ P. 6. *Evandrum] Aen. VIII, 455.* — *v. 2. Et matutinus a-b. Atque matutinus (labante versu) APS. Et matutini (ut Virg. l. c.) v-g.* — *v. 5. latere AS.* — *v. 7. lumine A.* — *in ipso APSa-zM123. ab alto (ut Virg. l. c.) v-gb „Rectius.“ Zenn. — Praecedunt (nt edd. et plerique eodd. Virg.) P (AS „B“ prec.). procedunt Edd.* 7. *ῥῶντι] Od. β', 2. Pro tribus his versibus leguntur in Edd. quattuor similes II. β', 42-45. Ἔζετο .. ξίφος ἀργυρόηλον (v. 43. περὶ δ' αὖ ἐν v. 44. ὑπάλ). — οcy P. — ὤμῳ Edd. Hom. — Βῆ] Od. β', 10. — κύνας πόδας edd. Hom. (P πολας). δύο κύνε v1. δύο κύνε v3. δύο κύνας i. δύο κύνας c-b.**

VIII, 5. *Vescitur Aeneas ... Rex Evandrus ait]* Hi Virgillii versus in Edd. non recte dirimuntur interpositis tribus versibus, e quibus ul-

timus pertinet ad versus Homericos qui sequuntur, quibuscum recte coniunctus est in cod. P. Cf. § 11.

Miraturque, interque manus et brachia versat.

Τύνη δ' Ἡφαίστοιο πάρα κλυτὰ τεύχεα δέξο, 12
καλὰ μάλ', οἳ οὐπω τις ἀνὴρ ὅμοιοι φόρησεν.
Ὡς ἄρα φωνήσασα θεὰ κατὰ τεύχε' ἔδθηκεν
πρόσθεν Ἀχιλλῆος· τὰ δ' ἀνέβραχε δαίδαλα πάντα. —
Τέρετο δ' ἐν χερσέσιν ἔχων θεοῦ ἄγλαα δῶρα.

IX. Iri, decus caeli, quis te mihi nubibus actam 1
Detulit in terras?

Ἴρι θεὰ, τίς τ' ἄρ σε θεῶν ἔμοι ἄγγελον ἦκεν; 2
— Nec solos tangit Atridas
Iste dolor.

Ἦ μούνοι, φιλέουσ' ἀλόχους μερόπων ἀνθρώπων 3
Ἀτρεΐδαι;
Sed vos, o lecti, ferro quis scindere vallum
Adparat et mecum invadit trepidantia castra?

Ὅρνυσθ', ἱππόδαμοι Τρῶες, φήγνυσθε δὲ τεῖχος 4
Ἀργείων, καὶ νηυσὶν ἐνέετα θεσπιδαῖς πῦρ.
Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus
Procurate viri, et pugnam sperate parati.

Νῦν δ' ἔρχεσθ' ἐπὶ δαίανον, ἵνα συνάγωμεν Ἀργα· [87]
εὐ μὲν τις δόρυ θηξάσθω, εὐ δ' ἄσπιδα ἐθέσθω.

Sic ait inlacrilians: humero simul exuit enssem 5
Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon
Gnosius atque habilem vagina aptarat eburna.
Dat Niso Mnesteus pellem horrentisque leonis
Euxusias, galeam fidus permutat Aletes.

Τυδεΐδῃ μὲν δῶκε μενεπτόλεμος Θρασυμήδης 6
φάσγανον ἄμφηκες, τὸ δ' ἐὼν παρὰ νηϊ λείλειπτο,
καὶ σάκος· ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔδθηκε
ταυρεῖην ἄφαλόν τε καὶ ἄλλοφον, ἦτε καταιτύξ
κέκληται, φύεται δὲ κάρη θαλερῶν αἰγῶν.
Μηριόνης δ' Ὀδυσῆϊ δίδου βιὼν ἡδὲ φαρέτρην
καὶ ξίφος· ἀμφὶ δὲ οἱ κυνέην κεφαλῆφιν ἔδθηκε

Edd. vicahgsdzb.]

v. 7. atqui g in mg. — v. 8. interque om. A. 12. Τύνη] Il. τ', 10.
Τύνη ... πάντα om. Edd. — Τέρετο] Il. τ', 18. — δῶρα. Ἀτὰρ ἐπεὶ
φρεσὶν ἥσιν ἐτάρετο (v. ἥσι τετάρετο) δαίδαλα λείσσαν.

IX. Caput IX. Nono libro quae insint sumpta ab Homero. ch-h.

1. Iri] Aen. IX, 18. — internas A. — Ἴρι] Il. σ', 182. Ἴρι ... ἦκεν om.
vi. „Locus restitutus ex 18 Iliad.“ c in mg. — τίς γὰρ edd. Hom. — ἦκε
c-h. 2. Nee] Aen. IX, 138. — Ἦ μούνοι] Il. ι', 340. Ἦ ... Ἀτρεΐδαι
om. vi. In c-h his versibus praemittuntur duo antecedentes: Τί δὲ
λαὸν ... ἔρεκ' ἡ ἄκομοιο; (c in mg.: „Restitutio ex 19. Iliad.“). Ἦ
c-h. — φιλέουσ' c-g. 3. Sed vos] Aen. IX, 146. — Ὅρνυσθ' Il. μ',
440. Ὅρνυσθ' ... πῦρ om. v-a. — ἐνεργεῖς P. 4. Quod] Aen. IX,
157. — lecti A. — parari A. — Νῦν] Il. β', 381. — εὐ μὲν ... θέσθω
(v. 2) om. Edd. — θεξάσθω P. 5. Sic ait] Aen. IX, 303. — v. 3.
vaginae aptarat eburnae g in mg. — v. 4. Mnesteus h-b Mss. — Ale-
thes Edd. PS. 6. Τυδεΐδῃ] Il. κ', 255. — v. 2. νηϊ edd. Hom. re-
centt. νηϊ vi. παρ P. νηυσὶ c-h; Homeri edd. veti. — v. 4. Ταυρίην

- φινού ποιητήν· πολέσιν δ' ἔντοσθεν ἱμάσιν
 ἐντέτατο στερεῶς· ἔκτοσθε δὲ λευκοὶ ὁδόντες
 10 ἀργιόδοντος ὕος θαμέες ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα
 εὖ καὶ ἐπισταμένως· μέσση δ' ἐνὶ πῖλος ἀρήρει.
- 7 *Protinus armati incedunt, quos omnis cunctis*
Primorum manus ad portas iuvenumque senumque
Prosequitur votis, nec non et pulcher Iulus.
 Τῷ δ', ἐπεὶ οὖν ὅπλοισιν ἐνὶ δεινοῖσιν ἐδύτην,
 βάν ᾧ ἵεναι, λιπέτην δὲ κατ' αὐτόθι πάντας ἀρίστους.
- 8 *Egressi superant fossas, noctisque per umbram*
Castra inimica petunt, nullis tamen ante futuri
Exitio: passim somno vinoque per herbam
Corpora fusa vident, adrectos litore currus,
 5 *Inter lora rotasque viros, simul arma iacere,*
Vina simul. Prior Hyrtacides sic ore locutus:
Euryale, audendum dextra, nunc ipsa vocat res.
Hac iter est. Tu, ne qua manus se attollere nobis
A tergo possit, custodi et consule longe.
 10 *Haec ego vasta dabo et recto te limite ducam.*
- 9 Τῷ δὲ βάτην προτέρω διὰ τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἶμα·
 αἶψα δ' ἐπὶ Θρηκῶν ἀνδρῶν τέλος ἔχον λόντες·
 οἱ δ' εὖδον καμάτω ἀδηκότες· ἔντεα δὲ σφιν
 [88] καλὰ παρ' αὐτοῖσιν χθονὶ κέκλιτο, εὖ κατὰ κόσμον,
 5 τριστοιχί· παρὰ δὲ σφιν ἐκάστω δίζυγες ἵπποι.
 Ῥῆσος δ' ἐν μέσῳ εὐδε, παρ' αὐτὸν δ' ἀκίεες ἵπποι
 ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης ἱμάσι δέδεντο.
 τὸν δ' Ὀδυσσεὺς προπάροιδεν ἰδὼν Διομήδεϊ δεῖξεν·
 Οὗτός τοι, Διόμηδες, ἀνὴρ, οὗτοι δὲ τοι ἵπποι,
 10 οὓς νῶϊν πλῆσανσκε Δόλων, ὃν ἐπέφνομεν ἡμεῖς.
 ἀλλ' ἄγε δῆ, πρόφερε κρατερὸν μένος· οὐδέ τί σε χρὴ
 ἐστάμεναι μέλεον σὺν τεύχεσιν· ἀλλὰ λυ' ἵππους·
 ἢ ἐσὺ γ' ἀνδρας ἐναιρε, μελήσουσιν δὲ μοι ἵπποι.
- 10 *Sed non auguriis poterat depellere pestem.*
 Ἄλλ' οὐκ οἰωνοῖσιν ἐρύσσατο Κῆρα μέλαιναν.
- 11 *Et iam prima novo spargebat lumine terras*

[Mss. P (AS om. Graec.).

hg. — ἄλοφον Edd. — βλον a-b. — vv. 7-11. ἀμφὶ δὲ οἱ ... ἀρήρει om.
 Edd. — v. 8. φεινον ποιεν πολεντοσεν P. — v. 10. ταμεθεσ P. 7.
Protinus] Aen. IX, 308. *Protinus ... πάντας ἀρίστους* om. P. — v. 1. cun-
tis A. — v. 2. *senum* (om. *que*) S. — Τῷ δ'] II. κ', 272. 8. *Egressi*]
 Aen. IX, 314. — v. 9. *custodi* om. P. — v. 10. *vasta* b P. — *lato* te li-
 mite v. 9. Τῷ δὲ] II. κ', 469 — v. 2. *εξον* v. *εχον* i. — v. 3. ἀδ-
 ηκότες (ut edd. Hom.) c-b. — v. 4. *παρ' ἀλεφριτοισιν* P (cf. v. 5.).
 — v. 5 sq. *δίζυγες ἵπποι. Et paulo post:* (om. v. 6. Ῥῆσος ... ἵπποι)
 Edd. (v3 et paulo post, i om. et paulo post). — v. 6. *παρ' αὐτῷ* Hom.
 l. c. vulgo. — v. 7. *ἐξ .. δέδεντο* om. vi. Hic versus in ca ponitur post
 v. 9. — v. 8. *οδυσσεοπαροιδεν* P. — v. 10. *νῶν* a — v. 13. *με-
 λεουσιν* P. *μελήσουσι* Edd. 10. *Sed*] Aen. IX, 328. — *auguriis*
 ASe-z. *augurii* v1. *augurio* (ut edd. Virg.) v3-gbP. „Melius.“ Zenn. —
poterat AP. *potuit* (ut edd. Virg.) Edd. S. — Ἄλλ'] II. β', 859.
 11. *Et iam*] Aen. IX, 459. — Ἡώς] II. λ', 1. — ἀγανού c-g. — φέρη v1;

Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Ἦώς δ' ἐκ λεχέων παρ' ἀγανού Τιθωνοῖο
ἔρυνθ', ἐν' ἀθανάτοισι φῶς φέροι ἥδ' ἐβροτοῖσι.

Mater Euryali ad dirum nuntium, ut excussos de manibus ra-
dios et pensa demitteret, ut per muros et virorum agmina ulu-
lans et comam scissa decurreret, ut effunderet dolorem in lamen-
tationum querelas, totum de Andromache sumpsit lamentante
mortem mariti.

O vere Phrygiae, neque enim Phryges.

13

Ὡ πέπovες, κάκ' ἐλέγχε', Ἀχαιῖδες, οὐκέτ' Ἀχαιοί.

Quos alios muros aut quae iam moenia habetis?

14

Unus homo et vestris, o cives, undique septus

Aggeribus, tantas strages inpune per urbem

[89]

Ediderit? iuvenum primos tot miserit Orco?

5 *Non infelicis patriae veterumque deorum*

Et magni Aeneae segnes miseretque pudetque?

Ὡ φίλοι ἦρωες Δαναοί, θεράποντες Ἀἰῆος,

15

ἄνδρες ἔστε, φίλοι, μνησάσθε δὲ θούριδος ἀλκῆς!

ἥ τι νῦν φαμεν εἶναι ἀσσοσητήρας ὀπίσσω;

ἥ τι τεῖχος ἄρειον, ὃ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;

5 οὐ μὲν τις σχεδὸν ἔστι πόλις πύργοις ἀραρυῖα,

ἥ κ' ἀπαμνυαίμεσθ', ἑτεραλκία δῆμον ἔχοντες·

ἀλλ' ἐν γὰρ Τρώων πεδίῳ.

X. *Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris*

1

Strymoniae dant signa grutes, atque aethera tranant

Cum sonitu, fugiuntque Notos clamore secundo.

Ἦῦτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι προδ,
αἷτ' ἐπεὶ οὔν χειμῶνα φύγον καὶ ἀτέσφατον ὄμβρον·

Ardet apex capiti, cristisque ac vertice flamma

2

Edd. vicahgspdzb.]

cf. I, 22, 3. 12 Mater Euryali] Aen. IX, 473 sqq. — durum P. — comam AS Virg. (v. 478.) coma Edd. P. — lamentationem A. — de Andromache] Il. γ', 460 sqq. Andromache AS. Andromacha Edd. P. — sumpsit lamentatione h. — mariti mortem S. In c-b subiiciuntur versus Il. γ', 460-464. Ὡς φαμένη... Ἐλκόμενον πρόσθεν πόλιος. (c in mg.: „Locus illustratus ex 22 Il.“). 13. O vere] Aen. IX, 618. O Phryges om. P. — verae vl. — nec enim S. — Ὡ πέπovες] Il. β', 235. Ὡ μοι ἀπειλητήρες (vi ἀπειλ.) ἀχαιῖδες οὐκέτ' ἀχαιοί (Il. ἦ, 96.) v-κ (hg in mg.: „Pro hoc ille citatur in ant. versus Ὡ πέπovες... ἀχαιοί. Διάδ. β'“). 14. Quos] Aen. IX, 782. — aut quae iam ASvl. quae iam ultra (ut edd. Virg.) v3-bP. — v. 3. tanta S. — v. 4. miserat A. — v. 6. segnes tom. AS. 15. Ὡ φίλοι] Il. δ', 733. Ὡ φίλοι.. πεδίῳ. om. va. Ὡ φίλοι.. ἀλκῆς! (vv. 1, 2.) om. h-b. — v. 5. τι edd. Hom. — v. 6. ἑτεραλκία zb. — v. 7. πεδίῳ etc. hg.

X. Caput X. Quae in reliquis libris mutuatus sit ab Homero Vergilius. ch-b. 1. [Tela] Aen. X, 264. — Ἦῦτε] Il. γ', 3. Τρώες μὲν κλαγγὴ τ' ἐνοπῇ τ' ἔσαν, ὄρνιθες ὥς, Ἦῦτε Edd. — ὄμβρον, Κλαγγὴ καὶ γὰρ πέτονται ἐπὶ (sic) ὀκσεανοῖο ῥοάων. Edd. 2. Ardet]

IX, 11. Et iam cet.] Hi versus leguntur etiam c. 6, § 15.

12. comam scissa] A Virgilio

hoc mutuatus est Macrobius; sed vid. prolegg. p. xxxix med. Cf. etiam

Stat. Theb. XI, 317. Scissa comas.

*Funditur, et vastos umbro vomit aureus ignes.
Non secus ac liquida si quando nocte cometae
Sanguinei lugubre rubent, aut Sirius ardor:*

- 5 *Ille sitim morbosque serens mortalibus aegris
Nascitur, et laevo contristat lumine caelum.*

3
[90] *Τὸν δ' ὁ γέρον Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσιν
παμφαίνονθ' ὥστ' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίλοιῳ,
ὃς ῥά τ' ὀπώρας εἰσιν, ἀρξήλοιο δέ οἱ ἀνγὰι
φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἄστρασι νυκτὸς ἀμολγῶ.
5 ὄντε κύν' Ὀρίωνος ἐπὶ κλησιν καλέουσιν.
λαμπρότατος μὲν ὄδ' ἐστὶ, κακὸν δέ τε σῆμα τέτυκται.
καὶ τε φέροι πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσιν.
ὥς τοῦ χαλκὸς ἔλαμπεν ἐπὶ στήθεσσι θεόντος.*

- 4 *Stat sua cuique dies: breve et interparabile tempus
Omnibus est vitae. —*

Fata vocant, metasque dati pervenit ad aevi.

*Αἰνότητε Κρονίδη, ποῖον τὸν μῦθον ἔειπες;
ἄνδρα θνητὸν ἔόντα, πάλαι πεπρωμένον αἰσῶ,
ἅψ ἐθέλεις θανάτοιο δυσηχέος ἐξαναλῦσαι; —
Μοῖραν δ' οὔτινά φημι πεφυγμένον ἔμμεναι ἀνδρῶν,
οὐ κακὸν, οὐδὲ μὲν ἐσθλὸν, ἐπὶ τὰ πρῶτα γένηται.*

- 5 *Per patrios manes, per spes surgentis Iuli,
Te precor, hanc animam serves natoque patrique.
Est domus alta: iacent penitus defossa talenta
Caelati argenti: sunt auri pondera facti
5 Infectique mihi. Non hic victoria Teucrum
Vertitur, aut anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat. Aeneas contra cui talia reddidit:
Argenti atque auri memoras quae magna talenta
Natis parce tuis. Belli commercia Turnus
10 Sustulit ista prior, iam tum Pallante perempto.
Hoc patris Anchisae manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus galeam laeva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus abdidit ensem.*

[Mss. P (AS om. Graec.).

Aen. X, 270. — capite A a sec. m. capitis (nt codd. nonnulli Virg.) s-bP. — cristis (om. que) S. tristisque A. — a vertice (nt Virg. cod. Mod. alique) i-g. 3. Τὸν δ' Il. ζ', 25. Pro versu primo in edd. leguntur Il. ε', vv. 4-7., Δαῖε οἱ ἐκ κόρυθος ... ἀπὸ κράτος τε καὶ ὤμων. (v. add. Et alibi:). — v. 2. ἐπὶ σῶμενος vl. — v. 4. φαίνοντε π. — v. 6. ὄγ' (nt Hom. edd. vett.) Edd. — δὲ (om. τὲ) vi. — v. 8. ὥς τοῦ ... θεόντος om. Edd. — ἐλάμπεν ἐπὶ στήθεσσι P. ἔλαμπε περὶ στήθεσσι Hom. vulgo. 4. Stat] Aen. X, 467. — Fata] ib. 472. Ante hunc versum in vi est spatium vacuum trium fere versuum. In ea praemittuntur versus Μοῖραν ... γένηται et Νῦν δ' ἔμπης γὰρ κήρες ... οὐδ' ὀπαλύξαι (Il. μ', 326 et 327.), in o add. in mg.: „Locus reparatus.“ In h-b praemittuntur versus Μοῖραν ... γένηται, et Αἰνότητε ... ἐξαναλῦσαι. — Post versum Fata ... aevi in vi est spatium versuum unius, in c-b legitur Il. ν', 602: „Ἦϊε· τὸν δ' ἄγε μοῖρα κακὴ θανάτοιο τέλοςδε.“ In Αἰνότητε] Il. π', 440. — Μοῖραν] Il. ζ', 488. 5. Per] Aen. X, 524. — et spes edd. Virg. — v. 2. Ter precor S. — v. 6. haud anima vl. — dabat A. — v. 8. multa (nt Virg. vulgo) Edd. S. — v. 9. Gnatis (nt

- Ζώγρει, Ἀτρεὺς νιέ, σὺ δ' ἄξια δέξαι ἄποινα·
 πολλὰ δ' ἐν Ἀντιμάχοιο δόμοις κειμήλια κεῖται,
 χαλκός τε χρυσός τε πολύκητος τε σίδηρος·
 τῶν κέν τοι χαρίσασθαι πατὴρ ἀπερείσι' ἄποινα,
 5 εἰ νῶϊ ζωοὺς πεκύθοιτ' ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν.
 Ὡς τῶγε κλαίοντε προσὰ νητήτην βασιλῆα
 μειλχιόις ἐπέεσσιν· ἀμείλικτον δ' ὅπ' ἄκουσαν·
 Εἰ μὲν δὴ Ἀντιμάχοιο δαΐφρονος υἱέες ἐστών,
 ὅς ποτ' ἐνὶ Τρώων ἀγορῇ Μενέλαον ἄνωγεν,
 10 ἀγγέλλην ἐλθόντα σὺν ἀντιθέῳ Ὀδυσῇ,
 αὐθι κατακτείνειαι, μῆδ' ἐξέμεν ἄψ ἔς Ἀχαιοὺς·
 νῦν μὲν δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λῶβην.
 Ἦ, καὶ Πείσανδρον μὲν ἀπ' Ἰσπῶν ὥσε χαμᾶζε,
 δουρὶ βαλὼν πρὸς στήθος· ὁ δ' ὕπτιος οὐδεὶ ἐρεῖσθαι
 15 Ἰσπόλοχος δ' ἀπόρουσε, τὸν αὖ χαμαὶ ἐξενάρηξεν,
 χεῖρας ἀπὸ ξίφει τμήξας, ἀπὸ τ' αὐχένα κόψας·
 ὄλμον δ' ὥς ἔσβενε κυλίνδεσθαι δι' ὀμίλου. [91]
- Inpastus stabula alia leo ceu saepe peragrans,*
Suadet enim vesana fames, si forte fugacem
Conspexit capream aut surgentem in cornua cervum,
Gaudet hians inmane, comasque adrexit, et haeret
 5 *Visceribus super accumbens lavit improba taeter*
Ora cruor:
Sic ruit in densos alacer Mezentius hostes.
- Ὡστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας,
 εὐράν ἢ ἔλαφον κεραὸν ἢ ἄγριον αἶγα,
 πεινάων· μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν αὐτὸν
 σφύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροὶ τ' αἰζηοί·
 5 ὥς ἐχάρη Μενέλαος Ἀλέξανδρον θεοειδέα
 ὀφθαλμοῖσιν ἰδὼν· φάτο γὰρ τίσασθαι ἀλείτην. —
 Βῆ δ' ἔμεν, ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ὅστ' ἐπιδεινῆς
 9 θηρὸν ἐκ κρειῶν, κέλεται δέ ἐ θυμὸς ἀγῆνωρ
 μῆλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
 εἴπερ γάρ χ' εὐρησι παρ' αὐτόφει βώτορας ἄνδρας
 5 σὺν κυσὶ καὶ δούρεσσι φυλάσσοντας περὶ μῆλα,
 οὗ ῥά τ' ἀπείρητος μέμονε σταδμοῖο διεσθαι,

Edd. vicahgspsab.]

edd. Virg. etiam v. 2) S (A in ras.). — v. 13. addidit A. adplicat
 Virg. codd. vetust. 6. Ζώγρει] Il. λ', 131. — v. 2. ἐν ἀντιμαχοιο
 δοκειμα P. ἐν ἀφνειοῦ πατρὸς κειμήλια c-b. Cf. Il. ζ', 47. (hg
 in mg.: „Pro his sunt in ant. multo plures versus ex Ἰλιάδ. 2. de aliis
 Antimachi.“). — v. 4. Τῶν χ' ὅμιν vi. — v. 5. εἰνωεν P. Εἰ κεν
 ἐμὲ v-z (b AL); cf. Il. ζ', 50. — v. 6-17. ὥς τῶγε ... δι' ὀμίλου om.
 Edd. 7. Inpastus] Aen. X, 723. — v. 1. saepe peragrans om. AP. —
 v. 2. enim far vesana P. — sed forte vl (v3 seu, i se). — v. 4. arrecta
 g in mg. — v. 5. incumbens (ut Virg. eod. Med.) Edd. — improbat ether
 A. — v. 6. Ora cruor om. A. — v. 7. hostis A. 8. Ὡστε] Il. γ', 23.
 — v. 3. μάλα γάρ ... ἐπάλειψ (§ 9, v. 10.) om. v-g (hg in mg.: „In an-
 tiq totus locus expositus est additis et aliis ex Πριάδ. μ. βῆ δ' ἔμεν, quos
 et paulo ante citari indicavimus.“). 9. Βῆ δ' ἔμεν] Il. μ, 299. —
 v. 2. ἀνδρας P. — v. 4. βώτορις P. — v. 6. ὅδ' ῥά τ' ... διεσθαι om.

ἀλλ' ὄγ' ἄρ' ἡ ἥρπαξε μετάλμενος, ἥτε καὶ αὐτὸς
ἔβλητ' ἐν πρώτοισι θοῆς ἀπὸ χειρὸς ἄκοντι.
ὥς ἦα τότε ἀντίθεον Σαρπηδόνα θυμὸς ἀνῆκε
10 τείχος ἐπαῖται, διὰ τε ῥήξασθαι ἐπάλξεις.

10 *Spargitur et tellus lacrimis, sparguntur et arma.*
Δεύοντο ψάμαθοι, δεύοντο δὲ τεύχεα φωτῶν
δάκρυσι.

11 *Cingitur ipse furens certatim in praelia Turnus:*
Iamque adeo rutilum thoraca indutus aenis
Horrebat squamis, surasque incluserat auro,
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat ense:
[92] *Fulgebaturque alia decurrens aureus arce.*

12 Ὡς φάτο· Πάτροκλος δὲ κορύσσετο νόροπι χαλκῷ.
κνημίδας μὲν πρῶτα περὶ κνήμησιν ἔθηκε
καλὰς, ἀργυρέοισιν ἐπισφυρίοις ἀραρυίας·
δεύτερον αὖ θώρηκα περὶ στήθεσιν ἔδυνε,
5 ποικίλον ἀστερόεντα, ποδώκεος Αἰακίδαο·
ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον,
χάλκεον· αὐτὰρ ἔπειτα σάκος μέγα τε στιβαρόν τε·
κρατὶ δ' ἐπ' ἰφθίμῳ κνέην εὐνυκτον ἔθηκεν,
ἱππουριν· δεινὸν δὲ λόφος καθύπερθεν ἔνευεν.
10 εἴλετο δ' ἄλκιμα δοῦρα, τὰ οἱ παλάμῃσιν ἀρήρει.

13 *Purpureus veluti cum flos succisus aratro*
Languescit moriens, lassove papavera collo
Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.
Μήκων δ' ὥς ἐτέρωσε κάρη βάλεν, ἦτ' ἐνὶ κήπῳ
καρκῶ βριδομένη, νοτίῃσι τε ελαρινῆσιν·
ὥς ἐτέρωσ' ἤμυσσε κάρη πῆλῃσι βαρυνθέν.

XI. Et haec quidem iudicio legentium relinquenda sunt, ut ipsi aestiment quid debeant de utriusque collatione sentire. Si

[Mss. P (AS om. Graec.).

xb. — v. 9. *ἐπῆκε* P. — v. 10. *τοίχος ἐπαίδια* P. 10. *Spargitur* Aen. XI, 191. — *Δεύοντο*] Il. ψ', 15. — *δὲ καὶ τεύχεα* vi. — *δάκρυσι* om. P. 11. *Cingitur*] Aen. XI, 486. — v. 1. *certatim* A. — v. 4. *ense* A. 12. Ὡς φάτο] Il. κ', 130. Ὡς .. χαλκῷ (v. 1) om. v-g (hg in mg.: „Iliad. 19. [τ', 369.] et alibi. Citantur in antiq. versus ex „Iliad. κ' de Patroclo.“). — v. 4. δ' αὖ vi. — ἔδυνεν (ut edd. Hom.) v-g. — v. 5. *ποικίλον* ... *Αἰακίδαο* et (vv. 8 et 9.) *κρατὶ* ... *ἐνευεν* om. v-g; cf. Il. τ', 1. c. — v. 10. *Εἴλετο τοῦ δ' ἀπάνευθε σέλας γένετ'* (v γένετο) ἡ ὅτε μήνης v-g ex Il. τ', 374. 13. *Purpureus*] Aen. IX, 435. — v. 2. *lassove* S. *lassoque* v-g. — *Μήκων*] Il. θ', 306. — *νοτίῃσι* d. *νοτίῃσι* xb. — v. 3. ὥς ... *βαρυνθέν* om. v-a.

XI. *Caput XI. Quos locos ita transtulerit Vergilius, ut Homero superior videatur.* ch-b. 1. *estimant* A. 2. *Qualis*] Aen. I, 430. —

X, 13. *Purpureus* cet.] Haec ponenda erant ante c. 9, § 11., neque patet cur Macrobius institutum ordinem reliquerit: aut ergo ipse videtur postea aut alius quis haec addidisse.

XI, 1. *legentium*] Licet intelli-

gere Homerum et Virgilium, ut hoc loco certe non immerito ait Macrobius disputationis ab Eustathio habitae. Cf. c. 7. § 4., c. 13. § 27., c. 14. § 8.

Si .. *consulas*] Et hoc loco et § 4. Eustathius alloqui videtur Prae-

tamen me consulas, non negabo nonnumquam Virgilium in transferendo densius excoluisse, ut in hoc loco:

- Qualis apes aestate nova per florea rura* 2
Exercet sub sole labor, cum gentis adultos
Educunt fetus, aut cum liquentia mella
Stipant et dulci distendunt nectare cellas,
 5 *Aut onera accipiunt venientum aut agmine facto*
Ignavum, fucos, pecus a praeseptibus arcant. [93]
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ἦντε ἔθνεα εἰσι μελισσάων ἀδινάων, 3
πέτρης ἐκ γλαφυρῆς αἰεὶ νέον ἐρχομέναων·
βοτρυδὸν δὲ πέτονται ἐπ' ἀνθεσιν ελαφινούσιν,
αἱ μὲν τ' ἔνθα ἅλῃς πεποτήσεται, αἱ δὲ τε ἔνθα·
 5 *ὥς τῶν ἔθνεα πολλὰ νεῶν ἄπο καὶ κλισιάων*
ἡϊόνος προπάροιθε βαθείης ἐστιχόωντο
ἱλαδὸν εἰς ἀγορὴν· μετὰ δὲ σφισιν Ὅσσα δεδήει.

Vides descriptas apes a Virgilio opifices, ab Homero vagas: alter 4
 discursum et solam volatus varietatem, alter exprimit nativae artis
 officium. In his quoque versibus Maro extitit locupletior interpres: 5

- O socii, neque enim ignari sumus ante malorum,*
O passi graviora, dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes
Accestis scopulos, vos et Cyclopa saxa
 5 *Experti: revocate animos, maestumque timorem*
Mittite: forsitan et haec olim meminisse iuvabit.
Per varios casus, et reliqua.
ὦ φίλοι, οὐ γάρ πῶ τι κακῶν ἀδαήμενός εἰμεν· 6
οὐ μὲν δὴ τόδε μείζον ἐπὶ κακόν, ἢ ὅτε Κύκλωψ
εἴλει ἐνὶ σπηῖ γλαφυρῷ κρατερῇφι βληφί·
ἀλλὰ καὶ ἔνθεν ἐμῇ ἀρετῇ βουλῇ τε νόφ τε
ἐκφυγόμεν· καὶ πού τῶνδε μνήσεσθαι ὄλω.

Ulixes ad socios unam commemoravit aerumnam: hic ad speran- 7

Edd. vicahgsdpdz.]

v. 4. aut dulci vl. et dulces AS. — v. 5. venientium A. — v. 7. flagra-
 grantia A. — 3. Ἦντε] ll. β', 87. — v. 3. ἐν ἀνθεσιν P. — v. 4. πε-
 ποτάται P. — vv. 5-7. Ὅς ... δεδήει om. v-g. — v. 5. ἀνοκκαίς P.
 — v. 6. ἐκπροχόωντο P. Cf. initium versus. — v. 7. μετὰ ... δεδήει
 om. s-b. 4. discursus S. — navitate artis A. — 5. τίς vi. — O socii]
 Aen. I, 198. — v. 3. sonanteis c-g. — v. 4. Ancestis A. — cyclopeia S.
 cyclopea Edd. P (A sikh) — v. 6. Mitte A. — v. 7. Per varios casus, et
 reliqua ASv-gM123. om. s-bP. 6. ὦ φίλοι] Od. μ', 208. — v. 2. ἐπει
 c-b. ἐπεισι vi. 7. Ulyses Svi. Ulysses c-bP. — Καὶ ... ὄλω om.

textatum, qui cum ad disputandum
 provocasse dicitur c. 2. § 3.

densius excoluisse] i. e. rem am-
 plius exornasse.

4. Vides cet.] „Non satis subti-
 liter rem hic tractat Macrobinus.
 Bene enim docet Clarkius ad ll.
 β', 87. utriusque poetae consilium

ll.

esse diversum. Virgilius enim
 apum laborem comparat cum ope-
 rariis urbem sedulo condentibus,
 sed Homerus apum copiam ratio-
 nemque evolvendi confert cum mili-
 tibus cupide e navibus procurren-
 tibus.“ Ζευκ.

7. ad socios] i. e. cum sociis

dam praesentis mali absolutionem gemini casus hortatur eventum.
Deinde ille obscurius dixit:

— *Kal pou τῶνδε μνήσεσθαι ὄλω,*

hic apertius:

[94] *Forsan et haec olim meminisse iuvabit.*

8 Sed et hoc quod vester adiecit solatii fortioris est. Suos enim non tantum exemplo evadendi sed et spe futurae felicitatis animavit, per hos labores non solum sedes quietas sed et regna pro-

9 mittens. Hos quoque versus inspicere libet:

*Ac veluti summis antiquam in montibus ornum
Cum ferro accisam crebrisque bipennibus instans
Eruere agricolae certatim: illa usque minatur
Et tremefacta comam concusso vertice nutat,*

5 *Vulneribus donec paulatim evicta supremum
Congemuit traxitque iugis avulsa ruinam.*

*Ἦρκε δ' ὥς ὅτε τις δρυὺς ἤριπεν ἢ ἀχερωὺς
ἢ ἐπ' ἄλγος βλωθρῇ, τήντ' οὐρεσι τέκτονες ἄνδρες
ἔξεταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι.*

Magno cultu vester difficultatem abscidendae arboreae molis expressit, verum nullo negotio Homericæ arbor absciditur.

10

*Haud segnis strato surgit Palinurus et omnes
Explorat ventos atque auribus aera capiat:
Sidera cuncta notat tacito labentia caelo,
Arcturum Pliadasque Hyadas geminosque Triones,
Armatumque auro circumspicit Orionem.*

*Αὐτὰρ ὁ πηδαλῶ ἰδύνετο τεχνήντως
ἡμενος· οὐδὲ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἐπιπτε
Πηλιάδας τ' ἐσορῶντι καὶ ὄφρ' ἰδύνοντα Βοώτην
ἄρκτον θ', ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπὶ κλησὶν καλέουσιν,
ἦτ' αὐτοῦ στρέφεται καὶ τ' Ὠρίωνα δοκεύει.*

11 Gubernator qui explorat caelum crebro reflectere cervicem debet

[Mss. P (AS om. Graec.).

v-a. 8. *poster* v-g „B“. *Virgilius* A „C“. — *sed spe* (om. et) h. — *sedes quietas* cet.] Cf. *Aen.* I, 205 sq. 9. *Ac veluti*] *Aen.* II, 626. — v. 2. *abscisam* A „C“. — v. 3. *certant* B. — v. 4. *mutat* hg (g in mg. *nutat*). — *Ἦρκε*] II. v', 389. et π', 482. Pro his versibus in vi leguntur II. δ', 482-486. Ὅ δ' ἐν κονίῃσι ... περικαλλέει δόρυ; in c-g 482-488. Ὅ δ' ... παρ' ὄχθας (hg in mg. „Citantur in ant. hoc loco versus ex *Πηλὸ*. v' de Asia, qui sunt et in π' de *Sarpedone*."). — *cultu virgilius diff.* A. — *abscinditur* v3-g. 10. *Haud*] *Aen.* III, 513. *Aut* A. — *omnis* A. — v. 3. *labantia* h. — v. 4. *Pleiadasque* ieh-g. *Pleadasque* a. *pluvias* v. *pluviasque* Virgil. cod. Med. cum aliis optimis. — v. 5. *Oriona* (ut Virg. vulgo) Edd. S. — *Αὐτὰρ*] *Od.* ε', 370. — v. 1. *τεχνήντως* p2dz. — v. 2. *ἡμενος* γδε P. — *πιπτεν* P. — v. 5. *δοκεύει*, *Ὀἴη* δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο. c-h (p2-b *λωε-*

loquens. Vid. Hand. Tursell. I, p. 93 sq.

8. *vester*] Cf. § 9. et vid. nott. ad c. 1. § 4. et c. 2. § 17.

exemplo evadendi] i. e. memoria periculorum quae effugerant.

9. *nullo negotio ... absciditur*] „Clarkius ad II. δ', 482. bene memnet ineptam esse omnem horum duorum locorum comparisonem propterea quod in utroque res longe diversae expingantur.“ Zeun.

captando de diversis caeli regionibus securitatem sereni. Hoc[95] mire et velut coloribus Maro pinxit. Nam quia Arcturus iuxta septentrionem est, Taurus vero in quo Hyades sunt, sed et Orion, in regione austri sunt, crebram cervicis reflexionem in Palinuro sidera consulente descripsit. *Arcturum*, inquit: ecce intuetur par-12 tem septentrionis; deinde *Pliadasque Hyadas*: ecce ad austrum flectitur; *geminosque Triones*: rursus ad septentriones vertit aspectum; *Armatumque auro circumspicit Orionem*: iterum se ad austrum reflectit. Sed et verbo *circumspicit* varietatem saepe se vicissim convertentis ostendit. Homerus gubernatorem suum se-13 mel inducit intuentem Pliadas, quae in australi regione sunt, semel Booten et Arcton, quae sunt in septentrionali polo.

Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor, 14

Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens

Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tiges.

*Νηλεὺς· οὐκ ἄρα σὺ γέ πατήρ ἦν ἱππότηα Πηλεὺς,
οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δὲ σε τίκτε θάλασσα.*

Plene Virgilius non partionem solam, sicut ille quem sequebatur, 15 sed educationem quoque nutritionis tamquam belualem et asperam criminatus est. Addidit enim de suo:

Hyrcanaeque admorunt ubera tiges;

quoniam videlicet in moribus inolescendis magnam fere partem nutricis ingenium et natura lactis tenet, quae infusa tenero et mixta parentum semini adhuc recenti ex hac gemina concretionem

Edd. vicahgspdzab.]

τῶν). 11. sunt *Hyades* Sv-gM12. — et *orion* (om. sed) v-gbP. „In ed. vet. illud *Sed* abest; quod nec sensus poscit.“ Zeun. 12. *Pleiadasque* ch-p. *pleiadas* (om. que) i. *Pleadasque* a. *pluvias* v. — *Orionem* A. *Oriona* Edd. PS. — *sed* (del. d) et *austrum* A. 13. *Pleiadas* Edd. P. — *Booten* Avich-pl. *Boatem* ap-bP *boatem* S. 14. *Nec*] Aen. IV, 365. — v. 3. *admoventur* A. — *Νηλεὺς* II. π', 33. — *Σοῦρ* P. — v. 2. *σετερε* v. *σε τίς* i. — *θάλασσα πετραὶ τ' ἡλιβατοι* (vi πετρα τετηλιβατη) *ὄτι τοι* (ca ti) *νόος ἐστὶν ἀνήτης*. v-g. 15. *Plane* i-g. — non partionem ... configurat] Cf. Gell. XII, 1, 20. (Vid. nott.) — petitionem v. portionem i. — criminatus est. addidit AP Gell. l. c. criminatur. addit Edd. S. — suo (om. de) A. — in minoribus adole-16 scendis S. — fert P. — mista v-g. — hac una S. 16. copiam om.

11. velut coloribus] Cf. Comm. II, 5, 5. *Tantum non coloribus pinxit.*

Taurus .. in quo Hyades sunt] Cf. Comm. I, 18, 13. *Vergilius et Hyadas, partes Tauri clariore.*

Orion] Cf. ib. § 5. *Vergilius nec a sui unquam se copulatione dispergunt, nec Hyadas, quae vicinae sunt, deserunt, aut Orionis proximam regionem relinquunt.*

12. ecce] Vid. prolegg. p. xli. *vertit aspectum*] Cf. Cic. N. D. II, 57, 142. *Sed lubricos oculos fecit et mobiles, ut .. aspectum quo vel-13 dent facile converterent.*

15. partionem] i. e. partum.

Praeter Gellium (l. c. in app.) hac voce usus est de hominibus Plautus Truc. I, 2, 99. et Afranius ap. Non. p. 217, 31.

educationem .. nutritionis] Gellius, qui l. c. habet *alituram*, scripsit ib. § 5. *munus nutricula-tionis*, et Apul. de dogm. Plat. II, 26. (p. 27.) *puerorum nutricula-tionis*. Cf. § 16. *nutricatu*.

belualem] Nova vox. Gellius l. c. habet *feram et saevam*.

in moribus inolescendis] Sic Gellius l. c., idemque XII, 5, 7.: *Inducit nobis (natura) inolevitque in ipso statim principis, quibus nati sumus, amorem nostri et caritatem*.

- 16 unam indolem configurat. Hinc est quod providentia naturae si-
 [96] militudinem natorum atque gignentium ex ipso quoque nutricatu
 praeparans fecit cum ipso partu alimoniae copiam nasci. Nam
 postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus
 effinxit atque aluit, adventante iam partus tempore idem ad cor-
 poris materni superna conscendens in naturam lactis albescit, ut
 17 recens natis idem sit altor qui fuerat fabricator. Quamobrem non
 frustra creditum est, sicut valeat ad fingendas corporis atque
 animi similitudines vis et natura seminis, non secus ad eandem
 18 rem lactis quoque ingenia et proprietates valere. Neque in ho-
 minibus id solum sed in pecudibus quoque animadversum. Nam
 si ovium lacte haedi aut caprarum, agni forsitan alantur, constat
 ferme in his lanam duriores, in illis capillum gigni teneriores.
 19 In arboribus etiam et frugibus ad earum indolem vel detrectan-
 dam vel augendam maior plerumque vis et potestas est aquarum
 atque terrarum quae alunt quam ipsius quod iacitur seminis; ac
 saepe videas laetam nitentemque arborem, si in locum alterum
 transferatur, suco terrae deterioris elanguisse. Ad criminandos
 igitur mores defuit Homero quod Virgilius adiecit.
- 20 *Non tam praecipites biuugo certamine campum
 Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:*

[Mss. P (AS om. Graec.).]

P. — Nam postquam . . . elanguisse (§ 18.) Cf. Gell. l. c. §§ 13-16. —
 sanguis ASv-gbPM123 Gell. l. c. sanguinis s-z. „Ilego sanguis. Nisi
 putes nominativo antiquo uti voluisse Macrobius. Quod mihi quidem
 verisimile non est.“ Meurs. „Edit. vet. habet sanguis; recte.“ Zeun. —
 recens notis v. — sit auctor A. 17. valet „B“. 18. in iis la-
 nam vi. — in iis capillum vi. in his capillum P. — pilum g in mg.
 19. ad earum indolem s-bP Gell. l. c. indolem (om. ad earum) Pvi.
 ad indolem (om. earum) Sc-g. — detractandam A. — atque terrarum APS
 Gell. l. c. et terrarum Edd. 20. Non tam] Aen. V, 144. — v. 2

quae . . . configurat] Totius sen-
 tentiae hand commode subiectum
 est natura lactis; erat autem di-
 cendum: Quod (lac) infusum tenero
 miscetur parentum semini adhuc re-
 centi, ut ex hac gemina concretionem
 una indoles fiat. Melius Gellius l.
 c.: Quae iam a principio imbuta
 paterni seminis concretionem ex matris
 etiam corpore et animo recentem in-
 dolem configuravit.

16. nutricatu] Cf. § 15. et Plant.
 Mil. III, 1, 53. Educatum in nutri-
 catu l'enerio.

fecit . . . copiam nasci] Vid. pro-
 legg. p. xl.

sanguis ille opifex] Cf. § 4 et c. 2.
 § 1. opifici deo. — „Confer egre-
 gium Favorini philosophi disserta-
 tionem liberos matris ipsius lacte
 esse alendos apud Gellium XII, 1,
 unde noster hausit.“ Zeun.

in penetralibus suis] i. e. in utero.
 Cf. Comm. l, 6, 63. Semine semel

intra formandi hominis monetam lo-
 cato.

corporis . . . superna] Cf. VII, 10,
 4. posteriora capitis. Gellius l. c.
 § 13. habet: in supernas partes.

17. ingenia] Cf. Plin. paneg. 49,
 7. exquisita ingenia coenarum.

19. vel detractandam vel augen-
 dam] Primum illud verbum eundem lo-
 cum habet ubi sermo est de aucto-
 ritate minuenda, hoc posterius re-
 fertur proprie aut ad numerum aut
 ad magnitudinem, sed h. l. Gel-
 lius et post eum Macrobius ita ea
 usurpaverunt ut significent: „ad
 indolem reddendam vel deterio-
 rem vel meliorem.“

elanguisse] Maior vis inest in eo
 verbo quo usus est Gellius, depe-
 risse.

Ad criminandos . . . adiecit.] Haud
 recte vulgo post adiecit ponitur
 aut colon aut comma, ut haec ad
 sequentia videantur esse referenda.

*Nec sic inmissis aurigae undantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.*

Οἱ δ' ὥς ἐν πεδίῳ τετραόροι ἄρσενες ἵπποι,
πάντες ἀφορμηθέντες ὑπὸ πληγῇσιν ἱμάσθῃς,
ὑπόσ' ἀειρόμενοι ῥίμῃα πρήσσουσι κέλευθα.

[97]

Graius poeta equorum tantum meminit flagro animante curren-
tium, licet dici non possit elegantius quam quod adiecit ὑπόσ'
ἀειρόμενοι, quo expressit quantum natura dare poterat impetum
cursus. Verum Maro et currus de carcere ruentes et campos
corripiendo praecipites mira celeritate descripsit, et accepto brevi
semine de Homérico flagro pinxit aurigas concutientes lora un-
dantia et pronos in verbera pendentes: nec ullam quadrigarum
partem intactam reliquit, ut esset illi certaminis plena descriptio.

— *Magno veluti cum flamma sonore*

23

*Virgea suggeritur costis undantis aeni,
Exsultantique aestu latices, furit intus aquae vis,
Fumidus atque alte spumis exuberat amnis.
Nec iam se capit unda: volat vapor ater ad auras.*

Ὡς δὲ λέβης ξεῖ ἔνδον, ἐπειγόμενος πυρὶ πολλῷ,
κνίσσῃ μελδόμενος ἀπαλοτρεφέος διάλοιῳ,
πάντοθεν ἀμβολάδην, ὑπὸ δὲ ξύλα κάγκανα κεῖται·
ὥς τοῦ καλὰ ῥέεθρα πυρὶ φλέγετο, ξέε δ' ὕδωρ.

Graeci versus aeni continent mentionem multo igne ebullientis: et totum ipsum locum haec verba ornant, πάντοθεν ἀμβολάδην. Nam scaturigines ex omni parte emergentes sic eleganter expressit. In Latinis versibus tota rei pompa descripta est, sonus flammae, et pro hoc quod ille dixerat: πάντοθεν ἀμβολάδην, exul-

Edd. vicahgspdz.]

runique fusi h. — Οἱ δ' ὥς] cf. Od. γ', 81., nbi quidem legitur ἡ δ', ὥς. Pro his versibus in v-g sunt Il. ψ', 500 et 501. Μάστιγι (νὶ μάστιγι) ... πρήσσοντες (νὶ πρήσσοντες, ν3ί πρήσσοντες) κέλευθα v-g. (hg in mg. „In anti. hi sunt: οἶδ' ὥς (g ἀρ') ... κέλευθα.“) „Nec ille locus a re alienus.“ Zenn. — v. 2. πάντες Hom. l. c. παστὰς P. πάντοσ' a-b (hg in mg). — ἀφορμηθέντες P. ἀφορμηθέντες g in mg. ἔμ' ὀρμηθέντες Hom. l. c. — 21. posset vi. — adiecit om. P. — γυροειρομένοι A (P γυροει). (lac.) πομένοι S. πομένο P6. ὑπόσ' ἀειρόμενοι v-g (hg in mg. ὑπόσ' ἀειρόμενοι). — expressit quem nam dare v.

22. deo homerico A. — predentes A. — illi AP16. illa Edd S. Vid. not. 23. Magno] Aen. VII, 462 — v. 2. Vir geritur P. — v. 3. aquai (om. vis) Virg. ced. Med. — Ὡς δὲ] Il. φ', 362. — v. 1. ἔνδοθ' vi. — v. 2. ἀπαλοτρεφέος vi. απαλοτρεφός P. — v. 3. πάντοθεν ἀμβολάδην vi. — v. 4. ὥς ... ὕδωρ om. v-g. — φλεγετοστολαγας P. 24. αἰετι v-g. — orant h. — πάντοθεν ἀμβολάδην om. Sv-a. 25. per hoc vi. — πάντοθεν ἀμβολάδην om. ASv-a. — exultantes Av-gP6. exultant S. exul-

21. flagro] Cf. I, 23, 12.

22. nec ... reliquit] Haec ὑπερβολικῶς esse dicta facile patet.

illi] Virgilio. An scribendum est illic, ut statuendum sit litteram c intercidiſſe, quod sequens vox ab eadem inciperet? Adde quod ex illic facile oriri poterat illa.

25. tota rei pompa] i. e. quid-

quid poterat dici ad rem exornandam. Cf. c. 13. § 26.

ἀμβολάδην] „De vi et potestate huius verbi vido quae egregie disputat Ern. ad Callim. H. in Dian. 61.“ Zenn. — Damnius in lexico Homérico coll. Herod. IV, 81. interpretatur hanc vocem sic: „Notat ἀναΐζειν διὰ φλογὸς ὑπερβο-

tantes aestu latices et amnem fumidum exuberantem spumis atque intus furentem: unius enim verbi non reperiens similem dignitatem, compensavit quod deerat copiae varietate descriptionis. Adiecit post omnia:

[98] *Nec iam se capit unda,*

quo expressit quod semper usu evenit suppositi nimietate caloris. Bene ergo se habet poeticae tubae cultus omnia quae in hac re eveniunt comprehendens.

26 *Portam, quae ducis imperio commissa, recludunt
Freti armis, ulloque invitant moenibus hostem.
Ipsi intus dextra ac laeva pro turribus adstant,
Armati ferro et cristis capita alta coruscis.*

5 *Quales aeriae liquentia flumina circum,
Sive Padi ripis Athesim seu propter amoenum,
Consurgunt geminae quercus intonsaeque caelo
Attollunt capita et sublimi vertice nutant.*

27 *Τὼ μὲν ἄρα προπάρουθε πυλάων ὑψηλάων
ἔστασαν, ὥς ὅτε τε θρύες οὐρεσιν ὑψικάρηναι,
αἰτ' ἄνιμον μῖνονουσι καὶ ὑέτον ἡματα πάντα,
ῥίξουσιν μεγάλῃσι διηνεκέεσσ' ἀραρυῖαι·*

5 *ὥς ἄρα τῷ χεῖρεσσι πεποιδότες ἡδὲ βίλφῃ
μῖνον ἐπερχόμενον μέγαν Ἄσιον, οὐδ' ἐφέβοντο.*

28 Graeci milites Polypoetes et Leonteus stant pro portis, et immobiles Asium advenientem hostem velut fixae arbores opperiantur.

29 Hactenus est Graeca descriptio. Verum Virgiliana Bitian et Pandarum portam ultro recludere facit oblaturus hosti quod per vota quaerebat, ut compos castrorum fieret, per hoc futuros in hostium [99]potestate: et geminos heroas modo turres vocat modo describit

[Mas. P (AS om. Gracc.)

tant a-bP. — reperiens (om. non) A. 26. Portam] Aen. IX, 675. — v. 1. imperio ducis v-g. — commissa AP16. Virg. vulgo. est commissa Edd. S. — v. 4. coruscis edd. Virg. — v. 5. aercae vl. — flumina S.

27. Τὼ μὲν] Il. μ', 131. Praemittuntur in c-b vv. 127-130. Νήπιοι ἐν δὲ πύλῃσι δὴ ἀνέρας εὐρον ἀρίστους... Ἰσστ' Ἀρηλ, in vi vv. 127 et 128. Νήπιοι· ἐν δὲ πύλῃσι δὴ ἀνέρας εὐρον ἀρίστους... ἀλχητῶν (om. seqq. cum vers. 131. Τὼ μὲν... ὑψηλάων). — v. 1. ὑψηλάων om. P. — v. 2. ὅτε (om. τε) vi. — v. 4. διηνεκέες v-a. — v. 6. οὐδὲ φέβοντο vi. 28. leonteus (om. et) A. — etiam mobiles AP16.

29. Bitiam v-g. biciā S. bithsian A. — pro voto quaerebant v.

λῆν, καὶ ἄνω κάτω ποιεῖν τὸ ὕδωρ ἐν τῷ παλάτῃ.

poeticae tubae] Cf. Comm. II, 8, 4. Per poeticam tubam, quae omnia semper in maius extollit. Miro modo h. l. et tribuitur cultus, i. e. ornatus, ut c. 13. § 6.

26. v. 5. cristis capita alta coruscis] Sic haec leguntur in omnibus Macrobianis exemplaribus. Sed tamen res non certa est omnino, quia § 29. legitur: describit luce cristarum coruscas, ubi vox coruscus male explicatur ex eo loco qui le-

gitur c. 12. § 2.: nam non agi de luce, sed de motu cristarum, docet ipsa poetae comparatio, inprimis v. 8. et sublimi vertice nutant. Sic Virgilius Aen. I, 164. dicit silvae coruscis et XII, 701. coruscis ilicibus.

29. recludere facit] Cf. § 16.

futuros] Sic scripsi cum edd. cliz, ut referatur ad Bithian et Pandarum. Quod vulgo legitur, futurus, id accommodatum esse videtur antecedenti compos. At quomodo dici potest hostis futurus in hostium potestate?

luce cristarum coruscos: nec arborum, ut ille, similitudinem prae-
termisit, sed uberius eam pulchriusque descripsit. Nec hoc ne- 30
gaverim cultius a Marone prolatum:

Olli dura quies oculos et ferreus urguet

Somnus: in aeternam clauduntur lumina noctem.

Ὡς ὁ μὲν ἐνθα πεσὼν κοιμήσατο χάλκειον ὕπνον.

XII. In aliquibus par paene splendor amborum est, uti: 1

— *Spargit rara ungula rores*

Sanguineos, mixtaque cruor calcatur arena.

— Αἵματι δ' ἄξων

νέφθεν ἅπας πεπάλακτο, καὶ ἄντυγες αἱ περὶ δίφρον,
ἃς ἄρ' ἀφ' ἱππέων ὀπλέων θαδάρμυγες ἔβαλλον.

— *Et luce coruscus athena.*

2

Αὐγὴ χαλκείη κορύθων ἀπὸ λαμπομενάων.

— *Quaerit pars semina flammae.*

3

Σπέρμα πυρὸς σῶζων.

Indum sanguineo veluti violaverit ostro

4

Si quis ebur.

Ὡς δ' ὅτε τίς τ' ἐλέφαντα γυνὴ φολνικὴ μίμνη.

— *Si tangere portus*

5

Infandum caput ac terris adnare necesse est:

Et sic fata Iovis poscunt, hic terminus haeret:

At bello audacis populi vexatus et armis,

5 *Finitibus extorris, complexu avulsus Iuli,*

Auxilium imploret, videatque indigna suorum

[100]

Fumera: nec, cum se sub leges pacis iniquae

Tradiderit, regno aut optata luce fruatur,

Sed cadat ante diem mediaque inhumatus arena.

Κλυθι, Ποσειδάων γαίηοιχε κυανοχαῖτα·

6

εἰ ἔτεόν γε σὸς εἰμι, πατήρ δ' ἐμός εὐχεται εἶναι,

δὸς μὴ Ὀδυσσεῖα πολικπόρθιον οἴκαδ' ἱκέσθαι,

νῖδὸν Δαέρτεω, Ἰθάκῃ ἐνὶ οἴκῳ ἔχοντα.

ἀλλ' εἰ καὶ οἱ μοῖρα φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἱκέσθαι

οἶκον ἐς ὑπόροφον, καὶ ἐὴν ἐς πατρίδα γαίαν,

Edd. vicahgsdpdz.]

— *futurus* Mss. viagspdbh. 30. *Olli*] Aen. X, 745. — *urget* Sv-gbP.

— Ὡς ὁ μὲν] Il. λ', 241. — αὐθι πεσὼν (ut Hom. vulgo) Edd.

XII. *Caput XII.* In quibus par utriusque poetae sit splendor. ch-b.

1. ut in his s-bP. — *Spargit*] Aen. XII, 339. — *rapida ungula* (ut Virg. l. c.) v-g. — *Αἵματι*] Il. λ', 534. *Αἵματι* ... ἔβαλλον om. v-a.

2. *Et luce*] Aen. II, 470. — *Αὐγὴ*] Il. ν', 341. — *Αὐγὴ* .. λαμπομενάων om. v-a.

3. *Quaerit*] Aen. VI, 6. — *Σπέρμα*] Od. ε, 490. — *Σπέρμα* πυρὸς (om. σῶζων) v-a.

4. *Indum*] Aen. XII, 67. — *ostro sequitur* (om. *Si quis ebur*) AS. — Ὡς δ' ὅτε] Il. δ', 141.

5. *Si*] Aen. IV, 612. — *Sic* P. — v. 3. *facta* A. — *habet* A. — v. 5. *compressu* S.

6. *Κλυθι*] Od. ι, 528. — *Κλυθι* .. εἶναι (v. 2.) om. v-g. — v. 3. *Δός μοι* vich. — *πολικπόρθιον* s-b. — v. 4. *νῖδὸν* ... ἔχοντα om. vi. — v. 5. *εἰ καὶ οἱ μοῖρα* P. *εἰ οἱ μοῖρ' ἔστι* (ut Hom. l. c.) Edd. — v. 6.

XII, 1. *rara ungula*] Dubium non est quin verum sit id quod in Virgilii exemplaribus legitur, *ra-*

pida; sed ego codicibus Macrobianae obsequendum esse putavi.

ὁπὲ κακῶς ἔλθοι, ὀλέσας ἀπὸ πάντας ἐταίρους,
νῆος ἐπ' ἄλλοτρίης, εὖροι δ' ἐν πῆματι οἶκον.

- 7 *Proxima Circaeae raduntur litora terrae:
Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Adsidium resonat cantu, tectisque superbis
Urūt odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenues percurrans pectine telas.*

- 8 Ἦεν, ὄφρα μέγα σπῆος ἵκετο. τῷ ἐν νύμφῃ
ναῖεν ἐϋπλόκαμος, δεινὴ θεὸς, ἀνδρῆσσαν.
πῦρ μὲν ἐπ' ἐσχαρόφιν μέγα καίετο, τηλόσε δ' ὁδμὴ
κέδρου τ' εὐκαίτοιον θύου τ' ἀνὰ νῆσον ὁδῶδει,
δαιομένων· ἢ δ' ἔνδον ἀοιδιάουσ' ὅπλ' καλῇ
ιστὸν ἐποιχομένη χρυσεῖη κερκιδ' ὕφαινε.

- 9 *Maeonio regi quem serva Licymnia furtim
Sustulerat vetitisque ad Troiam miserat armis.
Βουκολίων δ' ἦν υἱὸς ἀγαυοῦ Λαομέδοντος,
πρεσβύτατος γενεῦ, σκότιον δὲ ἐ γέλιντο μῆτηρ.*

- 10 *Ille autem expirans: Non me, quicumque es, inulto
Victor nec longum laetabere: te quoque fata
Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.
Ad quem subridens mixta Mexentius ira:
[101] Nunc morere: ast de me divum pater atque hominum rex.*

- 11 Ἄλλο δέ τοι ἐρέω, σὺ δ' ἐνὶ φρεσὶ βάλλεο σῆσιν,
οὐ θῆν οὐδ' αὐτὸς δηρὸν βέη, ἀλλά τοι ἤδη
ἄγχι παρῆσθην θάνατος καὶ μοῖρα κραταῖη,

[Mss. P (AS om. Graec.).

οἶκον ἐϋκτίμενον (ut Hom. l. c.) Edd. 7. *Proxima*] Aen. VII, 10.
— v. 2. *filia circæ* P. 8. *Ἦεν*] Od. ε', 57. v. 1. *Ἦεν ... νύμφῃ*
om. vi. — τῷ (ut Hom. vulgo) P. φ c-b. — v. 2. *ἐϋπλόκαμος* τὴν δ'
ἐνδοθι τέτμεν ἐοῦσαν (ut Hom. l. c.) c-b. — v. 4. *νῆσιν* zb.
9. *Maeonio*] Aen. IX, 546. — v. 1. *quem serva Licinia furtim* Edd.; om.
S. *quem serva* (om. *Licymnia furtim*) P. *quem serva* (om. *cymaia furtim*)
A. — *quia „B“*. — v. 2. *sustulerit* S. — *vetitisque* A. — *Βουκολίων*] ll.
ζ', 23. *Βουκολίων ... Λαομέδοντος* om. v-a. 10. *Ille*] Aen. X, 739.
— v. 3. *tenebis*. *Ὁ δὲ θῆν οὐδ' αὐτὸς ... Αἰακίδαο* (quae in P-b leguntur
paulo infra (§ 11.), om. v. 1. *Ἄλλο ... σῆσιν* v-g. — v. 4. *Ad quae* S.
— *mista* v-g. — v. 5. *rex* *Viderit*. Edd. 11. *Ἄλλο*] ll. π', 851.
Ἄλλο .. et alibi om. v-g. Vid. supra. — v. 2. *ΑΛΑΤΙ* P. — v. 3. *ἄγχι ...*

9. *Licymnia*] Hanc scripturam, quae legitur apud Virgilium e codd. Medic. et Gud., recipere non dubitavi, quum tres mei codices h. l. mutili neque confirmant neque reprobent id quod in edd. legitur, *Licinia*, quod nomen Romanum videtur ortum esse e *licinia*.

vetitisque ad Troiam miserat armis] Hanc locum propter haec verba poterat Macrobius iis adnumerare in quibus Virgilius plura addiderit quam Homerus, siquidem interpretamur cum Servio: „*Vetitis* legi militari intelligimus quae

servi a militia prohibebantur. Conf. tamen I, 11, 30 aqq. et interpretes Plinii ad Ep. X, 38, 1.

10. *ast de me ... rex*] Truncata est sententia: ergo non sine causa additur in edd. *Viderit*, quod tamen nolui recipere, quia etiam c. 13. §§ 13. et 17. al. quae ad sensum necessaria sunt e versu proxime sequenti in edd. demum addita sunt.

11. *Ἄλλο δέ τοι ἐρέω* cet.] Haec non recte omissa sunt in edd. vet.: nam respondent principio loci Virgiliani qui legitur § 10.

χερσὶ δαμνέτ' Ἀχιλλῆος ἀνύμονος Αἰακίδαο.

et alibi: Τὸν καὶ τεθνηῶτα προσσηύδα δῖος Ἀχιλλεύς·
Τέθναθι· κῆρα δ' ἐγὼ τότε δέξομαι, ὅπποτε κεν δῇ
Ζεὺς ἐθέλῃ τελέσαι ἢδ' ἀθάνατοι θεοὶ ἄλλοι.

Qualis, ubi aut leporem aut candenti corpore cygnum 12

Sustulit alta petens pedibus Iovis armiger uncis,

Quaesitum aut matri multis balatibus agnum

Martius a stabulis rapuit lupus: undique clamor

Tollitur: invadunt et fossas aggere complent.

Οἴμησεν δὲ ἄλεις, ὥστ' αἰετὸς ὑψικετῆεις 13

ὅστ' εἰσιν πεδίωνδε διὰ νεφέων ἐρεβεννῶν

ἀρπάξων ἢ ἄρν' ἀπαλὴν ἢ πτῶκα λαγῶν·

ὥς Ἐκτωρ οἴμησε τινάσσων φάσγανον ὀξύ.

XIII. Et quia non est erubescendum Virgilio si minorem se Homero vel ipse fateatur, dicam in quibus mihi visus sit gracilior auctore.

Tunc caput orantis nequicquam et multa parantis 2

Dicere deturbat terrae, truncumque reliquit.

Hi duo versus de illo translati sunt:

[102]

Φθέργομενον δ' ἄρα τοῦδε κάρη κονίησιν ἐμίχθη.

Vide nimiam celeritatem salvo pondere: ad quam non potuit conatus Maronis accedere. In curuli certamine Homerus alterum currum paululum antecedentem et alterum paene coniunctum sequendo qua luce signavit?

Edd. vicahgspdsb.]

κραταιή om. P. — Τὸν καὶ] II. γ', 364 — v. 1. τεθνηῶτα Edd. 12.

Qualis Aen. IX, 563. — v. 4. *rapuit lupus. Οἴμησεν δὲ ἄλεις . . . ἢ πτῶκα λαγῶν* (cf. § 13.). *Undique clamor.* v-g. 13. *Οἴμησεν*] II. γ', 308. Hos

versus ultimo omisso legi in v-g insertos § 12. versui 4. modo adnotavi-

mus. Hoc loco in vi est spatium vacuum; in c-g leguntur versus II. γ', 49-51. *Αὐτοὶ δὲ πρὸς ἄλεις . . . κοσμηθέντες* (c in mg.: „Locus restitutus ex II. II."). — v. 1. *ἄλεις* Edd. — v. 2. *πεδέσσεια* P. — v. 3. *ἀρπάξων* v-z. — *ἀπαλὴν* (ut Hom. l. c. Vind. quint.) P. *ἀμαλὴν* (ut Hom. vulgo) Edd.

XIII. *Caput XIII.* In quibus Vergilius Homericis carminis maiestatem non aequet. ch-h. 1. *gracilior* AM3. — auctor SvliM12P6. autor v3chg (hg in mg. autore). *author* a. 2. *Tunc*] Aen. X, 554. Tum

caput v-g. *Tunc* apud A. — v. 2. *truncumque tepentem* vel *repente* Virg. — *Φθέργομενον*] II. γ', 457. Praemittuntur in v-a

tres versus proxime antecedentes: *Ἥ καὶ ὁ μὲν . . . κέρσε τένοντα*.

„Haud dubie series orationis indicat etiam hos versus ab auctore esse intellectos.“ Zeun. — *τοῦτε* (ut Hom. l. c.) Edd. 3. *In cir-*

13. *ἄλεις*] i. e. se contrahens, tanquam collecturus vires ad impotum faciendum. Cf. c. 13. § 26. v. 5.

XIII, 1. *gracilior*] Cf. Gell. N. A. VII, 14, 1. Et in carmine et in soluta oratione genera dicendi probabilia sunt tria, quae χαρακτήρας vocant, nominaque iis fecerunt ὀδρὸν, ἱερὸν, μέσον. Nos quoque quem primum posuimus uberem vocamus, secundum gracilem, tertium me-

diocrem. Uberi dignitas atque amplitudo est, gracili venustas et subtilitas, medius in confinio est, utriusque modi particeps.

2. *nimiam*] i. e. summam. Cf. VII, 7, §§ 1 et 7.

conatus Maronis] Vid. prolegg. p. XLII sq.

3. *paene coniunctum sequendo*] i. e. paene sine ullo intervallo sequentem. Vid. prolegg. p. XL. *med-*

Πνοῇ δ' Εὐμήλοιο μετάφρενον ἡδὲ καὶ ὤμους
 θέρμετ' ἐπ' αὐτῷ γὰρ κεφαλὰς καταδέντε πετέσθην·

At iste: *Humescunt spruvis flatuque sequentium.*

4 Mirabilior est celeritas consequentis priorem in cursu pedum apud eundem vatem:

Ἴχνια ποσσὶν ἔτυπτε πάρος κόνιν ἀμφιχυθῆναι.

Est autem huius versus hic sensus: Si per solum pulvereum forte curratur, ubi pes fuerit de terra a corrente sublatus, vestigium sine dubio signatum videtur: et tamen celerius cogitatione pulvis
 5 qui ictu pedis fuerat excussus vestigio superfunditur. Ait ergo divinus poeta ita proximum fuisse qui sequebatur, ut occuparet antecedentis vestigium antequam pulvis ei superfunderetur: at hic vester idem significare cupiens quid ait?

— *Calcemque terit iam calce Diore.*

6 Vide et in hoc Homeri cultum:

Κεῖτ' ἀποδοχμῶσας πλατὺν ἀνῆνα.

Iste ait: *Cervicem inflexam posuit.*

7 Hos quoque versus, si videtur, comparemus:

Ἀρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πλίνατο κουλυβοτείρῃ,
 ἄλλοτε δ' ἀτξασκε μετήορα.

[103] *Iamque humiles, iamque elati sublimis videntur*

Aera per tenerum ferri.

8 Πασάων δ' ὑπὲρ ἤγε κάρη ἔχει ἡδὲ μέτωπα.

— *Ingrediensque deas supereminet omnes.*

[Mss. P (AS om. Graec.).]

culi certamine a. — Πνοῇ] II. ψ', 380. In v-c praemittuntur antecedentia inde a v. 375: Ὡκα δ' ἔπειτα, in a eadem a v. 376: Αἱ Φρηγητιάδαο. — ἡδὲ καὶ ὤμους (ut Hom. Od. θ', 528) P. εὐρέε τ' ὤμω (ut Hom. h. l.) Edd. — καταθονετέρεα. at iste P. — At iste om. Edd. AS. — *Humescunt*] Georg. III, 111. *Humescunt* S. 4. priore AS, B^v. — *cursu* (om. in) v-g. — Ἴχνια] II. ψ', 763. — ποαίνετ' in P. τῶπτε πόδεσσι (ut Hom. vulgo) Edd. — sonum A. — *currente* (om. a) AS. currentis B^v. — *pultus* A. 5. Ait enim v. — at hic ... quid ait om. SM12. — *hic virgilius idem* A. hic (h hinc) videtur idem v-g. hic vester videt idem P6. — *quod ait* v-g. — *Calcemque*] Aen. V, 324.

6. in hoc om. S. — Κεῖτ'] Od. l, 372. Pro hoc versu in v-g legitur antecedens (371): Ἡ καὶ ἀνακλινθεὶς πέσεν θπτίος (hg in mg. „Al. κεῖτ' ἀποδ. πλατὴν ἀνῆνα). — παχὺν ἀνῆνα add. Hom. — *Cervicem*] Aen. III, 631. — *inflexam* A. 7. Ἀρματα] II. ψ', 368. — *Iamque*] Georg. III, 108. — *humilis* v-g. — *aetati* v. (rns.) eati A. — *per vacuum* Virg. l. c.; sed *Aera per tenerum* legitur Aen. IX, 699. 8. Πασάων Od. ζ', 107. — *exenhe* P. — *Ingrediensque*] Aen. I, 501.

At iste] Haec recepi e solo cod. P, ut necessaria post exclamationem qua luce signavit, et commendata iis quae leguntur § 5. at hic vester et § 6. Iste ait. Potuerint haec verba orta esse videri e verbo Graeco πετέσθην, cuius reliquiae tantummodo quaedam exstant in illo codice. At equidem potius statuerim ea, ut saepe sit post verba Graeca, uncialibus litteris scripta, in ceteris codicibus omiessa esse cum Graecis.

5. hic vester] Vid. nott. ad c. 1. § 4. et c. 2. § 17. Quod in edd. vett. legitur, videtur, id natum est e compendio στ. Vid. not. ad I, 7, 14.

6. cultum] Cf. c. 11. § 25.

7. si videtur] Cf. VII, 4, 1. Idem valet ac si placet etiam apud Cicéronem Acad. post. I, 9, 35. al.

8. Ingrediensque] Codices mss. docent vetere omni editione nimis confusum esse Zonium. Vid. prolegg. p. LVI sq.

Ἵμεῖς γὰρ θεαὶ ἴστα, κάρσετέ τε ἴστα τε πάντα. 9

Et meministis enim, divae, et memorare potestis.

Clamores simul horrendos ad sidera tollit: 10

Qualis mugitus, fugit cum saucius aram

Taurus et incertam excussit cervice securim.

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν αἶσθε καὶ ἤρηνεν, ὥς ὅτε ταῦρος

ἤρηνεν ἐλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα,

κούρων ἐλκόντων· γάννται δέ τε τοῖς Ἑνοσίχθων.

Inspecto hic utriusque filo quantam distantiam deprehendes? Sed nec hoc minus eleganter, quod de tauro ad sacrificium tracto loquens meminit et Apollinis: Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα. Sed et Neptuni meminit: Γάννται δέ τε τοῖς Ἑνοσίχθων. His autem duobus praecipue rem divinam fieri tauro testis est ipse Virgilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.

In segetem veluti cum flamma furentibus Austris 12

Incidit, aut rapidus montano flumine torrens

Sternit agros, sternit sata laeta boumque labores,

5 *Praecipitesque trahit silvas, stupet inscius alto*

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

Ὡς δ' ὅτε πῦρ αἰδηλὸν ἐν ἀξύλῳ ἐμπέσῃ ὕλη,

πάντη τ' ἐλλυφόων ἄνεμος φέρει, οἱ δέ τε θάμνοι

πρόρριζοι πλπτουσιν ἐπειγόμενοι πυρὸς ὄρη. —

[103]

Edd. vicahgspdz.]

Gradiensque (ut Virg. l. c. vulgo) v-gb. „Haec et similia adnotamus, ne quis recentiori editione usus putet Macrobius in quibusdam poetarum locis forte aliter legisse, ubi tamen antiquiores edd. cum vulgari textu conveniunt.“ Zeun. 9. Ὑμεῖς] Il. β', 485. In v-g praemittitur versus antecedens Ἔσπετε ... ἔχουσαι. — *Et meministis*] Aen. VII, 645. Et om. AS. 10. *Clamores*] Aen. II, 222. In v ante haec verba est spatium vacuum: in c-b praemittuntur versus Homeri qui sequuntur: Αὐτὰρ δ ... Ἑνοσίχθων. (c in mg. „Locus restitutus ex 19. Iliad.“). — Αὐτὰρ] Il. ε', 403. Αὐτὰρ ... Ἑνοσίχθων om. v-g. Vid. supra. — v. 1 et 2. ἤρηνεν c. ἤρηνεν a. ἔρηνεν (v. 2. ἤρηνεν) h.

11. Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα om. v-a. — sed (om. et) ASv1. et (om. sed) v3-a. — meminit om. v3-a. — Γάννται .. Ἑνοσίχθων] om. v-a. — *furti tauro h.* — *testisque ipse A.* — *Taurum*] Aen. III, 119. 12. *In segetem*] Aen. II, 304. Praemittuntur in v-g Il. β', 455 et 456. Ἦντε πῦρ αἰδηλὸν ... φαίνεται ἀόγῃ, et Il. δ', 452-455. Ὡς δ' ὅτε χεῖμα ῥοῖο ποταμοῖ ... ἔκλυε ποιμήν. (hg in mg. „Il. 2. Il. 4. Pro his citantur in antiquo alii duo loci, unus ex Ἰλιάδ. l de Agamemnone: Ὡς δ' ὅτε πῦρ αἰδηλὸν etc., alter de Diomede: Ὅντε γὰρ ἀμπεδῶν etc. Ἰλιάδ. ε'“) — v. 1. αὐstri A. — v. 5. trahi A. — Ὡς δ' ὅτε] Il. λ', 155. Ὡς δ' ὅτε .. φάλαγγες (fin. paragr.) om. v-g. Cf. § 12. — v. 3. ἐνατομῆνοι P. — ὄρη. et

10. *Clamores simul cet.*] Haud recte Arnoldus Vesaliensis, quem omnes postea editores sunt secuti, his Virgilii versibus praemisit Homeri versus qui sequuntur, respiciens videlicet ad antecedentia. Sed ea quae sequuntur, in quibus et ipsa Vesaliensis turbavit ordinem a Carrione demum restitutum,

docent ab hoc loco incipere novam seriem, ut potuerit ille haec novo tribuere capiti, quamquam in his quoque agitur de iis in quibus Virgilius minor sit Homero.

11. *deprehendes*] Vid. not. ad c. 11. § 1.

His .. fieri tauro] Cf. III, 10, 4 sq.

- 13 Θῦνε γὰρ ἀμπεδίον, ποταμῷ πλήθοντι ἰοικῶς
 χειμάρρῳ, ὅστ' ὄνα ῥέων ἐκέδασσε γεφυράς·
 τὸν δ' οὐτ' ἄρ τε γέφυραι ἐσφγμέναι ἰσχανώσιν,
 οὔτ' ἄρα ἔρκεα ἴσχει ἀλώων ἐριδηλέων,
 ἐλδόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος·
 πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε καλ', αἰζηῶν·
 ὥς ὑπὸ Τυδείδῃ πυκινὰ κλονέοντο φάλαγγες.

Et duas parabolas temeravit, ut unam faceret, trahens hinc ignem inde torrentem, et dignitatem neutrius inplevit.

- 14 *Adversi rupto ceu quondam turbine venti
 Confligunt, Zephyrusque Notusque et laetus Eois
 Euris equis: stridunt silvae, saevitque tridenti
 Spruceus atque imo Nereus ciet aequora fundo.*
 Ὡς δ' ἄνεμοι δύο κόντον ὀρίνετον ἰχθυόεντα,
 Βορέης καὶ Ζέφυρος, τῷ τε Θρήκηθεν ἄητον,
 ἐλδόντ' ἐξαπίνης· ἄμυδις δέ τε κύμα κελαινὸν
 κορδύεται, πολλὸν δὲ παρὲξ ἅλα φῦκος ἔχευαν,
- 15 et alibi: Ὡς δ' Εὐρός τε Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοισιν
 οὔρεος ἐν βήσσει, βαθέην πελεμιζέμεν ὕλην,
 φηγόν τε μέλιν τε τανύφλοιον τε κράνειαν,
 αἶτε πρὸς ἀλλήλας ἔβαλον τανύηκας ὄζους
 ἡγῆθεσπεσίῃ, πάταγος δέ τε ἀγνυμέναων·
 ὥς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι δορόντες
 ὄχουν, οὐδ' ἑτεροὶ μῶνοντ' ὀλοοῖο φόβοιο.

Idem et hic vitium quod superius incurrit de duabus Graecis parabolis unam dilucidius construendo.

[Mas. P (AS om. Graec.).

alibi: a-b. 13. Θῦνε] Il. ε', 87. — v 7. φάλαγγες Τρῶων. a-b. Cf. c. 12. § 10. et infra § 17. 14. *Adversi*] Aen. 11, 416. Praemittuntur in v-g versus Homeri qui hic sequuntur. Ὡς ... ἔχευαν. — v. 2. Εἰς P. — Ὡς δ' ἄνεμοι] Il. ι', 4. Ὡς ... ὀλοοῖο φόβοιο (fin. paragr.) om. v-g. Vid. supra. — v. 3. ἀμυδις P. — v. 4. ποταμῷ ἀλώων P. — v. 2. ἐν περὶ P. — πολεμιζέμεν a-bP. — v. 4. αἰτερίας P. — τα (om. -νύκτας ὄζους) P. — Idem et hic scripsi e con. demet hinc a-bP. demet huic Av-g (M1 a sec m) M3 (M1 a p. m. demet). demet huic SM2. „Quid? Num forte auctor scripsit delet hinc, seu demisit?“ Zeun. — superius] Cf.

13. temeravit] Hoc verbum Festus ap. Paul. lib. XVIII, p. 365. Muell. explicat: *Temerare violare sacra et contaminare, dictum videlicet a temeritate*, hoc autem loco temeravit idem est quod temere commiscuit. Cf. § 15 extr. et Terent. Andr. prolog. 15 sq. *Atque in eo disputant, Contaminari non decere fabulas*, quod in Donati scholiis explicatur modo tangi et relinqui polluta manu, modo: *Id est ex multis unam non decere facere*.

15. Idem et hic vitium] Pronomen idem, quod e conjectura po-

animus, commendatur iis quae sequuntur: quod superius. Verba Demet hinc equidem certe explicare nescio.

incurrit] Cf. I, praef., 13. Qui venustatem reprehensionis incurrit.

dilucidius] i. e. ut nimis appareat duarum parabolarum coniunctio. An legendum est *dilutius*, metaphora a potu sumpta, ut legitur in fragmento Ciceronis apud Ammian. XV, 12. (p. 61. Lind.): *Gallos post haec dilutius esse poturos*, quod explicatur: „potum liquidiorum viliorumque facturos“?

Prosequitur surgens a puppi ventus euntes. 16

Ἡμῖν δ' αὖ κατόπισθε νεῶς κυανοπράοιο
[105] ἔκμενον οὐρον ἴει, πλησίον, ἐσθλὸν ἑταῖρον.

Quod noster dixit κατόπισθε νεῶς, vester ait *surgens a puppi* satis decore: sed excellunt epitheta quae tot et sic apta vento noster inposuit.

Visceribus miserorum et sanguine vescitur atro. 17

Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro

Prensa manu magna medio resurpinus in antro

Frangeret ad saxum.

Ἄλλ' ὅγ' ἀναΐξας ἐτάροις ἐπὶ χεῖρας ἱαλλεν·

σὺν τε δύω μάρφας, ὥστε σκυλακας, ποτὶ γαίῃ

κόπτ'. ἐκ δ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέει, δευὲ δὲ γαῖαν.

τοὺς δὲ διαμελείσσι ταμῶν ἀπλίσσατο δόρπον·

5 ἦσθι δ', ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, οὐδ' ἀπέλειπεν

ἐγκατά τε σάρκας τε καὶ ὀστέα μυελόντα.

ἡμεῖς δὲ κλαίοντες ἀνεσχέθομεν Διὶ χεῖρας.

Narrationem facti nudam et brevem Maro posuit: contra Homerus πάθος miscuit, et dolore narrandi invidiam crudelitatis aequavit.

Hic et Aloidas geminos inmania vidi 18

Corpora, qui manibus magnum rescindere caelum

Adgressi superisque Iovem detrudere regnis.

Ῥτόν τ' ἀντίθεον τηλέκλειτόν τ' Ἐφιάτην·

τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ξείδαρος ἄρουρα,

καὶ πολὺ καλλίστους, μετὰ γε κλυτὸν Ὠρίωνα·

ἐννεῶροι γὰρ τόλγε καὶ ἐννεαπήχες ἦσαν

5 εὐρος, ἀτὰρ μῆκος γε γενέσθην ἐννεόρρυνιοι.

οἷ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην ἐν Ὀλύμπῳ

φυλόπιδα στήσειν πολυαἶκος πολέμοιο·

ᾧσσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' ᾧσσην

Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἔν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη. [106]

Homerus magnitudinem corporum alto latoque dimensus est et 19

Edd. vicahgspezb.]

§ 12 sq. — unum chs-zS. 16. *Prosequitur*] Aen. III, 130. *Praemittitur*

in v-a ll. α, 479. Τοῖσιν δ' ἔκμενον οὐρον ... Ἀπόλλων, in hg ver-

ans qui h. l. sequuntur: Ἡμῖν ... ἑταῖρον. — euntes Avi. euntes c-g. —

Ἡμῖν] Od. λ', 6. Ἡμῖν ... ἑταῖρον om. v-g. Vid. supra. — noster dixit

ἔκμενον v-a. — extollunt Sv-g „B“. 17. *Visceribus*] Aen. III,

622. *Praemittuntur* in v-g ex Homeri versibus qui sequuntur vv. 2-6.

Σὺν δὲ δύω μάρφας ... καὶ ὀστέα μυελόντα. — v. 2. nostra A. — Ἄλλ'

ὅγ'] Od. ι, 248. Ἄλλ' ὅγ' ... χεῖρας (vv. 1-7) om. v-g. Vid. supra. —

v. 1. ἱαλλε a-b. — v. 2. Σὺν δὲ (ut Hom. l. c.) Edd. — v. 4. τοιοῦτος P.

— χεῖρας, Σχέτλια ἔργ' ὀρώωντες. s-b. Cf. § 13. et c. 12. § 10.

18. *Hic*] Aen. VI, 582. *Praemittuntur* in v-g Od. λ', vv. 305-316. Τῇν δὲ

μετ' Ἰφριμέδειαν ... ἀμβατὸς εἴη, i. e. versus Homeri h. l. sequentes

aucti tribus versibus proxime antecedentibus. — Ῥτόν] Od. λ', 308.

Ῥτόν τ' ... ἀμβατὸς εἴη, (vv. 1-9) om. v-g. Vid. supra. — v. 2. Ὀδς (ut

Hom. vulgo l. c.) Edd. — Θερεψιδωρος P. τρέψε ξείδαρος s-b.

16. noster .. vester] Vid. nott. ad c. 1. § 4. et c. 2. § 17. et conf. infra §§ 19 et 21.

verborum ambitu membra depinxit: vester ait *inmania corpora*, nihilque ulterius adiecit, mensurarum nomina non ausus attingere. Ille de construendis montibus conatum insanæ molitionis expressit: hic *adgressus rescindere caelum* dixisse contentus est. Postremo locum loco si compares, pudendam invenies differentiam.

20 *Fluctus uti primo coepit cum albescere ponto:*

Paulatim sese tollit mare et altius undas

Erigit, inde imo consurgit ad aethera fundo.

Ὡς δ' ὅτ' ἐν αἰγιαλῷ πολυηχεῖ κῦμα θαλάσσης
ὄρνυ' ἐπασσύτερον Ζεφύρου ὑποκινήσαντος·
πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται, αὐτὰρ ἔπειτα
χέρσῳ ῥηγνύμενον μέγала βρέμει, ἀμφὶ δέ τ' ἄκρας
κυρτὸν εἶον κορυφούται, ἀποπτύει δ' ἄλδς ἄχνην.

21 Ille cum marino motu et litoreos fluctus ab initio describit, hoc iste praetervolat. Deinde quod ait ille: *Πόντῳ μὲν τὰ πρῶτα κορύσσεται*, Maro ad hoc vertit: *Paulatim sese tollit mare*. Ille fluctus incremento suo ait in sublime curvatos litoribus inlidi, et asperginem collectae sordis expuere, quod nulla expressius pictura signaret: vester mare a fundo ad aethera usque perducit.

22 *Dixerat: idque ratum Stygii per flumina fratris,
Per pice torrentes atraque voragine ripas
Adnuil, et totum nutu tremefecit Olympum.*

Ἦ, καὶ κυανέησιν ἐπ' ὄφρ' οὐσι νεῦσε Κρονίων·
ἀμβρόσiai δ' ἄρα χαίται ἐπεφύεσαντο ἄνακτος,
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον. —
[107] Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅστε μέγιστος
ὄρκος δεινότητός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσιν.

23 Phidias, cum Iovem Olympium fingeret, interrogatus, de quo exemplo divinam mutuaretur effigiem, respondit archetypum Iovis in his se tribus Homeri versibus invenisse:

[Mos. P (AS om. Graec.).

19. *alioque* (om. lato) A. *alte lateque* v-g. — *o'ra* (sup. *virgilius*) ait A. — *adgressus* A. *aggressus* vi. — *dixisse contentus est coelum* v-g. — *Postremum* AS „Angl.“. 20. *Fluctus* Aen. VII, 528. Praemittuntur in v-g versus Homeri h. l. infra sequentes: Ὡς δ' ὅτ' ... ἄχνην (1-5.). — v. 2. *vento* edd. Virg., refragantibus codd. Med. et Rom. — v. 3. *unde* AS. — Ὡς δ' ὅτ' II. δ', 422. Ὡς .. ἄχνην (v. 1-5.) om. v-g. Vid. supra.

21. *littoris* vP6. — *in incremento* A „Angl.“. — *sublime* (om. in) Sv-g. 22. *Dixerat* Aen. IX, 104. — v. 2. *torrentis* AS via. *torrentis* chg. — Ἦ, καὶ II. α', 528. — *κυανέοισιν* ea. — v. 3. Ὀλυμπον. et alibi hgzb. — Καὶ τὸ II. δ, 37. Καὶ ... θεοῖσιν om. v-a. — *κατειβόμεν* h. — ὅστε om. zb. ὥστε h. — *μέγιστος*. et alibi spd. — v. 2. *θεοῖσι* h 23. *Fidias* A. — *imitaretur* v-g (hg in mg. *mutuaretur*). — Ἦ καὶ ...

19. *ulterius*] i. e. amplius. Vid. not. ad VII, 3, 22.

21. *asperginem* .. *sordis*] His verbis reddit Graeca ἄλδς ἄχνην. Cf. VII, 5, 14 et Comm. I, 8, 9. *ab omni mundi huius aspergine* .. *detergi*, et 15, 6. *diffusae lucis aspergine*.

23. *interrogatus*] a Panaeno. Cf.

Strabon. VIII, 3, § 30. p. 354. Ἀπομνημονεύουσι δὲ τοῦ Φειδίου, διότι πρὸς τὸν Πάναινον εἶπε πυκθανόμενον, πρὸς τί παρὰ-δειγμα μέλλει ποιῆσειν τὴν εἰκόνα τοῦ Διὸς, ὅτι πρὸς τὴν Ὀμήρου δι' ἐκῶν ἐκτεθεῖσαν τούτων Ἦ, καὶ ... Ὀλυμπον.

Ἦ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσιν νεῦσε Κρονίων·
 ἀμβροσίαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος,
 κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπον.

Nam de superciliis et crinibus totum se Iovis vultum collegisse. Quod utrumque videtis a Virgilio praetermissum. Sane concussum Olympum nutus maiestate non tacuit: iusiurandum vero ex alio Homeri loco sumpsit, ut translationis sterilitas hac adiectione compensaretur.

Ora puer prima signans intonsa iuventa.

24

Πρῶτον ὑπηνήτην, τοῦπερ χαριεστάτη ἦβη.

Praetermissa gratia incipientis pubertatis, τοῦπερ χαριεστάτη ἦβη, minus gratiam fecit Latinam descriptionem.

*Ut fera, quae densa venantium septa corona
 Contra tela furit seseque haud nescia morti
 Iniicit et saltu supra venabula fertur.*

25

Πηλείδης δ' ἐτέρωθεν ἐναντιος ὤρτο, λέων ὥς
 σίντης, ὃν τε καὶ ἄνδρες ἀποκτάμεναι μεμύασιν
 ἀγρόμενοι, πᾶς ὄμιλος· ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἀτίλῳ
 ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε κέν τις ἀρηϊδῶν αἰζηῶν

5 δουρὶ βάλῃ, ἐάλῃ τε χανῶν περὶ τ' ἀφρός ὀδόντας
 γίγνεται, ἐν δὲ τέ οἱ κραδίη στένει ἄλκιμον ἦτορ,
 οὐρῇ δὲ πλευράς τε καὶ ἰσχία ἀμφοτέρωθεν
 μαστίεται, ἐξ δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσθαι·

[108]

γλαυκιδῶν δ' ἰθὺς φέρεται μῆνι, ἦν τινα πέφνη
 10 ἀνδρῶν, ἣ αὐτὸς φθίεται πρῶτῳ ἐν ὀμίλῳ·
 ὥς Ἀχιλλῇ ἄτρυνε μένος καὶ θυμὸς ἀγῆνωρ
 ἀντίον ἐλθέμεναι μεγαλήτορος Αἰνείαιο.

Videtis in angustum Latinam parabolam sic esse contractam, ut 26
 nihil possit esse ieiunius: Graecam contra et verborum et rerum
 copia pompam verae venationis implesse. In tanta ergo differen-
 tia paene erubescendum est comparare.

Haud aliter Troianae acies aciesque Latinae

27

Concurrunt: haeret pede pes, densusque viro vir.

Ὡς ἄραρον κόρυθές τε καὶ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι,

Edd. vicahgspdz.]

Ὀλυμπον (cf. § 22.) om. v-a nullo spatio relicto. — v. 1. κυανέοισιν hg. — se add. a sec. m. A. 24. Ora] Aen. IX, 181. Praemittitur in hg versus Πρῶτον ὑπηνήτην (sic) .. ἦβη, qui in v-a omittitur nullo spatio relicto. — Πρῶτον] Od. x', 279. — Praetermissa genera S. 25. Ut fera] Aen. IX, 551. Praemittuntur in v-g II. μ', 41-48. Ὡς δ' ἔτ' ἂν ἐν τε κύνεσσιν ... στίχες ἀνδρῶν (hg in mg.: „Pro his citatur elegancias. locus in ant. ex Ἰλιάδ. v. Πηλείδης δ' ἐτέρωθεν etc.“). — Πηλείδης] II. υ', 164. Πηλείδης ... Αἰνείαιο (vv. 1-12.) om. v-g. — v. 1. ἐναντίον (ut Hom. l. c.) a-b. — v. 5. δουρὶ ... ὀδόντας om. P. — ἐάλῃ dzb. Cf. c. 12. § 13. — v. 8. μαχέσθαι P. μαχέσασθαι (ut Hom. vulgo l. c.) a-b. — v. 9. πεφνη P. 27. Haud] Aen. X, 360. Praemittuntur in v-g II. ν', 130 et 131. Φράξαντες δόρυ δουρὶ ... ἀνέρα δ' ἀνήρ. — Ὡς ἄραρον] II. κ', 214. Ὡς .. ἀνήρ om. v-g. Ὡς .. ὀμφαλόεσ-

Εἰρηθεῖν γὰρ μάλα δοκεῖ καλῶς, ἐκ
 τε τῶν ἑλλων καὶ τῶν ὀφρύνων.

26. pompam] i. e. ornatum de-
 scriptionis. Cf. c. 11. § 25.

Ἄσπις ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.

Quanta sit differentia utriusque loci lectori aestimandum relinquo.

- 28 *Utque volans alte ruptum cum fulva draconem
Fert aquila implicuitque pedes atque unguibus haesit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Adrectisque horret squamis et sibilat ore*
5 *Ardius insurgens: illa haud minus urguet obunco
Luctantem rostro, simul aethera verberat alis.*

- 29 Ὅρνις γάρ σφιν ἐπῆλθε περὶ σέμεναι μεμαῶσιν,
αἰετὸς ὑψιπέτης, ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν ἔργων,
φροινήεντα δράκοντα φέρων ὀνύχεσσι πέλωρον,
ζῶν ἔτ' ἀσπαίροντα· καὶ οὐπω λήθετο χαρμης.
5 κόψε γὰρ αὐτὸν ἔχοντα κατὰ στήθος παρὰ δεξιῇ
ἰδνωθεὶς ὀπίσω· ὁ δ' ἀπὸ ἔθεν ἤγε χαμάζε,
ἀλγῆσας ὀδύνῃσι, μέσφ' δ' ἐνὶ κάρβαλ' ὀμίλῃ·
αὐτὸς δὲ κλάρξας πέτετο πνοιῷς ἀνέμοιο.

30 Virgilius solam aquilae praedam refert, nec Homericæ aquilae
[100]omen advertit, quae et sinistra veniens vincentium prohibebat
accessum et accepto a captivo serpente morsu praedam dolore
deiecit, factoque tripudio sollistimo cum clamore dolorem testante
praetervolat: quibus omnibus victoriae praevaricatio significabatur.

[Mas. P (AS om. Graec.).

σαι (v. 1) om. s-h. 28. *Utque* Aen. XI, 751. Praemittuntur in v-g
versus Graeci qui sequuntur § 29: Ὅρνις ... ἀνέμοιο. — v. 1. *Ut quo*
A. — v. 5. *adunco* A „Angl.“. *adunco* c-g. — v. 6. nostro A. 29.
Ὅρνις II. μ', 200. Ὅρνις ... ἀνέμοιο om. v-g. Vid. § 28. — v. 8. *πνοιῷς*
c-h. 30. *vincenti* SP6. — *prohibeat* (sup. add b) A. — *captivo* om.

27. Ἄσπις ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε] „Con-
fer locum insignem Tyrtæi p. 33.
ed. Klotzii, ubi aliorum poetarum
loca, qui Homerum certatim imi-
tari conati sunt, reperies collecta.
Inprimis vero consule Clarkium ad
locum Homeri.“ Zuvv.

lectori] Vid. not. ad c. 11. § 1.

30. *sinistra veniens vincentium
prohibebat accessum*] Sic Macrobius
reddidit verba ἐπ' ἀριστερὰ λαὸν
ἔργων, ad quae in scholiis Venetis
haec adnotantur: Ὑποχωρήσαι συμ-
φέρων προσσημαίνων· ἀριστερὰ γὰρ
σημεῖα τὰ ἀκαλοῖα, δεξιὰ δὲ τὰ συμ-
φέροντα· ζητεῖται δὲ πῶς Ζεὺς ἐπι-
κρατεστέρεους θεῶν ποιῆσαι τοῦς
Τρώας σημείων αὐτοῖς κωλύτι-
κὸν ἐπιπέμπε. Apud Romanos si-
nistra auspicia meliora fuisse do-
cet Varro apud Fest. lib. XIX, p.
339. Muell., sed apud Paul. Diac.
lib. IV, p. 74. legitur *Dextra au-
spicia prospera*. Accessum autem
idem est ac progressum, cf. Comm.
I, 15, 18; 23, 7. et not. ad eund.
lib. cap. 6. § 49.

tripudio sollistimo] Cf. Fest. lib.
XVIII, p. 298. ex emend. Muelleri:
Sollistimum Ap. Pulcher in *Au-
guralis disciplinae lib. I.* ait esse
*tripudium, quom avi excidit ex
ore quod illa fert.* Cic. de div. I,
15, 27 sq. Nam nostri quidem ma-
gistratus auspiciis utuntur coactis.
Necesse est enim offa obiecta cadere
frustum ex pulli ore, quum pascitur.
Quod autem scriptum habetis tri-
pudium fieri, si ex ea quid in so-
lum ceciderit, hoc quoque quod dixi
coactum tripudium sollistimum
dicitis; et II, 34, 72. Quia, quum
pascuntur, necesse est aliquid ex ore
cadere et terram pavore, terripa-
vium primo, post terripudium
dictum est: hoc quidem iam tripu-
dium dicitur. Quum igitur ce-
cidit offa ex ore pulli, tum auspi-
canti tripudium sollistimum
nuntiatur. At Homerum hanc disci-
plinam Romanam habuisse cogni-
tam quis serio contenderit?

victoriae praevaricatio] i. e. victo-
ria non vera, sed quae exeat in al-

His praetermissis, quae animam parabola dabant, velut exanimum in Latinis versibus corpus remansit.

*Parva metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo et caput inter nubila condit.*

31

*Ἦτ' ὀλλύῃ μὲν πρῶτα κορύσσεται, ἀντάρ' ἔπειτα
οὐρανῷ ἐστήριξε κάρη καὶ ἐπὶ χθονὶ βαλνει.*

Homerus *Ἔριν*, hoc est contentionem, a parvo dixit incipere, et postea in incrementum ad caelum usque subscendere. Hoc idem Maro de Fama dixit, sed incongrue. Neque enim aequa sunt augmenta contentionis et famae, quia contentio, etsi usque ad mutuas vastationes ac bella processerit, adhuc contentio est, et manet ipsa quae crevit, fama vero cum in immensum prodit, fama esse iam desinit, et fit notio rei iam cognitae. Quis enim iam famam vocet, cum res aliqua a terra in caelum nota sit? Deinde nec ipsam hyperbolen potuit aequare. Ille caelum dixit, hic auras et nubila. Haec autem ratio fuit non aequandi omnia quae ab auctore transcripsit, quod in omni operis sui parte alicuius Homericus loci imitationem volebat inserere, nec tamen humanis viribus illam divinitatem ubique poterat aequare, ut in illo loco quem volo omnium nostrum iudicio in commune pensari. Mi-
nerva Diomedis suo pugnanti dumtaxat flammaram addit ardorem, et inter hostium caedes fulgor capitis vel armorum pro milite minatur:

Δαίτ' οἱ ἐκ κόρυθος τε καὶ ἀσπίδος ἀνάματον πῦρ.

Hoc miratus supra modum Virgilius inmodice est usus. Modo enim ita de Turno dicit:

Edd. vicahgspdz.]

A. — *solticino* „B“. — *significabitur* (sup. batur) A. — *exanime* v-g. 31. *Parva*] Aen. IV, 176. — v. 2. *solo* (ut Virg. l. c. et Macrob. supra c. 3, § 11.) APSP6. *solum* Edd. — *caput* om. b. — *Ἦτ'*] ll. 8, 442. — *οἰτρον* P. — v. 2. *ἐκίχονια* P. — *id est* P. — *contemptionem* A. — *incrementum* (om. in) Sv1. — *caelum usque* (om. ad) AP6 „2 Angl.“.

32. *sunt argumenta* Sv-g. — *e terra* „B“. — *yperbolen* A. *hyperbolen* Svazh. — *poterat* om. SP6. 34. *addidit* v-g. — *et inter hostium ardorem caedes* S. — *Δαίτ' οἱ*] ll. 4, 4. Huic versui adduntur in v-g versus 5-7. *Ἀσπί' ὀκωρίων ... ἀπὸ κροτός τε καὶ ἄμων.*

35. *de Turno* (om. dicit) S. *de Turno ait* v-g. — *Tremunt*] Aen. IX,

terius partis victoriam. Cf. Ulpian Dig. XLVII, 15, 1. *Praev-aricator est quasi varicator qui diversam partem adiuvat proposita causa sua.*

velut exanimum ... corpus] „Caeterum negat Popius haec Virgilio esse vitio vertenda, quia consilium utriusque poetae sit diversum. Vid. Clark. ad loc. Iliad. l.“ Zsvv.

31. *de Fama*] Haec inter ea quae horrorem commoveant memorata sunt IV, 5, 11.

32. *fama ... fit notio rei iam cognitae*] Haud probabiliter esse hanc argumentationem vix est quod monemus.

33. *non aequandi*] i. e. cur non aequaret. Ut h. l. cum gerundio, etiam cum adiectivia negationem coniungere solet Macrobius. Vid. not. ad I, 3, 13.

ab auctore] Nimis indefinita haec sunt, ut c. 17. § 5. quod ita elegantius auctore congemit. Ad-dendum erat pronomen illo, vel suo, ut c. 14. § 16. et c. 15. § 1.; c. 16. § 12.; c. 17. § 4. Cf. § 40.

hoc uno est praecipue usus archetypo. 31. *pro milite minatur*] i. e. minacem ei praebet speciem, quae decet pugnatem. Nam § 35. probatur locus ubi haec imitatur Virgilius in Turno pugnante, sed im-

— *Tremunt sub vertice cristas*

Sanguineae, clypeoque micantia fulmina mittunt:

modo idem ponit de Aenea:

Ardet apex capiti, cristisque ac vertice flamma

Funditur, et vastos umbo vomit aereus ignes.

Quod quam inopportune sit positum hinc apparet quod necdum
36 pugnabat Aeneas, sed tantum in navi veniens apparebat. Alio loco:

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimaeram

Sustinet Aetnaeos efflantem faucibus ignes.

Quid, quod Aeneas recens adlatis armis a Vulcano et in terra
positis miratur

Terribilem cristis galeam flammisque vomentem?

37 Vultis aliam fruendi aviditatem videre? Loci huius, cuius supra
meminimus, fulgore correptus,

Ἡ, καὶ κυανέχσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·

ἀμβρόσια δ' ἄρα χαίται ἐπεβρόδαντο ἀνακτος,

κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο· μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὀλύμπων.

38 sero voluit loquenti Iovi adsignare parem reverentiam. Nam cum
et in primo volumine et in quarto et in nono loquatur quaedam
Iuppiter sine tumultu, denique post Iunonis et Veneris iurgium

Infat. Eo dicente deum domus alta silescit,

Et tremefacta solo tellus, silet arduus aether:

Tum Zephyri posuere, premit placida aequora pontus,

[111] tamquam non idem sit qui locutus sit paulo ante sine ullo mundi
39 totius obsequio. Similis inopportunitas est in eiusdem Iovis lancee,
quam ex illo loco sumpsit:

Καὶ τότε δὴ χρύσεια πατὴρ ἐτίθηγε τάλαντα.

Nam cum iam de Turno praedixisset Iuno:

[Mss. P (AS om. Graec.).]

732. — in vertice Virg. l. c. — *Ardet* Aen. X, 270. — *aureus* Virg. l. c.
— iam inopportune A. — *positum sit* Edd. P. — *pugnaret* S. — *ignaei* A.

36. *Alio loco* om. „B“. — *Cui* Aen. VII, 785. — *Aetnaeos* Edd. PS.
ethaos A. — v. 2. *ignis* A. — in terras S. — *Terribilem* Aen. VIII, 620.

— *vocantem* P. *moventem* vi. 37. *destruendi* S. — *supra* §§ 22
et 23. — *Ἡ καὶ . . . Ὀλύμπων* om. v-a. — v. 1. *κυανέχσι* bg. *κυανέχσιν* C

P. — vv. 2 et 3. *ἀμβρόσια . . . Ὀλύμπων* om. hg. — v. 3. *κρίος* P. —
servo ASvic. 38. in primo volumine] v. 257 sqq. — in quarto] v. 223 sqq.

— in nono] v. 64 sqq. — *Infat* Aen. X, 101. — *deum* om. P. 39. in-

opportunitas M3. importunitas Ae-bP. inopportunitas M2. oportunitas SM1.
opportunitas v-g. — *Καὶ τότε*] ll. ζ', 209. — *ἐτίθηγε* (ut Hom. vulgo

l. c.) Edd. Adiunguntur huic versani in v-g versus 210-213. *Ἐν δ' ἐτί-*
θει δύο κῆρε . . . λίπεν δὲ ἔ Φοῖβος Ἀπόλλων. — Nunc] Aen. XII,

probatur ille in quo sermo est de
Aenea in navi veniente.

35. sub vertice] Unico verum est
id quod legitur apud Virgilium, in
vertice: at refragantur codices Ma-
crobii.

37. fruendi aviditatem] Cf. § 33. et
§ 40. studii circa Homerum aemulatione.

38. sine tumultu] Vide tamen Aen.

IX, 106. *Adnuit et totum nutu tre-*
mefecit Olympum.

Infat. Eo dicente] Male vulgo in-
terpungitur: *infat eo dicente*: et tri-
buantur haec ipsi Macrobio.

sine ullo mundi totius obsequio] i. e.
ut nullam vim in totum mundum
exerceret eius oratio. Comm. I, 21,
9. *perpetuo serenitatis obsequio.*

39. *inopportunitas*] Nihil aliud
significari nisi rem non suo tem-
pore prolatam et ex antecedenti-
bus et e sequentibus apparet.

*Nunc iuvenem inparibus video concurrere satis,
Parcarumque dies et lux inimica propinquat,*
manifestumque esset Turnum utique periturum, sero tamen
*Iuppiter ipse duas aequato examine lances
Sustinet, et fata inponit diversa duorum.*

Sed haec et talia ignoscenda Virgilio, qui studii circa Homerum 40
nimietate excedit modum. Et re vera non poterat non in aliqui-
bus minor videri, qui per omnem poesin suam hoc uno est
praecipue usus archetypo. Acriter enim in Homerum oculos in-
tendit, ut aemularetur eius non modo magnitudinem sed et sim-
plicitatem et praesentiam orationis et tacitam maiestatem. Hinc 41
diversarum inter heroas suos personarum varia magnificatio, hinc
deorum interpositio, hinc auctoritas fabulosorum, hinc affectuum
naturalis expressio, hinc monumentorum persecutio, hinc parabola-
rum exaggeratio, hinc torrentis orationis sonitus, hinc rerum
singularum cum splendore fastigium. [112]

XIV. Adeo autem Virgilio Homeri dulcis imitatio est, ut 1
et in versibus vitia quae a nonnullis inperite reprehenduntur imi-
tatus sit, eos dico quos Graeci vocant ἀκεφάλους λαγαρούς
ὑπερχαταληκτικούς, quos hic quoque Homericum stilum adpro-
bans non refugit, ut sunt apud ipsum ἀκέφαλοι: 2

Edd. vicahgspdz.]

149. — et vs. Virg. — essent A. — Iuppiter] Aen. XII, 725. — lances A.
40. et alia Edd. S. — poesin A. — sed (om. et) ASv-a. — „prae-
sentiam forte debet mutari in praestantiam.“ Zeun. — taciturnam A. ta-
citurnam „C“. 41. effectuum (sup. a) A. affectus S. — naturalium i-g.

XIV. Caput XIV. In tantum Virgilio dulcem fuisse imitationem Ho-
meri, ut vitia quoque nonnulla aemulari voluerit. Tum quantopere illius
sit imitatus epitheta, caeteraque quae gratiorem reddunt orationem. ch-b.

1. ἀκεφάλους λαγ. ὑπερχ. om. v-a spatio relicto vacuo. — heroicum
stilum P. — non fugit P6. 2. acephali ASv-a. — Arietati] Aen. XI,

40. et talia] Cf. c. 14, § 7. et
mille talium vocabulorum.

studii . . nimietate excedit modum]
Inest pleonasmus quidam: sed vid.
not. ad § 1. et VII, 12. 28.

praesentiam] i. e. vim ex oppor-
tunitate natam.

41. magnificentie] est ἀπαξ εἰρη-
μένον, addendum prolegg. p. XLII.,
quod significat rationem qua quam
magnificentissimos studuerit facere
eius heroas.

fabulosorum] i. e. mythorum. Cf.
Comm. I, 2, 13.

torrentis orationis] Cf. c. 1. §§ 4.
et 19.

fastigium] i. e. dignitas. Sic
proprio sensu Cicero de or. III,
46, 180. de Capitolio: Utilitatem
templi, inquit, fastigii dignitas
consecrata est.

XIV, 1. inperite] quandoquidem
nesciant Virgilium hac in re imi-
tatum esse Homerum.

quos Graeci vocant ἀκεφάλους λα-

γαρούς] Plutarch. de orac. Pyth. 7.
p. 397. D.: Ὅπως ὦνιν ἀκεφάλων
καὶ λαγαρῶν μίτρον καὶ μειούρων
εὐθύνας μὴ ὑπάρχωσι, et Athon. XIV,
82. p. 632 c seqq. Ὅτι δὲ πρὸς τὴν
μουσικὴν οὐκ αἰδέεσθαι διδόντες οἱ ἀ-
κέφαλοι, δῆλον καὶ ἐξ Ὀμήρου, δὲ διὰ
τὸ μεμλοποιεῖσθαι πᾶσαν ἐαυτοῦ
τὴν ποιήσιν ἀφροντιστὶ τοὺς πολ-
λοὺς ἀκεφάλους ποιεῖ στίχους καὶ
λαγαρούς, ἔτι δὲ μειούρους . . .
Ἀκέφαλοι δὲ εἰσιν οἱ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς
τὴν χαλδαιότητα ἔχοντες . . . λαγαροὶ
δὲ οἱ ἐν μέσῳ . . . μειότεροι δὲ εἰ-
σιν οἱ ἐπὶ τῆς ὑπολήξης.

ὑπερχαταληκτικούς] Dicendum erat
ὑπερχαταλήκτους. At hypermetri po-
tius dicuntur eiusmodi versus he-
xametri, cf. Serv. ad Aen. I, 332.
Hypermetris versus: unam enim
pius habet syllabam: qui quotiens fit,
debet sequens versus a vocali inci-
pere, . . nisi forte synizesis fiat in
fine; et id. ad Aen. I, 448; IV,
658; VIII, 228. Philargyr. ad

Arietat in portas, —

Parietibus textum caecis iter, et similia,

3 λαγαροὶ autem, qui in medio versu breves syllabas pro longis habent:

— *Et duros obice postes.*

Concilium ipse pater et magna incepta Latinus.

4 Τρεκαταληκτικοὶ syllaba longiores sunt:

— *Quin protinus omnia,*

et: — *Vulcano decoquit humorem,*

et: — *Spumas miscent argenti vivaque sulphura,*

et: — *Arbutus horrida.*

5 Sunt apud Homerum versus vulsis ac rasis similes et nihil differentes ab usu loquendi. Hos quoque tamquam heroice incompertos adamavit:

Ἴκτους δὲ ξανθὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα,

πάσας θηλείας.

Omnia vincit Amor, et nos cedamus Amori, —

[Mes. P (AS om. Graec.).

890. — *portas* (ut Virg. l. c.) ASv-gP6 „B“. *portis* a-hP. — *Parietibus* Aen. V, 589. *abietibus* ASP6. „Uterque Angl.“. 3. *λαγαροὶ*] om. v-a M123P6 (in A legitur Gr., in M13 est lacuna). — *autem, qui* h-bP. ut est qui AviM13P6. ut est (om. qui) SM2. ut etiam qui ca. — *Et duros*] Aen. XI, 890. — *Concilium*] Aen. XI, 469. *Concilium* A „B“ ap. Virg. l. c. edd. et codd. plerique. *Consilium* Edd. PS ap. Virg. Medic. a p. m.

4. *Υπεκαταληκτικοὶ* om. v-aP6. — *Quin*] Aen. VI, 33. — *et* om. vi. — *Vulcano*] Georg. I, 295. *Vulcana* de quoque A. — *Spumas*] Georg. III, 449. — *micant* S. — *argenti ac sulphura* vl. *argenti et sulphura viva* Edd. Virg. e codd. Med. et Rom. — *Arbutus*] Georg. II, 69.

5. *vulsi* ic. — *Ἴκτους*] Il. λ', 680. *Ἴκτους ... θηλείας* om. v-a. *πάσας τρωίδας* (sup. η) P. — *θηλείας πάσας* h-b. — *Omnia*] Ecl. X, 69.

Georg. II, 344. Santen. ad Terentian. p. 166. Munk. Metrik d. Griech. u. Roem. p. 157. v. Leutsch. Grundriss zu Vorles. üh. d. gr. Metr. p. 37. Vid. not. ad § 4.

2. *Arietat in portas*] Hic verus recte procedit, nec minus ii qui sequuntur dum i habeas pro consonante, ut producantur syllabae *Ar-* et *Par-*. Cf. Horat. Od. III, 4, 41. et 6.

3. *autem*] Quod legitur in plerisque codicibus, ut est, id natum est e compendio autē, littera a abiecta cum antecedente voce Graeca.

Et durus obice postes] Hic versus huc non pertinet, dum scribas *obice*, ut positione producat syllaba ob sequente i consonante. Vid. § 2.

Concilium] Vid. not. ad § 2. In *pater* productionem ultimae syllabae adiuvat et *rais* et Graecum *πατήρ*.

4. *omnia*] Versus constat, si per synizesin *ia* in unam syllabam contrahitur, in ceteris exemplis

ultima syllaba elisione absorbetur. Vid. not. seq. et ad § 1.

Arbutus horrida] Wagnerus ad hunc Virgilii versum adnotavit in omnibus versibus hypermetris Virgilii praeter hunc eumque quem proxime supra citavit Macrobius syllabam penultimam, quae elisione sit ultima, esse productam. Illam veram propterea e codicibus emendavit, et in hoc vulgarem verborum collocationem et fetu nunciis *arbutus horrida* mutavit in et nunciis *arbutus horrida fetu*, quod notae quaedam indicarent fetu in fine versus esse collocandum. Idem ibidem censet poetas Latinos versus suos hypermetros non ab Homero repetivisse, sed a tragicis Graecis brevium syllabarum elisionem infinitis locis in fine sententiarum sibi indulgentibus: quod quidem non est veri simile in alio metro.

5. *vulsi ac rasis similes*] Rom nimis exaggerat Macrobius. Quid

Nudus in ignota, Paknure, iacebis harena.

[413]

6

Sunt amoenae repetitiones, quas non fugit:

— "Ἀτε παρθένος ἦϊδεός τε,
παρθένος ἦϊδεός τ' ὀαρίζετον ἀλλήλοισιν.

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,

Pan etiam Arcadia dicet se iudice victum.

Homerica quoque epitheta quantum sit ammiratus imitando confessus est: *Μοιρηγενὲς ὀλβιόδαιμον*, — *Χαλκιοθωρήκων*, ἀτὰρ ἀσπίδες ὀμφαλόεσσαι, — *Θωρήκων τε νεοσμήκτων*, — *Κυανοχαίτα Ποσειδάων*, — *Διὸς νεφέλῃγερέταο*, — *Ὀυρεὰ τε σκυϊόνετα θάλασσά τε ἡγήεσσα*, — *Κύαμοι κυανόχροες*, et mille talium vocabulorum, quibus velut sideribus micat divini carminis variata maiestas. Ad haec a vestro respondetur: *Malesuada fames*, — 8 *Auricomi rami*, — *Centumgeminus Briareus*. Adde et *sumiferam noctem* et quicquid in singulis paene versibus diligens lector agnoscit. Saepe Homerus inter narrandum velut ad aliquem dirigat orationem:

"Ἐνθ' οὐκ ἂν βολέοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,
et: Φαίης κεν ζάντοῦν τινα ἔμμεναι, ἄφρονά δ' αὖτως.
Nec hoc Virgilius praetermisit:

10

Migrantes cernas totaque ex urbe ruentes,

Edd. vicahg+pdzb.]

— *Nudus*] Aen. V, 871. 6. *fugit GR. Pan A. fugit. et Pan „CB“.* *fugit; ut: Pan i-b. fugit. Pan Sv. — "Ἀτε*] Il. ζ', 127. — *ατε παρθενο* P. — v. 2. *παρθενης ποσειος π P. — ΛΑΛΗΛΟΙΝ P. — Pan*] Ecl. IV, 58. 7. *Μοιρηγενὲς . . . κυανόχροες om. v-a. — Μοιρηγενὲς*] Il. γ', 182. — *ὀλβιόδαιμων h-p1. ὀλβιόδαιμων p2. ὀλβιόδαιμων ἀπλ. — Χαλκιοθωρήκων*] Il. δ', 448. (δ', 62.) — *ΑΤΑΡΑΣΚΑΕ P. Ἀσπίδες (om. ἀτὰρ) h-b. — Θωρήκων*] Il. γ', 342. — *τε addidi ex Homero. — Κυανοχαίτα*] Il. γ', 563. (ε, 390.) — *ποσιδων P. Ἐννοσίγαιος, h-b. — Διὸς*] Il. ε, 631. al. *ΛΙΟΣ P. om. h-b. — Ὀυρεὰ*] Il. α, 167. — *Κύαμοι*] Il. γ', 589, ubi legitur *μελανόχροες. — Κυανόχροες (om. κύαμοι, quod legitur in P) h-b. — variata GR. maiestas A. 8. austro A. — respondentur APS „CB“. respondetur Edd. — Malesuada*] Aen. VI, 276. *malae suada A. mala (sup. e) suada S. — Auricomi*] Cf. Aen. VI, 141., ubi legitur *Auricomos quam qui decerpserit arbore fetus. — auricomos (om. rami) vl. auricomos ramos v3-g. — Centumgeminus*] Aen. VI, 287. *centimanus A. — sumiferam*] Aen. VIII, 255. *sumigeram (ut codd. nonnulli Virg.) v-g. 9. dirigenz S. — "Ἐνθ' . . . αὖτως om. v-a. "Ἐνθ'*] Il. δ', 223. Hic versus in a-b postponitur sequenti *Φαίης . . . αὖτως*; item in hg, sed in his scribitur *Ἐθθ' οὐκ ἂν βολέοντα ἴδοις*, et interponitur Il. ε, 85. *Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνῶσις (sic!) ποτ' ἐροῖσι μετ' ἑ. — Φαίης*] Il. γ', 220. — *κε ζάντοῦν τέ τι ν' edd. Hom. — δ' αὖτως hg. τ' αὖτως edd. Hom. 10. omisit ASv-gP6. — Migrantes*] Aen. IV, 401. —

velit dicere, ex ille quae sequuntur apparet.

7. *Θωρήκων τε νεοσμήκτων* Ad-didi particulam τε quae abest a meis exemplaribus Macrobianis, quia et alii locis inseruntur particulae quae leguntur apud Homerum et TE ante NE facile poterat inter-cidere. Vid. prolegg. p. LXXXII.

mille talium vocabulorum] Cf. I, 5, 8. Mille denique verborum ta-

lium est, et quae de his verbis disputantur ibidem § 4 seq.; et infra c. 16. § 7.

8. a vestro] Vid. not. ad c. 2. § 17.

agnoscit] i. e. invenit huc refe-rendum.

9. velut ad aliquem dirigat ora-tionem] i. e. utitur figura quam di-cunt ἀποστοφή.

- et: — *Totumque instructo Marte videres*
Fervere Leucaten,
 et: — *Pelago credas innare revulsas*
Cycladas,
 et: — *Studio incassum videas gestire lavandi.*

- 11 Item divinus ille vates res vel paulo vel multo ante transactas oportune ad narrationis suae seriem revocat, ut et historicum stilum vitet non per ordinem digerendo quae gesta sunt, nec tamen
 12 praeteritorum nobis notitiam subtrahat. Theben Asiae civitatem aliasque plurimas Achilles antequam irasceretur everterat: sed
 [114] Homeri opus ab Achillis ira sumpsit exordium. Ne igitur ignoremus quae prius gesta sunt, sit eorum tempestiva narratio:

Ῥιχόμεθ' ἐς Θῆβην ἱερὴν πόλιν Ἑκτίωνος,
τὴν δὲ διεπράδομεν τε καὶ ἡγορεν ἐνθάδε πάντα,
 et alibi: *Λώδεκα δὲ σὺν νηυσὶ πόλεις ἀλάπαξ' ἀνθοράων,*
πεῖρος δ' ἐνδεκά φημι κατὰ Τροίην ἐρίβωλον.

- 13 Item, ne ignoraremus quo duce classis Graecorum ignotum sibi Troiae litus invenerit, cum de Calchante quereretur, ait:

Καὶ νῆεσσ' ἡγήσατ' Ἀχαιῶν ἴλιον εἶσω
ἦν διὰ μαντισύνην, τὴν οἱ πόρε Φοῖβος Ἀπόλλων.

Et ipse Calchas narrat omen quod Graecis navigantibus de serpente passerum populatore contigerit, ex quo denuntiatum est

- 14 exercitum annos decem in hostico futurum. Alio loco senex, id est referendis fabulis amica et loquax aetas, res refert vetustas:

Ἦδη γάρ ποτ' ἐγὼ καὶ ἀρελοσιν ἤεπερ ὕμιν
ἀνδράσιν ὠμίλησα, et reliqua,

[Mas. P (AS om. Graec.).

ruentes GR. A. — et om. v-g. — *Totumque* Aen. VIII, 676. — *Leucate* S. — *Leucatem* chg. — *Pelago*] Aen. VIII, 691. — in mare S. — *revulso* P6. — *Studio*] Georg. I, 387. 11. *digerendo* bP (ch in mg.). *dirigendo* Av-zSM123P6. „Amplector lectionem digerendo. Naso [Faust. I, 27.] *Tempora digereret cum conditor urbis.*“ Pont. „Lib. I. Somnii c. 8. [§ 5.] Plotinus gradus virtutum .. per ordinem digerit. Sic alibi *digerere in ordinem, digestus ordo.*“ Gron. — nobis praeteritorum S. — *notionem* c-b. Sed cf. § 17. 12. *Ῥιχόμεθ'*] Il. ε', 366. *Ῥιχόμεθ'* ... *ἐρίβωλον* om. v-a. — *τὴν δὲ* (v. 2.) ... *ἐρίβωλον* om. hg, ubi pro his legitur *Et, Λυγισσὸν* (sic!) *διαπορθήσας καὶ τεύχεα Θῆβης* (Il. β', 691.). — *Λώδεκα*] Il. ι', 323. 13. *de Calchante loqueretur* hg. — *Καὶ νῆεσσ'*] Il. ε', 71. 14. *idem* AS. *idem* ut vi. — *Ἦδη*] Il. ε', 260. *Ἦδη...* *ἐμπέδος εἰη* om. vi. Pro his legitur in ca Il. ι', 527-537. *Μέμνημαι τόδδε ἔργον ... ἀάσατο δὲ μέγα θυρῶ.* „Quod exstat Iliad. nono et, ut ego opinor, accedit quam proxime ad locum qui comparatur istum:

11. ut historicum stilum vitet] Cf. c. 2. § 9. vitans .. historicorum similitudinem.

12. antequam irasceretur] Nulla causa potest afferri, cur positus sit conjunctivus.

13. ne ignoraremus, quo duce .. invenerit] Perfectum conjunctivi ponitur quasi antecederet praesens tempus.

ipso Calchas narrat omen] Immo Ulixes, qui Il. β', 301 seqq., refert quemodo hoc omen interpretatus sit Calchas, dicens v. 322: *Κάλχας δ' ἀντί' ἔπειτα θεοπροπίων ἀγόρευεν*, qui verus videtur esse causa et fons erroris.

in hostico] i. e. in agro Troiano. Cf. I, 6, 16. et Liv. VIII, 38, 2. *Castra in hostico .. posita.*

14. senex] Nestor.

et alibi: *Ἄθ' ὧς ἡβώοιμι, βίη δέ μοι ἔμπεδος εἴη*, et sequentia. Virgilius omne hoc genus pulcherrime aemulatus est.

15

*Nam memini Hesioneae visentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum,*

et: *Atque squidem memini Teucrum Sidona venire,*

et: *Qualis eram cum primam aciem Praeneste sub ipsa
Stravi,*

et de furto vel poena Caci tota narratio. Nec vetustissima tacuit, 16
quim et ipsa notitiae nostrae auctoris sui imitator ingereret:

Namque ferunt luctu Cygnum Phaethontis amati,

et similia.

XV. Ubi vero enumerantur auxilia, quem Graeci catalogum 1
vocat, eundem auctorem suum conatus imitari in nonnullis paululum a gravitate Homerica deviauit. Primum quod Homerus 2
praetermissis Athenis ac Lacedaemone vel ipsis Mycenis, unde erat rector exercitus, Boeotiam in catalogi sui capite locavit, non ob loci aliquam dignitatem, sed notissimum promuntorium ad exordium sibi enumerationis elegit, unde progrediens modo medi- 3
terranea modo maritima iuncta describit, inde rursus ad utrumque situm cohaerentium, locorum disciplina describentis velut iter agentis accedit, nec ullo saltu cohaerentiam regionum in libro suo hiare permittit, sed hoc viandi more procedens redit unde digressus est, et ita finitur quicquid enumeratio eius amplectitur: con- 4
tra Virgilius nullum in commemorandis regionibus ordinem servat, sed locorum seriem saltibus lacerat. Adducit primum Clusio

Edd. vicahgspdx.]

Nam memini Hesioneae. Pont. — *Ἄθ' ὧς* Il. 7, 157. *Ἄθ' ὧς* (ut Hom. vulgo l. c.) h-b. 15. *Nam* Aen. VIII, 157. — *Laomedontiadem* vias-bPS. — *Atque* Aen. I, 619. — *Teucrum memini* (ut Virg. vulgo l. c.) c-bP. — et om. a-bP improbante Zeuzio. — *Qualis* Aen. VIII, 561. — *Caci* Cf. Aen. VIII, 193 sqq. 16. *qui nec P.* — *notione nostrae S.* — *Namque* Aen. X, 189.

XV. Caput XV. Quae diversitas catalogorum sit apud Vergilium et Homerum. ch-b. 1. enumerantur (sup. a) A. — catalogon S.

2. Homerus] Il. 7, 494 sqq. — Lacedaemoniis v-g. — boetiam AS.

3. regionem P6. — hoc viandi more A (hg in mg) M123 „B“. hoc hiandi more v-g. hoc narrandi more S. obviandi more a-bP.

XV, 1. catalogum] Cf. Schol. Ven. in Il. 7, 494. *Διὰ τί . . γεῶν κατάλογον ποιῆσαι* Ὀμηρος, al.

2. notissimum promuntorium] Cf. Hom. Il. 7, 496. *Ὀθ' Ἰχθυὶν ἐν- πορτο καὶ Ἀλλίδα περὶ Ἰέσσας*. Aulis videtur sita fuisse in Boeotiae parte quadam in mare procurrente, nam incola esse dicitur a Servio ad Aen. IV, 426., et in Itiner. marit. p. 525. Cf. Mannert. Geogr. d. Gr. u. R. VIII, p. 243.

3. ad utrumque situm] i. e. ad mediterranea et maritima.

disciplina describentis . . accedit] i. e. describens accedit ex instituta ratione. Vid. prolegg. p. xxii.

viandi] Quintilianus VIII, 6, 33. *Vio*, inquit, pro eo infelicitur (fictum est). Apuleius compluribus locis hoc verbo usus est; gerundium, ut h. l., legitur apud Ammianum XX, 9. *Legati intenti ad viandum* et apud Prudentium adv. Symm. II, 772. *Iter viandi multifidum*.

4. Adducit primum Clusio cet.] Virgilius cum Clusio coniungit Cosus, inde septentrionem versus Pisas usque procedit: inde transit ad Caere, quod est maxime versus meridiem situm, unde per Pyrgos revertitur Gravisina, quae haud ita longe abant a Coeis.

et Cosis Massicum: Abas hunc sequitur manu Populoniae Ilvaeque comitatus: post hos Asilan miserunt Pisae, quae in quam [116]longinqua sint Etruriae parte notius est quam ut annotandum sit: inde mox redit Caere et Pyrgos et Graviscas, loca urbi proxima, quibus ducem Asturem dedit: hinc rapit illum Cinirus ad 5 Liguriam, Ocnus Mantuam. Sed nec in catalogo auxiliorum Turni, si velis situm locorum mente percurrere, invenies illum 6 continentiam regionum secutum. Deinde Homerus omnes quos in catalogo enumerat etiam pugnantes vel prospera vel sinistra sorte commemorat: et, cum vult dicere occisos quos catalogo non inseruit, non hominis sed multitudinis nomen inducit: et quotiens multam necem significare vult, messem hominum factam dicit, nulli certum nomen facile extra catalogum vel addens in acie 7 vel detrahens. Sed Maro vester anxietatem huius observationis omisit. Nam et in catalogo nominatos praeterit in bello et alios nominat ante non dictos. Sub Massico duce mille manus iuvenum venisse dixit qui moenia Chusi

Quique Cosas liquere:

deinde Turnus navi fugit,

Qua rex Chusinis advoctus Osinius oris,

[Mss. APS.

4. Virgilius] Aen. X, 166 sqq. — Marsicum P. — Albas ch. Abbas g. — manum A. — illeque A. — Asilam misere v-g (i miserat). — Caere a-z. cere AS. Caerete v-gbP. ad cerete P6. ad Certete „B“. „Lege audacter cum Ed. vet. Mox redit Caerete. Videtur enim Aeneid. X, 183.“ Zeun. — oraviscas AP. oreviscas SP6. — arturem A. — Cinirus APS-a-z M13P6. Cygnus v-gb. „Lege duce Edit. vet. Cygnus. Etenim sic vocat eundem infra hester (§ 8.). Cf. Virg. l. 1.“ Zeun. Vid. not. — alliguriam SM1P6. liguriam (om. ad) v-a. 5. Sed ne vi. — auxiliorum Turni] Cf. Aen. VII, 641 sqq. 6. numerat a-bP. — factam esse a-bP. 7. noster Edd. PS. — mille] Aen. X, 167. — choras P. choros A. coros P6. „Rescribo ex Virgillii codicibus: Quique urbem liquere Cosas.“ Meurs. — Qua] Aen. X, 656. — Quae exclusis (sup. in) A.

urbi] Romae.

Cinirus] Sic scripsi codicum Macrobianorum auctoritatem secutus et hoc loco et § 9., quum apud Virgilium, ubi vulgo legitur Cinyras, non satis certa sit lectio. Quod legitur in edd. vet., Cygnus, id sumptum est e depravatis exemplaribus Virgillii, in quibus Cycnus infortitur veruul 186., quum vera huius nominis sedes sit v. 189. Cf. § 9.

6. multitudinis nomen inducit] Cf. II. 8', 538. Πολλοὶ δὲ περὶ κτείνοντο καὶ ἄλλοι, 5', 520. Πλείστον δ' ἄλως ἔλεν, π', 661 sqq. Πολέες γὰρ ἐν αὐτῷ Κάππεον.

messem hominum factam] Cf. II. 2', 67 sqq. Οἱ δ', αὖτ' ἀμνητῆρες ἐναντίοι ἀλλήλοισιν Ὅγμον ἐλαύνουσιν ἀνδρὸς μάκαρος κατ' ἄρουραν, Περσῶν ἢ κριθῶν. τὰ δὲ

δράγματα ταρφέα πλέτα. Ὡς Τρώες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι δοφόντες ἄφρον, et 7', 221 sqq. Αἰφά τε φυλόκιδος πέλεται κόρος ἀνδράποισιν. Ὅστε πλείστην μὲν καλὰ μιν χθονὶ χαλκὸς ἔχενεν, ἀμνητὸς δ' ὀλέγματος, ἐπὶν κλέσθαι τάλαντα Ζεὺς, quem locum, ut qui minus huc pertineat, non addidissim, nisi Zeunius attulisset scholion: Ἀλληγορικῶς καλὰ μιν νῦν κέκληται τὰ σώματα τῶν ἀνηρημένων. Sed Macrobius non recte dixisse: Quotiens .. significare vult, facile apparet.

7. Maro vester] Vid. not. ad c. 2, § 17.

Sub Massico duce cot.] Hanc difficultatem solvere conatus est Servius, qui ad Aen. X, 656: Osinius, inquit, ipse est, quem supra (v. 166.) Massicum dixit. Ergo,

quem Osinium numquam antea nominavit: et nunc ineptum est regem sub Massico militare. Praeterea nec Massicus nec Osinius 8 in bello penitus apparent: sed et illi quos dicit *fortemque Gyam fortemque Serestum*, pulcher quoque *Aquiculus*, et *Mavortius Haemon*, et *fortissimus Umbro*, et *Virbius Hippolyti preles pulcher*—[117] *rima bello*, nullum locum inter pugnantium agmina vel gloriosa vel turpi commemoratione meruerunt. Astur itemque Cupavo et 9 Cinirus, insignes Cygni Phaethontisque fabulis, nullam pugnae operam praestant, cum Alesus et Sacrator ignotissimi pugnent, et Atinas ante non dictus. Deinde in his quos nominat fit saepe 10 apud ipsum incauta confusio. In nono:

— *Corinaeum sternit Asilas*,

deinde in duodecimo Ebusum Corinaeus interficit:

Obvius ambustum torrem Corinaeus ab ara

Corripit et venienti Ebuso plagamque ferenti

Occupat os.

Sic et Numam quem Nisus occidit postea Aeneas persequitur: 11

Persequitur fortemque Numam.

Camertem in decimo Aeneas sternit: at in duodecimo

Edd. vicahgspdz.]

8. quod dicit P. — *fortemque*] Aen. I, 612. — *restum* A. *sergestum* vi. Vid. not. — *pulcher*] Aen. IX, 684. — *Aquiculus* (ut codd. Virg.) APSP6. *Equiculus* vi. *Equiculus* c-h. — *Mavortius*] Aen. IX, 685. — *fortissimus*] Aen. VII, 752. — *Virbius*] Aen. VII, 761. — *locum* om. S. 9. *Astur*] Aen. X, 180. *Antio* AP16. Vid. not. — *Cupavo* et *Cinirus*] Aen. X, 187. *Cupavo* v-2P6. *pavo* APS. *Cupano* b. „Scribe *Cupano*. Leve.“ Meurs. — *Cinirus* scripsi ut § 4. *cinerus* APM1. *cynerus* SP6. *emerus* M3. *cygnus* Edd. M2P6. — *insignis* P. — *cygni* SM13. — *Alesus*] Aen. X, 352 et 411, ubi legitur *Halesus*. — *Sacrator*] Aen. X, 747. *Sacrator* v-g. *sacrato* ASM13P6. *sacator* M2. *Sarato* s-bP. „Lego et *Sacrator*.“ Meurs. — *Atinas*] Aen. XI, 869. 10. *In nono*] v. 571. — *Corynaeum* Virg. l. c. *corineum* S. — *in duodecimo*] v. 298. *duodecimo* (om. in) S. — *Corynaeus* Virg. l. c. — *ut venienti* ASv. 11. *Numam*] Cf. Aen. IX, 454. — *postea Aeneas persequitur: fortemque Numam* Edd. et Mas. Vid. not. — *Persequitur*] Aen. X, 562. — *Camertem* A „B“. — *in decimo*] v. 562. — *aut* A. — *in duodecimo*] v. 224. *in undecimo* ASs-d.

ut diximus, si Osinius proprium est, Massicus appellativum: licet posset fieri, ut duo nomina unius sint, ut est Numa Pompilius, Alexander Paris, ceter.

regem sub Massico militare] Hoc Servius l. c. defendit his verbis: Nam et Ramnetem et Remulum, quos in ducum ordinem non numeravit, reges fuisse dixit.

8. penitus] in negativa sententia h. l. et c. 19, § 16. non recte ponitur pro omnino. Hoc ubi recte fieri posset apparet et ex ipsa huius particulae vi et ex exemplis quae congessit Handius IV, p. 427, 6.

fortemque Serestum] Apud Virgilium Aen. I, 612. legitur *fortemque Cloanthum*, sed proxime antece-

dens versus finitur verbis *laevaque Serestum*, unde huc translatum esse videtur hoc nomen.

9. *Astur*] Hoc nomen legi videtur in uno codice S, ex quo nihil enotavi. Ceteri habent *antio*, quod putarem esse corruptum e nomine *Acmon*, quod legitur Aen. X, 128, nisi *Acmon* ille commemoraretur inter pugnantes.

11. *Persequitur fortemque Numam*] Verbum quod in ceteris Macrobiani exemplaribus semel legitur bis poni, ut alterum pertineret ad Macrobiani alterum ad Virgilii verba, quod necessarium esse videtur, quia etiam accusativus *Numam* bis ponitur.

Camertem .. Aeneas sternit] Hoc quidem non dicit Virgilius l. c.,

Inturna formam adsimulata Camertae.

12 Chlorea in undecimo occidit Camilla, in duodecimo Turnus. Palinurus Iasides et Iapys Iasides quaero an fratres sint. Hyrtacides est Hippocoon, et *Nisus,

*Hyrtacides *comitem Aeneae quem miserat Ida.*

13 Sed potuerunt duo unum nomen habuisse. Ubi est illa in his casibus Homeri cautio? Apud quem cum duo Aiaces sint, modo dicit: *Τελαμώνιος Αίας*, modo: *Ὀϊλῆος ταχὺς Αίας*, item alibi: *Ἴσον θυρόν ἔχοντες ὁμάνθυμοι*: nec desinit quos iungit nomine in-
[118]signibus separare, ne cogatur lector suspiciones de varietate ap-
14 pellationis agitare. Deinde in catalogo suo curavit Virgilius vitare fastidium, quod Homerus alia ratione non cavit eadem figura saepe repetita:

[Mss. P (AS om. Graec.).

— *forma* P. — *Camerte* S. *camerti* v-g. Virg. vulgo. — *Clorea* Edd. *Hec lores* APS. Vid. not. — *in undecimo*] Cf. v. 768 sqq. — *camillam* S. — *in duodecimo*] v. 363. 12. *Palinurus*] Aen. V, 843. — *Iapys*] Aen. XII, 391. *Iapis* chs-bP. *Iapis* (ut edd. Virg.) a. — *Hippocoon*] Aen. V, 492. — *et *Nisus ... Ida* correxi e Virg. Aen. IX, 176 sq. *et rursus: Hyrtacides* Corinaeum sternit *Asilas* Mss. et Edd. (S cornium).

13. *potuerint* S. — *cum* om. S. — *modo dicunt modo* (om. Graec.) A. *modo dicit* *λοχρῶν δ' ἡγεμόνευε οἰλῆος ταχὺς αἰας* (Il. β', 527), *modo τελαμώνιος αἰας* v (ica ἡγεμόνευεν; ca modo *Μείλων οὐτι τοσός γε δακε* *Τελαμώνιος Αίας*) ex Il. β', 528. *modo dicit* *οἰλῆος ταχὺς Αίας*, *modo Ταλαμώνιος Αίας* hg. — *item alio a-b*. — *Ἴσον* Il. ς', 720. *Ἴσον .. ὁμάνθυμοι* om. vacuis relictis tribus lincis vi. *αἰας δ' οὐκέτι πάμπαν οἰλῆος ταχὺς υἱὸς Ἴσταντ' ἀπ' αἰαντος τελαμώνιον οὐδ' ἡβραῖον*. ca ex Il. ν', 702 sq.; (c in mg.: „Restitutus locus ex 13 Iliad.“) — *ἔχοντες* ap. Hom. vulgo. — *οὐκωννον* P. — *nec cogitur* A. — *in catalogo*

sed: Persequitur .. fulvumque Camertem.

Chlorea] In codd. legitur *Hec lorea*, unde videtur eliciendum esse *Itē chlorea* i. e. Item *Chlorea*.

occidit Camilla] Hoc verum non est. Nam apud Virgilium l. c. Camilla, dum capit occidere Chlorea, dicitur ipsa occidi ab Arrante.

12. *et *Nisus ... Ida*] Quae vulgo leguntur, ea corrupta esse patet. Nam *Asilas* nusquam dicitur Hyrtacides, et verbis *Corynaeum sternit Asilas*, quae hac translata esse videntur ex § 10., apud Virgilium Aen. IX, 571. non praecedit nomen Hyrtacides, sed *Emathiona Liger*; contra ib. v. 176 sq. Nisus dicitur Hyrtacides: quid ergo est verisimilline quam rursus mutandum esse in *Nisus*, et post Hyrtacides inserenda esse ea quae sequuntur apud Virgilium v. 177.: *comitem Aeneae quem miserat Ida*, quorum principium et finis confundi poterat cum illis verbis, *comitē aeneae cum corinaeum*, et

-atida cum asilas: nec quae restant media compendio scripta *quēmis* nimis longe abant a verbo *sternit*. *potuerunt .. habuisse*] Infinitivus perfecti ponitur pro praesentis.

13. *duo*] Intelligendi sunt duo Iasi et duo Hyrtacti.

in his casibus] Hoc vocabulum usurpatum est omnino eadem ratione atque a recentioribus. Mahul haec reddidit verbis: „dans de pareils cas“, nec: „in solchen Fällen“. Similiter, sed ita ut ad ea quae fortuito accidunt respicientes magis aservarent propriam vim, haec voce usi sunt iuris periti, ut Ulpianus Digest. XXIV, 3, 64, 9. In quibus igitur casibus lex deficit, non erit .. actio danda.

ἔχοντες] Quia de duobus sermo est, ne ipsam Macrobium corrigere, nolui ex Homericis exemplaribus recipere *ἔχοντες*, quod est necessarium ad tollendum hiatus.

insignibus] i. e. certis notis.

14. *in catalogo suo*] Cf. § 1.

alia ratione] sc. utens ac Virgilius.

Οἱ δ' Ἀσπληδόν' ἔναιον, —

Οἱ δ' Εὐβοίαν ἔχον, —

Οἱ τ' Ἄργος τ' εἶχον Τίφυνθά τε, —

Οἱ τ' εἶχον κοιλὴν Λακεδαίμονα κατώεσσαν.

Hic autem variat, velut dedecus aut crimen vitans repetitionem: 15

Primus inquit bellum Tyrrhenis asper ab oris, —

Filius huic iuxta Lausus, —

Post hos insignem fama per gramina currum, —

Tum gemini fratres, —

5 *Nec Praenestinae fundator, —*

At Messapus equum domitor, —

Ecce Sabinorum prisco de sanguine, —

Hic Agamemnonius, —

Et te montosae, —

10 *Quin et Marrubia venit de gente sacerdos, —*

Ibat et Hippolyti proles.

Has copias fortasse putat aliquis divinae illi simplicitati praeferen- 16
das: sed nescio quo modo Homerum repetitio illa unice decet, et
est genio antiqui poetae digna enumerationique conveniens, quod
in loco, mera nomina relaturus, non incurvavit se neque minute
torsit deducendo stilum per singulorum varietates, sed stat in
consuetudine percensentium, tamquam per aciem dispositos enu-
merans, quod non aliis quam numerorum fit vocabulis. Et ta- 17
men egregie, ubi oportet, de nominibus ducum variat:

Ἀντὰρ Φακίων Σχεδλος καὶ Ἐπίστροφος ἦρχον, — [119]

Λοκρῶν δ' ἡγεμόνευεν Ὀϊλῆος ταχὺς Ἀίας, —

Νιρῆος δ' αὖ Σύμηθεν ἄγρεν τρεῖς νῆας ἑῷας.

Illam vero enumerationis congestionem apud Homerum Maro am- 18
miratus ita expressit, ut paene eum dixerim elegantius transtulisse.

Οἱ Κνωσσόν τ' εἶχον Γόρτυν τε τειχίοεσσαν,

Edd. vicahgapdzb.]

(om. suo) h. 14. Οἱ δ' cet.] Il β', 511, 536, 559, 581. Οἱ δ' ... κα-
τώεσσαν om. v-a. — vv. 1 et 2. Οἱ h-b. — Ἀσπληδόναν Δονηναίον P. Ἀσπλη-
δόναν ναίον Hom. l. o. — vv. 3 et 4. Οἱ δ' Hom. — εἶχον ἱππυνοατο
P. εἶχον (om. Τίφυνθά τε) h-b. — Οἱ τ' εἶχον om. g. — κατώεσσαν
Hom. 15. *Primus* cet.] Aen. VII, 647, 649, 655, 670, 678, 691,
706, 723, 744, 750, 761. v. 1. in id AP. — *Asper* g-b. — v. 3. *palma*
Virg. l. e. — v. 6. *Mesapus* c-bS. *Mesappus* vi. — v. 8. *Hins* (ut
Virg. l. c.) c-g. — *agamemnonius* vi. — v. 10. *Marrubia* vi. *Marru-*
bis zb. *Marrubia* add. Virg. c eod. Med. 16. *antig;* A. — in locis
S. — *nomine* *lausus* A. 17. Ἀντὰρ Il β', 517. Ἀντὰρ ... ἑῷας
om. v-a. — φακείων P. — ἦρχεν h-b. — Λοκρῶν Il β', 527. —
Νιρῆος Il β', 671. ΝΙΡΕΥΣ P. — αὖ Σύμηθεν (om. δ') Hom. vulgo
l. c. ΔΙΑΓΥΧΩΧΗΘΕΝ P. δ' Αἰόμνηθεν h-b. „Αἰόμνηθεν libri qui-
dam Moschopol. 83. 14, corrupte.“ Spitzner. ad l. c. 18. Οἱ Il β', 646.
Οἱ ... Φαιστόν τε om. vi. Pro his legitur in ca Il. γ', 683-693. Τεῖχος
δ' ἐδέδμητο (c ἐδέμνυτο) ... μενεπτόλεμός τε ποδάρεχης. (c in mg.:

15. v. 1. *asper*] Mexentius. Male
ergo inde ab editionibus Gryphia-
nis scribitur *Asper*.

16. in loco] i. e. ut locus tulit.
Cf. Horatium (Od. IV, 12, 28.) il-
lud: Dulce est desipere in loco.

Verba *mera nomina* relaturus cau-
sam indicant cur haec Homeri ra-
tio sit probanda.

stat] A perfecto tempore transi-
tur ad praesens.

Λύκτον Μίλητόν τε καὶ ἀργινόμεντα Λύκαστον
Φαιστόν τε, et similia.

19 Ad quod exemplum illa Virgiliana sunt:

*Agmina densentur campis, Argivaeque pubes
Auruncaeque manus Rutuli veteresque Sicani,
Stant Gauranae acies et picti scuta Labici:
Qui saltus, Tiberine, tuos sacrumque Numici
Litus arant Rutulosque exercent vomere colles
Circaeumque iugum: quis Iuppiter Anxuris arvis
Praesidet, et cetera.*

XVI. Uterque in catalogo suo post difficilium rerum vel
nominum narrationem infert fabulam cum versibus amoenioribus,
2 ut lectoris animus recreetur. Homerus inter enumeranda regio-
num et urbium nomina facit locum fabulis quae horrorem satie-
tatis excludant:

[120] Καὶ Πτελεὼν καὶ Ἔλος καὶ Δάριον· ἐνθά τε Μοῦσαι
ἀντόμεναι, Θάμνριν τὸν Θρήϊκα παῦσαν αἰοιδῆς,
Οἰχαλῆθεν ἰόντα, παρ' Εὐρύτου Οἰχαλῆος·
στεῦτο γὰρ εὐχόμενος νικησέμεν, εἴπερ ἂν αὐταὶ
5 Μοῦσαι ἀείδοιεν, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο·
αἱ δὲ χολωσάμεναι πηρὸν θέσαν, αὐτὰρ αἰοιδὴν
θεσπεσίην ἀφέλονται, καὶ ἐκλέλαθον κιδναριστὴν,
3 et alibi: Τῶν μὲν Τληπόλεμος δουρικλυτὸς ἡγεμόνευεν,
δν τέκεν Ἀστυόχεια βίη Ἡρακληεῖη,
τὴν ἄγει' ἐξ Ἐφύρης ποταμοῦ ἀπο Σελλήεντος,

[Mss. P (AS om. Graec.).

„Locus illustratus ex 13. Ilia.“) — v. 1. εἰκονηρυκατῆ P. — v. 2. ΛΥΤΟΝ P. — v. 3. ΦΕΔΥΚΙΟΝΤΕ P. 19. *Agmina*] Aen. VII, 794. — v. 2. *Auruncaeque* Sv-g. — v. 3. *Stant Gauranae* APSis-bM123. *Et sacrae* (ut Virg. l. c.) v. *Et sauranae* chg (h in mg. „Stant ant.“). — v. 6. *Anxurus* Virg. l. c.

XVI. Caput XVI. Quae utriusque catalogis similitudo, quam credas apud utramque sententiae. Tum in quibus sive casu sive sponte ab Homero Vergilius desciscat, et in quibus imitationem ipsam dissimulat. ch-b.

2. inter enumerandam regionem Svi. — Καὶ Πτελεὼν] Il. β', 694. Καὶ Πτελεὼν ... κατέκτα (§ 3. extr.) om. vi. Praemittuntur in c-b tres ver-
sus proxime antecedentes Οἱ δὲ Πύλον τ' ἐνέμουντο ... καὶ Ἀμφιγέ-
ντειαν ἔλαιον (c in mg.): „Locus elucidatus ex 2 Ilia.“) — v. 3. Οἰχα-
ΛΙΟΙΟΣ P. — v. 4. εἰπερανᾶ (om. αὐταὶ) P (cf. v. 6.). — v. 6. ΛΙΑΧΧΟΑ.
P. — αἰταρ αμ Δῦνται P (cf. v. 4.). — v. 6. αἰοιδῆν. Et alibi
Θεσπεσίην h. — v. 7. κιδναριστὴν Pc-g. 3. Et alibi om. cah. —
Τῶν μὲν] Il. β', 657. Pro his in ea legitur verbum qui ap. Hom. equi-
tur proxime antecedentes: Τῶν αὖθ' ἡγεμόνευε ... νέεταρ. — v. 1.
ἡγεμόνευε hg. — v. 3. ΔΟΥΡΗΣ P. — v. 4. Πέρσας ... κατέκτα (v. 6.)

18. Λύκτον] Quum in cod. P le-
gatur ΛΥΤΟΝ, scripseissem Λύ-
τον, quod praeter Eustathium p.
813, 3. afferre Stephanum Byz. et
Strabonem X, p. 729. Hesychium
II, 513. Spanhemium ad Callim.
hymn. in Apoll. v. 32. retulit
Spitznerus ad hunc Homeri locum,
nisi in eodem illo codice legeretur
in versu proxime sequenti ΦΕΔΥ-

KION, quod ex hoc versu in il-
lum videtur esse translatus.

19. *Stant Gauranae acies*] Pon-
tus confort Ovid. [Fast. III, 215.] *Iam
steterant acies.* A Gaure monte
dictae sunt *Gauranae acies*, sed *Sa-
cranae* defendunt Servius et Hey-
nius ad Virg. l. c.

XVI, 2. v. 1. Καὶ Πτελεὼν ...
καὶ Δάριον] Haec verba ad rem

πέρσας ἄστια πολλὰ Διοτρεφέων αἰζηῶν.

- 5 Τληπόλεμος δ', ἐπεὶ οὖν τράφ' ἐνὶ μεγάρῳ εὐπήκτω,
αὐτίκα πατὴρ ἐοῖο φίλον μήτρωα κατέκτα,

et reliqua, quibus protraxit iocunditatem. Virgilius in hoc secundo auctorem in priore catalogo modo de Aventino modo de Hippolyto fabulatur: in secundo Cygnus ei fabula est. Et sic amoenitas intertexta fastidio narrationum medetur. In omnibus vero 5 Georgicorum libris hoc idem summa cum elegantia fecit. Nam post praecepta, quae natura res dura est, ut legentis animum vel auditum novaret, singulos libros acciti extrinsecus argumenti interpositione conclusit, primum de signis tempestatum, de laudatione rusticae vitae secundum, et tertius desinit in pestilentiam pecorum, quarti finis est de Orpheo et Aristaeo non otiosa narratio. Ita in omni opere Maronis HomERICA lucet imitatio. [121] Homerus omnem poesim suam ita sententiis farsit ut singula eius 6 ἀποφθέγματα vice proverbiorum in omnium ore fungantur, ut:

Ἄλλ' οὐπὼς ἅμα πάντα θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισι, —
Χρὴ ξεῖνον παρέοντα φιλεῖν, ἐθέλοντα δὲ πέμπειν, —
Μέτρον δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστον, —
Οἱ πλείους κακίους, —

- 5 Δειλαὶ τοὶ δειλῶν γε καὶ ἐγγύα ἐγγυάσθαι, —
Ἀφρῶν δ' ὅς κ' ἐθέλοι πρὸς κρείσσονας ἀντιφερίζειν,

et alia plurima. Nec haec apud Virgilium frustra desideraveris: 7

Edd. vicahgsdz.]

om. hg. — v. 5. ΤΛΗΠΟΛΕΜΟΣ P. — τράφ' ἐν apud Homerum legitur o Bernesei coniectura. — μεγάρῳ correxi ex Homero. μεγήρ s-bP. — v. 6. κατέκτα, Ἥδη γηράσκοντα Διόμνιον ὄζον Ἀρηνs. s-b. 4. de Aventino] Cf. Aen. VII, 655 sqq. — de Hippolyto] Cf. ib. 765 sqq. — Cygnus] Cf. Aen. X, 189 sqq. 5. vel acciti v. — primum] v. 351 sqq. — secundum] v. 458 sqq. — tertius] v. 478 sqq. — quartus] v. 484 sqq.

6. poesim A. — ut om. P. — Ἄλλ' οὐπὼς] H. δ', 320. Pro his sex versibus in v-g leguntur tres alii: Οὐ γὰρ πᾶσι τὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω (Od. δ', 216.). Παῖδες γὰρ τοὶ καὶ ὄδης ὁμοῖοι πατρὶ πέλομαι (Od. β', 276; vi πατρὶ γέγοντο). Οὐ γὰρ τ' αἰψα θεῶν τρέπεται νόος διὲν ἐόντων (Od. γ', 147; chg in mg.: „Od. 1. 2. 3“; hg.: „Pro his in ant. hae sententiae sunt, ἀλλ' οὐπὼς ... ἀντιφερίζειν.“). — v. 2. Χρὴ] Od. ε', 74. — v. 3. Μέτρον] Vid. not. — v. 4. Οἱ πλείους] Od. β', 277. — v. 5. Δειλαὶ] Od. θ', 351. — v. 6. Ἀφρῶν] Haec quoque invenire potui non magis quam Zeunius. — plurima P. plurima quae sententialiter proferuntur. s-b. innumerabilia quae sententialiter

non pertinent: sed addita sunt tantum ut integer esset versus.

4. quibus protraxit iocunditatem] Ex iis quae leguntur § 2., quae horrorem satietatis excludant, apparet protraxit idem valere atque aluit, ut legitur apud Valer. Max. I, 5, 8. Ut rapacissimi victoris insolentiam dicti tumere protraheret.

5. dura] i. e. iniucunda. novaret] Cf. Liv. XXVI, 19, 2. Ut ordorem cum qui resederat excitaret rursus novaretque.

6. v. 3. Μέτρον .. ἄριστον] Haec

apud Homerum frustra quaesiveris. De Cleobulo Diogenes Laert. I, 6. (93.): Ἀπεφθέγξατο Μέτρον ἄριστον. et alia plurima] Quae vulgo adduntur, quae sententialiter proferuntur, ea delevi ut ex margine huc illata, quia absunt a codice P et adverbium sententialiter abhorre videtur a Macrobiani usu dicendi. Nam adverbia quae proleg. p. xlv., afferuntur similia rationabiliter et regulariter, ea ab adiectivis derivata sunt, sed sententialis hoc quidem sensu nemo unquam dixit.

— *Non omnia possumus omnes,* —
Omnia vincit Amor, —

— *Labor omnia vincit*

Inprobus, —

Usque adeone mori miserum est? —

5 *Stat sua cuique dies,* —

— *Dolus an virtus, quis in hoste requirit?* —

Et quid quaeque ferat regio et quid quaeque recuset, —

Auri sacra fames,

et, ne obtundam nota referendo, mille sententiarum talium aut in ore sunt singulorum aut obviae intentioni legentis occurrunt. In nonnullis ab Homerica secta haud scio casune an sponte desciscit. Fortunam Homerus nescire maluit, et soli decreto, quam *μοῖραν* vocat, omnia regenda committit, adeo ut hoc vocabulum *τύχη* in nulla parte Homerici voluminis nominetur. Contra Virgilius non solum novit et meminit, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit, quam et philosophi qui eam nominant nihil sua vi posse sed de-9 creti sive providentiae ministram esse voluerunt. Et in fabulis [122] seu in historiis nonnumquam idem facit. Aegaeon apud Homerum auxilio est Iovi: hunc contra Iovem armant versus Maronis.

[Mss. APS.

proferuntur. ASv-g. 7. Non haec A. — *desideraverimus* A a p. m. — v. 1. *Non*] Ecl. VIII, 63. — v. 2. *Omnia*] Ecl. X, 69. — v. 3. *Labor*] Georg. I, 145. (ubi legitur *vicit*). *Labor improbus omnia vincit* Svi. *Labor omnia improbus vincit* M1. — v. 4. *Usque*] Aen. XII, 646. — v. 5. *Stat*] Aen. X, 467. — v. 6. *Dolus*] Aen. II, 390. — *requirat* (ut vulgo ap. Virg.) Sc-g. *requiret* vi. — v. 7. *Et quid*] Georg. I, 55. — v. 8. *Auri*] Aen. III, 57. — *nova* P. — *intentione* S. 8. *aut si ioca sint ea an sponte* P. — *disciscit* AM3. *discit* M1 a p. m. *disciverit* M1 a sec. m.; M2 *discedit* S. *discis* vi. *discessit* hg in mg. — *Fortunam . . nominetur*] Cf. Io. Saresb. III, 8. — *decreto* v-g. *deo reto* SM3 „B“. *dō retto* A („C“ *reto*). *deo reco* M1 (M2 sup. add. *coae*). *deo a-bP* Sar. — *quem a-bP* Sar. — *Morphau* Sar. 9. *sive historiis* (om. in) S. — *Aegaeon* v-g. *egaeon* A. — *apud Homerum*] Il. d, 403 sq. — *Maronis*]

7. *mille sententiarum talium*] Cf. c. 14, § 7. *et mille talium vocabulorum*, et l, 5, 3 sqq.

obviae . . occurrunt] Alie quidem sensu Virgilius Aen. XI, v. 498 sq.: *Obvia*, inquit, . . *Camilla* *Ocurrat*.

8. *secta*] „*Secta* hic, uti etiam glossae docent, *ἀγωγή* est.“ Pont. cell. Apul. Metam. V, 15, ubi pro *sectacula* vult legi *secta* *cuius*, IX, 27. [add. IX, 12.], Florid. IV, 18; Auson. Praef. Cf. Comm. I, 11, 11; 13, 5 et 9.

soli decreto] Cf. infra *decreti* *sive providentiae* et Comm. I, 19, 27. *Quae decreti necessitas in singulos sancit*. De re vid. Naegelsbach. Homer. Theologie p. 113 sqq. *in nulla parte Homerici voluminis*] Cf. c. 3. § 17. *Virgilianum volu-*

men. Pausanias IV, 30, 3. quem praeter Ioann. Saresber. l. c. citavit Pontanns: *Πρώτος δὲ*, inquit, *ὧν οἶδα, ἐποίησατο ἐν τοῖς ἔκθεσι Ὀμηρος Τύχης μνήμην. ἐποίησατο δὲ ἐν θύρῃ τῇ ἐς τὴν Ἀθήνην* [v. 420.], *ἕλλας τε τῶν Ὀμηροῦ θύρα-τέρας μεταριθμοῦμενος, . . . καὶ Τύχην ὥς Ὀμηροῦ καὶ ταύτην καὶ οὐδέν, ad quem locum Xylander adnotavit: „Non uno in loco testatur Eustathius Τύχης vocem apud Homerum nusquam extare.“* Laur. Lyd. III, 18. *Ὅτι οὐδὲναυ τοῦ τῆς Τύχης ὀνόματος Ὀμηρος μὲνηται. Ἡλόδοτος* [Theog. v. 360.] *μὲνοι*. Etiam alia vocabula, ut *νόμος*, *τόφανος*, apud Homerum non inveniri adnotavit Zeussius.

omnipotentiam tribuit] Cf. Aen. VIII, 334. *Fortuna omnipotens*.

Eumedes Dolonis proles bello praeclara, animo manibusque parentem refert, cum apud Homerum Dolon inbellis sit. Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit. Idem vates Ganymedem non ut Iunonis pellicem a Iove raptum sed Iovialium poculorum ministrum in caelum a dis ascitum refert, velut θεοπρεπῶς. Virgilius tantam deam, quod cuius de honestis feminae deforme est, velut specie victam Paride iudicante doluisse et propter Catamiti pellicatum totam gentem eius vexasse commemorat. Interdum sic auctorem suum dissimulanter imitatur, ut loci inde descripti solam dispositionem mutet, et faciat velut aliud videri. Homerus ingenti spiritu ex perturbatione terrae ipsum Ditem patrem territum prosilire et exclamare quodammodo facit:

Ἔδδειςεν δ' ὑπένεφθεν ἀναξ ἐνέφων Ἀιδωνεύς.

Edd. vichgspdz.]

Aen. X, 566 sqq. — Eumedes] Aen. XII, 346. — apud Homerum] Il. κ', 374 sqq. — Dolo ASv-g „B“. 10. Idem vates] Il. ε', 234. — Iovialium Svi. — θεοπρεπὸς decorum A (hg θεόπρεπος). θεόπρεπος Decorum vir „B“. decorum S cum lac. ante hanc vocem; v-u sine lacuna.

11. Virgilius] Aen. I, 27 sq. — tantum A. 12. inde scripti S.

13. Ἔδδειςεν] Il. ε', 61. Ἔδδειςεν .. θεοί περ om. ASvi. In o-b praemittuntur quinque versus apud Homerum proxime antecedentes, Δεινὸν δ' ἐβρόδντησε ... καὶ νῆες Ἀχαιῶν (e in mg: „Locus restitutus ex Ilia. 20.“). In e-g subiungitur versus apud Homerum sequens, Τόσσ-

10. Nullam commemorationem de iudicio Paridis Homerus admittit] „Igitur verum illud Iliad. ε', 29. Ὅς (Paris) νελύσας θεάς, ὅτε οἱ μέσσανλον ἔκοντο, ubi sane Paridis iudicium memoratur, vel non legit vel cum aliis veteribus tanquam spurium condemnavit. Vid. Ern. ad h. l.“ Zeyn.

Iunonis pellicem] Cf. Fest. ap. Paul. lib. XIV, p. 222. Pellices nunc quidem appellantur alienis succumbentes non solum feminae sed etiam mares, Arnob. V, 7. Galli filia pellicis, et vid. not. ad I, 19, 12. — Ceterum Virgilius Aen. I, 28. inter causas irarum Iunonis affert tantum rapti Ganymedis honores.

Iovialium poculorum] Cf. Comm. I, 19, 25. Iovialis stalla.

11. deforme est] i. e. indecorum est, et opponitur antecedenti θεοπρεπῶς. Quintilianus Inst. I, 3, 14., non addito quidem dativo: Caedi, inquit, dicentes ... deforme atque servile est.

specie victam Paride iudicante doluisse] „Petroneus [c. 138.]: Ipse Paris deorum libidinantium index. Iudicium vero festum ubi habitum, observavit de urribus Stephanus [s. v. Ἀλεξάνδρου]: Ἐστὶ καὶ τόπος

ἐν τῇ Ἰδῇ τῇ Τροάδι, Ἀλεξάνδρου λεγόμενος, ἐν ᾧ φασὶ τὸν Πάριον διακρίναι τὰς θεάς.“ Pont. — Oudendorpius l. c. legit lividinantium e suspitione Gruteri hoc verbum interpretantis: „aemularum et livore laborantium“, et affert praeterea Horat. Od. III, 3, 19; Sen. Agam. v. 730. et Troad. v. 65.

Catamitum] Cf. Plaut. Menaechn. I, 2, 35. Ubi aquila Catamitum raperet; Fest. ap. Paul. lib. III, p. 44. Muell. Catamitum pro Ganymede dixerunt, qui fuit Iovis concubinus, et ibid. lib. I. p. 7. Dicebatur ab antiquis ... pro Ganymede Catamitus; Arnob. IV, 26. Catamitus rapitur deliciolum futurus et poculorum custos, et quae ibi citantur, Barth. Advers. XXIII, 7, p. 1128., Buemann. ad Lactant. Inst. I, 11, p. 67. Burmann. ad Anthol. Lat. T. I, p. 547., Magiae Miscell. II, c. 3. in Grat. Lampad. crit. T. II, p. 1290.

12. dissimulanter imitatur] Cf. § 14., c. 18, § 1., et I, 24, 18. artificii dissimulatione.

faciat velut aliud videri] Pro aliud poterat dici alium, ut referretur ad locum descriptum. De constructione verbi faciendi et h. l. et § seq. vid. prolegg. p. xl.

δείσας δ' ἐκ θρόνου ἄλτο καὶ λαχε, μὴ οἱ ὑπερθε
γαῖαν ἀναφύξῃς Ποσειδάων ἐνοσίχθων,
οἰκία δὲ θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι φανείη
σμερδαλέ', εὐρώεντα, τάτε στυγέουσι θεοὶ περ.

14 Hoc Maro non narrationis sed parabolae loco posuit, ut aliud esse videretur:

[123] *Non secus ac si qua penitus vi terra dehiscens
Infernas reseret sedes et regna recludat
Pallida, dis invisā, superque inmane barathrum
Cernatur, trepident inmisso lumine Manes.*

Hoc quoque dissimulando surripuit. Nam cum ille dixisset deos sine labore vivere, θεοὶ φέια ζῶντες, hoc idem dixit occultissime:

Di Iovis in tectis casum miserantur inanem

Amborum et tantos mortalibus esse labores,

quibus ipsi scilicet carent.

XVII. Quid Virgilio contulerit Homerus, hinc maxime liquet quod, ubi rerum necessitas exegit a Marone dispositionem inchoandi belli, quam non habuit Homerus (quippe qui Achillis iram exordium sibi fecerit, quae decimo demum belli anno contigit), laboravit ad rei novae partum. Cervum fortuito saucium fecit causam tumultus. Sed ubi vidit hoc leve nimisque puerile, dolorem auxit agrestium, ut impetus eorum sufficeret ad bellum. Sed nec servos Latini, et maxime stabulo regio curantes atque ideo quid foederis cum Troianis Latinus icerit ex muneribus equorum et currus iugalis non ignorantes, bellum generis domini 3 oportebat inferre. Quid igitur? Deorum maxima deducitur e

[Mas. APS.

σος ... ἔριδι ξυνιόντων. 14 Non secus] Aen. VIII, 235. — v. 1. in terra AS. — v. 4. trepident S (A trepidē terimis solum me manes). trepident P. trepidentque (ut vulgo ap. Virg. l. c.) Edd. 14. simulando v. — θεοὶ] II. ζ', 138. οἱ περ ζῶντες A. om. S. θεοὶ φέια-ζῶντες vi. — Di] Aen. X, 758. — cavent A.

XVII. Caput VII. Non satis apte Vergilius fecisse initium belli inter Troianos et Latinos. Inde, quae ex Apollinis et Pindaro traduxerit: quamque Graecorum cum vocabulis, tum inflexione etiam, sit delectatus. ch-b.

1. decimo belli anno (om. demum) S. decimum belli annum P6. — contigerit v-g. 2. Cervum] Cf. Aen. VII, 479 seqq. — minusque S. — quid foederis] Cf. Aen. VII, 260 sqq. — icerit AR6. — generis domini APSvIaMI2P6 „CB“. generis dominis M3. generi deum v3ich-b.

— tamen ferre vi. 3. Deorum maxima] Cf. Aen. VII, v. 286 et 620.

XVII, 1. laboravit ad rei novae partum] i. e. ut rem novam inveniret; sed singularis est ratio dicendi.

2. stabulo regio curantes] Cf. Virg. Aen. VII, 484 sqq. Tyrrhidae pueri ... Tyrrhusque pater, cui regia parent Armenta ei late custodia credita campi, et vid. prolegg. p. xxxix. et nott. ad I, 14, 6. et 21, 24.

ex muneribus equorum et currus iugalis] Virgilius Aen. VII, 280.

Currum, inquit, geminosque iugalis, sc. equos.

generis domini] Si quem offendit pluralis numerus, is conferat verba Virgilii Aen. VII, 270 sq. Generos externis adfore ab oris, Hoc Latio restare canunt.

3. Deorum maxima] Expectaveris deorum, sed vocem deus apud Virgilium esse generis communis elucet ex iis exemplis de quibus disputatur III, 8, 1.

caelo, et maxima Furiarum de Tartaris asciscitur: sparguntur^[124] angues velut in scena parturientes furorem: regina non solum de penetralibus reverentiae matronalis educitur, sed et per urbem mediam cogitur facere discursus: nec hoc contenta silvas petit accitis reliquis matribus in societatem furoris. Bacchatur chorus quondam pudicus, et orgia insana celebrantur. Quid plura? Ma-
luissem Maronem et in hac parte apud auctorem suum vel apud quemlibet Graecorum alium quod sequeretur habuisse. *Alium* non frustra dixi, quia non de unius racemis vindemiam sibi fecit, sed bene in rem suam vertit quicquid ubicunque invenit imitandum, adeo ut de Argonauticorum quarto, quorum scriptor est Apollonius, librum Aeneidos suae quartum totum paene formaverit ad Didonem vel Aenean amatoriam incontinentiam Medae circa Iasonem transferendo. Quod ita elegantius auctore digessit,⁵ ut fabula lascivientis Didonis, quam falsam novit universitas, per tot tamen secula speciem veritatis optineat, et ita pro vero per ora omnium volitet, ut pictores fictoresque et qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies hac materia vel maxime in ef-

Edd. vicahgspdzb.]

— *maxima Furiarum*] Cf. ib. v. 322. et 511. — *angues*] Cf. ib. v. 346. — *regina*] Cf. ib. vv. 376-403. 4. *Aenean* s-bPM13. *eneā* A. *Aeneam* Sv-gM2. — *incontinentiam* Man. Edd. M123. „Pro continentiam legendum esse incontinentiam natura rei facile docet.“ Zeun. 5. *qui* (om. et) v-g. — „*filamentis liciorum* valde auspicio exaratum. Arbitr[er] [Sat. c. 131.] licet in alia re: *licium varii coloris filis intortum*.“ Pont. — *effigiendis* P. „Malim *effigiandis*. Apuleius Apologia [cf. Florid. I,

maxima Furiarum de Tartaris asciscitur] Cf. Aen. VII, 324 sq. *Luctificam Allecto Dirarum ab sede sororum Infernisque ciet tenebris*, v. 327 sq. *Odere sorore Tartarcae monstrum*, v. 514. *Tartaream intendit vocem*.

velut in scena] i. e. quasi ante oculos legentium.

de penetralibus reverentiae matronalis] i. e. e conclavi in quo verecundia matronas solet retinere. Virgilius v. 377.: *sine morc*.

cogitur facere discursus] furore a Furia impleta. Virgilius v. 384.: *agitur*, et v. 405.: *Reginam Allecto stimulis agit*.

4. *et in hac parte*] ubi erat fingenda belli causa; cf. § 1. *non frustra*] i. e. non sine causa. Cf. c. 18, § 4. et vid. Hand. Tursell. II, p. 747.

vel Aenean] Dicendum erat: et *Aenean*.

5. *auctore*] Apollonio. Vid. not. ad c. 13, § 33.

fabula lascivientis Didonis] „Exstat venustissimum super eadem hac re Ansonii epigrammatum [118.], cuius clauacula talis est: In-

vida cur in me stimulasti, Musa, Maronem, Fingeret ut nostrae damna pudicitiae? Vos magis historicis, lectores, credite de me, Quam qui furta deum concubitusque canunt Falsidici vates, temerant qui carmine verum Humanisque deos assimulant vitiiis.“ Pont.

novit universitas] i. e. nemo non novit. Vid. prolegg. p. XLII.

per tot secula] Inde a Virgilio aetate usque ad id tempus, quo haec scripsit Macrobius, praeterierant quattuor secula, cf. prolegg. p. v sq. Sic I, 2, 13. dicit per tot dies, sed ibid. § 2. per complusculos dies, utroque loco quattuor dies intelligens, et VII, 3, 24. tot philosophantium, i. e. trium.

qui figmentis liciorum contextas imitantur effigies] Multo faciliora haec essent, si omissum esset participium *contextas*. Sic imitantur idem valet ac imitando conficiunt. Cf. Auson. Epist. 23. v. 13 sqq. *Threicii quondam quam saeva licentia regis Fecerat elinguem per licia texta querelas Edidit, et tacitis mandavit crimina telis*.

ficiendis simulachris tamquam unico argumento decoris utantur, nec minus histrionum perpetuis et gestibus et cantibus celebretur. Tantum valuit pulchritudo narrandi, ut omnes Phoenissae castitatis conscii, nec ignari manum sibi iniectis reginam, ne pateretur damnum pudoris, conniveant tamen fabulae, et intra con-
[125]scientiam veri fidem frementes malint pro vero celebrari quod
7 pectoribus humanis dulcedo fingentis infudit. Videamus utrum attigerit et Pindarum, quem Flaccus imitationi inaccessum fatetur: et minuta quidem atque rorantia quae inde subtraxit relinquo, unum vero locum, quem temptavit ex integro paene transcri-

[Mss. P (AS om. Graec.).

1.]: *Quid sibi statuas et imagines variis artibus effigiatas volunt?* Pont. — celebratur v-g. 6. *conibeant* AS. — *frementes* APSviM123

„CB“. *prementes* c-b. — *maluit* AS. — *fingentes* A. — *infundit* A „BC“.

7. *adtingerit* A. — *Flaccus*] Od. IV, 2, 1 sqq. — *quidam* A. — *ro-*

tamquam unico argumento decoris] i. e. quasi haec esset una res, qua decus suis operibus possent afferre.

perpetuis] Cf. Horat. Od. I, 7, 5 sq. *Sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem Carmine perpetuo celebrare.*

et gestibus et cantibus] Cf. III, 14, 11 sq. Quintilianus Inst. or. XI, 3, 14. de oratore quidem dicit omnem actionem esse divisam in duas partes, *vocem gestumque.*

6. *conscii*] Vid. not. ad I, 7, 17. *manum sibi iniectis reginam*] Cf. Serv. ad Virg. Aen. I, 340. *Dido nomine Elissa ante dicta est, sed post interitum a Poenis Dido appellata, i. e. virago, Punica lingua, quod, cum a suis civibus cogeretur cuidam de Afiris regibus nubere, et prioris mariti amore teneretur, forti se animo et interfecerit et in pyram iniecerit quam se ad expiandos prioris mariti Manes extruxisse fingebat.* Similia leguntur ibid. ad IV, 36. et 335., ubi ille rex nominatur *Iarbas*, et 674., et pluribus verbis apud Iustinum XVIII, 6. Vid. Real-Encycl. II, p. 1012 sq.

intra conscientiam veri fidem frementes] Arnoldus Vesaliensis, qui scripsit *prementes*, quod vulgo legitur, videtur intra sic esse interpretatus, ut putaret idem esse ac *infra* vel *citra*. Sed haec huius praepositionis vis admitti nequit, quum iidem supra dicantur *Phoenissae castitatis conscii*. Est ergo *intra conscientiam* idem ac *non excedentes e conscientia*, i. e. quamvis sint veri conscii. Cf. Hand. Tursell. III. p. 433, 7., ubi afferuntur

Plinii (ep. IV, 17, 8.) verba: *paulisper se intra silentium tenuit*, nam cetera quae ibi leguntur, ut gradum quendam significantia, huc non faciunt. Nec sensu caret verbum *frementes*. Nam *fremere* rem idem est atque eam aegre ferre ideoque aspernari vel recusare; cf. Serv. ad Virg. Aen. I, 56.: *Fremunt . . hoc est imperia recusant, ut apud Cassium in Annalibus: Ne quis regnum occuparet, si plebs nostra fremere imperia coepisset, i. e. recusare.*

dulcedo fingentis] i. e. Virgilius rem dulci modo fingens. Cf. prolegg. p. XLII.

7. *imitationi inaccessum*] Hoc adiectivum exceptis poetarum locis enotatum est tantum e Plinii Nat. Hist. VI, 28. s. 32. § 144. et XII, 14. s. 30. § 52., ubi adduntur ablativi: dativus, quod sciam, nusquam.

minuta atque rorantia] Haec et quae leguntur VII, 9, 1.: *minutis illis suis et rorantibus quaestionibus*, ubi Pontanus haud recte respexit ad rorarios milites, derivanda sunt a verbis Ciceronis, quae idem ille l. c. attulit, Cat. Mai. 14, 46.: *pecula, sicut in symposio Xenophontis est, minuta atque rorantia*, quae nos ducunt ad Xenophont. Sympos. 2, 26.: *Ἦν δὲ ἡμῖν οἱ παῖδες μικραῖς κόλυβι πικρὰ ἐπιφειράζοντες*, unde apparet rorantia dici ea quae non largis sed exiguis haustibus bibantur, et hoc quidem loco quae roris instar adspargantur potius quam infundantur orationi.

ex integro] non ut alias idem est

here, volo communicare vobiscum, quia dignus est ut eum velimus altius intueri. Cum Pindari carmen quod de natura atque 8 flagrantia montis Aetnae compositum est aemulari vellet, eiusmodi sententias et verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima et pingui facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit. Atque uti vosmet ipsos eius quod dico arbitros faciam, carmen Pindari quod est super monte Aetna, quantumlibet mihi est memoriae, dicam:

*Tās ἐρεύνονται μὲν ἀπλά-
τον πυρὸς ἀγνόνταται*

9

ἐκ μεγῶν παγαί· ποταμοὶ

δ' ἀμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ

5 *αἰθῶν· ἀλλ' ἐν ὄρεσιν αἰσὶ πέτρας*

φολίνισσα κυλινδομένη φλόξ ἐς βαθεῖ-

αν φέρει πόντον πλάκα σὺν πατάγῃ.

καίνο δ' Ἀφαίστοιο κρουνοὺς ἐρπειὸν

δεινοτάτους ἀναπέμ-

10 *πει, τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-*

σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παρεόν-

των ἀκούσθαι.

Audite nunc Virgilii versus, ut inchoasse eum verius quam per- 10 fecisse dicatis:

Edd. vicahgepdxh.]

tantia A. — altius imitari S. 8. Cum Pindari ... monstruosissimum est (§ 14.) Cf. Gell. XVII, 10, 8-19. — sententiam S. — pinguique esse facundia Gell. l. c. 9. *Tās ἐρεύνονται*] Pyth. I, 40. Praemittuntur in v-g tres versus apud Pindarum antecedentes, *Κίων δ' ὄρεσιν αἰσὶ τιθήνα*. v. 1. *Ταῖς x-b*. — v. 2. *ἀγνόνταται hg*. — v. 4. *ἀμέραισιν* et v. 5. *ὄρεσιν* rectius legitur in edd. Pind. — v. 5. *αἰθῶν* P. *αἰθῶνος vi*. — πέτρας om. P. — v. 7. *παγκύν* P. — v. 9. *ἀνπεμπει* P. — v. 10. *τέρας ... ἀκούσαι* (v. 12.) om. v-g. — v. 11. *παρεόντων* (ut

ac denuo, sed idem ac locum integrum, ut ad integrum Comm 1, 5, 6. Cf. Quintil. X, 3, 18. Ut caelandum, non ex integro fabricandum sit.

dignus est, ut cum velimus .. intueri] Inter praesae orationis scriptores primus est Quintilianus apud quem similla constructio invenitur (cf. Inst. VIII, 5, 12, et XII, 11, 24.). Nam apud Livium XXIV, 16, 19., ubi legitur: *Digna res visa, ut simulacrum celebrati eius diei Graecus .. pingi iuberet*, omnino alia res est, quia posterior sententia omnino nullum habet pronomen quod ad priorem possit referri.

8. Cum Pindari carmen ... aemulari vellet] Haec nos admonent verborum Horatii l. c.: *Pindarum quisquis studet aemulari.*

quod de natura atque flagrantia Aetnae compositum est] Erravit Gel-

lius, cui haec debentur, et hoc loco et infra, ubi legitur: quod est super monte Aetna: nam hoc non totius carminis esse argumentum constat.

qui nimis opima ... facundia existimatus est] Requiritur infinitivus esse, qui legitur apud Gellium.

9. v. 11. *παρεόντων*] non erat quod mutaretur in *παρίοντων*, nam potest intelligi: „si auditur ex iis qui adfuerunt vel qui adesse solent.“ Heynius quidem hoc verbum, quod legendum esse apud Pindarum censuit Pauwius, minus lyricum esse dixit.

10. ut inchoasse eum verius quam perfecisse dicatis] Non recte sic absolute ponitur verbum *perfecisse*, ut mirandum sit quod Macrobius omiserit obiectum quod legitur apud Gellium, qui habet: *quos inchoasse eum verius dixerim quam fecisse*.

- [126] *Portus ab accessu ventorum inmotus et ingens
Ipse: sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo et candente favilla,
5 Adtollitque globos flammarum et sidera lambit.
Interdum scopulos avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuat imo.*

- 11 In principio Pindarus veritati obsecutus dixit, quod res erat quodque illic oculis deprehenditur, interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquiendo laborat, utrumque tempus nulla discretione facta
12 confudit. Atque ille Graecus quidem fontes imitus ignis eructare et fluere amnes fumi et flammarum fulva et tortuosa volumina in plagas maris ferre, quasi quosdam igneos angues, luculente dixit. At hic vester atram nubem turbine piceo et favilla fumante ῥόον καπνοῦ αἰθῶνα interpretari volens crasse et inmodice congestit, globos atque flammarum, quod ille πορρῶνδς dixerat, duriter posuit et ἀνύρως. Hoc vero vel inenarrabile est quod nubem atram fumare dixit turbine piceo et favilla candente. Non enim fumare solent neque atra esse quae sunt candentia, nisi forte candente dixit pervulgate et inproprie pro ferventi, non pro

[Mss. APS.

vulgo apud Pind.) s-b.

10. Portus] Aen. III, 570. Pontus AS.

11. In principio om. S. Iam principio a. — laboravit s-bP. — confudit Mss. v-g. Gell. edd. vett. et codd. nonnulli. 12. At ille h. — Graecus quidem fontes imitus p-b Gellius l. c. ex emendatione Lipsii. Graecos qu. f. imitatus APSv-sM123. Gell. edd. vett. „Corruptissimo.“ Pont. „Perperam.“ Zenon. Vid. not. — ignis Svi. Non recte Pont. dicit in Steph. et aliis edd. legi angues pro ignis. — flammarum fulmina S. — igneos amnes ASv-h. Gellii edd. et codd. quidam. Vid. not. — no-ster (ut Gell.) S. — quoque ferarum P. 13. candenti dixit A. — est

11. confudit] Perfectum tempus commendatur eodem tempore et antecedente et infra sequente, ubi ad eundem Virgilium refertur. Reliqui ergo codicum vestigia, ut qui in iis quae proxime sequuntur etiam aperte sint corrupti.

12. ille Graecus] respondet verbis hic vester, vid. not. ad c. 1. § 4. et c. 2. § 17. Quod in codicibus legitur, Graecos fontes, id admitteri non potest et propter vocem ignis, quam non licet haberi pro accusativo pluralis numeri, et quia in Pindari versibus legitur πυρὸς παγὰι, et quia apud Pindarum Graecum poetam, si de fontibus eius sermo esse posset, Graecos eos fuisse per se posset intelligi.

imitus] i. e. ἐκ πυρῶν. Cf. Apul. Met. IX, 34. Terra dehiscens imitus, largissimus emicuit sanguinis fons. Quod in codicibus legitur,

imitatus, id ne commodè quidem iungitur cum voce fontes.

eructare] In Gell. edd. vett. rectius legitur eructari.

flammarum fulva et tortuosa volumina] Vid. not. ad I, 19, 16. Haec respondent Graecis πορρῶνδς πυλινδομένα φλόγ.

in plagas maris] Magis sonus quam sensus redditur Graecorum verborum ἐς πόντον πλάκα, quae significant: in aequor.

quasi quosdam igneos angues] Et verba quasi quosdam et Graeca καίρω .. ἐπερὶὸν hanc scripturam prae altera amnes commendant.

quod ille πορρῶνδς dixerat] Apud Macrobiū, quia sequitur verbum posuit, haec causam continent cur addita sint adverbia duriter et ἀνύρως, sed apud Gellium, qui habet verbum transtulit, videntur idem valere ac quod ille verbo πορρῶνδς significaverat.

relucenti: nam *candens* scilicet a candore dictum, non a calore. Quod autem *scopulos eructari et erigi* eosdemque ipsos statim *li-14* *quesieri et gemere* atque *glomerari sub auras* dixit, hoc nec a Pindaro scriptum nec umquam fando auditum, et omnium quae monstra dicuntur monstruosissimum est. [127]

Postremo Graiae linguae quam se libenter addixerit de cre-15
bris quae usurpat vocabulis aestimate:

Dius Ulizes, — spelaea ferarum, — daedala tecta,
Rhodopeiae arces,
Ataque Panchaea, ...
et: *Atque Getae atque Hebrus et Actias Orithyia,*
Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho 16
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron,
et: *Non tibi Tyndaridis facies invisita Laecinae,*
et: *Ferte simul Faunisque pedem Dryadesque puellae,*
et: *Hinc atque hinc glomerantur Oreades, —*
et: *Pars pedibus plaudunt choreas, —*
et: *— Milesia vellera nymphae* 17
Carpebant hyali saturo fucata colore,
Drymoque Xanthoque Ligeaque Phyllodoceque,
Nisaeae Spioque Thaliaque Cymodoceque,

Edd. vicahgspdzb.]

a candore (om. scilicet) c-h (g a candere). — a calore dictum v-g.
14. *erectari* g in mg. — *monstrosissimum* (ut ap. Gell. vulgo legitur) a-bP. Cf. VII, 5, 26. 15. *Dius*] „Hodie apud Virgilium et Aen. II, 261. et 762. reperitur *dirus*.“ Zeun. *dirus* Av-abP. — *ulixis* A. *Ulyxes* Svi. *Ulysses* c-bP. — *spelaea*] Ecl. X, 52. — *spolia* P. — *Daedala*] Georg. IV, 179. — *Rhodopeiae*] Georg. IV, 461. — *panchea* A (*Panchaea* cod. Medic. Virgil., ubi vulgo legitur *Pangaea*). *pancheia* S. — *accias* S. *actia* P. *erios* „B“. — *orithia* AS. 16. *cithias* (om. et) A. *Thyas*] Aen. IV, 302. Cf. IV, 5, 7. — *stimulat* AP. — *Non*] Aen. II, 601. — *Ferte*] Georg. I, 11. — *Hinc*] Aen. I, 500. — *Pars*] Aen. VI, 644. 17. *Milesia*] Georg. IV, 334. — v. 2. *hyalisa turoque* vl. *hyalisa tyroque* v3. — v. 3. et *drimoque* AP. *Drumoque* vl. *Drynoque* v3. — *Lygeaque* Edd. Mss. *lyceaque* „B“. *liccaque* vl. *liccatque* A. — *phyllodoceque*. et *melite panopeiaque virgo* S (M1 a sec. m.) M2 (v-g *Panopaea*que), quae leguntur apud Virgilium Aen. V, 825. ante versum sequentem, qui in Georg. I. c. abest ab optimis codd. — v. 4. *nise espioque* M3. *nisae espicioque* (del. ic) A. *niseque espioque* SMI. *niseque therpioque* M2. *Niseque Spioque* a-bP. *Nesae spioque* v-g (h *Nesae*). Apud Virgilium I. c. legitur *Nesae*. *Spioque*, in codd. quibusdam *Nisae*, apud Homerum Il. ó, 39. *Νησαίη Σπειώ τε*. — *ethaliaque* AS. —

13. nam .. scilicet] Hae particulae alias, quod sciam, nusquam iunguntur: sententia autem haec est: Nam *candens* nemo nescit a candore dictum esse.

15. *Dius Ulizes*] Nec quod vulgo legitur apud Virgilium Il. cc., *dirus*, nec quod ad Aen. II, 261. Heynius refert a Pierio memorari e codicibus et grammaticis et legi a. pr. m. in fragmento Vaticano, *dious*, ad hanc locum accommodatum est, ubi agitur de Graecis

vocabulis, sed *dios*, quod quidem sumptum est ab Homero (Od. ó, 196 al.) *διος Ὀδυσσεύς*.

17. *Ligeaque*] Sic scripsi cum editoribus Virgilii propter adiectivum Graecum *lyxia* et nomen *Alyna* quod legi apud Lycophr. v. 726., Steph. Byz. s. v. *Σειρνοδύσαι*, Eustath. ad Od. p. 1586, 13. et 1709, 46 in Stephani Theo. Gr. I. refert Lud. Dindorfius.

Nisae] Non dubito quin vera scriptura sit *Nesae*, sed in eius-

et: *Alcandrumque Haliūque Noemonaque Prytaninque,*

et: *Amphion Dircaeus in Actaeo Aracantho,*

et: — *Senior Glauci chorus Inousque Palaemon.*

18 Versus est Parthenii, quo grammatico in Graecis Virgilius usus est:

Γλαύκω καὶ Νηρηί, καὶ Ἰνώφ Μελιτέρη.

[Mas. P (AS om. Graec.).

Alcandrumque Aen. IX, 767. — *aliūque* A. — *pyrtaminque* A. — *Amphion*] Ecl. II, 21. *amphidion* P. — *atleo* vi. — *Senior*] Aen. V, 823. Vid. not. 18. *Versus est ... Μελιτέρη*] Cf. Gell. N. A. XIII, 26, 1 et 2. — Verba quo grammatico in Graecis Virgilius usus est, errata sunt in P. Vid. not. — *Γλαύκω ... Μελιτέρη* om. v-a. Hic versus legitur in epigrammate Luciani in Branchii Anal. II, p. 311. et inter fragmenta Parthenii in A. Meinekii Anal. Alex. p. 285. et affertur a Tortellio de orthogr. apud Osann. ad Apulei. de orthogr. p. 82. — *Νηρηί* Lucian. et Meinek. l. c., Heyn ad Virg. l. c. *Νηρηί* g-bP Gell. *νηρηί* h. *Νηρηί* Tortell. l. c. — *καὶ Εὐαλλίῳ* Gell. l. c. „emendatus.“

modi nominibus emendandis ultra orthographiam progredi nolui.

et: — *Senior*] Vulgo legitur: *Et senior*, quia sic incipit Virgillii versus, sed ut in iis quae antecedunt Macrobio putavi esse tribuendam particulam.

18. *Versus est Parthenii*] Haec cum iis quae sequuntur usque ad *Melicertae* addita sunt tantummodo propter nomina *Glauci* et *Inous*, nisi forte quae deinde sequuntur: et *Tritonesque cili* et *Inmania cete*, non ab ipso profecta sunt Macrobio. De Parthenio Suidas: *Παρθένιος*, inquit, *Ἡρακλείδων καὶ Εὐδώρας, Ἐρμῆκος δὲ Τήθας φησί, Νικαῖος ἢ Μυρλεανός, ἐλεγιοποιός, καὶ μέτρων διαφόρων ποιητής. Οἶκος ἐλήφθη ὑπὸ Κίωνα λάφυρον, ὅτε Μιθριδάτην Ῥωμαῖοι κατεπολέμησαν· εἶτα ἠφελθὲν διὰ τὴν παιδευσιν, καὶ ἐβίω μέχρι Τιβερίου τοῦ Καίσαρος κτλ.* Haec postrema falsa esse videntur, fortasse inde nata, quod Suetonius Tib. 70. refert *Tiberium* hoc poeta, i. e. eius carminibus, valde esse delectatum. Vid. not. seq., Real-Encycl. s. h. v., Meinekii *Analecta Alexandrina* p. 255 sqq., Bernhardt. ad Suid. l. c. *quo grammatico in Graecis Virgilius usus est*] Meinek. l. c.: „Libertate donatus, inquit, Parthenius partem vitae Neapoli transægisse videtur, ubi rexisse eum Graeca studia Virgillii Maronis testatur Macrobius Saturn. V, 17.“, et praeceptorem vel magistrum Virgillii eum dixerunt Heynius ad Donati vitam Virg. 2, 7. Bernhardt. l. c. Bachr. *Gesch. d. roem. Lit.* I, p. 220., neque aliud quidquam

haec verba significant, siquidem sunt genuina. Qui ea in cod. P delevit, is pro spurilis ea habuisse videtur. Verba ipsa si respicimus, vox *grammaticus* hoc sensu usurpata commendatur iis quae leguntur c. 18. § 3. et I, 24, 8.; sed me movent verba in Graecis, nam Macrobius solet dicere in *Graecis litteris* vel in *Graeca doctrina*, cf. c. 18. § 1. et c. 19. § 23. Totum autem locum si consideraveris, magis etiam te offendunt verba quae sequuntur: *Hic ait*, nam haec flagitare videntur ut supra aliquid dictum sit de ratione qua Virgilius versus Graecum reddiderit; cf. c. 3. § 9 sqq. et c. 13. § 5 sq. Gellius l. c.: *Eum versus*, inquit, *Virgilius aemulatus est, itaque fecit duobus vocabulis venuste immutatis parum.* Corrupta esse ex in *Georgicis* (nam in his legitur ille versus Virgillii, et infra c. 21. § 8. in codicibus AS legitur *a graecis pro Ἀγροκοῖς*), pronomen quo referendum esse non ad poetam, sed ad versum, et in voce *grammatico*, nisi forte e *διτογραφία* nata sit, latere adverbium aliquod Graecum, quale est § 12. *ἀνύτως*? Sed quodnam? An forte *γραμματικῶς*, ut esset *grammatici instar*, vel scite et considerate, ut ait Gellius IX, 9, 3.: *Scite ergo et considerate Virgilius, cum aut Homeri aut Hesiodi aut Apollonii aut Parthenii .. loca effingeret, partim reliquit, alia expressit?*

Νηρηί] Hanc emendationem flagitante versu (nam syllaba *καὶ* ante *Ἰνώφ* corripitur) recipere non

Hic ait: *Glauco et Panopeae et Inoo Melicertae.*

Et: *Tritonesque citi, et: Immania cete.*

Adeo autem et declinationibus Graecis delectatur, ut *Mnesthea* 19 dixerit pro *Mnestheum*, sicut ipse alibi:

— *Nec fratre Mnestheo,*

et pro *Orpheo* dicere maluerit *Orphi* Graece declinando, ut:

Orphi Calliopea, Lino formosus Apollo,

[128]

et: *Vidimus, o cives, Diomede,*

ut talium nominum accusativus Graecus est in *e'* desinens. Nam si quis eum putat Latine dixisse *Diomedem*, sanitas metri in versu desiderabitur. Denique omnia carmina sua Graece maluit inscribere, *Bucolica Georgica Aeneis*, cuius nominis figuratio a regula Latinitatis aliena est.

XVIII. Sed de his hactenus: quorum plura omnibus, aliqua 1 nonnullis Romanorum nota sunt. Ad illa venio quae de Graecarum litterarum penetralibus eruta nullis cognita sunt nisi qui Graecam doctrinam diligenter hauserunt. Fuit enim hic poeta ut scrupulose et anxie ita dissimulanter et quasi clanculo doctus, ut multa transtulerit quae unde translata sint difficile sit cognitu. In exordio Georgicorum posuit hos versus: 2

Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus

Chaoniam pingui glandem mutavit arista,

Poculaque inventis Acheloiæ miscuit uvis.

Nihil in his versibus grammaticorum cohors discipulis suis am-3

Edd. vicahgspdzab.]

Pont. *ελλινάων* (*Μελιέρτη*) Tortell. — *Glauco*] Georg. I, 437. — *Tritonesque*] Aen. V, 824. — *Immania*] ib. v. 822. *Immania* (om. et) v-g.

19. *Mnesthea*] Aen. IV, 288. et XII, 561. — *alibi*] Aen. X, 129., ubi vulgo legitur *Menertheo*. — *Orphi*] Ecl. IV, 57. *orphe* A (*Orphei* Virg. vulgo l. c.). — *calliopeatino* A. *calliope* a *lino* S. *calliope almo* P. — *Vidimus*] Aen. XI, 243. — *Diomedem* a-b Mss. Vid. not. — et talium Edd. AP. — *est in en* a-bPS. *em* (om. *est in*) A. — *Diomedem* Edd. AP.

XVIII. Caput XVIII. Quae Vergilius tam occulte a Graecis traxerit, ut vix, unde ducta sint, possit agnosci. ch-b. 1. *Ad illa venio ... cognita sunt* om. A. — *ad alia* vg (hg in mg. illa). — *quasi* om. a-bP. „Haec particula emolliendi vim habens non abhorret a loco.“ Zenn.

2. *Liber*] Georg. I, 7.

3. *tradit* Sv-gb. „Sic repone. Nam paulo

dubitavi, quum in ipso codice P saepe litterae H et E sint inter se permutatae.

19. *Orphi*] i. e. *Ὀρφεῖ*. De hac forma vid. C. L. Schneider. Formenl. p. 289.

Diomede] i. e. *Διομήδῃ*. Haec forma necessaria est, et quia altera *Diomedem* est nimis vulgaris, ut potuerit infra Macrobius eam pro Latina venditare, et quod metrum flagitat ut aut scribatur *Diomede* aut *Diomedem*, quum sola forma *Diomedem* non intret in versum. Itaque cum edd. vet. scripsi *Diomede*, et in e, ubi fortasse rectius scripsissem in *η*, et infra secutus

sum codicem S, in quo aperte legitur *Diomedem*, quum in ed. princ. supra e posita sit lineola, qua addita vel male intellecta hi tres loci laborant.

20. *figuratio*] Cf. Gell. XVII, 2, 26. *Sed ex eafiguratione est (diurnare) qua dicimus perennare.*

XVIII, 1. *dissimulanter et quasi clanculo*] Cf. c. 16, § 12. *Adverbium clanculo* non raro usurpavit Apuleius, ut *Metam.* III, 8 extr., IX, 9 extr.

3. *Nihil .. amplius nisi*] Vid. *Hand. Tursell.* IV. p. 243.

cohors] Cf. I, 24, 8.

plius tradit nisi illud, opera Cereris effectum ut homines ab antiquo victu desisterent et frumento pro glandibus uterentur, Li-
 [129]berum vero vitis repertorem praestitisse humano potui vinum cui aqua admisceretur. Cur autem Acheloum amnem potissimum Virgilius, cum aquam vellet intellegi, nominarit, nemo vel quaerit
 4 vel omnino subesse aliquid eruditius suspicatur. Nos id altius scrutati animadvertimus doctum poetam antiquissimorum Graecorum more, sicut docebit auctoritas, elocutum: apud quos proprie in aquae significatione ponebatur Achelous. Neque id frustra: nam causa quoque eius rei cum cura relata est. Sed priusquam causam propono, illud antiquo poeta teste monstrabo, hunc morem loquendi pervagatum fuisse, ut Acheloum pro quavis aqua
 5 dicerent. Aristophanes vetus comicus in comoedia Cocalo sic ait:

— "Ἥμουν ἄγριον
 βάρος, ἥτειρεν γὰρ τοί μ' οἶνος,
 οὐ πόμα μῆλας Ἀχελῶφ.

[Mss. P (AS om. Graec.).

post in eodem tempore occurrit *quaerit*, *suspiciatur*.“ Zeun. — nominari A. *nominavit* vi. — omnino om. S. 4. *significationem* s-d. — ne-
 quid A. — *propono* ASv-g „B“. *proponam* s-bP. 5. Cocalo h-bP. Cotalo Av-aM23 (SM1 a sec. m.). Cotala S a p. m. catalo M1 a p. m. Caralo „B“. — "Ἥμουν" Cf. Meinek. fragm. com. Graec. II, 2, p. 1094., ubi versus hoc eodem modo distincti sunt. Idem adnotavit: „Dindorfius existimavit esse glyconeos, "Ἥμουν ἄγριον βάρος. Κάτειρε γὰρ οἶνος οὐ Μυγίς Ἀχελῶφ, quae coniectura minus probabilis videtur, restitui igitur *anapaestos*.“ In h-b sunt versus 1. "Ἥμουν ἄγριον βάρος, 2. "ἥτειρεν . . . μυγίς πόμα (hg ἥτειρε, ut sit trimeter iambicus), 3. Ἀχελῶφ (hg Ἀχελῶφ). "Ἥμουν . . . Ἀχελῶφ om. v-a. — ἥτειρεν Mein. (e typographi errore, opinor). — τοί μ' om. P. — οὐ μείζας πομα P. οὐ μυγίς πόμα

praestitisse] idem valet ac *prae-*
buisse.

4. *frustra*] Vid. not. ad c. 17, § 4. *priusquam* .. *propono*] Non est quod propter sequens futurum monstrabo scribamus *proponam*. Nam vel Cicero Phil. II, 1, 8. Cui, inquit, *prius quam de ceteris rebus respondere de amicitia* . . . *pauca dicam*. Vid. Hand. Tursell. IV, p. 569. Plura exempla attulit Kruegerus Gr. d. lat. Spr. p. 862, b).

pro quavis aqua] dulci videlicet, non pro inarina.

5. *in comoedia Cocalo*] Fuit haec ex ultimis Aristophanis, de quibus in Argum. Plut. III. legitur: Τὰ ὑπόλοιπα δύο δὲ ἐκείνων (Ἀραρότος τοῦ υἱοῦ) καθήκει, Κόκαλον καὶ Αἰολοσίβανον. Nomen tulit a Cocalo, rege Camicorum in Sicilia, in cuius domo interfectus esse dicitur Minos Daedalum persecutus. Cf. Strab. VI, 2, 6, p. 273 sq. Diodor. IV, 79; Pausan. VII, 4, 5; Ovid. Metam. VIII, 261; Hygin. fab. 44; Bode Gesch. d. Hell. Dichtk. III, 2, pp. 243 et 374 sq.

μῆλας] Hoc sine dubio eruendum est ex eo quod legitur in cod. P., *μείζας*. Nec quemquam offendet nominativus referendus ad ἥμουν, ut verba ἥτειρεν γὰρ τοί μ' οἶνος sint ἐν παρενθέσει dicta, ut apud Platon. Phaed. p. 60. A. Τὴν δὲ Ξανθόκην, γιγνώσκεις γὰρ, ἔχονσάν τε τὸ παιδίον αὐτοῦ καὶ παρακαθήμενν. Contra *μυγίς πόμα*, quod vulgo legitur ad οἶνος referendum, recte dici nemo contenderit, quamquam Macrobii interpretatio hunc sententiarum nexum suggerit. Scripsi πόμα μῆλας, non μῆλας πόμα, quem ordinem servat codex, ne hiatus turbaret metrum anapaesticum, in quo restituendo secutus sum Meinekium, qui tamen ultimum versum nimis immutavit. Ἀχελῶφ] Iota subscriptum, quod ubique in omnibus exemplaribus desideratur, in huius nominis syllaba penultima addere non dubitavi, quia in cod. P. in quo iota etiam in dativis plerumque omittitur, ali-quod certe eius vestigium restat § 10. in scriptura *ΑΧΕΛΩ.ΟΝ*.

Gravabar, inquit, *vinu cui aqua non fuisset admixta*, id est mero. Cur autem sic loqui soliti sint, Ephorus notissimus scriptor Hi-6 storiarum libro secundo ostendit his verbis: *Τοῖς μὲν οὖν ἄλλοις ποταμοῖς οἱ πλησιόχωροι μόνοι θύουσιν· τὸν δὲ Ἀχελῷον μόνον πάντας ἀνθρώπους συμβέβηκεν τιμᾶν, [οὐ τοῖς κοινοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τῶν ἰδίων,] τοῦ Ἀχελῷου τὴν ἰδίαν ἐπανυμῶν ἐπὶ τὸ κοινὸν μεταφέροντας. Τὸ μὲν γὰρ ὕδωρ ὅλως, ὅπερ 7 ἐστὶ κοινὸν ὄνομα, ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐκείνου προσσηγορίας Ἀχελῷον καλοῦμεν, τῶν δὲ ἄλλων ὀνομάτων τὰ κοινὰ πολλάκις ἀντὶ τῶν ἰδίων ὀνομάζομεν, τοὺς μὲν Ἀθηναίους Ἑλληνας, τοὺς δὲ Λακεδαιμονίους Πελοποννησίους ἀποκαλοῦντες. Τούτου δὲ τοῦ ἀπορήματος οὐδὲν ἔχομεν αἰτιώτατον εἰπεῖν ἢ τοὺς ἐκ Λαδώνης[130] χρησμούς· σχεδὸν γὰρ ἐν ἅπασιν αὐτοῖς προστάττειν ὁ θεὸς 8 εἰώθειν Ἀχελῷω θύειν, ὥστε πολλοὶ, νομίζοντες οὐ τὸν ποταμὸν τὸν διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ρέοντα ἀλλὰ τὸ σύνολον ὕδωρ Ἀχελῷον ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ καλεῖσθαι, μιμοῦνται τὰς τοῦ θεοῦ προσσηγορίας. Σημεῖον δὲ, ὅτι πρὸς τὸ θεῖον ἀναφέροντες οὕτω λέγειν εἰώθαμεν· μάλιστα γὰρ τὸ ὕδωρ Ἀχελῷον προσαγορεύομεν ἐν τοῖς ὅρκοις καὶ ἐν ταῖς εὐχαῖς καὶ ἐν ταῖς θυσίαις, ὅπερ πάντα περὶ τοὺς θεοὺς. Potestne lucidius ostendi Acheloum a 9 Graecis veteribus pro quacumque aqua dici solitum? Unde doctissime Virgilius ait vinum Acheloo Liberum patrem miscuisse. Ad quam rem etsi satis testium est, cum Aristophanis comici et Ephori historici verba prodiderimus, tamen ultra progrediemur. Didymus enim, grammaticorum omnium facile eruditissimus, posita causa quam superius Ephorus dixit alteram quoque adiecit his verbis: Ἀμεινον δὲ ἐκεῖνο λέγειν, ὅτι διὰ τὸ πάντων τῶν 10 ποταμῶν πρεσβύτατον εἶναι Ἀχελῷον τιμὴν ἀπονέμοντας αὐτῷ τοὺς ἀνθρώπους πάντα ἀπλῶς τὰ νάματα τῷ ἐκείνου ὀνόματι προσαγορεύειν· ὁ γοῦν Ἀγησίλαος διὰ τῆς πρώτης ἱστορίας δε-*

Edd. vicahgspdzb.]

h-b. μὴ συμμυχθεῖς (om. πόμα) Mein. — *Gravabar* Sv-a. — *idem mero* A. 6. soliti sunt Av-g. — *Τοῖς ... θεοῖς* (§ 8) om. v-a. Haec verba adhibito cod. P emendavit F. Gu. Schneidewinus *Zeitschr. f. d. Alterth. Wiss.* 1843. p. 469 sqq. Cf. M. Marx. Ephori fragmenta p. 122 sq., C. Mueller. Historici veteres ed. Paris. p. 239. — *Τοῖς ... ποταμοῖς* bis leguntur in P. — *μόνοι* P probante Schneid. *μόνον* h-b. — *οὐ συμβέβηκεν* P. *συμβέβηκε* hg. — *οὐ ... ἰδίων* glossema esse vidit Marx. probante Schneid. — *ἐκωνυμιασεν* P. 7. *ὁλος ὁ περ*. — *ἐστὶν* s-b (P ap. Schneid.). — *κοινομακο* P. — *πελοποννησίους* P. *πελοποννησίους* h. 8. *ἐφ' ἅπασιν* h-b. — *αἰτοῦσιν* P. — *προστάττειν* emendavit Schneid. *προστάτειν* P. *προσάγειν* h-b. — *καλεῖσθαι* μιμοῦνται P (Schneid. *καλεῖσθαι* *Μοῦνται*). *καλεῖσθαι* *ἰδιοῦνται* h-b. — *οτιηρος* P. 9. *Graecis vetustissimis* (om. a) s-bP. — *pro quacumque causa* S. — *cum* om. S. — *omnium* om. Edd. 10. Ἀμεινον ... μάλιστα om. v-a. Cf. Schneidewin. l. c. 1843. p. 469. C. Mueller. l. c., Acusilai fragm. 11. p. 101. — *ἀχελω. οντιμην* P. — *τοῖς* P. — Ἀγε-

7. Τούτου τοῦ ἀπορήματος] i. e. car nomen proprium Ἀχελῷος positum sit pro communi aqua. αἰτιώτατον] i. e. quod pro praecipua causa habendum sit, vel rem decernat.

8. ἀναφέροντες] i. e. respicientes.

9. satis testium est] Erat potius dicendum: non opus est pluribus testibus.

10. Ἀγησίλαος] Dubium non est

- δήλωκεν ὅτι Ἀχελῷος πάντων τῶν ποταμῶν πρεσβύτατος. Ἐφη γὰρ· Ὁκεανὸς δὲ γαμεῖ Τηθύν, ἑαυτοῦ ἀδελφὴν· τῶν δὲ γίνονται τρισχίλιοι ποταμοί· Ἀχελῷος δὲ αὐτῶν πρεσβύτατος, καὶ
 11 τετίμηται μάλιστα. Licet abunde ista sufficient ad probationem moris antiqui quo ita loquendi usus fuit ut Achelous commune omnis aquae nomen haberetur, tamen his quoque etiam Euripidis nobilissimi tragoediarum scriptoris addetur aucto-
 [13]ritas, quam idem Didymus grammaticus in his libris quos Τρα-
 12 γωδουμένης λέξεως scripsit posuit his verbis: Ἀχελῶν πᾶν ὕδωρ Εὐροπῆς φησὶν ἐν Ὑψιπύλῃ. Λέγων γὰρ περὶ ὕδατος ὄντος σφόδρα πόρρω τῆς Ἀκαρνανίας, ἐν ᾗ ἔστιν ὁ ποταμὸς Ἀχελῷος, φησὶν· Δείξω μὲν Ἀργείοισιν Ἀχελῶν ῥόον.

- 13 Sunt in libro septimo illi versus quibus Hernici populi et eorum nobilissima, ut tunc erat, civitas Anagnia enumerantur:

— Quos dives Anagnia pascit,

Quos, Amasene pater: non illis omnibus arma,
 Nec clypei currusve sonant: pars maxima glandes

Liveatis plumbi spargit, pars spicula gestat

5 Bina manu: fulvosque lupi de pelle galeros

Tegmen habent capiti: vestigia nuda sinistri

Instituere pedis: crudus legit altera pero.

- 14 Hunc morem in Italia fuisse, ut uno pede calceato altero nudo iretur ad bellum, nusquam adhuc, quod sciam, repperi: sed eam Graecorum nonnullis consuetudinem fuisse locupleti auctore iam
 15 palam faciam. In qua quidem re mirari est poetae huius occul-

[Mss. P (AS om. Graec.).

σάλαος h. Ἀκουσάλαος legendum esse cum aliis censet Schneid. l. c. — ΔΗΛΩΚΕΝ P. — ΘΗΤΥΝ P. Τηθύν hg. — ΤΡΙΟΙ ΧΕΙΛΙΟΙ P. — ΤΕΤΙΜΑΤΑΙ h. 11. ait Achelous A. — etiam ASM123 „CB“. et v-gbP. et id s-z. „Exolet illud id ineptissimum, ita ut vel duce editione vet. deleatur, vel mutetur in ipsius.“ Zeun. — erupidis A. — scripturis A. — αεξεω A (om. S.). ἀέτεος v-a. 12. Ἀχελῶν ... Ἀχελῶν ῥόον om. v-a. — ἐν Ὑψιπύλῃ Matth. et Both. fr. IV., Wagner. fr. II. — πορρωτος P. — ἐστι (om. ὁ) h-b. — φησὶ h-b. — ἀργεννοῖσιν h-b. Matth. Both. Wagn. Vid. not. 13. in libro septimo] v. 684. — nobilissimi AP. — Anagni P. — v. 1. diversanagnia A. — v. 2. nonnullis A. — v. 3. glandis Mss. vispd. 14. calciato Avi. 16. yginus A. Ili-

quin verum sit Ἀκουσάλαος, quod nomen saepe sic corruptum esse docuit Unger. Theban. Parad. I. p. 182. Hoc fragmentum C. Muel-lerum inseruisse Acusilai reliquiis adnotavi in app. crit.

12. σφόδρα πόρρω τῆς Ἀκαρνανίας] Cf. Apollodor. Biblioth. III, 6, 4. Παραγενόμενοι δὲ (οἱ ἐκτὰ ἐπὶ Θήβας) εἰς Νεμέαν, ἧς ἐβασίλευε Ἀνκοῦργος, ἐξήτουν ὕδωρ. καὶ αὐτοῖς ἡγήσατο τῆς ἐπὶ κρήνην ὁδοῦ Ὑψιπύλη.

Ἀργείοισι] quod legendum esse coniecerat Barnesius, perspicue legitur in cod. P. Intelligendi sunt

septem duces, οἱ μετὰ Ἀδράστου, ut ait Apollodorus l. c. § 4.

13. eorum nobilissima ... civitas Anagnia] Cf. Strabon. V, 3, 10, p. 238. Ἡ τε τῶν Ἑρυνίων πόλιν Καπίτουλον, καὶ Ἀναγνία πόλιν ἀξιόλογος, et Liv. IX, 42, 11. Id aegre passi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis in circo.

14. eam Graecorum nonnullis consuetudinem fuisse] Servius adv. 690. adnotavit: Et traxit hoc a Graeciae more, unde isti transierant, unde hoc armorum fuerat genus.

15. mirari est] Vid. prolegg. p. xi.

tissimam diligentiam: qui cum legisset Hernicos, quorum est Anagnia, a Pelasgis oriundos, appellatosque ita a Pelasgo quodam duce suo qui Hernicus nominabatur, morem quem de Aetolia legerat Hernicis adsignavit, qui sunt vetus colonia Pelasgorum. Et Hernicum quidem hominem Pelasgum ducem Hernicis fuisse 16 Iulius Hyginus in libro secundo Urbium non paucis verbis probat. Morem vero Aetolis fuisse uno tantummodo pede calceato in bellum ire ostendit clarissimus scriptor Euripides tragicus, in cuius tragoedia quae Meleager inscribitur nuntius inducitur de-[132] scribens quo quisque habitus fuerit ex duobus qui ad aprum capiendum convenerant. In eo hi versus sunt:

Τελαμών δὲ χροσοῦν αἰετὸν πέλτης ἔκ
 πρόβλημα θηρός, βότρυνσι δ' ἴστεψεν κᾶρα,
 Σαλαμίνα κοσμῶν πατρίδα τὴν εὐδαίμων.
 Κύπριδος δὲ μίσμῃ Ἀρκὰς Ἀταλάντῃ κύναν
 5 καὶ τόξ' ἔχουσα, πελέκως δὲ δίστομον
 γένυν ἑκαλλ' Ἀγκαῖος· οἱ δὲ Θεστίου

17

Edd. vicahgpdzb.]

ginus Edd. — calciato Avi. — Euripides scriptor tragicus Sv-g. — habens (cas e corr.) fuerit A. — caprum P. 17. Τελαμών] Matth. fragm. Eurip. p. 225. fr. VI. Wagner. p. 276. fr. 531., Both. p. 187. fr. 19. Cf. Schneidewin. l. c. p. 469. Τελαμών ... νόμος (v. 9.) om. v-a. — v. 1. αετον πεατς P. — v. 2. ἴστεψων h. — v. 3. τὴν εὐδαίμονα h-b. Ex P emendavit Schneid. — v. 4. καυπιδος P. Καὶ πρὸς h-g. Emendavit Canterus Var. lect. I, 21. — μισμη P. — v. 6. γένυν ἑκαλλ' Ἀγκαῖος scripsi ex emendatione Schneidewini. γένυν ἀνέκαλλ' Ἀγκαῖος conl. Schraderus Observ. I. p. 15. (Sic Schneidew., sed Wagnerus habet ἑκαλλ' Ἀγκαῖος). γένυν γ' (vel γενῆδ') Ἀγκαῖος conl. Valckenarius Diatrib. p. 145., quem sequitur Both. Γεννηκαλακταῖος P. Γένν, πέκλ

appellatosque ita a Pelasgo quodam] Ad Virgilii verba quae iis quae Macrobius attulit proxime antecedunt: *Hernica saxa colunt*, adnotavit Servius: *Sabinorum lingua saxa kernaec vocantur*. Quidam dux magnus Sabinos de suis locis elicit, et habitare secum fecit saxosis in montibus, unde dicti sunt *Hernici*. Adde Festum ap. Paul. lib. VIII. p. 100. Muell. *Hernici dicti a saxis quae Marsi herna dicunt*. Pelasgi inter Italiae colonos commemorantur a Plinio N. H. III, 5. s. 9. § 56. et a Macrobio supra I, 7, 28. et 8, 2. Praeterea conf. Serv. ad Virg. Aen. VIII, 600.

duce suo] Vid. prolegg. p. xxxix. 16. Urbium] Plenius dicit Servius ad Aen. VII, 412. et VIII, 597. in urbibus Italicis, ad VII, 678. de Italicis urbibus, ad VIII, 638. de origine urbium Italicarum, ad III, 563. qui scripsit de situ urbium Italicarum.

17. v. 4. Κύπριδος δὲ μίσμῃ] Cf.

Apollodor. Bibl. III, 9, 2, 3. Παρθένον δαντὴν ἐφύλαττε, et Aelian. V. H. XIII, 1. Ἐλεγε γὰρ ζηλοῦν αὐτὴν .. καὶ ἐν τῷ παρθένον εἶναι διὰ τέλους ἐθέλειν. De hoc appositionis genere vid. Valckenar. ad Eurip. Hippolyt. 406.

v. 6. Γένυν ἑκαλλ' Ἀγκαῖος] Schneidewinum secutus sum, qui monuit, quum produceretur syllaba γυν, non opus esse additamentis quibus hanc syllabam fulcire conati sunt Schraderus et Valckenarius. Ancaem, Lycurgi filium, Arcadeum inter eos fuisse qui venarentur aprum Caledonium retulerunt Apollodorus Bibl. I, 8, 2, 4. et Pausanias VIII, 4, 7; sed huc inprimis faciunt ea quae leguntur apud Ovidium Metam. VIII, 391.: *Ecce furens contra sua fata bipennifer Arcas*, v. 397.: *Accipitemque manu tollens utraque securim*, v. 401.: *Concidit Ancaeus*, collat cum iis quae leguntur apud Suidam: γένυν· εἶδος πελέκως, quo sensu haec vox legitur apud Sophoclem Electr. 189. et

παῖδες τὸ λαῖον ἔχνος ἀνάρβυλοι ποδός,
τὸ δ' ἐν πεδίλοις, ὥς ἐλαφρίζον γόνυ
ἔχουεν, ὅς δὴ πᾶσιν Αἰτωλοῖς νόμος.

18 Animadvertitis diligentissime verba Euripidis a Marone servata?
Ait enim ille:

— τὸ λαῖον ἔχνος ἀνάρβυλοι ποδός,
et eundem pedem nudum Virgilius quoque dixit:
— *vestigia nuda sinistri*

Instituere pedis.

19 In qua quidem re, quo vobis studium nostrorum magis conprobetur, non reticebimus rem paucissimis notam, reprehensum Euripidem ab Aristotele, qui ignorantiam istud Euripidis fuisse contendit, Aetolos enim non laevum pedem habere nudum, sed dextrum. Quod ne adfirmem potius quam probem, ipsa Aristotelis verba ponam ex libro quem de poetis secundo subscripsit, in quo de Euripide loquens sic ait: Τοὺς δὲ Θεστίου κόρους τὸν μὲν ἀριστερόν πόδα φησὶν Εὐριπίδης ἐλθεῖν ἔχοντας ἀνυπόδετον λέγει γοῦν, ὅτι

[133] — τὸ λαῖον ἔχνος ἦσαν ἀνάρβυλοι ποδός,
τὸ δ' ἐν πεδίλοις, ὥς ἐλαφρίζον γόνυ

[*Ms. P (AS om. Graec).*]

ἀλλατάταιος h-b. (Matth. γένυν). — v. 7. Κόροι τὸ λαῖον Matth. Wagn. l. c. Cf. § 20. — v. 8. Τὸ δ' ἐν emend. Schneid. Τὸν δ' ἐν Ph-b. Vid. not. — πελαιοῖς P. — v. 9. Αἰτωλοῖς b. — νόμοις P. 18. *Animadvertis* Edd. — Τὸ λαῖον ... ποδός om. Sv-a. — τὸ αἰών A. — ἀνάρβυλοι P. ἀπαριστοι A. — eundem (om. et) S. 19. *studiorum* S. — *nostrorum* ASv1M123 „Angl.“. *nostrum* v3-bP. — *cum probetur* A. — *Aetolos* ... *dextrum* om. vl. — *nudum habere* A. — *ipsa* om. v-g. — *supra scripsit* ASv-g (h in mg. *subscripsit*). — *ait* (om. sic) v-g. 20. Τοὺς δὲ ... ἐμμένοντα om. v-a. Cf. Schneidewin. l. c. p. 470. — Θεστίου P. — κόρους emendavit Schneidew. l. c. κορενς P. κόρους h-b. — ἀνυπόδετον P. — γοῦν ὅτι om. P. — ἀνάρβυλοι (non ut affert Schneid. ἀνάρβυλοι) P. — τὸν δ' ἐν h-b. — πελαιοῖς P. — νόμοι

Philoct. 1190. Contra nomen Ἀτταῖος, quod inesse videtur in codicis lectione, in quo pro ΓΚ scriptum est ΚΤ, hic locum non habet, et ἐκαλλάταιος vel ἀλλατάταιος quid sit, ego nescio.

οἱ δὲ Θεστίου παῖδες] Sic nominantur etiam ab Apollodoro I, 8, 2, 7., et enumerantur ibid. I, 7, 10. Ἰφικλος Εὐίππος Πηλεΐππος Εὐρύπυλος, ab Ovidio Metam. VIII, 440 sq. Plexippus et Toxeus.

v. 8. τὸ δ'] Sic scripsi cum Schneidewino, quoniam hic locus non potest discrepare ab eodem repetito § 20., ubi in cod. P. non τὸν, ut vulgo, legitur, sed τὸ, quod commodè refertur ad ἔχνος ποδός.

19. *nostrorum*] i. e. Graecorum. Vid. not. ad c. 1. § 4.

Aetolos enim non laevum pedem habere nudum, sed dextrum] Ab

Euripidis parte stat eiusdem poetæ scholiastes qui ad Phoenicias. 138. adnotavit: ἴσως ὅτι ἐξηλλαγμένοι οἱ Αἰτωλοὶ περὶ τὰς ὀπίσθας, .. καθάπερ καὶ τοῖς ὑποδήμασιν, ὥστε τὸν δεξιὸν μὲν ὑποδεδεσθαι πόδα, γυμνὸν δὲ ἔχειν τὸν ἀριστερόν: sed cum Aristotele faciunt ea quæ de Platæcensibus a Thucyde III, 22. dicta contulit Valekenarius: Ἦσαν δὲ εὐστατεῖς τὴν ὀπίσθην καὶ τὸν ἀριστερόν πόδα μόνον ὑποδεδεμένοι ἀσφαλῆς ἐνεκα κρός τὸν πηλόν.

quem de poetis secundo subscripsit] Minus perspicuum est, quid vellet verbum *subscripsit*. Equidem putaverim intelligi appendicem quandam. Libri tres περὶ ποιητῶν, qui perierunt, commemorantur inter Aristotelis opera a Diogene Laert. V, 22. Cf. Stahr. Aristot. b. d. Recm. p. 190 sq.

ἔχοιεν,

ὥς δὴ πᾶν τοῦναντιον ἔθος τοῖς Αἰτωλοῖς. τὸν μὲν γὰρ ἀρι-
στερόν ὑποδέδενται, τὸν δὲ δεξιὸν ἀνυποδετούσιν· δεῖ γὰρ οἴ-
μαι τὸν ἡγούμενον ἔχειν ἑλαφρόν, ἀλλ' οὐ τὸν ἐμμένοντα.
Cum haec ita sint, videtis tamen Virgilium Euripide auctore quam 21
Aristotele uti maluisse: nam ut haec ignoraverit vir tam anxie
doctus minime crediderim. Iure autem praetulit Euripidem: est
enim ingens ei cum Graecarum tragoediarum scriptoribus familia-
ritas, quod vel ex praecedentibus licet vel ex his quae mox di-
centur opinari.

XIX. In libro quarto in describenda Elissae morte ait quod 1
ei crinis abscisus esset his versibus:

*Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.*

Deinde Iris a Iunone missa abscidit ei crinem et ad Orcum re-
fert. Hanc Virgilius non de nihilo fabulam fingit, sicut vir alias 2
doctissimus Cornutus existimat, qui annotationem eiusmodi ad-
posuit his versibus: *Unde haec historia, ut crinis auferendus sit
morientibus, ignoratur: sed adsuevit poetico more aliqua fingere, ut
de aureo ramo.* Haec Cornutus. Sed me pudet quod tantus vir, 3
Graecarum etiam doctissimus litterarum, ignoravit Euripidis no-
bilissimam fabulam Alcestim. In hac enim fabula in scenam Or- 4

Edd. vicahgspdz.]

P. — Θεος P. — ἀνυποδετούσι hg. — τας P. 21. quem aristote-
lem A. — vir om. v. — Euripiden s-zS.

XIX. Caput XIX. De aliis locis, quos Vergilius a Graecis sumsit,
quarto et nono Aeneidos. ch-b. 1. Elisae s-bS. — abscisus Av1
„Angl.“. abscissus Edd. PS. — Nondum] Aen. IV, 698. — Deinde ...
fert om. P. — ab iunone S. — refert Av-gP6. „uterque Angl.“ fert s-bS.

2. vir alias s-bPSM123. iurelius A. Aurelius vir alias v-gP6.
„Legō: Sicut Annaeus. Nam id Cornuto praenomen.“ Meurs. — extimat
v-g. — his versibus verba Cornuti. ASv1. — Unde hac P. — historia
sit „B“. — euripidi A. 4. in scaena v. — Orcus (in mg.: „alias

30. τὸν ἡγούμενον ... τὸν ἐμμέ-
νοντα] i. e. pedem prolatum et
stantem vel in statu manentem.

21. ut haec ignoraverit, .. mi-
nime crediderim] Hoc huius con-
structionis exemplum addendum
est prolegg. p. xl.

XIX, 1. Elisae] Vid. not. ad c.
17. § 6.

quod ei crinis abscisus esset] De
constructione vid. not. ad Comm.
I, 13, 18. Quid intersit inter ver-
ba abscidendi et abscindendi optime
docuit Wagnerus ad Virgil. Georg.
II, 23, dicens abscidi aliquid cultro
vel onco, abscindi rem alia aliqua
vi: nec dissentiant alii viri docti
quos citavit Frounadius s. v. ab-
scido. Non est ergo quod dubite-
mus, utram partem sequamur,
quamvis fere par sit librorum mes.

auctoritas, nisi quod § 2., ubi
propter verbum refert, quod sequi-
tur, requiritur praesens tempus,
omnes habent abscidit. Cf. §§ 4.
et 5.

refert] i. e. rediens secum auferit
tamquam praedam.

2. vir alias doctissimus] Nomen
Aurelius, quod legitur in edd. vet.,
διτρογαφία ortum esse demon-
stravi Symbol. p. 7. Cf. Comm.
II, 16, 16. Vir tantus et alias ul-
tra ceteros serius.

Unde] ec. sumpta sit.

adsuevit] Virgilius. Cf. Aen. VI,
140 sq. Sed non ante datur telluris
operta subire, Auricomos quam
qui decerpserit arbore fetus. Hoc
sibi pulchra suum ferri Proserpina
manus instituit.

4. Orcus inducitur] „Evariat val-

cus inducitur gladium gestans quo crinem abscedat Alcestidis, et sic loquitur,

Ἡ δ' οὖν γυνὴ κάτεισιν εἰς Ἄιδου δόμους.
στείχω δ' ἐπ' αὐτήν, ὥς κατάφραμαι ἔλπει.
ἱερὸς γὰρ οὗτος τῷ κατὰ χθονὸς θεῷ,
ὅτ' αὖ τόδ' ἔγγος κρατὸς ἀγνίστη τρίχα.

- 5 Proditum est, ut opinor, quem secutus Virgilius fabulam abscedendi crinis induxerit: ἀγνίσται autem Graece dicunt dis consecrare, unde poeta vester ait ex Iridis persona:

— *Hunc ego Diti*

Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.

- 6 Nunc, quia pleraque omnia quae supra dixi instructa auctoritate tragicorum probavi, id quoque, quod a Sophocle tractum est, annotabo. In libro enim quarto Virgilius Elissam facit, postquam ab Aenea relinquitur, velut ad sacrificarum sagarumque carmina et devotiones confugientem, et inter cetera ait sedandi amoris gratia herbas quaesitas quae aeneis falcibus secarentur. 8 Haec res nonne quaestione digna est, unde Virgilio *aeneae falces* in mentem venerint? Ponam itaque Virgilianos versus, mox et inde Sophoclis quos Maro aemulatus est.

- 9 *Falcibus et messae ad lunam quaeruntur aenis*
Pubentes herbae nigri cum lacte veneni.

[Mes. P (AS om. Graec.).

Charon.“) chg. „An rectior lectio?“ Pont. — *abscedat* apd M123 „Angl.“. *abscedat* zbPS. *abscedet* A. *abscedit* v-g. — *Alcestidis* ASa-zM123. *Alcestidi* v-gbP. „melius.“ Zonn. — Ἡ δ' οὖν Eurip. Alc. 73. Ἡ δ' οὖν ... τρίχα om. vi. In c-g praemittitur versus apud Euripidem proxime antecedens: Πόλλ' ἂν σὺ .. πλὴν λάβοις. — v. 2. στίχῳ PN. — *κατάφραμαι* s-b. — v. 3. τῷ κατὰ χθονὸς θεῷ P. τῷ καταφραμαιτα χθονος θεῷ N. τῶν κατὰ χθονὸς θεῶν (ut vulgo) c-b. — v. 4. στίχῳ PN. *δρον* (ut vulgo) c-b. — τοῦ θεοῦ Γρυς (medium o e corr.) N. — *Alcistich* PN. *ἀγνίσται* c-b. 5. *abscedendi* ASa-dM123. *abscedendi* v-gzbP. — *Alcistich* A. *Alcistich* P om. S. — *noster* v-a. — *Hunc* Aen. IV, 702. 6. *supra* Cf. c. 18. § 18.; c. 19. § 3. 7. *elissam* S. — *confugientem* AP „BC“. *fugientem* Edd. S. 9. *Falcibus* Aen. IV, 513. — v. 1. *ad lucem* S. *ad lumina* vl. — *πίζοζονοι* P. *pizotomoi* A. *φί-*

de Servius [ad Aen. IV, 694.]: *Traxit hoc, inquit, de Alceste Euripidis, qui inducit Mercurium comam secantem, quia fato peribat mariti. Mercurium dicit quem hic Orcum Macrobius. Gloss. Χάρων, Orcus.* Pont. — Euripides *Θάνατον* eum dicit. Vid. Ambrosch. de Charonte Estrac. p. 58, qui confert Stat. Sylv. II, 1, 147. *Iam complexa manu crinem tenet infera luno, et Hildebrand. ad Arnob. V, 32., C. F. Hermann. d. gottesd. Alterth. d. Gr. § 28, 12.*

Alcestidis] Maiori librorum mss. parti obsecutus sum, quamquam dativus *δρον*, quem infra v. 4. recepi e codd. PN, commendat quodammodo dativum.

5. *poeta vester*] Vid. not. ad a. 2. § 17.

7. *sacrificarum*] Hac voce usus est Tacitus Hist. III, 74. de Iacis sacerdotibus.

8. *mox et inde*] Constat inde non raro dici pro deinde, et saepe coniungi *mox deinde*: eod. h. l. color Latinus corrumpitur inserta particula et.

9. *Pubentes herbae*] „Arnobius [III, 23.]: *Cur quotidie gemmulas et pubescentes herbas adurit atque interficit nocentissimum frigus?*“ Pont. — Servius ad h. l.: *Pubentes autem herbae, inquit, ideo, quia aliae siccas aliae viridiores leguntur. Et sciendum inter homines et herbas esse reciprocam relationem.*

Sophoclis autem tragoedia id de quo quaerimus etiam titulo praefert, inscribitur enim *Ῥιζοτόμοι*: in qua Medeam describit maleficas herbas secantem, sed aversam, ne vi noxii odoris ipsa^[135] interficeretur, et sucum quidem herbarum in cados aeneos refundentem, ipsas autem herbas aeneis falcibus execantem. Sophoclis 10 versus hi sunt:

*Ἦδ' ἐξοκίσω χερὸς ὄμμα τρέπονσ'
ὄπὸν ἀργινεφῇ στάζοντα τομῆς
χαλκίοισι κάδοις δέχεται,*

et paulo post: — *Αἶδε καλύπται*

*κίσται διζῶν κρύπτουσι τομὰς,
ἄς ἦδε βοῶσ' ἀλαλαζομένη
γυμνῇ χαλκίοις ἦμα δρεπάνοις.*

Haec Sophocles: quo auctore sine dubio Virgilius protulit aeneas 11 falces. Omnino autem ad rem divinam pleraque aenea adhiberi solita, multa indicio sunt, et in his maxime sacris quibus delineare aliquos aut devovere aut denique exigere morbos volebant. Taceo illud Plautinum, cum ait: 12

Mecum habet patagus morbus aes,

Edd. vicahgspdz.]

ζοτομή S. — *se aversam* S. — *noxii et oris* A. — *rescantem* S. 10. *Sophocli* „B“. — *Ἦδ'* Dindorf. fragm. 479. Both. XXXVII. p. 111. Cf. Schneidewin. l. c. p. 470. — *Ἦδ' ... δρεπάνοις* om. v-c. — v. 1. *ἐξοκίσω ... τρέπονσ'* Dindorf. et alii. *ἐξοκίσω ... τρέπονσ' a* Ph-b. — *ομναι* PN. — *τρέπονσ' a* N. — v. 3. *καλίοις* P. — *Αἶδε ... δρεπάνοις*. Hos versus suadente Schneidewino l. c. ordinavi, ut proposuit Valckenarius Diatrib. p. 167 sq. In h-b primus versus est *Αἶδε ... τομὰς*, secundus *Ἄς ... γυμνῇ*. Apud Bothium primus versus finitur voce *διζῶν*, secundus voce *βοῆς*, tertius voce *χαλκίοις*. — v. 1. *καλύπτει* Ph-b. — v. 2. *κρύπτουσι* PN-a. — *τομὰς* om. PN. — v. 3. *βοῶσα* Ph-b. *βοῆς* Both. — v. 4. *Γυμνητομας* N. — *Χαλκίοισιν* h-b. — *δρεπάνοις τομὰς* Ps-b. — protulit aeneas. Hoc Sophocles que auctore sine dubio virgilius falces N.

12. *illum* A. — *Mecum*] Weisae fragm. incert. 53. — *patagus* a-b. Proposuit Canterus Var. lect. I, 50. *petagus* AP. *pacagus* M3. Cod. Canteri. *pagus* SM12P6 „B“. *pagus* v-g. — *aes, morbus* a-b. — *alibi*]

Sic enim pubentem herbam dicimus, quemadmodum florem aetatis. Gossrau ad h. l. adiecit: „Quum tamen puberes sint, quibus prima crescit barba, intelligunt alii herbas lanuginosas, quarum in re magica usus fuerit.“

in qua Medeam describit maleficas herbas secantem] quum insidias strueret Pellae. Cf. Ovid. Met. VII, 224 sqq. Et quas Ossa tulit, quas altus Pelion, herbas. . . Perpicit et placitas partim radices revellit, Partim succidit curvamine falcis aenas. Tales herbas ab aliis palentes nuncupari multis verbis probavit Pontanus.

in cados aeneos ... aeneis falcibus] Cf. Ovid. l. c. et v. 262 sq. Interca validum posito medicamen

aeno Ferret; Real-Encycl. I, p. 178.

11. exigere morbos] Cf. Plant. Capt. V, 4, 4. Labore lassitudo est exigunda e corpore.

12. Mecum habet patagus morbus aes] „Locus est ex Plauti aliqua comoedia, cuius adhuc in quaestione nomen. Referam autem ad Cerybantas seu Cybeles sacerdotes. Patagus itaque capitulum istam conquassationem denotabit, de qua apud Strabonem lib. X., aes inconditum aeris sonitum, unde poeta [Claudian. IV. Cons. Honor. 148.]: Nec te progenitum Cybeleius aere senoro Lustravit Cerybas. Morbus ipse κορυβαντιασμός erit. Obnoxii enim huic malo perpetuis mactabantur in-

et quod alibi Virgilius:

Curetum sonitus crepitantiæ aera:

- 13 sed Carminii curiosissimi et docti verba ponam, qui in libro de Italia secundo sic ait: *Prius itaque et Tuscos aeneo vomere uti, cum conderentur urbes, solitos in Tageticis eorum sacris inventio,*
 14 *et in Sabinis ex aere cultros quibus sacerdotes tonderentur.* Post haec Carminii verba longum fiat, si velim percensere quam multis in locis Graecorum vetustissimi aeris sonos tamquam rem validissimam adhibere soliti sunt. Sed praesenti operi docuisse nos
 [136] sufficit falces aeneas Maronis exemplo Graeci auctoris inductas.
 15 In libro nono Virgilius posuit hos versus:

*Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
 Pictus acu chlamydem et ferrugine clarus Ibera,
 Insignis facie: genitor quem miserat Arcens,
 Eductum matris luco Symaethia circum*

[Mes. APS.

Georg. IV, 151. 13. Carmini A. „Forte Granii. Nobilissimus auctor Granii Licinianus Flaccus.“ Meura. — et truscos S. — vomere aeneo S. — in Tageticis Sa-b (M1 anp add. i). in taigetis M2. in taicticis PM3. ita iticis A. in traicticis vl. in traicticis (vel . . . tici) v3-g. — exere A. ex ea re PS. — sacerdotes dormunt „B“. 14. aeris sonos A. — opere gbP. „Corrige opere.“ Zeun. — sufficit ASv-gP6 „B“. sufficiat a-bP. — Maroni g in mg. 15. Stabat] Aen. IX, 561.

somniliis vigiliisque, et solent, ut ait Catullus [41, 8.], *imaginosum*. Plato Critone [extr.] *ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες τῶν ἀνέλων δοκοῦσιν ἀκούειν*. Claudianus etiam allusisse videntur libro in Rufinum [I, 32.]: *Impatiensque sui Morbus*. Festi autem truncata verba: *Patagus, morbus*, omnino huc facere autumo, non, ut divinavit eximius alias Turnebus, vitis morbum intelligi. Eam tamen qui voluit videto lib. XVI. cap. 22. Adversariorum. *Patagus* forte malum istud est quod vocant hodieque Itali *Petie*.“ Pont. — Festi verba ap. Paul. lib. XVI. p. 221. Muell. sunt: *Patagus, morbi genus*, sed recte Pontanus statuit non esse cogitandum de vero morbo, esse enim *patagus*, ut ait Apul. Met. VIII, 27., *lymphaticum tripudium, et morbus est ἐνθουσιασμός ὁ τῶν κορυβαντιῶντων*, i. e. animi vitium, cf. Cic. Tusc. III, 4, 7; de fin. I, 18, 59; Horat. Epist. II, 2, 128 sqq. al. *Aes* significare *Corybantia aera*, quae commemorat Virgilius Aen. III, 111., facile patet. Non incommode ergo Pontanus citavit Strabonem qui X, 7, p. 466. *Curetes Corybantes Cabiros dicit ἐνθουσιαστικούς τινας καὶ Βαρυκούς καὶ ἐνοπλίῃ κινή-*

σει μετὰ θορόβου καὶ κυμβάλων καὶ τυμπάνων cet. Verba *meum habet videntur* significare idem ac *verax me vel agitat me*, ut ait Plautus Rud. V, 3, 24.: *Cedo quicum habeam iudicem*. Sensus ergo est: „Sentio me correptum furore quodam Bacchico et mihi videor audire aera Corybantum.“

13. in Tageticis eorum sacris] Cf. Fest. lib. XIX, p. 359. Muell. *Tagetis* nomine, *Genii filius, nepos Iovis, puer dicitur disciplinam dedisse aruspicii duodecim populis Etrusiae*, et Cic. de div. II, 23, 50. Serv. ad Virg. Aen. I, 2. et VIII, 398. Arnob. II, 69. Mueller. Etrusk. II, p. 24 et 280 sq. Becker. Handb. I, p. 13.

ex aere cultros quibus sacerdotes tonderentur] Cf. Laur. Lyd. de mens. I, 31. *Καὶ τοῦτο δὲ πρὸς τοῦ Νοῦμᾶ διατέθειται, ὥστε τοὺς ἱερεῖς χαλκαῖς ψαλίαις, ἀλλ' οὐ σιδηραῖς ἀποκτείνεσθαι*. Serv. ad Aen. I, 448. Merkel. p. cxiv.

14. praesenti operi] Vid. not. ad c. II. § 1.

15. v. 2. *Pictus .. Ibera*] Conf. Aen. XI, 772 et 777. *Ipsa peregrina ferrugine clarus et ostro, ... Pictus acu tunicae*.

Fhemina, pinguis ubi et placabilis ara Palici.

Quis hic Palicus deus, vel potius qui di Palici, nam duo sunt, 16 apud nullum penitus auctorem Latinum, quod sciam, repperi: sed de Graecorum penitissimis litteris hanc historiam eruit Maro. Nam primum ut Symaethus fluvius, cuius in his versibus meminit, in Sicilia est, ita et di Palici in Sicilia coluntur: quos primus omnium Aeschylus tragicus, vir utique Siculus, in litteras dedit, interpretationem quoque nominis eorum, quam Graeci ἐνυμολογίαν vocant, expressit versibus suis. Sed priusquam versus Aeschyli ponam paucis explananda est historia Palicorum. In 18 Sicilia Symaethus fluvius est. Iuxta hunc nympha Thalia compressu Iovis gravida metu Iunonis optavit ut sibi terra dehisceret. Factum est. Sed ubi venit tempus maturitatis infantum quos alvo illa gestaverat, reclusa terra est et duo infantes de alvo Thaliae progressi emergerunt, appellatique sunt *Palici* ἀπὸ τοῦ πάλιν ἰκέσθαι, quoniam prius in terram mersi denuo inde reversi sunt. Nec longe inde lacus breves sunt sed in immensum 19

Edd. vicahgspdzb.]

— v. 4. *simethia* S. *symothia* A. *Symetia* Edd. P. 16. *palaci* (etiam infra) N. 17. *simethus* S. *Symetus* Edd. P. *simetus* A N. — *primus* AS „Angl.“ *primum* Edd. P. 18. *symethus* SN. *Symetus* A Edd. P. — *complexu* S. — *quod et factum est* v3-gb. „Melius.“ Zeun. — ἀπὸ .. ἰκέσθαι om. S. — ΝΑΙΝ N. — in terra A. — *regressi* v. 19. *immenseum* (om. in) Edd. P. — *existimant* S. *exti-*

16. *penitus*] Vid. not. ad c. 15. § 8.

de Graecorum penitissimis litteris] Cf. Plaut. Cist. I, 1, 64. In lateribus abscondas pectore penitissimo. Alias hic superlativus ad regionum situs selet referri, ut ibid. Pers. IV, 3, 61. et 79., Gell. IX, 4, 6. Adverbio similiter usus est Cicero de leg. I, 5, 17. Penitus ex intima philosophia hauriendam iuris disciplinam putas.

17. *vir utique Siculus*] i. e. quem Siculum fuisse inter omnes convenit.

in litteras dedit] i. e. litteris mandavit.

18. In Sicilia Symaethus fluvius est] Cf. Strab. VI, 2, § 4. p. 272. Κεῖνται δ' ὅπου Κατάνης τὰ Κεντάριχα συνάκροντα τοῖς Αἰναιαῖς ὕδασι καὶ τῷ Συμαίῳ ποταμῷ ὁέοντι εἰς τὴν Καταναλάν, Thuc. VI, 65. Plin. N. H. III, 8, 14, § 89. et quos praeterea citavit Forbiger. Handb. d. alt. Geogr. III, p. 783.

nympha Thalia compressu Iovis gravida] Cf. Stephan. Byz. s. v. Παλική: Οὗς (Παλικοὺς) Ἀλαγυλὸς ἐν Αἰναιαῖς γενεαλογεῖ Ἀδὸς καὶ Θαιλείας τῆς Ἡφαίστου, Σίληνός

δὲ ἐν δευτέρῳ Ἀλκυνης τῆς Ὠσεανοῦ καὶ Ἡφαίστου. Similia leguntur etiam in commentar. Serv. ad Virg. Aen. IX, 584. In Real-Enc. V, p. 1060. citantur etiam Mythogr. Vat. I, 190. II, 45. Denique conf. Creuzer. Symb. III, p. 815 sqq. Preller. Polemonis fragm. p. 129. — *Compressu* est vox comicorum; cf. Plaut. Amphitr. prol. 109., Epid. IV, 1, 18, Truc. II, 6, 17; Terent. Andr. III, 4, 29.

metu Iunonis optavit ut terra sibi dehisceret] Aliter Servius l. c.: Iuppiter .. timens Iunonem secundum alios ipsam puellam terrae commendavit, et illic enixa est: secundum alios partum eius, .. alii dicunt Iovem hunc Palicum propter Iunonis iracundiam in aquilam commutasse.

gestaverat] Vid. not. ad I, 20, 12. appellatique sunt Palici ἀπὸ τοῦ πάλιν ἰκέσθαι] Cf. Stephan. Byz. l. c. ο Silene: Κλεθῆναι δὲ αὐτοὺς Παλικοὺς διὰ τὸ ἀποθανόντας πάλιν εἰς ἀνδράκοντας ἰκέσθαι. Serv. l. c.: Palici dieti sunt, quasi iterum venientes. Nam πάλιν ἔτιναι est iterum venire.

19. lacus breves] i. e. parvi. Cf. Comm. I, 15, 6; 17, 16; 21, 6. Stephanus Byzant. l. c. Aristote-

profundi, aquarum scaturigine semper ebullientes, quos incolae crateras vocant et nomine *Dellos* appellant, fratresque eos Palico-
[137]rum aestimant: et habentur in cultu maximo, praecipueque circa exigendum iuxta eos iusiurandum praesens et efficax numen
20 ostenditur. Nam cum furti negati vel eiuscemodi rei fides quaeritur et iusiurandum a suspecto petitur, uterque ab omni contagione mundi ad crateras accedunt, accepto prius fideiussore a

[Mss. P (AS om. Graec.).

mani v-g.

20. cuiuscemodi PN. — aspecto N. — a persona om.

lem Mirab. ansc. c. 57. sequens dicit: *Κρήνη τις ... ὡς δεκάκλινος*, Diodorus-Sic. XI, 89. *Κρατήρες τῷ μεγέθει μὲν οὐ κατὰ πάντας μεγάλαι.*

in immensum profundum] Praepositio in hac dictione saepe abiecta est. Vid. not. Oudendorp. ad Apul. Met. IV, 29, ubi quidem, ut Dogm. Plat. II, 26., legitur: in immensum procedere, apud Lactant. VII, 16, 12. exercitiis in immensum auctis, apud Liv. XXI, 33, 7. in immensum altitudinis deiecit, et apud ipsam Macrobius I, 24, 3. omnia sua in immensum tollunt.

aquarum scaturigine semper ebullientes] Cf. Stephan. Byz. ex Aristotele I. c.: *Ἀπὸ τῶν ἀναβλύσκει ὕδωρ εἰς ὕψος ἕξ πήγαις*. Diodorus I. c.: *Ἐξ ἀμυδρήτων δὲ βυθοῦ .. τὸ ὕδωρ διάπυρον ἀναβάλλονται* cet. Strab. VI, 2. § 9. p. 275. *Οἱ Παλικοὶ δὲ κρατήρας ἔχουσιν ἀναβάλλοντας ὕδωρ εἰς τοιοῦτος ἀναφύσημα καὶ πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν δεχομένους μυχόν*. Ovid. Met. V, 405. *Perque lacus altos et olentia sulfure fartur Stagna Palicorum rupta furentia terra*.

Dellos] Hoc nomen cognitum est ex uno Calliae loco (infra § 25.). Barbarum esse censet Prellerus in Polemonis fragm. p. 129. G. Hermannus Opusc. VII, p. 325: „Unde derivatum dicam, inquit, nomen Dellorum non habeo. Nam nec δέλλω, ex quo Etymologus δέλλωq et δόλλω facta ait, huc videtur trahi posse, et Hesychii δέλλω καλεῖ corruptam esse indicant critici. Nisi abiecta una littera sic dicti sunt pro Βδέλλω. Welckero quidem Aesolica lingua, qui δελωὶ sint, mollos significari placuit.“ An forte corruptum est ex ἀδελφοί?

fratresque eos Palicorum aestimant] Prellerus I. c. p. 128 sq.: „Erant, inquit, hi duo lacus, qui propter originem quasi gemellum

Fratres appellabantur, unde vulgo accipiebantur pro fratribus Palicorum... Enimvero revera ipsi illi crateres Palici esse videntur,“ et contulit praeter Strabonis verba quae modo attulimus, quae ex Aristotele I. c. excerptis Stephanus Byz.: *Ὡστε ἀπὸ τῶν θεωρούντων νομίζεσθαι κατακλυσθήσεσθαι τὸ πεδῖον, καὶ πάλιν εἰς ταῦτό καθίσταται*. Cf. §§ 25. et 26.

circa exigendum iuxta eos iusiurandum] Cf. Steph. Byz. ex Aristotele I. c. *Ἔστι δὲ καὶ θεῖος ἅγιος αὐτόθι· ὅσα γὰρ ὁμνῶσι τις εἰς πινάκιον γράψας βάλλει αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ· ἔαν μὲν οὖν εὐορκῇ, ἐπιπολεῖ, ἔαν δὲ μὴ εὐορκῇ, τὸ μὲν πινάκιον ἀφανίζεται, αὐτὸς δὲ πινκνύται. Diodorus I. c. *Οἱ μέγιστοι τῶν θεῶν ἐνταῦθα συντελοῦνται, καὶ τοῖς ἐπιρκήσασιν σύντομος ἡ τοῦ διαμονίου νόσισις ἀκολουθεῖ· τισὲς γὰρ τῆς ὀράσεως στερηθέντες τῇ ἐν τοῦ τεμνόντος ἀφροδι ποιῶνται*.*

20. cuiuscemodi] Mire modo sic particula demonstrativa iungitur cum pronomine indeterminativo: sed legitur idem in quibusdam certe exemplaribus apud Gell. XVI, 8, 10. Tertull. Apol. 10. mod. Apul. Met. X, 19. p. 242., ubi alii legunt eiusdemmodi vel cuiuscemodi; cf. c. 21. § 2.

uterque .. accedunt] i. e. et suspectus et is qui ab eo petit iusiurandum. De plurali numero vid. Krueger. Gramm. § 289. Not.

ab omni contagione mundi] i. e. purgati. Comm. I, 6, 9. *Animae alienae a silvestris contagione materiae*; 11, 11. *animae beatae ab omni cuiuscunque contagione corporis liberae*; 12, 17. *ubi meruerit contagione vitiorum penitus eliminata purgari*, et § 26., ubi legitur *ἀγιστεύοντες .. ἀπὸ τοῦ κατὰς ἔργου* cet.

accepto prius fideiussore] Dicendum erat *dato*, nam is non nomi-

persona quae iuratura est de solvendo eo quod peteretur, si addidisset eventus. Illic invocato loci numine testatum faciebat esse²¹ iurator de quo iuraret. Quod si fideliter faceret, discedebat inlaesus: si vero subesset iuriurando mala conscientia, mox in lacu amittebat vitam falsus iurator. Haec res ita religionem fratrum commendabat, ut crateres quidem implacabiles, Palici autem placabiles vocarentur. Nec sine divinatione est Palicorum templum.²² Nam cum Siciliam sterilis annus arefecisset, divino Palicorum responso admoniti Siculi heroi cuidam certum sacrificium celebraverunt, et revertit ubertas. Qua gratia Siculi omne genus frugum congesserunt in aram Palicorum: ex qua ubertate ara ipsa pinguis vocata est. Haec est omnis historia quae de Palicis²³ eorumque fratribus in Graecis tantummodo litteris invenitur, quas Maro non minus quam Latinas hausit. Sed haec quae diximus auctoritatibus adprobanda sunt. Aeschyli tragoedia est quae in²⁴ scribitur *Aetna*. In hac cum de Palicis loqueretur, sic ait:

Τί δῆτ' ἐπ' αὐτοῖς ὄνομα θήσονται βροτοί;

Edd. vicahgsdzab.]

PN. — sed si adduxisset S. 21. Illic om. P. ille S puncto non praeposito; v1 „B“. — discebat N. — iureiurando hg. — crateres Av-g M123N. cratheres S. crater ac s-bP. — Palici autem placabiles est om. ASv-gM123. 22. est om. PN. — revertit (om. et) S. — in arcam N. 23. historia palicorum quae de palicis P. historia quae scribitur de palicis A. — quos N. 24. etnam A. aeterna „BC“. — *Τί δῆτ' ... φάος* om. v-a. Cf. Schuetz. Aesch. fragm. 6. G. Hermann. Opusc. VII. p. 323 sqq. Schneidewin. Rhein. Mus. f Philol. N. F. III, p. 70-76., quem sequitur Bothe Aeschyl. fragm. p. 11 sqq. — v. 1. *Τί δῆτ' ἐπ' P* Schneidew. Both. *Τί δῆθ' ἐν* h-b Schueze. *τί δῆθ' ἐν* coni. G. Hermann. Opusc. VII, p. 323. statuens antea separatim de utroque fratre fuisse sermonem. — *θήσονται* PN. Schuetz. Both. Schneidew.

natur qui eum acceperit. Vocabulum *fideiusor* proprium est Institutionum et Digestorum.

quod peteretur] Praesens mutatur in praeteritum tempus: idque valet etiam in sententiis primariis faciebat discedebat etc.

si addidisset eventus] i. e. si eventus eum damnavisset. Cf. Fest. ap. Paul. lib. I. p. 13. *Alias addicere damnare est.*

21. testatum faciebat esse] Haud commode Macrobius videtur imitatus esse verba Ciceronis ad Attio. VIII, 9, 1. *Ut testatum esse velim de pace quid sciverim.*

iurator] Hoc vocabulum ipsum infumae est latinitatis, mirum vero est id quod paulo infra sequitur, falsus iurator pro qui falsum iuravit.

amittebat vitam] Vid. not. ad § 19. Praeterea conf. Sil. Ital. XIV, 219. Qui praesenti dormitant peritura Palici Pectora supplicio.

Palici autem placabiles] Haec

verba minus firma nitantur codicum auctoritate. Noli autem ea delere, quia ea flagitare videtur particula quidem, quamquam haec potest etiam indicare sensum restrictivum, quem dicunt, particulae ita, et facile ea poterant excidere ita ut librarum a voce implacabiles aberraret ad placabiles, et in Virgilii verbis adiectivum placabiles eget interpretatione.

2. cum Siciliam sterilis annus arefecisset] immo aridus annus sterilem reddidisset.

24. quas inscribitur Aetna] Hunc titulum defendit Schneidewin. Rhein. Mus. N. F. III, p. 70 sq. Alias haec tragoedia dicitur inscripta fuisse *Αἰτναίος*, vid. G. Hermann. de Aeschyli Aetnaeis, Lips. 1887. et Opusc. VII. p. 315 sqq., vel *Αἰτναίος*, ut in uno codice Stephani Byz. l. c. et apud Hesych. s. vv. *Αἰπός* et *Ἀναξίλος*.

Τί δῆτ' ἐπ' αὐτοῖς ὄνομα θήσονται βροτοί] Verba *Τί δῆτ'*, et *ἐπ'*,

Σεμνούς Παλικούς Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν.

Ἡ καὶ Παλικῶν εὐλόγως μενεῖ φάτις;

[138] Πάλιν γὰρ ἤκουσ' ἐκ σκοτούς τοδ' εἰς φάος.

25) Haec Aeschylus. Callias autem in septima historia de rebus Siculis ita scribit: Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐνενηήκοντα

[Mes. P (AS om. Graec.).

„Ma. Thuanus, quemadmodum ex scedis paternis disco, habet θῆσον-
ται, quod verius pto, ut cui magis conveniat, quod respondetur sequenti
versu.“ Gron. τίθενται h-b. τιθέται coni. Herm. l. c. Vid. not. —
βοτοίς g. — v. 2. Παλικούς Schuetz. Both. (h-b etiam infra). ΠΑΛΙΚΟΥΣ
N. — πει N. — φηται P. φηται N. — v. 3. Ἡ Schneidew. Both. Ἡ
h-b Schuetz. — Παλικῶν Schneidew. Παλικῶν h-b Schuetz. Both. —
εγας Γωc N. — μενεῖ Schneidew. μένει h-b Schuetz. Both. — φάτις;
Schneidew. φάτις, h-b Schuetz. Both. φάπο N. — v. 4. ηκουc PN.
ἤκουσ' h-b Schneidew. Schuetz. Both. Vid. not. — εκτοουc P. ἐκ σκοτού
Herm. et Schneidew. — τό γ' h. τοῦ γ' g. — ἐς h-b Herm. Schneidew.
Schuetz. Both. 25. Γαλλίας N. — Siculis om. v-a (S om. etiam
ita). siculus N. singulis P. — Ἡ δὲ .. ἔχουσιν om. v-a. Cf. G. Her-
mann. Opusc. VII, p. 319., Schneidewin. l. c. p. 80-83. — ΗΔΕΡΥΚΗ P.

quod coniungendum est cum θή-
σονται, non est quod defendamus.
Sed futurum tempus admitti non
posse censuit G. Hermannus, quam
ex versibus 3. et 4. appareat non
de imponendo sed de dudum im-
posito nomine esse quæsitum,
quamobrem, quum Aeschylus in Si-
cilia Siculum et priscum sermo-
nem diligere coepisset, scripsit
τιθέται. Contra Schneidewinus et
formam et metrum reprehendens
deculit præsens tempus ἐφίεται (v.
3.) flagitare h. l. tempus futurum,
et v. 4. scribendum esse non μένει,
sed μενεῖ.

v. 2. Παλικούς] In Macrobio edi-
tionibus hoc nomen ubique est
παροξύτονον. Hanc scripturam in
Call. et Pol. fragm. admisit
Schneidewinus, qui tamen ad hoc
fragm. p. 81. attulit Theognost.
in Cramer. anecdot. II. p. 60. Τὸ
Παλικός οξύτονον, et Arcad. p.
52, 2. Σεσημειώται τὸ καμικός
οξύτονον, ... ὡς τὸ Παλικός.

v. 3. Ἡ] Schneidewinus cum su-
perioribus Aeschyli fragmentorum
editoribus (vid. Schuetz. p. 22.)
statuit recte totum locum e sticho-
mythia esse sumptum, ideoque
recte quod in oediciis legitur Ἡ
statuit esse particulam interroga-
tivam, hunc versum sic vertens:
Num et Palicorum appellatio rei ra-
tioni congruenter manebit?

εὐλόγως] significat nomen a re
esse datum. Schneidew. contulit
Suppl. 255 sqq. Ἐμοῦ δ' ἀνακτοῦ
(Πελαγοῦ) εὐλόγως ἐπώνυμον Π-

νος Πελασγῶν τήνδε καρπούται
χθόνα, et 46 sqq. Ἐφαφιν ἐπώνυ-
μία δ' ἐπεκραίνετο μόρσιμος αἶψαν
εὐλόγως, Ἐπαφὸν δ' ἐγέννασε.

v. 4. ἤκουσ'] scripsi cum oedici-
bus, quatinus epica forma ἤκουσ',
quæ quidem alias, quod etiam,
non legitur posita pro perfecte
tempore, propius accedit ad nomen
Παλικόι, quare Aeschylum sic
scripsisse haud negaverim.

σκοτούς] Hanc formam Macrobio,
etiamsi non Aeschylo, esse viudi-
candam vidit Schneidewinus. Idem
valet de forma praepositionis εἰς,
quæ legitur in utroque codice.

25. Ἡ δὲ Ἐρύκη] Cf. Stephan.
Byz. a. h. v. Ἐρύκη Σικελική πό-
λις.

τῆς μὲν Γελώας] Adiectivum pro
substantivo positum esse videtur.
Nam idem Stephanus: Γέλα, in-
quit, πόλις Σικελίας... Τὸ ἰδιωτικὸν
Γελαῖος, οὗ Γελῶος, ubi Clave-
rius legi voluit Γελῶος, οὗ Γελαῖος.
De scriptura Γελώας vid. not. ad c.
18. § 5. Schneidew. p. 82 sq. sta-
tuit verba τῆς μὲν Γελώας neces-
sario requirere alterum nomen
quod respondeat, τῆς δὲ ..., hæc
autem excidisse, quod ego viro
egregio concedere non possum,
nam particula μὲν non ad verba
τῆς Γελώας tantum pertinet, sed
ad totam sententiam τῆς μὲν Γε-
λώας ... διέστημεν, ut commodè
huic μὲν opponatur δὲ ἐν ἐπικνώ-
δῃ ἐχυρός ἔστιν ὁ τόπος cet., nam
in priore sententia sermo est de
urbis situ, in altera de natura re-

στάδια διέστηκεν, ἐπιεικῶς δὲ ἐχυρὸς ἐστὶν ὁ τόπος καὶ τὸ παλαιὸν Σικελῶν γεγεννημένη [ἡ] πόλις· ὅφ' ἡ καὶ τοὺς Δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν. Οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἶδιν οὓς ἀδελφοὺς τῶν Παλικῶν οἱ Σικελιῶται νομίζουσιν, τὰς δὲ ἀναφορὰς τῶν πομφολύγων παραπλησίως βραχυσύσαις ἔχουσιν. Hactenus Callias. Polemon vero in libro qui inscribitur περὶ τῶν 26 ἐν Σικελίᾳ θανατοζομένων ποταμῶν sic ait: Οἱ δὲ Παλικοὶ προσαγορευόμενοι παρὰ τοῖς ἑγχωρίοις αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται. ὑπάρχουσιν δὲ τούτων *ἔδη οἱ δύο Ἀδελφοί, κρατῆρες

Edd. vicaahgepdzb.]

— τεαο. ας N. τεαοας P. Γελῶας h-b. — ἐγενήθηοντα h-b. — ὅφ' δὲ ἐχυρὸς ἐστὶν ὁ τόπος Schneidew. Δεχχτος ἐστιν ὁ τοπος P (N exiτος). δὲ χειρὸς ἐστὶν τὸ ε' ὅρος h-b. — το παλαιον P το παλτον N. τὸ Παλικὸν Herm. e conl. Valckenarii. ἡ Παλικὴ τὸ παλαιὸν conl. Schneidew. — Γεγεμένης N. — πολις PN. — ὅφ' N. — Δελλοὺς PN. Δέλλους a-b. — συνβέβηκεν P. συνβέβηκεν N. — οὗτοι. Δε N. — κρατῆρες N. κρατῆρας (sup. ε) P. — αὐοεχιν N. — ἰμν καλικὸν οἰοικεσινται P. τῆμ καλικὸν οὐσυκεσινται N. — νομίζουσι hg. — τας ΔΗ N. — πομ φοιγον P. πομφολιτων N. — βρασουσας N. — ἔχουσι h-g Schneidew. — Gallias N. 26. sic ait in libro (infra om. περὶ τῶν... sic ait) Sv-am12. — Οἱ δὲ Παλικοὶ... Παλικιῶν om. v-a. Cf. G. Hermann. l. c. p. 319 sqq. Polemonis fragm. ed. Preller. p. 126 sqq. Schneidewin. l. c. p. 76-79. — οΔεκαλικοὶ προσατορομενοι N. — τοὺς et χωριοὺς P. — αὐθονες P (N in ras.). — ὑπάρχουσι hg. — ΔΗ N. — τούτων *ἔδη οἱ δύο Ἀδελφοί scripsi e coniectura. Vid. not.

gionis, et, ut videtur quidem, de eius incolis. Vid. not. seq.

καὶ τὸ παλαιὸν Σικελῶν γεγεννημένη [ἡ] πόλις] Addidi articulum ἡ, qui praecedente eodem littera facillime potuit excidere. Sic inter se opponantur ὁ τόπος et ἡ πόλις, i. e. natura regionis et oppidum arte munitum ut Ammonius p. 115.: Πόλις καὶ ἄστυ, inquit, διαφέρει· πόλις μὲν γὰρ καὶ ὁ τόπος καὶ οἱ κατοικοῦντες, ἄστυ συναμφοτερον. ἄστυ δὲ μόνον ὁ τόπος, nisi forte magis deleto καὶ verba τὸ παλαιὸν .. πόλις tamquam appositionem referre ad ἡ Ἐρύκη. De Palice urbe Theognest. l. c. ad § 24. scripsit: Πόλις Σικελικὴ ἐφ' ἣ οἱ ἀνθυμένους κρατῆρες. Schneidewinus haec ab antecedentibus dirimenda esse putavit, et addendum esse ante τὸ παλαιὸν nomen τὴν Παλικὴν, quod propter ipsam illam vocem simillimam a librario esset omisum. Sed mea ratio cum simplicior est, tum nihil incerti relinquit, nam cur dicere non potuerit Callias sub Eryce urbe sitos esse Dellos illos?

βραχυσύσαις] Apud Hesychium et in Etymol. M. hoc verbum explicatur verbo ζέω, scribitur autem βράσσω, quae forma fortasse latet

in codicis N. scriptura βρασούσαις. Sed quaeritur, quae hoc participium referatur, ad ἀναφορὰς an ad τῶν πομφολύγων? Nam utrumque minus bene se habet, quum ferveant neque bullae neque earum eiectiones, sed aquae quae bullas eiiciant, ut βραχυσύσαις positum esse videatur pro βράζουσαι, quod ad ipsos crateres referretur, ut ait Diodorus Sic. XI, 89. Καὶ παραπλήσιον ἔχοντες τὴν φύσιν τοῖς λέβησι τοῖς ἐπὶ πυρὸς πολλοῦ καιομένοις καὶ τὸ ὕδωρ διαπυρον ἀναβάλλουσιν, et § 27. Polemo: Οἱ αἱ εἰς αἱ δίνει τῶν ζεόντων ἀναβόλᾳδην ὕδατων.

26. αὐτόχθονες θεοὶ νομίζονται] Prellerus l. c.: „Autochthones, inquit, Palici nominabantur eodem modo quo Tityus, ad cuius fabulae imitationem Palicorum historia ex parte ficta videtur.“ Cf. Apollodor. Bibl. I, 4, 1, 4. Ὅς (Τιτυὸς) ἦν Διὸς υἱὸς καὶ τῆς Ὀρχομενοῦ θυγατρὸς Ἐλένης, ἦν Ζεὺς, ἐπειδὴ συνῆλθε, δέσας Ἥραν ἐπὶ γῆν ἐκρυψε, καὶ τὸν πυροφρορῆθῆντα καῖδα .. εἰς φῶς ἀνήγαγεν.

τούτων *ἔδη οἱ δύο Ἀδελφοί] Haec elicui e codicum ductibus litterarum, ἔδη, i. e. ΕΔΗ, ex ΘΔΗ, quod est in cod. N., οἱ, i. e.

- χαμαίηλοι. προσίεναι δὲ ἡγιστεύοντας χρῆ πρὸς αὐτοὺς ἀπό
 27 τε παντὸς ἄγους καὶ συνουσίας ἔτι τε καὶ τινων ἰδεσμάτων.
 27 φέρεται δὲ ἀπ' αὐτῶν ὁσμὴ βαρεῖα θείου, καὶ τοῖς πλησίον
 ἱσταμένοις καρηβάρῃσιν ἐμποιοῦσα δεινὴν· τὸ δὲ ὕδωρ ἐστὶ θο-
 λερόν αὐτῶν, καὶ τὴν χροάν ὁμοιότατον χαλαιοῦν φ λευκῇ. φέ-

[Mss. P (AS om. Graec.).

τοίτων Θ ΔΗ ΣΜΑΓΩ ΛΕΛΑΦΟΙC N. ΤΟΥ ΓΟΝ (anp. ω) ο Δεσμαρω α Δεσφοι
 P. τούτων. Ἀδελφοί (sic cum lachna) h. τούτων ἀδελφοί g-b (g totū-
 τυν, Preller. interposito asterisco). τούτων δύο ἀδελφοί G. Herm.
 τούτων οὐ (vel οὐ πάνν, οὐ μάλα) πόρρω οἱ Δέλλοι conl. Schneidew.
 τούτων οἱ λεγόμενοι ἀδελφοί δύο conl. H. Sauppis Rheia. Mus. f.
 Philol. N. F. IV, p. 152 sq. — ΚΡΑ ΘΗΡΗC ΧΑΜΑΪΕΛΟΙ N. — ΔΗC N.
 — ΑΓΙΣΤΕΥΟΝΤΑC N. ΑΠΙΕΤΕΥΟΝΤΑC P. ἀγιστεύοντες h. — ΑΥCΤΟΥ.
 ΚΑΝΟΤΕΝΑΝ ΘΗC N. — ΑΥCΤΟC ΚΑΙ CΥΝΝΟCΙΑC P. ΑΓΙCΤΟC ΚΑΥCΙΝΥCΙΑC O
 N. — ἔτι δὲ καὶ τινων ἰδεσμάτων. „Sic Thuanens (P ἰδεσμάτων), quod
 plane sequor.“ Gron. ΗΝΘΗC ΚΑΙ ΤΙΝΩΝ ἰδεσμάτων N. ἔν τε καινῶν
 ἐνδυμάτων h-b. ἔν τε καινῇ ἐνδύματι Herm. 27. ΒΑΡΕΥΑΤΤΥΟC
 N. — ΠΑΝCΙΟΝ ΙCΤΑΝΕΝΟΙC P. ΠΑΝCΙΟΝ ΙC ΓΑΝΕΚΟΥC N. — ΕΝ΄ ΚΟΙΟΥCΑ
 PN. — Θολερόν, καὶ (om. αὐτῶν) hg. — ΤΗΚΙΧΡΟΑΝ PN. — χαλαιοῦν φ
 scripsi e coniectura. χαμαιοῦν φ g Herm. χαμαὶ φῶν φ s-b Prell. (h

ΟΙ, ex CM, et δύο, i. e. ΔΥΟ, ex
 ΑΡω. Efficitur autem sic is sen-
 sus, ut crateres illi dicantur fra-
 tres tantummodo, non fratres Pa-
 licorum, quorum potius illi fue-
 rint sedes. Vid. not. ad § 19. et
 Strab. VI. l. o. ad § 19. Οἱ Πα-
 λικοὶ δὲ κρατῆρας ἔχουσιν, et He-
 sych. Οἱ νῦν τῆς Συρακουσίας εἰσὶ
 κρατῆρες οἱ καλούμενοι Παλικοὶ, οἱ
 καὶ κατοικήσαντες αὐτῇ. Del-
 lorum nomen, quod quidem ascrivit
 Macrobius, profertur a solo Callia,
 reliqui auctores Graeci, quos su-
 pra citavimus, crateres illos vel
 fontem, quem dicunt, referunt ad
 ipsos Pulicos, per quos iuratum
 esse dicunt. Vocem ἔδη non est
 quod defendamus, quum templa
 saepissime dicantur θεῶν ἔδη. Her-
 manni coniectura: ὑπάρχουσιν δὲ
 τούτων δύο ἀδελφοί, magnam par-
 tem eorum quae in codicibus le-
 guntur omittit, Schneidewinus quae
 proposuit, τούτων οὐ πᾶνν vel οὐ
 μάλα πόρρω, vel οὐ πόρρω οἱ
 Δέλλοι, ea minus esse compro-
 banda ipse intellexit, in eo autem
 inprimis laborant, quod sic τού-
 των refertur ad locum, quum
 nullus locus sit memoratus. Ce-
 terum idem vir doctus suspica-
 tus est hunc locum esse corrup-
 tum librario ad similes litteras
 aberrante. Propius ad verum ac-
 cedit id quod legendum esse con-
 iecit H. Sauppis. Vid. app.

κρατῆρες χαμαίηλοι] Hoc Prelle-
 rus interpretatur: „humiles, non

alte se extollentes.“ Ego potius
 dixerim in ipsa planitie situs, non
 in monte, ut crater Aetnae allo-
 rumque montium ignes vomentium.

ἀγιστεύοντας] Conf. iniurandum
 in Demosthenis orat. in Naeer. §
 78., p. 1871.: Ἀγιστεύω καὶ ἐμὶ
 καθάρᾳ καὶ ἀγνῇ ἀπὸ τῶν ἄλλων
 τῶν οὐ καθαρωνόντων καὶ ἀπ'
 ἀνδρὸς συνουσίας.

ἄγους] i. e. μιάσματος vel μύσους.

ἔτι τε καὶ τινων ἰδεσμάτων] Non
 erat quod de his verba, quae le-
 guntur in codicibus et commodode-
 pendent a praepositione ἀπὸ, dubi-
 taret G. Hermannus. Conf. quae
 de Theophrastiis prodidit C. F.
 Hermannus, Lehrb. d. gottesdienstl.
 Alterth. § 56. not. 17.

27. ὁσμὴ βαρεῖα θείου] Cf. Dio-
 dor. l. c. Τὸ μὲν οὖν ὕδωρ θείου
 κατὰκορον τὴν δσφορσιν ἔχει.

χαλαιοῦν φ] Vulgo scribitur duo-
 bus vocabulis χαμαὶ φῶν φ. Sed
 sic quid velit illud χαμαί, ego fa-
 teor me non magis intelligere
 quam G. Hermannus, qui scripsit
 χαμαιοῦν φ, statuens hoc esse no-
 men floris, quod vitiosum esse di-
 xit Prellerus. Mihi videtur verum
 esse χαλαιοῦν φ, quod nomen, quia
 significat „quod solvat sordes“, vi-
 detur repenendum esse in addita-
 mentis ad Dioscoridem II, 192,
 ubi nunc legitur: Στρονθίον .. οἱ
 δὲ καθαρσις, ... οἱ δὲ χαμαίρυν-
 τος, προφῆται χαλαιοῦν φ, Πω-
 μαῖοι δάδιε ἀνάρια (i. e. λανθάνει),
 οἱ δὲ ξεβα λάρια, .. γνώριμόν ἐστι,

ρεται δὲ κολποῦμενόν τε καὶ παφλάζον, οἷαι εἰσιν αἱ δύναι τῶν
 ζέοντων ἀναβολάδην ὑδάτων. φασὶν δὲ εἶναι καὶ τὸ βάθος
 ἀπέραντον τῶν κρατῆρων τούτων, ὥστε καὶ βοῦς εἰσπεσόντας
 ἠφανίσθαι, καὶ ζεύγος ὀρικὸν ἐσελαννόμενον, ἐτι δὲ φορβάδας
 ἐναλαμμένας. Ὅρκος δὲ ἐστὶν τοῖς Σικελιώταις μέγιστος καθη- 28
 γραμένων τῶν προκληθέντων. οἱ δὲ ὀρκῶται γραμμάτων ἔχον-
 τες ἀγορεύουσιν τοῖς ὀρκουμένοις περὶ ὧν ἂν χρῆζωσιν τοὺς

Edd. vicahgsdzb.]

χάμαι). χαμαιρυ. κω P. χαμαιρυκω N. — φετεται P. φετηται N.
 — οἷα (sup. add. i) P. ἱται N. — αἰδῆναι PN. — Δε εἰπαι PN. δ' εἰ-
 ναι h-b. — βαθος αττεισιναι Δεῖνα (et seqq. usque ad βαθος) α. πε-
 ραντω N. — τῶν καπιρῶ. τόντων ὡρεκαι byc P. τῶν κραθρη-
 τῶν τῶν ορε και byc N. — εἰσπεσων θας N. — ἠφανίσθαι h-b. —
 ζευκος PN. — ὀρικὸν h. — ἐσελαννόμενον scripsi e conjectura Schnei-
 dewini. εἰαγνομεν . . ον P. ἐλαννόμενον vulgo. εἰαγνομενων N. — ἐνα-
 λαμενας P (non, ut affert Schneidew., ἐναλομένης). ἐκα Δομηνας N.
 ἐναλλομένης vulgo. 28. Δε εἰσι P. δὲ ἐστιν scrib (ἔστι, g ἐστι, z
 ἐστιν). Δη εἰε ἐστιν N. — μειστος P. μεριστος N. — πρωκανθην-
 τῶν N. — ορκοταιtram. μακον P. ορκοται Γραμμακον N. — ἀγο-
 ρεύουσιν a-bN. ἀγορεῖουσι hg. ΑΓρορεουσι P. — τοι. κορκοι. μηνωυς

ὃ οἱ ἐριοπλῶται χρῶνται πρὸς κά-
 θαρσιν τῶν ἐρίων. Cf. Hesych.
 Χαλαίρυκος ὁ τῶν πλυνόμενων
 ἱματίων ῥύπος, et Χαλέρυπον, τὸ
 ῥύμμα τὸ ἀπὸ τοῦ νιτροῦ γενόμε-
 νον, ὃ τινες νιτρώμα λέγουσι. Haec
 si vera est ratio, sensus est: „dem
 Seifenwasser ähnlich.“ A in M fa-
 cile poterat mutari, vol propter
 antecedens χαλαίρηλοι.

κολποῦμενον] i. e. quod dicit
 Diodorus l. c.: Κίνηται δὲ καὶ βίαν
 θεύματος εἰς ὕψος ἐξαιρομένην ἔχει
 θανατάσιον, et Strabo l. c.: Ἀναβάλλ-
 οντας τὸ ὕδωρ εἰς θολοτιδὲς
 ἀναφύσημα. Cf. Mosch. II, 126.
 Κολπώδη δ' ἀνέμοισι πέπλος βα-
 θύς, Ovid. Metam. XIV, 51. Parvus
 erat gurgis, curvus sinuatus in
 arcus.

παφλάζον] Cf. §§ 19. et 25 extr.,
 et Hom. II. v', 798.: Κύματα πα-
 φλάζοντα πολυφλοίσβοιο θαλάσ-
 σης, et Hesych. Παφλάζει, βράζει,
 ἀναζει, et Παφλάζοντα, ἡχοῦντα,
 καχλάζοντα ἀναβράζοντα.

ἀπέραντον] Cf. § 19. in immensum
 profundū, ibique not.

ζεύγος ὀρικόν] Cf. Moeria p. 273.
 Ὅρικόν ζεύγος Ἀττικοί, ἡμιονικόν
 Ἑλληνες, et Plato Lys. p. 208. B.
 τοῦ ὀρικοῦ ζεύγους.

ἐσελαννόμενον] Simplex verbum,
 quod est in codicibus, ferri nequit.
 Notui autem scribere ἐσελαννόμε-
 νον, quamvis sequatur ἐναλαμμένας
 et facilius ἐν excidere potuerit
 quam ἐς, quum antecederet ὀρικόν:
 quia apud Dion. Cass. XLIX, 30,

ubi de Romanorum testudine agens
 dicit: Οὕτω γὰρ τοι δεινῶς ἰσχυρί-
 ζεται, ὥστε καὶ βαδίζειν τινὰς ἐπάνω
 αὐτῆς, καὶ προσέτι καὶ ἔκπους καὶ
 ὄχηματα . . ἐνελαύνεσθαι, cur-
 rus dicuntur agi supra rem, non
 in rem.

φορβάδας] i. e. equas pascentes.
 ἐναλαμμένας] Bene se habet aori-
 stus. Cf. Soph. Oed. Tyr. 264.
 Νῦν δ' ἐς τὸ κείνον κρᾶτ' ἐνῆλαθ'
 ἡ τύχη.

28. Ὅρκος δὲ ἐστὶν μέγιστος] Cf.
 § 20., ubi vld. not. Scripsi δὲ ἐστὶν,
 non δὲ ἐστιν, quia sensus est „ius-
 iurandum fieri solet“, ut legitur
 apud Aristotelem l. c. ἐστι δὲ καὶ
 ὄρκος.

καθηραμένων τῶν προκληθέντων]
 Prellerus adnotavit: „De προκλήσει
 ceterisque qui in iureiurando obti-
 nebant ritibus v. Meier. et Schoe-
 mann. Att. Process. p. 686 sqq.
 Antequam iurarent lustrari eos
 oportebat, ut qui ad sanctissimum
 Palicorum sanum accessuri erant.“
 Cf. Plat. Phaed. p. 114. Steph. Οἱ
 φιλοσοφία ἱκανῶς καθηράμενοι,
 et Demosth. adv. Boeot. 10. p.
 1011. Αὐτὴ δὲ, ἂν πρὸς τῷ διατη-
 τῇ προκαλεῖται αὐτὴν ὁ πατήρ
 μου δμῶσαι, . . μὴ δέξεσθαι τὴν
 πρόκλησιν.

οἱ δὲ ὀρκῶται] sunt ii qui exi-
 gunt iusiurandum. Cf. Hesych.
 Ὅρκωτής, ὁ ὀρκίζων.

ἀγορεύουσιν] Hoc verbum Prella-
 rus docuit de iis qui sacramenti
 formulam praecirent cum excellen-

ὄρκους· ὁ δὲ ὀρκούμενος, θαλλὸν κραδαίνων, ἰστεμμένος ἄω-
στος καὶ μονοχίτων, ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος ἐξ ὑποβολῆς
29 δίδεισιν τὸν ὄρκον. καὶ ἂν μὲν ἐμπεδώσῃ τοὺς δηθέντας ὄρ-
κους, ἀσινῆς ἀπεισὶν οἴκαδε· παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν θεῶν
ἐμποδῶν τελευτᾷ. Τούτων δὲ γινομένων ἐγγυητὰς ὑπὸσχον-
ται.

[Mss. P (AS om. Graec.).

N. — ἂν χοῖζωσιν scripsi e conii. C. F. Hermannii suadente Schneid. I. c. ἀν ΠΡΗΥΟΙΝ PN. ἀπαιτῆσουσι h-b. G. Herm. Prell. — τοὺς ὀρκους P. τοχο. σορκου N. τὸν ὄρκον g-b. τὴν ὄρκην mendo typ. h. — ὀρκού-
μενον h. — θαλλων N. — κραδαίνων P a sec. m., N. — ἀσινεως N. ἀσινεστος P. — ἐφα ΓΙΤΟΜΕΝΟΣ PN. — δίδεισι h-b. ΜΕΙCIN N. ΜΕΙCIN P.
29. ἐμπεδώσῃ Preller. suffragante Schneidew. ΕΜΠΕΔΩCIN PN. ἐμ-
πεδώσι h-g Hermann. ἐμπεδώσιν a-b. — ΠΡΗΕΝΡΟC N. ΠΡΗΕΝΡΟC P. — αCΙ-
ΝΗΚ P. — ΑΝΗCIN N. — ΠΡΑΒΑΤΗC P. ΠΡΑΒΑΤΕC N. — ΤΟΥΤΩΝΑ ΔΕ-

tin dictum esse, ut ὁ νόμος ἀγο-
ρεύει.

χοῖζωσιν] Hoc verbum prope qui-
dem accedit ad id quod legitur in
codicibus, ΠΡΗΥΟΙΝ, id tamen
monendum est, litteras Δ et Χ in
codicibus nostris alias non esse
confusas. Quod vulgo legitur,
ἀπαιτῶσιν, id sensum quidem re-
fert, sed non potest illinc derivari.

θαλλόν] Cf. Hesych. Θαλλός,
κλάδος ἐλάτης, et paulo infra Θα-
λόφορος ὁ κομπεύων Ἀθήνησι καὶ
ἐλάτης κλάδον φέρων. Consentit
Pollux Onom. VII, 32, 147. Tales
ramusculos, inprimis olivae, in
supplicationibus in manibus ge-
stari solitos esse demonstravit Prel-
lerus coll. Corp. inscr. N. 2715. v.
8 sq. Adde Eurip. Suppl. 10. Ἰν-
τῆρι θαλλῷ προσπιτυοῦσ' ἐμὸν
γόνυ. Illud „manibus gestare“ ex-
primitur verbo κραδαίνων, quod
proprie est vibrans.

ἄωστος καὶ μονοχίτων] Cf. Plat.
de leg. XII, p. 954. Φωρᾶν δὲ ἂν
ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὀφεῶν, γυμνός ἢ
χιτωνίσκον ἔχων, ἄωστος, ...
οὕτω φωρᾶν, et Plutarch. Coriol.
14. Ἄζωστον ἐβούλοντο προσεῖναι
καὶ ἀχιτωνα τοῖς πολλταῖς τὸν δεό-
μενον αὐτῶν.

ἐφαπτόμενος τοῦ κρατῆρος] Cf. I,
10, 21. et III, 9, 12. Prellerus
confert Aristoph. Lysistr. v. 212.
Δάξυσθε πάσαι τῆς κύλικος et Al-
ciph. ep. III, 69. τοῦ Καλλιγόρου
ἀπτομένη. Vid. E. v. Lasaulx Ueber
den Eid bei den Griechen p. 19.
C. F. Hermann. Lehrb. d. gottesd.
Alterth. d. G. § 22, 11.

ἐξ ὑποβολῆς δίδεισιν τὸν ὄρκον] i. e.
altero formulam suggerente, vel
voce praeunte. Prellerus confert
Aristoph. I. c. Δεγέτω δ' ὑπὲρ ὑμῶν

μὲ ἀπερὶ ἂν κἀγὼ λέγω. Ὑμεῖς δ'
ἐπομείθε ταῦτα κἀμπεδώσετε, et
nos delegat ad ea quae post
Boeckhium et Hermannum de his
dictionibus disputavit Nitzschius
de histor. Rom. II, p. 133 sq.

29. ἂν μὲν ἐμπεδώσῃ τοὺς ὄρ-
κους] i. e. si firmum ratumque
praestiterit iusiurandum. Cf. Ari-
stoph. I. c., Xenoph. Cyrop. VIII,
8, 2. Ἐπεὶ ὄρκους ὀμόσαιεν ἡμπε-
δούν, al. Quod vulgo legitur, ἐμ-
πεδώσιν, id natum est HI mutato
in IV. Singularis numerus com-
mendatur et antecedenti ὀρκούμε-
νος et sequenti δίδεισιν, et aoristus
sequenti participio γενόμενος ipso-
que senen.

παραβάτης δὲ γενόμενος τῶν
θεῶν] i. e. si peieraverit. Cf. He-
liodor. lib. VI. extr. Ἐμοὶ μελήσει
ταῦτα καὶ ὄρκους καὶ θεοῖς τοῖς
παραβαθεῖσι, Herodot. IV, 12.
Τίνα δαιμόνων παραβάντες,
Dionys. A. R. I, 23. Τίνα θεῶν
ἢ δαιμόνων παραβάντες τάδε
πάσχουσι.

ἐμποδῶν] Prellerus interpretatur
ἐν μέσῳ, in conspectu omnium,
coll. Aristot. Eth. Nic. V, 8. Χα-
ρίτων ἱερὸν ἐμποδῶν ποιοῦνται, i.
e. in media urbe, loco patenti.
Sed inesse videtur: „ita ut abire
non possit“, nam contrarium est
ἐμποδῶν ἀπαλλάσσεσθαι, ut ait He-
rodot. VIII, 75. Est ergo „e ve-
stigio“ vel „illico“.

τελευτᾷ] Aristoteles I. c., quem
sequitur Stephanus Byz. (vid. not.
ad § 19.): Τὸ μὲν πινυκίδιον, inquit,
βαρὺ γενόμενον ἀφανίζεσθαι, τὸν δ'
ἄνθρωπον πλεμπρασθαι, nam omnino
aliam oraculi tradidit rationem.
Diodorus I. c. dicit peierantem visn
privari.

ται καταστήσειν τοῖς ἱερῦσιν, ἐπὴν ἐπάρατόν τι γένηται, κά-
θαρσιν ὀφλισκάνουσιν τοῦ τε μένους. Περί δὲ τὸν τόπον τοῦ-
τον ᾤκησαν Παλικηροὶ πόλιν ἐκάνυμον τούτων τῶν δαιμόνων[139]
Παλικήν. Haec Polemon. Sed et Xenagoras in tertia historia 30
sua de loci divinatione ita scribit: Καὶ οἱ Σικελοὶ τῆς γῆς ἀφο-

Edd. viciahsapdz.]

ΤΙΝΟΜΕΝΩΝ ΕΓΓΥΗΤΑΣ ΥΝΙC. ΧΕΝΟΥΝΤΑΙ P. ΤΟΥΤΩΝ Α ΔΕΚΝΟΜΕΝΩΝ
ΕΓΓΥΗΤΑΣ ΥΝΙC. ΧΕΝΟΥΝΤΑΙ N. — ἐπὴν ἐπάρατόν τι scripsi e conī. ΕΠΗΝΕ.
ΑΡΑC P (non, ut Schneid. affert, ΑΡΟC). ΕΠΗΝΕ ΑΡΑ ΟΠ N. Εἴν τι νεα-
ρόν h-b G. Herm. Prell. εἴ τι νεαρόν conī. Schneid. — ΤΗΝΕΤΑΙ (om.
τι) N. — ΚΑΘΑΨCΙΝ ΟΦΜΕΚΑΝΟΥCΙΝ P. ΚΑΤΑΨCΙΝ ΟΦ. ΜC ΚΑΝΩΥCΙΝ N.
— τοῦ τε μένους conī. C. F. Hermannus referente Schneidew. l. c. ΤΟΥΤC.
ΜΕΝΟΥC P. ΤΟΥΤΕΜΕΝΟΥC N. τοῦς περιγινομένων vulgo. Totum lo-
cum H. Sauppius l. c. sic constituit: τῶν δὲ κρινόμενων (earum re-
rum, de quibus discrepatur) ἐγγηται γίνονται οἱ ὀπισθοῦνται κατα-
στήσειν (sc. τὰ κρινόμενα) τοῖς ἱερῦσιν, ἐπὴν δ' (vel καὶ ἐπὴν) ἄρα τι
γένηται, καθάρσιν ὀφλισκάνουσι τοῦ τε μένους. — con N. — τούτων h.
ΤΟΥΤΩΝ PN. — ΜΚΕΙCΑΝ (o add. sup. M) PN. — Παλικήν emendavit G.
Hermannus suffragante Schneidewino. Παλικῖνοι Preller. Vid. not. Πα-
λικεῖνοι N-h-b. ΠΑΛΙΚΕΙΝΟ P. — Παλικήν Cluver. G. Herm. Prell.
Schneidew. Παλικεῖν PNh-b. — polemon S. 30. Sed et anasagoras
Av-am123 „BC“. Sed anasagoras S. —aterna N. — felice
N. — divinitate v. — Καὶ οἱ ... ἐπέκλῃσαν om. v-a. Cf. G. Hermann.
l. c. p. 321. et Schneidew. l. c. p. 79 sqq. — Καὶ Σικελῶν hg. — Θερ-

Τούτων δὲ γινόμενων] Prellerus
interpretatur haec verba: „ante-
quam iuratur“. Equidem ea ma-
lim interpretari: „ubi haec fiunt“,
ut ait idem ac: „quotiescunque
Pallcorum oraculum consulitur.“

ἐγγητάς ὀπισθοῦνται καταστή-
σειν] Videtur dicendum fuisse καθι-
στᾶσι, nam fideiussores non pro-
mittendi tantum, sed dandi erant,
ut ait Macrobius § 20. accepto prius
fideiussores. Idem addit: de solvendo
eo quod peteretur, sed Aristoteles
l. c.: Διὸ δὴ, inquit, λαμβάνειν τὸν
ἱερεῖα παρ' αὐτοῦ ἐγγυᾶς ὑπὲρ τοῦ
καθαίρειν τινὰ τὸ ἱερόν, et ita sane
intelligi possunt Polemonis verba,
si ὀφλισκάνουσι statuitur esse par-
ticipium referendum ad ἱερῦσι,
hoc sensu: „quibus curae est, ut
lustretur sanum.“ Per se quidem
verbum ὀφλισκάνουσι commodius
ad ipsum iurantem refertur: sed si
pro verbo finito habetur, requiritur
particula δέ, quam adiecit
Sauppius, in cuius ratione (vid.
app.) id quidem comprobo, quod
addito pronomine relativo verba
ὑπισχοῦνται et ὀφλισκάνουσιν retu-
lit ad ἐγγητάς, sed dubito et in-
aerere duo verba γίνονται οἱ, et
tollere formulam solemnem ἐγγη-
τάς .. καταστήσειν.

ἐπὴν ἐπάρατόν τι γένηται] Haec
crui ex iis quae leguntur in cod.

P., in quo pro ΕΠΑΡΑΤΟΤΙ
scriptum est E. ΑΡΑΟΠ. Cf.
Polem. fragm. 86. pag. 136. ἐπὴν
δὲ κοπίσαι, et Thucyd. II, 17. Τό
τε Πελασγικὸν καλούμενον τὸ ἐπὶ
τὴν ἀκρόπολιν, δ καὶ ἐπάρατον ἦν
μὴ οἰεῖν, et paulo infra διὰ τὴν
παράνομον ἐνοσίχθην, et VIII, 97.
Καὶ μισθὸν μηδὲνα φέρειν μηδεμιᾶ
ἀρχῇ· εἰ δὲ μὴ, ἐπάρατον ἐποίη-
σαντο.

τοῦ τε μένους] Sic optime coniecit
legendum esse C. F. Hermannus
littera P, quae legitur in codicibus,
mutata in T. Schneidewinus con-
tulit ea quae modo protulimus ex
Aristotele, τὸ καθαίρειν τὸ ἱερόν.
Adde quod τέμενος ter legitur apud
Diodorum l. c.

Παλικηροί] scripsit G. Herman-
nus pro ΠΑΛΙΚΕΙΝΟΙ eodem iure
ac paulo supra omnes ᾤκησαν pro
ΜΚΕΙCΑΝ. Prellerus e Steph.
Byz. protulit δ πολλῆς Παλικῖνος,
ideoque sic censuit esse scriben-
dum, sed Schneidewinus monuit
apud Stephanum l. c. in cod. Reh-
diger. legi Παλικηροί, et paulo su-
pra Παλικηνή κρήνη. — Infra Πα-
λικεῖνη e vitiosa repetitione ulti-
mae syllabae nominis Παλικήν vi-
detur esse ortum.

30. loci] ad sanum vel ad ipsos
crateres est referendum.

ρούσης ἔθυσαν Πεδιοκράτει τιλὶ ἡρωϊ, προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ Παλικῶν χρησθηρίου, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς εὐφο-
 31 ρίας πολλοῖς δάροις τὸν βωμὸν τῶν Παλικῶν ἐνέπλησαν. Absoluta est, aestimo, et auctoribus idoneis adserta explanatio Virgiliani loci, quem litteratores vestri nec obscurum putant, contenti vel ipsi scire vel insinuare discipulis Palicum dei esse cuiusdam nomen. Quis sit autem deus iste, vel unde sit dictus, tam nesciunt quam scire nolunt, quia nec ubi quaerant suspicantur, quasi Graecae lectionis expertes.

XX. Nec illos versus relinquemus intactos qui sunt in primo Georgicon:

*Humida solstitia atque hiemes orate serenas,
 Agricolae: hiberno laetissima pulvere farra,
 Lactus ager: nullo tantum se Mysia cultu
 lactat, et ipsa suas mirantur Gargara messes.*

2 Sensus hic cum videatur obscurior pauloque perplexius quam

[Mss. P (AS om. Graec.).

σαν πεΔιοκρα τετῖνι P (N πεΔιοκρητι). ἔθυσαν τιλ (sic cum lacuna) h. ἔθυσαν τῖνι g-b. ἔθυσαν Ἀδρανῶ τιλ G. Hermann. l. c. suadente Welckero Annali dell' Inst. arch. Vol. II. p. 254. Nomen Πεδιοκράτει revocavit Schneidewin. — πολλοῖς δάροις τὸν βωμὸν τῶν παλικῶν N N. — ἐνεπλῆσαν PN. 31. existimo Sb. extimo v-g. — nostri Edd. P. — contempti N. — vel insinuare om. P. — Quid Ae-bP. — volunt S.

XX. Caput XX. De Gargaris et Mysia ex primo Georgicon. ch-b.

1. quae sunt h. — γεοργικῶν v-g. — Humida] Georg. I, 100. — v. 4. lactat P. 2. obscurior (sup. us) S. — perplexior (sup. us) S.

Πεδιοκράτει] Welckerus (vid. app.), quem secutus est G. Hermannus, scribendum esse censuit Ἀδρανῶ, qui dicitur a Plutarcho Timol. 12. θεός τις τιμώμενος διαφερόντως ἐν ὄλῃ Σικελίᾳ et a Nymphodoro apud Aelianum H. Anim. XI, 20. ἐπιχώριος δαίμων. Schneidewinus negavit hunc posse intelligi, quum sequerentur verba τιλὶ ἡρωϊ, Hadranius autem ille ab Hesychio s. v. Παλιχοι dicereetur Palicorum pater: id quod ideo minus me movet, quia et vulgo Palici non dicuntur eius filii, et quia haec verba non ipsis tribuuntur Paliciis: sed maximum nomen affertur codices, in quibus nihil est eiusmodi, sed ΠΕΔΙΟΚΡΑΤΕΙ, ut Schneidewinus scribens Πεδιοκράτει nihil fere mutaverit. Hoc nomen Sappius l. c. docuit non omnino novum esse, sed a Diodor. commendari, qui de Hercule Siciliam peragrante loquens diceret (IV, 28.), haecce: Ἐνίκησεν ἐπιφανεῖ παρατάξει, καὶ πολλοὺς ἀπέκτεινεν, ἐν οἷς μυθολογοῦσι τινες καὶ στρατηγούς ἐπιφανεῖς γεγενῆσθαι τοῦς

μέχρι τοῦ νῦν ἡρωϊκῆς τιμῆς τυγχάνοντας, Λεύκασιν καὶ Πεδιοκράτην κτλ., quam nominis formam vere Siculam esse statuit coll. Ahrens. dial. Dor. p. 135 sq. et Lobeck. ad Phryn. p. 649 sqq.

31. litteratores vestri] Vid. nott. ad I, 24, 20. et V, 1, 4 et 2, 17.

nec .. putant] i. e. ne putant quidem, ut paulo infra nec .. suspicantur ne suspicantur quidem. Vid. prolegg. p. xli.

insinuare] Vid. prolegg. p. xlii. ubi quaerant] i. e. ubi quaerendum sit.

quasi .. expertes] i. e. ut expertes esse videantur, nisi forte quasi positum est pro ut.

XX, 2. cum videatur obscurior, ... tum habet in se] Quod vulgo legitur, tamen, id ferri non potest, nam haec inter se non opponuntur, sed afferuntur causae cur hi versus egeant interpretatione, una latius patens, quod sensus sit obscurior minusque dilucide expressus, altera peculiaris, quod inest quaestio ad Graecam antiquitatem pertinens. De coniunctivo videatur

poetae huius mos est pronuntiatus, tum habet in se animadvertendam quaestionem ex Graeca antiquitate venientem, quae sint ista *Gargara* quae Virgilius esse voluit fertilitatis exemplar. *Gargara* haec igitur sunt in Mysia, quae est Hellesponti provincia. Sed significatio nominis et loci duplex est. Nam et cacumen[140] montis *Idae* et oppidum sub eodem monte hoc nomine vocantur. *Homerus* significationem cacuminis ita ponit:

Ἴδην δ' ἔκτανεν πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν,
Γάργαρον.

Hic *Gargarum* pro excelsissimo montis loco accipi convenire et ipse sensus indicium facit: nam de *Iove* loquitur. Sed et alibi eodem *Homero* teste manifestius exprimitur:

Ὡς δ' μὲν ἀτρεμας εὐδὲ πατήρ ἀνὰ Γαργάρον ἔκρη,
et *Epicharmus* vetustissimus poeta in fabula quae inscribitur *Troes* ita posuit:
Ἀν' Ἴδαν νάλων Γάργαρ' ἀγάννιφα.

Edd. vicahgspdsb.]

— tum PS. tam A. tamen Edd. — quae sunt A. 4. posuit Sv-g. — Ἴδην] II. 8', 47. Pro his *Homeri* verbis legitur in vi γάργαρον ἔκρον, in vi γάργαρον κῆρον, in i γάργαρον κῆρον, in ca Ἴδην δὲ κραίπνωσ' προσεβήσεντο γάργαρον ἔκρον Ἴδης ὑψηλῆς (II. 8', 292; c in mg.: „locus restitutus ex Ilia. 14.). — v. 2. τάρων P. — excellentissimo A. — „Forte convenit.“ Zenn. 5. Ὡς] II. 8', 352. Ὡς .. ἔκρη om. v-a. — Γαργάρον (ω add. sup. α) P. — *epicharmus* A. — Ζεὺς .. ἀγάννιφα om. v-a. Ζεὺς ἀναξ ἀν' Ἴδαν νάλων Γάργαρ' ἀγάννιφα (uno versu) *Schneidewinus* Zeitschr. f. d. Alt. Wiss. 1843. p. 470. Ζεὺς ἀναξ, νάλων ἀν' Ἴδαν Γάργαρ' ἐν δ' ἀγάννιφα id. ibid. 1844. p. 156. Ζεὺς ἀνα νάλων Γάργαρ' ἀγάννιφα hg probante *Ahrensius* de dial. Dor. Addend. p. 576. (a-b ἀναξ). πρεσβυτέρῳ ἀνα (sup. add. α) Δακκαίων Γαργάρα αΓάννιφα P (N ἀνα α Δαν). Ζεὺς ἀναξ νάλων κάρανα Γαργάρων ἀγάννιφα *Meinekus* ibid. 1843. p. 295. (Ζεὺς ἀναξ κάρανα νάλων id. ibid. 1844.

vid. F. Haasii not. 471. ad *Reisig*. Vorles. neb. lat. Sprachwiss.

3. in Mysia, quae est Hellesponti provincia] Dicendum erat, quae est Hellesponti provinciae pars, nam *Troas* et *Mysia* *Macrobi* aetate efficiebant Hellesponti provinciam consularem (τὴν ἐπαρχίαν Ἑλλησπόντων). Cf. *Mannert*. Geogr. d. Gr. u. R. VI, 3, p. 407., ubi citatur *Hierocles* p. 658 cet.; et *Real-Enc.* III, p. 1114., ubi praeter hunc locum citantur *Sext. Ruf.* *Brev.* 10., et *Orell.* *Corp. inser.* N. 3651.

cacumen montis *Idae* cet.] Cf. *Strab.* XIII, 1, § 5., p. 583. Τούτων (τοῦ Ἀκτοῦ καὶ τῆς Ζεφείας) καὶ τὴν ἀκρόρειαν ἀφορίζει (ὁ ποιητής) Γάργαρον, ἔκρον ἔκρον· καὶ γὰρ νῦν Γάργαρον ἐν τοῖς ἄνω μέρεσι τῆς Ἴδης δεικνύται τόπος, ἀπ' οὗ τὰ νῦν Γάργαρα πόλις Ἀδολυή. *Plinius* N. H. V, 30. s. 32. § 122. Intus mons *Gargara*

eodemque nomine oppidum. *Mannert*. I c. p. 419.

4. significationem cacuminis] Haec non insunt in verbis *Homerici* quae posuit *Macrobius*, sed in proxime antecedentibus (II. 8', 45 sq.): Τὸ δ' οὐκ ἔκρον περὶ στήν Μεσσηγὺς γαίης τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντος, et in sequentibus (v. 51.): Αὐτὸς δ' ἐν κορυφῇσι καθέζετο: o quibus tamen et ipsis non elucet id quod infra dixit *Macrobius*, *Gargarum* pro excelsissimo montis loco accipi convenire, sed potius *Homerum* *Gargarum* habuisse pro parte montis in planitiem procurrente.

5. quae inscribitur *Troes*] Cf. *Bode* *Geach.* d. Hell. *Dichikunst* III, 2, p. 72.

Ζεὺς .. ἀγάννιφα] *Schneidewini* coniecturam ἀν' Ἴδαν, ut quae proxime accederet ad codicum lectionem, recepi, sed versus mihi videntur esse dochmiaci, quamob-

6 Ex his liquido claret Gargara cacumen Idae montis appellitari.
 7 Pro oppido autem Gargara qui dixerint enumerabo. Ephorus, notissimus historiarum scriptor, in libro quinto sic ait: *Μετὰ δὲ τὴν Ἀσσον ἐστὶ τὰ Γάργαρα πόλις*. Nec Ephorus solus, sed etiam Phileas vetus scriptor in eo libro qui inscribitur *Asia* ita meminit: *Μετὰ Ἀσσον πόλις ἐστὶν ὄνομα Γάργαρα*.
 8 ταύτης ἔχεται Ἀντανδρός. Arati etiam liber Elegion fertur, in quo de Diotimo quodam poeta sic ait:

Ἀλάω Διότιμον, ὃς ἐν πέτραισι κάθηται

Γαργαρέων παιδὶν βῆτα καὶ ἄλφα λέγων.

Ex his versibus etiam civium nomen innotuit, quia *Gargares* vocantur. Cum igitur constet Gargara nunc pro montis cacumine. nunc pro oppido sub eodem monte posito accipienda, Virgilius [141] non de summo monte sed de oppido loquitur. Cur tamen Gargara posuerit ut locum frugum feracem, requiramus. Et omnem quidem illam Mysiam opimis segetibus habitam satis constat, scilicet ob humorem soli. Unde et Virgilius in supra dictis versibus cum dixisset: *Humida solstitia*, intulit: *Nulla tantum se Mysia*

[Mas. P (AS om. Graec.).

p. 11.). 6. Ex his om. A. 7. Μετὰ ... πόλις om. v-a. — *τὴν Ἰασσον* P. *τὴν Ἰασσων* N. — *ἐστὶ τὰ Γάργαρα* coni. Schneidewin. l. c. 1843. p. 471. *ἐστὶ τὰ Γάργαρα* P. *ἡστὶ τὰ Γάργαρα* N. *ἐστὶ γάργαρα* hg. *ἐστὶν γάργαρα* s-b. — *ταῦτα* P. — *Ne Ephorus* S. — *Μετὰ .. Ἀντανδρός* om. v-a. 8. *eligion fertur* AS. *fertur eligion* s-bP. — *Ἀλάω*] Cf. Brunck. Anall. I, p. 253., et Stephan. Byz. s. v. *Γάργαρα*. *Ἀλάω .. λέγων* om. vic. (Zeun. ex Edit. vet. affert *Ἀλάω ὅτι μούνος ἐν*). *Ἀλάω* P. — *πέτραι* Edd. — *καὶ αὖ αὖ καὶ* hg. 9. *posuit* (sup. add. er) A. 10. *segetis* S. — *constet* S. — *solis* S. — *unde* (om. et) v-g. — *supra dictis*] § 1. — *culta* h. — *quo diceret scripsi* e coni. *atque*

rem distinxī post *ἄναξ*, ut *Ζεὺς ἄναξ* pro clausula versus habenda essent, reliqua autem pro duobus dochmiis. Sic ea quae in codicibus leguntur, non egent emendatione: sed haud scio an hoc metrum huic poetae recte tribuatur. Schneidewinus transpositis verbis effecit tetrametrum trochaicum.

6. *claret*] Cf. I, 19, 16.

7. *Μετὰ δὲ τὴν Ἀσσον* cot.] Cf. Strab. XIII, 1, § 51. p. 606. *Μετὰ γὰρ τὸ Ἀσπὸν τὸ Πολυμήδιον ἐστὶ χωρίον τι ἐν τετραράκοντα σταδίοις· εἰτ' ἐν ὀδοήκοντα Ἀσσοῦ, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης· εἰτ' ἐν ἑκατὸν καὶ τετραράκοντα τὰ Γάργαρα· κείναι δὲ τὰ Γάργαρα ἐπ' ἄρας ποιούσης τὸν ἰδίως Ἀδραμυττηνὸν καλούμενον κόλπον...* *Ἐν τὸς δὲ ἡ Ἀντανδρός ἐστίν.*

8. *Elegion*] Rectius fortasse Graeco scribitur *Ἐλεγίων*.
 de Diotimo quodam] Stephanus idem epigramma affert s. v. *Γάρ-*

γαρα, adiciens: *ἐκτὶ δὲ Διότιμος ὁ Ἀδραμυττηνὸς ἐδίδασκε γράμματα.*

Gargares] immo *Γαργαεῖς*, quod potius veritas *Gargarenses*.

9. *Gargara ... accipienda*] Stephanus l. c.: *Ἐπαφρόδιτος δὲ φησιν, ὅτι ἡ μὲν πόλις θηλυκῶς λέγεται, τὸ δ' ἀκρωτήριον οὐδέτερος, sed Macrobius, ut Virgilius l. c. et Epicharmus (cf. § 5.), Gargara statuit esse nomen generis neutrius numeri pluralis.*

10. *opimis segetibus habitam*] Participium *habitam* videtur positum esse pro *praeditam*, ut *haberi* dicitur pro *esse*, non plane abiecta possidendi notione, cf. Kritz. ad Salust. Catil. I, § 4. et Hildebrand. ad Apul. de mundo 12.

ob humorem soli] Cf. schol. Venet. ad Hom. II. θ', 48. *Γάργαρα*, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἰδης, ἥτοι ἀπὸ τοῦ γαργαρίζειν καὶ ἄναδιδόναι τὰ θάτα.

cultu iactat, quo diceret: *Omnis regio quas oportunos habuerit humores aequiparabit fecunditates arborum Mysiae*. Sed Homerus 11 cum ait: Ἰδὴν πολυπίδακα, humidum designat subiacentem monti agrum. Nam πολυπίδακα significat fontibus abundantem. Unde haec Gargara tanta frugum copia erant, ut qui magnum cuiusque rei numerum vellet exprimere pro multitudine immensa Gargara nominaret. Testis Alcaeus, qui in Comoedotragedia sic ait: 12

Ἐτύγχανον μὲν ἀγρόθεν πλείστους φέρων
εἰς τὴν ἐορτὴν ὅσον οἶον εἶκοσι.

Edd. vicahgspszb.]

diceret Mas. et Edd. (g in mg. atque si diceret). — habuit v. 11. Ἰδὴν πολυπίδακα om. vi. Ἰδὴν πο. 11 πια Δακα P. Ἰδὴν δ' ἔκτανεν πολυπίδακα h-b. Ἰδὴν δ' ἔκτανεν πολυπίδακα μητέρα θηρῶν (c θυρῶν) Γάργαρον ca (c in mg.: „Locus restitutus ex Iliad. 8.“). — πο. 11 πια Δακα P. politidiaca A. polipidaca S. polypidata vi. polypidaca c-g. — frondibus P. — Unde om. P. Inde A. — compuderant (in mg. copia erant) A. 12. in Comoedotragedia scripi o coniectura Fabricii. Vid. not. in coedo tragedia P (A „B“ caedo; „C“ cedo; N caeda (vel caecla) truediae). in Coelo tragedia Edd. — Ἐτύγχανον ... κύνει om. v-a. Cf. Meisek fragm. comic. Graec II, 2, p. 830. Schneidewin. l. c. 1843. p. 471. — v. l. α θροθην N. — „πλείστους corruptum videtur.“ Mein. — φερῶ P. φερο N. — v. 2. occon P. ωcon N. ὅσον Edd.

quo diceret] Quia non liquet, unde in iis quae vulgo leguntur, atque diceret, pendeat coniunctivus modus, sic scripsi. Nam iactat quo, iterata syllaba at facile poterat ahire in iactat atque.

fecunditates] Hic unus est locus quo hoc vocabulum numero plurali me legere memini.

11. πολυπίδακα significat fontibus abundantem] Hoc ἐπίθετον cur datum sit Idae, exponit Strabo XIII, 1. § 43. p. 602.

ut ... pro multitudine immensa Gargara nominaret] Haec notio in ipso nomine inesse putatur. Cf. Suid. s. v. Παμμακισιογάργαρα: Τὸ δὲ γάργαρα καὶ αὐτὸ ἐπὶ πληθους λαμβάνεται, cet. Hesych. Γαργαρίζειν, πληθύνειν et Γάργαλα, πληθος, πολλά, Varro L. L. I, 11, § 76. e coni. Scaligeri: ut quidam Graeci greges γάργαρα, ubi in codicibus legitur gergera. O. Muelerus Etrusk. I, p. 13. statuit hos quosdam Graecos esse Siculos (coll. schol. ad Arist. Acharn. 3), indeque hoc vocabulum pervenisse ad poetas comicos Atticos, GREG et ΓΑΡΓ ex eadem origine esse repetita. Verbum γαργαρίζειν bene confertur cum nostro „wimmeln“. Doederlein. Reden u. Aufs. II. p. 113. statuit vocem γάργαρα a verbo ἄγγωμεν esse derivatam.

12. Alcaeus .. in Comoedotra-

gedia] In omnibus editionibus legitur in Coelo tragedia, sed Fabricius in Bibl. Gr. lib. II, c. 19. p. 665. ed. 1708. (II, p. 283.): „An legendum, inquit, Καμφοδοτραγῳδία ex Harpocrate in ἀδδωφάγους, Suida in ἀδδωφάγια et Apostolio Centur. I. praeverb. 51. 7“ Consentit Meinekius. Vid. Hist. crit. comic. Graec. p. 247. Schneidewinus l. c. scripsit: „in Coelo tragedia (Comoedotragedia).“ Corruptelae codicum ortae sunt o compendio scripturae coedotragedia Verbo Harpocratonis haec sunt: Ἀλκαῖος δὲ ἐν τῇ καμφοδοτραγῳδίᾳ τοὺς πέντας λύχνους ἀδδωφάγους εἶπεν. Eadem leguntur apud Suidam, nisi quod habet ἐν τῷ καμφοδοτραγῳδῷ. F. Gu. Wagnerus in postarum trag. Graec. fragm. III, p. 181. citavit etiam Photum. De poeta ipso Suidas: Ἀλκαῖος, Μυτιληναῖος, εἶτα Ἀθηναῖος, inquit, καμικός τῆς ἀρχαίας καμφοδίας [πέμπτος]· νῦν δὲ Μικίων· ἔγραψε δράματα δέκα. Quae idem praemittit: Ἀλκαῖος, Ἀθηναῖος, τραγικός, ὃν τινες θέλουσι πρῶτον τραγικὸν γηγόνειν, ea Wagnerus l. c. statuit inde esse profecta, quod in fonte ex quo lexicographus hauserit, fiderit commemoratum Alcaicum primum tragediam cum comoedia commiscuisse. Cf. Bode Gesch. d. hell. Dichtk. III, 2. p. 386.

ὄρα δ' ἄνωθεν Γάργαρ' ἀνθρώπων κύκλω.

Gargara, ut videtis, manifeste posuit pro multitudine. Nec aliter Aristomenes ἐν Βοηθοῖς:

Ἔνδον γὰρ ἡμῖν ἐστὶν ἀνδρῶν Γάργαρα.

- 13 Aristophanes autem comicus composito nomine ex arena et Gargaris innumerabilem, ut eius lepos est, numerum conatur exprimere. In fabula enim Ἀχαρνεύειν ait:

Ἄδ' ὠδινὴθην ψαμμαχοσιογάργαγα.

- [142] Ψαμμακόσια autem seorsum pro multis Varro saepe in Menippeis suis posuit, sed Aristophanes adiecit γάργαγα ad significationem numerositatis innumerae. Est ergo secundum haec sensus horum versuum talis: *Cum ea sit anni temperies, ut hiems serena sit, solstitium vero imbricum, fructus optime proveniunt.* Haec autem

[Mss. P (AS om. Graec.).

Mein., qui adnotavit: „Toupius Emend. III, p. 19. tentat ὥς ἄν, quod non sufficit.“ Hoc recepit Schneidew. — ωιον N. ολομ' conl. Schneidew. — v. 3. ἀπορη N. — Γαργα P. — ἀνθρώπων N. — Non aliter A. — ἐν Βοηθοῖς ca (c in mg.: „Locus restitutus“). Sic legendum esse perspexit Fabricius. Vid. not. om. cum versu Graeco vi. ἐν μύθοις h-bP. — Ἔνδον] Cf. Meinek. fragm. comic. Graec. II, 2. p. 730. sn 16 P. — ἐστὶν ἀνδρῶν om. ca (c in mg. Locus restitutus). — Ἀχαρνεύειν] v. 3. Acharneusin PSviM123 „CB“. achareusin A. achaneusin c. achaneusium a. Acharneusium h. Acharnensin spl. Acharnensium sp2-b. — Ἄδ' .. γάργαγα om. vi. In c-g leguntur Acharn. vv. 1-4. Ὅσα δὲ .. χαιρηθόντος. — ψαμμοχοσιογάργαγα c-b (nt vulgo apud Aristoph.). — ψαμμακόσια P. ψαμμακόσια spl. ψαμμοκόσια p2-b. om. vi. Arenam c-g (hg in mg. ψαμμακόσια). 14. horum versuum]

v. 2. ὅσον ὅλον εἶκοσι] Recepi id quod in codd. mss. legitur, quum nulla satis certa sit emendatio, et illud ὥς ἄν, quod ex emendatione Toupii Schneidewinus aescivit minus commode coniungatur cum numero εἶκοσι. Huic magis accommodatum est ὅλον, ut ait Thucydides IV, 90.: Τὸ μὲν στρατόπεδον προαπεχώρησεν ἀπὸ τοῦ Ἀθλήων ὅλον δέκα σταδίους, i. e. circiter decem stadia: ὅσον autem videtur additum ut dicitur ὅσον ὀλίγον et similia, ubi videtur idem esse ac μόνον, cf. Zeun. ad Viger. p. 130., Devar. de Gr. I. part. p. 260. Denique haec coniungenda esse videntur cum voce πλείοντος, ut sensus sit: „non plures quam circiter viginti.“

ἐν Βοηθοῖς] Quod inde a Camerario legitur, ἐν μύθοις, id nititur quidem codice P (nam ex cod. N. nihil de hoc loco est enotatum), sed tamen mihi temperare non potui quia scriberem Βοηθοῖς, quum hoc unice verum sit comoedico nomen et BOH facile abire potuerit in MY. Fabricius B. Gr. lib. II. c. 22. p. 748. ἐν Βοηθοῖς

affert e schol. ad Aristoph. Acharn. (v. 3.) Priscian. XVIII, 26. et Suid. l. c. ad § 11., qui hunc ipsum attulit verum. Consentit Meinek. Vid. Histor. crit. comic. Graec. p. 212. Bud. l. c. p. 480. censet ad belli Peloponnesiaci tempora pertinere hanc fabulam.

13. composito nomine ex arena et Gargaris] Hanc rem fusius tractavit Suidas l. c.

in fabula .. Ἀχαρνεύειν] Cf. c. 21. § 3. in fabula Amphitryons et c. 22. § 7. in fabula Troadibus.

Varro saepe in Menippeis suis posuit] Cf. LXXXVI. Τὰς Μενίππειους fr. 12. p. 221. Oehl. Romani ψαμμακόσιοι, non qui in urbe inter nundinum calumniarentur, ubi ψαμμακόσιοι e coniectura restitutum est. Praeterea inter illa fragmenta non invenitur haec vox.

14. solstitium] Hoc pertinet quod Heynius adnotavit ad hunc Virgillii locum: „Solstitium proprie de aestive latine dicitur, hiemale bruma vocatur.“

imbricum] est vox Plautina. Cf. Merc. V, 2, 35. auster imbricus. Fest. ap. Paul. lib. IX. p. 109.

adeo agris necessaria sunt, ut sine his nec illi natura fecundissimi Mysiae agri responsuri sint opinioni fertilitatis quae de his habetur. Addit Mysiae nominatim Gargara, quod ea urbs posita in 15 imis radicibus Idae montis defluentibus inde humoribus inrigetur, possitque videri solstitiales imbres non magnopere desiderare. Hoc in loco ad fidem sensui faciendam quod uliginosa sint non 16 sola Gargara pro vicinia montis, sed et universae Mysiae arva, adhiberi potest testis Aeschylus:

Ἰὼ Κάϊνε Μύσιαλ τ' ἐπιρροαί.

Quid de Graecis in hoc loco traxerit diximus. Addemus prae-17 terea hoc iocunditatis gratia, et ut liqueat Virgilium vestrum undique veterum sibi ornamenta traxisse, unde hoc dixerit:

Hiberno lactissima pulvere farra.

In libro enim vetustissimorum carminum, qui ante omnia quae a 18 Latinis scripta sunt compositus ferebatur, invenitur hoc rusticum vetus canticum:

Hiberno pulvere verno luto grandia farra, camille, metes.

XXI. Nomina poculorum Virgilius plerumque Graeca ponit, [143] ut *carchesia*, ut *cymbia*, ut *cantharos*, ut *scyphos*. De *carchesiis* ita:

— *Cape Maeonii carchesia Bacchi:*

Oceano libemus, aut,

et alibi: *Hic duo rite mero libans carchesia Baccho;*

de *cymbiis*: *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte;*

Edd. vlcahgspdz.]

Cf. § 1. — sine iis v-g. 15. Addidit S. 16. Hic in loco A. — provinciae v. provinciae c-g. — Ἰὼ .. ἐπιρροαί om. Sv-a. Μύσια ἐπιρροαί hg. 10 ΚΑΙΝΕ ΜΥΣΙΑ ΕΠΙΡΡΟΑΙ P. 10 ΚΑΙΝΕ ΜΥΣΙΑ ΕΠΙΡΡΟΑΙ A. Ἰὼ καὶνε μυσία ἐπιρροαί in cod. se legisse ait Canterus, qui Var. lect. 1, 21. coniecit legendum: Ἰὼ καὶνε μυσία τ' ἐπιρροαί. Cf. Aesch. fragm. 134. Dind., *Μυσιδόν*, 3 (p. 54.) et *Μυσ*. 2 (p. 62.) Both., Strabo XIII, 1 extr., scholiastes Hephaestionis p. 84 (163 ed. Gaisf.). 17. cum iocunditatis (v ioc.) gratia v-g. — Hiberno] Cf. § 1. — nostrum v-g.

XXI. Caput XXI. De poculorum generibus. 1. posuit P6. — *chascenia* P. *chatesia* P6. — et *cimbia* S. — *scyphos* (om. ut) v-g. — *De carchesia* A. *de carchasiis* h. — *Cape*] Georg. IV, 360. *Carpo* S. — *Hic*] Aen. V, 77. — *rite* om. A. — *Inferimus*] Aen. III, 66. — *trepido* S.

Muell. *Imbrisa tempestate pluviam videtur significare*. Salmasius Exerc. Plin. p. 72. b. F. docuit et imbricus et imbridus dici, ut albus et albidus.

15. quod ... inrigetur] Cf. § 11.

16. Ἰὼ .. ἐπιρροαί] Hunc versum Strabo XIII, 1. extr. ait legi κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ ἐν Μυσιδόναι περὶ λόγῳ, sed Bothius in Aesch. fragm. p. 62. ad fabulam potius quae inscribitur *Μυσιόλ* cum referendum esse statuit.

17. vestrum] Vid. not. ad c. 1. § 4. et a. 2. § 17.

Hiberno lactissima pulvere farra]

Plinius non omnino consentit cum Virgilio: nam ille N. H. XVII, 2. § 13 sq. Ergo, inquit, qui dixit hiemes serenas optandas, non pro arboribus vota fecit: nec per solstitia imbres vitibus conducunt. Hiberno quidem pulvere lactiores fieri menses luxuriantis ingenii fertilitate dictum est.

18. In libro .. vetustissimorum carminum] Festus ap. Paul. lib. VI. p. 93. huic versui praemisit haec: Sicut habetur in antiquo carmine, quum pater filio de agricultura praeciperet.

camille] Vid. not. ad III, 8. 6.

de cantharo: *Et gravis adtrita pendebat cantharus ansa.*

De scyphis: *Et sacer implevit dextram scyphus.*

- 2 Ea autem cuius figurae sint quisve eorum fecerit mentionem nemo quaerit, contenti scire cuiuscemodi esse pocula. Et scyphos quidem cantharosque, consueta vulgi nomina, ferendum si transcant, sed de carchesiis cymbiisque quae apud Latinos haud scio an umquam reperias, apud Graecos autem sunt rarissima, non video cur non cogantur inquirere quid sibi nova et peregrina nomina velint. Est autem *carchesium* poculum Graecis tantummodo notum. Meminit eius Pherecydes in libris historiarum, aitque Iovem Alcmenae pretium concubitus carchesium aureum dono dedisse. Sed Plautus insuetum nomen reliquit, aitque in fabula [144] *Amphitryone pateram* datam, cum longe utriusque poculi figura 4 diversa sit. Patera enim, ut et ipsum nomen indicio est, planum ac patens est, carchesium vero procerum et circa mediam partem

[Mss. P (AS om. Graec.).

— *Et gravis*] Ecl. VI, 17. — *Et sacer attrita* P. — *Et sacer*] Aen. VIII, 278. 2. *cuiuscemodi* S. *huiuscemodi* v-g. — *si crasceant* A. *si nascent* „B“. — *an nunquam* vl. — *sint* S. — *peregrina graeca* v-g. — *velint nomina* S. 3. *feredes* A. — *atque* S. — *Alcmenae* Edd. P. — *etque* in P. — *Amphitryone*] I, 3, 36. 4. *etiam ipsum* P. — *et patens* S. — *compressum mediocriter, ansatum* Casaubonus, qui adnotavit: „Neque enim *ansatum* *mediocriter* potest dici, cuius ansae ad infimum pertingunt a summo,“ et Zeunius, qui adnotavit: „Cum *ansatum* *mediocriter* sequentibus plane repugnet, transfer *mediocriter* ad *compressum*; atque nisi *ansatum* omnino delere malueris, quod durum esse videtur, in locum τοῦ *mediocriter* translatis substitue utrimque.“ *compressum, ansatum* *mediocriter* coni. Pontanus, qui adnotavit: „Fuit hoc poculum, ut Graeca verba sunt, *κυανὸς ἐκλυμης*, et ideo *compressum* quidem circa medietatem sed protuberans leviter... *Ancatum* autem ab *ancus* formatum est. Festus [p. 19. Muell.] *Ancus* appellatur qui aduncum habet brachium, ut *exporrigi* non possit. Glossae: *Ancus, λοῦδος*.“ Vid. not. —

XXI, 2. nemo quaerit, contenti scire] i. e. quum omnes litteratores satis habebant acire, cf. c. 19. § 31.

cuiuscemodi] Macrobio tribuere hanc formam non dubitari, quae in nonnullis exemplaribus legitur vel apud Ciceronem de invent. II, 45, 134. Rectior forma est *cuiusquemodi*, cf. Dnker. ad Flor. III, 4, 2., Davis. ad bell. African. 19., Oudendorp. et Hildebrand. ad Apul. Met. VIII, 17. p. 554. *Eiuscemodi* legitur c. 19, 20.

consueta vulgi nomina] Genitivus ponitur pro dativo, ut Comm. I, 18, 5. *Orionis proximam regionem* et 8. *mundanae volubilitatis consona accessione*, ubi vid. not.

3. Meminit eius Pherecydes cat.] Cf. Athen. XI, 49. p. 474 f. Ἀρχαῖο-
τατον δ' ἐστὶ ποτήριον τὸ καρχή-
σιον, εἰ γὰρ ὁ Ζεὺς ὀμλήσας Ἀλκ-
μήνῃ ἔδωκε δῶρον αὐτὸ τῆς μέθης,

ὡς Φερεκύδης ἐν τῇ δευτέρῃ, ἱστορεῖ καὶ Ἡρόδοτος δ' Ἑρανέω-
της, et p. 475. c. Χάρων δ' ὁ Λαμ-
ψακηνὸς ἐν τοῖς Ὀρκοῖς παρὰ Λακε-
δαιμονίοις, φησὶν, ἔτι καὶ εἰς αὐτὸν
δείκνυσθαι τὸ δέπας τὸ δοθὲν Ἀλκ-
μήνῃ ὑπὸ Διὸς, ὅτι Ἀμφικτράωνι εἰ-
κάσθη.

aureum] Hoc ἐπίθετον non agnoscit Athenaeus.

4. *patera .. planum ac patens est*] Cf. Varr. L. L. V, 26, § 122. Praeterea in poculis erant *paterae* ab eo quod latum Latini dicunt dictae.

et circa mediam partem *compressum, ansatum mediocriter*] Ab Athenaeo haec esse desumpta vidit iam Casaubonus et ipsa eius verba attulit Zeunius, quae (XI, 49, p. 474. c.) sunt haec: Καρχήσιον Καλλιέωνος δ' Ῥόδιος ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξανδρείας φησὶν ὅτι ποτήριον ἔστιν ἐκλυμης, συνηγμένον εἰς

compressum, ansatum mediocriter, ansis a summo ad infimum per-
tingentibus. Asclepiades autem, vir inter Graecos adprime doctus 5
ac diligens, carchesia a navali re existimat dicta. Ait enim nava-
lis veli partem inferiorem *πτέρναν* vocari, at circa mediam ferme
partem *τράχηλον* dici; summam vero partem carchesium nomi-
nari, et inde diffundi in utrumque veli latus ea quae cornua
vocantur. Nec solus Asclepiades meminit huius poculi, sed et alii 6
inlustres poetae, ut Sappho, quae ait:

— *Κῆνοι δ' ἄρα πάντες*

Edd. vicahgspdzb.]

pertingentibus ASv-gM123P6 „CB“. *pertinentibus* a-bP. 5. *Ascle-*
piades A. — *pternam* Sh. *ternam* A. *paternam* vl. *pateram* v3-ag.
— *trachelon* A. — et inde ... vocantur om. P. — *veli* om. S. — *eaque*
v-g. 6. *Κῆνοι*] Cf. Athenaeus XI, 7, 49. p. 475, a. Sapph. fragm. 70.
Neue, 46. Schneidew. Del. Athol. Acol. fragm. 32. Rhein. Mus. 1844, p. 394. *Κῆνοι* .. *καρχήσιον* om. via. In ch-b adduntur sequentia:
Ἀράσαντο δὲ κάμπαν ἐσθλά τῷ γαμβρῷ, (in chg tres sunt versus,
quorum primus finitur verbo *ἔχον*, alter verbo *κάμπαν*; in iisdem le-
gitur *ἐσθλά*). *Κοινῇ* chg. *κοινῇ* a-b. „Cod. Thuan. *κῆνοι* pro *κοινῇ*,

μέσον ἐπεικῶς, ὅτα ἔχον μέ-
ζον τοῦ πυθμένος καθήκοντα. Haec
si cum Macrobiani verbis compara-
veris, concedes scribendum fuisse:
et circa mediam partem compressum
mediocriter omisso participio *ansat-*
um, quod ut eliceretur *ansai* in
Symbol. p. 8 sq., statuens Italum
quendam, qui pro compressum le-
gisset compressum, quum ei in men-
tem venisset vox *presca*, illud inter-
pretatum esse voce *ansatum*. Nunc
vero statuo Macrobiū ipsum or-
ravisse, adverbium *ἐπεικῶς* con-
iungentem cum verbis *ὅτα ἔχον*,
idque quum fecisset, ad interpre-
tandum verbum *καθήκοντα* notio-
nem iam prolatam in participio
ansatum iterum posuisse additis
verbis: *ansis* ... *pertingentibus*.
Compressum est Graecum *συνηγμέ-*
νον, quod proprie valet idem ac
contractum. De carchesii forma
vid. Mueller. Handbuch d. Arch.
§ 299. a. et Letronne Journ. des
Sav. 1833. p. 606., quem citat C. B.
Hasius in Stephani Thea. Gr. I. s.
h. v. Infra § 6. inter apparatus
Bacchicum commemoratur *καρχή-*
σιον, et in duobus Virgilii versibus
qui citantur § 1. carchesia Baccho
tribuantur: recte ergo videtur pro
carchesia habere Viscontius Mus.
Pio-Clement. V. p. 280 pocula quae
in ultima eius voluminis tabula ten-
ent Bacchus et Semele.

pertingentibus] Nullo loco hoc
verbum legitur quin aliqui certe
homines docti inserunt scribi per-

tinere. Vid. quae concessit For-
cellin. s. h. v. et inprimis interpretes
Livii ad XXV, 24, 6. Sed re non
satis explorata codicibus obsequen-
dum esse putavi.

5. *Asclepiades autem cot.*] Cf.
Athen. I. c.: *Ἀσκληπιάδης δ' ὁ*
Μυρλεσιανὸς κεκλησθαι φησιν αὐτὸ
ἀπὸ τινος τῶν ἐν τῇ νηϊ κατα-
σκευασμάτων. τοῦ γὰρ ἱστοῦ τὸ μὲν
κατωτάτω πτέρνα καλεῖται, ἣ ἐμ-
πίπτει εἰς τὸν ληρόν· τὸ δ' ὅλον εἰς
μέσον τράχηλος· τὸ δὲ πρὸς τῷ τέ-
λει καρχήσιον· ἔχει δὲ τοῦτο κεραίας
ἄνω συνηνεούσας ἐφ' ἑκάτερα τὰ
μέρη.

navalis veli partem] „Miror Inter-
pretes nondum vitium hic depre-
hendiasse, quod cum ex loco lau-
dato Athenaei tum e rei natura
facile potest intelligi. Pro *veli*
hic et mox legendum est *mali*, h.
e. *ἱστοῦ*, non *veli*, h. e. *ἱστίου*,
quod a re et libris Athenaei est
alienum.“ Zeyn. — Nihil mutavi,
quoniam non dubito quin ab ipso
Macrobio hic error sit commis-
sus.

inde diffundi in utrumque veli la-
tus ea quae cornua vocantur] Intel-
ligendum esse utrumque *mali* la-
tus ex iis quae supra adnotavimus
apparet. *Diffundi* minus accurate
vertuntur verba Graeca *ἔχει* .. *ἄνω*
συνηνεούσας, quae magis expri-
munt formam ansarum poculi, ut
cogitandum non sit de antennis,
sed de fulcris quibusdam corbis,
τοῦ θαλαμίου: nam sequitur apud

καρχήσι' εἶχον καὶ ἔλειβον.

Cratinus in Διονυσιαλέξανδρῳ:

Στολὴν δὲ δὴ τιν' εἶχεν; τοῦτό μοι φράσον.

Θύρσον κροκωτὸν ποικίλον καρχήσιον.

Sophocles in fabula quae inscribitur Tyro:

[Mss. P (AS om. Graec.).

forte κείνοι.“ Gron. — εἶχον s-b. „Cod. Thuan. εἶχον.“ Gron. εἶχον chg. — ΚΡΑΤΕΙΝΟΣ ΕΝ ΔΙΟΝΥΣΙΑΛΕΞΑΝΔΡΩΙ P. Κρατίνος ἐν Διον. s-d. — Cratinus ... καρχήσιον om. c. — in Διονυσ. ... φράσον om. hg. — Στολὴν] Cf. Meinek. fragm. comic. Graec. II, 1. p. 37, Schneidew. l. c. ad c. 20, § 12. Στολὴν .. φράσον om. sp. substitutis septem asteriscis. „Cratino hunc verum restitui e cod. Thuan. suppeditantibus scedis paternis et epistola Theodori Ryquii.“ Gron. — ΔΗΤΙΝΑΙΣΤΗΝ P. δὴ τινα εἶχεν s-b. — τοῦτό μοι φράσον Mein. et Schneidew. ex emend. Porsoni. τοῦ Δεμοιφράσον P. τοῦ δ' ὁμόχροον dzb. „In Ms. erat τοῦ Δεμοιφράσον pro quo id quod edidi ad marginem scripserat pater, nec video melius.“ Gron. — Θύρσον, κροκωτὸν ποικίλον καρχήσι hg. Θύρσον κροκωτὸν, ποικίλον καρχήσιον sp. Θύρσον, κροκωτὸν, ποικίλον καρχήσιον dzb. „versus Cratini in ultima editione male distinctus erat.“ Gron. — Tyro om. cum Graecis ASvia.

Athenaeum: καὶ ἐκτίσται τὸ λεγόμενον αὐτῷ θωράκιον.

6. εἶχον καὶ ἔλειβον] Sic scripsi, quamvis in codice P. legatur εἶχον καὶ ἔλειβον, quo vitaretur immutatio temporis. Versus ita distinxī, ut essent phoreorae, quorum priori debet in initio una syllaba esse et alter duplicem haberet basin.

Cratinus in Διονυσιαλέξανδρῳ] G. H. Bodius Gesch. d. hell. Dichtk. III, 2, p. 135. Cratino minori tribuit hanc comœdiam, cuius argumentum fuerit aut Alexander Magnus Dionysi instar in Indiam profectus, aut Alexander Phraeus Dionysi cultor. coll. schol. in Hom. II. α, 428: Καὶ Θεοποιμάς φησιν Ἀλέξανδρον Φεραίων Διόνυσον τὸν ἐν Παγασαῖς .. εὐσεβεῖν διαφόρως· καταποντωθέντος δὲ Ἀλεξάνδρου Διόνυσος θναρὸς ἐπιστάς τινα τῶν ἀλλέων ἐκέλευσεν ἀναλαβεῖν τὸν φορμὸν τῶν ὀστῶν· ὁ δὲ ἀπελθὼν ἐς Κράνωνα τοῖς οὐκείοις ἀπέδωκεν, οἱ δὲ ἔθαψαν. Sed hoc fragmentum apud Athenaeum l. c. non legitur.

v. 1. τοῦτό μοι φράσον] Meinek. adnotavit: „Porsonus ad Eurip. Hec. 782. Cleanthes apud Galenum Hipp. et Plat. V. p. 292: τί ποτ' ἐσθ' ὁ βούλει θυμέ; τοῦτό μοι φράσον.“

v. 2. Θύρσον κροκωτὸν ποικίλον καρχήσιον] Cf. Athen. V, 28. p. 198. c. Ἐὰν δὲ ταύτης (τῆς τετρακτύου) ἐπὶν ἄγαλμα Διονύσου .. σπένδον ἐκ καρχήσιου χρυσοῦ, χιτῶνα πορφύρεον ἔχον διακροῖον καὶ ἐκ αὐτοῦ κροκωτὸν διαφανή· πε-

ριεβέβητο δὲ ἰμάτιον πορφύρεον χρυσοποικίλον·... προσήρητο δὲ καὶ στέφανον καὶ ταινίαν καὶ θύρσον καὶ τέμνανα κτλ. Poll. IV, 18, 117. Ὁ δὲ κροκωτὸς ἰμάτιον· Διόνυσος δὲ αὐτῷ ἐποίησε καὶ μασχαλιστήρι· ἀνθίσινφ καὶ θύρσῳ. De caroches vid. not. ad § 4. Quid sit ποικίλον docet etiam Auct. ad Herenn. qui IV, 47, 60: Uti citharœdus, inquit, quam prædierit optime vestitus, palla aurea indutus, cum chlamyde purpurea coloribus variis intexta, non recte ergo vulgo commata penuntiant post Θύρσον et post κροκωτὸν, ut iungantur verba ποικίλον καρχήσιον. Meinek. ad loc. cit. adnotavit: „De ποικίλῳ veste Dionysiaca plura attuli Hist. crit. p. 57. Dicitur deinde de qualibet veste variegata, ut apud Eubulum Bekkeri Anecd. p. 1169. Theocritum Idyll. XV, 78. Fuisse autem τὸ ποικίλον interiorem vestem sive tunicam ex addito κροκωτῷ apertam est.“ De crocata, qua uti solebant mulieres, Baccho tributa vid. Ruhnck. ad Vellei. Pat. p. 346. Philostrat. p. 159. Polyæn. V, 8, 8.

in fabula quae inscribitur Tyro] Fundus fabulae est Homor. Odyss. X, 225-259. Cf. Apollodor. I, 9, 8., ubi legitur: Τυρὼ δὲ ἡ Σαλμωνίδης θυγάτηρ καὶ Ἀλκιδίτης .. ἔρωτα Ἰσχυρὸς Ἐνικέως τοῦ ποταμοῦ·... Ποσειδῶν δὲ ἐκείσθεις Ἐνικεῖ συγκατακλίθη αὐτῇ· ἡ δὲ γεννησασα κρόφα διδυμούςς παιδάς ἐκτίθηναι·... ὁ δὲ ἱπποφορβὸς ἀμφοτέρους τοὺς παιδάς

*Πρὸς τήνδε μοι
τράπεζαν ἀμφὶ σῖτα καὶ παρρήσια.*

Haec de carchesiis ignoratis Latinitati et a sola Graecia celebra-
tis. Sed nec *cymbia* in nostro sermone reperies: est enim a
Graecorum paucis relatum. Philemon, notissimus comicus, in
Fantasmate ait:

*Ἔκειν ἡ Ῥόδη κυμβλον ἀκράτου,
Anaxandrides etiam comicus in fabula Ἀγρολοις:
Προκινόμενα καὶ μέστ' ἀκράτου κυμβλα*

8

Edd. vicahgpadub.]

— *Πρὸς τήνδε*] Cf. Athen. XI, 7, 49. p. 475 a Both. Soph. fragm. XXX,
10., p. 96. *πρὸς ΓΗΝΔΕΙΜΙΤΡΑΚΕΣ ΛΑΛΦΙΣΤΑ ΚΑΙ ΚΑΡΗΣΙΑ* P (a quo
haec omnia abesse non recte refert Schneidew. l. c.). *Πρὸς τήνδε μοι*
scripsi e conl. *Προστέναι μέσθην Τράπεζαν ἀμφιστία τε καὶ παρρή-
σια* Athen., quae in unum verum contracta leguntur in a-b. (Both.
Προστέναι, et σῖτα). *Πρὸς τήν τράπεζαν φάσκων Προσεληλυθέναι*
τοὺς δράκοντας καὶ Γενέσθαι περὶ τὰ σῖτα καὶ τὰ Καρρήσια
(quae explicandi causa adduntur apud Athen.) chg. „Sic videtur auctor
scripsisse. Nam Athenaeus cum statim suis verbis mentionem faciat
serpentum, nihil nisi quod ad consilium suum pertinere, scripsit: ve-
rum secus est hic apud nostrum.“ Zeun. — 7. in vestro conl. Zeu-
mina. Vid. not. — *fantasmate* APSv1. *phantasmate* v3aP6. *phasmate* ch-b.
Vid. not. — *Ἐκειν*] Cf. Athenaeum XI, 9, p. 481. d. Meinek. fragm. comic.
Graec. IV. p. 29. Schneidewin. l. c. *Ἐκειν ... ἀκράτου om. via.* *Ἐπεὶ*
ἡ Ῥόδη ch-b addito post *ἀκράτου* versu qui sequitur apud Athenaeum l.
c.: *Κατεσέειπεν ὅμιν ἄνω. Ἐκειν* ex P restituit Schneidewin. l. c.
p. 473. Apud Athenaeum pro *ἐκεῖ* δὲ ἡ Ῥόδη Benteleus coniecit *ἐπειδὴ*
δ' ἡ Ῥόδη, alii *ἐπειτα δ' ἡ P.* Mein. *ἐκεῖ* δὲ δὴ *P.* 8. *Anaxan-*
drides A. — *ἐν ἀγρολοις* hg. *ἐν ἀγρολοις c. agraeis AP. a graecis*
Sv1aP6. — *Προκινόμενα ... ὅμᾶς om. via.* Cf. Athenaeus XI. p. 481 sq.
Meinek. fragm. Comic. Gr. III, p. 162. Schneidewin. l. c. *ὡς ΚΥΜΒΙΑ*
ΠΡΟΚΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΜΕΤΤΑ ΑΚΡΑ ΕΛΑΧΩΣΕΝ ΥΜΑΣ P. *Μεγάλ' ἴσως πο-*
τήρια, προκινόμενα Καὶ μετ' ἀκράτου Κυμβλ' ἐλάρωσεν ὅμᾶς, Ἀνακ-
χαίτιον μὲν οὖν ex Athenaeo c (hg om. Ἀναχαίτ. ... οὖν, et Κυμ-
βλ' et in mg. ἐλάρωσεν; g ἀκράτου). „Sic plane extat apud Athenaeum

ἀνελόμενος ἔθρεψε καὶ τὸν μὲν ..
Πέλλαν ἐκλέσε, τὸν δὲ ἔτερον Νη-
λέα· τελευθόντες δὲ ἀνεγνώρισαν
τὴν μητέρα, καὶ τὴν μητρὶν ἀπέ-
πειναν Σιδηρὰ πλ. Scholiastes Eu-
rip. sub finem. Orestis propter feli-
cem exitum confert hanc fabulam
cum Euripidis Oreste et Alceste.
Vid. etiam Aristot. poet. c. 16.,
Both. fragm. Soph. p. 92 sqq. et
Bode l. c. III, 1. p. 443 sq.

Πρὸς τήνδε μοι τράπεζαν] Sic
scripsi, ut quam minime a codicis
vestigio recedens efficeretur tri-
metri clausula. Quid velint hi ver-
sus docent ea quae explicandi
causa adiecit Athenaeus. Vid. app.

7. in nostro sermone] „Si nostrum
sermonem interpreteris sermonem
quo nunc hic utimur, bene est.
Verum si linguam vernaculam,
quam dicunt, intelligis, falleris,
quia Eustathius, qui loquitur, fuit

Graecus, uti ex antecedentibus sit
satis clarum. Forte tamen melius
est si nostro correxeris.“ Zeun. —
Equidem putaverim errorem admi-
sisse Macrobius. Cf. § 9. et nott.
ad c. 2. § 17., et ad c. 22. § 15.
notissimus comicus] Menandri
aemulus.

in Fantasmate] Sic scripsi ex
auctoritate omnium meorum codi-
cum, quamvis verum fabulae no-
men sit *Φάσμα*, quod quidem legi-
tur apud Athenaeum et apud Mei-
nekius II. cc. Ibidem plenius le-
gitur hoc fragmentum, de quo vid.
Schneidewin. l. c.

8. *Προκινόμενα ... κυμβλα*] Quae
in cod. P leguntur, ea sic orta
esse videntur, ut librarius ab *ΑΚΡΑ*
ad *ΚΥΜΒΙΑ* aberrans omiserit *τοῦ*
ΚΥΜΒΙΑ, eoque adacriperit in
margine, unde ab alio paululum
mutata translata sint ad totius
fragmenti principium.

ἐκάκωσεν ὑμᾶς.

[145. Meminit eius et Demosthenes in oratione quae est in Midiam: Ἐκ ἀστράβης δὲ ὀχοῦμενος ἐξ Ἀργοῦρας τῆς Εὐβόλας, χλανίδας δὲ καὶ κυμβία καὶ κάδους ἔχων, ὧν ἐπελαμβάνοντο οἱ πεντηκοστολόγοι. Cymbia autem haec, ut ipsius nominis figura indicat, diminutive a cymba dicta: quod et apud Graecos et apud nos ab illis trahentes navigii genus est. Ac sane animadverti ego apud Graecos multa poculorum genera a re navali cognominata, ut

[Mss. P (AS om. Graec.).

XI, 9, unde omnino noster hausit quicquid hic de poculis scripsit. Zenn.; Meinek. μέστ' e codicibus. Μεγάλ' ἴσως κυμβία προκινούμενα Καὶ μετ' ἀνάρτων ἐκάκωσεν ὑμᾶς a-b. — Demosthenes (om. α) h. — quae esse A. — in Midiam] § 133 Bekk. (p. 658 Reisk.) — ἐκ ἀστράβης ... πεντηκοστολόγοι om. v-a. — δ' ὀχοῦμενος a-b. — ΕΛΑΡΚΟΥΡΑΣ P. — ΘΗΣ (sup. τ) ΘΥΣΟΥΑΣ P. „Male Stoeberiana (et g) Ἀργοῦρας Εὐβόλας, ineptius cum Stephano Pontanus (ap) Ἀργοῦρας καὶ ἐξ Εὐβόλας. Recte solus Camerarius.“ Gron. (τῆς Εὐβόλας hdxh). Vid. not. — ΧΛΑΝΙΔΑΣ ΔΕ ΟΧΟ P, unde Schneidewin. conl. χλανίδας δ' ἐκ' ὀχου. Vid. not. — ΚΑΙ ΚΥΜΒΙΑ ΟΥΣΙΕΧΩΝ P, unde Schneidewin. restituit id quod est in codd. Demosth., καὶ κυμβία καὶ κάδους. — ΕΠΑΛΛΑΜΒΑΝΟΝ Ο ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΛΟΓΟΙ P. ἐκλ. οἱ πεντηκοστολόγοι hg. 9. Cybia vi. — haec om. h. — apud nos

ἐκάκωσεν] Non dubito quin verum sit id quod legitur apud Athenaeum, ἐκάκωσεν, quum Hezychius participium κακώθεις interpretetur: τὴν κεφαλὴν σεισθεὶς, μεθυσθεὶς. Sed tamen secutus sum codicem P., quia potuit fieri ut ipse Macrobius substitueret hoc verbum, quod quidem est magis vulgatum.

Ἐκ ἀστράβης δὲ ὀχοῦμενος ἐξ Ἀργοῦρας τῆς Εὐβόλας] Alterum τῆς delendum esse censet Schneidewinus, sed defendit Westermannus Zeitschr. f. A. W. 1845. N. 87. Apud Demosthenem legendum esse ἐκ ἀστράβης . . τῆς ἀργουῶς τῆς Εὐβόλας evicit Buttmanus Excursu VII., sed in eo erravit vir doctissimus quod censuit Camerarium nullius codicis auctoritate nissum haec Demosthenis verba inseruisse. Sed iam antiquitas ἐξ Ἀργοῦρας in plerisque Demosthenis exemplaribus fuisse docet Ulpianus qui totam hunc locum interpretatur sit his verbis: Εἶδος καθέδρας ἀστράβη, παρὰ τὸ μὴ στορβιῖσθαι μηδὲ στορέφασθαι. Ἔστι δὲ ἐπὶ πλείστον εἰς ὕψος ἀνήκον, ὥστε τῶν καθιζομένων ἀνέχειν τὰ νῶτα· χροῶνται δὲ αὐτῶ μάλιστα αἱ γυναῖκες. Ἐπισκώπτει δὲ διὰ τοῦτο εἰς μαλακίαν καὶ ἀσθένειαν τὸν Μειδίαν· εἰδ', ἵνα μὴ ἀντιπέσῃ, τί οὖν, εἰ κακώθεις ἐχρήσατο ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ; προσέειπεν ἐξ (τῆς?) ἀργουῶς· τὸ γὰρ ἡργουῶσθαι τὴν

καθέδραν δείγμα ἦν τοῦ ἐπιτηδεύοντος καὶ ἐντροφάντος τοῦτ' εἶδει· τὸ δὲ καὶ ἐξ Εὐβόλας, ὅτι μὴ εἰσθόταν τῶν Ἀθηναίων τοιαύτας ἐργάζεσθαι αὐτὸς ἐξ Εὐβόλας ἀνήσατο· ἢ δὲ δημόσιος ἐξ Ἀργοῦρας ἔχει ἀπὸ τόπου τῆς Εὐβόλας· ἀλλὰ τὰ ἐξῆς δηλοῖ, ὅτι μαλακίαν αὐτῶ καὶ τρυφὴν ὀνειδίξει, χλανίδας λέγων καὶ ἱμάτια τρυφερά καὶ σευῆ πρὸς ἀνεμῆνον βίον.

χλανίδας δὲ καὶ κυμβία καὶ κάδους] Schneidewinus, quia post χλανίδας in codice legitur ΔΕ ΟΧΟ, suspicatus est scribendum esse δ' ἐκ' ὀχου, sed haec orta sunt e vitiosa repetitione verborum δὲ ὀχοῦμενος. Contra eidem viro doctissimo concedo verba καὶ κάδους esse restituenda, quamvis in codice legatur tantum οὐ: videtur enim librario a κυμβία aberrasse ad καδ. Apud Athenaeum p. 481. e. legitur tantum: Τοῦ κυμβίου μνημονεύει καὶ Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μειδίον, ἀκολουθεῖν αὐτῷ φάσαντες ὅντα καὶ κυμβία, respiciens, ut videtur, ad § 158.: κυμβία καὶ ὅντα καὶ φιάλας ὀνομάζων.

οἱ πεντηκοστολόγοι] Cf. Suid. Πεντηκοστὴ μὲν τὸ τέλος δ' ἐταλοῦσαι, πεντηκοστολόγοι δὲ οἱ τοῦτο ἐκλέγοντες.

9. apud nos] Non sine causa Zeunius statuit legendum esse apud nos. Vid. not. ad § 7.

carchesia supra docui; ut haec cymbia, pocula procera ac navibus similia. Meminit huius poculi Eratosthenes, vir longe doctissimus, in epistola ad Hagetorem Lacedaemonium his verbis: *Κρατήρα γὰρ ἔσθυσαν τοῖς θεοῖς, οὐκ ἀργύρεον οὐδὲ λιθοκόλλητον, ἀλλὰ τῆς κωλιάδος· τοῦτον δὲ ὁδάκις εἰσπληρώσαιεν, ἀποσπείσαντες τοῖς θεοῖς, φονοχόουν ἐφεξῆς βαπτιστῶ κυμβίῳ.* Fuerunt qui *cymbium* a *cissybio* per syncopam dictum existimarent. *Cissybi* autem, ut de Homero taceam qui hoc poculum Cyclopi ab Ulixē datum memorat, multi faciunt mentionem: voluntque nonnulli proprie *cissybium* ligneum esse poculum ex hedera, id est *κισσοῦ*. Et Nicander quidem Colophonius in primo *Αἰτωλικῶν*

Edd. vicahgpdzb.]

reponendum esse censuit Zeunius. Vid. not. ad § 7. 10. *Agetorem* v-g. — *Κρατήρα*] Cf. Athen. XI, 9. p. 482. b: et Bernhardy Eratosthen. p. 201. *Κρατήρα* ... *κυμβίῳ* om. via. Pro his verbis in chg leguntur ex Athen. l. c. p. 482. a. haecce: *Θαυμάζονσι δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ πῶς κῶαθον μὴ κεκτημένος, ἀλλὰ κυμβίον, μόνην φιάλην προσέκτεπτο, δοκεῖ δὲ μοι τὸ μὲν τῆς τῶν ἀνθρώπων χειρὸς ἔνεκα, τὸ δὲ τῆς τῶν θεῶν τιμῆς εἰς τὴν κτήσιν παρεκτελεῖσθαι* (hg in mg.). „In antiquo sequentia citantur in hunc modum: *κρατήρα παρέστησαν ... βάπταντες τῷ κυμβίῳ*. Est autem totus locus expositus ab Athenaeo in 11.“. — *ἔσθυσαν* Athen. l. c. — *οὐδεμίαν ποκλαυτοναλα* P. — *τῆς κωλιάδος* (sup. ωι add Δ) P. *τῆς κωλιάδος γῆς* hg in mg. Athen. l. c.; Schneidewin. l. c. suspicatur γῆς latere in iis quae sequuntur in P.: *τοῖς θεοῖς* (i. e. *τοῖς θεοῖς*). — δ' a-b. — *εἰσπληρώσαιεν* P (i. e. *εἰσ*). *ἐκπληρώσαιεν* a-b (hg in mg.) Athen. l. c. — *τοῖς θεοῖς ἐκ τῆς φιάλης* a-b Athen. — *βαπτιστῶ κυμβίῳ* P. *βάπτοντες τῷ κυμβίῳ* a-b Athen. 11. a *cissimbio* viP6. a *cissymbio* c-g. — existimaverunt viP6. existimaverunt c-g. — *Cissimbii* viP6. *cissymbii* c-g. — de Homero], Od. I, 346. cf. Athen. XI, 2, 7 (p. 477. h.).“ Zeun. — *Ulyse* Svi. *Ulysses* c-bP. — *cissimbium* viP6. *cissymbium* c-g. — *edera* a-bP. — *cissu* AS. *κισσοῦ* hg. 12. quidam APSv-gP6. — *Aetolicon* ch-b.

pocula procera ac navibus similia] Cf. Athen. p. 481. f. *Φησὶ δὲ Δίδυμος ὁ γραμματικὸς ἐπισημῆς εἶναι τὸ ποτήριον καὶ στενὸν τῷ σχήματι, παρόμοιον πλοῖῳ, quibus similia habet Suidas. Ibid. d. Dorothei verbis legitur: Ἰένος ποτηρίων βαθέων τὰ κυμβία καὶ ὀρθῶν, πυθμέναι μὴ ἔχοντων μηδὲ ὠτα.*

10. *λιθοκόλλητον*] Cf. Plin. N. H. XXXVII, 2 a. 6 § 17. *gemmata poloria*.

τῆς κωλιάδος] Malim additam vocem γῆς, quare erat quum coniecero legendum esse γῆς κωλιάδος, sed retinui id quod inde a Stephano legitur ex auctoritate codicis P, et, ut refert Schneidewinus, probatur Bernhardy Eratosth. p. 302., et praeterea Valckenario, ad Herodot. IV, 88., refragante Schweighauesero, quia apud Plutarchum de rect. rat. aud. 160. p. 42 D. legitur: Ὅμοιός ἐστι μὴ βουλομένῳ πίνειν ἀντίδοτον, ἢ μὴ το

ἀγγεῖον ἐκ τῆς Ἀττικῆς κωλιάδος ἢ κεκραμενέον.

εἰσπληρώσαιεν] pro magis nitato verbo *ἐκπληρώσαιεν* scripsi e cod. P., quem paullo infra secutus omisi ἐκ τῆς φιάλης, quoniam Eratosthenis verba decurtata esse etiam ex iis quae sequuntur elucet.

βαπτιστῶ κυμβίῳ] Nihil aliud legitur in cod. P. Nam o saepissime ponitur pro c: est autem *βαπτιστὸν κυμβίον* cymbium hauriendi causa immersum vel ad immergendum aptum. Vulgo legitur *βάπτοντες τῷ κυμβίῳ*, quod est ex Athenaeo desumptum, qui quidem praemittit τὸν νεοκῶατα. Ea constructione quae *βάπτειν* usurpatum est apud Athenaeum, verbo *βαπτίζειν* usus est Plutarchus Alex. c. 67. *φιάλαις καὶ οὖτοις .. βαπτίζοντες ἐκ πίθων μεγάλων καὶ κρατήρων ἀλλήλους ποσπίνον.*

12. in primo *Αἰτωλικῶν*] Poema hoc fuisse statuit Baehrius Real-

sic ait: 'Εν τῇ ἱεροποιῇ τοῦ Διδυμάλου [Διδῶς] κισσῶ σπονδοποιούνται· ὅθεν τὰ ἀρχαῖα ἐκπώματα κισσύβια φανέεται. Sed et Callimachus meminit huius poculi:

Καὶ γὰρ ὁ Θρηίκλην μὲν ἀνήγατο χανδὸν ἄμυστιν
ζωροποτεῖν, ὀλλῶ δ' ἤδετο κισσυβίῳ.

13 Qui autem cissybium ex hedera factum poculum οἶονεϊ κίσσινον

[Mss. P (AS om. Graec.).

italicon ASP6. icalicon P. hialicon vi. hyalicon a (g in mg). — 'Εν τῇ] Cf. Athen. XI, 7. p. 477. b. 'Εν τῇ ... φανέεται om. via. In versu distinguntur haec post Διδυμάλου, post πετάλοιον, post κισσύβια in ch. — ἱεροποιήσῃ P. — τοῦ Διδυμάλου Διδῶς ch-b ex Athenaeo. — κισσῶ σπονδοποιούνται P. κισσῶ σπονδοποιούνται (c ὀπνῶδ.; a-b σπονδοποιούνται) πετάλοιον ch-b, ut Athen. — Οὔτεν hg. — φανέεται, ut Athen., c. φανέεται Ph-b. — Καὶ γὰρ] Cf. Athen. XI, 7. p. 477. c. (et X, 12. p. 442. f., ubi pro ἀνήγατο legitur ἀπείστῃ, et pro ζωροποτεῖν οἶνοποτεῖν). Schneidewin. l. c. „Vid. Fragmenta Callimachi a Bentleio coll. 109.“ Zeun. — Καὶ γὰρ ... κισσυβίῳ om. via. In chg adduntur ea quae sequuntur apud Athen. XI, 7. p. 477. c. Τῶ μὲν ἐγὼ τόδ' ἔλεξα περιστείοντος ἀλείσον Τὸ τρίτον. — ΚΙΣΑΡ Ο ΟΡΗΚΙΝΗ P. — ΑΝΗΓΑΤΟ P., quod apud Athen. p. 477. probaverunt Bentlei. Ernest. Valckenar. ἀπῆγατο, ut vulgo ap. Athen., ch-b. — ΖΗΡΟΠΟΤΕΙΝ P, unde Schneidew. suspicatus est Macrobius scripsisse ξηροποτεῖν. 13. edera Edd. P. — οἶονεϊ κισσινόν (sed infra κίσσινον) h-b. οἶονεϊ κισσινόν A non (om. οἶονεϊ κίσσινον) SP6. οἶον ἐκ κισσῶ non via. οἶορ ἐκ κισσῶ

Encycl. V. p. 613., et Arnoldus Vesaliensis, quem secutus est Camerarius, verba quae inde proferruntur scripsit tanquam essent versus, sed, ut mihi quidem videtur, nullo metro: in edd. Gryphianis eae voces a quibus apud illos incipiunt singuli versus tantummodo scriptae sunt ab initio litteris maioribus. At ne argumentum quidem est poeticum. Quam ob causam equidem censeo illos libros prosa oratione fuisse scriptos, sed dialecto Ionica, quae viris doctis imposuerit. Titulus Αἰτωλικῶν, qui in omnibus codicibus est corruptus, invenitur apud Athenaeum praeter locum citatum etiam VII, 48. p. 296. f.

ἱεροποιῇ] Quod in cod. P. legitur, ἱεροποιήσῃ, id fortasse natum est ex ἱεροποιήσῃ, quam lectionem apud Athenaeum affert Schweighauserus. Nam illa vox nulla, quod sciam, nititur auctoritate. Contra etiam Hesychius s. v. Δάλιον habet: ἐν ταῖς ἱεροποιῇς.

τοῦ Διδυμάλου [Διδῶς] Uncis inclusum retinui Διδῶς, quia hoc nomen, quod abest a cod. P. et ab uno cod. Athenaei, qui habet τῶ Διδυμάλῳ, legitur etiam apud Eustathium ad Od. I, p. 359, 12., et post . . αἶον facile potuit excidere

Διδῶς. De Iove Didymaeo vid. not. ad I, 17, 64. Adde fragmentum Callimachi quod est in Etym. M. s. v. Διδυμάλος. Omisso nomine Διδῶς est Διδυμάλον fanam Didymaeum quod hoc nomine appellatur apud Plutarchum in vita Pomp. c. 24. et Curtium VII, 5, 28.

φανέται] Et Schweighauserus et Schneidewinus pronuntiaverunt admitti non posse φανέται, quod legitur in codice P, nec possunt sane huc referri formae κέται et δυνέται quas ex Herodoto attulit Matthiaeus Gr. Gramm. § 204. T. c. Est ergo scribendum aut φανέται aut πεφανέται: illud autem commendat Athenaeus.

Θρηίκλην . . ἄμυστιν] Cf. Athen. X, 60., quod caput totum versatur in Thracum incontinentia, et Platon. de leg. I, p. 637 extr. Σπόθαι δὲ καὶ Θρηῖκες ἀκράτῳ παντάσῃ χρόμενοι, Horat. Od. I, 27, 1 sq. Natis in usum laetitiae scyphis Pugnare Thracum est. Satyrus ap. Athen. XII, 47, p. 534. d. de Alcibiade: Ὑπερῆς δὲ, inquit, καὶ τὴν τῶν Θρηῶν ἀκρατοσύνην, et de eodem Corn. Nep. VII, 11, 5.: Fuisse apud Thracas, homines vinolentos.

13. cissybium ex hedera factum poculum] Hanc etymologiam refutat

dici arbitrantur Euripidis auctoritate niti videntur, qui in Andromeda sic ait:

— Πᾶς δὲ ποιμένων ἔρχει λεώς, [146]
ὁ μὲν γάλακτος κίσσινον φέρων σκύφον
πόνων ἀναφυκτῆρ', ὁ δ' ἀμπέλων γάνος.

Haec de cymbio. Sequitur ut, quando *cantharum* et poculi et na- 14
vigii genus esse supra diximus, probetur exemplis. Et pro poculo quidem nota res est vel ex ipso Virgilio, qui aptissime proprium Liberi patris poculum adsignat Sileno: sed id, ut supra polliciti sumus, etiam pro navigio poni solitum debemus ostendere. Menander in Nauclero:

Ἦκει λιπὼν Αἰγαῖον ἄλμυρον βάθος
θεόφιλος ἡμῖν, ὃ Στράτων, ὥς εἰς καλὸν
τὸν νῆον εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον
πρῶτος λέγω σοι τὸν τε χρυσοῦν κἀνθάρον.

15

Edd. vicalhgsapzb.]

non vbi. οἶος ἐκ κισσοῦ non c. — *andrometa* A. *drometa* „Ma.“ *andromascha* via (g in mg.) P6. — Πᾶς Cf. Athenaeus XI, 7. p. 477. a., Eustath. ad Odys. l, p. 1632, 9. Both. fragm. Eurip. Androm. 39. (p. 56.). Wagner. Androm. 29. (137.). Schneidewin. l. c. p. 475. — Πᾶς ... γάνος om. via. c in mg. „Locus restitutus.“ — ποιμένων *μημερειαῶς* P. — v. 2. σκύφος, ut Athen. et Eust., chg. — v. 3. ἀναφυκτῆρ' P. ἀμπέλων dzb. 14. supra] Vid. not. — ex ipso Virgilio] l. c. ad § 1. 15. [Ἦκει] Cf. Athen. XI, 6. p. 474. b. Mein. fragm. Com. Græc. IV. p. 174. Ἦκει ... ἔθλιε om. via. c in mg.: „Locus restitutus.“ — v. 1. αἰκῶνα ἱραῖονα ἀμυρον βάθος P. — αἰγαῖον ch. αἰγαῖον g. — v. 2. ο (sup. add. ω) P. — εἰς καλὸν P. εἰς καλὸν a-b. ἐγκάλων hg. — v. 3. τὸν ... σεσωσμένον om. P. Macrobius ipsum omisisse hunc versum censet Schneidewin. l. c. — v. 4. λέγω P Athen. δ' ἐγὼ ch-b. — τὸν τε χρυσοῦν κἀνθάρον scripsi cum Athenaeo (ex quo etiam emendavi interpunctionem, cum in a-b sit punctum post σεσωσμένον, et in b κἀν-

Doederlinus Glossar. Homer. s. v. κισσόβιον.

σκύφον] Haec huius nominis forma legitur apud Euripidem Cycl. 256 et 556. Alcest. 798. Electr. 499., sed τὸ σκύφος, ut apud Athen. et in hg. h. l., Cycl. 390., ubi est: Σκύφος δὲ κίσσου παρέθετο. Utramque formam in usu fuisse docet Athen. p. 498. a. Quod ad rem attinet, Wagnerus praeterea citavit Alc. 756. ποτήρα κίσσινον et Valckenar. ad Theocr. I, 27. Victor. Var. lectt. XVI, 23.

14. supra diximus] Haec et quae leguntur paulo infra, ut supra polliciti sumus, non habent quo referantur: namque § 9., ubi de poculorum generibus a re navali cognominatis agitur, cantharus non est nominatus, ut aliquid ibi videatur excidisse.

proprium Liberi patris poculum] Cf. Plin. N. H. XXXIII, 11. s. 53 extr. C. Marius post victoriam

Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, Valer. Max. III, 6, 6. Cantharo semper potavit (Marius), quod Liber pater inclytum ex Asia ducens triumphum hoc usus poculi genere ferebatur. Arnob. VI, 25. In Liberi dextera pendens potioris cantharus, ubi vid. not. Hildebrandi, et quae idem adnotavit ad Apul. Met. IX, 10. p. 774. Gruter. Inscript. p. 67, 2. Mueller. Handb. d. Archaeol. § 299, b.

15. Ἦκει λιπὼν] „Primus versus in Euripid. Troad. quoque ab initio reperitur.“ Zauw.

v. 4. τὸν τε χρυσοῦν κἀνθάρον] Sic scripsi, non τὸν δὲ, ut intelligeretur σεσωσμένον λέγω. Nam sequitur apud Athenaeum: καὶ μετ' ὀλίγα. Τὴν ναὺν σεσωσθαί μοι λέγεις; Ἐγὼγε μὴν. De forma canthari vid. Mueller. Handb. d. Arch. § 299. b.

ποιόν; τὸ πλοῖον· οὐδὲ μ' οἶσθας ἄδμε.

16

Et sacer implevit dextram scyphus.

Scyphus Herculis poculum est ita ut Liberi patris *cantharus*. Herculem vero fictores veteres non sine causa cum populo fecerunt, et nonnumquam cassabundum et ebrium, non solum quod is heros bibax fuisse perhibetur, sed etiam quod antiqua historia est Herculem poculo tamquam navigio ventis immensa maria transisse.

17

Sed de utraque re pauca ex Graecis antiquitatibus dicam. Et multibibum heros istum fuisse, ut taceam quae vulgo nota sunt, illud non obscurum argumentum est, quod Ehippus in Busiride inducit Herculem sic loquentem:

Οὐκ οἶσθά μ' ὄντα, πρὸς θεῶν, Τιρύνθιον
'Αργεῖον; οἱ μεθύοντες ἀεὶ τὰς μάχας

[*Mss. P (AS om. Graec.).*]

θαρον Ποῖον, τὸ πλοῖον). ΤΟΝ ΔΕΙΦΥΣΟΥΝ ΘΑΡΟ P. τὸν δ' ἐχρῶσσαν κά-
θαρον ch-b. — v. 5. ΗΛΟΙΟΝ P. — οὐδὲ μ' οἶσθας scripsi cum Meineke.
οὐδε μοις ΘΑΡΟ P. οὐδὲ μ' οἶσθά δ' ch-b. (Apud Athenaeum haec non
leguntur.). — ΑΘΛΙΕ P. 16. *Et sacer*] Cf. § 1. — *cassabundum*
ASvi. *quassabundum* c-g. *cassabundum* s-bP. — *historia* (om. est) S.
— *pocula* S. — *navigio vectum* M2. Idem conl. Bentleius Opusc. p. 213.
Lennep. ad Phalarid. epist. II, p. 62. Vid. not. 17. Οὐκ οἶσθας] Cf.
Athen. X, 12, p. 442. d, Meineke Com. Gr. III, p. 322. — Οὐκ ... ἀεὶ
om. v-a. In hg versus non distinguuntur, et emittantur verba *τοιγαροῦν*
φενύονσ' ἀεὶ. — v. 1. οἶσθά μ' h-b. — v. 2. οἱ h-b. — ΛΕΠΛΟ P. αἰεὶ τὰς

v. 5. οἶσθας] De hac forma vid. Pierson. ad Moor. et Suid. s. v. οἶσθας, Eustath. ad Od. p. 1773, 27, Photii Lex. p. 323, 19. Choeroboscum in Bekk. Anecd. p. 1296. Meinek. in ed. maiore; Buttmann. Ausf. gr. Sprachl. § 109. Not. 10. Matthiae § 231, 2. Sensus interruptus est, quoniam haec verba apud Athenaeum sunt omissa, quod quidem videtur indicare Macro- bium haec non ex ipso Athenaeo hausisse, sed ex eodem fonte.

16. *cassabundum et ebrium*] Cf. Varro L. L. VII, 3, § 53. Apud Naevium: *Risi egomet tecum cassabundum ire ebrium*; *cassabundus a cadendo*. Haec etymologia si vera est, non est probandum duplex s. De re conf. Mueller. Handb. d. Arch. § 411, 2. De scyphi forma vid. ibid. § 299, d.

quod is heros bibax fuisse perhibetur] Cf. Athen. XI, 38. p. 469. d. Μή ποτε δὲ, ἐπεὶ μεγάλοις ἐχαί-
ρε ποτηρίοις δ' ἥρως, διὰ τὸ μέ-
γθος παλῶντες οἱ ποιεῖται καὶ συγ-
χαφείς πλεῖν αὐτὸν ἐν ποτηρίῳ
ἐμυθολόγησαν; et δτι δὲ εἰς ἣν
Ἡρακλῆς τῶν κλειέστον πιόνων
προεῖλε. Cf. ibid. 41. p. 470. c. et Eurip. Alcest. 756 sqq.

Herculem poculo tamquam navigio ventis immensa maria transisse] Pro ventis viri docti coniecerunt esse legendum vectum, ut infra § 18. Vide ne illa voce Macrobius voluerit significare eum fuisse ventis agitatam. Vid. apud Athen. XI, 39. p. 470. c. verba Pherecydis: δτι δὲ ἦν ἐν πελάγει, Ὀκεανὸς περι-
ράμενος αὐτοῦ κυμαίνει τὸ δέπας
φανταζόμενος, et Hildebrand. ad Arnob. I, 30. Quamquam construc-
tio verborum laborat duplici ablativo, poculo et ventis, cum verbo
transisse coniuncto. Quid ergo, si
pro ventis scribamus utentem?

17. *multibibum*] Vox est Plautina, cf. Cistell. I, 3, 1. et Curcul. I, 1, 77. De re vid. not. ad § 16.

Οὐκ οἶσθας cet.] His versibus apud Athenaeum l. c. praemittuntur haecce: Κομφοδοῦνται δὲ αἰς μέθυσοι Ἀργεῖοι μὲν καὶ Τιρύνθιοι
ὑπὸ Ἐπίκπου ἐν Βουσίριδι. ποιεῖ δὲ
τὸν Ἡρακλέα λέγοντα, et verbis
Τοιγαροῦν φενύονσ' ἀεὶ, quae non
leguntur in edd. hg, praemissam
est B; tribuenda enim sunt Busi-
ridi.

Τιρύνθιον Ἀργεῖον] i. e. Tirynthe urbe Argiva natus. Ad haec κατὰ
σύνησιν refertur id quod sequitur, οἷ.

πάσας μάχονται. Τονγαροῦν φεύγουσ' ἀεὶ.

[147]

Est etiam historia non adeo notissima nationem quandam hominum fuisse prope Heracleam ab Hercule constitutam Cylicranorum, composito nomine ἀπὸ τῆς κύλικος, quod poculi genus nos una littera inmutata *calicem* dicimus. Poculo autem Herculem vectum ad Ἐρῴθειαν, id est Hispaniae insulam, navigasse et Panynasis, egregius scriptor Graecorum, dicit et Pherecydes auctor est, quorum verba subdere supersedi, quia propiora sunt fabulae quam historiae. Ego tamen arbitror non poculo Herculem maria transvectum, sed navigio cui scypho nomen fuit, ita ut supra cantharum et carchesium, et a cymbis derivata cymbia, omnia haec adseruimus esse navigiorum vocabula.

Edd. vicahgspszb.]

Athen. — v. 3. ποτυροῦ P. 18. Est autem S. — propter A. — ἀπὸ τῆς κύλικος om. Sv. ἀπο τῆς κίλικος A. ἀπὸ τῆς κυλικροσ P. ἀπὸ τοῦ κύλικος v-b. 19. ductum v-aMSP6 „B“. dictum ASM2. — ad Ἐρῴθειαν emendavit Camerarius. Δετυτῆρα M12. Δαντυτῆρα M3. Δετυτῆρα A. ad ετυτῆρα „B“. ad Ετῆρα „C“. Δετῆρα P. ad ἐγγεῆρα v-a. om. S. — id est om. v8-b. idem „C“. — Pantiastis APM123. Pantiastis SP6. piniastis v. piniastis ica (g in mg). — ferocides A. — scribere supersedi S. — supra cf. §§ 5, 9, 14. — a cymbis vl. — derivata A.

18. prope Heracleam ab Hercule constitutam] Hanc apud Athenaeum XI, 5. p. 462. a. Seythinus Teius dicit Ἡρακλειαν τὴν Τρηχινίαν καλεσμένην, et Polemo τὴν ὑπὸ τὴν Οἰτῆν καὶ Τραχίνα, praeterea Thucydides III, 92. τὴν ἐν Τραχινίαις.

Cylicranorum, composito nomine ἀπὸ τῆς κύλικος] Athenaeus l. c. p. 461. c.: Ἡρακλεῶται δ' εἰσὶν, inquit, οὗτοι οἱ ὑπὸ τῇ Οἰτῇ κατοικοῦντες, ὧς φησι Νικανδρὸς δ' Θυατείρηος· ὀνομασθῆναι φάσκων αὐτοὺς ἀπὸ τινος Κύλικος, γένος Λυδοῦ ἐνὸς τῶν Ἡρακλεῖ συστρατευσαμένων, sed idem ibid. affert verba Pratinæ: Κυλικηγόρησων ἐρχομαι, οὗ τῶν Κυλικράων εἰς ὑπαρχῶν (conf. c. 60. p. 480. b. Τὸ κυλικηγόρειν, ὅταν ἐπὶ τῇ κύλικι τις ἀγορεύῃ), et Polemonis ibid. p. 462. a.: Μεθ' Ἡρακλέους τινὲς ἀφικόμενοι ἐκ Λυδίας Κυλικράνες. . . Κυλικράνες δὲ λέγονται οὗτοι τοὺς ὅμους κρηχραγμένοι κύλικας ἦσαν.

19. Poculo . . . Pherecydes auctor est] Cf. Athen. XI, 38. p. 469. d. Πανύσας δὲ ἐν πρώτῃ Ἡρακλείας παρὰ Νηρέως, φησὶ, τὴν τοῦ ἡλίου φιάλην κομίσασθαι τὸν Ἡρακλέα καὶ διαπλεῦσαι εἰς Ἐρῴθειαν, ubi fere eadem aliorum quoque verbis narrantur, et c. 39. p. 470. c. Φερεκύδης δ' ἐν τῇ τρι-

τῇ τῶν Ἱστοριῶν προειπὼν περὶ τοῦ ὤκεανου ἐπιφέρει. . . Ἥλιος δὲ δίδασιν αὐτῷ (τῷ Ἡρακλεῖ) τὸ δέπας τὸ χρύσειον δ' αὐτὸν ἐφόρει σὺν τοῖς ἑκποῖς, ἐπὶ δὲ δύνῃ, διὰ τοῦ ὤκεανου τὴν εὐκτα πρὸς ἑα, ἵνα ἀνίσχῃ ὁ ἥλιος. ἔπειτα πορεύεται δ' Ἡρακλῆς ἐν τῷ δέπῃ τούτῳ εἰς τὴν Ἐρῴθειαν. Idem ib. c. 16. p. 781. d. hanc rem refert commemorasse Stesichorum. Adde Apollodor. Bibl. II, 5, 10. § 6. cum not. Heyn. Creuzer. Symb. II, pp. 631, 634, 642, 697. Idem ib. tab. VI, 35. o patera Volcentina prodidit effigiem Herculis poculo vecti. Real-Enc. III. p. 1166 sq. Insulae nomen in codicibus mirum in modum est corruptum. Forsitan quis putaverit legendum esse Γάδειρα coll. Strabone III, 2. p. 148. Ἔοικας δ' οἱ παλαιοὶ καλεῖν τὰ Γάδειρα καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν νήσους Ἐρῴθειαν, et Herodot. IV, 8. Ἐρῴθειαν νῆσον τὴν πρὸς Γη-δεῖροις, et Stephan. Byz. Γάδειρα πόλις καὶ νῆσος ἐν τῷ ὤκεανῳ, sed πτυτῆρα videtur ortum esse e vitiosa scriptura κρυτῆρα.

sed navigio] Cf. Serv. ad Virg. Aen. VII, 662. Hunc Hercules viciit, qui ideo fingitur ad eum olla aerea transvectus, quod habuit navem fortem et aere munitam.

XXII. Nomina quoque Virgilius nonnumquam ex antiquissimis Graecorum historiis mutuatur. Scitis apud illum unam ex comitibus Dianae Opin vocari: quod nomen vulgo fortasse temere inpositum vel etiam fictum putatur ab ignorantibus insidiosum poetam cognomen quod a veteribus Graecis scriptoribus ipsi 2 Dianae fuerat inpositum comiti eius adsignare voluisse. Sed Virgilius sic ait:

*Velocem interea superis in sedibus Opin,
Unam ex virginibus sociis sacraque caterva,
Conpellabat et has tristis Latonia voces
Ore dabat,*

[148] et infra: *At Trivia custos iamdudum in montibus Opis.*

3 Opin inquit comitem et sociam Dianae. Sed audite unde Virgilius hoc nomen acceperit, qui, ut dixi, quod epitheton ipsiusce 4 legerat sociae eius inposuit. Alexander Aetolus, poeta egregius, in libro qui inscribitur *Musae* refert quanto studio populus Ephesius dedicato templo Dianae curaverit praemiis propositis ut qui tunc erant poetae ingeniosissimi in eam carmina diversa componerent. In his versibus Opis non comes Dianae sed Diana ipsa 5 vocata est. Loquitur autem, uti dixi, de populo Ephesio:

Ἄλλ' ὅγῃς πευθόμενος πάγχυ Γραικοῖσι μέλεισθαι

[Mss. P (AS om. Graec.).

XXII. Caput XXII. De aliis quibusdam locis Vergilli. ch-b. 1. ingeniosum i-bS. 2. *Velocem*] Aen. XI, 532. — At] ib. 636. 3. ut dixi vobis S. — huiusce S. ipsius esse „B“. 4. vocitata A. 5. Ἄλλ' ὅγῃς Cf. Brunck. Anall. I, p. 419. Salmas. Plin. Exerc. p. 572. b. D. Meinekii Analecta Alexandr. Berol. 1843. p. 225 sqq., Schneidewin. Zeitschr. f. A. Wiss. 1843. p. 925. — Ἄλλ' ὅγῃς .. ἀλλὰ ἔργα om. v-a. — v. l. πευθόμενος h. — πάγχυ P. Sic scribendum esse primus vi-

XXII, 1. *insidiosum poetam*] Noli discedere ab optimorum codicum vestigiis, quamvis difficile sit explicata hoc adiectivum. Videtur autem Macrobius significare voluisse Virgilium nimia sua doctrina (cf. § 6.) abusum esse ad imponendum minus doctis. De eodem re legitur in Comm. Serv. ad Virg. Aen. XI, 532: Quod (nomen) hoc loco peritissimus antiquitatis poeta sociae eius inposuit.

quod a veteribus Graeciae scriptoribus ipsi Dianae fuerit inpositum] Hoc factum esse etiam a Callimacho in Dian. 204 et 240. adnotavit Heynius ad hunc Virgilli locum; sed adiecit idem Opin esse inter puellas Hyperboreas quae frugum primitias olim Delum apportavissent et cum Diana ibi mansissent apud eund. in Del. 292. et apud Apollodor. I, 4, 4, 5. Zeunius nos delegat ad Spanhemii adnotat. ad Callimach. H. in Dian. 204. Ja-

cobs. praeter Callimachum citavit Palaephatus 32, 6., ubi Lacedaemonii Dianam dicuntur nominare Οὐκιν.

3. *ipsiusce*] Particulam *es* pronomini ipse demonstrandi causa additam esse refert Forcellianus hoc uno exemplo allato.

4. *Alexander Aetolus*] Idem citatur in Comm. Serv. l. c.

dedicato templo Dianae] Alexandri Aetoli versibus Meinekius l. c. p. 229. hanc statuit subesse sententiam: „Ephesius populus decrevit ut Timotheus in solennitate qua Artemisii ante mille annos conditi memoriam celebrarent aureorum siglorum praemio proposito carmen in Dianae laudem componeret“; cui assentitur Schneidewinus, et in hunc modum hoc fragmentum Germanice vertit Hertzhberg. Zeitschr. f. A. W. 1847. N. 4. p. 28. Sed Macrobius videtur sane cogitasse de dedicatione anti-

Τιμόθεον κιδάρης ἰδυονα καὶ μελέων,
νῖον Θερασάνδρου κλυτὸν ἦνεσεν ἀνέρα σίγλων
χρυσείων ἱερῇν δὴ τότε χιλιάδα

Edd. vicaḡspdzsh.]

dit Brunnkian. — *μεν λεοθαί* P. — v. 3. Θερασάνδρου Pap. Θερασάνδροιο hgdzh omnes quorum coniecturas attuli praeter Iacobiūm (2). — κλυτὸν ἦνεσεν acrispi e coni. Schneidewini. *τον ηνεσεν* P. τὸν ἦνεσεν h-b. „Salmasius ad Solin. legebat ποτήνεσεν (ἀνέρι). Sed adhaerens Ma. et vulgatis. Suspiciari tamen licet pro σιγλῶν scribendum σίγλων, qui stateres sunt. Quemadmodum Choerilus quoque ob singulos versus simile nomisma accepit. Imo forte sequentia sic corrigenda: χρυσείων ἱερῇ δὴ τότε χιλιάδι.“ Gron. Brunnkian acrispi: τὸν ἦνεσεν ἀνέρα σίγλων χρυσείων ἱερῇ δὴ τότε χιλιάδι ὑμνήσαι, Lobeck. ad Soph. Atac. v. 381. ed. I. τῷ ἦνεσεν ἀνέρι σίγλων χρυσείων ἱερῇ cet. Meinekius l. c. comprobabat ἱερῇ .. χιλιάδι, deinde proponit, id quod recepi, ἱερῇν .. χιλιάδα ... ταγῶν τ' ὅκων. Iacobiens coniecit Θερασάνδρου, ἀνέπεισε τὸν vel Θερασάνδροιο, ἐπῆρε τὸν (ἀνέρα). μετήϊσαν (om. τὸν) coni. Bergk. Jen. Lit. Zeit. 1844. p. 1206. — v. 4. *χρυσείων ἐρην* P. χρυσείων ἱερῶν h. — πάντοτε h-p. δὴ τότε dzb. „Salmasius l. c. voluit τῶν τότε. Verum est δὴ τότε, quod ex Ms. huc reponere sustinui.“ Gron. — *χιλιαδα*

quieris templi Dianae. Vid. Salmas. l. c., Iacoba. ad Anthol. I, 2. Meinek. p. 226.

5. v. 1. *ὅγε*] ὁ δῆμος.

πάγην Γραικοῖσι μέλειται] i. e. a Graecia in summo honore haberi, ut vertit Iacobiens qui adnotavit (ad Anthol. I, 2. p. 238): „Γραικοῖσι pro Ἑλλήσιν, et Callimach. Fragm. CIV et CLX. Vid. Stephan. Byz. et Hesych. s. v. Γραικός.“

v. 2. *Τιμόθεον κιδάρης ἰδυονα*] Iacoba. contulit Epigr. adesp. DXXVIII. *Πάτρα Μίλητος τέκεται* τὸν Μούσαισι πόθεινον Τιμόθεον, κιδάρης δεξιὸν ἡνίοχον. Pausan. III, 12, 8. *Ἐνταῦθα ἐκρέμασαν οἱ Λακεδαιμόνιοι τὴν Τιμοθέου τοῦ Μιλήσιον κιδάρην, καταγόντες* διτι χορδαῖς ἐκτὰ ταῖς ἀρχαῖαις ἐφεύρεν ἐν τῇ κιδαρῶδι τάττασαν χορδὰς, et Athen. XIV, 40. p. 636., ubi Artemoni fere eadem verba tribuuntur, et quae collegit Fabricius in Bibl. Gr. II, p. 158. ed. Harl. Meinekius affert qui Timothei Ἀρτεμῶν commemorat.

v. 3. *νῖον Θερασάνδρου*] Suidas: *Τιμόθεος Θερασάνδρου ἡ Νεομύσου, ἡ Φιλοπόλιδος, Μιλήσιος, λυρικός.*

κλυτὸν] Non dubitavi sic scribere praecunte Schneidewino, nam litterae κλυ facile poterant excidere libraria a. — *Δρογ* aberrante ad κατ, ut saepe fit in cod. P, ubi eadem littera sequitur brevi intervallo.

ἦνεσεν] i. e. hortatus est vel iussit. Cf. Stephan. thes. Gr. l. a. v.

αἰνῶ: „Cum infinitivo Aesch. Choeph. 550. *Αἰνῶ δὲ κρύπτειν τὰς δὲ συνθήκας*, ibid. 710. et Suppl. 182. Epigr. incert. 268. *Κασιγνήτω δέ με μήτηρ ἦνεν τόξα φέρον.* Cf. Toup. Emendd. I, 435. not. Hesych.: *Αἰνέσαιμι, ἀναπέσαιμι.*“

v. 3. 4. *σίγλων χρυσείων*] Meinekius p. 228.: „Genitivus illis, inquit, apertum est indicari pretium quo remunerari voluerunt carmen Ephesii: accuratus mercedis summam iudicari non necessarium erat. De sigli vel sicli valore dixere interpp. Hesychii vol. II. p. 1180. et Boeckius Metrol. p. 49.“ Nam vulgo hi genitivi putantur pendere a voce χιλιάδα. Hesychius habet: *Σίγλων, νόμισμα Περγαίων δυνάμενον ὀκτὼ ὀβολούς Ἀττικόν*, et paulo infra δύνανται δὲ ὁ σίγλος δύνω δραχμὰς Ἀττικὰς.

4. 4. *δὴ τότε*] Cum infinitivo ὑμνήσαι coniunctae hae particulae idem valent ac δὴ νῦν cum imperativo, ut *ἔκρινε δὴ νῦν* apud Sophocl. Elect. v. 935 et Eurip. Iph. Aul. v. 1009 et Herc. iur. v. 1246. Aristoph. Equ. v. 1014. Vid. Klotz. ad Devar. II. p. 417.

χιλιάδα] Meinekius vidit idem esse ac *χιλιετηρίδα*. Sic bene se habet adiectivum ἱερῇν, quod sensu caret, si intelligitur *σίγλων χιλιάς*. Idem Diodorum ait Timothei florem referre ad Olymp. XCV, 3. ut, si illo tempore Artemisii ante mille annos conditi memoria celebrata esset, efficeretur Ephes-

ὀμνῆσαι ταχέων [τ'] Ὀπιν βλήτειραν οἰστῶν,
 ἢ τ' ἐπὶ Κερχορίῳ τίμιον οἶκον ἔχει,

et mox: Μηδὲ θεῆς προλήπῃ Λητωίδος ἄλκεια ἔργα.

6 Apparuit, ni fallor, Opin Dianam dictam, et Virgilium de nimia doctrina hoc nomen in eius comitem transtulisse.

7 *Excessere omnes adytis arisque relictis*
Di.

[Mss. P (AS om. Graec.).

P. — v. 5. ταχέων [τ'] scripsi e conl. Meinekii quam comprobatur Schneidewin. ταχέων (om. τ') g-b. ΤΑΧΕΙΩΝ P. ταχάων h. — βλήτειραν h-p. — v. 6. ἢ τ' ἐπὶ ... ἔργα om. hg. In sp post quattuor asteriscos leguntur verba: et mox, quae rursus sequuntur octo asterisci. „Hunc cum sequente versiculo primi producimus ex iisdem chartis (cod. Thuan.). huius quod in Ma. erat οἶκον pro οἶκον.“ Gron. — ἢ τ' coniecit Meinek. Δ P. ἢ δ' dzb. — Κερχορίῳ coniecit Meinek. Κερχορίῳ Bruncius, quod probaverunt Iacobus et Weberus Eleg. poet. p. 698. Vid. not. Κερχορίῳ dzb. ΚΕΤΧΡΙΩΝ P. — ΤΙΜΙ... ΟΝ ΟΙΚΟΝ P. — ΛΗΤΩΝΙΔΟΣ ΑΛΚΕΙΑ P. „Bruncius pro ἄλκεια scripsit ἀγλαὰ, quod recentiores secuti sunt omnes. Revocavi librorum lectionem. ... Si quid mutandum, probabilius sane scribi possit Λητωίδος εὐκλεια (εὐκλέα).“ Meinek. Λητωίδος ἀγάλκεια conl. Schneidewin. 7. Excessere] Aen. II, 351. — omnis pdz. — Apollinem (in mg. Neptunum) chg. — Ἀσέκῳ Eu-

sies credidisse Artemisium circiter MCCCC. anno a. Chr. n. conditum fuisse.

v. 5. ταχέων [τ'] .. οἰστῶν Meinekii, quem secutus sum, interpretatio flagitat ut addatur particula τέ. Sed quum ad Macrobiū interpretationem ea minus apta sit, uncis eam inclusi.

βλήτειραν] est ἀπαξ εἰρημένον quod defenditur analogia vocis σάτειρα. Quod legitur in edd. hgsp, βλήτειραν, id admitti non potest. Tib. Hemsterhusius ad Lucian. Tom. II. p. 341. ed. Bip., maluit legi βλητήρα, provocans ad Scaligerum in Manil. V, 632.

v. 6. ἢ τ' ἐπὶ Κερχορίῳ] Sic scripsi suadente Meinekio. Nam relativo ἢ τε opus, esse videtur. Κερχορίῳ vel Κερχορίῳ, quod vulgo legitur, Iacobus refert ad Cenchreus Corinthias, quoniam apud Pausan. II, 2, 3. legitur: τὴν δὲ ἐς Κερχορίαν ὁντων ἐξ ἰσθμοῦ ναὸς Ἀρτέμιδος καὶ ξόανον ἀρχαῖον. Meinekii statuit paulo speciosius de Cenchreis Troicis cogitari potuisse. Ipse Κερχορίῳ scripsit respiciens ad Cenchreum amnem allatis his locis: Strab. XIV, p. 639. Εἶτα λιμὴν Πάνορμος καλον-μενος ἔχων ἱερὸν τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος· εἶδ' ἡ πόλις. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ .. ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διακρεπὲς ἄλσος, ... Δια-φ-

δεῖ δὲ Κέγγριος ποταμὸς, οὗ φασὶν νύφασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδίννας. Pausan. VII, 5, 5. ἢ δὲ γε Ἐφεσία (παρέχεται ἐς συγγραφήν) τὸν Κέγγριον ποταμόν. Tacit. Annal. III, 61. Primo omnium Ephesii adiere, memorantes non .. Dianam atque Apollinem Deo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, lucum Ortygiam, ubi Latonam ... edidisse ea numina. Hanc emendationem vel praepositio flagitare videtur: nec tanta est corruptela, ut non libris Macrobiū possit deberi.

v. 7. Λητωίδος ἄλκεια ἔργα] Haec Meinekii recte videtur interpretari his verbis: „Neque inornata Dianae facta praetermittat“, coll. Horat. Carm. IV, 9, 31. Non ego te meis chartis inornatum silebo. Quod idem vir doctissimus, si quid esset mutandum, proposuit, εὐκλεια vel εὐκλέα, id Schneidewinus docuit minus verisimile esse, quum Graeca apud Macrobiū uncialibus litteris scripta fuerint. Sed quod adiiicit, sensum postulare aut λήπη ἄλκεια aut προλήπη εὐκλεια, vel, quod ipse maluit, ἀγάλκεια, id minus comprobaverim, quoniam ἄλκεια post verbum προλήπη certe per προλήπην poni potuit. Quamquam clarissimi viri emendatio his quae ad v. 3. adnotavimus commendatur.

6. Virgilium ... transtulisse] Cf. § 1.

Hoc unde Virgilius dixerit, nullus inquit: sed constat illum de Euripide traxisse, qui in fabula Troadibus inducit Apollinem, cum Troia capienda esset, ista dicentem:

Λεῖπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον, [βωμούς τ' ἐμούς·

[149]

ἐρημὰ γὰρ πόλιν ὅταν λάβῃ κατῇ,

νοσεῖ τὰ τῶν θεῶν, οὐδὲ τιμᾶσθαι θέλει.]

Qui versus docent unde Virgilius usurpaverit discessisse deos a civitate iam capta.

Nec non sine auctoritate Graecae vetustatis est quod ait: 8

Ipsa Iovis rapidum iaculata e nubibus ignem.

Euripides enim inducit Minervam ventos contra Graecorum classem a Neptuno petentem dicentemque debere illum facere quod Iuppiter fecerit, a quo in Graecos fulmen acceperit.

Apud Virgilium Pan niveo lanae munere Lunam inlexisse 9 prohibetur in nemora alta vocans:

Edd. vicahgpdsh.]

rip. Troad. 25. Λεῖπω .. θέλει om. vi. In P legantur tantum verba ΛΕΙΠΟΤΩΚΛΕΙΝΟΝΙΑΙΟΝ; in c-b praemittuntur tribus his versibus duo versus apud Euripidem proxime antecedentes: Ἐγὼ δὲ (νικᾶμαι γὰρ Ἀργείας θεοῦ Ἥρας, Ἀθάνας θ', αὐτὴ συνεξέειλον Φρῶγας) (c in mg.: „Locus restitutus. Inducitur autem Neptunus, non Apollo.“; hg in mg.: „In antiq. citatur initium mode tertii versus Λεῖπω τὸ κλεινὸν Ἴλιον, quae sunt Neptuni verba apud poetam.“ 8. *Ipsa*] Aes. 1, 42. — igne A. — contra ASv-gM123. contrarios a-bP. — clas-

7. unde .. dixerit] i. e. unde sumptum.

in fabula Troadibus] Vid. not. ad c. 20. § 13.

Apollinem] immo Neptunum, id quod et Camerarius vidit et Petrus Victorinus, qui in notis quas adscripsit editionis Aldinae exemplari quod nunc est Monachii attulit Aesch. Sept. 202 sq. Ἄλλ' οὖν θεοὺς Ἀτρεΐδης ἀλούσης πόλεος ἐκλείπειν λόγος, et v. 289 sq. Ποῖον δ' ἀμείψασθε γαίης πέδον Τᾶς δ' Ἀρεῖον ἐχθροῖς ἀπέντες Τῶν βαθυχθόν' αἶαν, cum schol.: Ἀντὶ τοῦ Ποῖον οἰκῆσετε δάπεδον ἐντεῦθεν μεταστάντες. Εἰρηται δὲ καὶ ἐν Ξοανοφόροις Σοφοκλέους, ὡς οἱ θεοὶ ἀπὸ τῆς Ἰλίου φερόντων ἐπὶ τῶν ὤμων τὰ ἐαντῶν ξάνα, εἰδότες ὅτι ἀλλοίκεται. Poterat etiam addere scholion ad v. 202: Οὐκ ἀλόγως λέγει τοὺς τῆς πόλεως θεοὺς φεύγειν πορθηθείσης αὐτῆς· λέγεται γὰρ ὅτι, ὅτε ἤμελλε πορθηθῆναι ἡ Τροία, ἐφάνησαν οἱ θεοὶ τοῖς Τρωαῖν ἀνελόμενοι ἐκ τῶν ναῶν τὰ ἀγάλματα αὐτῶν. Ceterum conf. quae de eodem hoc Virgilii loco leguntur lib. III, c. 9.

βωμούς .. θέλει] Haud scio an haec Euripidis verba recte abeant

a cod. P.: propterea ea addidi uncis inciusa.

8. Euripides] Zeunius recte docuit respicere Macrobius ad Troad. 77 sqq. Ὅταν πρὸς οἴκους ναυτολῶσ' ἀπ' Ἰλίου, Καὶ Ζεὺς μὲν δμβρον καὶ γάλαξιν ἄσπετον Πέμφει γνωφώδῃ τ' αἰθέρος φασήματα, Ἐμοὶ δὲ δάσειν φησὶ πῶρ κεραυνίον Βάλλειν Ἀγαιούς· ναὺς τε κινεῖσθαι πύρ. Σὺ δ' αὖ τὸ σὸν παράσχεις Αἰγείον πόρον Τρικυμλαῖς βρέμοντα καὶ δύναις ἄλός. Conf. etiam Homer. Iliad. λ', 45.

9. niveo lanae munere] Cf. Philargyr. ad hunc Virg. loc.: Fabula sic est: Pan cum Lunae amore flagraret, ut illi formosus videretur, niveis vellcribus se circumdedit, atque ita eam ad rem venercam allexit. Huius opinionis auctor est Nicander. Nec poterat esse nisi Graecus. Quae Probo falso tribuit Heynius: nam hic, ut dicit Macrobius, nullum certum nominavit auctorem. Verba eius feruntur haec: Pan, Mercurii filius, cum Lunam concupisset, poscente ea partem pecoris pro concubitu dicitur pollicitus [esse] et duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorem, sed lanae crassioris: Lunam decep-

Munere sic niveo lanae, sic credere dignum est, et reliqua.
In hoc loco Valerius Probus, vir perfectissimus, notat nescire se
10 hanc historiam sive fabulam quo referat auctore. Quod tantum
virum fugisse miror. Nam Nicander huius est auctor historiae,
poeta quem Didymus, grammaticorum omnium quique sint qui-
que fuerint instructissimus, fabulosum vocat. Quod sciens Vir-
gilius adiecit: *Si credere dignum est*: adeo se fabuloso usum fate-
tur auctore.

11 In tertio libro cursim legitur, neque unde translatum sit
quaeritur:

*Quae Phoebus pater omnipotens, mihi Phoebus Apollo
Praedixit, etc.*

12 In talibus locis grammatici excusantes inperitiam suam inventio-
nes has ingenio magis quam doctrinae Maronis adsignant, nec di-
[150]cunt eum ab aliis mutuatum, ne nominare cogantur auctores.

Sed adfirmo doctissimum vatem etiam in hoc Aeschylum, eminens-
13 tissimum tragoediarum scriptorem, secutum, qui in fabula quae
Latina lingua *Sacerdotes* inscribitur sic ait:

Στέλλειν ὅπως τάχιστα· ταῦτα γὰρ πατήρ

[Mss. P (AS om. Graec.).

om APSv-gM123. classis a-b. 9. Munere] Georg. III, 391. — peri-
tissimus S. 10. Quo A. — dignum (om. est) via. — auctore (v3ch
aut. a auth.) fatetur v-g. 11. Quae] Aen. III, 251. 12. dicant
v1. — auctores (vSch aut; a auth.) cogantur v-g. 13. sacerdotis
AS. — *Στέλλειν*] Cf. Schuetz. Aeschyl. fragm. 74. Both. Fragm. Aesch.
XXV, α, 1. p. 38.; Dindorf. *Ἰσχυαί* fr. 79.; Schol. Soph. Oed. Colon.
789, ubi om. *θεσπίσματα*. *Στέλλειν* ... *Διὸς* om. v-a. — v. 1. *cremere*
P. *Στέλλον* hg. — *οὐκ* (sup. ω) P. — *πατήρ* om. hg et Petr. Victo-
rius qui hos versus adscripsit exemplari suo ed. Ald. *κατὰ* P. — v. 2.

tam candore deterius pecus abdu-
xisse, ut poeta significat.

10. *Didymus, grammaticorum
omnium .. instructissimus*] Cf. Sui-
dae: *Διδυμος .. χαλκέντερος κλη-
θείς διὰ τὴν περὶ τὰ βιβλία ἐπιμο-
νήν*· παρὶ γὰρ αὐτὸν συγγεγραμέναι
ἐπὶ τὰ τρισχίλια πεντακόσια βιβλία,
et Athen. IV, 17. p. 139. c. *Καλεῖ
δὲ τοῦτον Δημήτριος ὁ Τροχένιος
βιβλιολάβαν, διὰ τὸ πλήθος ὃν
ἐκδίδωκε συγγραμμάτων*· ἔστι γὰρ
τρισχίλια πρὸς τοῖς πεντακίοις.
Hoc cognomen sic interpretatur
Quintilianus I, 8, 20.: *Didymo, quo
nemo plura scripsit, accidisse
comperit ut, cum historiae cui-
dam tamquam vanae repugnaret,
ipsius proferretur liber qui eam con-
tinebat*. Seneca ep. 88, 32. quat-
tuor milia librorum eum scripsisse
refert.

[fabulorum] i. e. *μυθολόγον*. Cf.
Platon. de rep. III. p. 392. *Ἄρ' οὐ
πάντα δσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ
ποιητῶν λέγεται διήγησις οὕσα τυ-*

*γάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελ-
λόντων;*

adeo .. fatetur] Vld. not. ad c. I,
18, 11.

12. ingenio magis quam doctri-
nae Maronis] „Utrumque desidera-
vit in eo Caligulae livor. Exstat
apud Tranquillum [Cal. 34.]: *Sed
et Virgilii et Titi Livii scripta et
imagines paulum absuit quin ex
omnibus bibliothecis amoverit: quo-
rum alterum ut nullius ingenii
minimaeque doctrinae, alterum
ut verbosum in historia negligen-
temque carpebat.*“ Pont.

13. quae .. *Sacerdotes* inscribitur] Scholiastes qui ad Sophocl.
Oed. Col. v. 789. haec protulit,
habet *Ἀρχύλος ἐν Ἰσχυαίς*, quod
legitur etiam apud Aeschylum s. v.
Κασάλαβα, et apud Eustrat. ad
Aristot. Ethic. Nicom. III, 2. p.
40., Welckerus Aeschyl. Trilog. p.
408. intelligit Dianae sacerdotes
vlgias Iphigeniae adventum ex-
spectantes Aulide, e quibus cho-

Ζεὺς ἱγναδίσαι Δοξίᾳ θεσπίσματα,

et alibi:

Πατρὸς προφήτης ἐστὶ Δοξίας Διὸς.

Ecquid clarum factum est inde sumpsisse Virgilium quod Apollo 14 ea vaticinetur quae sibi Iuppiter satur? Probatumne vobis est Virgilium, ut ab eo intellegi non potest qui sonum Latinae vocis ignorat, ita nec ab eo posse qui Graecam non hauserit extrema satietate doctrinam? Nam si fastidium facere non timerem, in- 15 gentia poteram volumina de his quae a penitissima Graecorum doctrina transtulisset implere: sed ad fidem rei propositae relata sufficient.

Edd. vicahgspezb.]

ENΘΑΚΑΘΙΣΙ P. — ΔΟΞΙΑ P. Δοξία hg. — ΘΕΣΠΙΣΤΑΙΑ P. — alibi] Enmenid. v. 19., ubi vulgo Διὸς in principio et πατρὸς in fine versus legitur, ut hunc versum adscripsit P. Vict. — ΠΑΤΡΟΣ ΠΡΟΦΗΘΗΣ ΕΣΤΙΜΟΞΙΑΣ ΔΙΟΣ P. 14. Ecquid clarum om. A. Et quidem haec

quid S. Et quid ap. „Ecquid Ms. et editiones, ut reor, omnes ad Stephanum, qui pro libidine solita fecit Et quid, sequutusque cum Isaacius in duabus recensioneibus, pessime et sine causa. Quare nos reponendam putavimus veterem lectionem, accedente praesertim monitu nobilis et politissimi viri Thomae Stanleii in notis ad Aeschylum.“ Gron. — factum (om. est) v-g. — probatum de vobis A. — ut habes A. — nec habes A. — his (om. de) v-g.

Finit de his quae Virgilius a grecis traxit. AMSP6N. Finis libri quinti chg.

vna fabulae constiterit. Vid. Beth. l. c.

Πατρὸς ἰ. Διὸς] Sophocles l. c. Ὅσῳπερ, inquit, καὶ σαφαστέρων κλύω, Φοιβῶν τε καὶ τοῦ Ζητὸς δὲ κείνου πατὴρ, ad quae scholiastes adnotavit: Δουτὶ γὰρ ὁ Ἀπόλλων παρὰ Διὸς λαμβάνειν τοὺς χρησμούς. Item tangit etiam Servius ad Virgil. l. c. De cognomine Δοξίας vid. l. 17, 31.

14. Ecquid] ponitur ubi quis aliorum exspectat assensum. Cf. Hand. Tursell. II, p. 352.

nec ab eo posse] i. e. ne ab eo quidem posse intelligi, cf. prolegg. p. xli.

extrema satietate] Dicendum erat: usque ad extremam satietatem, i. e. summo studio.

15. si fastidium facere non timerem] Rectius dixeris: nisi vererem ne taedium parerem.

ingentia poteram volumina . . explere] Hoc quoque loco dixeris Macrobius fuisse immemorem disputationis quam habentem fecit Eustathium. Vid. not. ad c. 21. § 7.

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM TERTII DIEI

SATURNALIORUM

LIBER SEXTUS.

[Ed. Bip. vol. II. p. 151.]

I. Hic Praetextatus: Mirum, inquit, in modum digessit Eustathius quae de Graeca antiquitate carmini suo Virgilius inseruit. Sed meminimus viros. inter omnes nostra aetate. longe doctissimos, Furium Caecinamque Albinos, promississe se prodituros quid idem Maro de antiquis Romanis scriptoribus traxerit: quod nunc ut fiat tempus ammonet. Cumque omnibus idem placeret, tum Furius Albinus: Etsi vereor ne, dum ostendere cupio quantum Virgilius noster ex antiquiorum lectione profecerit et quos ex

[Mss. APSM.]

De his quae a veteribus latinis maro transtulit. AMSN. Quae sunt quae sumsit virgilius ab antiquis latinorum poetis. P. Nunc de his quae a veteribus latinis maro transtulit et incipit liber sextus P6. In SM12 nova quidem linea signatur libri principium. Macrobiani Aurelii Theodosii viri consularis et illustris Saturnaliorum liber sextus. vichg. Liber VI. a. Aurelii Macrobiani Ambrosii Theodosii viri clarissimi et illustris Saturnaliorum liber sextus. s (p-h V. C. et illustis).

1. Caput I. Quos vel ex dimidio sui vel solidos etiam versus ab antiquis Latinis poetis sit mutuatus Vergilius. ch-b. De his quae a latinis Maro transtulit vi (vi add. Cap.) 1. Sic M13. — inquit om. M3. — meminimus] Cf. I, 24, 19. — Albinum v-g. — promississe zb. — Romanis om. v3. 2. necdum A. — antiquiorum ASv3. — leaverit Av.

I, 1. carmini suo] immo carminibus suis, nam respiciuntur, quamvis raro, et Georgica et Bucolica. Cf. § 5. in opus suum.

Furium Caecinamque Albinos] Vid. prolegg. p. xxvii sq.

traxerit] Cf. § 7. et not. ad I, 3, 15.

2. Etsi vereor] Requiritur apodosis quae, si ad sensum spectamus, est in § 7. Sed referuntur

haec potius ad ea quae praecedunt: Quod nunc ut fiat tempus ammonet. Vid. Hand. Tursell. II, p. 608.

dum cupio] Cf. c. 8. § 10.; lib. VII. c. 13. § 20. et prolegg. p. xxi. Sic historicos et poetas indicativo modo post particulam dum vel in oratione obliqua usos esse, sed Ciceronem coniectivo, docet G. T. A. Kruegerus Gramm. d. lat. Spr. § 653, 2.

omnibus flores vel quae in carminis sui decorem ex diversis or-^[152]
namenta libaverit, occasionem reprehendendi vel inperitis vel ma-
lignis ministrem, exprobrantibus tanto viro alieni usurpationem,
nec considerantibus hunc esse fructum legendi, aemulari ea quae
in aliis probes et quae maxime inter aliorum dicta mireris in ali-
quem usum tuum oportuna derivatione convertere, quod et no-
stri tam inter se quam a Graecis et Graecorum excellentes inter
se saepe fecerunt. Et, ut de alienigenis taceam, possem pluribus 3
edocere quantum se mutuo compilarint bibliothecae veteris aucto-
res: quod tamen oportune alias, si volentibus vobis erit, probabo.
Unum nunc exemplum proferam, quod ad probanda quae adsero
paene sufficiet. Afranius enim togatarum scriptor in ea togata 4
quae *Compitalia* inscribitur non inverecunde respondens arguenti-
bus, quod plura sumpsisset a Menandro:

— *Fateor, inquit, sumpsi, non ab illo modo,
Sed ut quisque habuit conveniret quod mihi
Quodque me non posse melius facere credidi,
Etiam a Latino.*

Quod si haec societas et rerum communio poetis scriptoribusque 5
omnibus inter se exercenda concessa est, quis fraudi Virgilio vor-
tat, si ad excolendum se quaedam ab antiquioribus mutuatus sit?
Cui etiam gratia hoc nomine est habenda, quod nonnulla ab illis

Edd. vicahgspdzb.]

„Animo meo germanissime. Vult enim dicere Macrobius, subtraxisse
plena manu. Dixerat libro autē (V, 20, 18.) *Virgilium nostrum undique
veterum sibi ornamenta traxisse.*“ Pont. — *exprobrantibus* Svi. — *usurpa-*
tione P. 3. *compilarent* M. a p. m. — *veteres* M. 4. *togato-*
rum M. — *Fateor*] Cf. Both. Poet. Icon. fragm. II, p. 162. Neukirch. de
fab. tog. p. 185. In Edd. non distinguuntur versus. — v. 1. *non ab illo*
ASv-gM123. *non ab illo solo* a-bP. Neuk. *non ab solo illo* Both. Totum
versum Munk. de Pomp. Bon. sic ordinavit: *Sumpsi, fateor, ab illo non*
solo modo. — v. 2. *ut quisquis* Mas. viM23. — *quod conveniret* Mas. et
Edd. 5. *gratiam* A. — *hoc nomine* om. Ps-z. „*Melius* Ed. vet.
hoc nomine est hab.“ Zeun. — *habenda est* AS „2 Angl.“ — *veterum*

3. *de alienigenis*] i. e. Graecis.
bibliothecae veteris auctores] i. e.
veteres Latini. Cf. c. 9. § 9. et c.

4. § 1. *memor et veteris et novae
auctorum copiae.*

si volentibus vobis erit] Vid. not.
ad I, 7, 9.

4. *quae Compitalia inscribitur*
Sic etiam Laberium unum e suis
mimis inscripsisse docet Gellius N.
A. XVI, 7, 7. et 9, 4.

quod plura sumpsisset a Menan-
dro] Cf. Horat. Epist. II, 1, 57.
Dicitur Afrani toga convenisse
Menandro. Cic. de fin. I, 3, 7.
Locos quidem quosdam si videbitur,
transferam, et maxime ab iis quos
non nominavi, quum inciderit ut id
apte fieri possit, ut ab Homero En-
nius, Afranius a Menandro solet.
sumpsi non ab illo modo] Versus

laborat. Quid ergo, si scribamus:
ab illo non sumpsi modo. Pleonas-
mus non ab illo solo modo tan-
tum non omnibus meis codicibus
refragantibus nolui admittere; sed
in secundo versu viris doctis ma-
gis quam codicibus obtemperandum
esse putavi.

5. *inter se exercenda*] Haec verba
si abessent facilius fuisset oratio.

fraudi Virgilio vortat] Plantus
Capt. II, 2, 9; Epid. I, 2, 5. et III,
4, 20. habet *vitiū vortere*, etiam
Cicero ad fam. VII, 6. *vitiū ver-*
tere; idem p. Mur. 35, 73., p. Cluent.
33, 91, ad Att. V, 21, 12. al. *frau-*
di esse, sed *fraudi vortere* nusquam
me legere memini.

ad excolendum se] i. e. ad poe-
mata sua exornanda.

in opus suum, quod aeterno mansurum est, transferendo fecit ne omnino memoria veterum deleteretur: quos, sicut praesens sensus ostendit, non solum neglectui verum etiam risui habere iam coepimus. Denique et iudicio transferendi et modo imitandi consensutus est ut quod apud illum legerimus alienum aut illius esse malimus aut melius hic quam ubi natum est sonare miremur.

7 Dicam itaque primum quos ab aliis traxit vel ex dimidio sui versus vel paene solidos: post hoc locos integros cum parva quadam immutatione translatos sensusve ita transcriptos, ut unde essent eluceret, immutatos alios, ut tamen origo eorum non ignoraretur: post haec quaedam de his quae ab Homero sumpta sunt ostendam non ipsum ab Homero tulisse, sed prius alios indo sumpsisse, et hunc ab illis, quos sine dubio legerat, transtulisse.

8 *Vertitur interea caelum, et ruit oceano nox.*

Ennius in libro sexto:

Vertitur interea caelum cum ingentibus signis.

9 *Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.*

Ennius in primo:

Qui caelum versat stellis fulgentibus aptum,

et in tertio:

Caelum prospexit stellis fulgentibus aptum,

et in decimo:

Hinc nox processit stellis ardentibus apta.

10 *Conciliumque vocat divum pater atque hominum rex.*

Ennius in sexto:

*Tum cum corde suo divum pater atque hominum rex
Effatur.*

[Mas. APSM.

memoria A. — praesens tempus v-g „Bar.“ (hg in mg. sensus; M praesens tempus sensus, del. tempus). — neglectui c-bP. a' lectui A. non lectui SiM123. lectui v „Ma. et editio Veneta, quae Ma. vicem est, habent lectui. Forte editores non adverterunt non solum hic dici *avrl* non solum non. Etiam substantivum non potuit illis placere, tanquam novum et inauditum. Sic tamen et Statius.“ Gron. 6. aut illius A*SV-gbM123. „Placet, sententia diserte vera.“ Pont. aut aliud Ps-z. — ut melius S. 7. quod A. — immutatione AM „Angl.“ mutatione Edd. PS. — sunt sumpta S. — Homero tulisse (om. ab) AP. 8. Vertitur] Aen. II, 250. GR. Vertitur A. Ennius libro sexto. Vertitur v1. Virgilius (c-gb Verg.): Vertitur v3-gb. Sic usque ad capitis finem ibid. Virgilii versibus eius nomen praemittitur. — in libro sexto] v. 18. apud Merulam. libro VI° (om. in) AS. sexto (om. in libro) vichg. in sexto (om. libro) a. 9. Axem] Aen. IV, 482. — in primo] v. 140 apud Merulam, qui scripsit *versas*. libro VI° S. — et in tertio] v. 26. Mer. in III° (om. et) S. et in tertio ... aptum om. P. — et in decimo] v. 30. Mer. Idem in X^o S. in decimo (om. et) v1. et in nono chg (g in mg. decimo). — Hinc a-bAPM23. Hic v-gM1. Haec SMer. — processit APSs-bM13. praecessit v-gM2 Mer. 10. Conciliumque] Aen. X, 2. — Ennius om. v1. Sic etiam in seqq. usque ad § 16. — in sexto]

fecit ne .. deleteretur] Vid. not. ad Comm. I, 17, 8.

non solum neglectui verum etiam risui] Vid. not. ad I, praef. 10. (ubi addendi sunt numeri VI, 1, 5.) et,

quod ad rem attinet, infra c. 3, § 9. et I, 4, 17.

7. *ex dimidio sui*] Vid. prolegg.

p. xxxix.

versus] Cf. I, 24, 19.

- Est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt.* 11
 Ennius in primo: [154]
Est locus, Hesperiam quam mortales perhibebant.
- Tuque o Thybri tuo genitor cum flumine sancto.* 12
 Ennius in primo:
Teque, pater Thyberine, tuo cum flumine sancto.
- Accipe, daque fidem: sunt nobis fortia bello* 13
Pectora.
- Ennius in primo:
Accipe, daque fidem, foedusque feri bene firmum.
- Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.* 14
 Ennius in primo:
Cum superum lumen nox intempesta teneret.
- Tu tamen interea calido mihi sanguine poenas* 15
Persolves.
- Ennius in primo:
Non pol homo quisquam faciet inpune animatus
Hoc, nisi tu: nam mi calido das sanguine poenas.
- *Concurrunt undique telis* 16
Indomiti agricolae.
- Ennius in tertio:
Postquam defessi sunt, stant, et spargere sese
Hastis: ansatis concurrunt undique telis.
- *Summa nituntur opum vi.* 17
- Ennius in quarto:
Romani scalis summa nituntur opum vi,
 et in sexto decimo:
Reges per regnum statuasque sepulchraque quaerunt; [156]
Aedificant nomen: summa nituntur opum vi.

Edd. vicahgspdzb.]

v. 19. Mer. — Tunc N. — Effatur om. v. 11. Est] Aen. I, 530. — Ennius ... genitor in flumine sancto (§ 12.) om. P. — in primo] v. 36. Mer. 12. Tuque] Aen. VIII, 72. — Thybri Avi. Tybri Mah-z. Tyberine. Tibri SbP. — flumine Xanto S. — in primo] v. 20. Mer. — Thyberine vi. Tyberine AMc-g. Tiberine s-bPS. — flumine Xanto S. 13. Accipe] Aen. VIII, 150. — in primo] v. 154. Merula, qui scripsit: fidusque fieri. — ferusque feri N. 14. Et lunam] Aen. III, 587. — in primo] v. 137. Mer. — tenebat N. 15. Tu] Aen. IX, 422. — persolves N. — in primo] v. 122. Mer. — Nec Av-gM123NMer. Non s-bPS. — nam calido (om. mi) S. nam mihi calido vl. mihi nam calido v3-a. — dabi Mer. „In ora Scriveriani codicis erat dabi, sanguine more Enniano: praecedat enim faciet.“ Pont. 16. Concurrunt] Aen. VII, 520. Praemittitur Vergilius etiam in p-z. — in tertio] v. 11. Mer. — defessi sterunt „Me. in mg.“ „Coniectabam: Postquam defessi sunt stando, et spargere. Et apto ita applicabitur statim ansatis concurrunt undique telis. Blanditur tamen magis quod admonuit postea Scriverius: defessi sunt stantes spargere.“ Pont. — hostis M. 17. Summa] Aen. XII, 552. — in quarto] v. 23. Mer. quarto om. spatio relicto P. — Romanis PN. — opum v. P. — in sexto decimo] v. 17. Mer. in decimo sexto vl. in XVI v3icag. in 16 h. XVI° (om. in) S. — quarent N. 18. Et me-

- 18 *Et mecum ingentes oras evoluite belli.*
Ennius in sexto:
Quis potis ingentes oras evolvere belli?
- 19 *Ne qua meis dictis esto mora: Iuppiter hac stat.*
Ennius in septimo:
Non semper vestra evertit: nunc Iuppiter hac stat.
- 20 *Invadunt urbem somno vinoque sepultam.*
Ennius in octavo:
Nunc hostes vino domiti somnoque sepulti.
- 21 *Tollitur in caelum clamor, cunctique Latini.*
Ennius in septimo decimo:
Tollitur in caelum clamor exortus utrisque.
- 22 *Quadripedante putrem sonitu quatit ungula campum.*
Ennius in sexto:
Explorant Numidae: totum quatit ungula terram,
idem in octavo:
Consequitur, summo sonitu quatit ungula terram,
idem in septimo decimo:
It eques, et plausu cava concutit ungula terram.
- 23 *Unus qui nobis cunctando restituit rem.*
Ennius in duodecimo:
[156] *Unus homo nobis cunctando restituit rem.*
- 24 *Conruit in vulnus: sonitum super arma dederunt.*
Ennius in sexto decimo:
Concidit, et sonitum simul insuper arma dederunt.
- 25 *Et iam prima novo spargebat lumine terras.*
Lucretius in secundo:

[Mas. APSM.

cum] Aen. IX, 528. — *ingentis* v3-g (etiam infra). — in sexto] v. 49. Mer. — *Quis potis* .. belli legitur post *Ne qua* .. hac stat in A. — *Qui* SvMer. 19. *Ne qua*] Aen. XII, 565. — in septimo] v. 56. Mer. — nostra S. 20. *Invadunt*] Aen. II, 285. — in octavo] v. 56. Mer. — hostis N. 21. *Tollitur*] Aen. XI, 745. — in septimo decimo] v. 13. Mer. — *exortusque* M. — *utrimque* Mer. „Malim utrimque. Idem Ennius in decimoquarto (v. 13): *Horrescit telis exercitus asper utrimque. Nec editum aliter Merulae.*“ Pont. — in VII° S. 22. *Quadripedante*] Aen. VIII, 596. *Quadrupedante* Edd. P. — in sexto] v. 12. Mer. S hunc versum positum post sequentem: *Cum sequitur .. terram, tribuit cum versu: It eques ... terram, libro XVII. (Id. in XVII°. Explorant ... terram. It eques).* — *umidae* M3. *humide* APM12N. — et in v-g. — in octavo] v. 43. Mer. — *Cum sequitur* Sv-gM12. — *somno* M. *summam* Mer. — *idem* ... *terram* om. N. — et in v-g. — in septimo decimo] v. 12. Mer. in decimo septimo v1. in XVII v3-g (h 17) M3. in sexto decimo M3 (M2 XVI). — *plous* Mer. 23. *Unus*] Aen. VI, 847. — *restituit* Virg. vulg. — *Ennius* ... *rem* om. M3. — in duodecimo] apud Merulam, qui numerum dicit esse corruptum, VIII, 27. in VII° S. 24. *Conruit*] Aen. X, 688. — *dedere* (ut Virg. vulgo) a-bP. — *Ennius* .. *dederunt* om. N. — in sexto decimo] v. 8. Mer. — *simul* om. P. 25. *Et iam*] Aen. IV, 584; IX, 459. — in secundo] v. 143. (144. Lachm.), ubi legitur: *Primum Aurora novo cum spargit lumine terras.* Giffanius adnotavit: „Macroh. VI, 1. Cum primum aurora respergit, male, ut puto, contra omnes libros.“ — *resper-*

- Cum primum aurora respergit lumine terras.*
Flammarum longos a tergo involvere tractus. 26
 Lucretius in secundo:
Nonne vides longos flammaram ducere tractus?
— Ingeminant abruptis nubibus ignes. 27
 Lucretius in secundo:
Nunc hinc, nunc illinc abruptis nubibus ignes.
— Belli simulachra ciebat. 28
 Lucretius in secundo:
Conponunt, complent; belli simulachra cientur.
— Simulachraque luce carentum. 29
 Lucretius in quarto:
— Cum saepe figuras
Contuimur miras, simulachraque luce carentum. 30
 Lucretius in quinto:
Asper acerba tuens retro redit.
Asper acerba tuens inmani corpore serpens.
Tithoni croceum linquens Aurora cubile. 31
 Furius in primo annali:
Interea Oceani linquens Aurora cubile. [157]
Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem? 32
 Furius in sexto:
Quod genus hoc hominum Saturno sancte create?
Rumoresque serit varios, ac talia fatur. 33
 Furius in decimo:
Rumoresque serunt varios, et multa requirunt.
Nomine quemque vocans, reficitque ad praelia pulsos. 34
 Furius in undecimo:
Nomine quemque ciet: dictorum tempus adesse
Commemorat,
 deinde infra:
Confirmat dictis, simul atque exuscitat acris
Ad bellandum animos, reficitque ad praelia mentes.

Edd. vicahgspdsb.]

git v. 26. *Flammarum*] Georg. I, 367., ubi legitur *albescere tractus*.
 — in secundo] v. 207. — *longo M.* 27. *Ingeminant*] Aen. III, 199.
 — in secundo] v. 214. 28. *Belli*] Aen. V, 674. — *ciebant s-bP.* *ve-*
hebat A. videbant „Ms.“. — in secundo] v. 324, ubi legitur: *Campo-*
rum complent, belli simulachra cientes. 29. *Simulachraque*] Georg.
 IV, 472. — in quarto] v. 39. (35. L.) — *figuras Contuimur miras* Av-gM13.
 Lucr. vulgo. *figuras Contuimus miras* M2. *contuimus Figuras miras* S.
figuras Contuitur mirans s-bP. — *simulachra* (om. que) M2. 30. *Asper*] *figuras*
 Aen. IX, 794. — in quinto] v. 34. (33. L.) 31. *Tithoni*] Aen. IV, 585. —
 annalium chg. — *linquens N. liqueus A.* 32. *Quod genus*] Aen. I,
 539. 33. *Rumoresque*] Aen. XII, 228. — *ac multa v-g.* 34. *No-*
mine] Aen. XI, 731. — in *praelia pulsos v-g.* *ad praelia pulsat* SM1. —
 in X. v-g (a in decimo). — *Nomine quoque hg* (g in mg. *quemque*). —
acreis chg. acres p2-bP. 35. *Dicite*] Ecl. VIII, 63. — *Lucilius ...*

- 35 *Dicite, Pierides, non omnia possumus omnes.*
Lucilius in quinto:
Maiores erat nati: non omnia possumus omnes.
- 36 *Diversi circumspiciunt: hoc acrior idem.*
Pacubius in Medea:
Diversi circumspicimus, horror percipit.
- 37 *Ergo iter inceptum peragunt rumore secundo.*
Suevius in libro quinto:
— *Redeunt, referunt petita rumore secundo.*
- 38 *Numquam hodie effugies, veniam quocumque vocaris.*
Naevius in Equo Troiano:
[158] *Numquam hodie effugies, quin mea manu moriari.*
- 39 *Vendidit hic auro patriam, dominumque potentem*
Inposuit: fixit leges pretio atque refixit.
Varius de Morte:
Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atque refixit.
- 40 *Ut gemma bibat et Sarrano dormiat ostro.*
Varius de Morte:
Incubet et Tyriis, atque ex solido bibat auro.
- 41 *Talia secula suis dixerunt currere fusis.*

[Mss. APSM.

omnes om. A. — Lucretius Sv-gM123 (hg in mg. Lucilius). — in quinto] fragm. 21. ap. Gerl. 36. *Diversi*] Aen. IX, 416. — Pacubius Sv3-bP. Vid. I, 12, 35. — in media (sup. e) A. „Monet margo Scriverii legendum Medo.“ Pont. Cf. ap. Scriver. p. 64., ap. Both. p. 151. Medi fragm. 5. — *precipit S.* 37. *Ergo*] Aen. VIII, 90. — *celerant* Virg. vulgo. — Suevius AN. — *referunt* APSs-zM123N. *referustque* v-gb. „Vel ob versus legem legendum referuntque, et ita Camerarii liber.“ Pont. „Legit cum ed. vet. referuntque.“ Zeun. 38. *Numquam*] Eclog. III, 49. — in Equo Troiano] Both. p. 86. Scriverius p. 41. *moriari* tribuit alii versui. 39. *Vendidit*] Aen. VI, 622. — *latum N.* — *Quiritum* APSv-gM123N. *virritum* s-b. 40. *Ut*] Georg. II, 506. — *gemma P.* — *sarrano* v-g. — *et tyriis* ASM „Me.“ 41. *Talia*] Ecl. IV, 46. — Catullus] Epithal. Pol. et

36. in Medea] Medeam in Pacuvii fabularum numero refert Baehr. Gesch. d. r. Lit. I, p. 122.; sed Medum (qui ut Medesae filius) praeter Ciceronem de off. I, 31, 114. teneant Varro Nonius al. conpluri-bus locis.

horror percipit] Pontanus confert Plaut. Menaechm. V, 5, 21 sq. *Quid cessas dare Potionis aliquid, priusquam percipit insaniam*, ubi in ed. Weis. legitur *percipit insaniam*. Ipse Stich. II, 3, 17. pro: *quo misero medullam ventris percipit fames* propter antecedens *quo medullam lassitudo percipit* vult legi: *peredit fames*. Poterat afferre etiam Truc. II, 5, 20. eius

eam cito odium percipit, et, quod est simillimum, Amphitr. V, 1, 69. *Nam mihi horror membra misero percipit dictis tuis.*

37. *Redeunt referunt*] Codices mss. secutus sum, quamquam sic tertius hexametri pes est trochaeus. 40. de Morte] Caesaris, quod Varii carmen epicum commemoratur etiam infra c. 2. §§ 19 et 20. Vid. Baehr. Gesch. d. roem. Lit. I, p. 214. Bernh. Grundr. p. 408.

Incubet et Tyriis] Pontanus adnotavit coll. Petron. c. 30. intelligi vestimenta quae prius dixerant cubitoria. Recte, dummodo ne cogites de synthesi, sed de stragula veste.

Catullus:

*Currite ducenti subtegmine, currite fusi.**Felix heu, nimium felix, si litora tantum*

42

Numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae.

Catullus:

*Iuppiter omnipotens, utinam non tempore primo**Gnosia Cecropiae tetigissent litora puppes.*— *Magna ossa lacertosque*

43

*Extulit.*Lucilius in septimo decimo: — *Magna ossa lacertique**Adparent homini.*— *Placidam per membra quietem*

44

*Inrigat.*Furius in primo: — *Mitemque rigat per pectora somnum.*

et Lucretius in quarto:

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem

[159]

Inrigat.— *Camposque liquentes.*

45

Lucretius in sexto [simile de mari]:

Et liquidam molem, camposque natantes.— *Et geminos, duo fulmina belli,*

46

Scipiadæ.

Lucretius in tertio:

Scipiadæ, belli fulmen, Carthaginis horror.— *Et ora*

47

Tristia tentantum sensu torquebit amaro.

Edd. vicalhgsdpab.]

Thet. v. 327. — *ducenti subtegmine* ASM1. *ducenti subtemine* a-bP (M3 *sub temine*). *ducento subtegmine* M2. *ducentes subtegmina* v-g. Catull. ed. Lachm. (*a sub tegmina*; Catull. vulgo *subtemina*). 42. *Felix* Aen. IV, 657. — *si littera A. ni littora* chg (g in mg. si). — *Catullus* l. c. v. 171. — *ne* Catull. vulgo. — *Cnosia* N. 43. *Magna* Aen. V, 422. — *exiit* v. Virg. vulgo. — *Lucilius* a-bP (hg in mg.). *Lucius* N. *Lucretius* ASv1M123. *Ennius* v-g. *Merula* haec verba posuit Eun. Anal. lib. XVII, v. 26. — *in septimo decimo* fragm. 7. ap. Gerlach. — *Magna hos sale cestique* N. — *hominis legendum esse* censuit F. Dousa.

44. *Placidam* Aen. I, 691. — *Mitemque* S. — *summum* M. — *Lucretius* (om. et) Sv-g. — *in quarto* v. 905. (907. L.) — *Inriget* et *Lucr.*

45. *Camposque* Aen. VI, 724. — *linguentes* M. — *in sexto* v. 404. (405. L.) — *de mari simile* Sv-g. 46. *Et geminos* Aen. VI, 843, ubi legitur aut. — *fulgura* S. — *in tertio* v. 1047. (36. L.) 47. *Et ora* Georg. II, 246. *Et hora* A. *ora* (om. et) S. — *amaror* (ut vulgo apud

43. *magna ossa lacertique* Pontanus confert Priapea v. 37. *Phoebus comosus, Hercules lacertosus.*

45. *simile de mari* Noli haec omnino delere, quia in omnibus exemplaribus leguntur, sed uncis inclusi ut e glossemate nata. Macrobius, si tale quid addere vo-

luisset, ut infra § 60., id profecto aut posuisset ante nomen *Lucretius*, ut ad Virgilii verba referrentur, aut scripsisset similiter.

47. *sensu .. amaro* Sic scripsi e codicibus, quo melius haec opponerentur iis quae sequuntur *foedo .. sapore*.

Lucretius in secundo: — *Foedo pertorquent ora sapore.*

48 *Morte obita quales fama est volitare figuras.*

Lucretius in primo:

Cernere uti videamur eos, audireque coram,

Morte obita quorum tellus amplectitur ossa.

Hinc est et illud Virgilii:

Et patris Anchisae gremio complectitur ossa.

49 — *Ora modis adiollens pallida miris.*

Lucretius in primo:

Sed quaedam simulachra modis pallentia miris.

50 *Tum gelidus toto manabat corpore sudor.*

Ennius in sexto decimo:

Tunc timido manat ex omni corpore sudor.

51 *Labitur uncta vadis abies.*

Ennius in quarto decimo:

[160] *Labitur uncta carina, volat super impetus undas.*

52 — *Ac ferreus ingruit imber.*

Ennius in octavo:

Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.

53 — *Apicem tamen incita summum*

Hasta tulit.

Ennius in sexto decimo:

— *Tamen induvolans secum abstulit hasta*

Insigne.

54 *Pulverulentus eques furit: omnes arma requirunt.*

Ennius in sexto:

Balantum pecudes quatit: omnes arma requirunt.

55 , *Nec visu facilis, nec dictu adfabilis ulli.*

[*Ms. APSM.*

Virg.) Edd. — in secundo] v. 401. — *Fero S.* — *pertorquet ora* v. *per-*
torpent ore N. 48. *Morte*] Aen. X, 641. — *qualis* v. Virg. vulgo.
 — in primo] v. 135. (134. L.) — *cas APSv-g.* — *est illud (om. et) S.*
est et (sup. add. illud) A. — *Et patris*] Aen. V, 31. 49. *Ora*] Aen. I,
 354. — in primo] v. 124. (123. L.) 50. *Tum*] Aen. III, 175. — in
 sexto decimo] v. 21. Mer. in decimo sexto hg. — *Tum* M2. Mer. — *timido*
 ASv-p1M123 Mer. *tumido* p2-bP. — *ex toto* Mer. 51. *Labitur*] Aen.
 VIII, 91. — *unda (sup. iuncta) P.* — in quarto decimo] v. 7. Mer. in de-
 cimo quarto g (h 14). 52. *Ac ferreus*] Aen. XII, 284. — in octavo]
 v. 46. Mer. — *hastatis pergunt.* M a p. m. 53. *Apicem*] Aen. XII, 493.
 — in sexto decimo] v. 9. Mer. in decimo sexto hg. — *induvolans* s-bP
 (M1 a p. m.) M3 Mer. *inde volans* ASv-g (M1 a sec. m.) M2. „*Ma-*
inde volans. Alter *induevolans.*“ 54. *Pulverulentus*] Aen. VII, 625.,
ubi legitur equis. — in sexto] apud Merulam legitur v. 14. *Barritu pe-*
culum titubantes arma requirunt, cum annotatione: „*Citat Macrobius Sat.*
VI, 1. mendose sic: Balatum cet. Balatum ASv-gN. 55. *Nec visu*]

50. *toto manabat corpore sudor*
 „Huc pertinet locus Lucretii VI,
 944. *Manat item nobis e toto corpore*
sudor.“ Zeyn.

53. *induvolans*] Cf. c. 2. § 26.
 et Hand. Tursell. III, p. 373.

Accius in Philoctete:

Quem neque tueri contra nec adfari queas.

Aut spoliis ego iam raptis laudabor optimis,

Aut leto insigni.

56

Accius in Armorum iudicio:

— *Nam tropaeum ferre me a forti viro*

*Pulchrum est: si autem vincar, vinci a tali nullum est
probrum.*

— *Nec, si miserum fortuna Sinonem*

57

Finxit, vanum etiam mendacemque improba finget.

Accius in Telepho:

— *Nam si a me regnum fortuna atque opes*

Eripere quivit, at virtutem nequivit.

[161]

Disce, puer, virtutem ex me verumque laborem.

58

Accius in Armorum iudicio:

Virtuti sis par, dispar fortunis patris.

— *Iamiam nec maxima Iuno,*

59

Nec Saturnius haec oculis pater adspicit aequis.

Accius in Antigona: — *Iamiam neque di regunt,*

Neque profecto deum summus rex omnibus curat.

Num capti potuere capi? num incensa cremavi

60

Troia viros?

Ennius in undecimo, cum de Pergamis loqueretur:

Edd. vicahgspsab.]

Aen. III, 621. — *Actius* (etiam infra) Av. — in *Philoctete*] Scriver. p. 138. Both. fr. 15. p. 234. — *Quod neque N. — neque adfari* Both.

56. *Aut*] Aen. X, 449. — *laudabat* v3. — in *Armorum iudicio*] Scriver. p. 100. Both. fragm. 7. p. 178. *Hos secutus sum in distribuendis versibus; in Edd. alter versus incipit a verbis: Si autem. — tropaeum* Sv-g Scriver. — *Sin* Scriver. — *nullum est a tali* scripsit Bothius quo emendaretur versus. — *est obprobrium P. e probrum N.*

57. *Nec si*] Aen. II, 79. — in *Telepho*] Scriver. p. 144. Both. fr. 2. p. 241. in *Telepho's* h. — *ad virtutem N. et virtutem v-g* (M1 a sec. m.). — *nequit* AM123N. *nequivit* Sv-g. *non quivit* a-bP Scriver. Both.

58. *Disce*] Aen. XII, 435. — in *Armorum iudicio*] Scriver. p. 100. Both. fr. 15. p. 179. — *Virtuti sis*] Scriver. et Both. *Virtutis is* APS M13. *virtutis is* M2. *Virtuti is* Edd. „Rescribo: *Virtute sis par, dispar fortunis patri*. Clarum ex Maroniana imitatione. Et addo Lucam Fruterium in Verisimillum olim libris idem incurrisse.“ Pont. 59.

Iamiam] Aen. IV, 371. — *ut max.* M a p. m. — in *Antigona*] Scriverius p. 98. *curat* tribuit tertio versui; Bothius fr. 5. p. 175. praeter *Iamiam* omnia sic ordinavit in tetram. troch.: *Neque regunt di neque profecto deum rex summus omnibu' curat. — ut diregunt MN. ut dirigunt A. — supremus rex N.* 60. *Num*] Aen. VII, 295. — *non incensa A. — in undecimo*] apud Merulam lib. XIV, v. 12. in *decimo* Av-g. — *cremare N.*

58. *Virtuti sis par*] In codicibus mss. voces male distinguuntur. Bothius commode adnotavit: „Soph. Aiac. 550. Ὡ παῖ γένοιο παρὸς εὐρυέστερος, τὰ δ' ἄλλ' ὁμοίως, καὶ γένοι' αὖ οὐ κατὸς. Sic

Eurysacem filium adhortatur Ajax.“

59. *Iamiam .. curat*] Sic haec pro senariis iambicis sunt habenda, sed vid. app. Bothius statuit esse verba Antigones deprehensae a custodibus et ad Creontem ductae.

*Quae neque Dardaniis campis potuere perire;
Nec, cum capta, capi nec, cum combusta, cremari.*

- 61 *Multi praeterea, quos fama obscura recondit.*

Ennius in Alexandro:

Multi alii adventant, paupertas quorum obscurat nomina.

- 62 *Audentes fortuna iuvat.*

Ennius in septimo:

Fortibus est fortuna viris data.

- 63 — *Recoquunt patrios fornacibus enses;*

Et curvae rigidum falces conflantur in ensem.

Lucretius in quinto:

Inde minutatim processit ferreus ensis;

- [162] *Versaque in obscenum species est falcis aenae.*

- 64 *Pocula sunt fontes liquidi atque exercita cursu
Flumina.*

Lucretius in quinto:

Ad sedare sitim fluvii fontesque vocabant.

- 65 *Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
Sponte tulere sua, carpit.*

Lucretius in quinto:

*Quod sol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte sua, satis id placabat pectora domum.*

II. Post versus ab aliis vel ex integro vel ex parte translato vel quaedam immutando verba tamquam fuco alio tinctos nunc locos locis componere sedet animo, ut unde formati sint quasi de speculo cognoscas.

[Mas. APSM.]

61. *Multi*] Aen. V, 302. — in *Alexandro*] Scriver. p. 10. Both. fr. 5. p. 34. — *Multi adventant* (om. alii) S. — *Nomina* Heynius ad Virg. l. c. tribuit novo versu. 62. *Audentes*] Aen. X, 284. — in *septimo*] v. 59. Mer. — *data nomina* N. 63. *Recoquunt*] Aen. VII, 636. — *Et*] Georg. I, 508. — *curvae rigidus* S. *cura erigidam* M. — in *quinto*] v. 1292. (93. L.) — in *obscurum* v-g (hg in mg. obscenum). „Sed in libris Lucretii hodie extat in opprobrium.“ Zenn. — *falces* P. *facilis* v3. — *aenae* ANy3. 64. *Pocula*] Georg. III, 529. — *liquida* A. — in *quinto*] v. 943. (945. L.) — *Ad sedare* Edd. P. „Quod qui aut libriorum peccatum esse dixerunt, ut Wakefieldius, aut cum Gerh. Ioh. Vossio infinitivum cum ad praepositione coniunctum ferendum iudicarunt, orthographiae antiquae tarpiter imperiti fuerunt.“ Lachm. *ad sedera* N. *ad sedere* AM. *at sedare* Lucret. vulgo. *Assedere* S. 65. *Quos*] Georg. III, 529. — *carpsit* v-gb. „Recte.“ Zenn. — in *quinto*] v. 936. (937. L.) — *dederat* v. — *placarat* v-g.

II. *Caput II. Quos locos aut integros aut paucis admodum immutatis ex antiquis Latinis scriptoribus Vergilius transtulerit: quosque ita mutaverit, ut origo eorum facile deprehendatur.* ch-b. 1. *suco* M23. *succo* Sv-gM1. — *sed animo* M. — *unde* (om. ut) c-g. — *formata* M. — *quasi*

61. in *Alexandro*] Aut intelligendus est Paris qui Philoctetae vulnere ab Oenone repulsus periit, aut scribendum est *Alexandra*, i. e. Casandra, id quod coniecit Scriverius et post

eum Delrio, quem citavit Bothius.

II, 1. *sedet animo*] Cf. Virg. Aen. IV, 15 sq. Si mihi non animo fixum inmotumque sederet, Ne cui me vinco vellem sociare iugali.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum 2
Quam sit, et angustis hunc addere rebus honorem.
Sed me Parnasi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuvat ire iugis qua nulla priorum
Castalam molli devertitur orbita clivo.

Lucretius in primo:

Nec me animi fallit, quam sint obscura, sed acri
Percussit thyrsos laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mi in pectus amorem [163]
Musarum: quo nunc instinctus mentē vigenti,
Avia Pieridum peragro loca nullius ante
Trita solo.

Accipe et alterum locum Maronis illi unde traxerat comparandum, 4
 ut eundem colorem ac paene similem sonum loci utriusque reperias. Virgilius:

Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane saluantum totis vomit aedibus undam;
Nec varios inhiant pulchra testudine postes.

et mox: At secunda quies, et nescia fallere vita,

Dives opum variarum: at latis otia fundis,
Speluncae vivique lacus: at frigida Tempe
Mugitusque boum mollesque sub arbore somni
 5 *Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum,*
Et patiens operum exiguoque adsueta iuventus.

Lucretius in libro secundo:

Si non aurea sunt iuvenum simulachra per aedes,
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut subpeditentur,
Nec domus argento fulgens auroque renidens,
 5 *Nec citharam reboant laqueata aurataque templa:.*

Edd. vicāhgspxzb.]

... cognoscas om. P. 2. Nec sum] Georg. III, 289. 3. in primo v. 921. (922. L.) — Nec mea A. — v. 3. mi om. vl. miki SM. michi A. — inspectus PSMN. — instratus N. 4. Accipite She-zA. „Molius Ed. vet. Accipe (v-agbPM). Nam sequitur reperias.“ Zeun. — Virgilius om. s-bS. — Si non] Georg. II, 461. — totis vomat (sic) aedibus undam, altera pars verus 2, in P legitur ante versum 1. — testitudine A. — At] ib. v. 467. — v. 1. vitam A. — v. 2. letis M. — v. 3. vivique S. — v. 5. et lustra A. — v. 6. parvoque Av-g (ut multi codd. et edd. Virg.). 5. in libro secundo] v. 24. — in secundo va. in II i-g. — v. 4. fulget (L. fulgenti) ... renidet edd. Lucr. — v. 5. citharis Lucr. vulgo. citharae Lachm. Vid. not. — templa v3-gb. vulgo Lucr. Tempe Mss. v1a-zN.

4. unde traxerat] De plusquam-perfecto vid. not. ad I, 20, 12.

Virgilius] Addidi e tribus codicibus et edd. vet. nomen quod iidem inebentibus et suffragante uno, qui reliquus est, codice S § 1 et §§ 15—29., ubi vulgo additur, delevi. Videtur Macrobius Virgilii nomen addidisse, ubi verba quae praemi-

sit ad certum quendam referuntur locum. Cf. §§ 8—14.

5. v. 5. citharam reboant] Sic scripsi cum codicibus, quum reboare sit verbum et activum et neutram, et citharam dici possit pro citharae sonum. Nec me movet quod c. 4. § 21. legitur cithara: nam hic verus ibi a Ma-

*Cum tamen inter se prostrati in gramine molli
Propter aquae rivum sub ramis arboris altae,
Non magnis opibus iucunde corpora curant:
Praesertim cum tempestas adridet et anni*

10 *Tempora conspergunt viridantes floribus herbas.*

6 *Non umbrae aliorum nemorum, non mollia possunt
Prata movere animum: non qui per saza volutus
[164] Purior electro campum petit annis.*

Lucretius in secundo:

*Nec tenerae salices atque herbae rore virentes
Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis
Oblectare animum subitamque avertere curam.*

7 Ipsius vero pestilentiae, quae est in tertio Georgicorum, color totus et liniamenta paene omnia tracta sunt de descriptione pestilentiae quae est in sexto Lucretii. Nam Virgiliana incipit:

*Hic quondam morbo caeli miseranda coorta est
Tempestas totoque auctumni incanduit aestus,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum.*

Lucretii vero sic incipit:

*Haec ratio quondam morborum et mortifer aestus
Finibus in Cecropis funestos reddidit agros,
Vastavitque vias, exhaustis civibus urbem.*

8 Sed, quatenus totum locum utriusque ponere satis longum est, excerptam aliqua ex quibus similitudo geminae descriptionis appareat.

Virgilius ait:

*Tum vero ardentes oculi atque adtractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaque longo*

[Mss. APSM.

„Rectius in Ed. vet. *templa*; alii (hg in mg. et Lachm.) male *lecta*.“ Zeun. Vid. not. — v. 6. *Quin tamen* Lucr. ed. Haverc. *Attamen* ed. Creech. — v. 8. *iocunde* AS. *incunde* N. — v. 10. *conspergunt* vSchN. cum *pergunt* (sup. add. s) A. — *viridantis* viag. *viridanteis* ch. 6. Non] Georg. III, 520. *Virgilius*. Non vSi. *Virgilius in Georgicis*. Non chgb. — v. 2. *vomere* P. — in secundo] v. 361. — v. 1. *Nec temere* SM. — *vigentes* v-g Lucr. — v. 2. *illa* Lachm. — *labentia* v3. 7. Georgi. v. *georg.* i. *Georgicon* a-g. — *lineamenta* s-bP. — *Hic*] Georg. III, 478. — v. 2. *totaque* zb. — v. 3. *nec in M. — Lucretii* VI, 1196. (38. L.) *Lucretii* . incipit om. s-z. „Ante haec verba in Ed. vet. recte sunt haec: *Lucretii vero sic incipit*.“ Zeun. — v. 1. *Nec* S. — v. 2. *Finibus Cecropiis* edd. Lucr. ante Lachm. — v. 3. *viam* S. 8. *est longum* S. — *apparet* hg. — *Tum*] Georg. III, 505. — v. 2. *gravius* A. — *iamque*

Macrobio aliter ac hoc loco videtur citatus esse e memoria. Vid. not. seq. *laqueata aurataque templa*] Quod in codicibus mss. legitur, *Tempe*, id ferri omnino non potest, cum propter totius loci sensum, tum propter haec epitheta: et potuit facillime huc transferri e Virgilii loco qui antecedit. Neque tamen

censui scribendum esse *lecta*, ut legitur c. 4. § 21. et Lucan. *Pharsal.* X, 113., quia hoc nimis distat a voce *Tempe*, quae multo facilius poterat nasci e voce *templa*, quae legebatur ante Lachmannum in omnibus exemplaribus Lucretianis. 8. *quatenus*] Vid. not. ad I, 4, 8. *ponere*] Vid. not. ad V, 4, 4.

*Ita singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, et oppressas fauces premit aspera lingua.*

Lucretius ait:

9

*Principio caput incensum fervore gerebant,
Et duplices oculos suffusa luce rubentes:
Sudabant etiam fauces intrinsecus artae
Sanguine, et ulceribus via saepta coibat:
5 Atque animi interpret manabat lingua cruore,
Debilitata malis, motu gravis, aspera tactu.*

Virgilius ait:

10

Haec ante exitium primis dant signa diebus.

[165]

et quae darent signa supra retulit idem:

— *Demissae aures, incertus ibidem
Sudor, et ille quidem moriturus frigidus; aet
Pellis et ad tactu tractanti dura resistit.*

Lucretius ait:

11

*Multaque praeterea mortis tunc signa dabantur:
Perturbati animi, mens in maerore metuque,
Triste supercilium, furiosus vultus et acer,
Sollicitas porro plenaeque sonoribus aures,
5 Creber spiritus aut ingens raroque coortus,
Sudorisque madens per collum splendidus humor,
Tenuia sputa, minuta, croci contacta colore,
Salsaque per fauces raucas vix edita tussis.*

Virgilius ait:

12

*Profuit inserto latices infundere cornu
Lenaeos: ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio.*

Lucretius ait:

*Nec ratio remedi communis certa dabatur.
Nam quod alis dederat vitalis aeris auras*

Edd. vicahgpdzb.]

v3. — v. 3. id M. — v. 4. obsessas Virg. vulgo. 9. Lucretius] VI, 1148. (45. L.) Lucretius ait om. Ss-g. „Ed. vet. recte praemittit Lucr. ait.“ Zeun. — v. 1. gerebat vl. — v. 3. artae APM3P6. arte SN. aree M1. arent M2. atrae vl. Lachm. atro v3-b. Lucr. vulgo. — v. 4. quoibat N. cohibat v. cohibant S. — v. 5. manebat (supp. add. a) M. — v. 6. molis SMvl. 10. Virgilius ait APM123. om. Ss-g. „Praepone cum Ed. vet. (v-gb). Vergilius sic ait.“ Zeun. — Haec] Georg. III, 508. — primus A. — signa om. Ps-z. — rettulit: id est Av. — Demissae] ib. 509. — v. 1. Dimissae A. — insertus ag. sincerus vl. syncerus ch. — v. 3. ad tactum S Virg. vulgo. 11. Lucretius] VI, 1180. (82. L.) Lucretius ait om. s-z. „Recte Ed. vet. (APSV-g) praeposit Lucr. ait.“ Zeun. — v. 2. Perturbati AS (M1 in mg.) M23N. perturbata (ut ap. Lucr. vulgo) v3-bP. Probati M1 a p. in. — v. 4. Sollicitet S. — porro om. P. — v. 5. et ingens ∅ — v. 7. croci om. M3. — contacta As-b (g in mg.) PM3. Lachm. contracta SvichgM12. contincta Lucr. vulgo. — colore ASv-gM123N Lucr. cruore s-bP. 12. Virgilius (om. ait) ASvia. Vergilius in Georg. chg. — Profuit] Georg. III, 509. — Lucretius] VI, 1224. (26. L.) — v. 1. remedii P. — v. 2. aliis Edd. P. ali Lachm. — v. 3.

10. dant signa] sc. pecudes.

*Volvere in ore licere et caeli templa tueri,
Hoc aliis erat exitio letumque parabat.*

13 Virgilius ait:

*Praeterea nec mutari iam pabula refert:
Quaesitaeque nocent artes, cessere magistri.*

Lucretius ait:

*Nec requies erat ulla mali: defessa iacebant
Corpora, mussabat tacito medicina timore.*

14 Virgilius ait:

[166] *Ipsis est aer avibus non aequus, et illae
Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.*

Lucretius ait:

*Nec tamen omnino temere illis sedibus ulla
Conparebat avis: nec tristia secla ferarum
*Exuperant silvis: languebant pleraque morbo,
Et moriebantur.*

Nonne vobis videntur membra huius descriptionis ex uno fonte
15 manasse? Sed rursus locos alios conparemus:

— *Gaudent perfusi sanguine fratrum,
Exilioque domos et dulcia limina mutant.*

Lucretius in tertio:

*Sanguine civili rem conflant, divitiasque
Conduplicant avidi, caedem caede adcumulantes,
Crudeles gaudent in tristi funere fratris.*

16

*Multa dies variusque labor mutabilis aevi
Retulit in melius: multos alterna revisens
Lusit et in solido rursus fortuna locavit.*

Ennius in octavo:

— *Multa dies in bello conficit unus:
Et rursus multae fortunae forte recumbunt.
Haudquaquam quemquam semper fortuna secuta est.*

[Mss. APSM.

volvere more A. — *liceret et* APMN. *licet et* S. 13. *Virgilius* (om. ait) AS. — *Praeterea* Georg. III, 548. — *iam mutari* v-g. — *arces* M. — *Lucretius* VI, 1176. (78. L.) *Lucretius dixit* A. — *missabat* v1M18. *missabat* M2. 14. *Virgilius* (om. ait) A. — *Ipsis* Georg. III, 546. — *Lucretius* VI, 1217. (19. L.) *Lucretius ait* om. S. — v. 1. *solidus* ap. Lucr. vulgo. Lambinus confert Pers. V, 41. *longos consumere soles.* — v. 2. *Conparabat* PSMN. — v. 3. *Exuperant* Mss. v1M23P6N. *exibant* (ut ap. Lucr. vulgo) v3-b. — *videntur vobis* S. *videntur nobis* v-g (g in mg.: *vobis haec membra*). — *uno fonte* (om. ex) P. — *comparamus* ASP6. 15. *Gaudent* Georg. II, 510. *Vergilius: Gaudent* (vi Virg.) chgb. (ubi idem nomen additur etiam in sequentibus usque ad § 28.) — v. 2. *lumina* A. — *in tertio* v. 70. — v. 2. *Cum duplicant* A. — v. 3. *funere* om. P. 16. *Multa* Aen. XI, 425. — *varii*que edd. Virg. — *in solio* g

14. **Exuperant silvis*] Nec constructio verborum (nam dicendum erat *exsuperant silvas*) nec tempus hoc verbum commendat, quod non sua vi hic est positum, ut possit

videri huc translatum esse e § 17. At codicum mss. consensus nos vetat acqui exemplaria Lucretiana. Nisi obstaret metrum, scriberem *Eruperant*.

O praestans animi iuuenis, quantum ipse feroci 17
Virtute exuperas, tanto me inpensius aequum est
Consulere atque omnes metuentem expendere causas.

Accius in *Antigona*:

— *Quanto magis te istiusmodi esse intellego,*
Tanto, Antigona, magis me par est tibi consulere [et] parcere. [167]

O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum, 18

et reliqua.

Ennius in *Alexandro*:

O lux Troiae, germane Hector, quid ita cum tuo lacerato
Corpore miser? aut qui te sic respectantibus tractavere
Nobis?

Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere 19
Inpositi dorso atque equitem docuere sub armis
Insultare solo et gressus glomerare superbos.

Varius de *Morte*:

Quem non ille sinit lentae moderator habenae
Qua velit ire sed angusto prius ore coercens
Insultare docet campis, fingitque morando.

Talis amor Daphnin, qualis cum fessa iuvenum 20
Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos
Propter aquae rivum viridi procumbit in ulva
Perdita, nec serae meminuit decedere nocti.

Varius de *Morte*:

Edd. vicahgspdz.]

in mg. — in octavo] v. 76. Mer. — v. 3. quemquam om. APMN. 17. O praestans] Aen. XII, 19. — v. 3. casus (ut ap. Virg. vulgo) v-gbPN. — Actius AviP6. — in *Antigona*] Scriver. p. 98. Both. fr. 6. p. 175. Ille, ut edd. Macrobiani, verba Consulere et parcere tribuit tertio versui. Bothius scripsit his magis et deleuit et. Vid. not. 18. O lux] Aen. II, 281. — et reliqua om. S. — in *Alexandro*] Scriver. p. 10. Both. fr. 8. p. 34. Ille, ut edd. Macrobiani, versus sic divisit, ut secundus inciperet a Quid, tertius ab Aut qui. — v. 2. Quo ita g in mg. 19. Frena] Georg. III, 115. — pelethronii M. pelectronii vi. pelecthonii (del. s) S. — v. 1. sinit ille P. — v. 2. venit P. — orbe coni. Bentleius ad Hor. Carm. III, 6, 22. — v. 3. campis om. P. 20. Talis] Eclog. VIII, 85. — v. 1. Daphnim Sv-g. — confessa SM. — v. 2. bucula M. — Idem de morte P6. — v. 1. Seu P

17. Quanto ... parcere] Vulgo haec habentur pro versibus iambicis senariis, sed secundus, Tanto . . tibi, uno pede caret. Quamobrem ego in re summa secutus sum Bothium, qui pro trochaicis tetrametris catalecticis haec habet, sed ad metrum emendandum bis scripsit magis, et deleuit et, quod ego uncis inclusi, quum sane verisimile sit verbum parcere pendere a verbo consulere (ut haec sint verba Ismenes eudentis ut parcat Antigona, i. e. ut desistat incepto, ut vult

Bothius) nec nisi deleta particula constet versus.

18. O lux . . nobis] In versibus distribuendis secutus sum Bothium, ut sint tetrametri trochaici acatalecti. De fabulae nomine vid. quae adnotavi ad c. 1. § 61.

19. equitem docuere . . insultare solo] Cf. c. 9. § 8 sqq. Gellius N. A. XVIII, 6, 7. cum his Virgillii verbis confert versus Ennii: Denique vi magna quadrupes eques utque elephanti Proiciunt sese.

de Morte] Vid. not. ad c. 1. § 40.

- Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervae comprehendere lustra,
Saevit in absentem, et circum vestigia lustrans,
Aethera per nitidum tenues sectatur odores.*
5 *Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec serae meminit decedere nocti.*

21

— *Nec te tua funera mater**Produxi pressive oculos aut vulnera lavi.*

[168] Ennius in Cresphonte:

*Neque terram inicere neque cruenta convestire corpora
Mihi licuit, neque miserae lavere lacrimae salsum sanguinem.*

22

*Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque marisque fuissent,
Et liquidi simul ignis, ut his exordia primis
Omnia et ipse tener mundi concreverit orbis:*
5 *Tum durare solum, et discludere Nerea ponto
Coeperit, et rerum paulatim sumere formas,
Iamque novum terrae stupeant lucescere solem.*

23 Lucretius in quinto, ubi de confusione orbis ante hunc statum loquitur:

*His neque tum solis rota cerni lumine claro
Alti volans poterat, neque magni sidera mundi;
Nec mare nec caelum, nec denique terra nec aer,
Nec similis nostris rebus res ulla videri.*
5 *Sed nova tempestas quaedam molesque coorta.
Diffugere inde loci partes coepere, paresque
Cum paribus iungi res et discludere mundum,
Membraque dividere et magnas disponere partes.*

24 et infra: *Hoc est a terris magnum secernere caelum,*

[Mss. APSM.]

(N a p. m.). — gortynia AM. Cortynia c-g. — v. 2. comprehendere S. compendere N. — v. 4. sectator v3. 21. Nec te] Aen. IX, 486. Nec tua (om. te) v1. Nea tua v3. Nocte tua S (M a p. m.). — v. 2. aut funera P (cf. v. 1.). — in Cresphonte] Sriver. p. 13. Both. fr. 6. p. 39. Cressiphonte ASM. Ctesiphonte Edd. P. „Faciendum in Cresiphonte. Et monuit in Ennianis reliquiis Hieronymus Columna.“ Pont. — Neque ... sanguinem] Apud Sriver. et in edd. Macro. tres distinguuntur versus, quorum secundus incipit a verbo *Convestire*, tertius a particula *Neque*. — convertere A „B“. — corpora Mihi scripsi cum Bothio. mihi corpora Edd. Mss. et Sriver. — v. 3. salsum om. P. falsum S. 22. Namque] Ecl. VI, 31. — v. 4. cum creperit A. — v. 5. Nerea om. P. — v. 6. Coeperat PM. ceperat AS. 23 in quinto] v. 433. (432. L.) — v. 1. Hic edd. Lucr. — tam SN. — tota vi. — cernitur P. — largo edd.

20. canis Gortynia] Cf. Virgil. Aen. XI, 773. spicula .. Gortynia, et Ovid. Metam. VII, 778. Gortyniaco ab arcu.

21. Neque ... sanguinem] Secutus sum Bothium, qui statuit esse versus iambicos tetrametros, et

dixisse haec Meropen de trucidatis filiis.

22. v. 6. Coeperit] Quod est in omnibus codd. mss., coeperat, id admitti non potest, quia sequitur stupeant, quod docet etiam ad hoc verbum referendam esse particulam ut.

*Et seorsum mare uti secreto humore pateret,
Seorsus item puri secretique aetheris ignes.*

et infra: *Omnia enim magis haec ex levibus atque rotundis.*

Cum fatalis equus saltu super ardua venit 25
Pergama, et armatum pedilem gravis attulit alvo. [169]

Ennius in Alexandro:

Nam maximo saltu superabit gravidus armatis equus,
Qui suo partu ardua perdat Pergama.
Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas, 26
Infst: eo dicente deum domus alta silesцит,
Et tremefacta solo tellus, silet arduus aether.
Tum venti posuere, premit placida aequora pontus.

Ennius in Scipione:

— *Mundus caeli vastus constitit silentio,*
Et Neptunus saevus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis volantibus:
Constitere amnes perennes, arbores vento vacant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum. 27
Procumbunt piceae, sonat icta securibus ilex,
Frazineaeque trabes, cuneis et fissile robur
Scinditur: advolvunt ingentes montibus ornos.

Ennius in sexto:

Incedunt arbusta per alta, securibus caedunt,
Percellunt magnas quercus, exciditur ilex,
Frazinus frangitur, atque abies consternitur alta:
Pinus proceras pervortunt: omne sonabat
Arbustum fremitu silvae frondosae.

Edd. vicahgapdzb.]

Luor. — v. 5. *Sed hoc nova N.* — v. 8. *divideret et A.* 24. *infra]* v. 447. (446. L.) — v. 2. *mare tuti P6.* — v. 3. *Seorsum v-gN.* — *ignis S.* — *infra]* v. 456. (455. L.) — *rotundus A.* 25. *Cum]* Aen. VI, 515. — *in Alexandro]* Scriver. p. 10. Both. fr. 7. p. 34. Ille, ut edd. s-b, distinguit quattuor versus, quorum secundus incipit a *Gravidus*, tertius a *Qui*, quartus a *Pergama*. In v-g *Pergama* tribuitur tertio versui. In s-b spatium relictum est ante *Qui*. — *Nunc maximo P.* — *superabit Bothius* ex emendatione Vossii. *superavit Edd.* et *Mss.* Scriv. — *gravidus as-b* (g in mg). *gravidus APvichgM123N.* *gravis S.* — *armatus S.* — *Pergama om. S.* 26. *Tum]* Aen. X, 100. — v. 3. *telo tellus P.* — v. 4. *Tum Zephyri Virg.* — *in Scipione]* Scriver. p. 37. Both. fr. 3 p. 60. — v. 1. *silentia vichg.* — v. 3. *itiner acripit Bothius* ut versum emendaret. Scriverius coniecit: *Sol equos quater.* — v. 4. *Constitere a Scriv.* Both. „Vossius pag. 11. de Hist. Lat.“ *Pont. Constatare „Ms.“ Consistere vich-b Mss.* — *vocant M.* 27. *Itur]* Aen. VI, 179. — v. 4. *ac volunt v3.* — *in sexto]* VII, 28. Mer., ubi legitur *Incidunt arbusta praecalta.* — v. 2. *Procellunt P6.* *percellant N.* — v. 4. *proceras AMP6N.* *proceros P.* — *pervortunt AN.* *pervertunt* (ut *Merula*) Edd. PSM. — v. 5. *in fremitu hg.*

25. *Nam .. Pergama]* Secutus sum Bothium, qui statuit esse versus iambicos tetrametros. Videtur

haec dixisse Alexandra. Vid. not. ad c. 1. § 61.

26. v. 4. *Constitere]* Sic ut scri-

- 28 *Diversi magno ceu quondam turbine venti
Confligunt, xephyrusque notusque et lactus Eois
Eurus equis.*

Ennius in septimo decimo:

- [170] *Concurrunt, veluti venti, cum spiritus austri
Imbricator, aquiloque suo cum flamine contra,
Indu mari magno fluctus extollere certant.*

- 29 *Nec tamen, haec cum sint hominumque bouumque labores
Versando terram experti, nihil inprobus anser.*

Lucretius in quinto:

*Sed tamen interdum magno quaesita labore,
Cum iam per terras frondent, atque omnia florent,
Aut nimis torrens fervoribus aethereus sol,
Aut subiti perimunt imbres gelidaeque pruinae,
Flabraque ventorum violento turbine vexant.*

- 30 Sunt alii loci plurimorum versuum quos Maro in opus suum cum paucorum immutatione verborum a veteribus transtulit. Et quia longum est numerosos versus ex utroque transcribere, libros veteres notabo, ut qui volet illic legendo aequalitatem locorum
31 conferendo miretur. In principio Aeneidos tempestas describitur, et Venus apud Iovem queritur de periculis filii, et Iuppiter eam de futurorum prosperitate solatur. Hic locus totus sumptus a Naevio est ex primo libro belli Punici. Illic enim aeque Venus Troianis tempestate laborantibus cum Iove queritur, et secuntur
32 verba Iovis filiam consolantis spe futurorum. Item de Pandaro et Bitia aperientibus portas locus acceptus est ex libro quinto decimo Ennii, qui induxit Histros duos in obsidione erupisse
33 porta et stragem de obsidente hoste fecisse. Nec Tullio conpi-
[171]lando, dummodo undique ornamenta sibi conferret, abstinuit:

— *O fama ingens, ingentior armis,*

[*Ms. APSM.*

28. *Diversi*] Aen. II, 416., ubi legitur *Adversus rupto.* — in septimo decimo] v. 14. Mer. in decimo septimo vel in XVII. v-g. — v. 3. *Indu* s-z. Mer. „Corrige duce Edit. vet. Inde.“ Pont. Inde ASv-gbPM123. Giffanius Conlect. ad Lucret. s. v. *Endo* flagitat endo. — *magno* ASv-g. Mer. *magno* s-bP. 29. *Nec tamen*] Georg. I, 118. (213. L.), ubi legitur *Et tamen* et v. 3. *torret.* — in quinto] v. 214. — v. 3. *aethereus* A. — v. 5. *versant* v3. 30. *universos versus* Edd. P. 31. In primo Av-g. — *Aeneidos* om. S. — *tempestas*] Cf. Aen. I, 81 sqq. — *Venus*] Cf. ib. 229 sqq. — *Iuppiter*] Cf. ib. 254 sqq. 32. *Idem* Sv. — *de Pandaro*] Cf. Aen. IX, 672 sqq. — *bitia* S. — *portam* Edd. 33. *O fama*] Aen.

batur flagitat et sensus (cf. v. 1.) et versus.

29. *nihil inprobus anser*] Supplendum est ex iis quae sequuntur apud Virgilium *officit.*

30. *transcribere*] Vid. notas ad V, 4. et 22, 15.

legendo] illos versus, ut paulo infra *conferendo* miretur, pertinet ad eos locos quibus Macrobius gerun-

dum posuit pro participio. Vid. prolegg. p. xl.

32. *induxit*] iungitur cum infinitivo, ut saepe verbum faciendi, ubi eodem modo usurpatur. Vid. prolegg. p. xl.

de obsidente hoste] positum est pro genitivo.

33. *dummodo*] Pro hac particula poterat h. l. poni ut.

Vir Troiane.

Nempe hoc ait, Aeneam famam suam factis fortibus supergressum, cum plerumque fama sit maior rebus. Sensus hic in Catone Ciceronis est his verbis: *Contingebat in eo, quod plerisque contra solet, ut maiora omnia re quam fama viderentur: id quod non saepe evenit, ut expectatio cognitione, aures ab oculis vincentur.*

Item: *Proximus huic longo, sed proximus, intervallo.* 34

Cicero in Bruto: *Duobus igitur summis, Crasso et Antonio, L. Philippus proximus accedebat, sed longo intervallo tamen proximus.*

III. Sunt quaedam apud Virgilium quae ab Homero creditur transtulisse: sed ea docebo a nostris auctoribus sumpta, qui priores haec ab Homero in carmina sua traxerant: quod quidem summus Homericae laudis cumulus est, quod, cum ita a plurimis adversus eum vigilatum sit, coactaeque omnium vires manuum contra fecerint,

Ille velut pelagi rupes innota resistit.

Homerus de Aiakis forti pugna ait:

2

Ἄλᾱς δ' οὐκ ἐν' ἔμμεν· βιάζεται γὰρ βελέεσσι·
δάμνα μιν Ζηνὸς τε νόος, καὶ Τρῶες ἀγανοί,
βάλλοντες· δεινὴν δὲ περὶ κροτάφοισι φασινὴ
πήληξ βαλλομένη καναχὴν ἔχε· βάλλετο δ' αἰεὶ
5 καὶ φάλαρ' εὐπολήθ'. ὁ δ' ἀριστερὸν ὤμον ἔκαμναν,
ἔμπεδον αἰὲν ἔχων σάκος αἰόλον· οὐδ' ἐδύναντο

[172]

Edd. viciahgedub.]

XI, 124. — maior sit S. — in Catone Ciceronis] „Est fragmentum libri Catonis qui inscriptus esse videtur M. Cato, seu Laus M. Catonis. Cf. Gell. XII, 13.“ Zenn. — est om. v-g. — maior A. — id quod saepe (om. non) s. „Lege cum Ed. vet. et sensu poeante id quod non saepe.“ Zenn. Nam saepe v. — vinceretur v3. 34. Proximus] Aen. V, 520. — in Bruto] 47, 173.

III. Caput III. Quos locos primum alii ex Homero transtulerint, inde Vergilius operi suo ascioerit. ch-b. 1. transtulerant s-zP. „Ed. vet.

(ASv-gbM123) traxerant. Recte: nam cum modo eodem verbo transferre usus esset auctor, ab eius studio commutate dicendi abhorret idem statim repetere. Caeterum trahere alibi [Cf. c. 1. § 1.] eodem sensu occurrit [§ 8.], Ennius hinc trahit.“ Zenn. — quod primum summus v. — Ille] Aen. VII, 586. 2. Ἄλᾱς] II. x', 102. Ἄλᾱς ... ἐστήρικτο om.

ASMvi. — v. 1. ΔΙΑΔ P. — βελέεσσι c-gb. ΤΕΛΕΕCCTIN P. — v. 4. ΚΝΑΚΗΝ ΕΧΕ P. — v. 5. ΚΑΦΦΑΛΑΡ P. — ΕΚΑΑΝΕ P. — v. 6. ΕΜΠΕΔΟΝ P. — ΚΑΚΟΥ P. — οὐδὲ δύναντο c-b. — v. 7. ΑΜΦΑΙΤΟ (sup. α) P.

in Catone Ciceronis] Poterat addi p. Arch. 3, 4. Ut famam ingenii expectatio hominis, expectationem ipsius adventus admiratioque superaret.

34. longo, sed proximus, intervallo] Cf. Hor. Od. I, 12, 18 sq. Nec viget quidquam simile aut secundum; Proximos illi tamen occupavit Pallas honores, et Quintil. X, 1, 53. Quamvis ei secundas fore grammaticorum censeamus deferat, ..

minimo arte deficiat, ut plene manifestato appareat quanto, sit aliud proximum esse aliud secundum.

III, 1. manum contra fecerint] Cf. Cic. p. Caec. 12, 33. Qui in pace et otio, cum manum foverit, copias paravit, .. homines inermes .. armis viris terrore periculoque mortis repulerit fugavit, ubi Iordanus confert Ulpian. Digest. XLVIII, 13, 6. Qui manu facta templa effugerunt. De re conf. V, 3, 16.

ἀμφ' αὐτῷ πελεμῖλαι, ἐρελδοντες βελεσσῶν·
αἰεὶ δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι· καὶ δὲ οἱ ἰδρῶς
πάντοθεν ἐκ μελέων ῥέεν ἄσπετος, οὐδὲ πη εἶχεν
10 ἀμπνεῦσαι, πάντῃ δὲ κακὸν κακῷ ἐστήρικτο.

3 Hunc locum Ennius in quinto decimo ad pugnam C. Aelii tribuni his versibus transfert:

*Undique conveniunt, velut imber, tela tribuno:
Configunt parmam, tinnit hastilibus umbo,
Aerato sonitu galeae: sed nec pote quisquam
Undique nitendo corpus discerpere ferro.*

5 *Semper abundantes hastas frangitque quatitque.
Totum sudor habet corpus, multumque laborat,
Nec respirandi fit copia: praepete ferro
Histri tela manu iacientes sollicitabant.*

4 Hinc Virgilius eundem locum de incluso Turno gratia elegantiore composuit:

*Ergo nec clypeo iuvenis subsistere tantum,
Nec dextra valet, obiectis sic undique telis
Obruitur: strepit adsiduo cava tempora circum
Tinnitu galea et saxis solida aera fatiscunt:*

5 *Discussaeque tubas capiti, nec sufficit umbo*

[Mss. APSM.]

— ΠΕΛΑΜΙΣΤΑΙ P. πελεμῖλαι c. πολεμῖλαι dzb. — v. 8. δ' ἀργαλέῳ ἔχετ' ἄσθματι hg. (om. δ') ΑΒΤΑΔΕΩ ΕΧΕΑΣΜΑΤΙ P. — οπαρῶς P. — v. 9. ΜΕΛΕΝΟ (sup. ω) P. — ΠΕΝ ΑΣΠΕΤΟΣ P. πολὺς (pl πολὺς; p2-b πολὺς) ἔρρεεν (nt vulgo ap. Hom.) c-b. — ΡΗ P. — v. 10. πάντῃ b. — ΚΑΚΟΝ ΚΑΚΩΙΣ ΕΣΤΗΡΙΚΤΟ P. 3. in quinto decimo] ap. Merulam lib. XVII, v. 17 sqq. in XV. ASviM123. in decimo quinto c-PP6. in duodecimo a-bP. — celi SNvM. celi A. Coeli Edd. P. „C. Aelii enbetituit ex historia Merula. Causas habes ad fragmenta ipsa.“ Pont. — v. 2. timuit v. — atilibus S. — v. 4. intendo vS. — v. 5. habundantes N. „Dispicit hic abundantes. Velim obundantes. Metaphoram enim a re navali seu littoribus monstrant vel illa: frangitque quatitque. Papi-
nius [Theb. II, v. 43 sq.]: Interiore sinu frangentia littora curvat Tacna-
rus, ubi addit interpres vetus Lutatius: Frangentia, quia in littoribus so-
lent fluctus frangi. Et ipse Virgilius sic videtur legisse. Nam, ubi ex-
primere voluit, dixit: obiectis . . telis [Immo vulgo iniectis]. Nec abeimile
est quod Maro Arcades inundare armis fecit Aen. XII. [v. 280 sq.]. Lau-
dante Merula placuit Castricomio adundantes hastas. Sed illud fortius
est.“ Pont. (Vid. not.) — v. 8. Histrici ait N (vid. § 6.). 4. Ergo]
Aen. IX, 806. — v. 1. clypeus S (M clip.). — v. 5. sufficiat A. — v. 7. cum

3. C. Aelii] Sic recte scripsisse Merulam docet Livius, qui XLI, 4, 3 sq.: T. et C. Aelii, inquit, tri-
buni militum tertiae legionis cum
equitatu adveniunt. Confestim et
quos binos oneraria in iumenta in-
poruerant secuti, et consui cum toto
agmine. At Istorum pauci, qui
modice vinosi erant, memores fue-
runt fugae, aliis somno mors conti-
nuata est: integraque sua omnia
Romani, praeterquam quod vini cibi-

que absumptum erat, receperunt. Ne-
que improbanda esse videtur eius-
dem coniectura ex qua paulo eu-
pra scripsit: in XVII. libro. Cete-
rum Ennius videtur retulisse ali-
quantisper Istros acriter restitisse
Aelio tribuno.

v. 5. abundantes hastas] Non est
quod mutemus. Freundius in lexico
confort Lucret. V, 918. Quae de
terris nunc quoque abundant Her-
barum genera in fruges.

*Itibus: ingeminant hastis. et Troes et ipse
Fulmineus Mnesteus: tum toto corpore sudor
Liquatur, et piceum (nec respirare potestas)
Fulmen agi, fessos quatit aeger anhelitus artus.*

Homerus ait:

5

Ἀσπίς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ. [173]

Furius in quarto annali:

Pressatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

Hinc Virgilius ait:

— Haeret pede pes, densusque viro vir.

Homeri est:

6

Οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἴεν.

Hunc secutus Hostius poeta in libro secundo belli Histrici ait:

— Non si mihi linguae

Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatae.

Hinc Virgilius ait:

Non mihi si linguae centum sint, oraque centum.

Homericæ descriptio est equi fugientis in haec verba:

7

*Ὡς δ' ὅτε τις στατὸς ἵππος, ἀκοστήσας ἐπὶ φάτνῃ,
δεσμὸν ἀποβήξας θείῃ πεδίλοιο κροαίνων,
εἰσθδὼς λούεσθαι ἐνὸρρεῖος ποταμοῖο,
κνιδίων· ὑψοῦ δὲ κάρη ἔχει, ἀμφὶ δὲ χαῖται
5 ἄμοις αἰτσοῦνται· ὁ δ' ἀγλατῆρι πεποιθὼς,
ρίμφα ἑ γούνα φέρει μετὰ τ' ἥδεα καὶ νομὸν ἵππων.*

Ennius hinc traxit:

8

Et tum sicut equus qui de praesepibus fartus

Edd. vicahgspezb.]

toto A. 5. *Ἀσπίς* Il. γ', 131. — *Ἀσπίς* ... ἀνὴρ om. ASMvi. In c-g praemittitur versus apud Homerum antecedens: Φράξαντες δόρυ δοῦρι, σάκος σάκει προθελεύμηνω (c in mg.: „Restitutus locus ex Iliad. 12.“). — κορυς πυγ P. — *Haeret*] Aen. X, 361. 6. *Οὐδ' εἴ* Il. β', 489. — *Οὐδ' ... εἴεν* om. ASMvi. In c-g praemittitur versus apud Homerum antecedens: Πληθὺν δ' οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι οὐδ' ὄνομήνω, et subiungitur sequens: Φωνή δ' ἔρρηκτος χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνέλη. — *historici* P6. — *Non ... liquatae* om. P. — *non nisi* P6. — *atque ora si etiam* P6. *atque sient ora* vl. — *Non mihi*] Aen. VI, 625. — *oraeque centum Ferrea vox* S. 7. *Ὡς δ' ὅτε*] Il. ζ', 506. — *Ὡς ... ἵππων* (v. 6.) om. ASMvi. In c legitur in mg.: „Locus restitutus ex Iliad. 6.“ — v. 1. *κροαίνων* P. — *Φαπνη* P. — v. 2. *Δεσμὸν ... κροαίνων* om. P. — *θείει* c-b. — v. 4. *κνιδίων* P. — v. 6. *ρίμφα ... ἵππων* om. c-g. — *πυγφα ετοῦνα* P. — *μετὰ* (om. τ') P. 8. *Ennius*] ap. Merul. V, 8 sqq., ubi legitur *Se tum*. — v. 1. *Et cum* P6. — *qui om. ab.* — *fartus* Ps-b (h in mg.) M3. *fartur* N. *farcus* M1. *faretus*

5. *Ἀσπίς* ... ἀνὴρ] „Nubem simillium locorum coegit Klotzius ad Tyrtaeum pag. 59.“ ZEUN.

6. *linguae centum*] dixit uterque poeta Romanus ex usu Romano-rum, qui numerum indefinitum si exprimere volunt, non tam numerum decem quam centum usurpare

consuerunt, ut ait Weichertus Poet. Lat. reliqu. p. 15 sq. Zeunius adnotavit: „His locis adde Claudian. Cons. Prob. et Olyb. 55. *Non mihi centenis resonant si vocibus ora*. Hinc Persius Sat. V, 1. *Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces* *Centum ora et*

*Vincta suis magnis animis abruptit, et inde
Fert sese campi per caerulea lactaeque prata
Caelo pectore, saepe iudam quassat simul altam,
Spiritus ex anima calida epumae agit albas.*

Virgilius:

Qualis ubi abruptis fugit praeseptia vinculis etc.

9 Nemo ex hoc viles putet veteres poetas, quod versus eorum scabri nobis videntur. Ille enim stilus Enniani seculi auribus solus placebat: et diu laboravit aetas secuta, ut magis huic molliori filo adquiesceretur. Sed ulterius non moror Caecinam, quin et ipse prodat quae meminit Maronem ex antiquitate transtulisse.

IV. Tum Caecina: In versibus vel in locis quantum sibi Maro ex antiquitate quaesiverit, Furius ut memor et veteris et novae auctorum copiae disseruit. Ego conabor ostendere hunc studiosissimum vatem et de singulis verbis veterum aptissime iudicasse, et inseruisse lecta operi suo verba, quae nobis nova videri facit incuria vetustatis: ut ecce *addita* pro inimica et infesta quis non aestimet poetam arbitrio suo novum verbum sibi voluisse fabricari? Sed non ita: nam quod ait:

— *Nec Tenebris addita Iuno*

Usquam aderit,

id est adfixa et per hoc infesta, hoc iam dixerat Lucilius in libro quarto decimo his versibus:

Si mihi non praetor sit additus atque agitet me:

Non male sic illo, ut dico, me extenderat unus.

3

Mane salutantum totis vomit aedibus undam.

Pulchre vomit undam, et antiquae, nam Ennius ait:

[Mss. APSM.

SM2. *fatus* g. in mg. *hactus* A. *actus* v-g Mer. — v. 2. *factis* animis A. *magnis* (om. animis) P. — *abruptit* et *indu* Mer. — v. 3. *campis* Mer. — *Qualis*] Aen. XI, 492. 9. *vobis* P6. — *Enni* P. — *flo* PMs-bm23 (A cum ras. inter l et o). *stilo* SvIP6 (M1 in mg). *style* c-g.

IV. Caput IV. De vocabulis Latinis, Graecis barbarisque, quibus Vergilius primus usus esse videri possit, cum tamen ante et veteres iisdem usi sint. ch-b. 1. *quaesierit* cah. — *indicasse* A. — *inseruisse* (om. et) v3. — *electa* s-bP. 2. *qui* s-b. — *extimet* vichg. *existimet* Sab.

— *fabricare* SgbP. — *Sed non* .. id est om. v3. — *non ita est* M. — *Nec*] Aen. VI, 90. — *quarto decimo*] fr. 6. Gerl. — *in quarto decimo* (om. libro) v1. in novo v2. in nono v3. — „Si mihi nunc ex monitu Franc. Douzao, et statim extenderet.“ Pont. — *fiet* A. — *sit* ille S. 3. *Mane*] Georg. II, 462. *Vergilius* (via *Virg.*). *Mane* v-gb. — ait En-

linguas optare in carminibus centum.

9. *scabri*] Haec huius adiectivi usurpatio huius loci est propria.

Enniani seculi auribus] Vid. c. 1, § 5. et I, 4, 17.

huic molliori filo] i. e. huic molliori rationi. Cf. VII, 4, 2.

ulterius] Cf. VII, 3, 22.

IV, 1. *verba*] Cf. I, 24, 19.

videri facit] Vid. prolegg. p. xl.

2. *ecce*] ibid. p. xli.

addita] Conf. etiam Horat. Od. III, 4, 78 sq. *Nequitiae additus Custos*, cum not. Orell. Pontanus et Statio affert: *Et quomodo gravior mortalibus addita cura*. In altero, quem ille praemisit, loco, Cic. ad Att. III, 8, 2., *addita cura* idem valet ac *cura adiecta*.

3. *undam*] „Alludit Iuvenalis Sat. IV. [immo III, 243 sq.]: *Nobis pro-*

— *Et Tiberis flumen vomit in mare salum,* [175]
unde et nunc vomitoria in spectaculis dicimus, unde homines glomeratim ingredientes in sedilia se fundunt. *Agmen* pro actu et ductu quodam ponere non inelegans est, ut:

— *Leni fluit agmine Thybris.*

Immo et antiquum est: Ennius enim in quinto ait:

Quod per amoenam urbem leni fluit agmine flumen.

Quod ait:

— *Crepitantibus urere flammis,*

non novum usurpavit verbum, sed prior Lucretius in sexto posuit:

*Nec res ulla magis quam Phoebe Delphica laurus
Terribili sonitu flamma crepitante crematur.*

— *Tum ferreus hastis*

Horret ager.

Horret mire se habet. Sed et Ennius in quarto decimo:

Horrescit telis exercitus asper utrinque,

et in Erechtheo:

Arma arrigunt: horrescunt tela.

Et in Scipione:

Sparsis hastis longis campus splendet et horret.

Sed et ante omnes Homerus:

Ἐφρίξεν δὲ μάχῃ φθισίμβροτος ἔγχλῳος.

— *Splendet tremulo sub lumine pontus.*

Tremulum lumen de imagine rei ipsius expressum est. Sed prior Ennius in Melanippe:

Edd. vicalhgapdzb.]

nus v-g. — Ennius] *Annal. fragm. lib. II, v. 47. ap. Mer. — solum v3.*

4. *Leni*] *Aen. II, 782. Levi v3b. — Thybris scripsi ut c. 1, § 12. tybris viam. tibrii ch-bAPS. — in quinto] v. 19. Mer. quinto (om. in) SMs-bAP. — fluit agmine fluit S (M a p. m.). 5. Crepitantibus] Georg. I, 86. — in sexto] v. 163. (154. L.) 6. Tum] *Aen. XI, 601. — in quarto decimo] v. 13. Mer. in decimo quarto vel in XIV. i-g. in IX. v3. — Horrescet h. — utrunque Sv1. utrumque v3. — in Erechtheo] Scriver. p. 15. Both. fr. 2. p. 41. — arrigunt Svis-bPM123. horrigunt N. argunt A. rigent c-g, Scriv. in mg., Both. — in Scipione] Scriver. p. 37. Both. fr. 2. p. 60. — Sparsis P. Spasis N. — Ἐφρίξεν] II. v, 339. Ἐφρίξεν ... ταπεινότητος om. ASMvi. In c-b subiungitur versus apud Homerum sequens: Μυρμήκων, ὅς εἰχον ταπεινότητος. (c in mg.: „Locus restitutus ex 13 Iliad.“). 7. Splendet] *Aen. VII, 9. — in Melanippe] Scriver. p. 25. Both. fr. 5. p. 57. melanippe A a p. m.;***

perantibus obstat *Unda prior.*
PONT. — Adde Sil. IV, 158 sq. *Spissaeque ruunt conferta per arma Undae Boiorum.*

vomitoria] Nomen ex hoc uno loco notum. *Ἀναξ λεγόμενον* est etiam glomeratim.

4. *fluit agmine]* Conf. etiam Lucret. V, 272. et VI, 638. Inde super terras fluit (redit) agmine dulci. Gifanius confert Ennii epigr.

p. 301. [ap. Non. p. 211, 9]: *Tanto sublatae sunt agmine tunc lapides.*

6. *arrigunt]* Vide ne verum sit *arriguntur*, nisi forte *arma arrigunt* est clausula versus.

Sparsis .. horret] Bothius statuit esse versum asynartetum qui constet ex duobus ithyphallicis.

7. *Melanippe]* Haec quin sit unice vera scriptura, dubitandum non est; nam haec Chironis filia

Lumine sic tremulo terra, et cava caerulea cudent,
et Lucretius in sexto:

[176] *Praeterea solis radiis iactatur aquae*
Humor, et in lucem tremulo rarescit ab aestu.

8

— *Hic candida populus antro*
Imminet et lentae texunt umbracula vites.

Sunt qui aestiment hoc verbum *umbracula* Virgilio auctore compositum, cum Varro Rerum divinarum libro decimo dixerit: *Nonnullis magistratibus in oppido id genus umbraculi concessum*, et Cicero in quinto de legibus: *Visne igitur (quoniam sol paululum a meridie iam devertex videtur, nequedum satis ab his novellis arboribus omnis hic locus opacatur) descendatur ad Lirim, eaque quae restant in illis aliorum umbraculis persequamur?* Similiter in Bruto: *Sed ut et Theophrasti doctissimi hominis umbraculis.*

9

Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerant.

Quod ait speciose transmittunt pro transeunt, sic et Lucretius in secundo:

Et circumvolitant equites, mediosque repente
Transmittunt valido quatientes impete campos.

Sed et *Paestanus Vibonensis sic ait: *Pedibus equos transmisimus*, quod est transivimus.

[Mss. APSM.

Edd. PSN. — in sexto] v. 874. — *aqua* (sup. add. e) M. *aque* S. — luce N.

8. *Hic* Ecl. IX, 41. — *existiment* Sab. *extiment* vichg. *aestimant* P. — *hic locus hoc pacatur* A. — *ea quae* (om. *que*) A. — *prosequamur* e-bP. — in Bruto] 9, 37. — *umbraculis* etc. c-gb.

9. *Transmittunt*] Aen. IV, 154. — in secundo] v. 325. (329. L.) — *patientes* N. —

*** *sed et Paestanus Vibonensis sic ait* (quasi nonnulla excidissent) e-b. „Haec iam olim lectio omnibus hucusque exemplaribus constantissime inolevit, adeo ut *Paestanus Vibonensis* inter auctores legatur in Indice qui est ad calcem editionis H. Stephani et, quae eam proxime exceperit, nostrae

etiam Euripideae tragoediae dederat nomen; quamquam etiam apud Gellium N. A. V, 11, 12. vulgo legitur a Q. Ennio in *Menalippa*.

8. *cum .. dixerit*] idem valet ac *quum tamen .. dixerit* vel *sed .. dixit*.

Rerum divinarum libro decimo] In hoc Varro videtur egisse de ludis scenicis; vid. R. Merckelii prolegomen. ad Ovid. Fast., ubi p. CLXII. leguntur haecce: „Verba a Macrobio servata fortassis ad ipsum scenae nomen explicandum illustrandumve pertinuerunt, quem ad modum apud Servium est ad Aen. I, 164: *Et dicta scena ἀνδ' τῆς οὐαῖς*; apud antiquos enim theatrialis scena parietem non habebat, sed de frondibus *umbracula* quaerebant.“

Similiter in Bruto] Immo longe alia est vis vocis *umbracula* illo loco, c. 9. § 37., ubi legitur: *Processerat enim in solem et pulverem, non ut e militari tabernaculo, sed ut e Theophrasti doctissimi hominis umbraculis.* Conf. de legg. III, 6, 14. Post a Theophrasto Phalareus ille Demetrius .. mirabiliter doctrinam ex *umbraculis* eruditorum otioque non modo in solem atque in pulverem, sed in ipsum discrimen aciemque produxit. Cum Virgiliano non nisi aliter ille locus Ciceronianus commode comparatur.

9. *Sed et *Paestanus Vibonensis sic ait: Pedibus equos transmisimus*] Noli haec verba corrigere, quia etiam nunc idem sentio quod scripsi in Symbol. p. 11.: „Usque dum in-

— *Quam tota cohors imitata relictis
Ad terram defluxit equis.*

10

Sic Furius in primo:

*Ille gravi subito devinctus vulnere habenas
Misi equi, lapsusque in humum defluxit et armis
Reddidit aeratis sonitum.*

*Tum durare solum et discludere Nerea ponto
Coeperit.*

11

Ferit aures nostras hoc verbum *discludere*, ut novum, sed prior[177] Lucretius in quinto:

*Diffugere inde loci partes coepere, paresque
Cum paribus iungi res et discludere mundum.*

— *Pastorem, Tityre, pingues*

12

Edd. vicahgspdx.]

primae, cum nihil tale sit, et sinus uterque maris sit, quod indicant verba Ciceronis in epist. ad Atticum XVI, 6. [§ 1.] ista: *Duo sinus fuerunt, quos transmitti oportet, Pestanus et Vibonensis; utrumque pedibus equis transmissimus.* Unde nunc facillie est emendatio verborum apud Macrobinm, ut scilicet legatur: *Sed et Pestanum et Vibonensem, Cicero ait, pedibus equis transmissimus.* („*Pedibus equis*, id est pro equis pedes fuerunt, quemodo et Belgice vulgo *ruyters te voet*.“ add. in dz.). Paulo aliter ordinant Popma et Carrio. Quos, si libet, vide: illum in Castigationibus librorum ad Atticum: hunc Emendat lib. I. cap. 15. „*Pont.* „*Sic etiam Vossius Histor. Latin. lib. III., nlei quod cum aliis pedibus, equis addita distinctione legat, et explicet πῶς καὶ ἐν ἕκῳ, hoc est terrestri itinere. Sed his omnibus verior mihi et doctior, ut solet, Salmasius, qui pedibus aequis scribit, interpretans aequis velis, in Plinian. Exerc. p. 567. Nam existimare ad adventum Ciceronis in duobus sinibus tantum recessum maris eventisse, divinare est.*“ Gron. (Vid. not.) — *in bonensis v-am2. in bonensis P. — transilivimus a.* 10. *Quam]* Aen. XI, 500. — *Sic Furius in primo om. sp.* „*Furii eos verus esse loquuntur editiones priscae.*“ Pont. — *devinctus conl. Gifanius in ind. ad Lucret. s. v. victus, coll. Aen. X, 842. et XII, 640. Ingenti vulnere victum.* — *in unum SN. in unum M. — sonum SM.* 11. *Tum]* Ecl. VI, 35. *Tunc S. — in quinto]* v. 438. (437. L.) — *v. 2. et res S.* 12.

venta fuerint alia vetusta exemplaria, ex quibus Macrobinm aliud quid scripsisse appareat, equidem putaverim cum haec verba non apud Ciceronem ipsum lecta sed a grammatico quodam surrepta praveque intellecta in librum suum transtulisse.“ Quid pro his fuerit scribendum bene perspexit Pontanus (vid. app. crit.), nlei quod scripsit *pedibus equis*. Gronovius recte assentitur Salmasio, qui in Exerc. Plinian. p. 400. b. B. ed. Paris.: „*Pedibus aequis*, inquit, id est aequis velis, vel aequaliter tensis. Catullus [IV, 20 sq.]: *Sive utrumque Iuppiter Simul secundus incidisset in pedem.* Pedes aequi sunt et pares, cum utrumque simul secundus flatus incidit. Vir-

gilius [Aen. V, 830 sq.]: *Una omnes fecere pedem, pariterque sinistros Nunc dextros solvere sinus.* Ibi Servius: *id est podium, hoc est funem quo tenditur velum.*“ Adde Isidor. Orig. XIX, 3, 4. *Pes extremus angulus veli, quem sic nautae loquuntur.* Macrobinm, ut in codd. mas. legitur, scripsisse *pedibus equos transmissimus*, quasi sensus esset: „*pedibus equos cursu superavimus*“, putaverim, quia verbum *transmissimus* interpretatur: quod est *transivimus*, non, ut ei scribendum erat, si de navigatione cogitabat, *traiecimus*. Ceterum dictioni *aequis pedibus* opponitur id quod legitur apud Plinium N. H. II, 47. s. 46. § 126. *Isidem ventis in contrarium navigatur prolati pedibus.*

Pascere oportet oves, deductum dicere carmen.

Deductum pro tenui et subtili eleganter positum est. Sic autem et Afranius in Virgine:

Verbis pauculis respondit, tristis, voce

Deducta, malleque se non quiescere dixit.

Item apud Cornificium:

— *Deducta mihi voce garrianti.*

- 13 Sed haec ab illo fluxerunt quod Pomponius in *Atellania* quae *Kalendae Martiae* inscribitur ait:

Vocem deducas oportet, ut mulieris videantur

Verba. Iube modo adferatur munus: ego vocem reddam

Tenuum et tinnulum,

et infra: *Etiā nunc vocem deducam.*

- 14 — *Proiectaque saxa Pachyni*

Radimus.

Proiecta si secundum consuetudinem dicatur, intellegitur abiecta: si secundum veteres, proiecta porro iacta, ut alibi ait:

— *Proiecto dum pede laevo*

Aptat se pugnae.

- 15 Sed et Sisenna in secundo dixit: *Et Marsi propius succedunt: atque ita scutis proiectis tecti saxa certatim lenta manibus comiciunt*

[Mss. APSM.

Pastorem] Ecl. VI, 4. — in *Virgine*] Both. fr. 6. II, p. 192. Neukirch. fr. 6. p. 262. Ille statuit esse senarios iambicos, et addito post *deducta* pronomine mihi, versus clausulam esse vult *Verbis pauculis*, et tertium verum *Malleque . . quiescere dixit*. — *tristi* P6 „B“. — *atque* N. — *quiescere* ASM123 Both. *quiescere* Edd. PN Neukirch. — *Dixit* item ASviM123. — *Carnificium* P. *carnificum* N. — *garrianti* A. 13. *atellania* AP MN. *athellania* P6. *atellania* vi. *Atellana* (vel *Atellana*) o-b. — *ait*] Cf. Both. II, p. 106., qui, ut efficeret duos tetram. troch. cat., scripsit *videntur mulieris et reddam ego tinnulum*. Continua haec leguntur in emendationibus edd. — *iube ergo* S. — *adferatur unus* P6N. — *tinnulem* N. *tremulem* v. 14. *Proiectaque*] Aen. III, 699. — *Pachyni* vi. *pachini* N. *pachiri* A. — *porro iactata* Mv-g. — *ut om. v-g.* — *Proiecto*] Aen. X, 588. 15. *proiecti* S. *subiectis* N. — *tectis* Pv-gM. „Confusa et

12. *Verbis . . dixit*] Afranii verba vulgo non distributa sunt in versus. Ego secutus sum Neukirchium qui statuit hos versus esse Baechaicos tetrametros, nisi quod ille scripsit *quiescere*, quod sane flagitat illud metrum; sed et maior codicum numerus, immo omnes e quibus aliquid est enotatum, et nomen dicendi Macrobbi, cui brevior haec forma fortasse debetur (vid. app. crit. ad I, 8, 1.), suadet ut scribatur *quiescere*.

voce deducta] „Propert. [II, 33, 28.] *Et meo deducta carmina voce legis.*“ Forz. — Vid. Hertberg.

ad h. l. et Kopp. ad Martian. II, § 138.

13. *Atellania*] Hanc formam propter codicum mss. consensum recepi, quamvis iidem alitis locis exhibeant rectam *Atellana*.

14. *si secundum veteres*] Creechius ad Lucret. locum infra citatum adnotavit: „Frustra haec, nec ad veteres fugiendum; Livius XXII, 20. [§ 7.]. *Nec continentis modo proiectas oras praetervecta.*“

15. *lenta*] quid velit, ego non perspicio. E coniecturis ab aliis prolatis equidem probaverim *lecta*. Nam haec vox bene convenit cum

in hostes, et in eodem: *Vetus atque ingens erat arbor ilex, quas circum proiectis ramis maiorem partem loci summi tangebant, et Lucretius in tertio:*

Quamlibet inmani proiectu corporis extet.

Et tempestivum silvis evertere pinum.

16

Hoc verbum de pino tempestiva a Catone sumpsit, qui ait: *Pi- [178] neam nucem cum effodis, luna decrescente eximite post meridiem, sine vento austro: tum vero erit tempestiva, cum semen suum maturum erit.*

Inseruit operi suo et Graeca verba, sed non primus hoc 17 ausus: auctorum enim veterum audaciam secutus est.

Dependent lychni laquearibus aureis,

18

sicut Ennius in nono:

— Lychnorum lamina bis sex,

et Lucretius in quinto:

*Quin etiam nocturna tibi terrestria quae sunt
Lumina, pendentes lychni,*

Lucilius in primo:

— Porro clinopodas lychnosque

Edd. vicahgapdsb.]

corrupta Sisennae haec verba. Scriptura non iuvat. Coniecto testi. "Pont. (Sic ASdabN.). — *lata* (sup. add. n) M. *levis* con. Pont. additis verbis: „Manibus enim, ut addit, haec projecta. Pro *lenta levata* seu *lecta*, quod olim Gutschmus et Popma coniecere, non improbarem, nisi prius illud propius accedere videretur ad superstitem vocem *lenta*." Pont. — *proiecta ramis* S. — in tertio] v. 1008. (987. L.) — *Quamlibet* P6. *quamlibet* M. 16. *Et tempestivum*] Georg. I, 256., ubi legitur *Aet. tempestivum* (om. et) A. — a Catone] de re rust. 31, 2. — *nucem* scripsit auctore Catone. Vid. not. *nucem* Mas. et Edd. — „*effodis* (d'is?) puto fuisse, quod erit *effoderis*." Pont. 18. *Dependent*] Aen. I, 726. — in nono] v. 12. Mer. — in quinto] v. 206. — *Quid* M. — in primo] Apud Gerlach. frustra quaeres. — *κλινωποδας* clinopodas AM2. *κλινωποδαclinopodas* N. *κλινωποδαclinopodas* M1. *κλινωποδας* M2. *κλινωποδα* (sup. a) clinopodas S. *κλινωποδα κλινωποδας* v (ic clinopodas, a et clinopodas). *κλινωποδας clinopodas* h (gdzb clinopodas). *κλινωποδας*, clinopodas spl (p2 clinopodas). „Lucilii corruptissimos hos versus ita reformasse intelligo Douzam patrem: Porro *κλινωποδας*, ut clinopodas lychnosque Dicimus' κοινὰς ἀντὶ pedes lecti atque lucernas. Videndum tamen ne *Coenopodas* sit verior lectio, κοινὸς ποδὲς enim Sophocli [El. 1104.] οἱ ὁμοὶ ὀδοιποροῦντες, vias comites, socii." Pont. — *lychnos* quos M2. — et diximus Av-gM128N. et dicimus S. ut

illis quae sequuntur, manibus coniungunt, et commode coniungitur cum adverbio *certatim*. Potest autem *saxa lecta* non minus dici quam *caccorum spolia legere* apud Liv. V, 39, 1, al.

16. *pinem nucem*] Sic scripsi aperte cedicum mas. auctoritate, quia quod hi exhibent, *pinem nucem*, sententiam omnino depravat, et sic facile id quod scripsisse videtur Macrobius poterat corrumpi.

Verba Catonis, quae leguntur etiam apud Plinium N. H. XVI, 39. s. 75., integra haec sunt: *Prelum de carpino atra potissimum facito: ulmum pineam nucem, hanc atque aliam materiam omnem, cum effodis* cet.

18. *clinopodas*] Quod vulgo praemittitur, *κλινωποδας*, id *διεσσυραπτε* e corrupta scriptura Graeca *κλινωποδας* natum esse codices aperte decant.

Dirimus σμνῶς ante pedes lecti atque lucernas.

19 Et quod dixit: — *Nec lucidus aethra*

Siderea polus,

Ennius prior dixerat in sexto decimo:

— *Interea fax*

Occidit, oceanumque rubra tractim obruit aethra,

et *Ilius in Teuthrante:

Flammeam per aethram alie servidam ferri facem.

20

— *Daedala Circe,*

quia Lucretius dixerat:

— *Daedala tellus.*

21

— *Reboant silvaeque et longus Olympus,*

quia est apud Lucretium:

[179]

Nec cithara reboant laqueata aurataque tecta.

22 Sed hac licentia largius usi sunt veteres, parcius Maro: quippe illi dixerunt et *pausam* et *machaeram* et *asotiam* et *malacen* et alia

[Mss. APSM.

dirimus a-bP. — *semnos* p-bN. *cemnos* M13. *cemnos* ASviM. *cen-*
nos c-g (h in mg. *semnos*). *somnos* s. 19. *Nec*] Aen. III, 585. —
in sexto decimo] v. 22. *Mer.* — *faxo* S. — *tracti* v. — *obruit* aumbra
aera N. — **Ilius*] „Poetae nomen inaeolens auribus Latinis et merito
suspectum. De eo nihil equidem alibi legi.“ *Scriv.* p. 155. „Fortasse
legendum *Iulius* pro *Ilius*, quod nomen Latio et auribus eruditissimis
inaeolens. Apud Festum quoque [lib. XVI. p. 229. *Maell.*]: *Prophetas in*
Adraeto Iulius nominat antistites sanorum hic fortasseau intelligendus.“
Both. p. 255. not. *C. Iulius* scripsit idem p. 271. *Consentit Weichert.*
Poet. Lat. rel. p. 127., quem vid. *illius* Sv. — *in Teuthrante*] *Scriv.* l. c.
Both. p. 271. *Teuthrante* Edd. et *Mss.* *Scriv.* l. c. et *Both.* p. 255. *te-*
thrante N. — *Flammeam* v-a. *flamineam* hg. — *late* *Scriv.* in mg.;
Both., qui adnotavit: „*Alii minus recte alte.*“ 20. *Daedala*] Aen. VII,
282. — *Lucretius*] I, 7. et 229. (228. L.) 21. *Reboant*] *Georg.* III,
223. — *et magnus olympus* v-g; ap. *Virgil.* codd. praeter *Med.* omnes.
— *apud Lucretium*] II, 28. 22. *sunt usi* v-g. — *pausam*] *Cf. Lucr.*
III, 943. (930. L.) — *machaeram*] *Cf. Plant. Cure.* III, 54. *Mil.* I, 1, 53. al.

Dirimus σμνῶς ante] Sic scripti,
ne discederem a codicibus mss., in
quorum ἀρχαῖον scriptum erat
cemnoc. Est autem σμνῶς idem
quod affectata gravitate. Cf. *De-*
mosth. de cor. § 130. p. 270. Τὴν
δὲ μητέρα σμνῶς πάντων Παννο-
δίων ἀνέπαυον. *Ante* est adver-
bium, ut in *Lucil.* lib. I. fragm.
14. ut *dirimus ante*. Particula et,
quae postea mutata est in ut, ad-
dita esse videtur ab homine quo-
dam qui putaverit novum hoc esse
fragmentum.

19. **Ilius in Teuthrante*] *Baehrius*
Geoch. d. r. Lit. I. p. 136. *Teuthran-*
tem tribuit *C. Iulio Caesari* *Strabo-*
ni, a quo *Teuthrantis* auctorem
diversum esse statuit *Bothius* l. c.,
qui dicit *C. Iulium Lucii fratrem,*

qui aedilitius occiens sit, *Marii* sa-
tellitem, inter primos temporis sui
fuisse oratores et tragicum poetam
bonum admodum habitum esse. —
Teuthranti Mysiae regi *nepiase*
Augen Telephi matrem refert *Apol-*
loderus *Bibl.* II, 7, 2, 3.

Flammeam . . facem] *Scribendum*
est ut constet metrum, aut *aethram*,
aut cum *Scriv.* et *Bothio late*.

21. *longus Olympus*] *Homeri*
verborum: ἔς μακρὸν Ὀλύμπου
(II. ε', 402 al.) immemores fuisse
videntur ii qui scripserunt *magnus*
Olympus.

Nec . . . tecta] *Memoriae lapsu*
putaverim ortam esse discrepan-
tiam ab ea ratione qua attulit
hunc verum *Macrobius* c. 2, § 5.

22. *pausam et machaeram*] *Hae*

similia. Nec non et Punicis Oscisque verbis usi sunt veteres; 23 quorum imitatione Virgilius peregrina verba non respuit, ut in illo:

Silvestres uri adsidue,

uri enim Gallica vox est, qua feri boves significantur,

— *Camuris hirtae sub cornibus aures.*

Camuris peregrinum verbum est, id est in se redeuntibus. Et forte nos quoque *camaram* hac ratione figuravimus.

Edd. vicahgepdxh.]

— *asotian* spd. *acotiam* v-gzb Mss. (M *acociam*; hg in mg. *acociam*). *Acotiam* se scripsisse ait H. Stephanus in lectoris admonitione quam iudici praemisit. „*Asotian* reposuit Stephanus, *acociam* tamen, quod in plerisque editionibus est, religio mihi sit pervertere. Repertio aliquoties id vocis apud Europolatem δ βλάτιον, inquit, ἔχει χιῶμα ἐντός καὶ καλεῖται ἀκακία etc. id est: *Aureum hoc textile habet aliquid aggestum intus, quod appellatur acacia*. Exstat quoque apud Tullium de fin. lib., ni fallor, quinto. Quare me arbitro revocandum.“ Pont. — et *malacem* v-g. 23. *Silvestres*] Georg. II, 374. — *Camuris*] Georg. III, 55. — *camaram* hac ratione P. *camera* in hac ratione (del. in) A. *cameram* hac ratione M-bS. hac ratione *cameram* v-g. — *figuramus* v-g.

vores fore omnibus praeter Ciceronianam aetatibus usurpatae sunt. *asotiam*] Hac voce usus est Gellius N. A. X, 17, 3; XIX, 9, 8. Qui homines sint asoti, docet Cicero de fin. II, 7 sq. Ad quem locum respexerit Pontanus (vid. app.), equidem nescio.

23. *Punicis Oscisque verbis*] Haud leviter moveor horum adiectivorum coniunctione, quum lingua Osa contineat radices linguae Latinae, quae non sicut deducendae ab origine Graeca (Vid. Niebuhr. Roem. Gesch. I, p. 70. Baehr. Gesch. d. roem. Lit. I, p. 4 sqq.). Quid ergo si scribamus: *Umbricis Oscisque*? C. R. Lepsius quidem uno volumine comprehendit inscriptiones Umbricas et Osaes: sed vix negaverim quin ipse Macrobius tam diversa coniunxerit, praesertim quum infra commemoret peregrina verba.

Uri enim Gallica vox est] Pontanus confert glossam: *Uror βοῦς Ἰεφωρός*, quam mutat in *Uros βοῦς Ἰεφωρών*, coll. Fest. ap. Paul. lib. IV, p. 75. Muell.: *Dios genus piscis frequens in Ponto*. Lindenbrog. Observatt. in Ammian. lib. XXII, p. 120. refert Philostratum [V. A. VI, 24, p. 265.] *βοάγγους* eos vocare, et auctorem martyrii B. Genevesae dicere *bubalum* eundem esse quem Germaniae urum vocet, sed Plinius N. H. VIII, 15, s. 16. illud nomen ait uris im-

nere imperitum vulgus. Vid. Herzog. ad Caes. B. G. VI, 26, 1., Serv. et Heyn. ad Virg. I. c.

Camuris .. camaram] Pontanus confert Fest. ap. Paul. lib. III, p. 43. *Camara* et *camuri* boves a curvatione ex Graeco κάμνη dicuntur, et glossam: *Camuris ἄγρος ταῦρος*, in eo haesitans, quomodo haec sit emendanda. Vide ne scribendum sit ἄγριος ταῦρος. Muellerus ad Fest. I. c. attulit Servium in Virgil. Georg. III, 55.: *Camuris .. curvis: unde et camerae appellantur*, Philargyrium ibid.: *Camuri boves sunt, qui conversa introrsus cornua habent*. Nonium p. 30. 8. M.: *Camurum* (scribe *Camurum*) obtortum, unde et *camerae* tecta in curvitate formata, quos e Verrio Flacco hausisse censet, et Isidorum Orig. XII, 1, 35. de camelis: *sive quia curvus est dorso, camur enim Graeco verbo curvum significat*, et XV, 8, 5.: *Camerae sunt culmina introrsum respicientia, appellatae a curvo: καμνοῦ enim Graeco curvum est, adiciens in Etymol. Magn. p. 488. 1., quod camelum dictum velit παρὰ τὸ κάμπτειν, κάμψον τινα οὖσαν καὶ κάμψλον*, vocabulum etymologiae causa fictum esse, (qui locus etiam fons est eius quem addita Hori Apollinis nomine citavit Pontanus: Ἐκείνη γὰρ μὴ τῶν ἄλλων ζώων τὸν μηρὸν κάμπτει, διὰ καὶ κάμψος λέγεται), denique Charis. I. p. 43. F. *Camara* di-

V. Multa quoque epitheta apud Virgilium sunt quae ab ipso ficta creduntur: sed et haec a veteribus tracta monstrabo. Sunt autem ex his alia simplicia, ut *Gradivus Mulciber*: alia composita ut *Arquitenens Vitisator*. Sed prius de simplicibus dicam:

2

— *Et distinctos Mulciber Afros.*

Mulciber est Vulcanus, quod ignis sit et omnia mulceat ac domet. Accius in *Philoctete*:

— *Heu Mulciber*

Arma ignavo invicta fabricatus es manu,

[180]et Egnatius de rerum natura libro primo:

Denique Mulciber, et ipse ferens altissima caeli,

**Contingunt.*

3

— *Haedique petulci*

Floribus insultant.

[Mss. APSM.]

V. Caput V. Epitheta, quae apud Vergilium nova videntur, vetustioribus quoque in usu fuisse. ch-b. 1. *facta* Sv-g. — *architenens* (ut vulgo ap. Virg.) v-g. *architenens* S. 2. *Et distinctos*] Aen. VIII, 794. *distinctos* vS. — *Actius* c-bP. — in *Philoctete*] Scriver. p. 138. Both. fr. 14. p. 233. — *invicta* M. — *fabricatus es* scripsi ex emendatione G. I. Vossii. *es fabricatus* s-bP. Scriver. (Both. *es* posuit ante *invicta*). *es fabricatus* et ASv-gM123P6. — *et ipse* ASv-gM123P6. *ipse* (om. et) s-bP. — *Contingunt* M. „*Contignus* conicere libet ex filo rei, modo id Latium agnoscat. Nam *tignum* et *tignus* crebra. Vide itaque ne fuerit *Cum tigna*.“ Pont. 3. *Haedique*] Georg. IV, 10. — *insultant* S. —

cuntur, ut *Verrine Flaccus* affirmat, non *camera* per a. Denique non *cameram*, sed *camarae* nomen dicendum erat.

V, 1. *de simplicibus dicam*] Vide ne hoc loco aliquid exciderit, quam praetermissum sit epitheton *Gradivus*, quod supra commemoratum est, et legitur apud Virgil. Aen. III, 35. et X, 542.

2. *Mulciber*] Cf. Fest. ap. Paul. lib. XI, p. 144. Muell. *Mulciber* Vulcanus a molliendo scilicet ferro dictus. *Mulcere* enim molliem sive lenire est. *Mulciber* videtur Vulcanus dici a mulcendo ut *faber* a faciendo.

fabricatus es manu] Quod legitur in codd. mss. et edd. vett., *es fabricatus* et *manu*, id ferri non potest, nisi statatur sermonem esse abruptum, quae ratio pari exemplo apud Macrobiū vix potest comprobari: quod inde ab ed. Steph. legitur, *es fabricatus manu*, id verum conturbat: quod scripsit Bothius, *Arma ignavo es invicta fabricatus manu*, id nimis discedit a codicum vestigiis, quae ob causas

eum comperissem G. I. Vossium proposuisse id quod mihi ipsi in mentem venerat, non dabitavi quin recipere.

et ipse] scripsi e codd. mss. et edd. vett., quia hic locus etiam aliqui videtur esse corruptus, ut singula quaedam corrigere non liceat. Hec si verum est, *Mulciber* per synopen, ut fit in casibus obliquis, est legendum.

**Contingunt*] Numerus pluralis ita tantum potest defendi, ut statuas alia complura nomina praecessisse, ad quae hoc verbum fuerit referendum, quae ratio hoc quidem loco aliquantulum fulcitur particula *Denique*. Sed ego non intellico, cur, si ita se habuisset res, Macrobius hoc verbum addideret, quod omnino opus non erat, et sic nude positum nullam omnino habet vim. Si *contigna*, quod coniecit Pontanus, numero plurali, diceretur Latine pro eo quod est *contignatio*, in priori versu scribendum esset *serens*. Sed vide ne duce codice M sit legendum *contignus*, ut significetur ignis aethereus, de quo vid. Comm. I, 21, 35.

Lucretius in secundo:

*Præterea teneri tremulis in vocibus hæsi
Corniferas norunt matres agnique petulci.*

Illud audaciæ maximæ videri possit quod ait in Bucolicis: 4

Et liquidi simul ignis,

pro puro vel lucido seu pro effuse et abundanti, nisi prior hoc epitheto Lucretius usus fuisset in sexto:

*Hæc etiam fit uti de causa mobilis illo
Devolat in terram liquidi calor aureus ignis.*

Tristis pro amaro translatio decens est, ut: 5

— *Tristisque lupini.*

Et ita Ennius in libro Sabinarum quarto:

*Neque triste quaerit sinapi,
Neque cepe maestum.*

Auritos lepores non Maro primus usurpat, sed Afranium se-6
quitur qui in prologo ex persona Priapi ait:

— *Nam quod vulgo prædicant*

Aurito me parente natum, non ita est.

Edd. vicahgpezb.]

in secundo] v. 367., ubi legitur cum vocibus. 4. in Bucolicis] Ecl. VI, 33. — in sexto] v. 204. (205. L.), ubi vulgo legitur calor; sed in utroque Vossiano calor. — Hæc P. Hanc N. Hoc P. 5. Tristisque] Georg. I, 75. tristesque M a sec. m.; v2-bP2. utrisque A. — „Satyrarum quarto Columna.“ Pont. Cf. Ennii fragm. ed. Messel. p. 188. Refragatus est Ang. Maius ad Cic. de re p. II, 7. Vid. not. — quaerita A. queripat N. — cepae s. — mustum s. „Corrige cum Edit. vet. maestum.“ Zenn. 6. Auritos] Georg. I, 308. — Afranium] Beth. incert. fab. fr. 12. II, p. 199. Neukirch. incert. fab. fr. 15. p. 276. — papi ait P. pri-

5. in libro Sabinarum quarto] Ang. Maius ad Cic. de re p. II, 7. rettulit apud se esse locum Ennii ex hoc eius deperdito opere: *Ut Sabinis Ennius dixit: cum spolia generi detraxeritis, quam inscriptionem dabitis, et recte statuit esse hæc Sabinarum erantium verba.* Eo loco, quem attulit Macrobius, videtur unus e Romanis irridere lacrimas Sabinæ a se raptæ, dicens ei ad lacrimas ciendas nec sinapi nec cepe opus esse, quibus rebus lacrimas cieri notum est, sed vid. not. seqq. Hoc si ita est, in commentariis Serviantis, ubi (ad Virgil. Georg. I, 75.) legitur: *Ennius: Neque ill. . triste quaerit sinapi, videtur fuisse: Neque illa triste quaerit sinapi, et fortasse sic scripserat Ennius. Quod autem Baehrius Gesch. d. rom. Lit. I. p. 211. hos Ennii libros statuit proæ oratione scriptos fuisse, id vel sententia harum reliquarum*

reprobatur. Equidem putaverim Ennium, a quo hexametrum hericum metro Saturnio substitutum esse constat, priore ætate et in his quidem libris hoc metro esse usum, quod in illo fragmento apparet, dummodo scribamus: *Cum spolia Generis detraxitis, quam dabitis inscriptionem, ut ait diacereis postquam.* Cf. Munck. Metr. d. Gr. u. R. p. 120., Krueger. Gramm. d. lat. Sp. § 105, 6, a.

Neque . . cepe maestum] Cf. Columell. X, 122 sq. *Seque laceranti fletum factura sinapis . . lacrimosaque cepa.* Lucil. lib. V. fragm. 15. *Flebile cepe simul lacrimosaeque ordine tallae.* Plin. N. H. XIX, 6. s. 32. Omnibus (cepae generibus) odor lacrimosus.

6. *prædicant aurito me parente natum*] i. e. satyro. Dicebatur autem Priapus genitus esse patre Dionysio vel Adoni. Quod Pontanus adnotavit nec emalno respuit

7 Et, ut composita subiungam, quod ait Virgilius:

Vidit turicremis cum dona inponeret aris,

iam Lucretius in secundo dixerat:

Nam saepe ante deum vitulus delubra decora

Turicremas propter mactatus concidit aras.

8 *Quam pius Arquitenens.*

[181] Hoc epitheto usus est Naevius belli Punici libro secundo:

Deinde pollens sagittis inclutus arquitenens

Sanctusque Delphis prognatus Pythius Apollo.

Idem alibi:

— *Cum tu arquitenens sagittis*

Pollens dea.

Sed et Hostius libro secundo belli Histrici:

Dia Minerva, simul autem invictus Apollo

Arquitenens Latonius.

9 *Silvicolae Fauni.*

Naevius belli Punici libro primo:

Silvicolae homines bellique inertes.

Accius in Bacchis:

[Mss. APSM.

piat A. — praedicat vi. — natura (sup. m) S. 7. Vidi] Aen. IV, 453. — Vidi] ch-bP. Vidi] (turi cremis) A. — in secundo] v. 362. — concidit S. 8. Quam] Aen. III, 75. Quem p2-b. — arcitenens (ut vulgo apud Virg.) Av-g (etiam infra). architenens S (etiam infra). — libro secundo] v. 19. ed. Spangenberg., ubi legitur: *Dein .. inclutus Arcitenens*. — *Dea Minerva* AS. — „simul cunctis invictus Apollo legit I. A. Fabricius in Bibl. med. et inf. Latin. lib. VIII. p. 827. nescio conjectura an ex Metis.“ Weichert. Poet. Lat. rel. p. 16. 9. *Silvicolae*] Aen. X, 551. *Etiam Silvicolae* v-gb. — libro primo belli Punici Edd. — libro primo] lib. II, v. 17. Sp. „Restituit in Ennianis fragmentis Merula: *Silvicolae homines* (ed. Spangenberg. *homines*) *belli inertes*.“ Pont. — *Accius in Bacchis* om. M3. — in *Bacchis*] Scriver. p. 108. Both. f. 7. p. 168. — *Silvicolae* ASv-gM123. *Et nunc Silvicolae* s-bP Scriver. Both.

Neukirch. l. c.: „aurito parente, i. e. lepore“, id ridiculum est; nec quidquam huc faciunt ex quo ille adiecit. Macrobius vult tantummodo docere ante Virgilium voce *auritus* usum esse Afranium.

8. *Arquitenens*] Apud Virgilium etiam Wagnerus scripsit *Arcitenens*. Illa forma nititur in genitivo *arqui*, qui legitur in quibusdam codd. apud Ciceronem de nat. deor. III, 20, 51., ubi vid. Moser. Poterat Macrobius citare etiam Attium, cuius fragmentum legitur apud Nonium p. 341, 25, in quo Diana dicitur *arquitenens*.

Deinde .. Apollo] Hos versus, qui vulgo continui leguntur, distinxit, ut factum est in fragmentis Naevii a Spangenbergio editis. Pro

deinde ibi scriptum est *dein*, qua ratione emendatur metrum.

Dia Minerva] Post haec verba duae syllabae videntur excidiase, nisi forte pro *simul autem* scribendum est *simulque*. Nam eam rationem, quam Fabricius inest, haud comprobaverim.

9. *libro primo*] Haec verba videntur Naevianorum fragmentorum editori locum suum habuisse in lib. II., ubi describeretur Romanorum classis. At vide ne haec referenda sint ad priscos quosdam Italicae incolae.

Silvicolae ... inertes] Verus turbatus est, nisi forte in *silvicolae* producitur penultima et a voce *inertes* novus inchoatur versus. Merula, qui delevit *que* et, ut sane

— *Silvicolae ignota invisentes loca.**Despiciens mare velivolum.*

10

Livius in Helena:

Tu qui permensus ponti maria alta velivola.

Ennius in quarto decimo:

*Cum procul aspiciunt hostes accedere ventis
Navibus velivolis.*

Idem in Andromache:

*Rapit ex alto naves velivolas.**Vitisator curvam servans sub imagine falcem.*

11

Accius in Bacchis:

— *O Dionyse**Pater optime vitisator, Semela*** Genitus Eukia.*— *Almaque curru*

12

Noctivago Phoebe.

Egnatius de rerum natura libro primo:

*Roscida noctivagis astris labentibus Phoebe,
Pulsa loco cessit concedens lucibus altis.*— *Tu nubigenas, invicte, binembres.*

13

Cornificius in Glauco:

Edd. vicahgspdzb.]

10. *Despiciens*] Aen. I, 224. — in *Helena*] Scriver. p. 3. Both. p. 11. — in *quarto decimo*] v. l. Mer. in *decimo quarto* h. — in *Andromache*] Scriver. p. 11. Both. fr. 8. p. 86. *Andromacha* a-b. — *rapit ex P.* *Rapit et ex* v-g. 11. *Vitisator*] Aen. VII, 179. — *servans curvam* v-g. — in *Bacchis*] Scriverius p. 108., qui unum fecit versum; Both. fr. 17. p. 190., qui duos fecit versus, quorum primum: *O . . vitisator adnotavit esse pentametrum eleg. baccis* M. — *O dii o nyse* S. — *eukia* M18. *eukija* a. *euchia* Avichg. *euehia* P6. *eubia* SM2. *Euthyia* s-bP Scriver. Both., qui adnotavit: „Fortasse hoc dederat poeta: — *genitus. Bacchus: Eu Thyiae!* quibus verbis Bacchas se celebrantes carmine laudet deus. *Θυία* pro *Θυιάς* in usu fuit. Quamquam codd. Macrobiani *Euthys* vel *Euthyis*, de quo Vossius quidem: „Non magis inter *Bacchi* cognomina fuisse autumo quam *Euchias*, quod eruditi interpretis Horatiani commentum est.“ Sed fieri sane potest *εὐθύος*, quem quasi dicas cum ratione insanientem, qualis fuit *Bacchus* et quicumque eius orgia celebrat. Vide Eurip. *Bacch.* 683 sqq.“ 12. *Almaque*] Aen. X, 215. — *et gnatius* M. 13. *Tu*] Aen. VIII, 293. — *foedere* A. *fe-*

fit in reliquis fragmentis, scripsit *homones* (quod legitur in ed. S., *homones*, id fortasse errori typographi debetur), videtur statuisse diaeresin in hoc versu esse neglectam.

Silvicolae . . loca] Bothius, qui habet ea quae vulgo praeponuntur, *Et nunc*, statuit esse senarium iambicum.

10. *Tu . . velivola*] Bothius adnotavit versum esse galliambum.

II.

Rapit . . velivolas] E Bothii sententia hic versus est dimeter anapaesticus. Servius ad hunc Virgilii locum adnotavit: *Ennius: Naves velivolas.*

11. *O Dionyse . . * Genitus Eukia*] Haec sic distinxi, ut essent versus anapaestici. Pro *Genitus* vide ne legendum sit *Genite*. *Eukia* a Macrobio ipso scriptum esse videtur pro *Evia*, ut sit hoc cognomen

34

[183]

— *Centaurus foedare bimebres.*

14

Caprigenumque pecus nullo custode per herbas.

Pacubius in Paulo:

* *Quamvis caprigeno pecori grandior gressio 'st.*

Accius in Philoctete:

Caprigenum trita ungulis.

Idem in Minotauro:

— *Taurigeno semine ortum fuisse an humano?*

15 Decenter et his epithetis Virgilius usus est, pro sagitta volatile

[Mss. APSM.

dere MP6. 14. *Caprigenumque*] Aen. III, 221. — Pacuvius Edd. Mss. Vid. not. — in Paulo] Scriverius p. 68. et hunc verum habet et eum qui legitur apud Priscianum lib. VI. initio. Bothius fr. 2. p. 137. Prisciani rationem sequitur. G. I. Vossius adnotavit: „Apud Priscianum initio libri sexti legitur: *Quae via caprigeno generi gradibilis gressio 'st.* Non dubium autem mihi quia melior sit Prisciani scriptura, quae tamen nec ipsa plane est sincera. Ita enim, quum in plerisque codd. legatur *Quia via*, legi debet: *Qua via Caprigeno generi gressio gradibilis est.*“ Bothius: „Nec dubitandum quin scribendum sit, ut scribi iubet Vossius, *Qua via*. Infra praestat copulam inserere post generi, quod cave elidat, vel pene generid.“ Nonkirch. p. 75. scripsit: — *Quae via Caprigeno generi gradibilisque gressio est*, adiciens: „Haec est via, inquit, et gradibilis gressio non hominibus sed capris.“ — *gressio sit S. gressio est A. ogressio est P6.* — in Philoctete] Scriver. p. 138. Both. fr. 13. p. 233. — *trite P.* — in Minotauro] Scriver. p. 127., qui adnotavit: „Idem supra Ione, ex Prisciano. An legendum apud Macrobius de Minotauro?“ Priscianus VI. p. 677. habet: *Attius in Ioe: Ex taurigeno semine ortam* (al. *ortum*) *fuisse an humano eam.* Hunc verum recepit Bothius Ion. fr. 2. p. 211., nisi quod in fine scripsit *cliam*, et adnotavit: „Vitiosae libri *eam*. Saepius titubatum in verbo *clua*.. Macrobius verior ne reliquerit: *Idem in Io taura vel in Ione taura*. Propert. II, 23, 19. *Ut est deperditus Io.* Cf. Fest. v. *Topper*. Varro de re rust. II, 5.: *Quae esterilis est vacca, taura appellatur.* Cf. Fest. v. *taurus.*“ — *ortum fuisse ASP6 „Angl.“* Scriver. *ortum* (om. *fuisse*) Edd.

men Semelae, nisi forte scribendum est *Evie*.

13. in Glauco] Fabula haec fuisse videtur, sed Cornificium tragicum poetam nusquam invenio memoratum.

foedare] idem valere videtur ac *obtreclare* iis. Nam re equestri excellere statuit Glauco, Sisyphi filius, Bellerophonis pater, siquidem hic, non Minois filius, intelligitur. Cf. Pila. N. H. XXIX, 1. s. 7. *Spurcius nos . . appellatatione foedant.* An forte legendum est *foede*?

14. Pacubius] Hanc scripturam, quam aliis locis plerique codices exhibent, (vid. app. crit. ad I, 12, 35.), etiam hoc loco recepi, ne in uno eodemque nomine admitteretur discrepantia.

* *Quamvis . . gressio 'st*] Hic verus quin sit corruptus, non est du-

bitandum. Quid habeat Priscianus, quid voluerint viri docti, ex app. orit. apparet. Equidem putaverim sic fere scripsisse Pacuvium: *Qua via caprigeno pecori gradibilis gressio 'st*, vel: *Qua via caprigeno pecori gravior gressio 'st.* De re Bothius: „Describi videtur, inquit, mons ille arduus ascensu, quem Milo et Histiaeus et Theagenes a Persaeo missi cum V milibus Macedonum obtinebant, sed tanta negligentia, ut nemo adventare Romanos duce P. Scipione Nasica senserit. Vide Supplem. Liv. XLIV, 35.“

in Minotauro] Vid. app. crit. Ego ut in re incerta nihil mutaverim. Versui, si Prisciano credimus, ab initio et in fine aliquid deest. Ut nunc est, ai pro senario iambico habetur, claudicat.

ferrum, et pro Romanis *gentem togatam*: quorum altero Suevius altero Laberius usus erat. Nam Suevius in libro quinto ait:

— *Volucrumque volatile tetum.*

Ac Laberius in Ephebo:

*Licentiam ac libidinem ut tollam petis
Togatae stirpis.*

Idem infra:

*Idcirco ope nostra dilatatum est dominium
Togatae gentis.*

VI. Figuras vero quas traxit de vetustate, si volentibus vobis erit, cum repentina memoria suggererit, enumerabo. Sed nunc dicat volo Servius quae in Virgilio notaverit ab ipso figurata, non a veteribus accepta, vel ausu poetico nove quidem sed decenter usurpata. Cotidie enim Romanae indoli enarrando eundem vatem necesse est habeat huius annotationis scientiam^[183] promptiorem. Placuit universis electio in reliqua suffecti: et adhortati sunt Servium, ut quae in se refusa sunt annotaret. Ille² sic incipit: Vates iste venerabilis varie modo verba modo sensus figurando multum Latinitati leporis adiecit. Qualia sunt haec:

*Subposita de matre nothos furata creavit,
ut ipsa creaverit quos creari fecit:*

Edd. vicahgpdzb.]

PM. 15. *volatile*] Aen. IV, 71. — *gentem*] Aen. I, 282. *gentemque* MP6 Virg. — *quorum om.* SM123. — *Suevius* (etiam infra) AM123. — *usus erat* APSM133. *usus est* Edd. — *in libro VI. vl.* — *in Ephebo*] Both. II. p. 211., ubi duo haec fragmenta leguntur ut ego ea exhibui, nisi quod legitur *libidinem*. Ephaso hp2. Ephaso spl. „Utrumque non huius loci.“ Gron. — *petis om.* Psp. „Stephanus temere *petis* exclusit. Videtur et fuisse *Stirpis togatae*.“ Gron. — *opera M.*

VI. *Caput VI. De figuris illis, quae ita sunt peculiare Vergilio, ut apud alios aut raro aut nunquam reperiantur.* ch-b. *Modo incipiunt figurae Virgilianae.* P. 1. *Figuras quoque S.* — *Nam veteribus A.* — *vel ab usu S.* — *Post promptiorem in vi inseritur inscriptio: Figuras Virgilianae (vl add. Cap.). — etiam adhortati v-g.* 2. *Subposita*] Aen. VII, 283. — *recreari A.* — *fecit Sv-g.* 3. *Tepidaque*] Aen.

15. *usus erat*] Cf. § 7. et c. 4. §§ 19. et 20. *dixerat.*

Licentiam cot.] Laberii verba primus distribui in versus.

VI, 1. *si volentibus vobis erit*] Vid. not. ad I, 7, 9.

cum] positum est pro *si*.

indeli] mire modo dicitur pro *adolescentibus*, ut nos dicimus „*der Nachwuchs*“. Cf. Non. p. 456, 30. *Indelem adolescentium tantum consuetudo dicit, quasi nove suboles: indoles autem est cremenium.*

enarrando eundem vatem] Cf. c. 7. § 2. et Quintil. I, 2, 14. *Grammaticus . . si . . poemata enarrat, tot illa discent quot audient*, et Gell. N. A. XVIII, 9, 4. *Parronem quo-*

que versum hunc Plauti . . sic enarrasse.

in reliqua] i. e. ad reliquam disputationis partem.

quae in se refusa sunt] Haec videntur idem significare ac: „quae ei commissa essent.“ Cf. prolegg. p. xxxix.; et Clc. p. Rosc. Am. 2. § 6. *Hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesque stimulat ac pungit, ut collalis postulat; praeterea VII, 14, 18. Sensus rem visam rationi refundit, et Spartian. Hadrian. 9. Quorum quidem necem in Tutiani consilia refundebant.*

2. *nothos*] equos.

ipsa creaverit] i. e. creavisse dicitur Circe.

creari fecit] Vid. prolegg. p. xl.

3

— *Tepidaque recentem**Caede locum,*

cum locus recens caede nove dictus sit.

Et: *Haec ait, et socii cesserunt aequore iusso,*
pro eo quod iussi cesserunt.Et: — *Caeso sparsurus sanguine flammās,*
qui ex caesis videlicet profunditur.4 *Vota deum primo victor solvebat Eoo,*

pro quae dis vota sunt.

Et me consortem nati concede sepulchro.

Alius dixisset:

*Et me consortem nato concede sepulchri.*Et: *Illa viam celerans per mille coloribus arcum,*
id est per arcum mille colorum.5 Et: *Hic alii spolia occisis derepta Latinis**Coniciunt igni,*

pro in ignem.

Et: *Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exit.**Tela exit pro vitat.*Et: — *Senior leto canentia lumina solvit,*

pro vetustate senilia.

6

— *Exesaeque arboris antro,*

[184]pro caverna.

Et: — *Frontem obscoenam rugis arat.**Arat non nimie sed pulchre dictum.**Ter secum aerato circumfert tegmine silvam,*

[Mss. APSM.]

IX, 455. — *Haec ait*] Aen. X, 444. — *iussu h.* — et caeso (quasi et pertineret ad Virgilii verba) Edd. — *Caeso*] Aen. XI, 82. — *sparsurunt a-bP.* — *profundit A.* 4. *Vota*] Aen. XI, 4. — *olvebat* (om. victor) P. — *Et me*] Aen. X, 908. — *melius dixisset A a sec. m.* — *Ille*] Aen. V, 609. 5. *Hic*] Aen. XI, 193. *Hinc* e cod. Pal. vulgo legitur apud Virgil. — *alii S.* — *direpta S.* — *Corpore*] Aen. V, 438. — *Senior*] Aen. X, 418. 6. *Exesaeque*] Georg. IV, 44. *Exesae* (om. que) v. — *Frontem*] Aen. VII, 417. — *Ter*] Aen. X, 887., ubi legitur: *Immanem aerato*; sed v. 885. incipit a verbis *Ter circum.* — *Fir*] Ecl. VII, 7.

3. cum locus recens caede nove dictus sit] Cf. Commentar. Serv. in h. l.: *Hypallage est pro tepidum locum recenti caede.*
 pro eo quod iussi cesserunt] Haec quum referenda sint ad participium iusso, dicendum erat: pro quo iussi cesserunt ut § 4. pro quae dis vota sunt. In comment. Serv. legitur: pro ipsi iussi.
 qui .. profunditur] Comment. Serv.: pro Caesorum.

4. primo .. Eoo] pro primo mane dixit Virgilius etiam Aen. III, 588. In comm. Serv. additur: *Subaudimus tempore.*
 id est .. mille colorum] Comment.

Serv.: *Aut subaudis factum aut antiptosis est mille colorum.*

5. Corpore] Cf. Cic. in Catil. I, 6, 15. Quot ego tuas petitiones ita coniectas, ut vitari posse non videntur, parva quadam declinatione et, ut aiunt, corpore effugi!

pro vitat] In comment. Serv. legitur: *Exit, vitat declinat: unde de Venulo [XI, 750.]: Et vim viribus exit. Et hoc verbo bis usus est tantum. Fortasse excidit hoc modo.*

pro vetustate senilia] Aliter in comm. Serv.: *Aut hypallage est pro ipse canens, aut physionam rem*

pro iaculis.

Et: *Vir gregis pro capro.*

Et illa quam pulchra sunt: *aquae mons, telorum seges, ferreus imber*, ut apud Homerum:

Δάινον ἔδδο χιτῶνα κακῶν ἐνεχ' ὄσσα ἑοργας,

et: *Dona laboratae Cereris,*

et: — *Oculisque aut pectore noctem*

Accipit,

et: *Vocisque offensa resultat imago,*

et: — *Pacemque per aras*

Exquirunt.

et: — *Paulatim abolere Sychaeum*

Incipit.

Saepe etiam verba pro verbis pulchre ponit:

Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis,

ora pro personis,

et: *Discolor unde auri per ramos aura refulsit.*

Quid est enim aura auri, aut quemadmodum aura refulget? Sed tamen pulchre usurpavit.

Et: — *Simili frondescit virga metallo.*

Edd. vicahgspdzb.]

7. *aquae*] Aen. I, 105. — *telorum*] Aen. III, 46. — *ferreus*] Aen. XII, 284. — *apud Homerum*] Il. γ', 57. — *Δάινον ... ἑοργας* om. ASMv. — Pro hoc versu in ca leguntur Il. π', 66 sq. *Εἰ δὲ κύνεον Τρώων νέφος ἀμφιβέβηκεν Νηυσὶν ἐπικρατίως* (c in mg.: „Locus restitutus ex 16 Iliad.") et Il. ρ', 424 sq. *Ὡς οἱ μὲν μάργαντο· σιδήρεος δ' ὄρου· μαγδός. Χάλκον οὐρανὸν ἔπε δι' αἰθέρος ἀπρυγέτοιο* (c in mg.: „ex 17 Iliad."). — *Dona*] Aen. VIII, 181. *Dona* (om. et) a-bP. — *Oculisque*] Aen. IV, 530., ubi legitur *oculisve*. — *Vocisque*] Georg. IV, 50. — *offensa* om. h. — *Pacemque*] Aen. IV, 56. — *Paulatim*] Aen. I, 720. — *sythcum* A. 8. *Oraque*] Georg. II, 387. — *Discolor*] Aen. VI, 204. — *refulsit* S. —

dicat. Dicuntur enim pupillae mortis tempore albescere.

6. *pro iaculis*] in Aeneae clypeum coniectis.

pro capro] Immo Virgilius dicit: *Vir gregis ipse caper decraverat*, non ergo nomen alterum pro altero sed cum altero posuit. Erat ergo dicendum: *Vir gregis dicitur caper*. In comm. Serv. confertur Horat. Od. I, 17, 7. *Et olentis urores mariti*, et Theocrit. VIII, 49. *Ὁ τράγος, τὰν λευκῶν αἰγῶν ἀνερ.*

7. *noctem*] i. e. somnum.

Sychaeum] i. e. memoriam Sychaei, qui fuerat Didonis maritus.

8. *ora pro personis*] „Martial. [III, 43, 4.] *Personam capiti detrahet ille tuo*. Plantus ora Poenulo [I, 2, 110.]: *Quae habent nocturna ora noctu sacrificatum ire occupant*. Porro Cornificius *oscillantes* hinc dictos credidit. Festus [lib. XIV. p. 194. Muell.]: *Oscil-*

lantes ait Cornificius ab eo quod os celare sint soliti personis propter verecundiam qui eo genere lusus utebantur.“ Pont. — Conferas potius Martial. XIV, 176. *Sum figuli lusus russi persona Batavi, Quae tu derides, haec timet ora puer*. Servius adnotavit: *Qui ea (ludicra) exercebant, propter verecundiam remedium hoc adhibuerunt, ne agnoscerentur, ut personas factas de arborum corticibus sumerent.*

Quid est enim aura auri?] Respondetur in comm. Serv.: *Auri aura, splendor auri*. Horatius [Od. II, 8, 23 sq.]: *Tua ne retardet Aura maritus; i. e. splendor. Hinc et aurum dicitur a splendore qui est in eo metallo*. Sed rectius dixeris splendorem auri haberi afflatum quandam eius, ut id quod ad visum pertineat ad tactum transferatur.

Quam bene usus est frondescit metallo?

9 Et: — *Nigri cum lacte veneni.*

** nigro inponere nomen lactis?

Et: *Haud aliter iustae quibus est Mezentius iras.*

Odio esse aliquem usitatum: iras esse inventum Maronis est.

10 Item de duobus incipit dicere et in unum desinit:

[185] *Interea reges, ingenti mole Latinus*

Quadriugo vehitur curru,

ut est apud Homerum:

*Οἱ δὲ δῶα σκόπελοι, ὁ μὲν οὐρανὸν εὐρὺν ἰκάνει
ὀξείῃ κορυφῇ, νεφέλῃ δὲ μιν ἀμφιβέβηκεν.*

Et: *Protinus Orsilochum et Buten, duo maxima Teucrum
Corpora, sed Buten aversum cuspide fixit, etc.*

11 *Iuturnam, fateor, misero succurrere fratri
Suasi,*

cum solitum sit dici: *Iuturnae suasi.*

Et: — *Urbem quam statuo, vestra est.*

Et: *Tu modo quos in spem statuas submittere gentis,
Praecipuum iam inde a teneris inpende laborem,
pro in eos inpende.*

12 Facit pulcherrimas repetitiones:

Nam neque Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi

[*Ms. APSM.*

Simili] Aen. VI, 144.

9. *Nigri]* Aen. IV, 514. — *Haud]* Aen. X, 716.

10. *Interea]* Aen. XII, 161. — *invehitur* c-g. — *apud Homerum]*
Od. μ', 73. — *Οἱ δὲ ... ἀμφιβέβηκεν* om. ASMvic. — *ΙΚΑΝΕ* P. *Εκάνε*
hg. — *νεφέλῃ ... ἀμφιβέβηκεν* om. a. — *ΑΜΦΟΒΕΒΗΚΕΝ* P. — *ἀμφιβέβηκεν*
hg. — *Protinus]* Aen. XI, 690. — *orsilochum* S. — *aversum* Sv-g.
aversa P. 11. *Iuturnam]* Aen. XII, 813. — *misero fateor* (ut Virg.
valgo) Sv-g. — *Iuturnae suadeo* P. — *Urbem]* Aen. I, 573. *Urbem* (om.
Et) a-bP. — *Tu]* Georg. III, 73. 12. *Nam]* Ecl. X, 11. — *Parnassi*

Quam bene unus est frondescit metallo? Verba *frondescit metallo* posita sunt, ut alias post praepositionem pro, omisso ablativo verbis: quae quidem durior est ratio. Comm. Serv.: *Frondescit, in naturam reddit; et honeste locutus est dicens: Habet frondes sui metalli.*

9. ** *nigro inponere nomen lactis]* Excidisse aliquid sensus docet, quamquam vulgo non indicatur lacuna. Equidem putaverim Macrobius scripsisse: *Quo modo potuit veneno nigro inponere nomen lactis?* vel simile quid, et librarium aberrasse, ut saepe fit (cf. § 13.), a *veneni* ad *veneno*. Hanc ob causam posui signum interrogationis. In comm. Serv. legitur: *Nigri aut noxii, quia nigri sunt homines post venenum: aut certe illud est, quia sunt herbae nigri lactis, i. e. suoci. Dicunt autem per peri-*

phrasin agreste papaver significari.

10. *et in unum desinit]* Immo post Latinum commemorantur Turnus Aeneas Ascanius, et post Buten Orsilochus. Priore loco (XII, 161.) Servius statuit esse hyperbaton et ordinem esse: *Interea reges .. procedunt castris* (v. 169.). Obloquitur Goossau, qui confert XI, 887 sqq. *Exclusi .. pars .. pars*, et similia: quam rationem, ut statueret esse *σῆμα καθ' ὅλον καὶ μέρος*, etiam Macrobius secutus esse docet exemplum quod affert Homericum.

11. *Iuturnam cet.]* Praemittendum erat aliquid, ut: *Novas etiam usurpat construtiones.*

Urbem] In comm. Serv. haud recte ex antecedenti versu huc trahitur verbum *vultis*.

12. *Parnassi]* Vide ne haec scriptura Macrobio fuerit tribuenda etiam I, 18, 3 et 5.

Ulla moram fecere.

Quae vobis, quae digna, viri, pro talibus ausis?

Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis.

Nec interpositiones eius otiosae sunt:

Si te nulla movet tantarum gloria rerum,

At ramum hunc (aperit ramum, qui forte latebat)

Agnoscis.

Ut sceptrum hoc (dextra sceptrum nam forte gerebat)

Numquam fronde levi.

Et illa mutatio elegantissima est, ut de quo loquebatur subito ad 14 ipsum verba converteret:

Ut bello egregias idem disiecerit urbes,

Troiamque Oechaliamque et duros mille labores

Rege sub Eurystheo, satis Iunonis iniquae,

Pertulerit: tu nubigenas, invictae, bimembres, et reliqua. [186] 15

Illam vero intermissio:

Quos ego: — sed motos praestat componere fluctus,

tracta est a Demosthene: *Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν — οὐ βούλομαι δυσχερὲς οὐδὲν εἰπεῖν ἀρχόμενος τοῦ λόγου, οὗτος δ' ἐκ περιουσίας ἐμοῦ κατηγορεῖ.*

Haec vero quam poetica indignatio:

— Pro Iuppiter! ibi

Edd. vicahgspdz.]

Svi. — ullam A. — fecere moram S. — Quae] Aen. IX, 252. — vos S.

— videri S. — Vidisti] Aen. IX, 269. Vidistis (ut eodd. aliquot Virg.)

Edd. P. — coturnus equo M. 13. Si te] Aen. VI, 405., ubi legitur:

mouet tantae pietatis imago. — qui veste latebat (ut Virg. vulgo)

v-a. qui forte laboret M a p. m. — Agnoscas (ut Virg. vulgo) Edd. S.

— Ut sceptrum] Aen. XII, 206. — hoc dextra sceptrum om. ASM. 14.

conuertens v-g. — Ut bello] Aen. VIII, 290. — v. 3. heristeo P. — fac-

tis S. — v. 4. bimembres AMvia. bimembres ch-bPS; sed cf. e. 5, § 13.

16. Quos] Aen. I, 135. — a Demosthene] de cor. § 3. — Ἄλλ' ἐμοὶ ...

κατηγορεῖ om. ASM-v-a. — ἀδελφοί μὲν οὐτοῦτο γὰρ τοῦτο δ' ἐκ περιουσίας

ἐμοῦ κατηγορεῖ om. h-b. — οὗτος ... κατηγορεῖ om. h-b. οὗτος δ' ἐκ

περιουσίας ἐμοῦ κατηγορεῖ P (mon apud Demosth. vulgo). 16.

13. interpositiones] „i. e. parentheses. Et statim eodem hoc capite [§ 15.] intermissio ponitur pro quod vulgo rhetores apostrophes dicunt.“ Pont. — Cf. IV, 6, 20 sq.

tantarum gloria rerum] Haec huc temere translata sunt ex lib. IV. vers. 272., qui versus ab iisdem verbis incipit ac quem citare voluit Macrobius.

qui forte latebat] Non dubito quin forte pro veste, quod legitur apud Virgilium, huc illatum sit ex iis quae proxime sequuntur, *sceptrum nam forte gerebat*: sed codicibus obtemperandum esse putavi.

14. de quo loquebatur] Haec ro-

ferenda sunt ad verba ad ipsum: intelligenda est enim ἀποστροφή.

15. Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν ... κατηγορεῖ]

Haec in omnibus editionibus mutilata supplevi e cod. P, quem qui scripsit ab ἐμοὶ μὲν οὐ aberravit ad ἀρχόμενος, ideoque inseruit non suo loco ea quae infra sequuntur, τοῦ λόγου οὗτος δ', sed in λόγου οὗτος semel tantum scripsit ου: deinde a βούλομαι aberravit ad τοῦ λόγου ideoque γον, alteram syllabam vocis λόγου, alieno loco addidit scribens βουλογογαι. Similiter excidere potuit particula δ', sed haec abest etiam a cod. Σ.

16. Pro Iuppiter] Hoc indigna-

Hic, ait,
haec miseratio:

O patria, o rapti nequicquam ex hoste Penates!
et illa trepidatio:

Ferte citi ferrum, date tela, et scandite muros:
Hostis adest,

et conquestio:

Mene igitur socium tantis adiungere rebus,
Nise, fugis?

17 Quid illa excogitatio novorum intellectum, ut,

— *Mentitaque tela,*

et: — *Ferrumque armare veneno,*

et: — *Cultusque feros molliare colendo,*

et: *Exuerint silvestrem animum,*

et: — *Virgineumque alte bibit acta cruorem,*

ut apud Homerum de hasta:

— *Αιλαιομένη χροὸς ἄσαι,*

18 et: *Pomaque degenerant sucos oblita priores,*

et: — *Glacie curnus frenaret aquarum,*

et: *Mixtaque ridenti colocasia fundit acantho,*

et: — *Est mollis flamma medullas*

Interea, et tacitum vivit sub pectore vulnus,

et: — *Duro sub robore vivit*

[187] *Stuppa vomens tardum fumum,*

19 et: — *Saevitque canum latratus in auras,*

et: *Caelataque annem fundens pater Inachus urna,*

et: *Adfixae venis, animasque in vulnera ponunt,*

et quicquid de apibus dixit in virorum fortium similitudinem, ut

[Mss. APSM.

Pro] Aen. IV, 590. — *O patria*] Aen. V, 632. *O patria* om. P. *patrias* (om. o) A. — *et rapti* Virg. vulgo. — *Ferte*] Aen. IX, 37. — *ascendite* (om. et) legitur apud Virgil. e cod. Med. — *Mene*] Aen. IX, 199. — *summis adiungere* v. Virg. vulgo. 17. *Quid et P. — novorum sensuum* P. — *Mentitaque*] Aen. II, 422. — *Ferrumque*] Aen. IX, 773. *Ferrum* (om. que) a-b. „Appone Et [immo que] quod reperitur in Edit, vet.“

Zeun. — *et: om. s-z. — Cultusque*] Georg. II, 36., ubi legitur *fructusque*. Solus schol. Cruqu. ad Horat. Sat. II, 2, 66. praeter Macrobius habet *cultusque*. — *et: om. s-z. — Exuerint*] Georg. II, 51. — *silvestres animos* P. — *Virgineumque*] Aen. XI, 804. — *apud Homerum*] II. φ', 168. — *Αιλαιομένη χροὸς ἄσαι* om. ASMv-a. 18. *Pomaque*] Georg. II, 59. *poma* (om. que) v. — *Glacie*] Georg. IV, 136. — *Mixtaque*] Ecl. IV, 20. *Mistaque* v-g. — *fundit* ASM13. *fundet* (ut ap. Virg. vulgo) viaM2. *fundat* ch-bF. — *Est*] Aen. IV, 66. — *Duro*] Aen. V, 681. *Udo* P Virg. — *tardum ignem* P. 19. *Saevitque*] Aen. V, 257. — *ad auras* S. — *Caelataque*] Aen. VII, 792. *Celata atque* S. — *Adfixae*] Georg. IV, 238. — *in vulnere* (ut vulgo ap. Virg.) S. — *de apibus*] ib. v. 176 aqq. —

tionis exemplum allatum est etiam
IV, 2, 2.

17. *alte . . acta*] hasta.

18. *fundit*] tellus.

Duro sub robore] Sic legitur in omnibus a me vel mea causa in-

spectis exemplaribus Macrobianis praeter unum cod. P, in cuius archetypo hoc fortasse ex exemplari Virgiliano fuerat correctum. Quamobrem nolui abolere hanc Macrobianorum et Virgilianorum exemplarium discrepantiam.

adderet quoque mores et studia et populos et praelia, quid plura, ut et *Quirites* vocaret. Dies me deficiet, si omnia persequi 20 a Virgilio figurata velim: sed ex his quae dicta sunt omnia similia diligens lector annotabit.

VII. Cum Servius ista dissekeret, Praetextatus Avienum Eustathio insusurrantem videns: Quin age, inquit, Eustathi, verecundiam Avieni probi adolescentis iuva, et ipse publicato nobis quod innurmutat. Eustathius: Iamdudum, inquit, multa de Virgilio Servium gestit interrogare, quorum enarratio respicit officium litteratoris, et tempus indulgeri optat quo de obscuris ac dubiis sibi a doctiore fiat certior. Et Praetextatus: Probo, inquit, mi Aviene, quod ea de quibus ambigis clam te esse non pateris. Unde exoratus sit a nobis doctissimus doctor, ut te secum negotium habere patiat, quia in commune proficiet quae desideras audire, ne tu modo ultra cesses aperire Servio viam de Virgilio disserendi. Tunc Avienus, totus conversus in Servium: 4 Dicis volo, inquit, doctorum maxime, quid sit quod, cum Virgilius anxie semper diligens fuerit in verbis pro causae merito vel atrocitate ponendis, incuriose et abiecte in his versibus verbum posuit:

Candida succinctam latrantibus inguina monstros

Dulichias vexasse rates.

Vexasse enim verbum est levis ac parvi incommodi, nec tam

Edd. vicahgapdsb.]

tudia: populos (om. et) v-g. — *Quirites*] ib. v. 201. 20. lector diligens v-g.

VII. Caput VII. *Vexare, Illaudatus, et Squalere, apud Vergilium quid significant.* oh-b.

1. Eustachio vic. Eadem scriptura invenitur in his edd. ubicunque hoc nomen legitur, etiam si non est adnotatum, ut infra et I, 24, §§ 18 et 24. — Quid age P6. 2. Eustachius iam inquit: (om. dudum) v3. — gestit interrogare Servium a-bP. — et doctior fiat et certior P6. 3. pateris exhortatus S. — nec tu S. 4. Tum hg. — cum om. AP. — fuerat A. — incuriose et abiecte ... dici coeperit (fin. cap.)] Cf. Gell. N. A. II, 6. — in iis versibus vl. — Cam-

20. lector] Cf. V, 7, 4.

VII, 1. Avienum Eustathio insusurrantem] Vid. prolegg. p. xxviii sq. iuva et .. publicato] Observa duas imperativi formas nulla causa apparente coniunctas.

2. enarratio] Cf. c. 6. § 1.

officium litteratoris] Vid. not. ad I, 24, 20.

tempus indulgeri] Cf. Sueton. Octav. 41. Usus eius (pecuniae) gratuitum .. ad certum tempus indulgit.

3. clam te esse] Vid. not. ad I, praef. § 2.

exoratus sit] Cf. VII, 1, 8. oratus sis.

te secum negotium habere] i. e. se a te interrogari. Cf. Cic. ad fam. VIII, 8, 9. His vocibus ut existima-

rent homines Pompeio cum Caesare esse negotium effecit.

ne tu modo ultra cesses] Aliquantisper dubitavi an haec idem valerent ac dummodo ne tu ultra cesses, et referenda essent ad verba: quia in commune proficiet, quam rationem poetarum esse dicit Hamdinus Tursell. III, p. 636. Sed nunc conseo inesse adhortationem.

4. totus conversus in Servium] Cf. Caes. B. G. VI, 5, 1. Totus et mente et animo in bellum .. insistit.

merito] idem valere videtur ac gravitate, quia sequitur atrocitate. abiecte] i. e. leviter. Alias, ut apud Cic. Tusc. II, 23, 25., idem est ac humiliter.

posuit] Indicativus modus vix

atroci casui congruens, cum repente homines a belua inmanissima
5 rapti laniatique sint. Sed et aliud huiusmodi deprehendi:

— *Quis aut Eurysthea durum*

Aut inlaudati nescit Busiridis aras?

Hoc enim verbum, *inlaudati*, non est idoneum ad exprimendam
sceleratissimi hominis detestationem, qui, quod homines omnium
gentium immolare solitus fuit, non laude indignus sed detestatione
6 execrationeque totius generis humani dignus est. Sed nec hoc
verbum ex diligentia Virgiliana venire mihi videtur:

Per tunicam squalentem auro.

Non enim convenit dicere *auro squalentem*, quoniam nitori splen-
dori auri contraria sit squaloris inlucies.

7 Et Servius: De verbo *vexasse* ita responderi posse arbitror.

Vexasse grave verbum est, tractumque ab eo videtur quod est *ve-*
here, in quo inest iam vis quaedam alieni arbitrii, non enim sui
potens est qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum
8 est, vi atque motu procul dubio vastiore est. Nam qui fortur et
raptatur atque huc et illuc distrahitur, is vexari proprie dicitur:
[10] sicuti *tazare* pressius crebriusque est quam *tangere*, unde id pro-
cul dubio inclinatum est, et *iactare* multo fusius largiusque est
quam *iacere*, unde id verbum traductum est, *quassare* etiam quam
9 *quater* gravius violentiusque est. Non igitur, quia vulgo dici so-
let vexatum esse quem fumo aut vento aut pulvere, propterea
debet vis vera atque natura verbi deperire, quae a veteribus, qui
proprie atque signate locuti sunt, ita ut decuit conservata est.
10 M. Catonis verba sunt ex oratione quam de Achaeis scripsit:
Cumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret, Vexatam
Italiam dixit Cato ab Hannibale, quando nullum calamitatis aut

[*Mss. APSM.*

dida] Ecl. VI, 75. — *pravi* M. — *casu* A. 5. *Quis*] Georg. III, 4.
— „*hospites omnium gentium lego*. Vide Agellium lib. II, c. 6.“ *Memra*.
— *indignus est i-g. dignus est v. — humani generis a-bP.* 6. *vir-*
gilis M. — *Per*] Aen. X, 314. 7. *Vexasse* autem Av-g „Ben.“
8. *ad raptatur* A „Bodl.“ — *huc atque illuc v-g* Gell. — *procul dubio*
id (ut Gell. vulgo) S. 9. *pulvere* Sa-zM123 Gell. *pulvere laborare*
videmus Av-gbP „BCBodl.“ „Adde *lab. vid.*, quod Ed. vet. habet, et
oratio postulat.“ Zeun. — *atque nativa g* in mg. Coni. I. Gron. ad Gell.
l. c. — *et signate v-g.* — *observata v-gbM.* „Mellius.“ Zeun. 10.
Vexatam Italiam dixit Cato ab Hannibale A (v-g ab Ann) bM123 „Bodl.
C. Ben.“ Gell. (S dixit cato italiam). *Vexatam italiam dixit hannibalem*
(om. Cato) P. *Vexare Italiam Hannibalem* (om. dixit Cato) a-z. „Pro

potest ferri post quid sit quod, sed
vid. prolegg. p. xli.

5. Hoc enim verbum .. non est
idoneum cet.] „Clarkius ad Iliad.
β, 269. Gellium errare hic multis
demonstravit argumentis.“ Zeun.

7. Et Servius:] Omnino alia hic
tribui Servio ac quae leguntur in
commentariis Servianis non mire-
tur qui consideraverit haec de-
sumpta esse a Gellio (II, 6).

vexasse grave verbum est] „Nec
latuit glossarium. *Vexat, ὀξλεῖ,*
ὀξύλλει, χεῖμαζελ.“ Pont.

9. quem] idem valet ac aliquem.
Non recte ergo Zeunius suffragatur
illis qui hoc esse pronomen relati-
vum opinati post pulvere addide-
runt *laborare videmus*, ubi infiniti-
vus praesentis *laborare* haud com-
mode respondit praeterito *vexatum*
esse. Ceterum dicendum erat: *ve-*
satus esse aliquis.

saevitiae aut inmanitatis genus reperiri queat quod in eo tempore Italia non perpressa sit. M. Tullius quarto in Verrem: *Quae ab isto sic spoliata atque direpta est, ut non ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem et consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris praedonibus vexata esse videatur.* De inlaudato autem duo videntur responderi posse. Unum est eiusmodi: Nemo quisquam tam efflictis est moribus quin faciat aut dicat nonnumquam aliquid quod laudari queat. Unde hic antiquissimus versus vice proverbii celebratus est:

Πολλάκι γὰρ καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν.

Sed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat is inlaudatus est, isque omnium pessimus deterrimusque est: ac sicuti omnis culpa privatio inculpatum facit, inculpatum autem instar est absolutae virtutis, inlaudatus quoque igitur finis est extremæ malitiæ. Itaque Homerus non virtutibus appellandis sed vitiis detrahendis laudare ampliter solet. Hoc enim est:

Τὼ δ' οὐκ ἄκοντες πετέσθην,

et item illud:

Ἐνθ' οὐκ ἂν βολέοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον,

Οὐδὲ καταπτώσσου', οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque simili modo maximam voluptatem privationem detractionemque omnis doloris definivit his verbis: *Ὅρος τοῦ μωγέδους τῶν ἡδονῶν παντός τοῦ ἀλγούντος ὑπεξαιρέσεις.* Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. Nam

Edd. vicahgepdzb.]

hac perturbata lectione recipe lectionem Ed. vet. *Versatam It. dis. Cato ab Hann.* quæ ipsa extat apud Gellium II, 6. Zenn. 11. quarto in Verrem] 55, 122., ubi vulgo legitur non ut et religionum. quarto ASv-gM „CB“ Gell. in quarto a-bP. 12. efflictis Avie-bPM123. efflictis Sc-g. offeris ap. Gell. Longol. et Lion. cum edd. vet. — qui faciat c-g. — vice Sv-gbPM „Recte, ut supra lib. V. c. 16. [§ 6.]“ Zenn. vicem a-zA. — Πολλάκι] Cf. Proverb. Bodl. 812. et Diogenian. VII, 81. Πολλάκι ... εἶπεν om. ASMvi. — καὶ κηρωδὸς (om. γὰρ) chg c in mg. καὶ μωρὸς, hg in mg. γὰρ καὶ μωρὸς Gell. τοὶ καὶ μωρὸς a. „Πολλάκι καὶ μωρὸς. Lego πολλάκι γὰρ καὶ μ.“ Meurs. 13. in omni re atque in omni tempore v-g. — omni laude vacatus (am. is) vl. omni laude vacat: is v3-g. — At sicuti vl. Sicuti (om. ac) e-g (g in mg. Sic utique). — autem om. v3. — igitur quoque „B“. 14. vitiis om. z. — laudare eam (om. ampliter) S (Ml an, sup. add. e). laudare (om. ampliter) M2. laudare ampliter eam v-g. — Τὼ δ' II. é, 366. Τὼ δ' .. μάχεσθαι om. ASMv. Τὼ δ' i. Τόδ' c-g. In hg, ut apud Gellium, praemittitur (II. é, 92.) ἡδὺ δα μάντις ἀμύμων. Et. — et item illud om. c-g. — Ἐνθ' II. é, 223. — ἂν βολέοντα ca. 15. omnis doloris ... Sed quoniam (c. 8. § 5.). Haec in P ita sunt oblitterata ut legi nequeant. — is verbis vl. — Ὅρος .. ὑπεξαιρέσεις omi. ASMvi. —

10. in eo tempore] scripsit etiam Gellius, quamquam omittenda erat praepositio.

11. quarto] Rectius additur, quum de singulo libri loco agatur, praepositio: sed refragantur codices mss. Apud Gellium vulgo legitur IV.

Quae] Aedes Minervae.

12. duo videntur responderi posse] Sic etiam Gellius: sed erat dicendum: duplici modo videtur responderi posse.

efflictis] Codicum mss. auctoritate satis firmatur haec vox rarissima, cuius eodem hoc modo usurpatae nullum omnino afferre possum exemplum.

sicut *inlaudatum* κατὰ στέγνωιν laudis, ita *inamabilem* per amoris στέγνωιν detestatus est. Altero modo *inlaudatus* ita defenditur: *Laudare* significat prisca lingua nominare appellareque: sic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod est nominari: *inlaudatus* ergo est quasi *inlaudabilis*, id est *numquam nominandus*, sicuti quondam a communi consilio Asiae decretum est uti nomen eius qui templum Dianae Ephesiae incenderat ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium restat ex his quae reprehensa sunt, quod *tunicam squalentem auro* dixit. Id autem significat copiam densitatemque auri in squamarum speciem intexti. *Squalere* enim dictum est ab squamarum crebritate asperitateque, quae in serpentum pisciumve coriis visuntur. Quam rem et alii et hic idem poeta locis aliquot demonstrat:

— *Quem pellis, inquit, aenis*

In plumam squamis auro conserta tegebat,

[191]et alio loco: *Iamque adeo rutilum thoraca indutus aenis*

Horrebat squamis.

Accius in *Pelopidibus* ita scribit:

Eius serpentis squamae squalido auro et purpura praetextae.

[Mss. ASM.

Virgilius] Georg. IV, 479. et Aen. VI, 488. 16. consilio ASv-gM „Bodl. Ben. C.“ Gell. edd. vett. et codd. quidam. concilio a-b. Gellii edd. recent. 17. dictum (om. est) v-g. — a squamarum S. — celebritate v3. 18. et alius A. — hic quidem Gell. — aliquot locis S. — *Quem*] Aen. XI, 770. — *Iamque*] Aen. XI, 487. — in *Pelopid.*] Scriver. p. 134., qui praetextae tribuit alteri versui; Both. fr. 5. p. 229. Non. p. 452, 28. pelo p edibus A. *Pelopidis* Gell. Non. — „squalidae auro, et

16. quasi *inlaudabilis*] Conf. Serv. ad Virg. Georg. III, 5: *Illaudati* participium est pro nomine, ut sit *inlaudabilis*, non quia *laudatus* non sit, sed quia *laudari* non meruerit. Vid. etiam III, 5, 9.

decretum est uti nomen eius... ne quis ullo in tempore nominaret] Cf. Valer. Max. VIII, 14, Ext. 5. *Ille vero gloriae cupiditas sacrilega. Inventus est enim qui Dianae Ephesiae templum incendere vellet, ut opere pulcherrimo consumpto nomen eius per totum terrarum orbem disiceretur. Quem quidem mentis furorem eculeo impositus detexit. At bene consuluerant. Ephesii decreto memoriam teterrimi hominis abolendo: nisi Theopompi magnae facundiae ingenium in historiis cum suis comprehendisset. Nomen ei fuisse Herosttrato lib. XIV. c. 1. p. 640. (p. 175. Tauchn.) scriptum reliquit Strabo. Eadem nocte, qua Alexander natus est illud flagitium esse commissum retulerunt Plutarchus Alex. 3. et Cicero N. D. II, 27, 69.*

17. quod *tunicam squalentem auro*

dixerit] Servius videtur adnotavisse tantum: *splendentem lorica*; sed in eius commentarios inserta sunt ea quae leguntur apud Gellium, et h. l. usque ad extrem. § 18. Ceterum Doederlinus Synon. VI, p. 346. et Handb. d. Etymol. p. 177. non sine causa verbum *squalendi* contulit cum Graecis οξύλειν et οξύρρεος. Vossius bene reddidit verbis: „Der Rock der starre von Gold.“

18. in *Pelopidibus*] Apud Gellium rectius legitur *Pelopidis*, nam *Pelopidas* nomen erat fabulae: at verbar ipsum Macrobius corrigere.

Eius . . praetextae] Apud Macrobius haec ubique continua leguntur, apud Gellium unum efficiunt versum, quam rationem secutus sum, quamquam vel tetrametri trochaici modum, cuius generis hunc versum esse adnotavit Bothius, haec excedunt, nisi duae pronomina eius syllabae corripiuntur. Haec difficultas non tollitur, et prima syllaba vocis *squalido* corripienda est, si cum Scriverio statuimus versum

Quicquid igitur nimis inculcatum obsitumque aliqua re erat, ut 19 incuteret visentibus facie nova horrorem, id *squalere* dicebatur. Sic in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium *squalor* appellatur: cuius significationis multo. assiduoque usu totum id verbum ita contaminatum est, ut iam *squalor* de re alia nulla quam de solis inquinamentis dici coeperit.

VIII. Gratum mihi est, Avienus ait, correctum quod de 1 optimis dictis male opinabar. Sed in hoc versu videtur mihi deesse aliquid:

*Ipse Quirinali lituo parvaque sedebat
Succinctus trabea.*

Si enim nihil deesse concedimus, restat ut fiat *lituo et trabea succinctus*: quod est absurdissimum, quippe cum *lituus* sit virga brevis in parte qua robustior est incurva, qua augures utuntur: nec video qualiter lituo possit succinctus videri. Respondit Servius 2 sic hoc dictum esse, ut pleraque dici per defectionem solent: veluti cum dicitur *M. Cicero homo magna eloquentia et Roscius histrio summa venustate*, non plenum hoc utrumque neque perfec- [192] tum est, sed enim pro pleno ac perfecto auditur. Ut Virgilius 3 alio in loco:

*Victorem Buten inmani corpore,
id est corpus inmane habentem, et item alibi:
In medium geminos inmani pondere cestus
Proiecit,*

Edd. vicahgpdzb.]

lego et interpungo. "Meurs. *squalidae* scripsit Bothius ex emend. G. I. Vossii. — textae Non. 19. Sicut in v-g „B“.

VIII. Caput VIII. Alii tres loci apud Vergilium explicati. ch-b.

1. Avienus inquit v-g. — correctum ASv-gM123 „Bodl. C. Ben.“. correctum a-b. „Hoc omnino verum. Gloss.: *Corripies ἐκταμῆσαι*“ Pont. — quod optimis (om. de) SM. — Sed in hoc versu ... obibat in hasta (§ 6.) Gell. N. A. V, 8. — Ipse] Aen. VII, 187. — non video c-gb. comprobante Zeunio. — possit lituo v-g. — sic cinctos A. 2. veluti om. v3. — et Q. Roscius Gellii edd. rec. (al. atque R., et quasi R.). — atque perfecto S. 3. Victorem] Aen. V, 372. — In medium]

terminari voce *purpura*, ut sit senarius iambicus. Emendationem *equalidae* equidem haud inprobo, sed codices secutus sum.

VIII, 1. correctum] Cf. II, 4, 8. Quod inde ab edit. Stephan. legitur, *correctum*, id vehementiam significat quae huius loci non est. Cf. Quintil. Inst. XI, 1, 68. Utitur hac moderatione Cicero pro Coelio contra Atratinum, ut cum non inimice corripere sed pacis patriae monere videatur. Ceterum dicendum erat: quod a te correctum est.

de optimis dictis] i. e. de iis quae optime dicta sunt.

videtur mihi] Apud Gellium l. c. haec Hygini dicitur esse sententia. nec video qualiter lituo possit suc-

cinctus videri] Apud Gellium legitur interrogatio: quonam modo succinctus lituo videri potest? Ea quum contineat causam principem, et nitatur sententia cum *lituus* ... utuntur, arcte iungenda est cum particula quippe, sed Macrobius suam sententiam substituit in aequo positam iis quae antecedunt, quod est absurdissimum cet. Non est ergo quod obsequamur Zeunio iubenti pro nec legi non. Qualiter a Macrobio positum est pro quonam modo, quod legitur apud Gellium. Addendus est autem hic locus iis qui enumerati sunt prolegg. p. xxxv. Not.

2. sed enim] Vid. Hand. Turcell. II, p. 396.

ac similiter: — *Domus sanis dapibusque cruentis.*

- 4 Sic igitur id quoque dictum videri debet: *Ipsae Quirinali lituo*, id est *lituum Quirinale tenens*. Quod minime mirandum foret, si ita dictum fuisset: *Picus Quirinali lituo erat*, sicuti dicimus: *statua grandi capite erat*. Et est autem et erat et fuit plerumque
5 absunt cum elegantia sine detrimento sententiae. Sed quoniam facta litui mentio est, praetermittendum non est quod posse quaeri animadvertimus, utrum a tuba lituus auguralis appelletur an tuba a lituo augurum lituus dicta sit. Utrumque enim pari forma et
6 pariter in capite incurvum est. Sed si, ut quidam putant, tuba a sonitu *lituus* appellata est ex illo Homeri versu: *Ἀλγῆς βιός*, necesse est ut virga auguralis a tubae similitudine lituus vocetur. Utitur autem vocabulo isto Virgilius et pro tuba, ut ibi:

Et lituo pugnas insignis obibat et hasta.

- 7 Subiecit Avienus: *Maturate fugam* quid sit, parum mihi liquet. Contraria enim videtur mihi fuga maturitati: unde, quid
8 de hoc verbo sentiendum sit, quaeso me doceas. Et Servius: Nigidius, homo omnium bonarum artium disciplinis egregius: *Ma-*
[193] *turate*, inquit, *est quod neque citius neque serius, sed medium quiddam et temperatum est*. Bene atque proprie Nigidius. Nam et in frugibus et in pomis matura dicuntur quae neque cruda et inmi-
9 rate adulta. Hanc interpretationem Nigidianam divus Augustus duobus verbis Graecis eleganter exprimebat. Nam et dicere in sermonibus et scribere in epistolis solitum ferunt: *Ἐντέδῃ βραδέως*, per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur

[*Mss. APSM.*

Aen. V, 401. — *Proicit* chg. — *Domus*] Aen. III, 618. 4. *Fatus grandi* codd. aliquot Gellii, et ed. Lion. 5. *Et quoniam* Gell. — *litui facta* v-g. — *a tuba quae lituus appellatur* Gell. — *Utrumque* (om. enim) SM. — *in capite* om. Gell. 6. *sicut* P. — *Homericum verbo* Gell. — *Ἀλγῆς*] II. δ, 125. — *pro tuba* (om. et) v-g. — *Et lituo*] Aen. VI, 167. — *pugnans* PM. 7. *Maturate*] Aen. I, 137. — *pugnam* P. — *mihi videtur* Sv-g. — *maturati* A. 8. *Nigidius .. maturitas* (§ 9.) Gell. N. A. X, 11. §§ 2, 3 et 5. — *P. Nigidius* Gell. — *Mature* s-bPGell. *maturate* A. *maturare* Sv-gM123. — *est* om. SM. — *cruda* et om. v. — *innucia* A. — *et decocta* (om. nimium) Gell. — *ad olla* A. *adulta maturaque* (vel *maturataque*) Gell. 9. *scribens* M. — *Ἐντέδῃ*

4. *Picus Quirinali lituo erat*] Hoc latinum non esse nemo non videt: nec hic faciunt ablativi soli materiam indicantes quorum exempla concessit Goossrau ad Virgil. Aen. III, 618. Itaque aliquid est supplendum, sed non est vel *erat*, sed *ornatus* vel simile participium per quoddam *ἔργον* participio suocinctus comprehensum.

8. *Mature*] quod e Gellio et fortasse e cod. P receptum est in ed. Stephan. retinui, quia nec *maturate* nec *maturare* convenit cum inter-

pretatione quae sequitur, et facile fieri potuit ut librarii hanc vocem accommodarent ad antecedentem *mature*. Ad verbum *maturare*, postquam § 10. de suo adverbium *mature* inseruit, Gellio duce § 11. transit Macrobius, quem quidem hoc loco, quum omisisset Gellii verba: *Mature* nunc significat *propere et cito*, scribere oportebat *maturum*.

9. *dicere .. solitum ferunt*: *Ἐντέδῃ βραδέως*] Cf. Sueton. Octav. 25. *Nihil autem minus in perfecto duce*

et industriae celeritas et tarditas diligentiae, ex quibus duobus contrariis fit maturitas. Sic ergo et Virgilius inducit Neptunum 10 discessum ventis imperantem ut et tam cito discedant tamquam fugiant, et tamen flandi mediocritatem in regressu teneant tamquam *mature*, id est temperate, abeuntes. Veretur enim ne in ipso discessu classi noceant, dum raptu nimio tamquam per fugam redeunt. Idem Virgilius duo ista verba *maturare* et *propere* 11 *rare* tamquam plane contraria scitissime separavit in his versibus:

*Frigidus agricolas si quando continet imber,
Multa, forent quae mox caelo properanda sereno,
Maturare datur.*

Bene et eleganter duo ista verba divisit. Namque in praeparatu 12 rei rusticae per tempestates pluvias, quoniam ex necessitate otium est, maturari potest: per serenas vero, quoniam tempus instat, properari necesse est. Sane cum significandum est coactius quid 13 et festinantius factum, rectius hoc dicitur *praemature* factum quam *mature*: sicuti Afranius dixit in togata, cui Titulus nomen est: [194]

Edd. vicahgspdzb.]

βραδείας om. S. 10. Sic et (om. ergo) A „Bodl. Ben. C.“. Sic ergo (om. et) v-g. — Virgilius] l. c., Aen. I, 137. — redeant a-bP. 11. Idem Virgilius... sed praecox] Cf. Gell. l. c. §§ 6-9. — duo ista verba om. v. — maturate et propere S. — plene v-g. — his (om. in) v-g. — Frigidus] Georg. I, 259. — agricolam c-g. Virg. 12. divisit om. S. — in praeparatu vii (h in mg. praeparatu). in praeparata z. „Emenda ex Ed. vet. praeparatu.“ Zeun. — et pluvias v-gb suadente Zeunio. pluviasque ap. Gell. vulgo (sed ed. Gron. pluvias). — ex necessitate om Gell. necessitate (om. ex) A „Bodl. Ben. C.“. et necessitate Sv-g. — ocium (om. est) S. — propere A. 13. festinatius Svich (M festinus, sup. add. nati). — rectius... factum om. P. — in togata] Both. II. p. 191. Neukirch. p. 259. — titulus nomen AchgsM123. tituli nomen via. titulus nom' S. titulus νόμος p-bP. Pontanus in pl adnotavit: „Fecimus νόμος est ex Agellio. Afranius tamen an eiusmodi togatam scripserit, alibi non reperio laudatam. In glossario est: *Satura νόμος πολλὰ περὶ τῶν*. In Festo [lib. XVIII. p. 314. Muell.] *Satura etiam les multis aliis conferta legibus*. Laudat deinde Afrasianum *Homine Nonius* [p. 64, 23. al.], nisi quod Hadr. Iunius eius vicem *Omine* depromit ex scripto. *Cropera* haec et dubia in tanta nocte scriptorum veterum, et quia illustret? Idem in p2 videtur voluisse scribere νόμος. Nam illis verbis praemissa sunt haec: „Constantissima lectio est νόμος sive Nomen. Non rectebo quod venit in mentem mihi, scriptum videlicet cui titulus *Nomos* est, sive *Nomus* ex Agellio. *Nomus* praefectura, dominium seu territorium vulgo Plinius lib. V. cap. 9. [§ 49.] *Dividitur in praefecturae oppidorum, quas Nomos vocant*. Graeci, ut a νόμος discriminant, trahunt accentum in ultimam. Sed de voce eiusque notione non, puto, dubitabitur. Hic autem ea forma et mente requiri comprobaverit vel versus quem ex ea togata laudat

quam festinationem temeritatemque convenire arbitrabatur. Crebro illaque illa iactabat: *Ξαῖϋδε βραδείας* [Eurip. Phoen. 599.]: *Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστὶ ἀμείνων ἢ θρασύς σιγαπήλατης*, et: *Sat celeriter fieri quidquid fiat satis bene*.

10. dum... redeunt] Cf. c. 1, § 2. et prolegg. p. xli.

12. per tempestates pluvias] Cf. Cato R. R. 2. Cum tempestates pluviae fuerint.

13. cui Titulus nomen est] Corrupta haec esse videntur: sed quomodo emendanda sint, non liquet. Haud displicet mihi coniectura: cui titulus *Omen* est. At conf. Gell. N. A. III, 3, 3. istam (Plauti fa-

Adpetis dominatum petens praemature praecocem.

In quo versu animadvertendum est quod *praecocem* inquit, non *praecoquem*: est enim casus eius rectus non *praecoquis* sed *praecox*.

- 14 Hic Avienus rursus interrogat: Cum Virgilius, inquit, Aenean suum tamquam omnia pium a contagione atrocis visus apud inferos vindicaverit, et magis eum fecerit audire reorum gemitus quam ipsa videre tormenta, in ipsos vero campos piorum licenter induxerit: cur hoc tamen versu ostendit illi partem locorum, quibus inpii cohibebantur:

[Mss. APSM.

Aurelius noster." — *petens* (A in ras.) SM123 (vi praeposita interpunctione). *veteris* P. *demens* c-b Gell. 14. *Aeneam* Sv-g. Vid. III, 1, 8. — *omnia* APis-b (h in mg.) M18. *omnium* SvM1 in mg.; M2. *hominem* c-g. „Sic lege, nisi malis graecismum statuere.“ Zeun. Vid. not. — *magis* fecerit (om. eum) S. — *eorum* v3. — *ea* ipse sp. *ea* ipsa

bulam) cui est nomen Boeotia, et XIII, 8, 3. in togata cui Sellae nomen est. Pontanus oblitus est vocem *νομής* ad solam Aegyptum pertinere. Thyrsius ad Gell. l. c. statuit nomen fabulae fuisse Titulus vel Tutulus, coll. Fest. ap. Paul. lib. XVIII. p. 366. *Tituli* milites appellantur quasi tutuli, quod patriam tuerentur. Neukirch. p. 17. monente I. Val. Franckio statuit titulum idem valere quod apud Ciceronem de leg. agrar. II, 25, 67. *tabula auctionis*, et esse hanc fabulam eandem ac quam *Auctionem* dicat Nonius pp. 76, 104, 111. ed. Merc. Esse autem argumentum eius auctionem absente marito a femina quadam institutam, ut *dominatus* significet secundum Donatum ad Terent. Andr. I, 1, 9. imperium servile.

**petens*] scripsi e plurimorum codicum auctoritate, sed, cum sic versus non constet, putaverim aut ipsum Macrobius aut librarium qui omnium quae nunc exstant exemplarium archetypum scripsit aberrasse ad *appetis* quod antecedit, ideoque *petens* scripsisse pro *demens*, quod legitur apud Gellium, nisi quid aliud latet.

14. *omnia pium*] „Dixit et Statius [Theb. II, 170.]: *Di bene, quod tales stirpemque animosque venitis*; idem Statius Achilleide [I, 660.]: *Non adeo parebimus omnia matri*, ubi *omnia* idem est quod *per omnia*, ut Graecis *πάντα* pro

κατὰ πάντα.“ Pont. — Melius I. F. Gronovius ad Senec. Consol. ad Marc. 25, 3., ubi Lipsius in verbis: *Tramites omnia plani* legi voluit *omnium*, adnotavit: „Cur tollit suavissimum hellenismum Lipsius? Aurelius Victor [Caes. 9.] de Vespasiano: *Sanctus omnia*. Tertullianus [de pall. c. 4.]: *Ob cultum omnia candidatum*. Ita legendum apud Martian. Cap. lib. I. [§ 14.] *mitis omnia*. Sic enim mss. Vulgo *per omnia*. Quam praepositionem in istis intellectam puta.“ Salmasius ad Tertull. l. c. p. 350. addit: „In libro de poenitentia: *omnia sanctus*; apud Trebellium: *omnia felix*; in vet. inscript.: *viro clarissimo, omnia singulari*; Virgilius [Aen. IV, 557.] *Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque*.“

a contagione atrocis visus] Cf. Comm. I, 6, 9. *Anima aliena a silvestris contagione materiae*; I, 11, 11. *Animae beatae ab omni cuiuscumque contagione corporis liberae*; I, 12, 17. *contagione vitiorum penitus eliminata*. Virgilius Aen. VI, 563. *Nulli fas, inquit, casto sceleratum inistere limen*.

magis] positum est pro *potius*. Vid. prolegg. p. XLIV.

fecerit audire .. gemitus] Vid. prolegg. p. XL. et cf. Virgil. VI, 557. *Hinc exaudiri gemitus*.

in ipsos campos piorum] Cf. ibid. v. 636. *Devenere locos lastos*.

Vestibulum ante ipsum primisque in faucibus Orci?

Qui enim vestibulum et fauces videt intra ipsam aedem iam sine dubitatione successit: aut si quid aliud de *vestibuli* vocabulo intellegendum est, scire desidero. Ad haec Servius: Pleraque sunt 15 vocabula, quibus vulgo utimur, neque tamen liquido advertimus quid ea ex vera proprietate significant: sicuti est *vestibulum* in sermonibus celebre atque obvium verbum, non omnibus tamen qui illo facile utuntur liquido expectatum. Putant enim *vestibulum* esse partem domus priorem, quam *atrium* vocant. Sed *Cae- 16 cilius Gallus, vir doctissimus, in libro de significatione verborum quae ad ius civile pertinent secundo *vestibulum* dicit *esse non in ipsis aedibus neque aedium partem, sed locum ante ianuam domus vacuum, per quem de via aditus accessusque ad fores aedium sit*. Ipsa enim ianua procul a via fiebat area intersita quae vacaret. Quae porro huic vocabulo ratio sit, quaeri multum solet: sed 17 quae scripta apud idoneos auctores legi proferre in medium non 19 pignabit. *Ve* particula, sicuti quaedam alia, tum intentionem signi- 18 ficat tum minutionem. Nam *vetus* et *vehemens*, alterum ab aetatis magnitudine compositum elisumque est, alterum a nimio impetu et vi mentis instructum. *Vecors* autem et *vesanus* privationem significat sanitatis aut cordis. Diximus autem superius eos 19 qui amplas domus antiquitus faciebant locum ante ianuam vacuum relinquere solitos, qui inter fores domus et viam medius

Edd. vicahtgspdzb.]

dz. — hoc tamen versu SghP. hoc tantum versu v-ha-zA. — Vestibulum] Aen. VI, 273. — ipsum om. P. — intelligendum (om. est) vichg.

15. *Pleraque ... in domum* (§ 21.) Gell. N. A. XVI, 5. — *non tamen* v-g. — *animadvertimus* Edd. *scimus* Gell. — *celebrare* S. — *non omnibus* om. P. *non in omnibus* v-g. — *liquidum* A. *ad liquidum* v „Ben.“. „In antiquis sic legitur, quo offensus Stephanus non tenuit, quis id sive ex ingenio sive antiquo libro mutaret. Sed Livius XXXV, 8. *Donec ad liquidum veritas explorata esset*. Simili modo noster V, 13. (§ 33.) *in commune pensari*. Quidni et illic fecit *communiter*?” Gron. — *expectatum* APSv-sM123. „Ita libri plerique omnes. At nos ex Agellio refinimus *spectatum*. Quod et glossis vetustis observatum: *Spectata, Σπουδαίοντα*.” Pont. *spectatum* p-b „Ben.“. (Gell. *satis spectatum*). — *primorem* Gell. 16. *C. Aelius Gallus* apud Gellium legitur c. conf. I. Gronovii. „Eiusmodi opusculum scripsisse Aelium Gallum legitur in legum libris [Dig. L, 16, 157.], et monuit me Petrus Scriverius. Certe conjectura inde probabilis sit fuisse *C. Aelius Gallus*. Servant tamen ad oram Gelliani aliquot codices *Aquilus Gallus*. Ille nisi sit, dispiciendum accuratius.” Pont. 17. *fit* v3. 18. *intensio-nem* Sc-g. — *significant* vli-b. — *et* Edd. P. 19. *superius*] § 16.

15. *expectatum*] Secutus sum codices mss., quia alias certe simili sensu legitur verbum *expectare*. Cf. Plaut. Aulul. IV, 8, 6 aq. *Me collocasi in arborem. Inde expectatam ubi aurum abstrudebat senex.* Petron. 17. *Attoliti expectavimus lacrimas ad ostentationem doloris paratas.* Stat. Silv. V, 2, 23 aq. *Cum pulcher visu . . Expectatbar equus.* Quamquam haec verba saepe

**confundi negari non potest. Vid.
app. ad Cic. Somn. Scip. c. 6, § 1.**

18. *vetus*] Doederlinus Handb.
d. Etymol. p. 206. rectius compo-
nit cum Graeco vocabulo ετος.

vehemens] ad *vehendi* verbum est referendum. In posteriore huius vocis parte idem ib. p. 203., quamvis dubitanter, quaerit mentis vocabulum.

20 esset. In eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant priusquam admitterentur consistebant: et neque in via stabant neque intra aedes erant. Ab illa ergo grandis loci consistione et quasi quadam stabulatione *vestibula* appellata sunt spatia in quibus multum staretur ab advenientibus priusquam intromitterentur in domum. Alii consentientes vestibula eadem esse quae diximus in sensu tamen vocabuli dissentiunt: referunt enim non ad eos qui adveniunt, sed ad illos qui in domo commanent, quoniam illic numquam consistunt, sed solius transitus causa ad hunc locum veniunt exeundo sive redeundo. Sive igitur secundum priores per augmentum sive per secundos per diminutionem intellegendum est, tamen *vestibulum* constat aream dici quae a via domum dividit. *Fauces* autem iter angustum est per quod ad vestibulum de via flectitur. Ergo Aeneas cum videt *fauces* atque vestibulum domus inpiorum, non est intra domum, nec contactu [196] aedium saevo execrabilique polluitur, sed de via videt loca inter viam et aedes locata.

IX. *Bidentes hostiae* quid essent, inquit Avienus, interrogavi quandam de grammaticorum cohorte: et ille *bidentes* oves esse respondit, idcircoque *lanigeras* adiectum, ut oves planius demonstrarentur. Esto, inquam, oves *bidentes* dicantur. Sed quae ratio huius in ovibus epitheti, scire, inquam, volo. Atque

[Mss. APSM.

20. eiusdem domus v3. — assistebant S. — astabant M. — consistione Gell. ex emend. I. Gren.; Non. p. 53, 15. — in domos „B“. 21. non ad eos om. P. — transitu S. — vel redeundo A „Bodl. Ben. C.“. 22. augmentum vla. — vestibula ASv-gM123. — dici om. v. — Fauces .. flectitur] Cf. Gell. N. A. XVI, 5, 12., ubi legitur: quod ad vestibulum adiretur. — vestibulum (om. ad) v. 23. execrabili saevoque v-g.

IX. Caput IX. *Bidentes* quid significet, et unde dictae. Deinde equitem id ipsum significare nonnunquam, quod significatur nomine equi. ch-b. — *Bidentes*] Cf. Aem. VII, 93. et V, 96; VI, 39; VIII, 544. — *bidentes* oves esse ... reliqui (§ 3.) et Publius autem Nigidius (§ 5.) ... constaret acta-

20. consistione] Haud recte Forcellinum dicere apud Macrobiū non minne quam apud Gellium dubiam esse lectionem apparet ex appar. crit. Hic ergo hoc *ἀναξ λεγόμενον* certe est retinendum.

vestibula appellata sunt] Mira est Gellii etymologia, in qua duae res omnino diversae, grandis loci consistio, et multum stare, confunduntur. Gu. A. Beckerus in Gallo I. p. 74. ed. I. ut *prostitulum* a *prostando* sic *vestibulum* ait a *vestando* esse derivandum et *vestare* idem esse ac *foris stare*. Vocabula *patibulum* et *turibulum* si conferimus, etymon simplex, sive verbum sive nomen, esse videtur. Ovidius Fast. VI, 297 sqq. a *Vesta* derivat *vestibulum*; Isidorus Hispal. Orig. XV, 7, 2. aut a *vestiendo* „quod vestiuntur

eo foras“, aut a *stando*. Deoderlinus Synon. VI. p. 400. Ovidium sequitur: eamque rationem quam Gellianae praemittit Nonius p. 53., equidem maxime probaverim.

21. exeundo sive redeundo] Cf. prolegg. p. xl. med.

22. per secundos] Dicendum erat: secundum posteriores.

Fauces] quid essent, dubium reliquit Beckerus l. c. p. 88 sq.; Gellius ab ostio eas non videtur distinguere.

IX, 1. quandam de grammaticorum cohorte] contemptum dicitur. Sic etiam I, 24, 8. Quilibet ex plebeia grammaticorum cohorte opponitur Servio. Gellius l. c. § 1.: Quispiam linguae Latinae litterator.

2. quae ratio] sc. sit. Gellius l.

ille nihil cunctatus: Oves, inquit, *bidentes* dictae sunt, quod duos tantum dentes habeant. Ubi terrarum, quaeso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere oves aliquando vidisti? Ostentum enim hoc est, et factis piaculis procurandum. Tum ille per-3 motus mihi et irritatus: Quaere, inquit, ea potius quae a grammatico quaerenda sunt: nam de ovium dentibus opiliones percontator. Facetias nebulonis hominis risi et reliqui: sed te percontor, quasi ipsius verborum naturae conscius. Tum Servius: De 4 numero dentium, quem ille opinatus est, reprehendendus a me non est, cum ipse iam riseris: verum procurandum mihi est, ne illud obrepat quod *bidentes* epitheton sit ovium, cum Pomponius, [197] egregius Attellanorum poeta, in Gallis Transalpinis hoc scripserit:

*Mars, tibi voveo facturum, si unquam rediero,
Bidente verre.*

Publius autem Nigidius in libro quem de extis composuit *bidentes* 5 appellari ait non oves solas sed omnes hostias bimas. Neque tamen dixit cur ita appellentur. Sed in commentariis ad ius pontificium pertinentibus legi *bedennes* primo dictas, *d* littera ex superfluo, ut saepe adsolet, interiecta. Sic pro *reire* *redire* dicitur, et pro *reamare* *redamare*, et *redarguere*, non *rearguere*. Ad hia-

Edd. vicahgspdzb.]

tem (§ 7.)] Cf. Gell. N. A. XVI, 6. 2. eius S (A sup. huius). — duas tantum A. — Tunc ego: Ubi Edd. S. — duos solos (sup. a. . a) A.

3. Quaerere A. — potius om. P. — de ovium (om. dentibus) S. — percontator M. percontantur v. percontantur Gell. — Facetias ego nebulonis Edd.

4. mihi procurandum est S. procurandum est (om. mihi) P. — in Gallis Transalpinis] Cf. Gell. l. c. § 7. Non. p. 53, 25. Both. II, p. 123. In v-g nullus, in s-b unus distinguitur versus. — redierit Gell. et Non. improbante Bothio.

5. quem ab aetatis magnitudine de extis P. — hostias bimas AMPG. bimas hostias Gell. bestias bimas Edd. PS. 6. pontificum v-g. — bedennes A. bidentes SM. — interfecta v3. — sicut v-g „Both. Ben.“ (A sic). — reire (om. pro) a. — redarguere pro rearguere v-g. pro rearguere redarguere S.

c. § 8: Ego a te rogavi, equam scias esse huiusce vocabuli rationem.

quod duos tantum dentes habeant] Veriorem rationem protulit Festus ap. Paul. lib. I. p. 4. Muell. *Am-bidens* sive *bidens* ovis appellabatur quae superioribus et inferioribus est dentibus.

3. nam . . percontator] Recte, opinor, hoc exhibent codices Macro- bii, non, quod apud Gellium legitur, *percontantur*. Nam opiliones hoc sciunt, non percontantur. Opponuntur autem haec verba iis quae proxime antecedunt: quae a grammatico quaerenda sunt, et sequitur apud Macrobius: te percontor. In hominem alterius verbis irritatum inprimis convenit imperativus cum particula nam coniunctus, cuius quidem constructionis exempla vel apud Ciceronem inveniuntur, ut

ad fam. III, 11, 4. Nam augurales libros ad commune utriusque nostrum otium serva. Viri docti talibus in locis nam explicant per autem vel sed. Vid. Hand. Tursell. IV, p. 15.

reliqui] idem fere est quod praetermissi, non amplius curavi.

ipsius verborum naturae conscius] Vid. not. ad I, 7, 17.

4. quod . . sit] Dicendum erat: ut . . putes esse.

Mars . . verre] Sic hoc fragmentum dividitur apud Gellium, Nonium, Bothium. Ut trimeter iambicus constet, verbum rediero tribus syllabis legendum est, ut saepe consilium alia.

6. d littera ex superfluo, ut saepe adsolet, interiecta] Gellius brevis: d littera immixta. Hoc vero non magis concedere licet quam ultimae syllabae insertam esse litteram t. Nam si littera fuisset in-

tum enim duarum vocalium procurandum interponi solet *d* littera.
 7 Ergo *bidennes* primum dictae sunt quasi *biennes*, et longo usu loquendi corrupta est vox ex *bidennibus* in *bidentes*. Hyginus tamen, qui ius pontificium non ignoravit, in quinto librorum quos de Virgilio fecit *bidentes* appellari scripsit hostias quae per aetatem duos dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret aetatem.

8 Iterum quaerit Avienus in his versibus:

*Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere
 Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
 Insultare solo et gressus glomerare superbos,*

cur Virgilius equi officium equiti dederit? Nam *insultare solo et*

9 *glomerare gressus* equi constat esse, non equitis. Bene, inquit Servius: haec tibi quaestio nata est ex incuria veteris lectionis.

Nam quia seculum nostrum ab Ennio et omni bibliotheca vetere
 [198]descivit, multa ignoramus, quae non laterent, si veterum lectio nobis esset familiaris. Omnes enim antiqui scriptores ut hominem equo insidentem, ita et equum, cum portaret hominem, *equitem* vocaverunt, et *equitare* non hominem tantum sed equum

10 quoque dixerunt. Ennius libro Annalium septimo ait:

*Denique vi magna quadrupes eques atque elephantii
 Prociunt sese.*

Numquid dubium est quin *equitem* in hoc loco ipsum equum dixerit, cum addidisset illi epitheton *quadrupes*? Sic et *equitare*, quod verbum e vocabulo *equitis* inclinatum est, et homo utens equo et equus sub homine gradiens dicebatur. Lucilius namque, vir adprime linguae Latinae scius, equum equitare dicit hoc versu:

[Mss. APSM.

7. *bidentes* SM. — ex *bidennibus* et *bidentes* AM3 (SM1 *bidentibus*). et ex *bidennibus* *bidentes* dictae v-g. „Forto factae pro dictae. Sic certe apud Gellium l. 1. legitur.“ Zeun. ex *bidennibus* et *bidentes* dictae „Ben.“. et ex *bidentibus* *bidentes* factae M2. et ex *bidennibus* *bidentes* factum Gell. — pontificum Sv-g. — quarto Gell. 8. *Frena*] Georg. III, 115. — *Frena ... equitare videmus*] Cf. Gell. N. A. XVIII, 57 sqq. — *Pelethronii* P. — *dededit* P. 9. *nata* (om. cat) v-g. — *disciuit* A. — *quam non* P. 10. *septimo*] v. 82. Mer. — *in magna* A. — *quadrupes equus* legebatur improbante Gellio in multis Ennii exemplariis. — *in hoc* (om. loco) v-g. — *ipsum et equum* v3. — *illi* ASv-gP6 „Bodl. Ben. C.“. om. a-bP. 11. *Lucilius*] ap. Gerlach. ex libr. inc. 12. *Lucilius vero* (om. namque vir) S. — *sciens* Gell. — *equum equi-*

terenda, haec non esset *d*, sed *s*, propter adverbium *his*.

ad hiatum procurandum] tamquam prodigium vel omentum, vid. § 2. Gellius habet tantum: quoniam id videbatur esse dictu facilius.

7. quae per aetatem duos dentes altiores haberent] Similiter Festus ap. Paul. lib. II. p. 33. Muell. *Bidentes autem sunt oves duos dentes longiores ceteris habentes*.

9. veteris lectionis] dicitur pro eo quod legitur paulo infra, veterum lectionis.

bibliotheca vetere] Cf. c. 1, § 3.

11. Lucilius namque] Cf. Hand. Turcell. IV, p. 2 sq.

sciens] cum genitivo iunctum legitur alioqui tantum apud Laetantium II, 14, 6. Nullo addito genitivo legitur apud eundem III, 24, 10. et apud Petronium 63, 9. et e Pacuvio decaemptum apud Priscianum p. 634.

Nempe hunc currere equum nos atque equitare videmus.
Ergo et apud Maronem, qui antiquae Latinitatis diligens fuit, ita 12
intellegendum est:

— *atque equitem docuere sub armis,*
id est, docuerunt equum portantem hominem

Insultare solo et gressus glomerare superbos.

Subiecit Avienus:

— *Cum iam trabibus contextus acernis*

Staret equus.

Scire vellem in equi fabrica casune an ex industria hoc genus
ligni nominaverit? Nam licet unum pro quolibet ligno ponere
poeticae licentiae sit, solet tamen Virgilius temeritatem licentiae
non amare, sed ratione certa vim rerum vel nominum eligere.

* * *

Edd. vicahgspdsab.]

tare AP. equum et equitare SM123. equum et currere et equitare v-gb
P4. „Melius.“ Zenn. — Quis hinc currere Gell. Queis hunc currere
Gerlach. — atque ego equitare P. 12. et equum v-g „Ben.“ — por-
tando PS. 13. Cum iam] Aen. II, 112. — temeritatem poeticae
licentiae S. — ratione certa vim rerum vel nominum eligere scripsi a
conl. rationis certae vim rerum vel nominum eligere v. rationi certe in
rerum vel nominum eligere M123. rationi certae in rerum vel nominum
eligere GR. A. rationi certae in rerum vel nomine ele. s. rationi certae
rerum vel nominum eligere P7. rationem certam rerum vel nominum el.
„Ben. C“. rationis certae in rerum vel nominum (om. eligere) P. ra-
tionis certe in rerum vel nominum electione servare S. rationis cer-
tae vim in rerum vel nominum electione servare. i-g. rationis certae
vim in rerum vel nominum positionibus servare p-b. — Nulla sub-
scriptio est in APSM13 Macrobiani Theodochii liber sextus explicit, sequi-
tur liber septimus feliciter. P6. Macrobiani Theodochii Saturnaliorum liber
IIII explicit. Rursus incipit liber quintus et ultimus. M2 Explicit li-
ber quartus, incipit quintus. P7. In chg addantur Arnoldi Vezeli-
ensis verba: „Dolendum erat profecto, ne hunc quidem librum haberi
integrum: si quae in prioribus libris desiderantur, non ita magni essent
momenti. Nunc quemadmodum graviore nonnunquam morbi esse so-
lent in causa, ut qui deinde morbi accedunt, non facile sentiantur: ita
praecedentium librorum hiatus tanto nimirum studiosos omneis dolore
afficiunt, ut hic vix ullus esse possit dolori locus.“ In a tantum: „Fi-
nis deest.“ In s sequuntur in eadem linea asterisci duodecim, et infra
octo alii. In p-b. subiiciuntur haec a Pontano afficta: ¹⁾ Tum Ser-
vius: Non sine ratione Vergilius hoc loco abietem commemo-
rat, item acerem et pinum paulo post: nam fulminata abies in-
teritum dominae significabat; et Troia per feminam perit.
Acer autem in tutela stuporis, et viso equo stupuere Troiani;
ut [Aen. II, 31.] Pars stupeat innuptae donum exitiale Minervae.
Pinus quidem in tutela est Matris Deum, sed et fraudium et

13. Scire vellem in equi fabrica
cet.] Haec quaestio unde sumpta
fuerit, non liquet. Nam apud Gel-
lium, a quo ea quoque antecedunt
mutuatus est Macrobius, nihil
eiusmodi legitur. Pontanus quum
vellet explorare lacunam, adiit Ser-
vium ad Virgil. Aen. II, 16. Quam
praepostere hoc factum sit, docui
in prolegg. p. xxxv, 8.

ratione certa vim .. eligere] Nec
genitivum rationis certae, quem
voci vim deberi putaverim, nec
dativum rationi certae eequidem
possum interpretari, quapropter
scripsi ratione certa. Quod in cod.
A legitur GR., quasi secutus fue-
rit locus Graecus, id censeo ortum
esse ex antecedenti verbo eligere.

[Mss. APSM. Edd. vicahgopdsb.]

insidiarum; quia eius poma cadentia per fraudem interimunt, et hic scilicet equus plenus insidiarum est. His a Servio peroratis, ²) statuerunt in crastino ³) Flavianum audire, quoniam ⁴) Maro in Augurali iure refulsit. p-b. Adnotavit Pontanus, quae leguntur in p-z: ¹) „Clausula haec tota de scripto est [At nihil eiusmodi legitur in A.]. Servium vero ut ea dicentem facit Macrobius, ita quoque apud eundem Servium eadem fere reperies. Vide ad verum: Cum iam trabibus contextus acernis Staret equus.“ — ²) „Ergone hoc aut praecedentibus libris super Augurali apud Maronem disciplina quicquam tractatum? Velint quidem id manifesto ea verba: *quoniam Maro in Augurali iure refulsit.* Sed erravit, me iudice, leviter hic exscriptor, faciendumque quo etiam Maro. Flaviani enim, ut liquet ex fine libri primi, partes suero disserendi de augurali apud Maronem disciplina. Verba sunt [I, 24, 17.]: *Post hunc Flavianus: Apud poetam nostrum, inquit, tantam scientiam iuris auguralis invenisset, et statim [§ 21.]: Huic tu, mi Flaviane, succedes.* Sed an haec a Flaviano dissertata, nequeo dicere. Si tamen, necessario post septimum novus huic sermoni liber tributus fuerit, isque tertii diei conventum fecerit. Nam, ut docui sub finem secundi [tertii], tertius liber et subsequi quatuor secundi solius diei conventus sunt. [Vid. prolegg. p. xix sqq.]. Octavus itaque Macrobii liber exstiterit, id est tertii diei nova confabulatio, quomodo et dies tres legitimi Saturnales.“ — ³) „An is ipse Flavianus, de quo saepe, quem iam dixi, Sarisburiensis? Ait lib. II. cap. 26. *Hoc autem asserit Flavianus in libro qui de vestigiis philosophorum inscribitur.* Et lib. VIII. cap. 11. *Ita tamen ex facto accidisse Ephesi et Flavianus auctor est.*“ — ⁴) „Octavus ergo is Macrobii liber de re ea tota accurate pertractaverit. Et nisi plane iudicii fallor, interpolavit compilavitque id operis ut pleraque Macrobii alia Ioh. Sarisburiensis. Lege libri primi postrema duo capita et quaedam etiam secundi, et claras reperies reliquias melioris huius auri.“

MACROBII AMBROSII THEODOSII

V. C. ET INL.

CONVIVIORUM TERTII DIEI SATURNALIORUM LIBER SEPTIMUS.

[Ed. Bip. vol. II. p. 200.]

I. Primis mensis post epulas iam remotis et discursum va- 1

[Mss. APSH12. Edd. vicahgspdsb.]

Incipit lib. IIII. de diversis quæstionibus. P. (De M2P67 vid. fin. lib. VI.). Macrobius Aurelius Theodosius viri consularis et illustris Saturnaliorum liber septimus. vichg. Liber VII. a. Aurelii Macrobius Ambrosii Theodosii viri clariss. et illustis Saturnaliorum liber septimus. s (b illust.). Aurelii Macrobius Ambrosii Theodosii V. C. et illustis conviviorum postremi diei Saturnaliorum liber septimus pd (z illust.). „Secundi adhuc diei, liquet, ut puto, ex præmissis. Proprie autem hic convivalis sermocinatio est. Nam quæ hactenus dicta, ante epulas intelligenda sunt. Vide notata superius ad librum tertium.“ Pont. „Verba conviviorum postremi diei recte absunt in Ed. vet. Cæterum, quod semel monuisse sufficit, pleraque, quæ in hoc Macrobius libro occurrant, disputationes sumtæ sunt ex Plutarchi Symposiacis.“ Zeun. Vid. prolegg. p. xxi.

I. Caput I. Quando et quibus de rebus philosophandum in convivio. ch-h. 1. Primus SM123P5. — menses S. mensibus (del. bu) H2. avienc P5. — remotas M12H2(AH1 a p. m.). — discursum Sv-h (E add.

I, 1. Primis mensis post epulas iam remotis] Cf. II, 8, 1. Mensas secundas minister admovit, et Virgil. Aen. I, 216. Postquam exempta fames epulis mensæque remotæ, ad quæ adnotavit Servius: Quia apud maiores ipsas apponebant mensas pro discis. Turnebus autem Advers. XXI, 22.: „Ego, inquit, hic mensas intelligo forcula et magides et lances.“ Burmannus ad Petron. Satir. c. 34. recte, opinor: „Sed ego, inquit, mensas capio hic pro lancibus vel forculis vel simili aliquo instrumento, in quod unusquisque conviva accipiebat partes suas æquales.

Una ergo erat revera tantum mensa, quæ repositoria illa maiora recipiebat, ut patet ex capp. 40, 49, 60, 64, et passim, sed unusquisque conviva mensam, id est separatam aliquam tabulam vel lancem vel simile quid, habebat, in quo partes a diribitoribus divisas ponebantur. Ita cap. 47. Mensæ omnes mundantur; cap. 68. Servi omnes mensas tollunt et alias adferunt.“ Totus locus est: Cum secundas mensas Trimalchio iussisset offerri, sustulerunt servi omnes mensas et alias attulerunt. .. Statim Trimalchio: Poteram, inquit, hoc feriendo esse con-

riantibus poculis minutionibus Praetextatus: Solet cibis, inquit, cum sumitur, tacitos efficere, potus loquaces: at nos et inter pocula silemus, tamquam debeat seriis vel etiam philosophis carere 2 tractatibus tale convivium. Et Symmachus: Verumne ita sentis, Vetti, ut philosophia convivii intersit, et non tamquam censoria

[Mss. APSH12.

iam). — minoribus P5. — Solet, inquit, cibis a-bPH1. inquit. solet cibis 112. — philosophis A a p. m.; H1. philosophicis A a soc. m. H2. Edd. PS. 2. Utrumne H1agh „Bodl.“. — Vetti H1. o Vetti A. — vere-

tentus, secundas enim habetis mensas: si quid belli habes, adfer. Facile patet lusiace Trimalchionem in ambiguitate mensarum secundarum, quae et bellaria significant et discos in quibus illa ponebantur. Sic vaticinium Harpyiae apud Virgil. Aen. III, 255 aqq. nititur ambiguitate vocis mensae, quum lib. VII, v. 116. Iulus mensas dicat adorea liba (v. 109.) quae subiecerant epulis. Apud Petronium conf. iaprimis c. 73. mensas totas argenteas quae cum calicibus fistilibus auratis dicuntur a Fortunata in triclinio esse dispositae. Adde Apul. Metam. X, 16. p. 707. Ipse manibus ad triclinium perduxit, mensaque posita omne genus edulium solidorum et illibata fercula iussit apponi. Huc referendus est fortasse etiam locus Petronii c. 135.: Oenotheca mensam veterem posuit in medio altari, quam vivis implevit carbonibus, quem Pontanus alio sensu attulit ad III, 11, 6. Denique vid. Plin. N. H. XXVIII, 2, s. 5, § 26. Bibente conviva mensam vel repositorium tolli inauspicatissimum iudicatur, quem locum cum Virgilio illo contulit Dalecampius. Xenophon Sympos. 2, 1. Ὡς ἀφῆρξέθησαν, inquit, αἱ τραπέζαι, καὶ ἐπέσειοντο καὶ ἐκταίνοντο. Cf. Becker. Charikl. I, p. 441. Vocem mensa hanc vim habere negat A. Haeckermann. Philol. Archiv. XVI, 4, p. 581 sq.

discursum variantibus poculis minutionibus] „Varro [ap. Non. I, 6.] Dum sermone cœnulam variamus. Petronius [c. 137] Volabant inter hæc potiones meracae.“ Pont. — Posterior locus suffragatur proprio significatui vocis discursus: sed prior metaphorico illi, quem Forcellinus quoque h. l. ei tribuit, ut idem significet ac sermo, unde recentiores dicunt il discorso et le discours. Illa ætate hanc vocem

hac vi iam esse usurpatam probat Forcellinus verbis Imp. Constantini in Cod. Theodor. IX, 24, 1. redempti discursus, quae interpretatur: „collocutiones cum puella“, et, ita si explicatur, sensus sit similis iis quae leguntur II, 1, 1. Illic ubi modestus edendi modus cessare ferit castimoniam ferculorum et convivialis lætitia minusculis poculis oriebatur. Sed tamen hanc interpretationem non esse admittendam docent ea quae sequuntur: at nos et inter pocula silemus. Est ergo discursum variantibus idem fere ac vario modo inter convivas discurrentibus. Cf. Sat. V, 17, 3. Per mediam urbem cogitur facere discursus, Comm. 1, 21, 10. Sed intra unius obliqui circi limitem omnes habere discursus, Sat. V, 14, 4. Alter (apum) discursum et solam volatus varietatem exprimit, et S. I, 10, 24. Sigillariorum adiecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiarum religionis extendit, et Xenoph. Sympos. 2, 27. Ὡς καὶ τοὺς οἰνοχόους μυσθῆσαι τοὺς ἀγαθὸς ἀματηλάτας θάπτον περιελαύνοντας τὰς κύλικας.

philosophis carere tractatibus] Sic sine ulla dubitatione scripsi, quoniam § 13. sola edit. Bipont. Zenon auctore alteram adiectivi formam, philosophicis, exhibet. Conf. Plutarchi Sympos. I, 1, 1. p. 612. F. Ἐλ χρηστέον ἐν οἴῳ φιλοσόφοις λόγοις.

2. tamquam censoria quaedam .. materfamilias] Cf. II, 2, 16. Omnibus in censorium risum remissis. et infra c. 4, § 3, ubi censoria opponitur delicatae, Apul. de mag. 13. Sequitur enim de speculo longa illa et censoria oratio, ubi Hildebrandus allato loco Quintil. Inst. I, 4, 3. „Sic, inquit, censor, censura, censorius aliquoties de severiore morum censura usurpantur.“ Blum-

quaedam et plus nimio verecunda materfamilias penetralibus suis contineatur, nec misceat se Libero, cui etiam tumultus familiares sunt, cum ipsa huius sit verecundiae ut strepitum non modo verborum sed ne cogitationum quidem in sacrarium suae quietis[201] admittat? Doceat nos vel peregrina institutio et disciplina a Par-3 this petita: qui solent cum concubinis, non cum coniugibus, inire convivia, tamquam has et in vulgus produci et lascivire quoque, illas non nisi domi abditas tueri deceat tectum pudorem. An ego 4 censeam producendam philosophiam quo rhetorica venire ars et professio popularis erubuit? Isocrates enim Graecus orator qui verba prius libera sub numeros ire primus coegit, cum in convivio a sodalibus oraretur ut aliquid in medium de eloquentiae suae fonte proferret, hanc veniam deprecatus est. Quae prae-

Edd. vicahgspdz.]

cunda ASH12v-gb „Ben. C“. reverenda P (hg in mg.) s-zH. „Lege cum Ed. vet. *verecunda*, quod melius convenit et praecedenti *censoria* et sequenti *verecundiae*.“ Zeun. — *penitralibus* AH1. — *huius verecundiae* (om. sit) H12. 3. *Doceat ... nec temporis.* (§ 4.) Cf. Plut. Sympos. I, 1, 1. — *vel nos* H12. — *vel disciplina* Pa-z. „Sensus postulat, ut cum Ed. vet. pro *vel* legas et. Nam *peregrina institutio et disciplina a Persis petita* sunt synonyma.“ Zeun. — *non coniugibus* (om. cum) A. — *ire continua* H2. 4. *doceam* H2 a sec. m.; in mg.: *cendam*. — *ars venire* H1. — *Socrates* H2P. — *ire om.* H2. — *hanc veniam* Av-gbE. *hac venia* PSH12s-zM123. „Hic iterum Stephanus solus sibi videtur sapuisse: nam relegato τῇ *hanc veniam*, quod est in Ma. et vet. edd., illud nobis dedit, et obsequutus est Isaacius. Ego *hanc veniam* puto reponendum, et expono huius rei veniam. Plautus Captiv. III, 5, 63. Ergo ab eo *petito gratiam istam*, hoc est iustus rei. Non dissimile est, quod exponit pater apud eundem in Mostellaria V, 3, 44.“ Gron. — *deprecatus*

tarchus l. c.: Ἄλλ' οὐ γὰρ εἶμιν .. οὐ καὶ πάνν γε σεμνῶς κατερωμενομένοι λέγονται μὴ δεῖν ὥσπερ οἰκοδόμοιναν ἐν οἴκῳ φθέγγεσθαι φιλοσοφίας.

plus nimio] Apud Plutarchum est: πάνν γε. Cf. c. 12 § 22. et c. 16. § 8.

misceat se Libero] minus comode est dictum. Nam hoc vix aliam vim habere poteat quam *misceat corpus*, ut ait Cicero de div. I, 20, 60. Conf. Ovid. Met. XIII, 865 sq. *Divulsaque membra per agros, Perque tuas spargam, sic se tibi misceat, undas.* Dicendum erat potius *misceat se convivantibus*, ut ait Virgilius Aen. I, 439 sq. *Inferit se .. Per medios, miscetque viris.* Alia res est apud Plutarchum qui p. 613. D. dicit: Οὐχ ἥττον ταῖς Μούσαις τὸν Διόνυσον ἢ ταῖς Νύμφαις κεράνυστας, quem locum in suum usum convertit Macrobius infra § 16.

huius] positum est pro eius.

3. a Parthis] Ad suam aetatem nomen accommodavit Macrobius: nam Plutarchus p. 613. A. habet τοὺς Πέρσας. De Persarum rege Athenaeus IV, 26. p. 146. d.: Τὰ δὲ κλειστόα, inquit, ὁ βασιλεὺς μόνος ἀριστᾷ καὶ δεπνεῖ. ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ γυνὴ αὐτῷ συνδειπνεῖ καὶ τῶν υἱῶν ἐνιοί, καὶ παρὰ τὸ δεῖπνον ἄδουσί τε καὶ ψάλλουσιν αἱ καλλακαὶ αὐτῷ. Multas uxores sed plures etiam pellices habuisse Persas refert Herodotus I, 135.

4. *professio popularis*] Cf. Cic. de orat. I, 6, 21. Quamquam vis oratoris *professioque ipsa bene dicendi hoc suscipere ac polliceri videtur*, ut omni de re, quaecumque sit proposita, ornate ab eo copioseque dicatur.

Graecus orator] Plutarchus l. c.: Ἰσοκράτην τὸν σοφιστὴν. Cf. c. 7. § 8.

qui .. coegit] Cf. Cic. Orat. 52, 174. Nam qui *Isocratem maxime mirantur hoc in eius summis laudibus ferunt, quod verbis solutis*

sens, inquit, locus et tempus exigit ego non calleo: quae ego
 5 calleo nec loco praesenti sunt apta nec tempori. Ad haec Eus-
 tathius: Probo, Symmache, propositum tuum quo philosophiam
 ea quam maximam putas observatione veneraris, ut tantum intra
 suum penetral aestimes adorandam: sed si propter hoc a convi-
 viis exulabit, procul hinc facessant et alumnae eius, honestatem
 dico et modestiam, nec minus cum sobrietate pietatem. Quam
 enim harum dixerim minus esse venerabilem? Ita fit ut ab eius-
 modi coetibus relegatus matronarum talium chorus libertatem
 conviviorum solis concubinis, id est vitiis et criminibus, addicat.
 6 Sed absit ut philosophia, quae in scholis suis sollicitè tractat de
 officiis convivalibus, ipsa convivia reformidet: tamquam non pos-
 sit rebus adserere quae solet verbis docere, aut nesciat servare
 [202] modum cuius in omnibus humanae vitae actibus terminos ipsa
 constituit. Neque enim ita ad mensas invito philosophiam, ut
 non se ipsa moderetur, cuius disciplina est rerum omnium mo-
 7 derationem docere. Ut ergo inter te et Vettium velut arbitrali

[Mss. APSH12.

(om. est) b. — calleo S. 5. Eustathius (etiam infra) vic. — quo
 AP „3 Angl.“. quod Edd. SH12. — eam P6. — quam maxime putas H2.
 „Malim qua maxima potes.“ Meura. — in tantum P6. — penetral H1.
 — existimes Sv-gb. — exulabat (sup. i) A. — procul hinc etc.] Cf. Plat.
 Symp. I, 1, 2. — et a limine H2. — dirimunt esse minus esse H2. —
 addicat Svi. 6. convivalibus A a sec. m.; via. — tamquam etc.] Cf.
 Plat. l. c. cap. 2. extr. — non ipsa (om. se) P. — disciplina (om. est) H.

numeros primus adiunxerit... Quod ab his vere quadam ex parte, non totum, dicitur. Nam neminem in eo genere scientius versatum Isocrate confitendum est, sed princeps inve- niendi fuit Thrasymachus, cuius omnis nimis etiam exstant scripta numerosae. Idem de or. III, 44, 173. Idque princeps Isocrates instituisse fertur, ut inconditam anti- quorum dicendi consuetudi- nem .. numeris adstringeret.

hanc veniam deprecatus est] Sic scripsi iubente Gronovio hoc sen- su: „precatus est, ut eam sibi da- rent veniam, ut nihil in medium proferret.“ Nam si, quod maior quidem codicum numerus suadet, legimus haec venia, precanti tribul- tur venia, quam tamen dat is quem quis precatur: quod incom- modum maius profecto est quam si verbum deprecandi paulo liberiore modo est usurpatum.

Quae praesens .. nec tempori] „Graecum [ap. Plutarch. l. c.] non minus lepidum: Έν ολς μὲν έγω δεινός, ούχ ό πῦν καιρός· έν ολς δ' ό πῦν καιρός, ούκ έγω δεινός. Sene- cae illud quodammodo geminum: Quod ego scio nescit populus: quod

populus scit ego nescio.“ Pomr. — Epicurum hoc dixisse ait Seneca ep. 29, 9.: ubi plura eiusmodi at- tulit Ruhkopfius.

6. intra suum penetral] Cf. Sym- mach. ep. II, 34. Sanctum pen- etral animi tui nesciunt. Superio- rum aetatum scriptores plurali nu- mero dixerunt penetralia.

procul hinc facessant et alumnae eius] Plutarchus Symp. I, 1, 2, p. 613. B.: Ἀλλὰ πᾶσι παρεῖναι (τῇ φιλοσοφίᾳ εἰδός) τὸ μέτρον καὶ τὸν καιρὸν ἐπιφέρειουσιν· ἢ μὴδὲ σωφροσύνην μὴδὲ δικαιο- σύνην οὐλομεθα δεῖν εἰς τοὺς πό- τους δέχεσθαι κατεργασμένους τὸ σμυρὸν αὐτῶν.

6. in scholis suis sollicitè tractat de officiis convivalibus] Plutarch. p. 613. C. Καὶ ζητεῖν μὲν έν ταῖς διατριβαῖς περί συμποτικῶν καθ'ήδόντων.

tamquam non possit rebus adserere etc.] Idem ibid.: ως έργω βε- βαιοῦν α̃ διδάσκει λόγῳ μὴ θυνα- μένην.

7. Ut .. velut arbitrali iudica- tione componam] novo modo dicitur pro: ut velut arbiter sim. Passivo: fieri non potuit, ut componeretur

iudicatione componam, aperio quidem philosophiae tricliniorum fores, sed spondeo sic interfuturam, ne mensuram notae sibi ac sectatoribus suis dispensationis excedat. Tunc Furius: Quia te8 unicum, Eustathi, inquit, sectatorum philosophiae nostra aetas talit, oratus sis ut modum dispensationis quam das ei convivanti nobis ipse patefacias. Et Eustathius: Primum hoc eam scio servaturam, ut secum aestimet praesentium ingenia convivarum: et si plures peritos vel saltem amatores sui in convivii societate repererit, sermonem de se patietur agitari: quia, velut paucae litterae mutae dispersae inter multas vocales in societatem vocis facile mansuescunt, ita rariores imperiti gaudentes consortio peritorum aut consonant, si qua possunt, aut rerum talium capiuntur auditu. Si vero plures ab institutione disciplinae huius alieni sint, 10 prudentibus, qui pauciores intererunt, sanciet dissimulationem sui, et patietur loquacitatem maiori parti amiciores sociare, ne rara nobilitas a plebe tumultuosiore turbetur. Et haec una est de 11 philosophiae virtutibus, quia, cum orator non aliter nisi orando probetur, philosophus non minus tacendo pro tempore quam loquendo philosophatur. Sic ergo pauci qui aderunt doctiores in consensum rudis consortii salva et intra se quiescente veri no- 12] tione migrabunt, ut omnis discordiae suspicio facessat. Nec mi- rum si doctus faciet quod fecit quondam Pisistratus Athenarum tyrannus: qui cum filiis suis rectum dando consilium non optinisset adsensum atque ideo esset in similitate cum liberis, ubi hoc aemulis causam fuisse gaudii comperit ex illa discordia spe-

Edd. vicahgepdsh.]

— docso H. 7. aperiam v-g. — a sectatoribus S. 8. Qui ante unicum (del. n) H1. Quia te unicum H2. 9. Primum hoc ... verbum nullum, nisi philosophum, sensit] Cf. Plut. Symp. I, 1, 2. Sequentia usque ad extrem. § 17. loquuntur apud Io. Saresb. VIII, 10. — hoc eam ASH12 v-gb „Bodl. Ben.“. „Recte.“ Zoun. hanc iam P. hanc eam s-z. — observaturam PH12 Sar. — praesentia P. — amatoris v. — patietur S. 10. huius disciplinae v-g. — sunt A a p. m.; H2 Sar. — amiciores Sar. (Cf. Comm. I, 11, 11.). — sociare (sup. add. sonare) A. 11. est una de virtutibus philosophiae v-g. — pauci aderunt (om. qui) v-a. — inter quiescente v. inter se quiescente ica. intra se quaectione Sar. 12. causam gaudii fuisse comperisset Sar. — et ex illa S.

nullo addito subiecto dicit Cicero p. Rosc. Am. 47, 136.

sic .. ne .. excedat] Vid. not. ad Comm. I, 17, 8.

notae] idem fere h. l. valet ac familiaris c. 2, § 4.

8. oratus sis] Cf. V, 2, 3., et VI, 7, 3. exoratus sit.

modum dispensationis] Plutarch. S. I, 1, 3. p. 613. C. dicit: *δρὸν τὴν καὶ χαρὰν ἔχει.*

9. peritos vel saltem amatores sui] respondet Graeco: *φιλόλογος* apud Plut. p. 613. D.

velut paucae litterae mutae cet.] Plutarchus p. 613. E. habet tan-

tum: *διεπὶ ἀφωνα γράμματα παρήτταν (ἐν μέσῳ).*

10. patietur loquacitatem maiori parti amiciores sociare] Plutarchus p. 613. F. *Ἐπειτα καὶ ἀγαθῶς τὴν ἐκείνων διακρίσιν.* Est ergo loquacitatem .. sociare idem quod communiter uti loquacitate l. e. ad eam se accommodare. Cf. § 1. et Iustin. X, 1, 6. Ubi in tanto populo non solum sociari verum etiam stili pericidium potuit.

11. quia] positum est pro quod. Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

12. dando] Vid. prolegg. p. 11. mod.

rantibus in domo regnantis nasci posse novitatem, universitate civium convocata ait succensusse quidem se filiis non adquiescentibus patriae voluntati, sed hoc sibi postea visum paternae apertius esse pietati, ut in sententiam liberorum ipse concederet: sciret igitur civitas sobolem regis cum patre concordem. Hoc com-
 13 mento spem detraxit insidiantibus regnantis quieti. Ita in omni vitae genere praecipueque in laetitia convivali omne quod videtur absenum in unam concordiam soni salva innocentia redigendum est. Sic Agathonis convivium, quia Socrates Phaedros Pausanias et Erysimachos habuit, sic ea coena quam Callias doctissimis dedit, Charmadam dico, Antisthenen et Hermogenen ceteros-
 14 que his similes, verbum nullum nisi philosophum sensit. At vero Alcinoi vel Didonis mensa, quasi solis apta deliciis, habuit haec Iopam illa *Polyphemum cithara canentes: nec deerant apud Alcinoi saltatores viri, et apud Didonem Bitias sic hauriens me-

[Mos. APSH12.

— se quidem H2. — patriae voluntatis P. paternae voluntati S. — esse om. H2. — esse concordem v-g. — regni quieti H2. regnantium quieti Sar. 13. convivali Sar. — Erysimachos H1. erisimachos AS. erisymachos bP. Erisymmachos v-z. erisimachos H2. Erisimachos „Ben.“. hisimacis Sar. — habuit ut verbum (om. interiectis) Sar. Vid. not. — sic ea ASv-g. „3 Angl.“. sic et s-bPH1. sic et ca H2. — doctissimis A „3 Angl.“. Coni. Gronov. doctissimus Edd. PSH12. — Charmadam As-bPH1M3 (M1 sup. m add. n). charmandam H2. carmadam H2. carimanda P5. carneadam P6. Charniadam v1. Charneadem v3. Carneadem i-g. „Sic edd. pleraeque aliae omnes. Videndus Plutarchus.“ Pont. „Charmidem legit ex Xenophonte Menaisius. Ibidem pro Erisymmachos legit idem Ereimachos (sic) ex Platone. Vide Leopardum lib. XVIII. cap. 30.“ Add. in dz. — antisthenen A. Antisthenem v-gM2. antisthenes P5. — Hermogenem v-gM2 (S ē). — his om. P5. — philosophicum b. „Corrige philosophicum, praesertim cum iam Leopardus Emendat. lib. XVIII. 31. ita locum laudet.“ Zeuss. phisicum Sar. 14. Alcinoi vel Didonis mensa] Cf. Hom. Od. 8', 56 sqq. et Virg. Aen. I, 699 sqq. — alcioni v3H1. altioni Sar. — vel Didonis ASH12v-gESar. et Didonis s-bP. — hic Sar. — Iopam ASv-gM1. — Polyphemum ca (g in mg) H. polipphemum ASH12viM123. polyphenium Sar. polliphenium P17. Demodocum h-b. Vid. not. — altionem Sar. — viri saltatores v-g. — brichias Sar. — infusione Sar. „affusione prolucret recte Trille-

ex illa discordia .. in domo regnantis nasci posse novitatem] Haec verba ab ipso Macrobio adiecta in eo reprehendenda sunt, quod Pisi- stratus appellatur regnans (cf. infra sobolem regis et regnantis quieti), et nasci posse novitatem dicitur pro posse res novari.

universitate civium convocata] Plutarchus p. 613. E.: ἐκκλησίαν συναγᾶσαν. Vid. prolegg. p. XLII.

13. in laetitia convivali] Cf. II, 1, 1.

Sic Agathonis convivium cot.] „Vide ad hunc locum Paulum Leopardum lib. XVIII. cap. 31. iudicante margine.“ Pont. — Signi-

ficatur hic Platonis, infra Xenophontis Convivium.

Erysimachos .. Charmadam] Vera scriptura est Erysimachos et Charmadam. Cfr. Plutarch. I, 1, 3. Sed videtur Macrobius ipse admisisse errorem.

coena .. sensit] Vid. prolegg. p. XLII.

philosophum] Conf. § 1.

14. *Polyphemum] Verum nomen est id, quod recepit Camerarius, Demodocus. At nolui Macrobius corrigere, quem in hunc errorem induxisse videtur Phemius, quem Homerus in Ulixis aedibus cantantem fecit Od. q', 263.

rum ut se totum superflua eius effusione prolueret. Nonne, si quis aut inter Phaeacas aut apud Poenos sermones de sapientia erutos convivalibus fabulis miscuisset, et gratiam illis coetibus aptam perderet et in se risum plane iustum moveret? Ergo prima^[204] eius observatio erit aestimare convivas. Deinde, ubi sibi locum¹⁵ patere viderit, non de ipsis profunditatis suae inter pocula secretis loquetur, nec nodosas et anxias sed utiles quidem facilesque quaestiones movebit. Nam sicut inter illos qui exercitii genus¹⁶ habent in mediis saltare conviviis, si quis, ut se amplius exerceat, vel ad cursum vel ad pugilatum sodales laccessiverit, quasi ineptus relegabitur ab alacritate consortii: sic apud mensam, quando licet, aptis philosophandum est, ut crateri liquoris ad laetitiam nati adhibeatur non modo Nympharum sed Musarum quoque admixtione temperies. Nam si, ut fateri necesse est, in omni conventu aut¹⁷ tacendum est aut loquendum, quaeramus, silentiumne conviviis an et oportunus sermo conveniat. Nam si, sicut apud Athenas Atticas Areopagitae tacentes iudicant, ita inter epulas oportet sem-

Edd. vicahgspdzh.]

rus Observ. p. 40. legendum esse censet, quod Graeci uno verbo expriment *περὶ τῶν ἐσθίων*. Cf. Aen. I, 739. "Zonn. — commiscuisset S. — aptam ... risum om. P. — in risum (om. sc) s-zS. — iustum s-bPM3H. iuste ASH2v-gEM1. iustae H1. iusteque M2. — observatio erit eius H2.

15. Deinde .. aptis philosophandum est (§ 16.)] Cf. Plat. Symp. I, 1, 4 et 5 init. — Denique H2. — locum sibi S. — patere om. A. — secretis inter pocula s-bP. — faciles tamen s-bPH. 16. exerceat om. H1. — pugilatum ASH1. — impetus (snp. P. ineptus) A. — aptius H2. — admixtione v-g. — gratior temperies H2. 17. si, ut bSar. sicut v-z Mes. — in conventu omni H2. — loquendum est H2. — in conviviis S. — si sicut i-gbPE. „Leges cum Edit. vet. Nam si, sicut etc. Nam acquiritur ita.“ Zonn. si sicut et S. sicut (om. si) AH12v. sicut et M12. si ut ap1M3. si (om. sicut) p2dz. Si enim ut Sar. — ne conviviis importunus Sar. — Atticas om. AvE. — areopagitae AH2via. — cur ibi vi.

superflua eius effusione] i. e. effusione eius e patera nimis repleta vino, ut superfluere. Virgilius Aen I, 739. Et pleno, inquit, se proluit auro.

15. de ipsis profunditatis suae .. secretis] Dicendum erat: de ipsa secretorum suorum profunditate. Sic ipse Macrobius Comm. I, 3, 12. Attitudo tecta profunditate prudentiae; ib. 7, 3. Maronis est ex intima disciplinae profunditate sententia; II, 2, 1. Ingenii proprii divina profunditate cognovit; ib. § 21. Tullius .. ostendit Platonici dogmatis profunditatem. Collocatio verborum, quam e codd. mss. restitui, apud hanc scriptorem neminem offendet. Vid. prolegg. p. xlv.

neq. nodosas et anxias] Plutarchus I, 1, 6. p. 614. D.: Καὶ μὴ γλίσχρας, ἵνα μὴ πρὶν ὁρᾷ τοὺς

ἀνοητοὺς μὴδὲ ἀνοητέων. Cf. c. 16. § 2. vel anxie disputari.

Nam sicut .. in mediis saltare conviviis] Infinitivus saltare positus est pro accusativo nominis substantivi. Plutarchus l. c.: Ὡς γὰρ τὰ συμπόσια (al. ἐσθμετα) περιόρτων δι' ὀργήσεως καὶ χορείας νερούμεται σαλεύειν.

non modo Nympharum sed Musarum quoque] Haec huc translata sunt ex Plat. Symp. I, 1, 3. Ὁὕτως καὶ ταῖς Μούσαις τὸν Διόνυσον ἢ ταῖς Νύμφαις περιανύρας.

17. apud Athenas Atticas] Vid. not. ad V, 1, 20.

Areopagitae tacentes iudicant] „Notat Macrobius lib. V. Observation. Human. A. Schottus cap. 29., Orestis, non Areopagitarum, hic silentium intelligendum, monens, atque addens omnia haec ex Plutarchi symp. hausta.“ Gron. —

per sileri, non est ultra quaerendum, inter mensas philosophandum neene sit. Si vero non erunt muta convivium, cur, ubi sermo permittitur, honestus sermo prohibetur, maxime cum non minus
18 quam dulcedo vini hilarerent verba convivium? Nam, si Homeri latentem prudentiam scruteris altius, delinimentum illud quod Helena vino miscuit,

Νηπειθέεις τ' ἀχολόν τε κακῶν ἐπιληθον ἀπάντων,
non herba fuit, non ex India sucus, sed narrandi oportunitas
19 quae hospitem moeroris oblitum flexit ad gaudium. Ulixis enim praeclara facinora filio praesente narrabat:

Ολον καὶ τόδ' ἔρξε καὶ ἔτλη καρτερός ἀνὴρ.
[205] Ergo paternam gloriam et singula eius facta fortia dicendo animum filii fecit alacriorem, et ita credita est contra maerorem vino
20 remedium miscuisse. Quid hoc, inquis, ad philosophiam? Immo nihil tam cognatum sapientiae quam locis et temporibus aptare sermones personarum quae aderunt aestimatione in medium vo-
21 cata. Alios enim relata incitarunt exempla virtutum, alios beneficiorum, nonnullos modestiae, ut et qui aliter agebant saepe au-

[Mas. APSH12.

— permittitur in honestus, honestus prohibetur v-g. 18. si Homeri cot.] Cf. Plut. l. c., 4. — inscruteris v-g. — delinimentum s-bP. — *Νηπειθέεις* Od. δ', 221. *Νηπειθέεις .. ἀπάντων* om. ASH12v-a. — *ἐπιληθεις* hg. 19. *Ulyxis AH12. Ulyxis Svi. Ulyssis c-bP. — narravit H2.* Adde Menelaus, ne Helena intelligatur ex antecedentibus contra locum Od. δ', 271. "Zeun. Vid. not. — *Ολον ... ἀνὴρ* om. ASH1. Pro hoc versum in v-g leguntur Od. δ', 240-43. *Πάντα μὲν οὐκ ἂν ἐγὼ μυθήσομαι .. ἔδην πάσχετε πῆματ' Ἀχαιοί.* Apud Plutarchum leguntur v. 242. *Ἄλλ' ολον τόδ' ἔρξε καὶ ἔτλη καρτερός ἀνὴρ*, et v. 244. *αὐτόν μιν .. δαμάσσεας. — καί τιν' Δ P. — σταλκαρεος ANS F P. — fortia (om. facta) vi. fortia facta c-b. — digerendo s-bP. — fecit filii H2. 20. Quid hoc... (§23.) sperate parati] Cf. lo. Saresb. l. c. — Quid haec S. — inquit c-g. — sapientiae (sup. add. est) H2. — estimatione S. 21. Alios enim cot.] Cf. Plut. l. c., 4. — incitabant s-bP. — adco ut H2. — venirent om. P.*

Plutarchus l. 1, 2. p. 613. B. habet: *Εἰ μὲν οὖν ὥσπερ οἱ τὸν Ὀρέστην δισκιδόντες ἐν θεσμοθετείῳ πη τραγῶν καὶ πίνειν ἐμέλλομεν.* Areopagitas non recte huc traxit Macrobius, nam Orestem hospitio excepit Atheniensium rex, sive Demophon, ut refert Athenaeus X, 49. p. 437, c., sive Pandion, quod nomen ei datur in scholiis ad Aristophanis Equites v. 95., et ad Acharnenses v. 972. (980.), ubi leguntur haecce: *Ὀρέστης μετὰ τὸν φόβον εἰς Ἀθήνας ἀφικόμενος, ἣν δὲ ἐορτὴ Διονύσου Ἀθηναίου, ὥς μὴ γένοιτο ἐπὶ σὺν ὁμόσπονδος ἀπεικτονὸς τὴν μητέρα, ἐμνηστεύσας τοιοῦνδε τι Πανδίων. Χαῖ οἶνον τῶν δαιτυμόνων ἐκδόντων παραστήσας ἐξ αὐτοῦ πίνειν ἐκέλευσε μηδὲν ὑπομιγνόντας ἀλλήλοις, ὥς μήτε ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος*

πλοῖ Ὀρέστης, μήτε ἐκείνος ἀχθοῖτο καδ' αὐτόν πίνων μόρος.

maxime] ponitur pro praesertim. Cf. c. 2. § 4.

18. delinimentum illud] Plutarchus l. c. 4. p. 614. B.: *Ἀπομιμούμενοι τὴν Ὀμηρικὴν Ἑλένην ὑποφάρματτοσαν τὸν ἀκρατον.*

narrandi oportunitas] Vid. prolegg. p. XLII.

hospitem] Telemachum.

19. narrabat] Zeunias addi vult Menelaus: et est sane versus qui legitur in Macrobi codicibus et add. recentt. o Menelai sermone sumptus: sed Plutarchus clavis verbis dicit: *ἡ γὰρ Ἑλένη πίνουσαν αὐτοῖς δαηγείται περὶ τοῦ Ὀδυσσεύς*, et versus qui apud eum et in Macrobi add. vett. leguntur (vid. app.) sumpti sunt ex Helenae sermone. Statuendum est ergo Ma-

ditis talibus ad emendationem venirent. Sic autem vitii inreti-
 22
 tos, si et hoc in conviviis exegerit loquendi ordo, feriet philoso-
 phia non sentientes, ut Liber pater thyrsos ferit per obliquationem
 circumfusae hederæ latente mucrone, quia non ita profitebitur in
 convivio censorem ut palam vitia castiget: ceterum his obnoxii re-
 23
 pugnant, et talis erit conviviū tumultus, ut sub huiusmodi invi-
 tati videantur edicto:

Quod superest, laeti bene gestis corpora rebus

Procurate viri et pugnam sperate parati,

aut, ut Homerus brevius et expressius dixit:

Nῦν δ' ἔρχεσθ' ἐλὶ δσίωνον, ἔνα ξυνάγαμεν Ἄλφω.

Ergo si oportunitas necessariae reprehensionis emergerit, sic a 24
 philosopho proficietur, ut et tecta et efficax sit. Quid mirum,
 si feriet sapiens, ut dixi, non sentientes, cum interdum sic repre-
 hendat, ut reprehensus hilaretur, nec tantum fabulis suis sed in-
 terrogationibus quoque vim philosophiæ nihil ineptum loquentis
 ostendet? Hanc ergo nullus honestus actus locusve, coetus nul-
 25
 lus excludat, quæ ita se aptat ut ubique sic appareat necessaria[206]
 tamquam abesse illam nefas fuerit.

Edd. vicahgspdxh.]

prope venient H2. 22. Sic autem cet.] Cf. Plut. l. c., 3. — feris
 add. in mg. a sec. m. H. — latente mucrone Pa-z. „Interpretetur
 hæc Stephanus, qui sic mutavit, aut postremus editor, qui in alterius
 sententiam ivit. Omnes alii latente mucrone, quod interpretatione non
 eget. Possis quoque: *thyrsi ferit ... latente mucrone.* Gron. 23. vi-
 deantur invitati H2. — Qued] Aen. IX, 157. — et quod S. — corpore h.
 — parari A Sal. — aut (om. ut) H1. — Nῦν δ'] Il. β', 381. Cf. Plut.
 l. c., 3. Nῦν δ' ... Ἄλφω om. ASHiv. 24. Ergo si ... (§ 25.)
 nefas fuerit] Cf. Io. Saresb. l. c. — si ut H. — a philosophis S. — ut
 et tecta etc.] Cf. Plut. l. c., 3 et 4. et recta hab. et cta P. — si ferit et
 S. si feriat Sar. — nec tamen hg Sar. — tantum .. locusve (§ 25.) om.
 H2. 25. coetusve Sv. — nullus om. Av. — sese S.

crebrius ad similem Homeri ver-
 sum aberrasse.

22. Liber pater] Plutarchus l. c.
 3. p. 614. A.: *Ὁς γὰρ, inquit, αἱ
 παρ' Ἐδραίδης μαινάδες ἀνέκλοι
 καὶ ἀδελφοὶ τοῖς θυρεατοῖς παλιν-
 σαι τοὺς ἐκτιθιμένους τροματίζουσιν.*

per obliquationem .. latente mu-
 crone] Cf. l. 19, 2. Sed cum thyrs-
 um tenet (Liber pater), quid aliud
 quam latens telum gerit, cuius
 mucro hederæ lambente prote-
 gitur. Adnotationi ibid. addendus
 erat hic locus, et prolegomenis p.
 XLII. nova vox obliquatio.

profitebitur .. censorem] Cf. c. 5.
 § 5. gulas patronum .. profite-
 bor. Addendum erat se et me. Cf.
 Cic. Tusc. II, 4, 12. Si gram-
 maticum se professus quispiam
 barbare loquatur, p. Rosc. Am. 2,
 6. ut .. adiutores vos profi-
 teamini.

23. Ceterum] positum est pro
 alioquin. Vid. Hand. Tursell. II,
 p. 39.

his] i. e. vitiiis. Cf. c. 3, § 14.
 Salust. Catil. 52, 21. Animus ..
 neque delicto neque libidini ob-
 noxiis.

ut Homerus .. dixit] Hæc diæta
 sunt, quasi serio adhibitus sit Ho-
 meri versus. Plutarchus p. 614. C.
 oī praemisit hæc: *Ἐπερίγεται
 τοῦτο δὴ τὸ καίχόμενον οὐκ
 ἀηδῶς πρὸς τοὺς ἐπίζοντας καὶ σο-
 φιστῶνας.*

24. fabulis] i. e. sermonibus. Cf.
 c. 2. § 8. Alias idem valet quod
 colloquium, ut apud Lamprid. He-
 liogab. 25. Quum inter fabulas
 privatus sermo esset ortus cet.

nihil ineptum] Sic fortasse scrip-
 sit Macrobius, propter genitivum
 loquentis ad quem quis referre po-
 tuiisset inepti.

II. Et Avienus: Novas mihi duas disciplinas videris inducere interrogandi vel etiam reprehendendi, ut alacritas utrimque his ad quos sermo est excitetur, cum dolor semper reprehensionem vel iustam sequatur: unde haec quae leviter attigisti fac 2 quae enarrando planiora. Primum, inquit Eustathius, hoc teneas volo, non de ea me reprehensione dixisse quae speciem accusationis habet, sed quae vituperationis instar est. Hoc Graeci *ἐκώμμη* vocant, non minus quidem amarum quam accusatio, si inopportune proferatur: sed a sapiente sic proferetur ut dulcedine 3 quoque non careat. Et ut prius tibi de interrogatione respondeam, qui vult amoenus esse consultor ea interrogat quae sunt interrogato facilia responsu, et quae scit illum sedula exercitatione 4 didicisse. Gaudet enim quisquis provocatur ad doctrinam suam in medium proferendam, quia nemo vult latere quod didicit, maxime si scientia quam labore quaesivit cum paucis illi familiaris et plurimis sit incognita, ut de astronomia vel dialectica ceterisque similibus. Tunc enim videntur consequi fructum laboris, cum adipiscuntur occasionem publicandi quae didicerant sine 1207 ostentationis nota, qua caret qui non ingerit sed invitatur ut 5 proferat. Contra magnae amaritudinis est, si coram multis aliquem interroges quod non opima scientia quaesivit. Cogitur enim aut negare se scire, quod extremum verecundiae damnum putant, aut respondere temere et fortuito se eventui veri falsive committere, unde saepe nascitur incitiae proditio: et omne hoc 6 infortunium pudoris sui imputat consulenti. Nec non et qui obierunt maria et terras gaudent, cum de ignoto multis vel terrarum situ vel sinu maris interrogantur, libenterque respondent

[*Ms. APSH12.*

II. *Caput II. De quibus libenter quisque interrogetur.* ch-b. 1. *interrogandi cet.]* Cf. *Plat. Symp.* II, 1, 1. — *vel (om. etiam) v. et s-b. — iis v-g. — vel iustam (om. sequatur) P. exequatur (om. vel iustam) H1. — narrando H2.* 2. *eustachius H2vic. — teneatis S. — acoma Ms. et Edd. — quidem om. H2. — proferetur (om. sic) s-b. non proferetur P.* 3. *Et prius (om. ut) ASH12v1M12. — tibi om. A. — de interrogando H12v-g. — Qui vult .. (§ 9.) relatum] Cf. Io. Saresb. l. c. — vult avienus consultor esse H2. — ea interrogat cet. (§§ 3-8.)] Cf. *Plut. l. c., 2. — respondere H.* 4. *in medio S. — adquisivit H2. — et dialectica H2.* 5. *interroges aliquem v-g. — optima Edd. PS. opitima (del. ti) H2. — temere, fortuito (om. et) A.* 6. *qui obierunt**

II, 2. *vituperationis]* Dicendum fuisse irrisiois docet Graecum *ἐκώμμη*.

3. *qui vult amoenus esse consultor] i. e. qui grato modo aliquem vult interrogare. Cf. § 5. consulenti et vid. prolegg. p. XLV.*

quae didicerant] Vid. not. ad I, 20, 12., ubi hic locus erat addendus.

5. *qui non ingerit]* ultro invitatis. Cf. *Sen. de ben. VII, 22, 2. Quidam beneficium quod dederunt omnibus*

circulis narrant: hoc sobrii loquuntur, hoc ebrii non continent, hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt.

extremum verecundiae damnum] Vid. not. ad IV, 1, 2.

nascitur incitiae proditio] i. e. fit, ut quis ipso prodatur incitiam suam.

infortunium pudoris sui] i. e. quod in eam incidit calamitatem ut res sibi pudori sit. Cf. c. 3, § 11. *consulenti]* Vid. not. ad § 8.

et describunt modo verbis modo radio loca, gloriosum putantes quae ipsi viderint aliorum oculis obicere. Quid duces vel milites? quam fortiter a se facta semper dicturiunt, et tamen tacent arrogantiae metu? Nonne hi, si ut haec referant invitentur, mercedem sibi laboris aestimant persolutam, remunerationem putantes inter volentes narrare quae fecerint? Adeo autem id genus narrationum habet quendam gloriae saporem, ut, si invidi vel aemuli forte praesentes sint, tales interrogationes obstrepando discutiant et alias inferendo fabulas prohibeant illa narrari quae solent narranti laudem creare. Pericula quoque praeterita vel aerumnas penitus absolutas qui evasit ut referat gratissime provocatur: nam qui adhuc in ipsis vel paululum detinetur horret ammonitionem et formidat relatum. Id adeo Euripides expressit:

Ὡς ἡδὺ τοι σῶθέντα μυνῆσθαι πόνων.

Adiecit enim *σῶθέντα*, ut ostenderet post finem malorum gratiam relationis incipere. Et poeta vester adiciendo *olim* quid aliud nisi post emensa infortunia futuro tempore iuvare dicit memoriam sedati laboris:

— *Forsan et haec olim meminisse iuvabit?*

Edd. vicahgopdz.]

maria etc.] Cf. Plut. l. c., 2. — ambierunt Sar. — locos S. — gloriosissimum AH12v-g. — viderant SH12v1 Sar. 7. et milites Sv-g. — a se facta (om. semper) P Sar. semper a se facta H2. a se facta saepe S. — et non tacent v. — hi om. v-g. — ut hic H2. — sui laboris Sar. — existimant Sar. extimant vich. — fecerant ASH12 Sar. 8. interstrepando H2. 9. Pericula cot. (§§ 9-15.) Cf. Plut. l. c., 4. — reformidat H2. — Ideo AH12v-a. — Euripides] in Andromeda (fragm. 27, Both.; 36, Wagn.) Cf. Stob. XXIX, 57, Arist. Rhet. I, 11, 8. — Ὡς .. πόνων om. ASH12v-a. — Ἡδὺ εἰ τοι Plut. l. c. — σῶθέντα om. S. — noster v-a. — aliud om. v3-bP. — Forsan] Aen. I, 203. Cf. Io. Sarcab.

6. describunt modo verbis modo radio loca] Plutarchus Symp. II, 1, 2. p. 630. B.: *Καὶ προθύμως διηγούνται καὶ διαγράφουσι πόλιν καὶ τόπον.* Cf. Virgil. Ecl. III, 41. Descripsit radio totum quod gentibus orbem, ad quae Heynius adnotavit: „Radius proprie geometrarum virga est, qua in pulvere formas delineabant.”; Aen. VI, 850 sq. Coelique meatus Describent radio; Cic. Tusc. V, 23, 64. Homunculum a pulvere et radio excitato .. Archimedes.

7. tacent arrogantiae metu] i. e. metuentes ne arrogantes esse videantur. Cf. § 12. Plutarchus p. 630. C.: *λέγειν αἰδοῦνται.*

8. habet quendam gloriae saporem] i. e. movet sensum quendam gloriae, novo modo dictum.

obstrepando discutiant] Plutarchus p. 630. D.: *διακρούονται καὶ παρατρέπονται.*

fabulas] Cf. c. 1, § 24.

prohibeant illa narrari] Cf. c. 12, § 4. Id fieri sal .. prohibet.

9. relatum] Haec vox in lexicis uni Tacito tribuitur, qui Germ. 3. et Hist. I, 30. usus est casu ablativo, et uno tantum loco, ubi relatio consonum significatur, Ann. XV, 22., accusativo.

Id adeo] i. e. τοῦτό γε. Cf. Hand. Tursell. I, p. 144 sq.

poeta vester] dicit Eustathius Graecus. Cf. V, 2, 17.

quid aliud nisi] dicitur, ut saepe nihil aliud nisi; cf. Cic. p. Sest. 6, 14. de imp. Pomp. 22, 64. Livius, ut II, 8, 8. et II, 29, 4. nihil aliud quam, dicit IV, 3, 3. Quid aliud quam admonemus?

post emensa infortunia] Cf. Liv. XXI, 30, 5. partem itineris emensam, et XLIII, 21, 9. itinere ingenti emenso.

sedati laboris] i. e. cuius sensus omnino est extinctus. Cf. Plaut. Poen. V, 4, 107. Multorum anno-

- 10 Nec negaverim esse malorum genera quae non vult contumeliam: vel transacta meminisse, nec minus interrogatus, quia saepe cum in ipsis malis fuit: ut qui carnifices expellere intellegas. Nec membrorum, aut qui infaustas pertulit nonnumquam his in quondam adflicta censoria est. C. maxime vel sapiens vel
- 11 obicere. Illum saepe, si potes, mensas et pocula, ubi faciendo favorabiliter exceptus nam sicut in praecipiti stantem peregit, vel qui ab vino vel infusum vel aspersum tus est, vel si quis totum in furorem. Ergo cautius in convivio seu viribus solus quod tectam intra se habet iniuriam.
- 12 rerum talium vel amici sui repent dicta talia quam directae loedoriae, amicum directi mucrones tenacius infiguntur: ma-
- 13 dicere vel tace natibus gaudium, de w risum praesentibus movent, quo velut copiam, confirmatur iniuria. Est autem loedoria huius- illi cor quia salsamenta vendebas? Scommma autem, numr contumeliam esse celatam, tale est: Memini-
- 14 nurr quod diximus brachio te emungebas. Nam cum res eadem utrobi-

[Mss. APSH12.]

[Mss. APSH12.] Cf. Io. Saresb. VII, 25. — ad directam ASv-gb. (56) quod figurate] Cf. Io. Saresb. VII, 25. — ad directam ASv-gb. aurem forare (§ 7.)] Cf. Plut. Symp. II, 1, 4. 3. 4. levis flatus ichg (g in mg. tac- 5. impressus Sar. — coagulosi vi. coagulosi c. 6. Ket 7. natus libyus ichg (g

morum figuratum] Cf. § 6. et Quintil. Inst. IX, 2, 65. Iam enim ad id genus .. veniendum est, in quo per quandam suspicionem quod non dicimus accipi volumus: non utique contrarium, ut in εἰρωνείᾳ, sed aliud latens, et auditori quasi inveniendum, quod, ut supra [l. § 14.] ostendi, iam fere solum schema a nostris vocatur, et unde controversiae figuratae dicuntur. Plutarchus p. 631. D. dicit: Ἀἴθλον γὰρ οὐκ ὅλως δῆγμα τι προσέεται αὐτῷ τῷ σκάμματι, et paulo infra (E): Ὀνειδισμὸς γὰρ ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας παρεξηματισμένος τὸ σκάμμα.

ut aliud sonet] Subiectum est scommma. Cf. § 17. Verba laudem sonantia.

3. ad amaritudinem pergit] idem fere est quod amaritudinis sensum excitat. Cf. c. 16. § 13. Semen est generatio ad eius ex quo est similitudinem pergens.

inter mensas] i. e. inter coenam. Vid. not. ad c. 1, § 1.

4. vino vel infusum vel aspersum] Plutarchus p. 631. C. brevis: ἐν οἴνῳ. Cf. c. 5. § 14. infusus vino sit similis insano, et Cic. Philipp. XIV, 3, 6. Imbuti sanguine gladii

.. vel madefacti potius. Casp. Barthius Advers. XXXVII, 6, p. 1683. Latino sermone dicit infusum saepe perfusum et velut maceratum humore significare, allato praeter hunc Macrobianum locum Cael. Aurel. lib. II. Acut. c. 37. panis aceto infusus.

5. pressius] i. e. firmitus.

ut] post tanto ponitur pro quanto.

6. Oblitumne es cet.] Plutarchus p. 631. D.: Ὁ γὰρ εἰκὼν ταριζο- πῶλην αὐτόθεν ἐλοιδορήσαν· ὁ δὲ φήσας· Μνηστρεῦτα τῷ βραχίονι ἀπομνηστρέμενον, ἐκινῶν. Vid. not. infra aeq.

quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

saepe] Vid. not. ad Sat. I, 2, 2.

brachio te emungebas] Cf. praeter Plutarch. l. c. ad Heroniam IV, 54, 67. Per consequentiam significatio fit, quum res quae sequuntur aliquam rem dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspitione, ut si salsamentarii filio dicas: Quisces tu cuius pater cubito se emungere solebat, et Horatii vita quae adscribitur Suetonio, l. Q. Horatius Flaccus Venustinus, patre .. salsamentario, quum illi quidam in altercatione exprobrasset: Quotiens ego vidi patrem tuum brachio se

que dicta sit, illud tamen loedoria est, quod aperte adiectum exprobratumque est: hoc scomma, quod figurate. Octavius, qui 7 natu nobilis videbatur, Ciceroni recitanti ait: *Non audio quae dicis*. Ille respondit: *Certe solebas bene foratas habere aures*. Hoc eo dictum est quia Octavius Libys oriundus dicebatur, quibus mos est aurem forare. In eundem Ciceronem Laberius, cum ab 8

Edd. virahgspzbd]

In mg. nobilis). — lybis AH1. libis H2. — oriundo P. 8. dicente

emungentem cet. Suid. s.v. ἀγκών: *Καὶ παροιμία. Τῷ ἀγκῶνι ἀπομυσοῦμενοι. Βλῶν ὡσεὶν ὁ φιλόσοφος. Ἐμοῦ δὲ πατὴρ μὲν ἦν ἀπελειθερος, τῷ ἀγκῶνι ἀπομυσοῦμενος· διεθίλῳ δὲ τὸν ταριχέμπορον*. Kraam. Adag. II, 4, 8.: „Cubito emungens. Proverbialis ironia in hominem sordidi quæstus et conditionis abiectæ, a sal-samentariis ducta, quibus mos est narium mucum cubito abstergere, nimirum manibus muria et cal-sugine oppletis.“

7. Octavius] Videtur intelligen-dus esse Octavianus Augustus. Vid. infra.

qui natus nobilis videbatur] Haec mihi displicent, namque videtur pro voce nobilis patius negatio quaedam nobilitatis flagitari, ut Libys (non ut legitur in edd. vet. Libys), id quod commendat Plutarchus, qui habet l. c.: *Καὶ Κνέφας πρὸς Ὀκταῶνιον ἐν Αἰθύης εἰς αἰδοῦντα*. Nihil tamen mutaverim propter ea quae sequuntur, nisi vero statuendum est verba: *Hoc eo dictum est ... aurem perforare non ab ipso profecta esse* Macrobio.

recitanti] Vid. c. 2, § 11.

Certe solebas bene foratas habere aures] Plutarchus l. c. scripsit: *Καὶ μὴν τετραπλημένον, ἔφη, ἔχεις τὸ οὖς*. Etiam Macrobius infra posuit singularem numerum, aurem forare, ubi vid. not.

eo .. quia] idem est quod ideo .. quod c. 6, § 14.

Libys oriundus] Dicendum erat e Libya, ut Plutarchus l. c. dicit: *ἐν Αἰθύης εἰς αἰδοῦντα*: neque tamen sic esse scribendum putave-rim, quia sic minus est ferenda σύνθεσις in pronomine quibus, quod videtur indicare esse scribendum e Libybus, ut ex Etruscis oriundus dicit Livius II, 9.; vel certe Libys. De re Suetonius Octav. 4.: *M. Au-*

tonius, inquit, despiciens etiam ma-ternam Augusti originem, proavum eius Afri generis fuisse et mo-do unguentariam tabernam modo pi-strinum Arieas exercuisse.

quibus mos est aurem forare] „Immo et mollem hoc scommate Octavianum istum denotaverit Tal-lius. Septimius Tertull. Aurem quoque foratus effeminatus. Quod illi apud Sigaeum status servat plane. Et Iuvenal. Sat. I. [v. 103 sqq.] Quamvis Natus ad Euphra-tem, molles quod in aure fenestras Arguerint, licet ipse negem. Quibus addit interpret velut: *Arguit homines qui, cum propter libi-dinem libertatem meruissent, et in libertinorum corpus et tribus relati essent, pertusis auribus signa liber-tinorum celare non poterant*.“ Pont. Add. in dz.: „Apuleius nobilitatis in-signe appellavit in libro de dogmate Platonis I. [4.]: *Auri tantum quantum puer nobilitatis insigne in auricula gestaret*.“ — „Omaino populus orientis hic mos communis fuisse olim videtur. Etenim Arabibus illum tribuit Petronius [c. 102.] in illo: *Pertunde aures, ut imitemur Arabes*: Iuvenalis [l. c.] accolis Euphratis, Lydis Xenophon Anab. III. Vid. Barth. ad Claud. VI. Cons. Honor. 5.8.“ ZEUN. — De Graecis Isido-rus Orig. XIX, 31, 10.: *Inaures ab aurium foraminibus nuncu-patae, quibus pretiosa genera lapi-dum dependent. Harum usus in Graecia, puellas utraque aure, pueri tantum dextra gerebant*. Sed huc facit inprimis quod ad Petro-nium l. c. adnotavit Wouweren: „Familiare Iudæis Poenis aliisque qui Romania barbari aures perforare, unde Plautus Poenulo Act. V. sc. 2. v. 21. *Incedunt cum anula-tis auribus*“, et Barthius: „De Libybus hoc Macrobius et Dio in Macroino [LXXVIII, 11.] *Ὁ δὲ δὴ Μαρκίῳ τὸ μὲν γένος Μαῦρος ...*

- eo ad consessum non reciperetur, dicentem: *Reciperem te, nisi anguste sederemus*, ait mimus ille mordaciter: *Atqui solebas duabus sellis sedere*, obiciens tanto viro lubricum fidei. Sed et quod Cicero dixit: *nisi angusta sederemus*, scommata fuit in C. Caesarem, qui in senatum passim tam multos admittebat ut eos quatuordecim gradus capere non possent. Tali ergo genere, quod fetum contumeliae est, abstinendum sapienti semper, ceteris in conviviis est. Sunt alia scommata minus aspera, quasi edentatae beluae morsus, ut Tullius in consulem qui uno tantum die consulatum peregit: *Solent, inquit, esse flamines diales: modo consules diales habemus*, et in eundem: *Vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non vidit*, eidemque exprobranti sibi quod ad eum consulem non venisset: *Veniebam, inquit, sed nox me comprehendit*. Haec et talia sunt quae plus urbanitatis minus amaritudinis habent, ut sunt et illa de nonnullis corporis vitiis aut parum aut nihil gignentia doloris, ut si in calvitium cuius-

[Mos. APSH12.

v. idicente P. — *sederem* s-bP. Cf. II, 3, 10. — *mimus ille mordaciter* (A m corr. in n; H2 nim, sup. add. us) SH1apdM123. *minus ille mord.* abP. *illo minus mord.* v. *ille nimis mord.* i-g. *nimis mordaciter ille* E. — *Atqui* s-z. — *Sed id quod* v-g. — *sederem* s-bP. — in G. Caesarem AH1. in *gaium caes.* H2. 9. *genere* om. H1. — *foetum* v-gbP. *factum* s-z. — *sapiente* p2-b. — *super caeteris* v. „Praefere hanc Venetae et Ms. lectionem ... Super caeteros convivas, inquit, certe sapientibus non solum scommate sed et loedoria abstinendum cet.“ Gron. — *in convivio* est SViagM123. *in convivio* (om. est) ch. *in omnia* est „Stoeriana, typorum lapsu, ut reor.“ Gron. 10. *Sunt alia ... comprehendit* Cf. Io. Saresb. l. c. — *quasi* om. v. — „Ut M. Otacilius in consulem qui ... peregit. Solebant etc.“ Sic ex lib. II. cap. 2 hunc locum restituimus.“ g in mg. Vid. not. — *consul noster camius* Sar. — *et ad eundem* v1 Sar. *et idem in eundem* H2. — *Vigilantissimus* Cf. lib. II, c. 3, § 6. — *Veniebam* Cf. ib. § 5. 11. *quae plus ... (§ 13.) gignantur* Cf. Io. Saresb. VIII, 10. — *sunt exilia* H2. *sunt nonnulla P. sunt illa* (om. et) Sar. — *corporeis* c-bP. *corporum* Sar. — *de nonn. corp. vitiis* Cf. Plut. Symp. II, 1, 9. — *ut parum ut nihil*

τα τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸ οὐς τὸ ἕτερον κατὰ τὸ τοῖς πολλοῖς τῶν Μαθόνων ἐπιχρόριον διατέτρητο.“ Quem locum in Barthii illa adnotatione praetermississe Zeunium est sane quod miremur. Id forsitan eum vexaverit, quod ibi legitur „Dio in Macrone“. Nititur autem hic locus eo quod apud Graecos ὅσα τετραπλημένα dicebantur aures quae quovis sonum facile admitterent.

8. In eundem Ciceronem] Quae sequuntur (§§ 8-10.) ea apud Plutarchum non leguntur. Repetita sunt haec ex lib. II, cap. 3., sed non plane iidem verbis.

duabus sellis sedere] Vid. not. ad II, 3, 10. Nos eodem sensu: „Auf zwei Achseln tragen.“

lubricum fidei] Cf. II, 1, 5. *salutationis lubrico*, ubi vid. not.

passim] i. e. sine ullo delectu. Cf. I, 10, 22. II, 8, 5., et infra c. 15. § 11.

quattuordecim gradus] Plinius XXXIII, 2. s. 8. § 32. dixit in quattuordecim ordinibus: alii in quattuordecim tantum. Vid. II, 3, 10.

9. fetum contumeliae] Aliorum scriptorum usus postulat ablativum.

10. Tullius] „Nou Tullio hoc tribuit scomma superius Servius, sed M. Otacilio Pittholao. Vid. lib. II. cap. 2. [§ 13.].“ Ponr.

modo] rei novitatem significat. Cf. Haud. Turcell. III, p. 642.

consules diales] Vid. not. ad II, 2, 13. *Veniebam*] i. e. volui venire, ut legitur II, 3, 5. Cf. Cic. p. Ligar. 8, 24 et 26., p. Mil. 16, 48.

quam dicas, vel in nasum seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem. Haec enim quanto minoris infortunii sunt, tanto levioris doloris. Contra oculorum orbitas non sine excitatione 12 commotionis obicitur: quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo iuraverat quod ei parsurus esset, occidit propter scomma ab eodem de se dictum. Cum enim quasi puniendus ad Antigonom raperetur, solantibus eum amicis ac spem pollicentibus quod omni modo clementiam regis experturus esset, cum ad oculos eius venisset, respondit: *Ergo impossibilem mihi dicitis spem salu-* [212]

Edd. vicahgspdzb.]

(sup. add. a...a). — *lenioris* v-g (tanto suavis laedunt Sar.).

12. *Antigonus* Cf. Plut. l. c. — *ab eo* S. — *dictum de se* H2. — *omnino* v-g Sar. *omnino modo* a. *omnimode* a-b. — *ad eius oculos* v-g.

11. *parum*] h. l. idem valet ac non multum.

cuiusquam] positum est pro *cuiuspiam*.

in nasum] Aut h. l. dicendum erat *nasi*, aut addenda erant nomina adiectiva pro substantivis.

seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem] Plutarchus Symp. II, 1, 9.: *Ὅλον εἰς γροπότητα καὶ σιμότητα συνεπτόμενοι γελῶσιν*. Apud Platonem Theaetet. p. 143 extr. Theodorus ad Socratem: *Νῦν δὲ, inquit, καὶ μὴ μοι ἄρθον, οὐκ ἔστι καλὸς, προσέοικε δὲ σοὶ τὴν σιμότητα*, et apud Xenophontem Sympos. 5, 6. Critobulus: *Τὸ δὲ δὴ σιμόν τῆς δινὸς πῶς τοῦ ὀρθοῦ καλλιον*; Pontanus minus commode confert quae a Platone de rep. V, p. 474. mutuatus est Aristaeetus lib. I, ep. 18.: *Καὶ ὁ μὲν τις τῶν νέων δὲ σιμόν ἐπίχαρις παρὰ σοὶ κληθεὶς ἐπαινέται· τοῦ δὲ τὸ γροπὸν βασιλεύον ἔφησ*. Quae habet etiam Plutarchus de adul. 12. p. 56. D.

infortunii] Cf. c. 2, § 5.

12. *non sine excitatione commotionis*] est pleonasmus quidam. Cf. Quintil. Inst. V, 10, 28. *Illis adiciunt quidam commotionem: hanc accipi volunt temporarium animi motum, sicut iram pavorem.*

Antigonus rex Theocritum Chium .. occidit] Haec res, quae e Plutarchi Sympos. II, 1, 9. desumpta est, ab ipso Plutarcho aliter narratur de lib. ednac. 14. p. 11. B.: *Ἀντίγονον δὲ τὸν βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων ἐτερόφθαλμον ὄντα τὴν πῆρσιν προσέφων εἰς οὐ μετρίαν ὀργὴν κατέστησε. Τὸν γὰρ ἀρχιμάχον ἑτεροκλίαν γεγε-*

*νημένον ἐν τάξει ἐκπέμφας παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν ἤξλον καὶ λόγον δοῦναι καὶ λαβεῖν· ταῦτα δὲ ἀπαγγέλλοντος ἱελινον πρὸς αὐτὸν καὶ πολλὰς προσιόντος· Εὐ οἶδα, ἔφησεν, ὅτι ὁ μὲν με θελεῖς τῷ Κυκλωπι παραθεῖναι· ὀνειδίζων τῷ μὲν ἐτι πηρὸς, τῷ δὲ ἐτι μάχιμος ἦν. Κάκεινος· Τοιγαροῦν, εἰπὼν, τὴν κεφαλὴν οὐχ ἔξεις, ἀλλὰ τῆς ἀθυροστομίας ταύτης καὶ μανίας δάσεις δίκην, ἀπήγγειλε τὰ ἐληγμένα τῷ βασιλεῖ· καὶ ὁ μὲν πέμψας ἀνέειλε τὸν Θεόκριτον. Fuisse autem hunc Antigonom natu maiorem, qui cum Alexandro in Asiam profectus post multas fortunae vices factus est Macedoniae rex, docemur Luciani (Macrob. 11.) verbis: *Ἀντίγονος δὲ υἱὸς μὲν ἦν Δημητρίου, υἱανὸς δὲ Ἀντιγόνοιο τοῦ μονοφθαλμοιο*. De Theocrito Chio vid. Theocrit. epigr. 22, 1., Suidam cum adnot. Bernhadyi, Vossium de hist. Gr. IV, 8. p. 459 sq., Ionesium de script. hist. philos. I, 9, 3.*

de quo iuraverat quod ei parsurus esset] Vid. prolegg. p. xxxix. extr. et not. ad Comm. I, 13, 18. et conf. infra quod ... *experturus esset*. *quasi*] positum est pro ut. Cf. §§ 20 et 21; c. 9. §§ 4 et 6; c. 12. §§ 16. 19. 23. 33.

omni modo] idem valet ac *atque*, alias idem ac *semper* vel *necessario*, ut c. 14, § 23; Comm. I, 19, 14; 20, 15; de diff. 4, 2; 6, 5; 8, 10; 19, 26; 22, 7. Conf. nostrum „jedenfalls“.

impossibilem .. spem salutis] Melius Plutarchus p. 633. C.: *Ἄλλ' ἐμοὶ, εἰπὼν, ἀδύνατα φῆς τὰ τῆς σωτηρίας*.

eo ad consessum non reciperetur, dicentem: *Reciperem te, nisi anguste sederemus*, ait mimus ille mordaciter: *Atqui solebas duabus sellis sedere*, obiciens tanto viro lubricum fidei. Sed et quod Cicero dixit: *nisi angusta sederemus*, scomma fuit in C. Caesarem, qui in senatum passim tam multos admittebat ut eos quattuordecim gradus capere non possent. Tali ergo genere, quod fetum contumeliae est, abstinendum sapienti semper, ceteris in conviviis est. Sunt alia scommata minus aspera, quasi edentatae beluae morsus, ut Tullius in consulem qui uno tantum die consulatum peregit: *Solent*, inquit, *esse flamines diales: modo consules diales habemus*, et in eundem: *Vigilantissimus est consul noster, qui in consulatu suo somnum non vidit*, eidemque exprobranti sibi quod ad eum consulem non venisset: *Veniebam*, inquit, *sed nox me comprehendit*. Haec et talia sunt quae plus urbanitatis minus amaritudinis habent, ut sunt et illa de nonnullis corporis vitiis aut parum aut nihil gignentia doloris, ut si in calvitium cuius-

[Mos. APSH12.

v. *idicente* P. — *sederem* s-bP. Cf. II, 3, 10. — *mimus ille mordaciter* (A m corr. in n; H2 nim, sup. add. us) SH1apdM123. *minus ille mord.* sbP. *ille minus mord.* v. *ille nimis mord.* i-g. *nimis mordaciter ille* E. — *Atqui* s-z. — *Sed id quod* v-g. — *sederem* s-bP. — *in C. Caesarem* AH1. *in gaium caes.* H2. 9. *genere* om. H1. — *foetum* v-gbP. *factum* s-z. — *sapiente* p2-b. — *super caeteris* v. „Praefere hanc Venetae et Ms. lectionem ... Super caeteros convivas, inquit, certe sapientibus non solum scommate sed et loedoria abstinendum est.“ Gron. — *in convivio est* SviagM123. *in convivio* (om. est) ch. *in omni est* „Stoeriana, typorum lapsu, ut reor.“ Gron. 10. *Sunt alia ... comprehendit*] Cf. Io. Saresb. l. c. — *quasi* om. v. — „*Ut M. Patacilium in consulem qui ... peregit. Solebant* etc. Sic ex lib. II, cap. 2. hunc locum restituimus.“ g in mg. Vid. not. — *consul noster cantus* Sar. — *et ad eundem* v1 Sar. *et idem in eundem* H2. — *Vigilantissimus*] Cf. lib. II, c. 3, § 6. — *Veniebam*] Cf. ib. § 5. 11. *quae plus ... (§ 13.) gignentur*] Cf. Io. Saresb. VIII, 10. — *sunt exilia* H2. *sunt nonnulla* P. *sunt illa* (om. et) Sar. — *corporeis* c-bP. *corporum* Sar. — *de nonn. corp. vitiis*] Cf. Plut. Symp. II, 1, 9. — *ut parum ut nihil*

τά τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸ οὐδὲ τὸ ἔτερον κατὰ τὸ τοῖς πολλοῖς τῶν Μάθρων ἐπιχώριον διετέθητο.“ Quem locum in Barthii illa adnotatione praetermisisse Zeunium est sane quod miremur. Id forsitan eum vexaverit, quod ibi legitur „Dio in Macrone“. Nititur autem hic locus eo quod apud Graecos ὡτα τετραπημένα dicebantur aures, quae quemvis sonum facile admitterent.

8. *In eundem Ciceronem*] Quae sequuntur (§§ 8-10.) ea apud Plutarchum non leguntur. Repetita sunt haec ex lib. II, cap. 3., sed non plane iisdem verbis.

duabus sellis sedere] Vid. not. ad II, 3, 10. Nos eodem sensu: „Auf zwei Achseln tragen.“

lubricum fidei] Cf. II, 1, 5. *salutationis lubrico*, ubi vid. not.

passim] i. e. sine ullo delectu. Cf. I, 10, 22. II, 8, 5., et infra c. 15. § 11.

quattuordecim gradus] Plinius XXXIII, 2. s. 8. § 32. dixit in quattuordecim ordinibus: alii in quattuordecim tantum. Vid. II, 3, 10.

9. *fetum contumeliae*] Alioram scriptorum usus postulat ablativum.

10. *Tullius*] „Non Tullio hoc tribuit scomma superius Servius, sed M. Otacilio Pitholao. Vid. lib. II, cap. 2. [§ 13.]“ PONT.

modo] rei novitatem significat. Cf. Hand. Tursell. III, p. 642.

consules diales] Vid. not. ad II, 2, 13.

Veniebam] i. e. volui venire, ut legitur II, 3, 5. Cf. Cic. p. Ligur. 8, 24 et 26., p. Mil. 16, 48.

quam dicas, vel in nasum seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem. Haec enim quanto minoris infortunii sunt, tanto levioris doloris. Contra oculorum orbitas non sine excitatione 12 commotionis obicitur: quippe Antigonus rex Theocritum Chium, de quo iuraverat quod ei parsurus esset, occidit propter scomma ab eodem de se dictum. Cum enim quasi puniendus ad Antigonom raperetur, solantibus eum amicis ac spem pollicentibus quod omni modo clementiam regis experturus esset, cum ad oculos eius venisset, respondit: *Ergo impossibilem mihi dicitis spem salu-* [212]

Edd. vicalhgsphzb.]

(sup. add. a . . . a). — *lenioris* v-g (tanto suavius laedunt Sar.).

12. *Antigonus*] Cf. Plut. l. c. — *ab eo* S. — *dictum de se* H2. — *omnino* v-g Sar. *omnino modo* a. *omnimode* a-b. — *ad eius oculos* v-g.

11. *parum*] h. l. idem valet ac non multum.

cuiusquam] positum est pro *cuiuspiam*.

in nasum] Aut h. l. dicendum erat *nasi*, aut addenda erant nomina adiectiva pro substantivis.

seu curvam erectionem seu Socraticam depressionem] Plutarchus Symp. II, 1, 9.: *Ὅλον εἰς γροῦπότητα καὶ σιμότητα σκαπτόμενοι γελῶσιν*. Apud Platonem Theaetet. p. 143 extr. Theodorus ad Socratem: *Νῦν δὲ, inquit, καὶ μὴ μοι ἔρθον, οὐκ ἔστι καλὸς, προσέειπε δὲ σοὶ τὴν σιμότητα, et apud Xenophontem Sympos. 6, 6. Critobulus: Τὸ δὲ δὴ σιμόν τῆς δινὸς πῶς τοῦ ὀρθοῦ καλλίον; Pontanus minus commode confert quae a Platone de rep. V, p. 474. mutuatus est Aristaeus lib. I, ep. 18.: *Καὶ ὁ μὲν τις τῶν νέων ἐπὶ σιμόδι ἐπὶχαῖς παρὰ σοὶ κληθεὶς ἐπαινέται· τοῦ δὲ τὸ γροῦπὸν βασιλεύον ἔφησεν*. Quae habet etiam Plutarchus de adul. 12. p. 56. D.*

infortunii] Cf. c. 2, § 5.

12. *non sine excitatione commotionis*] est pleonasmus quidam. Cf. Quintil. Inst. V, 10, 28. *Illis adiciunt quidam commotionem: hanc accipi volunt temporarium animi motum, sicut iram pavorem.*

Antigonus rex Theocritum Chium .. occidit] Haec res, quae e Plutarchi Sympos. II, 1, 9. desumpta est, ab ipso Plutarcho aliter narratur de lib. educ. 14. p. 11. B.: *Ἀντίγονον δὲ τὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων ἐτερόφθαλμον ὄντα τὴν πῆρσιν προσέφωκε εἰς οὐ μετρίαν ὀργὴν κατέστησε. Τὸν γὰρ ἀρχιμάγειρον ἑτεροκόλιον γεγε-*

*νημένον ἐν τάξει ἐκπέμφας παραγενέσθαι πρὸς αὐτὸν ἡξίον καὶ λόγον δοῦναι καὶ λαβεῖν· ταῦτα δὲ ἀπαγγέλλοντος ἰκλινόν πρὸς αὐτὸν καὶ πολλάκις προσιόντος· Εὐ οἶδ'α, ἔφησεν, ὅτι ὥμον με θέλεις τῷ Κυκλωπὶ παραθεῖναι· ὀνειδίζων τῷ μὲν ὅτι πηρὸς, τῷ δὲ ὅτι μάγειρος ἦν. Κἀκείνος· Τοιγαροῦν, εἰπὼν, τὴν κεφαλὴν οὐχ ἔξεις, ἀλλὰ τῆς ἀθυροστομίας ταύτης καὶ ματίας δώσεις δίκην, ἀπήγγειλε τὰ ἐληγμένα τῷ βασιλεῖ· καὶ ὁ μὲν πέμψας ἀνέειλε τὸν Θεόκριτον. Fuisse autem hunc Antigonom natu maiorem, qui cum Alexandro in Asiam profectus post multas fortunae vicces factus est Macedoniae rex, docemur Luciani (Macrobi. 11.) verbis: *Ἀντίγονος δὲ νῆος μὲν ἦν Δημητρίου, νῆαρος δὲ Ἀντιγόνοιο τοῦ μονοφθαλμοιο*. De Theocrito Chio vid. Theocrit. epigr. 22, 1., Suidam cum adnot. Bernhadyi, Vossium de hist. Gr. IV, 8. p. 459 sq., Ioussium de script. hist. philos. I, 9, 3.*

de quo iuraverat quod ei parsurus esset] Vid. prolegg. p. xxxix. extr. et not. ad Comm. I, 13, 18. et conf. infra quod ... *experturus esset*. *quasi*] positum est pro ut. Cf. §§ 20 et 21; c. 9. §§ 4 et 6; c. 12. §§ 16. 19. 23. 33.

omni modo] idem valet ac *atque*, alius idem ac *semper* vel *necessario*, ut c. 14, § 23; Comm. I, 19, 14; 20, 15; de diff. 4, 2; 6, 5; 8, 10; 19, 28; 22, 7. Conf. nostrum „jedenfalls“.

impossibilem .. spem salutis] Melina Plutarchus p. 633. C.: *Ἄλλ' ἐμοί, εἰπεν, ἀδύνατα φῆς τὰ τῆς σωτηρίας*.

13 *tis*. Erat autem Antigonus uno orbatus oculo. Et inopportuna urbanitas male dicacem luce privavit. Nec negaverim philosophos quoque incurrisse nonnumquam per indignationem hoc genus scommatis. Nam cum regis libertus ad novas divitias nuper erectus philosophos ad convivium congregasset et inridendo eorum minutulas quaestiones scire se velle dixisset cur ex nigra et ex alba faba pulmentum unius coloris edatur, Aridices philosophus indigne ferens: *Tu nobis, inquit, absolve, cur et de albis et de nigris loris similes maculae gignantur*. Sunt scommata quae in superficie habent speciem contumeliae, sed interdum non tangunt audientes, cum eadem, si obnoxio dicantur, exagitant: ut contra sunt quae speciem laudis habent, et persona audientis efficit con-

[Mss. APSH12.

13. cum regis libertus cet.] Cf. Plut. l. c., 12. — nunc per H2. — minutulas S. inutiles Sar. — scire se nene H2. — et ex nigra et ex alba Avi Sar. ex nigra et alba c-g. — pulmentum fidelua H2. — col. un. edat H1vi Sar. edat coloris unius H2. — absolves s-bP. — cur de (om. et) v-g. — et nigris (om. de) Edd. P. — moris H2. — gignantur maculae H2. 14. Sunt om. vl. — quae in superficie habent speciem contumeliae cet.] Cf. Plut. Symp. II, 1, 5. — „sed interim lego.“ Meurs. — exagitant AH12Svichg. exagitent s-bP. — quae spec. laud. habent] Plut. l. c., 6. — persona .. plena scripsi e coni. personam .. plenam Mss. et Edd. — efficit APSH1. efficiunt H2. Edd. 15. De priore genere

Erat .. uno orbatus oculo] Ergo ad oculum tantum, non ad oculos, eius ille potuit venire.

13. incurrisse .. hoc genus scommatis] i. e. admisisse. Cf. Ulpian. Dig. XXIV, (I), 13. Nihil vitii mulier incurrit, et Lamprid. Alex. Sev. 12. In milites autem gravissime animadvertit qui forte incurrerunt aliquid quod videretur iniustum.

regis libertus] Cuiusnam, non liquet. Plutarchi verba p. 634. C. ἀπελευθερον τοῦ βασιλέως Ξυλάνδερ reddidit verbis: imperatoris libertus. Nec lucem affert Aridices philosophus: nam hoc nomen semel me legere memini, apud Athenaeum X, 16. p. 420. d, ubi in Arceilai cuiusdam convivio inter convivas nominatur Ἀριδικης.

ad novas divitias nuper erectus] i. e. qui emergerat e mendicitate, ut ait Cicero in Vatin. 9, 23. Plutarchus l. c.: νεόπλουτον ὄντα.

edatur] i. e. fiat, Plutarchus: γλυπεται.

absolve] Vid. prolegg. p. XLIII extr. de albis et nigris loris] „Servos lororum sive flagrorum gymnasia esse scimus.“ Pont.

14. cum .. exagitant] Cf. I, 4, 16. cum defendit, ubi vid. not.

obnoxio] Cf. c. 1, § 23. his (vi-

tiis) obnoxii. Plutarchus Symp. II, 1, 5. τοὺς ἐνόχους.

et persona audientis efficit contumeliae plena] Sic legendum esse censeo, quum personam .. plenam ferri non possit cum singulari numero efficit, et pluralia efficiunt, qui est in uno codice et in edd., aperte sit misera medela qua sensus corrumpatur. Nam non persona audientis potest fieri contumeliae plena, hoc sensu certe Macrobius dixisset persona audiens, ut infra, § 18. praesentium personarum, sed scommata, ut supra legitur: Sunt scommata quae in superficie habent speciem contumeliae: id autem efficit persona audientis, i. e. eius condicio, vel eius mores, ut supra dicitur: si obnoxio dicuntur, et infra § 15. si hoc diceretur male sibi conscio et sua furta recolenti, et § 17. si timidissime dixero, .. aut famosae iniquitatis viro, .. sine dubio verba laudem sonantia ad notam vituperationis suae uterque tracturus est, et apud Plutarchum p. 632. B. κλέπτῃ δὲ ἀνθρῶπῳ λοιδορημα καὶ θυμὸς ἦν, et ib. D. Καὶ γὰρ δάκνοναι μᾶλλον οἱ διὰ τῶν εὐφημῶν θυμιλλόντες, ὥς οἱ τοὺς πονηροὺς Ἀριστείδας καὶ τοὺς δειλοὺς Ἀχιλλεὺς καλοῦντες. Cf. §

tumeliae plena. De priore prius dicam. L. Quintus praetor de 15 provincia nuper reverterat observata, quod mireris Domitiani temporibus, praeturae maxima castitate. Is cum aeger adsidenti amico diceret frigidas se habere manus, renidens ille ait: *Atqui eas de provincia calidas paulo ante revocasti*. Risit Quintus delectatusque est, quippe alienissimus a suspitione furtorum. Contra, si hoc diceretur male sibi conscio et sua furta recolenti, exacerbasset auditum. Critobulum, famosae pulchritudinis adolescentem, Socrates cum ad comparationem formae provocaret, iocabatur, non inridebat. Certe si dicas consummatarum divitiarum viro: *Tibi excito creditores tuos*, aut si nimis casto: *Gratae tibi sunt meretrices, quia continua eas largitate ditasti*, uterque[215] delectabuntur scientes his dictis suam conscientiam non gravari. Sicut contra sunt quae sub specie laudis exagitant, sicut paulo 17 ante divisi. Nam si timidissimo dixerō: *Achilli vel Herculi comparandus es*, aut famosae iniquitatis viro: *Ego te Aristidi in aequitate praepono*, sine dubio verba laudem sonantia ad notam vitu-

Edd. vicahgepdzb.]

H1h-bP. De praetore vl. — L. Quintus] Cf. Plut. l. c., 5. Quintius c-bP. — temporis A. — Atquin a-bPH1. — Quintius c-bP. 16. Critobulum .. non gravari] Cf. Plut. l. c. et Xenophont. Symp. 6. — sunt tibi Edd. sunt (om. tibi) P. — uterque AH12a-bPM123. utriusque S. utique v-g. — conscientiam suam H2. 17. Nam si ... tracturus est] Cf. Plut. l. c., 6. — paulo ante] § 14. 18. Eadem scommata ... hi-

20. et Cic. p. Arch. 2, 3. In eiusmodi persona, quae .. minime in iudiciis periculisque tractata est. Corruptelae causa esse videtur mutatio subiecti, quum e nominativo quae intelligendus sit accusativus, ut ex accusativo pronomine relativi alias intelligitur nominativus. Vid. prolegg. p. xxxix. extr.

15. L. Quintus] Verum esse videtur Quintius, vel Quinctius, nam hoc est nomen gentis. Sed etiam Plutarchus Symp. II, 1, 5. p. 632. A. habet Κοῖντον.

praetor] Plutarchus dixit tantummodo τοῦ ἡμετέρου, quod Macrobius reddidisse videtur verbis: Domitiani temporibus; sed infra habet: Κλέντη δὲ ἀνθυπάτῳ λοιδορημα καὶ θνείδος ἦν, ut praetor fuisse videatur. In Fastis consularibus a. u. c. DCCCXXI., quo anno occisus est Vitellius, memoratur C. Quinctius Atticus, quem tamen, si respexeris ad ea quae Tacitus Hist. III, 73 et 76. de eo retulit, hic intelligendum esse vix putabis. Alias, Quinctius Niger, commemoratur a. u. DCCCLXIX, quo anno Traiane successit Hadrianus. Inter hos nullus eius nominis invenitur

consul, ut Fastorum consularium ope res non possit confici.

castitate] i. e. integritate.

renidens] Cf. l. 4, 4.

calidas] Forcellius interpretatur: „ut quae in re aliena tractanda concaluerint.“ Nos eodem sensu dicimus: „lange Finger machen.“

revocasti] i. e. retulisti. Plutarchus: ἀπομνησας.

recolenti] Cf. Cic. Philipp. XIII, 20, 45. Quas si tecum ipse recolueris.

16. consummatarum divitiarum viro] Cf. § 21. extr. consummatae virtutis virum. Plutarchus p. 632. C. brevius: τῷ πάντῳ πλουσίῳ.

[Tibi excito] Plutarchus usus est verbo ἐκείνους.

uterque delectabuntur] Alias, ut infra, § 17. et Comm. I, 1, 1., uterque iungitur cum singulari numero.

17. famosae iniquitatis viro] Plutarchus c. 6. p. 632. D.: τοὺς πορνήγους.

verba laudem sonantia] Cf. § 2. Plutarchus: διὰ τῶν εὐφημῶν.

ad notam vituperationis suae] Vid. prolegg. p. xlii.

18 perationis suae uterque tracturus est. Eadem scommata eodem modo iuvare modo mordere possunt pro diversitate praesentium personarum. Sunt enim quae, si coram amicis obiciantur nobis, libenter audire possimus: uxor vero seu parentibus magistrisque praesentibus dici in nos aliquid scommata nolumus, nisi forte tale
 19 sit quod illorum censura libenter accipiat, ut si quis adolescentem coram parentibus vel magistris inrideat quod insanire possit continuis vigiliis lectionibusque nocturnis, aut uxor praesente quod stulte faciat uxorum se praebendo nec ullam elegantiam eligendo formarum. Haec enim et in quos dicuntur et praesen-
 20 tes hilaritate perfundunt. Commendat scommata et conditio dicentis, si in eadem causa sit: ut si alium de paupertate pauper inrideat, si obscure natum natus obscure. Nam Tarsus Amphias cum ex hortulano potens esset et in amicis quasi degenerem

[Mos. APSH12.

laritate perfundunt] Cf. Plut. l. c., 11. — modo mordere modo iuvare B. — et uxor vero ASv (M2 a sec. m.). — sive parentibus H2. — vel magistris a-bP. — aliquid A. — scommata H12. comma E. — nolumus a-bP.

19. censuram S. 20. Commendat scommata ... laetis fecit] Plut. l. c., 12. Haec et sequentia usque ad extr. § 22. exscripsit Io. Saresb. VIII, 10. — obscure natus H2. — Tarsus ca. Tharsus ASH12 Sar. Thar-

18. praesentium personarum] Plutarchus c. 11. p. 634. A.: τῶν παρόντων.

libenter audire possimus] Commendat dictum esset audiamus, ut etiam supra dici poterat iuvant et mordent, et infra § 19. quod insaniat. Plutarchus: δ... γελᾶσιν, ταῦτα δυσχεραλινουεῖν κτλ.

seu... ve] Vid. prolegg. p. xli.

dici in nos aliquid scommata nolumus] Est anacoluthon; nam quum supra legatur: Sunt enim quae, h. l. dicendum erat dici in nos nolumus tantum, ut huc referretur illud pronomen relativum. Sed non posse omitti verba aliquid scommata docet id quod sequitur, nisi forte tale sit: ubi coniunctivus positus est, quis praecedit idem modus. Cf. Hand. Tursell. III, p. 231.

quod illorum censura libenter accipiat] i. e. quod audientes illi, qui morum agent censuram, gaudeant. Plutarchus: πλὴν ἂν μὴ τι καχαρισμένον ἢ τὸ λεγόμενον, ἐκείνοις. Cf. c. 1. § 2. et vid. prolegg. p. xlii.

19. quod insanire possit] i. e. id quod humanum excedat modum. Cf. § 18.

lectionibusque nocturnis] Plutarchus p. 634. B. habet νυκτογραφίαν, quod Macrobius reddere poterat voce lucubrationibus.

uxorum se praebendo] Plutarchus: εἰς τὸ ἐκείνης δοῦλον καὶ θεράπευτον. Nos: „dasi er unter dem Pantaffel steht.“ Cf. Horat. Od. I, 2, 19 sq. uxorius amnis.

nec ullam elegantiam eligendo formarum] quo aliarum in se convertat oculos. Plutarchus: εἰς τὸ ἀνέκαστον ἐτρέφει. Cf. II, 5, 6. Ceterum inest pleonasmus, ut I, 11, 21. in verbis navigationis naufragio.

20. Tarsus Amphias] Dicendum erat Tarsensis. Plutarchus c. 12. p. 635. C.: ὁ Ταρσὺς Ἀμφίας. Aliunde hic homo non est notus, quod sciam.

cum ex hortulano potens esset] Plutarchus: ἐκ κηπόρου δοῦλῳ γεγονέναι, quod Sylander bene vertit: Qui hortulano patre editus putabatur, sed Macrobius ut infra § 21. dixit me mendicium fecit ex divite, et c. 7. § 8. temptat ostendere orator ex Cynico, videtur cogitare de fortunae vice, quali usus esse dicitur Abdolonymus Sidonius apud Curtium IV, 1, 19 sqq. Sic Cicero p. Rosc. Am. 18, 50.: Itaque, inquit, ex minima tenuissimaque re publica maximam et florentissimam nobis reliquerunt, et Phil. III, 12, 21.: Ille ex mirmillione dux, ex gladiatore imperator, et Plinius N. H. XXXV, 10. a. 30,

nonnulla dixisset, mox subiecit: *Sed et nos de isdem seminibus sumus*, et omnes pariter laetos fecit. Illa vero scommata directa 21 laetitia eum in quem dieuntur infundunt, si virum fortem vituperes quasi salutis suae prodigum et pro aliis mori volentem, aut si obieceris liberali quod res suas profundat minus sibi quam alii⁹²¹⁴ consulendo. Sic et Diogenes Antisthenem Cynicum, magistrum suum, solebat veluti vituperando laudare. *Ipsae me, aiebat, mendicum fecit ex divite et pro ampla domo in dolio fecit habitare*. Melius autem ista dicebat quam si diceret: *Gratus illi sum, quia ipse me philosophum et consummatae virtutis virum fecit*. Ergo, cum 22 unum nomen scommatis sit, diversi in eo continentur effectus. Ideo apud Lacedaemonios inter cetera exactae vitae instituta hoc quoque exercitii genus a Lycurgo est institutum, ut adolescentes et scommata sine morsu dicere et ab aliis in se dicta perpeti discerent: ac si quis eorum in indignationem ob tale dictum prolapsus fuisset, ulterius ei in alterum dicere non licebat. Cum 23 ergo videas, mi Aviene (instituenda est enim adolescentia tua, quae ita docilis est ut discenda praecipiat), cum videas, inquam,

Edd. vicahgapdzb.]

sus vih-bP. — ex ortolano dives Sar. 21. cum in quem vl. in quem (om. cum) v3. — „offundunt vel perfundunt sensus postulat.“ Zeun. — *Sic et Diogenes*] Cf. Plut. l. c., 7. — *Antisthenem* AH1. *Antisthenem* Edd. PS. *antistitem* (sup. add. aristidem) H2. — *velut S.* — *Ipsae enim* (om. me) i-g. — *e divite v-g.* — *dicebat ista* H2. — *qu'p me* H2. — *philosophum me v.* — *consummatae vite virtutis* H2. 22. continentur in eo v-g. — *effectus P.* — *apud Lacedaemonios*] Cf. Plut. l. c., 4. — *dicerent* H2. — *indignationem* (om. in) S. 23. enim om. A. — *dicenda* AH1. —

9. § 78.: *Semiramis ex ancilla regnum apiscens*. Quamquam cum hac ratione minus congruunt verba de totidem seminibus sumus.

quasi degenerem] Sic non recte redditum est Graecum: *οὐδὲν δὲ τὸν φθὸν τοῦ ἡγεμόνος εἰς δυσχέλειαν*. De particula quasi vid. not. ad § 12.

21. *laetitia cum . infundunt*] Cf. § 4. et c. 5. § 14. *vino infusus*.

salutis suae prodigum] Cf. Horat. Od. 1, 19, 37 sq. *Animaeque magnae Prodigum* Paullum.

philosophum et consummatae virtutis virum] Cf. § 16. *consummatum dicitur viro*. Plutarchus c. 7., p. 632. F.: *Ὅς με σοφὸν καὶ ἀνδρείον καὶ μακάριον ἐποίησε*.

23. *inter cetera exactae vitae instituta*] Pontanus contulit Petron. Sat. 5. *Artis severae si quis amat effectus, Mentemque magnis applicat, prius amore Frugalitatis legem pollat exactam, ubi Ouden-dorp. habet: ... mores Frugalitatis lege poliat exacta.*

ut adolescentes ... discerent] „Scommata sine morsu videtur id esse quod dixit Plutarchus Lycurgo [c. 12.: *Παῖδες εὐθὺς καὶ σωφρονεῖν ἐπὶ βραχολογίας*. Nam fuit alias acuta et aculeata Lacedaemoniorum dictio. Vid. Plutarch. Sympos. II, 1, 4. Verba Graeca sunt: *Εἰ δὲ τις ἀνέποι σωφρονέμενος, εὐθὺς ὁ σωφρονεῖν ἐκπαύει*, quae pressius intuenda. Non aliter quam Macrobius capio Heraclidem Ponticum: *Μελετῶσι δὲ ἐμυσλῶς καὶ οὐκ ὁρῶντες καὶ οὐκ ἀντισθῶσι*.“ Pont. — Vide ne Macrobius haud recte intellexerit Plutarchi verba quae leguntur p. 631. F. et in ed. Wyttienbach. sic Latine reddita sunt: *Nam si quis iniquius ferret, alter statim mordendi finem faciebat*.

ulterius] Cf. c. 6, § 4.; c. 14, § 16; VI, 3, 9. Comm. I, 12, 1; 13, 17.

23. *adolescentia tua*] Vid. prolegg. p. xlii sq.

ut discenda praecipiat] Cf. § 1.

anceps esse omne scommatum genus, suadeo in conviviis in quibus laetitiae insidiatur ira, ab huiusmodi dictis facessas et magis 24 quaestiones convivales vel proponas vel ipse dissolvas. Quod genus veteres ita ludicrum non putarunt, ut et Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit et Plutarchus et vester Apuleius, nec con- [15]temnendum sit, quod tot philosophantium curam meruit.

IV. Et Praetextatus: Hoc quaestionum genus, cum et senilem deceat aetatem, cur soli iuveni suadetur? Quin agite, omnes qui adestis hic, apta convivio fabulemur, nec de cibatu tantum sed et si qua de natura corporum vel alia, praesente maxime Disario nostro, cuius plurimum ad hoc genus quaestionum poterit ars et doctrina conferre: sortiamurque, si videtur, ut per ordinem unusquisque proponat quam solvendam aestimet quaestio-

[Mss. APSH12.

anceps esse cet.] Cf. Plut. Symp. II, 1, 4. Io. Sar. l. c. — *omne esse Av-g.* — *insidiabitur v-g.* — *dictis ab huiusmodi H1.* — *ab eiusmodi dictis H1.*

24. „Et vester Apuleius cum Frontone, Ioh. Sarsberiensis qui locum hunc exscripsit, locupletius. Vide lib. VIII, cap. 10.“ Pont. (Vester non legitur apud Io. Saresb.). — *nec puto contemnendum sit H2.* — *tantorum philosophantium H2.* — *cura cab.*

IV. Caput IV. Cibus simplicem praeferendum esse multiplici, ut qui sit digestus facilius. ch-b. 1. Et om. P6. — *hinc P6. haec ASvi.* *hoc H.* — *adhuc P5.* — *apti cum vino fabulemur P5.* — *natura (om. de) S.* — *dissario S (Sic semper).* *dysario H12.* — *nostro occurrerunt cuius P6 (P5 occurrerint).* — *sortiamur. Quae P (P5 quod).* — *aestimat A. existimet v-gb. existimat S.* 2. *Huic g in mg.* —

facessas] i. e. abstinens. Alias hoc verbum idem valet atque abire. Cf. §§ 9. et c. l. § 5.

magis] idem valet quod potius. Vid. prolegg. p. XLIV.

quaestiones convivales] Cf. c. 1, § 14. convivialibus fabulis. dissolvas] i. e. solvas.

24. *ut et Aristoteles de ipsis aliqua conscripserit] A. Stahrus (Aristot. b. d. Roem. p. 190.) dicit his deperditis libris ab aliis aliam tribui titulum, namque memorare Anonymum Menagii tres libros qui inscripti sint Συνοδικὰ προβλήματα, eundem et Diogenem Laert. V, 22. unum librum qui inscriptus sit Συνοδικὸν vel περὶ συμποσίων ἢ συνοδικῶν, Athenaeum XV, 16. p. 674 f. dicere: Ἀριστοτέλης ἐν τῷ Συμποσίῳ.*

Plutarchus] cuius Συνοδικὰ προβλήματα compilavit Macrobius. et vester Apuleius] Cf. V, 2, 17. et Apul. Florid. IV, 20. p. 98. Canit enim Empedocles carmina, Plato dialogos, ... Apuleius vester omnia. Apuleii Quaestiones convivales ad nos non pervenerunt. Hildebrandus in prolegg. ad Apuleium c. II. p. LVI. praeter Ma-

crobius et Ioannem Sarsberien- sem citavit Sidonium Apollinarem, cuius verba ex lib. IX. ep. 13. exscripsit haecce: *Quoties epulo mensae lautioris hilarabere, religiosis narrationibus vaca. his preferendis sollicitus auditis inserviat. Certe si saluberrimis avocamentis, ut qui adhuc iuvenis, tepidius inflecteris, a Platonico Madaurensi saltem formulas mutare [mutare?] convivialium quaestionum: quoque reddaris instructior, has solos propositas, has propone solvendas, iisque te studiis et dum otiaris exerce, et subiecit quae Scriverius annotavit ad Apul. p. 376., qui censuit ad has convivales quaestiones pertinere griphos, quos commemorat Apuleius Florid. I, 9. p. 37.*

tot philosophantium] Cf. V, 17, 5. per tot secula.

IV, 1. *praesente maxime Disario] i. e. praesertim quam adeit Disarius medicus. Cf. § 3. et vid. prolegg. p. xxx, k.*

si videtur] Vid. not. ad V, 13, 7.

ut per ordinem unusquisque proponat .. quaestionem] Imitatur Pla-

nem. Hic adsensi omnes Praetextato anteloquium detulerunt, 2
orantes ut, cum ipse coepisset, ceteris ex filo consultationis eius
interrogandi constitueretur exemplum. Tum ille: Quaero, inquit, 3
utrum simplex an multiplex cibus digestu sit facilius: quia mul-
tos hunc, nonnullos illum sectantes videmus. Et est quidem su-
perba et contumax et velut sui ostentatrix continentia: contra
amoenam se et comem adpetentia vult videri. Cum ergo una
censoria sit, delicata altera, scire equidem velim quae servandae
aptior sit sanitati. Nec longe petendus adsertor est, cum Disa-
rius adsit, qui quid conveniat corporibus humanis non minus cal-
let quam ipsa natura fabricae huius auctor et nutritrix. Dicas ergo
velim, quid de hoc quod quaeritur medicinae ratio persuadeat.
Si me, Disarius inquit, aliquis ex plebe inperatorum de hac quae- 4
stione consuluisset, quia plebeia ingenia magis exemplis quam
ratione capiuntur, ammonuisse illum contentus forem institutionis
pecudum: quibus cum simplex et uniformis cibus sit, multo sa-
niores sunt corporibus humanis, et inter ipsas illae morbis impli-
cantur quibus, ut altiles fiant, offae compositae et quibusdam
condimentis variae farciuntur. Nec dubitaret posthac, cum adver- 5

Edd. vicahgspdzb.]

constituerunt vl. 3. Tum ille. quaestiones naturales philos.
tertia dis saturnaliorum. Quaero. H2. — utrum simplex .. sit facilius]
Cf. Plut. Symp. IV, 1, 1. — facilius sit v-g. — ac contumax v-g. — ve-
luti Edd. P. vel ad H2. — quam amenam (om. contra) H2. — et com-
munem S. — censoria sit una vl (v3 sit: una). — contra delicata altera
P. — huius fabricae v-g. — Dicas .. persuadeat om. H2. 4. Disa-
rius. Si me aliquis (inquit add. a sec. m.) H2. — institutionis pecudum
... (§ 7.) copia postulante] Cf. Plut. l. c., 2. — cum (simplex) Ae-bPE
M3H. quum v3a. si cum vl. si SH2ichgM12. om. H1. — inter ipsa

tonem. Cf. Sympos. p. 214. Σὺ δ',
ἐπειδὴ οὐκ εἰσηκας, δίκαιος εἰ εἰ-
πεῖν, εἰπὼν δ' ἐπιτάξαι Σωκράτει
ὅ τι ἀν βούλη, καὶ τοῦτον τῷ ἐπὶ
δεδιῶ, καὶ οὕτω τοὺς ἄλλους, et
vid. Becker. Charikl. I, p. 466.

2. Hic adsensi omnes] Forsitan
quis maluerit scribi *Hic*, quum lo-
gatur I, 24. 25. *Hic* cum omnes
assensu essent, al., sed refragantur
codices.

anteloquium] Cf. I, 24, 21.

ex filo consultationis eius] Cf. c.
2 § 3; lib. VI, c. 3 § 9; Lucret.
II, 340 sq. Debet nimirum non
omnibus omnia prorsum *Esse pari
filo similique affecta figura*; Gell.
I, 9, 2. *Mores naturasque hominum
.. de totius corporis filo atque
habitu sciscitari.*

3. censoria] Cf. c. 1, § 2.

adsertor] i. e. auctor, vel is qui
demonstret ea quae sunt demon-
stranda. Vid. not. ad I, 6, 5. Add.
III, 16, 3; 18, 11.

fabricae huius] Cf. Comm. I, 14,
7. in fabricam corporum.

quid .. persuadeat] i. e. docent.
Cf. § 13. occultior ratio deprehen-
dit, et c 5, § 15. Quod .. metuen-
dum .. nulla ratio persuadeat, c.
6, § 2. Hoc utrum ita esse ratio
persuadeat, et Caes. de b. Gall.
VI, 14. In primis hoc volunt per-
suadere, ubi vid. Herzog.

4. ammonuisse .. contentus fo-
rem] Vid. not. ad I, 12, 2.
institutionis] i. e. victus.

corporibus humanis] Fortasse Ma-
crobii dicere noluit hominibus, ne
cui anceps esse videretur vis vocis
saniores: nam apud Plutarchum
Symp. IV, 1, 2. p. 661. B. legitur
μᾶλλον ὑγιαίνει τῶν ἀνδρώπων.

quibus .. offae .. variae farciun-
tur] Usitatus esset: quae offae va-
riis farciuntur, ut ait Cato R. R.
89.: Gallinas et anseres sic farcito,
et infra c. 5 § 14. legitur *fartius
cibo*. Sed cf. Martialis. III, 58, 6.

tisset animalibus simplici cibo utentibus familiarem sanitatem, aegrescere autem et inter illa quae saginam composita varietate patiuntur, quia constat id genus alimoniae non magis copia quam varietate crudescere. Fortasse illum attentiores exemplo altero fecissem, ut consideraret nullum umquam fuisse medicorum circa curas aegrescentium tam audacis negligentiae ut febrienti varium et non simplicem cibum daret. Adeo constat quam facilis digestu sit uniformis alimonia, ut ei, vel cum infirma est natura, sufficiat. Nec tertium defuisset exemplum, ita esse vitandam ciborum varietatem ut varia solent vina vitari. Quis enim ambigat eum qui diverso vino utitur in repentinam ruere ebrietatem necdum hoc potus copia postulante? Tecum autem, Vetti, cui soli perfectionem disciplinarum omnium contigit optinere, non tam exemplis quam ratione tractandum est, quae et me tacente clam te esse non poterit. Cruditates eveniunt aut qualitate suci in quem cibis vertitur, si non sit aptus humori qui corpus optimuit, aut ipsius cibi multitudine, non sufficiente natura ad omnia quae congesta sunt concoquenda. Ac primum de suci qualitate videamus. Qui simplicem cibum sumit facile quo suco corpus eius vel gravetur vel iuветur usu docente cognoscit. Nec enim ambigit cuius cibi qualitate possessus sit, cum unum sumpserit, et ita fit ut noxa, cuius causa deprehensa sit, facile vitetur. Qui autem multiplici cibo alitur diversas patitur qualitates ex diversitate sucorum: nec concordant humores ex materiae varietate nascentes, nec efficiunt liquidum purumve sanguinem, in quem iecoris ministerio vertuntur, et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo, qui ex repugnantium sibi humorum

[Mss. APSH12.

v1. 5. et inter illa APSH1M123. om. v-a. inter illa (om. et) h-b. et interire illa H2. etiam illa interire E. — saginā M12. — patiuntur ... varietate om. AH12v-aM123. — crudesceret H2. 6. attentiores illum H2. — medicorum fuisse H2. — febrienti H2. — infirma sit v-g. 7. varietatem ciborum esse vitandam H2. — mutari P (H1 in mg. add. vitari). 8. Vetti v-g. — poterat o-b. 9. Cruditates veniunt ... nascuntur (§ 11.) Plut. l. c. 10. vel corpus eius v. eius corpus vel l-g. — iuветur vel gravetur Edd. P. — cuius sibi ch. — deprehensa est v-g. 11. scaturigo H1. scaturigo est H2. — ex pugnantium H1. expugnantium S. — morum P. 12. non omnia quae P. — alia tar-

Hic facta premitur angulo Ceres omni.

5. crudescere] i. e. cruditatem afferre.

6. nullum umquam fuisse medicorum .. tam audacis negligentiae] Plutarchus l. c.: Οὐδείς γέγονεν ὁ τῶν λατρῶν παράτολμος ἐν καινοτομίᾳ καὶ ἀνδρείῳ.

febrienti] Cf. Cels. IV, 4, 2. Si non febricit, et Colum. VI, 38, 1. Febrienti mulae. Alias dici solent febricitare.

7. necdum] Vid. prolegg. p. XL1. med.

8. clam te esse] Vid. not. ad lib. I, praef., § 2.

10. cuius cibi qualitate possessus sit] Singularis est hic huius verbi usus, praesertim quum sit genus passivum.

11. iecoris ministerio] Cf. c. 15, § 18. ad aliquod vivendi ministerium. Comm. I, 6, 81. Sensus eorumque ministeria.

cum tumultu suo] Cf. c. 6. § 9. saltu tumultuantis spiritus. Comm. I, 12, 7. Anima silvestrem tumultum, id est hylen influentem sibi, incipit experiri, et 22, 6. de omni

discordia nascuntur. Deinde quia non omnium quae esui sunt 12 una natura est, non omnia simul coquuntur, sed alia celerius, tardius alia: et ita fit ut digestionum sequentium ordo turbetur. Neque enim cibi quem sumimus una digestio est, sed, ut corpus 13 nutriat, quattuor patitur digestiones: quarum unam omnes, vel ipsi quoque hebetes, sentiunt, alias occultior ratio deprehendit. Quod ut omnibus liqueat, paulo altius mihi causa repetenda est. Quattuor sunt in nobis virtutes quae administrandam alimoniam 14 receperunt, quarum una dicitur *καθελκτική*, quae deorsum trahit cibaria confecta mandibulis. Quid enim tam crassam materiam per faucium angusta fulciret, nisi eam vis naturae occultior hauriret? Hausta vero ut non continuo lapsu per omne corpus sus- 15 cedentibus sibi foraminibus pervium ad imum usque descendat, et talia qualia accepta sunt egerantur, sed salutare officium di- 16 gestionis expectent, secundae hoc cura virtutis est, quam Graeci, quia retentatrix est, vocant *καθεκτικήν*. Tertia, quia cibum in

Edd. vicahgapdzh.]

dina S. 14. *Quattuor sunt in nobis virtutes est.*] Cf. Alexand. (Aphrodisia. ?) Problem. phys. II, 60. — *ΚΑΘΕΛΚΤΙΚΗΝ* PH12M3. *ΚΑΕΦΑΚΤΙΚΗΝ* A. *ΚΑΤΦΑΚΤΙΚΗΝ* M1. *ΚΑΘΦΑΚΤΙΚΗΝ* M2. om. S. *καθεκτικήν* vlich-b. „Neutiquam haec vox exprimit virtutem deorsum trahendi. Itaque vel cum eruditissimae Leopardi lib. VIII. Emend. c. 9. (vid. not.) legendum *ἐλκτικήν* vel cum Mar. Cagnato I. Observ. 10. *καταδεκτικήν*, quae nempe trahit et suscipit alimentum. Sed quia primam virtutem solummodo auctor dicit consistere in trahendo deorsum, sine dubio Leopardi accedendum, nisi scribere mavis *καθελκτικήν*, quia videtur praepositio fuisse in Ma.“ Gron. „Legendum censeo *καθελκτικήν*, h. e. vis attractrix. Nam *καθεκτικήν* et ab hoc loco et Plutarchi est aliena. Conf. Mercurial. Var. Lect. III, 5.“ Zeun. *καταδεκτικήν* a. *δεκτικήν* v3. *appetita* E. — *hauriret* occultior H2. 15. *Hausta vero non* (om. si) v-g. — *supra* omne P. — *descendant* v-g. — *excepta* H2. — *egerantur* v-g. — *expectant* v-g (S sup. add. c). — *haec cura* P. *haec cura* a. — *virtutis* (om. est) H2. — *καθεκτικήν* Pa. Commendat Leopard. l. c. *καθεκτικήν* v1. *ΚΑΘΕΛΚΤΙΚΗΝ* M3. *ΚΑΘΕΛΚΤΙΚΗΝ* (del. priore K) H. *ΚΑΘΦΑΚΤΙΚΗΝ* M1. *ΚΑΘΦΑΚΤΙΚΗΝ* (sup. add. *κατα*) M2. *ΚΑΘΕΛΚΤΙΚΗΝ* A. *ΡΘΚΑΡΘΥΚΗΝ* (sup. *catecicen*) H2. om. S. *καταδεκτικήν* v3ich-b. „Secunda virtus, quae retentatrix et mora est immixti cibi, ideo quia tenet, videtur suscipere alimentum, quod Marsilius prima simul adscribit. Quare et pro *καταδεκτικήν* libens repono *καθεκτικήν*, obsecutus eidem doctissimo viro.“ Gron. „Legere *καθεκτικήν*. Conf. Mercurial. l. c.“ Zeun. *retentem* E. 16. *Tertia ... αλλοιωτικήν* om. P. — *ΑΛΟΙΩΤΙΚΗΝ* A.

silvestri tumultu ostium. Tumultus dicitur h. l. vis quae aestuantem reddat sanguinem.

12. *quae esui sunt*] Cf. III, 19, 1. et not. ad lib. I., praef., § 10., ubi ad verba neglectui et risui addendum est: VI, 1, 5.

13. *occulior ratio deprehendit*] Cf. § 3. et c. 15. §§ 3 et 8. et prolegg. p. XLII.

14. *Quattuor .. virtutes*] Leopardus Emend. VIII, 9.: „Hae quattuor, inquit, virtutes Alexander problematum libri II. cap. 60. ve-

cat *ἐλκτικήν*, *καθεκτικήν*, *αλλοιωτικήν*, *ἀποκρετικήν*, cui suffragantur Galenus et tota medicorum schola. Quare tuto posthac apud Macro- bium pro *δεκτική* sive *καθεκτική* leges *ἐλκτική*, id est attractrix facultas, et pro *καταδεκτική* leges *καθεκτική*, id est retentrix. Galenus [lib. III. de differ. sympt.] *ἐλκτικήν* aliter *ἐπισκαστικήν* vocat, et *ἀποκρετικήν* *προωστικήν*.“

καθελκτικήν] Praepositio, quam tuentur codices, retinenda est, quam Macrobius hanc vocem interpretatur verbis: *quae deorsum trahit*.

aliud ex alio mutat, vocatur *ἀλλοιωτική*. Huic obsecuntur omnes, 17 quia ipsa digestionibus curat. Ventris enim duo sunt orificia, quorum superius erectum recipit devorata et in sollem ventris recondit. Hic est stomachus, qui paterfamilias dici meruit, quasi omne animal solus gubernans: nam si aegrescat, vita in ancipiti est titubante alimoniae meatu: cui natura tamquam rationis capaci velle ac nolle contribuit. Inferius vero demissum intestinis adia- 18 centibus inseritur, et inde via est egerendis. Ergo in ventre fit prima digestio virtute *ἀλλοιωτική* in sucum vertente quicquid acceptum est, cuius faex retrimenta sunt quae per intestina, inferioris orificio tradente, labuntur: et officio quartae virtutis, cui 19 *ἀπεκκριτική* nomen est, procuratur egestio. Ergo postquam in sucum cibus reformatur, hic iam iecoris cura succedit. Est autem iecur concretus sanguis, et ideo habet nativum calorem, quod confectum sucum vertit in sanguinem: et sicut cibum in sucum verti prima est, ita sucum transire in sanguinem secunda dige- 20 stio est. Hunc calor iecoris administratum per venarum fistulas in sua quaeque membra dispergit, parte quae ex digestis frigidissima est in lienem refusa, qui ut iecur caloris ita ipse fri- 21 goris domicilium est. Nam ideo omnes dexteræ partes validiores [19] sunt et debiliores sinistrae, quia has regit calor visceris sui, illae

[Mss. APSH12.

om. S. *digestiva* E. 17. *aegrescit* P. — *egerendi* Av. 18. *ἀλλοιωτική* vi. *alloeotica* c-g. *ἀλλοιωτική* A. om. S. — *ἀπεκκριτική* H12 *ἀποεκκριτική* Edd. P. om. S. — nomen *ἀπεκκριτική* H2. 19. *colorem* S. — *qui confectum* v3-gb. „Recte.“ Zeun. — *verterit* A. — *digestio* (om. est). 20. *administrandum* v. 21. *has [dexteras]* H2. — *illa* S. 22. *tertio* h. — *purum* (om.

16. omnes] i. e. ceterae vitutae. Cf. fabulam Menenii Agrippae ap. Liv. II, 32, 9 sqq.

digestionibus curat] Vid. not. ad I, 14, 6., ubi hic locus est addendus.

17. *paterfamilias*] i. e. dominus. Cf. I, 11, 11.

dici meruit] i. e. dignus est qui dicatur. Cf. c. 9, § 22.

omne animal] i. e. totum corpus. Sic Comm. I, 1, 7. eodem sensu dicitur *post animal* et *post corpus*.

titubante] i. e. debilitato. *velle ac nolle*] tenet locum nominum substantivorum, *appetentiam* et *fastidium*. Cf. c. 9, § 22. et vid. prolegg. p. xxxix sq.

18. *retrimenta*] Cf. §§ 23 et 24; c. 11, § 9; c. 15, § 19 sq.; C. I, 6, 77. Eodem sensu hoc vocabulum Varro tribuitur a Nonio p. 217, 23. Ipse Macrobius c. 15, § 4. habet *recrementa*: alterum a terendo, alterum a cornendo est derivatum.

ἀπεκκριτική] Sic e codicibus mss. scripsi, quamvis Alexander l. c. *ἀποκκριτικήν* eam nominet.

19. *postquam .. reformatur*] Cf. Hand. Tursell. IV, p. 498 sq.: „Praesens .. dicitur .. de rei conditione quae eadem praesentiam continua attingit.“

in sucum] Cf. Cic. N. D. II, 55, 137. *Ex intestinis autem et alio secretus a reliquo cibo suus is quo alimur permanat ad iecur.*

vertit in sanguinem] Cf. Cic. l. c. *Ab eo cibo quum est secreta bilis iique humores qui e renibus profunduntur, reliqua se in sanguinem vertunt.*

20. *administratum*] idem valet quod paulo supra *confectum*.

21. *has .. illae*] „Vide sis quae scribit pater meus libro III. Observation. cap. 16., nam importunus erat Pricaeus.“ Gron. — Ibi legitur: „Miratur vir eruditus a castigatoribus hunc locum impune esse dimissum, quum transpositio

contagione frigoris sinistra optinentis hebetantur. In venis autem 22 et arteriis, quae sunt receptacula sanguinis et spiritus, tertia fit digestio. Nam acceptum sanguinem quodammodo defaecant, et quod in eo aquosum est venae in vesicam refundunt: liquidum vero purumque et altilem sanguinem singulis totius corporis membris ministrant: et ita fit ut, cum cibum solus venter accipiat, alimonia eius dispersa per universos membrorum meatus ossa quoque et medullas et unguis nutriat et capillos. Et haec 23 est quarta digestio, quae in singulis membris fit, dum quod unicuique membro datum est ipsi membro fit nutrimentum. Nec tamen huic totiens defaecato retrimenta sua desunt, quae, cum membra omnia in sua sunt sanitate, per occultos evanescent meatus. Si qua vero pars corporis aegrescat, in ipsam quasi in- 24 firmiorem ultima illa quae diximus retrimenta labuntur, et hinc nascuntur morborum causae quae *φειμματα* medicis vocare mos est. Si enim fuerit ultimi suci iusto uberior multitudo, hanc a 25 se repellit pars corporis illa quae sanior est, et sine dubio labitur in infirmam quae vires non habet repellendi: unde alieni receptio distendit locum in quem ceciderit, et hinc creantur dolores. Haec est ergo triplex causa vel podagrae vel cuiuslibet ex confluentia morbi: id est multitudo humoris, fortitudo membri a se repellen- 26 tis, et recipientis infirmitas. Cum igitur adseruerimus quattuor in corpore fieri digestiones, quarum altera pendet ex altera, et si praecedens fuerit impedita, nullus fit sequentis effectus: recurra- 290]

Edd. vicahgepszb.]

que] H2. — et (sup. ut) cum A. — eius alimonia A. 23. Etiam haec vl. — unicuique membrorum H2. — sint H2. 24. in suam quasi H2. — in infirmiore A. — et hic A. — causae (om. morborum) Av. causae morborum cah. — reumata S. 25. in infirma A. — unde et alieni Sv-g. — ex confluentia om. a-z. „Necessario ex scripto et veteribus supplendum: Vel cuiuslibet ex confluentia morbi. Nam mala capit quae ex *φειμματος* oriuntur.“ Pont. „Sic lege cum ed. vet.“ Zeun.

pronominum omnem loci sententiam destruat, facitque: quia illas, et: haec contagione. Fallitur: id ipsum enim Macrobius intelligi voluit ex vulgato. Livius lib. XXIV. [cap. 29.]: Et mittentibus et missis ea laeta expeditio fuit: nam et illis, quod iamdiu cupiebant, novandi res occasio data est, et hi sentinam quandam urbis rati exhaustam laetabantur, ubi illi sine dubio missi, hi mittentes.“

visceris sui] i. e. iecoris. Cf. Plin. N. H. XI, 37. s. 23. Iecur in dextra parte est, et s. 60. Huic (ventriculo) adnectitur lien in sinistra parte adversus iecori.

22. quae sunt receptacula sanguinis et spiritus] Cf. Cic. N. D. II, 66, 138. Sanguis per venas in omne corpus diffunditur et spiritus per arterias, et Sen. N. Qu. III,

15, 2. In quibus (corporibus) et venae sunt et arteriae: illae sanguinis, haec spiritus receptacula.

altilem] Hoc unum activi sensus huius adiectivi affertur exemplum. alimonia] Cf. V, 11, 16. Haec voce usus esse dicitur Plautus Pers. I, 2, 1; sed certa eius vestigia non inveniuntur ante Suetonium. Cf. Calig. 42. et Gell. N. A. XVIII, 15, 5.

23. in sua sunt sanitate] Singularis est haec ratio dicendi, sed conferre licet in vitio esse. Vid. Hand. Tursell. III, p. 259.

per occultos evanescent meatus] Cf. c. 10, § 3.

25. ultimi suci] Cf. § 22 sq. ex confluentia] sc. orti.

26. altera .. ex altera] dicitur pro alia ex alia.

mus animo ad illam primam digestionem quae in ventre conficitur, et inveniatur quid impedimenti ex multiformi nascatur alimoniae. Diversorum enim ciborum diversa natura est: et sunt qui celerius, sunt qui tardius digeruntur. Cum ergo prima digestio vertit in sucum, quia non simul omnia accepta vertuntur, quod prius verum est, dum alia tardius vertuntur, acescit: et hoc saepe etiam eructando sentimus. Alia quoque, quibus tarda digestio est, velut ligna humida quae urgente igne fumum de se creant, sic et illa imminente igne naturae fumant, dum tardius concoquuntur: siquidem nec hoc sensum eructantis evadit. Cibus autem simplex non habet controversam moram, dum simul in simplicem sucum vertitur: nec digestio ulla turbatur, dum omnes sibi stata momentorum dimensione succedunt. Si quis autem (quia nihil impatientius inperitia) rationes has dedignetur audire, aestimans non impediri digestionem nisi sola ciborum multitudine, nec velit de qualitate tractare: hic quoque multiformis alimonia deprehenditur causa morborum. Nam pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quam naturae necesse est lacessitur: et fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius, vel certe de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat illos cibos potusve vitandos, qui ultra sitim famemve sedandam producant adpetentiam. Denique vel propter hoc edendi varietas repudietur, quia plena est voluptatis, a qua seriis et studiosis cavendum est. Quid enim tam contrarium quam virtus et voluptas? Sed modum disputationi facio, ne vi-

[Mss. APSH12.

26. *ad illam (in marg. add. primam) A. — Diversorum enim ciborum .. qui tardius digeruntur* Cf. Plut. Symp. IV, 1, 2. — *est natura H2. — qui tardius (om. sunt) Svi. — vertitur H2v-gbP. „Corrige ex ed. vet. vertitur.“ Zeun. — accepta omnia Edd. P.* 28. *Alia quoque sentimus S. — sic illa (om. et) v-g. — coquuntur v-g. — evadat (A a p. m.) Svichg.* 29. *contraversam morem (sup. a) A. — simplicem in sucum (om. simul) Av. in simplicem simul succum Si-g. — digestio illa A. — in stata (sup. statuta) H2. pro statuta (AH1a sec. m.) Sv. pro statua A a p. m.* 30. *impatientius est H. — aestimans non impediri digestionem .. (§ 32.) cavendum est* Cf. Plut. l. c. — *existimans Sab. extimans vichg. — ce ca morborum H1.* 31. *naturae om. H2.* 33. *disputationis v.*

27. *vertit in sucum* Cf. § 19.
28. *quibus tarda digestio est* i. e. quae tardius digeruntur. imminente igne naturae] eorum. Ignis vocatur calor iecoris. Cf. § 19.
nec hoc] quod fumant. sensum eructantis evadit i. e. ab eructante non sentitur.
29. *non habet controversam moram* i. e. non partim citius partim tardius digeritur.
dum] Ponenda erat potius causalis particula. Cf. c. 6. § 12.; c. 10. § 11.; c. 15. § 2.

stata momentorum dimensione] Cf. Plin. ep. IV, 30, 3. *certis dimensionisque momentis.*
30. *hic* i. e. hac ratione.
31. *congeries*] ciborum in stomacho.
amplius] i. e. plus editur quam quod naturae necesse sit.
parva libantur] Cf. c. 7. § 14. parvo vino.
32. *Socrates*] Cf. II, 8, 15. studiosis] i. e. φιλοσόφοις.
33. *modum disputationi facio*] Cf. Cic. in Verr. II, 2, 48, 118. *Nec modum aliquem et finem ora-*

dear hoc ipsum in quo sumus, licet sobrium sit, tamen, quia varium est, accusare convivium.

V. Haec cum Praetextato et ceteris prona adensione placuissent, Euangelus exclamavit: Nihil tam indignum toleratu quam quod aures nostras Graeca lingua captivas tenet, et verborum rotunditati adsentiri cogimur circumventi volubilitate sermonis qui ad extorquendam fidem agit in audientes tyrannum. Et quia his2 loquendi labyrinthis inpaes nos fatemur, age, Vetti, hortemur Eustathium ut recepta contraria disputatione quicquid pro vario cibo dici potest velit communicare nobiscum, ut suis telis lingua violenta succumbat et Graecus Graeco eripiat hunc plausum, tamquam cornix cornici oculos effodiat. Et Symmachus: Rem3 iocundam, Euangele, amarius postulasti. Audere enim contra tam copiose et eleganter inventa res est quae habeat utilem voluptatem, sed non tamquam ingeniis insidiantes et gloriosis tractatibus invidentes hoc debemus expetere. Nec abnegare potuisse me quo-4

Edd. vicahgspdzb.]

V. Caput V. Contra cibum multiplicem aptiorem esse quam sit simplex. ch-b. 1. quod om. H2. — Graeca lingua ASH2v-gbP. grata lingua H1M123. linguae grata E. gratia linguae s-z. „Fortale male a Stephano eiectionem est Graeca lingua. Nam praeterquam quod extat in Ed. vet., etiam sequens illud Graecus Graeco eripiat antiquam lectionem comprobare videtur.“ Zeun. — captivitas E. — teneat P. — assentire (A a p. m. ans.) H1 Edd. — quia ad H12. 2. laberinthis AH12. — imparibus h. — Vecti v-g. o vecti A. — Eustachium (etiam infra) AH2vic. 3. iucundam Edd. PH1. — o euangele A. — Audire ASH12 s-z. — res (om. est) APH1. 4. potuisset me A. — praelusio A. —

tionem nostras criminibusque faciamus.

V, 1. prona assensione placuissent] i. e. ita placuissent, ut facile ceteri assentirentur.

indignum toleratu] Cf. Virg. Aen. IX, 595. Digna atque indigna re latu Vociferans.

Graeca lingua] i. e. sermo hominis Graeci; nam Latine loquentem eum facit Macrobius. Conf. infra: circumventi volubilitate sermonis, et c. 9, § 9. vestri oris nota volubilitas.

agit in audientes tyrannum] i. e. audientibus vim affert.

2. tamquam cornix cornici oculos effodiat] Hertzberg. ad Propert. IV, 6, 15. hoc proverbio ait significari callidum hominem a callidioris esse deceptum, sed addas: necessarium a necessario. Erasmus Adag. I, 8, 75. cornicem dicit antiquitas fuisse concordiae symbolum. Cf. Cic. p. Flacc. 20, 46. Hic, Hercule, cornici oculum, ut dicitur. Nam hunc Hermippum, hominem eruditum, civem suum

.. percussit, ubi vid. schol. Bob., et p. Mur. II, 25. Cn. Flavius qui cornicum oculos confixerit .. et ab ipsis cautis iureconsultis eorum sapientiam compilarit.

3. Audere] Hoc verbum recepi, minus quam antea (vid. not. ad Comm. II, 15, 2.) haesitane, quamvis nullius codicis auctoritate sit firmatum. Nam codicis P, e quo nihil enotatum est, consensus cum ed. b hoc loco maxime dubius est, quia in ed. s, quam ex hoc codice factam esse constat, legatur Audire. Quis autem unquam dixit audire contra .. sensa? Verbum audere idem valet quod infra § 4. sensa et inventa Disarii contrariis repellendo. Cf. Comm. I. c. et Apul. Florid. IV, 18. Haec tanta ac totiuga invitamenta communia non minus vos ad audiendum prolectant quam me ad audendum retardant, ubi quidem audendum e correctura G. Vossii natum est, quam vulgo legeretur audiendum. utilem] i. e. cum utilitate coniunctam.

[222]que tamquam palinodiam canere. Est enim rhetorica prolusio communes locos in utramvis partem inventorum alternatione tractare. Sed quia facilius Graecorum inventionibus a Graecis forte aliis relata respondent, te, Eustathi, oramus omnes ut sensa et inventa Disarii contrariis repellendo in integrum restituas ex-
5 auctoratum convivorum leporem. Ille diu hoc a se officium deprecatus, ubi tot impellentium procerum, quibus obviandum non erat, hortatui succubuit: Bellum, inquit, duobus mihi amicissimis cogor indicare, Disario et continentiae: sed ab auctoritate vestra tamquam ab edicto praetoris impetrata venia gulae patro-
6 num, quia necesse est, profitebor. In primo speciosis magis quam veris, ut docebitur, exemplis paene nos Disarii nostri cepit ingenium. Ait enim pecudes simplici uti cibo, et ideo expugnari difficilius earum quam hominum sanitatem. Sed utrumque fal-
7 sum probabo. Nam neque simplex est animalibus mutis alimonia, nec ab illis quam a nobis morbi remotiores. Testatur unum varietas pratorum quae depascuntur, quibus herbae sunt amarae pariter et dulces, aliae sucum calidum aliae frigidum nutrientes, ut nulla culina possit tam diversa condire quam in herbis natura
8 variavit. Notus est omnibus Eupolis, inter elegantes habendus

[Mss. APSH12.

relatae p2-b. 5. officium a se H2. — patronum me H2. 6. spatiois H12. — pene nos Disarii exemplis, ut docebitur v1a (v3chg penes). ut docebitur pene nos disarii (om. exemplis) P. — Ait cet.] Cf. c. 4, § 5. et Plut. Symp. IV, 1, 3. — uti simplici Edd. — utramque falsam Sv1. utrumque falsam M1. 7. simplex (om. est) H2. — multis v1. — Testatur enim P. — nulla gula H2. 8. omnibus om. v. — Aeges

4. palinodiam canere] Erasmi. Adag. I, 9, 59. „Παλινοῦδῶν, id est palinodiam canere, est diversum ab illis quae prius dixeris dicere, atque in contrarium vertere sententiam.“ Voco palinodia usus est etiam Cicero ad Att. II, 9, 1; IV, 6, 1; VII, 7, 1; ubi solet Graeco scribi.

prolusio] est exercitatio: apud Ciceronem de or. II, 80, 325. et Divin. in Caec. 14, 47. ea tantum quae ipsam pugnam antecedit.

sensa et inventa] Cf. I, 24, 14.

5. exauctoratum] Cf. I, 5, 3 exauctorata a sequenti aetate (verba).

5. a se officium deprecatus] Cf. Cic. in Verr. II, 1, 60, 157. Is ullam a sese calamitatem poterit deprecari? et in Catil. I, 11, 27. Ut a me .. querimoniam detester ac deprecor.

obviandum] Cf. Comm. I, 12, 1. obviante solutio.

hortatui succubuit] i. e. non amplius potuit resistere. Cf. III, 10, 1. Exclamavit Evangelus diu se succubuisse patientiae; ubi sen-

sus est, se, quamvis impatientem, rem pertulisse, ut potius dicendum fuerit impatientiae, quam dicit se vix potuisse reprimere.

ab auctoritate vestra .. impetrata venia] Dicendum erat aut: a vobis et a praetore, aut: auctoritate vestra et edicto praetoris.

praetoris] iudicium exercentis. Cf. Cic. p. Arch. 2, 2.

patronum .. profitebor] Vid. not. ad c. 1, § 22.

6. in primo] i. e. in his quae prime loco dixit.

expugnari .. sanitatem] Commodius hoc verbum refertur ad animi virtutes, ut ap. Cic. p. Cael. 20, 49. expugnare pudicitiam.

7. animalibus mutis] i. e. τοῖς ἀλόγοις. Cf. § 11. lib. IV, c. 5. § 10. et Senec. ep. 124, 2 sqq., ubi et plurali numero legitur muta animalia, et singulari mutum animal, ita ut opponantur rationalia, i. e. homo et deus.

calidum .. frigidum] Cf. § 26. condire] i. e. condicando componere.

veteris comoediae poetas. Is in fabula quae inscribitur *Αἴγες* inducit capras de cibi sui copia in haec se verba iactantes:

Βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης· κρίνου κομά-
ρου τε,
πτόρθους ἀπαλούς ἀποιρώγουσαι, καὶ πρὸς τοῖτοισιν ἔτ'
ἄλλα,
κῦτίσόν τ' ἡδὲ σφάκον εὐώδη καὶ σμίλλακα τὴν πολύφυλ- [223]
λον,

Edd. vicahgspdzb.]

Mss. et Edd. 9. Βοσκόμεθ' Cf. Plut. l. c. Salmas. Exerc. Plin. p. 235. a. AB. Meineke fragm. Com. Gr. I, p. 426. et Schneidewin. in Zeitschr. f. d. Alt. Wiss. 1843. p. 476. Βοσκόμεθ' ... θύμβραν om. S. In A legitur βοσκομεθ' ὑλης ἀπὸ παντοδαπῆς (in vic βοσκόμεθ' ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς) omisissis reliquis. In a multae sunt lacunae infra notandae, nulla versuum distinctio. In h-b distinguuntur septem versus, quorum primus finitur verbo ἐλάτης, alter verbo ἀποιρώγουσαι, tertius verbis κῦτίσόν τ' ἡδὲ, quartus verbo πολύφυλλον, quintus verbo ἐρίκην, sextus verbo μίσθον, ut vulgo apud Plutarchum. — v. 1. ὑλης πο H1. — παντοδαπῆς a. — ἐλάτες κρίνου pl. „Omnino legerim κρίνου cum Camer. et Lugdun. ed. vet. Gaza illicem interpretatur.“ Pont. „Nulla editio aliter habet quam κρίνου.“ Gron. — κρι νοχ (deleta in lacuna littera) P. — v. 2. ἀπαλούς. ποιρώγουσαι H1P. „Xylander eodem versu pro ἀπαλούς ἀταλούς adducit. At πτορθούς ἀπαλούς dixit Eupolis, quomodo apud Athenaeum libro III. [p. 113. b.] ἀπαλούς ἄρτος dictus.“ Pont. — ἔτ' ἄλλα Salmasius, Grotius et Meinekius Curis crit. p. 58. Sed vid. infra. ἐτάλααν H2. ἐτ' ἀταλῶν H1. ἐτάλαααν P. ἐ (sequente lacuna) a. ἔτ' ἄλλ' οἶον h-b. Mein. Th. Bergk. Comm. Com. Att. p. 199. coni. καὶ πρὸς τοῖτους καλαμίνθην vel τιθύμαλλον. „Verior videtur Th. Bergkii coniectura καὶ πρὸς τοῖτους τιθύμαλλον. Videtur tamen aliud quid latere. Apud Plutarchum in Aldina quidem ex illis ἔτ' ἄλλ' οἶον nonnisi prima littera ἐ comparet.“ Meinek. Vid. not. — v. 3. κῦτίσόντ H1P. κῦτίσόντ H2. κῦτίσόντ a. κῦτίσόντ vhg. κῦτίσόντ spl. κῦτίσόντ τ' p2d Plut. κῦτίσόντ zb. „Οἷσιν κῦτίσόν (om. ἡδὲ) Salm. — „σφάκον legi lex metri postulat.“ Salmas. consentiente Meinekio qui adnotavit: „quod correxit Bodaeus Stapellius ad Theophr. p. 409. indicatus a Lobeckio ad Phryn. p. 110.“ Φάκον H12. Φάκ. κον P. φα (sequente lacuna) a. φάκον h-b Plut. — μίλλακα „rectius fortasse scribitur, ut voluit Runkelius. V. Elmsleius ad Eurip. Bacch. 106. et Dindorf. ad Aristoph. Nub. 1007.“ Meinek. — τὴν om. Plut. — ποταμύλααν H1. ποταμύμον P. πολύφυλλον a. — v. 4. ἐρίνον a.

9. v. 1. ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς] Salmasius Exerc. Plin. p. 380. a. A. adnotavit Graecos ὕλην de arboribus fruticibus et herbis promiscue usurpare. Sed vide ne haec rectius Xylander reddiderit verbis: *omnigena materies*. Certe Plinius N. H. XXXV, 1, 1. dicit: *immensa medicinae silva*, et Plutarchus p. 663, B.: *Ὡς τὸ ἡμέτερον (σῶμα) ἐκ ποικίλης ὕλης λόγον ἔχει μᾶλλον ἢ ἀπλῆς συνεκτιθέσθαι*.

κρίνου κομάρον τε] i. e. ilicis et arbuti. Cf. Zonae epigr. Anthol. Pal. IX, 312. v. 4. *Ἡ κρίνον ἢ τὰν ἀθάλααν κόμαρον*, et versum ap. Athen. II, p. 50. l. *Ὁ κρίνος (φέ-*

ρε) ἀκύλους, δ' κόμαρος μυαίκυλα.

v. 2. ἔτ' ἄλλα] Haec certa quidem non sunt, sed proxime accedunt ad id quod legitur in codd. mss., dummodo statuas librum aberrasse ab his ad πολύφυλλον, nec turbant versum.

v. 3. ἡδὲ σφάκον] i. e. et salivam. Meinekius conferri iubet Aristoph. Thesm. 486. Cratinus fragm. incert. fab. CXXXV. (Ἀντομάτη δὲ φέρε τιθύμαλλον καὶ σφάκον πρὸς αὐτὸ ἀσφάραγον κῦτίσόν τε) Alexin Athenaei IV, p. 170. b. et Polluc. VI, 66, et de ἡδὲ similibusque formis epicis in versibus anapaesticis comicorum not. ad

κότινον σχίνον μέλιαν πεύκην, άλλαν δρυῖν, κιττόν ἐρι-
 κην
 5 πρόμαλον ῥάμνον φλόμον ἀνθερικόν κισθὸν φηγὸν θύμα
 θύμβραν.

[Mss. APSH1 (H2 usque § ad 12).

„ἐχίνον sola Lugdunensis editio (Stoer. 1597.), quod et animalis nomen, quem erinaceum indigitant. Est tamen et herba alias ἐρίνος appellata. Sed σχίνον non spreverim. Constantinus in Geoponicis ἡ σχίνος, τρεῖς δὲ καρπὸς, φησί, φέρει. Quod ipsum ab Arato est, cuius verba vertit Divinationum primo Cicero [9, 16.]. Sed de ἐχίνῳ vide ad Theophrastum et in eum animadv. lul. Caes Scaligeri tertium c. 10.“ Pont. — πεύκην άλλαν om. a. Plut. σκῆν (om. άλλαν) h. „Scripti σκῆν quod ex antiquis Macrobiani exemplaribus profert Leopardus Emend. VIII, 10. Pineae fronde non vescuntur caprae. Pro άλλαν, Bodaeus Stapelius scripsit ἄπιον, Bergkiius φυλλαν oleastrum. Satiis duxi coniungere άλλαν δρυῖν.“ Meinek. Illud improbat Schneidewinus qui confert v. 1 sq. ἐλίτης προθύς. — ἐρίκην PH12ap probante Choerobosco (Cramer Anecd. Oxon. II, p. 272.) et Meinekio, Schneidewino. ἐρείκην Salmas. Sic scripserunt etiam Meinekii et Schneidewinna. ἐρέκην dzh. — μυρίκην ahg (hg in mg.: „Al. ἐρίκην.“) Plut. — v. 5. προμαλλον P. — φλόμον ahg. „Apud Suidam est φλώμος, quae et φλόνος, θρυαλλίς. At φλόνος ἀντὶ τοῦ φλόμος erit: φλόμος itaque recte, et eadem sit quae lucernaria Empirico Marcello.“ Pont. — ΘΕΡΙΚΟΝ PH12. ἀνθερικὴν g. — κισθὸν Salmasius, Meinekii (qui habet φηγὸν, κισθὸν), Schneidewinus. κισθὸν PH12 (a-b κισθόν). „Camerarii et Lugdun. (ahg) κισθόν. Ego prius retinuerim.“ Pont. „Immo posterior.“ Gron. — φηγὸν p-bH12 (In a non satis liquet, num sit νν an ον). — θύμα om. Plut. ορμα

Cratini fragm. p. 77. (Quaest. scen. II, p. 25.). Cf. Salmas. de homonym. hyl. iatr. c. 37.

σμῖλιναι τὴν πολύφυλλον] Illicis genus hoc videtur fuisse. Cf. Plin. N. H. XVI, 6. s. 8. § 19. Illicis duo genera. Ex iis in Italia folio non multum ab oleis distant smilaces a quibusdam Graecis dictas. Nam ex iis arboribus quas Graecos praeterea sic nominasse refert Plinius, tuxus (ib. 10. s. 20.) dicitur esse mortifera et altera ederae similis (ib. 35. s. 63.) spinosis fructuosa ramis.

v. 4. κότινον, σχίνον] i. e. oleastrum, lentiscum. Vid. app.

άλλαν δρυῖν] Haec recte coniunxisse videtur Meinekii, qui censet hoc nomine eandem arborem significari quae ab aliis vocetur θαλασσία δρυς et ἀλλήλοιος, affereus Pseudo-Democrit. ap. Fabric. Bibl. gr. IV, 29. p. 337. Δρυς θαλασσία ἀντιπάζει πᾶσιν μανίας ἀγωγῇ, Theophrast. H. Pl. VIII, 8. Ὅς δ' οἱ περὶ Ἰδην διακοῦσι, τὰδ' ἐστὶ τὰ εἶδη, ἡμερὶς ἀγύλαψ πλατύφυλλος, φηγός, ἀλλήλοιος. Hesych. Ἀλλήλοιος, γένος δρυός. Schol. in Theocr. IX, 19. Εἶσι δὲ δρυὸς γένη πέντε, φηγός, ἡμερὶς, ἐτυμόδρυς,

ἀλλήλοος (leg. ἀλλήλοιος) καὶ ἄκυλος.

v. 5. πρόμαλον] Meinekiius adnotavit: „Respexit Erotianus Gloss. Hippocr. p. 514. ed. Tr. Πρόμαλον ἐστὶν εἶδος φυτοῦ οὗ μὲνηται καὶ Εὐπολις Αἰξίν.“ Adde Hesychium: Πρόμαλος μυρία ἡ ἄγρος, et Etymol. Magn. Πρόμαλοι, εἶδος ἄγρης δρυός.

φλόμον] i. e. verhascum. Cf. Salmas. de homon. c. 52.

ἀνθερικόν] Cf. Dioscor. II, 199. Ἀσφόδελος .. (ἔχει) κανλὸν λείον ἔχοντα ἐπ' ἄκρον ἄνθος καλούμενον ἀνθερικόν.

κισθόν] Sic legendum est, non κισθόν, quod idem esset ac quod antecedit κιττόν. Cf. Hesych. Κίσθος, θάμνος, ἧς τὸ μὲν ἄβλεν τὸ δὲ θῆλυ. Alia eiusdem nominis scriptura est, quam habet Dioscorides I, 126.: Κίστος .. θάμνος ἐστὶν ἐν πετρώδεσι τόποις φυτόμος πολύκλαδος, φυλλώδης, σὺχ' ὑψηλός, φύλλα ἔχον περιφεροῇ στρυφὰ δασέα. θύμα] est numerus pluralis: nam thymus dicitur et θύμος et θύρον. Cf. Theophrast. H. Pl. VI, 2. θύμον, τὸ μέλαν καὶ λευκόν.

θύμβραν] Cf. Dioscor. III, 39. (45.) Θύμβρα καὶ αὐτὴ γνῶσιμος.

Videturne vobis ciborum ista simplicitas, ubi tot enumerantur vel arbusta vel frutices non minus suco diversa quam nomine? Quod 10 autem non facilius morbis homines quam pecudes occupentur, Homero teste contentus sum, qui pestilentiam refert a pecudibus inchoatam: quando morbus, antequam in homines posset inreperere, facilius captis pecoribus incubuit. Sed et quanta sit mutis ani- 11 malibus infirmitas vitae brevitatis indicio est. Quod enim eorum quibus notitia nobis in usu est potest annos hominis aequare? nisi recurras forte ad ea, quae de corvis atque cornicibus fabulosa dicuntur, quos tamen videmus omnibus inhiare cadaveribus universisque seminibus insidiari, fructus arborum persequi: nam non minus edacitatis habent quam de longaeuitate eorum opinio fabulatur. Secundum, si bene recorder, exemplum est solere me- 12 dicos aegris simplicem cibum offerre, non varium: cum hunc offeratis, ut opinor, non quasi digestu faciliorem, sed quasi minus adpetendum, ut horrore uniformis alimoniae edendi desiderium languesceret, quasi multis concoquendis per infirmitatem non sufficiente natura. Ideo, si quis aegrescentium vel de ipso simplici

Edd. vicahgsdz.]

H12. — vobis om. H2. — diversa om. H2. 10. Homero] II. d. 50. — inreperere P. 11. multis AHIPSVls-zEM13. „Expressimus Stephanus et quam invenimus scriptam lectionem. Non ambigo tamen, quia exaraverit Macrobius mutis animalibus: quomodo etiam editiones vetustae.“ Pont. „Corrige praecunte ed. vet. mutis.“ Zeuss. — de quibus H2. — in usu (om. est) P. — quam long. (om. de) H1. 12. Secundum] Cf. c. 4, § 6. Plut. l. c. — solent medici S. — pro infirmitate v. — subductis

γεννωμένη ἐν λεπτογείοις καὶ τραχέσι τόποις, ὁμοία θύμῳ, ἐλάσσων μέντοι καὶ ἀπαλωτέρα, φέρονσα στάχυν ἀνθρώπων μεστὸν ἔχλωρον. Salmas. de homon. c. 38 extr.

10. inchoatam] Hoc participium alias ei solet opponi quod perfectum sit.

facilius captis] i. e. quae morbo facilius afficerentur, vel, ut supra dicitur, occuparentur Plutarchus p. 662. F.: Τὰ λοιμικὰ πάθη πρῶτον ἀπτεσθαι τῶν ἀλόγων ἀποφαινόμενος.

pecoribus incubuit] Novus est hic huius verbi usus.

11. mutis animalibus] „Generatum notat in animalibus brutis vitae brevitatem, speciatim vero quod de corvis et cornicibus obiiici possit obviat his statim verbis: Nisi recurras cet.“ Pont. — Cf. § 7. Non me movet quod in plerisque codd. legitur multis. Nam vel in optimo Plinii codice Bambergeni in summario libri N. H. XXXII. legitur: Ubi non multi (sint pisces), quae tamen referuntur ad s. 9. verba: grunnire cum

cum capiatur, et apud Senecam, quamvis saepe in ep. 124. legatur mula animalia, tamen § 21. in cod. Bamb. est mendam a multis animalibus, et § 22. idem in uno codice Vaticano et in Rehdigerano.

quae de corvis atque cornicibus fabulosa dicuntur] Plutarchus l. c. habet tantum Πλὴν εἰ φαίη τις κόρακα καὶ κορώνην. Cf. Plin. N. H. VII, 48. s. 49. Hesiodus .. fabulose, ut reor, multa de hominum aevo referens, cornici novem nostras attribuit aetates, quadruplum eius cervis, id triplicatum corvis. Harduinus adnotavit: „In opere ex iis aliquo quae interciderunt.“

quam de longaeuitate eorum opinio fabulatur] Haec parum congruunt cum iis quae antecedunt. Dicendum erat: quam longaeuitatis (ut retineamus hoc ἀπαξ λεγόμενον), si audimus fabulas vel simile quid.

12. cum offeratis] Intelligendi sunt medici. Utitur autem secunda persona Eustathius, quia respondet Disario medico.

quasi .. non sufficiente natura]

- 124) amplius adpetat, subducitis adhuc desideranti. Ideo vobis com-
 13 mento tali non qualitas sed modus quaeritur. Quod autem in
 edendo sicut in potando suades varia vitari, habet latentis captio-
 nis insidias, quia nomine similitudinis coloratur. Ceterum longe
 alia potus alia ciborum ratio est. Quis enim umquam edendo
 14 plurimum mente sauciatu est, quod in bibendo contingit? Far-
 tus cibo stomacho vel ventre gravatur: infusus vino fit similis in-
 sano, opinor, quia crassitudo cibi uno in loco permanens expectat
 administrationem digestionis, et tunc demum membris sensim con-
 fectus inlabitur: potus, ut natura levior, mox altum petit, et ce-
 rebrum, quod in vertice locatum est, ferit fumi calentis aspergine.
 15 Et ideo varia vina vitantur, ne res, quae ad possidendum caput
 repentina est, calore tam diverso quam subito consilii sedem sau-
 ciet. Quod aequae in cibi varietate metuendum nulla similitudo,
 16 ratio nulla persuadet. In illa vero disputatione, qua digestionum
 ordinem sermone luculento et vario digessimus, illa omnia quae de
 natura humani corporis dicta sunt et nihil nocent propositae
 quaestioni et eloquenter dicta non abnego. Illi soli non adsentior
 quod sucos varios de ciborum varietate confectos dicis contrarios
 esse corporibus, cum corpora ipsa de contrariis qualitatibus fa-
 17 bricata sint. Ex calido enim et frigido, de sicco et humido con-
 stamus. Cibus vero simplex cui adest sucum de se unius quali-
 tatis emittit. Scimus autem similibus similia nutriri. Dic,
 18 quaeso, unde tres aliae qualitates corporis nutriuntur? Singula
 autem ad se similitudinem sui rapere testis Empedocles, qui ait:

[Mas. APSH.

(corr. in subduca) H. — Sed adeo vobis P. 13. sicut in potando]
 Cf. c. 4, § 7. — alia potus om. ASH. — contingit S. 14. fartus
 SM123. — stomacho vel ventre ASv-gM123. stomachum vel ventrem s-b
 PH. 16. In illa vero disputatione] Cf. c. 4, § 9 aqq. — degessit
 H. — nil H. — dicis] c. 4, § 11. Cf. Plat. l. c. 17. et sicco humida
 (om. de) A. — simplex om. H. — cui adest ASHv-gEM123. „Non male.“
 Zon. om. s-bP. — aliae tres v-g. — qualitatis S. — nutriantur s-bP.

Haec continent ea quae cogitent
 medici, ut in Graeco sermone par-
 ticulae quasi respondent *αἷς* cum
 participio.

adhuc desideranti] i. e. nondum
 sedato desiderio.

13. quia nomine similitudinis co-
 loratur] i. e. quia ab utraque parte
 varia dicuntur esse vitanda. Cf.
 Valer. Max. VIII, 2, 2 libidinosam
 liberalitatem debiti nomine colo-
 rando.

infusus vino] Cf. c. 3, § 4.

contingit] idem est quod evenit,
 vel efficitur. Cf. c. 6, § 9. et c. 7,
 § 10.

14. administrationem digestionis]
 Cf. c. 4, § 14. quae administran-
 dam alimoniam receperunt.

fumi .. aspergine] miro modo

dictum est, quum hic famus sit ni-
 hil nisi vapor. Nec minus id quod
 sequitur § 15. quae ad possidendum
 caput repentina est. Cf. V, 13,
 21. et Alexand. Problem. phys. II,
 71. Ὅτι ἐκ τοῦ πολλοῦ ὀκνοῦ κλισίαν
 αὐτοῖς ἀναθυμιάσεις γέγονεν ἀ-
 τμᾶδους πνεύματος πρὸς ἐνέ-
 φαλον.

15. ratio persuadet] Cf. c. 4, § 3.

17. Ex calido .. constamus] Cf.
 § 21. et Comm. I, 6, 40. Ex quat-
 tuor elementis et tribus eorum inter-
 stitiis absolutionem corporum con-
 stare manifestum est. Notanda est
 praepositionum variatio.

cui adest] Haec possunt sane
 omitti sensu non violato: sed quum
 in omnibus fere codicibus legan-
 tur, non est quod ea deleamus. E

ὧς γλυκὺ μὲν γλυκὺ μάρπτει, πικρὸν δ' ἐπὶ πικρον[225]
 ὄρουσεν,

ὁξὺ δ' ἐκ' ὁξὺ ἔβη, θερμὸν δ' ἐποχεύετο θερμῷ.

Te autem saepe audio Hippocratis tui verba cum admiratione re-19
 ferentem: *Εἰ ἐν ἧν ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἤλγειν ἄλγσι* δὲ, οὐκ
 ἄρα ἐν ἐστὶ. Ergo si homo non unum, nutriendus est non ex
 uno. Nam et deus omnium fabricator aerem quo circumfundimur 20
 et cuius spiramus haustu non simplicem habere voluit qualitatem,
 ut aut frigidus sit semper aut caleat, sed nec continuas siccitati
 nec perpetuo eum addixit humori, quia una nos non poterat
 qualitate nutrire de permixtis quattuor fabricatos. Ver ergo ca-
 lidum fecit et humectum, sicca est aestas et calida, auctumnus
 siccus et frigidus, hiems humida pariter et frigida est. Sic et ele-21
 menta, quae sunt nostra principia, ex diversitatibus et ipsa con-
 stant et nos nutriunt. Est enim ignis calidus et siccus, aer hu-
 mectus et calidus, aqua similiter humecta sed frigida, terra frigida
 pariter et sicca. Cur ergo nos ad uniformem cibum redigis, cum
 nihil nec in nobis nec circa nos nec in his de quibus sumus uni-
 forme sit? Quod autem acescere vel nonnumquam fumare in 22
 stomacho cibum vis adsignare varietati, ut credamus, pronunties
 oportet aut semper eum qui vario cibo utitur haec pati aut

Edd. vicahgspdzb.]

18. *testis est* A Edd. — ὧς .. θερμῷ om. ASHv-c. — μὲν ἐπὶ
 γλυκὺ (ut Plat. l. c.) a. — ἐπὶ ... θερμὸν add. in mg. (sed: ορουσεν
 .. γλε) P. — ὄρουσαν a. ὄρους hg. — v. 2. Ὀξὺ δ' ἐκ' ὁξὺ, δαλερὸν
 δαλερὸς λαβέτω (ut Plat. l. c.) a. 19. *Hippocratis*] „Ita nunc le-
 gimus ἐν τῷ περὶ φύσιος ἀνθρώπου. ἐγὼ δὲ φημι, εἰ ἐν ἧν ὁ ἄνθρωπος,
 οὐδέποτε ἂν ἤλγειν, οὐδὲ γὰρ ἧν ὑπὸ τοῦ ἀλγῆσειν.“ hg in mg.
 „Περὶ φύσιος ἀνθρώπου sect. III, p. 4., ed. Foës [p. 20, ed. Froben.].
 Sed paulo aliter hodie legitur: *Εἰ ἐν ἧν ὁ ἄνθρωπος, οὐδέποτε ἂν ἤλ-
 γειν· οὐδὲ γὰρ ἂν ἧν ὑπὸ τοῦ ἀλγῆσειν ἐν ἐόν.* Sed apud Gale-
 num de Elem. l. pro ὑπὸ τοῦ legitur ὑφ' ὅτου ἀλγ. ἐν ἐόν. Haud
 dubie vera lectio est apud Galenum, quippe quae generi dicendi Hippe-
 cratico convenientior esse videtur. Noster vero locum vel ex memora-
 ria laudavit vel magis sensum quam verba voluit exprimere.“ Zoun.
 — *Εἰ ... ἐστὶ* om. ASHv-a. — εἰ ἔστιν P. — ἀεστὶ (om. ἔν) P. —
 un' (in ras.) A. unum est S. — non ex uno est S. 20. *fecit cali-
 dum* S. 21. *etiam ipsa* v-g. — *humecta et frigida* Sv-g. — *at terra*
 a-bP. — *nec nobis* (om. in) S. — *in iis* v-g. 22. *Quod autem acc-*

pronemine relativo cui intelligen-
 dum est ei, referendum ad emittit.

unde .. nutriuntur] Cf. prolegg.
 p. xli.

18. *similitudinem sui*] positum est
 pro *similia sui*. Cf. § 21. *ex diver-*
sitatibus constant.

ὁξὺ δ' ἐκ' ὁξὺ ἔβη] Hiatus vi-
 detur esse emendandus. Equi-
 dem putaverim aliud olim scriptum
 fuisse verbum, fortasse θίεν vel
 νέειν.

20. *Ver ergo calidum fecit cot.*
 Cf. Comm. I, 6, 60., ubi quidem cui-

vis anni temperi una tribuitur vir-
 tus.

21. *quae sunt nostra principia*
 Cf. § 17.

ex diversitatibus] Cf. § 18. *simili-*
tudinem sui.

Est enim ignis calidus et siccus
 cet.] Cf. Comm. I, 6, 26 sqq.

22. *acescere .. cibum*] Dicendum
 erat quod acescit cibis. Sed obsti-
 tit particula quod iam supra po-
 sita.

ut credamus] Haec quum ad an-
 tecedentia referenda sint, praemil-
 tendum erat id.

- numquam illum pati qui simplicem sumit. Si vero et qui mensa fruitur copiosa hoc vitium saepe non sentit, et qui se uno cibo afficit saepe sustinet quod accusas, cur hoc varietati et non modo [226] edacitati adsignas? Nam et de simplici avidus noxam patitur cruditatis, et in vario moderatus digestionis commodo fruitur.
- 23 At, inquires, ipsa inmoderatio ex ciborum varietate nascitur titillante gula et ad sumenda plura quam necesse est provocante.
- 24 Rursus ad ea quae iam dixi revolvor, cruditates de modo non de qualitate provenire. Modum vero servat qui sui potens est et in mensa Sicula vel Asiana: excedit inpatiens, etsi solis olivis aut olere vescatur. Et tam ille copiosus, si moderationem tenuit, sanitatis compos est, quam insanus fit ille cui merus sal cibus est,
- 25 si hoc ipsum voraciter invaserit. Postremo si in his quae sumimus varietatem noxiam putas, cur potionum remedia quae per os humanis visceribus infunditis ex tam contrariis ac sibi repugnantibus mixta componitis? Suco papaveris admiscetis euphor-

[Mss. APSH.

scere cet.] Cf. c. 4, § 27 sq. — non modo edacitati PHhEM3. non modo edacitatis icag-b. non perpetuae eius edacitati S. non perpetuum edacitati (A sup. add. l'. mo) vM12. „Scriptus perpetuae edacitatis. Fortassis, perpetis edacitatis ut noctem perpetem Plautus.“ Pont. 23. inquires] Cf. c. 4, § 31. — moderatio S. — ad sumenda H a ser. m. s-bP. assumenda A (H a p. m.). ad assumenda v-g. assumenda S. 24. iam dixi] § 22. — non qualitate (om. de) A. — Modum enim ASv-g. — etiam in g in mg. — etiam si v-g. — holere as-b. — Et tamen Sv-g. — moderationes P. — contra insanus v-g. — evaserit (sup. P in) A. 25. potionum remedia] Cf. Plut. l. c. — remediis P. — quae post humanis H. — mixta v-g. 26. admiscetis H. — monstrosis

et non modo] idem est ac nec tantum. Qui edacitatis scripserunt videntur modo habuisse pro substantivo, quum infra § 23. legatur: de modo non de qualitate. Hoc, si suffragarentur codices, ego non respuerem, quamvis in verbis modo edacitatis esset pleonasmus quidam (cf. c. 3, § 12.), praesertim quum etiam § 28. legatur et non, ubi non minus quam hoc loco esse possit et non modo.

24. in mensa Sicula] „Est apud Suidam Σικελική τράπεζα· ἐπὶ τῶν πάντων πολυτελέων καὶ τραφηλῶν. Lautam et opiparam fuisse docet apud Athenaeum [immo apud Pollucem X, 107.] Eubulus Comicus: Καὶ πνικτὰ Σικελικὰ πατάγεια σωρεύματα, ubi πατάγεια σωρεύματα, quomodo et Scaligero observatum, adumbravit Curcul. [immo Menacchm. I, 1, 26.] Plautus: Tantas struices concinnat patinarias. Porro adagium a Diogeniano annotatum: Ἀτὶ Λεόντιοι περὶ τοὺς κρατῆρας huc quoque facit. Nam Leontini Siciliae populus est.“ Pont. —

Addo C. I, 10, 16. et Horat. Od. III, 1, 18. Siculae dapes, et quae ad illum locum attulit Orellius, imprimis: Plat. de rep. III, p. 404. Στραχισίαν δὲ, ᾧ φίλε, τράπεζαν καὶ Σικελικὴν ποικιλίαν ὀψον, ὡς ἔοικας, οὐκ ἀνείς. Erasmus. Adag. II, 2, 68.

vel Asiana] Cf. Liv. XXXIX, 6, 7. Luxuriae peregrinae origo ab exercitu Asiatico invecta in urbem est, et § 9. Epulae quoque ipsae et cura et sumptu maiore adparari coeptae.

olivis aut olere] Cf. Horat. Od. I, 31, 15 sq. Me pascunt olivae, Me cichorea levesque malvae.

insanus] i. e. aegrotus.

26. Suco papaveris] Cf. Plin. N. H. XX, 18 s. 76. Papaveris (sucus) largus densatur et in pastillos tritus in umbra siccat, non vi sporifera modo, verum, si copiosior hauritur, etiam mortifera per somnos: opion vocant.

euphorbium] Cf. Plin. N. H. V, 1. s. 1. § 16. Similia prodidit (Iuba) de Atlante, praeterque gigni ibi

bium, mandragoram aliasque herbas conclamati frigoris pipere temperatis, sed nec menstruosis carnibus abstinētis inserentes poculis testiculos castrorum et venenata corpora viperarum, quibus admiscetis quicquid nutrit India, quicquid devehitur herbarum quibus Creta generosa est. Cum ergo ad custodiam vitae hoc 27 faciant remedia quod cibus, siquidem illa eam revocent iste contineat, cur illis providere varietatem laboras, istum squalori uniformitatis addicis? Post omnia in voluptatem censura cothurnati 28 sermonis investus es, tamquam voluptas virtuti semper inimica sit, et non cum in luxum spreta mediocritate prolapsa est. Quid enim agit ipse servus non edendo nisi cogente fame nec potando praeter sitim nisi ut de utroque capiat voluptatem? Ergo 29

Edd. vicahgspdsb.]

ae-bPH. Cf. V, 17, 14. — generosa (om. est) P. 27. hae S. — reve-
cet S. — istis squalorem i. isti squalorem e-g. isti squaloris (del. s.)
S. — adicis Sv-g. 28. investus es] c. 4, § 32. — in luxu sumpta
(corr. in spreta) A. — potandum A. 29. coquit H. — appetentia S.

herbam euphorbiam nomine ab inventore medico suo appellatam, cuius lacteum sucum miris laudibus celebrat in claritate visus contraque serpentes et venena omnia, et XXV, 7, s. 38. Euphorbium dicit ibid. 12, s. 91. et XXVI, 8, s. 34, § 54.

mandragoram] Vid. not. seq. et conf. c. 6, § 7. Cf. Plin. N. H. XXV, 13, s. 94. Mandragoram alii Circaeum vocant. Duo eius genera. . . Ferunt mala avellanarum nucum magnitudine. . . Sucus fit et e malis et caule deciso cacumine, et radice punctis aperta aut decocta. . . Odor gravis ei, sed radicis et mali gravior. . . Folia servantur in muria efficacius, alias recentium sucus pestis est: sic quoque noxiae vires. Gravedinem etiam afferunt olfactu, quamquam mala in aliquibus terris manduntur. Nimio tamen odore obtumescunt ignari; potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnificia pro viribus bibentium.

conclamati frigoris] i. e. perniciosas frigore. Cf. Plutarch. Sympos. III, 4, 2. (p. 652. C.) *Πικτικὰ τὰ πλείστα τῶν ὑπνωτικῶν φαρμάκων ἔστιν, ὡς ὁ μανδραγόρας καὶ τὸ μηκόνιον.* Plin. N. H. XXIV, 9, s. 38. § 61. Adversantur (vilices) venenis serpentium maxime quae frigus inferunt, et XXV, 13, s. 95, § 151. Semini et foliis (cicutae) refrigeratoria via.

poculis] i. e. remediis. Cf. Plin. N. H. XXIV, 11, s. 58. Medetur (struthion) morbo regio. . . Quamob-

rem aureum poculum medici vocant.

testiculos castrorum] Cf. Plin. N. H. XXXII, 3, s. 13. Spectabilis naturae potentia in his quoque quibus et in terris et in aqua victus est, sicut et fibris, quos castores vocant, et castorea testes eorum, cet.

viperarum] Cf. Plin. N. H. XXI, 4, s. 21. Fiunt ex vipera pastilli, qui theriaci vocantur a Graecis, . . . quibus ad multa medicamenta utuntur.

quicquid nutrit India] Cf. Plin. N. H. XV, 26, s. 31. Miscuntur saporēs, et alio aliis placere cogitur: miscuntur vero et terrae caelique tractus. In alio cibi genere India advocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene singulaeque terrae, et XXIV, 1, § 4 sq. Statim compositiones et mixturae inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio aestimantur.

quibus Creta generosa est] Cf. Plin. l. c. et XXV, 8, s. 53, § 93. Praecedente persuasionē illa quidquid in Creta nascitur infinito praestare ceteris eiusdem generis alibi genitis.

27. iste] et infra istum ponitur pro hic et hunc, quum opponatur pronomen ille.

illis providere varietatem laboras] Cf. Comm. II, 14, 15. laborat ostendere, et Caes. B. G. VI, 44, 3. Frumento exercitui provisio, ubi quidem alii legunt exercitu.

28. censura cothurnati sermonis] Cf. prolegg. p. XLII.

voluptas non mox nomine ipso infamis est, sed fit modo utendi
 29 vel honesta vel arguenda. Parum est, si excusata sit et non
 etiam laudetur voluptas. Nam cibus qui cum voluptate sumitur
 desiderio tractus in ventrem reconditur patula expectatione rap-
 pientem, et dum animose fruitur, mox eum concoquit: quod non
 ex aequo cibus evenit quos nulla sui dulcedo commendat. Quid
 ergo accusas varietatem quasi gulae irritamentum, cum salus sit
 30 hominis vigere adpetentiam, qua deficiente languescit et periculo
 fit propior? Nam sicut in mari gubernatores vento suo, etiamsi
 nimius sit, contrahendo in minorem modum vela praetervolant, et
 flatum, cum est maior, coercent, sopitum vero excitare non pos-
 sunt: ita et adpetentia, cum titillatur et crescit, rationis guberna-
 31 culo temperatur, si semel ceciderit, animal extinguitur. Si ergo
 cibo vivimus et cibum adpetentia sola commendat, elaborandum
 nobis est commentum varietatis ut haec semper provocetur, cum
 praesto sit ratio qua intra moderationis suae terminos temperetur.
 32 Memineritis tamen lepido me convivio adesse, non anxio: nec
 sic admitto varietatem, ut luxum probem, ubi quaeruntur aestivae
 nives et hibernae rosae, et, dum magis ostentui quam usui ser-
 vitur, silvarum secretum omne lustratur et peregrina maria solli-
 citantur. Ita enim fit ut, etiamsi sanitatem sumentium mediocri-

[Mss. APSH.

ad penitentiam (del. ut) A. — propior A. 30. maior est Edd. P. —
 deciderit S. — extinguit AP. 31. qua AH. om. S. quae v-g.
 quia s-bP. 32. luxum om. A. — servitur om. P. 33. Obscure

mor] novo modo dictum est pro
 continuo. Cf. c. 8, § 3., ubi mor-
 tritum idem valet ac: simul ac tri-
 tum est.

29. patula expectatione] Dicen-
 dum erat potius expectatione patu-
 lum (ventrem), ut ait Virgilius
 Georg. I, 376. Patulis captavit
 naribus auras, et Horatius Epist.
 I, 18. 70. Nec retinent patulae
 commissa fideliter aures.

animose] i. e. cum voluptate, ut
 dicitur animi causa. Cf. Sueton.
 Caes. 47. Gemmas ... semper ani-
 mosissime comparasse.

sui dulcedo] Vid. prolegg. p.
 xxxix.

30. vento suo] i. e. secundo, ut
 dicitur suo tempore.

praetervolant] intuentem acilicet,
 ut sit idem quod cursum tenent.

31. commentum varietatis] i. e. va-
 rietate excogitata.

32. lepido convivio .. non anxio]
 Haec videntur pertinere ad ultima
 Disarii verba c. 4, § 33. ne videar
 hoc ipsum in quo sumus, licet so-
 brium sit, tamen, quia varium est,
 accusare convivium.

aestivae nives] Cf. Sen. N. Q. IV,
 13, 2. Nos vero quacramus potius
 quomodo flant nives quam quomodo
 seroentur, quoniam ... invenimus
 quomodo stiparemus nivem, ut
 ea aetatem evinceret et contra
 anni fervorem defenderetur loci fri-
 gore.

hibernae rosae] Cf. Sen. ep. 122,
 8. Non vivunt contra naturam qui
 hieme concupiscunt rosam? Horat.
 Od. I, 38, 3 sq. Mitte sectari rosa
 quo locorum Vera moretur, ad
 quem locum Orellius attulit Lu-
 cian. Nigrin. § 31. Τὸς πόδες
 ἀστῶν καὶ παρὰ καίρων ἀπαύ-
 ρας et Pacat. in Paueg. Theod. 14.
 Delicati illi ac fluentes parum se
 lautos putabant, nisi luxuria vertis-
 set annum, nisi hibernae peculis
 rosae innatassent.

silvarum secretum ... maria solli-
 citantur] Cf. Senec. Cons. ad Helv.
 9, 12. Alioquin si ad sanam illi
 mentem placeat reverti, quid opus
 est tot artibus ventri servientibus?
 quid mercaturis? quid vastatione
 silvarum? quid profundi per-
 scrutatione? et ep. 89, 21. Ad

tas observata non sauciet, ipse tamen luxur morum sit aegritudo. [229] His favorabiliter exceptis Disarius: Obsecutus es, inquit, Eusta- 33 thi, dialecticae, ego medicinae. Qui volet eligere sequenda usum consulat, et quid sit utilius sanitati experientia docebit.

VI. Post haec Flavianus: Et alios quidem medicos idem 1 dicentes semper audiui, vinum inter calida censendum, sed et nunc Eustathius, cum causas ebrietatis attingeret, praedicabat vini calorem. Mihi autem saepe hoc mecum reputanti visa est vini natura frigori propior quam calori: et in medium profero quibus ad hoc aestimandum trahor, ut vestrum sit de mea aestimatione iudicium. Vinum, quantum mea fert opinio, sicut natura frigi- 2 dum est, ita capax vel etiam adpetens fit calor, cum calidis fuerit admotum. Nam et ferrum cum tactu sit frigidum,

— *ψυχρόν δ' ἔλε χαλκὸν ὀδοῦσιν*, si tamen solem pertulerit, concalescit, et calor advena nativum frigus expellit. Hoc utrum ita esse ratio persuadeat requiramus. Vinum aut potu interioribus conciliatur, aut fotu, ut superficiem 3 curet, adhibetur. Cum infunditur cuti, quin frigidum sit nec medici infitias eunt: calidum tamen in interioribus praedicant, cum non tale descendat, sed admixtum calidis concalescat. Certe re- 4 spondeant volo, cur stomacho in lassitudinem degeneranti ad[230]

Edd. vicahgupsab.]

(sup. add. es) A. — *ergo medicinae* dz. In spd huius capiti (in spl non-nisi commate posita) subileantur tres asterisci, quasi aliquid exciderit.

VI. Caput VI. *Vinum natura frigidum potius videri quam calidum: et cur raro feminas, senes cito inebriantur.* ch-b. 1. Flavianus H.

— nunc] Cf. c. 5, § 14. — hoc saepe Edd. S. — propior P. — *aestimandum* ab. *estimandum* vichg. — *aestimatione* ab. *estimatione* vichg.

2. *caloris fit v-g. est calor* s-bP. — *ψυχρόν* Homer. II. 4, 75. *ψυχρόν .. ὀδοῦσιν* em. S. — *δ' ἔλε* om. v-a. *ἄλλοι* A. — *δλονις* v-a. *ὀδοῦσι* h.

3. *Vinum ceterum*] Cf. Plut. Symp. III, 5, 1 sq. — *Vinum quod aut c-g. — aut fotu aut potu interioribus conciliatur v. — curet* om. S. — *inferioribus* H. — *distendat* S. — *admixtum v-g.* 4.

vos deinde transeo, quorum profunda et insatiabilis gula hinc maria scrutatur, hinc terras: alia hamis, alia laqueis alia retium variis generibus cum magno labore persequitur: nullis animalibus nisi ex fastidio pax est. . . Quantum ex ista fera periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat? quantum ex tot conchyliis tam longe advectis per ictum stomachum inexplibilem labitur? Plin. N. H. IX, 34, c. 58. Iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum ventri mare est cot.

33. *His favorabiliter exceptis*] Cf. c. 3, § 1. Haec dicentem favor excepti omnium.

VI, 2. *si tamen*] Dicendum erat tamen, si.

advena] novo modo refertur ad rem, quam proprie non nisi homo

dicatur advena vel animal. Cf. c. 8, § 15. *advenam sensum frigoris*, et c. 12, § 12. *ac advena*, et § 32. *de advenis undis*. De re conf. C. II, 15, 7 sq.

utrum .. ratio persuadeat] Cf. c. 4, § 3.

3. *interioribus conciliatur*] i. e. ad interiora curanda adhibetur.

ut superficiei curet] i. e. ad cutem curandam. Cf. c. 8, § 8; c. 13, § 27. Singularem modo ipsum remedium dicitur curare.

nos medici infitias eunt] Cf. Plin. N. H. XIV, 5, c. 7. *Vino natura est hausto accendendi calore viscera intus, foris infuso refrigerandi.*

descendat] Cf. § 6. *descendit in viscera*, et Horat. Epod. 2, 53. *Afra avis descendat in ventrem meum.*

instaurandas constrictione vires offerant aegrescenti vinum, nisi frigore suo lassata cogeret et colligeret dissoluta? Et cum lasso, ut dixi, stomacho nihil adhibeant calidum, ne crescat ulterius lassitudo, a vini potu non prohibent, defectum in robur hac curatione mutantes. Dabo aliud indicium accidentis vino quam ingenti caloris. Nam si quis aconitum nesciens hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusum enim visceribus trahit ad se calorem et veneno frigido quasi calidum iam repugnat. Si vero aconitum ipsum cum vino tritum potui datum sit, haurientem nulla curatio a morte defendit. Tunc enim vinum natura frigidum admixtione sui frigus auxit veneni, nec in interioribus iam calescit, quia non liberum sed admixtum alii, immo in aliud versum, descendit in viscera. Sed et sudore nimio vel laxato ventre defessis vinum ingerunt, ut in utroque morbo constringat meatus. Insomnem medici frigidis oblinunt, modo papaveris suco modo mandragora vel similibus, in quibus est et vinum: nam vino somnus reduci solet, quod non nisi ingenti frigoris testimonium est. Deinde omnia calida Venerem provocant et semen excitant et generationi favent, hausto autem mero plurimo fiunt viri ad coitum pigriores: sed nec idoneum

[Mss. APSH.

lassata H. — *nihil* om. P. — *avido* potu (sup. *l' vini*) A. — 5. *accidentis* E. *accidentis* magis b. — *ingenti* E. *ingentis* v. — *haustum* cum A. cum *haustu* (om. cum) S. — 6. *admixtione* v-g. — *frigus* hauserit S. — *admistum* v-g. — 7. *ingerit* vi. *ingeritur* c-g. — *ingenti* (add. sup. i) A. *ingentis* v-g. — 8. *Deinde* nonne omnia S. — *procreant* P. — *sed haec* H. — *conceptioni* serunt s. *conceptionis* erunt P.

4. *ulterius*] Cf. c. 3. § 22.

5. *accidentis vino quam ingenti caloris*] Insertum est in edit. Bip. *magis*, idque sane vel *potius* supplendum est ad comparativam particulam *quam*, nisi mavis dicere hanc vim in ea ipsa inesse. Cf. Tac. Ann. 1, 58. *Pacem quam bellum probabam*, ubi vid. Rupertium, qui plura eiusmodi exempla congestit vol. IV. p. 808; Cornel. Nep. Datam. 8, 1. *Statuit congregi quam cum tantis copiis refugere*, ubi vid. Oudendorp. et Brem.; Forcellin. s. v. *quam*. Quamquam non nego post *probandi* et *statuendi* verba facilius posse omitti *potius*.

aconitum] „Haud dubie aconitum hic dicitur quod alias *cicuta*. Nam non modo apud Plutarch. Symp. III, 6. [extr.], unde nostrum haussisse satis constat, de *κωνελω*, h. e. *cicuta*, sermo est, sed etiam quod aconito hic eadem vis tribuitur quam *cicutae* tribui vel ex Platonis Phaedone constat. Conf. Mercurial. Var. lect. p. 142.“ ZEUN. — Plinius N. H. XXIII, 1, s. 23. et

Dioscorides V, 11. merum dicunt remedio esse et contra *cicutas* et contra *aconita*, sed iidem, Plinius XIV, 6, s. 7. et XXV, 13, s. 95., et Dioscorides IV, 79., et Celsus V, 27, 13. *cicutam* tantum commemorant.

trahit ad sese calorem] immo excitat vel movet, ut ait Celsus V, 27, 3. Itaque vinum non minus dici potest calidum, quam aconitum frigidum: *θεσμαντικόν* dicit Dioscorides V, 11. Plinius XXV, 13, s. 95. *Remedio* est, inquit, (*cicutae*) *priusquam perveniat ad vitæ, vini natura escalfactoria*. Sed in vino pota irremediabilis existimatur.

6. *admixtione sui*] Vid. prolegg. p. xxxix.

7. *papaveris suco cet.*] Cf. c. 5. § 26. Cels. V, 25, 1 et 2.

8. *mero plurimo*] Plutarchus p. 652. D. dicit: οἱ δὲ πίνοντες πολὺ ἄκρατον.

neo idoneum conceptioni serunt] legendum esse docet et sensus ipse et Plutarchus, qui l. c. habet: *καὶ*

conceptioni serunt, quia vini nimietas, ut frigidi, facit semen exile vel debile. Hoc vero vel manifestissimam aestimationis meae habet adsertionem, quod quaecumque nimium algentibus, eadem contingunt ebriis. Fiunt enim tremuli graves pallidi, et saltu^[230] tumultuantis spiritus artus suos et membra quatiuntur: idem corporis torpor ambobus, eadem linguae titubatio: multis autem et morbus ille quem *παράλυσιν* Graeci vocant sic nimio vino ut multo algore contingit. Respicite etiam quae genera curationis¹⁰ adhibeantur ebriis. Nonne cubare sub multis operimentis iubentur, ut extinctus calor refoveatur? non et ad calida lavacra ducuntur? non illis unctionum tepore calor corporis excitatur? Postremo qui fiunt crebro ebrii cito senescunt: alii ante tempus¹¹ competentis aetatis vel calvitio vel canitie insigniuntur, quae non nisi inopia caloris eveniunt. Quid aceto frigidius, quod culpatum¹² vinum est? Solum enim hoc ex omnibus humoribus crescentem flammam violenter extinguit, dum per frigus suum calorem vincit elementi. Nec hoc praetereo, quod ex fructibus arborum illi sunt¹³ frigidiores quorum sucus imitatur vini saporem, ut mala seu simplicia seu granata vel cytonia, quae cotonia vocat Cato.

Edd. vicahgepdab.]

conceptioni serunt v-gp-BASH. — frigida P. 9. existimationis Hg. estimationis vich. — habeo S. — quod quodcumque P. — pallidi graves v-g. — tumultuantes p-bH. — spiritus. Artus vero v. spiritus. Artus suos i. — Multis etiam morbus v-g. — παράλυσιν om. S. — contigit A. 10. Respice v-g. — etiam om. A. — quae natura vl. — curationum v-g. — et calida (om. ad) HP. — tempore v-g. 11. canities vl.

σπελτρούνειν οὐδὲν εἰς γένεσιν λογρόν. Cf. Aristot. Probl. III, 4, 12, 24. Vide tamen Euripidis (Bacch. 773.) illud: *Ὀίνον δὲ μὴκέτ' ὄντος οὐκ ἔστιν Κύπρις* et proverbium Sine Cerere et Baccho friget Venus apud Erasmus Adag. II, 3, 97.

facit semen exile vel debile] Plutarchus: *Ἄλλ' ἐξίτηλοι καὶ ἀτελεῖς εἰσιν αἱ πρὸς τὰς γυναῖκας ὀμίλαι αὐτῶν διὰ φανλότητα καὶ κατὰ φύσιν τοῦ σπέρματος.*

9. habet adsertionem] i. e. argumentum est.

nimium] i. e. vehementer. Cf. c. 12, § 23.

saltu tumultuantis spiritus] Cf. c. 4, § 11. in venas cum tumultu suo transeunt. Plutarchus: *αἶλοι τοῦ περὶ τὰ γυῖα πνεύματος.*

artus suos et membra quatiuntur] Vid. prolegg. p. xxxix. Artus et membra sic coniunguntur quavis linguae Latinae aetate. Vid. Doederlein. Synon. IV. p. 150.

lingua titubatio] Plutarchus: *ἀσάφεια γλώττης.*

contingit] Cf. c. 5, § 13. et infra § 11. eveniunt.

10. multis operimentis] Plutarchus p. 652. E. habet simpliciter *περιστολῇ . . συνθάλλοντες.*

ad calida lavacra] Plutarchus habet tantum *λουτρώ*, idque postero diei assignat.

unctionum tepore] Plutarchus: *ἀλείμματα.*

11. ante tempus competentis aetatis] Plutarchus p. 652. F.: *παλαγκώσεις ἄωροι καὶ πολιοὶ πρὸ ἡλικίας.* Cf. Comm. I, 15, 2. Competens sermo.

12. Quid aceto frigidius] Cf. c. 12, § 29. Plin. N. H. II, 48. s. 49. § 132. *Acetum, cui frigidissima est natura, et Plutarch. l. c.: "Ἐτι τοῖων τὸ ὄξος οἶνον τινός ἐστι φῶσις καὶ δόναμις· οὐδὲν δὲ τῶν ἀβεστηρίων περὶ μαχμώτερον, ἀλλὰ μάλιστα πάντων ἐπικρατεῖ καὶ συμπίπτει τὴν φλόγα δι' υπερβολὴν ψυχρότητος.*

culpatum vinum] i. e. corruptum, vel, ut ait Horatius Sat. II, 4, 54, vitiatum.

dum . . vincit] Cf. c. 4, § 29.

13. seu . . seu . . vel] Vid. prolegg. p. xli.

- 14 Haec ideo dixerim, quod me saepe movit et exercuit mecum disputantem, quia in medium proferre volui, quid de vino aestimaverim sentiendum. Ceterum consultationem mihi debitam non omitto. Te enim, Disari, convenio, ut quod quaerendum mihi
 15 occurrit absolvat. Legisse apud philosophum Graecum memini (ni fallor, ille Aristoteles fuit in libro quem de ebrietate con-
 [231]sult) mulieres raro in ebrietatem cadere, crebro senes: nec causam vel huius frequentiae vel illius raritatis adiecit. Et quia ad naturam corporum tota haec quaestio pertinet, quam nosse et industriae tuae et professionis officium est, volo te causas rei quam ille sententiae loco dixit, si tamen philosopho adsentiris, aperire.
 16 Tum ille: Recte et hoc Aristoteles, ut cetera: nec possum non adsentiri viro cuius inventis nec ipsa natura dissentit. Mulieres, inquit, raro ebriantur, crebro senes. Rationis plena gemina ista sententia, et altera pendet ex altera. Nam cum didicerimus quid mulieres ab ebrietate defendat, iam tenemus quid senes ad hoc frequenter inpellat: contrariam enim sortita naturam sunt mulie-
 17 bre corpus et corpus senile. Mulier humectissimo est corpore. Docet hoc et levitas cutis et splendor, docent praecipue adsiduae purgationes superfluo exonerantes corpus humore. Cum ergo epotum vinum in tam largum ceciderit humorem, vim suam perdit et fit dilutius, nec facile cerebri sedem ferit fortitudine eius
 18 extincta. Sed et haec ratio iuvat sententiae veritatem: Quod muliebri corpus crebris purgationibus deputatum pluribus consertum

[Mss. APSH.

13. *granata seu v-g.* — *cytonia* HvlapdM123. *citonia* APS. *cydonia* v3-gab. — *colonea* Av-g. — *Cato*] de R. B. 7, 3. 14. *Hoc Sv-g.* — *extimaverim* vichg. *existimaverim* Sab. 15. *Legisse etc.*] Cf. Plut. Symp. III, 3. — *graecum philosophum v-g.* 16. *incubriantur v-g.* — *naturam sortita v-g.* — *corpus corpus (om. et)* AH. 17. *exhonorantes A.* — *fit dulcius S.* 18. *consertum (om. est)* ASv-g.

cytonia] Veram scripturam esse *Cydonia* non ignoro, sed codicum auctoritati obsecutus sum, ne ipsum corrigere Macrobius. Cf. III, 19, 2. Plutarchus l. c. *ᾠονερον δόσις καὶ μύλοις*.

14. *dixerim*] quum ad ea quae iam dicta sint, referatur, idem valet ac *dicere volui*, quod fortasse sic mutatum est, quia sequitur quia in medium proferre volui. Ceterum haec verba ponenda erant ante verba quod .. me exercuit, ad quae pertinent ea quae infra sequuntur, quid de vino aestimaverim sentiendum, in quibus dicendum erat: quid aestimarem.

consultationem mihi debitam] i. e. mihi concessam. Cf. c. 4, §§ 1 et 2.

Te .. convenio] idem est quod ad te me verto.

absolvat] Vid. prolegg. p. XLIII. extr.

15. *Legisse ... memini*] Vid. ibid. p. XL.

ni fallor] Plutarchus p. 650. A. sine dubitatione scripsit: *Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ μέθης*. Non autem cogitandum est de problematum capite III., quod sic inscriptum est, sed de libro nunc perdit. Vid. Stahr. Aristot. b. d. Roem. p. 186 sq. huius frequentiae] haud commode refertur ad id quod antecedit, crebro.

sententiae loco] i. e. non additis causis.

si tamen] Sensus est: si (quamquam dubitandum est) tamen cet. Conf. c. 9, § 1. si tamen .. satisfaciet consulenti et Ovid. Metam. IV, 537. et Trist. III, 14, 24.

16. *sortita sunt*] Cf. c. 7, § 12. et de diff. praef.

18. *crebris purgationibus deputatum*] singulari modo dictum est

est foraminibus, ut pateat in meatus et vias praebeat humori in egestionis exitum confluenti, per haec foramina vapor vini celeriter evanescit. Contra senibus siccum corpus est, quod probat 19 asperitas et squalor cutis. Unde et haec aetas ad flexum sit difficilior, quod est indicium siccitatis. Intra hos vinum nec patitur contrarietatem repugnantis humoris, et integra vi sua adhaeret corpori arido, et mox loca tenet quae sapere homini mini-^[232]strant. Dura quoque esse senum corpora nulla dubitatio est: et 20 ideo ipsi etiam naturales meatus in membris durioribus obserantur, et hausto vino exhalatio nulla contingit, sed totum ad ipsam sedem mentis ascendit. Hinc fit ut et sani senes malis ebriorum 21 laborent, tremore membrorum, linguae titubantia, abundantia loquendi, iracundiae concitatione: quibus tam subiacent iuvenes ebrii quam senes sobrii. Si ergo levem pertulerint impulsus vini, non accipiunt haec mala, sed incitant quibus aetatis ratione iam capti sunt.

VII. Probata omnibus Disarii disputatione subiecit Symmachus: Ut spectata est tota ratio quam de muliebris ebrietatis raritate Disarius invenit, ita unum ab eo praetermissum est, nimio frigore quod in eorum corpore est frigesce haustum vinum, et ita debilitari, ut vis eius quae elanguit nullum possit calorem, de quo nascitur ebrietas, excitare. Ad haec Horus: Tu vero, Sym-²mache, frustra opinaris frigidam mulierum esse naturam, quam

Edd. vicahgepdzb.]

19. asperitas cutis et squalor S. — ad flexum S. ad fluxum AH. ad fluxum Edd. P. — sioco (sup. arido) A. 20. etiam ipsi Edd. etiam (om. ipsi) P. 21. impulsus vim S.

VII. Caput VII. Feminis frigidiorne sit natura quam viris, an calidior. Et cur mustum non inebriat. ch-b. 1. calorem possit Edd. PS.

2. Mulierum naturam calidiorum esse virili. Cap. vi (v3 eadem habet in marg.). — mulierum esse AHv-gM3 esse mulierum s-bP. mulierum esse SM2. mulierem esse M1. — natura M1. 3. Humor natu-

pro iis quae leguntur apud Plutarchum p. 650. C.: Διὰ τὸν ἐνδελεγῆ τῶν ὕγρων κατασπασμὸν ἐπὶ τὰς ἀποκαθάρσεις. Cf. c. 13, § 6. et c. 14, § 4.

pluribus consertum est foraminibus] immo perforatum. Plutarchus l. c. habet: Εὐχὸς δὲ αὐτῶν καὶ τὸ σῶμα . . πολὺπορον γεγενῆσθαι καὶ τετμήσθαι καθάπερ ἀνδρῶν καὶ ὀχετοῖς.

19. ad flexum sit difficilior] Plutarchus ib. D.: Ἀπλοῖ δὲ καὶ τὸ δυσκαμπές αὐτῶν.

Intra hos] i. e. in aetate corporibus.

contrarietatem repugnantis humoris] cum pleonasmo quodam dictum est pro repugnantiam humoris. Cf. c. 9, § 9. huius contrarietatis ausum.

quae sapere homini ministrant] In-

nitivus sapere locum tenet nominis substantivi in accusativo casu positi. Cf. c. 4, § 17.

20. hausto vino] noli habere pro ablativis absolutis ut § 8. Est dativus pendens a verbo contingit: indeque petendum est subiectum verbi ascendit.

21. sani] idem valere videtur ac sobrii. Cf. c. 7, § 19. non in pellit in insaniam.

linguae titubantia] legitur etiam apud Sueton. Claud. 30. Macrobius ipse § 9. habet linguae titubatio.

VII, 1. muliebris] ponitur pro genitivo mulierum.

nimio] idem fere valet quod magno. Cf. § 7. et c. 12, § 28.

calorem, de quo nascitur ebrietas] Haec non congruunt cum iis quae leguntur c. 6, § 9.

3 ego calidiorem virili, si tibi volenti erit, facile probabo. Humor naturalis in corpore, quando aetas transit pueritiam, fit durior et acuitur in pilos. Ideo tunc et pubes et genae et aliae partes cor-
 1233]poris vestiuntur. Sed in muliebri corpore hunc humorem calore siccante fit inopia pilorum, et ideo in corpore sexus huius
 4 manet continuus splendor et levitas. Est et hoc in illis indicium caloris, abundantia sanguinis, cuius natura fervor est: qui ne urat corpus, si insidat, crebra purgatione subtrahitur. Quis ergo dicat frigidas, quas nemo potest negare plenas caloris, quia
 5 sanguinis plenae sunt? Deinde, licet urendi corpora defunctorum usus nostro seculo nullus sit, lectio tamen docet eo tempore quo igni dari honor mortuis habebatur, si quando usu venisset, ut plura corpora simul incenderentur, solitos fuisse funerum ministros denis virorum corporibus adicere singula muliebria: et unius adiutu, quasi natura flammæ et ideo celeriter ardentis, cetera fla-
 6 grabant. Ita nec veteribus calor mulierum habebatur incognitus. Nec hoc tacebo, quod, cum calor semper generationis causa sit, feminae ideo celerius quam pueri fiunt idoneae ad generandum, quia calent amplius. Nam et secundum iura publica duodecimus annus in femina et quartus decimus in puero definit pubertatis
 7 aetatem. Quid plura? nonne videmus mulieres, quando nimium frigus est, mediocri veste contentas nec ita operimentis plurimis involutas, ut viri solent, scilicet naturali calore contra frigus quod
 8 aer ingerit repugnante? Ad haec renidens Symmachus: Bene, in-

[Mas. APSH.

ralis est.] Cf. Plut. Symp. III, 4, 2. — et levitas est. Est et vSM12. et lenitas est. Est et ASv1. 4. insidiat A. 6. celerius om. P. celeriter A. — quattuordecimus vi. 8. Responsio ad praedicta. Cap.

2. si tibi volenti erit] Vid. not. ad I, 7, 9.

3. et pubes et genae .. vestiuntur] Cf. § 8. illae partes maxime vestiuntur. Hi loci addendi erant ad not. ad III, 8, 7. Inest πρόληψις quaedam, quod pubes dicitur vestiri, nam alias (ut Virg. Aen. III, 427., Ovid. Amor. III, 12, 22. Plin. N. H. XI, 37, 83; XXVIII, 15. a. 60. extr.) pudenda sic vocantur pilis veatita.

4. abundantia sanguinis] referendum est ad hoc indicium, ut fuerit dicendum, quod sanguine abundant. De re conf. I, 17, 53.

6. licet .. usus seculo nostro nullus sit] „Signandum hoc et quod sequitur porro: Solitos funerum ministros ... cetera flagrant.“ Pont. — Boettigerus Ideon I, p. 36. dicit incertum esse quando mos mortuorum cadavera comburendi omnino desierit. Ex secundo et tertio seculo argumenta collegisse Schoepflium in Alsatia illustrata

I, p. 512 sq. Pinitarchus p. 651. B. rem de sua aetate tradit: λέγεται γὰρ ὅτι τῶν εὐναζομένων συντίθεσθαι κατὰ δέκα νεφούς ἀνδρῶν ἓνα γυναικός.

flagrant] Dicendum erat flagrasse, ut haec quoque ponderent a verbis lectio docet.

6. secundum iura publica] Cf. Ulpian. Digest. XXVIII, 1, 5. A qua aetate testamentum vel masculi vel feminas facere possunt, videamus. Verius est in masculis quidem quartum decimum annum spectandum, in feminis vero duodecimum completum, et Paul. ibid. XXIII, 2, 4. Minorem annis duodecim nuptiam tunc legitimam uxorem fore, cum apud virum expletet duodecim annos.

7. nimium] i. e. vehemens. Cf. § 1. Sic etiam plus nimio ponitur c. 1, § 2. al., et nimis asperam pro superlativo c. 15, § 9.

8. renidens] Cf. I, 4, 4.

quit, Horus noster temptat videri orator ex Cynico, qui in contrarium vertit sensus quibus potest muliebris corporis frigus probari. Nam quod pilis, ut viri, non obsidentur, inopia caloris est. Calor est enim qui pilos creat, unde et eunuchis desunt, quorum naturam nullus negaverit frigidioris viris: sed et in corpore humano illae partes maxime vestiuntur, quibus amplius inest caloris. Leve autem est mulierum corpus quasi naturali frigore densetum: comitatur enim algorem densitas, levitas densitatem. Quod vero saepe purgantur, non multi sed vitiosi humoris indicium est. Indigestum est enim et crudum quod egeritur, et quasi infirmum effluit, nec habet sedem, sed natura quasi noxium et magis frigidum pellitur. Quod maxime probatur, quia mulieribus, cum purgantur, etiam algere contingit: unde intelligitur frigidum esse quod effluit, et ideo in vivo corpore non manere quasi inopia caloris extinctum. Quod muliebre corpus iuvabat arduos viros, non caloris erat sed pinguis carnis et oleo similioris, quod non in illis contingeret ex calore. Quod cito amonentur generationis, non nimii caloris sed naturae infirmioris est: ut exilia poma celerius maturescunt, robusta serius. Sed si vis intellegere in generatione veram rationem caloris, considera viros longe diutius perseverare in generando quam mulieres in pariendo: et haec tibi sit indubitata probatio in utroque sexu vel frigoris vel caloris. Nam vis eadem in frigidior corpore celerius extinguitur, in calidior diutius perseverat. Quod frigus aeris to-

Edd. vicahgsdzb.]

vl (v3i om. Cap.). — Nam quod .. inopia caloris est cet.] Cf. Plat. Symp. III, 4, 3. Alexandri (Aphrodisiensis?) Problem. phys. I, 6. — densetum s-z (M13 a p. m.). densatum ASbPHEM2 (M13 a sec. m.). densetur v-g. — langorem S. 9. sed a natura S. 10. non caloris (om. erat) A. — oleo similioris A*SV-gEM123. „Sed caro quomodo honeste assimilabitur oleo? Non dubitabis verum esse oleosioris.“ Pont. oleo similis a-bPH. — non illis (om. in) S. — contigerat H. 11. admoventur generationi Ac-g. — robustiora A. — et hoc AH. 12.

orator ex Cynico] sc. factus. Cf. c. 8, § 20. cum ex hortulano potens esset. Orator autem idem valet quod διαλεκτικός vel σοφιστής. Cf. c. 1, § 4.

sensus] idem valet quod rationes, vel locos. Cf. Tacit. dial. de or. 31. Alios fusa et aequalis et ex communibus duota sensibus oratio magis delectat. Ad hos permovendos mutuabimur a Peripateticis aptos et in omnem disputationem paratos iam locos. Plutarchus p. 651. C. habet: ἅλλ' ἀν' αὐτῶν οἶμαι τοῦτων τῶν ἐπιχειρημάτων ἐλέγχεσθαι τὸ δόγμα.

pilis .. non obsidentur] Cf. Cic. N. D. I, 23, 65. Corporibus omnis obsidetur locus, et Ovid. Met. XI, 363. Palus .. densis obsessa salictis.

viris] Dicendum erat quam virorum.

vestiuntur] Cf. § 3.

densetum] Hanc formam rariorem, quae, ut docent codices M13, facile poterat mutari in vulgatam, densatum, praefereundum esse putavi. Cf. c. 9, § 11. et vid. not. ad Comm. I, 3, 20.

10. in illis] refertur κατὰ σύνθεσιν ad id quod antecedit, muliebre corpus.

contingeret] idem fere valet quod efficeretur, cf. § 9. et c. 5, § 13.; infra c. 10, § 5. quae per malam temperiem contingit, et ib. § 9. qui maxime ex humore contingit.

12. frigus .. tolerabilius .. ferunt] i. e. fortius patiuntur vel minus eo afficiuntur. Cf. § 7.

lerabilius viris ferunt, facit hoc suum frigus: similibus enim similia gaudent. Ideo ne corpus earum frigus horreat facit consuetudo naturae quam sortitae sunt frigidiores.

- 13 Sed de his singuli, ut volunt, iudicent. Ego vero ad sortem venio consulendi, et quod scitu dignum aestimo, ab eodem Disario quaero et mihi usque ad affectum nimium amico et cum in ceteris tum in his optime docto. Nuper in Tusculano meo fui, cum vindemiales fructus pro annua sollemnitate legerentur. Erat videre permixtos rusticis servos haurire vel de expresso vel de sponte fluente mustum, nec tamen ebrietate capi. Quod in illis praecipue admirabar, quos inpelli ad insaniam parvo vino noveram. Quaero, quae ratio de musto ebrietatem aut tardam fieri faciat aut nullam? Ad haec Disarius: Omne quod dulce est cito satiat, nec diurnam desiderii sui fidem tenet, sed in locum satietatis succedit horror. In musto autem sola dulcedo est, suavitas nulla. Nam vinum cum in infantia est, dulce, cum pubescit, magis suave quam dulce est. Esse autem harum duarum rerum distantiam certe Homerus testis est, qui ait:

— Μέλινι γλυκερόν, καὶ ἡδέϊ οἶνον.

Vocavit enim mel dulce et vinum suave. Mustum igitur cum necdum suave est, sed tantummodo dulce, horrore quodam tan-

[Mss. APSH.

frigus suum v-g. — frigus earum corpus S. 13. de iis vl. — consulendi venio v-g. — existimo Sab. extimo vichg. — ad effectum nimium PS. ad affectum nimio As-BH. ad effectum nimio v-g. — in iis vl. — maxime S. 14. permixtos v-g. — ad ebrietatem S. 15. Omne quod dulce est est. Cf. Plut. Symp. III, 7, 1. — societatis H. 16. Μέλινι Od. ε, 69. Μέλινι ... οἶνον om. ASHvi. In c-g pro hoc versum leguntur (Od. β, 349 sq. et Od. ω, 67 sq.): Μαι' ἄγε δὴ μοι οἶνον ἐν ἀμφιφορεῦσιν ἀφυσσον Ἥδυν, (a et alibi:) Καὶ δ' ἐν τ' ἐοδῆτι θεῶν καὶ ἀλείφατι κολλῶ Καὶ μέλινι γλυκερόν. — Vocat ASHv-g. 17. disten-

sum frigus] Vid. prolegg. p. xxxix.

similibus enim similia gaudent] Hoc proverbium, de quo vid. Erasmus. Adag. I, 2, 21, recepit Macrobius pro eo quod legitur apud Plutarch. p. 651. C. Ὅτι πολλοὺς τὸ ὅμοιον ὅπῳ τοῦ ὁμοίου δυσκαθίστατον ἔστιν.

ne ... horreat, facit] Vid. not. ad Comm. I, 17, 8.

sortitae sunt] Cf. c. 6, § 16.

13. ad sortem venio consulendi] Cf. c. 4, § 1 sq.

14. cum .. legerentur] i. e. cum flet vindemia, ut ait simplicius Varro R. R. I, 54.

Erat videre] Vid. prolegg. p. xl. de sponte fluente] Cf. Columell. XII, 27. Mustum lixivum, hoc est antequam prelo pressum sit quod in lacum musti fluxerit, tollit Plin. N. H. XIV, 9, a. 11 extr. Protoprum appellatur a qui-

budam mustum sponte defluens antequam calcetur uvas.

inpelli ad insaniam parvo vino] Cf. c. 4, § 31. parva libantur. Plin. N. H. XXI, 31 a. 106. § 178. Quippe insaniam facit parvo quoque succo.

15. nec diurnam desiderii sui fidem tenet] cum nimia elegantiae affectatione dictum est pro: nec diurnum sui desiderium parit.

dulcedo] Plutarcho p. 655. F. est τὸ γλυκόν, suavis τὸ ἡδόν. Cf. § 16. cum in infantia est .. cum pubescit] Plutarchus l. c. sine metaphoris dicit: ἐν ἀρχῇ et καλαιώμενος: sed conf. II, 3, 2. iocum Ciceronis, et Plin. N. H. XIV, 2, a. 4. § 21. Principatus datur Ammineis propter firmitatem senioque proficientem vini eius utique vitam.

16. necdum] Vid. prolegg. p. xli. mod.

tum sumi de se non patitur quantum sufficiat ebrietati. Addo 17 aliud, naturali ratione ebrietati dulcedinem repugnare, adeo ut medici eos qui usque ad periculum distenduntur vino plurimo cogant vomere: et post vomitum contra fenum vini qui remansit in venis panem offerunt melle inlitum, et ita hominem ab ebrietatis malo dulcedo defendit. Ideo ergo non inebriat mustum in[236] quo est sola dulcedo. Sed et hoc de idonea ratione descendit, 18 quod mustum grave est, et flatus et aquae permixtione et pondere suo cito in intestina delabitur ac profluit, nec manet in locis obnoxiis ebrietati: delapsum vero relinquit sine dubio in homine ambas qualitates naturae suae, quarum altera in flatu altera in aquae substantia est. Sed flatus quidem quasi aequae ponderosus 19 in ima delabitur, aquae vero qualitas non solum ipsa non impellit in insaniam, sed et, si qua vinalis fortitudo in homine resedit, hanc diluit et extinguit. Inesse autem aquam musto vel hinc 20 docetur, quod, cum in vetustatem procedit, fit mensura minus sed acrius fortitudine, quia exhalata aqua qua mollebatur remanet vini sola natura cum fortitudine sua libera, nulla diluti humoris permixtione mollita.

VIII. Post haec Furius Albinus: Ego quoque pro virili portione Disarium nostrum inexercitum non relinquo. Dicas, quaeso, quae causa difficile digestu facit isicium, quod ab insectione *insicium* dictum amissione *n* litterae postea quod nunc habet nomen

Edd. vicabgspdz.]

duntur: vino vi. vino distenduntur chg. 18. de idonea a-bPEM3. idonea (om. de) ASHv-gM12. — defendit g in mg. — permixtione v-g. — cito om Pa-z. „Auctior et melior Ed. vet (ASHv-gbEM123) pondere suo cito.“ Zeun. — intestina (om. in) ASvM1. — dilabitur S. 19. et expellit P. 20. in vetustate v. — qua om. A. — permixtione v-g.

VIII. Caput VIII. De facilitate vel difficultate digestionis quorundam ciborum: deque aliis quibusdam quaestiunculis opido quam argutis. ch-b.

1. relinquo (om. non) H. — digestum ASvM1. — isicium PHvE M3P6. isitium Ac-g. isitium M1. insicium a-b. insitium SiM2. — insecutione AHv1. — insitium ASv-g. — amissione. n. litterae ASHv1.

17. contra fenum vini] Cf c. 4, § 28. et c. 5, § 14.

18. de idonea ratione descendit] Cf. Paul. Digest. XVIII, 1, 57 extr. Iudicium quod ex bona fide descendit, et Ulpian. ib. XLIII, 28, 1. Quod genus liberalitatis ex iure gentium descendit.

et flatus et aquae permixtione] Plutarchus p. 656. B. habet ex Aristotele: Τὸ πολὺ συμμείναι πνευματώδες καὶ ὑδατώδες.

in locis obnoxiis ebrietati] Cf. c. 5, § 14.

19. vinalis fortitudo] Plutarchus l. c. habet tantum ἀμβλύτερον ποιεῖν τὸν οἶνον, infra autem δυνάμει δὲ σφοδρότερος.

20. exhalata aqua] „Nec aliter de hoc liquore suctor Geopon.:

Τὸ γὰρ ἐν αὐτῷ ὑδατώδες ὁ γρόνος ἀναλλοχεύει. Communicavit filius Douza.“ Pont.

VIII, 1. facit] Vid. prolegg. xli. isicium .. ab insectione insicium dictum] „Nolo repetere quae de insicio dixerant Lindenbrogius ad Donat. Comment. in Terent. Eun. II, 2, 26. et Casaub. ad Athen. p. 651. [ad IX, c. 5., 19. p. 376, d].“ Zeun. — Cf. Varro L. L. V, 22, 110. Insicia ab eo quod insecta caro, ut in carmine Saliorum est, quod in extis dicitur nunc prosectum. Salmasius ad Ael. Lamprid. Heliogab. 19. I, p. 831. „Scribe isicia, inquit, Graeci enim ἰσικα ἐστὶν ἰσικα.“ cet. Haec scripturam habent etiam Apicius II, 1; Arnobius II, 42; Apul. Metam. II, 7; ubi vid. interpretes.

- [237]optinuit, cum multum in eo digestionem futuram iuverit tritura tam diligens et quicquid grave erat carnis absumpserit consummationemque eius multa ex parte confecerit. Et Disarius: Inde hoc genus cibi difficile digeritur, unde putas ei digestionem ante provisam. Levitas enim quam tritura praestitit facit ut innatet udo cibo quem in medio ventris invenerit, nec adhaereat cuti ventris de cuius calore digestio promovetur. Sic et mox tritam atque formatum cum in aquam coicitur, natat. Ex quo intelligitur quod idem faciens in ventris humore subducit se digestionis necessitati et tam sero illic coquitur quam tardius conficiuntur quae vapore aquae quam igne solvuntur. Deinde, dum instantius teritur, multus ei status involvitur, qui prius in ventre consumendus est, ut tum demum conficiatur quod remansit de carne iam liberum.
- 4 Hoc quoque scire haveo, Furius inquit, quae faciat causa nonnullos carnes validiores facilius digerere quam tenues? Nam cum cito coquant offas bubulas, in asperis piscibus concoquendis laborant. In his, Disarius ait, huius rei auctor est nimia in ho-

[Mas. APSH.]

amissione enim litterae v3-bP. — *trituran* H. — *absumpserit* S. *absumpserit* Edd. APH. 2. *praestat* P. — *udo* om. P. 3. *fir-matum* ASv-gM123. — *coicitur* ASH. *conicitur* Edd. P. — *illi* H. — *conficitur* P. — *ventu* (om. in) A. — *de carne* om. P. 4. *habeo* ASH (cf. c. 12, § 24.). *aveo* zbP (g in mg.) — *cum cito coquant cet.* Cf. Alexand. Probl. phys. I, 52. et II, 17. — *coquendis* v-g. 5. *sus-*

2. *ut innatet udo cibo*] Cf. lib. I, praef. § 7.

in medio ventris] Opponitur infra *cutis ventris*, „die Magenwände.“

de cuius calore .. promovetur] i. e. cuius calore iuvatur. De praepositione vid. Hand. Tursell. II, p. 217, 4.

3. *mox tritum*] idem valet ac *simul ac tritum est*, ut c. 5, § 28. non *mox* positum est pro *non continuo*, et *mox* quum alias ponitur pro *simul ac*. Vid. ibid. III, p. 659, 9.

quod] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18. *digestionis necessitati*] Vid. prolegg. p. XLII. extr. *instantius*] idem fere est quod *maximo opere*.

de carne] iungas cum verbis *quod remansit*, non cum verbis *iam liberum*, ad quae supplendum est *flatu*.

4. *faciat .. nonnullos .. facilius digerere*] Vid. prolegg. p. XL.

carnes validiores] Cf. Cels. II, 18. *Valentissimum* voco in quo plurimum alimenti est: item omne animal quadrupes domi natum, et infra: Inter domesticas vero quadrupedes .. gravissima bubula. Ale-

xander Probl. phys. I, 52. habet *δύσπεκτα καὶ παρῶνμα*.

coquant] Intelligendum est *concoquant*, quod vide ne reponendum sit: certe illius verbi *coquendi* usus nullam mihi notum est exemplum. *offas bubulas*] Alex. l. c. et II, 17. τὰ βόδια.

in asperis piscibus] Alex. I, 52.: τὰ εὐπένκτα καὶ εὐρύμα, ὡς πετραίους ἰχθύας. (Cf. II, 17.). In leviorum piscium numero Celsus l. c. refert omnes saxatiles. Cf. Plinius N. H. XXXII, 9, s. 31, § 94. Optimum (ius) e scorpiionibus et insidie et saxatilibus, nec virus respiciantibus nec pinguibus. Columella VIII, 16, 8. Rursus optime saxorum mare nominis sui pisces nutrit, qui scilicet, quod in petris stabulentur, saxatiles dicti sunt, ut merulae turdique, nec minus melanuri. Turdum et merulam saxatilibus piscibus adnumerat etiam Plinius N. H. IX, 15, s. 20, § 52.

5. *nimia .. vis caloris*] i. e. magnus calor. Cf. c. 7, §§ 1 et 7. et infra § 6. *vento nimio*. Alex. II, cc.: δι' ἑμπερον θερμότητα κοιλάς.

mine vis caloris: quae si idoneam materiem suscipit, libere concreditur et cito eam in concertatione consumit, levem modo praeterit ut latentem, modo in cinerem potius quam in sucum vertit: ut ingentia robora in carbonum frustra lucentia igne vertuntur, paleae si in ignem ceciderint, mox solum de eis cinerem restat videri. Habes et hoc exemplum non dissonum, quod potentior 6 mola ampliora grana confringit, integra illa quae sunt minutiora [237] transmittit: vento nimio abies aut quercus avellitur, cannam nulla facile frangit procella.

Cumque Furius delectatus enarrantis ingenio plura vellet in-7 terrogare, Caecina se Albinus obicit: Mihi quoque desiderium est habendi paulisper negotii cum tam facunda Disarii doctrina. Dic, oro te, quae facit causa, ut sinapi et piper, si adposita cuti fuerint, vulnus excitent et loca perforent, devorata vero nullam ventris corpori inferant laesionem? Et Disarius: Species, inquit, 8 et acres et calidae superficiem cui adponuntur exulcerant, quia integra virtute sua sine alterius rei admixtione utuntur ad noxam: sed si in ventrem receptae sint, solvitur vis earum ventralis humoris alluvione, qua fiunt dilutiores: deinde prius vertuntur in sucum ventris calore quam ut integrae possint nocere.

Caecina subiecit: Dum de calore loquimur, ammonetur rei 9

Edd. vicahgspdzb.]

cupit, libere suscipitur, libere concreditur a-z. — frustra Avl. „Scribo frustra.“ Meura. — acciderint H. 7. fecunda (sup. a) A. — te, inquit, quae v-g. — ut sinapi et piper cet.] Cf. Alex. I, 65. — sinapis SH. — excitent vulnus v-g. — ventri seu corpori coni. Pont. 8. adponuntur (sup. u) P. opponuntur a-b. „Leg. apponuntur.“ Pont. — ulterius P. — admixtione v-g. — receptae sint acrisi e coni. recepta est P. recepta sint Edd. ASH. — integrae scripsi e coni. integra Edd. et Mas.

modo praeterit] Nihil eiusmodi habet Alexander.

ingentia robora] Alex. simpliciter: ὀρσὶνα δὲ ξύλα.

solum de eis cinerem restat videri] i. e. restat ut solus cinis conspiciatur. Huius constructionis unum inveni exemplum apud Statium Sylv. IV, 1, 40. Restat Baetra novis, restat Babylona tributis Frenari.

6. potentior] i. e. maior. Sic nos quod perimagnum est vulgo dicimus allmächtig. Ceterum quae hac paragrapho continentur de suo addidit Macrobius.

7. cum tam facunda Disarii doctrina] Vid. prolegg. p. XLII.

ventris corpori] Cf. c. 9, § 14. Unguis . . qui carni adhaeret, iam facit, si secetur, dolorem non suo sed sedis suae corpore. Est autem corpus idem quod caro etiam apud Ciceronem N. D. II, 55. extr. Ossa subiecta corpori.

8. Species] Cf. c. 13, § 22. Qui species aliquas purgatas volunt, et Marcian. Digest. XXXIX, 4, 16, § 7. Species pertinentes ad vectigal, et Pallad. Octob. 14. Diu agitare curabis, ut specierum vis omne musti corpus inficiat. Inde nostrum „Specerecin“.

superficiem] Cf. c. 6, § 3. si in ventrem receptae sint] Fomininum genus erat restituendum, nam haec necessario referenda sunt ad species, quia sequitur earum et dilutiores. Infra scripsi etiam integrae eadem de causa. Fortasse error inde natus est, quod in verbis integra virtute sua habitum est integra pro neutro genere numeri pluralis. De modo etiam nunc dubito: nam quod legitur in cod. P. recepta est, id poterat nasci ex receptae s̄t i. e. receptae sunt. Apud hanc quidem scriptorem non omnino reliquendus est coniunctivus. Cf. c. 9, § 14.

quam semper quaesitu dignam putavi, cur in Aegypto, quae regionum aliarum calidissima est, vinum non calida sed, paene dix-
 10 xerim, frigida virtute nascatur? Ad hoc Disarius: Usu tibi, Al-
 bine, compertum est aquas quae vel de altis puteis vel de fontibus hauriuntur fumare hieme, aestate frigescere. Quod fit non alia de causa nisi quod aere qui nobis circumfusus est propter temporis rationem calente frigus in terrarum ima demergitur et aquas inficit quarum in imo est scaturigo: et contra, cum aer
 1239]hiemem praefert, calor in inferiora demergens aquis in imo
 11 nascentibus dat vaporem. Quod ergo ubique alternatur varietate temporis, hoc in Aegypto semper est, cuius aer semper est in calore. Frigus enim ima petens vitium radicibus involvitur et talem dat qualitatem suco inde nascenti. Ideo regionis calidae vina calore caruerunt.

12 Tractatus noster, Albinus inquit, semel ingressus calorem non facile alio digreditur. Dicas ergo volo, cur qui in aquam descendit calidam, si se non moverit, minus uritur, sed si agitato suo aquam moverit, maiorem sentit calorem, et totiens aqua urit
 13 amplius quotiens novus ei motus accesserit? Et Disarius: Calida, inquit, quae adhaeserit nostro corpori mox praebet tactum sui mansuetiorem, vel quia cuti adsuevit vel quia frigus accepit a nobis: motus vero aquam novam semper ac novam corpori ad-

[Mas. APSH.

9. *admonco S.* — in Aegypto cet.] Cf. Alex. I, 57. et II, 6. — *dirim* om. A. 10. *Ad haec A.* — *Visu v.* — o albine A. — *aquas* cet.] Cf. Alex. I, 56. — *vel* om. P. — *quantum h.* — *hiemem aer v-g.* inferiora PS. interiora Edd. AH. 11. *cuius ... est* om. P. 12. *ingreditur P.* — *qui in aquam descendit calidam cet.]* Cf. Alex. I, 112. — *calidam descendit S.* — *ei novus S.* 13 *inquit calida S.* — *aqua quae A.* — *semper ac novam* om. AH. — *corpora P.* 14. *Albinus in-*

9. *regionum aliarum calidissima]* Dicendum erat aut omnium regionum calidissima aut regionibus aliis calidior. Cf. c. 11, § 2. Similia leguntur apud Graecos, ut apud Herodot. II, 14. Ἡ γὰρ δὴ νῦν γε οὗτοι ἀπονητότατα καρπὸν κομίζονται ἐκ γῆς τῶν τε ἑλλήνων ἀνθρώπων πάντων καὶ τῶν λοιπῶν Ἀθρυκίων, et 161. Ὅς ἐγένετο εὐδαιμονίστατος τῶν πρότερον βασιλέων. Thucyd. I, 1. ἀξιολογώτατον τῶν προγεγενημένων. Alexander I, 57., simplicius: θερμοτάτη οὐρα.

non calida .. natura] Athenaeus qui I, 60. de vinis Aegyptiis agit, de Mareotico tantum dicit: κεφαλῆς οὐ καθικνούμενος.

10. in terrarum ima] Vid. prolegg. p. xxxix. med. Alex. I, 56.: εἰς τὸ βάθος.

cum aer hiemem praefert] i. e. frigidus est, nam opponitur aere

calente. Alex. I. c.: τοῦ ψυχροῦ ἐκκαταστῆναι ἐν τῷ αἰθέρι.

vaporem] i. e. calorem. Cf. Lucret. I, 664. Aestifer ignis uti lumen iacit atque vaporem, al.

11. vitium] appositio est vocis frigus, ut fere idem valeat ac esse vitiana.

caruerunt] i. e. factum est ut careant, ἀπεστερήθησαν. Cf. c. 10, § 11., et c. 9, § 12. inesse non potuit.

12. Tractatus .. digreditur] Vid. prolegg. p. xlii. ingressus calorem] i. e. ad calorem conversus.

13. tactum sui] Cf. c. 9, § 14. et vid. prolegg. p. xxxix. Cf. Alex. I, 112. Οὐκέτι αἰσθανόμεθα αὐτὸ θερμὸν ὥσπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς διὰ τὸ καθαιρεθῆναι τὴν αἰμετρον θερμοτήτα.

quia cuti assuevit] Dicendum erat quia cutis assuevit vel quia cuti consueta est. Alex. I. c. dicit:

plicat: et cessante adusuetudine, de qua paulo ante diximus, semper novitas auget sensum caloris.

Cur ergo, Albinus ait, aestate cum aer calidus flabro move-14
tur, non calorem sed frigus acquirat? Eadem enim ratione et in
hoc fervorem deberet motus augere. Non eadem ratio, Disarius 15
inquit, in aquae et aeris calore. Illa enim corporis solidioris est,
et crassa materies cum movetur, integra vi sua superficiem cui
admovetur invadit, aer motu in ventum solvitur et liquidior se
factus agitated flatus efficitur: porro ut flatus illud removet quod
circumfusum nobis erat: erat autem circa nos calor: remoto igitur
per flatum calore restat ut advenam sensum frigoris praestet
agitatus. [240]

IX. Interpellat Euangelus pergenter consultationem et: 1
Exercebo, inquit, Disarium nostrum, si tamen minutis illis suis
et rotantibus responsionibus satisfaciet consulenti. Dic, Disari, 2
cur qui ita se vertunt ut saepe in orbem rotentur et vertiginem
capitis et obscuritatem patiuntur oculorum, postremo, si perseve-
raverint, ruunt, cum nullus alius motus corporis hanc ingerat ne-
cessitatem? Ad haec Disarius: Septem, inquit, corporei motus 3
sunt: aut enim accedit priusum aut retrorsum recedit aut in
dexteram laevamve divertitur aut sursum promovet aut deor-
sum aut orbiculatim rotatur. Ex his septem motibus unus tan-4

Edd. vicahgspdzb]

quit cum aer calidus aestate P. — cum aer calidus flabro movetur cet.]
Cf. Alex. I, 113 — sed om. A. — eandem enim rationem Avi. — hoc in
S. — fervore AS. 15. Non. n. eadem (i. e. enim) S. — ratio est
Edd. — aeris et aquae A. — liq. se flatus S. — porro et flatus sbll.

IX. Caput IX. Cur se in orbem rotantes patiantur vertiginem capitis.
Et quomodo cerebrum ipsum sensus expers, sensus tamen in ceteris membris
gubernet. Ibiq. obiter, quae partes humani corporis sensu careant. ch-b.

1. rotantibus c-g. „Obsidet turpiter passim editiones. Benissimo
[vid. I, 17, 29.] rotantibus, quasi quae responsioni instae et plenae prae-
luderent quomodo rorarii olim milites pugnare. Transulit quoque facete
ad pocula Tullius [Cat. M. 14, 48.]“ Pont. 2. et vertig. cap. et
vertiginem patiuntur oculorum S. — ingerit v. 3. prorsum vdzbe.
— divertitur SH. — promovetur Edd. H. 4. Ex iis v-g. — sunt fami-

ἐκείνο μὲν τὸ προσομιλήσαν τῷ
δέματι.

paulo ante] i. e. modo. Cf. c. 9,
§§ 7. et 9.

15. Illa .. corporis solidioris est]
Aliter Alex. I, 113.: Ὁ μόνου πε-
ρίγων ἡμᾶς ἀὴρ ἐν τῷ θερεῖ με-
τρίως θερμοῦς ὑπάρχων ὥς πρὸς
σύνγκρισιν θερμοῦ ὕδατος.

liquidior se factus] Sic Alex. I. c.
Ἐλ πᾶν, inquit, κινούμενον θερμό-
τερον ἐαυτοῦ γίγνεται. Cf. Comm.
I, 6, 73. Nulloque modo iam potest
quisquam se fortior fieri, et pro-
legg. p. xxxix.

advenam sensum frigoris] Cf. c. 6,
§ 2. Calor advena, ibique notam.

IX. 1. consultationem] Cf. c. 6, § 14.
si iamen .. satisfaciet] i. e. quam-

quam dubito an satis facturus sit.
Cf. I, praef., 12. Aliter hae parti-
culae usurpatae sunt c. 6, § 2.

minutis .. et rotantibus responsio-
nibus] Vid. not. ad V, 17, 7.

2. in orbem rotentur] Cf. Comm.
I, 6, 81 extr., II, 14, 31 sq.

3. Septem .. corporei motus sunt]
Cf. Comm. I, 6, 81. et Laurent.
Lyd. II, 11, p. 28.

accedit priusum] Vid. prolegg. p.
XLIII, extr. et p. XLIV. med. Cf. c.
14, § 16. si retrorsum recesserit.

promovet] Sic scripsisse putave-
rim Macrobius in errorem induc-
tum eo quod alias (cf. I, praef., § 2.)
promovere idem valet quod proficere.
orbiculatim] Hoc adverbium ha-
bet Plinius N. H. XI, 37, a. 67.

tum in divinis corporibus invenitur, sphaeralem dico, quo movetur caelum, quo sidera, quo cetera moventur elementa. Terrenis animalibus illi sex praecipue familiares sunt, sed nonnumquam adhibetur et septimus. Sed sex illi ut directi ita et innoxii, septimus, id est qui gyros efficit, crebro conversu turbat et humoribus capitis involvit spiramentum quod animam cerebro quasi omnes sensus corporis gubernanti ministrat. Hoc est autem spiramentum quod ambiens cerebrum singulis sensibus vim suam praestat, hoc est quod nervis et musculis corporis fortitudinem praebet. Ergo vertigine turbatum et simul agitatibus humoribus oppressum languescit et ministerium suum deserit. Inde fit his 6 qui raptantur in gyros hebetior auditus, visus obscurior. Postremo nervis et musculis nullam ab eo virtutem quasi deficiente summentibus totum corpus, quod iis sustinetur et in robur erigitur, 7 desertum iam fulcimentis suis labitur in ruinam. Sed contra haec omnia consuetudo, quam secundam naturam pronuntiavit usus, illos iuvat qui in tali motu saepe versantur. Spiramentum enim cerebri, quod paulo ante diximus, aduetum rei iam non sibi novae non pavescit hunc motum nec ministeria sua deserit. Ideo 8 consuetis etiam iste agitatus innoxius est. [Et Evangelus:] Inretitum te iam, Disari, teneo, et si vere opinor, nusquam hodie effugies. Et alios enim in arte tibi socios et ipsum te audiavi saepe dicentem cerebro non inesse sensum, sed ut ossa, ut dentes, ut capillos, ita et cerebrum esse sine sensu. Verumne est haec vos 9 dicere solitos, an ut falsum refelles? Verum, ait ille. Ecce iam clausus es. Ut enim concedam tibi praeter capillos in homine aliquid esse sine sensu, quod non facile persuasum est, tamen cur sensus omnes paulo ante dixisti a cerebro ministrari, cum cerebro non inesse sensum ipse fatearis? Potestne excusare huius

[Mss. APSH.

liares S. — sed nunquam A. — idem qui v. — efficiat H. — conversum v. — humoribus capitis involvit spiramentum cet.] Cf. Alexand. Problem. phys. I, 131. — crebro h. — corporis sensus P. — ministrant v1. 5. sensus vim suam P. vim suam sensibus v-g. — iis v-g. — rapiuntur v. 6. quod his AS. 7. paulo ante] § 4. — ad verum rei S. — misteria A. 8. Et Evangelus c-bH. om. APS. Evangelus (om. et) vi. — tibi in arte S. — non esse HSv-g. — et capillos S. — refelles Disari? v-g. 9. Evangelus: Ecce v-g. — iam om. v. — est P. — persuasum v (A puncto posito sub m). — paulo ante] § 4. — Potesne v1

4. in divinis corporibus] Cf. c. 15, § 14.

quo movetur caelum] Cf. Comm. I, 17, 8 sqq.

sidera] Cf. Comm. I, 18, 1 sqq.

elementa] Cf. Comm. II, 12, 14 sq.

spiramentum] Vid. prolegg. p.

xlii. mod. Cf. Alex. I, 131. Ὅτι

ἀναγκάζουσι τὸ ψυχικὸν ἐν ἐγκέ-

φάλῳ πνεῦμα ταράσσεσθαι καὶ

εἰσεσθαι σὺν τοῖς ὕργοις.

quasi] h. 1. et infra § 6. idem

valet quod ut. Vid. not. ad c. 3, § 12.

6. labitur in ruinam] Cf. § 2. ruunt.

7. consuetis] magis etiam quam id quod antecedit, assuetum poetarum est proprium, si quidem ad hominem refertur, non ad rem: sed etiam Columella I, 8, 2. dicit: lapenaribus consuetum.

pavescit . . motum] Cf. Tacit. Annal. I, 4. pavescere bellum.

8. nusquam] i. e. in nullam partem.

contrarietatis ausum vel vestri oris nota volubilitas? Et Disarius 10
renidens: Retia quibus me involutum tenes nimis rara sunt, ni-
mis patula: ecce me, Euangele, sine nisu inde exemptum vide-[242]
bis. Opus naturae est ut sensum vel nimium sicca vel nimium 11
humecta non capiant. Ossa dentes cum unguibus et capillis ni-
mia siccitate ita densata sunt ut penetrabilia non sint effectui
animae qui sensum ministrat: adeps medulla et cerebrum ita in
humore atque mollitie sunt ut eundem effectum animae quem
siccitas illa non recipit mollities ista non teneat. Ideo tam den- 12
tibus unguibus ossibus et capillis quam adipi medullis et cerebro
sensus inesse non potuit. Et sicut sectio capillorum nihil dolo-
ris ingerit, ita, si secetur vel dens vel os seu adeps seu cere-
brum seu medulla, aberit omnis sensus doloris. Sed videmus, 13
inquires, tormentis affici quibus secantur ossa, torqueri homines et
dolore dentium. Hoc verum esse quis abneget? Sed, ut os se-
cetur, omentum quod inpositum est ossi cruciatum, dum sectionem
patitur, inportat: quod cum medici manus transiit, os iam
cum medulla quam continet habet indolentiam sectionis similem
capillorum. Et cum dentium dolor est, non os dentis in sensu
est, sed caro quae continet dentem. Nam et unguis quantus ex- 14
tra carnem crescendo pergit sine sensu secatur: qui carni adhae-
ret iam facit, si secetur, dolorem non suo sed sedis suae cor-
pore. Sicut capillus, dum superior secatur, nescit dolorem: si
avellatur, sensum accipit a carne quam deserit. Et cerebrum,
quod tactu sui hominem vel torquet vel frequenter interimit, non
suo sensu sed vestitus sui, id est omenti, hunc inportat dolorem.[243]
Ergo diximus quae in homine sine sensu sint, et quae hoc causa 15

Edd. vicahgpdzb.]

(A sup. add. t). — *excursare* H.

10. *me irretitum tenes* v-g.

11. *densata* Hs-z (M1 a p. m.) M3. Cf. Comm. I, 3, 20. *densata* ASv-gb
PE (M1 a sec. m.) M2. — *quae* Hv-g. — *et mollitis* A. 13. *ossi est*
A. — *quod enim medici* A. — *transiit* scripai e coni. *transit* Mss. et
Edd. — *sectionis* AP. *sectioni* Edd. HS. — *Et dentium* (om. cum) vl.

14. *non suo ... nescit dolorem* om. A. — *sensum capit* A. — *tactus*

9. *contrarietatis ausum*] Cf. c. 6,
§ 19. et prolegg. p. xli sq.
vestri oris nota volubilitas] Cf. c.
5, § 2.

10. *renidens*] Cf. I, 4, 4.

11. *effectui*] idem valet quod Graecum *ἐνέργεια*. Cf. I, 17, 4. *Osten-*
dit unius dei effectus varios pro
variis censendos esse numinibus, et
11. *quia similes sunt solis effecti-*
bis effectus lunae.

in humore atque mollitie sunt]
Eodem modo § 13. dicitur in sensu
est, ut significetur condicio.

12. *non potuit*] Cf. c. 8, § 11. et
c. 10, § 11. *caruerunt*.

vel .. seu] Vid. proleg. p. xli. Hoc
loco particula *vel* diuinquantur
sicca, particula *seu* humecta.

13. *sectionis similem capillorum*]
dictum est pro *similem ac secti ca-*
pilli.

cum dentium dolor est] i. e. cum
dentes dolent.

14. *unguis quantus*] idem valet
ac *ea pars unguis quae*. Eodem
modo infra dicitur qui pro *quae*
pars et superior pro superior eius
pars.

crescendo pergit] Vid. prolegg. p.
xl med.

corpore] Cf. c. 8, § 7.

tactu sui] respondet iis quae an-
tecedunt: *si secetur et si avellatur*.
Cf. c. 8, § 13. Ceterum dicendum
erat: *quo tacto homo .. interimitur*.
inportat dolorem] Variatur oratio,
quum supra legatur *facit dolorem*.

faciat indicatum est. Reliqua pars debiti mei de eo est, cur cerebrum, cum sensum non habeat, sensus gubernet. Sed de hoc quoque temptabo si potero esse solvendo. Sensus, de quibus loquimur, quinque sunt: visus auditus odoratus gustus et tactus. Hi aut corporei sunt aut circa corpus, solisque sunt caducis corporibus familiares. Nulli enim divino corpori sensus inest, anima vero omni corpore, vel si divinum sit, ipsa diviniore est: ergo si dignitas divinorum corporum sensum dedignatur quasi aptum caducis, multo magis anima maioris est maiestatis quam ut sensu egeat. Ut autem homo constet et vivum animal sit anima praestat, quae corpus inluminat. Porro inluminat inhabitando, et habitatio eius in cerebro est. Sphaeralis enim natura et ad nos de alto veniens partem in homine et altam et sphaeralem tenuit et quae sensu crearet, qui non est animae necessarius. Sed quia necessarius animali est, locat in cavernis cerebri spiramentum de effectibus suis: cuius spiramenti natura haec est ut sensus et ingerat et gubernet. De his ergo cavernis quas ventres cerebri nostra vocavit antiquitas nascuntur nervorum septem *σφύλαι*. Cui rei nomen quod ipse voles Latinum facito: nos enim *σφύλαι* nervorum vocamus, cum bini nervi pariter emergunt et in locum certum desinunt. Septem igitur nervorum *σφύλαι* de cerebri

[Mas. APSH.]

sui A. 15. sunt Ach. — faciat causa S. — solvendo dilaqueatus A. 16. corporei a-bPEM3. corpore H. in corpore ASv-gM12. — Nullo v. — divinum est a-bP. — diviniore (om. est) S. 17. et unum P. vivum et v1. — Sphaeralis (om. enim) P. Et sphaeralis enim HSv-g (g in mg: Ex sphaerali enim natura). — veniens de alto a-bP. — et alteram in sphaeralem v1 (v3 om. et). — caruit A. 18. Sed quia necessarius om. P. — sensus ingerat (om. et) a-h. 19. *σφύλαι* om. (etiam infra) S. — ipse om. A. — Nomen enim (in mg. Nō) A.

15. de eo est] i. e. ad id pertinet, vel ea est ut dicam. Cf. Hand. Tursell. II, p. 212, 8. esse solvendo] i. e. tibi satis facere, quod legitur § 1.

16. Sensus .. quinque] Cf. II, 8, 10 aqq., unde apparet corporeos dici gustum et tactum.

si dignitas .. dedignatur] Vid. prolegg. p. XLII sq. quasi] Vid. not. ad c. 3, § 12.

17. Ut .. homo constet] Cf. § 25. et Cic. Tusc. IV, 17, 39. Mente vix constes, et Suet. Calig. 50. Valetudo ei neque animi neque corporis constitit.

Sphaeralis natura] Cf. Comm. I, 12, 5. Anima descendens a tereti, quae sola forma divina est, in conum deflendo producitur, et 14, 8. Anima .. corpora illa divina vel supera, caeli dico et siderum, quae prima condebat, animavit, divinas-

que mentes omnibus corporibus quae in formam teretem, id est in sphaerae modum, formabantur infusae sunt.

ad nos de alto veniens] Cf. Comm. I, 12, 1. Descensus vero ipsius quo anima de caelo in huius vitae inferna delabitur sic ordo digeritur cet.

altam] Cf. Comm. I, 6, 81. In capite, velut in arce.

sphaeralem] Cf. Comm. I, 14, 9. Solisque (humanis corporibus) inest vel in capite sphaerae similitudo.

18. spiramentum] Cf. § 4 sq.

19. ventres cerebri] i. e. *ἐνσφύλων κοίλας*. Vid. Stephan. Thes. Gr. I. s. v. *κοίλα*, ubi citantur Philotheus Comment. in Apbor. 15, 1., Rufus Eph. p. 36., Dionysius Aegiensis ap. Phot. Bibl. p. 130, 18. nervorum .. *σφύλαι*] Nōe dicimus Nervendändel.

ventre nascentes vicem implent fistularum, spiramentum sensificum ad sua quaeque loca naturali lege ducentes, ut sensum vicinis et[244] longe positis membris animalis infundant. Prima igitur *συσπύλα* 21 nervorum talium petit oculos, et dat illis agnitionem specierum et discretionem colorum: secunda in aures se diffundit, per quam eis innascitur notitia sonorum: tertia naribus inseritur, vim ministrans odorandi: quarta palatum tenet, quo de gustatibus iudicatur: quinta vi sua omne corpus inplet, omnis enim pars corporis mollia et aspera, frigida et calida discernit. Sexta de cerebro 22 means stomachum petit, cui maxime sensus est necessarius, ut quae desunt adpetat, superflua respuat, et in homine sobrio se ipse moderetur. Septima *συσπύλα* nervorum infundit sensum spinali medullae, quae hoc est animali quod est navi carina, et adeo usu aut dignitate praecipua est ut longum cerebrum a medicis sit vocata. Ex hac denique, ut ex cerebro, diversi nascun- 23 tur meatus virtutem tribus animae propositis ministrantes. Tria sunt enim, quae ex animae providentia accipit corpus animalis: ut vivat, ut decore vivat, et ut immortalitas illi successione quae- ratur. His tribus propositis, ut dixi, animae per spinalem me- 24 dullam praebetur effectus. Nam cordi et iecori et spirandi ministeriis, quae omnia ad vivendum pertinent, vires de spinalibus quos dixi meatibus ministrantur: nervis etiam manuum pedum aliarumve partium, per quas decore vivitur, virtus inde praestatur: et ut ex his successio procuretur, nervi ex eadem spinali medulla pudendis et matrici, ut suum opus inpleant, ministran- 245 tur. Ita nulla in homine pars corporis sine spiramento quod in 25 ventre cerebri locatum est et sine spinalis medullae beneficio constat. Sic ergo fit ut; cum ipsum cerebrum sensu careat, sensus tamen a cerebro in omne corpus proficiscatur. Euge, Graeculus 26 noster, Euangelus ait, tam plane nobis ostendit res opertu naturae tectas, ut quicquid sermo descripsit oculis videre videamur.

Edd. vicahgspdz.]

20. *Septem ergo P. — lege positus A. — animali Hvl.* 21. *diffunditur (om. se) a-b. — quod de H. quod est A. — gustantibus AS. — corpus omne v-g. — omnis pars (om. enim) Syl. — discernunt (corr. in it) A.* 22. *ex cerebro (sup. add. ut) H. ut cerebro (om. ex) v. — corpus animale S.* 24. *ministerii v. — et spinalibus h. ex spin. g. — diximus ASv-g. — ut (om. et) i. — ex his om. AHv. — procuratur cah. — etiam matrici v.* 25. *nulla est a-p. „Expuli verbum substantivum quod post τὸ nulla adiecerant novitii, tantum, opinor, ad turbas ciendas.“ Gron.* 26. *εὐγε A. om. S. — plene A. — operto g in mg. — sermone vichg.* 27. *volunt S. — nam postea AH.*

20. *animalis] i. e. corporis, ut c. 4, § 17., quo cum loco conferenda sunt etiam ea quae leguntur § 22. de stomachi sensu.*

22. *longum cerebrum] Celsus VIII, 1, p. 500. ed. Bip. Qua spinas medulla, inquit, cerebro commissa descendit, et Plinius N. H. XI, 37, s. 67. Per media foramina a cerebro medulla descendente. Eandem esse*

ei naturam quam cerebro colligunt, quoniam praetenui eius membrana modo incisa statim expiretur. Nomen illud nusquam inveni.

23. *propositis] i. e. officiis vel negotiis.*

successione] pro subole dictum est, ut sit apud recentiores.

26. *Euge] est interiectio Plan-*

27 Sed Eustathio iam cedo, cui praeripui consulendi locum. Eustathius: Modo vel vir omnium disertissimus Eusebius vel quicumque volent alii ad exercitium consultationis accedant, nos postea liberiore otio congreдемur.

X. Ergo, ait Eusebius, habendus mihi sermo est, Disari, tecum de aetate cuius ianuam iam paene ambo pulsamus. Homerus, cum senes *πολιοκροτάφους* vocat, quaero, utrum ex parte poetico more totum caput significare velit, an ex aliqua ratione 2 canos huic praecipue parti capitis adsignet? Et Disarius: Et hoc divinus ille vates prudenter, ut cetera. Nam pars anterior capitis humidior occipitio est, et inde crebro solet incipere canities. Et [246] si pars anterior, ait ille, humidior est, cur calvitium patitur, quod 3 non nisi ex siccitate contingit? Oportuna, inquit Disarius, obiectio, sed ratio non obscura est. Partes enim priores capitis fecit natura rariores, ut quicquid superflui aut fumei flatus circa cerebrum fuerit evanescat per plures meatus: unde videmus in siccis defunctorum capitibus velut quasdam suturas quibus hemisphaeria, ut ita dixerim, capitis alligantur. Quibus igitur illi meatus fuerint ampliores, humorem siccitate mutant et ideo 4 dius canescunt, sed non calvitio carent. Si ergo siccitas calvos efficit, et posteriora capitis sicciora esse dixisti, cur calvum occipitium numquam videmus? Ille respondit: Siccitas occipitii non ex vitio sed ex natura est: ideo omnibus sicca sunt occipitia. Ex illa autem siccitate calvitium nascitur quae per malam temperiem, 6 quam Graeci *δυσκρασίαν* solent vocare, contingit. Unde capillos

[Mss. APSH.]

X. Caput X. Qui fiat, ut calvitium pariter atque canities anteriores capitis partes primum invadant. Deinde cur feminis atque eunuchis vox sit quam viris exilior? ch-b. 1. sermo (om. est) a-bP. — o disari A. — eius cuius S. — Homerus] Iliad. 9, 518. Cf. Alexandr. Problem. phys.

1, 1. — cum senes om. v. — *πολιοκροτάφους* om. S. — significari AH.

2. occipio H. — et inde .. humidior est om. S. — cur calvitium patitur] Cf. Alex. 1, 2. et II, 13. — siccitate (om. ex) va. 3. Optima

A. — illigantur AHv-g. 4. ut posteriora HSv-g. — occipium (infra: occipia, occipii) P. 5. *ΔΙΣΚΡΑΣΙΑΝ* AHMS (M1 *ΔΙΣΚΡΑ*). om. S.

αύκρασίαν E. *αύκρασίαν* v-a. — vocare solent v-g. 6. Inde E. —

tina, Graece scripta in cod. A et in codicis S archetypo.

consulendi locum] Cf. c. 4, § 1 sq.

X, 2. humidior occipitio est cet.]

Alexander Problem. phys. 1, 1.: *Ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἔν τε ὅθεν αἱ κόμαι ἄρχονται, τῷ εἶναι τὰ ἐμπρόσθια τῆς κεφαλῆς τῶν οὐσιθίων ὑγρότερα καὶ φλεγματικώτερα.*

non nisi ex siccitate] Cf. c. 6, § 11. Quae (calvitium et canities) non nisi inopia caloris eveniunt, et infra § 8.

contingit] Cf. §§ 5 et 9., et c. 6, § 9. et c. 7, § 10.

3. rariores] quum plures iis sint

meatus, πόροι, ut apparet ex iis quae sequuntur. Cf. c. 4, § 23. Alexandr. Problem. phys. 1, 2. διότι μαλακὰ καὶ δραιόπορα.

fumei flatus] Cf. c. 5, § 14. Cerebrum .. ferit fumi calentis aspergine.

4. posteriora capitis] i. e. τὰ ὀπίσθια τῆς κεφαλῆς. Cf. § 3. partes priores capitis et V, 11, 16. corporis superna. Vid. prol. p. xxxix.

5. Ex illa siccitate .. quae per malam temperiem .. contingit] Alexander l. c. dicit tantum: *Ἡ δὲ φαλάκρσις τὴν γένεσιν ἐκ ἐξηρότητος ἔχει.*

6. capillos crisp] Vid. prolegg.

crispi, quia ita temperati sunt ut capite sicciore sint, tarde canescunt, cito in calvitium transeunt: contra qui capillo sunt rariore non eo facile nudantur nutriente humore, quod φλέγμα vocitatur, sed fit illis cita canities: nam ideo albi sunt cani, quia colorem humoris quo nutriuntur imitantur. Si ergo senibus 7 abundantia humoris capillos in canitiem tinguit; cur senecta opinionem exactae siccitatis accepit? Quia senecta, inquit ille, ex-8 tincto per vetustatem naturali calore fit frigida, et ex illo frigore gelidi et superflui nascuntur humores. Ceterum liquor vitalis longaevitate siccatus est: inde senecta sicca est inopia naturalis humoris, humecta est abundantia vitiosi ex frigore procreati. 9 Hinc est quod et vigiliis aetas gravior afficitur, quia somnus, qui maxime ex humore contingit, de naturali nascitur: sicut est multus in infantia, quae humida est abundantia non superflui sed naturalis humoris. Eadem ratio est quae pueritiam canescere 10 non patitur, cum sit humectissima, quia non ex frigore nato phlegmate humida est, sed illo naturali et vitali humore nutritur. Ille enim humor, qui aut de aetatis frigore nascitur aut cuiuslibet vitiositatis occasione contrahitur ut superfluus ita et noxius est. Hunc videmus in feminis, nisi crebro egeratur, extrema minitan- 11

Edd. vicahgspdsb.]

capillos H (M3 a p. m.). capillo (A a p. m.) Sv-gM12. capilli (AM3 a sec. m.). capilli sunt PE. quibus capilli sunt a-b. „Venustus et brevius veteres: Unde capillo crispi.“ Pont. — qui v. — sicciore AHSv-g EM123. sicciore a-bP. — qui in capillo H. — qui φάρμα A. — calorcm A a p. m.; Pp2-b. eum colorem S. 7. humoribus S. — tingit Edd. 8. Quia senecta cet.] Cf. Alex. I, 3. — ille inquit v-g. — viscosi coni. Pont. ad § 10. 9. ex vigiliis Edd. PH. — efficitur v-g. — de non naturali g. de non naturali humore Av-as-bSH. 10. quae pueritiam canescere non patitur] Cf. Alex. I, 4. — fleumate A. — quia ut (sup. aut) A. — vitiositatis (sup. add. visco) A. „Anglicanus emendatissime viscositatis occasione. Et confidenter superius paulo (§ 8.) pariter restituo viscosi. Nam vitiosi similiter vitiosum est. Senescentium enim phlegma innuit; et quis illud Plautini senis (Mil. glor. III, 1, 52.) non meminit: Minime sputator, screator sum, itidem minime muccidus.“ Pont. — noxius (om. est) S. 11. in feminis] Cf. Alex. I, 5. — nisi crebro As-bPEM3 (M2 a sec. m.). nisi in crebro H. nisi in cerebro SM1 (M2

I. c.; Alexander I. c.: οὐ οὐλόττι-
ζεσ.

humoris quo nutriuntur] Alex. I.
c.: τοῦ γαστήρατος φλέγματος.

7. exactae siccitatis] i. e. per-
fectae, eximiae. Conf. c. 3, § 22.
et de re c. 6, § 19.

8. superflui .. humores] i. e.
apud Alex. I. c. §§ 2 et 3. τὰ πε-
ρισσώματα.

9. vigiliis .. afficitur] Alex. § 3.
διὰ τοῦτο ἀγρυπνοί. Praepositio
ex, quae legitur in edd. et in duo-
bus codd., ferri non potest, nam ne
laborandi quidem verbum eam ad-
mittit, ubi additur morbus quo
quis affectus sit.

de naturali nascitur] Sic e suo

codice scripsit Camerarium ap-
pareret e cod. P. Idque unice ve-
rum. Quod vulgo legitur, de non
naturalis humore nascitur, id ita
defendi potest aliquo modo, ut
haec referantur ad somnum senum.
Sed hi dicuntur eo carere; et
verba qui maxime ex humore con-
tingit ad quemvis somnum refe-
renda sunt. Denique ea quae se-
quuntur, sicut est multus in infan-
tia aperte docent esse sermonem de
somno e naturali humore orto.
Alexander I, 2. dicit: ὁ γὰρ ὕπνος
ἐξ ὑγρότητος.

11. in feminis] Cf. c. 7, §§ 4 et 9.
nisi crebro egeratur, extrema mi-
nitantem] Alexander I, 5.: καὶ ἀπὸ

tem: hunc in eunuchis debilitatem tibiis ingerentem, quarum ossa quasi semper in superfluo humore natantia naturali vigore caruerunt et ideo facile intorquentur, dum pondus superpositi corporis ferre non possunt, sicut canna pondere sibi inposito curvatur.

12 Et Eusebius: Quoniam nos a senectute usque ad eunuchos traxit superflui humoris disputatio, dicas volo, cur ita acutae vocis sint ut saepe mulier an eunuchus loquatur, nisi videas, ignores?

13 Id quoque facere superflui humoris abundantiam ille respondit. Ipse enim ἀρτηρίαν, per quam sonus vocis ascendit, efficiens crassiore angustat vocis meatum: et ideo vel feminis vel eunuchis vox acuta est, viris gravis, quibus vocis transitus habet libe-

14 rum et ex integro patentem meatum. Nasci autem in eunuchis et in feminis ex pari frigore parem paene inportuni humoris abundantiam etiam hinc liquet, quod utrumque corpus saepe pinguescit: certe ubera prope similiter utrique grandescunt.

XI. His dictis cum ad interrogandum ordo Servium iam vocaret, naturali pressus ille verecundia usque ad proditionem 2 coloris erubuit. Et Disarius: Age, Servi non solum adolescentium qui tibi aequaevis sunt sed senum quoque omnium doctissime, commascula frontem, et sequestrata verecundia, quam in te

[Mss. APSH.

a p. m.). ubi in cerebro vl. ubi non cerebro v-a. ubi nisi cerebro hg. — in eunuchis] Cf. Alex. 1, 7. — quorum gb. — superfluo (om. in) P. — naturali virtute AS. — suppositi v-g. 12. cur ita acutae vocis sint cet.] Cf. Alex. 1, 8. — sint vocis v-g. vocis st' S. — saepe (om. ut) H. — loquantur S. — abundantia S. 13. arteriam S. 14. par est paene H. — utrique AvispM123. utrisque c-gzbHPS.

XI. Caput XI. Cur ii, quos pudet, aut qui gaudent, rubescant: at metuentes pallor invadat. ch-b. 1. caloris h. 2. quoque om. P.

τῆς ἀργίας δὲ περιττώματα συνά-
γονται πλεονα καὶ μάλιστα τῶν κα-
ταμηνίων ἐκλελοιπότων.

humore natantia] Alexander 1, 7.
habet διαβροχὰ.

caruerunt] Cf. c. 8, § 11.

facile intorquentur] Alexander 1,
7.: Οἱ πόδες διαστρέφονται, et
paulo infra: τὰ σκέλη στρεβλοῦν-
ται. Cf. c. 16, § 25. ne . . mem-
bra contorqueat humoris adiectio.

dum . . non possunt] Cf. c. 4, § 29.

13. Ipse] positum est pro pro-
nomine is.

ἀρτηρίαν] Cf. c. 16, § 5.

14. paene inportuni] Cf. § 11. et
c. 7, § 4.

XI, 1. usque ad proditionem co-
loris erubuit] Vid. prolegg. p. xxix.
et p. xlii. Nomen proditio a
prodeundo derivatum aliquin af-
fertur tantum e Siden. ep. 6, 13.
Reditio legitur Comm. 1, 17, 10.
Atqui semper prodit color, si quis
erubescit. Non ergo vera huius

verbi vis retenta est, sed animi
potius pudorem (cf. § 3.) significat.

2. qui tibi aequaevis sunt] E pro-
sae orationis scriptoribus hac voce
usus esse dicitur solum Plinius N.
H. XVI, 44, s. 86. Aequaevis urbi
intelligitur (lotos).

sed senum quoque omnium doctis-
sime] Laurentius Valla Elegant. 1, 13,
p. 46. Macrobius reprehendit his
verbis: „Non est eiusdem generis
adolescens cum senibus, non aliter
quam si dicam: Ego cum doctissi-
mus Romanorum et Carthaginiens-
sium.“ Vid. not. ad c. 8, § 9.

commascula frontem] Cf. Apul.
Metam. II, 23. His cognitio animum
meum commasculo.

sequestrata verecundia cot.] „Prae-
clare de hac re Seneca epist. 11.
[§ 1.]: Ubi se collegit, verecundiam,
bonum in adolescente signum, vis
potuit excutere: adeo illi ex alto
suffusus est rubor. Hic illum, quan-
tum suspicor, etiam cum se confirma-

facies rubore indicat confer nobiscum libere quod occurrerit, interrogationibus tuis non minus doctrinae collaturus quam si aliis consulentibus ipse respondeas. Cumque diutule tacentem crebris ille hortatibus excitaret: Hoc, inquit Servius, ex te quaero, quod mihi contigisse dixisti, quae faciat causa, ut rubor corpori ex animi pudore nascatur? Et ille: Natura, inquit, cum quid ei occurrat honesto pudore dignum, inum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso cutis tinguitur, et inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici quod natura pudore tacta ita sanguinem ante se pro velamento tendat ut videmus quemque erubescientem manum sibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud sit rubor nisi color sanguinis. Addit Servius: Et qui gaudent cur rubescunt? Et Disarius: Gaudium, inquit, extrinsecus contingit: ad hoc animosus occursum natura festinat, quam sanguis comitando quasi alacritate integritatis suae compotem tinguit cutem, et inde similis color nascitur. Idem refert: Contra qui metuunt qua ratione pallescunt? Nec hoc, Disarius ait, in occulto est: natura enim, cum quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur: sicut nos quoque, cum timemus, lateamus et loca nos occultantia quaerimus. Ergo tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem, quo velut curru semper vehitur. Hoc demerso humor dilutior cuti remanet, et inde pallescit. Ideo timentes et tremunt, quia virtus animae introrsum fugiens nervos relinquit

Edd. vicahgspdzb.]

— occurrerit interrogationibus tuis: ahg (S occurrit). occurrerit interrogationibus tuis vl (c interrogatibus). — collocaturus vic. 3. diutule (sup. add. u) A — ille om. A. — exhortationibus s-bP. — facit v-g. fecit AS. 4. Natura cet.] Cf. Alex. I, 15. — sanguinem om. P. — tinguitur v-gh. 5. pudore om. A. — ante (om. se) v. — de his v-g. 6. At disarius S. Disarius (om. et) v-s. — Gaudium cet.] Cf. Alex. I, 14. — inquit om. P. — cursum v. 7. natura enim cet.] Cf. Alex. I, 12. 8. quod velut P. — „curru supervehitur, anspicionem meam rem puto. Apuleius de deo: curru volucris superfertur in libello de mundo [c. ult.].“ Pont. — timent S. — tremunt cet.] Cf. Alex. I, 13. tremunt S (A sup. add. u). — reliquit AH. — membrorum om. H.

verit, et omnibus vitiis exuerit, sapientem quoque sequetur.“ Pont. — Vid. not. ad Comm. I, 5, 6.

3. diutule] Vid. prolegg. p. XLIV. et cf. c. 12. § 11. et c. 13, § 18.

hortatibus] Pluralis numerus huius vocabuli poetarum est: sed ob id ipsum censeo e glossamatum esse exhortationibus.

ut rubor corpori ex animi pudore nascatur] Conf. quae ex Aristotelis problematis protulit Gellius N. A. XIX, 6.

4. Natura] Cf. § 8. virtus animae. Alexander I, 15. habet ἡ φύσις: sed I, 12. ἡ ἡμετέρα φύσις καὶ ἡ προνοούμενη τοῦ σώματος δύναμις. petendo] Vid. prolegg. p. XL. med.

5. physici] Alexander I. c. habet οἱ δὲ φυσικοὶ: sed vide quae infra sequuntur.

quod] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18. opponere] minus commode iungitur cum verbis ante faciem, et pro addito adverbio frequenter dicendum erat: saepe videmus erubescentes cet. Alexander I. c. habet: Οὕτω γὰρ καὶ τὴν χεῖρα προσέχουσιν τῇ προσώπῳ προσφερόμενοι.

6. quasi ... compotem] Natura propter alacritatem (cf. supra animosus occursum) dicitur secum ducere omnem sanguinem. Vid. not. ad Comm. II, 14, 8. Alexander I, 14. habet tantum: συνέπεται δὲ τὸ αἷμα ταύτῃ.

quibus tenebatur fortitudo membrorum, et inde saltu timoris agitantur. Hinc et laxamentum ventris comitatur timorem, quia muscoli quibus claudebantur retrimentorum meatus fugientis introrsum animae virtute deserti laxant vincula quibus retrimenta 10 usque ad digestionis opportunitatem continebantur. Servius his dictis venerabiliter adsensus obtinuit.

XII. Tunc Avienus: Quia me ordo, ait, ad similitudinem consultationis adplicat, reducendus mihi est ad convivium sermo 1250] qui longius a mensa iam fuerat evagatus et ad alias transierat 2 quaestiones. Saepe adposita salita carne, quam *laridum* vocamus, ut opinor quasi large aridum, quaerere mecum ipse constitui, qua ratione carnem ad diuturnitatem usus admixtio salis servet. Hoc licet aestimare mecum possim, malo tamen ab eo qui corporibus curat certior fieri. Et Disarius: Omne corpus suapte natura dissolubile et marcidum est et, nisi quodam vinculo continetur, facile defluit. Continetur autem, quamdiu inest anima, reciprocatione aeris, qua vegetantur conceptacula spiritus, dum 4 semper novo spirandi nutriuntur alimento. Hoc cessante per animae discessum membra marcescunt, et omne pondere suo conflictum corpus obtentur: tum sanguis etiam, qui, quamdiu fuit compos caloris, dabat membris vigorem, calore discedente versus in saniem non manet intra venas, sed foras exprimitur: atque ita 5 laxatis spiramentis effluit tabes faeculenta. Id fieri sal admixtus corpori prohibet. Est enim natura siccus et calidus, et fluxum quidem corporis calore contrahit, humorem vero siccitate vel coercet vel exorbet. Certe humorem sale differri sive consumi fit hinc cognitu facile, quod, si duos panes pari magnitudine feceris, unum sale aspersum, sine sale alterum, invenies indigentem salis pondere propensiolem, scilicet humore in eo per salis penuriam permanente. Et hoc a Disario meo quaesitum volo, cur

[Mss. APSH.

9. *laxamentum ventris* cet.] Cf. Alex. l. c. — *continebatur* P. 10. *accensus* S.

XII. *Caput XII. De quaestionibus quindecim Disario ab Avieno propositis.* ch-b. 1. *mihi* (om. est) S. *est mihi* v-g. — *a mensa fuerat* (om. iam) S. 2. *admistio* v-g. — *estimare* v-g. — *corpora* (A a sec. m.) v-g. — *curat* om. P. 4. *feculenta* AH. *fetulenta* P.

5. *calore prohibet contrahit* vl. — *fluxum* (sup. add. am) A.

8. *fortitudo*] i. e. firmitas. Alexander l. 13.: *Τὰ νεύρα καταλιπάνει, ἀπερ ἐφύλαττον τὰ ἄτρομα μόρια*, ubi equidem maluerim legi *ἀτρομα τὰ μόρια*.

9. *retrimentorum*] Cf. c. 4, § 18. Alexander l. c.: *τῶν πρεστώματων*.

XII, 1. *ad similitudinem consultationis*] Cf. § 2. *ad diuturnitatem* usus, et vid. prolegg. p. xlii sq.

2. *quasi large aridum*] immo referendum est ad Graecum *λαγνός*. *qui corporibus curat*] Cf. prolegg. p. xxxix. med.

3. *defluit*] Sic legitur in emai-

bus exemplaribus; sed vide ne legendum sit *diffluit*, ut ait Lucretius I, 1037 sq.: *Privata cibo natura animantum Diffluit amittens corpus*.

4. *spiramentum*] h. l. idem est quod *foramen*. Vid. prolegg. p. xlii. med.

5. *Id fieri sal prohibet*] Cf. c. 2, § 8. ut . . . prohibeant illa narrari. *differri*] idem valet ac *dissipari*. *indigentem salis*] i. e. sale carentem.

pondere propensiolem] i. e. graviorem. Cf. Cic. Tuscul. V, 17, 50. *propendere illam lancem*.

defaecatum vinum validius sit viribus, sed infirmius ad permanendum, et tam bibentem cito permovet quam ipsum, si manserit, facile mutatur? Quod cito, inquit Disarius, permovet, haec ratio 7 est, quia tanto penetrabilius efficitur in venas bibentis quanto fit liquidius faece purgata. Ideo autem facile mutatur, quod nullo firmamento nixum undique sui ad noxam patet. Faex enim vino sustinendo et alendo et viribus sufficiendis quasi radix eius est. Et hoc quaero, Avienus ait: Cur faex in imo subsidit omnium 8 nisi mellis: mel solum est quod in summum faecem expuat? Ad hoc Disarius: Faecis materia ut spissa atque terrena ceteris latibus pondere praestat, melle vincitur. Ideo in illis gravitate divergens ad fundum decedit, in melle vero ut levior de loco victa sursum pellitur. Quoniam ex his quae dicta sunt ingerunt se 9 similes quaestiones: Cur, Disari, ita mel et vinum diversis aetatibus habentur optima, mel quod recentissimum, vinum quod vetustissimum? unde est et illud proverbium quo utuntur gulones: *Mulsum quod probe temperes miscendum esse novo Hymettio et*

Edd. vlcahgspdz.]

6. cur defaecatum cet.] Cf. Plut. Symp. VI, 7. — et tam bibentem om. P. 7. quia quanto HSV-gM12. quinto (sup. a) A. — in venas (om. efficitur) S. in venas efficitur v-g. — tanto fit ASV-gM12. 8. avienus fuit H. — Cur faex cet.] Cf. Plut. Symp. VII, 3, 1 sq. — faecem suam expuat A. faecem expuit S. — Ad haec ch-b. — decedit, in om. P. 9. ex iis v-g. — Cur ita mel cet.] Plut. l. c. 4. Alex. II, 70. — temperies H. — hymettio As-z. himetico S. — et falerno vetulo Al-g.

6. defaecatum vinum validius sit viribus, .. et cito permovet] i. e. bibentem excitat. Aliter Plutarchus p. 692. C. Ἐξενουχίζουσι τὸν ἀκρατὸν καὶ ἀποθληρόνους οἱ διηθούντες (i. e. percolantes) οὗτοι φορεῖν τὸν ἀδονεῖλας οὗτοι πίνειν τὸν μέτριον θανάμνοιν διὰ τὴν ἀκρασίαν· ἀλλὰ σόφισμα τοῦτο ἐστὶν αὐτοῖς καὶ μηχανήμα πολιποσίας, et p. 693. A. Πῶς ἰσχύει μὴ διηθούμενος, et B. οὕτω καὶ ἡ κἀδασις τοῦ οἴνου τὸ πλεγκτικὸν ἀφαίρουσα καὶ μανικὸν εἰς πρᾶξιαν ἔχειν καὶ θγιαίνουσαν καθίσταται. Notanda est autem medi variatio, ut legendum esse videatur validius est.

si manserit] i. e. si aservatum fuerit. Plutarchus p. 692. D. Μέγα δὲ τεμψήριον ἡ διαφθορά καὶ τὸ μὴ διαμένειν, ἀλλὰ ἐξίστασθαι καὶ ματαίνεσθαι καθάπερ ἀπὸ ὀλῆς κοπύρα τῆς τρυφῆς.

7. faeces purgatae] Cf. c. 13, § 22. qui aliquas species purgatas voluit. Plin. N. H. XX, 17, s. 73. Pituitas purgat.

undique sui ad noxam patet] Quaeritur quo referendum sit sui? Nam quod positum est ante prae-

positionem id movet suspicionem hoc pronomina non, ut saepe fit (vid. prolegg. p. xxxix. med.), referri ad substantivum noxam, sed ad undique, partitivo, quem vocant, sensu, ut legitur undique gentium in edict. Aureliani ap. Vopisc. Firm. 5. et undique laterum apud Apulei. Metam. VIII, 17. Eamque interpretationem sensus ipse commendat.

8. gravitate divergens] Cf. Apul. de deo Socr. 9. Divergunt pendere (terrena)

9. Mulsum .. miscendum esse novo Hymettio et vetulo Falerno] „Apuleius X. [c. 16 extr.] Lantum diligenter ecce illum aureum cantikarum mulso et multo contempera. Putem musto [An e musto? Hildebrandus omisit et multo]. Martial. [XIII, 108.] Attica neotearum turbatis mella Falernum Misceri decet hoc a Ganymede merum, ubi misceri est infundi.“ Pont. — Cf. Horat. Sat. II, 2, 15 sq. Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno Ne biberis diluta, et 4, 24 sq. Ausidius forti miscerat mella Falerno Mendocae. Plin. N. H. XXII, 24. s. 53. Semper mulsum

- 10 *vetulo Falerno*. Propterea, inquit ille, quia inter se ingenio diversa sunt. Vini enim natura humida est, mellis arida. Si dicto meo addubita veris, medicinae contemplator effectum. Nam quae udanda sunt corporis vino foveantur, quae siccanda sunt melle detergantur. Igitur longinquitate temporis de utroque aliquid exorbente vinum meracius fit, mel aridius: et ita mel suco privatur
 11 ut vinum aqua liberatur. Nec hoc quod sequitur dissimile quaesitis est: Cur, si vasa vini atque olei diutule semiplena custodias, vinum ferme in acorem corrumpitur, oleo contra sapor
 12 suavior conciliatur? Utrumque, Disarius ait, verum est. In illud enim vacuum quod superne liquido caret aer advena incidit, qui tenuissimum quemque humorem elicit et exorbet: eo siccato vinum quasi spoliatum viribus, prout ingenio imbecillum aut validum fuit, vel acore exasperatur vel austeritate restringitur, oleum autem superfluo humore siccato, velut mucore qui in eo latuit
 13 absterso, acquirit novam suavitatem saporis. Rursus ait Avienus: Hesiodus, cum ad medium dolii perventum est, conperendum, et

[*Mss. APSH.*

falerno et vetulo v. 10. *et mellis S.* — *dicto modo v.* — *contemplatur* (sup. o) A. — *quae humectanda sunt Sa.* — *siccanda (om. sunt) E.* — *siccanda sunt corporis S.* — *detergantur ASv-gM3.* — *detergantur a-bPHE M2.* — *meracius sit a. fit meracius a-bP.* — *aqua purgatur P.* 11. *sequetur AH.* — *quaesitu S.* — *Cur si vasa vini cet.] Cf. Plut. l. c.* — *diutulae H.* — *diutule (A a p. m.) ch.* 12. *tenuissimum quoque v.* — *superfluo humore ASv-g.* — *qui om. z.* 13. *Rursus, ait Avienus, a-b.* — *Rursus Avienus: Ait va.* — *Rursus Avienus (om. ait) A.* — *Hesiodus] Vid. not. Cf. Plut. l. c., l.* — *conperendum Sv-g.* — *conperendum est*

ex veteri vino utilissimus, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci numquam evenit. Dioscorid. V, 16. *Οίνος μὲν διαφέρει τὸ ἔχει τοῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον.* Columella XII, 41. mulsam fieri iubet e musto: utraque ratio legitur Geopon. VIII, 26, 28. Erasmi. Adag. II, 2, 71. Meinekius Philol. Exercitt. in Athen. II, p. 23. statuit in hoc proverbio inveniri glyconici metri cum logioedico versu coniuncta vestigia, et esse scribendum: *Mulsam quod probe temperes Miscendum novo Hymettio, Et vetulo Falerno*, sed in prime versu aliquid vitii relictum esse. Silligius, qui haec mecum communicavit, coniecit legendum esse quod bene temperes.

10. *ingenio] i. e. φύσις, natura*, quae vox continue sequitur. Cf. § 12.

Si dicto meo addubita veris] Nova haec est huius verbi constructio. Alias dicitur aut addubitare de aliqua re aut in aliqua re aut aliquid. quae . . corporis] Dicendum erat

aut quae partes aut in corpore. Cf. c. 10, § 4. *posteriora capitis.*

melle detergantur] Cf. Petron. Sat. 88. Chrysippus . . . ter helleboro animum detergit. Rariorem formam, quae est sorioris aetatis, praetulit, ut quae facilius in alteram potuisset mutari.

longinquitate temporis] Cf. Liv. IX, 33, 6.

11. *diutule] Cf. c. 11, § 3.*

12. *aer advena] Cf. c. 6, § 2.*

ingenio] Cf. § 10.

acore] Cf. § 30. et Quintil. Inst. IX, 3, 27.

austeritate restringitur] vinum ut animus maestitia; Cf. Tacit. Annal. XVI, 16. Poterat etiam dici astringitur.

oleum . . acquirit novam suavitatem saporis] Hanc esse Aristotelis sententiam dicit Plutarchus p. 702. B.

13. *Hesiodus] „In Opp. et dieb. I, 366. Ἀρχομένου δὲ πύθου καὶ λήγοντος κορέσασθαι, Μεσσοῦθι φειδεσθαι· δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδέσθαι.“ Zeyn.*

ceteris eius partibus ad satietatem dicit abutendum, optimum vinum sine dubio significans quod in dolii medietate consisteret. Sed et hoc usu probatum est, in oleo optimum esse quod supernatat, in melle quod in imo est. Quaero igitur cur oleum quod in summo est, vinum quod in medio, mel quod in fundo, optima esse credantur? Nec cunctatus Disarius ait: Mel quod optimum 14 est reliquo ponderosius est, in vase igitur mellis pars quae in imo est utique praestat pondere, et ideo supernante pretiosior est: contra in vase vini pars inferior admixtione faecis non modo turbulenta sed et sapore deterior est, pars vero summa aeris vicina corrumpitur, cuius admixtione fit dilutior. Unde agricolae 15 dolia, non contenti sub tecto reposuisse, defodiunt et operimentis extrinsecus inlitis muniunt removens in quantum fieri potest a vino aeris contagionem, a quo tam manifeste laeditur ut vix se[253] tueatur in vase pleno et ideo aeri minus pervio. Ceterum si inde 16 hauseris et locum aeris admixtioni patefeceris, reliquum quod remansit omne corrumpitur. Media igitur pars quantum a confinio summi utriusque tantum a noxa remota est quasi nec turbulenta nec diluta. Adiecit Avienus: Cur eadem potio meracior videtur 17 ieiuno quam ei qui cibum sumpsit? Et ille: Venas inedia vacuefacit, saturitas obstruit. Igitur cum potio per inanitatem penitus influit, quia non obtusas cibo venas invenit neque fit admixtione dilutior, et per vacuum means gustatu fortiore sentitur. Hoc 18 quoque sciendum mihi est, Avienus ait: Cur qui esuriens biberit aliquantulum famem sublevat, qui vero sitiens cibum sumpserit

Edd. vicahgpdzb.]

P. — dicit om. (in mg. add. dixit) S. — hoc vinum S. — cur oleum cet.] Cf. Plut. l. c. 14. supernatante v-g. — pretiosius P. — admixtio^o (etiam infra) v-g. — sed etiam v-g. — vicina p2-bPS. — fit dulcior P. 15. sub lectum v-g (hg in mg. tecto). 16. si in die H. si non (om. inde) v. — admixtione (sup. i) A. admixtioni v-g. — est: et quasi Sv-g. 17. vacuefecit P. — per (om. et) ASv-g. „Forte legi debet sed.“ Zenn. 18. est mihi, Avienus inquit v-g. — cur qui esu-

oleum quod in summo est] De hoc nihil infra prodidit Macrobius, sed causam, cur hoc esset optimum, attulit § 12.

15. contenti .. reposuisse] Vid. not. ad I, 12, 2.

defodiunt] Cf. Plin. N. H. XIV, 21. s. 27. § 133. Mitiiores plagae doliis condunt (vinum) infodiuntque terrae tota aut ad portionem situs: item caelum praebent, alibi vero inpositis tectis arcent, et § 134. Imbecilla vina demissis in terram doliis servanda, valida expositis. Ulpian. Dig. XXXIII, 7, 8. Dolia, licet defossa non sint, et 6, 3. Si depressa in cella vinaria fuerint (dolia); Colum. XII, 18. Dolia .. picanda sunt, atque aliter ea quae demersa sunt humi,

aliter quae stant supra terram. Becker. Gallus II, p. 167 sq. ed. I.

operimentis extrinsecus inlitis muniunt] Cf. Plin. N. H. II, 51. s. 52. Quo (fulmine) dolia exhauriantur intactis operimentis; sed ibid. XIV, 21. s. 27. legitur opercula doliiorum; Colum. XII, 16. Opercula picata imposito et gypso linite; Horat. Od. III, 8, 10 sq. Corticem adstrictum pice demovebit Amphorae; Becker. l. c.

16. summi utriusque] i. e. summi et imi.

quasi] Vid. not. ad c. 3, § 12.

17. neque fit .. dilutior, et .. sentitur] Haec est apodosis bipartita: id quod non intellexisse videtur Zennius qui et mutare voluit in sed. Verba quia non .. invenit

non solum non domat sitim sed magis magisque cupidinem potus
 19 accendit? Nota est, inquit Disarius, causa. Nam liquori quidem
 nihil officit quin sumptus ad omnes corporis partes quoquo ver-
 sus permanet et venas conpleat, et ideo inedia quae inanitatem
 fecerat accepto potus remedio quasi iam non in totum vacua re-
 creatur: cibatus vero, utpote concretior et grandior, in venas non
 nisi paulatim confectus admittitur: ideo sitim quam repperit nullo
 solatio sublevat, immo quicquid foris humoris nactus est exorbet,
 20 et inde penuria eius, quae sitis vocatur, augetur. Nec hoc mihi,
 Avienus ait, ignoratum relinquo: Cur maior voluptas est, cum
 sitis potu extinguitur, quam cum fames sedatur cibo? Et Disa-
 [254]rius: Ex praedictis hoc quoque liquet. Nam potionis totus hau-
 stus in omne corpus simul penetrat et omnium partium sensus
 facit unam maximam et sensibilem voluptatem: cibus autem exi-
 guo subministratu paulatim penuriam consolatur; ideo voluptas
 21 eius multifariam comminuitur. Hoc quoque, si videtur, addo
 quaesitis: Cur qui avidius vorant facilius satias capit quam qui
 eadem quietius ederint? Brevis est, inquit, illa responsio. Nam
 ubi avidè devoratur, tunc multus aer cum edulibus infertur
 propter hiantium rictus et crebritatem respirandi; igitur ubi aer
 22 venas conplevit, ad obiciendum fastidium pro cibo pensatur. Ni
 molestus tibi sum, Disari, patere plus nimio ex discendi cupidine
 garrientem, et dicas, quaeso, cur edulia satis calida facilius con-
 primimus ore quam manu sustinemus, et si quid eorum plus

[Mss. APSH.

riens biberit cot.] Plut. Symp. VI, 3. — *magis ac magis* H. *magis* (om. *magisque*) v-g. — *cupiditatem potius* (del. i) A. 19. *permeet* S. — *et conpleat* (om. *venas*) ch. — *solatio* AHSv-gM123 „quod multo gratius.“ Gron. Vid. not. subsidio a-bP. 20. *hoc* (om. *quoque*) v-g. — *totius* p2-bP. 21. *satias capit* p-bP. *satias capiunt* ASHvichga, *satietae capiuntur* a. — *ederunt* S. — *inquit ille* c-g. — *multis* S. — *edulibus* v-g. — *hiatum* v-g. — *abiciendum* v-g. 22. *Immolestus* (om. *si*) P. — *tibi* om. vg. — *satis calida: satis facilius* Av. — *possit*

causam continent, cur penitus in-
 fluat potio.

19. *inedia .. quasi iam non in totum vacua recreatur]* Dicendum erat: *ab inedia corpus ut iam non in totum vacuum recreatur*. Cf. § 16., et infra: *sitim .. sublevat*.

nullo solatio sublevat] „Sic paulo post [§ 20.]: *Cibus exiguo subministratu paulatim penuriam consolatur*. Sed et posterioribus solatium usurpat pro subsidio. Paulus apud Eutropium lib. XIII.[?] *Cum barbarorum solatiis regnum tentaret invadere*. Valerius quoque Maximus IV. cap. ult. *Detrimentorum incursu quassatis solatia erogabantur*.“ Gron. — Adde Cic. de leg. agr. II, 29, 80. *solatium annonae*. Lucan. VIII, 469. *verni solatia damni*.

20. *exiguo subministratu]* i. e. exiguis partibus subministratis.

21. *si videtur]* Vid. not. ad V, 13, 17.

Cur qui avidius vorant facilius satias capit] His qui scripserunt capiunt imposuisse videtur et vox prisca a senioribus requisita, *sati-
 tias*, et enuntiati constructio, quum obiectum verbi *capit* sint verba (eos) qui avidius vorant et (eos) qui eadem quietius ederint, quae illi pro subiecto habuerant.

ad obiciendum fastidium] Sic alicui obici dicitur furor, terror, spes, al. Cf. Cic. p. Rosc. Am. 14, 40; Liv. XXVII, 1, 6; VI, 14, 12. *pro cibo pensatur]* i. e. idem valet ac si plus cibi sumptum sit.

22. *plus nimio]* Vid. not. ad c. 1, § 2.

satia] Vid. not. ad IV, 2, 1.

plus fervet] Cf. Horat. Ep. I, 10,

fervet quam ut diutius mandi possit, illico devoramus, et tamen alvus non perniciose uritur? Et ille: Intestinalis calor qui in alvo 23 est, quasi multo maior vehementiorque, quicquid calidum accipit magnitudine sua circumvenit ac debilitat. Ideo praestat, si quid ori fervidum admoveris, non, ut quidam faciunt, hiare, ne novo spiritu fervori vires ministres, sed paulisper labra comprimere, ut maior calor, qui de ventre etiam ori opitulatur, comprimat minorem calorem. Manus autem, ut rem fervidam ferre possit, nullo proprio iuvatur calore. Iamdudum, inquit Avienus, nosse haveo, 24 cur aqua quae obsita globis nivium perducitur ad nivalem rigo- [255] rem minus in potu noxia est, quam ex ipsa nive aqua resoluta? Scimus enim quot quantaque noxae epoto nivis humore nascantur. Et Disarius: Adde aliquid a te quaesitis. Aqua enim ex 25 nive resoluta, etiamsi igne calefiat et calida bibatur, aequae noxia est ac si epota sit frigida. Ergo non solo rigore nivalis aqua perniciose est, sed ob aliam causam, quam non pigebit aperire auctore Aristotele qui in physicis quaestionibus suis hanc posuit et in hunc sensum, ni fallor, absolvit. *Omnis aqua, inquit, habet 26 in se aeris tenuissimi portionem quo salutaris est, habet et terream faecem qua est corpulenta post terram. Cum ergo aeris frigore et*

Edd. vicahgspdz.]

mandi a-bP. 23. de ventre et ore v. — calorem minorem S. 24. haveo Hapd. habeo A. aveo v-gzbPS. — cur aqua cet.] Cf. Gell. N. A. XIX, 5, 6 aq. — nivium ASvica (g in mg.) M123. Coni. Meurs. nubium h-bHPE. Cf. I, 12, 14. „Haec quoque scripta lectio, non nivium. Et videatur ita nivem rigide convolutam proprie appellasse. Saminonicus Serranus: Desinet interea glomerari farrea nubes. Et adde proprie Sidenii Apoll. verba ex lib. II. ep. 2. Nivalium maculas et frusta nebularum, ubi frusta nebularum idem notant quod Macrobio globi nivium.“ Pont. — minus p-bPS. non minus AHv-a. „Primam dictionem (non) vel Mureti libri fide eliminavimus.“ Pont. — noxia in potu A. 25. Adde v. — ante quaesitis ASv-g. — nisi fallor c-g. 26. calescit Av-g. —

15. Est ubi plus tepeant hiemes, et vid. Hand. Tursell. IV, p. 475.

23. quasi] Vid. not. ad c. 2, § 12. quicquid calidum] Cf. infra: et quid ori fervidum admoveris.

24. quae obsita globis nivium perducitur in nivalem rigorem] „Vidimus ipsi in urbe orbis quondam domina hanc, quam tangit, Macrobius, rationem, nivibus, videlicet intra vitrea phialae, circumvallandi sine mixtione potabilem liquorem. Martialis quoque intellexit illo versu [XIV, 117.]: Non potare nivem, sed aquam potare rigentem De nive commenta est ingeniosa sitis. . . Rigentem de nive est ob nivem phialae circumiectam.“ Pont. — Etiam apud Plinium N. H. II, 44, § 115. non recte legi nubibus pro nivibus et cedicum mss. auctoritas et scama, opinor, docet.

25. ac si epota sit frigida] Cf. Cic. p. Cluent. 62, 173. Celerius potuit comestum quam spotum (venenum) in venas permiscere.

in physicis quaestionibus suis] Quae interierunt. Vid. Fabric. Bibl. Gr. III, 6, 25. A Stahr. Aristot. b. d. Roem. p. 189. not. 4.

26. Omnis aqua cet.] Gellius XIX, 5, 9. haec servavit verba Aristotelis: Διὰ τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλον ὕδατα φαῦλά ἐστιν; Ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένον τὸ λεπτότατον διακνίεται καὶ νοσηρότατον ἐξατμίζεται. Σημείον δὲ, ὅτι ἐλαττον γίνεται ἢ πρότερον θύαν τακῇ παγίν. Ἀπληροφότος οὖν τοῦ ὑγμειστότατον, ἀνίστηται τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι.

post terram] i. e. minus quidem quam terra. Cf. Hand. Tursell. IV, p. 489.

gelu coacta coalescit, necesse est per evaporationem velut exprimi ex ea auram illam tenuissimam, qua discedente conveniat in coagulum sola terrea in se remanente natura. Quod hinc apparet, quia, cum fuerit eadem aqua solis calore resoluta, minor modus eius reperitur quam fuit antequam congelasceret: deest quod evaporationis solum in aqua salubre consumpsit. Nix ergo, quae nihil aliud est quam aqua in aere densata, tenuitatem sui, cum densaretur, amisit, et ideo ex eius resolutae potu diversa morborum genera visceribus inseminantur. Nominatum gelu veteris, quae me solebat agitare, ammonuit quaestionis, cur vina aut numquam aut rarerer congelascant ceteris ex magna parte humoribus nimietate frigoris cogi solitis? Num quia vinum semina quaedam in se caloris habet (et ob eam rem Homerus dixit *αἰθρα ὀλῶν*, [256] non, ut quidam putant, propter colorem), an alia quaequam causa est? quam quia ignoro, scire cupio. Ad haec Disarius: Esto, vina naturali muniantur calore: ne oleum minus ignitum est, aut minorem vim in corporibus calefactandis habet? et tamen gelu stringitur. Certe si putas ea quae calidiora sunt difficilius congelascere, congruens erat nec oleum concreescere et ea quae frigidiora sunt facile gelu cogi: acetum autem omnium maxime frigorificum est, atque id tamen numquam gelu stringitur. Num igitur magis oleo causa est coaguli celerioris quod et levigatius et

[Mas. APSH.

descendente AHvichg (g in mg. discedente). — coagulum P. — solis aqua vi. — resoluta s-bP. Cf. §§ 25. et 27. soluta AHSv-g. — congelasceret P. — deest autem s-bP. 27. densata Ha-z. Cf. Comm. I, 8, 20. densata ASv-gbP. — densaretur A a p. m.; Ha-z. densaretur A a sec. m.; v-gbP. — condensaretur S. 28. cur vina cet.] Cf. Gell. N. A. XVII, 8, 8 sqq. — rarerer Ai-bPHM12P6 Gell. raro SVM3H. raro E. — congelascat E. — humoris Sv-g (Humoris). — Homerus] Il. 4, 462. al. — *αἰθρα ὀλῶν* H. *αἰθρῶν* A. om. S. — calorem] S. 29. ne oleum ASH. num oleum Edd. P. — calefactandis S. — congelascere (sup. a) A. — concreescere hg in mg. 30. Non igitur P6. — oleo magis v-g. — levigatus et spissus (om. priore et) S. — levatiora

in se] Dicendum erat in ea. Cf. VI, 6, 1. quae in se refusa sunt.

quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

27. tenuitatem sui] Cf. § 30. amaritudine sui et vid. prolegg. p. xxxix.

28. rarerer] Macrobius sumpsit de Gellio l. c. De re confectae Alexand. Problem. phys. I, 127. Plin. N. H. XIV, 21, s. 27, § 182. Circa Alpes ligneis vasis condunt circulisque ongunt, atque etiam hieme gelida ignibus rigorem arcent. Mirum dictu, sed aliquando visum: ruptis vasis stetero glaciatae moles, prodigii modo, quoniam vini natura non gelascit, alias ad frigus stupens tantum.

nimietate] idem valet ac vehementia. Cf. e. 6, § 9.

et ob eam rem Homerus dixit *αἰθρα ὀλῶν*] „Rationem Gellii de natura vini ignita seu calida recte Ernest. ad Ham. Il. 4, 462. argumentationes dicit, quia poeta *αἰθρα ὀλῶν* vocet a colore saturiori, bene coloratum: quod sit signum boni vini.“ Zkun.

29. ne oleum minus ignitum est] Sic scripsi ex auctoritate maioris codicum numeri, statuens ne esse particulam quae vulgo scribitur nae, de qua vid. lib. I, praef. § 13, et hac sententia, ironicam dixeris, nihil aliud dici quam quod vulgo exprimitur interrogatione: num ... ignitum est?

acetum ... frigorificum est] Cf. e. 6, § 12. et vid. prolegg. p. XLIII.

30. magis] hoc quoque loco pro

spissius est? faciliora enim ad coeundum videntur quae levatiora densioraque sunt: vino autem non contingit tanta mollities, et est quam oleum multo liquidius: acetum vero et liquidissimum est inter ceteros humores, et tanto est acerbius ut sit acore tristificum, et exemplo marinae aquae, quae ipsa quoque amaritudine sui aspera est, numquam gelu contrahitur. Nam quod Herodotus historiarum scriptor contra omnium ferme qui haec quae siverunt opinionem scripsit mare Bosphoricum, quod et Cimmericum appellat, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, id gelu constringi et consistere, aliter est ac putatur. Nam non marina aqua contrahitur, sed quia plurimum in illis regionibus fluviorum est et paludum in ipsa maria influentium, superficies maris cui dulces aquae innatant congelascit, et incolumi aqua marina videtur in mari gelu, sed de advenis undis coactum. Hoc et in Ponto fieri videmus, in quo frustra quaedam et, ut ita dixerim, prosiciae gelidae feruntur contractae de fluvialium vel palustrium undarum multitudine, in quas licet frigori quasi levatiores marina. Plurimum autem aquarum talium influere Ponto, 34

Edd. vicahgspdzb.]

AHPv-aP6. Gell. l. c. § 15. *levigatiora* h-bS. — *densatioraque* ch (a om. que). — *exemplum* S (M1 in mg. *exempto*) M2. — *quae ipsa quoque quia* M2. *quia ipsa quoque* S. — *sui om.* M2. — *aspera* H.

31. *Herodotus*] Cf. IV, 28. — *Bosphoricum* AHv-p. *bosphoricum* P. *Bosphoricum* dzb. *bosphorum* S. — *cimrium* H. — *id gelu* s-bAPSHM128. om. E. *gelu* (om. id) v-g Gell. — *quam putatur* s-bP. 32. *paludium* (del. i) S. 33. *prosicias* vl. *superficies* v3 (g in mg.). — *in quas licet frigore concretas, tamen sunt natantes quasi* v-g. „Quae pleniora, nec plena tamen plane aut proba. Quo enim referas istud in quas? Rem ipsam vide, nec ambigo quin probabis quod confectione invenimus: in quantum licet frigore concretas. Vult enim dicere Ponti illas glacierum prosicias, quantaecunque licet rigiditatis et mollis fuerint, fluere tamen et vagari utpote leviores aqua, quae subsidet, salsa. Fefellit autem librariorum insolentior dictio: in quantum licet, quae tamen et Plinio iuniori frequentata.“ Pont. — *levigatiora* hgE. *levatiora* A.

potius positum esse videtur. Vid. prolegg. p. XLIV. med.

coaguli] dictum est pro *coagulationis*. Cf. § 26.

contingit] Cf. c. 6, § 9.

acore tristificum] Cf. § 12. et paulo supra *frigerificum*.

amaritudine sui] Cf. § 27.

31. *mare Bosphoricum, quod et Cimmericum appellat*] Cf. Herodot. l. c. *Ἡ δὲ θάλασσα πύρρυνται καὶ ὁ Βόσπορος καὶ ὁ Κιμμέριος*.

earumque partium] i. e. regionum. Cf. Cic. Fam. XII, 7, extr. Omnes quae in istis partibus essent opes.

id] post mare omne erat omittendum.

32. *plurimum . . fluviorum et paludum*] Cf. § 34. et vid. prolegg. p. XXXIX. med.

de advenis undis] Cf. c. 6, § 2.

33. *prosicias*] est vox a re sacra sumpta. Cf. Salmas. Exerc. Plin. p. 90. a. F.: „Ita vocabant partem quae ante omnia praesecebatur et diis reddebatur. Hinc glossae *prosicias* θυμάτων ἀπαρχάς interpretantur, et ἀρχοθίσια. Varro Rer. divin. XI. [ap. Non. p. 220, 23.]: *Prosiciem extorum vel in mensam porricere*.“ Paulo supra (E) idem affert Festum [ap. Paul. lib. XIV, p. 225. Muell.]: *Prosicium, quod prosecutum proicitur*.

licet frigori] idem valet ac *potestatem habet frigus*.

quasi] Vid. not. ad c. 3, § 12.

34. *Plurimum . . aquarum*] Cf. § 32.

et totam superficiem eius infectam esse dulci liquore, praeter quod ait Salustius: *Mare Ponticum dulcius quam cetera*, est hoc quoque testimonio quod, si in Pontum vel paleas vel ligna seu quaecumque natantia proieceris, foras extra Pontum feruntur in Propontidem atque ita in mare quod adluit Asiae oram, cum constet
 35 in Pontum influere maris aquam, non effluere de Ponto. Meatus enim qui solus de oceano receptas aquas in maria nostra transmittit in freto est Gaditano quod Hispaniam Africamque interiacet, et sine dubio inundatio ipsa per Hispaniense et Gallicanum litora in Tyrrhenum prodit: inde Hadriaticum mare facit, ex quo dextra in Parthenium laeva in Ionium et directim in Aegaeum
 36 pergit, atque ita ingreditur in Pontum. Quae igitur ratio facit ut rivatim aquae de Ponto fluant, cum foris influentes aquas Pontus accipiat? Sed constat utraque ratio. Nam superficies Ponti propter nimias aquas quae de terra dulces influunt foras effluit,
 37 deorsum vero intro pergit influxio. Unde probatum est natantia quae, ut supra dixi, iaciuntur in Pontum foras pelli, si vero columna deciderit, introrsum minari. Et hoc saepe usu probatum

[Mas APSH.

34. propter quod v-g. — Salustius] ap. Cortium Hist. fragm. lib. VI. p. 1006., ubi hoc fragmentum dicitur legi etiam apud Servium et apud Priscianum. — cetera est. hoc A. — quaecumque alia Edd. 35. Gallicum h. — Adriaticum SHv1. — ionicum A. — directi i. directum cah. 36. effluant P. — dulces om. P. — foras h. — in utro pergit HS. 37. supra] § 34. — minari As-bHPM125. in mari SH. mari

Mare Ponticum dulcius quam cetera] „Idem tradit Isidorus XIII, 16. [4.], qui locum Salustii forte totum compilavit.“ Zeyx. — Adde Strabon. I, 3, p. 78. Tauchn. p. 60. Arrian. Perieg. Pont. Eux. p. 8. Valer. Flacc. IV, 791 sq. Ovid. ex Pont. IV, 10, 45 sqq. Forbiger Real-Enc. V, p. 1898.

praeter quod] dictum est pro praeter id quod vel pro praeterquam quod.

vel .. vel .. seu] Vid. prolegg. p. xli. med.

35. per .. litora] idem est quod secundum litora.

ex quo dextra in Parthenium, laeva in Ionium et directim in Aegaeum pergit] Forbiger Real-Encycl. V, p. 1186., dicit mare Parthenium esse maris interni partem maxime orientem versus inter Aegyptum et Cyprum sitam, coll. Ammian. XIV, 8., XXII, 15. 16. et Gregor. Nazianz. Or. XIX. Quod si ita est, dicendum erat: per Ionium directim in Parthenium et laeva in Aegaeum pergit, si quidem ex Adriatico mari dirigitur rursus, sed Macrobinus videtur potius ad eam ma-

ris interni partem spectasse, unde incipit Adriaticum mare, et tenuisse semel receptum cursum ab occidente orientem versus. Adverbia directim et rivatim notavi prolegg. p. xlii. med. Cf. c. 14, § 13.

36. nimias] i.e. permultas. Cf. § 28. deorsum] idem est ac infra, pro quo Comm. II, 5, 25. dicitur iussum. intro pergit influxio] Hoc cum aliis docere Macrobinus dicit Forbiger. Handb. d. alt. Geogr. I, p. 587. Qui sint hi alii, non dicit. Certe Aristoteles Meteorol. II, 1., Strabo I, 3. pp. 78, 82, 87, Seneca. N. Qu. IV, 2, 29. (ubi Koelerus citat Herodian. IV, 3, 6. Maxim. Tyr. Dissert. XXXII, 5., Heliandor. Aethiop. V, 12.), Plinius N. H. II, 97. a. 100. et IV, 13. a. 27. § 93. referunt tantummodo aquam effluere e Ponto in Propontidem.

37. columna] pro quavis re graviore ponitur. Cf. quae sequuntur, graviora quaeque, et Alexand. Problem. phys. II, 76. *Διὰ τὴν ἰσχυρὰν ἢ ἑλαφύνην τὴν βαρύνει τὴν ὑδατὸς περιστρέφειν βοήθηται*; Alioqui posset cogitari de siphone, de quo Lucretius VI, 425 sqq.:

est ut graviora quaeque in fundo Propontidis ad Ponti interiora pellantur. Adiecta hac una consultatione reticebo: Cur omne dulcium magis dulce videtur, cum frigidum est, quam si caleat? Respondit Disarius: Calor sensum occupat et gustatum linguae fervor interpedi. Ideo exasperatione oris praeventa suavitas excluditur. Quod si caloris absit iniuria, tum demum potest lingua incolumi blandimento dulcedinem pro merito eius excipere. Praeterea sucus dulcis per calorem non inpune penetrat venarum receptacula, et ideo noxa minuit voluptatem.

XIII. Successit Horus et: Cum multa, inquit, de potu et cibatu quaeisset Avienus, unum maxime necessarium, sponte an oblitus ignoro, praetermisit, cur ieiuni magis stiant quam esuriant. Hoc in commune nobis, Disari, si videtur, absolve. Et ille: Rem tractatu dignam, inquit, Hore, quaeisisti, sed cuius ratio in aperto sit. Cum enim animal ex diversis constet elementis, unum est de his quae corpus efficiunt quod et solum aut maxime

Edd. vicahgspdz.]

v. innari i. innare c-g (h in mag. minari). 38. omne dulce cah. — ex asperatione vis-b Mos. ex aspiratione c-g. — eius oris S. — praeventa v-gb. „Melius.“ Zeun. — dulcedine S. — eius om. S. — dulcis cum per vl.

XIII. Caput XIII. De quaestionibus tribus, quas Horus Disario proposuit. ch-b. 1. et de cibatu A. — Cur ieiuni cet.] Cf. Plut. Sympos. VI, 1. — absolvoe v. 2. et maxime A. — sibi semper exigit

Nam fit, inquit; ut interdum tamquam demissa columna in mare descendat cet.

minari] i. e. agi. Cf. Fest. ap. Paul. lib. I, p. 23. Muell. Agere modo significat ante se pellere, id est minare, et p. 25. Agasones equos agentes, id est minantes. Ad haec adnotavit Anton. August. p. 336. Lind.: „Minandi verbo pro agendo et pro ducendo utitur Paulus: nam Festi usum ignoramus.“ Dacer. „Vox minare posterioribus saeculis usurpata est pro ducere, unde Itali menare,“ Gothofred.: „Est frequens verbum Hieronymo et legibus Longobardorum Burgundionum Alemanorum, sed et legi Salicae. Ad eam normam Apuleius [Met. VIII, 21.] prominare dixit, et Ammian. ad Paul. I. sentent. 17. actum interpretatur quia pecora minare consuevit, et in Ausonii versu [Epigr. 67, 8.] de Myronis bucula: .. Suam relinquens me minabat ut suam.“ Adde quae leguntur in Forcellini lexico s. v. mino: „Vet. schol. in Iuven. sat. VI, 527. Hanc igitur in tantum persecuta est Iuno, ut per omnem mundum eam minaret. Quem ad locum D. A. G. Cramerus: Opti-

me Papias: Minare, ducere, de loco ad locum promoveri.“ I. Vorst. de Latinit. falso susp. p. 155 sq. Sed me non fugit haec omnia referri ad pecora agenda.

38. omne dulcium] Vid. prolegg. p. xxxix. med.

interpedi] Hoc verbum ex hoc uno loco in lexica receptum est.

exasperatione] Haec vox in omnibus exemplaribus in duas, ex asperatione, discerpta est. Sic nascitur nova vox asperatio, et praepositis ex minime congruit cum participio praeventa, quam ob rem Zeunius probavit soleccismum praeventa. In Forcellini lexico s. v. asperatio legitur: „Est qui legit exasperatione.“ Quis hic sit, nescio: sed quin verum viderit, non dubito. Cf. Veget. Art. Vet. V, 61, 1. Exasperatio faucium gravissimam commovet tussim, et Cels. I, 3. Si vomitus fauces exasperavit.

pro merito eius] i. e. pro vera eius vl.

XIII, 1. ignoro] positum est ut alias nescio vel haud scio.

si videtur] Vid. not. ad V, 13, 7.

absolve] Vid. prolegg. p. xliii. 2. et solum] Quia sequitur aut, poterat scribi aut solum, et legi-

ultra cetera aptum sibi quaerat alimentum, calorem dico, qui
 3 liquorem sibi exigit ministrari. Certe de ipsis quattuor elementis
 extrinsecus videmus nec aquam nec aerem neque terram aliquid
 quo alatur aut quod consumat exigere, nullamque noxam vicinis
 [259] vel adpositis sibi rebus inferre: solus ignis alimenti perpetui de-
 4 siderio quicquid offendit absumit. Inspice et primae aetatis in-
 fantiam, quantum cibum nimio calore conficiat: et contra senes
 cogita facile tolerare ieiunium, quasi extincto in ipsis calore qui
 nutrimentis recreari solet. Sed et media aetas, si multo exercitio
 excitaverit sibi naturalem calorem, animosius cibum adpetit.
 Consideremus et animalia sanguine carentia, quae nullum cibum
 5 quaerant penuria caloris. Ergo si calor semper est in adpeten-
 tia, liquor autem proprium caloris alimentum est, bene in nobis,
 cum ex ieiunio corpori nutrimenta quaeruntur, praecipue calor
 suum postulat, quo accepto corpus omne recreatur et patientius
 6 expectat cibum solidiorem. His dictis anulum Avienus de mensa
 rettulit qui illi de brevissimo dexteræ manus digito repente deci-
 derat: cumque a praesentibus quaereretur, cur eum alienae ma-
 nu et digito, et non huic gestamini deputatis potius insereret,
 7 ostendit manum laevam ex vulnere tumidiorem. Hinc Horo nata
 quaestionis occasio, et: Dic, inquit, Disari (omnis enim situs cor-
 poris pertinet ad medici notionem, tu vero doctrinam et ultra
 quam medicina postulat consecutus es), dic, inquam, cur sibi
 communis adsensus anulum in digito qui minimo vicinus est,
 quem etiam medicinalem vocant, et manu praecipue sinistra ge-

[Mss. APSH.

v-gbH. 3. nec terram S. — aliquit A. aliquod hg. — assumit A.

4. facile cogita P. — extincto ignis calore P. — calorem om. H.

5. semper in appetentia est S. in appetentia semper est v-g. — cibatum P.

6. Avienus anulum ASv-g (ag. ann.). — dextre S. — aliena manu

ASH. 7. cur .. anulum in digito cot.] Cf. Gell. N. A. X, 10. et ar-
 gumentum Plutarchi Sympos. lib. IV. quaestionis 8, quae desideratur. —

tur apud Plutarchum p. 686. F. ἡ
 μόνον ἡ μάστιξ. Ut nunc est, hoc
 et videtur idem valere ac vel, so-
 gar. Cf. § 7. et ultra.

aut maxime ultra cetera] i. e. vel
 certe magis quam cetera.

qui liquorem sibi exigit ministrari]
 Hac huius verbi constructione Ul-
 pianus et Paulus uti sunt in Dige-
 stis XXIV, 3, 2. et XXIX, 7, 8

4. primae aetatis infantiam] est
 pleonasmus. Plutarchus brevius τὰ
 νέα.

5. ex ieiunio] condicionem signi-
 ficat qua studeamus liberari. Plu-
 tarchus p. 687. A. habet: Ὅταν πη-
 στεύσωμεν.

6. repente] i. e. ex improvise.
 alienae] pertinet etiam ad id
 quod sequitur, digito.

huic gestamini deputatis] Cf. c. 6,

§ 18. Plin. N. H. XXXIII, 1. a. 8.

§ 8. Vinculumque id, non gesta-
 men, intelligi voluit, et XXXVII,
 8. a. 33. § 111. Hoc est gestamen
 in cervice ac digitis gratissimum.

7. omnis situs corporis pertinet
 ad medici notionem] Fortasse Ma-
 crobius respexit ad Ciceronis Aca-
 dem. pr. II, 39, 122: Corpora no-
 stra non novimus: qui sint situs
 partium, quam vim quaeque pars
 habeat, ignoramus: itaque medici
 ipsi, quorum intererat ea nos-
 se, aperuerunt ut viderent.

ultra quam] Cf. c. 4, § 31.

communis adsensus ... persuasit]
 Vid. prolegg. p. XLII.

quem etiam medicinalem vocant]
 vel medicum. Vid. not. seq. et cf.
 auct. ad Herenn. III, 30, 33. Me-
 dice testiculos aristinos tenentem,

standum esse persuasit? Et Disarius: De hac ipsa quaestione 8 sermo quidam ad nos ab Aegypto venerat, de quo dubitabam fabulamne an veram rationem vocarem: sed libris anatomicorum postea consultis verum repperi, nervum quendam de corde na-²⁶⁰ tum priusum pergere usque ad digitum manus sinistrae minimo proximum, et illic desinere implicatum ceteris eiusdem digiti nervis, et ideo visum veteribus ut ille digitus anulo tamquam corona circumdaretur. Et Horus: Adeo, inquit, Disari, verum est ita ut 9 dicis Aegyptios opinari, ut ego sacerdotes eorum, quos prophetas vocant, cum in templo vidissem circa deorum hunc in singulis digitum confectis odoribus inlinere et eius rei causas requisissem, et de nervo quod iam dictum est principe eorum narrante didi-

Edd. vicahgpdzb.]

cur his (om. sibi) A. 8. deorsum E. — implicatu S. 9. verum (om. est) ASv-g. — circa deorum HM13. circa deorum sacra M12. circa deorum aras Av-g. circa deorum simulachra s-bP. circa obsequium deorum S. — confectis s-bP. — illinire v3-bSH. — inquisissem v-g.

et Plin. N. H. XXX, 12 s. 34. Muscae impari numero infrictas digito medico, ubi Harduinus refert Plinium Valerianum hunc locum excerptum scripsisse digito minime. Macrobio suffragantur Graeci, e quibus alii statuerunt *latrōn* esse digitum medium. Vid. Bed. l. c. ad § 10. et H. Steph. Thea. Gr. l. s. v. δάκτυλος, ubi citatur Alex. Trall. 11, p. 199. Τῷ δάκτυλῳ καὶ τῷ latrōnō.

8. de quo dubitabam cet] Vid. prolegg. p. xxxix. extr.

libris anatomicorum postea consultis] Gellius l. c.: Causam esse huius rei Apion in libris Aegyptiacis hanc dicit.

priorum] Vid. prolegg. p. xlv. med. visum veteribus] Cf. Plin. XXXIII, 1. s. 6. § 24. Singulis primo digitis (anulos) geri mos fuerat, qui sunt minimis proximi: sic in Numae et Servii Tullii statuis videmus. Postea pollicis proximo induere etiam deorum simulacris, dein iuvit et minime dare.

9. ita] pertinet ad opinari. Haud recte ergo commatis vulgo includuntur verba ita ut dicis.

sacerdotes eorum, quos prophetas vocant] Cf. Apul. Metam. 11, 28. Zathias adest Aegyptius, propheta primarius, qui mecum iamdudum grandi praemio pepigit reducere paulisper ab inferis spiritum, corpusque istud postliminio mortis animare, et de dogm. Platon. I, 3. Astrologiam aduque Aegyptum

ivit petitem, ut inde prophetarum ritus etiam addiceret, ubi Hildebrandus nos delegat ad Schmidt. de sacerdot. et enclit. deor. p. 107. et ad Diog. Laert. III, 8 (6). Εἰς Αἴγυπτον (ἀπὸ τῶν Πλάτων) παρὰ τοὺς προφῆτας. Adde ibid. prooem. 1. Αἰγύπτιοι μὲν γὰρ (φασὶν) Νεῖλον γενέσθαι παῖδα Ἡρακλείτου, ὃν ἀρεταί φιλοσοφίας, ἥτε τοὺς προεστώτας ἱερέας εἶναι καὶ προφῆτας, et Philostr. lib. I. Apoll. c. 1.: Πλάτων βαδίσας εἰς Αἴγυπτον καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ προφητῶν τε καὶ ἱερέων ἐγκειμένας τοῖς ἑαυτοῦ λόγους.

circa] pro adverbio est habendum, ut significet idem quod *νόσῳ*, ringsum. Cf. c. 14, § 16. et Liv. XXXI, 38, 1. Exhausto circa omni agro, et Tibull. I, 5, 10. Ipsaeque ter circum lustravi sulfure puro. Hoc qui non perspexerant, li vario modo hunc locum interpolaverunt, ut factum est Comm. II, 5, 5. ab iis qui ignorarent quid esset tantum non.

deorum hunc in singulis digitum] Cum complura in templo essent deorum simulachra. Horus ait se vidisse sacerdotes singularum statuarum singulum hunc digitum odoribus illinentes. Quod quidem his verbis parum commode esse pronuntiatum haud negaverim.

confectis odoribus] Cf. Plin. N. H. XXXIV, 11, s. 26, § 108. In tantum a conficiendis medicaminibus abest.

- 10 cerim, et insuper de numero qui per ipsum significatur. Conplacatus enim senarium numerum digitus iste demonstrat, qui omnifariam plenus perfectus atque divinus est. Causasque, cur plenus sit hic numerus, ille multis adseruit: ego nunc ut praesentibus fabulis minus aptas relinquo. Haec sunt quae in Aegypto divinarum omnium disciplinarum compote, cur anulus huic digito
- 11 magis inferatur, agnovi. Inter haec Caecina Albinus: Si volentibus vobis erit, inquit, in medium profero quae de hac eadem causa apud Ateium Capitonem pontificii iuris inter primos peritum legisse memini: qui cum nefas esse sanciret deorum formas insculpi anulis, eo usque processit ut et cur in hoc digito vel in
- 12 hac manu gestaretur anulus non taceret. *Veteres, inquit, non ornatus sed signandi causa anulum secum circumferebant. Unde nec plus habere quam unum licebat, nec cuiquam nisi libero; quos solos fides deceret quae signaculo continetur: ideo ius anulorum fa-*

[*Ms. APSH.*

10. *divinus* (om. est) h. — *composite* S. 11. *erit vobis* Sv-g. *erit* (om. vobis) A. — *cur hoc* (om. in) ASv-g. 12. *deceret* (A a sec. m.) a-b (hg in mg.) PHM3. *decereret* A a p. m.; Sv-gM12. „Servoane fides dederet? Putem verius quod in scripto et editionibus praeis: *decereret*. *Decernebantur* (p2ds *discerneret*. *Discernebantur*) a servis liberi signaculi potestate et possessione. Postea tamen et invalescente Romanorum luxu aliter obtinuit. Plinium videto et alios.“ Pont. —

10. *Complicatus .. senarium numerum digitus iste demonstrat*] Cf. Venerabilis Bedae de indigitatione lib. Opp. p. 132. ed. Colon. 1612, N. Iahrh. f. Phil. u. Paed. Suppl. XV. p. 512. *Quum dicis sex, tertium nihilominus elevabis medio* (inter tertium et minimum) *duntaxat solo, qui medicus appellatur in medium palmae fero*. Vid. not. ad I, 9, 10., ubi adscripsi ea quae o Bedae libello sumpsit Harduinus, ut nunc demum videas, minus accurate. Nam legitur apud Bedam: *Quum dicis quinque secundum a minimo similiter eriges; sed ea quae antecedunt: Quum ergo dicis unum, minimum digitum in scotens, in medium palmae artum inflexes. Quum dicis duo, secundum a minimo flexum ibidem impones. Quum dicis tria, tertium similiter afflectes. Quum dicis quattuor, itidem minimum levabis, ut tabula picta, doceant fuisse dicendum: quinque significat in eadem manu digitus tertius in mediam palmam inflexus.*

qui .. divinus est] Conf. Comm. I, 6, 12 sqq., *omnifariam*] iungitur cum adverbio *undiqueverum* apud Gellium XII, 13, 20.

fabulis] Cf. o. 1, § 24.

in Aegypto divinarum omnium disciplinarum compote] Cf. I, 7, 14. *Ab Aegyptiorum religiosissima gente.*

magis] quam ceteris, ut h. l. magis non tam, ut alias (cf. c. 12, § 30.), positum sit pro *potius* quam pro *potissimum*.

11. *Si volentibus vobis erit*] Vid. not. ad I, 7, 9.

profero] Dicendum erat *proferam*. *quae .. legisse memini*] Vid. prolegg. p. xl. vera. fin.

cum nefas esse sanciret] Dicendum erat aut: *cum nefas esse deceret*, aut: *cum lege sanctum esse deceret*.

deorum formas insculpi anulis] Recepta tamen sunt imperatorum aetate numina Aegyptia. Cf. Plin. N. H. XXXIII, 2, c. 12. § 41. *Iam vero etiam Harpocratem statu quo Aegyptiorum numinum in digitis viri quoque portare incipiunt.* De hac re egit Plutarchus Sympos. IV, 8., quae quaestio nunc desideratur.

12. *non ornatus sed signandi causa*] Contra de luxuria Plinius N. H. XXXIII, 1, c. 6. § 22: *Alias deinde gemmas, inquit, violari nefas putavit, ac ne quis signandi causam in anulis esse intelligeret, solidas induit.*

multi non habebant. Imprimebatur autem sculptura materiae anuli, sive ex ferro sive ex auro foret, et gestabatur, ut quisque vellet, quacumque manu, quolibet digito. Postea, inquit, usus luxuriantis 13 aetatis signaturas pretiosis gemmis coepit inculpere: et certatim haec omnis imitatio lacecessit ut de augmento pretii quo sculpendos lapides parassent gloriarentur. Hinc factum est ut usus anulorum exemptus dexteræ, quas multum negotiorum gerit, in laevam relegaretur, quæ otiosior est, ne crebro motu et officio manus dexteræ pretiosi lapides frangerentur. Electus autem, inquit, in ipsa laeva 14 manus digitus minimo proximus quasi aptior ceteris cui commendaretur anuli pretiositas. Nam pollex, qui nomen ab eo quod pollet accepit, nec in sinistra cessat, nec minus quam tota manus semper in officio est: unde et apud Graecos ἀντλῆσις, inquit, vocatur quasi manus altera. Pollici vero vicinus nudus et sine tuitione alterius 15 adpositi videbatur: nam pollex ita inferior est ut vix radicem eius excedat. Medium et minimum vitaverunt, inquit, ut ineptos, aliorum magnitudine, brevitate alterum, et electus est qui ab utroque clauditur et minus officii gerit et ideo servando anulo magis accommodatus est. Haec sunt quæ lectio pontificalis habet: unus- 16 quisque, ut volet, vel Etruscam vel Aegyptiam opinionem sequa-

Edd. vicahgspdh.]

anulive (om. sive) H. — seu ex auro AHH. — quocumque digito H.
 13. signatura H. — usus (om. ut) S. — dextræ S. — nec crebro H. — dextræ s-bPS. 14. autem est inquit S. — ipsa (om. in) v-g. — laeva om. AH. — anulo pretiositas H. anuli otiositas A*. — ἀντλῆσις om. S. 15. ut vis P. — eius om. A. — et nimium A. — accommodatus (om. est) v-g. 16. Aegyptiacam s-bP. 17. reversus s-b

ius anulorum famuli non habebant] At Plinius l. c. s. 4. § 11.: Anulus, inquit, in digito ferreus erat aequè triumphantis et servi fortasse coronam sustinentis.

sive ex ferro sive ex auro foret] Plinius l. c. primo ait iis tantum qui legati ad externas gentes ituri essent anulos publice esse datos: sed hos quoque intra domos usos esse ferreos: eoque argumento etiam tum sponsae muneri ferreum anulum missum esse, eumque sine gemma.

quolibet digito] Aliter Plinius. Vid. not. ad § 8.

13. pretiosis gemmis] Cf. Plin. l. c. s. 6. § 22. Multis hæc modis, ut cetera omnia luxuria variavit gemmas addendo exquisiti fulgoris, censurus optimo digitos onerando: .. mos et effigies varias caelando, ut alibi ars alibi materia esset in pretio.

in laevam .. quæ otiosior est] Plinius l. c. s. 4. § 13. Quisquis primus, inquit, instituit (anulos fa-

core), cunctantur id fecit, laevisque manibus latentibusque induit, cum, si honos securus fuisset, dextra fuerit ostentandus.

14. pollex, qui nomen ab eo quod pollet accepit] Ateius Capito consentientem habet Doederlinium Handb. d. lat. Etym. p. 142. At vide ne ut index ab indicando, suppler a supplicando, artifex ab arte faciendo, dictus sit pollex a porro laiciendo, ut ait digitus prominens, qui, ut ait Plinius N. H. XI, 43, s. 90. per se in obliquum porrigitur.

ἀντλῆσις vocatur, quasi manus altera] Equidem putaverim ἀντλῆσις esse digitos in adversis manuum partibus positos, ut ἀντλῆσιδες sunt homines adversas terrae partes habitantes. An sic dictus est, quia, ut ait Plinius l. c., digitis adversus universis flectitur?

16. Etruscam opinionem] i. e., ut paulo supra dicitur, lectionem pontificalem. Nam pontificium ius (cf. § 11.) ab Etruscis petiverant Romani.

- 17 tur. Inter haec Horus ad consulendum reversus: Scis, inquit, Disari, praeter hunc vestitum qui me tegit nihil me in omni censu aliud habere: unde nec servus mihi est, nec ut sit opto, [262]sed omnem usum qui vivo ministrandus est ego mihi met submi-
 18 nistro. Nuper ego cum in Hostiensi oppido morarer, sordidatum pallium meum in mari diutule lavi et super litus sole siccavi, nihiloque minus eadem in ipso post ablutioem maculae sordium visebantur. Cumque me res ista stupefaceret, adsistens forte nauta: Quin potius, ait, in fluvio ablue pallium tuum, si vis emaculatum. Parui, ut verum probarem, et aqua dulci ablutum atque siccatum vidi splendori suo redditum: et ex illo causam requiro, cur magis dulcis quam salsa aqua idonea sit sordibus ab-
 19 luendis? Iamdudum, Disarius inquit, haec quaestio ab Aristotele et proposita est et soluta. Ait enim aquam marinam multo spissiore esse quam est dulcis: immo illam esse faeculentam, dulcem vero puram atque subtilem. Hinc facilius, ait, vel inperitos nandi mare sustinet, cum fluvialis aqua quasi infirma et nullo adiumento fulta mox cedat et in imum pondera accepta trans-
 20 mittat. Ergo aquam dulcem dixit quasi natura levem celerius immergere in ea quae abluenda sunt et, dum siccatur, secum sordium maculas abstrahere, marinam vero quasi crassiorem nec facile penetrare purgando propter densitatem sui et, dum vix sicca-
 21 tur, non multum sordium secum trahere. Cumque Horus his ad sentire videretur, Eustathius ait: Ne decipias, quaeso, credulum

[Mss. APSH.

(hg in mg.) PHM3H. *severus* ASv-gM12 — *sis* v1. — *mei nominis* censui M3. *mei nominis censu* Sv12iM12. *mea nominis censu* v3. *mea nominis censu* ca (g in mg.). 18. *ostiensis* AH. *hosti* P. — *in mare* Sv1M123. — *diutule* A a p. m.; SHv-gEM12. — *cur magis dulcis* etc.] Cf. Plut. Sympos. 1, 9, 2 sq. — *aqua om.* A. 19. *ab Aristotele*] Cf. Probl. 23, §§ 8, 13, 39, 40. — *et proposita et soluta est* v-g. — *spissiore* (om. *esse*) h-g. — *sustinet mare* v-g. — *tumulto* v. 20. *Ergo quem* H. — *sui densitatem* v-g. 21. *iis* v-g. — *assentiri* a-bPS. 23.

17. *in omni censu*] dicitur, ut saepe in omni genere.

omnem usum qui vivo ministrandus est] Poterat dici: *quidquid ad vitae usum necessarium est, sed conf.* Cic. Verr. IV, 5, 9. *Usum provinciae* supplere.

18. *in Hostiensi oppido*] Sic dicitur *urbs Romana* apud Liv. VII, 18, 1. al. Hoc oppidum *Hostia* nominatur I, 11, 21. et III, 16, 10: quamobrem etiam hoc loco hanc scripturam retinui.

diutule] Cf. supra c. 11, § 3. et c. 12, § 11.

in ipso] i. e. in eo.

splendori suo redditum] Sic editores quidam Macrobianum suo nitori a se dixerunt esse restitutum. Cf. prolegg. p. LXXXIX sq.

ex illo] idem valet atque *ideo*.

19. *Iamdudum*] rectius usurpatur infra § 26. et c. 12, § 24.

20. *quasi*] Vid. not. ad c. 3, § 12. *purgando*] Hoc loco ablativus gerundii non tam positus est pro participio praesentis (cf. prolegg. p. XL med.), quam erat addenda praepositio in vel potius scribendum *ad purgandum*.

propter densitatem sui] Cf. c. 12, § 27. et 30.

et, dum vix siccatur, non multum sordium secum trahere] Haec non recte adnectuntur verbis Aristotelis. Plutarchus haec habet in fine capituli 3., (p. 627. D.), sed Aristotelis sententiam profert cap. 2. (ib. A. B.). Verbis *dum vix siccatur* redditur Graecum *ὡς ἐξήκωντον ἔσται*. De indicativo modo vid. not. ad VI, 1, 2.

qui se quaestionemque suam commisit fidei tuae. Aristoteles enim, ut nonnulla alia, magis acute quam vere ista disseruit. Adeo autem aquae densitas non nocet abluendis, ut saepe qui aliquas species purgatas volunt, ne sola aqua vel dulci tardius hoc efficiant, admisceant illi cinerem vel, si defuerit, terrenum pulverem, ut crassior facta celerius possit abluere. Nihil ergo impedit marinae aquae densitas. Sed nec ideo quia salsa est minus abluit. Salsitas enim findere et velut aperire solet meatus, et ideo magis elicere debuit abluenda. Sed haec una causa est cur aqua marina non sit ablutioni apta, quia pinguis est, sicut et ipse Aristoteles saepe testatus est, et sales docent quibus inesse quiddam pingue nullus ignorat. Est et hoc indicium pinguis aquae marinae quod, cum inspergitur flammae, non tam extinguit quam pariter accenditur aquae pinguedine alimoniam igni subministrante. Postremo Homerum sequamur, qui solus fuit naturae conscius. Facit enim Nausicaam Alcinoi filiam abluentem vestes, cum super mare esset, non in mari sed in fluvio. Idem locus Homeri docet nos marinae aquae quiddam inesse pingue permixtum. Ulixes enim cum iamdudum mare evasisset et staret sic cato corpore, ait ad Nausicaae famulas:

Ἀμφίπολοι, στήθ' οὕτω ἀπόκροθεν, ὅφρ' ἐγὼ αὐτὸς ἄλλην ὄμοιῶν ἀπολούσομαι.

Post haec cum descendisset in fluvium,

Ἐκ κεφαλῆς ἔσμηχεν ἄλως χνόον.

Divinus enim vates, qui in omni re naturam secutus est, expressit quod fieri solet, ut qui ascendunt de mari, si in sole steterint, aqua quidem celeriter sole siccetur, maneat autem in corporis su-

Edd. vicabgpdzb.]

fundere A. — meatus solet v-g. — ideo (om. et) s-bP. Cf. c. 14, § 2. — Aristoteles] l. c. §§ 7, 13, 14, 32, 38, 40. 22. inspergitur Sv-g. — extinguitur AS. — alimoniam A. 25. fecit A. — nausicaam A. nausicaam S. — sed fluvio (om. in) p2-b. — permixtum v8-z. 26. Ulyxes Svi. ulisses H. Ulysses c-bP. — et staret et P. — nausicae H. nasicae (sup. add. u) A. nansitex S. — Ἀμφίπολοι] Od. ζ', 218. Ἀμφίπολοι ... ἀπολούσομαι om. AHS. — ὄμοιῶν v8-b. — ἀπολούσομαι ἀμφί δ' ἐλαίῳ χρύσομαι, ἣ (vi ἤδη) γὰρ δηρὸν ἀπὸ χρόου ἐστὶν ἄλοιψή. v-g. — Post hoc s-bPH. — Ἐκ] Od. ζ', 226. Ἐκ .. χνόον om. ASHv-a. — ἔσμηχεν hg. — χνόον P. 27. enim om. Av. etiam S. — steterit v8. steterunt c-g. — hoc est AH.

22. qui aliquas species purgatas volunt] l. e. qui quasdam sordes volunt diluere. Cf. c. 8, § 8. Species et acres et calidae superficiem .. exulcerant, et c. 12, § 7. Quanto fit liquidius faece purgata.

23. salsitas] Nova vox, quae erat addenda prolegg. p. XLII.

findere et velut aperire solet meatus] Plutarchus p. 627. C. Τὸν πόρους ἀναστομοῦσα καὶ ἀνοίγουσα. Cf. o. 4, § 22 sq. et c. 10, § 3.

quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

II.

nullus] positum est pro nemo.

24. indicium pinguis aquae marinae] Adiectivum pinguis positum est pro substantivo, pinguedinis.

pariter accenditur] Plutarchus l. c.: Αὐτὴ τε ἡ θάλαττα προσκαίνομένη ταῖς φλοεὶ συνεκλάμψει.

25. naturae conscius] Vid. not. ad I, 7, 17.

super mare] idem valet quod prope mare.

27. ut .. aqua .. celeriter sole siccetur] Haec ex Aristotele Probl.

[264]perficie veluti flos quidam qui et in detergendo sentitur: et haec est aquae marinae pinguedo quae sola impedit ablutionem.

XIV. Et quia a ceteris expeditus mihi te paulisper indulges, modo autem nobis de aqua sermo fuit, quaero: Cur in aqua simulachra maiora veris videntur? Quod genus apud popinatores pleraque scitamentorum cernimus proposita ampliore specie quam corpore: quippe videmus in doliolis vitreis aquae plenae et ova globis maioribus et iecuscula fibris tumidioribus et bulbos spiris ingentibus. Et omnino ipsum videre qua nobis ratione

[Mss. APSH.

XIV. *Caput XIV. Simulacra cur sub aquis maiora esse videantur quam revera sint. Tum in universum quomodo visio fiat: an susceptione simulacrorum quae a rebus in oculos promanant, an potius emissione radiorum ex ipsis oculis.* ch-b. 1. *cacteris* (om. a). — *scitamentorum* v. — *ampliore* APSP6. *ampliora* Edd. — *bulbos* scripsi e conl. *bulvas* Ave-bHIP. *beluas* Si-g. „Corrigitur in margine *vulvas*. Vido supra

23., § 10. desumpsit Plutarchus l. c. D.

in corporis superficie] Cf. c. 6, § 3. *veluti flos quidam*] Plutarchus

l. c. F.: Παράμνει τοῖς σώμασιν διαδόχῃ ἐνλαρυγός. Sic dicitur vini flos, cf. Colum. XII, 30. et Plin. N. H. XIV, 21, s. 27., et aeris flos, de quo Plinius XXXIV, 11, s. 24.: *Flatu crebriore excutiantur velut milii squamae, quas vocant florem.*

XIV, 1. *mihi te .. indulges*] Vid. prolegg. p. XLIV.

Cur in aqua simulachra maiora veris videntur] Hanc quaestionem alia ratione solvit Alexander Problem. phys. I, 26. dicens: Ὅτι τὸ ὁμιλοῦν αὐτοῖς ὕδαρ κοιοῦμενον τὴν χροῖαν αὐτῶν ἀναδέχεσθαι καὶ τὴν ὅψιν ἀπαρᾶ. Eadem ratione solem et lunam et planetas dicit occidentes et orientes videri maiores τῷ τὸν περὶ αὐτοὺς ἀέρα κοιοῦσθαι.

apud popinatores] Haec vox ex hoc uno loco nota est. In lexicis popinatores dicuntur esse ii qui popinas frequentant, popinones, αἰνωτοί, sed sensus flagitat ut statuamus esse eos qui popinas exerceant, popinarios, ὀπωπῆλας.

scitamentorum] Cf. Plaut. Menaeum I, 3, 25 sqq. Iube igitur nobis apud te prandium adcurarier Atque aliquid scitamentorum de foro obsonarier, Glandionicam suillam, laridum, pernonidem, aut Sinciput, aut polimenta porcina, aut quid ad eum modum, Madida quae mi adposita in mensam milvinam suggerant, et Matus ap. Gell. N.

A. XX, 9, 4. *Nequamus scitamenta pipulo poscit.* Apul. Metum. X, 13. p. 245. *Scitamenta mellita.*

proposita] Cf. Sueton. Ner. 16. *Interdictum ne quid in popinis cocti praefer legumina aut olera veniret, cum antea nullum non obsonii genus proponeretur.*

in doliolis vitreis] Cf. Senec. N. Q. I, 3, 10. *Poma per vitrum aspicientibus multo maiora sunt.*

globis] Hoc ego ad vitellos quam ad ipsorum ovorum rotunditatem referre maluerim.

iecuscula] Miror positum esse diminutivum, quod alii tribuunt muribus (cf. Cic. de div. II, 14, 33. Plin. N. H. XI, 37, s. 76.) vel pallia (cf. Apic. IV, 2), quam agatur de ampliore rerum specie.

fibris] Cf. Cels. IV, 1. *Iscur .. in quattuor fibras dividitur, et Plin. l. c. Murium iecusculis fibrae ad numerum lunae in mense congruere dicuntur.*

bulbos] Sic scripsi, quia nec ad vulvas suillas nec ad boletorum volvas, quas commemorat Plinius N. H. XXII, 22, s. 46., commodere referantur spiras, quae in bulbis significant eorum membranas. Fuisse autem bulbos inter obsonia quibus uti solerent veteres praeter Athenaeum II, 64., Celsum II, 18., Plinium XIX, 5, s. 30., Apicium VII, 12. testatur Cicero illo loco p. Cluent. 26, 71.: *Atque etiam ipso conditor huius negotii Guttam aspergit huic Bulbo.*

ipsum videre] Cf. § 17.

constat, quia solent de hoc nonnulli nec vera nec veri similia sentire? Et Disarius: Aqua, inquit, densior est aeris tenuitate, 2 et ideo eam cunctatio visus penetrat: cuius offensum repercussa videndi acies scinditur et in se recurrit. Scissa dum redit, iam non directo ictu sed undique versum incurrit liniamenta simulachri: et sic fit ut videatur imago archetypo suo grandior. Nam et solis orbis matutinus solito nobis maior apparet, quia interiacet inter nos et ipsum aer adhuc de nocte roscidus, et gran- [265] descit imago eius, tamquam in aquae speculo visatur. Ipsam vero 3 videndi naturam non insubide introspexit Epicurus, cuius in hoc non est, ut aestimo, improbanda sententia, astipulante praecipue Democrito, quia sicut in ceteris ita et in hoc paria senserunt. Ergo censet Epicurus ab omnibus corporibus iugi fluore quae- 4 piam simulachra manare, nec umquam tantulam moram interve-

Edd. vicahgepdsb.]

ad cap. 14. lib. II. [III, 18, 6.].“ Pont. — constet c-g. 2. ideo eam (om. et) dsbH. Cf. c. 13, § 23. et eam ideo P6. — percussa HSv-g. — videnti bP. — liniamenta bP. — rosidus P6v1. 3. non subide hg (g in mg. insubide). — existimo Sagb. extimo vich. — astipulante propiae H. 4. cesset A. — flore A a p. m. — manere A a

2. aeris tenuitate] Cf. prolegg. p. XLII sq.

cuius offensu] Cf. Comm. I, 15, 19. qua nullam oculis obicit offensam.

repercussa videndi acies scinditur] Cf. infra § 13 sqq. Plin. N. H. XXXV, 10. a. 36. § 97. Ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, et XI, 37. a. 55. Pupilla, cuius angustiae non sinunt vagari incertam aciem, et quae dicit de collis radiis II, 59. a. 60. Manifestum est radium solis inmissum caecae nubi repulsa acie in solem refringi.

undique versum] Cf. c. 16, §§ 4, 8, 32.

3. insubide] i. e. inepto. Adiectivo insubidus nittur Gellius N. A. XIX, 9, 9.

Epicurus .. astipulante praecipue Democrito] Haec dicta sunt, quae posterior osset Democritus, qui natus est c. a. CCCCLX. a. Chr. n., i. e. c. CL. annis ante quam Epicurus. Rectius Cicero de fin. I, 6, 18. et 21. Epicurus, inquit, in quibus sequitur Democritum non fere labitur ... quae mutat ea corruptis; quae sequitur sunt tota Democriti. Praeterea cf. Cic. N. D. I, 19, 49. et 38, 107. Horum aliorumque de visu sententiae praeter Gellium N. A. V, 16, quem citat Zoninus, attigerunt Ar-

nobius II, 7; Apul. de mag. 16. Plutarch. de plac. philos. IV, 13. Diog. Laert. VIII, 29. Vincent. Bellovac. Specul. nat. II, 77. et XXV, 23. Creuzer. ad Plotin. III, p. 116. Vid. nott. seqq.

4. iugi fluore] Apuleius de mag. 15. iisdem fere verbis: *imagines*, inquit, *velut quaedam exuviae iugi fluore a corporibus manantes*. Macrobius infra § 10. dicit: *perpetuo fluore*, ut Lucretius IV, 145. *Perpetuoque fluant ab rebus* (cf. v. 219.) et v. 158 sq. *Perpetuo fluere ut noscas e corpore summo Texturas rerum tenuis tenuisque figuras*, Cicero N. D. I, 39, 109. *Quomodo enim probas continenter imagines ferri*; Gellius N. A. V, 16, § 3. *Epicurus effluere semper ex omnibus corporibus simulachra quaedam corporum ipsorum, eaque aere in oculos inferre atque ita fieri sensum videndi putat*. Idem XII, 8, 6. dicit *iugi concordia*. Plantas Pseudol. I, 1, 82. *thesaurus iugis*. Aquam dixerant iugem Cicero de div. II, 13, 31. et N. D. II, 9, 25; Salustius Jug. 89, 6. Vid. Hildebrand. ad Apul. Met. VIII, 22. *Vocabulum fluor amare Arnobium docet Hildebrandus ad lib. V. c. 2.*

quaeplam simulachra] Cf. Gell. I. c. et Lucret. IV, 34 sqq. *Quae rerum simulachra vocamus: Quae quasi membranae summo de corpore*

nire quin ultra ferantur inani figura cohaerentes corporum exuviae: quarum receptacula in nostris oculis sunt, et ideo ad deputatam sibi a natura sedem proprii sensus recurrunt. Haec sunt quae vir ille commemorat: quibus si occurris obviis, expecto quid 5 referas. Ad haec renidens Eustathius: In propatulo est, inquit, quod decepit Epicurum. A vero enim lapsus est aliorum quattuor sensuum secutus exemplum, quia in audiendo et gustando et odorando atque tangendo nihil e nobis emittimus, sed extrinsecus 6 accipimus quod sensum sui moveat. Quippe et vox ad aures ultro venit, et auras in nares influunt, et palato ingeritur quod gignat saporem, et corpori nostro adplicantur tactu sentienda. Hinc putavit et ex oculis nihil foras proficisci, sed imagines re- 7 rum in oculos ultro meare. Cuius opinioni repugnat quod in speculis imago adversa contemplatorem suum respicit: cum de-

[Mos. APSH.

p. m.; Hvi. — ultro c-bP.

5. lapsus (om. est) S. elapsus est h. —

audiendo gustando (om. et) s-z. — sensum suum v.

6. Quippe vox

(om. et) A. — fluunt A. — ex oculis nostris s-bPS.

7. proficisci

rerum Dereptas volitant ultro citro-
que per auras. Cicero N. D. I, 19,
49. (ubi vid. Crenzer.) dicit, ut
Lucretius IV, 238. Imaginibus
similitudine et transitione perceptis,
et de fin. I, 6, 21. Imagines quae
εἰδωλα nominant, quorum incursione
videamus. Lucretius IV, 46.: Dico
igitur, inquit, rerum effigies
tenuesque figuras Mittit ab rebus
summo de corpore earum; Quintilia-
nus denique Inst. X, 2, 16. Nec ..
sufficiat imaginem virtutis effingere,
et solam, ut sic dixerim, cutem, vel
potius illas Epicuri figuras quas
e summis corporibus dicit effluere.
Cf. Epicuri epist. ad Herod. §§ 47.
50. et Diog. Laert. X, § 46. Καὶ
μὴν καὶ τύποι ὁμοιοσχημονες τοῖς
σπερμενίοις (de quibus vid. Cic. N.
D. I, 19, 49.) εἰσὶ λεπτότησιν ἀπ-
έχοντες μακρὰν τῶν φαινόμενων. ...
Τούτους δὲ τοὺς τύπους εἰδωλα
προσαγορεύομεν, et § 49.

nec unquam tantulam moram in-
tervenire] i. e. ne minimam quidem
moram. Cf. Cic. in Verr. act. II,
38, 98. Si tantulum morae fuisset,
quominus ei pecunia illa numeraretur.

ultra] Quae leguntur §§ 6. et
8 aeq., ea videntur flagitare, ut
retineatur ultro, quod legitur in
plerisque editionibus, et fortasse
in cod. P, e quo nihil est enota-
tum. Sed hoc loco de ea re non-
dum agitur. Quod maior codicum
numerus exhibet, ultra, id haud

scio an non possit significare ferri
illa simulacra in longinquum, tan-
quam e finibus corporum, ut dicit
Lucretius IV, 165.: Sic a rebus item
simili ratione necesse est Temporis
in puncto rerum simulacra ferantur
Multa modis multis in cunctas
undique partis.

corporum exuviae] Cf. Apul. I. c.
et Lucret. IV, 52 aeq. Quoniam
mittunt in rebus apertis Corpora res
multae, .. ut olim Cum veteres po-
nunt tunicas aestate cicadae, Et vi-
tuli cum membranas de corpore sum-
mo Nascentes mittunt, et item cum
lubrica serpens Exiit in spinis ve-
stem: .. Haec quoniam sunt, te-
nuis quoque debet imago Ab rebus
mitti summo de corpore earum.

quarum receptacula in nostris
oculis sunt] Lucretius IV, 242 aeq.:
Verum nos, oculis quia solis
cernere quimus, Propterea fit
uti, speciem quo vertimus, omnes Res
ibi eam contra feriant forma atque
colore.

quibus si occurris obviis] Cf. c. 5,
§ 6. quibus obviandum non erat.
renidens] Cf. I, 4, 4.

5. In propatulo est] Cf. c. 15, §
18. et Gell. N. A. XVIII, 10, 8.
Quae natura nobis tuncdas valetu-
dinis causa et in promptu esse
et in propatulo voluerit; et
prolegg. p. XLII aq.

aliorum quattuor sensuum secutus
exemplum] Cf. Lucret. IV, 217 aeq.
et 260 aeq. Diog. Laert. X, § 52.

beat, siquidem a nobis orta recto meatu proficiscitur, posteram sui partem, cum discedit, ostendere, ut laeva laevam dextera dexteram respiciat. Nam et histrio personam sibi detractam ex ea parte videt qua induit, scilicet non faciem sed posteriorem caver-^[266] nam. Deinde interrogare hunc virum vellem, an tunc imagines 8 e rebus evolant, cum est qui velit videre, an et, cum nullus aspicit, emicant undique simulachra? Nam si quod primum dixi te-9 neat, quaero cuius imperio simulachra praesto sint intuenti et, quotiens quis voluerit ora convertere, totiens se et illa conver- tant? Si secundo inhaereat, ut dicat perpetuo fluore rerum 10 omnium manare simulachra, quaero quamdiu cohaerentia perman- nent nullo coagulo iuncta ad permanendum? Aut si manere de- derimus, quemadmodum aliquem retinebunt colorem, cuius natura cum sit incorporea, tamen numquam potest esse sine corpore? Dein quis potest in animum inducere, simul atque oculos verte- 11 ris incurrere imagines caeli maris litoris prati navium pecudum et innumerabilium praeterea rerum quas uno oculorum iactu vi- demus, cum sit pupula quae visu pollet oppido parva? Et quo- nam modo totus exercitus visitur? an de singulis militibus pro- fecta simulachra se congerunt atque ita collata tot milia pene- trant oculos intuentis? Sed quid laboramus opinionem sic ina- 12 nem verbis verberare, cum ipsa rei vanitas se refellat? Constat autem visum nobis hac provenire ratione. Genuinum lumen e 13

Edd. vicahgspdx.]

et S. — discedat S. — Nam (om. et) v-g. 8. tum S. — advolant S. 9. praesto sunt A. 10. Sin vc-bP. — fluere (sup. o) A. — manere A a p. m.; S. — nullo om. A. 11. Deinde Sv-g. dehinc A. — reducere A. — veteris A. — quasi A. — pupilla ASv-g. — polleat S. — adde singulis vl. — se cogert (om. atque) A. — collocta c-g. collecta s-bPS. — oculis A. 12. Sed qui vl. — rei om. A.

7. ut laeva laevam .. respiciat] Hoc expedire conatur Lucretius IV, 294 sqq.

qua induit] Cf. Comm. I, 14, 6. Mens, qua patrem inspicit, plenam similitudinem servat auctoris, et ib. § 7. Anima patrem qua intuetur induitur.

8. vellem] sc. si adesset. Sed infra aequatur conjunctiva praesentis, quasi etiam hoc loco dictum esset velim.

an .. evolant, .. an .. emicant] Vid. prolegg. p. xli. Infra conjunctivus modus est: cuius imperio praesto sint cet., sed reddit indicativus: quaero quamdiu cohaerentia permanent. De re vid. Diog. Laert. X, § 54.

10. si secundo inhaereat] Nova ratione hoc verbum est usurpatum. si manere dederimus] i. e. si manere ea concesserimus.

quemadmodum .. retinebunt colo- rem] Cf. Lucret. IV, 72 sqq.

11. cum sit pupula .. oppido parva] Cf. C. I, 6, 68. et Lucret. IV, 249. Atque ita per nostras acies perlabitur omnis (aer): et quasi per- terget pupillas atque ita transit. Arnob. II, 7. Radiorum et luminis intentione videamus an rerum ima- gines advolent et nostris in pup- lis sidant. Isidor. Orig. XI, 1, 37. Pupilla est medius punctus oculi, in quo vis videndi est, ubi quia parvae imagines nobis videntur, pu- pillae appellantur. Nam parvuli pupilli dicuntur. Haec plerique pu- pulam vocant. De utraque nomi- nis forma vid. Hildebrand. ad Apul. Met. III, 22.

12. laboramus ... verbis verbe- rare] Vid. prolegg. p. xl. mod. Vi- detur autem Macrobius imitari Plautum Trucul. I, 2, 19. Me illis quidem haec verbis verberat.

popula, quacumque eam verteris, directa linea emicat. Id oculorum domesticum profluvium si reppererit in circumfuso nobis aere lucem, per eam directim pergit quamdiu corpus offendat: et [267] si faciem verteris ut circumspicias, utrobique acies videndi directa procedit. Ipse autem iactus, quem diximus de nostris oculis emicare, incipiens a tenui radice in summa fit latior: sicut radii a pictore finguntur: ideo per minutissimum foramen contem- 14 plans oculus videt caeli profunditatem. Ergo tria ista necessaria nobis sunt ad effectum videndi: lumen quod de nobis emittimus, et ut aer qui interiacet lucidus sit, et corpus quo offenso desinat intentio, quae si diutius pergat, rectam intentionem lassata non 15 optinet sed scissa in dexteram laevamque diffunditur. Hinc est quod, ubicumque terrarum steteris, videris tibi quandam caeli conclusionem videre, et hoc est quod horizontem veteres vocaverunt: quorum indago fideliter deprehendit directam ab oculis aciem per planum contra aspicientibus non pergere ultra centum octoginta stadia, et inde iam recurvari. *Per planum* ideo adieci, quia altitudines longissime aspicimus, quippe qui et caelum vide- 16 mus. Ergo in omni horizontis orbe ipse qui intuetur centron est. Et quia diximus quantum a centro acies usque ad partem orbis extenditur, sine dubio in horizonte διάμετρος orbis trecentorum

[Mas. APSH.

13. genuinum Sh-z. „Ed. vet. genuinum. Recte. Nam permutatur cum sequenti domesticum.“ Zenn. — pupilla Av-g. — cum (sup. id) A. — domesticorum H. — quae diximus A. — oculum S. 14. tria necessaria nobis (om. ista) S. tria ista nobis necessaria v-as-bP. tria nobis ista necessaria hg. — quod offenso A. — intensio (etiam infra) c-g. — quod si S. — dextram S. 15. octoginta vl. — inde in orbem iam v-g. — longe P. 16. omni (om. in) S. — centrum a-bP. — διάμε-

provenire] idem valet ac effici „vor sich gehen.“ Simili ratione usurpat Macrobius procedendi verbum pro eo quod est fieri. Vid. proleg. p. XLIV.

13. Genuinum lumen .. emicat] Haec est sententia Platonis. Vid. quos ad § 3. citavi locos. Etiam Isidorus XI, 1, 36. dicit: Et dicta lumina, quod ex eis lumen manat. directim] Cf. c. 12, § 35.

quamdiu] idem valet quod dum. Vid. not. ad Comm. I, 18, 11. in summa] i. e. in fine.

caeli profunditatem] Sic etiam Virgilius Eclog. IV, 51. et Georg. IV, 222. dicit caelum profundum.

14. ut aer .. lucidus sit] Hoc incipiam respondet nominibus lumen et corpus. Poterat dici: aer lucidus, qui interiacet.

scissa] Cf. § 2.

15. horizontem] De hoc vid. Comm. I, 15, 17 sqq., ubi § 18, idem ei tribuitur spatium.

indago] Cf. Cod. Justin. IV, 31. 14. maiorem et ampliorem exposcere indaginem. Plurall numero hoc nomen legitur apud Plinium N. H. IX, 7. s. 6. et apud Gellium N. A. VII, 16, 6. Vid. etiam prolegg. p. XLII.

Per planum ideo adieci] Cf. Comm. I, 19. 14 sq. Cur Cicero .. non abrupte medium solem sed fere medium dixerit: .. sed non vacat adiectio qua pronuntiatio temperatur, et 22, 4.: Adiecit: infima est.

16. centron] Formam Graecam etiam in Comment. in Somn. Scip. locis plerisque teneat codices. Cf. ib. I, 22, 3. Ibid. I, 20, 14. vel contra codicem mas. auctoritatem eam accevi, quod quidem nunc me non fecisse mallet.

quantum .. extenditur] i. e. quantum sit horizontis radius. De indicativo vid. not. ad § 8.

sine dubio] quoniam διάμετρος par est duplicato radio.

sexaginta stadiorum est: et si ulterius qui intuetur accesserit seu retrorsum recesserit, similem circa orbem videbit. Sicut igitur 17 diximus, cum lumen quod pergit e nobis per aeris lucem in corpus inciderit, inpletur officium videndi: sed ut possit res visa cognosci, renuntiat visam speciem rationi sensus oculorum, et illa advocata memoria recognoscit: ergo videre oculorum est iudicare rationis. Quia trinum est officium quod visum complet ad 18 dinoscendam figuram, sensus ratio memoria, sensus rem visam rationi refundit, illa quid visum sit recordatur. Adeo autem in 19 tuendo necessarium est rationis officium, ut saepe in uno videndi sensu etiam alium sensum memoria suggerente ratio deprehendat. Nam si ignis appareat, scit cum et ante tactum ratio calere: si nix sit illa quae visa est, intellegit in ipsa ratio etiam tactus rigorem. Hac cessante visus inefficax est, adeo ut quod remus 20 in aqua fractus videtur vel quod turris eminens visa, cum sit angulosa, rotunda existimatur faciat rationis negligentia, quae si se

Edd. vicahgspdz.]

τρεῖς om. S. — circa P. se circa AH. circa se Edd. S. — videbis h.

17. ut res possit A. ut res possit S. — illam Edd. P. — ergo videre oculorum est, iudicare rationis, memoriae meminisse Edd. 18.

Qua A. — dinoscendam Edd. P. dinoscendum H. agnoscendam A. — sensus idem visa A. 19. intiendo v-g. — in ipsa illa v. — visu vi.

20. estimatur vichg. — rationi sine legentia H. 21. acade-

ulterius] Vid. not. ad c. 3, § 22. accesserit] i. e. processerit. Vid. prolegg. p. XLIII. extr.

retrorsum recesserit] Simili pleonismo legitur c. 16, § 31. sursum suscipit, et, si ad Macrobiū usum spectaveris, c. 9, § 3. accedit prius. circa] pro adverbio est habendum. Quod quum sequente accusativo minus perspicuum esse videretur, alii praemisierunt alii subiecerunt se. Cf. c. 13, § 9.

17. pergit] Idem est ac quod legitur § 13. procedit.

officium videndi] Officium h. l. et § 18. ut Comm. I, 6, 81. idem valet quod actio vel actus, „die Thätigkeit.“

Ergo videre oculorum est iudicare rationis] Infinitivi locum tenent nomina substantivorum. Vulgo post est ponitur comma, ut genitivi pendeant ab hoc verbo, sed videntur hi potius referendi esse ad infinitivos, ut videre oculorum sit subiectum, et iudicare rationis praedicatum, „das Sehen der Augen ist ein Urtheilen der Vernunft. Cf. § 23. et vid. not. ad Comm. I, 17, 10. Sic tertium, quod additur in Edd., memoriae meminisse non modo non requiritur, sed perturbat sensum. Additum est propter ea quae sequan-

tur: Quia trinum est officium cet., sed haec ad ea quae infra sequuntur sunt potius referenda, quamobrem ego ante haec verba plenius distinxī orationem, quae est bipartita et supra: Renuntiat visam speciem rationi sensus oculorum, et illa advocata memoria recognoscit, et infra: Sensus rem visam rationi refundit, illa quid visum sit recordatur.

18. rationi refundit] i. e. tradit. Vid. prolegg. p. XLIV.

19. in tuendo] dictum est pro in videndo, quo variaretur oratio.

tactus rigorem] i. e. rigidam vel frigidam eam esse tactu.

20. quod remus in aqua fractus videtur] Cf. Lucret. IV, 438 sqq. Senec. N. Q. I, 8, 10. Cic. Acad. prior. II, 7, 19. Plutarch. de plac. philos. III, 5. Diog. Laert. X, § 85. Alexand. Problem. phys. I, 37.

quod turris ... rotunda existimatur] „Pulchre Petronius et apposite: Fallunt nos oculi, vagique sensus Oppressa ratione mentiuntur. Nam turris, prope quae quadrata surgit, Altritis procul angulis rotatur.“ Pont. — Vid. ed. Burm. p. 680 sq., ubi interpretes conferunt Tertullian. de anima 17.

- 21 intenderit, agnoscit in turre angulos et in remo integritatem. Et omnia illa discernit quae Academicis damnandorum sensuum occasionem dederunt: cum sensus inter certissimas res habendi sint comitante ratione, cui nonnumquam ad discernendam speciem
- 22 non sufficit sensus unus. Nam si eminus pomi quod malum dicitur figura visatur, non omni modo id malum est, potuit enim ex aliqua materia fingi mali similitudo. Advocandus est igitur sensus alter, ut odor iudicet. Sed potuit inter congeriem malorum positum auram odoris ipsius concepisse: hic tactus consulendus est qui potest de pondere iudicare. Sed metus est ne et ipse fallatur, si fallax opifex materiam quae pomi pondus imitaretur elegit: confugiendum est igitur ad saporem, qui si formae
- 23 consentiat, malum esse nulla dubitatio est. Sic probatur efficacia[m] sensuum de ratione pendere. Ideo deus opifex omnes sensus in capite, id est circa sedem rationis, locavit.

XV. His dictis favor ab omnibus exortus est ammirantibus dictorum soliditatem adeo ut attestari vel ipsum Euangelum non pigeret. Disarius deinde subiecit: Isti plausus sunt qui provocant philosophiam ad vindicandos sibi de aliena arte tractatus, unde

[Mas. APSH.

miacis vl. *academiacis* A. — *sensus unus* Mas. et Edd. — *habendi sint* PH. *habendi sunt* A. *habendus est* Edd. S. 22. *nam si* HS. — *visitatur* SH. — *omnino* v-g. — *malum* (om. est) A. — *ut odor videlicet* v. — *hinc* A. — *qui potest ... metus est* om. H. — *sed metus est ... in ventriculum* (c. 15, § 4.) in P oblitterata sunt ut legi non possint. — *metus* (om. est) Av-g. — *ne ipse* (om. et) v-g. — *consensu* est h.

XV. *Caput XV. Satin' recte scriptum sit a Platone, cibum per stomachum trahi, potum vero per arteriam, quae τράχεια dicitur, fibris pulmonis illabi.* ch-b. 1. *vindicandos* S. *iudicandos* A a sec. m. — *manife-*

Sext. Empir. Pyrrhon. Hypoth. lib. I, c. 13. Lucrēt. IV, 354 sqq. Isidor. Orig. XV, 2, 19. Adde Dlog. Laert. Alexand. II. cc.

21. *quae Academicis damnandorum sensuum occasionem dederunt* Cf. Cicero Acad. I. c. et II, 19, 61. *Tunc .. eam philosophiam sequere quae .. nos .. omnibus orbat sensibus;* N. D. II, 59, 147. *Quanta vero illa sunt, quae vos Academici infirmatis et tollitis, quod et sensibus et animo ea quae extra sunt percipimus atque comprehendimus.*

cum sensus .. habendi sint Pluralis numerus fore omnibus codicibus falcitur: propterea equidem censeo vocem unus, quae in eadem ut in odd. legitur post sensus, huc translata esse ab huius paragraphi fine.

22. *non omni modo* Idem valet ac *non continuo, non semper*, „nicht in jedem Falle.“ Cf. Comm. I, 20, 15. *Sed non omni modo medietas est orbis.*

potuit .. concepisse] Dicendum erat concipere, ut supra fagi.

hic] idem est ac *tum*, „in dicere[m] Falle.“ Vid. Hand. Tursell. III, 13.

23. *deus opifex*] Vid. prolegg. p. iv. not. 22.

omnes sensus in capite .. locavit] Cf. Comm. I, 6, 81.

XV, 1. *favor*] Cf. c. 3, § 1. *Haec dicentem favor excepit omnium.*

dictorum soliditatem] novo modo dictum est: nam alia res est *solida laus*, ut ait Cicero p. *Seet.* 43, 93.

Isti plausus] „Arbiter [Sat. 36.]: *Damus omnes plausum a familia ineptum.* Suetonius in *Nerone* c. 30.: *Undique elegit qui plausum genera condiscerant.* Quo spectat et illud Ovidii de arte [I, 113.]: *In medio plausu, plausus tunc arte carebat.*“ Pont. — E Petronio poterat addi c. 50. *Plausum post hoc autematum familia dedit*, et c. 90. *Qui plausum ingenii sui noverat.*

saepe manifestos incurrit errores: ut Plato vester, dum nec anatomica quae medicinae propria est abstinet, risum de se potius tradidit. Dixit enim divisas esse vias devorandis cibatur et potui, et cibum quidem per stomachum trahi, potum vero per ἀρτηρίαν quae τραχία dicitur fibris pulmonis inlabi. Quod tantum virum vel aestimasse vel in libros rettulisse mirandum est vel potius dolendum. Unde Erasistratus, medicorum veterum nobilissimus, 3 in eum iure invectus est dicens rettulisse illum longe diversa quam ratio deprehendit. Duas enim esse fistulas instar canalium, easque 4 ab oris faucibus proficisci deorsum, et per earum alteram induci delabique in stomachum esculenta omnia et poculenta, ex eoque ferri in ventriculum, qui Graece appellatur ἡ κάτω κοιλία, at-

Edd. vicahgspdzh]

stos incurrit errores AHSM123. manifestos occurrit errores a-z. occurrit in manifestos errores v-gbP. „Melius.“ Zeun. 2. Dixit enim cet.] Cf. Plat. Tim. p. 70. Steph.; Plut. Symp. VII, 1; Gell. N. A. XVII, 11. — post stomachum HS. — per ἀρτηρίαν v-g (a ἀρτηρίαν). per arteriam a-bP. om. S. APHRIAN (om. per) AH. — trachia a-b Mss. — inlabi A. illabi HS. allabi Edd. P. — tantum librum S. — existimasse ab. existimasse vichg. 3. in iure (om. cum) H. — illum rettulisse v-g. 4. ab oris faci H. — proficisci (add. in mg. deorsum) A. — potulenta M2. — qui hbP. quod Hv-ag-zAS. „Quod cum manifeste repugnet linguae legibus, vel muta in qui, uti est in ed. vet. [in c. est quod], vel in quae duce Gellio [ex uno cod. Regio].“ Zeun. — ἡ κάτω κοιλία om.

[Plato vester] i. e. quem vos sequimini. Cf. c. 5, § 19. Hippocratis tui; V, 1, 7. noster Symmachus.

dum .. abstinet] Haec causam continent eorum quae sequuntur, ut ponenda fuerit alia particula. Cf. c. 4, § 29. et c. 6, § 12.

nec] idem est quod ne .. quidem. Cf. prolegg. p. xxi. med.

risum .. tradidit] i. e. aneam dedit ridendi.

2. cibum quidem per stomachum trahi] Non plane dixit Plato cibum solum intrare stomachum: nam Tim. p. 70. tantummodo pulmonem ait recipere spiritum potumque.

fibris pulmonis] Cf. Cels. IV, 1. Is (palmo) spongiosus, ideoque spiritus capax .. in duas fibras .. dividitur.

3. Erasistratus medicorum veterum nobilissimus] Gellius XVII, 11, 1. habet: ab Erasistrato nobili medico. Simili laude eum ornavit Appianus Hist. Rom. X, 59. Sed qui praeterea retulerunt, quo modo sanaverit Antiochum, Seleuci Nicatoris filium, medicum tantummodo eum dixerunt, Plutarch. Demetr. 38., Valor. Max. V, 7, Ext. 1;

Plinius N. H. XXIX, 1, s. 3. refert eum Aristotelis filia genitum fuisse, sed Sextus Empir. adv. Mathematic. c. 12, p. 51. dicit eam anpsiase Chrysippo Erasistrati magistro. Videtur h. l. respici ad eius librum διαίτησιν primum. Cf. Gell. N. A. XVI, 3. Harduin. ad Plin. l. c. Real-Enc. III, p. 224. diversa quam] Cf. Plin. N. H. XI, 45. s. 101. In diversum (flectuntur) posterioribus articuli pedibus quam prioribus.

ratio deprehendit] Cf. § 8. et c. 4, § 13.

4. poculenta] Non dubio quin rectius scribatur potulenta, idque derivetur a potu, cf. Schneider. Elementari. 2. p. 478.: sed codicum auctoritatem secutus sum.

qui Graece appellatur ἡ κάτω κοιλία] Editionis Bipontinae (et Camerariana) scripturam, quam e codice P nihil sit enotatum, et genus masculinum in omnibus fere Gellii codicibus legatur, retinui, quamvis nihil viderem, cur alia hoc loco atque infra usurpata sit constructio, nisi quod verbum hic praedicato praemissum, infra postpositum est. Utamque constructionem non abhorrere a Macrobiani more dicendi

[270]que illic subigi digerique, ac deinde aridiora ex his recrementa
in alvum convenire, quod Graece κόλον dicitur, humidiora autem
5 per renes in vesicam trahi: et per alteram de duabus superiori-
bus fistulam, quae Graece appellatur τραχεία ἀρτηρία, spiritum a
summo ore in pulmonem atque inde rursum in os et in nares
6 commeare, perque eandem vocis fieri meatum: ac ne potus ci-
busve aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex
ore labereturque in eam fistulam per quam spiritus reciprocatur,
ex eaque offensione intercluderetur animae via, inpositam esse
arte quadam et ope naturae ἐπιγλωττίδα, quasi claustrum mu-
7 tuum utriusque fistulae, quae sibi sunt cobaerentes: eamque ἐπι-
γλωττίδα inter edendum bibendumque operire ac protegere τὴν
τραχείαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potuve incideret in illud
quasi aestuantis animae iter, ac propterea nihil humoris influere
8 in pulmonem ore ipso arteriae communito. Haec Erasistratus:
cui, ut aestimo, vero ratio consentit. Cum enim cibus non squa-
lidus siccitate sed humoris temperie mollis ventri inferendus sit,
necesse est eandem viam ambobus patere, ut cibus potu tempe-
ratus per stomachum in ventrem condatur: nec aliter natura con-

[Mas. APSH.

apst. rel. S. *πρωτοιδια* A. — *recrementa* A a sec. m. *retrimenta*
Edd. — in *alium* v. — κόλον Hv3. *κολον* A. *κλών* i. *κλον* P.
κόλος vl. *κώλον* c-h. om. S. — *aridior* H. 5. *τραχεία ἀρτηρία*
om. S. 6. in *stomachum* om. S. — *procederet* A (H primo e mat. in
a) SP6v-a. *procideret* h-bP. — in *ope* (om. et) h. — *natura* H. —
ἐπιγλωττίδα om. (bis) S. *ἐπιγλωπίδα* (bis) P. *ἐπιγλωπίδα* H bis;
A infra *ἐνιγοπίδα*. 7. atque S. — τὴν τραχ. ἀρτ. om. S. —
τραχηρίαν AH. — ἀρτηρίαν om. v-g. *ARTERIAN* A. 8. *cuius* A. —
existimo Sab. *extimo* vichg. — in *ventre* P. 9. *penitrat* H. *pene-*

apparet e nota ad Comm. I, 20, 8.
Quod vulgo legitur, quod, id nisi
ex iis quae sequuntur: quod Graece
κόλον dicitur, huc translatum est,
debetur homini, qui ventriculum
habuit pronomine generis neutrius:
Macrobius ipsum hunc fuisse vix
putaverim.

recrementa] Hanc vocem Gellie
deberi censeo. Infra § 19., ut su-
pra c. 4, § 18. et c. 11, § 9., Ma-
crobius de suo scripsit *retrimenta*.

κόλον] Hanc scripturam, quam e
meis codicibus habent duo, quum
alteram nullus exhibent, alteri κώ-
λον praefarendam esse docent le-
xica s. h. v.

6. quasi claustrum mutuum utrius-
que fistulae] Sic legitur etiam §
11.: inclinatur ad operiendam sto-
machi viam; et § 16.: inventum na-
turae est ad tegendas detegendasque
certa alternatione vias cibatus et po-
tus, et apud Plutarchum p. 698. C.:
Ἡ δὲ (ἢ ἐπιγλωττίς) μεταβολὸς αὐτῆς,
κλίσειν ἐκ ἀμφοτέρων λαμβά-

νοῦσα φθιγγόμενον μὲν ἐκαστὰς
τῷ στομαχῷ, αἰουμένον δὲ καὶ πε-
νόντων τῇ ἀρτηρίᾳ. Melius Gel-
lius l. c.: Quasi claustra, inquit,
quaedam mobilia, conniventia vicis-
sim et resurguntia. Cf. Cels. IV, 1.
Exigua in arteria sub ipsis fau-
cibus lingua est, quae, cum spi-
ramus, attollitur, cum cibum po-
tionemque assumimus, arteriam
claudit.

7. quasi aestuantis animae] i. e.
spiritus accedentis et recedentis.
Cf. Cic. de divin. II, 14, 34. Quid
de marinis aestibus plura dic-
cam? quorum accessus recessus-
que lunae motu gubernantur.

8. vera ratio consentit] Cf. § 3.
nec aliter . . nisi quod] Haec minue
inter se conveniunt. Videtur dicen-
dum fuisse nec aliud composuisset.

natura] Sic etiam c. 16, §§ 3. et
14. Comm. I, 6, 81. natura dicitur
opifex et conditrix corporis hu-
mani. Cf. c. 14, § 23. et prolegg.
p. iv. not.

poneret nisi quod salutare esset animali. Deinde, cum pulmo et 9 solidus et levigatus sit, si quid spissum in ipsum deciderit, quemadmodum penetrat aut transmitti potest ad locum digestionis, cum constet, si quando casu aliquid paulo densius in pulmonem violentia spiritus trahente deciderit, mox nasci tussim nimis aspe- [271] ram et alias quassationes usque ad vexationem salutis? Si autem 10 naturalis via potum in pulmonem traheret, cum *polenta bibuntur vel cum hauritur potus admixtus granis seu ex re aliqua densiore, quid his sumptis pulmo pateretur? Unde ἐπιγλωττῖς a na- 11 tura provisa est, quae, cum cibus sumitur, operimento sit arteriae, ne quid per ipsam in pulmonem spiritu passim trahente labatur. Sicut et cum sermo emittendus est, inclinatur ad ope- riendam stomachi viam, ut ἀρτηρίαν voci patere permittat. Est 12 et hoc de experientia notum quod qui sensim trahunt potum ventres habent humectiores humore qui paulatim sumptus est diutius permanente: si quis vero avidius hauserit, humor eodem

Edd. vicahgadzbp.]

trari s-bP. — in imis P. — et altas H. 10. in pulmone P5. — *polenta s-bPS. „Ita scripta et Stephani editionis lectio. Polenta hoc genere aut forma alibi non reperio. Apuleius usurpavit vulgariter statim sub initium [c. 4.] libri I. Milesii sermonis.“ Pont. pulenta HM13 (H add.: „lego polenta ut sit potentum neutri generis.“). poculenta A. potulenta M2. corpulenta v-gP6. torpulenta P5. — admistus v3-g. admixtus s-bP. — iis v-g. 11. ἐπιγλωττῖς om. S. — passo P. — Sicut cum (om. cf) v-g. — ἀρτηρίαν om. S. — promittat hg (g in mg. permittat). 12.

animalis] i. e. corpori ad vitam. Cf. Comm. I, 1, 7.

9. solidus et levigatus] Plutarchus l. c. B. Τοῦ πλεόμματος λείον καὶ πικρὸς παντάκαστι γεγοσμένος. Cf. c. 7, § 8. Leve autem est mulierum corpus, quasi naturali frigore densetum.

in ipsum] positum est pro in eum; cf. § 11. per ipsam, § 14. in ipsam, § 15. apud ipsam.

nimis asperam] i. e. asperissimam. Vid. not. ad c. 7, § 7. Plutarchus l. c. C. Δεινὰς γὰρ ὑπὸ βηχὸς λόγι ταραχθέντας καὶ χαράξεις.

10. cum *polenta bibuntur] In re incerta reliqui id quod in recentioribus edd. et in quibusdam codd. legitur, quamvis nova sit vox polenta numero plurali et genere neutro; ut vix dubitem quin sit corrupta. Conliciebam pultulenta, a pulle, „breiige Getränke“, vel polentata, ut dicitur piperatum Cels. IV, 19. et Apic. III, 14, al. Hoc potuerit defendi adhibitis verbis Plutarchi p. 698. B.: Πῶς τὸ σὺν πικρῶνι πινόμενον ἀλφειτον διέξει (nisi forte haec expressit Macrobius iis quae sequuntur: cum hauritur potus admixtus granis), et

Athenaei X, 40. p. 432, b. Ἐπειὸν δ' οἱ πολλοὶ καὶ ἀλφειτα ἐπιβόλοντες τῷ ὀλνῳ, ubi videns interpretes. Indicativus sententiae conditionalis incertus defenditur eo quod res significatur, quae sic revera sit, et quod infra haec repetuntur verbis his sumptis.

potus admixtus granis] Cf. Cic. N. D. II, 10, 27. Ille vero (aer) multo calore admixtus est.

11. Unde] i. e. quam ob rem. ἐπιγλωττῖς .. provisa est] Hoc novo modo dictum est, quamvis alias dicatur provideri frumentum (cf. Caes. B. G. VI, 44.) commestus (cf. Tac. Ann. XV, 4.) al.

operimenta sit] Cf. c. 12, § 15. Nostro sermone ἐπιγλωττῖς vocatur Kehldedeckel.

passim] i. e. iusto violentius, ut supra (§ 9.) dicitur: violentia spiritus trahente. Cf. c. 3, § 8. Qui in senatum passim tam multos admittebat, et II, 8, 5. haurienda passim vina, ubi vid. not.

ad operiendam stomachi viam] vid. not. ad § 6.

12. quod] Vid. not. ad Comm. I, 13, 18.

impetu quo trahitur praeterit in vesicam, et sicciori cibo provenit tarda digestio. Haec autem differentia non nasceretur, si a principio cibi et potus divisi essent meatus. Quod autem Alcaeus poeta dixit et vulgo canitur,

*Ὀλῷ πνεύμονα τέγγε, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται,
ideo dictum est quia pulmo revera gaudet humore, sed trahit quantum sibi aestimat necessarium. Vides satius fuisse philosophorum omnium principi alienis abstinere quam minus nota proferre. Ad haec Eustathius paulo commotior: Non minus te, inquit, Disari, philosophis quam medicis inserebam, sed modo videris mihi rem consensu generis humani decantatam et creditam oblivioni dare, philosophiam artem esse artium et disciplinarum [275] disciplinarum: et nunc in ipsam invehitur parricidalis ausu medicina, cum philosophia illic se habeatur augustior ubi de rationali parte, id est de incorporeis, disputat, et illic inclinatur ubi de physica, quod est de divinis corporibus vel caeli vel siderum, tractat: medicina autem physicae partis extrema faex est, cui ra-

[Mas. APSH.

quo om. v. 13. dixit om. A. — Ὀλῷ Cf. Athen. I, 41. p. 22. c. et X, 35, p. 430. b. Eustath. ad Homer. Ὀδυσ. I, p. 331, 13. Ὀλῷ ... περιτέλλεται om. ASHvi. — οἶνο πνεύμονα τέγγε P. τὸν τε πνεύμονα Ὀλῷ ea; Edd. vett. Gell. I. c. τέγγε πνεύμονας Ὀλῷ Gell. edd. rec. τέγγε (al. τέγγη) πλεύμονας Ὀλῷ Athen. X, 35. Plut. Symp. VII, 1, 1. Schneidewin. Delect. p. 275. Τέγγε πνεύμονα Ὀλῷ. — ἄλγρον περιτέλλεται cag; Gell. edd. vett. „Videtur legiase Agellius ἄλγρον, quomodo quoque vetus noster.“ Pont. — cibi h. — existimat Sab. extimat vichg. — Vide satius fuisse vl. unde satius fuisset v3a. 14. Disarius vl. — et disciplinam et A. — habeatur (om. se) v-gbHMI. se ha-

provenit tarda digestio] i. e. digestio tardius procedit. Cf. c. 14, § 12. Verbo iungitur dativus pro genitivo iungendo cum nomine.

13. Quod .. Alcaeus poeta dixit et vulgo canitur] Ex accusativo quod intelligendus est nominativus. Vid. prolegg. p. xxxix. extr.

Ὀλῷ .. περιτέλλεται] „Auctior locus extat apud Athenaeum X, 8. [35.], qui narrat quos verens singulis anni tempestatibus cecinerit Alcaeus poeta bibax. Aestate quidem sibi esse bibendum hac demonstrasse ratione. Alio loco idem poeta auctore Athenaeo I, 19. p. 22. f. canit Ἰλνῶμεν, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Per ἄστρον autem Cuniculam intelligi ex I. I. Athenaei sit clarius.“ Zaun. — Vulgo hic verus ita divinus est, ut alter incipiat a verbis τὸ γὰρ. Sic, ut scripsi, legitur apud Athenaeum I, 41. et apud Eustath. I. c. Metrum quomodo sit restituendum, apparatus decet. alienis abstinere] Cf. § 1. dum nec anatomica .. abstinet.

14. te .. philosophis .. inserebam] Cf. Horat. Od. I, 1, 35. Quod si me lyricis vaudibus inseras.

modo] non opponitur particulae nunc, quum iungatur praecedenti tempori, sed antecedenti verbo inserebam. Cf. § 19.

disciplinam disciplinarum] Cf. I, 24, 21.

parricidalis] Novum adiectivum notavi prolegg. p. XLIII.

se .. augustior] Cf. c. 8, § 15. liquidior se factus, et Comm. I, 6, 75. se fortior; et prolegg. p. xxxix. inclinatur] i. e. ad inferiora descendat.

de physica, quod est de divinis corporibus] Cf. supra c. 9, § 4. et Comm. I, 14, 8.: Corpora illa divina vel supra, caeli dico et siderum. II, 17, 15. Naturalis (philosophia) quae de divinis corporibus disputat. Ceterum de philosophiae partibus, quae ibi commemorantur tres, h. I. afferuntur duae, rationalis et naturalis, omittitur tertia, moralis.

tio est cum testis terrenisque corporibus — sed quid rationem nominavi, cum magis apud ipsam regnet coniectura quam ratio? — quae ergo coicit de carne lutulenta, audet inequitare philosophiae de incorporeis et vere divinis certa ratione tractanti. Sed ne videatur communis ista defensio tractatum vitare pulmonis, accipe causas quas Platonica maiestas secuta est. *Ἐπιγλωττῖς*, 16 quam memoras, inventum naturae est ad tegendas detegendasque certa alternatione vias cibatus et potus, ut illum stomacho transmittat, hunc pulmo suscipiat. Propterea tot meatibus distinctus est et interpatet rimis, non ut spiritus egressionem habeat, cui exhalatio occulta sufficeret, sed ut per eos, si quid cibatus in pulmonem deciderit, succus eius mox migret in sedem digestionis. Deinde *ἀρτηρία* si quo casu scissa fuerit, potus non devoratur, 17 sed quasi fissis meatu suo reiectatur foras incolumi stomacho: quod non contingeret, nisi *ἀρτηρία* via esset humoris. Sed et hoc 18 in propatulo est quia quibus aeger est pulmo accenduntur in maximam sitim: sed non eveniret, nisi esset pulmo receptaculum potus. Hoc quoque intueri quod animalia quibus pulmo non est potum nesciunt. Natura enim nihil superfluum, sed membra singula ad aliquod vivendi ministerium fecit: quod cum deest, [373] usus eius non desideratur. Vel hoc cogita quia, si stomachus 19 cibum potumque susciperet, superfluum foret vesicae usus. Poterat enim utriusque rei stomachus retributa intestino tradere cui

Edd. vicahgspdzb.]

beat M2. — angustior H. 15. apud ipsa v. — divisi P. — tractante S. 16. *Ἐπιγλωττῖς* om. S. *ἐπιγλωττῖς* A. *ἐπιγλωττῖς* H. — quas H. — addere tegendas P. — suscipiat H. — intrapatet A a p. m. 17. *fisso* Aa-bPHM123H. *fisso* S. *scisso* v-g. 18. sed non ASH vi. quod non c-bP. — nihil enim AS. 20. praetermittendum S.

15. *physicae partis extrema faex* est] Cf. Comm. I, 12, 15. *Corpus enim hoc sicut faex rerum divinarum est.* Oportebat autem poni coniunctivum modum, ut haec quoque penderent a particula cum.

cum testis terrenisque corporibus] Cf. Comm. I, 11, 12. *Ut per eas gradatim societati huius indumenti testis concilietur, et I, 12, §§ 3 et 16; 14, 13. terrena corpora.*

coicit] i. e. coniecturas facit. *inequitare philosophiae]* Cf. Arnob. V, 20. *tam foedis inequitare mysteriis, VII, 30. Sed frustra inequitas nobis. Glossema adiectum est ibid. II, 13. ita non iniustissimum ducitis inequitare illudere.*

Platonica maiestas] Cf. prolegg. p. XLII.

16. *ad tegendas .. vias cibatus et potus]* Vid. not. ad § 6.

stomacho] est quasi datus personae, ut infra pulmo est subiectum.

interpatet] Cf. I, 18, 11. *interpatet tectum.*

18. *in propatulo est]* Cf. c. 14, § 5.

quia] Eodem modo legitur infra § 19. Vid. not. ad Comm. I, 6, 62. *accenduntur in maximam sitim]* i. e. siti ardent, ut ait Phaedrus III, 16, 15.

potum nesciunt] Fortasse respexit ad Iuvenal. VII, 97. *Vinum toto nescire Decembri.*

ad aliquod vivendi ministerium] Cf. Comm. I, 6, 81. *Sensus eorumque ministeria natura in capite velut in arce constituit, et ib. 8, 3. Quantum vivendi perspicuitas praestat.*

19. *superfluum foret vesicae usus]* idem valet ac *superflua foret vesica.* Cf. quod paulo supra legitur § 18. *usus eius non desideratur, et Comm. I, 8, 4. Quae corporis usus requirit, et 9, 4. Anima, quam in se pronam corporis usus efficit.*

- nunc solius cibi tradit: nec opus esset diversis meatibus quibus singula traderentur, sed unus utrique sufficeret ab eadem statione transmissio: modo autem seorsum vesica et intestinum seorsum
 20 saluti servit, quia illi stomachus tradit, pulmo vesicae. Nec hoc praetereundum est quod in urina, quae est retrimentum potus, nullum cibi vestigium reperitur, sed nec aliqua qualitate illorum retrimentorum vel coloris vel odoris inficitur, quod, si in ventre
 21 simul fuissent, aliqua illarum sordium qualitas inficeretur. Nam postremo lapides qui de potu in vesica nascuntur cur numquam in ventre coalescunt, cum non nisi ex potu fiant, et nasci in ven-
 22 tre quoque debuerint, si venter esset receptaculum potus? In pulmonem defluere potum nec poetae nobiles ignorant. Ait enim Eupolis in fabula quae inscribitur *Κόλακες*:

— Πίνειν

γὰρ ὁ Πρωταγόρας ἐκελεύειν, ἵνα

*πρὸ τοῦ κινῶς τὸν πνεύμον' ἐκλυτον ἔχη.

[Mss. APSH.

22. nec poetae nobiles ignorant ... διαφόροις (§ 23.) Cf. Plut. Symp. VII, 1, 3. — *Κόλακες* om. S. *colaces* a-bP. *coleaces* AH. *coelaces* vic. — *Πίνειν* ... *τεγγόμενος* om. ASHv-a. Apud Plutarchum l. c. due verba sunt, quorum prior finitur particula ἵνα. Apud Athen. 1, 19. [p. 23 f.] verba poetae a particula ἵνα incipiunt, sed continuantur, ut in h-b nulla est versuum distributio. Priorem versum Meinekius fragm. Comic. Gr. II, 1, p. 491. scripsit: *Πίνειν γὰρ αὐτὸν Πρωταγόρας ἐκέλευ' ἵνα* et adnotavit: „Recte locum restituit Grotius Excerptis p. 501., cuius haec est translatio: *Potare iussit illum Protagoras, in hoc Pulmonem mollem ut habeat ante ortus canis.*“ — *πρωτογορὰ* P. — *πρὸ* P. — *πλεῖ- μονα* Plut. — *ἐκλυτον* Plut., quam vocem in Addendis etiam Athenaeus tribuendam putavit Casaubonus additis verbis: „Proprie dicitur *ἐκλυτος* nervus ad lyrum ineptus, quod nimio humore madaet. Poetae generaliter acceperunt de quacunque re humida.“ Casaubono suffragatur Zenobius. Meinek. l. c. adnotavit: „Vereor ne illud *ἐκλυτος* ne graecum quidem sit, quamvis agnoscere videntur Hesychius: *Ἐκλυτος· χλωρὸν, δίνυρον ἢ νοτιρὸν, ἐνικμον.* Quod et ipsum corruptum puto. Nec tamen in Eupolidis loco *ἐκλυτον* probari posse videtur, quod *larum* potius et *languidum pulmonem* quam *dilutum* significat. Fortasse igitur *ἐκλυστον* scribendum, quod rei accommodatissimum est.“ — *ἐκλ* P. *φορῇ* h-b;

tradit] retrimenta.

modo] idem valet ac nunc vel ut nunc est. Cf. § 14.

20. nec] Vid. prolegg. p. xli. med. aliqua] et h. l. et infra idem valet quod aliqua ex parte. Vid. Turcoll. I, p. 243, 3.

illarum sordium] i. e. retrimentorum et urinae. Vulgo haud recte maior interpunctio ponitur ante quod.

22. *Κόλακες*] Haec fabula irridebantur Calliae adulatores, imprimis Sophistae, et inter eos Protagoras. Cf. G. H. Bode Gesch. d. dram. Dichtk. d. Hell. III, 2, p. 205 sq. Diog. Laert. IX, 50. Eustath. ad Odyss. 4, 490. p. 1547, 63.

Πίνειν .. ἐκλυτον ἔχη] „Athenaeus I, 19. [41.]: *Ἐβκόλλε* τε, inquit τὸν *Καλλίαν* φησι ἀναγκάζεσθαι ἐπὶ *Πρωταγόρου* πίνειν, ἵνα xli. Atque ad largius bibendum hoc tempore videntur veteres Graeci Ipeius Apollinis oraculo invitati fuisse, quod extat apud Athenaeum l. l.: *Ἐκιοσι τὰς πρὸ κινῶς, καὶ ἐκιοσι τὰς μετέπειτα Οἰκῇ ἐν συνεφῇ Διονύσῳ χρᾶσθαι ἡγετῶ.*“ Zenob. — Vulgo haec apud Macrobiū non distribuuntur in versus. Sic versum anapaesticum sequitur iambicus, sed in fine claudicans, si cum cod. P., qui solus habet hos versus, legitur *ἔχη*. At fortasse etiam ultimus versus fuit anapaesticus.

Et Eratosthenes testatur idem:

23

Καὶ βαδὼν ἀκρίτῳ πνεύμονα τεγγόμενος.

Euripides vero huius rei manifestissimus astipulator est:

Οἶνος περάσας πνευμόνων διαρροάς.

Cum igitur et ratio corporeae fabricae et testium nobilis auctoritas astipuletur Platoni, nonne quisquis contra sentit insanit? [274]

XVI. Inter haec Euangelus gloriae Graecorum invidens et l. inludens: Facessant, ait, haec quae inter vos in ostentationem loquacitatis agitantur: quin potius, si quid callet vestra sapientia, scire ex vobis volo, ovumne prius extiterit an gallina? Inridere 2 te putas, Disarius ait, et tamen quaestio quam movisti et inquisitu et scitu digna est. Locum enim tibi de rei vilitate comparans consuluisti utrum prius gallina ex ovo an ovum ex gallina coeperit: sed hoc ita seriis inserendum est, ut de eo debeat vel anxie disputari. Et proferam quae in utramque partem mihi dicenda subvenient, relicturus tibi utrum eorum verius malis videri. Si concedimus omnia quae sunt aliquando coepisse, ovum prius 3 a natura factum iure aestimabitur. Semper enim quod incipit

Edd. vicalgpdzb.]

Plat. Athen. 23. Euripides] Cf. Wagneri fragm. incert. CXX, Both. fragm. inc. 156. — *Οἶνος* ... *διαρροάς* om. AHSv-a. — *πνευμόνων* p2-b.

XVI. Caput XVI. Ovumne prius fuerit an gallina. ch-b. 1. et inludens om. S. (add. in mg.: illudens). — inter nos S. — ovumne prius cet] Cf. Plat. Symp. II, 3, 2. 2. quam movisti .. digna est om. P (a additis tribus asteriis). — locum enim scripsi e cont. Vid. Symbol. p. 12. Cum enim AEM123P6V. Cur enim SHs-bP. Cum enim me i. Tu enim me vc-gP6. — vilitate A a sec. m. S (hg in mg.) EM123P6HV. vilitate A a p. m. Edd. HP. — comperans (corr. in ras.) A. comparans P6 (M2 ri ex corr.). „Participium comparans videtur corruptum.“ Gron. in marg. — consuluisti om. M2. — coeperit. *** a-b. prodicit P5. prodicit vi. prodicit c-g (h in mg. coeperit). 3. existimabitur Sagb.

Coniiciebam: *Πρὸ κινῶν τὸν πνεύμον' ἔκλοντον ἔγγ:* sed haesito in corrupta prima syllaba vocis *ἔκλοντον*.

24. ratio corporeae fabricae] Cf. Comm. I, 6, 81. Totius fabricae dispensator et dominus.

testium nobilis auctoritas] Cf. prolegg. p. XLII. sq. Plutarchus de Stoicor. repugn. 29. p. 1047. D. praeter hos poetas citat testes Hippocratem, Philistionem, Dioxippum Hippocratum.

XVI, 2. Locum] Haec vox a me coniectura restituta unice commendatur iis quae sequuntur: sed hoc ita seriis inserendum est; et verbis § 15.: Quia et ex iocis seria facit violentia loquendi, et iis quae leguntur Comm. I, 22, 10. quod vilitatem ioci scurrilis excidit. Vestigium quoddam eius deprehendes in lacuna codicis P: aberravit scilicet librarius a voce

quaestio ad verba digna est. locum.

consuluisti] Vid. prolegg. p. XLIV. coeperit] Huius verbi novo modo usurpati quia glossema sit prodicit, quod legitur in edd. vett., non dubito.

vel ansie] dictum est pro diligentissime, ut c. 1, § 15. ansias .. quaestiones.

subvenient] idem valet quod in mentem venient.

3. a natura] Vid. not. ad c. 15, § 8.

quod incipit, imperfectum adhuc et informe est] Cf. Plutarch. l. c. p. 636. B. C. Καὶ γὰρ αἱ τέγγαι πρῶτον ἀνύκτα καὶ ἄμορφα κλάττονται, εἰτα ὕστερον ἑκαστα τοῖς εἰδῶσι διαρροῦσιν. ... διὰ καὶ τῇ φύσει τὸ πρῶτον εἰκὸς ἔστιν ἀτρέμα κινῶσθαι τὴν εἰλη ἀγοστήσαν ὑπαικούσιν τύπος ἀμόρφους καὶ ἀορίστους ἐκφύουσιν, ἀπὸ τὰ ἀν.

imperfectum adhuc et informe est et ad perfectionem sui per procedentis artis et temporis additamenta formatur: ergo natura fabricans avem ab informi rudimento coepit, et ovum, in quo necdum est species animalis, effecit: ex hoc perfectae avis species ex-
 4 titit procedente paulatim maturitatis effectu. Deinde quicquid a natura variis ornatibus compositum est sine dubio coepit a simplici, et ita contextionis accessione variatum est: ergo ovum visu sim-
 [275] plex et undique versum pari specie creatum est, et ex illo va-
 5 rietas ornatuum quibus constat avis species absoluta est. Nam sicut elementa prius extiterunt et ita reliqua corpora de commixtione eorum creata sunt: ita rationes seminales quae in ovo sunt, si venialis erit ista translatio, velut quaedam gallinae elementa
 6 credenda sunt. Nec inopportune elementis, de quibus sunt omnia, ovum comparaverim: in omni enim genere animantium quae ex coitione nascuntur invenies ovum aliquorum esse principium instar elementi. Aut enim gradiuntur animantia aut serpunt aut
 7 nando volandoque vivunt. In gradientibus lacertae et similia ex ovis creantur: quae serpunt ovis nascuntur exordio: volantia universa de ovis prodeunt excepto uno quod incertae naturae est: nam vespertilio volat quidem pellitis alis, sed inter volantia non habendus est qui quattuor pedibus graditur formatosque pullos

[Mas. APSH.

extimabatur vic. extimabatur h. — animalis, ... avis species om. Sv-a.

4. comparatum v-g. conceptum S. — contextionis h. — creatum (om. est) H. — ex illa SHv-g. 5. et ita SHv-ag (g in mg.: „Dictio ita neque ad rem quicquam facit neque habetur in antiquis exemplaribus.“) — commixtione S. — sive malis S. 6. omni (om. in) v-g. — animantium S. 7. ovis nascuntur. Exordia volantia APSHvSiam123 (v1 volantium; h Exordia). ovi nascuntur exordio. Volantia h-z. „Edit. vet. legit et distinguit rectius: Quae serpunt ovis nascuntur. Exordia volantia.“ Zeun. (Exordia hinc transit in b, sed non legitur in c3). — alifis P. — quia s-bP. — Natantia c-g. — cocodrillus A a p. m.; cor-

ad perfectionem sui] Vid. prolegg.

p. xxxix.

necdum] Cf. § 13. et prolegg. p. xli. med.

4. undique versum] Cf. §§ 8. et 32. et c. 14, § 2.

5. rationes] fere idem significat quod I, 17, 58. substantia.

seminales] et infra venialis nova sunt adiectiva. Vid. prolegg. p. xliii.

6. ex coitione] Haec vox pro coitu usurpatur etiam a Solino c. 49 extr. et a Lactantio I, 8, 6.

ovum aliquorum esse principium] Cf. Plutarch. p. 636. E. Ζῴων δὲ πολλὰς φύσεις τοῦ κόσμου προέχοντος οὐδὲν ἄς ἀκτὴν γένος ἀποικίον ἐστὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ γενέσεως.

nando volandoque] Vid. prolegg. p. xl. med. Infra inversus est ordo.

7. ovis nascuntur exordio] Vox exordio in codicibus mas. iis quae

sequuntur adnectitur; at in illo enuntiato necesse est primo loco ponatur vox volantia. Pleonasmus nascuntur exordio apud Macrobius quidem tolerabilis est (vid. not. ad I, 11, 21.); sed quum sequatur volantia universa, vide ne scripserit que redundat exordio, ut mihi quidem videtur Macrobius scripsisse ex ordine, ut sit idem quod ad unum omnia, quo quidem sensu addendum erat omnia, ut dicit Cicero de leg. agr. I, 2, 4. Vendit Italiae possessiones ex ordine omnes. Sane est in eo diligens. Nullam enim praetermittit.

qui .. graditur] positum est pro quia .. graditur, quod legitur in odd. recc. et fortasse in cod. P., ut scribendum fuerit gradiatur. Sed apud hunc scriptorem indicativus neminem offendet.

parit et nutrit lacte quos generat: nantia paene omnia de ovis oriuntur generis sui, crocodilus vero etiam de testeis, qualia sunt volantium. Et, ne videar plus nimio extulisse ovum elementi vocabulo, consule initiatos sacris Liberi patris: in quibus hac veneratione ovum colitur, ut ex forma tereti ac paene sphaerali atque undique versum clausa et includente intra se vitam mundi simulachrum vocetur: mundum autem consensu omnium constat universitatis esse principium. Prodeat qui priorem vult esse gallinam, et in haec verba temptet quod defendit adserere. Ovum rei cuius est nec initium nec finis est: nam initium est semen finis avis ipsa formata, ovum vero digestio est seminis. Cum ergo semen animalis sit et ovum seminis, ovum ante animal esse[276] non potuit, sicut non potest digestio cibi fieri antequam sit qui edit. Et tale est dicere ovum ante gallinam factum ac si quis 10 dicat matricem ante mulierem factam: et qui interrogat: Quemadmodum gallina sine ovo esse potuit? similis est interroganti, quonam pacto homines facti sint ante pudenda de quibus homines procreantur. Unde sicut nemo recte dicet hominem seminis esse, sed semen hominis: ita nec ovi gallinam, sed ovum esse gallinae. Deinde si concedamus ut ab adversa parte dictum est, 11 haec quae sunt ex tempore aliquod sumpsisse principium, natura primum singula animalia perfecta formavit, deinde perpetuum legem dedit ut continuaretur procreatione successio. Perfecta autem 12 in exordio fieri potuisse testimonio sunt nunc quoque non pauca animantia quae de terra et imbre perfecta nascuntur, ut in

Edd. vicahgsdpzb.]

codrillus A a sec. m. H. 9. esse gallinam vult S. — in hoc verba S. — semen est v-g. — ovum autem ich. — qui edat A a sec. m. 10. ante matrem (del. e) H. — facti sunt Svi. — sic nemo h. 11. ut .. dictum est] § 3. — ex tempore aliquo H. 12. et aliis

8. plus nimio] Cf. c. 1, § 2.

Liberi patris] „Plutarchus in Symposiacis [p. 636. E.]: Ὅθεν οὐκ ἀπὸ τρόπου τοῖς περὶ τὸν Διόνυσον ὀργιασμοῖς ὡς μὴ-μα τοῦ τὰ πάντα γεννῶντος καὶ πηγέοντος ἐν ἑαυτῷ συγκιθῶσιν τὸ δόν. Vide quae super hoc annotavit uberius Hadrianus Iunius libro Animadversor. IV, cap. 4.“ Pont. — Adde Lobeck. Aglaopham. I, p. 474 sqq. Inter argumenta religionum Bacchicarum ovum commemoratur apud Crouzerum IV, p. 148. Notum est in mythis Orphicis ovum e quo prodierit Phanes.

undique versum] Cf. § 4.

mundum .. constat universitatis esse principium] Cf. Plutarch p. 636. F. Ὁ γὰρ κόσμος προὔφεται πάντων, τελειότατος ὢν. I, 18, 15. Mundus vocatur caelum, et Comm. I, 20, 6. Ipsum

quoque caelum quod vere mundus vocatur, et Comm. I, 6, 9. Cum (anima) se animandas immensitati universitatis infundat, et 17, 5. Totius mundi .. collecta descriptio est, et integrum quoddam universitatis corpus effingitur, quod quidam τὸ πᾶν, i. e. omne, dixerunt.

9. in haec verba] i. e. his verbis.

Cum semen animalis sit et ovum seminis] i. e. Cum semen ab animali profectum sit et ovum a semine. Apud Plutarch. p. 637. A. legitur: Τῆς δὲ ἀλεκτορικῆς τὸ δόν εἶναι καὶ τὸ σπέρμα τοῦ ἀνθρώπου λέγομεν, ὡς τοῦτων ἐπιγινόμενων ἐστίν, ubi quidem ex antecedentibus potest intelligi μέγος. Cf. infra § 12. ut de integritate partes. Rem Plutarchus tractat etiam p. 637. D.

10. matricem ante mulierem cet.] Cf. Plutarch. p. 637. C.

12. ut in Aegypto mures cet.] Cf.

Aegypto mures, ut aliis in locis ranae serpentesque et similia. Ova autem numquam de terra sunt procreata, quia in illis nulla perfectio est, natura vero perfecta format, et de perfectis ista
 13 procedunt, ut de integritate partes. Nam ut concedam ova avium esse seminaria, videamus quid de semine ipso philosophorum definitio testatur, quae ita sancit: Semen est generatio ad eius ex quo est similitudinem pergens: non potest autem ad similitudinem pergi rei quae necdum est, sicut nec semen ex eo quod ad-
 14 huc non subsistit emanat. Ergo in primo rerum ortu intellegamus, cum ceteris animantibus quae solo semine nascuntur, de quibus non ambigitur quin prius fuerint quam semen suum, aves quoque opifice natura extitisse perfectas: et quia vis generandi inserta sit singulis, ab his iam procedere nascendi modos quos pro diversitate animantium natura variavit. Habes, Evangele, utrobique quod teness, et dissimulata paulisper inrisione tecum deli-
 15 bera quid sequaris. Et Evangelus: Quia et ex iocis seria facit violentia loquendi, hoc mihi absolvatis volo, cuius diu me exercuit vera deliberatio. Nuper enim mihi de Tiburti agro meo exhibitum sunt apri quos obtulit silva venantibus, et quia diutule con-
 16 tinuata venatio est, perlati sunt alii interdiu, noctu alii. Quos

[Mas. APSH.

in locis Aa-b. et in aliis locis i-h. et aliis locis (om. in) g. et in aliis (om. locis) v. — nonnumquam P. — perfectio (om. est) v-g. 13. ovum avium v. — quod a-bP. — ipsa a-z. „Ed. vet. melius ipso.“ Zenn. — definitio Svi. — ita sensit g in mg. — generatio est Edd. P. — pergere (om. rei) P. 14. modis p-bP. 15. Quia ex (om. et) v. quia etiam ex i-g. — serium A. — diutule A a p. m.; SchEML. diutine

Plutarch. p. 637. B. Ζῶα δὲ ἀντοτελὴ καὶ διόλου αὐτὰ μὲν τὸν ἀναδίδωσιν ἢ γῆ, μὲν ἐν Αἰγύπτῳ, πολλὰ τοῦ δὲ ὕδατος καὶ βασιλεῶν καὶ τέττιγας, ἀρχὴς ἔξωθεν ἑτέρας καὶ δυνάμεως ἐγγενομένης. Diodor. I, 10. Τῆς δ' ἐξ ἀρχῆς παρ' αὐτοῖς ζωογονίας τεκμήριον (οἱ Αἰγύπτιοι) πειρῶνται φέρειν τὸ καὶ τὸν ἐν τῇ ἐν τῇ Θηβαίῳ χώραν κατὰ τινὰς καιροὺς τοσοῦτους καὶ ἡλικιοῦτους μὲν γεννᾶν, ὥστε τοὺς ἰδόντας τὸ γινόμενον ἐκλήγεται. Aelian. de nat. anim. II, 56. Ἀκούω δὲ ἐν τῇ Θηβαίῳ χαλάρῃ περὶ οὐσίας ἐπὶ τῆς γῆς δοῦναι μὲν, ὃν τὸ μὲν πηλὸς ἐστὶν ἐν, τὸ δὲ σαρξὶ ἦδη. ἐγὼ δὲ αὐτὸς ἐκ τῆς Ἰταλικῆς Νέας πόλεως ἐλάνθων εἰς Δικαιαρχίαν ἔσθην βασιλεῶς καὶ. Plinius N. H. IX, 58. a. 84. Verum omnibus his fidem Nili inundatio affert, . . quippe detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquae terraeque cet. Animalia e Nili inundationibus nasci referunt etiam Ovidius Metam. I, 428 sqq. Pomp. Mela I, 9.

de integritate] Vid. not. ad Comm. II, 14, 8.

13. ad eius ex quo est similitudinem pergens cet.] Cf. Plutarch. p. 637. A. Ἐνδεῶ γὰρ ἐστὶ τοῦ οὐλοῦν . . ἐνδεῶς δὲ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ μὴ γενομένου μηδὲ ὄντος.

necdum] Vid. prolegg. p. xli.

14. de quibus non ambigitur quin . . fuerint] Vid. prolegg. p. xxxix. extr. Ibid. vid. quae dixi de pronominis possessivi (eius) apud Macrobius usu.

opifice natura] Vid. not. ad c. 15, § 8.

15. violentia loquendi] Cf. c. 5, § 2. lingua violenta, et c. 15, § 9. violentia spiritus.

absolutis] Cf. prolegg. p. xlvii. extr.

vera] idem fere est quod seria. de Tiburti agro meo] Inde apparet Macrobius voluisse Evangelum haberi pro homine divite, id quod poterat addi prolegg. p. xxxi. mihi . . exhibitum] i. e. ad me perlato.

diutule] Vid. prolegg. p. xlv. mod.

perduxit dies integra carnis incolumitate durarunt: qui vero per noctem lunari plenitudine lucente portati sunt putruerunt. Quod ubi scitum est, qui sequenti nocte deferebant infixo cuicumque parti corporis acuto aeneo apros carne integra pertulerunt. Quaero igitur cur noxam, quam pecudibus occisis solis radii non dederunt, lunare lumen effecerit? Facilis est, Disarius inquit, et 17 simplex ista responsio. Nullius enim rei fit aliquando putredo, nisi calor humorque convenerint. Pecudum autem putredo nihil aliud est nisi cum defluxio quaedam latens soliditatem carnis in humorem resolvit. Calor autem si temperatus sit et modicus, 18 nutrit humores: si nimius, exicat et habitudinem carnis extenuat. Ergo de corporibus enectis sol, ut maioris caloris, haurit humorem: lunare lumen, in quo est non manifestus calor sed occul- (278) tus tepor, magis diffundit humecta, et inde provenit iniecto tepore et aucto humore putredo. His dictis Evangelus Eustathium 19 intuens: Si rationi dictae adsentiris, ait, annuus oportet, aut si est quod moveat, proferre non pigeat: quia vis vestri sermonis optinuit ne invita aure vos audiam. Omnia, inquit Eustathius, a 20 Disario et luculente et ex vero dicta sunt: sed illud pressius intueundum est, utrum mensura caloris sit causa putredinis, ut ex

Edd. vicahgsdzb.)

v. 16. Quos perduxit dies usque ad finem] Cf. Plut. Symp. III, 10. — cuique S. — aeneo (sup. f. aeneo) S. — lunae lumen S. — effecit a-bP. 17. inquit Disarius v-g. 18. si nimius S. — vi maioris caloris v. 19. Eustathium Evangelus vichg (a Eustathium). — quia ius S. — nostri H. 20. luculente (om et priore) A. — si illud A a

16. Quos perduxit dies] Similia vide prolegg. p. xlii. Eodem pertinet id quod proxime sequitur: integra carnis incolumitate durarunt, ubi etiam plenissimus quidam est notandus, et deinde lunari plenitudine lucente.

infixo .. acuto aeneo] Cf. Plutarch. p. 658. A. Ὅταν γὰρ ἡ σὺν ἡ ἑλαφον καταβαλόντες πόρρωθεν εἰς πόλιν ἀποστέλλωσι, χαλκοῦν ἐμπηγνύουσιν ἥλον ὡς βοηθοῦντα πρὸς τὴν σῆψιν. Vegetius A. V. I, 12, 3. Radiculam .. in pectore animalis haec aegritudine laborantis catenus pones, ut acuto cuprino circines locum. Postea corio perforato radiculam interseris, quae ibidem sponte tamdiu permanebit quo- usque cutis quatenus cuprino signata, in putredinem sit versa, et a toto corpore ad illum locum humor trahatur et per vulnus emittatur. Idem III, 2, 27., ubi idem remedium memorat: Tunc ad acum, inquit, vel acutum cuprinum pare auriculae quae lata est quasi in circulo signatur. Salma- sius Exerc. Plin. 770. b. B. i. „Apud

Innocentium Agimensorem acu- tum cyprinum clavus aeneus.“

17. ista responsio] i. e. respon- sio ad id quod tu quaeris.

aliquando] positum est pro um- quam. Vid. Hand. Tursell. I, p. 251.

18. si nimius] Cf. § 20., c. 7, § 1. Plutarch. l. c. c. 2. ἀν δὲ ἡ πρὸς αὐτῆς.

exicat et habitudinem carnis ex- tenuat] Plutarchus ibid. habet tan- tum: ἀπισγναισιν τὰς σάρκας. Cf. Auct. ad Herenn. IV, 10, 15. Ut corporis bonam habitudinem tu- mor imitatur saepe. — Calor solis et lunae similiter distinguitur I, 17, 53. Vid. etiam Alexand. Pro- blem. phys. I, 66. Plin. N. H. II, 100. s. 103 sqq.

19. proferre non pigeat] Dicen- dum erat proferas, quod responde- ret antecedenti annuas. Certe par- ticula ne erat utendum.

ne] pro ut non positum est. Vid. not ad Comm. I, 17, 8.

20. pressius intueundum est] Cf. Comm. I, 14, 15. et 18, 2. In edit. Panckeuck. non male haec red-

- maior calorem non fieri et ex minore ac temperato provenire dicitur. Solis enim calor, qui nimium fervet quando annus in aestate est, et hieme tepescit, putrefacit carnes aestate, non hieme.
- 21 Ergo nec luna propter summiorem calorem diffundit humores: sed nescio quae proprietates, quam Graeci *ἰδιώματα* vocant, et quaedam natura inest lumini quod de ea defluit, quae humectet corpora et velut occulto rore madefaciat: cui admixtus calor ipse
- 22 lunaris putrefacit carnem cui diutule fuerit infusus. Neque enim omnis calor unius est qualitatis, ut hoc solo a se differat, si maior minorve sit: sed esse in igne diversissimas qualitates nullam se-
- 23 cum habentes societatem rebus manifestis probatur. Aurifices ad formandum aurum nullo nisi de paleis utuntur igne, quia ceteri ad producendam hanc materiam inhabiles habentur: medici in remediis concoquendis magis sarmentis quam ex alio ligno ignem requirunt: qui vitro solvendo formandoque curant de arbore cui
- 24 myricae nomen est igni suo escam ministrant: calor de lignis [299]oleae cum sit corporibus salutaris, perniciosus est balneis et ad dissolvendas iuncturas marmorum efficaciter noxius: non est ergo

[Mas APSII.]

p. m. 21. *ἰδιώματα* om. S. — admixtus v3-z. — cum M23. — diutule Sv-gM1. 22. inhabiles videntur v-g. — magis sarmentis ASII v-g. magis de sarmentis a-bP. — Qui intro S. Quito A. — formandoque M1 a p. m. firmandoque Mas. et Edd. (M1 a sec. m) M23 (g in mg. vitrum solvendum firmandumque). „Scriptura videbatur referre nitro: sed falso. Firmatur enim lectio illa calculo Plutarchi Sympos. lib. III., quaestione 10. [c. 3.], ubi est: πρὸς δὲ τὴν νελοῦ μάλαξιν καὶ τὸ πῶσιν, unde firmiter refingo: solvendo formandoque: μάλαξιν enim ea καὶ τὴν πῶσιν emollitio formatioque vitri sit, non firmatio.“ Pont. 24. noxius non est. Ergo non AHSM12P5. noxius est. Ergo non v-g (M3 om.

duntur verbis: „Il est bon d'examiner plus près.“

nimum] Cf. § 17.

21. *summissiorum*] i. e. minorem. Vox submissa saepe solet opponi altae.

quam Graeci *ἰδιώματα* vocant] Cf. de diff. praef. 1. Plutarchus p. 658. D. habet *ἰδιότητα*.

diutule] Cf. § 15.

22. a se differat] Cf. c. 8, § 15. liquidior se factus; c. 15, § 14. se . . angustior, et prolegg. p. xxxix. med. Apud Plutarchum l. c. legitur: „Ὅτι γὰρ οὐ μίαν ἔχει ποιότητα πᾶν τὸ θερμὸν αὐτῷ μόνῳ τῷ μάλλον καὶ ἥττον διαφέρουσιν, sed Macrobius legisse videatur αὐτῆς . . διαφέρουσιν.

23. de paleis] Cf. Plutarch. l. c.: Οἱ μὲν γὰρ χυνοσχοδοὶ διὰ τῆς ἀχνρίνης φλογὸς ἐργάζονται τὸν χρυσόν,

ceteri] ignes.

ad producendam hanc materiam] Cf. Iuvenal. XV, 165 sq. *Art homini*

ferrum letale incude nefanda
Produxisse parum est.

magis sarmentis quam ex alio ligno] Nisi excidit praepositio, fortasse propter compendium mag'ē, Macrobius usurpavit eam poetarum licentiam o qua praepositionem his ponendam altero tantum loco ponunt, ut Horatius Od. III, 25, 2: Quae nemora aut quos ager in specus, et Virgilius Aen. VI, 692 sq. Quas ego te terras et quanta per aequora vectum Acripio. Plutarchus l. c. habet: Οἱ δ' ἰατροὶ μάλιστα τῇ κληματίῳ καὶ συνεφόμενα τῶν φαρμάκων ποιεῖσιν. Cf. Galen. vol. XIV, p. 356, 17. Ὅπτησον ἐπὶ κληματίδων.

qui vitro solvendo . . curant] Vid. not. ad I, 14, 6.

myricae] Cf. Plin. N. H. XIII, 21, a. 37. Myricen (fert) et Italiam, quam alii tamaricen vocant.

24. ad dissolvendas iuncturas marmorum] Plutarchus l. c.: Καὶ

mirum, si ratione proprietatis quae singulis inest calor solis arefacit, lunaris humectat. Hinc et nutrices pueros fellantes operi-
 25 mentis obtegunt, cum sub luna praetereunt, ne plenos per aetatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet, et sicut ligna adhuc virore humida accepto calore curvantur, ita et illorum membra contorqueat humoris adiectio. Hoc quoque notum 26 est quia, si quis diu sub luna somno se dederit, aegre excitatur et proximus sit insano, pondere pressus humoris qui in omne eius corpus diffusus atque dispersus est proprietate lunari: quae ut corpus infundat, omnes eius aperit et laxat meatus. Hinc est 27 quod Diana, quae luna est, Ἀρτεμις dicitur, quasi ἀερότεμις, hoc est aerem secans. Lucina a parturientibus invocatur, quia proprium eius munus est distendere rimas corporis et meatibus viam dare, quod est accelerando partu salutare. Et hoc est quod ele-
 28 ganter poeta Timotheus expressit:

Edd. vicahgspdzl.]

noxius). 25. „fellantes emendaveram ex coniectura, cum Th. Canterus significat mihi se id fecisse ex vetere libro.“ Mcura. fallentes HSE M123. pallentes A*. alentes Edd. P16. „Quae gratia aut notatio verborum nutrices pueros alentes? Nam infantes innuere vult qui lacte adhuc et manu veluti aliena nutriuntur. Ad quod liquido ducit et iuvat votus sive scripta lectio quae habebat pallentes, nec dubitabis germanissimum verum esse: pueros pascentes. Isidorus: pascere, naton cibo saginare. Loquendi autem mos ex prisca elegantia est; nec absuldit hoc Virgillianum [Ecl. IV, 45.]: sponte sua sandyx pascentes vestit agnos.“ Pont. — naturalis humectis h (g humecti). — adhuc om. v. — abiectio A a p. m. 26. Hoc quippe v. — corpus eius A. 27. Ἀρτεμις om. S. — ἀερότεμις om. S. ἀερονις A. — est eius munus S. — quod (om. est) chg. — accelerando partu viM3. accelerando partui Sr-gM2. accelerando partus M1. accelerandos partus H. ad celerandos partus

λυπαίνεται τὴν πινάκωσιν αὐτῶν καὶ τοῦς θεμελίους ὑποκαίόμενον. Memorat ergo tabulationem et fundamentum.

25. pueros fellantes] Plutarchus l. c. E.: Διὸ τὰ μὲν νήπια παντάπασιν αἱ τιθεαὶ δεικνύουσι πρὸς τὴν σελήνην φυλάττονται. Cf. Varro. ap. Non. p. 113, 14. s. v. fallere: Tum cum lac humanum fellasse, et p. 242, 33. Lupam alumni fellarunt olim.

virore] est vox infimae Latinitatis qua asi sunt Apuleius Flor. 10. Vopiscus Prob. 19. Palladius lun. 12., ultimus quidem eadem vi ac Macrobius.

26. quia] Vid. not. ad Comm. I, 6, 62.

diu] Plutarchus l. c. F. dicit tantummodo τοῦς κατακοιμηθέντας ἐν αὐτῇ σελήνῃ.

ut corpus infundat] Cf. c. 3, § 4. et c. 5, § 14. vino infusus, et Pallad. Octob. 9. Si uis nimis imber infuderit.

27. Ἀρτεμις .. quasi ἀερότεμις,

hoc est aerem secans] Cf. I, 15, 20. lunoni addixerunt Kalendas, lunam ac lunonem eandem putantes: vel quia luna per aerem meat, unde et Graeci lunam Ἀρτεμιν nuncuparunt, id est ἀερότομιν, quod aera secat, luno autem aeris arbitra est.

Lucina a parturientibus invocatur] Cf. Cic. N. D. II, 27, 68. Luna a lucendo nominata sit, eadem est enim Lucina. Itaque ut apud Graecos Dianam eamque Luciferam, sic apud nos lunonem Lucinam in pariendo invocant, quae eadem Diana omniuga dicitur. ... Adhibetur autem ad partus, quod ii maturescunt .. novem lunae cursibus. Plutarchus l. c.: Ὅθεν οἶμαι, inquit, καὶ τὴν Ἀρτεμιν Λοχελίαν καὶ Ελλείθυϊαν, οὐκ οὐδὲν ἑτέραν ἢ τὴν σελήνην, ἀνομάσθαι.

quod est accelerando partu salutare] De hac dativi forma vid. Schneider. Forment. II, p. 332. Sed vide ne Macrobius ablativa

— Διὰ λαμπρὸν πόλον ἔστρων
διὰ τ' ὠκυτόκοιο σελάνας.

- 29 Nec minus circa inanima lunae proprietates ostenditur. Nam ligna quae luna vel iam plena vel adhuc crescente deiecta sunt inepta sunt fabricis, quasi emollita per humoris conceptionem. Et agricolis curae est frumenta de areis non nisi luna deficiente colligere, ut sicca permaneant. Contra quae humecta desideras luna [280] crescente conficies. Tunc et arbores aptius seres, maxime cum illa est super terram, quia ad incrementa stirpium necessarium
- 31 est humoris alimentum. Aer ipse proprietatem lunaris humoris et patitur et prodit. Nam cum luna plena est vel cum nascitur (et tunc enim a parte qua sursum suscipit plena est), aer aut in pluviam solvitur aut, si sudus sit, multum de se rores emittit:
- 32 unde et Alcman lyricus dixit rorem aeris et lunae filium. Ita undique versum probatur ad humectandas dissolvendasque carnes inesse lunari lumipi proprietatem, quam magis usus quam ratio
- 33 deprehendit. Quod autem dixisti, Evangele, de acuto aeneo, ni fallor coniectura mea, a vero non deviat. Est enim in aere vis

[Mss. APSH.

s-bP. 28. Διὰ .. σελάνας om. ASHvic. — Διὰ κρύαντον a Plut. l. c. „κρύαντον legit Had. Iunius lib. IV, cap. 23. Animadv.“ Pont. in dz. — ποιοναίριον P. 29. inanima ea lunae H a sec. m. — quae vel (om. luna) v. quae vel luna i-g. — fabricis sunt s-bPS. — curae est v-gb. — de agris Si-g. „aeris lego areis.“ H. 31. suscipit Shg. — sidus (sup. u) A. sydus vl. surdus vl. — unde (om. et) SHv-g. — Alcman]

usus sit, quamquam Plutarchus l. c.: Ἀγεται, inquit, δὲ καὶ πρὸς εὐτοκίαν συνεργεῖν, ὅταν ᾖ διχόμυρος, ἀνέσει τῶν ὑγρῶν μαλθακώτερας παρέχουσα τὰς αἰθίνας.

28. [elegant] Plutarchus l. c.: ἄντικρυς.

[poeta Timotheus] Meinekius haec non recepit inter Timothei Comici fragmenta (Fragm. Comp. Gr. III, p. 589.).

Διὰ λαμπρὸν πόλον] Sic potest hic versus esse dimeter anapaestica omisso primo pede: sed si, ut apud Plutarchum, legitur διὰ κρύαντον πόλον, uterque versus est paræmiacus.

29. luna vel iam plena vel adhuc crescente] Plutarchus p. 659. A. habet tantum ταῖς πανσελήνοις. Cf. § 31.

deiecta sunt] respondet Plutarchi verba: ἀποβάλλουσιν οἱ τέκτονες. luna [deficiente] Plutarchus: πρὸς τὸν τοῦ μηνός. Cf. Gell. XX, 8, 5. Eadem .. quae crescente luna gliscunt, deficiente contra luna deficiunt.

30. quae humecta desideras luna crescente conficies] Haec et quae

sequuntur, de serendis arboribus, apud Plutarchum frustra quaeres: nec commodè haec hic sunt inserta.

31. vel cum nascitur] Haec adiecit Macrobius, ut § 29. vel adhuc crescente. Cur hoc fecerit, significat iis quae sequuntur, quae quidem haud probanda sunt.

sursum suscipit] Cf. a. 14, § 16. seu retrorsum recesserit,

aut in pluviam solvitur aut .. emittit] Plutarchus p. 659. B. habet (tantum ὀροσφοῖσι.

aeris et lunae] Alcmanis verba (apud Schneidewin. Delect. p. 249, 32.) haec sunt: Ὀλα Αἰὼς θυγάτηρ Ἑρῶς τέρεται καὶ Σελάνας διὰς.

32. undique versum] Cf. § 4.

quam magis usus quam ratio deprehendit] Cf. c. 14, § 15. et 15, § 3.

33. de acuto aeneo] Cf. § 16.

ni fallor coniectura mea] Offendit me pronomen μεν, idemque cogitavi, num forte sic haec essent distinguenda: ni fallor, coniectura mea a vero non deviat, ut coniectura mea esset nominativus et verba Quod autem dixisti idem valerent ac Quod attinet ad id quod dixisti. Sed iam pro acuto aeneo

acrior, quam medici stypticam vocant, unde squamas eius adiciunt remediis quae contra perniciem putredinis advocantur. Deinde qui in metallo aeris morantur semper oculorum sanitate pollent, et quibus ante palpebrae nudatae fuerant illic convestiuntur: aura enim quae ex aere procedit, in oculos incidens haurit et excoecat quod male influit. Unde et Homerus modo εὐήνορα modo νόσσοπα χαλκὸν has causas secutus appellat. Aristoteles vero auctor est vulnera quae ex aereo mucrone fiunt minus esse noxia quam ex ferro faciliusque curari, quia inest, inquit, aeri vis quaedam remedialis et siccifica, quam demittit in vulnere. Pari ergo ratione infixum corpori pecudis lunari repugnat humori.

* * *

Edd. vicahgapdzb.]

Vid. not. 33. aen o S. — stypticam Edd. APS. stypticam H. — adducantur H. 34. Homerus] Cf. Od. δ', 622; γ', 19. et Iliad. β', 578; η', 206; λ', 16; γ', 406; ξ', 383; π', 130; Od ω, 467 et 500 — εὐήνορα ... χαλκὸν om. AHSvi. In ea leguntur Iliad γ', 340 sqq.: modo Ὅσσε δ' ἄμερδεν Ἀθήνη χαλκίην κορυφῶν ἀπὸ λαμπομενῶν θωρήκων τε νεοσμήκτων σακίων τε φαινεῶν ἔρχομένων ἄμυνδης (c in mg.: Locus restitutus ex 13 Iliad.). — Aristoteles] Problem. I, 34. — vero testis est P. — quam ferro (om. ex) a-bS. quam quae ex ferreo c-g.

Macrobio Theodosio V. C. et illustris conviviorum tertii diei. AH. In PS nulla est subscriptio. Macrobio Theodosio V. C. et illustri Convi-

flagitaretur enuntiata, acuto aeneo aprorum carnem a putredine esse defensam, vel simile quid. Vulgata rationem commendat etiam ea quae leguntur c. 15, § 13. Quod autem Alcaeus poeta dixit ... ideo dictum est cot.

a vero non deviat] Cf. Comm. I, 2, 3. Epicureorum tota factio .. a vero deviat. Verbum ipsum legitur ib. 21, 10. et 22, 7.

squamas eius] Plutarchus p. 659. C. Τῷ γὰρ ἰφ, inquit, πρὸς τὰ τοιαῦτα χρῶνται τῶν φαρμάκων λατοί. Aeruginem commemorat etiam Plinius N. H. XXV, 5, s. 19. et Aristoteles Problem. I, 6.

advocantur] Cf. Ovid. Metam. VII, 138. Secretas advocat artes.

convestiuntur] Cf. c. 7, § 3. partes corporis ventiantur.

34. modo εὐήνορα modo νόσσοπα χαλκὸν has causas secutus appellat] Plutarchus, quem sequitur Macrobius, videtur prius adiectivum derivasse a verbo ὄραω, et posterius a verbo νόσσο, quod Hesychius interpretatur ἐνεργεῖ. Sed idem ille νόσσοπα dicit στερεητικὸν τῆς ὕψεως. Cf. etiam Plutarchi Sympos. VI, 7, 2. p. 692. F. verba: Ἀθροα γὰρ οὐ καλεῖ τὸν ζοφερόν, ἀλλὰ τὸν διαυγῇ καὶ λαμπρόν· οὐ γὰρ ἂν ὁ

λέγων εὐήνορα καὶ νόσσοπα χαλκὸν αἰθροα προσήγορεν.

remedialis et siccifica] Cf. prolegg. p. XLIII. med.

quam demittit in vulnere] Sic in omnibus exemplaribus invenitur. Alioqui mallet legi in vulnera. Cf. Plutarch. p. 659. D. διὰ τὸ φαρμακῶδες ἔχειν τι τὸν χαλκὸν ἐν αὐτοῖς καὶ τοῦτο ταῖς πληγαῖς εὐθὺς ἐκκαλεῖται. Apud Aristotelem l. c. legitur: Ἀλλὰ μὴν φαρμακῶδες ὁ χαλκός, ἡ δὲ ἀρχὴ λυχνρά. τὸ μὲν εὐθὺς ἅμα τῇ τομῇ τὸ φάρμακον ποιεῖ τὴν φύσιν.

lunari repugnat humori] Aliquid certe hic decesso demonstravi in prolegg. p. XXI sq. Fortasse hanc ipsam rem accenratius tractaverat Macrobius. Apud Plutarchum l. c. leguntur haecce: Ὅτι καὶ τῷ σήκοντι τὸ στήθον καὶ τὸ θώρακον τῷ φθείροντι τὴν ἐναντίαν ἔχει δόξαν· οὐκ ἀδελφον· εἰ μὴ τις ἀρα τῇ διελάσει φαίη τὸν ἥλον ἐφ' αὐτὸν τὰ ἄγρὰ συνάγειν, ἐπιφορὰς αἰετὶ γιγνομένης πρὸς τὸ πᾶσιν. διὸ καὶ περὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν τόπον οὐδὲν τινα μάλακα καὶ σκίλον ὀρεσθῆναι φασί· καὶ λόγον ἔχειν τὴν ἄλλην σάρκα διαμένειν ἀπαθὴ τῆς φθορᾶς ἐκείνῃ συντεχούσης. Cf. Veget. l. c. ad § 16.

[Mss. APSH. Edd. vicahgspdzh.]

viorum tertii diei explicit. M8. Macrobius V. C. et illustris conviviorum tertii diei liber explicit feliciter. M1. Macrobius Theodosii viri illustrissimi Saturnaliorum liber quintus et ultimus explicit feliciter. Deo gratias. M2. Macrobius Theodosii V. C. et int. convivior. terti diei (sic) V. Macrobius Aurelius Theodosii viri cons. et illustris Saturnaliorum libri expli-
ciunt. L1. Macrobius Aurelius Theodosii viri consularis et illustris saturna-
liorum libri etc. v. Finis i. In chg subiiciuntur Vesaliensis verba: „Qui
finem primi libri cum fine huius contulerit, facile animadvertet quoe-
dam adhuc operis huius absolutioni deesse. Verum ea antorpe ipse,
sive aliis praepeditus sive morte praereptus, haud dum adiecerit, an
librariorum incuria interciderint, facile dici non potest.“ „Finis libri
et totius operis desyderatur.“ a. In a post viginti asteriscos leguntur
haec: Aurelius Macrobius Ambrosii Theodosii V. C. et illustris Saturnalia-
rum finis.“ In p2 Finis libri septimi. In p1dzb nulla est subscriptio.

INDICES.

I. INDEX AUCTORUM

quos citavit Macrobius et scriptorum librorumque quibus usus est.

ACADEMICI damnant sensus VII, 14, 21. *)

ACCUS (quae scriptura a codicibus Macrobianis commendatur) in *Annalibus* suis S. I, 7, 36. (Vid. Madvig. Opusc. I. p. 20. G. I. Voss. de hist. Lat. I, 7, p. 10. Baehr. I. p. 125. Bernh. p. 367 sq.) — in *Andromeda* D. 6, 14; — in *Antigona* VI, 2, 17; — in *Armorum iudicio* VI, 1, 58; — in *Bacchis* VI, 5, 9; — in *Pelopidibus* (sic) VI, 7, 18; — in *Philoctete* VI, 1, 55; 5, 2 et 14.

AEgyptii nihil ad coniecturam loquentes C. I, 20, 11; — quos constat primos omnium caelum scrutari et metiri ausos C. I, 21, 9; — soli divinarum rerum omnium consilii S. I, 14, 3.

AESCHYLUS tragicus, vir utique Sileus, primus omnium *Palicos* in litteras dedit V, 19, 17. — in *tragoedia* quae inscribitur *Aetna* ibid. 24. — in *fabula* quae Latina lingua *Sacerdotes* inscribitur V, 22, 13. — fragm. ap. Both. 73. S. I. 18, 6. — *Mysiorum* fr. 2. V, 20, 16.

AESOP fabulae elegantia *Actionis* inlustres C. I, 2, 9.

AFRANIUS togatarum scriptor in ea *togata* quae *Compitalia* inscribitur VI, 1, 4; — in *togata* cui *Titulus* nomen est VI, 8, 13; — in *Sella* III, 20, 4; — in *Virgine* VI, 4, 12; — in *prologo* (fab. incert.) VI, 5, 6.

ALBINUS (A.) qui cum L. Lucullo (a. n. c. DCIII.) consul fuit, res Romanas oratione Graeca scriptavit. In eius historiae primo cet. S. I, praef., § 13 sq. *Postumius Albinus Annali* primo III, 20, 5. Quae e versione Latina sumpta esse statuit Bernh. p. 524. Cf. Cic. Brut. 21, 81. Baehr. II, p. 15.

ALCAEUS poeta (lyricus) VII, 15, 13. *ALCAEUS* in *Comaedi tragoedia* V, 20, 12. Cf. Meinek. *Histor. crit. (comaed. antiq.)* p. 244.

ALCMAN lyricus VII, 16, 31.

ALEXANDER (Cornelius Polyhistor?) qui Sullae aetate Romam venit. Cf. Harduin. *Ind. auctor. a Plinio appellat. v. Cornelius*. *Real-Encycl.* I, p. 358.) S. I, 18, 11.

ALEXANDER ARTOLOS, poeta egre-

*) Ubi numeris nulla littera praemittitur, intelligantur Saturnaliorum libri. C. significat Commentarios in Somnium Scipionis; D. Excerpta e libro de differentis et secretis Graeci Latineque verbi; De verb. Incert. auctoris fragmentum de verbo vol. I, p. 278 sqq.; S. Saturnaliorum libros (I. et II.); Se. Ciceronis Somnium Scipionis; p. sequente numero Romano prolegomena paginas; Addend. Addenda et corrigenda in volumine I.; Asteriscus significat discrepantiam a vulgata lectione; Baehr. I. Ch. F. Baehr, *Geschichte der Römischen Literatur*, ed. III.; Bernh. Bernhardt, *Grundriss der Römischen Literatur*, ed. II.; *Real-Enc. Real-Encyclopaedie der classischen Alterthumswissenschaft*, edd. A. Pauly, Ch. Walz, Gu. S. Teufel. Stuttgart. 1839 — 51.

- gius, in libro qui inscribitur *Musae* V, 22, 4. Bernh. Grundr. d. gr. Litt. II, p. 393. et 1025.
- Alexandri* (Aphrodisiensis?) *Problemata physica* Macrobius excerptasse videtur I, 1. VII, 10, 1; I, 2. ib. 2; I, 3. ib. 8; I, 4. ib. 10; I, 5. ib. 11; I, 6. VII, 7, 8; I, 7. VII, 10, 11; I, 8. ib. 12; I, 12—15. VII, 11; I, 52. VII, 8, 4; I, 56. ib. 10; I, 57. ib. 9; I, 65. ib. 7; I, 112. ib. 12; I, 113. ib. 14; I, 6. VII, 8, 9; II, 13. VII, 10, 1; II, 17. VII, 8, 4; II, 60. VII, 4, 14; II, 70. VII, 11, 9.
- ANAXANDRIDES comicus in fabula Ἀγροίκοις* V, 21, 8. Cf. Meinek. Hist. crit. comœd. med. p. 367 sqq.
- ANTIAS* (Q. Valerius) libro secundo (Annalium) S. I, 13, 20. Cf. Baehr. II, p. 23. Bernh. p. 527.
- ANTIPATER Stoicus* S. I, 17, 36 et 57. Fuit Athenis paulo ante Ciceronis aetatem. Vid. Orell. Onom. Tull. h. v. Fabric. Bibl. Gr. III, 15. p. 387 sq.
- ANTONIUS* usus est stilo ardenti et erecto et infenso. S. V, 1, 17. Vid. not.
- ANTONIUS GNIPHO*, vir doctus cuius scholam Cicero post laborem fori frequentavit. III, 12, 8. Vid. not. Cf. Baehr. II, p. 571. Bernh. p. 619.
- APOLLODERUS* in libro quarto decimo περί θεῶν S. I, 17, 19. — in libris quibus titulus est περί θεῶν ib. 20, 4. — (de Saturno) S. I, 8, 5. Cf. Heyn. ad Apollod. Biblioth. I, p. 387 sqq.
- APOLLONIUS*, scriptor Argonauticorum, de quorum quarto librum Aeneidos suae quartum totum paene formavit Virgilius V, 17, 4.
- APULEIUS* argumentis fictis casibus amatorum refertis lusit C. I, 2, 8. — de quaestionibus convivalibus aliqua conscripsit VII, 3, 24.
- ARATUS* poeta C. I, 17, 14. — de caelo dicturus S. I, 18, 15. — de eius Phaenomenis tempestatis serenitatisque signa Virgilius tranxit V, 2, 4. — eius liber Elegia V, 20, 8. Cf. Bernh. Grundr. d. gr. Litt. II, p. 1099.
- ARATIS* (Petronius) argumentis fictis casibus amatorum refertis multum se exornavit. C. I, 2, 8.
- ARISTARCHUS* (fragm.) S. I, 17, 10.
- ARISTOMENES* et Chaldaeorum ratio Ciceroni consentit C. I, 18, 2. —
- stadium numerum deprehendisse se credidit quibus a terrae superfacie luna distaret C. II, 3, 13. Eius dimensio a Platonis repudiata est ib. 14.
- ARISTOMENES* ἐν Βοηθοῖς V, 20, 12. Cf. Meinek. Hist. crit. comœd. antiq. p. 312.
- ARISTOPHANES* vetus comicus in comœdia Cocalo V, 18, 5. — in fabula Ἀχαρνέων V, 20, 13. — Venerem Ἀρροόδοτον appellat III, 8, 3.
- ARISTOTELIS*, qui Theologumena scripsit S. I, 18, 1. Cf. Fabric. Bibl. Gr. III, 7, p. 191. Stahr. Aristoteles b. d. Roem. p. 188. — ex libro quem de poetis secundo subscripsit V, 18, 19 sqq. Cf. Stahr. p. 191. — in physica quaestionibus VII, 12, 25. Cf. Stahr. p. 189 sq. — in libro quem de ebrietate composuit VII, 6, 15, ubi vid. not. — solvit quaestionem cur magis dulcis quam solsa aqua idonea sit sordibus abluendis (in problem.) VII, 13, 19. — ut nonnulla alia magis acute quam vere ista disseruit ib. 21. — sicut saepe (in problem.) testatus est ib. 23. — quas numero decem κατηγόρας vocat D. 19, 10. — dixit animam ἐντελέχειαν C. I, 14, 19. — animam non moveri adserere conatur C. II, 14, 2 et 7. — de quaestionibus convivalibus aliqua conscripsit VII, 3, 24. Cf. Stahr. p. 190. — auctor est vulnera quae ex aereo mucrone sunt minus esse noxia VII, 16, 34. — docet a quibus voluptatibus sit cavendum S. II, 8, 10 sqq.
- ASCLEPIADES* vir inter Graecos adprimo doctus ac diligens carceas a navali re existimat dicta V, 21, 5. Cf. Athen. XI, 49. p. 474 f., ubi legitur Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεαυός. — animam dicit esse quinque sensuum exercitium sibi consonum. C. I, 14, 19. Aut idem intelligendus est ant Prusiensis medicus. Cf. Werfer. Act. philoll. Monac. II, 4, p. 551. Real-Encycl. I, p. 881 sq.
- AURIS* Pollae vocatigalium frequenter usurpat S. I, 4, 12.
- AARAS* III, 5, 9. et 6, 18. De hoc grammaticus vid. Lisc. praef. ad Serv. p. viii., Baehr. I, p. 236., Bernh. p. 417.
- ARMUS CARRUS* pontifici iuris inter primos peritus VII, 13, 11. — ex libro I. de iure aserifiste-

rum III, 10, 3 et 7. — annum a circuitu temporis putat dictum S. I, 14, 5. Cf. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xcviij., Bachr. II, p. 642., Bernh. p. 660.

ATRENIANUS apud Calvum adfirmat legendum . . deum Venerem III, 8, 2. De Hateriano grammatico vid. Lion. prolegg. ad Comm. Serv. p. ix. Bachr. I, p. 236.

Athenaeum videtur Macrobius ante oculos habuisse, I, 41, p. 22 a. et x, 35. p. 430. b. S. VII, 15, 12; xi, 49. p. 475. a seqq. S. V, 21, 6 et 11 aqq.; ib. 63. p. 481. d sq. S. V, 21, 7 aqq.

ATTA in *Supplicatione* III, 18, 8. Quinctius Atta mortuus est c. DCLXXVI. a. u. c. Cf. Bachr. I, p. 192. Bernh. p. 398.

AUGUSTUS CAESAR Atacem tragediam scripserat S. II, 4, 1. — in epistola ad Maecenatem famillari ib. 12. — Fescenninos in Pollionem scripsit ib. 21.

BOETHIOS dixit constare animam ex aere et igne C. I, 14, 20. Boethius Sidenius Peripateticus Andronici Rhodii fuit discipulus, Strabonis (cf. XVI, p. 757.) magister, cuius liber de natura animae non minus perit quam quem contra scripsit Porphyrius. Cf. Real-Encycl. I, p. 1133., ubi citatur Fabric. Bibl. Gr. III, p. 480. ed. Harl.

CAECILIUS ait apud veteres vellatam gulam fuisse III, 15, 9. Cf. Both. fragm. incert. 28. p. 152 et C. Caecilii Statii, comici poetae, deperditarum fabularum fragmenta ed. Leonh. Spengel. 4. Manach. 1829. p. 60.

Vid. Gallus.

CABLIUS, vid. *Caelius*.

CALLIAS in septima historia de rebus Siculis V, 19, 25. Scripserat XII. libris res Agathoclia. Cf. Diodor. Exc. XXI. p. 492, 71. Schneidewin. Rhein. Mus. f. Philol. III, p. 82. not.

CALLIMACHUS dixit Tuscos Camillum appellare Mercurium III, 8, 6. — fragm. 109. V, 21, 12.

CALPUS (fragmentum) III, 8, 2. Fuit poeta eroticus idemque orator. Cf. Weichert. de C. Licinio Calvo poeta, Reliqu. III, p. 106 aqq. et p. 143. Bernh. p. 468. Interpretes Horatii ad Sat. I, 10, 19.

CARRINUS curiosissimus et doctus in libro de Italia secundo V, 19, 18. Alioqui, quod aciam, ignotus.

CASSIUS HELMIA Historiarum libro secundo S. I, 16, 21. Idem nomen libro non addito legitur III, 4, 9., Cassius tantum S. I, 13, 21. et 16, 33. Cf. A. Krause Vitae et fragm. vet. histor. Rom. p. 155 aqq. Bachr. II, p. 20. Bernh. p. 526.

M. CARO ille Censorius argute iocari solitus est S. II, 1, 15. (Cf. ib. 2, 4. et S. I, praef., 15.) — ex *Originibus* S. I, 4, 26. — in *Originibus* S. I, 14, 5. — in primo libro *Originum* III, 5, 10. Cf. S. I, 10, 16. — orationibus suis vociferabatur de lege Orchia III, 17, 3. — sumptuarias leges cibarias appellat ib. 13. — ex oratione quam de Achaeis scripsit VI, 7, 10. — de re rust. 7, 3. VII, 6, 13. et 31, 2. VI, 4, 16.

(**Catullus**) Veronensis poeta ad Calv. Licin. 15. S. II, 1, 8. — Epithalam. Pel. et Thet. v. 171 sq. VI, 1, 42. — v. 327. ib. § 41.

CHALDAEORUM ratio et Archimedes Ciceroni consentit C. I, 19, 2. Stellam Herculis vocant quam reliqui Martis III, 12, 6. Cf. Gell. XIV, 1. Bernh. p. 258 et 260 sq. et Strabon. XVI, 1, 6., p. 739.

CHARYSIPPUS Apollinem scribit ὁς οὐκ τῶν πολλῶν καὶ παύλων οὐσιῶν τοῦ πρὸς ὕδα (ὑδρὸς?). S. I, 17, 7. De hoc Stoico vid. Fabric. Bibl. Gr. III, 16.

CICERO convitiis impenetrabilis S. I, 24, 5. — non minus professus est philosophandi studium quam loquendi, sed gloriam quam oratione confavit incoedita rerum relatione minuit ib. 4. — nullius sectae inscius veteribus approbatae C. I, 17, 17. Inter Platonis et Ciceronis libros quos de republica uterque constituit quid intersit C. I, 1, 1 aqq. In sphaerarum ordine a Platone dissentire videri potest C. I, 19, 1. Archimedes et Chaldaeorum ratio ei consentit ib. 2. Indicat quo his revertendum sit qui rem publicam oim prudentia . . tractaverint C. I, 1, 8. In eo unus eloquentiae tenor est V, 1, 5. In copioso genere dicendi dominatur ib. 7. Si quis velit orandi artem consequi, utrum magis ex Virgilio an ex Cicerone proficiat ib. 2. Imitatorem doctorum virorum (Quadriguri et Lucilii) se

gloriatur S. I, 5, 10. Tullius et Plautus ad iocorum venustatem ceteris praestiterunt S. II, 1, 10. Quantum in ea re valuerit quis ignorat qui vel liberti eius libros quos is de iocis patroni composuit, quos quidam ipsius putant esse, legere curavit ib. 12. Consularis scurra ab inimicis appellari solitus est ibid. In iocis facundissimus, et in omnibus, fuit S. II, 3, 1. Eius ioci ibid. et S. II, 2, 5. et VII, 3, 8 sqq. L. Flaccum ioci oportunitate de manifestissimis criminibus exemit. Is iocus in oratione non extat S. II, 1, 13. Eius facetiarum inpatiens fuit Pompeius S. II, 3, 7. In Caccurem quoque dentes strinxit ib. 9. Gabinio inimico saltandi peritiam obiecit III, 14, 15. Optimus civis inmerito levitate male audiebat S. II, 3, 10. Danubius scellis cum sedere dixit Laberius ibid. et VII, 3, 8. Ad eius exilium lussit Laberius S. II, 6, 6. Varicosi oblectit Vatinius S. II, 3, 5. Roscio et Acceps histrionibus familiariter usus est III, 14, 11. Constat contendere eum cum histrione solitum cott. ib. 12. In oratione populum Romanum obiurgat quod Roscio gestum agente tumultuarit ibid. M. Caecilium defendit ib. 15. Generi eius, Dolabella, Lentulus, Piso, in ind. II. querendi sunt.

Libri quos de re publica scripserat C. I, 5, 1. In primo de re publica (c. 13.) D. 17, 6. De verb. 5, 6. Somnium Scipionis vid. vol. I, p. 3 sqq. Ubi singulae eius partes tractantur in Commentariis, docetur in prolegg. p. viii sqq. De legibus tertio D. 17, 6. De verb. 5, 6. In quinto de legibus VI, 4, 8. Eius in dialogo de fato verba III, 16, 4. Oeconomicon libro tertio III, 20, 4. (Cf. Baehr. II, p. 447. III.) In Catone VI, 2, 32. (Cf. Baehr. ib. V.) De finibus II, 13, 39. de verb. 7, 13. v, 30, 92. S. II, 1, 6. In Bruto (9, 3*) VI, 4, 8; (47, 143.) VI, 2, 34. In oratione quam pro Milone concepit (20, 53.) S. I, 5, 5. — pro Quintio (16, 53.) D. 19, 31. de verb. 6, 14. — pro Sestio (3, 7.) D. 19, 30. de verb. 6, 13. — in Verrem Act. II, 1, 17, 45. IV, 4, 17. 1, 20, 52. D. 19, 32. de verb. 6, 15. Verri

tauidiam facit (iv, 40, 86.) IV, 4, 13. — IV. in Verrem (55, 122.) VI, 7, 11. — in Verrem (v, 45, 119.) IV, 4, 1. In libro epistolarum ad Cornelium Nepotem secundo S. II, 1, 14. (Cf. Baehr. II, p. 385.) — ad Atticum 1, 19, 6. III, 15, 6; ad Att. xvi, 6, 1.* VI, 4, 9.

CINGIUS in eo libro quem de fastis reliquit S. I, 12, 12. Cingius tantum legitur ibid. § 13. Cincius, quae est vera huius nominis scriptura, olim legebatur III, 13, 13. et proponitur a Merkelio probante Hertzo S. I, 16, 28. Hic Cincius distinguendus est a L. Cincio Alimento. Cf. Hertz. de Lucii Cincii p. 67. Merkel. in prolegg. ad Ovid. Fast. p. lxxv sq. et p. lxxx sq. Krause vit. et fragm. vet. hist. p. 68 sqq. Baehr. II, p. 15. et 28. Bernh. p. 521.

CLAUDIUS QUADRIGARIUS Annali tertio S. I, 4, 18. Q. Claudius Annalium quinto S. I, 16, 26. Quadrigarius in tertio Annalium S. I, 5, 6. Eius imitatores se gloriantur Cicero et Varro ib. 10. Cf. Krause l. c. p. 243 sqq. Baehr. II, p. 23. Bernh. p. 527.

CLEANTHES Stoicus S. I, 17. §§ 8, 31, 36; 18, 14. Cf. Fabr. Bibl. Gr. III, 15. Orrell. Onom. Tell. h. v.

CLOTTIUS FENUS in libro a Gracchio tractorum III, 18, 4. — Ordinatorum libro secundo III, 6, 2. Clovatus in Ordinatorum Gracchorum libro quarto III, 18, 8; 19, 2. Clovatus tantum legitur III, 19, §§ 3 et 6; 20, 1. Baehr. II, p. 574. not. 17. contra Lerschium (Süddeutsche Schulzeit. III, p. 167) defendit inter se diversos fuisse illos libros.

COELIUS in libro Historiarum secundo S. I, 4, 25 sq. Est Coelius Antipater, quem Cicero Brut. 26, 102. post C. Fannium offert dicitque fuisse L. Crassi magistrum. Cf. Krause l. c. p. 182 sqq. Baehr. II, p. 20. Bernh. p. 527.

COLORES inter Epicuri auditores loquacitate notabilior in librum retulit quae de Platone amarius cavillatus est. C. I, 2, 3., ubi vid. not. Cf. Fabr. B. Gr. III, 33. Real-Encycl. h. n.

CONNELIUS BALBUS Εἰρηνηστῆς libro octavo decimo III, 6, 16. Quis hic fuerit, incertum est. Bach-

- rius Real-Enc. II, p. 694. statuit finire L. Cornelium Balbum pontificem.
- CONNILIUS LABEO** *primo Fastorum libro* S. I, 16, 29. (de Maia) S. I, 12, 21.; (de dis Penatibus) III, 4, 6. — *in libro cui titulus est De oraculo Apollinis Clarii* S. I, 18, 21. C. O. Muellerus Etrusk. II, p. 36. statuit eius aetatem incidere in primum seculum a Chr. n. Cf. Baehr. II, p. 642, not. 1.
- CORNIFICIUS** *in Glaucio* VI, 5, 18. *Cornificius* tantum legitur VI, 4, 12. Cornificium Gallum intelligendum esse docet Merkel. prolegg. ad Ovid. Fast. p. xcviii. Cf. eund. in prolus. ad Ibin. p. 363-65. Weichert port. Lat. reliqq. p. 165 sq. Baehr. I, p. 509. Bernh., Real-Enc. II, p. 433. Catulli fuit aequalis.
- CORNIFICIUS** *Etyimorum libro tertio* S. I, 9, 11. — *in Etyimis* S. I, 17, 62. *Cornificius* tantum legitur S. I, 17, §§ 9 et 23; 23, 2. Aetas huius grammatici incerta est. Cf. Weichert. l. c. Baehr. II, p. 586. Merkel. l. c. Osann. ad Corant. p. 390.
- CONNUTUS**, *vir Graecarum etiam doctissimus litterarum* V, 19, 2. — *vir alias doctissimus* ibid. 2. Cf. Osann. ad Corant. p. xxxiii sq. Lion. praef. ad Serv. p. viii sq. Baehr. I, p. 235 sq. Bernh. p. 666.
- CRASSO** *adsignatur stilus maturus et gravis* V, 1, 16., ubi vid. not.
- CRATIAS** *animam dicit esse sanguinem* C. I, 14, 20. Fuit Gorgiae et Socratis discipulus, unus o triginta tyrannis. Cf. Aristot. de anima I, 2; Real-Enc. II, p. 769 aqq.
- CRITOLAUS** *Peripateticus constare animam dicit de quinta essentia.* C. I, 14, 20. Cf. Fabr. Bibl. Gr. III, 11; Real-Enc. II, p. 763.
- CRUCIURUS** *animam dicit esse spiritum insertum atomis* C. I, 14, 19; — *circulum lactem esse innumeras stellas* C. I, 15, 6. *Democritus et Epicurus paria senserunt* VII, 14, 3. Cf. Cic. de fate 10, 25. Orell. Onom. Tail. h. n. Diog. Laert. IX, 7, 34 sqq. Real-Enc. II, p. 947 aqq.
- DEMOSTHENES** *in Mid.* § 96. et loco incerto IV, 4, 2 et 13; ib. § 133. V, 21, 8; de cor. § 3. VI, 6, 15. *Laudem respuit* S. II, 2, 11.
- DIOTRUS** *grammaticorum omnium facile eruditissimus* V, 18, 9. *Didymus grammaticus in his libris quos Τραγωδομένης λέξεως scripsit* ib. 11. — *grammaticorum omnium quique sint quique fuerint instructissimus* V, 22, 10. Est ille χαλκίεργος diotus. Vid. Suid. h. n. c. not. Bernh., Real-Enc. II, p. 1015.
- DIOCLES CANYSTIUS** C. I, 6, 65. Plinius N. H. XXVI. 2 s. 6. accundum eum vocat medicum aetate famaque post Hippocratem. Cf. Real-Enc. II, p. 1033.
- DIOPHANUS** *circulum lactem ignem esse dicit.* C. I, 15, 5. Fuit Peripateticus, Critolai auditor, ut ait Cicero de fin. V, 5, 14. Cf. Fabr. Bibl. Gr. III, 11. Real-Enc. II, p. 1039.
- DIONISIUS** *quidam poeta.* V, 20, 8. Quod ibi legitur elegion Arati ad grammaticum potius respicit. Cf. Real-Enc. h. v.
- DRACO** D. 12, 3. Videtur intelligendus esse Draco Stratoniconsis grammaticus de quo vid. Suid. et Real-Enc. h. v.
- ENANTIUS** *de rerum natura libro primo* VI, 5. §§ 2 et 12. Poeta aliunde non notus. Vid. Real-Enc. III, p. 62.
- EMPEDOCLES** *de dis fabulatus est* C. I, 2, 21. *Animam dicit esse sanguinem* C. I, 14, 20. (Cf. Real-Enc. IV, p. 119., ubi ei tribuitur ratio quam amplexus est Epicurus.) Fragmenta leguntur S. I, 17, 46 et VII, 5, 18.
- ENNIUS** *in primo.* ap. Spaugenberg. v. 20. VI, 1, 12; v. 36. ib. 11; v. 122. ib. 15; v. 137. ib. 14; v. 140.* ib. 9; v. 154.* ib. 13. — II, 31. De verb. 8, 15. — *in tertio* v. 11. VI, 1, 16; v. 26. ib. 9. — *in quinto* v. 8.* sqq. VI, 3, 8; v. 19. VI, 4, 4; v. 23. VI, 1, 17. — *in sexto* v. 12. VI, 1, 22; v. 14.* ib. 54; v. 18. ib. 8; v. 19. ib. 10; (ap. Sp. VII, 28.* sqq.) VI, 2, 27; v. 49. VI, 1, 18. — *in Annalium septimo* v. 82. VI, 9, 10; *in septimo* v. 58. VI, 1, 19; v. 59. ib. 62; v. 93 sq. S. I, 4, 17. — *in octavo* v. 43.* VI, 1, 22; v. 46. ib. 52; v. 56. VI, 1, 20; v. 76. VI, 2, 16. — *in nono* v. 12. VI, 4, 18. — *in decimo* v. 30. VI, 1, 9. — *in X. Annalium (scere)* de verb. 6, 4. — *in undecimo* (xiv, 12.) VI, 1, 60. — *in duodecimo* (viii, 27.) VI, 1, 23.

- *in quarto decimo* v. 1. VI, 5, 10; v. 7. VI, 1, 51; v. 13. VI, 4, 6. — *in quinto decimo* XVII, 17 sqq.) VI, 3, 3; *ex libro quinto decimo* VI, 2, 32. — *in sexto decimo* v. 8. VI, 1, 24; v. 9. ib. 53; v. 17 sq. ib. 17; v. 21. ib. 50; v. 22. VI, 4, 19. — *in septimo decimo* v. 12. VI, 1, 22; v. 13. ib. 21; v. 14. VI, 2, 28. — XVIII, 2. D. 21, 7. et de verb. 8, 16.
- *in Alexandro* VI, 1, 61; 2, 18 et 25. — *in Cresphonte** VI, 2, 21. — *in Erachtheo* VI, 4, 6. — *in Melanippe* VI, 4, 7. — *in Scipione* VI, 2, 26; 4, 6.
- ERARHUS**, vir plurimae lectionis libro septimo decimo. III, 6, 7. Appellatur vir peritissimus a Servio ad Virgil. Aen. III, 84.
- ERIPRUS** in *Busiride* V, 21, 17. Cf. Suid., Mein. Hist. crit. (comaed. med.) p. 351. Bod. Gesch. d. Hell. Dichtk. III, 2, p. 417.
- ERHORUS** notissimus scriptor Historiarum libro secundo V, 10, 6. — *in libro quinto*. V, 20, 7.
- ERICANUS** S. I, 11, 47., ubi vid. not. Cf. Baehr. II, p. 23. Bernh. p. 263. not. 187.
- ERICHANNUS**, vetustissimus poeta, in fabula quae inscribitur *Troos* V, 20, 5. Bod. l. c. III, 2, p. 36 sq.
- ERICRETUS**, philosophus nobilis, servus fuit S. I, 11, 44. Eius de se scripti duo versus feruntur ib. 45.
- ERICURUS** animam dixit esse speciem ex igne et aere et spiritu mixtam C. I, 14, 20. — *maximam voluptatem privationem doloris definiuit* VI, 7, 15 — *videndi naturam non insubide introsperit* VII, 14, 3. Eius servus, cui *Mys* nomen fuit, non intellexer philosophus S. I, 11, 42. Colotes inter eius auditores loquacitate notabilior C. I, 2, 3.
- Epicureorum tota factio aequo temper errore a vero devio* C. I, 2, 3. *Quid ab iis sit obiectum Platonis* C. I, 5, 1. *Summum bonum in voluptate ponunt* S. II, 1, 8.
- ERASTRATUS**, medicorum veterum nobilissimus, in Platonem iure inobectus est VII, 15, 3., ubi vid. not.
- ERATOSTHENES**, vir longe doctissimus in epistola ad *Hageterem* *Lacedaemonium* V, 21, 10. Cf. Athen. XI, 54. p. 482, a. — *in libris dimensionum* C. I, 20, 9. *Ocannus de Eratoeth. Erigona* p. 39. e eod. Gothano vult legi libro, et intelligi secun-
- dum geographiae Eratosthenicae librum. Cf. Excerpt. math. I, § 6, et II, §§ 4 et 7. — *fragm. poet VII*, 15, 23. Cf. Bernh. Eratosthenica et Real-Enc. III, p. 226 sqq.
- ETRUSCONUM** libri III, 7, 2., ubi vid. not. Add. Harduin. ad Plin. N. H. II, s. 53.
- EURYLIS** inter elegantes habendus veteris comediae poetas in fabula quae inscribitur *Alves* VII, 5, 8 sq. — *in fabula quae inscribitur Kōlanes* VII, 15, 22. Cf. Meinek. Hist. crit. p. 104 sqq. Bod. Gesch. d. Hell. Dichtk. III, 2, p. 181 sqq.
- EURYPTIS** nobilissima fabula *Alceste* (v. 74.) V, 19, 4. — *in Andromeda* V, 21, 13. et VII, 2, 9. — *in Licymnio* S. I, 18, 6. — *in tragedia quae Meleager inscribitur* V, 18, 16 sq. — *in Phaethonte* S. I, 17, 10. — *in fabula Troadibus* V, 22, 7. — *Hypsipyles princip.* S. I, 18, 4. — *Phoenias.* v. 3. S. I, 17, 46. — *fragm. inc.* S. I, 17, 59; 23, 8; VII, 15, 23.
- EVIUS MAXIMUS** Seroilianus pontifex in libro XII. S. I, 16, 25. Real-Enc. III, p. 402.
- EVONINUS** III, 18, 13. Videtur esse philosophus et grammaticus quem saepe commemorat Gellius. Cf. Real-Enc. III, p. 440.
- EXNESTELLA** S. I, 10, 5. Scripsit annales Tiberii aetate. Cf. Baehr. II, p. 111. Bernh. p. 531.
- FESTUS** dicitur Pompeius Festus III, 3, 10. et 5, 7; *Iulius Festus* ib. 8, 9., ubi vid. not.
- FRONTONI** ascribitur siccum dicendi genus V, 1, 7. Baehr. II, p. 394. Bernh. p. 284.
- FULVIUS NOBILIOR** in Fastis quos in aede Herculis Musarum posuit. S. I, 12, 16; *Fulvius* tantum legitur S. I, 13, 21. Fuit consul a. DLXIV. e fast. Capit. Cf. Krause Vit. hist. Rom. p. 126 sq. Baehr. II, p. 28 sq. Bernh. p. 600.
- FURIUS** in primo Annali VI, 1, 31. — *in primo* ib. 44; 4, 10. — *in quarto Annali* VI, 3, 5. — *in sexto* VI, 1, 32. — *in decimo* ib. 33. — *in undecimo* ib. 34. De hoc A. Furio Antiato Q. Lutatii Catuli familiari vid. Weichert. poet. Lat. rell. p. 348 sqq. Baehr. I, p. 215. Bernh. p. 404.
- In Furii cuiusdam vetustissimo libro Sammonicus Serenus inve-*

nit carmina quibus utebantur
Romani ad deos evocandos et ad
deprecandas urbes III, 9, 6.

FUSIUS FIPACULUS II, 1, 13. Haec
scriptura legitur apud schol.
Cruqu. ad Horat. Sat. II, 5, 41;
apud Plin. N. H. praef. § 24. eo-
dices habent alii *vivaculus*, alii
ut *baculus*. M. Furium Bibacu-
lum poetam commemorant Tacitus
Ann. IV, 34. Quintil. X, 1,
96. Weichert. p. 341 sq. Bachr.
I. c. Bernh. p. 462.

GALLUS, ***CANCILIUS**, vir doctissimus
in libro de significatione ver-
borum quae ad ius pertinent
secundo. VI, 8, 16., ubi Pontanus
restituit C. Aelius Gallus.
De hoc iuriconsulto Ciceronis
aequali vid. Bachr. II, p. 640;
Bernh. p. 675.

GAVIUS BASSUS in eo libro quem de
dis composuit S. I, 9, 13. — in
libro de significatione ver-
borum III, 18, 2. **GAVIUS BAS-**
SUS tantum legitur III, 6, 17.
De hoc grammatico incertae
aetatis vid. Bachr. II, p. 585.

GELLIUS ANNALIUM libro quinto
decimo S. I, 16, 21. **Gellius** tan-
tum legitur S. I, 8, 1. De hoc
Cn. Gellio annalium scriptore
vid. Kraus. p. 202. Bachr. II, p.
20. Bernh. p. 526.

A. Gellio Macrobius videtur
debere consilium Saturnalio-
rum conscribendorum prolegg.
p. xv. Tacitus eum compila-
vit Praef., §§ 2 et 3. S. I,
praef., § 2 sq.; ib. § 16. ib. §
11 sq.; I, 10. S. I, 5, §§ 1 et
2; I, 16. ib. § 5 sqq.; I, 23,
§§ 4-13. S. I, 6, § 19 sqq.; II,
6. S. VI, 7, 4 sqq.; II, 18. S. I,
11, 41 sqq.; III, 2. S. I, 3, 2 sqq.;
V, 8. S. VI, 8, 1 sqq.; VII, 14,
§§ 8-10. S. I, 5, 14 sqq.; X,
10. S. VII, 13, 7 sq.; X, 11.
S. VI, 8, 7 sqq.; X, 24. S. I,
4, 20 sqq.; XI, 8. S. I, praef.
§ 13 sqq.; XIII, 11, §§ 1 et 2.
S. I, 7, 12; XV, 2. S. II, 8,
4 sqq.; XVI, 5. S. VI, 8, 15
sqq.; XVI, 6. S. VI, 9, 2 sqq.;
XVII, 8, 8 sqq. S. VII, 12, 28
sqq.; XVII, 10. S. V, 17, 9 sqq.;
XVII, 11. S. VII, 15, 2; XVIII,
2, 1. S. I, 5, 12; XVIII, 5. S.
VI, 9, 8 sqq.; XIX, 2. S. II,
8, 10 sqq.; XIX, 5, 5 sqq. S.
VII, 12, 24 sqq.

GEMINUS S. I, 16, 33., ubi adnota-
vit Mourais: „Meminerunt eius

Cicero Plutarchus Suetonius alii.
De praenomine eius incertum:
alii *Tenuium*, alii *Tamium*, alii
Genuium, alii *Canonium*.“ Pon-
tanus: „Apud D. Hieronymum
praenomen eius et elogium (mo-
do is sit) tale est: *Varius Gemi-*
nus, sublimis orator. Exstat ad-
versus Iovinianum libro primo.“
Quis hic fuerit, non constat.

GENETHLIACI C. I, 19, 20. Cf. Gell.
XIV, 1. Arnob. II, 69.

GLAUCIPPUS qui de sacris Athe-
niensium scripsit S. I, 13, 14.
Forseitan hic fuerit Hyperidis
oratoris filius quem commemorat
Athenaeus XIII, 58, p. 599. c.

GNIPHO, vid. **Antonius**.

GRANIUS FLACCUS S. I, 18, 4. *Apud*
Granium Licinianum libro
secundo S. I, 16, 30. Cf. Censor-
in de die nat. 3, 2: **Granius**
Flaccus in libro quem ad Cae-
sarem de indigentiam scriptum
reliquit, ubi O. Iahnus citavit
Peterson de orig. hist. Rom. p.
22 sq. Apud Arnobium III, 31 et
38; VI, 7. legitur **Granius**. Ad
III, 31. Hildebrandus adnotavit
Granium Flaccum Licinianum
grammaticum citari etiam a Fe-
sto v. *Ricas* p. 217. Muell.;
Hasekhius Real-Enc. III, p. 960.
duos Granios enumeravit, alter-
um **Flaccum** alterum **Licinianum**.

HERACLIDES PONTIUS lucem dixit
esse animam C. I, 14, 19. ubi vel
in eodd. mss. legitur **Heracli-**
tus. Librum περί ψυχῆς cum
scripsisse retulit Diogenes Laert.
V, 6, 4, 87. Cf. Fabr. Bibl. Gr.
II, 18. München. Gel. Anzeig.
1819. N. 98. Real-Enc. III, p.
1142 sqq.

HERACLITUS physicus scintillam etol-
laris essentiae dixit esse animam
C. I, 14, 19. **Heraclitus de dis**
fabulatus est C. I, 2, 21. — so-
lem fontem oenclasticis lucis appellat
C. I, 20, 3.

HERODORUS historicarum scriptor (IV,
28.) VII, 13, 31.

HESIODUS, divinae subolis adsertor,
piscos reges cum dis aliis enume-
rat C. I, 9, 6. **Hesiodi quae de**
deorum progenie actus narravit
C. I, 2, 9. **Operis ruralis Hesio-**
dum auctorem sibi fecit Virgilius
V, 2, 4. — Op. et D. I, 265. S.
I, 23, 9. — I, 366. S. VII, 12, 13.

HIPPARCHUS ignem dixit esse ani-
mam C. I, 14, 20. Videtur intel-

ligendus esse Pythagoreus quem commemorat Fabricius Bibl. Gr. II, 13. — Oceanus ad Cornut. p. 547. vult legi *Hippasum*, qui sic etiam apud Aristotelem Metaph. 3. T. II. p. 813. Heraclito adinagatur.

Hirrocætes spiritum tenuem per corpus omne dispersum dixit esse animam C. I, 14, 19. — divina vir scientia de coitu *Veneris* ita existimabat cet. S. II, 8, 16. — qui tam fallere quam falli nescit .. in libro qui de natura pueri inscribitur C. I, 6, 64. Cf. ibid. § 17. — de nat. hom. III, 4. S. VII, 5, 19. — Prognost. exord. S. I, 20, 5.

Homerus, divinus vates VII, 10, 2. — naturæ conscius S. I, 12, 9. et VII, 13, 25. — divinarum omnium inventionum fons et origo sub poetici nube fragmenti verum sapientibus intellegi dedit levem cum dis ceteris profectum in oceanum C. II, 10, 11. Quod eius divina prudentia antri *Ithacensis* descriptione significat C. I, 12, 3. *Homerus* catena aurea C. I, 14, 15. *Epithetis* velut *sideribus* micat divini carminis variata maiestas V, 14, 7. Eius *ἀνορθότατα* vice proverbiorum in omnium ore funguntur V, 16, 6. In catalogo fastidium non cavet eadem figura sæpe repetita V, 15, 14. Facit locum fabulis quas horrorem satietatis excludant V, 16, 2. *Versus* ei non potest subtrahi V, 3, 16. Non virtutibus appellandis sed vitiiis detrakendis laudare amplius solet VI, 7, 14. *Homericum* somnium a loco missum C. I, 7, 4. Apud *Homerum* *Nestor* (II. β', 79.) C. I, 3, 15. *Homeri* locus (Od. ε', 562 sqq.) a *Porphyrio* tractatus. C. I, 3, 17 sqq. Ab *Homero* quid mutuatus sit *Virgilius* V, 2, 6 sqq. *Homeri* et *Virgilii* in quibusdam par paene splendor est V, 12, 1. *Homero* auctore in quibus gracilior sit *Virgilius* V, 13, 1 sqq. *Virgilius* studii circa *Homerum* nimietate excedit modum, .. qui per omnem poemam suam hoc uno est præcipue usus archetype ib. 40. *Homeri* imitatio dulcis est *Virgilio*, ut et in versibus vitia imitatus sit V, 14, 1 sqq. *Homericæ* imitatio læcet in omni opere *Maronis* V, 16, 6. *Virgilius* ab *Homericæ* secta in nonnullis desciçit ib. 8. Quid *Vir-*

giliis contulerit *Homerus* V, 17, 1 sqq. *Parem observantiae diligentiam Homericæ per omnia perfectionis imitator* *Marc* C. I, 7, 7. *Sunt quædam apud Virgilium quæ ab Homero creditur transulisse .. a nostro auctoribus sumpta* VI, 3, 1.

Iliad Δ, v. 50 sqq. VII, 5, 10. v. 51 sqq. S. I, 17, 12. v. 70. S. I, 20, 5. v. 71 sqq. V, 14, 13. v. 157. V, 14, 7. v. 234 sqq. V, 3, 13. v. 260 sqq. V, 14, 14. v. 366 sqq. V, 14, 12. v. 403 sqq. V, 16, 9. v. 423 sqq. S. I, 23, 1. v. 459. De verb. 1, 22. v. 462. VII, 12, 28. v. 469. V, 3, 6. v. 528 sqq. V, 13, 22 sqq. et 37. — B, v. 87 sqq. V, 11, 3. v. 235. V, 9, 13. v. 264. D. 22, 13. v. 381. VII, 1, 23. v. 381 sqq. V, 9, 4. v. 459 sqq. V, 8, 3. v. 485. V, 13, 9. v. 488 sqq. V, 7, 16. v. 489. VI, 3, 6. v. 511. V, 15, 14. v. 517. V, 15, 17. v. 527 sqq. V, 15, 13 et 17. vv. 536 et 559 et 581. V, 15, 14. v. 594 sqq. V, 16, 1. v. 646 sqq. V, 15, 18. v. 657 sqq. V, 16, 2. v. 671. V, 15, 17. v. 766 sqq. S. I, 17, 44. v. 859. V, 9, 10. — Γ, v. 3. sqq. V, 10, 1. v. 23 sqq. V, 10, 8. v. 33 sqq. V, 5, 11. v. 57. VI, 6, 7. v. 182. V, 14, 7. v. 220. V, 14, 9. v. 277. S. I, 23, 9. — Δ, v. 101. S. I, 17, 38. v. 125. VI, 8, 6. D. 23, 2. v. 141. V, 12, 4. v. 223. V, 14, 9. v. 223 sqq. VI, 7, 14. v. 320. V, 16, 6. v. 422 sqq. V, 13, 20. v. 442 sqq. V, 13, 31. v. 443. V, 3, 11. v. 448. V, 14, 7. — E, v. 4. V, 13, 34. v. 31. S. I, 12, 9. v. 87 sqq. V, 13, 13. v. 124. D. 19, 29. v. 366. VI, 7, 14. v. 631. V, 14, 7. — Z, v. 23. V, 12, 9. v. 305 sqq. V, 3, 10. v. 377. De verb. 7, 9. v. 488 sqq. V, 10, 4. v. 506 sqq. VI, 3, 7. — H, v. 92. V, 5, 1. vv. 132 sqq. et 152 sqq. V, 8, 9. v. 157. V, 14, 14. v. 321 sqq. V, 8, 5. v. 433. S. I, 17, 38. — Θ, v. 1. V, 6, 15. v. 16. V, 3, 5. v. 47 sqq. V, 20, 4 et 11. v. 62. V, 14, 7. v. 306 sqq. V, 10, 13. v. 330.* V, 3, 9. v. 518. VII, 10, 1. v. 485 sqq. V, 5, 5. — I, v. 4 sqq. V, 13, 14. v. 328 sqq. V, 14, 12. v. 340 sqq. V, 9, 2. — K, v. 255 sqq. V, 9, 6. v. 272 sqq.

V, 9, 7. v. 457. V, 13, 2. v. 469 sqq. V, 9, 9. — *A*, v. 1. V, 6, 15. v. 1 sq. V, 9, 11. v. 2. S. I, 22, 4. v. 131 sqq.* V, 10, 6. v. 155 sqq. V, 13, 12. v. 241. V, 11, 30. v. 475 sqq. V, 6, 10. v. 492 sqq. V, 5, 13. v. 534 sqq. V, 12, 1. v. 680 sqq. V, 14, 5. — *M*, v. 131 sqq. V, 11, 27. v. 200 sqq. V, 13, 29. v. 299 sqq. V, 5, 10. et 10, 9. v. 440 sq. V, 9, 3. — *N*, v. 41. De verb. 1, 22. v. 60. D. 22, 13. v. 131. VI, 3, 5. v. 339. VI, 4, 6. v. 341. V, 12, 2. v. 342. V, 14, 7. v. 363 sqq. V, 5, 8. v. 389 sqq. V, 11, 9. vv. 563. et 589.* V, 14, 7. — *M*, v. 231. V, 7, 11. v. 267 sq. V, 4, 3. v. 352. V, 20, 5. v. 390. V, 14, 7. — *O*, v. 37 sq. V, 13, 22. v. 436.* V, 3, 9. v. 605. S. I, 19, 6. v. 733 sqq.* V, 9, 15. — *I*, v. 33 sq. V, 11, 14. v. 102 sqq.* VI, 3, 2. v. 130 sqq. V, 10, 12. v. 214 sq. V, 13, 27. v. 250* sqq. V, 3, 7. v. 440 sqq. V, 10, 4. v. 482 sqq. V, 11, 9. v. 765 sqq. V, 13, 15. v. 851 sqq. V, 12, 11. — *P*, v. 53 sqq. V, 6, 14. v. 720.* V, 15, 13. — *S*, v. 182. V, 9, 1. — *T*, v. 2. S. I, 22, 4. v. 10 sqq. et v. 18. V, 8, 12. — *Y*, v. 61 sqq. V, 16, 13. v. 164* sqq. V, 13, 25. v. 226 sqq. V, 8, 4. v. 307* sq. V, 3, 8. v. 403 sqq. V, 13, 10. — *Φ*, v. 122 sqq. V, 2, 17. v. 168. VI, 6, 17. v. 362 sqq. V, 11, 23. v. 448. S. I, 17, 44. — *X*, v. 25 sqq. V, 10, 3. v. 127 sq. V, 14, 6. v. 209.* V, 13, 39. v. 221. D. 2, 2. v. 308 sqq.* V, 12, 13. v. 317 sq. V, 8, 10. v. 373 sq. V, 5, 6. v. 410 sq. IV, 6, 5. — *Ψ*, v. 15 sq. V, 10, 10. v. 114. et v. 164. V, 7, 9. v. 220 sq. V, 7, 2. v. 358.* V, 7, 4. v. 368 sq. V, 13, 7. v. 380 sq. V, 13, 3. v. 560 sqq.* V, 7, 3. v. 618.* V, 6, 2. v. 685 sq. V, 7, 5. v. 763. V, 13, 4. v. 850. V, 7, 6. — *Ω*, v. 339 sqq. V, 6, 12. v. 343. S. I, 17, 22. *Odys.* B, v. 2 sqq.* V, 8, 7. v. 277. V, 16, 6. — *Γ*, v. 72 sqq. V, 8, 2. v. 113 sqq. V, 4, 7. v. 247 sqq. VII, 2, 15. — *Δ*, v. 149 sq. V, 6, 7. v. 221. VII, 1, 18. v. 271. VII, 1, 19. — *E*, v. 2. S. I, 22, 4. v. 57 sqq. V,

12, 8. vv. 60.* et 264.* III, 19, 5. v. 270 sqq. V, 11, 10. v. 291. V, 4, 4. v. 297. V, 3, 9. v. 490. V, 12, 3. — *Z*, v. 102 sqq.* V, 4, 10. v. 107. V, 13, 8. v. 149. V, 4, 6. v. 218 sq. v. 226. VII, 13, 26. — *H*, v. 36. S. I, 19, 9. v. 14 sqq. V, 4, 8. v. 241 sq. V, 5, 2. — *Θ*, (vv. 44 et 56 sqq.) VII, 1, 14. v. 351. V, 16, 6. v. 505 sqq. V, 5, 4. — *I*, v. 288 sqq.* V, 13, 17. (v. 346.) V, 21, 11. v. 372. V, 13, 6. v. 394.* D. 23, 2. v. 528 sqq. V, 12, 6. — *K*, v. 21 sq. V, 4, 2. v. 144 sqq. V, 4, 5. v. 210 sqq.* V, 8, 1. v. 238. D. 22, 13. v. 279. V, 13, 24. v. 319. D. 22, 13. — *A*, v. 6 sq. V, 13, 16. v. 9 sq. V, 6, 3. v. 66 sqq. V, 7, 13. v. 204 sqq. V, 7, 8. v. 206 sqq. V, 5, 14. v. 243 sq. V, 3, 4. v. 308 sqq.* V, 13, 18. v. 576 sqq.* V, 7, 15. — *M*, v. 13 sqq. V, 7, 10. v. 73 sq. VI, 6, 10. v. 85 sqq. V, 6, 6. v. 208 sqq. V, 11, 6. v. 236 sqq.* V, 6, 5. v. 403. V, 6, 1. v. 403 sq. V, 3, 3. v. 403 sqq. V, 7, 1. — *N*, v. 19. VII, 16, 34. v. 79* sq. V, 3, 12. v. 81* sqq. V, 11, 20. v. 96 sqq. V, 3, 19. v. 269. D. 2, 9. — *O*, v. 74. V, 16, 6. v. 126.* V, 6, 2. — *P*, v. 525. D. 2, 2. — *Φ*, vv. 12 et 60. D. 2, 9. v. 207 sq. V, 4, 13. — *Ψ*, v. 153 sqq.* V, 4, 12. — *Ω*, v. 68. VII, 7, 16. v. 402. S. I, 17, 21.

Horatius Od. iv, 2, 1. V, 17, 7. Sat. ii, 4, 34. III, 13.

Hostius poeta in libro secundo belli Histrici VI, 3, 6. et 5, 8., ubi Pontanus adnotavit Scaligerum censuisse hunc fuisse Hostiae Propertii avum. Consentit Weichertus de Host. poet. Reliq. I. p. 7.; qui de illo Hostii carmine epico disputavit ibid. p. 10 sqq., et statuit Hostium fuisse C. Lucilii aequalem. Illius Hostiae patrem eum fuisse statuit G. Voisius in *Host. poet. Latin.* I, 16, p. 25. Cf. Hertberg. *Quaest. Propert.* I, 6. Baehr. I, p. 214 et 216. Bernh. p. 408. Primum librum citavit Servius ad Virg. *Aen.* XII, 121. et Festus v. *Tesca* p. 356. Muell. Cf. ibid. p. 325.

Hexeius Protarchum Trallianum secutus S. I, 7, 19. — *in libro.*

- quem de dis Penatibus scripsit* III, 4, 13. — *de proprietatibus decorum* III, 8, 4. — *qui ius pontificium non ignoravit in quinto librorum quos de Virgilio fecit* VI, 9, 7. *Iulius Hyginus in libro secundo Urbium* V, 18, 16., ubi vid. not. De hoc Augusti liberto vid. Baehr. II, p. 111; I, p. 236. Bernh. p. 237.
- HYLLUS libro quem de dis composuit* III, 2, 13. *Scriptor alias, quod sciam, non cognitus.*
- IULUS in Teuthrante* VI, 4, 19., ubi videtur legendum esse *Iulius*. Klausen. Aen. u. d. Penat. p. 1324. et Weichertus poet. Lat. rell. p. 128. hanc tragoediam tribuunt Caesari Vopisco, de quo vid. Cic. Philipp. XI, 5, 11.
- ISOCHRATES, Gracae orator qui verba prius libera sub numeris ire primus coegit.* VII, 1, 4.
- IULIUS CAESAR sexto decimo Auspiciorum libro* S. I, 16, 29. Cf. Priscian. VI, 16, 86. p. 719. P. Baehr. II, p. 43 sq. — *siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis disciplinis hausit* S. I, 16, 39.
- IULIUS MODESTUS de feriis* S. I, 4, 7. *Iulius Modestus tantum legitur* S. I, 10, 9. et 16, 28. Fuit Hygini libertus. Cf. Baehr. II, p. 582.
- Vid. Festus et Hyginus.
- IUNIUS SERVITIUS TULLIUM regem primum intercalasse memorat.* S. I, 13, 20. Est hic M. Iunius Gracchanus, i. e. Gracchorum amicus, de quo vid. Baehr. II, p. 29. Hertz. de L. Cincii p. 88 sqq. Merkel. ad Ovid. Fast. p. lxxv. L. Mercklin. Comment. de lun. Gracch. Dorpat. MDCCCXL.
- Iuvenalis* 1, 15. III, 10, 2.
- LABEO sexagesimo et octavo libro* III, 10, 4. Merkel. l. p. lxxvii. statuit haec esse referenda ad Antistii Labeonis commentarios. Cf. Baehr. II, p. 641 sq.
- Vid. Cornelius.
- LABEUS asperas libertatis eques Romanus* S. II, 7, 2. — *a Caesare in fine ludorum anulo aureo honoratus (quid responderit Ciceroni)* S. II, 3, 10. et VII, 3, 8. — *ludens ad Ciceronis exilium* S. II, 6, 6. — *in prologo (cum P. Syro certamen)* S. II, 7, 3. — *in Ephebo* VI, 5, 15. Zeunius ad II, 6, 6.: „Poeta olarus, inquit, et mordax, qui edebat mimos,
- qui Horatio non probantur in illo Serm. I, 10, 6.: Nam sic Et Lamberi mimos ut pulchra poemata mirer.* Huius mimi et caetera poemata passim laudantur ab A. Gellio in Noct. Att. Cf. Maun. ad Cic. Diversa. VII, 11.“ Add. Baehr. I, p. 200. Bernh. p. 399.
- M. LAELIUS augur.* S. I, 6, 13.
- LAEFIVS* III, 8, 3. Alias ignotus. Meursius coniecit esse legendum *Lavinius*.
- LAEVIVS.* Vid. *Naeivus*.
- LIGINIVS.* Vid. *Macer*.
- LIVIVS in Helena et in Andromache* VI, 5, 10. De hoc Livio Andronico vid. Baehr. I, p. 116 sq. Bernh. p. 183 sq.
- LUCANUS Pharsal.* II, 587. C. II, 7, 16.
- LUCILIUS, acer et violentus poeta* III, 16, 17. — *vir adprime linguae Latinae sciens* (lib. incert. fr. 12.) VI, 9, 11. *Eius imitatores se gloriantur Cicero et Varro* S. I, 5, 10. Cf. II, 1, 6. — *in primo* VI, 4, 18. — *in tertio Satirarum* fr. 2. S. I, 5, 6. [lib. iv. fr. 5.] III, 16, 18. — *in quinto* fr. 21. VI, 1, 35. [VIII. fr. 13.] De verb. 8, 7. — *in libro nono* fr. 20. S. I, 5, 7. — *in quarto decimo* fr. 6. VI, 4, 2. — *in libro quinto decimo* fr. 2. S. I, 5, 7. — *in septimo decimo* fr. 7. VI, 1, 43. fr. incert. 133. III, 17, 5. 137. D. 16, 7.
- LUCRETIVS in primo* [v. 7.] VI, 4, 20. v. 124 sq. VI, 1, 49. v. 135 sq. ib. 48. [v. 229.] VI, 4, 20. v. 921 sqq. VI, 2, 3. — *in libro secundo* v. 24 sqq. VI, 2, 5. [v. 28.] VI, 4, 21. v. 143. VI, 1, 25. v. 207. ib. 26. v. 214. ib. 27. v. 324* ib. 28. v. 325 sq. VI, 4, 9. v. 352 sq. VI, 5, 7. v. 361* sqq. VI, 2, 6. v. 367* sq. VI, 5, 3. v. 401 sq. VI, 1, 47. [v. 1121.] De verb. 8, 6. — *in tertio* v. 70 sqq. VI, 2, 15. [v. 107.*] De verb. 8, 7. v. 1002. VI, 4, 15. v. 1047. VI, 1, 46. — *in quarto* v. 39. VI, 1, 29. v. 905 sq. VI, 1, 44. — *in quinto* v. 34. VI, 1, 30. v. 214 sqq. VI, 2, 29. v. 295 sq. VI, 4, 18. v. 433 sqq.* VI, 2, 23. v. 447 sqq. et 456. ib. 24. v. 935 sq. VI, 1, 65. v. 943.* ib. 64. v. 1292 sq. ib. 63. — *in sexto* v. 153 sq. VI, 4, 5. v. 404. VI, 1, 45. v. 874 sq. VI, 4, 7. [v. 1143 sqq.*] VI, 2, 9. [v. 1176 sq.] ib. 18. [v.

1180 sqq.] ib. 11. [v. 1217 sqq.]
ib. 14. [v. 1224 sqq.] ib. 12.
MACER *Licinii intercalandi originem Romulo adsignat* S. I, 13, 20. *Mares Historiarum libro primo* S. I, 10, 17. C. Licinius Macer, trib. pleb. a. u. DCLXXXI. amicus et aequalis Sisennae a Cicerone repetundarum accusatus mortem sibi conscivit. Cf. Krause Vit. hist. Rom. p. 234 sq. Orell. Onom. Tull. h. n. Weichert. post. Lat. rell. p. 102 sqq. Baehr. II, p. 23. Bernh. p. 526.
MALLIUS S. I, 10, 4., alias, quod sciam, ignotus.
MARCIUS vates S. I, 17, 25. In carminibus Marci vatis cuius duo volumina inlata sunt in senatum ib. 28. Cf. Liv. XXV, 12. Plin. N. H. VII, 33. Hildebrand. ad Arnob. I, 62.
MASURIUS *Sabinus Memorabilium libro secundo* III, 6, 11. *Masurius Fastorum secundo* S. I, 4, 7 et 15. Ad priorem locum Pontanus attulit verba veteris glossarii ad Persium V, 90.: *Masurius hic Sabinus legis consultus fuit. Masurius tantum legitur* S. I, 10, 8. Fuit Atoii Capitonis discipulus, Tiberii et Neronis aequalis. Cf. Baehr. II, p. 643. Mahul. Notes sur Macrobe p. 419. citat Dan. Guil. Molleri Dissertationem de Masurio Sabinio, Altorf. 1603.
MATTIUS III, 20, 5. Fuit mimiamborum scriptor, Caesaris amicus. Cf. Barth. Advers. XXIII, 18., Both. poet. Lat. scen. fragm. II, p. 265. v. Leutsch. Zeitschr. f. d. Alt.-Wiss. 1834. N. 20. Baehr. I, p. 203. Bernh. p. 401.
MEANDRIUS scribit *Milesios Ἀπόλλωνι Ὀδῶν* immolare S. I, 17, 21., ubi adnotavit Meursius: „Emendo *Leandrius*. Meminerunt eius multi. Arnobius lib. VI. [6.] *In Didymaeo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrius*. Clemens Protrept. [p. 29.]: *Ἀεὺ-δαίριος δὲ Κλέαρχον ἐν τῷ Διδυμαίῳ φησὶν*. Diogenes Laert. lib. I. [28.]. *Θάλλει ταῦτα δὴ ὁ Καλλιμάχος ἐν τοῖς ἰαμβοῖς ἄλλως ἰστορεῖ παρὰ Ἀεανδρίων λαβὼν τοῦ Μιλησίου*. Restitues etiam huius nomen Etymologicographo in *Ἡλῆς* et Theodoro *Θαραντρ*. lib. VIII.“ — Adde Clement. Alex. Strom. I. p. 300. et VI, p. 629. Diag. Laert. I, 41. Schol.

ad Apollon. Rhod. II, 706. et ad Aristoph. Pac. 363. Sed omnibus his locis C. Keilius Viadic. onomatolog. p. 9 sqq. censet esse legendum *Masandrius*, quae sine dubio est vera scriptura. Vid. eund. Anall. epigraph. et onomatol. p. 114 sq. Cf. Strab. XII, 2, 25. p. 652. Athen. X, 80. p. 454. a. Corp. inscr. Graec. n. 2905. *Κατὰ τὰ ἐν ταῖς συγγράμματαις Μαίανδρον τοῦ Μιλησίου ἱστοροῦνται*. Westermann. Real-Enc. IV. p. 1353.
MENANDER eiusus imitatores quales comoedias agendas dederunt C. I, 2, 8. — in *Nauclero* V, 21, 15.
M. MESSALA Cn. Domitii in consulatu collega idemque per LV annos augur S. I, 9, 14., ubi Zeunius non recte citavit Ernestii clavem. Merkelius ad Ovid. Fast. p. xcvi. dubitat num ea quae h. l. et apud Laur. Lyd. de mens. IV, 1. leguntur sumpta sint e libris de auspiciis quos citavit Gellius XIII, 15. et Festus p. 161, 29. vocat de explanatione auguriorum, an de aliis.
METELLUS pontifex maximus in indice quarto III, 13, 10., ubi vid. not.
MODESTUS. Vid. *Iulius*.
MUMMIUS qui post Novium et Pomponium diu iacentem artem Atellaniam suscitavit S. I, 10, 3. Meursius et Pontanus censuerunt esse scribendum *Memmius*. Scriptura *Mummius* defenditur in Orell. Onomast. Tull. h. v. coll. Charis. p. 118. P. (I, 21, 215.) *Mummius in Atellan.* et Frician. X, 9. p. 514. Krehl., ubi post Novium commemoratur *Mumius* (sic). Munkius de fab. Atell. p. 126., Baehr. I, p. 196 sq., Bernhard. p. 382. rem dubiam reliquerunt.
MUSONIUS S. I, 5, 12. (e Gellio XVIII, 2, 1., qui eum commemorat etiam XVI, 1, 1.). Praeter *Musonium Rufum* omnes philosophos a. Vespasiano (a. LXXIV. p. Chr. n.). Roma pulsos esse refert Dio Cass. LXVI, 13. Tacitus Hist. III, 81.: *Miscuerat, inquit, se legatis Musonium Rufum, equestriis ordinis, studium philosophiae et placita Stoicorum aemulatus*. Cf. Baehr. II, p. 452 sq. Bernh. p. 259. Real-Enc. h. v.
ΜΥΤΗΡΙΟΙ S. I, 9, 1.
NAEVIUS in fabula *Ariolo* III, 18,

6. — in *Equo Troiano* VI, 1, 38. Incert. VI, 5, 8. et S. I, 18, 16., ubi Ios. Scaliger. lectt. Auson. lib. II, c. 27. coniecit legendum esse *Laevius*. Inter Nae-vii tragoediarum fragmenta hos versus habent P. Scriverius et I. G. Vossius in Collectt. vett. Tragico-r. p. 47., probante Santonio ad Terentian. M. p. 233. Retinuit eos Bothius poet. Lat. scen. fragm. p. 96., qui tamen: „Haec inquit, non redolent seculum Nae-vianum, putoque sane memo-ria falsum esse bonum virum Macro-bium.“ Weichertus poetar. Lat. rel. p. 49.: „Hos versus, inquit, manifestum profecto est, cuiusque tribuantur poetae, Nae-vii esse non posse, a cuius aetate dictionis elegantia et nitor alienissimus est. . . Equidem hic minime Macro-bii ἀμάχημα μνημονικόν, sed communem in scribendis Nae-vii et Laevii nomi-nibus librariorum errorem inve-nio.“ Posuit eos in Erotopaeg-nion fragmentis. — in bello Punico III, 19, 5. — ex primo libro belli Punici VI, 2, 31. — belli Punici libro primo VI, 5, 9. — belli Punici libro secundo ib. 8.
- NICANDER** Colophonius in primo Ἀλωλικῶν V, 31, 12. (ex Athen. XI, 53. p. 477.) — poeta quem Didymus fabulorum vocat V, 22, 10. Cf. Suid. h. v.: Νικάνδρος Ξενοφάνους Κολοφώνιος· κατὰ δὲ τινας Ἀλωλός· ἅμα γραμματι-κός τε καὶ ποιητής καὶ ἱατρός, γε-γονώς κατὰ τὸν νέον Ἀτταλον, ἤγον τὸν τελευταῖον, τὸν Πυλατο-νίκην δὲ Ῥωμαῖοι κατέλυσαν. Damnaei filius dicitur in libello qui inscribitur Ἰένος Νικάνδρου. Cf. Real-Enc. V, p. 612 sq.
- NIGIDIUS** homo omnium bonarum artium disciplinis egregius VI, 8, 8. P. Nigidius in libro quem de extis composuit. VI, 9, 5. Ni-gidius Figulus in libro de animalibus quarto III, 16, 7. Nigidius de dis libro nono de-cimo III, 4, 6. Nigidius tantum S. I, 9, 6. Zeunius adnotavit: „Nigidius Figulus, quem Gellius IV, 9. iuxta Varronem doctissi-mum dicit, valde aestimatur Ci-ceroni, Plinio et Gellio, qui saepe numero eius auctoritate utuntur.“ Cf. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xoviii. Baehr. II, p. 412.
- Bernh. p. 648. Hertz. de Sinn. Capit. p. 9 sqq. Hildebrand. ad Arnob. III, 32. Halm. ad Cic. in Vatin. 6, 14.
- NISUS** in Commentariis fastorum S. I, 12, 30. De hoc grammatico vid. Arnob. I, 59., ubi memora-tur cum Epicado, Caesellio, Ver-rio. Cum Papiriano et Charisio memoratur a Prisciano X, 2, p. 479. Kr. Aetas incerta. Cf. Baehr. II, p. 586.
- NOVIUS** Atellanarum probatissimus scriptor S. I, 10, 3. Novius Pomponiusque iocos non raro dic-teria nominant S. II, 1, 14. Sui-lae fere aequalis fuisse videtur. Cf. Both. poet. Lat. scen. fragm. II, p. 41 sqq. Munk. de fab. At. p. 100 sqq. Baehr. I, p. 196. Bernh. pp. 398 et 401.
- NUMENIUS** inter philosophos occulto-rum curiosior C. I, 2, 19., ubi vid. not. Numenius (rhetor?) legitur S. I, 17, 65. Cf. Suid. Real-Enc. h. n. 1. et 5.
- OCTAVII HERBENNI** liber qui inscri-bitur de sacris Saliaribus Tiburtium S. III, 12, 7. Alias ignotus. Cf. Baehr. II, p. 569.
- ORNOPIDES** S. I, 17, 31. Lobeckius Aglaopham. I, p. 615. hunc phi-losophum, quem plerique in Py-thagoreorum numero referunt, dicit fuisse Parmenidi et Empe-docli aetate supparem. Cf. Fab-ric. B. Gr. III, 13. Real-Enc. V, p. 880.
- ORPPIUS**, vir doctus in libro quem fecit de silvestribus arboribus III, 18, 7., ubi vid. not. — in libro de silvestribus arbori-bus III, 19, 4. Cf. Baehr. II, p. 570, 26.
- ORPHEI** quae de deorum progenie actuve narrantur. C. I, 2, 9. Fragmenta S. I, 17, 42; 18, §§ 12. 17. 18. 22; 23, 22.
- PACUVIUS** (Pacuvius), cum de Me-dea loqueretur. III, 8, 7. — in Medea VI, 1, 36. — in Paulo VI, 5, 14.
- PANYASIS**, egregius scriptor Graeco-rum V, 21, 19. Halicarnasense, Herodoto cognatus. Cf. Real-Enc. h. v.
- PAPIRIANUS** IUS III, 11, 5. Ascri-bitur Sexto cuidam Papirio. Cf. Becker. Handb. I, p. 14. not. 23. Bernh. p. 169.
- PARMENIDES** de dis fabulatus est C. I, 2, 21. — dixit animam con-stare ex terra et igne. C. I, 14,

20. — *Socrate ita antiquior, ut huius pueritia vix illius adprehenderit senectutem.* S. I, 1, 5. Est philosophus ille Eleaticus. Cf. Fabric. B. Gr. II, 23.

Persius 1, 7. C. I, 9, 3.

PETRONIUS. Vid. *Arbiter*.

PHAECEYDES in libris *Historiarum* V, 21, 3. *Pherecydes* tantum legitur S. I, 17, 21, et V, 21, 19.

PHILEAS, vetus scriptor, in eo libro qui inscribitur *Asia*. V, 20, 7. Atheniensis aetatis incertae. Cf. Real-Enc. h. n.

PHILEMON, notissimus comicus, in *Fantasmate* (Phasmate) V, 21, 7.

PHILOCHORUS in *Attide* III, 8, 3.

Philochorus tantum legitur S. I, 10, 22. Atheniensis, Demetrii Poliorcetae adversarius. Cf. Real-Enc. h. n.

PHILOLAUS et *Pythagoras* dixerunt animam esse harmoniam. C. I, 14, 19. Crotoniates Soocratis aequalis. Cf. Fabric. B. Gr. II, 10. Real-Enc. h. n.

PHYSICI C. I, 6, 64 et 76; 11, 7; 12, 1; 16, 10; 20, 6 et 9; S. I, 7, 18; 8, 6; 9, 1 et 5; 17, 54; 18, 15; 21, 1; 23, 2; VII, 11, 5.

Pictor primo pontificii iuris libro III, 2, 11. *Veranius* ex primo libro *Pictoris* dissertationem huius verbi (porricere) executus est. ib. 3. Videtur oase Serv. *Fabius Pictor*, de quo vid. Cic. Brut. 21, 81. *Baehr*. II, pp. 19 et 636. *Bernh.* p. 523.

PINDARUS, quem *Flaccus* imitationi inaccessum fatetur V, 17, 7. — qui nimis opima et pingui sacundia existimatus est ib. 8. *Pindari* carmen quod de natura et flagrantia montis *Aetnae* compositum est ibid. — carmen quod est super monte *Aetna* ibid. Vid. not.

PISANDER, qui inter Graecos poetas. eminet opere quod a nuptiis *Iovis* et *Iunonis* incipiens universas historias in unam seriem coactas redegerit. V, 2, 5, ubi vid. not.

Piso S. I, 12, 18. Cf. R. *Merkel.* ad *Ovid.* *Fast.* p. LXXX.: „Si modo is *Piso* est satis antiquus: vix enim *L. Calpurnium Pisonem* *Frugi* intellexerim, sed cum quem *Arnobius* III, 38. inter *Aelium* et *Granium*, *Platarchus* Mar. c. 45. *Caium* et *Ardox* *loroxos*, *Plinius* H. N. XIII, 13, § 87. *L. Pisonem* censorium (nisi malueris *Caesonium*) et scripto-

rum *Commentariorum* nuncupant.“ *Bernhardyns* p. 332. retulit *Traniani* aetate *L. Calpurnium Pisonem* scripsisse libros de continentis poetarum.

PLATO inter philosophos professores princeps C. I, 8, 5. — ipsius veritatis archanum C. I, 6, 23. — postquam et *Pythagoricas* successionem doctrinae et ingenii proprii divina profunditate cognovit cet. C. II, 2, 1. Qui primum *Pythagoram* et qui postea *Platonem* secuti sunt duas esse mortes . . prodiderunt C. I, 11, 1. Duas mortes hominis novit C. I, 13, 5. Rerum omnium et actuum naturam penitus inspicere advertit infundendum animis iustitiae amorem C. I, 1, 4. — cum de τὰ ἀθάνατα loqui esset animatus C. I, 2, 15., ubi vid. not., et Addend. p. 308 sq. Dicit animam esse essentiam se moventem. C. I, 14, 19. Dicit animam motus esse principium C. II, 14, 23. Quomodo dicat animam ex se moveri C. II, 15, 6. De anachronismis in eius dialogis S. I, 1, 5 sq. *Platonici* decreti auctoritate vino indulgendum est S. II, 8, 4. *Solem* Ἀπόλλωνα cognominatum scribit ἀνὸ τοῦ ἀκονάλλου τὰς ἀκτίνας (in *Cratyllo* p. 406.) S. I, 17, 7. In *Gorgia* (p. 524.) de habitu post corpus animarum ammemur C. I, 1, 6. *Phaedonis* nomini librum divinum de immortalitate animae dicavit S. I, 11, 41. In *Phaedone* (p. 62.) defuit homini non esse sua sponte moriendum, sed in eodem dialogo (p. 67.) idem dicit mortem esse philosophantibus adpotendam C. I, 13, 15. Notavit in *Phaedone* (p. 79.) animam in corpus trahi nova ebrietate trepidantem. C. I, 12, 7. In *Phaedone* (p. 106.) est distinctio locorum quae hanc vitam relinquentibus ea lege debentur quam sibi quisque vivendo censerit C. I, 1, 6. De *Phaedro* *Platonis* (p. 245.) locus ad verbum a *Cicerone* translatus, in quo validissimis argumentis animae immortalitas adseritur. C. II, 13, 6. Inter *Platonis* et *Ciceronis* libros quos de re publica uterque constituit . . hoc interesse perspeximus cet. C. I, 1, 1. In *Re publica* sua (lib. x. p. 617.) cum de sphaerarum caelestium volubilitate tractaret, sin-

gulas ait Sirenas singulis orbibus insidere C. II, 3, 1. *Platonica auctoritas si hunc esse sphaerarum ordinem quem Cicero refert consentit* C. I, 17, 7. et *ibid.* cc. 19. et 20. *Plato cum in voluminis conclusione a quodam vitae reddito . . . indicari faciat qui sit exutarum corporibus status animarum adiecta quadam sphaerarum vel siderum non otiosa descriptione, rerum facies non dissimilia significans a Tulliano Scipione per quietem sibi ingesta narratur.* C. I, 1, 2. *Er ille Platonius* C. II, 17, 13. *Platonis fabulam a quo genere hominum Tullius memoret irrisam* C. I, 2, 1. *In illo Platonis Symposio* (p. 178 sqq.) *Cupidinis varia et lepida descriptio est.* S. I, 1, 3. *Plato in Timaeo* (p. 22.) *fatetur Aegyptio numquam nimietatem humoris nocuisse vel calor.* C. II, 10, 14. *Platonis Timaeus* (p. 35.) *fabricatorem mundanae animae deum partes eius ex pari et impari numero intertexuisse memoravit* C. I, 6, 2. *Plato in Timaeo cum de mundanae animae fabrica loqueretur* C. I, 12, 6. Cf. II, 2, 1 et 14 sq. *Timaeus Platonis edocuit primo omnium septenario numero animam mundanam generatam esse* C. I, 6, 45 sqq. *Continentia sensus de Timaeo Platonis excerpta* *ib.* 28. *Plato in Timaeo* (de sole) *sic ait* *est.* C. I, 20, 2. *Secundum Platonem* (Tim. p. 31.) *scimus illa forti inter se vinculo colligari quibus interiecta medietas praestat vinculi firmitatem* C. I, 6, 23 sq. *Plato semitonium* *λεῖψμα* *vocavit* C. II, 1, 23, ubi *vid.* *not.* *Dum nec anatomica abstinere* (Tim. p. 70.) *visum de se posteris tradidit* VII, 15, 1.

PLATONICI *quid de inferis indicent* C. I, 11, 4 sqq. *Archimedis dimensio (mundi) a Platoniciis repudiata est.* C. II, 3, 14. *Argumenta* (Aristotelis de animae motu) *arguta magis quam vera esse docuerunt* C. II, 14, 14. *Magni viri qui se Platonicos dici gloriabantur* C. II, 15, 2.

PLAUTUS *et orator Tullius, quos eloquentissimos antiqua aetas tulit, etiam ad iocorum venustatem ceteris praestiterunt* S. II, 1, 10. *Comediae incertae Plautinae esse de iocorum copia noscebantur* *ib.* 11.

— *in fabula Amphitryone* V, 21, 3. — *in Aulularia* (II, 6, 5.) III, 11, 2. — *in fabula quae inscribitur Bacccharia* III, 16, 1. *Vid.* *praef.* — *in Calceolo* III, 18, 9. — *in Captivis* (I, 1, 12.) *De verb.* 7, 15. — *in Cistellaria* (Carcul. I, 1, 55.) III, 18, 14. — *in Gurgulione* (Curc. I, 1, 5.) S. I, 16, 14. — *in Pseudolo* (I, 3, 39 ad. 53.) *De verb.* 7, 15. — *in Rudente* (I, 4, 31*) *ib.* 8, 16. *Illud Plautinum: Mecum habet patagus morbus* *aes* V, 19, 12. **PLINIUS** *in Naturali Historia* (IX, 17, s. 27.) III, 16, 6. *Plinius tantum* (N. H. IX, 53, s. 81.) *legitur* III, 15, 10.

PLINIUS SECUNDUS *in pingui et florido dicendi genere luxuriatus est.* S. V, 1, 7.

PLUTINUS *magis quam quisquam verborum parvus libro integro . . . cuius inscriptio est: Quid animal, quid homo* (Ennead. I, lib. I.) C. II, 12, 7. — *inter philosophiae professores cum Platone princeps libro de virtutibus* (Enn. I, lib. II.) C. I, 8, 5. — (Enn. I, lib. IX., qui inscribitur *περὶ ἐξάγων-γῆς*) C. I, 13, 9. — *alio in loco, cum de corporum assumptione loqueretur* (Enn. II, lib. II. et Enn. IV, lib. I.) C. II, 12, 14. — (Ennead. II, lib. II.) C. I, 17, 11. — *in libro qui inscribitur: Si faciunt astra* (Enn. II, lib. III.) C. I, 19, 27. Cf. S. I, 17, 3.

PLUTARCHUS *de quaestionibus convivalibus aliqua conscripsit* VII, 3, 24.

Sympos. I, 1, 3. VII, 1, 9 sqq. I, 1, 4 sq. *ib.* 15 sqq. II, 1, 1 sq. VII, 2, 1 sqq. II, 1, 4 sq. VII, 3, 2 sqq. II, 1, 9 sqq. VII, 3, 11 sqq. II, 3, 2. VII, 16, 1. III, 3. VII, 6, 15. III, 4, 2 sq. VII, 7, 3 sqq. III, 7, 1. VII, 7, 14. III, 10. VII, 16, 16. IV, 1, 1 sq. VII, 4, 3 sqq. IV, 1, 3. VII, 5, 6. VI, 1. VII, 13, 1 sqq. VI, 3. VII, 12, 18. VI, 7. VII, 12, 6. VII, 1. VII, 15, 2. VII, 3, 1 sqq. VII, 12, 8.

POLEMON *in libro qui inscribitur* *περὶ τῶν ἐν Σικελίᾳ θαυμαζομένων ποταμῶν.* V, 19, 26.

POMPILIUS. *Vid.* *Festus.*

POMPONIUS *egregius Atellanarum poeta in Gallis Transalpinis* VI, 9, 4. — *in Atellania quae Kalendae Martiae inscribitur.* VI, 4, 13. *Versus Pomponianus ex Atellania quae Maebia inscri-*

- bitur S. I, 4, 22. Vid. Mummius et Novius et Munk. de fab. At. p. 97 sqq.
- Pontificalis auctoritas** S. I, 15, 18.
- PORPHYRIUS** in Commentariis suis C. I, 3, 17. — libris quibus *Tymaei obscuritatibus nonnihil lucis insudit* C. II, 3, 15. — testatur *Mincervam esse virtutem solis* S. I, 17, 70. Cf. Real-Enc. h. n.
- Posidonius** in libris quibus titulus est *περί ηρώων και θαυμάτων* S. I, 23, 7. — adfirmat solis meatum ab usta non recedere ib. 2. — dixit animam esse ideam C. I, 14, 19. — ait lacteum caloris esse sideris infusionem C. I, 15, 7. Fuit Stoicus, Panaetii discipulus. Cf. Fabric. B. Gr. III, 15. Real-Enc. V. p. 1928 sq.
- Postumius**. Vid. Albinus.
- PROPERTIUS** (II, 3, 24.) D. 21, 7. De verb. 8, 15.
- PROTARCHUM** Trallianum secutus est Hyginus S. I, 7, 19. Commemoratur a Stephano Byzantino v. Ὑπερβόρειοι, alias ignotus.
- PTOLEMAEUS** in libris tribus quos de harmonia composuit C. I, 19, 20.
- PUBLIUS**, natione Syrus, cum puer ad patronum domini esset adductus, promeruit eum non minus salubris et ingenio quam forma. . . Ob haec manu missus et maiore cura eruditus, cum mimos componeret, . . productus Romae per Caesaris ludos omnes qui tunc scripta et operas suas in scenam locaverant provocavit, . . nec ullo recusante superavit omnes, in quis et Laberium. S. II, 7, 6 sq. Caesar in eum vertit favorem ib. 5. — ei palmam dedit ib. 8. Eius verus qui allocutus est Laberium recedentem ibid. — sententiae ib. 10 sq. — ioci ib. 6. et II, 2, 8.
- PYTHAGORAS** primus omnium Graecae gentis hominum mente concepit caelestium sphaerarum modulamina C. II, 1, 8. — secreti compos deprehendit numeros ex quibus soni sibi consoni nascerentur ib. 13. Ante Pythagoram secretum imparis numeri parturit natura S. I, 13, 5. Animam dixit esse harmoniam C. I, 14, 19. — putat a laete circulo deorsum incipere Ditis imperium C. I, 12, 3. — fabulatus est C. I, 2, 21. — agendi nescius fuit, artes disserendi et solas doctrinae et conscientiae virtutes secutus est C. II, 17, 8. Vid. Plato.
- QUADRIGARIUS**. Vid. Claudius.
- ROSCIUS** librum conscripsit quo eloquentiam cum histrionia comparavit III, 14, 12.
- RUSTICUM** vetus canticum V, 20, 18.
- RUTILIUS** scribit Romanos instituisse nundinas, ut rustici nono die ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent S. I, 16, 34. P. Rutilius Rufus consul anni DCXLVI. libros de iure civili scripsit et historiarum libros, e quibus haec sumpta esse statuit Krause Vit. hist. Rom. p. 229.
- SALUSTIUS**, gravissimus alienae luxuriae obiurgator et censor III, 13, 9. — regnat in brevi genere dicendi V, 1, 7. — Iug. 6, 1. D. 19, 29. De verb. 6, 12. — in tertia S. I, 4, 6., ubi vid. not. Alia fragmenta III, 13, 7; 14, 5; VII, 12, 34. D. 21, 7. De verb. 8, 16.
- Saliorum antiquissima carmina** S. I, 9, 14.
- SAMMONICUS SERENUS**, vir seculo suo doctus, qui temporibus Severi principis ostentabat duritiam morum, cum ad principem suum scriberet III, 16, 6. Cf. 17, 4. — in libro quinto Rerum reconditarum III, 9, 6. Adnotavit Muretus: „Etiam Arnobius lib. VI. [c. 7.] Sammonicum nominat. Spartianus in vita Caracallae [c. 4.]: Occisi sunt et in balneis plures et in coenis, inter quos Sammonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam exstant.“ Horum librorum titulum cum aliis similibus (*Libri reconditi* apud Serv. ad Aen. I, 398. et II, 649. et Ἀνώνυμα τῶν οὐκ ἐν μέσῳ Plutarch. Sympos. V, 2, p. 675. B.) commemorat Lobeck. Aglaopham. II, p. 862. not.
- SAPPHO** (fragmentum de carchesio ex Athenaeo sumptum) V, 21, 6.
- SCIPIO AFRICANUS AEMILIANUS** in oratione contra legem iudiciariam Tib. Gracchi III, 14, 6., ubi vid. not.
- Seneca** compilatus est Ep. 10. § 5. S. I, 7, 6. Ep. 47. S. I, 11, 7 sqq. Ep. 84. §§ 2-10. S. I, praef., 5 sqq.
- SERVIUS SULPICIUS** III, 3, 8. dicitur auctor interpretationis vocis religio, quam Manerio Sabine tribuit Gellius IV, 9, 8.
- Sibyllinum carmen** S. I, 17, 25.
- SISENNA** in secundo VI, 4, 15. (L.

Cornelius). Cf. Krause p. 299 sqq. Baehr. II, p. 23. Bernh. p. 2043 sq.

SOPHOCLES *tragedia quae inscribitur* 'Προκρούς V, 19, 9 sq. — *in fabula quae inscribitur* Tyro V, 21, 6.

SPEUSIPPUS *solem* 'Απόλλωνα cognominatum scribit, quod ex multis ignibus constet vis eius S. I, 17, 8. Fuit Platonis sororis filius quem in Pythagoreorum numero retulit Fabricius Bibl. Gr. II, 13. Cf. Diog. Laert. IV, 1.

STATIUS TULLIANUS *de vocabulariis* rerum libro primo III, 8, 6. Praeter Comment. Serv. ad Aen. XI, 543., ubi ipsa Macrobian verba leguntur, commemoratur nusquam, quod sciam, hic grammaticus.

STOICI S. II, 1, 8. D. 13, 7.

STRATO *Peripateticus per septinos dies concepti corporis fabricam dispensat.* C. I, 6, 65. Cf. Fabric. B. Gr. III, 11.

SUEVIUS, *vir longe doctissimus, in idyllio quod inscribitur* Moretum III, 18, 11 sq. Suevius poeta ib. 19, 1. — *in libro quinto* (fragm. epic.) VI, 1, 37. et 5, 15. Aliunde non notus poeta.

SULPICIUS. Vid. Servius.

SYMMACHUS *luxuriatur pingui et florido genere dicendi* V, 1, 7. Cf. prolegg. p. xxiv sqq.

TAGETICA *sacra* V, 19, 13., ubi vid. not.

TARQUITIUS PRISCUS *in Ostentario arborario* III, 20, 3. Liber Tarquittii transcriptus ex Ostentario Tusco III, 7, 2. Ad Lactantii verba (I, 10, 2.): *Tarquiti*us de illustribus viris disserens adnotavit Henmannus: „Qualis hic Tarquiti^{us} fuerit, indagare nondum potui, inquit Theod. Canterus Var. lect. lib. II, c. 19. Fuit is scriptor Latinus de Hetrusca disciplina laudatus a Plinio [inter auctores libb. II. et XI.],“ et Camerarius: „Ammianus Marcellinus lib. XXV, c. 6. de hoc auctore: *Ex Tarquitianis libris in titulo de rebus divinis.*“ Ostentarium Tuscum videtur pertinere ad libros Etruscorum, de quibus vid. III, 7, 2. Apud Festum v. *Ratitum quadrantem* p. 274. Muell. memoratur Tarquiti^{us}, sed excidit titulus libri. Regibus pulsus nomen Tarquinius putatur esse

mutatum in *Tarquiti^{us}*. Cf. Real-Enc. VI, p. 1613 sq.

TARENTIUS *in Hecyra* (I, 2, 114.) D. 19, 31. De verb. 6, 14. Eunuuch. II, 2, 98.* De verb. 8, 4. II, 2, 40. De verb. 7, 2. Heautontim. prol. 19. De verb. 1, 23. IV, 6, 18. D. 16, 7.

Vid. Varro.

TERTIUS, cum de ritu sacrorum multa dissereret III, 11, 5., ubi Hertz. de L. Cinc. p. 39. statuit esse legendum *P. Titius*.

THEOCRITUS *Virgilius sibi fecit pastoralis operis auctorem* V, 2, 4.

THEOLOGI *potentiam solis ad omnium potestatum summam referri indicant* S. I, 23, 21.

THEOPHRASTUS (de lacteo) C. I, 15, 4.

THUCYDIDES *libro tertio* [II, 8.] III, 6, 8. Descriptio pestilentiae IV, 1, 3.

TIMOTHEUS *poeta* VII, 16, 28. Timotheus tantum legitur S. I, 17, 20. Cf. Meinek. Hist. crit. (com. med.) p. 428.

Timotheus, Thersandri filius commemoratur in Alexandri Aetoli fragm. V, 22, 5.

(Tironis) *Ciceronis liberti libri quos de iocis patroni composuit.* S. II, 1, 12.

C. TITIVS, *vir aetatis Lucilianae in oratione qua legem Fanianam suavit* III, 16, 14., ubi vid. not. — *de verbi vitulari significatione* III, 2, 11.

TITUS *de feriis scribens* I, 16, 28., ubi Merkel. probante Hertzie coniecit Cincius.

TREBATIUS *in libro I. Religionum* S. I, 16, 28. et III, 3, 2; 5, 1. — *Religionum libro nono* III, 7, 8. — *libro decimo Religionum* III, 3, 5. Trebatius tantum legitur ib. 4. Fuit Ciceronis amicus. Cf. Baehr. II, p. 640. Bernh. p. 235.

TUDITANUS *libro tertio Magistratum* S. I, 13, 21. Tuditanus tantum legitur S. I, 16, 32. C. Sempronius Tuditanus fuit consul a. DCXXV. Baehr. II, p. 20. Real-Enc. VI, p. 976.

Umro negat eum polius qui opus ad deos pertinens fecisset. S. I, 16, 10. Alias, quod sciam, ignotus.

VALEBIUS. Vid. Antias.

VALERIUS PROBUS, *vir perfectissimus.* V, 22, 9.

L. VARIUS, *tragoediarum scriptor.*

S. II, 4, 1. e. conl. Welcherti. *Varius de Morte* VI, 1, 39. et 2, 19. Fuit carmen epicum de morte Caesaris. Cf. Baehr. I, p. 214. Bernh. p. 408.

M. Varro de agricultura III, 2, III, 15, 6. *Varro de agricultura libro tertio*, c. 6. III, 13, 1; c. 12. ib. § 14.; c. 14. ib. § 15. *Varro Divinarum libro quarto* III, 6, 10., ubi vid. not. — *libro quinto Rerum divinarum* S. I, 9, 16. — *Divinarum libro quinto*, III, 2, 8. — *libro octavo Rerum divinarum*, III, 4, 1. — *Rerum divinarum libro decimo* VI, 4, 8. — in libro quinto decimo *Rerum divinarum* III, 2, 11. Cf. Merkel. prolegg. ad Ovid. Fast. p. cvi sqq. Eodem pertinet: — in *Augurum libris* S. I, 16, 19. (Merkel. p. cxv. refert ad lib. III.) — *libro sexto qui est de sacris aedibus* S. I, 8, 1. — *instaurare ait esse instar novae* S. I, 11, 5. (Merkel. p. clxix. refert ad lib. IX.). — *την Θεον Πρωκλειαν Fauni filiam tradit* S. I, 12, 27. (Merkel. p. clxxxviii. refert ad lib. XIV.). De Graeco more Herculi sacrificandi III, 6, 17. (Merkel. p. cxxx. refert ad lib. XVI.). de Apolline et Baccho in Parnasso celebratis S. I, 18, 4. de Venere S. I, 12, 12. de Pelasgia diversas terras potentibus S. I, 7, 28. de nundinis S. I, 13, 20. et 16, 33. de intercalatione S. I, 13, 21. de Kalendis S. I, 15, 18. de diebus fastis S. I, 16, 27. Sed verba: *Varro Feralium diem ait a ferendis in sepulchra epulis dicta* S. I, 4, 14. pertinent ad lib. de ling. Lat. vi, 3, § 13. *Varro in libro Rerum humanarum quem de diebus scripsit* S. I, 3, 2 et 4. — *Humanarum secundo* III, 4, 7. *M. Varro libro Rerum humanarum undecimo* III, 16, 12. *Varro in logistorico qui inscribitur Marius de fortuna* III, 18, 5. — in libro qui inscribitur *Gallus de admirandis* III, 15, 8. — *Cato de liberis educandis* III, 6, 5. — in *Scavola* D. 19, 32. — de moribus III, 8, 9. (Vid. app. crit.) — ad *Libonem primo* III, 18, 13. (Ex hoc loco commemoratur a Fabricio Bibl. Lat. I, p. 127.) *M. Varronis liber ex saturis*

Menippeis, qui inscribitur: Nescis, quid vespere vehat. S. I, 7, 12. et II, 8, 2 sq. — in saturis quas alii Cynicas, ipse appellat *Menippeas* S. I, 11, 42. — in *Menippeis suis* V, 20, 13. — in ea satira quas inscribitur *περὶ σατυρῶν* III, 12, 2. Cf. F. Oehlerii Commentat. de M. Terentii Varronis satira Menippea. Huc pertinent etiam verba: licet *Varro dixerit* genuit D. 23, 8 et de verb. 10, 9., quae ad Andabatas refert Priscianus X, p. 898. P.

M. Varro tantum legitur (de Liciniis Murenis) III, 15, 2. Quorum (Quadrigarii et Lucilii) *M. Cicero et Varro imitatores se gloriantur* S. I, 5, 10.

VATINIUS in oratione sua posuit Ciceronem esse scurram consularem S. II, 1, 12.

VELIUS LONGUS III, 6, 6. Inter Virgillii commentatores saepe commemoratur a Servio (cf. Lion. praef. p. ix.), et a Charisio II, 9. p. 153. P. Cf. Baehr. I, p. 236.

VERANIUS ex I. libro Pictoris dissertationem huius verbi (porricere) excutit est. III, 2, 3 sq. — in Pontificalibus quaestionibus III, 5, 6. Pontificalium eo libro quem fecit de supplicationibus III, 6, 14. e. conl. Merkel. ad Ovid. Fast. p. xcvi. In codd. Mss. legitur *Veratius Pontificalis in eo libro*. — de verbis pontificalibus III, 20, 2. Merkelius l. c.: „Vixit Veranius, inquit, intra annos u. c. 664. et 667., uti cognoscitur e Feste p. 289, 24 sin.“ Quae ultimo loco commemoravimus e Feste hausta esse censet G. F. Grotefend. Zeitschr. f. Alt.-Wiss. 1843., p. 176. Cf. Baehr. II, p. 572.

VERNIUS FLACCUS iuris pontificii peritissimus S. I, 15, 21., ubi vid. App. crit. — in eo libello qui Saturnus inscribitur S. I, 4, 7. *Verrius Flaccus* tantum legitur S. I, 6, 15; 8, 5; 10, 7; 12, 15. Hunc Verrii illius ex quo hauserit Festus libertum fuisse statuit Manutius ad Cic. ep. IX, 20., quod adnotavit Zeunius ad S. I, 6, 15. Cf. Baehr. II, p. 112. et 582. Bernh. p. 663 sq.

VINGILIUS nullius disciplinae expertus C. I, 6, 44. — disciplinarem omnium peritissimus C. I, 15, 12.

Maro omnium disciplinarum peritus S. I, 16, 12. *Quem nullius umquam disciplinae error involvit* C. II, 8, 1. *Maronis gloria haec est, ut nullius laudibus crescat, nullius vituperatione minuatur.* S. I, 24, 8. *Inscientiae Virgilianae vulnere* III, 10, 1 sq. — *Venetus rusticis parentibus natus inter silvas et frutices eductus* V, 2, 1. *Virgilius doctissimus ius pontificium in multa et varia operis sui parte servavit* S. I, 24, 16. Cf. lib. III, 1, 1 sqq. *Nullis verbis magis proprie usus est quam sacris vel sacrificiis* III, 2, 1. *Nomina sacrorum locorum congrua proprietate contulit* III, 4, 1 sqq. *De dis Romanorum propriis aspersa est huic operi non incuriosa subtilitas* ib. 6. *Nec minus de sacrificiorum usu quam de deorum scientia diligentium suam pandit* III, 5, 1. *Cur Iovi taurum immolari dixerit* III, 10, 3 sqq. *Astrologiam totamque philosophiam operi suo aspersit* S. I, 24, 18. *Utrum qui velit orandi artem consequi magis ex Virgilio an ex Cicerone proficiat* V, 1, 2 sqq. *Apud Maronem quattuor genera dicendi (copiosum, siccum, pingue, floridum) reperiuntur* V, 1, 7 sqq. *Nec stilum maturum et gravem nec huic contrarium apud Virgilium frustra desideraveris* V, 1, 16 sq. *Eloquentia omni varietate distincta cum rerum natura comparanda* V, 1, 18 sqq. *Omnium profectibus se praeparabat ibid.* *Virgilianos versus pueri magistris praelegentibus canebant* S. I, 24, 5. *Figuras de vetustate traxit* VI, 6, 1 sqq. *Vetustatis adfectatio in Virgilio* S. I, 24, 19. *Antiquae Latinitatis diligens fuit* VI, 9, 12. *Quid Maro de antiquis Romanis scriptoribus traxerit* VI, 1, 1 sqq. — *quaedam quae ab Homero creditur transtulisse* VI, 3, 1. *Quantum ex antiquiorum lectione profecerit* VI, 1, 2. *Inseruit lecta operi suo (veterum) verba* VI, 4, 1. *Nec Tullio compilando abstinuit* VI, 2, 33. *Multa de Graecis cautus transtulit* S. I, 24, 18. *Vid. Homerus.* *Multa sunt quae tracta a Graecis carmini suo conseruit* V, 2, 2. *De Graecarum litterarum penetrabilibus eruta* V, 18, 1 sqq. *Nullus Graecorum tantam Graecae doctrinae hausit copiam quantum so-*

lertia Maronis assecuta est V, 2, 2. *Parthenio grammatico in Graecis usus est* V, 17, 18., ubi vid. not. *Graiae linguae libenter se addixit* V, 17, 15. *Inseruit operi suo et Graeca verba* VI, 4, 17. — *epitheta Homerica* V, 14, 7. — *a veteribus tracta* VI, 5, 1 sqq. — ἀποφθέγματα V, 16, 6. *Anzie semper diligens fuit in verbis pro causae merito vel atrocitate ponendis* VI, 7, 4 sqq. Cf. V, 18, 1. *Maronis docta elegantia* III, 2, 12. *Moriens poema suum legavit igni.* S. I, 24, 6. *Epistola qua compellat Augustum* ib. 11 sqq.

Aeneid. II. (v. 1 sqq.) V, 2, 8. v. 8. S. I, 17, 4. (v. 27 sqq.) V, 16, 11. v. 34 sqq. V, 2, 8. v. 37. IV, 2, 2. v. 39 sqq. IV, 5, 5. v. 42. V, 22, 8. v. 65 sq. V, 4, 2. v. 71 sqq. V, 4, 3. v. 81. V, 4, 4. (v. 81 sqq.) V, 2, 13. v. 92. V, 3, 9. v. 94. IV, 6, 3. v. 105. VI, 6, 7. v. 135. IV, 6, 21. et VI, 6, 15. v. 137. VI, 8, 7. v. 159 sqq. V, 3, 18. v. 198 sqq. V, 11, 5. v. 203. VII, 2, 9. De verb. 7, 10. v. 224. VI, 5, 10. v. 228. IV, 1, 5. v. 242. IV, 5, 2. v. 250. IV, 6, 6. v. 282. VI, 5, 15. v. 294 sqq. IV, 5, 12. v. 306 sqq. V, 4, 5. (v. 314 sqq.) V, 2, 13. v. 326 sqq. V, 4, 6. (v. 351 sqq.) V, 16, 5. v. 354. VI, 1, 49. v. 373. III, 2, 17. v. 384. IV, 3, 9. v. 411 sqq. V, 4, 8. v. 430 sqq. V, 11, 2. (v. 446.) V, 2, 13. v. 472 sq. IV, 3, 16. v. 475. IV, 3, 3. v. 480. D. 6, 14. v. 483. IV, 3, 10. v. 498 sqq. V, 4, 9. v. 500. V, 17, 16. v. 501.* V, 13, 8. v. 530. VI, 1, 11. v. 539. VI, 1, 32. v. 573. VI, 6, 11. v. 588 sqq. V, 4, 11. v. 595 sq. V, 4, 13. v. 612. V, 15, 8. v. 619. V, 14, 15. De verb. 6, 15. v. 628. IV, 6, 9. v. 691. VI, 1, 44. (v. 697 sqq.) V, 2, 13. et VII, 1, 14. v. 720. VI, 6, 7. v. 726. VI, 4, 18. v. 734. III, 4, 12. v. 736. III, 11, 4. (v. 739 sq.) VII, 1, 14. — III. v. 1. V, 5, 1. v. 3 sqq. V, 5, 2. v. 10. D. 19, 31. De verb. 6, 14. v. 31 sqq. V, 5, 3. v. 79 sq. VI, 1, 57. v. 83 sqq. IV, 4, 5. v. 89 sq. IV, 3, 6. v. 100 sq. IV, 6, 22. v. 112 sq. VI, 9, 13. v. 116 sqq. III, 4, 4. v. 145. De verb. 8, 4. v. 222 sq. V, 13, 10. v. 223* sq.

IV, 5, 8. v. 226 sqq. III, 4, 4.
v. 241 sq. V, 1, 9. v. 248 sq.
III, 4, 4. v. 250. VI, 1, 8. v.
250 sq. V, 5, 5. v. 261.* V, 17,
15. v. 265. VI, 1, 20. v. 273 sq.
IV, 3, 8. v. 274 sqq. V, 6, 6.
v. 281 sq. VI, 2, 18. v. 293
et 296 sq. III, 4, 12. v. 304
sqq. V, 13, 12. v. 324* sqq. V,
1, 9. v. 326. III, 9, 15. v. 341
sqq. V, 5, 7. v. 351. V, 22, 7.
v. 351 sq. III, 9, 1 et 14. v. 355
sqq. V, 5, 9. v. 361 sqq.* V, 1,
10. v. 365 sq. IV, 3, 13. v.
379 sqq. V, 5, 11. v. 390. V,
16, 7. v. 403. IV, 3, 14. v.
403 sq. D. 6, 14. v. 403 sq. IV,
4, 21. v. 410 sqq. V, 13, 14. v.
416* sqq. VI, 2, 28. v. 422. VI,
6, 17. v. 425. IV, 3, 14. (v.
470. V, 12, 2. v. 471 sqq. V, 5,
12. v. 492 sq. De verb. 9, 9.
v. 496 sqq. V, 5, 13. v. 535. IV,
2, 2. v. 550 sqq. IV, 4, 14. v.
556 sq. IV, 3, 6. v. 560. IV,
6, 9. v. 563. et v. 597 sq. IV,
3, 3. v. 601. V, 17, 16. v. 604
sqq. C. I, 3, 19. v. 626 sqq.
V, 11, 9. v. 632 sq. III, 8, 1.
v. 648 sq. IV, 3, 8. v. 671 sq.
De verb. 8, 14. v. 674. IV, 3,
3. v. 682 sq. et 685 sq. III, 3,
7. v. 702. III, 4, 13. v. 717
sqq. III, 1, 1 et 6. v. 729. IV,
4, 6. v. 762.* V, 17, 15. v.
774. IV, 1, 1. v. 782. VI, 4, 4.
v. 792 sqq.* V, 3, 14. — IIII.
v. 10. IV, 3, 11. v. 11. V, 1,
4. v. 12. III, 4, 9. v. 19. III,
3, 2. v. 21. III, 10, 3. v. 26.
III, 10, 6. v. 45. VI, 6, 7. v.
57. V, 16, 7. v. 66. V, 21, 1.
v. 75. VI, 5, 8. v. 89. III, 6,
3. v. 94. C. I, 7, 8. v. 97 sq.
V, 3, 8. v. 116. D. 15, 19.
De verb. 2, 2. v. 118 sq. III,
4, 6. v. 119. III, 6, 5. et 10,
5; V, 13, 11. v. 130. V, 13, 16.
v. 134. D. 19, 30. De verb. 6,
13. (v. 167.) C. I, 7, 8. v. 175.
VI, 1, 50. v. 192.* V, 6, 1. v.
192* sq. V, 3, 3. v. 199. VI, 1,
27. (v. 209 sqq.) V, 2, 14. v.
282 sq. De verb. 7, 10. v.
221. VI, 5, 14. v. 251 sq. V,
22, 11. v. 268* sq. V, 6, 3.
v. 284. S. I, 14, 5. v. 321 sqq.
IV, 6, 2. v. 332. IV, 3, 15. v.
379 sq. C. I, 7, 3. v. 420 sqq.
V, 6, 4. (v. 420 sqq.) V, 2, 14.
v. 437 sq. III, 4, 10. v. 486 sq.
V, 6, 2. v. 489 sq. IV, 5, 10. et
V, 6, 7. v. 513 sqq.* V, 11, 10.

v. 566 sq. V, 6, 8. v. 570 sqq.
V, 17, 10. v. 585 sq. VI, 4, 19.
v. 587. VI, 1, 14. v. 602. D.
15, 19. v. 618. VI, 8, 3. v.
620. IV, 6, 19. v. 621. VI, 1,
55. v. 621.* De verb. 9, 21.
v. 622 sqq. V, 13, 17. v. 623.
IV, 6, 14. v. 631. V, 13, 6.
v. 645. IV, 3, 16. v. 646 sq. IV, 3,
9. v. 699 sq. VI, 4, 14. v. 712
sq. IV, 6, 4. v. 715. V, 2, 11. —
IW. v. 4 sq. et 9. C. I, 8, 6.
v. 56 sq. III, 4, 5. et VI, 6, 7.
v. 57.* III, 5, 2. v. 57* sqq.
III, 12, 10. v. 62. III, 4, 5.
v. 63 sq. III, 5, 2. v. 66 sq.
VI, 6, 18. v. 69 sqq. V, 6, 9.
v. 117 sq. De verb. 8, 18. v.
154 sq. VI, 4, 9. v. 176 sq. V,
13, 31. v. 177. V, 3, 11. v.
219 sq. III, 2, 9. v. 238 sqq.
V, 6, 11. v. 272. VI, 6, 13. v.
288. V, 17, 19. v. 301 sq. IV,
5, 7. v. 302 sq. V, 17, 16. v.
365 sqq. V, 11, 14. v. 371 sq.
VI, 1, 59. v. 401. V, 14, 10.
v. 419 sq. IV, 6, 6. v. 425.*
D. 15, 19. De verb. 2, 2. v.
441 sqq. V, 6, 13. v. 453. VI,
5, 7. (v. 454 sqq.) V, 16, 5.
v. 482. VI, 1, 9. v. 512. III,
1, 7. v. 513 sq. V, 19, 9. v.
514. VI, 6, 9. v. 530.* VI, 6, 7.
v. 534 sq. IV, 6, 11. v. 584.
VI, 1, 25. v. 584 sq. V, 6, 15.
v. 585. VI, 1, 31. v. 590 sq.
IV, 2, 2. et VI, 6, 16. v. 591.
IV, 3, 7. v. 612 sqq. V, 12, 5.
v. 634 sq. III, 1, 7. v. 638.*
III, 3, 2. v. 651.* IV, 6, 10. v.
657 sq. VI, 1, 42. v. 659 sq.
IV, 2, 2. v. 669 sq. IV, 6, 5.
v. 677. IV, 6, 12. v. 698 sq.
V, 19, 1. v. 702 sq. V, 19, 5.
— W. v. 1 sq. V, 2, 12. v. 8
sqq. V, 7, 1. v. 31. VI, 1, 48.
v. 77. V, 21, 1. v. 98 sq. V, 7,
2. (v. 104 sqq.) V, 2, 15. v.
144 sqq. V, 11, 20. v. 194 sq.
IV, 6, 21. v. 235 sqq. III, 2,
5. v. 237 sq. III, 2, 2. v.
257. VI, 6, 19. v. 259 sqq.
V, 7, 3. v. 302. VI, 1, 61.
v. 314. De verb. 3, 11. v.
315. V, 7, 4. v. 320. VI, 2,
32. v. 324. V, 14, 5. v. 328
sq. De verb. 9, 9. v. 372. VI,
8, 3. v. 401. VI, 8, 3. v.
422 sq.* VI, 1, 43. v. 426. V,
7, 5. v. 438. VI, 6, 5. v. 468
sqq.* IV, 1, 2. vv. 481. et 483.
III, 5, 3. v. 485. V, 7, 6. (v.
492.) V, 16, 12. v. 517 sq.* III,

8, 4. v. 589. V, 14, 2. v. 609. VI, 6, 4. v. 626. IV, 3, 16. v. 632.* VI, 6, 16. v. 674. VI, 1, 28. v. 681 sq. VI, 6, 18. v. 738 sq. S. I, 3, 10. v. 740 sqq. V, 7, 8. v. 792. IV, 3, 15. v. 822. V, 17, 18. v. 823. V, 17, 17. v. 824. V, 17, 18. (v. 843.) V, 15, 12. v. 871. V, 14, 5. — VII. v. 6. V, 12, 3. v. 33. V, 14, 4. v. 38 sq. III, 5, 5. v. 45. De verb. 7, 2. v. 47 sq. IV, 1, 5. v. 65 sq. III, 3, 6. v. 90 sq. VI, 4, 2. v. 119 sqq. IV, 5, 2 sqq. v. 124. III, 2, 9. v. 141.* V, 14, 8. v. 144. VI, 6, 8. v. 167. VI, 8, 6. v. 179 sqq. VI, 2, 27. De verb. 7, 2. v. 204. VI, 6, 8. v. 214. V, 7, 9. v. 229 sq. III, 1, 8. v. 232 sqq. V, 7, 15. (v. 236 sqq.) V, 2, 14. v. 258 sq. III, 3, 3. v. 273. VI, 8, 14. v. 276. V, 14, 8. v. 278. V, 7, 11. v. 287. V, 14, 8. v. 308. IV, 3, 4. v. 336. IV, 4, 16. (v. 337 sqq.) V, 2, 14. v. 356 sq. IV, 3, 16. v. 363 sqq. V, 7, 12. v. 405* sqq. VI, 6, 13. v. 427. IV, 3, 2. v. 446. IV, 6, 14. (v. 450 sqq.) V, 2, 14. v. 470 sqq. IV, 1, 1. v. 497. IV, 3, 8. v. 498 sq. IV, 1, 4. v. 515 sq. VI, 2, 25. v. 522. V, 3, 12. v. 529 sq. IV, 6, 14. vv. 535 sq. et 539. S. I, 3, 11. v. 545. C. I, 13, 12. v. 578 sq. V, 3, 5. v. 582 sqq. V, 13, 18. v. 593 sq. IV, 4, 16. v. 595 sqq. V, 7, 14. v. 597 sq. IV, 4, 15. (v. 598.) C. I, 10, 12. v. 602 sq. IV, 4, 15. v. 611 sq. IV, 4, 11. v. 616. IV, 4, 16. v. 621 sq. IV, 4, 11. v. 622. VI, 1, 39. v. 625. VI, 3, 6. v. 625 sqq. V, 7, 16. v. 635 sq. III, 1, 8. v. 644. V, 17, 16. v. 653 sqq. C. I, 9, 9. v. 657. III, 2, 12. v. 664. C. I, 8, 6. (v. 679 sqq.) V, 2, 14. v. 700* sq. V, 7, 8. v. 724. VI, 1, 45. vv. 724 et 726. C. I, 14, 14. v. 727. C. I, 17, 5. v. 733. C. I, 8, 11. v. 736. C. I, 9, 4. v. 743. C. I, 10, 17. v. 833 sq. De verb. 3, 13. v. 843* sq. VI, 1, 46. v. 847. VI, 1, 23. v. 897. C. I, 3, 6. — VIII. v. 9. VI, 4, 7. v. 10 sqq. V, 12, 7. (v. 10 sqq.) V, 2, 14. v. 15 sqq. V, 8, 1. v. 30 sq. III, 1, 2. v. 93. VI, 9, 1. v. 96 sq. De verb. 3, 13. v. 139. III, 1, 2. v. 179. VI, 5, 11. v. 187 sq.

VI, 8, 1. v. 197 sqq. V, 8, 2. v. 249 sq. IV, 1, 5. (v. 260 sqq.) V, 17, 2. (v. 266.) V, 2, 15. v. 282. VI, 4, 20. v. 283. VI, 6, 2. (v. 286.) V, 17, 3. v. 293 sqq. IV, 2, 2 et 4 sqq. v. 295. VI, 1, 60. v. 304 sqq. IV, 5, 6. v. 359. IV, 3, 7. v. 417. VI, 6, 6. v. 462 sqq. V, 11, 23. (v. 479 sqq.) V, 17, 2. v. 520 sq. VI, 1, 16. v. 528 sqq. V, 13, 20. v. 536. IV, 4, 3. v. 537. IV, 3, 6. v. 586. VI, 3, 1. v. 601 sqq. III, 8, 8 sqq. (v. 616 sqq.) V, 2, 15. (v. 620.) V, 17, 3. v. 625.* VI, 1, 54. v. 636 sq. VI, 1, 63. (v. 641 sqq.) V, 2, 15. v. 645. V, 13, 9. vv. 647. 649. 655. 670. 678. 691. 706. 723. 744. 750. V, 15, 15. (v. 655 sqq.) V, 16, 4. v. 684 sqq. V, 13, 13 sqq. v. 699 sqq. V, 8, 3. v. 752. V, 15, 8. v. 759 sq. IV, 6, 23. v. 761. V, 15, 8 et 15. (v. 765 sqq.) V, 16, 4. v. 785 sqq. V, 13, 36. v. 792. VI, 6, 19. v. 794 sqq. V, 15, 19. v. 809 sqq. V, 8, 4. — VIII. v. 72. VI, 1, 12. v. 84 sq. III, 3, 2. v. 90. VI, 1, 37. v. 91. VI, 1, 51. v. 150 sq. VI, 1, 13. v. 157 sq. V, 14, 15. v. 175 sq. III, 6, 16. v. 181. VI, 6, 7. v. 182 sqq. V, 8, 5. v. 184. V, 3, 6. (v. 193 sqq.) V, 14, 15. v. 197. IV, 6, 14. v. 243 sqq. V, 16, 14. v. 255. V, 14, 8. v. 270. III, 6, 12. v. 278. V, 21, 1. v. 278 sq. III, 11, 3 et 8. v. 285 sq. III, 12, 1. v. 290 sqq. VI, 6, 14. v. 293. VI, 5, 13. v. 311 sq. VII, 2, 16. (v. 334.) V, 16, 8. v. 358. S. I, 7, 23. v. 362 sq. III, 6, 9. (v. 370 sqq.) V, 2, 15. v. 403. C. I, 14, 14. v. 455 sqq. V, 8, 6. v. 484. IV, 6, 19. v. 485. IV, 4, 16. v. 560 sqq. V, 8, 8. v. 561 sq. V, 14, 15. v. 589 sqq. V, 8, 10. v. 596. VI, 1, 22. v. 597 sqq. III, 3, 9. v. 612 sqq. V, 8, 11. v. 620. V, 13, 36. v. 643. IV, 4, 11. v. 676 sq. V, 14, 10. v. 691 sqq. V, 14, 10. v. 694. VI, 5, 15. v. 702 sq. IV, 5, 11. v. 724. VI, 5, 2. — IX. v. 15. III, 5, 11. v. 18 sq. V, 9, 1. v. 37 sq. VI, 6, 16. v. 47 sqq. V, 1, 11. v. 59 sq. IV, 5, 8. v. 104 sqq. V, 13, 22. v. 115 sq. IV, 6, 16. v. 138 sq. V, 9, 2. et * IV, 4, 11. v. 146 sq. V, 9, 3.

v. 157 sq. V, 9, 4. et VII, 1, 23.
(v. 176 sqq.) V, 2, 15. et 15,
12. v. 181. V, 13, 24. v. 199
sq. VI, 6, 16. vv. 252 et 269.
VI, 6, 12. v. 294 sq. IV, 6, 9.
v. 303 sqq. V, 9, 5. v. 308 sqq.
V, 9, 7. v. 314 sqq. V, 9, 8.
v. 828 sq. V, 9, 10. v. 399 sq.
IV, 6, 12. v. 416. VI, 1, 36.
v. 422 sq. VI, 1, 18. v. 433 sq.
IV, 6, 14. v. 435 sqq. V, 10, 13.
v. 454. V, 15, 11. v. 455 sq.
VI, 6, 3. v. 459. VI, 1, 25. v.
459 sq. V, 9, 11. v. 476.*
IV, 1, 5. v. 486 sq. VI, 2, 21.
v. 528. VI, 1, 18. v. 546 sq.
V, 12, 9. v. 551 sqq. V, 13,
25. v. 563 sqq. V, 12, 12. (v.
571.) V, 15, 12. not. v. 581
sqq. V, 19, 15. v. 599. IV, 3,
7. v. 618. V, 9, 13. v. 627.
III, 5, 8. v. 672 sqq. VI, 2, 32.
v. 675 sqq. V, 11, 28. v. 684 sq.
V, 15, 8. v. 732* sq. V, 13, 35.
v. 755. IV, 3, 8. v. 767. V, 17,
17. v. 773. VI, 6, 27. v. 782
sqq. V, 9, 14. v. 794. VI, 1, 30.
v. 806 sqq. VI, 3, 4. — X. v.
2. VI, 1, 10. v. 63 sq. IV, 2, 2.
v. 85. IV, 6, 24. v. 100 sqq.
VI, 2, 26 sqq. v. 101 sqq. V,
13, 38. v. 129.* V, 17, 19. v.
166 sqq. V, 15, 4 et 7. (vv.
180 et 187.) V, 15, 9. v. 188.
IV, 6, 18. v. 189. V, 14, 16.
(v. 189 sq.) V, 16, 4. v. 215.
VI, 5, 12. v. 264 sqq. V, 10,
1. v. 270 sq. V, 13, 35. v. 270
sqq. V, 10, 2. et 13, 35. v. 284.
VI, 1, 62. v. 314. VI, 7, 6. v.
352.* IV, 4, 3. (v. 352.) V, 15,
9. v. 360 sq. V, 13, 27. v. 361.
VI, 3, 5. v. 383. D. 21, 8. De
verb. 8, 14. v. 395. IV, 3, 8.
(v. 411.) V, 15, 9. v. 418. VI,
6, 5. v. 419 sq. III, 7, 3. v.
444. VI, 6, 3. v. 449 sq. VI, 1,
56. v. 467. S. I, 16, 43. et V,
16, 7. vv. 467 sqq. et 472. V,
10, 4. v. 488. VI, 1, 24. (vv.
505 sqq. et 517 sqq.) V, 2, 15.
v. 521. ib. 16. v. 524 sqq. V,
10, 5. v. 532 sq. V, 2, 16. v.
550 ib. 17. v. 551. VI, 6, 19.
v. 554 sq. V, 13, 2. v. 557. V,
2, 17. v. 562. V, 15, 11. (v.
565 sqq.) V, 16, 9. v. 597. IV,
2, 11. v. 599 sq. V, 1, 17. v.
641. VI, 1, 48. v. 653. V, 15,
7. v. 706. IV, 3, 11. v. 716.
VI, 6, 9. v. 723 sqq. V, 10, 7.
v. 739 sqq. V, 12, 10. v. 745 sq.
V, 11, 30. (v. 747.) V, 15, 9. v.

758 sq. V, 16, 14. v. 767. V,
3, 11. v. 781. IV, 4, 4. v. 782.
IV, 3, 11. v. 812. IV, 4, 8. v.
819. IV, 6, 14. v. 844. IV, 3,
5. v. 850. IV, 4, 23. v. 854.
IV, 6, 15. v. 856 sq. IV, 3, 8.
v. 861 sq. IV, 6, 10. v. 879.
IV, 4, 24. v. 887.* VI, 6, 6. v.
906. VI, 6, 4. — XII. v. 4. VI,
6, 4. v. 15 sq. III, 5, 11. v.
24* sq. IV, 4, 9. v. 39 sq.
IV, 6, 13. v. 49 sq. IV, 6, 7.
v. 68. IV, 5, 7. v. 82. VI, 6,
3. v. 85. IV, 3, 5. v. 124 sq.
VI, 2, 33. v. 154 sq. IV, 5, 8.
v. 158 sq. III, 3, 6. v. 191.
V, 10, 10. v. 193* sq. VI, 6,
5. (v. 226 sqq.) V, 2, 15. v.
230. De verb. 8, 21. v. 243. V,
17, 19. v. 266 sqq.* IV, 4, 22.
v. 267 sq. IV, 3, 12. v. 285. D.
15, 19. De verb. 2, 2. (v. 336
sqq.) V, 2, 15. v. 415. IV, 6,
21. v. 425 sqq. VI, 2, 16. v.
469. V, 13, 3. v. 483 sqq. V,
3, 10. v. 486 sqq. V, 10, 11.
v. 487 sq. VI, 7, 18. v. 492.
VI, 3, 8. v. 500 sq. VI, 4, 10.
v. 532 sqq. V, 22, 2. v. 542
sqq. III, 8, 5. v. 601 sq. VI,
4, 6. v. 669. IV, 6, 14. v. 690
sq. VI, 6, 10. v. 731. VI, 1,
34. v. 745. VI, 1, 21. v. 751
sqq. V, 13, 28. v. 768 sqq. V,
1, 12. et VI, 15, 11. v. 770 sq.
VI, 7, 18. v. 794 sq. V, 3, 7.
v. 804. VI, 6, 17. v. 824. De
verb. 8, 6. v. 836. III, 6, 15.
et V, 22, 2. v. 850. VI, 4, 23.
v. 860 sqq. V, 3, 2. (v. 869.)
V, 15, 9. v. 882. IV, 3, 12. v.
890. V, 14, 2 sq. — XIII. (v.
11 sqq.) V, 2, 15. v. 19 sqq.
V, 1, 16. et 2, 17. v. 43 sqq.
IV, 4, 20. v. 67 sq. V, 12, 4.
v. 95 sq. IV, 6, 10. v. 101 sq.
IV, 1, 2. v. 149 sq. V, 13, 39.
v. 161. VI, 6, 10. v. 176. De
verb. 3, 11. v. 204. IV, 6, 16.
v. 206 sqq. V, 3, 14. et VI, 6,
13. v. 221.* IV, 3, 4. v. 224.
V, 15, 11. v. 228. VI, 1, 33.
v. 284. VI, 1, 52. et 6, 7. v.
298 sqq. V, 15, 10. v. 339* sq.
V, 12, 1. (v. 346.) V, 16, 9.
(v. 363.) V, 15, 11. v. 391.*
IV, 4, 7. et V, 15, 12. vv.
395. et 397. IV, 4, 7. v. 435
sq. VI, 1, 58. v. 493. VI, 1, 53.
v. 547. IV, 3, 11. v. 552. VI,
1, 17. v. 561. V, 17, 20. v.
565. VI, 1, 19. v. 566.* De
verb. 3, 11. v. 636. et 638. sq.

- IV, 2, 10. v. 646. V, 16, 7. v. 648 sq. III, 3, 6. v. 725 sq. V, 13, 39. v. 770 sq. III, 3, 4. v. 777. IV, 6, 10. v. 777 sqq. III, 3, 4. v. 813 sq. VI, 6, 11. v. 882. IV, 4, 25. v. 933 sq. IV, 6, 9. v. 934. IV, 3, 6. v. 936. IV, 2, 11.
- Ecolg.** H. v. 4. IV, 3, 11. v. 65 sq. IV, 3, 9. — **HH.** v. 24. V, 17, 17. v. 65. III, 18, 7. — **HHH.** v. 8 sq. IV, 6, 21. v. 49. VI, 1, 38. v. 77. III, 2, 16. — **HW.** v. 20. VI, 6, 18. v. 43 sq. III, 7, 1. v. 46. VI, 1, 41. v. 57. V, 17, 19. v. 58. V, 14, 6. — **V.** v. 27 sq. IV, 6, 15. — **VI.** v. 4 sq. VI, 4, 12. v. 17. V, 21, 1. v. 31 sqq. VI, 2, 22. v. 33. VI, 5, 4. v. 35 sq. VI, 4, 11. v. 48 sqq. IV, 6, 3. v. 74 sq. IV, 5, 10. v. 75 sq. VI, 7, 4. — **VII.** v. 5. D. 19, 31. De verb. 6, 14. v. 7. VI, 6, 6. v. 43. IV, 6, 16. — **VIII.** v. 43. De verb. 2, 2. v. 63. V, 16, 7. et VI, 1, 35. v. 85 sqq. VI, 2, 20. — **IX.** v. 2 sqq. IV, 6, 7. v. 28 sq. IV, 6, 18. v. 41 sq. VI, 4, 8. — **X.** v. 11 sq. VI, 6, 12. v. 52. V, 17, 15. v. 69. V, 14, 5. et 16, 7.
- Georg. H.** v. 5 sq. S. I, 16, 44. v. 6. S. I, 24, 3. v. 7 sqq. S. I, 18, 23. et V, 18, 2. v. 11. V, 17, 16. v. 53. V, 16, 7. v. 75. VI, 5, 5. v. 84. S. I, 18, 24. v. 84 sqq. V, 1, 14. v. 100 sqq. V, 20, 1 sqq. v. 118 sqq. VI, 2, 29. v. 126* sq. S. I, 8, 3. (v. 137.) C. I, 19, 18. v. 145.* V, 16, 7. v. 217 sq. C. I, 18, 15. vv. 242. et 246 sq. C. I, 16, 4 sq. v. 256.* VI, 4, 16. v. 259* sqq. VI, 8, 11. v. 269. S. I, 7, 8. et III, 3, 10. v. 272. S. I, 16, 12. et III, 3, 12. v. 272. S. I, 16, 12. et III, 3, 12. v. 295. V, 14, 4. v. 308. VI, 5, 6. v. 344. III, 11, 1 et 9. v. 367.* VI, 1, 26. v. 387. V, 14, 10. v. 437. V, 17, 19. v. 508. VI, 1, 63. — **HH.** v. 4.* D. 16, 7. vv. 36 et 51. VI, 6, 17. v. 59. VI, 6, 18. v. 69. V, 14, 4. v. 127. III, 19, 3. v. 246 sq. VI, 1, 47. v. 250. De verb. 8, 5 et 20. v. 299. III, 18, 5. v. 374. VI, 4, 23. v. 381. VI, 6, 8. v. 395. III, 5, 8. (v. 458 sqq.) V, 16, 5. v. 461 sqq. VI, 2, 4. v. 462. VI, 4, 3. v. 478. C. I, 15, 12. v. 500 sq. VI, 1, 65. v. 506. VI, 1, 40. v. 510 sq. VI, 2, 16. — **HHH.** v. 4 sq. VI, 7, 5. v. 55. VI, 4, 23. v. 73 sq. VI, 6, 11. v. 108 sq.* V, 13, 7. v. 111. V, 13, 8. v. 115 sqq. VI, 2, 19. et 9, 8 sqq. v. 223. VI, 4, 21. v. 215 sq. De verb. 8, 20. v. 226. IV, 4, 10. v. 256. D. 2, 3. v. 289. VI, 2, 2. v. 325. S. I, 17, 34. vv. 391. et 393. V, 22, 9. v. 449. V, 14, 4. v. 478 sqq. V, 16, 5. et VI, 2, 7. v. 481. IV, 4, 16. v. 498 sqq. IV, 1, 3. v. 500 sqq. VI, 2, 10. v. 505 sqq. VI, 2, 8. v. 509 sqq. VI, 2, 12. v. 520 sqq. VI, 2, 6. v. 529 sq. VI, 1, 64. v. 546 sq. VI, 2, 14. v. 548 sq. VI, 2, 13. — **HW.** v. 10 sq. VI, 5, 3. v. 44. VI, 6, 6. v. 50. ib. 7. v. 102. III, 11, 10. v. 110 sq. III, 6, 15. v. 136. VI, 6, 18. v. 151. V, 19, 12. v. 179. V, 17, 15. vv. 201. et 238. VI, 6, 19. v. 334 sqq. V, 17, 17. v. 361. V, 3, 4. v. 380 sq. V, 21, 1. v. 461 sqq. V, 17, 15. v. 466 sq. IV, 6, 23. v. 472. VI, 1, 29. v. 477. IV, 3, 4. v. 479. VI, 7, 15. v. 504. IV, 6, 12. v. 507. IV, 3, 16. v. 511. IV, 5, 7. v. 521. IV, 8, 13. v. 522. IV, 4, 16. v. 525 sqq. IV, 6, 23. v. 538. III, 5, 6. v. 540. ib. 5. v. 550. ib. 6. v. 551. ib. 5.
- XENAGORIS** in *tertia historia sua* V, 19, 80. (de Palicis). Cf. Real-Enc. h. n.
- XENOCRATES** dixit animam esse numerum se moventem C. I, 14, 19. De hoc Platonis discipulo vid. Diog. Laert. IV, 2.
- XENON** primo *Italicus* S. I, 9, 3. (de Iano). Alias, quod sciam, ignotus.
- XENOPHANES** dixit animam constare ex terra et aqua C. I, 14, 20. Vid. Diog. Laert. IX, 2.
- ZENON** dixit animam esse concretum corpori spiritum. C. I, 14, 19. De hoc Stoico vid. Diog. Laert. VII, 1. Fabric. B. Gr. III, 15.

II. INDEX RERUM ET VERBORUM.

Abaco et latrunculis diem primum Saturnaliorum conteri S. I, 5, 11.
Abellana nux III, 18, 5.
Ablutio in sacris deorum superum III, 1, 6.

Abolere aliquem, i. e. abolere eius memoriam VI, 6, 7.

Ἀποφαινεῖς S. I, 7, 28.

Abrumpit aer imbres C. I, 22, 9.

abruptis nubibus ignes VI, 1, 27.

Abruptum C. I, 8, 4; 13, 16.

Absolvere = solvere p. XLIII. Add. S. I, 6, 15. et III, 18, 1. In **absolvendi** verbo Augusti iconus S. II, 4, 9. **Absolvens** liquidius C. I, 20, 3. **absolutum** est C. I, 21, 32. **absoluta** ratione C. I, 6, 82. **absolutus** = brevis, directus. C. I, 2, 4. **Absolutissima** puritas = perfectissima C. I, 11, 12.

Absolutio = responsio D. 18, 3. = liberatio C. I, 13, 8. — corporum C. I, 6, 40 et 66; 9, 4.

Abstinentia C. I, 8, 7.

Abusive C. I, 14, 3.

Acaranum annus S. I, 12, 2.

Acca Larentia, nobilissimum scortum, populum Romanum heredem moriens nuncupavit, Faustuli coniux, Romuli et Remi nutrix S. I, 10, 13 sqq. sacrificium ei constitutum ib. 16.

Accedere = progredi C. I, 6, 49 sq.; 20, 5; 21, 10; S. I, 15, 2; VII, 14, 16. **Accessit** = accidit S. II, 2, 8.

Accendi in sitim VII, 15, 18.

Accerrere C. I, 13, 17.

Accessio = progressio C. I, 6, 81; 12, 1; 13, 15; 17, 10 et 16; 18, 4 et 8.

Accessus = progressus C. I, 15, 18; 22, 7; II, 11, 9.

Accipe S. I, 23, 17; D. 15, 4. **Accipite** III, 13, 1 et 10. **Accipe daque fidem** VI, 1, 13.

Accipenser. Vid. **Acipenser**.

Accitani, gens Hispaniae S. I, 19, 5. **Accitari** D. 18, 1. Vid. not.

Accommodus C. I, 2, 5; 19, 18.

Accusativus Graecorum more cum verbis passivis et adiectivis iunctus p. xxxix med. — cum praestandi verbo Not. ad Sat. I, 23, 6. — pronomina relativi. e nominativo intelligitur et nominativus ex accusativo p. xxxix extr. Add. S. I, 2, 5. et VII, 3, 14.

Accusativus cum infinitivo iusto rarius invenitur, sed etiam ubi non erat ponendus p. xl. Add. S. I, 21, 7; VII, 2, 8; 8, 4; 12, 5.

Accusatori qualis sit necessaria oratio IV, 2, 1.

Ἀχιλλῶος versus V, 14, 1 sq.

Ἀχιλλεύς cur dictus sit Apollo S. I, 17, 47.

Acetum, culpatum vinum, est frigidum VII, 6, 12; liquidissimum VII, 12, 30; acore tristificum ibid. — flammam extinguit VII, 6, 12; — gelu non stringitur VII, 12, 29. **Aceto** dissolutus unio III, 17, 17.

Achelous pro aqua apud Graecos V, 18, 3 sqq. Vid. praef.

Achemenides IV, 3, 16.

Acheron fluvius quid sit C. I, 10, 11.

Achilles C. I, 7, 6; S. V, 2, 15 sqq; 14, 12; VII, 3, 17.

Acies animae C. I, 3, 20; — cogitationis C. I, 6, 9; — humana C. I, 15, 17; — videndi VII, 14, 2.

Acisium consulem Fulvius diei primum intercalasse S. I, 12, 21.

Acipenser in deliciis fuit. III, 16, 1 sqq. — Traiani tempore non in magno pretio ib. 5 sqq. — Severi temporibus a coronatis ministris introlatus ib. 7. Eius squama adversa ibid.

Ἀκόλαστοι quoniam sint S. II, 8, 11. **Aconitum** qui hauserit cur plerimi

- meri potu curetur VII, 6, 5.
 — cum vine tritum si potui datum sit, certa mora ibid.
Acor VII, 12, 12 et 30.
Acervus quinam sint S. II, 8, 11.
Acrifolium, arbor infelix, III, 20, 3.
Acroama S. II, 4, 28.
Actiacum bellum S. II, 4, 27. *Actiaca victoria* ib. 29.
Actias V, 17, 15.
Actualis C. II, 17, 5.
Actus publici C. I, 3, 11. — *vitae* C. I, 7, 9. — *humani* C. I, 8, 7. — *rerum publicarum* ib. 8. — *terreni* ib. 12. — *sui* C. I, 10, 14. *Actuum proventus* C. I, 19, 24.
Acuitur in pilos VII, 7, 3.
Acuta et gravis vox S. I, praef., 9. *Acute excitatus sonus* Soma. 5, 2.
Acycos V, 17, 12.
Adad quid significet S. I, 23, 17 sqq. — *summus deus* apud Assyrios ib. 18. — *solem designat* ibid.
Adamus supernus S. II, 4, 12.
Addita = *infesta et inimica* VI, 4, 2 sqq.
Addubitare c. dat. VII, 12, 10.
Addubitatio pathos facit IV, 6, 11.
Adelpis, frater, dictus quasi non unus S. I, 17, 65.
Adeo C. I, 18, 11. not. *Add.* V, 22, 10. *Id adeo* VII, 2, 9.
Adeps cur sit sine sensu VII, 9, 11 sq.
Adepti mysteria C. I, 2, 18. — *consulatam* C. I, 3, 16.
Adfuitio, *παρτυρεσις* S. I, 6, 5.
Adiectivum, quod Graeci *ἐπιθετον* vocant S. I, 4, 9.
Adiutu VII, 7, 5.
Adlegere senatum S. II, 3, 11.
Admoti pecora paviase dicitur Apollo S. I, 17, 43.
Admixtu S. II, 1, 6.
Admissum facinus S. I, 11, 3.
Adolere penates S. I, 24, 22. *Adoletur* S. I, 16, 3.
Adonis apud Assyrios cultus S. I, 21, 1. — *ab apro interemptus* quid significet ib. 4. — *pro sole* ibid. sq. — *quando Veneri redditus intelligatur* ibid.
Adpetentia corporis C. I, 11, 11. — *amoena et comis* VII, 4, 3.
Adpetentiae vigor varietate provocandus VII, 5, 29.
Adriaticum mare vid. *Hadriat.*
Adserere = *contendere vel demonstrare* p. XLIII sq. *Add.* C. I, 1, 7; 3, 17; 6, 24 et 64; 10, 17; 14, 14; 16, 9; 17, 7; 19, 1. S. VII, 1, 6. *Adserta* anima in dignitatem C. I, 1, 6.
Adsertio p. XLIII. med. — *prolixa* C. I, 11, 7. — *pietatis* C. I, 13, 2.
Adsertor subolis divinae C. I, 9, 6. Cf. not. ad S. I, 6, 5. et III, 18, 11; VII, 4, 3.
Adsignare = *docere* C. I, 2, 14; 6, 42; 21, 3. = *tribuere* C. I, 9, 6; 19, 14; 21, 24 sqq.
Adtestari alicui rei C. I, 14, 14.
Adtestatio rei visae IV, 6, 13.
Adulta quies C. I, 3, 7.
Adulteri di C. I, 2, 11.
Advena calor VII, 6, 2. not. Cf. S. I, 14, 9.
Adverbia nominibus iuncta C. I, 21, 9. not.; D. 15, 19; S. I, 17, 67. *Infinitam* modam dicunt esse adverbium D. 19, 2 sqq.
Adversa quaedam ineluctabilia nullo avertuntur ingenio C. I, 7, 2.
Adversi nobis australis C. II, 5, 35.
Advocatus = *longe arcessitus* C. I, 2, 4.
Adytum pudicitiae C. I, 2, 19; — *philosophiae* C. I, 12, 18.
Aedilium edictum S. II, 6, 1.
Aegaeon apud Homerum pro Iove, apud Virgilium contra eum pugnat V, 16, 9.
Aegaeum mare VII, 12, 35.
Aegritudo morum est *luxus* VII, 5, 32.
Aegris sitae simplex cibus dandus an varius VII, 4, 6; 5, 12.
Aegyptia olea III, 20, 6.
Aegyptii soli divinarum rerum omnium consilii S. I, 14, 2. — *philosophiae disciplinarum parentes* C. I, 19, 2. *Memoria* apud illos retro longissima S. I, 20, 7. *Primi astrorum fuerant scrutatores* C. I, 21, 9. *Quomodo solis magnitudinem exploraverint* C. I, 20, 11. *Quomodo zodiaci in duodecim signa divisionem repererint* C. I, 21, 8 sqq. *Eorum de sphaerae solaris ordine ac sententia* C. I, 19, 2 sq. *Solis Aegyptiis fuit certus modus anni* S. I, 12, 2. *Omnes menses habent tricennum dierum* S. I, 15, 1. *Caelum apud eos perpetuo sereneum*. C. I, 21, 9. *Nullus paene usus imbrum* C. II, 7, 19. *Solis domicilium vocant Leonem* S. I, 21, 16. *Taurum ad solem referant* ib. 20. *Solis simulachra quomodo fluxerint* S. I, 19, 10. et 21, 14. *Simulachrum solis*

sub nomine Iovis regnante Senemure ex eorum oppido Heliopoli sumpserunt Assyrii S. I, 23, 10. Pro terra ponunt bovis figuram S. I, 19, 13. Divinarum rerum maxime periti fuerunt quondam S. I, 14, 3. — religiosissima gens S. I, 7, 14. Eorum sacerdotes prophetae dicti VII, 13, 9. Herculem quam religiosissime coluerunt S. I, 20, 7 et 11. Herculem solem esse eorum administrationes sacrarum demonstrant ib. 11. Quando coacti Saturnum et Sarapim coluerint, et cur eorum sana extra urbes extruxerint S. I, 7, 14 sq. Isis et Osiris apud eos S. I, 21, 11 sq. Horus ib. 13. Quomodo Mercurii caduceum figuraverint S. I, 19, 16. Aegyptus artium mater S. I, 15, 1. — divinarum omnium disciplinarum compos VII, 13, 10. — perusto cingulo vicina C. II, 7, 19. Calidissimae regionis cur frigida sint vina VII, 8, 9 sq. Humoris vel caloris nimietas numquam ei nocuit C. II, 10, 14. *Ἀμφιτέρας* Apollo S. I, 17, 35. C. Aelii tribuni pugna VI, 3, 3. Aemilia virgo quando damnata sit S. I, 10, 6. *Aemilianus* ab Aemilio S. I, 6, 27. Aemilius trib. mil. S. I, 16, 22. Aem. Regillus praetor aedem in campo Martio curandam vocit S. I, 10, 11. M. Aem. Lepidus III, 13, 11. Aemulatio bene incipiens in invdiam evadit C. II, 10, 16. Aenea sacris pleraque adhiberi solita V, 19, 11. Aeneis falcibus aetnae herbae ib. 7 sq. Aeneas falces unde sumpserit Virgilius ib. 8 sqq. Aenei cadi ib. 9. Aeneas pontifex III, 2, 17. Quomodo in errorem relapsus sit C. I, 7, 7. Penates in Italiam detulit III, 4, 7. Inventit capitis velandi ritum III, 6, 17. Aeneas in mari vexatus IV, 3, 15. — patri timens IV, 4, 6. — hortatur ut sepeliantur occisi ib. 9. — flammam fundens V, 13, 35 sq. Aeneae atque Turni pugna singularis V, 2, 15. *Aenium* acutum VII, 16, 16. *Aenium* ebulliens V, 11, 23 sq. *Aeolus* V, 4, 4. *Aequabiliter* C. I, 20, 26 et 28. — aequaliter C. I, 22, 10. *Aequaevis* VII, 11, 2. *Aequalitas* = aequabilitas C. I, 5, 18.

II.

Aequinoctialis circulus C. I, 15, 13; 20, 30; II, 7, 4 et 6. — quantus sit C. I, 20, 31. Aequ. dies C. I, 20, 26. Aequ. temporis hora ib. 30. Aequinoctiale hemisphaerium C. I, 20, 30. Quota eius pars sit sol ibid. *Aequinoctium vernale* S. I, 21, 6. Ante aequ. vernum caelum trieste S. I, 12, 14. Aequ. verno matronae Veneri sacrum faciebant ib. 15. *Aer* est Iuno C. I, 17, 15; S. I, 17, 54; III, 4, 8. Aeris arbitra Iuno S. I, 15, 20. Aer netherius est aphaera Veneris et Iovis C. I, 11, 8. Eius natura C. I, 22, 5. Densetis imbres efficit ib. 9. Hamectus et calidus est C. I, 6, 26; S. VII, 5, 21. Proprietatem lunaris humoris patitur et prodit VII, 16, 31. Universam terram ambit C. I, 22, 9. Terram vehit S. I, 21, 8. Terram moveri non patitur C. I, 22, 7. Motu in ventum solvit VII, 8, 15. Calidus flabro motus cur adquirat frigus ib. 14. Aeris et aquae per humorem coniunctio C. I, 6, 26 sq. Aeris et ignis per calorem coniunctio ibid. Aeris situs C. I, 22, 5. Dicitur esse anima vel solus vel cum igne vel cum igne et spirita C. I, 14, 20. *Aerarium Romanum* cur fuerit Saturni templum S. I, 8, 3. *Aeratum tegmen* = clypeus iaculis consitus VI, 6, 6. *Ἀσπράγγος* est Diana VII, 16, 27. Cf. S. I, 15, 20. *Aerumnarum* Virgilius locupletior est interpres quam Homerus V, 11, 5. *Aes* primum quomodo a Iano signatum sit S. I, 7, 22. Aeris in re divina apud veteres usus V, 19, 11. — styptica vis VII, 16, 33. — vis remedialis et siccifica ib. 34. — aquamae putredini resistunt ib. 33. In aeris metallo qui morantur oculorum sanitate pollutent ibid. *Aesculapius* ex Apolline natus S. I, 20, 4. Idem cum Apolline divinationibus et auguriis praestat ibid. Quam solis vim significet ib. 1. Cur eius simulachris draco subiungatur ibid. *Aesculus arbor felix* III, 20, 2. *Aesopi liberti* in Demosthenem patronum fides S. I, 11, 17. *Aesopus* histrio Ciceroni familiaris

- III, 14, 11. Eius divitiarum ib. 14.
 Aestas calida est C. I, 6, 60. — calida et sicca VII, 5, 20. Quando fiat C. II, 7, 11. Aestate cur aer flabre motus frigidior sentiat VII, 8, 14 sq.
 Aestimare = existimare p. XLIV. C. I, 11, 6; 14, 2; 17, 12; 19, 2 et 6; 22, 10. al.
 Aestimatus aetatis S. I, 16, 31.
 Aestus iracundiae IV, 2, 3.
 Aetas hominis septenario numero constat C. I, 6, 62 sqq. Aetates III, 9, 10. — misericordiam movent IV, 3, 1; 4, 20. Aetatem ferre S. II, 3, 2.
 Aether medius est Iuppiter, summum eius cacumen Minerva III, 4, 8. Summa aetheris pars est Iovis caput S. I, 17, 70. Est omnium purissimum C. I, 22, 5. Aetheris purissimi lux naturalis cum igne suo solis sphaerae incumbit C. I, 19, 9.
 Aetheria terra est luna C. I, 11, 7 sq. Aetheriae flammae fons et administrator sol C. II, 7, 17. Aetherius ignis nutritur oceano C. II, 10, 16. — praestat vitam corporibus C. I, 21, 35.
 Aethiopes cur sint nigri C. II, 10, 11. Deos ad epulas invitant ibid.
 Aethiopia perusto circulo vicina C. II, 7, 19.
 Aethra VI, 4, 19.
 Aetnae descriptio apud Pindarum et apud Virgilium V, 17, 9 sq.
 Aetolicum bellum S. I, 13, 21.
 Aetolorum mos uno tantum pede calceato ingrediendi bellum V, 18, 16 sqq. — dextro an laevo ib. 19.
 Affabilis VI, 1, 55.
 Affectus C. I, 3, 7. — vel boni vel mali C. II, 16, 25.
 Africa ficus III, 20, 1.
 Africana olea III, 20, 6.
 Africanus semnians C. I, 2, 12.
 Agamemnonis communis suum publicans C. I, 3, 15. — indigne occisus IV, 3, 12. Eius altercatio cum Achille V, 2, 15.
 Agathonis convivium S. II, 1, 2. VII, 1, 13. — victoria S. II, 1, 6.
 Agere cum populo S. I, 16, 29.
 Agendi vis unde data sit animae C. I, 12, 14.
 Agitatus = motus C. I, 17, 8; II, 14, 13; 16, 9.
 Agmen = actus et ductus VI, 4, 4.
 Agna Iunoni immolatur S. I, 15, 19.
 Agnitio rerum divinarum est sapientia C. I, 8, 3.
 Agonalia S. I, 16, 6. Agonaliorum repertor est Numa Pompilius S. I, 4, 7.
 Agonium Martiale S. I, 4, 15.
 Agrippa Iuliae maritus S. II, 5, 3 et 9.
 Agrorum fecunditatem quomodo Saturnus primus promoverit S. I, 7, 25.
 Agryus, vine intra pomerium, et Agryus Apollo S. I, 9, 6.
 Aiaces due V, 15, 13. Ajax infectus V, 2, 14. Eius fortis pugna VI, 3, 2. Ajax tragoedia Augusti S. II, 4, 2.
 Aldoxa olivum dixit Homerus VII, 12, 23.
 Alolais dicunt λεγόμεθεν D. 14, 15. Alolais digammon D. 6, 13.
 Alodrysus S. II, 8, 10.
 Alodrysus animae C. I, 14, 7. Ad nos de sole venit C. I, 12, 14; 19, 23.
 Alae pellitae vesperilionis VII, 16, 7.
 Alba ficus III, 20, 1.
 Albani bis a Tullio Hostilio victi S. I, 8, 1.
 Albena ava III, 20, 7.
 Albidius bona incendio perdens Catenis ecommate notatus S. II, 2, 4.
 Albigerus olea III, 20, 6.
 P. Albinevanus III, 13, 11.
 Albinus vid. Caecina et Furius, et ind. auct.
 Albiverus ava III, 20, 7.
 Albulus ficus III, 20, 1.
 Alcibiades fortis tantum ad crimina S. II, 1, 3.
 Alcinou convivium V, 2, 13. et VII, 1, 14.
 Alcmena natus unde nomen Herculis adeptus sit S. I, 20, 6. Iuppiter ei carchosium aureum dedisse dicitur V, 21, 3.
 Alcon ludere III, 16, 15.
 Alexandri Macedoniae occisus S. I, 7, 14.
 Alexandria Sarapia atque Isia maxime veneratur S. I, 20, 13.
 Alexandrina olea III, 20, 6.
 Alsiuvaros Apollo S. I, 17, 15.
 Alienus a sacerdotio C. I, 3, 12. — ab exercitio virium C. I, 6, 75. Aliena formarum talium numina C. I, 2, 20. Alienum somnium C. I, 3, 11.
 Alimenta quomodo in sanguinem transeant S. I, praef., 7.
 Alimenta quomodo totum hominem

nutriat VII, 4, 22. — non simplex est mutis animalibus VII, 5, 7. — erudescit VII, 4, 5. — uniformis digestu facillis ib. 6.
Aliud agere S. I, 24, 18; III, 4, 5.
Allia I, 16, 23.
Ἀλλοιωτική via VII, 4, 16.
Alluvio materialis C. I, 12, 7.
Alter = alius C. I, 3, 15; 6, 67.
Alternis saltibus C. I, 6, 33.
Alternus arbor infelix III, 20, 3.
Attilis gallina III, 13, 12. *Attilia* ibid. *Atiles* quo modo fiant pecudes VII, 4, 4. *Attilis sanguis* ib. 22.
Alumna geometriae corpora C. I, 6, 35.
Amata IV, 3, 7.
Amatur qui colitur, non qui timeatur S. I, 11, 12.
Amazones S. I, 17, 18.
Ambages lustrorum VII, 2, 13. *Ambagibus* velat C. I, 3, 16.
Ambarvales hostiae III, 6, 7.
Ambire = circumire S. I, 14, 5.
Ambitio p. XLII. — *cursor* C. I, 17, 16. — *cavata vasia* C. I, 20, 26.
Ambitus terrae C. I, 20, 20 sq. — *caelertis circuli* ib. 23. *Ambitus verborum* V, 13, 19. = *nimia gratia* S. I, 24, 9.
Amerinum malum III, 19, 3.
Amfractus C. I, 6, 83.
Amiciri C. I, 12, 13.
Amicitia C. I, 8, 7.
Amicitior C. I, 11, 11.
Amicum non foris tantum quaerendum esse, sed reperiri etiam domi S. I, 11, 11.
Aminea uva III, 20, 7. *Aminci* ibid.
Ammon pro sole occidente S. I, 21, 19.
Amoris curam secuntur incoemia C. I, 3, 6.
Amphias Tarsens VII, 3, 20.
Ἀμφιβροτος luna C. I, 6, 55 sqq.
Amphione fabula unde orta sit C. II, 3, 8.
Ampliter VI, 7, 14.
Amulium III, 13, 12.
Amygdale nux III, 18, 8.
An pro circum S. I, 14, 5.
Ἀνάγκη S. I, 19, 17.
Anagnia Hernicorum civitas V, 18, 13 et 15.
Ἀνάγκη Graecis, seu repetita cognitio, Latinis lectio C. I, 12, 10.
Anates III, 13, 12.
Anatomica medicinae propria VII, 15, 1.
Anaxilaus Messenius Rheginorum tyrannus S. I, 11, 29.

Anchises V, 2, 14.
Ancillorum S. I, 4, 12.
Ancillarum insignis facinus S. I, 11, 35 sqq. — *festum* Nonis Iuliis ib. 36.
Ancus rex S. I, 10, 12 et 15.
Andro Laodiceus ad Caesarem legatus S. II, 3, 12.
Andromache IV, 3, 15.
Andromeda aidus C. I, 14, 21.
Angerona dea Romae tutelaris III, 9, 4.
Angeroniae deae feriae S. I, 10, 7. eius cultus ibid. Pop. Rom. ab ea liberatus angina morbo ibid. 9.
Angiportum III, 16, 15.
Anguillae ubi sint optima III, 15, 7.
Anguis inter Septentriones C. I, 18, 5. — *Arcetis* accat C. II, 8, 7.
Angusta lux S. I, 21, 15.
Anicianum pirum III, 19, 6.
Anima quid sit secundum philosophorum sententias C. I, 14, 19 sq. Qualis sit C. II, 13, 7. Incorporea est et essentia eius in motu C. I, 14, 19 sq.; 17, 8 sqq. Essentiae suae est quod movetur C. II, 16, 13 sq. *Ἀσυνκίνητος* est C. II, 15, 6 et 14 sqq. Initium et causa est motus C. II, 13, 1 sqq.; 16, 11. Est motus se movens C. II, 16, 4. Quomodo ex se moveatur C. II, 15, 6 sqq. Quomodo etiam de leco in locum moveatur C. II, 16, 15 sqq. Quomodo sit fons et principium movendi C. II, 16, 23 sqq. Quid efficiat eius motus ib. 25. Absolute a se movetur C. II, 15, 6. Ex se et semper movetur C. II, 13, 16. Quomodo Aristoteles probaverit eam ex se non moveri C. II, 14, 2 sqq. Numquam stat aut quiescit C. I, 17, 8 sqq.; II, 16, 7 sqq. Quomodo dicatur semper moveri C. II, 15, 6 sqq. Corpus regit C. II, 12, 10. Corpus est eius vinculum et sepulchrum C. I, 11, 8. Animae sociantur corporibus certa numerorum ratione C. I, 13, 11. Cur anima corpus deserere perhorrescat C. I, 9, 4 sqq. Quomodo corpus amet C. II, 16, 19. Animae vita et mors C. I, 10, 7. Quando mori dicatur C. I, 11, 1; 12, 16. Immortalis est C. I, 10, 5; 12, 16 sq.; 13, 12. Quare immortalis sit C. II, 13, 6 sq. Animam corpus animare validissimum eius immortalitatis argumentum C. II, 12, 16. Morte sua non extinguitur sed ad tem-

pne obruitur C. I, 12, 17. Eius immortalitatem ubi docuerit Plato C. I, 1, 6 sq. Animae post defuncta corpora vivere C. I, 10, 5 sqq. Certa loca iis defunctis corporibus deputata sunt C. I, 1, 5. Animae ante natiuitatem cum corpore ubi habitent C. I, 9, 10. Ad originis suae sedem migratione necessaria C. II, 17, 14. Virtutibus in caelum reportatur C. I, 9, 3. Animae a love datas eidem post mortem reddi antiquis persuasum S. I, 10, 15. Animarum originem massare de caelo C. I, 9, 1. Virtutibus anima in caelum reportatur ib. 3. Animae nocentum quibusnam poenis afficiantur C. II, 17, 13. Quaedam post mortem aut oberrant cadauer aut aliud corpus quaerunt C. I, 9, 5. Circa corpus aut acculturae loca vagatio C. I, 13, 10. De re publi. bene meritorem animae caelum et beatitudinem sortiuntur C. I, 4, 1. Beatae caelum possident ib. 4. Iustitiae cultae praemium vel spretae poena servatur C. I, 1, 7. Pro meritis remuneratio parata est C. I, 13, 1. Quoniam delinquentes possint resurgere C. I, 16, 16. Per animalis mortem anima ad veram redit libertatem C. I, 11, 2; S. III, 7, 3. Quoniam libera sit C. I, 13, 9. Anima non solum immortalis sed etiam deus est C. II, 12, 5 et 11. Est omni corpore diuini VII, 9, 16. Ex mento est C. I, 14, 7. et 15 sqq.; 17, 12. Habet purissimam ex mente rationem C. I, 14, 7. Musica cuius in caelo fuit conscia delectatur C. II, 3, 7 sqq. Constat ex symphonis musicis C. I, 6, 43. Est verus homo C. II, 12, 9 sq. Incorporalis est C. I, 14, 20. Quomodo in corporea degeneret C. I, 14, 7. Quomodo pro sphaerarum per quas delabatur diuersitate singulos motus quos in exercitio est habitura producat C. I, 12, 13 sq. Animarum in corpora descensus C. I, 12, 1 sq. Ex Elysiis campi per tres elementorum ordines in corpus descendunt C. I, 11, 9. Per Cancrum descendunt, per Capricornum in caelum ascendunt C. I, 12, 1 sqq. In Cancro adhuc in numero deorum sunt ib. 4. In Leone futurae conditionis auspicantur exordium ibid. In ceteris sphaeris

quid acquirant. ib. 14. Hyles pars turbidior animarum potius esse creditur C. I, 12, 11. Oblivio ex ebrietate ib. 7 sq. In hac vita purganda est anima C. I, 13, 16. Animae in ultimam sphaeram recipiuntur C. I, 9, 10. Adhuc extante corpore caelo inaequantur C. I, 13, 10. Animae totidem mortes sunt quot sphaerae C. I, 11, 12. Anima utitur corpore. C. I, 9, 1. Corpus inluminat VII, 9, 17. Habitat in cerebro ibid. Sensum subministrat ib. 4. Ipsa sensu non eget ib. 16 sq. Verum latens aspicit C. I, 3, 18. Simplicem est sortita naturam C. I, 6, 9. Quomodo sit monas ibid. Quomodo divisionis nunc sit capax, nunc expertus C. I, 12, 6. Triplex eius providentia VII, 9, 23. — perfecta sapientia C. I, 9, 1. Animae partes tres C. I, 6, 42. Eius forma divina C. I, 12, 5. Anima creat corpora C. I, 14, 8. — fabricata est caelum C. I, 17, 9 et 12. Universa animat C. I, 14, 8 sqq. Anima mundi mens C. I, 14, 14. Anima mundana est omnium animarum fons C. I, 6, 20. Ex musica orta est C. II, 3, 11. Quomodo et ex quibus numeris fabricata sit C. I, 6, 42 sqq; C. II, 2, 1 sqq. et 14 sqq. Ex pari et impari, i. e. duplici et triplari numero, intertexta est C. I, 6, 2. Primo septenario numero generata est C. I, 6, 45. Numeris contexta quomodo sonos efficiat C. II, 2, 19 sqq. Animae mundanae origo septem finibus continetur C. I, 6, 47. Eius fabrica C. I, 12, 6. Anima pro mente C. I, 14, 14. — pro spiritu sive spiramento ibid. — pro hostia animali III, 5, 3 sq. Animas ponunt (apes) in vulnera. VI, 6, 19.

Animal, corpus animatum C. II, 12, 8. Ex corpore et anima constat C. I, 11, 3. Ex diuersis constat elementis VII, 13, 2. Animalis mors C. I, 11, 2. Post animal C. I, 1, 7. Animalis prima substantia est corpus C. I, 12, 16. Animal sociale est homo C. I, 8, 6. Animalium propagatio S. I, 8, 8. Quomodo moveantur animalia C. II, 15, 6. Animalia excepto homine cur prona et rationis expertia sint C. I, 14, 10 sq. Sola sentienti et

crescendi vis iis est cum homine communis ib. 11. Animalium ex simplici alimonia sanitas VII, 4, 5; 5, 6. Animalibus non simplex est alimonia VII, 5, 7 sqq. Mutorum quanto sit maior quam hominum infirmitas VII, 5, 10 sq.

Animales hostiae III, 5, 1 sqq.

Animatus = promptus C. I, 2, 1.

Animositas, pars animae C. I, 6, 42. Animositatis ardore animam, dum per Martis sphaeram labitur, indui C. I, 12, 14. Cf. p. xli.

Animus est proprie mens C. I, 14, 3 et 5. Eius natura ac vis C. II, 13, 5. Nobis quomodo sit cum sideribus communis ib. 5. Unde hominibus inditus Som. 3, 4; C. I, 14, 18. Animi nostri quomodo hic in terris esse dicantur C. I, 21, 34. Animi hominum immortales Som. 4, 3; 8, 2. Cf. C. I, 12. et Add. p. 317. Animorum caelestis origo C. I, 21, 34; 14, 4 sqq. Animum corpus movere Som. 8, 2; C. II, 12, 1. Animi vim corporis densitate hebescere C. I, 14, 14. Animus retinendus in custodia corporis Som. 3, 5. C. I, 14, 4. — a corporeis abstrahendus Som. 9, 2; C. II, 17, 2. Animi iam purgati virtutes C. I, 8, 9. Voluptatibus dediti animi qualem exitum sortiantur Som. 9, 3; C. II, 17, 3 sqq. Animum vini moderato usu refici S. II, 8, 6. *Animum remittere* est quasi omittere S. I, 5, 12. *Animi dubius* VI, 2, 2.

Anna Perenna, annare perennare S. I, 12, 6; IV, 6, 12.

Annales maximi cur ita dicti sint III, 2, 17.

Anni ob neglectum decorum poena S. I, 11, 3 sqq.

Annus mundanus vere vertens qualis sit C. II, 11, 8 sqq. — quot annorum solarium ib. 11. Annorum diversitas C. II, 11, 5 sqq. *Annus* vertens S. I, 13, 12. Cur sic dictus sit annus solaris S. I, 14, 4. Unde dictus sit annus ibid. 5. Lucis aetheriae conversio maxima fit quattuor modis C. I, 6, 58 sqq. *Annus magnus solaris*, brevis lunaris C. II, 11, 6 sq.; S. I, 14, 4. — solis amfractus et reditus C. I, 6, 83. — secundum solem C. I, 6, 58. *Anni dimensio* est praecipua solis potestas S. I, 9, 10. *Anni quattuor tempora horae* dicta S.

I, 21, 13. *Anni certus modus* apud solos semper Aegyptios fuit S. I, 12, 2. *Annus* ab Aegyptiis solis ad cursum solis dimensus S. I, 14, 3. *Annus Romuli decem mensium* et a Martio incipiens S. I, 12, 3. — a Numa ad lunae cursum constitutus S. I, 13, 1 sqq. *Annus civilis Iulii Caesaris habitus* ad lunam dimensionibus constitutus S. I, 14, 13. Correctio per Augustum facta ib. 14. *Annus Arcadum Acarnanum et reliquorum Graecorum* S. I, 12, 2.

Ansa III, 2, 8.

Ante lata C. I, 5, 15; 20, 31.

Anteloquium p. xlii.

Antevorta apud Romanos culta S. I, 7, 20.

Ἀνθεστηριον mensis apud Athenienses, qui est Romanis Aprilis S. I, 12, 14.

Ἀντίξ cur dictus sit pollex VII, 13, 14.

Antigonus rex uno oculo orbatus Theocritum ob areum in se dictum occidit VII, 3, 12.

Antiochi exercitus magnificentia ab Hannibale cavillatione notata S. II, 2, 1 sqq. — bellum S. I, 10, 10.

Antipodes C. I, 22, 13. Cf. C. II, 5, 22 sqq. *Antipodum numen* Proserpina S. I, 21, 3.

Antiquiores superficie numeri C. I, 6, 4.

Antiquitas artium parens S. I, 5, 4. — vocabulorum auctor C. I, 15, 12. — moribus potius quam verbis commendabilis S. I, 5, 2.

Antistes boni consilii S. I, 18, 17.

Antisthenem Cynicum magistrum suum quomodo laudaverit Diogenes VII, 3, 21. Sectam eius et Cratetis atque ipsius Diogenis secutus est Horus S. I, 7, 3. *Antisthenes in Calliae coena* VII, 1, 13.

Ἀντιστροφον (σύμφωνον) D. 6, 12.

Antistropa in hymnis decorum C. II, 3, 5.

Antium, ubi promoventur simulachra Fortunarum ad danda responsa S. I, 23, 13.

Antius Restio lata lege sumptuaria numquam foris recoenavit III, 17, 13. — proscripuit sed servi fide liberatus S. I, 11, 19 sq.

Ἀντονοί C. II, 5, 33.

Antonii edictum de sumptibus eiusque et Cleopatrae luxus III, 17, 14 sqq. — fuga accommate no-

- tata S. II, 2, 7. M. Antonio M. fil. consule S. I, 12, 34.
- Antrum Ithacesium C. I, 12, 3.
- Anro arboris pro caverna VI, 6, 6.
- Anulus cnr in sinistra et digito qui minimo proximus est geratur VII, 13, 7 sqq. Anuli gestandi quae causa fuerit veteribus ib. 12. Deorum formas inculpti anulle nefas ib. 11. De anulorum signaturis ib. 12 sq.
- Anule aureo donatus a L. Sulla Rescius III, 14, 13. — a Caesare Laberius S. II, 3, 10; 7, 8.
- Anxiae quaestiones VII, 1, 15.
- Anxium convivium VII, 5, 32.
- Anxie disputare VII, 16, 2.
- Ἀναξίμανδρον Graeci dicunt infinitum modum D. 19, 1. — nullum mentis indicat affectum ib. 11.
- Ἀπεικοντική via VII, 4, 18.
- Aper qui Adonin interemit, hiemis imago S. I, 21, 4. Apri de Tiburti agro perlati VII, 16, 15 sqq.
- Aperto vid. Caput.
- Apes scriptoribus imitandae S. I, praef., 5. — a Virgilio et ab Homero descriptae V, 11, 4. et VI, 6, 19. Apis magnitudine embryo C. I, 6, 65.
- Aphrilia, i. e. Aprilis, a spuma dictus S. I, 12, 8.
- Ἀφροδίτη unde dicta sit Venus S. I, 8, 6.
- Ἀφροδίτης III, 8, 3.
- Apiana uva III, 20, 7.
- Apices vocalium C. I, 6, 70.
- Apicia uva III, 20, 7.
- Apis bos Memphi pro sole S. I, 21, 20.
- Ἀπλανής sphaera C. I, 6, 18; 9, 10; 11, 6 et 10; 14, 23; II, 4, 8. — terra ordinis tertii C. I, 11, 8.
- Ἀποκλεινόμενα (verba) D. 22, 7.
- Apollo Ἀγνέως S. I, 9, 6. Ἀεγυνέτης S. I, 17, 35. Ἀεροκίβης ib. 47. Ἀλεξίκακος ib. 15. Ἀργυρότοξος ib. 47. Ἀρσινόης ib. 46. Delius ib. 82. Δέλφιος ib. 65. Διδυμαῖος ib. 64. Ἐκπρόβλος et Ἐκατηβόλος ib. 60. Ἐλελός ib. 46. Ἐπιμήλιος ib. 45. Ἐνυβραῖος ib. 49. Θυραῖος S. I, 9, 6. Ἰήμιος S. I, 17, 16. Καρνεῖος ib. 48. Κιλικάϊος ibid. Libyatinus ib. 24. Λολυμῖος ib. 15. Λοξίλας ib. 31. Lycius ib. 36 sqq. Medicus ib. 15 sqq. Μουσῆγέτης (Musarum praeses) S. I, 19, 7; C. II, 3, 3. Νακταῖος S. I, 17, 45. Νόμιος ib. 43. Οἰλῖος ib. 21. Παιών
- ib. 16 sqq. Παρῳός ib. 42. Πολύμιος ib. 45. Πύθιος ib. 50. Σμυνθεὺς ib. 48. Φάνης et Φανέος ib. 34. Φιλήσιος ib. 49. Φοῖβος ib. 33. Χρυσονόμος ib. 47. Clarii oraculum S. I, 18, 19. Γενέτορος ara in qua nullum animal sacrificatur III, 6, 2. Modo Apollinem modo sub aliorum appellationum varietate veneramur eodem S. I, 17, 1. Unde Apollo dictus sit sol ib. 7 sqq. — tamquam Ἀνέλλων ib. 14. — quasi apellens mala ib. 15. Eius duplex et diversa potestas ib. 16. Est virtus solis quae divinationi et curationi praestat ib. 5. Cur ei modendi potestas tribuatur ib. 14. Ea vaticinatur quae Iuppiter fati V, 22, 14. Apollo, qui et sol, apud Aegyptios Horas vocatur S. I, 21, 13. Eius sagittae pro radiis solis S. I, 17, 12 et 60. Est dux et princeps orbium ceterorum C. II, 3, 3. — Admeti pastor S. I, 17, 43. — Troiam reliquens V, 22, 7. Apollo et Neptunus Troianorum di Penates III, 4, 6. Est idem ac Ianus (cum Diana) S. I, 9, 5 et 8. — Liber pater S. I, 18, 1 sqq. — Mercurius S. I, 19, 7. — Aesculapius, qui aliis ex illo natus creditur S. I, 20, 4. Nascentis et Pythoem occidentis fabula eiusque significatio S. I, 17, 52 sqq. Decima praedae ei a Pelasgiis consecrata est S. I, 7, 30. Ludi Apollinares unde S. I, 17, 26 sqq. Quomodo in iis sacrificatum sit ib. 29. Taurus ei immolatur III, 6, 4; 10, 4; V, 13, 11. Eius imago barbata S. I, 17, 66. — simulachrum arca et sagittis decoratum ib. 12 et 18. Cur manu dextra Grantias, sinistra arcum cum sagittis gestet ib. 13. Cum clavi ac virga figuratur S. I, 9, 7. Eius lyra chorderum septem quid significet S. I, 19, 15.
- Ἀπολλωνόβλητοι S. I, 17, 11.
- Apophthegmata Homeri et Virgilii proverbiorum vice V, 16, 6 sq.
- Ἀπόρησις IV, 6, 11.
- Ἀποσιώπησις, i. e. taciturnitas IV, 6, 20 sqq. — intermissio VI, 6, 15.
- Ἀποστροφή VI, 6, 14.
- Appellatio = nomen S. I, 4, 3.
- Appetentia vid. Adpet.
- Appius Claudius praemie corrupti Petities III, 6, 13. Appii Clau-

- dii Salii saltandi peritia III, 14, 14.
- Aprilis**, secundus anni mensis, unde dictus fuerit S. I, 12, 8 sq. — quasi *Aperilis* ib. 14. — Veneri, sacer ib. 8 et 12 sq.; 21, 6.
- Aprugni** iunbi III, 13, 12. **Aprugnum** sinciput ibid.
- Apud** praepositio urbium nominibus iuncta p. xxxix. Add. S. I, 21, 20; 23, 13; V, 1, 20.
- Aqua** aere densior VII, 14, 2. — calida cur motu fiat calidior VII, 8, 12 sq. — frigida et humecta C. I, 6, 26; VII, 5, 21. Aquae et aeris per humectum coniunctio C. I, 6, 26. Aquae et terrae per frigidum ibid. Aqua et terra dicitur esse anima C. I, 14, 20. Aquae corpus et situs C. I, 22, 5. Quid valeat in arboribus V, 11, 19. Aqua dulcis cur abluendis cordibus magis idonea sit quam salsa VII, 13, 18 sqq. — marina aspera numquam gela stringitur VII, 12, 30. Marinae inest pingue quiddam VII, 13, 24. Nivalis cur sit pernicioza VII, 12, 24. Aqua pota oracula vaticinaturi effantur apud Clarium S. I, 18, 1. In aqua simulachra videntur esse maiora VII, 14, 1 sq. Aqua aetheria est Mercurii et Saturni sphaera C. I, 11, 8.
- Aquarius** quomodo solis naturam referat S. I, 21, 27. Cur Saturno adsignetur C. I, 21, 26. Leonis adversus C. I, 12, 4. Cum eum tenet sol, Manibus parentatur ibid.
- Aquilae** prope Apollinis imaginem S. I, 17, 67. Aquilae et draconis pugna apud Homerum et apud Virgilium V, 13, 26 sqq.
- Aquila** olea III, 20, 6.
- L. Aquinius** haruspex S. I, 16, 22.
- Ara** Maxima III, 6, 12; 11, 7; 12, 1 sqq. Apud eam observatum ne fiat lectisternium III, 6, 16. Arae primum acae dictae sunt III, 2, 8. Arae vicem praestare mensam dicatam III, 11, 5. Aram manibus adprehendit qui deos precatur III, 2, 7.
- Arabia** perusta cingulo vicina C. II, 7, 19.
- Ara** rugis frontem pulchre dictum VI, 6, 6.
- Arbiter** maturitatis C. I, 6, 16.
- Arbitralis** iudicatio VII, 1, 7.
- Arbitraria** non absurde vocari possunt verba *προαίρεσις* D. 19, 6.
- Arbitris** divinis C. I, 8, 7.
- Arbores** quae sint felices, quae infelices III, 20, 2 sq. Quomodo moveantur C. II, 15, 6. et 16, 16. Sola crescendi vi vivunt C. I, 14, 13. Arbores et herbae tertius terrenorum corporum ordo C. I, 14, 13. Quando arbores sint accendendae VII, 16, 30. Arboris accidendae descriptio V, 11, 9.
- Arcadum** annus S. I, 12, 2.
- Archana** naturae per fabulosa tractanda C. I, 2, 17. Archana naturae euae non deserit anima C. I, 12, 12. Archanium veritatis Plato C. I, 6, 22.
- Archetypum** Virgilii Homerus V, 13, 40.
- Architidis** Veneris apud Assyrios cultus S. I, 21, 1.
- Arctos** numquam mergi C. I, 16, 4. Arcton esse in septentrionali polo V, 11, 13.
- Arcus** mille coloribus VI, 6, 4.
- Ardor** animositatis C. I, 19, 14.
- Ardores** irae Phlegethon C. I, 16, 11.
- Area** praeter aedem adsumpta III, 4, 2 et 5.
- Arcopagitas** tacentes indicare VII, 1, 17. Vid. not.
- Arescentes** laureae C. I, 4, 2.
- Argiphontes** cur dictus sit Mercurius S. I, 19, 12.
- Argumentum** a minore IV, 2, 6. — a simili ib. 8. *Argumentum* = *Attribut* S. I, 19, 17. *Argumenta* fictis casibus amatorum referta C. I, 2, 8.
- Argus**, caelum stellarum luce distinctum S. I, 19, 12 sq.
- Ἀργυρόροφος** cur dictus sit Apollo S. I, 17, 47.
- Aricini** lunenium vocant Ianium mensum S. I, 12, 30.
- Aridae** ficus III, 20, 1.
- Aridicis** philosophi scomma VII, 8, 13.
- Aries** apud Graecos unde dictus S. I, 21, 19. Colorem mutans quid portendat III, 7, 2. Per menses hibernos sinistro incubat lateri S. I, 21, 18. Aries sidus C. I, 6, 50; 14, 21; 15, 14; 18, 8; 21, 2 sqq. Cur sit primum inter signa C. I, 21, 23. Cur Marti adsignetur ib. 26; S. I, 12, 10. Quatenus ad solis naturam referatur S. I, 21, 18.
- Aristidis** aequitas VII, 3, 17.
- Ἀριθμὸς πᾶς ἐν μονάδων κατάρχεται** D. 13, 8.
- Armare** ferrum veneno VI, 6, 17.
- Armorum** fabricatio apud Virgi-

- Ilium et apud Homerum V, 2, 15.
Ἀφρονόμης Apollo S. I, 17, 46.
Arquiteles VI, 5, 1 et 8.
Arretinum Iasar S. II, 4, 12.
Arrogantiae metu VII, 2, 7.
Arruntia Vestalis III, 13, 11.
Arta numerorum ratio C. I, 19, 26.
Ἀρτεμιδοβλήτης S. I, 17, 11.
Ἀρτεμης cur dicatur Diana, quae est luna S. I, 15, 20; VII, 16, 27.
 — *Οὐδία* S. I, 17, 21.
Arteriae receptacula spiritus VII, 4, 22. Arteria *τρυφία* crassior est feminis et eunuchis VII, 10, 13. Potusne per eam trahatur VII, 15, 2 sqq.
Articulum Graecia sola sortita est. D. praef.
Artifex natura C. I, 6, 63. Vid. not. et Addend. — providentia C. I, 6, 47. — conclusio C. II, 16, 4. — dissimulatio S. I, 24, 18. — nodus III, 13, 4.
Artium parens antiquitas S. I, 5, 4.
Arx corporis est caput C. I, 6, 81.
Asa idem quod ara III, 2, 8.
Ascanius IV, 5, 10.
Asena mensa VII, 5, 24.
Asinae cognomentum uado datum est Corneliis S. I, 6, 29.
Asinastra fides III, 20, 1.
Asinius Celer V. C. nullum magno pretio mercatus est III, 16, 9.
Asinius Pollio Patavinorum servorum fidem expertus S. I, 11, 22.
Asinusca uva III, 20, 7.
Asotiam dixere veteres VI, 4, 22.
Asparagi III, 13, 12.
Asper acerba tuens VI, 1, 30. *Asperi* pisces VII, 8, 4.
Aspergo fumi calentis VII, 5, 14. — lucis C. I, 15, 6. — mundi C. I, 8, 9. — aordis V, 13, 21.
Aspersus vino VII, 3, 4.
Ἀσπάλων cur dictus sit Neptunus S. I, 17, 22.
Assyriorum gens S. I, 17, 66. — Veneris Architidis et Adonis veneratio S. I, 21, 1. — solis veneratio sub nomine Iovis S. I, 23, 10. Quid de potentia solis opinentur ibi. 17.
Ἀστὴρ et *ἄστρον* C. I, 14, 21.
Astrolapsus = astrolabium Exc. math. I, 8. et II, 3.
Astrologia Virgillii S. I, 24, 18. Cf. V, 2, 2.
Astrorum potestas in homines C. I, 19, 19 et 27. Astris volucres immolandas esse III, 8, 4.
Astruere = demonstrare p. XLIV. Add. C. I, 4, 1; 6, 13.
Astur V, 15, 9.
Asylum Romuli S. I, 6, 16.
Ἀστυβόλος populus III, 12, 2.
Atellanis S. I, 4, 22.
Athenae Atticae V, 1, 20; VII, 1, 17.
Ἀθηναῖς *Προνοίας* in insula Dele aedes S. I, 17, 55.
Athenienses quomodo dividerint menses S. I, 16, 41. Apellinem *Ἀλεβικίων* appellant S. I, 17, 15. Servis libertatem dederunt S. I, 11, 34. Eorum contra Amazonas bellum S. I, 17, 18. Eorum observatio dierum S. I, 3, 4.
Atlanticum mare Som. 6, 3. Eius exiguitas C. II, 9, 9.
Atrac oves dis inferis immolantur III, 9, 11. Atri dios S. I, 15, 22. — qui et communes S. I, 16, 21.
Atra palusca ficus III, 20, 1.
Atratus Crassus luxit mortuam murenam III, 15, 4.
Atrium prior pars domus VI, 8, 15.
Atrusca uva III, 20, 7.
Atticum vocatur paulo post futurum D. 12, 3. *Ἀττικὸν* est *ἔναξον* D. 5, 9. Attica licentia est *ἡβουλόμην* ib. 18. In Attica Saturnus et Ops celebrantur S. I, 10, 22.
Attis idem cum sole S. I, 21, 9; 22, 5 sqq. — ornatus statua ibid.
Auctor = mundi anima C. I, 6, 3. — et conditrix C. I, 11, 7. — vocabulorum antiquitas C. I, 15, 12. — natura VII, 4, 3.
Auctumnus siccus C. I, 6, 60. — siccus et frigidus VII, 5, 20.
Auctumnale tropicum C. I, 6, 57.
Auctumnalis aurae mollicies C. I, 20, 6.
Aucupii peritus S. II, 4, 26.
Audere = dicere C. II, 15, 2. Cf. VII, 5, 3.
Auditum capere III, 10, 2.
Aufero et *aufugio* a praepositione *ab* componuntur D. 2, 4.
Augendi corpora natura C. I, 12, 14.
Auguralis iuris scientia apud Virgilium S. I, 24, 17. Auguralis virga VI, 8, 6.
Augusta ficus III, 20, 1.
Augusti in alios loci et aliorum in ipsum S. II, 4. — liberalitas ib. 23 et 29 sqq. — patientia ib. 25 sqq. Caesar Augustus coherces libertinorum complures legit S. I, 11, 52. Dicere solebat *Ἐκτὸς θεοδέος* VI, 8, 9. Tri duo servari ferias Saturnaliorum iussit S. I, 10, 4. Quomodo au-

- num correxit S. I, 14, 14. Ab eo Augustus mensis nominatus est, antea Sextilis vocatus S. I, 12, 35.
- Aulaea* III, 13, 7.
- Aura auri* VI, 6, 8.
- Auratae pisces* III, 15, 3. — hostiae S. I, 17, 29.
- Aurea secula* C. II, 10, 6. — unde dicta ib. 15. Aurea catena Homeri C. I, 14, 15.
- Aurelius* non recte nominatur Macrobinus p. I, sq.
- Auricomis* rami V, 14, 8.
- Aurifices igne de paleis utuntur* VII, 16, 23.
- Aurigaram descriptio* V, 11, 20 sqq.
- Auriti lepores* VI, 5, 6.
- Aurium sensus* VII, 9, 21.
- Aurora* V, 6, 15; 9, 11. — linquens cubile VI, 1, 31.
- Auranci* S. I, 5, 1.
- Auspiciandi tempus* S. I, 3, 7. *Auspiciari exordium* C. I, 12, 4.
- Auster* cur ad nos calidus perveniat, cum sit in origine sua gelidus C. II, 5, 20. Austri regio V, 11, 11.
- Australis cardo* C. II, 5, 20 sq. — extremitas cur inhabitabilis sit C. II, 5, 13 sq. — pars perpetuo frigore oppressa C. II, 7, 18 sq. — circulus C. I, 15, 13. — vertex ib. 14. Elus stellae numquam a nobis videntur C. I, 16, 5. Australes nobis adversi C. II, 5, 36.
- Ausus* p. XLII. Add. VII, 9, 9.
- Αὐτοκίνητος* C. II, 15, 6, 12, 14, 19.
- Autronii Maximi in servum saevitia* S. I, 11, 3 sq.
- Autumnus* vid. Auct.
- Autumo quasi ex ab et aestimo* D. 2, 4.
- Auxillorum enumeratio* V, 2, 15.
- Avellana nux* vid. Abell.
- Aventinus mons* III, 12, 3.
- Aviditas fruendi* V, 13, 37.
- Avidos facilius antias capit* VII, 12, 21.
- Avienus* p. XXVIII sq.
- Babyloniorum dies** S. I, 3, 4.
- Bacchanalia** in Parnaso alternis annis aguntur S. I, 18, 5. *Bacchanaliorum* S. I, 4, 6.
- Bacchico ritu** apud Lacedaemonios celebrantur Hyacinthia S. I, 18, 2.
- Bacchus barbatus** S. I, 18, 10. Cur *Εὐρύλοος* dictus sit S. I, 19, 1. Vid. Liber.
- Bacis taurus soli consecratus** S. I, 21, 20.
- Balaam Sergii Oratae** III, 15, 3.
- Balani albi et nigri** III, 13, 12.
- Balnearum pensiles Sergii** III, 15, 3.
- Balsela perniciosus est calor de oleae lignis** VII, 16, 24.
- Barbata Venus** III, 8, 2. Vid. Apollo et Bacchus.
- Basilica nux** III, 18, 7.
- Βασίλειος Liber pater dictus est** S. I, 18, 9.
- Beare, virtutum effectus** C. I, 8, 12.
- Beatitas et beatitudo** C. I, 8, 2.
- Beatos quomodo appellaverit Virgilius** C. I, 6, 44 sq.
- Bellaria** S. II, 8, 3; III, 18, 1; 19, 1. — mollita S. II, 8, 3.
- Bellum quo tempore incipere sit nefas** S. I, 16, 16 sq. Belli inchoandi dispositio apud Maronem V, 17, 1.
- Belualis** V, 11, 15.
- Beryllus Porcennae** S. II, 4, 12.
- Bibendi cur sit maior voluptas quam edendi** VII, 12, 20. Bibendum et edendum esse, ut vivas, non contra. S. II, 8, 16. *Bibere gemmas* VI, 1, 40. *Bibit* (haeta) *crucorem* VI, 6, 17.
- Bibliothecae veteris auctores** VI, 1, 3. *Bibliotheca vetus* VI, 9, 9.
- Bidentes hostiae quid sint et unde dictae** VI, 9, 1 sqq.
- Bifera ficus** III, 20, 1.
- Bimembres Centauri** VI, 5, 13.
- Bis bina superficiem faciunt** C. I, 6, 3. Bis bina bis est corpus solidum C. I, 5, 17; 6, 3; II, 2, 10.
- Bisae** — hoc Excerpt. math. II, 14.
- Bisextum** S. I, 14, 6.
- Bitias** V, 11, 29; VI, 2, 32. — apud Didonem VII, 1, 14.
- Boarium forum** III, 6, 10.
- Boeoti Semelam credunt Bonam Deam** S. I, 12, 23. — Apollinem et Liberum patrem in eodem monte colunt S. I, 18, 3.
- Boeotia ab Homero in catalogi capite locata** V, 15, 2.
- Boeotiae Thobae** S. I, 20, 6.
- Bona Dea** S. I, 12, 21 sqq. — a qua mares absterrentur S. I, 24, 12.
- Bona verba quaeso** S. I, 5, 4; II, 1, 4.
- Bootes in septentrionali polo** V, 11, 13.
- Borythenitae servorum ope servati** S. I, 11, 33.
- Bosphoricum mare cur gelu contrahatur** VII, 12, 31 sqq.
- Bovis figuram pro terra ponunt Aegyptii** S. I, 19, 13.

- Caprificus arbor* S. I, 11, 36 et 39.
Caprigenum pecus VI, 5, 14.
Caprotinae lunonis sacra S. I, 11, 36. *Caprotinae Nonae* ib. 40.
Captio latens VII, 5, 13.
Captiva gula III, 16, 11.
Captus virum C. I, 6, 76.
Caput in corpore arcis loco C. I, 6, 81. — *mentis sedes* C. I, 14, 10. *Capitis humani sphaerica forma* ib. 9. *Capitis pars anterior humidior occipitio* VII, 10, 2. *Capite aperto sit res divina Graeco ritu* S. I, 8, 2. — *Saturno* S. I, 10, 22. — *Herculi ad aram Maximam* III, 6, 17. *Herculis ipse aperte capite ibi est ibid.* *Capitis velandi ritum invenit Aeneas* ibid. *Capita aut navia, lusus puerilis* S. I, 7, 22. *Capitibus humanis Pelasgi placabant Ditem* ib. 31. *Quomodo capitibus pro capitibus supplicatum sit* ib. 34 sq. *Capitum suturae* VII, 10, 3.
Carbunculus S. II, 4, 12.
Carcer animae est corpus C. I, 10, 9 sqq.
Carchesium poculum V, 21, 3 sqq.
Cardines nostrae habitationis C. II, 6, 18.
Carica ficus III, 20, 1.
Carmen quo di tutelares in obsidione urbis evocabantur III, 9, 2 sqq.
Carmentalia S. I, 16, 6.
Carna dea S. I, 12, 31 sqq.
Carneadis Romam missi facundia S. I, 5, 15 sq.
Caro cur ad usum diurnum exallatur VII, 12, 2 sqq. *Carnes validiores cur a nonnullis facilius digerantur quam tenues* VII, 8, 4 sqq.
Caraitani ἀπὸ τῶν ναυίων III, 18, 5.
Carthago devota a Romanis III, 9, 13.
Carotius Accae Larentiae maritus S. I, 10, 14 et 17.
Casellii iuris consulti iocus S. II, 6, 1.
Caspium mare unde oriatur C. II, 9, 7.
Cassandrae raptus vel deminutio IV, 3, 14; 4, 21.
C. Cassii uxor Tertia S. II, 2, 5.
C. Cassius dictatoris violator Ciceronis mordacitate notatus S. II, 3, 13.
Vid. Severus.
Cassinus ager fert optimum oleum III, 16, 12.
Castanea nux III, 18, 7.
Castigatum opus C. I, 1, 3. *Castigatus* = *brevius* C. I, 6, 10.
Castites C. I, 8, 7.
Castorum testiculi VII, 5, 26.
Catabasis S. I, 21, 10.
Catadupa Nili C. II, 4, 14.
Catalogorum apud Virgilium et apud Homerum diversitas V, 15, 1 sqq.
Catamitti pellicatus V, 16, 11.
Categoria, πόρος VII, 3, 2.
Catena aurea Homeri C. I, 14, 15.
Catervae matrumfamilias S. I, 6, 22. — *perduellium* S. I, 9, 18.
Catillo, ligurritor, dictus est Iupus Tiberinus III, 16, 17.
Cato ab Augusto quomodo sit laudatus S. II, 4, 18. — *Luculli heres (immo filii tutor)* III, 15, 6. — *Censorius* S. II, 1, 15. (Vid. ind. auctor.) *Catones ambo* C. II, 17, 8.
Q. Catulus III, 13, 11.
Caucasus transcendere nomen Romanum non valuit C. II, 10, 3.
Caulae Iani bello patent, pace clauduntur S. I, 9, 16.
Causa efficit pathos IV, 4, 11 sq. et 22; 5, 3 et 5. *Causae vero insolubiles* C. I, 22, 2.
Cautio C. I, 8, 7.
Cavernae cerebri VII, 9, 18 sq.
Cavillari C. I, 2, 9.
Ce in eiusmodi V, 19, 20. et in *ipsiusce* V, 22, 3.
Cebes Socraticus S. I, 11, 41.
Cecrops primus in Attica Saturnum et Opem coluit S. I, 10, 22.
Celebrantur officia censuum C. I, 6, 81.
Celeritas stellarum C. I, 14, 26 sq. — *consequentis priorem* V, 13, 4.
Censor Homericus (Menelaus) C. I, 6, 37. — *Augustus* S. II, 4, 25.
Censorius risus S. II, 2, 16. *Censoria materfamilias* VII, 1, 2. — *continentia* VII, 4, 3.
Centies alterum S. II, 4, 24.
Centron quid sit C. I, 20, 14. — *in sphaera solum non movetur* C. I, 19, 11; 22, 4. — *caelestis circuli terra* C. I, 19, 11; 20, 22.
Centum linguae VI, 3, 6.
Centumgeminus Briareus V, 14, 8.
Centurialis vitis S. I, 23, 16.
Centussis (lex) III, 17, 5.
Cerebrum consilii sedes VII, 5, 15. — *in vertice locatum* ib. 14. *Cur sit sine sensu* VII, 9, 8. *quomodo corporis sensus gubernet* ib. 15 sqq. *Omenti sensu inpartat dolorem* ib. 14. *Eius ventres*

- ib. 19. Vino feritur VII, 5, 14. et 6, 17. Cerebrum longum est spinæ medulla VII, 9, 22.
- Cerei Saturno oblati S. I, 11, 48.
- Cereorum Saturnalibus missitandorum mos ib. 49.
- Ceres mortalibus segetem tribuit S. I, 12, 23. — pro luna S. I, 18, 23. Cur porca ei sacrificetur S. I, 12, 23. Vinum ei non libari, sed mulsum III, 11, 1 sq. et 9 sq. Cereris et Herculis sacra XII. Kal. Ian. ib. 10. Cerevis laboratae dona VI, 6, 7.
- Cerimonia a carento III, 8, 8. Cerimoniarum sacra C. I, 2, 9; 10, 9.
- Certamen curule V, 13, 3. — Iudicrum V, 2, 15; 7, 4 sqq.
- Cervisca pirum III, 19, 6.
- Cervum fortuito sancium Virgilius fecit causam tumultus V, 17, 2.
- Χαλαίρων* V, 19, 27.
- Chaos S. I, 8, 7; 17, 53. Chaos cum fuerit, tempora non fuisse S. I, 8, 7. Vid. Confusio.
- Charmadas VII, 1, 13.
- Charybdia V, 2, 14; 6, 4 sqq.
- Chelae scorpii C. I, 18, 13.
- Chia alba nigra ficus III, 20, 1.
- Χίλια*, *Χιλιάς* S. I, 5, 9.
- Chlamydi extantae terra nostra similis C. II, 9, 8.
- Chlorens V, 15, 11.
- Choro e multorum vocibus constante unam vocem ex omnibus reddi S. I, praef. 9.
- Χρηματισμός*, oraculum C. I, 3, 2 et 8.
- Χρηστοί θεοί* dicti sunt Penates III, 4, 9 sq.
- Christianus non fuit Macrobius p. iv.
- Chromaticum melodiae genus C. II, 4, 13.
- Χρόνος* idem ac *Χρόνος* S. I, 8, 6 sq.
- Χρυσόκομος* Apollo S. I, 17, 47.
- Χθονία Ένάτη*, Bona Dea S. I, 12, 23.
- Cibaria dictae sunt leges sumptuariæ III, 17, 13.
- Cibatus VII, 4, 1.
- Cibi expertem ultra septem dies vivere non posse C. I, 6, 78.
- Cibi diversi vitandi VII, 4, 26 sqq.
- Ciborum varietas citae noxia VII, 6, 22 sqq. Ciborum diversorum diversa natura VII, 4, 27. Utrum eibus simplex an multiplex sit digestu facilius VII, 4, 3 sqq. et 6, 6 sqq. Cibo gravatum non aequè mente sauciari ac potu VII, 5, 13. Cibus calidos cur ore facilius quam manibus consumimus VII, 12, 22 sq.
- Q. Cicero fratris loco notatus S. II, 3, 4.
- Ciliciorum smaragdus S. II, 4, 12.
- Cimmerium mare, i. e. Bosphoricum, VII, 12, 31.
- Cinaeduli III, 14, 7.
- Cingulis, i. e. zonis, caelum ut terram dici reditum C. II, 5, 7; 7, 8. Cingulorum terræ habitabilium et inhabitabilium descriptio C. II, 5, 10 sqq. Cinguli Not. ad C. II, 5, 11.
- Cinirus V, 15, 4 et 9.
- Circa, adverbium, VII, 13, 9. et 14, 16.
- Circensium ludorum pompa S. I, 23, 13. Circensibus additus dies instauratitius S. I, 11, 5.
- Circuitio zodiaci C. I, 6, 49.
- Circulus qui designat ambitum orbis C. I, 20, 14. — quo orbis includitur ib. 16. Quomodo circuli mensura sit invenienda ib. 14 sqq. Circuli caelum ambientes undecim C. I, 15, 2. — paralleli, æquinoctialis, australis, septentrionalis, tropici ib. 13. Circuli caelestes cogitatione magis quam visu comprehenduntur ib. 2. Solus lacteus est oculis subiectus ibid. Cf. C. I, 4, 5; 12, 1. Circuli solis, Mercurii, Veneris C. I, 19, 6. Circulus, per quem currit sol, quot sit stadiorum C. I, 20, 22 sqq.
- Circumflexio C. I, 12, 1.
- Circumspectio C. I, 8, 7.
- Circus quid sit C. I, 14, 24 sqq. Circus lœtens C. I, 15, 1 sqq. Circi decem ib. 2 sqq. Solis circo superiorum stellarum circos esse maiores C. I, 16, 12.
- Circus Flaminius III, 4, 2.
- Cirritum pirum III, 19, 6.
- Cissymbium poculum V, 21, 11 sqq.
- Citrea malus III, 19, 4. Citreum malum ib. 2 sqq. — tineas necat et venenis contrarium est ib. 4. Genera eius in Perside ibid. Homerus *δύον* appellat ibid.
- Citrosa vestis III, 19, 5.
- Civilis dies S. I, 3, 10.
- Civitates, coetus iure sociati, deo acceptissimæ So. 3, 1. C. I, 8, 1 et 12 sqq.
- Clam vulgo est*. S. I, praef., 2. not. Add. VII, 4, 8.
- Clanculo* V, 18, 1.
- Clarere et clarescere* p. XLIII.
- Claritatem refundit luna C. I, 19, 13.
- Clarium oraculum S. I, 18, 1 et 19.
- Clarius Apollo ibid.

Clami unde sit nomen datum S. I, 15, 11.
Claudia habita impudica S. II, 5, 4.
Clavam Herculi subtrahere, proverbium V, 3, 16., ubi erant praetor VI, 3, 1. addenda quae apud Donatum Vit. Virg. 16, 64. Virgilius ipse dicitur respondisse obrectatoribus suis: *Cur non illi quoque eandem furta tentarent? Perum intellectores facilius esse Herculi clavam quam Homero verum surripere.*
Cleomenes Lacedaemonius servorum opera in bello usus S. I, 11, 34.
Cleopatra, Antonii uxor, unionem consumpsit III, 17, 14 sqq.
Clepydrae in modum foratus funder vasculi C. I, 21, 12.
Clinopodes VI, 4, 18.
Clodius a Laberio irrisus S. II, 6, 6.
Clusivius dictus Ianus S. I, 9, 15 sq.
Clypeata imago S. II, 3, 4.
Clypei in templis III, 11, 6.
Coconvare C. I, 22, 6.
Coagulare ib. 6.
Coagulum coloris VII, 12, 30.
Coccyum melum malum III, 19, 2.
Cochleae saginatae III, 12, 15.
Coeytus, fluvius infernalis, quid sit C. I, 10, 11.
Coelius senator, trium Graecorum philosophorum interpretas S. I, 5, 16.
Coena auguralis Hortensii III, 13, 1. — pontificis Lentuli ib. 10 sqq. *Ante coenam* ib. 12.
Coenaculum S. I, 6, 6.
Coepit ovum e gallina VII, 16, 2. *Natura coepit* ab informi rudimento ib. 3.
Coetus et consiliabula hominum C. II, 10, 15. *Coetus iure sociati* sunt civitates So. 3, 1. C. I, 8, 1 et 13.
Cogitatio corporis C. I, 8, 8. — *terrone* C. I, 11, 11.
Cognitio sui ipsius C. I, 9, 2.
Cognomina ex propriis neminibus tracta S. I, 6, 27. Ex cognominibus nata nomina ibid. sqq.
Cohors Socratica S. I, 11, 41. — grammaticorum S. I, 24, 8. V, 18, 3. *Cohortes* voluntariae S. I, 11, 32.
Coitus VII, 16, 6.
Coitu maris feminaeque cuncta gigni S. I, 8, 8. *Coitus Veneris* est parvus morbus comitialis S. II, 8, 16.
Colere monumentum patris S. II, 4, 10.

Collationes faver numerorum C. I, 6, 41.
Collocatio verborum p. XLIV.
Color, quamquam incorporeus, numquam sine corpore VII, 14, 10. *Color ac sonus loci* Lucretiani a Virgilio redditus VI, 2, 4.
Coluber mala gramina pastus V, 5, 12.
Colori duo C. I, 15, 14.
Comedere bona S. II, 2, 4.
Comiter sunt ludi S. I, 17, 28.
Comitia mense Martio auspicabantur S. I, 12, 7.
Comitiales dies S. I, 16, 3 et 14. *Comitialis* morbus dicitur coitus Veneris S. II, 8, 16.
Comitium III, 16, 15.
Commasculare frontem VII, 11, 2.
Commendatitiae (litterae) S. II, 4, 15.
Commentariorum in Somo. Scip. argumentum p. VIII sqq. — *titulus* p. XII. *Saturnaliorum* esse partem non recte consult C. Barthius ibid.
Commentum C. I, 1, 3.
Commercium S. I, 11, 50.
Commissio spectaculi S. I, 11, 3; II, 7, 9.
Commovere = *commodum* esse C. I, 19, 25; D. 18, 1.
Commodo S. I, 2, 1.
Commodum S. I, 7, 2.
Commune somnium C. I, 3, 11.
Communes dies S. I, 16, 21.
Communia verba apud Graecos D. 22, 9 sqq.
Compago Septentrionum C. I, 18, 5. *Compagem* hemisphaeriorum (lacteam circum) C. I, 15, 4.
Compagum numerorum membra C. I, 6, 6. *Compagibus* septem membra quae dividuntur iuncta sunt ib. 80.
Communicare cum aliquo = ex eius sententia considerare III, 3, 8.
Comparativus ad idem subiectum relatus C. I, 6, 73. et VII, 8, 15.
Compendia C. I, 6, 45.
Competens vid. Comp.
Compitalia S. I, 4, 9; 16, 6. *Unde dicta* sint S. I, 7, 34. *Quibus verbis concipiatur* S. I, 4, 27. *Permutatio sacrificii* S. I, 7, 34. *Ludi* a Tarquinio Superbo restituti ibid.
Concava Dittis C. I, 10, 10.
Concentus sphaerarum caelestium ratio a Pythagora deprehensa C. II, 1, 8 sqq. *Concentus* ex dissonis S. I, praef., 9.

Conceptionis foetus in utero dispensatio per hebdomadas C. I, 6, 63 sq.
Conceptivae feriae S. I, 16, 6 sq.
Conceptus = embryo C. I, 6, 17.
Concepti corporis fabrica per hebdomadas dispensata C. I, 6, 65.
Conciliavit nobis res natura S. I, praef., 1.
Concinentia p. XLII.
Concipere = conplecti C. I, 2, 18.
Conclamati frigeris herbae VII, 6, 28.
Concordia C. I, 8, 7.
Concurrere telis VI, 1, 16.
Condit diem conversio caelestis hemisphaerii C. I, 20, 30.
Conditione quam casus adaequat non esse aestimandos homines S. I, 11, 10.
Conditiva olea III, 20, 6. *Conditivum* malum III, 19, 2.
Conexio omnium rerum a summis ad ima C. I, 14, 15.
Confinium vitae et mortis est lana C. I, 11, 6.
Confirmare se ad nocendum IV, 2, 7.
Confusio incauta Virgilii V, 16, 10.
Congeries p. XLII.
Congiarium petere S. II, 4, 4.
Congugationes D. 3.
Coniunctivus modus D. 17.
Coniunctiva D. 17, 1. De verb. 5, 1.
Coniventia spontanea C. II, 16, 18.
Conperendini dies S. I, 16, 3 et 14.
Conpetens sermo C. I, 15, 2. — aetas VII, 6, 11.
Competentia p. XLII.
Conquestio VI, 6, 16.
Conrugato vultu S. I, 7, 2.
Conscientia virtutis amplissimum praemium C. I, 4, 2; II, 10, 2.
Conscientiae et doctrinae virtutes C. II, 17, 8. *Conscientiae* malae tormenta vultus iecur depascentis imagine significata C. I, 10, 12.
Conscius naturae C. I, 16, 5. — rerum divinarum C. I, 12, 9. — sacrerum S. I, 7, 17., ubi vid. not. — veri C. I, 1, 10. — veri archani C. I, 2, 18.
Conscia naturae ratio C. I, 6, 4.
Conscio sibi male quantumlibet levis scommata videri acerba VII, 3, 15.
Conservi S. I, 11, 7.
Consilia Ops, Romae tutelaris dea III, 9, 4.
Consivius dictus Ianus S. I, 9, 15 sq.
Consonus C. I, 18, 8. *Consono* murmure V, 1, 1.

Conscius nati sepulchro pro nato sepulchri VI, 6, 4.
Conspirata in unum S. I, praef., 10.
Constantia C. I, 8, 7.
Constitit C. I, 6, 82; 16, 10, ubi vid. not. (Praesens constat legitur C. I, 21, 6.)
Constringere meatus VII, 6, 7.
Construções inusitatae apud Virgilium VI, 6; 10 sqq.
Consuetudo secunda natura VII, 9, 7. — moris cultus III, 8, 12.
Consularis vid. Vir.
Consulare = inquirere C. I, 2, 1. — interrogare p. XLIV. Add. C. I, 2, 19; S. I, 16, 37.
Consultatio = interrogatio C. I, 10, 6; S. I, 7, 5; VII, 9, 27; 12, 1 et 38.
Consultatoriae hostiae III, 5, 5.
Contagio silvestris materiae C. I, 6, 9. — corporis C. I, 11, 11. — vitiorum C. I, 12, 17.
Contemplatu S. I, 10, 22.
Contemptor divum Mesentius III, 6, 9 sqq.
Contentus iungitur cum gerundio S. I, 12, 2. Alias cum infinitivo aut praesentis aut perfecti temporis. Vid. not. ad l. c. et add. V, 18, 19; VII, 4, 4; 12, 15.
Contersit = subiecit VII, 3, 1.
Conticium, diei civilis pars S. I, 3, 12.
Continentia sensus C. I, 6, 28. — ostentatrix sui VII, 4, 3.
Contingit = fit VII, 5, 13; 6, 20; 10, 2 et 5 et 9; 11, 6 sq. *Contigisse* = factum esse S. I, 11, 33.
Contraria uni rei simul accidere non possunt C. II, 14, 25. *Contrarie* quam caelum motu feruntur septem globi subiecti C. I, 18, 1 sq.
Contrarietas p. XLII.
Contusus podagra S. II, 4, 16.
Conus terrae = umbra C. I, 15, 11. In eum producit anima C. I, 12, 5.
Convenit alieni = in aliquem C. I, 2, 4 et 19; 5, 1. (robis C. I, 5, 3.). *Convenire* aliquem = ad eum se convertere VII, 6, 14.
Conversatio C. I, 19, 24; S. I, 21, 27.
Conversio diurna caeli C. I, 18, 2. — caelestis hemisphaerii C. I, 20, 27 et 30. *Conversiones* lucis aetheriae C. I, 6, 68. Unaquaeque est quadripartita ibid.
Conversitas aphaeretic C. I, 16, 4.
Convivales quaestiones VII, 3, 23. — fabulae VII, 1, 14. — ser-

mones *ibid.* *Convivialis* lactitia *ib.* 13. et S. II, 1, 1.
Convivarum ingenia philosophus secum aestimet VII, 1, 9. Eorum numerus sit nequo minor quam *Gratiarum* aeque quam *Musarum* numerosior S. I, 7, 12.
Convivium tumultuosum et coebrium S. II, 1, 1. *Convivia* muta VII, 1, 17. *Convivio* an interesse etiam philosophia debeat *ib.* 2 sqq.
Copia rerum non negligenda grammaticae S. I, 24, 12. *Copiae* quomodo indulserint veteres in grammaticis formis S. I, 4, 16.
Copiosa oratio Virgilii V, 1, 9 sq.
Coquere = *concoquere* VII, 4, 12.
Cor VII, 9, 24. — in animalibus numquam cessat a motu C. I, 20, 7. *Cor caeli* sol *ib.* 6 sq.
Cordis figuram cur in bulla gestaverint ingenui pueri S. I, 6, 17.
Corinnaeus V, 15, 10.
Corinthus devota III, 9, 13. *Circa* *Corinthum* urbes et insulae terrae metu haustae III, 6, 7.
Cornelia lex sumptuaria III, 17, 11.
Cornelius Rufus decemvir cur *Sibylla* et deinde *Sylla* cognominatus sit S. I, 17, 27. *Cornelius* cur *Scipio* vocatus sit S. I, 6, 26. *Cur Asina* *ib.* 29. Q. *Cornelius* III, 13, 11.
Cornix cornici oculos effodit, proverbium VII, 5, 2.
Cornu pellucidum natura C. I, 3, 20. *Cornus* veli V, 21, 5.
Cornus, arbor felix, III, 20, 2.
Coronae et huiusmodi donaria III, 11, 6. *Corona* signum C. I, 14, 21.
Coronatus populus in ludis *Apollinaribus* spectare iussus S. I, 17, 29. *Coronati magistri* introtraherunt *acipenserem* III, 16, 7.
Corpora divina, caeli et siderum, prima condidit anima et animavit C. I, 14, 8 (Cf. II, 17, 15; S. VII, 15, 14.) Unde animata sint *ib.* 17. Unus tantum ex septem motibus in iis invenitur VII, 9, 4. *Corpora* caduca divinitatis mentis haud capacia C. I, 14, 9. Eorum propria haec duo sentire et crescere *ib.* 10; 19, 23. Quaedam luna crescente vel decrescente augeri vel minui C. I, 11, 7. Ex quattuor clementis et tribus eorum interstitiis constant C. I, 6, 36. *Corporum* terrenorum et superiorum differentia C.

I, 12, 16; 14, 8 sqq. *Corpora* solida quibus dimensionibus constant C. I, 5, 9; 6, 36; II, 2, 3. *Soliditas* quibus rebus constat C. I, 5, 9 sq.; 6, 34. *Corpus solidum* est *ortonarius* *ib.* 11. *Corporum* termini sunt incorporei *ib.* 5. — termini sunt quattuor C. I, 6, 36. *Omnia corpora* aut mathematica sunt aut visum tactumve patiuntur C. I, 6, 35. Cf. C. I, 5, 7. et II, 2, 4. *Corpus geometricum* C. I, 6, 22. *Omnia superficie* finiuntur C. I, 5, 5 sq. *Nullum corpus* est proprie plenum *ib.* 3. *Corpora metallica* vasta sunt C. I, 5, 3. *Omne corpus* est natura dissolubile VII, 12, 3. *Corpus* est *fax rerum divinarum* C. I, 12, 15. — est mortale S. 8, 2. C. II, 12, 6. *Quamdiu* animetur C. I, 13, 11. *Fatiscit inpletis* numeris *ib.* 12. In homine corpus tantummodo mortale est S. 8, 2; C. II, 12, 10. *Corporis densitate* animae usus hebeo C. I, 14, 14. *Corporis cogitatio* C. I, 8, 8. — *contagio* C. I, 11, 11. *Corpora nostra* sunt inferi et animae carcer et sepulchrum C. I, 10, 9 sqq. Cf. S. 3, 2. *Cur corpus* dicatur *deus* et *anima* C. I, 11, 3. *Corpus* est animae custodia S. 3, 5; 14, 4. C. I, 12, 16. — *sarcina* C. II, 17, 12. *Corpus homini* non praestat motum C. II, 15, 28 sqq. Ideo non immobile est, quia non videtur agitari C. II, 16, 9. Quomodo continetur VII, 12, 3. *Corpora humana* sola sunt erecta C. I, 14, 9. *Membra septenario* disponuntur C. I, 6, 77. *Corporum* motus sunt septem C. I, 6, 81; VII, 9, 3. — septem gradus et partes tetidem exteriores C. I, 6, 79 sq. *Vires* quibus rebus maxime roborentur S. I, 12, 33. *Corporis usus* C. I, 8, 4. *Corpore* uti C. I, 9, 1. *Corpus ventris* VII, 8, 7. — *sodie unguis* VII, 9, 14.
Corporalis C. I, 14, 4. *Corporalia* esse videntur C. I, 6, 19.
Corporeus p. XLIII. *Corporeae* illecebrae C. I, 13, 6. *Corporei* motus VII, 9, 3.
Corpulentus C. I, 6, 35; 22, 5.
Coruncanus, antiquissimus vir S. I, 5, 1.
Coruscus cristarum luce V, 11, 29. Vid. not. ad § 26.
Corvi salutatores S. II, 4, 29. *Cor-*

- vorum et cornicum edacitas et
 aetas fabulosa VII, 5, 11.
Corylus arbor III, 18, 5. — *felix*
 III, 20, 2.
Cothurno pulsat IV, 4, 13.
Cotidianae opes III, 17, 16.
Cotonium malum III, 19, 2. *Coto-*
nia mala frigida VII, 6, 13.
Cotta S. I, 1, 4.
Crassa Minerva S. I, 24, 13.
L. Crassus disertus, serius et gra-
 vis, vir censorius, murenam lu-
 xit III, 15, 3 sq.
Crassum semel in vita risisse S. II,
 1, 6. *Crassus*, qui apud Parthos
 extinctus est III, 14, 15. Vid.
 Licinius.
Crastini die S. I, 3, 16; 4, 20.
Crater Liberi patris inter Cancrum
 et *Leonem* C. I, 12, 8. *Crateres*
Delli in Sicilia V, 19, 19.
Crates Cynicus S. I, 7, 3.
Creavit pro creati fecit. VI, 6, 2.
Cremandi mortuorum corpora mos
 VII, 7, 5.
Cremera S. I, 16, 23.
Crepitantibus flammis antiquae dic-
 tum VI, 4, 5.
Crescere et sentire animalibus ce-
 teris cum homine commune C.
 I, 14, 11. *Crescere caducorum*
corporum proprium C. I, 19, 23.
Crescendi vi sola vivere arbores
 et herbas C. I, 14, 13. *Crescendi*
via cur indita sit homini ib. 10.
Crescendi natura ad nos de luna
venit C. I, 19, 23. *Crescendi in*
longum et latum quando sit finis
homini C. I, 6, 72.
Crota C. I, 7, 8. — *herbis gene-*
rosa VII, 5, 26.
Cretenses *Δια την ημεραν* vocant
 S. I, 15, 14.
Crinis abscondendi morituris mos
 V, 19, 1 sqq.
Crispi capilli quare tardius ca-
nescant VII, 10, 6.
Critobulus a Socrate ad compara-
tionem formae provocatus VII, 3,
 16.
Critolaus Peripateticus ad senatum
legatus, faenndia scita et tereti
praestans S. I, 5, 15 sq.
Croco sparsa humus III, 13, 8.
Crocodilus de testolis ovis nascitur
 VII, 16, 7.
Croesus consulens oraculum Del-
phicum C. I, 9, 2. *Eius servitus*
 S. I, 11, 7.
Cronia sacra S. I, 7, 37.
Crotalia gestantes III, 14, 4. *Cum*
crotalis saltantes ib. 7 sq.
Cruditates unde eveniant VII, 4, 9
 sqq. et 5, 24.
Crustaceum pium III, 19, 6.
Cubi numerorum C. I, 6, 3. — *so-*
lilitatis perfectio C. I, 5, 9; II,
 2, 14. *Primi cubi* C. I, 6, 3 et
 15.
Cucurbitiva ficus a forma sic dicta
 III, 20, 1. *Cucurbitivum pium*
 III, 19, 6.
Culcita cubicularis S. II, 4, 17.
Calniuea olea III, 20, 6.
Culpatum vinum VII, 6, 12.
Cumae S. I, 11, 21.
Cunae nutricum C. I, 2, 8.
Cunctando restituit rem VI, 1, 23.
Cuniculi figurarum C. I, 2, 18.
Cupidinis descriptio apud Plato-
nem S. I, 1, 3.
Cupiditas, pars animae C. I, 6, 42.
Curare cum infinitivo S. II, 1, 12.
 = *colere* III, 13, 7.
Curiosa cura saltandi III, 14, 5.
Curis hasta Sabinis S. I, 9, 16.
Curius, antiquissimus vir S. I, 5, 1.
Currite fusis VI, 1, 41.
Cursorum certamen V, 7, 4.
Curtius eques Romanus in convi-
vio Caesaris Augusti II, 4, 22.
Curule certamen V, 13, 3.
Custos sacri III, 6, 12 sqq.
Cutiliensis lacus S. I, 7, 29. In
 eo natans insula ibid.
Cutis ventris VII, 8, 2.
Cybele vid. Mater Deum.
Cylicianorum natio ἀπὸ τῆς πόλι-
κος dicta V, 21, 18.
Cymbalorum in Parnasso crepitus
 S. I, 18, 5.
Cymbium quid sit, et unde dictum
 V, 21, 7 sqq.
Cypri signum barbatum Veneris
 III, 8, 2.
Cypriorum rex Nicocreon S. I, 20,
 16.
Cyrenenses quomodo Saturne rem
divinam faciant S. I, 7, 26.
Cytonia mala frigida VII, 6, 13.
 D littera ex superfluo saepe inter-
 iecta VI, 9, 6. Saepe I litterae
 causa decoris adponitur S. I, 9, 8.
Daedala Circe VI, 4, 20. — *tellus*
 ibid.
Daemones unde sint dicti S. I, 23,
 7. *Cur eorum appellatio cum*
deorum appellatione coniungatur
 ibid. *Δαίμων*, sol, dens praecates
 homini nascenti apud Aegyptios
 S. I, 19, 17.
Damasippus Ciceronis scommate
 notatus S. II, 3, 2.
Damnatus vid. Foti.

- Damnū* verocrudine IV, 1, 2; VII, 2, 5. — pudoris V, 17, 6.
Damoclis gladius C. I, 10, 16.
Daphnidia apotheosis III, 5, 7.
Dardanus C. I, 7, 9. — deos Penates in Phrygiā detulit III, 4, 7.
Dardanidae C. I, 7, 9.
Darei matris servitus S. I, 11, 7.
Dareis fatigatio IV, 1, 2.
Δατα σύμφορα D. 6, 12.
Datur intellegi C. I, 6, 3. Vid. not.
De et *ex* iunguntur VII, 5, 17.
De differentiis et societatibus Graeci Latiniq. verbi liber, eiusque fata p. xiii sqq.
De verbo fragmentum p. xiv, c.
Deae Eleusinae C. I, 2, 19.
Debititas misericordiam movet IV, 3, 1 et 8.
Decas, perfectissimus numerus C. I, 6, 76.
December Saturni sacrum possedit S. I, 7, 23. Cf. S. I, 10, 5.
Decemviri in duodecim tabulis nos pro nocta dixerunt S. I, 4, 19. — de intercalando populum rogasse dicuntur S. I, 13, 21.
Decima praedae Apollini consecrata S. I, 7, 30. *Decimam* Herculi vovere solebant III, 6, 11; 12, 2.
Decimanum pirum III, 19, 6.
Decius p. xxxi.
Declinationes verbi D. 4, 3 sqq.
Declinatio imperfecti D. 5, 16. *Declinatio* passiva D. 15.
Decretum, h. e. *μοῖρα*, sive providentia V, 16, 8. *Decreti* necessitas C. I, 19, 27.
Decurionatus S. II, 3, 11.
Decursa est declinatio D. 16, 9.
Deducere quid significet S. II, 2, 5. — idem est quod detergero III, 3, 10. Cf. S. I, 7, 8. *Deductum* carmen pro tenui ac subtili VI, 4, 12.
Defaecati vini vis VII, 12, 7.
Defectio in dicendo VI, 8, 2.
Defectiva verba D. 23.
Defectus solis et lunae C. I, 15, 10.
Deficere vivendo C. I, 17, 8.
Definitio = significatio vel circumscriptio IV, 4, 23.
Defunctorum corpora cremandi mos VII, 7, 5.
Degenerat per membra S. I, 21, 26. — posterioribus membris ib. 17. — anima in fabricam corporum C. I, 14, 7.
Δελωσις, i. e. horror, IV, 2, 1; 5, 11.
Delphobus IV, 1, 4.
Delphoris regia Assyriorum legatus Opas S. I, 23, 10.
Delibata anima potu materialis aluvionis C. I, 12, 7. *Delibati* unguentis III, 16, 15.
Delius cur dictus sit Apollo S. I, 17, 32. *Delium* oraculum C. I, 7, 7.
Delli, crateres in Sicilia V, 19, 19 et 25.
Delos insula unde dicta sit S. I, 17, 56. In ea natus Apollo ib. 55. — aedes Providentiae ibid.
Deli insulae fluctuatio S. I, 7, 29. — ara, ubi non caedatur hostia III, 6, 1 sqq. *Delea* terrae motu numquam vexata ib. 7.
Delphicum oraculum C. I, 9, 2; S. I, 17, 18; 18, 3. *Delphico* templo inscriptum est *γῶδ' ἑσπερὸν* C. I, 9, 2 et S. I, 6, 6. — templum incensum III, 6, 7.
Δελφίος cur dictus sit Apollo S. I, 17, 65.
Δέλφος, prisca lingua unus S. I, 17, 65.
Delubrum quid sit et unde dictum III, 4, 1 sqq.
Demaratus Corinthius Tarquinii Prisci pater S. I, 6, 8; III, 4, 8.
Δεμας cur dictus sit corpus C. I, 11, 5.
Demergi C. I, 21, 10.
Demirari S. I, 11, 43.
Demodocus citharoedus VII, 1, 14. Not.
Demonstrative (δεικτικῆς) C. I, 16, 7.
Demothenis cum Iulia adulterium S. I, 11, 17.
Denarius, primus numerorum limex, C. I, 6, 11.
Densetus Not. ad C. I, 3, 20.
Dentes quando incipiant e mandibulis infantium emergere C. I, 6, 69. — quando aliis aptioribus cedant ib. 70. Cur sint sine sensu VII, 9, 8 sqq. *Dentium* dolor ubi sit ib. 13.
Deponentia verba D. 22, 12 sqq.
Deprecari = evitare Not. ad C. I, 5, 4. — officium a se VII, 5, 5.
Deputatum purificationibus corpus VII, 6, 18. *Deputati* anulorum gestamini digiti VII, 13, 6. Ad *deputatam* sibi a natura sedem VII, 14, 4.
Descendere (in viscera) VII, 6, 3 et 6. *Descendit* de idonea ratione VII, 7, 18.
Descensus animae in huius vitae inferna C. I, 12, 1.
Descriptio = delineatio C. I, 22, 12.
Desiderii motus in Veneris sphaera in animam venit C. I, 12, 14.

Despici dicuntur di S. I, 6, 15. Cf. S. I, 21, 12.

Destruere testem S. II, 2, 6.

Detractans fidem contentio C. I, 18, 3.

Detrahit prima persona passiva syllabam de secunda D. 15, 5.

Deus mundanae molis artifex C. I, 6, 24. — rerum omnium causa et origo C. I, 14, 6. — animam mundi fabricans C. II, 2, 15. — auctor animae ib. 20. — opifex VII, 14, 23. — est animus So. 8, 2. — summus et omnium princeps *τάγαθόν καὶ πρῶτον αἰών* C. I, 2, 14 sq. — summus caelum C. I, 14, 2. — omnipotentissimus et vere summus C. I, 17, 12. Deus summus mentem creavit C. I, 2, 16; 6, 20; 14, 6 et 15; 17, 12. Deus et mens ultra animam et naturam sunt C. I, 2, 16. Deus sola mente concipitur C. I, 14, 2. Dei templum est mundus So. 3, 4. C. I, 14, 2. Nullum aummi dei erat simulachrum apud veteres C. I, 2, 16. Deo sive *τάγαθόν* sol apud Platonem dicitur simillimus ib. 15. Deo omnipotentis cultus maximus debetur C. I, 14, 2. Nihil ei acceptius quam civitates So. 3, 1; C. I, 8, 12. Deorum tutela et providentia nos gubernari C. I, 13, 8. Di sub simulachris et imaginibus celi maluerunt C. I, 2, 20. Cum dia est loquendum, quasi homines audiant S. I, 7, 6. Eorum numero recte adscribi urbium conditores C. I, 9, 6. Omnes paene ad solem referri S. I, 17, 2. Di Penates, *μεγάλοι, χρηστοί, δυνατοί, πατῆρες* III, 4, 9 sqq. Deorum deus Ianus S. I, 9, 16. Deos a civitate iam capta discedere unde dixerit Virgilius V, 22, 7. Deos tutelares evocandi mos III, 9, 2. Romae deus tutelaris ignotus ib. 3. Deorum adulteria C. I, 2, 11. — portae C. I, 12, 2. Deorum formas in-
sculpi aulis nefas VII, 13, 11. Deos laecos habere pedes, proverbium S. I, 8, 5. Deus pro dea III, 8, 2.

Δευτέρων καὶ μέσων temporum sola particeps est Graecia D. 14, 21.

Deviare p. XLIII. Add. C. I, 21, 10; S. VII, 16, 33.

Devincire C. I, 6, 24.

Devius a vero C. I, 2, 3. *Devius* errore III, 1, 3.

Deverantur dies S. I, 14, 14.

Dextrae partes omnes cur sint validiores VII, 4, 21.

Δία vocari a Cretensibus *τὴν ἡμέραν* S. I, 15, 14.

Διὰ πασῶν harmonia duplici numero nascitur C. I, 6, 43; II, 1, 17. Quot hemitonis constet C. II, 1, 25. E quibus symphonis generetur C. I, 6, 44.

Διὰ πασῶν καὶ διὰ πέντε ex triplari numero C. II, 1, 18 et 23.

Διὰ πέντε ex hemiolio C. I, 6, 43; II, 1, 16. Quot tonis constet C. II, 1, 25.

Διὰ τεσσάρων ex epitrito C. I, 6, 43; II, 1, 25. Quot tonis constet C. II, 1, 25.

Διαβολή, delatio, VII, 3, 2.

Diales consules iocose dicti S. II, 2, 14; VII, 3, 10.

Diametros quid sit C. I, 20, 15. — quomodo efficiat mensuram circuli ib. 16. — terrae quantus ib. 20. — solis orbis ib. 22. — caelestis circuli ibid. — solis duplex quam terrae ib. 31. — in horizonte est orbis CCCLX. stadiorum VII, 14, 16.

Diana et *Apollo* idem numen ac *Ianus* S. I, 9, 6. — *Iana* dicta ib. 8. *Viarum praeses*, unde et *Trivia* dicta, ib. 6. *Opis* vocata V, 22, 1 sqq. Eadem quae *Iuna*, *Ἀρτεμις* dicta, quasi *ἀσφόδεμος* S. I, 15, 20; VII, 16, 27. — a *Lactona* parta S. I, 17, 62. *Dianae* Ephesiae templum dedicatum a populo Ephesiorum V, 22, 4. Nomen eius qui incenderat decretum est ne quis nominaret VI, 7, 16.

Διαστολή, differentia III, 6, 13.

Διάθεσις, genus verborum. D. 1, 1; 22, 1.

Diatonum melodiae genus C. II, 4, 13.

Dicendi genera quattuor V, 1, 7; — a Virgilio permixta ib. 13.

Dicteria S. II, 1, 14.

Dicta idem quod *ioci* S. II, 1, 13 sqq. *Dicta* diversorum S. II, 2, sqq.

Didia lex III, 17, 6.

Didonis lascivientis fabula falsa V, 17, 5. — apud Virgilium ad *Apolonii* *Medeam* conformata ib. 4. Quomodo apud mensam libet III, 11, 7. *Didonis* convivium V, 2, 11. et VII, 1, 14. *Dido* indignata IV, 2, 2; 3, 7. — infesta V, 2, 14. — lugens IV, 6, 5 sqq.

Διδυμάιος cur dictus sit *Apollo* S. I, 17, 64.

Dies est conversio minima luce aetheriae C. I, 6, 60. — horis duodecim absolvitur C. I, 20, 30. Longissimus est in Cancro, brevissimus in Capricorno S. I, 17, 61. Dies civilis S. I, 3, 10. Eius divisio ib. 12 sqq. Dies in mensibus numerandi ratio S. I, 16, 41 sq. Dies atri S. I, 15, 22; 16, 21. qui et communes S. I, 16, 21. festi, profesti, intercesi ib. 2 sqq. fasti, comitiales, statii, conperendini, praeliarios ib. 14 sq. postriduani ib. 21. communes ibid. intercalares S. I, 13, 9 sqq.

Διεύς semitonium dictum est C. II, 1, 23.

Diapiter dictus Iuppiter ut diei pater S. I, 15, 14.

Differentia corporum terrenorum et superiorum C. I, 12, 16.

Differri = dissipari VII, 12, 5.

Diffinitivus = indicativus D. 13; 6, 20.

Diffusus arti III, 6, 11.

Diffunditur latius Graecia temporibus D. 14, 21.

Digammon *Αὐλάων* D. 6, 13.

Digeris p. XLII.

Digestiones quattuor VII, 4, 13 sqq.

Digito demonstrare C. I, 7, 8. **Digitis** numeri significantur Not. ad S. I, 9, 10. et VII, 13, 10. Vid. **Mittere**. **Digitus** medicinalis, quique per eum numerus significetur VII, 13, 7 sqq.

Dignor, passivo S. I, 24, 24.

Biluculum, diei civilis pars S. I, 3, 12.

Dimensio solidi corporis est triplex C. I, 6, 36; II, 2, 3.

Diminutio (per diminutionem intelligendum) VI, 8, 22.

Diogenes Cynicus servus philosophus S. I, 11, 7 et 43. Eius secta S. I, 7, 3. In Antisthenem acommo VII, 3, 21.

Diogenes Stoici ad senatum legati facundia S. I, 5, 15 sq.

Diomedes V, 2, 15; 13, 34. **Diomedes** V, 17, 49.

Dionysius Siculus tyrannus C. I, 10, 16.

Διδύσκος idem qui sol S. I, 18, 12 sqq. **Δίδς νοῦς** ib. 15.

Δίδς βάλαος III, 18, 4.

Directum VII, 12, 35; 14, 13.

Die, mortis deus C. I, 10, 10; 11, 2. Eius sedes secundum Platonicos ib. 4. Diti humana capita sacrificata S. I, 7, 31. — oscilla sacrificari coepta ibid. et 11, 48. — sacellum erectum S. I,

7, 30; 11, 48. **Ditis imperium** a lacteo circulo incipit C. I, 12, 3.

Dis pater III, 9, 10. — apud Homerum V, 16, 13.

Δις διὰ πασῶν symphonia ex quaduple numero, quetque tonis constat C. II, 1, 25.

Disarius medicus p. xxx. Add. VII, 7, 13.

Discludere VI, 4, 11.

Discurrere = percurrere. Not. ad C. I, 18, 12.

Discursum variantibus peculis VII, 1, 1.

Discussio C. I, 16, 8.

Discussor C. I, 21, 8.

Disiunctivae particulae saepe confunduntur p. xxi. Add. VII, 3, 18; 6, 13.

Disparilitas S. I, praef., 3.

Dispensator Augusti S. II, 4, 31.

Displicere = non probari S. II, 4, 6.

Dispono cum infinitivo D. 19, 8.

Disseruere = discovere, in Saeuii verum III, 18, 12. Vid. not.

Disruptum C. I, 6, 77.

Dissolvere = solvere VII, 3, 23.

Dissonorum concordia V, 1, 18.

Fit concentus ex dissonis S. I, praef., 9.

Distentus cibo C. I, 3, 4.

Distincta melius in animo servantur S. I, praef., 6.

Diurna conversio caeli C. I, 18, 2.

Dius Ulixes V, 17, 15.

Diutulo p. XLIV. Add. VII, 11, 3; 12, 11; 13, 18.

Diversi circumspiciunt VI, 1, 36.

Divina corpora C. I, 14, 17; VII, 9, 4. **Divina** = dii S. I, 11, 1; 17, 1.

Divortium init cum unitate C. I, 6, 9.

Divum pater atque hominum rex VI, 1, 10.

Docilitas C. I, 8, 7.

Dodonae Pelasgi quod acceperint responsum S. I, 7, 28.

Dolabella, Ciceronis gener II, 3, 8.

Dolla cur defodiuntur VII, 12, 15.

Doliola vitrea VII, 14, 1.

Dolon qualis ab Homero et a Virgilio fingatur V, 16, 9.

Dolores unde orientur VII, 4, 25.

Domicilia auminum signa S. I, 12, 10.

Domui patres familiae dicti S. I, 11, 11. — animae induunt tyrannorum ib. 14. — signorum C. I, 21, 25.

Dominium deorum C. I, 13, 8.

Domitiani temporibus VII, 3, 15.

Domitiani appellatio Octabri in-

- dita S. I, 12, 36. — infaustum vocabulum ex omni aere crasum ib. 37.
 Cu. Domitius cum L. Crasso censor III, 15, 4. — Messalae in consulatu collega S. I, 9, 14.
 Donativum S. II, 4, 29.
 Dor non dicitur D. 23, 8.
 Dorica lingua D. 9, 2. Cf. 8, 7.
 Dorica sunt ἀπαγέματα quae in HN et in EN desinunt D. 19, 14.
 Δωρεῖς πρόσθα dicunt D. 14, 15. — imperfecti tertium numeri pluralis βαρυντονοῦσαν ib. 18.
 Draco ἀπὸ τοῦ δέγνων dictus S. I, 20, 3. — caudam suam vorans cur sit Iani et mundi imago S. I, 9, 12. — qui Πόθων vocitabatur S. I, 17, 52. Dracones in caduceo S. I, 19, 16 sqq. — significant solis et lunae iter flexuosum S. I, 19, 18. Draconis species et nomen quomodo ad selem referatur S. I, 20, 2 sq. Dracones quomodo rejuvenescunt ibid. — cur Aesculapii et Salutis simulachria iungantur ib. 1. Cur Gigantum pedes in draconum volumina desinant ib. 9. Draconibus cur aedium astrarum et thesaurorum custodia adsignetur ib. 3.
 Drances V, 2, 15.
 Duobus sellis sedere, proverbium S. II, 3, 10.
 Duali numero carent Latini D. 1, 3.
 Ducere sollempnia in hostiis mactandis dictio III, 5, 8.
 Dulce mel, suave vinum VII, 7, 16. Dulce cito satiat ib. 15. Quomodo mel et mulanum sit dulce C. II, 15, 8. Dulcia cur sint frigida dulciora quam calida VII, 12, 38.
 Dulcedo ebrietati repugnat VII, 7, 17.
 Dum (während) c. coni. imperf. C. I, 16, 7. — pro particula causali Not. ad VII, 4, 29. — pro quum adversativo Not. ad D. 23, 9.
 Duo, numerus lineae similis C. II, 2, 9.
 Dupla ad unum sunt duo C. II, 2, 18.
 Duplaris numerus C. I, 19, 21. quid sit C. II, 1, 17.
 Duracina nva III, 20, 7.
 Duricoria ficus III, 20, 1.
 Dumviri libros Sibyllinos adierunt S. I, 6, 13. Vid. not.
 Dyas prima lineae protractio C. I, 12, 5. Dyadis vis C. I, 6, 18.
 Δυῖον, i. e. dualem, nulla Latinitas admisit D. I, 3.
 Δυσσολογία θεοί, Ponates III, 4, 9 sq.
 Dyrhachium ire et redire, scommma S. II, 6, 6.
 Δυσσάκλια VII, 10, 5.
 E et I litteris plerumque in fine indifferenter usos esse veteres S. I, 4, 21.
 Eanus, qui et Ianus, ab eundo S. I, 9, 11.
 Ebrietas de calore nascitur VII, 7, 1. Ebrietati adversa dulcedo ib. 17. Ebrietatis comes oblivio C. I, 12, 8. Ebrietas animae ibid. In ebrietatem cadere raro mulieres, crebro senes VII, 6, 15.
 Ebrui eadem quae nimium algentibus contingere VII, 6, 9. Ebriorum curationes ib. 10. Ebrui cito senescere ib. 11. Ebruium malis laborare etiam sanos senes ib. 21.
 Ebur natura densetum C. I, 3, 20. — ex Etruria S. II, 4, 12.
 Ecce p. xli. Add. C. I, 7, 4; 18, 5; S. V, 1, 8.
 Ecferris S. I, 6, 30.
 Echini III, 13, 12.
 Ἐχὼ, Iani amor et deliciae, harmoniam caeli significat S. I, 22, 7. Vid. praef. vol. II.
 Ecliptica linea C. I, 15, 10. Eclipticae loca C. I, 6, 53.
 Ἐκπάρτης IV, 2, 4. et 6, 17.
 Edacitati an varietati adsignandum sit, quod cibus accescat vel fumet in stomacho VII, 5, 22.
 Edecumati ioci S. II, 1, 8. — sodales S. I, 5, 17.
 Edentata bestia VII, 3, 10.
 Edentes avidae cur citius satientur VII, 12, 21.
 Edictum Antonii de sumptibus III, 17, 14.
 Edulia III, 13, 13; 17, 11.
 Effata et pomeria S. I, 24, 12.
 Effectus varii unus dei pro variis nominibus censentur S. I, 17, 4.
 Effictis moribus VI, 7, 12.
 Elnab, IV, 5, 1.
 Eiecta in adversum punctum linea C. I, 5, 11. Eicitur linea ex puncto C. I, 6, 35.
 Elerare consulatum S. II, 3, 6.
 Eiuscemodi V, 19, 20.
 Elegantiam eligere VII, 3, 19.
 Εἰσέλευς cur dictus sit Apollo S. I, 17, 46.
 Elementa unde orta sint S. I, 8, 8. — praeter ignem non egent alimento VII, 13, 2. — cum fluant,

- cur numquam solvantur C. II, 12, 14 sqq. — quomodo vinciantur, eorumque concordia et ordo C. I, 6, 26 sqq., 36 sqq. — tribus interititiis separantur C. I, 6, 36 sq. Elementis in singulis binæ qualitates ib. 25. Eorum iugabilis competentia ib. 24. — ordines tres (ter quater-na) C. I, 11, 8. Elementorum diversitas VII, 5, 21. — in animalibus dispositio ib. 16 sq.
- Eleusinia sacra a Numenio vulgata C. I, 2, 19. Eleusiniæ deæ ibid.
- Elimare C. I, 19, 17.
- Eliminare C. I, 2, 8; 22, 6.
- Eliasse mors V, 19, 1. — ab Aenea relictæ ib. 7.
- Eloquentiæ Ciceronis tenor V, 1, 5.
- Eloquium p. XLII.
- Elpenor V, 2, 14.
- Elysiæ campi ubi sint C. I, 11, 8.
- Ἐμβόλμοι menses S. I, 13, 10.
- Emittere anima in corpus C. I, 11, 9.
- Emori C. I, 13, 18.
- Ἐμπεδοκλῆν ὄρον V, 19, 29.
- Emungere se brachio VII, 3, 6.
- Enarmonium melodiæ genus C. II, 4, 13.
- Enclista Græci vocant modum D. 1, 1.
- Ἐνεστώς, præsens tempus D. 22, 4. App.
- Ἐνεργητικόν, activum D. 22, 4. App.
- Enodare C. I, 2, 1.
- Ἐνοσίγῃον cur dictus sit Neptunus S. I, 17, 22. Cf. V, 13, 11.
- Ensis et gladius, res una C. I, 14, 21.
- Ἐντελέχεια C. I, 14, 19.
- Enuntiando male quædam apud Virgilium corrupti III, 8, 1 sqq.
- Ἐνυάλιος, cognomen Martis et Bacchi S. I, 19, 1.
- Ἐνόπνιον, insomnium C. I, 3, 2 et 4.
- Ἐπαναφορά IV, 6, 23.
- Ephesiæ populus carmina in Dianam componi iussit V, 22, 4. Ephesiæ Dianæ templum incensum VI, 7, 16.
- Ἐπιώλης C. I, 3, 7.
- Epictetus servus, nobilis philosophus S. I, 11, 44 sqq.
- Epicuri servus Mys S. I, 11, 42.
- Ἐπιγλωτῆς VII, 15, 6 sqq.
- Ἐπιληψία S. II, 8, 18.
- Ἐπιμήλιος dictus Apollo S. I, 17, 45.
- Ἐπιμήλις, malum III, 19, 2.
- Ἐπιφάνεια, plantities C. I, 5, 9.
- Epitheta Homerica et Virgiliana V, 14, 7 sqq.; VI, 5. Ἐπιθετον S. I, 4, 9 et 11.
- Ἐπιθυμητικόν, cupiditas, animæ pars C. I, 6, 42; 12, 14.
- Ἐπιτύχησις, obinrgatio IV, 6, 24.
- Epitritus C. I, 19, 21. — primus C. I, 6, 43. Quid sit C. II, 1, 15.
- Epogdous numerus C. I, 19, 21. Quid sit C. II, 1, 20.
- Epota = pota VII, 12, 25.
- Epulæ S. I, 16, 3.
- Epulationes ib. 4.
- Equitem et equum, cum portaret hominem, vocaverunt, et equitare equum quoque dixerunt VI, 9, 9.
- Equus ligneus V, 2, 4.
- Er Platonius, natione Pamphylus C. I, 1, 9; 2, 5 et 12; 5, 1.
- Eridanus C. II, 16, 24.
- Kρίπερ a metu C. I, 8, 2.
- Ἐκίτρον D. 5, 3.
- Ἐκός, contentio V, 13, 31.
- Ἐκός nomen S. I, 19, 17.
- Errantes stellæ cur sint appellatæ, C. I, 14, 26 sq. Earum celeritas mirabilis ib. 27. Erraticis stellis certum spatium cursus datum C. I, 20, 4 sq.
- Erraticæ stellæ C. I, 13, 4; 20, 5.
- Error legitimus vagantium stellarum C. I, 14, 25. Stellæ quibus ab errore nomen est C. I, 16, 2.
- Error unius verbi C. I, 7, 1.
- Eructandi causa multiformis alimonia VII, 4, 27.
- Ἐρώκη V, 19, 25.
- Erysimachus VII, 1, 13. Vid. not.
- Ἐρώθεια Hispaniæ insula V, 21, 19.
- Essentia p. XLII. Essentia individua et dividua animæ C. I, 12, 6. Sine essentia sua esse nihil potest C. II, 15, 9. Essentiæ suæ contrarietatem nihil recipit C. II, 14, 26. Essentiam se moventem Plato dicit animam C. I, 14, 19.
- Ἐσσί secunda persona est verbi ἑσσί D. 14, 8.
- Est flamma medullas VI, 6, 18.
- Essi quæ sunt VII, 4, 12.
- Esuriens quomodo bibendo famem sublevet VII, 12, 18 sq.
- Et pro vel VII, 3, 3.
- Etruriæ ebur S. II, 4, 12.
- Etrusci ab Hostilio debellati magistratuum insignia Romam transtulerunt S. I, 6, 7.
- Ἐτυμολογία V, 19, 17.
- Etymum S. I, 23, 5.
- Ἐξουλεύς cur dictus sit sol S. I, 18, 17.

Εὐήνορα unde Homerus dixerit *χαλκόν* VII, 16, 34.
Eumuchi cur pilis careant VII, 7, 8. Unde debilitas tibiarum et vocis fragilitas VII, 10, 11 sq.
Euphorbium VII, 5, 26.
Euporus, C. Gracchi servus S. I, 11, 25.
Euryali mater IV, 1, 5.
Eusebius rhetor p. xxx. Add. VII, 10, 1.
Eustachio filio scripta sua dicavit Macrobius p. xii. et p. xv.
Eustathius p. xxix sq. In edd. ubique legitur Eustachius. Vid. app. ad VI, 7, 1.
Evandri mater S. I, 5, 1. *Evandrum* adit Aeneas III, 1, 3. Cf. IV, 6, 7 sq.
Evangelus p. xxxi Add. V, 2, 1. et VII, 16, 1 et 15.
Evidenter C. I, 5, 1.
Evidentissimae rationes C. I, 20, 17. — dimensiones ib. 20.
Exacta siccitas VII, 10, 7. *Exactae vitae instituta* VII, 3, 22.
Examine geometricae rationis C. I, 20, 32.
Exanimos et exanimos dixere veteres S. I, 4, 16.
Exactoratus S. I, 5, 3; VII, 5, 4.
Excedens locos mordacitas S. II, 3, 13. *Excessit* = praeteriit C. II, 16, 9.
Excitari (e somno) C. I, 1, 10.
Exclamatio movet pathos IV, 6, 17 sqq.
Excreverant dies S. I, 14, 14.
Excubare C. I, 21, 1.
Exemplares virtutes C. I, 8, 5 et 10.
Exemplum patheticum, *παράδειγμα* IV, 5, 1 sqq. *Exemplis* magis quam ratione capi plebeia ingenia VII, 4, 4.
Ex eo = propterea S. I, 5, 9.
Exercitium virium C. I, 6, 75. — sapientiae ib. 76. *Exercitia* virtutum C. I, 8, 3.
Exhorrescere S. I, 11, 2.
Exhortationis sensus D. 16, 4.
Exigere morbos V, 19, 11.
Eximiae hostiae III, 5, 6.
Existimare male = maledicere S. II, 4, 18.
Exit tela = vitat VI, 6, 5.
Exitus mortis S. I, 11, 24.
Exoneranda mulier C. I, 6, 62.
Exoratus sit VI, 7, 3.
Exordium auspicari C. I, 12, 4.
Exosculatur = valde laudat S. I, 6, 25.
Expectatum pro spectatum VI, 8, 15.

Expellere animum C. I, 8, 8. — decurionatum S. II, 3, 11.
Expiationum foriae S. I, 16, 8.
Explicantur tot dies septem mensibus C. I, 6, 15. Cf. § 17.
Exprobratio, *λοιδορία* VII, 3, 2.
Expugnare sanitatem VII, 5, 6.
Exquirunt pacem VI, 6, 7.
Extra porricere III, 2, 3.
Exuere silvestrem animum VI, 6, 17.
Exulare C. I, 21, 34; S. I, 21, 27.
Æ digammon est Αιολέων D. 6, 13.
Faba alba et nigra VII, 3, 13.
Fabacia puls S. I, 12, 33.
Fabaciae Kalendae (Iuniae) ibid.
Fabius Gurgus III, 13, 6.
Fabius Maximus Servilianus, pontifex S. I, 16, 25.
Fabrica animae caelum C. I, 17, 12. — mundanae animae C. I, 12, 6. — mundana C. I, 15, 5. — corporum C. I, 14, 7; — corporum VII, 15, 24. Cf. VII, 4, 3. — concepti corporis C. I, 6, 65. — tota C. I, 6, 81.
Fabricator C. I, 6, 30 et 47; S. VII, 5, 20.
Fabricari (passive) C. I, 6, 66. (depon.) C. I, 17, 8 et 9; S. V, 2, 5. Cf. de verb. 9, 9.
Fabricius, antiquissimus vir S. I, 5, 1.
Fabulae nomen quid indicet, et cur repertae sint fabulae C. I, 2, 7. *Fabularum diversitas* ib. 8. Quas philosophia reiciat, quas recipiat ib. 6 et 10. *Fabulae insertae catalogis ab Homero et a Virgilio* V, 16, 1. *Fabulae* = sermones. Not. ad VII, 1, 24. Add. VII, 13, 10.
Fabulosa narratio C. I, 2, 4 sq.
Fabulosa V, 13, 41. — a fabulis accernenda C. I, 2, 12.
Fabum (favum) III, 18, 8.
Facere et pati sibi opponuntur C. I, 11, 5. — c. infinit. p. xl. Add. C. I, 1, 2; 6, 38 et 62; S. V, 11, 16; 16, 12; VI, 4, 1; 6, 2; 8, 14; VII, 8, 4. *Facit* = probat C. I, 19, 9.
Facessere = recedere vel abesse V, 1, 35; VII, 1, 5 et 11.
Facundum bonae inventionis ingenium S. I, 11, 23.
Faec mellis cur sit in summo VII, 12, 8. *Faec vini est quasi eius radix* ib. 7. *Faec rerum divinarum est corpus* C. I, 12, 15. — ultima rerum C. I, 14, 15. — aeris et aquae est terra C. I, 19,

12 — physicae partis philosophiae est medicina VII, 15, 15.
Fagus, arbor felix III, 20, 2.
Faleris adveotum Iuni simulachrum S. I, 9, 13.
Falerius ager fert optimum vinum III, 16, 12. **Falerium** III, 20, 7. **Falerium** vetulum VII, 12, 9.
Falsitas C. I, 3, 17.
Falx cur sit Saturno attributa S. I, 7, 24; 8, 9. — in Siciliam decedit ib. 12.
Fama (quasi dea) IV, 5, 11; V, 13, 31. **Famae** incrementum V, 13, 31 sqq. **Famam** suam supergressus Aeneas VI, 2, 33.
Familia cur dicti sint servi S. I, 11, 11.
Familium p. XLII.
Fanatica canna III, 3, 3.
Fannia lex sumptuaria III, 13, 13; 16, 14; 17, 3 sqq. — centussis appellata a Lucilio III, 17, 5. Eam in solos urbanos cives fuisse scriptam existimabant Italici ib. 6.
Fari quibusnam horis sit fas aut nefas diebus profectis S. I, 16, 3. — licet praetori diebus fastis tria verba sollempnia ib. 14.
Farina (ex farina involuta) III, 13, 12.
Furra grandia hiberno pulvere acd verno luto V, 20, 18.
Fasti dies S. I, 16, 3 et 14. **Fastus** dies sit an nefastus ad rem militarem nihil attinere S. I, 16, 27.
Fastidium in catalogo quomodo vitaverit Virgilius V, 15, 14.
Fastigium consummati operis C. I, 1, 8.
Fatalis annus LVI. a Scipione non poterat vitari So. 2, 2; C. I, 6, 83; 7, 9.
Fataliter C. I, 7, 7.
Fatum et fatalis vitae tempora C. I, 13, 11.
Fatua cur sit dicta Bona Dea S. I, 12, 21 sq.
Fauces VI, 8, 23.
Fanna cur sit dicta Bona Dea S. I, 12, 21 sq.
Fauni filia Bona Dea ib. 24. — *ἡ Ὀδὸς Πρωταίη* ib. 27.
Fauati, filii Syllae, in sororem iocus. S. II, 2, 9.
Faustis sacrificiis infausta mutata S. I, 7, 31.
Faustuli coniux Acca Larentia S. I, 10, 17.
Favor = gratia VII, 3, 1; 15, 1.
Favorabiliter VII, 5, 33.

Fax prima, diei civilis pars S. I, 3, 8 et 15.
Febrienti simplex cibus datur VII, 4, 6.
Februarus cur sit solus XXVIII. dierum S. I, 13, 7. — secundus a Numa mensis constitutus ib. 2 sq. — ultimus anni mensis intercalationi deputatus ib. 14.
Februo deo lustrationum potenti **Februarius** dicatus S. I, 13, 3.
Felices arbores III, 20, 2.
Fellantes pueri VII, 16, 26.
Feminae duodecimo anno aetatis puberes VII, 7, 6. **Feminarum** vox cur sit gracilior VII, 10, 13.
Feralium dies S. I, 4, 14.
Ferculo vehitur deus Hieropolitana S. I, 23, 13.
Fere medius cur dicatur sol C. I, 19, 14 sq.
Feriae S. I, 16, 3 sqq. — familiarum propriae ib. 7. — singulorum ib. 8. **Feriarum** publicarum quattuor genera ib. 5. Quid agi liceat feriis ib. 11. **Feriis** cuiquam vim facere piaculare S. I, 15, 21. **Feriae** viduis magis quam virginibus ad nubendum aptae ibid. **Feriarum** causae ib. 12.
Ferari ab armis C. I, 7, 6. **Feratus** ab omni serio C. I, 20, 13.
Ferinum corpus C. I, 9, 5.
Fermentum p. XLII.
Ferrea secula C. II, 10, 6.
Ferri omnia in terram So. 4, 3; C. I, 22, 1 sqq.
Ferrum natura frigidum VII, 6, 2.
Ferulae manum subducere III, 10, 2.
Fescennini Augusti S. II, 4, 21.
Fescenninus vocatur Caecilius III, 14, 9.
Festi dies S. I, 16, 2 sq. **Festis** diebus quid agere liceat III, 3, 10. Vid. not. **Festorum** nomina genitivum pluralis in orum mittunt S. I, 4, 3 sqq.
Festra III, 12, 8.
Fetum contumeliae genus scommatia VII, 3, 9.
Fiala (phiala) III, 17, 17.
Fibri iecusculorum VII, 14, 1. — pulmonia VII, 15, 2.
Ficedulae III, 13, 12.
Ficus a pomis cur accernatur III, 20, 4. **Ficorum** genera ib. 1 sqq. **Fici** quae appellantur grossi ib. 5. **Fici** aridae ib. 1. **Ficum** colam ex omnibus arboribus non florere ib. 5. **Ficus** alba ex felicibus arboribus, nigra ex infelicibus ib. 2. **Ficis** recentibus

- coronantur Cyrenenses S. I, 7, 25.
Fida dimensio C. I, 21, 15.
Fidene oppidum devotum III, 9, 13.
Fidenates ancillarum in Romanos fide oppressi S. I, 11, 37 sqq
Fidium natura sonora C. II, 1, 12.
Fiducia C. I, 8, 7. *Fiducia* artis III, 13, 12.
Fiere dixit Ennius De verb. 6, 4.
Figmentum C. I, 2, 4 et 11; II, 10, 11.
Figurarum cuniculi defendunt a villitate secretum C. I, 2, 18. *Figur*is rei significationem tegit somnium C. I, 3, 10. *Figurae* verborum D. 2. *Figurae* quas de vetustate traxit Virgilius VI, 6.
Figuratus morsus VII, 3, 2.
Filis Homerici texuit Virgilius V, 2, 9.
Filix, arbor infelix III, 20, 3.
Firmamentum = caelum Excerpt. math. I, 8 sqq.
Flabro motus aer VII, 8, 14.
Flagellis caesus civis Romanus IV, 4, 17.
Flagrantia montis Aetnae V, 17, 8.
Flagrum Iovis Heliopolitani S. I, 23, 12. *Flagro* animante currentes equos V, 11, 21.
Flamen Vulcanalis S. I, 12, 18.
Flaminica, quotiens tonitruum audisset, feriatum erat S. I, 16, 8. — omnibus nundinis Iovi aricem immolat ib. 30.
Flamma aqua marina incenditur VII, 13, 24.
Flatus, aer liquidior se factus VII, 8, 15.
Flavianus p. xxvi sq.
 Co. Flavius scriba fastos in omnium notitiam prodidit S. I, 15, 9.
 M. Flavius scriba in ordinando anno adnitens Caesari S. I, 14, 2.
Floralia festum S. I, 4, 14. *Floralium*, non *Floraliorum* ait Varro ibid.
Florida oratio apud Virgilium V, 1, 12.
Flos aquae marinae VII, 13, 27.
Fluor VII, 14, 4 et 10.
Flutae, *πλωται*, III, 15, 7.
Fluvialis unda III, 1, 2. — aqua VII, 13, 19.
Fluvius oblivionis C. I, 10, 10; 12, 12.
Fluxus C. I, 21, 14 et 17; 23, 5.
Feedus ictum et ruptum apud Virgilium V, 2, 15.
Felliculus semini circumdatus C. I, 6, 63 sqq.
Fomes virtutum (al. *fons*) C. I, 9, 3. — ingenii virtutisque S. II, 8, 4.
Fons a nullo nasci dicitur C. II, 16, 23. Fontium aquae hiemo calidiores, aestate frigidae VII, 8, 15.
Foratus fundus vasie C. I, 21, 12.
Formae geometricae ex diversis numeris linearum describuntur C. I, 5, 12. *Formae* verborum D. 21.
Formatus homo in utero C. I, 6, 62 sq.
Fortitudo animi iam purgati C. I, 8, 9. — politica ib. 7. — exemplaris ib. 10. Eius officium ib. 4.
Fortitudo corporis nuda venit VII, 9, 5. — membrorum VII, 11, 8. — musculorum VII, 9, 5. — vini VII, 6, 17.
Fortuita (taxis, singultus) S. I, 11, 14.
Fortuna cur sit ab Homero neglecta V, 16, 8. — omnipotens a Virgilio dicta et providentiae ministra ibid. Fortunarum simulachra apud Antium S. I, 23, 13. *Fortuna* modo misericordiam modo indignationem movet IV, 3, 6; 4, 22. Cf. VI, 1, 57 sq. et 62.
Forum Augusti tardius exstructum S. II, 4, 9. — Boarium III, 6, 10.
Fovea luxu III, 13, 6.
Fragilitas corporum C. I, 14, 9.
Fraudi vertere VI, 1, 5.
Fregellae oppidum devotum III, 9, 15.
Fremere veri fidem V, 17, 6.
Frenare cursus aquarum VI, 6, 18.
Frequentativa forma verborum D. 21, 6.
Frigeo, *frixi* D. 6, 14.
Frigidi nomen quomodo de nive et de saxo usurpetur C. II, 15, 8.
Frigorificus VII, 12, 29.
Frigus ex aeris motu aestate VII, 8, 14 sq.
Frissorium, id est calefactorium D. 6, 14.
Frondescit metallo VI, 6, 8.
Fronte prima perspeximus C. I, 1, 1.
Fructus acidii aut vini saporum referentes frigidi VII, 6, 13.
Fructum et frugum repertor Saturnus S. I, 7, 21 et 25.
Fru mentum optimum fert ager Campanus III, 16, 12. *Fru menta* luna deficiente colligenda VII, 16, 29.
Fuga humanorum C. I, 8, 8.
Fulgurum susceptiones S. I, 16, 8.

Fulmen Iovi subtrahere V, 3, 16.
Vid. Clavem. Fulmen belli VI, 1, 46.
Fulvius, fullenis filius S. II, 2, 9.
Fumoi flatus VII, 10, 3.
Fumifera nex V, 14, 8.
Fumus ciborum, dum concoquuntur VII, 4, 28; 5, 22. — *potus* VII, 6, 14. — *vini* VII, 7, 17.
Funda pauper S. II, 4, 31.
Fundantur elementa S. I, 8, 8.
Fundit tellus colocasia VI, 6, 18.
Fundens amnem Inachus ib. 19.
Funerum feriae S. I, 16, 8.
Furlarum maxima V, 17, 3.
Furii prius dicti Fusii S. III, 2, 8.
L. Furius tribunus militaris dicitur praefuisse aedi Saturni aedificandae S. I, 8, 1. *Furius Albinus* p. xxviii.
Vid. ind. auct.
Futurum D. 8. — *passivi* D. 12. — paulo post, quod Atticum vocatur ib. 3. *Futuro* tribuitur imperativus D. 16, 12.
Gabii oppidum devotum III, 9, 13.
Gabiani saltandi peritia III, 14, 15.
Gaditanorum pro Herculis templo pugna navalis S. I, 20, 12.
Gaditanum fretum VII, 12, 36.
Γαλαξίας, lacteus circulus C. I, 4, 5. — *ultima sphaera, quae ἀπλανής dicitur, continetur* C. I, 9, 10.
Galbae eloquentia et corporis habitus S. II, 6, 3. *Augusti in eum acommma* S. II, 4, 8.
Galla, instrumentum (atramentum) eutorium S. II, 2, 6.
Galli quando vitis aut oleae cultum didicerint C. II, 10, 8.
Gallicinium, diei civilis pars S. I, 3, 12.
Gallicus motus S. I, 11, 37.
Gallina altilis III, 13, 12. *Gallinano an ovum prius extiterit* VII, 16, 1 sqq.
Gangen transnare nomen Romanum non potuisse C. II, 10, 3.
Ganymedes apud Homerum et apud Virgilium V, 16, 10 sq.
Gargara quid velint apud Virgilium V, 20, 1 sqq. *Gargara Idae montis cacumen* ib. 3 sqq. — *in Myaia* ib. 3 et 9 sqq. — *oppidum* ib. 6 sqq. et 15. — *pro multitudine* ib. 11.
Gargares (Γαργαιεύς) Gargarorum incolae V, 20, 8.
Gavii et Gavinii vid. Gab.
Gavii Hirrii vivaria III, 15, 10.
Gemini, signum C. I, 6, 51; 18, 6

et 16; 21, 3. *Cur Mercurio sint assignati* C. I, 21, 26. *Quomodo pro solo ponantur* S. I, 21, 22. *Mortibus alternis vivunt* ibid.
Geminus Ianns S. I, 9, 9 et 15.
Genae quando flore vestiantur C. I, 6, 72.
Genera verborum (διαθέσεις) D. I, 1; 22, 1.
Generale somnium C. I, 3, 11.
Generandi facultas ex humore translata ad Venerem S. I, 8, 8. — *quando in masculis se prodit* C. I, 6, 71.
Generi domini V, 17, 2.
Γενεσις, genitura hominum S. I, 19, 17.
Γενεσις Apollo III, 6, 3.
Genitivus (Genetivus) Apollo ib. 5.
Genitivus casus iunctus cum adiectivorum vel pronominum genere neutro p. xxxix. *Add.* C. I, 8, 4; S. I, 7, 14 et 15; 12, 37; II, 1, 5; V, 11, 16; 17, 2; VII, 3, 8; 8, 10; 10, 4.
Genitura mundi C. I, 21, 24 et 27.
Genii ex quo themate veniat, nemo scit, licet Varro dixerit *genant* D. 23, 8.
Genivus folliculus C. I, 6, 63.
Genus anceps in litterarum nominibus Not. ad D. 3, 6. *Quod genus hoc hominum* VI, 1, 32.
Geometricum corpus C. I, 6, 22.
Geometricae rationes C. I, 20, 17.
Geometricae rationis examine ib. 32.
Germanici appellatio Septembri mensi indita S. I, 12, 36.
Gerandi modus D. 19, 31. *Hoc nomine etiam supinum comprehenditur* D. 19, 23. et 21, 9. *De gerandii usu apud Macrobius* vid. not. ad C. I, 9, 5. et p. xl. *Add.* S. I, 1, 2; V, 13, 3; VI, 2, 30; VII, 1, 12; 2, 9; 13, 20.
Geryonis armenta ab Hercule abducta S. I, 11, 47.
Gestamen VII, 13, 6.
Gentum agere III, 14, 12. *Cf.* V, 17, 5.
Gigantes qui fuerint S. I, 20, 8 sq.
Gladiatoria manus C. I, 8, 13.
Gladius (Damoctes) vagina raptus C. I, 10, 16. *Gladius et ensis res una* C. I, 14, 21.
Glans, fructus hiemalis S. I, 21, 4.
Globis novem conexa sunt omnia So. 4, 1; C. I, 17, 2. *Globi septem subiecti contrario quam caelum motu feruntur* C. I, 18, 1 sqq. *Globus = solidum corpus* C. I, 14, 22.

- Globosae stellae* C. I, 14, 22.
Globositas terrae C. I, 15, 16; 16, 6; 22, 8. — *lunaria* C. I, 19, 23.
Glomerare gressus VI, 9, 8.
Glomeratim VI, 4, 3.
Gloria, apud indoctos virtutis praemium, spernenda C. II, 10, 2 sqq.; 12, 4. *Gloriae* apud posteros cur sperari non possit perpetuitas C. II, 10, 4.
Glycomarides III, 13, 12.
Γνώμων C. II, 7, 15. Cf. Excerpt. math. I, 7.
Γνώθι σκαυρόν Delphico templo inscriptum C. I, 9, 2; S. I, 6, 6.
Gorgoneum velamentum S. I, 17, 67.
C. Gracchum servus tutatus est S. I, 11, 25.
Tib. Gracchi lex iudiciaria III, 14, 6. Vid. not.
Gradiuntur animantia VII, 16, 6 sq.
Gradius VI, 5, 1.
Gradus virtutum C. I, 8, 5.
Graeca nux III, 18, 8. *Graeca lingua* aures captivas tenet VII, 5, 1. *Graeca* verba et *Graecas* declinationes operi suo inseruit *Virgilius* V, 17, 15 sqq. et veteres Latini VI, 4, 17 sqq. *Graeco ritu* hostiis sacra facere S. I, 17, 28 sq. *Graeco ritu* capite aperto sit res divina S. I, 8, 2; 10, 22.
Graeco Virgilius inscripsit carmina V, 17, 20.
Graeci ablativum non recipiunt D. 1, 2. De *Graecis* quantum traxerit *Virgilius* S. I, 24, 18. et lib. V. *Graeci* ad lunae cursum annum computabant S. I, 13, 8. — mensium dies retroversum cedente numero computabant S. I, 16, 40. *Graecorum* quorundam annus S. I, 12, 2. *Graeci* sua omnia in immensum tollunt S. I, 24, 4. *Graecus* non fuit *Macrobius* p. vi.
Graecia = *Graeca lingua* Not. ad D. 14, 21.
Graeculi cuiusdam versificatoris apud Augustum impudentia S. II, 4, 31. *Graeculum* piram III, 19, 6.
Γραμμάς *Graecia* vocavit lineas C. I, 5, 7.
Granata mala VII, 6, 13.
Gravari mortis periculo C. I, 10, 16.
Gravia per se deorsum ferri C. II, 14, 12. Vid. *Acute*.
Gravida septimo die septimo saltu eiecit semen cum folliculo C. I, 6, 64.
Graviscas oppidum V, 15, 4.
Gregales Roscii III, 15, 13.
Grossi, fici quae non maturescant III, 20, 5.
Gruca V, 10, 1.
Grumentum obsidio, et in ea servorum in dominos fides S. I, 11, 22.
Gubernator caelum explorans V, 11, 10 sqq.
Gulae intemperantia III, 13, 14.
Gula vallata III, 15, 9. — *captiva* III, 16, 11. — *laccassit* variis condimentis VII, 4, 31. *Gulae* irritamentum cibi varietas VII, 5, 23. *Gulae patronum profleri* ib. 5.
Gurges Fabius dictus a luxu III, 13, 6.
Gustus sensus VII, 9, 16. — *nado* veniat eius vis ib. 21.
Γυναικία *Θεός* et *Γυναικωνίτις* S. I, 12, 27.
Gyros efficit septimus motus VII, 9, 4.
Habere = continere C. I, 7, 6. *Habetur et dicitur* C. I, 6, 75 et 82.
Habitaculum C. I, 8, 2; 9, 5; 13, 19.
Habitationis nostrae cardines C. II, 5, 18 sq.
Habitus VII, 16, 18.
Habitus IV, 1, 2 sqq.; 4, 21.
Hac stat Iuppiter VI, 1, 19.
Hadriaticum mare VII, 12, 35.
Ἀγλάαι h. e. dis consecrare V, 19, 5.
Ἀδής, Κρονίδης S. I, 7, 31. not.
Halesus sacratus III, 7, 3.
Ἄλλα δὲ VII, 5, 9.
Hannibal cum *Scipione Africano* patre conflixit S. I, 11, 26. *Eius* cavillatio in *Antiochum* S. II, 2, 1 sqq.
Harmonia caeli C. I, 5, 15; 19, 21 sqq. — *soli amica* S. I, 22, 7. — *dicitur esse anima* C. I, 14, 19. *Harmoniam caeli* cur non sentiamus C. II, 4, 14. *Pythagoras* quomodo eam mente conceperit C. II, 1, 8 sqq. De *harmonia* tres libros composuit *Ptolemaeus* C. I, 19, 20. *Ἀρμονία* dicitur quod est inter aquam et aerem interstitium C. I, 6, 38.
Harundinea ficus III, 20, 1.
Ἐαυτὸν τιμαρτούμενος C. II, 15, 19.
Hebdomas C. I, 6, 60 et 65. — *annorum* ib. 72.
Ἐαίτη vid. *Χθονία*.
Ἐκατηβόλος et *Ἐκατηβόλος* *Apollo* S. I, 17, 60.
Hector V, 2, 15.

- Hecubae servitus S. I, 11, 7.
 Hederas, qua thyrat mero protegitur, natura S. I, 19, 2.
 Helenae delinimentum VII, 1, 18.
 Ἑλυνός ἀναξ Apollo V, 13, 11.
 Ἑλύβλητοι S. I, 17, 11.
 Heliopolis Aegyriorum et Aegyptorum S. I, 23, 10. Apud Heliopolim taurus soli consecratus S. I, 21, 20.
 Heliopolites Iuppiter S. I, 23, 10.
 Hemisphaeria duo C. I, 15, 4. — dextrum et sinistrum S. I, 21, 18. — inferam et superam (i. e. nocturnum et diurnum) S. I, 18, 8. — inferius C. I, 20, 18; 22, 12. — i. e. hiemalis signa S. I, 19, 10. — superius S. I, 23, 4. — superius Venus, inferius Proserpina S. I, 21, 1. — capitulis VII, 10, 3. In hemisphaerii speciem cavatum vas C. I, 20, 26.
 Hemitonium, ἡμιτόνιον. C. II, 1, 25.
 Ἐν τὸ πᾶν S. I, 17, 4.
 Ἐπτάς, septenarius C. I, 6, 45. — perfectus numerus ib. 76.
 Ἡρά, i. e. aer S. I, 20, 10.
 Heracles nrba ab Hercule constituta V, 21, 18.
 Ἡρακλῆς, Ἡρακλῆος S. I, 20, 10.
 Heracleotica nux III, 18, 7.
 Herbae et arbores sola crescendi vi vivunt C. I, 14, 13.
 Herculeana fides III, 20, 1.
 Hercules plures fuerunt S. I, 20, 6; III, 12, 6. Apud quos maxime colantur S. I, 20, 6 sqq.
 Hercules a substantia solis non alienus ibid. Unde et cur dicatur Ἡρακλῆς ib. 10. — unde victor III, 6, 9. Huius aedes duae ib. 10. Idem est qui et Mars III, 12, 5. Quasi deorum virtus Gigantas interemit S. I, 20, 8. Geryone occiso eius arma abduxit S. I, 11, 47; 12, 28. Ab eo in Italia relictis Saturnios se nominaverunt S. I, 7, 27. Pelasgis eum ferunt suasisse ut faustis sacrificiis infasta mutarent ib. 31. Cf. S. I, 11, 48. Theronia naves in fugam vertit S. I, 20, 12. — fortissimus VII, 3, 17. Decimam ei voveri solitum est III, 6, 11; 12, 2.
 Herculi sacra celebrat Evander III, 1, 3. Virgilius Herculi Salios dedit et populeas coronas nominat, cum ad aram Maximam sola lauro capita vinciant III, 12, 1. Herculi rem divinam facit praetor lauro coronatus ib. 2. Sacra ei capite aperto facta sunt, quum ipse fuerit capite aperto III, 6, 17. Cnr eius sacro non liceat mulieribus interesse S. I, 12, 28. In eius sacris epulari sedentes observatio est III, 6, 16.
 Herculis Musarum aedes S. I, 12, 16. Herculis et Cereris XII. Kal. Ianuar. sacra III, 11, 10.
 Herculis cum aeditus suo iussus S. I, 10, 12 sq. Herculeum fictores veteres cum poculo fecerunt, quia bibax erat et poculo maria transivit V, 21, 16. Eius poculum fuit acyphus ibid. Herculis nodus S. I, 19, 16. Herculi clavam subtrahere impossibile Vid. Clavam. Herculis stella Chaldaea est eadem quae reliquis Martis III, 12, 6. Hercules, exclamatio, III, 15, 7; 17, 8.
 Herennius ab Augusto coemmate notatus S. II, 4, 6.
 Ἐμπεριπύκνυν animae unde sit C. I, 12, 14.
 Ἐμῆς ἀπὸ τοῦ ἐμπεριπύκνυν vocitatus est S. I, 17, 5.
 Hermogenes VII, 1, 13.
 Hermunthi Bacis taurus pro sole colitur S. I, 21, 20.
 Hernici, populus a Pelasgis oriundus V, 18, 16.
 Herodis case porcum melius case quam filium dixit Augustus S. II, 4, 11.
 Heroes cur apud inferos finxerit Virgilius C. I, 9, 8.
 Herrenus vid. Octavina.
 Hersiliae raptus S. I, 6, 16.
 Hesperia, Italia S. I, 3, 15; VI, 1, 11.
 Hesperus stella S. I, 3, 15.
 Ἑστία, terra, S. I, 23, 8.
 Hous tu S. I, 5, 10.
 Hiberno pulvere grandia farra V, 20, 18.
 Hic = deinde S. II, 1, 1.
 Hiemalis signa S. I, 19, 10. hiemalis fructus S. I, 21, 4. — terra ib. 5.
 Hiems frigida C. I, 6, 60. — humida et frigida VII, 5, 20. — quando fiat C. II, 7, 11. — veluti vulnus solis S. I, 21, 4. Eius imago aper ibid.
 Hieropolitani qui sunt gentis Aegyriorum S. I, 17, 66.
 Hilaria quando celebrantur S. I, 21, 10.
 Hilaros et hilares dicebant veteres S. I, 4, 16.
 Hira, praecipuum omnium intestinorum C. I, 6, 77.
 Hirrius vid. Gavius.

Hispania citerior S. I, 20, 12. —
ulterior III, 13, 7.
Ἰσάμενος μῆν S. I, 16, 41.
Hiater C. II, 7, 20; 16, 24.
Historia post Saturni tempora clara
et perspicua S. I, 8, 4. — su-
pra Ninum non extat C. II, 10, 7.
Historicorum similitudinem vitavit
Homerus V, 2, 9; 14, 11.
Histri apud Ennium VI, 2, 32.
Histriones a veteribus non inter
turpes habiti III, 14, 11. Hi-
strionum ludus ib. 7.
Homo et rationis compos est et
sentit et crescit C. I, 14, 10. —
non est corpus sed mens. So. 8,
2. — ab anima movetur C. II,
15, 28. — deorum providentia
gubernatur C. I, 13, 8. Animus,
i. e. mens, ei est cum caelo et
sideribus communis C. I, 14, 5 et
15. Unde datus animus C. I, 12,
7 sqq. Est brevis mundus C.
II, 12, 11. Constat septenario
numero C. I, 6, 62. Homines
primum rudes atque silvestres
C. II, 10, 6. Hominis in utero
formatio C. I, 6, 63 sqq. Nascenti
quattuor adsunt numina S. I, 19,
17. Eius aetas perfecta et ro-
busta C. I, 6, 73. Morbisque
homines facilius quam pecudes
occupentur VII, 4, 4 sqq; 5, 10
sqq. Non fortuna homines sed
moribus aestimandi sunt S. I,
11, 10. Duplex eorum mors C.
I, 13, 5. Sponte non esse mori-
endum ibid. Acies videtis non
excedit CLXXX stadia C. I, 15,
18. Hominum porta C. I, 12, 2.
Ὁμοιοπάθεια i. e. similitudo pas-
sionis IV, 6, 9.
Ὁμοιοποίητος S. II, 3, 16.
Honestas C. I, 8, 7.
Horae dici et anni ab Horo vocan-
tur S. I, 21, 13. Hora sexta dici
dicitur medius dies C. II, 7, 15.
Ὁραμα, visio C. I, 3, 2 et 9.
Horatii trigemini S. I, 5, 1.
Ὁριστην ἑγκλίον Latini modum
diffinitivum vocaverunt D. 13, 1.
Horizon quid sit C. I, 15, 15 et 17
sqq.; VII, 14, 15 sqq. — terram
dividit C. II, 5, 9. Horizonti
videtur insidere solis orbis C. I,
20, 28.
Horoscopica vasa Exc. math. I, 7.
Horret *ager hastis* VI, 4, 6.
Hortensia lex S. I, 16, 20.
Hortensii luxus III, 13, 1 sqq.
Piscinarius a Cicerone dictus III,
15, 6.
Hortulanus potens factus VII, 3, 20.

Horus p. xxx sq. Add. VII, 7, 8.
Horus idem ac sol S. I, 21, 13.
Hostes tot quot servi S. I, 11, 13.
Hostia urbs S. I, 11, 21; III, 16,
10. Hostiense oppidum VII, 13, 18.
Hostiarum duo genera III, 5, 1.
Hostiae animales ib. 1 et 5. —
consultatoriae ib. 5. — eximiae
ib. 6. — iningae ib. 5. Hostia
ambarvalis ib. 7. — stans ib. 8.
Hostiae maiores S. I, 17, 29.
Hostia Apollini non caeditur
apud Deli aram III, 6, 2. Cum
hostia caeditur S. I, 16, 3.
Hosticum S. I, 6, 16; V, 14, 13.
Hostis pro peregrino S. I, 16, 14.
Hostus, ex quo Hostes Hostilius
natus est S. I, 6, 16 sq.
Humana corpora cur sint erecta C.
I, 14, 9.
Humanitas C. I, 8, 7.
Humida est anni conversio verno
tempore C. I, 6, 60.
Humor superfluous in corpore VII,
10, 10. Humoris multitudo causa
morborum VII, 4, 25. Humoris
vel caloris exuberantia, rerum
terrenarum vicissitudinis causa
C. II, 10, 12. Humore nutritur
calor S. I, 23, 2.
Hyacinthia Apollinis sacra apud
Lacedaemonios S. I, 18, 2.
Hyades, Tauri partes clariores C.
I, 18, 13. Cf. S. V, 11, 11. — Ver-
giliis vicinae C. I, 18, 5.
Hydricum Publius ait in sole
aquam calefacere S. II, 7, 6.
Hylas histrio S. II, 7, 12 sq.
Hyle formavit omne mundi corpus
C. I, 12, 11. — silvestris ib. 7.
Ἰλινδς τοῦς ib. 12.
Hymettium (mel) novum VII, 12, 9.
Hymni deo dicandi exordium C. II,
3, 5. Hymnorum strophae et an-
tistrophe ibid.
Ἰνερβαλοντες (dies) S. I, 13, 10.
Hyperbole IV, 2, 4. — facit pa-
thos IV, 6, 15.
Hyperborei IV, 13, 32. S. II, 7
Ἰνερβαλοντες versus syllaba
longiores apud Virgilium sunt,
ab Homero desumpti V, 14, 4.
Ἰνερβαλοντες Graeci vocitaverunt
coniunctivum διὰ τὸ ἰνερβαλοντες
D. 17, 1. Append.
Hyracides Hippocoon dicitur et
Nisus V, 15, 12.

I et *e* litteris in fine indifferenter
esse usos veteres S. I, 4, 21.
I ascriptum (subscriptum) D. 17, 3.
Iactare et *iacere* quomodo differant
VI, 7, 8.

Iana pro **Diana** S. I, 9, 8.
Ianiculum oppidum S. I, 7, 19 et 28.
Ianua utraque caelestis S. I, 9, 9. **Ianuis** patentibus ut praeiretur et coenitaretur cur sit imperatum III, 17, 1. **Ianua** quaerendi veri C. I, 2, 4. — **narrandi** V, 2, 8. **Ianuam pulsare** coniectatis VII, 10, 1.
Iannalis porta S. I, 9, 17.
Ianuarius primus anni mensis a Numa constitutus S. I, 13, 3. — **bicipitis dei mensis** ibid. — **Iani** vocabulum possedit S. I, 7, 23. — **Ianuarius** duos dies addidit C. Caesar S. I, 10, 2.
Ianus dictus, quia **ianuis** praestat S. I, 9, 7. — **ab eundo dictus** quasi **Esnus** ib. 11. **Italiam** primus optinuit cum **Cameac**, deinde solus S. I, 7, 19 sq. **Saturnum** hospitio exceptit ib. 21. **Agriculturam** ab eo didicit et regni eum societate munerauit ibid. **Quales honores ei exhibuerit** ib. 22. **Eius tempore** quomodo **aera signata** sint ibid. **Eum** primum in **Italia** dis fecisse templa S. I, 9, 3. **Cur bifrons** sit et **quadriformis** S. I, 7, 20; 9, 4. et 9. et 13. **Introitus et exitus aedium** ei consecrati sunt S. I, 9, 2. **Ianuarius** eius vocabulum possedit S. I, 7, 23; 13, 3. **Eo auctore** scribitur generis **humani** propago S. I, 9, 16. **Bellorum potens** est ibid. **Ex eius aede** eruperunt **torrentes** ib. 18. **Caulae** eius patent bello, **pax** clauduntur ib. 16 sq. **Cur ei divini honores decreti** sint, et **quales** S. I, 9, 2. **Cur duodecim arae consecratae** ib. 16. **Simulachrum** eius **quadrifrons** **Faleris** advectum ib. 13. **Ianum Iovemque praefari** necesse est S. I, 16, 25. **Cur primus in deorum sacris invocetur** S. I, 9, 3 et 9. **Est deorum deus** ib. 14. — **idem ac sol** ib. 9; 17, 42. — **idem ac Apollo ac Diana** S. I, 9, 5. **Iani specie** **Didymaeus Apollo** S. I, 17, 64. **Mundum**, i. e. **caelum**, esse voluerunt S. I, 9, 11. **Varia eius cognomina** ib. 15 sq. **Iunonius** ibid. et 15, 19. **Eius imago** apud **Phoenices**, **draco** **caudam suam devorans** S. I, 9, 12. **Cum clavi et virga** fingitur ib. 7. **Simulachrum** eius **manibus** fingit **numerus CCCLXV** ib. 10. **Add. not. ad VII, 13, 10.**
Iao pro **sole** S. I, 18, 19 sqq.

Iapix inglorius IV, 4, 7.
Isides vocatur et **Palinurus** et **Iapix** V, 15, 12.
Iason ingratus in **Medeam** S. I, 12, 28.
Iaspis sigulorum S. II, 4, 12.
Id noctis C. I, 21, 13. — **temporis** S. I, 17, 37.
Ida mons V, 20, 6 sqq.
Idem C. I, 2, 14. **Ideis impressa hyle** C. I, 12, 11. **Idea est anima** C. I, 14, 19.
Idolopha VII, 16, 21; D. praef.
Iduare, **Etrusca lingua dividere** S. I, 15, 17.
Idus unde dictae sint S. I, 15, 14 sqq. — **omnes Iovis feriae** ib. 15. — **copulandis nuptiis religiosae** ib. 21. **Iduum dies** semper in plenilunio ib. 15. In **Numae anno** omnes praeter **Februiarias** computabantur a. d. XVII. **Kal. S. I, 13, 6 sq.**
Iecur VII, 9, 24. **Est concretus sanguis**, **caloris domicilium** VII, 4, 19. **Iecoris ministerio** **auci ciborum** vertuntur in **sanguinem** ib. 11.
Ἰη Παῦν et **Ἰς Παῦν** quid significet S. I, 17, 17.
Ἰήριος **Apollo** S. I, 17, 16 et 19.
Ieiuni cur magis sitiunt quam esuriant VII, 13, 1 sqq. **Ieiuno** potior videtur esse **meracior** VII, 12, 17.
Ignis calidus et siccus est C. I, 6, 26; S. VII, 5, 21. — **caelestis et sempiternus** C. I, 14, 16 sqq. **Eius essentia** est in **calore** et in **motu** C. II, 16, 17. — in **perpetuo motu** C. I, 20, 7. **Alimentum perpetuum** desiderat VII, 13, 2 sq. **Nutritur humore** C. II, 10, 10. **Qualitates** eius **diversissimae** VII, 16, 22 sq. **Sine ignis beneficio** nihil potest **videri** C. I, 6, 29. **Ignis aetherius** **vitalem calorem** nobis **communicavit** C. I, 21, 35. **Est in sole** et in **Martis sphaera** C. I, 11, 8. **Ignis est anima** C. I, 14, 20. **Ignis** et **terra** est **anima** ibid. **Ignis** et **aer** ibid. **Ignis** et **aer** et **spiritus** ibid. **Ignis** et **aeris** per **calorem** coniunctio. C. I, 6, 27. **Ultimus ignis** C. I, 1, 9. **Igni coniiciunt** i. e. in **ignem** VI, 6, 5.
Ignitabulum virtutis S. II, 8, 4.
Ignorat perfectum (verbum **corro**) D. 28, 8. **Latini ignorant** **aeris** ib. 15, 9.
Ignoti memorantur apud **Virgilium** V, 15, 7 sqq.

Ilex arbor felix III, 20, 2.
Iliaca urbs V, 2, 5. *Iliacum bel-*
lum ib. 6.
Im pro cum S. I, 4, 19.
Imago pathetica, εἰκὼν IV, 5, 1 et
 9 sq. *Imagines rerum in oculis*
ultra meantes VII, 14, 6. *Ima-*
gines et simulachra C. I, 2, 20.
Imago vocis VI, 6, 7.
Imbres apud quos raro cadant C.
 II, 7, 19. — *probant omnia metu*
suo ferri in terram C. I, 22, 8.
Eorum causa ib. 9. *Ferrens im-*
ber VI, 1, 52; 6, 7.
Imbricitor dens S. I, 17, 49.
Imbricum solitium V, 20, 14.
Imitari ad pudorem et modestiam
versus S. II, 1, 9.
Imitus V, 17, 12.
Imperare cum acc. c. inf. p. xl.
Add. S. II, 8, 3.
Imperativae seriae S. I, 16, 5 sq.
Imperativus modus D. 16.
Impetus cotidianus caeli S. I, 23, 3.
In cum accns. pro ablativo S. I, 7,
 22; 12, 26.
Inachi filia Io S. I, 19, 12.
Inamabilis VI, 7, 15.
Inanimalis IV, 6, 10.
Incedere (mollius) S. II, 3, 9 et 16;
 III, 13, 5.
Inchoativa forma verborum D. 21, 4.
Inclementissimus C. I, 10, 16.
Inclinatio mediae noctis S. I, 3, 12.
Inclinatum verbum VI, 9, 11.
Incomprehensibilis C. I, 16, 10; 20,
 13.
Incontinentes, ἀνάρκτοι S. II, 8, 11.
Incorporalis linea C. I, 15, 9.
Incorporalitas p. xli. — *animae* C.
 I, 14, 20. *Eius prima perfectio*
in numeris C. I, 5, 4 et 13.
Incorporeus p. xliii.
Incubator C. I, 10, 16.
Inculpatus quis sit VI, 7, 13.
Indago C. I, 19, 8; S. VII, 14, 15.
Index Metelli pontificis max. III,
 13, 10.
India quicquid nutrit VII, 5, 26.
Ex India sucus VII, 1, 18.
Indicativus pro coniunctivo p. xli.
Add. not. ad C. I, 7, 4; S. I, 13,
21; 14, 6; 16, 30; IV, 5, 3.
Indici maris ortus C. II, 9, 7.
Indicium publicum C. I, 1, 9; 5, 1.
Indifferenter S. I, 4, 21; 12, 25.
Indigetes divi C. I, 9, 7. not.
Indigitare S. I, 17, 15. Not.
Indignatio IV, 2, 1; 3, 4 sq.; 5, 5;
 VI, 6, 16.
Individa animae essentia C. I, 12,
 6. *Individuus fons naturae* C. I,
 11, 1; 12, 12.

Indoles Romana VI, 6, 1.
Inductus colore III, 7, 2.
Indui cum acc. Not. ad C. I, 9, 3.
Add. I, 14, 7.
Indulgere = *praebere* p. xlv. Add.
 VI, 7, 2.
Indumentum testum C. I, 11, 12.
Inermes et inermos dixere veteres
 S. I, 4, 16.
Inequitare philosophiae VII, 15, 15.
Inexpugnabiles rationes C. I, 1, 6.
Infans quando incipiat dentescere,
firmiter incedere et stare, lac
nutricis horrescere et loqui in-
tegre C. I, 6, 67 sqq. *Non prius*
vocem edit quam attingit terram.
S. I, 12, 22.
Infantia misericordiam movet IV,
 3, 2. *Infantiae cur sit plurimus*
somnus VII, 10, 9. *Infantia pri-*
mae aetatis VII, 13, 4. *Infantia*
vini VII, 7, 15.
Infelices arbores III, 20, 3.
Inferi secundum Platonicos C. I,
 11, 4 sqq. — *secundum alios* ib.
 7 sqq. — *huius vitae* C. I, 12, 1
 sqq. *Inferos quid esse veteres pu-*
taverint C. I, 10, 9 sqq. — *vo-*
caverunt corpus ib. 10. *Eorum*
flumina ib. 11. — *poenae quomodo*
sint intelligendae ib. 12. *Infe-*
rorum deorum cultus III, 1, 5.
Par numerus et diminutio iis
convenit S. I, 13, 7. *Inferorum*
consultatio V, 2, 14.
Infima est terra So. 4, 2; C. I, 22, 4.
Infinitivi usus apud Macrobius p.
 xl. *Add. cum verbo facienda* V,
 11, 16; 16, 12; VI, 4, 1; 6, 2;
 8, 14; *cum verbo substantivo et*
cum aliis verbis S. II, 1, 5 et
 11; III, 4, 4; V, 3, 16; VII, 3,
 1; 5, 22. *Pro nomine substan-*
tivo positus VII, 4, 17; 6, 19;
cum genitive subiecti Not. ad C.
 I, 17, 10. Vid. *Contentus*.
Infiniteus modus D. 13, 4; 19.
Infixae caelo stellae C. I, 17, 16;
 18, 4.
Influxio C. I, 12, 10; S. VII, 12, 36.
Infrequens verbum fugiendum est
S. I, 5, 2.
Infrunita copia V, 1, 15.
Infundit corpus proprietas lunaris
 VII, 16, 26.
Infusus vino VII, 3, 4; 5, 14.
Ingenium divinationis C. I, 3, 8.
 — *vini et mellis* VII, 12, 10 et
 12.
Ingluvies III, 16, 10.
Inurgitatus temeto C. I, 3, 4.
Inhiare cadaveribus VII, 5, 11.
Initiatus doctrina C. I, 18, 2.

- Initium nullum idem esse ei cuius est initium* C. II, 14, 24; 16, 1.
Inhabitabilis terrae pars C. I, 20, 20.
Iniuges hostiae III, 5, 5.
Inlaudatus quid significet VI, 7, 6 et 12 sq. — *Busiris* III, 5, 9.
Inlotis pedibus praeterire S. I, 24, 12.
Industria vid. *Vir*.
Inmanis quid valeat S. I, 3, 13.
Inmitis mortis deus C. I, 11, 2.
Immobile aliquid esse in rerum natura C. II, 14, 5. — *in aphaera nihil praeter centrum* C. I, 19, 11.
Immortalitas duobus modis intelligitur C. II, 13, 7. *Immortalitas animae* C. I, 10, 4 sq.
Immutabilis mundi pars C. I, 11, 6.
Innocentia C. I, 8, 7.
Inoculare pectoribus affectum C. I, 1, 5.
Inolescere C. I, 10, 3.
Inominalis dies S. I, 16, 26.
Inpar omnium primus numerus ternarius C. I, 5, 16. *Inpar numerus vocatur mas* C. I, 6, 1.
Inparis numeri honorem respexit Numa S. I, 13, 5.
Inperitia nihil est impatientius VII, 4, 30.
Impersonalia D. 20.
Impossibilis V, 3, 16; VII, 3, 12.
Insanus = non sanus VII, 5, 24.
Inseparabiliter C. I, 22, 2.
Inserere se divinis C. I, 8, 8.
Inscium vid. *Isicium*.
Insinuare p. XLIV.
Insinuatio C. I, 2, 4.
Insolubilis colligatio C. I, 6, 28. — *causa* C. I, 22, 2.
Insonnes cur frigidis oblinantur VII, 6, 7.
Insonnium, ἐνόνιον C. I, 3, 2 et 4.
Instans = praesens tempus Not. ad D. 15, 1. Cf. S. I, 12, 39.
Instaurare vires loquendi S. I, 24, 21. — *quasi instar novare Varro* S. I, 11, 5.
Instauratitius dies a redintegratione dictus S. I, 11, 5.
Instituere mercatum III, 6, 11.
Instrumentum (atramentum) avarium galla S. II, 2, 6. *Instrumenta gulae* III, 17, 1.
Insubde VII, 14, 3.
Insultare solo VI, 9, 8 sq.
Inusurrare S. I, 4, 1; VI, 7, 1.
Integritas Not. ad C. II, 14, 8. Add. VII, 11, 6.
Intellectus C. I, 8, 7. *Intellectus novi* VI, 6, 17.
Intellegentia amiciri animam in Saturni sphaera C. I, 12, 14.
Intellegibilia C. I, 6, 19.
Intemperantes, ἀνόλαστοι S. II, 8, 11.
Intempesta nox S. I, 3, 15.
Inter caesa et porrecta S. I, 16, 3.
Intercalaris dies permixtus est arbitrio eorum qui fastis praecerant S. I, 13, 19. — *mensis Graecorum et Romanorum* ib. 8 sq. et 12.
Intercalationis causa S. I, 13, 8 sq. — *initium* ib. 20. — *intermissio* S. I, 14, 1. *Mensis Februarius ei deputatus* S. I, 13, 14 sq.
Intercalatum est post Februarii diem XXIII S. I, 13, 15.
Intercisi dies S. I, 16, 2 sq.
Interiacere C. I, 15, 6.
Intermissio apud Virgilium VI, 6, 15.
Internundino S. I, 16, 35.
Interpatet tectum S. I, 18, 11. — *rimis* VII, 15, 16.
Interpedire VII, 12, 38.
Interpositiones apud Virgilium VI, 6, 13.
Interpretandi vis animae in Mercurii orbe datur C. I, 12, 14.
Interrogandi disciplina VII, 2, 1 et 3 sqq.
Interrogationum congeries apud Homerum VII, 2, 15.
Interrogatiunculae breves IV, 2, 4.
Intersecare C. I, 12, 1.
Interstitia elementorum C. I, 6, 36 et 40. Cf. II, 14, 32.
Intervetus numerorum C. I, 19, 24.
Intestina principalia tria C. I, 6, 77.
Intra = *infra* V, 1, 20. *Intra conscientiam* V, 17, 6. *Intra hominem quae sunt* C. I, 6, 77.
Inundare = *redundare* S. V, 1, 10.
Inuus, qui et Pan S. I, 22, 2.
Eius amor et deliciae *Hyas* ib. 7.
Investes pueri et puellae III, 8, 7.
Invidia pathos movet IV, 4, 13; 5, 3.
Io conversa in bovis formam S. I, 19, 12.
Ioannes qui librum de diff. et soc. Gr. et Lat. verbi excerpsit quis fuerit incertum est p. XLIX sq.
Ioannes Saresberiensis excerpsit Saturnalia p. L.
Ioci diversorum S. II, 2, 1 sqq.
Ioci et ioca Not. ad S. II, 3, 1. Add. II, 1, 8 et 14; 3, 13; 4, 12 et 19.
Ionium mare VII, 12, 35.
Iopas citharoedus VII, 1, 14.
-iorum pro -ium, genitivi forma S. I, 4, 3 sqq.

Iovialis stella C. I, 19, 25. *Iovialis*
pecula V, 16, 10.
Ipsus III, 16, 16. *Ipsiusque* V, 22, 3.
Ipsus pro eum VII, 15, 9 et 11.
Irae, quae brevis furor est, sermo
 IV, 2, 9. *Irae esse* VI, 6, 9.
Irascens proprium est nocere IV,
 2, 7.
Ire doctum, infinitivus fut. act. D.
 19, 23; De verb. 6, 6. *Ire futu-*
rum De verb. 10, 10.
Iris V, 9, 1; 19, 1.
Ironia IV, 2, 4 sq.
Isicium cur digestu difficile sit
 VII, 8, 1 sqq.
Isis Alexandriae maxime colitur S.
 I, 20, 13. — vel terra vel rerum
 natura ib. 18; 21, 11. Continua-
 tis uberibus eius corpus densetur
 S. I, 20, 18.
Ister vid. *Hister*.
Italia C. I, 7, 8; S. I, 7, 19. Cur
 dicta sit *Hesperia* S. I, 3, 15.
Ianus regno eam optinuit S. I,
 7, 19.
Italicenses S. I, 11, 24.
Italici III, 17, 6.
Iter solis quomodo metiendum sit
 C. I, 20, 13.
Iterare cum acc. c. inf. S. I, 7, 37.
Ithaca V, 3, 18. *Ithaceum* an-
 trum C. I, 12, 3.
Itiner, nominativus antiquus S. II,
 2, 17.
Itis Tuscia dies qui est Romanis
 Idus S. I, 15, 14. — *Iovis* fidu-
 cia ibid.
Itus ac reditus C. I, 21, 14.
Iubare exorto III, 20, 8.
Iudiciaria lex Tib. Gracchi III, 14,
 6. Vid. not.
Iudicium animis expectandum C.
 I, 1, 7.
Iugabilis competentia p. XLIII; Ad-
 dend. p. 314.
Iugalis curru V, 17, 2.
Iugi fluore VII, 14, 4.
Iuglans nux, quasi *Iovis* glans III,
 18, 2 sq.
Iugum rationis C. I, 8, 7.
Iulian adulterium S. I, 11, 17.
Eius mores et dicta S. II, 5, 2 sqq.
Iulius Caesar dictator S. I, 12, 34.
 — *Eius anni* ordinatio S. I, 14,
 2 sqq.
L. Iulius Caesar augur III, 13, 11.
Iulius mensis nata Quintilis dic-
 tus S. I, 12, 34.
Iulus IV, 3, 3.
Iunia Tertia, Servilii filia, Cassii
 uxor S. II, 2, 5.
Iuniae Kalendae cur fabariae dictae
 sint S. I, 12, 33.

Iuniores vid. *Maiores*.
Iunium Brutum primum consullem
 Romanum nomen dedisse Iunio
 mensi nonnulli putaverunt S. I,
 12, 31. *Maniae* sacra quomodo
 immutaverit S. I, 7, 35.
Iunius mensis unde dictus sit S. I,
 12, 16 et 30 sqq.
Iuno aeris arbitra S. I, 15, 20. —
 eadem atque aer C. I, 17, 15;
 S. I, 17, 54. — *Imus* aer cum
 terra III, 4, 8. — eadem cum
 luna S. I, 15, 20. *Kalendaris* ib.
 18. Omnes Kalendae ei dicatae
 sunt ibid. *Iunonis* Monetae aedes
 Kalendis Iuniis dedicata S. I, 12,
 30. — *Caprotinae* sacra S. I, 11,
 36. *Populonia* III, 11, 6. Cur
Iovis soror et coniux dicatur C.
 I, 17, 15. Obstatit *Latoniae* S. I,
 17, 52. *Deorum* maxima dicitur
 V, 17, 3. Est inter deos *Penates*
 III, 4, 8. *Magna* et bona dicitur
 ib. 10. Specie victa *Paride* iu-
 dicante doluit V, 16, 11. *Iuno-*
nis et *Veneris* iugium V, 13, 38.
Iano indignata IV, 2, 2. — *irata*
Aeneae IV, 3, 16. Quid maximo
 conqueratur in *Aenea* III, 1, 4.
Iunonis potentiam habere *Bonam*
Deam S. I, 12, 23.
Iunonius *Ianus* S. I, 9, 15 sq.; 15,
 19. — mensis S. I, 12, 30.
Iuppiter dicitur caelum C. I, 17, 14;
 S. I, 18, 15. *Eius capite* prognata
Minerva, i. e. de aumma aetheris
 parte S. I, 17, 70. Habetur
 pro medio aethere III, 4, 8. *Iovis*
oculus est sol S. I, 21, 12;
 23, 9. *Iuppiter* idem est qui sol
 S. I, 23, 1 sqq. *Iuppiter* cum dis
 ceteris i. e. cum stellis profectus
 in oceanum C. II, 10, 11. *Lucis*
 auctor est, unde a *Saliis* *Luce-*
tius dictus est et *Diespiter* S. I,
 15, 14. Apud theologos *Iuppiter*
 est mundi anima C. I, 17, 14. *Ani-*
mas dat S. I, 10, 15. Cur apud
Tusculanos dictus sit *Maius* S.
 I, 12, 17. *Zeús* *Ἡεροκλής* S.
 I, 23, 10. *Eius simulachrum* ib.
 12. — *divinatio* ib. 13. *Iovem*
Olympium ex Homero finxit *Phi-*
dias V, 13, 23. *Iovis* *Statoris*
delubrum III, 4, 2. Ab *Iove*
principium C. I, 17, 14. *Ianum*
 et *Iovem* praefari S. I, 16, 25.
Iovis *lanx* V, 13, 39. *Iovis* et
Iunonis nuptiae V, 2, 5. *Iovis*
glans III, 18, 3. *Iuppiter* habetur
Romae deus *Intelaris* III, 9, 4.
 Est inter deos *Penates* III, 4, 8.
Tauro *ariete* *verre* et *immolari*

- nefas est III, 10, 3. *Ferinae Iovi consecratae* S. I, 10, 15. *Iovis ferinae* sunt omnes Idus S. I, 15, 15. *Iovis fidacia*, i. e. Itis, dictus est Iduum dies ib. 14. Eius ferinae nundinae, Hortensia lege factae S. I, 10, 30. *Iovis reverentia* apud Virgilium V, 13, 38. *Iovis laux* ib. 39. Fulmen ei subtrahere impossibile V, 3, 16. *Iovis sphaera* habetur aer C. I, 11, 8. In ea est vis agendi C. I, 13, 14. *Iovis stella* duodecim annis zodiacum absolvit C. I, 19, 3; II, 11, 7. Eius fulger cur sit hominibus prosperus et salutaris C. I, 19, 19 sq. *Iovialis stella* sola per omnes, lunae vero per plures numeros aggregatur C. I, 19, 25. *Sagittarium* primo optinebat C. I, 21, 24. *Pieces* ei dicantur ib. 25.
- Iurationis verba* S. I, 6, 30. *Iurator* V, 19, 21. *Iusso aequore coeherant*, pro iussi VI, 6, 3.
- Insti dies* S. I, 16, 15. *Institia animi iam purgati* C. I, 8, 9. — *exemplaris* ib. 10. — *politica* ib. 7. *Iustitia servat unicuique quod suum est* C. I, 10, 3. *Iustitia et pietas tenditur in caelum* C. I, 4, 4. *Iustitiae cultae praemium vel speratae poena animis servatur* C. I, 1, 7. Eius fructus non terminatur cum homine, ib. 5. et C. I, 8, 9. *Iustitiae necessitas* C. I, 1, 4. — *officium* C. I, 8, 4. Eius amor pectoribus a Platone infunditur C. I, 1, 4. Eius affectus animis inoculandus est C. I, 1, 5. *Octonarius numerus Institia vocatur a Pythagorico* C. I, 5, 17. Addend. p. 309. — *Virginis in zodiaco signum* S. I, 21, 24.
- Iusum* Not. ad C. II, 5, 25. *Iuturna* IV, 4, 25. *Iuventa* C. I, 3, 15. — *miseriordiam* movet IV, 3, 4. *Iusta validus* Not. ad S. I, 2, 15. *Iuxta rota* quid significet C. I, 10, 14.
- Kalendae* unde dictae sint S. I, 15, 10 sq. — *nuptiis copulandis religioae* ib. 21. — *omnes Iunoni dicatae* ib. 18 sq. et 9, 16. *Primis Kalendis* cur vitandae sint nundinae S. I, 13, 16. *Kalendaris Iuno* S. I, 15, 18. *Kalō* S. I, 15, 10 sq. *Karpēios* Apollo S. I, 17, 48.
- Karmpogias* Aristotelis D. 12, 10. *Kαθαρτήν* vis VII, 4, 15. *Kαθάρτην* vis ib. 14. *Ἡ κάρτα κοίλα* VII, 15, 4. *Kélon* ibid. *Korvū* S. I, 7, 28. *Kραδαίνων θαλλόν* V, 19, 22. *Kρῶς ἀπὸ τοῦ κάρα* S. I, 21, 19. *Kρόνος*, Saturnus S. I, 8, 6. *Kρόνος καὶ Χρόνος* ib. et 22, 8. *Kύβος* C. I, 5, 9 sq.; II, 2, 7 sqq. Vid. *Cubus*.
- Labienus libertorum ope servatus* S. I, 11, 18. *Labitur in ruinam corpus* VII, 9, 6. *Labitur uncta* .. abies VI, 1, 51. *Labrum vasis* C. I, 20, 28 sq. *Labrusca* uva III, 20, 7. *Labyrinthi loquendi* VII, 5, 2.
- Lac nutricia* quando horrescant infantes C. I, 6, 60. Cur prima nascentibus offeratur lactis alimentia C. I, 12, 3. Quantum valeant in mores V, 11, 15 sqq. Capillos mutat ib. 18. Lac nuncupatur vinum in Bonae Deae templo S. I, 12, 25. *Lac caprifici* S. I, 11, 40. *Lac nigri veneni* VI, 6, 9. *Lacte casu* nominative III, 20, 5.
- Lacedaemonii* Bacchico ritu Apollinis sacra celebrant S. I, 18, 2. Quo ritu Hyacinthis celebrent ibid. Servos manu missos apud eos conscripsit Cleomenes S. I, 11, 34. Adolescentes ut accommata dicere et perpeti discerent a Lycurge institutum VII, 3, 22.
- Lacertae ex ovibz* creantur VII, 16, 7. *Laciniam (togae) trahere* S. II, 3, 9. *Lacteus circulus* C. I, 4, 5. — *circus* C. I, 15, 2 sqq.; 16, 1. — *beatorum domicilium* C. I, 15, 1. Quid sit secundum diversorum philosophorum sententias ib. 3 sqq. Solus subiectus est oculis ib. 2. Addend. p. 312. Oblique zodiacum intersecat C. I, 12, 1. E lacteo anima delapsa ib. 12.
- Laelius* S. I, 1, 4. *Λαυρόλ* verans V, 14, 1 et 3. *Lacittia pinguis* orationis V, 1, 15. *Lagea* uva III, 20, 7. *Laidis pretium* unius noctis Demosthenem absteruit S. II, 2, 11. *Λάϊνον ἔσσο χερῶν* VI, 6, 7. *Langoris descriptio* IV, 1, 3. *Lanius* vitalis C. I, 10, 12. *Lanuvinus* dixerunt *mane* pro *bono* S. I, 3, 13. *Lanuvinus hospites* III, 18, 6. *Lanuvinum pirus* III, 19, 6.
- Laux Iovis* V, 13, 39.

Laodiceus Andre S. II, 3, 12.

Lapis = unio III, 17, 17. *Lapidea* in vesica de potu nasci VII, 15, 21.

T. Larcinus dictator aedem Saturni Saturnalibus dedicasse dicitur S. I, 8, 1.

Larentia Acca S. I, 10, 13 sqq.

Larentinalia, Iovis feriae, ib. 11 sqq.

Laribus Compitalia instituta S. I, 7, 34. Quando iis feriae dedicatae sint S. I, 10, 10. Aedem in campo Martio curandam vocit Regillum ibid. Larum mater dea Mania S. I, 7, 35.

Laridum S. I, 12, 33. Unde dictum sit VII, 12, 2.

Lasar Arretinum S. II, 4, 12.

Latenter C. I, 12, 8.

Lateresianum pirum III, 19, 6.

Latiar, Latinarum sollemne S. I, 16, 16.

Latiaris doctrina S. I, 2, 7.

Latii regnorum successio III, 8, 14.

Latina lingua brevior augustiorque quam Graeca S. II, 2, 16. *Latinorum* verborum accentus D. 3, 5. *Latinae* feriae S. I, 16, 6.

Latini veteres in diebus mensium numerandis Graecos secuti sunt S. I, 16, 40.

Latinitas D. 2, 3; 3, 5 et 7; 7, 5; 16, 10; 18, 3 et 7; 20, 1; 21, 6 et 9; 22, 13.

Latinus IV, 1, 5; V, 1, 16. *Eius* servi V, 17, 2.

Latona S. I, 17, 17. — pro terra ib. 54. *Eius* partus ib. 52. Quomodo ei sacrificatum sit ib. 29.

Latrunculi vid. *Abacus*.

Laudare = nominare VI, 7, 16.

Laureae veteres navis mutabantur in regia cot. Kal. Mart. S. I, 12, 6.

Laurens ager S. I, 11, 21. *Laurentes* Kalendarem vocabant Iunonem S. I, 15, 18.

Lauretum in Aventino quando coeperit virere III, 12, 3.

Laureum pirum III, 19, 6.

Lauro sacrificantes coronabantur apud aram Maximam III, 12, 3.

Lavare oves qua ex causa liceat festis diebus III, 3, 11 sq.

Lavernium Campaniae oppidum III, 16, 4.

Lavinii rem divinam fecerunt Romani adeuntes magistratum III, 4, 11.

Laxatus venter VII, 6, 7. — unde sit fumentibus VII, 11, 9.

Lectio cur a Graecis nominatur repetita cognitio (*ἀνάγναις*) C.

I, 12, 10. *Lectiois* fructus VI, 1, 2.

Lectisternium S. I, 6, 13.

Lector inveniet V, 7, 4. Vid. not.

Legare igni poema S. I, 24, 6.

Leges bonae e malis moribus procreantur III, 17, 10. — *sumptuariae* III, 17, 6 et 10 et 13. (*Dicuntur* cibariae ib. 13.) — *sanctae* III, 3, 6.

Asiopia Plato semitenium vocavit C. II, 1, 23.

Lentulus Ciceronis gener ab eo scommate notatus S. II, 3, 3.

Lentulus flamen Martialis III, 13, 11. *Eius* coena ibid. sq.

Leones e navibus Gaditanae radios inmittunt in Theronis naves, quibus haec exuruntur S. I, 20, 12. Cur leonibus vehatur Mater Deum S. I, 21, 8. *Leonis* caput quid significet in tripicite animante prope Sarapim S. I, 20, 16. Cur sint leones sub simulachro deae Adargatidis S. I, 23, 20. Similia a leonibus sumpta apud Homerum et apud Virgilium V, 10, 7 sqq. Leo cur sit solis domicilium S. I, 21, 16. Leo signum Aquariae adversum C. I, 12, 4. (Cf. C. I, 18, 17.) In eo sunt rudimenta nascendi ibid. *Eius* torridus aestus C. I, 20, 6.

Leontens V, 11, 28.

Lepidianus tumultus S. I, 13, 17.

Lepidas Ciceronis cavillatione notatus S. II, 3, 16. M. Aemilius Lepidus III, 13, 11. *Lepidi* lex cibaria III, 17, 13.

Lepidum convivium VII, 5, 32.

Leporarium III, 13, 14.

Lepores ib. 12. *Leporum* sagina ib. 14.

Leptolindia fons III, 20, 1.

Lebii S. I, 17, 45.

Lethaens fluvius, potus animarum C. I, 12, 12. Addend. p. 312.

Leviores undae VII, 12, 33.

Levia per se aurum ferri C. II, 14, 12.

Levigatus p. XLII.

Lex Antii Restionis III, 17, 13. *Cornelia* ib. 11. *Didia* ib. 6.

Fannia ib. 3 sqq.; 16, 14. — *Lepidi* cibaria III, 17, 13. *Licina* III, 17, 7 sqq. *Orchia* ib. 3 sq. — *iudiciaria* Tib Gracchi ib. 6. Vid. not. *Maenia* S. I, 11, 5.

Libanus mons (*Veneris* lugentis in eo simulachrum) S. I, 21, 5.

Libare = breviter dicere C. I, 6, 18.

Libellae gratiaque conviviorum S. II, 8, 6.

Liberalia sacra S. I, 18, 22. **Liberalium** dies a pontificibus agonium Martiale appellatur S. I, 4, 15. **Liberalium** multi dixerunt, non *Liberaliorum* ibid.

Liber pater dictus Bassareus et Briaeus et Hebou S. I, 18, 9. Idem est ac Apollo S. I, 18, 1 sq. — idem ac sol in infero hemisphaerio ib. 7 sq. et 18. Cur sol dicatur Liber ib. 16. In Parnaso monte ei res divina celebratur ib. 6. Eius oraculum in Thracia ib. 1. Eius vestitus ib. 22. Idem est ac Mars S. I, 19, 1 sqq. Apud Lacedaemonios est eius simulachrum hasta, non thyreo, insigne ib. 2. — bellorum potens ib. 4. — primus auctor triumphi ibid. Thyreo ferit VII, 1, 22. **Sebadius** dictus est S. I, 18, 11. **Rotunda** eius aedes in Zilmisso colle ibid. **Liber pater**, *ὁ θεὸς ὠλέκεος*, in Orphaeis sacris traditur in membra discerptus et expulsus rursus emersisse C. I, 12, 12. Vini auctor est. S. I, 19, 2. Eius poculum cantharus V, 21, 14. **Liberi Crater** C. I, 12, 8. Eius hellaria S. II, 8, 3.

Liberos solos ius signaculi habuisse VII, 13, 12.

Liberorum caritas S. I, praef., 1. **Libertinis praetexta** non uti licitum, sed libertinorum filiis S. I, 6, 12 sqq. **Libertinae** quae longa veste uterentur ib. 18. **Libertini** in sacramentum vocati S. I, 11, 31 sqq.

Libra signum C. I, 15, 14; 18, 13 et 16; S. I, 21, 25. **Veneri** assignatur C. I, 21, 24; S. I, 12, 11. **Aequat noctem diei** C. I, 18, 17. **Pars est** Scorpii C. I, 18, 13; S. I, 12, 11. et 21, 25.

Librae C. I, 22, 7.

Libya torridae zonae vicina C. II, 7, 19.

Libyes S. I, 17, 24. **Ammonem** existimant solem occidentem S. I, 21, 19.

Libystinus Apollo S. I, 17, 24.

Licina lex III, 17, 7 sq.

Licina virgo Vestalis quando causam dixerit S. I, 10, 6. **Alia eiusdem nominis** interfuit Lentuli coenae aditali III, 13, 11.

Liciniana olea III, 20, 6.

Licinii Crassi saltandi peritia III, 14, 15. **Licinius Crassus Dives** III, 17, 7. **Vid. Crassus**. **Liciniorum** in piscibus luxus, unde

Murense dicti sunt III, 15, 1 sq. **Licini liberti** in Augustum scomma S. II, 4, 24.

Liciorum figmentis contextae effigies V, 17, 5.

Licite fieri S. I, 1, 5. — **dici** S. I, 4, 16.

Lictores a Tulle Hostilio instituti S. I, 6, 7.

Lien frigoris domicilium VII, 4, 20.

Ligna humida calore curvari VII, 16, 25. **Quoniam sint fabricis utilis** ib. 29. **E quibusnam ignis quaeratur** ib. 23.

Ligurritor lupus Tiberinus dictus III, 16, 17.

Ligyrei, apud quos **Libero** consecratum est adytum S. I, 18, 1.

Limma vid. *Λίμμη*.

Lindii Apollinem colunt *Λοίμνιον* S. I, 17, 15.

Linea a puncto nascitur C. I, 6, 35; 12, 5. — **de centro ducta partem circuli dividit** C. I, 20, 15. — **longa est sine lato** C. II, 2, 5. **Lineae finiri punctis** C. I, 5, 7 et 11. **Lineis superficies terminari** ib. 7. **Veteres Graecos lineas nominasse** *γραμμὰς* ibid. **In lineae ductu una dimensio est** ib. 9.

Lingua Latina quam Graecorum brevior S. II, 2, 17. **Linguae Graecae Latinaeque cognatio** D. praef. 1.

Linimenta corporis C. I, 6, 65.

Lintirius ager S. I, 10, 16.

Liquentes campi VI, 1, 45.

Liquidus ignis VI, 5, 4.

Liquor caloris alimentum VII, 13, 5.

Litare sola non potest oratio III, 2, 7. (Cf. c. 10, 6.) **Quid significet** III, 5, 4.

Litatio C. I, 7, 2.

Litotes apud Homerum VI, 7, 14.

Litterae vocales septem C. I, 6, 70. **Litterarum nomina** quo genere usurpata sint D. 3, 6. **Vid. not.** **Litterarum usum memoriae aeternitas** constat C. II, 10, 8. **Litterarum profani** C. I, 18, 2.

In litteras dare V, 19, 17.

Litteratores S. I, 24, 12 et 20; VI, 7, 2.

Litui duplex significatio VI, 8, 1 sqq.

Liviae comitatus a Iuliae comitatu diversus S. II, 5, 6.

Livina ficus III, 20, 1.

Livius vid. *Postumius*.

Locuples interpretes S. I, 5, 16.

Locus misericordiam movet IV, 3, 9 sqq.; 4, 20 sqq.; 6, 2. **Loci qui dicantur circa rem** IV, 5, 1.

Lecorum communium in utramvis partem tractatio VII, 5, 4.
Λογικόν, animae ratio C. I, 14, 7.
Λογιστικόν, ratio, animae pars C. I, 6, 42. Unde veniat C. I, 12, 14.
Λογοθεωρητός S. II, 3, 6.
Λοιδορία quid sit VII, 3, 2.
Λοίμωος Apollo S. I, 17, 15.
Lollianum pirum III, 19, 6.
M. Lollii in Galbam vox S. II, 6, 3.
Longaevoitas S. VII, 5, 11.
Longitudo sine latitudine C. I, 5, 9.
Loquacitas senum VII, 2, 14.
Loquendum esse cum hominibus tamquam di audiant, cum di tamquam hominē audiant S. I, 7, 4. Loqui quando incipiat infans C. I, 6, 69.
Lorum in collo libertinorum pro bulla S. I, 6, 14. Cur de albis et nigris loris similes maculae gignantur VII, 3, 13.
Lotus arbor felix III, 20, 2.
Λοῦλας cur dictus sit Apollo S. I, 17, 31.
Lubricum saltationis S. II, 1, 5.
Lucarium multi dixerunt, non **Lucariorum** S. I, 4, 15.
Lucetius quare dictus sit Iuppiter S. I, 15, 14.
Lucina cur a parturientibus invocatur VII, 16, 27.
Lucinae ostrae optima III, 15, 2.
Luctus habitus IV, 1, 5.
Luculli piscina referta pretiosissimis piscibus III, 15, 6. Eius heres (immo filii tutor) Cato ibid. **Piscinarius** a Cicerone dictus ibid.
Lucumo dictus Tarquinius Priscus S. I, 6, 8.
Ludi in honorem aguntur deorum S. I, 16, 3. **Ludi Apollinares** victoriae, non validudinis causa instituti S. I, 17, 27.
Ludia ficus III, 20, 1.
Ludus saltatorius apud veteres III, 14, 4 et 7. — **hiatrimon** S. ib. 7.
Lumbi aprugni et capraginei III, 13, 12.
Lumen utrumque (sol et luna) C. I, 14, 25; 19, 23. **Lumina** duo C. I, 3, 13; 6, 16; 14, 23; 17, 16; 18, 4; 19, 24. **Luminibus** accensis aras Saturni excolebant S. I, 7, 31. **Lumina** (homines) S. I, 7, 6; II, 1, 4.
Luminosum corpus C. I, 12, 13.
Luna et sol duces anni S. I, 16, 44.
Luna ceteris stellis sui claritate et velocitate notabilior C. I, 18, 9. — sola ex stellis cur proprio lumine careat C. I, 19, 8 sq. quo-

modo solis tantum luce luceat ib. 12. **Lunae** motus C. I, 18, 2. Quot diebus zodiacum absolvat, et quomodo C. I, 6, 49 sqq.; 19, 16; 21, 7. Perpetuo circumvolvitur C. I, 19, 11. **Septenario** movetur C. I, 6, 48. **Septem** permutationibus (**φάσεις**) toto mense distinguitur ib. 55. **ἀμ-φικυρτος** ibid. **διχότομος** ib. 54 sq. nascitur et plena sit ib. 55. **Luna novata** C. I, 18, 10. **Nascitur** in Ariete C. I, 6, 50. Aliquando bis nascitur in Geminis ib. 51. **Duodecim** lunae cursus confici trecentis quinquaginta quatuor diebus credidit Numa S. I, 13, 1. **Lunae** cursus, ortus et occasus, atque defectus quomodo undequo demonstratur C. I, 15, 10 sqq.; 1, 18, 2 et 10 sqq.; 20, 10 sq. **Lunam** defectu suo laborare C. I, 15, 12. **Defectu** eius probari solem terra esse maiorem C. I, 20, 10. **Cur** luna nobis nullum caloris sensum impertiat C. I, 19, 12. **Lunare** lumen quare humectet et putrefaciat, solis arefaciat VII, 16, 16 sqq. **Lunae** lumen ab infantibus arcent aurtrices VII, 16, 25. **Sub** luna qui somno se dedit proximus sit insano ib. 26. **Aperit** et laxat omnes mentus ibid. **Vis** eius circa inanima ib. 29 sqq. **Lunae** habitatores C. I, 11, 7. **Luna** prae ceteris caelestibus densius corpus, prae terrenis purius ultra superficiem luce non penetrat C. I, 19, 12. **Est** ima pars aetheris ib. 10. — **aetheria** terra C. I, 11, 7 et 8; 19, 10. **Supra** lunam est aether idem semper et incorrupta omnia: infra corruptioni et mutationi omnia obnoxia C. I, 21, 33. **Lunae** sphaera est ultima caelestium et minima C. I, 16, 12. **Est** ultima divinorum C. I, 21, 28. **De** ea creacendi natura ad nos pervenit C. I, 19, 23. **Est** vitae et mortis confinium C. I, 11, 6. — **mortalium** corporum auctor et conditrix ib. 7. — **nascentis** hominis **ρόγη** S. I, 19, 17. **Sol** et luna vitam nostram praecipue moderantur C. I, 19, 23. **Diana**, quae luna est, **Lucina** a parturientibus invocatur VII, 16, 27. **Eadem** est ac **luno**, unde **Ἀρτεμις** dicta est S. I, 15, 20. **Cf.** VII, 16, 27. **Romae** est dea tutelariorum III, 9, 4. **Lunaris** annus est mensis C. II, 11,

- 11; S. I, 14, 4. — defectus C. I, 20, 9. — globus C. I, 3, 11; 11, 6; 12, 14. — globositas C. I, 19, 23. Lunarior orbis gravissime movetur sono So. 6, 2. — est terrenorum primus sicut divinum ultimus C. I, 12, 15 sq. Lunarior globus plantandi corpora naturam animis tribuit C. I, 12, 14. Quam vim animis inest C. I, 11, 7 sqq. Lunare lumen diffundit humecta VII, 16, 18.
- Lupaner** C. I, 2, 19.
- Lupercalia** S. I, 16, 6.
- Lupus** pro sole ubi colatur, et cur S. I, 17, 40. Quid significet lupi caput in tricipite animante prope Sarapim S. I, 20, 15. Lupus Tiberinus inter duos pontes captus in deliciis erat III, 16, 11 sqq.
- Lustrare** = circumire III, 6, 7.
- Lustrari** civitatem Februario institutum est S. I, 13, 3.
- Lustricus** dies S. I, 16, 36.
- Lustrorum** ambages VII, 2, 13.
- Lutulenta** caro VII, 15, 15.
- Lux** prima unde dicta sit *λόχη* S. I, 17, 37. Lucis aetheriae conversiones C. I, 6, 58. Lux dicitur esse anima C. I, 14, 19. *Lux* rationum C. I, 1, 6. *Lux* *Dardaniae* VI, 2, 18.
- Luxus** et mollitia Q. Hortensii aliorumque III, 13, 1 sqq.; 15, 1 sqq. Luxus est morum segritudo VII, 5, 32. Quatenus in ciborum varietate sit reprehendendus ib. 23 sqq.
- Λυκάβας** annus S. I, 17, 39.
- Lycaon** Homericus V, 2, 16 sq.
- Λύκη**, prima lux S. I, 17, 37 et 41.
- Λυκηνεῖς** Apollo ib. 38.
- Lychni** VI, 4, 18.
- Lycius** Apollo S. I, 17, 36.
- Λυκόρως** ib. 37.
- Lycopolitana** Thebaidos civitas ib. 40.
- Λύκος**, sol ibid. *Λύκοι* a *λόχη* dicti ib. 41.
- Lycurgi** virtus C. II, 17, 8. Eius institutum scommata sine morsu dicendi VII, 3, 22.
- Lyra** Apollinis septem chordarum quid significet S. I, 19, 15.
- Machaeram** dixere veteres VI, 4, 22.
- Macrobii** nomina, honores, aetas, religiones prol. cap. I. De eius operibus c. II. Platoniorum recentiorum sectam secutus est p. xi. Eius sermo et orthographia c. III. Librorum existimatio et fata c. IV. Codices mss. c. V. Editiones c. VI. **Macrobii** alii p. xv.
- Macula**, cognomen Pompeii cuiusdam S. II, 2, 9.
- Madida** bulba (vulva) III, 18, 6.
- Maenia** lex S. I, 11, 5.
- Macotis** palus C. II, 7, 20.
- Maevia** Galla S. II, 2, 6.
- Magis** = potius p. xlv. Add. VII, 18, 23; D. 16, 6. = potissimum VII, 13, 10.
- Magistris** Martio mense mercedes persolvi solitas sunt S. I, 12, 7.
- Magna Mater** S. I, 12, 20.
- Magnanimitas** C. I, 8, 7.
- Magnificatio** V; 13, 41.
- Magnificencia** C. I, 8, 7.
- Magnitudo** stellarum C. I, 16, 3 sqq. et 8 sqq. — solis C. I, 20, 10.
- Magus** V, 2, 16.
- Maia**, Mercurii mater S. I, 12, 19. — est terra ib. 20. Mense Maio ei sacrificatur a flamine Vulcani ib. 18. et a mercatoribus ib. 19. Aedes Kal. Mai. ei dedicata est sub nomine Bonae Deme ib. 21.
- Maicata** Vulcani uxor S. I, 12, 18.
- Maiestate** varia secundus numerus C. I, 6, 6.
- Maiores** iunioresque, partes P. R. a Romulo constitutae S. I, 12, 16. A matre pathos IV, 6, 5.
- Maiores** sexagenarii S. I, 5, 10.
- Maius** tertius mensis unde dicitur S. I, 12, 16 sqq.
- Maius** Iuppiter a maiestate dictus est apud Tusculanos ib. 17.
- Malacen** dixere veteres VI, 4, 22.
- Μάλαγμα** moecharum S. II, 4, 12.
- Male** = magnopere S. I, praef., 7.
- Male** existimare S. II, 4, 18. — opinari VI, 8, 1.
- Malesuada** fames V, 14, 8.
- Malle** = velle C. I, 21, 22 sq.
- Mallius**, tribunus militum S. I, 16, 22. Vid. not. L. Mallius pictor S. II, 2, 10. P. Mallius, Cicero nis hospes S. II, 3, 11.
- Malorum** post finem relato grata VII, 2, 9. — ingrata ib. 10.
- Malum** a nuce quomodo differat III, 19, 1. Malorum genera ib. 2 sqq. Mala frigida VII, 6, 13.
- Manabat** corpore sudor VI, 1, 50.
- Mandibulis** quando emergant dentes C. I, 6, 69.
- Mandradoras** VII, 6, 26; 6, 7.
- Mane** unde dictum sit S. I, 3, 12 sq. — pro bono ib. 13. *Manc novum* S. I, 17, 34.
- Manceo** S. I, 3, 13. Per flammam

- iis sacrificatur S. I, 10, 15. Fe-
 bruarie mense iis iusta solvan-
 tur S. I, 13, 3. Parentatur iis,
 cum sol aquarium tenet C. I, 12,
 4. Manes quisque suos patimur
 C. I, 10, 17.
 Menia, Larum mater S. I, 7, 35.
 Eius sacra ib. 34 sq.
 Manifeste IV, 4, 12.
 Manifestissimis rationibus C. I, 16,
 10; cf. 18, 7.
 Manlius tribunus militum S. I, 16,
 22. Not.
 Mantuanus S. I, 24, 2; V, 1, 4.
 Mantuanus Homerus S. I, 16, 43.
 Vid. not. Mantuanum ras V, 2, 1.
 Mare Atlanticum et magnum So.
 6, 3. — Bosphoricum gelu con-
 stringitur VII, 12, 31 sqq. Mare
 pro ara accipiendum est, cum
 die maris sacrificium dicatur S.
 III, 2, 4 sq. Trans maria S. III,
 13, 9.
 Mareotis uva III, 20, 7.
 Margarita ex una duae factae in-
 positaeque simulachro Veneris
 III, 17, 18.
 Margaritum Tiberinum S. II, 4, 12.
 Marinae copiae III, 14, 1 et 3.
 Marina aqua nunquam gelu con-
 trahitur VII, 12, 30. — sordi-
 bus ablucendis minus idonea VII,
 13, 18 sqq. — flammam accen-
 dit ib. 24.
 Marmorum iuncturis solvendis no-
 xius est calor de lignis oleo
 VII, 16, 24.
 Maronia uva III, 20, 7.
 Mars deus plerumque hominum
 necator S. I, 12, 9. Pater in sa-
 cris nuncupatur ib. 8. (Cf. S. I,
 19, 3.) Taurus ei non immoletur
 III, 10, 4. *Ἐρβάλιος* cognominatur
 S. I, 19, 1. Aedem in campo Mar-
 tii curandam vovit et Aemilius
 Regillus S. I, 10, 10. Simula-
 chrum eius apud Aecitanos ra-
 diis ornatum S. I, 19, 5. Cur ei
 sacer sit primus mensis S. I, 12,
 5. Idem est ac sol S. I, 17, 68;
 19, 1 sqq. — idem qui Hercu-
 les III, 12, 5 sq. Chaldaei stel-
 lam Herculis vocant quam ceteri
 Martis ib. 6. Primo erat in
 Scorpio C. I, 21, 24. In zodiaco
 Arietis signum ei dicitur ib. 26;
 S. I, 12, 10. Biennio zodiacum
 percurrit C. I, 19, 3. (Cf. II, 11,
 7.) Cur horribilis sit terris So.
 4, 1. Rutilat C. I, 19, 19. Eius
 sphaera est ignis C. I, 11, 8.
 Animositatem tribuit C. I, 12, 14.
 Marsica ficus III, 20, 1.
 Marspiter S. I, 19, 3.
 Martiale agonium S. I, 4, 15.
 Martius anni primus mensis S. I,
 12, 3 et 5 sqq.
 Mater Deum, terra S. I, 21, 7 sqq.;
 23, 20. Cur dicatur leonibus
 vehi S. I, 21, 8.
 Mater Magna, terra S. I, 12, 20.
 Materia silvestris C. I, 6, 9. Ma-
 teria movet pathos IV, 4, 12 sqq.;
 5, 3 sq.
 Materialis alluvio C. I, 12, 7. —
 influxio ib. 10.
 Mathematica corpora C. I, 5, 7; 6,
 35 sqq.; II, 2, 4.
 Matrimae patrimaeque virgines S.
 I, 6, 14.
 Matris VII, 9, 24; 16, 10.
 Matronae saltabant apud veteres
 III, 14, 5. — servis coenas ad-
 ponebant mense Martio S. I, 12, 7.
 Mattiensem malum III, 19, 2.
 Matura quatenus sint VI, 8, 8.
 Matura aetas Not. ad S. I, 1, 6.
 Maturus et gravis stilus V, 1, 16.
 Maturare fugam quid sit VI, 8, 7
 sqq. Maturare et properare ac-
 cepit Virgilius ib. 11.
 Matutinus precator C. I, 3, 9. Ma-
 tutini adfuervnt S. I, 6, 1.
 Mauritania milit velorum et fer-
 rarum incoegula antea genera
 III, 13, 9.
 Maxima ara vid. Ara.
 Maximus Planudes Macrolii Com-
 mentarios cum Ciceronis Somnio
 Scipionis Graeco vertit p. XLVIII.
 Meatus C. I, 6, 77 sq. = foramen
 C. I, 21, 12. — πόροι VII, 6, 7
 et 19; 10, 8; 13, 23.
 Medea maleficas herbas secans V,
 19, 9. Eius amatoria incontinen-
 tia circa Iasonem V, 17, 4. Qui-
 dam putant eam esse Bonam
 Deam S. I, 12, 26.
 Medici quid sciant S. I, 20, 5. —
 aegris afferunt simplicem cibum
 VII, 4, 6. et 5, 12. — igni ex
 sarmentis libenter utuntur VII,
 16, 23. Medicus Apollo S. I, 17,
 15. — Aesculapius S. I, 20, 4 sq.
 Medicina physicae philosophiae
 extrema facies VII, 15, 15. Medi-
 cine et divinationis cognatio S.
 I, 20, 5.
 Mediolinum Excerpt. math. I, 8;
 II, 2.
 Mediolus p. XLI. Add. C. I, 6, 12;
 18, 17; 21, 21. — interiecta
 praestat vincoli firmitatem C. I, 6,
 23. Cf. ib. 53. In orbe vocatur
 centrum C. I, 20, 14.
 Medio noctis C. I, 18, 11.

Meditatio morieadi est philosophia C. I, 13, 5.

Meditatio forma verborum D. 21, 2. **Medulla** cur sit sine sensu VII, 9, 11. — **spinalis animali** haec est quod navi carina ib. 22. A medicis haec dicta est longum cerebrum ibid.

Μεγάλοι ὄσοι dicti sunt Penates III, 4, 9 sq.

Mel dulce est C. II, 15, 8; VII, 7, 16. **Ebrietati repugnat** ib. 17.

Mel optimum fert ager Tarentinus III, 16, 12. **Cur recentissimum et in fundo dolii sit optimum** VII, 12, 9 et 13. **Faecem in summum expuit** ib. 8. **Natura eius arida** ib. 10. **Reportor mellis est Saturnus** S. I, 7, 25. **Mel gentium** S. II, 4, 12. **Vid. not.**

Melampsalhia una III, 20, 7.

Mellarium vas in quo vinum est vocatur in Bonae Deae templo S. I, 12, 25.

Mellita S. II, 8, 3.

Μέλλων, futurum tempus D. 13, 4. **Append.**

Melodiae musicae tria genera C. II, 4, 13.

Membra septem a Graecis aigra dicta ad cibum et spiritum accipiendum reddendamque deputata C. I, 6, 77. **Membrorum corporis humani dispositio per septenariam** ibid. sqq. **Singula ad aliquod ministerium facta** VII, 15, 18.

Membrana ovi C. I, 6, 63.

Memens De verb. 10, 17.

Memoria animalibus pro ratione data C. I, 14, 12. **Memoriae defectus est opinionis ortus** C. I, 12, 9.

Memoriter C. I, 21, 17.

Memphi bos Apis solis instar excipitur S. I, 21, 20.

Menelaus ultro ad Agamemnonis coenam veniens S. I, 7, 10. **Homericus censor quid Graecis inprecatus sit** C. I, 6, 37.

Menippus ex servo philosophus S. I, 11, 42.

Mens divina, νοῦς, rerum et virtutum ideae continens C. I, 2, 14; 8, 10. **Cf. 14, 5.** **Mens divinior est anima** C. I, 14, 3. — **ex Deo nata** C. I, 2, 14 et 16; 6, 8 et 20; 14, 15; 17, 12. **Mentis pater est deus** C. I, 14, 6. **Addend. p. 312.** **Mens et deus ultra animam et supra naturam** C. I, 2, 16. **Mens, mundi anima** C. I, 14, 14. — **sphaericis corporibus infusa** C. I, 14, 9. — **nobis cum**

caelo sideribusque communis C. 14, 4. **Mundi officia inplet** C. I, 12, 12. **De se animam creat** C. I, 14, 6 et 15; 17, 12. **Mens est proprie homo** So. 8, 2. **Eius sedes est in capite** C. I, 14, 10; S. I, 19, 14. **Est summa velocitas** ib. 99. **Est πορὰς et vices temporum nescit** C. I, 6, 8. **Mens mundi est sol et Iuppiter** So. 4, 2; C. I, 17, 14; S. I, 18, 15.

Mensa dicata arae vicem praestat III, 11, 5. **In mensam quando libare licuerit** ib. 7. **Menses secundas admovit minister** S. II, 8, 1. **De secunda mensa placetas removet Varro** ib. 2. **Primis mensis remotis** VII, 1, 1., ubi **vid. not.** **Mensa Sicula vel Asiatica** VII, 5, 24.

Mensis a luna dictus quae Graeco nomine μήνη vocatur C. II, 11, 6. **Est lunaris annus** ibid. et § 11.; S. I, 14, 4. — **conversio media secundum lunam** C. I, 6, 58 et 60. **Mensis cuiusque initium ab exortu lunae a maioribus observatum** S. I, 15, 5. **Mensis Aegyptiorum xxx diebus constitit** S. I, 15, 1. **Mensium dies quomodo numerandi sint** S. I, 16, 40. **Numerus Romuli aetate fuit incertus** S. I, 15, 6. **Quod cuiusque initium et quot singulorum fuerint dies e Romuli ordinatione** S. I, 12, 3 et 8 et 38; 15, 5 sqq. **Quot singulorum fuerint dies e Numa ordinatione** S. I, 13, 6 sq. — **ex Iulii Caesaris ordinatione** S. I, 14, 6 sqq.

Menstrua esse frigida VII, 7, 9.

Mentita tela VI, 6, 17.

Mercurius hominum mentes vel oculos et excitat et sopit S. I, 17, 22. **Deorum superiorum et inferiorum est nuntius alatus** S. I, 19, 8 sqq. **Cur dictus sit Argiphontes** ib. 12. **Ἐμψὺς** dicitur ἀνὰ τοῦ ἐμπυρόμεν ib. 9; 17, 5. **Est vocis et sermonis potens** S. I, 12, 20. — **mentis potens** S. I, 19, 9. **Mercurii nomen accepit solis virtus quae sermonis auctor est** S. I, 17, 5. **Pro sole enim conscribi documento sunt pennae quae monstrant solis velocitatem** S. I, 19, 8. **Idem est cum Apolline** ib. 7. **Coniungitur cum terra** S. I, 12, 20. **Simulachrum eius quadratum quid significet** S. I, 19, 14. **Mater eius est Maia** S. I, 12, 19. **Maia mense ei sacrificatur** ibid. **Tuscia est Camillus** III, 8, 6.

- Quid significet caducens S. I, 19, 16 sqq. Quid tetrachordum ei attributum ib. 15. Mercurii stella apud multas gentes ad Apollinis nomen refertur ib. 7. Anno zodiacum absolvit C. I, 19, 4. Mercurius et Venus sunt solis quasi comites So. 4, 2; C. I, 19, 4 sqq. Eius sphaera est aetheria aqua C. I, 11, 8. Cum Mercurio primo orta est Virgo C. I, 21, 24. Gemini ei deputati sunt ib. 26.
- Meretrices habitu prostantes deae C. I, 2, 19.
- Meridianus circulus C. I, 15, 15 sq.
- Meridies, pars diei S. I, 3, 14. Meridies, tanquam meridies, iure vocatur locus de quo nobis incipit C. II, 5, 19.
- Merito suo C. I, 6, 5. Merita partium ibid.
- Mero sumpto vaticinaturi oracula effantur apud Ligyreos S. I, 18, 1.
- Meroes situs C. II, 8, 3.
- Misa verba D. 22, 9.
- Mesenterion intestinum C. I, 6, 77.
- Mespilum acerum, pirum III, 19, 6.
- Messala augur S. I, 16, 28. Messalae cognomen unde venerit S. I, 6, 26 sq.
- Messana, Siciliae urbs III, 15, 7. — capta S. I, 6, 26. Eius conditor Anaxilaus S. I, 11, 29.
- Messem hominum factam esse dicit Homerus V, 15, 6.
- Meta vivendi C. I, 6, 76.
- Μετὰβολον, i. e. liquida consonans D. 8, 4.
- Metallica corpora non plena sed vasta C. I, 5, 3.
- Metelli Pii luxus III, 13, 6 sq.
- Metu arrogantiae VII, 2, 7. — iactantiae et malitiae ib. 12.
- Metuentes cur pallescant VII, 11, 7.
- Mezentius quare vocatus sit divum contemptor III, 5, 9 sqq. Debilitate movet misericordiam IV, 3, 8; 4, 23.
- Μεταφύνης Ἀρης S. I, 12, 9.
- Μεταφύνης Not. ad C. II, 12, 11.
- Micrythi in Anaxilai liberos pietas S. I, 11, 29.
- Midias IV, 4, 2 et 13.
- Miles collective dictum C. I, 7, 6.
- Milesii Ἀπόλλωνι Οὐλῶν immolaverunt S. I, 17, 21.
- Milesium pirum III, 19, 6.
- Militiae onere liberat peracta septima annorum hebdomas C. I, 6, 74.
- Mille verborum S. I, 5, 3 sqq. — sententiarum V, 16, 7. Milli-
- passum pro mille passibus S. I, 5, 7 sq. Milia, plura ib. 8.
- Mimus (poeta) VII, 2, 8. Mimos componere S. II, 7, 7.
- Minare VII, 12, 37. Vid. not.
- Minerva ex uno parente nata C. I, 6, 11. — solis virtus cur e Iovis capite dicatur prognata S. I, 17, 70. — summum aetheris cacumen III, 4, 8. Iovis ignem iaculatur V, 22, 8. Diomedei flammaram addit arderem V, 13, 34. Crassa Minerva S. I, 24, 13.
- Ministerio suo servus alicui dominum S. I, 11, 19. Ministerium vivendi VII, 15, 18. Ministeria sensuum C. I, 6, 81.
- Ministrare cum accus. c. inf. VII, 6, 19.
- Minotaurus S. I, 17, 21.
- Minus quam perfectum D. 10, 1.
- Minus perfecto ib. 2. A minore argumentum IV, 2, 6. — pathos IV, 6, 1.
- Minutus et rerantes responsiones VII, 9, 1.
- Minutulas quaestiones VII, 3, 13.
- Miris modis VI, 1, 49.
- Miscere malum Not. ad VII, 12, 9.
- Miseratio IV, 6, 1; VI, 6, 16.
- Misericordia IV, 2, 1 et 10 sq.; 3, 1 sqq.; 5, 2 et 11.
- Mittere in digitos Not. ad C. II, 11, 17. — in divisionis membra C. I, 18, 3. Coniunctivus mittit primam personam in Ω D. 17, 2.
- Mittere turdum S. II, 4, 22.
- Mnestheus IV, 6, 21; V, 17, 19.
- Mobile omne ab alio moveri C. II, 14, 7.
- Moderatio C. I, 8, 7.
- Modestia ibid.
- Modo = nunc VII, 15, 14 et 19.
- Modus movet pathos IV, 4, 12 sqq. et 21. Modus verbi, ἑγκλίσις D. 1, 1; 13, 14.
- Μοῖρα apud Homerum V, 16, 8.
- Mola potentior ampliora grana confringit VII, 8, 6.
- Mollire cultus feros VI, 6, 17.
- Mollusca nux III, 18, 9.
- Μονὰς est mas et femina, par et impar C. I, 6, 7; II, 2, 17. — omnium initium et finis C. I, 6, 8. — a prima causa orta ib. 9. — punctum C. I, 12, 5; II, 2, 8. — non numerus, quamquam numerorum origo C. I, 6, 7; II, 2, 8; 14, 24. — neque generatur neque generat C. I, 5, 16. — mens ex summo deo nata C. I, 6, 8. — integra et individua

ib. 9. — septenario aptissime
ingitur ib. 10. Vid. *Ἀριθμός*.
Moneta ferendi hominis C. I, 6, 62.
Monosyllabum infinitum nullum
habent Latini, Graeci paucissima
D. 19, 17.
Mens aquae VI, 6, 7.
Monstruosae carnes VII, 5, 26.
Moralis philosophia C. II, 17, 15.
— *gravitas* C. I, 1, 6; S. I, 5, 4.
Moralitas V, 1, 16.
Morberum cunctae VII, 4, 11 et 20.
Mores sibi quisque dat S. I, 11, 9.
Moribus praeteritis vivendum est
S. I, 5, 2.
Morotum III, 18, 11.
Moriendi meditatio est philosophia
C. I, 13, 5. *Moriendum* homini
non est sua sponte ibid.
Mors hominis est duplex C. I, 13,
5. — est animae a corpore so-
luta ib. 6 et 9. *Mors* animae
C. I, 10, 7 aq.; 11, 1. — ani-
malis C. I, 11, 1; 13, 5. — ani-
mae et animalis C. I, 11, 1. —
naturalis C. I, 13, 11 et 13. — non
timenda est ib. 19. — volunta-
ria quae est laudanda ib. 10. —
quae vitanda ib. 16. *Mortis* na-
turalis et spontaneae differentia
ib. 13 aq. *Morte* spontanea ani-
mam circa corpus visceri ib. 14.
Mortis deus cur dicatur Dis C. I,
11, 2.
Morus *Aguratus*, Graeco *ἐνώμη*
VII, 8, 2.
Mortalitatis in eodem includitur
animae C. I, 13, 16.
Mortuos cantu prosequi ad sepul-
turam quare institutum sit C. II,
3, 6.
Mos quid sit III, 8, 8 aq. *Mos* est c.
partic. ut S. I, 6, 10; c. infim.
ib. 19.
Mota ex se non necesse est ut ab
alie moveantur C. II, 15, 4 aq.
Motus corporei septem C. I, 6, 81;
VII, 9, 3. *Motus* generis C. II,
14, 10 aq. *Motus* ex accidente
C. II, 14, 8 aq. Non necessario
de loco in locum fit C. II, 16,
16. *Motus* nullus ex duabus re-
bus motu carentibus C. II, 15,
30. — fit aut vi aut natura C.
II, 14, 10 aq. — per se ib. 8 aq.
In omni motu semper tria con-
sideranda sunt C. II, 14, 18.
Principium motus est anima C.
II, 13, 12; 14, 3 et 13. *Motus*
animae essentia est C. II, 16, 13.
Ratio Aristotelica C. II, 14, 7
aq. *Motus* est semper vitae co-
mune C. I, 17, 8. — in caeli

corpus primum ex incorporeis
migravit ib. 9. *Caeli* motus ne-
cessario volubilis est ib. 10.
Caeli et globorum subiectorum
motus est contrarius C. I, 18,
1 aq.

Movere est facere C. II, 14, 23.
Moveri semper dupliciter accipi-
tur C. II, 13, 8. Quid sit mo-
vere se ipsum C. II, 15, 18.
Moveri nam etiam passionem
significet ib. 9; 14, 23. Quae-
nam aliquando moveri dominant,
quae nunquam C. II, 15, 9. *Nec*
te moveat C. I, 12, 17; 15, 19;
D. 6, 12. *Nec* moveat D. 6, 2.

Mox tritum = simulac tritum est
VII, 8, 2. Vid. *Nen*.

Mucil malivolentia Publii ac-
cumate notata S. II, 2, 8. *Q. Mu-*
cius iureconsultus S. I, 3, 9.

Muliebria singula corpora dens
virorum comburendis adicieban-
tur VII, 7, 5.

Mulieres cur non ita operientis
plurimis involutae esse solent
ut viri VII, 7, 7 et 12. *Cur* co-
lerius Monens sicut ad genera-
ndum ib. 6 et 11. *Frigidae* sunt
ib. 1 aq. et 8 aq. — *humidae*
ib. 3 et 9. Unde veniat levitas
cutis et splendor ib. 3 et 8; 6, 17.
Caro earum est pinguis et oleo
similior VII, 7, 10. — sanguine
abundant ib. 4. *Cerebrae* earum
purgationes ib. 4 et 9; 10, 11;
C. I, 6, 62. *Corpus* mulierum
pluribus concertum foraminibus
VII, 6, 18. *Mulier* quomodo
usurpetur S. I, 3, 9. *Sacris* *Her-*
culis mulieres interesse nefas S.
I, 12, 28. *Mulieres* Romanae
potebant ut duobus uis auferret
S. I, 6, 22.

Nullae septem milibus numerum
emptas III, 16, 9. *Eius* pondus
ibid.

Mulsum quod est optimum VII, 12,
9. *Mulso* Cereri libari III, 11, 9.
— et Herculi ib. 10.

Multifarium VII, 12, 20.

Multiplici libri S. II, 1, 8.

Multiplicatio annorum C. I, 6, 3.

Multitudinis nomen inducit *Home-*
rus V, 15, 6.

Maltus *Hercules* III, 12, 6.

Manatius *Plancus* *Antonii* et *Cleo-*
patrae sponsionis scilicet III, 17,
16 aq.

Mundanae animae fabrica C. I, 12,
6. *Eius* motus II, 16, 24 aq.
Eius aeternitas est in motu C.
I, 17, 8. *Mundanus* annus C. II,

11, 9 sqq. *Mandana conversio* C. I, 18, 4. — *fabrica* S. I, 15, 5. — *volubilitas* C. I, 18, 8 et 19. *Mundus* est *caelum* I, 20, 8; II, 11, 12. *Quidam* voluerunt esse *lanum* S. I, 9, 11. Appellant *Iovem* S. I, 18, 15. *Dictus* est *τὸ πᾶν* C. I, 17, 5. — *universitatis principium* VII, 16, 8. *Mundi vertex* est *medium caelum* C. I, 21, 23. *Mundi mensura* Excerpt. math. I, 1. *Eius descriptio* C. I, 17, 5. *Dividitur* in *elementa* *ter* *quaterna* C. I, 11, 8. *Mundi totius obsequium* V, 13, 38. *Mundi natalis* C. I, 21, 23. *Eius genitura* ib. 24 et 27. — *fabrica* C. I, 12, 6. *Mundus* omnibus *causis* *partibus* *perfectus* S. I, 8, 8. *Duae* *eius* *partes* *sunt*, *mutabilis* *et* *immutabilis* C. I, 11, 5 sq. *Qua parte* *mortalis* *sit* C. II, 12, 12. — *quomodo* *immortalis* C. II, 13, 1 sqq. *Nihil* *eius* *perire* C. II, 12, 13. *Sitne* *aeternus* C. II, 10, 6 sqq. *Eius aeternitas* *est* *in* *motu* C. I, 17, 8. *Motus* *est* *animae impulsu* C. II, 2, 19; 3, 12. *Mundi anima* *quomodo* *et* *quare* *sit* *ex* *numeris* *fabricata* C. I, 6, 2; II, 2, 1. *Numeris* *contexta* *quomodo* *sonum* *efficiat* C. II, 2, 19; 3, 11 sqq. *Est* *omnium* *animarum* *fontes* C. I, 6, 20. *Viventibus* *omnibus* *vitam* *ministrat* C. II, 3, 11. *Mundi anima* *apud* *theologos* *est* *Iuppiter* C. I, 17, 14. *Mens* *mundi* C. I, 14, 14. — *est* *sol* C. I, 20, 6; S. I, 18, 15 et 17; 19, 9. *Mundi conditor* *est* *deus* C. II, 10, 9. *Mundus* *est* *dei* *templum* C. I, 14, 2. — *deorum* *domus* S. I, 23, 8. *Dracone* *ex* *primitur* *a* *Phoenicibus* S. I, 9, 12. *Magnum* *corpus* *vocatur* *apud* *Virgillum* C. I, 17, 5. *Magnus* *homo* *dictus* *est*, *et* *homo* *brevis* *mundus* C. II, 12, 11. *Comparatur* *cum* *Virgilii* *opere* V, 1, 19. *Mundus* *patens* *est* *Ditis* *et* *Proserpinae* *festum* S. I, 16, 16 sqq. *Mundus* *ab* *omni* *contagione* V, 19, 20. *Murenae* *cognomen* *unde* *natum* *sit* III, 15, 1 sqq. *Murenae* *ubi* *sint* *optimae* *et* *cur* *dicantur* *flutae* *ib.* 7. — *in* *Hirrii* *villa* *ib.* 10. *Murenae* *piscis* *mortem* *luxit* *L. Crassus* *ib.* 4. *Mures* *in* *Aegypto* *de* *terra* *et* *imbre* *nati* VII, 16, 12.

Murices III, 13, 12. *Murteum* *pirum* III, 19, 6. *Musae* *novem* C. II, 3, 1. (Cf. S. I, 7, 12.) *Musae cantus* *mundi* *cur* *Cameas* *dictae* *sint* *ib.* 4. *Musarum* *munus* *est* *sermo* S. I, 19, 7. *Praesidet* *illis* *Apollo*, *unde* *dicuntur* *Μουσῳργῆς* *ibid.* *et* C. II, 3, 3. *Ad* *lactitium* *adhibendum* *sunt* VII, 1, 16. *Herculis* *Musarum* *aedes* S. I, 12, 16. *Musculi* *corporis* VII, 9, 5 sq. *Musicae* *vis* C. II, 3, 7 sqq. *sex* *tantum* *numeri* *ei* *sunt* *apti* C. II, 1, 14. *Musicae* *melodiarum* *tria* *genera* C. II, 4, 13. *Musteum* *malum* III, 19, 2. — *pirum* *Not.* *ad* III, 19, 6. *Mustum* *expressum* *et* *sponte* *fluens* VII, 7, 14. *Duae* *qualitates* *eius* *naturae* *ib.* 18. *Dulce* *est* *ib.* 15. *Cur* *non* *inebrietur* *ib.* 14 sqq. *Inesse* *ei* *aquum* *ib.* 18 et 20. *Muta*, *i. e.* *animalia* IV, 6, 10. *Vid.* *not.* *Muta* *animalia* VII, 5, 7 et 11. *Mutae litterae* VII, 1, 9. *Mutabilia* *mundi* *pars* C. I, 11, 6. *Mutinensis* *fuga* S. II, 2, 7. *Myrapium* *pirum* III, 19, 6. *Myricae* *ligno* *igni* *suo* *oscum* *praebent* *qui* *vitro* *solvendo* *et* *formando* *curant* VII, 16, 23. *Mys*, *Epicuri* *servus*, *philosophus* S. I, 11, 42. *Mysia* *frugifera* V, 20, 10. — *Hellespontis* *provincia* *ib.* 3. *Mysteria* *figurarum* *cusicalis* *operiuntur* C. I, 2, 18. *Naevianum* *pirum* III, 19, 6. *Nam* (*namque*, *enim*) *ponitur* *Graecorum* *more* *post* *ita* *et* *similia* *Not.* *ad* S. I, 17, 53. *Namque* *secundo* *loco* *positum* VI, 9, 11. *Naxios* *Apollo* S. I, 17, 45. *Narium* *vis* VII, 9, 21. *Narratio* *fabulosa* C. I, 2, 9. *Nascendi* *rudimenta* *sunt* *in* *Leone* C. I, 12, 4. *Nascenti* *homini* *quae* *adsint* *numina* S. I, 19, 17. *Nascentibus* *prima* *est* *lactis* *alimonia* *ibid.* C. I, 12, 3. *Nasica* *Th.* *Gracchum* *interemit* *Not.* *ad* C. I, 4, 2. *Nasus* *erectio* *aut* *depressio* VII, 3, 11. *Natalis* *mundi* *dies* C. I, 21, 23. *Natalium* *feriae* S. I, 16, 8. *Nativum* *frigus* VII, 6, 2. *Natura* *artifex* C. I, 6, 63. *Eius* *archana* *quare* *per* *fabulosa* *tractanda* *sint* C. I, 2, 17. *Natura* *rerum* *is* S. I, 20, 18.

- Naturalis* more C. I, 13, 11. —
philosophia C. II, 17, 15.
Naturaliter C. I, 12, 10; D. 14, 7;
 15, 8. Not.
Nauicaa V, 2, 13; VII, 13, 25 sq.
Navia (ant capita) S. I, 7, 22.
Navi plena quo sensu dixerit Iulia
 S. II, 5, 9.
Navigationis naufragium S. I, 11,
 21.
Naviter S. I, praef., 2.
Naxii S. I, 17, 45.
Ne = ut non Not. ad C. I, 17, 8.
 — post iubendi verbum S. I, 12,
 28. = *ne* S. I, praef., 13.
Neapolis S. I, 11, 21.
Neapolitani S. I, 18, 9.
Nebula somni C. I, 3, 7.
Nec = *ne* .. quidem p. xli. Add.
 S. I, 14, 9 et 12; II, 1, 1 et 2;
 III, 17, 15; V, 2, 1; 19, 31; 22,
 14; VII, 3, 2; 15, 20. *Nec* ..
quidem C. I, 1, 4.
Necdum = *nondum* p. xli. Add. C.
 I, 6, 75; 9, 10; 12, 4; S. V, 13,
 35; VII, 4, 7; D. 21, 4.
Necessarius = cohaerens C. I, 5, 4.
necessario = apte ad rem C. I,
 5, 1.
Necessitas decreti C. I, 19, 27. —
rerum C. I, 22, 2. — alta et
 profunda V, 1, 4. *Necessitas* vocatur
 interstitium inter terram et
 aquam C. I, 6, 37. *Necessitas*
 generalis regulae D. 15, 4. *Necessitas*
 dicitur pro regula ipsa
 Not. ad D. 8, 13.
Necessitudo movet pathos IV, 4,
 22.
Nectar, potus deorum, hyles puris-
 sima pars C. I, 12, 11.
Nefasti dies S. I, 16, 13.
Neglectus esse VI, 1, 5.
Negotiosae virtutes C. I, 8, 12.
Nemesis contra superbiam colitur
 S. I, 22, 1. Est solis potestas
 ibid.
Νηκευθής quid sit apud Homerum
 VII, 1, 18.
Neptunus cur dicatur *Ἐνοσίχθων*
καὶ Ἀσφαλίων S. I, 17, 22. Nep-
 tunus et Apollo Troianorum di
 Penates III, 4, 6. Neptuno taurum
 immolari III, 6, 4; 10, 4 sq.; V,
 13, 11.
Nervorum συγγύλαι VII, 9, 19. Ner-
 vis unde praestetur virtus VII, 9,
 24. Nervus de corde natus ad
 manus sinistrae minimo prox-
 mum digitum pergit VII, 13, 8.
Nescit stare anima C. I, 17, 8.
Nescit habere tempus perfec-
 tum D. 21, 4. *Latinitas nescit*
ariston D. 18, 7. *Solus* (ver-
 lum) *nescit* futurum D. 23, 8.
Nestoris prudentia C. I, 3, 15.
Notos Mars apud Accitanos S. I,
 19, 6.
Nontos, taurus soli consecratus
 apud Heliopolim S. I, 21, 20.
Neutra verba D. 22, 14.
Nicoreonti regi quid de se respos-
 derit Sarapis S. I, 20, 16.
Nicomachus Flavianus p. xxvi sq.
Nigra ficus III, 20, 1. *Nigra mem-
 bra* C. I, 6, 77. *Nigram bacam*
nigresque fructus quae *ferunt*
arbores infelices sunt III, 20, 3.
Nilligena S. I, 16, 37.
Nilus C. II, 18, 23. *Nili catadupa*
 ab accolis non exaudiri C. II, 4,
 14.
Nimietas p. xli. Add. IV, 6, 15.
Nimius = vehemens Not. ad VII,
 8, 5. = modum excedens V, 1,
 20. *Plus nimio* Not. ad VII, 1, 2.
Ninus C. II, 10, 7.
Nisus IV, 6, 12.
Nituntur opum vi VI, 1, 17.
Nix, aqua in aere densata VII, 12,
 27. *Aqua ex aive resoluta* *nox*
 ib. 24 sq. *Nives acutivae*
 VII, 5, 32.
Noceus se iudice absolvitur *noceus*
 C. I, 10, 12.
Noctiluca III, 8, 3.
Noctivago curru Phoebe VI, 5, 12.
Noctua a milite capta et dimissa
 S. II, 4, 26.
Nodi digitorum C. I, 6, 80. *Nodus*
Herculis S. I, 19, 16.
Nodosae quaestiones VII, 1, 15.
Nomenclator S. II, 4, 15.
Nomina nata e cognominibus S. I,
 6, 27. *Nomine quemque vocans*
 VI, 1, 34.
Nómoos Apollo S. I, 17, 43.
Non mor = non continuo VII, 5, 28.
Non omnia possumus omnes VI, 1,
 35.
Nonae unde dictae sint S. I, 15,
 13. — *Caprotinae* S. I, 11, 40.
 — cura a Romanis celebratae,
 cur a mundanis segregatae sint
 S. I, 13, 18. Cur Nonis conven-
 tus multitudinis vitatus sit ibid.
 Cur populares qui in agris essent
 Nonis confluerent in urbem S. I,
 15, 12. *Nonas* copulandis nuptiis
 religiosas censuerunt ib. 21. Qui
 menses habent septimanas, qui
 quintanas S. I, 12, 3; 13, 6 sq.;
 14, 8.
Νάρονα χαλκον cur dicat Heme-
 rus VII, 16, 34.
Nosci cum nem. c. inf. S. II, 1, 11.

Nota ostentationis VII, 2, 4. —
consoria ib. 10. — *vituperatio-*
nis VII, 3, 17.
Notabilis C. I, 21, 12. *Notabilior*
 C. I, 2, 3; 18, 2; 19, 7 et 20.
Nova luna mensis initium apud
 Romanos S. I, 15, 6.
Noxala lana C. I, 18, 10.
Noventarius numerus quomodo lon-
 gum latumque corpus efficere
 dicatur C. II, 2, 12.
Novitas stellarum C. I, 16, 2 sq.
Nox est terrae umbra C. I, 20, 18.
Noctis divisio S. I, 3, 12 sqq.
Noctu futura S. I, 3, 16 et 4, 2
 sqq. — *concupiscentia* ib. 17 sqq. *Nox*
 pro noctu ib. 19.
Nubes quid sint C. I, 22, 9. *Nube*
 poetici figmenti C. II, 10, 11.
Nucum genera III, 18. *Nuces* et
 mala quo distant III, 19, 1.
Nuda rerum talium natura C. I, 2,
 18.
Nudus quartus S. I, 4, 21.
Numa Pompilius, Agonaliarum re-
 portor S. I, 4, 7. *Eius virtus*
 C. II, 17, 8. *Eius industria* in
 dividendo anno S. I, 13. *Graeco-*
secutus est ib. 1 et 8 sqq.
Intercalationem eum invenisse
Antias contendit ib. 20. Quo-
 modo menses in dies distribuerit
 S. I, 16, 2 sqq.
Numa apud Virgilium V, 15, 11.
Numanus IV, 2, 7.
Numantina uva III, 20, 7.
Numerositas p. xli.
Numerus par et impar, duplaris et
 triplaris C. I, 6, 1. — *impar*
mae, par femina C. I, 6, 7; II,
 2, 17. *Omnium primus impar*
tria C. I, 5, 16. *Impar* in diebus
 mensium a Numa servatus S. I,
 13, 5. *Numeri* qui Scipionis vi-
 tale spatium includerent, ex pari
 constituerunt et impari C. I, 6, 1.
Qui numeri proprie pleni sint C.
 I, 5, 3 sqq. et 14 sqq. *Septenn-*
arius numerus cur plenus iure
 vocitandus sit C. I, 6, 1 sqq. —
Senarius plenus perfectus atque
 divinus est VII, 13, 10. Cf. C. I,
 6, 12 sqq. *Numerus* superficie
 et lincis est antiquior C. I, 5,
 12. *Numerorum* natura geome-
 tricis rationibus adplicata C. II,
 2, 8. *Numeri* ante animam
 mundi fuerunt C. I, 6, 4. Quo-
 modo anima mundi ex iis gene-
 rata sit ibid. et 46; II, 2, 14.
Intervalla quomodo suppleta sint
 ib. 20. Per quos fiat ingabilis
 rerum omnium competentia ib.

18 et C. I, 19, 21. *Numerorum*
 certa ratione animas sociari cor-
 poribus C. I, 18, 11. *Quinam*
 numeri necessarii sint ad soli-
 dum corpus efficiendum C. II,
 2, 13. *Numeros sonum efficere*
 C. II, 1, 12 sqq. *Tantum* sex
 numeros aptos esse ad conficien-
 dam musicam C. II, 1, 14. *Nu-*
meri tria et quattuor multiplici
 societate coniuncti C. I, 6, 40.
Numeri quomodo digitis signi-
 ficentur Nett. ad S. I, 9, 10. et
 ad VII, 13, 10.
Numidica ficus III, 20, 1.
Numina varia habentur unius dei
 varii effectus S. I, 17, 4. *Ima-*
gines iis assignavit antiquitas,
 sed non habent corpus C. I, 2,
 20.
Numquam hodie effugies VI, 1, 28.
Nundina dea S. I, 16, 36.
Nundinae a quo et cur institutae
 sint S. I, 16, 32 sqq. — *sintne* fe-
 riae et quales ib. 5 sq. et 28 sqq.
Legi Hortensia fastae factae
 sunt ib. 30. *Nundinarum dies* S.
 I, 13, 18. — *origo* ib. 32 sqq.
In anni principem diem vel in
Nonas cadentes cavebantur ib. 16.
Nuptiis copulandis qui dies sint
 religiosi S. I, 15, 21 sq.
Nutricatio V, 11, 15.
Nutricatus ib. 16.
Nutrices pueros sub luna ferentes
 cur tegant VII, 16, 25. *Nutri-*
cis ingenium quantum valeat ad
 mores V, 11, 15.
Nutu ano omnia feruntur in ter-
 ram So. 4, 3; C. I, 22, 1 sqq.
Nymphae VII, 1, 16.
 ¶ *finale correptum* D. 15, 19.
Obedientia interstitium inter aerem
 et ignem C. I, 6, 39.
Ob errare C. I, 9, 5.
Obita morte VI, 1, 48.
Obinrgatio habet pathos IV, 6, 24.
Obliqua ratio post rectam S. I, 13,
 18.
Obliquatio VII, 1, 22.
Obligui denuntiare C. I, 7, 1.
Obligui quinam sint nobis C. II, 6,
 36.
Oblita sucos priores poma VI, 6, 18.
Oblivio ebrietatis comes C. I, 12,
 8. *Oblivionis* fluvius C. I, 10, 10.
Obnupta nubibus terra S. I, 21, 5.
Obruitur anima ad tempus C. I,
 12, 17.
Obscura fama recondit VI, 1, 61.
Obsecratio quibus sit acta bello
 Panice secundo S. I, 6, 14.

- Obsequio carentia* C. I, 21, 9.
Obsequium totius mundi (der Einfluss auf die Welt) V, 13, 38.
Obsequia plena pietatis S. I, 11, 23.
Observantis Homerica C. I, 7, 7.
Observanter C. I, 1, 7; 21, 17.
Observatur ut D. 5, 4 et 18. — cum accus. c. inf. D. 8, 6.
Obvideri pills VII, 7, 8.
Obviae occurrunt V, 16, 7.
Obviare p. XLIII. Add. C. I, 6, 47.
Obvolutio aetheris C. I, 11, 12.
Occidens C. II, 5, 18.
Occiduum tempus S. I, 3, 14.
Occipitii alocitas VII, 10, 2 sq.
 Cur non sit calvum ib. 4 sqq.
Oceanus terram ambit et dividit in quatuor partes C. II, 9, 1 sqq.
 S. I, 23, 2. — tenet zonam peractam C. II, 9, 4; 10, 10. Oceani accessio et recessio C. I, 6, 61; II, 9, 3. Oceani exiguitas S. 6, 3. In oceanum profectus Iuppiter cum dis ceteris C. II, 10, 11.
Octavius Ciceronis scommato notatus VII, 3, 7.
Octavius Heronius decemum Herculi profanavit III, 6, 11.
Octennium S. I, 13, 11.
Octo, bis bina bis, tam solidum corpus est C. II, 2, 10. Octo angularum dimensione integra corporis soliditas creatur ibid. Numeri octo et septem, soli idonei ad efficiendam mundi animam, ad multiplicationem annorum Scipionis convenerunt C. I, 6, 3. Vid. not.
October mensis Domitianus dictus S. I, 12, 36.
Octonarius numerus solidum corpus et est et habetur; hinc singulariter plenus C. I, 5, 11; II, 2, 11. — aptus ad caeli harmoniam C. I, 5, 15. In numeros pares resolvitur, quare Pythagorici eum Iustitiam vocaverunt ib. 17.
Oculorum vis VII, 9, 21. — orbitas VII, 3, 12. — domesticum profluvium VII, 14, 13. Eorum sanitati prodest metallum VII, 16, 33. Oculus Iovis sol S. I, 21, 12; 23, 9.
Oderint, dum motuant C. I, 10, 15.
Odora pigmenta S. I, praef., 8.
Odoratus VII, 9, 16.
Offendit = ἐπὶ τοῦ S. I, 7, 4.
Offensa numinum C. I, 2, 19. — dubitandi C. I, 7, 9. — obscuritatis C. I, 5, 4. — tactus C. I, 22, 5. — viens C. I, 15, 19; S. VII, 14, 2.
Officiosa avis S. II, 4, 29.
Officium videndi VII, 14, 17 sq.
Officia sensuum C. I, 6, 81.
Offula III, 17, 11.
Olivos IV, 2, 1. = misericordia IV, 5, 11.
Oleum genera III, 20, 6. Calor de oleae lignis balneis est perniciosus VII, 16, 24.
Oleaster III, 20, 6.
Oleum cur gelu stringatur, vinum non item VII, 12, 29 sq. Cur saporem suaviorem accipiat, si vas diutulo semiplenum custodiatur ib. 11. Cur optimum sit in doli summitate ib. 13 sq. Optimum fert ager Cassinas III, 16, 12.
Olympia S. I, 11, 29.
Olympus Iuppiter V, 13, 23.
Olympus Iovis nutu concussus ibid.
Ὀλυμποῖ fici III, 20, 6.
Omentum, si os secatur, cruciatum affert VII, 9, 13 sqq.
Omni modo Vid. not. ad VII, 3, 12.
Omnia III, 11, 3; VI, 8, 14.
Omnipotentia p. XLII.
Omnipotentissimus C. I, 17, 12.
Ὀνειδος, somnium C. I, 3, 2. Quid sit ib. 10 sq.
Ὀνομαστικὸν ὄψα ex nomine compositum D. 5, 13.
Opalia quando sint celebrata S. I, 10, 18.
Operantes = sacrificantes III, 12, 4 et 7.
Operimenta corporum VII, 7, 7. — doliorem VII, 12, 15.
Operto capite vid. Caput.
Opertu VII, 9, 26.
Oper cotidiana III, 17, 16.
Opas, legatus regis Assyriorum S. I, 23, 10.
Opifex deus VII, 14, 23. — natura VII, 16, 14. — sanguis V, 11, 16.
Opiaandi natura animis a sole venit C. I, 12, 14.
Opinio minus cantis animis pro vero inolescit C. I, 10, 3. Opinionis ortus est memoriae defectus C. I, 12, 9. Opinio non est quae idoneis firmatur auctoribus S. I, 10, 2.
Opis, Dianae comes et ipsa Diana V, 22, 1 sqq.
Oppida devota III, 9, 13.
Ops cur sit dicta terra S. I, 10, 20. Est Saturni coenax ib. 19. — Fauna et Fatua et Bens Dea S. I, 12, 21 sq. Ops Consivia urbes Romanae dea tutelariorum III, 9, 4.
Ὀπίος ὄψων D. 5, 10.

- Optans** praefectus classis III, 16, 10.
- Optativus** modus D. 18, 1 sqq. In hoc modo Latini tempora Graecorum more coniungunt ib. 4. Omne *optativum* ib. 8.
- Optatus** C. I, 3, 20; 17, 1; 20, 28. (ubi sic erat scribendum pro *obl.*).
- Ora** pro personis VI, 6, 8.
- Oraculum**, *ζωμαντισμός* C. I, 3, 2. Quid sit ib. 8. Oraculum Delphicum C. I, 9, 3; S. I, 17, 18. Apollinis Clarii S. I, 18, 19 sq. Oracula effantur vaticinari apud Ligyroos mero sumpta, apud Clarium aqua pota ib. 1. Oraculum de Sarapide et anle S. I, 20, 16.
- Orata**, Sergii cognomen III, 15, 2 sq.
- Oratio** pathetica qualis esse debeat IV, 2, 1 sqq.
- Oratorem** non aisi orando probari VII, 1, 11. Oratorum diversitas V, 1, 5.
- Oratorii** nervi apud Virgilium S. I, 24, 8.
- Orbiculatum** VII, 9, 3.
- Orbiculatum** malum III, 19, 2. — *pirum* ib. 6.
- Orbilli** grammatici in Galbam acommis S. II, 6, 4.
- Orbea** C. I, 14, 23 sqq. **Orbis** est idem quod *circus* C. I, 15, 2. **Orbis** cuius diametres est dupla orbe altero est actus maior C. I, 20, 32.
- Orchas** olea III, 20, 6.
- Orchia** lex III, 17, 2 sqq.
- Orcus** V, 19, 1.
- Ore** obligato atque signato erat simulachrum deae Angaranine S. I, 10, 8.
- Oriens** C. II, 5, 18.
- Originales** rerum species C. I, 2, 14.
- Orniscensis** (Ornicensis, Onocrisis, Orniscensis) cognomen quod Macrobie tribuitur corruptum est a Graece *ὀνεσκοντις* p. 21.
- Oriani** proxima Vergiliae et Hyades C. I, 18, 5; S. V, 11, 11.
- Ornamenta** famorum III, 11, 6.
- Ornatrices** S. II, 5, 7.
- Orphei** fabulae origo C. II, 3, 8.
- Orpheus** ecclesiis IV, 3, 13; 4, 16. — *diu lugens* IV, 3, 16; 6, 12.
- Orphi** V, 17, 19. **Orphicus** C. I, 12, 12. **Orpheus** S. I, 18, 17.
- Orthographia** Macrobbi p. xiv sqq. — *orum* pro *um*. Vid. — *orum*.
- Oscilla** Diti sacrificari coepta S. I, 7, 31.
- Oscis** verba mei sunt veteres VI, 4, 23.
- Oscinus** V, 15, 7 sq.
- Oisiris** est sol S. I, 21, 11 sq. Quo modo apud Aegyptios hieroglyphice litteris significatur ib. 12.
- Ossa** cur sint sine senem VII, 9, 8 sqq. Unde dolor sit ossi secti ib. 12. **Ossa** laetique VI, 1, 43.
- Ostentarium** Not. ad III, 7, 2.
- Ostentationis** nota VII, 2, 4.
- Ostentum**, sexagesimae horae para, Exc. math. II, 10 sqq.
- Ostia** vid. *Hostia*.
- Ostreae** crudae III, 13, 12. **Ostreae** Lucrinas III, 15, 2.
- Ostrearia** Sergii III, 15, 2.
- Otus** De verb. 10, 17.
- Otacilius** Pitholaus II, 2, 13.
- Otiosae** virtutes C. I, 8, 12. **Otiosi** C. I, 8, 8; 20, 13.
- Otium** molestum dicuntur pedagrici pedes S. II, 7, 6.
- Ovem** lavari scabiei curandae causa per foras licere S. I, 16, 12; III, 3, 11 sq. **Oves** cur bidentes dicuntur VI, 9, 1 sqq.
- Ovis** idulus S. I, 15, 16.
- Ovum** elementis comparandum VII, 16, 6. **Ova** avium coemmaria ib. 13. **Ovumne** prius fuerit an gallina ib. 1 sqq. **Ovum** in Liberi sacris mundi simulachrum ib. 8. **Ova** pavonis quinque denaria vendita III, 13, 2. **Ovi** membra C. I, 6, 63.
- Ὀδύσσεια** (verba) D. 22, 7.
- Pachynum** Siciliae promuntorium S. I, 17, 24.
- P. Pacubius**, tribunus plebis rogavit de appellationse mensis Augusti S. I, 12, 36. In Pacubium Tanrum Augusti laena S. II, 4, 4.
- Pacem** cur dictus ait Apollo S. I, 17, 15 sqq.
- Paestanus** alnus VI, 4, 9.
- Pagani** S. I, 16, 6.
- Pagnallia** ibid.
- Παυσανίας** III, 2, 11.
- Palamedes** indigno ecclesiis IV, 4, 5.
- Palati** consensus VII, 9, 21.
- Palaearum** igne utuntur artifices VII, 16, 22.
- Pallci** V, 19, 15 sqq.
- Παλινυρ** ib. 29.
- Palinodiam** canere VII, 5, 4.
- Palinurus** IV, 3, 16; V, 3, 14; 7, 9; 11, 10 sq.
- Super Pallante** lamentatio apud Virgilium V, 2, 15.
- Pallas** cur dicatur numerus septenarius C. I, 6, 11.

Pallor unde sit metuentibus VII, 11, 7.
 Palpebrae nudatae in metallis con-
 vestiantur VII, 16, 33.
Πάλν vid. *Ἔο*.
 Pan cur ab Arcadibus δ τῆς ὕλης
 νέφος dictus sit S. I, 23, 2.
 Idem qui Ianus et sol ibid. Ni-
 vae Ianus munere Lunam inte-
 xisse perhibetur V, 23, 9.
 Panchaea V, 17, 16.
 Pandarus V, 11, 20; VI, 2, 32.
 Panes Picentes III, 13, 12. Pan-
 bus Herculi et Cereri sacrificia-
 tum est III, 11, 10.
 Pannaceum malum III, 19, 2.
 Pantheon templum III, 17, 18.
 Papaveris succus VII, 5, 26; 6, 7.
 Papirius puer cur vocatus sit
 Praetextatus S. I, 6, 30.
 Par et impar numerus C. I, 6, 1 sq.
 Par numerus femina vocatur
 ibid.
 Par insigne amicitiae S. I, 6, 4.
 Παράβολή IV, 5, 1 et 7. Parab-
 las duas temeravit Virgilius V,
 13, 13. Parabola a Virgilio in
 angustum contracta V, 13, 26.
 Παράδειγμα IV, 5, 1 sqq.
 Παράκλησις, i. e. perfectum, D.
 6, 8 sqq. Append. *Paracimenti*
 D. 14, 19.
 Paralleli quinque C. I, 15, 13.
 Paralus, Periclis filius S. I, 1, 6.
 Παράλευσος ex nimio frigore VII,
 6, 9.
 Παράσπονδα D. 2, 6 sqq.; 5, 13.
 Παράταυρος, imperfectum tempus
 D. 13, 2; 14, 10. Append.
 Parcitas C. I, 8, 7.
 Parentare atre die non licere S. I,
 16, 26. Parentare Manibus C. I,
 12, 4.
 Parentum cura praecipua est in
 educandis liberis S. I, praef., 1.
 Parentibus praesentibus quae
 scommata admittenda sint VII,
 3, 18. Parentes caelestis calor-
 di S. I, 19, 6.
 Paricidalis VII, 15, 14.
 Paradis iudicium Homerus non
 commemorat V, 16, 10.
 Pariter — simul S. I, 7, 11.
 Parnasus mons Apollini et Libero
 patri sacer S. I, 18, 3 sq. Vid.
 net. ad VI, 6, 12.
 Pars certa est ad circum anum sol
 C. I, 16, 11. Pars ad circum
 solis non est terra ibid.
 Parmetis princeps sacerdotum
 Aegyptiorum S. I, 23, 10.
 Parthenium mare VII, 12, 35.
 Parthia S. I, 23, 14.

Parthi cum concubinis latro col-
 lunt convivium VII, 1, 3.
 Partis V, 11, 15.
 Partus vitalis sit discernitur
 septima hora C. I, 6, 67. Se-
 xus futuri discretio quomodo ne-
 scatur ib. 17. Partus humani
 dispensatio et maturitas ib. 63
 sqq. — tempus ib. 14.
 Parva = pauca VII, 4, 31. *Parvo*
 pecunia S. II, 4, 4. *Parvo* vine
 VII, 7, 14.
 Pasiphae IV, 6, 3.
 Passorum populator serpens V, 14
 13.
 Passim = temere. Net. ad VII, 3, 8.
 Passio p. XLII. Passiones animae
 C. I, 13, 9. — in homine quas-
 les C. I, 8, 11.
 Passiva verba vim facientia am-
 plectantur C. II, 15, 13 sqq.
 Passiva similia = media D. 5,
 19; 15, 15; 18, 4.
 Pastoralis operis auctor Virgilio
 Theocritus V, 2, 4.
 Patagus V, 19, 12.
 Patavini servorum suorum fide
 servati S. I, 11, 22.
 Patera quid sit V, 21, 4.
 Pater dictus Ianus S. I, 9, 15 sq.
 — Mars et Liber S. I, 19, 2.
 Pater mentis est deus et animae
 mens C. I, 14, 6 sq.
 Paterfamilias cur dominus vocatus
 sit a veteribus S. I, 11, 11. —
 dici meruit stomachus VII, 4, 17.
 Pathetica oratio IV, 2, 1 sqq. Πα-
 θητικός, passivum D. 22, 4.
 Pathos quo habitus apud Virgilium
 depingatur IV, 1, 1 sqq. — quo
 tenore orationis exprimitur ib.
 2, 1 sq. — ab actate IV, 3, 1
 sqq. — a fortuna ib. 6. — a
 debilitate ib. 1 et 8. — a loco
 ib. 9 sqq. — praecipue sacro ib.
 13. — a tempore ib. 16. — a
 causa IV, 4, 1 sqq. — a modo
 et a materia ib. 12 sqq. — due-
 bus aut pluribus locis coniunctis
 ib. 19 sqq. — tacite et quasi
 per definitionem ib. 23. — a si-
 mili IV, 5, 1. — ab exemplo
 ib. 2. — a parabola ib. 7. —
 ab imagine ib. 9 sq. — a mi-
 nore IV, 6, 1. — a maiore ib.
 5. — praeter spem ib. 6 sq.
 — a operato ib. 8. — a simili-
 tudine passionis ib. 9. — a ser-
 mone converso ad inanimata vel
 muta ib. 10. ab addabitatione
 ib. 11 sq. ab attestatione 13 sq.
 — ab hyperbole ib. 15 sqq. —
 ab exclamatione ib. 17 sqq. —

- a taciturnitate ib. 20 sqq. — ex repetitione ib. 23. — ab oburgatione ib. 24.
- Pati* in mudo quid sit C. I, 11, 5.
- Pati* visum et tactum C. I, 6, 29 et 35.
- Patibulum*, *στανός* S. I, 11, 5.
- Patibulo* constrictus ib. 3.
- Patientiae* beneficio ad maximam voluptatem pervenitur S. I, 10, 8.
- Patientia* Augusti S. II, 4, 19.
- Patina* ostrearum III, 13, 12.
- Patriae* servatoribus certum est beatitudinis praemium in caelo So. 3, 1; C. I, 8, 1 sqq. *Patria* movet pathos IV, 4, 22.
- Patrimi* et *matrimi* S. I, 6, 14.
- Patroclus* V, 2, 15 sq; 7, 9.
- Patrocinium* argumentorum C. I, 22, 13.
- Πατρόος* Apollo S. I, 17, 42. *Πατρόοι θεοί*, Penates III, 4, 13.
- Patula* expectatio VII, 5, 29.
- Patullinus* dictus est lanus S. I, 9, 16 sq.
- Paulia* olea III, 20, 6.
- Pausan* dixere veteres VI, 4, 23.
- Pausanias* VII, 1, 13.
- Pausia* olea III, 20, 6.
- Pavonum* ova quinque denariis vendita III, 13, 1. — ab Hortensio primo in coena posita ibid.
- Pedibus* inlotis praeterire S. I, 24, 12. *Pedibus* aquis transmittere sinum VI, 4, 9. not.
- Πεδιονόρτης ἦρος* V, 19, 30.
- Pelagus* C. I, 15, 19.
- Pelasgi* primi coluisse Italiam dicuntur S. I, 5, 1. — appellati a *Pelasio* quodam duce V, 18, 15. — aedibus aulis pulsi crexerunt Diti sacellum et Saturno aram, et Saturnalia instituerunt S. I, 7, 28 sqq.
- Pelignus* Vettius S. I, 11, 24.
- Pelles* Iunonis, *Ganymedes* V, 16, 10.
- Peloridae* III, 13, 12.
- Πέμπαι* II, 8, 3.
- Penates* di qui et sint et vocentur III, 4, 6 sqq. Romanorum proprii ibid. *Penates* pro domo S. I, 6, 12; 24, 22 et 25; II, 1, 7.
- Penetral* VII, 1, 5. *Penetralia* = uterus V, 11, 16.
- Penitus* in sentent. negat. V, 15, 8.
- Penitissimae* litterae V, 19, 16.
- Penitissima* doctrina V, 22, 15.
- Pensiles* balneae *Sergii* III, 15, 3.
- Penum* litterarum S. I, praef., 2.
- Penum* struere S. I, 24, 22.
- Πενουμένηα* (verba) D. 23, 2.
- Perfecta omnia a natura formantur
- VII, 16, 11. Perfectum tempus D. 6. — passivi D. 11. *Perfectum utrumque*, i. e. perfectum et plusquamperfectum D. 16, 11. Perfectum conjunctivi pro plusquamperfecto V, 14, 13.
- Pergit* ad amaritudinem VII, 3, 3.
- Pericles* S. I, 1, 6.
- Periculorum* praeteritorum incunda commemoratio VII, 2, 9.
- Periapomona* verba D. 4, 1 sqq.
- Perpennia*, virgo Vestalis III, 13, 11.
- Perpetuitas* animarum C. I, 1, 5.
- Perseus*, *Zenonis* servus, philosophus S. I, 11, 42.
- Perseus*, sidus C. I, 14, 21.
- Persica* malus III, 19, 4.
- Persicum* malum idem quod mollusca nux III, 18, 10. — inter mala potius quam inter nucas est numerandum III, 19, 1 sqq.
- Persolvere* vota III, 5, 3.
- Persona* histronis VII, 14, 7. *Persona* secunda apud Homerum et apud Virgilium V, 14, 9 sq.
- Perspicuitas* vivendi C. I, 8, 3.
- Perusta*, h. e. zona torrida C. II, 7, 10.
- Pervium* animae corpus C. I, 14, 19.
- Pestilentia* apud Thucydidem IV, 1, 3. — apud Lucretium et apud Virgilium VI, 2, 7 sqq. — a pecudibus inchoata VII, 5, 10.
- Pestilentia* cum P. R. laboraret S. I, 6, 15.
- Petitor*, i. e. candidatus III, 14, 7 sq.
- Petulus* VI, 5, 3.
- Phaeaces* V, 2, 10. et VII, 1, 14.
- Phaedon* Socraticus ex servo philosophus S. I, 11, 41.
- Phaedrus* VII, 1, 13.
- Φαίδος* et *Φάης* cur dictus sit Apollo S. I, 17, 34. — et sol S. I, 18, 12 sq.
- Φάνασμα*, visum C. I, 3, 2 sq. quid sit ib. 7 sqq.
- Φανταστικόν* unde veniat animae C. I, 12, 14.
- Φάσγος* lunae C. I, 6, 55.
- Phidiae* responsum de Iove Olympo a se ficto V, 13, 23.
- Φίλητος* cur dictus sit Apollo S. I, 17, 49.
- Philippus* a Cicerone dictus piscinarius III, 15, 6.
- Philocrates* C. Gracchi servus S. I, 11, 25.
- Philosophandum* est aptis in conviviis VII, 1, 16.
- Philosophi* sintne soli beati C. I, 8, 3. Quenam virtutes his conveniant C. II, 17, 4. Conventatne philosopho fabulis uti C. I, 2, 4 sqq.

- Da deo ac mente actari philosophi ad similitudines et exempla confugiunt ib. 14 sq. Philosophum pro tempore non minus tacendo philosophari quam loquendo VII, 1, 11. Philosophi clari qui fuerant servi S. I, 11, 41.
- Philosophia est ars artium et disciplina disciplinarum S. I, 24, 21; VII, 15, 14. — est meditatio moriendi C. I, 13, 5. Doctrina philosophiae vere hominem facit C. I, 16, 9. Eius ductu anima a corpore recedit C. I, 8, 4. Docet omnium rerum moderationem VII, 1, 6. Ferit non sentientes ib. 22. Debeatne etiam convivialis interesse ib. 2.
- Philostratus Peripateticus S. I, 11, 42.
- Philotidis ancillae cum alijs insignis facinus S. I, 11, 38.
- Philoxenus optavit ut gruis haberet gulam S. II, 8, 14.
- Phlegethon fluvius infernalis quid sit C. I, 10, 11.
- Φλέγυα VII, 10, 6 et 10.
- Phoenixes imaginem Iani (mundi) exprimentes dracones sinxerunt S. I, 9, 12. Veneris Architidis et Adonis apud eos cultus S. I, 21, 1.
- Phoenixa, i. e. Dido V, 17, 6.
- Φοῖβος cur dictus sit Apollo S. I, 17, 33.
- Φῶτα non solum virum sed etiam lumina significat S. I, 7, 31; cf. 11, 48.
- Phryges Matrem Deum et Attinem eadem ac terram et solem intellegi praestant S. I, 21, 7 sq.; 23, 20.
- Phrygia mater III, 1, 2. Ex Phrygia in Italiam delati di Penates III, 4, 7.
- Φθίνων μῦθον S. I, 16, 41.
- Physica de divinis corporibus vel caeli vel siderum tractat VII, 15, 14. Eius extrema faex est medicina ib. 15.
- Φυτῖκόν ad nos de luna venit C. I, 12, 14; 19, 23. Φυτῖκόν animae C. I, 14, 7.
- Pica Angustum salutans S. II, 4, 29.
- Picentini panes III, 18, 12.
- Pietas C. I, 8, 7. — Scipionis C. I, 10, 3.
- Pigmenta odora = odoramenta S. I, praef., 8.
- Pileti archa = tensa S. I, 6, 15.
- Pileus (servi ad pileum vocati) S. I, 11, 12.
- Pilleolata uva III, 20, 7.
- Pilos creari naturali humore VII, 7, 3.
- Pinarii et Furii cosa. legi primum mentio intercalaris ascribitur S. I, 13, 21.
- Pinarius et Potitius sacrorum Herculis custodes S. I, 12, 28. Pinarii aedis Herculis custodes III, 6, 12 sqq.
- Pinea materies VI, 4, 16. — aux III, 16, 14.
- Pinguescunt saepe feminae et cauchi VII, 10, 14.
- Pinguis est aqua marina VII, 13, 23.
- Piper cur adpositum cuti eam laedat, devoratum viscera non item VII, 8, 7. Pipere temperatae herbae VII, 5, 26.
- Pirorum genera III, 19, 6.
- Pirus arbor felix III, 20, 2. — silvatica infelix ib. 3.
- Pisae oppidum V, 15, 4.
- Pisces in mari seminati III, 16, 10.
- Pisces asperi VII, 8, 4. Pisces in ultimo ordine zodiaci locati cur soli consecrati sint S. I, 21, 27. — cur Iovi C. I, 21, 26.
- Piscinae Romae pretiosissimae III, 15, 6.
- Piscinarii qui sint a Cicerone appellati ibid.
- Pisistrati tyranni prudentia VII, 1, 12.
- Piso, Ciceronis gener, ab eo cavillatione notatus S. II, 3, 16.
- Pitholaus S. II, 2, 13.
- Placentae a secundis mensis remotae a Varrone S. II, 8, 2.
- Placentas mutuo missitant Cyrenenses, cum Saturno rem divinam faciunt S. I, 7, 25.
- Planci libido auctoris loco notata S. II, 2, 6.
- Planetarum vid. Stellae erraticae vel vagae.
- Planipes S. II, 1, 9.
- Planities, *ἐκπαράσις*, caret alto C. I, 5, 9.
- Planudes vid. Maximus.
- Platoniorum recentiorum sectam secutus est Macrobius p. xi.
- Plebeia ingenia exemplis magis quam ratione capi VII, 4, 4.
- Plebs legentium III, 7, 1.
- Plena luna C. I, 6, 54.
- Plenilunium S. I, 15, 15.
- Plenitudo numerorum C. I, 5, 4. — non nisi divinis rebus convenit ib. 3 sqq.
- Pleonaismi S. I, 11, 14 et 21; 14, 3; VII, 3, 19; 6, 19; 14, 16; 16, 16 et 31.

- Pterique omnes* S. I, 5, 11.
Pliades in australi regione sunt V, 11, 13.
Πλωαί, murenarum et anguillarum III, 15, 7.
Plumbo inhaerentes statuae C. I, 4, 2.
Plurativum S. I, 5, 8.
Plus nimio vid. *Nimius*.
Plusquamperfectum D. 7. — passivi D. 11. Saepe ponitur pro perfecto S. I, 20, 12; II, 3, 15; 4, 22; VI, 2, 4; VII, 2, 4 al.
Plutonis fauce oclusa S. I, 16, 17.
Pluvialis liquor C. I, 22, 9. — *refusio* S. I, 21, 27.
Pocula apud Graecos a re navali nominata V, 21. Varia poculorum genera ibid. *Pocula minuscula* S. II, 1, 1. — *minuta* S. II, 8, 5. — *minutiora* VII, 1, 1. — *medicamenta* VII, 5, 26. *Poculo vectus Hercules* V, 21, 16 sqq.
Poculentus VII, 15, 4.
Podagrae causa VII, 4, 25. *Podagra contusa* S. II, 4, 16.
Podagrici pedes, molestum otium S. II, 7, 6.
Poenae infernales C. I, 10, 12.
Poeni VII, 1, 14.
Poenitere tanti non emo, dictum Demosthenis S. II, 2, 11.
Poetarum fabulae ex philosophiae adytis sumptae S. I, 17, 2.
Poeticam tubam omnia extollere in maius C. II, 8, 4. Cf. S. V, 11, 25.
Πολυνός Apollo S. I, 17, 45.
Πολιωνότατος cur dicti sint senes apud Homerum VII, 10, 1.
Politicae virtutes C. I, 8, 3. — apud Scipionem C. I, 10, 2.
Pollex digitus unde sit dictus VII, 13, 14.
Pollionis locus in Augustum S. II, 4, 21. — *filius* III, 7, 1.
Pollucere III, 12, 2.
Pollucibilla coena III, 17, 16.
Polluctus Herculis III, 16, 17.
Pollutus caede III, 1, 1.
Πόλος, circuitus mundi S. I, 17, 9.
Polyphemus cithara canens VII, 1, 14. Vid. not.
Polypoetes V, 11, 28.
Poma in scenam missa S. II, 6, 1.
Pomeria S. I, 9, 6; 24, 12.
Pompa Circensis S. I, 6, 15. — *deliciarum* III, 16, 8. — *venationis* V, 13, 26. *Tota rei pompa* V, 11, 25. *Pompa ingenii* S. I, 11, 1. — *laudis* C. I, 20, 1.
Pompeiana fides III, 20, 1.
Pompeius Ciceronis facietiarum in-
patiens S. II, 3, 7 sq. *Eius socer Caesar* ib. 8. *Pompeio tradendus Vettius* S. I, 11, 24.
Pompeius Macula S. II, 2, 9.
Pompylas, Philostrati servus, philosophus S. I, 11, 42.
Pondera omnia metu suo in terram ferri C. I, 22, 4 et 13. *Ponderam unica sedes est terra* ib. 9. *Ad pondus accipere* III, 15, 10.
Pons sublevis S. I, 11, 47.
Pontanus in Saturnaliorum libris alia transponit alia affinxit codicibus Cantabrig. auctoritatem mentitus p. xxxii sq.
Ponti proscinae gelidae VII, 12, 33.
Pontica nux III, 18, 7. *Ponticum mare dulcius ceteris* VII, 12, 34.
Pontificum ius doctissimo servavit Maro S. I, 24, 16.
Pontificum potestas rerum gestarum memoriam in tabulas conferendi III, 2, 17. *Pontificia coenae lux* III, 13, 10 sqq. *Pontifici minori nova lana fuit observanda* S. I, 15, 9. *Pontifex minor rem divinam Iunoni facit* ib. 19.
Pontius in Scipionis villa III, 16, 4.
Popilia, virgo Vestalis III, 13, 11.
Popinatores VII, 14, 1.
Populares S. I, 15, 12.
Populeae coronae in sacris Herculis III, 12, 1 sqq.
Populi Romani divisio in maiores et iuniores S. I, 12, 16.
Populae dictum S. II, 5, 10.
Populifugia III, 2, 14.
Populonia Iuno III, 11, 6.
Populositas D. 13, 8; de verb. 1, 14.
Porca immolatur Bonae Dene S. I, 12, 23. — *Iunoni* S. I, 15, 19.
Porcus Troianus III, 13, 13.
Porricere proprium sacrificii verbum III, 2, 2.
Porsennae beryllus S. II, 4, 12.
Porta Ianualis S. I, 9, 17. — *Trigemina* III, 6, 10. *Portae solis hominum et deorum* C. I, 12, 1 sq. — *Cancer et Capricornus* S. I, 17, 63.
Portus ad civitatem Didonia ex Ithaca migrans V, 3, 18.
Positio prima Not. ad D. 9, 4.
Positivum = substantivum S. I, 4, 9.
Post corpus C. I, 1, 6; 9, 3 et 6 et 9; 10, 17. *post corpora* C. I, 4, 1; 5, 6. *post hominem* C. I, 1, 5; 13, 9. *post animal* C. I, 1, 7. *post terram corpulenta* VII, 12, 26.
Postliminio redire III, 16, 7.
Postremitas ima et summa C. I, 11, 3; 19, 15.

- Postriduani dies atri S. I, 15, 22; 16, 21.
 Postumianus p. xxxi.
 Postumius trib. mil. S. I, 16, 22.
 Postumius Livius Fidenatium dictator S. I, 11, 37.
 Postvorta apud Romanos colitur S. I, 7, 20.
Potens = praeses Not. ad S. I, 9, 6.
Potentior mola VII, 8, 6.
Potestas, etiam si supplicet, cogit S. II, 7, 2.
Potionum remedia cur ex contrariis componantur VII, 5, 25 sqq.
Potitii servii publicis sacra Herculis tradiderunt III, 6, 13.
Potitius et *Pinarius* sacrorum Herculis custodes S. I, 12, 28.
Potius . . quam c. fut. S. I, 7, 4. *Quid* . . *potius* quam c. ind. praes. III, 16, 16. *Potissimum* . . quam III, 1, 2.
Potus labaturne per asperam arteriam in pulmonem VII, 15, 2 sqq. Qui potus vitandi sint VII, 4, 7 sqq. Potus deorum et animarum est hyle C. I, 12, 11.
Ποταμὸν animae unde veniat C. I, 12, 14.
Praeceptor brevis orationis V, 1, 15.
Praecianum pirum III, 19, 6.
Praecinctura Caesaris S. II, 3, 9.
Praeconium publicum C. I, 14, 2.
Praecox ficus III, 20, 1. — malum III, 19, 2. — pirum ib. 6.
 Casus rectus non est *praecoquis* VI, 8, 13.
Praeda marina III, 15, 1.
Praedictiones semper dubiae diligentis scrutatione indagandae C. I, 7, 4 sqq.
Praefari lanum Iovemque S. I, 16, 25.
Praefascine et *praefascini* S. I, 4, 21.
Praefocari C. I, 3, 4.
Praegnas sus immolatur Herculi et Cereri III, 11, 10.
Praeliaries dies S. I, 16, 3 et 15.
Praelibatis his C. I, 3, 1; 20, 19.
Praedium sumere quando sit nefas S. I, 16, 16.
Pracludere tragoediis S. II, 2, 15.
Praemature VI, 8, 13.
Praemia post mortem bonis speranda C. I, 8, 2.
Praemortuum in utero tantummodo spirans nascitur C. I, 6, 67.
Praenestina nux III, 18, 5.
Praenestini Iunium vocant Iunonium mensem S. I, 12, 30.
Praeponomus = ponamus D. 16, 11.
Praescens opus C. I, 4, 1; 7, 3; 14, 12. — tractatus C. I, 5, 4.
Praesens tempus D. 4. — passivum D. 9.
Praestare c. accus. S. I, 21, 17; 23, 6. *Praestant* eadem intellegi S. I, 21, 7.
Praestes boni consilii S. I, 18, 17.
Praestites homini nascenti di S. I, 19, 17. Cf. 23, 6.
Praestigiae inhonestae III, 14, 7.
Praesul sacrorum S. I, 17, 1. — corporum S. I, 19, 17. — familiaritatis S. I, 24, 23.
Praeter speciem pathos IV, 6, 6.
Praeteritum imperfectum D. 5. — tempus minus quam perfectum pass. D. 10.
Praetexta a Tulle Hostilio instituta S. I, 6, 7 sqq. — magistratum gestamen ib. 9. — puero- rum nobilium ib. 10. — quo argumento transierit in usum nominis ib. 18 sqq.
Praetextata aetas S. I, 6, 25. — verba S. II, 1, 9.
Praetextatus vid. Vettius.
Praetori quando fari liceat tria verba sollemnia S. I, 16, 14.
Praevindicatio victoriae V, 13, 30.
Praeviridantia membra S. II, 7, 3.
Pramnia uva III, 20, 7.
Pratorum varietas VII, 5, 7.
Precator C. I, 3, 9.
Precia uva III, 20, 7.
Presse pureque C. I, 8, 9. *Pressius* C. I, 8, 13; 18, 2; S. VII, 16, 20.
Priamus IV, 2, 2.
Pridie, quasi pristino die S. I, 4, 23.
 Primum quod alia movet est immobile C. II, 14, 3.
Principalitas C. I, 3, 12.
Principio nulla est origo Se. 8, 4.
Priorsum p. xlv.
Priscus vid. Tarquinius et in ind. auct. Tarquitius.
Pristine et *pristini* S. I, 4, 21.
Προαιρεσις vid. *Arbitraria*.
Procedere = exire C. I, 3, 9. = fieri C. I, 2, 3; 5, 15; 9, 10; 10, 6; 15, 2.
Proclive et *proclivi* S. I, 4, 21.
Prodigus suae salutis VII, 3, 21.
Prodire in Herculem furentem S. II, 7, 16.
Proditio a prodendo VII, 2, 5. — a prodeundo VII, 11, 1.
Producere in aciem C. I, 7, 6.
Profanare III, 3, 4.
Profani litterarum C. I, 18, 2. *Profanum* quid sit III, 3, 3 sq.
Proferre = augere S. I, 14, 1.
Professio falsi C. I, 2, 7. — pugna-

- lum C. I, 6, 73. — popularis VII, 1, 4.
- Professores veri* C. I, 2, 4. — philosophiae C. I, 8, 5.
- Professus doctorem* S. I, 2, 15.
- Professa scientiam futuri* C. I, 7, 1. *Professa imitatio* S. I, 24, 18.
- Profesti dies* S. I, 16, 2 sq. et 13 sqq.
- Profitari censorem* VII, 1, 22.
- Profunditas* p. xli.
- Proiecta* = porro iacta VI, 4, 14.
- Prolixitas* C. I, 20, 6.
- Prolusio rhetorica* VII, 5, 4.
- Promovere* = proficere S. I, praef., § 2. = ac movere VII, 9, 3.
- Promptior manus* = dextera S. I, 17, 13.
- Prona ad sensio* VII, 5, 1. *Prona animalia* C. I, 14, 11.
- Προβολας Ἀθηνᾶς vades* Deli S. I, 17, 55.
- Pronomen possessivum pro eius vel eorum* p. xxxix. Add. V, 18, 15. — reflexivum cum comparativo coniunctum ibid. Add. VII, 8, 15. — pro possessivo, vel ubi nullum pronomen erat ponendum, positum ibid. Add. *sui* S. I, 18, 10; VI, 1, 7; VII, 5, 29; 6, 6; 8, 13; 9, 14; 13, 20; 16, 3. — pro pronomine reciproco S. I, 1, 1; 5, 17. — pro indeterminativo VI, 6, 1; VII, 12, 26. — relativum structura laxiore ibid. Add. VII, 16, 14. Vid. Accusativus.
- Pronuntiandi motum confert* Mercurius C. I, 12, 14.
- Pronuntiatio* = enuntiatio, ἀπόφασις C. I, 19, 15. Addend. p. 314.
- Propatulum* (in propatulo est) VII, 14, 5; 15, 18.
- Properare et maturare* plane contraria sunt VI, 8, 11.
- Prophetae, Aegyptiorum sacerdotes* VII, 13, 9.
- Propitiatio* C. I, 7, 2.
- Propontis* VII, 12, 34.
- Proprietas verborum* Virgilio familiaria III, 2, 1.
- Proprium somnium* C. I, 3, 11.
- Propter viam facere* S. II, 2, 4.
- Propudia* III, 14, 8.
- Prorumpit sonus* in verba C. I, 6, 69.
- Proscribere* S. II, 4, 21.
- Proserpina, Bona Dea* S. I, 12, 23. — pro inferiore terrae hemisphaerio S. I, 21, 1. — retinet Adonin, i. e. solem ib. 3. Forca ei sacrificatur S. I, 12, 23. Diti et Proserpinae sacrum est Mundus patens S. I, 16, 17. Proserpinae ramum consecrat Aeneas III, 1, 8.
- Proscinae gelidae* in Ponto VII, 12, 33.
- Prosum malum* III, 19, 2.
- Prostantes meretricio habitu deo* C. I, 2, 19.
- Protogoras* S. I, 1, 6.
- Πρωτον αλτιον* C. I, 2, 14.
- Protrahit iocunditatem* V, 16, 3.
- Provenire* = effici VII, 14, 12; 16, 18 et 20.
- Proventus actuum* C. I, 19, 24.
- Providentia inest prudentiae* C. I, 8, 7. *Providentiae aedes* S. I, 17, 55. *Providentia naturae* V, 11, 16. *Providentiae ministra fortuna* V, 16, 8.
- Providere humanis actibus divinis arbitria* C. I, 8, 7.
- Provincia cui erat admittere cet.* S. I, 7, 1.
- Provincialia cuiusdam Caesari simillimi audacius responsum* S. II, 4, 20.
- Proximus intervallo* VI, 2, 34.
- Prudentem expiare non posse* S. I, 16, 10.
- Prudentia animi iam purgati* C. I, 8, 9. — exemplaris ib. 10. — politici ib. 7. — Scipionis C. I, 10, 3. *Prudentiae officium* C. I, 8, 4.
- Prunus arbor felix* III, 20, 2.
- Pruscus infelix* ibid.
- Psallere* III, 14, 5.
- Psalterium* ib. 7.
- Psalteria inlecebris philosophantes exercet* S. II, 1, 5.
- Ψαμμαχόσια* apud Aristophanem et *Ψαμμαχοσοφάγαρα* pro multis V, 20, 13 sq.
- Psithia uva* III, 20, 7.
- Psittacus Auguratum salutans* S. II, 4, 30.
- Ψύχος*, categoria VII, 3, 2.
- Πείρα*, pars veli inferior V, 21, 5. Vid. not.
- Ptolemaeorum tyrannide pressi* Aegyptii S. I, 7, 14.
- Pubentes herbae* V, 19, 9. Vid. not.
- Pubertatis aetas* C. I, 6, 71. — in feminis duodecimus, in pueris quartus decimus annus VII, 7, 6. *Pubertatis incipientis gratia* V, 13, 24.
- Publicae feriae* S. I, 16, 5. *Publicum somnium* C. I, 3, 11.
- Publicius tribunus plebi* S. I, 7, 33.
- Pudendum* C. I, 6, 80. *Pudenda* S. I, 8, 6; VII, 9, 24; 16, 10.
- Pudicitia* C. I, 8, 7.

Pudor, *pathos* IV, 1, 4. **Uade** nascatur rubor VII, 11, 3 sqq.
Puellae biennio maturae quam pueros tutela liberari C. I, 6, 71.
Pueri pubertatis aetatem desinit XIV. annus VII, 7, 6. **Pueri** ut cum patribus ne in curiam irent S. C. factum S. I, 6, 25. **Pueri** Maniae deae mactati S. I, 7, 35. **Pueri** sellantes VII, 16, 25.
Pueritia misericordiam movet IV, 3, 3. — cur non canescat VII, 10, 10.
Pugilum in explorandis viribus consuetudo C. I, 6, 73. — certamen apud Virgilium V, 7, 5.
Polla ficus III, 20, 1.
Pulmentorum varietas VII, 4, 31. **Pulmenta** ex nigra et alba faba VII, 3, 13.
Pulmo receptaculum potus VII, 15, 2 sqq. — solidus et levigatus ib. 9. — humore gaudet ib. 13.
Puls fabacia S. I, 12, 33.
Pulvis terrenus admiscetur aquae ad lavandum VII, 13, 22.
Punctum non potest dividi C. I, 16, 10 sq. — est monas C. I, 12, 6; II, 2, 8. **Unum** apud geometras puncti locum optinet C. I, 5, 11. Ex eo nascitur linea C. I, 6, 35; 12, 5. **Protractum** lineam efficit C. II, 2, 5. **Est** lineae principium C. II, 14, 24. **Punctis** finiuntur lineae C. I, 5, 7 et 11. **Duo puncta** lineae ductum faciunt ib. 11. **Puncti** locum optinet terra C. I, 16, 6 et 10 sqq. **Addend.** p. 313.
Punico bello secundo S. I, 6, 13; III, 16, 1. **Inter duo bella** Punica III, 14, 4. **Bello** Punico servi militarunt S. I, 11, 30. — **Iudi** Apollinares instituti S. I, 17, 27. **Panicum** malum III, 19, 2.
Pupula C. I, 6, 68; S. VII, 14, 11.
Purgati animi virtutes C. I, 8, 9.
Purgatio perfecta animae C. I, 13, 16. **Purgatio** feminarum quando incipiat C. I, 6, 71. **Cf.** § 62. **Feminarum** crebra purgatio VII, 7, 4.
Purgatoriae virtutes C. I, 8, 8.
Puri dies S. I, 16, 24.
Purpureae III, 13, 12. **Purpureae** usus in praetexta puerorum S. I, 6, 9 sqq. **Purpureae** Tyriae obscuritas S. II, 4, 14.
Putare = computare S. I, 15, 13.
Putredo pecudum quid sit VII, 16, 17. — unde genoretur ibid. et S. I, 17, 57.
Pylades histrio S. II, 7, 12 sqq.

Pyrgi oppidum V, 15, 4.
Pyrrhi nex IV, 3, 15.
Pythagoreorum mystica aemula C. I, 2, 9. **Eorum** iusiuranduma C. I, 6, 41. **Addend.** p. 310.
Pythagorici octonarium numerum iustitiam vocaverunt C. I, 5, 17.
Πύθιος S. I, 17, 50.
Πύθιος cur dictus sit Apollo ibid. et 61.
Pytho S. I, 17, 17. **Pythemia** draconis ab Apolline occisi fabula eiusque significatio ib. 51 sqq.
Quadratum corpus C. I, 5, 10.
Quadrupes equus VI, 9, 10.
Quadruplus numerus C. I, 19, 21. **Quid** sit C. II, 1, 19.
Quaestitissimae epulae III, 13, 9.
Quaestiones convivales VII, 3, 23.
Qualitas p. xxi sq. **Qualitas** verbi D. I, 1. **Qualitates** binae in singulis elementis C. I, 6, 25.
Qualiter p. xxxv. **not.** **Add.** VI, 8, 1.
Quam omisso magis VII, 6, 5.
Quamdix = donec C. I, 18, 11. **Vid.** **not.**
Quantitas = quot C. I, 5, 9.
Quantitas C. I, 21, 14.
Quassars et **quater** VI, 7, 8.
Quatenus = quoniam S. I, 4, 8; VI, 2, 8.
Quaternarius numerus C. I, 6, 23; II, 2, 10. **Eius** laus C. I, 6, 23.
Quaternarius Pythagoreorum ib. 41.
Quatiuntur artus suos VII, 6, 9.
Quattuor corpori longo latoque assimilatur C. II, 2, 6. **Quattuor** duplicata solidum corpus efficiunt C. I, 5, 11. **Quattuor** et generatur et generat ib. 16.
Quattuordecim (ordinea) S. II, 3, 10.
Quercus arbor felix III, 20, 2.
Querelae IV, 2, 5.
Querquedulae III, 13, 12.
Quia pro quod et pro accus. c. inf. **Not.** **ad** C. I, 6, 62. **Add.** VII, 1, 11.
Quietem per membra inrigat VI, 1, 44.
Quinarius ad zonas caeli refertur C. I, 6, 18. **Est** rerum omnium numerus ib. 20. **Quinarii** numeri virtutes ib. 18 sqq.
Quinta essentia constare animam C. I, 14, 20.
Quintilis mensis, a Martio quintus, idem qui Iulius S. I, 12, 3 et 5.
L. Quintus praetor castissimus Domitiani aetate VII, 3, 15.
Quirianum malum III, 19, 2.
Quirinus Ianus S. I, 9, 15 sq.

Quirites apes dicit Virgilius VI, 6, 19.

Quisquam pro *quispiam* VII, 3, 11.

Quod pro *arcus*. c. inf. Not. ad C. I, 13, 18. Add. C. I, 5, 9; 6, 4 et 75; 14, 3; 17, 11; 19, 18; 20, 18 et 30.

Quod aiunt C. I, 7, 8.

Radio loca describere VII, 2, 6.

Radius olea III, 20, 6.

Ranae de terra et imbre natae VII, 16, 12.

Raptus vagina gladius C. I, 10, 16.

Ratio, prima animae pars C. I, 6, 42. — animae purissima pars C. I, 14, 7. Sedes eius est in capite ib. 10. Ratione carent animalia ib. 11. Tam ratione quam sensu carent arbores ib. 13. Ratio inest prudentiae C. I, 8, 7. In caelestibus sono est causa modulaminis C. II, 1, 7. Quid visui conferat VII, 14, 17. *Rationes* geometricae evidentiassimaeque C. I, 20, 17.

Ratiocinatione amiciri animam, dum per Saturni sphacram delabitur C. I, 12, 14.

Rationabiliter C. II, 11, 17; D. 13, 8. *Rationalis* philosophia quoniam C. II, 17, 15.

Reatinum S. I, 11, 16.

Reatus C. I, 13, 8; S. II, 5, 4.

Reboare VI, 4, 21.

Recens caede locus VI, 6, 3.

Recepit = *anscepit* C. I, 1, 7.

Receptaculum seminis C. I, 6, 61.

Recessio mundanae volubilitati contraria C. I, 18, 19.

Recessit = *distat* C. I, 19, 5. Vid. not.

Recessus C. I, 11, 12.

Reciprocatio aeris VII, 12, 3.

Reciprocatur spiritus VII, 15, 6.

Recoenare III, 17, 13.

Recognoscere C. I, 9, 1.

Recolere furtum VII, 3, 15.

Recrementa VII, 15, 4.

Rector civitatis C. I, 3, 14; 8, 12; 9, 6. — exercitus C. I, 3, 16; S. V, 15, 2. — rerum publicarum C. I, 4, 3. — sui et rei publ. C. I, 8, 8. — urbium C. I, 9, 9.

Rectum modum Stoici vocaverunt indicativum D. 13, 7.

Rekursus C. I, 20, 4.

Recusare = *nequire* C. II, 1, 22.

Redamare pro *reamare* VI, 9, 6.

Redarguere pro *rearguere* ibid.

Redire pro *reire* ibid.

Reditio C. I, 17, 10.

Refestique ad praelia VI, 1, 34.

Refundere = *relicere* vel *committere* p. XLIV.

Refusio S. I, 21, 27. Cf. tab. II. fig. 6.

Reges cum *dis* enumerantur C. I, 9, 6.

Regia S. I, 15, 19.

Regina sacrorum ibid.

Regulariter p. XLIV.

Rei publicae consultitur politicis virtutibus C. I, 8, 6. Eius servatores aut adiutores in caelo beatitudinem consequuntur So. 3, 1; C. I, 8, 1 sqq. *Rerum* publicarum rectoribus convenire negotiosas virtutes C. II, 17, 4. *Rerum* publicarum quarundam mos in cogendo ad militiam C. I, 6, 74.

Religio C. I, 8, 7. Unde dicta sit III, 3, 8.

Religiosi quinam sint III, 3, 10.

Religiosus de quibus rebus sit interrogandus VII, 2, 13. *Religiosum* quid sit III, 3, 8 sqq.

Remedialis VII, 16, 34.

Remediorum varietas VII, 5, 25 sqq.

Remissio iusta militiae C. I, 6, 74.

Remittere animum esse quasi *amittere* S. I, 5, 12.

Remordere C. I, 6, 10; S. III, 17, 10.

Remus in aqua videtur fractus VII, 14, 20.

Renidere = *subridere* p. XLIV.

Reo qualis oratio sit necessaria IV, 2, 1.

Repetere res S. I, 16, 15.

Repetitio, *ἐκπαράγοι* IV, 6, 23.

Repetitiones amoris V, 14, 6.

In catalogo eas non fugit *Homerus* V, 15, 14 sqq.

Reprehendendi disciplina VII, 2, 1 sqq.

Reptans adhuc infantia S. I, 11, 1.

Requirunt arma VI, 1, 54.

Restat cum *accus*. c. inf. VII, 8, 5.

Restio vid. *Antius*.

Retrimenta Vid. not. ad VII, 4, 18.

Retro C. I, 21, 9.

Retrosum recedere VII, 9, 3.

Retroversum cedens numerus (in mensium diebus) S. I, 16, 40.

Reus voti vid. *Voti*.

Reverendus vacatione munerum C. I, 6, 76.

Revilus vid. *Caninias*.

Revocare = *reflectere* S. I, 19, 16.

Revolvere C. I, 6, 21. — in contrarium C. I, 18, 7.

Rex conventus S. I, 5, 13. — *mensae* S. II, 1, 3. — sacrorum S. I, 16, 9; III, 13, 11.

Rheginorum tyrannus Anaxilaus S. I, 11, 29. A servo regebantur ibid.

Rhegium III, 15, 7.

Ῥεῖα ῥαόντες θεοί V, 16, 14.

Ῥηγινῶν ὀνόματα (nomina ex verbis nascentia) D. 13, 6.

Rhetores decem Attici V, 1, 20.

Rhetoras IV, 4, 17.

Rhetorica sitae conviviis introducenda VII, 1, 4. Rhetoricae inventa apud Virgilium S. I, 24, 14.

Ῥεσπαρα morbi VII, 4, 24.

Rhodia ava III, 20, 7.

Rhodopeiae arces V, 17, 15.

Rhoebe, Mexentil equus IV, 6, 10

Ridicularia fundere III, 14, 9.

Rimare C. I, 10, 12.

Risum de se posteris tradere VII, 15, 1.

Rivatim VII, 12, 36.

Rivos deducere nulla religio prohibet S. I, 7, 8; III, 3, 10.

Rogaturae habitus IV, 1, 5.

Romae nomen Latinum et dei eius tutelaris cur sit ignotum III, 9, 3.

Romanorum dies S. I, 3, 6. Eorum sacra diurna et nocturna ibid.

Romuli virtus C. II, 17, 8. Romuli et Remi nutrix Acca Larentia S. I, 10, 17. Quomodo Romulus ordinaverit annum S. I, 12, 3 sqq. Populum in maiores iunioresque divisit ib. 16. Ei intercalationis originem adsignat Macer Licinius S. I, 13, 20. Quomodo cuiusque mensis sumperit initium S. I, 15, 5 sq. Cum P. Tatius regno communicato nundinas instituit S. I, 16, 32.

Rorantes responsiones VII, 9, 1.

Minuta atque rorantia V, 17, 7.

Ros aeris et lunae filius VII, 16, 31.

Rosae hibernae VII, 5, 32.

Roscius histrio Ciceroni familiaris III, 14, 11. Ciceronia cum eo certamen ib. 12. Fuit Sullae carissimus ib. 13. Eius diurna merces ibid. Vid. ind. auct.

Rotati in orbem cur vertiginem patiantur VII, 9, 2 sqq. *Rotari* in orbem C. I, 6, 81.

Rotunda aedes in Zilmissa colle S. I, 18, 11. Rotundae stellae C. I, 14, 22.

Rubile pirum III, 19, 6.

Rubor unde veniat pudore et gaudio affectis VII, 11, 3 sqq.

Rubri maris ortus C. II, 9, 7. Rubrum malum III, 19, 2.

Rubus arbor infelix III, 20, 3.

Ructuum causa VII, 4, 27; 5, 22 sqq.

Rudimenta nascendi C. I, 12, 4.

Ruina vid. *Labitur*.

Rumore secundo VI, 1, 37.

Ruralis operis auctor Virgilio Hesiodus V, 2, 4.

Ruscus arbor vid. Pruscus.

Russi coloris vexillum S. I, 16, 15.

Rustici et pagani S. I, 16, 6.

Sabinarum raptus S. I, 6, 16; 9, 17.

Sabini a Tarquinio domiti S. I, 6,

8. Tullus Hostilius ter de iis triumphavit S. I, 8, 1.

Sabinorum cum Romanis proelium ad

Viminalem collem S. I, 9, 17.

Sabinorum lingua III, 18, 13.

Sabulo S. II, 1, 9.

Sacer III, 3, 2 sqq.; 7, 3 sqq.

Sacra celebritas S. I, 16, 14.

Sacri homines III, 7, 5 sqq.

Sacra Romanorum diurna et nocturna

S. I, 3, 6. Sacrorum ritus quo-

modo a Virgilio observati sint

III, 1, 1 sqq. Cerimoniarum *sacra*

C. I, 2, 9; 10, 9. *Sacrum* (i.

e. imperatoria) convivium III,

16, 7.

Sacerdotibus cura mensium et die-

rum commissa S. I, 14, 6.

Eorum error in intercalationibus

ib. 13. *Sacerdos* (i. e. Sibylla)

V, 2, 14.

Sacrarium sapientiae C. I, 2, 8.

Sacratus Halesus III, 7, 3.

Sacricolae sagaeque V, 19, 7.

Sacrificia S. I, 16, 3. — Pelas-

gorum S. I, 7, 31 sqq. *Sacrificiis*

cur sint adhibiti musici

soni C. II, 3, 4.

Saepe = plus semel C. I, 20, 3 et

24; S. I, 2, 2; VII, 3, 6.

Saginati lepores III, 13, 14 sq.

Saginatae cochleae ib. 15.

Sagittarium primo obtinebat Iup-

piter C. I, 21, 24. *Sagittarius*

omnium zodiaci domiciliorum

imus atque postremus quomodo

naturam solis imaginetur S. I,

21, 26.

Sagittarum nomine radiorum iactus

ostenditur S. I, 17, 60. *Sagittis*

certantes V, 7, 6.

Salarium S. II, 4, 5.

Saliaria sacra Tiburtium III, 12, 7.

Salii Marti dicantur III, 12, 1.

Cur Herculi a Virgilio attributi

sint ib. 5. Eorum carmina S. I,

9, 14; 15, 14. *Appius* Claudius

- inter collegas optime saltitabat III, 14, 14.
- Salis natura qua ratione carnem conservet VII, 12, 4 sq. Salibus inesse pingue quiddam VII, 13, 23.
- Sallentina olea III, 20, 6.
- Salsamenta III, 17, 9. *Salsamenta vendidit*, scomma VII, 3, 6.
- Salutis* sperit mentus VII, 13, 23.
- Saltandi peritia Appii Claudii Sallii III, 14, 14. Saltandi mos anto triclinia ib. 4 sqq. Saltare honestum fuit apud veteres ibid. Saltare cum crotaliis ibid. et 7. *Saltare* canticum S. II, 7, 13. — Oedipodem ib. 15.
- Saltatorius ludus apud veteres III, 14, 4 et 7.
- Saltibus alternis* C. I, 6, 33.
- Salus ad lunae naturam refertur S. I, 20, 1. Simulachris eius cur iungantur dracones ib. 2. Salutem qui nominasset ferias observabat S. I, 16, 8.
- Sambuca III, 14, 7.
- Samothrace in Phrygiam delati di Penates III, 4, 7.
- Samothracas di ib. 9.
- Sanctum quid sit III, 3, 5 sqq. *Sanctum* flumen VI, 1, 12. *Sanctissimi* Augusti III, 17, 4.
- Sanguen arbor infelix III, 20, 3.
- Sanguis calore privatus in sanien vertitur VII, 12, 4. Quomodo sanguinis abundantia sit indicium caloris VII, 7, 4. Sanguine carentia animalia nullum cibum quaerere VII, 13, 4. Quomodo sanguis in naturam lactis albescat V, 11, 16. Sanguine velut curru vehitur natura VII, 11, 8. Sanguis dicitur esse anima C. I, 14, 20. *Sanguine* poenas solvere VI, 1, 15.
- Sapientes quinam sint C. I, 8, 3. Perpetuam caeli possessionem expetunt C. I, 9, 6. Sapienti morte in immortalitatem est migrandum C. II, 12, 2. Qualis mors sit adpetenda sapientibus C. I, 13, 6 sq.
- Sapientia vocatur agnitio rerum divinarum C. I, 8, 3. Sapientia perfecta animae C. I, 9, 1.
- Sarapis ab Alexandrinis maxime colitur S. I, 20, 13. Signum tricipitis animalis ei adiungitur ibid. Tempia eius cur apud Aegyptios extra urbes sint S. I, 7, 14 sq. Vix aegreque a Romanis admissus ib. § 15.
- Sarcire* = struere C. II, 15, 18.
- Sarmentorum igne uti medicos VII, 16, 23.
- Σάθρ*, unde Sathuni dicti sunt, qui vocari solent Satyri S. I, 8, 9. *Satias* VII, 12, 21.
- Saturnalia eorumque origo archana S. I, 7, 18 sqq. — vetustas ib. 24 et 36. Tulli Hostilii aetate primum Romae instituta S. I, 8, 1. Quo die celebrata sint S. I, 10, 2 et 5. — tribus diebus S. I, 10, 4 et 23. — septem diebus ib. 2 sq. — feriatis tantum, non festis omnibus S. I, 11, 50. Saturnalia tempus solemniter feriaturum S. I, 1, 1. Saturnalibus optimo dierum S. II, 1, 8. Saturnalibus bellum numero nefas fuit S. I, 10, 1; 16, 16. item a nocentibus poenas exigere S. I, 10, 1. Saturnalibus famuli cum dominis epulabantur ib. 22. — ante eos S. I, 24, 23. Cur epulae servis a dominis adpositae sint S. I, 12, 7. Tota licentia iis permittebatur S. I, 7, 26. Saturnalia clamitabantur S. I, 10, 18. A clientibus ambitiose munera exigebant S. I, 7, 23. Cerei missitabantur ib. 31.
- Saturnaliorum conscribendorum consilium Macrobius debuit Gellio p. xv. Eorum argumentum et distributio per dies p. xvi sqq. Interlocutores p. xxii sqq. Divisio in libros p. xxxi sq. Hanc fraude commissa perturbavit Pontanus p. xxxii.
- Saturnia oppidum, S. I, 7, 23. — Iani regnum ib. 24.
- Saturnia stella So. 4, 2. C. I, 19, 18.
- Saturnii ab Hercule in Italia relictii S. I, 7, 27.
- Σατοργιος* ala ib. 28.
- Saturnius collis ib. 27.
- Saturnus deorum princeps S. I, 7, 13. Caeli patris pudenda abscondisse dicitur S. I, 8, 6. — a Iove filio pulsus et in vincula coniectus ibid. et C. I, 2, 11. Cur in compedibus visatur S. I, 8, 5 et 11. Cur filios suos devorare dicatur ib. 10. Saturnus est idem qui sol S. I, 22, 8. — temporum auctor ibid. et S. I, 8, 7. Quasi Sathunnus *σαθρ* *σαθρ* dictus ib. 9. — a satu dictus S. I, 10, 20. Saturnus et eius uxor Ops tam frugum quam fructuum reportores esse creduntur ib. 19. Caelum et terra esse dicuntur ib. 20. Cecrops in Attica primus iis aram statuisse

- dicatur, eos pro Iove et terra coluit et instituit ut patres familiarum passim cum servis vescerentur ib. 22. A Iano hospitio exceptus S. I, 7, 21. Cum subito non comparuisset, excogitavit ei honores ut vitae melioris auctori ib. 24. Eius tempora fuerunt felicissima ib. 26. Ea regnante nullum furtum commissum, nihil erat cuique privatum S. I, 8, 3. Ei debetur peritia reris S. I, 7, 21. Eius insignis falx ib. 24. Cur haec in Siciliam decidisse patetur S. I, 8, 12. Sarculorum insertiones et pomorum educationes ei tribuuntur S. I, 7, 25. Quomodo Cyrenenses rem divinam ei faciant ut mollis et frugum repertori ibid. Romani etiam Stercorum vocant ibid. Quomodo in eius honorem signata sint aera ib. 22. Ara cum sacris ei condita est a Iano ib. 24. A Pelasgis ara erecta est Saturno, cuius festum Saturnalia nominantur ib. 30. Cf. I, 11, 48. Saturni ara ante Senaculum S. I, 8, 2. Aedes quando prima facta sit Romae Saturno ib. 1. Aedem eius Romani velauerunt esse aerarium ib. 3. Cur Tritones eius fastigiis impositi sint ib. 4. Cur apud Aegyptios sint eius fana extra pomeria locata S. I, 7, 15. Ante Ptolemaeam eam non receperat Aegyptii ib. 14. Maximo honore apud Romanos cultus ib. 14 sqq. Viro- rum victimis sacrificant, postea luminibus ib. 31. Cur ei res divinae sint aperto capite S. I, 8, 2 et 10, 22. Decembris sacrum eius possedit S. I, 7, 23. Eius festo bellum inchoare non licitum S. I, 10, 1; 16, 16. Cur oblatis sint cerei S. I, 11, 48 sq. Saturni sphaera C. I, 19, 3. — est aqua C. I, 11, 8. — ratiocinationem et intelligentiam dat C. I, 12, 14. Saturni stella C. I, 19, 16. — malefica est ib. 20 et 26. — trinita ante zodiacum percurrit ib. 3 et 16 sqq.; 21, 7. In genitura mundi in Capricorno Saturnus mensebatur ib. 24. Aquarius Saturno datur ib. 26.
- Satyri in Parnasso monte auditi S. I, 18, 5. Sathuni dicti S. I, 8, 9.
- Sarcum vas C. I, 20, 26.
- Saxum vetustum III, 6, 6.
- Scabies curanda III, 3, 11.
- Scabri verus VI, 3, 9.
- Scaevola pontifex S. I, 16, 10.
- Eius responsum quid feris agi liceret ib. 11. P. Scaevola Sextus III, 13, 11.
- Scantianum malum III, 19, 2.
- Scari ab Optano in Italicum mare sparsi III, 16, 10.
- Scaturigo aquarum V, 19, 19. — morborum VII, 4, 11.
- Scandianum malum III, 19, 2.
- Scena figmenti C. I, 2, 4.
- Sceptro cum oculo hieroglyphicia litteris significatur Osiris S. I, 21, 12.
- Scintilla stellaris essentiae anima C. I, 14, 19.
- Scipides VI, 1, 46.
- Scipio, Africani pater, sancius a servo in castra perductus S. I, 11, 26.
- Scipio Tullianus C. I, 1, 2. Cf. S. I, 1, 4. Eius somnium quale sit C. I, 3, 12. Quomodo eius personae conveniat somnium generale aut publicum ib. 14. Eius pietas et prudentia ib. 12. Eius virtutes C. I, 10, 2 sqq. Somnii propositum C. I, 4, 1. Quando deleta Carthagine triumphavit C. II, 11, 16. Scipionis Africani et Numantini de seculi sui luxuria testimonium III, 16, 3.
- Scipionum nomen unde venerit S. I, 6, 26.
- Scire aliquem C. I, 16, 4. not.
- Sciri eo maluerant C. I, 2, 20.
- Scissa in numerum C. I, 6, 18.
- Scissionis ratio ibid.
- Scito atque consulta S. I, 16, 24.
- Scitamenta VII, 14, 1.
- Scommma VII, 2, 2; 3, 1 sqq. A quibus scommatis in convivio abstinendum sit ib. 4. Scommmatum variae nomen ib. 13 sqq. Usus moderatus Lacedaemone a Lycurgo institutus ib. 22. Conditio dicentis ea commendat VII, 3, 20.
- Scozōs, propositum C. I, 4, 1.
- Scorpius Marti et Veneri dicatum signum C. I, 21, 24; S. I, 12, 11. Quomodo solem referat S. I, 21, 20. Eius natura ibid. Scorpil pars est Libra ib. 25; 12, 11; C. I, 18, 13.
- Scortum nobilissimum S. I, 10, 13.
- Scruptionis (Inscriptionis) titulus S. I, 11, 16.
- Seropha unde cognominatus sit Tremellius S. I, 6, 30.
- Seulus III, 17, 16.
- Scurra consularis Cicero S. II, 1, 12.

Scurtilis iocus C. I, 22, 10.
Seylla V, 2, 14; 6, 6 sqq.
Scyphus V, 21, 2. — *Herculla* poculum ib. 16.
Scythia frigidae zonae vicina C. II, 7, 20.
Scythicum mare nunc gelu constringatur VII, 12, 31.
Sebadius sol et Liber Pater dictus S. I, 18, 11.
Se fortior C. I, 6, 73.
Seca C. I, 11, 11; 13, 5 et 9. = ratio V, 16, 8.
Secunda vid. *Menea*.
Securitas C. I, 8, 7.
Secus virile ac muliebre III, 13, 7.
Sedentes Opi sacrificant S. I, 10, 21.
Sedilo quid significet in *Herculis* sacris III, 6, 16.
Segetiam et *Seiam* qui nominasset *ferias* observabat S. I, 16, 8.
Σελήνóβλητος S. I, 17, 11.
Seleuci regis occisi per servum ultio S. I, 11, 27.
Sella curulis a *Tullio Hostilio* instituta S. I, 6, 7. *Sellis* duabus sedere S. II, 2, 10; VII, 3, 8.
Σήμα = *σάμα* C. I, 11, 3.
Semel (ein für allemal) C. I, 16, 5.
Semelam Boeoti credunt esse Bonam Deam S. I, 12, 23.
Semen generatio est VII, 16, 13.
Semen exile facit vinum VII, 6, 8. *Semen* haeret in vitam C. I, 6, 62. *Eius* vis ibid. *Eius* iactus ibid. *Seminis* definitio VII, 16, 13. *Seminale* animenti sit maior vis in infans V, 11, 16 sqq. *Semina* omnium rerum de caelo fluxisse S. I, 8, 8. *Rerum* quaerendarum iactus *seminibus* C. I, 17, 6. *Semina* flammæ V, 12, 3. — loquendi VII, 2, 15. — virtutum C. I, 10, 2.
Sementivum pirum III, 19, 6. *Sementivæ* feriae S. I, 16, 6.
Seminalis ratio VII, 16, 5.
Seminarium praebendi sensus C. I, 14, 7.
Semiramis a Nino procreta secundum quosdam creditur C. II, 10, 7.
Semitonium C. II, 1, 22 sqq.
Semulcus S. II, 2, 17.
Σεμνάς VI, 4, 16.
Semoniam qui nominasset *ferias* observabat S. I, 16, 8.
Sempronia *Lentull* socrus III, 13, 11. — optime scivit saltare III, 14, 5.
Semurius ager S. I, 10, 16.
Senaculum S. I, 8, 2.
Senarius numerus unde constat C.

I, 6, 12. *Eius* vis ac religio ibid. sq. *Plenus* atque perfectus est VII, 13, 10. Quo digito demonstraretur ibid.
Senectus misericordiam movet IV, 3, 5. Cur sit frigida et sicca VII, 10, 8.
Senectus loquax et fabulis referendis amica notus VII, 2, 15.
Senemure regnante apud Aegyptios S. I, 23, 10.
Senex de quibus sit interrogandus VII, 2, 14. Cur senes ad fluxum sint difficilliores VII, 6, 19. Cur facile inebrientur ib. 15 sqq. Cur facile ieiunium ferant VII, 13, 4. Cur ab Homero vocentur *χολοκρότατοι* VII, 10, 1 sqq. Senes etiam sanos ebriorum malis laborare VII, 6, 21. Senum corpora sicca et dura, cutis aspera ib. 19 sq.
Sensa et *inventa* C. I, 2, 9; S. I, 24, 14; VII, 5, 4.
Sensificum spiramentum VII, 9, 20.
Sensus quibus partibus corporis non inest VII, 9, 8 sqq. *Sensus* a cerebro ministrari ib. 9. Cur in capite locati sint ib. 17; C. I, 6, 81. *Sensus* quinque S. II, 8, 10; VII, 9, 16. Nulli divine corpori inest ibid. *Sensuum* efficacia quomodo de ratione pendent VII, 14, 17 sqq. — exercitium sibi consonum anima C. I, 14, 19.
Sententiam naminem de se anam posse vitare C. I, 10, 12.
Sententialiter Not. ad V, 16, 6.
Sentibus prodigia mala comburantur III, 20, 3.
Sentire et crescere animalibus ceteris cum homine est commune C. I, 14, 10. *Sentiendi* natura ad nos de sole venit C. I, 12, 14; 19, 23. Caducorum corporum est proprius ibid. *Sentiondi* vis cur indita sit animae C. I, 14, 7 sqq. *Sentire* = animadvertere C. I, 6, 50.
Seorsum = ex altero genere IV, 6, 16. *Seorsum* suo merito C. I, 6, 5. *Seorsum* .. et .. *seorsum* VII, 15, 19.
Σεντάς, septenarius C. I, 6, 45.
Septem neque generatur neque generat C. I, 6, 16. Numeris septem et octo animæ mundi contexta est C. I, 6, 8. Vid. not. *Septem* corporis partes ib. 60. — motus ib. 81.
Septembrem mensem Germanici appellatione invenit Domitianus S. I, 12, 36.

Septenarius numerus unde constat C. I, 6, 34. — tribus modis coniungitur ib. 6. *Gemina eius vincendi via* ib. 34. *Est omnium numerum nodus ibid.* *Eius potentia* ib. 47. — *perfectio* ib. 76. — *laus* ib. 45 sq. *Septenarium multis rationibus dici plenum* ib. 1 et 82. *Monas ei aptissime iungitur* ib. 10. *Virgo et Pallas vocatur* ib. 11. *Septenario anima mundi generata est* ib. 45. *Eo constat hominis formatio* ib. 62. — *dis ponuntur corporis membra* ib. 77. — *movetur luna* ib. 48. *Eius multiplicatio perfectam aetatem facit* ib. 75. *Eius decas est meta vivendi* ib. 76. *Perculum sanitatumque aegrie denuntiat* ib. 81.

Septentrio C. II, 5, 18. *Septentrionis fenestram numquam admittit solem* C. II, 7, 12. *Septentriones numquam occidere* C. I, 16, 4. *Eorum compago* C. I, 18, 5.

Septentrionalis circus C. I, 15, 13; II, 5, 15. *Eius extremitas inhabitabilis* C. II, 5, 11. *Perpetuo frigore oppressa est* C. II, 7, 20. *Septentrionalis polus* ib. 12. — *vertex* C. I, 15, 14. *Hic semper a nobis videtur* C. I, 16, 4.

Septimana C. I, 6, 74 et 76.

Sepulchrum animae est corpus C. I, 10, 10; 11, 3.

Sepulti somno vinique VI, 1, 20.

Sepultura Patrocli et Palinuri V, 7, 9.

Sequestrare Not. ad Comm. I, 5, 6. Add. C. I, 10, 4; 20, 11; S. VII, 11, 2.

Serere rumores VI, 1, 33.

Serestus V, 15, 8.

Sergiana olea III, 20, 6.

Sergius Orata unde dictus fuerit III, 15, 3.

Sermones quales in conviviis habendi sint VII, 1, 1 sqq. *Sermones locis et temporibus aptare cognatum est sapientiae* ib. 20.

Sero venire S. II, 3, 7.

Serpentes de terra nati VII, 16, 12. *In templo Bonae Dene nec torrent nec timent* S. I, 12, 25. *Serpens passerum populator* V, 14, 13.

Serum pirum III, 19, 6.

Servi cur dominis non sint contemnendi S. I, 11, 2 sqq. *Cur dicti sint familiares* ib. 11. *Servi philosophi* ib. 41 sqq. *Servis coenae adpoci a matronis solitas mense Martio, a dominis Satur-*

nalibus S. I, 12, 7. *Saturnalibus illa concessa magna licentia* S. I, 7, 26. *Eorum honore gaudere Saturnum* S. I, 10, 22. *Quando institutum ut cum dominis coenarent ibid.* *Dis curae case servos* S. I, 11, 2. *Non haberi eos hostes, sed fieri* ib. 13. *Servorum fidei et fortium exempla* ib. 16 sqq. *Eorum opera in bellis* ib. 30 sqq. *Servos ad pilum vocare* ib. 12.

Servii Tullii natalem Nonarum diem habebant S. I, 13, 18.

Servilia, M. Bruti mater, Ciceronis ioco notata S. II, 2, 5.

Servilianus a Servilio dictus S. I, 6, 27.

Servillii Gemini in Mallium dictum S. II, 2, 10.

Servitio et libertate Saturni aetate nondum quisquam discriminabatur S. I, 7, 26.

Servitus nulla turpius est quam voluntaria S. I, 11, 9.

Servius (grammaticus) p. xxix. Add. S. I, 24, 8 et 20.

Servium Tullium primum intercalasse commemorat Iunius S. I, 13, 20. *Nundinae ab eo institutas esse Varroni placet ibid.* *Cur hoc factum sit refert Cassius* S. I, 16, 33. *Ei parentabant nundinis ibid.*

Severo cuidam dedicatus est liber de verbo p. 2.

Severus Cassius multos accusabat qui absolvebantur S. II, 4, 9.

Severus princeps III, 16, 6.

Sesagenarios maiores de ponte decere, proverbium S. I, 5, 10.

Sextilianum aerum pirum III, 19, 6.

Sextilis mensis, postea Augustus S. I, 12, 3 et 35.

Si p. xli. Si tamen VII, 6, 2 et 9, 1.

Si dis placet III, 14, 15.

Sibylla cur cognominatus sit Cornelius Rufus S. I, 17, 27.

Sibylla insanens IV, 1, 5.

Sibyllini libri consulti S. I, 6, 13; 17, 27. *Sibyllinum carmen* ib. 25.

Sicani S. I, 5, 1.

Sicca est tertia lucis aetheriae conversionum pars C. I, 6, 60.

Siccum eloquendi genus apud Virgilium V, 1, 11.

Siccifluus VII, 16, 34.

Σικελῶν Σατοῦρνιος ala S. I, 7, 26.

Sicetini in codicibus corruptum est ex v. c. ut int. p. 11 sq.

Sicilia S. I, 17, 24. — *admodum fertilis* S. I, 8, 12.

- Sicilienses* a Pelasgia vastati S. I, 7, 30.
- Sicula mensa* VII, 5, 23. — *aula* C. I, 10, 16. *Siculae copiae* ibid.
- Siculum fretum* III, 15, 7 sq.
- Sidereus animus* C. I, 14, 2. — *crater* C. I, 12, 8. — *calor* C. I, 15, 7. *Siderea* hominum mens ib. 1.
- Sidus*, signum stellis coactum C. I, 14, 21. *Sidera* et *stellae* sunt corpora divina ib. 18. Eorum proprium motum visus humanus deprehendere non potest C. II, 11, 9. Soli vicina non videntur C. I, 18, 14 sqq. Unde *Θεοι* dicantur S. I, 23, 3.
- Sigilla arte fictili facta* S. I, 11, 49.
- Sigillariorum celebritas* S. I, 10, 24. — *origo* S. I, 11, 46 sqq.
- Signaculum* VII, 13, 12.
- Signare* cum acc. c. inf. C. I, 13, 6. *Signandi* causa veteres annos ferebant VII, 13, 12.
- Signate* loqui VI, 7, 9.
- Signifer*, *zodiacus* C. I, 21, 22.
- Signinum pirum* III, 19, 6.
- Signum* = *sidus* C. I, 14, 21. = punctum C. I, 16, 10. *Signum* quod cum sole oritur et occidit semper occultitur C. I, 18, 14. *Signa ζώδια* nuncupantur C. I, 21, 22. Unum signum est duodecima caeli pars ib. 18. *Signa* universa zodiaci ad solem referri S. I, 21, 18 sqq. — in zodiaco latitudinem exigere C. I, 15, 10. *Signa* zodiaci cur diversorum numinum potestati adsignata sint C. I, 21, 24 sqq. Quoniam singulis stellis deputata sint ibid. Quas stellas gestaverint hora mundi nascentis ibid. Eorum ordo C. I, 18, 7 sqq.; S. I, 12, 10 sq. *Signa* sex superiora, sex inferiora S. I, 21, 2. *Signorum* zodiaci observatio quomodo ab Aegyptiis excogitata sit C. I, 21, 9 sqq. *Signa tropica* C. I, 12, 1. De adversa oblique denuntiant C. I, 7, 1.
- D. *Silanus* III, 13, 11.
- Silvatica pirus*, arbor infelix III, 20, 3.
- Silvestre malum* III, 19, 2. *Silvestris* materia C. I, 6, 9. — *tumultus* C. I, 12, 7; 22, 6., ubi vid. not. et Addend. p. 316.
- Silvicolae Fauni* VI, 5, 9.
- Similia* similibus gaudere VII, 7, 12. — *nutriri* VII, 5, 17. A simili pathos IV, 5, 1. Vid. Passiv.
- Similitudo passionis* movet pathos IV, 6, 9.
- Simulachra et imagines* C. I, 2, 20. *Simulachra rerum* cur in aqua rebus sint maiora VII, 14, 1 sqq. *Simulachra belli* VI, 1, 28.
- Sinapi* cur adpositum cuti laedat, devoratum non item VII, 8, 7 sq.
- Sinciput* III, 13, 12.
- Singularis numerus* post pluralem VI, 6, 10.
- Singulariter* = singulari numero S. I, 4, 9.
- Sinistrae partes* cur sint debiliores VII, 4, 21.
- Sinon* IV, 3, 6; V, 2, 4.
- Sirenes caelestibus orbibus insidentes* C. II, 3, 1.
- Sisyphi saxum* quid significet C. I, 10, 15.
- Sitis* cum domatur maior voluptas, quam cum sedatur fames VII, 12, 20. Cur edendo non sublevetur ut bibendo fames VII, 12, 18 sq.
- Sitiunt* magis quam esuriunt ieiuni VII, 13, 1 sqq.
- Situs* omnis corporis VII, 13, 7.
- Sinaragrus Cilniorum* S. II, 4, 12. *Συναργός*; *Apollo* S. I, 17, 48.
- Sobrietas* C. I, 8, 7.
- Sociale bellum* S. I, 11, 32. *Sociale animal* est homo C. I, 8, 6.
- Socrates* in Platonis Symposio S. I, 1, 3; II, 1, 3; VII, 1, 13. Dixit se bibere atque esse ut viveret S. II, 8, 16. Non fuit eodem tempore cum Timaeo S. I, 1, 5. *Parmenides* fuit eo antiquior ibid. *Socratis scoma* in Critobulum VII, 3, 16. Quid de cibis suadere solitus sit VII, 4, 32.
- Socratica cohera* S. I, 11, 41. — *maiestas* S. II, 1, 4. — *depressio* VII, 3, 11. *Socraticus Cebes* S. I, 11, 41.
- Sodalitates a Romulo institutae* S. I, 16, 32.
- Sol unde dictus* sit C. I, 20, 4; S. I, 17, 7. Annuo spatium zodiacum percurrit C. I, 6, 50; 19, 4 et 16; S. I, 13, 9; 14, 3. *Eius motus* per duodecim signa C. I, 18, 50. — ab ortu in occasum C. I, 18, 2. — ab occasu in orientem ib. 12. *Zodiaci terminos* non excedit C. I, 15, 7. *Tropicos* nusquam excedit C. II, 7, 10 sq.; 8, 1. *Peruatae zonae fines* non excedit C. II, 7, 17; S. I, 23, 2. *Tribus tantum cardinibus recipitur* C. II, 7, 12. *Solis defectus* C. I, 15, 10 sq. *Eius cursus* vices

omnium rerum disponent C. I, 20, 6. Singulis mensibus unum signum ometitur C. I, 18, 12. Plures dios in Geminis consumit C. I, 6, 51. Primo cum Leone oriebatur C. I, 21, 24. In Ariete et Libra horas dici et noctis partes facit C. I, 18, 13 et 17. Solis portae sunt Cancer et Capricornus C. I, 12, 1 sq.; S. I, 17, 63. Septimo signo vices auras variat C. I, 6, 57. Ad eius aurturam universa sodiaci signa referuntur S. I, 21, 18. Solis amfractus et reditus pro anno est C. I, 6, 83. Praecipua eius potestas in dimittendo anno S. I, 9, 10. — in constituendo anno Romano S. I, 14, 3 sqq. Sol et luna, duces anni S. I, 16, 44. Annus solis dicitur magnus C. II, 11, 6. Solis mensura C. I, 16, 10; 20, 9 et 25 sqq. — quomodo inventa sit ib. 12. Est octies terra maior ib. 32. Terra esse maiorem constat C. I, 16, 11. — probatur lunae defectu C. I, 20, 10. Solis diametrum ib. 31. Orbis maturitatis solito maior apparet VII, 14, 2. Quantum distet a terra C. I, 20, 18 et 21. Circuli per quem sol meat ambitus C. I, 16, 10. Iter solis quomodo metiendum sit C. I, 20, 12 sqq. Sol cuncta inlustrat So. 4, 2. Defectu suo nihil patitur C. I, 15, 12. Sol est terrenae fecunditatis auctor S. I, 18, 23. Sol et luna praecipue vitam nostram moderantur C. I, 19, 23. Est nascentis hominis *δαίμων* S. I, 19, 17. Solem in terris esse dicere solemus C. I, 21, 34. Solis duo maximi effectus S. I, 17, 16. Partem quoque hemisphaerii inferioris ingreditur S. I, 21, 2. Eius vulnus est hiems ib. 4. Superum clarum, caeruleum inferum vocant Aegyptii S. I, 19, 10. Solis natura S. I, 21, 17 sqq. Venti de eo auferunt substantiam ib. 9. Haurit humorem VII, 16, 18. Aestate putrefacit carnes ib. 20. Eius temperatus calor est morborum omnium fuga S. I, 17, 14. Est lumen maximum C. I, 20, 3. — dux et princeps et moderator reliquorum luminum So. 4, 2. C. I, 20, 3 sqq.; S. I, 17, 3. — mons mundi S. I, 18, 15; C. I, 20, 6. — mundi caput rerumque eator S. I, 19, 14. — cor caeli C. I, 20, 6. — Iovis

oculus S. I, 21, 12. Deo vel *τάραδῶ* apud Platonem simillimus C. I, 2, 15. — sphaerarum omnium inoderator S. I, 22, 7. Soli amica est harmonia caeli ibid. Unda oceani ei dapes ministrat S. I, 23, 2. Solis praeceteris sideribus et stellis praestantia S. I, 23, 6. Est omnium vitae auctor C. I, 6, 57. — ignis aetherei fons C. I, 20, 3 et 7. Sentendi opinandique naturam dat C. I, 12, 14; 19, 23. Solis sphaera est ignis elementum C. I, 11, 8. Eius radius naturam ignis secum devehit C. I, 19, 13. A Gigantum gente vi pestiferi caloris poenas exegit S. I, 20, 8 sq. Qui locus eius sphaerae adsignetur C. I, 19, 1 sqq. Solis quasi comites Mercurii et Veneris sphaerae So. 4, 2; C. I, 19, 4 sqq.; II, 4, 9. Cur a nonnullis supra Mercurium supraque Venerem esse credatur C. I, 19, 2. Cur non abrupte sed fere medium solem dixerit Cicero C. I, 19, 14. Diversae virtutes solis nomina, dis dederunt S. I, 17, 4. Omnes eius virtutes ad unius simulachri barbati speciem redactae S. I, 17, 66. Ad solem poetas omnes poene deos referunt S. I, 17, 2. Modo Apollinem modo Liberum modo sub aliarum appellationum varietate eum veneramus ib. 1. In diurno hemisphaerio Apollo vocandus est, in nocturno Dionysus, i. e. Liber pater S. I, 18, 8. Sol idem est ac Liber pater S. I, 18, 1 sqq. Sol et Liber pater dictas Sebadius ib. 11. Unde dictus sit *Ἰσῖος* S. I, 17, 16. — *λέως* ib. 40. — *Ἀπόλλων* ib. 7. — *Διόνυσος* S. I, 18, 13. — Liber ib. 16. — *Φάνης* ib. 12 sq. — *Εὐφουλῆς* ibid. et § 17. Qui eius effectus vocetur Mars S. I, 19, 6. Est Mercurius ib. 7. Idem est qui Ianus geminus S. I, 9, 9; 17, 42. — Hercules S. I, 20, 6 sqq. — Adonis S. I, 21, 1 sqq. — Attis ib. 7 sqq. — Osiris ib. 11 sq. — Horus ib. 13. — Ammon ib. 19. — bos Apis et bos Bacis ib. 20. — Nemesis S. I, 23, 1. — Pan ib. 2. — Saturnus ib. 8. — Iuppiter S. I, 23, 1. — Adad ib. 17. Soli nullum simulachrum finxit antiquitas C. I, 2, 16. Eius simulachrum barbatur apud Assyrios S. I, 17, 66.

Eius simulachra apud Aegyptios S. I, 18, 10. — *pennata* S. I, 19, 10. In eius capite pinguntur radii S. I, 20, 12. *Solis armenta* V, 2, 14. In sole S. II, 6, 4; 7, 6. *Solarium* S. II, 4, 14. *Solatum sitis* VII, 12, 19. *Solationum* fortius adiecit Virgilius quam Homerus V, 11, 8. *Soleo* nescit futurum D. 23, 8. *Solidare* C. I, 6, 37; 15, 4. *Soliditas corporum* C. I, 5, 9. — e planitie sicut C. I, 6, 35. *Sol dum serpus quomodo efficiatur* C. II, 2, 6. *Eius dimensio triplex* ib. 3. *Solidum nihil est sine terra* C. I, 6, 29. *Solinus ager* S. I, 10, 16. *Sollicitior inquisitor veri* C. I, 11, 1. *Solistimum tripudium* V, 13, 30. *Selonis virtus* C. II, 17, 8. *Solistia duo* C. I, 6, 57; 12, 1. Unde dicta sint C. II, 7, 10. *Solvi in corporis debilitatem* S. I, 11, 4. *Σῶμα, corpus, quasi σῆμα* C. I, 11, 3. *Somni* C. I, 5, 1. *Somniandi modi* C. I, 3, 1 sqq. *Somnium, ὄνειρος* C. I, 3, 2. *Eius genera* ib. 10 sq. *Scipionis somnium quale fuerit* ib. 12 sqq. *Omnes philosophiae partes hoc complecti* C. II, 17, 15. *Somni diversitates quinque* C. I, 3, 2 et 10 sq. *Quenam somnia de statu civitatis pro veris sint habenda* ib. 14. *Somniorum portas* ib. 17. *Somnia de adversis semper esse obliqua atque obscura* C. I, 7, 1. *Homericum somnium quale fuerit* ib. 4. *Somnus ex humore contingit* VII, 10, 9. — *frigidis reducitur* VII, 6, 7. *Somnus ab Homero et a Virgilio descriptus* V, 3, 12; 11, 30. *Sonare* = *significare* D. 22, 5; VII, 3, 2 et 17. *Sonitum super arma dederunt* VI, 1, 24. *Sonus dulcis aut asper unde veniat* C. II, 1, 5 sq. — *acutus aut gravis* C. II, 4, 1 sqq. *Sonus ex motu* So. 5, 1; C. II, 1, 2 sqq. — *producitur numeris* ib. 12 sq. *Sopor Leti consanguineus* V, 7, 11. *Sors* = *oraculum* S. I, 6, 15; 7, 28. *Sortiri naturam* C. I, 6, 9 et 84. — *nihil ex mente* C. I, 14, 11. *Vid. not. ad D. praef.* *Sospitalis deus* S. I, 17, 15 et 25. *Sopitas* p. XLII.

Spargere lumine terras VI, 1, 26. *Spatiator* III, 14, 9. *Speciatum* D. 13, 5. *Species verborum* D. 21. *Species rerum in mente contineri* C. I, 6, 20. *Specie mutata res intire videri* C. II, 12, 13. *Ad speciem elaboratus* S. III, 13, 5. *Species* = *res* VII, 8, 8; 13, 22. *Speculator nocturnus* V, 2, 15. *Speculorum imagines unde veniant* VII, 14, 7 sq. *Speculi instar lumen quo illustratur emittit luna* C. I, 19, 12. In speculo quare faciem III, 13, 4. De speculo quodam Homericum operis opus Virgilianum formatum est V, 2, 13. *Spelaea* V, 17, 15. *Spes est passio* C. I, 13, 17. *Praeter spem pathos* IV, 6, 6. *E sperato* ib. 8. *Ἐπεὶ δὲ βραδέως* Augusti dictum VI, 8, 9. *Sphaera solida ex globo et rotunditate efficitur* C. I, 14, 22. In ea nihil primum nihilque postremum C. I, 21, 23. *Sphaerae medietas est centrum* C. I, 20, 14. *Sphaerae ultimus locus est qui medius* C. II, 4, 7. *Sphaerae circa aliquid immobile (centron) moveri necesse est* C. I, 22, 3 sq.; II, 14, 33. *Sphaerae curvus est rotari* C. I, 17, 10. *Sphaerae dicimus ipsarum stellarum corpora* C. I, 14, 23. *Sphaerae in universum eunt novem* C. II, 4, 8. *Sphaerae quae moventur octo* ib. 9; C. I, 5, 15. *Sphaera ἀπλανής* C. I, 6, 18; 9, 10; 11, 6 et 10; 14, 23; 21, 28. — *extima cur summus deus vocitetur* C. I, 17, 12. — *maxima est caelum* C. I, 14, 26. — *stellifera et omnes continens* C. I, 6, 47. *Sphaerae septem subiectae* C. I, 14, 23; 21, 1. — *septem vagantes* C. I, 6, 47. — *septem quae vagae vocantur* C. I, 11, 10. *Duo lumina et vagae quinque* C. I, 14, 23. *Hae sphaerae inferiora omnia gubernant* C. I, 6, 47. *Earum ordo secundum Platonem* C. I, 19, 1 sqq.; 21, 27. *Omnium lumen est in aethere secundum Platonem* C. I, 20, 2. *Earum ex motu concentus* So. 5, 1; C. II, 1, 2 sqq. *Cur cum non audiamus* C. II, 4, 14. *Earum soni septem* So. 5, 2; C. II, 1, 3. *Cur sonorum alius acutior alius gravior sit* So. 5, 2. C. II, 1,

- 2 sqq. Earum intervalla C. II, 3, 12. Quomodo inferiorum stellae in zodiaci signis meare dicantur C. I, 21, 1 sq. Sphaera arte facta C. I, 15, 15.
- Sphaeræ* p. XLIII. — convexitas C. I, 16, 4. — globositas C. I, 22, 8. Sphaeræ motu caelum moveri VII, 9, 4. Sphaeræ natura partem in homine altam et sphaeralem tenuit ib. 17.
- Sphaerica forma est sola mentis capax C. I, 14, 8 sq.
- Sphondyli III, 18, 12.
- Spicas tenet Iuppiter Heliopolitana S. I, 23, 12.
- Spinalis* VII, 9, 22 et 24.
- Spiræ* bulborum VII, 14, 1.
- Spiramen* densius C. I, 22, 7.
- Spiramentum* p. XLIX. = halitus C. I, 14, 14. — quod animam cerebro ministrat VII, 9, 4 sqq., 18 sqq. — sensificum ib. 20.
- Spirandi alimento nutritur corpus VII, 12, 3. Spirandi ministeria VII, 9, 24.
- Spiritus haustu privatus ultra horæ septem non potest durare C. I, 6, 78. Spiritus densus circa terram C. II, 4, 7. Spiritus pro anima C. I, 14, 14. Anima est spiritus tenuis ib. 19. — corpori concretus ibid. — insertus atomis ibid. — et ignis et aer ib. 20. Spiritus fortior est incipiens quam desinens C. II, 4, 5.
- Spongia S. II, 4, 2.
- Sponsio Antonii et Cleopatras III, 17, 15 sq.
- Squalere* quid et unde dictum sit VI, 7, 6 et 17 sqq.
- Squalor* ib. 19. — uniformitatis VII, 5, 27.
- Squama* VI, 7, 18.
- Stadius* Not. ad C. I, 15, 18. Quot stadia efficiat ambitus et diametros terræ C. I, 20, 20.
- Stare* dicitur id ad quod acceditur S. I, 16, 43. — quando incipiat puer C. I, 6, 69. — cur dicatur hostia III, 5, 8.
- Stati dies S. I, 16, 3. — quales ib. 14. *Status* certamini dies D. 18, 2.
- Staticulos dare* III, 14, 9.
- Stativæ feriae* S. I, 16, 5 sq.
- Statoris Iovis aedes* III, 4, 2.
- Statuae* in publico locatae C. I, 4, 2. — plumbo inhaerentes ibid.
- Σταυρός*, patibulum, S. I, 11, 5.
- Stellae (et sidera) sunt corpora divina C. I, 14, 17. Earum animae sunt mentes divinae ib. 18. Unde dicantur *θεοί* S. I, 23, 3. lae sunt globosae et rotundae I, 14, 22. — sempiternae ib. 19. — caelo infixae C. 16. — singulae universae maiores C. I, 16, 9. Curdam semper quaedam nuntia nobis videantur C. I, 14, 22. Nullam in specie eas habere ferentiam C. I, 14, 22. — excepta luna propria luce C. I, 19, 9; 20, 3. Volvunt proprio motu C. I, 17, 16. — proprium motum vias huius non potest deprehendere ib. C. II, 11, 9. Stellae fixae non cum caelo moventur C. I, 14, 21. — quinquae vagae ibid. et 18, 21, 9. — vagantes C. I, 14, 21. — erraticae ib. 21; 18, 4; 20, 4. quinquae quibus ab errore non est C. I, 18, 2. Contrario quantum vertitur motu feruntur 18 sqq. Stellae et sidera quoniam differant C. I, 14, 21. Singula stellarum nomina sunt hominibus commenta C. I, 19, 18. Iovi Veneris stellae sunt beneficae 25. Stellae aves esse immolantur III, 8, 4.
- Stellaris* essentiae scintilla est anima C. I, 14, 19.
- Stephanitis ura III, 20, 7.
- Stercutus cur sit dictus Saturnus S. I, 7, 25.
- Στερεός*, corpus solidum C. I, 9 sq.
- Στεργεύς* VI, 7, 15.
- Sterilis annus* V, 19, 22.
- Stili prominentia umbra C. I, 22, 26 sq. Stili dicendi duo dispari moralitate diversi V, 1, 16.
- Stomachus dici meruit paterfamilias VII, 4, 17. Elus vis et officium ibid. Stomacho laeso et calidum nihil adhibeatur VII, 4, 4. Sensus ei maxime necessarius est VII, 9, 22.
- Stonii (Statonii?) Italiae oppidum devotum III, 9, 13.
- Strabo male existimavit de perviciacia Catonis S. II, 4, 18.
- Stropha et antistropha in hymnorum C. II, 3, 5.
- Struthium malum III, 19, 2.
- Stupor spiraminis C. I, 22, 7.
- Styx, fluvius infernalis, quid sit C. I, 10, 11.
- Suasi luturnam succurrere pro lucturnae* VI, 6, 11.
- Suave et dulce non est idem VII, 7, 16.
- Suberica, arbor felix III, 20, 2.

Subigere S. II, 2, 6.
Subito a perfecta incorporalitate C. I, 11, 12.
Subticius pone S. I, 11, 47.
Sublimare S. I, 24, 17.
Substantia principalis (verbi) D. 21, 8.
Subtus III, 13, 12.
Successio procreatione continuatur VII, 16, 11.
Succubuisse patientiae III, 10, 1.
Sucus transit in sanguinem VII, 4, 19. *Suci qualitas in cibis* ib. 9 sqq.
Suggerit veritas C. I, 18, 3.
Q. Sulpicius ad Allium adversus Gallos pugnavit S. I, 16, 23.
Sumere in manus C. I, 20, 13.
Summa III, 13, 12; 16, 18.
Summates viri C. I, 2, 18.
Summitates C. I, 6, 28 et 53; 20, 14 et 28. — *prima* ibid. — *ima* ibid.
Summus et princeps omnium deus C. I, 2, 14; 14, 15. *Summus deus* cur vocetur caelum C. I, 17, 12 sq.
Sumptuariae leges III, 17, 6 et 10 et 13.
Supellex scientiae S. I, praef. 2.
Super mare = *prope* VII, 13, 25.
Superabundans C. I, 14, 6.
Supercilium = *gravitas* S. II, 1, 5; 2, 12.
Superficie terminari omnia corpora C. I, 5, 5. *Superficiem intellectus de corporibus discernit* ib. 6. *Superficies a corporibus non est accernenda propter perfectam societatem* ib. 13. *Est prima incorporea natura post corpora* ib. 6. — *lineis terminatur* ib. 7. — *pro forma subiecta corporis accipit numerum linearum* ib. 8. *Ex linea eicitur* C. I, 6, 35. *Quid sit apud geometras* C. II, 2, 6. *Superficies terrae quam habitamus* C. I, 22, 8. = *cutis* VII, 6, 3.
Superfuit = *sappetivit* S. II, 4, 30. *Cf. ibid.* 5, 2.
Superi nobis di, inferis nos C. I, 3, 6; 10, 7.
Superna corporis V, 11, 16.
Supernas adamas S. II, 4, 12.
Supploditur calumnia C. I, 2, 3.
Suprema tempestas S. I, 3, 14.
Sursum nihil potest ruere C. II, 5, 25. *Sursum suspicere* VII, 16, 32.
Sus praegnans terrae hostia S. I, 12, 20.
Susum Not. ad C. II, 5, 25.

Saturae capitum VII, 10, 3.
Syene civitas sub aestivo tropico constituta C. II, 7, 15; 8, 3.
Syllae nomen ex Sibylla corruptum cur Cornelio Rufo inditum ait S. I, 17, 27. *L. Sylla optime cantasse dicitur* III, 14, 10. *Ei carissimus Roscius* ib. 13. *Syllae filius Faustus* S. II, 2, 9. *Sylla Caesarem appellavit puerum male praecinctum* S. II, 3, 9. *Syllana lex sumptuaria* III, 17, 11. *Symaethus fluvius Siciliae* V, 19, 17 sq.
Symbole S. I, 7, 7; 24, 14.
Symmachus (Aurel. Memmius) *Macrobius emendavit* p. XLVII. — (Qu. Aurelius) p. xxiv.
Symphoniaci S. II, 4, 28.
Symphoniae musicae e quibus constituta est anima C. I, 6, 43. *Sunt quinque* C. II, 1, 24.
Synovelia S. II, 8, 16.
Συνθεσις D. 2, 6 sq.
Syracusarum dialectus D. 12, 3.
Syria (pueri ab Herode interfecti) S. II, 4, 11.
Συζυγία περισπωμένην tertia D. 16, 6. *Συζυγίας nervorum* VII, 9, 20.
Tabulae duodecim S. I, 3, 9. *Earum legibus nova auctoritas quaesita est* III, 17, 8.
Taciturnitas, i. e. ἀποσιώπησις IV, 6, 20.
Tactus VII, 9, 16. *Est via totius corporis* ib. 21.
Τάχαθόν C. I, 2, 14 sq. *Addend.* p. 308 sq.
Tam . . atque S. I, 12, 6. *Tam, Hercules, quam* III, 15, 7.
Tanais C. II, 7, 20; 16, 24.
Tangi nihil potest sine solido C. I, 6, 29. *Tangunt terram qui Opi sacrificant* S. I, 10, 21. *Cf. III, 9, 12. Tangere littora* VI, 1, 42.
Tantali poena quid significet C. I, 10, 13.
Tarentina nux (terentina) III, 18, 13. *Tarentinae* (terent. oves) ibid.
Tarentinum serum piri III, 19, 6. *Tarentinus ager fert mel optimum* III, 16, 12.
Tarentum cur ab Horatio dicatur molle III, 18, 13.
Tarquinius, Demarati Corinthii filius, Priscus filium suum bulla aurea et praetexta donavit S. I, 6, 8. *Cur Lucumo dictus sit a quibusdam* ibid. *Samothracica religionibus imbutus fuit* III, 4, 8. *L. Tarquinius rex dicitur Saturni*

- necem ad forum faciendam locasse S. I, 8, 1. Tarquinus Superbus Laribus ac Maniae ludos restituit S. I, 7, 34. Tarquinio pulso S. I, 12, 31.
 Tarquitius peremptus V, 2, 17.
 Tarsus Amphias VII, 3, 20.
 Tartarus V, 3, 5.
 Tatius S. I, 9, 17; 16, 32.
 Taurigenum semen VI, 5, 14.
 Taurus ubi pro sole colatur S. I, 21, 20. Quibus diis immoletur III, 10, 4. Taurus sidus C. I, 14, 21; S. V, 11, 11. Tauri signum C. I, 18, 8 et 13; 21, 3. Cur Veneri adsignetur C. I, 21, 26; S. I, 12, 10. Quomodo ad solem referatur S. I, 21, 20.
 Taxare et tangere quomodo differant VI, 7, 8.
 Τεχνοβλήτης Ἄρης S. I, 12, 9.
 Tellana atra ficus III, 20, 1.
 Tellus mater III, 9, 11 sq.
 Temerare parabolas V, 13, 13.
 Temetum C. I, 3, 4.
 Temperamentum orationis Virgilii V, 1, 13.
 Temperantis politica C. I, 8, 7. — animi iam purgati ib. 9. — exemplaris ib. 10. Eius officium ib. 4. — effectus ib. 7. Temperantia Scipionis C. I, 10, 4.
 Temperatae zonae C. II, 5, 12 et 16 sq. Partes frigidis vicinae frigidiores, perustae vicinae calidiores C. II, 7, 19 sq.
 Temperatio mundi dictus sol C. I, 20, 8.
 Temperatur pronuntiatio C. I, 19, 15. — definitio ib. 17.
 Tempestas suprema S. I, 3, 14. Tempestatis signa de Arati Phaenomenis traxit Virgilius V, 2, 4. Tempestas apud Virgilium mira imitatione Homeri descripta V, 2, 13; 4, 4; 6, 1. — in principio Aeneidos a Naevio sumpta VI, 2, 31.
 Tempestiva pinea nucce (anateria) VI, 4, 16.
 Templum dei est mundus C. I, 14, 2.
 Tempus non fuit ante mundum C. II, 10, 9. — cum fuit chaos S. I, 8, 7. Quid sit tempus ibid. Non aliunde est quam ex cursu solis ibid.; C. II, 10, 9. — incipit a luna C. I, 11, 6. Tempora certa lege naturae conexa S. I, 8, 11. Tempora quattuor quibus anni orbis impletur horae vocantur S. I, 21, 13. Tempus occidentale S. I, 3, 14. Tempus omnia metit S. I, 8, 9. Omnia eo absumentur et restituantur ib. 10. Tempus praesens leonis capite significatum, praeteritum lupi, futurum canis effigie S. I, 20, 15. Tempus movet pathos IV, 3, 16. Tempora bina naturalis quaedam cognatio copulavit D. 7, 3.
 Tenaciter C. I, 6, 23.
 Tenor elementorum C. I, 6, 35.
 Tepor veris C. I, 20, 6.
 Ter terna superficiem efficiunt C. I, 6, 3. Ter terna ter cubum ibid. — solidum corpus C. II, 2, 12.
 Terentii unde dicti sint III, 18, 13.
 Terentina nux et ovis ibid.
 Terenum, molle, Sabinorum lingua ibid.
 Teres forma sola divina C. I, 12, 5.
 Tergere veteres fossas S. I, 15, 21.
 Terminalibus peractis intercalatum est S. I, 13, 15.
 Termini corporum incorporei C. I, 5, 5.
 Termutia olea III, 20, 6.
 Ternarius medio numero vincitur C. I, 6, 23 sq. — dicitur prima linea C. II, 2, 12. Eius laus C. I, 6, 23 sq. et 42.
 Terra caelestis circuli medium et centrum C. I, 20, 22; 22, 3 sqq. Immobilis est ibid. et 19, 11; C. II, 4, 7 sq.; S. I, 23, 8. Cur immobilis sit et in eam nutu suo omnia pondera ferantur C. I, 22, 1 sq.; 11, 5, 26. Non potest non esse infima C. I, 22, 2. Est sphaerarum nona et ultima So. 4, 3; C. I, 22, 1 sqq. — vere postrema C. I, 16, 12. — ad caelestem circulum punctum ib. §§ 6, 10, 11, 13. — signum C. II, 9, 9. Ab omni parte caelum suspicit C. II, 5, 9. Luminis solis clarescit, non relucet C. I, 19, 12. Eius frigus vel calor a caelo cui subiacet communicatur C. II, 7, 2. Quae eius partes habitabiles, quae incalut sint C. II, 5, 11 et 22 sqq. Cinguli sive zonae ib. 8. Septentrionales et australes extremitates cur sint inhabitabiles ib. 11. Medius cingulus cur sit inhabitabilis ib. 12. Partes quae incoluntur dicuntur maculae ib. 1 sqq. So. 6, 1. Terra oceano cingitur velut parva insula So. 6, 3. C. II, 5, 6. Quomodo oceanus eam ambiat C. II, 9, 1 sqq. Terra quae a nobis incolitur est parva quaedam insula ib. 6; So. 6, 3. Omnia

- terra sunt quattuor insulae ib. C. II, 9, 4. Terrae habitabilis latitudo ib. 8. Terra nostra quomodo dici possit angusta vorticibus, lateribus latior ibid. — chlamydi extentae similis ibid. Quantus sit terrae ambitus C. I, 20, 11, 6, 3 aqq. Quantus sit eius diametros C. I, 20, 18 aqq. Quante maior sit sol C. I, 20, 9. Totius terrae minima pars a nobis possidetur C. II, 10, 3. Terrae exiguitas cognita quem fructum ferat C. II, 9, 10. Terrae globositas C. I, 15, 16; 16, 6; 22, 8; II, 5, 5. Terrae umbra est nox C. I, 20, 18. Terrae connus C. I, 15, 11. Quod ex defaectio abrasum resedit elementis terrae nomen accepit C. I, 22, 6. Terra est aeris et aquae saex C. I, 19, 12. Terrae contactu vox homini datur S. I, 12, 20. Sine terra nihil est solidum C. I, 6, 29. Terra est sicca et frigida ib. 26; S. VII, 5, 21. Terrae et aquae per frigidum coniunctio C. I, 6, 27. Terrae et ignis coniunctio ib. 24. Terra aere vehitur S. I, 21, 8. (Vid. Aer.) Terra aetheria est luna et sphaera ἀκλανής C. I, 11, 8. Ex terra et igne vel ex terra et aqua dicitur constare anima C. I, 14, 20. Terrae imago Aegyptiis est bos S. I, 19, 13. — superius hemisphaerium Venus, inferius Proserpina dictum S. I, 21, 1. — hiemalis imago est iugens Venus ib. 3. Mater Deum habetur ib. 8; 23, 20. In sacris vocatur Magna Mater; eius hostia est sus praegnans S. I, 12, 20. — Maia ibid. — Ops S. I, 10, 20; 12, 21. — Bona Dea, Fauna et Fatua ibid. — Ias S. I, 20, 18; 21, 11. — Lactona S. I, 17, 54. — Vesta S. I, 23, 8. — Adargatis ib. 18. Terrae motu non vexata Delos III, 6, 7. Terrae quid valeant arboribus V, 11, 19.
- Terrena* corpora C. I, 12, 3 et 16; 14, 13; S. VII, 15, 15.
- Tertia*, C. Cassii uxor S. II, 2, 5.
- Tessera* C. I, 5, 9 aq.; II, 2, 7.
- Testum* indamentum C. I, 11, 12. Cf. p. XLIII.
- Testiculi* castorum VII, 5, 26.
- Tetrachordum* cur sit Mercurio attributum S. I, 19, 15.
- Τετρακτὴς* Pythagoreorum C. I, 6, 41.
- Teucer* C. I, 7, 8.
- Thalia* nympha, compressu Iovis gravida V, 19, 18.
- Thacia* nux III, 18, 6.
- Thebae* Boeotiae S. I, 20, 6.
- Thebe* urbs Asiae ab Achille eversa V, 14, 12.
- Θεοὶ* pro sideribus S. I, 23, 3. — ἀπὸ τοῦ θεῖον ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖσθαι ibid.
- Θεογενῆς* V, 16, 10.
- Θεογενῆδων* animae unde sit C. I, 12, 14.
- Θεὸς Πυρραῖα* dicta Medea S. I, 12, 27.
- Theron* rex, eiusque contra Herculis templum expeditio S. I, 20, 12.
- Thesens* S. I, 17, 18 et 21.
- Thracia* Sebadium nuncupat Liberrum S. I, 18, 11.
- Thrasimenus* S. I, 11, 31.
- Θυμβραῖος* Apollo S. I, 17, 49.
- Θυμὸν*, animositas, animae pars C. I, 6, 42. — unde sit C. I, 12, 14.
- Θύον* Homerus appellat citreum malum III, 19, 5.
- Θυραῖος* Apollo S. I, 9, 6.
- Thyrus* Bacchi S. I, 19, 2; VII, 1, 22.
- Tiberini* pisces in deliciis habiti III, 16, 11 aqq. Tiberinum margaritum S. II, 4, 12.
- Tiberis*, cur per eum naviget Aeneas III, 1, 3 aq.
- Tibiae* eunuchorum cur interqueantur VII, 10, 11.
- Tibiarum* sonus unde sit acutior vel gravior C. II, 4, 5.
- Tibicen* comitatus est acpenserem III, 16, 7.
- Tibur* malum III, 19, 2.
- Tiburtium* sacra Salaria III, 12, 7. De Tiburti agro VII, 16, 15.
- Timaeum* et Socratem non eodem tempore fuisse S. I, 1, 5.
- Timentes* cur pallescant et tremant VII, 11, 7 aq. Cur illis laxetur venter ib. 9.
- Timor* passio C. I, 13, 17. Timore laborantem non posse esse felicem C. I, 10, 16. Timorem cum amore misceri non posse S. I, 11, 12.
- Timosum* pirum III, 19, 6.
- Tineas* necat citreum malum vesti interiectum III, 19, 4.
- Tiresias* V, 2, 14.
- Tirocinia* humanae naturae C. I, 12, 4.
- Titanus* furor ib. 12.
- Tithonus* V, 6, 15; 9, 11.
- Titianum* pirum III, 19, 6.
- Titubantia* linguae VII, 6, 21.

Titubant alimonine meatus VII, 4, 17.
Titubatio linguae VII, 6, 9.
Toga picta III, 13, 9. — a Tullio Hostilio instituta S. I, 6, 7.
Toga Hortensii ex composito defluens III, 13, 4.
Togata gens Romani VI, 5, 15. — stirps ibid. *Togati Romani non fuerunt Saturnalibus* S. I, 6, 2.
Tolerantia C. I, 8, 7.
Tollitur in caelum clamor VI, 1, 21.
Tondere iecur C. I, 10, 12.
Tónos vel tonus, musicus numerus quem epogdons parit C. II, 1, 20.
Tonus in duos dividi medietates recusat ib. 22.
Tormenta conscientiae C. I, 10, 12.
Toronii Flacci mangonis in Augustum scomma S. II, 4, 28.
Torquet ora VI, 1, 47.
Torrens eloquentia V, 1, 4 et 19. — oratio V, 13, 41.
Tot = quattuor S. I, 2, 12 *Tot nobis hostes quot servi*, proverbium S. I, 11, 13.
Toto caelo errare, proverbium III, 12, 10.
Trabeatus S. I, 6, 2.
Τράχηλος, media velli pars V, 21, 5. Vid. not.
Tractatus C. I, 2, 8 et 14.
Tractus flammaram VI, 1, 26.
Τραγῆματα S. II, 8, 3.
Traianus quomodo Heliopolitani Iovia oraculum exploraverit S. I, 23, 14 sqq. Eius obitus ib. 16.
Traiani temporibus Plinius Naturalem historiam scripsisse dicitur III, 16, 5 et 7.
Transenna III, 13, 8.
Transmittunt pro transeunt VI, 4, 9.
Transversal nobis quinam dicantur C. II, 5, 36.
Tremellius Scrophia S. I, 6, 30.
Tremor unde veniat metuentibus VII, 11, 8.
Tremulum lumen VI, 4, 7.
Trepidatio IV, 1, 2.
Tria primus omnium numerus impar C. I, 5, 16.
Tribunis plebis non integrum diem Roma abesse licebat S. I, 3, 8.
Triclinia III, 13, 11.
Trieterica V, 17, 16.
Trigemina porta III, 6, 10.
Trigonalis forma C. I, 8, 22.
Trigonum corpus C. I, 5, 8.
Trinundino III, 17, 7. *Trinundino die* S. I, 16, 34. Vid. not.
Triplaris numerus C. I, 19, 21. Quid ait C. II, 1, 18.
Tripudium V, 13, 30.
Tristificus VII, 12, 30.

Tristis pro amaro VI, 5, 5.
Tritones cur fuerint Saturni templo impositi S. I, 8, 4.
Triumphii auctor primus fuit Liber pater S. I, 19, 4.
Triumviralibus temporibus S. II, 4, 21.
Trivia cur ait dicta Diana S. I, 9, 6.
Troiae eversionem a Pisandro transcripsit Virgilius V, 2, 4.
Troiam relinquens Apollo V, 22, 7.
Troianus porcus III, 13, 13.
Tropica signa C. I, 12, 1. A tropico verno usque ad autumnale tropicum C. I, 6, 57. Utrumque tropicum circum zodiaci terminos facere C. II, 8, 1. Tropici duo C. I, 15, 13; II, 5, 15. Tropicus aestivus S. I, 17, 26.
Truditur anima in corpus C. I, 11, 9.
Tuba poetica C. II, 8, 4; S. V, 11, 25. Tubae et verbenae III, 6, 5.
Tuitio pudoris S. II, 2, 12.
Tullianum pirum III, 19, 6. *Tullianus Scipio* C. I, 1, 2.
Tullus Hostilius Saturno templum consecravit S. I, 8, 1. Magistratum insignia instituit S. I, 6, 7 sq.
Tulo verbum D. 6, 14.
Tumuli Palinuri et Patroclis insignia V, 7, 10.
Tumultus silvestris C. I, 12, 7; 22, 6. — sanguinis VII, 4, 11.
Turacem agrum P. R. reliquit Acca S. I, 10, 16.
Turdus macer S. II, 4, 22. — piscis III, 13, 12.
Ture supplicare III, 13, 8.
Turicremas arae VI, 5, 7.
Turnus IV, 4, 20; 6, 10 et 21; V, 1, 16; 2, 15; 13, 35 et 39; 15, 5; VI, 3, 4.
Turranianum pirum III, 19, 6.
Turris angulosa eminens visa rotunda existimatur VII, 14, 30.
Tusci cur plures Nonas habeant S. I, 15, 13. *Tusculus Tiberis* S. I, 16, 37.
Tusculanum Hortensii III, 13, 3. — Symmachi VII, 7, 14. *Tusculanus ager fert optimam sicum* III, 16, 12. A Tusculanis in Romanos fastos transiisse Maium S. I, 12, 17.
Tussis nimis aspera VII, 15, 9.
Tutela pecuniae C. I, 3, 9. Tutela quando pueri et puellae liberentur C. I, 6, 71.
Tutelae seu Philotidis nacillae cum aliis insigne facinus S. I, 11, 38.

Tutelares deos evocandi mos III, 9, 2 sqq.

Tutilinam qui nominasset ferias observabat S. I, 16, 8.

Τύχη numen, luna S. I, 19, 17. Non nominatur ab Homero V, 16, 8.

Tyrannus numquam timoris expers C. I, 10, 15. Tyranni vitam non esse beatam ostendit Dionysius ib. 16. Tyrannus dicitur Tib. Gracchus C. I, 4, 2.

Tyri cultus Herculis S. I, 20, 7.

Tyria purpura S. II, 4, 14.

Tyrrhennum mare VII, 12, 35.

Ubera grandescunt eunuchiis VII, 10, 14.

Ὀβλία Ἀρτεμης S. I, 17, 21.

Ὀβλιος Ἀπόλλων ibid.

Ulixes apud Nausicaam VII, 13, 25 sqq. Eius errores apud Homerum V, 2, 10 sqq. — tempestas V, 6, 1. — aerumna V, 11, 6 sq. — praeclara facinora VII, 1, 19.

Ulnis quibusdam se amplectuntur elementa C. I, 6, 27.

Uterius Vid. not. ad VII, 3, 22. Add. V, 13, 19; VI, 3, 9.

Ultra quam VII, 4, 31; 13, 7.

Umbilici reliquiae quando iacentur C. I, 6, 68.

Umbra terrae eat nox C. I, 20, 18. Excurs. p. 217.

Umbracula VI, 4, 8.

Umbrorum dies S. I, 3, 4 sq.

Unciae C. I, 20, 16.

Uncta vadis abies VI, 1, 51.

Undae scattentes ex aede Iani eruperunt S. I, 9, 18.

Undique versum VII, 14, 2; 16, §§ 4, 8, 32.

Unguis quomodo faciat dolorem VII, 9, 14. Est sine sensu, ib. 11. Ad unguem emendatus S. I, 16, 38.

Ungula quatit terram VI, 1, 22.

Uniformitas VII, 5, 27.

Unio aceto dissolutus a Cleopatra absumptus III, 17, 17.

Unitas vid. Μovάς.

Universitas C. I, 6, 9 et 55; 7, 6; 8, 13; 17, 5. = omnes V, 17, 5. — civium VII, 1, 12.

Unam apud geometras puncti locum optinet C. I, 5, 11.

Urania Musa unde dicta sit C. II, 3, 2.

Urbes omnes in alicuius dei tutela sunt III, 9, 2. Urbes exercitusque devovendi ritus ib. 7 sqq.

Urbinus servi virtute mortis peri-

culo ereptus S. I, 11, 16. C. Urbinus quaestor III, 13, 7.

Urendi corpora defunctorum Macrobiani saeculo nullus erat usus VII, 7, 5.

Uri, boves feri VI, 4, 23.

Urina, retrimentum potus VII, 15, 20.

Urticae III, 13, 12.

Usque (ad usque) III, 14, 14.

Usta zona C. I, 15, 13. — terrae pars C. I, 22, 9.

Usurpata mulier S. I, 3, 9. Usurpatum ire ibid.

Usus conversationis C. I, 10, 12. — corporis C. I, 8, 4; 9, 4. — crescendi C. I, 14, 13. — im-

brum C. II, 7, 19. — vesicae VII, 15, 19. — templi C. I, 14, 2. In usum receptus est ordo C. I, 19, 7.

Ut c. ind. post videre C. I, 20, 3. Ponitur ubi non erat ponendum p. xl. Add. S. V, 17, 7; 18, 21.

Uterque c. plur. VII, 3, 16, c. singul. ib. 17.

Uterus nulli vi seminis occupatus exoneratur C. I, 6, 62.

Utinam legerem et legissem D. 18, 4.

Uxore praesente quibus scommatis locus sit VII, 3, 18.

Uxorium se praebere ib. 19.

Vacatio munerum C. I, 6, 76.

Vagae sphaerae septem C. I, 6, 18; 11, 10; II, 4, 8. — stellae quinquae C. I, 17, 16; 19, 24; 21, 9 et 16.

Vagantes sphaerae C. I, 6, 47. — stellae C. I, 14, 25.

Valerianum serum pirum III, 19, 6.

Valerii prius Valesii dicti III, 2, 8.

Valerius Maximus Messanam cepit S. I, 6, 26.

Vallata gula III, 15, 9.

Varices Ciceronis S. II, 3, 5.

Variola uva III, 20, 7.

Vasa et sacra supellex III, 11, 6.

Vates III, 3, 7.

Vatinius Augusti cavillatione notatus S. II, 4, 16. — a populo lapidatus S. II, 6, 1. Vatinius cavillatione in Ciceronem S. II, 3, 5. Eius consulatus scommate notatus ibid.

Ve particula quid significet VI, 8, 18.

Vecors unde et quid sit ibid.

Vectigalia locabantur mense Martio S. I, 12, 7. Vectigal decretum exonerandae mulieris C. I, 6, 62. Vectigaliorum S. I, 4, 12.

Vector, obscoene S. II, 5, 9.

Vehemens unde et quid sit VI, 8,

18. *Vehementior spiritus* = asper Not. ad D. 8, 15.
Vehere quid significet VI, 7, 7.
Veii oppidum devotum III, 9, 13.
Veiovis ib. 10.
Vel post utrum S. I, 16, 27.
Velabrum, urbis locus celeberrimus S. I, 10, 15.
Velamen figmentorum C. I, 2, 11.
Velari cur placuerit loca qua pompa Circensis veheretur S. I, 6, 15.
Veliolum mare VI, 5, 10.
Velle ac nolle stomacho tribuit natura VII, 4, 17.
Venae, receptacula sanguinis VII, 4, 22. *Vena* linguae Latinae S. I, praef., 11.
Venator de quibus rebus sit interrogandus VII, 2, 18.
Vendit hic patriam VI, 1, 39.
Veneria stella C. I, 19, 25. et Ad-dend. p. 314.
Venotus Virgilius V, 2, 1.
Venialis VII, 16, 5.
Venti confluentes V, 13, 14 sq. Nulla in iis est aequalitas S. I, 21, 9. Propriam sumunt de sole substantiam ibid. Ventorum vi-ces S. I, 17, 58.
Ventralis VII, 8, 8.
Ventriculus VII, 15, 4.
Ventris duo officia VII, 4, 17. *Eius laxamentum sequi timorem* VII, 11, 9. *Ventris cutis* VII, 8, 2. — corpus ib. 7. *Venter cerebri* VII, 9, 19.
Venucula uva III, 20, 7.
Venus e spuma orta S. I, 12, 8. in sacris genitrix vocatur ibid. *Matrimonium amicitiasque componit* ib. 11. Cur Aprilis mensis ei sacer sit ib. 8 et 12 sqq. cur secundus mensis ib. 8. *Saliorum carminibus nulla laus ei attributa est* ib. 12. Nullum eius nomen aut festum fuit sub regibus Romanis ib. 13. *Matronae aequinoctio verno sacrum ei faciebant* ib. 15. *Via eius benefica* ib. 9. *Animalia generandi facultas ad eam translata est* S. I, 8, 8. *Veneris simulachrum in Pantheo* III, 17, 18. *Architis apud Assyrios* S. I, 21, 1. *Venus eadem est ac luna* III, 8, 3. Cur dicatur deus, non dea ib. 2. *Ἀφροδίτης* ib. 3. *Cyri fuit eius simulachrum barbatus, quia eadem sit mas et femina* ib. 2. *Venus lugens quid significet* S. I, 21, 2. *Eius simulachrum* ib. 5. *Venus lacta* ib. 6. *Venus pro*

superiore terrae hemisphaerio ib. 1. *Venus Aeneae mater* S. I, 12, 8. — *precans filio arma a marito* S. I, 24, 7. *Veneria et Iunonis iurgium* V, 13, 38. *Venerem Iuppiter solatur* VI, 2, 31. *Venus et Mercurina solis quasi satellites* So. 4, 2. C. I, 19, 2 sqq.; II, 4, 9. *Veneris annus* C. I, 19, 4; II, 11, 7. *Veneri in zodiaco Tauri signum dicatum est* C. I, 21, 26; S. I, 12, 10. — et *Libra Scorpii pars* ib. 11. *Veneris stella benigna* C. I, 19, 20 sqq. *Veneris sphaera pro aere* C. I, 11, 8. *Quid praebat* C. I, 12, 14. *Venus calidis omnibus provocatur* VII, 6, 8.
Venustas locorum S. II, 1, 10.
Vennatus, Flaviani pater S. I, 5, 13.
Ver calidum C. I, 6, 60. — *calidum et humectum* VII, 5, 20.
Verbenae et tubae III, 6, 5.
Verberare = violare S. I, 5, 4.
Verbum insolens tamquam scopulum esse sciendum S. I, 5, 1 sq.
Verba aequae ac vina hilarare convivium VII, 1, 16. *Verbis propriis usus est Virgilius* III, 2, 1 sqq.
Verecundia C. I, 8, 7. *Verecundiae damnum* IV, 1, 2; VII, 2, 5.
Vergiliae fixae C. I, 18, 5. — *Tauri partes clariores* ib. 13.
Verianum malum III, 19, 2.
Vernale aequinoctium S. I, 21, 6.
Verno luto, hiberno pulvere, grandia farra V, 20, 18.
Veronensis poeta = Catullus S. II, 1, 8.
Verro ignorat perfectum D. 23, 8.
Verans a Virgilio ex Homero ad verbum paene translatus V, 3, 1 sqq. *Versuum huius vitia ille imitatus est* V, 14, 1 sqq. *Versus veterum scabri esse videntur* VI, 3, 9.
Vertex septentrionalis C. I, 15, 14. — *australis* ibid. — *sphaerae* C. I, 22, 7.
Vertigo cur ex orebra corporis rotatione in orbem oriatur VII, 9, 2 sqq.
Vertitur caelum VI, 1, 8 sq.
Verum quum non omnibus liquet, omnes tamen epinantur C. I, 12, 9. *Verum latens quomodo anima perspiciat* C. I, 3, 18. *Vera per fragmenta referendi modi* C. I, 2, 10 sq.
Vesanus unde et quid sit VI, 8, 18.
Vesicae vena VII, 15, 19.

mumque consistere. Congregiendum igitur et tamquam in acie 9 quadam cum voluptariis rebus cumque ista vini licentia comminus decernendum, ut adversus eas non fuga nec absentia simus tuti, sed vigore animi et constanti praesentia moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, et calefacto simul refoto-^[356] que animo, si quid in eo vel frigidae tristitiae vel torpentis verecundiae fuerit, diluamus.

Sed, quia voluptatum fecimus mentionem, docet Aristoteles 10 a quibus voluptatibus sit cavendum. Quinque enim sunt hominum sensus, quos Graeci ἀλσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quaeri videtur, tactus gustus odoratus visus auditus. Ex his omnibus voluptas, quae immodice capitur, ea 11 turpis atque improba est. Sed enim quae nimia ex gustu atque tactu est, ea igitur gemina voluptas, sicut sapientes viri censuerunt, omnium rerum foedissima est: eosque maxime qui sese duabus istis voluptatibus dediderunt gravissimi vitii vocabulis Graeci appellaverunt, vel ἀκρατεῖς vel ἀκολάστους: nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes. Istas autem voluptates duas, 12 gustus atque tactus, id est cibi et Veneris, solas hominibus communes videmus esse cum beluis, et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur quisquis est his ferarum voluptatibus occupatus: ceterae ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum tantum propriae sunt. Verba super hac re Aristotelis 13 philosophi in medium proferam, ut quid de his infamibus voluptatibus tam clarus atque inclytus vir sentiat publicetur: Διὰ τί οἱ 14 κατὰ τὴν τῆς ἀφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν ἐγγινομένην ἐὰν ὑπερβάλ-

Edd. vicahgsqdz.]

sistere Pa-z. 9. quominus Sar. — animi vigore v-g. — deluamus Gell. abluamus Sar. 10. Sed quoniam a-bP. — dicit P. — Quinque .. ἐπιληψίαν (§ 17.)] Cf. Gell. N. A. XIX, 2. — etenim a-bP.

11. Ex iis vi Gell. — improbata g in mg. — ea voluptas (om. igitur gemina) c-g. — foedissima (sup. add. est) G. — appellavere BG.

12. duas voluptates G. — atque Veneris v-g. — ferarumque (om. animalium) numerum (sup. o) G. — ex aliis tribus G. 13. Aristotelis] Problem. 28, 7. — de iis vi.

14. Διὰ τί .. πάσχει om. GSM3 (A Δια-τοιματα rel. om.). — Διὰ τί οἱ (vel διατί οἱ) cug-b Arist. Gell. Δια-τοι BPM12P27. Διὰ τί (om. οἱ) vh (i. διὰ τίνα τὰ τὴν). — τῆς om. vi.

— ἐγγινομένην BPM12. ἐγγινομένην vi. ἐνγγινομένην h-pl (p2 ἐγγ.). εἰ γιγνομένην dz. „El aheat a Gellio et Ed. vet. recte. Verum omnino sensus postulat, ut legas: διὰ τί κατὰ τὴν ... ἡδονὴν γιγνόμενοι, ἂν (i. e. ἐὰν) ὑπερβάλλωσι. Nam γίγνεσθαι κατὰ seu περὶ τι est veratum esse in re, deditum esse rei Atque ἂν ὑπερβάλλωσι idem est quod alibi Aristoteles dicit καθ' ὑπερβολήν.“ Zeun. ἐγγιγνόμεν P7. γιγνομένην ca.

om. Arist. — ἐὰν BPM12viP27. ἂν c-b Gell. οὐ ἂν Arist. — ὑπερ-

i. e. satis firmum esse. Sic Cicero (Phil. II, 28, 68., ad Quint. fr. II, 3, 2. al.) dicit mente consistere.

11. vel ἀκρατεῖς vel ἀκολάστους] Cf. Platarch. de virt. mor. 6, p. 445. D.: Κατὰ ταῦτά δὲ οἰοῦνται καὶ τὴν ἀκρασίαν ἑλαττόν τι κακίας εἶναι, παντελῆ δὲ κακίαν τὴν ἀκολασίαν. ... ἣ δὲ ἀκρασία τῷ

μὲν λόγῳ σώζει τὴν κρίσιν ὀρθὴν οὖσαν, τῷ δὲ πάθῃ φέρεται παρὰ τὴν κρίσιν λαχύνοντι τοῦ λόγου μᾶλλον· ὅθεν διαφέρει τῆς ἀκολασίας· ὅπου μὲν γὰρ ἡττάται τοῦ πάθους ὁ λογισμὸς, ὅπου δὲ οὐδὲ μάχεται.

13. Verba super hac re Aristotelis] Eandem rem sed aliis verbis

λαοσιν, ἀκρατεῖς λέγονται· οἳ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι τοιοῦτοι, οἳ τε περὶ τὰς τροφῆς ἀπολαύσεις, τῶν δὲ κατὰ [357] τὴν τροφήν ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἥδυν, ἀπ' ἐνίων δὲ ἐν τῷ λάρυγγι, διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὖχετο ἔχειν· [οἳ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν οὐκέτι.] ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένης ἡδονᾶς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις, ὅτε δὲ οὐδῶν κοινῶν αἰσχροῦν εἶναι τὴν ὑποταγὴν, αὐτίκα τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν καὶ ἀκρατῇ

[Mac. BP (AGS om. Graec.).

βάλλωσιν c-h (a ἡπερβ.) Arist. Gell. ὑπερβάλλωσι vi. *ΥΠΕΡΒΑΛΛΩΣΙΝ* PM12P27. *ΥΠΕΡΒΑΛΛΩΣΙ* B. — οἳ τε γὰρ BPM12v-g Arist. Gell. οἷτε δὲ a-b. „δὲ alieno loco est. Igitur responde γε, vel cum Edit vet. et Gellio γάρ.“ Zeun. — τοιοῦτοι, ὅτε BPM12P7. τοιοῦτοι οὐ vi. οἷτοι, οἷτε h-z. οἷτε (om. τοιοῦτοι) cab Arist. „Οἷτοι recte abeat ab Ed. vet. et Gellio.“ Zeun. — τὸ ἥδυν om. vi. *τοεδν* B. *τοναν* P. — ἐν τῇ λάρ. P7. — *ΛΑΡΙΓΓΙ* BM12P7. *ΛΑΡΥΓΓΙ* P. — διὸ .. λάρυγγα om. vi. — *ΛΑΡΙΓΓΑ* BM12P7. *ΛΑΡΙΤ* P. φάρυγγα ch Arist. „Non male: vid. Foesii Oeconomica Hipp. v. φάρυγγ.“ Zeun. — ἡδύχετο P (M12 in mg.) vi. — εὖχειν vi. — [οἳ δὲ .. οὐκέτι.] om. BPM12 vi. — οἳ δὲ ca Arist. Gell. ἢ δὲ h-b. — *Ἡ* om. vi. — τὰ ἀπὸ sp. τὰς ἀπὸ restituit Meurs. — γενομένης vi (B prius e in ras.). — *ΑΤΑΔΗ* οὐκων M12P7. *Δεοκων* (om. ἄτε) B. τῶν δὲ οὐδῶν vi. „Ed. vet. et Gellius ἄτε οὖν οὐσαι κοινὰ ἀτιμόταται εἰσὶ· διὸ καὶ μάλιστα ἡ μόνα ἐπονείδιστοι· ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων κλ. Recte.“ Zeun. (Eadem leguntur apud Aristotelem om. διὸ, et in a om. διὸ et ἡ. In c12 om. ἡ legitur οὐδῶν κοινῶν.) — αἰσχροῦν vi. — *ΤΗΝ* ὑπο *ΤΑΓΗΝ* *ΛΥΤΙΚΑ* P. *ΤΗΣ* ὑπο *ΤΑΤΗΝ* *ΛΥΤΙΚΑ* B. τὴν ὑποταγὴν αὐτοὶ τὴ ἀποφαίνομεν καὶ M12. τὴν ... αὐτίκα (sic cum lacuna, om. etiam τὸν ὑπὸ τούτων) vi. τὴν ὑποταγὴν (p2-b ὑποσταγὴν) αὐτῶν καὶ ἀτιμόταται εἰσὶ· διὸ καὶ μάλιστα μόναι ἐπονείδιστοι· ὥστε h-b. — *τογποτοῦ* *τον* P. *τοποτοῦ* *τον* B. τὸν ὑπὸ τοιοῦτων M12. — *ἠτιωμενον* B. — καὶ ακρ. καὶ B. καὶ ἀκρατῇ (om. καὶ) s-z. „Post ἀκρατῇ intersere καὶ, uti sensus, Ed. vet. et Gellius

tractavit Aristoteles Ethic. Nicom. III, 13; VII, 4 sqq. et Eudem. III, 2.

14. τοιοῦτοι] i. e. εἰδὼν ἀκρατεῖς. ἐν τῇ γλώττῃ .. ἐν τῷ λάρυγγι] i. e. alii ligurientes alii voraces sunt. Cf. Athen. III, 28. p. 113. f. (80.) Ἀνδρῶν λάρυγγες, ἄλλοτρίων κτεάνων παραδειπνίδες.

Φιλόξενος] Cf. Aristot. Eth. Nicom. III, 13. Διὸ καὶ ἤθετό τις ὀφθαλμός ὢν τὸν φάρυγγα αὐτῷ μακρότερον γεράνου γενέσθαι, et Eudem. I. c. Διὸ οἱ ὀφθαλμοὶ οὐκ εὖχονται τὴν γλώτταν ἔχειν μακρὰν, ἀλλὰ τὸν φάρυγγα γεράνου, ὥσπερ Φιλόξενος τὸν Ἐρῦξιδος, Athen. I, 10, p. 6. h. Οὐχ ὥσπερ Φιλόξενος τὸν Ἐρῦξιδος· ἐκείνος γὰρ .. εἰς τὴν ἀπολαύσιν ἤθετό ποτε γεράνου τὴν φάρυγγα σκεῖν.

οἳ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοήν] Intelligas ὑπερβάλλοντες, quauquam haec respondent antecedentibus: Οἳ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια ἀκόλαστοι et οἳ τε περὶ τὰς τῆς

τροφῆς ἀπολαύσεις. Cf. Aristot. Eth. Nicom. I. c. Οἱ γὰρ χαίροντες τοῖς διὰ τῆς ὄψεως .. οὔτε σώφρονες οὔτε ἀκόλαστοι λέγονται, καί-τοι δόξουν ἂν εἶναι καὶ ὥς δεῖ χαίρειν καὶ τούτοις καὶ καθ' ὑπερβολὴν καὶ ἑλλειψιν, ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς περὶ τὴν ἀκοήν· τοὺς γὰρ ὑπερβεβλημένως χαίροντας μέλειν ἢ ὑποκρίσει οὐθὲν ἀκόλαστους λέγει, et Eudem. I. c. Περί δὲ τὰς δι' ὄψεως ἢ ἀκοῆς ἢ ὀσφρήσεως ὁσμάς οὐθὲν λέγεται ἀκόλαστος, εἰν ὑπερβάλλῃ.

οὐκέτι] Intelligas ἀκόλαστοι εἶναι. ζώοις] Sic sine iōta subscripto et hoc loco et infra in codicibus legitur haec vox.

ἀπὸ τούτων] i. e. ἀπὸ τῆς ἀφῆς καὶ γεύσεως. τὴν ὑποταγὴν] i. e. si quis iis se dedit.

αὐτίκα] h. l. idem est quod Latine continuo (vid. Hand. Tursell. II, p. 106.), nostro sermone iofort.

καὶ ἀκόλαστον λέγομεν διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡ-
τᾶσθαι· οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθησέων πέντε τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο
μόνων ἡδεται, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἡδεται ἢ κατὰ
συνβεβηκὸς τοῦτο πάσχει. Quis igitur habens aliquid humani 15
pudoris voluptatibus istis duabus, coeundi atque comedendi, quae
homini cum sue atque asino communes sunt, gratuletur? Socra- 16
tes quidem dicebat multos homines propterea velle vivere ut ede-
rent et biberent, se bibere atque esse ut viveret. Hippocrates au-
tem, divina vir scientia, de coitu Venerio ita existimabat, partem
esse quandam morbi taeterrimi quem nostri comitalem dixerunt.
Namque ipsius verba haec traduntur: τὴν συνουσίαν εἶναι μι-
κρὰν ἐπιληψίαν.

* * *

Edd. vicahgspdzb.]

comprobant. "Zeun. — λέγομεν om. vi. — ὑπὸ χειρίστων (om. τῶν) M12.
ὑπὸ τῶν χειρίσταιν vi. — τῶν δὲ αἰσθησέων (om. οὐσῶν) vi. — τὰ τε
ἄλλα Arist. — ἀπὸ δύο μόνων BPa. ἀπὸ δύο μόνων vi. ἀποδιδόμενα
τῶν προειρημένων c. ἀπὸ δύο μόνων τῶν (g τοῦ) προειρημένων
h-b (Arist. Gell. δύο). — ἢ κατὰ τὸ vi. ικα B. — πάσχει ὀρᾷ (ag.
Arist. Gell. ὀρᾷ) μὲν γὰρ ὁ ὀρῶν (ag. Gell. τὸ ὀρῶν) ἢ ὀσφραίνου-
μενον (Arist. ἢ καὶ ὀσφραίνόμενος) χαίρει, ὅτι ἀκολάστει, καὶ ὅταν
πληρωθῇ, οὐδὲ τὰ τοιαῦτα ἡδέα αὐτῷ. ὥσπερ οὐδὲ ἡμῖν ἢ τοῦ
ταχίζου (Arist. ταχίζον) ὁδμή, ὅταν ἄδην ἔχωμεν τοῦ φαγεῖν,
ὅταν δὲ ἐνδεεῖς ὦμεν, ἡδέια· ἢ δὲ τοῦ ῥόδου ἀεὶ ἡδέια. c-g Arist.
Gell. 15. Quid P7. 16. Socrates ... viveret] Cf. lo. Saresb. VII,
8. — homines multos Sv-g. — se autem bibere Si. esse bibere ch. — di-
vinae vir scientiae G a sec m. — venereo Sv-κ. — τὴν συνουσίαν .. ἐπι-
ληψίαν om. HGSP7 (A TEN CY. rel. om.). — TEN CYCIAN M3. — μικρὰν
om. dz. ΜΙΚΡΑΝ M3. — ἐπιληψίαν, id est, coitum esse parvum
morbum comitalem v3-b.

Significat ex iis quae dicta sint
colligi rem nulla interposita deli-
beratione.

16. Socrates .. dicebat] Cf. Pla-
tarch. de aud. poet. 4, p. 21. E.
Athen. IV, 48, p. 158. F. Diog.
Laert. II, 5, 16.

velle vivere, ut ederent et bibe-
rent] „Talis ille apud Plautum:
Non hic ut possit edit, sed posse
cupit, ut edat“ PONT. — Hoc frag-
mentum inter incerta (34.) recepit
Pontano auctore Weisius.

Hippocrates] Oiselius ad Gellium
l. c. adnotavit haecce: „In Hippo-
cratis scriptis, quae hodie exstant,
huiusmodi verba non reperiuntur.
Et Galenus Comm. I. in lib. III.
Epidem. Hippocrat. huiusmodi
dictum Democriti fuisse refert:
Τίς γὰρ, inquit, ἀνάγκη γράφειν
Δημόκριτον μὲν εὐρημέναι μι-
κρὰν ἐπιληψίαν εἶναι τὴν συν-

ουσίαν. Quomodo etiam capien-
dus Clemens Alex. Paedag. lib. II.
Μικρὰν ἐπιληψίαν τὴν συνουσίαν ὁ
Ἀβδηρίτης Eleys σοφιστής. Potuit
tamen et Hippocrates idem di-
xisse: vel dicendum Gellium hic
memoria lapsum.“ Vide etiam
Menagium ad Diog. Laert. lib. IX,
p. 410., et Casaubon. ad eund. lib.
c. 43., ubi dicitur ad Eryxima-
chum referri haec sententia a Sto-
baeo, qui tamen non dissimilem
tribnat Democrito: συνουσίη ἀπο-
κληξή μικρά.

τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιλη-
ψίαν] Interpretatio Latina quae
vulgo adicitur quin interpolatori
debeat dubitandum non est. Vid.
not. ad c. 4. § 31. Non minus cer-
tum est huius libri interitiae
finem. Sed Pontanum haud recte
huc transtulisse octo ultima libri
III. capita demonstrare conatus
sum in prolegg. p. xxxiii sq.

[Mss. ABGPS.]

Macrobius Theodosii V. C. et inl. conviviorum primi diei Saturnaliorum explicat. ABMSF2R (G add. Incipit secundus). Macrobius Theodosii viri et illustris conviviorum primi diei Saturnaliorum liber II. explicat. M1. Macrobius Theodosii viri illustris conviviorum primi diei et secundi Saturnaliorum V. C. liber II. explicat. Incipit tertius feliciter. P6. Macrobius Saturnaliorum liber II. explicat. incipit III. M2. Explicit liber secundus, incipit tertius. P7. In P, in quo quattuor lineae sunt relictæ vacuæ, et in Si nulla est subscriptio. In chg subiiciuntur hæc Arnoldi Vesal. verba: „Finis libri secundi. Secundo huic libro suum dedisse finem, et sequenti librum principium, id facilius perspectum est, quam ut admonendus sit lector. Si quid tamen lucia tantia addi tenebris queat, hæc librorum putem fuisse coherrentiam: In fine primi libri mentio facta erat de poeta Vergilio. Sed cum coenæ tempus interpelleret, placitum fuit sermonem cum reservari colloquio diei sequentis. Quare cum secundus liber ea contineat, quæ dicta erant inter coenandum, restabat, ut tertie ea quæ de Vergilio dicenda erant, explicarentur: quorum magnam certe partem desiderari nemo non facile animadverterit. Sed hæc deplorari a nobis possunt, emendari non possunt.“ In a legitur: „Desunt multa.“ In s sunt quindecim asterisci. In p-h octo libri tertii capita (XIII-XX.) adnectuntur tamquam huius libri capita IX-XVI. additis in p-s his Pontani verbis: „Hic libri huius in omnibus ad hoc ævum editionibus finis fuit, et viderunt tamen homines eruditi plurima desiderari, quæ deplorare facilius potuerunt, quam emendare. Nos Anglicani iudicio [et in A nihil eiusmodi est] primi hunc hiatum sanavimus, et octo ex tertii libri iniusta possessione extorsimus capita, veterique huic auctori et veræ sedî redonavimus. Instituta enim de luxuria et de voluptatibus et præsertim æquæ etis etis proportionis doctrinæ narratio convenienter iam istis pertextitur, finiturque secundus liber. Paucula interim deesse post verba parvum morbum comitalem et sub initium quoque sequentis capituli, non inficiet, sed paucula, inquam, id est verba duo quattuor, quibus parabatur responsus obiectanti Horo priorum abinentiam. Patet ex fine subsequi capituli [III, 13, 15.]: Neque ego nunc antiquitati nos præferendos vel comparandos dico; sed respondi obiectanti Horo, asserens, ut res habet, maiorem illis seculis deliciarum curam fuisse quam nostro. Dixi desiderari post hæc paucula, quæ, nisi fallor, repperi, et sunt ista: Fugienda sunt ergo omnibus modis et abscindenda igne et ferro, totoque artificis superanda, languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a civitate seditio, a domo discordia, et in communi a cunctis rebus intemperantia. Laudat sub Macrobius nomine Ioh. Sarsberiensis lib. 8. cap. 15. Ego apud Macrobius legisse non memini. Hic autem insanum in modum conveniunt. Fallor itaque? aut loci huius fragmentum est.“

Vespera S. I, 3, 15.
Vesportillo sitae inter aves referendus VII, 16, 7.
Vesta est terra S. I, 23, 8. Est inter Penates III, 4, 11. — potens dicta ibid. Eius ignis renovabatur Kal. Mart. S. I, 12, 6.
Vestales virgines S. I, 17, 15; III, 13, 11.
Vesti interlectum citreum tinea creat III, 19, 4 sq.
Vestibulum quid sit et unde dictum VI, 8, 14 sqq. *Vestibulum* disputationis C. I, 2, 6. — quaestio C. I, 21, 1.
Veteranus Augustum rogavit, ut sibi adesset S. II, 4, 27.
Vettius, in quem locatus est Augustus S. II, 4, 10. *Vettius Polignus* Italicensis S. I, 11, 24. *Vettius Praetextatus* p. xiii sqq. Add. S. I, 7, 5.
Fetus unde et quid sit VI, 8, 18. *Veteres* proprie atque signate locutos esse VI, 7, 9.
Vetustas adoranda III, 14, 2. *Vetustatis* adfectatio Virgilii S. I, 24, 19.
Vexare quid et unde tractum sit VI, 7, 4 et 7 sqq.
Vexillum russi coloris Romae in auge possum S. I, 16, 15.
Vinae dyvial appellatae S. I, 9, 7.
Viani mos V, 15, 3.
Vibonensis sinus VI, 4, 9.
Vicarius S. II, 4, 27. *Vicarii* III, 9, 11.
Vices aquae pares C. I, 21, 21.
Vicissitudinis rerum humanarum causa C. II, 10, 10.
Victor Heracles III, 6, 9 sqq.
Victoriae parvulum signum S. I, 17, 67. *Victoriae coronare* pugiles C. I, 6, 73.
Victus primorum hominum qualis fuerit C. II, 10, 6.
Videndi ratio VII, 14, 3 sqq.
Videntur esse corporalia C. I, 6, 19. *Videtur* = placet V, 3, 15; 13, 5; VII, 4, 1; 12, 21; 13, 1.
Vidua unde dicta sit S. I, 15, 17.
Vidua ad nubendum feriae magis quam virginibus aptae S. I, 15, 21.
Vigilantissimus consul II, 3, 6; VII, 3, 10.
Vigilatum est a plurimis contra Homerum VI, 3, 1.
Vilitas iocli C. I, 22, 10. Cf. VII, 16, 2.
Vim alicui facere feris est placulare S. I, 15, 21.
Viminalis collis et porta sub eius radicibus S. I, 9, 17.

Vinalia S. I, 4, 9. *Vinaliorum dies Iovi sacer* ib. 6.
Vinculum, δέμας C. I, 11, 3.
Vindemiales fructus VII, 7, 14.
Vindemiam sibi fecit de unius racemis V, 17, 4.
Vindictae a servis exigendae animositatis S. I, 11, 27.
Vinum optimum fert ager Falernus III, 16, 12. In infantia est dulce, cum pubescit, suave VII, 7, 15. Cur quod vetustissimum optimum sit VII, 12, 9 sq. Cur, si vas diutale semiplenum custodiatur, in acorem corrumpatur ib. 11 sq. Cur in dolii mediocritate sit optimum ib. 13. Cur defaecatum magis penetret et facile mutetur ib. 7. Vini radix est faex ibid. Cur meracius videatur ieiuno quam ei qui cibum amperit ib. 17. Mitescere vinum, quem fiat melleum III, 11, 9. Cur numquam aut raro congelascit VII, 12, 28 sqq. Natura frigidum est VII, 6, 2 sqq. Nimietas nec ad Venerem nec ad conceptionem conducit ib. 8. Somnus eo conciliatur ib. 7. Stomacho laeso adhibetur ib. 4. — aut potu aut fotu ib. 3. Sudore nimio aut laxato ventre defessis ingeritur ib. 7. Vina cur in Aegypto sint frigida VII, 8, 9 sqq. Natura vini est humida VII, 12, 10. Calor eius ad furorem bellicum excitat S. I, 19, 2. Vini violentia S. II, 8, 7. Moderatus usus laudandus ib. 5. Ingenii virtutisque fomes est ib. 4. Varia vina vitanda sunt VII, 4, 7 et 13. Vini auctor est Liber pater S. I, 19, 2. Cur *αἶθρα ὀλβον* dixerit Homerus VII, 12, 28. Vini platanos irrigavit Hortensius III, 13, 3. Vinum in Bonae Deae templum non suo nomine inlatum est, sed lac nuncupatum S. I, 12, 25.
Violentia loquendi VII, 16, 15. — vini S. II, 8, 7.
Violator = intersector S. II, 3, 13.
Viperas in medicamentis VII, 5, 26.
Vir = maritus S. II, 3, 16; 5, 5.
Vir gregis = caper VI, 6, 7. *Vir consularis et illustis* p. III. Virorum victimis Saturnum placaverunt Pelasgi S. I, 7, 31. Virorum vox cur sit gravis VII, 10, 13. Vires frigus minus quam mulieres tolerare VII, 7, 7 et 12. Viros vocare feris illicitum S. I, 16, 19.

- Vires* quando decrescere incipiant C. I, 6, 74. *Virium* augmentum quinta annorum hebdomade compleri ib. 73.
- Virga* Attinis S. I, 21, 9. — Inui S. I, 22, 4.
- Virgilianos* versus pueri canebant S. I, 24, 5. *Virgilianum* volumen V, 3, 17.
- Virgilina* tribonus militum S. I, 16, 22. (Vid. not.).
- Virgines* patrimae matrimaeque S. I, 6, 14. *Virgo* cur dicatur septenarius numerus C. I, 6, 11. *Virginis* signum C. I, 16, 17. Est *δύναμις ἡλακῆ*, quae fructibus curat S. I, 21, 24. Aristam tenet ibid. Iustitia creditur ibid. Cum Mercurio primo oriebatur C. I, 21, 24.
- Virgula* asperducta numero S. II, 4, 24.
- Viridiorum* S. I, 4, 11.
- Virilibus* erectis figuratur Mercurius S. I, 19, 14.
- Viror* VII, 16, 25.
- Virtutum* genera C. I, 8, 5 sqq. *Aliae* sunt negotiosae *aliae* otiosae ib. 12; II, 17, 4. *Virtutes* animi iam purgati C. I, 8, 9. — exemplares ibid. — purgatoriae ib. 8. — politicae ib. 5 sqq.; 10, 2. *Virtute* sola fieri beatos C. I, 8, 3. *Virtutis* effectus est beare ib. 12. Earum *ideae* in mente ib. 10. — officia secundu[m] Stoicos ib. 4. *Virtutum* semina infixae semper elucere C. I, 10, 2. *Virtutis* praemium amplissimum est in conscientia C. I, 4, 2; II, 10, 2. — minus perfectum in gloria ibid. *Virtus* et voluptas sunt sibi maxime contrariae VII, 4, 32. *Virtutes* quattuor quae administrandam alimoniam receperunt ib. 14.
- Via* agendi in Iovis sphaera C. I, 12, 14.
- Visio*, *ὄραμα* C. I, 3, 2 et 9 et 12.
- Visum*, *ὁράσασμα* C. I, 3, 2 et 7.
- Visus* est sibi videre C. I, 2, 19; 3, 2 et 9; 5, 1.
- Visus* VII, 9, 16 et 21. *Visui* tria sunt necessaria VII, 14, 18. *Visus* hominis non ultra centum et octoginta stadia procedit ib. 15; C. I, 15, 18. *Visum* quando incipiat movere puer C. I, 6, 68. *Visus* unde sit in oculis VII, 14, 13.
- Vita* animae in quo consistat C. I, 10, 7. *Vita* quae vulgo existimatur est animae mors C. I, 11, 2. *Vitae* humanae perfectum spatium C. I, 6, 76. *Vitae* finem esse expectandum, non praecipitandum So. 3, 5; C. I, 13, 7. *Vitae* finem hominem latere necesse est C. I, 7, 9. *Vitam* nihil aliud quam vivere in corpore putant C. I, 10, 10. *Vitam* nostram praecipue sol et luna moderantur C. I, 19, 23. *Vitam* de sole omnia mutantur C. I, 6, 57.
- Vitalia* Iuniana C. I, 10, 12. *Vitalibus* humanis praestat Carina dea S. I, 12, 32.
- Vitia* versum V, 14, 1.
- Vitiositas* VII, 10, 10.
- Vitis* arbor felix III, 20, 1. *Vitis* cur extendatur super caput Bonae Deae S. I, 12, 25. *Vitis* centurialis S. I, 23, 16.
- Vitro* solvendo formandoque ignis ex myrica optimus VII, 16, 23.
- Vitula* facere III, 2, 16.
- Vitula* pro victoria ib. 14. — pro vitulatione ibid. *Vitula* dea ib. 13 sq. Pro frugibus ei sacra sunt ib. 15.
- Vitulari* quid sit III, 2, 11.
- Vitulatio* ib. 14.
- Vivaria* Iirrii III, 15, 10.
- Vivendi* perspicuitas C. I, 8, 3. *Vivendi* meta est septenarii decas C. I, 6, 76. *Vivit* vulnus et ignis VI, 6, 18.
- Vix* aegreque C. I, 7, 4.
- Vocabulum* substantivum nomen S. I, 5, 8. *Vocabulorum* auctor antiquitas C. I, 15, 12.
- Vocales* litteras septem a natura repertas esse, licet Latinis sint tantum quinque C. I, 6, 70.
- Focare viros* quando non liceat S. I, 16, 19.
- Fola* C. I, 6, 80.
- Volatile* ferrum pro sagitta VI, 5, 15.
- Volemum* pirum III, 19, 6.
- Volones* quinam dicti sint S. I, 11, 30.
- Volubilis* est caeli motus C. I, 17, 10.
- Volubilitas* -mundana C. I, 18, 8 et 19. — caelestis C. I, 17, 11.
- Volucres* immolantur astris et stellis III, 8, 4.
- Volumen* Homericum V, 16, 8. — *Virgilianum* V, 3, 17. *Volumina* draconum S. I, 19, 16.
- P. Voluminus* III, 13, 11.
- Voluntaria* mors quatenam sit laudabilis C. I, 13, 10. *Voluntario* cohortes S. I, 11, 32.
- Voluptas* sacellum et ara S. I, 10, 7 sq.
- Voluptas* sitne semper virtuti ini-

- mica* VII, 4, 32; 5, 28. Quid de ea docent Aristoteles S. II, 8, 10 sqq. Voluptas gustus et tactus cum beluis est communis ib. 12. Quenam vitanda sit ibid. Stoicis tamquam hostis repudianda est, Epicureis summum bonum S. II, 1, 8. Serius et studiosius ab ea cavendum est VII, 4, 32. Utendi modo sit honesta vel inhonesta VII, 5, 28. Summam voluptatem quomodo definierit Epicurus VI, 7, 15.
- Vomit undam* antiquo dictum VI, 4, 3.
- Vomitoria* in spectaculis ibid.
- Vota deum* = quae dis vota sunt VI, 6, 4. *Votorum* festinatio C. I, 6, 71. *Voti reus* S. I, 12, 31. *Voti reus et damnatus* voces propriae sacrorum III, 2, 6.
- Vox* homini nascenti terrae contactu datur S. I, 12, 20. — cur in feminis et eunuchis sit acuta VII, 10, 12. Vocis et sermonis potens est Mercurius S. I, 12, 20. Vocis concordia ponderum lege provenit C. II, 1, 12.
- Vulcanalis* flamen S. I, 12, 18.
- Vulcanus* cur sit dictus Mulciber VI, 5, 1 sq. Vulcani uxor Maia S. I, 12, 18. — Maesta ibid.
- Vulnera* ex aeneo mucrone minus noxia VII, 16, 34. *Vulnera* Virgilianae inscientiae III, 10, 1.
- Vultus* iecur Tityi depascens quid sit C. I, 10, 12.
- Fulva* vid. Bulba.
- Fulsis et rasis* similes versus V, 14, 5.
- Xanthippus*, Periclis filius S. I, 1, 6.
- Xeniades* Corinthius, Diogenis dominus S. I, 11, 43.
- Zanas* Graeci vocant sacros homines III, 7, 6. Vid. not.
- Zenonis* Stoici servus Perseus S. I, 11, 42.
- Zeus* vid. Iuppiter.
- Zilmissa* in colle aedes specie rotunda S. I, 18, 11.
- Zōdia* C. I, 21, 22.
- Zodiacus* circus C. I, 15, 8. unde nominatus sit C. I, 21, 16 et 22. Eius ambitus C. I, 6, 49. — circuitus ibid. Ex quibus sideribus constet C. I, 21, 1. Eorum ordo C. I, 18, 7 sqq. Quae quibus nominibus appellentur et quorum numinum domicilia credantur S. I, 12, 10 sqq. Omnia ad solem referri S. I, 21, 18 sqq. — sex superiora, sex inferiora ib. 2. De tropico in tropicum obliquatus est C. II, 7, 17. Est solis via ib. 11; 10, 10. Quomodo sol et luna et vagae in zodiaci signis ferantur C. I, 21, 2 sqq. Cur eundem zodiacum aliae stellae tempore longiore aliae breviori percurrant ib. 5 sqq. Quo tempore solis cursus eum conficiat S. I, 13, 9. Quomodo reperta sit zodiaci divisio in duodecim partes C. I, 21, 2 et 11. Zodiacum tribus lineis constare C. I, 15, 12. — lacteo circulo obliquo intersectari C. I, 12, 1. — per zonas temperatas volvi C. II, 8, 5 sqq. De zodiaco delapsa anima C. I, 12, 13.
- Zona* C. I, 12, 1. — usta C. I, 15, 13. — usta vel torrida semper flammis obnoxia C. II, 7, 17 sqq. Zonae caeli quae procul a sole sunt cur sint perpetuo frigore oppressae C. I, 19, 9; 20, 8. Zonae temperatae C. II, 5, 12. Eius partes frigidae vicinae frigidiores, pernatiae vicinae calidiores C. II, 7, 19. Quot et quae terrae zonae sint habitabiles C. II, 5, 10 sqq. Easdem zonas esse in caelo quae sunt in terra C. II, 7, 3 sqq.
- Zopyrion* Borysthenitas oppugnavit S. I, 11, 33.
- Ζῳδός*, Libra, Scorpii prior pars S. I, 12, 11.

PHILOLOGISCHE LITERATUR

im Verlage von **G. Basse** in Quedlinburg.

M. ACCII PLAUTI

COMEDIAE

quae supersunt.

Ad meliorum codicum fidem recensuit, versus ordinavit, difficiliora interpretatus est *Car. Herm. Weise*. Altera editio, multis in partibus locupletata. II Tom. 8maj. Preis: 3 Thlr. 15 Sgr.

M. ACCII PLAUTI

COMEDIAE

et comoediarum fragmenta.

Cum ictibus metricis, lectione ad optimos libros emendata, edidit *Car. Herm. Weise*. Editio minor, uno volumine, notis omissis. 8maj. Preis: 2 Thlr. 10 Sgr.

RICH. BENTLEII:

Notae atque emendationes in

Q. HORATII FLACCUM

integrae. Nunc separatim usui critico diligentissime typis exscriptae. Cum ipsis indicibus Bentleianis. Curante *Jo. Fr. Sachse*. 1825. 8. Preis: 1 Thlr. 25 Sgr. — Auf besserem Papier: 2 Thlr. 2½ Sgr.

PUBLII VIRGILII MARONIS

AENEIS

In usum scholarum annotatione perpetua illustravit *God. Guisl. Gofsrau*. 8maj. Preis: 3 Thlr. 10 Sgr.
Auf Schweizer Velinpapier: 4 Thlr. 10 Sgr.

HESIODI

quod fertur

SCUTUM HERCULIS

Ex recognitione et cum animadversionibus *Fr. Aug. Wolfi* edidit *C. Ferd. Ranke*. Accessit apparatus criticus et dissertatio editoris. 8maj. Preis: 1 Thlr. 25 Sgr.

C. C. TACITI de origine moribus ac situ

GERMANORUM

libellus. Omnium codicum hucusque cognitorum lectione accura-

tissime subinnotata nec non de libelli fatis et codice ceterorum omnium fonte quaestione addita. Cura *Io. F. Mafsmann*.

Auch unter dem Titel:

Germania des C. Cornelius Tacitus. Mit den Lesarten sämtlicher Handschriften und geschichtlichen Untersuchungen über diese und das Buch selbst. Von *H. Ferd. Mafsmann*, Dr. Professor. Mit 3 Steindrucktafeln. gr. 8. Preis: 1 Thlr. 15 Sgr.

M. ANNAEI LUCANI
PHARSALIAE

LIBRI X.

Ad meliorum librorum fidem recensuit scholiisque interpretatus est et indicem adjecit *C. H. Weise*. 8maj. Preis: 1 Thlr. 20 Sgr.
Velinpapier: 2 Thlr. 10 Sgr.

M. TERENTII VARRONIS
SATURARUM MENIPPEARUM
RELIQUIAE.

Edidit *Franc. Oehler*. Praemissa est Commentatio de M. Terentii Varronis Saturarum Menippearum. 8maj. Preis: 1 Thlr. 20 Sgr.

C. IULII CAESARIS Commentarii de
BELLO GALlico.

Mit Anmerkungen und einem vollständigen Wörterbuche von *Franz Oehler*. gr. 8. Preis: 22½ Sgr. — Das Wörterbuch apart: 10 Sgr.

XENOPHON'S ANABASIS.

Zum Schulgebrauch herausgegeben und mit einem Wörterbuche und grammatischen Anhang versehen von *Konst. Matthiä*. gr. 8. Preis: 25 Ngr.

ATLAS ANTIQUUS.

Schul-Atlas der alten Welt. Nach d'Anville, Mannert, Kruse, Reichard u. A. bearbeitet. Nebst einem kurzen Abrisse der alten Geographie von *C. Herm. Weise*. 14 Blatt in groß Querfolio. Preis: 1 Thlr. 15 Sgr.

Enthält: 1) Orbis terrarum. 2) Hispania. 3) Gallia. 4) Italia superior. 5) Italia inferior. 6) Germania. 7) Graecia. 8) Asia minor et Syria. 9) Palaestina. 10) Aegyptus et Arabia petraea. 11) Athenae cum Piraeo. 12) Acropolis. 13) Roma. Mons Capitolinus. 14) Campus Martius.

QUAESTIONES EPICAE

seu Symbolae ad grammaticam latinam poeticam. Scripsit C. S. Jacob. 1839. 8maj. Preis: 1 Thlr. 15 Sgr.

CAR. FERD. RANKE:

POLLUX ET LUCIANUS.

Commentatio. 4maj. 1831. Preis: 25 Sgr.

ADOLF ZIEMANN:

In Demosthenem

DE BELLO PHILIPPI OLYNTHICO

commentatio. Edidit et epistolam adjecit Car. Ferd. Ranke. 1832. 4maj. Preis: 20 Sgr.

Ist sehr empfohlen im Neuen Repert. d. Lit. I, 4.

J. A. PFAU: Meditationes criticae de

ORATIONIBUS THUCYDIDEIS

scriptae. 1838. gr. 8. Geh. Preis: 12½ Sgr.

Elemente der griechischen und römischen

M e t r i k.

Für mittlere und obere Gymnasialklassen dargestellt und mit den nöthigen Leseübungen versehen von J. A. Pfau. 14 Druckbogen in gross Octavformat. Preis: 17½ Sgr. (In grössern Parteen billiger.)

Mit welchem Nutzen metrische Uebungen auf Gelehrten-Schulen betrieben werden, ist hinlänglich erwiesen. Die gegenwärtige Schrift füllt den selbster sehr fühlbar gewordenen Mangel an einem mit den nöthigen Leseübungen versehenen Elementarwerke über die Metrik der Griechen und Römer, wir glauben auf eine sehr entsprechende Weise, aus und darf allen Gelehrten-Schulen zur Einführung in die betreffenden Klassen mit Recht empfohlen werden. — Bei Abnahme von grössern Parteen ist der Preis nur 10 Sgr.

Drei dem

C. Peto Albinovanus

zugeschriebene Elegien, nebst einem Fragmente dieses Dichters. Der lateinische Text nebst einer metrischen Uebersetzung und Anmerkungen, von J. H. F. Meineke. 1819. 8. Preis: 17½ Sgr.

L. LUCILIUS JUNIOR:

ÆTNA.

Ein Lehrgedicht, nebst dem Bruchstücke eines Gedichts des CORNELIUS SEVERUS, von dem Tode des Cicero.

Der lateinische Text nebst einer metrischen Uebersetzung und Anmerkungen, von J. H. F. Meineke. 1818. 8. Preis: 17½ Sgr.

**THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW**

AN INITIAL FINE OF 25 CENTS
WILL BE ASSESSED FOR FAILURE TO RETURN
THIS BOOK ON THE DATE DUE. THE PENALTY
WILL INCREASE TO 50 CENTS ON THE FOURTH
DAY AND TO \$1.00 ON THE SEVENTH DAY
OVERDUE.

FEB 25 1935

14 Sep '63 Ws

Sep'63 W
REC'D LD

SEP 9 1963

WATER-LIBRARY

LOAN

3 1965

~~AUG 24 1966 4 1~~

IN IN A STICKS

~~AUG 1 9 1866~~

RECEIVED

SEP 24 '66 -9 AM

LOAN DEPT.

LD 21-95m-7,'87

YC 55023

U. C. BERKELEY LIBRARIES

C045948486

176930

v.2

2

Macrobium

